STANISLAI HOSII S.R.E. CARDINALIS ... OPERA OMNIA HACTENUS EDITA, IN VNUM...

Stanissaw Hozjusz, Fabiano Quadrantini, Alemanio Fino

Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE ROMA
8
43 H F
15

X.IV.n°.12

8.43.F.1S

STANISLAI HOSII
S. R. E. CARDINALIS,
Epiſcopi Varmienſis,
IN CONCILIO TRIDENTINO LEGATI
opera omnia hactenus edita,

In vnum corpus collecta, ac nuperrimè ab ipſo Auctore recognita, & ſupra omnes alias editiones aucta,

Cura & opera ALEMANII FINI Cremenſis excuſa.

Adiunctæ ſunt præterea Recantationes Fabiani Quadrantini, Braünsbergæ in Collegio ſocietatis IESV *recitatæ.*

Saluo in omnibus ſanctæ ſedis Apoſtolicæ iudicio.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

VENETIIS, Apud Dominicum Nicolinum.

M D LXXIII.

12.

Operum Catalogus.

Confeſſio catholicæ fidei Chriſtianæ. folio 1.

Confutatio Prolegomenon Brentij. 197

De expreſſo Dei verbo libellus. 285

Dialogus de communione ſub vtraque ſpecie,
de Sacerdotum coniugio,
de Miſſa vulgari lingua celebranda. 302

Iudicium, & cenſura de adoranda Trinitate. 314

Staniſlai Orechouij Epiſtola ad Staniſlaum Hoſium Cardinalem. 332

Staniſlai Hoſij Cardinalis ad eundem de loco, & auctoritate Romani Pontificis in Eccleſia, & in Concilijs. 334

Eiuſdem Cardinalis Epiſtola ad Illuſtriſſ. Brunſuici Ducem Henricum. 338

Eiuſdem Cardinalis Epiſtola ad Senatum Colonienſem. 341

Senatus Colonienſis reſponſum. 342

Fabiani Quadrantini Recantationes. 343

SANCTISS. D. N. GREGORIO XIII. PONTIFICI MAXIMO.

STANISLAVS HOSIVS CARDINALIS, EPISCOPVS VARMIENSIS.

POST lucubrationum noſtrarum toties repetitas editiones,& in Polonia,quæ patria mea eſt,& in finitima Germania,& in Belgico,& in Callijs, & in Vrbe Roma, prodit nunc & hæc ex vrbe Veneta nouſſima, nonnullis acceſſionibus aucta, ſanctorum Patrum pluribus teſtimonijs locupletata; (dies enim, vt eſt in prouerbio,diem docet,& liber librum aperit) neq; paulò quàm ante fuerat, quantum nobis animaduertere licuit, emendatior, & à mendis omnibus repurgatior. Cùm autem abſque Patrono fœtus hos noſtros in lucem prodire noluiſſemus, non occurrit alius, cui rectius dicari poſſent, quàm tu Beatiſſime Pater: quandoquidem vetus hoc eſt inſtitutum, iam inde ab ipſis Apoſtolorum temporibus in Eccleſia Catholica ſemper obſeruatum, vt quęcunq; de cauſa religionis tractatio grauior ſuſciperetur,ad eum, qui ſedet in Cathedra Petri, de ea referretur: illius pedibus ſubijceretur: illius iudicio vel approbanda vel reijcienda. Quod etſi pridem à me factum eſt,cum ante viginti annos quidam ex his noſtris fœtibus in publicum prodire cœperint: facit nihilominus ea benignitas, qua nos, ex quo tempore tibi totius Eccleſiæ Catholicæ gubernacula delata ſunt,ſingulari proſequi nunquam intermiſiſti: vt quod antea factum à nobis non eſt, ſimul iunctas has lucubrationes noſtras omnes, & in vnum quaſi corpus congeſtas, non ſub alterius, quàm tuo nomine, tuo præſidio fultas, in lucem hanc venire vellemus: non ſolum quia Pontifex es, verumetiam quia Gregorius Pontifex es: cui nomini ſic actiones tuę reſpondent omnes, vt vigilantiorem Pontificem hoc noſtrum ſeculum tuliſſe nullum videatur. Nec enim vnquam eius obliuiſceris, quòd non vrbis, verùm orbis es Pontifex. Itaq; non vnius ciuitatis mœnibus, quamlibet illuſtris ea ſit & ampla, nec vnius aut alterius nationis finibus: ſed quàm latè patet orbis totus Chriſtianus, eius ambitu Pontificatum tuum eſſe vis circumſcriptum, ad omnes ex æquo curas cogitationesq; tuas deriuas; & Orientales, & Septemtrionales Indos ex æquo reſpicis; non alia de re magis ſollicitus, quàm vt ad ouile Chriſti reuocari poſſint, quotquot ab eo Sathanæ fraudibus abductos eſſe vides. Et fuit hoc peculiare quodammodo Pontificum eorum, quibus Gregorij nomen erat inditum; vt non ea ſolum, quæ ſunt ante pedes, ſpectarent: verùmetiam qui longiſſimo à ſe interuallo diſiuncti eſſent, ad eos iuuandos, Chriſtoq; lucrifaciendos, oculos ſuos conuerterent. Qui primus fuit eius nominis Pontifex Gregorius, in quo, cum excellenti doctrina vitæ certabat admirabilis quædam ſanctimonia; quid curæ, diligentiæ, laboris, prætermiſit, vt Angliæ populos, miſſo ad eos Auguſtino, ab idolorum cultu reuocaret: & ad verum veri Dei cultum adduceret, vnique viro virginem caſtam exhiberet Chriſto? Num autem in eandem curam pari ſtudio non incubuerunt, Gregorius ſecundus; qui Bonifacium in

Germanias miſit,vt gentem illam Chriſtianæ fidei myſterijs imbueret; & qui mox illi vita functo ſucceſſit Gregorius Tertius; per quem, quod ab anteceſſore feliciter erat inchoatum; id, incrementum Deo dante, fuit ad optatum exitum perductum? Horum opera factum eſt, vt cum alij Germaniæ populi, tum Saxones atque Turingi, Chriſti reciperent Euangelium; à quo, prô dolor, in aliud cuiuſuis potiùs quàm Chriſti Euangelium aſtutia ſerpentis eos, hoc infelici noſtro ſeculo tranſlatos videmus & ingemiſcimus. Neque minore diligentia contendit & elaborauit, vir omni virtutum genere celeberrimus Gregorius Septimus, vt Succos atque Danos, in quibus iam rudimenta fidei poſita fuerant opera Gregorij Quarti, magis indies atque magis confirmaret, eoſque diligentius inſtruendos curaret. Qua quidem in re, cùm permultum eſſe difficultatis videret; quòd quorum vti poſſet hac in re miniſterio, propter imperitiam linguæ non haberet; quæ fuit illius verè boni Paſtoris pietas incredibilis, & zelus quidam ardens, nec ſatis vnquam prædicandus: datis ad vtriuſque gentis Regem litteris, ambos eſt hortatus; vt ad Sanctam Sedem Apoſtolicam ſuæ gentis adoleſcentes mitterent, Chriſtianæ fidei myſterijs plenius informandos. Libet autem ex eius Epiſtola ad Olaum Noruegiorum Regem verba quædam adſcribere. Quoniam, inquit, deſiderium noſtrum eſt, ſi quo modo poſſemus, ad vos aliquos è fratribus noſtris mittere, qui fideles & docti eſſent, ad erudiendum vos in omni ſcientia & doctrina in Chriſto Ieſu; vt ſecundum Euangelicam & Apoſtolicam doctrinam decenter inſtructi, in nullo vacillantes eſſetis: ſed radicati atque fundati ſuper ſtabile fundamentum, abundantius atque perfectius in virtute Dei creſceretis; & ſecundum operationem fructum fidei æterna retributione dignum redderetis. Quod, quia nobis tum propter longinquitatem terrarum, & maximè propter ignotas linguas valdè difficile eſt; rogamus vos, ſicut & Regi Danorum denunciauimus, vt de iunioribus veſtris & nobilibus terræ veſtræ ad Apoſtolicam aulam mittatis; quatenus ſub ales Apoſtolorum Petri & Pauli, ſacris ac diuinis legibus diligenter edocti, Apoſtolicæ Sedis ad vos mandata referrent; non quaſi ignoti; ſed cogniti; & quæ Chriſtianæ religionis ordo poſtulauerit; non quaſi rudes & ignari, ſed linguæ atque ſcientia moribusq; prudentes, dignè Deum prædicare, & efficaciter, ipſo adiuuante excolere valeant. Quòd autem officium ab amantiſſimo liberorum ſuorum parente præſtari melius, aut quæ cura potuit maior adhiberi, quàm adhibitam legimus ab hoc vigilantiſſimo Paſtore in Suedis atque Danis ad Chriſti fidem adiungendis? ſimilem de Tartaris, quamuis non ſimili ſucceſſu curam cogitationemq; ſuſcepiſſe legitur Gregorius Decimus. Neque ſegnior fuit Gregorius Vndecimus, natione Gallus; cuius vitæ ſanctitas à multis commendatur, in Lithuanis, qui Regi Poloniæ ſubſunt, conuertendis: Perpetuum vt hoc & peculiare fuiſſe videatur omnibus ijs, qui te præceſſerunt Pontificibus, quibus Gregorij nomen fuit impoſitum; vt in Septemtrionalibus populis ad Chriſtum & ad Euangelium eius adducendis, cæteris eſſent vigilantiores; quorum exempla ſic tu tibi videris imitanda propoſuiſſe, nulli vt eorum in eadem cura & vigilantia ſecundus eſſe velis. Teſtatur hoc recens tuum de Collegio Germanico inſtitutum, quo ſuperiorum Pontificum omnium in ſimili cauſa liberalitatem longo interuallo ſuperaſti.

Teſtantur

Teſtantur hoc legationes in eaſdem illas oras ijs ipſis de cauſis à te miſſæ; teſtantur & ſermones, quos & cum alijs, & mecum vnà crebros ea de re conferre conſueuiſti: cùm omnes curas cogitationesq; tuas non alia magis in re defixas habere videaris, quàm vt etiam in remotiſſimis illis partibus, quod eſt proprium Romani Pontificis officium, quod infirmum eſt conſolidare, quod ægrotum ſanare, quod confractum alligare, quod abiectum reducere, quod perierat quęrere poſſis & inuenire; non cum auſteritate imperando & potentia, ſed in ſpiritu lenitatis vnumquemq; volentem inſtruendo; non alia de re magis ſollicitus, quàm vt quos vides à Chriſto & ab eius Euangelio per quoſdam fraudi ſuæ nomen Euangelij prætexentes abductos; eos ad Chriſtum, pro quo præcipua quadam legatione fungeris, reducere poſſis. Quas ego tam ſanctas cogitationes tuas, tantò magis laudo, quantò longius abſum ab eorum opinione; qui ſpem omnem de reducendis ad ouile Chriſti, quos ab eo proximis ſuperioribus annis aberraſſe videmus, abieciſſe videntur. Quid hoc eſt aliud, quàm fidem non habere? quàm de diuina miſericordia deſperare? nec eum deinceps eius gregis habere curam exiſtimare, quem ille ſanguine ſuo pretioſo collegit? Ego verò non dubitanter affirmauerim, ꝙ non alio tempore quàm hoc ſpes affulſit maior vnquam; quæ per Sathanam diſperſæ ſunt oues, eas ad caulas Eccleſiæ, Chriſto duce, reducendi. Quin & illud in Domino confido, quæ terra prima ſe transferri paſſa eſt ante quinquaginta hos annos ab Euangelio Chriſti, quod in ea prædicauit à Gregorio II. & III. Pontificibus miſſus ante annos 800. Sanctus ille Saxonum Apoſtolus Bonifacius, qui ſanguine etiam illis ſuo illud conſignatum reliquit; quòd ea prima ſit, vnde diſceſſit, eò reditura: & reiecto Iſlebienſi Antichriſto, qui ſuum verbum pro Dei verbo, proq; Chriſti Euangelio tot iam annos illi populo venditauit; ad Chriſtum, & ad ſanctum eius Euangelium, quod multis ante ſeculis ille ſanctus Epiſcopus & martyr Bonifacius annunciauit reuerſura; teq; Chriſti vicarium, & legitimum Petri ſucceſſorem agnitura; vt vbi Petrus per Bonifacium à legitimis Petri ſucceſſoribus miſſum prædicauit Chriſtum, ibi idem ille Chriſtus, & non alius annuncietur: te clauum Eccleſiæ tenente; idem illud & non aliud Euangelium doceatur. Quod vt ita futurum, & quidem opinione multorum citius exiſtimem, Deo fretus, qui tandem aliquando ſuam Eccleſiam oculis miſericordiæ ſuæ reſpiciet; nec ab iſtis nouis Euangelij miniſtris, & magiſtris, vetus illud Euangelium ſuum à Sancto Martyre ſuo Bonifacio prædicatum, tam craſſis tenebris diutius inuolutum eſſe patietur; inde non leuem capio coniecturam, quòd, qui primus ætate noſtra ſuam impoſturam Dei verbum & Euangelium vocari voluit, &, prò dolor, vt id à pluribus quàm vellemus fieret, obtinuit; eius cathedram à multis iam deſertam, à præſtantioribus autem diſcipulis omni genere machinarum oppugnari videmus; vt etiam hortentur ſuos, apud quos pro Sathana potius quàm pro Chriſto legatione funguntur, ne liberos ſuos ingenij cultus capiendi cauſa Vittenbergam mittant; quòd ibi coguntur, aiunt, abiurare verba Dei, & iurare in verba Philippi: quem, quamuis præceptorem ſuum, Chriſti tamen vocant abnegatorem. Hæc ijſdem verbis legere licet, & apud Oſiandrum, & apud Heſtiuſium, & apud Flaccum, & apud alios nonnullos: Quod à Propheta ſcriptum legimus: Diuiſum eſt cor eorum, nunc interibunt; id in Saxonia iam inde à multis annis factum videmus: & fit in dies maior diuiſio, certa ſpes vt ſit, eos nunc nunc interituros. Vtinam autem interiiſſe videamus Hæreticos, ſaluis hominibus; vt ſic error eorum intereat,

vt nihilominus ipſi ſalui ſint, ſaluus ſit ſpiritus illorum: vt eos ad mentem rediiſſe meliorem videamus. Quod olim de Donato ſcripſit Auguſtinus: ſicut is Chriſtum diuidere conatus eſt, ſic à ſuis ipſe quotidiana conciſione diuiditur; hoc de primo noſtri temporis hæreſeon architecto multò rectius dici poteſt. Conatus eſt ille Chriſtum diuidere: conatus eſt corpus eius, vnam, ſanctam, Catholicam, Apoſtolicam Eccleſiam in multas partes diſſecare: ecce autem, ſic nunc ipſe conciſus eſt à ſuis ipſius diſcipulis, & in tot fruſta comminutus; vt in eo doctrinæ ſuæ corpore, quod ille Dei verbum & Euangelium vocari voluit, vix quicquã ferè iam integrum reperire liceat. Nolo nunc de Sacramentarijs, deq; reliquis hæreticorum portentis mentionem facere; quorum impios errores non magis nos Chriſtiani, quàm etiam ipſi deteſtantur Lutherani; quibus etiam aqua & igni in ſuis terris interdicunt, nec vt eos quiſquam tectis ac ædibus ſuis recipiat, permittunt, nec eos in colloquium ſuum vllum admittunt: neq; ſtylo refutandos, ſed ſceptro magiſtratus eſſe docent coërcendos. De ijs tantum breuibus perſtringam, qui ſunt in ſola ſparſi Saxonia, ex qua duxerunt originem omnes hæreſes iſtæ peſtilentiſſimæ: quas, prô dolor, ſub Euangelij ſpecioſo titulo per magnam orbis Chriſtiani partem diffuſas eſſe videmus. Poſteaquam ex hac vita migrauit anteſignanus ille noſtri temporis hæreticorum, poſt illam, quæ dicta eſt, INTERIM, religionem, quo iure quaúe iniuria promulgatam, neq; tamen ab omnibus receptam & approbatam; quæ non fuerunt exortæ contentiones inter præcipuos Confeſſionis Auguſtanæ magiſtros & miniſtros? Qui ſuis illam digitis conſcripſit, is quòd eam corruperit & adulterauerit, à ſuis ipſius diſcipulis fuit inſimulatus: & ob eam cauſam ex eorum cætu, qui ſibi propriè confeſſionem hanc vendicant, exploſus & eiectus. Quæ res, dici non poteſt, quantam inter præceptores & diſcipulos animorum acerbitatem excitauerit. Nullum eſt maledicti genus tam graue, quo ſe mutuò non proſcindant. Accuſantur ab Ienenſibus Vittenbergenſes, à diſcipulis præceptores, ab ouis peſſimis mali corui; quòd in ijs doctrinæ capitibus, vbi de libero arbitrio, de ſola fide iuſtificante, de bonorum operum neceſſitate, deq; nonnullis alijs agitur, à Lutheri doctrina deſciuerint, & in Papiſmum (ſic enim lepidis hominibus vocare viſum eſt Chriſtianiſmum) inclinauerint; ac tanta verborum aſperitate perſtringuntur, vt vix vlla maior excogitari queat. Vbi fuit Cathedra Lutheri, nihil in ea iam de ſpiritu Lutheri reſidere queruntur, atq; haud aliter illos, quàm ſi ab ipſo Chriſto defeciſſent, inſectantur, & è ſynagogis ſuis eiiciunt. Nec enim alio loco, quàm quo Chriſtum ipſum, haberi Lutherum volunt. Itaq; non eſt illis inuſitatum ita loqui: Deus & Lutherus: Chriſtus & Lutherus: Dei verbum & Lutheri: Chriſti verbum & Lutheri: à Dei verbo & Lutheri diſceſſum eſt. Quæ poteſt autem eſſe, ſi non hæc eſt germana quædam idololatria? Plus quàm quadragies hoc genus locutionis in actis Attenburgenſis colloquij reperire licet à Flaccianis vſurpatum; quod non ita ferè fit à Vittenbergenſibus, ſiue quis eos vocare malit Eberianos: hoc enim illis nomen à Flaccianis tribuitur. Nec enim ij omnia Lutheri ſcripta vel dicta pro diuinis habent oraculis; nec ſe grandi ſcelere putant obſtrictos, ſi qua in re ab illius placitis diſcedant. Cui ſe dum eſſet in viuis turpiter ſeruiuiſſe queſtus eſt in Epiſtola quadam Philippus; quam etiam ob cauſam grauiter à ſuis diſcipulis flagellatur: & vnà cum Eberianis deſerti Lutheraniſmi, receptiq; denuò Papiſmi, ſiue Chriſtianiſmi inſimulatur. Quod quamuis ex omni parte verum non ſit; tamen ad Euangelicam illam puram & incontaminatam doctrinam,

quam

quam in Saxonia ante 800.annos Sanctus ille martyr Bonifacius prædicauerat, multò propius eos acceſſiſſe,qui ſunt partium Philippi,dubium non eſt. Quo nomine gratulatione potius proſequendi, quàm conuitijs aliquibus & contumelijs eſſe videntur inſequendi. Quid autem? an ad hæc maledicta muti ſunt præceptores illi Vittenbergenſes? quin illi conuitia conuitijs multò grauioribus commutant: pridem benè ſopitas hæreſes per Flaccianos ex orco reuocatas,& nunc in lucem eſſe productas, in libro,quem hoc ipſo anno typis mandatum legimus, De Perſona & Incarnatione Christi,tragicè vociferantur: Samoſatenſium, Marcionitarum, Manichæorum, Sabellianorum,Arrianorum,Neſtorianorum,Eutichianorum, Monothelitarum horrendos errores illis impingentes. Et ſicut à diſcipulis præceptores in Papiſmum,hoc eſt,Chriſtianiſmum, ſic illi viciſſim ab his in Mahometiſmum inclinare dicuntur. Deniq; tot plauſtris tam atrocium conuitiorum in eos inuehuntur; vt negent Flacciani, donec terra ſtetit, & ſol illuxit (hæc enim eorum verba ſunt) ab vllo mortalium vnquam, tam impudentia, tam licentioſa,tam crebra, tetraq; maledicta, prolata, lecta, audita, viſa fuiſſe.Talem inter iſtos(ſi Deo placet) Euangelicos modeſtiam & animorum concordiam videre licet: cum de rebus ijs tractatur,quæ pertinent ad animarum ſalutem ſempiternam. Nihil per contentionem neq; per inanem gloriam, ſed in humilitate ſuperiores inuicem arbitrantes,dicit Paulus. Verùm id apud iſtos adeò nihil habet loci; vix vt vlla fuerit ætas à condito ſeculo,quæ magis contentioſos homines, & magis inanis gloriæ cupidos produxerit. Nullum inter eos reperias,qui non altero ſuperior eſſe contendat; qui ſapientiæ ſpiritum, qui ſanam ſcripturarum intelligentiam, ſibi præ cæteris non arroget. Ac queruntur diſcipuli de tyrannide magiſtrorum ſuorum, deq; libidine dominandi in conſcientias ſuas ſcholæ Vittenbergenſis, ex qua prodierunt, quodq; nouum in ea dominium Antichriſti videre liceat; dum à ſuis placitis nulla in re diſcipulos diſſentire volunt.Cæterùm præceptorum,de parum gratis diſcipulis,aliquanto iuſtior eſſe querimonia videtur. Durius enim accipiunt ij magiſtros, quàm accipiantur ab illis. Qua de re graues contexit querimonias, quem cõmunem olim præceptorem appellabant, Philippus Melanchton, in admonitione quadam, quam operi præfixit,quod,vtinam verè,doctrinæ Chriſtianæ corpus inſcripſit, & poſtremum omnium edidiſſe videtur. Sic enim ibi loquitur de Mathia Flacco Illyrico, deq; Nicolao Gallo,diſcipulis quondam ſuis. Cum hoc mirabilium hominum genere agi nihil poteſt,qui ſuo arbitrio damnant quidlibet, neq; perſonis auditis, neq; rebus diiudicatis. Cogunt concilia, quando & vbi ipſis placet: & vendicant ſibi maiorem magiſq; intolerabilem ac minus excuſabilem authoritatem & poteſtatem, quàm Papa Romanus vnquam; quæ quorſum tandem euaſura videantur, cogitetur. In præfatione verò, quæ præceſſit admonitionem, in anarchiam quandam euaſiſſe dicit. Multò Philippo tolerabilior eſt viſa Pontificum Romanorum, quàm horum ſuorum diſcipulorum authoritas; quorum conuitijs atq; maledictis ita fuiſſe dicitur exacerbatus, vt non rarò de reditu ad Papiſmum,hoc eſt, ad Eccleſiam Chriſti cogitarit; ac feciſſet proculdubio,niſi pudor quidam humanus obſtitiſſet. Nam & hæc ab eo vox audita fuit. Vtinam aliquando denuò congregatum Concilium videre liceret: quamlibet affecta ſit hæc ætas mea,proficiſcendi tamen ad illud laborem non ſubterfugerem; & quicquid in eo de quibuſcunq; tandem doctrinæ Chriſtianæ capitibus ſpiritui ſancto ſtatuere viſum foret, in eo lubens acquieſcerem: cùm rationem aliam nõ vdeam,

qua

qua tam grauibus & acerbis contentionibus iſtis finis imponi queat. Hanc ex eo ſe vocem audiuiſſe, quidam ex diſcipulis eius vir nobilis & omni fide dignus mihi narrauit; & facturum illum omninò fuiſſe puto, ſi vitam ei Deus longiorem ſuppeditaſſet. Sed priuſquàm redintegratum eſſet Concilium, in viuis eſſe deſijt. Cæterùm ſi quid ab illo verè dictum vel ſcriptum eſt vnquá, hoc fuit longè veriſſimum; quòd non aliò res quàm ad Anarchiam ſpectare videretur. Nam ubi volunt omnes eſſe Papæ; qui velit ingenio cedere, qui ſit alteri ſubeſſe paratus, qui ſe ſuperiorem alium arbitretur, non ferè quiſquam reperietur. Sed quorſum ad extremum res recidit? Dum ita certant inter ſe cum præceptoribus diſcipuli, nouum quoddam Pontificum genus exortum eſt; de quo graues cient querimonias, qui Centurias quaſdam Eccleſiaſticas non optima fide conſarcinarunt: Olim, aiunt, vnicus Romanus Præſul poteſtatem ſibi ſumebat leges etiam politicas reformandi; quid verò nunc fit? pro vno Pontifice innumeri ex politicis, eminentia locorum atq; munerum ſuffultis atq; elatis, exiliunt: qui vicem alternantes, nunc à forenſibus rebus ad Eccleſiaſticas tranſcendunt: & non contenti ſuis metis, religionum formulas Eccleſijs cum ſceptro, gladijs, & ſulmine Iouis exhibent. Et vna vel altera pagina interiecta. Falcem, inquit, in alienam meſſem mittunt, & alienam ſunctionem temerè inuadunt, ſanctumq; ſanctorum intrant quemadmodum Oſias: qui cùm ſint Politici magiſtratus, aut ipſorum ſerui; tamen magno ſupercilio audent nouas religionum formas componere, easq; Eccleſiæ miniſtris offerre tali cum imperio: Ni applaudant ſine contradictione, ſe ſuo ſceptro illos expulſuros aut punituros; id quod etiam factitant abſq; omni miſericordia. Hactenus Centuriarum compilatores. Quibus tantò maior hac in re fides haberi debet, quoniam experti loquuntur: cùm eos non ex vna ciuitate pulſos eſſe conſtet, Roſtochio, Heildelberga, Iena, Magdeburgo; vnde alij carbonario curru, ſuperintendentes autem (honoris gratia) tecto tamen carpento, noctu deportati ſunt, multis armatis circumſepti. Nec aliter à ſuis Politicis Pontificibus eos tractari decuit; qui legitimi Pontificis iugo colla ſubmittere noluerunt. Vides itaq;, Beatiſſime Pater, qui ſit earum terrarum ſtatus, in quibus ex mandato Gregorij Secundi & Tertij, primum Euangelium Chriſti prædicari cœptum eſt: dum inuicem mordent & comedunt magiſtri & miniſtri, ab inuicem conſumuntur: & ad Politicos Pontifices ventum eſt, quos & ipſos quibus tandem illi conuitijs non inſectantur? dum eos, & Politicos Tyrannos, & Politicos Antichriſtos appellant; per quos fit, vt qualis in ciuitate vel oppido, quoq; Politicus eſt Pontifex, talem in eo religionis formam videre liceat. Quodq; de Iuda ſcriptum aliquando legimus à Hieremia Propheta: Secundum numerum ciuitatum erant Dij tui Iuda, & iuxta numerum viarum Hieruſalem immolabant Baal: hoc totidem verbis nunc quoq; de Germania verè dici poteſt, vbi, quot ſunt Politici Pontifices, tot eſſe quaſi Dij videntur: dum quam quiſq; religionis formulam è cerebro ſuo confinxit, eam populo pro verbo Dei prædicandam obtrudit. Hunc autem rerum ſtatum, erit quiſquam, qui diuturnum fore credat? Si verum eſt, quod à veritate, quæ neſcit fallere, dictum eſt: Omne regnum in ſe diuiſum deſolabitur: certè regnum hoc Hæreticorum ita ſuis ipſorum ſe telis mutuis confodientium diu ſtare non poteſt. Sicut ignis in ſtipites ſegregatus extinguitur; ſicut domus in lapides diuiſa corruit: ſicut nauis in tabulas diſciſſa demergitur: ſic ſathanæ regnum hoc diutius conſiſtere nulla ratione poteſt. Incipiunt iam homines intelligere, quod iſti vocari volunt

Euangelium,

Euangelium, nihil eſſe minus quàm Euangelium. An autem & hoc præclarum non eſt, quòd, quid ſibi velit Euangelium; quæ ſit vis vocis huius, nondum ſatis inter illos ipſos de eo conuenit: qui, quoniam cum Euangelio Chriſti commune nihil habent, Chriſtianorum nomen tanquam tritum & nimis vulgare faſtidientes, Euangelici, quàm Chriſtiani vocari maluerunt: quaſi poſſit extra Chriſtum vllum Euangelium eſſe. Statim in ipſo Lutheraniſmi ſiue Sathaniſmi exordio, inter eos etiam, qui fuerunt ex eodem oppido Iſlebienſi prognati, Lutherum & Agricolam, de vi ſignificationeq; vocis huius, Euangelium, diſceptari cœptum eſt; quæ cum fuiſſe diſceptatio ſopita iam videretur, nunc denuò recrudeſcit inter duos Iſlebienſes, vnum Lutheri diſcipulum VVigandum, alterum Agricolæ, Crellium, qui negat Euangelium propriè ſignificare lætum nuncium, deq; Chriſti beneficijs loqui, crudeles præſtigias & deprauationes rectè dictorum (hæc enim illius verba ſunt) eſſe dicens ſi quis ita doceat; quo nomine grauiter à ciue ſuo Vigando flagellatur. Sed ſi Crellius de eo Euangelio dixit hoc, quod cum ſeculis aliquot ſub ſcamno latuiſſet, à ſe tandem erutum & in lucem productum Lutherus gloriatur; nihil alienum à veritate dixit, nec erat, cur eum ciuis eius tam acerbè tractaret: nam certè nullum lætum nuncium, verùm triſtiſſima quæq; protulit, & malorum ilijadem quandam Euangelium iſtud ſecum attulit: initio enim ruſticos contra ſuos dominos vt eis rebellarent incitauit, ex quibus plura quàm centum millia cæſa feruntur: deinde principes etiam ipſos, vt contra fortiſſimum Euangelij Chriſti propugnatorem magnum illum Imperatorem Carolum arma ſumerent, commouit. Quamobrem cum in ipſo ſtatim huius Euangelij exordio fuiſſet à Luthero rogatus nunquam ſatis laudatus ille Saxoniæ Dux Georgius, qui ad extremum vſque vitæ ſuæ ſpiritum conſtans in fide Chriſtiana permanſit, cuius memoria nunc eſt in benedictione ſempiterna, vt Euangelium ipſius reciperet; poſt enumeratos fructus illius, Hoc tuum, inquit, Euangelium, quòd ſub ſcamno latens produxiſti, attulit; & rectum quidem ei nomen imponis, quod ſub ſcamno latens produxeris: bonum profectò foret illud adhuc ſub ſcamno latere; nam ſi adhuc alterum produxeris tale, nos nullum conſeruabimus ruſticum. Si Chriſtus voluiſſet tale Euangelium, non tam ſæpe dixiſſet, Pax vobis. Petrus & Paulus non dixiſſent, Superioribus obediendum eſſe: idcirco illi ipſi fructus nobis ingentem & nauſeam & horrorem faciunt tuæ doctrinæ tuiq; Euangelij. Euangelio Chriſti nos, volente Chriſto, aſſiſtemus corpore, anima, ſubſtantia, ac dignitate, ad quod nos ſua adiuuet gratia. Tu nos admones mortis, cuius certi ſumus: quid autem fieret ſi tuum amplexi Euangelium moreremur: nonne Deus dicere poſſet. Vnde hic qui nouum Euangelium cum tot fructibus malis ſecum adfert? Nonne dixi tibi vt arborem ex fructibus cognoſcas? Si diceremus, Lutherus dicebat eſſe Euangelium quod ſub ſcamno latebat, Deus autem diceret, At aliter tibi dixit Eccleſia Catholica. Cum igitur quotidie dicas te credere Eccleſiam Catholicam, quare ergo Luthero credis, & non Eccleſiæ? Nequaquã Luthere, ſerua tuum Euangelium, quod ſub ſcamno latens produxiſti, nos permanebimus apud Euangelium Chriſti, ſicut recepit illud Eccleſia Catholica, ac ſeruat. Sic ille vir ſimplex, & rectus, ac timens Deum: quem ego non dubito propter ſuam ſingularem in fide Chriſtiana conſtantiam coronatum nunc in cælis triumphare gaudijsq; perfrui ſempiternis. In cuius terrarum imperium qui ſucceſſerunt, eos in pietatem etiam eius tam ſancti ſui anteceſſoris

precibus

precibus adiutos multorum opinione citius ſucceſſuros, magnam in ſpem venio; nam non procul à Regno Dei abeſſe dicuntur, ſimul & illud vident multò triſtiora Germaniæ poſt optimi Principis illius mortem eueniſſe; quo ſuperſtite nondum Smalcaldicum illud bellum fuerat excitatum. Nam quæ ſupplicia de Germania Deus non ſumpſit proximus iſtis ſuperioribus annis, poſteaquam clementer ab eo caſtigati, nihilominus vt reſipiſcerent, adducti non ſunt? Nonne concurrere fecit Ægyptios contra Ægyptios? nonne pugnauit vir contra fratrem ſuum, & contra amicum ſuum? nonne mutuis ipſi vulneribus atque cędibus ita ſe inuicem confecerunt, vt in vno prælio quinque Principes, duodecim Comites fuiſſe trucidati ferantur. Tantis calamitatibus Euangelium hoc Germaniam affecit, tantis mactauit infortunijs, vt ſi quamlibet potens & truculentus hoſtis eam grandi cum exercitu peruaſiſſet, vix illi maiorem cladem adferre potuiſſet. Quin & ante ſeptem plus minus annos memini legere prelo mandatas Saxoniæ Principum Epiſtolas, cum inter ipſos bellum ſuſceptum fuiſſet, quorum alter ſubiectos ſibi populos ſollicitatos fuiſſe ſcribit, vt à Domino cui iureiurando fidem ſuam obſtrinxerant, deſciſcerent, quòd is ad Papiſmum, hoc eſt ad Chriſtianiſmũ inclinare diceretur, vt ex eo facile conſtare poſſit, etiam illud inter arctiſſima propinquitate ſibi coniunctos Principes bellum ex hoc Euangelio conflatum fuiſſe. Cum itaque conſiderent iſta Principes, cum videant inſtar Prothei quotannis Euangelium hoc mutari, cum ipſos etiam illius proceres furialibus odijs inter ſe diſſidere cernant, ſeq́; mutuis conuitijs inſectari, quin & hæreſeon condemnare, nec à maledictis & concitandis aduerſus ipſos Principes ſubditis abſtinere; credent illis mutuum de ſe teſtimonium perhibentibus, & vtroſque tamquã hæreticos mutuo ſuo ipſorum iudicio condemnatos: haud aliter quàm viperas & baſiliſcos fugient, & remiſſo nuncio Malefacio, redibunt ad Bonifacium. Malefacium autem voco, quem nihil aliud quàm male facere docuiſſe conſtat. Huius enim ſunt illæ peſtilentiſſimæ voces. Euangelium pati non poſſe, vt prædicetur de bonis operibus, ouiculam Chriſti horrere, vbi prædicari ea audit. Fidem nullum opus bonum poſſe iuxta ſe ferre. Qui bonis operibus operti ſunt, eos vix poſſe cælum penetrare: quòd ea etiam iuſtificationem conſequentia ſint impura, cum opus optimè factum ſit peccatum; Peſtilentos eſſe magiſtros, & radicem germinantem fel, qui in nouo teſtamento conſcientias operibus vexant, nec eſſe ſimul in Eccleſia fidei magiſtrum & operum. Quantò ſceleratior eſt homo, tantò citius ei Deus gratiam infundet. Huic igitur Malefacio cum ſuo Cacangelio (nec enim aliud nomen tam impiæ flagitioſæq́; doctrinæ tribuere fas eſt) nuncio remiſſo, redibunt ad ſanctum illum Bonifacium à Gregorijs Pontificibus miſſum; qui primus Turingis atque Saxonibus lætum nuncium, quod Græci, εὐαγγέλιον vocant, attulit, qui primus eis magnum illud gaudium annunciauit, quòd natus eſſet Saluator, per quem peccatorum remiſſionem, per quem cum Deo Patre reconciliationem, per quem filiorum adoptionem, per quem regni celeſtis hæreditatem ſumus conſecuti. Nec aliud populis illis prædicauit, quàm pacem & charitatem: quòd charitas de cœlo Deum detraxit in terras, vt homines à terris attraheret in cœlum, vt per quam viam ipſe deſcendere dignatus eſt, per eandem aſcenderent ij, propter quos ille deſcenderat; nec ſolam fidem, ſed eam quæ per charitatem operatur, ad iuſtitiam, & ad ſalutem, regniq́; cœleſtis hæreditatem acquirendam, ſibi ſufficere poſſe putarent.

Hoc fuit Euangelium ſancti Bonifacij, non ab ipſo inuentum, vel ſub ſcamno latens erutum; ſed à Gregorio Secundo, & Tertio Pontificibus, penes quos mittendi poteſtas fuit, ſibi creditum: cuius non ipſe fuit inſtitutor, ſed ſectator; non autor, ſed cuſtos; non quod ipſe ſibi priuatim vſurpauit; ſed quod publicè traditum accepit. Hoc Euangelium ille prædicauit, hoc Euangelium ſanguine ſuo ſignauit, hoc Euangelium pluribus miraculis confirmauit: cum qui noſtro ſeculo noui fuit author Euangelij, quo pacem omnem & charitatem è terris propulſauit, ne claudum quidem equum ſanauerit vnquam; & multas miriades hominum ex viuis ad mortem, & quidem hominis vtriuſque mortem adduxerit, ex mortuis verò nullum ad vitam reuocauerit. Hoc igitur Chriſti purum Euangelium, quod in Germania Bonifacius annunciauit, cui contrarium per annos 50. & amplius in Saxonia prædicatum eſt, multorum opinione citius reſtitutum iri, magnam in Domini miſericordia fiduciam habeo; cum eorum impoſturæ, qui fraudi ſuæ nomen Euangelij prætexentes, & pacem & charitatem quæ ſumma eſt totius Euangelij, quin & Chriſtum ipſum ex bona Germaniæ parte proſcripſerunt, & extorrem fecerunt, iam ſint patefactæ; cum iurgiorum & altercationum, quæ ſunt inter ſathanæ miniſtros, & Principes, & ſubiectos illis populos, iam pertæſum ſit; cum non oculis modo ſuis ipſi videant, verùm & manibus, vt ita dicam, contrectent, quòd iſta multitudo Pontificum ſiue Politicorum, ſiue quocunque tandem alio nomine vocentur, qui ſibi maiorem & minus tolerabilem authoritatem arrogant, quàm vllus Papa Romanus vnquam, tantam religionum varietatem inducit, & ex fide, quæ niſi ſit vna perfidia, non fides dici debet, fidium ludum facit; quamq; nobis Chriſtus moriens teſtamento reliquit pacem & vnitatem, eam prorſus exterminat, cum tamen is ſub illud ipſum tempus, quo mundum relicturus, & ad Patrem ſuum celeſtem erat migraturus, nihil ardentius ab illo petiuerit, quàm vt ſeruaret eos quos ſibi dederat, vt eſſent vnum, ſicut ipſe cum Patre vnum eſt, vt eſſent conſumati in vnum. Quamobrem bono animo eſto Pater beatiſſime. Quod ſub Gregorio Primo in Anglia, quod ſub Secundo, & Tertio in Germania; quod ſub IV. & VII. in Dania & Suecia, quod ſub XI. in Lituania, per legatos & Apoſtolos à Gregorijs Pontificibus ad ea regna miſſos ſuperioribus ſeculis Euangelium fuit prædicatum; illud idem in ijſdem terris te quoque Gregorio XII clauum Eccleſiæ tenente breui prædicabitur. Te Chriſti Vicarium, te Petri legitimum ſucceſſorem, te non vrbis tantum, verùm & orbis totius Pontificem omnes illæ gentes agnoſcent & venerabuntur: erratorum ſuorum veniam te ſupplices petent. Quos tu, quæ tua benignitas eſt, naturæq; bonitas, haud aliter quàm Euangelicus ille Pater prodigum filium ad ſe reuertentem obui (quod aiunt) vlnis ad Eccleſiæ gremium redeuntes excipies, & ſalutari puræ Euangelicæ doctrinæ pabulo reficiendos curabis. Quam ſpem noſtram v citò Deus confirmet, & vt quam celerrimè diem illum nobis illuceſcere faciat, qui ſummo gaudio non modo terras, verùm & ipſum cœlum implebi ſupplices miſericordiam illius implorabimus. Quò videre nos faciat, qualem vidimus ante annos hos 50. Eccleſiam, terram vnius labij & eorundem ſermonum

multit udi

multitudinis credentium cor vnum, & animam vnam, & illud impletum cernamus, quod à Chriſto promiſſum eſt; Fiet vnum ouile, & vnus paſtor: quò ſic vnanimes vno ore glorificemus omnes Deum & Patrem Domini noſtri Ieſu Chriſti, & nomen eius laudemus & ſuperexaltemus in ſecula. Amen.

Ex noſtro Sublacenſi ſeceſſu, XVIII. Cal. Septembris. M. D. LXXIII.

SERENISSIMO PRINCIPI, HENRICO VALESIO,

Caroli IX. Chriſtianiſsimi Regis fratri,

Dei gratia Regi Poloniæ, Magno Duci Lithuaniæ, Ruſsiæ, Pruſsiæ, Maſouiæ, Samogitiæ, &c. Domino, Domino ſuo clementiſsimo,

Staniſlaus Hoſius Cardinalis, Epiſcopus Varmienſis, obſequium ſuum defert.

DIVINITVS *hoc ita factum eſſe puto,* REX HENRICE, *quòd cùm hæc noſtra Catholicæ fidei confeſsio Chriſtiana, iampridem à nobis conſcripta, toties typis mandata, multis acceſsionibus aucta & locupletata, quotannis quaſi noua in lucem prodierit; nunquàm tamen alicui per nos mortalium dicata fuerit. Nam expectare quodammodo uiſa fuit, ut non uulgaris aliquis; uerùm unus omnium excellentiſsimus & acerrimus exiſteret Catholicæ fidei, quæ docetur in hoc libro, propugnator: qui cum apertè ſemper coram orbe terrarum uniuerſo Chriſtum eſſet confeſſus, hæc ei noſtra confeſsio Chriſtiana, tanquàm illi propriè debita, per nos nuncupari poſſet; cum initio ſub nomine noſtro non prodiiſſet. Cuius rei quæ cauſa fuerit, & unde nobis eam ſcribendi ſumpta ſit occaſio, priuſquàm cætera perſequar, ut me paulò rem altius repetentem, non grauatim audias abs te peto. Annus iam agitur uigeſimus tertius, cùm in ſuſpicionem ex clero prouinciæ Gneſnenſis quidam uocati fuerant, quaſi de quibuſdam doctrinæ Chriſtianæ capitibus, minus rectè ſentirent. Id cùm animaduertiſſet Nicolaus à Dzierzgoro Archiepiſcopus eius Prouinciæ Regniq́ Primas, non ille quidem excellenti doctrina præditus, ſed qui memor eſſet perſonæ, quam ſuſtinebat, quamq́ Deo pro grege ſibi concredito rationem olim eſſet redditurus, muneri ſuo deeſſe noluit: & qua poſſet ratione prouidere conatus eſt; ut quæ pullulare iam tum in eius prouincia cæperunt hæreſes, eæ naſcentes potius opprimerentur, quàm ſerpere longius permitterentur. Itaq́ Synodum Epiſcoporum prouinciæ ſuæ congregauit, ad quam inter alios me quoque uocandum eſſe duxit. Quamuis autem Varmienſis Epiſcopus, immediatè (liceat enim hoc uſitato uerbo uti) Sanctæ Sedi Apoſtolicæ, ſubiectus ſit; quoniam tamen publicam Eccleſiarum omnium, ad Regnum Poloniæ pertinentium, in quorum numero mea quoq; eſt, non priuatam alicuius diæceſis, uel prouinciæ, cauſam agi uidebam, acceſsi non inuitus: cum communi conſilio, communem totius Regni peſtem facilius propulſari poſſe perſuaſum haberem. Fuerunt igitur in ea Synodo propoſita certa doctrinæ Chriſtianæ capita, de quibus etiam Epiſcopi nonnulli, nonnihil ambigere credebantur, à quibus poſtulatum erat, ut ſuam de illis iurati ſententiam dicerent. Quoniam uerò nuda proferebantur, quam ob cauſam non nemo fuit repertus, qui ſubſcribere detrectaret, niſi dilucidius explicata forent; mihi mandata fuit hæc prouincia, magis ut ea redderem illuſtria, quò facilius intelligere patres poſſent, quænam illa forent, de quibus interpoſito iureiurando, ſuam eſſent ſententiam dicturi. Quam ad rem, cum quatridui tantum ſpacium datum mihi fuiſſet, curatum eſt à me diligenter (pro eo ut anguſtiæ temporis ferebant) ut in ordinem ea capita redigerem; ſcripturarum etiam ac Patrum teſtimoniis, probabilibus quoque rationibus, quàm*

ſieri maximè poſſet perſpicuè conſcripta, confirmarem: quò minus grauatim ad ea calculo ſuo comprobanda patres adducerentur. Neque prorſus irritus excidit labor hic noſter. Nam ſimul ut quæ ſcripſeram, lecta coram patribus fuerunt, quotquot præſentes tum aderant Epiſcopi, ſtatim in ea iurarunt, cùm prius propria manu quiſq; libello ſubſcripſiſſet, ac ita ſe credere teſtatus fuiſſet. Decretum etiam fuit, vt libellus in publicum ederetur, & excudendus typographo traderetur: quod cum ego cum primis eſſe periculoſum iudicarem, quandoquidem cauſa religionis agebatur, ne quid feſtinantius de tanta re ſtatuerent, petiui; meq́; facturum recepi, ut intrà paucos menſes, quæ præcipitata potius à me, quàm ſcripta fuerunt, accuratius expenderem, pluribus etiam & ſcripturarum & Patrum teſtimoniis productis probabiliora redderem. Quod mihi conceſſum quidem fuerat; verum intereà vehementer inſtabat & vrgebat Archiepiſcopus, ſubindè ſuos ad me tabellarios mittens, vt editio maturaretur. Recens tum ad Eccleſiæ meæ Varmienſis gubernacula vocatus acceſſeram, variiſq́; curis & moleſtiis diſtringebar: feci nihilominus quod potui, cumq́; totum opus abſoluere tam citò non poſſem, ſaltem eam partem, in qua de Fide, deq́; Spe tractabatur, confectam Archiepiſcopo miſi: quæ cum Romam perlata fuiſſet, Otho Truchſes Cardinalis Auguſtanus (cuius inſignis pietas, & in Eccleſiæ ſana doctrina tuenda & conſeruanda, zelus quidam ardens orbi teſtatus eſt vniuerſo) Theologis quibuſdam librum legendum dedit; quorum iudicio cum eum probari cognouiſſet, ſic eſt labores hos noſtros complexus, vt librum dignum duceret, quem in oppido ſuo Dilingenſi Typis mandandum curaret. Poſtulauit etiam à me, quod reliquum erat operis, vt id ad ſe perferendum curarem, quò poſſet integrum excudi. Contendebat idem à me ſuis litteris, qui tum Eccleſiæ Metropolitanæ Salisburgenſis Archiepiſcopus fuit Michaël Teienburch, cuius & ipſius ingens fuit ſtudium in ea doctrina, quæ cum Euangelio Chriſti conſentit, tuenda & propaganda. Quoniam verò datum iam opus per me fuerat Archiepiſcopo Gneſnenſi, qui Moguntiæ totum illud excudendum curauerat; vt indè peteret, reſcripſi. Prodierat autem in publicum aliquoties, authoris nomine ſuppreſſo, nec factum eſt quicquàm propius, quàm vt librum in terras inferioris Germaniæ Theologi Louanienſes importari prohiberent: quem tamen ſtatim vt legerunt, approbarunt, ac importandi facultatem bibliopolis conceſſerunt. Inſignis autem ille Theologus Ruoardus Tapper Louanienſis Academiæ Decanus, admoneri me curauit, ſi quid ſcripturus eſſem deinceps, aut quæ ſcripſeram, denuò ſub incudem daturus, meum vt nomen ederem. Nam qui libri nomen authoris præfixum non haberent, eos in terras Catholicorum importare minimè licere. Quamuis autem facti mei ratio mihi conſtaret, illius tamen conſilio parui libens. Habes iam, Sereniſſime Rex, quæ mihi res dederit occaſionem, vt librum iſtum conſcriberem. Nec enim voluntate mea laborem hunc ſuſcepi, cui me, tenuitatis meæ conſcius, minimè parem fore, iudicabam. Sed cum tota Synodus Prouincialis inſtaret, illius auctoritatem defugere mihi non licuit. Quod autem ille dixiſſe legitur, ſe Tarentinis, & Conſentinis, & Siculis ſcribere, cum doctiorum iudicium reformidaret; hoc ego multò rectius dicere poſſum, quòd Polonis hæc ſcribebam, Lithuanis, & Pruthenis meis: nec vlla de re minus cogitabam, quàm vt ad exteras nationes ij noſtri labores peruenirent: quarum iudicium reformidare meritò debebam, cum ſint omni liberalium artium doctrina, ſacrarum etiam rerum ſcientia perpolitæ. Verùm eſt, quòd agamus Deo gratias; etiam illis non diſplicuit labor hic noſter; vt & in Germaniis, & in Gallijs crebrius quàm vel optare, nedum ſperare fuiſſemus auſi, typis mandatus fuerit: quin etiam bis in Germanicam, ſemel in Gallicam linguam eum conuerſum, ac in lucem editum vidimus: ac ſi vera ſunt, quæ nobis renunciantur, maiorem etiam apud exteros, quàm apud eos, quorum cauſa laborem hunc ſuſcepimus, fructum attulit, & gratior illis accidit. Qua de re tantum abeſt, vt gloriari velimus; omnem vt gloriam ſoli Deo, cuius hoc eſt beneficium, aſcribamus. Quid enim nos? Plantare quidem potuimus, rigare potuimus: cæte-

rùm

rùm incrementum dare, non alius quàm qui docet intus, ſolus Deus potuit. Et eſt illud uerißimè dictum, quòd neque qui plantat eſt aliquid, neque qui rigat, ſed qui dat incrementum Deus. Illius nomen ſit benedictum in ſecula. Cæterùm cuius numine factum eſt, ut quod felix, fauſtum, & fortunatum Deus eſſe uelit, in quo Regno primùm ego lucem hanc aſpexi, eius ad te gubernacula deferrentur; nihil ambigo, quin & hoc eiuſdem acciderit prouidentia, quòd cùm per totos annos uiginti & amplius liber hic noſter, uariis in locis toties typis mandatus, nec ulli mortalium unquam per me dicatus fuiſſet, ſub hoc ipſum tempus multò iam auctior, & caſtigatior in lucem prodiit. Nam te patronum expectare, tibi potißimùm per me dicari uelle uiſus eſt, quòd ex multis cauſis tibi præ cæteris deberetur. Nam præterquàm quòd nulla gens illuſtriore lucubrationes noſtras excepit gratia, quàm ex qua tu ducis originem (ſicut ex crebris & Pariſienſibus, & Lugdunenſibus editionibus, planum omnibus, & perſpicuum eſſe poteſt) ut non aliundè mihi quàm ex hac ipſa gente patronus illis quærendus fuerit: etiam fidei noſtræ prima quaſi crepundia non alij ferè, quàm iſti ipſi genti nobis accepta ferenda ſunt: cùm qui primi nos quaſi genuiſſe uidentur uerbo ueritatis, à Sancta Sede Apoſtolica in Poloniàm Epiſcopi mißi, Gallos illos ex magna parte fuiſſe Catalogi teſtentur Epiſcoporum, quos in Cathedralibus Eccleſiis, Craccouienſi præſertim, aſſeruatos legere memini. Teſtantur & ritus Eccleſiarum noſtrarum, atque cæremoniæ; quæ cum Gallicanarum Eccleſiarum cæremonijs pulchrè conſentire uidentur: ut quòd iam indè à ſexcentis annis Chriſto nomen dedimus, quòd eius Euangelium recepimus, quòd ſanam Eccleſiæ doctrinam per tot ſecula retinuimus, gentis tuæ doctrinis & inſtitutis, cuius miniſterio fidei fundamenta in patria mea iacta ſunt, non minima ex parte debere uideamur. Præter has igitur & alias cauſas, quas enumerando recenſere longum foret, eſt hæc una omnium grauißima; quòd qualem anno ferè toto, poſteaquàm Sigiſmundus Auguſtus è ſui corporis diuerſorio æternam illam in domum migrauit, dari nobis à Deo Regem ſupplices precati ſumus, acerrimum Catholicæ fidei propugnatorem; talem ille te nobis de cælo mittere dignatus eſt: nullus ut iam longior cunctationi deliberationiq́ue locus nobis relictus eſſe uideatur. Quam enim ille de te tulit ſententiam, in ea libenter acquieſcimus. Quamobrem tibi tanquam acerrimo Catholicæ fidei propugnatori (nam hoc de te iudicium Deus ipſe tulit) hanc noſtram Catholicæ fidei Confeßionem Chriſtianem offero, cum qua me tibi totum ſimul dico & dedo. Quam Regi dominoq́ue meo debeo, fidem, & ſubiectionem, eam qua ſumma poſſum animi mei ſubmißione tibi defero: gratulor etiam, quòd hac te tanta gloria iuſtus ille cuiuſque meritorum æſtimator Deus cumulatum uoluerit, cùm propter multas alias, quæ de te prædicantur heroicas uirtutes, tum propter zelum, quem in auita pietate, religioneq́ue tuenda ſingularem hactenus oſtendiſti. Semper tu, Pientißime Rex, apertè Chriſtum coram hominibus es confeſſus, nec unquam illius cauſam dißimulanter agendam eſſe putaſti: num autem ſicut in terris illum tu coram hominibus, ſic uiciſsim in cælis ille te coram patre ſuo confeſſus non eſt? An quod olim ſanctum illum Regem, & Prophetam de Chriſto uaticinatum eſſe legimus, Dominabitur à mari uſque ad mare, ſuo modo quodam, ita Chriſto uolente, nunc in te completum id eſſe non uidemus? Quandoquidem illius benignitate, quem coram hominibus confiteri nunquam erubuiſti, tu quoque nunc dominaris à mari Baltico, uſque ad mare Euxinum: ut & illud quod mox in eodem Pſalmo ſequitur, Coram illo procident Aethiopes, & inimici eius terram lingent, non ita multò pòſt euenturum ſperemus. A domino reuerà factum eſt hoc; qui te tam ſolidæ, tamq́ue conſtantis, & perpetuæ confeßionis tuæ præmium iſtud ferre uoluit in hoc ſeculo, multò maiorem in futuro mercedem daturus. Quò maiore ſtudio tibi contendendum, & elaborandum erit, quandoquidem adeò te Deus amauit, & ornauit, ac ta gloria, & honore coronauit; ut à populis à patria tua longißimo terrarum interuallo diſiun-

ctis, ad ampliſſimi Regni gubernacula capeſſenda uocare te uoluerit; ut eum quem cœpiſti uitæ curſum teneas; magis etiam in dies apertè Chriſtum confiteri pergas, qui tibi tantorum bonorum author fuit, & largitor: eius perduelles hæreticos eodem loco, quo tuos ipſius perduelles habeas, quin etiam odio maiore quàm tuos, proſequendos exiſtimes, ut cum ſancto Rege, & Propheta dicere poſsis: Nonne eos qui oderunt te odio habui; & ſuper inimicis tuis tabeſcebam? Perfecto odio oderã illos. Quod eſt autẽ perfectum illud odium, de quo Propheta loquitur, niſi quando non homines, ſed peccatores odio habemus? qui quantò maiore ſunt in odio, tantò maior elucet in ipſos homines charitas: cùm illud præcipuè ſeruatur, ut non alia de cauſa peccator Sathanæ tradatur, in carnis interitum, quàm ut ſpiritus eius fieri ſaluus queat. Tunc uerè diligitur homo, quando maximo eſt in odio hæreticus: quem quò magis legitima poteſtas perſequitur, quò grauiores de eo pœnas ſumit, hoc magis homo diligitur: dum, ut ſpiritus eius fieri ſaluus queat, laboratur. Hoc abs te ſedulò fuiſſe factum hactenus, non ſinè magna tuĩ nominis laude commemorari audiui. Nec enim exiſtimare debes, aliquam eſſe terrarum orbis partem, ad quam, rerum à te fortiter & fæliciter geſtarum fama non peruenerit. Quæ bella geſſeris, uix dum ex ephebis egreſſus, contra ſceleratiſsimos non tam tuos, uel Chriſtianiſsimi Regis fratris tui, quàm ipſius Chriſti perduelles: quàm eos perfecto ſemper odio fueris proſecutus: quas etiam uictorias atque triumphos de illis reportaueris, orbi notum eſt uniuerſo; qui cùm, temporis cauſa, ſe Chriſtianiſsimi tui fratris perduelles eſſe deſiiſſe ſimulaſſent, & in illius gratiam recepti, quæ contra eum ſumpſerant, arma parricidialia depoſuiſſent, ut pro hoſtibus deinceps non haberentur: tu (quæ tua nunquam ſatis laudanda pietas eſt & religio) quoniam perduelles Chriſti eſſe non deſierant, hoſtium eos loco ſemper nihilominus habuiſſe; nec, ut uultum ſaltem illis æquiorem oſtenderes, ullis unquam rationibus adduci potuiſſe, diceris. Hoc eſt, Sereniſsime Rex, apertè Chriſtum confiteri. Perge qua cœpiſti, nec ab hoc inſtituto tuo dimoueri te per quenquam patiaris: quod ſi perſecutus in Regno quoque tuo fueris, etiamſi nullum contra Chriſti perduelles gladium ſtrinxeris (nec enim unquam eò te neceſsitatis adactum iri ſpero) uel hac ſola ratione perfeceris, ut qui per ſummum ſacrilegium à Chriſto, & ab eius corpore Eccleſia ſe diuulſerunt, eos intrà non ita longum tempus, ad eius compagem reductos uideamus. Quòd ſi uideris aliquem, te, qui non modò uerbis, uerùm & factis ipſis uerè Chriſtianiſsimum eſſe te Regem profiteris, non pro Chriſtiano Rege, ſed pro idololatra habere, nec in eodem tecum templo Deum colere uelle, ſed ſacrilega ſeparationis conſilia ſequi: quandoquidem ſeparatus eſſe uult à communione tua, qualem ſe fecit ipſe, ſuo ipſius iudicio condẽnatus, talem illum habeto: et, ſi nihil in eum ſtatuere durius uolueris, nec aue ſaltem illi dixeris unquam, nec alio loco ſit apud te, quàm quo præcepit Chriſtus, tanquam ethnicus, & publicanus. Omninò ſit ſeparatus: &, ſi quis in gratia eſſe tecum uult, ne cibum quidem cum eo capiat. Sit omnibus anathema, μαραναθα. Quam autem iniuriam feceris hæretico, ſi, cùm ſacrilega ſeparationis illi conſilia tantoperè placere uideris, ſuum ipſius de ſe iudicium confirmaueris, cùm à tua communione ſeparatum eſſe permiſeris, nec eum in ullam familiaritatem admiſeris, etiam in politicis rebus nihil habere commune cum illo uolueris? Hoc ſi factum fuiſſet proximis ſuperioribus annis, nunquam eò uentum fuiſſet, quò nunc (proh dolor) uentum eſſe uidemus, & ingemiſcimus. Quicquid eſt in regno tuo malorum, non aliunde nata ſunt omnia, quàm quòd hæretici pro hæreticis nunquam habiti fuerunt; qui ſibi nomen etiam Euangelicorum arrogare ueriti non ſunt, cùm tamẽ ex diametro pugnet eorum doctrina cum Euangelio Chriſti: quod adeò impunè tulerunt, ut etiam aucti ſint & honeſtati, & modò non principem in Senatu locum obtinuerint. Hæc fuit fundi noſtri calamitas; indè tot ſacrilega ſchiſmata, tot horrendæ ſectæ tam diſſectæ. Proh dolor, eò res ad extremum rediit, ut in pleriſque locis pro Deo, Deiq; filio, Chriſtus Deus noſter non agnoſcatur, nec æqualis, nec conſubſtantialis eſſe Patri creda-

tur.

tur. Et intereà ijdem iſti, non minus quàm Lutherani, de Chriſti gloriantur Euangelio; ſibiq́ magis, quàm illis Euangelicorum nomen tribui debere putant. Tres in regno tuo ſunt fratres, & ij non ex poſtrema nobilitate: quorum unus Lutheriſta, alius Caluiniſta, tertius eſſe fertur Trideiſta. Nam autem & nos dicere non poſſumus cum Propheta, Stupor & mirabilia? Tres fratres cùm ſint ex uno & eodem utero matris prognati, fidem tamen unam & eandem non profitentur, uerùm tribus ludunt fidiculis, & ſibi ſunt inuicem hæretici. Quis autem ex iis tribus iuſtius Euangelici nomen ſibi arrogauerit? Mirum in Trideiſta. Nam is, cùm doctior eſſe cæteris exiſtimetur, nihil recipit, niſi quod eſt in Euangelio; et quoniam ibi non reperitur nomen Sanctiſſimæ Trinitatis, magna cum audacia, & impudentia uoces has, quæ non ſunt in Euangelio, reijcit: quo nomine ſe uerius Euangelicum cenſeri poſſe perſuaſum habet, quàm omnes Lutheriſtas, & Caluiniſtas; quandoquidem illos ab Euangelio diſſẽtire putat, in quo uoces iſtæ non reperiuntur, reperitur autem, Pater maior eſt me; non eſt igitur Filius æqualis Patri, nec eiuſdem cum eo ſubſtantiæ. De ſuis tẽporibus ſcripſit aliquando præclarum illud Galliarum lumen Hilarius: Periculoſum nobis admodum, atque etiam miſerabile eſt, tot nunc fides exiſtere, quot uoluntates; & tot nobis doctrinas eſſe, quot mores; & tot cauſas blaſphemiarum pullullare, quot uitia ſunt; dum aut ita fides ſcribuntur, ut uolumus, aut ita, ut uolumus, intelliguntur: & cùm, ſecundum unum Deum, & unum Dominum, & unum baptiſma, fides etiam una ſit, excidimus ab ea fide, quæ ſola eſt: & dum plures fiunt, ad id eſſe cœperunt, ne ulla ſit. An autem in eadem illa tempora nos quoque nunc non incidimus? An hæc uerba, non magis etiam quadrant in hoc noſtrum infelix, quàm in illud ſeculum? An eò rem quoq; nunc non recidiſſe uidemus, poſteaquàm exceſſum eſt ab ea fide, quæ ſola eſt, ut ad id eſſe cœperint, ne ulla ſit? Nihil eſt opus longius exempla petere. Quid agatur in uicina Regno tuo Germania, proculdubiò non ignoras. Nihil nunc dicam de ijs, quos in Gallijs Hugonotos, in Flandria Geuſios uocant, qui ſempiternam ueritatem de ſui corporis, et ſanguinis ueritate in ſacroſancta Euchariſtia diſertis uerbis pronunciantem, Hoc eſt corpus meum, Hic eſt ſanguis meus, per ſummum ſcelus, arguere mendacij non uerẽtur: quos pro indubitatis hæreticis habent unà nobiſcum etiã, quamlibet peruerſi et à nobis auerſi Lutherani; nec eis in ſuis terris receptum dari permittunt. Eorum tãtùm uolo meminiſſe: qui ſe Confeſſionis Auguſtanæ cenſeri cupiunt: quæ tamen eò redacta iam eſt, ut non minus eam ſibi propriè uendicent Caluiniſtæ, quàm Lutheriſtæ, ut coturnus etiam quidam eſſe dicatur utriq; pedi aptus, & in quodã hæreticorum conuenticulo non ita procul à Regni tui finibus habito, Polonam ocream, eã uocari legi. Sed mihi tamen hic ſermo de Saxonicis tãtùm eſt, apud quos primùm, quod ſub ſcamno diu latuiſſe dicebatur Euãgelium, in lucẽ productum eſſe, Lutherani gloriãtur, et à quibus Auguſtana Confeſſio conſcripta, et Carolo V. Imper. fuit Auguſtæ oblata, multùm autẽ ab hac diuerſa, quæ nunc Vittẽbergæ in uſu eſt. Cùm urbanos calores fugiens in hanc ſolitudinem ſeceſſiſſem, legi grandem librum, quem de Perſona, & Incarnatione Chriſti, lingua ſua uernacula, ſchola Vittembergenſis hoc ipſo anno edidit. Bone Deus, quæ poſſunt hæreſes eſſe tam horrendæ, quarum illi ſuos uicinos, quos eis Flaccianos uocare uiſum eſt, non inſimulent? Marcionitarum, Samoſatenſium, Manichæorum, Sabellianorum, Arrianorum, Neſtorianorum, Eutichianorum, Monothelitarum, & neſcio quos alios abominandos errores, ab orco reuocatos, apud eos nunc ſpargi, tragicè uociferantur; nec aliud illis eſſe propoſitum, quàm ut Mahometiſmo, & Alcorano uiã præparent; & quod hactenus in Eccleſiis de officiis, & beneficiis Chriſti docebatur, id in dubium reuocent; ut ſic impleatur illud quod à Chriſto prædictum in Euangelio legimus; Putas ne filius hominis ueniens inueniet fidem in terra? nec eos in ſuſpicionem uocare dubitant, quaſi nullum in cælo Deum eſſe credant. Monent etiam omnes, ut oculos tandem aperiant, quibus tam fœdos eorum & execrandos errores contemplari poſſint: fidem aduerſus eos omnium, eorum præſertim, qui cum poteſtate uerſantur, im-

plorant,

plorant, atque ut maturè uenientibus malis obuiam ire uelint hortantur, & obteſtantur; ſimul & pœnarum admonent, quibus grauiſſimis affectus eſt Oriens, cùm eiuſdem generis hæreſibus infectus fuiſſet; ubi quondam inſignes Eccleſias uidere licuit, quæ ab ipſis Apoſtolis, & eorum ſucceſſoribus plantatæ fuerunt, ibi nunc horrendam quandam deſolationem, & uaſtitatem cerni. Nec enim potuiſſe Deum ferre diutius tot & tantas blaſphemias, quin quas merebantur, de illis pœnas perſequeretur. Vtinam autem hoc exemplo moueri poſſent, non ſolum ij, qui monentur, Flacciani; uerùm & ipſi, qui nauigant in eadem naui, monitores, Eberiani, ſiue Vitembergenſes, & undè diſceſſerunt, eò redeant, ad eam quæ Chriſti corpus eſt, unam, ſanctam, Catholicam, Apoſtolicam Eccleſiam: quandoquidem eædem utriſque calamitates, ita peccatis noſtris exigentibus, impendere uidentur, quibus obrutum Orientem, in manus Turcarum perueniſſe fruſtra nunc lamentamur. Verùm quid ad hæc, qui ſunt aduerſæ factionis Flacciani? Num remiſſius cauſam ſuam agunt; an & ipſi minus tragicè contra ſcholam Vittembergenſem exclamant, ex qua malorum coruorum oua peſſima prodierunt? An modò non earundem hæreſeon, præterea Pelagianiſmi, & Caluiniſmi, ſuos præceptores non inſimulant? Omnia tela, quibus à Vittembergenſibus petiti fuerunt, in eos ipſos retorquent: nec minore uociferatione Dei fidem, hominumq; contra illos implorant. Poſſem hic plura recenſere, & de Eberianorum inter ſe, & de Flaccianorum (qui tamen antè paucos annos unanimes aduerſus Eberianos decertarunt) furialibus odijs, atque diſſidiis, quibus hoſtiliter inter ſe decertant; ſed ne modum excedat epiſtola, non progrediar longius: cùm præſertim ex his ipſis, quæ commemorata ſunt per me, qui ſit ſtatus in uicina Regno tuo Saxonia facilè perſpicere queas, poſteaquàm ex ea fide, quæ ſola eſt, exceſſerunt, & in aliud Euangelium, quod cum Chriſti pugnat Euangelio, transferri ſe paſſi ſunt. Num autem eius regni, cuius nuper Rex es creatus, melior eſt conditio? Quàm cuperem, ut id affirmare uerè poſſem: ſed, ſicut paulò antè memini, nihilò res in eo ſunt loco meliore; niſi quòd qui ſunt ibi religionis ergò motus excitati, eos tu cura, prudentia, uigilantiaq; tua, Chriſto duce, multò minore negocio componere poſſe uideris, modò ſtatim in ipſo initio, uirum te præſtes: ac, ſi quis nouas ut aliquas fidiculas approbes, à te contenderit, apertè nulla circuitione uſus, facturum te neges, ut ex fide, quæ ſacroſancta ſemper eſſe debet, fidium ludum fieri, & eam ita iocularitertractari permittas. Quod aliquando clariſſimum illud Galliarum ſidus Hilarius ſcriptum reliquit, fidem dici non poſſe niſi una ſit; & quicquid eſt præter unam fidem, perfidiam, non fidem eſſe, ſi fuerint importuni, nunquam auribus eorum inculcare deſine: perfidiam cum fide coniungi, tenebras cum luce copulari, quiq; tenebrarum princeps eſt Belial, eum unà cum Chriſto, qui lucem habitat inacceſſibilem, adorari nequaquam poſſe. Quantumcunque uociferati fuerint ad rauim uſque Hæretici, non aliud quàm hoc abs te reſponſum ferant; Chriſtianus ſum, Chriſtum ſemel in Baptiſmo indutus, & confeſſus, Chriſtianiſſimis parentibus, auis, proauis, atauis, abauis prognatus: Chriſtum, quem ſemel ſum confeſſus, negabo nunquam: Chriſtianam fidem, quæ iam indè ab ipſis Apoſtolorum temporibus in patria mea, in Polonia uerò à ſexcentis & amplius annis recepta eſt, quoad ſpiritus hos reget artus, non deſeram unquam, prius uitam cum ſanguine profuſurus, quàm ut illam pro uirili mea non tuear; ac defendam. Quamobrem apagite cum iſtis fidiculis ueſtris. Nunquam ego uel Auguſtanam, uel Geneuenſem, uel Ienenſem, uel Polonam aliquam ocream, uel quocunque tandem alio nomine uocetur; quodcunque ſit illud perfidiæ genus; ſed ſolam Chriſtianam Catholicæ fidei Confeſſionem amplectar ſemper, omnia prius & facturus, & paſſurus, quàm ut alienum aliquid ab officio Chriſtianiſſimi Principis faciam. Hac tu conſtantia tua facilè perditorum hominum conatus fregeris, et furioſos eorum impetus retardaueris. Neque tibi præſtò non eſt adfuturus, de cuius cauſa nunc agitur, Dominus noſter IESVS CHRISTVS: *in*

quo cum tuam ſpem omnem & fiduciam defixam habueris, non deſeret ille te ſperantem in ſe, proq́ ſua gloria dimicantem: cuius ego nomine, quamlibet indignus illius miniſter, tibi promitto & ſpondeo, ſi, quam certam de te ſpem concipio, ſtatim in primo in Regnum ingreſſu tam apertè Chriſtum ſemper confeſſus, de mentis tuæ ſtatu te dimoueri paſſus non fueris; ſi ſolum reuerendum, ſolum illum tibi metuendum propoſueris, quòd quietiorem deinceps Regni tui ſtatum es habiturus, & feliciter in eo regnaturus. Tanquam numen aliquod è cælo miſſum pij te colent, & obſeruabunt omnes: impijs uerò ſatanæ miniſtris, cum uiderint ſolum eſſe Deum, à quo tibi metuendum eſſe putas, tantum terrorem incuties, nihil ut contra uoluntatem tuam deinceps uel mutire ſint auſuri. Vel domeſtica exempla docere te potuerunt, quem ſemel permiſſus fidium luſus in patria tua fructum attulerit: in qua poſteaquàm impunè ſibi per ſummum ſcelus, quidam uſurparunt, ut cathedram contra cathedram conſtituerent, altare uel menſam potius, contra altare erigerent; num ibi ſolium quoque contra ſolium, ſceptrum contra ſceptrum erectum non eſt? Num ubi duæ fides permiſſæ ſunt, duos quoque Reges conſtitutos non uidimus? An aduerſus Dominum, & aduerſus Chriſtum eius, à Domino coronatum & unctum, à Chriſti perduellibus arma parricidialia ſumpta non ſunt? Ita duæ fides duos etiam in patria tua Reges pepererunt. Feliciter ſapit, Pientiſſime Rex, quiſquis alieno periculo ſapit: quanquàm illud abs te alienum non fuit. Quamobrem uel tuo ipſius periculo ſapere uelis. Sed ego prolixior eſſe nolo, ne de tua conſtantia dubitare uidear: tantum hoc abs te nunc peto, quod à me tibi munus offertur, in hoc felici Regni tui exordio, ut id à ſubdito tuo, tanquam debitæ ſubiectionis teſtimonium hilari fronte ſuſcipias, & quæ tibi traditur à me tanquam à Regni tui Senatore & Conſiliario, Cardinali prætereà & Epiſcopo, priſcæ noſtræ Catholicæq́ fidei doctrina, in ea potius acquieſcere ſubiectos Maieſtatis tuæ populos iubeas, quàm ut eos quouis uento circumferri, & à nouis ac peregrinis doctrinis abduci patiaris; cum præſertim hæc noſtra lucubratiuncula non ſolum Lutetiæ Pariſiorum toties mandata typis in lucem prodierit, ubi princeps Academiarum omnium floret Academia, nec eſt in orbe terrarum ulla celebrior, & omni doctrinarum genere, ſacrarum præſertim expolitior: & ubi dubiis temporibus iјs eius magiſtros in tuenda ſana doctrina præclara ſuæ fortitudinis & conſtantiæ documenta dediſſe, magna cum ſui nominis gloria, uidimus: uerumetiam, ſic uolente PIO IIII. Pontifice, opera Pauli Manutij uiri docti, ſolertisq́ Typographi, in ea quæ caput eſt orbis urbe Roma; cuius fidem Apoſtolica uoce laudatam eſſe ſcimus: in qua perpetuò conſeruatam eam fuiſſe, quæ eſt ab Apoſtolis, traditionem, refert, Irenæus: cui totam doctrinam Apoſtolos, unà cum ſanguine ſuo, profudiſſe, Tertullianus aſſerit: ad quam acceſſum habere perfidiam nunquàm potuiſſe, teſtatur Cyprianus: quam ita ſemper incorruptæ Patrum doctrinæ fuiſſe tenacem, ut quoties Romana fides diceretur, Catholica intelligeretur, ex iis quæ ſcripſerunt Hieronymus & Ambroſius, didicimus: in qua ſemper Apoſtolicæ cathedræ uiguiſſe principatum, narrat Auguſtinus: quam hæretici fœtoris ſemper expertem permanſiſſe, nec unquam in ea, qui contrarium ſentiret, ſediſſe, quin potius Apoſtolicam gratiam inuiolatam cuſtodiuiſſe, teſtatur Theodoretus: ad quam proptereà de fidei cauſis iam indè ab ipſis Apoſtolorum temporibus, nunquam non relatum fuiſſe, qui ſeculis aliquot fuit poſterior Bernardus, aſſerit; quod ibi potiſſimum ſarcita iri damna fidei ſpes foret, ubi fides non poſſet ſentire defectum. Qui uerò præceſſit Bernardum, Lanfrancus, cui cum iis quos nunc uocant Hugonotos, quorum primus author Berengarius fuiſſe uidetur, acerrima ſemper pugna fuit, proptereà multas gentes morem Romanorum in ſacris rebus imitatas eſſe ſcribit, quòd (ſicut ipſe loquitur) tanti magiſterij ex Apice Apoſtolico primordiis clarent, & nulla per orbem Eccleſia, æquè ut Romana, ab omni fæce hæreſeon cunctis retrò temporibus pura permanſit: & hæreticum pronunciare non dubitat omnem hominem, quiſquis à Romana Eccleſia in fidei doctrina diſcordat. Cum itaque præter alias nonnullas, in iis omnium

præſtan=

præſtantiſsimis vrbibus liber hic noſter non ſemel in lucem typis mandatus prodierit; quæ traditur in eo non debes dubitare, quin ea Romana ſit, hoc eſt, Catholica fides. A qua qui diſceſſerunt, quàm uerum ſit illud quòd non aliundè hæreſes obortæ ſunt, aut nata ſchimata, quàm indè quod Sacerdoti Dei non obtemperatur, nec unus in Eccleſia ad tempus Sacerdos, & ad tempus iudex uicè Chriſti cogitatur, ſed Epiſcopus qui unus eſt, & Eccleſiæ præeſt, ſuperba quorundam præſumptione contemnitur, & homo dignatione Dei honoratus, ab indignis hominibus iudicatur; non tam è Sancti Pontificis et martyris illius Cypriani ſcriptis, quàm ex iis, quæ diſceſſionem eorum conſequutæ ſunt, rebus geſtis, quæ modò non edita uoce ſic ſe rem habere clamant, abundè iam didiciſſe potuerunt. Quod ſupereſt iterum atque iterum Diuinam hanc ad Regni Poloniæ gubernacula capeſſenda uocationem tibi gratulor; atque ut eam cùm tibi tum regno tuo, & Eccleſiæ uniuerſæ feliciter euenire uelit, ſupplex Deum precor: ut ſpiritum tibi conſilij & fortitudinis largiatur: ut ſpiritu principali te confirmet: ut, præter unum Chriſtum, neminem in tuo Regno coli permittas, nec in ſocietatem eius ullum Belial, aut Iſlebienſem, aut Geneuenſem, aut quocunque tandem alio nomine uocetur, admittas: præter unum Chriſtum, à nemine tibi metuendum eſſe perſuaſum habeas. Quod hactenus magna cum tui nominis gloria feciſſe prædicaris, etiamſi conſtiterint aduerſus te caſtra, non timeat cor tuum: etiamſi exurgat aduerſus te prælium, in ſolo Chriſto ſperato. Quod ſcriptum apud Eſaiam Prophetam legis; Et tu Iſraël ſerue meus; Ab extremis terræ, & à longinquis eius uocaui te: & dixi tibi, Seruus meus es tu: elegi te, & non abieci te: ne timeas quia ego tecum ſum: ne timeas, quia ego Deus tuus. Ecce confundentur & erubeſcent omnes aduerſantes tibi: erunt quaſi non ſint. Peribunt uiri qui contradicunt tibi. Quæres eos, & non inuenies uiros rebelles tuos: & erunt quaſi non ſint: & non erunt qui pugnent contra te, quia ego Dominus Deus tuus, apprehendens manum tuam, dicensq́ tibi; Ne timeas: ego audiui te. Cùm hæc apud Eſaiam legeris, tibi peculiariter eſſe dicta putato. Nam reuerà elegit te Deus, & non abiecit te, nec abiiciet unquam. Ab extremis terræ, & à longinquis eius uocauit te, & dixit tibi; Seruus meus es tu. Seruus eſſe Chriſti, Chriſtianiſsime Rex, perge: ſicut hactenus fuiſſe te ſemper à multis prædicatur: & audies uocem hanc illius, quam non ſemel audiuiſſe te puto, quoties cum Chriſti perduellibus tibi negocium fuit; Ne timeas, quia ego tecum ſum: ne declines, quia ego Deus tuus. Huius præſidio fretus, uiriliter age, & confortetur cor tuum: cùm Sancto illo Rege & Propheta dicito; Dominus illuminatio mea, & ſalus mea; quem timebo? Dominus protector uitæ meæ; à quo trepidabo? Quò maior in eo fiducia tibi collocata fuerit, hoc feliciorem conſiliorum tuorum omnium progreſſum & exitum es habiturus. Quod ut ita fiat, ego quoque, quamlibet indignus Dei miniſter, unà cum Eccleſiæ meæ clero uniuerſo, ſupplex miſericordiam illius implorare non intermittam. Qui te ſeruet in multos annos incolumem & felicem. Ex noſtro Sublacenſi ſeceſſu, xviij. Cal. Septembris, M D LXXIII.

AVCTORVM NOMINA, QVORVM IN HOC VOLVMINE PRAECIPVA FIT MENTIO.

ABbas Panormitanus.
Abdias Babylonius.
Adalbertus Archiepiſcopus Geuſnenſis.
Adelhelmus.
Agatho.
Albertus magnus.
Albertus Pighius.
Alexander iiij.
Alexander. v.
Alexander de Ales.
Algerus.
Aloyſius Lipomanus.
Amalarius Treueren. Archiepiſ.
Ambroſius.
Anacletus.
Anaſtaſius Papa.
Anaſtaſius Patriarcha Antiochenus.
Annales Polonorum.
Andreas Hieroſolymitanus.
Angelomus.
Angelus Politianus.
Anianus interpres Chryſoſtomi.
Anſelmus.
Anſelmus Hauelburgen. Epiſcopus.
Antonius Epiſcopus Conſtantienſis.
Antonius Archiepiſcopus Florentinus.
Aponius.
Ariſtoteles.
Arnobius.
Athanaſius.
Auguſtinus.
Baſilius Magnus.
Beda.
Benedictus.
Bernardus.
Bertramus.
Bonauentura.
Burchardus Epiſcopus Vormatien.
Caius Papa martyr.
Calixtus papa.
Caſſiodorus.
Celerinus.
Cæſarius Arelatenſis Epiſcopus.
Claudianus.
Clemens Epiſcopus Romanus D. Petri ſucceſſor.
Clemens Alexandrinus.
Chriſtianus Druthmarus.
Chromatius.
Cœleſtinus papa.
Conciliorum liber.
Cyprianus.
Cyrillus Alexandrinus.
Cyrillus Hieroſolymitanus.
Damaſcenus.
Decreta. Decretales.
Diadocus.
Dionyſius Areopagita.
Dionyſius Carthuſianus.
Dorotheus.
Dydimus.
Epiphanius.
Ephrem Ediſſenæ eccleſiæ diacon.
Eraſmus Roterodamus.
Euagrius.
Euariſtus.
Eucherius.
Eunapius.
Euſebius Emiſſenus.
Euthimius.
Fabianus.
Fauſtinus.
Fronto.
Franciſcus Torenſis.
Fulgentius Epiſcopus Maſſilienſis.
Gabriel Biel.
Gaudentius.
Gelaſius.
Gennadius.
Germanus Patriarcha Conſtantinopolita
Gratianus.
Gregorius magnus.
Gregorius Nazianzenus.
Gregorius Niſſenus.
Gregorius Turonenſis.
Guilhelmus Durandi.
Guilhelmus Epiſcopus Pariſienſis.
Guilhelmus Bibliothecarius Malmesbe rienſis.
Guimundus Epiſcopus Auerſanus.
Haimo.
Hieronymus.
Hignus.
Hilarius.
Hildelbertus Cænomanenſis Epiſcopus.
Hippolitus.
Horatius.
Hormiſda.
Hortulus animæ.
Hugo de S. Victore.
Hugo Cardinalis.
Hugo de Prato.
Idacius Clarus.
Ignatius.
Ioannes Chryſoſtomus.
Ioannes Gerſon.
Ioannes Epiſcopus Romanus.
Ioannes Scotus.
Ioannes Caſſianus.
Ioannes Cochleus.
Ionas Aurelianenſis Epiſcopus.
Ioſephus.
Iræneus.
Iſidorus.
Iſichius.
Innocentius. iij.
Iulius.
Iuo epiſcopus Carnotenſis.
Iuſtinus Philoſophus martyr.
Lactantius Firmianus.
Lanfrancus Epiſcopus Cantuarienſis.
Leo magnus.
Leontius Epiſc. Neapol. inſulæ Cypri.
Liberatus.
Macarius Epiſcopus.
Macarius Monachus.
Marcus Eremita.
Martianus.
Martialis Lemonicenſis Epiſcopus.
Maxentius.
Maximus Taurinenſis Epiſcopus.
Maximus Tyrius.
Methodius.
Michael Epiſcopus Meſpurgenſis.
Nicephorus.
Nicolaus Papa.
Nicolaus Lyra.
Nicolaus Cabaſilas.
Oecumenius.
Optatus.
Origenes.
Oſius Epiſc. Cordubenſis.
Pacianus.
Palladius.
Pamphilus martyr.
Paſchaſius.
Paulus Nolanus.
Paulinus Aquileienſis Epiſcopus.
Petrus Chryſologus.
Petrus de Aliaco.
Petrus Lombardus.
Petrus abbas Cluniacenſis.
Philaſter.
Philo.
Photius.
Plato.
Plutarchus.
Poſſidonius.
Primaſius.
Proclus Conſtantinopolitanus Epiſcopus.
Proſper Aquitanicus.
Prudentius.
Rabanus.
Rabbi Samuel.
Rabini.
Raynerius.
Remigius Antiſiodorenſis Epiſcopus.
Ricardus de Prato.
Ricardus de media villa.
Rodulphus Ardens.
Ruffinus.
Ruſticus diaconus.
Rupertus Abbas Tuitienſis.
Sacerdotale Romanum.
Saluianus. Serenus.
Satyrus.
Seneca.
Seſulius.
Sidonius Aruernus.
Simeon Metaphraſtes.
Sixtus papa.
Socrates.
Soter.
Sozimus.
Sozomenes.
Stanislaus Epiſcopus Cracouienſis.
Stephanus papa.
Stephanus Epiſcopus Boſtrorum.
Stephanus Brulepher.
Suetonius.
Sulpitius Seuerus.
Syritius.
Taraſius.
Terentius.
Tertullianus.
Teleſphorus.
Theodoretus.
Theodorus.
Theonas.
Theophilactus.
Theophilus Alexandrinus.
Thomas de Aquino.
Thomas Vualdenſis.
Vergilius.
Victor.
Vigilius epiſcopus Tridentinus.
Victorinus.
Vincentius Lyrinenſis.
Vincentius Beluacenſis.
Vrbanus papa.
Xiſtus.
Zepherinus.

Index Capitulorum huius confeſſionis. Prior numerus caput, ſecundus verò folium indicat.

QVòd fides fundamentum ſit religionis Chriſtianæ. Cap. 1. fol. 1
Quòd fides mediatoris poſt lapſum primi hominis fuerit, & ſit omnibus ad ſalutem neceſſaria, neque potuerit aut poſſit quiſquam abſque illa ſaluari. 2. 1
Quòd Eccleſia omnia, quæ ad fidem mediatoris pertinent, non modò ſcriptis & ſermonibus, verùm & certorum dierum obſeruationibus, & ſignis, & imaginibus, & habitu, & geſtu, & varijs cæremonijs mentibus fidelium imprimere conata eſt. Ac primum de anno in certa tempora diſtributo, deq; beneficio Chriſti incarnationis. 3. 2
De beneficio redemptionis per crucem, & mortem Chriſti factæ. 4. 2
Quòd in die paraſceues rectè deploratur Chriſti paſſio. 5. 3
De gaudio Dominicæ reſurrectionis. 6. 3
De Aſcenſione Chriſti, deq; extremo iudicio. 7. 4
De Spiritu Sancto, de ſancta Trinitate, de feſto corporis Chriſti, deq; pompa ſiue proceſſione, quæ ſolennis in eo quotannis haberi conſueuit. 8. 4
Quòd dictum Apoſtoli, dies obſeruatis, & menſes, nihil aduerſetur obſeruationi dierum, quæ ſit in Eccleſia. 9. 5
Quomodo præcipuè Chriſti paſſionis beneficia varijs modis Eccleſia rudibus inculcare conata eſt, ac primùm de ſigno crucis. 10. 5
De Crucifixi ſimulachro. 11. 7
Quomodo ſacerdotes, & Epiſcopos ad contemplandum perpetuò crucis, & mortis Chriſti beneficium excitare mater Eccleſia conata eſt. 12. 7
Quòd falsò quidam, Eccleſiam calumniantur de obſcuratis Chriſti beneficijs, quum per ipſos potius obſcurentur, & omnis eorum memoria extinguatur. 13. 8
Quæ ſit vis huius articuli, credo ſanctam Eccleſiam Catholicam. 14. 9
Scripturæ ne magis, an Eccleſiæ teſtimonio ſit credendum. 15. 10
Quòd Euangelio credimus, non tanquam hominis teſtimonio, ſed tanquam intus loquentis Dei voci. 16. 10
Quòd ſcriptura nihil eſt certius, quòdq; certus ex ea ſenſus elici poſſit. 17. 10
Quòd non liceat ad ſuam cuiq; mentem, ſcripturam accomodare. 18. 11
Non propterea non eſſe conſenſum patrum in ſcripturis interpretandis ſequendum, quòd vnus aliquis aliquando errauerit. 19. 12
Deſcriptio Eccleſiæ, quòdq; ſibi nomen eius, & auctoritatem vſurpant etiam hæretici. 20. 12
Quòd quatuor ſunt Eccleſiæ notæ, prima eſt, quòd ſit ſancta. 21. 13
Secunda nota Eccleſiæ, quòd ſit Catholica. 22. 14
Quomodo dignoſci poſſit Catholicus, exemplis illuſtratur. 23. 14
Quòd Concilium œcumenicum Eccleſiam Catholicam repreſentat. 24. 16
Tertia nota Eccleſiæ, quòd ſit vna. 25. 23
Quòd aliter vnitas retineri nō poteſt, quàm ſi vnus aliquis præſit Eccleſiæ, cui pareant omnes. 26. 24
Quarta Eccleſiæ nota, quòd ſit Apoſtolica. 27. 25
Quòd vbi legitima Epiſcoporum ſucceſſio eſt, ibi doctrina Apoſtolorum, ibi vera eſt vna, ſancta, Catholica, Apoſtolica Eccleſia. 28. 26
Quòd fides Eccleſiæ propterea deſerenda nō ſit, quòd præſident illi quandoq; qui vitæ non omninò ſunt inculpatæ. 29. 30
Quæ ſit ſanctorum communio. 30 32
Qui ſint extra ſanctorum communionem. 31. 33
De Sacramentis. 32 33
De numero Sacramentorum. 33. 34
De Baptiſmo. 34. 35
De ſuſcipientibus baptiſmum. 35. 37
De miniſtro huius Sacramenti. 36. 38
De ritibus, & cæremonijs baptiſmi. 37. 40
De ſacramento confirmationis. 38. 41
De ſacramento Euchariſtiæ. 39. 42
De materia huius Sacramenti. 40. 48
Quòd hoc Sacramentum rectè dicatur ſacrificium. 41. 52
De effectu Sacramenti Euchariſtiæ. 42. 63
Quemadmodum affectos ad hoc Sacramentum accedere oporteat. 43. 65
De Sacramento Pœnitentiæ. 44 65
De materia, & forma huius Sacramenti. 45. 66
De Contritione. 46. 66
De confeſſione, & quæ illi reſpondet, abſolutione. 47. 67
De ſatisfactione. 48. 69
De Sacramento extremæ vnctionis. 49. 75
De Sacramento ordinis. 50. 75
De diſtinctione ordinum. 51. 76
De Sacris ordinibus, qui maiores vocantur. 52. 77
De Sacerdotio. 53. 77
De miniſtro huius ſacramenti. 54. 81
De Sacramento Matrimonij. 55. 85
De impedimentis Matrimonij. 56. 87
De ijs, qui reſtant ex ſymbolo, Peccatorum remiſſione, Carnis reſurrectione, & Vita æterna. 57. 99
De ſpe. 58. 99
Expoſitio Dominicæ orationis, auctore Beato Cypriano martyre, quam ita deſcribi fecimus, quemadmodum in exemplari quodam peruetuſto, & valde caſtigato ſcriptam reperimus, quod communicauerat nobiſ cum amicus ille noſter Gabriel Faernus, vir non magis doctrina, quàm probitate inſignis. 59. 107
Explicatio ſalutationis Angelicæ. 60. 110
De Charitate, ac imprimis de eo, quòd iuſtitia noſtra non ſit ſola fides. 61. 111
Quòd peccato quolibet mortali fides non amittatur. 62. 113
Quòd fides à ſpe, & Charitate, non modo vocabulo, verumetiam rationabili differentia diſtinguatur. 63. 114
Quòd fidei, vt prodeſſe queat, ſpem, & charitatem iungi neceſſe eſt. 64. 114
Quòd nihil impoſſibile Deus præceperit. 65. 115
Quòd non tam natura mandatorum, quàm noſtra fiat ignauia, vt implere mandata non poſſimus, cùm quæ timori grauia ſunt, leuia ſint amori. 66. 117
Quòd operatur bona Deus in nobis, non ipſis nihil agentibus, verum conſentientibus, & ſimul operantibus nobis. 67. 115
Quòd ſemel iuſtificatum gratia ſua Deus non deſerat, ſi non ab eo deſeratur; quodq; charitati non modò non impoſſibile, verùm nec difficile quicquam ſit. 68. 118
Quòd Chriſtiana Iuſtitia charitas eſt, ex corde puro, & conſcientia bona, & fide non ficta. 69. 119
Quòd per fidem, & ſpem, & Charitatem, quæ propemodum obſoleuerat in nobis, imago Dei reſtauratur. 70. 121
Quòd iuſtitia Dei iuſti ſumus, nō qua Deus iuſtus eſt, ſed qua nos iuſtos facit. 71. 121
Quòd non ſola iuſtitiæ Chriſti imputatione, ſed verè realiter inhærente nobis iuſtitia iuſti ſumus. 72. 124
Eorum confutatio, quæ contra verè, & realiter inhærentem nobis iuſtitiam à quibuſdam producuntur. 73. 127
Quòd præceptum Charitatis, quæ eſt iuſtitia noſtra, in hac vita expleri poteſt. 74. 140
Explicatio præcepti de diligendo Deo, & proximo. 75. 144
De Præceptis Decalogi. 76. 144
De primo Præcepto. 77. 145
De ſecundo Præcepto. 78. 145
De tertio Præcepto. 79. 146
De quarto Præcepto. 80. 148
De quinto Præcepto. 81. 149
De ſexto Præcepto. 82. 149
De ſeptimo Præcepto. 83. 151
De octauo Præcepto. 84. 151
De nono, & decimo præcepto. 85. 152
De externo cultu. 86. 154
Cæremoniarum diuiſio. 87. 154
De cæremonijs, quæ ſumuntur à perſonis. 88. 155
De cæremonijs quæ ſumuntur à rebus. 89. 156
De cæremonijs, quæ ſumuntur à loco. 90. 159
De cæremonijs, quæ ſumuntur à tempore. 91. 164
De traditionibus. 92. 178
Parænesis cum totius operis peroratione. 93. 188

Confeſſio

CONFESSIO CATHOLICAE FIDEI CHRISTIANA,

Petricouienſis Synodi nomine à D. Staniſlao Hoſio Cardinale Epiſcopo Varmienſi conſcripta.

PROOEMIVM.

QVAE propria ſemper hominis exiſtimata ſunt, non defuere, qui cum cæteris animantibus ea nobis eſſe communia putarent. Nam ſiue ſermone maximè differimus ab iis, quæ bruta uocantur, præterquàm quòd aues humana uerba ſonantes audire licet, quando ſuas uoces cætera uiuentia propriis inter ſe notis decernunt atq; dignoſcunt, nonne mutuos inter ſe miſcere ſermones uidentur? ſiue quis ridere ſic homini proprium eſſe dicat, ut & omni homini, & ſoli, & ſemper inſit, an non apparet in quadrupedibus nonnullis ridendi quædam ratio, quando demulſis auribus, contractoq; rictu, & oculis in laſciuiam reſolutis, aut homini alludunt, aut ſuis quiſque propriis fœtibus? Iam & prouidentia non carent bruta, quando ſibi proſpiciunt in futurum, ac cibos olim ſumendos reponunt. Qua in re adeò non ſunt quibuſdam etiam hominibus inferiora, ut pigriorem quendam ad formicam ire ſapiens iuſſerit, ut eius uias conſideraret, ac ſapientiam diſceret, quæ quùm non habeat ducem, non præceptorem, non principem, parat æſtate ſibi cibum, & in meſſe congregat, quod hyeme comedat. Rationis uerò, qua ſola maximè nos à reliquis animantibus differre perſuaſum habemus, nonne ſigna in multis deprèhenduntur? Nam quando utilia ſibi appetunt, cauent ab iis, quæ ſunt noxia, quando pericula fugiunt, quando latibula ſibi parant in plures exitus diſparentia, intelligere certè aliquid uidentur. Poterit autem aliquis rationem illis ineſſe, negare, cùm ipſum etiam hominem ſæpe deludant? Poterit ea eſſe ratione deſtituta affirmare, à quibus ut ſapientiam diſcamus, quorum ut prudentiam imitemur, non mortalium aliquis, uerùm ipſe nos Deus admonet immortalis? Cuius enim niſi Dei uox eſt, ut diſcamus à formica ſapientiam? cuius niſi Dei uox eſt, Eſtote prudentes ſicut ſerpentes? Citat etiam Ambroſius quandam Scripturam: Vade ad apem, & uide quomodo operaria eſt.

Lact. lib. 3. inſti. cap. 10.
Hominis differentia & proprietas.
Ratio quo brutis competat.
Prou. 6.
Rationis ſigna in brutis.
Matth. 10.

Deum itaque ſequutus auctorem, fecit ſanctus pater Baſilius, cum quintæ Diei opera in iis libris, quos Hexameron inſcripſit, enarraret, ut ad quorundam aquatilium, uolatilium, & quadrupedum imitationem oratione ſua mentes hominum inflammaret. Quod modò non totidem uerbis poſteà factum eſt ab Ambroſio, cùm idem argumenti genus pertractaret. Sed & B. Ephrem admonet nos: ut apem imitemur.

Baſil. Homil. 7. 8. 9.
De compunctione cordis. lib. 1. ca. 8.
Amb. lib. 5. Hexameron. c. 2.

Non omnino uana, ut eorum opinio fuiſſe uideatur, qui, quæ nos bruta uocamus animantia, rationis expertia prorſus eſſe negauerunt. Grauis apud Græcos auctor Plutarchus, librum etiam ea de re conſcripſit, in quo quendam è ſociis Vlyſſis, Circes ueneficiis in ſuem conuerſum, illum perſuadere conantem inducit, quod cùm ratione, tum pleriſq; mortalibus etiam uirtutibus, non exæquent homines modò ea, quæ à nobis bruta dicuntur, uerùm etiam longo poſt ſe interuallo relinquant. Quin & Arnobius multa in illis conſpici dicit rationis & ſapientiæ ſimulachra.

Arn. lib. 2. contra gentes.

Ex iis uidere licet, quod quæcunque tandem ea ſunt, quibus placet ſibi genus hominum, ac reliquis animantibus anteponi, ſeq; diſcerni ab illis uult, ea non minima ex parte cum illis habet communia. Quid igitur eſſe dicemus, quo maximè diſcerni poſsint homines à pecoribus? Non ratio, non oratio, non prudentia, non alia quæcunque, ſed ſola eſt religio, quæ nos ab illis diſcernit. Hoc adeò ipſa etiam figura & ſtatus hominis indicat, qui cùm cætera animalia prona terram ſpectent, ſolus ex omnibus eſt uultu in cœlum erecto, ut uel ex hoc admoneatur homo, quò uultum, eò & mentem ſpectare debere, non ut, quod Anaxagoræ uiſum fuit aliquando, ſolem & lunam, uerùm ut à quo ſol & luna, à quo etiam ipſe homo, à quo cuncta, quæ uel ſub aſpectum hominis cadunt, uel ſolo intellectu comprehendi poſſunt, condita ſunt & creata, eum ut contempletur, eum ut cognoſcere, cognitum amare, & eo qui diuinitati propriè debetur, cultu proſequi ſtudeat. Hoc eſt igitur in homine eximium, hoc eſt, quo uel ſolo, uel certè maximè differt humanum genus à cæteris uiuentibus. Ex quorum tot generibus, quemadmodum à M. Tullio ſcriptum legimus, nullum eſt animal præter hominem, quod habeat notitiam aliquam Dei. Quamobrem apud Plutarchum etiam Vlyſſes non habuit, quo Grilli refelleret argumenta, quibus ille rationem ineſſe brutis probare contendebat, præter unum hoc, quod graue diceret eſſe, rationem iis concedere, quibus Dei cognitio non ſit ingenita. Quæ cùm ita ſe res habeat, quid eſt aliud, in quo magis elaborare mortales omnes oporteat, quàm ut ad agnitionem Dei peruenire liceat? ad quem contemplandum nati eſſe uidemur? ut niſi fecerit quis id, cuius cauſa productus in hanc lucem eſſe uidetur, rectè de illo dici queat: Homo cum in honore eſſet, non intellexit, comparatus eſt iumentis inſipientibus, & ſimilis factus eſt illis. Neque enim iam ferè quicquam eſt in homine, quo dignoſci poſsit à iumentis, ſi ſit agnitione Dei deſtitutus. Deinde uerò affluat aliquis omnibus iis, quæ bona uocantur & ſunt: ſit iuſtitiæ, ſit continentiæ laudibus inſignis, ſit omni uirtutum genere perpolitus, ſit Ariſtide, ſit Catone, ſit Phocione ſanctior, niſi ueri Dei ueram agnitionem habuerit, ſuperuacanea illi fuerint hæc omnia: fruſtra in illis aſſequendis laborauerit. Omnis eius iuſtitia, ſicut à Lactantio præclarè ſcriptum eſt, ſimilis erit humano corpori caput non habenti: in quo tametſi membra omnia & locis ſuis conſtent, & figura, & habitudine: tamen quoniam deeſt id, quod eſt omnium principale, & uita ſenſu caret. Itaque membra illa formam tantummodo membrorum habent, uſum non habent: tam ſcilicet, quàm caput ſine corpore. Cuius gerit ſimilitudinem, qui cum Deum non ignoret, uiuit iniuſtè. Id enim ſolùm habet, quod eſt ſummum: ſed fruſtra: quoniam uirtutibus tanquam membris caret. Itaque ut ſit uiuum & ſenſibile corpus, & agnitio Dei neceſſaria eſt, quaſi caput, & omnes uirtutes quaſi corpus: ita fiet homo perfectus ac uiuus. Summa tamen omnis in capite eſt, quod

Religio ſola Dei notitia a brut. hominem propriè diſtinguit.
Homo natus ad Dei contemplationem.
Pſal. 48.
Lactantius lib. cap. 9.
Iuſtitia ſine Dei cognitione ſimilis eſt corpori humano ſine capite.

quamuis conſtare non poſſit ſine membris omnibus, ſine quibuſdam tamen poteſt. Et erit quidem animal uicioſum, ac debile, ſed uiuet tamen: ſicut & is qui Deum nouit, & in aliquà re peccat: dat enim ueniam peccatis Deus. Quam obrem ſine membris aliquis uiuere poteſt, ſine capite nullo modo. Hæc res efficit, ut etiamſi natura boni ſint philoſophi, nihil tamen ſciant, nihil ſapiant. Omnis doctrina & uirtus eorum ſine capite eſt, quia Deum neſciunt, qui uirtutis & doctrinæ caput eſt: quem qui non cognoſcit, licet uideat, cæcus eſt, licet audiat, ſurdus, licet loquatur, elinguis eſt. Cum uerò conditorem parentemq; rerum cognouerit, tunc & uidebit, & audiet, & loquetur: Habere enim caput cœpit, in quo ſunt ſenſus omnes collocati: hoc eſt, oculi, aures, & lingua. Caput igitur teneamus, Deum cognoſcere ſtudeamus, etiam atque etiam omni ope connitamur omnes, ut quo uultus noſtros conuerſos eſſe uidemus, eò mentes, etiam noſtras erectas habere queamus, atque in illius, per quem conditi ſumus, & redempti, contemplatione uerſemur, ne ſimus corpus ſine capite, neque ſimus ij, in quos rectè quadrare poſſit, quod in Pſalmis ſcriptum legimus, Os habent, & non loquentur, oculos habent & non uidebunt, aures habent, & non audient. Ad hanc agnitionem, contemplationemq; Dei optimi maximi pios omnes, ut inuitaremus, hæc ſcribendi labor à nobis eſt ſuſceptus, quæ quidem uno uerbo religio ſiue pietas dici poteſt: Religio quidem, quòd ea tanquàm uinculo quodam obſtricti Deo ſimus & religati: Pietas autem, quòd non aliter pios eſſe licet, quàm Deum ritè colendo. Hac itaque de re dicere nobis nunc eſt propoſitum, quæ ſit piè colendi Deum ratio, de qua non leues hoc infœlici æuo noſtro controuerſias excitatas eſſe uidemus. Supplices cum precamur, quem noſſe uita eſt æterna, Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, ut qui uia nobis factus eſt, pro bonitate ſua nobis concedat, ſic ut de eo, quod nobis inſtitutum eſt, diſſeramus, ut non declinemus, neque ad dextram, neque ad ſiniſtram: ſed uia regia incedentes, nihil proferamus, quod non ad ipſius gloriam, quam alteri non dat, propriè pertinere uideatur: cui ſoli ſtudere ipſo inſpirante, quam ſolam, pro eo ut uires nobis fuerit ſuppeditare dignatus, propagare deliberatum habemus. Quoniam itaque ſpiritus Deus eſt, indubitatum illud erit, quòd in ſpiritu adorari, ſpiritu coli, ſpiritualibus exercitiis uenerari maxime uult: cuius generis ſunt, fides non ficta, ſpes firma, & charitas de corde puro profecta: Tribus iis, qui propriè debetur Deo cultus abſoluitur. Ac ſi non conſtaret homo niſi ſpiritu ſolo, nihil ab eo præterea requireretur ad purè Deum colendum. Quoniam uerò corporis quoque mole premitur, æquum eſſe uidetur, ut non hæc modò quæ iam commemorauimus, interiora, uerùm etiam externa quoque ad colendum Deum adferat. Colat Dominum humana mens, fide, ſpe, & charitate: colat Dominum corpus hominis externis & corporeis rebus, quibus tanquàm ſignis quibuſdam ſuam erga Deum fidem, ſpem, & charitatem oſtendat: ut ſic totus homo dicere poſſit cum Propheta, Cor meum; & caro mea exultauerunt in Deum uiuum: ac quemadmodum corpus ordinatur ad Deum per animam, ſic exterior cultus ad interiorem referatur: ſine quo fruſtrà Deus quibuſcunque tandem externis ritibus colitur. Priore itaque loco de interno: poſteriore de externo Dei cultu uerba faciemus: nihil in medium allaturi, niſi quod uerbo Dei conſentaneum eſt futurum.

Pſal. 113.
Scopus huius libri eſt pios ad Dei agnitionem & contemplationem perducere.
Religio, ſiue pietas quid.
Ioan. 17.
Ioan. 14.
Deut. 28.
Eſaia 30.
Ioan. 4.
Cultus diuinus, ſeu religio propriè fide, ſpe, & charitate interius cõſtat: exterius uerò per ceremonias per corpus exercendas.
Pſal. 8.
Cauſa ordinis tractandorum in hoc opere.

QVOD FIDES FVNDAMENTVM SIT RELIGIONIS CHRISTIANÆ.

CAPVT I.

QVI FIDEM ſanctiſſimæ religionis, doctrinæque Chriſtianæ fundamentum, ſimul ianuam, & viam in vitam, ac recurſum quendam, atque reductionem à corruptione ad incorruptionem, immortalitatemq́; eſſe dixerunt, ij verè vim eius expreſſiſſe videntur. Nam per hanc acceſſum habemus ad patrem, qui vitæ nobis, & immortalitatis auctor eſt. Credere enim oportet accedentem ad Deum. Accedit ad Deum, qui inuocat eum. Quomodo autem inuocabunt, dicit Apoſtolus, in quem non crediderunt? Fides itaq; cùm primis eſt neceſſaria, ſine qua impoſſibile eſt placere Deo: Quã qui non habet, fruſtra accedit ad Deum, fruſtra loquitur, fruſtra inuocat Deum. Intel-xit hoc Propheta, cùm dixit: Credidi, propter quod locutus ſum. Quin & Apoſtolus: Et nos, inquit, cre-imus, propter quod & loquimur. Prima ergo vox eius, qui ſe Chriſtianum profitetur, eſt, Credo. Hinc eſt, uòd non Sophi, non Philoſophi, ſed fideles appellamur.

Chryſoſt. Hom. de fide Abraham, et imolatione Iſaac To. 1. & To. 4. Homil. de fide ſpe, & charitate. Cyril. lib. 4. ſuper Ioan. cap. 9. Rom. 5. Hebr. 11. Rom. 10. Hebr. 11. Pſal. 115. 2. Cor. 4. Chriſtiani prima vox, Credo.

Verùm quid tandem illud eſt, quod credere nos oportet? Nihil aliud, quàm Ieſum Chriſtum, & hunc ruci fixum. Hæc eſt fidei noſtræ ſumma, vt credamus, nos, qui primorum parentum noſtrorum culpa facti ramus filij iræ, filij gehennæ, rei mortis æternæ, non potuiſſe, neque poſſe à morte liberari, niſi per vnum nediatorem Dei, & hominum, hominem Chriſtum Ieſum, qui dedit ſemetipſum redemptionem pro omibus: qui factus eſt propitiatio pro peccatis noſtris: non pro noſtris autem tantùm, verùm & totius nundi: qui lauit nos à peccatis noſtris in ſanguine ſuo: qui cùm inimici fuiſſemus, reconciliauit nos Deo patri. Quomodo autem reconciliauit? Vt ſicut per inobedientiam vnius hominis peccatores conſtitu i fuimus multi: ſic per vnius obedientiam iuſti conſtitueremur multi. Factus eſt enim obediens patri vſq; d mortem, mortem autem crucis, quò ſic lueret inobedientiæ peccatum, per primos parentes noſtros adniſſum, & nos ex impiis iuſtos factos, per obedientiam ſuam, quam in perferenda morte crucis oſtendit, um patre ſuo cœleſti in gratiam reduceret. Hoc qui corde credit, ſufficit illi ad iuſtitiam: qui verò confietur inſuper ore, conſequitur ſalutem. Hoc ſolum ſcire ſe Paulus gloriabatur, ſcribens ad Corinthios: Cùm veniſſem, inquit, ad vos fratres, veni non in ſublimitate ſermonis, aut ſapientiæ, annuncians vobis teſtimonium Chriſti. Non enim iudicaui me ſcire aliquid inter vos, niſi Ieſum Chriſtum, & hunc crucifixum. Non veni, inquit, ſyllogiſmorum captiones, non ſophiſmata, non aliud quippiam huiuſmodi vobis affeens: verùm ſic me vobis exhibui, quaſi nihil aliud ſcirem, præter crucem Chriſti.

Fides Chriſtianæ ſumma. Epheſ. 2. 1. Tim. 2. 1. Ioan. 2. Apoc. 1. Rom. 5. Inobedientia primum Adæ peccatum. Philip. 2. Rom. 10. 1. Cor. 2.

In hac ſola gloriabatur Paulus, hanc ſolam ſe noſſe profitebatur, & præ ſe ferebat: Ab iis verò vehementer animus eius abhorrebat, & eorum conſuetudine interdicebat, qui ſuperbi, nihil ſcientes, languebãt cira quæſtiones, & pugnas verborum, ex quibus oriuntur inuidiæ, contentiones, blaſphemiæ, ſuſpiciones ma æ: cùm ſeruum Domini non oporteat litigare, ſed eſſe manſuetum ad omnes, docibilem, patientem, &c.

Gal. 6. 2. Tim. 6. 2. Tim. 2. Orig. Hom. 1. in Cant.

Quòd fides Mediatoris, poſt lapſum primi hominis, fuerit, & eſt omnibus ad ſalutem neceſſaria, neque potuerit, aut poſſit quiſquam abſque illa ſaluari.

CAPVT II.

HÆC eſt igitur fides noſtra, in cuius ſimplicitate regnum eſt Dei, non in contentione ſermonis: vt credamus, & confiteamur, quòd non eſt aliud nomen ſub cęlo datum hominibus, in quo ſal uum quenquam factum, aut fieri oporteret, præter nomen illius, qui propterea vocari voluit Ie ſus, quòd ſaluum eſſet facturus populum ſuum à peccatis eorum. Ac fides quidem hæc, ante lapſum primi hominis minimè fuit neceſſaria. Neque enim alia cauſa fuit, quãobrem veniret n mundum Ieſus Chriſtus, quàm vt peccatores ſaluos faceret. Non illum de cęlo ad terram merita noſtra bona, ſed peccata traxerũt. Tolle morbos, tolle vulnera, dicit Auguſtinus, & nulla eſt cauſa medicinæ. Sufficiebat igitur primis parentibus noſtris, priuſquam prolapſi fuiſſent, credere, quòd Deus eſt, & quòd inquirentibus ſe, remunerator eſt.

Augu. ad Dard. epiſt. 57 ad Hila. 89 ad Innoc. 95. ad Optatũ 157. de peccato origina l contra Pelagia nos c. 27. in Pſal. 77. Hieron. cap. 2. & 4. epiſt. ad Gal. 1. Cor. 4. Ambr. lib 1. c. 3. de fide. Act. 4. Matt. 1. Filius hominis cur Ieſus vocetur, & in mundum venerit. 1. Tim. 1. Fidei gradus. Aug. ſer. 8. & 9. de verbis Apoſt. Hebr. 11.

Poſt admiſſum verò per illos peccatum, iam illud credere nequaquam ſufficiebat: neceſſaria fuit prætereà fides mediatoris, quem cùm ipſi, tum liberi eorum, & poſteri, ſancti Patriarchæ, & Prophetæ magno deſiderio venturum expectabant, certa ſpe, & fiducia futurum, vt per eum Deo patri reconciliarentur, & de diaboli poteſtate eriperentur.

Quis autem futurus eſſet mediator ille, Deine filius, an angelus, an alius quiſpiam, de eo certi aliquid perſuaſum habere non fuit omnibus neceſſe: ſatis erat ad ſalutem in genere credere, quòd rationem Deus

Epiph.lib.1.To.1. contra hæreſes. Aug.de Ciu.Dei. lib.14.cap.26. Legalia vmbra Christi. Eſa 7. 1.Cor.15. Act.1. 2.Tim.4. Vide D.Tom. de veritate.q.14.artic.1.22.q.5.artic.1.

eſſet initurus, & viam aliquam humanæ redemptionis inuenturus. Quod etiam Adam credidiſſe dicitur, de quo ſcribit Epiphanius, quòd Adam non erat idololatra, & nouit Patrem Deum, & Flium, & Spiritũ ſanctum. Propheta erat Adam, & nouit quòd Pater dixerit Filio: Faciamus hominem. Quid igitur erat? neque circunciſionem habens, neq; ſimulachra colens, ſed Chriſtianiſmi formam oſtendens. Sic etiam de Abel, & de Seth, & de Enos, & de Enoch, & de Mathuſalem, & de Noe, & Heber vſq; ad Abraham accipiendum eſt. Auguſtinus quoq; ſcripſit, quòd in Adam flagrabat in Deum charitas, ex corde bono, & conſcientia bona, & fide non ficta. Ad explicatius verò, & diſtinctius de mediatore ſingula credenda, tenebantur ij ſoli, quibus hoc fuit à Deo reuelatum, qui maiores vocantur, ſancti Patriarchæ, & Prophetæ, ſimul ſacerdotes, & pontifices, quibus populi docendi munus incumbebat: qui & ante legem obſcurius, & poſt datam à Moſe legem apertius, quibuſdam ſacrificiis, & cæremoniis venturum Chriſtum mediatorem adumbrabant. Quorum ſignificationem intelligebant ipſi quidem apertius maiores, quibus reuelatum erat, futurum, vt virgo conciperet, & pareret filium, qui paſſione, cruce, & morte ſua pro peccatis hominum ſatisfaceret, qui tertia die à mortuis reſurgeret, deinde verò in cœlos aſcenderet, inde venturus iudicare viuos, & mortuos. In maiorum autem fide ſaluabantur minores, qui ſub velamine quodam obſcurius cognoſcebant, ac fide apprehendebant venturum mediatorem, per quem eſſent à morte liberandi: cuius venturi fides illuſtrior fuit ſub lege, quàm ante legem.

2.Cor.6. Tit.2. Col.1. Credendum quid. Luc.23. Rom.10. Act.10. Ioan.8. Exod.4. Pſal.79. Eſa.16. Eſa.64. Cant.1.

Poſteaquàm verò venit tempus illud acceptabile, venerunt dies ſalutis, poſteaquàm apparuit gratia Saluatoris noſtri omnibus hominibus, qui dedit ſemetipſum pro nobis: vt nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret ſibi populum acceptabilem, ſectatorem bonorum operum, tum verò fides mediatoris Chriſti, qui pacificauit per ſanguinem crucis ſuæ, ſiuæ quæ in terris, ſiue quæ in cœlis ſunt, ſicut clarior, & apertior, ita magis eſſe cœpit neceſſaria; vt iam non adumbratè, ſicut ſub lege, vel ante legem, neq; ſub velamine (quandoquidem Chriſto mortuo velum templi ſciſſum eſt) ſed clarè, dilucidè, atque apertè crederent, & confiterentur omnes, quòd venerit iam is, qui finis eſt legis, Chriſtus ad iuſtitiam omni credenti: cui teſtimonium perhibent omnes Prophetæ, remiſſionem peccatorum accipere per nomen eius omnes, qui credunt in eum: cuius diem Abraham videre geſtiebat, ac vidit, atteſtante ipſo Chriſto, & gauiſus eſt: vidit autem non carnis, verùm fidei oculis, quibus multò certius videtur. Pro quo mittendo Moſes orauit, dicens: Obſecro Domine, mitte quem miſſurus es. Orauit Dauid: cùm aliis in locis, tùm ter in vno Pſalmo repetens: Oſtende faciem tuam, & ſalui erimus. Orauit Eſaias, cum deſiderio clamans: Emitte Domine agnum dominatorem terræ. Vtinam dirumperes cœlos, & deſcenderes. Orauit in Canticis Eccleſia, dicens: Oſculetur me oſculo oris ſui: ſonet vox tua in auribus meis. Quid enim aliud iis verbis à ſponſo ſuo Chriſto petit? quàm vt qui loqueretur iam in Patribus, & Prophetis, idem ore proprio tandem aliquando loquatur in carne aſſumpta.

Heb.1. Luc.1. Matt.1. Rom.4.

Neque verò ſatis eſt credere, quòd venerit in hunc mundum, ſed & illud fideles omnes tenere memoria neceſſe eſt, quòd conceptus eſt de Spiritu ſancto, quòd natus eſt ex Maria virgine, quòd traditus eſt propter delicta noſtra, & reſurrexit propter iuſtificationem noſtram, quòd aſcendit ad cœlos, ſedet ad dexteram patris, inde venturus iudicare viuos, & mortuos.

Mat.16. Act.10. Ephe.4. Lib.1.de ſacram. part.10.cap.6. In prolog. librorũ de ſacramen. c.2. Epiſt.76.

Quoniam verò, qui Virginis filius, idem eſt & Dei filius, in patrem quoque omnipotentem credere neceſſe eſt, creatorem cœli & terræ: ſimul & in Spiritum ſanctum, ex quo conceptus eſt. Vt in tribus perſonis credatur vnus Deus. Diſtinctionem verò perſonarum, & vnitatem ſubſtantiæ, ſi qui ſunt rudiores, quàm vt comprehendere poſſint, non eſt adeò neceſſarium ad ſalutem, omnibus explicatè credere, vt ſi quis minus hæc fuerit aſſequutus, de eius ſalute dubitandum ſit. Tractans materiam hanc Hugo de Sancto Victore, vnam & eandem fuiſſe docet fidem præcedentium, & ſubſequentium, neq; tamen eandem fuiſſe cognitionem. Nam creuit, inquit, fides per tempora in omnibus, vt maior eſſet: ſed mutata non eſt, vt alia eſſet. Ante legem Deus creator credebatur, & ab eo ſalus & redemptio expectabatur, per quem verò, & quomodo eadem ſalus implenda ac perficienda foret, exceptis paucis, quibus hoc ſcire ſingulariter in munere datum erat, à cæteris etiam fidelibus non cognoſcebatur. Sub lege autem perſona redemptoris mittenda prædicebatur, & ventura expectabatur. Quæ autem perſona hæc foret, homo, vel Angelus, vel Deus, nondum manifeſtabatur. Soli hoc cognouerunt, qui per Spiritum ſingulariter ad hoc illuminati fuerunt. Sub gratia autem manifeſtè ab omnibus & prædicatur & creditur, & modus redemptionis, & qualitas perſonæ redemptoris. Semper tamen ab initio in Eccleſia fidem, & cognitionem fuiſſe credimus incarnationis, & paſſionis Chriſti, quia ab initio nunquam defuerunt, qui hoc cognouerunt. Alij ſaluabantur, quia horum perfectioni fide ſimplici iungebantur, & eos benè operando ſequebantur. Et alio in loco: Verbum incarnatum, inquit, Rex noſter eſt, qui in hunc mundum venit cum diabolo pugnaturus, & omnes Sancti, qui ante aduentum eius fuerunt, quaſi milites ſunt ante faciem Regis præcedentes, & qui poſtea veniunt vſque ad finem mundi, milites ſunt Regem ſuum ſubſequentes, & ipſe Rex medius eſt in exercitu ſuo, hinc inde vallatus incedens, & ſtipatus agminibus ſuis. Et licet in hac tanta multitudine diuerſæ armorum ſpecies in Sacramentis, & obſeruationibus præcedentium, & ſubſequentium populorum appareant: omnes tamen vni Regi militare, & vnum vexillum ſequi probantur, & hoſtem vnum perſequi, & vna victoria coronari. In his omnibus opera reſtaurationis conſiderantur, in quibus Diuinarum ſcripturarum tota verſatur intentio. Et æqualis Hugoni Bernardus: Multi ante Saluatoris aduentum, inquit, Deum omnipotentem tenentes, & diligentes ſuæ ſalutis gratuitum promiſſorem, credentes in promiſſione fidelem, ſperantes certiſſimum Redemptorem, in hac fide & expectatione ſaluati ſunt, licet quando, & qualiter, & quali ordine ſalus repromiſſa fieret, ignorarent.

Quòd Eccleſia, omnia, quæ ad fidem mediatoris pertinent, non modò ſcriptis, & ſermonibus, uerùm & certorum dierum obſeruationibus, & ſignis, & imaginibus, & habitu, & geſtu, & uariis cæremoniis, mentibus fidelium imprimere conata eſt. Ac primum de anno in certa tempora diſtributo, deq́; beneficio Chriſti incarnationis.

CAPVT III.

VERVM videre licet admirabilem quandam curam, & ſolicitudinẽ ſanctæ matris Eccleſiæ: quę non contenta vel ſcripto, vel verbo ſingula tradidiſſe, quæ neceſſariò credenda ſunt ad ſalutem, diligenter vias & rationes omnes perſecuta eſt, quibus ea quàm maximè clara, & manifeſta redderet omnibus. Itaq; totum anni tempus ita diſtribuit, certos vt dies inſtitueret, quibus eorum, quæ credere nos oportet, ſi modò ſalui eſſe volumus, ita admoneremur, nunquàm vt elabi è memoria noſtra poſſent.

Eccleſ. ſolicitudo in articulis fidei inculandis.
Dierum ratio.

Quoniã verò primùm inter ea locum obtinet incarnatio Chriſti, non vtcunq; ad celebrandã huius tanti beneficij memoriam accedere liberos ſuos voluit, verum tribus & amplius etiã hebdomadis, vt ſe præpararent inſtituit, ad mediatorem, redemptoremq́; ſuum, eo quo par eſt honore, excipiendum. Quod quidẽ tempus vocauit Aduentum: in quo ſanctorũ Patrum deſiderium nobis repręſentat, qui ſedentes in tenebris, & in vmbra mortis, incredibili quodam animorũ ardore, venturum in carne, iuſtitiæ Solem, Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum expectantes, continuis & flebilibus modis clamabant, dicentes: Rorate cœli deſuper, & nubes pluant iuſtum, aperiatur terra, & germinet Saluatorẽ. Quæ verba & in primis veſperis primæ Dominicæ, & per totum aduentum ſingulis diebus in Miſſa beatæ Virginis cantantur in Septẽtrionalibus præſertim regionibus. Ad quam diluculo ſurgunt homines, tanquàm vigilantes, atq; ſui Saluatoris aduentum expectantes. Qui verò maiore feruntur erga Chriſtum charitate, carnem etiam ſuam per omne id tempus ieiunio macerant, quo domitis illius cupiditatibus, tantò magis expediti eſſe queant ad illum venientem excipiendum, debitoq; honore proſequendum, quem tanto ſtudio præſtolati fuerunt. Cuius poſteaquã diu, multumq́; expectatus ille dies incarnationis, & natiuitatis aduenit, quanta eſt, per Deum immortalem omnium lætitia? quàm profuſum gaudium? quàm incredibilis exultatio? quòd venerit tandem ille tantoperè deſideratus, qui diſſolueret iugum noſtræ captiuitatis, & nos à graui ſeruitute, qua diabolo mãcipati fueramus, in libertatem aſſereret. Surgitur nocte media, qua natum nobis puerum hunc admirabilem, ex hiſtoria didicimus Euangelica: Curritur ab omnibus ad videndum, ad amplexandum, ad exoſculandum noſtræ ſalutis auctorem. Illuceſcente verò Sole, poſteaquàm ſolenni cum gaudio perfecta ſunt in tẽplo omnia, quæ ad diem hunc tam feſtum iuſta celebritate peragendum pertinere videntur, nequaquàm iis finibus gaudiũ, & exultatio piorum continetur: verùm in priuatis etiam cuiuſq; ædibus, non ab adultis modò, verùm & à pueris, ac tantum non ab ipſis lactantibus, atq; infantibus, natus nobis puerulus, datus nobis filius, decantatur. Curſitatur per vicos & plateas, in ſingulis ædibus annunciatur cum iubilo gaudium illud magnum, quòd natus eſt nobis hodie Saluator, qui eſt Chriſtus Dominus.

Chriſti incarnatio.
Aduentus quid.
Luc. 1.
Mal. 4.
Eſa. 45.
Rorate quid.
Ieiunium in aduentu.
Natalis Chriſti gaudia.
Gen. 49.
Agg. 2.
Heb. 2.
Luc. 4.
Eſa. 9.
Colenda vulgo.
Luc. 2.
Eph. 2.
Gal. 4.

Quoniam verò ſumma tum apparuit liberalitas Dei patris, qui cùm ſit diues in miſericordia, propter nimiam charitatem ſuam, qua dilexit nos, miſit filium ſuum factum ex muliere, qui mortem noſtram moriendo deſtrueret, & vitam reſurgendo repararet, inuitantur à tenuioribus locupletiores, vt & ipſi qua poſſint communis omnium tam benigni patroni, vel patris potius liberalitatem imitentur, atq; è ſuis copiis egentium ſubleuent inopiam.

Strena.
Ephe. 4.

Hac ratione mater Eccleſia, quæ in ſymbolo primo loco de Chriſto nato continentur, in pectoribus liberorum ſuorum defigenda curauit, vt ne facile excidere poſſent. Addidit iis etiam ea, quæ non continentur in ſymbolo. Nam octauo die pòſt, circunciſi: quatuor deinde diebus interiectis, à Magis adorati: quadrageſimo die poſt natalem, in templo oblati pueri Ieſu memoriam recolit.

Luc. 2.
Matt. 2.
Luc. 2.

De beneficio redemptionis per crucem, & mortem Chriſti facta.

CAPVT IIII.

PRIVSQVAM verò ad ea veniat, quæ deinceps habentur in ſymbolo, de eo, quomodo paſſus eſt ſub Põtio Pilato, crucifixus, mortuus, & ſepultus, deſcendit ad inferos, tertia die reſurrexit: quoniam inter omnia Chriſti beneficia, crucis hoc & mortis eius, vnum omnium præ cæteris eſt inſigne maximè: neq; enim naſcendo, ſed moriendo pro nobis, nos à morte redemit: non in cunis iacendo, ſed in cruce ſpiritũ exhalando, pro peccatis noſtris ſatisfaciens, nos cœleſti patri ſuo reconciliauit: cruci peccatorũ noſtrorũ chirographũ affigẽs, tulit ipſum de medio, ac pſus de rerũ natura ſuſtulit.

Col. 2.

Quoniam itaq; ſalus hæc eſt, & redemptio noſtra, quoniam gloria noſtra crux Chriſti eſt, triumphus noſter crux Chriſti eſt, ſpes omnis, & fiducia noſtra, ſola crux eſt Domini noſtri Ieſu Chriſti, ad tantum hoc crucis, & mortis beneficium commemorandum, ſancta mater Eccleſia non vtcunq;, verùm diligenter præparatis fidelibus ſuis, accedendum eſſe putauit. Atq; illud imprimis æquum eſſe duxit, vt ſocij Chriſti paſſionum eſſe conaremur, ſi volumus eſſe ſocij conſolationis, quam cum illo reſurgentes, & in cœlum aſcendentes accepturi ſumus. Nam niſi commortui fuerimus, non conuiuemus: niſi ſuſtinuerimus, non conregnabimus. Compati neceſſe eſt, ſi quis conglorificari vult. Nam & Chriſtum pati priùs oportuit, atque ita intrare in gloriam ſuam. At rectè quidem communicare Chriſti paſſionibus intelligitur, qui pro nomine illius quoſuis cruciatus, deniq; mortẽ ipſam perferre, ſi res ita poſtulet, animo prompto ſemper eſt, & parato. Rectè prætereà compati & commori ille dicitur, qui deſiit à peccatis, vt iam non deſideriis hominum, ſed

Gal. 6.
Societas paſſionũ Chriſti.
2. Tim. 2.
Rom. 8.
Luc. 24.
Vide Cyrill. Catech. 4.
Circare paſſ. omb. Chriſti quid ſit.
2. Cor. 1.
Philip. 3.
1. Pet. 4.

Quadrageſima ieiunium ad quid. Gal.5.

voluntate Dei, quod reliquum eſt in carne viuat temporis. Cæterùm ad hæc perficienda, impedimento plerunq; caro eſt maximè, quæ ſpiritui aduerſatur, vt non quæ volumus, illa faciamus: Hæc itaq; domanda eſt abſtinentia, quò faciliùs crucifigi poſſit cum ſuis vitiis, & concupiſcentiis. Nam ſicut equis ferocientibus, & ſeſſori minus iam obtemperantibus, pabulum ſubducitur, & pro auena fœnum datur: ita carni noſtræ, ob ſucci & ſpirituum abundantiam ſpiritui rebellanti ſubduci alimoniam, & eiuſmodi ſuppeditari ciborum genus expedit, vnde quàm minimum animo ſeſſori ſuo recalcitret: vt caſtigato corpore, & in ſeruitutem redacto, vegetior, ac liberior animus diuinis laudibus inſiſtat, diuinæq; voluntati ſe tantò facilius attemperet. Cùm enim qui foris eſt noſter homo corrumpitur, tum is, qui intus eſt, renouatur de die in diem: quantò plus conficitur quotidianis laboribus, & ieiuniis exterior noſtri pars corpus: tantò interior noſtri pars, & ea potior, animus, deficiente corpore graui ſuo aduerſario vegetior, ac valentior, & aptior efficitur ad hoc, vt Deo vacare, & illius voluntati obſecundare queat. His itaq; cauſis adducta mater Eccleſia, quò, quæ nobis in mora plerunq; ſunt, carnis deſideriis vacui, vacare melius tanti beneficij contemplationi poſſimus, quadraginta dierum ieiunium inſtituit. Neq; id ſine exemplo ſeruatoris noſtri Chriſti, qui & ipſe quadraginta dies in deſerto ieiunaſſe legitur: vt obiter etiam illud in memoriam nobis reuocet, quomodo ille, cuius beneficio nobis contigit, vt explere famem, vt ſaturi eſſe queamus, noſtra cauſa eſurire dignatus eſt.

1. Corin. 9. 2. Cor. 4. Sapien. 9. Vide Hieron ad Demetr. et ad Euſto. de cuſto. virginitatis. Mat. 4.

Hebdomada ſancta obſeruatio & encomium. vide apud Chryſoſt. homil. 30. in Geneſ. Cor. 6.

Poſteaquàm verò ventum eſt ad finem quadrageſimæ, ad hebdomadam illam, quam iure merito ſanctam vocamus, quòd in ea repreſentatur nobis Chriſti paſſionis myſterium, per quam abluti, ſanctificati, iuſtificati ſumus, tum verò maiore ſtudio in eas res omnes incumbi voluit, quas ad frenanda deſideria, atq; ad auertendum animum ab omni rerum terrenarum cura pertinere putauit. Hinc ille mos quondam à plurimis, nunc verò à paucis, quorum ardentior eſt pietas, obſeruatus, quem etiam ſua ætate ſcribit obſeruatum fuiſſe Epiphanius: quòd humi cubabatur, quòd afflictiones tolerabantur, quòd ſicca duntaxat edebantur, quòd precationes, vigiliæ, ieiunia ſeruabantur, atq; omnes animarum ſalutes per ſanctas afflictiones exquirebantur. Vacabatur ab omnibus ſæculi negotiis, neq; alia in re per totam illam hebdomadam, quàm in contemplatione ſummi illius beneficij, quod nobis in ara crucis Dominus noſter Ieſus Chriſtus, idem & ſacerdos & ſacrificium, conferre dignatus eſt, mentes & cogitationes hominum defixæ fuerunt: Quo ſingulari & inæſtimabili beneficio, quoniam peccatorum remiſſionem, fuſo pro nobis Chriſti ſanguine, conſequuti ſumus, tum verò ſedulo facere omnes omnia iuſſit Eccleſia, quò tanti beneficii fructum cõſequi poſſent: Quem quoniam adipiſci non licet, niſi iis, qui peccata ſua, quæ tantis Chriſti cruciatibus cauſam dederunt in amaritudine mentis ſuæ recogitant, qui deteſtati ea, odium eorum concipiunt, ac iuſto propterea dolore affecti, profuſis lachrimis ea ſacerdoti Dei miniſtro, cui ligandi, ſoluẽdiq; poteſtas à Deo data eſt, enumerando recenſent, eiusq; miniſterio, virtute verò ac merito paſſionis, & mortis Chriſti, ab illis abſolui, ac Deo patri, quem toties tam grauiter offenderunt, reconciliari ea, qua par eſt animorũ ſubmiſſione petunt: vt hoc quoq; ſub id tempus à fidelibus fieret, inſtituit: quò commonefaceret illos, non niſi paſſionis, & mortis Chriſti merito peccata remitti.

Epiph. lib. 3. Hæreſi. 75. Eſus ſiccorum.

Confeſſio auricularis. Eſai. 38. Mat. 18. Ioan 20. Abſolutio à quo & cuius virtute fiat.

Communio, ſeu ſacra Synaxis.

Hoc non contenta, ſimul ſtatuit, vt huius peccatorum remiſſionis, & cum Deo patre reconciliationis pignus acciperent, quò tanto magis certi de ea reddi poſſent: ad viuum & viuificum Chriſti corpus, & ſanguinem ſumendum, poſteaquàm peccata ſua confeſſi, atq; ab eorum nexu ſoluti eſſent, accederent: quò ſicut ipſe vna caro nobiſcum, ita nos viciſſim non modo caro vna, verum & ſpiritus vnus, &c. cum ipſo efficimur, atq; illius corpori coniungimur.

1. Cor. 6. Reconciliatio inimicorum. Rom. 5.

Quoniam verò & in ſacramento hoc, & quoties memoria dominicæ paſſionis recolitur, ſicut ſæpè iam anteà commemorauimus, reconciliationis illius admonemur in cruce peractæ, qua nos, qui inimici eramus, per mortem ſuam Deo patri Chriſtus reconciliauit, fas non eſſe putauit mater Eccleſia, qui reconciliationis huius memoriam agerent, vt ij ſimultates aliquas gererent, ac odiis inter ſe mutuis flagrarent. Quamobrem & illud inſtituit, vt in hac præcipuè ſancta hebdomada, priuſquàm ad ſumendum ſalutarem illum cibum fideles accederent, qui Sacramentum eſt pietatis, myſterium pacis, ſignum vnitatis, vinculum charitatis, confiterentur alterutrum peccata ſua, ſimul veniam peterent, darentq; viciſſim. Quod qui ſecus facerent, quiq; implacabile odium erga proximum retinerent, ij grauius etiã quàm ipſi Iudæi flagitium deſignarent, curſus crucifigentes ſibimetipſis filium Dei, & oſtentui habentes, vt meritò à ſacris arcendi: quin etiam è piorum cœtu homines impij, neque digni, qui Chriſtianorum appellatione gaudeant, exterminandi ſint.

Iacob. 5.

Hebr. 6.

Pœnitentia duplex publica & priuata. Epiſcopi & ſacerdotes Chriſti legati. 2. Cor. 5.

Et quoniam duplex eſt pœnitentia, priuata vna, publica altera, ſicut ſuo loco fuſius dicetur: illam quidem quocunque die fieri permittit Eccleſia, hanc autem alteram ſtatam ſolennem non exiſtimauit, niſi feria quinta ſanctæ hebdomadæ peragi oportere, ſicut ex epiſtola Innocentij ad Decentium cognoſcere licet. Eſt quidem ita, quòd omni tempore fungi debent Epiſcopi legatione ad reconciliandos peccatores, de qua loquens Apoſtolus, cum dixiſſet: Deus erat in Chriſto mundum reconcilians ſibi, non reputans illis delicta ipſorum, & poſuit in nobis verbum reconciliationis: protinus adiunxit: Pro Chriſto ergo legatione fungimur, tanquàm Deo exhortante per nos. Obſecramus pro Chriſto, reconciliamini Deo. Viſum eſt tamen, vt iſto potiſſimum die legationis hoc munere fungerentur, quò ſummus Pontifex noſter Ieſus Chriſtus aſſiſtit vultui Dei pro nobis in multitudine miſericordiæ ſuæ: & ſemel Sacerdotij ſecundum ordinem Melchiſedech officio perfunctus, cùm ſacrificium incruentum corporis, & ſanguinis ſui ſub panis, & vini ſpeciebus in vltima illa cœna Deo patri obtuliſſet, ac eiuſdem corporis, & ſanguinis Sacramentum ſub iiſdem ſpeciebus poſt factam oblationem ſuis diſcipulis tradidiſſet: Paulò pòſt, vt ſa-

Hebr. 9. Pſalm. 109. Mat. 26.

cerdotio

cerdotio ſecundum Aaron, finem imponeret, poſteaquàm nouum illud inſtituerat, ſacrificium pro nobis cruentum factus eſt, ſemetipſum tradens oblationem, & hoſtiam Deo in odorem ſuauitatis: capi ſe, ligari, conſpui, flagellari, variis probris affici, ac poſt multos grauiſſimos cruciatus ſibi illatos, tandem ſe in crucem agi paſſus, atque ibi pro nobis iuſtus pro iniuſtis mori dignatus eſt. Quam autem ob cauſam ligata eſt miſericordia? Niſi vt miſeros peccatores à nexu peccatorum ſuorum ſolueret pœnitentes. Quam ob cauſſam vita mori pro impiis, & mortis æternæ reis dignata eſt? niſi vt, ſicut iam toties dictum eſt, propitium nobis, & placatum patrem ſuum redderet, apud quē propitiator nobis factus eſt Chriſtus in ſanguine ſuo. *Ephes. 5. 1.Pet.1. Rom. 3.*

Quàmuis igitur à diuitiis bonitatis Dei, nullum tempus vacet: hoc tamen tempus ad reconciliādos grauioribus flagitiis obrutos, viſum eſt maximè accommodum, quo ſemotis aliis curis omnibus, ac poſtpoſitis quibuſcunque ſeculi cogitationibus per Chriſtum in cruce factæ contemplationi vacatur, quo remiſſionis peccatorum nobis per mortis illius meritum obtentæ memoria refricatur: nulli vt iam quàmlibet grauibus preſſo criminibus dubitare fas ſit, quin qui proprio filio ſuo non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit illum, is nunquàm ſit commiſſurus, quin ſimul cum illo ſit nobis donaturus omnia, ſit conceſſurus veniam, & indulgentiam peccatorum noſtrorum omnium: cum præſertim ob hoc ipſum, eum tradiderit. Quandoquidem per Prophetam teſtatur, quòd non ob aliam cauſam, niſi propter ſcelus populi ſui percuſſerit eum. Qua de re ſic aliquando ſcripſit Cyprianus, aut quiſquis author fuit ſermonum de Cardinalibus operibus Chriſti, quem ex priſcis patribus, & excellenti doctrina præditum fuiſſe conſtat. Is enim loquens de vnctione chriſmatis, Hæc, inquit, dies nocti illi contigua eſt, qua abſolutionis noſtræ principium Dominus inchoauit: qua à Principibus Sacerdotum ad Romanum Præſidem ductus Iudex omnium ſuſtinuit iudicari, paſſus eſt Rex illudi, & vita occidi, deſcendensq; ad inferos captiuam ab antiquo captiuitatem reduxit. Hoc Eccleſiæ ſuæ hodierna traditione exemplum relinquens, vt fieret in Eccleſia abſolutio peccatorum, & hæreditati redderentur eiectis, & præcedentibus beneficiis, quæ ſupra enumerauimus libertate donarentur pœnitentes: qui ſecundum merita, niſi gratia ſubueniret, fuerant condemnati. Et omnino conuenit, vt eo tempore, quo Chriſtus captiuos eduxit ab inferis, reconciliati peccatores ad Eccleſiam reducantur: & quo confracta ſunt infernalis repagula carceris, iudiciaria ſeueritas manſueſcat: & quo ab infernalibus tormentis ceſſatum eſt, humana ſupplicia crudelitatis horrorem deponant. Ex quibus verbis videre licet, quod per cęremoniam hanc, etiam illius articuli: Deſcendit ad inferna, & quemadmodum inde captiuos reduxerit, admonemur. *Rom. 8. Eſa.53. In ſermone de chriſmate.*

Hinc perſpicuum cuiuis eſſe poteſt, quod non ſatis habuit Eccleſia commonefeciſſe nos, paſſi, crucifixi, mortui Chriſti: ſed ſimul indicare voluit, quem eſſemus fructum ex hac illius paſſione, & morte conſequuti: nimirum peccatorum remiſſionem, & cum Deo patre cœleſti reconciliationem. *Paſſionis Chriſti fructus.*

Quod in die Paraſceues rectè deploraretur Chriſti paſſio.

CAP. V.

QVA quidem ex re, & ſi gaudere nos æquum eſt & exultare, quòd in cruce ſalutem noſtram operatus eſt Chriſtus, non ſine cauſſa tamen gaudium iſtud in aliud tempus differendum, ſanctam verò hebdomadam hanc omnem, præcipuè verò diem Paraſceues in mœrore, luctu, lachrymis conſumendam eſſe cenſuit Eccleſia. Gloriari quidem nos oportet in cruce Domini noſtri Ieſu Chriſti, atque ingentem ex eo conſolationem accipere, quòd nos dignos iudicauerit, quos non corruptibilibus auro & argento, ſed pręcioſo ſanguine ſuo redimeret: Verùm ſunt, quæ nos impediunt, quò minus, quo die redemptionis hoc noſtræ myſterium celebramus, gaudere & exultare queamus. Vetat enim hoc noſtræ culpæ conſcientia. Nos enim ſumus, qui paſſioni, qui cruci, qui morti eius cauſam dedimus, nos illius plaga doloris, nos illius culpa ſumus occiſionis: Nàm ille, quæ non rapuit, exoluit. Traditus eſt propter delicta noſtra: Vulneratus eſt propter iniquitates noſtras: attritus eſt propter ſcelera noſtra. Non ille ſua, quæ nulla habuit, ſed noſtra peccata pertulit in corpore ſuo ſuper lignum. Meritò itaque gemitus edimus, meritò lachrymas fundimus propter peccata noſtra, quæ tam grauia fuerunt, vt niſi morte Chriſti expiari non potuerint. Tum autem ipſe Chriſtus noluiſſe videtur eo die nos gaudere, quo cruciatus hos noſtra cauſa pertulit. Sic enim dixit: Amen amen dico vobis, quia plorabitis, & flebitis vos, mundus autem gaudebit: vos autem contriſtabimini, ſed triſtitia veſtra vertetur in gaudium. Quin etiam exemplo probabili confirmat, huic tantæ rei triſtitiam conuenire. Mulier, inquit, cùm parit, triſtitiam habet, quia venit hora eius: cùm autem peperit puerum, iam non meminit preſſuræ propter gaudium, quia natus eſt homo in mundū. Mulieri comparat Eccleſiam ſuam, quæ quia Chriſtum diligit, quem ex Deo patre genitum in noſtram naturam ſuſcepit, rectè hoc die Paraſceues moriente illo, & per mortem quaſi per partum in vitam æternam, & in immortalitatis gloriā exeunte, triſtitiam habet, & dolet, vt in vtero habēs, & clamat parturiens. Quoniam verò poſtquàm reſurrexit æterno ſuo regno natus, gauiſi ſunt diſcipuli viſo Domino, ſicut ipſe dixerat: Iterum autem videbo vos, & gaudebit cor veſtrum, & gaudium veſtrum nemo tollet à vobis, perpulchrè perfecta eſt mulieris, quæ præmiſſa fuerat, ſimilitudo, quæ poſtquàm peperit, iam non meminit preſſuræ propter gaudium, quia natus eſt homo in mundum. *Paraſceues luctus. Galat. 6. 1.Pet.1. Mortis Chriſti quæ ad nos cauſa. Pſal.68. Rom.4. Eſa 53. 1.Pet.2. Ioan.16. 2.Theſſ.2. Apoc.12. Ioan.20. Ioan.16.*

Quare non ſunt audiendi, qui Chriſti mortem lugubrem eſſe nolunt, & eam deplorari vetant. Nam etſi pręcioſam illam, & glorioſam eſſe libenter confitemur, vt quæ mortem, & mortis deſtruxit auctorem, non continuò tamen non eſt ipſa lugubris, & fidelibus deflenda, pro quorum ſalute ſpontè Chriſtus illam exhibuit: Alioqui periculum eſt, ne de nobis quoque per Prophetam ſuum Chriſtus conqueri videatur: Suſtinui, qui ſimul contriſtaretur, & non fuit, & qui conſolaretur, non inueni. Cum præſertim per *1.Corint.15. Hebr.2. Iſaiæ 53. Ioan.10.*

Pſal. 68. Zach. 12. Zachariam prædictum ſit, quòd dolebunt ſuper eum, ſicut doleri ſolet in morte primogeniti. Non gaudeamus itaque tum, quando mundus gaudebat, quando Chriſtum Iudæi crucifigentes exultabant, & morienti inſultabant. Non vociferemur cum inſanis illis, & odio ſurentibus, crucifige crucifige illum: ſed cum Maria matre Ieſu, cuius tum animam doloris gladius pertranſiuit, cumque ſanctis Apoſtolis, quorum ingens luctus mentes occupauerat, diem, quo Chriſti crucifixi fit memoria, in fletu, & planctu tranſigamus: gaudium verò noſtrum in id vſque tempus differamus, quo ipſi quoque gauiſi ſunt diſcipuli viſo Domino: Differamus lætitiam noſtram in perendinum diem, quo Chriſtus deuicta morte reſurrexit propter iuſtificationem noſtram. Tempus flendi, dicit Sapiens, & tempus ridendi: tempus plangendi, & tempus ſaltandi: prius flendum eſt, vt exultare poſteà liceat. Euntes ibant & flebant, dicit Propheta, mittentes ſemina ſua: venientes autem venient cum exultatione, portantes manipulos ſuos. Beati flentes, ait Chriſtus, quoniam ipſi ridebunt. Quando cantantur nobis lugubria, plangamus, vt cùm tibiis cantatum fuerit, exultemus. Fleamus cum flentibus Apoſtolis, & cum iiſdem gaudentibus gaudeamus: neque cum perfidis Iudæis commune quicquam habeamus, Chriſto paſſo exultantibus, atque illi acerbè inſultantibus. Hunc morem iam inde ab ipſis Apoſtolorum temporibus ſemper obſeruauit ſancta mater Eccleſia, ſimul docens fideles ſuos, quòd per luctum peruenitur ad gaudium, quòd per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei.

Luc. 23. Luc. 2. Ioan. 20. Rom. 4. Eccl. 3. Pſal. 125. Matth. 5. Luc. 7. Rom. 12. Act. 14.

Vidimus libellum quendam, qui inſcribitur: Fragmenta Caroli Magni, in quo inter cætera eſt etiam fragmentum quoddam incerti auctoris. Ibi tractatur hæc quæſtio: Cur Sanctorum dies, quibus de hoc ſæculo migrauerunt, ſolenniter, & cum magna exultatione celebremus, adeò vt in ipſis, abſtinentiæ aliquanto rigore laxato, paulò remiſſius viuamus, diem verò paſſionis Chriſti, quo de hoc mundo per mortem tranſiit, in magna afflictione, & carnis maceratione, cordiſque contritione iubeamur celebrare, quem oporteret tanto feſtiuius, atque alacrius coli, quanto conſtat Chriſtum Sanctorum omnium meritum tranſcendere.

De gaudio Dominicæ reſurrectionis.

CAP. VI.

Reſurrectio Chriſti. Ioel 2.

QVAMOBREM ad iucundam illam reſurrectionis Chriſti ſolennitatem prius nos, peruenire noluit, quàm eſſemus conuerſi ad Dominum in toto corde noſtro, in ieiunio, & fletu, & planctu. Etiam carnalibus hac in parte prouiſum eſſe cupiebat, qui cùm non facilè poſſint mentis oculos ad ea videnda, quæ ſunt ſpiritus, attollere, niſi vi maiore corporaliter accidentium cauſarum excitentur, cauſas, quibus id perfici poſſet, peruestigauit.

Quadrageſima.

Quare ieiunium quadraginta dierum, quod pro decimis anni totius offertur Deo, ſic diſpoſuit, vt ante ſacratiſſimam Paſchatis noctem nullo modo rumperetur à piis. Ita fit, dum per abſtinentiam corpus atteritur, nec aliunde laxatio, niſi ab hac Paſchali nocte ſperatur, vt hæc beata nox etiam à carnalibus tanto maiore cum expectatione, & gaudio excipiatur, & antequàm veniat, ſic omnes quadrageſimæ dies, qui ſunt interiecti, tanquàm diurna viatoris itinera, magno cum deſyderio ad conſtitutum locum properantis, quotidie penè diligenter computentur.

Ioan. 1. Ioan. 4. Heb. 1.

Hac ratione dulcis omnibus hæc ſolennitas, chara omnibus, deſyderabilis cunctis efficitur. Sicut lux in tenebris ambulantibus, ſicut fons de petra ſalientis aquæ ſitientibus: ſicut quod fixit Deus tabernaculum peregrinantibus. Hic igitur tempus iam eſt lætitiæ, hic exultamus omnes gaudio, memoria nobiſcũ repetẽtes, quantum pro nobis precium Chriſtus perſoluerit, per quod peccatorum noſtrorum remiſſionem conſequuti, & à duriſſima captiuitate redempti ſumus.

Rom. 4. Iuſtificatio quæ includit. Epheſ. 4. Rom. 6.

Quo magis autem abſolutum ſit gaudium noſtrum, paſſioni, & morti Chriſti reſurrectionem quoq; ſemper adiungimus, quæ noſtræ cauſa eſt iuſtificationis. Nam ſicut traditus eſt Chriſtus propter delicta noſtra, ita reſurrexit propter iuſtificationem noſtram. Vnde colligere licet, quòd qui iuſtificationem nihil aliud eſſe volunt, quàm peccatorum remiſſionem, & cum Deo Patre reconciliationem, ij toto (quod aiunt) cœlo errant. Neque enim in hac ſola re conſiſtit iuſtificatio, ſi vetus homo noſter exuatur, neceſſe eſt inſuper indui nouum, qui ſecundum Deum creatus eſt in ſanctitate, & iuſtitia veritatis. Non ſatis eſt veterem Adam eieciſſe, nouum etiam Adam prætereà Chriſtum complecti neceſſe eſt: Non tantùm peccato moriendum, ſed viuendum eſt etiam Deo in Chriſto Ieſu. Non ſufficit à peccato liberari, ſeruos etiam oportet fieri iuſtitiæ, non commori tantùm, hoc eſt, defungi peccatis, verùm & reſurgere cum Chriſto opus eſt. Iſtud itaque meritò Chriſti paſſionis nobis obtigit, quòd ſumus mortui peccatis, quòd vetus noſter homo crucifixus eſt, vt deſtruatur corpus peccati, vt vltrà non ſeruiamus peccato. Verùm hoc ſatis non eſt:

Rom. 6. Spes reſurrectionis noſtræ.

Neceſſe eſt prætereà, vt quomodo Chriſtus ſurrexit à mortuis per gloriam Patris, ita & nos fide accenſi, ſimul cum eo reſurgentes, in nouitate vitæ ambulemus, parati omnia & facere & pati pro ea fide, quam ipſe tradidit, quam in ſymbolo poſteà comprehenderunt Apoſtoli. Quòd certi ſimus, tametſi propter eam fidem corpus noſtrum occiſum fuerit, nihilominus facturum Deum, vt ſuis promiſſis maneat, vtque excitet & nos, ſicut excitauit Chriſtum in vitam æternam. Atq; hoc eſt, quod vocat Paulus iuſtificari, poſt adeptam peccatorum remiſſionem, in eiuſmodi vitæ nouitate ambulare. Crucifixus itaque Chriſtus eſt, vt in cruce veteris hominis occaſum oſtenderet. Reſurrexit autem, vt in vita ſua vitæ noſtræ nouitatem demonſtraret. Duplicatur itaque gaudium hoc die noſtrum, quòd non ſolùm abolita ſunt peccata noſtra per mortem Chriſti, verùm etiam illius reſurrectio documento nobis eſt & exemplo, quomodo mortui per

Iuſtificari apud Paulum quid ſit.

illum priſtinis culpis mox vnà cum illo & per illum in nouam vitam reſuſcitati, deinceps iuſtitiæ viuamus, quam illius beneficio conſecuti ſumus.

Hæc itaq; duo ſancta mater Eccleſia præ cæteris inculcanda ſuis fidelibus, nec ferè ab inuicem ſeparanda eſſe duxit, tãquàm ad ſalutem apprimè neceſſaria. Nam cùm & illud credere neceſſarium ſit ad ſalutem, Chriſtum & verum hominem & verum Deum fuiſſe: verum hominem declarat paſſio & mors, neq; enim potuit pati & mori: niſi homo, verum Deum declarat reſurrectio: neq; enim potuit ſua ipſius virtute à mortuis reſurgere, niſi Deus. Quamobrem non ſatis habuit in die paraſceues mortis, in die Paſchæ reſurrectionis Chriſti memoriam celebraſſe, quin per totum annum vertentem vtriuſq; nobis memoriam ſingulis hebdomadis renouet. Nam quòd à Chriſtianis feria quarta & ſexta ieiunatur, illam rationem reddi ſcribit Auguſtinus, quòd conſiderato Euangelio, ipſa quarta ſabbathi, quam vulgò quartam feriam vocant, conſilium reperiuntur ad occidendum Dominum feciſſe Iudæi, die autem vno interiecto, cuius veſpere Dominus Paſcha cum diſcipulis manducauit, qui finis fuit eius diei, quam vocamus quintam ſabbathi, deinde traditus eſt ea nocte, quæ iam ad ſextam ſabbathi, feriam ſextam vulgò vocant, qui dies paſſionis eius manifeſtus eſt, pertinebat. Tertius autem dies poſt reſurrectioni dicatus eſt, qui propterea dominicus etiam vocatur, quòd in eo Dominus à mortuis reſurgens, verè ſe Deum & Dominum eſſe declarauit. Quare non ſolo die Paſchatis, verùm ſingulis dominicis diebus proceſſionem peragi videmus, qua repræſentatur Apoſtolorum proceſſio, qui iuxta Chriſti præceptum iuerunt in Galilæam, vt ibi viderent Dominum à mortuis reſurgentem, & Hieroſolymam inde poſteà redierunt. Sic ergo duos articulos hos docuit nos Eccleſia, vnum de paſſo, crucifixo, mortuo & ſepulto Chriſto: alterum de eo, quo modo tertia die reſurrexit, qui quo magis inſigerentur memoriæ noſtræ, ſingulis hebdomadis eorum commemorationem ſextis feriis, & diebus dominicis renouari voluit.

Ieiunium quarta, & ſexta feria.
Auguſt. ad Caſulanum epiſt 86.
Matth. 26.
Proceſſio dominicalis quid ſignificet.
Dominicus dies vnde dictus.
Matth. 28.

De Aſcenſione Chriſti, deq; extremo Iudicio.

CAP. VII.

SICVT autem quadraginta dies ante dominicam reſurrectionis in omni abſtinentiæ, continentiæq; genere traducendos, ita deinceps iam quinquaginta diebus ieiunia cenſuit eſſe relaxanda: vt ad feſtum vſq; Pentecoſtes non ieiunaretur à cibis, quod eſt mœrentium: ſed in Domino gauderetur. Illud etiam ſubiecit quaſi ſub oculos noſtros, quomodo quadraginta dies cum ſuis diſcipulis verſatus eſt, quibuſcum etiam cibum interdum capere viſus eſt Dominus noſter Ieſus Chriſtus, quo magis fidem faceret ſuæ reſurrectionis: poſteà videntibus illis eleuatus, & in cœlum aſſumptus eſt. Poterat quidem celerius in cœlum aſcendere, ſed quoniam non quæ ſua, ſed quæ noſtra ſunt, quæſitum venerat (deſcenderat enim propter nos homines, & propter noſtram ſalutẽ) quo magis claram, teſtatamq; cunctis reſurrectionem ſuam redderet, atque omnem ex omnium animis de ea dubitationem tolleret, tantiſper in terris commorari, aſcenſioniſq; ſuæ gloriam in quadrageſimum diem differre dignatus eſt.

Inter Paſcha, & Pentecoſten non ieiunatur.
Aſcenſio Chriſti.
Actor. 1.

Nulla autem res æquè ſpem noſtram erigit, atq; glorioſa hæc Chriſti aſcenſio. Nam paſſio illius charitatem in nobis accendit, quam cùm ille ſummam erga nos declarauerit (nam dilectionem hac maiorem habere poteſt nemo, quàm vt animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis, qua tamen maiorem habuit ille, qui poſuit pro inimicis) fieri non poteſt, quin mutuo illius amore inflammemur, qui prior nos tantoperè dilexit. Reſurrectio verò Chriſti, non modò de diuinitate ipſius, verùm & de noſtræ carnis reſurrectione fidem noſtram confirmat, & roborat. Si enim credimus, quòd Ieſus mortuus eſt, & reſurrexit, ita & Deus eos, qui dormierunt, per Ieſum adducet cum eo. Aſcenſio porrò ſpem lætificat, quam firmam habemus, & indubitatam, quò caput noſtrum præceſſit, eò nos, qui ſumus ipſius membra, ſequuturos: cùm præſertim promiſſum eius habeamus, qui fallere neſcit, vbi fuerit ipſe, ibi futurum & miniſtrum.

Ioan. 15.
1. Ioan. 3.
Paſſio Chriſti charitatem in nobis accendit.
Reſurrectio fidem confirmat.
1. Theſſ. 4.
Aſcenſio ſpem lætificat.

Sed ita nos in ſpem erigit aſcenſio, ne prorſus tamen ſecuros & oſcitantes eſſe permittat. Nam eodem ipſo die nobis in memoriam reuocatur, quomodo qui aſcendit ad cœlos, & ſedet ad dextram patris, inde venturus ſit iudicare viuos & mortuos. Cantatur enim in Miſſæ introitu: Viri Galilæi, quid admiramini aſpicientes in cœlum? Hic Ieſus, qui aſſumptus eſt à vobis in cœlum, ita veniet, quemadmodum vidiſtis eum euntem in cœlum. Vnde docemur venturum eum eadem forma hominis in corpore glorificato, quod in cęlum ſecum detulit, ad iudicandum viuos & mortuos. Cantatur & illud ex Pſalmo: Aſcendit Deus in iubilo, & Dominus in voce tubæ. Atqui in eiuſdem voce tubæ nouiſſimæ reſurgent omnes incorrupti, ſententiam Iudicis audituri: qui, quos à ſiniſtris collocauerit, eos ad ſupplicium ignis æterni cõdemnabit, quos autem à dextris poſuerit, eos ire iubebit in regnum ſuum cœleſte. Propterea & in Proſa canitur illud: Iudex cùm veneris iudicare ſęculum, da nobis quęſumus ſempiternam requiem in ſanctorum gloria.

Ioan. 18.
Iudicij diuini commemoratio.
Actor. 1.
Pſal. 46.
1. Cor. 15.
Matth. 25.

Sic ergo gaudio, quod ex aſcenſione Chriſti capimus, quę nos in ſpem erigit futurum, vt ipſi quoque ſimus, vbi caput noſtrum eſt, miſcere voluit Eccleſia ſolicitudinem, quam ſimul nobis adferr expectatio terribilis illius iudicij, quò & hunc articulum, qui extremus eſt de Chriſto, ne ignorare poſſemus. Cuius etiam commonefacit nos ſecunda dominica Aduentus. Nam cùm in prima nos amabilis illius admonuiſſet, quo venit manſuetus, non vt perderet animas hominum, ſed vt ſaluaret, non vt iudicaret mundum, ſed vt mundus per ipſum ſaluus fieret: in ſecunda dominica, meminit illius aduentus horrendi, quo qui diuitias bonitatis eius contempſerunt, quem recipere redemptorem noluerunt, eum ſeuerum, & inexorabilem Iudicem experientur. Atque ita non tam ſcribendo, aut prędicando, quàm oculis quaſi rem ſubiiciendo, per certorum dierum obſeruationes, abſoluit omnia mater Eccleſia, quę de Chriſto credere neceſſarium eſt ad ſalutem.

Hebr. 10.
Prima & ſecunda dominica Aduentus, cuius rei nos admoneant.
Zach. 9.
Luc. 9.
Ioan. 3.
Rom. 2.

De Spiritu ſanćto, de ſancta Trinitate, de feſto Corporis Chriſti, deq́ pompa, ſiue proceſſione, quæ ſolennis in eo quotannis haberi conſueuit.

CAP. VIII.

Pentecoſte ſancti Spiritus feſtum.

SED nec eum articulum prætereundum putauit, quo nos in Spiritum quoque ſanctum credere profitemur. Nam & is quemadmodum dudum promiſſus Apoſtolis, tandem ſit miſſus quinquageſimo die poſtquàm Chriſtus reſurrexit, feſtiua ſolennitate, magnaque cunctorum hilaritate repræſentat, tunc indicans illud impleũ eſſe, quod à Propheta dictum eſt de Chriſto: Aſcendens in altum, captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus.

Pſal. 64. Epheſ. 4.

Trinitatis ſanctiſſimæ feſtum.

Quoniam verò & illud credere neceſſarium eſt ei, qui ſaluus eſſe velit, tres perſonas vnum eſſe Deum, ſanctiſſimæ quoq; Trinitati feſtum diem dicauit, quo non ſolum admoneri populus eius rei, verumetiam è ſuperiori loco doceri poſſet. Rectè autem octauo die poſt, quàm Spiritus ſanctus eſſe miſſus recolitur, feſtũ hoc inſtituit. Nam antequàm datus eſſet Spiritus ſanctus, confeſſio Trinitatis celebrata non eſt, quòd ſine dono ſancti Spiritus fides illius haberi non poteſt. Quamuis ſanctos Patriarchas, & Prophetas Spiritu ſancto afflatos, non omnino latuiſſe myſterium hoc Trinitatis, è multis ſcripturæ locis manifeſtum eſt.

Crucis ſignatio quando facienda.

Quò magis autem illud imprimeretur mentibus hominum, ita vt elabi facilè non poſſet, inſtituit fideles Eccleſia iam inde à pueris, ſimul vt eſſent è ſomno expergefacti, vt ſurgentes è lecto, ſe cruce ſignarent, ac verba hæc proferrent: In nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, quod ipſum ſimiliter facerent cubitum euntes. Cùm dicerent: In nomine, non autem in nominibus, admonerentur vnius Dei, qui quamuis trinus in perſonis, vnus tamen eſt in ſubſtantia: ſimul & eius rei commonefierent, quòd ſalutem noſtram, quæ crucis beneficio nobis obtigit, tota Trinitas eſt operata. Nam inſeparabilia ſunt opera Trinitatis. Pater filio, ſicut & ipſe filius teſtatur, calicem paſſionis dedit: & ipſe filius animæ ſuæ in poteſtate ſua propinauit, ſicut ipſe ait: Poteſtatem habeo ponendi animam meam. Oblatus eſt enim, quia ipſe voluit, & Spiritus ſanctus illi propinari fecit, Apoſtolo teſte, qui dicit: quòd Chriſtus per Spiritum ſanctum ſemetipſum obtulit immaculatum Deo.

Ioan. 18. Ioan. 10. Eſa 53. Hebr. 9.

Euchariſtiæ ſacramento celebrando feſtum diem Vrbanus quartus inſtituit.

Poſteaquàm ſingula Chriſti beneficia, quorum in Symbolo fit mentio, diligenter Eccleſia mater noſtra ſtatis diebus ad memoriam eorum recolendam inſtituendis, oculis noſtris repræſentauit: viſum eſt etiam illi, ſacratiſſimo Chriſti corporis & ſanguinis myſterio celebrãdo, diem aliquem feſtum inſtituere: qui non propterea minore nobis veneratione proſequendus eſt, quod recentius inſtitutus eſſe videtur. Vixdum enim anni trecenti interceſſerunt, cum Spiritui ſancto viſum eſt, Vrbano quarto Eccleſiæ præſidente, dies vt hic feſtus in orbe ageretur vniuerſo, ad eorum fidem illuſtrandam, qui ſub ſpecie panis, verum corpus & ſanguinem Chriſti contineri, profiteri non erubeſcunt. Conſtat enim, quòd non ita multis ante annis, fuit Berengarius, fuit Petrus Adelhardus, quorum tamen vterque ſuum hunc errorem reuocauit, fuerunt Henriciani, & Petrobruſiani, qui de veritate corporis & ſanguinis Chriſti in venerabili Euchariſtiæ ſacramento, cuius certa ſemper & indubitata fuit anteà fides in Eccleſia, primi dubitationem quandam iniecerunt. Quæ vt omnis ex animis hominum tolleretur, & ne quiſquàm eſſet, qui de veritate Chriſti corporis & ſanguinis ambigeret, diem hunc feſtum inſtituit, in quo ſolemnem proceſſionem proxima feria quinta poſt feſtum ſanctæ Trinitatis, fieri quotannis præcepit: qua teſtatum fieret omnibus, quotquot ſumus fideles, & orthodoxi, quòd non ſolùm non erubeſcimus veritatem hanc, quam à Chriſto docti ſumus profiteri: verum etiam de hoc Euangelio, hoc eſt, de Chriſti crucis & mortis annunciatione, præcipuè gloriamur, deque eo maximè gaudemus & triumphamus. In cuius rei ſignum, ſub viſibili panis ſpecie, corpus illud, quod pro nobis in crucem actum, & in mortem traditum eſt, publica cum lætitia per forum, perq́; plateas maximo cum honore circumferimus, ac eam, quæ Chriſti corpori debetur adorationé præſtantes, credere nos Chriſto dicenti profitemur: Hoc eſt corpus meum, quod pro vobis tradetur, nec Euangelium illud erubeſcere, quo nobis hæc tam glorioſa crux illius & mors annunciatur.

Matth. 26.

Euangeliorum initia cur in feſto corporis Chriſti decantentur.

Obſeruamus autem hoc in prouincia noſtra, quòd in hac proceſſione, quatuor Euangeliorum initia decantantur ad quatuor mundi partes, vt palàm fiat hoc Euangelium crucis & mortis Chriſti, in omnibus mundi partibus ab Apoſtolis, & eorum ſucceſſoribus fuiſſe prædicatum.

Marc. 14. Corporis Chriſti feſtum cur cum gaudio celebratur. Ioa. 16. Luc. 2.

Ac fit quidem huius ipſius rei commemoratio, eo ipſo die, qui propriè dies cœnæ Domini dicitur. Sed quoniam ſub idem tempus, ſicut paulò antè fuit à nobis demonſtratum, triſtis erat anima Dei & Seruatoris noſtri vſque ad mortem, plorabat mater eius Maria, flebant ſancti eius Apoſtoli, mundus verò gaudebat, non viſum eſt ſatis eſſe conueniens, vt eo tempore, cum gaudio crucis illius & mortis memoriam celebraremus, quo Chriſtum Iudæi crucifigentes exultabant, & morienti inſultabant: ſed cùm ipſius Chriſti, tum ſanctæ matris eius, cuius animam doloris gladius pertranſiuerat, & Apoſtolorum eius luctum, ac triſtitiam exprimeremus, in mœrore & planctu dies illos tranſigentes, quibus tam crudeliter in Chriſti corpus eſt ſæuitum. Itaque gaudium hoc in illud tempus, quo gauiſi ſunt etiam ipſi diſcipuli viſo Domino, differendum eſſe cenſuit Eccleſia: vt poſteaquàm illa preſſura præterijt, poſteaquàm à mortuis Chriſtus reſurrexit, in cœlos aſcendit, & promiſſum Spiritum ſuum ſanctum Eccleſiæ miſit, quo docente, & ſanctæ Trinitatis myſterium, & huius venerabilis ſacramenti arcanum, intelligere nobis datum eſt, tum demùm ſumma cum exultatione, crucis hoc & mortis Chriſti beneficium recoleremus, deq́; fructu, quem nobis attulit gaudium noſtrum orbi teſtatum faceremus vniuerſo.

Ioan. 20.

Proceſſio in feſto Corporis Chriſti quid.

Quamobrem nihil eſt aliud hæc proceſſio, quàm glorioſa quædam Chriſti crucis & mortis prædicatio: deque ſuperato per crucem diabolo, de morte noſtra per mortem Chriſti deuicta, de remiſſione pecca-

torum

torum conciliata, de regni cœleſtis hæreditate nobis parta, triumphus quidam & exultatio. Quid autem aliud, quàm hoc eſt Euangelium noſtrum, quod nos non erubeſcere, cum Paulo profiteri debemus? ac non modò non erubeſcamus, verumetiam cum eodem dicat quiſque noſtrum: Mihi autem abſit gloriari, niſi in cruce Domini noſtri Ieſu Chriſti. Nihil aliud ſcire, nihil aliud prædicare nos profiteamur, quàm Ieſum Chriſtum, & hunc crucifixum, Iudæis quidem ſcandalum, Gentibus autem ſtultitiam, ipſis verò vocatis Iudæis, atq; Græcis, Chriſtum, Dei virtutem, & Dei ſapientiam. Quia quod ſtultum eſt Dei, ſapientius eſt hominibus, & quod infirmum eſt Dei, fortius eſt hominibus.

Rom. 1.
Gal. 6.
1. Cor. 1. & 2.

Vtinam autem non deeſſent etiam hoc infelici noſtro ſæculo, quibus Chriſti crux, & mors (in cuius memoriam diem hunc tam feſtum agimus, corpus illius pro nobis cruci affixum, & morti traditum circumferentes, & quòd nos non pudeat Chriſti crucifixi, palàm orbi oſtentantes) vtinam non deeſſent, inquam, quibus ea res non eſſet ſcandalum, quibus non ſtultitia quædam videretur, qui veritatem de ſui corporis veritate dicentem: Hoc eſt corpus meum, arguere mendacij non verentur, realem illius præſentiam in hoc venerabili ſacramento negantes. Sed ea res nos deterrere non debet, quominus liberè fidem noſtram profiteamur.

Sathanæ ſtudium in abolendis Chriſti beneficiis.

Semper hoc fuit ſathanæ ſtudium, cùm non aliundè ſalutem noſtram pendere videret, quam ex hac iugi Chriſti crucis, & mortis recordatione, vt eam omni ſtudio vellet extinctam, & exanimis mortalium euulſam: Quod ille quantò laborat diligentius, tantò nobis virilius illi reſiſtendum, tantò magis immenſum hoc Chriſti beneficium, præ nobis eſt ferendum. Ac ſi quis ex nobis quæſierit: Quid eſt, quod hodie tam feſtum diem agitis? quòd Euchariſtiam ita per forum, & plateas circumfertis? quòd cereorum tantam vim accenditis? quòd humana voce pſallere non contenti, & cymbalis, & tubis, & omni muſicorum inſtrumentorum genere lætitiam quandam ingentem præ vobis fertis? huic reſpondebimus. Hoc eſt Euangelium noſtrum, quod nos non erubeſcere, in quo nos etiam gloriari cum Paulo profitemur. Chriſtus in nouiſſima cœna ſui corporis & ſanguinis ſacramentum nobis vtendum dedit, vt ſiue manducantes illud ore, & bibentes, ſiue etiam intuentes, & fide percipientes, meminiſſemus hoc eſſe corpus illud, quod pro nobis in mortem traditum, hunc eſſe ſanguinem illum, qui in peccatorum noſtrorum remiſſionem fuſus eſt. Huius itaque Chriſti crucifixi pro nobis, & mortui corpus, ſub illa ſpecie, qua ſuis illud Apoſtolis in cœna nouiſſima dedit, omnibus oſtentamus: illud quàm maximè veneramur & adoramus, in eo & de eo gloriari nos profitemur: de morte deuicta, deque diabolo ſuperato triumphum agimus, ac Deo patri cœleſti gratiam habemus, qui per crucem, & mortem filij ſui, remiſſionem nobis peccatorum noſtrorum, in filios ſuos adoptionem, & regni cœleſtis hæreditatem contulerit. Quorum omnium beneficiorum memoriam, quantò maiore ſtudio per membra ſua ſathanas abolere conatur, tantò nos diligentius eam, & dierum obſeruationibus, & ſignis, ac imaginibus, & geſtu & habitu, & omni cæremoniarum genere, repræſentari cupimus: hunc verò diem, propriè tanto beneficio, cum lætitia & triumpho celebrando, conſecratum habemus.

Ad hunc modum ſi quis nos interrogauerit, reſpondebimus, ſimul fratres noſtros admonebimus, vt oſtendant, ſe non erubeſcere Euangelium, ſe non erubeſcere crucem & mortem Chriſti, cuius memoria, cum gaudio & triumpho celebratur in hac ſolenni pompa. Nam quem huius Euangelij, quem crucis & mortis Chriſti pudet, is quiduis potius, quàm Chriſtianus dici meretur: Nec eſt, quod ſe peruenturum ad ea præmia ſperet, quæ Chriſtus non alijs promiſit, quàm his, qui ſuam omnem fiduciam in crucis & mortis ipſius meritò collocatam habent. Qui me erubuerit, dicit Chriſtus, hunc filius hominis erubeſcet cùm venerit in maieſtate ſua. Omnis autem qui confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego eum coram patre meo, qui in cœlis eſt. Confiteamur itaq; Chriſtum, nõ ſola fide, verùm & ore, hoc eſt, externis iſtis ritibus & cæremoniis, quibus maximè fides illius illuſtratur, & crucis hoc illius & mortis beneficium, ſumma cum animi deuotione, veraque cordium lætitia celebremus.

Rom. 10.

Hæc eſt fides Catholica, quam, vt paulò antè diximus, non ſcribendo, neque prædicando modò, verùmetiam annum vertentem ita diſtribuendo, dies vt certi conſtituerentur, quibus quaſi ordine ſinguli articuli, eorum præcipuè, quæ de Chriſto cognoſcenda ſunt, non tam auribus, quàm oculis fidelium exponerentur, ſitiens noſtræ ſalutis mater Eccleſia, nos fideliter docere ſemper eſt conata, quòd in eo ſalutem noſtram agi, ſciret.

Quod dictum Apoſtoli, dies obſeruatis & menſes, nihil aduerſatur obſeruationi dierum, quæ fit in Eccleſia.

CAP. IX.

NEQVE verò defuerunt, qui ſanctæ matris noſtræ ſanctum hoc inſtitutum reprehenderent, quod Iudaicas quaſdam obſeruationes amplexos eſſe fideles dicerent. Obiectum eſt etiam ante mille ducentos annos, quod nunc ab iis, qui pridem ſopitas hæreſes ſuſcitauerunt, obiici nobis audimus: Dies obſeruatis & menſes, & tempora, & annos. Sed iis iam pridem ab Origene, atque Epiphanio Græcis, ac Hieronymo, atque Auguſtino Latinis, ita reſponſum eſt, ſatis vt eſſe confutati videantur. Neque enim exiſtimandum eſt, ignoraſſe matrem Eccleſiam, vel nunc etiam ignorare, quòd omnes dies æquales ſint, quòdq; non die Paraſceues crucifigitur, neq; die dominico reſurgit Chriſtus, quòdq; nullus dies, atq; adeò nulla ſit hora, qua non rectè paſſionis illius, & reſurrectionis, ac aliorum quorumcunq; beneficiorum fiat recordatio. Quamobrem receptus Eccleſiæ mos, quo ſingulis Chriſti

Dierum obſeruatio.
Con. Celſum li. 8.
Epiphan. hær. 75.
Hieron. in 4. cap. ad Galat.
Aug. epiſt. 119. cap. 7.
Et contra Adimantum, cap. 16.

beneficiis recolendis, certos dies inſtituit, nihil habet cum Iudæorum ſuperſtitione commune. Nam illis non eſt fas quouis tempore ieiunare, agnum immolare, Pentecoſten agere, tabernacula figere: nobis verò quotidiè ieiunare, quotidie agnum immaculatum & offerre Deo patri, & oblatum manducare, quotidie licet ſimul omnia Chriſti beneficia repræſentare.

Matth. 13.

Dierum obſeruationis cauſa apud vulgum.

Quoniam verò ſæculi curis nimio plus plerique omnes immerſi ſumus, neque aut orationibus, aut gratiarum actionibus, Deiq; beneficiis recolendis, perinde vt oporteret vacamus, quid faceret ſitiens noſtrę ſalutis mater Eccleſia? permitterètne tantorum Chriſti beneficiorum interire memoriam? quæ quamuis in Eccleſiis prædicentur è ſuperiore loco, tamen verbi Dei ſemen à ſpinis non rarò ſuffocatur. Non potuerunt hoc ferre plena charitatis illius erga nos viſcera, cùm præſertim ſalutem in eo noſtram agi videret. Cùm itaq; cerneret adduci non poſſe liberos ſuos, vt quotidie ieiunarent, quotidie orarent, quotidie Chriſti corporis, & ſanguinis communionem perciperent, ac in iugi beneficiorum eius meditatione verſarentur, fecit illa, Deo & piorum omnium conſenſu approbante, fecit autem ſancti Spiritus docta magiſterio, certos vt dies inſtitueret, qui præ cæteris tantorum commemoratione beneficiorum eſſent inſignes, quibus ad officium fideles reuocarentur, ac munere ſuo curis aliis vacui diligentius fungerentur: non aliud ſpectans hac dierum præſcriptione, quàm vt & admonerentur eorum, quæ Deus pro ſua ineffabili bonitate, tam plena manu conferre dignatus eſt, & ſepoſitum tamen tempus aliquod haberent, quo diligentius eorum contemplationi vacare liceret. Sic illa à Paulo edocta, omnibus facta eſt omnia, vt omnes lucrifaceret, & qui nō poſſent adhuc ſolidum cibum capere, quòd is perfectorum eſt, eos minimè negligendos, verùm tanquàm paruulis lac eis potum dandum eſſe putauit.

1. Corinth. 9. Hebr. 5.

1. Corinth. 3.

Miſſæ ratio ſemper eadem.

Quò manifeſtius autem fiat omnibus, quòd Eccleſia nullum nouit dierum diſcrimen, vel ex tremendo ſacrificio (quam Miſſam vocamus) cuiuis id colligere licebit, in qua natiuitatis, paſſionis, mortis, reſurrectionis, in cœlum aſcenſionis, & Spiritus ſancti miſſionis beneficia, nullo non die ſimul omnia celebrantur per totum terrarum orbem, quàm latè patet Chriſtiana religio, nulla prorſus varietate. Etſi enim verba mutari videmus, idque in iis tantùm, quibus ad ſacrificium hoc mentes præparantur, cuius generis ſunt, Introitus, Collectæ, Epiſtola, Graduale, Euangelium, Offerenda, Communio, ſignificationes tamen manent eædem. Quæ verò liturgiæ potiſſima pars eſt, & in quo vis tota conſiſtit, Canon, idem perpetuò legitur: vbi ad eundem ſemper modum præcipuorum Chriſti beneficiorum ſimul omnium fit commemoratio: nihil vt ab Euangelio Miſſa differre videatur: quin ipſum potius Euangelium, & breuis quædam credendorum omnium non tam explicatio, quàm quaſi ſub oculos ſubiectio, ac fidelium ad recolendum pręcipuè paſſionis illud immenſum beneficium ſit excitatio. Quod ita repræſentatur in hoc ſacro: vt rectè à Cypriano dictum ſit, paſſionem eſſe Domini, ſacrificium quod offerimus. Ac rectè Germanus Patriarcha Conſtantinopolitanus admonuerat: Agnoſcite eos Sacerdotes, qui ſacro Altari aſſiſtitis, & incruentam victimam ſacrificatis, quòd viuam Chriſti paſſionem annunciatis.

Miſſa ab Euangelio nihil differt.

Cyp. lib. 2. epiſt. 3.

In li. quem inſcripſit rerum Eccleſiaſtic. conſideratio.

Ex iis itaq;, quæ peraguntur in hoc ſacro, facilè cuiuis perſpicuum eſſe poteſt, quòd quotidie Chriſti natalem, quotidie Paraſceuen, quotidie Paſcha, quotidie in cœlum aſcēſionem, quotidie Pentecoſten celebrat Eccleſia. Sed quoniam hæc non ita attenduntur ab omnibus, rudioribus præſertim, qui minores etiam vocantur ad eorum quoque captum communis noſtra mater Eccleſia demittere ſe dignata eſt, certis diebus inſtituendis, quibus eorum attentionem excitaret. Quare nihil eſt, quòd nobis Iudaiſmum quiſquam obijciat, qui non aliud hac dierum obſeruatione, quàm Chriſti beneficiorum conſeruare memoriam, & ea rudibus etiam inculcare conamur: nemo vt ſit, qui ignorantiam prætendere queat.

Quomodo præcipuè Chriſti paſſionis beneficia uariis modis Eccleſia rudibus inculcare conata eſt, ac primum de ſigno Crucis.

CAP. X.

NEQVE verò finibus iis circunſcripta fuit anxia de ſalute noſtra matris Eccleſiæ cura, & ſolicitudo: non contenta fuit ſcriptis conſignaſſe, verbis prædicaſſe, certis diebus inſtituendis inculcaſſe, quæ de Chriſto credenda ſunt: maximè verò, quę ſumma credendorum eſt omnium, ineffabile Chriſti paſſionis myſterium: etiam ſignis id repræſentare voluit oculis fidelium, vt nemo tam eſſet rudis, quin illud cognoſcere poſſet.

Dionyſ. de cæleſt. Hierar. par. 2. c. 2

Lib. 8. cap. 13. cōſtitutio. Apoſt.

Martia. in epiſt. ad Burd. cap. 3.

Tertull. Crucis ſignatio vbiq; adhibenda.

Ephrem de vera pœnitentia.

Hinc eſt ille cruce ſignandi mos, quem ex apoſtolica traditione perueniſſe ad nos, vel ex eo ſatis apertè colligere licet, quod ipſos etiam Apoſtolos illo crebrius vſos, qui fuiſſe creditur æqualis ipſorum, & eorum res geſtas conſcripſiſſe, teſtatur Abdias. Si quis modo librum hunc tanquam ab eo ſcriptum recipiendum eſſe putauerit. Meminit & Dionyſius Pauli diſcipulus moris huius cruce ſignandi, ſigniq; vitalis vocat impreſſionem. Clemens verò Pontifex inquit: Tropheo crucis conſignans in fronte dicat, &c. Quin & Martialis Lemouicenſis Epiſcopus, quē vnum è ſeptuaginta Chriſti diſcipulis eſſe volunt, monet Burdegalenſes, vt crucē Domini ſemper in mente, in ore, in ſigno teneāt. Crux enim Domini, inquit, armatura noſtra inuicta contra ſathanā eſt. Et qui non multū fuit à temporibus Apoſtolorū remotus Tertullianus: Ad omnem, inquit, progreſſum, atq; promotum, ad omnē aditum & exitum, ad veſtitum & calceatū, ad lauacra, ad menſas, ad lumina, ad cubilia, ad ſedilia, quæcunq; nos conuerſatio exercet, frontem crucis ſignaculo terimus. Quem ſecutus beatus Efrem cùm admonuiſſet ſuos fratres, vt poſtes ſuos precioſa, ac viuifica cruce coronarent. Pingamus, inquit, in ianuis, atq; in frontibus noſtris, & in ore, & in pectore, atq; in mēbris omnibus viuificū ſignū crucis, armemur inſuperabili hac Chriſtianorū armatura. Ea enim victrix eſt mortis, fidelium ſpes, lux orbis terræ, Paradiſi reſeratrix, hæreſiū profligatrix, dęmonū expultrix, Monachorum adminiculū,

firma-

firmamentum fidei, magna, ſalutariſq; cuſtodia, & gloria perpetua orthodoxorum in æternum. Hanc, ò Chriſtiane, armaturam diebus ſingulis, & noctibus, horis, atque momentis in omni loco circumferre non deſinas, nihilque ſine ipſa perficias. Et in eo, qui proximè ſequitur libro: Scuti vice crucis ſigno teipſum muni, ſignans ex eo membra omnia, & cor tuum. Validiſſima quippè armatura hęc eſt, nullusq; vnquàm tibi nocere poterit, ſi hac ſeptus fueris. Cyrillus verò: Non pudeat nos, inquit, crucis Chriſti. Quòd ſi aliquis id occultet, tu manifeſtè ſigna te cruce in fronte, vt dæmones ſignum Regis videntes, trementes procul fugiant. Fac autem hoc ſignum, & manducans, & bibens: & ſedens, & ſtans, & loquens, & ambulans: in ſumma, in omni tuo negotio. Et alio loco: Accipe arma contra aduerſarios huius crucis. Trophęum ſtatuas fidem crucis aduerſus contradicentes. Cùm enim de Domino, cruceq; contra infideles quęſtio tibi erit, prius ſtatue manu tua ſignum: & obmuteſcet contradicens. Non pudeat crucem Chriſti confiteri, Angeli enim gloriantur, dicentes Ieſum crucifixum quęritis. Non potuiſti dicere, ò Angele, Scio quē quæritis meum dominum, ſed confidenter dicis: Scio quòd crucifixum. Corona enim eſt crux, & non ignominia. Et nonnullis interiectis. Non pudeat igitur nos crucifixum confiteri, ſed in fronte confidenter ſignaculum crucis digitis imprimatur, & in aliis omnibus crux fiat, in panibus comededis, & in poculis bibendis, & in egreſſu, & in ingreſſu, ante ſomnum, recumbendo, & ſurgendo, eundo, & quieſcendo. Magna hæc eſt cuſtodia, quæ propter pauperes gratis datur, ſine labore propter infirmos, cùm à Deo ſit hæc gratia, ſignum fidelium, & timor dæmonum. Triumphauit enim de illis in hoc ſigno, oſtentat illud audacter, quando enim viderint crucem, recordantur crucifixi. Metuunt eum, qui contriuit capita draconis. Neque propterea quòd eſt gratuitum, contemnas hoc ſignaculum, ſed ideò magis venerare benefactorem. Et Hieronymus: Claudas cubiculum pectoris, & crebro ſignaculo crucis munias frontem tuam, ne exterminator Aegypti in te locum reperiat. Et alibi. Ad omnem actum, ad omnem inceſſum manus pingat crucem. Qui etiam alio loco Dauidis illud: Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui: ad crucem, quam fronti imprimimus, & ad ſolennem ſignandi nos cruce morem refert. Non diſſimilia reperiuntur in Sermonibus Ambroſij, qui etiam in lib. de Iſaac, & Anna ita loquitur. Signaculum Chriſtus in fronte eſt ſignaculum in corde. In fronte, vt ſemper confiteamur, in corde, vt ſemper diligamus, ſignaculum in brachio, vt ſemper operemur. Et ante eum Prudentius:

De armatura ſpirituali, cap. 2.
Cyrill. Cathech. 4.
Crux quando, & vbi facienda, & eius efficacia. Cathech. 13.
Hier. ad Demetriadem, & Ad Euſtochium de cuſto. virginit. Ad Fabiolam de veſt. ſacerdotum. Serm. 43. cap. 8.
Prudent. in hymno ante ſomnum. Vbi Romani martyris ſupplicium deſcribit.

Cum vocante ſomno caſtum petis cubile,
Frontem, locumq́, cordis crucis figura ſignet. Et alio loco. ∴ ∴
Reges, Prophetæ, Iudicesq́, & Principes,
Virtute, bello, cultibus ſacris ſtylo,
Non deſtiterunt formam pingere crucis.

Quod verò de Regibus narrat Prudentius, primùm hoc feciſſe conſtat Imperatorem Conſtantinum, quem non in fronte modò ſua deſignaſſe, verum & in vexillis, & in manu geſtaſſe, & numiſmatibus etiam inſculpi, ſignum crucis feciſſe, victorias ſuas, ac triumphos omnes acceptos illi tuliſſe, qui temporis illius hiſtoriam ſcripſerunt, Euſebius, Socrates, Zoſomenus, Nicephorus memoriæ prodiderunt. De Theodoſio quoque Imperatore, ſcribit Nicephorus, quòd is armatura crucis fretus, intrepidus contra Eugenium progrediebatur. De Alexandrinis quoque refert Ruffinus, quòd crucis dominicæ ſignum vnuſquiſque in poſtibus, in ingreſſibus, in feneſtris, in parietibus, columniſque depingeret. Quod ipſum Chryſoſtomus non tantum apud Alexandriam, verùm & alibi paſſim ita factitatum eſſe teſtatur: Crucem, inquit, vbiq; celebrari videre licet, in domibus, in foro, in ſolitudine, in viis, in montibus, in collibus, in vallibus, in mari, in nauigiis, & inſulis, in veſtibus, in armis, in thalamis, in ſympoſiis, in vaſis argenteis, in aureis, in margaritis, in murorum picturis, &c. Ac paulò ante: Reges poſitis diadematis crucem ſuſcipiunt mortis ſymbolum. In purpuris crux, in diadematis crux, in precibus crux, in armis crux, in menſa ſacra crux, & in toto orbe crux, & ſuper Solem fulget crux, Quam omnes prius abhorrebant, eius figuram tantopere quærunt vbique, ea inuenitur apud Principes, apud ſubditos, apud mulieres, apud viros, apud virgines, apud nuptas, apud ſeruos, apud liberos, ſubinde omnes ea ſe ſignant, inſcribendo in nobiliſſimum membrum noſtrum, in fronte enim noſtra quaſi in columna quotidiè figuratur. Sic in ſacra menſa, ſic in ſacerdotum ordinationibus, ſic iterum cum corpore in myſticis cœnis fulget. Et alio loco: Omnia, quæ ad ſalutem noſtram conducunt, per crucem conſumantur. Nam cùm regeneramur, crux Domini adeſt, cum ſacratiſſimo alimur cibo, cùm in ordinem conſecrandi ſtatuimur, vbiq; ac ſemper id victoriæ inſigne nobis adſiſtit. Quapropter & in penetralibus, & in parietibus, & in feneſtris, & in fronte quoque ac mente, magno ſtudio crucem inſeramus. Et adferens illud ex Paulo: Pretio empti eſtis. Pretium, inquit, hic crucem appellauit, quam non ſimpliciter digito in corpore, ſed magna fide in mente formare oportet. Nam ſi hoc modo eam impreſſeris, nullus ſceleſtorum dæmonum cùm haſtam videat, qua lethale vulnus ſuſcepit, congredi tecum audebit. Et alio loco: A primis, inquit, annis filios veſtros ſpiritualibus armis muniatis, & cruce frontem ſibi ſignandam erudiatis, & priuſquàm per ſe ipſi facere poſſint, vos id facite.

Euſeb. lib. 1. ca. 9. ac lib. 5. & 3. de vita Conſtantini. Socrat. lib. 1. c. 2. Zoſo. lib. 1. ca. 8. Nice. lib. 7. c. 37. & 46. Nice. lib. 12. c. 39 Ruffin. lib. 2. c. 29 Chryſo. in demonſtratione aduerſus Gentiles, quod Chriſtus ſit Deus. Homi. 55. in Matthæum.
Vide eius declarationes ĩ Pſal. 109. 1. Corinth. 6.
Homil. 12. in epi. 1. ad Corinth.

Ex his Chryſoſtomi verbis, tum aliorum ſanctorum Doctorum videre licet, quàm creber vſus illo tempore fuerit ſigni crucis, quo perſuaſum erat dæmones etiam ipſos fugari, quos, etiam vel inuitos confeſſos aliquando fuiſſe (ſcribit Ioannes Damaſcenus) Dominicæ crucis vexillum ſe ſuſtinere non poſſe. Qua de re multa ſcribit Lactantius quoque, quanto terrori ſit dæmonibus hoc ſignum. Multa & Origenes, vbi inter alia de dæmonibus ait: Qui aurata capitolia non timent, crucē timent. Ignatius quoq; Epiſcopus Apoſtolorum proximus de crucis trophæo ſcribit: quòd illud videns dæmon expaueſcit, & audiens timet.

Damaſ. in vita Barlaam, & Ioſaphat. Orig. Homil. 8. in diuerſos Euangelij locos. Ignat. epiſt. 5. ad Philip.

Cuius

Lactan.lib.4.caput.27.
Gre. Naz.in prio re contra Iulianum oratione.
Theo.lib.3.cap.3. Eccleſ.hiſt.
Zozo.lib.5.ca.2.
Nicep.lib.10.ca.1.
Aug.tract.118. in Ioannem.
Aug.ſermo.181.
Aug.ſerm.19.de Sanctis.
Athanaſius in prima oratione contra Ido.
De humanitate verbi, eiuſq; corporali aduentu.
In vita Antonij.
Euthym.tit.20.
Socrat.lib.6.c.8.
Epiph.hæreſi 30. contra Ebionaeos.

Cuius rei documenta etiam aliquot profert Lactantius. Clariſſimum autem documentum fuit illud: quod adfert Gregorius Nazianzenus, & eum ſecuti Theodoretus, Zozomenus, & Nicephorus, quòd cùm Iulianus apoſtata, qui fidem Chriſti deſeruerat, ex conſuetudine priſtina crucis hoc ſignum ingruentibus dæmonum terroribus, fronti impreſſiſſet, ſtatim omni timore liberatus eſt, procul dæmonibus fugatis. Athanaſius quoque: Omnia dæmonum præſtigia ſigno crucis propelluntur. Qua de re plura etiam reperies in eo, qui proximè ſequitur libro. Qui ſcribit etiam Antonium Abbatem docuiſſe ſuos, vt cùm dæmones viderent, tam ſe, quàm domos ſuas crucis armarent ſignaculo. Confeſtim, inquit, ſoluentur in nihilum, quia metuunt illud trophęum, in quo Saluator aereas expolians poteſtates, eas fecit oſtentui, ac murum inexpugnabilem ſignum crucis appellat. Quam doctrinam diſcipulus eius Hilarion eſt ſequutus: de quo ſcribit Hieronymus, quòd cùm in fronte crucem ſignaſſet, tali caſſide armatus, fortius contra dæmones præliabatur. Quod cùm alij ſimiliter pleriq; fecerunt omnes, tum Gregorius etiam ille Thaumathurgus, de quo narrat Gregorius Niſſenus, quòd ei non alia contra dæmones arma fuerint, quàm ſignaculum crucis, & Chriſti nomen. In Panoplia quoq; ſua refert Euthymius, quòd idem Gregorius iuſſerit cruces ligneas quibuſdam in locis à ſe collocatas adorari, & ad eas tanquàm ad ſacra perfugia concurri. Chryſoſtomum quoque cruces argenteas, & ardentes faces ad ſupplicationes adhibuiſſe memoriæ proditum à Socrate legimus. De Ioſepho Scitopolitano ſcribit Epiphanius, quòd accepto vaſe aquæ, crucis ſignaculum proprio ſuo digito vaſi impoſuit, & inuocato nomine Ieſu, ſic dixit: In nomine Ieſu Nazareni, quem crucifixerunt patres mei, fiat virtus in hac aqua, ad reprobationem omnis incantationis, ac magiæ, quam hi fecerunt, & ad efficaciam potentiæ ignis, ad perficiendam domum Domini. Et ſic accepit aquam in manum, & de aqua ſingulas fornaces reſperſit, & diſſoluta ſunt incantamenta.

Aug. tract.118. in Ioann.

Quamobrem etiam in ſacris operationibus magnus ſemper fuit crucis vſus, quemadmodum ex his, quę citata ſunt ex Chryſoſtomo videre licet, à quo non diſſentit etiam Auguſtinus, cùm dicit: Niſi crucis ſignũ adhibeatur, ſiue frontibus credentium, ſiue ipſi aquæ, qua regenerantur, ſiue oleo: quo Chriſmate vngũtur, ſiue ſacrificio, quo aluntur, nihil eorum ritè perficitur. Et alio loco: Hoc ſigno, inquit, crucis, conſecratur corpus Dominicum, ſanctificatur fons Baptiſmatis, initiantur Preſbyteri, & cæteri gradus eccleſiaſtici: omnia quæcunque ſanctificantur, hoc ſigno Dominicæ crucis conſecrantur. Et iterum: Huius crucis miniſterio, rudes catechiſantur, eodem myſterio fons regenerationis conſecratur, eiuſdem crucis ſigno per manus impoſitionem, dona gratiarum accipiunt. Cum eiuſdem crucis charactere Baſilicæ dedicantur. Altaria conſecrantur, Altaris ſacramenta cum interpoſitione dominicorum verborum conficiuntur: Sacerdotes, & Leuitæ per hoc idem ad ſacros ordines promouentur. Et vniuerſaliter omnia Eccleſiaſtica Sacramenta in huius virtute perficiuntur. Et alio loco: Non ſine cauſa ſignum ſuum Chriſtus in fronte nobis figi voluit, tanquàm in ſede pudoris, ne Chriſti opprobrio Chriſtianus erubeſcat. Hoc ergo in conſpectu hominum ſi feceris, ſi inde coram hominibus non erubueris, ſi in conſpectu filiorum hominum nec ore, nec factis Chriſtum negaueris, ſpera tibi perfici dulcedinem Dei. Ante vtrunq; verò Cyprianus: Neque nos gloriamur in Paulo, ſed in cruce Domini gloriamur, cuius virtus omnia peragit ſacramenta: ſine quo ſigno nihil eſt ſacramentum, neque aliqua conſecratio meretur effectum. Hinc omnium ſanctificationum exurgit ſublimitas, & profundum, & longè, lateq; diffunditur plenitudo gratiarum. Et iterum: Quicunque ſint ſacramentorum miniſtri, qualeſcũque ſint manus, quæ vel mergunt accedentes ad baptiſmum, vel vngunt qualecũq; pectus, de quo ſacra exeunt verba, operationis auctoritas in figura crucis omnibus ſacramentis largitur effectum, & cuncta peragit nomen, quod omnibus nominibus eminet, à ſacramentorum vicariis inuocatum. Meminit idem ad Demetrium ſcribens, de more frontem cruce ſignandi. Quamobrem, quæ tanto conſenſu Patres ferè omnes affirmant, diuinam eſſe traditionem dubitandum nõ eſt: quam ab ipſis Apoſtolis ad nos eſſe deriuatam, ad Amphilochium ſcribens teſtatur Baſilius.

In Pſal.30.
Conc.3.
Cyprian.ſer.de baptiſ. Chriſti, & manifeſt. Trinit.
Cypri.ſer.de paſſione Chriſti.
Baſil. de Spiritu ſancto cap.27.

Videtur autem totius fidei noſtræ compendium in hac vna cruce ſignandi ratione contineri. Signum crucis tribus digitis exprimendum eſſe docet Innocentius, & eum ſecutus Guibertus de Tornaco, ad ſignificandum Trinitatis myſterium. Quod etiam non tacuiſſe videtur Propheta, cùm dixit: Quis appendit tribus digitis molem terræ? Ducitur autem primum à vertice capitis, ſiue frontis, vſq; ad vmbilicum: vt indicetur, de ſummo cœlo egreſſum in viſcera matris deſcendiſſe Dei filium: atque ex puriſſimis illius ſanguinibus carnem noſtram ſuſcepiſſe. Deinde à ſiniſtro brachio ad dextrum, vbi cauſa ſimul incarnationis exprimitur. Nam propterea deſcendit de cœlo in terram, propterea reliquit domum ſuam, dimiſit hæreditatem ſuam, dedit dilectam animam ſuam in manus inimicorum ſuorum: vt nos, qui eramus à ſiniſtris inter hœdos collocandi, transferret ad dextram inter oues ſuas, vbi vocem illam deſideratam audire nobis liceret: Venite benedicti patris mei, poſſidere paratum vobis regnum à conſtitutione mundi.

Inno.lib.2.ca.44. de altaris ſacra. Crucis ſignum tribus primis digitis faciendum.
Eſa.40.
Hiere.12.
Matth.25.

Ecce quanta fidei noſtræ myſteria vnica ſignandi nos cruce forma, nos mater Eccleſia docuit: vt ſi nihil præterea ſciret rudis homo, qui ſatis aſſequi cætera non poſſet, vel hoc propè ſolùm ad ſalutem illi ſufficere queat. Hic incarnatio, hic paſſio Chriſti, hic cauſa paſſionis, hic ſimul extremum illud iudicium, & ſpes noſtræ vocationis, hic myſterium Trinitatis, per quam redempti ſumus vnica ſignatione crucis exprimitur, quandoquidẽ adiunguntur hæc verba: In nomine Patris, & Filij, & Spiritusſancti. De qua nos propterea paulò ſuſius in hac nouiſſima editione noſtra, nobis agendum eſſe duximus, quòd exiſtere quoſdam hoc infelici ſæculo noſtro videmus, qui non dubitent affirmare, magiam exerceri, quando fideles vt ſe cruce ſignent, docentur, Qui Iulianum etiam apoſtatam impietate ſua ſuperare videntur, qui tanquàm probrum obiiciebat Chriſtianis, quòd crucis lignum adorarent, imaginem illius in fronte, & ante domos pingentes. Cuius picturæ cauſas, hæc illius impia verba refellens profert Cyrillus Alexandrinus, qui etiam enarrans illum

Myſteria fidei in crucis ſignatione quanta.
Brentius taxatur.
Cyrill. lib.6 contra Iul.

Eſaiæ locum:Erit altare domino in regione Aegyptiorum,& columna ad confinia eius. Columnam interpretatur Sanctæ Crucis ſignum,quo obſepiri credentes ſolent. Vſi enim, inquit, ſemper ſumus hac re, cùm omnem diaboli inſultum euertimus:& dæmonum impetus infringimus. Murus enim infractus nobis eſt crux,& in ea eſt gloriatio verè ſalutem adferens.

Crucis ſigna conculcanda hæretici quidam docent.

Quin etiam eò progreſſi ſunt audaciæ,atq; amentię quidam,quos deflet Apoſtolus,inimici crucis Chriſti,vt non modò non venerandam,atq; adorandam,verumetiam confringendam,& conculcandam eſſe crucem doceant,& ſtrenuè quod docent,exequantur. Henricianorum, & Petrobuſianorum impietatẽ referentes,quos ante quadringentos annos pręclara quadam Epiſtola Petrus Cluniacenſis confutauit, & quæ ſit ſigno crucis veneratio tribuenda,piè,diſerteq; docuit. Quid autem nõ audent homines hoc infelici noſtro ſæculo?Non dubitauit quidam dicere,fidem Aſinariam eum profiteri,qui prædicat Ieſum Chriſtũ,& hunc crucifixum,idq; ſigno crucis fronti impreſſo teſtatur. An autem hoc multum eſt ab eo diuerſum,quod olim Chriſtianos aſinarios eſſe vocatos Tertullianus ſcribit,& eum ſecutus Arnobius, cùm illis caput aſininũ, & cætera quædam inſignia obiicerentur. Scripſit autem ante 700. annos & Ionas Aurelianenſis Epiſcopus aduerſus blaſphemias Claudij Taurinenſis libros tres:in quorum primo meminit,quòd is in dehonorationem crucis aſinum adorandum docuerit,& multa vt mentis inops deliramenta ſubtexuerit. Quem videtur quidam ex noſtri temporis hæreticis,in ſua non diſſimili blaſphemia proferenda,ſecutus. Quem quaſi perſtringens ante 1200. annos ita ſcripſit Auguſtinus: Inſultet ille crucifixo Chriſto. Videam ego in frontibus Regum crucem Chriſti: Quod irridet, ibi ſaluor. Nihil eſt ſuperbius ægroto,qui deridet medicamentum ſuum:Si non derideret,acciperet ipſe,& ſanaretur. Crux illa ſignum eſt humilitatis. Ille autem ſuperbia nimia non agnoſcit vnde ſanetur tumor animæ ſuæ:Si autem ego agnoſco,in via ambulo, vſqueadeò de cruce non erubeſco: vt non in occulto habeam crucem Chriſti,ſed in fronte portem. Multa ſacramenta aliter, atq; aliter accipimus:quædam ſicut noſtis,ore accipimus:quædam per totum corpus accipimus. Quia verò in fronte erubeſcitur,ille qui dicit: Qui me erubuerit coram hominibus, erubeſcam eum coram patre meo,qui in cœlis eſt: ipſam ignominiam quodammodò, & quam Pagani derident in loco pudoris noſtri conſtituit. Hactenus Auguſtinus. Idem alio loco: Qui Chriſti crucem irrident,à dæmonibus tanquàm à beſtiis deuorantur. Quid autem aliud per hos miniſtros ſuos molitur ſathanas, quàm vt ſublato ſigno crucis,nulla crucifixi mentio remaneat, ſublato crucifixi vocabulo, mortis, & paſſionis Chriſti recordatio ſit ablata,extincta paſſionis memoria,nulla redemptæ ſalutis ſpes,euacuato redemptionis precio,ſuperſit. Sed nos cætera perſequamur.

Chriſtiani aſinarij vocati.
Tert. in apologetico cap. 16.
Lib. 2. contra gentes.
In Pſal. 141.
In Pſal. 46.

De Crucifixi ſimulachro.

CAP. XI.

Crucifixi imagines, & vexilla. Crux in ſupplicationibus cur præferatur.

AD hunc ſignandi nos cruce morem adiecta prætereà ſunt Chriſti crucifixi ſimulachra,quæ pręferuntur,quoties fiunt ſupplicationes (quas proceſſiones vulgò vocant) vnà cum vexillis, quæ ſunt Chriſti triumphantis,& in cœlum ſcandentis inſignia, in quibus & ipſis Chriſtus ferè depingitur,ſiue ſculpitur cruci affixus. Præferuntur autem hæc ideò,vt indicetur nobis,atq; ante oculos noſtros ponatur,in quo gloriari,in quo ſpem noſtram habere nos defixã oporteat. Per crucis enim vexillum fortior armatus Dominus noſter Ieſus Chriſtus morte mortem ſuperauit, & effractis inferorum portis,aditum in cœlos piis omnibus patefecit. Abſit igitur nobis gloriari, niſi in cruce Domini noſtri Ieſu Chriſti: abſit in alio quoquam fiduciam noſtram collocare,quàm in hac,quæ ſalus eſt & redemptio noſtra. Nam quæ poteſt maior eſſe nobis gloriandi materia? quàm quòd Rex ille Regum, & Dominus dominantium,cui donatum eſt nomen,quod eſt ſuper omne nomen,vt in nomine Ieſu omne genu flectatur,cœleſtium,terreſtrium,& infernorum,quòd ille Dei filius,Deus ipſe,relicto excelſo ſolio, regni ſui cœleſtis,dignatus eſt in hanc lachrymarum vallem deſcendere,& euſq; ſe deiicere, vt ſerui ſpeciem in ſe ſuſciperet, & quidem ſerui nocentis,cùm ipſa eſſet innocẽtia:dignatus eſt ceu facinoroſus aliquis capi, alligari,flagris cædi,conſpui,probris innumeris affici:dignatus eſt,quod vnum omnium & probroſiſſimum fuit, & atrociſſimum ſupplicij genus,morte crucis ad extremum condemnari:dignatus autem eſt hæc omnia tam dura perferre propter nos,qui ſerui,qui peccatores,qui inimici,qui impij eramus,oblitus ſuæ dignitatis, neq; noſtræ memor indignitatis,dignatus eſt adeò nos diligere,vt ſemetipſum traderet pro nobis. Nunquid hęc non eſt iuſtiſſima gloriandi cauſa? Serui cùm ab heris laudantur,qui tamen einſdem naturæ, ex eodem luto confecti, iiſdem ſunt fortunæ caſibus obnoxij, placent ſibi tamen vehementer hoc nomine. Nos non multò magis nobis placebimus, non multò magis de eo gloriabimur,quòd ille Dominus, qui ſolus eſt verus Deus,quem laudant Angeli,adorant Dominationes,tremunt Poteſtates,non eſt dedignatus noſtra cauſa noſtram cauſam inductus,horrendos in ea ſuſtinere cruciatus, ad extremum verò morte turpiſſima condemnatus,per crucis crudele ſupplicium vitam pro nobis profundere? Quis hoc amicus amici cauſa faceret?quis pater propter vnigenitũ filium tanta pateretur,quanta Dominus pro ſeruis pati dignatus eſt? Quã autem aliam ob cauſam?niſi vt ę ſeruis liberos,ex inimicis Dei,filios Dei faceret: filios quidem Dei Patris, fratres autem ſuos: hæredes Dei Patris, cohæredes autem ſuos. Nulla poteſt eſſe mundi tanta gloria, quæ cum hac vel minima in parte comparari queat. Eſt ergò quòd gloriemur in cruce Domini noſtri Ieſu Chriſti:eſt quòd firmam prætereà ſpem & fiduciam collocemus. Quid enim non certò nobis de tam benefici, tamq; indulgentis, non domini,ſed plus quàm patris miſericordia polliceri poſſumus,& debemus?Quid ille non dabit petentibus, qui ſemet tradidit in mortem? Quid eſt,quod negare queat rogatus, qui tot, & tanta beneficia contulit vltrò,non modò non rogatus,verumetiam grauiſſimis iniuriis multũ prouocatus?

Gala. 6.
Apocaly. 19.
Phil. 2.
Rom. 5.
Ephe. 5.
Rom. 8.

Hæc eſt itaque cauſa, quamobrem in ſupplicationibus ſiue proceſſionibus crux præfertur, vt in illa gloriari nos, in illa ſpem noſtram omnem defixam habere, illius fiducia nihil non à Deo petentes impetrare poſſe, palàm omnibus faciamus.

Crucifixi imago i medio templi, & crucis ſignum in turribus cur ponantur.
Num.21.

Neq; verò præferri tantum crucem inſtituit Eccleſia, verum & in medio templi cuiuſq;,in eminentiori loco,vt ab omnibus conſpici poſſit,& crucis ſignum altiſſimis in turribus impoſuit,& Chriſti crucifixi ſtatuam erexit,quò ſicut in ſerpentem æneum,quem in deſerto Moſes exaltauit,qui morſi à ſerpentibus intuebantur,ſanabantur: ſic qui vellent à morſibus peccatorum ſanari,quos intulit ſerpens diabolus, in eum intuerentur, qui pro nobis in cruce pendens mori dignatus eſt,certa cum ſpe remiſſionis peccatorum illius merito conſequendæ.

Crucifixi imago i viis.

Ac non in templis modò,verum in viis etiam,& compitis Chriſti crucifixi ſignum iſtud erigendum putauit. Fuit hoc priſcis illis temporibus apud nonnullos in more poſitum, priuſquam ad agnitionẽ veri Dei perueniſſent,vt Mercurij ſtatuas in viis collocarent,quòd hunc Deũ itineribus præeſſe perſuaſum haberẽt. Poſteaquàm verò depulſis errorum tenebris, Euangelij noua lux affulſit, deiectæ ſunt ſtatuæ Mercuriales, quæ viarum indices fuerant,& earum in locum erectæ ſunt ſtatuę Chriſti crucifixi: vt ne viatores quidem aliud agentes,tanti beneficij poſſent obliuiſci. Qui ſimul etiam obiter admonebantur, quandoquidem aduenæ ſumus omnes & peregrini,neq; manentem hic habemus ciuitatem, ſed futuram inquirimus cœleſtẽ illam Hieruſalem: quam ingredi viam oporteret ad eam anhelantibus. Via enim noſtra Chriſtus eſt, is qui dixit: Ego ſum via,veritas,& vita. Huius veſtigiis incedamus neceſſe eſt, ſi volumus ad cœleſtem patriam peruenire,ad quam niſi per crucem aditus non patet,ipſo etiam Ieſu Chriſto atteſtante, qui dixit: Qui non accipit crucem ſuam,& ſequitur me,non eſt me dignus.

1.Pet.2. *Hebr.13.* *Ioan.14.* *Matth.10.*

Crucifixi imago morituris oſtenditur,& morte plectendis præfertur.

Sic igitur & ingredientium & egredientium templum, & in viam ſe dantium oculis Chriſti crucifixi ſimulachrum obiectum ſemper eſſe voluit Eccleſia: multò maximè verò eorum, qui ex huius vitæ diuerſorio æternam illam in domum migraturi, præ cæteris conſolationis plurimum indigent, quò ſuæ redemptionis precium agnoſcerent, ac tanto æquiore animo corpus mortis huius relinquerent, indubitata ſpe cœleſtis patris hæredes futuros,cui per Chriſtum cruci affixum abũdè pro peccatis omnibus eſt ſatisfactum. Quod in iis maiore etiam cura obſeruari voluit,qui propter crimen aliquod patratum ad extremum ſuppliciũ ducerentur. Quorum quo magis perterritas eſſe conſcientias oportet,hoc maiore ſtudio ſolicita de ſalute eorum mater Eccleſia ſuccurrendum eis eſſe duxit,ne magnitudine flagitiorum deterriti, cõſequendæ veniæ ſpem abiicerent. Eius itaq; factum eſt inſtitutione,vt cùm ad ſupplicij locum ſontes ducerentur, Sacerdos eos comitaretur,Chriſti crucifixi ſignum præferret,plectendorum oculis illud ingereret,atque in cruce Domini noſtri Ieſu Chriſti ſpem ſuam omnẽ eos collocare iuberet,de qua cantat Eccleſia: O crux aue, ſpes vnica. Crux enim eſt meritum noſtrum, crux eſt refugium noſtrum, crux eſt vita, ſalus, & reſurrectio noſtra. Quamobrem hortatur ſacerdos ad mortis ſupplicium condemnatos, quandoquidem ſua non poſſunt, vt Chriſti crucifixi merita ad Deum patrem allegent. Quid eſt enim omne meritum cuiuſcunq; hominis, niſi miſeratio Domini? Quamobrem ne ſe crederẽt inopes eſſe meritorum,quãdiu miſerationum ille Dominus non defuerit, cuius ſi multæ ſunt miſericordiæ,multa etiam eſſe merita ſua confiderent: quæ non aliundè magis quàm ex ſola Dei pendent miſericordia. Illius ergo ſatisfactioni inniterentur,illius paſſionem,crucẽ, & mortem Deo patri ante oculos proponerent,cuius vel vna gutta ſanguinis ad abluenda totius orbis peccata cumulatè ſatisfecit. Propterea damnatus eſt ille,vt liberaret damnatos: propterea doluit,vt ſanaret infirmos: propterea timuit,vt ſecuros faceret: propterea deputatus eſt inter latrones, quorũ alter aſſumptus, alter eſt reprobatus,vt exemplum & forma daretur, indiſſolubilis manens in poſteros, quia nec in vltimis Dei clementia pœnitentes excludit,nec vlla hora ſera eſt,cui compunctio diſtricta occurrit, nec eos,qui vitæ ſuæ quocunq; temporis articulo veri ſunt iudices,iterum iudicari. Neq; enim bis in idipſum Deus iudicat,cùm & Paulus dicat: Quòd ſi nos ipſos iudicaremus,non vtiq; iudicaremur. Impœnitentes itaq; Deus iudicat,& damnat: pœnitentes verò,quia ſuſcipit à ſeipſis iudicatos,abſoluit: neq; iudicio, quod humanæ pœnitentiæ ſeueritas protulit,aliquid iuſtitia cœleſtis apponit. Iudicati ſunt Aegyptij, cùm redeuntibus ſu per ſe maris fluctibus inuoluerentur. Iudicati Sodomitę,cùm ſubuerſis vrbibus eorum ſulphureis flammis cremarentur: ſed ſi in eiſdem ſubuerſionibus gemerent,pœnitentes, temporali pęnæ non ſuccederet æterna: ſed eſſet illis pro remedio ſupplicium,& pro abſolutione tormentum,neq; corde contritos æternum contereret & aggrauaret iudicium. Sic in cruce latro confitens non tantùm indulgentiam meruit, ſed etiam Chriſti familiaris effectus,præmiſſus eſt in paradiſum,& regni factus eſt particeps. Ad hunc modum etiam eos,quorum omnis vita in omni flagitiorum genere volutata eſt, noluit mater Eccleſia de peccatis ſuis deſperare, ſed concepto de illis iuſto dolore,ad crucis Chriſti remedium confugere,atq; inde ſalutem expectare iuſſit: nullum vt genus hominum fuerit,cui non maximè,cùm alia omnia, tum hoc præſertim crucis & mortis Chriſti beneficium ſit manifeſtare conata.

Chryſ. homil. aduerſus gẽtes, quòd Chriſtus eſt Deus. *2.Reg.24.* *Eſa.53.* *Matth.27.* *Luc.23.* *Naum.1.* *1.Cor.11.* *Exod.14.*

Quomodo Sacerdotes, & Epiſcopos ad contemplandum perpetuò crucis, & mortis Chriſti beneficium excitare mater Eccleſia conata eſt.

CAP. XII.

Horæ canonicæ, Pſal 118. 1.Theſ.5.

QVOD quoniã populo frequenter inculcare, proprium ſacerdotum eſt munus, hos verò nõ alia in re dies, noctesq;,quàm in eius aſſidua meditatione verſari voluit,ex eo natę ſunt preces,quas vocant horas canonicas,vt ſepties in die laudem Deo dicerent ſacerdotes, quò ſic implerent illud,quod ab Apoſtolo ſcriptũ eſt: Sine intermiſſione orate: ſimul illius immẽſi Chriſti beneficij

recor-

recordarentur, per vulgò notos omnibus rythmos: Patris ſapientia, veritas diuina; quid matutina, quid prima, quid tertia, quid ſexta, quid nona, quid veſpertina, quid hora completorij de Chriſto factum ſit, per ſingula ſupplitiorum genera, cum grati animi ſignificatione recolentes, omne vt vitæ ſuæ tempus in hac vna cogitatione traducere ſacerdotes voluerit. Porrò quoties Miſſæ peragunt ſanctum ſacrificium, tum verò, ſicut anteà mentio facta eſt, quicquid eſt in Euangelio, quod ſcire omnium intereſt ad ſalutem, id non verbis explicant modò, verum & habitu, & geſtu, & ſignis, & cæremoniis ſub aſpectum populi ſubiiciunt, illud præ cæteris inenarrabile paſſi, crucifixi, mortui Chriſti beneficium, non auribus magis, quàm oculis hominum inculcantes. Inde ſigna crucis tam crebra, cùm ſingulæ crucis ſingula tormentorum genera deſignant, quæ propter nos nocentes, innocens agnus ille, cuius ſanguine redempti ſumus, perferre dignatus eſt. Cùm dicit ſacerdos: Indulgentiam & remiſſiouem, &c. ſignum crucis effingit, vt per crucem nos reconciliatos, & indulgentiam, remiſſionemq; peccatorum noſtrorum conſecutos eſſe meminerimus. Idem facit Euangelium lecturus, vt nihil aliud Euangelium, quàm crucis eſſe prædicationem intelligas. Idem quoties protectionis, ab æterna damnatione ereptionis, benedictionis, & ſanctificatiouis facit mentionem: vt nobis in memoriam reuocet, quod omnis protectio, ab æterna damnatione ereptio, benedictio, & ſanctificatio noſtra non eſt aliundè, quàm à cruce Domini noſtri Ieſu Chriſti. Similiter cum dicit: Pax domini: crucem effingit, vt in memoriam nobis reducat, quod à Paulo ſcriptum eſt: Pacificans per ſanguinem crucis eius, ſiue quæ in terris, ſiue quæ in cœlis ſunt. Quò ſic planum fiat omnibus, quòd indulgentia, remiſſioq; peccatorum noſtrorum, quòd protectio, & ab æterna damnatione ereptio, pax & reconciliatio noſtra, quòd benedictio & ſanctificatio noſtra, non eſt niſi crux Domini noſtri Ieſu Chriſti, in qua ſola gloriamur, in qua ſola ſpem & fiduciam noſtram omnem collocatam habemus. Et eſt ab eo pręclarè dictum, qui ſcripſit librum de montibus Syna, & Sion, cuius author Cyprianus creditur, quòd lex Chriſtianorum Crux eſt: cum nihil aliud ſit lex noſtra, quàm Crucis prædicatio.

Miſſæ ritus. *Hebr. 5.*

Iam ad quorum officium pertinet non modò ſacrificium offerre pro populo, verumetiam ſacrificantibus præeſſe, & eos gubernare, atq; vniuerſo gregi attendere, cuius generis ſunt Epiſcopi: nequaquam ſatis illis eſſe iudicauit, vel cùm ſacris operarentur, vel cùm precum ſuarum penſum abſoluerent, Chriſti crucis meminiſſe, quin punctum temporis nullum propè prætermitti voluit, præcipuè quoties domo prodeũdum eis foret, quò crucis beneficium non recolerent. Hinc ille mos, quòd pendentem de collo crucem geſtant Epiſcopi, non ob id modò, ne parum aliquando ſint memores beneficij per crucem accepti, verumetiam vt admoneantur, quò crucifixi veſtigiis incedant, vt ſicut ille verè bonus paſtor poſuit animam ſuam pro ouibus ſuis, ita & ipſi à bono paſtore paſtores ouium eius conſtituti, ne dubitarent, ſi res ita ferret, exemplo domini ſui ponere animas ſuas pro ouibus ſuis, & quàmlibet acerba ſupplicia in ipſius præſidio fiducia collocata, ſuſtinere. Hoc enim eſt quod à ſuis exigit Chriſtus, cum tollere crucem ſuam iubet, qui ſequi ſe vult. Quin etiam quò ſe cunctis crucis eſſe miniſtros declarent, cùm aliàs, tum præcipuè quoties primum in ſuæ diœceſeos ciuitates ingrediuntur, cruce ſignant obuios quoſq;, idq; magis, maioreq; ſolennitate quadam, cùm ſacris operantur, ſigno crucis benedicunt hominibus: ſimul illud in memoriam eis reuocantes, quod per crucem peccatorum remiſſio nobis obtenta eſt, neq; fructus huius tanti beneficij niſi per crucis memoriam, perq; fiduciam in illa collocatatam ad nos redundare queat.

Crucem cur geſtẽt Epiſcopi. *1. Ioan. 3.* *Benedictio Epiſcoporum.* *Matth. 16.*

Cæterùm Archiepiſcopo vltra crucem de collo pendentem præfertur etiàm crux quoties in publicum prodit, quò nunquam non ante oculos ipſius verſetur, vt quemadmodum Princeps eſt Epiſcoporum, ita ſe Principem eſſe debere meminerit ad quæuis adeunda pericula pro fide & Eccleſia Chriſti, proq; ſalute concrediti ſibi gregis conſeruanda, quin & ad mortem ipſam, ſi qua id neceſſitas poſtulet, oppetendam.

Crux cur præfera tur Archiepiſcopis.

Potuitne amplius aliquid facere mater Eccleſia, quàm quod fecit, ad mediatoris fidẽ illuſtrandã, & quàm maximè propagandã, atq; ad redẽptionis noſtræ myſteriũ non auribus modò, verùm & oculis fideliũ ingerendũ? Quod tanto ſtudio feciſſe videtur, vt ſi qui ratione, aut memoria cõprehendere non poſſent, vel oculis aſpicere, ac modò non manibus eis contrectare liceret: adeò ſe demiſit ad captũ omnium, vt ne quẽ lateret ea, ſine quorum fide ſaluus eſſe nemo poteſt. Non illa ſcriptis modò, non viua voce tantùm è ſuperiore templi loco, verùm & certis diebus inſtituendis, & ſignis, & imaginibus, & habitu, & geſtu, & variis cæremoniis, & quaſcũq; vias & rationes ad eã rem accõmodatas diuini numinis afflatu excogitare potuit, omnibus iis in mentibus fideliũ imprimere conata eſt, cùm alia omnia quæ in ſymbolo continentur, quæ breuis eſt credendorum collectio, tum præcipuè mediatorem Dei & hominum hominem Ieſum Chriſtum, & hunc crucifixum, vt ex illo penderent omnes, in illo proram, quod aiunt, & puppim ſuę ſalutis collocarent.

Symbolum quid.

Quod falsò quidam hoc æuo noſtro calumniantur Eccleſiam de obſcuratis Chriſti beneficiis, cùm per ipſos potius obſcurentur, & omnis eorum memoria extinguatur.

CAPVT XIII.

ET ſunt intereà filij deſertores, qui ab omni pietate alieni, ab omni veritate remoti, perfricta, quod aiunt, fronte, omni pudore prorſus abſterſo, matrem ſuam audent inſimulare, quòd parum in iis, quæ ad ſalutem noſtram pertinent, docendis, officio ſuo functa fuerit. Comminiſcuntur homines audaces & impudentes, quòd iam inde à quadringentis & amplius annis, ignotus orbi Chriſtiano Dei, & hominũ mediator Chriſtus, quòd eius beneficia obſcurata, quòd Euangeliũ abſcõſum, quòd quiduis aliud potius, quàm Chriſtus in Eccleſia fuerit annunciatus: verum his tandem triginta annis per ipſos mentibus hominum Euangelij noua lux affulſerit. Quæ eſt, ſi non hæc eſt ſumma impudentia, atq; vna omnium grauiſſima, minimeq; ferenda calumnia? Legantur Theologorum libri, qui ſunt his quadringentis annis conſcripti:

Eſa. 30. *Patres docuiſſe rectam fidem.*

Fides mediatoris. Lib. 3. ſentent. diſtinct. 25.

ſcripti: reperire licebit, quòd non aliam pleriq; Theologiæ materiam eſſe voluerint, quàm reparationem hominis lapſi per Chriſtum ſeruatorem. Notum eſt autem illud, quod à Petro Lombardo diligenter tractatur axioma, quòd ſine fide mediatoris Chriſti nullus mortalium vel ante legem, vel ſub lege, vel ſub tempore gratiæ ſaluus factus ſit, aut ſaluus aliquando fieri poſſit. In quo explicando ita verſantur ſancti Doctores omnes, vt non aliunde ſalutem noſtram pendere doceant, quàm ex cruce, & morte Chriſti: quam niſi quis expreſsè crediderit, maximè poſt peractum iam in cruce redemptionis myſterium, niſi ſpem omnem in ea defixam habuerit, eum ad vitam æternam peruenire non poſſe: cùm tamen implicita mediatoris huius fides ante Chriſtum natum ad ſalutem ſuffecerit.

Neq; verò ſcripta magis Doctorum ætatis illius, impudens hoc eorum commentum refellunt, quàm ea, quæ non ſemel iam commemorata, iterum atq; iterum repetenda ſunt, quò magis planum omnibus fieri poſſit, quam falſo hæc à filiis deſertoribus Eccleſiæ impingantur. Quid enim, ita ſapienter annus ab ipſo Spiritu ſancto diſtributus, nullus vt ſit propemodum articulus fidei, cui non ſumma cum celebritate recolendo dies aliquis ſit dicatus? quid ſigna, quid ſimulachra? quid habitus? quid geſtus ſacerdotum, præcipuè ſacris operantium? quid varij ritus, & cęremoniæ? quid omnia illa, quæ geri cernimus in Eccleſia? quid ſibi volunt? quid, niſi quòd modò non edita voce clamant, quòd ſicut ſcriptis, & ſermonibus, ita dierũ obſeruationibus, ſignis, & omni cęremoniarum genere nihil aliud gràdi cum fiducia prædicamus, nihil aliud ſcire nos indicamus, quàm Ieſum Chriſtum, & hunc crucifixum: quòd in hoc ſolo, in ſolo paſſionis, crucis, & mortis eius merito, ſpem omnem & fiduciam defigendam eſſe docemus. Hic eſt ſcopus, ad quem hæc omnia referuntur.

1. Corinth. 2.

Ex quo liquidò, perſpicueq; cognoſci poteſt, quòd licet non omnes fortaſſis ex iis, qui per quadringentos hos annos ſcripſerunt, aurum, argentum, lapides precioſos, verùm alij lignum etiam & ſtipulam ædificauerint, tamen fundamentum, ſuper quod ædificauerunt, nemo poſuerit aliud, præter id, quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus Ieſus, Dei & hominum mediator, qui factus eſt propitiatio pro peccatis noſtris, non pro noſtris autem tantùm, ſed etiam totius mundi. Quòd ſi vnquam aliàs, hoc vel maximè tempore videtur mater Eccleſia verbis illis rectè conqueri poſſe, quæ leguntur in Canticis: Filij matris meæ pugnauerunt contra me. Qui ſunt enim illi, qui per grauem calumniam ab ea, quæ Chriſti corpus eſt, quàmplurimos auellere laborant? qui ignorati Chriſti, neq; agniti Euangelij matrem Eccleſiam arguunt? qui non verentur etiam horrendum idololatriæ crimen impingere? quinam alij, quàm filij quondam eius, fratres non ita pridem noſtri: rectè vt de illis dici poſſit: Inimici hominis, domeſtici eius: & quod ab alio Propheta ſcriptũ eſt: Et fratres tui, & domus patris tui, etiam ipſi pugnauerunt aduerſum te, & clamauerunt poſt te plena voce. Et iterum ab alio Propheta: Homo pacis meæ, qui edebat panes meos, magnificauit ſuper me ſupplantationem, quodq; apud eundem in alio Pſalmo reperitur: Si inimicus meus maledixiſſet mihi, ſuſtinuiſſem vtique: & ſi is qui oderat me, ſuper me maligna loquutus fuiſſet, abſcondiſſem me forſitan ab eo. Tu verò homo vnanimis, dux meus & notus meus, qui ſimul mecum dulces capiebas cibos: in domo Dei ambulauimus cum conſenſu. Ante triginta hos annos ambulauimus cum conſenſu in illa domo Dei, in qua non facit habitare Deus, niſi vnanimes. Fuit vna fides, vnum baptiſma, terra fuit vnius labij, multitudinis credentiũ erat cor vnũ, & anima vna: ad quod faciendum iterũ atq; iterũ repetẽdo, atq; obſecrando nos Paulus admonet. Idipſum dicebamus, idipſum ſentiebamus, idem ſapiebamus, vno ore honorificabamus omnes Deum & Patrem Domini noſtri Ieſu Chriſti. Sed non potuit ferre ſathanas conſenſum hunc piorum, qui cùm ſit mendax, & mendacij pater, hæc tam apertè falſa de matre Eccleſia confinxit, quòd alia ratione ſe gregem Domini diſpergere poſſe non videbat. Verùm quid in eo ipſo loco ſubiungit ſcriptura de iis, qui conſenſum hunc piorum, & vnanimitatem rumpunt? Veniat, inquit, mors ſuper illos, & deſcendant in infernum viuentes. Legimus hoc eueniſſe Chore, Dathan, & Abiron, qui ſchiſmatis auctores facti, quoniam ſeorſim à Moſe ſacrificare volebant, viui deſcenderunt in infernum, operti humo. Verùm & iis, qui noſtro hoc æuo ſegregauerunt ſemetipſos, idem propemodum hoc accidere videmus. Etſi enim terra illis non dehiſcit, tamen, quod eſt in prouerbio, viui, videnteſq; pereunt. Neq; enim illi nõ intelligunt vana eſſe, de quibus Eccleſiam inſimulant, ſed ſtudio contentionis eò progrediuntur, vt videntes non videant, audientes nõ audiant, neq; intelligant. Quin quod nobis impingunt, id, in reprobum dati ſenſum, ipſi faciunt. Quæcũq; enim Spiritui ſancto per os Eccleſiæ ſtatuere viſum eſt, ad illuſtrandam mediatoris Chriſti fidem, & ad eius beneficia omnibus inculcanda, hæc iſti prorſus euertere ſunt conati. Nam obſeruationem dierum, quæ non ex Iudaica ſuperſtitione inducta eſt, verùm vt quorum mentes terrenis adhuc deſideriis implicantur, & ſæculi curis impediuntur, vel ex interuallo tamen ad diuinorum beneficiorum contemplationem reſpirent, ieiuniorumq; tempora, pręcipuè ſextæ feriæ, quando Chriſti paſſionis admonemur, & illi nos quaſi compati velle declaramus, riſu & chachinnis omnia proſequuntur. Porrò ſimulachra crucifixi, quæ terrori ſunt dęmonibus, ne quid eſſet, quod eorum oculos offenderet, quibus cum non vnum ſe ſalis modium comediſſe gloriantur, non è viis & compitis modò, verùm etiam è templis ipſis eiecerunt, vt ne qua tanti beneficii memoria ſupereſſet. Benedictionum vſum, quæ per ſignum crucis fiunt, quò nos per crucem à maledicto liberatos palàm facimus, habent ludibrio, neq; ferre poſſunt, vt per verbum Dei ſigno crucis vlla creatura ſanctificetur. Penſum quoq; precum, quas horas canonicas vocant, ſuſtulerunt: Et quæ res in terris eſt vna omnium ſacratiſſima, maximè venerandum illud ſacrificium, quod Miſſam vocamus, vbi ſumma cum pietate ſimul omnia Chriſti beneficia recoluntur, & ſub aſpectum eorum, qui interſunt fidelium ſubiiciuntur, diabolo ſuggerente, quòd ipſi apertè profitentur, & præ ſe ferunt, abrogarunt: neq; metuunt idololatriam pronunciare, ſi quis ei ſacrificio, quod in ara crucis pro nobis Chriſtus obtulit, cuius in Miſſa memoria

1. Corinth. 3. 1. Ioan. 2. Eccleſia querela contra hæreticos. Cantic. 1. Hiere. 12. Michea. 7. Pſalm. 40. Pſalm. 54. Schiſma nouum. Pſalm. 67. Epheſ. 4. Geneſ. 11. Act. 4. Philip. 3. 1. Cor. 1. Rom. 15. Ioan. 18. Schiſmatis pœna. Num. 16. Hæreticorum malignitas. Eſa. 6. Matth. 13. Hæretici obſcurãt fidem, & beneficia Chriſti. Dierum obſeruationis cauſa. Lutherus. 2. Tim. 4.

quædam ſit & repræſentatio, remiſſionem peccatorum acceptam ferat, ac vt fructum illius ad ſe redundare faciat, Deum Patrem per ipſum, qui pro nobis factus eſt ſacrificium, filium deprecetur. Adeò quicquid ad crucem pertinet, id eorum oculi ferre non poſſunt. Neque mirum, cùm non aliud ſit ſcutum, in quo maligni ſagittas extinguere liceat, præter ſignum crucis: quo cùm ſemel victi ſunt per eum, qui pro nobis in cruce pependit, horrent illud dæmones, & eo viſo ſtatim in fugam conuertuntur: quorum inſtinctu fieri ab iſtis hæc omnia, vt euacuetur crux Chriſti, manifeſtius eſt, quàm vt dubitari queat.

Epheſ.5.

Hic homo Chriſtianus expendat ipſe, atque intra ſe tacitus conferat, quæ tot ſeculis ab Eccleſia facta ſint, vt non ſcriptis & ſermonibus modò, verumetiam dierum obſeruationibus, ſignis, imaginibus, geſtu, habitu, varioque ritu & cæremoniis, Chriſti beneficia quamlibet etiam rudium pectoribus imprimerētur, atque ea, quæ credere neceſſe eſt ad ſalutem, quaſi præmanſus ori cibus insererentur: quæ contrà facta ſint à filiis alienis hoc infelici æuo noſtro ad illa omnia ſubuertenda, & eorum memoriam ex animis hominum prorſus euellandam: non modò falſa eſſe intelliget, quæ tam impudenter iſti de Eccleſia commenti ſunt, verum in eos ipſos multò verius retorqueri poſſe cognoſcet. Sed nos querimoniam hanc miſſam faciamus, & eò, vnde deflexit oratio, redeamus. Hoc igitur conſtitutum iam ſit, quod à matre noſtra Eccleſia docti ſumus vnum eſſe mediatorem Dei & hominum, hominem Ieſum Chriſtum, extra cuius fidem, neque fuerit adhuc ſalutem quiſquam conſequutus, neq; conſequetur deinceps vnquam. Nam ſicut qui præceſſerunt Chriſti paſſionem, non niſi per illius futuræ, ita qui ſequuti ſunt, non niſi per illius præteritæ fidem ſalui facti ſunt, & fient. Huc pertinent omnia illa, quæ in ſymbolo continentur, breuibus per nos, iuxta dierum anni vertentis obſeruationem commemorata.

Fides ſub lege & ſub gratia.

Quæ ſit uis huius articuli, Credo ſanctam Eccleſiam Catholicam.

CAP. XIIII.

SEd nunquid hæc ita credere ſatis eſt? an alia prætereà requiruntur, quæ niſi quis crediderit, ſaluus eſſe non poſſit? Eſt vnus articulus in ſymbolo cumprimis neceſſarius, quem qui credit, iam cuncta credit ad ſalutem neceſſaria. Hic ille eſt, quo nos credere profitemur, ſanctam Eccleſiam catholicam: quam ex noſtris animabus conſtructam domum eſſe dicit Chryſoſtomus. Quam deſcribit Auguſtinus ex multis animabus vnam ciuitatem habentium vnam animam, & cor vnum in Deũ: quæ vnitatis noſtræ perfectio poſt hanc peregrinationem futura eſt. Hanc qui credit non hoc ſolum credit, eſſe Eccleſiam, quod credunt hæretici quoque, & ſchiſmatici: ſed ſimul credit, extra illam, ſicut olim extra arcam Noe, ſalutem non eſſe: credit vera eſſe omnia, quæ in ſcripturis omnibus Canonicis ab illa receptis ſcripta continentur: credit illam Spiritu ſancto congregatam per eundem conſeruari, & gubernari. Quo duce cùm regatur, credit ſimul eam errare non poſſe. Quamobrem ſanctiſſimam hanc parentem ſuam, ea, qua decet pietate veneratur, illi ſe permittit, illi credit, illam audit, illam ſecundum Deum ipſum veretur, quę de diuinis rebus ipſa ſentit, ſentienda, quę de humanis præſcribit, facienda, quæ prohibet, fugienda eſſe ſine vlla dubitatione cenſet. Huius articuli tanta vis eſt, vt ſi quis hebetioris ingenij cætera non poſſit aſſequi, verùm hoc tantum cum Paulo profiteatur, ſe ſcire Ieſum Chriſtum, & hunc crucifixum, deinde ſe credere ſanctam Eccleſiam Catholicam, vel hoc ad ſalutem illi ſufficere queat. Neque enim qui doctrina, ſed qui pietate cæteris præſtat, is eſt regno cœlorum propinquior. Ignorare pleraque melius eſt, ſicut præclarè ſcripſit Tertullianus, ne quid, quod non debeas, noris, quia quod debeas, noſti. Fides tua, dicit Chriſtus, te ſaluum fecit, non exercitatio ſcripturarum. Nihil ſcire, omnia ſcire eſt. Et eius æqualis Clemens preſbyter Alexandrinus: Fides, inquit, non ſapientum ſecundum mundum, ſed eorum, qui ſecundum Deum ſunt ſapientes, eſt poſſeſſio. Illa autem etiam abſque literis diſcitur. Eius autem ſcriptum, quod ad rudes, ignaroſque homines pertinet, & eſt diuinum, vocatum eſt Charitas, quæ eſt decretum ſpirituale. Et eos ſequutus Hilarius: Habet, inquit, non tam veniam, quàm præmium ignorare quod credas: quia maximum fidei ſtipendium eſt ſperare, quæ neſcias: Et Cyrillus Hieroſo. In his, inquit, quæ de Deo dicuntur, hæc maxima eſt ſcientia, ignorantiam fateri. Ante quos etiam Irenæus: Melius eſt, inquit, nihil omninò ſcientem quempiam credere Deo, & perſeuerare in eius dilectione, quæ hominem viuificat, nec aliud inquirere ad ſcientiam, niſi Ieſum Chriſtum filium Dei, qui pro nobis crucifixus eſt, quàm per quæſtionum ſubtilitates & multiloquium in impietatem cadere. Et alio loco: Qui relinquunt præconium Eccleſiæ, imperitiam ſanctorum preſbyterorum arguunt, non contemplantes, quanto pluris ſit idiota religioſus, à blaſphemo & impudente ſophiſta. Quamobrem Scribas, ad quos percontatum Herodes miſerat vbi Chriſtus naſceretur, alloquens Leo Pontifex: Felicior, inquit, eſt ignorantia infantium quos perſecutor occidit, quàm veſtra ſcientia, quos in ſua perturbatione conſuluit. Vos noluiſtis regnum eius recipere, cuius oppidum potuiſtis oſtendere: Illi potuerunt pro illo mori, quem nondum poterant profiteri. Huc etiam ſpectare videntur illa Philonis verba, qui fuit omnibus his antiquior: Omnis motus abſque diuino fauore damnoſus eſt. Et præſtat hic manere oberrando inter mortales, ſicut magna pars humani generis, quàm ad cęlum à ſeipſis elatos ſubuerti per arrogantiam, ſicut plurimis ſophiſtis contigit, ratis ſapientiam inueniri per rationes probabiles, & non per fidem in rebus certiſſimam. Non ergo qui quamplurima memoriter è ſcripturis, plerunque etiam Pſittaci more non intellecta recitat, ſed qui quæ ſcripta ſunt opere cõplere ſtudet, is eſt, de cuius ſalute ſperandum eſt maximè: cùm pietas diuina non attendat, quanta cognitione credatur, ſed magis quanta deuotione, quod creditur diligatur; ſicut ab Hugone ſcriptum legimus. Cuius etiam æqualis Bernardus queritur de eo, quòd multi quærunt ſcientiam, pauci verò con-

Eccleſia vnde conſtructa.
Chry. Hom. 10. in epi. ad Epheſ.
Gene. 7.
De bono coniuga-li. cap. 18.
Fides præfertur ſcientiæ.
1. Cor. 2.
Tert. lib. de præſcriptionib. aduerſus hæreticos
Clem. lib. 1 pedagogi, cap. 11.
Hilar. lib. 1 de trinitate.
Cyrill. cath. 6.
Iren. lib. 2. ca. 47.
Lib. 5.
Ser. 2. de Epiph.
In lib. de migratione Abrahami.
Deus quid in nobis attendat.
Hugo lib. 1. parte 10. cap. 6. de Sacramentis.

Gerſon in libello, An Monachus p ſtudio poſſit negligere diuina. Conſiderat. ione 9. In die Trinitat. ſerm. 1. Auguſt. de verbis Apoſtolis ſer. 10. 1. Cor. 8. Idem lib. 3. confeſſ. cap 8. lib. 1. moral c. 16.

ſcientiam, cùm ſit vtilius currere ad conſcientiam, quàm ad ſapientiam, niſi ſapientia ſit, quæ ædificet conſcientiam: Quos ſequutus Ioannes Gerſon: In die, inquit, examinis nouiſſimi, non interrogabimur, quantum fuerit intellectus noſter acutus & eruditus, ſed qualis fuerit affectus noſter ad Dominum Deum noſtrum, hoc eſt, quàm ſimplex, quàm rectus, quàm pius, humilis & deuotus, quàmq́; ſpontaneus, & fidelis in Dei ſeruitio. Ante quem Auguſtinus. In die iudicij non damnor, quia dicam neſcini naturam creatoris mei: Si autem aliquid temerè dixero, temeritas pœnam habet, ignorantia veniam promeretur. Et alio loco. Melior eſt fidelis ignorantia, quàm temeraria ſcientia. Scientia enim inflat, charitas ædificat. Surgunt indocti, dicit idem alio loco, & rapiunt cœlum, & nos cum doctrinis noſtris ſine corde, ecce vbi volutamur in carne & ſanguine. Gregorius quoque Pontifex: Nulla eſt ſcientia, ſi vtilitatem pietatis non habet, & valde inutilis pietas, ſi ſcientiæ diſcretione caret.

Hæreſum ſons. Catholici ab hæret. quid diſcernat.

Quapropter ei, qui eſt ex minoribus, hoc eſt, cui munus alios docendi non incumbit, poſteaquàm ea crediderit, quæ de Patre, quæ de Filio, quæ de Spiritu ſancto nudis verbis in ſymbolo ſunt expreſſa: ſatis eſt, ſi de reliquis ea ſe credere profiteatur, quæ credit ſancta Eccleſia catholica, etiam ſi nullam de illis explicitam fidem habeat. Atque hic eſt articulus, quo præcipuè diſcernuntur à Catholicis hæretici & ſchiſmatici, qui ſi crederent ſanctam Eccleſiam Catholicam, nulla hæreſis, nullum eſſet ſchiſma. Crediderunt omnia Nouatiani, quæ in ſymbolo, quæque in ſcripturis Canonicis continentur: crediderunt Pelagiani: crediderunt Donatiſtæ: crediderunt & alij multi hæretici: neque cum illis aut de ſymbolo, aut de ſcripturis vlla fuit Catholicis controuerſia: ſed quia ſanctam Eccleſiam Catholicam non crediderunt, inde tot hæreſes, tot ſchiſmata, tot ſectæ tam diſſectæ, non prioribus modò ſeculis, verùm & hoc noſtro conflatæ ſunt. Nam ſi crederetur ſancta Eccleſia Catholica, non ab ea diſcederetur, neque ſibi quiſquam ſumeret, vt ſuo potius priuato, quàm illius ſpiritu, ſcripturas interpretari vellet. Hanc igitur mordicus teneamus, quodque ab ipſis Apoſtolorum temporibus vnanimiter ab omnibus obſeruatum eſſe ſummo Chriſtianorum omnium conſenſu conſtiterit, de eo dubitare nefas eſſe putemus. Neque nos vlla ratione de eo deduci patiamur, etiamſi, quemadmodum ipſe per ſe Chriſto quondam, ita per ſua membra ſathanas millies nobis dicat: Scriptum eſt enim. Non illi ſe transfiguranti in angelum lucis, atque ouium veſtimentis induto, verùm Eccleſiæ credamus, quæ nunquàm ſancti Spiritus magiſterio deſtituitur, quem ſe miſſurum illi Chriſtus promiſit, qui ſuggereret illi, qui doceret illam omnem veritatem, qui cum illa maneret in æternum. Suus quemque priuatus ſpiritus fallere poteſt, cùm ſcriptum ſit: Vę Prophetis inſipientibus, qui ſequuntur ſpiritum ſuum, & nihil vident: Eccleſię ſpiritus nunquàm fallere poteſt. Illius itaque definitionibus pareamus: illius, non priuato noſtro ſpiritu ſcripturas eſſe nobis interpretandas exiſtimemus. De quibus nobis, qui per Dei gratiam Catholici ſumus, qui cum Cypriano gloriari poſſumus, quòd non nos ab illis, ſed illi receſſerunt à nobis; nulla eſt cum nouatoribus huius temporis controuerſia: De intelligentia hęreſis eſt, non de ſcriptura: Senſus, vt eſt apud Hilarium, non ſermo fit crimen. Neque in legendo, ſicut ſcribit Hieronymus, ſed in intelligendo ſcripturę conſiſtunt. Non in ſcripturarum verbis Euangelium eſt, ſed in ſenſu: non in ſuperficie, ſed in medulla: non in ſermonum ſolis, ſed in radice rationis.

Matth. 4. 2. Cor. 11. Matth. 7. Ioan. 14. Ioan 16. Ezech. 14.

Cypria. de ſimplicitate prælatorū. Hila. lib. 2. de Trinitat. Hieron. contra Luciferia. Idem in 1. cap. ad Galat. 2. Tim. 3.

Quamobrem ęquum non eſt, quod priuato ſuo iudicio rectum ſentit aliquis, id totius vt Eccleſię ſenſui, & conſenſui anteponat: & quę ſunt in œcumenicis Conciliis rectè conſtituta, ea in dubium reuocari velit. Quin ea nos mente potius eſſe præditi debemus, vt in iis, quę didicimus, permanendum nobis eſſe putemus. Didicimus enim ab ea, quę firmamentum eſt, & columna veritatis, Eccleſia: quod in illius interpretatione, diffinitioneque nos acquieſcere, neque fluctuare, atque omni doctrinę vento circumferri oportet. Quod Paulus Timotheum hortatus eſt, id ſibi quiſque noſtrum dictum exiſtimet, quicunque veri Dei verus cultor cenſeri vult: depoſitum vt cuſtodiamus, ac deuitemus prophanas vocum nouitates, quas vniuerſitati, quas antiquitati, quas conſenſui ſanctę Catholicæ Eccleſię contrarias eſſe conſtat: Quę ſi reciperentur, neceſſe foret, vt fides beatorum patrum, aut tota, aut certè magna ex parte violaretur: vt omnes omnium ętatum fideles, omnes ſancti, omnes caſti, continentes, virgines, omnes clerici, leuitę, ſacerdotes, tot confeſſorum millia, tantus martyrum exercitus, tanta vrbium, tanta populorum celebritas & multitudo, tot inſulę, prouincię, reges, gentes, regna, nationes, totus poſtremò iam penè terrarum orbis, Chriſto capiti per Catholicam fidem incorporatus, tanto ſeculorum tractu ignoraſſe, erraſſe, blaſphemaſſe, quid crederet neſciſſe, quodque dictu eſt abominabile, idola coluiſſe pronunciaretur. Quod credere, quid aliud fuerit, quàm euacuare crucem Chriſti? quàm abolere, obliterare, irritum reddere beneficium illud immenſum paſſionis & mortis Chriſti? Quid enim? an non iure merito nobis quoque dicere liceret, quod Galatis quondam dixit Paulus: Si ſeipſum tradidit Chriſtus pro Eccleſia, neque tamen ſanctificauit illam, neque ſanguis illius eam ab operibus mortuis: præcipuè verò ab idololatria emundauit, ergo gratis Chriſtus eſt mortuus? Quis enim incarnationis, quis crucis, quis mortis illius fructus eſt, ſi cuius cauſa tulit hæc omnia, ſponſa ipſius Eccleſia, mater omnium fidelium, in idolorum cultu perſtat nihilominus? ſi verſatur adhuc in ignorantiæ tenebris? Vbi illa Chriſti promiſſa? Ego vobiſcum ſum vſque ad conſummationem ſeculi: Rogabo patrem, & alium paracletum dabit vobis, vt maneat vobiſcum in æternum. Spiritum veritatis: ſed verum eſt, quod dicit veritas: falſum eſt, quod mentita eſt iniquitas ſibi. Non deſtituit corpus ſuum Eccleſiam caput ipſius Chriſtus, nec aut defuit illi, aut deeſt, aut deerit vnquam ſanctus Spiritus, qui viuificet, qui vegetet, qui doceat illam omnem veritatem, qui regat, & gubernet, nullum vt in errorem aliquando labi potuerit, aut poſſit. Præclara ſunt Ambroſij verba. Nouerimus, quia non ſine di-

1. Tim. 3. Ephe. 4. 1. Tim. 6.

Vocum nouitates vitanda.

1. Corinth. 1.

Galat. 2.

Matth. 28. Ioan. 14.

Pſal. 26. Ambr. ſerm. 93.

ſcrimine

ſcrimine de religionis veritate dubitamus,quam tantorum ſanguine confirmatam videmus.Magni periculi res eſt, ſi poſt Prophetarum oracula,poſt Apoſtolorum teſtimonia,poſt Martyrum vulnera, veterem fidē quaſi nouellam diſcutere præſumas, & poſt tam manifeſtos duces in erorre permaneas, & poſt moriētium ſudores ocioſa diſputatione contendas. Itaq; iure meritò Gregorius Nazianzenus exclamat in eiuſmodi ὢ τῆς ἀτοπίας τὴν ἀποκεκρυμμένην μετὰ Χριστὸν σοφίαν σήμερον καταγγέλλουσιν ἐφ' ᾧ καὶ δακρύων ἄξιος. Εἰ γὰρ πρὸ τριάκοντα ἐτῶν ἡ πίστις ἤρξατο, τετρακοσίων σχεδὸν ἐτῶν γεγονότων ἀφ' οὗ Χριστὸς πεφανέρωται, κενὸν ἐν τοσούτῳ χρόνῳ τὸ Εὐαγγέλιον ἡμῶν, κενὴ δὲ ἡ πίστις ἡμῶν, καὶ μάτην μὲν οἱ μαρτυρήσαντες ἐμαρτύρησαν, μάτην δὲ τοῦ λαοῦ προέστησαν οἱ τοσοῦτοι καὶ τηλικοῦτοι προστάται. Quod ita Latinè reddi poteſt. Proh Deum immortalem quęnam hęc eſt abſurditas? Nunc demum eam ſapientiam, quæ tot ſeculis poſt natum Chriſtum fuit abſcondita,nobis annunciant. Cui rei cum lachrymis indolendum eſt. Nam ſi à 30. his annis fides initium ſumpſit, cum 400. ferè anni interceſſerint, ex quo Chriſtus manifeſtatus eſt, inane fuit per omne tempus hoc Euangelium noſtrum,inanis fuit & fides noſtra,fruſtra tot adierunt ſupplicia S.Martyres, fruſtra tot populo præfuerunt tales, ac tanti Antiſtites. Ad eundem autem modum Tertullianus quoque. Quod apud omnes vnum inuenitur non eſt erratum,ſed traditum. Audeat ergo aliquis dicere illos erraſſe, qui tradiderunt quoquo modo ſit erratum. tandiu vtiq; regnabit error, quandiu hæreſes non errant. Aliquos Marcioniſtas,& Valentinianos (poſſemus nos mutatis nominibus dicere Lutheriſtas,& Caluinianos) liberanda veritas expectabat.Interim perperam euangelizabatur,perperam credebatur,tot opera fidei perperam adminiſtrata,tot virtutes,tot chariſmata perperam operata,tot ſacerdotia, tot miniſteria perperam functa, tot deniq; martyria perperam coronata.

Epiſt.2.ad Cled donium.

In lib. de præſcriptionibus aduerſus hæreticos.

Scripturæ ne magis, an Eccleſiæ teſtimonio ſit credendum.

CAP. XV.

SED hic dicet aliquis extenuari Dei verbum, eius auctoritati detrahi,maieſtatemq; diuinorum oraculorum obſcurari, cùm tantum Eccleſiæ tribuitur. Vocatur in diſceptationem hoc tempore,ſcripturæ ne magis, an Eccleſiæ teſtimonio ſit credendum. Quæ planè videtur inutilis eſſe contentio. Nam hoc quærere, quid aliud eſt,quàm quærere, magíſne credendum ſit Spiritui ſancto loquenti per os Eccleſiæ, an eidem Spiritui ſancto loquenti in ſcripturis per literas amanuenſium ſuorum Prophetarum,& Apoſtolorum? Omnis veritas à Spiritu ſancto eſt. Ille eſt enim, qui docet omnem veritatem. Vt rectè dictum ſit à S.Marco Eremita. Quòd veritas non loquentis,ſed operantis Dei eſt. Cùm autem Eccleſia ſit columna,& firmamentum veritatis,æquè à Spiritu ſancto illius,atq; ſcripturarum eſt veritas: cum præſertim,qui docet illam omnem veritatem,vel ipſa veritate atteſtante,ſit Spiritus ſanctus.

Ioan 16.
1.Tim.3.
Marcus Erem. de lege Spirituali cap 108.
Eccleſia prior quā ſcriptura.
Matth.18.

Quin tamen prior ſit auctoritas Eccleſiæ,quàm ſcripturæ,negari non poteſt. Multis ante ſeculis, quàm hæc verba ſcripta fuerunt: Dic Eccleſiæ,qui non audierit Eccleſiam, ſit tibi tanquàm ethnicus & publicanus: non fuit obſcura Eccleſiæ & natura,& auctoritas: quæ cum fuerit antiquior,quàm vniuerſa non modò noui,verum & veteris teſtamenti ſcriptura, creditum eſt illi ſine omni ſcripturarum præſidio. Apud quoſcunque fuit fides mediatoris,apud eos Eccleſiam fuiſſe,quatenus ab illa ſe non præciderunt, dubium non eſt. Conſtat autem Adam, Abel,Seth,Enoch,& cęteros deinceps Patriarchas,ac Prophetas fidem habuiſſe mediatoris,quem ſignis etiam,ſacrificiis, cęremoniis adumbrabant. Ex illo itaque tempore cœpit Eccleſia,quę nunquàm vna & eadem eſſe deſiit, iuxta ſeriem ſucceſſionis, continuata ab orbe condito vſque ad nos,vſque ad ſeculi conſummationem duratura. Scriptura verò multis fuit ſeculis poſterior,quam ante Moſen nullam fuiſſe palam eſt,inter quem & primum hominem creatum, annorum duo millia trecenti ſeptuaginta tres interceſſiſſe putantur. Nouę quoque legis ſcripturam, ea, quę Chriſtum paſſum, & mortuum eſt conſequuta, pręceſſit Eccleſia. Quin & inter alia viſum eſt inter legem veterem & Euangelicam hoc intereſſe, quòd illam in tabulis lapideis Moſes conſignauit, hanc verò Chriſtus in animis hominum, in viſceribus, & in cordibus eorum, ſicut ab Hieremia prędictum erat, inſcripſit. Nemini obſcurum eſt, Chriſtum nihil ipſum ſcripſiſſe, ſed neque ſcribendum quicquam Apoſtolis pręcepiſſe. Nam vt euntes docerent omnes gentes, vt prædicarent Euangelium omni creaturę,mandaſſe Chriſtum legimus: vt autem ſcriberent,mandatum nullum inuenimus. Quam etiam ob cauſam hęreticos nonnullos Euangeliis credere noluiſſe ſcribit Auguſtinus. Quin etiam hæc ipſa vox, Euangelium, traditionis eſt, non ſcripturę. Quid enim aliud ſignificat Euangelium,quàm lętum & bonum,optatumque nuncium? nimirum redemptionis noſtræ peccatorum remiſſionis,& obtentę ſalutis ęternę, quę paſſim annunciabatur & prędicabatur omnibus: neque tamen vlla ea de re ſcriptura extabat totis annis octo poſt Chriſti in cœlos aſcenſum. Qui cùm interceſſiſſent,tum primum,quę de Chriſto Matthęus tradiderat, ſcripto mandaſſe legitur: quemadmodum ex Euſebij Chronicis colligere licet. Quem poſteà ſequuti ſunt Marcus, & Lucas, quorum neuter Chriſtum vidiſſe, ſed Marcus ea, quę de Chriſto Petrus viua voce prędicauerat ſcriptis conſignaſſe, Lucas autem Euangelium ſuum ex ore Pauli ſcripſiſſe dicitur. Ioannes verò per annos ſexagintaquinque à Chriſto mortuo Dei verbum,ſicut Auguſtinus teſtis eſt,abſq; adminiculo ſcribendi vſq; ad vltima Domitiani tempora prędicauit.

Scriptura à Moſe ſumpſit exordiū.
Moſis ætas.
Legis veteris, & nouæ diſcrimen.
Exod.34.
Hier.31.
Matth.28.
Marc.16.
Li.2.Retra.c.16
Euāgelium quid
Euangelium quando ſcriptum.
Euſe.lib.3 ca 24.
Iren.lib.3. cap.1
Cont.Valent.
Auguſt.in prolog Euangelij ſecundum Ioan.
Mar.14.

Ex quo ſatis liquet,quòd prior eſt Eccleſia,prior eſt illius traditio, prius eſt Euangelium,quàm ſcriptura. Dixerat Chriſtus: Amen dico vobis, vbicunq; prędicatum fuerit hoc Euangelium in toto mundo, & quod fecit hęc,narrabitur in memoriam eius: At quo tēpore dixerat hęc Chriſtus,de ſcribendo Euangelio ne cogitaſſe quidem videtur Matthęus, aut quiſpiam Euangeliſtarum. Habuit nihilominus auctoritatem

Eccleſia, & ſcriptura auctoritas

ſuam illius temporis Eccleſia, non à ſcripto, ſed viuo Euangelio, hoc eſt, viua voce tradito & prædicato. Sed nos tamen libenter aſſentimur, eius temporis Eccleſiam, quæ ſcripturam eſt ſequuta, ab eadem ſcriptura ſuam auctoritatem habuiſſe, & habere. Illa enim nos docet, quòd inſtruatur à Spiritu ſancto: illa nos docet, quòd ſit columna & firmamentum veritatis, & quòd etiam inferorum portæ non præualebunt aduerſus eam: illa nos docet, quòd qui non audierit Eccleſiam, ſit habendus tanquàm Ethnicus, & Publicanus. Sed videant interim, qui nomen Eccleſiæ ferre non poſſunt, qui tantoperè cupiunt auctoritatem eius eleuatam, ne, qua ratione conſtitutam volunt ſcripturarum auctoritatem, ea in contrarium illis recidat, atque magis ad euertendam, quam ad ſtabiliendam illam pertinere videatur. Quantum enim de Eccleſiæ fide imminuerint, tantum de ipſorum Euangeliorum auctoritate detractum iri dubium non eſt. Nam vnde illi ſcire poſſunt Euangelij ſcripturam hanc eſſe Matthæi, aut Marci, aut Lucæ, aut Ioannis? Certè non aliundè, niſi ex Eccleſiæ teſtimonio: cui ſi non ſua tribuetur auctoritas, nulla erit eorum, quæ ſcripta ſunt ab Euangeliſtis, auctoritas. Illa enim nos docuit, vera eſſe quatuor hæc Euangelia: Nam hoc ſcriptura nulla probatur, ſed ſola Eccleſiæ traditione: cui tantum tribuit Auguſtinus, vt non dubitanter diceret: Euangelio non crederem, niſi me commoueret auctoritas Eccleſiæ. Hæc eſt enim, quæ nos inter ſcripturas iudicare, quæ canonicam à non canonica diſcernere docuit. Marcus Chriſtum non vidit, vidit Nicodemus: Eccleſiæ tamen auctoritate commoti, atque ab illa edocti, recipimus Marci, reiicimus Euangelium Nicodemi. Quid igitur aliud agitur extenuanda Eccleſiæ auctoritate, quàm quòd maieſtas diuinorum oraculorum obſcuratur, quodq; auctoritas omnis illis detrahitur? Sed libet hac de re, Ioannis Gerſonis, viri cùm docti, tum pij ſententiam adſcribere. Scripſit is libellum cùm primis lectu dignum, de examinatione doctrinarum: in eo tractans materiam hanc, Durandum à Sancto Portiano ſequutus auctorem ſic loquitur: Quamuis ab initio militantis Eccleſiæ, quæ componebatur ex Apoſtolis, & immediatis ſucceſſoribus, nouiter & certitudinaliter à Chriſto doctis, de multis, quæ non ſunt ſcripta, plus eſſet credendum auctoritati talis Eccleſiæ, quàm Euangelio cuicunq;, priuſquàm eſſet ab eo receptum, vel auctorizatum: Nihilominus poſt approbationem, & auctorizationem quatuor Euangeliorum per dictam Eccleſiam, plus eſſet credendum Euangelio, quàm alteri cuicunq; humanæ auctoritati. Non dicitur quàm totius Eccleſiæ, quoniam illa eſt auctoritas Dei, & Euangelij, nec poteſt errare in fide lege ſtante.

[Margin: Ioan. 16. | 1. Tim. 3. | Matth. 16. | Matth. 18. | Euangelia ex Eccleſiæ teſtimonio. | Aug. tom. 6. contra Epiſt. fundamenti cap. 5. | Gerſ. Par. 1. con. 5. | Durand. in 3. ſen. diſt. 24. q. 1.]

Quòd Euangelio credimus, non tanquam hominis teſtimonio, ſed tanquam intus loquentis Dei uoci.

CAP. XVI.

SED hìc iterum dicet aliquis: Ergo tu me iubes Euangelio credere tanquàm hominis teſtimonio, & non tanquàm intus loquentis Dei voci: vis vt accipiam Dei verbum ex humana traditione, & non ex infuſa deſuper fide? atqui contrarium me docet Paulus, cùm dicit: Gratia ſaluati eſtis per fidem, & hoc non ex vobis: Dei enim donum eſt. Sed & Chriſtus ad Petrum: Beatus es, inquit, Simon Bar-Iona, quia caro & ſanguis non reuelauit tibi, ſed pater meus, qui in cœlis eſt. Iterum Paulus gloriatur, quòd non ab homine acceperit Euangelium, ſed ex reuelatione Ieſu Chriſti. Nos verò libenter concedimus accipienda eſſe Euangelia, vt verba Dei intus docentis & reuelantis, neq; credendum illis eſſe, niſi propter Dei vocem intus loquentis. Sed illud intereà ſcire oportet, ne quis erret, quòd Deus multifariàm, multiſq; modis loquutus eſt olim patribus, ac nũc etiam loquitur filiis: Loquutus eſt per Prophetas, quemadmodum vnus ex illis teſtatur, dicens: Lingua mea calamus ſcribæ, velociter ſcribentis: loquutus eſt per angelos, ſicut in Geneſi, apud Zachariam, & in Euangelio videre licet: loquutus eſt per filium ſuum incarnatum: loquutus eſt per Apoſtolos: loquutus eſt, & loquitur etiam nunc per Eccleſiã, cui dixit Chriſtus: Non vos eſtis qui loquimini, ſed Spiritus patris veſtri, qui loquitur in vobis.

Quando igitur ſcripturam hanc eſſe reuelatam à Deo, nos adductos Eccleſiæ auctoritate credere profitemur, hoc affirmare videmur, quod Spiritus ſanctus, qui docet Eccleſiã, qui loquitur per os eius, docet nos, quod ſcriptum eſt à Matthæo, non eſſe vocem hominis, verùm intus loquentis Dei: contra, quod ſcriptum eſt à Nicodemo, non Dei, ſed hominis vocem eſſe. Atque ita omnis auctoritas & ſcripturarum & Eccleſiæ non eſt aliunde, niſi à Spiritu ſancto, à quo etiam eſt veritas omnis: par vt ſit auctoritas vtriuſque. Scriptura ſortitur auctoritatem ab Eccleſia, quatenus ab illa planum fit omnibus, hanc & non aliam eſſe ſcripturam canonicã. Rurſus, Eccleſia accipit auctoritatem à ſcriptura, quatenus illa teſtificatur, quod ſuggerit illi Spiritus ſanctus, quòd docet illam omnem veritatem, quòd nunquàm illam deſtituet, ſed manebit cum illa in æternum, quòd portæ inferi non præualebant aduerſus eam: Quo nomine vocat etiam eam columnam, & firmamentum veritatis: & qui non audierit illam, eum haberi vult pro ethnico & publicano.

[Margin: Euangelium verbum Dei. | Ephe. 2. | Matth. 16. | Gal. 1. | Heb. 1. | Pſalm. 44. | Gen. 18. | Zacha. 2. | Luc. 2. | Matth. 10. | Scriptura, & Eccleſia par auctoritas. | Ioan. 14. | Ioan. 16. | Matth. 16. | 1. Tim. 3. | Matth. 18.]

Quòd ſcriptura nihil eſt certius, quòdq; certus ex ea ſenſus elici poſsit.

CAP. XVII.

QVÒD verò certi aliquid è Scripturis elici non poſſit, hoc nemo dixit vnquã Chriſtianus: quin illud etiam indubitatum habet Eccleſia, nihil eſſe ſcriptura certius. Eſt enim diuinitus inſpirata, neque voluntate humana allata eſt aliquando Prophetia, ſed Spiritu ſancto inſpirati loquuti ſunt ſancti Dei homines. Quamobrem adeò firmiter habuit perſuaſum ſemper Eccleſia, nihil ſcriptura neq; verius eſſe, neq; certius: vt & quæ auribus audiuntur, & quæ oculis videntur, & quæ manibus

[Margin: Scriptura certius. | 2. Tim. 3. | 2. Pet. 1.]

bus contrectantur, ea non æquè certa iudicet, atq; illa, quę in ſcripturis continentur. Hinc eſt, quòd in venerabili Euchariſtię ſacramento non oculis fidelium quiſquam, non guſtui, nō tactui credit, ſed credit verbo Dei dicentis: Hoc eſt corpus meum. Dicat Zuinglius, dicat Oecolampadius, dicat Caluinus hoc ſignificat corpus meum, aut hæc eſt figura corporis mei, non credit Eccleſia, niſi Chriſto in Euangelio dicenti, hoc eſt corpus meum. Tanta eſt apud illam ſcripturæ certitudo: Cœlum & terram tranſitura citius crediderit, quàm vt vel hæc, vel alia quæuis illius verba peſſum ire queant.

Matth. 26.
Luc. 21.

Sed quin è ſcriptura, quæ ipſa vera eſt & certa, falſus elici ſenſus queat, quis eſt, qui ire inficias audeat? cùm de iis ipſis tribus verbis hoc ipſum factum eſſe infelici hoc æuo noſtro videamus. Nam cùm planam, apertam, & omnibus expoſitam ſcripturam eſſe velint, ſicut certè in iis verbis, vel ipſa luce clarior eſt, modò captiuet aliquis intellectum ſuum in obſequium Chriſti, tamen inter ipſos etiam Zuinglianos decem ſectas de tribus his verbis natas eſſe teſtatur noſtri temporis hæreſeon architectus. Non quòd certum ſenſum ex eis pridem Eccleſia non elicuerit, ſed quòd non defuerint, quibus non placerent, niſi ſingulares intellectus. Sicut à Cyrillo quoque ſcriptum legimus, quòd omnes hæretici de ſcriptura diuinitus inſpirata ſui colligunt erroris occaſiones, ea quæ à Spiritu ſancto rectè dicta ſunt, ſua malitia corrumpentes, & ſuper ſua capita flammam inextinguibilem haurientes.

Scriptura ſenſu ab hæreticis deprauatur.
2. Cor. 10.
Lut. lib. 1. contra Zuinglium.
Cyrill. Epiſt. 28 Hila. cont. Conſt. Epiph. in epiſt. ad Ioan. Hieroſo. & Origene. Et in ca 23. Hier.

Sic ex aliis Chriſti verbis, Pater maior eſt me, certum ſenſum elicuit Eccleſia: quæ, quatenus exinaniuit ſe metipſum Chriſtus, formam ſerui accipiens, in ſimilitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo, maiorem eo patrem fuiſſe confitetur: quatenus autem in forma Dei eſt, Deus ipſe & Dei filius, æqualem eum eſſe patri aſſeuerat. Verùm Arrio non ſatisfecit hic Eccleſiæ ſenſus, ſingularem ſuum intellectum attulit, ac per omnia patrem eſſe filio maiorem aſſeuerauit. Si quis explicare conatus eſſet, qua parte inferior, qua parte filius eſſet æqualis patri, tanquam humanas traditiones afferentem prorſus eum reſpuebat, neq; audiendum eſſe putabat, non aliò ſemper, quàm ad ſcripturas prouocabat, ſubinde & ipſe vociferans, verbum Domini, verbum Domini: Euangelium, Euangelium. Oſtendi ſibi ab Athanaſio poſtulabat, vbi ſcripta vox hæc Homouſios in Euangelio reperiretur, quòd extra ſcripturas nihil eſſe recipiendum diceret: quemadmodum in ea diſputatione videre licet, quam Arrium habuiſſe cum Athanaſio, Vigilius Epiſcopus Tridentinus confinxit. Scribit autem hoc Athanaſius etiam ipſe in epiſtola quadam ad Afros, cuius etiam verba Theodoretus recitat: quòd ex non ſcriptis vocibus, piè tamen excogitatis Arriani condemnati ſunt. Ipſi enim voces ſui erroris ex ſtercore eruētes vti verè terrenos decebat, locuti ſunt. Epiſcopi antè nō ſuoptè ingenio verba excogitantes, ſed à patribus petentes teſtimonia ſic ſcripſerunt. Sic Eutyches in Chalcedonēſi concilio ſolas ſe ſcripturas ſcrutari profitebatur, tanquàm firmiores patrum expoſitionibus: Et quærebat, In qua ſcriptura iacēt duæ naturæ? A quo viciſſim quæſitum eſt, quæ ſcriptura diceret Homouſion. Cumq; ille diceret. Ego à ſanctis ſcripturis non didici de duabus naturis, dixit Mamas viciſſim. Neq; de Homouſio à ſanctis ſcripturis edocti ſumus, ſed à ſanctis patribus, qui ſcripturas & piè intellexerunt, & fideliter expoſuerunt. Non ergo nulla eſt in ſcripturis certitudo, ſed verum eſt, quod ab Hilario dictum eſt: Forma fidei certa eſt, ſed quantum ad hæreticos, omnis ſenſus incertus eſt.

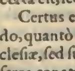
Ioan. 14.
Philip. 2.
Hæretici ex ſcripturis colligūt ſui erroris occaſiones
Athan. in diſputatione cum Arrio coram Pro iudice habita.
Actione. 1.
Lib. 2. de Trinit.

Certus eſt ergo ſcripturarum ſenſus in Eccleſia, ſed in priuati hominis intellectu tantò minor eſt certitudo, quantò ſuæ magis innitens prudentiæ ſuū admirans ingenium, atq; ideò ſemetipſum ſegregans, nō Eccleſiæ, ſed ſuum ſpiritum ſequitur, dum ſingularem aliquem intellectum anteà in Eccleſia non auditum adferre conatur: Quod faciunt homines audaces, ſibi placentes, qui ſectas non metuunt introducere, dū nihil eis placet, quod receptum, & quod eſt Eccleſiæ iudicio comprobatum. Non itaq; nutat verbum Dei in Eccleſia, neq; nihil è ſcripturis elici certi poteſt, ſed quod de Paulinis epiſtolis dicit Petrus, eſſe in eis quædam intellectu difficilia, quæ indocti & inſtabiles deprauant, ſicut & cæteras ſcripturas, ad ſuam ipſorum perditionem: hoc de cæteris quoq; ſcripturis rectè dici poſſe manifeſtum eſt. Neq; proptereà dubitationis, & fluctuationis aculeus animis fidelium infigitur, quòd è ſcripturis protulit ſententias Arrius, quas ipſe iudicauit inexpugnabiles, cum tamen Eccleſiæ auctoritate ſint expugnatę: ſed ex eo potius diſcitur, in ſcripturis interpretandis non debere quenquam ingenio ſuo fidere, non debere ſuum priuatum & ſingularem, ſed Eccleſiæ ſenſum, & conſenſum ſequi. Sola namq; illa eſt, ſicut à Gregorio Pontifice veriſſimè ſcriptum legimus: in qua ſuperna myſteria veraciter contemplamur. Vnde ad Moyſen Dominus dicit: Eſt locus apud me, & ſtabis ſupra petram. Et Paulò poſt: Tollam manum meam, & videbis poſteriora mea. Quia enim ex ſola Catholica Eccleſia veritas conſpicitur, apud ſe eſſe locum Dominus perhibet, de quo videatur: in petra Moyſes ponitur, vt Dei ſpeciem contempletur: quia niſi quis fidei ſoliditatem tenuerit, diuinam pręſentiam non cognoſcit: de qua ſoliditate Dominus dicit: Super hanc petram ædificabo Eccleſiam meam. Et paucis interiectis: Hæretici autem, pro eo, quòd in petra ſtare contemnunt, tranſeuntis Domini poſteriora non aſpiciunt: quia extra Eccleſiam poſiti, incarnationis eius ſicut ſunt, myſteria non agnoſcunt.

Scripturarum certus ſenſus tantum in Eccle.
1. Pet. 2.
2. Pet. 3.
Greg. lib. 3 1. moral. cap. 7.

Quòd non liceat ad ſuam cuiq; mentem ſcripturam accommodare.

CAP. XVIII.

ERVM hìc iterum quiritabuntur Martini, verbum nos ad Eccleſiam accommodare velle, cùm Eccleſiam ad verbum accommodari potiùs oporteat. Nos verò nōn hoc volumus: quin rem indignā eſſe iudicamus, ad Martinorū ſenſum accōmodari verbum, & ſecundum eorū dogmata ſcripturas torqueri, tantumq; tribui ſuo iudicio velle Martinos, vt id Eccleſiæ totius iudicio

Hæretici ad ſuam mentem ſcripturas accommodare volunt.

In lib. hexameron Homilia. 2.

Bernardus ad fratres de monte Dei.

Lutherus.

anteponant. Vetus eſt hæc Baſilij quoque querela, quòd veritatis deprauatores non ſuam ſcripturæ mentem accommodant, ſed ad ſuam voluntatem mentem ſcripturarum trahunt. Hoc nos minimè ferendum exiſtimamus, neque fas eſſe cuiquam putamus, ſecundùm ſpiritum ſuum, aut, ſecundùm ſenſum humanum ſcripturas intelligere, cùm quo ſpiritu ſactæ ſunt, eo legi deſiderent, eo & intelligi velint. Quare cùm humanum eſſe conſtet Martinorum ſpiritum, fas non eſſe putamus, vt ad eorum ſenſum ſcripturæ torqueantur, verùm illum ſenſum retinendum eſſe cenſemus potiùs, quem tot ſeculis Eccleſiam tenuiſſe videmus. Glorientur Martini quantum volent de ſpiritu, quòd certò ſciant ſe eum habere: glorientur ad eundem modum, & Anabaptiſtæ, & Sacramentarij, & Suermeri: Quin & nobis dubium non eſt, quòd ſicut illi, ſic & Martini ſpiritum habent, ſed eum, de quo alter eorum non obſcurè fert, quòd nō vnum ſalis modium cum illo comederit: Hunc ſpiritum, dolenter quidem, ſed concedimus illis tamen: verùm abſit, quòd ſecundùm illum interpretari ſcripturas velimus. Eccleſiæ ſanctum ſpiritum eſſe promiſſum, & miſſum certò ſcimus, quo nunquàm deſtituitur, ſed eo afflatur, fouetur, vegetatur. Quare cùm illius mentem ſequimur, non hominis, ſed Dei mentem ſequimur: neque iuxta hominis, ſed iuxta Dei ſenſum, per os Eccleſiæ loquentis, Dei verbum interpretamur.

Patrum interpretationes & Conciliorum definitiones non contemnenda.
Prouer. 3.

Elaborandum eſt omnibus, vt ſcripturas eodem ſpiritu, quo ſcriptæ ſunt, intelligere queant: ſed nō ideò ſpretis Patrum interpretationibus, aut Conciliorum definitionibus, quod ab hæreticis factitatum ſemper legimus, & nunc etiam fieri videmus, ſuæ quiſq; debet inniti prudentiæ: cùm ſcriptum ſit: Ne innitaris prudentiæ tuæ, ne ſis ſapiens apud temetipſum. Spiritus veritatis olim Eccleſiæ datus manens cum eadem vſq; ad conſummationem ſeculi, cùm ſit ſpiritus humilitatis, charitatis, vnionis, & pacis, non ſuggerit, vt reiectis Patrum interpretationibus, innitamur prudentiæ noſtræ, neq; vt ſepoſitis ſacris literis, ſolis hominum commentariis inhæreamus: ſed ſuggerit, vt intellectum ſcripturarum, & è ſcripturis apertioribus, & à ſacris interpretibus, & ex antiquis Eccleſiæ traditionibus addiſcere ſtudeamus.

Scriptura ſenſus vnde petendus & quomodo.
Rom. 12.
Rom. 11.
Eſa. 5.
Eſaia. 66.
Libr. 10. recognitionum & epiſt. 5.
Lib. 4. cap. 45.
Lib. 2. eccl. hiſto. cap. 9.
Epiſt. 22. ad Euſtoch.
Lib. 1 cap. 4. vide Bernard.

Quare qui verùm è ſcripturis elicere ſenſum conatur, ei cauendum eſt imprimis, ne velit eſſe prudens apud ſemetipſum. Non alta ſapientes, dicit Paulus, verùm humilibus conſentientes. Noli altum ſapere, ſed time. Grauiter enim talibus per Prophetam comminatur Deus, dicens: Væ qui ſapientes eſtis in oculis veſtris, & coram voſmetipſis prudentes: Abhorret ab huiuſmodi ſanctus ſpiritus, qui non requieſcit niſi ſuper humilem, & quietum, & trementem ſermones ſuos. Quamobrem illud ſeruari oportet, quod beatus Clemens Petri ſucceſſor admonet: vt cùm lex Dei legitur, non ſecundum ingenij proprij intelligentiam legatur, ſeu doceatur: Sunt enim multa in ſcripturis diuinis, quæ poſſunt ad eum ſenſum trahi, quem vnuſquiſq; ſibi præſumit. Et ideò ſcripturarum intelligentiam oportet ab eo diſcere, qui eam à maioribus ſecundum veritatem ſibi traditam ſeruat. Quē ſequutus Irenæus: Vbi chariſmata, inquit, Domini poſita ſunt, ibi diſcere oportet veritatem, apud quos eſt ea, quæ eſt ab Apoſtolis Eccleſiæ ſucceſſio, & id quod eſt ſanú & irreprobabile ſermonis conſtat. Hi enim & eam, quæ eſt in vnum Deum fidem noſtram cuſtodiunt, & ſcripturas ſine periculo nobis exponunt. Hoc ipſum factum legimus à Gregorio Nazianzeno, & Baſilio magno, præcipuis Græcorum Theologis: de quibus in Eccleſiaſtica hiſtoria ſcribit Ruffinus, quòd cum omnibus Græcorum ſecularium libris remotis, ſolis diuinæ ſcripturæ voluminibus operam dediſſent, eorum intelligentiam non ex propria præſumptione, ſed ex maiorum ſcriptis & auctoritate, ſequebantur, quos & ipſos ex Apoſtolica ſucceſſione regulam intelligendi ſuſcepiſſe conſtabat. Et Gregorium Nazianzenum præceptorem ſuum ſecutus, Hieronymus vt docerem, inquit, quod didiceram, non à meipſo, id eſt, à præſumptione peſſimo præceptore, ſed ab illuſtribus Eccleſiæ viris. De Bernardo quoque ſcribit Gulielmus æqualis eius, quòd legebat ille quidem diligenter Canonicas ſcripturas, ſed ſimul etiam ſanctos, & orthodoxos earum expoſitores humiliter legens nequaquàm eorum ſenſibus ſuos ſenſus æquabat, ſed ſubiiciebat formandos, & veſtigiis eorum fideliter inhærens, ſæpè de fonte vnde ipſi hauſerunt, & ipſe bibebat.

Patrum auctoritas.

Ad ſcripturarum intelligentia quid requiratur.

Ioan 5.
Matth. 7.
2. Cor 10.

Eccleſiaſtica traditionis vis.

Hoc à reliquis quoque ſanctis Patribus obſeruatum fuiſſe videmus, quoties illis cum hæreticis congrediendum eſſet: qui cùm ſub vnius vmbra ſcripturæ verſarentur, & in hac ſola tanquàm in cardine quodam, omnem ſuæ diſputationis vim conſtituerent, non ad confirmationem veritatis, verùm ad perfugium erroris, cui non potuit honeſtius, magiſque populare patrocinium inueniri, ſcripturas Patres reuerenter accipiebant, ſed qui ſenſus ab hæreticis allatus eſſet, eum productis maiorum interpretationibus refellebant, ſimul Eccleſiaſticam ſæpè traditionem opponebant. Non ſatis eſſe putabant, ſi veræ, ſi ſalutares, ſi diuinæ ſcripturæ eſſe crederentur, & dicerentur (credunt enim hoc & Iudæi, totius legis, & Prophetarum ſcripturas eſſe veriſſimas, eſſe ſalutares, eſſe diuinas) ſed ſicut illi nos falsò, ſic nos verè viciſſim illos malè intelligere ſcripturas, & ſecùs interpretari arguimus. Credunt & hæretici magna ex parte, veriſſima, & certiſſima eſſe omnia, quæ in ſcripturis continentur, nihil non ſalutare, nihil non planè diuinum in illis haberi, qui ſubinde etiam contra Catholicos, & orthodoxos illos illud proferebant: Scrutamini ſcripturas: Quærite, & inuenietis: quemadmodum ex Tertulliani libro contra hæreticos ſcripto videre licet: Verùm id nunquàm ſufficere viſum eſt catholicis, & orthodoxis. Illud præterea neceſſarium eſſe iudicauerunt, vt quis in captiuitatē redigeret intellectum ſuum in obſequium fidei: ſcripturaſq; veras eſſe crederet, non ſecundum ſuum ſenſum, quem ſibi præſumpſiſſet: multò minus autem ſecundum adulterinas interpretationes eorum, qui ſegregauerunt ſemetipſos, ſed ſecundum antiquam Eccleſiæ traditionem expoſitas: quam ſancti patres tanti fecerunt, vt non alia machina contra ſuorum temporum hæreticos vſi magis fuerint. Hac vſus eſt antiquiſſimus Irenęus contra Valentinum hæreticum: hac Tertullianus contra Marcionem: hac Origenes contra Celſum: hac Nicænum concilium contra Arrium: hac Baſilius contra Eunomium, & contra Pneumatomachos ad Amphilochiū

ſcribens:

ſcribens: hac Hieronymus contra Vigilantium, Iouinianum & Luciferianum: hac Cyrillus Alexandrinus contra Neſtorium: & ad Armenios ſcribens Proclus Conſtantinopolitanus Epiſcopus: hac Theodoretus in Polymorpho contra ſui temporis hæreticos: hac Auguſtinus contra Donatiſtas & Iulianum: hac Leo, Gelaſius & Ioannes Romani Pontifices, & Vigilius Epiſcopus Tridētinus contra Eutychen & Neſtorium: hac Fulgentius contra Arrianos: hac Maxentius in libello fidei, quem ſedi Apoſtolicę legatis obtulit, contra diuerſos hæreticos: hac ſexta Synodus contra Monothelitas: hac ſeptima contra Iconomachos: hac Beda Venerabilis, vbi de diuerſitate lunaris diſcurſus agit: hac Petrus Cluniacenſis contra Henritianos & Petrobruſſianos: hac æqualis eius Bernardus contra Petrum Habailardum: hac Euthymius contra varios multorum temporum hæreticos: hac reliqui ſancti Patres ad hæc vſq; noſtra tempora contra diuerſi generis hæreticos vſi ſunt.

Lib.1.& 2.

De natura rerū cap.42.

Non propterea non eſſe conſenſum Patrum in ſcripturis interpretandis ſequendum quòd unus aliquis aliquando errauerit.

CAP. XIX.

SED hic iterum nobis obſtrepūt Martini, ſanctos Patres homines fuiſſe, atq; ideò errare potuiſſe, quin & erraſſe nonnullos. Obiicitur ſanctiſſimi Cypriani martyris, obiicitur Origenis, obijcitur & Tertulliani error. Atqui hoc ipſum plus facit, ad corroboranda, quàm ad infirmanda ea, quæ per nos afferuntur. Quȷ enim factum eſt, vt erraret Cyprianus? Non illi tantus hic error obrepſit aliundè, quàm quòd aliter ſentiebat, quàm Eccleſiæ Romanę conſuetudo tuliſſet: vt iure optimo huic errori illius intercedens Papa Stephanus, nihil nouandum eſſe, verùm id, quod fuit traditum, obſeruari debere ſanciuerit: quòd intelligebat vir ſanctus, & prudens, rationem pietatis aliud non admittere, quàm vt omnia qua fide ſuſcepta forent à patribus, eadem fide filiis conſignarentur: noſq; religionem non qua vellemus ducere, ſed qua duceret illa, ſequi oportere: idq; proprium eſſe Chriſtianæ grauitatis & modeſtiæ, non ſua tradere maioribus, verū à maioribus accepta ſeruare: ac iuxtà Pauli præceptū, depoſitum cuſtodire, profanaſq; vocum nouitates deuitare. Retenta eſt itaq; auctore Stephano antiquitas, exploſa nouitas.

Cyprianus cur errarit.

1.Tim.6.

Neq; verò exiſtimandum eſt nouitiæ adinuentioni de rebaptizandis hęreticis ſcripturarum patrocinia defuiſſe: imò verò tanta vis adfuit ingenij, dicit Vincentius Lirinenſis, tanta fuerunt eloquentiæ flumina, tantus aſſertorum numerus, tanta veri ſimilitudo, tanta diuinæ legis oracula, ſed planè nouo, ac malo more intellecta, vt omnis illa conſpiratio nullo modo deſtrui potuiſſe videretur, niſi ſola tanti moliminis cauſa, ipſa illa ſuſcepta, ipſa defenſa, ipſa laudata nouitatis profeſſio deſtituiſſet.

Ex his perſpicuum eſt non propterea Cyprianum errauiſſe, quòd eum defecerint in eo, quod aſſerebat, diuinæ legis oracula, quibus abundabat, ſed quòd ea ſuo, non Eccleſiæ ſenſu interpretari conabatur. Hoc eſt, quod dicit de eo Auguſtinus: Non accipimus quod de rebaptizandis hæreticis Cyprianus ſcripſit, quia hoc Eccleſia non accepit, pro qua Cyprianus ſanguinem ſuum fudit. Non dixit Auguſtinus: Nō recipimus quia diuinæ legis oraculis non probauit, quæ diceret, (iis enim, verum prauè intellectis minimè deſtitutus fuerat Cyprianus) verum non recipimus, inquit, quia Eccleſia non recepit. Idem de Origene, deq; Tertulliano dici poteſt, qui cùm ingenio ſuo nimium indulgerent, ſibiq; plus ſatis fiderent, cùm antiquam religionis Chriſtianæ ſimplicitatem paruipenderent, cum ſe ſapere plus cæteris exiſtimarent, cùm Eccleſiaſticas traditiones, veterumq; magiſteria contemnerent, ſcripturas nouo more quodam interpretari, in abſurdas opiniones inciderunt, atq; documento nobis fuerunt, vt non credamus vni alicui, quantalibet doctrina & eloquentia polleat, quantacunq; etiam ſanctitate & auctoritate ſit præditus contra communem totius Eccleſiæ ſenſum, & conſenſum aliquid adferenti: etiam ſi quamplurima diuinæ legis oracula proferat, etiamſi nihil niſi ſcripturas, niſi verbum Dei, niſi Euangelium crepet. Illum verò ſolum verè Catholicum & orthodoxum exiſtimemus, qui veritatem Dei, qui Eccleſiam, qui Chriſti corpus diligit, qui diuinæ religioni, qui catholicæ fidei nihil anteponit: non hominis cuiuſpiam auctoritatem, non amorem, non ingenium, non eloquentiam, non doctrinam, ſed hæc omnia pro nihilo habens, in fide verò fixus, & ſtabilis permanens, quicquid vniuerſaliter antiquitus Eccleſiam catholicam docuiſſe cognouerit, id ſolum ſibi tenendum, credendumq; eſſe firmiter deliberatum habet. Quicquid verò ab aliquo deinceps vno præter omnes, vel contra omnes potius, nouum & inauditum ante hac adferri ſenſerit, non ad religionem, ſed ad ſui potius tentationem id intelligat pertinere: ſibiq; dictum illud exiſtimet: Si ſurrexerit in medio tui Propheta, & prædixerit ſignum, atq; portentum, & venerit quod loquutus eſt, & dixerit tibi: Eamus & ſequamur Deos alienos, hoc eſt, extraneas quaſdam opiniones, quæ ab Eccleſiæ traditione ſunt alienę, quas propterea Deos vocat Propheta, quòd haud aliter eas colunt & obſeruant hæretici, quàm ſuos Deos Ethnici: Non audies, inquit, verba Prophetę illius, quia tentat vos dominus Deus veſter, vt palàm fiat, vtrum diligatis eum, an non, in toto corde, & in tota anima veſtra.

Contra Creſcon. lib.2.cap.32.

Errorum cauſa.

Deut.13.
Dij alieni qui.

Quæ ergo de Cypriano, de magiſtro eius Tertulliano, deq; Origene proferuntur, pro nobis magis, quàm contra nos faciunt: Nos enim ſumus ij, qui dicimus, non eſſe cuipiam alicuius quamlibet docti, quamlibet etiam ſancti viri ſingularem opinionem ſequendam, etiamſi ſcripturarum examen protulerit: atq; in ſcripturis interpretandis non vnius alicuius, verùm Eccleſiæ iudicio ſtandū eſſe: Neq; fuit quiſquā aliquando catholicus, qui parem eſſe cenſeret canonicarū ſcripturarum, & vnius alicuius quamlibet excellētis doctoris auctoritatem: ſed eandem Eccleſiæ totius, quæ nequaquam in vno aliquo cōſiſtit: cùm nomen Eccleſiæ, ſicut etiam à Chryſoſtomo traditum eſt, nomen ſit multitudinis, & iuſtæ iam ac abſolutæ congregationis.

Opinioni ſingulari alicuius docti, & ſancti non eſt ſtandum, ſed Eccleſiæ iudicio.

Eccleſia eſt multitudinis nomen.
Hom.1.in 1. ad Theſſ.

Ad Hieronymum epiſt.19.

Eandem igitur Eccleſiæ & ſcripturæ canonicæ veritatem eſſe, ab eodem auctore ſpiritu ſancto profectam, nemo catholicus dubitauit vnquàm. Libenter & nos cum Auguſtino ſolis ſcripturarum libris, qui Canonici vocantur, timorem hunc, honoremq; deferimus, vt nullum eorum auctorem aliquid erraſſe ſcribendo firmiſſimè credamus: alios autem ita legimus, vt quantalibet ſanctitate, doctrinaq; præpolleant, non ideò verum putemus, quòd ipſi ita ſenſerunt, ſed quia nobis, vel per illos auctores canonicos, vel probabili ratione, quòd à vero non abhorreat, perſuadere potuerunt. Atq; ita non ſolum, quæ ſcripturis probauerint, ſed etiam quæ probabili ratione perſuaſerint, ea nobis iuxta Auguſtini ſententiam amplectenda putamus.

Ratio probabilis quæ.

Probabilem autem rationem eam intelligimus, quæ tot ſeculis vniuerſæ Eccleſiæ probata, atq; illius iudicio ſemper fuit recepta. Si quæ verò magni alicuius doctoris ſententia ab vniuerſa Eccleſia reiecta eſt, & exploſa, qualis eſt illa Cypriani de rebaptizandis hæreticis, quamlibet multis diuinæ legis oraculis nixa ſit, eam nihilominus non modò non ſequendam, verumetiam prorſus eſſe fugiendam exiſtimamus. Quæ verò de re ita ab vno aliquo ſcriptum eſt, priuata vt eius opinio eſſe videatur, non eſſe nefas arbitramur de ea nonnunquam dubitare: quinetiam examinare, ac excutere diligentius, &, ſi qua nos ratio probabilis moueat, contrarium ſentire licet. Sicubi verò idem ſentiunt omnes, ita vt quod ſcriptum eſt à Tertulliano, & Auguſtino in Aphrica, idem viſum fuerit Hilario in Gallia, Ambroſio, Leoni, Gregorio in Italia, Ioãni Chryſoſtomo in Thracia, Theophylacto in Mœſia, Ioanni Ephrem, Ioanni Damaſceno, & Hieronymo in Syria, Baſilio in Cappadocia, Origeni, Cyrillo, & Athanaſio in Aegypto: & qui ad hæc vſq; noſtra tempora iſtos ſe quuti ſunt in diuerſis orbis regionibus commorati, idem & ipſi tanto locorum, & ſeculorum interuallo diſiuncti ſenſerint, ſicuti de baptiſmo paruulorum: de tremendo mediatoris Chriſti ſacrificio, quod offertur in altari: de veritate corporis & ſanguinis eius: de ſanctorum inuocatione: de oratione pro defunctis: de ſtatis ieiuniorum diebus: de ſacerdotum cœlibatu: de votis monaſticis: deq; aliis multis factum eſſe videmus. Vbi tantus eſt omnium conſenſus, minimè dubitare debemus non hominum hanc, verùm Dei vocem eſſe, per membra ſua loquentis: atq; ideò, qui contradicit huic Dei voci, eũ iure meritò tanquàm ethnicum habemus & publicanum.

Singulares ſenſus, & opiniones examinanda, vniuerſales verò amplectenda.

Sed hæc iam dicta ſufficiant ad oſtendendum parem eſſe ſcripturarum & Eccleſiæ auctoritatem: quandoquidem vtriuſq; veritas à ſpiritu ſancto eſt, quo regebantur amanuenſes illius, cùm ea, quæ nobis reliquerunt ſcripto, conſignarent: quo regitur etiam nunc Eccleſia, nec ab ea quicquàm decernitur, niſi quod viſum eſt ſpiritui ſancto.

Deſcriptio Eccleſiæ, quodq; ſibi nomen eius, & auctoritatem uſurpant etiam hæretici.

CAP. XX.

QVONIAM verò fieri videmus, quòd ſicut ſcripturas & earum verum intellectum ſibi falsò arrogant hæretici, ita & Eccleſiæ nomen, cuius auctoritate ſe premi vident, ſibi temerè & impudenter vſurpant: ac ſicut ſcripturarum poſſeſſione, in qua pridem præſcriptum eſt à catholicis, à quibus eas habere ſe negare non poſſunt: ita piorum cœtu homines impij pios omnes, & in Chriſtiana fide, religioneq; fixos, & immobiles permanentes, excludunt: illud nobis docendum reſtat, quibus notis Eccleſia, quæ domus eſt Dei viui, ab ea, quam odiuit Deus, Eccleſia malignantium diſcerni rectè poſſit.

Pſal.25. Lib.1 contra Valentinum. Lib.4.cap.30.diuin.inſtitutionum. In lib. ad Lucianum. Li.4. contra Martionem. Lib. ad Conſtãti. Aug. Ser. 66. in Cant. Aug. de vnitate Eccleſia. cap. 13. De paſtoribus capit. 14. Matth.5.

Neq; verò nouum hoc eſt, quòd qui hoſtes Eccleſiæ ſunt, ipſi dici & videri volunt Eccleſia: Et Irenæi, & Tertulliani temporibus factitatum hoc legimus. Sic enim de ſui temporis hæreticis ſcribit Tertullianus: Faciunt fauos & veſpæ, faciunt Eccleſias & Marcionitæ. Lactantius quoq; ſcribit, quòd ſinguli quiq; cœtus hæreticorum, ſe potiſſimum Chriſtianos, & ſuam eſſe catholicam Eccleſiam putant. Et ante eum Cyprianus de Nouitiano memoriæ prodidit, quòd more ſimiarum, quæ cùm homines non ſint, homines imitantur, cùm ipſe in Eccleſia non eſſet, imò adhuc inſuper contra Eccleſiam rebellis extitiſſet, hoc ſibi vendicabat, vt apud ſe Eccleſiam eſſe diceret, ac nos hæreticos faceret. Et qui ſequutus vtrunque videtur: Hilarius narrat de Antichriſti ſynagoga, quòd ſe Chriſti eſſe Eccleſiam mentiebatur. Idem faciebant Auguſtini temporibus Donatiſtæ. Suo quoq; ſeculo fuiſſe ſcribit Bernardus quoſdam, qui ſe vocabant Apoſtolicos, qui ſe Eccleſiam eſſe dicebant, ſed contradicebant ei, qui dixit: Non poteſt abſcondi ciuitas ſupra montem poſita. Quorum temeritatem imitati ſunt proximis ſuperioribus ſeculis pauperes de Lugduno, ſiue Picardi, Vicleffiſtæ, & alij id genus hæretici: qui & ipſi ſibi ſicut ſanam doctrinã, ita Eccleſię auctoritatẽ impudenter arrogant. Quamobrem vt ne quis dubitet, vbi ſit vera Eccleſia, quæ ſint illius notæ breuiter accipiat.

Sunt qui duas tantùm eſſe velint Eccleſiæ notas, ſanã doctrinam, & legitimum Sacramentorum vſum. Quæ quin Eccleſiæ notæ ſint, negari non poteſt: Certum eſt enim, quòd verbum Dei, quòd ſanus illius intellectus, quòd Sacramentorum verus vſus, nuſquàm eſt alibi, quàm in Eccleſia catholica. Sed facit hæreticorum audacia, difficulter vt is notis à quibuſuis agnoſci poſſit Eccleſia, quibus iam inde à multis ſeculis nulli fuerunt in eis ſibi vſurpandis pertinaciores: Nam ſicut nunc ſunt qui magis Euangelici dici gaudent, quàm Chriſtiani, vel ac ratione palàm facientes omnibus, quòd à Chriſto & eius corpore, extra quod haud dubiè nullum eſt Euangelium, ſe diuulſerint: propterea verò ſibi nomen hoc arrogant, quòd ſe ſolos Euangelium, vt ipſi comminiſcuntur, multis iam ſeculis abſconditum, è denſiſſimis tenebris eruiſſe, ac in lucem protuliſſe, ſe ſolos verum illius intellectum inueniſſe, perſuaſum rudibus eſſe volunt. Sic & olim fuerunt, qui Gnoſtici, quòd ſe ſolos ſapere, ſe ſolos omnia ſcire & intelligere iactarent: fuerunt qui Apoſtolici, quòd Apoſtolorum, & doctrinam & vitam imitari ſe ſolos gloriarentur, appellari vellent: Chriſtianorum nomen

Hæretici Gnoſtici & Apoſtolici vocari volunt.

tanquàm

tanquàm tritum & vulgare aſpernantes, quòd ſimplicitatem quandam columbinam redoleret, atque ideò congregatione magis, quàm diuiſione, aut ſingularitate gauderet. Iam inter iſtos ipſos, qui ſe vocant Euangelicos, varias ſectas reperire licet: ſunt Lutherani, ſunt Sacramentarij, ſunt Anabaptiſtæ, quorum ſinguli ita duas has notas Eccleſiæ ſuæ proprias eſſe contendunt, ſibiq; pugnantes inter ſe, verbi puritatem, & verum ſacramentorum vſum ita arrogant, vt neutri alteris eas concedãt. Quare quærẽdæ ſunt pręter has certiores aliæ notæ, quibus omnis de Eccleſia, penes quos ea ſit, dubitatio tolli poſſit. Vnde autem eas petemus, niſi è ſymbolo? partim eo, quod Apoſtoli conſcripſerunt, partim eo, quod à Patribus conditum eſt in Concilio Conſtantinopolitano. In illo duas notas reperimus: appellatur enim ſancta & catholica Eccleſia: in hoc adduntur aliæ prætereà duæ, quòd ſit vna, & Apoſtolica. Hæ quatuor ita ſunt Eccleſiæ propriæ notæ, vt eas vſurpare ſibi nequaquam poſſint hæretici.

Euangelistarũ iſtorum varia ſecta.
Eccleſia vera nota vnde petenda.

Vt autem qua de re agatur intelligi poſſit, ſcire oportet, quòd ſicut videmus in vno homine eſſe vnum animum & vnum corpus, & tamen eſſe diuerſa membra ipſius: ita Eccleſia catholica eſt vnum corpus, & habet diuerſa membra, ſicut etiam Paulus meminit: anima autem, quę corpus hoc viuificat, eſt Spiritus ſanctus, caput verò illius eſt Chriſtus.

Rom.12.
1.Cor.10.

Quòd quatuor ſint Eccleſiæ notæ. Prima eſt, quòd ſit ſancta.

CAP. XXI.

QVATVOR autem habet notas, quibus agnoſci poſſit, & ab Eccleſia malignantium diſcerni. Eſt enim ſancta, eſt catholica, eſt vna, eſt Apoſtolica. Primò dicitur Eccleſia ſancta, non quòd in ea ſoli iuſti ſint, & ſancti: Cùm enim, quod etiam ab Auguſtino legimus annotatum, à vocatione nomen ducat, multiq; ſint vocati, pauci verò electi, certum eſt plures in ea, peccatores, quàm iuſtos, plures eſſe malos, quàm bonos. Quamobrem deſignatur in ſcripturis nomine areæ, in qua ſicut eſt triticum, ita ſunt & paleæ: vocatur ager, in quo cum tritico creſcunt & zizania: vocatur ſagena, in qua congregantur boni piſces & mali: vocatur vinea, in qua ſunt palmites proferentes vuas: ſunt etiam qui labruſcas producant: ſunt qui aliquem tamen, ſunt qui nullum fructum ferunt: confertur gregi, in quo ſunt & hœdi, & oues: ſunt & arietes & hirci: confertur domui, in qua ſunt vaſa aurea & argentea, ſunt etiã lignea & fictilia: quædam in honorem, quædam verò in contumeliam: Aſſimulatur theſauro, in quo ſunt vaſa iræ, & vaſa miſericordiæ. Comparatur decem virginibus, quarum quinq; ſunt fatuæ, & quinq; prudentes.

Eccleſia verae quatuor notæ.
Mali in Eccleſia.
In epiſt. ad Rom.
Matth.22.
Luc.3.
Matth.13.
Eſa.5.
Ioan 15.
Matth.25.
Ezech.34.
2.Tim. 2.
Matth.25.

Quamobrem permixti ſunt mali bonis in hac Eccleſia, quæ militans dicitur. Nam ſoli boni ſunt in cœlo, quæ eſt Eccleſia triumphantium, idem nobiſcum corpus: ſoli mali ſunt in inferno, qui ad corpus hoc noſtrum, quod idem Chriſti corpus eſt, non pertinent. Hæc autem noſtra Eccleſia, quæ eſt ſuper terram, in qua perpetua quædam eſt militia, habet per Dei gratiam electos, quos cœlo Deus dignatur: habet alios etiam vocatos quidem Dei miſericordia, ſed ſua poſteà culpa reiectos quos iure ſuo ſibi vendicat infernus. Quare non ideò ſancta dicitur Eccleſia, quòd non ſint in ea reiecti quoq; & reprobi, putrida quædam huius corporis membra: ſed quòd quicunq; ſancti ſunt, non niſi in hac Eccleſia ſancti ſunt: extra quam ſpecies ſanctitatis eſſe poteſt, vera ſanctitas eſſe non poteſt. A meliore itaq; ſui parte ſancta dicitur, ſicut regnum quoq; cœlorum ſæpè vocatur à Chriſto, quòd non niſi intra ipſius ſepta continentur, quibus potiri datum eſt regno cœlorum. Quod etiam indicat author operis imperfecti, in Mat. cùm ait: Quomodo tunc in regno Iudæ quidam Reges extiterunt peccatores, quidam autem mediocriter peccatores, in regno autem Iſrael nemo Regum inuentus eſt iuſtus: ſic & in Eccleſia Chriſti inueniuntur quidam Epiſcopi boni & peccatores: in hæreſibus autem nemo inuenitur omnino rectus, ſed omnes peruerſi: Quia in auro quidem inuenitur ſcoria & ſordes, in ſordibus autem non inuenitur aurum. Dicitur etiam ſancta, quaſi Chriſti ſanguine tincta: Chriſtus enim eã lauit à peccatis ſuis in ſanguine ſuo, qui ſic eã dilexit, vt ſeipſum traderet pro illa, vt eã ſanctificaret, atq; ab operibus mortuis emundaret ſanguine ſuo. Hac ratione, ſicut etiam Auguſtinus teſtis eſt, fideles omnes olim ſancti vocabantur. Qua ratione & ab Optato dictum eſt: Eccleſia vna eſt, cuius ſanctitas de ſacramentis colligitur, non de ſuperbia perſonarum ponderatur. Ioannes quoq; Chryſoſtomus. Omnis fidelis, inquit, ſanctus eſt, ſecũdum quod fidelis eſt. Sanctificationem enim fides facit. Ac paucis interiectis. Alios dicit eſſe ſanctos vita & fide, alios autem fide tantùm.

Mali in inferno ad Chriſti corpus non pertinent.
Iob.7.
Vide Origenẽ Homil. 1. in Hieremiam. & Gregorium Homil. 38. in Euangelia.
Sancta Eccleſia dicitur a meliore ſui parte.
Matth.13.
Matth.25.
Apoc 1.
Ephes.5.
Heb. 9.
Homil.1.Chryſoſ.
Aug. in Pſal. 25.
Sancti olim qui.
Sanctum quid
Li.2. contra Parmenianum.
Hom. 10 in epiſt. ad Hebr.

Sunt & alię cauſæ, quamobrem ſancta dicitur, ſed iis prætermiſſis, ad eam ſignificationem veniamus, quę propriam & peculiarem Eccleſiæ catholicæ notam adfert. Apud eos, qui latinè ſcripſerunt, ſanctum dici legimus, quod firmum eſt & munitum, vt violari facilè non poſſit, neq; debeat: Sic muros leges vocant ſanctos, ſic tribunos ſanctos, ſic ærarium quoq; ſanctius appellatum legimus. Hac ratione quoq; vocatur Eccleſia ſancta, qua nihil firmius, nihil eſt fortius, vel quia Chriſto dicata eſt, cui quod dedit pater, nemo poteſt eripere: vel quia ſuper petram ædificata eſt, ita vt neq; pluuiæ, neq; flumina, neq; venti irruentes eam ſubuertere poſſint, atq; adeò ne portas quidem inferorum aduerſus eam præualituras dixit Chriſtus. Habet enim firmum & ſtabile fundamentum, de quo dicit Apoſtolus: Fundamentum aliud nemo poteſt ponere, præter id, quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus Ieſus. Huic fundamento cùm innitatur, nulla eſt, neq; fuit, neq; erit vis vnquam tanta, qua ſuperari poſſit. Ideò Chryſoſtomus fortiorem eam terra, imò fortiorem eſſe dicit ipſo cœlo, vbi radices eam fixas habere affirmat, non in terra, ſolem vt extingui ſit facilius, quàm Eccleſiam obſcurari. Hæc eſt illa terra, quam fundauit Deus in ſecula, de qua dicit idem Propheta: Fundaſti eam ſuper ſtabilitatem ſuam, non inclinabitur in ſeculum ſeculi. Hoc eſt illud regnum, de quo ſcriptum eſt: Regnum ipſius omnibus dominabitur: de quo & alius Propheta dixit: Gens & regnum, quod non ſeruierit tibi, peribit:

Ioan.17.
Matth.7.
Eccleſia ſoliditas & robur firmiſſimum.
Matth.16.
1.Cor.3.
Tom 3.
Homil. de expulſione ſancti.
Chryſoſt.
Pſal.77.
Pſal.120.
Eſa.60.

A rei castrorum Ecclesia. qua. Cant. 6. Castra Dei.

ribit: Quod ita factum videmus de omnibus iis gentibus,& regnis, quæ ab hac Eccleſia deſciuerunt. Hæc eſt illa, quam ſponſus in Canticis terribilem eſſe dicit, vt caſtrorum aciem ordinatam. Caſtra Dei ſunt ſancti Dei, charitate ordinati, quibus tanquàm Chriſti militibus & fidei propugnatoribus munitur, protegitur, & defenditur Eccleſia Dei: de quibus apud Zachariam dicit Dominus: Circundabo domum meam. Eccleſiam intellige ex iis qui militant mihi. Sunt autem qui militant, doctores, antiſtites, & principes Eccleſiæ: qualis fuit Timotheus, cui dicit Apoſtolus: Labora ſicut bonus miles Ieſu Chriſti: quales fuerunt innumeri martyres, qui vſq; ad ſanguinem, quin ad mortem vſq; reſiſtentes vitam etiam ſuam pro fide Chriſti certando profuderunt. Hanc aciem perrumpere conati ſunt pagani, omni ſupplicìorum genere de piis ſumendo: conati ſunt tyranni, libertatem eripiendo: conati ſunt falſi fratres, charitatem exterminando: conati ſunt Iudæi, fidem impugnando: conati ſunt ſchiſmatici, obedientiam tollendo, & eius vnitatem ſcindendo: conati ſunt hæretici, ſcripturas adulterando, veritatem earũ obſcurãdo, praueq; eas interpretando: Sed fuit hæc acies terribilis omnibus: vicit, fudit, fugauit omnes: vicit paganos, pro Chriſti fide vitã cum ſanguine profundendo tanto animi robore, tanta conſtantia, tanta alacritate, vt gauderent etiam cum digni eſſent habiti, qui pro Chriſti nomine contumeliã aut ſupplicium aliquod perferrent: magiſq; tortores cruciando, quàm Eccleſiæ filij cruciatus perferendo fatigarentur: vicit tyrannos, in Deo ſpem ac fiduciam omnem collocando, ac pro ſe perſequentibus illum deprecando: vicit falſos fratres, tolerando: vicit ſchiſmaticos, ordinem retinendo, & vnius ductũ ſequendo, vt de illa quoq; dici rectè poſſet: Egreſſi ſunt omnes filij Iſrael, & pariter congregati quaſi vir vnus. Erat namque multitudinis credentium cor vnum, & anima vna: vicit Iudæos & Hæreticos, verùm ſcripturarum ſenſum, ab illis non intellectum, ab iis prauè detortum aperiendo: Nam Eccleſiæ ſuæ dixit Chriſtus: Ego dabo vobis os & ſapientiam, cui non poterunt reſiſtere & contradicere omnes aduerſarij veſtri. Neq; dixit magis, quàm præſtitit. Quoties enim Eccleſię fuit cum Iudæis & hæreticis de ſcripturis concertatio, dedit ei hoc os, dedit hanc ſapientiã, cui nequaquã reſiſtere & contradicere potuerunt. Omnibus autem his, à quibus oppugnabatur, vſa eſt ad profectus ſuos, & ad correctionem cum euigilare voluerit. Gentibus vtitur ad materiam operationis ſuæ: hæreticis ad probationem doctrinæ ſuæ: ſchiſmaticis, ad documentum ſtabilitatis ſuæ: Iudæis ad comparationem pulchritudinis ſuę.

Zach. 9. — *2. Tim. 2.* — *Eccleſia hoſtes varijs rationibus ſuperauit.* — *Act. 5.* — *1 Reg. 11.* — *Act. 4.* — *Luc. 21.* — *Aug. de vera relig. cap. 6.*

Eſt ergo verè ſancta, inuicta, & inexpugnabilis Eccleſia, quæ tot, tantiſq; grauiſſimorum hoſtium oppugnationibus, non modò fracta non eſt & debilitata, verùm confirmata magis & corroborata, rectè vt verus Iſrael noſter verba illa Prophetæ vſurpare ſibi queat: Sæpè expugnauerunt me à iuuentute mea, etenim nõ potuerunt mihi. Cui proprium hoc etiam ſemper fuiſſe videtur, magis vt impugnationibus creſceret. Quemadmodum id in figura quadam acciderat filiis Iſrael: quos quantò magis opprimebant Aegyptij, tantò magis multiplicabantur & creſcebant. Quamobrem verè dictum eſt ab Auguſtino, quòd Eccleſia oppugnari poteſt, expugnari non poteſt. Qua de re ſic aliquando ſcripſit Clemens presbyter Alexandrinus: Et Græcam quidem Philoſophiam ſi quiuis magiſtratus prohibuerit, ea ſtatim perit: noſtram autem doctrinam à prima vſq; prædicatione prohibent ſimul & reges & tyranni: & ſinguli duces & magiſtratus, cum vniuerſis ſatellitibus & innumerabilibus etiam hominibus, in nos belligerantes, & nos pro viribus excindere conantes: illa autem magis etiam floret. Non enim emoritur, vt doctrina humana, neq; flacceſſit, vt donum imbecillum. Nullum enim Dei donum eſt imbecillum, manet autem eiuſmodi, vt prohiberi nequeat. Et æqualis eius Tertullianus de Chriſtianis loquens: Non deficiet, inquit, hæc ſecta, quam tunc magis ædificari ſcias, cùm cædi videtur, Quiſq; enim tantam tolerantiam ſpectans, vt aliquo ſcrupulo percuſſus, & inquirere accenditur, quid ſit in cauſa, & vbi cognouerit veritatem, & ipſe ſtatim ſequitur. Et poſt eum Hilarius ita de Eccleſia loquitur: Dum perſequitur, floret: dum opprimitur, creſcit: dum contemnitur, proficit: dum læditur, vincit: dum arguitur, intelligit: tunc ſtat, cùm ſuperari videtur. Gregorius quoq; Nazianzenus, Chriſtianiſmum honoratiorem, quàm imbecilliorem perſecutionibus redditum eſſe ſcribit, quoniam his animæ magis in pietate ſunt obfirmatę, & per diſcrimina tanquàm ferrum candens aquę vi temperatę, ac ſolidiores redditę. Solet enim generoſa prudentia pertinaciùs violentię reſiſtere, non ſecùs ac flamma ventis agitata, tantò plus accenditur, quantò vehementius inflatur. Et eius diſcipulus Hieronymus dicit, Eccleſiam perſequutionibus inflammari, & ardere, ſicut olim rubum Moyſi, verùm loquente in illa Domino: non perire, neq; conſumi. Sed & Ambroſius. Sicut aurum bonum, ita Eccleſia, cùm vritur detrimenta non ſentit, magis fulgor eius augetur. Et alio loco. Vt vinea dum iugatur, inquit, erigitur, & reciſa non minuitur, ſed augetur: ſic Eccleſia dum ligatur, exuitur: dum humiliatur, attollitur: dum reciditur, coronatur. Qui videtur hæc mutuatus ex Iuſtino Philoſopho & martyre, ſic ſcribente: Quantò magis in nos ſæuitur, tantò pluries pietatem, fidemq; per nomen Ieſu profitentur: haud ſecùs, quàm ſi quis vitem putatione prouocet ad vbertatem fructuum. Nam vitis à Deo & ſeruatore Chriſto plantata eſt eius populus. Quanti initio oppugnarunt Eccleſiam, ait Chryſoſtomus, cùm fidei ſemina iacerentur, & arma contra eam commota ſunt? ſed quantò magis impugnabatur, tantò clarior reddebatur. Et alio loco. Facilius eſſe dicit, Solem extingui, quàm Eccleſiam obſcurari. Quos omnes ſequutus Leo Pontifex: Non minuitur, inquit, perſequutionibus Eccleſia, ſed augetur, & ſemper dominicus ager ſegete ditiore veſtitur, dum grana, quæ ſingula cadunt, multiplicata naſcuntur. Et eius æqualis Theodoretus de legibus Apoſtolicis loquens: Quamlibet eas abolere conati ſunt ethnici, non diſſoluiſſe tamen dicit: ſed multò validiores oppugnando reddidiſſe. Planeq; illis perſimiles inuenti ſunt, inquit, qui flammam quidem reſtinguere concupiſcunt, oleum verò inſtillantes ardentiorem illam efficiunt. Etenim hi quoq; contra pietatem bello ſuſcepto, piæ veritatis robur manifeſtius declararunt. Ac veluti quondam rubus ille, quem vidit Moſes ardore ignis non eſt abſumptus: ita nec Chriſtianos impiorum bellis petitos tela hoſtilia conſumpſerunt. Quin potius ſicut

Pſal. 128. — *Eccleſia inexpugnabilis aduerſitatibus creſcit.* — *Serm. 181.* — *Clem. lib. 6. Stromatum.* — *Doctrina Dei prohibitione magis creſcit: contra, doctrina humana.* — *ad Scapulam.* — *Lib. 7. de trinita.* — *Orat. 1. contra Iulian.* — *Ad Fabiolã manſione. 8.* — *Lib. 9. in cap. 20. Iuſt. in colloquio cum Tryphone.* — *Ambroſ. in Pſal. 118. ſer. 3.* — *In ſermo. de Pentecoſt.* — *De verbis Eſaia. Homil. 4.* — *In ſerm. de feſto ſanctorum Apoſtolorum Petri, & Pauli.*

lignato-

lignatoribus ſiluam cædentibus multò plures pullulant propagines ab radicibus quàm ſint rami qui inciduntur: Ita nunc quoq; piis compluribus interfectis, multò plures quotidie ad doctrinam Euangelicam accedebant, cruorq; ille cæſorum corporum irrigatio quædam erat, nouis in Eccleſia emergentibus plantis. Cuius rei fidem ea nobis faciunt, quæ nunc videmus: Infinita enim proportione qui nunc Chriſtianæ fidei titulo decorantur, eos excedunt, qui priſcis olim temporibus in Chriſtum crediderunt. Hæc nota ita eſt Eccleſiæ propria, vt eam hæretici ſibi nulla ratione queant vſurpare. Stat enim fides & doctrina Eccleſię, ac quantò grauioribus machinis ab hæreticis oppugnatur, ſibi ſanam doctrinam, ſibi Eccleſiæ auctoritatem falsò arrogantibus, tantò fit clarior omnibus & illuſtrior. Contrà verò hęreticorum dogmata diuturnitatem non habuerunt, cùm & ea, quæ nunc è tenebris eruuntur, & ſub Euangelij ſpecioſo titulo, populo venditantur, iam inde à mille & amplius annis confutata, abolita, antiquata, calcata ſint: ſicut paulò poſt clarius indicabimus. Habemus ergo iam Eccleſiæ notam vnam, quam vſurpare ſibi Sathanæ ſynagoga non poteſt.

Hæreticorum dogmata diuturnitatem non habent.

Secunda nota Eccleſiæ, quòd ſit Catholica.

CAP. XXII.

SECVNDA nota in eodem ſymbolo Apoſtolico expreſſa, quòd vocatur catholica: quod nomen explicans Auguſtinus: Catholicam, inquit, dicit toto orbe diffuſam, quia diuerſorum hæreticorum Eccleſiæ ideò catholicæ non dicuntur, quia per loca, atque per ſuas quaſque prouincias continentur: Hæc verò à Solis ortu vſq; ad occaſum vnius fidei ſplendore diffunditur. Extat autem Epiſtola Patiani de Catholico nomine ad Symphorianum, quod irriſiſſe Nouitianum indicat, quia ſub Apoſtolis nemo catholicus vocabatur. Omnes enim Eccleſiæ per orbem, ſicut apud Bedam ſcriptum legimus, vnam catholicam faciũt, vt rectè dictum ſit ab Origene. Catholici dicimur, quia ſentimus idem, quod vniuerſus mundus. Optatus quoque ab Epiſcopis diffinitum fuiſſe ſcribit: eam dici Catholicam, quæ eſſet in toto orbe diffuſa terrarum. Quam Græci vocant catholicam, eam Latinè licet dicere vniuerſalem: pertinet enim ad vniuerſa loca, pertinet ad vniuerſa tempora, pertinet ad vniuerſa hominum genera, pertinet ad nationes vniuerſas.

Ser. 131. & 181. de tempore. Catholica Eccleſia quid. Lib. 5. hiſto. Anglica. De recta in Deum fide. Opta lib 1. Vniuerſalis quomodo.

Quòd ad omnia loca pertineat, docet ſcriptura, quæ dicit: In omnem terram exiuit ſonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Apoſtoli enim in mundum vniuerſum ire iuſſi ſunt, & prædicare Euangelium omni creaturę: quod etiam ita fecerunt. Hinc eſt, quòd commendans Romanos Paulus: Fides, inquit, veſtra annunciatur in vniuerſo mundo.

Pſal. 18. Marc. vlt. Rom. 1.

Quòd pertineat ad vniuerſa tempora, ex iis, quæ ſuperiùs dicta ſunt, facilè perſpici poteſt, cùm demonſtratum eſt, ab Adam cœpiſſe Eccleſiam, atque ad nos vſque perueniſſe: ita vt cùm ortu, tum diuturnitate par ipſi mundo ſit & æqualis: neq; vt reliqui conuentus hominum, murorum ambitu quodam circumſcribatur, ac ne regionis quidem alicuius finibus terminetur, ſed ab ortu Solis vſq; ad occaſum ſit laudabile nomen Domini. Sumpſit igitur initium ſimul cum orbe condito, duratura vſq; ad finem orbis eiuſdem. Fundauit enim eam Deus in æternum, qui dixit: Ego vobiſcum ſum vſq; ad conſummationem ſeculi. Et alio loco: Amen dico vobis, non præteribit generatio hæc, donec omnia fiant. Et (vt etiam ſuperius adduximus) ſcribit Epiphanius, quòd Adam nõ erat idololatra, & nouit Patrem Deum, & Filium, & Spiritum ſanctum. Propheta enim erat Adam, & nouit quòd pater dixit filio: Faciamus hominem. Quid igitur erat? Neq; circuncifionem habens, neq; ſimulachra colens, ſed Chriſtianiſmi formam oſtendens. Sic etiam de Abel, & de Set, & de Enoch, & de Mathuſalem, & de Noe, & Heber vſq; ad Abraham accipiendum eſt. Ab Adam igitur ſumpſit exordium in Chriſtum credentium Eccleſia.

Pſal. 112. Pſal. 47. Matth. 28. Luc. 21. Epiph. li. 1. tom. contra hæreſes.

Quòd pertineat ad omnia hominum genera, cuiuſcunq; ſtatus, conditionis, ætatis, ſexus, gentis etiam fuerint, teſtis eſt Paulus dicens: Non eſt in ea diſtinctio Iudæi, & Græci: non eſt in ea circuncifio & præputium: non Barbarus & Scitha: non ſeruus, & liber: non maſculus neque fœmina: ſed omnia in omnibus Chriſtus: idem Dominus omnium, diues in omnes, qui inuocant eum. Omnis enim qui inuocauerit nomen Domini, ſaluus erit.

Rom. 10. Coloſſ. Galat. 3. Ioel. 2.

Quòd pertineat ad vniuerſas nationes, indicat ille locus ex Apocalypſi: Redemiſti nos Deus in ſanguine tuo ex omni tribu, lingua, populo, ac natione, & feciſti nos Deo noſtro regnum. Quodq; dicit Petrus: In veritate comperi, quia non eſt perſonarum acceptor Deus, ſed in omni gente, qui timet eum, & qui operatur iuſtitiam, acceptus eſt illi.

Apoc. 5. Act. 10.

Si ergo per omnia loca, per omnia tempora, per omnes hominum ſtatus, & conditiones, per omnes gentes, & nationes diſperſa eſt & diffuſa Eccleſia, vbi ſunt, qui triginta his annis nati, cum Donatiſtis de ſua paucitate gloriantur? Chriſti regis noſtri dignitati, ſicut Auguſtinus alicubi queritur, ea re detrahentes, cum ſcriptum ſit: In multitudine populi dignitas regis, & in paucitate plebis ignominia principis. Habet, & ſemper habebit integram Chriſtus hæreditatem ſuam, & poſſeſſionem ſuam terminos terrę. Se potius ſubtrahunt huic magnæ hæreditati, qui Chriſto illam conantur ſubtrahere. Nõ relinquet Dominus plebem ſuam, quę eſt ſicut arena maris: nec contentus erit paucitate hæreticorum, qui omnes redemit. Neque enim parua, ſed planè copioſa apud eum redemptio. Quantus verò numerus iſtorum ad magnitudinem pretij? Etiam Eunomium hoc aliquando poſtulaſſe legimus, vt ne maiori parti, neue antiquioribus plus tribuerent: Sed eum Baſilius audiendum non eſſe putauit: cui viſum eſt indignum non plus aliquid antiquitati dare, non reuereri multitudinem Chriſtianorum, tam eorum qui ſunt, quàm eorum qui fuerunt ex eo tempore.

Hæretici paucitate gloriantur. Lib. 1. cap. vlt. & lib. 2. cap. 19. Lib. 2. con. Epiſt. Parmenia. c. 15. Et lib. 2. contra literas Petiliani cap. 84. Pſal. 85. Prou. 14. Pſal. 2. Pſal. 120. Hæreticorum paucitas. Baſil. lib. 1. contra Eunomium.

tẽpore,quo prædicari cœptum eſt Euangelium. Vbi ſunt, qui tenebras imperitis offundere conantur? dum talem Eccleſiam depingunt, quæ ignoretur, atq; aſpectum ac ſenſum omnem effugiat. [*Eccleſia viſibilis. Matth. 18.*] Cùm tamen Eccleſiam audiri atq; ad illam fratris delinquentis nomen deferri Chriſtus iuſſerit: cùm Eccleſiæ Dei, quæ eſt Corinthi, Eccleſiæ Theſſalonicenſium ſcribat Paulus,quas vtrq; ſub aſpectum hominum cadere oportuit,ſi denunciari frater,ſi reddi literæ debuerunt. [*Pſal. 18.*] Chriſtus verò tabernaculum ſuum,hoc eſt Eccleſiam ſuã, in Sole poſuiſſe legitur, vt eam claram, manifeſtam, & illuſtrem omnibus faceret. Qua etiam de cauſa vocat eam ciuitatem in monte poſitam, quæ non poteſt abſcondi. [*Matth. 5. Iſa. 2. Michæ. 4.*] Poſita eſt autem ſupra eum montem, de quo & Eſaias & Michæas prędixerunt. Erit in nouiſſimis diebus præparatus mons domus Domini in vertice montium, & ſuper colles eleuabitur, & fluent ad eum omnes gentes, & ibunt populi multi. Hic eſt ille mons quem vidit Rex Nabuchodonoſor ex lapide ſine manibus exciſo creuiſſe in montem magnum, & orbem vniuerſum impleuiſſe: in quo cõminutis regnis aliis vniuerſis, iuxta Danielis interpretationem, [*Dan. 2. Bern. ſerm. 66. in Cant.*] Deus cęli ſuſcitauit regnũ,quod in æternũ non diſſipabitur, & alteri populo non tradetur. Hunc Danielis locũ adducẽs Bernardus contra ſui tẽporis hæreticos: Itaq;,inquit,lapidem de monte abſciſſum ſine manibus,montẽ factum,& implentẽ mundũ,veſtris creditis intruſum antris? De hoc mõte nemo ſe Chriſtianus deturbari patiatur. [*Matth. 4.*] Quòd ſi quis dixerit homini Chriſtiano, ſicut Sathanas olim dixit Chriſto: Si filius Dei es,mitte te deorſum,quamlibet multa diuinæ legis oracula produxerit,non cõmittat vnquã,vt ei parere animum inducat. [*Matth. 24.*] Si quis dixerit: Ecce hic eſt Chriſtus,ecce illic: mõnet nos ipſe Chriſtus,nolite credere. Si dixerint vobis,ecce in deſerto eſt,nolite exire: ecce in penetralibus, nolite credere. Pulchrè hac de re ſcribit [*Aug. contra Fauſtum Manichæũ lib. 13. c. 13.*] Auguſtinus: Nõ audiantur illi,qui ad religionũ ſciſſuras traducunt,dicẽtes: Ecce hic eſt Chriſtus,ecce illic. Partes enim oſtendunt dicẽtes: Ecce hîc,ecce illic. Cùm illa ciuitas ſuper montẽ ſit: quẽ montẽ? niſi eũ,qui ſecundũ Prophetiã Danielis,ex paruulo lapide creuit,& factus eſt mons magnus,ita vt impleret vniuerſum orbẽ. Nec illi audiãtur,qui nomine ſecretæ & apocryphæ veritatis,& hominũ paucitatis dicunt. Ecce in cubiculis,ecce in deſerto,quia non poteſt abſcondi ciuitas ſuper montem cõſtituta,quia ſedes gloriæ exaltata eſt ſanctificatio noſtra. Ex quibus Auguſtini verbis apparet,quod faciũt noſtri tẽporis hęretici,feciſſe quoq; Manichęos,vt de paucitate ſuorum gloriarentur. Quod apertius etiã indicat in libris, quos ſcripſit contra aduerſariũ legis,& Prophetarũ. Paucitatem,inquit,hominũ in ſuo errore cõmendat,quia videlicet paucorũ eſt ſapientiã,quod omnibus hæreticis aduerſariis Eccleſiæ catholicæ,quæ per omnes terras copioſa fertilitate diffunditur,in ſua cuiuſq; propria vanitate cõmune eſt. Omnes enim de paucitate gloriantur, & ſeducere ſi poſſent multitudinem quærunt. Iulianus quoq; Pelagij diſcipulus cum pleraq; dixiſſet de inuidia, quam ſuos ſuſtinere pro veritate iactaret,& de paucitate velut prudentium, quibus eos placere gauderet: Obiter illi reſpondens Auguſtinus: Hæc,inquit,& veterum, & nouorum omnium vox eſt hæreticorũ, ipſa conſuetudine iam ſordidata,atq; protrita. [*Lib. 2. cap. 8. con. Parm. Aug. lib. 8. cont. Creſcon. cap. 66.*] Idem Donatiſtæ quoq; fecerunt, quẽadmodum apud Optatũ videre licet: de quibus Auguſtinus ita ſcribit. Nec eos audiamus,qui ſanctam Eccleſiam, quæ vna catholica eſt negant per orbẽ eſſe diffuſam,ſed in ſola Aphrica,hoc eſt, in parte Donati pollere arbitrantur. Ita ſurdi aduerſus Prophetã dicentem: Dabo tibi gentes hæreditatẽ tuam,& poſſeſſionẽ tuã terminos terræ. Creſconius quoq; dicebat: In paucis frequenter eſt veritas. Errare multorũ eſt. Periiſſe de cætero mundo dicebant Eccleſiam,& in parte Donati in ſola Aphrica remanſiſſe,quod etiã exemplis probabant Enoch vnum inter omnes homines placuiſſe Deo. Noe cũ coniuge & nuribus & filiis ſolos in arca ſeruatos: Loth ſolum cum [*Cap. 12.*] filiabus de Sodomis liberatũ, & alia eiuſmodi quæ recenſet Auguſtinus in libro de vnitate Eccleſiæ, inter quæ duas etiam tribus recenſebat,quæ ſolæ remanſerant apud filium Salomonis, cùm aliæ decẽ ipſius ſeruo ſe tradidiſſent. Sic inquiebant, vt nunc totus mundus apoſtatauit: nos autẽ tanquam duæ illæ tribus in [*Cap. 7. Auguſt. de agone Chriſtiano. c. 29. Hieronymus.*] templo Dei,hoc eſt,in Eccleſia permanſimus. Sic autẽ eos alloquitur Auguſtinus. Quid eſt hæretici,quod de paucitate gloriamini,ſi propterea dominus noſter Ieſus Chriſtus traditus eſt ad mortẽ,vt hęreditate multos poſſideret? Neq; diſſimilibus verbis vſus fuit ante Auguſt. Hieronymus. Qui cũ Luciferiani dicerẽt,vniuerſum mundũ eſſe diaboli,& factũ de Eccleſia lupanar,non ſine cauſa Chriſtũ fuiſſe mortuũ dicit, nec ob Sardorum tantum maſtrucã Dei filium deſcendiſſe. Ac aliquot chartis interiectis. Si Eccleſiam non habet, inquit,Chriſtus,aut ſi in Sardinia tantũ habet: pauper factus eſt. En ſi Britannias, Gallias,Orientem,Indorum populos,& totũ ſemel mundum poſſidet Sathanas,quomodo ad angulum vniuerſæ terræ crucis tro- [*Lib. 5. cap. 10.*] phæa collata ſunt. De Arrianis quoq; ſcribit Socrates. Quòd cũ illis multitudo populi adhęreret,de multitudine gloriabantur. Cùm autem a ſe multos ad Eccleſiã deficere viderent, illud ex Euangelio proferebant. Multi ſunt vocati,pauci verò electi. Quamobrem nihil eſt,quòd de paucitate ſua glorientur hæretici,nec eſt quòd dicant: Ecce in cubiculis,ecce in deſerto Chriſtus eſt. Non eſt caput,niſi in corpore ſuo: non eſt Chri- [*In 24. cap. Mat.*] ſtus niſi in ſua ſancta catholica Eccleſia. Præclarè dixit Hieronymus: Stultum eſt eum paruo loco uel abſcõdito quærere,qui totius mundi lumen eſt. Eccleſia porrò catholica ibi eſt,vbi eſt fides catholica. Fides autẽ catholica ea eſt,quæ per orbem vniuerſum iuxta Chriſti præceptum eadem ſemper annunciatur: nec vel tẽpore,vel locis vnquam variatur: à qua ſi quis diſſentiat, is catholicus non eſt, quòd ſingularem quandam opinionem,non vnam communem omnium fidem amplecti videtur.

Quomodo dignoſci poſſit Catholicus, exemplis illuſtratur.

CAP. XXIII.

QVONIAM verò ſicut Eccleſia,ſic fides etiam catholica dicitur,& homo catholicus: quo magis dignoſcere catholicum à ſingulari ſiue ſchiſmatico aut hæretico liceat, exemplis id planum facere conabimur.

Dicit aliquis, abſoluta neceſſitate euenire omnia: non eſſe liberum, ſed ſeruũ hominis arbitrium, non eſt catholicus. Quid ita? quia doctrinam hanc non recipit Eccleſia catholica. Cuius primus auctor cùm fuiſſe videatur Simon Magus, à Petro Apoſtolo legitur eſſe confutatus, ſicut à ſucceſſore ipſius Clemente memoriæ proditum eſt. Simoné poſteà ſequuti fuerunt in hac hæreſi pertinaciter tuenda Marcion, & Manichęus: à Tertulliano, & Auguſtino: Petrus Habailardus ab Anſelmo, Bernardo, & Thoma confutati: Ioannes Vicleff in Conſtantienſi primùm, deinde & in Baſilienſi Concilio condemnatus. Ab iis maioribus prodierũt, qui noſtro hoc æuo Euangelici, quàm Chriſtiani dici malunt. Ac rectè quidem: Hoc enim Euangelium, ſi modò tam impiam, tamq; abſurdam doctrinam, tam præclaro nomine dici fas eſt, è denſiſſimis, vt glorientur, tenebris erutum, atq; in lucem prolatum, non à Chriſto, non à quoquam Apoſtolorum, ſed à Simone Mago ſibi per manus traditum acceperunt.

Arbitrium ſeru[um] & non liberum. Clemen lib. 3. re[...] cogn. epiſt. 1 ...

Euangelici noſt[ri] temporis.

Dicit aliquis: Chriſtianos omnes eſſe ſacerdotes, æquè mulierem, aut puerum, ut Papam abſoluere, non eſt catholicus. Quid ita? Quia doctrinam hanc non recipit Eccleſia catholica. Vetus eſt hæreſis hæc Quintilianorum, apud quos Epiſcoporum & Sacerdotum officio fœminæ fungebantur, ſicut auctores ſunt Epiphanius, & Auguſtinus. Quem errorem ſequuti ſunt ante trecentos triginta annos pauperes de Lugduno, qui & Valdenſes vocantur: centum verò & octoginta poſt annis Ioannes Vicleff hanc hæreſim ſopitam reſuſcitauit. Atque ij ſunt Apoſtoli, à quibus hoc Euangelium ad noſtri temporis Pſeudoeuangelicos manauit. Hæreſim hanc ſuo quoque tempore fuiſſe Tertullianus indicat in libro de præſcriptionibus contra hæreticos.

Omnes eſſe ſacer[dotes], dotes, & fœmin[as] & puerum eorum offi[ci]o fungi. Hære. 49. Hære. 27.

Dicit aliquis: Fidem ſolam ad ſalutẽ ſufficere, neq; prodeſſe quicquam opera: non eſt catholicus. Quid ita? Quia hanc doctrinam non recipit Eccleſia catholica. Sumpſit error hic origenem ex Pauli ſcriptis malè intellectis, ipſo adhuc Paulo ſuperſtite, ſicut indicare nonnihil videtur Petrus. Quæ res, vt Auguſtinus teſtatur, adegiſſe videtur Iacobum ad epiſtolam ſuam ſcribendam. Poſteà, ſicut idem tradidit, per Eunomiũ quendam error hic fuit renouatus: quem ipſe refellit in libro, quem inſcripſit de fide & operibus.

Fides ſine operi[bus]. 2. Pet. vltimo. Auguſt. de hæreſi[bus], hæreſi. 54. De fide & oper[i]bus, cap. 14.

Dicit aliquis: Omnia opera eſſe æqualia, neq; ieiunium vllius, neq; virginitatẽ eſſe meriti maioris, quàm coniugium: eſſe virginitati pares nuptias: non eſt catholicus. Quid ita? Quia non recipit doctrinam hanc Eccleſia catholica, quę profecta eſt ab auctore Iouiniano, qui cùm eſſet Monachus, ſicut apud Auguſtinum legimus, relicto monachatu, velut canis ad vomitum eſt reuerſus: cuius errore ſeductæ ſanctæ virgines, irritam facientes primam fidem, nupſerunt. Quem duobus libris iugulauit Hieronymus.

Virginitatis mer[i]tum. Auguſt. lib. 3. d[e] peccatorum mer[i]tis, & remiſſion[e] cap. 7. 2. Pet. 2. 1. Timoth. 5.

Dicit aliquis: Non eſſe ſanctos inuocandos, nec haberi reliquiis eorum honorem oportere: non eſt catholicus. Quid ita? Quia non recipit doctrinam hanc Eccleſia catholica, cuius primus auctor fuiſſe videtur Euſtathius, in Concilio Gangrenſi damnatus, quem ſequutus eſt poſteà Vigilantius, per Hieronymum erroris conuictus.

Sanctorum inu[o]catio, & reliqu[iæ].

Dicit aliquis: Miſſam non eſſe ſacrificiũ: non eſt catholicus. Quid ita? Quia doctrinam hanc non recipit Eccleſia catholica. Fuit error hic impius Petrobruſſianorum, quos ante quadringentos annos confutauit, vir doctus & pius, Petrus venerabilis Abbas Cluniacenſis.

Miſſa ſacrifici[um].

Dicit aliquis: In ieiunando neque ciborum delectum, neque dierum diſcrimen vllum habendum eſſe, quouis tempore cibos quoslibet, etiam ſi ſecùs Eccleſiæ conſtitutionibus cautum ſit, rectè ſumi: non eſſe pro mortuis Deum orandum, aut Mediatoris ſacrificium offerendum: non eſt catholicus. Quid ita? Quia doctrinam hanc non recipit Eccleſia catholica, quæ videtur auctores habuiſſe Iouinianum, & Aerium, ſicut Philaſter, Epiphanius, Hieronymus, Auguſtinus teſtantur, ante mille ducentos propè annos hæreſeos damnatos.

Ciborum ac die[rum] delectus. Pro mortuis or[an]dum. Epipha. hære. 5[...] Lib. de hæreſib. Hæreſi 53.

Dicit aliquis: Chriſti & Sanctorum eius imaginibus non modò nullum habendum honorem, verumetiam è templis eas eiiciendas eſſe: non eſt catholicus. Quid ita? Quia doctrinam hanc non recipit Eccleſia catholica. Hęc hæreſis totis à Chriſto nato ſeptem ſeculis nullas egiſſe radices videtur. Etſi Patriarcha Conſtantinopolitanus Tarrhaſius (quemadmodum ex actis Nicęnæ ſecundæ Synodi, quæ fuit ſeptima vniuerſalis, cognoſcere licet) Manichæos, Marcioniſtas, & eos, qui Chriſti naturas cõfundebant, quorum Princeps Fullo fuit, imagines reſpuiſſe narrat. Prætereà Xeneam quendam Hieropolitanum prius Epiſcopum, quàm eſſet Chriſto per baptiſmum initiatus, & Seuerum hæreticum. Porrò Xeneæ, ſiue Xenaiæ tribuit hoc Elogium Euagrius, quòd verè vir fuerit à Deo alienus. Nicephorus verò & ante eum Georgius Cedrenus, cuius Annales nuper in lucem prodierunt, peridoneum ſathanæ miniſtrum & impietatis mancipium vocat. Primus, inquit, Xenaias. O audacem animum, & os impudens, qui vocem illam euomuit, Chriſti & eorum, qui illi placuerunt, imagines venerandas non eſſe. Floruit autem Xenaias hic ſub Anaſtaſio Imperatore, poſt annum Chriſti 500. Ioannes verò Monachus Vicarius Orientalium Epiſcoporum, in eadem ſeptima Synodo primum auctorem huius hæreſeos eſſe vult quendam Sarantapechim, quem officinam diabolorum appellat, hominum præſtigiatorem, & veneficum, & Eccleſiæ Dei hoſtem implacabilem: qui quo tẽpore vixerit, non ſatis conſtat. Eodem autem ſeculo quo Xenaias, fuiſſe videtur Serenus quoque Maſilienſis Epiſcopus, verùm plus quàm 80. annis interiectis: quem grauiter à Gregorio primo reprehenſum eſſe legimus, quòd imagines confregerit. Quamuis autem primus ex Imperatoribus idem fecerit Philipicus, qui non ſolùm è templis eas eiicere, verùm & ſextam Synodum œcumenicam ex omni hominum memoria tollere conatus eſt, primum tamen huius hæreſeos auctorem Theoſterictus eſſe vult Leonem Iſaurum, qui propterea vocatus etiam eſt Iconomachus, atque Theomachus, quem hoc nomine tribus libris grauiter inſectatus eſt Ioannes Damaſcenus: quibus tam piè, tam doctè, tam disertè cultum imaginum defendit, vix vt quicquam ea de re ſcribi melius potuerit. Quòd autem hic Imperator imagines deiici, abradi, cõteri, com-

Imagines ſanct[o]rum honorand[æ]. Euagr. lib. 3. c. 3[...] Act. 5. Gregor. lib. 7. epi. 109. l. 9. e[...] Theoſt. in vita [...] ctra.

buri iuſſit, fecit in duorum Iudæorum gratiam, & fecit reclamante Patriarcha Germano, viro non minus doctrina, quàm vitę ſanctimonia celebri: quem etiam libidini ſuæ reſiſtentem loco mouit, ac ſua dignitate priuauit. Quod facinus minimè ſibi ferendum duxit Gregorius Pontifex. Itaq; cùm tres anni nondum interceſſiſſent, Concilium Romæ congregauit, ad quod cùm Epiſcopi propè 1000. conueniſſent: imaginum veneratio comprobata. Leo autem Imperator, & communione fidelium, & Imperio priuatus eſt: quodque per ſummam iniuriam Germano Patriarchæ fecerat, idem ipſe optimo iure paſſus eſt. Huic autem ſcelesto patri multò ſucceſſit ſceleſtior filius Conſtantinus, non ſine cauſa Copronimus appellatus. Hunc Theodorus, quem Græci Studitam vocant, malitiæ domicilium, & multorum capitum draconem appellat. Hunc ingenti crudelitate præditum Venerem coluiſſe, dæmones inuocaſſe, nocturna ſacra, in quibus pueros mactabat feciſſe. Paulus Diaconus, Zonaras, & Suidas, Georgius Cedrenus, & alij nonnulli memoriæ prodiderunt. Is igitur talis cùm eſſet, & Romæ Synodum à Gregorio tertio congregatam, ingenti Patrum numero venerationem imaginum approbaſſe cognouiſſet. Congregauit ipſe quoq; Conſtantinopoli Synodum, quam ſeptimam Oecumenicam dici voluit, in qua quod Principi placuit, legis vigorem obtinuit. Eiectis igitur ex templis imaginibus, interdictum eſt omnibus, ne quis eas venerari deinceps auderet. Quod eius decretum cùm poſteà Conſtantinopolitanus Patriarcha ſibi diſplicere non obſcurè tuliſſet: primùm in exilium eſt miſſus, deinde cùm fuiſſet reuocatus, alapis cæſus, aſino impoſitus, in ludis Circenſibus circunductus, conſputus, puluere conſperſus, ad extremum capite truncatus eſt. Oecumenicum quoq; profeſſorem in ſchola Conſtantinopolitana, cum 12. collegis in ædibus Regiis nocturn ſubiectis ignibus idem tyrannus comburi fecit. Adeò libera fuit illa Synodus, quam noſtri quoq; temporis hæretici ſeptimam œcumenicam fuiſſe volunt; cùm tamen & à tyranno coacta, tyrannicéq; geſta fuerit, & in ea nullus Romani Pontificis Legatus adfuerit. Quin & ab aliis catholicis ſoliis (libet enim vti Georgij Cedrini verbis) nimirum Alexãdria, Antiochia, & Ieroſolyma nemo præſens aderat. Indixit autem Romæ Stephanus Papa paulò poſt Conciliũ, ad quod cùm frequentes Patres vocati veniſſent, Synodus illa Conſtantinopolitana, quæ ſe dici volebat œcumenicam, tanquam execrabilis & pernitioſa fuit abrogata, ſimul vt reſtituerentur imagines vnanimi Patrũ conſenſu decretum eſt. Cuius etiam ſucceſſor Adrianus Pontifex iterum Niceæ ſub Conſtantino Copronino filio, & Irene matre eius verè Concilium œcumenicum conuocauit. Sic enim de eo ſcribunt Patres in eo congregati, Spiritus ſancti inſpiratione in hoc ipſum conuenientes, eiuſdem cooperatione omnes in idem conſenſimus: Oriens, inquam, Occidens, Septentrio, & Meridies, in vnam vnionem, vt ita dicam, cõuenimus. Vbi conuenerunt Patriarchæ, ſi minus per ſe, ſaltem per Legatos ſuos, vbi totus Oriens, Occidẽs, Septentrio, Meridies, congregatus eſt: quis ibi dubitet œcumenicum Concilium fuiſſe: cùm præſertim etiã octaua Synodus habita Conſtantinopoli, & Florentina, & Anaſtaſius, & Photius, in libro quem de ſeptem œcumenicis Conciliis conſcripſit, & Paulus Diaconus, & Iuo & Gratianus, & Nicephorus, & alij multi, eã pro œcumenica agnoſcant. Contra quam tamen editus eſt liber quidam ſub Caroli Magni nomine, anno 1549. cùm tamen nihil minus Carolus Magnus cogitauerit, quàm vt Synodum illam oppugnatam vellet. Nam quòd Synodum etiam Francoforti Carolo Magno imperante congregatam aiunt, in qua ſeptima Synodus fuerit abrogata: de ſeptima Synodo rectè poteſt intelligi, quæ fuit habita ſub Conſtantino Copronino: non autem ea, quæ ſub Conſtantino, & Irene, quæ non Cõſtantinopoli, ſed Niceæ habita fuit. Aimoinus certè de geſtis Francorum ſcribens diſertis verbis Synodum, quæ ante paucos annos Conſtantinopoli congregata fuerat, & ab ipſis non ſeptima, verumetiam vniuerſalis appellata, in totum ab omnibus abdicatam fuiſſe ſcribit. Et conſtat quatuor annis poſt libellum hunc æditum à Romano Pontifice Imperatorem ſalutatum, & inauguratum eſſe. Præſtitiſſet autem hoc beneficium illi Pontifex, ſi in eundem Iconoclaſtarum errorem incidiſſet, propter quem à Græcis ad Germanos Imperium tranſlatum fuit? Clamat autem res ipſa falſum eſſe, quod ab iſtis aſſeritur. Nunquàm enim ante noſtrũ hoc ſeculum in Germania deiectas fuiſſe imagines conſtat, quod proculdubiò factum fuiſſet, ſi tale quod volunt iſti, Concilium in Germania celebratum fuiſſet. Itaq; rebus ipſis etiam & factis mendacium hoc ipſorum apertiſſimè confutatur. Scripſit autẽ Adrianus Papa libellum quendam ad Carolum Magnum, quo liber ille confutatur. Fuit alia quoq; Synodus habita ſub eodem Adriano Pontifice Francoforti, quo tempore Carolus Imperator Magnus regnabat, vbi ſimiliter Pſeudoſynodus illa ſeptima Conſtantinopolitana tanquã adulterina reiecta, quin & vſus imaginum eſt approbatus. De quarum cultu tres etiam extant Aurelianenſis Epiſcopi Ionæ libri, quibus ita iubente Ludouico Pio, qui Caroli Magni fuit filius, impia Claudij Thaurinenſis contra cultum imaginum ſcripta piè, doctéq; confutauit. Totis itaq; 100. & paulò plus annis, poſt annum à nato Chriſto 700. de imaginibus magnæ fuerunt contentiones, quæ tamen ſeculis poſterioribus repreſſæ ſunt: præterquàm quòd hac ætate noſtra, & quibus in locis Valdenſis hæreſis ante annos plus minus 500. vigebat, in eas alicubi ſæuiri cœptum eſt. Cùm itaq; tot Synodorum decretis Iconoclaſtarum hæreſis iugulata ſit, præcipuè verò ſecundæ Nicęnæ, quam œcumenicam fuiſſe nemo ſanus dubitat. Quiſquis diuerſum ab ea ſentit, quæ Catholicam Eccleſiam repræſentabat, Catholicus dici non poteſt.

Paul. lib. 21. Zonaras lib. 1. Suid. in ſuo Lexico.

Act. 7. Epiſt. 2.

Anaſt. in praf. 8. Synodi. Paul. l. 21. ſen. l. 4. cap. 130. Gratian. diſt. 16. cap. 6. Nicepho. cap. 8. Tom. 20.

Lib. 4. cap. 85.

Dicit aliquis: Vxores ducendas eſſe Sacerdotibus: non eſt catholicus. Quid ita? Quia doctrinam hanc non recipit Eccleſia catholica, quæ cum Paulo dicit: Si quis contentioſus eſſe velit, nos conſuetudinẽ hanc non habemus. Hæc hæreſis ad auctorem Iouinianum referri poteſt. Quamuis Epiphanius eam ad Nicolaum, qui fuit Apoſtolorum temporibus, referre videatur: Nunquam in Eccleſia catholica fuit ſacerdotibus licitum vxores ducere, quamuis fas aliquando fuerit, quas duxiſſent ante ſacerdotium, deinceps retinere. Sed alio loco fortaſſis ea de re fuſius dicemus.

Sacerdotum coniugia. 1. Corinth. 11. Hæres. 35.

Verùm quid eſt neceſſe ſingulos hæreticorum errores, quos pridem ſopitos, videmus hoc tempore reſuſcitatos

Catholicus quis.

ſuſcitatos, enumerando recenſere? Vno verbo rem omnem complecti licet. Quiſquis œcumenico Concilio legitimè congregato non credit, neq; decretis eius paret, ſed ſuum iudicium totius orbis iudicio præfert, non catholicus, verùm ſingularis eſt: hoc eſt, ſchiſmaticus & hæreticus. Rectè enim à diuo Bernardo dictum eſt, quòd omnibus vna intentio ſemper fuit hæreticis, captare gloriam de ſingularitate ſcientię. Quod ante Bernardum quoque ſeculis aliquot his verbis è Gregorio ſcriptum legimus. Communem ſcientiam habere refugiunt, ne cæteris æquales æſtimentur: occulta & noua ſemper exquirunt, quæ dum alij neſciunt, apud imperitorum mentes ipſi de ſcientiæ ſingularitate gloriantur. Atque ideò niſi quòd ipſi ſentiunt, rectum putant nihil. Catholicus, ſicut antè dictum eſt, idem eſt, quod vniuerſalis. Nam quod vniuerſis probatur, in eo facilè acquieſcit. Qui verò de ſingularitate ſcientiæ captat gloriam, exiſtimans ſe eſſe aliquid, cùm nihil ſit: atque inflatus ſenſu carnis ſuæ, & non tenens caput, ex quo totum corpus per nexus & côiunctiones ſubminiſtratum, & conſtructum creſcit in augmentum Dei: non quod vniuerſis, verùm quod ſibi ſoli placet, id ſolùm recipit: omnes deſipere, ſe ſolùm ſapere perſuaſum habet: atque ita quoniam ſegregat ſemetipſum ab vniuerſitate, neq; rectum eſſe quicquam putat, niſi quod ipſe intelligit, ſingularis eſt, hæreticus eſt, ſchiſmaticus eſt: non eſt catholicus, neq; pertinet ad Eccleſiam catholicam, verùm ad ſathanæ ſynagogam. Nihil autem poteſt hac ſingularitate Eccleſiæ Dei eſſe pernicioſius: quod etiam Propheta indicat, cùm de vinea Domini, quæ eſt Eccleſia eius, loquitur, quòd ſingularis ferus depaſtus eſt eam. Quem locum enarrans Auguſtinus: Singularis ait, quia ſuperbus. Hoc enim dicit omnis ſuperbus: Ego ſum, ego ſum, & nemo: ſicut etiam apud Iſaiam ſcriptum legimus: Sapientia tua, & ſcientia tua, deceperunt te, & dixiſti in corde tuo: ego ſum, & præter me non eſt amplius. Libet hîc ex Vincentio Lyrinenſi Catholici definitionem adſcribere: Ille eſt verus & germanus Catholicus, qui veritatem Dei, qui Eccleſiam, qui Chriſti corpus diligit, qui diuinæ religioni, qui catholicæ fidei nil præponit. Non hominis cuiuſpiam auctoritatem, non amorem, non ingenium, non eloquentiam, non Philoſophiam: ſed hæc cuncta deſpiciens, & in fide fixus ſtabilis permanens quicquid vniuerſaliter Eccleſiam catholicam tenuiſſe cognouerit, id ſolùm ſibi tenendum, credendumq; decernit. Quicquid ab aliquo deinceps vno præter omnes, vel contra omnes ſanctos, nouum & inauditum ſubinduci ſenſerit, id non ad religionem, ſed ad tentationem potius intelligat pertinere.

Singularis ſchiſmaticus, & hæreticus eſt.
Bernard. in cant. Serm. 65.
Iren lib. 3. cap. 2.
Hieron. in ca. 19. Eſaia.
Greg. li. 4. moral. cap. 18.
Galat. 6.
Galat. 2.
Singularitate nihil pernicioſius Eccleſia.
Pſal. 79.
Iſaia 47.

Quòd Concilium Oecumenicum Eccleſiam catholicam repræſentat.

CAP. XXIIII.

NEQVE verò dubitare debet quiſquam Chriſtianus, quin Concilium Oecumenicum legitimè congregatum Eccleſiam catholicam repræſentet. Quamobrem quod ab illo ſtatuitur, ab Eccleſia ſancta catholica ſtatuitur. Quod etiam Auguſtinus indicat, cùm plenarij côcilij ſententiam totius Eccleſiæ conſenſionem vocat. Et ante eum Athanaſius: Ea, inquit, cauſa fuit, cur vniuerſus orbis in concilium coiret. Vniuerſum orbem vocat trecentos decem & octo Patres in concilio Nicæno congregatos. Et in octaua Synodo, quæ quarta fuit Conſtantinopolitana, Bahanis Photium ſic alloquutus legitur: Loquere domine Photi, totus mundus hîc eſt. Totum mundum vocauit Synodum œcumenicam.

Concilium generale Eccleſiam catholicam repræſentat.
Aug. lib. 1. c. 18 de bap. par. cont. Donatiſt. In epi. de ſynodis Arimini, & Seleuciæ congregatis.
Actione 5.

Quoniam igitur Eccleſia Spiritu ſancto regitur, in his, quæ pertinent ad fidem, errare nullo modo poteſt. Qui itaque non credit œcumenico concilio, qui non acquieſcit in eo, quod ab illo definitum eſt, ſed in dubium reuocare conatur, denuoq; diſceptari vult de his, quæ ſemel illius iudicio terminata, recteque conſtituta ſunt, non credit ſanctam Eccleſiam catholicam: Spiritui ſancto per os illius loquenti repugnat: atque ideò catholicus, aut Chriſtianus dici non meretur: ſed habendus eſt, iuxta Chriſti præceptum, tanquam ethnicus & publicanus. Præclarè Leo Pontifex: Quæ patefacta ſunt quærere, quæ perfecta ſunt retractare, & quæ ſunt definita conuellere, quid aliud eſt, quàm de adeptis gratiam non referre? & ad interdictæ arboris cibum improbos appetitus mortiferæ cupiditatis extendere? Quamobrem non ſunt audiendi, qui denuò de his referri volunt, de quibus decreta conciliorum interceſſerunt. Quid enim? Superiorum conciliorum actis reſciſſis, an non ingens diſciplinæ, religionis, & inſtitutorum perturbatio, neq; mediocris rerum diuinarum, & humanarum omnium eſſet confuſio ſequutura? Quid fide noſtra incertius? quid inſtitutis mutabilius? quid Eccleſiæ ſtatu futurum eſſet perturbatius? Quis tandem quærendi? quis diſputandi finis eſſet expectandus?

Concilij generalis decretis qui non credit, non credit Eccleſiam catholicam.
Matth. 18.
Leo epiſt 78.
A conciliis definita, non eſſe reuocanda in dubium.

Exoptatur Concilium ab omnibus. Quis autem erit eius vſus? ſi poſteaquàm decretum in eo quicquam fuerit, poſt aliquod temporis interuallum de eo, quod ſemel eſt decretum, diſputare, atque illud reſcindere, vel ſaltem in dubium reuocare licebit? Quid aliud hoc fuerit, quàm efficere, vt ſemper fluctuent hominum conſcientiæ, ſi nihil pro certo & indubitato habuerint? vt poſſit Paulinum illud dici: Semper diſcêtes, & nunquam ad ſcientiam veritatis peruenientes. Poſtulabatur hoc priſcis etiam temporibus ab Arrianis, vt quibus de rebus Nicænæ Synodi decretum interceſſerat, de his denuò diſceptare liceret: verùm decretum eſt à piis, ſufficere debere Nicænæ Synodi decreta: nec in illis quicquam deinceps curioſe diuexandum eſſe. Cumque nouam quandam ſcripturam de fide (quam nunc vocant confeſſionem) Valens & Vrſatius produxiſſent: iuſſit Synodus, & aliarum hæreſum, & Nicæni quoque concilij expoſitionem legi: vt aliis hæreſibus damnatis, Nicænis decretis conſentirent: & in poſterum nemo de iſtis conquereretur, aut Synodũ efflagitaret, ſed præteritis contentus eſſet. Abſurdum enim eſſe, quaſi iam primùm credere incipientes talia conſcribere, & præcedentium temporum traditionem traducere, qua vſi tam ipſi, quàm maiores, Eccleſiis præfuiſſent. In Chalcedonenſi verò concilio non permiſſum eſt itidem in decreta Nicænæ Synodi inquiri:

2. Timoth. 3.
Socrat. lib 2. cap. 20. eccle. hiſt.
Zozom. li. 4. c. 17.

quin clamauit ſancta Synodus: Si quis retractat, anathema ſit. Si quis ſuper iſta inquirit, anathema ſit. Maledictus qui addit. Maledictus qui auſert. Maledictus qui innouat. Ibidem cùm eſſet propoſita Leonis epiſtola, nihil aliud quæſitum eſt, quàm illud: Num expoſitionibus trecentorum octodecim ſanctorum Patrum, & centum quinquaginta apud Conſtantinopolim, & in Epheſino Concilio à ſanctiſſimo Epiſcopo Cyrillo expoſitæ fidei concordaret. Cumq; omnes Epiſcopi concordare dixiſſent, ita ſtatim recepta eſt, vt qui contrà ſentirent, pro hereticis haberentur. Hoc eſt, quod ab Athanaſio quoq; ſcriptum legimus: Quæ nunc à tot ac talibus Epiſcopis probata ſunt ac decreta, clareq; demõſtrata, ſuperuacaneum eſſe denouò reuocare in iudicium, nemo non confitebitur: ne ſi nunc quoq; examinentur, & denuò iudicentur; ac rurſus examinentur, atq; iterum, in infinitum exeat iſta curioſitas. Leo quoq; Pontifex: Quotieſcunq; diuina gratia adminiſtrante, illos qui foris ſunt, fonte doctrinæ aut ſubmergimus aut purgamus, in nullo ab illis, quas ſpiritus ſancti diuinitas in Chalcedonenſi Concilio protulit, fidei regulis recedentes, inter vtrunque hoſtem nouellæ perfidiæ ſermonem noſtrum cum omni cautela libremus: non iam, quod abſit, tanquam de dubiis differentes, ſed auctoritate ſua, quæ benè definita ſunt, adſtruentes. Et iterum: Prænoſcat, inquit, pietas veſtra venerabilis Imperator, hos quos ſpondeo dirigendos, non ad confligendum cum hoſtibus fidei, nec ad certandum contra illos, à ſede Apoſtolica profecturos: quia de rebus & apud Nicæam, & apud Chalcedonam ſicut Deo placuit definitis, nullum audemus inire tractatum, tanquam dubia & infirma ſint, quæ tanta per Spiritum ſanctum fixit auctoritas.

Athan. Apol. 2.

Leo Epiſt. 63.

Idem epiſt. 78.

Extat Valentiniani Imperatoris, ſimul & ipſius collegæ Martiani edictum, in quo decreta Synodi Chalcedonenſis rata ab omnibus haberi volunt: vbi his verbis vtuntur: Ceſſet igitur iam prophana contentio. Nam verè impius, atque ſacrilegus eſt, qui poſt tot ſacerdotum ſententiam, opinioni ſuæ aliquid tractandum relinquit. Extremæ quippè dementiæ eſt, in medio & perſpicuo die commentitium lumen inquirere. Quiſquis enim poſt veritatem repertam aliquid vlterius diſcutit, mendacium quærit. Nemo itaque vel clericus, vel militaris, vel alterius cuiuslibet conditionis de fide Chriſtiana publicè turbis adunatis, & aduenientibus tractare conetur in poſterum, ex hoc tumultus & perfidiæ occaſionem requirens. Nam iniuriam facit iudicio religioſiſſimæ Synodi, ſi quis ſemel iudicata ac rectè diſpoſita reuoluere, & publicè diſputare contendit, cùm ea, quę nunc de fide Chriſtiana ſtatuta ſunt, iuxta apoſtolicas expoſitiones, & ſtatuta ſanctorum Patrum trecentorum decem & octo, & centum quinquaginta, definita eſſe noſcuntur. Nam in contemptores huius legis pœna non deerit, quia non ſolùm contra fidem benè compoſitam veniunt, ſed etiam cum Iudæis & Paganis ex huiuſmodi certamine prophanant veneranda myſteria. Quibus verbis etiam ad Palladium ſcribens Martianus vſus fuiſſe videtur, ſicut in codicem Iuſtiniani relatum eſſe legimus.

Chalce ſyn. actione 3.
Non diſputandum de iis, quæ ſemel ſtatuta ſunt.

Eſt & aliud edictum Martiani ad Conſtantinopolitanos, vbi dicit: Admonuimus vniuerſos, vt de religione diſputare deſinerent: quoniam vnus & alter tanta ſecreta inuenire non poteſt, maximè cum ſummo labore & ampliſſimis orationibus tot venerabiles Sacerdotes, niſi Deo, vt credendum eſt, auctore, ad indaginem veritatis non potuerint peruenire. Leonem quoque Pontificem ſequutus Gelaſius: Patres, inquit, noſtri catholici, docti Pontifices in vnaquaque hæreſi: quolibet tempore ſuſcitata, quicquid pro fide, pro veritate, pro communione catholica, atq; Apoſtolica ſecundum ſcripturarum tramitem, prædicationemq; maiorum, facta ſemel congregatione ſanxerunt: inconuulſum voluerunt deinceps, firmumq; conſtare: nec in eadem hac cauſa denuò, quæ præfixa fuerant, retractari qualibet recentiori præſumptione permiſerunt, ſapientiſſimè prouidentes: quoniam ſi decreta ſalubriter, cuiquam liceret iterare, nullum prorſus contra ſingulos errores ſtabile perſiſteret Eccleſiæ conſtitutum, ac ſemper iiſdem furoribus recidiuis omnis integra definitio turbaretur. Neq; diſſimilia leguntur apud Symmachum ad clerum Dardanię, & apud ſucceſſorem eius Hormiſdam ad Epiphanium ſcribentem. Quos ſequutus Gregorius, quatuor Concilia, quæ ſuam ætatem præceſſerant, ſicuti ſancti Euangelij quatuor libros ſe ſuſcipere, & venerari fatetur, quorũ fidei ſi quis addere vel adimere aliquid prę ſumpſerit, eũ anathemate ferit. Cunctas, inquit, perſonas, quas illa reſpuunt, reſpuo: quas venerantur, amplector. Quia dum vniuerſali ſunt conſenſu conſtituta, ſe & non illa deſtruit, quiſquis præſumit aut ſoluere, quos ligant: aut ligare, quos ſoluunt. Quod ante Gregorium feciſſe quoque Theodoſium Cœnobiarcham, auctor eſt Symeon Metaphraſtes. Cùm enim ſuggeſtum is conſcendiſſet, in quo ſolent legere Sacerdotes. Si quis, inquit, quatuor ſanctas Synodus non tanti eſſe æſtimat, quanti quatuor Euangelia, ſit anathema. In quam ſententiam ab Agathone quoq; nonnulla ſcripta ſunt ad Conſtantinum Imperatorem, ſicut in actione quarta ſextæ Synodi Conſtantinopolitanæ legitur.

Gelaſius in epiſt. ad Epiſcopos Dardaniæ.

Gregor. in regiſtro lib. 1. cap. 24. & lib. 2. cap. 49 & lib. 3. cap 33.
Quàm non liceat ſit diſputare de iis, quæ ſemel in Conciliis ſunt decreta, vide 2. epiſto. cõtra fundamentum Baſileenſ.
In vita eius, quæ habetur 5. tomo Lippomani.

Verum iſti putant, quod de Dialecticis ſuis & Rhetoricis, quodq; de locis communibus faciunt: vt quotannis propè ſcripta ſua mutent, idem in tam ſerio fidei catholicæ negotio facere licere. Sed alia eſt catholicæ, alia ſingularis & priuatæ fidei ratio. In illa eſt conſtans & perpetua voluntas: in hac & ritus, & doctrina mutatur in annos, ac modò non in dies ſingulos ſicut ſcriptum eſt: Stultus vt luna mutatur. De Regis hominis decreto, poſteaquam ſemel pronunciatum eſt, diſputare fas nõ eſt, ſed ei parere neceſſe eſt: & fas erit de Spiritus ſancti decreto per os Eccleſiæ loquentis diſceptare, atque illud in dubium reuocare? Abſit à piorum cordibus hæc tam impia cogitatio. Libet autem etiam eius ea de re ſententiam adſcribere, qui fuit noſtri temporis hæreſeon architectus. Is Pſalmum 82. enarrans. Legimus, inquit, quid ſancti Patres in Concilio Nicæno fecerint, ſimul vt Arrianorum doctrinam legi audiuerunt, exhibilarunt eam vnanimiter, neque dignati ſunt eam audire, nec paſſi ſunt, vt eam defenderent, ſed condemnarunt eos e veſtigio abſque vlla diſputatione, tanquam manifeſtos blaſphematores. Moſes etiam in ſua lege præcepit, vt tales falſi doctores lapidentur. Ad eundem modum, & hic non eſt multum diſputandum, ſed inauditi, atque inaudita cauſa condemnandi ſunt tales manifeſti blaſphematores. Sicut etiam præcipit Paulus ad Titum 3. Debere hæ-

Lutherus.

Deut. 13.

Titum. 3.

reticum

reticum vitari poſt vnam atque alteram admonitionem. Et Timotheo prohibet contentiones & diſputationes, quæ nihil aliud efficiunt, quàm quòd auditores perturbant. Nam tales communes articuli totius Chriſtianitatis, ſunt iam ſatis auditi, declarati & concluſi, ſcripto & confeſſione totius communis Chriſtianitatis: ſunt multis miraculis confirmati, ſunt multo ſanguine ſanctorum martyrum conſignati, ſunt omnium doctorum libris defenſi, neque deinceps vllius indigent magiſterio aut artificio. Deinde verò angularium prædicatorum nequitia eſt cohibenda: qui non vocati, neque miſſi, repunt in domos, & venenum ſuum effundunt, priuſquam Parochi aut Magiſtratus reſciſcere poſſint. Hi ſunt fures & latrones, de quibus loquitur apud Ioannem Chriſtus, qui in alienas Eccleſias irruunt, & alienum officium ſibi vſurpât, quod eis non commiſſum, ſed prohibitum eſt. Hactenus Lutherus.

Prædicatores angulares.

Sed ſcriptum eſt, aiunt, ab Auguſtino, etiam ipſa plenaria Concilia, ſæpè priora poſterioribus emendari. Scriptum eſt: ſed non eo ſenſu, quaſi quòd ſemel in cauſa fidei ſtatutum eſt in vno aliquo plenario Concilio, id in altero retractari poſteà liceat. Vel vnum Concilium aliquod plenarium legitimè congregatum proferatur, in quo prioribus plenarijs Concilijs itidem legitimè congregatis, contrarium ſit aliquid conſtitutum in his quæ ad fidem pertinent: proferri proculdubio nullum poterit. Nam ſi quis vel Ariminenſe, vel Syrmienſe, vel Antiochenum, vel Epheſinum ſecundum, aut ſi quæ fuerunt alia eiuſdem generis Concilia congregata protulerit, quandoquidem auctoritate Romani Pontificis vel congregata, vel comprobata iuxta canones Nicæni Concilij non ſunt, legitimè congregata Concilia nequaquam dici poſſunt, ſed conuenticula potius & conciliabula. Eſt quidem ita, quòd in his quæ facti ſunt, fieri poteſt, vt fallatur aliquando plenarium Concilium, non autem in his, quæ fidei. Quò reſpexiſſe Auguſtinum, cùm diceret, plenaria Concilia priora, poſterioribus emendari, vel ea, quæ ſtatim ſequuntur verba, planum faciunt. Subiungit enim eueſtigiò: cum aliquo experimento rerum aperitur, quod clauſum erat, & cognoſcitur quod latebat. Quamobrem in his, quæ ſunt iuris poſitiui, quæ vel ad externum aliquem ritum, vel ad eccleſiaſticam pertinent diſciplinam, quoniam pro perſonarum, locorum, & temporum circunſtantia, mutationem aliquando requirunt, fit nonnunquam, vt priora Concilia poſterioribus emendentur: quòd quædam ſuperioribus ſeculis quadrare poterant, quæ poſterioribus minimè conuenire, vel ipſa magiſtra rerum experientia compertum eſt. Itaque cùm longè ſint omnium vetuſtiſſimi canones, qui vocantur Apoſtolorum, quoniam tamen in eorum pleriſque nimio plus inerat ſeueritatis, quàm poſteriora ſecula ferre poſſe videbantur: factum eſt, vt poſterioribus Concilijs emendarentur, mitigarenturque. Eſt canon Apoſtolicus: deponi debere presbyterum fornicantem: quem in Concilio Gangrenſi, ſicut à Gratiano citatur, legimus emendatum, pœnamq; mitigatam: Sic in Concilio Niceno conſtitutum fuit, vt Alexandrinus Patriarcha proximum à Romano Pontifice locum teneret: cui non ita multo poſt in Conſtantinopolitana Synodo prælatus eſt Conſtantinopolitanus. Adeò verùm eſt, quod Iſidori, Gregorij, Hieronymiq; productis ſententijs oſtendit Gratianus, in pleriſque decernendis cauſam, locum, tempus, perſonas conſiderari oportere: quæ quoniam perpetua non ſunt, fit vt in eiuſmodi, etiam plenariorum conciliorum decreta nonnunquam priora poſterioribus emendentur, quæ tamen in his, quæ pertinent ad fidem, fixa & immobilia eſſe oportet, ac ſempiterno tempore duratura.

Lib. 2. contra Donatiſtas, cap. 3.

Concilia priora à poſterioribus quomodo corrigantur.

Can. 75. diſt 82. cap. presbyter.
Cap. 6.
Cap. 5.

Diſt. 29. cap. 1.

Neque verò propterea Concilium œcumenicum non repræſentat Eccleſiam catholicam, quòd non omnes è vulgo ad illud conuocantur, eique interſunt. Nam nec fieri id vlla ratione poteſt: etſi maximè fieri poſſet, quid tamen aliud turba, quàm turbationem eſſet allatura? Præclarè dictum eſt à Ioanne Chryſoſtomo, quòd multitudo eſt mater ſeditionis & contumaciæ, paucitas verò magiſtra diſciplinæ. Neque ſine cauſa multitudo bellua multorum capitum à quodam Poeta vocatur. Patres liberorum ſuorum ſaluti & tranquillitati proſpicere tenentur: Patrum autem locum in Eccleſia tenent Epiſcopi. Satis itaque ſemper fuit exiſtimatum, ſi quos oportet de ſalute liberorum eſſe ſolicitos, ad quos ea cura propriè pertinet, hi ex vniuerſo orbe Chriſtiano ad Concilium eſſent conuocati. Cùm de ſeculi rebus agitur, cumque de his, quæ ad ſecularem rempublicam pertinent, habetur conſultatio, fieri videmus, vt non omnes accerſantur vndique, quòd ea res magis ad excitandum tumultum, quàm ad aliquid ex vſu reipublicæ ſtatuendum pertineret. Sed conueniunt Senatores, Optimates, ac Primarij terræ cuiuſque viri: qui poſteaquam conuenerunt, regnum vniuerſum aut reſpublica conueniſſe dicitur, & quæ fiunt in eiuſmodi conuentu conſtitutiones, regni conſtitutiones vocantur. Sic Leo Magnus, canonum Nicææ habitorum decreta, quò trecenti tantùm decem & octo conuenerant Epiſcopi, à totius mundi Sacerdotibus dicit eſſe conſtituta. Et alio loco canones illos Spiritu Dei conditos, & totius mundi reuerentia ſcribit eſſe conſecratos. Quò magis autem intelligi queat, ita ſe rem habere, manifeſtum id è ſcripturis faciemus. Poſt deſcriptam illam magnifici templi à Salomone fabricationem, dicit ſcriptura: Tum congregati ſunt omnes maiores natu Iſrael ad Regem Salomonem in Hieruſalem, vt deferrent arcam fœderis Domini de ciuitate Dauid. Ac paulò pòſt: Conuertitque Rex faciem ſuam, & benedixit omni Eccleſiæ. Omnis enim Eccleſia Iſrael ſtabat. Omni Eccleſiæ benedictum: omnem Eccleſiam Iſrael ſtetiſſe dicit: cùm anteà maiores natu tantùm Principes tribuum, & Duces familiarum commemoraſſet. Quid aliud his verbis indicans, quàm quòd illi repræſentabant omnem Eccleſiam? Nam reliquus ferè cœtus omnis, à primarijs pendere conſueuit. Apoſtolorum temporibus Concilium Hyeroſolymis legimus eſſe celebratum, quod Lucas deſcribens: Conuenerunt, inquit, Apoſtoli, & ſeniores, qui Græcè presbyteri vocantur, videre de verbo hoc. Conuenerunt, ait, non fœminæ, non iuuenes, non laici, ſed Apoſtoli & Presbyteri. Mox inducit Petrum loquentem: quem rectè ſcribit Hieronymus, Principem in eo Concilio lati decreti fuiſſe. Poſt cuius orationem, tacuit, inquit, omnis multitudo: & audiebant Barnabam ac Paulum narrantes, quanta Deus fecit ſigna

Concilia generalia repræſentant vniuerſam Eccleſiam.
Chryſ. Hom. 1. in Matth. operis imperfecti.

Leo epiſt. 24. & 26.

3. Regum. 8.

Actor. 15.

Hieronſ. in epiſt. ad Auguſt.

C & prodigia

& prodigia in gentibus per eos. Et poſtquam tacuerunt reſpondit Iacobus, &c. Hi ſunt omnes, quos dixiſſe ſententiam ſcribit Lucas: Petrus primo loco, tum Barnabas, Paulus, Iacobus. Omnis, inquit, reliqua multitudo tacuit. Quod verò ſubiungitur: Tum placuit Apoſtolis & ſenioribus, cum omni Eccleſia: nequaquam ex eo colligi rectè poteſt, præter Apoſtolos quenquam alium dixiſſe ſententiam, cum diſertè ſcripſerit Lucas, multitudinem omnem tacuiſſe. Quoniam verò Apoſtolorum decreto libenter pro eo vt debuit, paruit omnis multitudo, nec ab eo diſſentire ſibi quiſquam fas eſſe putauit, quod fuit ab Apoſtolis decretum: omnibus placuiſſe, omnes in eo ſcribitur acquieuiſſe, & omnium nomine epiſtola mittitur.

Placuit Apoſtolis & ſenioribus, &c.

Neque verò neceſſe eſt hac de re multa verba facere. Quotquot habita ſunt deinceps Concilia, non ab alijs, quàm Epiſcopis habita eſſe, qui libros Conciliorum legerit, cognoſcet. Itaque & Auguſtinus vocat non ſemel Concilia Epiſcoporum: ante quem Papa Marcellus, Synodum vniuerſalem, Synodum Epiſcoporum nominauit. Leo quoque Papa frequenter in epiſtolis ſuis vocat Epiſcopale Concilium. Itidem & Flauianus in epiſtola ad Theodoſium, quæ eſt inter epiſtolas Leonis nona. Et Ruffinus nunc Epiſcopale, nunc Epiſcoporum Concilium vocat. Extat epiſtola Pulcheriæ Auguſtæ inter præambulares epiſtolas in Synodum Chalcedonenſem, qua monet Bythiniæ Strategum, vt Clericos, Monachos, laicos, quos nulla ratio ad Concilium vocat, omnino de ciuitate, deque locis ipſis vbi Concilium haberetur, expelleret. Si quis autem propterea edictum hoc putat auctoritatem non habere, quòd à fœmina profectum eſt, is, ſi fortè ignorat, diſcat, hanc Deo dicatam virginem, cùm ad fratrem eius Theodoſium recens ablactatum orbis terrarum imperium eſſet deuolutum, & fratris, & imperij procuratricem à Deo fuiſſe conſtitutam, cumque de ipſius ſententia Martianus fuiſſet mortuo fratre, Imperator deſignatus, imperij nihilominus conſortem fuiſſe, ac vnà cum illo Chalcedonenſi Concilio interfuiſſe. De qua ſcribit Sozomenus, quòd nondum quintumdecimum ætatis annum egreſſa, ſupra ætatem ſapientiſſimum ac diuinum ſpiritum accepit: eiuſque ſtudio & ſapientia perfectum eſſe narrat, vt ſuis temporibus hæreſes non obtinerent. Quam & Leo Pontifex ille, quem ter ſanctum & œcumenicum Patriarcham, ſancta Synodus Chalcedonenſis appellauit, ſcriptis ad eam epiſtolis aliquot, magnis effert laudibus: Quam Gregorius quoque Nyſſenus oratione ſua celebrat, qua vitam illius deſcribit. Quin & in octaua Synodo cùm pro more laudare vellent Eudoxiam Auguſtam, vocauerunt eam nouam Iudith, nouam Helenam, nouam Pulcheriã. Adeò celebre fuit Pulcheriæ nomen etiam ſexcentis pòſt annis, quàm fuiſſet mortua. Sed & in actis Concilij Chalcedonenſis ſemel & iterum has voces emiſſas legimus: Synodus Epiſcoporum eſt, non Clericorum: ſuperfluos foras mitte: vt quod à Pulcheria præceptum, id auctoritate Synodi confirmatum eſſe videamus. Ibidem etiam ſcriptum reperimus, quòd cùm ad Martinum Archimandritam directa fuiſſet chartula, vt ſubſcriberet, non acquieuerit, dicens: Non eſt meum ſubſcribere: Epiſcoporum tantùm eſt. Auxentius autem Abbas, cùm eſſet ad eandem Synodum inuitatus, ne venire quidem ad eam voluit, dicens: Non eſt Monachorum docere, ſed potius doceri: hoc verò ijs ſolis conuenit, qui ſunt honorati Pontificatu. Vidit hoc Theodoſius Imperator, qui ſanctæ Synodo ſcribens Epheſinæ primæ: Illicitum eſt, inquit, eum, qui non ſit ex ordine ſanctorum Epiſcoporum, Eccleſiaſticis immiſceri tractatibus. Et in epiſtola ad Cyrillum, quæ habetur in operum eius Tomo quarto. Nos ſanè non patiemur, inquit, vt ſimul & vrbes & Eccleſiæ turbentur: neque vt inexcuſſa nobis ſit ea doctrina, cui diiudicãdæ præfici oportet eos, qui circunquaque Sacerdotio præſident, & per quos in ſententia veritatis firmiores ſumus, & poſthac erimus. Vidit & Valentinianus, qui cùm per Epiſcopum Hypatianum verbis Epiſcoporum per Helleſpontum & Bythiniam agẽtium, fuiſſet rogatus, vt ipſis ad corrigendum dogma conuenire permitteret, ſic eum reſpondiſſe narrat Sozomenus: Mihi qui in ſorte ſum plebis, fas non eſt talia curioſius perſcrutari: Sacerdotes, quibus iſta curæ ſunt, inter ſeipſos quocunque loco voluerint, conueniant. Ac rectè quidem Valentinianus. Nam ſicut legimus in Actis Apoſt. ſolos Epiſcopos poſuit Deus regere Eccleſiam ſuam: illis dictum eſt: Paſcite, qui in vobis eſt, gregem. Et per Hieremiã Dominus, Dabo, inquit, paſtores, qui paſcant vos ſcientia & doctrina. Et ad Timotheum ac Titum ſcribẽs Apoſtolus, quem Epiſcopum, eundem & doctorem eſſe vult. Paſtorum eſt, gregis curam habere paſcendo, iubendoque ducere: Ouium eſt diſcendo & obtemperando ſequi.

Concilia Epiſcoporum ſunt.
Aug. epiſt. 119. cap. 19. & 150. cont. Donaſt. poſt collationẽ. cap. 13. Et de bapt. citra Donaſt. lib. 6. c. 25. Et in breuiculo collationum dici tertia.
Auguſt. epiſt. 94. & 119. & epiſt. 52. & lib. 2. contra Iulianum.
Marcel. epiſt. 1.
Leo epiſt. 153. 26. 27. 88. 93. 53. 82. 91.
Sozo. lib. 9. cap. 1. eccleſ. hiſt.
Actione 1.
Symeon Metaphraſtes in vita illius.
Fidei tractatio eſt epiſcoporum.
Epiſt. 4.
Sozomen. lib. 6. cap. 7. eccl. hiſt.
Actuum. 10.
1. Petri. 5.
Hierem. cap. 3.
Timoth. 3.
Titum. 3.
Paſtorũ regere, & ouiũ obedire.

Sed neſcis, dicit quidam ex ouibus paſtores eſſe ſolere? Scio. Verùm & illud ſcio priuſquam id ſint aſſequutæ, priuſquam legitimè ſint ad hoc munus vocatæ, paſtorum eis officio fungi non licere, cùm ſcriptum ſit. Nec quiſquam ſibi ſumat honorem, ſed qui vocatur à Deo, tanquam Aaron. Expectent igitur dum vocentur, dum paſtores fiant, neque ſe prius, quàm factæ fuerint, ad munus paſtorum ingerant. Quamobrem ſemper hoc à ſancta catholica Eccleſia fuit obſeruatum, vt ad iudicãdum de his, quæ ad fidem catholicam, ſanamq; doctrinam pertinerent, non admitterentur niſi catholici Epiſcopi, etiamſi ad concilium communicandum ex ordine quoq; Sacerdotum viri doctrina excellentes adhiberi conſueuerunt.

Hebr. 5.

Quòd autem Reges & Imperatores Concilijs interfuiſſe quandoque legimus, non ob eam rem adfuiſſe credendi ſunt, vt aliquid ipſi ſtatuerent de rebus ad fidem pertinentibus, vtque ſibi earum cognitionem aut iudicium vſurparent, verùm vt auctoritatem, vnitatem, & concordiam Concilij tuerentur: & quæ ſalubriter eſſent in eo conſtituta, ea vt ſeruarentur ab omnibus, prouiderent. Sed hic Varemundus, & hi qui ſunt in eadem hæreſi, Nicolai Pontificis auctoritatem nobis obiiciunt, cuius verba Gratianus in eum librum retulit, quem ipſe decretorum inſcripſit: ex quibus probare conantur, etiam laicis vel ſententiæ dicendæ, vel iudicandi de controuerſiis cõcedi poteſtatem oportere. Quid autem? an non rectè de iſtis dicere poſſumus, quod in eadem illa epiſtola ſcriptũ à Gelaſio profert idem Nicolaus: Nobis, inquit, opponũt Canones,

Imperatorum & Regum officium in concilijs.
Gratianus 96. diſt. vbi nam.
In epiſt. ad Fauſtum Magiſtrum.

nones,dum neſciunt quid loquantur. Niſi fortè ſcire quid loquantur exiſtimandi ſunt,qui ipſi tela contra ſe miniſtrant, qui pro ſua ſententia tuenda, teſtimonium ex illa Nicolai Pontificis epiſtola producunt,in qua nihil aliud per Pontificem agitur, quàm quod etiam Imperatoris Theodoſij ſcripto, cuius paulò antè meminimus,prolato,tractatibus eccleſiaſticis eos immiſcere ſe, qui non ſint ex ordine ſanctorum Epiſcoporum, illicitum eſſe docetur. Quæ namq; res alia cauſam Nicolao dedit eius epiſtolæ conſcribendæ? quàm quòd Michael Imperator Conſtantinopolitanus ad votum ſecularium, quorum numeroſa millia collegerat,congregato Concilio Præſularem cathedram aſcendit,& aduerſus Ignatium Patriarcham Conſtantinopolitanum Sacerdotalis officium arripuit miniſterij: quem de ſede ſua deiecit, & in eius locum Photium quendam ſuffecit,qui poſteà per Adrianum, Nicolai ſucceſſorem,congregata etiam Synodo Conſtantinopoli, quæ dicitur octaua, legitimè depoſitus,& in ſedem ſuam Ignatius reſtitutus eſt. Hunc igitur Michaelem alloquitur Pontifex his verbis: Dicite,quæſumus, vbi legiſtis, Imperatores anteceſſores veſtros in ſynodalibus conuentibus interfuiſſe: niſi fortè in quibus de fide tractatum eſt,quę vniuerſalis eſt,quæ omnium cōmunis eſt, quę non ſolùm ad Clericos, verumetiam ad laicos, & ad omnes omninò pertinet Chriſtianos? Quid aliud hæc verba ſibi volunt,niſi quòd quoties de Domini Sacerdotibus erat iudicium,nemo Imperatorum Synodo interfuerit,cui nec Valentinianus Auguſtus intereſſe voluiſſe in eadem epiſtola cōmemoratur, cùm Sixto Pontifici quædam crimina fuiſſent obiecta: ſed ſurgens à Concilio, dedit in arbitrio Sixti Epiſcopi,vt iudicaret iudicium ſuum: cùm autem de fide tractatum eſt, Imperatores nonnunquam interfuiſſe? Nunquid autem quoniam interfuerunt, ideò ſtatim,quod proprium munus eſt Epiſcoporum,ſententias dixerunt? de fidei controuerſiis iudicauerunt? Minimè gentium: Verùm ad hoc tantum interfuerunt, vt pacem, tranquillitatem, & concordiam tuerentur,quodq; de ſententia Patrum in Concilio ſtatutū eſſet, id firmum & ratum eſſe iuberent,edictiſq; propoſitis, inuiolatè ab omnibus obſeruari præciperent.

Verùm vniuerſalis eſt,inquit Nicolaus, fides, communis eſt omnium, non ſolùm ad Clericos, verùm & ad laicos, & ad omnes omninò pertinet Chriſtianos. Quid igitur ex eo colligis? Pertinet ad omnes fides, ergo pertinet ad omnes iudicium de fide? Quin tu eadem ratione colligis, vniuerſalis eſt iuſtitia, communis eſt omnium: quid enim ſunt regna remota iuſtitia, niſi mera latrocinia? pertinet ad omnes vt ius ſuum cuiq; tribuatur, pertinet igitur ad omnes ius dicere? neq; ſoli Reges, aut Principes, aut quibus hæc ab illis eſt man data iuriſdictio, de cauſis ciuilibus, vel criminalibus iudicandi poteſtatem habebunt? Quid eſt hoc aliud, quàm ordinem ex rebus tollere, quàm ſurſum & deorſum omnia miſcere? quàm dum à tyrannide metuis, anarchiam quandam inducere velle? Profertur & alia Gratiani ſententia. Epiſcoporum Concilia ſunt inualida ad definiendum, atq; ita, ſi Diis placet, argumentatur homo Dialecticus: Nihil quod eſt inualidum ad definiendum, eſt Concilium generale: Concilia Epiſcoporum ſunt inualida ad definiendum, Cōcilia igitur Epiſcoporum non ſunt Cōcilia generalia. Quid huic homini facias tam Dialectico? qui tanquam Pſittacus verba profert non intellecta? Scilicet de generalibus Conciliis legitimè cōgregatis ibi loquitur Gratianus? Verba Gratiani ſunt: Epiſcoporum Concilia, vt ex præmiſſis apparet, ſunt inualida ad definiendum, ad conſtituendum, non autem ad corrigendum. Quòd ſi præmiſſa legiſſet hic homo, nunquàm ſententiæ Gratiani contrarium ſyllogiſmum produxiſſet. Quid enim eſt in præmiſſis? Legatur tota diſtinctio, quæ præceſſit, nihil aliud in ea reperietur, quàm quòd Marcelli, Iulij, Damaſi, Gregorij, Pelagij, Symmachi, ſententiis probatur. Concilia Epiſcoporum quæ præſentiam Papæ non habent, aut eius auctoritate congregata non ſunt, ad definiendum & conſtituendum aliquid, nihil roboris habere. Saltem gloſſam legiſſet ſubtilis iſte diſputator, ſi præmiſſa legere non vacabat: de prouincialibus Conciliis loqui Gratianum didiciſſet, quòd in eis nihil generaliter conſtitui poteſt. Quamobrem non contra alios magis hæc verba faciunt, quàm contra eos, qui Nationale Concilium expetunt, in quo de fidei controuerſiis conſtituatur aliquid. Huius generis Concilia planè ſunt inualida, & conuenticula potius, conciliabulaque, quàm Concilia dici merentur. Siquidem fides, quam profitemur, Catholica eſt, & dicitur, nec ad vnam gentem aliquam, ſed ad omnes & vniuerſos pertinet, qui Chriſtiani cenſeri volunt, in quacunque tandem orbis parte ſint conſtituti. Quamobrem ſeorſum aliquid in gente quapiam à reliquo Chriſtiano populo conſtituere velle, quid fuerit aliud, quàm ab Eccleſia, fideque catholica ſe velle ſegregare? Huc itaque reſpexit Gratianus, cùm dixit, Epiſcoporum Concilia ad definiendum eſſe inualida, non quòd non aliquid in illis definiri & conſtitui poſſit, ſed quòd iuxta morem in Eccleſia Dei, iam inde à temporibus Apoſtolorum ſemper obſeruatum, de maioribus cauſis, fidei præſertim, ad ſedem Apoſtolicam, aut ad Concilium œcumenicum illius auctoritate congregatum, referre ſit neceſſe. Scripſit de Vandalica perſequutione tres libros Victor, Auguſtini propemodum æqualis. In eorum altero, crudelem illum tyrannum Hunericum Vandalorum Regem edixiſſe narrat catholicis, vt ad certum diem Carthaginem venirent, de fidei ratione cum ſuis Epiſcopis conflictum inituri. Sed quid ad hæc Eugenius Epiſcopus Catholicorum nomine? Agnoſcat, inquit, Rex, nos diſputationem legis, cum adiutorio Dei nullatenus declinare, vel fugere: ſed ſine vniuerſitatis aſſenſu, nos non debere aſſerendæ fidei noſtræ cauſas aſſumere: debere etiam tranſmarinarum omnium partium, qui nobis ſunt in vna religione, vel communione conſortes, agnoſcere, quòd totius mundi cauſa agitur, non ſpecialis prouinciarum Aphricanarum tantummodò. Cumq; per Obadum Præpoſitum regni ſui dici rex iuſſiſſet. Subde mihi vniuerſum orbem terrarum, vt ſub poteſtatem meam totus mundus redigatur, & facio, ò Eugeni, quod dicis. Reſpondit Eugenius: Quod rationem non habet, dici non debuit: ſic eſt hoc, quomodo ſi dicatur homini, vt per aera feratur & volitet, quod moris non eſt humanæ naturæ. Dixi enim, ſi noſtram fidem, quæ vna & vera eſt, poteſtas regia cognoſcere deſiderat, mittat ad amicos ſuos, ſcribam & ego fratribus meis, vt veniant Coepiſcopi mei,

Fides vniuerſalis.

Diſt.11.cap.1.

Gratianus.

Concilia Epiſcoporum quatenus inualida.

Concilia Nationalia.

Victor de Vandalica perſecu.lib.2.

Eccleſia Romana omnium eccleſiarum caput eſt.

qui vobis nobiſcum communem fidem noſtram valeant demonſtrare, & præcipuè Eccleſia Romana, quæ caput eſt omnium Eccleſiarum. Senſit igitur hoc ipſum Eugenius apud Victorem, quod Gratianus: in vna aliqua prouincia, ſiue natione, de fide, quæ catholica eſt, & ad vniuerſos pertinet, nihil ita conſtitui poſſe, vt ratum ab omnibus haberi ſit neceſſe, niſi fortè ſanctæ ſedis Apoſtolicæ ſubſequuta ſit approbatio. Quamobrem hæc Gratiani ſententia non contra nos facit, ſed cõtra eos potius, à quibus tanto ſtudio Nationale Concilium expeti videmus.

Laici docti an in conciliis locum habeant.
Poteſtas ſpiritualis ſeculari poteſtate eſt ſuperior, & dignior.

Sed inueniuntur inter laicos, dicis, multi doctrinis variis perpolliti, in Theologia etiam exercitatiores quàm ſunt multi Epiſcoporum. Fac ita eſſe, nunquid ideò tollemus ordinem ex rebus? & non illud ſtudebimus potius vt in eligendis Epiſcopis Pauli præſcriptum, Canonumq; decreta ſeruentur? Reperiuntur etiam de populo priuati multi, quibus maior ineſt iuriſprudentia, quàm nonnullis ex his, qui cum poteſtate verſantur, ſiue Regibus, ſiue Principibus, ſiue Iudicibus, ſiue quibuſcunq; tandem aliis, quibus iuris dicendi poteſtas eſt permiſſa: num igitur tu, quia cautus & prudens tibi videris, ac præ cæteris Iuriſconſultus, Regem, aut Principem de ſuo ſolio deturbabis? ac tibi ipſi dicendi iuris auctoritatem à nemine conceſſam vſurpabis? Poteſtne cogitari, vel dici quicquam abſurdius, & ad ſeditionem in populo contra legitimam poteſtatem excitandam aptius? Habet autem, vt ne ſis neſcius, ſuos etiam Principes Eccleſia, de quibus per Prophetam dictum eſt: Conſtitues eos Principes ſuper omnem terram. Hos, inquit Clemens Romanus, Principes vobis, & Reges, præeſſe putate, ac tributa, ſicut Regibus pendite, à vobis enim & ipſos, & familiares ipſorum ali oportet, quemadmodum Samuel præcepit populo de Rege, & Moſes de Sacerdotibus in Leuitico, ſic & nos vobis de Epiſcopis præcipimus. Nam ſi ibi multitudo pro rata portione tantò Regi munera præſtabat, quantò magis & nunc Epiſcopus accipere debet à vobis, quæ ſunt à Deo ſibi conſtituta ad ſuſtentationem ſuam, & eorum qui ſunt cum ipſo Clericorum. Quod ſi verò aliquid etiam huic orationi addi oportet, plus hic accipiat, quàm ille quondam. Nam ille tantùm ea, quæ pertinent ad militiam adminiſtrat, belli, paciſque moderator, ad tuenda corpora. Hic verò Dei Sacerdotium adminiſtrat, corpus, & animam liberans à periculis. Quantò igitur anima à corpore præſtantior, tantò Sacerdotium regno ſublimius. Ligat enim Sacerdotium & ſoluit eos, qui vel pœna, vel venia digni ſunt. Itaque Epiſcopum amare debetis vt patrem, timere vt Regem, honorare vt Dominum. Fructus veſtros, & opera manuum veſtrarum in benedictionem veſtram offerentes illi primitias veſtras, & decimas veſtras, partes veſtras, & munera veſtra dantes ipſi tanquam Sacerdoti Dei, primitias frumenti, vini, olei, fructuum, & omnium quæcunque vnus Deus ſuppeditat vobis, & erit tibi oblatio tua accepta in odorem ſuauitatis Domino Deo tuo. Et benedicet Dominus opera manuum tuarum, & multiplicabit bona terræ tuæ, quandoquidem benedictio ſuper caput largientis. Oportet autem vos noſſe, quòd quamuis liberauerit vos Dominus à ſeruitute vinculorum, quæ fuerunt inducta ſuper vos, & deduxerit vos in locum refrigerij, nec amplius permiſit vos ſacrificare ratione carentia animalia pro peccatis, liberauerit etiam vos illis expiationibus ab hircis emiſſariis, à lauacris continuis, & aſperſionibus: non tamen ab oblationibus vos liberauit, quas debetis Sacerdotibus, neque ab ea, quam debetis egentibus, beneficentia. Dicit enim Dominus vobis: Niſi abundauerit veſtra iuſtitia pluſquàm Scribarum, & Phariſæorum, non intrabitis in regnum cœlorum. Sic autem abundabit iuſtitia veſtra, ſi maiorem curam habueritis Sacerdotum, orphanorum, & viduarum, ſicut ſcriptum eſt: Diſperſit, dedit pauperibus, iuſtitia eius manet in ſecula. Et iterum: Per miſericordiam & fidem purgantur peccata. Et rurſus: Anima benedicta omnis ſimplex. Sic itaque facies tu, ſicut Dominus ordinauit, & dabis Sacerdoti ea, quæ debentur ei, primitias, & decimas, area & torcularia pro peccatis tanquàm meditatori inter Deum & eos, qui purgationis indigent & venia. Te namque dare conuenit, illum autem diſpenſare tanquàm œconomum, & adminiſtratorem Eccleſiaſticarum rerum. Neque verò diſcuties tuum Epiſcopum, nec obſeruabis diſpenſationem illius, quemadmodum in ea ſe gerat, quando, cum quibus, vbi, benè, vel malè, vel conuenienter. Habet enim, Iudicem Deum, qui in eius manus diſpenſationem commiſit, & dignum eum effecit Sacerdotio tanti loci. Hactenus Clemens de principatu Sacerdotum.

Pſal. 44.
Clem. lib. 2. c. 37. 38. 39. conſtitut. Apoſtolic.
Epiſcopis & clericis fructus, & primitiæ ſoluendæ.

Epiſcopi Regibus, & Principib. præferendi.

Cap. 39.

Sacerdotibus quæ dari debent.

Epiſcopus eccleſiaſticarum rerum diſpenſator ex Dei commiſſione.

Principatus autem hic Eccleſiæ, de quo tractat Clemens, tantò eſt omni regno excellentior: ſicut à Chryſoſtomo & Gregorio Nazianzeno in oratione, quam de Hieremiæ dictis, præſente Imperatore habuit: ſcriptum legimus, quantum inter ſpiritum & carnem, inter cœlum & terram, inter diuina, & humana, diſcrimen & interuallum eſſe poteſt. De quo ſcribit etiam Ambroſius: Quòd ſi Regum fulgori ſublimitatem Epiſcopalem compares, & Principum diademati: longè diadema fuerit inferius, quàm ſi plumbi metallum ad auri fulgorem compares. Chryſoſtomus quoque: Maiorem, inquit, eſſe Principatum Sacerdotis, quàm Regis. Propterea Rex caput ſubmittit manui Sacerdotis, & vbiq; in veteri ſcriptura Sacerdotes inungebãt Reges. Enarrans illum Pſalmi locum Auguſtinus: Pro patribus tuis nati ſunt tibi filij. Quid eſt, inquit, pro patribus tuis tibi ſunt nati filij? patres miſſi ſunt Apoſtoli, pro Apoſtolis filij nati ſunt tibi, conſtituti ſunt Epiſcopi. Hodie enim Epiſcopi, qui ſunt per totum mundum, vnde nati ſunt? ipſa Eccleſia patres illos appellat, ipſa illos genuit, & ipſa illos conſtituit in ſedibus patrum. Non ergo te putes deſertam, quia non vides Petrum, non vides Paulum, quia non vides eos, per quos nata es: de prole tua tibi creuit paternitas: pro patribus tuis tibi ſunt nati filij, conſtitues eos Principes ſuper omnem terram. Hæc eſt Eccleſia catholica, filij eius conſtituti ſunt Principes ſuper omnem terram, filij eius conſtituti ſunt pro patribus. Agnoſcant qui præciſi ſunt, veniant ad vnitatem, adducantur ad templum Regis, &c. His igitur Principibus, non his, qui ſibi docti præ cæteris videntur, & ad hoc munus vocati non ſunt, Eccleſias regendi, ligandi, ſoluendi, deq; fidei cauſis cognoſcendi poteſtas eſt conceſſa.

Et de verbis Eſa. Hom. 4.

Amb. de dignita. ſacerd. cap. 2.

Chryſ. lib. 3. de ſacerd.

Pro patribus tuis nati ſunt tibi filij, &c. explicatur.

Imperatoris in octaua ſynodo Conſtantinop. verba.

Sed libet hîc Catholici cuiuſdam Imperatoris verba adſcribere, ex octaua Synodo Conſtantinopolitana, quam in Eccleſiæ noſtræ cathedralis Varmienſis Bibliotheca pulchris characteribus in charta pecorina ſcriptam reperimus. Is, abſoluta iam Synodo, oratione quadam ad omnes, qui tum præſentes aderant, vſus, his tandem verbis laicos alloquitur: De vobis autem laicis, tam qui in dignitatibns, quàm qui abſolutè conuerſamini, quid amplius dicam non habeo, quàm quòd nullo modo vobis licet de eccleſiaſticis cauſis ſermonem mouere, neque penitus reſiſtere integritati Eccleſiæ, & vniuerſali Synodo aduerſari. Hoc enim inueſtigare, & quærere, Patriarcharum, Pontificum, & Sacerdotum eſt, qui regiminis officium ſortiti ſunt, qui ſanctificandi, qui ſoluendi, & ligandi poteſtatem habent, qui eccleſiaſticas ac cœleſtes adepti ſunt claues: non noſtrum qui paſci debemus, qui ſanctificari, qui ligari, vel à ligamento ſolui egemus. Quantæcunq; enim religionis & ſapientiæ laicus exiſtat, vel etiam ſi vniuerſa virtute interius polleat, donec laicus eſt, ouis vocari non deſinet. Rurſusque: Quantumcunque Epiſcopus ſit irreuerentia plenus, & nudus omni virtute, donec Antiſtes eſt, & veritatis verbum rectè prædicauerit, paſtoris nominis & dignitatis damna non patietur. Quæ ergo ratio eſt, in ordine ouium conſtitutis paſtores verborum ſubtilitate diſcutiendi, & ea quæ ſuper nos ſunt quærendi & ambigendi? Oportet ergo nos cum timore & fide ſyncera hos audire, & à facie eorum vereri, cùm ſint miniſtri Domini omnipotentis, & huius formam poſſideant, & nihil amplius, quàm ea, quæ noſtri ordinis ſunt, requirere. Nunc autem vt videmus, adeò multos malitia in inſaniam accendit, vt obliuiſcentes proprij ordinis, & quòd pedes ſint minimè cogitantes, legem ponere velint oculis. Oculos vocare Baſilius videtur Epiſcopos: quos Ambroſius, Baſilium Cæſarienſem auctorem ſecutus, oculorum in Eccleſia fungi ſcribit officio. De quibus etiam in octauo Concilio Toletano legitur, dum ſecundum carnis aſſumptę myſterium Eccleſiæ ſuæ fuerit dignatus caput exiſtere Chriſtus, meritò in membris eius, intentio Epiſcoporum, officia cernitur peragere oculorum. Sic & Auguſtinus ſanctos Apoſtolos vocat oculos. Quantacunq; religione ſit & ſapientia laicus, etiamſi vniuerſa virtute polleat, fas tamen non eſſe cenſet Baſilius illi de eccleſiaſticis cauſis ſermonem mouere, quòd proprium hoc ſit Epiſcopi munus, etiamſi multò ſit is in virtute, ſapientiaque inferior: idque Gregorij, quem Theologum Græci vocant, ſententiam ſequutus, qui in oratioue ſeptima, qua ſe excuſat, cur tam diù, à functione abſtinuerit eccleſiaſtica, ſic populum affatur: Vos oues, nolite paſcere paſtores, neque ſuper terminos eorum eleuemini: ſatis enim vobis eſt, ſi rectè paſcimini: nolite iudicare iudices, nec legem feratis legislatoribus. Deus enim nequaquam Deus eſt ſeditionis & confuſionis, ſed ordinis & pacis. Nemo igitur caput ſit, qui vix manus, aut pes eſſe poſſit, ſiue membrum aliud corporis honorabilius. Sed vnuſquiſque fratres in eo ordine, in quo vocatus eſt, permaneat, licet etiam dignior exiſtat: in illoque magis præſentem amet claritatē, quàm vt eam quam non accepit, quærat. Nemo, qui ſine periculo ſubeſſe poteſt, imperare deſideret: nec ſubiectionis lex ſoluatur, qua tam terreſtria, quàm cœleſtia ſunt colligata: neque dominationem multiplicem ſine dominatione faciamus. Hæc Gregorius. Quæ poſtrema verba ſic habent Græcè, *μηδὲ ποιοῦμεν ἀναρχίαν τὴν πολυαρχίαν.* Quæ ſic Latinè ſignificantius reddere poſſis. Neque committamus, vt dum imperare multos volumus, anarchia quædam efficiatur. Qui plura ſcribit in eandem ſententiam in oratione de moderatione in diſputationibus ſeruanda, quæ eſt in ordine vigeſima tertia.

Epiſcoporum dignitas.

Nota Eccleſiaſticas cauſas laica poteſtate diſcutere, & iudicare non licet.

Oculi Eccleſiæ Epiſcopi. Baſil. cap. 4. Epiſt. 30.

Ambr. de dignitate ſacerdo. c. 6. in Pſal. 37.

In ſua vocatione cuique perſeuerandum.

Epiſcoporum doctrina.

Intereà tamen illud non concedimus, inueniri multos laicos, multis etiam Epiſcopis in Theologia magis exercitatos: Neque enim ſi quis communes alicuius locos legit diligentius, ideò ſtatim in Theologia dici debet exercitatior, quàm Epiſcopus. Ac fieri quidem poteſt, vt reperiatur nonnunquam Epiſcopus minus in ſcripturis verſatus, quàm exigere videtur ea perſona, quam ſuſtinet: num idem propterea de omnibus iudicium eſſe debet? Nulla eſt prouincia, in qua non reperire tamen aliquos liceat, minimè vulgari doctrina præditos. Certè in eo Concilio, quod proximis ſuperioribus annis Tridenti fuit habitum, etſi cœtus ingens fuiſſe dicitur inferioris ordinis virorum, qui doctrina præſtare multum exiſtimarentur: non alij tamen excellere magis viſi ſunt, quàm Epiſcopi, à quibus pleraque ſunt animaduerſa, quæ inferioris ordinis viri docti minimè conſideraſſent. Sed nouum nō eſt, quòd ab hæreticis Epiſcopi catholici prius omnia & facere & pati parati, quàm vt ſcindi Chriſti tunicam inconſutilem permitterent: ſtupidi, bardi, trunci iudicantur. Sic Arrius hæreticus, vir Dialecticarum nugarum non imperitus, in quadam epiſtola, quam hiſtoriæ ſuæ Theodoretus inſeruit, eos Epiſcopos, qui ſententiæ ſuæ ſunt aduerſati, non ineruditos modò, verùm & hæreticos, hæreticus ipſe vocat. Sic de Sabino narrat Socrates, quòd is Nicęnæ Synodi Patres tanquàm ſimplices & idiotas perſtrinxerit, quibus tamen hoc elogium tribuit Euſebius, quòd eorum alij celebres erāt verbo ſapientiæ, alij firmitudine & tolerantia continentiæ, alij medio modo ornati. Semper enim quæ præclara, rara ſunt, neque fieri poteſt, vbi maior eſt aliqua congregatio, vt excellenter omnes docti ſint. Sunt alij mediocres, ſunt & infra mediocritatem conſtituti: qui ſicubi tumor abeſt & arrogantia, quæ ſolet eos ferè comitari, qui ſunt aliqua doctrinæ opinione inflati, doctiorum ſententiam non inuiti ſequuntur. Et certè præſtat in eiuſmodi cœtu eſſe aliquem non doctiſſimum, qui cùm ſe videre minus intelligat, in eorum, quos plus videre perſuaſum habet, ſententia lubens acquieſcit: vt ſit non inter alta ſapientes, verùm humilibus conſentientes: quàm tales multos, quales deſcribit Sapiens: Vidiſtin' hominem, qui ſibi ſapiens eſſe videtur? ſpes eſt de ſtulto, quàm de eo multò maior: Nam qui ſunt pręfracto animo, nihil vt niſi quod ipſi intelligunt, rectum eſſe putent, quamuis ad rem potius quàm ad componenda dogmatum in Eccleſia diſſidia idonei eſſe videātur. Quam in ſententiā etiam à Ioanne Chryſoſtomo ſcriptum legimus: Prętat proba ignoratione detineri, quàm falſa opinione mancipari. Nam qui neſcit, facilè ratione ducitur: qui verò ſcire credit cùm neſciat, non poteſt facilè veritatem ſuſcipere, ſed maiori ſudore opus eſt, vt antequam vera inculcentur, falſa ex animo eius eijciantur. Nam & in charta vbi

Lib. 1. cap. 9.

Soc. lib. 1. cap. 8. Euſ. lib. 3. de vita Conſtantini.

Roma 12.

Prouerb. 26.

Chry. Homil. 76. in Matth.

Ignorare quàm falſa noſſe præſtat.

nihil ſcriptum eſt,facilimè ſcribitur,literis verò plena,non ſimiliter: neceſſe enim eſt priora deleri. Et terra facilius aratro proſcinditur,quæ nihil habet,quàm quæ vepribus eſt referta. Nihil igitur impedit, quominus eſſe Concilia dicantur Epiſcoporum, etiam ſi non ita, vt deberent, in ſacris literis omnes Epiſcopi ſint verſati,cùm præſertim neque fuerit,neque futurum ſit Concilium vllum tam œcumenicum, vt omnes ad illud orbis Chriſtiani totius Epiſcopi conueniant: neque mitti ferè conſueuerunt ex vnaquaque prouincia,niſi de quibus eſt opinio doctrinæ ſingularis.

Conciliis generalibus Imperatores & Reges ſolum interfuerunt, non vt de fidei cauſa ſententias dicant, aut iudicent. 8. Actione 10.

Verùm interfuerunt Imperatores,& Reges Conciliis.Quis negat interfuiſſe? cùm eos etiam noſtro tempore literis Pontificiis ad Concilium inuitari,nemini ſit obſcurum. Quod verò de cauſa fidei iudicauerint, hoc eſt,quod conſtanter negamus. Euoluantur omnia Concilia,quæ à nato Chriſto habita ſunt ad hæc vſq; noſtra tempora, nullum reperietur, in quo ſibi quiſquam Imperatorum de fidei cauſa iudicium arrogauerit. Longum autem eſſet enumerare omnia, præſertim prouincialia, quæ rectè Gratianus ad definiendum, & conſtituendum inualida eſſe docet, de quibus etiam Canonem quendam legimus octauæ Synodi generalis,in quo hęc verba reperiuntur.Illud autem tanquàm peroſum quiddam ab auribus noſtris repulimus, quod à quibuſdam imperitis dicitur, non poſſe Synodum abſque principali præſentia celebrari, cùm nuſquam ſacri Canones conuenire ſeculares Principes in Conciliis ſanxerint, ſed ſolos antiſtites. Vnde nec interfuiſſe illos Synodis,exceptis Conciliis vniuerſalibus inueniemus.Neque enim fas eſt ſeculares Principes ſpectatores fieri rerum,quæ Sacerdotibus Dei nonnunquàm eueniunt.

Conciliis prouincialibus Principibus ſecularibus interesse non licet. Diſtinct. 16.
Concilia œcumenica, & quid in iis actum.

Act. 18.

Cæterùm recenſet idem Gratianus, & ante eum Iuo Carnotenſis, octo Synodos œcumenicas: quarum prima,ſicut à Damaſo ſcriptum legimus,cum Syluestri conſenſu,Nicęæ habita eſt anno à Chriſto nato trecenteſimo triceſimo plus minus:quod etiam indicat epilogus Romanæ Synodi ſub eodē Syluestro habitę: vbi legitur 318. Epiſcopos Syluestri vocatione fuiſſe Nicęæ cōgregatos.Quin & in ſexta Synodo ſcriptū eſt Cōſtantinum,& Syluestrum Nicęę magnam Synodum congregaſſe. In ea Synodo,qui Chriſtum creaturam eſſe aſſerebat,& eiuſdem cum patre ſubſtantiæ negabat, Arrij hæreſis eſt extirpata. Secunda, quinquaginta ſex annis,vel ſi Georgio Cedreno credimus, 60. annis poſt,Conſtantinopoli,per Damaſum cōgregata,quod ex Patrum verbis in Epiſtola quadam ad Damaſum ſcripta colligere licet,vbi ſic loquuntur: Conſtantinopoli, mandato literarum ſuperiori anno à veſtra Reuerentia poſt Concilium Aquilienſe ad ſanctiſſimum Imperatorem Theodoſium miſſarum,ad iter duntaxat Conſtantinopolim vſq; faciundum nos pręparauimus. Quam Epiſtolam legat apud Theodoretum,qui volet,in Eccleſiaſtica hiſtoria. In hac Synodo Macedonius à Damaſo, Petro quoque Alexandrino præſente, ſicut in reſponſo Damaſi apud eundem Theodoretum legere licet,eſt damnatus,qui Spiritum ſanctum eſſe Deum inficiabatur,ſimul & Apolinarius,qui Chriſtum, ipſe demens,eſſe ſine mente blaſphemabat. Tertia, quadraginta annis interiectis, Epheſij, Cœleſtino inſtante Pontifice congregata,quod indicat illa Epiſtola Patrum Epheſi congregatorum ad Cœleſtinum, vbi ſic loquuntur: Tum Eccleſiæ Canonibus, tum Epiſtola Sanctiſſimi Patris noſtri, & collegæ Cœleſtini Epiſcopi Romanæ Eccleſiæ neceſſariò compulſi,idque non ſine crebris lachrimis ad hanc ſeueram ſententiam cōtra Neſtorium pronunciandam venimus: in qua Neſtorius eſt anathemate redditus execrabilis, qui propria ſtultitia ſeductus,alium ante ſecula Deum verbum,alium verò ex Virgine pro noſtra ſalute incarnatum nugatus eſt. Quarta, poſt interuallum annorum triginta Chalcedone, iuſſione Leonis Pontificis congregata. Sic enim ſcribunt ad Leonem Auguſtum Epiſcopi ſecundæ Mediæ: in Chalcedonenſium ciuitate, multi Epiſcopi conuenerunt per iuſſionem Leonis Romani Pontificis, qui verè caput eſt Epiſcoporum. Et ad Martianum Auguſtum ſcribens Leo: Popoſceram, inquit, à glorioſiſſima clementia veſtra, vt Synodum, quam pro reparanda Orientalis Eccleſiæ pace à nobis etiam petitam neceſſariam iudicaſtis, aliquantiſper differri ad tempus oportunum iuberetis: in qua Eutyches vnà cum Dioſcoro, qui duas in vno Chriſto naturas incommutabiliter vnitas negauerat: vnam autem naturam ex duabus fuiſſe compoſitam prodigioſe pronunciauerat,infinitis execrationibus eſt deuotus. Quinta,centum & duobus annis poſt, iterum Conſtantinopoli, inſtante Iuſtino Imperatore per Hormiſdam Papam congregata fuit, ſicut in Pontificali legitur: in qua Origenes, Euagrius, Didymus propter falſa quædam & peregrina dogmata ſunt damnati. Sed Germana quinta Synodus primum in lucem prodiit anno 1567. Nam quæ legitur in prioribus editionibus ſecūdi tomi Conciliorum,non fuiſſe videtur Germana quinta Synodus œcumenica. In hac igitur quinta Germana ſicut etiam à Gregorio ſcriptum legimus; Epiſtola quæ Ibę dicitur, erroris plena reprobatur. Theodorus perſonam mediatoris Dei & hominum in duabus ſubſtantiis ſeparans,ad impietatis perfidiam cecidiſſe conuincitur,& ſcripta Theodoreti,per quæ B.Cyrilli,fides reprehenditur, auſu dementiæ prolata, refutantur. Sexta poſteaquàm centum vigintinouem anni interceſſerunt, tertium Conſtantinopoli: in qua Sergius, Pyrrhus, Petrus, Polychronius, qui vnam tantùm in Chriſto voluntatem,& operationem eſſe contendebant,è cœtu piorum eiecti, & anathemate ſunt percuſſi. Quod idem aliquot annis ante factum fuit à Martino Papa in Concilio Lateranenſi. Septima, ſexaginta poſt annis, iterum Nicęæ,in qua qui demoliti fuerant imagines, & eas idola vocabant, Baſilius, Theodoſius, Siſinius, & alij nonnulli ſunt hæretici pronunciati. Octaua, poſt centum plus minus annorum interuallum, quartum Conſtantinopoli, in qua Photius, qui per vim de ſede ſua deturbato Ignatio Conſtantinopolitano Patriarcha, in locum eius inuaſerat, legitimè de eo deiectus,& tāquam nouus Dioſcorus,& qui cum Iconomachis facere videretur,anathema pronunciatus eſt.

Lib. 5. cap. 9.
Ibidem cap. 10.

Vide Euagrium lib. 1. cap. 4.
Hæretici in conciliis generalib. dānati.

Leo. Epi. 43.

Lib. 1. Epiſt. 24.

In conciliis fuerūt Imperatores.

Conſtantini Imperatoris in conciliis modeſtia.

Interfuit Nicænæ Synodo Conſtantinus Imperator, ſed quomodo interfuit? Cùm paucis poſtremus omnium ingreſſus, poſita modica quadam ſede, non prius conſedit, quàm annuiſſent Epiſcopi: cumque de concordia, & pace pleraque diſſeruiſſet, diligentiorem dogmatum inquiſitionem ipſorum ſententię per-

miſit,

Euſeb. lib. 3. de vita Conſtant. ni. Soc. lib. 1. cap. 8. Theod. lib. 1. c. 7. Zozom. lib. 2. c. 27.

untur, ſicut in hiſtoriis ſuis Euſebius, Socrates, Theodoretus, memoriæ prodiderunt. Itaque trecentos decem & octo Epiſcopos in eo Concilio ſubſcripſiſſe legimus, Conſtantinum ſubſcripſiſſe non legimus. Quin illud de eo tradit Zozomenus, quòd cùm ipſi fidei ſcripturam artificioſè conſtructam Arrius obtuliſſet, arbitratus fuit Imperator eum conformia cum illis ſentire, de quibus in Nicæna Synodo conuenerat: quo nomine gauiſus quidem eſt, verùm tantùm ipſe ſibi non permiſit, vt eos ad communionem reciperet, priuſquam cauſa ab illis, penes quos erat poteſtas, ſicut Eccleſiæ norma poſtulat, & diiudicaretur, & diligenter examinaretur. Mittit igitur ad Epiſcopos Hieroſolymis tum temporis congregatos. Ex quibus verbis manifeſtè conſtat, quòd ſecundum Eccleſiæ legem de rebus fidei non licebat aliis cognoſcere: præter Epiſcopos.

Theodoſius.

Ad concilium legatus Theodoſii cur miſſus.

Interfuit Conſtantinopolitanæ Synodo Theodoſius. Nunquid ſubſcripſit? Solos Epiſcopos centum quinquaginta ſubſcripſiſſe legimus. Tertiæ Synodo, quæ fuit Epheſi habita, ducentorum Epiſcoporum, non quidem interfuit Imperator, ſed miſit loco ſuo Candidianum. Scribit autem ipſe ad Synodum, qua cum poteſtate miſerit, his verbis: Deputatus eſt, inquit, Candidianus magnificentiſſimus comes ſtrenuorum domeſticorum tranſire vſque ad ſanctiſſimam Synodum veſtram, & in nullo quidem, quæ faciendæ ſunt de piis dogmatibus quæſtiones communicare: Illicitum namque eſt eum, qui non ſit ex ordine ſanctiſſimorum Epiſcoporum, Eccleſiaſticis immiſceri tractatibus. Ac miſerat idem ad eam, quæ iterum fuit Epheſi congregata, Synodum, quæ tamen inter approbatas non numeratur, Elpidium Comitem, & Eulogium Tribunum, non vt de cauſa fidei iudicarent, ſed valentes, inquit, noſtris iuſſionibus miniſtrare de his, quæ in Epheſo à ſancta Synodo fuerint conſtituta, & nullum fieri tumultum permittere: Sed & ſi quem videritis conturbationibus & tumultui ſtudentem ad læſionem ſanctæ fidei, hunc cuſtodiæ mancipate. In quam ſententiam etiam ad Proclum Aſiæ Proconſulem ſcripta eiuſdem Imperatoris extat epiſtola.

Actione 1. Synodi Chalcedonenſis.

Martianus. Cap. 3.

Interfuit Chalcedonenſi Martianus, ſed à legatis Leonis Papæ petitus: vt ſui præſentiam præſtaret Concilio: quòd ipſo abſente, ſe ad Concilium non occurſuros dicerent, ſicut in Breuiario ſuo teſtatur Liberatus. Quinam autem ad rem interfuit? Narrat hoc ipſe dicens: Ad confirmandam fidem, non ad oſtendendam virtutem, vt nunc per hanc ſanctam Synodum depoſita nebula, quæ nunc in his paucis annis ex prauitate quorundam, & auaritia viſa eſt exoriri, ſemper ſeruentur quæ ſtatuta ſunt. Sexcentos triginta Epiſcopos ſubſcripſiſſe legimus, Martianum ſubſcripſiſſe non legimus. In quinta, quæ eſt Conſtantinopolitana ſecunda, non interfuit quidem Imperator ipſe: verùm Theodorum Sileuciarum cum literis miſit ad Synodum ſcriptis, quæ, poſteaquàm lectæ fuerunt per Stephanum Epiſcopum Raphiæ, dixerunt Epiſcopi: Theodorus vir magnificus exeat, cùm ſatisfecit piiſſimi Imperatoris iuſſioni. Soli centum ſexaginta quinque Epiſcopi, & ſententias dixerunt, & ſubſcripſerunt, in hunc modum: Eutychius miſericordia Dei Epiſcopus Conſtantinopoleos, decreui, & ſubſcripſi. Qua forma etiam ſubſcripſerunt omnes alij, Vigilius Pontifex præſens tunc aderat Conſtantinopoli. Sed quamuis & à Patribus, & ab Imperatore fuerit inuitatus, nec ipſe tamen venit, nec miſit ſuo nomine quenquam. Nihilominus recitatæ ſunt epiſtolæ quædam Vigilij ad Ruſticum, & Sebaſtianum, & ad Valentinianum, & Aurelianum Epiſcopos, quarum auctoritatem ſe ſecutos Patres oſtenderunt in his condemnandis, quos anathema pronunciauerant, vt ne quid præter ſententiam eius feciſſe viderentur. Scribit autem Photius in eo libro, quem de Conciliis edidit, quòd quamuis ad ſacri cœtus prouentus Vigilius promptus non eſſet, cōmunem patrum fidem libello comprobauit.

Conſtantinus. In conciliis iudices de fidei cauſa non iudicant, & cur interſint.

In ſexta, quæ fuit Conſtantinopolitana tertia, & Imperator Conſtantinus interfuit, & multi cum eo viri illuſtres, qui etiam glorioſiſſimi iudices vocantur, itidem vt in Chalcedonenſi Synodo fuerant vocati. Sed nec Imperator, nec quiſquam eorum, qui vocantur iudices, hoc ſibi arrogauit, vt de fidei cauſa iudicaret. Sicut autem in Chalcedonenſi, ita in hac ſexta Synodo Conſtantinopolitana non aliam ob rem & Imperatorem, & iudices iſtos interfuiſſe liquet, quàm vt ordine omnia agi procurarent, ne quid per vim, aut per tumultum fieret, vt libera cuique poteſtas dicendi daretur. Si quid per vim, aut tumultum factum eſſet, de eo cognoſcerent, ac de ſontibus pœnas debitas ſumerent. Atque ad hanc, non ad aliam rem iudices conſtituti fuiſſe videntur, quod ex actis vtriuſque Synodi, & quartæ Chalcedonenſis, & ſextæ Conſtantinopolitanæ videre licet. Quid enim aliud ibi iudices, aut etiam Imperator ipſe, quàm legi preces, quæ acta eſſent recitari, authentica monumenta proferri, ad obiecta reſponderi, ſi qui cupiebant audiri, eos intromitti mandabant: vociferationes prohibebant, ſi qua vis illata, ſi quid per tumultum factum eſſet, cognoſcebant: vbi de fide agebatur, Synodo iudicium permittebant. Quod vel illa verba indicant in actione prima Chalcedonenſi, vbi iudices & Senatus dixerunt. Dicat ſancta Synodus, ſi canonicis epiſtolis ſanctæ memoriæ Cyrilli conſonat interloquutio Euſtathij reuerendi Epiſcopi. Et in octaua actione iidem iudices. Omnis iam dubitatio de Theodoreto reuerendo eſt ſoluta, quippè & Neſtorium coram nobis anathematizauit, & à ſanctiſſimo Leone ſuſceptus eſt, & definitionem fidei ſuſcepit, & epiſtolæ ſanctiſſimi Leonis ſubſcripſit. Deeſt igitur vt ſententia à Deo amabilitate veſtra proferatur, vt Eccleſiam ſuam recipiat, ſicut & ſanctiſſimus Leo iudicauit. Qui ſententia per Epiſcopos lata, dixerunt iudices, vt ſecundum decretum ſancti Concilij (non ſuum, aut Imperatoris) Theodoretus Eccleſiam reciperet. Similiter & de Ibâ factum eſt, & de aliis nonnullis. Ad eundem modum in ſexta quoque Synodo Imperator, & ſanctum Concilium dixiſſe leguntur. Diſcurrat Georgius codices, proferatur liber, fiat lectio, alter liber relegatur. Itidem & glorioſiſſimi iudices nunc hunc, nunc illum introduci mandant. Poſteaquàm verò ventum eſt ad ſententiam contra Macharium ferendam,

Actione 10.

iam nec Imperator loquitur, nec Iudices, ſed ſola ſancta Synodus: quemadmodum ex duodecima & ſedecima actione videre licet. Sed & in actione decimaoctaua, poſteaquàm ſubſcripſiſſent trecenti quinquaginta Epiſcopi, in ipſo fine ſubſcripſiſſe legitur Imperator in hæc verba: Et ſubſcriptionem piiſſimi & Chriſto dilecti Conſtantini Imperatoris, legimus & conſenſimus. Ac mox: Conſtantinus piiſſimus Imperator dixit: Edicat ſanctum & vniuerſale Concilium, ſi cum conſenſu omnium Epiſcoporum promulgata eſt definitio, quæ ad præſens celebrata eſt. Cumque ſanctum Concilium exclamaſſet: Omnes ita credimus: edictum ſcribi fecit Imperator, vt quod fuit à Cocilio definitum, id omnes firmiter obſeruarent. Ac primus fuit hic, qui ſubſcripſiſſe Concilij definitioni videtur, ſed non iudicans, verùm conſentiens tantùm: quod factum etiam à quibuſdam in Concilio Arauſicano viris illuſtribus eadem forma legimus. Quamuis in octaua Synodo generali, cùm poſtularetur à Baſilio Imperatore, vt primus ipſe ſubſcriberet Concilij decretis, reſpondiſſe legitur. Tranquilliſſimum imperium noſtrum ſequutum præcedentes & iuſtiſſimos Imperatores, Conſtantinum videlicet Magnum, & Theodoſium, ac Martianum, ac cæteros, vult ſubſcribere poſt ſubſcriptionem omnium Deo amabilium Epiſcoporum: ſed quoniam poſtulat præferri nos ſanctitas veſtra, ſubſcribam poſt ſubſcriptionem omnium ſanctiſſimorum Vicariorum: Edocti enim ſumus à Chriſto vero Deo noſtro, habere exaltantem humilitatem.

Conſtantini Imper. ſubſcriptio.

Baſilij Imper. modeſtia.

Act. 10.

Ex quibus verbis colligitur, ſubſcripſiſſe quidem Imperatores in aliis Conciliis œcumenicis, verùm in his actis, quæ habemus, præterquam in ſexta & octaua Synodo nullius Imperatoris ſubſcriptionem reperire licuit. In Chalcedonenſi vero concilio Epiſcopi ſubſcripſerunt hac forma: Flauius Epiſcopus Conſtantinopolitanus iudicans. Et alio quodam loco, definiens ſubſcripſi: Presbyteri verò ſimpliciter: Euſebius presbyter ſubſcripſi. Quæ forma etiam in quinta Synodo inter Epiſcopos & presbyteros fuit obſeruata, vt Epiſcopi ſubſcriberent, definiui, & ſubſcripſi: Presbyteri, ſequendo definita ſubſcripſi. In ſeptima Synodo, quæ eſt ſecunda Nicæna, interfuerunt quidem duo Senatores: ſed initio pauca loquuti, perpetuò poſteà tacuerunt: Epiſcopi qui numero fuerunt trecenti quinquaginta, decreuerunt & ſubſcripſerunt, preterea nemo. In octaua Synodo, quæ fuit Conſtantinopolitana quarta, interfuit quidem Baſilius Imperator & ſubſcripſit, ſed quam ab conſuetudine abhorrens, vt aliquas in [illegible] ſibi partes de fidei negocio ſumeret, ex his quæ ſuperius ſcripta ſunt, colligere licet. Primò loco ſubſcripſerunt legati, quos Adrianus pontifex Romanus miſerat, hac forma: Ego Donatus Dei gratia Epiſcopus ſanctæ Oſtienſis Eccleſiæ locū obtinens Domini mei Adriani ſummi Pōtificis & vniuerſalis Papæ, omnia quæ ſuperiùs leguntur, huic ſanctæ & vniuerſali Synodo præſidens, atque ad voluntatem eiuſdem eximij præſulis promulgaui, & manu propria ſubſcripſi. Qua forma & collegæ eius duo vſi ſunt. Ignatius verò hac forma ſubſcripſit: Ignatius miſericordia Dei Epiſcopus Conſtantinopoleos nouæ Romæ, ſanctam hanc vniuerſalem Synodum ſuſcipiens, & omnibus, quæ ab ea iudicata, & ſcripta ſunt, concordans & definiens ſubſcripſi manu propria. Quam eandem formam in ſubſcribendo ſequuti ſunt Ioſeph vices agens Patriarchę Alexandrini, Thomas Antiocheni, Helias Hieroſolymitani. Poſt quos tandem ſubſcripſerunt Imperatores hac forma: Baſilius Conſtantinus, & Leo perpetui Auguſti in Chriſto Deo fideles Principes Romanorum: & magni Imperatores, ſanctam hanc & vniuerſalem Synodum ſuſcipientes, & omnibus, quæ ab ipſa definita & ſcripta ſunt, concordantes, ſubſcribimus manu propria. Ex eo videre licet, quòd Imperatores, vel quicunque alij non Epiſcopi, etiam in ſubſcriptionibus ſuis diligenter cauerunt, ne quid tanquam iudicantes in fidei aut quacunque tandem Eccleſiaſtica cauſa feciſſe viderentur.

In concilijs quorundam Imperatorum ſubſcriptiones reperiuntur. Concilia Epiſcoporum, & presbyterorum, ſubſcriptiones.

In concilijs Principum interuentio [illegible].

Simul & illud notatu dignum eſt quòd in Oecumenicis Conciliis præſidebant Romani Pontificis legati. Extat in bibliotheca Vaticana [illegible] libellus manuſcriptus, nec adhuc quod ſciamus in lucem editus, in quo inſerta eſt profeſſio Mennæ Patriarchæ Conſtantinopolitani. In ea quatuor ſynodis œcumenicis enumeratis ſic loquitur Mennas. In quibus ſuis temporibus ſua prædeceſſores Sanctitatis veſtræ beatiſſimi Papæ ſenioris Romæ ipſis ſynodis præſederunt. In Chalcedonenſi quoque ſynodo ſic legitur. Paſchaſius & Lucentius Reuerendiſſimi Epiſcopi, & Bonifacius Presbyter tenentes locum ſedis Apoſtolicæ, quia miſſi Apoſtolici ſemper in ſynodis priùs loqui & confirmare ſoliti ſunt, per Paſchaſium dixerunt. Et aliquanto ſuperius: Paruitatem noſtram Pontifex huic ſancto Concilio pro ſe præſidere præcepit. Ideoque neceſſarium eſt hæc, quæ in medium proferuntur per noſtram interlocutionem ſuſcepta [illegible].

Vide [illegible]. In concilijs generalibus ſemper Romani legati præſidebant. Act. 10.

Act. 1.

Vix, eo autem Imperatores catholici iudicium in cauſa fidei ſibi non arrogarunt, vt ne hæretici quidem id feciſſe videantur. Hunericus Arrianus quamlibet ſæuus tyrannus, non ipſe tamen iudicium de fide ſibi ſumpſit, ſed Patriarcham Cyrillum iudicem eſſe permiſit. Theodoricus itidem Arrianus ad iudicium Eccleſiaſticum vocatus in Symmachi arbitrio eſſe dixit, in tanto negocio ſequenda præſcribere, nec aliquid ad ſe præter reuerentiam de [illegible] pertinere. Quid autem? quod vix hæreticorum aliquem de[illegible] ſe [illegible] putamus, qui vel micam in ſe Chriſtiani pectoris habeat, qui catholicus & [illegible] eſſe [illegible]! Nihil eſt, quòd in priſcis illis commemorandis longiores ſimus, noſtri etiam ſeculi [illegible] religione videre licuit.

Hæretici Principes [illegible].

Anni iam triginta & amplius effluxerunt, cùm noua quædam & peregrina dogmata ſpargere in vulgus Martinus Lutherus, qui princeps fuit & auctor ſectarum, quibus miſeram [illegible] in modum Germaniam [illegible] eſſe [illegible]. Quis [illegible], quæ ſint calamitates conſequutæ [illegible] commemorare queat [illegible] annis cum quolibet [illegible] Germaniæ [illegible] potuiſſet. Hunc itaq; Martinum Lutherum tot [illegible] auditorum [illegible] Leo Pontifex, vt errores ſuos reuocaret, atque [illegible] aliquando mentem [illegible] cùm nihil paternis adhortationibus ſuis profeciſſet, de Concilio patrum ampliſſimorum,

Lutherana hæreſeos ortus.

& eorum qui doctrina ſacrarum literarum præſtabant, Martinum hæreticum pronunciauit: ac miſſo ad virum omnium Chriſtianiſſimum, Imperatorem, vereque catholicum Regem Carolum eius nominis Quintum, qui feliciter adhuc imperat, legato, poſtulauit ab eo tanquàm primario Eccleſiæ filio & aduocato, vt ſententiam ſedis Apoſtolicæ ſequutus, pœnas contra eum decerneret, quibus hæretici condemnari conſueuerunt, iuxta morem à veteribus Chriſtianis & orthodoxis Imperatoribus obſeruari ſolitum. Neque enim nouum hoc eſt, quòd Epiſcoporum ſententiam Imperatores & Reges exequutioni mandare conſueuerunt: Sic namq; Conſtantinum, ſic Valentinianum & Theodoſium, ſic Arcadium & Honorium, & Martianum, & alios feciſſe legimus. Et extat in Synodo quinta Conſtantinopolitana conſtitutio Iuſtiniani Imperatoris contra Anthimum, Seuerum, Petrum, & Zoaram, in qua his verbis vtitur: Rem non inſolitam imperio & nos facientes ad præſentem venimus legem. Quoties enim ſacerdotum ſententia quoſdam indignos ſacerdotio de ſacris ſedibus depoſuit, quemadmodum Neſtorium, Eutychen, Arrium, Macedonium, Eunomium, & quoſdam alios, ad iniquitatem non minores illis, toties imperium eiuſdem ſententię & ordinationis cum ſacerdotum auctoritate fuit. Horum igitur exemplum ſequutus Carolus Quintus Imperator, puri Dei verbi propugnator acerrimus, non grauatim ſe facturum oſtendit, quod à primario Eccleſiæ filio, & aduocato factum oportebat. Quoniam verò vehementer inſtabant nonnulli, vt prius hominem ad ſe vocaret, quàm ad exequutionem decreti à ſede Apoſtolica lati proceſſiſſet: cùm illis negare non potuiſſet, ne quis factum hoc illius ſecùs interpretari poſſit, in edicto ſuo, quod promulgari fecit, cauſam cur eum accerſiri fecerit, his verbis adſcripſit: Non vt nos, inquit, de hoc negocio iudicaremus, aut cognoſceremus, cùm id proculdubio ad Romanum Pontificem & ſedem Apoſtolicam pertineat: neque vt res ſacroſanctæ fidei noſtrę nunc tandem poſt tot ſecula per nouas altercationes, cum magno fidelium ſcandalo & perturbatione, ac infidelium deriſione, in controuerſiã vocari pateremur: ſed vt cum vulgi & plurimorum ita petẽtium ſatisfactione, hominis animum percontantes, eum bonis monitionibus ac ſuaſionibus ad rectam ſemitam, ſi fieri poſſet, reduceremus. Nunquid & hic obſcurè tulit, minimè ſuarum eſſe partium de fidei cauſa cognoſcere? Quod clarius etiam oſtendit poſteà, cum poſtulantibus id à ſe nonnullis, non velle ſe quicquam determinare, neq; poſſe concludere de negocio religionis, reſpondit: ſed apud Pontificem Romanum pro officio ſuo diligenter ſe daturum operam de congregando Concilio generali: ſicut in Auguſtanæ confeſſionis exordio legitur.

Decretorum Eccleſiaſticorũ principes executores. Act. 1.

Caroli 5. Imperat. factum præclarum, & laus.

Carolus 5. Imper. fidei & religionis cauſam, & negocium cognoſcere: & iudicare non ad ſe, ſed ad Romanum Pontificem & ſedẽ Apoſtolicam pertinere dixit.

Sed iam ad reges noſtros veniamus, qui, ex qua Carolus Imperator paternum, ex eadem clariſſima Auſtriæ familia maternum ſuum genus ducunt. Et ſanctus ille Rex Sigiſmundus, eius nominis primus, qui ante annos non ita multos in Chriſto obdormiuit, cùm aliis heroicis virtutibus multis clarus, tùm in tuenda fide catholica conſtantia quadam & animi robore ſingulari præditus: & qui libenter veſtigiis eius incedit Sereniſſimus filius hic eius, eiuſdem nominis ſecundus, quem vtinam paterna felicitate paternos annos aſſequutum, regni huius gubernacula longiſſimo tempore tenentem videamus: nunquid non & ipſi non eodem animo, eadem ſententia, eademq; religione fuerunt? Poſtularunt ab vtroq; nonnulli (quibus rectè dici potuit, neſcitis quid petatis) vt purum Euangelium in regno ſuo prædicari permitterent: Reſpondit Diuus Pater: ſui non eſſe muneris de puritate verbi cognoſcere: ad Epiſcoporum id officium pertinere, quorum quidem hac de re iudicio ſe etiam ipſum libenter maieſtas eius ſubmitteret, eorumque iuriſdictionem ſaluam in omnibus eſſe vellet. Reſpondit iiſdem propè verbis Sereniſſimus filius eius. Neque dubitandum eſt, quin quotquot ſunt catholici Reges & Principes, ſi quis eis iudicium de cauſis fidei delatum vellet, idem omnes vno ſint ore reſponſuri. Quòd ſi maximè ſecùs aliquis feciſſe reperiretur, nec allegandus tamen eſt error, nec defendendus, & verum eſt quod prouerbio dicitur: vna hirundo non facit ver.

Sigiſmũdi primi regis Pol. pietas, & conſtantia.

Sigiſmundi Auguſti reg. Pol. pietas.

Matth. 20.

De fidei, & religionis cauſis cognoſcere, & iudicare non ad ſe, ſed ad Epiſcopos pertinere dixerunt reges.

Auſus eſt & re & nomine Baſiliſcus Imperator circulares date literas, quibus Chalcedonẽſe Concilium, & Leonis libellum per anathema damnaret: Quod tamen ipſum fecit Epiſcoporum ſuorum ſententiam ſequutus, qui circularibus eiuſmodi literis etiam ſubſcripſerunt, vt magis exequutoris, quam iudicis officio functus videri queat. Sed has tamen ipſas circulares literas non ita multò poſt aboleri, & eis contrarias ſcribi iuſſit, ſicut apud Euagrium, Liberatum, Nicephorum ſcriptum reperimus. Auſus fuit & Leo Imperator imagines demoliri, & ſanctorum venerationi detrahere, ſed aduerſus eum in hæc verba ſcripſit Ioannes Damaſcenus: Non approbo Imperatorem, qui rapta & inuecta tyrannide inuadit ſacerdotij dignitatẽ. Non Imperatores poteſtatem acceperunt ligandi, atque ſoluendi. Ac paucis interiectis: Non conſentio vt Eccleſia paciſcatur ſe exequuturam imperialis edicti formulam: imò vt mordicus tueatur traditiones à patribus acceptas, ſiue ſcripto proditas, ſiue citra ſcripturam vſu Eccleſiæ comprobatas. Magis autem placidè ſimul & feſtiue Eulogius Preſbyter, quem cùm Barſes Valentis Imperatoris Præfectus hortaretur, vt in doctrina fidei ſe cum Imperatore coniungeret. Nunquid, ait, vnà cum imperio etiam alle Pontificatum eſt conſequutus? Nam & Paſtorem habemus, & nutus illius ſequimur.

Baſiliſcus Imp. acceptus ab Epiſcopis.

Euag. lib. 3. c. 4. Lib. cap. 16. in breuiar.

Nicep. li. 16. c. 3. eccleſ. hiſt.

Epiſcopi iudicant de principibus in cauſis Eccleſiaſticis.

Theod. li. 7. c. 1. eccleſ. hiſt.

Theod. lib. 4. c. 17. hiſt. eccleſ.

Cùm Gaianas præſente Ioanne Chryſoſtomo peteret ab Imperatore ſuæ quoque partis hominibus, hoc eſt, Arrianis vnam è ſacris domibus concedi. Reſpondit Chryſoſtomus: Non licere Imperatori aliquid audere in rebus Eccleſiaſticis ſi velit eſſe omnino pius: quemadmodum in illius vita ſcribit Symon Metaphraſtes. In eandem ſententiam quoſdam patres contra Leonem Iſauricum dixiſſe, narrat Theoſteriſtus vitam Nicetæ magiſtri ſui deſcribens, inter quos & hæc Theodori verba recitat. Ne tentes nunc ò Imperator Eccleſiaſticum ſtatum diſſoluere. Ait enim Apoſtolus: Quoſdam quidem poſuit Deus in Eccleſia ſua, primùm Apoſtolos, deinde Prophetas, tertiò paſtores, & doctores, ad perfectionem ſanctorum. Non dixit Reges. Tibi quidem ò Imperator ciuilis ſtatus & exercitus commiſſus eſt, hæc igitur cura. Eccleſiam autem paſtoribus, & doctoribus, vt ait Apoſtolus, derelinque. At ſi non vis hoc facere: ſi quis peruertendæ fidei noſtræ

Theoſt. in vita Nicetæ 2. tomo Lipomani.

BIBLIOTECA ... VITTORIO EMANUELE

ſtræ cauſa de cœlo nobis aliquid nunciauerit, ipſum non audiemus, tantum abeſt vt te audituri ſimus. Neque diſſimilia de quodam Epiſcopo Oſiandro refert Georgius Cedrenus in ſuis Annalibus. Cæterùm Lucifer & Hilarius non minore libertate Conſtantium adorti ſunt, quàm Ioannes Damaſcenus Leonem. Libet autem abſcribere verba Luciferi. Cùm is Deuteronomij locum illum produxiſſet. Loquere ad ſacerdotes & iudices, & nunciabunt tibi iudicium, & facies ſecundum omne præceptum, quod nunciauerint tibi. Homo quicunque fecerit in ſuperbia, ne audiat ſacerdotem, morietur homo ille, & tollet malum de Iſrael. Quomodo, inquit, dicere poteris, iudicare te poſſe de Epiſcopis, quibus niſi obedieris iam quantum apud Deum mortis pœna ſueris mulctatus. Cùm hæc ita ſint. Tu qui es profanus ad Dei domeſticos, quare iſtam ſumis in Dei ſacerdotem authoritatem, cùm etiam ipſos iudices Iudæos, tum quando in lege manebant Dei, ex genere habere permiſerit ſuo. Hortatus eſt eundem Conſtantium Oſius Epiſcopus Cordubenſis, &c. vt ne ſuos comites ad ſynodos mitteret: Quid enim tale, inquit, à Conſtante actum eſt? Aut quis ibi Epiſcopus relegatus? aut quando iudiciis Eccleſiaſticis interfuit? aut quis ipſius palatinus vim adhibuit, vt contra aliquem ſubſcriptio fieret? Deſine quæſo, & memineris te mortalem eſſe, reformida diem iudicij: ſerua te in illam diem purum, ne te miſceas Eccleſiaſticis, neque nobis in hoc genere præcipe, ſed potius ea a nobis diſce. Tibi Deus imperium commiſit, nobis, quæ ſunt Eccleſiæ, concredidit. Et quemadmodum qui tuum imperium oculis malignis carpit, contradicit ordinationi diuinæ: ita & tu caue, ne quæ ſunt Eccleſiæ ad te trahens, magno crimini fias obnoxius. Date, ſcriptum eſt, quæ ſunt Cæſaris, Cæſari: & quæ ſunt Dei, Deo. Neque igitur fas eſt nobis in terris imperium tenere: neque tu thymiamatum & ſacrorum poteſtatem habes Imperator. Hæc illius epiſtolæ verba in ſua quadam ad ſolitariam vitam agentes epiſtola inſerit Athanaſius: qui nonnullis interiectis: Iſtud eſt, inquit, iudicium Epiſcoporum. Quid cum eo commune habet Imperator? Sin contrà, iſta minis Cæſaris conflantur, quid opus eſt hominibus titulo Epiſcopi? Quando à condito æuo auditum eſt? quando iudicium Eccleſiæ ab Imperatore auctoritatem ſuam accepit: aut quando vnquàm hoc pro iudicio agnitum eſt? Plurimæ antehac ſynodi fuerunt, multa iudicia Eccleſiæ habita ſunt, ſed neque patres iſtiuſmodi res principi perſuadere conati ſunt: nec Princeps in rebus eccleſiaſticis curioſum ſe præbuit. Paulus Apoſtolus habebat amicos in Cæſaris familia, & per eos in literis ſalutabat Philippenſes, non tamen eos in iudicio ſocios aſſumpſit. Nunc autem nouum quoddam ab Arriana hæreſi ſpectaculum editur: conuenerunt in vnum hæretici, & Imperator Conſtantius, vt ille quidem ſub prætextu Epiſcoporum ſua poteſtate aduerſus eos, quos velit vtatur, & tamen in perſequutione mouenda perſequutor non appelletur: illi verò ſuccincti principis poteſtate inſidias faciunt, quibus volunt. Hactenus Athanaſius: Et interea profert quidam diſputationem à Vigilio conſcriptam, inter Arrium & Athanaſium: in qua Probus quidam ethnicus ſic alloquitur vtrunque, Imperatoris Conſtantini auctoritate commonitus. Præcepi inter vos fidei negotium ventilari. Reſpondit Athanaſius: Et quis tam vecors audeat principalia præcepta abnuere? Sic ille fictus Athanaſius. At verus Athanaſius, cuius verba ex illius germano libro citauimus, longe diuerſum ſenſit. Cæterùm, vt ne rerum imperitis imponatur, ſciat lector, inter Arrium, & Athanaſium Alexandrinum coram Probo iudice nullam vnquam diſputationem habitam fuiſſe. Fatetur hoc etiam ipſe Vigilius, qui fuit auctor huius libelli de diſputatione hac, quòd eam ſub nomine Athanaſij conſcripſerit, tanquam ſi præſentes, inquit, cũ præſentibus agerent: vbi etiam cognitoris perſona videtur inducta. Si fuiſſet vnquã hæc habita diſputatio, certe Euſebius, Ruffinus, Socrates, Theodoretus, Sozomenus, Nicephorus, & alij ſcriptores Eccleſiaſticæ hiſtoriæ mentionem illius aliquam feciſſent: ficulneum vt planè ſit iſtorum in hac Arrij cum Athanaſio diſputatione præſidium. Sed in cauſa Cæciliani Carthaginenſis Archiepiſcopi, Cõſtantinum Imperatorem iudicem fuiſſe certius eſt, aiunt, quàm vt inficias ire quiſquam poſſit. Demus hoc. Nam quod hæretici Donatiſtæ cauſam hanc ad eum detulerint, & Optatus, & Auguſtinus teſtatur. Sed interea ſcribit Auguſtinus, quòd non eſt auſus Imperator de cauſa Epiſcopi iudicare: quare diſcutiendam eam, atque finiendam Epiſcopis delegauit: Quod & factum eſt in vrbe Roma Præſidente Melchiade cum multis collegis ſuis. Et extat apud Euſebium Imperatoris epiſtola, quam ad Melciadem Pontificem ea de re ſcripſit. Si nulla religione prohibeatur Imperator, quo minus de cauſis eccleſiaſticis iudicaret, cur dicit Auguſtinus: quòd non fuerit auſus id facere: Sciebat ille, quod hoc ſui muneris non eſſet, quamobrem ad Pontificem Romanum, ad cuius cognitionem propriè pertinebat, cauſam remiſit. Quin addit Optatus, quod cum ei preces Donatiſtarum oblatæ fuiſſent, liuore plenus reſponderit: Petitis à me in ſeculo iudicium, cùm ipſe Chriſti iudicium expectem. Sed quæ poſtea conſecuta ſunt videamus. Fuit Cæcilianus innocens a Pontifice Romano pronunciatus. Donatiſtæ verò, libet autem Auguſtini verbis vti, tantæ auctoritatis Epiſcopos non apud alios collegas, ſed apud Imperatorem auſi ſunt accuſare, quòd malè iudicarint. Dedit igitur ille aliud Arelatenſe iudicium, aliorum ſcilicet Epiſcoporum, non quia iam neceſſe erat, ſed eorum peruerſitatibus cedens, & omnimodo cupiens tantam impudentiam cohibere. Neque enim auſus eſt Chriſtianus Imperator ſic eorum tumultuoſas & fallaces querelas ſuſcipere, vt de iudicio Epiſcoporum qui Romæ ſederent ipſe iudicaret, ſed alios Epiſcopos dedit. Quem etiam iterum exclamaſſe ſcribit Optatus: O rabida furoris audacia. Sicut audaciam & impudentiam Donatiſtarum grauiter Auguſtinus reprehendit, ſic religionem hanc & modeſtiam Imperatoris laudat: ac longè ordinatius eum egiſſe dicit, cùm Epiſcoporum cauſam ad ſe delatam ad Epiſcopos remiſit, quandoquidem eam ad iudicium ſuum non pertinere ſciebat. A quibus tamen cùm iterum ad Imperatorem prouocatum fuiſſet, ſcribit Auguſtinus, quod ipſe tum ſtatim permotus admodum deteſtatus tandem eorum importunitati ceſſerit, vt de illa cauſa poſt Epiſcopos iudicaret, à ſanctis Antiſtitibus poſtea veniam petiturus. Habes qualis iudex in eccleſiaſtica cauſa fuerit Conſtan-

Ad Conſtantium Imper. pro ſancto Athanaſio libro primo.

Oſij Epiſcopi adhortatio ad Conſtantium. Imperatorem Conſtantium, ne ſeſe ſacris immiſceat, hortatur.

Athanaſius.

Lib. contra Parmenianum. ... Epiſt. 166. ... Optatus.

Epiſt. 162.

Epiſt. 50.

Epiſt. 162.

tinus, quàm ſit hanc hæreticorum importunitatem deteſtatus, quàm inuitus munus hoc, quod ad ſe minimè pertinebat, ſuſceperit. Et intereà non eſt veritus blatero quidam ineptiſſimus qui fingit ipſe ſibi monſtra, quæ oppugnet, neſciens quid loquatur, aut de quibus affirmet, non eſt inquam veritus aſſeuerare, quòd Auguſtinus Conſtantini factum hoc non modò non reprehenderit, verumetiam cum laude retulerit. Si cũ laude retulerit, quòd ceſſerit hæreticorum peruerſitatibus, cur addidit, veniam à ſanctis Antiſtitibus petiturus. Certè quæ cum laude geruntur, eorum veniam petere neceſſe non eſt. Quamobrem peccaſſe quidem Conſtantinum innuit Auguſtinus, quòd de Epiſcopis, etiam poſt Epiſcoporum iudicium iudicauerit, ſed quoniam inuitus fecit, victus importunitate Donatiſtarum, quorum pertinaciam hanc vehementer deteſtatur, huius delicti ſui veniam non difficulter eum eſſe conſecuturum iudicauit: cùm præſertim executoris magis, quàm iudicis officio functus uideatur. Nec enim diuerſum aliquid ab eo quod per Epiſcopos decretum erat, pronunciauit, ſed idem illud prorſus: Cæcilianum innocentiſſimum, accuſatores eius improbiſſimos eſſe. Legem etiam tulit, vt res conuictorum, & pertinaciter vnitati reſiſtentium fiſco vendicarentur. *Auguſt. epiſt. 4…*

Sed quid opus eſt pluribus verbis, quod non liceat Imperatoribus de cauſis Eccleſiaſticis iudicare, planum enim facere ipſius ea de re Conſtantini ſententiam audiamus. Narrat Ruffinus in Eccleſiaſtica ſua hiſtoria, quòd qui fuerunt Epiſcopi Nicæ congregati, libellos quoſdam obtulerant Conſtantino, quibus ſe inuicē accuſabant, quos ille recepit quidem à ſingulis, & eos in ſinu ſuo continuit, nec quid in eis contineretur aperiens, ita fuit Epiſcopos affatus. Deus vos conſtituit Sacerdotes, & poteſtatem vobis dedit de nobis quoq; iudicandi, & ideò nos à vobis rectè iudicamur, vos autem non poteſtis ab hominibus iudicari. Propter quod Dei ſolius expectate iudicium, & veſtra iurgia quæcunque ſunt ad illud diuinum reſeruentur iudicium: vos enim nobis à Deo eſtis dati Dij: & conueniens non eſt vt homo Deos iudicet: ſed ille ſolus de quo ſcriptum eſt. Deus ſtetit in ſynagoga Deorum, in medio autem Deos diſcernit. Quàm diuerſa fuit hæc Imperatoris pientiſſimi ſententia ab ea, quam profert inſulſus hic battalogus. Non Imperatores ille de Epiſcopis, verùm Epiſcopos de Imperatoribus cùm eſſet Imperator ipſe iudicare voluit: vt illorum ipſe, non autem illi ſuo iudicio ſubiicerentur, æquum eſſe cenſuit. Quid autem ſi nec illorum diuerſa fuit ſententia, qui cauſam hanc Eccleſiaſticam ad Imperatorem Conſtantinum detulerant? Quid ſi iidem illi ſuum hoc factum condemnarunt? Inſtituerat Honorius Imperator: vt collatio fieret inter Auguſtinum, & Donatiſtas. Quos tum clamores Donatiſtæ non edebant? quantam ex ea re inuidiam & odium conflare Catholicis conabantur, quòd Eccleſiæ cauſam apud Imperatorem agerent? Sed quid ad hęc Auguſtinus? Quod in nobis, inquit, modò reprehendunt, dicentes: Non debere Chriſtianos contra inimicos Chriſti aliquid à Chriſtianis Imperatoribus poſtulare, priores idipſi fecerunt. Sic ſuum hoc factum ipſi Donatiſtæ reprehenderunt, quos Optatus etiam his verbis alloquitur. Quod de nobis dicitis, quid Chriſto cum Regibus? quid Epiſcopis cum palatiis? Si nota eſt noſſe Reges, vos tota perſundit inuidia: Nam hoc priores maiores veſtri fecerunt. An autem hæc Donatiſtarum vox eadem propè cum illa non eſt, quam ex Athanaſio paulò antè protulimus. Sic & ipſos hæreticos iudicaſſe videmus nefarium ſcelus deſignari, ſi cauſam Eccleſiæ cognoſcat Imperator: quæ quòd ad Honorium à Catholicis delata fuit, neceſſitate factum eſt: quæ cùm ingens telum ſit, legem non habere dicitur. Magnus tum fuit furor Donatiſtarum, qui totam occupauerat Aphricam violentis aggreſſionibus, latrocinationibus, itinerum obſidionibus, rapinis, ignibus, cædibus, ſicut ſcribit Auguſtinus: Multa vaſtantes, cuncta terrentes. Nihil ab eorum inſidiis erat ſatis tutum, Auguſtino præſertim, quem ſicut memoriæ prodidit Poſſidonius, velut lupum occidendum eſſe in defenſionem gregis, ſcilicet, ſui, dicebant. Hæc igitur neceſſitas compulit Catholicos, vt ab Imperatore iudicem dari ſibi peterent. Et erat hoc extraordinarium, & agebatur cauſa mixti fori, cùm in ea ciuilis quæſtio facti de Cæciliano verſaretur, deque ordinatore eius Felice, quam ipſi priores olim ad Conſtantinum detulerant. Deinde, qui præſidebat ei collationi, cognitio magis illi, quàm iuriſdictio mandata videbatur: vt cognitoris potius, quàm iudicis perſonam ſuſtineret. Scripſit breuiculum collationis huius Auguſtinus, non aliud ei, quàm cognitoris nomen in eo tribuit. Idem facit & Poſſidonius. Graues nihilominus ea de re Donatiſtæ querimonias edebant. Nefarium eſſe ſcelus quæritabantur, Imperatorem de cauſis Eccleſiaſticis iudicare: adeò nec ipſis hæreticis tolerabile facinus hoc videbatur. Hæc nos hoc in loco pluribus verbis commemoranda duximus in hac nouiſſima æditione, quod vidimus inſulſi battalogi cuiuſdam librum, quem de traditionibus inſcripſit, in quo multis modis probare nititur iudicium de cauſa religionis ad Reges, & Principes pertinere. Quo libro ſicut nihil infantius, ita nihil poteſt eſſe maledicentius: Cum enim habere ſe malam cauſam intelligat, ſic ſe tandem in ea fore ſuperiorem perſuaſum habet, ſi Græca, Latina, Germana lingua, quàm plurima probra, conuitia, maledicta mendaciter eiaculatus fuerit in eum, quem non nouit: ſi ſceleratum, impium, diabolicum vocauerit, ſi in ima tartara detruſerit. Quaſi verò maledixiſſe viciſſe ſit. Nos verò caput hoc inſanum ad Antyciras relegabimus, & ad Imperatoris Valentiniani res geſtas veniemus. Is Iuſtinæ matris impulſu, cùm puer adhuc eſſet propemodum, ſibi de fide iudicium vſurpare conatus eſt. Cæterùm his ad eum verbis Ambroſium ſcripſiſſe legimus: Dalmatius me tribunus & notarius mandato, vt allegauit, clementiæ conuenit tuæ, poſtulans vt ipſe iudices legerem, ſicut legiſſet Auxentius, nec tamen expreſſit eorum nomina, qui fuerant poſtulati, ſed id addidit, quòd in conſiſtorio eſſet futura contentio, arbitro pietatis iudicio tuæ: Cui rei reſpondeo, vt arbitror, competenter, nec quiſquam contumacem iudicare me debet, cùm hoc aſſeram, quod auguſtæ memoriæ pater tuus, non ſolùm ſermone reſpondit, ſed etiam legibus ſanxit ſuis. In cauſa fidei vel eccleſiaſtici alicuius ordinis eum iudicare debere, qui nec munere impar ſit nec iure diſſimilis (hæc enim verba reſcripti ſunt) hoc eſt, ſacerdotes de ſacerdotibus voluit iudicare. Quin etiam ſi aliàs quoque argueretur Epiſcopus, & morum eſſet examinanda cauſa, etiam hanc voluit ad Epi-

Lib. 1. cap. 2.

Auguſt. Epi. 5…

Optatus.

Lib. 3 con. Iul… num cap. 1. In vita Aug. Cap. 9.

Cap. 13.

Valentiniani a… dacia.

Epiſt. 3. Imperator Vale… ſe Eccleſiaſtici… bus immiſcens. Ambro. valde … prehenditur. Theodoſii reſcri… ptum de iudic… in fide.

ſcopale

ſcopale iudicium pertinere. Quis igitur contumaciter reſpondit clementiæ tuæ? ille qui te patri ſimilem eſſe deſiderat, an qui vult eſſe diſſimilem? niſi fortè vilis quibuſdam tanti Imperatoris exiſtimatur ſententia, cuius & fides, confeſſionis conſtantia probata eſt, & ſapientia, melioratæ reipublicæ profectibus prædicatur. Quando audiſti clementiſſime Imperator, in cauſa fidei laicos de Epiſcopo iudicaſſe? Ita ergo quadã adulatione curabimus, vt ſacerdotalis iuris ſimus immemores, & quod Deus donauit mihi, hoc ipſe aliis putem eſſe credendum? Si docendus eſt Epiſcopus à laico, quid ſequitur? Laicus ergo diſputet, & Epiſcopus audiat? Epiſcopus diſcat à laico? At certè ſi vel ſcripturarum ſeriem diuinarum, vel vetera tempora retractemus, quis eſt, qui abnuat, in cauſa fidei, in cauſa inquam, fidei, Epiſcopos ſolere de Imperatoribus Chriſtianis, non Imperatores de Epiſcopis iudicare? Eris Deo fauente etiam ſenectutis maturitate prouectior, & tunc de hoc cenſebis, qualis ille Epiſcopus ſit, qui laicis ius ſacerdotale ſubſternit. Pater tuus, Deo fauente, vir maturioris æui dicebat, non eſt meum iudicare inter Epiſcopos: tua nunc dicit clementia, ego debeo iudicare. Neque verò ſcripſit hæc modò, verùm & dixit Ambroſius, quemadmodum ad ſororem ſcribens ipſe narrat: Noli te grauare, inquit, Imperator, vt putes te in ea, quæ diuina ſunt, imperiale aliquod ius habere, noli te extollere. Eſto Deo ſubditus: Scriptum eſt: Quæ Dei, Deo: quæ Cæſaris, Cæſari. Ad Imperatorem palatia pertinent, ad ſacerdotem Eccleſiæ. Publicorum tibi mœnium ius commiſſum eſt, non ſacrorum. Atq; hæc quidem contra Valentinianum Ambroſius. Qui cum Aquileienſi Concilio interfuiſſet, in quo quidam Arrij ſectator Palladius, itidem vt noſtri temporis hæretici: iudicium Epiſcoporum fugiebat, ac alios quoſdam ex vtraque parte auditores venire volebat. Quos quæris auditores? inquit Ambroſius: Sacerdotes de laicis iudicare debent, non laici de ſacerdotibus. Ac paulò poſt: Etſi in multis impietatibus deprehenſus ſit Palladius, erubiſcimus tamen, vt videatur qui ſacerdotium ſibi vendicat à laicis eſſe damnatus, qui & in hoc ipſo damnandus eſt, quòd laicorum expectat ſententiam, cùm magis de laicis ſacerdotes debeant iudicare.

Epiſcopi de Imperatoribus, & laicis in cauſa fidei iudicant, non laici de Epiſcopis.

Epiſt. 33.

Matth. 22.

Audin' tu Varemunde, quid dicat Ambroſius? In cauſa fidei negat laicos vnquam de Epiſcopo iudicaſſe: in cauſa fidei Epiſcopos de Imperatoribus, non Imperatores de Epiſcopis iudicare dicit ſolere: nec eſſe dignum cenſet, Epiſcopi nomine, qui laicis ius ſacerdotale ſubſternit: Palladium autem vel hoc ipſo nomine damnandum iudicat, quòd laicorum expectat ſententiam, cùm magis de laicis ſacerdotes debeant iudicare. Quod ſi tyrannicum eſſe putas affirmare, ad iudicium de rebus religionis ſolos Epiſcopos in concilium admittendos, nonne tyrannum apertè vocas Ambroſium, cuius hæc eſt ſententia? qui mortem prius oppetere, quàm laicis ius ſacerdotale ſubſternere fuit paratus: At quem tu virum inſimulare tanti criminis audes? eum cuius iam inde à mille ducentis annis ſemper in Eccleſia Dei ſacroſancta fuit apud omnes memoria: quem Ruffinus Eccleſiæ murum & turrim validiſſimam: quem Auguſtinus ab illo baptizatus, in optimis notum eſſe ſcribit orbi terræ, & pium Dei cultorem appellat: quem epiſtola quadam Baſilius celebrat: Cui Pelagius quoque quamuis hæreticus hoc elogium tribuit, quòd in eius præcipuè libris Romana fides eluceat, qui ſcriptorum inter Latinos flos quidam ſpecioſus enituerit: cuius fidem & puriſſimum in ſcripturis ſenſum, ne inimicus quidem auſus ſit reprehendere: quem denique tanta fuiſſe vitæ ſanctimonia narrat Auguſtinus, vt eum viuum adhuc etiam dæmones confiterentur, atque vt ſibi parceret, obſecrarent. Hunc tu talem virum, cui non catholici modò, verumetiam veritatis hoſtes hæretici, quin & dæmones ipſi, fidei, doctrinæ, ſanctimoniæ, tam illuſtre teſtimonium tribuerunt, vocare tyrannum, & hanc ei tam turpem notam inurere audebis? Sed non eſt tyrannus Varemunde, qui ius ſuum tuetur: ſed Epiſcopi nomine dignus non eſt, qui laicis ius ſacerdotale ſubſternit. Quin tu potius Varemunde gladiatorio quodam animo viam ad tyrannidem affectare videris, qui paſtores loco ſubmoues, qui per vim Epiſcopos iure ſuo ſpoliare, & in ordinem cogere, qui, quæ propria eſt eorum iuriſdictio, eam laicis mandare contendis. Fecit quidem hoc Valentinianus quondam Imperator, vt virum hunc ſanctiſſimum, epiſcopale ſuum ius pro eo vt debuit viriliter tuentem, tyrannum & pluſquàm tyrannum appellaret, ſed fecit puer, fecit à matre deceptus, & eum facti non ita multò poſt pœnituit: informatuſque fide ac inſtitutis catholici principis Theodoſij, tanto in Ambroſium affectu poſt incubuit, vt quem anteà perſequebatur, eum diligeret: quem antè vt aduerſarium repellebat, eum vt parentem putaret. Pientiſſimus autem Imperator Theodoſius, quamuis propter patratam cædem Eccleſiæ primum ingreſſu per Ambroſium prohibitus, deinde iam reconciliatus, cancellos egredi iuſſus eſſet, intra quos myſteria peragebantur, quòd Imperatores purpura faceret, ſacerdotes non faceret, non modò tyrannidis ei probrum non obiecit, verumetiam hac ipſa de cauſa præ cæteris eum Epiſcopi nomine dignum eſſe iudicauit, neque ſe noſſe quenquam affirmauit, qui ſciret Epiſcopum agere, præter vnum Ambroſium. Da Chriſte tales tyrannos Eccleſiæ tuæ multos, qualis vel Ambroſius hic fuit, vel ante eum Babilas à Chryſoſtomo celebratus, vel poſterioribus ſeculis Thomas Cantuarienſis Archiepiſcopus in Anglia, Stanislaus Cracouienſis Epiſcopus in Polonia. Tales, quos tu tyrannos, Chriſtus autem bonos paſtores vocat, ſi nunc haberet multos Eccleſia, qui laicis ius ſacerdotale non ſubſternerent, qui aſcenderent ex aduerſo, qui murum ſe pro domo Iſrael opponerent, ac ſtarent in prælio in die domini, parati ſemper animas ponere pro ouibus ſuis: neq; tibi viam ad tyrannidem affectare liceret, neq; tot lupi graſſarentur in ouili Chriſti, neq; tam diu tam fœdè ſciſſam inconſutilem Chriſti tunicam videremus.

Varemundus valde confutatur.

Epiſcopi nomine indigni qui laicis ius ſacerdotale ſubſternunt.

Ambroſii Elogia.

Ruff. lib. 2. c. 15. eccle. hiſt.
Aug. lib. 5. conf. cap. 13.
Baſil. epiſt. 55
Auguſt. de nup. et concupiſ. li. 1. c. 35.
Idem de cura pro mortuis. cap. 17.

Ambr. epiſt. 34.
Theo. lib. 5. c. 18. eccle. hiſt.
Lib. 1.
Theo. pietas. & patientia. & in Amb. amor.

Epiſcopi pro eccl. iuribus zeloſi reſeruantur.

Quid autem dicis Varemunde? ſi quod tu tyrannicum eſſe vis, id iuſtum & legitimum eſſe iudicauerint etiam hi, quorum te partis eſſe non obſcurè fers: qui confeſſionis Auguſtanæ: quàm Chriſtianæ cenſeri malunt? Tanta eſt vis veritatis, vt etiam per hoſtium veritatis iugula nonnunquàm erumpat. Nunquid non hæc verba ſunt veſtræ confeſſionis Auguſtanæ? Secundum Euangelium, ſeu, vt loquuntur de iure diuino, nulla iuriſdictio competit Epiſcopis, hoc eſt, his, quibus eſt commiſſum miniſterium verbi, & ſacramento-

Confeſſ. Auguſtana concedit iudicium Epiſcopis in cauſa fidei.

rum,

rum,niſi remittere peccata: item cognoſcere doctrinam,& doctrinam diſſentientem ab Euangelio reiicere, & impios,quorum nota eſt impietas,excludere à communione Eccleſiæ. Audin' tu Varemũde,quid illi ipſi confiteantur,quorum tu partis es? Cognoſcere doctrinam, & doctrinam ab Euangelio diſſentientem reijcere,nulla circuitione vſi,diſertis verbis iuriſdictionis Epiſcoporum eſſe dicunt, atq; hac in parte cum catholicis conſentiunt. Cur igitur tu,quod in eadem illa confeſſione,quam es amplexus,prohibetur, commiſces poteſtates, Eccleſiaſticam,& ciuilem? cur laicos irrumpere iubes in alienum officium?

Sed in re vel meridiana luce clariore confirmanda, quam etiam ipſi concedere coguntur aduerſarij longiores eſſe nolumus,cùm præſertim inſtituti noſtri non fuerit hoc loco de iuriſdictione Epiſcoporum diſſerere: ſed illud modò propoſitum habuimus, quæ ſit Eccleſia catholica, demonſtrare: quo nomine non pars,neq; enim ſunt partes in Eccleſia,verùm totum quiddam ſignificatur. Docet hoc Auguſtinus, explicans illud ex Pſalmo: Iubilate Deo omnis terra. Nemo,inquit,in parte iubilet,omnis terra iubilet, catholica iubilet. Catholica totum tenet,quicunque partem tenet,à toto præciſus eſt,vlulare vult, non iubilare. Et iterum alio loco. Non audio oſtendentes partes: Deus deorum totum mihi oſtendit, qui vocauit terram à Solis ortu vſq; ad occaſum, totum redemit: partes autem,id eſt calumniantes condemnauit. Non ſunt ergo partes in Eccleſia,quæ totum tenet,in qua idipſum dicunt omnes, vt rectè de ea Propheta ſcripſerit: Hierusalem,quæ ædificatur vt ciuitas,cuius participatio in idipſum. Odioſum eſt partis nomen. Siquidem de parte dici volunt,ait Auguſtinus,qui in vnitate non ſunt,de altera parte ſunt,& de ipſa parte aſcendunt,id eſt, extolluntur,& volunt tollere oues. Et alio loco: Væ illis,qui oderunt vnitatem Eccleſiæ, partes ſibi faciunt in hominibus. Et iterum: Omnes hæretici in paucis & in parte ſunt: Et ad Seuerinum ſcribens: Catholica Græcè appellatur,quòd per totum orbem terrarum diffunditur, hanc ignorare nulli licet, ideò ſecundum verbum Domini noſtri Ieſu Chriſti abſcondi non poteſt. Pars autem Donati in ſolis Aphris calumniatur orbi terrarum. Et de baptiſmo contra Donatiſtas: Induentes lupos ſuos pellibus ouium, dicunt: Ecce hic eſt Chriſtus, ecce illic, & ab vniuerſitate ciuitatis ſuper montem conſtitutæ, ad particulas inſidiarum ſuarum multos ſeparant,& iugulatos abſumunt. Et in Ioannem ſcribens: propter illos,qui ſe diuiſuri erant, & dicturi. Ecce hic eſt Chriſtus, ecce illic. Et vellent eum oſtẽdere in parte. Qui emit totum,& poſſedit totum, continuè ſecutus,adiunxit: Non tantum noſtrorum,ſed & totius mundi. Apud eos itaq; partes ſunt, qui ſe præciderunt à catholica,de quibus dicit Iudas,quòd ſegregauerunt ſemetipſos. Quomodo autem ſegregauerunt? Segregauerunt ſe ſuo quodam ſingulari iudicio, ſua quadam ſolitaria opinione. Nam cùm idem anteà ſenſiſſent,quod nos, ac quod vniuerſa ſentit, ac ſemper ſenſit Eccleſia: ab eo poſteà receſſerunt, atque ita ſingulares quoſdam ſuos intellectus, ſolitarias ſuas opiniones ſequuti, in varias partes diſſecti ſunt. Sic à Cypriano dicitur pars Nouati: & in octaua ſynodo œcumenica pars Photij: ab Auguſtino pars Maximiniani,pars Primiani,pars Maiorini,pars Donati ſexcentis in locis. Et ferè videre licet Auguſtinum catholicam,ſiue orbem terrarum,aut totum,Donati parti opponere. Sic in Pſalmo contra partem Donati. Ego catholica dicor,& vos de parte Donati. Et contra Parmenianum,contra pacem vnitatis, etiam in parte Donati. Et iterum: Frumenta præter partem Donati,in toto terrarum orbe defecerunt. Et iterum: Ab ipſa parte Donati ad vnitatem catholicam remeare. Sic ad Honoratum ſcribens: Eccleſia catholica,inquit,eſt etiam in Aphrica,quia per omnes terras eam Deus eſſe voluit, & prædixit: pars autem veſtra, quæ Donati dicitur: non eſt in omnibus illis locis,in quibus & literæ,& ſermo,& facta Apoſtolica cucurrerunt. Et ad Donatum: Vtrum nobiſcum in Chriſti pace, in Eccleſię catholicæ vnitate, in fraterna charitate gaudere,an pro nefaria diſſenſione,pro Donati parte, pro ſacrilega diuiſione, importunitatem, noſtræ circa ſe dilectionis diutius ſuſtinere. Et ad Celerem: Nullam fuiſſe iuſtam cauſam,cur ab orbe terrarum, quo Eccleſia catholica diffunditur,ſe pars Donati dirimeret. Et ad Generoſum: Si tibi angelus de cœlo diceret: Dimitte Chriſtianitatem orbis terræ,& tene partem Donati,cuius ordo tibi exponitur in epiſtola Epiſcopi tuæ ciuitatis, anathema eſſe deberet: quia te à toto præcidere, & in partem contrudere conaretur, & alienare à promiſſis Dei. Si enim ordo Epiſcoporum ſibi ſuccedentium conſiderandus eſt, quantò certius & verè ſalubriter ab ipſo Petro numeramus? cui totius Eccleſiæ figuram gerenti, Dominus ait: Super hanc petram ædificabo Eccleſiam meam,& portæ inferorum non vincent eam. Petro enim ſucceſſit Linus, Lino Clemens, Clementi Anacletus, Anacleto Euariſtus,&c. In hoc ordine ſucceſſionis nullus Donatiſta Epiſcopus inuenitur. Et alio loco: Vtrum ſicut à catholicis videbat,ita etiam in parte Donati electi eſſent. Et in eodem libro: Quicunque recitabantur catholici Epiſcopi ex his locis, vbi non erat pars Donati. Et in Pſalmos ſcribens: Ponite ante oculos vnitatem orbis terrarum, vnde ſe iſti diuiſerunt, ponite & partem Donati. Et in alium Pſalmum ſcribens: Tu qui dimiſiſti vnitatem omnium gentium, & in parte remanſiſti, polluiſti teſtamentum Chriſti. Et iterum in alium Pſalmum: Qualem veſaniam patiantur hæretici, quæſo vt attendatis. Illi præciſi à compagine Eccleſiæ Chriſti,& partem tenentes, totum omittentes, nolũt communicare orbi terrarum, quo diffuſa eſt gloria Chriſti. Nos autem catholici in omni terra ſumus,quia omni terræ communicamus, quacunque gloria Chriſti diffuſa eſt. Et de verbis Apoſtoli: Si tu dicis, Chriſtus eſt ſponſus partis Donati: ego tabulas lego,& inuenio eſſe Chriſtum ſponſum Eccleſiæ diffuſæ toto orbe terrarum. Et contra Creſconium: Non inuidemus in parte Donati pacem damnatorum, ſic & Chriſti pacem non reſpuant in orbem terrarum. Et de vnitate Eccleſiæ. A Chriſti corpore,quod eſt Eccleſia, ita diſſentiunt, vt eorum communio non ſit cum toto quacunque diffunditur,ſed in alia parte ſeparata inueniatur. Quod genus loquendi etiam in Concilio Aphricano vſurpatum videmus: Vbicunque catholica fuit,& pars Donati. Et iterum: Si fortè antiqui catholici ſuum Epiſcopum voluerint,& illi ſuum: qui ex Donati parte conuerſi ſunt. Et paulò poſt: Si fuerit Epiſcopus ad catholicam ex Donati parte conuerſus. Optatus grauiter inſectatur Parmenianum,

Partes non eſſe in eccleſia, ſed apud hæreticos.
Pſal. 65.
In Pſal. 49.
Pſal. 121.
Aug. de verbis domini ſerm 49.
Idem tract. 12. in Ioan.
In pſal. 31.
Epiſt. 170.
Matth. 5.
Tract. 1. in epiſt. Ioan.
Lib. 1. cap 4.
Hæretici quomodo ſegregant ſemetipſos.
Cyp. lib. 1. epiſt. 3
Aug. epiſt. 160.
In princip. ſerm. 3.
lib. 1. cap. 4.
Lib. 2. cap. 19.
Lib. 2. cap. 12.
Epiſt. 161.
Epiſt. 204.
Epiſt. 204.
In appendice epiſtolarum.
Epiſt. 8.
Pſal. 166.
Pſal. 56.
Epiſt. 165.
In breuiculo collationum primi diei cap. 1.
Cap. 12.
Pſal. 54.
Pſal. 54.
In pſal. 36.
Ser. 31. de verbis Apoſtoli.
Lib. 4. cap. 64.
Cap. 4.
Cap. 14.
Cap. 15.
Cap. 16.
Lib. 2. contra Parmenianum.

quòd is dixerit duas Eccleſias, duas, inquit, Eccleſias comparare voluiſti, quaſi ſola Aphrica habeat populos Chriſtianos, in qua vitio veſtro duæ videntur partes effectæ. Et dum immemor factus es Chriſti dicentis: Vnam eſſe ſponſam ſuam. Tu in Aphrica non dixiſti duas eſſe partes, ſed duas Eccleſias. Certè vna eſt, quæ ex voce Chriſti meruit iudicari. Qui ait, vna eſt columba mea, vna ſponſa mea. Et paucis interiectis, vt oſtendam partem veſtram cunctis morſibus paſtam. Et iterum nonnullis interiectis: Gaudet totus orbis de vnitate Catholica, præter partem Aphricæ: & in eodem libro ſcribit: Cum veniret aliquis Donatiſta, ſolitum eſſe dicere. Quid apud vos agitur de parte mea? Quaſi iam populum cum Deo diuideret, vt intrepidè ſuam diceret partem. Et interrogati apud Iudicem: Dixerunt ſe eſſe de parte Donati, de Chriſto tacuerunt. Sic noſtra ætate rectè dicitur pars Lutheri, pars Caluini, ſiue magiſtri illius Zuinglij, pars Balthaſaris Anabaptiſtæ, & aliorum, qui cùm ſint à toto præciſi, Eccleſia & in Eccleſia eſſe deſierunt, cùm Eccleſię nomen, ſicut etiam à Chryſoſtomo traditum legimus, conſenſus, concordiæque nomen ſit: vt qui diſſecti ſunt in varias partes, nequaquam poſſint appellari hoc cognomine. Nam niſi vna ſit, vnam fidem, vnam ſpem, vnam charitatem retinendo, Eccleſia dici & eſſe non poteſt. Sicut Chriſtus diuiſus non eſt, ita neq; corpus eius Eccleſia: vnus Dominus, vna fides, vnum baptiſma, vnus Deus & pater omnium, vna eſt domus Dei viui, ſancta catholica Eccleſia.

Chryſ. Homil. in epiſt. ad Galat.

1. Cor. 1. Epheſ. 4. 1. Tim. 3.

Tertia nota Eccleſiæ, quòd ſit una.

CAP. XXV.

Eccleſia una.

ATQVE hæc tertia eſt Eccleſiæ nota, qua dignoſci poſſit ab iis, qui vel præciſi ſunt ab ea: cuius generis ſunt, quibus interdictum eſt piorum cœtu, quos vocamus excõmunicatos; vel qui ipſi ſe vltrò præciderunt: quales ſunt hæretici, & ſchiſmatici. Quos cùm in tot ſectas miſerè diſſectos videamus, manet nihilominus Eccleſia noſtra catholica vna, de qua ſponſus in Canticis clamat: Vna eſt columba mea, perfecta mea, vna eſt matri ſuæ. Hanc illius vnitatem ſignificauit inconſutilis illa Chriſti tunica, quam qui Chriſtum crucifixerunt milites, non ſcindendam, ſed iuxta id, quod prædixerat Propheta, ſortem ſuper eam mittendam eſſe cenſuerunt. Hanc ſignificauit vna illa domus, in qua comedebatur agnus, qui figura fuit agni illius incontaminati Chriſti ab origine mũdi occiſi. Hanc expreſſit Apoſtolus cùm dixit: Vnum corpus, vnus ſpiritus, ſicut vocati eſtis in vna ſpe vocationis veſtræ. Viſibilibus illa rebus, nimirum ſacramentis, fidei confeſſione, bonis operibus, publicis orationibus, in locum etiam ſæpè viſibilem, quæ domus orationis dicitur, congregatur. Et propterea vocat eam Apoſtolus vnũ corpus, quòd ex multis viſibilibus membris conſtet, ne quis commentitiam aliquam eſſe dicat, quæ ſub hominis aſpectum non cadat. Porrò, qui congregat eam, qui vitam huic præſtat corpori, Spiritus ſanctus eſt: Propterea ſpiritum etiam vnum appellat, quòd per eum in cordibus hominum diffuſa charitate retinetur vnitas in vinculo pacis: vt idipſum dicant, idipſum ſentiant, idem ſapiant omnes, atq; vnanimes vno ore honorificent Deum & patrem Domini noſtri Ieſu Chriſti.

Cant. 6. Ioan. 19.

Pſalm. 21. Exod 12. Apoc. 13. Epheſ. 4. Vnitas Eccle.

Rom. 1. Rom 15. Gen 11. Act. 4. Lib. 8. de Trinit. Beda in ſecundam epiſt. Ioan.

Sola ergo ſancta catholica Eccleſia vna eſt, terra eſt vnius labij, vnus in ea Chriſtus adoratur, vna regula veritatis obſeruatur, deniq; multitudinis credentium eſt cor vnum, & anima vna, non concordia & voluntate, ſed ſecundum naturam fidei, quæ vna eſt, quemadmodum Hilarius interpretatur. Quod etiam Beda teſtatur his verbis: Re vera omnes per orbem catholici vnam veritatis regulam ſequuntur, non autem omnes hæretici & infideles vnanimo errori conſentiunt, verùm non minus ſemet alterutrum, quàm ipſam veritatis viam impugnant. Videre autem licet admirabilem curam illius & ſolicitudinem in vnitate ſpiritus retinenda. Cùm enim ex multis conſtet Eccleſiis, quæ tamen omnes vna ſunt Eccleſia, cùm per orbem vniuerſum longè lateq; diffuſa, linguarumq; & morum in ea ſit magna diuerſitas: eoſdem tamen ritus, eaſdem vbiq; ſeruat cęremonias, quin & lingua non niſi vna & eadem nimirum Latina ſacrificia peragit, laudeſque Deo decantat, ea præſertim, quæ eſt occidentis, & ſeptentrionis Eccleſia, vt ſi quis etiam ab extremo orbe veniat homo Chriſtianus, eſſe ibi cor vnum, animam vnam, ſpiritum vnum intelligat.

Hæreticorum diſſenſiones.

Nunc tu mihi omnes circumſpice, qui nomen Euangelij prætendentes, vt erroris in eo ſui latebras conſtituant, ſe ab vna hac ſancta catholica Eccleſia ſegregauerunt: quot homines, tot eſſe propè de dogmatibus fidei ſententias, neq, nobiſcum magis, quàm ipſos inter ſe digladiari & diſſidere videbis, vt nullum adferri certius erroris eorum argumentum poſſit. In vna domo duos aliquando reperire vix licet, qui ſibi inuicem ex omni parte conſentiant, quodq; maiore etiam dignum eſt admiratione, aliud eos iiſdem de rebus hodie, cras aliud ſentire videas. Hinc illud præclarè dictum à Chriſtiano & catholico Principe Georgio quondam Saxoniæ Duce commemoratur: Nam ſcire ſe quidem dicebat, quid hoc anno crederent vicini ſui VVittembergenſes: quid verò proximè in ſequenti anno credituri eſſent, ſe neſcire, quòd ſubindè dogmata ſua variarent. Indicant hoc non modò libelli eorum, verùm & ritus toties correcti & mutati. Conati ſunt illi alta ſapiendo, & humilibus non conſentiendo, turrim Babel extruere. Ecce autem, quomodo depreſſit Deus eorum arrogantiam. Quæ fuit aliquando terra vnius labij, tantam in ea nunc linguarum cõfuſionem factam eſſe cernimus, vt non modò mutuò ſe, verumetiam ipſi ſe non intelligant. Sic vbi fuit non ita pridem ſancta ciuitas Hieruſalem, cuius participatio in idipſum, ibi nunc facta eſt Babylon mater fornicationum, & abominationum, terra facta eſt habitatio dæmoniorum, & cuſtodia omnis ſpiritus immundi. De vtraque ciuitate ſic ſcribit venerabilis Beda. Benè in Babylonis conſtructione linguarum vnitas per ſpiritum ſuperbiæ ſciſſa, in Hieroſolyma eſt per gratiam ſancti Spiritus linguarum varietas adunata: & illa confuſio, hæc viſio pacis interpretatur: quia videlicet electos in pluribus linguis & gentibus, vna fides ac

Georgij Saxoniæ Ducis dictum.

Rom. 12. Gen. 11.

In cap. 5. Marci.

pietas

pietas toto orbe pacificandos confirmat, reprobos autem plures ſectæ quàm linguæ diſſociando confundunt. Quis autem alius exitus eſt expectandus, niſi quem prædixit Propheta? Diuiſum eſt, inquit, cor eorum, nunc interibunt: cùm præſertim à Chriſto quoque dictum ſit, quòd omne regnum in ſeipſum diuiſum deſolabitur. Bellum hæreticorum pax eſt Eccleſiæ: Fidem illi noſtram, ſicut ab Hilario ſcriptum eſt, dum ſibi aduerſantur, confirmant. Et præclarè ſcriptum eſt à Gregorio: Magna omnipotentis Dei eſt gratia, quòd in ipſis, qui à ſanctę Eccleſiæ doctrina diuiſi ſunt, vnitas non eſt, quoniam omne regnum in ſe diuiſum non ſtabit: & ſancta Eccleſia ſubtilius in ſua ſemper eruditione inſtruitur, dum hæreticorum quæſtionibus impugnatur: ita vt apertè impleatur, quod per Pſalmiſtam contra hæreticos de Deo dictum eſt: Diuiſi ſunt ab ira vultus eius, & appropinquauit cor illius. Nam dum ipſi in ſuo prauo errore diuiduntur, cor nobis Dei appropinquat: quia eruditi aduerſitatibus, intellectum eius ſubtilius inuenimus. Neque verò noſtro tãtùm hoc æuo ſic accidiſſe putandum eſt: Iampridem hoc ita futurum Propheta prædixit. Et concurrere, inquit, faciam Aegyptios aduerſus Aegyptios. Scripſit etiam antiquiſſimus Tertullianus de ſui temporis hæreticis, quòd etiam à regulis ipſi ſuis variant inter ſe, dum ſuo proinde modulatur vnuſquiſq; arbitrio, quæ accepit, quemadmodum de arbitrio ſuo ea compoſuit ille, qui tradidit. Suo quoque de ſeculo ſcribit Hilarius: periculoſum nobis admodum atque etiam miſerabile eſt, tot nunc fides exiſtere, quot voluntates: & tot nobis doctrinas eſſe, quot mores: & tot cauſas blaſphemiarum pullulare, quot vitia ſunt, dum aut ita fides ſcribuntur, vt volumus, aut ita, vt volumus, intelliguntur. Et cùm ſecundùm vnum Deum & vnum Dominum, & vnum baptiſma, etiam fides vna ſit, excidimus ab ea fide, quæ ſola eſt, & dum plures fiunt, ad id cœperunt eſſe, ne vlla ſit. Gregorius quoque Pontifex. Habent, inquit, hoc hæretici proprium: quòd in eo gradu in quo de Eccleſia exeunt, diu ſtare non poſſunt, ſed ad deteriora quotidie ruunt, & ſentiendo peiora, in multis ſe partibus ſcidunt, atq; à ſemetipſis plerunq; longius confuſionis ſuæ altercatione diuiduntur. Ante quem auctor operis imperfecti in Matthæum hæreticorum perfidiam aſſimilat arenæ. Numquam enim, inquit, ſapiunt vnum, ſed quot ſunt, tot ſententias habent. Et in confutatione Synodi, quæ falſo ſeptima dicta eſt, Epiphanius: Hunc morem habent hæretici, quoties vno verbo pietatem contempſerint, & à via veritatis aberrauerint, in multos & varios errores labi: vniformis enim res veritas, mendacium autem in varia diſtrahitur. Et Nicephorus in ſua Eccleſiaſtica hiſtoria ſic ſcribit: Sed non diu hæreticos tulit, qui ſalutis noſtræ curam gerit Deus. Nam adulterina Eccleſiæ dogmata, quæ paulatim emicuerant, breui ſunt extincta: ita ſeipſis inter ſe abolita, cùm alij ſuper alios nouis rebus ſtuderent, atque inter ſe conflictarentur, non aliter quam fluctuum commotiones inſurgentes ſubinde atque decidentes in varias multipliceſque abeunt formas, & poſtremò vt nihil eorum appareat, euaneſcunt. Contra veritatis ipſius cauſa tum incrementa ſua capiebat, magiſq; indies augebatur, acceſſionem quandam & robur certum ex hæreticorum inſultu ſumens. Semper enim ſibi conſtabat Eccleſiæ catholicæ ſplẽdor & ſtatus, & grauitas eius, modeſtia, libertas, diuinus vitæ, morumq́; diuerſorum ordo, doctrinæque ſynceritas apud Grecos ſimul & Barbaros mirificè relucere cernebatur.

Oſea 10.
Hæreticorum bellum pax eſt Eccleſiæ.
Ep iſt. 3. lib. 2.
Luc. 11.
Lib. 7. de trinitate.
Eſa. 29.
De præſcriptione aduerſus hæreticos.
Hæreticorum mos vt ab inuicem ſemper diſſideant.
In lib. ad cõſtantium Auguſtum.
Greg. lib 3. Moral. ca. 19.
Homil. 20.
Actio. 6. ſecunda Nicænæ Synodi.
Veritas.
Mendacium.
Lib. 4. cap. 5.

Quoties hæreſis exorta eſt in Eccleſia, nõ ferè ſola exorta eſt. Nolo hic cõmemorare Arrios, Eunomios, Macedonios, Marciones, Seueros, quorum ſectæ iam ſunt obſoletæ, quos in partes aliquot fuiſſe diuiſos Ambroſius, Epiphanius, Ruffinus, Socrates, Theodoretus, Sozomenus, Theodorus in ſua Iſagoge ad Anaſtaſium, Nicephorus, ac qui præceſſit hos omnes Euſebius, memoriæ prodiderunt, ita vt cùm eorum eſſent plura nomina: vna tamen eſſet perfidia, impietate non diſſonans, communione diſcordans, non diſſimili fraude, ſed cogitatione diſcreta. Neque dicam de ijs, quibus euo ſuo ante quadringentos annos idẽ accidiſſe ſcribit Bernardus. Patrum aut certè auorum noſtrorum memoria ſecta quædam in Boemia & Morauia nata eſt eorum, qui vtramque Speciem euchariſtiæ neceſſariò ſumi à Chriſtianis omnibus debere contenderent. Nunquid ea ſola fuit? minimè gentium. Simul vt ab Eccleſiæ conſenſu ſemel diſceſſum eſt, ita variæ ſunt & multę ex vna hac hæreſes prorogatæ, vt, quod omnibus inconfeſſo eſt, qui per eas prouincias iter faciunt, intra vnius oppidi mœnia ſex aut ſeptem etiam ſectas reperire liceat, raraque domus eſt, in qua non aliud maritus, aliud vxor, aliud liberi, aliud credat familia. Cùm verè dictum ſit ab Euagrio, cùm de fide diſceptatur: diſſident patres a filijs, ac filij à parentibus: maritus à coniuge, ac coniux à marito. Sic fit, vbi ab vno, vbi à vero, vbi ab vnius ſanctæ catholicæ Eccleſiæ conſenſu diſceditur: Veritas enim haudquaquam eſſe multiplex poteſt: ſed vt ſpiritus diuinus vnicus eſt, ita verum, quod illo docente cognoſcitur, non niſi vnum eſt. Atq; ea demum vera doctrina eſt, & hoc veros doctores arguit, quemadmodum à maioribus traditum eſſe refert Athanaſius, vt eadem inter ſeſe profiteantur, neque diuerſa ſentiant, vel inter ipſos, vel à ſuis maioribus diſſidentes. Etenim qui in hunc modum affecti non ſunt, improbi potius quàm veri doctores dicendi ſunt. Quamobrem euenit eiuſmodi, quod viatoribus vſu venire ſolet: ſi quando à recto itinere aberrarunt: Vt enim illi alias ex alijs ſemitas ingredientes vagantur & errant, nullum peritum regionum ducem ſequuti, ſic iſti Duce carentes Eccleſia, quam reliquerunt, cùm de rectę fidei, religioniſque curriculo deflexerint, alia ex alijs impietatis diuerticula ſunt ingreſſi, capitibusque diſſecti, cauda verò colligati, in ſola vnius ſanctę catholicę Eccleſiæ ſententia oppugnanda ſunt concordes, haud aliter, quàm olim Herodes & Pilatus inter ſe paulò antè diſſidentes, in Domini paſſione fuerunt amicitia fœderati. Huius rei figuram fuiſſe putat Auguſtinus, quòd Sampſon vulpiũ caudas colligaſſe legitur: Vulpes enim inſidioſos maximè hęreticos ſignificant, doloſos, fraudulentos, cauernoſis anfractibus latentes & decipientes, de quibus etiã in Canticis dicitur: Capite nobis vulpeculas exterminãtes vineas. De ijs intelligi vult Rupertus, quod in Apocalypſi ſcriptum eſt: Commanducauerunt linguas ſuas. Quomodo, inquit, comman-

De fide lib. 1 c. 4.
Hæreſ. 75.
Lib. 1 cap. 25.
Lib 5. ca. 23. & 4
Hæreſis nunquam ſola.
Lib. 2 cap. 29.
Lib 2. Cap. 5.
Lib 4. cap. 7.
Nice. lib. 12. cap. 29. 30. 31. & 32. eccle. hiſt.
Bern. ſerm. 66. in Cant.
Lib. 4 cap. 10.
Veritatem doctrinæ probat concordia & conſenſus docentium.
Lib. de decretis Nicænæ ſynodi cont. Euſebium.
Hæretici in quibus conueniant.
Ioan 19.
Vulpes hæreticos ſignificant & in Pſal. 80. & 83
Chryſ. in Pſal. 96.
Hiero. in 13 cap. Ezechiel.
Bern. in Cant. Homil. 65.

ducaue-

Cant.2. Rupertus lib. 9 in Apocal. Tom. 1. lib. 2. hæreſ. 59.

ducauerunt? nimirum contra ſemetipſos ſentiẽdo. Nam contra catholicam quidem Eccleſiam pari & quaſi concordi malignitatis ſpiritu depugnant, ſed contra ſemetipſos diſcorditer cõfligendo, hæreſes multifidas ſecerunt,& ita ſuas quiſque partes defendendo, contendendo, atque rixando, linguas ſuas commanducant. Præclarè ſcriptum eſt ab Epiphanio. Quemadmodum ſi quis tranſitum reperiat in ſepe circa publicam viã, & per hunc ſibi eundum eſſe putet, & relicta publica via per hunc eat, putans ſe propinquiſſimum habere, vnde reflexu facto rurſus viam apprehendat. Ignoret autem quod murus conſiſtit altiſſimus, & longo interuallo extructus. Percurrat autem & non reperiat per quam viam exitum faciat: & per vnum ſignum ſiue miliare progreſſus, adhuc amplius viam non reperiat, & ſic ad plures ſe conuertat. Quum autem ſic laboret, & facultatem non habeat per quam viam ad rectum iter perueniat: fortaſis neq; inuenire poterit, niſi reflexerit per eam, per quam etiam ingreſſus eſt. Sic omnis hæreſis velut compendium quoddam inuenire putans à longa via diſceſſit. Inuentus eſt autem illi murus infractus ipſa ignorantiæ implicatio. Et non vtique inuenerit talis quomodo ad veram viam perueniat, niſi reflexerit ad primariam viam, hoc eſt Regiam. Sicut etiam lex ipſa palam clamat ſancto moſe dicente: Non declinabimus ad dextram aut ad ſiniſtram, non declinabimus hinc aut illinc, via Regia ibimus. Eſt enim via Regia ſancta Dei Eccleſia,& iter veritatis, vnaquæq; verò harum Regia relicta & ad dextram aut ad ſiniſtram inclinatione facta vbi deinceps nimium ſe in errorem dederit, diſtrahetur, & non amplius menſuram habet, apud vnamquamq; ſectam erroris impudentia.

Quòd aliter vnitas retineri non poteſt, quàm ſi vnus aliquis præſit Eccleſiæ, cui pareant omnes.

CAPVT XXVI.

Coloſ.2.

1.Cor.10.

QVAM autem cauſam eſſe dicemus, quòd cùm perpetuò ſibi conſtet Eccleſia, ſitq; admirabilis quædam in ea fidei dogmatum conſenſio, qui ſemel ab ea deſciuerunt, tanta eſt eorum inter ſe diſtractio, & opinionum varietas? Quam aliam? niſi quòd qui permanent in Eccleſia, fas eis non eſt, vt ambulent inflati ſenſu carnis ſuę, vt ſuos aliquos intellectus adferãt ſingulares, quos mordicus poſteà tueantur & defendant: ſed cùm ſint vnius corporis membra, cuius caput Chriſtus eſt, neceſſe eſt, vt caput ſuum teneant, atq; in illius obſequium intellectum ſuum captiuent.

Vnitatis Eccleſiæ ſtrea cauſa. Ioan.18.

Ioan.21.

Porrò qui caput eſt Eccleſiæ Chriſtus, ad patrem ſuum cœleſtem ex hoc mundo migraturus, atq; ita facturus, vt genus humanum corporali ſua præſentia deſtitueret, cùm ſub ſuæ tempus paſſionis oraſſet patrem, vt eos, quos dederat ſibi, ſeruaret, vt eſſent vnum, ſicut ipſe cum patre vnum eſt, quo facilius vnitas hæc ſempiternis temporibus retineri poſſet, aſcenſurus ad patrem, vni curam Eccleſiæ ſuæ mãdauit, vni Petro paſcendas oues ſuas commiſit, vnum illum principem deſignauit multis argumentis: vt ipſe quidem in cœlis auctor eſſet vnitatis perpetuæ, Petrus autem,& quiſquis ei ſucceſſiſſet, eiuſdem retinendę dux & princeps in terris haberetur.

Vnitas Eccleſiæ etiam naturalibus rationibus oſtenditur. Vnitas retineri nõ poteſt niſi per vnũ.

Rom.11. Ezech.34. Ezech.37. Ioan.10. Vnus paſtor Chriſtus.

Vnitatis itaq; conſtituendæ principium Chriſtus,& retinendæ per eundem Chriſtum Petrus,& eius ſucceſſor ſtatuitur. Hoc vniuerſa credidit antiquitas: Hoc ſacroſanctum Nicænum Concilium confeſſum eſſe legimus: Hoc modo non ædita voce clamat ipſa natura, quòd non poteſt aliter ordo conſiſtere, non poteſt aliter vnitas in eccleſia retineri, quàm ſi præſit vnus. Hoc in apibus, hoc in gruibus, hoc in alijs etiam pleriſq; brutis animantibus videre licet. Habent caput vnum, ducem vnum, quem ſequuntur: Sic in arboribus videmus multos ramuſculos ad virgam, multas virgas ad ramum, multos ramos ad ſtipitem, multos ſtipites ad radicem vnam infigi; vt omnia ſocia fiant, & ſuccum, qui eſt in radice, participent: ſicut à Paulo dicitur: Socius radicis & pinguedinis factus es. Quòd ſi in naturis rerum, multò magis idem fieri neceſſe eſt in humana ſocietate, quæ niſi ab vno aliquo gubernetur, ſtare nõ poteſt. Propterea dicit Dominus per Prophetam: Suſcitabo ſuper eos paſtorem vnum. Et rurſus: Paſtor erit vnus omnium eorum. Et in Euangelio: Erit vnus paſtor, & vnum ouile. Quem vnum & ſolum bonum paſtorem libenter Chriſtum agnoſcimus, libenter eum eſſe caput & fundamentum Eccleſiæ profitemur. Quin & illud non obſcurè ferimus, nos credere, quòd ſolus ille ſufficiat ad Eccleſiam ſuam regendam, gubernandam, & in vnitate conſeruandam. Cæterùm ſicut ipſe eſt, qui ſacramenta perficit omnia, ipſe eſt, qui baptizat, ipſe eſt, qui peccata dimittit, ipſe eſt verus ſacerdos, qui cùm ſemetipſum ſemel obtulerit in ara crucis, ſua virtute corpus ſuum & ſanguinem ex eo, quod panis erat & vinum conficit, vt iterum offeratur non in mortem, ſed in mortis recordationem: & tamen quia cum ſuis fidelibus non erat in corpore permanſurus, miniſtros elegit, quibus in ſacramentis adminiſtrandis vteretur: Sic ipſe caput, ipſe gubernator eſt Eccleſiæ ſuæ, ipſe ordinem in ea ſimul & vnitatem conſeruat.

Epiſt.166. Vnus paſtoris Chriſti decedentis vnus in terra vicarius paſtor conſtituitur. Leo Epiſt. 89. ad Epiſ. Viennen. Ioan.11. 1.Cor.10. Matth.16.

Quoniam verò præſentiam ſui corporalem & viſibilẽ Eccleſiæ ſubtracturus erat, vnius vti miniſterio voluit, per quem vnitas hæc retineretur. Et ſicut ſcribit Auguſtinus. In cathedra vnitatis doctrinam poſuit veritatis. Huic itaque præ cæteris oues loco ſui paſcendas commiſit, ac à ſeipſo petitum cognomen tribuit. Nam cùm petram eſſe Chriſtum dicat Apoſtolus, cum Petro in conſortium indiuiduæ vnitatis aſſumpto, nomen hoc communicare dignatus eſt: Tu es, inquit, Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam. Ab ipſo, ſicut ſcribit S. Leo, quaſi quodam capite dona ſua velut in corpus, in Eccleſiam diffundi voluit, vt exortem ſe myſterij intelligere eſſe diuini, qui auſus fuiſſet à Petri ſoliditate recedere. Hunc enim in conſortium indiuiduę vnitatis aſſumptum, id quod ipſe erat, voluit nominari, dicendo: Tu es Petrus,& ſuper hanc, &c. Vt æterni ędificatio templi, mirabili munere gratiæ Dei in Pe-

tri ſoli-

tri ſoliditate conſiſteret. Cùm autem his Chriſti verbis vno ore à ſanctis Patribus tã Græcis quàm Latinis Eccleſia ſuper Petrum ędificata dicitur, tantum abeſt, vt quicquam ea re Chriſti gloriæ detractum exiſtimari posſit, magis vt etiam illuſtrata videatur. Neq; enim quiſquam eſt, qui eat inficias: quin illud vniuerſa prædicat Eccleſia, Chriſtum eſſe petram illam inuiolabilem, eſſe lapidem illum angularem, qui fecit vtraq; vnũ, eſſe fundamentum, pręter quod nemo poteſt aliud ponere.

Eccleſia ſuper Petrum ædificata. Ephe. 2. 1. Cor. 3.

Sed cùm verum ſit illud, quod à Diuo Dionyſio ſcriptum eſt: Bonum eſſe ſui ipſius maximè diffuſiuum & communicatiuum, quid magis facere potuit ad gloriam illuſtrandã, ad incredibilem ſui bonitatem toti mũdo manifeſtandam, quàm ſi quod ipſi poteſtate proprium eſt, id participatione quadam eſſe ſibi cum homine commune voluiſſe diceretur? Nunquid non ſolus ipſe eſt lux inacceſsibilis, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum? & tamen Apoſtolis dixiſſe legitur: Vos eſtis lux mundi. Nunquid nõ ipſe ſolus bonus eſt? nam nemo bonus niſi Deus: Sunt & hæc tamen illius verba: Bonus homo de theſauro cordis ſui profert bona. Nunquid non ſolus ipſe peccata remittit? nam hoc non eſt niſi Dei propriũ: eandem tamen poteſtatem ſacerdotibus quoq; conceſſit, dicens: Quorum remiſeritis peccata, remittentur eis.

De diuinis nominibus. cap. 4. Chriſtus ſua naturalia bona dignitatesq; ſuas nobis communicat. Ioan. 8. Matth. 5. Mat. 19. Luc 5 Ioan. 20.

Sed quid opus eſt hæc enumerando recenſere? Poteſtne quicquam eſſe glorioſius, quàm & dici, & eſſe Dei filium? Hanc quoque gloriã adeò non inuidit mortalium generi ſumma illa bonitas, vt quòd ſolus ipſe natura eſt, nos quoq; per adoptionis gratiã Dei patris filios & hæredes, fratres autem ſuos & cohęredes eſſe vellet.

Rom. 8.

Et nõ intelligunt ſpiritus iſti fanatici, iuſto Dei iudicio in reprobrum ſenſum dati, ſe eſſe potius, qui Chriſti gloriã obſcurent, dum de illius bonitate detrahunt, quæ illi tanta eſt, vt cùm ſemetipſum tradiderit, cum ſanguinem ſuum pro nobis fuderit, veriſimile non ſit, eſſe quicquam, quod communicare nobiſcum paratus non ſit: cùm præſertim iſta cauſa fuerit, quamobrem Dei filius hominis filius fieri dignatus eſt, vt hominum filiis Dei filios eſſe liceret. Adducens hunc Euangelij locum Baſilius de pœnitentia: Etiamſi Petra eſt, inquit, non vt Chriſtus petra eſt, ſed vt Petrus petra. Chriſtus enim revera petra eſt immobilis & inconcuſſa, Petrus verò propter hanc petram. Largitur enim Deus ſuas dignitates, non euacuans ſe, ſed habens dat. Lux eſt, vos eſtis, inquit, lux mundi: Sacerdos eſt, ſacerdotes facit. Ouis eſt, ecce, inquit, mitto vos tanquam oues in medio luporum. Petra eſt, petram facit, & quæ propria ſunt illius largitur ſeruis.

Baſilius.

Hoc ſignum eſt aliquem eſſe diuitem, habere & largiri. At noſtri diuites quando largiuntur, imminuunt aliquid ex ijs, quæ habent, non enim verè ſunt diuites, aliena ſunt, quæ posſidemus: hic verò ſic diues, vt quantumcunque largiatur, nihilominus æquè diues maneat, tanquam fons quidam perennis, quantumcunque ex eo hauſeris, fluxus non imminuitur.

Diuitis ſignum.

Cui non diſsimilia ſcribit, qui libenter eum imitatur, Ambroſius. Et æqualis eius Paulinus. Enumeratis multis nominibus, quæ nobiſcum Chriſtus communicauit, inter quæ recenſet etiam hoc ipſum petræ nomen, cuius gratiam diſcipulo ſuo non negauit. Sed quid miramur, inquit, eum famulis ſuis indulſiſſe ſua nomina, quibus & patrem ſuum participat & regnum? Dedit enim poteſtatem excipientibus ſe filios Dei fieri, & quantum in ipſo eſt, omnibus dixit hominibus, Dij eſtis & filij excelſi omnes. Et ſecutus hos Cyrillus Alexandrinus pluribus verbis docet. Quòd cum ipſe Chriſtus lux vera ſit, lucem vocauit Sanctos Apoſtolos. Et cum ipſe natura ſolus verè ſit filius, nobis in ipſum credentibus poteſtatem dedit patrem vocandi Deum, vtpotè qui dignitate ac iure filij locupletamur.

Amb. in Luc. cap. 9. Et de pœnitentia lib 1. cap. 7. Epiſt. 4. ad Seuerum. Ioan. 1. Pſalm 81. Lib. 4. in Eſa. Orat. 2.

Cùm ipſe ſit vnus vniuerſorum præceptor, & ſortitò habeat orbem terrarum: hoc dedit ſanctis eos coronans ſua gloria: quia ipſius cooperarij extiterint, & ingenui, & germani populorum moderatores, multos lucrati fuerant. Sic etiam fundamentum & baſis inconcuſſa Chriſtus eſt, qui omnia coërcet ac continet vt benè firma ſint. In ipſo enim ædificamur omnes domus ſpiritualis compacti per Spiritum, &c. Nihilominus & Apoſtolos & Euangeliſtas ſcriptura vocat fundamenta & proxima & viciniora qui fuerunt omnes teſtes & miniſtri ſermonis facti in confirmationem fidei. Sicut dictum eſt voce pſallentis. Fundamenta eius in montibus ſanctis. Et à Paulo ſuperędificati ſuper fundamenta Apoſtolorum & Prophetarum. Sic in Apocal. Murus ciuitatis habens fundamenta 12. & in ipſis duodecim nomina duodecim Apoſtolorum. Chriſtus igitur eſt primum & maximum fundamentum. Qui ſicut apertè dicitur, Sanctus Sanctorum: ſic figuratè fundamentum fundamentorum. Si Sacramẽta cogites, Chriſtus eſt Sanctus ſanctorum: ſi gregem ſubditum cogites, Chriſtus eſt paſtor paſtorum: ſi fabricam cogites, Chriſtus eſt fundamentum fundamentorum. Iiſdem prorſus verbis vtitur Auguſtinus, ac mox ſubdit. In ędificiis iſtis non poteſt idẽ lapis eſſe in imo & in ſummo. Si fuerit in imo, in ſummo non erit. Si in ſummo fuerit, in imo nõ erit. Anguſtias enim omnia penè corpora patiũtur, nec vbiq; eſſe poſſunt, nec ſemper. Diuinitas aũt quę vbiq; preſtò adeſt, vndiq; ad eam poteſt duci ſimilitudo, & totũ poteſt eſſe in ſimilitudinibus, quia nihil eorum eſt in proprietatibus.

In Pſal. 86.

Nunquid Chriſtus eſt ianua, quemadmodum ianuas videmus factas à fabro? Non vtiq;. Et tamen dixit, Ego ſum ianua. Aut nũquid ſic eſt paſtor, quemadmodum vidimus paſtores iſtos præpoſitos pecorum? Et tamen dixit: Ego ſum paſtor. Et vno loco ambas res dixit. In Euangelio dixit, Quia paſtor per ianuã intrat. Et ibi dixit. Ego ſum paſtor bonus. Et ibi dixit: Ego ſum ianua. Paſtor intrat p ianuã. Et quis eſt paſtor, qui intrat per ianuam? Ego ſum paſtor bonus. Quæ eſt ergo ianua qua intras tu paſtor bone? Ego ſum ianua. Quomodo ergo tu omnia? quomodo ergo per te omnia? verbi gratia, cum Paulus intrat per ianuam. Nonne Chriſtus intrat per ianuam? Quare? Non quia Paulus Chriſtus, ſed quia in Paulo Chriſtus, & per Chriſtum Paulus ipſe dixit. An experimentum eius quæritis qui in me loquitur Chriſtus? Cùm ſancti eius & fideles eius intrant per ianuã, nonne Chriſtus intrat per ianuam? Quomodo probamus? Quia ſanctos ipſos perſequebatur Saulus, nondum Paulus, quando exclamauit de cœlo: Saule Saule cur me perſequeris? Ergo fundamentum & lapis angularis eſt ipſe ab imo ſurgens, ſi tamen ab imo. Etenim origo fundamenti huius ſummitatem tenet. Et quemadmodum fundamentum corporeæ fabricæ in imo eſt: ſic

ſundamentum ſpiritualis fabricæ in ſummo eſt. Si ad terram ædificaremur, in imo nobis ponendũ erat fundamentum. Quia cœleſtis fabrica eſt, ad cœlos proceſſit fundamentum noſtrum. Ipſe ergo angularis lapis, monteſque Apoſtoli, Prophetæ magni portantes fabricam ciuitatis, faciunt vnum quoddam ædificium.

Continet itaq; virtute ſua molé Eccleſiæ Chriſtus, ac inuiſibiliter eam gubernat: ſed quemadmodum in Sacramentis cum ipſe ſolus inuiſibiliter operetur omnia, miniſterio tamen vtitur viſibilium ſacerdotum: ſic viſibilem in terris elegit miniſtrum. per quem Eccleſiæ molem hanc ſuſtineret: per quem gregem ſuum viſibilem inuiſibilis ipſe gubernaret. Eſt igitur fundamentum & petra Chriſtus, eſt fundamentum & petra fides de Chriſto, quã confeſſus eſt Petrus: eſt fundamentũ & petra Petrus ipſe confitens Chriſtum. Hæc adeò ſibi non aduerſantur, vt niſi credas, Eccleſiam ſuper Petrum confitentem Chriſtum ædificatã eſſe, nihil credas, nec vbi ſit Eccleſia ſcire queas. Nam ſi petram nolis niſi Chriſtum ipſum intelligère: quod futurum Chriſtus prędixit, dicet Lutherus. Ecce hic eſt Chriſtus: dicet Zuinglius, ſiue Caluinus, ecce hic eſt: Anabaptiſtæ cõtrà, apud neutrum eſſe dicent, ſed ſibi ſolis eum vendicabunt: idem Adamitæ facient, idem Iconomachi. Quid ergo aliud, quàm commentitia erit Eccleſia, cuius nec fundamentum, nec ædificium agnoſci poterit? Si verò petram interpreteris fidem, quam confeſſus eſt Petrus, idem illud eueniet. Nam & hanc iſti certatim ad ſe rapient, ſibique ſinguli certatim vſurpabunt.

Petra eſt Chriſtus, & fides de Chriſto & Petrus ipſe.

Quamobrem ſi talem eſſe volumus Eccleſiam, quæ videri & agnoſci poſſit, neceſſe eſt, vt viſibilem eſſe petram ſtatuamus, ſuper quam illa ſit viſibilis ædificata, vt petræ nomine, Petrum Petriq; ſucceſſorem confitentem Chriſtum intelligi velimus. Hoc eſt, quod dicit Hieronymus: Super Petrum fundatur Eccleſia, licet idipſum in alio loco ſuper omnes Apoſtolos fiat, & cuncti claues regni cœlorum accipiant: vt ex æquo ſuper eos Eccleſiæ fortitudo ſolidetur, tamen propterea inter duodecim vnus eligitur, vt capite conſtituto, ſchiſmatis tollatur occaſio. Quod ante illum ſcriptum erat etiam à Cypriano. Hoc erãt vtiq; cæteri, inquit, Apoſtoli, quod fuit Petrus, pari conſortio præditi honoris & poteſtatis, ſed exordium ab vnitate proficiſcitur, vt Eccleſia vna moſtretur. Sed & ante hunc Anacletus, qui vnxit Apoſtolorum temporibus: Licet omnes, inquit, pares eſſent Apoſtoli, Petro tamen à Domino eſt conceſſum, & ipſi inter ſe idipſum voluerunt: vt reliquis omnibus præeſſet Apoſtolis, & Cephas, id eſt, caput & principium teneret Apoſtolorum.

Lib. 1. contra Iouinianum.

De vnitate Eccleſiæ.

Epiſt. 3.

Quoniam itaq; vna eſt Eccleſia, ſuper vnum, qui claues eius accepit voce Domini fundata eſt: per quem fit, vt Epiſcopatus etiam vnus ſit multorum Epiſcoporũ concordi numeroſitate diffuſus: ſicut ad Iubaianũ; & ad Antonianum ſcribens, teſtatur Cyprianus. Ambroſius quoq; explicãs illum Pauli locum: vt ſcias quemadmodum te oporteat in Dei domo conuerſari, quæ ſt Eccleſia Dei viui, columna & firmamentum veritatis. Cùm totus, inquit, mundus Dei ſit Eccleſia, tamen domus eius dicitur, cuius hodie rector eſt Damaſus. Et eum ſecutus Auguſtinus. Contra ſedentem, inquit, in cathedra, cui totus orbis Chriſtianus in tranſmarinis & longè remotis terris, & in ipſis Aphricanis grauioribus, & aduerſus eiuſmodi fallacias robuſtioribus communicaret Eccleſijs, Epiſcopum alterum ordinauerunt. Hieronymus quoque ſalutem Eccleſiæ dicit à ſummi ſacerdotis dignitate pendere, cui ſi non exors quædam, & ab omnibus eminens detur poteſtas, tot in Eccleſijs efficientur ſchiſmata, quot ſacerdotes. Neq; enim aliundè ſchiſmata & hæreſes obortę ſunt, quàm inde, quod ſacerdoti Dei non obtemperatur, dum Epiſcopus, qui vnus eſt, & Eccleſiæ præeſt, ſuperba quorundam præſumptione contemnitur, & homo dignatione Dei honoratus, ab indignis hominibus iudicatur: quemadmodum ad Florentium Pupianum, & ad Cornelium ſcribens teſtatur ſanctus ille martyr Cyprianus. Vnum itaque toti præeſſe Eccleſiæ vſque eo neceſſarium eſt, vt abſque hoc Eccleſia vna eſſe non poſſit. Vnus autem hic Petri Apoſtoli ſucceſſor ſit oportet: atque inde eſt, quòd Eccleſia noſtra, quemadmodum vna, ita etiam Apoſtolica dicitur.

Ambro. in epiſt. Pauli. 1. ad Tim. 3.
Auguſt. contra Parmenianum lib. 1. cap. 3.

Lib. 4. epiſt. 9.
Hiero. contra Luciferan.
Hæreſeon & ſchiſmatum.

Lib. 4. epiſt. 9.
Lib. 1. epiſt. 3.

Quarta Eccleſiæ nota, quòd ſit Apoſtolica.

CAP. XXVII.

Et hæc quarta iam eſt Eccleſiæ nota. Cùm autem vocamus eam Apoſtolicam, non excludimus Patriarchas & prophetas. Neque enim ab Apoſtolis, quem admodum anteà dictum eſt, verùm ab ipſo Adam, ſiue filio eius Abel exordium ſumpſit Eccleſia, quæ ędificata eſt ſuper fundamentum Apoſtolorum & Prophetarum. Nam quod Apoſtoli factum eſſe prædicauerunt, id Prophetæ futurũ prædixerunt. Qua de re ſic aliquando ſcripſit Origenes: Non ex aduentu Saluatoris in carne ſponſam dici, aut Eccleſiam putes, ſed ab initio humani generis, & ab ipſa conſtitutione mundi. Ac paucis interiectis: prima fundamenta congregationis Eccleſię ſtatim ab initio ſunt poſita, vnde & Apoſtolus dicit: Aedificari Eccleſiam non ſolùm ſuper Apoſtolorum fundamentum, ſed etiam Prophetarum: inter Prophetas autem numeratur & Adam, quia magnum myſterium prophetauit in Chriſto, & in Eccleſiam, dicens: Propter hoc relinquet homo patrem ſuum. Ob hanc etiam cauſam vocatur ab Eſaia filia Sion, quod ſicut annotauit Cyrillus, primi ex ſanguine Iſraelis oriundi crediderunt. Et gentium Eccleſia velut filia quædam dicta eſt eius, quæ ab initio ab illis conſtituta eſt. Nec diſſimiliter Hieronymus hunc Eſaiæ locum interpretatur. Dicitur itaq; Eccleſia Apoſtolica, in qua & doctrina Apoſtolorum, & legitima eſt Epiſcoporũ ſucceſsio, à temporibus Apoſtolorum ad hæc vſq; noſtra deducta. Porrò doctrina Apoſtolorum nõ ſcripto tantùm, verùm & traditione conſtat: quos, quæ ad conſtituendã Eccleſiam, quæ ad fidem, quæ ad religionẽ, quæ ad ritus & cęremonias pertinẽt, multa docuiſſe dubium non eſt, quæ nuſquam ſcripta reperiũtur. Scribens ad Theſſalonicenſes Apoſtolus dicit, State & tenete traditiones, quas didiciſtis, ſiue per ſermonem,

Epheſ. 2.

In Cantica Canticorũ. Homil. 2. Eccleſia initiũ in Adam & Eua.

Gen. cap. 2.

In lib. Eſaiæ 12.

Apoſtolica Eccl.
Apoſtolica doctrina.

2. Theſſ. 2.
Traditio Apoſt.

ſiue per epiſtolam noſtram. Quibus verbis palàm indicat, præter ea, quæ ſcripſerat, ſe non minus præclara, quin & præclariora ſolo ſermone docuiſſe, cùm ſermonem prius, quàm epiſtolam nominat. Id quod vel inde magis etiam liquet, quòd qua ratione cœnæ Dominicæ memoria celebrari debeat, verbo tradidiſſe videtur. Ita enim dicit ſcribens ad Corinthios: Cætera (nimirum de Sacramento Euchariſtiæ) cùm venero, diſponam. Ex quo loco ſcribens ad Ianuarium colligit Auguſtinus, à Paulo totum illum ordinem agendi, qué vniuerſa per orbem Eccleſia tenet, inſtitutum eſſe, quod nulla morum diuerſitate varietur. Alio quoq; loco dicit Paulus: Laudo vos fratres, quòd per omnia mei memores eſtis, & ſicut tradidi vobis præcepta mea, tenetis. Rurſus Timotheo ſcribens: Quæ audiſti, inquit, à me per multos teſtes, hæc cōmenda fidelibus hominibus, qui idonei erunt & alios docere. Quibus ex verbis illud intelligere licet, quod etiam ab Irenæo ſcriptum eſt: de multis rebus, quę literis mandatæ non erant, edoctam ab Apoſtolis recentem illam Eccleſiã fuiſſe, quæ ſucceſſores Apoſtolorum Epiſcopi ſibi per manus ab illis tradita, ſuis viciſsim ipſi ſucceſſoribus, Eccleſięque tradiderunt.

1. Corinth. 11. Epiſt. 118 cap. 6. Ordo circa Euchariſtiam à Paulo inſtitut. 1. Corinth. 11. 2 Timoth. 2. Lib. 3. cap. 4.

Quamobrem quiſquis Apoſtolicam Eccleſiam credere ſe profitetur, eum non modò, quæ ſcripta, verumetiam quæ viua voce tradita ſunt per Apoſtolos, tenere oportet: Quæ niſi recepta fuerint, de ſumma fidei noſtræ periclitabimur. Neq; enim alia re magis differre viſi ſunt à Catholicis hæretici plerique, quàm quòd hi ſolas recipiebant ſcripturas, illi verò traditionibus etiam eccleſiaſticis inhærendum eſſe cenſebant. Sic de Montano ſcribit Euſebius. Quòd is inſolita non contra ſcripturas, ſed contra traditionem & conſuetudinem antiquæ ſucceſsionis, ſub ſpecie prophetiæ loqui cœperit. Sic Hilarius, ſuo quoque tempore cùm dixiſſet quidam: Nolo verba, quæ non ſcripta ſunt dici. Dic, inquit, prius ſi rectè dici putas: Nolo aduerſus noua venena nouas medicamentorum comparationes, nolo aduerſus nouos hoſtes noua bella: nolo aduerſus nouas inſidias Concilia recentia. Athanaſij verba ſunt hæc cùm ex Theognoſto, Dionyſio Alexandrino, & Origene probaſſet, filiũ eiuſdem eſſe cum patre eſſentiæ. Ecce, inquit, nos quidem ex patribus ad patres, per manus traditam fuiſſe hanc ſententiã demonſtrauimus. Vos autem, ò noui Iudæi & Caiphæ diſcipuli, quos tandem nominum veſtrorum poteſtis oſtendere progenitores? Ad eundem modum Ambroſius quoque.

Catholicorum & hæreticorum diſcrimen. Lib. 5. hiſt. c. 16. In lib. ad Conſtantium Auguſtum. Hæretici traditionibus conuicti. In lib. de decretis Nicænæ Synodi cont. Euſ.

Sed dicis, inquit, Homouſion nominari non debere, quia in ſcripturis diuinis non continetur. Quæro & ego homo, qui hoc prohibes, ſi ideò nominari non debet, quia ſcriptum non eſt, an ideò, quia ita credi nõ liceat. Quòd ſi ita credendum eſt, cur non ita profitendum? Corde enim, inquit Apoſtolus, creditur ad iuſtitiam, ore autem fit confeſſio ad ſalutem. Et paucis interiectis: Si enim Subſtantiæ vocabulum inde times dicere: quia ſcriptum non eſt, timere identidem debes Deum ex Deo, lumen ex lumine profiteri. Videtur autem hæc Ambroſius à Gregorio Nazianzeno mutuatus. Similiter Epiphanius cùm quærerent Arriani, quæ ſcriptura dixit de coeſſentialitate, quis ex Apoſtolis eſſentiam Dei dixit, quærit viciſsim. Reſpondete nobis Arrij diſcipuli, vbi ſcripta eſt hæc vox ingenitus, oſtendite locum. Neque enim lex dixit, neque Prophetæ, neque Euangelium, neque Apoſtoli. Si itaque piè dicimus, dictionem non ſcriptam, eſtque recepta dum pro gloria Dei dicitur: quid nos reprehendit, etiamſi vox coeſſentialis non eſt ſcripta? Quem ſequutus Cyrillus cùm diceret Hermias: At nomen Homouſion vbinam ponit ſcriptura? Reſpondit: Vbinam oro nominauit ſcriptura Deum incorporeum, infigurabilem, incircumſcriptum, & ingenitum ſiue Regi non ſubditum, & nihilominus ita eſt nolentibus illis. Nihil damni verbum ſecum adfert, etiamſi non reperiatur in ſcripturis: ſiquidem veriſsimum fuerit quod per ea ſignificatur. Ex his igitur Athanaſij, Epiphanij, Hilarij, Ambroſij verbis, diſcimus quòd Arriani Seleuciæ congregati palàm prædicabant, ſe nihil præter ſcripturas diuinas recipere.

Lib. de fide cont. Arrianos, cap. 4. Hæret. 73. Lib. 1. de Trin.

Quamobrem ex non ſcriptis ſermonibus, piè tamen intellectis damnati ſunt. Nam cùm reiicerent illi vocem Homouſij, propterea quòd nuſquam in ſcripturis reperiretur, Athanaſius & qui cum eo faciebant Epiſcopi catholici, teſtimonio Patrum, qui doctrinam hanc ab Apoſtolis acceperant, eos refellebant. Nam Apoſtolorum eſſe traditionem, quòd filius eiuſdem cum patre ſit ſubſtantiæ, Felix Pontifex ad Benignum ſcribens, teſtatur. E ſcripturis Eluidius Mariæ perpetuam virginitaté: è ſcripturis Donatiſtæ paruulorum baptiſmum impugnabant. Sed ſicut illum Hieronymus, ita hos Auguſtinus Eccleſiæ traditione refellit: Cuius tantam eſſe vim Paulus voluit, vt non dubitanter diceret: Etiãſi nos, aut Angelus de cœlo euangelizet vobis præterquam quod euangelizauimus vobis, anathema ſit: Sicut prædiximus, & nunc iterum dico. Si quis vobis euangelizauerit præter id, quod accepiſtis, anathema ſit. Non dixit, Si quis vos docuerit aliter, quàm ſcripſit Matthæus, aut Marcus, aut Lucas, aut Ioannes, aut quàm ipſi ſcripſimus, ſed præter id, quod euangelizauimus, hoc eſt, prædicauimus vobis, præter id, quod ipſi coràm docuimus, & concionando tradidimus vobis, pręter id, quod accepiſtis, hoc eſt, audiuiſtis, & coràm didiciſtis à nobis quatuor eſſe Euãgelia, quæ ſcriptura nobis prodit? & tamen ſi quis ea non credat, hæreticus eſt. Credimus igitur, non quia ſcriptum eſt, ſed quia ſic ab Apoſtolis legitima Epiſcoporum & Sacerdotum ſucceſsione per manus nobis traditum eſt. Ad eundem modum, tres perſonas Deum vnum eſſe, nulla nobis expreſsè tradit ſcriptura, atque adeò ne reperitur quidem perſonæ nomen in ſcripturis de Deo dictum, ſicut nec Trinitatis: nos tamen tres perſonas dicimus, non quia ſcriptura dicit, inquit Auguſtinus, ſed quia ſcriptura non contradicit, & quia ſic ab Apoſtolis & eorum ſucceſſoribus traditum accepimus: quorum etiam eſſe traditionem, vt paruuli baptizentur, Dionyſius & Origenes teſtantur. Sed & quòd in Miſſæ ſacrificio pro defunctis oratur, Apoſtolorum eſſe traditionem narrat Chryſoſtomus. Quòd de maioribus Eccleſiæ cauſis ad ſedem Apoſtolicam ſit referendum, Apoſtolos inſtituiſſe ſcribit Zepherinus Pontifex & Martyr: quamuis ante eum, alij quoque nonnulli Symbolum quod vocant Apoſtolicum, ab Apoſtolis confectum eſſe narrant Clemens, Cyprianus, vel potius Ruffinus: alius enim videtur

Lib. 1. cap. 8. Galat. 1. Quæ ſcripta non ſunt credantur tamen. Aug lib. 7 de trinit. c. cap. 4. Dion cap. 7. eccl. Hiera. Orig. lib. 5. in epiſt. ad Rom. Chryſ homil. 3. epiſt. ad Philip. Clem. in epiſt. ad Iacobum fratrem Domini. Hieron. ad Pammachiũ aduerſus hæreſes.

Ambr. ſer. 38. Ioan. Hieroſol. Serm 28. Auguſt. ſer. 115. & 118. de tempore. Leo epi. 24. et 13. Iuſt. quaeſt. 115. & 118. ad orthodoxos. Orig. hom. 5. in Numeros. Tertul. de corona militis. Athan. in lib. de variis quaeſt. Baſil. li. de ſpiritu ſancto ca. 27. 29. Hiero. contra Luciferianos. Auguſt. de Bapt. paruul lib. 2. ca. 7. Eccleſia vera vbi ſit.

eſſe ſymboli explicatio, quę Cypriano quoque inſcribitur, Hieronymus, Ambroſius, Auguſtinus, Leo Pontifex, & alij. Neque tamen uel in actis Apoſtolorum, uel in reliqua noui Teſtamenti ſcriptura vniuerſa, vltra ſit eius rei mentio.

Sed quorſum attinet ſingulas Apoſtolorum traditiones enumerare, quarum bonam partem inuenire licet apud Iuſtinum, Originem, Tertullianum, Athanaſium, Baſilium, Hieronymum. Multa eſſe refert Auguſtinus, quę neque in literis Apoſtolorum, neque in Concilijs poſteriorum reperiuntur, & tamen quia per vniuerſam cuſtodiuntur Eccleſiam, non niſi ab ipſis Apoſtolis tradita & commendata creduntur.

Quòd ubi legitima Epiſcoporum ſucceſsio eſt, ibi doctrina Apoſtolorum, ibi uera eſt una, ſancta, catholica, Apoſtolica Eccleſia.

CAP. XXVIII.

DIXIMVS ergo iam, ibi eſſe Apoſtolicam Eccleſiam, vbi eſt doctrina Apoſtolorum. Porrò doctrina Apoſtolorum ibi eſt, vbi eſt legitima Epiſcoporum ſucceſsio, à temporibus Apoſtolorum ad hęc vſque noſtra: quę ſucceſsio vbi non eſt, ibi non eſt Eccleſia Chriſti, ſed Satanę Synagoga. Hanc Eccleſię notam quia non habent, non agnoſcunt hęretici: nam neque traditiones Apoſtolicas admittunt, cum Arrianis atque alijs hęreticis nihil pręter ſcripturas recipientes: neque ferre poſſunt aures eorum, vt de legitima Epiſcoporum ſucceſsione quicquam dicatur. Nobis verò tantò maiore alacritate excipienda eſt nota hęc, quantò magis abhorrere ab illa hęreticos & ſchiſmaticos videmus, quandoquidem non fuit ferè quiſquam ſanctorum patrum, qui non eam inter pręcipuas Eccleſiæ notas numerauerit: Irenęus Apoſtolorum temporibus fuit proximus, eius hęc verba ſunt: Agnitio vera, eſt Apoſtolorum doctrina, & antiquus Eccleſię ſtatus in vniuerſo mundo, ſecundum ſucceſsiones Epiſcoporum, quibus illi eam, quæ in vnoquoque loco eſt, Eccleſiam tradiderunt, quę peruenit vſque ad nos cuſtodita. Et alio loco ijs tantùm Epiſcopis obedire iubet, qui ſucceſsionem habent ab Apoſtolis, qui cum ſucceſsione Epiſcopatus chariſma veritatis certum acceperunt: Reliquos verò, qui abſiſtunt, à principali ſucceſsione quocunque loco colligantur, ſuſpectos haberi vult. Neque multò poſterior Tertullianus, vbi de hęreticis ait: Cupio, inquit, oſtendant mihi, ex qua auctoritate prodierint: ędant origines Eccleſiarum ſuarum, euoluant ordinem Epiſcoporum ſuorum, ita per ſucceſsiones ab initio decurrentem, vt primus ille Epiſcopus, aliquem ex Apoſtolis vel Apoſtolicis viris, qui tamen cum Apoſtolis perſeuerauerit, habuerit auctorem & anteceſſorem. Hoc enim modo Eccleſiæ Apoſtolicæ cenſus ſuos deferunt, ſicut Eccleſia Smyrneorum Polycarpum à Ioanne collocatum refert, ſicut Romanorum Clementem, à Petro ordinatum ædit, proinde vtique & cæteræ exhibent, quos ab Apoſtolis in Epiſcopatu conſtitutos Apoſtolici ſeminis traduces habeant. Confingant tale aliquid hæretici. Qui uerò fuit propemodum æqualis eius Origenes: Cùm, inquit, multi ſint, qui ſe putent ſentire, quæ Chriſti ſunt, & nonnulli eorum diuerſa à prioribus ſentiant, ſeruetur verò Eccleſiaſtica prædicatio, per ſucceſsionis ordinem ab Apoſtolis tradita, & uſque ad pſens in Eccleſijs permanēs: illa ſola credenda eſt veritas, quę in nullo ab Eccleſiaſtica diſcordat traditione.

Li. 4. c. 43. & 45. Traditionum & Epiſcoporū ſucceſsio.

De praeſcrip. aduerſus haereticos.

In prooemio lib. 1. Periarchon.

Lib. 4. Epiſt. 9.

Ioan. 6.

Porrò Cyprianus tantum huic notæ tribuit, ut Eccleſiam eſſe dicat, plebem Sacerdoti ſuo adunatam, & paſtori ſuo gregem adhærentem. Adducens verba illa Petri: Domine, ad quem ibimus, verba vitæ æternæ habes: Loquitur, inquit, ibi Petrus, ſuper quem ædificanda erat Eccleſia, docens, etſi contumax & ſuperba audire nolentium multitudo diſcedat, quòd Eccleſia tamen Chriſtianorum non recedit. Ad extremum ſcire debes, inquit, Epiſcopum in Eccleſia eſſe, & Eccleſiam in Epiſcopo, etſi qui cum Epiſcopo non ſint, in Eccleſia non eſſe, & fruſtrà ſibi blandiri eos, qui pacem cum Sacerdotibus Dei non habentes, obrepunt, cùm Eccleſia, quæ catholica una eſt, ſciſſa non ſit, neque diuiſa, ſed ſit vtique connexa, & cohærentium ſibi inuicem Sacerdotum glutino copulata. Ac rurſus ad Magnum ſcribens: Eccleſia, inquit, vna eſt, quæ vna intus eſſe & foris non poteſt. Si enim apud Nouatianum eſt, apud Cornelium non fuit: ſi uerò apud Cornelium fuit: qui Epiſcopo Fabiano legitima ordinatione ſucceſsit, Nouatianus in Eccleſia non eſt. Ibi indicauit Eccleſiam eſſe Cyprianus, vbi fuiſſet Papa Cornelius. Qui alio loco, cum Cornelio eſſe, idem eſſe ſcribit, quod cum catholica Eccleſia communicare. Quem ſequutus Optatus, dum probare conatur Cecilianum eſſe Catholicum & Maiorinū hæreticū: Non Cecilianus, inquit, receſsit à Cathedra Petri, ſed Maiorinus, tu Cathedrā ſedes, quæ ante ipſum Maiorinū originē non habebat. Et Ambroſius, ubi Petrus, inquit, ibi Eccleſia eſt.

Lib. 1. epiſt. 6. Eccleſia ibi, vbi Papa. Lib. 4. epiſt. 2. Lib. 1. contra Parmenianum. Hiero. in epiſt. ad Damaſum.

Neq; diſsimiliter Hieronymus, qui ſcribens ad Damaſum: Faceſſat, inquit, inuidia Romani culminis, recedat ambitio, cum ſucceſſore piſcatoris & diſcipulo crucis loquor. Ego nullum primum niſi Chriſtum ſequens, beatitudini tuę, id eſt, cathedræ Petri communione conſocior ſuper illam petram ædificatam Eccleſiam ſcio. Quicunque extra hanc domum agnum comederit, profanus eſt: Si quis in arca Noe non fuerit, peribit regnante diluuio. Ac paulò poſt: Non noui, inquit, Vitalem, Meletium reſpuo, ignoro Paulinum: quicunque tecum non colligit, ſpargit: qui Chriſti non eſt, Antichriſti eſt. Sic ille vir ſanctiſsimus iuxtà ac doctiſsimus, quicunque cum ſucceſſore piſcatoris Damaſo Papa non colligerent, Sataniſtas & Antichriſtos eos haberi voluit: itaque nihil habere cum illis commune volebat. Quod apertius etiam in proximè inſequenti ſcribit epiſtola: In tres, inquit, partes ſciſſa Eccleſia ad ſe rapere me feſtinat: Ego interim clamito, Si quis cathedrę Petri iungitur, meus eſt. Meletius, Vitalis, atque Paulinus tibi hęrere ſe dicunt: poſſem credere, ſi hoc unus aſſereret: nunc aut duo mentiuntur, aut omnes. Tanta fuit Apoſtolicę ſedis auctoritas, vt illi ſe hęrere etiam hęretici fingerent, cui qui non eſſet iunctus, eum pro ſuo non habebat Hieronymus. Qui quod eo loco ſcribit, idem etiam Theodoretus teſtatur de Paulino,

Gloſſ. 7.

Haeretici ſe ſingebant ſe ob Rō. Pōn. ſtare. Li. 5 cap. 3. Epi. 14.

deque Apollinare, quod aſſeuerabat vterque ſe cum Damaſo ſentire, quò facilius morbum ſuum tegere poſſet. Sic de Eutichete ſcribit Leo pontifex, quòd ſententiam ipſius per omnia ſe ſecuturum ſpoponderit. De Anthemio verò legitur in ſententia Synodi Conſtantinopolitanæ ſecundæ, quòd is ad Patriarchas ſcripſerit, ſe per omnia ſequi Apoſtolicam ſedem. Iuſtinianus verò Imperator in epiſtola ad Epiphaniũ, quæ eſt in ſexta Synodo: Quia ſæpenumerò, inquit, hæretici in his locis extiterunt, qui iudicio illius venerandæ ſedis ſublati ſunt, licet nobis dicere ac pronunciare omnes eos, qui habere illam pro capite noluerint, non eſſe Dei Sacerdotes, neque fideles ſeruos.

Act. 4. Synodi 5.

Auguſtinus in pluribus locis notam hanc agnoſcit: qui diſertis etiam verbis extra Eccleſiã eſſe pronunciat, qui relicto Epiſcopo, Dei ordinatione ſuccedanea præſidente, aut ſibimetipſis, aut ſemetipſos cõſtituũt Epiſcopos, Præpoſitos, Primates. Cuius hæc etiam verba leguntur. Multa ſunt, quæ me in Eccleſiæ gremio iuſtiſſimè tenent. Tenet conſenſio populorum, atq; gentium, tenet auctoritas miraculis inchoata, ſpe nutrita, charitate aucta, vetuſtate firmata, tenet ab ipſa ſede Apoſtoli Petri, cui paſcendas oues ſuas Dominus poſt reſurrectionem ſuam commendauit, vſque ad præſentem Epiſcopatum Sacerdotum ſucceſſio: tenet poſtremò ipſum catholicæ nomen, quod non ſine cauſa inter tam multas hæreſes ſic iſta ſola Eccleſia obtinuit, vt cùm omnes hæretici ſe catholicos dici velint, quærenti tamen peregrino alicui, vbi ad catholicam conueniatur? nullus hæreticorum vel baſilicam ſuam, vel domum audeat oſtendere. Rurſus in Pſalmo contra partem Donati: Numerate, inquit, Sacerdotes vel ab ipſa Petri ſede, & in ordine illo Patrum quis cui ſucceſſit videte: ipſa eſt petra, quam non vincunt ſuperbæ inferorum portæ. Quod autem in eo Pſalmo ſcripſit, in epiſtola ad Generoſum ipſe fecit, ac Romanos Epiſcopos inuicem ſibi ſuccedentes enumerauit à Petro vſque ad Anaſtaſium: Quibus enumeratis: In hoc ordine, inquit, ſucceſsionis nullus Donatiſta Epiſcopus inuenitur. Et contra Fauſtum ſcribens: Vides, inquit, quid hac in re Eccleſiæ Catholicæ valeat auctoritas, quæ ab ipſis fundatiſſimis ſedibus Apoſtolorum, vſque ad hodiernum diem ſuccedentium ſibi Epiſcoporum ſerie, & tot populorum conſenſione firmatur. Et paulò pòſt: Quæ Apoſtolorum confirmata temporibus, per ſucceſsiones Epiſcoporum, & propagationes Eccleſiarum tanquam in ſede quadam ſublimiter conſtituta eſt, cui ſeruiat omnis fidelis & pius intellectus. Quod idem ab Optato quoque, qui fuit æqualis Auguſtini, factum legimus. Is contra Parmenianum ſcribens, eum ſcire dicit, Petro primò cathedram Epiſcopalem eſſe collatam, in qua ſederit omnium Apoſtolorum caput Petrus, inde Cephas appellatus, in quo uno cathedræ unitas ab omnibus ſeruaretur, ut iam ſchiſmaticus eſſet, qui contra ſingularem cathedram alteram collocaret. Ergo cathedra vnica, quæ eſt prima, ſedet prior Petrus, cui ſucceſsit Linus, ac enumeratis vſque ad Syricium, qui tum in cathedra ſedebat, Romanis Pontificibus: Veſtræ, inquit, cathedræ vos originem reddite, qui vobis vultis ſanctam Eccleſiam uendicare. Simili enumeratione ſucceſsionis Pontificum Romanorum, vſus eſt antiquiſsimus Epiphanius, & qui præceſſit eum Irænæus. Quo in loco ſimul illud aſſeuerat, quod ad Romanam eccleſiam, propter potentiorem principalitatem, neceſſe eſt omnem conuenire Eccleſiam, hoc eſt, eos, qui ſunt vndique fideles, in qua ſemper conſeruata eſt ea, quæ eſt ab Apoſtolis, traditio. Enumerationem autem Irenæi tranſcripſit in Eccleſiaſticam ſuam hiſtoriam Euſebius.

In Eccleſia aliquem retinent. Aug. contra Epi. Manichæi. cap. 4. Explicationem huius ſententiæ Auguſtini uide folio 423. Idē in principio Tomi. 7.

Epiſt. 165.

Lib. 11. contra Fauſt. cap. 5.
Li. 2. contra Donatiſtas.
A beato Petro Apoſtolo Epiſcopo primario Epiſcoporum hucvſque ſucceſsio in vera eccleſia eſt & non apud hæreticos
Lib. 3. cap. 3.
Epiph. 27 hæreſ.

Lib. 5. cap. 6. Eccleſ. hiſt.

Longum eſſet ſingulos enumerando recenſere, qui ex hac nota ſucceſsionis Apoſtolicæ, Eccleſiam agnoſcendam eſſe putauerunt. Qua in ſententia cùm fuerint antiquiſsimi, Irenæus, Tertullianus, Cyprianus, Hyeronymus, Auguſtinus: Optatus, nota hæc Eccleſiæ, quam ſancti Patres agnoſcunt, vna omnium clariſsima, maximeqe Eccleſiæ propria eſt habenda, quantumlibet reclamantibus hæreticis, qui eam ſibi nulla ratione poſſunt arrogare. Quibus & nos cum Tertulliano & Optato dicere poſſumus: Oſtendant ex qua auctoritate prodierunt: edant origines Eccleſiarum ſuarum, euoluant ordinem Epiſcoporum ſuorum: reddant originem cathedræ ſuæ: confingant ſaltem aliquid de ſucceſsione legitima: ſed neque quod confingant habent. Nam illud in confeſſo eſt, non modò nullam eſſe apud illos Sacerdotum & Epiſcoporum ſucceſsionem, qui ante triginta hos annos nati ſunt, verumetiam eorum Eccleſias nunc quoque Sacerdotibus & Epiſcopis legitimè ordinatis, præterquam ſi qui à catholica defecerunt, prorſus carere. Quamobrem apud eos templa videre licet, ſicut ſacrificio, ita & Sacerdotio deſtituta, in horrea nonnulla, pleraque in ſtabula vel in caulas conuerſa. Egregia uerò Eccleſia, in qua nullus Epiſcopus, nullus Sacerdos, nullum eſt ſacrificium; in qua cuiuis de fæce vulgi prorſus illotis, quod aiunt, manibus, & ad Sacramentorum, & ad uerbi miniſterium, citra uocationem vllam legitimam, accedere licet. Quare cùm ipſi in Eccleſia non ſint, illud omni ope contendunt & elaborant, vt ne vlla ſit Eccleſia. Cùm enim niſi vna ſit, vlla eſſe non poſsit, vna autem eſſe nequeat, niſi ex vno pendeat, qui præſit omnibus, ad vnum hunc expugnandum ſuas omnes machinas conuertunt. Quod ideò per membra ſua facit ſatanas, ſicut à Cypriano ſcriptum eſt, ideò præpoſitum Eccleſiæ ſua infeſtatione perſequitur, vt gubernatore ſublato, atrocius atque violentius circa Eccleſiæ naufragia graſſetur.

Apud hæreticos ſucceſsio Epiſcoporum nulla.
Hæreticorum templa.

Hæreticorum ſtudium in euertendo Papam.
Lib. 1. Epiſt. 3.

Itaque Sataniſtarum non eſt maius aliud ſtudium, quàm, vt quem Chriſti vicarium, quem Petri ſucceſſorem eſſe vident, cuius miniſterio fieri perſpiciunt, vt in Eccleſia ſpiritus vnitas in vinculo pacis retineatur, eius auctoritati detrahant, eum inuiſum & exoſum reddant omnibus: Aliter enim diſpergere cum ſatana non poſſunt, niſi quo miniſtro Chriſtus utitur in colligendo grege ſuo, quem precioſo ſanguine ſuo redimere dignatus eſt, ab eo quàm fieri poſsit maximè voluntates hominum auerſas reddant. Quemadmodum qui vult regnum euerſum, aut aliquam in eo ſeditionem concitatam, caput regni petit imprimis, illud famoſis libellis proſcindit, & quibuſcunque poteſt artibus in odium & contemptum omnium adducere conatur: Sic iſti, dum hoc vnum ſtudent, vt Eccleſiam perturbent, vt illius vnitatem

Lib. 2. epiſt. 1.

ſcindant, caput Eccleſiæ ſub Chriſto capite, quibus modis poſſunt, etiam confictis criminationibus oppugnant. Intelligit ſathanas, quod etiam à Cypriano ſcriptum eſt, concordiam ſimul iunctam omninò vinci non poſſe. Quamobrem ſicut lupus ouem à grege ſecernere, ſicut accipiter columbam ab agmine volantium ſeparare, ſic ille, cùm ſibi ſatis aduerſus omnes virium non eſſe videat, circumuenire quærit ſolitudinem ſingulorum, ac per quem fieri videt, vt ſimul iungantur omnes, eum omni ratione cupit euerſum. Sed eæ ſathanæ inſidiæ cauendæ ſunt piis omnibus, tantoq; maiore ſtudio enitendum illis eſt, vt in vna, ſancta catholica, Apoſtolica Eccleſia perſeuerent, quemq; illi præſidere ſuo loco Chriſtus voluit, ei dicto ſint audientes, ad eum, ſi qua ſit de fidei dogmatibus dubitatio exorta, referant. Nam hoc ita fieri oportere, ab ipſis Apoſtolis inſtitutum eſt, neq; ſecus fuit vnquam in Eccleſia catholica obſeruatum.

Synodorum ſententia de auctoritate Rom. Pont.
Socra. lib. 2. ca. 8. eccleſiaſt. hiſt.
Epiſt. 90. lib. de virginitate.
Cathedram Pontificum Romanorum in cauſis fidei, & religionis conſulunt aliæ eccleſiæ.

Habentur libri Conciliorum, in quos non modò acta Synodorum, verumetiam epiſtolæ multorum ſanctorum Pontificum & martyrum ſunt relatæ. Legat qui volet Anacleti, Euariſti, Alexandri, Zepherini, Marcellini, Cornelij, Lucij, Melchiadis, Marci, Iulij, Innocentij, Damaſi, Leonis, Agathonis, Gelaſij, Hormiſdæ epiſtolas, non aliter ſe rem habere perſpiciet. Verùm & ex quatuor illis Conciliis, quæ haud aliter atq; quatuor Euangelia recipiuntur ab omnibus iis, qui Chriſtiani cenſeri volunt, idipſum cognoſcet. Neq; diuerſum reperiet in eccleſiaſtica hiſtoria, vbi commemoratur Concilium quoddam Antiochiæ celebratum, auctoritatem vel hoc nomine non habuiſſe, quod ei nec Iulius interfuit maximæ Romæ Epiſcopus; nec in locum ſuum aliquem deſtinauit: cùm vtiq; regula eccleſiaſtica iubeat, non oportere præter ſententiam Romani Pontificis Concilia celebrari. Extat inter Auguſtini epiſtolas vna Patrum Concilij Carthaginenſis: in qua petunt ab Innocentio Papa, vt Concilij ſui ſtatutis Apoſtolicæ ſedis adhibeatur auctoritas. Extat & alia eiuſdem argumenti, ab Auguſtino & cæteris Epiſcopis in Concilio Mileuitano congregatis ſcripta. Cui reſpondens Innocentius: Diligenter, inquit, & congruè Apoſtolico conſulitis honori: honori, inquam, illius quem ſolicitudo manet omnium Eccleſiarum, ſuper anxiis rebus, quæ ſit tenenda ſententia; antiquæ, ſcilicet regulæ formam ſequuti, quam toto ſemper ab orbe mecum nouiſtis eſſe ſeruatam. Ac paulò poſt: Scientes, quod per omnes prouincias, de Apoſtolico fonte petentibus reſponſa ſemper emanant, præſertim quoties fidei ratio ventilatur, arbitror omnes fratres, & Epiſcopos noſtros non niſi ad Petrum, id eſt, ſui nominis & honoris auctorem referre debere. Quod autem à Patribus in Aphricano & Mileuitano Concilio congregatis, idem cùm ab aliis quibuſdam orientalibus Epiſcopis ad Symmachum ſcribentibus, tum ab his, qui cum Athanaſio conuenerant Alexandriæ, factum eſſe legimus. Quin & Synodi magnæ & vniuerſalis Chalcedonenſis ad Leonem extat epiſtola, qua petunt, vt ſuis decretis eorum honoret iudicium.

Sed quid ego Synodum Chalcedonenſem commemoro? non fuit vlla ferè Synodus vel prouincialis, vel œcumenica de rebus grauioribus, præſertim ad fidem pertinentibus habita: quæ decreta ſua Romani Pontificis auctoritate confirmari non peteret: quod vetuſto more iam inde ab ipſis Apoſtolis per longam Epiſcoporum, & Sacerdotum ſucceſſionem, quaſi per manus traditum, ſic ſemper fuiſſe receptum, indicat etiam factum Polycarpi: quem propterea Romam aduentaſſe narrat apud Euſebium Irenæus; vt cum Aniceto Pontifice de controuerſia, quæ de die Paſchatis celebrando fuit ſuſcepta conferret: apud quem etiam, vt ei Patrum ritum obſeruare liceret, impetrauit. Cæterum, qui ſucceſſit Aniceto Victor Pontifex, congregato Romæ Concilio, tandem decreuit: vt Romanus ritus obſeruaretur ab omnibus. Sed progreſſu temporis, quam Sedi Romanæ debuerunt obedientiam, præſtiterunt: & adeò decretum hoc Victoris obtinuit: vt qui non paruiſſent, hæretici cenſerentur, & quartadecumani vocarentur: ſicut apud Philaſtrium Epiphanium, Auguſtinum, Theodoretum, & alios nonnullos videre licet. Scribit etiam Hieronymus, quod Irenæus Photini Epiſcopi, qui Lugdunenſem in Gallia regebat Eccleſiam, preſbyter à martyribus eiuſdem loci, ob quaſdam Eccleſiæ quæſtiones Legatus Romam miſſus, honorificas ſuper nomine ſuo ad Eleutherium Epiſcopum perferret literas. Orientales etiam Epiſcopi, cùm de nouo chriſmate conficiendo Romanam ſedem conſuluiſſent, hoc à Fabiano Pontifice reſponſum tulerunt, vt habetur in primo tomo Conciliorum. Exigit dilectio veſtra ſedis Apoſtolicæ conſulta, quæ vobis denegare non poſſumus: hoc autem & prædeceſſores noſtros egiſſe liquet: & nos, qui in eadem ſede collocati ſumus, agere debere, fraterna charitas, & obedientiæ debitum compellit. Etiam Origenem ſcribit Hieronymus ad eundem Fabianum, dediſſe literas, quibus quorundam ſe pœnitere ſcriptorum indicat: & cauſam temeritatis in Ambroſium quendam refert. Cyprianus Romanam ſedem tanti fecit, vt quamuis ea vacaret, mortuo Fabiano Pontifice: tamen ad clerum Romanum de communione lapſis danda referendum; nec ea de re ſibi quicquam ſtatuendum eſſe cenſeret, antequam Fabiano ſucceſſor datus fuiſſet. Quin cum electus eſſet Cornelius, non vrbis, ſed orbis totius Epiſcopum eum etiam hi confeſſi ſunt, qui prius Nouati partes ſequebantur. Nos, inquiunt, Cornelium Epiſcopum ſanctiſſimæ catholicæ Eccleſiæ electum à Deo ſcimus: non Romanæ tantum, ſed ſanctiſſimæ catholicæ, hoc eſt, vniuerſalis Eccleſiæ Pontificem agnoſcunt Cornelium. Dionyſius quoq; Alexandrinus, cum apud Pontificem eiuſdem nominis, quemadmodum Athanaſius teſtatur, quaſi de fide non rectè ſentiret, accuſatus fuiſſet: re comperta, dari ſibi, quæ fuerant obiecta à Pontifice poſtulauit: quibus acceptis, opus à diſit ſub nomine Elenchi, & Apologiæ ad ſe purgandum. Idem ad Xiſtum quoq; Pontificem Stephani ſucceſſorem, de eo, num eſſent hæretici rebaptizandi, retulit: metuens, ne per errorem laberetur. Extat etiam Dionyſij Pontificis epiſtola ad Seuerum Epiſcopum: de Eccleſiis, inquit, parochianis, vnde Apoſtolicam ſedem conſulere voluiſti, qualiter ſint per Cordubenſem Eccleſiam diuidendæ Sacerdotibus, nihil aliud intimare poſſumus: quàm vt ſequaris ea, quæ nos in Eccleſia Romana nuper egimus. Extat etiam Epheſini Concilij epiſtola ad Cœleſtinum: ad quem his verbis vtitur. Eſt enim vobis tam eximijs hoc in more poſitum: vt fulcra Eccleſiarum conſtituatis. Expreſſit interpres vim verbi Græci ἐρείσματα, quo Synodus

Hieron. ad Pammachium de Origenis erroribus.
Cypr. lib. 5. epi. 4
Lib. 3 epiſt. 2.
Lib. 5. de ſententia Dionyſii.
Euſeb. lib. 5. eccleſiaſt. hiſt. cap. 8.
In primo tomo Conciliorum.

dus eſt vſa, reſpiciens in illum Euangelij locum: Et tu aliquando conuerſus, confirma fratres tuos. Græcè eſt, στήριξον. Qui verò nomine Romani Pontificis eidem Concilio præfuit Cyrillus Alexandrinus, ad eundem Cęleſtinum, de hæreſi Neſtorij referens. Quandoquidem, inquit, Deus à nobis in eiuſmodi cauſa vigilantiam poſtulat: & longinqui temporis Eccleſiarum conſuetudo ſuadet, communicare cum tua ſanctitate, neceſſe eſt mihi ſcribere, &c. Neceſſarium eſſe dixit Cyrillus communicare cum ſede Romana: quandoquidem longinqui temporis conſuetudo poſtulat. Cuius conſuetudinis meminit etiam aliquot ſeculis pòſt Sophronius in epiſtola, quam ſcripſit ad Honorium. Apoſtolica, inquit, & vetus traditio inualuit, vt qui ad Hierarchiam eliguntur (vocat autem Hierarchiam Epiſcopatum) ad eos, qui in Hierarchiis adminiſtrandis maiores ſunt, omninò ſyncerè referant quid ſentiant: & qua fide ſint, vt Paulus illis tradidit, valdè cautè, ne in vacuum currerent, ſi qua in parte fides manca eſſet. Paulus enim, cum alioqui arcana Dei, quæ non licet homini loqui, audiuiſſet: metuebat tamen, ne cum aliis Euangelium prædicaret, ipſe reprobus fieret. Vnde & Hieroſolymam aſcendit, quanquàm Chriſti diſcipulus cœleſtis, & anteceſſoribus ſuis diuinis diſcipulis ſe ſubmiſit: & euangelicam doctrinam, quam prædicabat iis, qui videbantur aliis antecellere, manifeſtauit, ac dogma cum eis communicauit: poſcens, vt firmum ſibi fieret, quod tradebat. Hunc itaq; Paulum ſecutus Sophronius, ſubiungit: Huic nos conſuetudini ſeruientes, ad nos θεοσόφους, id eſt, diuina ſapientes, qualis ſit fides noſtra, ſcribimus, vt probetur: ne terminos æternos, quos Patres noſtri poſuerunt, tranſire videamur. Scribimus, inquam, ad vos, qui nō ſolum diſcernere noſtis ab adulterinis legitima dogmata: ſed etiam ſupplere, quæ deſunt, poteſtis. In eandem ſententiam ſcribit & Baſilius in epiſtola data Sabino Diacono ad Pontificem Romanum: Reverà, inquit, dignum eſt illa excellentiſſima voce, qua te beatum iudicauit, quod pietati tuæ donatum à Domino eſt: ſcilicet, vt quod adulterinum eſt, à legitimo & puro diſcernas: ac fidem Patrum ſine vlla diſtractione prædices. Quamobrem ex Baſilio, Sophronius illa poſtrema verba mutuatus fuiſſe videtur: vt non Sophronij magis, quàm Baſilij ſententia fuiſſe videatur: Proprium eſſe Pontificis Romani munus, ab adulterinis legitima dogmata diſcernere. De quo Sophronio, ſicut in actis Concilij Lateranenſis, quod ſub Martino primo fuit habitum, legimus, narrat Stephanus primus Hieroſolymitanæ prouinciæ Epiſcopus, quòd ſibi mandauerit: adiurans etiam, vt id faceret: vt de finibus terræ ad terminos eius deambularet, donec ad Apoſtolorum ſedem, vbi orthodoxorum dogmatum fundamenta exiſtunt, perueniret: ac ibi proponeret, quæ vulnera ſunt ab hæreticis quibuſdam Eccleſiis inflicta: ſimul medicinale conſultum peteret. Nam ſic, inquit, olim & ab antiquis fieri per Apoſtolicam, ſiue Canonicam conſueuit athoritatem. Apoſtolicam hanc fuiſſe traditionem innuit Sophronius. Petrus etiam Antiochenus Patriarcha, promotionem ſuam ad Epiſcopale faſtigium, non ita multis poſt ſeculis, & electionem a clero & populo factam: quin & fidem ſuam, ſecundum antiquæ conſuetudinis religioſum, & valde neceſſarium ſtudium, Apoſtolicæ & primæ ſedi, cui tum Leo nonus præſidebat, annunciare & exponere curauit: ſicut ad eum ſcribens ipſe Leo teſtatur: qui promotionem eius Epiſcopalem libens approbat, collaudat, & confirmat. Et qui præceſſit hos duos, Theodoretus, ad Leonem magnum ſcribens: Si Paulus, inquit, prædicator veritatis, & Spiritus ſancti tuba, ad Petrum accurrit: vt his, qui Antiochiæ de viuendo ſecundum legem Moyſis diſceptabant, definitionem, & explicationem ab eo ferret: multò magis nos, qui puſilli ſumus, & viles, ad ſolium veſtrum Apoſtolicum accurrimus: vt à vobis medicinam vlceribus Eccleſiarum feramus: ſi quidem vobis conuenit, in omnibus rebus primas tenere. De Tharaſio quoq; ſcribit Georgius Cedrenus; quòd cū fuiſſet electus Patriarcha Conſtantinopolitanus, miſit Romā literas, fideiq; ſuæ confeſſionem: & eſt ab Adriano Papa, quemadmodum petiuit, approbatus. Similiter & ſucceſſor eius Nicephorus, miſit & ipſe fidei ſuæ confeſſionem ad Leonem tertium, & eam firmari petiuit, his verbis vſus: Quia veſtra fides Euāgelica, munda & immaculata eſt, extra quam non eſt alia: neq; Romanis finibus terminata circumſcribitur, neq; terminis mundi finitur: ſicut Propheticæ & Apoſtolicæ voces teſtantur: In omnem terram exiuit ſonus diuinæ prædicationis, & in fines orbis terræ verba prædicantium. Hæc præfatus, petit vt mittat λόγους στηρίζοντας, καὶ συνετίζοντας, hoc eſt, ſermones firmantes fidem ſuam, & intellectum dantes: alludens ad illud Chriſti dictum: Tu autem conuerſus, confirma fratres tuos: vt, inquit, veſtris doctrinis ſtemus in hac fide integri & ſolidi. Fuit autem & hoc ex Apoſtolica traditione profectum: vt Romanus Pontifex, ſimul vt erat creatus, ad firmandos fratres in fide, fidem ſuam, tanquam regulam, & formam eis mitteret. Quod Gelaſius teſtatur ad Laurentium de Lygindo ſcribens; qui nos, inquit, admones, vt velut medicinam quandam fidei Epiſcopis per Illyricum, vel aliis miniſtrare debeamus: quanquam hoc copioſiſſimè factum eſt à beatæ recordationis prædeceſſore noſtro. Et quia mos eſt Romanæ Eccleſiæ, ſacerdoti nouiter conſtituto, fidei ſuæ formam ad ſanctas Eccleſias prorogare: hæc eadem compendioſa nimis breuitate ſtudui renouare: vt ſub qua fide viuendum ſit, ſecundum ſtatuta Patrum, in hac epiſtola noſtra per breuitatem ſine faſtidio lector cognoſcat. Et ante hos omnes, monet Stephanum Pontificem Cyprianus: vt non ſolum excommunicet Martianum Arelatenſem Epiſcopum: verumetiam alium in locum eius ſubſtituat; propterea quòd Nouatiani ſectam ſecutus, multos ſeduxerit. Extat epiſtola Syricij Papæ ad Mediolanenſem Eccleſiam, qua certos quoſdam hæreticos damnat: cui reſpondens Ambroſius cum ſuis Coepiſcopis: Iouinianum, inquit Auxentium, &c. quos ſanctitas tua damnauit, ſcias à nobis quoq; ſecundum iudicium tuum eſſe damnatos. His non diſſimilia leguntur etiam in epiſtola quadam Ioannis Conſtantinopolitani Epiſcopi ad Hormiſdam Papam. Sed quorſum attinet omnes recenſere, quos idem feciſſe conſtat? ſcribit Hieronymus, quòd in chartis eccleſiaſticis Damaſum iuuerit Romanum Epiſcopum: hoc eſt, vt nunc loquuntur, à ſecretis illi fuerit: & Orientis, & Occidentis Synodicis conſultationibus reſponderit. Ex quo cuiuis perſpicuum eſſe poteſt: quòd & Oriens, & Occidens vniuerſus de cauſis eccleſiaſticis ad Romanum Ponti-

Cypria. lib. 3. epiſt. 3.

Epiſtola. 81.

Epiſt. 11. ad Ageruchiam.

Epiſt. 52. ficem referebat,& ab eo conſilia petebat.Quod ipſe quoq; fecit Hieronymus,cum eſſet in Syria. Nam cum in tres partes ibi ſciſſa eſſet Eccleſia, & Hieronymum vnaquæquę ad ſe rapere feſtinaret: petit a Pontifice doceri,apud quem communicare debeat:&,noli deſpicere,inquit, animam pro qua Chriſtus mortuus eſt. *Epiſt. 57.* Ac in præcedenti epiſtola: non timebo,inquit,tres hypoſtaſes dicere,ſi inbetis. Abſurdum videbatur Hieronymo tres hypoſtaſes dicere: ſed ſi cenſeret ita Pontifex Romanus,non ſe recuſaturum ſcribit. Tanta fuit *Hiero. Epiſt. 12. ad Euſtochium.* apud virum hunc ſanctiſſimum ſanctæ Romanæ ſedis authoritas. Scribit idem alio loco,Orientis, & Occidentis Epiſcopos ob quaſdam diſſenſiones, Romam Imperiales literas contraxiſſe. Quid autem aliud inde rectè colligi poteſt, quàm quòd etiam Imperatores de rebus eccleſiaſticis iudicium ſibi non arrogabant: ſed litigantes ad Romanum Pontificem tanquàm legitimum earum iudſcem remittebant: ſicut Conſtantinum de Cæciliano feciſſe, iam antea commemorauimus. Ad Athanaſium ſcribens Baſilius, monet, vt ſcribatur Epiſcopo Romano, vt quæ geruntur in his terris, conſideret, & iudicij ſui decretum interponat. Et quia difficile eſt,inquit,aliquos inde de Concilij ſententia mitti; ipſe authoritatem rei tribuat delectis viris: qui laborem quidem itineris perferre poſſint: lenitate verò ac facilitate morum, tum etiam commoda *Epiſt. 52.* oratione,& prudentia, eos, qui à recta via deflexerunt corrigere: quique acta Ariminenſis Concilij ſecum ferant,ad ea reſcindendum, quæ violenter iſthic acta ſunt. Sic Baſilius etiam acta Concilij, ad quod propè 400. Epiſcopi conueniſſe leguntur: Romano Pontifici poteſtatem tribuit reſcindendi. Ac teſtatur hoc etiã *Gelaſ. in Epiſt. ad Epiſcopos Dardaniæ.* Gelaſius aliquot exemplis productis: quòd Apoſtolica ſedes, frequenter more maiorum,etiam ſine vlla Synodo præcedente,& ſoluendi,quos iniquè Synodus damnauerat: & damnandi, nulla exiſtente Synodo, quos oportuit, habuerit poteſtatem. Qui verò libenter Baſilium ſequitur Ambroſius, Theophilum admo- *Ambro. in Epiſt. 76.* net, vt in cauſa inter Euagrium,& Flauianum,ad Romanæ ſacerdotem Eccleſiæ referat. Itidem & Auguſtinus cum eſſet in Concilio quodam prouinciali ſententia lata contra quendam Antonium Epiſcopum ſuffalenſem obſecrat Cęleſtinum, vt quæ fuerunt acta in eo Concilio rata habere velit: quæ quidem Epiſtola nondum typis mandata, nuper eſt in Vaticano reperta. Inde liquet, quòd Apoſtolica fuerit hæc traditio ſemper in Eccleſia catholica obſeruata, vt in cauſis fidei ad Pontificem referretur: ſimul etiam, vt de iniuriis, ſi quas vel ab ipſis Imperatoribus accepiſſent Epiſcopi, etiamſi Synodi alicuius decretum interceſſiſſet, quæ nunquam ex Imperatoris nutu pendebat: ſi qui de ſuis ſedibus illius authoritate fuiſſent eiecti, tanquam ad tutiſſimum ſuæ communionis portum, eos Romam confugiſſe narrat Hieronymus, & in Eccleſiaſtica *Epiſt. 16. ad Principiam.* legimus hiſtoria. Sic Alexandrinis Athanaſium:& Antiochenis Paulum à Iulio: ſic Petrum Athanaſij ſucceſſorem à Damaſo,& alios multos, quos recenſere longum foret, Eccleſiis ſuis legimus reſtitutos: ſic de Ioanne Chryſoſtomo narrat Georgius Patriarcha, qui conſcripſit vitam eius: quod cùm ad inſtantiam Imperatricis Eudoxiæ Synodus habita fuiſſet, cuius decreto, de cathedra ſua deturbatus, & in exilium actus fuerat, confugit ad ſedem Romanam,& per Innocentium primum Eccleſiæ ſuæ Conſtantinopolitanæ fuit reſtitutus: Qui ſcribens ad Arcadium Imperatorem his verbis vſus eſt: Vox ſanguinis fratris mei Ioannis clamat aduerſum te ò Imperator. Et paulò poſt: quamobrem ego minimus & peccator, cui thronus magni Apoſtoli concreditus eſt, ſepato te,& illam (Eudoxiam intellige) à participatione immaculatorum Sacramentorum,& quemcunque Epiſcopum,& clericum, qui præſumpſerit ea vobis miniſtrare. Meminit autem huius hiſtoriæ non modo Georgius Patriarcha, verùm & Palladius Helenopoleos Epiſcopus: & Theodorus Eccleſiæ Latinæ diaconus: & Proſper contra collatorem: & Gelaſius ad Epiſcopos Dardaniæ ſcribens;& Nicephorus;& Simeon Methaphraſtes,& alij nonnulli. De Briccio quoque Diui Martini ſucceſſore ſcribunt, Seuerus Sulpitius, & Gregorius Turonenſis: quòd cum ex Eccleſia ſua Turonenſi fuiſſet eiectus; eam Bonifacij decreto recuperauit. Extat epiſtola Theodoreti ad Leonem in fine voluminum Conciliorum, quæ Coloniæ anno 1567. ſunt impreſſa: in qua poſt multa Romanæ ſedis præconia ſcribit ſe à Cyrilli Alexandrini ſentẽtia ad eum appellaſſe, ac ipſius iudicio, qualecunque tandem id fuerit, ſe ſtare velle promittit: & eſt is in Concilio Chalcedonẽſi poſtea per Legatos Leonis Pontificis Eccleſiæ ſuę reſtitutus. Idem fecit hic ipſe Leo Pontifex de Proterio quoque Alexandrinæ vrbis Epiſcopo: qui cum ſatisfactionis plenas de fide ſua ad eum literas direxiſſet, noluit vt honorem ſuæ perderet Eccleſiæ: ſed ſedis ſuæ priuilegia paternæ antiquitatis exemplo, iuxta Canonum illibata iura poſſideret: quẽadmodum in epiſtolis, quas *Epiſt. ad Iulianum 61. Ad Martianum 69.* ad Iulianum & Martianum Auguſtum Leo ſcripſit, videre licet. Idem aliquot ſeculis pòſt fecit Adrianus Pontifex de Ignatio Patriarcha Conſtantinopolitano: qui cum per iniuriam eiectus de ſede ſua, & in eius locum Photius fuiſſet receptus: hunc exturbauit, illum autem ſedi ſuæ reſtituit: ſicut in actis Concilij octa- *In Tom. 1. Conciliorum.* ui Conſtantinopolitani legitur. Extat autem etiam epiſtola Epiſcoporum Aphricanorum in Concilio Mauritaniæ congregatorũ ad Damaſum Pontificem, in qua queruntur de vicinis Epiſcopis, qui non conſulto Romano Pontifice, quoſdam ex fratribus damnaſſent,& vt eos defendat, petunt. Quod etiam ab illo Pontifice poſtea factum fuit. Vnde ſatis conſtat, quòd ex omni terrarum orbe, ſemper ad Romanum Pontificem de cauſis grauioribus relatum fuit, ac ſi quis grauatum ſe ſenſiſſet, appellatum. Qui de bello Gothorũ ſcripſit Procopius ex Biſantio quoque legatos ad Romanum Pontificem veniſſe narrat Chriſtianorum altercationis ſedandæ cauſa. Quod adeò fuit moribus receptum, vt ab ipſis etiam hæreticis perſæpe id factitatum eſſe, memoria proditum ſit. Antiquiſſimus author Tertullianus de Praxea, qnamuis hæretico, ſcribit: quòd cum ab his, qui Montani ſectæ fuerunt, per falſam narrationem literæ pacis a Pontifice impetratæ fuiſſent: ipſe fraudes eorum detegendo, vt literas pacis iam emiſſas reuocaret, effecerit veritate manifeſtata. Literas *Epiſt. 162.* autem pacis Tertullianus appellat eas, quas Romanus Pontifex ad Eccleſias mittebat, earum fidem, com- *Epiſt. 40.* munionem,& ſocietatem approbantes, quas Auguſtinus communicatorias literas vocat. Cuiuſmodi literarum exemplum apud Leonem ad Anatolium ſcribentem, videre licet. Quas etiam formatas appellari

ſcribit

ſcribit Auguſtinus dicens: Quærebam, inquit, vtrum Epiſtolas communicatorias, quas formatas dicimus, poſſet quò vellem dare, & affirmabam, quod manifeſtum erat omnibus, hoc modo facillimè illam de Eccleſia catholica terminari poſſe quæſtionem. Ante quem etiam Optatus de Damaſo, vel Syricio loquẽs: Cum quo nobis totus orbis, inquit, commercio formatarum in vna communionis ſocietate concordat. Hic in Tertulliani ſcripto duo conſideranda ſunt: primum, quòd Montaniſtæ, quamuis hæretici, fidem tamen ſuã à Pontifice petierunt approbari: deinde, quòd praxeas & ipſe hæreticus ad eundem Pontificem confugit, eorum dolos detexit, & vt literas pacis reuocaret, obtinuit. Ex iis verò, quæ leguntur apud Optatum facilè liquet, quòd non alius eſſe catholicus cenſebatur, quàm qui cum Pontifice Romano commercio formatarum in vna communionis ſocietate concordaret. Fortunatum etiam ab hæreticis Pſeudoepiſcopum conſtitutum: & Baſilidem ad Petri cathedram appellaſſe, & eos Pontifici Cornelio propemodum obrepſiſſe teſtatur Cyprianus. Euſebius quoque Conſtantinopolitanus Epiſcopus ad Iulium Pontificem Romanum Legatos miſit, atq; ab eo petiuit, vt in Athanaſij cauſa iudex eſſe vellet: quòd ipſe quoque fatetur Athanaſius. Quin illa tota Synodus Epiſcoporum, quæ fuit Antiochiæ cum Euſebio congregata, petiuit acta ſua Pontificis eiuſdem iudicio comprobari: Romanam Eccleſiam primas apud omnes ferre confeſſa: vtpotè, quæ Apoſtolorum ſchola & pietatis eſſet metropolis: quemadmodum apud Zozomenum videre licet. Ante quẽ etiam Athanaſius in epiſtola quadam ad ſolitariam vitam agentes, hiſtoriam hanc diligenter tractauit, vbi narrat, quòd cum Euſebiani Romam contra Athanaſium ſcripſiſſent, Epiſcopus Romanus fieri Synodum iuſſit, ac presbyteros ſuos ad Euſebianos miſit certum diem definiens: vt aut ſe ſiſterent præſentes, aut ſe ſuſpectos haberi modis omnibus cognoſcerent. Narrat idem de iiſdem, quòd cum à Marcello Gallatiæ Epiſcopo de hæreſi reprehenſi fuiſſent, idem ipſi quoque crimen impegerunt, & eum in exilium eiecerunt: ille autem profectus Romam ſe innocentem docuit. Et extat apud Epiphanium eius ad Iulium Pontificem epiſtola, qua petit, vt qui contra ſe ſcripſerunt, eos accerſat, vt ſe Romæ ſiſtant: quos etiam per annum & menſes tres Romæ ſe dicit expectaſſe: cumq; non venirent, inde diſceſſurus, ſuam fidem ſua manu conſcriptam Pontifici tradidit. De Vrſacio quoque ac Valente refert Epiphanius, quòd vnà cum libellis profecti ſunt ad Iulium Romanum Pontificem, pro ratione reddenda de ſuo errore, ac delicto, quòd calumnias ſtruxiſſent Athanaſio: ac ſuſcipe nos, inquiunt, ad communionem & pœnitentiam. De Euſtachio quoq; ſcribit Baſilius, quòd cum in Melitina Synodo depoſitus, & Epiſcopatu ſuo eiectus eſſet, Romam profectus eſt: & cum in conditiones quaſdam à Beatiſſimo Epiſcopo propoſitas conſenſiſſent: ab eo ſcriptam epiſtolam attulit, per quam reſtituere tunc eam vbi Thianæ Synodo exhibuit, in ſuum locum reſtitutus eſt. Queritur autem de eo Baſilius, quòd iam fidem eam, in quam receptus fuerat, depopularetur: cumque illis faceret, qui homouſion anathemate percellerent. Quoniam igitur, inquit, iſthinc vires accepit lædendi Eccleſiam, ac publicandæ ſuæ impietatis fiducia, quam vos dediſtis ad ſubuerſionem multorũ vſus: neceſſe eſt, vt iſthinc quoq; veniat malorum iſtorum correctio: ſcribaturq; Eccleſiis, quibus quidem conditionibus ad communionem ſuſceptus ſit: ſimul verò adiiciatur, quomodo iam imminutata ſententia gratiam à Patribus, qui tum aderant, acceptam irritam reddat. Meminit Gregorius quoq; Nazianzenus Vitalij cuiuſdam Appolinariſtæ, quòd is, ita poſtulante Damaſo Romæ Epiſcopo, fidem ſuam literis conſignatam ædidit, & eam Orientales amplexi fuerunt. Sed poſteaquam idem Damaſus rectius edoctus fuit, ſimul etiam qui Vitalium ſequebantur, in priſtinis expoſitionibus perſtare audiſſet, eos ab Eccleſia proſcripſit, fideiq; libellum cum anathematiſmo deleuit, ac fraudem eam, in quam per ſimplicitatem inciderat, permoleſtè tulit. Pelagium quoque literas, quibus ſe purgaret, libellumq; fidei ſuæ miſiſſe Romã ad Innocentiũ Pontificem: quin & ad Soſimũ ſucceſſorẽ eius, & ab vtroq; damnatũ eſſe, teſtis eſt Auguſtinus. Cęleſtium quoq; Beati Papæ Innocentij literis nõ fuiſſe auſum obſiſtere, imò ſe omnia, quę ſedes illa damnauerat, ſe damnaturũ promiſiſſe: neq; tamẽ quę promiſerat pręſtitiſſe. Libet autẽ hic adſcribere Proſperi quoq; verba contra collatorẽ de Cęleſtino Pontifice. Venerabilis memoriæ Pontifex Cœleſtinus, cui ad catholicæ Eccleſiæ præſidium multa Dominus gratiæ ſuę dona largitus eſt: ſciens damnatis non examen iuſtitiæ, ſed ſolum pœnitentiæ remedium eſſe præſtandum: Cæleſtinum quaſi non diſcuſſo negocio audientiam poſtulantem, totius Italiæ finibus iuſſit extrudi. Nec verò ſegniore cura ab hoc eodem morbo Britannias liberauit: quando quoſdam inimicos gratiæ ſuæ ſolum originis occupantes, & ab illo ſecreto excluſit Oceani, & ordinato Scotis Epiſcopo, dum Romanam inſulam ſtudet ſeruare, catholicam fecit, & Barbaram Chriſtianam. Per hunc virum etiam Orientales Eccleſiæ gemina peſte purgatæ ſunt: quando Cyrillo Alexandrinæ vrbis Antiſtiti, glorioſiſſimo fidei catholicæ defenſori ad execrandam Neſtorianam impietatem, Apoſtolico auxiliatus eſt gladio: quo etiam Pelagiani, dum cognatis confęderantur erroribus, iterum proſternerentur: per hunc virum intra Gallias iſtis ipſis, qui ſanctæ memoriæ Auguſtini ſcripta reprehendunt, maleloquentię eſt adempta libertas: quando cõſultantium actione ſuſcepta, & librorum, qui errantibus diſplicebant, pietate laudata, quid oporteret de eorum authoritate ſentiri, ſancto manifeſtauit eloquio. De Xiſto quoque Cęleſtini ſucceſſore loquitur hic idẽ in eodem libro: Confidimus Domini protectione pręſtandum, vt quod operatus eſt in Innocentio, Soſimo, Bonifacio, Cęleſtino, operetur etiã & in Xiſto: vt ſicut illi lupos abegęre manifeſtos, ita hic depellat occultos. Et in chronicis Iulianus Pelagiani erroris aſſertor, correctionis ſpem pręſe ferens, molitus eſt communionem irrepere. Sed his inſidiis Xiſtus Papa, Diaconi Leonis hortatu vigilanter occurrẽs, nullum aditum peſtiferis conatibus patere permiſit: & ita omnes catholicos, defectione fallacis beſtię, gaudere fecit: quaſi tunc primum ſuperbiſſimam hęreſim Apoſtolicus gladius obtruncaſſet. Eutichen etiam libellum Leoni miſiſſe, deq; iniuſta damnatione queſtum eſſe: patet ex iis, quę ſcripſit Leo Pontifex ad Theodoſium, & ad Flauianum. Flauianus quoq;, cur eum excõmunicauerit, eidem Leoni cauſam reddit, & approbat eius hoc

Auguſt. epi. 163.
Opt. lib. 2. contra Parmenianum.
Cypr. lib. 1. epi. 3. ad Corn.
Lib. 5 epiſt. 4. ad Felicem
Athan in 2. Apolog. & Socr. li. 1. cap 11.
Zozo. lib. 3. cap. 7.
Eodem lib. Hæreſi 72.
Epiph. lib. 2. hæreſi 71.
In 1. ad Cledoniũ epiſt.
De gratia Chriſti lib. 1. c. 2. & 3. de peccato origina li lib. 2. c. 7. & 8.
Epiſt. 7. 8. 9. 10.

factum

factum Leo. De Anthimo Conſtantinopolitano Patriarcha, quanto ſtudio fuit laboratum à Iuſtiniano Imperatore, & ab eius coniuge, vt eum Agapetus in communionem ſuſciperet: qui deceptibilibus rationibus vſus, ſicut habetur in Synodo ſecunda Conſtantinopolitana, promiſit ſe omnia facere quęcunque ſummus Pontifex magnę ſedis Apoſtolicę decerneret. Et ad ſanctiſſimos Patriarchas ſcripſit, ſe per omnia ſequi ſedem Apoſtolicam. Sed cum ipſe Conſtantinopolim Agapetus veniſſet, & fraudem eius cognouiſſet, eum de ſede ſua deiecit, & in locum eius Mennam ſuffecit: quem tamen Agapeto mortuo, vt reuocaret ſucceſſor

De geſtis Francorum lib. 2 ca. 37.

eius Silueriùs, Auguſta petiuit. Sed is reſcripſit, ſi quid Aimonio credimus: Auguſta Domina, rem hanc nũquam faciam, vt reuocem hominem in damnata perfidia permanentem: quem Auguſta poſtea curauit in exilium deportandum: & in eius locum Vigilium ſufficiendum, cum prius fidem illi ſuam obſtrinxiſſet, quòd eſſet Anthimum in ſedem ſuam reſtituturus. Verum is Pontifex factus Auguſtæ reſcripſit: Abſit hoc à me Domina Auguſta, prius locutus ſum malè, & inſipienter: nunc autem nullo modo tibi conſentio, vt reuocem hominem hæreticum, & anathematizatum. Qui cum Conſtantinopolim adductus, & multis probris, atq; cruciatibus affectus fuiſſet, nihil tamen in gratiam Auguſtæ fecit: quin potius contra ipſam &

Lib. 2 epiſtolarũ. epiſt. 36.
In vita Conſtantis.

Acephalos, vt ſcribit Gregorius, damnationis promulgauit ſententiam: extrema quæquæ pati prius paratus, quàm vt aliquid indignum Petri cathedra faceret. Pyrrum, refert Zonaras, cum in ſedem ſuam Conſtantinopolitanam redire cuperet, ſimulaſſe: quod Monothelitarum hæreſim deſeruerit, libellumq; de fide ſua Theodoro Papæ obtuliſſe: in quo acta ſua cõtra catholicam fidem omnia damnauerat: ſed clam poſtea Rauennam digreſſum, hæreſim celare non potuiſſe. Quo comperto Papa, conuocatis ſuis Epiſcopis, eum ſub anathematis vinculo condemnauit. Idem teſtantur Leo quoq; nonus Pontifex, Beda, & Cedrenus. De

Lib. 7 cap. 32.

Legatis Armeniorum Epiſcoporum, & eorum Metropolitano (quem quòd amplius mille Epiſcopos ſub ſe habet, catholicon vocat) ſcribit Otho Friſingẽſis in hiſtoria ſua, quòd ab vltimo penè Oriente ſummum Pontificem Eugenium Viterbij, poſt iter vnius anni & ſex menſium adierunt: eiq; ex parte illius Eccleſiæ ſubiectionem omnimodam (nobis, inquit, cum aliis multis præſentibus) obtulerunt. Cum enim inter eos & Græcos de ritu ſacrificij diſceptaretur: Romanam Eccleſiam iudicem eligentes formam ſacrificij iuxta

Cap. 11.
Epiſt. 100.

conſuetudinem eius, ſibi tradi depoſcebant. Et alibi. Vidimus etiam ibi tunc de Syria Gabulenſem Epiſcopum, cuius præcipuè opera, ad plenum, Antiochia Romanæ ſedi ſubeſſe cæpit. Petrus etiam Habailardus, ipſo Bernardo teſte, ſedem Apoſtolicam appellauit. Qua de re ſic ſcribit Gotfridus Claraualleníis Monachus, Bernardi vitam deſcribens. Quando verò Petrus ille refugium inueniret in ſede Petri, tam longè diffidens à fide Petri? Et ipſum ergo authorem eadem ſententia, cum erroribus ſuis Apoſtolicus Præſul inuoluens, ſcripta incendio, ſcriptorem ſilentio condemnauit. Idem factum eſt de Berengario quoq;, qui primus Chriſti corporis & ſanguinis veritatem in Euchariſtiæ ſacramento negauit: qui Leonis IX. Victoris II. Nicolai II. & Gregorij VII. ſententiis condemnatus, tandem errorem ſuum reuocauit. Cuius exemplum ſequutus etiam fuit Petrus Habailardus, pęnitentiam egit vterq;, & in Eccleſiæ catholicæ communione deceſſit vterq;. De Valdenſibus narrat Abbas Veſpergenſis, quòd ante 300. ferè annos, genus quoddam vitæ monaſticæ profeſſi fuerint: pauperes etiam de Lugduno vocati: quos etiam ſe vidiſſe ſcribit apud ſedem Apoſtolicam, petentes ab ea ſectam ſuam confirmari, quòd ſe vitam Apoſtolorum agere dicerẽt: cùm nihil ipſi poſſiderent, nec vllum certum locum haberent: cæterùm circuirent per vicos & caſtella. Cùm verò, qui tum Eccleſiæ præerat Lucius Pontifex, & hypocriſim eorum, & fœdos errores quoſdam cognouiſſet, eorum petitionem reiecit: duos autem ordines, Pręedicatorum, & Minorum approbauit. Quòd cum animaduerſum ab illis fuiſſet, iugum Pontificis excuſſerunt, & ei nomen Antichriſti tribuerunt: libenter eum pro Chriſti Vicario agnituri, ſi deteſtabilem eorum ſectam approbaſſet. Quod pręter Abbatem Veſpergenſem teſtatur etiam Guido Carmelita, Tritemius, & Emilius de geſtis Francorum. Scripſit ætate noſtra rerum quarundam geſtarum commentarios Ioannes Fox. in quibus recitat quædam ex epiſtola Ioannis Vikleff ad Vrbanum Papam: in qua verbis iſtis vtitur: Gaudeo planè detegere cuicumq; fidem meam, & ſpecialiter Romano Pontifici: quia ſuppono, quòd ſi ſit orthodoxa, ipſe fidem meam humiliter confirmabit: & ſi erit erronea, emendabit. Et paulò poſt: Suppono iterum, quòd Romanus Pontifex, cum ſummus Chriſti Vicarius in terris ſit, ad illam legem Euangelij interuiantes maximè obligatur. Et iterum paucis interiectis: Si in iſtis errauero, volo humiliter, etiam per mortem emendari: & ſi in perſona propria ad votum potero laborare, vellem præſentiam Romani Pontificis humiliter viſitare. Num autem & is Romani Pontificis principatum in Eccleſia non agnouit? Num ad eum pertinere de doctrina iudicium ignorauit? An autem idem non fecit eius diſcipulus noſtri temporis Hereſiarcha Martinus Lutherus, cùm ante 53. annos ad Leonem X. ita ſcripſit: Beatiſſime Papa, proſtratum me pedibus tuæ Beatitudinis offero, cum omnibus quę ſum & habeo: viuifica, occide: voca, reuoca: approba, & reproba vt placuerit: vocem tuam, vocem Chriſti in te pręſidentis, & loquentis agnoſcam. Sed ſimul vt ab eo ſuos errores condemnatos eſſe vidit, ſtatim eandem, quam Valdenſes, & Vikleff, cantilenam canere cępit. Ex his cuilibet perſpicuum eſſe poteſt, quòd etiam ipſis hæreticis certum eſt hoc & indubitatum, legitimum in cauſa fidei iudicem totius Eccleſię ſub capite Chriſto caput, Chriſtiq; Vicarium in terris non alium eſſe, quàm Romanum Pontificem. Quamobrem quoties nouam aliquam doctrinam proferunt, ad illum initio referunt, ab illo iudicari petunt: ſed ſimul, vt quod petunt, non obtinuerunt, iam illis Chriſti Vicarius eſſe deſinit: & nullum eſſe poteſt conuitij genus, quo illum non afficiant: Magnus fuit orbis totius Imperator hæreticus ille Con-

Vide Theodoretũ eccleſiaſtica hiſt. cap. 10.

ſtantius: cuius opera perfectum eſt, vt in Concilio Tyri celebrato condemnaretur Athanaſius: qui tamen irritum eſſe putabat id omne, quod in Concilio fuerat conſtitutum, niſi Romani Pontificis accederet authoritas: cui nunc precibus, nunc minis perſuadere conatus eſt, vt Concilium illud ratum haberet, Atha-

naſijq;

naſijq; damnationi ſubſcriberet, quem etiam ipſe coram allocutus: Totus, inquit, terrarum orbis de eius impietate ſententiam tulit. Cumq; refragaretur, nihilominus Liberius Pontifex: Tantáne, inquit, Orbis terræ pars. Liberi in te reſidet, vt tu ſolus homini impio ſubſidio venire, & pacem orbis ac mundi totius dirimere audeas? Cui Liberius: Eſto, inquit, quòd ego ſolus ſim, non tamē propterea cauſa fidei fit inferior. Hic videre licet, quantum authoritatis, quamuis impius & hæreticus Imperator ille, Romano Pōtifici detulerit, vt niſi ſubſcripſiſſet vnus ille, minimè ratum fore crederet, quicqd eſſet ab orbe toto cōſtitutū. Quod admiratus etiam, quamuis Etnicus Amianus ille Marcellinus, hiſtoriam hanc tractans: licet ſciret, inquit, impletum de Athanaſio Imperator, quod cupiebat: tamen authoritate, qua potiuntur æternæ Vrbis Epiſcopi, ardenti deſiderio firmari nitebatur. Aeternam Vrbem, Eccleſiam Romanā vocabat: aduerſus quam non poſſe præualere portas inferi, in Euangelio ſcriptum, à Chriſtianis aliquando audierat. Nam quæ fuit ex lapidibus, & cæmento fabricata, eam æternam vrbem eſſe vt crederet, veriſimile non eſt: cum vetuſtate conſumi poſſe non ignoraret. Quin & alius, quamlibet magnus Chriſtianæ fidei perſecutor, Aurelianus Imperator, cùm ad eum relatum eſſet de Paulo Samoſateno, quòd is in Synodo quadam Epiſcoporum condemnatus, epiſcopaliq; dignitate priuatus, domo nihilominus Epiſcopali excedere nollet: cumq; peteretur, vt Synodi ſententiam approbaret, adeò non ignorauit, ad Romanum Pontificem de fide, deq; cauſis Eccleſiaſticis iudicium pertinere, vt eos Romam remitteret: vt cui Romæ domus adiudicata fuiſſet, is ea potiretur. Sic inſita fuit hæc opinio mortalium omnium animis, etiam eorum, qui Chriſtum ignorabant: ſi quid inter Epiſcopos & ſacerdotes, vel de fidei cauſa, vel quacunque tandem alia de re controuerteretur, id nullius alterius, quàm Romani Pōtificis iudicio terminari debere. Neque verò temerè factum exiſtimari debet, vt Eccleſiæ Romanæ tanta ſemper eſſet authoritas: nam præter quàm quòd ea maxima eſt omnium & antiquiſſima, à glorioſiſſimis Apoſtolis Petro, & Paulo conſtituta, atque fundata: vt ab ea ſacerdotalem vnitatem exortam eſſe dicat Cyprianus: ac propterea radicem & matrem Eccleſiæ Catholicæ vocet: & Apoſtolicæ Cathedræ ſemper in ea viguiſſe principatum aſſerat Auguſtinus. Tertullianus verò totam doctrinā Apoſtolos ei cum ſanguine ſuo profudiſſe dicat, cum omnes aliæ Eccleſiæ, quibus Apoſtoli præfuerunt, à fide defecerint: ſola hæc ſancta & Apoſtolica mater omnium Chriſti Eccleſiarum Eccleſia: ſicut à ſancto Martyre Lucio, & ab alijs quibuſdam ſcriptum legimus: poſtea per omnipotentis Dei gratiam à tramite Apoſtolicæ traditionis nūquam erraſſe probatur: nec hæreticorum nouitatibus deprauata ſuccubuit: ſed quam ab exordio fidei Chriſtianæ normam ab ipſis Apoſtolis accepit, in ea ſemper illibata permanſit: ſecundū ipſius Domini noſtri diuinam pollicitationem, qui dixit: Petre, Ecce Sathanas expetiuit vos, vt cribraret ſicut triticum, ego autem pro te rogaui, vt non deficiat fides tua: & tu conuerſus confirma fratres tuos. Defecit Hieroſolymitana Eccleſia, cui præſedit Iacobus: defecit Achaia, vbi Andreas: defecit Aſia, vbi Ioannes: defecit Aethiopia, vbi Mattheus: defecit Phrigia, vbi Philippus: defecit Græcia, vbi Paulus Euangelium prædicauit: ſoli fuerunt Romani, quorum fides, cum Apoſtolo prædicante, laudata ſit, nunquā ad eos vel habuit, quemadmodum ſcriptum eſt à Cypriano, vel habere poteſt acceſſum perfidia. Cui tale tribuit elogium Theodoretus ad Rhenatum presbiterum ex Cardinalium collegio ſcribens. Tenet, enim, inquit, ſancta iſta ſedes gubernacula gerendarum cūcti orbis Eccleſiarum; cum propter alia, tum quia ſemper hæretici fœtoris expers permanſit: neque vllus vnquam, qui contra ſentiret, in ea ſedit: quin potius Apoſtolicam gratiam inuiolatam cuſtodiuit. Ante quem etiam Baſilius ſcribens ad Occidētales Epiſcopos: Aut enim, inquit, tantùm habet efficaciæ ſermo conſuetus, quantum vox peregrina ad conſolandum deiectos valet, præſertim ſi illa adferatur à viris, qui cum primis gratia Dei inſtructi eſſe cognoſcuntur, quales vos cunctis mortalibus prædicamini, quòd in fide illibati permaneatis, & Apoſtolicum depoſitum illæſum ſeruetis. Non ſic habent res noſtræ, &c. Et ad Ruffinum ſcribens Hieronymus: Scito, inquit, Romanam fidē Apoſtolico ore laudatam, iſtiuſmodi præſtigias non recipere, etiamſi Angelus aliter annunciet, quàm ſemel prædicatum ſit, Pauli authoritate munitam non poſſe mutari. Ad Damaſum quoque ſcribens, apud ſolos Romanos incorruptam ſeruari dicit Patrum auctoritatem. Quodam etiam loco Romanam fidem, eandem eſſe vult fidem catholicam. Fidem ſuam, inquit, quam vocat? eámne qua Romana pollet Eccleſia, an illam, quæ in Origenis voluminibus continetur? Si Romanā reſponderit, ergo catholici ſumus. Rurſus ad Pammachium, & Oceanum ſcribens: Quiſquis es, inquit, aſſertor nouorum dogmatum, quæſo te, vt parcas Romanis auribus, parcas fidei, quę Apoſtolico ore laudata eſt. Cur poſt quadringentos annos docere nos niteris, quod antè neſciuimus? cur profers in medium quod Petrus & Paulus ædere noluerunt? vſque ad hunc diem ſine iſta doctrina mundus Chriſtianus fuit. Illam ſenex tenebo fidem, in qua puer natus ſum. Ad Demetriadem quoque ſcribens hortatur, vt S. Innocentij qui Apoſtolicæ Cathedrę ſucceſſor eſt, fidem teneat, nec peregrinam doctrinam recipiat. Ambroſius verò: Percontatus eſt, inquit, ab Epiſcopo, vtrū nam cum Epiſcopis catholicis, hoc eſt, cum Romana Eccleſia conueniret? Qui etiam alio loco ſe cupere ſcribit in omnibus Romanam Eccleſiam ſequi. Vſque adeò autem Romana fides catholica ſemper fides eſt habita, vt Gratianus Imperator, quo imperante vixit Hieronymus, noluerit de fide diſputari: verùm edictum fecerit, vt cuncti ſubditi eam religionem retinerent, quam vertex Apoſtolorum Petrus initio tradiſſet, ac tum Damaſus Romanus Epiſcopus cuſtodiret: Quod non modò in Eccleſiaſtica legitur hiſtoria, verumetiam edictum ipſum in codicem Imperatoris Iuſtiniani relatum eſt. In Chalcedonenſi quoque Concilio legimus acclamatum: Omnes ita credimus. Papa Leo ſic credit, Cyrillus ita credit, Papa Leo ita interpretatus eſt. Et iterum: Omnes ſic credimus, Papa Leo ſic credit. Anathema ei qui partit, & ei qui diuidit. Hęc fides Leonis Archiepiſcopi: Leo ſic credit. Leo & Anatholius ſic credunt. Et iterum: Petrus per Leonem ita loquutus eſt. Apoſtoli ita docuerūt, piè & verè Leo docuit. Ac paulò poſt: Omnes ita credimus, ſicut Leo, ita credim⁹.

Lib. 15.

Lib 1. Epiſt. 3. lib. 2. Epiſt. 10. lib. 4. Epiſt. 8. Epiſt. 102. de præſcrip. Hæreticorū.

Inter Epiſt. quæ ſunt ſub fine Baſilij librorum adiunctæ.

Epiſt. 1.

Hiero. lib. 3. contra Ruffinum.

In oratione funebri de obitu fratris.

Soz. lib. 7. ca. 4.

Lib. 3. de Sacra. cap. 1.

C. de ſumma tri. L. cūctos populos.

Actio. 1.

Actio. 4.

In quinta quoque Synodo Conſtantinopolitana, Menas Patriarcha Conſtantinopolitanus cum facta mentione Agapeti Romani Pontificis, quòd Antimum condemnaſſet, pœnitētiæ nihilominus tempore ei dato, damnauit eum, & ipſe ſua ſententia, & poſteà verbis his vſus eſt: Nos enim ſicut ſcit veſtra charitas, Apoſtolicam ſedem ſequimur, & ei obedimus, & ipſius communicatores, communicatores habemus, & condemnatos ab ipſa, & nos condemnamus. In ſexta quoque Conſtantinopolitana Synodo, cùm itidem legeretur, Pontificis Agathonis epiſtola, quæ ſcripta fuerunt ab illo tanquam à Spiritusſancto dictata, ac per os ſancti ac beati Principis Apoſtolorum Petri, ſtatim receperunt, & amplexi ſunt omnes: ac in prophanetico ſermone dictum fuit. Charta & atramentum videbatur, & per Agathonem Petrus loquebatur. Et in ſeptima Synodo, quę fuit iterum habita Nicęæ, cùm lectæ fuiſſent epiſtolæ duæ Pontificis Adriani, ad Imperatorem vna, ad Patriarcham Taraſiū altera, acclamauerūt Patres, Vniuerſa ſancta Synodus ſic credit, & ſic docet. Ac ſinguli poſteà ſic ſe credere, ſic ſentire, ſic tenere, ſic docere, ſic in toto corde confiteri profeſſi ſunt.

Ad Eccleſiam Rom. de fidei cauſis ſemper referebatur. Actione. 2.

Ex his omnibus perſpicuum cuiuis eſſe poteſt, ex eo tempore, quo Chriſtus in cœlum aſcendit, quantum fuerit Apoſtolicæ, hoc eſt, Romanæ ſemper Eccleſiæ tributum, ad quam de fidei cauſis referebatur, quòd ibi potiſſimum ſarcita iri damna fidei ſpes eſſet, vbi non poſſet fides ſentire defectum: Quam ſolius ſedis huius prærogatiuam eſſe dicit Bernardus. Et ſunt intereà, qui neſcio cuius VVittembergenſis, heri, quod aiunt, & nudiuſtertius natæ Eccleſiæ iudicio, ſcripta ſua ſubijcere malunt, quàm illius omnium antiquiſſimæ, ſanctiſſimæq; Eccleſię, cui totam doctrinam Apoſtoli cum ſanguine ſuo profuderunt, cui Euangelium ſuum Petrus & Paulus ſanguine quoque ſuo ſignatum reliquerunt: quæ mille iam quingentis & amplius annis ita eſt catholica ſemper & Apoſtolica habita, nunquam vt vlla fuerit hęreſeos labe maculata. De qua proximis etiam ſuperioribus ſeculis cui perpetua cum Berengario pugna fuit, ſic ab Archiepiſcopo Cātuarienſi Lanfranco ſcriptum legimus. Romanorum morem ideo in ſacris rebus tàm multę gentes imitātur: quia & tanti magiſterij ex apice Apoſtolico primordijs clarent, & nulla per orbem Eccleſia ęquè vt Romana ab omni fæce hæreſum cunctis retrò temporibus pura permanſit. Beati Doctores, ſi non ijſdem verbis, eiſdem tamen ſententijs multis in locis concorditer aſtruxerunt: Hæreticum eſſe omnem hominem, qui à Romana & vniuerſali Eccleſia in fidei doctrina diſcordat. Sic ante 400. & amplius annos: Hæreticum ille pronunciauit, quicunque diuerſum ab Eccleſia Romana docuiſſet. In qua quicquid grauioribus de cauſis, fidei præſertim decernitur, non eſt exiſtimandum, quòd ſolus ſit Iulius, verbi gratia, aut Pius, qui decernat, vt errare tanquam homo poſſit. Habet ille, ſicut Cyprianus loquitur, Florentiſſimum clerum ſecum vnà pręſidentem, ſingulari doctrina pręſtantem: de cuius conſilio, ſi quid grauioribus de rebus, præſertim de fidei cauſis decernit, labi & errare non poteſt.

Epiſt. 190.

Eccleſia Rom. nulla vnquam hæreſi maculata.

Cyp. lib. 1. Epiſt. 3. ad Cornel.

Quòd fides Eccleſiæ propterea deſerenda non ſit, quòd præſident illi quandoque, qui vita non omnino ſunt inculpatæ.

CAPVT XXIX.

Æternvm verum eſſe illud comperimus, quod ab Auguſtino ſcriptum eſt, quòd cùm non habeant hæretici quod in cauſa ſuæ diuiſionis defendant, non niſi hominum crimina colligere affectant, & ea ipſa plura falſiſſimè iactant, vt quia ipſam diuinæ ſcripturę veritatem, qua vbique diffuſa Chriſti Eccleſia commendatur, criminari & obſcurare non poſſunt, homines per quos prædicatur, adducant in odium, de quibus fingere quicquid in mentem venerit, poſſint. Nunquam enim id ab vllis hęreticis tam eſt impudenter factum, quàm hoc infelici noſtro ſeculo fieri videmus. Cùm enim ſe malam habere cauſam intelligant, ad eas ſe artes conuertunt, quibus vti conſueuerunt ij, qui malas cauſas defendendas ſuſceperunt. Cumq; ſint in Rhetorum pręceptis diligenter exercitati, non alia in re magis laborant, quàm vt odio, inuidia, & huiuſmodi motibus animorum excitandis, hominibus imperitis errorem obijcere queant. Quamobrem Eccleſiæ Pręſides, præcipuè verò Chriſti vicarium, Petriq; ſucceſſorē falſis etiam criminationibus in odium & contemptum omnium adducere conātur. Quę eſt autem iſta tam inſana maledicendi rabies? aut à quo alio quàm à Satana auctore profecta? facilè vt ſataniſtam agnoſcere liceat. Certè Dei pręceptum eſt: Principi plebis tuæ non maledices. Dei digito ſcriptum eſt: Maledici regnū Dei non conſequentur. Atqui ex iſtorum libris ſi quis maledicta & conuitia, ſi falſas criminationes auferre velit, chartas propemodum omnes vacuas reliquerit. Is demum Euāgelij propugnator habetur acerrimus, qui Pontificem Romanum & reliquos Epiſcopos omni conuitiorum genere quàm acerbiſſimè fuerit inſectatus. Et quod ſuo quoque tempore queritur eueniſſe Baſilius, vt quiſque lingua eſt ad maledicendum & ad blaſphemandum procaciſſima, ita pręcęteris maximè iudicatur idoneus, qui verbi miniſterio fungatur.

Epiſt. 157.

Hæretici criminatores.

Exod. 22. 1. Corinth. 6.

Baſil. epiſt. 69.

At demus hoc illis: deflexiſſe aut deflectere quandoque de recto vitæ curriculo Pontificem: nūquid ideò fides in Chriſtum, quam ille docet, abijcienda eſt? Pręclarè dictum eſt à Tertulliano: ex perſonis probamus fidem, an ex fide perſonas? Dummodo ille recta doceat, quemadmodum recta docere certum eſt, quid mea refert, qua ſit ille vita? Deinde verò, quis ego ſum, qui ſedentem in Petri cathedra ſeruum iudicem alienū? Domino ſuo ille ſtat aut cadit, vni illi vitæ ſuę, commiſſiq; Pontificatus rationem redditurus. Cùm ventum erit ad Chriſti tribunal, ante quod omnes nos oportet manifeſtari, non quæretur à nobis, quid Pontifex fecerit: non illius, ſed noſtrę à nobis vitę ratio repoſcetur: referet vnuſquiſque propria corporis, prout ipſe geſſerit, ſiue bonum, ſiue malum: Prout ipſe (inquit) non prout Pontifex geſſerit. Quamobrem non ſibi ſumat ouis, vt à quo venit ipſa iudicanda, paſtorem ſuum iudicet, neque qua ſit illa vita, quicquam ad ſalutē ſuam intereſſe putet. Securum te Chriſtus in hac parte fecit, dicens: Quę dicunt facite: quę autem faciunt,

Fides ex perſonis non probanda. Tert. de præſcriptionibus aduerſus hæreticos. Rom. 14. 2. Corinth. 5.

Matth. 23.

facere

facere nolite: Dicunt enim, & non faciunt: Dicunt quæ Dei ſunt, faciunt quæ ſua ſunt: Dicunt bona ex cathedra Moſi, faciunt mala ex peſtilentia ſua.

Non eſt itaque deſerenda ſanctitas cathedræ: neque propter paſtores malos, gregis eſt vnitas diuidenda. Præclarè Auguſtinus: Si omnes per totum orbem tales eſſent, quales vaniſsimè criminaris, cathedra tibi quid fecit Eccleſiæ Romanæ, in qua Petrus ſedit? & in qua hodie Anaſtaſius ſedet? vel Eccleſiæ Hieroſolymitanæ, in qua Iacobus ſedit, & in qua hodie Ioannes ſedet, quibus nos in catholica vnitate connectimur, & à quibus vos nefario furore ſeparaſtis? Quare appellas cathedram peſtilentiæ, cathedram Apoſtolicam? ſi propter homines, quos putas legem loqui & non facere, nunquid Dominus Ieſus Chriſtus propter Phariſæos, de quibus ait: Dicunt enim, & non faciunt, cathedræ, in qua ſedebant vllam facit iniuriam? Nonne illam cathedram Moſi commendauit, & illos ſeruato cathedræ honore redarguit? Ait enim ſuper cathedram Moyſi ſedēt, quæ dicunt, facite: quæ autem faciunt, facere nolite: dicunt enim, & hon faciunt. Hæc ſi cogitaretis, non propter homines, quos infamatis, blaſphemaretis cathedram Apoſtolicam, cui non communicatis. Sed quid eſt aliud quàm neſcire dicere, & tamen non poſſe niſi maledicere. Monet Iacobus, ne Chriſti fidem in acceptione perſonarum habeamus, quandoquidem perſonarum reſpectus, vt eſt apud Auguſtinum, erroris eſt mater, qui etiam à perfido fidem percipi poſſe docet. Per aſinam loqui Dominus dignatus eſt, qui minus loquatur per hominem quamuis grauibus flagitiis coopertum? Spiritus vbi vult ſpirat, etiamſi voluntati eius is, qui loquitur, non conueniat. Balaam precio conductus vt populo Dei malediceret, profectus fuerat, contrà tamen atque animo deſtinauerat, ſimul ac in conſpectum populi venit, ei benedixit. Saul Rex ad occidendum Dauidem properauerat, cuius poſteaquam poteſtas erat facta, contra quam propoſuerat, veniens ad cuneum Prophetarum, in quo fuerat Dauid, prophetauit & ipſe coram Samuele cum cęteris, cùm factus eſſet ſuper eum ſpiritus Domini. Quis ignorat quales fuerint Sacerdotum Principes & Scribæ temporibus Herodis? qui tamen vbi naſceretur Chriſtus interrogati, ſemota quauis cunctatione, dixerunt: In Bethleem Iudæ. Caipha quid eſſe potuit nequius? qui quem ſcelerate nactus erat Pontificatum precio redemptum, geſſit etiam ſceleratius: & tamen is cùm diceret, expedit vobis, vt vnus moriatur pro populo, & non tota gens pereat, non à ſemetipſo hoc dixit, quemadmodum Ioannes teſtatur, ſed cùm eſſet Pontifex anni illius, prophetauit. Si non deſtituebatur dono prophetiæ, quamlibet eſſet impius, qui ſedebat in Moyſi cathedra, certè multò minus eo deſtitui credēdus eſt, qui ſedet in cathedra Petri, ſuper quem Chriſtus ędificauit Eccleſiam ſuam, cuius à Domino cura ſuſcipitur ſpecialis, pro cuius fide ꝓpriè ſupplicatur, tanquam aliorum ſtatus certior ſit futurus, ſi mens Principis victa non fuerit: aduerſus quem nunquam eſſe portas inferi præualituras promiſit is, qui mentiri & fallere neſcit. Numerentur omnes Pontifices à Petro ad hunc vſque Pium quintum, nullus in iſta cathedra ſedit Arrianus, nullus Donatiſta, nullus Pelagianus, nullus Lutheranus, nullus qui hæreſim aliquam profeſſus eſſet. Non abs re autem fuerit: quæ ſcripta ſunt in annalibus de Vigilio Papa, quamuis ea paulò ante recenſuerimus, nunc quoque breuibus commemorare. Cùm is per ſcelus ad Pontificatum perueniſſet, nam Silueriam Papam, cuius erat Diaconus, inſtigante Auguſta de ſede ſua deturbandum, atque in exilium deportandum curauerat, quòd is omnia ſe prius & facere & pati paratum diceret, quàm vt, quod Auguſta tanto ſtudio poſtulabat, Anthemium, qui propter Eutychetis hæreſim de ſede Conſtantinopolitana per Agapetum anteceſſorē ſuū deiectus fuerat, in ſedem illam reſtitueret: poſtéaquam in locum Siluerij opera Auguſtæ ſuffectus, ac Pontifex Romanus deſignatus eſt, ea lege, vt quod Siluerius conſtanter facere detrectabat, id ipſe facturum ſe, atque Anthemium reſtituturum ad Eccleſiam Conſtantinopolitanam promitteret: res eſt admiratione digna, ſtatim vt Petri cathedram aſcendit, idem illi quod Saul euenit: nam ſuper eum quoque factus eſt ſpiritus Domini, cumque longè alio animo ad Eccleſiæ gubernacula acceſſiſſet, admonitus ab Auguſta promiſſi, prius extrema quęque ſe paſſurum reſpondit, quàm vt hæreticum in ſedem, ex qua merito ſuo deturbatus fuerat, reſtitueret. Quòd ſe negaret in beati Petri ſede conſtitutum, quòd Apocriſarius cùm eſſet, impudentiſſimè promiſerat adimplere poſſe. Cumque multa probra, multos etiam graues cruciatus, famemque diuturnam in carcere pertuliſſet, tulit omnia forti animo, quòd multò ſe grauiora ſupplicia com meritum diceret, qui malis artibus Pontificatum aſſequutus, horrendum facinus contra ſanctum Pontificem Siluerium deſignaſſet. Non fuit hic Pontifex in primo ſuo ingreſſu Caiphæ diſſimilis, effecit tamē ſedis huius priuilegium, vt à fide aberrare non potuerit, quodque impiè promiſerat, id piè poſteà negauit, ac eo, quod decebat animo Chriſtianum Pontificem, tulit omnia potius fortiter quamlibet acerba, quàm vt aliquid indignum Petri ſucceſſore de religione ſtatueret.

Contra literas [...] til. lib. 2. cap. 5
Perſonarum reſ[...] ctus in fide peri[...] loſus.
Iacob. 2.
Cont. literas Te[...] tiliani lib. 1. ca[...]
2. Num. 22.
Per malos quoque agit & loquitur Deus.
1. Regum. 19.
Matth. 2.
Ioan. 18.
Matth. 23.
Matth. 16.
Romana cathedra prærogatiu[...]
Vigilij Papa f[...] ctū memorabi[...]
Blondus ab inc[...] natione Rom. [...] perij Decade. [...] lib. 6.

Ex quo videre licet quantum ſit Romanæ ſedis priuilegium. Nam vt ab alijs peccatis non ſemper immunes fuerint Romani Pontifices, obtinuit tamen hoc venerabilis & efficax oratio Chriſti, quemadmodum ſcribit Leo nonus ad Petrum Epiſcopum, quòd hactenus fides Petri non defecit, nec defectura creditur in throno illius in ſeculum. Quę propriæ ſunt inferorum portæ, nunquam aduerſus hanc ſedem hæreſes vllę præualuerunt, nec deinceps etiam per Dei miſericordiam præualebunt. Quare meritò ſanctiſſimi vocantur, qui ſedent in illa cathedra. Quamuis enim non omnes habeant vitę ſanctitatem, quam habere ſine innocentia nemo poteſt, eſt tamen, ſicut ab Auguſtino memoriæ proditum legimus, quædam vnctionis: eſt quædam ſacramenti quoque ſanctitas, qua carere nunquam poſſunt. Quamobrem nihil pios mouere debet, ſi fortè ij præſunt aliquando in Eccleſia, qui nō ſunt ſine crimine. Quin & illud potius reputare ſecum debet homo Chriſtianus: quòd non ſine iuſto Dei iudicio dantur Eccleſiæ præſides. Nonne duo paſſeres aſſe veneunt, dicit Chriſtus, & neuter eorum cadit in terram ſine patris veſtri voluntate? Cùm ille nec minima fieri ſine voluntate Dei dicat, exiſtimat aliquis ſumma & magna aut non ſciente, aut non permittēte

Pontifices R[...] tur ſanctiſsim[...]
Contra literas [...] tilian. lib. 2. c. [...]
Præſides Eccle[...] non ſine volunt[...] Dei fiunt.
Matth. 10.
Lib. 1 epiſt. 3[...]

Scire & neſcire Dei quid ſit.

Deo in Eccleſia fieri?& Sacerdotes & diſpenſatores eius non de eius ſententia ordinari?Hoc eſt,dicit Cyprianus,fidem non habere,qua viuimus , hoc eſt, Deo honorem non dare, cuius nutu & arbitrio regi omnia & gubernari ſcimus & credimus.Ex quibus Cypriani verbis illud diſcimus , quòd certò nobis perſuaſum eſſe debet,Dei iudicio fieri Sacerdotes, Epiſcopos,& Eccleſiæ Præſides, & eos aut ſciente, aut permittente Deo ordinari. Scit autem Deus quos probat,neſcit quos reprobat. Sic enim ait Paulus de iis , qui probati ſunt : Nouit Dominus qui ſunt eius . Reprobis verò dicit ipſe Dominus in Euangelio: Neſcio vos vnde ſitis . Sic & fatuis virginibus : Amen dico vobis,neſcio vos. Sciente ergo Deo fiunt probati Sacerdotes & Pontifices , permittente autem Deo fiunt ij,qui ſunt minus probati . Nam facit quandoque Deus hypocritam regnare propter peccata populi,vt ſit ſicut populus ita & Sacerdos : Qui ſi malus eſt , ſibi malus eſt, neque tibi quicquam eius improbitas officit , ſi factis eius malis non communicas . Tibi mandatum eſt,nō vt in vitam illius inquiras, ſed vt,quæ dixerit,facias, cùm præſertim ex ea dicat cathedra, cuius quēadmodum anteà dictum eſt,cura Deo eſt ſpecialis. Explicās illa verba diuus Hieronymus, qui recipit Prophetam in nomine Prophetæ,mercedem Prophetæ accipiet: Præmiſerat,inquit,qui recipit vos, me recipit, & qui me recipit,recipit eum,qui me miſit. Ad ſuſceptionem magiſtrorum diſcipulos prouocauerat. Poterat occulta eſſe credentium reſponſio , ergo & Pſeudopropheias & Iudam proditorem debemus recipere, & illis alimoniam miniſtrare ? Hoc Dominus anteà procurans dicit,non perſonas ſuſcipiendas eſſe, ſed nomina:& mercedem non perdere ſuſcipientes,licèt indignus fuerit,qui ſuſceptus ſit. Non perſonas itaque Chriſtus,ſed nomina ſuſcipi vult,hoc eſt,non vult attendi,qualis perſona ſit,quóve vitæ merito, cuius miniſterio Deus vtitur,ſiue in Eccleſia ſua gubernanda,ſiue in doctrina propaganda , ſiue in Sacramentis adminiſtrandis : Iudas ne ſit,an Petrus,an Paulus,attendi non vult,ſed ſolùm hoc quòd ſedet in cathedra Petri,quòd Apoſtolus,quòd Chriſti legatus,quòd Sacerdos,quòd Epiſcopus,quòd Angelus eſt Domini exercituum,de cuius ore legem Dei requirere iuſſus es,hoc ſolum ſpectari vult . Si Iudas eſt , quandoquidem Apoſtolus eſt,& pro Chriſto legatione fungitur,nihil te moueat,quòd fur eſt. Audi nihilominus reuerenter, audi diligenter,audi legationem eius obedienter:Quæ dixerit,facito,quæ fecerit,facere nolito . Non ad ipſum refert animum,verùm ad illum,cuius nomen gerit. Euangelium,dicit Auguſtinus , fur quoque Iudas ſine detrimento fidelium prędicauit,ac quicunq; non recepit illum,Chriſtum ipſum non recepit,qui æquè Iudæ dixerat,atque Petro vel Ioanni : Qui vos reiicit,me reijcit . Si verò Petrus eſt,aut Ioannes,qui eadem legatione fungitur,& dictis pareto,& facta imitare. Incerta erit ſalus noſtra. ſi ex ſanctitate pēdebit docentium,aut Sacramenta miniſtrantium . Prauum eſt & inſcrutabile cor hominis,vt qui ſanctus,quive minus ſanctus ſit,non poſſit niſi ſolus ille ſcire,qui ſcrutatur corda & renes. Itaq; fit non rarò,ſanctus vt eſſe videatur,qui non eſt:quíque perſequutor eſt,aut Publicanus hodie,cras fiat Apoſtolus. Quamobrem rectè à Propheta dictum eſt : Maledictus homo,qui confidit in homine,& ponit carnem brachium ſuū. Etiam ſi quis certò ſciat,iuſtum aliquem & innocentem eſſe,atque omni prorſus macula carere , tamen ſi in illius ſanctitate ſpem ſuam collocat, ſi ſalutem ab illo expectat , maledictus eſt. Nam Domini eſt ſalus,& : Vana ſalus hominis. Pridem hæretici ſunt habiti,& Auguſtini ſeculo Donatiſtæ,& Bernardi æuo,qui ſe vocabant Apoſtolicos,qui vtrique noluerunt ibi eſſe Eccleſiam Apoſtolicam,vbi non eſſet vita Apoſtolica , & Sacramentorum dignitatem ex miniſtrorum virtute metiebantur .

2.Tim.2. Ioan 13. Matth.25. Præfecti mali propter populi peccata. Iob.34. Eſa.24. Sacerdotes mali audiendi. Matth.10. Malach.2. Lib.2.cont.epiſt. Parmenian.c.11. Ioan.13. Hiere.17. Hiere.17. Pſalm.3. Pſalm.58. Bernar.ſer.66. in Cant.

Quamobrem procul abſit à mentibus piorum error hic, quin ij potius cùm audiunt eos, qui præſident, aliquorum criminum inſimulari,ac eos infamiæ nota aſperſos per hominum ora traduci,meminerint ſcriptum eſſe : Qui citò credit, leuis eſt corde : ac Sem & Iaphet imitentur potius laudatos Noë filios , qui tegere ſunt & cooperire conati , quàm impium illum Cham,cui meritò poſteà pater maledixit, qui verenda patris nudare auſus eſt.Certùm eſt,multa crimina falſa contra eos,qui ſedent in cathedra Petri , à ſataniſtis confingi:& euenire ferè ſolet iis,qui ſumma cum poteſtate verſantur , etiam ſi nulla in re ab officij ſui religione declinauerint,vt voculas tamen hominum,eorumque reprehenſionem quandoque non effugiant: vt non ſine cauſa dictum illud celebretur,Regium eſt malè audire,cùm benè feceris. Tutius fuerit in hanc partem peccare,ſi conuitijs iſtorum,& impudentibus nonnunquam calumniis non modò fides nō habeatur, verùm ne aures quidem accommodentur: ſi modò peccatum dici poteſt , quod in laude potius poni debet. Ingentem gloriam ex hac ſua Chriſtiana pietate & modeſtia Chriſtianiſsimus Imperator Conſtantinus conſequutus eſt,cui cùm eſſent oblati libelli, in quibus crimina quædam Sacerdotum & Epiſcoporum continebantur,non ſatis habuit , quòd eos exuri fecit,cùm ſe ab illis,non illos à ſe iudicari oportere diceret , verùm & hoc inſuper adiecitſe legitur,ſi fortè ſuis oculis turpe facinus aliquod Epiſcopum deſignantem conſpexiſſet,obtecturus id fuerit paludamento ſuo,ne cuius oculi ea re offenderentur . Gregorius tractās illum locum ex Geneſi de Cham. Quid eſt ergo , inquit , quod filij verenda patris ſuperiecto dorſis pallio auerſi venientes operiunt , niſi quòd bonis ſubditis præpoſitorum ſuorum mala diſplicent. Vt tamen hæc ab alijs occultent, operimentum auerſi deferunt : quia indicantes factum,& venerantes magiſterium nolunt videre quod tegunt .

Eccleſ.10. Geneſ.9. Conſtantini M. reuerentia erga Sacerdotes. Libelli criminoſi contra ſacerdotes ab Imp. Conſtantino combuſti. Theodo.li.1.c.11. Geneſ.9. In 24 cap. Iob.li. 25.Moral ca.15

Sed hic dicet aliquis : Quid autem ſi teſtatiora ſunt non vnius alicuius , verumetiam multorum oculis,quæ ab ijs,qui præſident, nefaria patrantur : ſi non eam quam oporteret Eccleſiæ curam gerere,ac quibuſuis alijs in rebus potius,quàm in ijs,quæ propriè ad ipſorum officium pertinent, mentes occupatas habere videntur ? Quid aliud quàm illud faciendum eſt,quod feciſſe diſcipulos legimus,cùm dormiēte Chriſto nauiculam fluctibus operiri vidiſſent . Excitarunt enim eum dormientem , dicentes : Domine, ſalua nos,perimus . Hoc diſcipulorum exemplum , quicunque pij ſunt , imitari debent . Vident nauiculam,in quam aſcendit Chriſtus,hoc eſt, vnam,Sanctam,Catholicam,Apoſtolicam Eccleſiam, ita procellis ac tem-

Præſidentibus malis quid agendū. Matth.8.

peſtatibus

peſtatibus iactari atque agitari, vt mergenda iamiam eſſe videatur: Simul & hoc intelligunt, tempeſtatis huius non poſtremam eſſe cauſam, quòd in vicarijs ſuis obdormiuit Chriſtus, qui commodis huius mũdi deliniti, profundo ſomno ita ſunt conſopiti, vt quamlibet vellices, quamlibet inclames, non queāt expergiſci. Confugiant ad ſummum nauclerum Chriſtum: accedant ad ipſum nihil in fide hæſitantes: eum in vicarijs ſuis dormientem excitent, ac ſupplici voce precantes, exclament: Domine, ſalua nos, perimus. Expergiſcere in ijs, quibus in gubernanda Eccleſiæ tuæ naui vices tuas committere dignatus es. Excitet eos è profundo ſomno ſpiritus timoris tui, ac per eos iam experrectos impera ventis & mari, quò tandem aliquando ſedatis tempeſtatibus, ab omnibus exoptata tranquillitas conſequatur, vt videntes homines mirentur, & glorificent te, dicentes: Qualis eſt hic, quia etiam miniſtris eius venti & mare obediunt?

Malis præſentibus qua ratione ſuccurri poſſit.
Prouerb. 2.

Hæc eſt ratio, qua ſuccurri poſſit malis præſentibus, vt vita noſtra in melius commutata ſupplices Deum vno ore cuncti precemur: ſi fortè per eos ſtat, qui præſunt, quo minus Eccleſiæ periclitanti ſuccurratur, quādoquidem in ipſius manu corda ſunt Principum, vt ipſe inclinet ea ad illa conſilia capienda, quibus diu deſiderata pax & tranquillitas Eccleſiæ Dei reſtitui tandem poſſit. Quam enim Sataniſtæ rationem ſequuntur, vt ſiue declament de loco ſuperiore, ſiue ſcribant aliquid, non alia in re plus temporis conſumant, quàm in Pontificibus maledictis inceſſendis, in fama eorum multis etiam confictis criminibus laceranda, magis id adeò ad maiorem etiam excitandam tempeſtatem, quàm excitatum tranquillandam facere videtur. Sed hæc tandem dicta ſufficiant, quò ad explicationem huius articuli, quo nos credere ſanctam Eccleſiam Catholicam profitemur.

Quæ ſit Sanctorum communio.

CAP. XXX.

VISUM eſt autem operæprecium, aliquid etiam de Sanctorum communione dicere. Sunt qui putent ijs verbis Eccleſiam definiri, quòd ea ſit quaſi communio quædam, hoc eſt ſocietas Sanctorum. Quorum nos hanc ſententiam non reijcimus, modò ne ſolos iuſtos intelligi ſanctos velint. Primis illis Eccleſiæ temporibus, ſicut ſuperius etiam à nobis dictum eſt, vocabātur ſancti fideles omnes, quicunq; Chriſto nomen dediſſent, & eius Eccleſiæ adſcripti eſſent, etiam ſi minus ſanctè atq; integrè vixiſſent. Horum communionem, hoc eſt, ſocietatem quandam, Eccleſiam eſſe libenter concedimus. Eſt enim Eccleſia fidelium congregatio, eſt corpus vnum ex multis membris compactum, cuius caput eſt Chriſtus: ipſum enim Deus dedit caput ſuper omnem Eccleſiam, quæ eſt corpus ipſius. Sicut in vno corpore multa membra habemus, omnia autem membra non eundem actum habent, ita multi vnum corpus ſumus in Chriſto, ſinguli autem alter alterius membra. Qualis itaq; membrorum inter ſe ſocietas eſt, vt operatio cuiuſq; membri cadat in commodum totius corporis, talis eſt inter Eccleſiæ membra, qui ſunt fideles, bonorum operum quædam communio, non ſolùm eorum, quæ fecit Chriſtus caput huius corporis, ex quo manat in reliquum corpus omne, & in ſingula eius membra quicquid eſt boni, quicquid eſt meriti: verùm & piorum hominum omnium qui ſunt, quiq; fuerunt ab initio mũdi, nobis vt eorum benefacta ſubueniant, nos iuuent, nos ædificent, vt bonorum omnium ſpiritualium, quæ fiunt, & quæ facta ſunt olim in Eccleſia, quoad illius eſſe membra non deſierimus, participes efficiamur. Hoc eſt quod à Propheta dicitur, Particeps ego ſum omnium timentium te, & cuſtodientium mandata tua. Hoc eſt, quod Chriſtus nos orare docens, iubet non ſibi quemq; peculiariter petere, ſed velut vnius corporis membra, eodem animata ſpiritu, quod in commune cunctis expediat, à communi omnium patre poſtulare, dicendo: Da nobis, dimitte nobis: libera nos, ita vt alter alterius onera portemus, & ſic legem Chriſti adimpleamus. Hoc eſt quod apud Hieremiam dicit quoq; Dominus: Circuite vias Hieruſalem, & aſpicite, & quærite in plateis eius, an inueniatis virum qui faciat iudicium, & quærat fidem, & propitius ero ei. Propitium ſe fore promittit Hieruſalem dummodo vel vnus aliquis vir iuſtus reperiatur in ea. Similiter & in libro Iob legimus, quòd ad Eliphaz Themanitem dixerit Dominus: Iratus eſt furor meus in te, & in duos amicos tuos, quoniam non eſtis locuti coram me rectum ſicut ſeruus meus Iob. Sumite ergo vobis ſeptem tauros, & ſeptem arietes, & ite ad ſeruum meum Iob, & offerte holocauſtum pro vobis. Iob autem ſeruus meus orabit pro vobis, faciem eius ſuſcipiam, & non vobis reputabitur ſtultitiæ. Qui ſcripſit opus imperfectum in Matthæum: Totus, inquit, populus Clericorum meritis & ſanctitate ſaluatur. Hoc eſt, quod in Euangelio legimus: Qui recipit Prophetam in nomine Prophetæ, mercedem Prophetæ accipiet. Et qui recipit iuſtum in nomine iuſti, mercedem iuſti accipiet. Hoc eſt, quod in Geneſi quoq; ſcribitur: Si decem iuſti Sodomis reperti fuiſſent, quod propter eos non fuerit Deus ciuitatem deleturus. In quem locum ſcribens Ambro. vnde diſcimus inquit, quātus murus patriæ ſit vir iuſtus: quemadmodũ nõ debeamus inuidere ſanctis, nec temerè derogare. Illorum enim nos fides ſeruat, illorum iuſtitia ab excidio defendit. Sodoma quoque ſi habuiſſet viros iuſtos decem, potuit non perire. Sic apud Ezechielem dicit Dominus: quæſiui de eis virum, qui interponeret ſepem, & ſtaret oppoſitus contra me pro terra, ne diſſiparem eam, & non inueni. Neque verò eorum tantùm, qui nobiſcum in hac vita degunt, verùm & illorum, qui multò felicius cum Chriſto viuunt, nobis & orationes patrocinantur, & merita ſuffragantur. Hoc eſt, quod de tribus pueris dicit Ioannes Chryſoſtomus: Quoniam ſeipſos ad impetrandam populo veniam ſufficere non credunt, ad Patrum merita confugiunt, ipſi verò nihil ſe amplius profitentur adferre, quàm humiliatum ſpiritum, ac dolore contritum. Et apertius adhuc in Geneſim ſcribens: Sæpè quando non eſt inuentus iuſtus in præſenti vita, propter defunctorum virtutem, viuentium Deus miſeretur, & curam habet, vnde clamat, dicens: Protegam ciuitatem

Sancti olim qui.
Eccleſia quid.
Ephe. 1.
Rom. 12.
1. Corinth. 12.
Communio bonorum in Eccleſia.
Pſalm. 118.
Matth. 6.
Galat. 6.
Hiere. 5.
Iob Cap. 42.
Hom. 40.
Matth. 10.
Geneſ. 18.
Ambro de Abraham Patriar. lib. 2. cap. 6.
Ezech. 22.
Sanctorum merita alios adiuuant etiā poſt mortem.
Hom. 4. in Matthæum 41.

hanc

hanc propter me, & propter Dauid puerum meum. Quaſi diceret, licèt ipſi indigni ſint, & nullam ſalutis habeant occaſionem: verùm quia ſolitus ſum miſericorditer agere, & ad miſericordiam propitius ſum, propter meipſum faciam, & propter puerum meum Dauid, qui ante hos annos è vita migrauit: Hic erit auctor ſalutis ijs, qui ſua ſeſe perdiderunt deſidia. Vidiſti Domini miſericordiam? quomodo eos, qui virtute pollent, toti multitudini opponit, & rependit. Rurſus explicans Pſalmum quinquageſimum: hic, inquit, ſanctus Dauid, non ſolùm cùm eſſet in corpore, placuit Deo, ſed & poſt mortem ſuam viuis grande præſtitiſſe ſolatium inuenitur. Contingit nanque Ezechiæ Regi inimicas in temporibus Iudæorum gentes Hieroſolymam circumuallaſſe, & cùm eſſet Ezechias iuſtus vir, rogauit Deum, & proſtratus lachrymis deprecabatur vltionem de aduerſarijs poſtulans: Venit ad eum Eſaias Propheta, & dicit: Ne putaret ille, quia iuſtitia ſua exauditus eſt: & certè iam defecerat Dauid, & habebat multos annos requieſcens: Quid ergo dicit ei? Protegam hanc ciuitatem propter me, & propter Dauid ſeruum meum. Dauid mortuus eſt, & merita eius vigent. O rem admirandam, o ineffabilis clementia Dei: Homo mortuus viuo patrocinatur. Et rurſus alio loco: Adeò poſt illa vulnera Dauit refulſit, ſic ſe à maculis abluit, ita mundum effecit animum, vt vel mortuus precantibus ſuccurreret. Et quod de Abraham, id de Dauid quoque Deum dixiſſe ſcriptura teſtatur, imò verò multò magis de Dauid: De Abraham enim ſcriptum eſt: Recordatus ſum teſtamenti mei, quod erat ad Abraham: hic verò non dicit teſtamenti, ſed propter Dauid ſeruum meum protegam ciuitatem hanc. Repetit idem breuiter ſcribens in epiſtolam ad Philippenſes. Hyeronimus quoque locum hunc explicans Eſaiæ: Propter Dauid ſeruum meum: In tantum, inquit, iuſtitiam diligit Deus, vt etiam poſteros ſanctorum hominum, non ſuo merito, ſed maiorum virtute tueatur. Quem ſecutus Cyrillus quoq;: Propter Dauidem, inquit, quod ſanctorum virorum memoriæ hoc beneficij dat, vt obliuiſcatur malorum, quæ poſteri ipſorum interdum admiſerint. Gregorius quoque Magnus: Aliorum, inquit, bono opere alij adiuuantur, ſicut ad peccantem Regem Salomonem à Domino dicitur: Quia non cuſtodiſti præcepta mea, diſrumpens ſcindam regnum tuum, & dabo illud ſeruo tuo, veruntamen in diebus tuis non faciam, propter Dauid patrem tuum, neque eſt quiſquam ferè ſanctorum, qui non eiuſdem ſit ſententiæ. Nam quòd obijcitur ex Hilario, quòd is cum parabolam de prudentibus virginibus explicaret, quæ fatuis oleum à ſe petentibus impertiri noluerunt, per eam ſignificari dixerit, alienis operibus ac meritis neminem adiuuandum eſſe, de iudicij die rectè poteſt intelligi, quo virtutes aliorum, aliorum vitia minimè ſubleuare poſſe Hieronymus quoq; ſequutus Hylarium affirmat. Nullus tunc erit pœnitentiæ locus, nec vllius intercesſiones vel merita quidquã eo tempore proderunt, ſed vnuſquiſq; ſui mercedem operis accipiet.

Homil. ...

Hom. 27. in Mat. Ser. 3. & 77. ad populũ Anti. & lib. 3. aduer. vituperatores vitæ monaſticæ. Homil. de virtutibus & vitijs in 4. to.

Cyril. lib. 3. tom. 4. cap. 73.

Gregor. lib. 5. in 1. Regum ca. 4.

Hæc itaque ſanctorum eſt intelligenda communio: quòd merita ſanctorum omnia, tam eorum, qui militant adhuc nobiſcum in terris, quàm illorum, qui poſteaquam certauerunt bonum certamen, & coronam gloriæ conſequuti ſunt, iam triumphant in cœlis, nobis communicantur, nobis ſuffragantur, nos adiuuant. Hoc eſt, quod contra Fauſtum ſcribens dicit Auguſtinus: Populus Chriſtianus memorias martyrum religioſa ſolennitate concelebrat, & ad excitandam imitationem, & vt meritis eorum conſocietur, & orationibus adiuuetur. Idem enarrans illud exodi: Sine me, & iratus conteram eos. Hunc verborum iſtorum ſenſum eſſe vult, vt eo modo admoneremur, cùm merita noſtra nos grauaſſent, ne diligamur à Deo, releuari nos apud Deum illorum meritis poſſe, quos Deus diligit. Nam cùm ab omnipotente dicitur homini: Sine me, & conteram eos, quid aliud dicitur, quàm contererem eos, niſi diligerentur abs te. Hieronymus explicans illum Hieremiæ locum: Tu ergo noli orare. &c. Ne videatur rogans Propheta non impetrare quod poſtulat, præcipit Deus: ne pro populo peccatore, & nullam agente pœnitentiam deprecetur. Quod autem dicit: Et non reſiſtas mihi, illud oſtendit, quòd ſanctorum preces Dei iræ poſſint reſiſtere. Vnde & Dominus loquitur ad Moyſen: Dimitte me, vt percutiam populum iſtum: & faciam te in gentem magnam. Et in Pſalmis legitur. Et ſtetit Phinees, & placauit, & receſſit quaſſatio: & reputatum eſt ei ad iuſtitiam. Aaron quoque accepto thuribulo inter ignem arſurumq; populum medius ſtetit, & Dei ira ceſſauit. Et explicans illa verba. Et ſi prophetæ ſunt, occurrant Domino exercituum. Quod ait, inquit, occurrant Domino, illud oſtẽdit: verum prophetã poſſe Domino precibus reſiſtere, ſecundum quod & Moyſes ſtetit in percuſſione cõtra Dominum, vt auerteret iram furoris eius. Samuel quoque idem fecit. Et Dominus ad Moyſen. Dimitte me, vt percutiam populum iſtum. Quãdo autem dicit, Dimitte me, oſtendit ſe precibus ſanctorũ poſſe retineri. Et in Ezechielem ſcribens, ſicut murus hoſti opponitur, & aduerſario occurri ſolet ex aduerſo contraq; venienti, ita Dei ſententia ſanctorum precibus frangitur. Quibus autem ſanctorum preces & merita proſunt, docet ſequens caput explicans his verbis. Quòd ſi aliquãdo propter Abraham & Dauid in poſteros eorum miſericordiam ſuam pollicetur, notandum quòd non his parcat, qui in ſceleribus perſeuerent, ſed qui agant pœnitudinem, vt merita patrum filiorum adiuuet conuerſio. Quæritur autem & Ambroſius Arrianos in tãtum amentiæ prodijſſe, martyrum vt negent merita, quorum opera dæmones etiam confitentur: vt ipſis etiam dæmonibus eſſe peiores videantur. Cæterùm, eſt ſanctus ſanctorum Dominus noſter Ieſus Chriſtus, cuius ſanctitate ſanctus eſt, quicunque ſanctus eſt: cuius iuſtitia iuſtus eſt, quicunque iuſtus eſt: cuius niſi crux interceſſiſſet, nulla eſſet ſanctitas, nulla eſſet iuſtitia, nulla eſſent merita cuiuſquam. Quid enim aliud eſt hominis meritum, niſi, quemadmodum ſuperius dictum eſt, miſeratio Domini? niſi mors illa crucis acerba, quam ille miſertus generis noſtri, noſtra cauſa ſubire dignatus eſt? Hanc ſi ſuſtuleris, quid erunt aliud vniuerſæ iuſtitiæ noſtræ, niſi pannus menſtruatæ? quæ erunt alia merita noſtra, niſi ignis gehennæ? Hic itaque ſanctus ſanctorum, quem dedit Deus caput ſuper omnem Eccleſiam, quæ eſt corpus ipſius, merita ſua omnia, præcipuè verò paſſionis & mortis ſuæ meritum, cum membris ſuis communicat. Fit autem iſta communicatio per Eccleſiæ Sacramenta, quæ vocantur ſancta, quorum

Feſtiuitates ſanctorum cur inſtitutæ.

L. 2. quæſt. in Exod. cap. 149.

Serm. 91.

Hier. 27.

In c. 24. Ezech.

Lib. 20. cap. 21.

Merita ſanctorũ unde ſint.

Eſa. 64.

Sacramenta ſancta.

rum & ipſorum eſt in Eccleſia communio quædam & ſocietas, quemadmodum Paulus dicit: Vnus panis & vnum corpus multi ſumus, qui de vno pane participamus. Quamobrem vbi ijſdem ſanctis, hoc eſt, communibus Sacramentis vtuntur omnes, per quæ Chriſti meritorum facti participes, vnum cum illo capite ſuo corpus efficiuntur: vbi prætereà ſocietas quædam eſt & communio bonorum operum omnium, quæcunque vel faciunt, qui verſantur adhuc in hoc ſeculo, vel fecerunt, qui iam recepti ſunt in ſedes beatorũ, ibi rectè ſanctorum eſſe communionem intelligimus.

1. Corinth. 10.

Qui ſint extra Sanctorum communionem.

CAP. XXXI.

EXtra communionem hanc ſanctorum ſunt infideles omnes, quos Ethnicos ſiue Paganos, aut Gentiles vocamus, qui nunquam in Eccleſia, ſed foris fuerunt ſemper: Quod Paulus indicat, dicens: Quid enim mihi de ijs, qui foris ſunt, iudicare? Sunt extra eam, qui prodierunt ex illa, ſed ſegregauerunt ſemetipſos, vt dicit Iudas Apoſtolus, animales, ſpiritum non habentes, hæretici & ſchiſmatici: de quibus dicit Ioannes: Ex nobis prodierunt, ſed non erant ex nobis: nam ſi fuiſſent ex nobis, permanſiſſent vtique nobiſcum: qui non ſatis habẽt ſegregaſſe ſemetipſos, verùm ſeducunt prætereà multos, dicentes: Ecce hic eſt Chriſtus, ecce illic: ecce in deſerto, ecce in penetralibus. Quos non audiri iubet Chriſtus, quos poſt vnam atque alteram correptionem vitare præcipit Apoſtolus, tanquã viperam & baſiliſcum: quibus etiam aue dici prohibet Ioannes: qui tantùm abeſt vt in Eccleſia communicandum cum illis putauerit, vt ne balneum quidem ingredi voluerit, in quo Cherinthum viderat veritatis inimicum lauantem. Sunt & Iudæi, quorum patres nimirum ſancti Patriarchæ & Prophetæ, quamuis ad Eccleſiæ noſtræ communionem pertineãt, quoniam tamen in quem illi venturum credebant Chriſtum, eum iſti veniſſe non credunt, extra communionem hanc ſunt. Omnibus ijs ad ſuos profectus, & ad correctionẽ eorum cùm vigilare voluerint, vtitur Eccleſia. Vtitur enim Gentilibus ad materiam operationis: Hæreticis ad probationem doctrinæ ſuę: Schiſmaticis ad documentum ſtabilitatis ſuę: Iudæis ad comparationem pulchritudinis ſuæ. Alios inuitat, alios excludit, alios relinquit, alios antecedit, omnibus tamen gratiæ Dei participandæ dat poteſtatem, ſiue illi informandi ſint adhuc, ſiue reformandi, ſiue recolligendi, ſiue admittendi. Sunt autem in eccleſia carnales etiam quidam, id eſt, viuentes aut ſentientes carnaliter, quos tanquã paleas tolerat, quibus in area frumenta tutiora ſunt, donec talibus tegminibus exuantur. Sed quia in hac area pro voluntate quiſque vel palea vel frumentum eſt, tamdiu ſuſtinetur peccatum aut error cuiuſlibet, donec aut accuſatorem inueniat, aut prauam opinionem pertinaci animoſitate defendat. Excluſi autem, aut pœnitendo redeunt, aut in nequitiam malè liberi defluunt, ad admonitionẽ noſtrę diligentiæ, aut ſchiſma faciũt ad exercitationẽ noſtrę patientiæ, aut hæreſim aliquã faciunt ad examẽ ſiue occaſionẽ noſtræ diligẽtiæ. Hæc ex Auguſt. tranſcripſimus, qui pulchrè docet tãdiu peccatũ aut errorẽ cuiuſlibet ſuſtineri, donec accuſatorẽ inueniat. Simul autem vt accuſati fuerint & conuicti, tanquam putrida membra ab Eccleſiæ corpore reſecti pro ea poteſtate ligandi & ſoluendi quæ data eſt Apoſtolis & eorum ſucceſſoribus, declarantur, vt pro Ethnicis & Publicanis iuxta Chriſti pręceptum habeantur, atque à communione fidelium reijciantur: vnde etiam excommunicati dicuntur, quòd neque Chriſti, neque ſanctorum cum eis vlla merita communicantur. Quamobrem & à Sacramentis arcentur, & eorum conſuetudine pijs omnibus interdicitur. Quod, ſi quis rectè expendat, incomparabile damnum eſt: traduntur enim eiuſmodi Satanæ, qui cum & Chriſti meritis, & Eccleſiæ ſint ſuffragijs deſtituti: plenam in eos accipit poteſtatem. Hoc nunc agit in Eccleſia, dicit Auguſtinus, excommunicatio, quod agebat in veteri Teſtamento interfectio. Tunc, vt eſt apud Cyprianum, gladio occidebantur, quando adhuc & circuncíſio carnalis manebat: nunc aũt quia circunciſio ſpiritualis eſſe ad fideles Dei ſeruos cœpit, ſpirituali gladio ſuperbi & contumaces necantur, dum ab Eccleſia eiiciuntur neque enim viuere foris poſſunt, cùm domus Dei vna ſit, & nemini ſalus eſſe niſi in Eccleſia poſſit. Indiſciplinatos autem perire, dum non audiunt, nec obtemperãt conſiliis ſalubribus, teſtatur ſcriptura, quæ dicit: Non diligit indiſciplinatus caſtigantem ſe, qui autem oderunt correptionem, conſumentur turpiter. Sic ab Hieronymo quoque ſcriptum legimus: In veteri quidem lege quicunque ſacerdotibus non obtemperaſſet, aut extra caſtra poſitus lapidabatur à populo, aut gladio ceruice ſubiecta contemptum expiabat cruore. Nũc verò inobediens ſpirituali mucrone truncatur, aut eiectus de Eccleſia rabido dæmonum ore diſcerpitur. Quamobrem nihil æquè formidandum eſt homini Chriſtiano, quàm à Chriſti corpore, quæ eſt Eccleſia, ſeparari. Si quis enim ab ea ſeparatur, iam non eſt membrum Chriſti, nõ vegetatur Spiritu Chriſti: à communione ſanctorum, hoc eſt, à participatione ſacramentorum, & ab Eccleſiæ ſuffragijs excluditur. & ſit tanquã Ethnicus & Publicanus: quod multò grauius eſſe ſcribit Auguſtinus, quàm ſi gladio feriretur, ſi flamma abſumeretur, ſi feris ſubijceretur.

Ethnici, hæretici, & ſchiſmatici extra eccleſiam. 1. Corinth. 5.
1. Ioan. 2.
Math. 24. ad Titum. 2. 2. Ioan. 1.
Aug. de uera religione cap. 6.
Excommunicati.
Excommunicationis uis.
Excommunicatio in nouo teſtamento & in veteri interfectio fuit.
In Deut. cap. 37. & 39.
Lib. 1. epiſt. 11.
Hiero. ad Heliodorum.
Excommunicatio maxime formidanda.
Epiſt. 1. ad Heliodorum, Hiero.
Aug. contra aduerſarium legis, & Prophet. c. 17

Quamuis autem hęc ſit pœnarum grauiſſima, quoniam tamen, ſicut à quodam huius ſeculi ſapienti ſcriptum eſt, medicinę quoque pœnę ſunt, medicinæ cauſa debet adhiberi. Neque propterea nobis hoc animaduerſionis genere vtendum eſt, vt quem è cœtu piorum eijcimus, eum perpetuò iam condemnatum, ac gehẽnę ſupplicijs traditum velimus: verùm illud magis propoſitum eſſe nobis debet, vt qui caſtigatur ad hunc modum, is ad mentem aliquando ſanam redeat, atq; ab eo, quo ligatus eſt vinculo, abſolui petat. Hoc à Paulo ita faciendum eſſe diſcamus licet: is enim ad Corinthios ſcribens, iudicaui, inquit, tradere huiuſmodi hominem Satanę in interitũ carnis, vt ſpiritus ſaluus ſit. Nõ ad ſpiritus, ſed ad carnis interitum tradidit eum

Ariſt. 10. Ethic. Excommunicatio ne primum utendum.
1. Corinth. 5.

Satanæ, hoc eſt, vt libido, vt tumor, ſuperbia, contumacia, & ſi quę ſunt alia carnis, opera, ea domarentur, ac planè mortiſicarent, quo domitis ijs, tanto minore negocio ſpiritus ſaluus fieri poſſit. Ad Theſſalonicenſes quoq; ſcribēs: Quod ſi quis, inquit, non obedierit verbo noſtro, per epiſtolā hunc notate, & nō cōmiſceami ni cū illo, vt cōfundatr: & nolite quaſi inimicū exiſtimare, ſed corripite vt fratrē. A quo ſeparationē induxit, di lectionē non præcidit, in hoc modo vitari eū volens, vt erubeſcat, & ad mentē ſanā redeat. Quod ſi pudore correptus non fuerit, tū ipſe ſibi cauſa eſt mortis, non is, qui ſanatū eum hoc remedij genere cupiebat. Docet Auguſtinus corripiendo nihil aliud agere nos debere, niſi vt ab iſta pace, quæ eſt ad Deum, non recedatur, ad eum qui receſſerat, reuertatur.

2. Theſſ. 3.
Aug. in Pſal. 54
Aug. de corrip. & gratia ca. 15.

Excommunicatio mortem æternam affert.
Eccleſiæ bona in prophanos vſus & proprios expendentes excommunicantur.
Act. 5.

Quod aūt excōicatio mortē & quidē ęternā adferat, præter multos alios, docet ēt is, qui pro Chriſti fide ſanguinē ſuū profudit, ſanctus ille Pōtifex Vrbanus: Qui prohibens ne facultates Eccleſiæ raperent in alios vſus conuertendę, vnicuique diripienti excōicationē minatus: Hæc inquit, fratres valdè cauenda ſunt & timenda, quia res Eccleſię non quaſi propriæ, ſed vt cōes & Dño oblatæ, cū ſummo timore non in alios, quā in præfatos vſus fideliter ſunt diſpenſandæ; ne ſacrilegij reatū incurrāt, qui eas inde abſtrahūt, vbi traditæ ſunt: ne pœnā & mortē Ananiæ & Saphiræ incurrant, & quod peius eſt, anathema maranatha fiāt; & ſi non corpore, vt Ananias & Saphira mortui ceciderint, anima tamen, quę potior eſt corpore, mortua, & à conſortio fidelium alienata cadat, & in profundum baratri labatur. Vnde attendendum eſt omnibus, & fideliter cuſtodiendum, & vſurpationis illius contumelia depellendā, ne prædia vſibus ſacrorum cœleſtium dedicata, à quibuſdā irruētibus vexentur. Quod ſi quis fecerit, poſt debitę vltionis acrimoniam, quæ erga ſacrilegos iure promenda eſt, perpetua damnetur infamia, & carceri tradatur, aut exilio perpetuæ deportationis ſeruetur: quoniam iuxta Apoſtolum tradere oportet hominem huiuſmodi Satanæ. Hæc ſanctus ille martyr, ante mille trecentos & amplius annos.

1. Cor. viij.

DE SACRAMENTIS.

CAP. XXXII.

Sacramenta ſigna efficacia.
Signum quid. Lib. 2. de doct. chriſt. ca. 1.

QVoniam verò ſancta Sacramenta, per quæ ſanctificamur, & ſanctorū cōionem, ſacramentorum participationem ſignificari diximus, horum quoque nobis ratio venit explicanda. Sunt autem Sacramenta ſigna quædam. Porrò ſignum, vt eſt apud Auguſtinum, eſt quod pręter ſpeciem quam ingerit ſenſibus, facit aliquid aliud in cognitionem venire: Sicut ve ſtigio uiſo, tranſiſſe animal, cuius veſtigium eſt, cogitamus: & fumo viſo, ignem ſubeſſe cognoſcimus: & voce animantis audita, affectionem animi eiuſdem aduertimus; & tuba ſonante, milites vel progredi, vel regredi, & ſi quid aliud pugna poſtulat, oportere nouerunt. Sic circūciſio fuit ſignum, per quod veniebatur in agnitionem, eum, qui circunciſus eſſet, eſſe Iudęum. Sic baptiſmus, Eucharistia, & alia Sacramenta ſunt ſigna, quæ præter ſpeciem, quam ingerunt ſenſibus, faciunt in agnitionem venire, qui vtuntur illis, eos eſſe Chriſtianos.

Lib 16. contra Fauſt. cap. 11.
Sacramenta quorum rerum ſigna ſint.

Sunt igitur Sacramenta ſigna quædā ſymbola, aut notæ, quibus Chriſtiani à non Chriſtianis diſcernunt, qualia ſigna quæuis vt habeat congregatio, neceſſe eſt. Nam ſicut ab eodē Auguſtino ſcriptū eſt, in nullū nomen aut verum, aut falſum coagulari poſſunt homines, niſi ſignaculorū vel ſacramentorū viſibilium aliquo conſortio colligentur. Neque verò huius tantùm ſigna ſunt ſacramenta, ſed ſunt ſigna ſacræ rei, nimirū inuiſibilis gratiæ, quæ inuiſibili elemento confertur. Neq; qualiacunq; ſigna, ſed efficacia, vt quę & continent ipſam gratiā, & eius cauſa ſunt, atq; id quod ſignāt, efficiūt. Sunt ſigna, quibus & præteritorū admonemur, & præſentiū, & futurorū. Admonemur eius, quæ præterijt, Chriſti paſſionis, ex qua virturē habent omnia ſacramenta: admonemur præſentis gratiæ, quæ nobis confertur ſacramenta ſumentibus; admonemur futuræ gloriæ, cuius quaſi pignora quædam ſunt, quòd per illa nos ad illam peruenturos certā ſpem concipimus. Exempli gratia: Cùm baptizamur, admonemur Chriſti paſſionis & mortis, quæ iā præterijt: conſepelimur enim cum illo per baptiſmū in mortē, & in morte ipſius baptizamur, ipſam in nobis repræſentātes. Admonemur prætereà gratiæ, quæ nobis confertur in Baptiſmo, nimirū peccatorum remiſsionis, à quibus ita cor emundatur, dū aqua corpus tangitur, quemadmodum ſordes corporis per aquā ablui conſueuerūt. Admonemur poſtremò vitæ illius & gloriæ æternæ, ad quā nobis aditus patet per baptiſmū, quā nos conſequuturos hoc quaſi pignore dato certos Chriſtus reddidit, ſi in ea puritate, quā nobis baptiſmus attulit, permāſerimus. Ex quo uidere licet, nō vnius rei ſignū eſſe ſacramētū: ſicut baptiſmus paſsionis Chriſti, quæ pręterijt ſignū eſt rememoratiuū, pręſentis grę demonſtratiuū, futuræ glorię prognoſticū. Signa aūt hęc eiuſmodi ſūt, quæ ſub ſenſum cadere, quę videri poſsint, ſub quorū tegumento diuina virtus ſecretius operatur ſalutem.

Rom. 6.

Cur in viſibilibus ſignis deus virtutem ſuam operari voluit.
Chryſ. hom. 83. in Matth.
Ariſt. 2. Poſteriorum & 2. de anima.
Rom. 1.

Proptereà aūt virtutē ſuam in uiſibilibus eiuſmodi ſignis operari voluit, vt noſtrę ſe imbecillitati diuina maieſtas accommodaret. Si tu incorporeus eſſes, dicit Chryſoſtomus, nuda ipſa bona incorporea tradidiſſet tibi: Quoniam verò corpori coniuncta eſt anima tua, in ſenſibilibus intelligenda tibi traduntur. Ita autem natura comparatum eſt, vt ad eorum, quę intelligenda ſunt agnitionem, non ferè, niſi per ea, quæ ſenſu percipiuntur, peruenire poſsimus. Quod non ab huius modò ſeculi ſapiente traditum eſt, qui dixit: principium noſtræ cognitionis eſſe à ſenſu, & nihil eſſe in intellectu, quod non prius fuerit in ſenſu: verùm ab illo quoque, qui plenus cœleſti ſapientia, ſcriptum reliquit, quòd inuiſibilia Dei à creatura mundi, per ea quę facta ſunt, intellecta conſpiciuntur. Quo facilius itaque ſecretior operatio Dei, mente comprehendi poſsit, ſignis quibuſdam viſibilibus id demonſtrari Deus uoluit: cuius etiam ſapientiæ congruebat, vt ſicut à uiſibilibus lapſus occaſio ſumpta fuit, ſic in eiſdem viſibilibus remedium,

inueniret. Signa autem hæc, elementa quoque licet appellare, ad quæ ſimul vt acceſſerit verbum, iam erunt ſacramenta. Quę cùm eſſe medicinæ quædam videantur homini adhibendæ, qui ex corpore conſtat & anima, quam etiam ob cauſam ab Ambroſio remedia peccatorum vocantur ad vtrúque eas accommodari oportuit: vt eſſet quod corpus tangeret, eſſet præterea quod animum afficeret. Corpus tangit elementum, animá afficit verbum: quod illa cùm audit, credit, credendo verò munda fit, & ſanatur à lepra peccatorum, ſicut dicit Chriſtus: Iam vos mundi eſtis propter ſermonem. Quem locum explicans Auguſtinus: Quare nô ait, mundi eſtis propter baptiſmum, quo loti eſtis, ſed ait, propter ſermonem quem loquutus ſum vobis? niſi quia & in aqua verbum mundat: Detrahe verbum, & quid eſt aqua, niſi aqua? Accedit verbum ad elementum, & fit ſacramentum, etiam ipſum viſibile verbum. Ac paulò pòſt. Vnde iſta tanta virtus aquę, vt corpus tangat, & cor abluat, niſi faciente verbo? non quia dicitur, ſed quia creditur. Hinc eſt, quod in actis Apoſtolorum legimus: Fide purificans corda. Fides autem ex auditu, auditus per verbum Dei. Ante quem etiam Chryſoſtomus: Aqua primatum tenet in elementis, ſed cùm iſtud elementum acceperit Spiritumſanctum, fit ſacramentum; & iam non erit aqua potationis, ſed ſanctificationis, non erit aqua communis, ſed refectionis. Certum autem eſt, quod non prius accepit Spiritumſanctum, quàm verbum acceſſerit. Eſt itaque ſignum vel elementum in ſacramento inſtar materię: verbum verò inſtar formæ.

Sacramenta corporibus & animis accommodata. Amb li. 2. ca. 9. de pœnitent. Ioan 15. Aug. tract. 80. in Ioan. Omnis virtus aquæ in baptiſmo eſt a verbo. Act 15. Rom 10. Chryſoſt. in 7 ſerm. 22.

Neque verò eiuſmodi ſigna ſunt ſacramenta nouæ legis, qualia fuerunt ſacramenta veteris legis: Cùm præclarè ſcriptum ſit ab Euſebio Emiſeno, non enim ſacramenta Eccleſiæ, ſicut ſacramenta ſynagogę medicinam docent & oſtendunt, ſed ipſa potius ſunt medicina, & remiſſio peccatorum. Hoc eſt, quod ab Auguſtino quoque ſcriptum legimus, ſacramenta noui Teſtamenti dant ſalutem: ſacramenta veteris legis promiſerunt Saluatorem. Illa nihil aliud quàm ſignificabant, hæc verò quòd ſignificant, & continent in ſe, & efficiunt. Continent enim in ſe gratiam, & propterea vocantur vaſa gratiæ: & ſunt cauſa illius: non quòd in eis gratia ſubſtantialiter contineatur, vel cauſaliter efficiatur, cùm receptaculum gratiæ ſit anima, ſed quod ipſa ſignificant gratiam, quæ in ipſis inuenitur, & ſemper confertur. Deinde verò ſicut quod eſt in vaſe, non eſt de ipſo, nec ex ipſo, ſed ab ipſo hauritur: ſic gratia non eſt à ſacramentis, nec de ſacramẽtis, ſed hauritur à fonte æterno, & ab illo hauritur, ab ipſa anima, de ipſis ſacramentis. Et ſicut quis recurrit ad vas, cùm requirit liquorem, ſic quærenti gratiæ liquorem & non habenti, recurrendum eſt ad ipſa ſacramenta, per quæ tanquàm inſtrumenta quædam & vaſa, gratiam curationis à ſummo medico Chriſto haurire oportet: qui tamen haud ita gratiam ſuam ſacramentis alligaſſe credendus eſt, vt non per alias quoque vias quando vult, eam conferre queat.

Sacramentorum veteris & nouæ legis diſcrimen. Euſeb. in Homil. ſabbati poſt primam dom. quadrag. In Pſal. 71. Infra. cap. 34. 38 & 39. Sacramenta vaſa gratiæ quomodo. Sacramentis Deus non alligauit virtutem ſuã.

Quò melius autem res intelligi poſſit, exemplo ſiue ſimilitudine quadam illuſtrabimus. Quis non intelligit in curatione morbi, quo corpus afficitur, ſolum eſſe Deum, qui virtute poteſtateque ſua pulſo morbo ſanitatem reſtituit? Sanare tamen dicitur nihilominus medicina, quòd ſubtracta materia, quæ peccabat, ſanitatem efficit: ſanare dicitur dieta, quòd hominem in ſanitate conſeruat: ſanare dicitur vas, in quo medicina continetur, quòd ex illo hauritur: poſtremò ſanare dicitur medicus, tanquam miniſter & inſtrumentum Dei. Sic in curatione morbi ſpiritualis, quæ nil aliud quàm ſanctificatio: ſanctificat ſolus Deus auctoritate ſua: ſanctificat gratia formaliter expellendo morbum, hoc eſt, peccatum: ſanctificat impletio mandatorum vt dieta: ſanctificant ſacramenta, tanquàm vaſa medicinalia, in quibus confertur gratia: ſanctificat ſacerdos tanquam miniſter. Atque hæc quidem de vi ſacramentorum dicta ſufficiant.

Sanctificationis cauſa multa. Infra cap. 39.

De numero Sacramentorum.

CAP. XXXIII.

QVOD ad numerum ſacramentorum attinet, ſunt qui iam olim receptum & vetuſtate conſecratum, parum prudenter, ſ minus ipſi prudentes inſtitutum fuiſſe dicunt, atque ideo ad examen eum reuocare conantur. Quod quid aliud eſt, quàm velle populo perſuadere, non ſatis tuta eſſe ac firma fidei noſtræ fundamenta? Quid autem habet ea res reprehenſionis, ſi maioribus noſtris viſum fuit, ſacramenta nouę legis eo numeri complecti, quo ſacris literis admodum eſt familiaris? præſertim cùm non eandem neque vim neque neceſſitatẽ, tribuat omnibus. Quid hîc vel Euangelicæ doctrinæ aduerſatur, vel eam obſcurat, ſi qui Spirituſancto familiaris eſt numerus, eo ſacramenta comprehendi voluit Eccleſia? cùm & dona Spirituſſancti ſeptẽ recenſeantur: cum ſeptem ſigillis, quibus fuit veteris teſtamẽti pagina ſignata, quæ agnus, qui habet clauẽ Dauid, qui aperit & nemo claudit, reſerauit, ſeptem tubis, quibus Angeli cecinerunt, ſeptem ſtellis, quas habebat filius hominis in dextera ſua, ſeptem panibus, quibus Dominus turbas pauit; ſeptem oculis ſuper vnũ lapidem, ſeptem lucernis tabernaculi ſuper vnũ candelabrũ poſitis, ſeptem lotionibus Naaman, ea adũbrata eſſe exiſtimentur: cùm ad ſeptem & virtutes animos hominum præparare videantur. Baptiſmus enim eſt ſacramentum fidei: confirmatio ſpei: Euchariſtia charitatis: pœnitentia iuſtitiæ: extrema vnctio perſeuerãtiæ quæ perfectio quædam eſt fortitudinis: ordo prudentiæ: matrimonium temperantiæ. Ad ſeptẽ etiam hominum genera accommodentur. Baptiſmus enim eſt intrantium in vitam: confirmatio pugnantium: Euchariſtia vires reſumentium: pœnitentia de lapſu reſurgentium: extrema vnctio ex hac vita exeuntium: ordo, miniſtrantium: matrimonium nouos milites introducentium. Per baptiſmum enim ſpiritualiter renaſcimur, ac in nouam vitam ingredimur: per confirmationem augemur in gratia, & roboramur in fide: renati autem & corroborati, nutrimur diuina Euchariſtiæ alimonia: quòd ſi per peccatum in

Sacramentorum ſeptenarius numerus. Vide Grego. Nazianz. in orat. in ſanctam pente. Eſa 11. Apoc. 5. Apoc. 8. Apoc. 2. Mat. 15. Zacha. 3. Zacha 4. 4 Reg. 5. Sacramenta præparant homines ad ſeptem virtutes. Quomodo accommodentur ad ſeptem hominum genera.

ægritudinem animæ inciderimus, præſtò eſt pœnitentiæ remediũ, quo ſpiritualiter ſanamur. Porrò extrema vnctione, non ſolùm ſpiritualiter, verum etiam pro eo vt animæ expedit, corporaliter ſanamur: per ordinẽ autem Eccleſia gubernatur, & multiplicatur ſpiritualiter: per matrimonium augetur corporaliter.

In ſacramentis re quiruntur tria.

Sacramenta characterem imprimentia.

Summa itaque ratione factum eſt, vt ſeptenario numero ſacramenta comprehenderentur: Ad quæ ritè perficienda tria requiruntur: res, tanquàm materia: verba, tanquàm forma: & miniſtri ſacramentum conferentis perſona, cum intentione faciendi, quod facit Eccleſia. Horum trium ſi deſit aliquid, non perficitur ſacramentum. Tria autem ſunt ſacramenta, quę characterem imprimunt in anima, hoc eſt, ſpirituale quoddã ſignum à ceteris diſtinctum, indelebile: Baptiſmus, confirmatio & ordo, proptereà iterari non poſſunt: reliqua verò quatuor, quoniam characterem non imprimunt, iterantur.

DE BAPTISMO.

CAP. XXXIIII.

Lib. 1 ſimilitudine. 9.
Lib. 1 ſerm. Euan. & in exhortat. ad baptiſ. & Homil 5 in cap 4. Matth.
Greg. Nazianz. in orat. in ſacrũ Baptiſma.
Lib. de pœnitentia.
Eccle. Hierar. cap. 2.

AC primum quidem locum inter ſacramenta baptiſmus obtinet, quem fidei ſacramentum eſſe diximus, quòd in eo Chriſtianam fidem profitemur: qua etiam ex cauſa fidei ſigillum ac teſſera quædam Chriſtiani militis vocatur à Baſilio. Ante quem etiam Hermas Pauli diſcipulus aquam Baptiſmi, in quam deſcendunt homines morti obligati, aſcendunt verò vitæ aſſignati, ſigillum vocat. Et auctor operis imperfecti in Mar. Baptiſmum vocat ſignaculum fidei. Tertullianus etiã appellat lauacrum obſignationem fidei. Gregorius verò Nazianzenus cauſam etiam addit cur ſigillum vocetur, quia conſeruatio eſt, inquit, ac dominij ſignificatio. Hoc eſt, vt Nicetas interpretatur, quoniam per eum conſignati cuiuſpiam Domini ſumus, cognoſcimur atque ab inſidijs tuti conſeruamur. Quod enim ſigillo aliquo notatum eſt furum aggreſſioni minime patet. Hæc eſt ianua ſacramentorum omnium, in quorũ communionem non admittuntur niſi baptizati: Hoc eſt noſtræ iuſtificationis exterius ac viſibile principiũ. Quamobrem Dionyſius quoque vocat illud principium ſanctiſſimorum mandatorum. Nam per baptiſmũ incipimus eſſe membra Chriſti & corporis eius Eccleſiæ, quæ eſt congregatio fidelium: & illius virtute primò fides datur omnibus. Eſt in hoc ſacramento viſibile ſignum, aqua materiæ locum obtinens: quod, accedente verbo, Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritusſancti, quod verbum forma eſt huius ſacramenti; fit ſignum ſacræ rei; hoc eſt, inuiſibilis gratiæ, quæ non modò ſignificatur, verum etiam confertur multiplex per aquam baptiſmi, ſicut etiam varia eſt & multiplex aquæ proprietas. Ac prima quidem gratia, quæ & confertur & ſignificatur per aquam baptiſmi eſt hæc, quòd qui nati eramus mundo, renaſcimur cœlo: qui nati eramus ſerui peccati, renaſcimur liberi iuſtitiæ: qui nati eramus filij iræ, filij diaboli, filij gehennæ, renaſcimur filij gratiæ, filij Dei, hæredes regni cœlorum. Hoc eſt, quod Paulus baptiſmum vocat lauacrum regenerationis, dicens: Non ex operibus iuſtitiæ, quæ fecimus nos, ſed ſecundum miſericordiam ſuam ſaluos nos fecit per lauacrum regenerationis & renouationis Spiritusſancti, quem effudit in nos abũdè, per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum: vt iuſtificati gratia ipſius, hæredes ſimus ſecundũm ſpem vitæ æternæ. Quibus verbis indicat ſimul Paulus & cauſam noſtræ ſalutis, & rationem, & modum, & finem. Cauſam eſſe dicit Spiritum ſanctum, cui regenerationem hanc attribuit: ſic enim edoctus erat à Chriſto, qui dixit: niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritusſancto, non introibit in regnum Dei. Quem locum explicans Cyrillus Alexandrinus Gregorij Nazianzeni & Nyſſeni & Cyrilli Hieroſolimitani ſententiam ſequutus: Cùm non ſimplex, inquit, ſit homo, ſed compoſitus ex corpore ſenſibili & intellectuali anima, duplici quodam ad generationem indiget modo, qui duplicitate ſua ad vtrumque poſſit accommodari. Spiritu enim ſancto ſpiritus hominis, aqua verò corpus ſanctificatur. Quemadmodum enim viribus ignis intenſius aqua calefacta, non aliter quàm ignis vrit, ſic Spiritusſancti operatione ad diuinam aquæ reformantur virtutem, qua baptizati corpus abſtergunt. Ambroſius: Cùm ex duabus naturis homo, id eſt, ex anima ſubſiſtat & corpore: viſibile per viſibile, inuiſibile per inuiſibile myſterium cõſecratur. Aqua enim corpus abluitur, ſpiritu animæ delicta mundantur. Et alio loco impoſſibile, inquit, videbatur, vt peccatum ablueret aqua, ſed quod impoſſibile erat, fecit Deus poſſibile eſſe, qui tantam nobis donauit gratiam. Chryſoſtomus, Quemadmodum aquæ natura, quæ fuit in Probatica piſcina per ſe nõ ſanabat, ſed duntaxat cùm ab Angelo mouebatur: Ita & in nobis non ſimplex aqua operatur, ſed cùm ſpiritus gratiam accipit, omnia abluit peccata. Cuius diligens ſectator Theophilactus illum Euangeliſtæ locum explicans. Niſi quis renaſcatur ex aqua & ſpiritu, &c. Homo, inquit, cùm ex duobus conſtet, ex corpore & anima, habet natiuitatis quoque duplicem modum. Aqua enim ſi viſibiliter accipiatur, ad corporis pertinet purificationem: Spiritus verò inuiſibiliter concurrens ad inuiſibilis animæ regenerationem pertinet. Quod ſi rogas, quomodo aqua poteſt generare. Interrogabo & ego, quomodo ſemen & ipſum aquoſum exiſtens poteſt in hominem transformari. Igitur ſicut in corporali ſemine totum eſt gratiæ diuinæ: ita & in baptiſmate, aqua ſubdita eſt, & Spiritus omnia operatur, & inuocatio per preces, imò Dei præſentia; Symbola enim ſepulturæ & reſurrectionis in aqua illa perficiuntur. Tres merſiones triduanæ ſepulturæ ſymbola ſunt. Deinde regreditur homo ſicut dominus fulgidior & clarior, incorruptionis ferens indumenta, qui in aqua corruptionem ſubmerſit. De Syluestro Papa ſcribit Nicephorus, quòd baptizaturus Imperatorem Conſtantinum, ſic eum fuerit allocutus: Hæc Imperator aqua diuina virtute per inuocationem viuificæ Trinitatis concepta, ſicuti extra, corpus hominis abluit: ita etiam animam intra à ſorde & inquinatione omni mundificans, ſplendidorem ſolaribus radijs efficit.

Baptiſmi gratia multa. Regeneratio. Rom. 6. Ephe. 2. 1. Pet. 3. ad Titum. 3.

Salutis humanæ ratio. Ioan 3. Cyril. lib. 2. in Ioan. cap. 42. Naz. in ſer. de baptiſ. Cyril. Cathe. 3.

Amb lib 2. in cap. Lucæ. 3.

Amb. lib. 1. de pœnitentia. Chryſ. hom. 35. in Ioan.

Niceph. lib. 7. Cap 33. Vis aquæ baptiſmi.

Quæ

Quæ ergo gratia eſt in aqua, non ex natura eſt aquæ, ſed ex præſentia Spirituſſancti: qui tamen non ita cauſa eſt regenerationis & renouationis noſtræ, ut non ſimul cauſa ſit eius & pater & filius, cum inſeparabilia ſint opera Trinitatis. Et ideò tres perſonas hoc loco ponit Apoſtolus, in quarum vno nomine baptizat ſacerdos: Non enim dicit in nominibus, ſed in nomine patris, & filij, & ſpirituſſancti: vt quorum una eſt diuinitas, vna eſt largitio, nomenq; trinitatis, vnus eſſe Deus intelligatur: tres enim perſonæ Deus vnus eſt. Ac ſingulis quidem perſonis ſua quaſi propria tribuuntur: aliter enim cauſa eſt pater, aliter filius, aliter ſpirituſ ſanctus. Pater eſt cauſa efficiens principalis, qui ſaluos nos fecit: filius meritoria, nam per ſanguinis ac mortis eius meritum ſaluos nos fecit: per eum ſpiritumſanctum in nos effudit, miſit eum in corda noſtra, clamantem Abba pater. Huic ergo Paulus tribuit regenerationis & renouationis beneficium, cuius cauſa eſt ſpirituſſanctus, ex quo & ex aqua renaſcimur. Deus itaque trinus & vnus, ipſe eſt, qui ſaluos nos fecit. Quibus autem rationibus adductus eſt, vt ſaluos nos faceret? Non ex operibus iuſtitiæ, quæ fecimus nos, dicit Paulus, ſed ſecundum miſericordiam ſuam ſaluos nos fecit. Sed & ad Iſraël dixit Moſes: Scito quòd non propter iuſtitias tuas Dominus Deus tuus dederit tibi terram hanc: Quid enim opera, quæ fidem præceſſerunt, niſi pœnas ignis æterni merebantur? Facti eramus vt immundi omnes nos, & quaſi pannus menſtruatæ vniuerſæ iuſtitiæ noſtræ: vt rectè cum Propheta nobis dicere licuerit: Miſericordiæ Domini, quia non ſumus conſumpti: quia non defecerunt miſericordiæ eius. Verùm qui diues eſt in miſericordia, propter nimiam charitatem, qua dilexit nos, miſit Deus filium ſuum vnigenitum, vt ſicut per Moſen exaltatus eſt in deſerto ſerpens, ſic ille exaltaretur in cruce, vt omnis qui credit in ipſo, non pereat, ſed habeat vitam æternam.

In nomine patris & filij & ſpiritusſancti, et non in nominibus patris & filij & ſpiritusſancti dicendum eſt.

Rom. 8.
Gala. 4.

Tit. 3.
Deut. 9.

Eſa. 64.
Thren. 3.
Ephe. 2.
Ioan. 3.

Neque tamen ſatis eſſe voluit credere: ſed adipiſcendæ ſalutis, & ad vitam æternam perueniendi, ac in Dei regnum introëundi nobis modum hunc præſcripſit, vt fide ſuſcepta renaſcamur ex aqua & ſpiritu. Regenerationis itaq; noſtrę cauſam inſtrumentalem aquam eſſe baptiſmi voluit, quòd ad illam repræſentandā nihil aptius aqua reperiri potuit, cui generandi vis conuenire maximè videtur. Nā & ſemina ex quibus generantur omnia, non ipſa magis animantia quàm plantæ, humida ſunt & ad aquam pertinent. Qua etiam ex cauſa non defuerunt Philoſophi quidam, qui rerum omnium principium aquam eſſe dicerent. Quare cùm aqua baptizatur homo, non modò ſignificatur, verùm etiam confertur ei regenerationis gratia: vt qui natus fuerat filius iræ, ex aqua & ſpiritu renaſcatur filius gratiæ.

In baptiſmo cur aqua adhibetur.

Vim autem hanc autem hanc regeneratiuam & purgatiuam aquis tactu ſuæ mundiſſimæ carnis Chriſtū contuliſſe, teſtatur Auguſtinus. Ambroſius quoq; baptizatus eſt, inquit, Dominus, non mundari volens, ſed mundare aquas, vt ablutæ per carnem Chriſti, quę peccatū nō cognouit, baptiſmatis ius haberent. Et alio loco. Ideò baptizatur Chriſtus non vt ſanctificetur ab aquis, ſed vt aquas ſanctificet, & purificatione ſui purificet fluenta illa quæ tangit. Conſecratio.n. Chriſti, conſecratio maior eſt elementi. Cùm enim ſaluator abluitur, iam tū in noſtrum baptiſmum tota aqua mundatur, & purificatur fons, vt ſecuturis poſtmodum populis lauacri gratia miniſtretur. In eandem ſententiam pleraq; ſcribit in ſequenti ſermone. Et eos ſequutus Beda: Saluatoris enim baptiſmo purgata ſunt potius fluenta, quàm vt ipſa purgarent: ac nouo ſanctificationis genere Chriſtum non tam lauit vnda, quā lota eſt: atque ex quo tempore ſe in aquam merſit, ex eo gurgitum omnium tractus, cunctorumque fontium venas myſterio baptiſmatis cōſecrauit, vitalemq; gratiam nō corpus ex flumine, ſed flumen mutuatū eſt ex corpore. Et qui præceſſit Bedam, Maximus Taurinenſis Epiſcopus: Quod verò fluentis Iordanis baptizatur Ieſus, aquæ noſtro baptiſmati conſecrantur. Et paucis interiectis: Baptizatur ergo Ieſus non ſibi, ſed nobis: Baptizatur, non vt purificetur aquis, ſed ut aquas ipſe purificet: Baptizatur nouus homo, vt noui baptiſmatis conſtituat initium. Et iterum: Dominus noſter Ieſus Chriſtus vel tactu corporis ſui, vel tranſitu glorię ſuæ omnem ad momentum creaturam ſanctificat, viuificat, & illuſtrat. Aquas enim conſecrat, dum baptizatur: terram ſanctificat, dum ſepelitur: mortuos ſuſcitat, dum reſurgit: cęleſtia glorificat, dum aſcendit in cœlum. Chromatius quoque in libello de octo beatitudinibus, Chriſtus inquit Baptizari dignatus eſt, non vt peccata deponeret, qui peccatúm ſolus non fecerat; ſed vt aquas baptiſmi ſanctificaret ad diluenda peccata credentium. Nunquam enim aquæ baptiſmi purgare peccata potuiſſent, niſi tactu dominici corporis ſanctificatæ fuiſſent. Et paucis interiectis. Baptizauit quidem Ioannes Dominum ac Saluatorem noſtrum, ſed potius baptizatus ille à Chriſto eſt. Quia ille aquas ſanctificauit, hic aquis ſanctificatus eſt: Ille gratiam donauit, hic accepit, hic peccata depoſuit, ille remiſit. Quia hic homo, ille Deus, Dei enim eſt peccata remittere. Gregor. Nazianzenus in oratione, quam habuit in Theophania. Videbis, inquit, Ieſum in Iordane meam expurgare purificationem, vel potius purificatione aquas ſanctificantē. Idem repetit in ea quæ ſequitur homilia Et eius diſcipulus Hieronymus: Ipſe, inquit, D. N. Ieſus Chriſtus qui non tam mundatus eſt à lauacro, quàm lauacro ſuo conuerſas aquas mundauit. Et auctor operis imperfecti in Matthęum, quod Chryſoſtomo tribuitur. Venit, inquit, Ieſus ad baptiſmum, nō vt ipſe remiſſionem peccatorum acciperet per baptiſmum, ſed vt ſanctificatas aquas relinqueret poſtmodum Baptizandis. Optatus quoque: Caro Chriſti ipſo Iordane ſanctior inuenitur, vt magis aquam ipſam deſcenſu ſuo mundauerit, quàm ipſa mundata ſit. Et Apponius miratur, inquit, Ioannes, cùm videt Chriſtum propter aquarum ſanctificationem ad baptiſmum venientem. Et Bernardus, Baptizatus non te in aquis, ſed aquas in te ſanctificas, vt per eas ſanctificares nos. Qua de re ſic ab Euſebio Emiſſeno ſcriptum legimus: In Iordanis alueo aquas omnibus gentibus ad ſalutem humani generis ſuo baptiſmate conſecrauit: eas enim ille omnibus aquis purior, non tam ſanctificandus quàm ſanctificaturus intrauit. Quem ſecutus Leo Pontifex, ait: Terra carnis humanæ, quæ in primo fuerat præuaricatore maledicta, in ſolo beatæ virginis partu germen edidit benedictum, & à vitio ſuæ ſtirpis alienum: cuius originem ſpiritualem-

Aqua virtus purgandi unde.
Augu. Ser. 29. & 36. de tempore.
In cap. 3. Luca.
Serm. 18.
Serm. 21.

Beda lib. 1. c. 10 in Lucam.
Aqua Chriſti baptiſmo ſanctificata ſanctificat.
Hom. 7 in Epiph.

De octo beatitudinibus.

In oratione in Theophania.
Hom. in 22. Pſal.
Contra Luciferianum.
Hom. 4 in ca. Mat. 3.
Baptizatus cur ſit Chriſtus.
Optat. Lib. 5.
Appo. in commētariis in Cantic.
Bern. in ſerm. de paſſione domini, qui ſermo à nonnullis Anſelmo aſcribitur.
Homil. 1 de Epiphania.
Sermo 4. de natiuitate domini.
Gen. 3.

Ioan.1.

in regeneratione quiſque conſequitur, & omni homini renaſcenti aqua baptiſmatis inſtar eſt uteri uirginalis, eodem Spiritu ſancto replente fontem, qui repleuit & virginem: vt peccatum quod ibi vacuauit ſacra conceptio, hic myſtica tollat ablutio. Et proximè in ſequenti ſermone: Niſi verbum Dei caro fieret, & habitaret in nobis, niſi in communionem creaturæ creator ipſe deſcenderet, & vetuſtatem humanam ad nouũ principium ſua natiuitate reuocaret, regnaret mors ab Adam vſque in finem, & ſuper homines inſolubilis condemnatio permaneret, cum de ſola conditione naſcendi vna cunctis eſſet cauſa pereundi. Solus itaque inter filios hominum Dominus Ieſus innocens natus, quia ſolus ſine carnalis concupiſcentiæ pollutione ſuſceptus, factus eſt homo noſtri generis, vt nos diuinæ naturæ poſſemus eſſe conſortes. Originem quam ſumpſit in vtero virginis, poſuit in fonte baptiſmatis: dedit aquę, quod dedit matri: virtus enim altiſſimi, & obumbratio Spiritus ſancti, quæ fecit vt Maria pareret Saluatorem: eadem fecit vt regeneret vnda credentẽ. Inde eſt quòd matrem filiorum ſiue matrem adoptionis, vocat aquam baptiſmi Dionyſius.

Cap. 2. Eccle. Hierarchia.

Hæc eſt itaque prima gratia, cuius ſignum efficax eſt, quamq; nobis re ipſa confert aqua baptiſmatis, regeneratio ſpiritualis: qua iuſtificati hæredes efficimur ſecundùm ſpem vitæ æternæ, qui finis eſt regenerationis huius, quam præcedit ablutio peccatorum, quæ & ipſa eſt inuiſibilis gratia, cuius viſibile ſignum, & quidem efficax, eſt baptiſmus: Propterea vocatur à Paulo lauacrum, non hoc tantùm loco, quem nunc explicauimus; verùm etiam cùm ad Epheſios ſcribens dicit de Eccleſia, mundans eam lauacro aquæ in verbo vitę. Hæc eſt aqua illa, de qua Propheta prædixit: Effundam ſuper vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis veſtris. Hic eſt ille fons, de quo narrat alius Propheta: In die illa erit fons patens domui Dauid in ablutionem peccatoris & menſtruatæ. Huic ablutioni ſignificandæ quid eſſe potuit magis accommodum, quàm aqua, per quam ſordes corporis abluuntur.

Ablutio peccatorum.
Ephe.5.
Ezech.36.
Zacha.13.
Baptiſmi effectus.

Datur itaque baptiſmus in ablutionem, remiſſionem, & indulgentiam omnium peccatorum. Quod ita intelligi vult Auguſtinus, vt auferre credatur crimina, non radere. Nec vt omnium peccatorum radices in mala carne teneantur, quaſi raſorum in capite capillorum, unde creſcant iterum reſecanda peccata. Cæterùm quamuis, vt idem ait Auguſtinus, omnia peccata baptiſmus abluat, & quidem prorſus omnia, dictorum, factorum, cogitatorum, ſiue originalia, ſiue addita, ſiue quæ ignoranter, ſiue quæ ſcienter admiſſa sũt, non tamen aufert infirmitatem, cui regeneratus reſiſtit, quando bonum agonem luctatur: conſentit autem, quando ſicut homo in aliquo delicto præoccupatur. Deleta eſt igitur per baptiſmum iniquitas, ſed manet infirmitas. Porrò infirmitas hæc, eſt concupiſcentia carnis, quæ dimittitur quidem in baptiſmo, verùm non ita vt non ſit, ſed vt in peccatum non imputetur. Nam cùm ſine aduerſario marceſcat virtus in hoc relinquitur, ut habeat homo baptizatus materiam, virtutem ſuam, exercendi. In huius figura dictum eſt in libro Iudicum: Hæ ſunt gentes, quas Dominus dereliquit, ut erudiret in eis Iſraelem, & poſteà diſcerent filij eorum certare cum hoſtibus, & haberent conſuetudinem præliandi.

Contra duas epiſ. Pelag. lib. 1. c. 13. & lib. 3 c. 3.
2. Tit. 4.
Gala 5.
Baptiſmo infirmitas non tollitur.
Concupiſcẽtia manens poſt baptiſmum, peccatum figurat & vocatur, ſed non eſt.

Vocatur autem hæc concupiſcentia peccatum, non vtique quia peccatum eſt, ſed quia peccato primi hominis facta eſt: ſicut ſcriptura manus cuiuſque dicitur, quòd manus eam fecerit: ſiue etiam quòd peccandi delectatione moueatur, etſi ei uincente delectatione iuſtitiæ non conſentiatur. Quamobrem & Paulus de hoc peccato ſcribens non dixit, non ſit, ſed non regnet peccatum in veſtro mortali corpore. Quia quamdiu corpus noſtrum mortale, hoc eſt, neceſſitati mortis addictum eſt, fieri non poteſt, quin ſit in illo fomes concupiſcentiæ, qui minus quidem propriè, ſed peccatum tamen vocatur.

Rom.6.

Quoniam verò per baptiſmum, in quo vetus homo noſter ſimul crucifixus eſt, vt deſtruatur corpus peccati, uirtus peccati, ſic eſt debilitata, regnum vt illius prorſus eſſe ſublatum videatur: monet Paulus, vt omni cura prouideamus, ne quod ſemel amiſit regnum recuperet. Nam quod habemus concupiſcentiam, nihil ex eo nobis damnationis eſt: cæterum ſi ſeruiamus illi, ſi regnum illius feramus, ea demũ res reos nos facit æternæ damnationis. Quamobrem haud aliter ſe habet baptiſmus ad refrigerandum æſtũ concupiſcentiæ, quàm ſe habet aqua ad calorem nimium temperandum: vt aptè admodũ & appoſitè huius quoque rei ſacræ, hoc eſt, inuiſibilis gratiæ viſibile ſignum aqua baptiſmi dicatur, & quidem ſignũ efficax.

Rom.6.
Concupiſcentia refrigerata.

Remiſſis autem peccatis, à quibus abluimur per aquam baptiſmi, conſequens eſt ſimul vt remittatur pœna, quæ peccatis debetur: quod & ipſum fit per aquam baptiſmi. Sicut enim elementum aquę flammas huius ignis temporalis extinguit, ſic & illa delet incendium ignis æterni. Hoc enim perſuaſum eſſe debet omnibus in Chriſtum credẽtibus, quod à Paulo ſcriptum eſt: In baptiſmo Chriſto nos commori, atq; haud aliter paſſionis eius & mortis participes fieri, quàm ſi paſſi ipſi & mortui eſſemus. Quoniam verò paſſionẽ ſua Chriſtus pro peccatis totius mundi ſatisfecit, poſteaquàm per baptiſmum ipſius membra facti ſumus, haud aliter ac magis etiam hac ſatisfactione Chriſti liberamur à pœnis omnibus, quæ peccatis noſtris debebantur, quàm ſi ipſi pœnas eaſdem ſuſtinendo pro illis ſatisfeciſſemus. Quod tamen de ſolis æternis pœnis intelligi debet: has enim & non alias morte ſua Chriſtus aboleuit. Famem autem, ſitim, & alia corporis incommoda, quin & mortem ipſam, qua ſeparatur à corpore anima, minimè ſuſtuliſſe morte ſua Chriſtus credendus eſt: Nam poſt acceptum etiam baptiſmum, æquè ſumus ijs malis obnoxii, atq; anteà fuimus.

Pœna æterna remiſſio per baptiſ.
Cõparatio elegãs.
Rom.6.
Pœnas æternas & non tẽporales morte ſua Chriſtus aboleuit.

Habet hoc quoque natura aquæ, clara ut ſit & perſpicua. Qua ratione cumprimis ęſt idonea ad ſignificandum ſplendorem iuſtitiæ, qui baptizatis infunditur: eius iuſtitiæ, quæ virtutes in ſe continet omnes, qua renouatur homo, non vt iam idem ſit, qui prius fuit, verùm à ſordibus peccatorum ablutus, omnium virtutum ſplendore fiat illuſtris: quod quidem fit dono Spiritus ſancti, quem gratiarum & virtutũm omnium largitorem accipimus in baptiſmo, remiſſionem peccatorum conſequuti. Quod illa Petri verba indicant, dicentis: Baptizetur vnuſquiſque ueſtrum in nomine Ieſu Chriſti in remiſſionem peccatorum, & accipietis donum Spiritus ſancti.

Iuſtitia quæ virtutes in ſe continet omnes fuſio.
Act.2.

Confertur

Confertur & hæc in baptiſmo grat a, quòd qui de eo egreditur, illi ianua regni cœleſtis aperitur. Qua etiam ob cauſam, eum clauem cœlorum uocat Gregorius Nazianzenus. Applicatur enim baptizato uirtus, per quam, quæ fuit paſſionis Chriſti antea clauſa, cunctis fidelibus ianua regni cœleſtis eſt aperta. Huic uirtuti Chriſti paſſionis impiè detrahunt, qui non dubitant affirmare, etiam poſt paſſum Chriſtum & mortuũ, non perueniſſe quemquam ſanctorum ad regnum cœlorum. Quod ſi concedi debeat, nihil nobis fructus attuliſſe uidebitur Chriſti paſſio, ſi non meliore nunc ſumus conditione poſt profuſum illius ſanguinẽ, quàm fuerunt ſancti Patriarchæ & Prophetæ, qui paſſionem illius & mortem præceſſerunt.

Cœli apertio.
Ephe. 4.
Sancti poſt mortẽ in cœlo ſunt.

Habemus ergo iam quàm varia ſit & multiplex gratia, cuius aqua baptiſmi ſignum eſt, & quidẽ efficax: verùm quo nobis hæc ordine conferantur, breuiter explicemus. Primò, quoniã iniquitates noſtræ ſunt, quæ diuidunt inter nos & Deum, quæ nos ab illo ſeparant & elongant. (nã odio Deus habet impium & impietatem eius) reconciliari cum eo neceſſe habemus. Quod fit, quando pro foribus templi ſtantes, neque nos illius ingreſſu dignos iudicantes, abrenunciamus Satanæ, operibus eius, atq; nos in Chriſtum credere, in illo fiduciam noſtram omnẽ collocare, illi tota mente nos adhærere uelle profitemur. Qua profeſſione facta, quo planum fiat omnibus reconciliatum nobis eſſe Deum, accedimus ad aquam baptiſmi: qua cùm abluimur, indubitatum ſignum accipimus, nos cum Deo patre per mortem filij eius reconciliatos, atq; haud aliter à peccatis omnibus ablutos, quàm ab inquinamentis ablui corpus aqua cõſueuit: neq; ſecùs per baptiſmum ignis æterni pœnas, quæ peccatis noſtris debebantur eſſe deletas, quàm extingui flammarum incẽdia, per aquam uidemus: ita vt plenè iam ſimus & culpæ & pęnæ remiſſionem conſequuti.

Gratiarum quæ in baptiſmo conferuntur, ordo & ratio.
Eſa. 50.

Neque uero finibus his clauditur diuina in nos miſericordia. Non ſatis habet poſt factam reconciliationẽ nos à peccatis mundaſſe, & ea nobis unà cum pœnis illis debitis clementer condonaſſe: verum omne gratiarum genus nobis infundens, quo poſſimus in cõſpectu illius grati eſſe, induit eum, qui baptizatur, nouũ hominem, qui ſecundum Deum creatus eſt in iuſtitia & ſanctitate. Nouus hic homo Chriſtus eſt, de quo Paulus ait: Induimini Dominum Ieſum Chriſtum. Hunc induimus in baptiſmo, ſicut idem teſtatur, dicẽs: Quicunque in Chriſto baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis. Quid hoc eſt, Chriſtum induiſtis? Facti eſtis hoc, quod Chriſtus eſt. Quid eſt Chriſtus? Eſt filius Dei: Quod ille natura eſt, hoc vos per gratiam adoptionis facti eſtis filij Dei. Chriſtus eſt hæres regni cœlorum, uos quoque non ueſtro, ſed illius merito facti eſtis hæredes regni cœlorum. Qui veſte aliqua induitur, protegitur & contegitur ea, & apparet ſub colore ueſtis eius, occultato colore proprio. Ad eundem modũ, qui Chriſtum induitur, protegitur, & contegitur à Chriſto, neq; iam apparet in eo peccatum, quod fuit antè, ſed ſola iuſtitia & innocentia Chriſti. Et ſicut lignum accenſum induitur ignem, & uirtutis eius fit particeps: ita baptizatus in Chriſto Chriſtum induitur, & uirtutum eius fit particeps. Non amplius dicitur filius Adam, neq; reus eſt deinceps peccati eius, uerùm dicitur filius Dei, frater Chriſti: dicitur hæres Dei, cohæres Chriſti: dicitur ſanctus, innocens, immaculatus, nõ ſuam, ſed Chriſti iuſtitiam indutus, hoc eſt, non quam à ſeipſo habet, quámve ſuo merito conſequutus, ſed quam à Chriſto acceptam illius meritis eſt adeptus. Neque enim audiẽdi ſunt, qui nos ea iuſtitia, qua Chriſtus ipſe iuſtus eſt, iuſtos dici uolunt: Quin illud potius modis omnibus eſt tenendum, Chriſti quidem iuſtitia nos iuſtos eſſe, verùm non ea, qua ipſe iuſtus eſt, ſed ea, quam nobis impertit, qua nos ipſe iuſtos facit: qua donati ab eo renouamur ſpiritu mentis noſtræ, ac non modò reputamur, ſed verè iuſti nominamur & ſumus. Neque enim exiſtimãdum eſt nihil aliud nos in baptiſmo quàm remiſſionem peccatorum conſequi: renouamur præterea, atque vt Paulus vocat, noua quædam creatura efficimur.

Induere nouum hominem & Chriſtum quid.
Epheſ. 4.
Rom. 13.
Gal. 3.

Comparatio.

Iuſtitia Chriſti, quam nobis impertit, iuſti ſumus: non Chriſti iuſtitia, qua ipſe iuſtus eſt.
Epheſ. 4.

Neq; verò aliud eſt noua creatura, quàm fides charitate formata, quæ cum baptizamur, per Spiritum ſanctum, qui datur omnibus renatis, diffunditur in cordibus noſtris, & nobis inhæret. Quamobrem à Cypriano, & qui eum ſecutus eſt, Optato, baptiſmus non modò mors criminum, verumetiam vita vocatur virtutũ, quòd in eo iuſtitia, quæ uirtutes in ſe continet omnes, baptizatis infunditur. Quod eleganti quodam carmine ſic expreſſit Paulinus. Culpa perit, ſed uita redit, vetus interit Adam, & nouus æternis naſcitur imperiis. Manet quidem poſt baptiſmum eadem compago corporis, quæ fuit antè, ſed ſepulta peccatorum vetuſtate mens hominis renouatur, & ad integritatem naturæ quodammodo reditur. Itaq; non dubitauit Chryſoſtomus affirmare, quem abluit baptiſmus, Solis radiis eum habere mentem puriorem, & qualis erat iam olim dum conderetur: imò hac illuſtriorem, quod per illud etiam radicale peccatum euelli patet: vt tu ferrum aurúmve recoquendo purum nouumq; facis: ita Spiritus ille ſanctus in baptiſmo uelut in fornace recoquit mentem, & peccatum conſumendo quolibet auro purius ſplendentem reddit. Propterea Paulus hoc ſacramentum uocat lauacrum regenerationis, & renouationis, in quo adeò mutamur ab illis qui fuimus antè, vt veterem hominem cum ſuis actibus expoliantes, diuinæ naturæ conſortes efficiamur, filijq; Dei nominemur & ſimus: Si autem filij, & hæredes: hęredes quidem Dei, cohæredes autem Chriſti: ſi tamen compatimur, vt & conglorificemur. Poſteaquàm enim in baptiſmo Chriſtum induimus, debemus ſicut ipſe ambulauit, & nos ambulare: & cùm illum oportuerit pati prius, & ita intrare in gloriam ſuam, non debemus meliore cõditione eſſe uelle, quàm fuerit ille, qui principalis eſt hæres, cuius merito factum eſt, vt & nobis eiuſdem regni cœleſtis hæredibus eſſe liceret, vt ſine vllis operibus, ſine vllo labore noſtro aut moleſtia, hæreditatem hanc aſſequi non poſſe credamus. Præclarè Paulinus. Tolle crucem, ſi vis auferre coronam. Si quid autem aut facere nobis, aut pati pro Chriſti nomine contigerit, nemini dubium eſſe debet, quin id nobis iã regeneratis & renouatis, iam Chriſti corpori inſitis, iam in Dei filios adoptatis, ad promerendam hæreditatem illius æternæ gloriæ ſit uel maximè profuturum.

Noua creatura quid.
Gala 6.
Cyp lib. 2.
Epiſt. 2.
Optat. lib. 5.
Ad Seuerum epiſt. 12.

Homil. 40 in pri. ad Corin.

Titu. 3.
Col. 3.
2. Pet. 1.
1. Ioan. 3.
Luc. 24.

Merita noſtra.

Eſt quidem ita, ꝙ non ſunt condignæ paſſiones huius temporis ad futurã gloriã, ſed nihilominus, quod in præſenti momentaneũ eſt & leue tribulationis noſtræ, ſupra modũ in ſublimitate æternũ gloriæ pondus

Rom. 8.
2. Cor. 4.

Coloſſ. 1. operatur. Tolle ſublimitatem hanc, ad quam nos Deus benignitate ſua prouehere dignatus eſt, qui nos in filiorum ſuorum numerum adoptauit: qui dignos nos fecit in partem ſortis ſanctorum: qui diuinæ ſuæ naturæ conſortes reddidit: quis ambiget, quin omnes labores, omnes paſſiones & tribulationes noſtræ, quoniam ſunt huius tẽporis, leues & momentaneæ, neq́, ad futuram gloriam, quæ ſempiterna eſt, ſint cõdignæ?

Meritorum compenſandi ratio duplex. Cæterùm duplici ratione meritis operum, quæ fiunt à regeneratis & renouatis, deberi cœleſtia præmia dicimus: primùm ex Dei promiſſo liberali, qui fallere neſcit: deinde ex ea dignitate, quã regeneratis nobis præter omne meritum noſtrum conferre dignatus eſt. Chriſtum enim induimus in baptiſmo: quod ille natura eſt, per adoptionis gratiam filij Dei facti ſumus. Quare ſi Chriſtum induimus, quæ proficiſcuntur à nobis *Operum noſtrorum dignitas. Gala. 2.* opera tanquàm Chriſti opera placere Deo, neque ſecùs ab illo acceptari perſuaſum habere debemus. Et ſicut Paulus dicit: Viuo autem iam non ego, viuit verò in me Chriſtus: ita & nos poſt acceptam regenerationis gratiam dicere poſſumus: Operor autem iam non ego, operatur verò in me Chriſtus, mereor iam non ego, meretur in me Chriſtus: ſatisfacio iam non ego, ſatisfacit in me Chriſtus. Huius enim vita viuimus, huius merito meremur.

Ex quo videre licet, quemadmodum Chriſti gloriam obſcurare, crucem euacuare, & ſanguinis eius precium imminuere conantur, qui vitæ, qua viuit Chriſtus in nobis, qui meritis operum, quæ operatur in nobis, omnem dignitatem atque omne præmium ademptum cupiunt. Reuera, ſi ipſa opera ex ſe metiare, momentanea ſunt, leuia ſunt, non ſunt condigna ad futuram gloriam, quæ æterna eſt: Rectè enim illud dictum eſt, quod finiti ad infinitum nulla eſt proportio: Sed ſi conſideres immenſum illud precium ſanguinis Chriſti, quo reſperſa ſunt, ex quo meritum habent omne illius, dignitati derogaueris, quantum operibus derogaueris. Si ſpectes etiam ea tanquàm ab Adę filio profecta, in quo mortui ſumus omnes, quamlibet iuſta, quãlibet in ſpeciem ſancta videantur, haud aliter tamen apparebunt in conſpectu Dei, quàm pannus menſtruatæ. Si verò contempleris ea tanquàm à filio Dei, tanquam ab eo profecta, qui Chriſtum induit, in quo Chriſtus viuit, in quo Chriſtus operatur, non iam hominis, verùm Chriſti meritis detraxeris, ſi nullum eorum eſſe meritum dixeris.

Hæc nos ideò fuſius aliquantò duximus explicanda, planum vt omnibus faceremus, quantum ſit diſcrimen inter opera regeneratorum, qui Chriſtum induti ſunt: & eius corpori inſiti: atque infideliũ, qui ſunt *Rom. 8.* adhuc filij iræ, filij diaboli. Illis Deum diligentibus, omnia etiam peccata cooperantur in bonum, vſque *Lib. 2. de correptione & gra. capit. 9. Pſalm. 37* adeò prorſus omnia, vt etiam ſi qui eorum deuiant, & exorbitent, etiam hoc ipſum ſcribat Auguſtinus facere Deum, vt eis proficiat in bonum: quia humiliores redeunt, & doctiores. Sicut etiam à Propheta dictum eſt: Cùm ceciderit iuſtus, non collidetur, quia Dominus ſupponit manum ſuam: His contrà, etiam quæ rectè facta videbuntur, magis adeò ad damnationem, quàm ad gloriam æternam profecerint. Nulla enim iuſtitia extra Chriſtum, nulla ſunt extra fidem eius rectè facta: abominatio ſunt apud Deum, quęcunque fiunt ab iis, qui non credunt in eum. Quamobrem nõ mediocria bona ſunt, quæ nobis baptiſmus affert. *Baptiſmi bonorum epilogus.* Per illum reconciliamur cum Deo: reconciliatis & culpa & pœna omnis peccatis debita remittitur: poſtquam remiſſa ſunt nobis peccata, regeneramur & renouamur infuſa nobis fide, ſpe, & charitate, quæ dicitur *Rom. 8.* iuſtitia Chriſtiana: neque iam deinceps filij Adæ, ſed filij Dei nominamur & ſumus: Si filij, & hæredes: hęredes autem ſecundum ſpem vitæ æternę, quam nos aſſequuturos certò perſuaſum habemus, ſi vel baptizati ſtatim ex hac vita exceſſerimus, vel poſt baptiſmum ambulauerimus dignè Deo, Deo per omnia placentes: *Coloſſ. 1. 1. Cor. 15. Sapien 3. Hebr. 6.* & abundauerimus in omni opere bono: ſcientes quòd labor noſter non eſt inanis in domino, cùm bonorum laborum glorioſus ſit fructus, neque iniuſtus eſt Deus, vt obliuiſcatur operis noſtri & dilectionis, quã oſtenderimus in nomine ipſius.

In procatecheſi Catecheſeon. Baptiſmi nomina diuerſa. Cyrillus recenſens ea bona, quæ nobis adfert baptiſmus, vocat eum captiuitatis liberationem, peccatorũ remiſsionem, mortem peccati, animæ regenerationem, veſtimentum candidum, ſignaculum ſanctum, & indelebile, currum ad cœlum, delicias Paradiſi, regni cœleſtis conciliationem, chariſmaque adoptionis filiorũ. *Orat. in ſacrum Baptiſma.* Ante quem etiam Gregorius Nazianzenus: Baptiſmus, inquit, ſplendor eſt animarum, vitæ in melius mutatio, conſcientiæ ad Deum interrogatio. Baptiſmus infirmitatis noſtræ adiumentum, Baptiſmus carnis eſt abiectio, ſpiritus aſſectatio, verbi participatio, figmenti inſtauratio, peccati diluculum, lucis cõmunicatio, tenebrarum depulſio. Baptiſmus vehiculum ad Deum, peregrinatio cum Chriſto, fidei adminiculum, mentis perfectio, cęleſtis Regni clauis, vitæ commutatio, ſeruitutis abrogatio, vinculorum ſolutio, compoſitionis, & coagmentationis noſtræ in meliorem ſtatum conuerſio. Quid plura commemorare attinet, Baptiſmus omnium Dei beneficiorum præclariſſimum eſt, & præſtantiſſimum.

Atque hæc quidem de eo, cuius inuiſibilis gratiæ viſibile ſignum ſit baptiſmus, dicta ſufficiãt. Viſum eſt *De operibus fidem præcedentibus.* autem, quandoquidem offenduntur fortaſſe nonnulli verbis illis noſtris. Quid enim opera, quæ fidem præceſſerunt, niſi pœnas ignis æterni merebantur? quo ſenſu producta ſunt à nobis explicare. Fortaſſis enim ſic accipiuntur à nonnullis: quaſi nos omnia opera, quæ facta ſunt ante fidem, quamlibet ea ſint laudabilia, peccati rationem habere doceamus: & quidem talis peccati, quod hominem æterni ſupplicij reum faciat. Cum tamen conſtet, eſſe quædam opera fidem præcedentia eius generis, vt præparent ac diſponant homi- *Act. 10. Infra cap. 73.* nem ad gratiam: qualia Cornelij fuiſſe creduntur. Quod nobis negare, cùm hæc ſcriberemus, nunquàm in mentem venit, cùm in capite 73. & ſequenti, copioſus etiam de illis tractauerimus Concedimus itaq; libenter, etiam ante fidem eſſe quædam opera, quæ præparant hominem & diſponunt ad gratiam: ſed ea tamen eius generis eſſe non concedimus, vt mereantur gratiam: multominus, vt mereantur eam, quę & ipſa gratia eſt, vitam æternam: vt ex eo ſatis liquere poſſit, quod ante fidem, nullum eſt meritum (de merito loquimur mercedis æternæ) niſi ſupplicij. Non quòd non ſint opera quædam ante fidem, quæ ſcholaſtici vocant ciui-

liter

liter bona, quæ nonnunquàm diſponunt ad gratiam: ſed quod infidelitatis peccatum tantum eſt, vt ſub hoc vno quaſi generali nomine, putet Auguſtinus omnia peccata contineri: vſque eo etiam, vt quæ bona videntur opera, ſi fiant ab infideli, peccata eſſe doceat: quòd omnis infidelium vita peccatum ſit. Porrò ſtipendium peccati mors: vt non poſſit nõ eſſe verum, quòd ante fidem, nullum ſit niſi ſupplicij meritum. Et hoc eſt, quod ab Auguſtino ſcriptum legimus: Quæ ſua merita iactaturus eſſet liberatus, cui ſi digna ſuis meritis redderentur, non eſſet niſi dãnatus? Et iterũ. Quid merebaris peccator? Cõtẽptor Dei, quid merebaris? Vide ſi occurrit tibi niſi pęna, ſi occurrit tibi niſi ſuppliciũ. Et iterũ alio loco: Vna erat maſſa perditionis ante fidẽ, cui nõ niſi ſuppliciũ debebatur. Et paucis interiectis. Si Dominus retribuere vellet, nihil niſi pęnã debitã retribuiſſet. Et alio loco: Attenduntur opera tua, & inueniuntur mala. Si quod debetur iſtis operibus, Deus redderet, vtique damnaret. Et alio loco: Nihil pręceſſerat in meritis noſtris, niſi vnde damnari deberemus. Et iterum alio loco. Si aliqua bona opera tua præceſſerunt, precium accepiſti, non gratis, precium aũt quod nobis debebatur, ſupplicium eſt. Itaque neque Catonis, neque Photionis, neque Ariſtidis, quamlibet ij fuerint iuſtitiæ laude celebres, eius generis opera fuerũt, vt illis ex hac vita migrantibus aliud deberetur, quàm æternum ſupplicium. Cùm certiſſimum ſit illud axioma, quod ſine fide mediatoris Chriſti, nullus mortaliũ vel ante legem, vel ſub lege, vel ſub tempore gratiæ, ſaluus factus ſit. aut ſaluus aliquando fieri poſſit. Hæc fuit, & eſt ſententia noſtra. Libenter enim confitemur, quicquid eſt in nobis meriti, quod id non aliundè ſit, quàm ex Chriſti crucis, & mortis merito. Itaque ſi quis in Chriſtum pro nobis crucifixum & mortuum nõ credit, ſi quis in illo fiduciam ſuam omnem collocatam non habet, indubitanter aſſerimus, quòd is æternum ſupplicium mereri poteſt, ęternam gloriam mereri non poteſt, cùm Chriſti meritum ſit omne meritũ noſtrum: Illius enim crucis & mortis merito, meremur quicquid meremur. Quem cùm ſemel induerimus in baptiſmo, ipſe eſt, qui viuit in nobis, ipſe eſt, qui operatur in nobis, ipſe eſt, qui meretur in nobis. Tolle crucis & mortis eius meritum ex operibus noſtris, quid aliud erunt omnes iuſtitiæ noſtræ, niſi pannus menſtruatæ? Quamobrem, ſicut ante fidem nullum eſſe tale meritũ perſuaſum habemus, cui merces ęterna debeatur: ſic eorum cæcitatem ſatis mirari non poſſumus, qui regeneratorum & fidelium operibus meritum omne detrahere conantur. Videntur enim ij non intelligere, ſe non hominum, ſed Chriſti, quem induimus in baptiſmo, viuentis & operantis & merentis in fidelibus, meritis detrahere, & quantum in ipſis eſt, crucem eius & mortem euacuare.

Tract. 19 in Ioan. & contra duas epiſt. Pelag. lib. 3. c. 3. Lib. contra Iulia. cap. 3. Epiſt. 105. ad Sixtum. Rom. 6. In Pſalm. 144.

In Pſal. De verbis Apoſt. ſer. 11 In Pſalm 181. In Pſalm. 70. conc. 2. In prologo Pſal. 31. Petrus Lombar. lib. 3. ſit. diſt. 25.

Eſai. 64.

De Suſcipientibus baptiſmum.

CAP. XXXV.

Baptiſmi neceſſitas.

EX omnibus Eccleſiæ ſacramentis nullum eſt æquè cunctis neceſſarium atque baptiſmus, ſine quo aut eius voto nihil eſt, quod quiſquam ſalutem ſe conſequi poſſe ſperet. Clara enim ſunt & aperta Chriſti verba, dicentis: Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spirituſancto, non poteſt introire in regnum Dei. Cuius hæreditatem quiſquis adire cupit, neceſſe eſt, vt ab eo ſtatu, in quo natus eſt filius primæ Adæ transferatur in ſtatum gratiæ & adoptionis filiorum Dei, per ſecundum Adam Ieſum Chriſtum ſaluatorem noſtrum. Quæ translatio, quoniam, vt diximus, in baptiſmo fit, ad aſſequendã illam æternam gloriam apprimè cunctis eſt neceſſaria. Quamobrem ferendus non eſt error hic noſtri ſeculi Pelagianorum, qui contra clarum & apertum Dei verbum, contra communem totius Eccleſiæ ſenſum & conſenſum aſſeuerare non dubitant, paruulos fidelium hoc ſolo, quòd filij ſunt fidelium, regnum cęlorum conſequi. Contra quorum errorem ſic iam inde à multis ſeculis ab Auguſtino ſcriptum eſt: Quiſquis dixerit, quòd in Chriſto viuificabuntur etiam paruuli, qui ſine ſacramenti eius participatione de vita exeunt, hic profectò & contra Apoſtolicam prædicationem venit, & totam condemnat Eccleſiam: vbi propterea cum baptizandis paruulis feſtinatur & curritur, quia ſine dubio creditur, aliter eos in Chriſto viuificari omninò non poſſe. Nec illud mouere quemquam debet, quòd Paulus ſanctos uocat fidelium filios. Nã & ſi de baptizatis hoc rectius intelligi poſſit: tamen, ſi non de baptizatis etiam accipiatur: ſancti videntur appellari, quemadmodum & à Tertulliano, & ab Hieronymo legimus annotatum: quoniam candidate ſunt fidei, & nullis idololatriæ ſordibus pollute: Sicut & vaſa ſacra in tabernaculo legimus & cætera, quæ ad ritum ceremoniarum pertinent: cum vtiquè ſancta eſſe non poſſint, niſi ea, quæ ſentiũt & venerantur Deum. Sed quocumque tandem modo ſanctificati, vel ſancti, in eo Pauli loco accipiantur: tenenda tamen eſt illa Auguſtini ſententia: Quæcumque illa ſanctificatio ſit, non valere ad Chriſtianos faciendos, atque ad dimittẽda peccata, niſi Chriſtiana etiam Eccleſiaſtica inſtitutione, & ſacramentis efficiantur fideles. Nam nec coniuges infideles, quamlibet ſanctis & iuſtis coniugibus hæreant, ab iniquitate mundantur, quæ à Regno Dei ſeparatos in damnationem venire compellit: nec paruuli de quibuslibet ſanctis iuſtiſque procreati, originalis peccati reatu abſoluuntur, niſi in Chriſto fuerint Baptizati: pro quibus tanto impenſius loqui debemus, quanto pro ſeipſis minus poſſunt. Verùm idem illi contra ſanctorum patrum omnium & Eccleſię totius receptum ſenſum, non verẽtur illa Chriſti verba. Niſi quis renatus fuerit ex aqua: non de aquæ elemento, verùm de mortificatione accipi debere, affirmare. Huc audaciæ atque amentię progreſſi ſunt homines inflati ſenſu carnis ſuę, & non tenentes caput, dum ſibi licere volunt iuxta priuatum ſpiritum ſuum ſcripturas interpretari. Gaianam hanc hęreſim Tertullianus vocat factione Quintillę exſuſcitatam, quã etiam ante Tertullianũ. Ireneus notauerat. Auguſtinus verò de ſeleucianis vel Hermianis ſcribit, quòd baptiſmum in aqua non accipiunt. Sed nos repudiatis horum tam craſſis erroribus, cùm Chriſto capite noſtro, & cum eius corpore Eccleſia dicamus & ſentiamus; quòd niſi quis renatus fuerit ex aqua viſibili, & ſpiritu inuiſibili, non poteſt in-

Ioan. 3.

Baptiſmus omnibus et fideliũ prolibus neceſſarius eſt. Epiſt. 28.

Paulinus. Epi 153 Aug. de peccatorum meritis & remiſſ. lib. 3. ca. 12.

Ioan. 3.

Lib. 4. de baptiſmo Cont. Donatiſt. cap. 23. Luc. 23. Cypr. ſerm. de cœna domini.

troire in regnum Dei. Qua tamen de re ſentiendum eſt & illud, quod ab Auguſtino ſcriptum eſt: Baptiſmi vicem, inquit, aliquando implere paſſionem, de latrone illo, cui non baptizato dictum eſt: Hodie mecum eris in Paradiſo, non leue documentum beatus Cyprianus aſſumit. Quod etiam atque etiam conſiderans inuenio, non tantùm paſſionem pro nomine Chriſti, id quod ex baptiſmo deerat, poſſe ſupplere, ſed etiam fidem conuerſionémque cordis, ſi fortè ad celebrandum myſterium baptiſmi in anguſtijs temporum ſuccurri non poteſt. Neque enim latro ille pro Chriſti nomine crucifixus eſt, ſed pro meritis facinorum ſuorū: nec quia credidit paſſus eſt, ſed dum patitur credidit: Quantum itaque valeat etiam ſine viſibili ſacramento baptiſmi, quod ait Apoſtolus: Corde creditur ad iuſtitiam, ore autem confeſſio fit ad ſalutem, in illo latrone declaratum eſt. Sed tunc impletur inuiſibiliter, cùm myſterium baptiſmi, non contemptus religionis, ſed articulus neceſſitatis excludit. Qui etiam alio loco: Quicunque, inquit, non percepto regenerationis lauacro pro Chriſti confeſſione moriuntur, tantum id eis valet ad dimittenda peccata, quantum ſi abluerentur ſacro fonte baptiſmatis.

Rom. 10.

Lib. 13. de Ciuitate Dei cap. 7.

Baptiſmus triplex.
Hom. 7. in lib. Iudicum Ser. 90.
Lib. 5 cap. 7. Conſtit. Apoſt.
De corona militis.
Lib. de exhortatione martyrij.
Greg. orat. 2. de Theophania.

Ex quibus Auguſtini verbis triplicem eſſe baptiſmum patres noſtri collegerunt, flaminis, fluminis, & ſanguinis: quem vltimum eminentiorem eſſe docet Origenes, eo, qui per aquam traditur. Quo baptiſmo baptizatam Emerentianam fuiſſe ſcribit Ambroſius. Qua de re Clemens quoque ſcribit his verbis: Qui martyrium conſequi meruit, gaudeat in Domino, quòd tantam Coronam eſt adeptus, & per confeſſionem diem clauſit extremum: ac quamuis fuerit Catechumenus, lętus diſcedat, paſſio enim quam pro Chriſto ſuſtinet, cedet ei in veriorem baptiſmum, quoniam reipſa commoritur Chriſto, alij in figura. Tertullianus, Sordes, inquit, baptiſmo abluuntur, maculæ verò martyrio candidantur, de quo etiam Cyprianus ſcribit, quòd ſit in gratia maius, in poteſtate ſublimius, in honore precioſius. Baptiſma, inquit, in quo angeli baptizant, & in quo & Deus & Chriſtus eius exultat, baptiſma, poſt quod nemo iam peccat, baptiſma, quod fidei noſtrę incrementa conſeruat, baptiſma, quod nos de mundo recedentes Deo ſtatim copulat. In aquæ baptiſmo remiſſio percipitur peccatorum, in ſanguinis corona virtutum. Et in libro de ſingularitate clericorum, Martyrium appellari tàm coronam, quàm baptiſmum ſcribit: quia baptizat pariter, & coronat: Quem tamen librum origini quidam tribuere malunt. Et hos ſecutus Gregorius Nazianzenus, ait: Eſt & quartum baptiſma, quod per martyriū & ſanguinem fit, quo Chriſtus ipſe baptizatus eſt, longè reliquis venerabilius: quoniam ita baptizati, ſecundis ſordibus haud inquinantur. Chryſoſtomus & Baptiſma crucem, & crucem baptiſma rectè dici ſcribit. Quintum baptiſmum addit Ambroſius in Paradiſi veſtibulo. Poſteaquàm enim peccator excluſus eſt, inquit, cœpit eſſe rhomphæa ignea, qua purificabantur qui in Paradiſum redire cupiebant. De hoc ſcriptum eſſe vult. Ipſe vos baptizabit in Spiritu ſancto, & igne, nimirum igne purgatorio. Auctor etiam operis imperfecti in Matthæum quinque genera baptiſmatum recenſet. Auguſtinus eleemoſinam ſecundum Baptiſmum vocat. Qua de re ſic loquitur Cyprianus. Sicut aqua extinguit ignem, ſic eleemoſina extinguit peccata. Hic oſtenditur, inquit, & probatur, quia ſicut lauacro aquæ ſalutaris, gehennæ ignis extinguitur: ita eleemoſynis atque operibus iuſtis delictorum flamma ſopitur. Et quia ſemel in Baptiſmo remiſſio peccatorum datur, aſſidua & iugis operatio Baptiſmi inſtar imitata, Dei rurſus indulgentiam largitur. Ambroſius quoquè quodammodo animarum aliud eſſe lauacrum dicit Eleemoſynam: vt ſi quis forte poſt Baptiſmum humana fragilitate deliquerit, ſuperſit ei, vt iterum eleemoſynis emundetur, ſicut ait Dominus. Date eleemoſynam, & ecce omnia munda ſunt vobis. Niſi quod ſalua fide dixerim, indulgentior eſt eleemoſyna, quàm lauacrum: lauacrum enim ſemel datur, & ſemel in eo etiam pollicetur: elemoſynam autem quoties feceris, toties veniam promereris. Eadem reperiuntur apud maximum. Ioannes verò Damaſcenus octo recenſet genera baptiſmatum, ex quibus tamen ſolum illud rectè Sacramentum dicitur, quo regeneramur ex aqua & Spiritu. Ac paruulos quidem non ſaluari perſuaſum habuerunt, niſi aut aqua, aut, quod de innocentibus illis Herodis iuſſu trucidatis factum legimus, ſanguine ſuo fuiſſent baptizati. Quæ etiam res in cauſa eſt, quòd fœminis baptizandi quoque poteſtas conceditur, ſi periculum ſit, ne prius infans moriatur, quàm copia ſacerdotis haberi queat. Cęterùm ſi quis ex adultis, nec opinata morte præuentus cùm cuperet maximè, ſacerdotis tamen baptizantis poteſtatem habere non potuit, fit illud, quod ab Auguſtino ſcriptum eſt: Coronat Deus intus voluntatem, cùm non inuenit facultatem: Si enim voluntas prompta eſt, ſecundum id, quod habet, accepta eſt, non ſecundùm id, quod non habet. Affectum Deus penſat, non effectum: Voluntas pro facto reputatur, vbi factum neceſſitas excludit. Quod etiam exemplo Valentiniani cōprobatur, qui quamuis ex aqua & ſpiritu renatus non eſſet, quia tamen popoſcit, eo ipſo quod popoſcit, quam deſiderauit gratiam, eum accepiſſe ſcribit Ambroſius. Fuit Bernardi temporibus, qui diceret abſque actuali baptiſmo ſaluari poſſe neminem. Cuius errorem ad Hugonem ſcribēs grauiter cōfutauit.

Matth. 6.
Hom. 24. in Ioã.
Amb. in Pſal. 118. ſerm. 3.
Hom. 5. in 4. ca. Matth.
Lib. 4. ſer. ca. 10.
Cypr. de opere & eleemoſynis.
Ambro. ſerm. 31 de eleemoſyna.
Max. ſermo. 2. de eleemoſynis.
Baptizandi poteſtas fœminis permiſſa.
Affectum Deus penſat.
Aug. in pſal. 101 Concion. 1.
2 Cor. 8.
Amb. in orat. funeb. de obitu Valentiniani.
Bern. epiſt. 77.

Eſt itaque baptiſmus omnibus ad ſalutem neceſſarius, quem niſi re paruuli receperint, ab ingreſſu regni cęlorum arcentur. In adultis tamen (modò contemptus abſit) ſi baptizantis poteſtas non datur, voluntas prompta ſufficit. Indulgentius autem agitur in eo cum Paruulis, quàm cum adultis, quòd illis hoc regenerationis beneficium non ſolùm non libentibus, verum etiam reluctantibus quandoque datur, nec fides in eis propria requiritur, ſed ſatis ad ſalutem eſſe fides Eccleſiæ creditur. Nam quod aſſerunt quidam, propria fide, quam ex auditu verborum formæ baptiſmatis concipiunt, iuſtificari paruulos, commentum id abſurdius eſt, quàm vt refelli oporteat: quandoquidem ſenſus etiam ipſe communis ſatis refellere videtur: ac veriſſimum illud eſſe conſtat, quod ab Auguſtino ſcriptum eſt: Eius muneris merito iuſtificari paruulos, quod eis cùm profuit, neſcierunt. Vſque adeò autem neſcierunt, vt vocibus etiam quibus poſſent, & motibus reluctari viſi fuerint. Quam etiam cauſam eſſe ſcribit idem quod eis non imputatur, atque omnis hic eorum remiſus nihil penditur, donec in eis ſacramenta peragantur, quibus id, quod de originali damnatio-

Infantes ſine baptiſmo morientes a cœlo arcentur.
Infantium fides, eſt eccleſiæ fides.
Epiſt. 106.
Epiſt. 57.

ne tractum eſt, expietur. In tantum enim neſciunt quid faciunt, vt nec facere iudicentur.

Quamobrem cùm fides in intellectu & voluntate ſit, paruuli autem rationis & voluntatis arbitrio non
vtantur, portentoſum quiddam eſſe videtur, fidem illis, quæ ex auditu eſt, tribuere, cùm quæcunque fiunt in
paruulis, in Eccleſiæ, non in eorum propria fide fiant. Mater enim Eccleſia, cuius brachiis ad baptiſmum ſe
runtur infantes, cor maternum, vt eſt apud Auguſtinum, eis præſtat, vt ſacris myſterijs imbuantur: quia nõ *De peccatorum*
dum poſſunt corde ſuo proprio credere ad iuſtitiam, nec ore proprio confiteri ad ſalutem. Sicut autem cor *meritis & remiſ*
ad credendum, ita aures ad audiendum, intellectum ad capiendum, linguam accommodat ad confitendũ. *ſione lib.1.cap.25*
Neque uerò id rationi & æquitati conſentaneum nõ eſt. Nam cùm aliena præuaricatione peccatum paruuli
contraxerint, vt irę filij naſcerentur, non iniquum viſum eſt, vt aliena quoq; fide intercedente mundarentur,
quo filij gratiæ regenerarentur. Credit infans in altero, dicit Auguſt. quia peccauit in altero. Et paucis inter *Ephe 2.*
iectis. Credunt, inquit, & infantes, quõ credunt? fide parentũ: ſi fide parentũ purgantur peccata: peccato parẽ *De verbis Apoſt.*
tum polluti ſunt: corpus mortis in primis parentibus eos generauit peccatores, ſpiritus vitæ in poſteriori- *ſerm.14.*
bus parentibus regenerauit eos fideles. Et alio loco, paruulis ad remiſſionem originalis peccati prodeſt eo- *In lib.hom.50*
rum fides, à quibus offeruntur. Vt quaſcunque maculas delictorum per alios ex quibus nati ſunt contraxe- *homil.*
runt: aliorum etiam interrogatione, & reſponſione purgentur. Et alibi. Per alios paruuli credunt, ſicut &
ex alijs, quæ illis in baptiſmo remittuntur peccata, traxerunt. Cæterùm quomodo peccatum originis alienũ *Lib.1.con.2.Epi*
eſſe peccatum dicatur, docet idẽ Auguſtinus alibi. Peccata, inquit, iſta originalia, ideò dicuntur aliena, quòd *ſtolas Pelagiano-*
ea ſinguli de parentibus trahunt. Sed non ſine cauſa dicuntur & noſtra: quia in illo vno omnes, ſicut dicit *rum cap.12.*
Apoſtolus, peccauerunt. Et alio loco: Parentum, inquit, peccata modo quodam dicuntur aliena, & rurſus *Lib.de correptio-*
modo quodam reperiuntur & noſtra. Aliena quippè proprietate ſunt actionis: & noſtra ſunt cõtagione pro *ne & gratia.*
paginis. Nec verò ſolus ita ſenſit Auguſtinus. Nã Proſper eius diſcipulus aliena cõfeſſione, credere paruulos *cap.6.*
docet: & Auguſtini præceptor Ambroſius. Baptiſma inquit, corporis mẽdacio nõ eſt, ſed animę, ſi fides adeſt *Aug.lib.6.cont.*
baptizato ſiue parentũ, ſiue ſuipſius, ſi ad rationabilem ætatem peruenerint. Itaque Gregorius Nazianzenus *Iulianum cap 4.*
de peccato loquens originis. Prò meam, inquit, imbecillitatem. Mea enim eſt quæ fuit primi parentis infir- *lib.50.Hom.Ho*
mitas. Et eo vetuſtior Cyprianus. Quanto magis, inquit: prohiberi non debet infans à baptiſmo, qui recens *mil.39. tractatu*
natus nihil peccauit, niſi quòd ſecundum Adam carnaliter natus contagium mortis antiquæ prima nati- *de opere, & elee-*
uitate contraxit: qui ad remiſſionẽ peccatorũ accipiendam hoc ipſo facilius accedit, quòd illi remittuntur *moſinis.*
non propria, ſed aliena peccata. Et adhuc vetuſtior Iuſtinus paruulos dignos haberi dicit bonis, quę baptiſ *In Epiſt.ad Heb.*
mus adfert eorum fide qui illos baptiſmo offerunt. In eadem eſt ſententia, qui præceſſit Iuſtinum, Dyoniſ. *cap.10.*
Areopagita. Et qui ſæculis aliquot fuit iis poſterior Bernardus. Saluantur, inquit, paruuli per fidem non tã *Grego in Theoph.*
tum ſuam, ſed alienam. Dignum eſt enim, & ad Dei ſpectat benignitatem, vt quibus fidem ætas denegat pro *& paſcha Epiſ.8.*
priam, gratia prodeſſe concedat alienam. Nec enim omnipotentis iuſtitia propriam ab his putat exigendã
fidem, quos nouit propriam nullam habere culpam. Porrò aliena opus eſt fide: cum ſine ſorde non naſcan- *Iuſtin.in Reſpon.*
tur aliena: quatenus nec à paruulis alienum ſit, quod idem omnibus generaliter dicitur, fide mundans cor *de neceſſariis quæ*
da eorum. Et alio loco. Aliena lauit aqua, quos culpa inquinauerat aliena. Nec tamen ſic alienam dixe- *ſtionibus cap 156*
rim, vt negem noſtram. Alioquin nec inquinaret. Sed aliena eſt, quia in Adam omnes neſcientes pecca- *In fine Eccle.Hye*
uimus. Noſtra, quia etſi in alio, nos tamen peccauimus: & nobis iuſto Dei iudicio imputabatur licèt *rarchia.*
occulto. Et alio loco. Nemo mihi dicat, quòd non habet fidem infans, cui mater impertit ſuam in- *Bern.epiſt.17.*
uoluens illi in ſacramento, quouſque idoneus fiat proprio, non tantum ſenſu ſed aſſenſu euolutam pu-
ramque accipere. Et æqualis eius Petrus Cluniacen. ait. Sacramento igitur circunciſionis, & aliena fi- *Serm.1. Domini*
de ſaluabatur Iudæus. Sacramento baptiſmi, & aliena fide ſaluatur per Chriſti gratiam Chriſtianus. *ca.1 poſt Epiph.*
Enarrans illum locum Euangeliſtæ Beda venerabilis, vbi dixit Chriſtus mulieri Cananitidi: Propter *Ho.66.in cãtica*
hunc ſermonem vade: exijt dæmonium à filia tua. Propter humilem, inquit, matris fidelemq; ſermonem, fi- *Lib.1.Epiſt.2.*
liam deſeruit dęmonium. Vbi datur exemplum catechiſandi & baptizandi infantes, qui videlicet per fidem
& confeſſionem parentum in baptiſmo liberantur à diabolo paruuli, qui necdum per ſe ſapere, aut aliquid *Marc.7.*
agere poſſunt boni aut mali. At in adultis & propria fides requiritur, & ea pęnitẽtiæ pars, cuius cauſa fides
eſt, quam contritionem vocamus. Nam per baptiſmum veteri vitæ peccati moritur homo, & nouam vitam *Pænitẽtia in bap.*
inchoat: Conſepulti enim ſumus Chriſto per baptiſmum in mortẽ, vt quomodo Chriſtus reſurrexit à mor *adultorum neceſ*
tuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate vitę ambulemus. Is autem veteri vitę peccati mori dicitur, *ſaria.*
quem illius pęnitet, quiq; deinceps à peccatis abſtinere deliberatum habet: neque ad nouam vitam, cuius *Rom.6.*
principium eſt ipſa baptiſmi ſuſceptio, niſi per veteris vitæ pænitentiam cuiquam ingreſſus patet. Hoc eſt *Mori peccato*
quod ab Auguſtino dictum eſt. Nullus volũtatis ſuæ arbiter conſtitutus poteſt nouam vitam inchoare niſi *quid ſit.*
eum veteris vitæ pœniteat. Proptereà Petrum admonuiſſe baptizandos legimus, prius vt pœnitentiam age- *In tract.de utilita*
rent. Quod etiam ab Auguſtino in catechiſando factum eſſe diligenter videmus. Hæc autem pœnitẽtia quæ *te pœnitentiæ.*
requiritur in adulto baptizando, nihil eſt aliud quàm odium & deteſtatio vitę prioris. Neque verò ſi quis *Act.2.*
eam aut fidem, aut pœnitentiam, quam oportet, non adferat, ideò non valebit baptiſmus: cùm verè ſcriptũ *In eodem, quo ſu-*
ſit ab Auguſtino, quòd non intereſt cùm de ſacramẽti integritate & ſanctitate tractatur, quid credat, & qua *pra libro.*
li fide imbutus ſit ille, qui accepit Sacramentum: Intereſt quidem plurimum ad ſalutis viam, ſed ad Sacra-
menti quæſtionem nihil intereſt. Fieri enim poteſt, vt homo integrum habeat Sacramentum & peruerſam *Aug.lib.3.c 14.*
fidem, ſicut fieri poteſt, vt integra teneat verba Symboli, & tamen non rectè credat. Et alio loco. Non ſi vnus *de baptiſmo.*
bonus, alius malus ſit, in malo malus eſt baptiſmus, & in bono bonus, ſed in vtroq; bonus. Sicut lumen *cont. Donatiſt.*
Solis vel etiam lucernę, non vtiq; deterius eſt in oculis deterioribus, quàm in melioribus ſed idẽ in vtriſq;: *Lib.4.cap.20*
quamuis eos diuersè pro illorum diuerſitate, uel lætificet, vel excruciet. Et alio loco. Quibuſdam baptiſmus *contra Donatiſt.*
Contra Fulgentiũ cap.5.

eſt odor mortis in mortem, quibuſdam verò odor vitæ in vitam. Sicut enim qui manducat & bibit ſanguinem Domini indignè; iudicium ſibi manducat & bibit: ſic & qui accipit indignè baptiſma, iudicium accipit, non ſalutem. Nam & Iudas proditor bonum corpus, & Simon Magus bonum baptiſma Chriſti percepit. Sed quia bono benè non vſi ſunt, mali malè vtendo deleti ſunt. Bonum eſt baptiſma, bonum eſt Chriſti ſanguis & corpus, bona eſt & lex: ſed ſi quis ea legitimè vtatur. Neque enim & quia foris eſt, diuina non eſt, aut quia ab alienis habetur, aliena putabitur, aut quia à malis iniuſtè tractatur, à nobis iuſtò damnabitur. Atq; hæc quidem de ſuſcipientibus baptiſmi ſacramentum.

De miniſtro huius Sacramenti.

CAP. XXXVI.

Baptiſmi miniſter proprie ſacerdos. In Pſalmo 57. Qui baptizet.

QVod autem ad miniſtrum attinet, proprius eſt huius ſacramenti miniſter ſacerdos, niſi neceſſitas aliud poſtulauerit, quo tempore cuiuis baptizare licet. Hinc eſt quòd de Eunucho ſcribit Hilarius, quòd ſacramentum baptiſmi adeò impatientis cupiditate deſiderij præuenerit, vt à diacono miniſterium Apoſtolici officij ſalutis ſuæ cupidus exigeret. Baptiſmum Apoſtolici, hoc eſt, ſacerdotalis officij miniſterium vocat. Auguſtinus contra Parmenianum ſcribens. Et ſi laicus, inquit, aliqua pereuntis neceſſitate compulſus, quod cum ipſe acceperit, dandum eſſe addidicit, neſcio an piè quiſpiã dixerit eſſe repetendum. Nulla.n. cogente neceſſitate ſi fiat, alieni muneris vſurpatio eſt. Si autem neceſſitas vrgeat, aut nullum, aut veniale delictum eſt. Sed etſi nulla neceſſitate vſurpetur, & à quo libet, cuilibet detur: quod datum fuerit, non poteſt dici non datum, quãuis rectè dici poſſit illicitè datum. Illicitam ergo vſurpationẽ corrigit reminiſcentis, & corrigentis affectus. Quod ſi nõ correxerit, manebit ad pęnam vſurpatoris, quod datum eſt, vel eius qui illicitè accepit: non tamen pro non dato habebitur. Neque vllo modo per deuotũ militem, quod à priuatis vſurpatum eſt, ſignum regale violabitur. Extat apud Clemẽtem Canon Apoſtolicus, in quo decernitur, neq; clericos baptizare debere, ſed ſolos Epiſcopos & Presbyteros, quod etiam apud Tertullianũ ſimiliter ſcriptum legimus. Neq; verò ad integritatem baptiſmi quicquã refert, qua vita ſit præditus, qui baptizat: Nam neq; qui plantat, eſt aliquid, neq; qui rigat, ſed qui incrementum dat, Deus. Hic eſt, qui baptizat. Huius inſtrumentum eſt ſacerdos. Cæterùm qui ſanctificat, qui mundat lauacro aquæ in verbo vitæ (vbi miniſter videtur corporaliter operari) nõ niſi Chriſtus eſt. Pręclara ſunt Ambroſij verba: Non mundauit Petrus, non mundauit Ambroſius, non mũdauit Gregorius, noſtra.n. ſeruitia, ſed tua ſunt ſacramenta. Neq; enim humani operis eſt diuina conferre, tuũ domine munus & patris eſt, qui loquutus eſt per Prophetas, dicens: Effundam de ſpiritu meo ſuper omnem carnẽ. Et loquens de Spiritu ſancto. Homines in remiſſionem peccatorum miniſterium ſuum adhibent, non ius alicuius poteſtatis exercẽt: neq; enim in ſuo, ſed in Patris & Filij & Spiritus ſancti nomine peccata dimittũtur. Iſti rogant, diuinitas donat: humanum.n. obſequium, ſed munificentia ſupernæ eſt poteſtatis. Et qui fuit æqualis Ambroſij Gregorius Nazianzenus: Ita conſidera, inquit, ſint annuli duo: aureus hic, ferreus alius, vterq; eadẽ regia imagine ſculptus, ceræ ambo imprimantur, quid inter ſignum hoc & illud intererit? nihil. Diſcerne materiã in cera, ét ſi ſapientiſſimus exiſtas, dic quodnám ferri, quódve ſit auri ſignaculum? Sed quo pacto vnum eſt, quia inter materiam, non characterem eſt diuerſitas: ita & tibi ſit omnis baptizator, qui tametſi cõditione excellat, ęqualis tamen baptiſmatis vis eſt, ac vnuſquiſq; tibi æqualis ſit expurgator, qui fide eadẽ eſt formatus. Ante quos ét Cyprianus. Si in Petri vel Pauli nomine baptiſmi grã donaretur, poſſet alius alio videri ſublimior, & ſecundum miniſtrorum merita hęc ſingularis gratia æſtimari, vt melior eſſet baptiſmus eius, qui ſanctior videretur, & indignior eſſet, qui ab eo acciperetur, quem non amplior æſtimatio comẽdaret. Hæc & in alia ſacramenta transferretur iniuria, vt non in eis vnitas, ſed diuerſitas haberetur, ſi cenſerentur à melioribus fieri meliora, & minus haberent vtilitatis & põderis quę fierent ab indignis. Sic Euchariſtia vna alia melior, & baptiſmus pro miniſterio vel melior, uel deterior crederetur. Abſit hoc à fide catholica, abſit in religione Chriſtiana tantæ corruptionis fermentũ. Vna nobis fides, vnus Dominus, vnum baptiſma: quòd ſi ab indigno fortè fuerit conſecratum, non audet iuſtus iterare vel corrigere quod ſemel eſt factum, quia per quemcunq; fiat, idem eſt: nec hoc priuilegium meritis eſt datum, ſed gratiæ, & propterea ſibi omnipotentia Dei retinet hunc effectum. Quem ſecutus Ioannes Chryſoſtom. Nunquid homo eſt qui baptizat? Homo dexteram porrigit, ſed Deus manum gubernat. Noli de gratia dubitare chariſſime, quia donum Dei eſt. Attende diligenter, quæ dicuntur. Si fortè aliqua cauſa ſacra explicanda eſt, cùm obtuleris preces, & ſuſceptam acceperis ſacram, non requiris, quali calamo ſubſcripſerit Rex, neq; in quali charta, neq; quali, quòue attramento, ſed vnum ſolummodo quæris, ſi Rex ſubſcripſerit: ſic & in baptiſmo, charta cõſcientia eſt: calamus lingua Sacerdotis: manus gratia eſt Spiritus ſancti. Siue ergo per me, ſiue per illum qui officio fungitur Sacerdotis, ipſa manus ſcribit, nos miniſtri ſumus, non authores. Scripſerat olim Creſconius. Sicut qui plãtat & rigat, non niſi colonus fidelis & diligens quæritur: Sic etiam in Sacramento baptiſmatis non niſi fidelis & iuſtiſſimus operarius adhibetur. Cui reſpondet Auguſtinus. Quaſi vero quod infidelis colonus plantauerit propter eius infidelitatem non germinet: vis ſeminis ac fœcunditas terrę; cœlique temperies, hanc efficaciã diuinitus acceperunt, vt ad propagandos fructus plantatorem vel rigatorem operarium tantummodo expectent qua mente operetur, qua laboret intentione, nõ curent: vtrũ Dominum agri fideliter diligat, an ſua non illius lucra conquirat. Idem alibi: Si bonus eſt miniſter, adhæret Deo, & operatur cum Deo: ſi atem malus eſt, operatur per illum Deus viſibilem Sacramenti formã, ipſi autem donat inuiſibilẽ gratiã. Diſpenſator fidelis mercedẽ accipiet vitã æternã. Diſpenſator aũt infidelis cũ cibaria dominica diſtribuit conſeruis, abſit

Lib. 2. ca. 13 cõt. epiſt. Parm.

Lib. 8. cap. 11. Conſt. Apoſt.
1. Cor. 3.
Ioan. 1.
Epiſt. 5.
In prologo librorum de Spiritu ſãcto.
Baptizantis dignitas nõ attendenda. In oratione in ſanctum lauacrum.
Amb. lib 3. c. 19.

In oratione de baptiſmo Chriſti.
Baptiſmi virtus non a miniſtri merito, ſed a Dei omnipotẽtia et gratia pendet.

De paſſione Domini.

Chrys. 3. hom. de eius regreſſu ex Aſia.

Auguſ. con. Creſ. lib. 3. capit. 8.

Epiſt. 162.

vt per ſuam infidelitatem cibaria inutilia faciat. Idem cùm diceretur ibi eſſe verum baptiſma, vbi eſt vera fides: fieri pôt, inquit, vt aliqui verũ habeant baptiſmũ, & non habeant ueram fidem, ſicut fieri pôt, vt habeãt verum Euangelium, quod non rectè intelligendo, falſi aliquid credant de Deo. Nunquid propter ipſam fidei falſitatem etiam Euangelium, quod uerum apud eos inuenitur, deteſtãdum aut emendandum putabimus? Idem alio loco: Sacramenta ſi eadem ſunt, vbique integra ſunt, etiam ſi prauè intelliguntur & diſcordioſè tractantur, ſicut ſcriptura ipſius Euangelij, ſi eadem ipſa eſt, vbique integra eſt, etiam ſi innumerabili falſarum opinionum varietate aſſeratur. Et paulò ſuperius. Baptiſmus Chriſti verbis Euangelicis conſecratus, & per adulteros & in adulteris ſanctus eſt, quamuis illi ſint impudici & immundi: quia ipſa eius ſanctitas pollui nón poteſt. Et in ſacramento ſuo diuina uirtus aſſiſtit. Siue ad ſalutem benè utentium, ſiue ad perniciem male vtentium, An verò Solis vel etiam lucernæ lux cùm per cœnoſa diffunditur, nihil inde ſordium contrahit, & Baptiſmus Chriſti poteſt cuiuſquam ſceleribus inquinari? Quem locũ imitatus ad Anaſtaſium Auguſtum ſcribens Anaſtaſius Papa. Baptiſmum, quod procul ſit ab Eccleſia, ſiue ab adultero, ſiue à fure fuerit datum, ad percipientem munus peruenit illibatum: quia vox illa quæ per columbam ſonuit. omnem maculam humanæ pollutionis excludit, qua declaratur, & dicitur, hic eſt qui baptizat. Nam ſi viſibilis Solis iſtius radij, cùm per loca fœtidisſima tranſeunt, nulla contactus inquinatione maculantur, multò magis illius, qui iſtum viſibilem fecit, virtus nulla miniſtri indignitate conſtringitur. Siquidẽ omnes qui baptizant, quemadmodum rectè dictum eſt ab Optato, operarij ſunt, non domini, & Sacramenta per ſe ſunt ſancta, non per homines, nam Deus lauat, non homo, iuxta illud, Lauabis me, & ſuper niuem dealbabor: operantibus cunctis humana ſunt opera, ſed Dei ſunt munera. Quamobrem ſiue à fideli, ſiue à perfido diſpenſatore baptiſmi ſacramentum aliquis perceperit, ſpes ei omnis in Chriſto eſſe debet, cuius baptiſmum percipit, non in homine à quo percipit. Nam maledictus homo, qui ſpem ſuam ponit in homine, & ponit carnem brachium ſuum. Benedictus vir qui confidit in Domino, & erit Dominus fiducia eius. Quid Ioanne Baptiſta fuit ſanctius? cui propter ſingularem virtutem & ſanctimoniam hoc à Chriſto tributum elogiũ legimus, quòd inter natos mulierũ non ſurrexit maior Ioãne Baptiſta? Quid contra Iuda proditore ſceleratius? Et tamen poſt Ioannis baptiſmum, quòd baptizauerit Paulus, ſcribitur: poſt Iudæ baptiſmum baptizaſſe quenquam non comperimus. Quid ita? Quoniam ille baptiſmus hominis erat Ioannis, per hominem autem gratia remiſſionis peccatorum & renouationis, quod Chriſti munus eſt proprium, cõferri non potuit. Quo uerò baptizauit Iudas, fuit baptiſmus Chriſti, agni illius immaculati, qui tollit peccata mundi. Non Iudam Ioanni, dicit Auguſtinus, ſed baptiſmum Chriſti etiam per manus Iudæ datum, baptiſmo Ioannis etiam per manus Ioannis dato rectè præponimus. Præclarè verò diſcrimen inter Ioannis & Chriſti baptiſmum Tertullianus deſcribit, cùm ait: Nihil eum cœleſte præſtitiſſe, ſed cœleſtibus præminiſtraſſe. Quod prædicabat, inquit, baptiſmum pœnitentiæ in remisſionem peccatorum, in futuram remisſionem enunciatum eſt. Siquidem pęnitentia antecedit, remiſſio ſubſequitur, & hoc eſt viam pręparare: qui autem præparat, non idem ipſe perficit, ſed alij perficiendum procurat. Ipſe profitetur ſua nõ eſſe cœleſtia, ſed Chriſti, dicendo: Qui de terra eſt, de terra loquitur: qui de ſupernis venit, ſuper omnes eſt. Item ſola ſe pœnitentia tingere, venturum mox qui tingeret in ſpiritu & igne. Quem ſecutus Cyprianus: Præparabat, inquit, viam Domino lauando exterius corpora, vt præcederet exterius lauacrum ſecuturum baptiſma, in quo conferretur animarum ablutio & peccatorum remiſſio. Et Petrus Chyſologus. Per baptiſma Ioannis purificabatur homo ad pœnitentiam, non promouebatur ad gratiam. At verò Chriſti Baptiſma, ſic regenerat, ſic immutat, ſic hominem reddit ex vetere nouum: vt præterita neſciat, non recordetur antiqua, qui de terreno cœleſtis, cęleſtia iam poſſidet & diuina.

Lib. 3. cap. 49. contra literas Petiliani.
Idem de unico baptiſmo capit. 1 ...
Lib. 3. de bapt. cap 15. & 10.
Cap. 10.
Anaſtaſius.
Optat. lib 5.
Actor. 9.
Vide Aug. epiſto. 48. de baptiſmo cõtra Donatiſtas lib. 5. cap. 9.
De vnitate Eccleſia, ca. 18 tract. 5 in Ioannem.
Tertulli oratione de baptiſ. Chriſti
De baptiſmo Chriſti
Serm. 137.

Porrò Chriſti baptiſmum cuiuſcunque tandem miniſterio ſemel datum iterari fas non fuit, adeò vt etiam ſi ab hæretico datus eſſet, eum repeti non liceret: Quódque maius eſt, etiam ſi non baptizatus baptizaſſet, modò formam debitam obſeruaſſet, ualere baptiſmum, nec eum iterandum eſſe viſum eſt.

Verùm illud intereà ſcire oportet, baptiſmum eſſe quidem extra Eccleſiam poſſe, prodeſſe non poſſe. Eccleſia enim Paradiſo comparata, ſicut ab Auguſtino ſcriptum eſt, indicat nobis poſſe quidem eius baptiſmũ homines etiam foris accipere, ſed ſalutem beatitudinis extra eam neminem vel percipere, vel tenere. Nam & flumina de fonte Paradiſi, ſicut ſcriptura teſtatur, etiam foras largiter manauerunt: nominatim quippè commemorantur per quas terras fluant, & quia extra Paradiſum conſtituta ſunt, omnibus nótum eſt: Nec tamen in Meſopotamia, vel in Aegypto, quò illa flumina peruenerunt, eſt felicitas vitæ, quæ in Paradiſo cõmemoratur: ita fit, vt cùm Paradiſi aqua ſit extra Paradiſum, beatitudo tamen non ſit niſi intra Paradiſum. Sic ergo baptiſmus Eccleſię poteſt eſſe extra Eccleſiam, munus autem beatę vitæ non niſi intra Eccleſiam. Et ſicut in arca Noë, quæ & ipſa figura eſt Eccleſiæ, non alia, ſed eadem aqua in arca poſitos ſaluos fecit, & extra arcam poſitos interemit: ſic non alio, ſed eodem baptiſmo & boni catholici ſalui fiunt, & mali catholici vel hęretici pereunt. Communis itaque nobis eſt cum hæreticis baptiſmus, ſicut & Euangelium cum illis eſt commune, verum illis extra arcam poſitis, & Euangelium, & baptiſmus in damnationem, nobis verò vtrunque eſt in ſalutem. Quamobrem redeuntes ad Eccleſiam hæretici rebaptizandi non ſunt, verùm poſt abiuratam hæreſim, per manuum impoſitionem ſuſcipiendi, vt quod acceperant ad perniciem, habere iam accipiant ad ſalutem, ſicut copioſè de eo contra Donatiſtas ſcribens multis in locis diſſerit Auguſtinus.

Ioan. 1.
Baptizati ab hæreticis non rebaptizandi.
Baptiſmus extra Eccleſiam non prodeſt.
Lib. 4. de unico baptiſ. capi. 1. & de uerbis Domini ſerm. 11.
Geneſ. 2.
Geneſ. 7.
Hæretici abiurata hæreſi in eccleſiam recipiendi.

Quòd autem diximus baptiſma Ioannis gratiam remiſſionis peccatorum non contuliſſe, vetus eſt hæc orthodoxorum ſententia: ſic enim ſcribit Hieronymus: Sicut Ioãnes præcurſor Domini, ſic & baptiſmus eius præuius Dominici baptiſmatis fuit. Ego baptizo uos in aqua, ille vos in ſpiritu baptizabit. Si autem Ioannes, vt confeſſus eſt ipſe, non baptizauit in ſpiritu, conſequenter neque peccata dimiſit, quia nulli ſine ſpi-

Contra Luciferianos.

In Pſalm. 37. & 108. Serm. 16.
In lib. 40. hom. 7.
Chryſ. hom. 10. in Matthæum.

ritu ſancto peccata dimittuntur. Quamobrem & Ambroſius vocat Baptiſma Ioannis oculum ſuppliciorũ:
Baptiſma Chriſti, oculum gratiarum. Gregorius verò Pontifex: Ioannes, inquit, peccata ſoluere non valet,
baptizatorum corpora per aquam lauat: ſed tamen mentem per veniam non ſanat. Chryſoſtomus quoque
Baptiſma Ioannis, alterius, ideſt, Chriſti baptiſmatis præparationem eſſe dicit, quod remiſſionem habuiſſe
negat. Hoc enim, inquit, munus illud baptiſmatis erat, quod poſteà Chriſtus inſtituit. In hoc enim vetus ho
mo noſter crucifixus eſt ac ſepultus, & ante crucem nuſquam prorſus remiſſio extitit peccatorum, ſiquidẽ
vbique ipſius hoc ſanguini deputatur. Idem enim iſtud Paulus aſſirmans, inquit: Sed emundati eſtis, ſed

1. Corinth. 6.

ſanctificati eſtis, non per baptiſma Ioannis, ſed in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti, & Spiritu Dei noſtri.
Et alibi ipſe dicit: Ioannes quidem prędicauit baptiſmum pœnitentiæ, & non ait remiſſionis, ſed vt crede-

Actuum 2.

rent in aduenientem poſt eum. Cùm enim nondum pro peccatis mundi hoſtia fuiſſet oblata; cùm necdum
Spiritus ſanctus deſcendiſſet, nec peccatum eſſet ſolutum, nec inter Dominum atque homines inimicitia
ſublata, nec maledictio expuncta, quomodo remiſſio peccatorum facta dicitur? Et non multò pòſt. Sancti

Homil. 12.
Hom. 16. in Ioã.
Hom. 14. de principio Euangelij ſecundum Marcũ

ſpiritus gratia in Chriſti baptiſmate eſt, Ioannis verò baptiſma hac donatione priuatur. Et alibi ſub ipſius
Ioannis Baptiſtæ perſona loquens. Non alia, inquit, ratione lauacrum illud eſt inſtitutum, quàm vt viam re
liquis ad Chriſti fidem pręberet. Non enim vt ablutos baptiſmate mundem, neque vt à peccatis liberem ad
baptizandum veni, ſed vt manifeſtetur in Iſrael. Et iterum: Sicut Ioannes Baptiſta præcurſor fuit Domini

Homil 3.
Aug. in Enchiri. cap. 49.

Saluatoris, ſic & Baptiſma Ioannis præcurſor fuit Domini Saluatoris. Illud datum eſt in pœnitentia, hoc in
gratia. Nec diuerſum ab eo ſentit auctor operis imperfecti in Matthæum. Itidem & Auguſtinus: Non rena-
ſcebantur, inquit, qui baptiſmate Ioannis baptizabantur, à quo & ipſe baptizatus eſt, ſed quodam præcurſo
rio illius miniſterio, qui dicebat: Parate viam Domino, huic vni in quo ſolo renaſci poterant, parabantur.
Huius.n. baptiſmus eſt nõ in aqua tantùm, ſicut fuit Ioannis, verum etiam in Spiritu ſancto, vt de illo Spiri

Cyril. li. 2. in Ioã.
Vide eundem contra literas Petiliani lib. 2. c. 16. & de baptiſmo cõtra Donatiſtas li. 5. cap. 9.
In lib. reſponſionũ de neceſſitatis quibuſdã quæſtionib. quæſt. 37.
In ſancta Epiphaniarum lumina
Alb. de trinitate lib. 3. c. 17. in ca. Ioan. 1. &
In Matth. cap. 3.
Lib. 2. par. 6. c. 6.

tu regeneretur, quiſquis in Chriſtum credidit: de quo Chriſtus generatus, regeneratione non egnit. Et Cy-
rillus: Ego præparando aqua inquinatos peccatis lauo, vt initium pœnitentię; & hoc pacto ab his minori-
bus ad ſublimiora vos præparabo. Idem ſenſit aliquot ſeculis antè Iuſtinus. Qui & ipſe præludium quoddã
Ioannis baptiſmum fuiſſe docet Euangelij gratia. Gregorius quoque Nazianzenus: Baptizauit Ioannes, in-
quit, verùm non iam Iudaicè. Quia non in aqua ſolùm, ſed in pœnitentiam: non tamen pœnitus ſpirituali-
ter, non enim addidit, in ſpiritu; Baptizat Ieſus: verùm in ſpiritu, hoc erat perfectio. Quem locum Gregorij
Nazianzeni Nicætas eſplicans: Ioannis, inquit, Baptiſmus puerilis cuiuſdam inſtitutionis vice erat: Chriſti
autem Baptiſmus perfectionem afferebat: ille penitentiæ, hic adoptionis: Ille ſeceſſio erat à peccato, hic ad-
iunctio ad Deum. Albinus quoque baptiſmo Ioannis homines renatos accepiſſe Spiritum ſanctum negat.
Et alio loco de eodem loquens: Per aquam, inquit, lauat, ſed per veniam non lauat. In eadem ſententia eſt
Hugo quoque de S. Victore, & ante Hugonem Anſelmus. Baptiſmus, inquit, Ioannis non conferebat remiſ
ſionem peccatorum, quia nondum effuſus erat ſanguis Chriſti. Quæritur ergo, ſi moriebantur, an ſaluaban
tur baptiſmate Ioannis lauati. Si fidem habebant, in ſinum Abrahę deſcendebant, in inferno redemptionẽ
expectantes, ſicut Abraham, Iſaac, qui non receperant remiſſionem peccatorum, niſi ſub expectatione. Om-
nes enim antiqui peccatum originale, & ſua actualia retinebant, ſed quaſi dimitti ſibi dicebant, dum effu-
ſione ſanguinis Chriſti ab eis relaxari in futuro ſe credebant. Ex quibus omnibus cuiuis perſpicuum eſſe
poteſt, quòd qui baptiſmo Ioannis remiſſionem peccatorum tribuunt, euacuãt crucem Chriſti, iuxta Chry
ſoſtomi ſententiam, & mortis illius beneficium extenuant, cùm ante Chriſti crucem non fuiſſe putet ille
remiſſionem peccatorum, quę ſanguini ipſius deputatur. Quod haud quaquam ſic eſt intelligendum, quaſi
non fuerint aliqui ſanctorum Patrum ante crucem remiſſionem peccatorum conſecuti: ſed quòd non fuit
illa plena remiſſio, quæ tunc eſt, quando cum culpa ſimul & pœna remittitur omnis, de qua dixerunt Pro-
phetæ: Proieciſti poſt tergum tuum omnia peccata Mea. Proiiciet in profundum maris peccata noſtra. Bea-
ti quorum remiſſæ ſunt iniquitates, & quorum tecta ſunt peccata. Hæc remiſſio datur in baptiſmo Chriſti.
Cæterũ eſt alia remiſſio minus plena, quando culpa ſic remittitur, vt non ſtatim pœna quoque omnis tolla
tur. De qua dixit Paulus: Propter redemptionem præcedentium delictorum. Et iterum: In redemptionem
earum præuaricationum, quæ erant ſub priori teſtamento. Antiquis igitur Patribus ante crucem & mortẽ,
culpam quidem omnem, quin & pœnam æternam remiſſam fuiſſe dubium non eſt. Quandoquidem iuxta
fidem, vt ait Apoſtolus, defuncti ſunt, teſtimonio fidei probati ſunt. In fide ſanguinis Chriſti, quem ſunden-
dum eſſe pro peccatis totius mundi certò perſuaſum habebãt, ſaluati ſunt. Quòd autem non fuerint illis
plenè remiſſa peccata, teſtatur idem Paulus, dicens Chriſtum eſſe mortuum in remiſſionem præcedentium
delictorum. Quæ ſi plenè condonata fuiſſent Moſi, Aaroni, Dauidi, & aliis ſanctis Patribus, qui fuerunt ſub
lege naturæ, & ſub lege ſcripta, nec ianua cœleſtis illis occluſa, nec limbus pro carcere deputatus fuiſſet. Nec
fuiſſet neceſſe Zachariæ Prophetæ Chriſtum his verbis alloqui: Tu verò in ſanguine teſtamenti tui eduxiſti

Zach 9.

vinctos tuos de lacu, in quo non eſt aqua, plenam itaque remiſſionem illam, per quam etiam ad cœleſte re-
gnum aditus pateret, nemo fuit ante crucem cõſecutus. Nondum enim fuit, vt ait Apoſtolus, propalata via
ſanctorum. Nondum erat apertum oſtium cœlorum. Quæ fuit illa via? Chriſtus, qui dixit: Ego ſum oſtiũ.
Priuſquam igitur is per crucem ſuam nobis viam demonſtraret, & oſtium regni cęleſtis ipſe primus ingreſ-
ſus, morte ſua nobis patefaceret, nemini ſic remiſſa peccata fuerunt, vt ei ſimul aditus ad regnum cęleſte ſta
tim pateret. Hoc enim ſolius crucis, & mortis Chriſti beneficium eſt.

De

De Ritibus & Cæremonijs baptiſmi.

CAP. XXXVII.

ADhibentur autem huic ſacramento quædam cæremoniæ, non illæ quidem adeò neceſſariæ, vt ſine illis baptiſmus perfici non poſſit, ſed quas tamen peccet, ſi quis nulla vrgente neceſſitate, ſolo contemptu prætermittat. cùm earum vſum antiquiſſimum eſſe conſtet: vt ſi quis ab ipſis Apoſtolis per longam Epiſcoporum & Sacerdotum ſucceſſionem nobis per manus eſſe traditas affirmauerit, minimè à verbo aberraſſe videatur. Meminerunt enim earum antiquiſſimi quique ſcriptores.

Baptiſmo cæremoniæ cur adhibendæ.

Adhibentur autem ij ritus, maioris cuiuſdam ſolennitatis & decoris gratia, tribus potiſſimum ex cauſis: primò, vt tantò maiore pietate ac reuerentia ad ſacramentum hoc accedatur: neve communis ablutio, quædam eſſe putetur, ſi citra ſolennitatem vllam fiat, atque ita ſacramentum hoc contemni incipiat. Deinde, vt per benedictiones, orationes, & alia id genus, vis dæmonis arceatur, qui nihil non facit, vt impediat, quo minus fructum huius ſacramenti baptizandus percipiat. Poſtremò, quò per hæc exteriora, qui ſunt ex fidelibus rudiores, diligentius inſtruantur, aut ſaltem excitentur ad hoc, vt inſtrui deſiderent, quid ſibi ritus iſti velint, atque ita quę gerantur in baptiſmo cognoſcant: nihil enim eorum vacat myſterio ſingulari. Quamuis aũt hæc pluribus perſequi non eſt pręſentis, inſtituti quoniã tamen inſtigante ſatana factum uidemus, vt cæremoniæ vetuſtate conſecratæ à pleriſque contemnantur, breuiter quid ſibi nonnullæ earum velint explicabimus.

Baptiſmi cæremoniarum expoſitio.

Principio non ſtatim baptizandus templũ ingreditr: neque.n.ſe dignum iudicat, qui domũ illã ingrediatr, quam decet ſanctitudo, cùm non modò ſit expers oĩs ſanctitatis, verùm adhuc diaboli poteſtati ſubiectus, omni ſit ſpurcitia plenus. In hunc pro foribus templi cõſtitutũ inſufflat Sacerdos: neq; id ſine exẽplo Chriſti, cuius perſonã gerit, cuius virtute ſacramentũ id confert: qui & ipſe inſufflaſſe in diſcipulos legit, Spiritũ ſanctũ eis daturus. Propterea aũt exſufflantur paruuli & exorciſantur, dicit Auguſt. vt pellatur ab eis diaboli poteſtas inimica, quæ decepit hoĩem, vt poſſideret hoĩes. Quam alio loco priſcã eſſe traditionẽ ſcribit: Ac rectè quidem: cùm & Dionyſius Areopagita Pauli diſcipulus, exufflationis & exorciſmi meminerit.

Statio ante fores templi. Pſalm. 2. Inſufflatio. Ioan. 20. Aug. de ſymb. ad catechumenos, l. 1. cap. 1. Aug. de gratia & pecc. orig. cap. 40. Dionyſ. eccle. hier. cap. 2. Exufflare, exorciſare quid. In Homilia de Adam & Eua. Lib. 4. contra Parmenianum. Crucis ſignatio.

Inſufflatione facta, Sacerdos exorciſat: cuius moris meminit etiam Chryſoſtomus. Eſt aũt exorciſare, nihil aliud quàm per diuina verba ſpiritum immundũ adiurando expellere: quod Apoſtolorũ quoque temporibus factitatũ legimus. Qua de re ſic aliquando ſcripſit Optatus. Neminẽ fugit, quòd oĩs homo, qui naſcitur, quãuis de parẽtibus Chriſtianis naſcatur, ſine ſpiritu mũdus eſſe non põt, quẽ neceſſe ſit ante ſalutare lauacrum ab homine excludi & ſeparari. Hoc exorciſmus operatur, per quem ſpiritus immundus depellitr.

Dum exorciſatur baptizandus, ſignat eum Sacerdos ſigno ſanctæ crucis in fronte primum, vbi ſedes eſt pudoris: deinde in pectore, vt intelligat diabolus, expelli ſe virtute eius, qui in cruce pependit, vnde ſuã virtutem crux contra eum accepit: neque impedimento ſit, quominus, qui baptizatur, & corde credat ad iuſtitiam, & ore confiteatur ad ſalutem. Quantum autem exorciſmo & catechiſmo, qui baptiſmum præcedunt, ſancti Patres tribuerint, vel ex eo Chryſoſtomi loco perſpicuum eſſe cuiuis poteſt: vbi quæ pręcedunt baptiſmum, vocat arcana verba & metuenda, ac horribiles canones dogmatum de cœlo tranſmiſſorum. Talia uiſa ſunt priſcis temporibus viris grauiſſimis: Nunc nõ deſunt homines impij, qui cachinnis etiam ea proſequi non uerentur. Gregorius quoque Nazianzenus hortatur baptizandum, vt ne ęgrè ferat exorciſmi culturam longiorem, neq; ob ipſius prolixitatem defatigetur. Ea enim, inquit, ritè, quæ ad gratiam ſpectant, peragantur. Quæ uerba Nicętas exponẽs, exorciſmũ definit: exorciſmus eſt cõſcripta verborũ ſeries, in qua is qui Baptiſtæ munere fungitur, diabolũ Dei noĩe adiuratũ, ab eo qui baptizatur, excedere, & procul fugere iubet.

Hom. 40 in epi. ad Corinthios.

In orationem in ſanctum lauacrum. Marc. 9. Luc. 17.

Poſt exorciſmum leguntur ſuper baptizandum orationes, ut fiat catechumenus, hoc eſt, vt edoceri poſſit myſterium ſacræ fidei, quæ cùm Dei ſolius donum ſit, ab illo petendam eam eſſe docemur, qui & adiuuat in credulitatem noſtram, & fidem adauget: qui niſi docuerit intus, fruſtrà vox hominis docentis foris perſtrepit. Rectè autem atque ordine fit, quòd præcedit catechiſmum exorciſmus: priùs enim eripi uaſa neceſſe fuit iniuſto poſſeſſori diabolo, ac ita demum in poſſeſſionem uictoris illius transferri, qui captiuam duxit captiuitatem.

Orat. in ſacrum Bapt.

Pſal. 67.

Quòd verò ſal in os infantis imponit Sacerdos, quòd aures & nares poſteà ſputo linit. aurium linitio ſignificat receptionem doctrinæ fidei: narium, approbationem: ſal miſſum in os, confeſſionem. Aperiuntur aures ad audienda mandata Dei: nares, ad percipiendum odorem notitiæ eius: labia ad reſpondendum Sacerdoti de fide interroganti. Facit autem & hæc Sacerdos ad imitationem Chriſti, quem legimus liniuiſſe lutũ ſuper oculos cæci, & iuſſiſſe abire vt ablueret: miſiſſe deinde digitos in auriculas ſurdi, dixiſſeq; Ephe ta, quod eſt aperire: expuentem etiam tetigiſſe linguam muti. Huius autem linitionis minimè recentem vſum eſſe, uel ex Ambroſij ſcriptis uidere licet.

Sal & lutum. Ioan 9. Marc. 7.

De ſacra. li. 1. c. 1.

Legitur autem dum catechiſatur baptizandus, Euangelium, admonentur poſteà ſuſceptores ſiue patrini, vt manus imponant capiti paruuli baptizandi, ac eius nomine profiteantur ſymbolum & orationem Dominicam. Tenentur autem ſuſceptores dare operam, vt inſtruantur paruuli, cùm ad vſum rationis peruenerint, de ijs, quæ ad fidem pertinent. Quos & Auguſtinus in ſermone quodam admonuit his verbis: Admoneo fratres chariſſimi, quicunque uiri, quæcunque mulieres de ſacro fonte filios ſpiritaliter exceperunt, agnoſcant ſe pro ipſis fideiuſſores apud Deum extitiſſe, & ideò ſemper illis ſolicitudinem verę charitatis impendant. Meminit ſuſceptorum Dionyſius quoque.

Euangelii lectio. Suſceptorum officium, ut fide instruantur baptizati. Ser. 163. de tempore.

Quod

Eccle. Hier. ca. 2. Benedictio et manuum impoſitio. Abrenunciatio.

Quod autem benedictiones cum impoſitione manuum inter catechiſandum fiunt, cauſa hæc eſt, vt qui ſemel per exorciſmum pulſus iam eſt diabolus, ei reditus præcludatur.

De nupt. & concup. li. 1 cap. 20. De nupt. & concup. lib. 1 ca. 29. Hom. 21. ad populum Antioch.

Introducitur poſteà baptizandus in Eccleſiam, ac interrogatus à Sacerdote, reſpondet per ſuſceptores ſuos, (niſi fortè ſit adultus, tum enim ipſe loquatur neceſſe eſt) abrenunciare ſe Satanæ, & omnibus operibus eius, & omnibus pompis eius, ac Chriſto ſe coniungi velle: in cuius etiam rei ſignum, ſingulos articulos fidei, de quibus interrogatur per Sacerdotem, credere ſe reſpondet. De hac abrenunciatione ita ſcribit Auguſtinus: In veritate & non in falſitate poteſtas diabolica exorciſatur in paruulis, eique renunciant; quia per ſua non poſſunt, per corda & ora geſtantium, vt eruti à poteſtate tenebrarum, in regnum ſui Domini transferantur. Idem ad Valerium ſcribens, antiquiſſimam Eccleſiæ traditionem eſſe dicit, qua exorciſantur & ſufflantur paruuli. Ioannes Chryſoſtomus nihil hac voce ſcribit eſſe tutius: Abrenuncio tibi ſatana, ſi ipſam per opera exhibeamus. Hæc enim, inquit, vox, conſœderatio cum Domino eſt, & ſicut nos ſeruos emẽtes, ipſos qui venduntur prius interrogamus, an nobis ſeruire velint: ita facit & Chriſtus, quando debet te in ſeruitutem capere, prius interrogat, an velis illum crudelem tyrannum dimittere & immitem, & à te fœdera ſuſcipit. Non enim coactum eſt ipſius imperium. Hortatur itaque non modò cùm in forum prodimus, verumetiam cùm fuerimus egreſſi ianuæ veſtibulum, ijs prius verbis vtamur. Abrenuncio tibi ſatana, & coniugor tibi Chriſte: nec, vnquam abſque hac voce exeamus. Hæc ſit nobis baculus, hæc armatura, hæc turris inexpugnabilis. De hac abrenunciatione, ſic ab Hieronymo quoque ſcriptum legimus: In myſterijs primum renunciamus ei, qui in occidente eſt, nobiſque moritur cum peccatis, & ſic verſi ad orientem pactum inimus cum Sole Iuſtitię, & ei ſeruitores nos eſſe promittimus. In Concilio Pariſienſi pluribus verbis docetur, quid ſit abrenũciare diabolo, operibus eius & pompis eius: ſimul etiam, quod ſummopere omnes fideles meminiſſe oporteat pacti quod in baptiſmate cum Deo fecerunt.

In Amos cap. 6. In additione nouiſſima Conciliorum tomo. 3. lib. 1. cap. 9. & 10.

Unctio pectoris & ſcapularum. Epheſ. 6. Tract. 33. in Ioã. Lib. 1 epiſt. 12. Dion. eccle. hier. cap. 7. Tertul. de baptiſmo. In reſponſ. de neceſſ. quæſt. 137.

Poſteaquàm abrenunciauerũt diabolo, & Chriſto nomen dederunt, vngit eos Sacerdos oleo, more athletarum, qui ſtadium iam ingreſſuri ſunt, vt futuri iam Chriſti athletæ deſignentur: quibus colluctatio futura eſt, non aduerſus carnem, & ſanguinem, ſed aduerſus Principes & Poteſtates, aduerſus mundi rectores tenebrarum harum, contra ſpiritualia nequitiæ in cœleſtibus. Qua de re ita ſcribit Auguſtinus: Chriſti nomẽ à Chriſmate dictum eſt: Chriſma autem Græcè, Latinè vnctio nominatur. Ideò autem nos vnxit, quia luctatores contra diabolum fecit. Sed & ante eum Cyprianus: Vngi quoque neceſſe eſt eum, qui ſit baptizatus, vt accepto Chriſmate & vnctione, eſſe vnctus Dei, & habere in ſe gratiam Chriſti poſſit. Quin & vetuſtiſſimi Dionyſius & Tertullianus vnctionis meminerunt. Iuſtinus quoque martyr. Vnguento porrò inungimur eius memoriam recolentes, qui vnguenti perfuſionem ſepulturæ cauſa fieri voluit, & figura quidem in hac vita, veritate autem in futura, vt participes fiamus, & eorum quæ perpeſſus eſt Chriſtus, & eorum gloriæ. Vngitur autem & in pectore, vt intrepidus diabolo reſiſtat charitate erga Deum inflammatus, cui nihil eſt difficile, & inter ſcapulas, vt ad ſuaue iugum Domini ferendum tanto fiat robuſtior.

Matth. 11. Immerſio trina quid. Damaſ. lib. 4. cap. 10. Epiſt. 4. cap. 3. Quæſt. 124.

Vnctione facta baptizatur, ac ter immergitur: quæ trina immerſio, vt eſt apud Damaſcenum, tres dominicæ dies ſepulturæ repræſentat, vel etiam trinitatem perſonarum. Ante Damaſcenum autem idem à Leone quoque Pontifice annotatum eſt. Sepulturam, inquit, triduanam imitatur trina demerſio: & ab aquis eleuatio, reſurgentis ad inſtar eſt de ſepulchro. Et ante vtrunque Athanaſius: quod infantem in aquam ter immergimus, mortem & triduanam Chriſti reſurrectionem ſignificat. Et Gregorius Niſſenus: In terra quidem nõ ſepelimur, ſed ad terræ cognatum elementum aquam venientes, in illa ſicut Seruator in terra, nos abſcondimus. Idque cùm ter ſimul facimus, triduò peractam nobis reſurrectionis gratiam effingimus.

In lib. de S. baptiſmate. In baptiſmo perfuſio & aſperſio. Baptiſmi aqua conſecratur. Lib. 4 epiſt. 7. Ambr. li. 2. ca. 5

Neque verò id ita fieri neceſſe eſt, vt nõ vna immerſione baptiſmus abſolui poſſit, qua & vnum eſſe Deũ, qui trinus eſt in perſonis, & ſemel tantùm mortuum, nec deinceps amplius moriturum ſignificetur. Quod etiam in Concilio quodam Toletano in deteſtationem erroris cuiuſdam ita conſtitutum eſſe legimus, vt vna tantùm fieret immerſio. Quin & ipſa immerſio prætermitti rectè põt, ac vel ſola aſperſio, vel perfuſio, qua multi nunc vtuntur, ſufficit, quemadmodum Cyprianus etiam teſtis eſt. Porrò aquam qua baptizabatur, conſecrari prius conſueuiſſe, tradit Baſilius ad Amphilochium ſcribens, & Ambroſius de Sacramentis, Et Cyprianus ad Ianuarium ſcribens.

Chriſmatis linitio. Coloſſ. 3. In baptiſmo veſtis candida. Ambro. lib de iis qui initiantur myſterijs cap. 7. Dionyſ. eccleſ. hiſt. cap. 8. Albati. Dominica in albis cur dicta. Suſceptores. Eccl. hiſt. lib. 7. Cognatio ſpiritualis. Rom. 6.

Baptizatum puerum ſignat cruce, cum Chriſmate in vertice capitis Sacerdos ſuper cerebrum, vt hoc ſigno illum admoneat, quandoquidem vetus homo crucifixus in illo eſt, atque cum Chriſto conſurrexit, vt in nouitate vitæ ambulet, quæ ſurſum ſunt quęrat, vbi Chriſtus eſt in gloria Dei ſedens, quę ſurſum ſunt ſapiat, non quæ ſuper terram: quandoquidem ex terreno cœleſtis, ex Adæ filio, Dei filius factus eſt, vt iam non ad aliam illi magis, quàm ad cœleſtem hæreditatem aſpirare fas ſit.

Poſteà dat illi veſtem candidam, vt ſit indicium, quemadmodum ſcribit Ambroſius, quòd exuerit inuolucrum peccatorum, & induerit innocentiæ caſta velamina. Meminit etiam Socrates poſt Dionyſiũ in eccleſiaſtica hiſtoria candidæ veſtis huius, quæ dabatur baptizatis. Quin & adhuc durat nomen dominicæ in albis. Nam in primitiua eccleſia fuit mos, vt non baptizarentur niſi in vigilia Paſchæ, & Pentecoſtes. Qui itaque baptizabantur in vigilia Paſchæ, incedebant veſte candida induti per octo dies, ac vocabantur albati, atque octauo demùm die veſtem albam deponebant: vnde tractum nomen dominicæ in albis.

Quod autem Suſceptores, quos Patrinos vocant, adhibentur in baptiſmo, qui quaſi ſponſores paruulorũ voluntatis eſſe videntur, atque inſtruere baptizatos de ijs, quę ad fidẽ pertinent, obſtricti ſunt: eſt & hoc, ſicut Dionyſius teſtatur, Apoſtolicæ traditionis. Contrahi autem cognationẽ ex baptiſmo, recens non eſt. Antiquiſſimus Origenes huius cognationis meminit, explicans illum Pauli locũ: Lucius & Iaſon, & Soſipater, cognati mei: Hanc, inquit, cognationem vel conſanguinitatem arbitror eſſe ex baptiſmo contractam.

Datur

Datur extremò baptizato cereus ardens, vt meminerit, quandoquidem ſponſauit eum ſibi Chriſtus in fide, cum venerit ſponſus ad nuptias, quo ſe præparet ad occurrendum ei cum lampade non extincta ſicut fatuę illæ virgines, ſed ardente, hoc eſt, cum fide, non illa mortua, ſed quæ igne charitatis accenſa, ocioſa eſſe non poteſt.

In baptiſmo cereus ardens. Oſee 2. Matth. 25.

Hîc perſpicere licet, quàm nihil non ſacrum, nihil non veneratione dignum ſit in his cęremonijs, in quibus recondita ſunt myſteria multa homini Chriſtiano cognitu cumprimis neceſſaria, quæ vt ſerutetur diligentius, per exteriora hæc excitari videtur. Non ſunt itaque temerè prætermittendæ, quas ipſis etiam Apoſtolorum temporibus obſeruatas, ac deinceps longo ſeculorum tractu nunquam intermiſſas, ad hæc vſque noſtra tempora, ex vetuſtiſſimis quibuſque ſcriptoribus abundè liquere poteſt. Inter quos Cyrillus Hieroſolymitanus, & eum ſequutus Gregorius Nazianzenus diligenter cæremonias omnes in baptiſmo ſolitas obſeruari perſequitur. Præ cæteris verò Clemens Petri ſucceſſor, baptiſmi rationem explicans, his verbis vtitur: Datur, inquit, baptiſmus in mortem Ieſu, aqua pro ſepultura: ſignatio, pro cruce: vnguentùm eſt confirmatio profeſſionis. Mentio fit Patris, vt cauſæ, & mittentis Spiritus ſancti, vti teſtis: Demerſio ſignificat, quòd commorimur, emerſio quòd reſurgimus. Et alio loco: Baptizare debes in nomine Patris, qui miſit, Chriſti, qui venit, Paracleti, qui teſtimonium dedit: Vnges autem prius oleo ſancto, deinde baptizabis aqua, poſtremò conſignabis vnguento, vt vnctio ſit participatio Sancti ſpiritus, aqua ſit Symbolum mortis, vnguentum ſigillum pactionum. Si deſit oleum, vel vnguentum, ſufficit aqua, & ad vnctionẽ, & ad ſigillũ, & ad promiſſionem morientis, vel potius commorientis. Et aliquot capitibus interiectis, de abrenunciatione, de myſtici olei, & myſticæ aquæ, & vnguenti myſtici benedictione, pluribus verbis tractat. Verùm nos reliqua perſequamur.

In tribus primis Catecheſibus Myſtagogicis.

Lib. 3. cap. 7. Conſtitut. Apoſt. Baptiſmi cæremoniarum ſignificationes & in 41 et de

Lib. 7. cap. 23. conſt. Apoſt.

Cap. 41. 42. 43. & 44.

De Sacramento Confirmationis.

CAP. XXXVIII.

Baptiſmus intrantium eſt, vt diximus: confirmatio verò pugnantium. In Baptiſmo Chriſto nomen damus, & eius milites efficimur, atque ad ineundum prælium cum aduerſarijs poteſtatibus præparamur, coronam accepturi, ſi victores euaſerimus: Neque enim coronabitur quiſquam, niſi qui legitimè certauerit. Eſt quidem ita, quòd ſi qui baptizatus, paruulus præſertim, ex hac vita ſtatim vt baptiſmum accepit, migrauerit, citra vllam dubitationem, non ſuis verùm Chriſti, quem induit, cuius corpori inſitus eſt, meritis, coronam glorię cõſequitur. Sed cui iam vſum rationis adepto, poſt acceptum baptiſmum vitam Deus in hoc ſeculo propagare dignatur, non eſt quòd exiſtimet is, nihil aliud ſibi reſtare poſt baptiſmum, quàm vt credat ocioſus: Imò perſuaſum ſibi hoc habere debet, ſe ad graue certamen vocari. Quod niſi certauerit bonum hoc certamen, curſumque conſummauerit, nihil eſt quod ſe iuſtitiæ coronam, quæ non eſt repoſita niſi legitimè certantibus, aſſequi poſſe ſperet. Neque enim perinde oppugnat homines ante baptiſmum Satanas, atque poſt: Nã qui non ſunt baptizati, eos pro ſuis habet, & omnem in eos tanquam ſibi ſubiectos, poteſtatẽ exercet: Qui verò caſtra ſua deſeruerunt, atque ad Chriſti vexillum confugerunt, eos à poteſtate ſua ereptos dolet, ac omni inſidiarum genere pertrahere rurſus in eam, in qua fuerunt ante captiuitatem conatur. Ipſe etiam Chriſtus documento nobis eſſe põt, quẽ nõ prius aggreſſus eſt tentare Satanas, quàm fuiſſet à Ioãne baptizatus.

2. Timoth. 2.

Cõfirmationis cauſa & neceſſitas. Iob. Epheſ. 6. 2. Thim. 4.

Nondum baptizatos pro ſibi ſubiectis habet diabolus. Matth. 12. Luc. 11. Matth. 4.

Quamobrem cùm in baptiſmo non ad fidem ocioſam, ſed ad pugnam periculoſam vocati ſimus, ad quã rectè gerendam vires noſtræ ſufficere nequaquam poſſunt, dare nobis remediũ dignatus eſt Chriſtus in Sacramento confirmationis, in quo confertur nobis is, cuius ope adiuti, facilè poſſumus & carnem & mundum, & eum cui ſemel in baptiſmo renunciauimus, diabolum ſuperare. Is eſt Spiritus ſanctus, qui adiuuat infirmitatẽ noſtrã: qui niſi præſtò nobis adeſſet, turpiter nos ex acie fugere, atq; hoſtibus noſtris terga dare oporteret, quorũ maior eſt vis, q̃ vt ſolis humanis viribus ei reſiſtere queamus. Quãobrẽ ſicut in baptiſmo Spiritũ ſanctũ accepimus in remiſſionẽ peccatorũ, ita in confirmatione datur nobis idem Spiritus ſanctus in robur contra hoſtes noſtros, quo adiuti atque animati facilius impetum eorum propulſare queamus.

Ibi. cap. 41.

Sacramẽti huius meminit Petri ſucceſſor Clemens, ac abſq; eo negat aliquem perfectum Chriſtianum eſſe, aut ſedem habere inter perfectos poſſe, ſi non neceſſitate, ſed incuria aut voluntate remanſerit. (His enim ille verbis vtitur.) Ac mox ſubdit: Quod à Petro, inquit, accepimus, ac cæteri ſancti Apoſtoli pręcipiẽte Dño docuerunt. Sentẽtiæ Clemẽtis Cornelius quoq; ſubſcribere vr̃ Pontifex & Martyr, ad Fabiũ ſcribens, cùm de Nouato, qui iã baptizatus fuerat, dicit: Nec reliqua conſequutus eſt poſt morbum, quæ iuxta Eccleſiæ canonem conſequi debebat, obſignationẽ videlicet ab Epiſcopo collatã. Cùm autem illa potitus non ſit, quõ Spiritum ſanctum eſt conſequutus. Quę epiſtolæ illius verba in libris Eccleſiaſticę hiſtorię Euſebij legere licet.

Confirmationis antiquitas. Epiſt. 1.

Obſignatio.

Materia huius ſacramenti eſt Chriſma ex oleo oliuarum & balſamo confectum. Forma eſt hæc, quòd præmiſſo nomine eius, qui confirmatur, dicit Epiſcopus: ſigno te ſigno crucis, & confirmo te Chriſmate ſalutis, in nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti, vt replearis eodẽ Spiritu ſancto, & habeas vitam æternam. Simul vt ad ſignum & elementum viſibile vnctionis, quæ fit in fronte Chriſmate, verbum acceſſerit, fit ſacramentum, hoc eſt ſacræ rei, nimirum inuiſibilis gratiæ, qua confertur Spiritus ſanctus, ſignum viſibile. Simul enim ut prolatis verbis vnctus fuerit confirmandus, eueſtigiò datur ei Spiritus ſanctus, qui tueatur eum aduerſus inſidias diaboli, qui uires & robur ſuppeditet ad omnes aduerſarias poteſtates debellandas. Cùm itaque tam ſacræ rei ſignum ſit confirmatio, & quidem efficax, nihil eſt quòd quiſquam dubi-

Lib. 9. cap. 41. Materia. Forma.

Confirmatio ſacramentum eſt. Lib. 2 contra literas Petil. c. 104

Cap 7. de ijs qui initiantur myſterijs.
De ſacram lib. 3. cap. 2.
Actor. 8.
In confirmatione confertur ſpiritus ſanctus vires contra diaboli poteſtates ſuppeditans.
Actor. 19.
Cyprianus de rebaptizadis hæreticis ad Iubaianū.
Fabianus in Epi.
Lib. 2. epi. 11. ad Stefanum.

tare queat, ei ſacramenti nomen tribuere, cùm ab ipſis Apoſtolorum temporibus ad hęc vſque noſtra fuerit inter ſacramenta numerata. Certè Auguſtinus vocat ſacramentum Chriſmatis: quod quidem, inquit, in genere ſignaculorum ſacroſanctum eſt, ſicut ipſe baptiſmus. Non minus id quàm ipſum baptiſmum ſacroſanctum eſſe vult. Ambroſius, uocat illud ſpirituale ſignaculum.

Quòd autem in hoc ſacramento Spiritus ſanctus conferatur, aperta ſunt ſcripturæ teſtimonia. Legimus in actis de Petro, & Ioanne, quòd imponebant manus ſuper illos, qui Dei verbum in Samaria receperant, & erant baptizati in nomine Domini Ieſu, & accipiebant Spiritum ſanctū. Ac rurſus alio loco de Paulo: Quo facto impoſuit illis manus. Hoc ex actis priore loco producto Cyprianus. Quod, inquit, nunc quoque apud nos geritur, vt qui in Eccleſia baptizantur, per Præpoſitos Eccleſiæ offerantur, & per noſtrā orationem, ac manus impoſitionem Spiritum ſanctum conſequantur, & ſignaculo Dominico conſumentur. Qui etiam alio loco nomen illi ſacramenti manifeſtè tribuit, dicens: Parum eſt eis manum imponere ad accipiendum ſpiritum ſanctum, niſi accipiant & Eccleſiæ baptiſmum: tunc enim plenè ſanctificari, & eſſe filij Dei poſſunt, ſi ſacramento vtroque naſcantur.

Ioannis 13.
Chriſmatis antiquitas & conſecratio.
Optat. lib. 2. c. 4.
Dio. Eccl. hierar. cap. 4.
Epiſt 81.
Chriſmatis materia.

Neque verò quia Chriſmatis mentio non fit, ideò putandum eſt eius vſum non fuiſſe temporibus Apoſtolorum. Extat inter alia in libro Conciliorum epiſtola ſancti Fabiani Pontificis & martyris, qui fuit à Petro decimus octauus, quam ſcripſit ad Epiſcopos orientales, in quâ diſertis verbis teſtatur, quòd poſtquam cœnauit Dominus cum diſcipulis ſuis, & lauit eorum pedes, Chriſma conficere docuit. Sicut, inquit, à ſanctis Apoſtolis prędeceſſores noſtri acceperunt, nobiſque reliquerunt. Et ſubdit: Ipſa enim lotio pedū, noſtrū, ſignificat baptiſmum, quando ſancti Chriſmatis vnctione perficitur atque confirmatur. Hęc ille ante mille trecentos annos. Et eius æqualis Cyprianus librum etiam edidit de Chriſmate. Quod etiam in ampulla ſeculo ſuo conſecrari ſolitum fuiſſe meminit Optatus. Sed & vtroque vetuſtior Dionyſius Areopagita copioſè de eo multa ſcripſit, ſanctique Doctores paſſim in multis locis meminerunt. Ante mille centum annos in Carthaginenſi tertio & quarto, & Toletano primo concilijs, poſteà verò in Anthiſiodorenſi & Bracarēſi fuit cōſtitutum, vt ne quiſquam alius pręter Epiſcopum Chriſma conſecrare auderet. Quod etiam à Leone Pontifice cautum eſt, dum ad Germanię & Galliæ ſcribit Epiſcopos. Eſt autem materia Chriſmatis cumprimis idonea ad exprimendam ſignificationem eius rei, quę non modò ſignificatur, verùm etiam confertur in hoc ſacramento. Datur enim in hoc ſacramento plenitudo Sancti ſpiritus ad robur ſpirituale, quod perfectę iam ętati conuenit, ad quam cùm peruenit homo, incipit actiones ſuas ad alios quoque communicare, cùm anteà ſibi ſoli viueret. Gratia itaque Sancti ſpiritus deſignatur oleo. Vnde & Chriſtus dicitur vnctus eſſe oleo lętitię, propter plenitudinem Sancti ſpiritus, quam habuit. Admiſcetur aūt balſamum, propter fragrantiam odoris, quæ redundat ad alios. Hoc eſt quod dicit Apoſtolus: Chriſti bonus odor ſumus. Quamobrem non quia non eſt expreſsè quicquam in ſcripturis de eo traditum, idcirco vſum eius fuiſſe negādū eſt. Rectè enim ab Auguſtino ſcriptum eſt: Non omnia, quę facta ſunt ab Apoſtolis, etiam ſcripta inueniuntur, ueruntamen facta eſſe ex cæteris documentis probantur. Fit autem vnctio in fronte Chriſmate ſigno crucis, quod niſi adhibeatur, ſiue frontibus credentium, ſiue ipſi aquæ qua regenerātur, ſiue oleo, quo Chriſmate vnguntur, nihil eorum ritè perficitur, dicit Auguſtinus: Fit itaq; ideò in fronte tanquam in ſede pudoris, ne Chriſti opprobrio Chriſtianus erubeſcat: quin illud potius præ ſe ferat: de illo glorietur, in illo fidat: ex illo animum ſumat viriliter contra hoſtes pugnandi.

Pſal. 44.
Balſamum cur miſceatur oleo.
2. Corinth. 2.
Aug. epiſt. 108.
Chriſmate cur in fronte vngantur fideles.
Tract. 118. in Ioan.
Aug. in Pſal. 30. concione 2.
Confirmatio à quo inſtituta.
Luc. 24.
Ioan. 14.
Ioan. 16.
Ioan. 7.
In ſerm. de ablut. ped.

Inſtitutum autem eſt hoc Sacramentum à Chriſto, non exhibendo, ſed promittendo: Promiſit enim ille cùm dixit: Ego mittam promiſſum patris in vos. Item: Paracletus autem Spiritus ſanctus, quem mittet pater in nomine meo, ille vos docebit omnia: Non ille per ſe, ſed per Apoſtolorum ora ſacramentum hoc pater facere nobis voluit, neque id ſine cauſa. Nam cùm ſacramentum hoc contineat in ſe plenitudinē Sancti ſpiritus, quæ confertur omnibus, qui Chriſmate conſignantur quamdiu Chriſtus in hoc ſeculo verſabatur, hæc plenitudo Sancti ſpiritus dari non debuit. Sic enim ille dixerat: Si non abiero, Paracletus non veniet ad vos: ſi autem abiero, mittam eum ad vos. Quamobrem antequam in cœlum Chriſtus aſcendiſſet, dari plenitudo ſancti ſpiritus non debuit: quod ét ille locus indicat: Nōdum erat Spiritus ſanctus datus, quia Ieſus nondū erat glorificatus. Neq; verò propterea minoris auctoritatis eſſe debet hoc ſacramētū, quod à Chriſto promiſſum tantùm, ab Apoſtolis verò eſt exhibitū. Nā non minus ratū eſt, dicit Cyprianus, quod dictante Spiritu ſancto Apoſtoli tradiderunt, quàm quod ipſe Chriſtus tradidit, & in ſui commemorationem fieri pręcepit.

Confirmare eſt ſolius Epiſcopi.
Euſeb. epiſt. 03.
Epiſt. 4.
Epiſt. 1. cap. 1.
Leo epiſt. 88.
Con. Luciferian.
In act. Apoſt. 8.

Miniſter autem huius ſacramenti, quod vocat ſacramentum manuum impoſitionis Euſebius Pontifex, non eſt niſi Epiſcopus, quòd præter Apoſtolos nemo ſacramentum hoc contuliſſe legitur, quemadmodum etiam ab Vrbano, Damaſo, Innocentio, & Leone ſanctiſſimis Pontificibus traditum eſt. Conſtitutum aūt id eſſe ſcribit Hieronymus, ad honorem potius ſacerdotij, quàm ad legis neceſſitatem. Quin & in Aurelianēſi & Meldenſi Conciliis idem eſt conſtitutum. Notandum ſcribit venerabilis Beda, quòd Philippus qui Samarię Euangelizabat, vnus de ſeptuaginta fuerit. Si enim Apoſtolus eſſet, ipſe vtique manum imponere potuiſſet, vt acciperent Spiritum ſanctum, hoc enim ſolis Pōtificibus debetur. Nam Pręsbyteris, ſiue extra Epiſcopum, ſiue præſente Epiſcopo baptizent, Chriſmate baptizatos vngere licet: ſed quòd ab Epiſcopo fuerit conſecratum, non tamen frōntem ex eodem oleo ſignare, quod ſolis debetur Epiſcopis, cùm tradunt Spiritum paracletum baptizatis.

Confirmationis vera ſenſus & effectus.

Quò magis autem vis huius ſacramenti cognoſci poſſit, viſum eſt adſcribere quædam ex epiſtola Melchiadis Papæ, quam ille ante mille ducentos annos ad Epiſcopos Hiſpaniæ conſcripſit. Deus verò, inquit, ſuper quibus rogitaſtis vos informari, id eſt, vtrum maius eſſet ſacramentum manus impoſitio Epiſcoporum, aut baptiſmus, ſcitote vtrunque magnum eſſe Sacramentū: Et ſicut vnū a maioribus, fit, id eſt,

à ſummis

à ſummis Pontificibus, quòd à minoribus perfici non poteſt, ita & maiori veneratione venerandum & tenendum eſt. Sed ita coniuncta ſunt hæc duo Sacramenta, vt ab inuicem, niſi morte præueniente, nullatenus poſſint ſegregari, & vnum ſine altero ritè perfici non poteſt. Nam vnum præueniente morte ſaluare ſine altero poteſt, aliud autem non poteſt. Vnde ſcriptum eſt: In diebus illis, dicit Dominus, Effundam de ſpiritu meo ſuper omnem carnem. *Ioel. 2.* Aduertamus ſummas diuitias bonitatis Dei, quod in confirmandis Neophytis manus impoſitio tribuit ſingulis, hoc tunc Spiritus ſancti deſcenſio in credentium populos donauit vniuerſis. Sed quia diximus, quòd manus impoſitio & confirmatio ad baptiſmi perfectionem pertineant, & qui iam regeneratus in Chriſto eſt, confirmare aliquid poſſit, fortè cogitat ſibi aliquis: Quid mihi prodeſt poſt myſterium baptiſmatis, myſterium confirmationis? Aut quantum video, non totum de fonte ſuſcepimus, ſi poſt fontem adiectione noui generis indigemus. Non ita, dilectiſſimi. Attendat charitas veſtra. Sicut exigit militaris ordo, vt cùm Imperator quemcunque in militum receperit numerum, non ſolùm ſignet receptum, ſed etiam armis competentibus inſtruat pugnaturum: ita in baptizato benedictio illa munitio eſt. Dediſti militem, da ei adiumentum militiæ. Nunquid prodeſt, ſi quiſquam parentum magnam pupillo cõferat facultatem, niſi prouidere ſtudeat & tutorem? Itaque paracletus regeneratis in Chriſto, cuſtos & con ſolator, & tutor eſt. *Pſalm. 120.* Ideò dicit ſermo diuinus: Niſi dominus cuſtodierit ciuitatem, fruſtrà vigilat, qui cuſtodit eam. Ergo Spiritus ſanctus qui ſuper aquas baptiſmi ſalutifero deſcendit illapſu, in fonte plenitudinem tribuit ad innocentiam: in confirmatione augmentum præſtat ad gratiam. Et quia, in hoc mundo tota ætate victuris, inter viſibiles hoſtes & pericula gradiendum eſt, in baptiſmo regeneramur ad vitam, poſt baptiſmum confirmamur ad pugnam: in baptiſmo abluimur, poſt baptiſmum roboramur. Ac ſi continuò tranſituris ſufficiant regenerationis beneficia, victuris tamen neceſſaria ſunt confirmationis auxilia. Regeneratio per ſe ſaluat, mox in pace beati ſeculi recipiendos: confirmatio autem armat & inſtruit, ad agones mundi huius & prælia reſeruandos. Qui autem poſt baptiſmum, cùm acquiſita innocentia, immaculatus peruenit ad mortem, confirmatur morte, quia non poteſt peccare poſt mortem. Hic ſi fortè illud etiam requirere velimus, poſt paſſionem & reſurrectionem Chriſti, quid Apoſtolis profuerit aduentus Spiritus ſancti, ipſe Dominus eis euidenter exponit: Quæ dico (inquit) vobis, non poteſtis ea portare modò. Cùm autẽ *Ioan. 16.* venerit ille Spiritus veritatis, ipſe docebit vos omnem veritatem. Vides, quia cùm Spiritus ſanctus infunditur, cor fidele ad prudentiam & conſtantiam dilatatur. Itaque ante deſcenſionem Spiritus ſancti, vſque ad negationem Apoſtoli deterrentur: poſt viſitationem verò eius, vſque ad martyrium contemptu ſalutis armantur. Secundum hoc per Chriſtum redimimur, per ſpiritum verò ſanctum dono ſapientiæ ſpiritualis illuminamur, ædificamur, erudimur, inſtruimur, conſummamur, vt illam Sancti ſpiritus vocem audire poſſimus: Intellectum tibi dabo, & inſtruam te in via hac, qua gradieris. De Spiritu ſancto accipimus, vt ſpirituales efficiamur, quia animalis homo non percipit ea, quæ ſunt ſpiritus Dei. De Spiritu ſancto accipimus, *Pſal. 31.* vt ſapiamus inter bonum malumque diſcernere, iuſta diligere, iniuſta reſpuere, vt malitiæ ac ſuperbiæ repugnemus, vt luxuriæ ac diuerſis illecebris & fœdis, indigniſq; cupiditatibus reſiſtamus. De Spiritu ſancto ac *1. Corinth. 2.* cipimus vitæ amorem, & gloriæ ardorem, vt ſuccenſi diuinitus erigere à terrenis mentem ad ſuperna & diuina valeamus. Hæc ideò viſum eſt ex epiſtola ſancti Pontificis adſcribere, vt & dignitas & effectus huius ſacramenti iuxta eam doctrinam, quæ fuit ante tot ſecula, cognoſci poſſet. Cæterùm non eſſe diſſimulandum putauimus, quòd vidimus homilias quaſdam Euſebij Emiſſeni editas Lutetiæ. Anno 1561. in quarum vna, quæ eſt in die Pentecoſtes, omnia hæc, quæ Melchiadi Pontifici tribuuntur, ad verbum deſcripta ſunt, ab eo loco incipiendo. In diebus illis, &c.

Porrò quæ ad Chriſmatis rationẽ pertinent, accuratius ea perſequitur in tertia ſua myſtagogica Catecheſi *Cirillus.* Cyrillus. Quo ẽt in loco nõ dubitauit ijs uerbis vti. *ὥσπερ γὰρ ἄρτος τῆς εὐχαριστίας, μετὰ τὴν ἐπίκλησιν τοῦ ἁγίου πνεύματος, οὐκ ἔτι ἄρτος λιτὸς, ἀλλὰ σῶμα Χριστοῦ, οὕτω καὶ τὸ ἅγιον τοῦτο μύρον οὐκ ἔτι ψιλὸν, οὐδ' ὡς ἂν εἴποι τις, κοινὸν μετ' ἐπικλήσεως, ἀλλὰ Χριστοῦ χάρισμα καὶ πνεύματος ἁγίου παρουσίας τῆς αὐτοῦ θεότητος ἐνεργητικὸν γινόμενον.* Quemadmodum panis Euchariſtiæ poſt Sancti ſpiritus inuocationem, non amplius eſt panis communis, ſed eſt corpus Chriſti: ſic & ſanctum hoc vnguentum non amplius eſt vnguentum nudum, neque (ſi quis ita appellare malit) commune, poſtquam iam conſecratum eſt: ſed eſt Chariſma, quod Chriſti & Spiritus ſancti, id eſt, diuinitatis eius præſentiam efficit. Perſequitur autem idem Cyrillus diligenter omnes ritus, & cæremonias, quibus vtimur in baptiſmo, & hac, & duabus præcedentibus catecheſibus. Ex quo facilè perſpicere licet quãtum ſacro chriſmati priſci patres tribuerint etiam ipſis Apoſtolorum temporibus. De ſectatoribus verò Nouati Theodoretus narrat, ꝙ his qui ab ipſis tinguntur, ſacrũ chriſma nõ præbent: quo circa eos, *Theodor. fab. lib. 3.* qui ex hac hæreſi corpori Eccleſiæ cõiunguntur, benedicti patres vngi iuſſerunt. Hos igitur authores noſtri quoq; tẽporis hæretici ſequi videtur, qñ chriſma non modo reijciunt, verum etiã chachinnis proſequuntur.

De Sacramento Euchariſtiæ.

CAP. XXXIX.

PEr baptiſmum exuto veteri homine, nouam quandam viam ingredimur, & Chriſti militiæ adſcribimur. Quò fortius autem ac uirilius hoſtium impetum propulſare queamus, in ſacramento confirmationis chriſmate vngimur: in quo nobis datur Spiritus ſanctus, qui & fiduciam ad pugnandum, & robur præſtet ad hoſtes ſuperandos. Cæterum cui non modò viuendum, verum etiam pugnandum *Euchariſtia eſca.* eſt, is alimonia ſi deſtituatur, neque viuere diù, neque vires ad reſiſtendum habere poteſt. Quare cùm & vi- *Euchariſtia cibus eſt.*

ta,quam ingreſſi ſumus baptizati,& pugna, quam gerimus chriſmatis vnctione confirmati , vtraque ſit ſpiritualis: pater ille miſericordiarum,& Deus totius conſolationis , vt nè vires noſtræ deficerent, de ſpirituali nobis alimonia prouidendum eſſe putauit. Qua in re ſingularem ſuam erga nos charitatem, maioremq; quàm vt vlla vis orationis eam ſatis explicare queat nobis declarauit . Neque enim vulgari aliquo & viſitato cibi genere,ſed ſui ſanctiſſimi corporis,ſui precioſiſſimi ſanguinis alimento nos reficiendos eſſe putauit: quod Angeli videntes tremunt , nec abſque pauore propter fulgorem, qui inde reſilit , aſpicere poſſunt,eo vt aleremur nos dignos iudicauit : quò ſic in vnam cum illo maſſam reduceremur : vnum Chriſti corpus omnes , vna Chriſti caro effecti . Quis loquetur potentias Domini ? auditas faciet omnes laudes eius ? Quis paſtor vnquam ſuis membris oues ſuas nutriuit ? Quàm multas matres videmus , quæ non ſuis vberibus,quos pepererunt infantes lactauerunt , ſed eos nutricibus alendos dederunt ? At non ita Dominus noſter Ieſus Chriſtus . Nulla dilectio , non dicam verbis explicari, ſed neque cogitatione concipi tanta poteſt , quæ ſit cum hac illius dilectione conferenda . Proprio ille corpore ſuo , proprio ſanguine ſuo nos alere , ſibique coniungere & conglutinare dignatus eſt . Illud ipſum corpus , quod pro nobis in cruce pependit , illum ipſum ſanguinem , qui fuſus eſt in remiſſionem peccatorum noſtrorum , nobis in cibum & potum dedit . Ipſum quidem , ſed non eo ipſo modo , quo fuit in cruce . Nam neque ſub illa ſpecie viſibili, qua pependit in cruce: ſed ipſum quidem inuiſibile ſub viſibilibus panis & vini ſpeciebus: neque quale fuit tum,quum eſſet cruci affixum , corruptioni & morti obnoxium , ſed prorſus incorruptibile iam & immortale . Chriſtus enim reſurgens à mortuis , iam non moritur, mors illi amplius non dominabitur . Illud corpus nobis manducandum dedit , quod per clauſum Virginis vterum tranſiuit , quod clauſo tumulo reſurrexit,quod per clauſas ianuas in eum locum,vbi erant Apoſtoli,ingreſſum eſt: corpus ſpirituale,corpus incorruptibile,corpus glorificatum.

Pſal 109.
Matres ne nutricibus proles nutriendas dent, admonentur.
In Eucharistia quale corpus Christi.
Rom.6.
Ioan.20.

Sacramentum quid.

Aliud eſt igitur in hoc ſacramento quod oculis cernitur, aliud quod ſola fide comprehenditur. Et propterea vocatur ſacramentum: ſacræ rei ſignum,& quidem efficax . Sacra res , cuius eſt ſignum hoc ſacramentum , eſt viuum & verum corpus : eſt viuus & verus ſanguis Domini noſtri Ieſu Chriſti : quod ita per ſpecies iſtas viſibiles panis & vini ſignificatur , vt ſimul ſub illis re ipſa , quamuis inuiſibiliter contineatur . Eſt præterea ſignum inuiſibilis gratiæ , quę confertur dignè accedentibus ſub iſtis panis & vini uiſibilibus ſpeciebus,qua de re poſteà diſſeremus . Nam illud admonendum prius duximus , eſſe quoddam diſcrimen inter hoc ſacramentum,& alia , quæ & ipſa materiam habent ſenſibilem . Nam Euchariſtia continet in ſe rem ſacram abſolutè , nimirùm Chriſtum ipſum , quo nihil magis eſt ſacroſanctum : aqua verò baptiſmi continet rem ſacram , quatenus ad alium illa refertur , & alij communicatur : continet enim virtutem ad abluendum , ad ſanctificandum , ad iuſtificandum . Eadem eſt & Chriſmatis , & ſimilium ratio . Quamobrem ſacramentum Euchariſtiæ perficitur in ipſa materię conſecratione , alia verò non perficiuntur niſi in applicatione materię ad hominem ſanctificandum . Exempli gratia : Si benedicatur aqua baptiſmi , manet nihilominus aqua : neque enim fit vlla ipſius tranſmutatio : neque ſacramentum dicitur , niſi cùm homo abluitur. At in hoc ſacramento ſimul vt ad elementum panis & vini , verbum acceſſerit , fit ſacramentum : fit , vt Chryſoſtomus dicit & Theodoretus , tranſmutatio : vel vt Theophylactus tranſelementatio , vel vt in magno illo Concilio Lateranenſi , in quo & Conſtantinopolitanus & Hieroſolymitanus Patriarchæ præſentes adfuerunt , definitum eſt, fit tranſſubſtantiatio panis & vini in corpus & ſanguinem Domini noſtri Ieſu Chriſti. Ante quod , aliquot etiam ſeculis ſcripſit his verbis venerabilis ille Beda : Panis fit per tranſmutationem corpus Chriſti. Tranſit enim ſubſtantia panis in corpus Chriſti, non forma.

Inter Euchariſtiã & alia ſacramenta diſcrimen.
Tranſſubſtantiatio.
Tranſelementatio
Chryſo in Miſſa.
In Polymorpho Dialogo.
Theoph. in cap. 14. Marc.
In librum Boetij. de Trinitate.
In Eucharyſtia.
Chriſtum non eſſe niſi in eius tantum dum ſumitur error eſt, qui refellitur.
Thomas parte 3 quæſt.76.

Quamobrem audiendi non ſunt , qui negant eſſe Chriſti corpus , niſi cùm ſumitur.Fuit hic error etiam Cyrilli temporibus (cuius etiam Thomas meminit) qui ſcribens ad Caloſirium Epiſcopum Arſinoitem , his verbis vtitur.Libet enim ea Græca adſcribere: ἀκούω δὲ ὅτι εἰς ἁγιασμὸν ἄπρακτον φασὶν τὴν μυστικὴν εὐλογίαν, εἰ ἀπομένοι τὰ λείψανα αὐτῆς εἰς ἑτέραν ἡμέραν: μαίνονται δὲ ταῦτα λέγοντες, οὐ γὰρ ἀλλοιοῦται Χριστὸς, οὐδὲ τὸ ἅγιον αὐτοῦ σῶμα μεταβληθήσεται, ἀλλ᾽ ἡ τῆς εὐλογίας δύναμις καὶ ἡ ζωοποιὸς, χάρις διηνεκής ἐστιν ἐν αὐτῷ. i. Audio, inquit, quòd dicant,myſticam benedictionem ſi ex ea remanſerint in ſequentem diem reliquiæ , ad ſanctificationem inutilem eſſe: Sed inſaniunt hæc dicentes . Non enim alius eſt Chriſtus , neque ſanctum eius corpus immutabitur , ſed benedictionis virtus & viuifica gratia perpetuò manet in illa . Hæc ille ante mille ducentos annos . Benedictionem autem vocat Euchariſtiam . Sicut & Chryſoſtomus explicans illum locũ: Calix benedictionis . Cùm benedictionem,inquit,dico, Euchariſtiam dico, & dicendo Euchariſtiam, omnem benignitatis Dei theſaurum aperio,& magna illa munera commemoro.

Chryſ hom.24. in Epi.1. ad Corint.

Quæ autem per Deum immortalem hæc eſt audacia atque amentia , Chriſti præſentiam in ſacramento temporibus & momentis circumſcribere velle ? denique tanquam finium regundorum ſis arbiter conſtitutus , inter ſacramentum & non ſacramentum fines & terminos diſtinguere ? Verbi gratia : Si ſumpſerit communicaturus, ſit ita demùm ſacramentum : ne ſit autem , ſi non ſumpſerit . Quid ſi eo animo communicaturus accedat , vt ſtatim ſumat : quoniam verò non temerè dictum eſt illud , Multa cadunt inter calicem , ſupremaque labra,ſubitò ac repentino caſu aliquo ne ſumat impediatur, aut animi paſſus deliquium, aut comitiali morbo correptus , aut quicquid tandem eiuſmodi euenerit,quod impedimento ſit,quòd minus ſumere queat,quid dicent iſti finium regundorum arbitri à Satana conſtituti ? Continuóne Chriſtum à Sacramento diſcedere,an expectare pauliſper dum ad ſe redeat communicaturus , dum reſpiret , dum vires colligat ad ſumendũ? Quòd ſi pro ſua benignitate Chriſtus expectet aliquantiſper, ſcilicet iſti præſcribẽt moræ terminũ?vt vnam horam, mediam, aut quartã cõmunicaturũ impeditum expectet, duas ne expectet.

Quis

Quis eſt qui ſtatuere poſſit,abſurdáne magis an impia ſint hæc Sataniſtarum commenta,quę non modò cũ verbo Dei,verumetiam cum ipſo communi ſenſu pugnare videntur?

Ecquam ſcripturam proferunt iſti,qui ſcripturas erroribus ſuis libenter obtendunt,ex qua poſſint oſtendere, non eſſe ſub ſpeciebus iſtis corpus Chriſti,niſi cùm ſumitur ſacramẽtum.Dixit Chriſtus, Hoc eſt corpus meum.Nunquid addidit quando ſumitur? quod certè addidiſſet ille, qui tantoperè fuit ſalutis noſtræ ſitiens,nec nos reos idololatriæ fieri paſſus eſſet, ſi extra ſumptionem Chriſtum in hoc ſacramento adoraremus.Indicare videtur Gregorius quoque Niſſenus,Baſilij Magni frater, errorem hunc ſuo tempore fuiſſe, cùm dicit: ὁ ἄρτος καθὼς φησὶν ὁ ἀπόστολος, ἁγιάζεται διὰ λόγου θεοῦ καὶ ἐντεύξεως, οὐ διὰ βρώσεως προϊὼν εἰς τὸ σῶμα γίνεσθαι τοῦ λόγου, ἀλλ' εὐθὺς πρὸς τὸ σῶμα: διὰ τοῦ λόγου μεταποιούμενος καθὼς εἴρηται ὑπὸ τοῦ λόγου, ὅτι τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου. Panis, vt inquit Apoſtolus, ſanctificatur per verbum Dei & orationem, non per manducationem eo progreſſus,vt corpus fiat verbi: ſed ſtatim in corpus per verbum tranſmutatus: quemadmodum dictum eſt à verbo,quòd hoc eſt corpus meum.Poſſet his rectè dici,quòd illi populo dictum eſt quõdam ab Elia: Vſquequo claudicatis in duas partes? ſi Dominus eſt Deus, ſequimini eum: ſi autem Baal, ſequimini illum.Si Chriſtum Deum agnoſcitis, ſequimini illum: credite illi dicenti: Hoc eſt corpus meũ: non ſolùm cùm ſumitur,ſed ſtatim etiam vt verbo Dei conſecratur: cuius verbi Dei, non ſumptionis meæ aut alterius virtute,quod erat ante conſecrationem panis,fit corpus Chriſti.Neq; enim manducatio mea, ſed ſermo Chriſti, panis & vini ſubſtantiam conuertit in ſubſtantiam corporis & ſanguinis Chriſti. Sin autem non creditis Chriſto dicenti, Hoc eſt corpus meum, quod re uera facitis, cur id obſcurè fertis? cur non apertè confitemini vos Baal ſequi & illius Prophetis credere,qui dicunt: hoc non eſt corpus meum: nõ eſt uerum quod dixit Chriſtus: non eſt corpus,ſed ſignificat corpus: non eſt corpus, ſed eſt figura corporis Chriſti.Si ſic detecta perſona rem ageretis,quis non ſtatim agnoſceret angelos ſatanæ? quis nõ quo ſummo poſſet ſtudio ab illis ſibi caueret? Sed verum eſt quod dicit ſcriptura: Erat ſerpens callidior cunctis animantibus: Nulla eſt aſtutia,quę cum illius aſtutia poſſit cõparari. Intelligit ille, qui non aliundè conſtat niſi ex dolo & fallaciis,ſi ſe ſubitò talem exhiberet qualis re vera eſt,nihil ſe profecturum. Nam ſi ſtatim prorumperet per membra ſua,& diceret: Non eſt corpus Chriſti, ſicut ipſe dixit, ſed ſignificat modo corpus: eſt figura corporis: quis eſſet,qui quos tam impiam vocem proferre audiuiſſet,eos ferendos,ac non auferendos potius,atque extremis ſuppliciis afficiendos cenſeret? Quamobrem pedetentim callidiſſima beſtia in mentes hominum illabendum,ac per gradus quoſdam ad extremam hanc impietatem eos adducendos eſſe putauit. Principio verbi Dei ſpeciem prætexens(neque enim ad homines decipiendos alia magis apta & expedita via eſt)de ſpeciebus huius ſacramenti diſceptationem induxit, vt ſic, cuius rei ſymbolum eſt hoc ſacramentum,charitatem ex animis hominum tolleret,vnanimitatemq; ſcinderet. Deinde corpus exangue dari nobis ad manducandum,neque verum ſanguinem,ſed cruorem dari bibendum perſuadere conatus eſt: affirmando quòd ſub ſpecie panis corpus tantùm ſine ſanguine,ſub ſpecie vini ſanguis tantùm ſit ſine corpore. Hac ille arte cùm effeciſſet,minus vt iam reuerenter ad hoc ſacramentum homines accederent,quod fruſtrà ab eo vita expectetur,in quo vita non eſt, progreſſus eſt vlterius: Neque tamen ſtatim negauit eſſe corpus Chriſti,ſed panem in ſacramento ſimul eſſe cum corpore Chriſti docuit, iampridem ſopitam Ioan. Vicleffi,& Ioannis Huſſi hęreſim renouans: cùm tamen Chriſtus non dixerit, hic panis eſt corpus meum, ſed hoc eſt corpus meum.

Cap. 17. ſermonis catechetici.

3. Reg. 18.

Geneſ. 3.
In hæreticis diaboli aſtutia ad Euchariſtiæ ſacramentum abolendum.

Panis & vinum in Euchariſtia in Chriſti corpus verum & ſanguinē.

Explicans Auguſtinus illam inſcriptionem Pſalmi: Pſalmus Dauid, cùm mutaret vultum coram Abimelec,& dimiſit eum,& abiit: ac locum illum ex libris Regum,ſecundum editionem ſeptuaginta, pertractãs, Ferebatur in manibus ſuis: Hoc verò fratres,inquit,quomodo poſſit fieri in homine,quis intelligat? quis.n. portatur in manibus ſuis? Manibus aliorum portari poteſt homo,ſuis manibus nemo portatur.Quomodo intelligatur in ipſo Dauid ſecundum literã non inuenimus,in Chriſto aũt inuenimus.Ferebatur.n.Chriſtus in manibus ſuis,qñ cõmendans ipſum corpus ſuum ait: Hoc eſt corpus meũ, Ferebat.n.illud corpus in manibus ſuis. Quem ſecutus Proſper Reginenſis Epiſcopus Portatus eſt,inquit, & Ieſus dñs in manibus ſuis, dum ſuum corpus in ſanctificato pane geſtans manibus ſuis,dixit. Hoc eſt corpus meum, quod pro uobis tradetur: de quibus miſterijs, qui etiam illud noſſe deſiderat, quomodo fit Dauid ſaltans ante arcam nudatus coram ſeruis & ancillis ſuis,vt Chriſtum crucifixum præſentibus uiris, & fœminis demonſtraret, venerandæ memoriæ Augu.dicta inſpiciat: quibus latius in his peruagatus penè omnia comprehendit. Seipſum itaque,ſicut ab Auguſtino ſcriptum eſt,ferebat Chriſtus in manibus ſuis,quando dixit, Hoc eſt corpus meum,non panem cum corpore, quod nunc per membra ſua falsò docet Satanas: Qui poſteaquam id perſuaſit hominibus,manere panem cum Chriſti corpore,neque parũ venerationis huic venerabili ſacramento falſa hac doctrina ſua detraxit: ſerpit beſtia longius.Neque tamen adhuc audet profiteri quod ſentit, verùm concedit eſſe ibi corpus Chriſti,ſed non alio tamen tẽpore,quàm quo ſumitur: qui verò extra ſumptionem adorauerit,eum idololatriæ reum pronunciat. Hoc poſito & conceſſo,tollit ſacerdotium,tollit ſacrificium,omnem Chriſti beneficiorum memoriam prorſus obliterare conatur, atque omni ratione diligenter cauet, ne qua in Eccleſia Dei ſummi illius & immenſi beneficij, quo ſemetipſum Chriſtus dedit redemptionem pro nobis,fiat repræſentatio. His ex animi ſui ſententia confectis, tum demum eò peruenit, quò tendebat initio,vt dicat impius,dicat inſipiens in corde ſuo,non eſt Deus. Nõ eſt Deus in hoc ſacramento, non eſt in eo corpus Chriſti, merus eſt panis piſtorius, cui diuinos honores tribuere, eſt idololatram eſſe. Hoc ſi callida & truculenta illa beſtia ſtatim initio per membra ſua dixiſſet,nullo negocio ſemota quauis cũctatione fuiſſet obſtructũ os loquentium iniqua: neq; facilè quenquã in nauſſam ſuã pertraxiſſet, ut tã impiè voci auſcultaret,eiq; fidẽ haberet.Verũ,ut dictũ eſt, paulatim irrependũ in aĩos hominũ, atq; iis gradibus,

Aug. in Pſal 10
1. Regum. 21.

Proſ. 2. ca. 25. de prædictionibus & promiſſio.

qui iam enumerati ſunt, incedendum eſſe putauit, quòd ſciret extremè impiam doctrinam non ita ſubitò Chriſtiano homini perſuaderi poſſe.

De Eucharistia disputatio fugienda.
1. Cor. 1.
Fides probatur in Eucharistia.
Geneſ. 2.

Quamobrem quicunque catholicam & orthodoxam fidem amplectitur, diligenter ſibi cauet ab his ſerpentis inſidiis, qui nunquam calcaneo noſtro inſidiari ceſſat. Cauendi autem hæc eſt ratio, ſi omnem diſputationem fugerit de hoc ſacramento, in quo ſtultam Deus fecit ſapientiam huius mundi. Nuſquã enim dei maior eſt tentatio, quàm in hoc ſacramento, in quo tentat nos Deus, vtrum credamus illi. Noluit Adam credere Deo, dicenti: In quacunque die comederitis ex hoc ligno, morte moriemini: credidit ſerpenti decipienti, cùm diceret: Aperientur oculi veſtri, & eritis ſicut Dij. Credidit quod non videbat: nam in illo fructu ligni virtutem tantæ rei effectiuam, quam ſerpens promiſit, oculis non cernebat. Credidit ſerpenti diabolo, non credidit creatori ſuo Deo, quo illius peccato facti ſumus omnes rei mortis æternæ. Sacrilegium illud per iſtud euchariſtiæ ſacramẽtũ emẽdati Deus voluit, vt ſine vlla dubitatione crederemus filio, dicẽti: Accipite & comedite, hoc eſt corpus meũ: non autem crederemus ſerpenti decipienti, hoc non eſt corpus Chriſti, ſed figura eius. Sicut cibum à Deo vetitum Adam guſtando è vita beata excidit, ſic nos, quem Chriſtus præcepit cibum manducantes, & verbo eius credentes, ad vitam per illum amiſſam redire oportet.

Corpus & sanguinem Christi verè eſſe in Eucharistia.
Ioan. 6.
Pſalm. 115.
Rom. 3.
Pſal. 141.
Ioan. 6.
Luc. 1.
Gala. 1.
Eſa. 40.
Math. 9.
2. Petr. 1.

Quamobrem non quærat homo Chriſtianus cum Capharnaitis: Quomodo hic poteſt nobis carnem ſuã dare ad manducandum, ſed captiuet intellectum ſuum in obſequium Chriſti. Dicat quicquid velit: omnis homo mendax: nos credamus ei, qui ſolus eſt verax, Deo. Ipſe dixit & facta ſunt. Ipſe dixit, Hoc eſt corpus meum: ipſe dixit, Panis quem ego dabo, caro mea eſt pro mundi vita. Credamus veritati de veritate ſui corporis nos admonenti, nec deinceps quæramus, quomodo. Non eſt impoſſibile apud Deum omne verbum. Etiam ſi Angelus de cœlo nobis aliud annunciaret, quàm quod Chriſtum Dei filium dicentem audimus, anathema ſit, non ei credamus. Non poteſt mentiri veritas. Verbum Domini manet in æternum. Senſus noſtri falli poſſunt: Chriſtus, qui eſt veritas, neque falli pòteſt, neque fallere. Viderat Petrus Chriſtum in monte transfiguratum, audiuerat vocem de cœlo allatam. Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi benè placui, ipſum audite: & tamen habemus, inquit, firmiorem propheticum ſermonem. Certius illi viſum eſt & firmius, quod à Propheta ſcriptum legerat; quàm vox de cœlo allata, quam auribus audierat. Si propheticus ſermo tam illi certus viſus eſt, quantò nobis certior videri debet Chriſti ſermo, qui Prophetas inſpirauit?

Lib. 4. de ſacramento, cap. 4.
Sermo Christi operatorius eſt.
Pſal. 148.
De iis qui initiantur myſteriis. c. 9.
Benedictionis maior vis quam natura.
Exod. 4.

Qua de re ſic aliquando ſcripſit Ambroſius: Sermo Chriſti conficit hoc ſacramentum. Quis ſermo Chriſti? Nempè is, quo facta ſunt omnia. Iuſſit Dominus, & factum eſt cœlum. Iuſſit Dominus, & facta eſt terra. Iuſſit Dominus, & facta ſunt maria. Iuſſit Dominus, & omnis creatura generata eſt. Vides ergo quàm operatorius ſit ſermo Chriſti. Si ergo tanta vis eſt in ſermone Domini Ieſu, vt inciperẽt eſſe, quæ non erant: quãtò magis operatorius eſt, vt ſint quæ erant, & in aliud commutentur? Cœlum non erat, mare non erat, terra non erat. Sed audi dicentem: Ipſe dixit, & facta ſunt: ipſe mandauit, & creata ſunt. Ergo tibi vt reſpondeam, non erat corpus Chriſti ante conſecrationem, ſed poſt conſecrationem dico tibi; quòd iam corpus eſt Chriſti. Ipſe dixit, & factum: ipſe mandauit, & creatum eſt. Et alio loco: Fortè dicas: Aliud video, quomodo tu mihi aſſeris, quòd Chriſti corpus accipiam? Et hoc nobis adhuc supereſt, vt probemus. Quantis igitur vtimur exemplis? Probemus non hoc eſſe quod natura formauit, ſed quod benedictio conſecrauit. Maioremq́; vim eſſe benedictionis, quàm naturę, quia benedictione etiam natura ipſa mutatur. Virgam tenebat Moſes, proiecit eam, & facta eſt ſerpens. Rurſus apprehendit caudam ſerpentis, & in virgæ naturam reuertitur. Vides igitur prophetica gratia bis mutatam eſſe naturam, & ſerpentis & virgæ? Ac poſt multa alia exempla eius generis ex veteri Teſtamento producta ſubiungit. Quòd ſi tantùm valuit humana benedictio, vt naturam conuerteret: quid dicimus de ipſa conſecratione diuina, vbi verba ipſa Domini Saluatoris operantur? Nam ſacramentum iſtud quod accipis, Chriſti ſermone conficitur. Quod ſi tantùm valuit ſermo Eliæ, vt

4. Reg. 1.

ignem de cœlo deponeret: non valebit Chriſti ſermo, vt ſpecies mutet elementorum? De totius mundi operibus legiſti; Quia ipſe dixit, & facta ſunt: ipſe mandauit, & creata ſunt. Sermo ergo Chriſti, qui potuit ex nihilo facere, quòd non erat, non poteſt ea, quæ ſunt, in id mutare, quod non erant? Non enim minus eſt nouas rebus dare, quàm mutare naturas. Sed quid argumentis vtimur? Suis vtamur exemplis, incarnationiſq́; exemplo aſtruamus myſterij veritatem. Nunquid naturæ vſus præceſſit, cùm Ieſus Dominus ex Maria naſceretur? Si ordinem quærimus, viro mixta fœmina generare conſueuit. Liquet igitur, quòd prẹter naturę ordinem virgo generauit: & hoc, quod conficimus corpus, ex Virgine eſt. Quid hic quæris naturæ ordinem in Chriſti corpore, cùm præter naturam ſit ipſe Dominus Ieſus partus ex Virgine. Euſebius quoque Emiſſenus, inquit: Sicut quicunque qui ad fidem veniens ante verba baptiſmi adhuc in vinculo eſt veteris debiti;

Euſeb. hom. 5. de Paſchate.
Panis & vini in conſecratione in corpus verũ Christi & sanguinem transſubſtantiatio.

his verò commemoratis, mox exuitur omni fæce peccati: ita quando benedicendæ verbis cœleſtibus creaturæ ſacris altaribus imponuntur, antequam inuocatione ſummi numinis conſecrentur, ſubſtantia illic eſt vini: poſt verba autem Chriſti corpus, & ſanguis eſt Chriſti. Quid mirum autem eſt, ſi ea, quæ verbo creare potuit, poſſit creata conuertere? imò iam minoris videtur eſſe miraculi, ſi id, quod ex nihilo agnoſcitur condidiſſe, iam conditum in melius valeat commutare. Require quid ei poſſit eſſe difficile, cui facile fuit viſibilia & inuiſibilia voluntatis imperio ſuſcitare: cui facilè fuit hominem de limi materia figuratum, imaginem etiam ſuæ diuinitatis induere: cui promptum eſt enim rurſum reuocare de inferis, reſtituere de perditione, reparare de puluere, de terra in cœlum leuare, de homine Angelum facere: corpus humanum conforme corpori claritatis ſuæ reddere, & figmentum ſuum in regni ſui conſortio ſublimare, vt qui corpus noſtræ fragilitatis aſſumpſerat, nos in corpus ſuæ immortalitatis aſſumat. Ad quam glorioſam reſurrectionẽ piis vos operibus præparare dignetur, qui regnat in ſecula ſeculorum, Amen. Hæc Euſebius. Neque diſſimilia his apud Ioannem Damaſcenum in quarto libro de fide orthodoxa reperire licet.

Cap. 14.

vt

Cyrillus quoq; Hieroſolymitanus Græcus (cuius catecheſes communicauerat nobiſcum, Romæ cùm eſſemus, Guilhelmus Scirletus Protonotarius Apoſtolicus, vir pius & doctus, neque mediocri trium linguarum peritia præditus, quam etiam ob cauſam dignus eſt à Pio quarto Pontifice iudicatus qui in ſacrum Cardinalium collegium referretur) in quarta ſua catecheſi, quam de hoc ſacraméto cóſcripſit, iis verbis vtitur: *Cyrillus Hieroſolymitanus.*

Καὶ αὐτὴ τοῦ μακαρίου Παύλου ἡ διδασκαλία ἱκανὴ καθέστηκεν ὑμῖν πληροφορῆσαι ὑμᾶς περὶ τῶν θείων μυστηρίων, ὧν καταξιωθέντες, σύσσωμοι καὶ σύναιμοι τοῦ Χριστοῦ γεγόνατε. αὐτὸς γὰρ ἀρτίως ἐβόα, ὅτι ἐν τῇ νυκτὶ ᾗ παρεδίδοτο ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, λαβὼν ἄρτον, καὶ εὐχαριστήσας, ἔκλασε καὶ ἔδωκε τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς, λέγων, λάβετε, φάγετε, τοῦτό μου ἐστὶ τὸ σῶμα, καὶ λαβὼν τὸ ποτήριον καὶ εὐχαριστήσας, εἶπε λάβετε, πίετε, τοῦτό μου ἐστὶ τὸ αἷμα. αὐτοῦ οὖν ἀποφηναμένου, καὶ εἰπόντος περὶ τοῦ ἄρτου, τοῦτό μου ἐστὶ τὸ σῶμα, τίς τολμήσει ἀμφιβάλλειν λοιπὸν, καὶ αὐτοῦ τοῦτο διαβεβαιωσαμένου, καὶ εἰπόντος, τοῦτό μου ἐστὶ αἷμα, τίς ἐνδοιάσει ποτὲ, λέγων μὴ εἶναι αὐτοῦ αἷμα; τὸ ὕδωρ, ποτὲ εἰς οἶνον μεταβέβληκεν, οἰκεῖον αἵματι ἐν Κανᾶ τῆς Γαλιλαίας, καὶ οὐκ ἀξιόπιστός ἐστιν οἶνον μεταβάλλων εἰς αἷμα, εἰς γάμον σωματικὸν κληθεὶς, ταύτην ἐθαυματούργησε τὴν παραδοξοποιΐαν, καὶ τοῖς υἱοῖς τοῦ νυμφῶνος, οὐ πολὺ μᾶλλον τὴν ἀπόλαυσιν τοῦ σώματος αὐτοῦ καὶ τοῦ αἵματος δωρησάμενος ὁμολογηθήσεται, ὥστε μετὰ πάσης πληροφορίας, ὡς σώματος καὶ αἵματος μεταλαμβάνομεν Χριστοῦ, ἐν τύπῳ γὰρ ἄρτου δίδοταί σοι τὸ σῶμα, καὶ ἐν τύπῳ οἴνου δίδοταί σοι τὸ αἷμα· ἵνα γένῃ μεταλαβὼν σώματος καὶ αἵματος Χριστοῦ, σύσσωμος καὶ σύναιμος αὐτῷ. οὕτω γὰρ καὶ Χριστοφόροι γινόμεθα τοῦ σώματος αὐτοῦ καὶ τοῦ αἵματος, εἰς τὰ ἡμέτερα ἀναδεδεγμένοι μέλη. οὕτω, κατὰ τὸν μακάριον Πέτρον, θείας κοινωνοὶ φύσεως γινόμεθα. ποτὲ Χριστὸς τοῖς Ἰουδαίοις διαλεγόμενος ἔλεγεν, ἐὰν μὴ φάγητέ μου τὴν σάρκα, καὶ πίνητέ μου τὸ αἷμα, οὐκ ἔχετε ζωὴν ἐν ἑαυτοῖς, ἐκεῖνοι μὴ ἀκηκοότες πνευματικῶς τῶν λεγομένων, σκανδαλισθέντες ἀπῆλθον εἰς τὰ ὀπίσω, νομίζοντες, ὅτι ἐπὶ σαρκοφαγίαν αὐτοὺς προτρέπεται. ἦσαν ἐν παλαιᾷ διαθήκῃ ἄρτοι προθέσεως, ἀλλ᾽ ἐκεῖνοι παλαιᾶς ὄντες διαθήκης, τέλος εἰλήφασιν, ἐν δὲ τῇ καινῇ διαθήκῃ, ἄρτος οὐράνιος. καὶ τὸ ποτήριον σωτηρίου, ψυχὴν καὶ σῶμα ἁγιάζοντα. ὥσπερ ὁ ἄρτος σώματι κατάλληλος, οὕτω καὶ ὁ λόγος τῇ ψυχῇ ἁρμόδιος, μὴ πρόσεχε οὖν ὡς ψιλοῖς τῷ ἄρτῳ καὶ τῷ οἴνῳ. σῶμα γὰρ καὶ αἷμα τοῦ Χριστοῦ, εἰ γὰρ καὶ ἡ αἴσθησίς σοι τοῦτο ὑποβάλλει, ἀλλ᾽ ἡ πίστις σε βεβαιούτω. μὴ ἀπὸ τῆς γεύσεως κρίνῃς τὸ πρᾶγμα ἀλλὰ ἀπὸ τῆς πίστεως πληροφοροῦ ἀνενδοιάστως, σώματος καὶ αἵματος Χριστοῦ καταξιωθεὶς, καὶ ὑπαγορεύει σοι Δαβὶδ τὴν δύναμιν, λέγων ἡτοίμασας ἐνώπιόν μου τράπεζαν, ἐξ ἐναντίας τῶν θλιβόντων με. ὃ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστι. πρὸ τῆς σῆς παρουσίας, τράπεζαν οἱ δαίμονες τοῖς ἀνθρώποις ἡτοίμασαν, ἠλισγημένην καὶ μεμιασμένην καὶ διαβολικῆς πεπληρωμένην δυνάμεως, ἀλλὰ μετὰ τὴν σὴν παρουσίαν ὦ δέσποτα ἡτοίμασας ἐνώπιόν μου τράπεζαν. ὅταν ἄνθρωπος λέγει θεῷ, ἡτοίμασας ἐνώπιόν μου τράπεζαν, τί ἄλλο σημαίνει, ἢ τὴν τράπεζαν, ἣν ὁ θεὸς ἡμῖν ἡτοίμασεν ἐξ ἐναντίας, ἀντὶ τοῦ, ἐκ τοῦ ἐναντίον ἀντικειμένην τοῖς δαίμοσι, καὶ μάλα εἰκότως. Ἐκείνη μὲν γὰρ κοινωνίαν εἶχε δαιμόνων. αὕτη δὲ κοινωνίαν θεοῦ. ἐλίπανας ἐν ἐλαίῳ τὴν κεφαλήν μου, ἐλίπανέ σου τὴν κεφαλὴν ἐπὶ μετώπου διὰ τὴν σφραγίδα ἣν ἔχεις τοῦ θεοῦ, ἵνα γένῃ ἐκτύπωμα σφραγῖδος ἁγιάσματος θεοῦ. καὶ τὸ ποτήριόν σου μεθύσκον με ὡσεὶ κράτιστον ὁρᾷς ἐνταῦθα ποτήριον λεγόμενον, ὃ λαβὼν Ἰησοῦς μετὰ χεῖρας, καὶ εὐχαριστήσας, εἶπε, τοῦτό μου ἐστὶ τὸ αἷμα τὸ ὑπὲρ πολλῶν ἐκχυνόμενον, εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, διὰ τοῦτο καὶ Σολομὼν ταύτην αἰνιττόμενος τὴν χάριν ἐν τῷ ἐκκλησιαστῇ, λέγει. δεῦρο φάγε ἐν εὐφροσύνῃ τὸν ἄρτον σου τὸν πνευματικὸν δεῦρο καλεῖ, καὶ εἰς τὴν σωτήριον καὶ μακαριοποιὸν κλῆσιν. καὶ πίε τὸν οἶνόν σου τὸν πνευματικὸν, οἶνος καὶ ἔλαιον ἐπὶ κεφαλήν σου ἐκχείσθω ὁρᾷς αὐτὸν καὶ τὸ μυστικὸν αἰνιττόμενον χρίσμα. καὶ διαπαντὸς ἔστω σου τὰ ἱμάτια λευκὰ, ὅτι εὐδόκησε κύριος τὰ ποιήματά σου ἀποδυσάμενος τὰ παλαιὰ ἱμάτια καὶ ἐνδυσάμενος τὰ πνευματικὰ λευκὰ, χρὴ λευχημονεῖν διὰ παντὸς οὐ πάντως τοῦτο λέγομεν ὅτι σε δεῖ λευκὰ ἱμάτια περιβεβλῆσθαι ἀεὶ, ἀλλὰ τὰ ὄντως λαμπρὰ καὶ λευκὰ ἀναγκαῖόν ἐστι περιβεβλῆσθαι. ἵνα λέγῃς κατὰ τὸν μακάριον Ἡσαΐαν, ἀγαλλιάσθω ἡ ψυχή μου ἐν τῷ κυρίῳ, ἐνέδυσε γάρ με ἱμάτιον σωτηρίου, καὶ χιτῶνα εὐφροσύνης περιέθηκέ με. ταῦτα μαθὼν, καὶ πληροφορηθεὶς, ὡς ὁ φαινόμενος ἄρτος, οὐκ ἄρτος ἐστὶν εἰ καὶ τῇ γεύσει αἰσθητὸς, ἀλλὰ σῶμα Χριστοῦ. καὶ ὁ φαινόμενος οἶνος, οὐκ οἶνός ἐστιν. εἰ καὶ ἡ γεῦσις τοῦτο βούλεται, ἀλλὰ αἷμα Χριστοῦ, καὶ ὅτι περὶ τούτου ἔλεγε ὁ Δαβὶδ ψάλλων καὶ ἄρτος καρδίαν ἀνθρώπου στηρίζει. τοῦ ἱλαρῦναι πρόσωπον ἐν ἐλαίῳ στήριζου τὴν καρδίαν, μεταλαμβάνων αὐτοῦ ὡς πνευματικοῦ, καὶ ἱλάρυνον τὸ τῆς ψυχῆς σου πρόσωπον, ὃ γένοιτο σε ἀνακεκαλυμμένην ἔχοντα ἐν καθαρᾷ συνειδήσει θεᾶσθαι αὐτοῦ τὴν δόξαν, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἈΜΗΝ.

Quæ nos ita in Latinam linguam conuertimus. Vel ipſa beati Pauli doctrina abundè ſufficere videtur, vt certam vobis de diuinis myſteriis fidem faciat, quibus digni redditi, concorporei, ita vt dicam, & conſanguinei Chriſti facti eſtis. Ipſe enim nuper clamauit, quòd in nocte, qua tradebatur Dominus noſter Ieſus Chriſtus, accipiens panem, & gratias agens fregit, & dedit diſcipulis ſuis, dicens: Accipite & manducate, hoc eſt corpus meum. Et accipiens calicem, & gratias agens, dixit: Accipite & bibite, hic eſt ſanguis meus. Cùm igitur ipſe de pane pronunciauerit ac dixerit, hoc eſt corpus meum, quis audebit deinceps ambigere? Et cùm idem ipſe tam aſſeueranter dixerit, hic eſt ſanguis meus, quis vnquam dubitauerit, vt dicat non eſſe eius ſanguinem? Aquam olim in vinum conuertit in Cana Galilææ, quod quandam habet cum ſanguine propinquitatem. Et eum parum dignum exiſtimabimus cui credamus, quod vinum in ſanguinem tranſmutet? Ad eas nuptias, quibus corpora copulantur vocatus, præter opinionem omnium hoc fecit miraculum: Et non multò magis ſic eum corpus & ſanguinem ſuum fruenda nobis donaſſe, perſuaſum firmiter habebimus, vt ea cum omni certitudine tanquàm corpus ipſius & ſanguinem ſumamus? Nam in ſpecie panis dat nobis corpus, & in ſpecie vini dat nobis ſanguinem: vt cùm ſumpſeris corpus & ſanguinem Chriſti, efficiaris, vt ita dicam, concorporeus & conſanguineus eius. Sic enim efficimur Chriſtophori, hoc eſt, Chriſtum in corporibus noſtris ferentes, cùm corpus eius & ſanguinem in membra noſtra recipimus: ſic ſecundùm diuum Petrum diuinæ naturæ conſortes reddimur. Olim cùm Iudæis Chriſtus diſſerens: Niſi manducaueritis, inquit, carnem meam, & biberitis meum ſanguinem, non habebitis vitam in vobis. Cùm autem illi, quæ dicta fuerant, non ſpiritualiter accepiſſent, offenſi abierunt retrò: putabant enim, quòd eos ad manducandas carnes, hortaretur. Erant & in ueteri teſta-

Cyrilli Hieroſ. catecheſis quarta.

1. Corinth. 11.

Matth. 26.
Ioan. 2.

Corpus Chriſti uerum ſub panis, & ſanguinem Chriſti uerum ſub ſpecie uini nobis dari, clarè exponit.
2. Pet. 1.
Ioan. 6.
Exod. 25.

mento panes propoſitionis, verùm illi cùm fuerint veteris teſtamenti, finem iam acceperunt. In nouo verò teſtamento, panis eſt cœleſtis & calix ſalutaris, quæ & animam & corpus ſanctificant. Quemadmodum panis corpori congruit, ſic ſermo hic animæ competit. Quamobrem, non ſic hæc attendas velim, tanquam ſint nudus & ſimplex panis, nudum & ſimplex vinum: corpus enim ſunt & ſanguis Chriſti. Nam etiamſi ſenſus illud tibi renunciat, fides tamen te confirmet. Ne iudices rem ex guſtu: ſed te citra vllam dubitationem fides certum reddat, quòd ſis dignus factus, qui corporis & ſanguinis Chriſti particeps fieres. Cuius
Pſalm. 22. rei quæ ſit vis, explicat tibi Dauid, dicens: Paraſti in conſpectu meo menſam, aduerſus eos, qui tribulant me. Hoc eſt autem quod dicere vult: Ante aduentum tuum menſam dæmones hominibus parauerant plenam doloris, pollutam, & refertam omni potentia diabolica: ſed poſteaquàm tu adueniſti, ô Domine, paraſti in conſpectu meo menſam. Quando dicit homo, paraſti in conſpectu meo menſam, quid aliud ſignificat, quàm myſticam illam menſam, quam nobis Deus præparauit ex aduerſo? hoc eſt, quæ planè ſit aduerſa & oppoſita dæmonibus. Et rectè id quidem: illa enim communionem habebat cum dæmonibus, hæc verò communionem habet cum Deo, Inpinguaſti in oleo caput meum. Inpinguauit caput tuum in fronte per ſignaculum quod habes Dei, vt per illud efficiare vas ſanctificatum Deo. Et calix tuus inebrians quàm
Matth. 26. præclarus eſt. Vides hîc calicem vocari, quem cùm accepiſſet Ieſus in manus ſuas, & gratias egiſſet, dixit: Hic eſt ſanguis meus, qui pro multis effundetur in remiſſionem peccatorum. Propterea Salomon quoque cùm gratiam hanc in Eccleſiaſte ſignificare vellet: Vade, inquit, comede in lætitia panem tuum ſpiritualem, veni ad ſalutarem, & quæ te beatum reddere poſſit vocationem, & bibe vinum tuum ſpirituale, vinum & oleum ſuper caput tuum effundantur: (Vides quemadmodum alludat ad myſticum Chriſma) & omni tempore veſtimenta tua ſint candida, quia Deo placent opera tua. Poſteaquam ſemel exuiſti vetera veſtimenta, & induiſti alba ſpiritualia, ſemper te candidis veſtitum eſſe oportet. Non hoc dicimus, vt quoquo modo veſtimentis albis induare ſemper, ſed quæ verè nitida ſunt & alba, ea te induere oportet: vt cum beato Eſaia dicere queas: exultet anima mea in Domino. Hæc cùm didiceris, & cùm certò perſuaſum tibi fuerit, quòd qui videtur panis, non panis eſt, quamuis talis guſtui videatur, ſed corpus Chriſti: & quod videtur vinum, non vinum eſt, quam ita guſtus cenſeat, ſed ſanguis Chriſti. Et quoniam de
Pſalm. 103. hoc dixit Dauid pſallens: Et panis cor hominis confirmat, vt exhilaret faciem in oleo, confirma cor tuum, cùm illum ſumpſeris tanquam ſpiritualem cibum, & exhilara animæ tuæ faciem. Vtinam autem hac facie reuelata, cum pura conſcientia videre tibi contingat ipſius gloriam, in Chriſto Ieſu Domino noſtro, cui gloria in ſecula ſeculorum, Amen.

Animaduerte Lector diligenter, quòd non dicit in pane, vel ſub pane, uel cum pane, ſed ἐν τύπῳ, hoc eſt, in ſpecie vel ſub ſpecie panis, dat nobis corpus. Non dicit in vino, vel ſub uino, vel cum vino, ſed ἐν τύπῳ, hoc eſt, in ſpecie vel ſub ſpecie vini, dat nobis ſanguinem. Verùm & illud accuratius expende quod dicit. Qui videtur panis, non panis eſt, quamuis talis guſtui videatur, ſed corpus Chriſti. Et quod videtur vinum, non vinum eſt, quamuis ita guſtus cenſeat, ſed ſanguis Chriſti. Quaſi diceret: Eſt quidem ibi ſpecies panis & vini, ſed res ipſa non eſt. Manente enim ſpecie, res ipſa, hoc eſt panis, in ſubſtantiam corporis, & vinum in ſubſtantiam Chriſti ſanguinis transformatur vel tranſelementatur.

Aug. ad Neophitos. Sed & Auguſtinus in ſermone quodam. Hoc accipietis, inquit, in pane, quod pependit in cruce: & hoc accipietis in calice, quod effuſum eſt de Chriſti latere. Erit enim illi mors & non vita, qui
Homil. de Eucharist. in Encæniis. mendacem putauerit vitam. Neque multò ſecus Ioannes Chryſoſtomus, qui fuit Auguſtini æqualis. Num vides, inquit, panem? Num vinum? Num ſicut reliqui cibi in ſeceſſum vadunt? Abſit. Ne ſic
Lib. 4. cap. 14. cogites. Quemadmodum enim, ſi cera igni adhibita illi aſſimilatur, nihil ſubſtantiæ remanet, nihil ſuperfluit: ſic & hîc puta myſteria conſumi corporis ſubſtantia. Atque Ioannes Damaſcenus cùm pleraque ſcripſiſſet in eandem ſententiam, ſicut ex Ambroſio citauimus, ſubiungit poſteà: Non eſt figura, panis & vinum, corporis & ſanguinis Chriſti: abſit enim hoc: ſed eſt ipſum corpus Domini deifica-
Math. 26. Ioan. 6. tum: ipſo Domino dicente: HOC EST MEVM (non figura corporis) ſed corpus: & non figura ſanguinis, ſed ſanguis. Et ante hoc ipſis Iudæis: Quoniam niſi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitam æternam. Caro mea verè eſt cibus, & ſanguis
In cap. 6. Ioan. meus verè eſt potus. Et rurſus: Qui manducat me, viuet. Ac Damaſceno poſterior Theophylactus:
In cap. 6. Ioan. Attende, inquit, quòd panis, qui à nobis in myſterijs manducatur, non eſt tantùm figuratio quædam carnis Domini, ſed ipſa caro Domini. Non enim dixit, panis quem ego dabo, figura eſt carnis: ſed caro mea eſt. Transformatur enim arcanis verbis panis ille per myſticam benedictionem, & acceſſionem
Euſeb. Hom. in dominica palmarū. Sancti Spiritus, in carnem Domini. Qui verò multò fuit vetuſtior Euſebius Emiſſenus verba cœnæ domini exponens. Exponit, inquit, Dominus in hoc loco quod ſignificaret cùm alibi diceret: Niſi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitam in vobis. Ecce ſacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech. Panem & vinum virtute ineffabili in ſui corporis & ſanguinis ſubſtantiam conuertit. Sicut enim Dominus & viuebat & loquebatur, & tamen à diſcipulis ſuis comedebatur, & bibebatur ita modò integer & incorruptus manet, & à fidelibus ſuis in panis & vini Sacramento quotidie bibitur & manducatur. Niſi enim panis & vinum in eius carnem & ſanguinem verterentur, nunquàm ipſe corporaliter manducaretur & biberetur. Mutantur enim iſta in illis, comeduntur & bibuntur illa in iſtis: quod qualiter fiat ipſe ſolus nouit, qui omnia poteſt & omnia nouit. Dixit enim tunc per ſe, dicit & modò per ſuos miniſtros. Hoc eſt corpus meum. Et tanta eſt eius verbi virtus & efficacia, vt ſtatim fiat quod dicitur.

Rupertus. Et hoc aliquot ſeculis poſterior vir doctiſſimus Rupertus abbas Tuitienſis, qui vixit ante annos qua-

dringentos,

dringentos. Nónne hîc idem Euangeliſta Ioannes dicit in Apocalypſi? Si quis appoſuerit ad hæc, apponat ſuper illum Deus plagas ſcriptas in libro iſto, Et ſi quis diminuerit de verbis Prophetiæ libri huius, auferat Deus partem eius de libro vitæ. *[Apoc. vlt.]* Nunquid verò minus timenda eſt hîc illa maledictio, vt non detrahamus vel apponamus quicquam verbis dicentis, hoc eſt corpus meum, quod pro vobis tradetur? Hic eſt ſanguis meus? Cùm enim illo dicente, hoc eſt corpus meum, nos ſubauditionem appoſuerimus, dicentes, figuratiuum, vel per ſimilitudinem dictum: cùm, inquam, illo dicente, hoc eſt corpus, nos dixerimus, hoc ſignificat corpus, nónne multum eſt, quod apponimus, vel parua demutatione detrahimus, & ſenſum generamus, quem tantus auctor Deus & homo nunquam eſt loquutus, nec aſcendit vnquàm in cor eius? Nempè cùm obijcit quis, ſuiſque ſcriptitat in ſchedulis, quòd itidem dixerat eadem veritas: Ego ſum vitis, tam audacter quàm imperitè in argumentum mendoſum illud attrahit: *[Obiectio. Ioan. 15.]* cùm ſtatim ſubſequentia verba dicentus, ſicut palmes non poteſt fructum ferre à ſemetipſo, niſi manſerit in vite, ſic nec vos, niſi in me manſeritis: manifeſtè per ſimilitudinem dictum compellant intelligi, præſertim cùm non ſignanter dixerit, ego ſum hæc vitis, ſicut ſignanter dixit, hoc eſt corpus meum, hic eſt ſanguis meus, *[Solutio.]* appoſita protinus deſcriptione veræ proprietatis de corpore inquiens, quod pro vobis tradetur, de ſanguine autem, qui pro multis effundetur. Igitur ne veniant ſuper nos plagæ nouiſſimæ, neque apponimus, neque diminuimus quicquam diuinæ definitioni vel deſcriptioni, quam incarnatum verbum ore proprio deprompſit. Imò quia perfecta charitas foras mittit timorem, non tam plagarum timore, quàm veritatis amore confitemur, *[1. Ioan. 4.]* quòd panis iſte corporeus poſtquàm ſignauerit eum pater, & vinum hoc expreſſum acinis præſentibus, mox vt eodem ſigno ſignatum eſt per manus Eccleſiæ dicentis, vt nobis corpus & ſanguis fiat dilectiſſimi filij tui Domini noſtri Ieſu Chriſti: vſque in mei memoriam facietis, corpus & ſanguis eius, qui huius traditionis auctor eſt, *[In Canone Miſſæ.]* & hoc ſacrificium ipſe Chriſtus eſt: cuius paſſionis, vt ſacrificium fieret à Deo patre in veritate ſignatum eſt. Docet idem, tres modos eſſe eſſentiæ, quibus Chriſti corpus eſt in Euchariſtia, quartò autem differre. *[in Euchariſt. quomodo ſit & tribus modis in ea eſſe docetur. Corpus Chriſti]* Eſt enim nomine, re, atque effectu. Eſt nomine, quia ſummus cœlorum Pontifex, qui cùm ſit ipſa veritas, nomina non vana rebus imponere ſolet, adeò fortiter hoc nomen impreſſit, vt non ſolum diceret, hoc vocetur corpus meum, hic vocetur ſanguis meus, ſed hoc eſt, inquit, corpus meum: hic eſt ſanguis meus. Eſt etiam re, quia nimirum ſanctum ſanctorum eſt, quia verè in illa ſpecie, qua traditus & lanceatus eſt, ipſe ſanctus ſanctorum eſt. Eſt nihilominus effectu, quia quam verè in illa ſpecie, qua pependit in cruce, remiſſionem peccatorum operatus eſt omnibus, qui illam expectabant ab origine mundi cum fide, ſine legalibus fidei ſacramentis à iuſto Abel vſque ad latronem, quem in cruce confitentem ſuſcepit: tam verè in iiſdem ſpeciebus panis & vini eandem remiſſionem operatur omnibus, qui ſunt ingreſſi, vel ingrediuntur ad eam fidem, poſtquàm illa ſpecies hinc tranſiuit, & in cœlum ſe ſe recepit. Quartò idem ſpecie differt, quod & plurimum prodeſt: non modò ne color & ſapor humani ſanguinis horrorem ſumentibus illum faciat, ſed vt competenti antidoto nimia parentum noſtrorum curetur credulitas. Crediderunt enim deceptori diabolo in eo, quod non videbant, videlicet quod illi ſigno conſequendæ diuinitatis effectiua virtus ineſſet, & comedentes mortui ſunt. Credamus econtrà fideli ſaluatori Deo, in eo quod non videmus, ſcilicet panem & vinum in veram corporis, & ſanguinis tranſiuiſſe ſubſtantiam: vt comedentes atque bibentes viuamus in æternum.

Ac reperiuntur quidem veteres, figuram, ſignum, ſimilitudinem, exemplar, ſacramentum hoc appellaſſe: verùm non ita, vt ideò veritatem in eo corporis & ſanguinis Chriſti negarent. *[Euchariſt. nomen quam figura, ſignum, ſimilitudo, & exemplar dicitur & explicatur.]* Nam & Paulus quòd Chriſtus à morte ad vitam reſurrexit, noſtri à morte peccati, ad vitam gratiæ reſuſcitationis ſimilitudinem eſſe vult. Nunquid ideò veram fuiſſe mortem, veram Chriſti reſurrectionem negauit? *[Rom. 6.]* Dicit idem Paulus de Chriſto, quòd ſit in ſimilitudinem hominum factus, num ideò non eum verum hominem eſſe dicimus? *[Coloſſ. 1.]* Vocat idem Chriſtum imaginem inuiſibilem Dei, & figuram ſubſtantiæ patris, *[Hebr. 1.]* erit autem quiſquam tam excors, vt propterea Chriſtum Deum inuiſibilem, & eiuſdem eſſe cum patre ſubſtantiæ negare audeat? Itaque mihil impedit, quò minus idem myſterium & ſit veritas, & figura dicatur. Quemadmodum pluribus id verbis Rabanus in ſuo libro, quem de Sacramento Euchariſtiæ inſcripſit, oſtendere conatur. *[Cap. 12.]* Proferunt Auguſtini verba Petrus Lombardus, & frater eius Gratianus, & Algerus: corpus Chriſti & veritas & figura eſt: Veritas, dum corpus Chriſti & ſanguis virtute ſpiritus in verbo ipſius, ex panis viníque ſubſtantia efficitur. Figura verò, quod exterius ſentitur.

Ex quibus Auguſtini verbis apertè videre licet id, quod ipſi quoque ſenſus nobis renunciant, aliud eſſe quod videtur, aliud quod intelligitur. Neque enim quæ videntur ſpecies panis & vini, ſunt ipſum Chriſti corpus: quod ſub illis realiter continetur, ſed rectè dici poſſunt figuræ quædam, ſiue exemplaria Chriſti corporis. Repræſentant enim nobis illud Chriſti corpus exangue, quod in cruce pro nobis pependit: ſimul & ſanguinem, qui fuſus eſt ibidem in remiſſionem peccatorum noſtrorum, quod exangue corpus, & cruor ab illo ſeparatus, nequaquam ſub iſtis ſpeciebus continetur, ſed eſt ibi verus & integer Chriſtus, cum carne, ſanguine, anima, & diuinitate ſua, qualis à Thoma poſt reſurrectionem viſus fuit & palpatus. Repræſentant præterea iſtæ ſpecies myſticum Chriſti corpus, quæ eſt colligatio Chriſtianorum ad inuicem, velut mẽbrorum ſub vno capite. *[In Euchariſtia ſpecies quid repræſentent.]* Vocauit etiam Damaſcenus hæc myſteria exemplaria futurorum, verùm quo ſenſu, ipſe interpretatur, dicens: *[Lib. 4. cap. 14.]* Non quòd non verè exiſtant corpus & ſanguis Chriſti, ſed quòd nunc quidem per ipſa participes reddimur Chriſti diuinitatis, tunc autem videbimus eum ſicuti eſt, facie ad faciem. Hoc & Cyprianus indicat, dicens: Panem angelorum ſub ſacramento manducamus in terris, eundem ſine *[In ſermo. de cœna domini.]*

ſacramento maniſeſtius edemus in cœlis, non miniſterio corporali, ſæpè repetitis actionibus ad eundem reuertentes, ſed conſummato ſacerdotio noſtro, erit & permanebit perpetua & ſtabilis, implens & reficiens nos ſufficientia, qua proferet ſe palam, abſque vllis integumentis, omnibus conſpicabilis, ſummi præſentia ſacerdotis.

Itaque ante quadringentos etiam annos illa fuerunt Auguſtini verba catholicis obiecta, quæ ex libro ſententiarum Proſperi citant ijdem illi, quorum ſuprà meminimus. Sicut ergo cœleſtis panis, qui verè Chriſti caro eſt, ſuo modo vocatur corpus Chriſti, cùm re vera ſit ſacramentum corporis Chriſti, illius videlicet, quod viſibile, palpabile, mortale in cruce poſitum eſt, vocaturque ipſa carnis immolatio, quæ Sacerdotis manibus fit, Chriſti paſſio, mors, crucifixio, non in rei veritate, ſed ſignificante myſterio: Sic ſacramentum fidei, quo baptiſma intelligitur, fides eſt. Vnde idem Beatus Auguſtinus ad Bonifacium: Nónne ſemel immolatus eſt Chriſtus in ſeipſo, & tamen in ſacramento, non ſolùm per omnes Paſchę ſolennitates, ſed omni etiam die pro populo immolatur, nec vtique mentitur, qui interrogatus, eum reſponderit immolari. Si enim Sacramenta quandam ſimilitudinem earum rerum, quarum ſacramenta ſunt, non haberent, omninò ſacramenta non eſſent. Ex hac autem ſimilitudine, pleraque etiam ipſarum rerũ nomina accipiunt. Sicut enim ſecundum quendam modum ſacramentum corporis Chriſti, corpus Chriſti eſt, ſacramentum ſanguinis Chriſti, ſanguis Chriſti eſt, ita ſacramentum fidei, fides eſt. Quod ibi dicit Auguſtinus, ſecundum quendam modum, non excludit præſentiam realem corporis Chriſti, ſed ſingulari modo quodam ibi veritatem adeſſe declarat. Quem alio quodam loco explicat, id eſt, non vt videatur, quia non hoc corpus, inquit, quod videtis comeſturi eſtis, ſed ſpirituali modo, non ſenſibus expoſito, nec illo maniſeſto modo, quomodo in cœlo contemplabimur.

Aug. ad Bonifacium.

Sacramentũ corporis Chriſti Corpus Chriſti eſt.

Fidei ſacramentũ fides eſt.

Sed audiamus, quid ijs olim reſponderit Algerus. Notandum, inquit, eſt, immolationem, quam non rei veritate dixit fieri, ſola ſimilitudine ſacramenti veram immolationem Chriſti repræſentantis mortem, paſſionem, crucifixionem ipſo myſterio ſignificante debere intelligi: ſicque baptiſma quod eſt ſacramentum fidei, non in rei veritate, ſed ſola ſimilitudine fidem dici. Quod verò veram carnem Chriſti ſuo modo corpus Chriſti dixit vocari, cùm re vera ſui ipſius ſacramentum ſit, non ita intelligendum, quaſi non verè dicatur corpus Chriſti, ſed ſuo modo, id eſt, ſibi ſingulariter proprio: quia cum omne corpus ſit viſibile atque palpabile, ſolum corpus Chriſti poſt reſurrectionem mutata natura non ſubſtantia, non eſt corporale, ſed ſpiritale, inuiſibile, vt dictum eſt ſuperius. Quòd verò dixit ad Bonifacium, Auguſt. ſicut ſacramentum corporis Chriſti ſecundum quendam modum corpus Chriſti eſt, ita ſacramentum fidei fides eſt, intelligendum eſt de forma panis & vini, quæ non verè, ſed figuratè & nuncupatiuè dicitur corpus Chriſti. Quia igitur Auguſtinus ad comprobandum, quod ſacramentum fidei, fides diceretur, duas ſimilitudines dedit, vnam actualis ſacramenti, immolationis ſcilicet imaginariæ: alteram verò realis, formæ ſcilicet panis & vini, vt ſicut immolatio imaginaria figuratè vocatur mors, crucifixio Chriſti, & ſicut forma panis & vini figuratè vocatur corpus Chriſti, ſic ſacramentum fidei, ſcilicet baptiſma figuratè vocatur fides: Notandum, quòd in altera harum ſimilitudinum, cœleſtem panem, qui verè Chriſti caro eſt, non communi, ſed ſuo & quaſi proprio modo corpus Chriſti vocari dixit: Quia ſcilicet corpus illud non corporale ſed ſpiritale & diuinum præ omnibus corporibus ſingulariter vidit: In altera autem ſacramentum corporis Chriſti, id eſt, formam panis, abſolutè ſecundùm quendam modum corpus Chriſti dixit, quia communi figura non exiſtentium, quod dicuntur, illud dici corpus Chriſti notauit. Quod autem inuiſibile corpus Chriſti ſacramentum viſibilis corporis Chriſti dixit, intelligibiliter tantùm per exteriorem aliquam actionem, & non ſenſualiter accipiendum eſt. Quomodo enim more cæterorum ſacramentorum viſibilium, id quod videri non poteſt rei viſibilis eſſe poterit ſignum, niſi exterioris alicuius actionis circa ſe imaginem habuerit? Hæc Algerus.

Algerus Lib. 1. de ſacrament. Euchariſt. ca. 18.

Guimundus verò eadem Auguſtini verba adferens: Hoc, inquit, libera facultate intelligere poſſumus dictum eſſe de manna, vel de pane, vel vino Melchiſedech, vel de aliquo veterum ſacrificiorum, quæ ſacramenta corporis & ſanguinis Chriſti fuerunt. Poſſunt enim quodammodo per figuram corporis & ſanguinis Chriſti appellari, ſicut petra vocatur Chriſtus. Et ideò non ſatis attendit homo quid apponat. Nam ſi ex abundantia de ſacramentis quoque altaris noſtri id velimus accipere, fidelis & facilis intelligentia patet. Cùm enim ſacramenta noſtra ſint ſubſtantiuè corpus illud quod eſt filij Dei proprium, ſunt quodammodo per figuram ipſum corpus Chriſti, cuius ſacramenta ſunt, id eſt, Eccleſia. Quod in expoſitione ſuper Ioannem confirmat Auguſtinus his verbis: Hunc itaque cibum & potum ſocietatem vult intelligi corporis & membrorum ſuorum, quod eſt Eccleſia. Huius rei ſacramentum, id eſt, vnitatis corporis & ſanguinis Chriſti alicubi quotidie, alicubi certis interuallis dierum in dominica menſa præparatur, & de dominica menſa ſumitur. Idem in quodam ſermone de ſacramentis. Quia paſſus eſt, inquit, pro nobis, commendauit nobis in iſto ſacramento ſanguinem ſuum & corpus, quod etiam fecit, & nos ipſos: nam & nos ipſius corpus facti ſumus per miſericordiam ipſius, & quod accepimus nos ſumus. Ecce quomodo cibum & potum altaris, dixit eſſe quodammodo ſocietatem corporis, quod eſt Eccleſia: Non quod ipſe cibus & potus ſit ipſa ſocietas, ſed ipſius ſocietatis ſacramentum: Et hoc quod accepimus dixit quodammodo eſſe nos, quia noſtri ſacramentum. Ita ergo corpus Chriſti proprium eſt quodammodo per figuram illud corpus Chriſti, cuius eſt ſacramentũ, quod eſt Eccleſia: Nec mirũ, cùm ipſe Dominus per Prophetã dicit: Indumento iuſtitiæ circundedit me, quaſi ſponſum decoratũ corona, & quaſi ſponſam ornatam monilibus ſuis. Se dicit ſponſum, quia ipſe ſponſus eſt, ſe dicit ſponſam, quia ipſe eſt quodãmodo illud corpus ſuũ, quod eſt Eccleſia, cuius ipſe eſt ſacramentum. Hanc intelligentiã nobis aptiſſimè ſimilitudo ſe-

Guimundus contra Berengarium lib. 2.

quuta commendat. Sicut enim dicimus proprium corpus Domini, alterius ſui corporis, quod eſt Eccleſia, ſacramentum: ſic baptiſmum viſibilem, viſibilis alterius inuiſibilis, ſcilicet baptiſmi cognoſcimus ſacramẽtum. Eſt namq; baptiſmus exterior, aqua viſibilis carnem abluens: eſt baptiſmus interior, fides inuiſibilis animam ſimili modo purificans, teſte beato Apoſtolo, qui ait: Fide mundans corda eorum. Et iterum: Sic & nos ſaluos facit baptiſma, non carnis depoſitio ſordium, ſed conſcientiæ bonæ interrogatio in Deum. Proinde ſatis cõuenienti & ſana fide intelligere poſſumus dixiſſe Auguſtinum, ſicut ſacramentum corporis Chriſti, id eſt, ſicut illud proprium filij Dei corpus, quod eſt ſacramentum corporis Chriſti, quæ eſt Eccleſia, ſecũdum quendam modum corpus Chriſti eſt, illud ſcilicet cuius eſt ſacramentum, id eſt Eccleſiæ: ipſa enim ſponſus: ipſe ſecundum quendam modum & ſponſa: ita ſacramentum fidei, id eſt, exterior baptiſmus pro eo quòd fidei ſignum eſt, ſecundum quendam modum fides eſt. *Actor 15. 1. Pet. 3.*

Ex his patrum ſententiis cuiuis perſpicuum eſſe poteſt, quæ fuerit Eccleſiæ catholicæ per vniuerſum orbem diffuſæ iam inde ab Apoſtolorum temporibus ad hæc vſque noſtra tempora conſtans fides de veritate corporis & ſanguinis Chriſti: Itaq; totis mille & amplius annis inconcuſſa ſtetiſſe videtur Eccleſiæ fides de præſentia Chriſti corporis & Sanguinis in venerabili Euchariſtiæ Sacramẽto. Quod etiam confeſſus eſt ipſe Ioãnes Vicleff, quemadmodum à Thoma Valdenſi citatur. Anſelmus quoq; teſtatur his verbis. Inter omnes inquiens hæreſium diuerſitates, quæ ſingulæ ſuo tempore impugnauerunt petram ſuper Petrum ædificatã, & quæ in ſoliditate ſua permanente petra colliſæ, in illa, vt lutea vaſa, ſunt confractæ: huius quæſtionis nec mentio facta eſt, niſi in Neſtoriana hæreſi ſola. In qua aſſertores eius, in perſona Chriſti diuina ab humanis penitus ſeparantes, Mariam Theotocon, id eſt, Dei genitricem penitus negantes, ſed ſolius hominis matrẽ eſſe affirmantes, cum requirerentur: Corpus quod de menſa Domini ſumimus, cuius eſſe profiterentur? hæretica prauitate vel temeritate ad ſuum errorem detorquebant verba Domini, dicentis: Niſi manducaueritis carnem filij hominis. Et ex his verbis aſtruere conabãtur, quod ibi ſumimus, carnem eſſe tantum filij hominis, ne ſi illud corpus Domini eſſe confiterentur, contra ſe loquerentur, conſentientes in Chriſto Deo & homine eſſe vnitatem perſonæ. Hæc Anſelmus. Theodoretus autem, quo tempore uixit Ignatius, hæreticos fuiſſe ſcribit, qui non confitebantur Euchariſtiam eſſe carnem ſaluatoris, quę paſſa eſt pro nobis. Cæterum ante ſeptingentos plus minus annos dubitari nonnihil ea de re cœptum eſt. Quam etiam ob cauſam à Carolo Caluo Rege iuſſus presbyter quidam Bertramus librum ſcripſit, in quo quale corpus in Euchariſtia cõtineretur, explicare conatus eſt: atq; ita perplexè materiã hanc tractauit, vt quid ſenſerit intelligi vix queat: ac magis in eorum ſententiam propendere, ſit viſus, qui præſentiam Chriſti corporis in hoc Sacramento negant. Nil tamen is egit ea de re pertinaciter. Quin ſuam inſcitiam propemodum confeſſus libellum ſuum his verbis clauſit: ſi hæc minus placuerint, id noſtræ deputetur inſipientiæ, quę quod optauit, minus efficaciter valuit explicare. Pertinacior autem paulò fuit in ea ſententia Ioannes Scotus Monachus Benedictinus æqualis Bertrami. Cuius librum ea de re ſcriptum nobis videre non contigit. Verùm adeò nõ fuit hęc illius opinio recepta, vt cùm eam in auditorio publicè defendere conaretur, graphijs diſcipulorum prius ex cæcatus, deinde confixus, iuſtam impiæ ſuæ doctrinæ mercedem acceperit. Quoniam autem vixit eodem illo ſeculo Paſchaſius, librum & ipſe ſcripſit de corpore & ſanguine Domini in Sacramẽto Euchariſtiæ, quo quæ minus Catholicè dicta fuerant à Bertramo & Scoto, confutauit. *De Sacramen. corporis Chriſti c. 1. Cap. 16. de ſacr.* *Dialog. 3.* *Bertramus.* *Ioan. Scotus.* *Paſchaſius de Eucharistia ſcripſ.*

Ex huius autem Scoti libris hæreſim ſuam hauſiſſe Berengarium narrat Lanfrancus, primus vt ille fuiſſe videatur, qui manifeſtè Chriſto aduerſari non dubitaret dicenti: Hoc eſt corpus meum: ac figuram, ſignificationemq; corporis eſſe affirmaret. Quam etiam ob cauſam à Leone Nono Pontifice Romæ Concilio cõgregato, communione ſanctæ Eccleſiæ fuit priuatus. Quoniam autem id abſente Berengario factum erat, & adfuturus propediem ſperabatur: eodem anno. Vercellenſe Concilium fuit indictum. Ad quod ipſe quidem non venit, duo tamen Clerici, qui ſe legatos eius dixêre, præſtò fuerunt. Qui cùm defendere Berengarium, & eius errorem tueri vellent, primo ſtatim congreſſu victi ſunt. Itaq; poſt exactam de veritate Chriſti corporis & ſanguinis in Euchariſtia diſquiſitionem, Berengarius perpetuo anathemate, niſi reſipiſceret, ab eodem Pontifice damnatus eſt. Mortuo verò Leone, cum nondum prorſus malum eſſet ſopitum, Victor ſecundus Papa Concilium Turonis congregauit, in quo tum præſidebat illius nomine Hildebrandus, qui poſtea Papa factus, Gregorius ſeptimus fuit appellatus. Coram hoc Berengarius panem & vinum in Sacrificio Domini non vmbraticè, ſed verè Chriſti carnem & ſanguinem fieri, dato propria manu Sacramento cõfirmauit. Sed accidit illi, quod eſt in prouerbio: Canis ad ſuum vomitum reuerſus eſt: & ſus lota in volutabro cœni. Quapropter mortuo Victore, Nicolaus ſecundus Romę Concilium iterum celebrauit, vbi rationibus apertiſſimis conuictus Berengarius, coram Pontifice & vniuerſa ſynodo centum tredecim Epiſcoporum errorem ſuum anathematizauit, & confeſſionem bonam (libet enim Guimundi verbis vti) quam Turonis fecerat, præbito identidem proprię manus Sacramento, librisq; ſuis in medio Concilio vulcano traditis, renouauit illis verbis, quæ in decretorum & ſentẽtiarum libris videre licet. Mortuo uerò Nicolao, tertiò in eundem errorem recidit. Quamobrem denuò Romam accerſitus eſt, anno milleſimo ſeptuageſimo nono, menſe Februarij. Põtificatus Gregorij ſeptimi anno ſexto, vbi cùm ipſius cauſa toto biduo diligenter examinata fuiſſet, errorem ſuum tertio die confeſſus, coram vniuerſo Concilio, tertiò palinodiam cecinit, & abiurata hæreſi, ueniam nihilominus impetrauit. Nec ex eo tempore fuiſſe relapſus legitur. Quin illud potius de eo ſcribit ęqualis eius Guilhelmus Bibliothecarius Malmesberienſis, quòd cùm in Epiphaniarum die mortem inſtare ſibi videret, producto gemitu, recordatus quot miſeros quondam adoleſcens, primo erroris calore, ſecta infecerit. Hodie, inquit, in die apparitionis ſuæ apparebit mihi Dominus meus Ieſus Chriſtus: propter pœnitentiam, ut ſpero, ad gloriam: vel propter alios, vti timeo, ad pœnam. Sic ille non mediocrem *Berengarij hæreſis unde.* *De Conſ. diſt. 2. cap. ergo.* *Berengarius errorem renouauit. & abiurauit, & Chriſti carnem eſſe & ſanguinem in ſacrificio domini fieri, ſacramento cõfirmauit.* *Berengarius tertio hæreſim reuocauit.* *Berengarius de ſua multorumq; ſeductione dolebat moriturus.* *Guilhel. lib. 3. ca. 18 & 51. de geſtis Anglorum.*

dolorem oſtendit, quòd multos mortalium in hunc tam impium errorem adduxiſſet. Oppugnauerunt autem Berengarium ſtrenuè, Lantfrancus & Anſelmus Cantuarienſis: Guimundus Auerſanus: Fulbertus Carnotenſis: Hugo Lingonienſis: Adelmanus Brixienſis, Epiſcopi. Hildebertus Archiepiſcopus Turonenſis, & Algerus monachus Cluniacenſis. Primus igitur hęreſis huius auctor Berengarius fuiſſe videtur, cum ante illum nemo tam apertè dogma eccleſię de Euchariſtia oppugnauerit, quem tamē illius ex animo pœnituiſſe, non obſcuris coniecturis colligere licet. Itaque cùm, ipſo palinodiam canente, fuiſſet extincta, nondum anni centum interceſſerant, cùm per Petrum à Brugis fuit renouata. De quo ſcribit Petrus Cluniacenſis, quòd Zelus fidelium apud ſanctum Aegidium, flammas dominicę crucis ab eo ſuccenſas eum concremando vltus eſt: atque ita impius ille de igne ad ignem: de tranſeunte ad ęternum tranſitum fecit, hęrede nequitię ſuę relicto quodam Henrico. Vtriuſque autem impia dogmata non diſsimilia his, quę nunc ſparguntur, grauiter admodum, idem Petrus Cluniacenſis in eadem illa Epiſtola confutat. Et ab hoc Petro à Brugis atque Henrico uidentur originem traxiſſe Valdenſes, quos etiam Pauperes de Lugduno ſiue Picardos vocant cùm ſub illud ipſum tempus hęc ſecta exorta fuiſſe credatur. Vixit autem ſub idem tempus Petrus Abelhardus quoque: Cui & ipſi Bernardus impingit, quòd de Sacramento altaris parum rectè ſenſerit. Extant apud Orthonē Friſégenſem Epiſtolę quędam Innocentij duę, quibus hęreſim eius damnat. Idem à Lucio quoq; ſecundo factum ſcribit Platina. Verùm & hic ſuos errores omnes recantauit, ac pœnitentiam acturus, vltrò ſibi Cluniacum elegit, vbi reliquum uitæ ſuæ tempus degeret, ac ſeculi curis omnibus relictis, Deo ſoli contemplando uacaret, aſſentiente coniuge ſua, quę & ipſa monaſterium uirginum ingreſſa, facta fuit Abbatiſſa. Ad quē extat Epiſtola Petri Cluniacenſis, qua miris laudibus Petri huius Abelhardi ſanctimoniā extollit.

Petrus à Brugis. Epiſt. 1.

Henricus.

Valdenſes ſeu Picardi.

In uita Bernardi lib. 3. cap. 5.

Lib. 1 cap. 2. Frideric.

Sub idem tempus fuiſſe nonnulli uolunt Almericum quoque, qui docuerit non aliter eſſe Chriſti corpus in Euchariſtia, quàm in alio quopiam pane, ſed inter errores eius ab Innocentio tertio in Concilio Lateranenſi damnatos hic non reperitur.

Lib. 5 Epiſt. 20.

Quod autem in Oriente quoque ſecta Sacramentariorum aliquando floruerit, non ita facilè reperiri poſſe putamus. Quamuis in ſecunda Nicęna Sinodo cuiuſdam erroris circa ſacramentum Euchariſtię Iconomachos arguere videtur Epiphanius.

Epiph. act. 6.

Ducentis plus minus poſt Berengarium annis, hiſtoriam quandam ſcripſit Nicœtas, in qua narrat, quòd cum dogma de diuinis myſterijs vulgatum fuiſſet, in contrarias factiones Chriſtianos diuiſerit. Palàm igitur, inquit, in foro & in triuijs, ab vnoquoque res ueneratione & ſilentio dignę, in contemptum adducebātur. Nam poſt Georgium Xiphilinum, qui ſeptem annis Eccleſiam gubernauit, Ioannes Camaterus Patriarchalem ſedem ſuſcepit, quem cùm oportuiſſet, quod Xiphilini tempore dogma pullulare cœperat, radicitus extirpare, & ſubijcere quidem anathemati, qui fuit auctor illius pſeudomonachum Siciditam tanquam hæreſiarcham, & noua introducentem dogmata, & alijs ipſius exemplo ſilentium imponere, vt myſterium rurſus eſſet myſterium: nihil tale fecit. Verùm diſſerendi quadam arte, & demonſtrationibus vſus eſt, quibus adduci poſſent ad conſentiendum contradicentes: in his, quę humani ingenij captū excederent, nec vllius artificij indigerent: quin & catecheticas quaſdam orationes compoſuit, quibus ieiuniorum dies inſtare nūciaret, vt ad ſpirituale certamen ſeſe inſtruerent: ac ex parte dogmatis huius meminit, vnde ortum habuerit, & quę ſibi de illo viderentur. Quę verò dicerent qui contrà ſentiunt, ſilentio prætcriit: puto propterea, quod eſſet refutationem veritus. Cumque in dogma tractandum incubuiſſet: ea obiiciebat tāquam à contraria ſentientibus dicta, quę neque norant, neque cogitarant unquam. Nam cùm in quęſtionem vocaretur, vtrum quod percipitur à nobis, ſanctum Chriſti corpus incorruptibile ſit, quale fuit poſt paſsionem, & reſurrectionem, an corruptibile: quale fuit ante paſſionem. Orthodoxi quidem dicebant incorruptibile, cùm diuinorum myſteriorum perceptio, confeſſio quædam ſit & recordatio, quemadmodum pro nobis mortuus ſit & reſurrexit dominus, ſicut magnus ille Cyrillus in Theologia tradit: & quòd ſi quis particulam acceperit, totum eum Chriſtum acceperit, quem Thomas palpauit: & quòd manducat eum qualis fuit poſt reſurrectionem: ut Ioannes Chriſoſtomus affirmat ijs verbis: O rem admirandam, qui ſedet ad dexteram patris, in manibus noſtrûm peccatorum inuenitur. Et iterum: Floruit in lege, adoleuit in prophetis, maturuit in cruce, manducatur poſt reſurrectionem. Et paulò pòſt: nihil aliud id eſt quod percipitur, quàm illud corpus, quod morte ſuperata, uitæ noſtræ fuit exordium. Vt enim modicum fermentum, ſicut ait Apoſtolus, totam maſſam ſibi reddit ſimilem, ſic immortale factum Dei corpus, cùm in corpore noſtro fuerit, totum id in ſe commutat & transfert. Illa quoque producta fuerunt Eccleſiæ luminaris Eutichij: totum igitur ſacroſanctum Chriſti corpus & ſanguinē accipit homo, etiamſi particulam aliquam acceperit. Diſtribuitur enim indiuiſibiliter inter omnes propter inmixtionem. Quemadmodum ſigillum vnum, omnes imagines ſuas & formas omni materiæ, cui imprimitur, impartit, & nihilominus manet unum poſt factam communicationem: non imminutum nec mutatum, propter ea, in quibus expreſſum eſt, etiam ſi numero plura ſint. Itidem, quemadmodum vna vox ab vno aliquo prolata, & in aëre diffuſa, & in eo qui protulit eam, tota manet, & per aërem diffuſa tota ad aures omnium perfertur, nemine auditorum plus aut minus percipiente: verùm tota eſt indiuiſibilis & integra apud omnes, quamuis ij, qui audiunt decem millium numerum ſuperent: cùm tamen & ipſa ſit corpus. Nihil enim aliud eſt vox, quàm ictus aër. Nullus itaque dubitet, poſt myſticum ſacrificium & ſanctam reſurrectionem, incorruptibile & immortale ſanctum & viuificum corpus & ſanguinem Domini, quod exemplaribus per Sacerdotes imprimitur, non minus, quàm præ dicta exempla, ſuas vires integras conſeruare, & totum in totis inueniri. Ponit poſteà Nicœtas diuerſam hæreticorum opinionem, quam adſcribere longum eſſet. Meminit etiam huius diſputationis Euſtachius, uitam Eutichij Conſtantinopolitani Patriarchæ deſcribens, quæ eſt in 7. tomo Lippomani.

Nicœtas Lib. 3. de rebus geſtis Alexij Angeli.

Corpus Chriſti totum, quomodo ſimul multi ſumant, declaratur.

Ex quo colligère licet, quòd etiam illo tempore fuerit de hoc ſacramento non leuis diſceptatio. Quę tamen citò fuit ſopita. Nondum autem interceſſerunt anni ducenti, cùm ſicut Berengarius in Gallia, ſic extitit in Anglia Ioannes Vicleff, qui cùm de venerabili Euchariſtię Sacramento non diuerſum à Berengario ſentiret, quoniam tamen, quàm fuiſſet error illius omnibus deteſtabilis, non ignorabat, minimè fuit auſus id præ ſe ferre. ſed ſicut narrat de eo Thomas Valdenſis, qui pluribus voluminibus impios eius errores cõfutauit, ſe nobiſcum eſſe ſimulabat, cùm non eſſet, volens videri Catholicus, & ęmulus ſcripturarum in vultu, plenus Berengarius in fructu, damnat eum, inquit, in verbis, honorat & ſalutat in ſententijs. Præter hos vix fuit alius quiſquam, qui palàm hoc tam impium dogma pertinaciter tueri conaretur. Oriens pręſertim, intactus ab hac peſte fuiſſe videtur: cùm præter Neſtorium, de quo ſuprà meminimus ex Anſelmo, nemo ſecùs de Sacramento hoc ſenſiſſe credatur. Porrò Berengarij ſeculo Galliam ſolam & eam non totam, lues hæc fuit peruagata, nuſquam extra fines Galliæ progreſſa. Similiter & Vicleffi doctrina, trecentis plus minus annis poſt, non ferè ſpargebatur, niſi in certis quibuſdam Angliæ locis. *Lib. 2. de ſacra. cap. 23.*

Cęterùm hoc infelici æuo noſtro, poſteaquàm non infeliciter audacia ſua Luthero ceſſit, & eius verbum apud multos, tanquam Dei verbum adorari cœpit. Andreas Caroloſtadius, qui Lutheri fidus Achates initio fuerat, ſuum & ipſe nomen ad poſteros illuſtre tranſmittere cupiens, Berengarij veterem hæreſim renouauit, ac primus ętate noſtra ſectæ Sacramentariæ fuit auctor. Cuius ingenium non diſſimile Berengarij fuiſſe narratur. Nam ſicut Berengarius fuiſſe ſcribitur ſtupidus & arrogans, ac leuiſſimis moribus præditus, non aliter à Melanchtone depingitur Carolſtadius. Sic enim de eo loquitur, vbi agit de cauſa Sacramentaria. Carolſtadius primus excitauit hunc tumultum, homo ferus, ſine ingenio, ſine doctrina, ſine ſenſu communi, quem nullum vnquam humanitatis officium aut intelligere, aut facere animaduertimus, tantũ abeſt, vt in eo manifeſtatio aliqua Spiritus ſancti animaduerſa ſit. Addit autem & hoc alio quodam loco. Quòd ſicut Lutherus Papæ, ſic ille viciſſim odio Lutheri non aliqua pietatis opinione, controuerſiam hanc de cœna Domini mouerit. Ab his itaque Ducibus Sacramentariorum hæreſis eſt profecta, Berengario & Carolſtadio, qui ſtupidiſſimi fuiſſe feruntur. Carolſtadium porrò, quandoquidem impunè quiduis audendi cuiq; licentia fuit permiſſa, ſequuti ſunt Zuinglius, Oecolampadius, Caluinus, per quos tam longè, tamque latè hæreſis hæc ſpurciſſima propagata nunc eſt, vt Lutherana iam extincta propemodum eſſe videatur. Qua de re gloriantur etiam Sacramentarij, quorum vnus libellum edidit, cuius hæc eſt inſcriptio. Victoria veritatis & ruina Papatus Saxonici. Conſtat autem, etiam ipſi Luthero, ſectam hanc tantæ ſemper abominationi fuiſſe, nihil vt ſit viſus magis execrari. Itaque propagatores illius vocat Sathanę miniſtros, mendaces, imò mendacium ipſum. Et monet omnes, ut haud aliter ſibi caueant à Zuinglio, quàm à Sathanæ veneno. Scribit & hoc in quodam libro ſuo nunquam ſe legiſſe turpiorem hæreſim, quæ ſtatim initio tot inter ſe capita, tot ſectas habuerit, etiamſi in principali cauſa, vt potè in perſequendo Chriſtum vnanimes exiſtant. Huius igitur exemplo, qui ſunt hodie veri Lutherani, ſectam hanc ſic execrantur, ut aqua & igni illis interdicant, nec in ſuis terris Zuingliano, aut Caluiniano cuiquam receptum impunè dari permittant. Quis autem vnquam futurum initio putaſſet, quæ ſecta non Catholicis magis, quàm ipſis etiam hæreticis tam eſt deteſtabilis, eam intra paucos annos tam longè tamque latè propagatam iri? ſed verum eſt, quod ſcribit ille, quamuis ethnicus: ἑνὸς ἀτόπου δοθέντος, τ' ἄλλα συμβαίνουσι. Licere ſibi voluit Lutherus, in pluribus Eccleſiaſticę doctrinę capitibus, Eccleſię iudicio, ſuum iudicium anteponere, veteres ritus & cæremonias abolere, nouos inſtituere, ſacramentorum numerum imminuere, Sacerdotium & ſacrificium abrogare, atque ita Deum in ordinem quodammodo cogere, cui ſoli propriè debita ſeruitus eſt ſacrificium. Plus aliquid permitti ſibi voluerunt Zuinglius & Caluinus, & quę duo Lutherus reliqua fecerat Sacramenta, reiecerunt. Quin & Chriſtum ipſum ex Euchariſtia ſuſtulerunt, neque mendacij veritatem arguere veriti ſunt, de veritate, deque pręſentia ſui corporis dicentem. Hoc eſt corpus meum. Quo magis autem blaſphemam hanc ſuam opinionem confirmare queant, negant Chriſtum in natiuitate ſua tranſiuiſſe per clauſum virginis vterum: negant, cùm à mortuis reſurgeret, clauſo monumento exiuiſſe, negant à reſurrectione per oſtia clauſa ad diſcipulos intraſſe. *Andr. Carolſtadius Sacramentariam hæreſim renouauit.* *In epiſt. ad Fredericum Myconiũ.* *Sacramentariam hæreſim Lutherus & Lutherani abominantur.* *In epiſt. ad Albertũ Marchionẽ in Pruſſia Ducem.* *In confeſſione de cœna domini contra Zuingliũ, & Calui. et alios.* *Ariſt. lib. 2. Phyſicorum.* *Sacramentaria hæreſis propagatio, & blaſphemia.*

Quorſum autem rem ad extremum euaſuram putamus? Quòd ſi non eſt verum, quod ipſa dixit veritas, accepto pane & vino, Hoc eſt corpus meum, hic eſt ſanguis meus, iuxta receptum tot ſeculis in Eccleſia ſenſum, quid impediet, quò minus eadem hac ratione verum eſſe negetur, iuxta ſenſum eiuſdem Eccleſiæ tot ſeculis approbatum, quod veritatis dixit diſcipulus, Verbum caro factum eſt? Si nihil, niſi quod rationi conſentaneum eſt, credere nos oportet, certè non minus abhorret à ratione, neque minus cum ea pugnat, eum, qui natura Deus eſt, carnem noſtram indutum, tot & tantis calamitatibus ſubiectum, tot probris affectum, tot ſupplicijs excruciatum, mortem ad extremum, & quidem nõ magis acerbam, quàm ignominioſam crucis mortem oppetiuiſſe: quàm quòd idem Deus, panem in corpus, & vinum in ſanguinem ſuum conuerterit. An autem deſunt hoc infœlici noſtro ſeculo, qui ſicut illud, Hoc eſt corpus meum, ſic & hoc negare nõ dubitent, Verbum caro factum eſt? Et fertur quidam, cùm opinionem ſuam confirmare conaretur, non eſſe præſens in Euchariſtię ſacramento Chriſti corpus: hanc rationem produxiſſe, quòd nullam de virgine carnem Chriſtus vnquam ſumpſerit, ſed haud aliter, atque Sol pertranſit per aquam, nec humoris ex ea quicquam contrahit, ſic illum per vterum virginis tranſiuiſſe.

Quis autem pius non obturauerit aures ſuas ad has tantas blaſphæmias? Quis cum illo ſancto viro non exclamauerit, Bone Deus, in quæ tempora me ſeruaſti? Sed quod ſuo tempore dixit Baſilius, reſolutam eſſe quamuis blaſphemam linguam, id hac ætate noſtra, non minus verè dici poteſt. Nulla eſt enim tanta blaſphemia, quam vel eorum lingue proferre non audeant, qui dum Eccleſię iudicio ſuum iudicium

anteponunt,

anteponunt, contra ſenſum & conſenſum illius venire nihil dubitant: vel eorum aures ferre non poſſint, qui magiſtros hos ſequuti ſemel ab Eccleſia Dei voluntarij ſe præciderunt. Huc demùm redacta res eſt, poſteaquam ſibi quiſque licere voluit, quamlibet occulta fidei myſteria pertractare, ac ore in cœlum poſito, ſecreta cœleſtia ſic rimari, nihil vt ſuo non tribuat, nihil Eccleſiæ iudicio non deroget. Non poteſt hac vna re quicquam eſſe pernicioſius. Si quidem homini Chriſtiano credendum eſt, non diſputandum, non diſcutiendum, non quærendum, quomodo. Iuſtus ex fide viuit, dicit ſcriptura, non ex argumentis, aut rationibus. Cœleſtibus myſterijs fidem adhibendo, fit, vt ad fidei præmia perueniamus, ſicut ſcriptum eſt: Credite & intelligetis. Fide autem omiſſa in ratione comprehendendis ijs, quæ ſenſum omnem & intellectum humanum ſuperant, fruſtrà laboramus. Hoc eſt quod Sapiens nos admonet: Altiora te ne quæſiueris, & fortiora te ne ſcrutatus fueris: ſed quæ tibi præcepit Deus, ea cogita ſemper, & in pluribus operibus eius ne fueris curioſus. Non eſt enim tibi neceſſarium ea, quæ ſunt abſcondita, videre oculis tuis. Scrutator maieſtatis opprimetur à gloria. Præclarè dictum eſt ab Euſebio Emiſſeno. Non cogites, nec intra te dicas: quomodo, aut quo ordine hoc fieri potuit? Diuina opera non diſcutienda ſunt, ſed credenda. Non te confundat, nec trepidum faciat rerum nouitas. Sed ſufficiat tibi omnipotẽs auctoritas, ſed ſit pro luce rationis omnipotentia conditoris: Non cauſeris, ſi non ſubiaceat ſenſui tuo ordinationum cœleſtium magnitudo: excedit diuini opificij dignitas humanæ mentis anguſtias. Quid ſibi ſpeciale, quid proprium reſeruaret incomprehenſibilis illa maieſtas, ſi ſemper comprehendere poſſit ſapientia hominum altitudines cœleſtium ſecretorum? Quiſquis ergo ille es, qui obſcurorum profunda, non fide, ſed curioſitate rimaris, hoc potius inſinua cordi tuo, vt diuinas diſpenſationes, quantò difficilius inueſtigare uideris, tanto feruentius admireris. Quid haberent ſuperna pretioſum, ſi noſtræ familiariter ſcientiæ ſubiacerent? Et ideò quantò minus capis operis intellectum, tantò magis diſpenſatoris mirare conſilium. Et iterum: Ne dicas, illud poſſibile eſt, illud fieri non poteſt, quia qui te magna credere iuſſit, omnipotens eſt. Diuinis rebus admiratio adhibenda eſt, non credulitas abneganda. In omnipotentem te credere confirmas, ſed ſi de factis eius dubitas, imbecillitatem omnipotentis accuſas.

Abac. 2. Eſai 7. Eccle. 3.

De Symbolo. Hom. 1.

Opera diuina credenda, ſed non diſcutienda.

Hom. proximè ſequente.

Hæc de veritate corporis & ſanguinis Chriſti in ſacramento Euchariſtiæ dicta ſufficiant.

De Materia huius Sacramenti.

CAP. XL.

Eucha. materia.

Materia huius Sacramenti panis eſt, & vinum aqua mixtũ. Neque enim aliter aliud conficere licet, cùm ita ſit inſtitutũ à Chriſto, cuius inſtitutionem ab homine violari fas non eſt. Quã etiam ita firmiter obſeruauit ſemper, & obſeruat etiamnum Eccleſia Dei, nunquam vt ab ea ſibi diſcendendum eſſe putauerit. Quamobrem nec licuit per eam aliquando, nec licebit cuiquam aliter aut conſecrare, aut poſt conſecrationem offerre, aut oblatione facta ſumere: nihil vt ſit, quod arguere quiſquam Eccleſiã inſtitutionis Chriſti uiolatæ iurè poſſit.

Satanæ fraudes in decipiendis fidelibus. Cant. 6.

Verum hìc videre licet miram ſerpentis calliditatem: qui cùm intelligat inuictam eſſe rem concordiã ſimul innctam, omnia facit vt illam rumpat, vt vnitatem ſcindat, vt coniunctos diuidat ac ſeparet, quòd non taliter ſuis inſidijs eos oportunos fore perſpicit. Nam caſtrorum hanc aciem ordinatam perrumpere nulla ratione poteſt: ſed qui deſeruerint ordines, in his debellandis nihil eſt ei negocij. Huc ergo vt adducat homines, quo ſegregent ſemetipſos, nihil curæ, diligentiæ, ac laboris prætermittit. Quamobrem non ſtatim ordiṫur ab eo, quod ſolùm habet maximè propoſitum, vt Chriſtum tollat ex Euchariſtiæ ſacramento, vt corporis eius & ſanguinis veritatem negare doceat, neque enim non intelligit verſipellis iſta beſtia, quòd hac ratione facilè deterreret omnes. Quamobrem captat initio beneuolentiam, cùm ſit in artis Rethoricæ præceptis diligenter exercitatus: fingit ſe Chriſti cauſam agere, illius iniuriam dolere: queritur huc audaciæ progreſſos homines, vt illius inſtitutioni derogare, vt contra illam plebi calicem adimere veriti non ſint: Eſſe diſerta Chriſti verba, Bibite ex hoc omnes: contra hæc ventum eſſe, cùm populo calix eſt ſubtractus. Nõ eſſe ferendam tyrannidem hanc Pontificum, qui tantùm ſibi licere volunt, vt Chriſti etiam inſtitutionem uiolent. Vides lupum, à quo vt caueremus, monuit Chriſtus, veſtimentis ouium indutum? vides Satanam in angelum lucis transfiguratum? Dolet ſcilicet iniuriam Chriſti, qui ſtudium ſuum omne in hac vna re conſumit, vt Chriſtum tollat non ex hoc modò ſacramento, verùm ex omni etiam hominum memoria. Quid nos ad hæc? Vellera, quibus obuoluit ſe lupus, hoc eſt, è lege Dei prolatam ſententiam, libenter amplectimur: grata nobis eſt lanarum hæc mollities, verùm intereà cauendum nobis eſt ab aculeis dentium lupi ferocis. Diximus hac de re non pauca, cùm de eccleſia ſermo nobis eſſet. Quoniam verò temporum horum peruerſitas hoc imprimis poſtulare videtur, inculcandum eſt etiam diligentius.

Mat. 26.

Hæretici lupi dæmoniaci. 2. Cor. 11.

Hæretici ſcripturam & verbũ dei prætexunt ſuis dogmatibus. Ioan 10. 2. Cor. 11.

Libet autem hic aſcribere grauiſſimi, doctiſſimiq; viri, cui perpetuum fuit cum hæreticis certamen, ſententiam. Memento, inquit, neminem hæreticorum eſſe, qui ſe nunc non ſecundum ſcripturas prædicare ea, quæ blaſphemat, mentiatur. Hinc enim Marcion, verbum Dei cùm legit, neſcit: hinc Photinus hominem Ieſum Chriſtum cùm loquitur, ignorat: hinc & Sabellius, dum: Quòd ergo & pater vnum ſumus, non intelligit, ſine Deo patre, & ſine Deo filio eſt: hinc & Montanus per inſanas fœminas ſuas Paracletum alium defendit: hinc & Manichæus & Marcion legem odit, quia litera occidit, & mundi princeps diabolus eſt. Omnes ſcripturas ſine ſenſu loquuntur, & fidẽ ſine fide prætendunt. Scripturæ enim non in legendo ſunt, ſed in intelligendo: non in præuaricatione ſunt, ſed in charitate. Ex his Hilarij verbis illud diſcimus, ut non ſtatim

Scriptura non in legendo, ſed in intelligendo ſunt.

quic-

quicquid verbum eſſe Dei prætenditur, id verbum eſſe Dei credamus. Non enim quod ſcriptum in libris
Canonicis reperitur, ſed quod ſanè in illis intellectum eſt, hoc verbum Dei cenſendum eſt. Diximus de Ar-
rio, quòd ſcripturam protulit, Pater maior eſt me: Sed quo ſenſu ille protulit, non erat Verbum Dei. Neque *Ioan.14.*
verò ſolus id Arrius. Omnes propemodum hæretici ſcripturarum teſtimoniis ad errores ſuos confirman-
dos vſi ſunt. Nulla enim eſt ad fallendum via facilior, quàm ſi vbi nefarij erroris ſubinducitur fraudulentia,
ibi diuinorum verborum prętendatur auctoritas. Quomodo ſolent qui mortiferos herbarum temperant *Ex Euſeb. Emiſ. hom.3. de Epiph.*
ſuccos, in condito, aut in aliquo mellito poculo, neſcientibus propinare, quod guſtus mentita ſuauitate cō *Hæretici comparantur pharma-*
ponunt, uirus amaritudinis obſcurant fraude dulcedinis. Prouocat prius odor poculi, ſed præfocat infuſus *copolis.*
ſapor in venis: mel eſt quod aſcendit in labia, fel eſt, quod deſcendit in viſcera: ſic iſti ſub ſpecioſo ſcriptu-
ræ & Euangelij titulo, ſuum legentibus uirus, & fel propinãt. Mel eſt, quod aſcendit in labia ſcripturæ &
Euangelij nomen: Fel & virus piſtilens eſt, quod in viſcera deſcendit ſcripturæ prauus intellectus.

Scripturá proferebat Nouatus. Impoſſibile eſt eos, qui ſemel ſunt illuminati, guſtauerunt etiam donum *Hebr.6.*
cœleſte, & participes facti ſunt Spiritus ſancti, & prolapſi ſunt, rurſus renouari ad pœnitentiam: Si hoc ſen
ſu protuliſſet, negari vt diceret per hæc verba ſecundum baptiſmum, quod, ſicut ab Ambroſio, & Auguſti- *Amb. lib.2. de pœnitent.c.2.*
no animaduerſum eſt, ipſum etiam renouationis verbum ſatis indicat, quæ in baptiſmi, non in pœnitentiæ *Aug. in epiſt. ad*
Sacramento confertur. Dei verbum erat, nequè fas eſſet cuiquam homini Chriſtiano contradicere. Quo- *Rom.*
niam verò non ſecundum baptiſmum per hæc verba, ſed lapſis negari pœnitentiam intelligi voluit, tuũ hoc
verbum erat ò Satana per Nouatum loquentis, non erat Dei verbum. Nunquàm enim, quod dictante ſcri-
pſit hæc Apoſtolus, Spiritus ſanctus, qui ſumma bonitas eſt, qui ſpem in nobis erigit, hoc ſenſu verba hæc
accipi voluit, vt omnem veniæ ſpem præcideret, ſi poſt baptiſmum in peccatum prolapſi eſſemus.

Profertur & nunc ſcriptura. Qui crediderit, & baptizatus fuerit, ſaluus erit. Euntes docete omnes gẽtes, *Marc ult. Mat. ult.*
baptizantes eos, &c. Si hoc ſenſu profertur, vt quicunque rationis compos eſt, cùm ad baptiſmum acceſſe-
rit, fidem adferat, ſine qua impoſſibile eſt placere Deo, quam niſi attulerit, ſalutem conſequuturus non ſit, *Heb.11.*
Dei verbum eſt omni ueneratione amplectendum. Sin autem per hęc uerbã paruulos à baptiſmi Sacramen *Baptiſmus paruulorum.*
to velis excluſos, quod ij fidem nõ habent, quę eſt ex auditu: ſuum eſt hoc verbum Satana, qui ſaluti morta
lium inuides, & quibus potes modis etiam impedire conaris, non eſt verbum Dei. Nam qui vult omnes ho *1.Tim 2.*
mines ſaluos fieri, qui guſtauit mortem pro omnibus, qui ſanguinem ſuum ęquè pro paruulis fudit atque *Heb.2.*
pro adultis, nunquàm eos excluſos à regno ſuo voluit, ad quod extra baptiſmũ aut baptiſmi votum aditus *Paruulis baptizãdi ex ſcriptura.*
mortalium patet nulli: cùm præſertim etiam in terris verſatus, teſtatam omnibus voluntatem ea de re ſuã *Matth 16.*
fecerit, dicens: Sinite paruulos venire ad me. Et niſi conuerſi fueritis, & efficiamini ſicut paruuli, non intra *Matth 18. Vide lib. Clem*
bitis in regnum cœlorum. Quamuis illi ſuam fidem propriam ad baptiſmum non afferant, ſufficere tamen *Hom. lib.6. c.15.*
illis voluit benignus & miſericors Dominus Eccleſię fidem, in qua, cùm baptizantur (quoniam fidei ſacra- *Conſt. Apoſtolic.*
mentum baptiſmus eſt) habitum in eo fidei conſequuntur, & iam deinceps fideles vocantur & ſunt: vt ſi eo
ipſo momento, quo baptizati ſunt, deceſſerint, in fide & confeſſione Chriſti nominis deceſſiſſe credantur.
Nam etſi propter defectum rationis actu fidem adhuc exercere non poſſunt, ſi tamen vita ſuppeditauerit,
cùm ad vſum rationis peruenerint, exercebunt.

Profertur ab alijs quoq; ſcriptura. Non in manu facta ſancta Ieſus introiuit exemplaria verorum: ſed in *Hebr.9.*
ipſum cœlum, vt appareat nunc vultui Dei pro nobis. Neque vt ſæpè offerat ſemetipſum, quemadmodum
Pontifex intrat in ſancta per ſingulos annos, in ſanguine alieno (alioqui oportebat eum frequenter pati ab
origine mundi.) Nunc autem ſemel in conſummatione ſeculorum ad deſtitutionem peccati per hoſtiam
ſuam apparuit. Et quẽadmodum ſtatutum eſt hominibus ſemel mori, poſt hoc autem iudicium: ſic & Chri-
ſtus ſemel oblatus eſt ad multorum exhaurienda peccata. Et iterum: Hic autem vnam pro peccatis offerens *Heb.10.*
hoſtiam, in ſempiternum ſedet in dextera Dei: de cætero expectans, donec ponantur inimici eius ſcabellum
pedum eius. Vna enim oblatione conſumauit in ſempiternum ſanctificatos. Si quæ ſcripta ſunt ab Apoſto- *Sacrificium miſſæ à Paulo non*
lo ſic accipiantur, vt viſibiliter & ſenſibiliter ſemel tantum Chriſti corpus in ara crucis oblatum fuiſſe dica *tollitur.*
tur, eo genere oblationis, quo inſpectãte populo uniuerſo mortem pro nobis oppetere dignatus eſt, quodq;
deinceps eiuſdem generis alia oblatio non ſit expectanda (nam neque neceſſaria eſt, cùm ad redimendum
genus humanum vniuerſum, ad abluendos omnes à peccatis, ad ſanctificandos, ad iuſtificãdos omnes, vna
illa hoſtia abundè ſufficerit) Dei verbum eſt: Certum enim eſt & indubitatum, quòd Chriſtus reſurgens à *Rom.6.*
mortuis, iam non moritur, mors illi vltrà non dominabitur. Quod enim mortuus eſt peccato, mortuus eſt
ſemel. Sed ſi ita hæc verba interpreteris, vt incruentũ illud ſacrificium (ſic enim non à Gregorio modò Na-
zianzeno, verùm & patribus in ſacroſancto Concilio Epheſino congregatis appellari legimus) in quo me-
moria fit & repręſentatio ſacrificij pro nobis in cruce peracti per Põtificem noſtrum Dominum Ieſum Chri *In libris carminum, & in priore*
ſtum, vt illud in Eccleſia deinceps amplius non eſſe celebrandum exiſtimes: tuum hoc eſt verbum, ò Sata- *ac poſteriore con-*
na, qui per impium Caluinum, & eiuſdem farinæ non paucos alios id populo perſuadere conaris: non eſt *tra Iulianum Ora*
Dei verbum. Nunquam enim Spiritus ſanctus, quo ſuggerente Paulus hæc ſcripſit, ſic ea verba intelligi vo- *tione.*
luit. Cuius rei, ne cęteros commemorem, vel ſolus Ioannes Chryſoſtomus, Pauli germanus interpres, locu *Hom.17.*
ples teſtis eſſe poteſt: qui ſcribens in illud caput ad Hebræos: Quid ergo nos, inquit? Nonne per ſingulos *Sacrificium Chriſti, & noſtrũ idẽ*
dies offerimus? Offerimus quidem, ſed ad recordationem facientes mortis eius: Et vna hæc eſt hoſtia, non *& unum vbique*
multæ. Quomodo vna eſt, & non multæ? Quia ſemel oblata eſt, oblata eſt in ſancta ſanctorum: hoc autem ſa *offertur.*
crificium exemplar eſt illius: idipſum ſemper offerimus. Nec nunc quidem alium agnum, craſtina alium,
ſed ſemper eundem ipſum. Proindè vnum eſt hoc ſacrificium, hac ratione. Alioquin quoniam in multis lo
cis offertur, multi Chriſti ſunt? Nequaquam: ſed vnus vbique Chriſtus, & hic plenus exiſtẽs, & illic plenus,

vnum corpus. Sicut enim qui vbique offertur, vnum corpus eſt, & non multa corpora: ita etiam & vnum ſacrificium. Pontifex autem noſter ille eſt, qui hoſtiam mundantem nos obtulit: ipſam offerimus & nūc, quę tunc oblata quidem conſumi nō poteſt. Hoc autem quod facimus, in commemorationem quidem fit eius quod factum eſt. Hoc enim facite, inquit, in meam commemorationem. Non aliud ſacrificium, ſicut Pontifex, ſed id ipſum ſemper facimus: magis autem recordationem ſacrificij operamur.

Luc 22. 1 Corinth. 11.

Sacrificiū Chriſti in cruce oblati à Miſſæ ſacrificio differentia.

Quid dici potuit clarius ad quotidiani ſacrificij noſtri rationem explicandam? & ad Pauli vel Spiritus ſancti potius per Paulum loquentis ſententiam explanandam? Primùm diſcrimen oſtendit inter ſacrificiū quod offert à nobis in altari quotidie, & quod in cruce ſemel eſt oblatum à Chriſto, nunquam ad eundem modum amplius offerendum: quod illud in mortem oblatum ſit, hoc fiat in mortis recordationem. Deindè eandem hanc & illam hoſtiam eſſe demonſtrat: idem enim verum & viuum corpus immolatur in altari, quod ſemel in ara crucis fuit immolatum, quamuis immolationis eadem ratio non eſt. Propterea ſacrificiū hoc vocat exemplar illius, quod in cruce peractum eſt. Ibi enim verè oblatus, verè paſſus, verè mortuus eſt Chriſtus: hic eorum, quæ ibi acta ſunt, fit repreſentatio. Docet ad extremum, quicquid eius facit Eccleſia, eam ex Chriſti præcepto facere, qui, quod ipſe corpus ſuum in morté ſemel obtulit, à nobis in ſuæ mortis recordationem iugiter offerri iuſſerit. Verùm hac de re paulò pòſt pluribus differemus, nam nunc ideò tantùm iſta commemorare viſum eſt, planum vt omnibus faceremus, non eſſe ſtatim tanquam Dei verbum accipiendum, quicquid è ſcripturis in paruum aliquem ſenſum detortis, profertur.

Pſal. 90. & Matth. 4. 2 Corinth. 11. Satanas per pſeudo apoſtolos olim populum ſeducebat. Hie. 23. 24. 27. & 29.

Scriptura fuit ea quoque, quam contra Chriſtum ipſum tentans eum Satanas adduxit: Angelis ſuis mandauit de te, vt cuſtodiant te in omnibus viis tuis. In manibus portabunt te, ne fortè offendas ad lapidem pedem tuum. Sed quo ipſe ſenſu produxit, non Dei, ſed ipſius fuit Satanæ verbum; qui ſi ſe transfigurat in Angelum lucis, non eſt magnum, ſi miniſtri eius transfigurentur velut miniſtri iuſtitię: Non eſt magnum ſi fuerunt ſemper, & ſunt etiam nunc Pſeudoapoſtoli & operarij ſubdoli, transfigurantes ſe in Apoſtolos Chriſti. Etiam ante natum Chriſtum non niſi ſub verbi Dei prætextu Satanas per Pſeudoprophetas populū ſeducebat. Quoties enim id apud Prophetas legimus de illis dictum: quòd currebant, cum eos non miſiſſet Dominus: quòd ſubindè vociferebantur, Verbum Domini, os Domini loquutum eſt: Hæc dicit Dominus: cùm tamen hæc Dominus loquutus non eſſet, quę ipſi dicerent. Iam qui Galatis aliud annunciabant, quàm quod à Paulo acceperant, ſub Euangelij titulo doctrinam ſuam populo venditabant. Sic enim ad eos Paulus loquitur: Miror quòd ſic tam citò transferimini ab eo, qui vos vocauit in gratiam Chriſti, in aliud Euangelium: quod non eſt aliud, niſi ſunt aliqui, qui vos conturbant, & volunt conuertere Euangelium Chriſti. Quem locum enarrans Ioannes Chryſoſtomus: Huiuſmodi, inquit, diaboli fraus eſt, haud quaquā nudos proponere laqueos, quibus venetur homines. Etenim ſi dixiſſent: Deſciſcite à Chriſto Galatę, vitaſſent eos velut impoſtores & corruptores: Nunc verò, ſinentes eos in fide manere, & interim fraudi prætexẽtes Euangelij nomen, impunè ſummaque audacia perfodiebant domum, videlicet ijs, quæ dixi, obtentis, velamentis, per hæc nomina cælantibus parietum perfoſſores. Quoniam igitur illi ſuam impoſturam appellabant Euangelium, ipſe etiam aduerſus nomen repugnat, &c. Quid? an tibi non videtur his verbis eos graphicè depingere, qui Euangelium, qui Dei verbum noſtro ſeculo ſic ſibi ſolis arrogauerunt, vt eius poſſeſſione Chriſtianos omnes excluderent? adeò, vt niſi Lutheri quis amplectatur impoſturam (hanc enim bona pars eorum, qui diſceſſerunt ab Eccleſia, vocat Euangelium) Chriſtianum cenſeri nolint, quamlibet is Chriſti ſe doctrinam & eius Apoſtolorum ſequi profiteatur, & præ ſe ferat. Quibus nos rectè cum Paulo dicere poſſumus: An à vobis Dei verbum proceſſit, aut in vos ſolos peruenit?

Galat. 1.

1 Cor. 14 & 11. Laı is ſub vna'ne an ſub vtraque ſpecie communicandum. Bibite ex hoc omnes, quid ſit. Matt. 26.

Sed expendamus nunc & hanc ſcripturam, cuius gratia iam alias aliquot excuſſimus. Scriptum eſſe aiūt Bibite ex hoc omnes.

De fide Lib. 2. c. 1. In ſcriptura expo nenda conſideran da circumſtantiæ.

Quibus autem verbis rectius iſtis reſpondebimus, quàm quibus non diſſimili Arrianorum infamiæ reſpondit olim Ambroſius. Scriptum eſt, inquiunt, Nemo bonus niſi vnus Deus. Scriptum eſt, agnoſco, ſed litera errorem non habet, vtinam Arriana interpretatio non haberet. Apices ſine crimine ſunt, ſenſus in crimine. Dictum Domini Saluatoris agnoſoco, ſed conſideremus quando dicat, cui dicat, quia circunſpectione dicat. Similiter & iſtis reſpondere licebit. Litera non habet errorem, quæ dicit. Bibite ex hoc omnes, ſed videndum eſt, cui dicantur hæc. Quamobrem ſi ſenſum horū verborum eſſe vis, vt quibus hoc dictū eſt, non licerere putes Sacerdotibus aut conficere aut offerre, aut oblatione facta Chriſti corpus & ſanguinem ſumere, niſi ſub vtraque ſpecie, Dei verbum eſt: quod obuijs, quod aiunt, vlnis reuerenter amplectimur. Sic enim Chriſtus inſtituit, ſic vna, ſancta, catholica, Apoſtolica ſemper obſeruauit Eccleſia, neque faciet vnquā vt iſtud Chriſti mutet inſtitutum. Sin autem illud ex his verbis colligere conaris, quod eis tanquam Chriſti pręcepto cuncti compellantur ad vtriuſque ſpeciei communionem, quod aliter ſaluo eſſe nemini liceat: tuū eſt hoc verbum, ô Satana, qui per hanc viam & opinionum, & animorum in Eccleſia Dei diſſidium excitare conaris, non eſt verbum Dei: Legantur, quæ præcedunt verba: totus ille locus accuratius expendatur, cuiuis erit perſpicuum, cùm in domo vbi Paſcha cum diſcipulis ſuis Chriſtus manducauit, quam fuiſſe, Marię domum, quæ fuit Marci mater, ſcribit Alexander monachus in laudatione, quam edidit in Apoſtolum Barnabam, vt habetur in ſeptimo tomo vitarum Lipomani: alij quoque nonnulli fuerint, neminem tamen in illa cœna præſentem adfuiſſe præter duodecim Apoſtolos. Quod etiam à Simeone Metaphraſte memoriæ traditum accepimus; qui ſcribit, quòd cùm traderet myſteria Dominus, diſcipulos quidem vnà habuit accumbentes, matrem autem iuſſit curam gerere mulierum, quę miniſtrabant. In oratione de vita, & dormitione ſanctiſſimæ Deiparæ, quæ habetur inter tomos vitarum, quas in vnum collegit Aloyſius Lipomanus Epiſcopus Veronenſis, tomo. 6. Clarius autem id à Clemente demonſtratur libro vltimo Conſtit. Apo

Cœna Domini in domo Mariæ matris Marci, ſolis Apoſtolis præſentibus.

ſtoli-

ſtolicarum, & à Iuſtino in Apologetico. Itaque ſolis Apoſtolis accumbentibus hæc verba dicta eſſe videntur. Dicit Matthæus: Veſpere autem facto, diſcumbebat cum duodecim diſcipulis. Dicit Marcus: Veſpere autem facto, venit cum duodecim. Dicit Lucas: Et cùm facta eſſet hora, diſcubuit: & duodecim Apoſtoli cum eo. Putáſne temerè factum eſſe, quòd numerus iſte duodecim ita diligenter ab omnibus Euangeliſtis expreſſus eſt? Præuidebant illi Spiritu ſancto pleni, futuros nouiſſimis temporibus, qui ex verbis ipſorũ, tanquam à Chriſto præceptum eſſe defenderent, quod ab ipſo præceptum eſt nunquam: atq; ideò in exprimendo numero tam cauti fuerunt & diligentes, ad ſolos vt duodecim Apoſtolos, quos etiam tum Sacerdotes inſtituit Chriſtus, verba hæc pertinere demonſtrarent: vt illi neceſſariò ſumerent ſacris operantes: cæteri verò, quin & illi ipſi extra ſacrificium, Euchariſtiam ſub vtraque ſpecie ſumendi, nulla eſſent neceſſitate adſtricti.

Cap. ult.
Matth. 26.
Marc. 14.
Luca 22.
In cœna Apoſtolos Sacerdotes inſtituit.

Quamobrem nihil adferunt iſti ad inſtitutum ſuum probandum, ex eo loco. vbi cœna Domini deſcribitur. Nam quod præceperat Chriſtus, id ab Apoſtolis factum eſt, atteſtante Marco, quòd biberunt ex eo omnes, & fit etiam nunc ab iis, qui ſacris operantur. Intellexerunt hoc, qui ante centum annos vetuſtum Eccleſię morem, quo ſub altera tantùm ſpecie communicatur, mutátes priuata ſua auctoritate ſibi calicem vſurparant, ex his verbis: Bibite ex hoc omnes, errorem ſuum confirmari non poſſe: quamobrem ad adſtruendum illum, verba potius Chriſti, quæ ſunt apud Ioannem, producenda putauerunt: Niſi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis ſanguinem eius, non habebitis vitam in vobis: Quę tamen verba, qui triginta his annis prodierunt, de ſpirituali, non de ſacramentali manducatione intelligi volunt: Quæ etiam ſi de ſacramentali manducatione accipiantur (ſicut accipi rectè poſſunt de vtraque) tamen in toto illo capite, neque calicis, neque vini fit vlla mentio, magis vt ad receptum Eccleſię morem, quàm ad iſtorum errorem probandum, facere videantur. Quamobrem non modò pręceptum, vbi dari iuſſerit, ſed nec exemplum vbi dederit, ſub vtraque ſpecie Chriſtus aliis, quàm Apoſtolis quiſquam in ſcripturis reperiet, cùm oſtendi contrà poſſit à nobis, qui non erant ex Apoſtolorum numero, duobus illis in Emaus euntibus, hoc ſacramentum ſub altera tantùm ſpecie datum eſſe. Nam quem illis fregerat panem Chriſtus, non ſimplicem panem, ſed ſacramentum fuiſſe corporis & ſanguinis Chriſti teſtantur vno ore Chryſoſtomus, Auguſtinus, Beda, Theophilactus. Quin & Hieroſolymis vnius tantùm ſpeciei communionem in vſu fuiſſe, ex his, quæ de fractione panis in actis Apoſtolorum ſcripſit Lucas, diſcimus. Totum præterea Ioannis caput ſextum, ſicut paulò antè commemorauimus, nullam neque calicis, neque vini facit mentionem, nec obſcurè indicat, ſufficere ſolam ſpeciem panis, cùm dicit: Qui manducat hunc panem, viuet in æternum. Quod ſi ſpectes figuras, quibus hoc Sacramentum in lege fuit præſignatum, agnum illum Paſchalem, & manna quod de cœlo Iudæis fuit ſuppeditatum, figuram illius geſſiſſe reperies: De ijs comedebant omnes, de liquore verbum nullum. Quin illud in Leuitico potius legitur, quæ libamina iuxta ritum illius temporis oblata, conſiſtebant in liquidis, in vſum Sacerdotum omninò ceſſiſſe, neque ſibi portionem eorum aliquam offerentes laicos vſurpaſſe: vt hæc quoque figura ad eum, quem retinet Eccleſia catholica, morem cõfirmandum pertinere videatur. Ad quem abrogandum non modò nihil profertur è ſcripturis, verùm etiam ex ijs ſanè intellectis cuiuis perſpicuum eſſe poteſt, vtranque ſpeciem ab ijs tantum, qui ſacris operantur, alteram extra ſacrificium ab omnibus rectè ſumi.

Ioan. 6.
Communio ſub una ſpecie.
Luc. 24.
Chryſ. Hom. 17. in Matthæum.
Aug. lib. 3. de conſenſu Euangeliſtarum cap. 25.
Et de tempore ſerm. 140.
Beda in Luc. li. 6
Theoph. in Luc.
Actor 2.
Exod. 12.
Exod. 16.
Leuit. 46. & 16.
Communio ſub vtraque ſpecie laicis neque præcepta neque neceſſaria.

Quid ergo quiritaris, ò Satana, præceptum Chriſti violari, quod hac quidem de re nullum eſſe conſtat? Quid ſi ille ipſe, quo tu quaſi flabello quodam vſus es ad iſtos in Eccleſia Dei ventos & tempeſtates excitandas: cuius opera tam multos à Chriſto, & à corpore eius Eccleſia ſegregaſti, teſtimonium contra te feret, nihil eſſe de vtraque ſpecie ſumenda à Chriſto præceptum? Lege quæ ſcripſerit ad Boëmos nondum in reprobum ſenſum datus: hæc illius verba reperies. Quoniam pulchrum quidem eſſet vtraque ſpecie Euchariſtiæ vti, & Chriſtus hac in re nihil tanquam neceſſarium præcepit, præſtaret pacem & vnitatem, quam vbique Chriſtus præcepit, ſectari, quàm de ſpeciebus ſacramenti contendere. Lege quę ſcripſit idem in Euchariſtiæ declaratione. Non dixi, inquit, neque conſului, neque eſt intentio mea, vt vnus, aut aliquot Epiſcopi propria auctoritate alicui incipiant vtramque ſpeciem porrigere, niſi ita conſtitueretur & mandaretur in Concilio generali. Sic ille non prorſus adhuc odio erga catholicam Eccleſiam excæcatus. Sed & poſtquam argumenta illi per te Satana ſuppeditata ſunt, quibus ſacroſanctum Miſſę ſacrificium euertere, atque ita redemptionis noſtræ per Chriſtum in cruce factæ memoriam omnem abolere penitus conaretur, ſcripſit his uerbis in libro, qui de formula Miſſæ inſcribitur: Si quo caſu Concilium ſtatuerer, minimè omnium nos vellemus vtraque potiri: imò tum primùm in deſpectum Concilij vellemus aut vna, aut neutra, & nequaquam vtraque potiri, & planè eos anathema habere, quicunque auctoritate talis Concilij potirentur vtraq;. Hęc iuratus ille tuus, œſtro tuo percitus: in cuius ſcriptis, vt facilè mendacem agnoſcere liceat, vix vlla pagina reperitur, in qua ſecum ipſe non pugnet.

Luth. ad Boemos.

Cùm itaque ſcripturæ, pro recepto magis Eccleſiæ more, quàm contra illum facere videantur, cauſæ nihil eſt, quamobrem tanta contentione calix nunc exigatur. Sed fuit, aiunt, eius vſus in primitiua Eccleſia. Fuit, ſed non in vniuerſa. Dedit vtranque ſpeciem Corinthiis Paulus: dedit alteram tantum Hieroſolymitanis Iacobus. Qua de re nullum extabat Chriſti præceptum, abundabat vnuſquiſque in ſenſu ſuo. Etiam in fantulis mox vt lauacro regenerationis ſanctificati ſunt, Euchariſtia dabatur in Eccleſia primitiua, ſicut ex Dionyſio Areopagita, Cypriano, Auguſtino, Innocentio, & Sozimo Pontificibus abundè liquet. Neque id ſine obtentu verbi Dei fiebat. Nam ſiue illud proferas: Bibite ex hoc omnes, ſi ad alios etiam, quàm ad quos dictum eſt Apoſtolos, referendum exiſtimas: ſiue illud, niſi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis ſanguinem eius, non habebitis uitam in vobis: vtrunque æquè ad paruulos atque ad adultos pertinere videtur.

Communicandi mos uetus.
Infantibus data olim Euchariſtia.
Dion. Eccle. hier. cap. 7.
Cyp. tract. de lapſis. 5.
Aug. epiſt. 107.
Et de peccat. mer. & remiſ. lib. 1. cap. 20.
Et contra Iulia. lib. 3. cap. 11.

Et contra Pelag. Hypognoſticon. lib 5.
Innoc. epi. 26.

re videtur. Nam qui dicit omnes, neminẽ excludit: excluſi ſunt nihilominus infantes ab vtriuſque ſpeciei, vel potius ab ipſius corporis & ſanguinis Chriſti ſacramentali participatione, neque tamen quiſquam eſt ex nouatoribus iſtis, qui propterea cœlum terræ miſcendum putet.

Quid autem cauſę eſt, quamobrem, qua auctoritate fecit Eccleſia, vt ab omni ſacramentali Chriſti corporis manducatione paruulos excluderet, eadem auctoritate non liceat illi iuſtis & grauibus ex cauſis, nõ ab ipſius Chriſti corporis & ſanguinis, ſed à ſpeciei tantum alterius vſu, eos, qui ſacris non operantur, arcere, cùm ſub vna æquè ſit integer Chriſtus, atque ſub vtraque? neque ſit in ſpecie ſalus, ſed in eo, qui ſub ſpecie continetur, Domino noſtro Ieſu Chriſto, extra cuius nomen aliud non eſt, in quo nos fieri ſaluos oporteat, neque vel de altera, vel de vtraque ſpecie extra ſacrificium ſumenda, Chriſti præceptum extet vllum, verùm Eccleſiæ poteſtas conceſſa ſit, quòd ratio temporis poſtularet, ea de re ſtatuendi. Quanquam & rei licet exempla proferre, vbi cùm ratio poſtulabat, non modò ventum eſt ſine peccato contra Dei præceptum, verum etiam illud ipſum ſine expreſſo Dei mandato eſt abrogatum, Circuncißio, & Sabbatum, quin à Deo præcepta ſint, inficias ire poteſt nemo: & tamen etiam ſub lege & circuncißio in deſerto, & ſabbati ſanctificatio bello ingruente ſine peccato fuit à Machabæis intermiſſa: Quin etiam vtrunque poſteaquam Chriſtus morte ſua, quod illa figurabant, impleuerat, ab Eccleſiæ conſuetudine remotum & prorſus fuit abrogatum. Non quòd vtrunque obſeruare malum eſſet, ſed quòd ſolicita de ſalute noſtra mater Eccleſia, nihil nobis cum Iudæis eſſe commune voluit. Sed ad noſtra Sacramenta veniamus. Nonne Chriſtus formã baptizandi præſcripſit? In nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti. Formam tamen hanc Apoſtolos non obſeruaſſe legimus, quos in ſolius Ieſu nomine baptizaſſe ſcribit Lucas, neque tamen vociferabatur quiſpiam Chriſti inſtitutionem violari, contraque pręceptum eius veniri. Quod apertius certè eſt de hoc Sacramento quàm de Euchariſtia ſub vtraque ſumenda ſpecie. Poſtulabat hoc illorum temporum ratio, vt Ieſu nomen & eius virtus quàm maximè inculcaretur fidelium mentibus: tum & illud intelligebatur, quòd ſolius huius nominis appellatio, totius eſſet deitatis confeſſio, ſicut à Baſilio ſcriptum, & ab Ambroſio legimus repetitum. Quare non hoc ipſum cogitatur in alterius ſpeciei ademptione? quandoquidem vnius ſumptio, totius eſt Chriſti communicatio. Factum eſt tamen poſteà, vt quam Chriſtus præſcripſit formam, ad eam Eccleſia redeundum eſſe putaret. Deinde verò, Nonne præceptum à Chriſto videtur, prius vt doceantur, qui baptizandi ſunt? Euntes, inquit, docete omnes gentes, baptizantes eos. Et alio loco: Qui crediderit, & baptizatus fuerit, ſaluus erit. Velle videtur, vt fides, quæ ex auditu eſt, baptiſmum pręcedat. His ſcripturæ locis vrgent maximè Anabaptiſtæ, clamant & ipſi, violari præceptum Chriſti baptizandis paruulis, qui doceri non poſſunt: Et tamen ab ijs, qui malunt Euangelici quàm Chriſtiani vocari, quòd cuiuſuis potius, quàm Chriſti Euangelium amplectuntur, illi ipſi Anabaptiſtæ pro hæreticis habentur. Neque videtur eis (& quidem rectè, nam hac in parte cum Eccleſia ſentiunt) quicquã fieri contra Chriſti pręceptum baptizandis paruulis, cùm ad ſolos adultos hæc verba pertineant. Iam verò quid eſt baptizare? Nonne immergere, & in aquam deprimere? Quem immergendi ritum religioſè tenuit, & ad poſteros etiam tranſmiſit Eccleſia primitiua, neque tamen continuauit poſteritas. Quanta autem religione mos hic in Eccleſia primitiua fuerit obſeruatus, vel ex eo colligi poteſt, quòd cùm Clinici, hoc eſt, in lecto propter ægritudinem decumbentes, aſpergi ſiue perfundi cœpiſſent, dubitatum eſt de perfuſione illa, quæ nunc etiam in vſu eſt, vtrum pro baptizatis habendi eſſent, qui perfuſi tantùm ſiue aſperſi fuiſſent. Quam dubitationem diſcutiens Cyprianus nihil referre ſcripſit, perfunderentúrne, an mergerentur: quòd in Sacramentis ſalutaribus neceſſitate cogente, & Deo ſuam indulgentiam largiente, totum credentibus conferunt diuina compendia. Non putauit ille diuinam benignitatem externis rebus alligatam eſſe, ſed fide potius excipi cœleſtem munificentiam. Ecce in vno baptiſmi ſacramento quàm multa mutata ſunt, non dicam contra pręceptum Chriſti, ſed quod negari certè non poteſt, contra ſcripturæ verba: nullos tamen ea res in Eccleſia Dei motus peperit, neque eſt aliquis, qui tria verba cum quoquam hoc nomine commutanda eſſe putet.

Actor. 4.
Præcepta Dei mutata.
Gen 17.
Exod 20.
Iosue. 5.
1. Machab. 2.
Matth. vlt.
Actor. 8.
Cur ſic nomen.
Baſil. ad Amphilochium cap. 12.
Ambr. lib. 1. de ſpiritu ſan. ca. 3.
Baptizare quid ſit.
Aſperſio Clinicorum efficax.
Lib. 4. epiſt. 7.

Quæ malùm, eſt hæc amentia? quòd de ſpeciebus, ex quibus non eſt ſalus, tanta eſt altercatio, cùm tamẽ neque recens, neque perpetuum ſit hoc Eccleſiæ de vtraque ſpecie ſumenda interdictum? Nõ deſunt etiam ex eorum numero qui ſegregauerunt ſemetipſos, qui ante mille & centum annos in Epheſino Concilio, quod eſt vnum ex quatuor illis, quæ tanquam quatuor Euangelia à Chriſtianis omnibus recipiuntur, fuiſſe ſcribunt decretum, vt ſub ſpecie panis tantum, à laicis Euchariſtia ſumeretur. Inde traxiſſe putatur à nonnullis nomen, laica communio, cuius in Sardicenſis, & in Agatenſis Concilij decretis fit mentio. Decretum autem illud fuiſſe creditur propter abolendam hæreſim Neſtorij, qui ſub ſpecie panis carnem ſine ſanguine, hoc eſt cadauer: ſub ſpecie vini ſanguinem abſque carne, hoc eſt cruorem, contineri blaſphemabat. Hic error durat etiam nunc. Quem etiam viri quidam Catholici excellenti doctrina, pietateque prędıti Neſtorio tribuunt. Sed quidquid ſit de Epheſino Concilio, vel de hoc Neſtorij errore, vel etiam de laica communione: quandoquidem his de rebus, quod quidem videre nobis licuerit, nulla apud vetuſtiores ſcriptores nulla fit mentio, nihil tanquam certum affirmamus. cum præſentem alio ſenſu Cyprianum, veteresque ſcriptores laicam communionem vſurpare, non ignoremus, ac tamen ſcimus: quod hic error durat etiam nunc: nec enim obſcurum eſt ante annos 20. vtriuſque ſpeciei vſum permiſſum fuiſſe alicubi quibuſdam cætera catholicis, hac verò ſola in re ab Eccleſia ſegregatis, modò confiterentur, ſub ſpecie panis corpus & ſanguinem, ſub ſpecie vini ſanguinem & corpus contineri. Quorum Sacerdotes cùm deliberandi ſpacium ſibi dari petiuiſſent, poſtridie in templis populum è ſuperiore loco admonuerunt: dixiſſe Chriſtum, accepto pane, hoc eſt corpus meum, non addidiſſe & ſanguis: accepto verò calice, hic

Vrbanus Regnis in prioribus locis communibus.
Communio laica ſub panis ſpecie tantum in Epheſino conci. decreta.
Cypr lib. 4. epi. 2.

eſt

eſt ſanguis meus, non adidiſſe & corpus: hominem verò velle, vt dicatur, hoc eſt corpus & ſanguis: hic eſt ſanguis & corpus. Quæſiuerunt deinde, vtri magis credendum ſit, Chriſto ne Deo, Deique filio, an homini? magnoſque motus excitarunt, atque irritos Pontificis conatus, in reducendis illis ad vnitatem Eccleſiæ fecerunt. Non videtur autem hic error eſſe diſſimilis errori Lucianiſtarum, ſimul & Apollinariſtarum, ſicut legitur apud Auguſtinum. Qui cùm legerent, verbum caro factum eſt, negabant animam in Chriſto fuiſſe, quòd nudè ſcriptum eſſet, verbum caro, non autem, caro & anima factum eſt. Quos reprehendens Epiphanius: Ecce, inquit, dicit ſcriptura, Formauit Deus hominem: & non dixit, fecit ipſi epar, aut pulmonem, aut cor, aut venas, aut neruos, aut alia quæ ſunt in corpore. Per hoc intelligimus, vnum quid eſſe ex toto fabre factum hominem ipſum, eò quòd non particulatim compoſitionem totius animalis ſcriptura explicat.

Auguſt. de anima & eius orig. li. 1. cap. 18.
Epiph. in Ancorat.

Quæ fuerit igitur cauſa ſecundum quoſdam interdicendi ſpeciei alterius vſum, iam diximus. Porrò ſub lata cauſa, non multò pòſt ceſſauit hoc interdictum, & vtraque ſpecies vſurpari ruſus cœpit. Qua tamen in re non idem apud omnes mos obſeruabatur, quòd apud alios vtriuſque apud alios alterius tantùm ſpeciei fuit vſus, donec ad Gregorij tertij Pontificis Romani tempora ventum eſt: Quo ad Eccleſiæ gubernacula ſedente, magna pars Germaniȩ, quæ vergit ad ſeptemtrionem Chriſti recepit Euangelium: ac ducentis pòſt annis Polonia, & ſuccedente tempore nonnullȩ Septentrionales aliȩ nationes: apud quas vini vſus prorſus fuit incognitus. Nam & in Germania non multò amplius quàm trecenti anni interceſſerunt, cùm excoli vineæ cœptæ ſunt, quæ tamen & ipſa non vbique vini ferax eſt. Apud nos verò nunc quidem frequentior, parentum verò noſtrorum & auorum memoria, rarus & perexiguus vini fuit vſus, ac minor etiam, quo tempore primum noſtris maioribus Euangelij lumen affulſit. Hoc itaque Gregorio tertio Eccleſiæ vniuerſali prȩſidente ante octingentos plus minus annos tacito quodam populorum omnium conſenſu vtriuſque ſpeciei communio videtur abrogata. Nam qui vino abundabant, cum alios nuper ad Chriſti fidem conuerſos proptèr vini penuriam vtraque ſpecie vti non poſſe viderent, ne quid ea res pareret offendiculi, quòd non vnus & idem apud omnes ritus obſeruaretur in hoc præſertim Sacramento, quod propriè ſymbolum eſt vnitatis, ab vtriuſque ſpeciei vſu abſtinendum ſibi eſſe putauerunt, altera tantùm contenti. Giſelbertus vixiſſe creditur ante annos plus minus 600. Docuit is tranſire ſubſtantiam panis in ſubſtantiam corporis & ſanguinis Chriſti, & ſufficere vnam tantùm ſpeciem exhiberi multitudini.

Speciei alterius vſus quando inoleuerit.

Germania fidem tempore Gregorij recepit.
Deinde. 200. annis poſt, Polonia.

In libro altercationum.

Ac durauit hęc ſub vna tantùm ſpecie communicandi conſuetudo ſine cuiuſquam interpellatione vſq; ad tempora Concilij Conſtantienſis, quod fuit habitum ante annos centum quadraginta: in quo etiam præſentes adfuerunt ex prouincia noſtra, Nicolaus Archiepiſcopus Gneſnenſis, Andreas Poſnanienſis, & Nicolaus Plocenſis Epiſcopus, qui fuit iudex commiſſarius ad audiendas omnes cauſas nomine nationis Germanicæ conſtitutus: ex terris Pruſſiæ, Ioannes Varmienſis, Procurator Pomeſanienſis, Culmenſis, & Sambienſis Epiſcoporum. Ibi primùm exorti ſunt qui dicerent, populum ſub vtraque ſpecie, etiam ſumpto prandio, vel cœna, ſuſcipere Euchariſtiam debere. Qua de re, cùm eſſet ad Patres Concilij relatum, qui ex toto orbe conuenerant viri ſacrarum literarum peritiſſimi, poſt maturam deliberationem habitam decretum ab illis eſt, quòd conſuetudo ab Eccleſia & ſanctis Patribus rationabiliter introducta communicandi populũ ſub vna ſpecie tantùm, & diutiſſimè obſeruata, habenda eſt pro lege, quam non licet reprobare, nec ſine Eccleſiæ auctoritate pro libro mutare: quodque dicere quòd hanc conſuetudinem obſeruare ſit ſacrilegum aut illicitum, cenſeri debeat erroneum, & pertinaciter aſſerentes oppoſitum, tanquam hæretici ſint arcendi. Decem & ſeptem annis poſt habitum eſt aliud Concilium Baſileæ, cui & ipſi Andreas Poſnanienſis Epiſcopus, tunc à ſacro Concilio nationis Germanicæ Præſidens deſignatus, & Franciſcus Epiſcopus Varmienſis interfuerunt. In quo cùm itidem de vtraque ſpecie diſceptaretur, decretum eſt & declaratum, quòd fideles laici communicantes & non conficientes, non aſtringantur ex præcepto Domini ad ſuſcipiendam Euchariſtiam ſub vtraque ſpecie: ſed eccleſia, quæ regitur ſpiritu veritatis, & cum qua Chriſtus eſt vſque ad conſummationem ſeculi, ordinare habet, quomodo ipſis non conficientibus miniſtretur: prout pro reuerentia ipſius ſacramenti & ſalute fidelium viderit expedire. Siue autem ſub vna ſpecie, ſiue ſub duplici quis communicet (ſecundum ordinationem ſeu obſeruantiam Eccleſiæ) proficit dignè communicantibus ad ſalutẽ. Nec vllatenus ambigendum eſt, quòd non ſub ſpecie panis caro tantùm, nec ſub ſpecie vini ſanguis tantũ, ſed ſub qualibet ſpecie eſt integrè totus Chriſtus. Laudabilis quoque conſuetudo, communicandi laicum populum ſub vna ſpecie ab Eccleſia & ſanctis Patribus rationabiliter introducta, & hactenus diutiſſimè obſeruata, & à Doctoribus diuinæ legis, ſacrarum ſcripturarum ac canonum multam peritiam habentibus, iam à longæuo tempore commendata, pro lege habenda eſt, nec alicui licitum eſt eam reprobare, aut ſine auctoritate Eccleſiæ ipſam immutare. Ecce duorum Conciliorum decreta, quibus vſus hic Eccleſię ſub vna ſpecie communicandi confirmatus eſt: in quibus prȩſentes etiam adfuerunt ex hac prouincia noſtra Epiſcopi à Rege miſſi, qui regni totius nomine ad ea, quæ ſunt in illis conſtituta, ſuũ aſſenſum præbuerũt.

Conſtantienſi Concil. qui Epiſcopi Poloni interfuerunt.

Communio ſub panis ſpecie ex Concilio probata. Communionem ſub altera ſpecie conſuetudinem ſacrilegam eſſe aſſerentes pertinaciter tanquam hæretici arcendi.
Seſſione. 13. & 30.
Matth. 23.

Fingamus autem controuerſiam adhuc eſſe, num adſtringamur ex præcepto Domini ad Euchariſtiam ſub utraque ſpecie ſuſcipiendam. Tibi ſic, mihi ſecùs videbitur: quis erit contentionis huius noſtræ finis? Iudex vt ſit aliquis oportet. Poſtulari nunc à multis audimus Concilium, atque id liberum: Quę potuerunt autem eſſe Concilia magis libera, quàm hæc duo fuerunt in Germania congregata, in quibus ipſos etiã Pontifices loco ſuo motos legimus? Vt admiranda ſit eorum vel inſcitia, vel impudens comminiſcẽdi quiduis audacia, qui Pontificia tyrannide calicem ademptum populo vociferantur: cùm non modò nullũ oſtendere queant Pontificis alicuius de eo abrogando decretum, verum contrarium à nobis doceri poſſit. Nã poſt Epheſinum Concilium, cùm interdicti cauſa iuxta quorundam opinionem ceſſaſſe uideretur, ad intermiſſum ſub vtraque ſpecie communicandi morem à Leone Pontifice populus inuitatus fuiſſe uidetur.

Serm. 4. in Quadrageſ.
Lib. 1. epiſt. 3.

Sed iſti verum an falſum dicant, nihil ſuâ referre putant, dum Pontifices quibuſcunque confictis criminationibus exoſos populo reddant. Intelligit. n. Satanas, quod à Cypriano ſcriptum antea commemorauimus, gubernatore ſublato facilius circa Eccleſię naufragia ſe graſſari poſſe. Quamobrē hoc laborat per membra ſua, vt illius auctoritatem eleuet, vt ab illius obedientia homines abſtrahat. Quod etiam à Gelaſio factū nolunt iſti ipſi, qui nunc tantopere calicem vrgent: cum tamē Philippus, qui chronici cuiuſdam ſupplementi fuit auctor, à Gelaſio ſanctionem eſſe latam, qua cautum eſt vt Sacerdotes, nec Euchariſtiam ſub vna tantum conſecrarent, nec ſub vtraque populo diſtribuerent, memoriæ prodiderit.

Cæterùm quæ tyrannis eſt tueri Concilij decreta, neq; permittere quæ ſunt Eccleſię totius auctoritate cōſtituta, vt abſq; eiuſdē auctoritate abrogētur? Si quæ per Principē in comitijs de cunctorū regni ordinū aſſenſu cōſtituta ſunt, contra eorū aliquid Princeps ipſe venerit, q̄ durū id multis videtur? Si verò contraria cōſtitutione aliqua, quod in maioribus regni comitijs ſumma voluntate oīum ſancitū eſt, id extra comitia ſolus ipſe, paucis in Cōciliū adhibitis, antiquare conaretur, qui nō ederētur clamores? qui motus nō excitarētur? Et q Principi licere nolunt, id licebit monacho apoſtatæ, vt excęcatus erga monachā libidine, ac propterea ſurſum ac deorsū miſcere volēs oīa, tyrānidē hāc ſibi vſurpet, vt quæ nō de vnius alicuius regni, aut prouincię, ſed de totius orbis Chriſtiani, de tot regnorū, prouīciarū, populorū, nationū aſſēſu, doctiſſimis, grauiſſimis, sāctiſſimis viris in Cōciliū adhibitis, in generali Cōcilio, & eo quidē duplici cōſtituta ſunt, ea priuata ſua auctoritate, quid dicam auctoritate, quā nullā habet, quin potius affectata tyrannide quadā abrogare conetur? Si quæ paulò grauior eſt cauſa, dicitur hic eſſe comitialis articulus: neque Principi fas eſſe putatur, extra comitia quicquam de ea decernere: Et de Euchariſtia ſtatuere articulus eſt monachalis, vt ipſe cum ſua Nonna decernat, num Conſtantienſis & Baſilienſis Concilij decreta rectè ſe habeant, necne? Quæ eſt, ſi non hæc eſt extrema dementia, tantam aut monacho apoſtatæ, aut Rhetorculo alicui tyrannidem permittere, vt is mihi de Conciliorum decretis, deve ſanctorum Patrum ſcriptis ferat ſententiam? vt hoc rectum, illud minus rectum: hoc amplectendum, illud reijciendum eſſe pronunciet? Certè ſi quis hoc de regni comitiorum ſtatutis facere tentaret, aut pro inſano haberetur, aut ſibi debitas pœnas nō effugeret. Quid autem cauſæ eſt, cur ſanctior eſſe debeat comitiorum, quàm Conciliorum auctoritas? Cur non liceat in illa, quod licere volunt in hac? Dicat quiſpiam, Legem in comitiis non rectè latam eſſe, ac ſuum iudicium omnium eorum, qui legem hanc ſciuerunt in comitijs, iudicio anteponendum (neque enim deerunt illi rationes, modò nō prorſus ingenio ſit deſtitutus, quibus eam infirmare conetur) fortaſſis etiam contra vitam & mores eorum, qui legem ſanxerunt, declamabit: verè, an falsò, non multum ſua intereſſe exiſtimans (neque enim fuit maior vnquam non modo dicendi, verumetiam mentiendi quiduis impunitas & licentia, quàm ſub iſto Euangelio) atque ita ſeditionem concitet, num ferendus videbitur? Scilicet, quod contra Regni alicuius comitia factū fuerit, nemo tolerandum putabit: quod verò contra totius orbis comitia factum erit, id ferri poterit? Meritò commendatur ab Euſebio & à Theodoreto præclara Platonis illa ſententia. Vobis quidem, inquit, ſi rectè conſtitutæ ſunt leges, vna certè lex erit pręclariſſima, quæ iubeat, ne quis iuuenum quęrere audeat, rectène an contrà, ſe leges habeant: ſed vno omnium ore, vnaque voce, rectè tanquam à Dijs poſitas concedi pręcipiat: nec vllo modo aliter pati quicquam à iuuenibus cogitari. Senem autem, ſi quid excogitarit, Principibus & æqualibus, nemine iuuenum audiente, referre. Ne quęrere quidem vir ille ſapientiſſimus adoleſcentibus permittit, num Laconum, aut Cretenſiū lex rectè ſe, an contrà habeat. Seni verò non plus concedit, quàm vt Principibus referat: quò ſi iuſtas & graues aliquas cauſas attulerit per quos condita lex eſt, per eos aut declaretur, aut mutetur, aut prorſus abrogetur. Vult autem id à ſene fieri, nemine iuuenum audiente, quòd hæc ætas affectionibus magis, quàm rationis magiſterio gubernari conſueuerit. Quam etiam ob cauſam Ariſtoteles, humanæ quoque Philoſophię minus eos idoneos auditores eſſe cenſet. Notum eſt illud quoque ex Neuij ludo: Percunctantibus enim, cedo, qui veſtram rempublicam tantam amiſiſtis tam cito? reſpōdetur. Proueniebant oratores noui, ſtulti, adoleſcentuli. Temeritas videlicet eſt florentis ętatis, prudentia ſenectutis. Nunc non alij de Conciliorum decretis iudicant audaciùs ne dicam an impudentius, quàm oratores noui, ſtulti, adoleſcentuli: qui ſimul vt alicuius locos cōmunes perlegerint, ſtatim ſe Theologos profitentur, quos facetè quidam trium groſſorum Theologos appellauit, ac eiuſmodi Theologos, vt non illud modò, Super ſenes intellexi: verùm & id quod proximè pręcedit, ſuper omnes docentes me intellexi, ſibi arrogare audeāt. Adeò verum eſt quod prouerbio dicitur: Inſcitia confidentiam, eruditio cunctationem parit. Dicit ſcriptura: Interroga patrem tuum, & annunciabit tibi, maiores tuos, & dicent tibi. Et alio loco de Chriſti præcurſore Helia Propheta: Conuertet cor patrum ad filios. Nunc à filijs diſcunt parentes malè credere, aut nihil credere, illos interrogant, ab illis docentur, & per Antichriſti præcurſorem corda filiorum in patres, non patrū in filios conuertuntur: vt non hoc filij, quod patres quondam eorū, ſed hoc credant ſuperſtites patres, quod ab imperitis ſæpè adoleſcentulis filijs ſuis docentur. Quid eſſe poteſt magis abſurdum ac prępoſterum? Laconum aut Cretenſium leges haberi Plato vult tanquam à Deo ſancitas, vt neque mutire quiſquam contra eas audeat: & quæ citra omnem dubitationem à Spiritu ſancto latæ ſunt, qui Concilijs præſidet, afflatuque ſuo fouet ac vegetat Eccleſiam, nec eam in errorem vllum labi permittit, non modò quærere de ijs, verum etiam eas conuellere, & labefactare velle, rerum imperito adoleſcenti licebit? Atqui in temporalibus etiam legibus, dicit Auguſtinus, quanquam de ijs homines iudicant cùm eas inſtituunt, tamen cùm fuerint inſtitutæ, & confirmatæ, non licebit iudici de ipſis iudicare, ſed ſecundum ipſas. Quantò magis obſeruandum id eſt in legibus diuinis, hoc eſt, auctore Spiritu ſancto latis, cuius generis ſunt, quæ feruntur in generali Concilio legitimè congregato, ut ne cuiquam de illis iudicium permittatur. Præclarè Iulianus ab Imperatore Leone de Calcedonenſi Concilio ſententiam rogatus, ubi in

Non iudicandum de decretis maiorum primis [illegible], ſed obediendum.

Iuuenes de legib. non iud. eant.
Plato lib. 1 de legibus
Euſeb. lib. 12 de preparatione Euāgelica cap. 1.
Lib. 1 [illegible] affectionum.

Lib. 1. Ethicorū.

Rempub. adoleſcētium temeritas perdit.

Pſalm. 118.

Deut. 32.
Luca 1.

Aug. de vera religione cap. 31.
De legibus tam conſtitutis non eſt iudicandum.
Eſt inter circulares epiſtolas in. 2.

quir,

quit, tantorum erat congregata multitudo Pontificum, & ſanctorum præſentia Euangeliorum, & frequens ſimul oratio: illic creaturæ totius opificem inuiſibili virtute credimus fuiſſe præſentem. Atque hæc quidẽ de vtraque ſpecie.

Tomo Conciliorũ nouiſſime edito in poſt Calcedonen. Concil. tom.

Hortamur autem, oramus, & per viſcera miſericordiæ Dei obſecramus fideles omnes in prouincia noſtra conſtitutos, quandoquidem in hoc ſacramento varia eſt & multiplex Satanę tentatio, fortiter vt illi reſiſtant. Neque enim aliud ille agit, quàm vt hac de ſpeciebus altercatione à Chriſto & ab eius corpore Eccleſia ſegreget homines, quòd ſegregatis facilè ſe cætera, quę velit omnia perſuadere poſſe credit. Decet autem fideles omnes expendere, quòd ſicut in hoc Sacramento verum eſt & viuum Chriſti corpus, ſic qui volunt illud ſumere ad vitam æternam, & non ad mortem æternam, eos & ipſos oportet eſſe Chriſti corpus. Conſiderent quid ſit quod agatur in hoc ſacramenro. Quid enim aliud, niſi quod dicit Paulus, mors Domini annunciatur? Quare autem mortuus eſt? Vt filios Iſraël qui erant diſperſi, congregaret in vnum. Ipſe mortuus eſt ideò, vt congregaret, tu propterea ſub vtraque ſpecie ſumendum aſſeris, vt ſegreges, vt diuidas, vt diſpergas, quod ille precioſo ſanguine ſuo collegit? Quid eſt, ſi hoc non eſt Antichriſtum eſſe? Quid hîc eſt niſi ſacramentum pietatis, niſi ſignum vnitatis, niſi vinculum charitatis? Qua tu fronte audes illud facere cauſam diſſidij, materiam diuiſionis, fomitem odij? Saltem ſigna ipſa attende, neque aliud eſſe velis, quàm quod per illa notatur. Neque enim ſine cauſa Chriſtus in ſpecie panis hoc ſacramentum eſſe voluit. Vnus enim panis, & vnum corpus multi ſumus, qui de vno pane participamus. Nos ergo deſignauit in hoc ſacramento Dominus, nos ad ſe pertinere voluit, myſterium pacis & vnitatis in hac menſa conſecrauit. Qui accipit myſterium vnitatis, & non tenet vinculum pacis, non pro ſe myſterium, ſed contra ſe teſtimonium accipit: indignè enim ſumit, ac reus erit corporis, & ſanguinis Domini: occiſor Chriſti reputabitur: nec minus peccabit, quàm ſi Chriſtum ipſum crucifixiſſet, ſi ſanguinem eius fudiſſet. Ex multis granis vnus efficitur panis: & nos ex multis membris efficimur vnũ corpus: corpus autem Chriſti. Hoc ergo corpus ſi lanias, ſi diuidis, quid aliud, quàm denuò flagellas, denuò crucifigis, denuò Chriſtum interficis? Qua crudelitate quæ poteſt maior excogitari? Quamobrem iterum atque iterum obteſtamur per eum ipſum D.N. Ieſum Chriſtum, cuius viuum corpus in hoc Sacramento continetur, vt ab hac tanta crudelitate ſibi temperent, quin potius, quod mortis Chriſti beneficio facti ſumus omnes, id eſſe & permanere velint. Fecit ille nos corpus ſuum, tradito pro nobis in mortem corpore ſuo, ſimus & permaneamus huius, & quidem vnius corporis membra. Erimus autem vnius corporis membra ſub Chriſto capite, ſi nos ab Eccleſiaſtici ædificij compage auelli non permiſerimus: ſi id ipſum omnes dixerimus: ſi non fuerint in nobis ſchiſmata: ſi in eadem fidei regula permanſerimus: ſi cum alijs de rebus ad fidem pertinentibus, tum de hoc venerabili ſacramento vnanimes idem omnes ſenſerimus. Quamobrem non contendamus de ſpeciebus, in quibus nihil eſt, quod aliquid fiduciæ quiſquam collocet, in illo ſolo ſpes nobis eſt omnis defigenda, qui ſub ſpeciebus iſtis viſibilibus inuiſibilis ipſe latet, vereque continetur. Neque enim quod videmus, ſalutem nobis adfert, ſed quem oculis carnis huius cernere nõ poſſumus, quẽ ſola fide comprehendere licet, Dominus noſter Ieſus Chriſtus, qui ſub his, quæ videntur, ſpeciebus inuiſibilis ipſe & immortalis verè cõtinetur, ipſe eſt & non alius, in cuius nomine nos omnes fieri ſaluos oportet. Qui cùm æquè ſit integer ſub vna, atque ſub vtraque ſpecie, quorſum attinet de ſpeciebus diſceptare, ex quibus non eſt ſalus? Etiam atque etiam nobiſcum expendamus quod à Chryſoſtomo ſcriptum eſt: Quamdiu, inquit, lapides bene compacti ſunt, nihilq; vacuum inter ſe habent, firmi & infracti perſtant. Si verò vel foramen acus duntaxat, quod vtrinque penetret, aut ſciſſuram, quæ capilli locum teneat fieri contigerit, omnia diſſoluuntur, ac pereunt. Ita & Diabolus, donec compacti quidem ac benè compoſiti fuerimus, nihil ſuorum omnino poterit inferre. Quamprimùm verò vel modicum nos relaxare poterit, non aliter quàm quaſi quidam torrens toto impetu infunditur. Nam vbique illi ſolis duntaxat initijs opus eſt, & hoc laborioſum eſt. Si verò nactus fuerit initium nocendi, omnia ſibijpſi ſubindè ſuopte ingenio veſtigat, & amplificat. Præclarè Chryſoſtomus: Vbique ſolis tantùm initijs opus ait eſſe Diabolo, nec aliud illi magis eſſe laborioſum, quàm initium. Quod ſimul vt nactus eſt, iam omnia ſuopte ingenio veſtigat & amplificat. An autem hoc ita iam eueniſſe non videmus? Quã diu erant compacti Eccleſiæ lapides, nec vllum vel acus foramen, vel ſciſſura quæ capilli locum haberet, fieri permiſſa eſt, firmi & infracti perſiſtebamus, nec vllas vires diabolus contra nos habere potuit. Simul vt autem initium ſeparationis & diuiſionis in vſu ſpecierum ſacramenti Euchariſtiæ factum eſt, quorſum impietatis res progreſſa nõ eſt? Qui de vtraque ſpecie primùm contendere cœperunt, an ij Chriſtum ex vtraq; paulò pòſt non amiſerunt? Neque enim credit iam bona pars eorum quicquam in hoc ſacramento, niſi merum panem, & merum eſſe vinum. Quæ quàm ſit horrenda blaſphemia, quis non intelligit homo Chriſtianus? Verum eſt quod dixit quidam, quamuis Ethnicus: Nimium altercando veritas amittitur. Amiſerunt illi veritatẽ, amiſerũt Chriſtũ de hoc ſacramento, dum altercationi ſtudentes magis quàm dilectioni mutuæ, non credunt veritati, de veritate ſui corporis diſertè dicenti, Hoc eſt corpus meũ. Huc perduxit miſeros priuatus ſpiritus, cui plus fidendũ eſſe putauerũt, q̃ ei, qui publicè promiſſus & miſſus eſt Eccleſię vniuerſæ. Poſuerunt in cœlum os ſuum, & lingua eorum tranſiuit in terra. Num autem his finibus eorum impietas eſt circunſcripta? An & Sacerdotium & ſacrificium non abrogarunt? an & Sacramenta ſimul omnia non abſtulerunt? an ipſis etiam ſcripturis auctoritatem omnem non detraxerunt? An eo demùm audaciæ atq; amẽtiæ progreſſi non ſunt, vt & adorandam Trinitatem blaſphemarent, & Chriſtum Deum, Deique filium eſſe negarent? Nec id obſcurè faciunt: Quin gloriantur etiam, & præ ſe ferunt Lutherum tectum Papatus tantum diruiſſe, Zuinglium parietes, & viciniora fundamento membra diſieciſſe dicunt. Se verò pro ſuo inuicto robore, ſingularique animi magnitudine ad ipſum fundamentum, quod intactum illi

Concordia in hoc ſacramento potiſſimum ſeruanda.

Mortis Chriſti cauſa.
1. Corinth. 11.
Ioan. 11.

Euchariſtia ſacramentum Chriſtus cur ſub panis & vini ſpecie inſtituerit.
1. Corinth. 10.

1 Corinth. 11.

De ſpeciebus non contendendum.

Alterum 4.

Veritas nimiũ altercando amittitur.
Matth. 26.
Epilogus.

reliquerant ſubruendum aggreſſos eſſe. Fundamentum autem Papatus, hoc eſt, Eccleſiæ Dei, vocant ſummum ſalutis noſtrę dogma, quo Deum trinum in perſonis & vnum in eſſentia, colendum & adorandum eſſe profitemur. Quàm verè dictum eſt à Chryſoſtomo, quòd initijs tantùm opus eſt diabolo. Poſteaquã hoc fecit initium ſchiſmatis in vſu ſpecierum ſacramenti Euchariſtiæ, quo tandem impietatis ad extremum non prorupit?

Coloſ. 1.

Quamobrem cùm nullum Chriſti inſtitutum, nullum præceptum videamus de calice cuiquam extra Miſſæ ſacrificium dando, cùm Chriſtum etiam ipſum & Apoſtolos abſque calice ſub ſpecie panis tantùm Euchariſtiam dediſſe legamus: cùm certò nobis perſuaſum ſit, nihilo plus ſub vtraque, quàm ſub vna ſpecie contineri, ſub qua æquè vt ſub vtraque integer Chriſtus accipitur, ac eadem gratia confertur: Cùm & illud apertè videamus, quòd in hac altercatione de vtraque ſpecie nihil aliud quærit diabolus, quàm vt foramen duntaxat in Eccleſiæ tecto faciat: vt eo facto haud aliter, quàm torrens aliquis toto impetu in eam infundere ſe poſſit. Non altercemur cum inimicis crucis Chriſti: qui quæ pacificauit ille per ſanguinem crucis, quæ per mortem ſuam cõgregauit, ea ſpargere conantur: non contendamus de ſpeciebus, ne quod illis accidit, & ipſi Chriſtum amittamus, ac ad eum ſimiliter, vt ab illis fit, blaſphemandum inducamur: verùm ad quod peruenimus, iuxta Pauli conſilium, in eo permanentes, idem ſapiamus omnes. Ita futurum eſt, vt ipſi facti corpus Chriſti myſticum, non ad mortem æternam corpus Chriſti verum ſumamus, ſed ad vitam æternam. Verùm ad reliqua pergamus.

Philip. 3.

Quòd hoc Sacramentum rectè dicatur ſacrificium.

CAP. XLI.

Euchariſtia excellentia. Eccleſ. Hier. li. 3

INter omnia Sacramenta nullum eſt hoc vno Euchariſtiæ Sacramento excellentius: quam etiam ob cauſam à Dionyſio, & eum ſecuto Bernardo, ſacramentum ſacramentorum, & hoſtia vocatur hoſtiarum. Nam cùm tria ſint, quibus ritè Deus colitur, fides, ſpes, & charitas, baptiſmus fidei: ab eo enim fideles appellamur: confirmatio ſpei, per illud enim erigitur ſpes noſtra, tutore nobis dato Spirituſancto: Euchariſtia verò charitatis eſt Sacramentum: quòd in eo recolimus, quanta fuerit charitas Dei & Domini noſtri Ieſu Chriſti erga nos, qui dilectam animam ſuam dedit in manus inimicorum ſuorum, ac ſemetipſum tradidit oblationem & hoſtiam Deo patri pro nobis, vt ſanguine ſuo nos emundaret ab operibus mortuis, ac viciſſim charitate erga tam pium & beneficum Seruatorem noſtrum accendimur, omnia & facere, & pati parati, dum gratos nos & memores tanti beneficij præſtare poſſimus. Quare quantò eſt excellentior charitas, quàm ſit fides & ſpes, tantò præſtat hoc Sacramentum aliis omnibus, quòd non modò ſignificat & confert gratiam ſicut alia ſacramenta, ſed eum ipſum, qui fons eſt & largitor omnis gratię verè in ſe continet Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum.

Hier. 12. Hebr. 8.

In Euchariſtia abolenda Sathanæ conatus.

Intelligit hoc Saranas, quòd nullius ſacramenti dignitas maior eſt vel vtilitas, proinde nuſquam etiam grauius quàm in hoc ſacramento fideles tentat, quod aut ſublatum ex omni hominum memoria, aut certè debito honore ſpoliatum, ac prorſus contemptum eſſe cupit. Qua tamen in re, vt paulò antè diximus, nihil agit feſtinãter, ſed illud molitur ante omnia, vt à Chriſto, & ab eius corpore Eccleſia ſegreget homines, quò ſegregatos facilius, eò quò cogitat, perducat. Itaque primùm inijcit altercationẽ de ſpeciebus, vt perſuadeat hominibus, non hoc amplectendum eſſe, quod viſum eſt Eccleſiæ vniuerſæ, neque illius, ſed priuato ſenſu ſcripturas interpretari oportere: Quod poſteaquàm obtinuit, iam reliqua minore negocio perſuadet. Nihil autem æquè conatibus eius obſtat, atque iugis recordatio ſacrificij illius, quo ſemetipſum patri ſuo cœleſti Chriſtus in ara crucis hoſtiam obtulit pro peccatis noſtris: videt illius virtute ſe reſiſtere nequaquam poſſe: quamobrem illud oppugnat maximè: Neque tamen apertè, verùm aſtutè prorſus & callidè. Prædicationem illius permittit, à reprę ſentatione tamen abſtineri prorſus vult, quòd ea ſublata, fore intelligit, vt prædicatio quoque ſuccedente tempore langueſcat. Quamobrem hîc neruos ſuos omnes exerit: neque ſatis habet omnia dixiſſe, quibus perſuadeat non eſſe à Chriſto aut ſacerdotium, aut ſacrificium vllum inſtitutũ, verùm affingit Eccleſię multa, quaſi ea ſentiat & doceat de hoc tremendo ſacrificio, quæ ne cogitare quidẽ illi in mentem venit vnquam. Quare quę ſit Eccleſiæ hac de re ſententia, & quàm multa, quàm falsò illi per membra ſua Satanas impingat, de eo nonnihil diſſerendum eſſe putauimus.

Euchariſt. appellationes de quibus nos admonet. Coloſ. 1. Sacrificium quod operetur. Lib. 2 epiſt. 3. Euchariſtia quid.

Illud itaque ſcire imprimis oportet, quòd cùm diuerſæ ſint res, quarum per hoc ſacramentum admonemur, diuerſæ ſunt etiam illius appellationes. Nam quorum admonemur, partim præterita ſunt, partim præſentia, partim futura. Admonemur præteritæ Chriſti paſſionis, quæ fuit longè gratiſſimum Deo ſacrificium, quo nos ille Deo patri ſuo reconciliauit, pro peccatis noſtris morte ſua ſatisfecit, ac non modò remiſsionem peccatorum noſtrorum nobis meruit, verumetiam dignos nos fecit in partem ſortis ſanctorum, dignos fecit, qui in filios eius & hæredes adoptaremur. Atque hac ratione vocatur hoc ſacramentum ſacrificium. Sic enim à Cypriano dictum eſt: paſsio Chriſti eſt, ſacrificium quod offerimus. Vocatur etiã Euchariſtia, hoc eſt gratiarum actio, quòd in hoc ſacrificio grata quadam recordatione proſequimur, cùm alia omnia, tum præſertim immenſum illud redemptionis noſtræ beneficium. Admonemur præſentis vnitatis, quam hoc ſacramentum efficit, atque ita vocatur Synaxis Græcè, Latinè communio, quòd per illud, ſicut à Damaſceno traditum eſt, Chriſto communicamus, carnis eius & diuinitatis participes efficimur, ac ſicut cũ illo, ita ipſi etiam inter nos vnũ reddimur, vt ſimus omnes vnũ corpus ſub vno capite

Synaxis ſiu communio. Lib. 4. cap. 14

Chriſto,

1. Corinth. 10. Heb 13. 1. Petr. 2. 1. Corinth. 13. 1 Ioan. 3. Pſalm. 60. Viaticum quid. Ioan. 24. Ioan. 10.

Chriſto, iuxta illud quod à Paulo dictum eſt: Vnum corpus, vnus panis multi ſumus, qui de vno pane parti cipamus. Admonemur poſtremò eius quòd futurum eſt, quod ſicut in hoc ſacraméto Chriſto cõiungimur, & eo fruimur, non in ſua, ſed in panis & vini ſpecie, ita poſteaquam qui non habemus hic manentem ciuitatem, verùm aduenæ ſumus & peregrini; ex huius vitæ diuerſorio in cœleſtem illam patriam, ad quam an helamus, peruenerimus, non iam amplius per ſpeculum & in ænigmate, ſed facie ad faciem videmus eum ſicuti eſt, atq; illius aſpectu ſatiabimur, iuxta illud quod ſcriptum eſt: Satiabor cùm apparuerit gloria tua. Hac ratione vocatur viaticum, quòd viam nobis præbet eò perueniendi, quãdoquidem in ſe verè continet eum, qui via noſtra eſt, Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum. Qui etiam eſt oſtium illud, per quod ſolum, & non per aliud, ad cœleſtem illam gloriam ingreſſus nobis patet.

Sacrificij ratio. Lib 10. de ciuit. Dei, cap. 5. Sacrificiũ quid. 1. Corinth. 9. Voces officium eſt mētis conceptum ſignificare. Cap. 20. Sacrificij altaris varia ſigna erat.

Vt autem intelligi poſſit, qua ratione ſacrificium vocetur, paucis non capitis noſtri ſomnia, neque cordis noſtri viſiones, verùm quæ doctiſſimis, grauiſſimiſq; viris iam inde à tot ſeculis ea de re viſa ſunt, enarrabimus. Inter quos cùm Principem locum teneat Auguſtinus, is vbi ſacrificium definit, in hæc verba ſcribit: Sacrificium viſibile, inuiſibilis ſacrificij Sacramentum, id eſt, ſacrum ſignum eſt. Quoniam verò erant ipſius quoque ſeculo, qui nullum externum & viſibile ſacrificium eſſe oportere in eccleſia Dei dicerent, cõtra hos quoque his verbis loquitur. Qui verò putant hæc viſibilia ſacrificia Dijs alijs congruere, illi verò tanquam inuiſibili inuiſibilia, & maiori maiora, meliorique meliora qualia ſunt puræ mentis & bonæ voluntatis officia: profectò neſciunt hæc ita eſſe ſigna illorum, ſicut verba ſonantia ſigna ſunt rerum. Quocircà ſicut orantes atque laudantes, ad eum dirigimus ſignificantes voces cui res ipſas in corde, quas ſignificamus, offerimus: ita ſacrificantes non alteri viſibile ſacrificium offerendum eſſe nouerimus, quàm illi cuius in cordibus noſtris inuiſibile ſacrificium nos ipſi eſſe debemus. Ac paulò pòſt, de noſtro ſacrificio mentionem faciens. Verus, inquit, ille mediator (in quantum formam ſerui accipiens, mediator effectus eſt Dei & hominum homo Chriſtus Ieſus) cùm in forma Dei ſacrificium cum patre ſumat, cum quo & vnus Deus eſt, tamen in forma ſerui ſacrificium maluit eſſe, quàm ſumere: per hoc & Sacerdos eſt, ipſe offerens, ipſe & oblatio: cuius rei ſacramentum eſſe voluit quotidianum Eccleſiæ ſacrificium: cùm ipſius corporis ipſe ſit caput, & ipſius capitis ipſa ſit corpus, tã ipſa per ipſum, quàm ipſe per ipſam cõſuetus offerri. Huius veri ſacrificij multiplicia, variaque ſigna erant ſacrificia priſca ſanctorum, cùm hoc vnum per multa figuraretur, tanquam multis verbis res vna diceretur, vt ſine faſtidio multum commendaretur. Huic ſummo, veroque ſacrificio, cuncta ſacrificia falſa ceſſerunt.

Contra Fauſtum lib. 20. cap. 18. Cap. 21. Sacrificia Iudæorum à Chriſti & eccleſia ſacrificio variè differunt.

Ex his Auguſtini verbis docemur, quale ſit hoc Eccleſiæ ſacrificium, de quo nunc diſſerimus: Eſt enim ſacramentum, hoc eſt, ſacrum ſignum, illius, nunc quidem nobis inuiſibilis ſacrificij, quo Chriſtus in cruce ſemetipſum viſibiliter obtulit hoſtiã Deo in odorem ſuauitatis. Hoc eſt quod apertius alio loco ſcribit idẽ Auguſtinus. Hæbrei, inquit, in victimis pecorum, quas offerebant Deo, multis & varijs modis, ſicut re tanta dignum erat, prophetiam celebrabant futuræ victimæ, quam Chriſtus obtulit: vnde iam Chriſtiani peracti eiuſdem ſacrificij memoriam celebrant, ſacroſancta oblatione & participatione corporis & ſanguinis Chriſti. Ac apertius etiam paulò pòſt diſcrimen oſtendit inter ſacrificia Iudæorum, & quod in cruce Chriſtus obtulit, & quod ex illius inſtitutione nunc offertur in Eccleſia. Loquens enim de eo: Huius, inquit, ſacrificij caro & ſanguis ante aduentum Chriſti per victimas ſimilitudinum promittebatur, in paſſione Chriſti per ipſam veritatem reddebatur, poſt aſcenſum Chriſti per ſacramentum memoriæ celebratur. Quod ergo per figuras fuit ſignificatum, & promiſſum & naturæ & legis tempore, hoc in cruce redditum in altari nunc repræſentatur, & oculis noſtris ſubijcitur, vt iugis tanti beneficij ſit memoria. Sacrificia priſcorum, figura tantùm fuerunt, & adumbratio quædam: in cruce verè fuit in mortem oblata pro nobis victima noſtra, Dominus noſter Ieſus Chriſtus: qui poſteaquàm in cœlum aſcendit, nihil nunc aliud fit in Eccleſia, quã illius oblationis, quę in cruce facta eſt, memoria quædam & repræſentatio.

Sacrificium Miſſæ quando Deo rectè offertur. Amalarius. Opus operans & operatum quid. Miſſa quomodo prodeſt.

Hinc intelligimus quale ſit ſacrificium hoc, de quo nunc agimus. Eſt enim ſacrum ſignum, quo admonemur illius ſacrificij, quod non videmus, quod in cruce pro nobis peractum eſt. Docemur prætereà ex his quę ex Auguſtino adduximus, quòd ita demũ ſacrificium hoc viſibile rectè Deo offertur, cùm illius in cordibus noſtris inuiſibile ſacrificium ipſi facti fuerimus. Qua de re, qui fuit quadringentis plus minus annis Auguſtino poſterior, Amalarius Treuerenſis Archiepiſcopus, his verbis admonet: Illud intendendum eſt, inquit, in omnibus officijs immolationis, tali nomine cenſendum eſſe viſibile altare, quale eſt cor offerentium. Quare falſum eſt, quod fingunt inimici crucis Chriſti, docere Eccleſiam, quòd cæremonia Miſſæ ex opere operato ſine fide nos Deo reconciliat. Quin quod à Bucero ſcriptum fuit aliquando priuſquam ſegregaſſet ſemetipſum, id docuit, docet, & docebit ſemper Eccleſia, quòd Miſſa ex opere operato, id eſt, ex eo quod inſtitutum Domini eſt, id quod geritur, non ex opere operantis, hoc eſt, ex merito miniſtri prodeſt: ſed his, qui in illa communicant per fidem & charitatem. Hoc eſt, quòd ex Auguſtino adduximus: Sacramentũ in cruce peracti ſacrificij, eſſe quotidianum ſacrificiũ Eccleſiæ, cùm ipſius corporis ipſe ſit caput Chriſtus & ipſius capitis ipſa ſit corpus, tã ipſa per ipſum, quàm ipſe per ipſam conſuetus offerri. Quo in loco non obſcurè illud indicat, & Eccleſiam per Chriſtum, & Chriſtũ offerri per Eccleſiam: quæ niſi capiti ſuo Chriſto fide ſit & charitate cõnexa, ex ea oblatione, cuius repręſentatio ſit in altari, fructus percipi poteſt nullus. Hoc eſt etiam, quòd à Bonauentura traditum legimus: quòd virtus ſacrificij dicitur ipſa fides, quæ faciebat ſacrificium valere: vel dicitur interna mentis contritio, quæ faciebat externum ſacrificium virtuoſum. Hoc & S. Thomas apertè declarat, cùm dicit: Sicut paſſio Chriſti prodeſt quidem omnibus, quantum ad ſufficientiam, & ad remiſſionem culpæ, & ad adoptionem gratiæ & gloriæ, ſed effectum non habet, niſi in illis qui paſſioni coniunguntur per fidem, & charitatem: ita & hoc ſacrificium quod eſt me-

In 4. lib ſentent. diſt. 1.

moriale Dominicę paſſionis, non habet effectum, niſi in illis quæ coniunguntur huic ſacraměto per fidě & charitatě. Vnde & Auguſtinus dicit ad Renatū: Quis offerat corpus Chriſti, niſi pro his qui ſunt měbra Chriſti.

1. Corinth. 5. Paſcha nomine quid intelligendũ. Marc. 14. Luca. 22. Hier. 15. Eſai. 53. Ioan. 1.

Sacrificium itaq; noſtrum non eſt aliud, quàm illud, de quo dicit Paulus: Paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus. Nam quod Paſchæ nomine non ſolùm illa diei ſolennitas, verùm & agnus ille ſignificatus fuerit, qui tum iuxta ritum legis immolabatur, & immolatus manducabatur, indicare videtur ille Marci locus: Vbi vis eamus & paremus, vt manduces Paſcha? Et alius apud Lucam, Venit dies azimorum, in quo neceſſe erat occidi Paſcha. Paſcha itaq; noſtrū eſt ipſemet Dei filius: Hic eſt ille agnus, de quo dixerat Hieremias: Ego quaſi agnus manſuetus, qui portatur ad victimam: de quo prædixerat Eſaias: Sicut ouis ad occiſionem ducetur, & ſicut agnus coram tondente ſe, obmuteſcet, & non aperiet os ſuum: Hic eſt ille agnus, quem venientem ad ſe quaſi digito Ioannes Baptiſta demonſtrabat, dicens: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Hic eſt ille agnus immaculatus, cuius precioſo ſanguine nos redemptos eſſe ſcribit Petrus: quem in Apocalypſi ab origine mundi occiſum eſſe legimus. Quotquot enim ab origine mundi ſalutem conſequuti ſunt, quotquot deinceps etiam ad finem vſque ſeculi ſalutem conſequentur non per alium conſequuti ſunt, & conſequentur, quàm per agnum hunc pro nobis immolatum, qui peccata noſtra ipſe pertulit in corpore ſuo ſuper lignum. Agnus innocens pro nocentibus, iuſtus pro iniuſtis fudit ſanguinem ſuum, crudelemq; & ignominioſam crucis mortem obiuit, atq; iſto corporis & ſanguinis ſui ſacrificio mundum Deo reconciliauit. Hoc eſt illud ſacrificium, illud, inquam, vnicum & ſingulare ſacrificium, quod adumbrabant, cuius figuram gerebant varia illa Patrū ſacrificia, quę & naturę, & legis tempore fuerũt, incipiendo ab Abel iuſto, deinde per Noë, Melchiſedech, Abraham, ad ſacrificia legalia Aaron & filiorum eius transeundo: quibus non aliud actum eſt, quàm vt fixum hoc in hominum memoria permaneret, quòd à mūdi exordio nulli ſalus aliter, quàm per huius hoſtiæ, quam illa ſacrificia figurabãt fiduciam, contigerit. Sicut autem illa ſacrificia Deus Patribus tradiderat, vt per ea magni huius, quod futurum expectabant, ſacrificij memoriam in animis ſuis renouarent, fidem confirmarent, & credendo atque orando fructum eius in ſe transferrent, ac per eorum oblationẽ Dei beneficia grata recordatione proſequerentur: ſic Eccleſię ſuę Chriſtus mundã, & ſalutarem ſui corporis & ſanguinis oblationem ſub ſpeciebus panis & vini commendauit, qua corporis eius in cruce pro nobis appenſi & effuſi ſanguinis memoriam in animis noſtris ſubinde renouaremus, & fructum illius oblationis in cruce factę perciperemus, eam nobis applicantes.

1. Petri 2. Apoc. 13. 1. Petri 2. 1. Petri. 3.

Sacrificia cur data patribus.

Oblatio corporis & ſanguinis domini cur nobis relicta.

Obiectiones hæreticorum.

Cęterùm quod obiicitur ab inimicis crucis Chriſti, nuſquam præcepiſſe Chriſtum offerri, ſed manducari tantùm carnem, & bibi ſanguinem ſuum iuſſiſſe, ac idololatriam eſſe extra verbum & ſine verbo cultus inſtituere. Si verùm eſt quod ab illis dicitur, ergo idololatra fuit Abel. Quod enim præceptū habuit de ſuis primogenitis & eorum adipibus offerendis? & tamen dicit ſcriptura: Quòd reſpexit Deus ad Abel & ad munera eius. Idololatra fuit Noë. Nam & ille quod præceptum, aut quod habuit Dei verbum de altari ędificando, & holocauſtis in eo offerendis? Idololatra fuit Abraham: idololatra fuit Iob: idololatrę fuerunt & alij nonnulli, quos obtuliſſe Deo ſacrificia, atque ea illi grata & accepta fuiſſe legimus. Quod dicere quàm ſit abſurdum, quis non intelligat?

Cultus Dei ſine verbo Dei. Geneſ. 4. Geneſ. 8. Geneſ. 12. Iob 1. Sacrificium Chriſtianum eſſe ex verbo Dei. Luca 22. 1. Corinth. 11. Facere pro offerre In Bucol. Eclog. 16. Exod. 20. Leuit. 23. Num. 6. Iud. 6. 3. Regum. 8. Ezec 45. & 41. Luca 2. 1 ... 9. Hier. lib. 1. contra Pelagianos.

Quàm falſum autem eſt, idololatriam & impium atque ingratum Deo cultum eſſe, qui ſine certo & expreſſo Dei mandato ſit inſtitutus, tam falſum eſt, eum cultum, quem vocamus Miſſæ ſacrificium, ſine verbo Dei & citra mandatum eius inſtitutum eſſe: Clarum enim eſt & apertum Dei verbũ, Hoc facite in meã commemorationem: quo non illud modò præcipit Deus, vt diſtribuatur ſacramentum corporis & ſanguinis eius, verumetiam vt benedicatur ſiue conſecretur, ac deinde immoletur, immolatum verò manducetur. Fuit autem hoc etiam apud Ethnicos vſitatum, vt facere dicãt, pro, offerre, vel ſacrificare, ꝙ vel ille Maronis verſiculus indicat. Cum faciam vitula, magis verò proprium hoc Hebreorum Idioma fuiſſe videtur. Nam facere agnos anniculos in Exodo: facere hircũ pro peccato in Leuitico: facere turtures in Numeris: facere hędũ in lib. Iudicũ: facere holocauſtũ in lib. Regũ: facere ſeptẽ arietes & ſeptẽ vitulos in Ezechiele legimus, & in alijs multis locis ita inuenimus vſurpatũ. Quod vſq; eò nõ eũt inficias illi ipſi, qui Miſſam ſacrificiũ eſſe negant, vt cùm aliter elabi ſe non poſſe videãt, hoc genere cauilli vtãtur. Eſſe quidẽ apud Hebręos idẽ facere quod offerre: ſed cũ additamento, ſicut dictũ eſt, facere holocauſtũ, facere hircũ, facere hœdũ. Quaſi verò nõ legatur apud Lucã: vt facerent pro eo iuxta legis præſcriptũ, ſine additaměto. Et ex Leuitico citat Hieronymus iuxta ĩterpretationẽ ſeptuagita. Accede ad altare, & fac pro peccato tuo: ac paulò pòſt: Deſcẽditq;, cũ fecit pro peccato. Quæ poſteà idẽ vertit ex Hebręo: Accede ad altare & immola pro peccato tuo. Et rurſus: Completis hoſtijs pro peccato deſcẽdit. Vnde perſpicuũ cuiuis eſſe poteſt, ꝙ facere etiã abſq; additamẽto ſignificet immolare & hoſtias offerre. Sed demus hoc illis, quod nõ aliter apud Hebręos facere ſignificet offerre, q̃ cũ additaměto. Quid hoc ad eam rẽ facit, de qua nunc eſt ſermo? Nunquid hîc additamentum nõ eſt, cùm dicitur? Hoc facite. Præmiſerat: Hoc eſt corpus meum, quod pro uobis datur, ſubiunxit eueſtigio: Hoc facite, corpus meum offerte: Qua de re ergo quiritaris? cùm additamentum videas.

Hoc facite.

Chriſtum ſacrificaſſe in vltima cœna. Hebr. 7. Pſal. 109. Geneſ. 14.

Vide Thoma in 3 partem quæſt. 22. ad ſextum.

Porrò nemini dubiũ eſt, fuiſſe Chriſtũ ſacerdotẽ ſecũdũ ordinẽ Melchiſedech, quod & Paulus teſtatur, & ante illũ Propheta dicẽs, Tu es Sacerdos in æternũ ſecũdũ ordinẽ Melchiſedech. Vbi aũt hoc ſacerdotio functus ſit, in Euãgelio nuſquã reperimus, pręterquã in nouiſſima illa cęna. Nã quale fuit ſacerdotiũ, quale ſacrificiũ Melchiſedech? Scribit̃ i Geneſi: quod panẽ & vinũ obtulerit. Erat.n. Sacerdos Dei altiſſimi. Nonne Melchiſedech Chriſtũ ſacerdotẽ adumbrabat? qui & ipſe ſub ſpeciebus panis & vini corpus & ſanguinẽ ſuũ obtulit: in qua oblatione ſe ſacerdotem eſſe ſecundũ ordinẽ Melchiſedech declarauit. Nã in ea oblatione, quæ facta eſt in ara crucis, magis expreſſa fuiſſe videtur figura ſacerdotij ſecũdum ordinem Aaron, quàm ſecundum ordinem Melchiſedech. Ibi enim cruentam victimam obtulit, & ſemetipſum verè morti tradidit: Ta-

les autem victimas offerebant Sacerdotes ſecundum ordinem Aaron. At in nouiſſima cœna eandem illam hoſtiam corporis ſui & ſanguinis obtulit, ſed ſub ijs, quæ Melchiſedech obtulerat anteà, panis & vini ſpeciebus. Nihil aliud Melchiſedech, quàm panem ipſum & vinum: at Chriſtus corpus & ſanguinẽ ſuum ſub panis & vini ſpeciebus obtulit. Et ſicut in ara crucis, qui finis legis eſt Chriſtus, ſacrificijs, quæ ſacerdotes Aaronitę offerebant, finẽ impoſuit: ita in nouiſſima cœna nouum ſacerdotium, nouum ſacrificium inſtituit ſecundum ordinem Melchiſedech. Conſtat etiam, quòd in illa cœna Paſcha cum ſuis diſcipulis manducabat: Paſcha autem non veruecinum, ſed multò pręſtantiſſimum. Quemadmodum etiam Tertullianus teſtatur, dicens: Profeſſus, inquit, Chriſtus ſe concupiſcentia concupiſſe edere Paſcha vt ſuum, indignum enim vt quid alienum concupiſceret Deus: Acceptum panem & diſtributum diſcipulis, corpus ſuum illum fecit. Si autem (quod in confeſſo eſt) Paſca cum ſuis diſcipulis celebrabat, proculdubio, qui non venerat ſoluere legem, ſed implere, iuxta ritum legis celebrabat, iuxta quẽ immolabatur prius agnus, deinde comedebatur. Quare vt figuræ veritas reſponderet, neceſſe fuit, vt quod Paſcha cum diſcipulis ſuis manducaret Chriſtus, prius offerret corpus ſuum & ſanguinem Deo patri, poſteà verò manducandum traderet. Nam & illud certum eſt, & indubitatum, quòd agnus ille paſchalis in veteri lege, figura fuit agni incontaminati Domini noſtri Ieſu Chriſti: qui ſemetipſum in ara crucis oblaturus erat hoſtiam Deo patri: Atqui ea figura non omni ex parte reſpondet rei geſtæ in ara crucis, ſed magis ei quæ geſta eſt in cœna. Nam agnum ab Hebręis immolatum legimus in recordationem eius beneficij, quo liberatus erat populus Iſraël de ſeruitute Pharaonis, & eductus de Aegypto: At immolatio agni immaculati, qua ſemetipſum obtulit hoſtiam pro nobis in ara crucis, non fuit facta in recordationem alicuius beneficij, ſed fuit ipſum beneficium: fuit ipſa liberatio à peccatis: fuit ipſa redemptio de duriſſimo iugo diabolicæ captiuitatis. Qamobrem neceſſe fuit, vt per illam immolationem agni paſchalis, alia quædam præter illam in cruce peractam immolatio ſignificaretur, quæ per Chriſtum in nouiſſima cœna facta eſt: quam etiam à ſacerdotibus fieri deinceps in ſuam commemorationem, in paſſionis & mortis recordationem inſtituit. Præcepit Deus, cùm eſſent agnum illum immolaturi Iudęi filios vt ſuos docerent, quid ſibi vellet hæc immolatio. Cùm dixerint, inquit, vobis filij veſtri, quę eſt iſta religio? Dicetis eis: Victima tranſitus Domini eſt, quando tranſiuit ſuper domos filiorum Iſraël in in Aegypto, percutiens Aegyptios, & domos noſtras liberans. Huius beneficij ſui perpetuam memoriam in immolatione illa celebrari Deus voluit. Non diſſimile quiddam fit in hoc altaris ſacrificio. Nam & hic ſi interrogentur filij Iſraël (non ſecundum carnem, ſed ſecundum promiſſionem) quę nam eſt iſta religio? quid ſibi vult quòd ſacroſanctum corpus & ſanguis Chriſti ſub panis & vini ſpeciebus offertur in Miſſa? Rectè reſpondere poſſunt, Grata quædam fit commemoratio immenſi illius beneficij, quo Dei filius homo factus corpus ſuum ex Virgine aſſumptum pro nobis in mortem tradidit, ſanguinem ſuum in cruce fudit, vt mundum vniuerſum à peccato, & ab ęterna damnatione liberaret.

Rom. 10.
Chriſtus in cruce finem impoſuit ſacrificijs Aaronicis.
Lib. 4. aduerſus Marcionem.
Matth. 26.
Matth. 5.
Exod. 12.
Agnus paſchalis figura Chriſti immolati.
Exod. 14.
Exod. 12.
Oblatio corporis & ſanguinis Chriſti ſub panis & vini ſpeciebus in Miſſa quid

Hic videre licet agni immolationem magis repræſentare eam, quę fit in altari, quàm quę facta eſt in cruce. Nam ſicut in Paſchate Iudæorũ, ita & hic prętéritę redemptionis fit recordatio, in cruce autem ipſa præſens fuit redemptio. Quod etiam Chryſoſtomus indicat, enarrans illa verba: Hoc facite in meã cõmemorationẽ. Vides, inquit, quò ab Iudaicis abducit & auocat moribus? Nam ſicut illud in rememorationẽ miraculorũ, quę in Aegypto Patres veſtri viderunt, faciebatis, ſic & hoc in meam facite cõmemorationẽ. Quamobrem cùm & mandatũ Chriſti habeamus, dicẽtis: Hoc facite in meã cõmemorationẽ, & conſtet Chriſtum Sacerdotẽ fuiſſe ſecundum ordinẽ Melchiſedech, neq; reperiatur in ſcripturis, vbi ſit functus hoc Sacerdotio, præterquã in cœna: illud præterea manifeſtũ ſit, quod in illa cœna Paſcha cũ diſcipulis manducauerit, quod offerri priuſquam manducari iuxta ritũ Iudæorũ conſueuerat, quis eſt qui dicere iam audeat, ſine Dei verbo cultũ hũc inſtitutũ eſſe? quẽ non his modò ſcripturę teſtimonijs, verũetiã Prophetarũ, oraculis aſtrui legimus. Apud Malachiã Prophetã ad ſacerdotes Iudęorũ loquitur Dominus: Non eſt mihi voluntas in vobis, & munus non ſuſcipiã de manu veſtra: Ab ortu enim Solis vſq; ad occaſum, magnum eſt nomen meũ in Gentibus: & in omni loco ſacrificatur & offertur nomini meo oblatio munda. Quibus in verbis tria nobis conſideranda veniunt. Primùm, ꝙ abolitum Deus voluerit vetus illud ſacerdotiũ, quod erat ſecũdũ ordinẽ Aaron, quo ſolus vtebatur populus Iſraël. Deinde, quod illi ſuccedere voluerit nouũ & ęternũ ſacerdotiũ ſecundum ordinem Melchiſedech non ex vna Aaron familia, ſed ex omnibus Gẽtibus eligendum. Tertiò, ꝙ oblatio per ſacerdotes nouos offerenda, futura erat munda, & quæ in omni orbis totius loco offerretur. Si quis Prophetæ locum hunc ad eam, quæ in cruce facta eſt, oblationem referre velit, conſtat, nec inter Gentes, nec in omni orbis loco, ſed in vna Iudæa Chriſtum in mortem ſemetipſum obtuliſſe: vt hic ſenſus ei Prophetæ loco quadrare non poſſit. Si autem de contriti & humiliati cordis ſacrificio, deque puræ mentis & bonę voluntatis officijs intelligẽdũ exiſtimet, quæ in oĩ orbis loco offerri Deo dubiũ nõ eſt: ne id quidem procedet. Et ſi enim dubium non eſt, huius generis ſacrificia Deo accepta eſſe, quis tamẽ erit, qui gloriari poſſit ſe mundum cor habere, atque illius oblationem mundam eſſe? cùm omnes iuſtitias noſtras eſſe dixerit alius Propheta, velut pannum menſtruatæ, nulla vt alia abſolutè munda oblatio rectè intelligi poſſit præter illam quæ ſemel in cruce oblata eſt, cuius in Eccleſia iugis fit commemoratio. Deinde cordis contriti ſacrificium non magis huius Eccleſię, quæ ſequuta eſt Chriſti paſſionem & mortem, quàm illius quæ præceſſit, proprium eſſe videtur, vt ęquè in lege atq; nunc offerri potuerit. Quinetiam non ad ſacerdotes magis eiuſmodi oblatio pertinet, quàm ad alios cuiuſcunque tandem ordinis fideles. Iam & iuge ſacrificium illud, quod nouiſſimis temporibus per Antichriſtum ſublatum iri Daniel prædixit, quid aliud intelligi rectè poteſt, quàm iſtud Chriſti corporis & ſanguinis ſub ſpeciebus panis, & vini ſacrificium? quod vſque ad conſummationem ſeculi duraturum eſſe, dubitandum nòn eſt: quantumlibet nunc etiam illud per

Homil. 83. in Matth.
Lucæ 22.
1. Corinth. 11.
Malach. 1. locus explicatur.
Oblatio munda in omni loco.
Prouerb. 20.
Eſaia 64.
Sacrificium iuge eſt Miſſa.
Daniel. 8.

ſuos

Leuit. 14. Simila quid ſignificabat. In colloquio quod habuit cum Tryphone Iudæo.

ſuos præcurſores oppugnare conatur Antichriſtus. Sed & ſimila, quæ pro mundatis à lepra ſolebat offerri ex more, quemadmodum à Iuſtino ſcriptum legimus, figuratè ſignificabat panem Euchariſtiæ, quem in memoriam paſſionis ſuæ purgantis ab omni peccato animas hominum, Ieſus Chriſtus Dominus noſter tradidit poſteris: vt interim gratias agamus Deo cùm pro mundo propter hominem creato, tum cęteris, quę hoc continentur, tum pro redemptione, qua liberati ſumus à peccatis, Principatibus ac Poteſtatibus in vniuerſum debellatis iuxta diuinum conſilium.

Sacrificium Melchiſedech.

Habemus itaque iam ita clara & aperta ſcripturæ teſtimonia, de quotidiano hoc Chriſti corporis & ſanguinis ſub panis & vini ſpeciebus Eccleſiæ ſacrificio, nihil ut magis perſpicuè dici, ſcribiue potuerit. Facit nihilominus omnia Satanas, ut clarum etiam ſcripturarum intellectum obſcuret, ac pretium redemptionis noſtræ ex omni hominum memoria deleat. Ac primùm quidem, quod ad Melchiſedech attinet, aiunt miniſtri Satanæ, Apoſtolum, vbi de Sacerdotio illius tractat, ſingula accuratè ac propemodum ſcrupuloſè excutere: nomen hominis, ſedem regni, perpetuitatem vitæ, ius decimarum, benedictionem perſequi, in quibus omnibus minus momenti ſit, quàm in oblatione panis & vini, de qua tamen uerbum nullum fecerit. Nunquid exiſtimandum ſit obliuione lapſum eſſe Dei ſpiritum, vt dum rebus minutis imoratur, quod erat præcipuum, & ad cauſam maximè valebat, id omiſerit? Quàm ineptum autem hoc eſt argumentandi genus? non ſcripſit Paulus, ergo non eſt? Non ſcripſit in tota illa epiſtola eſſe Chriſtum conceptum de Spiritu ſancto, eſſe natum ex Maria virgine, nunquid ideò negabimus ita eſſe? Non eſt obliuione lapſus Dei ſpiritus, ò Satana, quin eo potius vſus eſt conſilio, quo Chriſtus olim, cùm diceret: Adhuc multa habeò vobis dicere, ſed non poteſtis ea portare modò. Clarè hoc ipſa Pauli uerba indicant, ſtatim enim vt fecit Melchiſedech mentionem: De quo nobis, inquit, grandis ſermo, & ininterpretabilis ad dicendum, quoniam imbecilles facti eſtis ad audiendum. Illorum itaque imbecillitas in cauſa fuit, quod lacte adhuc opus habebant, nec ſolido cibo vti poterant, quòd non omnia, ea pręſertim, quæ captum illorum excedebant, de Melchiſedech Apoſtolus fuit perſequutus. Quod etiam teſtatur his verbis Hieronymus: Super quo multus nobis ſermo eſt, & ininterpretabilis: Non quia Apoſtolus non potuerit id interpretari, ſed quia illius temporis non fuerit. Hebræis enim, id eſt, Iudæis perſuadebat, non iam fidelibus, quibus paſſim proderet ſacramentum. Verumetiam, ſi vas electionis ſtupet ad myſterium, & de quo diſputat ineffabile confitetur, quantò magis nos vermiculi & culices, ſolam debemus ſcientiam inſcitiæ confiteri, & ampliſſimā domum paruo quaſi foramine oſtendere: vt dicamus duo ſacerdotia inter ſe ab Apoſtolo comparari, prioris populi, & poſterioris, & hoc agi tota diſputatione, vt ante Leui & Aaron ſacerdos fuerit Melchiſedech ex gentibus, cuius tantùm prædicat meritum, vt futuris ſacerdotibus Iudæorum in lumbis benediceret Abraham, totumque quod ſequitur in laudes Melchiſedech ad Chriſti typum referri, cuius profectus Eccleſiæ ſacramenta ſunt.

Ioan 10. Heb. 5.

Ad Euagrium Tomo 3.

Sacerdotia prioris & poſterioris populi inter ſe comparantur.

De Theologia lib. 1.

Extat oratio Gregorij Nazianzeni digna quæ teratur manibus omnium, in qua præclarè de eo diſſerit, “ quòd non omnia, nec omnibus, nec ab omnibus, nec omni loco & tempore dici oporteat. Tum enim vna- “ quęque res bona dicitur, ſi benè fiat. Neque tam eſt rectum aliquid, quod ſi deſit prudentia, non æquè pernicioſum euadat, atque ſapienter adminiſtratum futurum fuerat ſalutare. Docere nos hoc vel Chriſti poteſt exemplū, qui de ſua morte, qua vna re nihil eſſe potuit humano generi vniuerſo ſalubrius, verba facturus, eam cum diſcipulis tantum ſeorſum cōmunicandam eſſe putauit, quòd vulgò myſterium hoc rectè cōmitti non poſſit. Permultum in eo poſitum eſt, quàm opportuno loco & tempore fiat aliquid, cùm etiam Deum ipſum, ſi quis conſideret diligentius, opportunitatem quandoq; ſpectaſſe videamus, pręſertim dum ſe mortalibus aperire, dum luce ſuæ veritatis mentes eorum illuſtrare conatur. Nónne vetus teſtamentum patrem apertè prædicauit, de filio verò loquutum eſt obſcurius? At noua lex Deum filium palàm eſt profeſſa: ſancti verò Spiritus diuinitatem non ita latè patentibus argumentis explicauit: quæ poſteà tamen intellecta & ipſa eſt. Neq; verò non maxima ratione id ita factum eſt: ſicut à Gregorio quoq; Nazianzeno legimus annotatum. Nam nondum patris diuinitate confeſſa, manifeſtè filium Deum prædicare: ac rurſus nondum Deo filio declarato, Spiritui ſancto diuinitatem apertè tribuere, quid futurum erat aliud, quàm infantibus lacte alendis ſolidum cibum manducandum dare? Fecit itaq; Paulus, quod Propheta faciendum admonet, diſpoſuit ſermones ſuos in iudicio, vt ea tātùm proferret, quæ profutura putaret, cætera quamuis cognitu digniſſima atque adeò neceſſaria, in tempus aliud magis opportunum reſeruaret. Quod idem feciſſe legitur, cùm ſermonem apud Athenienſes habuiſſet. Neque enim ſtatim à primo deſtruendas putauit cæremonias idolorum: Statim nanq; ſermonem eius aures gentilium reſpuiſſent: verùm ab vno Deo operatore mundi incipit, dicens: Deus qui fecit mundum, & cuncta quæ ſunt in eo. Negare non poterant vnum operatorem eſſe mundi, vnum Deum, vnum omnium creatorem. Adiunxit eò quòd cœli & terræ Dominus in manufactis non dignetur habitare. Deinde quod intra auri, argentiq; caſſam materiā nequaquam veriſimile ſit artificio hominis vim diuinitatis includi: erroris remedium docens eſſe ſtudiū pœnitendi. Tunc venit ad Chriſtum, nec tamen Deum maluit quàm hominē nuncupare, dicens: In viro quo definierit omnibus fidem, ſuſcitans eum ab inferis Qui enim tractat, inquit Ambroſius, debet audientium conſiderare perſonas, ne prius irrideatur quàm audiatur. Quando enim Athenienſes crederent, quia verbum caro factum eſt, & de ſpiritu virgo concepit, qui irridebant, quia reſurrectionem audierant mortuorum? Tamen & Dionyſius Areopagites credidit, & alij crediderunt in virum, vt in Deum crederent. Quid intereſt, quo quiſque credat ordine? Non in principijs perfecta quæruntur, ſed de principijs ad ea quæ perfecta ſunt, peruenitur.

Matth. 20. Deus in aperiendo ſe hominibus, opportunitati ſpectaſſe uidetur.

Lib. 5. Theologia. Et in Orat. in ſanctam Pentec. Pſal. 111.

Actor. 17.

Auditorum ratio habenda. Lib 6. in Lu. am. Vide Aug. de bono perſeuerancia. lib. 2. c. 16. & in Ioan. trac. 98

Neque verò Paulus modò, verùm & alij Apoſtoli, ſicut à Baſilio ſcriptum legimus, myſteriorum reuerentiam & auctoritatem ſilentio conſeruandam eſſe putauerunt, ne ſi vulgò eſſent omnibus cognita, in contemptum venirent. Inde etiam vocata ſunt myſteria, quòd ea occulta eſſe, neque in vulgus prodi oporteret.

Lib de ſpiritu ſancto cap. 27. Myſteria in ſilentio tradita obſeruari.

Quæ

De ſpiritu ſancto cap. 27.
Hom. 24. in Mat.
Pſal. 109.

Quę etiã cauſa fuit, quod literis non mandabantur, ſed per manus tantùm tradebãtur: Sicut de hoc ipſo ſacrificio loquens, dicit Baſilius. Inuocationis, inquit, verba, dum Euchariſtiæ panis oſtenditur, & poculum benedictionis, quis ſanctorum ſcripto nobis reliquit? Quamobrem & apud Chryſoſtomum ita ſcriptum legimus: Myſteria ideò clauſis ianuis celebramus, & eos qui nondum initiati ſunt adeſſe prohibemus: Non quia infirmitatem myſteriorum aliquam deprehendimus, ſed quia ad participationem eorum illi adhuc quos arcemus infirmi ſunt. Quin etiam illum locum explicans, Tu es Sacerdos in æternum, Auguſtinus: Vident Iudæi periiſſe iam ſacerdotium ſecundum ordinem Aaron, & non agnoſcunt ſacerdotium ſecundum ordinem Melchiſedech. Tu es ſacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech. Fidelibus loquor, ſiqui non intelligunt cathecumeni, auferant pigritiam, feſtinent ad notitiam. Non ergo opus eſt myſteria promere: ſcripturæ vobis intiment, quid eſt ſacrificium ſecundum ordinem Melchiſedech. Si Auguſtinus non putauit omnibus prodenda myſteria, quo tempore terrarum orbis magna ex parte Chriſtum agnoſcebat, quantò minus id factum oportuit à Paulo, cùm ad eos qui recens ad fidem Chriſti conuerſi fuerant, neque tanta myſteria capere adhuc poterant, ſcriberet. Non rectè itaque colligitur, non meminit ſacrificij panis & vini Paulus, vbi de Melchiſedech tractat, malè igitur ad Chriſti ſacrificium refertur.

Contra ſacrificium obiectionum ſolutiones.

Quod verò dicunt ſcripturam dicere, quod protulerit Melchiſedech, non autem obtulerit. Siue dicas protuliſſe, ſiue obtuliſſe, quod poſterius magis fuit in vſu ſanctis Patribus, nihil intereſt. Nec enim contraria ſunt inter ſe proferre & offerre. Quin offerre nemo poteſt, niſi prius proferat quod offerat. Sed non ad offerendum, ais, protulit, verùm ad edendum & bibendum. At ſicut in ſcriptura non reperitur quod protulerit ad offerendum: ſic nec hoc quod protulerit ad manducandum & bibendum. Itaque ſi nihil dicendum eſt, quod in ſcripturis expreſsè non habetur, quid reſtat aliud quàm vt dicamus quod protulerit ad inſpiciendum? vt videret Abraham panis & vini copiam, & admiraretur, neque tamẽ de ijs quicquam guſtaret. Quod quàm ſit abſurdum, quis non videt? At Ioſephus non obtuliſſe Deo ſcribit, ſed ijs qui cum Abraham fuerũt in cibum & potum panem & vinum ſuppeditaſſe. Poſterius quidem hoc ſcribit Ioſephus, prius autem illud nequaquam: Quin contrarium ex illius verbis docebimus. Quemadmodum non pugnant inter ſe proferre & offerre, ita non pugnant inter ſe proferre ad manducandum, & proferre ad offerendum. Quin grauis auctor Gregorius Niſſenus non dubitauit dicere, quòd nemo comedit, niſi quod prius immolatum ſit. Quæ verba Theophylactus quoque repetit in Matthæum ſcribens, & iam docuimus quòd agnus Paſchalis, qui fuit huius noſtri ſacrificij figura prius immolabatur, deinde manducabatur. Sed excutiamus verba Ioſephi, quemadmodum habentur in Gręco textu. Suppeditauit, inquit, Melchiſedech exercitui Abraham Xenia, & magnam copiam commeatus præbuit. Et inſtituto ſacro conuiuio, ipſum Abraham in hoc laudauit, & Deum qui inimicos eius ſubiecit, benedicere aggreſſus eſt. Non qualecunque, ſed ſacrum conuiuium inſtituiſſe dicit, quod epulum Latinè, Grecè dicitur εὐωχία. Quamuis autem quoduis epulum etiã prophanum hoc nomine poſſit appellari: tamen in vtraque lingua tam Gręca quàm Latina, non ferè tribuitur nomen hoc niſi publico, ſolemniquæ conuiuio, quod vel in dedicatione templi, vel in funere magni alicuius viri, vel in honorem Dei propter partam victoriam inſtitutum ſit. Et qui præerãt apud Ethnicos huic epulo ſacerdotes, Latinę vocabantur epulones, qui ſolemnem ritum in ſacrificio peragebant. Præcedebat itaque ſacrificium, ſequebatur epulum, ſiue ſacrum conuiuium, prius offerebatur, poſteà comedebatur. Ad eundem modum & Melchiſedech, quandoquidem erat Sacerdos altiſſimi, ſicut ſcriptura dicit, prius offerebat Deo, poſteà dabat epulum his qui cum Abrahamo venerant. Quod clarius etiam oſtendit Philo, qui fuit æqualis Ioſephi, cùm tractans eandem hiſtoriam, ita loquitur: Conſpicatus, inquit, magnus ille Pontifex Dei Max. redeuntem Abraham, reducentemque ſuos omnes ad vnum incolumes & victores attonitus tanti facinoris magnitudine, & id quod verum erat, cogitans præſentem eis opem diuinam adfuiſſe, manus ad cœlum tendens fauſta illi precatus eſt, & epulum victoriale ſacrificauit, ſocioſque certaminis eius ſplendidiſſimo conuiuio excepit: quod Ioſephus εὐωχίαν, hoc Philo dixit, τὰ ἐπινίκια ἔθυσε, hoc eſt epulum victoriale ſacrificauit. Prius itaque ſacrificauit epulum, deinde ſocios certaminis refecit. Qui verò potuerunt melius explicare Moſis verborum ſententiam, quàm ij duo, qui fuerunt eiuſdem Hebrææ gentis viri doctiſſimi, diſertiſſimique, qui non tantum ad manducandum, verùm & ad offerendum protuliſſe Melchiſedech panẽ & vinum diſertis verbis oſtendunt. Quamobrem commentum hoc non ſuccedit.

Hebr. 9.
Hebr. 10.

Quemadmodum nec illud, quod adferunt ex epiſtola ad Hebræos. Neq; vt ſępè offerat ſemetipſum. Alioqui oportebat eum frequenter pati: Semel oblatus eſt ad exhaurienda multorum peccata: Vna oblatione cõſummauit in æternum ſanctificatos. Nam quod à Paulo dictum eſt, libenter accipimus: Quod verò per hęc verba Satanas intelligi vult, reijciendũ eſſe putamus. Quotquot enim ſanctificati & iuſtificati ſunt aut erũt, per vnam oblationem illam in ara crucis factam, ſanctificatos non obſcurè ferimus. Explicans epiſtolam ad Hebræos Theodoretus, quærit: Si & ſacerdotium, quod eſt ex lege, finem accepit, & ſacerdos qui eſt ſecundum ordinem Melchiſedech obtulit ſacrificium, & effecit, vt alia ſacrificia non eſſent neceſſaria: cur noui teſtamenti ſacerdotes myſticam lyturgiam ſeu ſacrificium peragunt? Sed clarum eſt illis qui ſunt in rebus diuinis eruditi, nos non aliud ſacrificium offerre, ſed illius vnius & ſalutaris memoriam peragere. Hoc enim nobis pręcepit ipſe Dominus: Hoc facite in meam commemorationem.

In cap. 8.

Serm. 1. de cœna Domini.
Oblatio Chriſti uirtutem & efficaciam omnibus ſacramentis dedit.

Præclarè dictum eſt à Bernardo: Chriſtus pro ſalute mundi ſemel factus eſt hoſtia ſalutaris rei reconciliatio generalis, omnibus ſacramentis, tam pręcedentibus, quàm ſubſequentibus virtutem dedit, & efficatiam, vt tanta & tali hoſtia ſanctificarentur omnes liberandi per illam, vnde legitur. Quia agnus occiſus eſt ab initio ſeculi, ijs videlicet, qui fuerunt ab initio, ita vt per hoc, quod dicitur, ab initio, determinet, non tempus occiſionis, ſed ſalutis. Prius enim mors eius profuit, quàm fuit. In quam ſententiam à Leone quoque Pont.

quædam ſcribuntur. Et pulchrè cum Bernardo conſentit ęqualis eius Hugo de S.Victore.Scias,inquit,quo cunq; tempore ab initio mundi vſque ad finem nullum fuiſſe virum bonum niſi iuſtificatum per gratiam. Gratiam autem nunquam adipiſci potuiſſe niſi per Chriſtũ,ita vt homines ſiue præcedentes,ſiue ſubſequentes vno ſanctificationis remedio ſaluatos agnoſcas. Aſpice ergo caſtra Regis noſtri & exercitus eius inſulgẽtes armis ſpiritualibus, quanta præcedentium ſubſequentiũq; multitudine ſtipatus incedat. Ex his, cuius perſpicuũ eſſe poteſt,ab initio mundi fuiſſe genus Chriſtianorum,quod pluribus verbis docet Auguſtinus, qui priores omnes Patriarchas & Prophetas quotquot fidem habuerunt vnius Dei, Chriſtianos dici vult. Ab initio enim,inquit, Saluator promiſſus eſt. Quod ſupraſcripto Apocalypſis loco probat. Itaque ſemper Chriſtiani reipſa fuerunt,etiamſi nondum nomine primi illi, ſicur alio loco dicit idem Auguſtinus, & ante eum Euſebius.Nec vllus vnquam iuſtificatus aut ſanctificatus eſt,niſi per vnam illã oblationem, in ara crucis,vel præuiſam,uel exhibitam. Sed nec deinceps quenquam iuſtificatum & ſanctificatum iri, niſi per vnam illam oblationem,iam exhibitam.Cęterùm ſicut oblatione illa præuiſa,non fuerẽ ſublata,quę pro peccatis offerebantur, uel ante legem vel ſub lege ſacrificia,quin ea Deo grata potius accidere, quatenus ad præuiſum illud in ara crucis, quod præfigurabant, Chriſti ſacrificium referebantur, ſic per eandem oblationem exhibitam non tollitur quotidianum hoc quod Eccleſia frequentat ſacrificium, ſed eſt Deo tantò magis acceptum, quantò crebrius & religioſius,per id oblationis in cruce factæ memoria repræſentatur. Cùm ergo dicit Apoſtolus: Semel oblatus eſt,ad exhaurienda multorum peccata, vna oblatione conſummauit in æternum ſanctificatos. Hoc dicere videtur,quòd nulla fuit, nec eſt, nec erit vnquam oblatio, qua ſint exhauſta peccata,vel exhauriantur:qua fuerunt homines ſanctificati, vel ſanctificarentur,præter vnam illã in ara crucis factam.Quę tam accepta Deo fuit,vt propria ſua virtute,ac merito ſanctificet, quotquot Deo patri recõciliantur,& reconciliando ſanctificantur. Quotquot autem alia ſacrificia pro peccatis offerebãtur, exhauriendi peccata,& ſanctificandi vim,ab hoc uno mutuabantur: huius vnius virtute,ac merito ſanctificabantur quatenus ad hoc vnum referebantur.Huic igitur vnico ſacrificio veterum omnia ſacrificia ceſſiſſe, quæ typum huius immolationis geſſerunt, & vmbram eius fuiſſe ab Eccleſia docti cõfitemur.

Chriſtus ab initio ſecutis occiſus. In lib quæſt. veteris & noui teſtamenti cap 3.

Li. 3.c.4.con. 2.4. epiſtolas Pelagia. Euſeb li.1.Eccleſ. Hiſtoria cap. 1.

Sacrificia vetera ob promiſſi iam ſacrificij in cruce offerendi relationem exercebantur, ita ſacrificium nouũ ad memoriam illius in cruce iam oblati ſacrificij quotidie Deo patri offertur.

Siquidem oblatione, hoc eſt, morte ſua, Chriſtus illud ipſum perfecit,& conſummauit,quod hoſtię, victimæ, ſacrificia veterum promittebant. Promittebant autem fore, vt aliquando Dei filius in aſſumpta carne morte ſua, & profuſo precioſo ſanguine ſuo genus humanum redimeret. Quod illa vna oblatione perfectũ eſt,cuius oblationis futuræ fide, Deo reconciliati ſunt,& ſanctificati, quotquot reconciliati ſunt & iuſtificati. Nec alia fuit vnquam,nec eſt,nec erit reconciliandi ratio. Quamobrem adueniente veritate ceſſerunt figuræ,adueniente luce ceſſit vmbra,nec deinceps adũbratum illud amplius oportuit, quod iam exhibitũ eſt,& omnibus reuelatum. Sed non propterea tanti beneficij iam nobis reipſa præſtiti memoria debuit intermitti. Hoc verò cum illa pugnaret Euangelij voce: Hoc facite ad meam commemorationem, oblationis illius in cruce factæ memoriã, hoc quotidiano ſacrificio perpetuò Deus in Eccleſia ſua celebrari voluit, nec vnquam ante conſummationem ſeculi intermitti,vt iugiter coleretur per myſterium, quod ſemel offerebatur in pretiũ,& illa perẽnis victima,viueret in memoria,& pręſens eſſet ſemper in gratia. Et ſicut priorum temporum oblationes,ad exhibendum olim Chriſti ſacrificium in cruce, ſic nouæ legis hoc ſacrificiũ ad exhibitum iam refertur. In carnalibus illis victimis figuratio fuit carnis Chriſti, quam pro peccatis noſtris,ipſe ſine peccato fuerat oblaturus,& ſanguinis,quem erat effuſurus in remiſſionem peccatorũ. In hoc ſacrificio præſens adeſt caro Chriſti, quam pro nobis obtulit,& ſanguis quẽ pro nobis effudit. In ſacrificijs illis,quid nobis donandum eſſet,figuratè ſignificabatur: in hoc,quid iam donatum ſit euidenter oſtẽditur. In illis prænunciabatur Dei filius,pro impijs occidendus, in hoc autem occiſus annunciatur. Et ſicut illa non propterea non fuerunt vera ſacrificia, quia ſigna fuerunt veri ſacrificij: quod erat in cruce peragendũ, ſic & hoc non propterea,non eſt verum ſacrificium,quia ſignũ eſt eiuſdem veri ſacrificij,quo ſemetipſum in ara crucis pro nobis Chriſtus obtulit. Niſi quis fortè ſic inſaniat,vt magis ad rationem ſacrificij pertinere putet, quod rẽ faciendã ſignificet, quàm,quod rem iam factam cõmemoret. Certè ſicut cœna noſtra nõ eſſet cõmemoratio cœnæ dominicę,imagoq; illius & exemplar, niſi verè manducaremus: ita nec Euchariſtia noſtra, verum exẽplar,& imago foret ſacrificij, quod in cruce Chriſtus obtulit,niſi verè ſacrificaremus. Cuius autem rei apud S.Patres mentionẽ fieri legimus crebriorem quàm huius,quę fit à ſacerdotibus Chriſti corporis & ſanguinis oblationis. Quod ſi Chriſti ſanguis offertur in hoc myſterio,quis iã negare poterit, quin id verè ſit ſacrificiũ,etiam ſi nihilominus exemplar ſit illius hoſtiæ cruentæ, cùm in pretium redemptionis noſtræ profuſus Chriſti ſanguis in ara crucis offerebatur. Quapropter meritò quoſdam ridet Innocentius Pontifex,qui crederent in Euchariſtiæ ſacramento, non eſſe Chriſti corporis,& ſanguinis veritatem, ex eo, q̃ non raro miſteriũ id & imaginẽ,& exemplum vocari legimus. Quorum errorẽ refellens, Si quia figura, inquit, eſt ſacramentum altaris, veritas eſſe negatur, ergo nec mors,nec reſurrectio Chriſti veritas eſt, ſi quidẽ eas imaginẽ,& ſimilitudinẽ eſſe tradit Apoſtolus, quin & Petrus, exemplũ in ſua paſſione Chriſtum nobis reliquiſſe ſcribit. Qua de re etiam pluribus verbis ante eum tractauit Hugo de S.Victore. Nihil igitur impedit,quominus in externo ſacrificio forma ſit,ſpecies imago,& exemplar ſacrificij crucis, in corpore verò & ſanguine quæ ſunt res intus incluſæ, veritas exiſtat eiuſdem ſacrificij. Sed quoniam in cruce palàm, & ſine myſterio fuit hoſtia cruenta,in altari verò occultè,& myſticè abſcõdita, ne nos eodem, quo Chriſtus modo ſacrificare putaremur, cum ſuo Theophilacto, rectè Chryſoſtomus admonuit, nos non immolare Chriſtũ, ſicut ſe ipſe in cruce immolauit, ſed illius in cruce facti ſacrificij recordationem facere. Quæ tamen recordatio,ſiue cõmemoratio non eſt ocioſa, nec vmbratilis, verùm efficit, quod ſignificat. Nam & ſi Chriſtum denuò non occidimus,qui reſurgens ex mortuis iam non moritur, mortem tamen illius haud aliter, quàm ſi

Veritate,& hoc preſente ceſſit quidem vmbra, tamen veritatis ſemel exhibiti beneficij memoria obliterari non debuit.

Sacrificium quotidianũ eſt veri ſacrificij imago & verum ſacrificium in quo verum corpus & ſanguis Chriſti offertur et ſumitur.

Lib 4. Myſteriorum Euangelicæ legis.

Lib.2.par.8.cap. 6.& 7.

Theo in c.10 ad Hebr. et. Chryſ hom, 17. ad Hebræos.

nunc

nunc eam oppetijſſet, applicamus: nec ſola fide, nec ſolis verbis, verùm & Symbolis id facimus. Quæ non
minorem habent vim, quàm ipſę res haberent, ſi, cùm earum commemoratio fit, verè patrarentur. In
cruento ſacrificio crucis, mors quoque cruenta fuit, in hoc incruento mors etiam eſt myſtica & incruen
ta, hoc eſt, effectus mortis, haud aliter, quàm ſi præſens nunc adeſſet. Sic enim in hoc myſterio Chri-
ſti mors, & eius fructus nunc applicatur, ac ſi nunc ille moreretur: Veriſſimum enim eſt quod Abbas
[*In ſacrificio cruento mors cruenta, in ſacrificio incruento mors incruenta et myſtica. In cap. 6. Ioan*]
Rupertus vir cumprimis doctus aliquando dixit. Quàm verè Chriſtus in illa ſpecie qua pependit in Cru-
ce remiſſionem peccatorum operatus eſt omnibus, qui illum expectabant ab origine mundi cum fide, ſi-
ne, legalibus fidei Sacramentis, à iuſto Abel vſque ad latronem, quem in Cruce confitentem ſuſcepit: tam
verè in iſtis ſpeciebus panis & vini eandem remiſſionem operatur omnibus qui ſunt ingreſſi, vel ingre-
diuntur ad eam fidem, poſteaquàm illa nimirum humana ſpecies hinc tranſiuit, & in cœlum ſeſe rece-
pit. Ex quo facilè perſpicere quiuis poteſt, quicquid fuit propitiationis, vel in veteris legis ſacrificijs,
quę ſigna fuerunt futuræ, vel in hoc noſtro, quod præteritæ mortis Chriſti ſignum eſt, id omne tribui ei,
quæ facta eſt in cruce oblationi, quæ licèt ſemel peracta, ſemper tamen viget, adeoque perpetua eſt, quo
ad efficaciam. Atq; illius virtute, quod nunquã excidit æternum Chriſti ſacerdotium, quo miniſtros etiam
ſuos fungi voluit fulcitur. Cyrillus Hieroſolymitanus, de Miſſa verba faciens, vocat illam. Τὴν πνευματι-
κὴν θυσίαν, τὴν ἀναίμακτον λατρείαν, hoc eſt ſpirituale ſacrificium & incruentum cultum. Chriſti verò cor-
[*Catecheſ. myſta. 5.*]
pus, quod præſens adeſt in altari, vocat ibidem, Τὴν θυσίαν ἱλασμοῦ, hoc eſt hoſtiam propitiationis. Non
obſcurè indicans quicquid eſt propitiationis, non tam actioni ſacerdotis, quàm illi hoſtiæ deberi, quæ
pro nobis oblata eſt in ara crucis, propter quam vocatur Miſſa, propitiatorium ſacrificium: quandoqui-
dem prǽſens adeſt in altari corpus illius & ſanguis, qui factus eſt propitiatio pro peccatis noſtris, Domini
noſtri Ieſu Chriſti. In cuius prǽſentia, ſicut verè dictum eſt à Cypriano, non ſuperuacuę mendicant la-
chrymæ veniam, nec vnquam patitur contriti cordis holocauſtum repulſam. Ante quem etiam Orige-
[*Serm. de cœna domini.*]
nes ſacrificia veteris legis extenuans: Si referantur, inquit, hæc ad myſterij magnitudinem, inuenies
[*Hom. 13. in Leuitico, cap. 24.*]
commemorationem iſtam habere ingentis repropitiationis effectum: Sed ſi redeas ad illum panem qui
de cęlo deſcendit, & dat huic mundo vitam, illum panem propoſitionis quem propoſuit Deus propitia
tionem per fidem in ſanguine eius: & ſi reſpicias ad illam commemorationem de qua dicit Dominus.
Hoc facite in meam commemorationem, inuenies quod iſta eſt commemoratio ſola quæ propitium fa-
ciat hominibus Deum. Si ergo intentus Eccleſiaſtica myſteria recordetis in his quæ lex ſcribit futuræ ve-
ritatis, inuenies imaginem præformatam. Quam etiam ob cauſam Germanus Patriarcha Conſtantino-
politanus, θυσιαστήριον, hoc eſt altare, vocat ἱλαστήριον, id eſt propitiatorium, propter prǽſentiam illius in ip
ſo, qui eſt propitiatio noſtra.. Nec Alexander modò, verùm & Iulius Pontifex, omnia crimina, & pec
cata deleri dicunt hoc Sacrificio: per quod etiam Cyprianus, Athanaſius, & Damaſcenus, omnes ex-
[*Dam. lib. 4 part. 14.*]
piari ſordes affirmant. Nec dubitauit Auguſtinus dicere de ſacrificijs altaris, quę pro defunctorum ani-
[*Homil. 5. de Paſchate.*]
mabus offèruntur, quòd pro valde bonis gratiarum actiones ſunt, pro non valdè malis propitiationes
ſunt. Euſebius vocat redemptionis oblationem. Chryſoſtomus, & eum ſecutus Theophilactus, remiſ-
[*Sacrificio miſſæ omnium peccatorum remiſſionem tribuunt doctores.*]
ſionem ei peccatorum tribuere videntur, vt non temere ſacrificium hoc, non Euchariſticum tantum,
verùm & propitiatorium eſſe dictum intelligas, propter eam, quæ præſens adeſt in altari propitiatio-
nem noſtram. Quamobrem cum Ioanne Chryſoſtomo vnam hanc eſſe dicimus hoſtiam cum illa, quę
[*Hoſtia eadem diuerſo modo oblata.*]
in cruce peracta eſt: vnum ſacrificium & non aliud, niſi quòd offerendi modus non eſt idem. Ibi fa-
[*Hom. 17. in epiſt. ad Hebræ. 5.*]
cta eſt oblatio in mortem, hic fit in mortis recordationem, illa fuit immolatio ſanguinea, hæc verò eſt
[*Hoſtia incruenta.*]
incruenta: Sic enim appellatur non modò à Gregorio Nazianzeno, Cyrillo, Euſebio, Athanaſio,
[*Greg. Nazian.*]
verum etiam à patribus in ſacroſancto Concilio Epheſino, Congregatis, tum ab Iſchirione Diacono in
[*Cyrillus interpretatione Anathematiſmi undecimi Et alibi cont. Neſtorium ſcribens*]
Calcedonenſi Concilio: Et ab Epiphanio in ſecunda Nicæna Synodo, cuius verba ſunt hæc. Nemo
enim vnquam Sanctorum Apoſtolorum, qui tubæ ſunt Spiritus Sancti, aut glorioſorum Patrum no-
ſtrorum, incruentum noſtrum ſacrificium in memoriam paſſionis Chriſti Domini Dei noſtri, & to-
tius ſuæ diſpenſationis factum imaginem corporis illius dixerit. Quo loco pluribus verbis Epipha-
[*Euſeb. lib. 10 c. 4 Eccl. hiſt. & in vita Conſtant. lib. 4. in lib. car. & orat. cont.*]
nius Iconomachos inſectatur, qui negabant ueritatem Chriſti corporis in Euchariſtia, ſed imagi-
nem tantum, & figuram uocabant, quos poſteaquam conuicit multis locis ex ſcriptura prolatis, tan-
dem his uerbis vtitur. Legas quouſque uoles, nunquam inuenies, neque Dominum, neque Apo-
[*Sacrificium incruentum quod à ſacerdote offertur nuſquam imago dicitur.*]
ſtolos, neque Patres, incruentum illud ſacrificium, quod à Sacerdote offertur, imaginem dixiſſe,
verùm ipſum corpus, & ipſum ſanguinem. Attamen ante ſanctificationis conſecrationem, qui-
buſdam Patribus piè ſanè viſum eſt ἀντίτυπον, hoc eſt, exemplar ſimilis formæ nominare, quo-
rum de numero Euſtathius, conſtantiſſimus propugnator orthodoxæ fidei, & Arrianicæ inſaniæ ex-
pugnator clarus, item Baſilius eiuſdem ſuperſtitionis auerruncator: Quorum verbis recitatis, an-
te ſanctificationem, inquit, ἀντίτυπα vocauerunt, poſt conſecrationem autem corpus & ſangui-
nem Domini. Athanaſij verba citantur hæc à Ioanne Damaſceno ex quodam ſermone de iis qui ob-
dormiuerunt: Si quis, inquit, diem obierit, licèt in aëre deponatur inhumatus, ne omiſeris
oleum, & ceram inuocato Chriſto Deo ad ſepulchrum accendere, accepta enim Deo ſunt, plu-
rimamque ſecum referunt retributionem. Oleum enim & cera holocauſtum eſt: incruentę autem hoſtiæ
oblatio, propitiatio eſt. Sed & ante hos omnes Clemens Petri ſucceſſor ita loquitur de ſacerdotibus aſſiſten
tibus ad altare Dei, προσάγοντες αὐτῷ γέρα τὰς λογικὰς, καὶ ἀναίμακτος θυσίας διὰ Ἰησοῦ τοῦ μεγάλου ἀρχιερέως, hoc
[*Cle. lib. 2. cap. 25*]
eſt, offerẽtes ei rationales & incruẽtas hoſtias per Ieſum magnũ Pontificẽ. Et alio loco: Pro ſacrificio cruento
[*Lib. 6 cap. 23.*]

Lib. 1. cap. 3.

λογικὴν, καὶ ἀναίμακτον, καὶ τὴν μυστικὴν, hoc eſt rationale & incruentũ ac myſticũ ſacrificium inſtituit, quod in mortem Domini per ſymbola corporis & ſanguinis ſui celebratur. Et iterum. Offerentem tibi καθαρὰν, καὶ ἀναίμακτον θυσίαν, hoc eſt puram & incruentam hoſtiam, quam per Chriſtum inſtituiſti myſterium noui teſtamenti. Cruentum igitur ſacrificium ſemel eſt oblatum in cruce, ſed incruentum offertur quotidie.

Timotheus vbi ſcribit de Mane miraculis. Lib. 3. Tom. 2. Cap. 25.

Sic Timotheus etiam Alexandrinus de Conſtantino Imperatore ſcribit, quod iuſſerit mundum & incruentum Chriſto Deo noſtro quotidie offerri ſacrificium. Et eius ſucceſſor Cyrillus, explicans illum Eſaiæ locũ. Bibent vinum: Per vinum, inquit, myſticam benedictionem, & incruentæ hoſtiæ modum ſignificat, quam in ſacris Eccleſijs conſueuimus adminiſtrare. Euſtathius quoque de Eutychio ſcribit. Quòd ſacrificium ſine ſanguine, & ſine diuiſione diuiſum ſemper faciebat. Itidem de quatuor Patriarchis Conſtantinopoli cõgregatis. In magnam inquiens Eccleſiam ingreſſi ſunt, & diuinum incruentumq́ue ſacrificium obtulerunt: ſemel & ſolum Chriſtum Dominum, Paſtorumq́ue Principem imitati, qui vnica oblatione ſanctificauit vniuerſos, ſemel paſſus in fine ſeculorum.

Damaſc. in oratione quam inſcripſit. Quod qui in fide migrarunt, eos liturgia rum beneficia iuuent.

Sic ab Auguſtino dictum eſt: Sæpè ita loquimur, vt paſcha propinquante dicamus, craſtinam vel perendinam eſſe Domini paſſionem, cùm ille ante tam multos annos paſſus eſt, nec omninò niſi ſemel illa paſſio facta ſit. Nempè ipſo die dominico dicimus: Hodie Dominus reſurrexit: cùm, ex quo reſurrexit, tot anni tranſierint. Cur nemo tam ineptus eſt, vt nos ita loquentes arguat eſſe mentitos? niſi quia iſtos dies ſecundum illorum, quibus hęc geſta ſunt, ſimilitudinẽ nuncupamus, vt dicatur ipſe dies, qui non eſt ipſe, ſed reuolutione temporis ſimilis eius: & dicatur illo die fieri propter ſacramenti celebrationem, quod non illo die, ſed iam olim factum eſt. Nonne ſemel immolatus eſt Chriſtus in ſeipſo? & tamen in ſacramento non ſolùm per omnes paſchæ ſolennitates, ſed omni die populis immolatur. Nec vtique mentitur, qui interrogatus reſponderit eum immolari.

De ſacrificio altaris cap. 9.

Paſcaſius, inquit: Iteratur autem hæc oblatio in conſpectu patris, interceſſione (pro peccatis noſtris) filij eius, ſummi ac veri Pontificis, quotidie: licèt Chriſtus ſemel paſſus in carne, per vnam eandemq́ue mortis paſſionem ſemel ſaluauerit mundum, ex qua morte idẽ reſurgens ad vitam iã non moritur, mors illi vltrà non dominabitur. Quia profectò ſapientia Dei patris pro multis cauſis neceſſarium hoc prouidit.

Greg li. 4. dialog. cap. 58.

Gregorius: Debemus quotidiana Deo lachrymarum ſacrificia, quotidianas carnis eius & ſanguinis hoſtias immolare. Hæc namque ſingulariter victima ab æterno interitu animam ſaluat, quæ illam nobis mortem vnigeniti per myſterium reparat, qui licet reſurgens à mortuis, iam non moritur, & mors ei vltra non dominabitur: tamen in ſeipſo immortaliter atque incorruptibiliter viuens, pro nobis iterum in hoc myſterio ſacræ oblationis immolatur. Eius quippè ibi corpus ſumitur: eius caro in populi ſalutem patitur, eius ſanguis non iam in manus infidelium, ſed in ora fidelium funditur. Hinc ergo penſemus, quale ſit pro nobis hoc ſacrificium, quod pro abſolutione noſtra paſſionem vnigeniti filij ſemper imitatur.

Homil. 37.

Quis enim fidelium habere dubium poſſit in ipſa immolationis hora ad ſacerdotis vocem cœlos aperiri, in illo Ieſu Chriſti myſterio angelorum choros adeſſe, ſummis ima ſociari, terrena cœleſtibus iungi: vnum quoque ex viſibilibus atque inuiſibilibus fieri: Et alio loco. Singulariter namque ad abſolutionem noſtram oblata cum lachrymis & benignitate mentis ſacri altaris hoſtia ſuffragatur, quia is, qui in ſe reſurgens à mortuis iam non moritur, adhuc per hanc in ſuo myſterio pro nobis iterum patitur. Nam quoties ei hoſtiam ſuæ paſſionis offerimus, toties nobis ad abſolutionem noſtram paſſionem illius reparamus.

Cap. 50. Oblationis quotidianæ cauſa tres.

Adferuntur etiam cauſæ à ſolitario quodam in eo libro, quem inſcripſit gemmam animæ. Cùm Chriſtus ſemel, inquit, ſua morte credentes redemerit, hoc tamen ſacramentum quotidie ob tres cauſas Eccleſia neceſſariò repetit. Vna eſt cauſa, vt in vinea laborantes quotidie eo reficiantur. Alia, vt hi, qui numero fidelium quotidie aſſociantur per illud Chriſto incorporentur. Tertia vt memoria paſſionis Chriſti quotidie mentibus fidelium ad imitationem inculcetur.

Ioan. Cochleus. 4. cauſas aſſignat.

Eſt & alius liber venerandę vetuſtatis, quem & ipſum ſicut priorem hunc in lucem produxit vir benè meritus de Eccleſia Dei Ioannes Cochleus, qui inſcribitur Expoſitio Miſſæ, in quo propoſita quæſtione cur quotidie iteratur iſta oblatio, cum Chriſtus ſaluauerit mundum per vnam paſſionem ſuam, & mors illi vltra non dominetur. Reſpondetur, quòd pro multis cauſis. Prima quia peccamus quotidie. Secunda eò quòd corpus Chriſti pœnitentibus poſt peccata offerri iubeatur, vt ſalutem per corpus Chriſti inueniant, atque exeant poſt pœnitentiam. Tertia, vt magnum beneficium paſſionis Domini obliuioni non tradatur. Quarta, vt ſimulet in Eccleſia diem iudicij, in quo iuſti ab iniuſtis ſeparabuntur. Scripſit ante annos quingentos verſus quoſdam de concordia veteris & noui ſacrificij Cęnomanenſis Epiſcopus Hildelbertus: inter alios etiam leguntur hi verſus.

Mortuus ille ſemel, licet vltra non moriatur:
Idem quotidie ſine vulnere ſacrificatur.
Nam quia peccantes medicina ſemper egemus,
Hanc pro peccatis medicinam ſemper habemus.

Cap 22. de ſacramentis altaris lib. 1. cap. 16.

In eandem ſententiam ſcripſit propemodum æqualis Paſcaſij, vel qui paulò eum pręceſsit Rabanus, quiq́ue ſubſequutus eſt poſteà Algerus. Ex eo facilè colligimus, quale ſit hoc ſacrificium, de quo tractamus. Eſt enim idem cum eo, quod in cruce peractum eſt, niſi quod non eodem modo fit: In cruce cruento modo oblatus eſt dominus noſter Ieſus Chriſtus, in altari incruento. Ibi paſſibilis & mortalis, hîc impaſſibilis, & immortalis: ibi viſibilis, hic inuiſibilis: ibi in humana ſpecie, hic ſub ſpeciebus panis & vini: ibi oblatus, credentibus omnibus remiſsionem peccatorum, & plenam redéptionem obtinuit, hic non vt peccatorũ remiſsionem, & animarum ſalutẽ iam primũ ex eo quod per ſacerdotem fit, promereamur, ſed vt pridẽ promeritã, per Chriſtũ in cruce pẽdẽtẽ, per hoc ſacrificiũ, quod paſſionẽ & mortẽ eius repręſentat, ac memoriã eius nobis refricat, fide & deuotione nobis applicemus. Quamobrẽ externo hoc, quod Eccleſia

celebratur ſacrificio, non modò non obſcuratur illud, quod in cruce peractum eſt, verumetiam illuſtratur magis. Neq; enim aliò cõfugimus, quàm ad vnicum illud, quo defunctus eſt Pontifex noſter Chriſtus in cruce, quo corpus ſuum tradidit in mortem, per quam nos, qui inimici eramus, Deo patri ſuo reconciliauit: quo ſanguinem ſuum fudit in remiſſionem peccatorum noſtrorum. Itaq; D. Thomas locum illum Pauli explicans. Vmbram habens lex, &c. Non offerimus, inquit, aliam hoſtiam, quàm illam quam Chriſtus obtulit pro nobis, ſcilicet, ſanguinem ſuum. Vnde non eſt alia oblatio, ſed eſt commemoratio illius hoſtiæ quam Chriſtus obtulit. Hoc facite in meam commemorationem. *Rom 5. Matth. 20.*

Hîc iterum obganniunt iſti: Si credis te reconciliatum, peccataq; tibi per ſacrificium in cruce peractum eſſe remiſſa, quid ergo denuò te reconciliari, peccataq; tibi remitti poſtulas, ac Deum iratum fingis, quem credere potius oportuit filij morte placatum? An illa tibi parum ſufficiens videtur oblatio: aut de promiſſis Chriſti dubitas? Minimè verò dubitamus: quin illud potius libenter cum Paulo confitemur, quòd omnis homo mendax, Deus autem verax, atq; adeò veritas ipſa. Neq; poteſt quicquam eſſe certius, quàm quod ab illo dictum aut promiſſum eſt. Cæterùm qui dixit, hoc eſt corpus meum, quod pro vobis tradetur, nimirum in redemptionem veſtram: idem dixit, Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata. Quoniam verò conſcij nobis ſumus nos ea ſæpè tranſgreſſos eſſe, à facie peccatorum noſtrorum non eſt nobis pax, & à facie iræ eius ſpiritum timoris concipimus, & cum Propheta à iudicijs eius timentes, qui reddit vnicuiq; iuxta opera ſua, etiam de verbo otioſo rationem exacturus, illi reconciliari poſtulamus per Ieſum Chriſtum, quem poſuit propitiatorem pro peccatis noſtris per fidem, in ſanguine eius. Quamobrem profuſi ſanguinis illius & corporis pro nobis traditi memoriam ſubinde renouamus, ac quam ille obtulit in cruce hoſtiam, eam patri ſiſtimus, ſupplices orantes, vt illius contemplatione nobis placatus & propitius eſſe, ſuæq; promiſſionis, ac fructus illius quem illa mundo attulit vniuerſo, nos participes eſſe velit. Scilicet ignorabat Chriſtus remiſſionem omnium totius mundi peccatorum ſacrificium illud crucis allaturum? & tamen, etiam poſt obtentam illam ſuæ mortis beneficio, cunctos orare docuit, Dimitte nobis debita noſtra. Quod quorſum attinebat petere ſecundum iſtos, quandoquidẽ ſemel iam per ſacrificium crucis remiſſio nobis eſt obtenta? Deinde verò, ignorabat Paulus per ſacrificium illud in ara crucis oblatum, eſſe mundum Deo reconciliatum? & tamen clamat ad Corinthios: Obſecramus pro Chriſto, reconciliamini Deo. An ille parum illi in cruce factę reconciliationi fidebat? Imò verò fidebat plurimum: ſicut & nos omnem ſpem & fiduciam noſtram non alia in re, quàm in vnica illa oblatione collocamus, per quam Deo mundum Chriſtus reconciliauit. Cæterùm intelligebat ille ſpiritu Dei plenus, adferri aliquid à nobis oportere, quo fructum illius conſequi poſſemus. Quamobrem non ſunt audiẽdi, qui dicunt: oblatus eſt ſemel Chriſtus ad exhaurienda peccata noſtra, & fuit illa oblatio ſufficiens pretium redemptionis noſtræ, non eſt igitur vlla in Eccleſia deinceps oblatio facienda. Nam ad eundem modum argumentari licebit. Orabit pro nobis Chriſtus, & fuit eius oratio ſufficiens ad obtinenda omnia ad ſalutem nobis neceſſaria, nam exauditus eſt pro ſua reuerentia, nihil itaq; neceſſe eſt nos orare: tulit crucem Chriſtus pro nobis, nihil opus eſt, vt nos crucem feramus: Quæ quàm ſit abſurda collectio, quis non intelligit?

Semel reconciliati an opus habeat alia reconciliatione. *Ro. 3. et Pſ. 115.* *Matth 19. Pſal 37. Eſaia 26. Pſal. 118. Pſal 16. Matth. 12. Rom 3.* *2. Corinth. 5.* *Heb 5.*

Verùm vt planum fiat omnibus, quid illi ſemel in cruce peracto, quid huic quotidiano ſacrificio tribuat Eccleſia, paucis de eo diſſeremus. Sic enim rem accipi volumus. In Chriſti latere, quod in cruce pro nobis apertum eſt, fontem eſſe aquæ vitalis ſalientis in vitam æternam. Ex hoc fonte quiſquis haurit, quiſquis aqua illius abluitur, ab omnibus iniquitatibus ſuis mundatur: Per hunc enim fontem abluti, per hunc ſanctificati, per hunc redempti, per hunc vitam æternam ſumus conſequuti. Cæterùm qui vult hoc fonte irrigari, & quę ſalus ex eo permanat ad omnes, eius particeps fieri, ad eum accedat neceſſe eſt. Patet hic quidem fons omnibus, & eſt ita copioſus, vt ad abluendas ſordes omnium, ad ſalutem omnibus conferendam abundè ſufficiat. Sed niſi accedas ad illum, niſi haurias ex illo, nihil eſt, quod alicui vſui fore tibi ſperes. Quam multi ſunt Turcæ, quàm multi hęretici & infideles, quàm multi mali Chriſtiani, quos neque abluit fons iſte, neque ſalutem illis adſert. Atqui apertus eſt omnibus: Guſtauit enim Chriſtus mortem pro omnibus: dedit redemptionem ſemetipſum pro omnibus: factus eſt ſaluator omnium, factus eſt propitiatio pro peccatis noſtris, non pro noſtris autem tantùm, ſed etiam pro totius mundi: Intereà tamen pereunt multi, non ſolùm infideles, verumetiam mali fideles, qui confitentur quidem ſe noſſe Deum, ſed factis abnegant. Vident menſam apparatam: vident delicatiſſimis epulis inſtructam: vident fontem aquæ ſalientis in vitam æternam, fame nihilominus & ſiti moriuntur. Quam eius rei cauſam eſſe dicemus? quam aliam? Niſi quòd non attingunt id, quod vident, non eo fruuntur. Quamobrem confitemur, & quidem libenter cum Eccleſia Dei, confitemur, quòd ſolus Chriſtus per illud in ara crucis oblatum ſacrificium Deo patri ſuo cumulatè ſatisfecit: peccatorum noſtrorum remiſſionem, cum Deo patre reconciliationem, filiorum eius adoptionem, regni cœleſtis hęreditatem nobis ſufficiẽter promeruit. Addimus & hoc, quòd ad hæc omnia denuò promerenda, nullis ſacramentis, nullis ſacrificijs, nullis operibus noſtris opus nobis eſt: quòd hæc omnia, tradens ſemetipſum pro nobis hoſtiam & oblationem Deo in odorem ſuauitatis, abundè nobis Chriſtus promeruit. Hæc eſt clara & aperta confeſſio noſtra.

Sacrificij vtriuſque effectus. *Ioan. 4.* *Heb. 2. 1. Tim. 2. & 4. 1. Ioan. 2. Tit. 2.* *Sacrificij in cruce peracti fructus.*

Dicet hîc aliquis è ſatanæ miniſtris, Ergo tu ſententiam noſtram confirmas: neq; vlla eſt eius pro quo tãtopere pugnas ſacrificij vtilitas. Abſit à nobis vt impiam ſatanæ & miniſtrorum eius ſententiam confirmemus: verùm hoc dicimus, non in hoc, aut ſacramentis, aut hoc tremendo ſacrificio nos vti, quòd noui aliquid nos denuò promereri per hunc vſum perſuaſum habeamus: verùm vt quod pridem promeruit Chriſtus in ara crucis, id in nos transferre, & eius fructum nobis applicare poſſimus. Hanc ad rem opus eſt nobis operibus, opus eſt nobis ſacramentis, opus eſt nobis quotidiano ſacrificio, quod in Eccleſia celebratur.

Sacrificij Chriſti ſufficientia exemplo oſtenditur.

Quo magis autem intelligi poſſit, quod dicimus, exẽplo id illuſtrabimus. Eſt fons in medio ciuitatis collocatus, omnibus expoſitus, à quo nemo arcetur, quin eo liberè vti poſsit: tũ eſt autẽ copioſus & redundãs, vt ad ſordes omniũ abluendas, ad ſitim omnium ſedãdam, ad reliquas neceſsitates omnes omnium explendas, abundè ſufficiat. Nũ ideò tu ſitim tuã expleuiſti, aut ſordes abluiſti, quòd hic fons eſt in medio omnibus expoſitus tam copioſus? Certè niſi ad eum acceſſeris, niſi ex eo hauſeris, neq; ſordes ablueris, neq; ſitim ſedaueris, neq; vllum ex eo fructũ perceperis, quãlibet ſit copioſus & redundans. Proinde qui vult ex eo fonte fructũ capere non ſpectat illũ ocioſus, ac illius tantùm copiam & abundantiam admiratur: verùm illud agit, vt quod videt omnibus cõicatum, eius ad ſe quoque partem aliquam deriuet: fiſtulas admouet, ſiue tubos aut canales, per quos communem aquam in ſuum quoque priuatum & proprium vſum transferat. Non diſſimilis eſt ratio fontis huius vitę perennis, qui in latere Chriſti in cruce pendentis apertus eſt. Eſt fons perennis, fons copioſus & redundans, qui ad abluenda totius mundi peccata, ad ſalutem omnibus mortalibus conferendam prorſus ſufficit.

Sacrificij & ſacramenti vſus.

Sed ſi vis vſum aliquem huius fontis habere, ſi vis fructum ex eo conſequi, neceſſe eſt, vt ad Chriſti latus in cruce pendentis fiſtulam applices, & per eam, qui ſolus peccata noſtra abluit ſalutemque nobis confert, Chriſti ſanguinem ad te deriues atque attrahas: vt per eum ablutus & ſanctificatus, ęternam beatitudinem adipiſci queas: non ipſius fiſtulæ ſiue canalis, verùm Chriſti ſanguinis te per canalem irrigantis, virtute.

Hinc videre licet, quòd omnia quæcunque ad ſalutem noſtram pertinent, non niſi illi ſoli ſacrificio in cruce peracto, non niſi fonti, qui apertus eſt in Chriſti latere, tribuuntur: verùm fructum ex illo fonte capere non poſſumus niſi qui fuſus eſt ex Chriſti latere, ſacroſanctus Chriſti ſanguis, eum per inſtrumenta, & quaſi canales quoſdam ad nos deriuemus. Eiuſmodi canalis eſt baptiſmus: eiuſmodi canalis eſt quotidianum hoc ſacrificium, quam vocamus Miſſam, per quam illius in cruce peracti ſacrificij, & fuſi pro nobis precioſi ſanguinis, fructum in nos transferimus, nobis applicamus & appropriamus. Falsò itaque nobis impingunt ſatanæ miniſtri, quod per quotidianum hoc ſacrificium, illud in cruce peractum obſcuretur, cùm illuſtretur magis. An non abſurdè facere cenſeretur, ſi quis baptizare ſe volentem inſimularet, quòd is per baptiſmum obſcurare velit redemptionis beneficium in cruce nobis obtentæ? & redemptionem ſuam in aqua baptiſmi collocare potius, quàm in Chriſti ſanguine, quo ſolo redempti ſumus? cùm baptiſmo nihil aliud agatur, quàm vt redemptionis in cruce nobis obtentæ particeps fieri, qui baptizatur, & eius fructum in ſe transferre queat. Atqui non minus abſurdè faciunt, qui nobis obijciunt, quòd per quotidianum iſtud ſacrificium, illud quod in ara crucis peractum eſt, obſcuremus & eius dignitati ac merito detrahamus: cũ nihil aliud agatur, nihil aliud quęratur à nobis in hoc quotidiano ſacrificio, quàm vt quod Chriſtus nobis promeruit vnica illa oblatione in cruce facta, id in nos transferre, & eo ad ſalutem noſtram vti queamus.

Sacrificium Miſſæ.

Cæterùm ne quis exiſtimet nos cordis noſtri viſiones loqui, quę fuerit per tot ſecula conſtans & perpetua Eccleſię ſententia, de hoc ſacrificio paucis adſcribendum eſſe putauimus. Nam ſicut humanæ, ſic diuinæ quoque legis melior interpres eſſe non poteſt, quàm ſit diuturna ipſa conſuetudo. Quod autem hæc verba Chriſti. *Hoc facite, &c.* eo ſenſu quem nunc Eccleſia retinet, accepta ſemper fuerint, vel ipſa praxis illius indicare ſatis videtur. Totis mille quingentis annis, quotidianum hoc & iuge ſacrificium nunquam in ea celebratum non fuit: nec per tot ſęcula quiſquam repertus eſt, aut ex priſcis, aut ex recentioribus Theologis, quos quidem Catholicos eſſe conſtaret, qui contrarium his verbis ſenſum affingere auderet. Habemus Miſſæ canonem, quem Romana recitat Eccleſia. Simul vt ſub Chriſti perſona dixit Sacerdos. *Hoc quotieſcunque feceritis, in mei memoriam facietis.* ſtatim ſubiungit, in ſua & cuius miniſter eſt, Eccleſię perſona. Vnde & memores Domine nos ſerui tui eiuſdem Chriſti filij tui tam beatæ paſſionis, &c. offerimus, &c. De Chriſto quoque loquens Ambroſius in ſua Miſſa. Qui formam inquit, Sacrificij ſalutis perennis inſtituens, hoſtiã ſe prius obtulit, & primus docuit offerri. Et in libro de Sacramentis. Quantum ſit Sacramentum cognoſce. *Quotieſcunque hoc feceritis, toties commemorationem mei facietis, donec iterum adueniam.* Ergo memores glorioſiſſimę eius paſſionis & ab inferis reſurrectionis, & in cœlum aſcenſionis, offerimus tibi hanc immaculatam hoſtiam, rationabilem hoſtiam, incruentam hoſtiam, hunc panem ſanctum & calicem vitæ æternæ. Et petimus & precamur, vt hanc oblationem ſuſcipias, in ſublimi altari tuo per manus angelorum tuorum ſicut ſuſcipere dignatus es munera pueri tui iuſti Abel, & Sacrificium Patriarchę noſtri Abrahę, & quod tibi obtulit ſummus Sacerdos Melchiſedech. Ne verò quis putet ſolius Eccleſię Latinæ ſenſum hunc fuiſſe. D. etiam Iacobum, quem Hebręum fuiſſe conſtat, recitatis his verbis. *Hoc facite, &c.* ſubiunxiſſe mox legimus: Memores igitur & nos peccatores paſſionum eius viuificarum, crucis ſalutaris, & mortis, offerimus tibi Domine hoc ſacrificium verendum, & incruentum, &c, Sed neque Græcorum diuerſa fuit ſententia. Miſſam Iacobi breuiorem reddidit Baſilius. Is recitatis verbis. *Hoc facite, &c.* ſubiungit è veſtigio. Memorantes igitur & nos ſalutarium eius paſſionum, &c Tua ex tuis tibi offerimus. Ac aliquantò ſuperius: Tu Domine oſtendiſti, inquit, nobis magnum ſalutis myſterium, tu idoneos nos feciſti fieri miniſtros Sancti altaris tui. Miniſtros altaris dicit, non verbi tantùm. Liturgiam Baſilij breuiorem reddidit Ioannes Chryſoſtomus: Recitatis verbis cœnæ, ſubiungit mox Memores igitur ſalutaris huius mandati, & omnium eorum quæ pro nobis facta ſunt, crucis, ſepulchri, &c. Tua ex tuis tibi offerentes, &c. Quæ verba Germanus Patriarcha Conſtantinopolitanus explicans Dominus, inquit noſter Ieſus, precioſum ſuum corpus & ſanguinem nobis dedit, inquiens. *Hoc facite in mei commemorationem.* Nos autem memores eius mandati, *ἀντίτυπα* hoc eſt: configuralia (ſic enim vertit interpres) offerimus, tua ex tuis, &c. Ac paulò ſuperius idem Chryſoſtomus, Fac nos dignos vt offeramus tibi ſacrificia immaculata pro populo tuo, & idoneos nos redde, quos in hoc miniſterio tuo poſuiſti. Et paucis interiectis, Summus Pontifex noſter, Sacrificiorum ritum

inſtituiſti, ac ſolennis huius & immaculati ſacrificij celebrationem nobis mandaſti. Extat apud Clementem quoque Lyturgia, qui fuit Pauli diſcipulus, vbi ſimiliter his verbis recitatis: *Hoc facite, &c.* Memores, inquit, igitur paſſionis eius & mortis, &c. Offerimus tibi Regi & Deo ſecundum ipſius ordinationem panẽ hunc, & calicem hunc, &c. Et aliquantò ſuperius, vbi tractat de ordinatione Epiſcoporum: Placeat, inquit, tibi laudabiliter offerendo mundam & incruentam hoſtiam, quam per Chriſtum inſtituiſti, myſterium noui teſtamenti, &c. Extat Aethiopum quoque Miſſa. Poſteaquàm in ea dixit Sacerdos. *Quotiens hoc feceritis, &c.* ſubiungit: Nunc autem recordamur mortis tuæ, atque reſurrectionis tuæ, offerimusq̃ue tibi hunc panem, & hunc calicem, tibiq̃ue gratias agimus, quòd per hoc Sacrificium dignos nos feciſti, ſtandi in conſpectu tuo, & ſacerdotale coram te officium exercendi. Sic videmus quòd non ſolùm apud Latinos, quin & apud Hebræos (fuit enim Iacobus Hieroſolymitanus Epiſcopus) & apud Græcos, & apud ipſos extremos Aethiopes, nunquàm hæc verba fuerunt ſecùs intellecta. Sed iam patrum quoque ſententias videamus.

Lib. 8. cap. 17. Conſtitu. Apoſtolicarum. Ibidem cap. 5.

Ac primum quidem quod his verbis, hoc facite in meam commemorationem, Chriſtus. Hoc in eccleſia fieri ſacrificium præceperit, teſtatur idem Ioannes Chryſoſtomus, (ex cuius Lyturgia quædam recitauimus) epiſtolam ad Hebræos enarrans, quemadmodum anteà commemorauimus. Qui etiam illa verba Apoſtoli explicans: Calix cui benedicimus, nònne communicatio ſanguinis Chriſti eſt? In veteri quidem teſtamento, inquit, cùm imperfectiores eſſent, quem idolis offerebant ſanguinem, eum ipſe accipere voluit, vt ab idolis eos auerteret, quod etiam inenarrabilis amoris ſignum erat: hic autem multò admirabilius & magnificentius ſacrificium præparauit, cùm ſacrificium ipſum commutaret, & pro brutorum cæde ſeipſum offerendum præciperet. Ac vetuſtior etiam illo Cyprianus. Si Ieſus Chriſtus, inquit, Dominus & Deus noſter ipſe eſt ſummus ſacerdos Dei patris, & ſacrificiũ Deo patri ipſe primùm obtulit, & hoc fieri in ſui cõmemorationem præcepit, vtiq; ille ſacerdos vice Chriſti verè fungitur, qui id quod Chriſtus fecit, imitatur. Et ſacrificium verum & plenum tunc offert in Eccleſia Deo patri, ſi ſic incipiat offerre, ſecundũ quod ipſum Chriſtum videat obtuliſſe. Ac vtroque vetuſtior Irenæus. Suis, inquit, diſcipulis dans conſilium, primitias Deo offerre ex ſuis creaturis, non quaſi indigenti, ſed vt ipſi nec infructuoſi, nec ingrati ſint, eum qui ex creatura panis eſt, accepit, & gratias egit dicens, Hoc eſt meum corpus: & calicem ſimiliter qui eſt ex ea creatura, quæ eſt ſecundum nos, ſuum ſanguinem confeſſus eſt, & noui Teſtamenti nouam docuit oblationem, quam Eccleſia ab Apoſtolis accipiens, in vniuerſo mundo offert Deo, ei qui alimenta nobis præſtat primitias ſuorum munerum in nouo teſtamento: de quo in duodecim Prophetis Malachias ſic præſignificauit: Non eſt mihi voluntas in vobis, dicit Dominus omnipotens, & ſacrificium non accipiã de manibus veſtris: Quoniam ab ortu Solis vſque ad occaſum nomen meum glorificatur inter Gentes, & in omni loco incenſum offertur nomini meo, & ſacrificium purum: quoniam magnum eſt nomen meum in gentibus, dicit Dominus omnipotens: maniſeſtiſſimè ſignificans per hæc, quoniam prior quidem populus ceſſauit offerre Deo: omni autem loco ſacrificium offertur ei, & hoc purum. Et qui fuit Irenæo vetuſtior Martialis, vnus ex ſeptuaginta diſcipulis Domini: Quod, inquit, Chriſtus corpus Iudæi per inuidiam in ara crucis immolauerunt, putantes ſe nomen eius a terra abolere, nos cauſa ſalutis noſtræ in ara ſanctificata proponimus, ſcientes hoc ſolo remedio nobis uitam præſtandam, & mortem effugandam. Hoc enim ipſe Dominus noſter iuſſit eos agere, in ſui commemorationem. Euſebius quoque Poſt omnia quaſi mirabilem quandam victimam ſacrificiumq̃ue eximium patri ſuo operatus, pro noſtra omnium ſalute obtulit, eiuſq̃ue rei memoriam vt nos ipſi Deo pro ſacrificio offerremus, inſtituit. Itidem & Ambroſius Deum alloquẽs. Accedo, inquit, ad altare tuum, vt offeram tibi ſacrificium, quod tu inſtituiſti & offerri præcepiſti in commemorationem tui pro ſalute noſtra. Et æqualis eius Gaudentius. Et ideò diſcipulis fidelibus mandat, quos primos Eccleſiæ ſuæ conſtituit ſacerdotes, vt indeſinenter iſta vitæ æternæ myſteria exercerent, quæ neceſſe eſt à cunctis ſacerdotibus per ſingulas totius orbis Eccleſias celebrari, vſquequo Chriſtus iterum de cœlis adueniat, quò & ipſi ſacerdotes, & omnes pariter fidelium populi exemplar paſſionis Chriſti ante oculos habentes quotidie, & gerentes in manibus, ore etiam ſumentes, ac pectore redemptionis noſtræ, incredibilem memoriam teneamus, & contra venena diaboli dulcem medicinam ſempiterni tutaminis conſequamur. Et qui fuit proximus Apoſtolorum temporibus Dionyſius Areopagita, de Euchariſtia verba faciens: Hoc, inquit, facimus (vt eloquia aiũt) in eius recordationem. Ac paucis interiectis. Quod hoſtiam ſalutarem, quæ ſupra ipſum eſt, litat, excuſat ſe decenter, ad ipſum exclamans, Tu dixiſti: Hoc facite in meam commemorationem. Et in alio loco capite, vbi de ſacerdotibus tractat. Ipſe, inquit, noſter primus & auguſtiſſimus Pontifex, diſcipulos ad ſacerdotalem functionem promouens, quamuis eſſet tanquam Deus, myſteriorum Princeps, ad patrem tamen ſanctiſſimum diuinumq̃ue ſpiritum, huiuſmodi cõſummationis officium refert, diſcipulos vt legimus admonens, ne ab Hieruſalẽ diſcederent, ſed expectarẽt promiſſionẽ patris. Quibus verbis docet, in nouiſſima cœna, promouiſſe quidẽ Chriſtũ Apoſtolos ad ſacerdotalem functionem, quam τελείωσιν vocat, Cæterum τελεσιουργίαν quod vertit interpres conſummationis officium, clarius autem explicabitur, ſi quis exercitium dicat ſacerdotalis functionis, id in illud vſquetempus reiecit, dum acciperent promiſſum Spiritũ ſanctũ. Nec prius eos hoc munere ſacerdotali functos fuiſſe teſtis eſt Clemens, qui pulchrè cum Dionyſio conſentiens, his verbis vtitur. Primus igitur natura Pontifex & vnigenitus Chriſtus, qui non ſibijpſi honorem arripuit, ſed conſtitutus fuit à patre, qui propter nos factus homo & ſpirituale ſacrificium offerens Deo & patri ſuo ante paſſionem nobis ſolis præcepit hoc facere, quanquam præſentes eſſent nobiſcum alij, qui in ipſum crediderunt. Sed non omnino, omnis qui credit continuò ſacerdos eſt, & Pontificium conſequitur honorem, poſt autem aſſumptionem ipſius nos oblato ſecundum eius ordinationem ſacrificio puro & incruento, conſtituimus Epiſcopos, Presbyteros & Diaco-

Chryſoſt. hom. 17

Hom. 3. in epiſt. ad Ephe.

Cyp. lib. 2. epi. 3.

Irenæ. lib. 4. cap. 32. & 34 in fine. In Epiſt. ad Burdegalem. cap. 3.

Euſeb. lib. 1. demonſtra. euangelica cap. 10.

Amb. in orat. preparatoria ad Miſſam.

Gaudẽtius ſer. 2.

Dionyſ. de Eccleſiaſt. Hierar. Hier. cap. 3. parte. 3.

Cœna vltima Apoſtolos ad ſacerdotalem functionem Chriſtus promouet.

Clemens lib. 8. Conſt. Apoſt. cap. vltimo.

In Apologia ſecunda.

nos numero ſeptem, è quorum numero erat Stephanus. Hic manifeſtè clemens indicat, quòd ante paſſionem quidem præcepit Chriſtus facere, hoc eſt, offerre: verum ipſi non obtulerunt niſi poſt aſſumptionem. Fuit igitur ante paſſionem τελείωσις, τελειουργία verò, niſi poſt aſſumptionem. Iuſtinus quoque: Apoſtoli enim in Commentarijs ſuis, quæ Euangelia dicuntur, ita ſibi Ieſum præcepiſſe tradiderunt, eum accepto pane cùm gratias egiſſet, dixiſſe: Hoc facite in mei memoriam, hoc eſt corpus meum, dixiſſe etiam accepto poculo cùm gratias egiſſet, hic eſt ſanguis meus, ſibiq́ue ſolis dediſſe. His autem omnibus poſterior Leo: Ieſus, inquit, diſcumbentibus ſecum diſcipulis ad edendam myſticam cœnam corporis & ſanguinis ſui ordinans ſacramentum, docebat qualis hoſtia deberet offerri Deo. Bernardus ſacerdotes alloquens: Audite modò & obſtupeſcentes admiramini: Nulli angelorum, nullis ſpiritibus ſupernis, ſed hominibus: nec tamen omnibus, ſed ordini veſtro tantùm, mandatam eſſe tanti ſacramenti celebrationem in altari, quod Chriſtus fecit manibus ſuis in cœna paſchali. Expoſitis igitur forma & efficacia ſacramenti, reſtat dicendum: quibus in verbis mandauerit Chriſtus illud celebrandum: Hoc facite, ait, in meam commemorationem. O verba nimis affectuoſa, ô verba pungitiua & penetratiua vſque ad animam. Hoc facite, inquit, in meam commemorationem. Propheta etiam dixit: Memoriam abundantię ſuauitatis tuę eructabunt. O ſummè pia & verè ſuauis memoria, annunciare mortem Domini, donec veniat. Hactenus Bernardus. Gregorius verò Niſſenus docet, quòd in illa cœna nouiſſima ſe obtulerit his verbis. Qui pro dominica poteſtate & auctoritate adminiſtrat omnia, non expectat vel ex proditione neceſſitatem, vel Iudæos graſſantes, vel iniquum Pilati iudicium, vt illorum ſcelus ac malitia principium & cauſa communis hominum ſalutis eſſet. Verùm præoccupat Oeconomia quadam violentum impetum, & iuxta quendam ineffabilem ſacrificij modum, & qui ab hominibus cerni nequit, ſeipſum offert oblationem & hoſtiam pro nobis, idem ſimul & ſacerdos & agnus Dei, qui tollit peccatum mundi. Quando autem id fecit? Quando tale ſuum corpus effecit, vt manducari, talem ſanguinem vt potari poſſet à ſuis familiaribus. Hanc Gregorij Niſſeni ſententiam ſequutus quoque videtur, qui fuit propemodum æqualis eius, Iſichius Gregorij Nazianzeni diſcipulus. Eius enim hęc ſunt verba: Propter quod non ſolùm dicebat: poteſtatem habeo ponendi animam meam, & poteſtatem habeo iterum ſumendi eam, ſed & præueniens, ſemetipſum in cœna Apoſtolorum immolauit, quod ſciunt qui myſteriorum percipiunt virtutem. Hunc Sacerdotem lxx. non ſolùm vnctum ſiue linitum, ſed & conſummatum manibus appellauerunt. Conſumatus eſt in manibus prius in myſtica cœna, accipiens panem & frangens, deinde per crucem, quando ligno affixus eſt. Tunc ſacerdotij ſuſcipiens dignitatem, vel potius cùm ſemper habuerit, tunc opere explens etiam hoc, quod pro nobis erat ſacrificium, conſumauit. Et aliquot ſeculis poſt Theophilactus. Quinta, inquit, veſpera fecit Dominus Cęnam, & diſcipulis dixit: Accipite, & comedite: Hoc eſt corpus meum: & ita, qui poteſtatem habebat ponere animam ſuam, manifeſtum eſt, quod tunc immolauerit ſeipſum, ex quo tradidit diſcipulis corpus ſuum. Et qui poſterior his omnibus ante 400. annos vixit, vir egregiè doctus Rupertus Abbas Tuitienſis. Dominus noſter, non tunc ſolum, vel tunc primùm immolatus eſt, ſed pridie quàm pateretur: quando accipiens panem, & calicem benedixit, & dedit diſcipulis ſuis dicens: Hoc eſt corpus meum: Hic eſt calix ſanguinis mei, ſuis manibus immolatus eſt: ſuis ipſe manibus nobis iugiter ut immolaretur agnus commendatus eſt. Ex quibus tot ſanctorum. Patrum teſtimonijs, liquidò cuiuis apparet, Chriſtum in cœna ſacerdotio ſecundum ordinem Melchiſedech functum fuiſſe. Teſtatur autem hoc & Hieronymus, dicens: Poſtquàm typicum paſcha fuerat impletum, & agni carnes cum Apoſtolis comederat, aſſumit panem, qui confortat cor hominis, & ad verum Paſchæ tranſgreditur Sacramentum: vt quomodo in præfiguratione eius Melchiſedech ſummi Dei ſacerdos, panem & vinum offerens fecerat, ipſe quoque veritatem ſui corporis & ſanguinis repræſentaret. Et in Epiſtola quadam Paulæ & Euſtochij nomine ſcripſit ad Marcellam. Melchiſedech, inquit, in typo Chriſti panem & vinum obtulit, & myſterium Chriſtianum in ſaluatoris ſanguine & corpore dedicauit. Et in quæſtionibus Hebraicis. Quod autem ait, tu es Sacerdos in æternum, &c. Myſterium noſtrum verbo ordinis ſignificatur, nequaquam per Aaron irrationabilibus victimis immolandis, ſed oblato pane & vino, id eſt, corpore & ſanguine Domini. Teſtatur Ambroſius, vbi docet anteriora eſſe myſteria Chriſtianorum, quàm Iudæorum, & diuiniora Sacramenta. Ibi, inquit, ſacramentorum horum figura præceſſit, quando Abraham victor venit, occurrit illi Melchiſedech ſacerdos, & obtulit illi panem & vinum. Ipſe ergo auctor ſacramentorum. Quis eſt Melchiſedech? Rex iuſtitię, Rex pacis. Quis ergo Rex iuſtitiæ, niſi iuſtitia Dei, qui eſt Dei pax, Dei ſapientia, qui potuit dicere: Pacem meam do vobis. Teſtatur & Eucherius, dicens: Chriſtus non ex tribu Leui, ſed ex tribu Iuda ortus eſt, ex qua tribu nihil de ſacerdotali præcepto accepit, vtique propter myſterium ſacramenti, quod Chriſtianis celebrare præceptum eſt, vt non ſecundum Aaron pecudum victimas, ſed oblationem panis & vini, id eſt, corporis & ſanguinis eius, ſacramentum in ſacrificium offeramus, ibi primùm quippè apparuit ſacrificium, quod nunc à Chriſtianis offertur Deo toto orbe terrarum. Teſtatur Auguſtinus, cùm ait: Tunc benedictus eſt à Melchiſedech, qui erat ſacerdos Dei excelſi, de quo in epiſtola, quę inſcribitur ad Hebræos, multa & magna conſcripta ſunt. Ibi quippè primum apparuit ſacrificium, quod nunc à Chriſtianis offertur Deo toto orbe terrarum: impleturque illud, quod longè poſt hoc factum per Prophetam dicitur ad Chriſtum, qui fuerat venturus in carnem: Tu es ſacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech: non ſcilicet ſecundùm ordinem Aaron, qui ordo fuerat auferendus, illuceſcentibus rebus, quæ illis umbris prænotabantur. Complura ſunt autẽ Auguſtini loca, in quibus figuram fuiſſe docet Melchiſedech ſacrificium, eius quod nunc offertur in Eccleſia. Verùm adducere ſingula longum foret, neque neceſſarium

Leo ſermo. 9. de paſſ. Serm. 1. de cœna Domini.

Luce. 22. Pſalm. 144. Greg. Niſſ. de S. feſto Paſcha. Orat. prima.

Theophil. in cap. Matth. vltimum. Rupertus lib. 6. cap. 12. de diuinis officijs.

In Mat cap. vlt. Hier. in cap. 27. Matth.

Amb. li. 4 ca. 3. de Sacramentis. Et de his qui initiantur cap. 8.

Euch. lib. 2. in Geneſim.

Aug. lib. 16. de ciuitate Dei Cap. 22.

Aug. lib. 7. de ciuitate Dei, capit. 17. & 20. Epiſt. 95. in Pſal. 33. & 106.

rium. Et his omnibus vetuſtior Euſebius: Et ſanè oraculi exitus admirabilis, ei qui contempletur, quemadmodum Saluator noſter Ieſus, qui eſt Chriſtus Dei, ipſius Melchiſedech ritu ea, quæ ad ſacerdotium in hominibus gerendum ſpectant, per ſuos miniſtros perficiat. Nam quemadmodum ille, qui ſacerdos gentium erat, nuſquàm uidetur ſacrificijs corporalibus functus, ſed vino ſolo & pane, dum ipſi Abraham benedicit: ita ſanè primus ipſe Saluator ac Dominus noſter, deinde qui ab ipſo profecti ſunt ſacerdotes in omnibus Gentibus ſpirituale ſecundum Eccleſiaſticas ſanctiones ſacerdotij munus obeuntes, vino ac pane & corporis illius, & ſalutaris ſanguinis myſteria repræſentant: quæ ſanè myſteria Melchiſedech. tanto ante ſpiritu diuino cognouerat, & rerum futurarum imaginibus vſus fuerat, ſicut etiam Moſi ſcriptura teſtificatur, vbi ait. Et Melchiſedech Rex Salem protulit panem & vinum: Erat autem ſacerdos Dei altiſſimi. Epiphanius: Viſum eſt vt in veteri ſacerdotio ſacerdotalis dignitas ne conſtituatur, verùm ad id, quod ante Leui, & ante Aaron fuit ſecundùm ordinem Melchiſedech ſacerdotium transferatur: quod ſanè nunc in Eccleſia viget à Chriſto & hucuſque: Ioannes quoque Chryſoſtomus Melchiſedech typum geſſiſſe ſcribit noſtri ſacerdotij. Ioannes Damaſcenus: Pane & vino ſuſcepit Melchiſedech Abraham ex cæde alienigenarum reuertentem, qui erat ſacerdos Dei altiſſimi: illa menſa hanc myſticam præfigurauit menſam: Sacerdos ille, Chriſti veri ſacerdotis figuram præ ſe ferebat & imaginem. Tu es, inquit, ſacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech. Et æqualis eius Beda, Chriſtus legalia Sacrificia, ſecundùm ordinem Aaron inſtituta, conuertit in ſacrificia panis & vini ſecundùm ordinem Melchiſedech. Neque diuerſa leguntur apud eius diſcipulum Albinum. Clemens quoque Alexandrinus, Melchiſedech, inquit, ſacerdos Dei altiſſimi vinum & panem ſanctificatum dedit in typum Euchariſtię. Arnobius ante mille trecentos annos, explicans illum locum: Tu es ſacerdos in æternum, ita de Chriſto loquitur. Hic qui per myſterium panis ac vini ſacerdos factus eſt in æternum ſecundùm ordinem Melchiſedech, qui panem & vinum ſolus obtulit in ſacerdotibus, dum Abraham victor reuertetur de prælio. Cyprianus, cùm docuiſſet Melchiſedech typum Chriſti portare, prolatis illis verbis. Tu es Sacerdos ſecundùm ordinem Melchiſedech. Qui ordo, inquit, vtique hîc eſt de ſacrificio veniens, & inde diſcedens. Quòd Melchiſedech Sacerdos Dei ſummi fuit, quòd panem & vinum obtulit, quòd Abraham benedixit. Nam quis magis Sacerdos Dei ſummi, quàm Dominus noſter Ieſus Chriſtus, qui ſacrificium Deo Patri obtulit, & obtulit hoc idē, quod Melchiſedech obtulerat, id eſt, panem & vinum, ſuum ſcilicet corpus & ſanguinem? Et paucis interiectis. Vt in geneſi per Melchiſedech Sacerdotem benedictio circa Abraham poſſet ritè celebrari, præcedit antè imago Sacrificij in pane ſcilicet & vino conſtituta: quam rem perficiens, & adimplens Dominus, panem & calicem mixtum vino obtulit, & qui eſt plenitudo veritatem præfiguratæ imaginis adimpleuit. Et alio loco. Significata, inquit, olim à tempore Melchiſedech prodeunt ſacramenta, & filijs Abrahæ facientibus opera eius, ſummus ſacerdos panem profert & vinū. Hoc eſt, inquit, corpus meum. Ex recentioribus Rupertus: At verò Chriſtus Rex Salem, id eſt, pacis, Rex inquam, idemque Pontifex magnus, illorum talium hominū diebus natus, ſacerdotio ſuo functus eſt ſecundùm ordinem Melchiſedech; protulit enim panem & vinum dicens, hoc eſt corpus meum, hic eſt ſanguis meus: & ſic obtulit ſemetipſum pro fideli Abraham verum ſacrificium. Euſebius Emiſſenus inquit, Melchiſedech fuit Sacerdos Dei ſummi dum à præputio, id eſt, à gentili, circumciſio futura benedicitur, Eccleſiæ gloria prædicatur, & Synagogæ infideli plebs ex gentibus acquiſita præponitur. Hic ergo Melchiſedech cuius genealogia vel origo notitiam illius temporis latuit, oblatione panis & vini hoc Chriſti ſacrificium præſignauit. De quo Propheta prænunciat. Tu es ſacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech. Hæc ille.

Euſeb. lib. 5. demonſtra. Euan. cap. 3.
Epiph. lib. 2. contra hære. Hære. 55.
Chryſoſt. or. 1. 4. contra Iudæos.
Damaſc. lib. 4. cap. 414.
Beda in Pſal. 33.
Albin. in quæſt. in Geneſ.
Lib. 4. Stromatū.
Arnobius in Pſal.
Cyp. ſerm. de cœna domini.
Lib. 2. Epiſtolarū.
Rupert. lib. 5. de trinit. cap. 12.
Melchiſedech ſacerdos.
Hom. 5. de Paſcha te.

Ac ne Iudæorum quoque teſtimonia deeſſe putentur. Ante quingentos quinquaginta annos ſcripſit Rabbi Samuël ad Iſaac in hæc verba: Secundum quod Dauid dicit de eo (Chriſtum intelligit) ipſe eſt ille, cuius ſacerdotium in æternum erit ſecundùm ordinem Melchiſedech, qui fuit Rex & ſacerdos Dei altiſſimi ante Aaron. Et attende Domine mi, quanta ſit differentia inter ſacerdotium Aaron, & Domini iuſti illius. Dixit Dominus Domino meo, tu es ſacerdos in æternum. Sacrificium Aaron fuerunt carnes: & ſacrificium iſtius iuſti Domini, fuit panis & vinum, quòd eſt ſecundum ordinem Melchiſedech. In quibus verbis Deus per Prophetam manifeſtè oſtendit, quòd ſacrificium finiretur, quando inciperet iſtud ſacrificium in æternum: & ordinatio ſacrificandi ſecundum ordinem Aaron ex toto ceſſaret, quando inciperet ſacrificium in pane & vino æternaliter duraturum. Atque huius quidem Rabbi Samuelis librum in Antonini reperimus hiſtoria. Cęterùm prodiere nuper comprimis eruditæ notationes in hiſtoriam Sulpitij Seueri, Petri Galeſini: qui locum de Melchiſedech explicans, producit etiam alios Hebræorum Rabinos, nimirum, Nadarzan, Pinam, & Onchelum, qui Ianathan Chaldæum auctorem ſecuti, verba Geneſeos de Melchiſedech oblatione volunt intelligi de ſacrificio panis & vini, quod Meſſias erat inſtituturus: quod aliquanto ante plurium etiam Hebræorum teſtimonijs, itidem probauit Petrus Galatinus, quin & ſubſtantiam panis, in ſubſtantiam Chriſti corporis: ſubſtantiam vini, ſimiliter in ſubſtantiam Chriſti ſanguinis mutari, claris eorundem teſtimonijs docet. An autem & nobis exclamare cum Propheta non licebit? Stupor, & mirabilia, quod qui ſunt hoſtes Euangelij Iudæi, vi veritatis coacti, negare non audent, hoc eos, qui uolunt Euangelicorum nomine cenſeri, tam impudenter negare? Non alio ſcopo, quàm vt redemptionis noſtræ precium nobis auferant, & omnem tanti beneficij memoriam ex hominum animis deleant.

Rab. Samuel.
Petrus Galat. lib. 10. c. 4. 5. & 6.
Hieremi. 5.

Malachię quoq; locū, quē adduximus, de hoc ſacrificio interpretatur: prçter antiquiſſimū Irenęū, Auguſt. his verbis. Hęc quippè eccleſia eſt Iſraël ſm ſpiritū, à quo diſtinguitur ille Iſraël ſm carnem, qui ſeruiebat in vmbris ſacrificiorū, quibus ſignificabat ſingulare ſacrificiū, quod nūc offert Iſrael ſecūdū ſpiritū, cui dictū atq; prędi

Mal. cap. 11.
Aug. cont. aduerſ. legis & prophet. lib. 1. cap. 10.

Malachiæ locus de hoſtia munda explicatur.

ctum eſt: Audi populus meus, & loquar tibi, Iſraël & teſtificabor tibi: & cætera, quæ iam ſuprà commemoraui. De huius enim domo non accipit vitulos, neque de gregibus eius hircos. Iſte immolat Deo ſacrificium laudis non ſecundùm ordinem Aaron, ſed ſecũdùm ordinẽ Melchiſedech. De eo enim dictum eſt: Iurauit Dominus, & non pœnitebit eum, tu es ſacerdos in æternum ſecundùm ordinem Melchiſedech. Nouerunt, qui legunt, quid protulerit Melchiſedech, quando benedixit Abraham, & ſi iam ſunt participes eius, vident tale ſacrificium nunc offerri Deo toto orbe terrarum. Dei autem iuratio, incredulorum eſt increpatio, & quòd Deum non pœnitebit, ſignificatio eſt, quia hoc ſacerdotium non mutabit. Mutauit quippe ſacerdotium ſecundùm ordinem Aaron: Vnde alius Propheta dicit ad eum, qui carnaliter eſt Iſraël: Non eſt mihi voluntas in vobis, dicit Dominus omnipotens, & hoſtiam non accipiam de manibus veſtris. Ecce quod eſt ſecundùm ordinem Aaron. Cur autem hoc non accipiat, addit & dicit: quia ab ortu Solis ad occaſum glorificatum eſt nomen meum in Gentibus, & in omni loco offertur incenſum nomini meo, & hoſtia pura. Ecce quod eſt ſecundùm ordinem Melchiſedech. Euſebius. Hæc omnia quæ ab initio diuinitus prædicta ſunt in præſenti tempore per Euangelicam Saluatoris noſtri doctrinã, ab omnibus gentibus celebrantur, Propheticæ voci teſtimonium afferente veritate, per quam vocem Deus Moſaicis reiectis ſacrificijs, quod futurum erat, noſtrum ipſorum inſtitutum nunciat dicens: Quoniam ab ortu Solis vſque ad occaſum nomen meum glorificatum eſt in gentibus, & in omni loco offertur incenſum nomini meo, & hoſtia munda. Sacrificamus igitur Deo altiſſimo ſacrificium laudis: ſacrificamus Deo plenum, & odorem afferens, & ſacroſanctum ſacrificium: ſacrificamus nouo more ſecundum nouũ Teſtamentum, hoſtiam mundam. Ac paulò pòſt: Sacrificamus & incendimus alias quidem memoriam magni illius ſacrificij, ſecundum ea, quæ ab ipſo tradita ſunt myſteria celebrantes, & gratias Deo pro ſalute noſtra agentes. Quemadmodum Melchiſedech, qui ſacerdos gentium erat, nuſquam videtur ſacrificijs corporalibus functus, ſed vino ſolo & pane, dum ipſi Abraham benedicit: ita ſanè primus ipſe Saluator ac Dominus noſter, deinde qui ab ipſo profecti ſunt Sacerdotes in omnibus gẽtibus ſpirituale ſecundũ Eccleſiaſticas ſanctiones Sacerdotij munus obeuntes, vino ac pane & corporis illius & ſalutaris ſanguinis myſteria repræſentant.

Iuratio Dei incredulorum increpatio.

Vide eundem cap. 9. aduerſus Iudæos.
Euſeb. lib. 1. demonſtrationum. Euang. cap. 10.

Sacrificijs corporalibus Melchiſedech non fuit vſus, ſed pane & vino.

Chryſoſt. in Pſalm. 95.

Ioannes quoque Chryſoſtomus hunc ipſum Malachiæ locum adſerens: Vides quàm luculenter, quàq; dilucidè myſticam interpretatus eſt menſam, quæ eſt incruenta hoſtia. Ac paulò pòſt: Vides quòd vbiq; conceſſum eſt angelicum illud ſacrificium inclareſcere: vides nullis finibus circumſcriptum, neque altare, neque canticum: in omni loco thymiama offertur nomini meo. Eſt igitur hoſtia pura, prima quidem myſtica menſa, cœleſte ſummeque venerandum ſacrificium. Copioſius etiam ac magis diſertè in ſecunda contra Iudæos oratione, cùm eundem Prophetæ locum adduxiſſet. Quando, inquit, hæc euenerunt Iudæe? Quando in omni loco incenſum oblatum eſt Deo? Quando ſacrificium purum? Non poſſis aliud tempus proferre, quàm hoc, poſteaquàm Chriſtus aduenit. Quod niſi de hoc tempore prædixit, niſi de noſtro ſacrificio vaticinatus eſt, ſed de Iudaico, etiam legi repugnat Prophetia. Nam cùm Moſes vetet vllo alio in loco ſacrificium fieri, præterquam quem elegit Dominus Deus, quumque ille in vnum locum ſacrificia illa concluſerit: nimirum Propheta dicens, quòd in omni loco incenſum adolendum ſit, ac ſacrificium purum, aduerſatur ac repugnat Moſi. Verùm nulla eſt inter eos pugna, neque diſſenſio. Ille de alio loquutus eſt ſacrificio, & hic de alio pòſt vaticinatus eſt. Vnde hoc declaratur? Tum ex his quæ dicta ſunt, tum ex alijs plurimis ſignis. Ac primum ex ipſo loco. Non enim in vna ciuitate, quemadmodum ſub Iudæis, ſed ab ortu Solis vſque ad occaſum prædixit hanc culturam eſſe celebrandam. Præterea ex ſacrificij modo, ſi quidem puram illam appellans, declarauit de qua loqueretur. Denique à perſonis offerentium. Non enim dixit, in Iſraël, ſed in gentibus. Ac ne putares: quòd in vna duabusùe aut tribus ciuitatibus hoc culturæ genus inſtaurandum eſſet, non ſimpliciter dixit in omni loco: ſed ab ortu Solis vſque ad occaſum: demonſtrans, quòd quantum Sol terræ aſpicit, tantundem Euangelium eſſet occupaturum. Purum autem dicit ſacrificium, quaſi prius illud fuiſſet impurum, non quidem ſuapte natura, ſed iuxta voluntatem offerentium. Et ideò dixit: Incenſum abominatio eſt mihi: Quanquàm & alioqui ſi quis ipſum hoc ſacrificium conferat cum illo, ingens diſcrimen inueniet, vt iuxta comparationis rationem ſolùm hoc purum dici mereatur. Quodque de lege & gratia dixit Paulus, ne glorificatum quidem fuit, quod erat glorificatum, propter eminentem gloriam. Idem & hìc iure dixerimus, videlicet quòd hoc ſacrificium cum illo collatum ſolùm dici debeat purum. Non enim per fumum ac nidorem, non per ſanguinem ac redemptionis precia, ſed per ſpiritus gratiam offertur. Ioannes quoque Damaſcenus, hæc eſt, inquit pura, ſcilicet hoſtia, & incruenta, quã ab ortu vſque ad occaſum, ipſi offerri, dominus per Prophetã loquitur: Corpus videlicet & ſanguis Chriſti in ſtabilimentum videlicet animæ & corporis. Haymo quoq; ſcribens in Malachiã: Manifeſtiſſima, inquit eſt Prophetia, nec eget profundiori expoſitione. Loquitur autem ad ſacerdotes propriè, qui illicitas victimas offerebant, atque ideò voluntas Dei, quem exacerbabant, non erat in eis: ſimul etiam docet carnalibus illorum victimis, Spirituales victimas ſucceſſuras, nec in vna tantùm prouincia Iudæorum: Sed in omni loco offerri Deo mundam oblationem, hoc eſt, ſacrificium, quod nunc frequentat Eccleſia. Et eum ſecutus Remigius Antiſiod. Epiſcopus ante. 700. propè annos locum hunc explicans: Mundam oblationem eſſe dixit ſacrificium, quod nunc frequentat Eccleſia. Rupertus ſimiliter eum locum enarrans. Et offerent, inquit, nomini meo oblationem mundam, oblationem panis & vini, ſacramentum corporis & ſanguinis redemptoris ſui. Hæc oblatio ſic eſt munda, vt exteriùs nullum habeat cruoris horrorem, & interius ſiue inuiſibiliter mundet cruentam omnis peccati pollutionem. Itaque in gentibus talem oblationem offerentibus magnum eſt nomen meum, &c. Et qui præceſſit hos omnes longè vetuſtiſſimus Iuſtinus Phi-

Lib. 4. cap. 14.

In Malach.

loſophus

loſophus & martyr, de ſacrificio quod offertur in omni loco à nobis gentibus interpretatur Euchariſtiæ, tum pane, tum poculo, quo nos clarificare nomen Dei, quod à Iudæis prophanatur, docet. Rabbi Samuel ad Iſaac ſcribens capite vigeſimo: Timeo Domine mi, quòd Deus elongauit nos à ſe, & ſacrificium noſtrum: ſed & acceptauit ſacrificium gentium, ſicut ipſe dicit per os Malachiæ Prophetæ: Non eſt mihi voluntas in vobis dicit Deus, neque recipiam ſacrificium veſtrum, quoniam ab ortu Solis vſque ad occaſum eius, magnum eſt nomen meum in gentibus, quę offerunt nomini meo ſacrificium mundum. Ergo apud Deum ſacrificium gentium eſt mundius, quàm ſacrificium noſtrum. Et inſuper quia Deus priuauit nos omni ſacrificio, & mundo ſacrificio, vt alios doceret Chriſtianos, vt ipſi vitarent nos, vt non contaminarentur, ſicut nos vitauimus gentes omni tempore, quo ſacrificium noſtrum fuit mundum apud Deum & acceptum. Quod verò produximus ex Daniele de iugi ſacrificio, vetuſtiſſimus auctor Hippolytus de Miſſa, quam Græci Liturgiam vocant, rectè intelligi poſſe docet, cùm de conſummatione mundi deque Antichriſto ſcribens his verbis vtitur: Lugebunt Eccleſiæ luctum magnum: quia nec oblatio, nec ſuffitus fiat, nec cultus Deo gratus. Sed Eccleſiarum ædes ſacræ tugurij inſtar erunt, precioſumque corpus & ſanguis Chriſti non extabit in diebus illis, liturgia extinguetur, pſalmorum decantatio ceſſabit: Et paucis interiectis: Venite Pontifices, qui purè mihi ſacrificium die nocteque obtuliſtis, ac precioſum corpus & ſanguinem meum immolaſtis quotidie. Et beatus Effrem totidem ferè verbis vt Hyppolitus, in eo ſermone quem de Antichriſto habuit: Lugebunt, inquit, Eccleſiæ Dei vniuerſę, luctu ineffabili, quia non offertur oblatio diuina, & ſanctificatio. Et qui ſequutus eſt eum Chryſoſtomus, aut quicunque fuit auctor operis imperfecti. In dimidio hebdomadis, hoc eſt tribus annis, & ſex menſibus, hoc ſacrificium Chriſtianum tollendum eſt ab Antichriſto, confugientibus Chriſtianis ante eum per loca deſerta, non erit qui aut in Eccleſiam intret, aut oblationem offerat Deo. Et qui pręceſſit vtrumque Irenæus: In tempore tyrannidis Antichriſti fugabuntur ſancti, qui purum ſacrificium offerunt Deo. Et in dimidio hebdomadis (ait Daniel) tolletur ſacrificium & libatio.

In colloquio quod habuit cum Tryphone Iudæo.
R. Iſaac.
Hip. de Antichriſto.
Hom. 40. in 24. cap. Mat.
Irenæus lib. 5. in fin.

Sed quid opus eſt omnium ea de re ſententias adferre? cùm veterum ſcriptorum plenæ ſint omnes paginæ. In ſacroſancto Nicæno Concilio ſimul & in Epheſino, quæ non minoris auctoritatis habita ſunt, quàm ipſa Euangelia, fieri ſacrificij huius mentionem legimus. In illo enim hæc verba reperiuntur: Peruenit ad ſanctum Concilium, quòd in locis quibuſdam & ciuitatibus Presbyteris ſacramenta diaconi porrigant. Hoc neque regula, neque conſuetudo tradidit, vt ij, qui offerendi ſacrificij non habēt poteſtatem, his qui offerunt, corpus Chriſti porrigant. Ex Epheſino verò ſcribunt ad Neſtorium patres Concilij, annunciantes ei: Sicut ſecundum carnem mortem vnigeniti filij Dei, id eſt, Ieſu Chriſti, & reſurrectionē eius, & in cœlos aſcenſionem pariter confitentes, incruentam celebramus in Eccleſijs ſacrificij ſeruitutem: ſic etiam ad myſticas benedictiones accedimus & ſanctificamur, participes ſancti corporis & precioſi ſanguinis Chriſti, omnium noſtrum redemptoris, effecti.

Sacrificij Miſſæ in Nicæno & Epheſino Concilijs quomodo fiat mentio.

Fuerunt Auguſtini temporibus, qui non putarent viſibilia Deo ſacrificia offerenda, apud quem ita Fauſtus loquitur: Pagani aris, delubris, ſimulachris, victimis atque incenſo Deum colendum putant. Ego ab his in hoc quoque multum diuerſus incedo, qui ipſum me, ſi modo ſim dignus, rationale Dei templum, puto viuum viuę maieſtatis ſimulachrum Chriſtum filium eius accipio: Aram, mentem bonis artibus & diſciplinis imbutam: honores quoque diuinos ac ſacrificia in ſolis orationibus, & ipſis puris, & ſimplicibus pono: quomodo ergo ſchiſma ſum Paganorum? Ex his facilè perſpicere licet, Manichæos fuiſſe, qui nec externa ſacrificia, nec externas imagines admittebant: atque ab his noſtri temporis hæreticos originem duxiſſe. Verum eorum hanc opinionem in eodem illo libro præclarè confutat Auguſtinus. Cētū annis pòſt fuerunt hæretici, qui ſacrificium hoc corporis & ſanguinis Chriſti, quod in Eccleſia celebratur, ſoli patri immolandum exiſtimarent. Quorum ſententiam ad Monimum ſcribens grauiter Fulgentius confutauit. Et qui videtur eum præceſſiſſe Idacius Clarus adverſus Varimadum Arrianum ſcribens: vbi docet quòd ſicut patri, ita etiam filio non ſolùm Chriſtianis temporibus, verumetiam à priſci temporis ſacerdotibus multis varijsque modis ſacrificium fuerit oblatum. Prolatiſque ex Daniele, ex Pſalmis, & Euāgelio Matthæi teſtimonijs, tandem ita concludit. Sacrificium itaque quod à Chriſtianis ſacris altaribus admouetur, non ſolùm Deo patri, ſed etiam filio communi deuotione offertur, quoniam nec patri ſine filio poteſt offerri, nec filio ſine patre ſanciri. Omnia autem, quæ ſcribit in eo loco Idacius, reperiuntur ijdem verbis in Epiſtola Marcellini Pontificis ad Salomonem, quæ habetur in primo Conciliorum tomo. Similiter Auguſtinus docet Filio vnà cum Patre & Spiritu ſancto ſacrificium panis & vini, in ſancta Eccleſia Catholica per vniuerſum orbem terrarum offerri.

Aug. lib. 10. de ciuitate dei ca. 9.
Lib. 20. contra Fauſtum cap. 3.
Cap. 15. & 18.
Fulg. lib. 2.
Idacius.
Aug. de fide ad Petrum Diac. ca. 19. & lib. 10. de ciuit. dei cap. 20.

Ante quadringentos verò annos, fuerunt, quemadmodum anteà meminimus, Henriciani & Petrobruſiani, qui & veritatem corporis & ſanguinis Chriſti in Euchariſtia negarent, & Miſſam nihil eſſe, nec celebrari debere contenderent. Contra quos, quæ ſcripta ſunt à Petro Abbate Cluniacenſi, viro & eruditione, & vitæ ſanctimonia præſtanti, quoniam digna ſunt, quæ legantur ab omnibus, viſum eſt paulò altius repetita inſerere. Loquens enim de ſacrificio in cruce peracto: Hoc eſt, inquit, noſtrum ſacrificium, hoc legis Euangelicæ, hoc noui Teſtamenti, hoc noui populi holocauſtum, quod tunc ſemel in cruce à Dei & hominis filio Deo oblatum eſt, & quod ſemper in altari ab ipſius populo offerendum, ab eodem præceptum, & inſtitutum eſt. Non enim aliud tunc oblatum, aliud nunc offertur: Sed quod (vt dictum eſt) ſemel Chriſtus obtulit, hoc ſemper Eccleſiæ ſuæ offerendum reliquit. Et quia iam expeditior via ſe præbuit, per quam liberior ſermo ad oſtendendum, & confutandum ſtultiſſimum errorem decurrat: audite, non me, ſed dominum: non Chriſtianum, ſed Chriſtum, non hominem tantùm,

Petrus Abbas Cluniacenſ. Epiſt. 1.
Deut. 19.
Contra ſacramentarios admonitio grauiſſima.
Ioan. 10.

ſed Deum, audite eum, quem qui non audierit, exterminabitur de populo ſuo. Dic Domine Ieſu Deus noſter, Saluator noſter, ſacerdos noſter, hoſtia noſtra, dic: reſponde aduerſarijs Teſtamenti tui, qui volunt reſcindere, quod ſtatuiſti: eradicare, quod plantaſti: deſtruere quod conſtituiſti, Dic: forſan acquieſcent tibi, qui Eccleſiæ tuæ reſiſtunt, verebuntur faciem tuam, qui tuis irreuerenter obuiant mandatis, & ſi oues tuæ ſunt, vocem tuam audient. Ignoſce et mihi præſumptuosè interroganti, ſed tamen pro eccleſia tua, colũba tua, ſponſa tua, quam iſti violare conantur, zelanti. Planè iſti redemptorem te negant, qui pretium redemptionis humanæ, quod nobis & pro nobis dediſti (corpus dico tuum) redemptis auferre contendunt. Volunt rurſum vincire à te olim ſolutum nodum captiuitatis, dum largitorem reſpuunt libertatis. Dic ergo domine teſtator noui & æterni Teſtamenti, vtrùm Teſtamentum hoc vnius diei, ſicut iſti dicunt, eſſe volueris, an potius æternum eſſe decreueris. Audiant iſti, non me, ſed te, vt conuertantur non ad me, ſed ad te. Quid ergo? In cœna vltima, quam cum diſcipulis tuis vetus Paſcha nouo commutans celebraſti, accepiſti panem, gratias egiſti, fregiſti, dediſti diſcipulis tuis. Sed quid dixiſti? Accipite, hoc eſt corpus meum, quod pro vobis tradetur. Et quid addidiſti? Hoc facite in meam commemorationem. Similiter & calicem poſtquàm cœnaſti, dicens: Hic eſt ſanguis meus noui Teſtamenti, qui pro vobis, & pro multis effundetur in remiſſionem peccatorum. Audiſtis? Nolite fieri ſimulachra, quæ oculos habent, & non vident, aures habent, & non audiunt. Auditis hæc non à quolibet doctore, ſed ab illo, de quo pater clamans præcipit: ipſum audite: Auditis eundem dantem corpus. Sed quod corpus? Sunt enim corpora cœleſtia & terreſtria, & quicquid viſui, auditui, olfactui, guſtui, tactui hîc ſubiacet, corpus eſt. Vnde ne quis putaret animalis cuiuſlibet, aut hominis cuiuſlibet hoc eſſe corpus, ad excludendum omne aliud ſenſibile vel inſenſibile corpus, poſtquam dixit, accipite, hoc eſt corpus, adiunxit, meum. Suum ergo, non alterius corpus diſcipulis dedit. Rurſum, ne fortè alicui cogitatio occulta ſubreperet: Potuiſſe creare in manibus corpus, quod ſuum quidem eſſet, ſed tamen quod ipſe erat non eſſet, addidit, quod pro vobis tradetur: Ac ſi diceret. Nolite dubitare, nolite hoc vel illud vobis fingere, nolite aliud & aliud cogitare: quia hoc eſt corpus, non alterũ, nõ alterius, ſed meum, non permutatum vel nouiter creatum, ſed quod pro vobis tradetur, pro vobis crucifigetur, pro vobis morietur. Sic & de calice: Hic eſt, ait, ſanguis, non bouis aut arietis, non agni, aut cuiuſlibet hominis, ſed meus: non alius, vel noua creatione productus, ſed qui pro vobis fundetur, flagellis prouocatus, clauis extortus, lancea excuſſus. Quid ad demonſtrandam veritatem corporis & ſanguinis domini dici potuit clarius, lucidius, manifeſtius? Nonne & longè ante paſſionem commendans magnificum & ſalutare ſacramentum diſcipulis & Iudæis, ſæpè dicebat: Niſi manducaueritis carnẽ filij hominis, & biberitis eius ſanguinẽ, non habebitis vitam in vobis? Et: Panis quem ego dabo, caro mea eſt: Et: Caro mea verè eſt cibus, & ſanguis meus verè eſt potus. Hoc quare? Vt dum nomine corporis circa diuerſa corpora cogitando vagaris, audito carnis nomine, ab innumera corporum multiplicitate reuoceris: Rurſum audito nomine filij hominis, non alterius alicuius carnem exiſtimes, niſi illius, qui cum eſſet Dei filius, ſingulari gratia, ſolitaria operatione factus eſt hominis filius. Vnde quia tenaciſſimè recolendum, quia vnicè complectendum eſt tantum tantę miſericordiæ opus, tacito ſæpè nomine filij Dei, quod pro ſe eſt, nomen filij hominis frequentat, quod pro nobis eſt. Idcircò vocat carnem, ne quodlibet corpus putetur: idcircò filij hominis, ne alterius quã ſua exiſtimetur. Ac paginis aliquot interiectis, quibus tranſubſtantiationem probat, quod panis in carnem, vinum commutetur in ſanguinem, poſtquàm de iugi quoque ſacrificio multa præclara dixerat, de iteratione illius his verbis vtitur. Iam illud quod non modò ab incredulis opponitur, ſed à fidelibus quæritur, cur hoc ſacrificium toties iteratur, cum Chriſtus ſemel in cruce oblatus ad tollenda totius mundi peccata ſufficiat? maximè cùm non hîc aliud, & ibi aliud, ſed hîc & ibi idem prorſus ſacrificium, hoc eſt, idem Chriſtus offeratur, videndum eſt: Si enim illud in cruce ſufficit, ſuperfluum hoc in altari videtur. Sed non eſt ſuperfluum: quia certa de cauſa à Dei filio, qui eſt iuxta Apoſtolum Dei ſapientia, factum & traditum eſt: quæ ſapientia quia ſummè rationabilis, imò totius rationis fons & perfectio eſt, nihil agere, nihil iubere irrationabiliter potuit. Vnde cùm hoc dixit, cùm hoc ſacramentum ſuis tradidit, non abſque certa ratione, vt certum eſt, fecit, quę ſola omnibus ratio ſatisfacit, quicunque Chriſtum huius ſacramenti auctorem Deum & Dei eſſe ſapientiam credunt. Placuit tamen largitori tanti muneris cauſam reddere tantæ largitionis, quam cauſam dando ipſum ſacramentum aperuit. Nam poſtquàm dixit: Hoc facite, ſtatim addidit, in meam commemorationem. Hæc eſt ergo cauſa ſacramenti commemoratio Chriſti. Nouerat Saluator quid ſe erat, quid facturus erat propter hominem: nouerat ſingulare opus quod geſſerat induendo hominem: nouerat ſtupendum quod geſturus erat moriendo propter hominem. Sciebat ſe hoc opere ſaluaturum hominem, ſed abſque huius operis dilectione nullum ſaluari poſſe hominem. Sciebat quia humanitatis & mortis ſuæ opus, ſicut ſuper omnia opera ſua ſummè celebratum, ſic mortalibus pro quibus fiebat, ſummè erat commendandum. Commendandum erat, vtpotè cuius caro pro illis torquebatur, cuius anima pro iſtis triſtabatur, cuius nouiſſimè mors illorum vitæ miniſtrabatur. Hoc certè ſolenniter commendandum erat, vt Chriſtus diligeretur, dilectus haberetur, habitus nunquam perderetur. Sed hæc eius dilectio ab hominibus ſeruari non poterat, memoria pereunte, nec fugax memoria diu retineri valebat, niſi ſigno congruo apparente. Ne igitur à corde fugeret, quod maximè cordi ineſſe oportebat; ſigno rei congruente, veluti fune inſolubili, colligata eſt cordi memoria, qua fortiter vinciente, ſemper redemptus redemptionis pretium cogitaret, indeque redemptori agens gratias, hoc, quæ per dilectionem operatur, nequaquam ſe ingratum tantæ gratiæ demonſtraret. Et poſſet quidem mentibus humanis huius rei vtcunque abſque ſigno viſibili ineſſe memoria, ſicut multarum rerum tam diuinarum quàm humanarum recordatio, fama, lectione, doctrina in eis aut gignitur, aut conſeruatur: ſed quia iuxta quendam:

Matt.26. Luc.22. Hoc eſt corpus [me]orum benè explicatur.

Pſal.113. Matth.17.

Corpus ſuum non alterius diſcipulis dedit Chriſtus.

Ioan.6

Sacrificium corporis & ſanguinis Chriſti quare toties iteratur. Corinth.1.

Iſta ſacrificio memoria Chriſti ſacrificiorum in nobis excitatur.

Segnius irritant animos demiſſa per aurem,
Quàm quæ ſunt oculis ſubiecta fidelibus.

Horatius in arte poetica.

Et res tanta erat, vt & ad eam cogitandam, amandam, amplectendam, non ſegniter, ſed inſigniter humani animi mouendi eſſent, dignum & iuſtum fuit, vt humanitatis & mortis Chriſti memoria non tantùm auditu per aures, ſed etiam viſu per oculos iuuaretur. Ea de cauſa ſignum hoc à Chriſto propoſitũ eſt, quod ita ſignum eſt, vt ſit tamen idem quod ſignat. Hoc autẽ contra veteris ſacrificij multiplicitatẽ, quæ in nullo erat idẽ quod ſignabat, præter hoc, quod, hoc illud ſacrificiũ erat & iſtud ſacrificiũ eſt: & illud Deo offerebatur, & iſtud eidẽ Deo offertur: Signabat verò (addo illud) hoc noſtrum noſtri tẽporis ſacrificiũ, ſed non erat hoc, quod iſtud: quia illud vmbra, hoc corpus: illud figura, hoc veritas: illud de cadaueribus & cruore animaliũ, hoc de corpore & ſanguine filij Dei. Idcircò non erat idem quod ſignabat: ſed iſtud noſtri ſacrificij ſignum non aliud, ſed ipſum eſt quod ſignat. Ita verò eſt eidem quod ſignat, vt quantum ad corpus, id eſt, ad veritatem carnis & ſanguinis Chriſti pertinet, ſit idem quod ſignat. Neque enim ibi Chriſtus, vt olim dolorem & mortem patitur, cùm tamen immolari dicatur. Dicitur autem immolari, cùm licet inuiolabiliter in altari frangitur, diuiditur, comeditur: cum iis, & quibuſdam alijs ſignis, in quantum fieri poteſt, mors Domini maximè repræſentatur. Vnde, ſicut dixi, quantum ad veritatem corporis & ſanguinis Chriſti pertinet, eſt idem quod ſignat, quam tamen maximè ſignat, maximè autem dixi, quia hoc apertiſsimè Apoſtolus dicit in verſu, quem ſuprà commemoraui: Quotieſcunque, ait, manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem Domini annunciabitis. Quare hoc? Quare non ſimiliter ò Apoſtole Dei, dixiſti, incarnationem domini, natiuitatem Domini, circunciſionem Domini, baptiſmum Domini, vel quod magis videretur reſurrectionem Domini, aſcenſionem Domini? Quare dixiſti mortem Domini, quare illa, quę glorioſa videntur, dimiſiſti, & quod erat ignominioſius, elegiſti? Vt, inquit, oſtenderem, in morte domini ſingulariter conſtare ſalutem mundi: vt oſtenderem iſtud opus eius præponderare omnibus operibus eius: vt oſtenderem tormento illo requiem, ignominia illa gloriam, morte illa mortuis redditam vitam. Ita planè & iuxta Apoſtolum, quando manducatur panis Domini, hoc eſt, corpus Domini: quando bibitur calix Domini, id eſt, ſanguis Domini, annunciatur, hoc eſt, repræſentatur mors Domini, quam paſſus eſt in cruce, non alia, ſed eadem quę eſt pręſens, caro Domini: qua ſuſus eſt, non alius, ſed idem qui ſumitur ſanguis Domini. Quod cùm ſit, ad hoc vtique fit, vt mens longè vehementius excitata corporis domini ſuſceptione, quàm poſſit excitari verbi domini admonitione in amorem eius, quem non tantum audit, ſed etiam videt & ſuſcipit, inardeſcat: & videns verbum carnem factum vt habitaret in nobis, habitans etiam corporaliter, & in ſe obliuiſci iam nullatenus poſſet, quem fide credit, amore amplectitur, manu contrectat, ore ſuſcipit: quem quondam pro ſe mortuum ipſa ſuſceptione recolens, & morte ille vitam ſibi paratam agnoſcens à mortis operibus abſtineat, & ſic eidem Chriſto Domino ſuo immortaliter iam viuenti in ſempiternum conuiuat. Hoc igitur Eccleſię ſacramentum, quoniam ſic aſſidua ſui repræſentatione memoriam innouat, fidem auget, ſpem roborat, charitatem confirmat, non ſuperfluum, ſed valdè neceſſarium eſt. Ea propter vt dictum eſt, Dominus hoc in ſui commemorationem fieri iuſſit, ea de cauſa mortem Domini iſto ſacramento denunciari Apoſtolus docuit: vt Chriſti & mortis eius memoria auelli de cordibus humanis nulla mundi inquietudine, nulla temporum prolixitate valeret. Quę memoria amorem excitans, de animi receſſibus mala omnia effugaret, virtutibus vniuerſa repleret, ſicque quotidie per hoc ſacramentum innouans redemptionem, quotidianam pœnitentibus peccatorum gigneret remiſsionem. Soluit quidem, & plenè tollit peccata mundi agnus Dei in cruce immolatus, nec tamen idcircò, vt dixi, ſuperfluus eſt in altari oblatus. Et vt, in teipſo, à teipſo hoc diſcas, aduerte quicunque hęc legis, teque ipſum interroga, quando magis mouearis (ſi tamen quod profiteris firmiter credis) vtrum quando dicitur: Chriſtus olim inter homines apparuit: aut quãdo dicitur: Chriſtus nunc inter homines conuerſatur? quando dicitur: Olim in cruce pependit: an quando dicitur: nunc in altari offertur? Vtrum, inquam, te magis moueat, & ad admirandum, & amandum accendat, eius prædicata abſentia, an demonſtrata præſentia? Sed ſcio, quia non diffiteris, quod verum eſt, magis humana corda moueri pręſentibus, quàm abſentibus rebus, mouetur igitur magis ad præſentem quàm ad abſentẽ: mouetur magis ad viſum, quàm auditum Chriſtum: mouetur ad admirãdum: mouetur ad amandum, quo amore amanti generatur remiſsio peccatorum. Cui quantus erga Chriſtum amor eſt, tanta eſt & indulgentia, ipſo Domino atteſtante, qui de peccatrice Maria ſic ait: Dimiſſa ſunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Et cùm rurſus ſcriptum ſit: Charitas operit multitudinem peccatorum. Quantam multitudinem peccatorum operit charitas in Chriſtum, ſi tantùm operit charitas in proximum? Non eſt ergo, vt dictum eſt, ſuperfluum CHRISTI corporis & ſanguinis ſacramentum, quo viuacior memoria excitatur, quo feruentior dilectio prouocatur, quo plenior peccatorum remiſsio comparatur. Non eſt ſuperfluum: quia non tantùm per id, quòd Deus eſt, ſed etiam per id, quòd homo eſt, nobiſcum eſt vſque ad conſummationem ſeculi. Non eſt ſuperfluum, quia qui per corpus ſuum redemit nos, per id corpus ſuum reficit nos, vt redempti per corpus eius, & refecti corpore eius, nutriamur & paſcamur humanitate eius, donec ſatiemur deitate & gloria eius. Hactenus Petrus Cluniacenſis.

Sacrificiũ veteris & noui ſigna differunt.

Chriſtus quomodo in altari dicatur immolari.

1. Corinth. 11. Mortem domini annũciabitis quid.

Ioan. 1.

Mortis domini quotidiana commemoratio quid nobis dat.

Luca 7. 1. Pet. 4.

Miſſæ ſacrificij quotidiani effecta

Quid autem dici potuit magis piè, magis religioſè, magis etiam disertè, vel ad rationem huius ſacramenti & ſacrificij explicandam, vel ad immenſum illud redemptionis noſtræ beneficium illuſtrandum, vel ad mentes hominum amore tam benefici redemptoris inflammandas, quàm quod ad hoc venerabili patre ſpiritu Dei pleno dictum eſt? Ex cuius nos libello propterea tam multa deſcribenda, atque huic loco inſerenda curauimus, vt quæ fuerit Eccleſiæ fides de hoc ſacramento ante quadringentos annos, planum omnibus fieret: ſimul intelligi poſſet, quàm impudens commentum ſit eorum, qui quadringentis his & amplius an-

nis extinctam Euangelij lucem in Eccleſia Dei, Chriſtique beneficia omnia obſcurata eſſe literarum monu
mentis prodere veriti non ſunt. Cùm ſi vnquam anteà, illo tempore vel maximè clara, aperta, teſtataque fue-
runt omnibus: Quemadmodum ex eorum ſcriptis videre licet, qui vixerunt illo ſeculo, quod ferax doctiſ-
De ſacrificio Miſſa patrum conſenſus.
ſimorum hominum fuiſſe conſtat. Nam intra centum annorum ſpacium tulit ætas illa viros inſignes, An-
ſelmum & Landtfrancum Canthuarienſes Archiepiſcopos, Guimundum Epiſcopum Auerſanum, Alge-
rum Presbyterum & Petrum Abbatem in monaſterio Cluniacenſi, Bernardum Claræuallenſem, Hilderber
tum Cenomanenſem, Hugonem de Sancto Victore, Richardum de S. Victore, Petrum Lombardum, fratrē
eius Gratianum, & alios nonnullos non doctrina magis, quá vitæ ſanctitate claros & illuſtres. Atqui horū
omnium, & cum ea, quæ præceſsit, quæ fuit ab ipſis Apoſtolis, & eorum ſucceſſoribus, & cum ea, quæ ſequu
ta eſt Eccleſia, vſque ad hæc noſtra tempora, cùm de rebus alijs omnibus, tum de iugi hoc ſacrificio mirus
concentus, & incredibilis quædam eſt conſenſio. Nam quod Arnobio, Cypriano, Auguſtino, Fulgentio in
Aphrica, idem viſum fuit Irenæo, Remigio, Antiſiodorenſi, & Petro Cluniacenſi, Bernardo clarevallenſi, Hil
derberto Cenomanenſi in Gallia: idem patribus in ſacroſanctis Nicæno, & Epheſino Concilijs, ex toto or
be Chriſtiano congregatis, idem Ambroſio in Italia, Chryſoſtomo in Thracia, Theophylacto in Mœſia, Hie
ronymo & Ioanni Damaſceno in Syria, Cyrillo in Aegypto, Euſebio in Palæſtina, Landtfranco in Anglia,
Epiphanio in Cypro, Amalario, Rabano & Ruperto Tuitienſi in Germania, Adalberto Gneſnenſi Archiepi
ſcopo, & Staniſlao Cracouienſi Epiſcopo, qui noſtræ gentis Apoſtoli fuerunt in Polonia, qui Euangelium
ſanguine ſuo ſignatum nobis reliquerunt. Quod ergo iſti omnes, & qui eos vſque ad hæc noſtra tempora
ſequuti ſunt, vnanimiter ſenſerunt, prædicauerunt, literis etiam conſignauerunt, atque ad nos tranſmiſerūt,
viciſsim à nobis ad poſteros noſtros tranſmittendum: iſti, inquam, omnes, in tam diuerſis regionibus com
morati, tanto & locorum & ſeculorum interuallo diſiuncti, quod nos tanto conſenſu docuerunt, non ho-
minum hanc magis quàm Dei per os Eccleſię ſuæ loquentis, doctrinam exiſtimare debemus. Quo minus
ferendus eſt inflatus ille ſenſu carnis ſuæ, qui nihil morari ſe ſcribit, quid tanto conſenſu loquantur vetuſti
1. Reg. 17. 1. Tim. 3.
ſcriptores. Silicet tu ille es incircuncisus Philiſtæus, qui exprobrare audes aciei Dei viuentis? qui Eccleſiam
vniuerſam, quæ columna eſt & firmamentū veritatis, erroris arguere: qui grauiſsimum etiam idololatriæ,
Eſaia 14.
crimen illi impingere non veteris? Sed qua alia ratione agnoſci poſſet illius miniſter, qui dixit: In cœlum
conſcendam, ſuper aſtra Dei exaltabo ſolium meum, aſcendam ſuper altitudinem nubium, & ero ſimilis al
tiſsimo: Qui poſteà ad infernum detractus eſt in profundum laci. Niſi quòd impius hic non vult eſſe ſi-
milis altiſsimo, ſed vult eſſe ſupra altiſsimum. Altiſsimus enim promiſit ſe miſſurum Spiritum ſuum, qui
doceret Eccleſiam ſuam, & cum ea maneret in æternum: & iſte neſcio quis Sataniſta audet altiſsimum ar-
guere mendacij, cùm tot ſeculis Eccleſiam Spiritu Dei deſtitutam, ac in idololatria verſatam eſſe impuden
Sacrificium iuge per omnes mundi partes celebrari.
ter aſſerit. Percurre Eccleſiam totius orbis vniuerſam: Italiam, Hiſpaniam, Galliam, Germaniam, Poloniá,
Hungariam, Boëmiam, Inſulas in mari Oceano, Angliam, Scotiam, Hiberniam, Suetiam, Noruegiam, dein
de quæ ſunt Mediterranei maris, Siciliam, Cretam, Cyprum, Rhodum, Sardiniam, Corſicā: Adde Græcos,
Ruthenos, Moſchos, tametſi iam ſchiſmaticos: adde quotquot in Syria & Armenia Chriſti nomen profitē-
tur: adde poſtremò numeroſiſsimos Indiæ populos, toto propemodum orbe à nobis diſiunctos: in omni-
bus his regnis & prouincijs (pręterquam ſi qui alicubi ſe viginti aut triginta his annis à Chriſto & ab eius
corpore ſegregauerunt) iuge hoc ſacrificium corporis & ſanguinis Chriſti, & nunc Sacerdotes celebrare, &
ex quo tempore omnes iſti populi Chriſtum cognouerunt, nunquam celebrare intermiſiſſe reperies: Quod
Vnius hominis fanatici ſenſum totius Eccleſiæ ſenſui et conſenſui anteponendum non eſſe.
à Chriſto, vt diximus, inſtitutum, ab eius Apoſtolis per longam ſucceſsionem Sacerdotum & Epiſcoporum
per manus traditum, & obſeruatum in Eccleſia fuit ad hęc vſque tempora, & non prius intermittetur,
quàm finis mundi aduenerit. Et huic totius orbis Chriſtiani conſenſui vnius alicuius hominis fanatici, ni
hil ſibi non arrogantis, omnia ſanctis Patribus detrahentis, omnem omnium Conciliorum auctoritatem
eleuantis, ſenſum anteponemus? O Chriſte, qui es via noſtra, veritas noſtra, vita noſtra, prius fortunas no-
ſtras omnes, prius vitam hanc noſtram mortalem, prius omnia, quę ſunt in hoc ſeculo mortalibus cha-
riſsima, nobis eripe, quàm in hanc nos mentem impelli patiaris. Nullum eſt diſcrimen tantum, quod
non alacriter ſubire: nulla tanta difficultas, quam inconſtanter perferre: nullum tantum certamen,
cui non intrepidè nos prius offerre ſumus, & eſſe parati debemus, etiam ſi eundem illum guſtare nos
In Miſſa ſacrificio auferendo Sathanæ aſtutia.
calicem oporteat, quem tu pro nobis amariſsimum bibere dignatus es, te vires ſuppeditante non
modò non fugiendum nobis, verum etiam expetendum eſſe putamus, priuſquam id faciamus, quod nos
impij iſti facere iubent, vt te Redemptorem negemus, ut redemptionis noſtræ pretium ſacroſancti corpo-
ris, & ſanguinis tui iuge ſacrificium per Satanam & miniſtros eius auferri nobis patiamur.

Verùm, quod ſæpè monuimus, nihil eſt hoc virulento ſerpente callidius. Nam verbo quidem ille re-
demptionis noſtrę pretium auferre ſe negat, quin illud potius prædicare uelle ſimulat, cùm tamen re ip-
ſa nihil agat aliud, neque alia in re curas ſuas & cogitationes conſumat omnes, quàm vt omnem tanti
beneficij memoriam ſempiternam quadam obliuione prorſus obruat. Contendere quidem primùm il-
lud modò uidetur, vt ne ſit externum vllum ſacrificium. Scriptum eſt enim: Vna oblatione conſum-
Heb. 9. Heb. 8. Hier. 9.
mauit in æternum ſanctificatos. Verum poſteaquam hoc obtinuerit, ſerpet eueſtigiò longius, ſimul &
prædicationem externam abolendam eſſe docebit. Scriptum eſt enim in eadem epiſtola, & ex Propheta ci ta
tum: Non docebit vnuſquiſq; proximum ſuum, & vnuſquiſq; fratrem ſuum, dicens: Cognoſce Dominum,
quoniam omnes ſcient me, à minore vſq; ad maiorem. Sed fanatici tibi videntur, qui per hunc ſcripturæ lo
cum externum verbi miniſterium abolere conantur? Atqui eadem hoc auctoritate, qua tu, faciunt, & ęquè
tu fanaticus videri debes, qui per ea, quæ & in hoc & in proximè ſequenti capite ſcripta ſūt, & ſacerdotiū, &

ſacrificium externum abrogare niteris: vnde occaſioné iſti ſumpſerunt, idem de externa, quam vos in Eccleſia ſolam eſſe vultis, prædicatione ſentiendi. Qui magis autem vobis veſtro, quàm illis, quos meritò fanaticos vocatis, ſuo iudicio ſcripturas interpretari licebit? Eſtis autem vtrique fanatici, qui vos à Chriſto, & ab eius corpore Eccleſia ſegregaſtis, atque ideò tanta errorum caligine oppreſſi eſtis. Verum eſt enim, quòd vt diceres, dum fanaticos iſtos inſectaris, ipſa abs te inuito veritas extorſit, ſanæ intelligentiæ lucem Eccleſiæ promitti. Ac rectè admones, peculiariter id notandum eſſe. Non eſt enim extra illam ſanæ intelligentiæ ſcripturarum lux, cui promiſſus & miſſus eſt Spiritus ſanctus, à qua, cùm vultrò ipſe te præcideris, mirandum non eſt, ſi ſanæ intelligentiæ lux à te receſſit. Sit Satanas, quemadmodum ab Auguſtino quoque ſcriptum legimus, externum ſacrificium Deo deberi, atq; hoc vno ſigno diuinam ſeruitutem ab humanis obſequijs diſcerni. Nam obſequia cætera, quæ diuinitati debentur, auſi ſunt ſibi etiam ſuperbiæ faſtu homines arrogare, Rariſſimi autem commemorantur, qui ſibi, ut ſacrificaretur cum regia poteſtate poſſent, auſi fuerint imperare: Quicunque tamen auſi ſunt, per hoc ſe Deos haberi voluerunt. Quamobrem vt ne quod eſſet diſcrimen inter diuinam maieſtatem, & inter mundi principes, ut nullus peculiaris illi cultus tribueretur, hoc ſummo ſtudio contendit & elaborat, vt externum tollat ſacrificium, quo nulla vnquam ætas ab orbe condito caruit, etiam ſi nunc apud plures, nunc apud pauciores vſus eius fuerit: quò ſic tandem dicat impius, dicat inſipiens in corde ſuo, non eſt Deus. Hic eſt ſcopus, ad quem tendit Satanas, cuius ſi nouam hanc doctrinam de externo ſacrificio abrogando (quod pro ſua miſericordia procul Deus auertere dignabitur) mundus exaudiat, faciet, quod nunquam fecerat, & more captiuati illius populi ſedebit abſq; lege, abſq; Rege, abſq; Sacerdotio, abſque Ephot & Teraphin: cumque Deo ſacrificare ceſſauerit, & ipſe Dei eſſe ceſſabit. Erit his temporibus gratiæ, quod nunquam fuit nec tempore iræ, vt Chriſtianis Deo ſacrificare ceſſantibus, cultus qui ſemper in mundo fuerat, omninò de mundo pereat: & qui Deum ritu ſuo colens, Deo ſubditus eſſe probatur, cultum eius abijciens abſque aliquo Deo prorſus eſſe videatur.

Intelligentia ſana lux Eccleſiæ promiſſa.

Lib. 1. contra aduerſarium legis et prophetarum cap. 18. & de ciuitate Dei. Lib. 10. c. 4.

Oſea 3.

Cùm itaque detectæ iam ſint Satanæ fraudes, cùm quorſum tendat ſerpens hic aſtutus, planum & manifeſtum factum ſit (neque enim aliud illi propoſitum eſt externo ſacrificio abolendo, quàm vt redemptorem, vt redemptionis noſtræ precium auferat: denique vt nos ſine Deo eſſe faciat) viriliter illius conatibus reſiſtamus, ac quantò magis ille cultum hunc Deo debitum, & ab ipſo Deo inſtitutum oppugnare fuerit adortus, tantò nos cum maiore pietate frequentemus, tantò crebrius iuge ſacrificium hoc, per quod reconciliationé in cruce factam & peccatorum noſtrorum remiſſionem ibidem nobis obtentam, in nos transferre conamur, in Eccleſia celebremus. Neque moueat quemquam, quòd non ea lingua peragatur, quæ ab omnibus intelligi poſſit. Iam enim anteà ſatis docuiſſe videmur, non in eo quantum intelligamus, ſed in eo quàm piè Deum colamus, ſalutem noſtram poſitam eſſe. An exiſtimandum eſt intellexiſſe pueros Hæbreorum, quid agerent, cùm in templo clamarent: Oſanna filio Dauid? Atqui adeò non fuit hæc eorum quamlibet imperitorum pietas ingrata CHRISTO, adeò non aſpernatus eſt non intelligentium laudem, vt cum Principes Sacerdotum & ſcribæ indignati dixiſſent, Audis quid iſti dicunt? non obſcurè tulerit, ſe laude eorum delectari, ac iam pridem à propheta fuiſſe prædictum admonuerit: Ex ore infantium & lactentium perfeciſti laudem. Qui uel ſolus ſcripturæ locus docere nos poteſt, non quæ ab eorum ſupercilio proficiſcitur, qui ſibi nihil non arrogant, ſed infantium & lactentium laudem gratam eſſe Deo.

In ſacrificio abolendo Sathanæ ſtudiũ et ſcopus

Sacra an peragenda ſint lingua cuiuſque vernacula.
Matth. 21.
Cantare vel legere diuinam ſcripturam non intellectam, Deo etiã acceptam eſſe oſtẽditur
Pſalm. 8.

Iam verò quotuſquiſque fuit in populo Iſraël, qui quid ſibi vellent ritus, cæremoniæ, ſacrificia veteris legis, perſpectum haberet? Certè præter Sacerdotes, Scribas, & Phariſeos, vix milleſimus quiſque, quid ea ſibi vellent, aſſequebatur, vt non temerè dictum fuerit à Phariſæis: Turba hæc, quæ non nouit legem, maledicti ſunt. Et tamen ex hac turba, quæ legem ignorare viſa eſt, non ex ſapientibus ſecundum carnem, elegit Chriſtus: per quos Euangelij ſui luce mundum illuſtraret: cum intereà quid de verbo Dei, de ſcripturarum, de legis peritia tantoperè gloriabantur, & ſibi ſolis earum intelligentiam arrogabant, ſibi cum ſua arrogantia relicti, filij gehennæ facti ſint. Non ſciſcitabantur curioſè qui fuerant è turba quid in ſacrificijs iſtis fieret: illud ſcire contenti erant, venturum aliquando mediatorem, per quem ſalutem ipſis conſequi liceret: illud expectabant, illum coli, & adumbrari ſacrificijs iſtis perſuaſum habebant. In cæteris omnibus maiorum ſuorum, hoc eſt eorum, ex quorum ore legem requirere iuſſi fuerāt, fidem ſequebantur, in qua non pauciores proculdubiò ex imperita multitudine & ſimplici plebecula, quàm ex illis, qui diuinæ legis præ cæteris eſſe periti videbantur, ſalui facti ſunt. Non alia ratio exiſtimanda eſt eorum, qui Chriſtum ſequuti ſunt. Etiam ſi non omnia vulgus intelligat, quæ geruntur in hoc altaris ſacrificio, ſaltem nouerit Ieſum Chriſtum, & hunc crucifixum, atque illud ſacrificium quo ſemetipſum in cruce Chriſtus obtulit hoſtiam Deo in odorem ſuauitatis, in altari repreſentari intelligat, tam facilè, ac facilius etiam in hac ſua ſimplici fide ſaluari poterit, quàm qui anxiè diſputant, vtrum ea iuſtitia, qua Chriſtus ipſe iuſtus eſt, an ea, quam nobiſcum communicat, & ſuo modo noſtram facit, nobis eam imputans, an (quæ eſt Eccleſiæ ſana doctrina) ea quæ Chriſti merito nobis communicata nobis inhæret, iuſti efficiamur.

Ioan. 8.

Fidem maiorum ſuorum ſequatur vulgus, legis & myſteriorum ſecreta non ſcrutetur.
Malach. 2.

Cùm locum illum produxiſſet Origenes ex Paulo, in quo ſpiritum in nobis ita orare docet, vt ſenſus ſine fructu ſit: Intellige, inquit, ex hoc, quia fit aliquando noſter quidem ſenſus ſine fructu: Spiritus autem, id eſt, virtutes illę, quæ animæ noſtræ in adiutorium datæ ſunt, paſcuntur & reficiuntur ex auditu animæ ſanctæ, velut ex diuinis & rationabilibus cibis. Quid dico? quia diuinæ virtutes paſcantur & epulentur in nobis? Si nos verba diuinæ ſcripturę proferamus ex ore, ipſe Dominus noſter Ieſus Chriſtus ſi nos inueniat his vacantes, non ſolùm paſci & refici dignatur in nobis, verumetiam ſi has epulas apud nos viderit apparatas,

Homil. 20. in Ioſue.

patrem

patrem ſecum dignatur adducere. Ac paucis interiectis, etiam malignarum virtutum inſidias effugari ſermonibus eiuſmodi docet, haud aliter atque precationibus ſopitus ſerpens portatur in manibus. Si legis, inquit, ſcripturam quam non intelligis, interim hanc primam ſuſcipe vtilitatem, quòd ſolo auditu velut incãtatione quadam noxiarum virtutum, quæ tibi inſidiantur, virtus depellitur. Et iterum poſt pauca: Hæc idcircò diximus, ne faſtidium capiamus audientes ſcripturas, etiam ſi non intelligimus: ſed fiat nobis ſecundum fidem noſtram credentibus, quia omnis ſcriptura diuinitus inſpirata vtilis eſt, etiam ſi non ſentiamus vtilitatem, credere tamen debemus, quia vtilis eſt. Solent Medici præbere interdum cibum aliquem vel potum (verbi gratia) ad diſcutiendum caliginem viſus: nec tamen in edendo ſiue potando ſentimus, quia vtile eſt & prodeſt oculis, ſed cùm tranſierit viſum cibi illius aut potus virtus, paulatim purgat aſpectum, & tum demùm ſentire incipimus, quia cibus ille aut potus profuit oculis. Hoc ergo modo credendum eſt etiã de ſcriptura ſancta, quia vtilis eſt, & animæ prodeſt, etiam ſi ſenſus noſter ad præſens intelligentiam non capit: quoniam vt diximus, & bonæ virtutes reficiuntur, & malæ torpeſcunt & effugantur.

Eucharistiæ Eleuatio quare fit, & quid inter eleuandum meditari debeat.
Leuit. 23.

Quamobrem rectè populum inſtitutum fuiſſe videmus à maioribus noſtris, cùm Euchariſtiam Sacerdos eleuat, quod eſt ſacrificij ſignum (nam & in lege quæcunque ſacrificabantur, eleuari conſueuiſſe docemur ex Leuitico) vt in genua procidentes, Chriſtum in Euchariſtia præſentem adorent: ſimul in memoriam redeant illius ſacrificij, quo ille in crucem ſublatus, ſe pro nobis hoſtiam obtulit Deo. Recogitent etiam ſecum, quàm acerbos cruciatus, quàm ignominioſam mortem ſuſtinuit, quodq; his illius tam grauibus ſupplicijs non niſi peccata noſtra cauſam dederunt. Quare iuſtum de commiſſis illis dolorem concipiant atq; modis omnibus ea ſibi odio eſſe, ſeq; vel maximè ea deteſtari declarent, & pectorum tunſionibus, & quibuſcunque rebus alijs externis. Quoniam verò tam precioſa morte ſua pro peccatis noſtris omnibus Chriſtus planè ſatisfecit, nulla vt eſſe poſſint flagitia tanta, quæ per illam abolita non ſint, concepta inde fiducia, adeant ad thronum gratiæ Dei, & cùm noſtra merita non habeamus, quæ allegare poſſimus, allegẽt Chriſti merita, hoc ipſum corpus, quod pro nobis in cruce pependit, hunc ipſum ſanguinem, qui fuſus eſt in remiſſionem peccatorum noſtrorum, Deo patri ſiſtentes: ac ſupplices illum precentur, qui protector noſter eſt, vt auertat faciem ſuam à peccatis ipſorum, & reſpiciat in faciem Chriſti filij ſui vnigeniti, qui cùm eſſet ſpecioſus forma præ filijs hominum, factus eſt noſtra cauſa deſpectus, & nouiſſimus virorum, vir dolorum, & ſciens infirmitatem, & quaſi abſconditus vultus eius & deſpectus: Ipſe languores noſtros tulit, & ipſe dolores noſtros portauit: ipſe vulneratus eſt propter iniquitates noſtras, attritus eſt propter ſcelera noſtra: ipſe oblatus eſt, quia ipſe voluit, & non aperuit os ſuum: Sicut ouis ad occiſionem ductus eſt, & quaſi agnus coram tondente ſe, obmutuit. In huius itaque faciem reſpiciat, huius merito peccata remittat: atq; concedat, vt quem fructum crucis illud ſacrificium quod in altari repræſentatur, toti mundo attulit, eum in ſe tranſferre queant. Sic à maioribus noſtris vulgus fuit inſtitutum. Quòd ſi nihil prætera de hoc ſacrificio intelligeret, vel hoc ſolùm intellexiſſe ſatis illi foret ad ſalutem.

Hebr. 4.
Pſalm. 96.
Pſalm. 44.
Eſai. 53.

Michaelis Epiſcopi Merſburgenſis de miſſa ſermones

Quoniam tamen id horum temporum ratio poſtulat, dabitur à nobis opera, vt è ſuperiore loco doceatur populus de omnibus his, quæ ad miſſæ ſacrificium pertinere videbuntur. De quo conſcripti ſunt ſermones aliquot viri cum primis docti & pij, vereq; catholici Michaëlis Epiſcopi Merſburgenſis, quos interim omnibus commendatos eſſe, atque manibus omnium teri cuperemus, quòd pro eo, vt hæc tempora poſtulabant, nemo diligentius eſt omnia, quæ ad hoc argumenti genus pertinent, perſequutus.

Sacra in occidentali eccleſ. peraguntur ſola lingua Latina.
Poloni ſtudioſi Latinæ linguæ.
Rom. 15.
Act. 4.
Linguæ vernaculæ vſus in templis rariſſimus.
2. Regum 11.

Neque tamen exiſtimet aliquis temerè ac ſine cauſa factum eſſe, quòd vna & ſola Latina lingua in occidẽtali Eccleſia ſacra peraguntur, in qua ſicut vna eſt fides, ita viſum eſt ęquum, vt vna eſſet quaſi catholica lingua communis omnium gentium & nationum, qua res diuina fieret, per quam vnitas etiam fidei retineretur. Non eſt in orbe Chriſtiano gens vlla, in qua non multos reperire liceat, ex ijs præſertim, qui ſunt liberalius educati: qui linguam Latinam ſi minus exactè, vtcunq; tamen calleant. Ac ſi qua gens alia, noſtra pręcipuè permultos habet eius linguæ non omninò rudes: cùm etiam colonos & agricolas reperire liceat in Eccleſia laudes Deo decantantes, ac verba Latina vtcunque ſonantes, eaq; pręſertim, quæ cantantur in Miſſæ ſacrificio intelligentes. Quàm pulchrum autem & decorum eſt, cùm peregrinus venerit aliquis, ſi ea lingua ſacra peragi audiat, cuius & ipſe rudis non ſit: cùm ea quaſi propria ſit gentis Chriſtianæ: ſi vnanimes, vno ore, vna etiam lingua glorificantes omnes Deum & patrem Domini noſtri Ieſu Chriſti, ſi eoſdem ritus, eaſdem cæremonias obſeruantes videat: vt vel ea res documento eſſe queat, totius quę eſt in orbe Chriſtiano multitudinis credentium eſſe cor vnum, & animam vnam: Cùm longè diuerſum cernere liceat apud eos, qui ab Eccleſia diſceſſerunt, apud quos ſicut fides inſtabilis eſt, neque vna, ſic ritus quoque & cæremoniæ, quæ cum doctrina ſimul quotannis variantur. Neque tamen ſuis locis & temporibus etiam in templis vernacula lingua cantari prohibuit Eccleſia. Iam antea commemorauimus, quemadmodum etiam vulgaribus cantilenis quàm maximè voluerit inculcata nobis Chriſti beneficia ſitiens noſtræ ſalutis mater Eccleſia: quod in feſtis Chriſti natalitijs, feſtis etiam Paſchæ, & Pentecoſtes dudum recepto more fieri videmus, vt hac quaſi nouitate mentes hominum magis etiam excitentur ad ſpiritualem lætitiam, & cuius beneficij fit in Eccleſia commemoratio, eius memoria tenacius eorum animis infigatur. Cęterùm illud ferendum non eſt, priuatus ut aliquis, cui nulla mandata eſt auctoritas, quin decet eum potius, ei qui poteſtatem hanc à Deo conceſſam habet in omnibus dicto eſſe audientem, is hoc ſibi ſumat, aliquid vt in Eccleſia ſuo iudicio mutare, aut ritus nouos, nouas etiam cantilenas inducere licere ſibi putet, cùm ne ipſis quidem Epiſcopis eius rei plena poteſtas conceſſa ſit. Vel Ozæ Regis exemplum deterrere prophanos debet, ne, quid eiuſmodi ſibi arrogent. Longum autem foret omnia perſequi, quę ad Miſſæ ſacrificium explicandum pertinere videntur, neque eſt hoc præſentis inſtituti. Quamobrem hic finem faciemus.

Quoniam

Miſſa' ne, an concio præſtet. Rom. 2. Luca 12.

Quoniá verò quærunt hoc tempore multi, num Dei verbum è ſuperiore loco prædicantem, an ſacris ope rantẽ ſacerdotem andire præſtet: viciſſim ab illis rectè quæri poteſt. Scire ne præſtet, an facere uoluntatẽ Domini? Non auditores, dicit Paulus, ſed factores legis iuſtificabuntur. Seruus qui cognouit voluntatem Domini ſui, dicit Chriſtus, & non fecit ſecundum voluntatem eius, vapulabit plagis multis, qui autem nó cognouit, & fecit digna plagis, vapulabit paucis. Porro cùm ſacerdotem audis è ſuperiore loco ſcripturas enarrantem, fit vt intelligas, quę ſit voluntas Domini, vt autem facias, id ab eo pręſtari non poteſt, qui prædicat: ſed neque tu quicquam potes viribus tuis ſolis: opus eſt eius auxilio, à quo tanquam à fonte quodam perenni manat, quicquid eſt rerum bonarum. Nam neque qui plantat, eſt aliquid, neque qui rigat: ſed qui incrementum dat Deus: hoc eſt quod ille dixit Sapiens: Vt ſciui, quoniam aliter non poſſem eſſe continens, niſi Deus det, & hoc ipſum erat ſumma ſapientia, ſcire cuius eſſet hoc donum, adij Dominum & deprecatus ſum illũ. Huius exemplum diuinitus inſpirata ſequi nos docuit Eccleſia, ſimul vt cognouiſſemus è ſuperiore loco voluntatem Domini, ſtatim vt adiremus ad Dominum, ac deprecaremur illum, quo tempore illius in cruce factæ oblationis fit repræſentatio, vt eam explendi facultatem nobis concederet: cùm Auguſtino dicentes, Da quod iubes, & iube quod vis: Da, non noſtro merito, ſed eius qui corpus ſuum pro nobis tradere, qui ſanguinem ſuum pro nobis fundere dignatus eſt, cuius rei nunc repræſentatio fit in altari: Huius meritis concede nobis, vt iuxta voluntatem tuam, quam è ſacerdote verbum tuum annunciante cognouimus, vitam noſtram inſtituere, & quem fructum acerba mors tua toti mũdo attulit, eius participes eſſe queamus. Sic olim factitatum eſt in Eccleſia Dei, non vt hoc infelici ſeculo noſtro: quo ſimul vt audita eſt concio, ſtatim proruunt omnes è templo, quaſi vel ſufficiat noſſe voluntatem Dei, neque facere ſit neceſſe, vel ſi neceſſe ſit facere, quaſi ipſe ex ſe ſatis virium habeat homo ad faciendum, nec opem diuinam implorare oporteat.

1. Corinth. 3. Sapien. 8.

Miſſa poſt concionem.

Lib. 10. confeſ. cap. 31. & 39.

De incomprehenſibili Dei natura contra Anomæos, homil. 3.

Libet hic adſcribere verba, quæ fecit ad populum hac de re Ioannes Chryſoſtomus. Ingentem, ait, & penè inauditam hanc populi multitudinem, quę modò affluxit, tantaq; cum attentione ſermonem audit meũ, ſæpenumerò tempore illo perhorrendo requiſiui, & tamen nunquam videre potui, atque ita me vehemens cepit ſuſpirium, quòd cùm ergo diſputo veſter conſeruus, ſtudium adhibetis & ingenium, contenditis animum, alter alterum impellit & iactat, vt ipſe proprius adſit, frequentes ad finem vſque dicendi patientiſſimè perſeueratis. Cùm autem ipſe Chriſtus communis Magiſter & Dominus, ſemet in ſacris myſterijs oſtenſurus eſt, vacua deſertaque Eccleſia redditur. Proh fidem hominum Chriſtianorum, quo pacto iſthæc veniam coſequantur? Facit profectò veſtra iſta ſiue deſidia, ſiue negligentia, vt laudem ſtudij auſcultandi illius omnem amittatis. Quis enim non tam vos, quàm me damnet ac reprobet, cùm fructum omnem audienti delapſum cernat & vanidum? Nam ſi cum diligentia his quę docuiſſem attenderetis, facto palàm ſtudium faceretis veſtrum non verbis tenus, corde habere monſtraretis. Sed quod ſtatim cùm audiſtis, diſceditis, & fugã, quaſi vos hoſtis inſectaretur, arripitis, coniectari omninò licet, nihil vos recepiſſe & recondidiſſe animo vtilitatis. Nam ſi quæ propoſita ſunt, recondita in animis veſtris ſeruarentur, prorſus vos illa in templo tenerent, & ad rem horribilem maiore cum deuotione hortarentur & mouerent. Nunc verò quaſi fidicinam audiretis aliquam, ſic omni vtilitate vacui, ſimul ac factus finis dicendi eſt, diſceditis. Sed, ô frigidam excuſandi rationem, quam à compluribus reddi audio: Orare vel domi poſſumus, dicunt, ſed homiliam, doctrinamque audire non niſi in Eccleſia poſſumus. Te homo decipis, & magno in errore verſaris. Nam ſi & domi quoque datur orandi facultas, tamen fieri non poteſt, vt domi tam benè ores, quàm in Eccleſia, vbi tot Patres, vbi clamor ſulici ſocietate excitus, ad Deum immortalem refertur, non pariter exoras cùm ſolus Dominum obſecras, atque tuis cum fratribus. Eſt enim in hoc plus aliquid, videlicet concordia, conſpiratio, copula amoris & charitatis, ſacerdotum clamores: pręſunt enim ob eam rem ſacerdotes, vt populi orationes, quę infirmiores per ſe ſunt, validiores illas complexæ ſimul in cœlum euehantur. Adde quòd nihil fructus capi ex homilia poteſt, niſi oratio adiungatur. Portò ſermoni oratio debet anteire. Sic Apoſtoli dicunt: Nos in oratione & ſermonis doctrina perſeuerabimus. Sic Paulus facit, cùm in exordijs ſuarum epiſtolarum orat, vt perindę quaſi lumẽ lucernę, lux ipſa orationis regat ſermonem ac dirigat. Profectò ſi orare cum diligentia inſueſcas, nihil eſt, quòd doctrinam tui conſerui deſideres; cùm ipſe Deus ſine vllo interprete mentem tuam abundè luce afficiat. Quòd ſi omnis oratio tantam vim habeat, longè magis eam, quæ ore multorum proueniat valere conſentaneum eſt. Plus enim neruorum in ea eſt, & multò audientia maior, quàm in domeſtica illa & priuata. Vnde id conſtat? Paulum ipſum dicentem audi: Qui ex tantis periculis eripuit nos, & eruit, etiam ſperamus quòd adhuc eripiet, vobis quoque in oratione pro nobis ſubuenientibus, vt dono in vos collato, à multis perſonis gratię agantur pro nobis. Sic etiam Petrus carcerem euaſit. Oratio enim pro eo ab Eccleſia ſedulò agebatur ad Deum. Quòd ſi Petro oratio Eccleſię profuit, & columnam illam ac ſtabilimen noſtræ religionis carcere liberauit, cur eius vim tu contemnis & negligis? Qua te poſſis purgare ratione? Deum quoq; dicentem audi, quàm populo cum beneuolentia inuocante placetur, & parcat. Quippè qui ſe excuſans apud Ionam Prophetam, fruticis argumento cucurbitę, verba ad hunc modum faciat: Tu doles ſuper cucurbita, in qua non laboraſti, neque feciſti vt creſceret. Ego non parcam Niniuæ ciuitati meæ magnæ, in qua habitat plures quàm centum viginti millia hominum? Non ſine re amplum populi numerum proponit, ſed vt intelligas: plurimam eam pollere orationem, quæ cum conſenſu agitur, & iugi concordia plurium hominum. Quod exemplo quoque rei humanæ libet explanare. Nam ante hos annos capti nonnulli ſunt tyrannidem appetentes: cuius rei vos etiam meminiſſe arbitror. Fuit inter eos quidam, dignitate ac principatu præditus, qui cùm damnatus capite ad ſupplicium duceretur, populus motus miſericordia, vniuerſus Prætorẽ adijt, & deprecandi communi opera efficere potuit, vt reus ille venia nulla dignus, liberaretur ab ira Imperatoris. Quod ſi cùm iram terreni Imperatoris velitis extinguere, vniuerſi cum liberis & vxoribus feſtinatis, cur

Adhortatio Chryſoſtomi elegans.

Ioan. 2.

In Eccleſia efficacius oratur quam in domo.

Actor. 1. & 2.

2. Corinth. 5.

Actor. 12.

Iona vlt.

In Niniue pluſquã centũ viginti millia hominum habitabant.

Oratio multorũ cum concordia animorum efficaciſsima.

quoties ad cœleſtem illum Imperatorem placandum, reddendumq́; propitium ire pergitis, vt eius irę exima tis non vnum, vt tunc, nec duos, aut tres, aut centum, ſed omnes orbis terrarum peccatores, omnes dæmone agitatos à flagello liberetis diaboli, foris ſedetis, non vniuerſi concurritis, & Eccleſiam penetratis, vt Deus veſtram reueritus atque exoſculatus concordiam, & illis pœnam dimittat, & uobis peccata abſolu at? Si in negocijs neceſſarijs non omni leone vehementius diſruptis omnibus vinculis curriculo is, & te confers ad ſupplicationem communem, quam ſpem habere poſſis ſalutis, ni ita facias? Tempore illo, mi frater chariſſime, non ſolùm homines clamorem illum horribilem reddunt, ſed etiam Angeli Domino genu flectunt, & Archangeli rogant. Habent ſibi tempus ad id idoneum, habent ſacram illam oblationem in fauore. Itaque vt homines ramos olearum gerentes mouere Reges conſueuerunt, eoq́; arboris genere miſericordiam commemorant & humanitatem: ſic Angeli tunc pro ramis oleaginis, corpus Domini ipſum protendentes, rogant pro genere humano. Quaſi dicant: Pro his, Domine, rogamus, quos tu adeò dilexiſti, vt pro eorum ſalute mortem obires, animam in cruce efflares: pro his ſupplicamus, pro quibus ipſe tuũ lar gitus es ſanguinem: pro his oramus, pro quibus hoc corpus immolaſti. Agitatos quoque ob eam rem Diaconus tempore illo adducit, & iubet caput inclinare. Cùm eos vna cum fratribus orare non liceat, adducit eos, vt miſeratus, & quia tam acerbè vexantur, & quia vocem reddere nequeunt, tua facultate ad corũ utaris defenſionem & auxilium. Quæ verba reperiuntur etiam ex magna parte apud eundem, in Homeliis ad populum Antiochenum. Et alio loco: Hæc ego dixerim ad eos, inquit, qui ſanctorum communionem & congregationem relinquunt, & ſub horam terribilis myſticæ menſæ in vaniloquentiæ conuenticulis occupati ſunt. Quid facis homo? Non promiſiſti ſacerdoti qui dixit: Surſum mentem & corda. Et dixiſti, Habemus ad Dominum? Non reuereris & erubeſcis? Et illa ipſa hora mendax inueneris, papè, menſa myſterijs inſtructa eſt, & agnus Dei pro te immolatur: Sacerdos pro te angitur: ſanguis ſpiritualis ex ſacra menſa refluit: Seraphin adſtant ſex alis faciem tegentia: omnes incorporeæ virtutes pro te cum ſacerdote intercedunt: ignis ſpiritualis de cœlo deſcendit: ſanguis in cratere in tuam purificationem ex immaculato latere hauſtus eſt: & non erubeſcis? non reuereris? non confunderis? neque Deum tibi propitium facis? non conſcientia tua te iudicat, ô homo? Centum ſexaginta horas habente hebdomada, vnam & ſolam horam ſibi ipſi ſegregauit Deus, & hanc in opera ſecularia, & in ridicula, & in conuenticula inſumis: cum qua poſteà fiducia ad myſteria accedes? ô quàm polluta conſcientia. Et paulò poſt. Quo circa, fratres, oro vos & obſecro, ne abſimus ab Eccleſiis, neque in alijs colloquijs occupati ſimus. Stemus trementes & timidi, demiſſis oculis, renata autem anima, gementes ſine voce, iubilantes corde. Itidem & Cæſarius qui fuit Epiſcopus Arelatenſis ante annos plus minus 800. Rogo vos fratres Chariſſimi, & paterna pietate commoneo, vt quotiens aut in die Dominico, aut alijs maioribus feſtiuitatibus Miſſæ fiunt, nullus de Eccleſia diſcedat, donec diuina myſteria compleantur. Et quamuis multi ſint, de quorum fide & deuotione gaudeamus, ſunt tamen plures, minus de ſalute animæ ſuæ cogitantes, qui lectis diuinis lectionibus, ſtatim de Eccleſia foris exeunt, cùm tamen etiam dum ipſæ lectiones leguntur, aliqui ex illis ita otioſis & ſecularibus fabulis occupentur, vt eas nec ipſi audiant, nec alios audire permittant. Iſti tales, minus à nobis culparentur, ſi ad Eccleſiam non venirent. Quia ibi probantur amplius Dominum lædere, vbi peccatorum potuerunt indulgentiam promereri. Vnde rogo vos fratres, vt humilitatis noſtræ ſuggeſtionem, non ſolùm patienter, ſed etiam libenter accipiatis. Si enim diligenter attenditis, cognoſcetis quia non tunc fiunt Miſſæ, quando diuinæ lectiones in Eccleſia recitantur: ſed quando munera offeruntur, & corpus vel ſanguis Domini conſecratur. Nam lectiones ſiue Propheticas, ſiue Apoſtolicas, ſiue Euangelicas, etiam in domibus veſtris, aut ipſi legere, aut alios legentes audire poteſtis. Conſecrationem verò corporis & ſanguinis Chriſti non alibi niſi in domo Dei audire vel videre poteritis. Ideò qui vult Miſſas ad integrum cum lucro animæ ſuę celebrare vſquequò oratio Dominica dicatur, & benedictio populo detur, humiliato corpore, compunctoque corde debet ſe in Eccleſia continere. Cùm enim maxima pars populi, imò quod peius eſt, penè omnes, recitatis lectionibus exeunt de Eccleſia, cui dicturus eſt Sacerdos: Surſum corda? Nunquid reſpondere poſſunt, quando deorſum in plateis & corpore ſimul & corde diſcedunt? Vel qualiter cum tremore ſimul & gaudio clamabunt, Sanctus, Sanctus, Sanctus, Benedictus qui venit in nomine Domini? Aut quando oratio Dominica dicetur, quis eſt qui humiliter & veraciter clamet: Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris? Cum enim etiam illi, qui ſe in Eccleſia continent, ſi non dimiſerint debita debitoribus, ad iudicium magis, quàm ad remedium orationem Dominicam proferunt ex ore, quã implere non probantur in opere, & ſine cauſa dicunt, Libera nos à malo, quando ipſi non deſinunt reddere malum pro malo. Si ergo etiam illi periclitantur, qui intus ſunt, ſi implere noluerint, quod promittunt, quid de ſe cogitant illi, quos aut inſatiabilis cupiditas, aut amor ſeculi iſtius, ita detinet implicatos, vt eos vnius horæ momento, ſtare in Eccleſia non permittant? Quibus non ſufficit, quòd per totam hebdomadã aut pro neceſſitate, aut fortè (quod verius eſt) pro cupiditate iugiter occupantur: adhuc inſuper poſt vnius aut duarum horarum ſpatium, quo videntur magis corpore quàm corde ad Eccleſiam conuenire, mittentes dorſa ſacrificiis, uel ſacerdotibus Dei, ad amplexandam uoluntatem ſeculi huius ſine mora aliqua reuertuntur, non agnoſcentes quid expetant, quid relinquant, ſequuntur tenebras, & deſerunt lucem: amplectuntur vmbram, & deſpiciunt veritatem: dimittunt dulcedinem Chriſti, & requirunt amaritudinem mundi: diligentes vanitatem, & quærentes mendacium: Verè ignorat, quantum boni in celebrandis miſſis agitur, qui de Eccleſia feſtinus egreditur: Cùm tamen iſtos tales, ſi aut Rex, aut aliqua potens perſona vocaſſet ad prandium, velim ſcire ſi pręſumerent diſcedere, niſi prius totum prandium compleretur? Etiãſi perſona non teneret, gula tenerentur. Quare de conuiuio hominis niſi prius expeditum fuerit, non diſcedimus?

Angeli orant pro nobis.

Hom. 29. Chry. tomo. 3. ser. de Euchar.

Obambulantes in templo grauiter reprehenduntur.

Ante benedictionem ſacerdotis non diſcedendum è templo. Homil. 5.

Miſſa celebranda in Eccleſia & nõ alibi quomodo ea audiri debeat fructuoſe.

mus? Niſi quia & ventrem fortè plus quàm expedit implere volumus, & hominem lædere formidamus. Quare de ſpirituali & diuino conuiuio citò diſcedimus? Timeo dicere, ne fortè aliqui iraſcantur, ſed tamen tam propter meum, quàm propter veſtrum periculum, dicturus ſum. Hoc ideò facimus, quia nec de cibo animæ curamus, nec Dominum timemus, nec hominem reueremur. Et quia Deo propitio, non ſunt toti in hac parte culpabiles, ſed multi inueniuntur, qui vſque quo benedictio ſuper populum detur, de Eccleſia non diſcedunt, & humiliter orare non ſolum pro ſe, ſed & pro alijs non deſiſtunt. Illis quibus tantam compunctionem Deus dedit, vt in Eccleſia perſeuerent, retribuet mercedem: eos verò, qui negligentes ſunt, iuſto iudicio damnabit. Et ideò, fratres, monete eos, qui nec orationem Dominicam dicere, nec benedictionem accipere volunt, & non deſinite caſtigare, dicentes eis, & infinitiſſimè comminantes, quia nihil eis prodeſt, quòd lectiones diuinas audiunt, ſi antequam diuina myſteria compleantur, abſcedunt. Illis tamen qui in publicis neceſſitatibus occupantur, & eis qui aliqua infirmitate prohibente expectare non poſſunt, imputare non poſſumus, nec debemus. Ipſi tamen videant in conſcientia ſua, vtrum eos neceſſitas retrahat, an voluntas. Vnde iterum atque iterum rogo, pariter & conteſtor, ut omni die Dominica, & præcipuè in maioribus feſtiuitatibus, donec myſteria diuina compleantur, nullus ab Eccleſia abſcedat, niſi fortè (de quibus ſuprà diximus) quos aut grauis infirmitas, aut publica neceſſitas, ſtare diutius non permittit. Verè dico fratres, ſatis durum & propè nimis impium eſt, vt Chriſtiani non habeant reuerentiam diei Dominico, quam Iudæi obſeruare videntur in Sabbato. Cùm enim ipſi infelices ita Sabbatum obſeruent, vt in eo nihil terreni operis exercere præſumant, quanto magis illi, qui non argento, neque auro, ſed pretioſo ſanguine Chriſti redempti ſunt, debent attendere pretium ſuum, & reſurrectionis die orationi vacare, & de ſalute animæ ſuæ attentius cogitare? Ad extremum, ſi toto die Dominico lectioni inſiſtere, & Deo ſupplicare negligentes, non leuiter in Deum peccamus, quantum mali eſt, ſi vel vnius vel duarum horarum ſpatio, cùm diuina myſteria celebrantur in Eccleſia, ſtandi patientiam non habeamus? Sed quod peius eſt, ita nos amor ſeculi huius inebriat, vt nos vmbra volaticæ falſitatis, ad vana & falſa gaudia, quæ veros dolores pariunt, hoc eſt, voluptas mundi atq; cupiditas iugiter trahat. Vnde iterum atque iterũ rogo, vt nullus ex uobis de Eccleſia diſcedat, niſi cùm diuina myſteria ad integrum fuerint celebrata. Et ita vos in Eccleſia continere, vt nullus ex vobis, otioſis aut terrenis ſe fabulis ſtudeat occupare. Ego quod & mihi expedit dicere, & vobis audire, humiliter admoneo, pariter & conteſtor. Qui contemnit Præconem, ſentiet Iudicem. Ille autem qui me libenter audierit, & quod ſupplicaui implere contenderit, credo in Dei miſericordia, quòd illi & in hoc ſeculo, & in futuro repenſabũtur præmia glorioſa. Ille verò qui contemnere voluerit, non ſe poterit ante tribunal Chriſti excuſare, dicendo, ſe nec à malis prohibitum, nec ad ea, quæ ſunt ſancta, & Deo placita, admonitione aſſidua vocatum. Sed credimus, de Dei miſericordia, quòd non de contemptu incurſuri æſtus iudicium, ſed magis pro benigna obedientia, peruenietis ad regnum. Pręſtet qui cum Patre & Spirituſancto viuit & regnat in ſecula ſeculorum, Amen.

Ante mille & centum annos in Agatenſi Concilio fuit ſancitum, vt Miſſas die Dominico ſeculares audirent, & ante benedictionem ſacerdotis egredi populus ne præſumeret: Quod ſi feciſſent, ab Epiſcopo publicè confunderentur. Quod ipſum etiam in Aurelianenſi Concilio tertio paulò pòſt fuit repetitum. Ac fuerunt illo tempore & auditores & factores legis plurimi: nunc auditores multos, factores raros admodum videre licet, quòd ad eum non confugitur, qui ſolus faciendi, quod audimus, vires ſuppeditat. Verùm de his ſatis.

Concil. Agath. Canon. 47.

Concil. Aurelian. Canon. 28.

De effectu Sacramenti Euchariſtiæ.

CAP. XLII.

CVM eſu ligni vetiti parens noſter prolapſus eſſet in mortem, quam vnà cum peccato propagauit ad vniuerſum genus humanum, ſeipſum Chriſtus in nouiſſima cœna cibum fidelibus inſtituit, per quem in vitam reſurgere, & illam amiſſam recuperare liceret: vt quemadmodum per vetitum cibum lethaliter ſumus ſauciati, ita per hunc nobis præceptum ſanaremur: & vnde vulnus eſt ortũ, inde medicina prodiret: vnde ſubrepſit mors, inde uita veniret. De illius cibi guſtu dicitur: Quacunque die comederitis, morte moriemini: Contrà verò de hoc: Si quis comederit ex hoc pane, viuet in æternum. Hoc ergo primum nobis præſtat hoc ſacramentum, vt viuamus. Vita porrò duplex eſt. Eſt enim vita gratiæ, quæ nobis re ipſa confertur Euchariſtiam ſumentibus: eſt vita gloriæ, quam ſpe quidem conſequimur manducantes corpus & ſanguinem Domini, reipſa verò non prius adipiſcemur, quàm corruptibile hoc induerit incorruptionem, & mortale hoc induerit immortalitatem. De vita gratiæ dicit Chriſtus: Qui manducat me, viuet propter me. De vita gloriæ: Qui manducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem, habet uitam æternam. Tanta eſt igitur huius cibi vis, vt ſi quis eum dignè manducauerit, non ſpirituali modò coniunctione, uerumetiam naturali quadam & ea arctiſſima Chriſto copuletur, particeps effectus verè viuificatricis, quæ verbi propria facta eſt, carnis, & pretioſi ſanguinis Chriſti. Quæ ſumpta faciunt, ut & Chriſtus in nobis ſit, & nos in Chriſto, non animum tantùm reformante, ſed carnem etiam noſtram ad uitam, incorruptionem, & immortalitatem præparante: ſicut & ab Hilario, & à Cyrillo ante mille ducentos annos traditum legimus. Hæc ergo prior eſt uita, quam qui uita noſtra eſt Chriſtus, qui præſens adeſt in hoc Sacramento, ſub alia quidem forma, ſed in propria tamen ſubſtantia, nobis confert, cùm corpus illius & ſanguinem dignè ſumpſerimus, ut iá uiuamus propter

Geneſ 2. Ioan. 6.

Vita duplex per Euchariſtiam. 1. Corinth. 15.

Euchariſtia ſacramẽti efficacia.

Hilar. lib. 8. de trinitate. Cyrill. lib. 10. in Ioan. cap. 13. 1. Pet. 2.

Chriſtum,

Philipp. 1. Gal. 2.

1. Timoth. 2.

Chriſtum, hoc eſt, vt mortui peccatis, viuamus deinceps iuſtitiæ, quæ Chriſtus eſt: vt cum Paulo dicere poſſit vnuſquiſque noſtrum, Mihi quidem viuere Chriſtus eſt, mori autem lucrum. Viuo autem iam nõ ego, viuit verò in me Chriſtus. Hanc vitam poſteaquam conſequuti fuerimus per Dei gratiam (illius enim donum eſt) fieri non poteſt, quin qui viuit in nobis Chriſtus, cuius ſpiritu agimur, poſteaquam bonum certamen in hoc ſeculo certauerimus, curſum conſummauerimus, fidem ſeruauerimus, concedat nobis coronæ loco vitam gloriæ, vt quæ ipſi tanquam ei, qui natura eſt filius Dei, regni cœleſtis hæreditas debetur, eam nos ex huius vitæ diuerſorio migrantes, per adoptionis gratiam conſequamur. Atque hic primus eſt effectus huius Sacramenti.

Remiſſio peccatorum.

Chryſ. hom. 84. Ioan. 19.

Euchariſtiam digne ſumenti, venialia peccata remittuntur.

1. Petri 4.

1. Corinth. 11.

Quoniam verò cùm illud ſumimus, Chriſti paſſionis & mortis recordari iuſſi ſumus, fit vt quem illa toti mundo fructum attulit, eius per ſumptionem Euchariſtiæ participes efficiamur. Fuſus enim eſt de Chriſti latere in cruce pendentis ſanguis in remiſſionem peccatorum noſtrorum. Hanc nobis confert iſtud Sacramentum. Quamobrem enarrans illum locum Ioannes Chryſoſtomus, Et continuò exiuit ſanguis & aqua. Sciunt, inquit, hoc initiati, per aquam enim regenerati, ſanguine & carne nutriti: hinc myſteria ortum habuerunt, vt quoties ad admirandum calicem accedis, tanquam ab ipſo latere hauriens accedas. Neque tamen, quod de remiſſione peccatorum diximus, id ita accipi velimus quaſi eundem effectũ Euchariſtiæ, quem baptiſmi & pœnitentię ſacramento, tribuamus. Remittuntur quidem in eo peccata, ſed venialia tantùm. Cùm enim in hoc Sacramento inſignis illa Chriſti charitas ante oculos noſtros ſubijciatur, qua adductus ſemetipſum redemptionem dedit pro nobis, fit vt viciſſim erga illum charitate inflammemur, quæ operit multitudinem peccatorum. Charitas autem cum peccato mortali conſiſtere nõ poteſt. Quamobrem prius id expiatum oportet per pęnitentię Sacramentum, quàm ad menſam hanc terribilem accedatur: ad quam ſi quis venerit criminis alicuius capitalis reus, non vitam, ſed mortem habebit æternam: reus erit, vt dicit Apoſtolus, corporis & ſanguinis Domini. Quare monet ille, vt probet ſeipſum homo, & ſic de pane illo edat, & de calice bibat. Qui enim manducat & bibit indignè, iudicium ſibi manducat & bibit, non diiudicans corpus Domini.

Sacramentum & ſacramenti res quid.

In altercatione Synagoga & eccleſia cap. 1.

In cap. 11 prima ad Corinth.

Augu. tract. 25. in Ioannem.

Aug. ſerm. 1. de tempore

Cœnam domini Petrus & Iudas à domino acceperũt.

Chryſ Hom. 81. in Matth.

De peccatorũ meritis & remiſſione lib. 1. cap 24.

Et in homil. 19. quod nemo læditur, niſi à ſeipſo.

Et ea, quæ proximè ſequuntur in dictum Apoſt. oportet hæreſes eſſe.

Leo ſermo 3. de paſſione Domini.

Hier. lib. 2 contra Iouin.

Dyo. ecl. Hier. cap. 3.

Beda in cap 11. 1. ad Corint.

Aug. epi. 162. & ſequenti in pſ. 10.

Aug. in trac. 26. in Ioan. ſermo de ablutione pedum.

Et ſermo 11. de verbis Domini.

Aug. de bap. cont. Dona. li. 5. cap 8.

Contra Fulgent. cap. 6. de adulterinis coniugijs lib. 1. cap. 26.

Contra Donatiſt. poſt colat. cap 8.

Orig. Tom. 31. in Ioan.

Anſel. cap. 9. de Sacramento corporis Chriſti.

Ex his Pauli verbis non obſcurè colligi poteſt, quòd non omnes, qui Sacramentum accipiunt, rem accipiunt Sacramenti, poſterius enim hoc non accipiunt niſi pij: cùm illud prius commune ſit pijs cum impijs. Sacramentum autem vocat Giſelbertus, exterius elementum, rem verò Sacramenti interiorem gratiam, quæ viſibiliter percipitur & inuiſibiliter operatur. Et eum ſecutus Petrus Lombardus, prolatis Auguſtini verbis: Bonus accipit Sacramentum & rem Sacramenti: malus vero Sacramentum & non rẽ. Sacramentum appellari dicit corpus Domini. Bonus ergo accipit Sacramentum, id eſt, carnem Chriſti propriam, & ſanguinem, & rem, id eſt, vnitatem Eccleſiæ: non enim efficitur membrum corporis Chriſti, quam Auguſtinus vocat rem ſiue virtutem ſacramenti, non conſequitur effectum ſiue fructum Sacramenti, quamuis verum & proprium Chriſti corpus manducet. Quod ab indignis quoque manducari, docemur his Pauli verbis, & ſic habet Eccleſię traditio. Itaque verè dixit ille: Sumunt boni, ſumunt mali, ſorte tamen inæquali, vitæ vel interitus. Mors eſt malis, vita bonis, vide paris ſumptionis, quàm ſit diſpar exitus. Ipſum quidem Sacramentum nihil eſt aliud, quàm vita, quam etiam ob cauſam à Punicis Euchariſtiam vitam appellari ſolere ſcribit Auguſtinus. Sed præclarè dictum eſt ab eodem. Mutet vitam, ſi quis vult accipere vitam. Nam ſi non mutet vitam, ad iudicium accipiet vitam, & magis ex ipſa corrumpitur, quàm ſanatur, magis occiditur, quàm viuificatur. Conſtat in nouiſſima cœna, Chriſtum diſcubuiſſe cum duodecim, inter quos & Iudas fuit ille proditor, qui factus eſt & ipſe particeps corporis & ſanguinis Domini, ſicut apertè docent Chryſoſtomus, Auguſtinus, Theodoretus, Leo Pontifex, Hyeronimus, Dyoniſius, Beda, & alij nonnulli. Sed quoniam non mutauit vitam, ad iudicium accepit vitam, & magis occiſus eſt ex illa, quàm viuificatus. Sicut Iudas, inquit Auguſtinus, cui buccellam tradidit Dominus, non malum accipiendo, ſed malè accipiendo, locum in ſe diabolo præbuit. Sic indignè quiſque ſumens Dominicum Sacramentum, non efficit, vt quia ille malus eſt, malum ſit, aut quia non ad ſalutem accepit, nihil acceperit, corpus enim Domini, & ſanguis Domini nihilominus ſunt etiam illis, de quibus dicebat Apoſtolus: Qui manducat indignè, &c. Et alio loco: De ipſo pane, & de ipſa dominica manu & Iudas partem, & Petrus accepit, & tamen quæ ſocietas, quæ conſonantia, quæ pars Petro cum Iuda? Et iterum alio loco: Ex vna re ſancta, Iudas ſibi ſumebat iudicium, Petrus ſalutem. Et aliquantò antè Cyprianus Chriſtum alloquens: Ad menſæ tuæ participationem, inquit, Iudas eſt admiſſus. Qui verò pręceſſit vtrumque origenes: offulam ab Ieſu datam Iudæ dicit eiuſdem generis fuiſſe cum ea, quam Ieſus cæteris dedit Apoſtolis, dum diceret. Accipite & commedite. Sed illis quidem ad ſalutem, Iudæ verò ad condemnationem ita ut poſt offulam ingrederetur in eum ſathanas. Quos ſecutus Anſelmus in libro, quẽ inſcripſit de corpore & ſanguine Domini. Sicut Sol vno radij ſui calore, hinc ceram ſoluit, inde lutũ ſtringit, & non diuerſus in ſe, diuerſa operatur in rebus, vtens earum materijs, ſicut eas inuenit: ſic Chriſti gratia, quantum in ipſa eſt, vno modo ſe in omnes effundit, ſed diuerſos inueniens animos, diuersè in eis operatur: hunc in amorem ſui miſericorditer emolliens, illum iuſtè non miſerendo indurans. Nam cui vult, miſeretur, & quem vult, indurat. Talis fuit Iudas in conuiuio Saluatoris, cui fuit venenum buccella dominica, quam de manu eius ſuſceperat. Quam cùm ſuſcepit, inimicus in eum intrauit. Non quia malum, ſed quia bonum malus malè accepit. De vno enim pane, & Iudas accepit & Petrus: ſed tamẽ quę pars fideli cum infideli? Petrus enim accepit ad vitam, Iudas ad mortem. Quæ poſtrema verba mutuatus eſt Anſelmus ab Auguſt. cuius diligẽs admodũ ſectator fuiſſe videtur. Et qui fuit propemodum Anſelmi æqualis Bernardus, adducẽs illa Chriſti verba: Qui manducat meam

Bern. in 2. ſer. de cana Domini. Ioan. 6.

carnem, & bibit meum ſanguinem, in me manet, & ego in eo. De bonis, inquit, & dignè ſumentibus hoc ſentiendum eſt, non de flagitioſis & peſſimis. Sanè in menſa vna in cœna Domini, de vno pane cõſecrato, Petrus & Iudas accepit, bonus in vitam, peſſimus in pœnam. Bonus in beneficium, peſſimus in teſtimonium. Bonus in ſalutem, peſſimus in mortem. Quod totum vſque adhuc in Eccleſia completur in ſacramento altaris: bonis quidem in bonum ſumentibus, canibus verò, & immundis, non ſic. Canes ſunt qui irreuerenter accedunt, & ideò iudicati abſcedunt. Qui enim ſecundum carnem viuunt, & poſt carnalia euagantur, catena vitiorum compediti, cum Iuda proditore venenum accipiunt, ſpiritualis ſuſpendij laqueum incurrunt, grauiſſimè damnandi: tum pro multiplici reatu, tum pro Sacramenti contemptu, quod re vera accipiunt, ſed eſſentia, non ſalubri efficacia. Et paucis interiectis. Tria in Sacramento altaris attendere debes, ſpeciem panis, veritatem carnis, virtutem gratię ſpiritualis. Vſque ad ſpeciem panis, ſenſus pertingit exterior, ad veritatem carnis fides interior, ad virtutem gratię ſpiritualis, charitas ſuperior. Speciem panis, rodit aliquando ſorex paruiſſimus, veritatem carnis, Chriſtianus etiam recipit peſſimus, virtutem gratiæ ſpiritualis, non niſi prædeſtinatus accipit. Quod itaque videmus, ſpecies eſt panis & vini. Quod autem ſub ſpecie illa credimus, verum corpus eſt, & verus Chriſti ſanguis, quod pependit in cruce, & qui fluxit de latere.

Panis ſpeciem videmus, ſed non Chriſti carnem.

Comeſtio itaque Sacramentalis, quantum ad viſibilem ſpeciem, & quantum ad corporis Chriſti veritatem, conuenit bonis & malis communiter. Sed eſt alia comeſtio, ſicut iam diximus, bonorum ſolummodo, quam per Dei gratiam, & per fidem ex dilectione operantem, vitæ meritum efficit, & affectus mentium in cordibus percipientium vel miniſtrantium intercedente ſpirituali & ſubtiliori quadam vnione capitis & membrorum. Vnde eſt illud: Vt nobis fiat corpus & ſanguis filij tui. Nobis, inquit, fiat. Fit enim proculdubiò corpus Domini in menſa altaris ſemper, cùm ſolemne illud celebratur miſterium, ritu debito: Sed non ſemper eis fit per quos fit. Vnde illud item in Canone. Vt quotquot ex hac altaris participatione ſacroſanctum filij tui corpus & ſanguinem ſumpſerimus, omni benedictione cœleſti & gratia repleamur. Non enim omnes qui corpus Domini ſumunt, ex participatione altaris ſpiritualiter illa benedictione cœleſti & gratia replentur. Vnde eſt illud: Vt quod temporaliter gerimus, æternis gaudiis conſequamur. Item: Vt quæ viſibilibus myſterijs ſumendo percepimus, inuiſibili conſequamur effectu.

Chriſto capiti mẽbra eucharistia ſumptione vniuntur.

Ex his quoque Bernardi verbis perſpicuum fit, quod multi ſumunt ſacramentum corporis & ſanguinis Chriſti: rem verò Sacramenti ſiue fructus eius & effectus non ita multi. Inter quos effectus, eſt & hic non poſtremus, quòd ſumentes verum & viuum Chriſti corpus, efficimur & ipſi corpus Chriſti myſticum, de quo dicit Paulus: Vos eſtis corpus Chriſti, & membra de membro. Ac ſignificantius alio loco: Vnus panis & vnum corpus multi ſumus, qui de vno pane participamus.

Corpus Chriſti efficimur. 1. Corinth. 12. 1. Corinth. 10.

Huius rei quædam indicia ſunt ſpecies illæ, ſub quibus latet hoc ſacramentum, ſicut & ab Auguſtino, & ante eum à Cypriano ſcriptum legimus. Nam Dominus noſter corpus & ſanguinem ſuum in ijs rebus commendauit, quæ ad vnum aliquid rediguntur. Nam panis ex multis granis in vnum conſtat, & vinum ex multis racemis in vnum confluit, vt vel ex hoc, quid ſignificet hoc Sacramentum, admoneri poſſimus. Significat enim, quod & nos ad eundem modum cùm ſimus multi, vnum tamen corpus ſumus in Chriſto, ſinguli autem alter alterius membra.

Aug. Tract. 6. in Ioan. Cyp. li. 1. epiſt. 6.

Rom. 12. Homil. 5. de Paſchate.

Similiter Euſebius Emiſſenus. Etiam in hoc ipſo, inquit, quod numeroſis tritici granis confici nouimus, vnitatem conſtat aſſignari populorum. Sicut enim frumentum, quod ſolitè purgantis ſolicitudine pręparatum in candidam ſpeciem molarum labore perficitur, ac per aquam & ignem in vnius panis ſubſtantiam congregatur: ſic variæ gentes, diuerſæque nationes in vnam fidem conuenientes vnum de ſe Chriſti corpus efficiunt: & Chriſtianus populus quaſi tritici innumerabilia grana, a ſacrilegis nationibus fide purgante atque cribrante diſcernitur: & in vnum quaſi infidelium lolio pertranſeunte colligitur: & duorum teſtamentorum inſtructione, velut frumentum gemino molarum opere curatum, niteſcit: & in illam primæ originis dignitatem natiuo candore mutatur: ac per aquam baptiſmi, vel per ignem Spiritus Sancti, ęterni illius panis corpus efficitur.

Panis myſtici interpretatio.

Sicut ergo ſeparari grana ab illius confecti panis adunatione non poſſunt, & ſicut aqua ad propriam redire ſubſtantiam vino mixta iam non poteſt: ſic & fideles quique, atque ſapientes, qui redemptos ſe Chriſti ſanguine & paſſione cognoſcunt, ita debent quaſi inſeparabilia membra capiti ſuo fidei conſeruatione, & ardentiſſima religione ſociari: vt ab eo non voluntate, non neceſſitate ſeiungi, non vlla terrenę ſpei ambitione, non denique ipſa poſſint morte auelli. Nec dubitet quiſquam, primarias creaturas, nutu potentię, præſentia maieſtatis, in dominici corporis tranſire poſſe naturam, cùm ipſum hominem videat, artificio cœleſtis miſericordiæ Chriſti corpus effectum. Ex quibus verbis colligitur, quòd ſacramentum hoc non ſignificat magis, quàm efficit hanc vnitatem. Hęc eſt enim huius ſacramenti virtus & efficatia, ſi dignè ſumptum à nobis fuerit, vt vnum cum capite noſtro Chriſto, vnum etiam ipſi inter nos efficiamur. Quòd enim ex hoc mundo migraturus patrem ſuum cœleſtem precatus eſt Chriſtus, vt quos dederat ſibi, eos ſeruaret, vt omnes vnum eſſent, ſicut pater in ipſo, & ipſe in patre, vt & ipſi in vtroque vnum eſſent, hoc perficitur in hoc ſacramento.

Ioannis 17.

Vnum enim efficimur cum Deo patre, cui voluntate adhæremus: vnum cum Chriſto, cui tanquam vnius corporis membra capiti connectimur. Ipſum enim dedit Deus caput ſuper omnem Eccleſiam, quæ eſt corpus ipſius. Vnum etiam ipſi inter nos, cùm ſimus membra multa, quę corpus vnum efficiunt, cuius caput eſt Chriſtus.

Epheſ. 1.

Ad hoc autem Chriſti corpus non ij modò pertinent, qui ſunt in hac vita ſuperſtites, verùm & pij omnes, qui cœleſtibus iá gaudijs perfruuntur, & ij ſimul, qui felicitatem quidẽ eádẽ expectant, ſed quoniá purgationis indigent, abditis adhuc receptaculis continentur, ex quibus niſi purgatis illis egredi, regnique cœleſtis, quo nihil coinquinatum introibit, potiri non licet. Quę cauſa eſt, quòd cum tremendum illud corporis & ſãguinis Chriſti ſacrificium peragitur, quò facilius obtineri poſſit, ꝙ illius immolationis merito,

Ad Chriſti corpus pertinent etiam defuncti.

quæ in cruce facta eſt, concedi nobis petimus, corpus hoc vniuerſum ſimul quaſi cógregatur. Adeſt enim in eo caput huius corporis Chriſtus, vnum cum illo manens, cui offertur, vnum ipſe faciens eos, pro quibus offertur, vnus ipſe, qui offert & quod offertur: ipſe & Sacerdos & ſacrificium, cuius paſſio & mors in altari repreſentatur, quam ille propterea dignatus eſt oppetere, vt filios Dei, qui erant diſperſi, congregaret in vnum. Eſt itaque inter alios fructus, quos nobis attulit Chriſti mors, etiam hic, quòd per illam congregamur in vnum. Quamobrem congregantur in hoc ſacrificio non modò qui corporibus præſentes adſunt, & hac uita mortali fruuntur, verùm & ij, qui iam in cœlis cum Chriſto triumphant, & qui purgatione adhuc opus habent, ſuperſtitum precibus adiuuantur, quò celerius ad illorum ſocietatem peruenire poſſint.

Ioannis 11.

Mortuorũ memoria in ſacrificio.

Terribilis eſt hæc quaſi caſtrorum acies ordinata, Satanæ. Videt enim præſentem in altari Chriſtum cum omnibus corporis ſui membris, cuius ipſe caput eſt: Quare cum aperto Marte nihil ſibi proſici poſſe intelligat, quibuſcunque poteſt artibus & inſidijs, vt ſolui poſſit hæc acies contendit & elaborat. Ac primùm quidem caput ipſum petit: quod quamuis adeſſe in altari non ignoret, aliud tamẽ perſuadere membris ſuis conatur, vt aut eſſe omnino neget, aut non alio tempore, quàm quò manducatur, eſſe concedat: oblationis etiam nomen ipſum ferre non poteſt. Deinde verò nec membris parcit, quæ & ipſa grauiter oppugnat. Diximus hoc anteà quoq;, quod nihil obſtat æquè conatibus eius, atq; vnitas. Quare ſicut Chriſtus omnia fecit, ac mortem etiam acerbam & ignominioſam oppetiit, vt congregaret diſperſos: ſic iſte contrà nihil non facit, vt congregatos diſpergat. Vult ab iſto corpore, quod in terris adhuc militat, diuiſos & ſegregatos eos, qui cùm & ipſi membra ſint eiuſdem corporis, deuictis hoſtibus noſtris ſempiternis, carne, mũdo, & diabolo, iam cum Chriſto triumphant in cœlis. Vult & eorum memoriam prorſus abolitam, qui quamuis in fide & confeſſione Chriſti nominis obdormiuerint, non ita tamen in hoc ſeculo vixerunt, vt ſtatim ex eo migrantes, ad ſedes beatorum recipi mererentur. Atqui non heri, quod aiunt, & nudiuſtertius, ſed iá inde ab ipſis Apoſtolorum temporibus, vt & ſanctorum Martyrum, & aliorum in Chriſto defunctorum in ſacrificio miſſæ fieret memoria, per manus nobis traditum accepimus. Meminit huius conſuetudinis Auguſtinus his verbis: Habet Eccleſiaſtica diſciplina, quod fideles nouerunt, cùm Martyres eo loco recitantur ad altare Dei, vt non pro ipſis oretur, pro cæteris autem commemoratis defunctis oretur: Iniuria eſt enim pro Martyre orare, cuius nos debemus orationibus commendari. Et rurſus alio loco: Ideò quippè ad ipſam menſam non ſic eos commemoramus, quemadmodum alios, qui in pace requieſcunt, vt etiam pro eis oremus: ſed magis vt ipſi orent pro nobis, vt eorum veſtigijs adhæreamus, quia impleuerunt ipſi charitatem, qua Dominus dixit non poſſe eſſe maiorem. Et clarius etiam contra Fauſtum ſcribens: Populus, inquit, Chriſtianus memorias Martyrum religioſa ſolennitate concelebrat, & ad excitandam imitationem, & ut meritis eorum conſocietur, atq; orationibus adiuuetur: ita tamen vt nulli Martyrum, ſed ipſi Deo Martyrum, quamuis in memorias Martyrum, conſtituamus altaria. Quis enim antiſtitum in locis ſanctorum corporum aſſiſtens altari, aliquando dixit: Offerimus tibi Petre, aut Paule, aut Cypriane? Sed quod offertur, offertur Deo, qui Martyres coronauit apud memorias eorum, quos coronauit: vt ex ipſorum locorum admonitione maior affectus exurgat ad acuendam charitatem, & in illos quos imitari poſſumus, & in illum quo adiuuante poſſumus. Colimus ergo Martyres eo cultu dilectionis & ſocietatis, quo in hac vita coluntur ſancti Dei homines, quorum cor ad talem pro Euangelica veritate paſſionem paratum eſſe ſentimus. Sed illos tantò deuotius, quantò ſecurius poſt incerta omnia ſuperata: quantò etiam fidentiore laude prædicamus, iam in vita feliciore victores, quàm in iſta adhuc vſque pugnantes. At illo cultu, qui Grecè latria dicitur, Latinè vno verbo dici non poteſt, cùm ſit quædam diuinitati propriè debita ſeruitus, nec colimus, nec colendum docemus, niſi vnum Deum. Cùm autem ad hunc cultum pertineat oblatio ſacrificij, vnde idololatria dicitur eorum, qui hoc etiam idolis exhibent, nullo modo tale aliquid offerimus, aut offerendum præcipimus, vel cuiquam Martyri, uel cuiquam ſanctæ animę, vel cuiquam Angelo. Neque diſſimilia ſcribit in libris de ciuitate Dei. Atque his verbis abundè declarat, quod ſit diſcrimen inter cultum, qui ſanctis tribuitur, & eum qui Deo ſoli debetur. Illos enim vt pro nobis intercedant orare poſſumus & debemus, ſacrificium autem præterquam ſoli Deo offerre fas non eſt. Quod propterea tantopere cupit abrogatum Satanas, vt ne ſit aliquod diſcrimen inter Deum & homines, quo ſine Deo nos eſſe faciat. Neque verò ſolus Auguſtinus, verùm & ante eum Cyprianus commemorationis huius ſanctorum, quæ fit ad altare per Sacerdotem, mentionem facit, ut longè vetuſtiſſimum morem hunc fuiſſe facilè cuiuis conijcere liceat. Quemadmodum & illum quo cæterorum quoque, qui in Chriſto defuncti ſunt, fit memoria, de quo & ipſe his verbis meminit Auguſtinus: Neque enim piorum animæ mortuorum ſeparantur ab Eccleſia, quæ etiá nunc eſt regnum Chriſti: alioqui nec ad altare Dei fieret eorum memoria in communione corporis Chriſti. Et alio loco, cùm protuliſſet illud ex Machabæorũ libris, de oblato pro mortuis ſacrificio: Sed etſi, inquit, nuſquam in ſcripturis veteribus omninò legeretur, non parua eſt vniuerſæ Eccleſiæ, quæ in hac conſuetudine claret auctoritas, vbi in precibus ſacerdotis, quæ Domino Deo ad eius altare funduntur, locum ſuum habet etiam commendatio mortuorum. Chryſoſtomus verò Apoſtolicum hoc eſſe inſtitutum aſſerit, dicens: Non fruſtrà ab Apoſtolis ſancitum eſt, vt in celebratione venerandorum myſteriorum memoria fiat eorum, qui hinc diſceſſerunt. Nouerunt illis multum hinc emolumenti fieri, multum vtilitatis. Stante ſiquidem vniuerſo populo, manus in cœlos extendente, cœtu item ſacerdotali, verendoq; poſito ſacrificio, quomodo Deum non placaremus pro iſtis orantes? Verùm iſtud quidem de illis dicimus, qui in fide abſceſſerunt. Eadem repetit in Homil. ad populum Antiochenum ſcriptis. Sed & ante illum idem proditum eſt memoriæ per Dionyſium Areopagitam, qui & ipſe commemorationem defunctorum in Miſſæ ſacrificio, Apoſtolicam vult eſſe traditionem. Quod vel inde certius cognoſci poteſt, quòd à Petri quoque ſucceſſore Cle-

Aug. Hom. 17. de verbis Apoſt. Sanctorum nuncupatio.

Tract. 84. in Ioã. Vide eundem de ſancta virginitate cap. 45. Ioan. 15. Lib. 20. cap. 21.

Latria uno verbo proprie reddi non poteſt. Deo ſoli & non ipſis ſanctis ſacrificium & altaria ſunt. Lib. 8. cap. 27. & lib. 22. cap. 10. et Ho. 71. de verbis Apo. et tract. 84. in Ioan. Cultus duplex, alter Dei, alter uero creaturæ. Cyp. li. 3. epi. 6. et lib. 4. epiſt. 5. Aug. lib. 20. de ciuitate Dei. c. 9. In lib. de cura pro mortuis gerẽ. c. 5. 1. Machab. 12.

Chryſ. in epiſt. ad Philippen. hom. 3. Defunctorum memoria & ſepultura in Cameterijs commendata. Hom. 69. ad po. ad Cor. cap. 15. hom. 41. In epiſt. ad Heb. Hom. 32. In act. Apoſt. Hom. 21.

mente

mente ſcriptum legimus in hæç verba: Conuenite, inquit, in cœmiteria, ſacros libros in his legentes & pſallentes pro his qui dormierunt, Martyribus atque animabus ſanctis, qui à ſeculo fuerunt, proque fratribus noſtris, qui in Domino obierunt, & antytipon regalis corporis Chriſti, acceptabilemque Euchariſtiam offerte in Eccleſijs & cœmiterijs veſtris, atque in exitu mortuorum pſallentes eos deducite, ſi fideles fuerint in Domino. Ioannes verò Damaſcenus his poſterior, librum etiam ſcripſit de ijs, qui in fide hinc migrarunt, quòd ſacris operationibus & viuorum orationibus multum iuuentur, quem Ioannes Oecolampadius cū adhuc eſſet catholicus, in Latinam linguam tranſtulit. In eo, illud ipſum quod Chryſoſtomus, atteſtatur his verbis: Diui autem Apoſtoli diſcipuli Saluatoris, qui totum mundi circulum viuum cepere prædicando verbum, quod ſuis oculis viderant, in tremendis, vitalibuſque Sacramentis memoriam eorum, qui fideliter obdormierunt, habendam edixerunt. Idem ante Ioannem Damaſcenum teſtatur Iſidorus, dicens: Sacrificium pro defunctorum requie offerri, quia per totum hoc orbem cuſtoditur, credimus quod ab ipſis Apoſtolis traditum ſit. Extat Miſſa D. Iacobi cum præfatione Procli Archiepiſcopi Conſtantinopolitani, qua teſtatur eam ipſius eſſe. Quod ipſum Patres etiam 227. in Trullo Regij Palatij Conſtantinopoli ſub Imperatore Iuſtiniano congregati, teſtantur, tum & Nicolaus Metonenſis Epiſcopus, & Beſſario Cardinalis. Extat & Aethiopum Miſſa: In vtraque fit & S. Mariæ Virginis, & aliorum multorum ſanctorum commemoratio. In poſteriore verò formulam hanc videre licet Latinis inuſitatam. Per Stephanum protomartyrem, Zachariam Sacerdotem, Ioannē Baptiſtam, & per omnes ſanctos Martyres, &c. Item per preces & interceſſionem quā pro nobis facit Domina noſtra ſancta & īmaculata virgo Maria, & per preces maiorū Angelorum, &c. Fit etiam dormientium & quieſcentium in fide Chriſti memoria. Extat Miſſa Baſilij, extat & Chryſoſtomi, extat vtriuſque in libro ſacerdotali Græco explicatio. Similiter in vtraque ſanctiſſimæ & intemeratæ, ſuper omnes benedictæ dominatricis noſtræ Dei genitricis & ſemper virginis Mariæ, ſancti Ioannis præcurſoris & Baptiſtæ, ſancti etiam, cuius dies celebratur, & omnium ſanctorum ſimul & dormientiū in ſpe reſurrectionis vitæ æternæ, fit memoria. Legimus autem & Liturgiam quandam D. Clementis, in qua itidem precationes fiunt, & pro viuis, & pro mortuis. Vtitur autem his verbis: Offerimus tibi pro omnibus, qui à ſeculo placuerunt tibi, ſanctis Patriarchis, Prophetis, iuſtis, Apoſtolis, Martyribus, &c. Et paulò pòſt pro Regibus, & his qui in ſublimitate ſunt conſtituti, oremus vt in pace per ipſos viuamus, vt quietam & tranquillam vitam agentes, verſemur in omni pietate & ſanctitate. Sanctorum Martyrum memoriam colamus, vtque participes fiamus certaminum, quæ ipſi pertulerunt, digni efficiamur. Pro his qui in fide quieuerunt oremus. Quod verò dicit Clemens: Offerimus pro ſanctis Patriarchis, &c. non ſic accipiendū eſt, quaſi precibus & oblationibus noſtris ipſi indigeant, ſed magis offerimus in commemorationem eorum. Certum eſt, quòd ſancti Martyres ſimul vt occiſi fuerint pro nomine Chriſti, cœleſte regnum ſine vlla cunctatione retinēt: quemadmodum ijs ipſis verbis ſcribit etiam Cyprianus: Et tamē idē de Martyribus loquens: Sacrificia, inquit, pro eis ſemper offerimus. Quod non ita accipiendum eſt, quaſi ipſi indigeant, ſed magis, vt gratias agamus Deo de victoria illorum, & vt ipſi intercedant pro nobis. Quod etiam indicat Cyrillus Hieroſolimitanus cùm ita loquitur. Hoc ſacrificium tibi offerimus, vt memores ſimus etiam eorum qui obdormierunt, primum Patriarcharum, Prophetarum, Apoſtolorum, Martyrum, vt Deus orationibus & interceſſionibus eorum, ſuſcipiat noſtram deprecationem. Deinde etiam pro defunctis ſanctis Patribus & Epiſcopis, denique pro omnibus, qui nos præceſſerunt, magnam vtilitatem credentes acceſſuram eorum animabus, pro quibus offertur deprecatio, præſente ſancto & tremendo ſacrificio. Et volo vobis id exemplo demonſtrare. Scio enim multos hoc dicere, quid inde capit emolumenti anima, ſi poſtquam in peccatis migrauerit ex hoc ſeculo, in precibus quę funduntur ad altare, earum fiat memoria. Agè igitur, ſi Rex quiſpiā, eos, à quibus offenſus eſt, mittat in exilium, deinde qui ſunt illi neceſſitudine cōiuncti, corona contexta pro his, qui ſunt ea pœna mulctati, eam ipſi offerant, an illis non remittat aliquid de pœna conſtituta? ad eundē modum & nos pro his, qui obdormierunt, Deo preces offerentes, etiam ſi peccatores ſint, non coronam cōteximus, ſed Chriſtum immolatum pro noſtris peccatis offerimus, deprecantes pro ipſis, & pro nobis benignum Dominum. His verbis Cyrillus, quorum poſtremam partem à Dionyſio Areopagita mutuatus uidetur, non obſcurè ſignificat, in memoriam martyrum offerti ſacrificia: non quòd nos oremus pro ipſis, ſed vt ipſorum potius precibus & meritis iuuemur. Ad eundem modum & Epiphanius quoque docet, quod in ſacris myſterijs, & pro peccatoribus memoriam facimus, vt miſericordiam conſequantur. Et pro iuſtis Patribus, & Patriarchis, Prophetis, Apoſtolis, Euangeliſtis, Martyribus, &c. Cur autem ea fiat, rationem reddit Nicolaus Cabaſilas in eo libro, quem de diuino altaris ſacrificio inſcripſit: Vbi ſimul & illud oſtendit, plus ad ſanctificationem prodeſſe ſacrificium hoc animabus, quæ ſunt ſolutæ corporibus, quàm ijs, quæ viuunt in corporibus: quòd expurgantur, & peccatorum remiſſionem accipiunt per orationes Sacerdotis & donorum interceſſionem, nihil minus quàm eorum, qui viuunt. In eo autem ſunt meliore conditione, quòd non peccant amplius, nec noua veteribus crimina adijciunt, ſicut faciunt vt plurimum viuentium animæ. Hactenus de Sacramenti huius effectu.

In Mat. 32. Ho. 1. Eccl. Hier. c. 7. Lib. 6. cap. 30 conſtit. Apoſt.

Iſidor. lib. 1. de officijs cap. 18.

Lib. 8. ca. 18. Conſtitutionum.

Pro defunctorum animabus Miſſa celebrantur.

Pro martyribus et alijs ſanctis quomodo celebretur.

Ad prof. & lib. 4. Epiſt. 1. tra.

Lib. 4. epiſt. 5. lib. 5. epiſt. 12.

Catecheſi vlt. myſtagogica.

Pro animabus in peccatis hinc diſcedentibus cur celebretur.

Epiphan. Hæreſ. 75.

Cap. 33. 44. 47. & ſequentibus.

Quemadmodum affectos ad hoc Sacramentum accedere oporteat.

CAP. XLIII.

1. Corint. 11. Eucharistiã ſumpturus quomodo ſe probet.

QValiter autem affectum eſſe oporteat, qui dignè manducare corpus, & bibere vult Chriſti ſanguinem, indicat Paulus cùm dicit: Probet autẽ ſeipſum homo, & ſic de pane illo edat, & de calice bibat. Qui enim manducat & bibit indignè, iudicium ſibi manducat & bibit. Quòd ſi in veteri lege, vbi figura tantùm fuit, non permittebatur accedere ad altare, qui maculam haberet, quantò minus illud licere debet in hoc Sacramento, in quo verum corpus, & verus eſt Chriſti ſanguis? Quamobrem ſuam quiſque conſcientiam diligenter examinet, priuſquam ad hanc menſam accedat, ne quod bonum eſt, malè malus accipiat. Hoc eſt quod fideles admonet Auguſtinus: Videte, inquit, fratres, panem cœleſtem ſpiritualiter manducare, innocentiam ad altare apportate, peccata etſi ſunt quotidiana, vel non ſint mortifera. Antequam ad altare accedatis attendite quod dicitis: Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris. Si dimittis, dimittetur tibi, ſecurus accede, panis eſt, non venenum: ſed vide ſi dimittis: Nam ſi non dimittis, mentiris, & ei mẽtiris, quem non fallis. Mentiri Deo potes: Deum fallere non potes. Nouit ille quid agas, intus te videt, intus te examinat, intus inſpicit, intus iudicat, intus aut damnat, aut coronat. Et alio loco, indignè dicit eum accipere, ſi eo tempore accipiat, quo debet agere pœnitentiam. In ſumma quiſquis ad ſalutem vult accipere corpus & ſanguinem Chriſti, hoc imprimis eum contendere & elaborare oportet, vt ſit membrum Chriſti, hoc eſt, vt per fidem & charitatem Chriſto adhæreat. Neſcitis, dicit Paulus, quoniam corpora veſtra membra ſunt Chriſti? Tollens ergo membra Chriſti, faciam membra meretricis? Abſit. An neſcitis, quoniam qui adhæret meretrici, vnum corpus efficitur. Erunt enim (inquit) duo in carne vna. Qui autem adhęret Domino, vnus ſpiritus eſt.

Tract. 26. in Ioã. *Epiſt. 118. ca. 3.* *1. Corint. 6.*

Ex hoc Pauli loco diſcimus, eius quemque membrum eſſe, cui adhęret. Qui adhæret Chriſto, membrum eſt Chriſti: qui adhæret meretrici, mẽbrũ eſt meretricis: qui adhæret Satanę, membrum eſt Satanæ. Quamobrem niſi quis hoc egerit, vt ſit membrum Chriſti, nihil eſt quod communicet corpori & ſanguini Chriſti. Quæ enim participatio iuſtitię cũ iniquitate? aut quæ ſocietas luci ad tenebras? quę autem conuentio Chriſti ad Belial? Non eſt autem Chriſti membrum, qui plus diligit creaturam, & ei magis adhæret, quàm creatori redemptorique ſuo Chriſto. Non eſt membrum Chriſti, qui fratrem ad Chriſti corpus pertinẽtem odio habet. Non eſt membrum Chriſti, qui ſegregat ſemetipſum à corpore Chriſti. Denique quicunque criminis alicuius capitalis reus eſt, non eſt membrum Chriſti. Quamobrem ſi quis eius rei ſibi conſcius eſt, nõ prius ad ſumendum viuum & verum Chriſti corpus accedat, quàm corporis eius myſtici membrum factus fuerit, atque vnde auulſus eſt peccatis ſuis, Chriſti corpori ſe rurſus inſeri curauerit. Quod ita demum futurum eſt, ſi & cum Deo, & cum proximo, qui eiuſdem corporis membrum eſt, reconciliari ſtuduerit, & offenſam ipſe remittens, & remitti ſibi viciſſim poſtulans. Nam cùm omni immunditia atque omni crimine vacare oporteat ad menſam hanc acceſſurum, nihil tamen ęquẽ illi aduerſatur, atque diuiſio, atque voluntatis alienatio, atque ira, odium, æmulatio. Rectè enim vocatur hoc ab Auguſtino ſacramentum pietatis, ſignum vnitatis, vinculum charitatis. Rectè idem admonet, quòd qui accipit myſterium vnitatis, & non ſeruat vinculum pacis, non myſterium accipit pro ſe, ſed teſtimonium contra ſe. Annunciatur in hoc ſacramento Chriſti mors, dicit Paulus. Porrò Chriſtus mortuus eſt, vt morte ſua nos Deo patri ſuo cœleſti reconciliaret, vt reconciliatos vnum cum illo, vnum ſecum, vnum noſipſos inter nos faceret. Quiſquis igitur hanc vnitatem rumpit, & vel à Chriſto ſe lethaliter peccando ſeparauit, vel ab eius corpore, quæ eſt Eccleſia, ſuo plus quàm illius iudicio tribuendo, ſegregauit, vel à quocunque eiuſdem corporis membro per odium & maleuolentiam ſe diuiſit, quid aliud quàm rurſus crucifigit ſibimetipſi filium Dei, & oſtentui habet? dum eadem illa deſignat, propter quę Chriſtus crucifigi & mori dignatus eſt: quem peccata noſtra de cœlo dextraxerunt, ac tam acerbis illius cruciatibus cauſam dederunt. Atque ita fit, vt non ad vitam, ſed ad mortem ſumat vitam. Reus enim efficitur corporis & ſanguinis Domini. Quapropter quiſquis vel Deum, vel proximum ſe offendiſſe ſibi conſcius eſt, non prius ad hanc menſam accedat, quàm reconciliatus fuerit: ne illud ei eueniat, quod à Propheta dictum eſt: Fiat menſa eorum contra ipſis in laqueum, & in retributionem, & in ſcandalum. Qua de cauſa monet Athanaſius, vt omnes qui pacem amant, inter ſe concilientur, ac deinde vbi conciliati fuerint, Synaxis celebretur. Narrat idem fuiſſe morem tunc obſeruatum, vt in orationibus peruigilarent, & in vigilijs pernoctarent Synaxim celebraturi. Et quam Latini confeſſionem, Græci vocant, ἐξομολόγησιν, eam pręcedere communionem debere docuit ante 1200. Annos Patianus. Et eo vetuſtior Cyprianos. Quoniam verò reconciliatio eiuſmodi fit per pœnitentię ſacramentum, de eo nobis dicendum deinceps reſtat.

2. Corinth. 6. *Hom. 6. in Ioan.* *1. Corinth. 11. Eucharistiã qui indignè accipiunt infirmi fiunt & dormiunt, multi. Hebr. 6.* *1. Cor. 11.* *Pſalm. 68. Athana. in epiſt. ad Antiochenos. In Apologia ad Conſtantium, & in ea quæ ſequitur de fuga ſua. In Parænesi ad pœnitentiam. Lib. 3. epi. 14. & aliquot ſequentibus. Et in tractatu de lapſis.*

De Sacramento Pœnitentiæ.

CAP. XLIIII.

Ephe. 4.

PEr lauacrum regenerationis nouam quandam vitam ingredimur. Nam in eo vetus homo noſter crucifigitur, neque viuit iam in nobis, niſi is qui propter nos & propter noſtram ſalutem homo fieri dignatus eſt, Deus & Dominus noſter Ieſus Chriſtus, quem baptizati induimus. Ingredimur

autem

autem in hanc vitam, non vt ocio vacemus & delicijs, ſed vt contra mundum, carnem, & diabolum in acie ſemper ſtemus. Ad quos hoſtes noſtros ſuperandos, datur nobis in ſacramento cõfirmationis adiutor ſanctus ſpiritus, cuius virtute facilius impetum eorum propulſare poſſimus. Datur etiam ad ſuſtentandos nos in Euchariſtia, non quiuis cibus, ſed pretioſi corporis & ſanguinis Domini noſtri Ieſu Chriſti. Fit nihilominus, quod in prælijs vſu venire ſolet, vt ſæpè grauiter ab hoſtibus noſtris ſauciati corruamus, & quam per lauacrum regenerationis adepti vitam fueramus, eam morte commutemus. Sed ne ſic quidem oblitus eſt miſericordiæ ſuæ pater ille miſericordiarum, & Deus totius conſolationis. Ipſe enim eſt, qui alleuat omnes qui corruunt, & erigit omnes eliſos: Cuius tanta eſt benignitas & clementia, omnem vt humanam affectionem longo interuallo ſuperet. Magna eſt matris erga puerum ſuum infantē benignitas, ſed hanc ſuperat patris noſtri cœleſtis bonitas. Quod hæc ipſius per Prophetam loquentis verba teſtantur: Nunquid obliuiſci, inquit, poterit mulier infantem ſuum, vt non reminiſcatur filij vteri ſui? etſi illa oblita fuerit, ego tamen, inquit, non obliuiſcar tui. Non vult ille benignus & miſericors, patiens & multæ miſericordiæ, & præſtabilis ſuper malitia, quenquā de venia lapſum deſperare, ſed huic quoque rei remedium inſtituit, pœnitentiæ ſacramentum, per quod lapſo reſurgere liceret. Quamobrem ſicut baptiſmus intrantium, confirmatio pugnantium, Euchariſtia vires reſumentium: ſic hoc reſurgentium ſacramentum eſſe dicitur, cuius virtute fit, vt cùm corruerimus, eleuemur, vt ſi in iſta colluctatione, quæ nobis eſt aduerſus principatus & poteſtates tenebrarum harum, nos proſterni contigerit, non propterea ſtatim animum abijcere, verùm ad hoc pœnitentiæ remedium confugere nos oporteat, per quod erigi proſtrati, ac vires ad pugnandum recuperare poſſimus: Vt rectè dictum ſit à Philone, Pœnitentiam ſecundo poſt integritatem gradu conſiſtere, ſicut poſt ſanitatem corporis, reualeſcentiam. Nam qui non venit vocare iuſtos, ſed peccatores ad pœnitentiam, non vult mortem impij, ſed magis vt conuertatur, & viuat. Sic enim per Prophetam loquitur: Nunquid voluntatis meæ eſt mors impij, & non vt conuertatur à viis ſuis, & viuat? Ac paulò poſt: Conuertimini, & agite pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus veſtris, & non erit vobis in ruinam iniquitas. Proiicite à uobis omnes præuaricationes veſtras, in quibus preuaricati eſtis, facite uobis cor nouum & ſpiritum nouum. Et quare moriemini domus Iſraël? quia nolo mortem morientis dicit Dominus Deus, reuertimini & viuite. Adeò ipſe nos inuitat pius & miſericors pater, vt reuertamur potius & viuamus, quàm vt in peccata prolapſi, de illius benignitate deſperemus. Pronior eſt ad miſerendum, quàm nos ad miſericordiam ab eo petendam. Iucundius enim dat Deus, ait Gregorius Nazianzenus, quàm alij accipiant: vt rectè dictum ſit ab Anſelmo, cùm Deum alloquitur: Ex naturali bonitate tua in infinitum pronior es ad exaudiendum quantum in te eſt, quàm nos auidi ad rogandum. Simul vt dereliquerit impius viam ſuam, ac vir iniquus cogitationes ſuas, ac ad Dominum conuerſus fuerit, obuiis, quod aiunt, manibus eum ad ſe reuertentem excipit. Eſtque maius gaudium in cęlo ſuper vno peccatore pęnitentiam agente, quàm ſuper nonaginta nouem iuſtis.

2. Cor. 1. Pſal. 144. Eſa. 39. Ioel. 2. Sacramentorum in ordine uires. Ephe. 6. Philo lib. de Abrahamo. Matth. 9. Ezech. 18. In oratione in ſanctum lauacrum. In lib. de menſuratione crucis. Eſa. 55.

De materia & forma huius Sacramenti.

CAP. XLV.

Neque verò dubitandum eſt, quin hoc ipſum Pœnitentiæ ſacramentum ab ipſo Chriſto fuerit inſtitutum: cuius hæc clariſſima verba ſunt ad Petrum: Dabo tibi claues regni cœlorum, & quodcunque ligaueris ſuper terram, erit ligatum in cœlis. Tum & ad reliquos Apoſtolos: Amen dico vobis, quæcunque alligaueritis ſuper terram, erunt ligata & in cęlo, & quæcunque ſolueritis ſuper terram, erunt ſoluta & in cœlo. Ac poſt reſurrectionem ad eoſdem: Accipite Spiritum ſanctum, quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta ſunt. Quibus uerbis & materiam & formam huius ſacramenti ſatis expreſſiſſe videtur. Eſt autem duplex materia, propinqua & remota. Sicut ſtatuæ propinqua materia eſt metallum, remota verò aqua: ſic & in hoc ſacramento, remota materia ſunt peccata, non quatenus amplectenda, ſed quatenus deteſtanda, ac quàm longiſſimè propulſanda ſint, quorum fit à Chriſto mētio. Vt enim ignis materiam ligna eſſe dicimus, quæ vi ignis conſumuntur, ita peccata quæ pœnitentia delentur, rectè huius Sacramenti materia vocantur. Proxima autem materia, ſunt actus ipſius pęnitentis. Cùm enim aliquis iuſto dolore concepto de peccatis admiſſis firmo etiam propoſito non modò cauendi deinceps, verumetiam ſatisfaciendi pro illis, ea ſacerdoti confeſſus fuerit, hæc ipſa confeſſio ad hunc modum facta, ſignum eſt viſibile ſacræ rei, hoc eſt, inuiſibilis gratiæ, qua ſic confeſſo peccata remittuntur: & quidem efficax ſignum. Nam ſimul vt ad confeſſionem huiuſmodi verbum acceſſerit à ſacerdote prolatum, ego te abſoluo, ſtatim peccata omnia contrito & confeſſo remittuntur.

Pœniten. à Chriſto inſtituta. Matth. 16. Matth. 18. Ioan. 20. Pœnitentiæ materia duplex.

Eſt autem in huius & aliorum ſacramentorum materia, nonnullum diſcrimen. Nam in aliis ſubſtantiæ quædam exteriores materię locum obtinent, ſicut in baptiſmo aqua, in confirmatione chriſma, in Euchariſtia panis & vinum, in extrema vnctione, & in ordine, vnguentum olei: in hoc ipſa hominis actio materiæ loco eſt, quodq; fieri videmus in medicinis, quibus corpus curatur, idem etiam vſu uenit in ſacramentis, quæ medicinæ quædam ſunt animarum. Sicut enim quędam ſunt medicinæ, quæ in ſola illius, qui curatur paſſione conſiſtunt, cuius generis eſt ſectio vulneris: quædam verò in actione, cuiuſmodi eſt exercitatio corporis: Sic in ſacramentis cernere licet alia, quæ conſiſtunt in eius paſſione, qui ſanctificatur, & nō actione niſi per accidens, vt illa quinque, quorum anteà meminimus: alia verò in actu eius qui ſanctificatur, cu-

Pœnitentiæ & aliorum ſacramentorum materia diuerſitas. Sacramenta quinque in paſſione, & duo in actione conſiſtunt.

iuſmodi ſunt hoc pœnitentiæ, matrimonijq́; ſacramentum. Quamobrem actus iſti, materiæ locum obtinēt, qui ſunt tres, contritio, confeſſio, ſatisfactio: formæ autem abſolutio. Neque verò propterea reiici debet ea forma abſolutionis, qua utitur Eccleſia, quòd ea à Chriſto inſtituta aut præcepta eſſe non legitur: Nam eadem ratione baptiſmi quoque formam reiiciendam eſſe dixerimus. Neque enim alia auctoritate dicit ſacerdos: Ego te abſoluo, quàm qua dicit: Ego te baptizo. Sicut baptizandi formam ex Chriſti verbis mutuatur, Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos, &c. ſic & abſoluendi formam ex eiuſdem Chriſti verbis mutuatur, dicentis ad Petrum: Quodcunque ſolueris ſuper terram, erit ſolutum & in cœlis. Et ad Apoſtolos omnes: Quorum remiſeritis peccata.

Pœnitentiæ actus tres, materia. abſolutio, pœnitentiæ forma.
Mat. vlt.
Matth. 16.
Ioan. 20.

Cæterum in pœnitente veraciter tria conſiderari ſcribit oportere Gregorius: conuerſionem mentis, confeſſionem oris, & vindictam peccati: quæ vulgo vocant contritionem, confeſſionem, & ſatisfactionem. De ſingulis ordine diſſeremus: ac primùm de contritione, ſiue conuerſione mentis.

Greg. lib. 6. ca. 2. in primum Reg.
Pœnitentiæ tres partes.

DE CONTRITIONE.

CAP. XLVI.

CONTRITIONEM rectè dixerimus iuſtum eſſe dolorem de peccatis cōceptum, cum eorum deteſtatione. Dolere autem de peccatis nemo poteſt, niſi prius ab illis ceſſauerit. Propterea monet ſcriptura: Peccaſti, quieſce. Et in alia ſcriptura prius illud legitur: Derelinquat impius vias, & vir iniquus cogitationes ſuas: Poſteà addijcitur, & reuertatur ad Dominum. Atque apud eundem Prophetam: Quieſcite agere peruersè: deinde: Diſcite bene facere. Paulus etiam cùm eſſet hortatus Romanos vt induerēt arma lucis, prius admonuit, vt abiicerent opera tenebrarum. Et Epheſios prius deponere iuſſit ſecundùm priſtinam conuerſationem veterem hominem: deinde dixit. Renouamini ſpiritu mentis veſtræ, & induite nouum hominem. Qui reconciliari vult amico, quibus eum antehac iniuriis afficiebat, ab eis deinceps iam abſtinet, quò facilius redire poſſit in gratiam. Quæ autem eſt alia pœnitentiæ ratio, quàm ut reconciliemur Deo, remiſſione peccatorum noſtrorum impetrata? Ceſſemus itaque à peccatis neceſſe eſt, in quibus quàm diu perſtat aliquis, dolere de illis, eaq́; ex animo deteſtari non poteſt. Primùm itaque ceſſandum eſt à peccatis: quod tamen ſolum non ſufficit. Doleamus inſuper oportet, quòd ea patrauerimus aliquando: ac ſicut ea placuerunt anteà, ſic deinceps deteſtemur & odio habeamus.

Contritio quid.
Gene. 4. ſecundum Lxx.
Eſa. 55.
Eſa. 1.
Rom. 13.
Ephe. 4.

Eſt quidem ita, quod optima pœnitentia eſt, noua vita: verùm & illud verum eſt, quod ab Auguſtino dictum exiſtimatur. Neminem nouam vitam inchoare, quem veteris non pœnituerit. Quî namque fieri poteſt, vt proponat deinceps aliquis, nihil ſe niſi benefacere velle, cui, quę præterierunt malefacta, non diſplicuerunt? Quam Latini pœnitentiam, eam Græci vocant Metanœam, quæ Latinè dici poteſt mentis mutatio, ſiue reſipiſcentia: ipſo etiam Tertulliano teſte, qui ſcribit in Græco ſono pœnitentiæ nomen non ex delicti confeſſione, ſed ex animi demutatione compoſitum eſſe. Quæ autem eſſe poteſt animi demutatio, vbi quę prius placuerunt, ea deinceps non diſplicent? Quomodo mutaſſe priorem affectionem animi dici poterit, cui placet aliena rapuiſſe, verùm in poſterum nihil eiuſmodi patrare deliberatum habet? Quamobrem vel communis ipſe ſenſus indicat, ad nouam vitam inchoandam, opus eſſe deteſtatione vitæ prioris & diſplicentia. Etiam homini ſi quis reconciliari vult, oſtendit ſibi diſplicere, quòd eum aliquando offenderit. Quòd ſi delectari ſe offenſionibus iſtis indicauerit, atq; eo nomine ſibi placuerit, tantùm abeſt, vt in gratiam redeundi poteſtas illi fiat, maiorem etiam vt iram ſibi cumulet. Si ad hunc modum agi par eſt cum homine, æquę vt nos mortali, quo ore ad Deum accedemus? qua fronte ei reconciliari poſtulabimus, nullum de eo quod oſtenderimus, quodq́ue iuſtam illius contra nos iram prouocauerimus, dolorem præ nobis ferentes?

Aug. lib. de utilitate pœnitentiæ. cap. 1.
Tert. lib. 2. cont. Marcionem.

Quamuis autem ineptum ſit ad hunc modum colligere: Non eſt ſcriptum, ergo approbandum non eſt: tamen & res & nomen ipſum contritionis è ſcripturis oſtendi poteſt. Nam quòd vnus ex Prophetis auerſionis ab impietate meminit, quid aliud ſignificare vult hoc nomine, quàm odium eorum & diſplicentiā, quę prius placuerunt? Nam quem odimus, ab eo libenter nos auertimus. Iam verò ille locus: Poſtquàm conuertiſti me, egi pœnitentiam, & poſtquam oſtendiſti mihi, percuſſi cor meum: confuſus ſum, & erubui, quoniam ſuſtinui opprobrium adoleſcentiæ meæ, nónne apertè vim contritionis demonſtrat? in quo conteritur & percutitur cor, fitq́ue vt confundamur & erubeſcamus de his, quæ patrata ſunt per nos, De hoc genere confuſionis dicit Auguſtinus: Eſt quædam confuſio temporalis, vtilis perturbatio animi reſpicientis peccata ſua, reſpectione perhorrentis, horrore erubeſcentis, erubeſcentia corrigentis. Vnde dicit Apoſtolus. Quam enim gloriam habuiſtis tunc in ijs, in quibus nunc erubeſcitis? Ergo erubeſcere eos dicit iam fideles, non de pręſentibus donis, ſed de præteritis peccatis. Hanc confuſionem non formidet Chriſtianus, imò ſi hanc non habuerit, æternam habebit. Quam in ſententiam ſcribit etiam auctor operis imperfecti in Matthæum, his verbis: Nunquid neſcimus, quia confeſſio peccatorum habet pudorem? & quia hoc ipſum erubeſcere pœna eſt grauis? Sed ideò magis iubet nos Deus confiteri peccata noſtra, vt verecundiam patiamur pro pęna. Nam & hoc ipſum pars eſt iudicij. Et Cæſarius: Erubeſcimus modò paruo tempore pęnitentiam agere, & non timemus ſine ullo termino ęterna ſupplicia ſuſtinere. O infelix homo, de ipſo vulnere non erubeſcis, & de ligaturis vulneris erubeſcis? Peccatum enim vulnus eſt, pęnitentia ligatura uulneris eſt. Tu qui pęnitentiam non uis agere, ſine dubio diſſimulas medicamēta tuis uulneribus adhi-

Contritio in ſcripturis oſtenditur. Ezech. 18. et 31.
Hier. 31.
Augu. Concione 1. in Pſalm. 30.
Rom. 6.
Homil. 9.
Homil. 6.

bere', & non agnoſcis, quia plus factum eſt, & maiorem horrorem vulnus generat deopertum, quàm ſi eſſet medicamentis appoſitis inuolutum. Neque minus clarus & manifeſtus eſt ille locus, quo Dominus non contentus dixiſſe: Conuertimini ad me in toto corde veſtro: addit inſuper, in ieiunio, in fletu, in planctu, & ſcindite corda veſtra, & non veſtimenta veſtra. Quando flere, quando plangere, quando ſcindere cor iubet, quid aliud quàm contritioné præcipit, ſine qua in toto corde noſtro conuerti ad Deum non poſſe videmur? Sed non hoc modo quod ſignificatur eo nomine, verùm ipſum etiam contritionis nomen in ſcripturis reperire licet. Quod apertè illa verba indicant: Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus, cor contritũ & humiliatum Deus non deſpicies. Et illa alterius Prophetæ: Ad quem reſpiciam, niſi ad pauperculum & contritum ſpiritu, & trementem ſermones meos? Et apud eundem alio loco: Euangelizare pauperibus miſit me, ſanare contritos corde. Ex quo vel ſolo diſcere poſſumus, qui ſanari vult per pœnitentiam, eum cõtrito corde eſſe oportere.

Ioel. 2. *Pſal. 50.* *Eſai. 60.*

Sanctorum verò doctorum vix quiſquam eſt, qui ad contritionem compunctionemque cordis non inuitet. Inter Auguſtini opuſcula, etiam vnum illi inſcriptum videre licet, de contritione cordis. Certè Cyprianus grauiter eos obiurgat, qui pœnitentiæ partem hanc ſublatam voluerunt: Agite, inquit, pœnitentiam plenam doloris, ac lamentantis animi probate mœſtitiam. Neque vos quorundam moueat aut error improuidus, aut ſtupor vanus, qui cùm teneantur in tam grãdi crimine, percuſſi ſunt animi cæcitate, vt neque intelligant delicta, neque plangant. Ac aliquantò pòſt: Qui pœnitentiam criminis tollunt, ſatisfactioni viam præcludunt: ita fit, vt dum temeritate quorundam promittitur ſalus falſa, vel creditur, ſpes veræ ſalutis adimatur. Sed & vetuſtior Cypriano Tertulianus ſcripſit librum de pœnitentia: in quo inter cætera de exomologeſi in hunc modum loquitur: Exomologeſis proſternendi & humilificandi hominis diſciplina eſt, conuerſationem iniungens miſericordiæ ilicem: de ipſo quoque habitu atque victu mandat: Sacco & cinere incubare, corpus ſordibus obſcurare, animum mœroribus deijcere, illa quæ peccauit triſti tractatione mutare. Cæterùm paſtum & potum pura noſſe, non ventris ſcilicet, ſed animæ cauſa. Plerunque verò ieiunijs preces alere, ingemiſcere, lachrymari, & mugire dies noctesque ad Dominum Deum tuum, presbyteris aduolui, & aris Dei adgeniculari. Scripſit Ambroſius quoque de pœnitentia libros duos. Et inter Auguſtini libros recenſentur vnus de vtilitate pœnitentiæ, alius de medicina pœnitentiæ. Chryſoſtomi verò complures de ea ſunt Homiliæ: de compunctione verò cordis libri duo: ac totidem etiam eadem de re libri beati patris Ephrem: quem ad tantam veniſſe claritudinem ſcribit Hieronymus, vt poſt lectionem ſcripturarũ, publicè in quibuſdam Eccleſijs eius ſcripta recitarentur: qui de pœnitentia quoque libros duos, & ſermonem vnum conſcripſit: neque alia in re magis occupatur, quàm in mentibus hominum ad compunctionem excitandis. Cuius etiam hæc verba ſunt: Proijce abs te onera peccatorum, offer munera obſecrationum, ſuppone lachrymas in putredine vulnerum. Intantum enim cœleſtis medicus bonus eſt, vt lachrymis & gemitibus donet vulneribus ſanitaté. Accede peccator, & procidens huic benigniſſimo medico offer lachrymas, quæ ad huiuſmodi medicamentum proficiunt. Sic enim vult cœleſtis medicus ſanare vnumquenque, medicamentum diligens lachrymarum. Nihil eſt enim, quod non cedat & ſanetur medicamento pœnitentiæ. Hoc enim medicamentum non vſque quaque detinet ægrotum, ſed ſtatim ſanat. Expectat ergo medicus videre lachrymas tuas: accede, noli timere. Oſtende ei vulnus, & offer mendicamentum lachrymarum & fletum. Ecce enim apertum eſt oſtium pœnitentiæ. Feſtina peccator, priuſquam claudatur. Et alio loco: Beatus homo qui habet compunctionem iugiter ſecundùm Deum, Compunctio fratres ſanitas animæ eſt, illuminatio mentis eſt: compunctio fratres remiſſionem delictorum nobis conquirit: compũctio fratres, Ieſum vnigenitum facit in nobis habitare, cùm eum deſideramus, & quærimus. Volo vobis fratres enarrare potentiam lachrymarum: Anna per lachrymas à Deo Samuelem Prophetam accepit, ad ſublimitaté & gloriationem animæ ſuæ. Mulieris etiã peccatricis debita in domo Simonis à Chriſto domino dimiſſa ſũt quæ lachrymis pedes eius rigabat, & crine tergebat. Grandis virtus eſt lachrymarum, multumque præualent lachrymæ, quæ ſecundum Deum ſunt. Fiduciam Domini ſemper acquirunt lachrymæ, ſordidas cogitationes expellunt, nec proximare eas permittunt animæ compunctionem cordis habenti. In quam ſententiam pleraque ſcribuntur etiam à Macario. Gregorius quoque Nazianzenus vocat pœnitentiam baptiſmũ lachrymarum. Sic Abdias quoque de quodam: Vberrimis, inquit, lachrymarum ſuarum fontibus iterum baptizatur. Chryſoſtomus quoque lachrymas vocat ſecundum Baptiſma. Sic & Gregorius Niſſenus: Lachrymarum, inquit, effuſio, baptiſmi vim habet: gemituſque reducit gratiam, quæ pauliſper exceſſerat. Iſidorus lachrymæ, inquit, pœnitentiam apud Deum pro baptiſmate reputantur.

Cyp. ſerm. 5. de lapſis. *Tertullia. in li. de pœnitentia.* *Pœnitentia condi tiones.* *Ephrem in priſtina, eccleſia aucto ritat.* *Hier. de viris illuſt.* *Confeſſarij eſt ad compunctioné mẽtem excitare.* *Ephrem de Pœnitentia, cap. 1.* *De extremo iudicio, cap. 5.* *Compunctionis effecta.* *1. Regum 1.* *Luca. 7.* *Homil. 25.* *Nazian. in ſer. de ſanct. luminibus:* *Epiphan. lib. 5.* *Homil. 9. de pœnitentia.* *Gre. in homil. ad eos, qui durius alios iudicant.*

Quamobrem & è ſcripturis, & ex conſenſu doctorum omnium Eccleſiæ, pars hæc pęnitentiæ probari poteſt. Quantum autem temporis ad eam requiratur, non videtur hominis eſſe definire. Præclarè enim ſcripſit Leo Pontifex, quòd miſericordiæ Dei nec menſuras poſſumus ponere, nec tempora definire, apud qué nullas patitur venire moras conuerſio, dicente ſpiritu Dei per Prophetam: Cùm conuerſus ingemueris, tunc ſaluus eris. Et alibi: Dic tu iniquitates tuas, vt iuſtificeris. Et iterum: Quia apud Dominũ miſericordia eſt, & copioſa apud eũ redẽptio. Sed & ante eũ Cœleſtinus Papa: Saluté, inquit, homini adimit, quiſquis mortis tẽpore pęnitentiá denegauerit, & deſperat de clementia Dei, qui eũ ad ſubueniendũ morienti ſufficere, vel in momento poſſe non credit. Perdidiſſet latro in cruce prę mium ad Chriſti dexterã pendens, ſi illũ vnius horę pęnitentia non iuuiſſet. Cũ eſſet in pęna, promittit: & per vnius ſermonis promiſſioné, habitaculũ Paradiſi promeruit. Vera ergo ad Deum conuerſio in vltimis poſitorum, mente potius eſt æſtimanda, quàm tempore: Propheta hoc taliter aſſerente: Cũ conuerſus ingemueris, tunc ſaluus eris. Et æqualis eius Auguſtinus: Pœnitentia quamuis ſit exigui temporis, ſi intima cordis amaritudine agitur, non deſpicitur apud Iudicé iuſtũ

Pœnitentia tẽpus definire nõ hominis eſſe videtur. *Leo epiſt. 89. ad Theod.* *Ezech. 18.* *Eſai 43.* *Pſalm. 129.* *Celeſt. ad epiſcop. Gall. epi. 2. ca. 2.* *Luca. 23.* *Aug. ſerm. 66. de tempore.* *Pœnitentis affectus, potius quàm longum tempus conſiderat Deus*

Chryſ. hom. 27. in cap. Gen. 8.

Iona cap 3.

Cyp. ſermo. de cœna domini.

Pœnitentes gratia Dei omni tempore recipit.

Iſid. de pœnitentibus cap. 16.

1. Regum 2. Iob. 28.

Deum, qui cordis ſecreta conſiderat. Non enim longitudinem temporis tantum requirit Deus, quantum affe ctum ſynceritatis pœnitentis penſat. Et qui præceſſit hos Ioannes Chryſoſtomus, cũ eſſet hortatus populũ, vt ablueret pecca ta, tum maximè, cùm adhuc relicta eſſet quadrageſimæ pars, ſubdit: Hoc aũt dixi, nõ quòd ſolùm tanto tempore opus habet peccatorum correctio, ſed quia Dominum habemus miſericordem & benignum, & non indigent magno tempore, tantùm magno feruore & ſobrietate ad ipſum accedamus, reiectis ſecularibus curis omnibus, & ſupernæ gratiæ innitamur. Nam & Niniuitæ tanta peccatorũ multitudine aggrauati, quia magnam & veram pœnitentiam egerunt, non indigebant ampliori quàm trium dierum tempore ad prouocandam Dei bonitatem, & irritandam, quæ aduerſus ſe lata erat, ſententiam. Et quid dico Niniuitas? Latro in cruce neque vno die opus habebat: Et quid dico die vno? neque breui hora. Tanta eſt erga nos Dei miſericordia. Nam vbi viderit voluntatis noſtræ firmum propoſitum, & feruenti nos deſiderio ad ſe accedere, non retardat, neque differt, ſed accelerat, ſuamque ſolitam liberalitatem exhibens, dicit: Adhuc loquente te, dicam, Ecce adſum. Ac qui fuit omnibus his vetuſtior Cyprianus: Sed & in eodem articulo temporis cùm iam anima feſtinet ad exitum, & egrediens ad labia expirantis emerſerit, pœnitentiam clementiſſimi Dei benignitas non aſpernatur, nec ſerum eſt quod verum, nec irremiſſibile, quod voluntarium, & quæcunque neceſſitas cogat ad pœnitudinem, nec quantitas criminis, nec breuitas temporis, nec horæ extremitas, nec vitæ enormitas, ſi vera contritio, ſi pura fuerit voluptatum mutatio, excludit à venia, ſed in amplitudine ſinus ſui, mater charitas prodigos ſuſcipit reuertentes, & velit nolit Nouatus hæreticus, omni tempore Dei gratia recipit pœnitentes. Ac latronis mentionem faciens: Latrocinium, inquit, damnationem meruerat & ſupplicium, ſed cor contritum pœnam mutauit in martyrium, & ſanguinem in baptiſmum. In momento impietas religionem, crudelitas induit pietatem, & ſtatim conſummatus ciuis ſanctorum & domeſticus Dei permiſſus eſt in regnum. Quos omnes ſecutus Iſidorus. In actione, inquit, pœnitentis, non tam conſideranda eſt menſura temporis, quàm doloris, ſi quis circa finem ſuum per pœnitentiam deſinat eſſe malus, non ideò debet deſperare, quod in termino eſt vltimæ vitæ: quoniam Deus non reſpicit quales anteà fuimus, ſed quales circa finem vitæ exiſtamus. Ex fine enim ſuo vnumquemque aut iuſtificat aut condemnat. Sicut ſcriptum eſt: Ipſe iudicat extrema terræ. Et alibi: Vniuerſorum finem ipſe conſiderat.

De Confeſſione, & quæ illi reſpondet, Abſolutione.

CAP. XLVII.

Confeſſio.

Homil. 2. in Pſalm. 37.

Confeſſio cui ſacerdoti facienda.

Hom. 17. in Luc.

In parœneſi ad pœnitentiam.

Lib. 2. de pœnitẽ. cap. 8.

Confeſſio peccatorum eſt teſtimonium conſcientiæ deum timentis.

In cap. Mat. 3. Homil. cap. 3.

Caeterùm in pœnitentia hominis Chriſtiani poſt lapſum, non ſolùm à peccatis ceſſatio continetur, & eorum deteſtatio, aut cor contritum & humiliatum, verumetiam eorundem ſacramentalis confeſſio, ſaltem in voto, ſuo tempore facienda: & ſacerdotalis abſolutio. Nam cùm ſacramentum hoc medicina ſit à ſummo medico Chriſto inſtituta, qui ſanitatẽ quidem ipſe confert, ſed in ea conferenda ſacerdotis vtitur miniſterio, quemadmodum etiam Origenes admonet, oportet nos morbum noſtrum coram eo, quo miniſtro Deus in curando eo vtitur, non celare. Fortaſſis enim, inquit, ſicut ij qui habent intus incluſam eſcam indigeſtam, aut humores, vel phlegmata, ſtomacho grauiter & moleſtè imminentia, ſi vomuerint, releuantur: ita etiam ij, qui peccauerunt, ſiquidem occultant & retinent intra ſe peccatum, intrinſecus vrgentur, & propemodũ ſuffocantur à phlegmate vel humore peccati. Si autem ipſe ſui accuſator fiat, dum accuſat ſemetipſum & confitetur, ſimul euomit & delictum, atque omnem morbi digerit cauſam. Ac ne quis hoc de ea accuſatione confeſſioneque dictum interpretetur, quæ coram Deo fit, ſubdit mox, tantummodo circumſpice diligentius, cui debeas confiteri peccatum tuum. Proba prius medicum, cui debeas cauſam languoris exponere qui ſciat infirmari cum infirmante, flere cum flente: qui & condolendi & compatiendi nouerit diſciplinam, vt ita demùm, ſi quid ille dixerit, qui ſe prius & eruditum medicum oſtenderit, & miſericordem, ſi quid cõſilij dederit, facias & ſequaris. Si intellexerit & prouiderit talem eſſe languorem tuum, qui in conuentu totius Eccleſiæ exponi debeat & curari, ex quo fortaſſis & cæteri ædificari poterunt, & tu ipſe facilè ſanari, multa hoc deliberatione, & ſatis perito medici illius conſilio procurandum eſt. Et alio loco: Si reuelauerimus peccata, non ſolùm Deo, ſed & his qui poſſunt mederi vulneribus noſtris, atque peccatis, delebuntur peccata noſtra ab eo, qui ait: Ecce delebo vt nubem iniquitates tuas, & ſicut caliginem peccata tua. Quẽ ſequutus Pacianus: Rogo vos, inquit, fratres, per illum Dominum, quem occulta non fallunt, deſinite vulneratam tegere conſcientiam. Prudentes ægri medicos non verentur, ne in occultis quidem corporum partibus, etiam ſecaturos, etiam peruſturos. Meminimus quoſdam, remota etiam & verecundia membrorum, non erubeſcentes, in ferro & cauterio, & grauiſſima illa pulueris mordacitate, duraſſe: Et quantum eſt illud, quod homines præſtiterunt? Peccator timebit? peccator erubeſcet perpetuam vitam præſenti pudore mercari? & offerenti manus Domino vulnera malè tecta ſubducet? Et habet aliquid quod in illo erubeſcat, qui Dominũ læſit. Ac ſic illi melius eſt perire, ne tu pudore timidus, ſine pudore moriaris, nõ faciẽs pudori locũ, plus de detrimẽto eius acquiras, cui pro te melius eſt etiã perire? Quod ſi fratrũ oculos erubeſcitis, conſortes caſuum veſtrorũ timere nolite. Auctor operis imperfecti in Matthæũ, Confeſſio peccatorũ eſt teſtimoniũ conſciẽtiæ timentis Deũ. Qui enim timet iudiciũ Dei, peccata ſua nõ erubeſcit cõfiteri: qui autem erubeſcit, non timet. Perfectus enim timor ſoluit omnem pudorem. Illic enim turpitudo confeſſionis aſpicitur, vbi futuri iudicij pœna non creditur. Nunquid neſcimus, quod confeſſio peccatorum habet

pudorem,

pudorem, & quia hoc ipſum erubeſcere pœna eſt grauis? Sed ideò magis nos iubet Deus confiteri peccata noſtra: vt verecundiam patiamur pro pœna: Nam & hoc ipſum pars eſt iudicij: o miſericordia Dei, quem toties ad iracundiam excitauimus, ſufficit ei ſolus pudor pro pęna. Chryſoſtomus Geneſim explicans: *Hom. 10.* Confeſſio, inquit peccatorum, ablutio eſt delictorum. Vnde cùm Lamech ille ſuis mulieribus cædes à ſe commiſſas detegere, & confiteri non refugit, quali erimus venia digni, ſi ei qui omnia noſtra nouit delicta, confiteri nolumus peccata. Eundem de Lamech homicidio locum tractans Theodoretus. Pœnam tamen, inquit, euaſit propter confeſſionem, & contra ſe ferens ſententiam euitauit ſententiam diuinam. *Quaſt. 44.* Gregorius quoque Nazianzenus. *In orat. in ſan. Baptiſ.* Ne peccatum, inquit, tuum confiteri graueris, vt per huius vitæ pudorem, futuri ſeculi pudorem ignominiamque fugias, (nam hoc quoq; ſempiterni ſupplicij pars eſt) ac perſpicuum facias te ſerio atque ex animo peccatum odiſſe, tum illud tãquã contumelia dignum traducis, & velut ludibrio exponis, de eoque triumphum agis. Sic & Ambroſius: *In Pſal. 36.* Plurimum reo ſuffragatur verecunda confeſſio: & pœnam, quam euitare defenſione non poſſumus, pudore ſubleuamus. Et alio loco: *Lib. de pœnitentia Cap. 8.* Oſtende medico vulnus tuum, vt ſanari poſſis: & ſi non monſtraueris: nouit. Sed à te expetit audire uocem tuam. Neque diſſimilia ſunt, quæ ſcribit Hieronymus, illud enarrans ex Eccleſiaſte. *Hieron. in Eccle. 10.* Si momorderit ſerpens in ſilentio, non eſt amplius habenti linguam. Si quem, inquit, ſerpens Diabolus occultè momorderit, & nullo conſcio eum peccati veneno infecerit, ſi tacuerit, qui percuſſus eſt, & non egerit pœnitentiam, nec vulnus ſuum fratri & magiſtro voluerit confiteri, magiſter, qui linguam habet ad curandũ, facilè ei prodeſſe non poterit. Si enim erubeſcat ægrotus vulnus medico confiteri, quod ignorat medicina, non curat. Et æqualis eius Auguſtinus: *Aug. ſerm. 66. de tempore.* Quomodo poteſt medicus vulnus ſanare, quod ægrotus oſtendere erubeſcit? Deus confeſſionem noſtram deſiderat, vt iuſtam habeat cognoſcendi cauſam. Gregorius quoque Pontifex: Quid eſt ergo peccatorum confeſſio, niſi quædam vulnerum ruptio? Quia peccati virus ſalubriter aperitur in confeſſione, quod peſtiferè latebat in mente. Ante quem etiam Baſilius: *Baſil. in regula Monach. cap. 98. Lib. 40. hom. 40. Et in quæſt. compendioſis. 288. quæſt.* Cõfeſſio, inquit, peccatorum hanc habet rationem, quam habet vulnus aliquod corporis vel paſſio, quę medico demonſtranda eſt. Si ergo non omnibus, qui vitia vel vulnera corporis ſui reuelat, nec quibuſlibet, ſed ijs tantummodo, qui ſummæ peritię teſtimonium habent, & curæ ac medelæ diſciplinam, ita confeſſio peccatorum fieri debet apud eos tantummodò, qui curare hæc præualent, & emendare ſecundum quod ſcriptum eſt: *Confeſſarius peritus quat endus. Rom. 15.* Vos qui fortiores eſtis, infirmitatem infirmorum portate, hoc eſt auferte & exportate per curationem. Et in eodem libro aliquanto antè. *Cap. 21.* Neceſſarium, inquit, videtur ijs, quibus diſpenſatio myſteriorum Dei commiſſa eſt, confitenda eſſe peccata. Sic enim & ij, qui antiquitus pœnitebant, inueniuntur apud ſanctos, confeſſi eſſe peccata ſua. Scriptum eſt in Euangelio: *Matth. 3.* Quia Ioanni Baptiſtæ confitebantur populi peccata ſua: & in Actis Apoſtolorum, Apoſtolis ij, qui baptizabantur. *Act. 19.*

Ex quibus verbis colligere licet, quanta ſit confeſſionis antiquitas, quam à Domino inſtitutam eſſe ſcribit Tertullianus, ac Eccleſiæ conſenſus obtinet. *Tertul. de trinitate.* Videtur autem illis verbis inſtituta, quibus Petro cæteriſq; Apoſtolis ligandi ſoluendique, remittendi, retinendique peccata, poteſtas à Chriſto cõceſſa eſt. *Confeſſio inſtituta a Chriſto. Matth. 16. Matth. 18. Ioan. 20.* Qua vti quemadmodum potuerint Apoſtoli, vel etiam nunc poſſint eorum ſucceſſores, intelligi non poteſt, niſi prius cognouerint, cuius generis ea peccata ſint, & quæ medicina ſit illis adhibẽda. Rectè dicitur à Sapiente: *Prouer. 12.* Qui iudicat quod nouit, iuſtitiæ iudex eſt. Verũ eſt & illud, quod ex Hieronymo proximè citauimus, quod ignorat medicina, non curat. Cùm itaque ſacerdos, & iudex vice Chriſti ſit, & medicus ab ipſo conſtitutus, quomodo aut iudicabit de incognitis, aut morbum, quem cuiuſmodi ſit ignorat, curabit? Deinde verò non ſola remittendi, verumetiam retinendi, neque ſola ſoluendi, verumetiam ligandi poteſtas illi data eſt. Quid autem retinere, quid remittere, quid ligare, quid ſoluere debeat, quis ſcire poterit, ſi non fuerit illi vulnus indicatum, ſi peccatum non fuerit manifeſtatum? Ac fatendum quidem eſt, quòd ab ignotis etiam nonnunquã ſacerdos abſoluit, ſed non ab his tamen, quę ſciens aliquis proferre nolit, verùm ab ijs, quæ vel peccata eſſe neſcit, vel eorum reminiſci non poteſt. *Abſolutio ignotorum peccatorum.* Verùm eſt enim quod ait Propheta: *Pſal. 18.* Delicta quis intelligit? Neque rarò fit, vt etiam grauia peccata per ignorantiam committantur. Quin & illud ab eodem Propheta non ſine cauſa dictum eſt: *Pſalm. eodem.* Ab occultis meis munda me. Quamobrem ad ea manifeſtanda, quæ vel eſſe peccata neſcimus, vel memoria non tenemus, nemo fuit vnquam obligatus.

Non eſt itaque dubitandum, quin ſicut abſolutio à Deo eſt inſtituta, ita & confeſſio, quæ fit per peccatorum enumerationem Dei miniſtro ſacerdoti facta. Quæ duo ita ſibi mutuò reſpondent, vt vbi non eſt confeſſio, ibi nulla eſſe poſſit abſolutio. Sed ſi quis alium ſcripturarum locum à nobis exegerit, vbi Chriſtus cõfeſſionem præceperit, præter ea, quę per nos adducta ſunt, ad Petrum & ad reliquos Apoſtolos, ab eo viciſſim exigere licebit, vt & ipſe locum oſtendat, vbi primùm Eccleſia confeſſionem præceperit. Quod cùm graue multis onus videatur, certę nemine præcipiente ſuſceptum à fidelibus vltro fuiſſe, veriſimile non eſt. Quin & illud difficile eſt creditu, hominis alicuius auctoritate ad hanc rem tam grauem fideles, adigi potuiſſe. Atqui oſtendi non poteſt, quòd ea fuerit ab Eccleſia inſtituta, cùm ab ipſis Apoſtolorum temporibus ad hæc vſque noſtra in vſu ſemper fuerit. Ex quo colligere licet, quòd viua voce proculdubiò fuerit à Chriſto tradita, cuius multò maxima dictorum & factorum pars mandata ſcripturis non eſt. Clemens Petri ſucceſſor hanc Petri doctrinam fuiſſe refert, *Clement epiſt. 1.* quam illum à magiſtro ſuo Chriſto accepiſſe dubium non eſt, vt ſi fortè alicuius cor vel liuor, vel infidelitas, vel aliquod malum latenter irrepſerit, non erubeſcat, qui animę ſuæ curam gerit, confiteri hæc ei, qui præeſt, vt ab ipſo per verbum Dei, & conſilium ſalubre curetur. Quò facilius autem perſpici poſſit, eum de occultis peccatis loqui, ſubiungit hæc verba. Abijcienda prorſus è corde eſt omnis intrinſecus latens amaritudo peccati, ſi qua fortè ex deſiderijs iniquis, velut ex cibis noxijs, congregata eſt.

Iacob. 5. Locus de confeſ. explicatur.

Hugo lib. 2. de ſacramentis, part. 14. cap. 1.

Iam illis verbis: Confitemini alterutrum peccata veſtra: non tam inſtitutam à Iacobo & præceptam ſacramentalem confeſſionem, quàm eam, quæ pridem inſtituta eſſet & pręcepta, promulgatam, rectè viri quidam pij & docti exiſtimauerunt. Neque mouere quenquam debet vox hęc alterutrum, vt putet eam ad ſacramentalem confeſſionem, quæ ſacerdoti fit, referri non poſſe. Vir fuit excellens & doctrina & vitæ ſanctimonia Hugo de ſancto Victore, Bernardi ęqualis: is cùm adduxiſſet hunc Iacobi locum: Quid eſt, inquit, alterutrum? Ac mox reſpondet: non ſolùm homo Deo, ſed inter vos alter alteri, homines hominibus, oues paſtoribus, ſubiecti prelatis, ij qui peccata habent, ijs qui peccata dimittere poteſtatē habent. Et certè communis hoc loquendi mos obtinet, vt dicatur aliquando ab Epiſcopo, ſiue eius Vicario: Confiteare cui vis. Quæ tamen verba non ita accipiuntur, quaſi non ſacerdotibus etiam confitendi poteſtas permiſſa ſit: verùm illud concedi verbis ijs videtur, vt non proprio ſacerdoti, cui iure tenetur, verum cuicunque velit alij, modò ſacerdoti confiteri poſſit. Conſtat hoc, Iacobum non prius hæc verba protuliſſe, Confiteamini alterutrum, quàm presbyterorum feciſſet mentionem, vt ex vi cuiuſdam conſequentiæ de illis dicta videantur. Inter opuſcula quę adſcribuntur Auguſtino, extant etiam duo de viſitatione infirmorum: In eorum altero ſcribit his verbis: Sunt quidam, qui ſufficere ſibi ad ſalutem autumant, ſi ſoli Deo, cui nihil occultum eſt, quem nullius latet conſcientia, ſua confiteantur crimina. Nolunt enim aut erubeſcunt ſiue dedignātur oſtēdere ſe ſacerdotibus, quos tamē inter leprā & leprā diſcernere per legiſlatorem conſtituit dominus. Sed nolo, vt ipſa decipiaris opinione, quatenus confundaris confiteri coram Domini vicario, tabeſcens præ rubore, vel ceruicoſus præ indignatione. Nam ipſius humiliter ſubeundum eſt iudicium, quem Dominus ſibi non dedignatur vicarium. Ergo ad te venire roges ſacerdotem, & fac ipſum conſcientiarum tuarum penitus participem. Nolo ſeducat te ſomniantium illa ſuperſtitio, quę in viſitando confirmat, quia ſaluat, ſacerdote inconſulto, ad Deum peccatorum confeſſio. Nos autem non denegamus, quin ſit ad Deum frequenter conferenda peccatorum confeſſio. Beatus enim qui tenebit & allidet paruulos ſuos ad petram, petra autem Chriſtus eſt. Sed teſtamur, & teſtatur illud ſana doctrina: Ne tibi applaudentium faueas auribus, quoniam prius eges ſacerdotis, qui mediator ſit ad Deum tuū, ſalubri iudicio. Alioqui & ſub lege & ſub gratia, Ite, & oſtendite uos ſacerdotibus, reſponſum Domini quomodo conſummaretur? Confitemini alterutrum peccata veſtra, quomodo compleretur? Ergo cicatricum tuarum arbiter, Dei vice presbyter adhibeatur, & reuela ei vias tuas, & ipſe tibi exhibebit antidotum reconciliationis. Beda quoque diligens Auguſtini ſectator, verba hęc Iacobi itidem de ſacramentali confeſſione interpretatur, quam eſſe neceſſariam cum alio quodam in loco, tum in libro quinquaginta homiliarum, teſtatur Auguſtinus, dicens: Qui poſt vxores veſtras vos illicito concubitu maculaſtis, ſi præter vxores veſtras cum aliqua concubuiſtis, agite pœnitentiam, qualis agitur in Eccleſia. Nemo ſibi dicat, occultè ago, apud Deum ago, nouit Deus, qui mihi ignoſcit, quia in corde ago: Ergo ſine cauſa dictum eſt: Quæ ſolueris in terra, ſoluta erunt in cœlo? ergo ſine cauſa ſunt claues datę Eccleſiæ Dei? Fruſtramus Euangelium Dei, fruſtramus verba Chriſti, promittimus vobis quod ille negat, nónne vos decipimus. Sed hæc de neceſſitate, vtilitateque confeſſionis, aut re, aut ſaltem voto, deque eo quod à Chriſto ſit inſtituta, dicta ſufficiant.

Auguſt. cap. 4.

Deutero. 17.

Pſalm. 136. 1. Corinth. 10.

Luca 17. Iacob. 5.

Beda in Iacobū.

Augu. hom. 49. Marc. 19.

Matth. 16.

Abſolutio peccatorum ſolius ſacerdotis & non laici eſt.

Rom. 3.

Ambro. lib. 1. de pœnit. cap. 2.

Chryſ. lib. 3 de ſacerdotio.

Sacerdotalis dignitas, qua animā etiā attingit, ſecularibus dignitatibus præfertur

Canone 16. in Matth.

De verbis Eſaiæ Audi domanus. Homil. 5.

Cęterum confeſſioni reſpondet abſolutio. Ac illa quidem præcepta eſt omnibus, ſiue ij è clero ſint, ſiue è populo. Omnes enim peccauerunt, & egent gloria Dei. Ius autem ligandi & ſoluendi, ſicut ab Ambroſio quoque ſcriptum legimus, permiſſum eſt ſolis ſacerdotibus. Quamobrem craſſus eſt error eorum, qui dicunt non magis abſoluere ſacerdotem, aut epiſcopum, aut Papam, quàm vel mulierem, vel puerum (addere debebant pſitacum quoque, nam & is æquè vt puer, aut mulier doceri poteſt ut dicat, ego te abſoluo) At non ita Ioannes Chryſoſtomus, vir non doctrina magis, quàm vitę ſanctitate conſpicuus, qui vel hoc nomine ſacerdotij dignitatem cuiuis alteri anteferendam eſſe cenſet, quòd terreſtres dignitates habent quidem vinculi poteſtatem, ſed in corpora tantùm: At ſacerdotum vinculum ipſam etiam animam attingit, atq; ad cœlos vſq; peruadit, vſq; adeò, vt quæcūq; infernè ſacerdotes cōfecerint, illa eadē Deus supernè rata habeat, ac ſeruorum ſententiā Dominus confirmet. Quā poteſtatem non modò nullis regibus & principibus, verum ne ipſis quidem angelis, aut archangelis datam eſſe dicit: Et alio loco. A terra, inquit, iudicandi principalem auctoritatem ſumit cœlum. Nam iudex ſedet in terra, Dominus ſequitur ſeruum, & quicquid hic in inferioribus iudicarit, hoc ille in ſupernis comprobat. Itaque medius ſtat ſacerdos inter Deum & naturam humanam. De qua Hilarius quoque Petrum alloquens ita dicit: O in nuncupatione noui nominis felix Eccleſiæ fundamentum, dignaque ędificatione illius petra, quæ infernas leges & tartari portas, & omnia mortis clauſtra diſſolueret: ò beatus cœli ianitor, cuius arbitrio claues æterni aditus traduntur, cuius terreſtre iudicium præiudicata auctoritas ſit in cœlo, vt quæ in terris, aut ligata ſint, aut ſoluta, ſtatuti eiuſdem conditionem obtineant & in cœlo.

Abſolutionis vis quæ ſit.

Cyp. lib. 1. epiſt. 2. ad Cornelium.

Bernard. ſerm. 1. in die Petri & Pauli.

Chryſ. libr. 3. de ſacerdotio.

Ex quibus verbis illud ſimul diſcere poſſumus, quę ſit abſolutionis vis, neque enim hoc eſt abſoluere, quod nonnulli ſomniant, abſolutum oſtendere, ſed quod dixit Chriſtus peccata remittere, ſimul etiam à pœnis, quę illis debentur ſoluere. Quod prius in terris, quàm in cœlis fieri etiam Cyprianus indicat, dicens: Cùm permiſerit ipſe, qui legem dedit, vt ligata in terris etiam in cęlis ligata eſſent, ſolui autem poſſent illic, quę hic prius in Eccleſia ſoluerentur. Quos ſequutus Bernardus, de Petro ſcribens, ait, quòd claues regni cęlorum tam ſingulariter accepit, vt præcedat ſententia Petri, ſententiam cęli. Ac ipſe quidem hoc auctoritate ſua Deus efficit, ſed in ea tamen re miniſterio ſacerdotis vtitur. Itaque quicquid eius ſacerdos facit, non ſua propria, ſed à Deo ſibi conceſſa poteſtate facit. Eorum igitur errorem, qui negant ſacerdotem abſoluere, ſed tātum abſolutum oſtendere, notaſſe videtur Ioannes Chryſoſtomus, his verbis: Cor-

poris

poris lepram purgare, ſeu verius dicam, non purgare quidem, ſed purgatos probare, Iudæorum ſacerdotibus ſolis licebat: Neque neſcis quanta cum ambitione, quanto cum ſtudio, ac concertatione ſacerdotalis dignitas id temporis acquirebatur. At verò noſtris ſacerdotibus non corporis lepram, verùm animæ ſordes, non dico purgatas probare, ſed purgare prorſus conceſſum eſt. Et in Leuiticum ſcribẽs Theodoretus: Quemadmodum Sacerdos lepra diſcernit, ita peccatorum animæ Iudicem ipſum eſſe oportet.

Quæſt. 15.

Ante quadringentos plus minus annos fuerunt, qui abſoluere interpretarentur, abſolutos oſtendere. Sed eos viri pij & docti, Hugo, & Richardus de ſancto Victore grauiter admodum reprehendunt. Ille quidem his verbis: Non dicit quodcunque ſolueris, hoc eſt, vt illi aiunt, ſolutum oſtenderis, fuit ſolutum, ſed erit ſolutum: quia ſententiam Petri non præcedit, ſed ſubſequitur ſententia cœli. Ac interiectis nonnullis, de eo quod commune fuerit hoc omnibus Apoſtolis & eorum ſucceſſoribus, quoniam omnibus ipſis dictum eſt: Accipite Spiritum ſanctum, quorum remiſeritis, &c. continenter ſubdit: Vbi dixit: Si oſtenderitis, fuit: Nuſquam dixit hoc: ſed dixit: Si feceritis, erit. Richardus autem etiam acrius: Extat, inquit, quorundam de poteſtate ligandi atque ſoluendi ſententia, vt ridenda videatur potius, quã refellenda. Putant enim & prædicant, ſacerdotes non habere poteſtatem ſolnendi & ligandi, ſed oſtendendi homines eſſe ſolutos ſiue ligatos. Sed nunquid Dominus dicit: Quodcunque ligatum oſtenderis, erit ligatum, & quodcunque ſolutum oſtenderis, erit ſolutum? Non oſtendendi aliquem ligatum aut ſolutum, ſed ipſa ligandi ſoluendique poteſtas ſacerdotibus à Chriſto data eſt, quæ clauium nomine appellatur. Scimus autem, quòd clauis inſtrumentum eſt, quo oſtium aperitur & clauditur. Regni autem cęlorum oſtium per peccatum clauditur, & quo ad maculam, & quo ad pęnæ reatum. Clauium itaque nomine poteſtas ſignificatur, qua obſtaculum eiuſmodi remouetur. Hæc poteſtas eſt in ſumma trinitate per auctoritatem, vt rectè penes illam dicatur eſſe clauis auctoritatis: in Chriſto homine fuit hæc poteſtas ad remouendum prædictum obſtaculum per meritum paſſionis, quæ etiam dicitur ianuam aperire, & ideo dicitur à quibuſdam habere claues excellentiæ: Quoniam verò ex latere Chriſti dormientis in cruce ſacramẽta fluxerunt, quibus Eccleſia fabricata eſt, ideò in ſacramentis Eccleſiæ manet efficacia paſſionis: propterea miniſtris etiam Eccleſiæ, qui ſunt diſpenſatores ſacramentorum aliqua poteſtas ad prędictum obſtaculum remouendum eſt collata, non propria, ſed diuina virtute, & merito paſſionis Chriſti, & hæc poteſtas metaphoricè clauis Eccleſiæ dicitur, quæ eſt clauis miniſterij. Clauis auctoritatis eſt penes Deum trinum & vnum: clauis excellentiæ penes Chriſtum hominem, cuius paſſionis merito, quæ clauſa fuerat anteà, nobis ianua regni cęleſtis eſt aperta. Clauis miniſterij eſt penes ſacerdotes, qui poteſtate vtuntur ligandi & ſoluendi ſibi à Chriſto cõceſſa. Sed hac de re ſatis.

Abſoluere non eſt abſolutos oſtendere.
Hugo lib. 9. de ſacramẽtis par. 14 cap. 8.
Ioan. 20.
Richard. cap. 12. de poteſtate ligandi & ſoluendi.
Claues regni cæl.
Regnum cælorum clauditur per peccatum.
Clauis Eccleſiæ triplex.

De Satisfactione.

CAP. XLVIII.

Tertia pęnitentiæ pars eſt ea, quam Tertullianus confeſſione diſponi ſcribit, Satisfactio, de qua ſic loquitur Chryſoſtomus: vult Deus confeſſione viuere eũ, qui præcepta contempſerat periturus: vt cui peccatum attulit mortẽ, ei confeſſio adferat ſanitatem: confeſſio enim pęnitentiam monſtrat, ſatisfactio veniam tibi conciliat, nec enim poterit indulgentia tribui, niſi ira Dei poſſit confeſſione placari. Quam ſi quis malit ſequelam appellare, nulla eſt litigandi cauſa. Nam quæ præcedebat olim abſolutionem, nunc ſequi plerunque conſueuit. Fit autem ſatisfactio per ieiunia, eleemoſynas, orationes, & alia pia ſpiritualis vitæ exercitia. Quod etiam indicat Chryſoſtomus, cùm ait: Si oraueris & ieiunaueris, & eleemoſynam iuſtè feceris, compleſti pretium, redemiſti peccata tua, remiſſa ſunt crimina, reparata eſt vita tua: quam etiam ob cauſam hæc opera vocat Auguſt. remedia peccatorum. Qui alio loco quotidianis, inquit, peccatis ſacrificia eleemoſynarum, ieiuniorum, & orationum, quiſque pro ſuis viribus offerre non ceſſet. Fit autem hæc ſatisfactio non pro pęna æterna, quę vel ſacramento, vel ſacramenti voto vnà cum culpa remittitur, verùm pro pœna temporali, quæ vt ſacræ literæ docent, non tota ſemper (vt in baptiſmo fit) dimittitur illis, qui gratiæ Dei, quam acceperunt, ingrati, Spiritum ſanctum contriſtauerunt, & templum Dei violare non ſunt veriti.

Ter. in lib. de pœnitentia.
Aug. lib. de decẽ cordis.
Cap. 11.
In pſalm. 106.
Satisfactio etiam ſequela dicitur.
Satisfactionis opera & efficacia.
Chryſoſt. Tom. 5. Homil. de pœnitẽtia.
In lib. 50. homil. Homil. vltima.

Diximus initio cùm de ſacramentis agere cœpiſſemus, quòd baptiſmus fidei, confirmatio ſpei, Euchariſtia charitatis eſt ſacramentum, pęnitentia verò refertur ad iuſtitiam, maximè in ea parte quæ dicitur ſatisfactio, quæ videtur iniuriæ illatę quædam eſſe recompenſatio. Iam enim baptizatis non perinde facilis, neque tam liberalis & gratuita via patet ad miſericordiam diuinam, quàm fuit ipſis baptiſmus, quem qui ſuſcipiunt, nulla requiritur ab eis ſatisfactio. Sic enim ſcriptum eſt ab Ambroſio: Gratia Dei in baptiſmate non quærit gemitum, aut planctum, aut opus aliquod, niſi ſolam ex corde profeſſionem, verùm quia grauiter deliquerant non recipiendo promiſſum Dei: & quia, quæ grauiter peccantur, non niſi fletu & gemitu ad veniam pertingunt, ne ideò, illos non poſſe iam accipere miſericordiam putarent, quia dolere illos non videbant: oſtendit hoc inter primordia fidei non requiri: Donum enim Dei gratis donat peccata in baptiſmo. In quam ſententiam etiam pleraque ſcribuntur à Gregorio Nazianzeno. Et ante eum Arnobius Nouatianum alloquens: Tu dicis, inquit, qui adhuc non ſunt redempti, ipſi poſſunt ad indulgentiam per pœnitentiam peruenire. Nos dicimus, illi per fidem ſolam ad indulgentiam attingunt. Iſti autem qui iam redempti ſunt non per fidem ſolam,

Chryſ. in Sermo. de pœnitentia Tom. 5.
Ambr. in cap. 11 ad Rom.
In Orat. in ſancta luminaria.
Arnob. in Pſalm. 106.

quia

quia iam crediderunt: ſed per pœnitentiam peruenerunt ad miſericordiam Saluatoris. Contra igitur eſt in hoc pœnitentiæ ſacramento. Quantò enim grauius peccat homo fidelis per baptiſmum Chriſto ſemel incorporatus, tantò maior illi difficultas, impendet in miſericordia diuina impetranda: Vt iure merito Gregorius Nazianzenus, & eum ſecutus Ioannes Damaſcenus verè laborioſum baptiſmum, pœnitentiam appellauerit. Iuſtum itaque eſt, vt ipſe à ſe peccati pœnas exigat, vt illud impleatur quod ſcriptum eſt: Pro menſura peccati erit plagarum modus. Et alio loco: Quantùm ſe glorificauit & in deliciis fuit, tantùm date ei tormentum & luctum. Si magnus eſt lapſus tuus, dicit Chryſoſtom. maior ſit lachrymarum tuarum torrens. Grandi plagæ, dicit Ambroſius, alta & prolixa opus eſt medicina. Et Petrus Chriſologus: Pro modo vulneris modus eſt adhibendus medicinæ. Et ante vtrunque Cyprianus, Quàm magna deliquimus, tá granditer defleamus: Alto vulneri diligens & longa medicina non deſit, pęnitentia crimine minor non ſit. Et ſecutus eum Auguſtinus. Non ſufficit mores in melius commutare, & à factis malis recedere, niſi de iis etiam quæ facta ſunt ſatisfiat Deo, per pęnitentiæ dolorem, per humilitatis gemitum, per contriti cordis Sacrificium, cooperantibus Eleemoſynis. Et eum ſecutus Euſebius Emiſſenus: Non putemus tá facilè remitti poſſe inuſta ſemel crimina, & profundo vulnere in animæ ipſius impreſſa viſceribus. Multo opus eſt fletu, multo gemitu, multo dolore cordis, ad ſanandos ipſius cordis dolores. Tota inſiſtendum eſt ſpiritus contritione, ut ueteſta mala, tanquàm ſagittæ de conſcientia euellantur. Non ſufficit ſummis labiis dicere: Peccaui: parce, remitte. Saul dicebat: Peccaui, ſed non obtinuit illam veniam, quam Dauid vna pęnitentię uoce promeruit. Et hoc quare? Quia confeſſionem nuda magis uerba, quàm veri gemitus exprimebant. Quia non compenſabat magnitudinem criminis lenta humiliatio ſupplicantis. Nec leui agendum eſt contritione, ut debita illa redimantur, quibus mors æterna debetur. Non tranſitoria opus eſt ſatisfactione pro malis illis, propter quæ paratus eſt ignis æternus. Quæ omnia verba repetit Cæſarius in ſuis Homiliis. Et iterum Homilia decima: Ieiunia ac vigiliæ, ac ſanctæ afflictiones, humiliata corda macerant, ſed maculata corda purificant, membris ſubtrahunt fortitudinem, ſed conſcientiis addunt nitorem. Nihilominus de contritione animi redimuntur crimina voluptatum. Per durę crucis exercitia, decepta dudum carnis gaudia puniuntur. Ac ſic mortificatione præſenti, futuræ mortis ſententia præuenitur, & dum culpæ auctor humiliatur, culpa conſumitur, dumque exterior afflictio voluntariæ diſtrictionis infertur, tremendi iudicij offenſa ſedatur, & ingentia debita labor ſoluit exiguus, quæ uix conſumpturus erat ignis æternus. Tractantes ergo cauſam ſalutis noſtræ, faciamus intra nos, quod circa nos facere ſolent Medici, ſi læſura aliqua vel querela in prima corporis cute ſentitur, curatio medicamenti blandioris apponitur: ſi verò in oſſibus vulnus abſconditum, aut in viſcera profunda immerſum eſt, auſteriorem & fortiorem poſcit vis occulta medicinam, vt vlceris magnitudo aut ſectione, aut exuſtione ſupercuretur, & dolor dolore pellatur. Similis ratio eſt in ęgritudine hominis interioris adhibenda, ſi leuia ſunt fortaſſe delicta. Verbi gratia: Si homo uel in ſermone, uel in aliqua reprehenſibili voluptate, ſi oculo peccauit, aut corde, verborum & cogitationum maculæ quotidiana oratione curandæ, & priuata compunctione tergendæ ſunt. Si verò quiſquam conſcientiam ſuam intus interrogans, facinus aliquod capitale commiſerit, aut ſi fidem ſuam falſo teſtimonio expugnauerit, ac ſacrum veritatis nomen periurij temeritate violauerit: ſi veram baptiſmi tunicam cęno commaculati pudoris infecerit, ſi in ſeipſo nouū hominem nece hominis occiderit, ſi per augures & diuinos atque incantatores captiuum ſe diabolo tradiderit: hæc atque huiuſmodi commiſſa expiari penitus communi & mediocri, uel ſecreta ſatisfactione non poſſunt: ſed graues cauſæ, grauiores & acriores publicas curas requirunt, vt qui cum plurimorum deſtructione ſe perdidit, cum plurimorum ædificatione ſe redimat. Homo enim ſeipſum decipit, ſi quum in medullis feruere ſibi ſentiat morbum, per ſuperficiem corporis molle deducat unguentum. Sic & Theodoretus in præclaro illo libello, quem inſcripſit diuinorum Decretorum epitome. Sunt ergo medicabilia etiam, quæ poſt baptiſmum fiunt vulnera, medicabilia autem, non vt olim per ſolam fidem data remſſione, ſed per multas lachrymas, & fletus, & luctus, & ieiunium, & orationem, & laborem, facti peccati quantitati commoderatum. Qui enim non ſic affecti ſunt, eos nec admittere quidem didicimus, nec diuina ſunt eis manu impartienda. Nolite, inquit, ſanctum dare canibus, nec margaritas porcis. Et aliquot ſeculis antè Clemens. Quòd eum qui deliquit, oportet proprij delicti pudore affici, ſatis demonſtrat ſermo Moſis pro Maria dictus, quando rogabat, vt ei peccatum remitteretur, ait enim Deus Moſi: Si pater eius ſpuiſſet in faciem illius, nónne verecundia affecta eſſet? ſeptem dies eiiciatur extra caſtra, & poſteà ingrediatur: idem nos facere debemus, & eos qui ſe peccatorum pęnitere dicunt, ſegregare per certum tempus ſecundùm proportionem peccati, deinde pœnitentia peracta recipere, tanquàm patres filios. Et poſt aliqua interiecta. Nolite pro omni peccato eandem ſententiam ferre, ſed vnicuique propriam pęnam ſtatuite cum multa prudentia, iudicantes ſingula delicta parua ac magna, atque aliter quidem æſtimabitis peccatum operis, vel ſermonis, aliter propoſiti vel conuicij vel ſuſpitionis. Atque alios quidem minis ſubijcies, alios ſubſidiis pauperum, alios ieiuniis affliges, alios ſegregabis pro delicti magnitudine. Nam lex quoque non omnibus delictis eandem pœnam decreuit: ſed aliter puniebat quæ in Deum, & quæ in ſacerdotem, & in ſacrum, & in hoſtiam committebantur: aliter quæ in Regem & Principem, atque ea quæ in militem, & in ſubditum ęqualem, ſiue quæ in ſeruum, vel in bona, vel in bruta delinquebantur. Et rurſum non erat eadem ratio peccati in parentes, atque conſanguineos, & non eodem modo vindicabantur, quæ ex propoſito fiebant, & quæ caſu, atque illis quidem mors per crucem, vel per lapides pœna ſtatuebatur, iis multa vel verbera vel talionis pęna. Quare uos quoque diuerſis delictis diuerſas pęnas imponatis, ne forte aliqua iniuria interueniens prouocet Deum ad iram. Nam

Greg. in Orat. in ſanctum lauacrū. Pœnitentia laborioſus baptiſmus. Damaſ. lib. 4. cap. 10. ſua Theol. ſerm. 176. Ad virginem lapſam cap. 8. Deut. 25. Apoc. 18. Chryſ hom. 22. ad populum Antiochen. In ſermone de Lapſis. In lib. 50. homil. homil. vltima. Euſeb. hom. 5. ad monachos.

Homil. 15.

Hominem interiorem & exteriorē ſimilis curandi ratio.

Theodo. cap. de pœnitent.

Abſolui qui non poſſunt. Matth. 7. Ioan. 2. Lib. 2. cap. 19. Conſt. Apoſtolic. Peccati proprij pudore affici oportet.

Cap. 52. Satisfactio ſeu pœnitentia cui iis quaties commenda.

ſi quod iniuſtum iudicium exercebitis, eius à Deo mercedem capietis, ſicuti enim iudicio iudicatis, iudicabimini. Extat liber qui Spirituale pratum inſcribitur, quem Sophronio Ioannes Damaſcenus & Euſtachius in ſecunda Nicæna Synodo, Photius autem Ioanni Moſcho, quem Latinè dicere poſſis Euiratum, tribuerat: vbi memoratur Ioannes Abbas Monaſterij Gigantum, ſic peccatorem quendam allocutum eſſe: Sicut multa & varia ſunt vulnera, ita quoque varia ſunt & plurima medicamenta: Sed tu ſi curari vis, dic mihi in veritate opera tua, vt & ego congrua illis adhibeam medicamenta. Aliter enim curatur fornicator, aliter homicida: aliudque eſt auari remedium, alia mendacis medicina: atque alio fur, alio iracundus, alio adulter medicamine ſanatur. Et ne tibi plura vitia enumerem: quemadmodum in corporalibus infirmitatibus varijs varia quoque remedia adhiberi conſpicimus, ita & animæ vitijs, quæ plurima ſunt, medicina quoque variè ſuccurrit. *Cap.78.*

Fit autem eiuſmodi ſatisfactio non ad culpam vel pœnam æternam expiandam, hæc enim ſatisfactio ſoli Chriſto tribuenda eſt. Solus ille factus eſt propitiatio pro peccatis noſtris, non pro noſtris tantùm, verùm & totius mundi. Solus ille mortem moriendo deſtruxit, per eam pro peccatis noſtris abundè ſatisfecit, per eam patri ſuo cœleſti nos reconciliauit. Non de hac itaque ſatisfactione nunc loquimur, ſed de ea quæ in ijs maximè pœnitentiæ fructibus conſiſtit, quos iuſtitiæ nomine Chriſtus dignatur, in ieiunio, oratione, & eleemoſyna, de quibus etiam Auguſtinus ita loquitur. Hæc iuſtitia hominis in hac vita, ieiunium, eleemoſyna, oratio ſiue à nobis ea ſuſcepta, ſiue per parochos noſtros ſacramentorumque diſpenſatores nobis iniuncta ſit: quę cùm ex fide & charitate peragitur, peccatorum cauſas excindit, peccati reliquijs medetur, ac temporalem pœnam vel tollit, vel mitigat: denique & in exemplum adhibetur. *Satisfactio duplex.* *Math.6.* *In pſalm.42.*

Eſt quidem ita, quòd Chriſtus pro peccatis noſtris abundè ſatisfecit, pro nobis tot cruciatus, ac mortem etiam ipſam perferendo; ſed num ideò paſſus eſt? num ideò ſatisfecit, vt nos nihil iam patiamur, nihil faciamus, pro peccatis noſtris, poſteaquam ſemel à gratia illa exciderimus, quam illi commortui, per baptiſmum conſequuti fueramus? Quin ille nobis exemplum dedit potiùs, vt eius veſtigia ſequamur: vt ſicut ipſe tulit crucem ſuam, carnem noſtram indutus, verùm ab omni peccato prorſus immunis, ita & nos tot peccatis contaminati, tollamus & ipſi crucem noſtram. Hoc eſt quod nos admonet, dicens: Si quis vult venire poſt me, abneget ſemetipſum, & tollat crucem ſuam, & ſequatur me. Explicans illa verba Samuelis ad Saulem Gregorius: Ecce quod remanſit, pone ante te. Remanſit quidem, inquit, quia non omnia noſtra Chriſtus expleuit. Per crucem quidem ſuam omnes redemit: ſed remanſit, vt qui redimi & regnare cum eo nititur, crucifigatur. Hoc profectò reſiduum viderat qui dicebat: Si compatimur, & conregnabimus. Quaſi dicat: quod expleuit Chriſtus, non valet, niſi ei, qui id quod remanſit, adimplet. Huic beatus Petrus Apoſtolus dicit: Chriſtus paſſus eſt pro nobis, vobis relinquens exemplum, vt ſequamini veſtigia eius. Hinc Paulus ait: Adimpleo ea, quæ deſunt paſſionum Chriſti in corpore meo. Sic & à Baſilio ſcriptum legimus: Deus pro remiſſione peccatorum noſtrorum demiſſo vnigenito filio ſuo, quantum in ipſo eſt, ea ante iam omnibus condonauit. Quoniam autem, miſericordiam & iudicium ſanctus vir canit, & teſtatur Deum miſericordem eſſe & iuſtum: neceſſe eſt, vt quæ & à Prophetis, & ab Apoſtolis ſuis locis de pœnitentia dicta ſunt, ea à nobis præſtentur: vt appareant iudicia iuſtitiæ Dei, & miſericordia eius conſumetur ad condonationem peccatorum. *Satisfactionis vſus.* *1.Pet.2.* *Matth.16.* *Greg.lib.4. in librum Reg.cap.4. 1.Regum 9. Rom.8.* *Coloſſ.1.*

Dicet hîc aliquis: Quid ergo mihi contulit crux Chriſti, ſi nihilominus opus eſt aſſiduè portare me crucem propriam, quaſi illa non ſuffecerit? Multum adeò contulit. Nullus enim eſſet noſtræ crucis vſus, neque fructum ex ea caperemus vllum, niſi Chriſti crux præceſſiſſet, cuius merito valet noſtra crux, quicquid valet. Ad eundem modum & ſatisfactionis noſtræ pro peccatis nulla eſſet prorſus vtilitas, niſi Chriſti ſatisfactio prçceſſiſſet, per cuius mortem & ſanguinẽ efficacia redduntur, & Deo grata, quæ fiunt à nobis in ſatisfactionem pro peccatis noſtris. Quòd ergo prodeſt nobis noſtra ſatisfactio, non aliter prodeſt, niſi virtute, merito, & efficacia Chriſti paſſionis, quæ fons & fundamentum eſt omnium bonorum operum noſtrorum: quæ iam non noſtra magis ſunt, quàm eius qui viuit in nobis, qui operatur in nobis Chriſti. De quo dicit Propheta: Domine, omnia opera noſtra operatus es in nobis. Hunc itaque paſſionis, crucis & ſanguinis Chriſti fructum habemus, quòd quæ opera noſtra quamlibet in ſpeciem bona, nihil nobis antea fuerant profutura, ea poſtquam Chriſti ſanguine tincta ſunt, prodeſſe nobis incipiunt ad placandam iram Dei, & ad ſatisfaciendum pro peccatis noſtris. Noluit Chriſtus paſſionem & mortem ſuam operculum eſſe turpitudinis & aſylum iniquitatis noſtræ, vt quoniam ille ſatisfecit pro nobis, licere nobis exiſtimemus, vt deinceps ventri iam liberè ſeruiamus, in omni peccatorum cœno volutemur, atque omnia quæ libido noſtra fert, faciamus. Non propterea paſſus eſt, non propterea ſatisfecit pro nobis: ſed ſicut Petrus docet, ideò peccata noſtra, hoc eſt, pœnam nobis pro peccatis noſtris debitam, ipſe pertulit in corpore ſuo, ſuper lignum crucis, vt peccatis mortui, non modò non peccemus deinceps, verùm etiam iuſtitiæ viuamus, & exhibeamus nos Deo, tanquam ex mortuis viuentes, vt ſicut exhibuimus anteà membra noſtra ſeruire immunditiæ & iniquitati ad iniquitatem, ita deinceps exhibeamus membra noſtra ſeruire iuſtitiæ in ſanctificationem, ne tanti redemptoris mortem & ſanguinem, quo ſumus à peccatis noſtris abluti, pro nihilo habuiſſe videamur. *Satisfactio noſtra a Chriſto.* *Eſa.26.* *1.Pet.2.* *Rom.6.*

Et hoc eſt, quod nos ſatisfactionem vocamus, exhibere membra noſtra ſeruire iuſtitiæ in ſanctificationem, ſicut anteà exhibuimus ea ſeruire immunditiæ & iniquitati ad iniquitatem: vt fiat illud quod eſt apud Prophetam: Sicut fuit ſenſus veſter vt erraretis à Deo: decies tantum iterum conuertentes requiretis eum. Hoc eſt enim ſatisfacere, quantum offendiſti Deum peccando, tantum dare operam, vt eum *Satisfactio vera.* *Baruch.4.* *Satisfacere quid.*

tibi

tibi placatum reddas, non tantum à peccatis abſtinendo, verumetiam indebita quædam bona opera faciendo: vt quo ad eius fieri poſſit, infectum reddere coneris, quod perperam factum eſt, & præcedentis vitæ ſtudia in diuerſum mutes. *Ephes.4.* Qui furabatur, iam non furetur, dicit Paulus: magis autem laboret operando manibus, quod bonum eſt, vt habeat vnde tribuat neceſſitatem parienti. Non furari eum, qui furatus anteà fuerat, ſed honeſtis operibus ſe alere, eſt reſipiſcentiæ: ſuis verò laboribus etiam indigenti victum parare, ſatisfactionis eſt: non illius, qua dominis ablata reſtituuntur: nam hæc reſtitutio vocari propriè conſueuit: ſed huius, quam veræ pœnitentiæ partem eſſe dicimus. Quamobrem Chriſtianus homo non ſolùm aliena non tollere iubetur, ſed & de labore ſuo penutiam patientibus ſubminiſtrare, vt bonis operibus deditus, rependat quæ prius abſtulerat, & de cætero theſaurizet ſibi in futurum. *Luc 9. Sattſ.ctio Zachæi.* Quid enim magnum, aut cuius meriti eſt ab alienis temperare? Faciunt hoc etiam ethnici viri boni: illud verò ad meritum proficit, cùm quis de proprio tribuit egenis. Talis fuit ſatisfactio Zachæi, qui verè, & ex animo pœnitens, dixit: Ecce dimidium bonorum meorum Domine, do pauperibus: & ſi quid aliquem defraudaui, reddo quadruplum: Quæ tam grata Chriſto fuit, vt mox ei diceret: Hodie ſalus huic domui facta eſt. *Ambr.ſerm. 15.* Ad talem ſatisfactionem inuitat nos Ambroſius, dicens: Nos quoque ſi tam graue peccatum fuerit, vt minimè ſolis fletibus abluatur, addamus miſericordiæ oleum, acrimoniamque ieiunij. Nullum enim tam graue delictum eſt, quod non purgetur abſtinentia, eleemoſynis extinguatur. *Eccl.3.* Ait enim Sanctus Propheta: Sicut aqua extinguit ignem, ita eleemoſyna extinguit peccata. Magna eſt ergo eleemoſyna, quæ ardentium criminum globos, beneuolentiæ ſuæ fonte refrigerat, & quodam irriguo largitatis obruit incendia delictorum; vt quamuis offenſus Deus, quamuis criminibus prouocatus, cogatur liberare eleemoſynis, quem diſpoſuerat punire peccatis. *Deus cogitur à nobis quomodo.* Cogitur enim à nobis quodammodo, dum compellitur pro actibus noſtris mutare ſententiam, & in vno eodemque homine nunc ſeueritate iudicis permoueri, nunc patris pietate blandiri. Pater enim nobis Deus eſt, cùm benè agimus: iudex noſter eſt, cùm peccamus. Compellitur ergo operibus noſtris Dominus, vt nobis miſericordiam ſuam largiatur: atque ideò ipſe in Euangelio ſancto dicit: *Matth.11.* A diebus Ioannis Baptiſtæ regnum cœlorum cogitur.

Hinc perſpicuum cuius eſſe poteſt, quantum ei ſatisfactioni tribuat Ambroſius, quæ fit per ieiunium & eleemoſynam. *Baſil.in 1.oratio n. de laudibus ieiunij.* Neque verò ſolus ille. Nam & Baſilius, per ieiunium, inquit, ſatisfacite Deo. Et Euſebius Emiſſenus: Omnia, inquit, quæ illic finiri non potuerunt, hîc redimi poſſunt per émendationem prioris vitæ, per eleemoſynas, per lachrymas, per humilitatem cordis, per corporis caſtitatem, per exercitia iuſtitiæ & miſericordiæ. Nullus eſt ſanctorum, qui non idem cum ipſo ſentiat. Inter alios, præclarè ſcripſit Origenes explicans illa Pauli verba: *Orig.in capit. 6. ad Rom.* Sicut exhibuiſtis membra veſtra, &c. Dudum currebant pedes veſtri ad dæmonum templa, nunc autem concurrant ad Eccleſiam Dei: Currebant prius ad effundendum, nunc ad liberandum ſanguinẽ currant: protendebantur manus prius vt aliena diriperent: nunc protendantur, vt propria largiantur: circumſpiciebant prius oculi mulierem, aut alienum aliquid ad concupiſcendum, nunc circumſpiciant pauperes egenos, ad miſerendum: aures delectabantur auditu vano, vel bonorum derogationibus, nunc conuertantur ad audiendum verbum Dei, ad explanationem legis, ad capiendam ſapientiam & diſciplinam. Lingua quæ conuitijs, maledictis, & turpiloquijs fuit aſſueta, nunc conuertatur ad benedicendum Dominum, in omni tempore ſermonem ſanum proferat, & honeſtum, vt det gratiam audientibus, eloquatur veritatem cum proximo ſuo. Sed quid opus eſt ſingula perſequi, cùm pateat etiam vniuſcuiuſque membri miniſterium, quod exhibuit vitijs, aptare virtutibus, & actum quem exhibuit immunditiæ, ad caſtitatem nunc ſanctificationemque conuertere.

Eſt autem admirabilis eorum cæcitas, qui non verentur affirmare, per hæc opera ſatisfactoria meritis & ſatisfactioni Chriſti derogari. Nónne ſicut ille pro peccatis noſtris copioſè ſatisfecit, ita copioſè quoque nos ab illis redemit, perfectè nos patri ſuo reconciliauit, omnia peccata noſtra pertulit in corpore ſuo, ac ex condigno meruit omnibus vitam æternam? Atqui non obſtantibus ijs, fatentur iſti, qui nihil iudicio ſuo non tribuunt, atque illud Eccleſiæ totius iudicio anteponunt, naſci nihilominus paruulos iræ filios, & niſi baptizati fuerint, condemnari: quin & adultos vt iuſtificentur, & fide & baptiſmo opus habere: iuſtificatis idem, præcepta decalogi, lapſis pœnitentiam interiorem eſſe neceſſariam. Si nihil derogat pleniſſimæ Chriſti ſatisfactioni fides, ſi nihil derogat baptiſmus, ſi nihil derogat interior pœnitentia, cur, ſecùs iudicant de exteriore pœnitentia, quæ interioris index eſt, deq; ijs operibus, quę *Matth.6.* Chriſtus ipſe, qui eſt iuſtitia noſtra, iuſtitiæ nomine dignatur, quibus etiam mercedem pollicetur? quæ tamen & ipſa, quod iam toties admonuimus, non aliundè pretium habent, quàm ex Chriſti ſanguine, *Eſa.64. Par.4.diſt. 15. Quæſt.1.* quo reſperſa ſunt: ad quem ſi referantur, non poſſunt Deo grata non eſſe. Quemadmodum rurſus ſi quis aliò referat, nihil aliud ſunt omnes iuſtitiæ noſtræ, quàm pannus menſtruatæ. Sic à Bonauentnra ſcriptum legimus: In ſola fide paſſionis Chriſti remittitur omnis culpa, & ſine fide eius nullus iuſtificatur. Et ſecundum hoc omnis ſatisfactio noſtra, virtutem habet à ſatisfactione Chriſti. Sed ipſa ſatisfactio Chriſti habet effectum in membris per ſacramentum Baptiſmi plenum, per Sacramentum pœnitentiæ ſecundum partem, per fidem ante nouam legem, & etiam poſt, & in his qui non poſſunt confiteri, effectum habet adhuc minorem. Vnde omnis ſatisfactio, non tantum de peccato primi parentis, ſed etiam de alijs fundata eſt ſuper ſatisfactionem mediatoris.

Satisfactio an in ſcriptura fundamentum habeat. Verùm & illud ineptum eſt, quòd propterea ſatisfactionem reijciendam putant, quòd nomen hoc in ſcripturis non reperiri dicant. Non diſſimili ratione reijciebant vocem Homouſion Arriani, quòd eam in

ſcripturis

ſcripturis non reperiri dicerent. Ac fuit hoc proprium & perpetuum hæreticorum, vt nihil reciperent, quod in ſcripturis non eſſet, quemadmodum fuſius à nobis anteà ſcriptum eſt. Quaſi verò de nomine magis, quàm de re laborandum ſit. Atqui reperitur ipſa res. Quid enim aliud ſibi volunt digni fructus pœnitentiæ, ad quos faciendos hortatur Ioannes? Quid aliud ſibi vult, quod annunciabat Paulus, vt pœnitentiam agerent, & conuerterentur ad Deum, digna pœnitentiæ opera facientes? Quid aliud hæc ſignificant, quàm eam, de qua nunc loquimur, ſatisfactionem? Dignos fructus pœnitentiæ facimus, dicit Chryſoſtomus in Matthæum, cùm commiſſis peccatis aduerſa facimus. Aliena rapuiſti, incipe donare propria: longo tempore fornicatus es, à legitimo quoque coniugij vſu ſuſpendere, ac perpetuam continentiam paucorum dierum caſtitate ſæpius meditare: iniuria vel opere quenquam vel ſermone affeciſti, refer benedictionis verba: conuicijs te percutientem, nunc officijs, nunc beneficijs placare contende. (Neque enim vulnerato ſufficit ad ſalutem ſpicula de corpore euellere, ſed etiam remedia vulneribus oportet adhibere.) Delicijs anteà & temulentia diffluebas, ieiunio & aquæ potu vtrunque compenſa, vt famem ſuperes imminentem: Vidiſti impudicis alienum decorem oculis, fœminam omninò iam non videas, maiore tactus cautione poſt vulnera. Et in Ioannem. Oportet vulneribus contrariam adferre medicinam. Verbi gratia: Rapuiſti, pone modum rapinæ, & eius vulneri eleemoſyna medearis. Scortatus es, huic vulneri caſtitatis imponatur medicina. Fratrem calumniatus es & offendiſti, ceſſa à maledictis & charitatem amplectere: & ita per ſingula faciemus, quæ perperam commiſimus, neque ſimpliciter his abſtineamus. Et in eundem locum ſcribens: Sicut conſtituiſtis membra veſtra ſerua immundiciæ, ita conſtituatis ſeruire iuſtitiæ, illum ſic tractat. Vt quantum laboris & moleſtiæ capiunt homines impuras mulieres amando, idque magna cum alacritate, tantundem impendant ſtudij, in amandum Deum & proximum. Quamuis vel dimidiam, vel tertiam eius partem ad extremum exhiberi Deo vult, quam amantes adhibent meretricibus. Similiter & Baſilius explicans illa Pſalm. 32. verba: In pſalterio decachordo pſallam tibi. Quandoquidem in corpore peccauimus, inquit, cùm membra noſtra ad iniquitatem exhibuimus, corpore etiam confiteamur, eodem inſtrumento vtentes ad peccati diſſolutionem. Conuiciatus es, benedicito: Plus quàm oportet accepiſti, reddito: ebrius fuiſti, ieiunato: arrogans fuiſti, humiliare: inuidiſti, conſolare: occidiſti, martyrium pro gratia ſubi, vel quod par eſt, martyrio per tuam exemologeſim proprium corpus afflige: & tunc poſt confeſſionem dignus es pſallere Deo pſalterium decem chordarum. Et alio loco: Medicina, inquit, ſanat peccata magna, ieiunium ebrietatem curet, pſalmus turpem cantum, lachryma ſit riſus medicina, pro ſaltatione genu Deo flectatur, pro tripudio pectus pulſetur, pro veſtium ornatu ſuccedat humilitas: ſuper omnia autem eleemoſyna redimat te à peccato: Redemptio enim viri diuitiæ eius. Cyrillus verò Hieroſolymitanus, dignos pœnitentiæ fructus intelligi vult illud, quod ab eodem Ioanne Baptiſta dicitur: Qui habet duas tunicas, det non habenti: & qui habet eſcas, ſimiliter faciat. Vis, inquit, fieri particeps gratiæ ſpiritus ſancti, & non dignaris cibo ſenſibili pauperes? Magna petis, parua communicare non vis. Quam illius interpretationem ſequitur etiam Auguſtinus. Præclarè Gregorius Niſſenus, peccatorem pœnitentem cum ægroto morbo ſuo remedium adhibente comparat. Non eſt conſentaneum, inquit, vt qui ſe ægrotare confitetur, eadem victus ratione vtatur, qua vtuntur illi qui proſpera ſunt valetudine. Quòd cum pluribus verbis demonſtraſſet, tandem ad peccatorem conuerſus: Tu verò, inquit, cuius animus æger eſt, cur non ad Medicum properas? cur non ei confitendo morbum oſtendis tuum? Quid pateris, vt depaſcatur, vt ſerpat, vt inflammetur? Tandem aliquando reſipiſce, & teipſum noſce: Deum offendiſti. Procuratorem tuum irritaſti: eum qui & præſentis vitæ poteſtatem habet, & futuræ Dominus ac Iudex eſt. Delitijs indulgens in morbum delapſus es, eum inedia & ieiunijs cura. Animus laborat incontinentia, adhibeatur temperantiæ medicamentum. Multiplici ac nimia pecuniæ cupiditate in febrem incidiſti, liberalitate & eleemoſyna depellatur: hæc enim eſt nimium expletæ mentis curatio. Læſit te rerum alienarum direptio, quæ rapta ſunt ad proprios dominos reuertantur: mendacium te proximè duxit ad interitum, veritatis ſtudio periculum euitetur. Quid autem aliud eſt ſatisfacere, quàm quod his verbis exprimitur, quodque Ioannes admonuit, dignos pœnitentiæ fructus facere? Quem locum de hoc genere ſatisfactionis rectè intelligi non modò Ioannes Chryſoſtomus, verumetiam Baſilius, Auguſtinus, Gregorius, Iſichius, Chriſtianus Druthmarus, Beda, Angelonius, & alij ſcriptum reliquerunt. Irenæus de primo parente noſtro ſcribit in hunc modum: Per ſuccinctorium in facto oſtendit ſuam pœnitentiam, folijs ficulneis ſemetipſum contegens, exiſtentibus & alijs folijs multis, quæ minus corpus eius vexare potuiſſent: condignum tamen inobedientiæ amictum fecit, conterritus amore Dei, & retundens petulantem carnis impetum: velut tale quid ſignificans, quoniam quam habui à ſpiritu ſanctitatis ſtolam, amiſi per inobedientiam, & nunc cognoſco, quoniam ſum dignus tali tegumento, quod delectationem quidem nullam præſtat, mordet autem & pungit corpus. Ex quo loco licet illud colligere, etiam in Paradiſo quodam genere ſatisfactionis primum parentem noſtrum vſum eſſe. Cyprianus quoque lapſos ad ſatisfactionem inuitat, his verbis: Ne ceſſet, inquit, in agenda pœnitentia atque in Domini miſericordia deprecanda, ne quod minus eſſe in qualitate delicti videtur, in neglecta ſatisfactione cumuletur. Confiteantur ſinguli quæſo, fratres, delictum ſuum, dum adhuc qui deliquit, in ſeculo eſt, dum admitti confeſsio eius poteſt, dum ſatisfactio & remiſsio facta per Sacerdotem, apud Dominum grata eſt. Conuertamur ad Dominum tota mente, & pœnitentiam criminis, veris doloribus exprimentes, Dei miſericordiam deprecemur: illi ſe anima proſternat, &c. modumque ſatisfaciendi pluribus verbis poſteà perſequitur: Quàm frequens autem

Hæreticorũ mo[...]
Matth. 3.
Pœnitentiæ dig[...] fructus facere quid ſit.
Chryſ. Hom. 1[...]
Pœnitentiæ ope[...]
Homil. 51.
Hom. 78. in Io[...]
Baſil. in Pſal. 3[...] homil. cõtra ebr[...] ſos.
In Homil. cont[...] ebrioſos.
Prouerbiorũ 1[...]
In Catec. 4.
Serm. 50 de tem[...] pore.
Greg. in orat. a[...] eos, qui duriu[...] alios iudicant.
Hom. 48. & 8[...] ad populum An[...] tiochenum.
Baſil. in Ethicis[...] Reg. 1. cap. 4.
Irenæus li. 3. c. 3[...]
Angel. in 2. Reg[...] cap. 13.
Aug. li. 21. de ci[...] uit. Dei, ca. 27.[...] ſer. 50. cap. 66.
Greg. Homil. 20[...] lib. 6.
Iſichius lib. 4. ca[...] 14. Leuit.
Druthmar in ca[...] 3. Matth.
Beda lib. 1. in L[...] cam.
Cyp. tract. 5. de lapſis.

Lib. 1. epi. 3. & 8 de vnitate eccleſ.
De opere & eleemoſyna.
De lapſis, &c.

eſt illud apud eundem, ſatisfactionibus, & lamentationibus iuſtis delicta redimi, vulnera lachrymis ablui, precibus Dominum longa & continua ſatisfactione placandum eſſe. Deum plenis ſatisfactionibus deprecandum, operationibus iuſtis Deo ſatisfieri, miſericordiæ meritis peccata purgari. Dominus orandus, Dominus noſtra ſatisfactione placandus eſt.

Eſaia 53.
Contra Pelag. lib. 2.
1. Ioan. 1.
Pœnam non ſemper cum culpa ſimul remitti.
Pſalm. 88.

Quod autem ſemel & iterum admonuimus, ſatisfactionem hanc non ita velimus accipi, quaſi culpæ propitiatoria, & æternæ pœnę ſit abolitoria: ſoli Chriſto tribuendum eſt hoc: ſolus eſt ille qui delet iniquitates noſtras, ſolus eſt ille qui factus eſt propitiatio pro peccatis noſtris, ſolus eſt ille, qui mortem æternã moriendo deſtruxit: Quodq; ſcriptũ eſt. Et ſanguis Ieſu filij eius emũdat vos ab omni peccato, id tã in confeſſione baptiſmatis, quàm in clementia pęnitudinis accipiendum eſſe veriſſimè docet Hyero. Sed ſolet Deus in hac vita, temporariam pęnam, æternæ loco, peccatis noſtris infligere. Sic enim ait per Prophetam: Viſitabo in virga iniquitates eorum, & in verberibus peccata eorum, miſericordiam autem meam non diſpergam ab eis. Qui locus non obſcurè indicat, quam pęnam comminatus eſt Dominus, quòd ea non ad internecionem, ſed ad correptionem vti voluerit. Multa in ſcripturis eius rei exempla reperire licet. Remiſſum eſt peccatum diffidentiæ Moyſi & Aaron, non tamen eſt remiſſa pęna temporaria: neque enim ingreſſi ſunt in terram promiſſionis. Hoc de reliquo populo Iſraël: hoc de Maria ſorore Moyſi, hoc de Dauid Rege factum legimus: quibus omnibus remiſſis peccatis, non ſunt remiſſæ pœnæ temporarię: quas effugere nobis licet, quando ieiunio, oratione, eleemoſyna Deum nobis placatum reddere conamur, ſicut Niniuitas, ſicut Ezechiam, ſicut Achab, & alios feciſſe legimus. Hoc eſt quod à Paulino dictum eſt. Niniuitæ probant, quantum apud diuinam clementiam peccatori remedium ſit, ne ſibi ipſe non parcat, quandoquidem ſuffragio pęnitentiæ reconciliati Deo, meruerunt denunciatum euadere excidium, quia ſe ſpontaneis luctibus cruciando, diuinam ſententiam præuenerunt ſua. Hoc eſt quod ab Eucherio Lugdunenſi Epiſcopo ſcriptum eſt: Si peccatum Dauid tam deteſtabile Dominus tranſtulit, quid eſt quòd omnia, quę de eodem peccato, per Prophetam, ei à Domino dicta ſunt, poſtmodũ tolerauit? ſed proculdubiò Dominus delet illud: ſed ſine vltione non deſerit: Aut enim ipſe hoc homo in ſe pœnitens punit, aut hoc Deus cum homine vindicans percutit. Nequaquam igitur peccato parcit, quod nullatenus ſine vindicta dimittit. Sic enim Dauid audire poſt conuerſionem meruit: Dominus tranſtulit peccatum tuum: tamen & multis pòſt cruciatibus afflictus, ac fugiens, reatum quem perpetrauerat, exoluit. Sic nos ſalutis vnda à culpa primi parentis abſoluit, ſed tamen reatum eiuſdem culpæ diluentes, abſoluti quoque, adhuc carnaliter obimus: quia delicta noſtra, ſiue per nos, ſiue per ſeipſum reſecat, etiam cum relaxat. Ab electis enim ſuis iniquitatum maculas ſtudet temporali afflictione tergere, quas in eis in perpetuum non vult vindicare. Quod iiſdem propè verbis in Moralibus à Gregorio ſcriptum legimus, qui fuiſſe videtur ducentis plus minus annis poſterior. Itidem & ab Angelomo in his commentarijs, quos in libros Regum ſcripſit, vbi Dauidis hanc hiſtoriam tractat. In quam ſententiam dictum eſt etiam à Proſpero: Peccata ſiue parua, ſiue magna, impunita eſſe non poſſunt: quia aut homine pœnitente, aut Deo in iudicio iudicante, plectuntur. Ceſſat autem vindicta diuina, ſi conuerſio præcurrat humana. Amat enim Deus confitentibus parcere, & eos, qui ſemetipſos iudicant, non iudicare.

Num. 12.
Num. 14.
Num. 20.
1. Regum 12.
Iona 3.
Eſaia 28.
3. Regum. 2.
Ad Seue. epi. 10.
Euc. lib. 2. Regũ cap. 8.
2. Regum 12.
Gregor. lib. 9. cap. 27.
Libro 2.
Sentent. 210.

Iuſt. in quaſt. ad orthodoxos quaſt. 79.
Auguſt. de pec. mer. & remiſſ. li. 2. cap 34.
Sapientia 10.

Qui verò fuit proximus Apoſtolorum temporibus Iuſtinus Philoſophus, quærit: Cùm omnium Regum Iſraëlitarum & Iudæorum ardentiſſimum religionis ſtudium præſtiterit Ioſias, qui factum ſit, quòd Gentili gladio vitam violenter poſuerit? Ac reſpondet, hoc ideo factum eſſe, quia non obtemperauit Hieremię præcepto, qui denunciauerat ei iuſſu Dei, ne exiret obuiam Aegypti Regi in prælium. Vt igitur eum purum à peccatis ex vita reciperet Dominus Deus, propterea permiſit eum gentili gladio dare pœnas huius inobedientiæ, ad docendum in poſterum homines, ne Prophetis non obediant: tum et ad docendum quid ſit illud: ſi iuſtus ægrè ſeruatur, improbus & impius vbi comparebit? Verùm & Auguſtinus contra Fauſtum ſcribens, in eadem eſt ſententia: Qui rectè colligit, ſi dimiſſa culpa nullus reliquus eſſet ad pœnam reatus, quòd neque mortuus Adam, neque fuiſſet alijs miſerijs, & huius vitæ calamitatibus obnoxius futurus, poſteaquam, teſte Salomone, eduxit eum Deus à delicto ſuo. Quin & nos morti & multis alijs ærumnis huius vitæ ſubiecti non eſſemus, poſteaquam originale peccatum nobis in baptiſmo remiſſum eſt, ſi omnes in vniuerſum, pœnæ inflictæ pro peccatis, ſimul cum culpa delerentur.

Culpa dimiſſa an remittatur pœna ſimul tota.
Si noſmetipſos diiudicaremus, expliceatur.
1. Corinth. 11.
Ad virg. lapſam cap. 8
Lib. de pænit. In Paræn. ad pænitẽtiam.

Cæterùm videre licet, quòd ipſi ſibi non conſtant, quodque ipſi ſecum pugnant, qui volunt dimiſſa culpa, ſimul dimitti pœnam omnem, etiam temporariam. Cùm enim agunt de peccato originali, quod aliena voluntate contraximus, ſic nobis illud remitti per baptiſmum aſſeuerant, vt concupiſcentia carnis, quæ pœna ipſius eſt, ſemper nihilominus in nobis maneat: neque vlla ſatisfactione, etiam Chriſti, poſſit impediri, quominus propriè ſit peccatum. Intereà tamen illi ipſi ex his ſceleribus & flagitijs, quę re ipſa voluntariè patrantur, nullum ſequi reatum contendunt, qui non ſimul cum ipſis per ſatisfactionem Chriſti deleatur, vno actu fidei peccatoribus applicatæ. Quid autem hoc eſt aliud, quàm peccatum originis grauius facere, quàm actuale? & pœnitentiam vel fidem magis efficax remedium ad abolenda peccata exiſtimare, quàm baptiſmũ? Quæ quàm ſint abſurda, quis eſt qui non videat? Indicat hoc etiam ille Pauli locus: Quod ſi noſmetipſos diiudicaremus, non vtique iudicaremur, ita demùm fore, ſicut etiam ab Ambroſio traditũ eſt, vt nobis parcat Deus, ſi nobis ipſi nõ pepercerimus. Hoc Tertullianus quoq; teſtatur, dicẽs: In quãtũ nõ peperceris tibi, intãtũ tibi Deus (crede) parcet. Quẽ ſequutus Pacianus: Rogo vos, inquit, per fidem Eccleſiæ, fratres, per ſolicitudinem meam, per communes omnium animas obteſtor & deprecor, ne pudeat in hoc opere, ne pigeat oportuna quãprimũ remedia ſalutis ĩuadere: deijcere mœroribus animũ,

ſacco corpus inuoluere, cinere perfundere, macerare ieiunio, mœrore cõficere, multorum, precibus adiuuare: In quantum pœnæ veſtræ non peperceritis, intãtum vobis Deus parcet. Et qui fuit Tertulliani propemodũ æqualis Origenes: Non expectes, inquit, vt humilier te Chuſarſaton, & inuito neceſſitas extorqueat pœnitentiam, ſed ipſe præueni tortoris manus: quia ſi te ipſe emendaueris, ſi te ipſe correxeris, pius eſt Deus & miſericors, qui vindictam temperet ab eo, qui illam pœnitendo præuenit. Nam qui ſibi nunc in culpa parcit, ei poſtmodum in pœna non parcitur, dicit Gregorius. Ac qui fuit eiuſdem cum Tertulliano gentis Auguſtinus: In hac, inquit, pœnitentia maiorem in ſe ſeueritatem vnuſquiſque debet exercere, vt à ſeipſo iudicatus, non iudicetur à Deo: ſicut Apoſtolus ait: Si enim nos iudicaremus, à Domino non iudicaremur. Et illum pſalmi locum enarrãs. Non miſerearis omnium, qui operantur iniquitatem. Iniquitas, inquit, omnis parua magnaúe ſit, puniatur neceſſe eſt aut ab ipſo homine pœnitente, aut à Deo vindicante. Nam & quem pœnitet, punit ſeipſum. Ergo fratres puniamus noſtra peccata, ſi quærimus miſericordiam Dei. Non poteſt Deus miſereri omnium operantium iniquitatem, quaſi blandiens peccatis, aut non eradicans peccata. Prorſus aut punis, aut punit. Vis non puniat, puni tu. Nam & illud feciſti, quod impunitum eſſe non poteſt: ſed à te puniatur potius, vt facias quod in illo pſalmo ſcriptum eſt: præueniamus faciem eius in cõfeſſione. Quid eſt, præueniamus faciem eius in confeſſione? Antequã ipſe attendat & puniat, tu præueni confitẽdo & puni: ne ille inueniat, quod puniat. Quia cũ tu punis iniquitatẽ, facis æquitatẽ, & ideo tui miſerebitur Deus. Quid eſt operantẽ iniquitatẽ? quia hoc in te odiſti, quod & odit ille, vt incipias placere Deo: quia hoc in te punis, quod diſplicet Deo: nã non poteſt impunitũ relinqui peccatũ, quia verum eſt: Non miſerearis omnium, qui operantur iniquitatẽ. Ioannes quoq; Chryſoſtomus eundem illum locum adferens, Si nos ipſos diiudicaremus, nõ vtique iudicaremur. Vides, inquit, quomodo hîc inflicta pœna, liberat à pœna, quæ illic eſt. Et in ea Homilia, quæ proximè ſequitur, poſt adducta eadẽ illa verba: Vt igitur, inquit, neq; puniamur, neq; pœnas demus, in ſuã quiſq; conſciẽtiã ingrediatur, vitãq; explicet, cũctiſq; cõmiſſis diligẽter excuſſis, cõdẽnet animã, quæ hic patrauit, puniatque cogitationem, affligat, crucietque ſuam ipſius mentem, ſuppliciumque à ſeipſo exigat pro peccatis, per condemnationem, per diligenter actam pœnitentiam, per lachrymas, per confeſſionem, per ieiunium, per eleemoſynam, per continentiam & charitatem, vt poſſimus omnes, omni modo hîc depoſitis peccatis, multa cum fiducia illuc proficiſci. Sic & Cæſarius: Si enim, inquit, noſmetipſos propria ſeueritate diſtringimus, ſententiam futuri Iudicis præuenimus. Qui enim pro peccatis ſibiipſi non parcit, Deus citò illi indulgentiam tribuit. Omne peccatum, quod in hoc mundo non corrigitur, in futuro ſeculo punietur. Cyprianus: Nec eos qui vitæ ſuæ quocunq; articulo temporis veri ſunt Iudices iterum iudicari: quia cum Iudicis & tortoris vices non parcens, peccator aſſumit, ſemetipſum perſequens dum Confeſſionem confuſione honorat, holocauſti huius incenſio in conſpectu Dei veniam impetrat. Neque enim bis in idipſum iudicat Deus, ſed impœnitentes ipſe iudicat & damnat: Pœnitentes verò quia à ſeipſis ſuſcipit iudicatos, abſoluit. Maximus: Omne peccatum committitur propter aliquam voluptatem, quæ extinguitur aut ἀσκήσει, id eſt, dura quapiam exercitatione corporali, aut dolore voluntario per pœnitentiam, aut œconomicè illata aliqua calamitate. Si enim nos diiudicaremus, non vtique iudicaremur à Domino. Euſebius quoque Emiſſenus ait: Qui placiturus eſt Deo, ipſe ſibi diſplicet, ipſi ſibi quodam modo ſub priuata cognitionis ſententia, & teſtis, & accuſator, & Iudex eſt. Ad tales meritò ipſe Dominus loquitur: Non iudicabo bis in idipſum, id eſt, quod tu in te ſeuerus agnoſcis, ego propitius ignoſcam: quod tu triſtis accuſas, ego lætus abſoluam: quod tu recordaris in publicum, ego obliuiſcar in æternum. Et quia per pœnitentiam tuam præueniſti ſententiam meam, recondam gladium meum: ac me tibi ad remunerationum tempora reſeruabo. Ergo chariſſimi, vnuſquiſque reſpiciens ſe arguat intra ſe geſta improba, & ante ſe conſtituat peccata ſua, pronuncians cum Propheta: Et delictum meum contra me eſt ſemper. Ante vos ſit, vt contra vos eſſe non poſſit. Ita illud: conuerſatio obliuiſcatur, vt compunctio recordetur: Ita illud, reatus confeſſionis oſtendat, vt virtus ſatisfactionis abſcondat: Ita viuat in conſcientia, vt moriatur in vita. Bernardus quoque. Vnum eſt, inquit, ſi noſmetipſos iudicauerimus, non vtique iudicabimur. Bonum iudicium, quod me illi diſtricto, diuinoque iudicio ſubducit & abſcondit: prorſus horreo incidere in manus Dei viuentis: volo vultui iræ iudicatus præſentari, non iudicandus: Spiritalis homo omnia dijudicat, & ipſe à nemine iudicatur. Iudicabo proinde mala mea, iudicabo & bona, mala melioribus curabo corrigere actibus, diluere lachrymis, punire ieiunijs, cæteriſque ſanctæ laboribus diſciplinæ: In bonis de me humiliter ſentiam, & iuxta præceptum Domini, ſeruum me inutilem reputabo, qui quod facere debui tantùm feci. Dabo operam, nec lolia pro granis, nec paleas cum granis offerre. Scrutabor ego vias meas & ſtudia mea, quo is qui ſcrutaturus eſt Hieruſalem in lucernis, nihil inſcrutatum in me, ſiue indiſcuſſum inueniat: neque enim iudicaturus eſt bis in idipſum. Ex his, & alijs multis, quorum verba longum foret recenſere, colligere licet, remiſſa culpa ſupereſſe adhuc reatum ad pœnam temporariam. Quamobrem rectè Sapiens admonuit: Fili peccaſti, ne adiicias iterum, Et ne hoc ſolo ſecurum ſe quiſquam eſſe putaret: & de priſtinis, inquit, deprecare, vt tibi dimittantur: parum eſſe iudicans recedere à peccatis, ſi præterita curare neglexerimus.

Neque verò pœna tantùm remanet dimiſſa culpa, verùm & ipſa culpa non ita per pœnitentiam abolетur, ut non illius aliquæ maneant reliquiæ, quibus pœna debetur. Hoc Dauid exemplo diſcimus, cui dixerat quidem Nathan, Dominus tranſtulit peccatum tuum, ſed quia remiſſo peccato reliquiæ peccati remanſerant, orat nihilominus Deum Dauid, vt ſecundum multitudinem miſerationum ſuarum deleat iniquitatem eius, atque amplius lauet eum ab iniquitate, & à peccato mundet. Non ſatis habet curatum eſſe vulnus (ait Chryſoſtomus) etiam cicatricem ſanari, priſtinum etiam decorem reſtitui petit.

Priſtinum

Homil. 3. in lib. Iudicum.

Lib. 11. cap. 19. Moralium.

Auguſt. de pœnitentia medicina cap. 2.

Chryſ. de Lazaro concione 3.

In Pſal. 58.

Hom. 6.

Homil. 18.

Cyp. in ſerm. de paſſione.

Maxi. in 2. Hecatontada cap. 41.

Hom. 6.

Hom. de pœnit. Niniuitarum.

Bernar. ſerm. 55. in Cant.

Heb. 14.

1. Corint. 2.

Vitam hic corrigendam eſſe oſtenditur.

Luca 17.

Sophon. 1.

Naum. 1.

Eccleſ. 21.

Culpã non ſtatim penitus aboleri per pœnitentiam.

2. Reg. 12.

Pſal. 50.

Chryſ. Hom. 2. in Pſalmum 50.

Peccati reliquias per exercitationem per mortificare debemus.

Priſtinum decorem uocat Chryſoſtomus ſplendorem animarum,& pulchritudinem illam,quam nobis Baptiſmus attulit:quæ poſteaquàm ſemel eſt amiſſa,quamlibet eam obnixis precibus multorum,luctu, ac gemitu, lachrimiſq; requiramus,uix vlla tamen ratione conſequi poſſumus.Nam licet lachrimis cicatrix ęgrè tandem obducatur, quam obduci tamen credit Gregorius Nazianzenus, iuxta illud Hieremiæ: Inducam ipſis cicatricis obductionem,& medelam: præclarè tamen,inquit, mecum agi putarem, ſi ipſæ quoq; vulnerum notæ delerentur,ut nullum eorum ueſtigium relinqueretur. Quamobrem hortatur, vt ita poſt Baptiſmum viuamus, vt in illa quam in eo ſumus ,adepti purgatione, quæ fit per Baptiſmum lachrymarum, qui cumprimis aſper & laborioſus eſt, non indigeamus. Hoc eſt, quod à Bernardo quoque dictum eſt, lauari citò poſſumus, nimirum per Baptiſmum: ad ſanandum uerò opus eſt curatione multa. Has peccati reliquiás pulchrè deſcribit Chryſoſtomus his verbis: Non in hoc ſolùm lædimur à peccato quod peccamus,ſed & aliud grauat,quod anima recipit habitum: ſicut in corpore per exemplum maniſeſtius videre licet. Sicut enim qui febre laborat, non in hoc ſolùm læditur, quod ægrotat, ſed etiam quòd poſt morbum infirmior fit, licèt à morbo diutino ad bonam valetudinem redeat. Ita ſanè & de peccato dicendum, licèt ſanemur, adhuc tamen egemus magna fortitudine. Vide enim, quæſo, quendam qui contumelia affecit, & non ſupplicio affectum: non propter hoc ſolùm debet lachrymari, quia non contumeliæ dat pœnam, ſed etiam propter aliam cauſam, ut lugeat dignum. Et qualis hæc? Quia impudentior facta eſt anima. Nam vnumquodque peccatum, vbi patratum fuerit, & ad finem peruenerit, relinquit in animo venenum. Non audis quoſdam dicentes, quando à morbo confirmati fuerint: Non auſim aquam bibere? quamuis ſanus ſit, ſed ita morbus læſit. Athanaſius hoc intereſſe ſcribit inter baptiſmum & pœnitentiam. Quod cùm pœnitet homo, ceſſat quidem à peccando, ſed habet vulnerum cicatrices: Cæterùm qui baptizatur, veterem quidem hominem exuit, renouatur autē vt denuò renatus per ſpiritus gratiā. Et Baſilius in Homilia de pœnitentia: Eſt ſpes etiam poſt peccatum, eſt ſanatio etiam poſt vlcus, ſed manet cicatrix.Et frater eius Gregorius Niſſenus, Si quo perturbationum impeditus duxerit, beſtiarumque pellem,ad vitia miniſtram & adiutricem habebit, aliud ei deinde ineundum erit conſilium, vt ab bonum perueniat:cùm è corpore egreſſus,cognita quæ inter virtutem & vitium eſt differentia,non poterit diuinitatis particeps fieri,niſi maculas animo immixtas,purgatorius ignis abſtulerit.Ac paucis interiectis: Aliis autem poſt hanc vitam purgatorio ignę materię labes & propenſionem ad malum abſtergentibus, & ad gratiam initio naturæ conceſſam,voluntaria bonorum cupiditate redeuntibus. Et his omnibus vetuſtior Origenes:Tranſi nunc ab iſta legis vmbra ad veritatem eius,& intuere quomodo anima,quę peccati vulnus acceperit,etiam ,ſi curetur,tamē habet in loco cicatricem vulneris reſidentem,quę cicatrix non ſolùm à Deo videtur,ſed ab ijs,qui acceperint ab eo gratiam,per quam videre poſſint animæ languores,& diſcernere,quæ ſit anima ita curata, vt omni genere veſtigium illati vulneris, abiecerit, & quæ curata ſit quidem,ſed ferat adhuc veteris morbi ipſo veſtigio cicatricis indicia.Cyrillus quoque explicans illa Pſalmi verba: Putruerunt & corruptæ ſunt cicatrices meæ.Verborum,ait,& vulnerum reliquias eſſe dices cicatrices,quę in carne manent ſi ab aliquo vapulari contingat:quę niſi ſanentur,dolorem non mediocrem afferunt,quoniam in vlcera dilatantur interdum,& ad initia ſua recurrunt. Simile quoddam in animis hominum videre licet. Ferit enim peccatum,& tanquam vulnus illis morbum infert ſi ad opus deducatur. Quod ſi quis à peccato deſiſtat,hoc eſt ab execranda turpium rerum voluptate capienda ceſſet, & quantum poteſt cupiditatis vim prohibeat & opprimat.Et ſi à cogitationibus illis quodammodo abſcondatur,habet tamen vulnerum cicatrices,quæ ſi diu immorari contigerit,hę interim, vt dixi,in vlcera conuertuntur, dum fœda voluptas perpetuò ad prauos exitus deducat.Et Cyprianus:Quàm neceſſaria,quàm benigna eſt diuina clementia, quæ cū ſciat non deeſſe ſanitatis quædam poſtmodum vulnera,dedit curandis, ſanandiſque denuò remedia ſalutaria.Et his omnibus vetuſtior Philo Iudæus: Manent nihilominus in animis cicatrices quædam & veſtigia nequitiæ priſtinæ.

Ber. in ſerm. de cæna Domini.
Chryſ. in acta Apoſt. Hom. 41.
Peccatum relinquit in anima venenum.
Anima impudentior per peccata efficitur & infirmior.
Athana. in libro de blaſph. in ſpir. ſanct.
In oratione non eſſe dolendum ob eorum obitum, qui in fide deceſſerunt.
Purgatorius ignis.
Orig. Hom. 8. in Leuiticum.
In oratione in ſanctum lauacrum.
Cyp. ſer. 1. de eleemoſyna.
Philo lib. 2. de monarchia.
Purgatorium poſt hanc vitam.

Neque verò tantùm in viuentibus, verumetiam in vita functis manent & cicatrices quædam,ac maculæ peccatorum per ignem purgandæ,& pęnæ per quas pro peccatis ſatisfit,venialibus tantum, pro quibus debita pęnitentia in hoc ſeculo peracta non eſt.Quorum vtrunque neceſſariò credi oportere,grauiſſimis rationibus diximus.Primū enim illud conſtat,quòd illa cum Chriſto triūphantiū Eccleſia,ſicut Apoſtolus teſtatur,ſine macula eſt & ruga:de qua ſcriptū etiam legimus,quòd non intrabit in eam aliquid coinquinatum. Nam & illud ad eam referri poteſt,quòd via ſancta vocabitur,nec tranſibit per eam pollutus. Quamobrem purgari neceſſe eſt cicatrices & maculas peccatorum, priuſquam ad Eccleſiam illam, quæ eſt ſine macula & ruga,peruenire liceat. Quod ex illo Eſaię liquet loco: Abluet Dominus ſordes filiarum Syon,& ſanguinem Hieruſalem lauabit de medio eius,in ſpiritu iudicij & ſpiritu ardoris. Et ex altero Malachiæ loco: Ecce venit,dicit Dominus omnipotens,& quis ſuſtinebit diem introitus eius? aut quis ferre poterit vt aſpiciat eum?ipſe enim quaſi ignis conflans,& quaſi herba fullonum,& ſedebit quaſi conflans & emundans argentum,& purgabit filios Leui,& colabit eos,quaſi aurum & quaſi argentum, & erunt Domino offerentes ſacrificia in iuſtitia.Ex vtroque hoc loco rectè purgatorias pęnas colligit Auguſtinus. Qui ſimul ex illis verbis,vbi dicitur,peccatum in Spiritum ſanctum non dimitti,neque in hoc ſeculo,neque in futuro, docet eſſe quædam peccata,quæ ſi non in iſto,tamen remittantur in futuro ſeculo. Quod non tam de pœna peccati, quàm de ipſo peccato rectè intelligi,cùm ipſe Auguſtinus,tum ſecuti illum Gregorius, Beda,& Bernardus, atque alij complures,auctores ſunt. Deinde vero ita miſericors eſt Deus, vt ſit iuſtus nihilominus: neque boni quicquam eſt,quod non remuneretur,neque mali,quod pęna aliqua non proſequatur, Remittit itaq; pœnam æternam pro ſua miſericordia, ſed exigit nihilominus temporalem pro ſua iuſtitia, ne ſit malum

Ephe. 5.
Apoc. 21.
Eſaia. 35.
Eſaia 4.
Malach. 3.
Aug. lib. 20. de ciuitat. Dei ca. 25.
Matth. 12.
Aug. lib. 21. cap. 24. de ciuit. Dei.
Greg. lib. dial. 4. cap. 39.
Beda in cap. 3. Marci.
Bern. Hom. 66. in Cant.
1. Corinth. 3.
Orige. Hom. 6. in Exod. & 8. in Leuit. & ſuper Hier. Hom. 12.
To. 8 in pſal. 37
Et in Gene. contra Manichæos

prorſus

proſſus impunitum. Quamobrem certò perſuaſum eſſe debet piis omnibus, reſtare poſt hanc vitam pœnas ignis purgatorij, quibus expiantur leuiora peccata eorum, qui dum viuerent, ipſi pœnas de illis ſumere conati non ſunt. Hic eſt ille ignis, de quo dixiſſe Apoſtolum: Saluus erit tanquam per ignem: uetuſtiſſimus Origenes, & eum ſequuti, Hieronymus, Auguſtinus, Sedulius, Gregorius, Cæſarius, Anſelmus, memoriæ prodiderunt. Sed libet Auguſtini verba adſcribere. Dicitur, inquit, Saluus erit, ſic tamen quaſi per ignem: & quia dicitur, Saluus erit, contemnitur iſte ignis. Ita planè quamuis ſalui per ignem: grauior tamen erit iſte ignis, quàm quicquid poteſt homo pati in hac uita. Hunc eſſe carcerem, de quo Chriſtus loquitur: Non exibis inde, donec reddas nouiſſimum quadrantem, intelligi vult Ambroſius. Ante quos etiam Cyprianus: Aliud eſt, inquit ad veniam ſtare, aliud ad gloriam peruenire: aliud miſſum in carcerem non exire inde, niſi ſoluat nouiſſimum quadrantem: aliud ſtatim fidei & uirtutis accipere mercedem: aliud pro peccatis longo dolore cruciatum emendari, & purgari diu igne: aliud peccata omnia paſſione purgaſſe. Hoc loco Cyprianus, pro eodem accipere videtur, ad veniam ſtare, miſſum in carcerem non exire inde, donec ſoluat nouiſſimum quadrantem: pro peccatis longo dolore cruciatum emendari, & purgari diu igne: & quæ ſunt his tribus oppoſita, ad gloriam peruenire: ſtatim fidei ac virtutis accipere mercedem: peccata omnia paſſione purgaſſe. Et alio loco: Legi ſcriptum eſſe, vſq; ad quadrantem nos ultimum reddere: Sed hæc pars ablata martyribus. Etenim, qui ſalutis æternæ cupiditatibus freti uitæ huiuſce deſideria uicerunt: hos expertes doloris vniuerſi propiciatio coronat. Videtur ijs in locis non obſcurè Cyprianus, eſſe purgatorium ignem, aſſeruiſſe: & ſolos martyres eius doloris expertes eſſe, declaraſſe. Iam illa Apoſtoli verba: Vt in nomine Ieſu omne genu flectatur, cœleſtium, terreſtrium, & infernorum. Et illa rurſus ex Apocalypſi: Quòd nemo inuentus eſt, nec in cœlo, nec in terra, nec ſubtus terram, qui dignus eſſet aperire librum: nunquid non apertè purgatorium indicant? Cui enim dubium eſſe poteſt, qui ſubtus terram in gehenna ſunt, eos in Ieſu nomine genua non flectere, quem iugiter potius blaſphemant? Sed nec aperiendi libri vlla de eis eſt probabilitas, vt non de aliis intelligi locus hic poſſit rectius, quàm de iis, quorum in purgatorio delicta expiantur. Sed & ex illo Machabæorum libri loco: Sancta & ſalubris eſt cogitatio pro defunctis exorare, vt à peccatis ſoluantur: rectè colligi poteſt, eſſe quædam abdita receptacula, in quibus eorum animæ detinentur, qui cum ſigno fidei in confeſſione Chriſti nominis ex hac vita deceſſerunt. Nam pro his qui ſunt in cœlo nihil attinet Deũ precari, qui cùm ſumma beatitudine perfruũtur, gratiæ potius agendæ ſunt Deo, qui tantæ beatitudinis eos participes facere dignatus eſt, quàm, vt orare pro illis neceſſe ſit. Iniuriam facit Martyri, dicit Auguſtinus, qui pro illo orat. Qui verò ſunt ignis æterni ſuppliciis deſtinati, pro eis ſuperuacanea eſt omnis oratio. Nam in inferno nulla eſt redemptio. Si itaq; ſalubris eſt cogitatio pro defunctis exorare: neque neceſſe eſt orare pro iis, qui ſunt in cœlo, quò nulli patet aditus, niſi prius omni peccati reatu ſit ſolutus, ſuperuacaneum autem ſit pro iis orare, qui ſunt in gehenna: quid reſtat aliud niſi tertium eſſe locum aliquem, in quo pœna quadã temporaria purgentur ij, qui non ſatis purgati ex hac vita migrauerunt? Legimus in Geneſi, flammeum gladium atq; verſatilẽ ante Paradiſum eſſe collocatum. Quid autem ſibi vult flammeus iſte gladius? niſi quòd ſicut hunc locum Rupertus interpretatur, quicunq; deinceps admittendi ſunt, illos tranſire per examinatorium ignem oporteat. Scribit Baſilius de gladio hoc, quòd ligni vitam cuſtodit, infidelibus quidem formidandus, credentibus verò propitius, & amenè coruſcãs. Et verſatilem illum fecit Dominus: quando fidelẽ conſpexerit, enſis terga oſtendit. Et frater eius Gregorius Niſſenus: Non ſemper, inquit, ingredientibus, ex aduerſo eum ſtantem ſcriptura demonſtrat, uerumetiam verti fingit, vt indignis quidem aduerſus appareat, dignis verò verſus à tergo exiſtat, expeditum eis aditum patefaciens ad vitam, intra quam illi fiducia certaminum, illæſi flammam tranſgreſſi penetrarunt, qua etiam nos intrepidè ſuperata, intra Paradiſum perueniamus per illorum interceſſionem confirmati ad bonã Confeſſionẽ Domini noſtri IESV CHRISTI. Quem ſecutus Ambroſius, plura genera baptiſmatum enumerat. Eſt etiam baptiſmum, inquit, in Paradiſi veſtibulo, quod antea non erat, ſed poſteaquam peccator excluſus eſt, cœpit eſſe: Romphea ignea, quam poſuit Deus, quę antè non erat, quando peccatum non fuit, culpa cepit, & baptiſmum cepit, quo purificentur, qui in Paradiſum redire cupiebant, vt regreſſi dicerent: Tranſiuimus per ignem, & aquam. Hic per aquam, illic per ignem: Per aquam, vt abluantur peccata: per ignem, vt exurantur. Et paucis interiectis: Et ſi aliquis vt Petrus ſit, vt Ioannes, baptizatur hoc igni: Veniet ergo Baptiſta magnus, mouebit Rompheam verſatilẽ, dicet his qui à dextris ſunt, non habentibus grauia peccata. Intrate qui præſumitis, qui ignem non timetis. Et aliquanto pòſt in eundem Pſal. ſcribens: Omnes oportet per ignem probari, quicunq; ad Paradiſum redire deſiderant. Non enim otioſè ſcriptum eſt: Quod eiectus Adam & Eua de Paradiſi ſede, poſuit Deus in exitu Paradiſi gladium igneum verſatilem. Omnes oportet tranſire per flammas: Siue ille Ioannes Euangeliſta ſit, quem ita dilexit Dominus, vt de eo diceret ad Petrum: Sic eum uolo manere, quid ad te, tu me ſequere. De morte eius aliqui dubitauerunt, de tranſitu per ignem non poſſumus dubitare, quia in Paradiſo eſt, nec ſeparatur à Chriſto: Siue ille ſit Petrus, qui claues accepit regni cęlorum, qui ſupra mare ambulauit, oportet dicat: Tranſiuimus per ignem & aquam, induxiſti nos in refrigerium. Sed Ioanni citò verſabitur igneus gladius, quia non inuenitur in eo iniquitas, quem dilexit æquitas. Sed ſi quid in eo fuit humani vitij, charitas diuina decoxit. Alæ enim eius, ſicut alæ ignis. Qui habuerit hic charitatis ignem, illic ignem gladij timere non poterit. Ipſi Petro qui mortem ſuam toties pro Chriſto obtulit, dicet: Tranſi, recumbe, ſed ille dicit, igne nos examinabit, ſicut examinatur argentum. Etenim in quo aqua multa excludere non potuit charitatem, quomodo eam ignis excludet? Sed ille examinabitur ut argentum, ego examinabor vt plumbũ, donec plumbum tabeſcat, ardebo: ſi nihil argenti in me inuentum fuerit, heu me, in vltima inferni detrudar, aut vt ſtipula totus exurar.

Auguſ. hom. 26. in numeros.
Hier. in fine comment. ſuper Eſ.
Aug. li. 21. c. 6. de ciuit. Dei. & in Pſal. 37. ſerm. 31. & 41. de ſanctis.
In Ench. et hom. 16. in lib. 50. ho.
Greg. lib. dial. 4. cap. 7.
Ambro in c. 12.
Cyp. lib. 4. Epiſt. 2.
Et in libro de lau. de Martyrii.
Luc. lib. 7.
Philippen. 2.
Apocalyp. 5.
2. Machab. 12.
Hom. 17. de uerbis Apoſtoli.
Geneſ. 4.
Gladius flãmeus & uerſatilis quid ſit, prolixè exponitur.
Rupe. lib. cap. 32. in Geneſim.
Baſil. in exortatione ad Baptiſ.
Oratio 2. in 40. Martyres.
Ambro. in Pſal. 118 ſerm. 20.
In Pſa. 118. ſer. 3
Sermo 20.

Quod ſi ſcripturis etiam probari purgatorium non poſſet, cùm tamen vnanimes, vno ore ſancti Doctores omnes à Chriſto nato ad hæc vſque noſtra tempora, vel pœnarum ignis purgatorij, vel orationum & ſacrificiorum pro defunctis meminerint, cùm plerique eorum, nominatim verò Auguſtinus & Ioannes Damaſcenus etiam libros de cura pro mortuis gerenda conſcripſerint, quis eſt, qui dubitare queat Apoſtolicã hanc eſſe traditionem, quæ tanto omnium conſenſu, tot ſeculis in Eccleſia ſemper fuit obſeruata? Cui qui contradixit Aërius ante mille ducentos, annos, pro hæretico habitus eſt, quòd ſuperuacaneas eſſe diceret orationes & oblationes pro defunctis, ſicut apud Philaſtrum, Epiphanium, Auguſtinum, Damaſcenum legimus. Ante quadringentos etiam annos fuerunt Henriciani quidam & Petrobruſiani: qui cùm ad eundem lapidem offendiſſent, per Petrum Cluniacenſem, & Bernardum Abbatem Clareuallenſem confutati ſunt. Libet autem vnicum hic Auguſtini locum adſcribere: Hi qui temporalibus pœnis, inquit, digna geſſerunt, de quibus Apoſtolus dicit. Si cuius opus arſerit, detrimentum patietur, ipſe tamen ſaluus erit, ſic tamen quaſi per ignem: per fluuium igneum, de quo propheticus ſermo commemorat: Et fluuius igneus currebat ante eum: per fluuium igneum & vada feruentibus globis horrenda tranſibunt. Quanta fuerit peccati materia, tanta & pertranſeundi mora: Quantum exegerit culpa, tantùm ſibi ex homine vendicabit quædam flammę rationabilis diſciplina: Et quantum ſtulta iniquitas ſuggeſſerit, tantum ſapiens pœna deſæuiet. Et quia ſermo diuinus quodam loco æneæ ollę comparat, dicens: Pone ollam ſuper prunas vacuam, donec incaleſcat æs eius, & ſtagnum eius defluat: illic ſermones otioſi, & cogitationes iniquæ vel ſordidæ, illic multitudo leuium peccatorum, quæ puritatem nobilis naturæ infecerant, exudabunt: illic ſtagnum vel plumbum diuerſarum paſſionum, quæ aurum diuinæ imaginis adulterauerant, conſumentur. Quæ omnia hîc ab anima ſeparari per eleemoſynas & lachrymas compendioſa trãſactione potuiſſent: Quæ eadem ad verbum ferè repeciuntur apud Euſebium Emiſſenum. Qua de re qui volet plura legere, poterit apud Lactantium lib. 7. inſtitutionum. cap. 21. Prudentium in Hamartigenia, Hieronymum cap. 20. in fine commentariorum in Eſaiã, Et Gregorium Niſſenum in diſputatione de anima & reſurrectione cum ſorore Macrina: Nam nobis hoc loco propoſitum non eſt, hoc argumenti genus tractare. Obiter tantùm illud ſignificandum eſſe duximus: Si volumus pœnas effugere temporarias, vel in hoc, vel in futuro ſeculo pro peccatis noſtris nobis infligendas, opus eſſe, vt ipſi nos iudicemus, vt ipſi ſupplicium de nobis ſumamus, vt per ieiunium, orationem, & eleemoſynam peccata noſtra expiantes, Deum nobis placatum reddamus, vt cùm ipſi nobis non pepercerimus, parcat ille nobis, atque à pęnis quas longè grauiores eramus commeriti, nos liberet.

Aërii error. *Lib. de hæreſibus.* *Lib. 50. Homiliarum, Ho. 16.* *Ho. 3. Epiphan.*

Atque hæc eſt ſatisfactionis ratio, quę inter partes ſiue actus pœnitentiæ tertio loco numeratur, quæ tollitur tamen nonnunquam per indulgentias, quæ & ipſæ valent ad peccatorum remiſſionem. Quò magis autem intelligi poſſit, quæ ſit indulgentiarum vis, ſic accipi rem oportet. Dominus noſter Ieſus Chriſtus, ſicut ab Auguſtino traditum legimus, vnus eſt homo cum capite & corpore ſuo, ſaluator corporis & membrorũ corporis, duo in carne vna, & in voce vna, & in paſſione vna, & cùm tranſierit iniquitas in requie vna. Paſſiones itaque Chriſti non in ſolo Chriſto, imò paſſiones Chriſti, non niſi in Chriſto. Si enim Chriſtum intelligas caput & corpus, paſſiones Chriſti non niſi in Chriſto. Si autem Chriſtum intelligas caput tantùm, paſſiones Chriſti nõ in ſolo Chriſto. Si enim paſſiones Chriſti ĩ ſolo Chriſto, ſiue in ſolo capite, vnde dicit quoddam membrum eius Paulus Apoſtolus, vt ſuppleam, quæ deſunt paſſionum Chriſti in carne mea? Nũquid aliquid paſſionum deerat in Chriſto capite? an non paſſus eſt, quicquid pati debuit? Nonne ipſe dixit. Conſummatum eſt? Quibus verbis ſignificauit iam de menſura paſſionum ſuarum nihil deeſſe, quia omnia, quæ dicta de ſe fuerant, completa eſſent. Nihil ergo deerat paſſionibus Chriſti, quatenus caput eſt, ſed reſtabant adhuc, & reſtant Chriſti paſſiones in corpore, in eo corpore, de quo dixit alibi Paulus: Vos eſtis corpus Chriſti, & membra de membro. In huius ergo corporis membris, hoc eſt, in pijs hominibus, qui tãquã caput ſemel paſſus eſt, paſſus eſt ſæpè, & patitur Chriſtus. Nam vnuſquiſque piorum pro modulo ſuo exoluit, quod debet, & pro poſſe virium ſuarum quaſi canonem paſſionum infert, quarum non erit finis, niſi cũ ſeculum finitum fuerit. Sic patiebatur Chriſtus à Saulo, quando dixit illi: Saule, Saule, quid me perſequeris? Membra perſequebatur, & tamen ſe in membris ſuis pati Chriſtus interpretabatur. Quomodo ſolet lingua dicere calcato pede, calcas me: Linguam nullus tetigit: compaſſione clamat, non attritione: Ita Chriſtus, ſi quis membro ſuo faciat iniuriam, ſi quis illud perſequatur, ſibi fieri quicquid illi fit, imputat. Quam verò verborum illorum interpretationem adfert Auguſtinus, eandem & Petrus Lombardus & Anſelmus, & alij multi ex recentioribus ſequuntur. Libet autem D. Thomæ verba adſcribere: Hæc verba ſecundum ſuperficiem, malum poſſent habere intellectum, ſcilicet, quod Chriſti paſſio non eſſet ſufficiens ad redemptionem multorum mundorum. Ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris. Sic intelligendum eſt quòd Chriſtus & Eccleſia eſt vna perſona myſtica, cuius caput eſt Chriſtus, corpus omnes iuſti. Quilibet autem iuſtus eſt quaſi membrum huius capitis, & membra de membro. Deus autem ordinauit in ſua prædeſtinatione quantum meritorum debet eſſe per totam Eccleſiam, tam in capite quàm in membris, ſicut & prædeſtinauit numerũ electorum, & inter hæc merita præcipuè ſunt paſſiones Sanctorum Chriſti ſcilicet, capitis merita ſunt infinita, quilibet verò Sanctorum exhibet aliqua merita ſecundum menſuram ſuam. Et ideò dicit, Adimpleo ea quæ deſunt paſſionum Chriſti, id eſt, totius Eccleſiæ, cuius caput eſt Chriſtus, adimpleo, ideſt addo menſuram ſuam, & hoc in carne mea, id eſt, ipſe patiens. Hactenus Thomas. Hanc qui capitis cum corpore coniũctionem intelligit, facilè perſpicere poteſt, quæ ſint Chriſti capitis, quæ ſint corporis & membrorũ eius merita. Nam ſicut viuit Chriſtus in membris ſuis, ita patitur in membris ſuis, ita meretur in membris ſuis, ita ſatisfacit in membris ſuis. Hoc eſt quod dicit Paulus, adimplere ſe quę deſunt Chriſti paſſionum in carne ſua. Non quòd congeries Chriſti paſſionum, quas tanquam caput pertulit, non fuerit ſufficiens ad exolutio-

Satisfactio tollitur indulgentia. *Indulgentiarum vis.* *Aug. in pſal. 61. & 86.* *Chriſti duplex acceptio.* *Coloſ. 1.* *Ioan. 19.* *Chriſti paſſiones in corpore cõplentur.* *1. Corinth. 12.* *Actor. 9.* *1. Corinth. 12.* *Chriſti paſſiones adimplere.*

nem pœnarum, quæ totius Eccleſię peccatis debebantur, ſed quòd multa pars paſſionum eius adhuc corpori eius, quæ eſt Eccleſia, deeſt, priuſquam perſequutionum Chriſti ſit finis: quia vſque in finem ſeculi patitur Chriſtus in ſuis membris.

Meritum paſſionis & mortis Chriſti & ſanctorum eius ſuperat multò omnia flagitia totius orbis.

Hinc colligere licet, quòd meritum paſſionis & mortis Chriſti, ac ſanctorum eius, in quibus patitur & patietur Chriſtus vſque ad conſummationem ſeculi, multò fuerit & ſit abundantius, quàm fuerint & ſint, & eſſe poſſint omnia totius orbis flagitia, ad illa abluenda, pro quibus vel vna gutta ſanguinis ſui ſatisfacere poterat. Nam ſi potuit dicere beatus Iob: Vtinam appenderentur peccata mea, quibus iram merui, & calamitas, quam patior, in ſtatera: quaſi arena maris grauior hæc appareret: certè multò rectius de Chriſto dici poteſt, quòd calamitas, quam pertulit iuſtus pro iniuſtis, multò grauior eſt ſi in ſtatera appendatur, quàm ſint omnia peccata in vnum collecta, non vnius, verumetiam ſi dici poſſit multorum mundorum, pro quibus eam ſuſtinere dignatus eſt: meritum vt illius infinitis partibus omnes iniquitates & ſcelera totius orbis ſuperare videatur. Ex hac itaque ſuperabundantia meritorum & ſatisfactionum Chriſti & Sanctorum eius, hoc eſt, capitis & corporis, pendet & conſtat indulgentiarum theſaurus: cuius diſpenſatio cùm ad alios Epiſcopos, tum ad ſummum Pontificem præcipuè pertinet, qui totius Eccleſiæ ſub Chriſto capite caput eſt: cui Chriſtus ipſe peculiariter claues regni cœlorum commiſit. Hoc eſt quod dicit Apoſtolus. Sic nos exiſtimet homo, vt miniſtros Chriſti, & diſpenſatores myſteriorum Dei. Et iterum: Diſpenſatio mihi credita eſt. Et rurſus alio loco: Cui donaſtis aliquid, & ego. Nam & ego quod donaui, ſi quid donaui, propter vos in perſona Chriſti. Effectus ergo ſiue fructus indulgentiarum hic eſt, quòd per eas illius, quæ fit per opera pœnitentiæ, & per Sacerdotem alicui in Sacramento pœnitentię iniungitur & præcipitur, ſatisfactionis, fit remiſſio ſiue condonatio. Quoniam verò per iniunctam ſatisfactionem, quam verè pœnitens exequitur, ſoluitur & aufertur pœna temporalis, quæ peccato, quod patratum eſt, ex iuſtitia diuina debetur: conſequens eſt per indulgẽtias veluti ſatisfactorias pœnas (tantùm enim valent, modò dignè ac rectè adminiſtrentur & acquirantur) tantundem remitti pœnæ temporalis apud iuſtitiam diuinam, quantum apud eam ipſæ, quas aliquis accipit, valent indulgentię.

Matth. 16.
1. Corinth. 4.
1. Corinth. 9.
2. Corinth. 2.
Indulgentiarũ fructus et effectus.

Sanctorum merita, ad remiſſionẽ peccatorũ valent, ex ſcripturis probatur.
Orig. Hom. 10. in Num.
2. Corinth. 12.
2. Timoth. 4.

Ac ne cui nouum videatur, quòd etiam Sanctorum paſſiones & merita valere dicimus ad remiſſionem peccatorum, libet hic adſcribere, quid ea de re vetuſtiſſimus & idẽ doctiſſimus vir ſenſerit Origenes. Quòd Dominus noſter Ieſus Chriſtus venerit, vt tolleret peccatum mundi, & morte ſua peccata noſtra deleret, nullus qui Chriſto credit, ignorat. Quomodo autem & filij eius auferant peccata Sanctorum, id eſt, Apoſtoli & Martyres, ſi poterimus ex ſcripturis diuinis probare tentabimus. Audi primùm Paulum dicentem: Libenter enim, inquit, expendam & expendar pro animabus veſtris. Et in alio loco: Ego enim iam immolor, & tẽpus regreſſionis ſiue reſolutionis meæ inſtat. Pro his ergo quibus ſcribebat, expendi ſe & immolari dicit Apoſtolus. Hoſtia autem cùm immolatur, ad hoc immolatur, vt eorum pro quibus iugulatur peccata purgentur. De Martyribus autem ſcribit Ioannes Apoſtolus in Apocalypſi: Quia animæ eorum, qui iugulati ſunt propter nomen Domini Ieſu, adſiſtant altari: qui autem aſſiſtit altari, oſtenditur fungi Sacerdotis officio. Sacerdotis autem officium eſt, pro populi ſupplicare peccatis. Et in eodem libro: Vide, inquit, ne fortè ſicut Dominus & Saluator noſter quaſi agnus ad occiſionem ductus, & in ſacrificium altaris oblatus peccatorum remiſſionem vniuerſo præſtitit mundo: ita fortaſis cæterorum ſanctorum ac iuſtorum ſanguis fuſus eſt, ad expiandum pro parte aliqua populum. Ac interiectis nonnullis, poſteaquam docuit, quod etiam Paulus hoſtiam ſe obtulerit iugulandam, ſimiliter & alij ſancti: Sed in his omnibus, inquit, vnus eſt agnus, qui totius mundi potuit auferre peccatum: & ideò ceſſauerunt cęterę hoſtiæ, quia talis hęc fuit hoſtia, vt vna ſola ſufficeret pro totius mũdi ſalute. Cęteri enim precibus peccata, hic ſolos poteſtate dimiſit. Dicebat enim: Fili remiſſa ſunt tibi peccata tua. Scribit etiam in eandem ſententiam pleraq; in ſuis in Ioannem commentarijs. Non eſt veritus dicere Ioannes Chryſoſtomus, vel quiſquis fuit auctor operis imperfecti in Matthæum. Sancti quoque occiſi ſunt pro ſalute eiuſdem populi, quemadmodum docet nos Apoſtolus, dicens: Ego autem impendar & ſuperimpendar pro animabus veſtris. Item alibi: Ego enim iam delibor. Hominis libatio alicui pro aliquo offertur. Deo ergo immolandus erat Paulus pro populo, quem docebat. Et quoniam mors Prophetarum ſuſtentabat quidem ex parte ſalutem humanam, non tamen plenè ſaluare poterat totum mundum, ideò nouiſſimè immolatus eſt agnus, qui totius mundi reatum innocentia ſua detegeret. Propterea, & in diebus Scœnopegiæ, quę interpretatur fixio tabernaculi, diuerſę hoſtię occidebantur in figura Sanctorum. Nouiſſimè autem occidebatur & agnus. Si ergo agnum illic occiſum intelligimus figuram CHRISTI conſequenter & cęteras hoſtias intelligimus præcedentium Sanctorum occiſiones. Sed & CHRISTVS de figurata Sanctorum ſuorum immolatione dicebat: Holocauſta medullata offeram tibi cum arietibus, & incenſo: offeram tibi boues cum hircis. Nec enim CHRISTVS aliquando huiuſmodi animalia obtulit Patri. Obtulit autem rationabiles arietes, id eſt, Principes omnium Chriſtianorum, obtulit boues rationales, terrã colentes, obtulit etiam hircos ex Gentibus, qui pro nomine CHRISTI ſunt paſſi. Hęc autẽ diximus, vt oſtẽdamus, tauros & ſaginata occiſa: intelligi debere Sanctos occiſos. Omnes ergo Prophetę & Chriſtus ideò occiſi ſunt, vt hoc ſpirituale tabernaculum firmiter figeretur. Non dubitauit Ambroſius ita parentes alloqui: Audiſtis, parentes, quibus erudire diſciplinis filias debeatis, vt habere poſſitis quarum meritis veſtra delicta redimantur. Virgo Dei donum eſt, munus parentum, Sacerdotium caſtitatis. Virgo matris hoſtia eſt, cuius quotidiano ſacrificio vis diuina placatur. Hic Ambroſius meritis virginum parentum delicta redimi teſtatur, & virginem vocat matris hoſtiam, cuius quotidiana ſacrificio vis diuina placatur. De Stephano narrat Gregorius Niſſenus, quòd hic tanquam Sacerdos quidem iuxta legem ſpiritualem, puram hoſtiam immolans, non alicuius, ſed ſuum admouens corpus, & loco libaminis ſanguinem ſpargens, per ſeſe Deum,

Hom. 24. in num.
Sacerdotis officiũ eſt in altari pro populi peccatis ſupplicare.

Tomo 9.

Homil. 41.

De virginibus libro 3.
In ſerm. de Sancto Stephano.

quem in cæleſtibus adytis cernebat, delinquentibus placabat. Hic Gregorius ſui corporis & ſanguinis ſacrificio Stephanum placaſſe Deum delinquentibus narrat. *Orat. 19. in Cyprian.* Gregorius quoque Nazianzenus, in eo ſermone quo Cyprianum laudat, poſteaquam indicauit, quem nobis fructum attulerunt Chriſti pasſiones, qui in crucem aſcendit, & nos eò ſecum deduxit, vt peccatum in ea noſtrum affigeret, de ſerpente triumpharet, lignum ſanctificaret, Adam denuò ſaluum faceret, imaginem quæ ruinam minabatur, reuocaret, ac reſtauraret. Inter hæc tanta ac talia, non minorem ex martyribus quoque fructum accepiſſe docet, quos vocat holocauſta rationabilia, ſacrificia perfecta, oblationes acceptas, malitiæ expulſionem, ἁμαρτίας κατακλυσμὸν καὶ κόσμου κατάρσιον, hoc eſt, peccati ſubmerſionem, & mundi expurgationem. *Orat. 21. In carm. ad Epiſcopum.* Vbi verò Machabæos laudat, quibus martyrum etiam appellationem tribuit, quamuis ante Chriſtum natum, non ſine fide tamẽ Chriſti pro lege mortem obierunt. De patre eorum Eleazaro Scribens dicit eum ſeipſum hoſtiam ex omni parte perfectam deo obtuliſſe, vniuerſęque plebis expiatricem. Et alio loco multa Chriſti beneficia enumerãs & quod ſacroſanctũ cruorem ſuum vt nos à peccati labe expiatos in libertatem aſſereret, effudit: multas, inquit, præterea victimas alias edidit, hoc eſt, eos qui poſt ipſius in cœlũ aſſenſum, pietatis Chriſtianæ doctrinã mortaliũ animis inſeruerunt, dulciq; morti, vt & verbis verbum, & ſanguinis profuſione ſanguinem fuſum honorarent, ire obuiam non dubitarunt. Num autem his verbis Gregorius, nõ eadem illa Martyribus alijs, quæ Chriſto, quem primum Martyrem vocat, tribuit? Quid enim amplius & magnificentius de illis prædicari potuit, quàm quòd eos non ſolùm holocauſta rationabilia, ſacrificia perfecta, oblationes acceptas, verùm & peccati ſubmerſionem, & mundi expurgationem eſſe dicit? An hæc ſolius Chriſti propria non ſunt? An Agnus ille qui tollit peccata mundi, qui factus eſt propitiatio pro peccatis noſtris, non pro noſtris autem tã tùm, ſed etiam pro totius mundi, qui proiecit in profundum maris omnia peccata noſtra, an agnus ille ſolus Chriſtus non eſt? An alium Gregorius, pręter Chriſtum propoſuit nobis propitiatorem in ſanguine ſuo? Scilicet non ſufficit Chriſti ſanguis, ad nos à peccatis noſtris expiandos, niſi Martyrum ſanguis quoque accederet: cui peccati ſubmerſionem, cui mundi Gregorius tribuit expurgationem? Sed non fuit adeò rudis Gregorius, quem non ſine cauſa Græci Theologum vocant, vt neſciret Chriſtum eſſe, qui lauit nos à peccatis in ſanguine ſuo: nec tam vel ab omni mente deſertus, vel à pietate remotus, vt quæ ſoli Chriſto gloria debetur, eam in homines tranſlatam vellet. Verùm & hoc intereà non ignorabat, quòd etiam in Martyrum ſanguine non mundabat niſi ſanguis filij Dei, ſanguis Agni illius immaculati, in quo ſuas quoque ſtolas, hoc eſt, virtutum ſuarum indumenta lauerunt, & dealbauerunt etiam ipſi ſancti Martyres: vt & peccati ſubmerſio, & mundi expurgatio non tribuatur niſi Chriſti ſanguini. Ille eſt qui lauat, ille eſt qui dealbat in ſanguine, non eo tantum quem ipſe caput noſtrum fudit, ab impijs flagellatus & in crucem actus, verùm in eo quem fudit in ſuis membris, in ſuis ſanctis Martyribus, quorum paſſiones, Chriſti fuerunt paſſiones: Chriſti ſanguis in Martyrum ſanguine fundebatur. Quod etiam indicat in Hieremiam ſcribens Origenes, cùm dicit: *Homil. 11.* Si conſideres Martyres vbique condemnatos, & de ſingulis Eccleſijs exhibitos ad tribunal, videbis quomodo per ſingulos Martyres Ieſus condemnetur. Et paulò pòſt: Si condemnatur etiam Chriſtianus, pro hoc tãtum quod Chriſtianus eſt, Chriſtus eſt qui condemnatur. Cyprianus. Dominus luctatur ipſe in vobis, *Lib. 2 Epiſt. 6.* congreditur ipſe in certamine agonis noſtri, & coronat pariter & coronatur. Et alio loco: Cum caput viri Chri- *De exortatione Martyrij cap. 11* ſtus ſit, & caput Chriſti Deus, qui caput laniabat in martyre, Deũ & Chriſtũ perſequebatur in capite. Et iterũ *De laude Martyrij.* alio loco: Hoc ſolũ ſecũ ipſe conuoluens, quòd in illa crudelitate carnificum plus pro quo patitur, Chriſtus, quàm ipſe patiatur. Scribit Ambroſius, quòd cùm Petrus egreſſus fuiſſet Roma propter perſecutionem, *Ambr. lib. 5 Epiſtolarum in oratione de Baſilicis tradendis.* vidit in porta ſibi Chriſtum occurrere, vrbemque ingredi, cui dixit: Domine, quò vadis? Reſpondit Chriſtus, venio iterum crucifigi. Intellexit Petrus, ad ſuam crucem reſponſum id pertinere: Chriſtus enim non poterat iterum crucifigi. Intellexit igitur, inquit, Petrus, quòd iterum Chriſtus crucifigendus eſſet in ſeruulo. Et *In cap 4. 2. ad Cor.* alio loco explicans illud Pauli: ſemper mortem Ieſu in corpore noſtro circumferentes &c. Dubium non eſt, inquit, quia in martyribus Chriſtus occiditur, & in ijs qui pro fide patiuntur, aut exiliũ, aut vincula, aut verbera, Chriſti paſſiones ſunt. *Serm. 19 de paſſione Domini.* Leo quoq; Põtifex: Paſſio, inquit, Domini vſq, ad finẽ producitur mũdi, & ſicut in Sanctis ſuis ipſe honoratur, ipſe diligitur, & in pauperibus ipſe paſcitur, ipſe veſtitur: ita in omnibus qui pro iuſtitia aduerſa tollerant, ipſe cõpatitur. Et ſucceſſor eius Gregorius Põtifex: Si caput, inquit, noſtrũ tormenta noſtra nõ tangerent, nequaquã pro afflictis membris perſecutori ſuo etiam de cœlo clamaret: Saule, Saule, quid me perſequeris? ſi cruciatus noſtri eius pœnæ non eſſent, conuerſus, afflictusque Paulus minimè diceret: Suppleo ea quæ deſunt paſſionum Chriſti in carne mea. *Eccleſ. Hiſt. libr. 5 cap. 1.* Extat apud Euſebium ſcriptum quoddam ſeruorum Chriſti, qui Lugdunum & Viennam incoluerunt, vbi de quodam cui Saulus erat nomen ſcribentes. In quo Chriſtus, aiunt, patiens magnam conſecutus eſt gloriam. *In 1. Corinth. 2.* Sic Theophilactus quoque Pauli locum illum explanans: Abundant paſſiones CHRISTI in nobis. Non ſimpliciter dixit, inquit, paſſiones, ſiue afflictiones, ſed CHRISTI: Chriſti, inquit, paſſiones ſunt, quas hìc nos patimur, noſque efficimur participes afflictionum ipſius. Sic Simon quoque de Caſſia ſcribit: Quòd omnis paſſio, quam propter Chriſtum tollerat Eccleſia Chriſti, Chriſti eſt. Nam omne quod quis propter alium inuitè aut voluntariè patitur, eius eſſe dicitur pro quo tolleratur. Nec meritum habet in eo, quòd Eccleſia multa in Martyribus perpeſſa eſt à Tyrannis, aut quod ſibi voluntariè in confeſſionibus intulit. Sed pro eo quod pro CHRISTO ſuſtinuit, & ſibi pro CHRISTO ad captandum regnum cęlorum violentiam fecit. Ac per hoc omne bonum, quod pro CHRISTO, aut patiendo, aut aliter agitur, CHRISTI eſt, & agentis à gratia CHRISTI, qua ſibi tribuitur, & vt agatur, ipſe gratiam tribuit, & precium iuſtum in retributione pręmiorum per miſericordiã ſuam noſtris actionibus æqua lance iuſtitia poſuit, nec alicuius æſtimationis eſſent, niſi ſuis actionibus ſociaret, vt communicatio actionum CHRISTI cum noſtris, ſalutarem effectum tribuat operibus noſtris.

Agentis

Agentis autem eſt, quia libera voluntate id, quod placitũ eſt D E I nouit, & exequitur. Libera enim voluntas agendi, noſtra facit eſſe quæ facimus. Ac rectè quidem iſti paſſiones piorum pro Chriſto, C H R I S T I vocant paſſiónes. Sic enim ipſe dixit Chriſtus: Quicquid feciſtis vni ex minimis meis, mihi feciſtis. Itaque Chriſti ſanguis in eo quem fudit, ipſe caput noſtrum in ſuo corpore, & in eo ſanguine quem ſuderunt ipſius mẽbra S. Martyres lauit, & dealbauit ſtolas, & ipſorum Martyrum & noſtras. Ille ſanguis remiſſionem peccatorum & illis & nobis meruit. Ille ſanguis & illos, & nos dignos fecit in partem ſortis Sanctorum, vt conglorificemur: ſi tamen compaſſi fuerimus. Tolle ſanguinem hunc à ſanguine Martyrum, nil nobis profuerit ſanguis Martyrum. Audeo dicere quòd citius nos inquinauerit quàm lauerit. Omnis vt iuſtitia noſtra, (libet enim Ambroſij verbis uti) ſanguis Chriſti ſit. Omnia vt merita noſtra Chriſti ſanguinis merita ſint. Si quidem caput, & corpus vnus eſt Chriſtus, vt ſi quæ ſunt virtutes noſtræ, nihil aliud quàm iuſtitia meritorum ſanguinis Chriſti fulgeat in illis. Quam etiam ob cauſam, cùm Chriſti fideles perſequeretur Saulus. Non dixit Chriſtus: Saule, Saule, cur perſequeris membra mea: Sed cur me perſequeris? vt ſe cum ſuis membris vnum eſſe Chriſtum, ſe perſecutionem in illis pati, ſuum ſanguinem in illorum ſanguine fundi demonſtraret. Detrahere itaque meritis ſanctorum, nihil eſt aliud, quàm detrahere meritis Chriſti. Chriſtus eſt enim qui viuit in illis: Chriſtus eſt qui patitur in illis: Chriſtus eſt qui meretur in illis: cuius fuſo pretioſo ſanguine fit, vt illorum quoque fuſus pro Chriſto ſanguis valeat nobis ad remiſſionem peccatorum, quamuis hæc remiſſio non per alium detur, quàm per Chriſtum. Hoc eſt, quod etiam à Hieronymo ſcriptum legimus. Quod autem ſcriptum eſt: Et ſanguis Ieſu Chriſti filij eius mũdat nos ab omni peccato, tam in confeſſione baptiſmatis, quàm in clementia pænitudinis, non mundat niſi ſanguis Ieſu Chriſti.

Ambr. in pſalm. 118. ſerm. 20. uer. 3.

Contra Pelagianum.

Sed hæc obiter de Sanctorum meritis, quę miro quodam conſenſu ſemper fuerunt ab omnibus & doctrina & pietate uiris præſtantibus, omnibus ſeculis in Eccleſia celebrata, deque pœnitentia & eius partibus dicta ſufficiant. Nunc de Sacramento extremæ Vnctionis dicendum nobis reſtat.

De Sacramento extremæ Vnctionis.

CAP. XLIX.

Mediator Dei & hominum, qui cùm veniſſet ſaluũ facere quod perierat, dedit ſem etipſum redemptionem pro omnibus, non ſolùm Ieſus, verumetiam Chriſtus vocari voluit. At illud quidem nomen inde ſortitus eſt, Matthæo etiam Euangeliſta teſte, quòd ipſe ſaluum facturus eſſet populum à peccatis eorum. Neque enim eſt nomen aliud ſub cœlo datum hominibus, in quo nos fieri ſaluos oporteat, præter nomen Ieſu. Chriſtus verò ex eo appellatus eſt, quòd cùm regia ſimul & ſacerdotali dignitate fungeretur, vnctus erat non ab hominibus, verùm ab ipſo Deo: non confecto oleo, ſed diuino ſpiritu. Sic enim dicit de eo Propheta: Spiritus Domini vnxit me. Neque verò propterea tantùm Chriſtus nominari voluit, quòd vnctus ipſe, verumetiam quòd vnctionis gratiam in alios diffuſurus eſſet. Quod pluribus etiam proſequitur Theodoretus, Pſalmum vigeſimumſextum enarrans.

1. Timoth. 2.
Luc. 19.
Ieſus.
Matth. 1.
Actor. 4.
Chriſtus dicitur, quòd ſpiritu ſancto vnctus ſit, & in alios vnctionis ſuæ gratiã diffundat
Eſai. 61.

Legimus Dauid Regem tribus vicibus vnctum eſſe. Primùm in domo patris ſui. Hæc vnctio ſignificabat illam, quæ fit in baptiſmo, quæ & ipſa ſignum eſt futuros nos regni illius particeps, quod expectamus regni ſempiterni, regni cuius non erit finis, regni quod parauit nobis Deus à conſtitutione mundi. Secundò vnctus eſt, in Hebron, vt regnaret ſuper domum Iuda, poſt quam vnctionem mala & aduerſa multa paſſus eſt. Hæc ſignificabat vnctionem in Sacramento confirmationis, per quam nobis confertur Spiritus ſanctus ad reſiſtendum diaboli tentationibus, qui nos per omne vitæ noſtræ tempus grauiter oppugnare nunquam intermittit, nihil vt aliud ſit vita hominis ſuper terram, quàm militia. Tertiò iterum vnctus eſt in Regem ſuper omnem Iſraël. Poſt hanc vnctionem in pace regnauit. Hæc ſignificabat vnctionem iſtam extremam de qua nobis nunc ſermo eſt. Poſt hanc enim ſuperatis hoſtibus diuino beneficio nobis datur, vt in regno illo, ad quod in baptiſmo inuncti ſumus & inaugurati, pace fruamur ſempiterna.

Vnctio triplex.
Dauid rex ter vnctus, & quid deſignet.
1. Reg. 16.
Vnctio duplex.
Luc. 1.
2. Regum. 2.
Vnctio confirmationis.
Iob. 7.

Quemadmodum autem baptiſmus eſt intrantium, ſic hoc extremæ vnctionis ſacramentum eſt ex hac vita mortali exeuntium. Nam cùm calcaneo noſtro ſerpens callidiſſimus inſidietur maximè, neque vllo alio tempore nos oppugnet grauius, quàm cùm ex hac vita migrandum eſt, quod eam etiam ob cauſam agon vocatur, quòd tum pugna validiſſima, tum certamen inſtat grauiſſimum, noluit Chriſtus in extremo periculo noſtro ſua nos ope deſtitutos eſſe, verùm ſacramentum hoc extremæ vnctionis inſtituit, per quod non ſolùm ad ſuſtinendos, verumetiam ad propellendos dæmonis impetus firmiores efficeremur. Quamobrem ſicut pœnitentia ad iuſtitiam, ſic hoc extremæ vnctionis Sacramentum ad fortitudinem refertur, quòd in eo & animæ & corporis robur nobis confertur. Nam vtriuſque morbus propulſatur, animæ cùm peccata remittuntur, quibus nulli poſſunt eſſe morbi grauiores: corporis cùm alleuiatur homo: quod tamen non ſemper euenit. Rectè igitur inter ſacramenta hoc quoque extremæ vnctionis numeratur. Eſt enim ſacræ rei ſignum efficax: eſt viſibile ſignum inuiſibilis gratiæ, nimirum peccatorum remiſſionis, quæ confertur in hoc ſacramento: cuius principalis iſte fructus eſt, vt auferatur peccatum eius, qui ſacro oleo inungitur: Secundarius autem eſt corporis quoque ſanitas. Legimus apud Marcum, quòd exeuntes diſcipuli prædicabant, vt pœnitentiam agerent, & dæmonia multa eijciebant, & vngebant oleo mul-

2 Regum. 5.
Vnctio extrema.
Agon mortis unde dictus.
Vnctionis extremæ effectus duplex.
Eſaia 17.
Marci 6.

tos ægros, & ſanabantur. Quem locum explicans Beda, adducto Iacobi quoque ea de re teſtimonio: Vnde patet, inquit, ab ipſis Apoſtolis hunc ſanctæ Eccleſiæ morem eſſe traditum, vt energumeni, uel alij quilibet ægroti vngantur oleo Pontificali benedictione conſecrato. Theophilactus quoque locum eun dem enarrnas: Quòd vnxerāt, inquit, oleo Apoſtoli, ſolus Marcus narrat. Quod & frater Domini Iacobus in Catholica epiſtola dicit: Infirmatur quis inter vos, inducat presbyteros Eccleſię, & orent ſuper illum, vnguentes eum oleo. Eſt igitur oleum & ad labores vtile, & lucis ſomentum, & hilaritatis effectiuum, ſignificatque Dei miſericordiam, per quam à labore liberamur, & lucem ac gaudium, ac hilaritatem ſpiritualem accipimus. Expreſſius autem Iacobus effectum huius ſacramenti demonſtrat: Cuius hæc verba ſunt. Infirmatur quis in vobis, inducat presbyteros Eccleſiæ, & orent ſuper eum, vngentes eum oleo in nomine Domini, & oratio fidei ſaluabit infirmum, & alleuiabit eum Dominus, & ſi in peccatis ſit, remittentur ei. Ex quibus Iacobi verbis diſcimus, nihil extremæ vnctioni deeſſe, quod ad ſacramenti rationem pertinet. Eſt enim elementum ſiue ſignum viſibile, quod materiæ locum obtinet, oleum Pontificali benedictione conſecratum, valdè accommodatum ad demonſtrandum id, quod perſpicitur in hoc ſacramento. Quod enim olei natura præ ſe fert, hoc in huius ſacramenti diſpenſatione in homine ægroto diuina virtute per fidei efficaciam efficitur. Nam ſicut oleum conducit ad labores, & lucis ſomentum, & hilaritatem, ita extrema vnctio conducit ad liberandum hominem à labore corporis, ex morbo, & animæ, ex peccatis contracto, lucemque, gaudium, & ſpiritualem hilaritatem confert, modò fides ægrotantis accedat. Ad hoc olei elementum, cùm accedit verbum, fit ſacramentum: Verbum autem eſt oratio fidei, quando presbyter vngens dicit: In nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti, adiunctis pijs & ſuccinctis precationibus, ab Ambroſio & Gregorio compoſitis, vt quicquid illicito viſu, auditu, cæteriſque ſenſibus ægrotus deliquit, per huius olei vnctionem expietur, cum imprecatione pacis. Atque hæc eſt gratia quæ confertur accedente verbo ad elementum, expiatio, remiſſioque peccatorum. Qui verò ſecundarius eſt effectus huius ſacramenti, eum quod non ſemper ægrotus conſequitur, vel ideò fit, quòd animæ non ſemper expedit, vel quòd oratio non ex firma fide proficiſcitur. Vbi enim fides magna eſt & ardens, facilè quiduis à Deo impetrat, vbi verò modica fides eſt aut nulla, nihil obtinet. Legimus quòd in ſua patria Chriſtus nullam potuit facere virtutem, propter incredulitatem eorum. Quamobrem non quæuis oratio, ſed fidei oratio, quando quis orat in fide, nihil hæſitans, ea demùm quiduis obtinet. Vbi ergo eſt oratio fidei, modo ne quid ea res ægrotantis animæ ſaluti officiat, nihil dubitandum eſt, quin corporis quoque ſanitatem per vnctionem hanc ſit adepturus. Scribit Sulpitius Seuerus in vita Sancti Martini, quod oleo ſanctificato puellam quandam dira paralyſis ægritudine correptam, vt iam nullo ad humanos vſus corporis officio fungeretur, ſanitati reſtituit. Commemorat Ruffinus quoque non diſſimilia de diſcipulis Antonij, quòd multos infirmos oleo perunctos curabant. Et de Beniamin Zozomenus. Meminit huius ſacramenti Chryſoſtomus, vbi tractat de ſacerdotio. Meminerunt Hieronymus quoque ad Ruſticum ſcribens, & Auguſtinus in locis aliquot: & eius Synchronus Innocentius epiſtola prima, quam ſcripſit ad Decentium capite octauo, vbi inter cætera ſcribit: Pœnitentibus iſtud fundi non poteſt, quia genus eſt ſacramenti. Nam quibus reliqua ſacramenta negantur, quomodo genus vnum putatur poſſe concedi? Sed iam ad ſacramentum Ordinis accedamus.

De Sacramento Ordinis.

CAP. L.

CVM quæ ſunt à Deo, ordinata ſint, non alibi magis requiri videtur, vt ſint ordinata, omnia, quàm in Eccleſia: quam à Deo eſſe, dubium non eſt. Ipſe enim Deus & Dominus noſter Ieſus Chriſtus collegit eam, & ædificauit ſanguine ſuo, qui propterea mori dignatus eſt, vt filios Iſrael, qui erant diſperſi, congregaret in vnum, vt eſſet vnus paſtor, & vnum ouile. Quamobrem rectè in Canticis caſtrorum acies ordinata vocari legitur: Neque alia magis re eſt aduerſarijs poteſtatibus terribilis, quàm eo ipſo, quòd eſt ordinata. Eſt igitur ordo cum primis in ea neceſſarius, de quo multa præclara tractantur à Gregorio Nazianzeno, in oratione quam inſcripſit de modeſtia in diſputationibus ſeruanda, vbi notatu dignam refert hanc ſententiam, συνδεῖ μὲν γὰρ τάξις, λύει δὲ ἀταξίας, hoc eſt, colligit ſiue coniungit ordo, diſſoluit autem ſiue diſiungit inordinatio ſiue ordinis inuerſio, Ab Auguſtino vero ſic ſcriptum legimus: Ordo eſt quem ſi tenuerimus in vita, perducet ad Deum, & quem niſi tenuerimus in vita, non perueniemus ad Deum. Si ergo non peruenitur ad Deum, niſi ſit ordo retentus, omnia prius & facere & pati nos oportet, quàm vt eum deſeramus, ne ſi deſeruerimus, eò (quod abſit) nos venire contingat, vbi vmbra mortis & nullus ordo, ſed ſempiternus horror inhabitat.

Rectè autem ordinem, quatenus eſt Eccleſiæ ſacramentum, de quo nunc à nobis oratio ſuſcepta eſt, ſignaculum Eccleſiæ quoddam eſſe dicimus, per quod ſpiritualis poteſtas traditur ordinato, ad quàm exercendam non licet cuiquã ſeipſum ingerere, verùm vocationẽ expectare neceſſe eſt, quæ nihil aliud eſſe videtur, quàm ordinatio. Hoc eſt quod Paulus admonet: Ne quiſquã ſibi ſumat honorẽ, ſed qui vocatur à Deo, tanqñã Aarõ. Et rurſus alio loco: Quomodo inuocabunt in quẽ nõ crediderũt? aut quomodo credent ei, quẽ

non

non audierunt?quomodo autem audient ſine prędicante?quomodo verò prædicabunt, niſi mittantur?

Quòd autem ordo, vel quod rectius dici poteſt, ordinatio ſit ſacramentum, vel ex eo liquet, quod eſt ſacræ rei ſignum efficax. Eſt enim viſibile ſignum, ſiue forma viſibilis inuiſibilis gratiæ, quæ multiplex in hoc ſacramento confertur, cùm etiam ipſe ſit ordo multiplex, quemadmodum paulò pòſt docebimus. Signum ſeu elementum huius Sacramenti, ſiue quis materiam vocare malit, eſt in Sacerdotibus vnctio, ſiue manuū impoſitio, in reliquis attactus eorum, quæ tangenda ſunt. Ad quod elementum, cùm accedit verbum, fit Sacramentum. Nam non ſignificatur modò, verumetiam reipſa confertur inuiſibilis gratia, per quam fit vt tradita ſibi ſpirituali poteſtate rectè fungi poſſit ordinatus. Quòd autem conferatur in hoc Sacramento gratia, teſtis eſt Paulus, cùm Timotheum ſuum his verbis alloquitur: Noli negligere gratiam quæ in te eſt, quæ data eſt tibi per Prophetiam, cum impoſitione manuum Presbyterij. Et iterum ad eundem, dicens: Admoneo te, vt reſuſcites gratiam Dei, quæ in te eſt per impoſitionem manuum mearum. Meminit hoc loco Paulus elementi viſibilis manuum impoſitionis: meminit ſimul inuiſibilis gratiæ: quæ per eam confertur. Quiſquis enim eo, quo debet, affectu, ad hoc Sacramentum percipiendum accedit, is virtute diuina ad ardui muneris, quod ei mandatur, exequutionem præparatur & inſtruitur: ſimul etiam datur ei diuinitus auctoritas & poteſtas, rata vt ſint & efficacia, quæcunque ſic ordinatus in eo, quod ſuſcepit, officio, iuxta Chriſti capitis & eius corporis Eccleſiæ inſtitutionem, ritè geſſerit. Non enim perſona ſacerdotis attendi debet, qui eadem eſt qua cæteri infirmitate præditus, verùm eius à quo miſſus eſt poteſtas, eius qui dixit: Sicut miſit me pater, & ego mitto vos: qui baptizandi, qui ligandi & ſoluendi, qui conſecrandæ, diſtribuendæ, & offerendæ Euchariſtiæ, quique cæterorum myſteriorum ſuorum diſpenſandorum poteſtatem tradidit. Rectè itaque inter ſacramenta ordo numeratur. Quod nomen illi ab Auguſtino quoque tribui legimus, cuius hæc verba ſunt. Nam illud quod quidam eorum veritate conuicti dicere cœperant, baptiſmum quidem non amittit, qui recedit ab Eccleſia, ſed ius tamen dandi amittit: multis modis apparet fruſtrà & inaniter dici. Primò, quia nulla oſtenditur cauſa, cur ille qui ipſum baptiſmum amittere non poteſt, ius dandi amittere poſſit. Vtrunque enim Sacramentum eſt, & quadam conſecratione vtrunque homini datur, illud cùm baptizatur, illud cùm ordinatur: ideoque in catholica vtrunque non licet iterari. Nam ſi quando ex ipſa parte venientes, etiam præpoſiti, pro bono pacis correcto ſchiſmatis errore ſuſcepti ſunt: & ſi viſum eſt opus eſſe, vt eadem officia gererent, quæ gerebant, non ſunt rurſus ordinandi: ſed ſicut baptiſmus in eis, ita ordinatio manſit integra, quia in præciſione fuerat vitium, quod vnitatis pace correctum eſt, non in Sacramentis, quæ vbicunque ſunt, ipſa vera ſunt. Et cùm expedire hoc videatur Eccleſiæ, vt præpoſiti eorum veniētes ad catholicam ſocietatem, honores ſuos ibi non adminiſtrent: nō eis tamen ipſa ordinationis Sacramenta detrahuntur, ſed manent ſuper eos. Ideoque non eis in populo manus imponitur, ne non homini, ſed ipſi ſacramento fiat iniuria. Et paucis interiectis, de vtroque loquēs: Si vtrunque, inquit, Sacramentum eſt, quod nemo dubitat, cur illud non amittitur, & illud amittitur. Neutri Sacramento iniuria facienda eſt. Auguſtini ſeculo nemo dubitabat ordinem eſſe Sacramentum, hoc noſtro cœptum eſt in dubium reuocari. Et in libro de bono coniugali, vocat itidem Sacramentum ordinationis, Similiter & de baptiſmo ſcribens contra Donatiſtas, vbi vocat etiā illud Sacramentum dandi baptiſma. Sic enim loquitur: Sacramentum baptiſmi eſt, quod habet qui baptizatur. Et Sacramentum dandi baptiſmi eſt, quod habet, qui ordinatur. Idem nomen illi quoque tribuit Gregor. Pontifex.

Ordinis ſeu ordinationis materia.

Gratia confertur in hoc ſacramēto.

1. Timoth. 4.

Ordinationis effectus ſi rectè ſuſcipiatur.

Hebr. 5.

Ioan. 20.

Aug. libr. 2. cont. epi. Parmen. c. 13

Ordinatio & baptiſmus non iterantur.

Aug. lib. 1. cap. 1. cap. 24.

Ex quibus locis illud diſcimus, æquè ordinationem ſacramentum eſſe vt baptiſmum. Et ſicut baptiſmus non iteratur, ita neque ordinatio, quod æquè in illa atque in baptiſmo character ſiue ſignum imprimitur, quo diſcernuntur fideles ab infidelibus, ſic in ordinatione character imprimitur, quo diſcernuntur clerici à laicis. Leo quoque Pontifex primus eius nominis, ſacramenti nomen tribuit ordinationi, dicens: Præter auctoritatem conſuetudinis, quam ex Apoſtolica nouimus venire doctrina, etiam ſacra ſcriptura manifeſtat, quòd cùm Apoſtoli Paulum & Barnabam ex præcepto Spiritus ſancti ad Euangelium gentibus mitterent prædicandum, ieiunantes & orantes impoſuerunt eis manus, vt intelligamus, quanta & dantium & accipiētium deuotione curandum ſit: ne tantæ benedictionis ſacramentum negligenter videatur impletum. His verbis docemur, non modò ſacramentum eſſe ordinationem, verumetiam gratiam in ea conferri. Quid enim opus eſſet ieiunio, oratione, tantaque deuotione dantium & accipientium, niſi gratia conferretur? Inde illud inſtitutum videmus, quod non ordinantur ſacerdotes, niſi præcedente ieiunio, vel quadrageſima, vel eo quod vocatur quatuor temporum, quod ea etiam ex cauſa inſtitutum eſſe videtur, vt vno animo, vnoque conſenſu, placato per ieiunium & eleemoſynas Domino precentur Deum omnes, quo dignos operarios mittat in meſſem ſuam.

Greg. in cap. 10. lib. 1. Reg.

Character in baptiſmo & ordinatione indelebilis imprimitur.

Leo epiſt. 81.

Ordinatio ſanctè & deuotè fiat.

Actor. 13.

Ordinationes ſacra cur tempore ieiunij conferatur.

Ieiunium quatuor temporum.

Luc. 10.

De diſtinctione Ordinum.

CAP. LI.

Diuiduntur autem ordines in minores & maiores. Minores quatuor nominantur: Oſtiarij ſiue Ianitores, Lectores, Exorciſtæ, Acolythi. Maiores tres: Subdiaconi, Diaconi, Sacerdotes. Præcedit autem hos omnes prima tonſura, quæ non eſt ordo, ſed magis diſpoſitio quædam ad ſuſpiciendos ordines. In qua quod capillorum in modum coronæ quædam fit reſectio, illud ſignificat, eum cui capilli reſecantur, in illius miniſterium aſſumi, cui ſeruire, regnare eſt, atque in regnum quoddam ſpirituale transferri.

Ordinationes duplices, minores quatuor, & maiores tres.

Tonſura prima.

Oſtiarij.

Ianitorum ſiue Oſtiariorum officium eſt, ſtare ad oſtia templi, quos dignos eſſe ſciunt admittere: quos indignos nouerint, eos repellere. Hos Ignatius cuſtodes appellat ſanctarum portarum. Cenſebantur autem indigni pagani ſiue ethnici, cathecumeni, hæretici, excommunicati, energumeni, flagitioſi, pœnitentes, qui excludebantur ab adytis templorum: ſicut apud Chryſoſtomum & Ambroſium videre licet. Videtur hic ordo etiam Apoſtolorum temporibus fuiſſe, & ab ipſis inſtitutus eſſe: quandoquidem ſynchronus Apoſtolorum Dionyſius, & qui non magno interuallo eos ſequuti ſunt, Ignatius & Tertullianus huius ordinis meminerunt. Dantur oſtiario cùm ordinatur, claues Eccleſiæ: ſimul admonetur ab Epiſcopo ſic agat quaſi rationem Deo redditurus de rebus, quæ clauibus ijs recluduntur. Officium hoc expreſſiſſe videtur Seruator noſter, quando flagello de funiculis facto, ementes & vendentes eiecit de templo: Qui etiam oſtium ſeipſum appellare dignatus eſt. Per me, inquit, ſi quis introierit, ſaluabitur.

Ignatius epiſt. 8. & 13. Chryſ. hom. 60. & 61. ad pop. Antiochen. Amb. epiſt. 33. Dion. ca. 3. Eccl. hierarch. Ignat. epiſt. 8. Tertul. aduerſus hæreticos. Matth. 21. Ioan. 10.

Lectores.

Ex hoc ordine prouehitur ordinandus ad officium Lectoris, vt ex Eccleſiæ traditione, legat in ea Prophetias & lectiones Apoſtolicas. In cuius rei ſignum traditur illi codex diuinarum ſcripturarum, ſimul admonetur ab Epiſcopo, vt accipiat, & ſit verbi Dei relator: habiturus, ſi officium ſuum impleuerit, partem cum ijs, qui benè miniſtrauerunt. Quod officium exhibuit Dominus noſter in propria perſona, quando in medio Seniorum librum Eſaiæ aperuit, atque in eo legit: Spiritus Domini ſuper me, &c. Functos officio lectorum legimus apud Cyprianum, Aurelium, Celerinum, & Satyrum: apud Gregoriũ Nazianzenum, Baſilium apud Socratem in Eccleſiaſtica hiſtoria, Ioannem Chryſoſtomum.

Luc. 4. Eſaia 61. Cyp. lib. 2. epi. 5. Lib. 4. epiſt. 5. Lib. 2. epiſt. 22. Nazia. lib. 6. c. 3. in monodia in Baſilium.

Exorciſta ordo quid.

Tertius eſt exorciſtarum ordo, cuius eſt officium eijcere dæmones, & dicere populo, vt qui non communicat, det locum: ac aquam in miniſterio fundere. Datur huic per Epiſcopum codex, in quo ſcripti ſunt exorciſmi. Dicitur illi, vt accipiat & commendet memoriæ, & habeat poteſtatem imponendi manus ſuper energumenos, ſiue baptizatos, ſiue catechumenos. Hoc officio ſæpe Chriſtum & Apoſtolos eius functos eſſe legimus, quando dęmonia ex obſeſſis corporibus eiecerunt.

Acolyti latinè ceroferarij. Cerei in templo accenduntur. Matth. 5.

Quarto loco ordinantur Acolythi, qui Latinè vocantur ceroferarij, quod accenſos cereos ferunt, cùm legitur Euangelium, vel cùm offertur ſacrificium: non vt propellant tenebras has viſibiles, ſed vt ſicut lumen viſibile geſtant manibus, quo noctis tenebræ propulſantur, ſic luceat lux illorum coram hominibus, vt videant opera illorum bona, & glorificent patrem noſtrum, qui in cœlis eſt. Hi cùm ordinantur, accipiunt ab Epiſcopo candelabrum cum cereo. Simul ab eo audiunt, vt accipiant ceroferarium cum cereo, & ſciant ſe ad accendenda Eccleſiæ luminaria mancipatos in nomine Domini. Accipiunt ſimul vrceum ad ſuggerendum vinum & aquam in Euchariſtiam ſanguinis Chriſti. Hoc officium ſe teſtatur habere Dominus, dicẽs: Ego ſum lux mundi, qui ſequitur me, non ambulat in tenebris. Huius officij formam illi gerebant in veteri Teſtamento, qui lucernas candelabri componebant, & accendebant igne cœleſti ad illuminandas tenebras aquilonares. In argumento vtriuſque epiſtolę ad Theſſalonicenſes fit Oneſimi Acolythi mentio. Vnde colligi poteſt fuiſſe hunc ordinem, ſicuti de alijs quoque rectè creditur, Apoſtolorum temporibus. Extat epiſtola Caij Papæ & martyris, qui vixit Diocletiani temporibus: In qua monet, ne aliter ordinandi ad ordines Eccleſiaſticos accedãt, quàm vt ſit aliquis primò Oſtiarius, deinde Lector, poſteà Exorciſta, inde ſacretur Acolythus, demum Subdiaconus, deinde Diaconus, & poſteà Presbyter, & exinde ſi meretur, Epiſcopus ordinetur. Sic gradatim ad Epiſcopi dignitatem perueniendum eſſe decreuit. Quæ etiam ratio eſt, quòd ſacramentum hoc ordo vocatur. Aequum enim eſſe viſum eſt, quod in gubernatore nauis obſeruatur, vt id multò diligentius obſeruetur in Eccleſiæ naui gubernanda. Sicut enim in illa non ſtatim alicui gubernacula creduntur, ſed primùm adhibetur ad remos, poſteà in proram deducitur, inde paulatim ad vlteriora procedit, ac vbi multam rerum maritimarum experientiam conſequutus eſt, tandem ad gubernacula admittitur. Sicut etiam in rebus bellicis, militis primùm officio fungitur aliquis, poſteà decurio fit, deinde centurio, ac poſteaquam ordines duxit aliquandiu, tandem ſi ſit repertus idoneus, Dux & Imperator militum deſignatur: Ita fieri oportet in Eccleſia, vt ne quis ad ſummum gradum ſubitò proſiliat, verùm in minoribus aliquandiu ſe exerceat, ac pedetentim ad maiores progrediatur. Quod etiam ita fieri oportere in Monodia Baſilij docet Gregorius Nazianzenus. Et eius diſcipulus Hieronymus ad Pammachium ſcribens de erroribus Ioannis Hieroſolymitani. Quin & ita factum eſſe narrat à Nepotiano, itidem & à Cornelio Cyprianus, & à Chryſoſtomo Leo Imperator, qui vitam illius conſcripſit. Et à Baſilio atque Athanaſio Gregorius Nazianzenus, Sozimus verò Pontifex, qui fuiſſe videtur Auguſtini Synchronus, etiã interuallum temporis deſcribit inter vnumquenque gradum, ita vt inter Lectores ſiue Exorciſtas quinquennio teneatur, exinde Acolythus vel Subdiaconus quatuor annis, & ſic ad benedictionem Diaconatus ſi meretur, accedat, in quo ordine quinque annis ſi inculpatè ſe geſſerit, hęrere debebit: exinde ſuffragantibus ſtipendijs per tot gradus datis propriæ fidei documentis, presbyteri ſacerdotium poterit promereri. De quo loco ſi eum exactior ad bonos mores vita perduxerit, ſummum Pontificatum ſperare debebit.

Ioan. 8. Caius Papa. Ordinandorum ordo. Nauis materialis gubernationis cũ ſpirituali naui comparatio. Hier. in epiſt. ad Heliod. in Epitaph. Nepotiani. Cyp. lib. 4. epi. 2. Sozim. ad Heſichiũ cap. 3. In ordinationibus ſacrorum interualla.

Hinc videre licet, quòd ſuo quiſque fungebatur ordine in primitiua Eccleſia, & erant certo numero ex vnoquoque ordine conſtituti: Sicut etiam ab Euſebio ſcriptum legimus, vbi recenſet Epiſcopum vnum, Presbyteros quadraginta ſex, Diaconos ſeptem, Subdiaconos ſeptem, Acolythos quadraginta, & duos exorciſtas & lectores cum oſtiarijs quinquaginta & duos. Epiphanius, vbi ordines enumerat, meminit Epiſcopi primo loco, deinde Presbyteri, Diaconi, Subdiaconi, Lectorum, Laboratorum, & Ianitorum. Ignatius verò ſalutari iubet primùm Presbyterum, deinde Diaconos, mox Subdiaconos, Lectores, Cantores, Oſtiarios, Laborantes, Exorciſtas, atque Confeſſores, extremo verò loco cuſtodes ſanctarum portarum. Clemens ita recenſet ordines, Epiſcopi ſunt Pontifices veſtri, Sacerdotes veſtri ſunt Presbyteri, Leuitæ veſtri ſunt, qui nunc Diaconi vocantur, Lectores, Cantores, Oſtiarij. Meminit

Euſeb. lib. 6. c. 20. Eccle. hiſto. Epiph. in fine lib. ſui de hæreſib. Epiſt. 8. Lib. 2. ca. 2. Conſtitut. Apoſt. Lib. 8. ca. 3. c. 28.

autem

autem & Hypodiaconorum, quos manere iubet ad mulierum, Diaconos uerò ad uirorum portas. Tradit etiam formulam Hypodiaconos ordinandi. Cæterùm ordines ij minores inter ſacros non numerabantur, ſed hi tres tantum ad ſacros ordines pertinere creduntur, Subdiaconatus, Diaconatus, & Sacerdotium. Extat Iſidori liber de diuinis officijs, in quo tam de minoribus quàm de maioribus ordinibus diligenter tractat: Qua de re pluribus etiam tractat in Dialogo contra Luciferanum.

De ſacris ordinibus, qui maiores uocantur.

CAP. LII.

INter ſacros ordines qui maiores appellantur, primum locum obtinet Subdiaconatus. Eſt autem officium Subdiaconi, aquàm ad miniſterium altaris præparare, ac tantùm de oblationibus in altari ponere, quantùm ſufficere poſſit populo Dei: tum epiſtolam cantare: In cuius rei ſignum accipit patenam & calicem vacuum de manu Epiſcopi, & admonetur vt videat cuiuſmodi miniſterium ſibi tradatur, atque ideò ita ſe exhibeat, vt Deo placere poſſit. Datur etiam liber epiſtolarum, diciturque ei ab Epiſcopo, vt eum accipiat, & habeat poteſtatem legendi eas in Eccleſia ſancta Dei, tam pro viuis, quàm pro defunctis, in nomine Patris & Filij & Spiritusſancti. Hoc officio dominus vſus eſt, quando facta cœna cum diſcipulis linteo ſe præcinxit, & mittens aquam in peluim, pedes diſcipulorum lauit & linteo extersit. Qui ſuſcipit hunc ordinem, ei continentiæ lex indicitur, vt impleatur illud quod à Propheta dictum eſt, Mundamini qui fertis vaſa Domini. Aequū enim eſt vt ſeipſos exhibeant vaſa in honorem non in contumeliam, atque ab omni carnis inquinamento ſe contineant, qui altari appropinquantes vaſa illa ferunt, in quibus corpus & ſanguis Domini conficitur. Meminit Cyprianus, qui fuerunt in Eccleſia Carthaginenſi, Subdiaconorum, Meſſię, & Clementis, per quos ad Cornelium Papam literas dedit. Quin ipſum Cyprianum ordinaſſe legimus ſubdiaconum Optatum. Meminit etiam Philomeni Hypodiaconi.

Subdiaconi officium. *Ioan. 13.* *Subdiacono continentia lex indicitur.* *Eſa. 52.* *Cyp li. 2. epi. 10. Lib. 3. epiſt. 21. Lib. 3. epiſto. 22. Lib. 5. epiſt. 3.*

Hunc ordinem ſequitur ordo Diaconorum, qui Latinè poſſunt dici miniſtri. Hic ordo Leuitarum appellabatur in veteri Teſtamento. Præceperat enim Dominus Moſi, vt poſt ordinationem Aaron & filiorū eius, tribus Leui ad diuini cultus miniſterium ordinaretur & conſecraretur Domino, & ſeruirent pro Iſraël in tabernaculo Dei coram Aaron & filijs eius. Legimus in Actis Apoſtolorum, ſeptem viros boni teſtimonij Spiritu ſancto plenos ad hoc officium electos; & oratione pręmiſſa, manus eis impoſitas eſſe. Fuit inter eos Stephanus protomartyr, fuit & Nicolaus auctor ſectæ vnius omnium flagitioſiſſimæ. Inde mos inoleuit, quin etiam decretum interceſſit, vt in omni matrice Eccleſiæ, ſeptem Diaconi circa Chriſti aram, ſublimiori gradu, tanquam columnæ ſeptem, Epiſcopo aſſiſtant: habitique ſunt Diaconi tanquā oculi Epiſcopi, oberrantes & circumluſtrantes cum verecundia actus totius Eccleſiæ: perſcrutantes diligentius, ſi quem videant uicinum fieri præcipitio & proximum eſſe peccato, vt referant hæc ad Epiſcopū, vt commonefieri ab eo poſſit, ſicut à Clemente ſcriptum eſt. Qui etiam alio loco: Eſto, inquit, Diaconus Epiſcopi auditus, os, cor, anima. Ac plura de eâ re ſcribit libro ſequenti cap. 19. Erat autem & hoc Diaconorum officium, quòd cuſtodiebant Epiſcopum à maleuolis hominibus, & conſenſum eius præbebant ſacrificio. Origenes autem Sacerdotes mauult oculos Eccleſię dici: quòd ſpeculatores vocentur: Diaconos autem cæterosque miniſtros mauult exiſtimari manus, quoniam per eos opera ſpiritualia vniuerſa geruntur: populum verò pędes. Temporibus Apoſtolorum, ſicut in Actis legimus, menſis miniſtrabant, hoc eſt pecuniam diſpenſabant, quæ dabatur Apoſtolis, & in pauperum vſus conuertebant: ſicut ex eodem Origene, Chryſoſtomo, & qui pręceſſit eum, Cypriano diſcimus. Ordinantur autem per manuum impoſitionem, daturque illis Euangeliorum liber, & poteſtas legendi illud conceditur: Neque legendi modò, verumetiam prædicandi: Quamuis ęuo ſuo ſcribat Ambroſius prædicandi poteſtatem Diaconis ademptam fuiſſe. Hos Apoſtolus vult eſſe pudicos, non bilingues, non multo vino deditos, non turpe lucrum ſectantes, habentes myſterium fidei in conſcientia pura: quos primùm etiam probare iubet, & ſic miniſtrare, nullum crimen habentes. Officio Diaconi functus exiſtimatur Chriſtus, quando poſt cęnam proprio ore & proprijs manibus ſacramenta confecta diſpenſauit, & quando dormientes Apoſtolos ad orationem inuitauit, dicens: Vigilate & orate, vt non intretis in tentationem.

Diaconi qui. *Num. 3.* *Leuit. 8.* *Actor. 6.* *Diaconi ſeptem in eccleſia & eorum officia.* *Clem. epiſt. 1. ad Iac. frat. domini.* *Orig. tract. 5. in Matth.* *Act. 6* *Diaconi eleemoſinarij diſpenſatores.* *Orig. tract. 15. in Matth.* *Chryſo. hom. contra circulatores.* *Cyp lib. 2. epi. 8.* *Amb. in 4. cap. ad Ephe.* *1. Tim 3.* *Matth. 26.* *Ibidem.*

De Sacerdotio.

CAP. LIII.

VNVS autem omnium excellentiſſimus eſt ordo Sacerdotum, cui reliqui omnes ſubſeruiūt. Verſatur eius officium circa corpus Chriſti. Eſt autem corpus Chriſti duplex: Verum, quod à ſacerdote conſecratum offertur in altari, ac ſumere volentibus diſtribuitur: Myſticum, eſt Eccleſia, ſicut iam antea non vno loco copioſè diſſeruimus. Vnus enim panis, Vnum corpus multi ſumus, qui de uno pane participamus. Circa vtrunque verſatur ſacerdotis officium, cui varia & multiplex poteſtas conceditur. Nam quod attinet ad verum & viuum Chriſti corpus, datur illi poteſtas conſecrandi, offerendi, & iis qui ſumere voluerint, diſtribuendi: idque ex inſtitutione Chriſti, qui in

Sacerdotis officium. *1. Cor. 10.* *Sacerdotibus multiplex data poteſtas.*

Luc. 22. 1. Corint. 11.

cœna illa nouiſſima Sacerdotes inſtituens ſecundum ordinē Melchiſedech, ac dicens: Hoc facite in meam commemorationem: poteſtatem hanc illis largitus eſt, quemadmodum vbi de ſacrificio Miſſæ ſermo nobis fuit, pluribus verbis teſtimonio ſanctorum patrum confirmauimus. Quod verò attinet ad myſticum Chriſti corpus Eccleſiam, datur illis poteſtas baptizandi: Sic enim Chriſtus dixit Apoſtolis: Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris & filii & Spiritus ſancti: Datur poteſtas abſoluendi, quod illa Chriſti verba indicant. Quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis: Datur poteſtas prædicandi: Dicit enim idem Chriſtus: Euntes in mundum vniuerſum, prædicate Euangelium omni creaturæ.

Marc. 16. Ioan. 20. Matth. 18. 1. Cor. 4. 2. Cor 5.

Paulus Apoſtolus vocat ſacerdotes miniſtros Chriſti, & diſpenſatores myſteriorum Dei. Quale ſit autem ſacerdotis miniſterium, docet idem alio loco, cùm dicit: Quòd Deus nos reconciliauit ſibi per Chriſtum, & dedit nobis miniſterium reconciliationis, quoniam quidem Deus erat in Chriſto mundum reconciliās ſibi, & non reputans illis delicta ipſorum: & poſuit in nobis verbum reconciliationis. Pro Chriſto ergo legatione fungimur: tanquam Deo exhortante per nos, Obſecramus pro Chriſto, reconciliamini Deo. Hoc legationis munus tunc mandauit Chriſtus Apoſtolis & eorum ſucceſſoribus, cùm poſt iteratam ſalutationem, Pax vobis; Sicut me miſit pater, inquit, & ego mitto vos. Quomodo enim, vel ad quid miſit filium pater, niſi vt inter Deum & homines pacem faceret? Ad hoc igitur ipſum ſuos in vniuerſum orbem filius miſit ſacerdotes & Epiſcopos, vt eorum miniſterio reconciliarentur Deo, ſi qui ſe ab illo diſiunxiſſent, peccatiſque ſuis eum offendiſſent. Quod ergo dixit Chriſtus: Miſit me pater, idem eſt cum eo quod dicit Apoſtolus: Deus erat in Chriſto mundum reconcilians ſibi. Quod verò ſubiungit, Ita & ego mitto vos: idem eſt cum eo quod idem dicit Apoſtolus, poſuit in nobis uerbum reconciliationis: Pro Chriſto legatione fungimur. Et: Obſecramus pro Chriſto, reconciliamini Deo. Quamobrem non contentus ſemel dicere, repetita vice dixit: Pax vobis: vt inſinuaret, & pacem ſe feciſſe illis, & pacem ſe per illos mittere nobis.

Sacerdos nihil aliud quam Chriſti legatus, miniſter, diſpenſator. Ioan. 20.

Pax repetita quid ſignificet.

Ex quo loco colligitur ſacerdotem nihil aliud eſſe, quàm Chriſti legatum, qua etiam ex cauſa dictus eſt à Propheta Angelus Domini exercituum. Quando autem Chriſti legatum dicimus eſſe ſacerdotem, & capitis & corporis intelligi volumus. Totus enim Chriſtus, & caput eſt & corpus. Pro Chriſto capite legatione fungitur ſacerdos, quando ex loco ſuperiore verba facit ad populum, & voluntatem eius explicat, ſimul obſecrat nomine Chriſti, vt vitia ſua deteſtati, atque ab illis auerſi Deo reconcilientur. Pro Chriſti corpore, hoc eſt Eccleſia legatione fungitur, quando ſtans ad altare, eam quæ per fuſum pro nobis Chriſti ſanguinem, in cruce facta eſt, reconciliationem Deo patri offerens, atque illius eum commonefaciens, ſupplex rogat in perſona totius Eccleſiæ, vt illius reconciliationis virtute, populo ſuo propitius eſſe, ac fructum illius ad ipſum redundare uelit. Hoc eſt quod apud Hieremiam legimus, quod miſſus fuerit ab vniuerſo populo, vt oraret pro illis ad Dominum Deum ſuum. Et dixerunt ad Hieremiam: Sit Dominus inter nos teſtis veritatis & fidei, ſi non iuxta omne verbum in quo miſerit te Dominus Deus tuus ad nos, ſic faciemus. Voci Domini Dei noſtri ad quem mittimus te, obediemus: Sic ille deferebat preces ad Deum & viciſſim populo Dei voluntatem annunciabat. Et apud Philonem. Poſtulat enim in Sacerdote lex præſtantiorem homine indolem, quippè qui Deo ſit familiaris præ cæteris, ſitus in quodam diuinæ humanæque naturæ (ſi verum fateri licet) confinio, vt hoc mediatore, Deus propicietur hominibus, eiuſdem miniſterio, porrigat eis largiaturque ſuam gratiam. Hoc eſt quod Hieronymus ſacerdotem Dei vocat ſequeſtrum & hominum. Hoc eſt, quod Chryſoſtomus medium ſtare dicit ſacerdotem inter Deum & humanam naturam, illinc venientia beneficia ad nos deferentem, & noſtras petitiones illuc perferentem, Dominum iratum vtrique naturę reconciliantem, & nos qui offendimus ex illius manibus eripientem. Hoc eſt, quod idem alio loco, Sacerdotem pro vniuerſo terrarum orbe legatum intercedere, deprecatoremque eſſe apud Deum dicit, vt nō hominū omnium viuentium modò, ſed etiam mortuorum peccatis propitius fiat: itaque quaſi mundus vniuerſus illi concreditus, atque omnium ſit pater, ſic ipſum ad Deum accedere. Ac paulò pòſt: Cùm autem ille & Spiritumſanctum, inquit, inuocauerit, ſacrificiumque illud horrore ac reuerentia pleniſſimum perfecerit, communi omnium Domino manibus aſſiduè pertractato, quæro ex te, quoto illum in ordine collocabimus? Per id tempus & angeli ſacerdoti aſſident, & cœleſtium poteſtatum vniuerſus ordo clamores excitat, & locus altari vicinus in illius honorem, qui immolatur, Angelorum choris plenus eſt. Et idem alibi Hieremiam, inquit, mediatorem Deus facit. Hoc eſt, quod Ambroſius quoque Ieſum alloquens: Quoniam (inquit) me peccatorem inter te & eundem populum medium eſſe voluiſti, licèt in me boni operis teſtimonium non agnoſcas, officium diſpenſationis creditę non recuſes, nec per me indignum famulum tuum eorum ſalutis pereat pretium, pro quibus victima factus, ſalutaris dignatus es eſſe redemptio. Et ad Vercellen. Eccleſiam ſcribēs. Officium ſacerdotis eſſe ſcribit pro aliorum offenſa interuenire. Et explicans illum Pauli locum: Orantes pro Chriſto reconciliari Deo. Pro Chriſto, inquit, vicarios dedit Apoſtolos, vt pro ipſo prædicarent reconciliari Deo. Hoc eſt, quod Gregorius quoque Nazianzenus ſcribit, eſſe ſpeciale ſacerdotis officium populi mediatorem apud Deum effici. Qui patrem etiam ſuum alloquens Epiſcopum Nazianzenum. Sta, inquit, pro nobis, & placa, vt ceſſet quaſſatio, ſiue per ſpirituale ſacrificium, ſiue per orationem, ac ſpiritualem allocutionem, Domini iracundiam tua interceſſione ſeda. Qui Baſilium quoque, vocat mediatorem inter Deum & hominem: quod nomen in carminibus patri quoque tribuit. Eodem nomine Proterium appellant Petrus Epiſcopus Mitenæ cum ſuis coepiſcopis, & Enippus cum alijs Epiſcopis Prouinciæ Pont. ad Leonem ſcribentes. Gregorii verò Nazianzeni diſcipulus Ilichius: non qualiſcunque dignitas Sacerdotij eſt. Huic enim ſorte datum eſt, vt mediator ſit inter Deum & homines, & per hanc genus no-

Malach. 2. Hier. 42. Lib. 2. de monarchia. Hier. in cap. 1. Malach. Chry. de uerbis Eſa. Hom. 5. Chryſ. lib. 6. de ſacerdotio. Hom. de Adam & Sodomites. Amb. in oratione pr[i]ore præparatoria ad Miſſam. Greg. Nazian. in apologetico. Ad Simplicium hæreticum. epi. 11. Orat. 13. in plaga grandinis.

ſtrum

ſtrum creatori reconciliatur, in lingua ſacerdotum nexus & abſolutio noſtrorum peccatorum conſiſtit. [*In cap. Leuit. 22. lib. 6.*] Oſtendit autem Malachias quantæ dignitatis ſit Sacerdos, & quæ ab eo oporteat expectari. Quia labia, inquit, Sacerdotis cuſtodiunt ſcientiam &c. Itidem ad Proterium Petrus Epiſcopus Mirenæ, cum ſuis coepiſcopis Leoni ſcribens, & Enippus cum alijs Epiſcopis Prouinciæ Ponti ad eundem ſcribens, &c. Et Gregorius Romanus Pontifex: Quid antiſtes, inquit, ad dominum, niſi pro delictis populi interceſſor eligitur. [*Epiſt. 42.*] Quem ſecutus Bernardus, Nominis huius Pontifex, hanc aetymologiam adfert, quòd Pontem ſeipſum faciat inter Deum & proximum. Pertingit, inquit, iſte pons vſque ad Deum ea fiducia, qua non ſuam, ſed illius gloriam quærit. Pertingit vſque ad proximum, illa pietate, qua & ipſi, non ſibi prodeſſe deſiderat. Offert Deo bonus mediator preces & vota populorum, reportans illis a Deo benedictionem & gratiam. Et eius æqualis Hugo de S. Victore. In hoc, inquit, vice mediatoris funguntur Sacerdotes, quo ipſi Domino menſas componunt. Et quod Deum pro peccatis populi exorant, & pœnitentes abſoluendo reconciliant. [*Lib. 2. par. 3. cap. 12. de Sacramentis.*] Quapropter conuenit vt tanquam boni mediatores inter homines & Deum: & præcepta Dei ad populum deferant veritatem prædicando, & preces populi Deo offerant pro peccatoribus intercedendo, &c. Proſper autem Aquitanicus vocat Sacerdotes ianuas ciuitatis ęternæ, per quos omnes qui credunt in Chriſtum ingrediuntur ad Chriſtum. [*Lib. 2. c. 2. de vita contemplatiua. Greg. li. 1. epiſtolarum, epiſt. 24.*] Et qui fuit his omnibus vetuſtior, quartus à Petro Pontifex Romanus Anacletus: Sicut, inquit, ipſe filius Dei mediator fuit Dei & hominum, ita & vos eius vice in Eccleſia eſtis conſtituti, vt inter Deum & homines legatione fungamini. Hæc ille ſcribens ad Epiſcopos per diuerſas regiones conſtituros. [*Epiſt. 2.*] Et ſucceſſor eius Euariſtus, Sacerdotes, inquit, vice Chriſti legatione funguntur in Eccleſia. [*Cæleſt. epiſt. 1. cap. 11.*] Hoc eſt, quod à Cæleſtino quoque primo ſcribitur: Cùm ſanctarum plebium præſules mandata ſibi legatione funguntur, apud diuinam clementiam humani generis agunt cauſam, & totam ſecum congemiſcente Eccleſia poſtulant & precantur, vt infidelibus donetur fides, &c. Quę verba reperiuntur etiam in Homilia de Adam & Eua, quę Chryſoſtomo adſcribitur. Et qui vixit eodem ſeculo Auguſtinus. Tunc, inquit, Antiſtites velut aduocati ſuſceptos ſuos, per manus impoſitionem, miſericordiſſimæ offerunt poteſtati. [*Augu. epiſt. 9. ad Paulinum reſpondens quinta quæſtioni.*] Et eius æqualis Cyrillus. Mediator, inquit, quodammodo eſt ſacerdos. [*De recta fide ad Reginas lib. 2.*] Extat Epiſtola Aegyptiorum Epiſcoporum, & Cleri Alexandrini, ad Leonem Auguſtum apud Nicephorum, in qua patres his verbis vtuntur: [*Lib. 15. cap. 17.*] Sed neque Sacerdotalem exhorruerunt functionem μεσιτεύσαν θεῷ καὶ ἀνθρώποις, hoc eſt, quę mediatrix eſt ſiue media intercedit, inter Deum & homines: Quibus ijſdem verbis vtuntur etiam ad Anotolium ſcribentes de cæde Protorij. Et à Cypriano multò ante ſcriptum eſt: Sacerdotibus maior labor incumbit in aſſerenda, propitianda, & procuranda Dei maieſtate. [*Cyp. lib. 1. epiſt. 3.*] Et qui præceſſit hos omnes, Clemens Petri ſucceſſor. Vos ò Epiſcopi, inquit, quibus cum verſamini Laicis, eſtis eis Prophetæ, principes, duces, Reges οἱ μεσῖται θεοῦ, καὶ τῶν πιστῶν αὐτοῦ, hoc eſt, mediatores inter Deum & fideles eius, receptores verbi & annunciatores, periti ſcripturarum & vocum Dei, & teſtes voluntatis eius, qui omnium peccata portatis, & de omnibus rationem reddituri eſtis. [*Li. 2 conſt. Apoſtolic. cap. 30. Epiſcoporum functiones.*] Ac quibuſdam interiectis. Epiſcopus ipſe eſt verbi miniſter, legis cuſtos, μεσίτης θεοῦ, καὶ ὑμῶν, id eſt, mediator inter Deum, & vos, in eo, qui præſtatur Deo cultu: [*Lib. 2. conſt. Apoſtolic. cap. 29.*] ipſe eſt doctor pietatis, ipſe eſt ſecundum Deum pater veſter, qui per aquam & Spiritumſanctum regenerauit vos in adoptionem filiorum Dei, ipſe princeps, & dux veſter, ipſe veſter Rex, & poteſtatem in vos habens, ipſe veſter terreſtris Deus ſecundum Deum, qui debet apud vos in honore haberi. Nam de eo dixit Deus: Ego dixi, dij eſtis & filij altiſſimi. Et Dijs non detrahes, Et in eodem libro vocat ſacerdotem, mediatorem inter Deum, & eos, qui purgationis indigent.

Sacerdos igitur nihil aliud eſſe videtur, quàm ſicut Paulus dicit, reconciliationis miniſter. Fungitur autem hoc miniſterio, primùm quando annunciat populo per Chriſtum in cruce pro nobis mortuum remiſſionem peccatorum nobis obtentam, ac Deo patri nos eſſe reconciliatos. Deinde cùm eum admonet, quandoquidem facta iam ſunt per Chriſtum omnia, quæ ad reconciliandum Deo patri genus humanum pertinerent, nihil vt ex illius parte deſit hominibus ad ſalutem conſequendam, vt ne ſibi deeſſe ipſi velint, ſed pro ſe quiſque reconciliari Deo conetur. Neque enim exiſtimare quenquam oportere, quòd hoc ſolùm ſufficiat ſcire & credere, quòd cùm inimici eſſemus, reconciliati ſumus Deo per mortem filij eius: Verùm neceſſe eſt, vt ipſi quoque adferamus aliquid ad reconciliationis illius in cruce factæ fructum in nos transferendum, vt peccata deteſtemur, quæ diuiſerunt inter nos, & inter Dominum Deum noſtrum, quæ nobis illum offenſum reddiderunt, atque ab illis auerſi conuertamur ad Dominum Deum noſtrum in toto corde noſtro, illi nos credamus, in illo ſpem & fiduciam noſtram omnem collocemus, illius amore inflammemur, ac per fidem viuam, & per ſacramentorum ſuſceptionem, quæ ab illo ſunt inſtituta, tanquam inſtrumenta quædam ſalutis noſtræ, denique per orationem ardentem, ac paſſionis & mortis illius iugem commemorationem, cuius in altari per ſacerdotem ſacris operantem repræſentatio fit, illud efficere conemur, vt quem fructum vniuerſo mundo mors Chriſti attulit, eius participes eſſe queamus. [*Re conciliandi c… quid facere … Deo … debe… Iobel.*] Quamobrem non ſolum, cùm prædicat Euangelium ſacerdos, miniſter eſt reconciliationis, verumetiam cùm baptizat, cùm pœnitentem abſoluit, cùm Euchariſtiæ ſacramentùm porrigit, cùm orat pro peccatis populi, cùm corporis & ſanguinis Chriſti ſacrificium offert, in omnibus his nihil aliud eſt, quàm reconciliationis miniſter, quem non modo verbis prædicat, verumetiam habitu & actione repræſentat, ac quemadmodum ea facta ſit in cruce, ſub aſpectum aſtantis populi ſubijcit, atque omnia facit, vt fidei ſuæ commiſſus populus, reconciliationis in cruce factæ fructum conſequi poſſit. Quam ad rem non alio vtitur mediatore, quàm ipſo Chriſto, illius enim corpus, illius ſanguinem offert Deo patri, ac tanti precij, quo redemptus & reconciliatus eſt ei mundus, ipſum commone facit, Eccleſiæque totius nomine ſupplex petit, vt propter fuſum filij ſui ſanguinem, cuius rei commemoratio fit in altari, oculis clementiæ ſuæ eam reſpicere, atque recon

ciliationis

Chriſtus ferè per ſacerdotem qui eius in terra legatus eſt omnia facit.
Pſal. 109.
1. Ioan. 2.

ciliationis in cruce factæ fructum ad eam redundare velit. Quæ tamen in re nihil aliud, quàm miniſter eſt ſacerdos. Nam verus ſacerdos, verus mediator & reconciliator non eſt, niſi ille, cui dictum eſt: Tu es ſacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech: ille de quo ſcriptum eſt, quòd factus eſt propitiatio pro peccatis noſtris. Ille eſt qui baptizat, ille eſt qui peccata remittit, ille eſt qui reconciliat, ille eſt qui interpellat pro nobis, ille eſt qui docet, ille eſt qui conſecrat Euchariſtiam, ille eſt qui porrigit ſumere volentibus, ille eſt qui offert corporis & ſanguinis ſui ſacrificium in altari, ipſe & ſacerdos & ſacrificium, vnum cum eo cui offertur, vnum cum ijs pro quibus offertur. Minimè vt diuerſum ſit illius à noſtro ſacerdotium, & ſacrificium.

Sacerdotium & ſacrificium Chriſti vnum & idem quod omnium ſacerdotum.
Matt. 10.
1. Cor. 13.
Lib. 2. conſtit. apoſtolicarum cap. 32.
Ioan. 1.
1. Cor. 3.

Sed ſicut Epiſcopi, & eius vicarij vnum eſſe tribunal dicitur, ſic omnium ſacerdotum & Chriſti, vnum eſt ſacerdotium, & ſacrificium: Sicut igitur in prædicando Euangelio non eſt ſacerdotis niſi miniſterium: non enim ſacerdos eſt qui loquitur, ſed ſpiritus patris cœleſtis qui loquitur in illo: Quod etiam teſtatur Paulus dicens: An experimentum quæritis eius, qui loquitur in me, Chriſti. Teſtatur etiam eius diſcipulus Clemens, cùm docet honorare nos debere per eos, qui præſunt, Dominum Deum, exiſtimantes quod os Dei ſint Epiſcopi. Sicut in baptizando non eſt ſacerdotis, niſi miniſterium: ſolus enim verè baptizat, & à ſordibus abluit peccatorum, de quo dictum eſt in Euangelio, Hic eſt qui baptizat, Dominus noſter Ieſus Chriſtus: quod & Paulus indicat, cùm reprehendit eos qui baptiſmum ex miniſtrorum dignitate metiebantur, dicentes: Ego quidem ſum Pauli: alius autem, Ego Apollo: Quid igitur eſt, inquit, Apollo? quid verò Paulus? Ac mox ſubdit: Miniſtri eius, cui crediſtis, & vnicuique ſicut Dominus dedit. Ego plantaui, Apollo rigauit, ſed Deus incrementum dedit. Itaque neque qui plantat, eſt aliquid, neque qui rigat, ſed qui incrementum dat Deus. Sicut in remittendis peccatis, non eſt ſacerdotis niſi miniſterium: Rectè enim illi dixerunt. Quis poteſt dimittere peccata niſi ſolus Deus? Sicut in alijs quoque functionibus non eſt ſacerdotis niſi miniſterium: nam quod virtutis eſt & efficaciæ, non præſtat niſi ſolus Deus: ſic in conſecratione, ſic in oblatione, ſic in Euchariſtiæ diſtributione, non eſt ſacerdotis niſi miniſterium.

Chry. Ho. 60. ad populum Antioch. & in Mat. 15.
Euchar. in peccatis ſumens dæmonia co peior eſt.

Teſtatur hoc Chriſoſtomus quoque qui poſteaquàm duriter eos increpauerat; qui poſt admiſſa peccata non contriti, neque confeſſi ad Euchariſtiam accedebant (quod tamen ita faciendum eſſe docent noſtri temporis hæretici) cùm illa verba dixiſſet, Dæmonium patiente peior eſt, qui poſtquàm peccauit, accedit: Verùm & tu laice, inquit; cùm ſacerdotem videris offerentem, ne tu ſacerdotem eſſe putes hoc facientem, ſed Chriſti manum inuiſibiliter extenſam. Sicut enim cùm baptizaris, ipſe te non baptizat, ſed Deus eſt qui tuum caput inuiſibili potentia continet, & nec angelus, nec archangelus, nec vllus alius accedere & tangere audet, ita nunc quoque.

Homil. 83. in Matthæum.
In 2. ad Timot. epiſt.
Hom. 2.

Ac alio loco: Non ſunt humanæ virtutis hæc opera. Qui tunc in illa cœna confecit, ipſe nunc quoque operatur, ipſe perficit: miniſtrorum nos ordinem tenemus: qui verò hæc ſanctificat & tranſmutat, ipſe eſt. Ac rurſus in ſuis in Paulum commentarijs: Sacra ipſa oblatio ſiue illam Petrus, ſiue illam Paulus, ſiue cuiuſuis meriti ſacerdos offerat, eadem eſt, quam dedit Chriſtus ipſe diſcipulis, quamque Sacerdotes modò quoque conficiunt. Nihil habet iſta quam illa minus. Cur id? Quia non hanc ſanctificant homines, ſed Chriſtus, qui illam anteà ſacrauerat. Quemadmodum enim verba, quæ loquutus eſt Chriſtus, eadem ſunt quæ ſacerdotes nunc quoque pronunciant, ita & oblatio eadē eſt.

Chryſ. de proditione Iudæ.

Et alio loco, inquit. Et nūc ille præſtò eſt Chriſtus qui illā ornauit menſam, ipſe iſtā quoq; conſecrat. Non enim homo eſt, qui propoſita de cōſecratione menſæ Domini corpus Chriſti facit & ſanguinem: Sed ille qui crucifixus eſt Chriſtus. Sacerdotis ore verba proferuntur: & Dei virtute conſecrantur & gratia. Hoc eſt, inquit, corpus meum, hoc verbo propoſita conſecrantur. Et ſicut illa vox quæ dicit, creſcite & multiplicamini, & replete terram, ſemel quidem dicta eſt, ſed omni tempore ſentit effectum ad generationem operante natura: Ita & vox illa ſemel quidem dicta eſt, ſed per omnes menſas Eccleſiæ vſque ad hodiernam diem, & vſq; ad eius aduentū pręſtat ſacrificio firmitatē.

Offic. lib. 1. c. 48.

Similiter & Ambroſius. Antè agnus offerebatur, offerebatur vitulus: nunc Chriſtus offertur, ſed offertur quaſi homo, quaſi recipiens paſſionem: & offert ſe ipſe quaſi ſacerdos vt peccata noſtra dimittat: hîc in imagine, ibi in veritate, vbi apud patrem pro nobis quaſi aduocatus interuenit. Oecumenius, qui vixit ante nongentos annos, enarrans illum Pſalmi locum apud Paulum: Tu es ſacerdos in æternū ſecundum ordinem Melchiſedech: Significat, inquit, ſermo, ꝙ licèt Chriſtus non obtulerit carentem ſanguine hoſtiam, ſiquidem ſuum ipſius corpus obtulit, attamen qui ab ipſo fungentur ſacerdotio, quorum Deus Pontifex eſſe dignatus eſt, ſine ſanguine offerent, nam hoc ſignificat, in æternum. Neq; enim de ea, quæ ſemel à Deo facta eſt oblatio & hoſtia, dixiſſet in æternum, ſed reſpiciens ad pręſentes ſacrificos, per quos medios Chriſtus ſacrificat & ſacrificatur, qui etiā in myſtica cęna modū illis tradidit huiuſmodi ſacrificij. Similiter locū hunc interpretatur Theophylactus, dicens. Manifeſtiſſimè hoc de Chriſto dictum eſt: Solus enim ille pane & vino Sacrificiū conſecrauit perinde ac Melchiſedech. Qui verò dixit in ęternū: Quoniā etiānum vnà cū corpore quod pro nobis immolauit apud Deum & patrem intercedit, hoc eſt, quas pro nobis pertulit afflictiones vt multū commoueat: proponit, etiā ſine voce reipſa nimirum patri loquens: pro humana natura filius tuus ego ſuſtinui hæc. Miſerere igitur eorū, pro quibus ego pati & mori ſuſtinui. Vel quia, quæ in ſingulos dies fit, & futura eſt in perpetuum oblatio, per Dei miniſtros ipſum habet Pontificem & Sacerdotem Dominum atq; adeò ipſam hoſtiā, qui ſeipſum pro nobis ſanctificat, & frangitur & diſtribuitur. Quoties enim hęc fiunt, mors Domini annunciatur.

Epiſt. 40. ad Anatolium cap. 1.

Leo quoq; Pontifex. Aliter in Eccleſia Dei quę corpus eſt Chriſti, nec rata ſunt ſacerdotia, nec vera ſacrificia, niſi in noſtræ proprietate naturæ, verus nos Pontifex reconciliet, verus immaculati agni ſanguis emundet. Qui licèt in patris dextera ſit cōſtitutus, in eadem tamen carne, quam ſumpſit ex virgine ſacramentum propitiationis exequitur, dicente Apoſtolo, Chriſtus Ieſus qui mortuus eſt, imò qui & reſurrexit, qui eſt in dextra Dei, qui etiam interpellat pro nobis.

Hinc

Sacrificium & Sacerdotium in Eccle. neceſſarium. Cõtra Luciferũ. Sacerdotis actio virtuti Chriſti nihil detrahit.

Hinc vel cæco perſpicuum eſſe poteſt, quàm ſit eorum ſacrilega audacia, qui ſacerdotium, qui ſacrificiũ ex Eccleſia ſublatum eſſe volunt. Cùm verè dixerit Hieronymus: Eccleſia non eſt, quæ non habet ſacerdoté. Quid enim aliud illi, quàm Chriſti ſacerdotium, Chriſti ſacrificium ex ea tollere, ac redemptionis noſtrę pretium nobis auferre conantur? Manus quidem mortalis, lingua mortalis miniſterium hominis eſt mortalis, verùm conſecratio, verùm oblatio non eſt niſi æterni ſacerdotis illius & immortalis, Domini noſtri Ieſu Chriſti. Quemadmodum autem non proptereà non rectè dicitur baptizare miniſter, quia Chriſtus ipſe eſt qui baptizat: non proptereà non rectè dicitur peccata remittere miniſter, quia Chriſtus ipſe eſt, qui peccata remittit: non proptereà non rectè dicitur docere miniſter, quia Chriſtus ipſe eſt vnus magiſter noſter, qui docet nos: nõ proptereà non rectè dicitur interpellare miniſter, quia Chriſtus ipſe eſt, cuius ſanguis interpellat pro nobis: ita non proptereà non rectè dicitur ſacerdotio fungi miniſter, quia ſacerdotio fungitur in altari Chriſtus, quia ſeipſum hoſtiam offert Deo patri, ſacerdos ille nunc quidem nobis inuiſibilis, & immortalis, ſecundum ordinem Melchiſedech.

Iacob. 3. Luca. 22. 1. Corinth. 11. Suuencfeldianorũ error. Iacob. 3. Matth. 23. 1. Ioan. 2. Hebr. 8. & Hier. 31.

Neque iuſtior eſt cauſa externum in ſacrificando, quàm in prædicando uerbo miniſteriũ abrogandi. Nam plures magiſtros fieri prohibet ſcriptura: ſacrificare non modò non prohibuit vnquàm, verumetiam præcepit Chriſtus, dicens, Hoc facite in meam commemorationem. Quò minus etiam ferendi ſunt, qui ſacrificandi, quàm qui prædicandi Euangelij miniſterium externum abolitum cupiunt. Habent enim ij, quas errori ſuo prætendant ſcripturas. Nolite plures magiſtri fieri, vnus eſt enim magiſter ueſter. Nõ neceſſe habetis, vt aliquis doceat vos: vnctio eius docet vos. Non docebit vnuſquiſque proximum ſuum, & vnuſquiſque fratrem ſuum, dicens, cognoſce Dominum, quia omnes ſcient me à minore vſque ad maiorem. Has illi cùm ſcripturas proferant tam apertas, habere tamen videntur aliquem erroris ſui prætextum, cùm & illud præ ſe ferant, pati ſe non poſſe, vt obſcuretur Chriſti gloria, vt illius qui verus eſt magiſter noſter, dignitati derogetur, quaſi parum idoneus ille ſit ad docendos nos, neque citra miniſterium hominis id præſtare queat. Iſti verò quam ſcripturam proferunt, qua ſit ſacrificium abrogatum? Certè Paulus non ſublatum, ſed tranſlatum eſſe dicit ſacerdotium. Sic enim loquitur: Tranſlato ſecerdotio, neceſſe eſt vt & legis tranſlatio fiat. Chriſtus autem dicit, ſe non veniſſe legem ſoluere, ſed adimplere. Ad eundem modum, non venit ſacerdotium abrogare, ſed conſummare: Venit quod erat imperfectum perficere. Quid enim fuit ſacerdotium Iudæorum? quid aliud quàm vmbra quædam & figura? Quid autem Chriſti ſacerdotium ſecundum ordinem Melchiſedech, quo nunc illo ſungitur in Eccleſia, ſacerdos æternus & immortalis per miniſtros ſuos mortales? quid niſi corpus ipſum & veritas? Vmbræ corpus, figuræ ſucceſſit veritas. In vmbratico illo ſacerdotio & ſacrificio, fuſus victimarum ſanguis, fundendum pro nobis Chriſti ſanguinem in ara crucis ſignificabat. In hoc autem vero ſacerdotio & ſacrificio, verum corpus & ſanguis Chriſti fidelium oculis ſub panis & vini ſpeciebus exhibetur, ac quemadmodũ corpus illud in crucem actum, quemadmodum de pendentis latere ſanguis in remiſſionem peccatorum noſtrorum fuſus fuerit, repræſentatur. Non igitur ſublatum ſacerdotium, ſed tranſlatum, non abrogatum ſed conſummatũ: ſed ſicut loquitur Auguſtinus per meliorem Sacerdotem, in aliud multò melius Auguſtius & excellentius eſt mutatum: Sic ab Epiphanio ſcriptum legimus. Viſum eſt vt in veteri Sacerdotio, Sacerdotalis dignitas ne conſtitueretur: Verùm ad id quod ante Leui & Aaron fuit ſecundùm ordinem Melchiſedech ſacrificium transferatur. Quod ſanè nunc in Eccleſia viget à Chriſto & huc vſque. Hic diſettè docet Epiphanius, quomodo tranſlatum ſit Sacerdotium, nimirum ab eo quod fuit ſecundum ordinem Aaron, ad illud quod eſt ſecundùm ordinem Melchiſedech: quod fuit multo vetuſtius, quod etiam nunc in Eccleſia viget à Chriſto in nouiſſima cœna inſtitutum: Craſſa igitur eſt eorum inſcitia, & magna quædam impudentia, qui ex Apoſtoli verbis illud abrogatum eſſe colligere conantur: ac omne ſacerdotium & ſacrificium funditùs ac radicitus euerſum & euulſum cupiunt, nullum vt inter laicos & ſacerdotes diſcrimen eſſe velint: quòd quicunque in Chriſto baptizati ſunt, eos eſſe ſacerdotes dicant. Qua de re ſic aliquando ſcripſit Cyrillus in epiſtola ad Atticum, quam inſeruit in ſuos libros Eccleſiaſticæ hiſtoriæ Nicephorus. Profeſſione noſtra indignum eſt, vt ſacerdotij nomen nihil eſſe, & rem ipſam communem omnibus eſſe, quæ tamen eis ſolis, qui ad eam vocati ſunt aſſeruata eſt, dicamus.

Hebr. 7. Matth. 5. Sacrificium Iudæorum vmbraticum. Lib. 10. de ciuita. Dei, cap. 17. Hæreticorum aſſertiones de redacto in ordinem ſacerdotio. Niceph. lib. 14. ca. 27. eccle. hiſto.

Neque verò deſunt illis diuinæ legis oracula. Scriptum eſt enim, aiunt, & ad omnes in Chriſto credentes dictum: Vos autem genus electum, regale ſacerdotium, gens ſancta, populus acquiſitionis. Et rurſus: Qui dilexit nos, & lauit nos à peccatis noſtris in ſanguine ſuo, & fecit nos regnum & ſacerdotes Deo. Et iterum apud eundem: Redemiſti nos in ſanguine tuo, ex omni tribu, lingua, & populo, natione, & feciſti nos Deo noſtro regnum, & ſacerdotes, & regnabimus ſuper terram. Adeò non deſunt Sathanæ diuinæ legis oracula, non tam de abrogato, quàm de exæquato & prophanato ac in ordinem redacto ſacerdotio, quibus in prauum ſenſum detortis, tenebras offundit imperitis, vt in errorem inducat, ſi fieri poſſit, etiam electos. Sed nunquid in veteri quoque lege ſcriptum non eſt, & ad filios Iſraël dictum: Vos eritis mihi regnum ſacerdotale, & gens ſancta? Atqui num ideò nullum fuit ſacerdotium ſecundùm ordinem Aaron? num ideò nullum fuit inter plebem & ſacerdotes diſcrimen? Quamobrem ſancta quidem ſunt ſcripturæ verba, quæ adferunt: nihil eis certius, nihil eſt eis verius: Cœlum & terra prius peſſum ierint, quàm vel apex vnus ex illis pereat: Sed ſi hoc ex illis colligere vis, ex æquo ſacerdotes eſſe omnes, æquè baptizare, æquè prædicare, æquè abſoluere poſſe mulieres, pueros, adde etiam pſitacos & graculos, atque Pontificem quemuis aut ſacerdotem: tuum eſt hoc verbum ô Sathana, non eſt Dei verbum. Tu enim ille es, qui diuina cum humanis confundere, qui cœlum terræ, qui ſacra prophanis, qui ſurſum & deorſum miſcere conaris omnia. Quoniam verò conatibus

1. Pet. 2. Apoc. 1. Apoc. 5. Matth. 24. Exod. 19. Cant. 6.

hiſce

hiſce tuis opponit ſe caſtrorum acies ordinata, quæ non alio nomine tibi magis terribilis eſt, quàm quòd eſt ordinata, in hoc totus es, in hoc omnes curæ & cogitationes tuæ conſumuntur, vt ordinem ex ea tollere poſſis, vt ne ſit illud, quod Paulus præcepit, omnia honeſtè & ſecundùm ordinem fiant in vobis. Atqui non hoc per Petrum, non hoc loquitur per Ioannem Spiritus ſanctus, quod tu vis: non hoc dicit, quod cuiuis de fæce vulgi, quod cuiuis baiulo, zonario, quinetiam carnifici (quod apud iſtos, qui hęc à te docti tradiderunt, vſu veniſſe ſcimus) prædicare, conſecrare, baptizare, abſoluere, ſacris operari, & quocũq; alio reconciliationis miniſterio fungi liceat, verùm illud ijs verbis ſignificare voluit, qui Chriſto nomen dederunt, atque illius corpori per baptiſmum inſiti ſunt, eos rectius vocari genus electum, & regale ſacerdotium, quàm Hebræos, qui non aliundè magis gloriari ſolebant, quàm quod ſecundum carnem ex Abraham eſſent propagati, qui neq; rex fuit, neque ſacerdos, cùm nos in Chriſtum credentes, qui & ſacerdos iuxta ordinem Melchiſedech dictus eſt, & Rex manſuetus, iuſtus, & ſaluos faciens, multò rectius id nobis vendicare poſſimus, ſacerdotis illius & Regis membra facti, quando per lauacrum regenerationis corpori eius ſumus inſiti. Sic Dydimus, ſic Baſilius, ſic Ambroſius, ſic Oecumenius, ſic Auguſtinus, ſic qui libenter eum ſequitur Beda, ſic qui non multò fuit illo poſterior Rabanus, ſcripturarum hæc loca interpretantur. Ac libet Auguſtini verba adſcribere: ſic enim ſcribit. Quod autem cùm dixiſſet: in iſtis ſecunda mors non habet poteſtatem, adiunxit, atque ait: Sed erunt ſacerdotes Dei, & Chriſti, & regnabunt cum eo mille annis: non vtique de ſolis Epiſcopis & Presbyteris dictum eſt, qui propriè iam vocantur in Eccleſia ſacerdotes, ſed ſicut omnes Chriſtianos dicimus propter myſticum chriſma, ſic omnes ſacerdotes, quoniam mēbra ſunt vnius ſacerdotis: de quibus Apoſtolus Petrus, Plebs, inquit, ſancta, regale ſacerdotium.

1. Cor. 14. — *Sacerdotes & ſacerdotium regale. Pſalm. 109. Zach. 9. Baſi. ſermo. 2. de baptiſmo cap. 8. Lib. 4 de ſacramentis cap. 1. Aug. lib. 20. de ciuit. Dei, ca. 10. Rabo. cap. 24. de ſacramẽto altaris. Apoc. 20. 1. Pet. 2.*

Quibus in verbis duo nobis conſideranda veniunt: primùm, quòd cùm vocat nos Petrus regale ſacerdotium, non hoc vult quòd omnibus reconciliationis miniſterijs æquè cuius è plebe fungi liceat, atque ijs, qui legitimè ſunt ad eam rem ordinati, ſed illud modò indicat, omnes in Chriſtum credentes fieri per baptiſmũ vnius ſacerdotis Chriſti membra: deinde quòd non alij propriè vocentur ſacerdotes, quàm Epiſcopi & Preſbyteri, ad quos propriè miniſteria reconciliationis pertinent, cùm alijs è vulgo hæc appellatio non conueniat, niſi per metaphoram quandam. Quod indicat etiam Leo Pontifex cùm dicit, eadem ex Petro verba proferens: Omnes, inquit, regeneratos crucis ſignum efficit Reges, Sancti verò Spiritus vnctio conſecrat Sacerdotes, vt præter iſtam ſpecialem noſtri miniſterij ſeruitutem, vniuerſi ſpirituales & rationales Chriſtiani agnoſcant ſe Regij generis, & ſacerdotalis officij eſſe conſortes. Docet Epiphanius, quòd cùm ſacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech ſit Dominus Ieſus Chriſtus, idem & Rex, oportebat eum ſimul cum lege transferri, tum ſacerdotij, tum regni ordinem. Nam regnum eius non erat terrenum. Manet autem thronus ipſius, & regni illius non erit finis, & ſedet ſuper thronum Dauid: hoc vtique regnum Dauid ſimul cum Pontificatu largitus eſt Eccleſiæ ſuæ, hoc eſt ſeruis ſuis Pontificibus eccleſiæ catholicæ, tranſlato in eos throno Dauid non deficiente in æternum. Tractat hac de re Hieronymus quoque contra Luciferianos ſcribens, quærit enim, quare laicum venientem ab Arrianis recipiat, Epiſcopum non recipiat? Reſpondet Luciferianus: Recipio laicum, quia erraſſe ſe confitetur. Hyeronimus contra ſub Orthodoxi perſona: Recipe & Epiſcopum, quia erraſſe ſe confitetur. Ad hæc Luciferianus: Si erraſſe ſe confitetur, cur Epiſcopus perſeuerat? deponat ſacerdotium, concedo veniam petenti. Hieronymus verò: Reſpondebo tibi, inquit, & ego ſermonibus tuis. Si laicus erraſſe ſe confitetur, quomodo laicus perſeuerat? deponat ſacerdotium laici, id eſt, baptiſmum, & ego do veniam pœnitenti. Scriptum eſt enim: Regnum quippè nos & ſacerdotes Deo patri ſuo fecit. Et iterum: Gentem ſanctam, regale ſacerdotium, populum acquiſitum. Hic quoque non obſcurè ſignificat Hieronymus: Quod ipſum etiam Chryſoſtomus explicat, in illum locum: Cùm offers munus tuum ad altare. longè diuerſum eſſe ſacerdotium, de quo Petrus & Ioannes loquuntur, ab eo, quo Presbyteri funguntur & Epiſcopi: Loquuntur enim illi de ſacerdotio laico, quod eſt baptiſmus. Nam ſimul vt quiſque baptizatus eſt, ex iræ filio, Dei filius efficitur, inde fiduciam accipit orandi, ac leuandi puras manus ad Deum, vt præceptis ſalutaribus monitus, ac diuina inſtitutione formatus dicat confidenter; Pater noſter, qui es in cœlis: ac exhibeat corpus ſuum hoſtiam viuentem, ſanctam, Deo placentem, in odorem ſuauitatis. Atque hoc eſt ſacerdotium laici, non autem prædicare, baptizare, abſoluere, conſecrare, & ſacris operari, quæ ad ſolos pertinent Epiſcopos & Presbyteros. Quod etiam teſtatur Clemens, cùm ait, Sed neque Laicos concedimus aliquod ſacerdotale munus exercere, ueluti ſacrificium, baptiſmum, manus impoſitionem vel benedictionem. Non enim ſibi quis ſumit honorem, ſed qui vocatur à Deo. Nam per Epiſcopi manus, datur hæc dignitas. Qui verò ad eam promotus non eſt, ſed eam ſibi vſurpat, Oziæ pœnam ſuſtinebit.

Sermo. 3. in anniuerſario aſſumptionis. — Hæreſ. 29. Sacerdotio transſlato, transfertur regnum. — Hie. cont. Lucif. — Sacerdotium duplex. Apoc. 1. 1. Pet. 2. — Hom. 16. in Matth. Sacerdotium laicum baptiſmus eſt. Matth. 6. Laicus diuina exercens. Rom. 12. Clem. lib. 2. cap. 10. Conſt. Apoſtolic.

Auſus fuit Iſchyras, quemadmodum in hiſtoria ſua Eccleſiaſtica ſcribit Socrates, facinus patrare multis mortis generibus dignum: Cùm enim nunquam eſſet ſacerdotium ſortitus, impoſito ſibijpſi Presbyterij nomine, quæ ſunt ſacerdotis obiuit. Tractat eandem hiſtoriam quoque Theodoretus, & eum carceri fuiſſe propterea incluſum narrat Sozomenus. Et extat epiſtola Synodi Alexandrinæ in ſecunda Apologia Athanaſij, in qua negatur fuiſſe Presbyter Iſchyras, quòd nec ab Eccleſia electus, nec ab Epiſcopo eſſet ordinatus. At quo tandem, inquiunt, auctore conſtitutus eſt? nunquid à Colytho? atqui Colythum in gradu Presbyterij mortuum, omnemque eius manuum impoſitionem reſciſſam, omneſque ab eo conſtitutos, in laicorum ordinem redactos eſſe, & ſub nomine Laicorum ad Synaxim admiſſos: adeò apud omnes conſtat, vt nemo ea de re dubitandum putet. Hic multa ſunt notatu digna: Primum quòd carceribus mancipatum fuiſſe tradit Sozomenus: Deinde, quòd facinus hoc multis mortis generibus dignum eſſe dicit Socrates: Tertio, quòd Presbyteri, nullam habeant Presbyteros ordinandi poteſtatem,

Socrates lib. 1. cap. 27 Eccle. hiſtoriæ. Laicus miſſam celebrans. Theodoretus libr. 2. cap. 8. Sozomenus libro. 2. cap. 25. Ordinati ab eo qui non eſt epiſcopus.

teſtatē, quæ penes ſolos eſt Epiſcopos, quod verba Synodi Alexandrinæ planum faciunt. Epiphanius quoq; reprehendit Zacheum quendam, quòd audenter ſacra myſteria contrectabat, & ſacrificia cùm laicus eſſet, impudenter tractabat.

Laicus diuina cōtrectans. Epipha. contra hæreſes. Tom. 1. lib. 1. in compēdiaria fidei doctrina.

Cæterum quis eſt, qui non intelligit, ſi ita ſint accipienda ſcripturarum iſta verba, vt quotquot baptizati fuerint, veri ſacerdotes cenſeri debeant omnes, tum futurum, vt illud neceſſariò ſequatur, Reges quoque vt ſint omnes. Nam qui dicti ſunt ſacerdotium, iidem & regnum, & regnaturi dicuntur. Erunt itaque Reges omnes, neque ſubiectum eſſe quenquam cuiquam oportebit. Hoc eſt, quod maximè laborat Satanas, vt ſublato ordine, quàm maximè fieri poſſit perturbet omnia. Neque verò non pulchrè illi proceſſerunt conſilia ſua apud vicinos noſtros: quibus ſimul vt perſuaſit, nihil Pontifici, nihil Epiſcopis & ſacerdotibus eſſe tribuendum, quòd omnes regale ſumus ſacerdotium, excuſſo iugo Pontificis & Epiſcoporum, quandoquidem non ſacerdotes modò, verùm Reges eſſe omnes eadem ſcriptura docet, facilè perſuaſit, vt principum quoque, legitimæque ſuæ poteſtatis iugum excuterent, ſeruili bello concitato: neque multò pòſt, eò quoque perduxit amentiæ miſeros, vt Chriſtianiſſimi Imperatoris iugum excutere molirentur, quem iam ſcriptis ſuis de Imperio deturbatum, nō amplius Imperatorem, verùm Carolum à Gandauo appellare auſi ſunt. Sic illi nihilo fuerunt mitiores erga legitimum Dominum ſuum, virum inter alias heroicas virtutes, quibus excellit, incredibili ſimul erga Deum pietate, religioneq́ue præditum, verbiq; illius propugnatorem acerrimum, quàm anteà fuerant erga Romanum Pontificem, cæteroſq́ue Epiſcopos & ſacerdotes. Adeò videre licet, quòd mutuò ſibi cohæret vtraque dignitas, Regalis & ſacerdotalis, ruere vt altera non poſſit, quin eodem motu labefactata concidat altera. Neque alios in Regum & Principum fama, libellis, quos famoſos vocant, proſcindendis magis audaces eſſe, quàm qui prius in laceranda Pontificum & Sacerdotum exiſtimatione calamos ſuos & linguas exacuerunt, dubium erit nemini, ſi modò rem diligentius explorare velit. Hi ſunt præclari ſcilicet fructus iſtius, quemadmodum ipſi vocant, Euangelij. Si Turcæ Germaniam, quamlibet numeroſo exercitu peruaſiſſent, maiorem cladem & exitium adferre non potuiſſent, quàm quantum cacangelium iſtud attuliſſe videmus. Cognitos habebat iſtorum mores Eraſmus Roterodamus, vt qui complures annos inter eos fuerat commoratus. Is in libro, quem ſcripſit in hos pſeudoeuangelicos, hoc de illis præbet teſtimonium. At iſte, inquit, populus tam Euangelicus, etiam Turcarum Principi dicitur deteſtabilis, quem ait ſeditioni natum: Quos ſubinde tumultus excitat? quoties quàm leuibus de cauſis procurrit ad arma? ne ſuis quidem Eccleſiaſticis ſatis obtemperans, niſi dicant blanda auribus: profligandi etiam, ſi liberius in vitam eorum inuehantur, aut ab opinione diſſentiant. Initio tantùm non Deus erat illis Lutherus, nunc iiſdem prorſus delirat, quòd nouum de Euchariſtia dogma nō recipiat. Nouam verò libertatem Euangelicam impunè facere, & ſentire quod cuique libitum eſt. Hunc nimirum tendunt artes Satanæ, vt rupta acie ordinata perturbationem inducat, vt fiat illud, quod ſcriptum eſt in libro Iudicum: In diebus illis non erat Rex in Iſrael, ſed vnuſquiſq;, quod ſibi rectū videbatur, hoc faciebat. Vult vt ſimus ſine lege, ſine Rege, ſine ſacerdotio, ſine ſacrificio: quod cùm perfecerit, ſimul & illud nullo negocio perfecerit, vt ſimus ſine Deo. Nam vbi non eſt ſacerdos & ſacrificium, ibi nullus Deus agnoſcitur: ſicut anteà quoque copioſius de eo diſſeruimus.

Si omnes baptizati, ſunt ſacerdotes ergo & reges.

Carolus V. Imperator.

Poteſtas ſecularis & dignitas peruent ſine ſacerdotali dignitate.

Dignitas ſecularis & ſacerdotalis mutuo cohærent.

Germania per pſeudo euangelicos infinita damna paſſa ſuit.

Eraſmi teſtimonium de pſeudo euangeliſtis.

Ac ſatis iam planum feciſſe videmur, quandoquidem eſt Dei cultus in Eccleſia, eſſe in ea ſacerdotium, eſſe & ſacrificium. Quòd verò iſti dicunt, nuſquam reconciliationis miniſtros in libris noui Teſtamenti ſacerdotes appellari, ſed presbyteros tantùm, demus hoc illis. Fieri enim poteſt, quandiu durauit ſacerdotiū Iudæorum, vt ne quid cum illis habere commune Chriſtiani viderentur, quòd ſuos appellari ſacerdotes noluerint, ſed presbyteros, hoc eſt, antiquiores, ſiue digniores, vt auguſtius quoddam Chriſtianorum quàm Iudæorum ſacerdotium eſſe demonſtrarent, & cuius maiorem haberi rationem æquum foret. Hoc enim Græci πρεσβύτερον, Latini vocant antiquius. Quod autem hoc eſt collectionis genus? miniſtros reconciliationis ſiue presbyteros non reperimus in nouo Teſtamento vocari ſacerdotes, ergo non ſunt ſacerdotes? Nonne ad eundem modum argumentari viciſſim licebit? Nomen perſonæ non modò in noui, ſed ne in veteris quidem Teſtamenti libris de Deo dictum reperimus, non ſunt ergo tres perſonæ Deus vnus: Quin & ipſum trinitatis nomen in ſcripturis nuſquam inuenitur, non eſt ergo ſancta Trinitas? Quis non videt, quàm hæc abſurda ſint? Si ita, non fuerit appellatio ſacerdotum inter Chriſtianos ante euerſam Hieroſolymam, & prorſus abolitum Iudæorum ſacerdotium: At ſimul vt illud eſt deletum, ſtatim à Clemente Petri ſucceſſore, à Dionyſio Areopagita Pauli diſcipulo, ab Ignatio, & deinceps ab omnibus aliis ad hæc vſque noſtra tempora ſacerdotum nomē in Eccleſia frequentari cœpit. Cùm autem Eſaias futurum prædixit, vt ex gentibus aſſumeret Dominus ſacerdotes & Leuitas, qui quomodo ſolebant filij Iſraël, dum eorum ſtaret religio, & templi cæremoniæ ſeruarentur, offerrent victimas cum pſalmis in domo Domini, nónne clarè de Chriſti ſacerdotibus eſt loquutus? Verùm quorſum attinet de vocula diſceptare? Vbi fuit ſacrificium, ibi ſacerdotium quoque fuiſſe nemo ſanus dubitat. Nam hæc duo ſic inter ſe coniuncta ſunt, vt ab inuicem ſeparari non poſſint: Neque ſacerdos ſine ſacrificio, neque ſacrificium eſſe poteſt ſine ſacerdote.

Sacerdos & ſacrificiū vbi non ſunt, ibi non agnoſcitur Deus.

Reconciliationis miniſter nuſquā in nouo teſtamento ſacerdos vocatur, ſed presbyter quare id factū ſit.

Sacerdotum nomen in eccleſia quando frequentari cœpit. Eſa. 66.

Iudic. 17. Sacerdos & ſacrificiū coniuncta.

Fuiſſe autem ſacrificium Apoſtolorum temporibus ſi quis ambigit, vel ille in Actis locus omnem illi dubitationem ademerit, vbi ſcribitur: Sacrificantibus illis Domino & ieiunātibus, dixit illis Spiritus ſanctus, & cætera. Quamuis enim vulgata interpretatio habeat miniſtrantibus, Eraſmus tamen quod eſt in Græco λειτουργούντων ſignificantius vertit, cùm ſacrificarent. Siquidem λειτουργὸς non ſimpliciter ſonat miniſtrū, ſed plerunque ſacrorum miniſtrum, & qui fungitur officio ſacerdotis pro aliis: & λειτουργεῖν non ſimpliciter miniſtrare, ſed ſacrum miniſterium peragere, ſacris operari ſiue ſacrificare: & λειτουργία non quoduis

Sacrificium tempore Apoſtol. Actor. 13. λειτουργὸς, λειτουργεῖν Quid.

Miſſa appellatur …turgia per Antonomaſiam.

miniſterium, verùm illud vocatur, quod nos Miſſam vocamus. Hinc eſt, quòd Baſilius & Chryſoſtomus Miſſas ſuas inſcripſerunt λειτουργίας, Sic autem appellatur Miſſa κατ' ἐξοχὴν, tanquam vnum omnium excellentiſſimum, Deoque gratiſſimum miniſterium, qua ratione Tullius orator: Ariſtoteles Philoſophus, Paulus vocatur Apoſtolus: Ad hunc modum ſacerdos quoque miniſter: & ſacrificium, quod offert, vocatur miniſterium: Non quòd alij quoque non rectè miniſtri dicantur, nam & Principes Dei ſunt & eccleſiæ miniſtri: Sic enim de illis Paulus loquitur, λειτουργοὶ γὰρ θεοῦ εἰσὶν εἰς αὐτὸ τοῦτο προσκαρτεροῦντες, hoc eſt, miniſtri enim Dei ſunt, in hoc ipſum ſeruientes; ſed quod illud longè præſtantiſſimum omnium eſt miniſterium, quo funguntur ſacerdotes. Quod autem λειτουργία ſacrũ miniſterium ſiue ſacrificium ſignificet, indicat ille locus apud Lucã: ὡς ἐπλήσθησαν αἱ ἡμέραι τῆς λειτουργίας αὐτοῦ, hoc eſt, vt impleti sũt dies officij eius λειτουργίαν tranſtulit interpres officium, nihil aliud intelligere volens, quàm ſacrificium: Loquitur enim de Zachariæ ſacerdotis officio. Pontifices autem & ſacerdotes ex hominibus aſſumptos pro hominibus cõſtitutos veteri lege fuiſſe in his quæ ſunt ad Deum, vt offerrent dona & ſacrificia pro peccatis, cùm à Paulo ſcriptum ſit, nemo eſt tam proteruè improbus, qui negare audeat (quanquam illud temerè nonnulli negant) ad noſtri quoque temporis ſacerdotes hæc Pauli verba rectè referri poſſe.

…uc. 1.

…ebra. 8.

Sacrificium vocatur officium.

Cæterùm aptè atque appoſitè admodum etiam nunc ſacrificium vocatur officium. Sic enim dici ſolet, celebratur nunc officium. Nam cũ officium rectè factum dicatur, nos autem nulla rectè facta proferre poſſimus, quæ quatenus noſtra ſunt, ad iram Dei placandam, & remiſſionem peccatorum obtinendam ſufficere nobis queant: proferimus illud quod omniũ rectiſſimè factũ eſt à ſaluatore noſtro pro peccatis noſtris abolendis, proferimus corpus illius & ſanguinem, qui factus eſt nobis iuſtitia & ſanctificatio, & redemptio, factus pro nobis obediens patri vſque ad mortem, mortem autem crucis: ſimul ſupplices deprecamur, vt auertat faciem ſuam à peccatis noſtris, & reſpiciat in faciem Chriſti ſui, pro nobis in cruce pendentis & morientis: vt non faciat nobis ſecundum peccata noſtra, non iudicet nos ſecundùm actus noſtros, nõ retribuat nobis ſecundùm iniquitates noſtras, ſed faciat nobis, iudicet nos, retribuat nobis ſecundùm iuſtitiam filij ſui, quam ille luens obedientia ſua, peccatum inobedientiæ noſtræ, pro ſua ineffabili miſericordia nobiſcum communicare, nobis impartiri, & noſtram facere dignatus eſt, poſteaquàm ſemel ipſum per fidem & baptiſmum induti ſumus. Eſtn'e quod officij nomine rectius appellari queat, quàm vnum hoc? Quæ enim ſunt officia? quæ ſunt rectè facta noſtra? quę coram oculis Dei & Domini noſtri proferre, quibus illum, qui iuſtè peccatis noſtris iraſcitur, propitium nobis & placatum reddere poſſimus? Certè niſi vni illi officio, quod ille nobis pro ſua immenſa bonitate, in cruce moriens, præſtitit, innitantur, nulla ſunt. Qui igitur ſunt iſti tam impij, tam à Chriſto auerſi, qui nobis hoc quod ſolùm verè dici meretur officium, eripere conantur? Qui alij, quàm iurati Satanæ miniſtri, quorum omne ſtudium vna hac in re conſumitur, vt immenſum illud redemptionis noſtrę beneficium, in quo ſolo confidimus, in quo ſolo gloriamur, ſempiterna quadam obliuione obruatur? Nobis verò extrema quæque perferre prius contingat, quàm vt tantum hoc flagitium patrari permittamus, quod ne Sol quidem ipſe æquis oculis aſpicere poſsit.

…Corinth. 1.
Phil. 2.
Pſalm. 50.
Pſal. 14.

Verùm iuſto dolore commoti ab inſtituto ſumus nonnihil digreſſi. Nunc eò vnde cœpit redeat oratio. Illud enim orſi eramus dicere, quandoquidem ſacrificaſſe conſtat Apoſtolos, quemadmodum clarè liber Actorum docet, ſacerdotes re ipſa fuiſſe, etiam ſi detur illud, quod propter diſcrimen ſacerdotum legis, ante euerſam Hieroſolymam & extinctum Iudæorum ſacerdotium, presbyteri, quàm ſacerdotes appellari maluerunt. Obiter autem explicauimus, quid ſibi velit Liturgiæ nomen. Significare enim miniſterium ſiue officium per excellentiam quandam, id quod nos Miſſam vocamus, ſiue ſacrificium, vnde & ſacerdotes alicubi vocari officiantes audimus; quod illorum proprium eſt munus & officium ſacris operari, hoc eſt, miſſas celebrare, quod ante mille quoque trecentos annos his verbis teſtatur Fabianus Martyr & Pontifex: Sacerdotes Dominus ſibi elegit, vt ſacrificent ei, & offerant oblationes Domino. In quam ſententiam ſcripſit etiam pleraque Chryſoſtomus, Epiſtolam ad Corinthios explicans. Nam & ſi prædicare quoque præclarum ſit, ac Deo maximè gratum officium, non tamen hoc ſacerdotum quondam proprium fuiſſe videtur: quod ex Poſſidonio colligi poteſt: qui cùm fuiſſet auditor Auguſtini, vitam illius conſcripſit. Narrat is, Valerium Hipponenſem Epiſcopum, ordinato in presbyterum Auguſtino, exultaſſe & Deo gratias egiſſe ſuas exauditas à Domino fuiſſe preces, quas frequentiſsimè ſuderat, vt ſibi diuinitus homo concederetur talis, qui poſſet verbo Dei & doctrina ſalubri Eccleſiam Dei ædificare, cui rei ſe, homo natura Græcus, minuſque Latina lingua & literis inſtructus, minus vtilem præuidebat. Dedit igitur poteſtatem eidem Auguſtino Presbytero coram ſe in Eccleſia Euangelium prædicandi ac frequentiſsimè tractandi, contra vſum quidem & conſuetudinem Aphricanarum Eccleſiarum, vnde etiam ei nonnulli Epiſcopi detrahebant. Clarius etiam hoc indicat Socrates in ſua Eccleſiaſtica hiſtoria, cauſam etiam explicans, quamobrem verbi miniſterio Presbyteris fungi non liceret: Presbytero, inquit, Alexandriæ non committitur verbi miniſterium, quod ab eo tempore cœpit, quo Arrius Eccleſiam turbauit.

…acerdotes officiantes.
…ab. epiſt. 2. ad …rientales Epiſ.
…Chryſoſt. in 1. ad …Corint. Hom. 13
…radicare cuius … officium.
…oſſid cap. 5. de …ita Auguſtini.

…oc lib. 5 ca. 22.

Ex his Poſſidonij & Socratis verbis cernere licet, quàm craſſa ſit iſtorum inſcitia, qui putant ad hoc ordinari potiſſimum presbyteros, vt ſint verbi miniſtri, cum verbi miniſterium proprium olim fuerit in multis Eccleſijs Epiſcoporum, ad quod ſacerdotibus aſpirare non licuerit: nõ quòd maior in eo ſit dignitas, quàm in altaris miniſterio, quod omnia alia excellere, ſatis iam docuiſſe videmur: verùm quod ad prædicandi munus non æquè quiuis eſt idoneus, atque ad ſacrificandum. Nam in ordinando ſacerdote non tam ſpectabatur excellẽs doctrina, quàm pietas & vitæ ſanctimonia. In eligẽdo autẽ Epiſcopo minimè ſufficere viſũ eſt, ſi vitę eſſet inculpatæ, ſi ætatẽ ſuã omnẽ ſine crimine trãſegiſſet: ſed requirebatur pręterea, potẽs vt eſſet exhortari in ſana doctrina, & eos qui cõtradicũt, arguere. Sed hęc de proprio Sacerdotũ officio dicta ſufficiãt.

…n eligendo ſacer…te, vel Epiſcopo …ud ſpectabatur. …Tim. 3.

Quòd

Sacerdotij ordinem ſacramentū eſſe.

Quòd autem ordo Sacerdotij Sacramentum ſit, vel ex eo cuiuis perſpicuum eſſe poteſt, quòd quæ requiruntur ad Sacramenti rationem, eorum ipſi deeſt nihil. Eſt enim ſacræ rei ſignum, & quidem efficax: eſt viſibile ſignum inuiſibilis gratiæ. Signum aut elementum viſibile, ſiue quis materiam dicere malit, eſt manuū impoſitio. Neque tamen ea ſola: præcedit enim illam benedictio & inunctio, ſequitur autem calicis porrectio. Præcipuum tamen in hoc Sacramento ſignum eſt, manuum impoſitio: Nam per benedictionem ordinandus diuinis officijs mancipatur: per vnctionem ad Chriſti corpus tangendum idoneus redditur: per calicis porrectionem officij miniſterijque ſui admonetur: per impoſitionem verò manuum omnis ei gratiæ plenitudo confertur, accedente verbo, quod profertur ab Epiſcopo ordinante, quæ eſt forma huius Sacramenti. Nam ſimul vt accedit verbum ad elementum, fit Sacramentum, ac omnis ordinando gratiæ plenitudo confertur, vt quæcunque pertinent ad officium Sacerdotis, ea efficaciter exequi poſſit omnia. Hinc eſt, quod non in conferendis modò Sacramentis efficax eſt Sacerdotis miniſterium, verumetiam ſi quis præoccupatus in delictis fuerit, oratio tamen eius magis efficax eſſe creditur, quàm cuiuſuis alterius non Sacerdotis, quantalibet is fuerit vitæ integritate præditus.

Ordinationis ſacra materia, & forma.

Sacerdotis oratio magis efficax.

Vnctio ſacerdotū.

Licet autem nulla ſit in libris noui Teſtamenti inunctionis mētio, ſed ſolius manuum impoſitionis, non ideo tamen exiſtimandum eſt recens hoc inuentum eſſe, vt ordinandi Sacerdotes oleo inungantur. Apoſtolorum hanc eſſe non ſcriptam traditionem teſtis eſt Anacletus Petri ſucceſſor. Ordinationes, inquit, Epiſcoporum auctoritate Apoſtolica ab omnibus, qui in eadem prouincia fuerint, Epiſcopis ſunt celebrandæ, qui ſimul conuenientes, ſcrutinium diligenter agant, ieiuniumque cum omnibus celebrent precibus, & manus cum ſanctis Euangelijs, quæ prędicaturi ſint imponentes, dominicę die hora tertia orantes, ſacraque vnctione, exemplo Prophetarum & Regum capita eorum, more Apoſtolorum & Moſi vngentes, quia omnis ſanctificatio conſtat in Spirituſancto, cuius virtus inuiſibilis ſancto Chriſmati eſt permixta: & hoc ritu ſolennem celebrent ordinationem. Clemens quoque: Omnis, inquit, Pontifex ſacro chriſmate perunctus, & in ciuitate conſtitutus, ſcripturis ſacris eruditus, charus & precioſus hominibus oppidò eſſe debet, quem quaſi Chriſti locum tenentem honorare omnes debent, eique ſeruire, & obedientes ad ſalutem ſuam fideliter exiſtere: ſcientes, quòd ſiue honor, ſiue iniuria, quæ ei defertur, in Chriſtum redundet, & à Chriſto in Deū. Scripſit de eo copioſè Pauli diſcipulus Dionyſius Areopagita: Scripſit & Cyprianus in libello de chriſmate edito: meminit etiam Tertullianus. Neque quiſquam eſt veterum penè ſcriptorum, qui non cum quadam etiam honoris præfatione meminerit. Quominus ferendi ſunt, qui noſtro hoc æuo ſine quadam ſubſannatione ſacri huius vnguenti meminiſſe non poſſunt. Quòd ſi propterea putant eſſe reijciendum, quòd Iudæorum quondam fuerit cæremonia genus hoc vngendi, reijciant & manuum impoſitionem, quæ & ipſa traxiſſe videtur ab Hebræis originem, quibus admodum ea fuit familiaris, cùm aliquid commendabatur, aut offerebatur Deo. Sic Iacob imponit manus duobus filijs Ioſeph. Eodem ritu Moſes ordinat Ioſue ad populi Dei gubernationem. Eodem ritu Chriſtus benedicit pueris. Ad eundem modum & ſuper caput hoſtię immolandæ manus ponebatur. Et in libris Paralipomēnon legitur. Applicuerunt hircos pro peccato, impoſueruntque manus ſuper eos, & immolauerunt eos Sacerdotes.

Anacle. epiſt. 2. Ordinatio ſacerdotum quomodo celebranda.

Clem. epiſt. 1. ad Iacob. frat. dom. Epiſc. obediendū.

Luc. 10. Dion. Eccl. Hier. cap 4. Tertul. de carnis reſurrectione.

Manuū impoſitio.

Gene. 48. Leuit. 1. 3. 4. 8. Num. 27. Marc. 10. 2. Par. cap. 29.

Verùm hęc de Sacramento ordinis dicta ſufficiant, quod miniſtrantium eſt, nam pertinet ad miniſterium reconciliationis. Quatenus autem hæc reconciliatio docendo fit aut prædicando, rectè referri poſſe videtur ad eam virtutem, quæ prudentia dicitur: quandoquidem ſcriptum eſt, quòd labia ſacerdotis cuſtodient ſcientiam, & legem ex ore eius requirent: quem etiam in Euangelio vocat Dominus ſeruum fidelem & prudentem, quem conſtituit Dominus ſuus ſuper familiam ſuam, vt det illis cibum in tempore. Hoc eſt, quòd Dionyſius quoque ſacerdotum ordinem vocat illuminatiuum & lucidum, quòd eorum proprium eſt munus luce doctrinę per ſalutis iter ducere proximos.

Malach. 2. Matth. 24. Dion. eccle. Hierar. cap. 5. 2. Par. cap. 29

De miniſtro huius Sacramenti.

CAP. LIIII.

Miniſter huius ſacramenti eſt Epiſcopus: cuius hoc ſolius proprium eſt munus ordinare. Eſt autem Epiſcopatus non ordinis nomen, quatenus ordo ſacramentum eſt, verùm dignitatis & officij. Nam quemadmodum paulò antè commemorauimus: ex presbyteris, qui multi erant in vna aliqua Eccleſia, vnus eligebatur, qui non reliqui magis gregis totius, quàm ipſorum etiam presbyterorum curam gereret. Ac in ſacramentis quidem conficiendis & miniſtrandis, excepta ordinatione & confirmatione nihilo maior eſt Epiſcopi, quàm ſacerdotis auctoritas, niſi quòd ligandi, ſoluendique poteſtas tantò maior eſt penes Epiſcopum, quantò plus ad eam rem doctrinæ iudicijque requiritur: quibus præ cæteris Epiſcopum abundare præſumitur, qui vel ipſe reliquis rebus ijs præſtat, vel adiunctos habet ſaltem lateri ſuo viros eruditione, iudicioque præſtantes, vt, quod vulgus ſacerdotum de grauioribus peccatis perinde facere non poteſt, quid ligandum, quidve ſoluendum ſit, facilè diſcernere queat. Inde eſt illa caſuum, vt vocant, reſeruatio: quorum nonnulli ad ordinarij cuiuſuis, alij verò, qui ſunt grauiores, non niſi ad ſummi Pontificis iudicium ſpectant. De quo multa doctè & eleganter ſcripta ſunt à viro ſingulari doctrina prædito, qui fuit Catholici Regis apud Pium Quartum Pontificem Orator Franciſco VVargas, in præclaro illo libello, quem de Epiſcoporum iuriſdictione inſcripſit. Neque verò non iuxta ſcripturarum auctoritatem, in quibus Iethro Moſi concilium dediſſe legitur, vt partiretur in alios iudicandi onus. Quicquid maius, inquit,

Epiſcopa non eſt ordo.

Epiſcopi officia.

Caſuū reſeruatio vnde.

Confirm. 11. Exod. 18.

fuerit, referant ad te, & ipſi minora tantùm iudicent. Hoc igitur exemplo videmus in Eccleſia Dei conſtitutũ, vt grauiores caſus Epiſcopi, grauiſſimi Pōtificis Max. iudicio reſeruarētur. Intereſt autem Eccleſiæ, vt non omnes ab omnibus peccatis abſoluendi poteſtatē habeāt, cũ difficultas abſolutionis peccādi ſępè frenũ inijciat. Quāquā vbi mortis periculũ imminet, à quibuſuis quālibet enormibus peccatis abſoluēdi cuilibet ſacerdoti poteſtas eſt conceſſa. Sic igitur in auctoritate ligandi atq; ſoluēdi maior penes Epiſcopũ, quā ſacerdotē, maxima penes Pontificē eſt poteſtas, cũ illi præ cæteris dictũ ſit: Tibi dabo claues regni cœlorũ. Quæ verba ſic Tertullianus interpretatur, vt per ea ſoluendi & alligandi poteſtatem, perſonaliter Petro collatam eſſe dicat, non Eccleſiæ. Quod ad reliqua attinet, æquè baptizat, æquè conſecrat, æque ſacerdos abſoluit vt Epiſcopus: In hoc ergo pares ſunt Epiſcopus & Sacerdos. Cæterũ quòd in humano corpore fieri videmus, vt ſit corpus quidem vnum, membra verò multa, omnia autem non eundem actum habeant, idem & in Chriſti corpore, quæ eſt Eccleſia, cernere licet. Multi namque corpus vnum ſumus in Chriſto, ſinguli autem alter alterius membra. Hæc connexio totius corporis unanimitatem requirit, ſed præcipuè concordiā exigit ſacerdotum, quibus, vt à Leone Pontifice verè maximo ſcriptum eſt, etſi dignitas non eſt cōmunis, eſt tamē ordo generalis: Quoniā & inter beatiſſimos Apoſtolos, in ſimilitudine honoris, fuit quędam diſcretio poteſtatis: & cùm electio par eſſet omnium, vni tamen datum eſt, vt cæteris præemineret: De qua forma Epiſcoporum quoque eſt orta diſtinctio, & magna diſpoſitione prouiſum eſt, ne omnes ſibi omnia vendicarēt, ſed eſſent in ſingulis prouincijs ſinguli, quorum inter fratres haberetur prima ſententia: & rurſus quidam in maioribus vrbibus conſtituti, ſolicitudinem ſuſciperent ampliorem, per quos ad vnam Petri ſedem vniuerſalis Eccleſię cura conflueret, & nihil vnquàm à ſuo capite diſſideret. Ex quibus verbis, quæ apud Iuliũ quoque Papam in Epiſtola ad Orientales ſcripta reperiuntur, illud diſcimus, qui non diſſenſionis, verùm pacis & dilectionis Deus eſt, eum vt pax & vnitas in Eccleſia ſua retineri poſſit, hanc rationem conſtituiſſe, vt non modò diſcretus eſſet ordo ſacerdotum ab ordine laicorum, verùm & inter ipſos etiam ſacerdotes & Epiſcopos, quamuis ordo generalis non eſſet, tamen dignitas communis. Non eſt enim alius Epiſcoporũ, quàm ſacerdotum ordo, verùm dignitas maior eſt Epiſcoporum: Inter Epiſcopos autem honoris quidem eſt ſimilitudo, verùm diſcretio poteſtatis. Idem honos, eadem eſt dignitas Epiſcopi, qui infimo loco ſedet, atque vel Archiepiſcopi, vel Patriarchæ, vel ſummi etiam Pontificis, qui Papa, hoc eſt Pater Patrum appellatur, qui non magis eſt Epiſcopus, quàm quiuis alius ex alijs, qui ſunt extremo loco: Cùm verè dictum ſit ab Hieronymo: Potentia diuitiarum & paupertatis humilitas vel ſublimiorem vel inferiorem Epiſcopum non facit. Hoc tantùm differt ab alijs, quòd illi in partem ſunt vocati ſolicitudinis, penes hunc verò eſt plenitudo poteſtatis. Nam ſi ex æquo poſſent omnes omnia: retineri vnitas non poſſet. Quare, ſicut anteà docuimus, à Chriſto fuit inſtitutum, vt de maioribus fidei præſertim cauſis, ad vnum illum, qui ſedet in Petri cathedra, Pontificem Romanum referretur, quod ab Apoſtolorum temporibus ad hæc vſque noſtra ſemper quidem à Catholicis, ſæpè etiam fuit ab hęreticis obſeruatum.

Tertul. lib. de pœnitentia.
Rom. 12.
4.
Epiſcoporum ordo
Papa ſeu Pontificis Max. eminentia.
Sacerdotes ab Epiſcopis in quo diſtinguantur.
In Epiſt. ad Euagrium.
Ad Nepotianum de vita clericorũ.
Papa pater patrũ penes hunc poteſtatis plenitudo.
De maioribus fidei cauſis ad Pont. Rom. referēdum.

Si quis autem ſecum diligentius expendat, quàm admirabili cōſilio hic in Eccleſia ſit ordo conſtitutus, facere non poterit, quin dicat, A Domino factum eſt iſtud. Neque enim humani ingenij, verùm diuinę res eſt ſapientię. Principio, nemo illud ibit inficias, res ſactas non oportere niſi reuerenter tractari. Quæ autem adhiberi poterit reuerentia, ſi promiſcuè cuiuis è fece vulgi ad tractandas illas aditus patebit? ſi baiulis & zonarijs, ſi carnificibus etiam (quod apud iſtos factum videmus, qui volunt ordinem ex Eccleſia ſublatum) ſi denique fœminis, quas ne loqui quidem in Eccleſia permittit Apoſtolus, verbum Dei pędicare, baptizare, abſoluere, conſecrare licebit? De Marcione ſcribit Epiphanius, quòd is mulieribus fecerit poteſtatem baptizandi: mox ſubdit: Apud ipſos enim omnia ſunt ludibrio plena, & nihil aliud, Re uera nihil aliud ſunt apud iſtos, quàm ludibria ſacramenta omnia, diuinaque omnia dum ita peruulgantur, ac prophanantur, quæ non niſi maxima cum reuerentia tractari oportebat. Ac rectè de hoc genere hæreticorum ſcripſit Tertullianus. Ipſæ mulieres hæreticæ quàm procaces? quæ audeant docere, contendere, exorciſmos agere, curationes repromittere, forſitan & tingere. Ordinationes eorum temerariæ, leues, inconſtantes. Nunc neophitos collocant, nunc ſeculo obſtrictos, nunc apoſtatas noſtros, vt gloria eos obligent, quia veritate non poſſunt. Nuſquam facilius proficitur, quàm in caſtris rebellium, vbi ipſum eſſe illic, promereri eſt, & laicis ſacerdotalia munera iniungunt. Quamobrem ſumma quadam, neque humana, ſed diuina ratione inſtitutum eſt, vt Eccleſiæ miniſtrorum ordo diſtinctus eſſet à laicis.

Pſalm. 117.
Res ſacra reuerēter tractanda.
1. Corinth. 14.
1. Timot. 2.
Epiph. *lib. 3. contra hæreſ.*
Hæreſ. 42.
Mulierum hæreticarum procacitas.
Tertul. *præſcrip aduer. hæret.*

Iam inter ipſos Eccleſiæ miniſtros & hoc prudenter admodum eſt excogitatum, vt ne derepentè cuiuis ad ſacerdotij gradum proſilire liceret: Prius in minoribus exercebatur, ad oſtia ſtabat aliquandiu, quo munere cùm rectè functus eſſet, dabatur ei poteſtas legendi prophetias, ac paulò pòſt dæmonia expellendi. In quibus officijs cùm diligenter verſatus fuiſſet, iam admittebatur intra cancellos vbi myſteria peragebantur non excludebatur cum cæteris: quin Epiſcopis & Presbyteris præſtò ſemper aderat, & eos continuè ſequebatur, qua etiam ex cauſa acolythos dictos exiſtimant. Poſteaquàm verò ex diuturna cum ſacerdotibus conſuetudine, ritum ſacrorum peragendorum aliqua ex parte cognouiſſe viſus eſt, tum primùm ad ordines, qui ſacri vocantur, promoueri licebat. Neque ſic tamen ſtatim ſacerdos ordinabatur, verùm Subdiacono facto dabatur ei tantum poteſtas vaſa ſacra, calicem, & patenam contrectandi, & ad ſacerdotis vſum ferendi, ac epiſtolam cantandi. Ad Euangelium verò cantandum & prędicandum non admittebatur, niſi prius Diaconus eſſet ordinatus. Cùm verò Lector in ſcriptis Prophetarum, Subdiaconus in epiſtolis Apoſtolorum, Diaconus autem in Euangelijs legendis iuſtum tempus poſuiſſet, ac per ſupraſcriptos gradus omnes, ritũ omnem ſacrorum peragendorum diligēter inſpexiſſet, tum primum ad conficiendum & offerendum Chriſti corpus & ſanguinem, ad verbum eius annunciandum, & ſacramenta fidelibus miniſtrāda admittebatur

In ordinationibus ſubordinata progreſſio eſt pacis & vnitatis retinendæ.

Atque ita omni ex parte perfectus tandem eſt ordo, quatenus eſt ſacramentum, nondum tamen perfectus eſt, quatenus facit ad vnitatem Eccleſiæ tuendam & conſeruandam, quæ ſine ordine conſtare non poteſt. Nam ſi par eſſet ſacerdotum omnium auctoritas & poteſtas, effugere ſchiſma non liceret: Futurū enim eſſet, quod hoc infelici ſeculo noſtro eueniſſe videmus apud eos, qui ſemetipſos ſegregantes, Euāgelici quā Chriſtiani dici maluerunt, vt ſecundum ſuum quiſque ſenſum ſcripturas interpretaretur, ſuo quiſque iudicio atque arbitrio ſacrorum peragendorum ritus veteres abrogaret, ac nouos inſtitueret, atque ita non eſſet iam Eccleſia terra vnius labij & ſermonum eorundem, ſed futura eſſet Babylon quædam, confuſis prædicantium linguis, vt non audiat vnuſquiſque vocem proximi ſui, qualis re vera eſt apud eos, apud quos omnis Epiſcoporum iuriſdictio & auctoritas eſt abrogata. Miſerandam ibi videre licet Eccleſiæ faciem non ſolùm quòd ſecus in vna ciuitate docetur quàm in alia, quodque fidibus luditur, non fides vna retinetur, verumetiam quod in vna & eadem ciuitate aliud hic in templo, aliud ille è loco ſuperiore detonat. Huic ille Suermerus, ille contrà huic hæreticus eſt: atque ita præclarum iſtud, ſi Diis placet, Euangelium ſecum ipſum pugnat. Intereà verò, ſcinditur incertum ſtudia in contraria vulgus: Hic dicit, ego ſum ſancti Lutheri: alius, ego verò ſancti Zuinglii: alius, ego verò ſancti Caluini: alius, ego uerò ſancti Balthaſaris Anabaptiſtæ: alius, ego verò ſancti SuencKfeldii: alius, ego verò ſanctorum omnium Suetmerorum. Sic huic ſanctum videtur quod Lutherus: illi, quod Caluinus, vel alius quiſquam hæreticorum ſcripſit, neq; minus habere id vult actoritatis, quàm ipſum Apoſtolorum ſymbolum: neque iam ſcripturarum canonicarum, ſed alicuius ex hæreticis auctoritate ſententiam ſuam confirmare conatur. Quid hìc aliud expectandum eſt in hac ipſorum inter ſe, qui ſe à Chriſti corpore auulſerunt, dimicatione? quàm quod à Propheta dictum eſt? Diuiſum eſt cor eorum, nunc interibunt. Vtinam autem ſaluis iis, qui errauerunt, primo quoq; tempore error ipſe intereat. Huius itaque generis ſchiſmata ne orirentur in Eccleſia, aut ſi quæ orta eſſent, vt priuſquam radices altius agere cœpiſſent, extirpari tempore poſſent, prouidere volens Spiritus ſanctus, poſuit Epiſcopos regere Eccleſiam Dei, quam acquiſiuit ſanguine ſuo: qui ex eo nomen ſortiti ſunt, quòd omnes inſpiciant, cunctaque ſpeculentur, ac diligenter attendant, non modò de populo, verumetiam de clero, quomodo vitam quiſque ſuam inſtituat: ac imprimis de doctrina cuiuſque accuratius inquirant, quę ſi ſana non ſit, nihil vita proderit quamlibet laudata. Nam ſicubi fidei firmum & ſtabile fundamentum iactum non eſt, quicquid ſuperſtruxeris, corruet.

Hæreticorum diſſidia. — *Gene. 11.* — *1. Corinth. 1.* — *Luc. 11. Oſea. 10. Epiſcoporum in eccle. neceſſitas.* — *Act. 20. Epiſco unde dicti. Vita bona ſine doctrina bona proderit nihil.*

Quamobrem hæc prima & præcipua Epiſcoporum cura eſt & eſſe debet, ſana vt in eccleſia doctrina conſeruetur, neque fas cuiquam ſit ſomnia ſui capitis pro Euangelio populo venditare. Planum id anteà fecimus, verbi miniſterium peculiariter ad Epiſcopos pertinere, quare non eſt cuiquam licitum illud ſibi ſumere, niſi mādatum ab Epiſcopo fuerit. Neque enim alicuius profani Magiſtratus munus eſt, arbitratu ſuo verbi, ſacrorumque miniſtros inſtituere, multò minus autem vulgi: de quo præclarè ſcripſit quidam, quòd non eſt in eo conſilium, non ratio, non diſcrimen, non diligentia: ſemperque ſapientes ea, quę feciſſet populus ferenda, non ſemper laudanda duxerunt. De quo ſic ſcribit Chryſoſtomus: Quod ſi quid ſit populus, perconteberis. Eſt quiddam tumultus, perturbationiſque plenum: Ex ſtultitia maiori ex parte conſtans, atque compoſitum, temerè per maris fluctus, varia & pugnante ſententia ſæpenumerò iactatum. Ad ſolos Epiſcopos ea cura propriè pertinet. Legimus Timotheum & Titum à Paulo cōſtitutos Epiſcopos. Tito verò mandatum ab illo fuiſſe, vt ipſe, non vt populus, qui docendus, non ſequendus eſt, aut profanus Magiſtratus aliquis conſtitueret per ciuitates Presbyteros. Legat qui volet & acta, & epiſtolas Apoſtolorum omnium, nuſquam reperiet quòd quicquam in hac parte ſibi iuris vel populus, vel profanus Magiſtratus vſurpauerit. Quin illud potius inueniet, quod Paulus aut Barnabas non Burgimagiſtri conſtituerūt per ſingulas Eccleſias Presbyteros, cum oratione & ieiuniis, quemadmodum & nunc facit Eccleſia.

Epiſcoporum munus. — *Cicero pro Plan. cio vulgus quid. Hom. 3. in 1. cap. Ioan.* — *Titum 1. Epiſcoporum aut ſacerdotum aicas non communis inſtitutio.* — *Actuum 14. Epiſcoporū electio laicis nō conuenit.*

Sed fuit aliquando penes populum electio. Fuerit: verùm hoc nunquam fuit, vt ipſe ſibi conſtitueret Sacerdotem aut Epiſcopum: oſtendebat quidem quem ſibi dari vellet, verùm inſtitutio Sacerdotis non fuit niſi penes Epiſcopum, Epiſcopi verò penes Romanum Pontificem. Meminit Chryſoſtomus electionis, quæ fiebat per populum, verùm ita, minimè vt laudandam, quin reprehendendam eam potius exiſtimet: his enim verbis vtitur. Ito iam hinc, ac publica feſta ſpectato, ea dico, in quibus dignitatum Eccleſiaſticarum electiones de more fiunt, & tam multis videbis ibi criminationibus lacerari Epiſcopum, quanta eſt tota illa ſubditorum multitudo, quibus eligendi poteſtas conceſſa eſt. Hos omnes tam in multas factiones ſcindi, neque inter ſe conſentire, neque cum eo, cui ſorte Epiſcopatus delatus eſt, conuenire videas: ſed unuſquiſque à ſuis vnius partibus ſtat, alius hunc, alius illum eligens: cuius rei cauſa hæc eſt, quòd idipſum non ſpectant, quòd ſolùm ſpectandum fuerat, nempè animi virtutē, ſed aliæ ſunt cauſæ quibus honor is conciliatur. Verbi gratia: Hic quòd claro genere natus ſit, in Epiſcopatus, inquit, ordinem cooptetur: ille quòd opibus abundet, neque indigeat alimentis ex Eccleſiæ prouentibus quæſitis: alius quòd ab aduerſariis ad nos transfugerit: alius ſibi genere propinquum ac neceſſarium, alius adulatorem cæteris anteponere mauult: Nemo eſt qui eum qui idoneus ſit ſpectare velit, aut animi partes explorare curet. Hæc fuit apud orientales eligendi per populum ratio Chryſoſtomi temporibus. Quin & alibi penes populum electionem Epiſcoporum fuiſſe non obſcurè videtur Hieronymus indicare, de qua tamen ita loquitur contra Iouinianum ſcribens. Nonnunquam errat, inquit, plebis, vulgique iudicium, & in ſacerdotibus comprobandis, vnuſquiſque ſuis moribus fauet, vt non tam bonum quàm ſui ſimilem quærat præpoſitum. Non diſſimilia in laudatione Baſilii & Athanaſii, patriſque ſui Gregorii ſcribit Gregorius Nazianzenus. Et in libro de ſacerdotali dignitate Ambroſius. Mortuo Theodoro Agrigentino Epiſcopo, magnam ſeditionem in populo natam, & tumultum à multitudine conflatum fuiſſe, ſcribit

Chryſ lib. 3. de ſacerdotio. Electionem popularem reprehendit Chryſ. — *Nota.* — *Lib. 2. contra Iouinianum. In Ezechi. cap. 33. In Aggæ. cap. 2.* — *Cap. 5.*

Symeon Metaphraſtes, cùm ſimul tres à populo electi fuiſſent, qui cùm omnes Romam veniſſent, vt à Pontifice vnius ex illis electio rata haberetur: Pontificem alium nominaſſe virum inſigni pietate Gregoriũ. Tale quiddam accidiſſe narrat idem, & ante eũ Palladius Chryſoſtomi diſcipulus, Cõſtantinopoli mortuo nectario. Fit enim, inquit, in eligendis maxima ex parte examinatio, non ex virtute eorum qui adſciſcuntur, ſed ex eorum qui ſunt potentes in eos beneuolentia, &, vel eſt pura ac ſyncera, vel acceſſit muneribus. Nec diſſimilia fiebant in Aphrica: Qua etiam ex cauſa faciendum putauit Auguſtinus, vt quemadmodum ipſe non ſucceſſerat, ſed acceſſerat Valerio, ſic viuens Eccleſię ſuæ, de ſucceſſore prouideret, quòd ſciret per ambitioſos & contentioſos homines Eccleſias perturbari ſolere. Neque verò fecit hoc ſine exemplo. Nam & Alexander Alexandrinus Epiſcopus Athanaſium, ſicut Epiphanius, & ex Apollinario Sozomenus, & Athanaſius Petrum ſibi ſucceſſorem delegit, ſicut Ruffinus & Theodoretus tradiderunt. Idem Alexandrum Conſtantinopolitanum, de Paulo Sozomenus, & aliquanto ante Theotecnum Cæſarienſem, de Anatholio feciſſe ſcribit Euſebius. Quin & eadem ex cauſa conſtitutum fuiſſe videtur ſub idem tempus in Laodicenſi Synodo. Non eſſe permittendum turbis, electiones eorum facere, qui ſunt ad ſacerdotium promouendi. Quod idem in capitulis Græcarum Synodorum repetitum poſteà legimus, & in 8. Synodo Conſtantinopolitana. In quadam ad Cornelium epiſtola Cyprianus de Epiſcopi electione mentionem faciens, diuini primùm iudicij, deinde populi ſuffragij, poſtremo coëpiſcoporum conſenſus meminit. In ea verò quæ proximè ſequitur, de vniuerſę fraternitatis ſuffragio, deque Epiſcoporum qui in præſentia conuenerant iudicio, Sabino delatum Epiſcopatum ſcribit. Extat apud Theodoretum Epiſtola Petri Alexandrini de Lucio, qui mercatus erat Epiſcopatum. Non hunc, inquit, conſtituerat conuentus orthodoxorum Epiſcoporum, non verorum Clericorum ſuffragia, non populi poſtulatio, quemadmodum Eccleſiaſticis iubetur ſanctionibus. Contrà verò in ſecunda Athanaſij Apologia, extat epiſtola Synodi Alexandrinæ, in qua teſtimonium hoc datur Athanaſio, quòd omnis multitudo, populuſque Catholicæ Eccleſiæ in vnum coactus, quaſi in ſpeciem vnius corporis, & animæ, clamoribus, vociferationibuſque poſtulauerit Athanaſium Eccleſiæ Epiſcopum dari, atque vt id facerent Epiſcopi, qui tum ibi fuerant congregati, per multos dies, ac noctes obteſtati fuerint, cùm intereà, nec ipſi ab Eccleſia diſcederent, nec Epiſcopis diſcedẽdi facultatem permitterent.

Aug. epiſt. 110. Ambitioſi perturbant eccleſiam.
...areſi. 68.
...ib. 2. cap. 17.
...ib. 2. cap. 1.
...ib. 4. cap. 2.
...ib. 3. cap. 3.
...ib. 7. cap. 32.
...ap. 13.
...ap. 1.
...yp. lib. 1. epiſt 3.
...ib. 2. cap. 22.
...Athanaſius.

Neque dubium eſt, quin quo tempore vigebat perſequutio Chriſtianorum, cùm Epiſcopatum deſiderare nihil tum fuerit aliud, quàm velle Martyrem fieri, & ambitio minor, & in eligendo maior fuerit populi grauitas & conſtantia. Poſteaquam verò ſecundis Chriſtianorum rebus paulatim irrepſit ambitio, corrupto iam Eccleſia ſtatu, commutata fuit ea ratio, ita vt Sacerdotum quidem electio, fidelis verò populi conſenſus tantum adhiberetur, quemadmodum ex Stephani & Nicolai Pontificum epiſtolis docemur, ita tamen, vt penes Pontificem Romanum aut certè Metropolitanum, conſtituendi Epiſcopum poteſtas eſſet: qui niſi quid impediret, non inuitus cleri, plebiſque conſenſum & deſiderium ſequebatur. Docet Auguſtinus in dialogo quem ſcripſit de libero arbitrio: Leges quandoque rectè mutari, ſic enim loquitur: ſi populus ſit benè moderatus & grauis, communiſque vtilitatis diligentiſſimus cuſtos: in quo vnuſquiſque minoris rem priuatam quàm publicam pendat nónne rectè lex fert, qua huic ipſi populo liceat creare ſibi magiſtratus, per quos ſua res, id eſt, publica admiſtretur? EV. Rectè prorſus. AVG. Porrò ſi paulatim deprauatus idem populus, rem priuatam Reipub. præferat, atque habeat venale ſuffragium, corruptuſque ab eis qui honores amant, regnum in ſe factioſis conſceleratiſque committat, nónne item rectè, ſi quis tunc extiterit vir bonus, qui plurimum poſſit, adimat huic populo poteſtatem dandi honores, & in paucorum bonorum, vel etiam vnius redigat arbitrium? Morem hunc deſcribit Leo Pontifex his verbis: Vota, inquit, ciuium, teſtimonia populorum, honoratorum arbitrium, electio clericorum in ordinationibus ſacerdotum conſtituantur. Origenes requiri ſcribit in ordinando ſacerdote & præſentiam populi, vt ſciant omnes & certi ſint, quia qui præſtantior eſt ex omni populo, qui doctior, ſanctior, qui in omni virtute eminentior, ille eligitur ad ſacerdotium, & hoc aſtante populo, ne qua poſtmodum retractatio cuiquam, ne quis ſcrupulus reſideret. Sic in veteri quoque lege coram omni ſynagoga iubet Deus conſtitui Sacerdotem. Hoc, inquit, Cyprianus, inſtruit & oſtendit, ordinationes ſacerdotales non niſi ſub populi aſſiſtentis conſcientia fieri oportere, vt plebe pręſenti vel detegantur malorum crimina, vel bonorum merita prædicentur, & ſit ordinatio iuſta & legitima. Idem alio loco in ordinandis Clericis ſolemus vos antè conſulere, & mores atque merita ſingulorum communi conſilio ponderare. Sed verba quę ſtatim ſequuntur id non eſſe neceſſitatis indicant: ſed expectanda non ſunt, inquit, humana conſilia cùm præcedunt diuina ſuffragia: Epiſcoporum ſuffragia: diuina ſuffragia vocare videtur.

...mbitio minor ...primitiua ...cleſia.
...eph. ad Rom. ...rchiep. Rauen. ...col. ad Ioann. ...aue. Archie.
...ug. de libero ar...trio. lib. 1. ca. 6.
...o epiſt. 84.
...rig. homil. 6. in ...um.
...um. 8.
...p. epiſt. 4. li. 1.
...b. 2. epiſt. 5.
...b. 2. epiſt. 5. ad ...rum & plebẽ.

Quamuis autem hoc noſtrum ſeculum ſit longè corruptiſſimum, obſeruari tamen etiam nunc videmus, vt ordinationes fiant pręſente populo, cuius & ſi ſuffragia nõ requiruntur, admonetur tamen is, vt ſi quid habeat quod obijcere poſſit contra ordinandum, dicat intrepidus: Quod ſi tacuerint, omnes conſenſiſſe iã in ordinandum videntur. Quod ita factitari ſolitum fuiſſe reſtatur etiam Alexander Imperator apud Lampridum, qui vitam illius conſcripſit ante annos 1300. & amplius. Quod autem attinet ad aliquem huic vel illi Eccleſiæ præficiendum, non tam imperitæ multitudinis, quàm patronorum voluntatis & deſiderij ratio nunc habetur: Hi quem dignum eſſe cenſuerint ad gerendum in Eccleſia ſacerdotium, offerunt Epiſcopo, qui ſi cognouerit idoneum, nihil iam impedit quominus ipſius auctoritate Eccleſiæ illius miniſterio fungatur. Sic fieri videmus, vt de minoribus Eccleſiæ miniſtris penes Epiſcopos, de Epiſcopis verò conſtituendis iudicium & poteſtas penes eum ſit, qui Pater eſt Patrum, Romanum Pontificem: Sic vnitas in Eccleſia retinetur: ſic ſchiſmatibus obuiam itur: ſic vt idipſum ſapiant, idipſum di-

...rdinandorũ ad ...cerdotium electio populo præſen...
...atroni Eccleſiarum quid iuris habeant.

cant

cant, idem ſentiant omnes, prouidetur: dum vnius diœceſeos vnus eſt Epiſcopus, cui tanquam patri, nō reliquus modò grex à Deo ipſi concreditus, verùm & Sacerdotes omnes dicto ſunt audientes. Omnium autem Epiſcoporum in omnibus totius orbis Chriſtiani prouinciis, vnus tanquam communis pater eſt Romanus Pontifex, ex quo pendent, cuius auctoritatem ſequuntur, ad quem de cauſis maioribus omnibus referunt omnes. Hac ratione viſum eſt Spirituiſancto concordem in Eccleſia Dei doctrinam conſeruare. Nam ſi vel magiſtratui, vel populo cuiuſcunq; ciuitatis aut oppidi, iudicio ſuo, nō relata prius re ad Epiſcopum, citra ipſius auctoritatem conſtituere ſibi Presbyteros liceret, tot eſſent ſchiſmata, quot ſacerdotes: ad ſua quiſque deſideria coacervarent ſibi Magiſtros prurientes auribus: cùm præſertim idem nunc de pleriſque in prouincia hac noſtra dici poſſit, quod de Athenienſibus in Actis Apoſtolorum ſcriptum legimus, quòd ad nihil aliud vacant, quàm aut dicere, aut audire aliquid noui. Iudicium itaque de verbi miniſtris, deq; doctrina eorum, non aliorum eſſe quàm Epiſcoporum, adeò certum eſt & indubitatum, vt illi ipſi, qui non tā eorum, quàm Chriſti ſuaue iugum per eos Eccleſiam ſuam regentis excuſſerunt, in confeſſione ſua Auguſtana diſertè ſcripſerint. Hanc Epiſcoporum eſſe iuriſdictionem de doctrina cognoſcere, & doctrinam ab Euāgelio diſſentientem reiicere, ſimul etiam impios, quorum nota eſt impietas, excludere à communione Eccleſiæ. Tanta eſt vis veritatis, vt vel inuitis etiam & repugnantibus iis, qui eam oppreſſam cupiunt, per ipſorum nihilominus iugulum erumpat. Quamobrem veriſſimè ſcriptum fuit à Clemēte Petri ſucceſſore, quòd ſolis Sacerdotibus conceſſum eſt vt iudicent, quoniam dictum eſt eis, Iuſtū iudicium iudicate. Et rurſum: Eſtote trapezitæ probati, vobis enim Laicis permiſſum non eſt, imò contrà, iis, qui iudicandi poteſtate carent, dictum eſt: Nolite iudicare, & non iudicabimi.

Pontifex Rom. omnium Epiſcoporum in omnibus prouinciis tanquā vnus communis pater eſt.

2. Timoth. 4.

Actor 17.

Epiſcoporum iuriſdictio ſecundū Proteſtantes.

Clem. li. 2. ca. 40 conſtit. Apoſt.

Verùm hic iſti cauſificantur eſſe pleroſque indoctos Epiſcopos, vt de ſana doctrina iudicare non poſſint. Quid ſi cauſificatores iſti nihil non ſuo iudicio tribuentes, multò ipſi ſint indoctiores? Neque enim neſcimus, qui ſint iſti, qui res nouas in hac prouincia moliūtur, adeò literarum omnium rudes plerique omnes, vt vix etiam paulum aliquid vltra prima elementa progreſſi videantur. Eſt autem Deo gratia, cuius hoc eſt ſolius beneficium, quod nullum fuit vnquam tempus, ex quo lux Euangelij nobis affulſit, quo non habuerit Epiſcopos hæc noſtra prouincia viros & prudentia, & doctrina inſignes. Verùm demus hoc illis, reperiri nonnunquam inter eos aliquem non doctiſſimum: atqui prouidit huic quoque rei Spiritus ſanctus: Magna enim ex parte ita videre licet Eccleſias dotatas, vt minimè deſint Epiſcopis facultates, quibus viros doctos in comitatu ſuo alere queant. Deinde verò ſunt in vnaquaque Cathedrali Eccleſia Sacerdotum collegia conſtituta, quos Canonicos vocant, qui ſunt à conciliis Epiſcoporum, in quibus & ipſis reperiuntur ſæpè non pauci doctrina præſtantes. Quamobrem ſicut Moſes cùm ſolus haberet poteſtatem præeſſe populo, ſeptuaginta Presbyteros elegit, quibuſcum populum iudicaret: ſic Epiſcopus quamuis Principem in Eccleſia locum teneat, adſciſcit tamen & ipſe Presbyteros, quoties de re aliqua grauiore ſuſcipi deliberationem oportet, ſine quorum conſilio etiam nihil agi fuiſſe ſolitum in Eccleſia ſcribit Ambroſius. Sed tanta nunc eſt morum in quibuſdam peruerſitas, vt cuiuſuis potius, quàm Epiſcopi ſui iudicium de doctrina requirant. Aquæ furtiuæ dulciores, & panis abſconditus illis eſt ſuauior. Sit alius quiſpiam neque doctus, neque virtute vlla præditus, quin ex omni vitiorum genere conflatus, modò noui proferat aliquid, quod cum ſanctæ catholicæ Eccleſię recepta doctrina pugnet, ſtatim audiunt, & in oculis ferunt, quamlibet improbum & indoctum. Atqui non hoc habet Auguſtana confeſſio, quam iſti ſe tanquam Chriſtianam amplecti non obſcurè ferunt, & in eam ſe nonnulli conceptis verbis iuraſſe profitentur: quæ certè iuriſdictionem concedit Epiſcopis de doctrina cognoſcendi, & doctrinam ab Euangelio diſſidentem reiiciendi. Atque hic neceſſario & iure diuino debere dicit eis Eccleſias prēſtare obedientiam, iuxta illud: Qui uos audit, me audit.

Caut. eos qui cauſantur imperitiā Epiſcoporum

Canonicorum officium.
Exod 18.

Amb. in c. 5. epi. ad Timoth.
Prouerb. 9.

Auguſta confeſſio concedit iuriſdictionem Epiſcopis.

Verùm diſſidet, aiunt, Epiſcoporum doctrina ab Euangelio. Quam autem ſibi iſti non conſtant, quamque ſecum ipſi pugnant. Docent Epiſcopis iuriſdictionem competere de doctrina cognoſcendi, & intereà doctrinam eorum tanquam ab Euangelio diſſidentem, reiiciunt & condemnant. Eſt ne hoc de doctrina iudicium Epiſcopis permittere, ac non tibi potius hanc auctoritatem arrogare, tu vt iudices illum, cuius te iudicio ſubiectum, quem haud aliter quàm ſeipſum te Deus audire voluit? Inde autem ſchiſmata & hæreſes abortæ ſunt & oriuntur, dicit Cyprianus, dum Epiſcopus, qui vnus eſt, & Eccleſiæ præeſt, ſuperba quorundam prēſumptione contemnitur, & homo dignatione Dei honoratus, ab indignis hominibus iudicatur. Quis enim hic eſt ſuperbiæ tumor, quæ arrogantia animi, quæ mentis inflatio, ad cognitionem ſuam Præpoſitos & Sacerdotes vocare: ac niſi apud te purgati fuerimus, & ſententia tua abſoluti, per te iam ſex annis nec fraternitas habuerit Epiſcopum, nec plebs Præpoſitum, nec grex Paſtorem, nec Eccleſia Gubernatorem, nec Chriſtus Antiſtitem, nec Deus Sacerdotem. Subueniat Puppianus, & ſententiam dicat: & iudicium Dei & Chriſti in apertum referat, ne tantus fidelium numerus, qui ſub nobis acerſitus eſt, ſine ſpe ſalutis & pacis exiſſe videatur, ne nouus credentium populus nullam per nos conſecutus eſſe baptiſmi & Spiritus ſancti gratiam iudicetur: ne tot lapſis & pœnitentibus pax data, & communicatio noſtra tui examinatione conceſſa iudicij auctoritate ſoluatur. Annue aliquando & dignare pronunciare de nobis, & Epiſcopatum noſtrum cognitionis tuæ vigore firmare: vt Deus & Chriſtus eius agere tibi gratias poſſint, quòd per te ſit Antiſtes & Rector altari eorum pariter & plebi reſtitutus. Apes habent Regem, & ducem pecudes, & fidem ſeruant latrones mancipi, cui obſequio plenæ humilitatis obtemperant. Quantò ſimpliciores & meliores vobis ſunt brutæ pecudes, & muta animalia & cruenti licet ac furentes inter gladios atque inter arma prædones? Præpoſitus illic agnoſcitur & timetur, quem non ſententia diuina conſtitit, ſed in quem factio perdita & nocens caterua conſenſit.

Epiſcopalis iuriſdictionis eſt de doctrina cognoſcere et ab euāgelio diſſidentem reiicere.
Luc. 10.
Schiſmata & hæreſes vnde.
Cyp. l. 4. epiſt. 9.

Quod Puppiano ſanctus Pontifex & Martyr Cyprianus, hoc ſibi quoque dictum iſti putent, in quibus tantus eſt ſuperbiæ tumor, tanta animi arrogantia, tanta mentis inflatio, vt ad cognitionem ſuam Epiſcopos vocare audeant, ac niſi apud eos purgati, ac eorum ſententia ſint abſoluti, nô ſex, quemadmodum ſcribit Cyprianus, ſed ſexcentis annis, neque Sacerdotes, neque Epiſcopos, neque ſanam Euangelii doctrinam Polonia habuerit, neque Chriſtum vnquam agnouerit. Non fuerit Epiſcopus Adalbertus, non fuerit Staniſlaus, qui Chriſti Euangelium ſanguine ſuo ſignatum nobis reliquerunt. Quid autem aliud illi docuerunt? quàm quod ſucceſſores eorum docuerunt, quod nunc etiam docent illi, qui loca eorum tenent, nimirum de quo initio ſcripſimus, Ieſum Chriſtum, & hunc crucifixum? Hunc non modò ſermonibus & ſcriptis, verùm & certorum dierum obſeruationibus, & ſignis, & imaginibus, & habitu, & geſtu, & actione, variiſque cæremoniis, denique omni quacunque fieri potuit ratione, non tantùm animis fidelium infigere, verùm & rudium oculis ingerere conati ſunt: vt ſi quis mente comprehendere non poſſet, vel manibus ei contrectare liceret. Iſtorúmne doctrina diſſidet ab Euangelio, ac non veſtra potius? qui, ſicut anteà per nos fuit demonſtratum, Chriſti crucifixi memoriam omnem ex omnium animis euellere, ſempiternaq; obliuione obruere nixi eſtis, externis illis ſignis, quibus ea rudiorum animis inſculpebatur, abolendis: Vnde etiam anſa data eſt aliis, quandoquidem externa omnia in contemptum adduxiſtis, externum etiam verbi miniſteriũ abrogandi. Quid autem aliud eſt ab Epiſcopo ſe ſegregare, nouamq; ſibi cathedram cõſtituere, quàm à Chriſti corpore, quæ eſt Eccleſia, ſeparari? Rectè enim præclarus idem Pontifex & Martyr Cyprianus: Illi ſunt, inquit, Eccleſia, plebs Sacerdoti adunata, & paſtori ſuo grex adhærens. Vnde ſcire debes, Epiſcopum in Eccleſia eſſe, & Eccleſiam in Epiſcopo, & ſi qui cum Epiſcopo non ſint, in Eccleſia non eſſe.

Polonia quandiu Chriſtiana fuerit. Adalbertus & Staniſlaus Epiſcopi ſancti.
1. Cor. 1.

Ab Epiſcopo ſe ſegregare, eſt à Chriſti corpore ſeparari.
Cyp. lib. 4. epi. 9.
Epiſcopus in Eccleſia, & Eccleſia in Epiſcopo.

Cæterum quàm graue ſit crimen ab Epiſcopo ſe velle ſecernere, docet idem alio loco Cyprianus. (Libenter enim ſanctiſſimi Martyris vtimur teſtimonio) cuius hæc verba ſunt: Auerſandus talis, inquit, atque fugiendus, quiſquis fuerit ab Eccleſia ſeparatus. Peruerſus eſt huiuſmodi, & peccat, & à ſemetipſo damnatus. An eſſe ſibi cum Chriſto videtur, qui aduerſus ſacerdotes Chriſti facit? qui ſe à cleri eius, & plebis ſocietate ſecernit? Arma ille contra Eccleſiam portat, contra Dei diſpenſationem repugnat: Hoſtis altaris aduerſus ſacrificium Chriſti rebellis, pro fide perfidus, pro religione ſacrilegus, inobſequẽs ſeruus, filius impius, frater inimicus, contemptis Epiſcopis & Dei Sacerdotibus derelictis conſtituere audet aliud altare, precem alteram illicitis vocibus facere, dominicæ hoſtiæ veritatem per falſa ſacrificia profanare, nec ſcire, quoniam qui contra ordinationem Dei nititur, ob temeritatis audaciam diuina animaduerſione punitur. Sic Chore & Dathan & Abiron, qui ſibi contra Moſen & Aaron ſacerdotem ſacrificandi licentiam vendicare conati ſunt, pœnas ſtatim pro ſuis conatibus pependerũt. Terra compagibus ruptis in profundum ſinum patuit, ſtantes atque viuentes recedentis ſoli hiatus abſorbuit. Nec tantùm eos qui auctores fuerant, Dei indignantis ira percuſſit, ſed & cæteros ducentos quinquaginta participes eiuſdem furoris & criminis: qui coagulari cum eiſdem ſimul ad audaciam fuerant, exiens à Domino ignis properata vltione conſumpſit, admonẽs ſcilicet & oſtendens contra Deum fieri, quicquid improbi fuerint ad deſtruendam ordinationem Dei humana voluntate conati. Sic & Ozias Rex, cùm thuribulum ferens, & contra legem Dei ſacrificium ſibi violenter aſſumens, reſiſtente ſibi Azaria ſacerdote, obtemperare nollet & cedere, diuina indignatione confuſus, & lepræ varietate in fronte maculatus eſt, ea parte corporis notatus, offenſo Domino, vbi ſignantur, qui Dominum promerentur. Auguſtinus grauius eſſe cenſet ſchiſmatis quàm idololatriæ crimen: inde argumento ſumpto, quòd multò de ſchiſmatis ſumptum eſt ſupplicium atrocius, quàm de quibuſcunque aliis, quibuſcunque tamen flagitiis & ſceleribus coopertis. Tempore, inquit, illo, quo Dominus priora delicta recentibus pœnarum exemplis cauenda monſtrauit, & idolum fabricatum atque adoratum eſt, & propheticus liber, ira regis contemptoris incenſus, & ſchiſma tentatum. Et idololatria gladio punita eſt, exuſtio libri bellica cæde, & peregrina captiuitate, ſchiſma hiatu terræ, ſepultis auctoribus viuis, & cæteris cœleſti igne conſumptis. Quis iam dubitauerit hoc eſſe ſceleratius cõmiſſum, quod eſt grauius vindicatum? Vel hinc diſcãt, quanto ſe ſcelere obſtringant, quamq; grauiorum ſuppliciorum ſe debitores conſtituant, qui diſceſſione facta à paſtore ſuo, & à reliquo grege illi adhærente, altare contra altare erigere, nouamq; ſibi cathedram conſtituere conantur.

Schiſmatis criminis grauitas quanta ſit.
Cyp. tract. 3. de vnit. Eccleſiæ.
Titum 3.
Rom. 13.

Schiſmatis pœna.
Num. 10.

2. Par. 26.
4. Reg. 15.

Schiſmatis crimẽ grauius, quàm idololatria.
Aug. de baptiſmo cont. Dona. lib. 2 cap. 6.
Exod. 32.
Hier. 36.
Num. 16.

Verùm hìc dicet aliquis: Quid tu? Nunquid Epiſcopos non eſſe putas homines, qui & errare poſſint, & docere nonnunquam, quæ cum Euangelio palàm pugnare videantur? Quàm multos autem non tantùm Epiſcopos, verùm & primi nominis Patriarchas commemorare licet, qui in hæreſim lapſi diſceſſerunt à fide? Nónne hoc Conſtantinopolitano, nónne hieroſolymitano, nónne Antiocheno, nónne Alexãdrino Patriarchis eueniſſe legimus? Num igitur ſi quis talis contingat Epiſcopus, eius mihi nihilominus error ſequendus, num eius doctrinæ adhærendum eſt? Eſt ita vt dicis, homo eſt Epiſcopus, eadem infirmitate qua cæteri mortales, præditus, vt & errare ipſe, & alios in errorem inducere poſſit. Ac vidimus noſtra quoque ætate quoſdam Epiſcopos à fide diſceſſiſſe: Verùm, quod anteà demonſtrauimus, nõ ſine cauſa conſtituta ſunt collegia ſacerdotum, ad quæ de doctrina, ſi quæ parum ſana propagari videtur referre licet, quæ videmus alicubi puram Euangelij doctrinam retinuiſſe, quam Epiſcopus fraudibus hæreticorum ſeductus deſeruerat. Deinde ſunt ſynodi diœceſanæ, eſt Metropolitanus Epiſcopus, quem Archiepiſcopum vocant, ſunt ſynodi prouinciales, eſt poſtremò Pater Patrum omnium Romanus Põtifex, ſunt Concilia œcumenica: adeò multa remedia Deus inſtituit ad quæ confugere liceret, ſi doctrina Epiſcopi alicuius ſuſpecta haberetur. Cæterum vt tu ad cognitionem tuam voces Epiſcopum, vt de doctrina illius iudices, vt eam priuato tuo iudicio condemnes, teq; ab illo propria tua auctoritate ſegreges, ſacrilegæ cuiuſdã temeritatis, inſolentiſſimæq; ac minimè ferendæ eſt inſaniæ.

Epiſcopus quid ſi erret.

Sed

Sed hic iterum vſitata illa cantilena nobis occinitur: Non fungi officio ſuo Epiſcopos, & Sacerdotes: eſſe mores illorum perditos: eſſe vitam omni vitiorum genere contaminatam. Atque vtinam quàm eſt vſitata, tam eſſet falſa cantilena hæc, verùm, proh dolor, veriora ſunt & omnium oculis teſtatiora in pleriſque, quàm vt negari poſſit. Declinatum eſt ab officij religione, deflexum eſt de recto vitæ curriculo. Omnes declinauimus & inutiles facti ſumus. Deque eo ordine, qui vnus eſt omnium nobiliſſimus atque excellentiſſimus, rectè dici poteſt, Homo cùm in honore eſſet, nō intellexit, comparatus eſt iumentis inſipientibus. Neque tamen hęc iuſta cauſa eſt, ſicut anteà docuimus, propter vitia eorum, qui præſident, Eccleſiæ communionem deſerere velle. Ac reſponſum quidem eſt his, vbi de Eccleſia tractauimus: Verùm hîc quoque non noſtris, ſed vetuſtiſſimorū, eorumque & doctrina & pietate excellentiſſimorum virorum, Origenis & Ioannis Chryſoſtomi verbis reſpondere viſum eſt. Quorum ille in Ezechiëlem ſcribens ita loquitur, explicans illum locum: Accepiſti veſtimenta varia & operuiſti idola. Varia veſtis, inquit, eſt & hic vnus in ſcripturis locus, quo induimur aſſumentes viſcera miſericordiæ, benignitatis, manſuetudinis, longanimitatis ad ſufferēdū inuicē. Has varias veſtes & pulchros, amictus quos nobis largitus eſt Deus, ſi laceramus atq; conſcindimus ac circundamus falſæ doctrinæ ad deceptionem hominū, non dubiū eſt, quin varijs veſtibus operiamus idola. Intelliges autem hoc quod dicitur, ſi rem ipſam manifeſtius deſcribamus. Vide mihi aliquem Marcioniſtam, ſiue diſcipulum Valentini, aut certè cuiuſlibet hęreſis defenſorem, & conſidera, quomodo idola ſua, id eſt, figmenta quæ ipſe compoſuit, manſuetudine & caſtitate veſtiat, vt in aures audientium facilius ex vitę bonitate ornatus ſermo ſubrepat: & cum hoc fecerit, intellige eum aſſumpſiſſe veſtem variam morum, & conuerſationis optimæ, & idolis ſubieciſſe, quæ ipſe conſtruxit. Ac iuxta mei quidem animi ſenſum, multò nocentior eſt hæreticus bonæ vitæ, & plus in doctrina ſua habet auctoritatis, eo qui doctrinam conuerſatione maculat. Qui enim vitæ peſſimæ eſt, non facilè homines ad falſum dogma ſollicitat, nec poteſt per vmbram ſanctitatis audientium decipere ſimplicitatem: qui verò ſermone peruerſus eſt, & diſciplinis ſaluti contrarius, mores autem compoſitos & ornatos habet, nihil facit aliud, niſi accipit indumenta varia inſtituti boni & conuerſationis quietæ, & circundat ea idolis ſuis, vt magis decipiat audientes. Idcircò ſolicitè caueamus hæreticos, qui conuerſationis optimę ſunt, quorum fortè vitam non tam Deus, quàm diabolus inſtruxit. Nam quomodo quaſdam illecebras eſcarum aucupes proponunt, vt facilius aues capiant per oblectamentum gulæ, ſic, vt audacius dicam, eſt quædam caſtitas diaboli, id eſt, decipula humanæ animæ, vt per iſtiuſmodi caſtitatem & manſuetudinem, & iuſtitiā, poſſit facilius capere, & falſis ſermonibus irretire. Diuerſis diabolus pugnat inſidijs, vt miſerum perdat hominem, & bonam malis tribuit vitam ad decipiendos videntes, & malam bonis induit conſcientiam. Mihi ipſi qui in Eccleſia prædico: laqueos ſæpè tendit, vt totam Eccleſiam ex mea cōuerſatione confundat, & ideò plùs ij, qui ſunt in medio oppugnantur ab inimico, vt per ruinam vnius hominis, quæ celari non poteſt, omnibus ſcandalum fiat, & impediatur fides per conuerſationem peſſimam clericorum. Omnia, vt diximus, diabolus operatur, & ea quæ videntur eſſe bona nec ſunt, & ea quæ per naturam ſuam mala ſunt, omnia aduerſus humanam cōmentatur animam. Vnde qui curam habet vitæ ſuæ, neque manſuetudine hæreticorum capitur ad conſentiendum doctrinę eorum, neque meis delictis, qui videor in Eccleſia prædicare, ſcandalizabitur, ſed ipſum dogma conſiderans, & pertractans Eccleſiæ fidem, me quidem auerſabitur, doctrinam verò ſuſcipiet, ſecundum præceptum Domini, qui ait: Super cathedram Moſi ſederunt Scribæ & Phariſæi: Omnia quæcunque vobis dicunt, audite & facite, iuxta opera autem illorum nolite facere: dicūt quippè, & non faciunt. Iſte ſermo de me eſt, qui bona doceo, & contraria gero, & ſum ſedens ſuper cathedram Moſi quaſi Scriba & Phariſæus. Præceptum tibi eſt, ô popule, ſi non habueris accuſationem doctrinę peſſimę, & aliorum ab Eccleſia dogmatum, conſpexeris verò meam culpabilem vitam atque peccata, vt non habeas iuxta docentis vitam tuam inſtituere, ſed ea facere, quę loquor. Nullum imitemur, & ſi volumus imitari quempiam, propoſitus eſt nobis ad imitandum Chriſtus Ieſus, deſcripti ſunt actus Apoſtolorum, & Prophetarum geſta de ſacris voluminibus agnoſcimus: illud exemplar firmum eſt, illud propoſitū ſolidum, quod qui ſequi cupit, ſecurus ingreditur. Si verò quęrimus nobis culpabiles ad æmulandum, vt cùm dicamus ille docet, & ijs quæ docet facit ipſe contraria, aduerſus præceptum Domini facimus, qui mā dauit doctrinas Magiſtrorum magis conſiderari debere, quàm vitas.

Sacerdotum praui mores. — *Pſalm. 13.* — *Pſalm. 48.* — *Eccleſiæ communio non deferenda propter vitia Præſidum.* — *Ezech. 16.* — *Orig. hom. 7.* — *Hæretici quandoque turpitudinem doctrinæ palliant honeſtate vitæ.* — *Hæreticus bona vita periculoſiſſimus.* — *Caſtitas diaboli.* — *Matth. 23.*

Ioannes verò Chryſoſtomus alteram ad Timotheum epiſtolam enarrans: Hoc nempè, inquit, eſt malorum omnium cauſa, quòd rectorum auctoritas perijt, nulla illis reuerentia habetur, nullus honor, nullus metus. Obedite, inquit, Præpoſitis veſtris, & ſubditi eſtote illis. At nunc peruerſa confuſa ſunt omnia. Neque hæc Præpoſitorum gratia dico. Quid enim illi de noſtro honore lucrantur, niſi inquantum obtemperantes habebunt, idque pro vtilitate noſtra? Hi enim licet honorentur, nihil ex eo honore in futurum lucrantur, maioremque damnationem inde ſuſcipiunt. Et ſi patiantur iniurias, nihil ex eis detrimenti in futurum acquirunt: imò & meritorum illis accedit cumulus, atque defenſio. Noſtri denique cauſa cuncta illi faciunt. Nam ſiue honorantur à ſubditis, & hoc illis fieri iubet, quemadmodum dicebat Heli: Aſſumpſit te de domo patris tui: ſiue iniurijs afficiantur, hoc in ſe Deus ipſe perpetitur, ſicut ad Samuëlem ait: Non te ſpreuerunt, ſed me. Itaque illis contumelia lucrum, honor verò onus eſt. Non ergo hæc illorum gratia, ſed veſtri cauſa dico. Qui honorat Sacerdotem, Deum quoque honorat: qui verò Sacerdotem ſpernit, ad id ſenſim prolabitur, vt in Deum ipſum aliquando contumelioſus euadat. Qui vos, inquit, ſuſcipit, me ſuſcipit. Et Sacerdotes, ait, eius in honore habete. Hinc Iudæi Deum aſpernari didicerunt, quia Moſen contempſere, quia lapidibus illum impetebant. Nam qui piè Sacerdoti afficitur, longè maiori pietate Deum reuerebitur. Etſi enim

Chryſ. Hom. 2. — *Heb. 13.* — *Sacerdotes contēnere, quàm periculoſum.* — *1. Regum. 2.* — *1. Regum. 8.* — *Honor ſacerdotis, honor Dei.* — *Matth. 10.* — *Num. 11. & 14.*

Sacerdos indignus etiam honorandus. Matth. 10. malus fuerit Sacerdos quiſpiam, attendit Deus, quòd ſui cauſa illum etiam, qui dignus honore non eſt, obſequijs foues, ipſeque tibi præmia exoluet. Si enim qui Prophetam in nomine Prophetæ ſuſcipit, mercedẽ Prophetæ accipiet: profectò & qui cedit & obtemperat Sacerdoti, mercede ſua non deſtituetur. Nam ſi vbi de hoſpitalitate agitur tantùm, vbi quem ſuſcipis ignoras, tantum præmiorum accipis: ſi ei ſubijciaris, cui *Matth. 23.* imperat Deus, non multò magis mercede donaberis? Super cathedram, inquit, Moſi ſederunt Scribę & Phariſæi: omnia ergo quæcũq; dixerint vobis facere, facite, ſecundum autem opera eorum ne faciatis. An igno-*Sacerdos eſt Angelus Domini. Malach. 2.* ras quid ſit Sacerdos? Angelus vtique Domini eſt. Non ex ſeipſo loquitur. Si deſpicis, non illum deſpicis, ſed Deum, qui illum ordinauit. Sed vnde, inquies, conſtat, Deum fuiſſe illius ordinationis auctorem? Nempè niſi tu hanc habeas opinionem, ſpes tua inanis facta eſt. Nam ſi nihil per illum operatur Deus, neque lauacrum habes, neque myſteriorum particeps es, neque benedictionibus frueris. Nõ ergo Chriſtianus es. Quid ergo? Deus omnes ordinat, etiam indignos? Non omnes quidem ille ordinat, per omnes tamen ipſe opera-*Num. 22.* tur, ſalutem populi moliẽs, non illorum intuens merita. Nam ſi per aſinę os, ſi per Balàam ſceleſtum hominem populi cauſa loquutus eſt: multò magis loquitur per Sacerdotem, plebis ſuæ gratia. Quid enim non agit Deus ſalutis noſtræ cauſa? quid non loquitur? per quem non operatur? Si enim per Iudam operatus eſt, *Matth. 7.* & per Prophetas, quibus dicturus eſt: Non noui vos, diſcedite à me, qui operamini iniquitatem: perque illos, qui dæmones in nomine ſuo eiecerant: non magis per Sacerdotes diuino miniſterio famulantes opera-*Sacerdotes non iudicandi. 1. Corinth. 4. Rom. 14.* bitur? Namque ſi Præpoſitorum vitas diſcutere pergimus, ipſi Doctores noſtros ordinare contendimus, peruerſoque ordine naturali, quę ſuprà ſunt, infrà eſſe volumus, vt ſuperius pedes, inferius verò ſit caput. Audi quid Paulus dicat: Mihi autem pro minimo eſt, vt à vobis iudicer, aut ab humano die. Et iterum: Tu quid iudicas fratrem tuum? Si fratrem iudicare non expedit, quanto minus Magiſtrũ? Nam ſi quidem hoc ſtatuit Deus, benè facis, peccaſque ni facias: ſin verò contraria præcipit, noli præſumere, neque ea coneris quę ſuprà te ſunt. Inſurrexerunt aduerſus Aaron, poſt vituli formatam effigiem, Chore, Dathan, & Abirõ. *Exod. 30. Num. 16. 4. Reg. 2. Galat. 1.* Quid ergo? Nónne illi periêre? Et ab vrſis duobus 42. pueri, Prophetæ Eliſeo illudentes, Deo vindice lacerantur. Quilibet, quæ ad ſe pertinent ſolicitè curet. Nam ſiquidem fidei dogma peruertat, etiam ſi Angelus ſit, obaudire noli: ſin verò recta docet, noli vitæ, ſed verbis intendere. Habes Paulum verbis te, operibusq; moderantem. Non diſtribuit pauperibus, inquies, non benè diſpenſat Eccleſię res. Vnde tibi id conſtat? *Geneſ. 18.* Noli illum culpare antequam diſcas. Reatum caue. Plurima quippè ex ſimplici ſuſpicione iudicantur: Imitare Deum tuum, audi ipſum dicentem: Deſcendam & videbo, verum clamorem, qui venit ad me, opere compleuerint, an non eſt ita vt ſciam. Quod etſi didiciſti, & examinaſti, & vidiſti, Iudicem ſuſtine. Noli pręripere Chriſti Iudicis ordinem, illius eſt munus iſta diſcutere, non tuum. Tu ſeruus vltimus, non dominus es. Ouis ipſe es, paſtorem noli curioſè diſcutere, ne eius quoque criminis reus tenearis, quod illum ac-*Sacerdoti obtemperandum veluti Chriſto.* cuſare præſumis. Et quomodo, inquies, id mihi dicit, quod ipſe non facit? Non tibi ipſe dicit. Nam ſi illi obtemperas, mercede priuaris. Chriſtus hæc admonet. Plus aliquid dicam: ne Paulo quidem obedire oportet, ſi quid dixerit proprium, ſi quid humanum, ſed Apoſtolo Chriſtum in ſe loquentem circumferenti. Non igitur aliena iudicemus: ſua quiſque diſcutiat, vitamque diiudicet ſuam. At debet ille, inquies, me-*1. Corinth. 7. 2. Corinth. 13.* lior eſſe, quàm ego. Cur obſecro? Quia Sacerdos eſt. Et quid non habet ille amplius quàm tu? Non labores, non angores, non ærumnas? Debet eſſe te melior? Quid ergo? Niſi ſit melior, te ipſum perdis ac perimis. Sunt verba iſta plena arrogantiæ. Vnde enim noſti illum te non eſſe meliorem? Furatur, inquies, & ſacrilegus eſt. Vnde hoc noſti, ô homo? Cur teipſum per pręcipitia impellis? Nempè ſi quis dixerit, ille purpuram habet, quamuis id ſcias, aurem obruis: & ſi arguere poſſis, protinus reſilis, teque ſcire diſſimulas, nolens gratis ſubire periculum. Quid ergo hoc in loco periculum minimè neceſſarium ſuſcipis? Non carent *Matth. 12.* reatu hęc verba. Audi quid dixerit Chriſtus: Dico autem vobis, quòd omne verbum ocioſum, quodcunque loquuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die iudicij. Cur teipſum quouis arbitraris eſſe meliorem? Cur non ingemiſcis magis ac pectus tundis, atque in humum reſpicis, imitando fœlicem publicanum? *Luca 18.* Et ſi enim melior ſis, tamen hæc fœda exiſtimatione tua cuncta perdidiſti. Melior es, tace, vt perſiſtas eſſe melior: Quòd ſi loquaris, omnia exinaniſti. Si te putas eſſe, deſiſti: ſi non putas, multum ſanè profeciſti. Si enim qui peccator aduenerat vbi confeſſus eſt, iuſtificatus deſcendere meruit, qui peccator non eſt, & eſſe ſe putat, quid oro non lucrabitur? quantum ex ea humilitate ſuis adijciet commodis? Vitam tuam diligentius diſcute. Fur non es? at rapis, at violas, at innumera eiuſmodi perpetras. Neq; id, vt furtum probem, dixerim. Abſit: imò illud valdè execror, & eum qui eſt eiuſmodi, defleo: Nam dici non poteſt quàm ſit ſacrilegium malum: ſed vobis parco. Nolo enim virtutem veſtram alios accuſando minuere. Quid, oro, publicano deterius? At cùm eſſet innumeris peccatis obnoxius, Phariſęusque id ſolùm diceret: Non ſum ſicut Publicanus iſte, omnia perdidit: tu de Sacerdote dicis: Non ſum ſicut iſte ſacrilegus, & non omnia prorſus amittes? Iſta neceſſariò dicere, ac plurimis verbis proſequi cogor, non Sacerdotum tantùm gratia, ſed veſtri. Nam vereor ne hac elatione virtus exhauriatur veſtra, in iudiciumque decidatis. Audi denique quid dicat admonens Paulus: Opus autem ſuum probet vnuſquiſque, & tunc in ſemetipſo tantùm habebit gloriam, & non *Galath. 6.* in altero. Nam, dic oro, ſi ſaucius proficiſcaris ad Medicum, num omiſſa cura vulneris tui, ſtudioſè Medicum percunctaris, vulnus ille habeat necne? An verò etſi ille ſit ſaucius, vulnus tuum idcircò non curas, diciſque ſanum illum eſſe oportuit, Medicus cùm ſit? Quando verò ſanus Medicus non eſt, abſcedo, vulnus meum inſanabile referens. Nunquid enim ſi Sacerdos malus ſit, inde ſolatium capiet ſubditus? Nihil minus. Cęterùm dabit ille quidem ſcelerum ſuorum debitas pœnas: dabis etiam & tu tuorum criminum pœnas. Etenim Magiſter ſolum iam ordinem implet: Erunt enim, inquit, omnes docibiles Dei: neque dicent, Agnoſce Dominum: Omnes enim agnoſcent me à minimo vſque ad maximum eorum. Cuius ergo

rei gratia, inquies, præſidet? cur præpoſitus eſt? Ne quæſo, Doctores noſtros maledictis impetamus, vt ne *Ioan. 16.*
noſmetipſos lædamus. Noſtra, vt dixi omnia diſcutiamus, & neminem penitus maledicemus. Reuereamur *Ierem. 3. Noſcet ipſum.*
diem illam, qua illuminati ab illis ſumus. Patrem qui habet, etſi mille patiatur incommoda, omnia patris
reuerentia côteget. Noli enim, inquiunt, gloriari in ignominia patris tui: neque enim tibi tam gloria, quàm *Eccleſ. 3.*
probum eſt: Etſi ſenſum amiſerit, veniam habe: Longè hæc magis in patre ſpirituali dicenda ſunt. Reuerere
illum quòd tibi diebus ſingulis diuina miniſtrat, ſcripturas relegi facit, tui gratia exornat domum, propter
te vigilat, propter te vota perſoluit, pro te Deum precaturus adſtat, tui cauſa preces exoluit, pro te apud il
lum religio, cultusq; & obſequium eſt, pro te iſta omnia. Reuerere hæc ergo, atque conſidera, accede ad ea *Sacerdotis munus*
ſumma cum reuerentia. At malus ille eſt: Et hoc ad te quid? Nunquid enim qui malus non eſt, ipſe tibi ma
gna iſta & diuina largitur? Abſit. Fides enim tua ad omnia valet: neq; ubi iuſtus quiſpiam proderit, niſi ipſe *1. Corinth. 16.*
fidelis ſis: neque nocebit malus, ſi fueris ipſe fidelis. Per vaccas in arca operatus eſt Deus, cùm populum ſal *1. Regum 6.*
uare vellet: num enim Sacerdotis vita, num virtus tantùm conferre potuiſſet? Non poſſunt quæ Deus ipſe *Sacerdotis eſt miniſterium tantum.*
largitur, ueluti Sacerdotali virtute perfici: omnia quippè diuinę ſunt gratię. Huius tantùm munus eſt ape
rire os, cæterùm Deus cuncta operatur: ſymbolum iſte tantummodo implet. Intuere quantum inter Io-
annem & Ieſum intereſt, & audi dicentem Ioannem: Ego opus habeo à te baptizari. Et, Non ſum dignus
ſoluere ipſius corrigiam calciamenti. Sed tamen cùm tantùm intereſt, deſcendit ſpiritus, quem nô habebat *Matth. 3.*
Ioannes (de plenitudine enim, inquit, ipſius nos omnes accepimus) prius tamen quàm baptizaretur, non il-
le deſcendit, neque Ioannes ipſum deſcendere fecit. Cur ergo iſtud fit? Vt ſcias, Sacerdotem ſymbolum im
plere tantummodo. Nullus homo tantùm diſtat ab homine, quantùm à Chriſto Ioannes. Deſcendit tamen
ſpiritus, vt diſcas Deum omnia operari, Deum omnia facere. Volo quiddam adiicere planè mirabile, & no-
lite mirari, neq; turbemini. Quid verò iſtud eſt? Sacra ipſa oblatio, ſiue illam Petrus, ſiue illam Paulus, ſiue *Ioannis 1.*
cuiuſuis meriti Sacerdos offerat, eadem eſt quam dedit Chriſtus ipſe diſcipulis, quamq; Sacerdotes modo
quoq; conficiunt. Nihil habet iſta, quàm illa minus. Cur id? Quia non hanc ſanctificant homines, ſed Chri *Sacerdotis & Chriſti oblatio eadem eſt.*
ſtus, qui illam antè ſacrauerat. Quemadmodum enim verba quæ loquutus eſt Chriſtus, eadem ſunt, quæ Sa
cerdotes nunc quoque pronunciant: ita & oblatio eadem eſt, eademq; baptiſmi ratio eſt, adeò omnia in fide
conſiſtunt: Cornelium ſpiritus repentè repleuit, quia prius ipſe alacritatem voluntatis oſtenderat, fidemq;
pleniſſimæ deuotionis obtulerat. Et hoc igitur Chriſti corpus, & illud eſt: Qui autem hoc illo minus ali- *Acter 10.*
quid habere putat, ignorat Chriſtum eſſe, qui nunc etiam adeſt atque operatur. Iſta vobis non abſque certa
ratione diximus, ſed vt ſententiam veſtram, ſenſumq́, corrigamus, cautioresque in poſterum faciamus. Ha
ctenus Chryſoſtomus, apud quem etiam alia multa legere licet in eandem ſententiam, vbi locum illum
Eſaię explicat, Vidi Dominum.

His Origenis & Chryſoſtomi verbis abundè reſponſum eſſe videtur iis, qui cùm aliud non habeât, quod
obiicere poſſint, plauſtris quibuſdam conuiciorum in vitam & mores Sacerdotum & Epiſcoporum inue-
huntur: quorum veſana rabies pios mouere non debet, etiam ſi vera eſſent, quæ ab illis dicuntur, quæ tamē
ex magna parte ficta ſunt & commentitia. Parendum eſt nihilominus etiam iis Præpoſitis, quos iratus Deus *Oſea 13.*
dedit, ita populi peccatis exigentibus. Nam côtemnendis illis Deus ipſe contemnitur, audiendis illis Deus *Iob 34.*
ipſe auditur. Si mali ſunt Præpoſiti, non vita, ſed doctrina eorum eſt amplectenda, de qua nihil eſt quod ar- *Luca 10.*
roget ſibi priuatus aliquis cognoſcendi poteſtatem, quæ propria eſt Epiſcoporum. Vna eſt in vnaquaque
diœceſi Chriſti cathedra, vnde etiam Eccleſia cathedralis dicitur: Ex ea cathedra quod docetur, id reueren
ter & obedienter audiendum eſt. Contra hanc ſi quis nouam ſibi cathedram conſtituere ſit conatus, etiam *Cathedralis Eccleſia ab una cathedra Chriſti in vnaquaque diœceſi dicitur.*
atque etiam videat, ne quæ Chore, Dathan, & Abiron, eadem illum grauia & inuſitata ſupplicia maneant.
Nullum enim facinus æquè Deus vlciſcendum putauit vnquam, atque hoc, quod eſt vnum omnium atro-
ciſſimum. Sed nos reliqua iam perſequamur. *Num. 6.*

De Sacramento Matrimonij.

CAP. LV.

DIXIMVS iam quemadmodum nati mundo, per lauacrum regenerationis felicius *Sacramentorum anacephalæoſis.*
Chriſto renaſcimimur in vitam quandam nouam, qua non iam ipſi viuimus, verum vi *Galat. 2.*
uit in nobis Chriſtus, quem in baptiſmo ſumus induti. Quod autem viuimus deinceps *Galat. 3.*
in carne, in fide viuimus filij Dei, qui dilexit nos, & tradidit ſemetipſum pro nobis: qua *Galat. 2.*
etiam de cauſa, fidei ſacramentum baptiſmus vocatur. Simul & illud docuimus, po- *Baptiſmus ſacramentum fidei.*
ſteaquam in baptiſmo ſemel Chriſto deſponſi ſumus, non ad fidem otioſam, ſed ad pu
gnam periculoſam nos vocatos eſſe. Dolet enim Satanas ereptum ſibi bolum è fauci-
bus, quamobrem omni telorum genere nos oppugnat, vt à ſponſo noſtro, cuius precioſo ſanguine ſubarra
ti ſumus, abſtractos, in ſuam nos rurſus redigat poteſtatem. Contra quem cùm perpetuò nos in acie ſtare
oporteat: neque enim fruſtrà ſcriptum eſt, Militia eſt vita hominis ſuper terram: quò ſimus in prælio geren- *1. Tel. 2.*
do fortiores, ſignamur in fronte ſigno crucis, & vngimur chriſmate ſalutis: quo ſigno datur nobis Spiritus *Iob. 7.*
ſanctus, qui præſtò nobis adſit: pugnantibus robur præſtet, fiduciamq; reſiſtendi ſuppeditet. Itaque uocatur *Confirmatio ſacramentum ſpei*
confirmatio ſpei ſacramentum, quòd per illud in bonam ſpem erigimur ex hoſtibus victoriæ deportandæ.
Oſtendimus poſteà, quandoquidem qui non modò viuunt, verumetiam pugnant, alimoniæ indigere viden
tur, quòd alioqui vires non eſſent ſuffecturæ, de hac quoque prouidiſſe nobis patrē miſericordiarum Deū. *2. Corinth. 1.*
Ioan. 6.

Qualis

Qualis vita, qualis pugna, talis & alimonia. Nihil in ijs omnibus non eſt ſpirituale. Spiritus enim eſt qui
Euchariſtia ſacramentū charitatis. 1. Ioannis 4. viuificat: caro non prodeſt quicquam. Quamobrem non ea carne, quę videri, quæ tangi, quæúe ſenſu aliquo comprehendi poſſit, ſed ea quam fide ſola complecti licet, ſua ipſius vera, & viua carne, ſuo ipſius vero & viuo ſanguine nos reficere dignatur. Qua in re cùm maximè ſit illuſtris illius in nos charitas, qua nos viciſſim ad amandum illum inflammamur, qui prior dilexit nos: rectè dicitur Euchariſtia ſacramentum charitatis, per quod vnum cum Chriſto capite, vnum etiam ipſi inter nos corpus efficimur. Illud quoque demonſtrauimus, quandoquidem noſtra culpa fit, vt cum hoſtibus dimicantes aliquando ſuccumbamus, grauiterque ſauciati proſternamur, hac quoque in parte de remedio nobis patrem noſtrum cœleſtem pro ſua ineffabili bonitate proſpexiſſe: pœnitentiæque medicinam conceſſiſſe, qua ſanati reſurgere poſſemus.

Quoniam verò non niſi noſtra culpa fit, vt victi in noſtri hoſtis poteſtatem recidamus, meritò nobis Deus iraſcitur, cui per hoc pœnitentiæ Sacramentum reconciliamur: Neque tamen iam omnino gratis ſicut in baptiſmo, ſed requiritur deinceps à nobis, ſi redire cum Deo velimus in gratiam, vt à peccatis ceſſemus,
Pſalm. 50. Iſaia 38. 2. Corinth. 3. vt ea deteſtemur, & odio habeamus: vt corde contrito & humiliato, quod Deus non deſpicit, non ſolum recogitemus in amaritudine peccata noſtra, verumetiam miniſtro reconciliationis ſacerdoti ea confiteamur, & abſolutionis ab eo beneficium petamus: denique vt per ieiunia, orationes, eleemoſynas, & alia pia vitæ ſpiritualis exercitia, digna pœnitentiæ opera faciamus: non quidem pro pœna æterna, quæ merito Chriſti paſſionis & mortis per Sacramentum vel Sacramenti votum vnà cum culpa nobis remittitur, ſed pro pœna temporaria, quæ non tota ſemper vt in baptiſmo fit, remittitur.
Pœnitent. ſacr. iuſtitia. Epheſ. 4. 1. Corinth. 3. Quare Sacramentum hoc ad eam virtutem refertur, quam iuſtitiam vocamus: iuſtum enim eſt, vt qui gratiæ, quam acceperat, ingratus, Spiritum ſanctum contriſtauit, & templum Dei violare non eſt veritus, non ſine aliqua ſatisfactione reconcilietur. Illud prętereà planum fecimus, quòd non alio tempore grauius & periculoſius certamen inſtat, quàm cùm
Extrema vnct. ſacr. fortitudinis. graui morbo conflictatis ex hac vita migrandum eſt: quodque ne rum quidem deeſſe nobis dignata eſt Dei benignitas: deditque ſacramentum vnctionis, quam extremam vocant, quò vires tam corporis, quàm animi refocillari poſſint, vt ad congrediendum cum tam potenti aduerſario illius gratia adiuti non omninò impares eſſe poſſemus. Hoc Sacramentum ad fortitudinem refertur, cuius pars eſt perſeuerantia, quam huius vn-
Epheſ. 6. ctionis beneficio conſequimur, fortes in pugna perſeuerantes, ac ſumpto ſcuto fidei, omnia tela nequiſſimi ignea extinguentes. Declaratum eſt & illud, quando ſine miniſtris vita conſtare nō poteſt, etiam de illis Deū Eccleſiæ ſuæ prouidere voluiſſe, non ſine quodam ordine, qui non ſolum ad decorem facit plurimum, verumetiam ad concordiam & vnitatem retinendam. Dediſſe minores quoſdam, Oſtiarios, Lectores, Exorci-
Chryſ. in epiſt. ad Ephe hom. 10. Phil. lib. 2. de monarchia. ſtas, Acolythos. Dediſſe maiores quoque miniſtros, Subdiaconos, Diaconos, Sacerdotes. Quia verò, ſicut præclarè dictū eſt à Chryſoſtomo, vbi honoris eſt æqualitas, aut omnes Principatum gerunt, ibi nunquam poterit eſſe pax, quòd iſta verbotenus æqualitas, ſicut anteà quoque fuit à Philone ſcriptum, inæqualitatem rerum pariat. Nam æqualia dignitate imparibus tribuere, eſt inæqualitas: inæqualitas verò fons malorum:
Inæqualitas malorum fons. dediſſe quoſdam etiam qui cum quadam in Eccleſia poteſtate verſarentur, non ſolùm cognoſcendi de ijs, quæ ad forum Eccleſiaſticum pertinent, præcipuè verò de doctrinæ genere, verumetiam flagitioſos coercendi, & eos, qui doctrinam impiam ſectarentur, ab Eccleſiæ ſeptis arcendi, ac ex piorum cœtu exterminan-
Ambr. in epiſt. ad Epheſ. cap. 4. di. Hos ordines per Paulū ſignificatos putat Ambroſius, cùm dicit: Et ipſe dedit quoſdam quidem Apoſtolos, quoſdam autem Prophetas, alios verò Euangeliſtas, quoſdam verò Paſtores & Magiſtros ad conſummationem ſanctorum in opus miniſterij. Apoſtoli, inquit, Epiſcopi ſunt: Prophetæ verò explanatores ſunt
Actor. 8. 21. ſcripturarum. Euangeliſtæ Diaconi ſunt, ſicut fuit Philippus: quamuis non ſint Sacerdotes, Euangelizare tamen poſſunt ſine cathedra: paſtores ſunt lectores, qui lectionibus ſaginent populum audientem: Magiſtri
Ordo ſacramentum prudentia. Matth. 24. verò exorciſtę ſunt, quia in Eccleſia ipſi compeſcunt & verberant inquietos. Refertur autem hoc ſacramentum ad prudentiam: quandoquidem fidelem eſſe ſeruum & prudentem oportet, quem conſtituit Dominus ſuper familiam ſuam, vt det illis cibum in tempore. Atque hæc quidem dicta iam à nobis ſunt. Quoniam
De virginib. li. 1. verò, cùm vnius hominis vita longa non ſit, duratura in ſæculum ætas quemadmodum Ambroſius loquitur, ſuccedere non poſſet ætati, breuique defuturi eſſent, qui per baptiſmum renati, Chriſti ſe militiæ adſcriberent, etiam huic rei Deus remedium proſpexit, ac Matrimonij Sacramentum in ipſo Paradiſo inſtituit, ex quo noui Chriſti milites conſcriberentur: ſi modò, quod fieri dubitandum non eſt, non alia voluntate li-
Geneſ. 1. 2. Matrimonij cau. beros parentes procrearent, quàm vt per baptiſmum ex membris primi hominis in membra Chriſti transferri in eiuſdem Chriſti militum album referrentur, atque ijs qui vita functi eſſent, noui ſemper ſuccederent. De hoc itaque Sacramento nobis nunc dicendum eſt, quod antequam peccaſſet Adam, in officium tantū
Matrimonij ſacramentum temperantia. Epheſ. 5. & miniſterium, poſt admiſſum verò peccatum, iam non in officium tantùm, verumetiam in remedium eſt inſtitutum. Quapropter ad eam virtutem refertur, quæ temperantia dicitur, vt eſſet incontinentiæ remediū. De hoc Sacramento ſic ſcribit Paulus: Mulieres viris ſuis ſubditæ ſint ſicut Domino: quoniam vir caput eſt mulieris, ſicut & Chriſtus caput Eccleſię: Ipſe eſt ſaluator corporis eius. Sed vt Eccleſia ſubiecta eſt Chriſto, ita & mulieres viris ſuis in omnibus. Viri diligite vxores veſtras, ſicut & Chriſtus dilexit Eccleſiam, & ſeipſum tradidit pro ea, vt eam ſanctificaret, mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ: vt exhiberet ipſe ſibi glorioſam Eccleſiam, non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid huiuſmodi: ſed vt ſit ſancta & immaculata: Ita & viri debent diligere vxores ſuas vt corpora ſua. Qui ſuam vxorem diligit, ſeipſum diligit. Nemo enim vnquam carnem ſuam odio habuit: ſed nutrit & fouet eam, ſicut & Chriſtus Eccleſiam: quia mēbra ſumus corporis eius, & de oſſibus eius. Propter hoc relinquet homo patrem & matrem ſuam, & adhærebit vxori ſuę: & erunt duo in carne vna. Sacramentum hoc magnum eſt: ego autē dico in Chriſto, & in Eccleſia. Verùmtamen & vos ſinguli vnuſquiſq; vxorē ſuā ſicut ſeipsū diligat: vxor aūt timeat virum ſuum.

Nullum

Matrimonij ſacramentum. Myſterium idem quod ſacramentū

Nullum eſt è ſeptem, de quibus nobis nunc ſermo eſt, cui Sacramenti nomen in ſcripturis Canonicis tribui legamus, præter vnū hoc: quòd non modò Sacramentū, verumetiam magnum Sacramentum vocat Paulus. Neque deſunt tamen, qui inter Sacramenta Matrimonium numerari nolunt. Nam à Paulo, qui Græcè ſcripſit, non Sacramentum, ſed myſterium vocari dicunt. Quaſi verò aliud ſonet Græcis myſterium, quàm quod Latini vocát Sacramentum. Cyprianus, Cyrillus, Chryſoſtomus, Euchariſtiam ſæpè vocant myſteriū, nunquid ideò Sacramentum non eſt? Ac latè quidem patet myſterij nomen, ſicut & Sacramenti, verum & ea ſignificatione, qua nunc vtimur, Sacramentum appellari Matrimonium à Paulo dubitandū non eſt, quandoquidem ita multis & diſertis verbis omnia illi competere oſtendit, quæcunque ad ſacramenti rationem (quomodo nunc de eo loquimur) pertinent. Quid eſt enim aliud Sacramentum, niſi ſacræ rei ſignum? Docuimus autem anteà tria eſſe ſignorum genera: Nam & præteritarum, & præſentium & futurarum rerum per ea admonemur. Omnium harum rerum nos admonet ſignum huius Sacramenti, ſiue quis materiam aut elementum vocare malit: quæ eſt viſibilis illa coniunctio, quæ fit ſtipulatione verborum, data arra, iunctis dextris, aliiſque ſolennibus cæremoniis.

Signorum tria genera. Matrimonij ſignificationes. Ioan. 16. Philip. 2.

Primùm admonet præteritæ myſticæ conglutinationis diuinæ & humanæ naturæ, Chriſti ſponſi & Eccleſiæ ſponſæ: quomodo Dominus noſter Ieſus Chriſtus reliquit, quodammodo Patrem ſuum Deum, poſteaquàm exinaniuit ſemetipſum, formam ſerui accipiens: reliquit matrem ſuam ſynagogam, ex qua ſecundum carnem natus eſt: reliquit domum ſuam, dimiſit hæreditatem ſuam: dedit dilectam animam ſuam in manus inimicorum ſuorum.

Hierem. 12.

Quam tandem ob cauſam? Vt adhæreret vxori ſuę Eccleſię, quam ex Gentibus ſibi copulauerat: vt quam fœdam inuenerat ac omni turpitudinis genere pollutam, eam ſanguine ſuo ablutam ſanctificaret, ac exhiberet ſibi glorioſam Eccleſiam, non habentem maculam, neque rugam. Huius præteritæ rei, futuros coniuges, primum admonet ſignum iſtud viſibile. Admonet autem non in hoc tantùm vt merentur, verumetiam vt imitentur: vt viri diligant vxores ſuas, ſicut & Chriſtus dilexit Eccleſiam: vt neque patris neque matris amorem illius amori anteponendum eſſe putent: vt ſicut Chriſtus tradidit ſemetipſum pro ſponſa ſua Eccleſia, ita vir pro uita, pudicitia, fama vxoris ſuæ, non dubitet vitæ quoduis diſcrimen adire.

Epheſ. 5.

Sicut Chriſtus adamauit immundam, & acerbiſſima quęq; paſſus eſt, vt mundam & incontaminatam redderet: ſic & vir ſi non vſque quaque munda ſit vxor, ſi qua ſit vel corporis vel animi infirmitate prædita, non ſtatim abijciendam exiſtimet, verùm infirmus infirmam toleret, atque omnia prius & facere & pati in animum inducat, quo vel corporis vel animi illius morbo mederi poſſit. Huius rei coniunctionis Chriſti ſponſi cum ſponſa Eccleſia, ſic ſignum eſt viſibilis coniunctio viri cum fœmina, vt eius admoneat tantum, non autem eam efficiat. Cæterùm admonet præterea præſentis rei; pręſentis gratię, quam in hoc Sacramento confert Deus: qui quod iubet non modò verbo, verumetiam exemplo, idem etiam dat pro ſua bonitate. Siquidem viſibilis iſta copulatio, quę fit datis arris, iunctis dextris, admonet inuiſibilis gratię, quam largitur Deus. Nam ſimul vt ad elementum viſibile acceſſerint verba, quæ præeunte ſacerdote profert vterque coniunx, fit ſacramentum, per quod peculiare donum ſpiritus infunditur: quò & firmiores redduntur ad perpetuam concordiam, & robuſtiores ad pariter toleranda huius vitæ incommoda, & inſtructiores ad ſobolem pijs moribus educandam.

Matrimonium rectè ſuſcipientibus infunditur Spiritusſancti donum et gratia. Geneſ. 2.

Quod quidem donum ſic demùm infunditur, ſi quemadmodum oportet, ita Sacramentum hoc ſuſceptum fuerit. Nam ſi ſecùs factum ſit, ſicut in alijs ſacramentis, ita & in hoc ira paratur pro gratia. Infunditur autem hoc donum ex pacto diuino, qui promiſit hoc ita futurum, dicens: Propter hoc relinquet homo patrem & matrem ſuam, & adhærebit vxori ſuę. Quod Sacramentū & ſi in viro quoq; & in mulieré eſſe dicit Paulus, maius tamé eſſe vult in Chriſto & in Eccleſia. Quòd autem ad virum quoque & mulierem pertineat myſterium hoc ſiue ſacramentum, teſtatur Chryſoſtomus, eum locum enarrans, his verbis:

Chryſ. ſerm. 20.

Re vera nanque re vera, inquam, myſterium eſt, & magnum myſterium relicto parente, eo qui genuit, eo qui aluit, etiam ea quæ peperit, quæ miſerè & cum labore parturijt, illis videlicet deſertis, qui tanta beneficia præſtiterunt, quibus cum conſuetudo tracta eſt, adhęrete virum illi, quæ antea neque viſa ſit, neque aliquid commercij cum illa habuerit, atque hanc etiam omnibus pręferre. Verè myſterium eſt. Et parentes etiam, cùm iſta fiunt, non offenduntur, ſed magis offenduntur ac dolent cùm non fiunt expenſis quoque pecunijs ac ſumptu facto lętantur. Magnum re vera myſterium & ineffabilem quandam ſapientiam habens. Iſtud ſuprà præfatus dixit, in Chriſto & in Eccleſia. Veruntamen non propter ipſum ſolum ita dictum eſt. Sed quid? Vt vxorem ſcilicet tanquam propriam carné foueat, quemadmodum & Chriſtus Eccleſiam: vxor verò vt reuereatur virum. Et in Geneſim ſcribens:

Hom. 56. Aug. de nuptijs et concupiſcentia, li. 1. cap. 10.

An non audis, inquit, Paulum dicentem, quod Sacramentum ſunt nuptię & imago dilectionis Chriſti, quam erga Eccleſiam declarauit. Neque diſſimilia ſcribit Auguſtinus quoque: cuius hęc ſunt verba: Quoniam non tantùm fœcunditas, cuius fructus in prole eſt, nec tantùm pudicitia, cuius vinculum eſt fides, verumetiam quoddam Sacramentum nuptiarum commendatur fidelibus coniugatis, vnde dicit Apoſtolus, Viri diligite vxores veſtras, ſicut & Chriſtus dilexit Eccleſiam: huius proculdubiò Sacramenti res eſt, vt mas & fœmina cónubio copulati, quamdiu viuunt, inſeparabiliter perſeuerent, nec liceat excepta cauſa fornicationis, à coniuge coniugem dirimi:

Epheſ. 5. Matrimonij inſeparabilitas.

Mat. 5. 19.

Hoc enim cuſtoditur in Chriſto & Eccleſia, vt viuens cū viuente in ęternum nullo diuortio ſeparetur. Cuius Sacramenti tanta obſeruatio eſt in ciuitate Dei noſtri, hoc eſt, in Eccleſia Chriſti, quibuſque fidelibus coniugatis, qui ſine dubio membra ſunt Chriſti, vt cùm filiorum procreandorum cauſa vel nubant fœminę, vel ducantur vxores, nec ſterilem coniugem fas ſit relinquere, vt alia fœcunda ducatur.

Pſal. 47.

Matth. 19. Deut. 24. Thori ſeparatio non ſoluit coniugij vinculum. Cap. 21.

Quòd ſi quiſquam fecerit, non lege huius ſeculi, vbi interueniente repudio ſine crimine cóceditur, cum alijs alia copulare connubia, quod etiam ſanctum Moſen Dominus propter duritiam cordis eorum, Iſraelitis permiſiſſe teſtatur: ſed lege Euangelij reus eſt adulterij: ſicut etiam illa, ſi alteri nupſit: Et vſque adeò manent inter viuentes ſemel inita iura nuptiarum, vt potius ſint inter ſe coniuges, qui ab alte-

rutro ſeparati ſunt, quàm cum his, quibus alijs adhæſerunt. Ac aliquanto pòſt adducens illa verba, Relinquet homo patrem & matrem. Quod magnum Sacramentum dicit Apoſtolus in Chriſto & in Eccleſia. Quod ergo eſt in Chriſto & in Eccleſia magnum, hoc in ſingulis quibuſque viris atque vxoribus minimum, ſed tamen coniunctionis inſeparabilis ſacramentum. Ad eundem modum ſcripſerunt Ambroſius quoque, Theophilactus, Leo Pontifex, & alij nonnulli, qui omnes eadem ratione, qua ſeptem reliquis, huic quoque Sacramenti nomen tribuunt. Duplicis itaque rei ſignum eſſe docuimus hoc ſacramentum, præteritæ coniunctionis Chriſti cum Eecleſia, & præſentis gratiæ quæ nobis confertur: cuius non admonet modò, verumetiam cauſa illius eſt, & eam efficit hoc ſacramentum. Eſt etiam tertiæ rei ſignum: Admonet enim iſta coniunctio viſibilis Matrimonio copulandos futuræ coniunctionis cũ ſponſo noſtro Chriſto, quandoquidem per vas ſuum electum loquutus eſt Spiritus ſanctus, quòd ſaluabitur mulier per generationem filiorum, ſi permanſerit in fide & dilectione & ſanctificatione cum ſobrietate.

Gene. 2. Ephe. 5. Ambr. in epiſt. ad Ephe. Theod. ibidem Leo epiſt. 92. Matrimonium triplicis rei ſpiritualis ſignum eſt. 1. Timot. 2.

Fuerunt apud Gentes qnoque Matrimonia, qui lege quadam naturæ menti diuinitùs inſita ſanctam eſſe rem Matrimonium & magis quiddam, quàm vt humanum inuentum exiſtimari poſſet, intelligebant: atque ideò vagos concubitus arcebant, ac de ijs, qui ſtuprum aut adulterium commiſiſſent, pœnas capitis legibus ſumebant, Matrimonij tamen ſacramentum, apud eos non fuit, cùm liceret eis etiam nulla cauſa Matrimonium reſcindere. Sed neque apud Iudæos, apud quos maior etiam fuit Matrimonij ſanctitas, fuit Matrimonij ſacramentum, eadem illa ratione, qua apud nos ſacramentum eſt, quibus & ipſis ob duritiam cordis permiſſum erat vxores dimittere, quamuis leuem ob cauſam. Solum ergo Chriſtianum Matrimonium ſacramentum rectè dicitur, & eſt: Cuius cùm tria bona recenſeat Auguſtinus: primum dicit eſſe fidem, ſecundum prolem, tertium ſacramentum. In fide attenditur ne præter vinculum coniugale cum altero vel altera concumbatur. Vxor enim non habet poteſtatem ſui corporis, ſed vir: Similiter & vir non habet poteſtatem ſui corporis, ſed mulier. In prole vt amanter ſuſcipiatur, benignè nutriatur, religioſè educetur: Huius enim potiſſimum gratia contrahi debet Matrimonium. Ita enim dicit Apoſtolus: Volo iuniores nubere, filios procreare, matresfamiliâs eſſe. In ſacramento autem, vt coniugium ne ſeparetur, & dimiſſus aut dimiſſa ne prolis cauſa alteri coniungatur. Hoc enim eſt Chriſti verbum: Dictum eſt, quicunque dimiſerit vxorẽ ſuam, det illi libellum repudij. Ego autem dico vobis, quia omnis qui dimiſerit vxorem, excepta fornicationis cauſa, facit eam mœchari, & qui dimiſſam duxerit, adulterat. Et rurſus: Quod Deus coniunxit, homo non ſeparet. Et ſequutus Magiſtrum ſuum Paulus: His, inquit, qui Matrimonio iuncti ſunt, præcipio, non ego, ſed Dominus: vxorem à viro non diſcedere: quod ſi diſceſſerit, manere innuptam, aut viro ſuo reconciliari. Quæ & Chriſti & Apoſtoli verba, non alio ſenſu acceperunt, Ambroſius, Hieronymus, Auguſtinus, & ante eos Origenes & Chryſoſtomus, ac qui ſectator ipſius eſt Theophilactus, alijque ſancti Doctores, quàm quòd per ea ſignificari exiſtimarent tanti Sacramenti rem eſſe fœdus illud initum nuptiale, vt nec ipſa ſeparatione irritum fiat: quandoquidem viuente viro, à quo relicta eſt, mœchatur ſi alteri nupſerit. Neque diſpar eſt cauſa viri, quem non oportet eſſe meliore conditione, quàm ſit mulier.

Deut. 24. Matth. 19. Matrimonij bona tria. Aug. de bono coniug. cap. 24. & de pec. origina. contra Pelag. lib. 2. c. 34. 1. Corinth. 7. 1. Timot. 5. Matth. 19. 1. Corinth. 7. Amb. in 1. Cor. 7. & lib. 8. in Lucam. Hier. ad quaſt. Amandi presbyteri & in epitaphio Fabiolæ. Aug. de coniugali. cap. 7. Orig. in Matth. hom. 7. Chryſ homil. 17. in cap. 5. Matth. lib. 1.

Magna itaque eſt firmitas vinculi coniugalis, quam non deſignat modò, verùm etiam efficit accedente verbo, viſibilis illa quæ fit per Sacerdotem, copulatio. Confertur enim per illam donum perſeuerantiæ peculiare, modò quis animum præbeat capacem, & eo quo debet affectu ad ſacramentum hoc accedat. Qui qualis eſſe debeat, docet nos oratio Saræ filiæ Raguelis, quæ Matrimonium ſuſceptura, ſic orauit: Tu ſcis, Domine, quia nunquam concupiui virum, & mundam ſeruaui animã meã ab omni concubitu. Nunquam cum ludentibus miſcui me, neque cum his qui in leuitate ambulant me participem præbui. Virum autem cum timore tuo non cum libidine mea conſenſi ſuſcipere. Contracturus Matrimonium concipere debet animo, quantum ſit hoc Sacramentum, nempè quòd Deo auctore copulatur, neque aliter affectus eſſe, quàm ſi præſentem Deum videat, vxorem ſibi copulantem. Miniſterium enim Sacerdotis eſt, Deus autem eſt, qui nexu quodam inſolubili coniungit, iuxta illud quod dictum eſt: Quod Deus coniunxit, homo non ſeparet. Debet etiam animo ſecum reputare, quanta ſit ſigni maieſtas quod ſimilitudinem refert coniunctionis Chriſti ſponſi cum Eccleſia ſua ſponſa. Hoc affectu qui acceſſerit, dubitare non debet, quin gratiæ, quæ confertur in hoc Sacramento, ſit particeps futurus. Qui verò prophano affectu Sacramentum hoc percipiunt, tantum abſunt à gratia percipienda, vt iram etiam ſibi theſauriſent in die iræ. Neque enim alijs ex cauſis contrahendum eſt matrimonium, quàm propter ſanctam ſocietatem, religioſæ poſteritatis amorem, ac fornicationis odiũ ac deteſtationem: vt dicere poſſit vxorem ducturus cum ſancto Tobia: Domine, tu ſcis, quia non luxuriæ cauſa accipio ſororem meam coniugem, ſed ſola poſteritatis dilectione, in qua benedicatur nomẽ tuũ in ſecula ſeculorum, amen. Nam ſi qui coniugium ita ſuſcipiũt, vt Deum à ſe & à ſua mente excludãt, & ſuæ libidini ita vacent, ſicut equus & mulus, quibus non eſt intellectus, habet poteſtatem dæmonium ſuper eos, ac formidare debent, ne idem illis eueniat, quod ſeptem illis viris, qui cùm luxuriæ cauſa Saram vxorem ducere voluiſſent, ordine omnes prima ſtatim nocte propter incontinentiam ſuam à dæmonio ſunt ſuffocati.

Matrimonium ſuſcipientes quomodo affectos eſſe oportet. Matth. 19. Rom. 2. Cauſa contrahendi matrimonij. Tobia 8. Tobia 6. Matrimonium ſolum libid. gratia ſuſcipientibus dominatur dæmonium. Pſalm 31.

Liber hîc adſcribere ſancti Pontificis & Martyris Euariſti verba, de eo, quo ritu legitimum Matrimonium contrahi oporteat. Legitimum, inquit, vt à Patribus accepimus, & ſanctis Apoſtolis, eorumque ſucceſſoribus, non eſt Matrimonium, niſi ab his qui ſuper ipſam fœminam dominationem habere videntur, & à quibus cuſtoditur, vxor petatur, & à parentibus propinquioribus ſponſetur, & legibus dotetur, & ſuo tempore ſacerdotaliter, vt mos eſt cum precibus, & oblationibus à Sacerdote benedicatur, & à paranymphis, vt conſuetudo docet, cuſtodita & ſociata à proximis, tempore congruo, petita legibus

Epiſt. 1. Matrimonium legitimum quomodo contrahatur.

detur,

detur, & ſolenniter accipiatur, & biduo vel triduo orationibus vacent, & caſtitatem cuſtodiant, vt bonæ ſoboles generentur, & Domino ſuis in actibus placeant. Taliter enim placebunt, & filios non ſpurios, ſed legitimos atque hæreditabiles generabunt. Et paulò pòſt: Aliter præſumpta, non coniugia, ſed adulteria, aut contubernia, aut ſtupra vel fornicationes potius quàm legitima coniugia eſſe dicit: niſi propria voluntas ſuffragata fuerit, & vota ſuccurrerint legitima. Quam Euariſti ſententiam Tertullianus quoque ſecutus videtur, cùm ait: Occultæ coniunctiones, id eſt, non prius apud Eccleſiam profeſſæ, iuxta mœchiam & fornicationem iudicari periclitantur. Hoc fuit vtriuſque de Clandeſtinis iudicium. De legitimis verò, ſcribens ad vxorem: Vnde ſufficiam, inquit, ad enarrandam fœlicitatem eius Matrimonij, quod Eccleſia conciliat, & confirmat oblatio, & obſignatum Angeli renunciant, pater ratũ habet. Oblationis nomine ſacrum intelligit, quam vulgò Miſſam vocant. Ad hanc ſponſus & ſponſa conueniebant, ibi per Eccleſiam, hoc eſt, per Sacerdotem Eccleſiæ miniſtrum conciliabatur Matrimonium, & obſignabatur oblatione facta. Frequens eſt autem apud Tertullianum obſignandi verbum, quoties de Sacramentis agit. Videtur autem vterque tam Euariſtus, quàm Tertullianus miniſterium Sacerdotis in hoc Sacramento requirere. Nec diuerſum ab illis Ambroſius quoque ſentire videtur, cùm oportere dicit coniugium velamine & benedictione Sacerdotali ſanctificari. Idem vult etiam Chryſoſtomus, vbi de nuptijs Iſaac & Rebeccæ tractat. Vt non temerè dixiſſe videatur vir pius & doctus Guilielmus Pariſien. Epiſcopus propoſita quæſtione: Vtrum ſacramentum veri nominis, & ſacramentalis virtutis matrimonium ſit, ſi præter nuptialem benedictionem & orationem, quando haberi poteſt, contrahatur: Reſpondit, verum: certum eſt, quia & ſacrum ſignum eſt, & ſacrans ſiue ſanctificans virtute eſſentiali ſiue contrarietatis, & forſitan meritò dummodò nuptialis benedictio non contemnatur, ſed virtutem ſacramentalem omnino non habet, nec veri nominis eſt ſacramentum, niſi ſicut diximus.

Tol. 6. — *Tertul. lib. de pudicitia.* — *Lib. 2.* — *Oblatio promiſſa ponitur.* — *Amb. epiſt. 70. Chryſ. Homil. 48. in Gen. f. Gerſon part. 3. c. 9. quæſt. 10.* — *Benedictio nuptialis an ſit neceſſaria.*

De Impedimentis Matrimonij.

CAP. LVI.

SVnt quædam de eſſentia Matrimonij, ſunt alia quæ ſicut in cæteris ſacramentis, ita & in hoc magis ad ſolennitatem quandam pertinent. Quæ ſunt poſterioris generis, contrahendum quidem impediunt Matrimonium, ſed non dirimunt contractum: Quæ verò prioris, non ſolum impediunt contrahendum, verumetiam dirimunt contractum: De vtriſque quò facilius memoriæ commendari poſſent, hos verſiculos, ante aliquot ſecula conſcriptos legimus:

Eccleſiæ uetitum, nec non tempus feriatum
Impediunt fieri, permittunt iuncta teneri.
Error, conditio, uotum, cognatio, crimen,
Cultus diſparitas, uis, ordo, ligamen, honeſtas,
Si ſis affinis, ſi forte coire nequibis,
Hæc ſocianda uetant connubia, facta retractant.

In 4. ſen. diſt. 34.

Nobis de duobus tantùm dicere nunc eſt propoſitum, de quibus hoc tempore controuerti maximè videmus, de voto & de ordine.

Venerem notæ fuiſſe incontinentiæ fœminam, adeò peruulgatum eſt apud omnes, vt inde nomen etiã traxerit omnis obſcœnitas & libido. Hæc prima fuiſſe dicitur in Cypro auctor mulieribus, vt vulgo quæſtum corpore facerent. Quòd ideò ſcribit eam imperaſſe Lactantius Firmianus, ne ſola præter alias mulieres impudica, & virorum appetens videretur, quam tamen inter numina ſua gentes retulerunt. Huius exemplo duo Martini, quò & ipſi poſſent inter hæreticorum numina referri, numinis huius œſtro perciti, violato iureiurando quod præſtiterunt, vt inceſtam libidinem ſuam explerent, non quibuſuis mulieribus, verùm eiuſdem, cuius & ipſi fuerant ordinis, hoc eſt, Nonnis: ſiue quis Sanctimoniales appellare malit, quaſi Matrimonio coniuncti auctores fuerunt omnibus, qui corpora ſua Domino conſecraſſent, & perpetuam profeſſi continentiam, ſe voto caſtitatis obſtrinxiſſent, quo & ipſi contra iuriſiurandi ſui religionem perfractis pudoris repagulis, ac ruptis pudicitiæ clauſtris, eadem ſe nefaria turpitudine contaminarent. Quamuis autem non par crimen, non omnino tamen diſſimilis cauſa fuiſſe videtur Imperatoris Valentiniani: qui cùm alteram vxorem duxiſſet priore ſuperſtite, nec repudiata, quo leuius videri poſſet facinus à ſe patratum, ſi plures eiuſdem culpæ affines facti eſſent, legem tuliſſe, ac eam promulgari paſſim iuſſiſſe legitur, per quam cuiuis ſimul duas vxores habere liceret. Martinorum itaque ſacrilega audacia factum eſt, vt in dubium illud reuocari cœptum ſit, liceat ne voto ſe caſtitatis obſtringere, aut ſi quis obſtrinxiſſet ſe, Matrimoniũ nihilominus contrahere. Quamuis autẽ nemini, qui catholicæ fidei eſt, dubium ſit, quin & licitum ſit vouere caſtitatem aut continentiam, & quod ſemel quis vouerit, id ab eo præſtari oporteat, quò tamen magis id perſuaſum eſſe queat etiam his, qui vacillare non nihil videntur, paucis de eo diſſerendum eſſe putauimus.

Venus. — *Lib. 1. cap. 17. Lactant. Libr. 1. cap. 19. Lutheri & Buceri conſilium.* — *Soc. lib. 4. cap. 31. Valentiniani factum.*

Quòd & vouere pium, & quod voueris, præſtare neceſſarium ſit, apertiora ſunt ſcripturæ teſtimonia, quàm ut negari poſſit. Sic enim per Prophetam Deus loquitur Vouete, & reddite Domino Deo veſtro. Et iterum: Cùm uotum uoueris Domino Deo tuo, non tardabis reddere. Quòd autem cœlibatus votum, pium Deoque gratum ſit, vel ex eo cuiuis perſpicuum eſſe poteſt, quod & à Chriſto laudantur Eunuchi,

Vouere pium, & præſtare neceſſarium. — *Pſalm. 5.* — *Deuteron. 23.* — *Cœlibatus uotum pium.*

Matth. 19. Eſa 56. 1. Corinth 7. 1 Timoth. 5. In libro de viris Apoſtolicis. Continentiam & Caſtitatem ſeruari iuſſe.

nuchi, qui ſe propter Dei regnum caſtrauerunt. Et apud Eſaiam ſempiternum ſe illis daturum nomen Deus promiſit, quod non peribit. Et de virginibus conſilium dat Paulus: qui ſimul iudicat ad Timotheũ ſcribens, quod quæ viduæ ex Eccleſiæ ſtipe alebantur, voto ſe perpetuæ continentiæ obſtringebant. Et Philo teſtatur (quanquam Iudæus) qui fuit Apoſtolorum ęqualis, fuiſſe tum inter Chriſtianos, qui ſuam Deo caſtitatem deſponderent. Quamobrem quod aſſerunt caſtitatis hoſtes & continentiæ, votum cœlibatus fieri contra mandatum Dei, tam apertè vanum eſt, vt refellere neceſſe non ſit. Nullum enim Dei mandatum proferre poſſunt, de non vouendo continentiam, quam Deo gratam & acceptam eſſe, tot locis non obſcurè ſcriptura teſtatur.

Eccl. 5.

Sed hîc illi aliam æquè friuolam rationem adferunt, qua votum cœlibatus parum eſſe pium demonſtrent. Diſplicere, aiunt, Deo infidelem & ſtultam promiſſionem: eſſe autem infidelem & ſtultam promiſſionem, vouere quod præſtare non poſſis: cuius generis eſſe volunt continentiam: De qua non dubitauit alter ex eis dicere, ęquè non eſſe arbitrij ſui, vt ſe à fœminæ commixtione ſeruaret, quàm non ſit arbitrij ſui, mas ſit an fœmina. Adeò nihil puduit impudens iſtud os, orbi toti ſuam incontinentiam teſtatam facere. Quis autem non videt, ſi nihil vouendum ſit, quod à nobis tanquam à nobis præſtari non poſſit, omnem iam vouendi rationem prorſus eſſe ſublatam? Nam non modò facere, verum ne cogitare quidem aliquid boni ex nobis tanquam ex nobis, idonei ſumus, vt rectè in altero Concilio Arauſicano ante mille & centum annos habito ſcriptum ſit. Nemo quicquã Domino rectè vouerit niſi ab ipſo acceperit, ſicut legitur: Quæ de manu tua accepimus, damus tibi. Quod ſi quia periculum eſt in uouendo, uouendum non eſt, ergo nemo militet, inquit Ambroſius, ne aliquando vincatur, nec pedis utatur obſequio, qui gradiendi periculũ reformidat, nec oculi intendat officio qui concupiſcentię timet lapſum. Locum illum ex Pſalmis enarrãs Auguſtinus, Vouete & reddite: monet vt quiſque quod poteſt voueat, & reddat. Non ſitis, inquit, pigri ad vouẽdum, non enim viribus veſtris implebitis: deficietis, ſi de vobis præſumetis, ſi autẽ de illo cui voueritis, vouete ſecuri, reddetis. Quo in loco cum de alijs votis, tum de voto caſtitatis & continentiæ, tãquam pio, Deoq́; grato copioſè diſſerit. Quod etiam ad Pollentium ſcribens inter ea numerat, quæ rectiſſimè vouentur. Ac inter cætera: Non eos, inquit, terreat ſarcina continẽtiæ. Leuis erit ſi Chriſti erit. Chriſti erit, ſi fides aderit, quæ impetrat à iubente, quod iuſſerit. Non eos frangat quòd videtur eorum continentia neceſſitatis eſſe, non volũtatis, quia & illi qui eã voluntatem delegerunt, fecerunt eam eſſe neceſſitatis, quoniam vani ſine damnatione ab ea deuiare nõ poſſunt, & qui in eam neceſſitatem cõtruſi ſunt, faciunt eam eſſe volũtatis, ſi non de ſeipſis, ſed de illo, à quo eſſe bonum omne confidunt. Qui etiã in confeſſionũ libris ad Deũ orationem conuertens, ait: Tota ſpes mea in magna valdè miſeratione tua: Da quod iubes, & iube quod vis. Imperas nobis continentiã. Et cùm ſcirẽ, ait quidã, qui nemo poteſt eſſe continens niſi Deus det, & hoc ipſum erat ſapientiæ ſcire cuius eſſet hoc donũ, adii Dominũ & deprecatus ſum illum. Conſtat autem Auguſtinum, priuſquàm eſſet baptizatus parum fuiſſe continentem. Et eſt illud veriſſimum quod ſcripſit Hieronymus: Quod ſemel expertis voluptatibus abſtinere multò difficillimum eſt. Quã etiã ob cauſam Tertullianus viduam aliquid operoſius habere dicit, quàm virginem. Quia facile eſt non appetere quod neſcias, & auerſari, quod deſideraueris nunquam. Glorioſis continentia, quæ ius ſuũ ſentit, quæ quid viderit, nouit. Itaq; grauem carnis luctam ſuſtinuit Auguſtinus, cùm illi continentiã vouere volenti diceret conſuetudo violenta, putáſne ſine fœminis viuere poteris? Contrà verò caſta dignitas continentiæ, blandiens vt ad ſe veniret inuitabat, & ad ſuſcipiendum, & ad amplectendum ipſum pias manus plenas gregibus bonorum exemplorum extẽdens. Ibi tot pueri & puellæ, ibi iuuẽtus multa & omnis ætas, & graues viduæ, & virgines, anus, & in omnibus ipſa continentia nequaquam ſterilis, ſed fœcunda mater filiorum. Et irridebat me irriſione exhortatoria, quaſi diceret: Tu non poteris quod iſti & iſtæ. An verò iſti & iſtæ in ſemetipſis poſſunt, ac non in Domino Deo ſuo? Dominus Deus eorum me dedit eis. Quid in te ſtas? & non ſtas? Proijce te in eum, noli metuere, non ſe ſubtrahet vt cadas. Proiice te ſecurus, excipiet te, & ſaluabit te.

2. Par 19. Ambroſ. de viduis. Pſalm. 75. Aug. lib. 1. ca. 24 de adulterinis coniugiis. Matth. 11. Ioan. 1. Lib. 1. cap. 19. Sapien. 8. Tertullia. ad vxorem. Cõfeſ. li. 8. c. 11.

Quamobrem non modò non impoſſibile, verumetiã facile, iucundum, ſuaue nobis futurũ eſt continere, illo adiuuante, qui dixit: Iugum meũ ſuaue eſt, & onus meũ leue. Verum eſt quod dixit Comicus: Nihil eſt tam facile, quin difficile fiat, ſi inuitus facias. Sed & illud verum eſt, quod à Ioanne Chryſoſtomo ſcriptum eſt: Nihil eſt quod non ſuperet amor cum deſiderio. Quamobrem & Petrus Chryſologus: Fortè, inquit, te faciat vis amoris, quia nihil durum, nihil amarũ, nihil graue, nihil lethale computat verus amor. Quod ferrũ, quæ vulnera, quæ pœna, quæ mortes amorem præualent ſeparare perfectũ? Amor impenetrabilis eſt lorica, reſpuit iacula, gladios excutit, periculis inſultat, mortẽ ridet: ſi amor eſt, vincit omnia. Vnde colligere licet, quòd vbi vera eſt fides, non illa ſola, quæ triginta his annis prædicari cœpta eſt, quam Iacobus vocat mortuam: ſed illa de qua dicit Paulus, quæ per charitatẽ operatur, nihil credenti & amanti difficile, atque adeò nihil non erit cũ primis leue & ſuaue. Qui Pythia cantat: ſcr ipſit quidã. Abſtinuit Venere & Baccho. Deinde verò, qui ferarũ capiendarũ deſiderio tenentur, eorũ quanta ſæpè ſit abſtinẽtia, vel Hyppoliti docemur exẽplo. Poſteà verò, quã iidẽ in frigore & ęſtu pferẽdo patiẽtes ſũt, quæ nõ adeũt vitæ pericula? Ab equis à foſſis, à precipitiis, à fluminibus, à feris, quibus aliquãdo temerè ſeſe cõmitentes, ĩmaturã, quãdoq; mortẽ obeũt, nullã tamẽ ex eo ſentiũt moleſtiã, quin magis voluptatẽ maximã. Quẽ verò faciẽdæ rei tenet ſtudiũ, dũ

Impiger extremos currit mercator ad Indos.
Per mare pauperiem fugiens, per ſaxa, per ignes.

Nónne & illius videre ſępè licet abſtinentiam ſingularem? qui plurimis prętereà vitam ſuam exponit & periculis & moleſtiis.

Chryſ. hom. 64. ad populum Antiochenum. Serm. 40. Amanti nihil difficile. Iacobi 2. Galat. 5. Venatorũ et mercatorum abſtinentia.

Si tantum poteſt amor & deſiderium ferarum capiendarum, ſi tantùm poteſt amor & deſideriũ pecunię

cumulandæ

cumulandæ, quam tamen relinquat homo neceſſe eſt, cùm ex hac vita migrauerit, ſicut ſcriptum eſt: Dormierunt ſomnum ſuum, & nihil inuenerunt viri diuitiarum in manibus ſuis: *Pſalm. 75.* non multò poterit amplius amor & deſiderium illius, qui vita noſtra eſt, & quidem vita ſine fine beata. Itaque verè dictum eſt ab Auguſtino. *De moribus eccleſ. cathol. lib. 1. c. 22.* Nihil eſt tam durum atque ferreum, quod non amoris igne vincatur. Quo cùm ſe anima rapit in Deum, ſuper omnem carnificinam; libera & admiranda volitabit pennis pulcherrimis & integerrimis, quibus ad Dei complexum amor caſtus innititur. Niſi verò amatores auri, amatores laudis, amatores fœminarum, amatoribus ſuis Deus ſinat eſſe fortiores, cùm ille nō amor, ſed congruentius cupiditas vel libido nominetur. *Amoris uis.* In qua tamen apparet quantus ſit impetus animi ad ea, quæ diliguntur indeflexo curſu per immania quæque tendentis, argumentoque nobis eſt, quàm ſint omnia perferenda, ne deſeramus Deum, ſi tanta illi vt deſerant, perferunt. *In Ioan. hom. 78.* Hac de re plura perquam eleganter & appoſitè ſcribit Chryſoſtomus quoque. Et Gregorius Nazianzenus in præceptis ad virginem. Huius igitur amoris Dei igne inflammati ſancti Apoſtoli & martyres, non ab vxorum complexu tantùm abſtinuerunt, verumetiam cùm cæſi eſſent, ibant gaudentes à conſpectu concilij, quia digni habiti ſunt pro nomine Ieſu contumeliam pati. *Ioan. 14. Coloſſ. 3. Apoſtolorum & martyrum abſtinentia. Actor. 5. Matth. 11.* Quibus vſque eò durum non fuit, aut, quod iſti volunt, impoſſibile, ſuaue iugum Chriſti in continendo, vt non modò carnis concupiſcentias frenarent, verumetiam vltrò pro Chriſto mori expeterent. Sic Andreas cùm crucem ſibi paratam eſſe conſpicatus exclamaſſe legitur: O bona crux diu deſiderata, & iam concupiſcenti animo præparata, ſecurus & gaudens venio ad te, ita & tu exultans ſuſcipe me, diſcipulum eius qui pependit in te. Sic Laurentius vltrò Sixto commori cupiens: Quò progrederis, inquit, ſine filio pater? quò ſacerdos ſine miniſtro properas? cumque extrinſecus arderet beatus Martyr in craticula poſitus tyranni ſæuientis incendiis, maior eum intrinſecus Chriſti amoris flamma torrebat: & quamuis Rex improbus ligna ſubijceret, ac grauioribus incendijs cruciaret, tamen ſanctus Laurentius has flammas fidei calore non ſenſit, & dum Chriſti præcepta cogitat, frigidum eſt ei omne quo patitur. Sic Paulus cùm quinquies quadragenas à Iudæis accepiſſet, ter virgis cæſus, ſemel lapidatus eſſet: *1. Corinth. 11. Rom. 8.* Quis ergo nos, inquit, ſeparabit à Charitate Chriſti? tribulatio, an anguſtia, an fames, an nuditas, an periculum, an perſecutio, an gladius. Sicut ſcriptum eſt, quia propter te mortificamur tota die, æſtimati ſumus ſicut oues occiſionis: *Pſalm. 43.* Sed in his omnibus ſuperamus propter eum, qui dilexit nos. Certus ſum enim, quia neque mors, neq; vita, neque angeli, neque principatus, neq; virtutes, neque inſtantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos ſeparare à charitate Dei, quæ eſt in Chriſto Ieſu Domino noſtro.

Hîc mihi reſpondeant iſti delicati martyres, qui ſiue animi, ſiue corporis aliquo morbo laborent, nullum ſciunt aliud remedium, præter fœmineas carnes, aut quadrupedum & volatilium: vtrum ſit difficilius, vtrū ab homine præſtari minus queat, carnis vt ſtimulis reſiſtat, an imminentis mortis terrorem ſuperet, ac illos cruciatus non difficulter ferat, quos tot millia ſanctorum martyrum, etiam ex fragili fœmineo ſexu tanta animorum alacritate legimus pertuliſſe? *Voluptatem, quā mortem vincere, facilius.* Certè ceſſare ſtimulos carnis fateamur neceſſe eſt, vbi vel metus tantum grauioris alicuius periculi impendet: adeò motus huius eſt & impulſio vehementior. Cùm verè dictū ſit à Zenone. *Serm. 8. de continentia.* Non habet concupiſcentia locum, vbi patientia dominatur, vbi viuitur ſobriè; vbi mors timetur. Et tamen potuerunt illi, quę ſunt multò grauiora, potuerunt non ſolum viri, verumetiam fœminæ & ſexus & ætatis tenerioris: potuerunt autem in illo, qui confortat omnes in ſe ſperantes, Chriſto. *Chriſtus uincit in nobis. Philip. 4. Philip. 2.* Qui cùm viuat in nobis, cùm operetur in nobis & velle & perficere, quid eſt quod illo faciente, vt faciamus, facere non poſſimus? Ipſe enim eſt qui in pugna noſtra congreditur. Cōſidera, inquit, Chryſoſtomus, *Chryſ. tom. 3. in ſermo. de mart.* præſente Deo te cum hoſte pugnare: fauet ille vt vincas, fauet vt obtineas, ac paulò pòſt: In tua pugna Dominus cōgreditur, *Exod. 14.* Dominus dimicat, Dominus præliatur, & victoria tibi adſcribitur: certamen tuum, Dei certamen eſt: prçliū tuum, Chriſti prçlium eſt. Quid trepidas? Quid formidas? quaſi tua virtute deuincas. Prehende arma, procede in bellum, fortiter dimica, vt dimicanti adſit ille qui vinci non poteſt. Noſtra victoria & corona victorię, inquit Hieronymus, illius protectione & clypeo paratur. Quem ſequutus Auguſtinus: Non enim, inquit, non habes vnde pugnes, Deus tuus in te eſt, ſpiritus bonus datus eſt tibi: ſpiritus Dei eſt qui pugnat in te, aduerſus te, aduerſus illud quod eſt in te, contra te. *Hom. 43. de verbis Domini. Luc. 11.* Et eius æqualis Heſichius Presbyter. Confidat, inquit, anima in Chriſtum, & eum inuocet, & nullatenus extimeſcat. Non enim ſola dimicat, ſed ab Ieſu Chriſto Rege tremendo adiuta. Et ante hos omnes Cyprianus, cum eſſe bona diceret, & à Deo inſtituta coniugia, eligi tamen vult continentiam, quam perfectionis ſuadet conſilium. Quod ſi diuinis, inquit, conſilijs obuiauerint tentamenta, & liberas mentes ad carnales reuocauerint appetitus. *Serm. de natiuit. Chriſti.* Adeſt Deus fortis, nec ſpem ponat homo in homine, nec in brachio carnis ſuæ confidat: qui mundum vicit, victoriam ſuis promittit militibus. Hoc eſt quod de Antonio ſcribit Athanaſius: *In uita eius.* Adiuuabat ſeruum ſuum Dominus, qui noſtri gratia carnem ſuſcipiens, victoriam corpori contra diabolum largitus eſt, vt ſingulis ita certantibus, apoſtolicum liceret proferre ſermonem: Non ego autem, ſed gratia Dei mecum. *1. Corinth. 15. Rom. 8. Philip. 4.* Hanc igitur cùm habeamus quæ adiuuet infirmitatem noſtram, confidenter dicat quilibet homo Chriſtianus, claraque voce pronunciet: Omnia poſſum in eo, qui me confortat. Continentiam iubes Chriſte? da quod iubes, & iube quod vis. Iubes vt non modò carnis, verumetiam oculorum concupiſcentiam ſuperem? da quod iubes, & iube quod vis. Iubes vt à faſtu quoque me contineam? da quod iubes, & iube quod vis. Iubes vt cruciatus pro tuo nomine perferam, vt vitam etiam cum ſanguine profundam? da quod iubes, & iube quod vis: *Matth. 5.* Pone me iuxta te, & cuiuſuis manus pugnet contra me. Si conſiſtant aduerſum me caſtra, nō timebit cor meum. Si exurgat aduerſum me prælium, in hoc ego ſperabo. *Iob. 17. Pſal. 26. Philip. 4. Ephe. 6.* Omnia poſſum in te, qui confortas me. Sic dicat, ſic faciat ſtrenuus Chriſti miles: neq; cū in acie fuerit cōtra hoſtē collocatus, ſimul vt leuis aliqua impreſſio facta fuerit, abiecto fidei ſcuto, ſtatim fugiat, & clamet? Nō poſſū, non habeo Dei donum.

Ambroſius lapſam virginem alloquens. Dictura es, inquit, forſitan, Non potui ſuſtinere, quia carnem fragilem circumferebam. Reſpondebit tibi Beata Thecla cum ſuis innumerabilibus ſocijs. Et nos eadem carne amictæ fuimus, non tamen plenum propoſitum caſtitatis noſtræ, aut fragilitas carnis potuit militare, aut ſæuitia tyrannorum per varia tormenta potuit deijcere. Mulier quædam filium in prælium euntem, dato illi clypeo, ſic adhortata legitur: Fili, aut hunc, aut ſuper hunc, Laconica breuitate filium inſtruens, ita rem in bello gerendam, vt aut victor clypeum referret, aut mortuus in eo domum reportaretur. Hoc ſibi quoque Chriſti miles, contra carnem, contra mundum, contra diabolum prælium initurus, dictum exiſtimare debet, vt aut cum fidei ſcuto vincat hoſtes, aut in fide moriatur intrepidus: neque dicat, non poſſum, ſed Chriſto dicenti credat, omnia poſſibilia ſunt credenti: & iterum atque iterum repetendo dicat cũ Paulo, claraque voce pronunciet, omnia poſſum in eo, qui me confortat. Neque diſpiciat in qua re confortetur à Deo, qua non impium eſt hoc de Deo cogitare, quod aut nolit is, qui fons eſt totius bonitatis & liberalitatis, omnes in omnibus æque confortare, aut non poſſit, quem omnipotentem in fidei noſtræ ſymbolo profitemur. Omnibus ad omnia ſemper præſtò adeſt gratia Dei Saluatoris noſtri: Qui dat donum caſtitatis coniugibus, qui confortat eos, vt quo ſe ſacramento inuicem obſtrinxerunt, id inuiolatum obſeruẽt, etiamſi vel per abſentiam, vel per aduerſam valetudinem alter alterius corporis poteſtatem habere non poſſit: idem & cœlibatum profeſſis continentiæ donum dat, & aduerſus carnem pugnantes confortat, modò poſtulent ab eo, qui dat omnibus affluenter: poſtulent autem in fide nihil hæſitantes. Quod ſi non impetrant, non Deo culpam aſſignent, quaſi vel noluerit is, vel non potuerit, cùm & velit omnia noſtra cauſa, & poſſit omnia, ſed ſe potius, non eam fidem ad poſtulandum attuliſſe putent, quæ potuerit impetrare.

Cap. 4. — *Plutarchus in Apophtegma. Laconicis.* — *Marc. 9.* — *Phil. 4.* — *Deus præſtò adeſt ſemper.* — *1. Corinth. 7.* — *Iacob. 1.*

Paulus cùm hanc materiam tractaret, noluit dicere: Qui non poſſunt continere, nubant, ſed qui non continent: idque Chriſti exemplo, qui & ipſe non dixit: non omnes poſſunt capere: ne quis fati rem eſſe putaret, ſicut Origenem ſecuti, Hieronymus & Chryſoſtomus annotarunt: Sed non omnes capiunt verbũ hoc. Poſſumus enim in eo qui nos confortat, ſed non volumus omnes: non adhibemus illud ſtudium quod oportet, non accedimus ea fide qua oportet, ad eum precandum, cuius hoc miſericordia poſſumus. Non enim ſumus ſub lege bonum quidem iubente, non tamen dante, ſed ſumus ſub gratia, quæ id quod lex iubet faciens nos amare, poteſt liberis imperare. Gregorius Nazianzenus explicans illum locum, Non omnes capiunt verbum hoc, ſed quibus datum eſt. Cùm audis, inquit, quibus datum eſt, adde, datum quidem his qui volunt, & qui aſſentiuntur. Quem præceptorem ſuum ſecutus Hieronymus, datum eſt, inquit, his qui petierunt, qui voluerunt, qui vt acciperent, laborauerunt. Omni enim petenti dabitur, & quærens inueniet, & pulſanti aperietur. Omni, inquit, petenti non coniugato tantùm, ſed & cœlibi cuiuſcunq; ſexus, cuiuſcunque ſit ordinis, omni petenti dabitur. Ac ne quis putaret hoc aut illud petenti datum iri, dicit alio loco: Quodcunque volueritis, petetis, & fiet vobis, Quodcũque petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis. Omnia quæcunque orantes petitis, credite quia accipietis, & euenient vobis: nihil prorſus excludendo, cùm omnia quæ habemus dona ſint illius, neque boni quicquam niſi dono illius habere poſſimus. Ioannes Chryſoſtomus, Non dixit, ſi quadam libidinis vi cogantur, ſi tranſuerſè agantur, ſi non poſſunt. Nihil omninò poſuit eiuſmodi, quod aut vim allatam oſtendat, aut venia dignum ſit. Verùm quid is inquit: Si verò ſe non continent, nubant: quod eorum voluntati tribuendum eſt, qui propter pigritiam nolunt elaborare. Demonſtrat enim, ipſos rei facultatem habentes, ob id minus eam perficere, quod laborẽ defugiunt. Et in eodem libro non ita multo poſt. Ex illis Pauli verbis, Volo vos ſine ſollicitudine eſſe, docet virginitatem non ex earum rerum habere numero, quas adipiſci non poſſumus, ſed ex illis eſſe quæ maximam habent facultatem, cum in coniugio multis partibus, plures ineſſe doceat difficultates tanquam ſi diceret, inquit, Grauis tibi videtur Virginitatis cultus, & laborioſus. Ego verò virginitatem propterea colendam cenſeo, quòd tantum ea facultatem habet, vt multominùs quam coniugium nobis negotium exhibeat. Quod pluribus poſtea proſequitur. Etiam pudicitiam coniugalem Dei donum eſſe beatiſſimus Paulus oſtendit, vbi de hac re loquens, ait: Volo autem omnes homines eſſe ſicut meipſum, ſed vnuſquiſque proprium donum habet ex Deo, alius quidem ſic, alius verò ſic. Ecce & hoc, inquit, Auguſtinus, donum eſſe dixit à Deo, & ſi inferius quàm illa continentia, in qua volebat omnes eſſe ſicut ſeipſum, tamen donum à Deo. Vnde intelligimus, cùm hęc præcipiuntur vt fiant, nihil aliud oſtendi, quàm ineſſe nobis oportere ad hæc accipienda & habenda, etiam propriam voluntatem. Non ſolùm carnis deſideria frænare, ſed oculorum etiam concupiſcentiam domare, faſtum quoque calcare: denique à quocunque alio crimine abſtinere Dei donum eſt.

1. Corinth. 7. — *Matth. 19.* — *Ori. tract. 7. in Matth.* — *Hie. lib. 3. in Mat.* — *Chryſ. homi. 63. in Matth.* — *Aug. de continentia cap. 3.* — *Naz. oratione 31.* — *Rom. 6.* — *Matth. 19.* — *Matth. 7.* — *Ioan. 15.* — *Marc. 11.* — *De virginitate c. 39.* — *1. Corinth. 7.* — *Cap. 40.* — *Pudicitia coniugalis Dei donum.* — *1. Corinth. 7.* — *Aug. de nuptijs et concupiſcentia ad Valerium lib. 1. Et de bono perſeuerantia ca. 14.*

Quid ergo? non poſſe me dicam, quia non eſt mihi datum? Non ergo penes me culpa erit, ſed penes Deum, qui mihi donum hoc non eſt impartiri dignatus. Huc tandem impietatis prolapſi ſunt iſti, vt Deũ malorum auctorem, quin etiam impulſorem facere non dubitent: dum nihilo plus in nobis libertatis eſſe aſſerunt, quàm in ſtipite vel in trunco: Quotum etiam hæc eſt blaſphema vox: Non minus proprium opus eſſe Dei Iudæ proditionem, quàm Pauli vocationem. Sic error alius ex alio gignitur, & illa vetus ac pridem iam ſopita Simonis hæreſis & Manichæi reſuſcitatur. Intereà tamen qui hæc tam impia dicere veriti non ſunt, tanquam idola quædam coluntur à multis, & quod ſcriptum ab illis eſt, quàmlibet pugnet cum Euangelio, Dei tamen verbum & Euangelium vocatur: neque alio iam loco, quàm quo ſcriptura Canonica habetur: Adeò ſunt, proh dolor, mentes hominum excæcatę. At non ita nos docet Chryſoſtomus. Omnium, inquit, facilima virtus eſt, ſi velimus & in cœlum aſcendere, velle tantum oportet, & omnia ſequentur. Neque enim cuique dicere fas eſt, non poſſum & conditorem accuſare. Nam ſi tales nos creauit, vt non poſſemus,

Blaſphemia Phil. — *Chryſ. homi. 16. ca. 9. ad Hebr.*

mus,& deinde præcipit, ipſius eſt hæc accuſatio. Sed quî fit, ais, quòd multi non poſſunt, quia multi nolunt: Nam ſi voluerint, omnes poterunt. Propterà quòd Paulus dixit, volo omnes homines eſſe ſicut me ipſum. Quandoquidem ſciebat quòd omnes poterant eſſe ſicut ipſe. Neque enim ita dixiſſet, ſi foret hoc impoſſibile. Vis fieri ſicut fuit Paulus, incipe modò, & opus ipſum aggredere. Dic mihi ſi quam artem aſſequi cupimus, num nobis velle ſufficit, an rem etiam ipſam aggredimur? Ac nonnullis interiectis: ſic & in omnibus aliis, non ſufficit velle tantùm, ſed oportet opus ipſum aggredi. Cùm enim cœlum ingredi velis, nihil aliud quàm velle te dicis. At, inquis, paulò antè dixeras, quòd ſufficit velle: ſufficit, inquã, velle, ſed cũ opere: quãdo quis laborat vt rẽ ipſam aggrediatur. Habemus quippè adiutorem & cooperatorẽ Deum, modò vt rem aggrediamur, modò ad opus accedamus, modò ſoliciti ſimus, modò animum aduertamus, & omnia ſequentur. Si verò dormierimus, & ſtertentes putauerimus nos ingredi cœlum, nunquam regni cœleſtis hæreditatem aſſequi poterimus. Et alio loco producens illum Eſaiæ locum, Si volueritis & audieritis, bona terræ comedetis. Vidésne? inquit, ſola nobis opus eſſe voluntate. Voluntate, inquam, non qualibet, & quæ nonnullorum eſt, verum: & diligenti & exquiſita. Neminem noui, qui nollet in cœlum euolare: re tamen ipſa oportet voluntatem confirmare. Siquidem mercator diteſcere cupit: non tamen eius animus ſoli acquieſcit cupiditati, ſed nauem parat, nautas cogit, hortatur gubernatorem, & alia quæ nauigationi ſunt opus diſponit diligenter. Aurum prætereà mutuatur, maria traiicit & innumeris periculis, quibus mari ſe credentes iactari conſueuerunt, ſe exponens, peregrinas appellit terras. Itidem & nos oportet rei voluntatem applicare. Nauigamus enim & nos nauigationum, non ab alia in aliam terram, ſed à terra in cœlum. Auarè tota mente intendamus ad eam nauigationem, quæ nos ſupernè erigat: & nautas rationi obſequentes, & nauem nobis firmam comparemus, &c. Et iterum alio loco. In te eſt, vt poſſis, quia in te eſt vt velis. Quia Zachęus idcircò potuit, quia voluit: & alius idcircò non potuit, quia noluit. Ita enim velle efficit poſſe, vt efficit nolle non poſſe. Magna enim vis eſt voluntatis, quæ nos efficit poſſe quod volumus, & non poſſe illa quę nolumus. Et ex voluntate noſtra diuinitus celebratur iudicium, vt homo quicquid non voluerit, eligat, & quod elegerit ex eo ipſo iudicio cœleſti ſubiaceat. Nec enim quiſquam poterit excuſari quaſi voluerit, & non potuerit, cùm conſtet eum idcircò non potuiſſe quia noluit, & nolens uolentis exemplo damnetur, & volens voluntate propria quia impleuit quæ voluit muneretur. Ante quẽ etiã Gregorius: Nazianzenus: Habes, inquit, in teipſo adminiculũ, quod neq; mihi deeſt neque cuiquam volenti: velle tantum oportet: adnitere tantum, prope aderit conſolatio in ore tuo & in corde tuo. Dei recordatus ſum, inquit, & exultaui. Quid eſt facilius quàm recordari? Recordare tu quoque & exultabis. O quàm obuia hæc eſt medicina, ô quàm velox ſanatio, ô quanta eſt huius doni magnitudo. Non ſedat modò puſillanimitatem ac triſtitiam Dei recordatio, verumetiam exultationem adfert. Sicut etiam à Sophonio ſcriptũ eſt. Noli timere Syon, non diſſoluantur manus tuę: Dominus Deus tuus, in medio tui fortis, qui te ſaluabit, gaudebit ſuper te in lætitia, & exultabit in laude ſuper te: Sed nos ad inſtitutum redeamus.

In Prologo ſuper Ioan.

Chryſ. hom. de Zachæo.

Orat. 18. quã habuit ad ſubditos timore perculſos & Imperatorem iraſcentem.

Planum iam feciſſe videmur, neque aduerſari Dei mandato votum cœlibatus, nec eſſe eiuſmodi, quod homo Deo fretus præſtare non poſſit. Eſt quidem ita, ſi noſtras ipſorum ſpectemus vires, nos non poſſe: ſed poſſumus, ſi fiduciam omnem in illo collocemus, qui paratior eſt ad præſtandum, quàm ſimus nos ad petendum cùm vera fide. Quem autem offendit quod continere facile, iucundum, & ſuaue eſſe dixerimus Deo adiuuante, quid is diceret, ſi Chryſoſtomi locum illum inſpexiſſet, vbi contra eos declamans, qui ſimiliter concubitum, voluptatis quiddam habere, continentem autem voluptatem habere non poſſe: vt qui bellum cum naturę tyrannide ſine intermiſſione gereret, vociferabantur. Imò contrà, inquit, res eſt, violentia nanque & turba penes impuros eſt maior, tumultus ingens & qualibet tempeſtate ſęuior, ſic ille habet, vt nunquam ad cupiditatis congreſſum conſiſtat, victus aſſiduè cadat, quemadmodũ dæmoniaci malignis ſpiritibus agitati. Continens autẽ ille, pręlio victor, hanc aſſiduè proſternit, nobiliſſima & infinities pręſtantiore voluptate potitur, ſimul ipſa victoria & conſcientia bona & ſplendidiſſimis tropheis perpetuò fulgẽs. Itaque dici non poteſt, quanta continentium hominum voluptas ſit, vt qui coronam ſibiipſis concinnent, & præmia conſuetudinem angelorum, & toto orbe terrarum pręconium, libertatem, ſpem certam & immortalem. Certè quod cum tanta voluptate coniunctum eſt, id non poteſt eſſe non facile, iucundum & ſuaue. Quid diceret ſi legiſſet Sixtum dicentem. Neque enim dicere fas eſt, caſtitatis oneroſam eſſe cuſtodiam, quę multò difficilius amittitur quàm tenetur. Difficilius ille dicit amitti, quàm teneri cuſtodiam caſtitatis: quod etiam ratione deinceps probat. Quid diceret ſi Baſilium legiſſet his verbis ea de re diſſerentem? Ne dixeris, quomodo aſcẽdam in cęlum, vt virginitatis meę integritatem inde deducam: aut quomodo deſcendam in abyſſum, vt eam dudum à Diabolo corruptam mihi ipſi recuperem? Sed quid? prope te eſt, inquit, & ſecundùm naturam tibi ingeneratur virginitas. Neque igitur maria transfretare, vt eam acquiras tibi opus eſt, neque aërem immenſum peruolare, neque terrarum tractus hanc inueſtigando circuire, aut è terris euolare, cęlumque pro ea inuenienda luſtrare: ſed omiſſa cura ſuperflua locorum ſpacia & interualla peragrandi, te ipſum vt te habeas diligentius inſpice, atque hanc in te per naturam opertam, abditamque reperies. Quod ſecundum naturam eſt, ſicut ſcribit Baſilius, quid in eo difficultatis, quid eſſe poteſt laboris & moleſtiæ? quid non voluptatis potius? Quid diceret ſi Theodoretum legiſſet: qui vitam deſcribens Dominę, quæ trigeſimum in religioſa hiſtoria locum obtinet: cùm innumeras fuiſſe virginum & continentiũ ſcholas dixiſſet, non in ſua tantùm regione, ſed in toto Oriente, quod earum & Palęſtina & Aegyptus, & Aſia, Pontus & tota demum Europa plena eſſet: cauſam reddere volens, cur genus hoc virę plurimi turmatim ſequerentur. Ex quo enim, inquit, Chriſtus Dominus honorauit virginitatem, vt qui natus ſit ex uirginitate, partæ uirginitatis natura germinauit, & hos ſuaueolentes & qui non marceſcunt, flores offert creatori.

In priorem ad Corinth. hom. 37.

Continentium voluptas.

Baſil. in lib. de vera uirginitat.

Rom. 10.

Rom 1.5.

Theodor. in Theophilo.

Theodoretus in præfatione hiſt. religioſæ.

tori. Nos tamen quicquid eſſe facilitatis in ea re diximus, illius gratiæ tribuimus, qui adiuuat infirmitatem noſtram, qui ſimul vt ſui charitatem diffuderit in cordibus noſtris, nihil poteſt eſſe tam difficile, quod non facile etiam ſtatim fiat, iucundum & ſuaue. Quod ipſum facit idem ille Theodoretus, cuius paulò antè meminimus: qui ſanctorum certamina deſcripturus, quomodo mundum, diabolum, & carnem vicerunt: Eis autem, inquit, præbuit victoriam non natura, ea enim eſt mortalis, & innumerabilibus plena affectionibus, ſed mens, quæ diuinam attrahebat gratiã. Nam cùm diuinæ pulchritudinis eſſent ardentes amatores, & pro eo quem amabant, omnia lubenter & agere & pati ſtatuiſſent, forti quidem & generoſo animo tulerunt affectionum, perturbationumq; impetus: Diaboli autem procellas ſtrenuè repulerunt. Hæc Theodoretus in hiſtoriæ ſuæ religioſæ præfatione. Quem librum concludens: Nullus, inquit, ex his, qui ſunt extrà horum Philoſophiam, horũ oſtendit tolerantiam. Si autem nullus ex aliis hominibus poteſt talibus reſiſtere laboribus, clarum eſt, quod amor in Deum efficit, vt naturæ terminos tranſilirent, & ſuperna flamma accenſi, libenter ferunt impetum frigoris, & qui à ſuperis deſcendit rore flammam radiorum mitigant.

Caſſ. in collationibus patrum col. 12. cap. 15. Continentia ſeu Caſtitas quanto tempore acquiri & perfici poſſit.

Quam facilitatem qui nondum eſt conſequutus, extat apud Caſſianum Ioãnis Chryſoſtomi diſcipulum, Cheremonis conſilium, quemadmodum ad eã peruenire poſſit: id ſequatur licebit. Interrogatus Cheremõ, quanto tempore poſſit acquiri & perfici caſtitas? Temerarium eſt, inquit, ſuper conſummatione caſtitatis, in tanta præſertim vel voluptatum diuerſitate vel virium, certam temporis definire menſuram, rationem tamen obſeruanti & temporis modum quomodo eius poſſibilitas agnoſcatur, conſtantiſſimè poſſumus præfinire. Quiſquis abſtractus à cunctis ocioſis cõfabulationibus, & mortificatus ab omni ſolicitudine, curaque mundana, duobus tantùm paximaciis fuerit quotidiana refectione contentus, & aquæ ſatietate ſubtracta, quietem ſomni trium, vel vt alij ſtatuerunt, quatuor horarum ſpacio terminauerit, nec tamen laborum aut continentiæ huius merito, ſed miſeratione Domini eam ſe crediderit adepturum, quia ſine hac fide vana eſt omnis laboris humani intentio, non amplius quàm ſex menſibus perfectionem ipſius impoſſibilem ſibi eſſe cognoſcat. Sed & ante Cheremonem Origines: Nutrimenta ſpiritus ſunt, diuina lectio, orationes aſſiduæ, ſermo doctrinæ: his alitur cibis, his conualeſcit, his victor efficitur. Quod quia non facitis, nolite queri de infirmitate carnis: nolite dicere quia volumus, ſed non poſſumus: volumus continenter viuere, ſed carnis fragilitate decipimur, & impugnamur ſtimulis eius. Tu das ſtimulos carni tuæ: tu eam aduerſus ſpiritum tuum armas, & potentem facis, cùm eam carnibus ſatias, vino nimio inundas, omni mollicie palpas & illecebras nutris.

Continentia nutrimenta & remedia. Orig. homil. in Leuit. Galat. 5.

Cœlibatu voto cur ſe implicent nonnulli. Hier. 17. Malach. 1. Philip. 2.

Verùm adduci multi creduntur, vt ſe voto cœlibatus implicent, non vt quod vouerint præſtent, ſed vt, cuius rei cauſa vouerint, honoribus & opibus potiantur. Sed hac de re ſolius Dei iudicium eſt, qui ſcrutatur corda & renes. Vtinam autem non multi ſint, de quibus id non verius quàm Eccleſiæ expedit, exiſtimari poſſit. Vetus eſt autem illa Dei querela, quòd nemo vel oſtia claudat, vel incendat altare gratuitò: Quin & quo tempore quot Epiſcopi & Presbyteri, tot fuerunt propè martyres, à Paulo ſcriptum ad Philippẽſes legimus his verbis: Spero, inquit, Timotheum me citò mittere ad vos, vt & ego bono ſim animo cognitis quæ circa vos ſunt: neminem enim habeo tam vnanimem, qui ſyncera affectione pro vobis ſolicitus ſit. Omnes enim quæ ſua ſunt, quęrunt, nõ quæ Ieſu Chriſti. Quòd ſi verè dictum eſt illo tempore, noſtro ſeculo multò verius dici poteſt, quo mercenarios multos, raros admodum paſtores videre licet. Apud eos etiam, qui Euangelici malunt appellari, quàm Chriſtiani, quotumquemq; reperire licet, qui gratis prædicet Euangelium? Quorundam ex his tanta fuiſſe fertur cupiditas, vt expleri non poſſet, quam inflammauit magis vxorum, & qui ſunt ex inceſto coniugio procreati liberorum frequentia, vt inter alias cauſas, quamobrem interdicta ſunt ſacerdotibus matrimonia, videri poſſit hæc non poſtrema, ne magis etiam accenderetur auaritia. Cæterùm quo quis animo ſacerdos fieri velit, aut voto ſe cœlibatus obſtringat, Dei ſolius eſt iudicium, cuius oculis nuda & aperta ſunt omnia: homo videre non poteſt, niſi ea quę patent, Dominus autem intuetur cor.

Ioan. 10.

Euangelicorum cupiditas. Matrimonia cur interdicta ſacerdotibus.

Hebr. 4. 1. Regum. 16. Votum cœlibatus an ſit relaxandum.

Verùm vt demus hoc, Eſſe non neminem, qui dum furiis ambitionis actus ad ſacerdotium aſpirat, hac ſola de cauſa cœlibatum vouerit, num ideò tollendus eſt cęlibatus? Etiam ad matrimonium accedunt multi longè alia affectione, quàm qua ſuſcipi tantum hoc ſacramentum oporteret: Nam quotumquemq; reperire licet, qui illud ſpectet in matrimonio contrahendo, quod ſpectari ſolùm debet, ac non ad dotem, ad formam, aut aliò quocunque potius reſpiciat: num ideò dicemus, ne ſit matrimonium?

Mar. 9. Philip. 4.

Sed nequit, aiunt, præſtare quod vouit. Hoc dicere, Simonis eſt, & Marcionis, ac Manichæi hæreſim profiteri, chriſtiano dicere fas non eſt, niſi quòd dixit Chriſtus: omnia poſſibilia ſunt credenti: quod dixit imitator eius Paulus, Omnia poſſum in eo, qui me confortat: quod dixit Auguſtinus, Leuis erit ſarcina continẽtiæ, ſi Chriſti erit? Chriſti erit, ſi fides aderit, quæ impetrat à iubente quod iuſſerit.

Rom. 10.

Exod. 20. Lib. de ſpiritu & litera cap. 4.

Rom. 7.

Verùm non prȩſtant multi, Nunquid in baptiſmo quoque Satanæ & pompis eius non abrenunciamus? Præſtatur ne id ab omnibus? an ideò abroganda erit hęc Apoſtolorum traditio, quæ mille quingentis annis in Eccleſia duraſſe videtur? Moſi legem nunquid omnes obſeruabant Iudæi? num ideò fuit abroganda, quia præuaricatores eius erant plurimi, priuſquàm veniſſet finis legis Chriſtus? An ideò tollemus præceptum de non concupiſcendo, quod magis videtur accendere concupiſcentiam quàm extinguere, ſi Dei ſimus auxilio deſtituti? Cùm verè dictum ſit ab Auguſtino: vbi ſanctus non adiuuat ſpiritus inſpirans pro concupiſcentia mala, concupiſcentiam bonam, hoc eſt charitatem diffundens in cordibus noſtris: profectò illa lex quamuis bona auget deſiderium mali. Sicut aquæ impetus, ſi in eam partem non ceſſet influere, vehementior fit obice oppoſito: cuius molem cùm euicerit, maiore cumulo præcipitatus, violentius per prona prouoluitur. Neſcio enim quomodo hoc ipſum quod concupiſcitur, fit iucundius dum vetatur. Non ita nos Paulus docuit, Lex quidem, inquit, ſancta, & mandatum ſanctum, & iuſtum, & bonum: Sic & cœliba-

tus lex ſancta eſt, iuſta eſt, bona eſt, etiam ſi neque ſancti, neque iuſti, neque boni, ſunt, qui profeſſi cœlibatum, ventri nihilominus & libidini ſeruiunt: Præclarè ſcriptum eſt ab Hilario. Malè ſanctis rebus præiudicatur, ſi quia non ſancti à quibuſdam habentur, eſſe non debeant. Nec minus præclarè dictum eſt à Ioanne Chryſoſtomo: Calumniantur, inquit, ebrioſi fructum à Deo factum dicentes: non ſit vinum. At nos ipſis dicamus: non ſit ebrietas. Vinum enim Dei, ebrietas autem Diaboli opus eſt. Non vinum ebrietatem facit, ne Dei creaturam accuſes, ſed conſerui inſaniam argue. Totidem verbis reſpondere licet his qui dicunt: non ſit votum cœlibatus, vt dicamus illis: nō ſit ſcortatio, non ſint incœſtæ nuptiæ: Votum enim cœlibatus, Dei: ſcortatio & incœſtę nuptiæ, Diaboli opus eſt. Non votum cœlibatus ſcortationem facit, ne quod à Deo laudatum eſt accuſes: verum illius inſaniam argue, qui quod promiſit, non præſtat, non quia non potuit, ſed quia noluit. Quia non eam, quam, debuit promptitudinem attulit: cum verè ſcriptum ſit ab Ambroſio, quod illum Deus adiuuat, quem videt tota virtute contendere, quia non ea qua oportuit fide Deum precatus eſt, vt ſibi continentiæ donum impartiret. De quo Paulus quoque teſtatur: Quòd fidelis eſt Deus, qui non patietur nos tentari ſupra id quod poſſumus, ſed faciet etiam cum tentatione prouentum, vt poſſimus ſuſtinere.

Rom. 16. Phil. cp. 3. Hila. in lib. de Synodis contra Arrianos. Chryſ hom. 1. et 71. ad populum Antiochenum. Et hom. 58. in Matth.

In cap. 7. 1. ad Corinth.

1. Corinth. 10.

Non ſunt laudandi qui ſe temerè votis obſtringunt, præſtat enim longè non vouere, quàm quod ſemel voueris, in eo non perſiſtere: ſed cùm animi cuiuſque coniectura ſit difficilis, etiam ſi quis anteacto vitæ ſuæ tempore parum ſit continenter vixiſſe viſus (quamuis haberi delectum oporteat, vt ne citò manus cuiuis imponatur, ne peccatis alienis communicetur) prohiberi tamen vix poterit quò minus quod ſanctum eſt, voueat, neſcit enim tarda molimina Spiritus ſancti gratia. Vno momento ex publicano, Euangeliſtam: ex perſecutore, Apoſtolum: ex meretrice, vas electum: ex latrone, Paradiſi ciuem factum eſſe legimus. Hæc eſt mutatio dextræ excelſi. Optandum tamen foret, ut quæ regula præſcripta eſt ab Apoſtolo in conſtituendis Epiſcopis & Presbyteris, ea ſeruaretur. Eſt autem Chriſtianæ charitatis, non cogitare malum, nec temerè ſecùs aliquid de proximo ſuſpicari. Verè dictum eſt, à quodam Ethnico, & à Gregorio Nazianzeno repetitum: quod vt quiſque optimus eſt, ita difficillimè alium improbum eſſe ſuſpicatur. In vtramque verò partem ſic ab auctore operis imperfecti ſcriptum eſt. Sicut difficilè aliquem ſuſpicatur malum, qui ipſe bonus eſt, ſic difficilè aliquem ſuſpicatur bonum, qui ipſe malus eſt. Contrà verò ſcriptum à Sapiente legimus: In via ſtultus ambulans cùm ipſe inſipiens ſit, omnes ſtultos æſtimat. Ex ſuis quiſque moribus libenter fingit alios. Sic Nero ſcribitur, cùm vnus eſſet omnium impuriſſimus, animum inducere non potuiſſe, vt quemquam pudicum eſſe crederet. Verùm vtcunque res ſe habeat, reperiri videmus non paucos, qui cùm ſe voto cœlibatus obligauerint, non pręſtent tamen. In hos iuxta Canonum præcepta potius animaduertendum foret, quàm vt ſancta lex propter homines non ſanctos antiquaretur.

Votū temerè non eſt faciendum. 2 Pet. 2. 1. Timot. 5. Luca 5. Actor 9. Luca. 7. Luca. 23. Pſalm. 79. 1. Timoth. 3. Titum 1. 1. Corinth 13. Cicero epiſt. 1. ad Qu. fratrem. Nazi. orat. funebri in Athanaſium. Et Oratione 6 quam habuit cum a patre in conſortium aſſumptus eſſet, & contra Iulianum erat. Eccle 10. Hom. 5 cap. 4. Matth Suetonius in Nerone.

Sed hic à Bucero Cypriani nobis auctoritas obiicitur, qui ſcriptum alicubi reliquerit, cùm de virginibus Deo dicatis loqueretur: Si perſeuerare nolunt aut non poſſunt, melius eſt vt nubant. Fingamus hoc, ſicut iſti volunt, ſenſiſſe Cyprianum. Quod autem eſt iſtud ſingularitatis ſtudium, velle ſolitariam alicuius opinionem ſequi potius, quàm totius Eccleſiæ catholicæ ſenſum & conſenſum? Congregatum fuit vnius omnium ſanctiſſimi, doctiſſimi, grauiſſimique Pontificis Leonis auctoritate Chalcedonenſe Concilium, ſexcentorum triginta Epiſcoporum, aliquanto poſt, quàm ad Chriſtum Cyprianus migrauerat, quod inter quatuor illa numeratur, quæ nec ab ipſis noſtri temporis hæreticis reiiciuntur, à catholicis verò non aliter quàm ſicut quatuor Euangelia recipiuntur: in eo diſertis verbis contrarium eſt ſancitum. Nónne totius orbis Chriſtiani potius quàm vnius alicuius ſequi ſententiam oporteret? Cùm præclarè ſcriptum eſt à S. quodam Patre: Propter vnum aliquid confirmantem, à ſenſu vniuerſorum non eſſe recedendum. Nec enim totum partem, ſed pars totum ſequi debet. Sed ſi fortè inueniatur pars à toto diſcordans: aut coaptanda eſt ſi fieri poteſt, aut ſi fieri non poteſt, abiicienda. Melius enim à parte receditur, quàm à toto, Optimum autem eſt, ſi & pars retineatur, & totum. Poteſt autem & pars & totum retineri, ſi germanum verborum Cypriani ſenſum ſecuti fuerimus. Nec enim exiſtimandum eſt Cyprianum id ſenſiſſe, quod iſti uolunt: vt quę votum continentiæ ſolenniter eſſet profeſſa, Deo dicatę virgini nubere licitum exiſtimaret. Sed ſcripſit is de Deo dicata. Scripſit: Sed quo ſenſu ſcripſerit videamus. Poſtulauerat à Cypriano Pomponius vt ſibi reſcriberet, quid ei de virginibus his videretur, quæ cùm ſemel ſtatum ſuum continenter & firmiter tenere decreuerint, detectæ ſunt poſteà in eodem lecto pariter manſiſſe cum maſculis, ex quibus vnus fuerit Diaconus. Quid huic reſcribens Cyprianus, nunquid ait nubant? Nihil minus: verùm conſultè feciſti, inquit, abſtinendo diaconum: virgines autem inſpiciantur ab obſtetricibus diligenter, & ſi virgines inuentæ fuerint, accepta communicatione ad Eccleſiam admittantur: ſi autem de his aliquæ corruptæ fuerint deprehenſæ, agant pœnitentiam plenam, quia quæ hoc crimen admiſit, non mariti, ſed Chriſti adultera eſt, & ideò æſtimato iuſto tempore, poſteà exomologeſi facta, ad Eccleſiam redeant. Quòd ſi obſtinatè perſeuerant, nec ſe ab inuicem ſeparant, ſciant ſe cum hac ſua impudica obſtinatione nunquàm à nobis admitti in eccleſiam poſſe. Hoc eſt reſcriptum Cypriani. Quæ verò interiecta ſunt, doctrinam quandam in ſe continent, quemadmodum aſſeruari virgines oporteat, ibi inter cætera verba ſunt hæc: Si perſeuerare nolunt, vel non poſſunt, melius eſt vt nubant. Quæ nequaquàm ita accipienda ſunt, tanquàm eis poſteaquàm ſe ſemel Deo deſpondiſſent, nubere licere vellet: ſed retrò potius trahenda ad id tempus, quo nondum ſe Deo dicauerant, vt idem dixiſſe videatur Cyprianus, quod poſt eum ſcripſit Hieronym. Rectius fuerat homini ſubiiſſe coniugium, ambulaſſe per plana, quàm ad altiora tendentem in profundum

Lib. 1. epiſt. 11. In continentibus an poſt votum nubere liceat. Cypriani locus hic expenditur à Iudocus lib. 4. contra Brentium Chal. concil. Act. 14. cap 16.

Hugo de S. Victore lib. 2 par. 11. cap. 11.

Hier. ad Euſtochium de cuſtodia virginum.

inferni cadere. Vt hic ſit ſenſus verborum Cypriani. Si dicauerunt ſe Chriſto, perſeuerent, & reſiſtant fortiter libidini. Si verò non habent animum perſeuerandi, non dicent ſe, ſed nubant potius. Non enim vetabantur nubere, ſi ſe continere non poterant. Quod vel ſequentia quæ iam commemorauimus eius verba maniſeſtè declarant, vbi Chriſti ſponſam Deo dicatam virginem, ſi cum viro reperta fuerit, non hominis mariti, ſed Chriſti vocat adulteram. Eſt ne autem credibile in hunc errorem tam impium lapſum eſſe Cyprianum, vt virgini Deo dicatæ permittendum adulterium eſſe cenſeret? Deinde verò, ſi quæ nupſit homini marito, fas non eſt vt alii nubat: quomodo fas eſſe poterit ei cum aliquo mortalium nuptias cõtrahere, quæ ſemel Deo nupſit immortali? Certè prius illud Auguſtinus non matrimonium quod eſt cum altero ſuperſtite priore marito contractum, ſed adulterium appellat, ſicut à nobis paulò antè commemoratum eſt: quantò magis adulterium dici meretur, & quidem longè grauiſſimum adulterium, quod à Chriſti ſponſa committitur, vbi non homini mortali, ſed Deo data fides immortali, violatur? Quamobrem longè ab ea ſententia Cyprianus abſuit, vt virginibus Deo dicatis nubere, licitum eſſe vellet. Quin ille potius non diuerſum ea de re ſenſiſſe credendus eſt ab eo, quòd Hieronymum & Ambroſium Latinos, Baſilium & Chryſoſtomum Græcos, alioſque, qui ſecuti ſunt eum, ſanctos doctores ſcripſiſſe legimus: qui, quę virgines poſt conſecrationem nupſiſſent, eas non vxores legitimè iunctas, verùm adulteras & incœſtas eſſe dixerunt. Paulus viduas continentiam profeſſas, quæ tantummodò vellent nubere, damnationem habere ſcribit: & eſt veriſimile Cyprianum contra Pauli doctrinam hanc, Deo dicatis virginibus nuptias ad æternam earum damnationem permittere voluiſſe? Nihil itaque ſuffragatur iſtis Cypriani quod adſerũt teſtimonum. Paulum ſequutus Auguſtinus. Neque enim ſaltem connubii deſiderium in illa continentiæ profeſſione poteſt eſſe non malum.

2. Corin. 11.

Matrimonium altero coniuge viuente cum altero contractum, adulterium eſt.

Aug. de nuptiis et concupiſcen. lib. 1. cap. 10.

Poſt continentiæ votum contrahentes matrimoniũ, adulteri & inceſtuoſi ſunt.

1. Timo. 5.

Votum cœlibatus diſpenſationẽ non admittit.

Contra Iulianum lib. 4. cap. 2.

Vtrum autem diſpenſari poſſit votũ cœlibatus nec ne, nihil eſt quòd in præſentia verba multa faciamus. Thomę quidem Aquinatis, quem pro ſua ſententia confirmanda teſtem citant nonnulli, verba ſunt hæc: In voto ſolennizato per profeſſionem religionis, non poteſt per Eccleſiam diſpenſari. Et rationem aſſignat decretalis, quia caſtitas eſt annexa regulæ monachali. Atqui tale eſt votum virginum ſolenniter Deo dicatarũ. Sed non eſt præſentis inſtituti, poſſit nec ne diſpenſari, de eo diſſerere: Satis fuerit illud ſcire, quod per ſe licitum eſt, diſpenſationis non egere. Verum hæc de voto dicta ſufficiant.

22. queſt. 88. artic. 11.

Ordo & matrimonium an pugnent inter ſe.

Quod autem ad ordinem attinet, eum non repugnare matrimonio, quatenus vtrunque ſacramentum eſt, à ſanctis patribus didicimus: Cæterùm quæ fiunt à matrimonio iunctis, quæ citra ruborem nominari non poſſunt, ea cum ſacerdotio pugnare vehementer, ab Origene, Ambroſio, Hieronymo, Beda, cæteriſque viris non doctrina magis quàm pietate præditis excellenti, docemur. Neque verò mirum id alicui videri debet, ſi matrimonii ſiue nuptiarum bonum à malo concupiſcentiæ diſcernimus: quod aliquando feciſſe Auguſtinum Pelagius, Iulianus, Cæleſtius hæretici reprehendebant: Cęterùm is, non ſolùm ratione ſubtili, verumetiam vulgatiſſimo iudicio naturali, quod in primis illis hominibus apparuit, hodieque tenetur etiam ab hominibus coniugatis, illud diſcerni docuit. Quod enim, inquit, illi poſteà propagatione fecerunt, hoc eſt conubij bonum: quòd verò prius confuſione texerunt, hoc eſt concupiſcentię malum. Proinde nuptiæ quia etiam de illo malo aliquid boni faciunt, gloriantur: quia verò ſine illo fieri non poteſt, erubeſcunt: Tãquam ſi quiſpiam pede viciato ad aliquod bonum etiam claudicans perueniat, nec propter claudicationis malum, mala eſt illa peruentio, nec propter illius peruentionis bonum, bona eſt claudicatio: ita nec propter libidinis malum nuptias condemnare, nec propter nuptiarum bonum, libidinem laudare debemus. Bonæ ſunt itaque nuptiæ, ſed ſine qua bonum nuptiarum fieri non poteſt, mala eſt libido. Atque hæc eſt, cui repugnat ordo, quæ tam turpis eſt, vt eam etiam ipſi turpes turpitudinem vocent, cuius licet ſint amatores, oſtentatores eſſe non audent. Cuius tanta eſt fœditas, vt etiam copulatio coniugalis, quæ ſecundum matrimonialium præſcripta tabularum, procreandorum fit cauſa liberorum, latebras ad ſubterfugiendum hominum conſpectum & remotum ab arbitris cubile conquirat. Certè non qui benè, ſed qui malè agit, odit lucem, dicit Chriſtus: Omnia verò rectè facta in luce collocari volunt. Hæc igitur opera tenebrarum pugnant cum ſacerdotio maximè, cuius opera in luce colocari volunt. Quòd ſi illa ſic exerceri poſſent, quemadmodum ante peccatum ea primi noſtri parentes exercuiſſent in Paradiſo, nihil vt aliud quàm liberorum procreatio ſpectaretur, cum ſacerdotio non pugnarent. Nunc illorum peccato factum eſt, vt ſine peccato (quod tamen niſi modum excedat non imputatur) opera nuptiarum exercere non liceat. Et hoc eſt illud peccatum quod vocatur originis: de quo dixit etiam Propheta: Ecce in iniquitatibus conceptus ſum, & in peccatis concepit me mater mea. Qui verò ſequutus eſt Auguſtinum Fauſtus: Ordinatio nuptialis, inquit, ex benedictione cœpit. Interim nuptiarum munus adhuc in Paradiſo à creatore conceſſum, & earum vſus extra Paradiſum iam ſumpſit exordium. Peccatum in medio fuit inter generationem & concupiſcentiam: Quicquid præceptio diuina conſtituit, hoc laudo: quicquid humana præuaricatio adiecit, hoc reprobo. Quomodo ſi aliquis atro inquinamento candorem veſtis aſpergat, non diſplicet factura, ſed macula, veſtimenti non amittit vſum, & ſi perdidit dignitatem: futura enim erat indubitanter caſta & ſyncera generatio, ſi non interceſſiſſet inimica tranſgreſſio. Sed immaculatos thoros caro maledictioni addicta maculauit, & per ſuperbiæ ſpiritum, ſimplicem corrupit affectum: & ſicut immortalitatis priuilegium, ita donum perdidit puritatis. Non in querelam vocatur nuptialis gratia, ſed obſcœnæ paſſionis iniuria. Non aurum in culpam venit, ſed quicquid auro obrizo adulterinum fraus iniquitatis admiſcuit. Ante vtrunque verò Ambroſius. Non habebant, inquit, parentes noſtri in Paradiſo quo confunderentur. At nunc licet bona ſint coniugia, tamen habent quod inter ſe ipſi coniuges erubeſcant. Et ante hos omnes Gregorius Nazianzenus de triplici natiuitatis genere ſcribens: primum eſſe dicit corporum nocturnum & ſeruum, libidinique obnoxium: ſecundum Baptiſmi diurnum & liberum. In quem ſcribens Nicętas, peccatum, inquit, à primis parentibus per mandati violationem

Aug. de nup. et cõcupiſ. ad Valeriũ lib. 1. cap. 7.

Nuptiæ bonæ ſũt, ſed libido mala eſt & cum ord. ſacro pugnat.

Ioan. 3.

Peccatum orig. Pſalm. 50.

Lib. 1. de libero arbitrio. cap. 2.

Hebr. 13.

Orat. in S. Baptiſ.

admiſſum, venereã coniunctionẽ adiunxit, atque ea rurſus ad ipſorum poſteros non nihil ſordis, & inquinamenti ſecum traxit. Quamquã .n. matrimonium Dei benedictione honorabile factum eſt, propter liberorũ procreationẽ: natura tamen à peccato fluxit. In peccatis enim, inquit, concepit me mater mea. Quęſiuerat autem Auguſtinus à Gregorio Pontifice, qui miſerat eum in Angliam. An vir ſuę coniugi permixtus, antequam aqua lauaretur, Eccleſiam intrare poſſet, vel ad myſterium ſacræ communionis accedere? Cui poſt alia multa ſic reſpondet Gregorius. Romanorum ſemper ab antiquioribus vſus fuit, poſt admixtionem propriæ coniugis, & lauacri purificationem quærere, & ab ingreſſu Eccleſiæ paululum reuerẽter abſtinere. Nec hæc dicentes deputamus, culpam eſſe coniugium, ſed quia ipſa licita admiſtio coniugum ſine voluptate carnis fieri non poteſt, à ſacri loci ingreſſu abſtinendum eſt, quia voluptas ipſa eſſe ſine culpa nullatenus poteſt. Non enim de adulterio vel fornicatione, ſed de legitimo coniugio natus fuerat, qui dicebat: Ecce enim in iniquitatibus conceptus ſum, & in peccatis concepit me mater mea. Qui enim in iniquitatibus conceptum ſe nouerat, in delicto ſe natum gemebat, quia portat arbor in ramo humorem vitii, quem traxit ex radice. In quibus verbis non ipſam admiſtionem coniugum iniquitatem nominat: ſed voluptatem admiſtionis. Sunt enim multa licita, ac legitima, & tamen in eorum actu aliquatenus fœdamur, ſicut ſæpè iraſcendo culpas inſequimur, & tranquillitatem animi in nobis perturbamus. Et cùm rectum ſit quod agitur, hoc eſt tamen improbabile, quod in eo animus perturbatur. Contrà quippè vitia delinquentium iratus fuerat qui dicebat: Turbatus eſt à furore oculus meus. Quia enim nõ valet, niſi tranquilla mens in contemplationis lucem ſe ſuſpendere, in ira ſuum oculum turbatum dolebat, quia dum malè acta deorſum inſequitur, confundi atque turbari à ſummorum contemplatione cogebatur. Et laudabilis, ergo eſt ira contra vitium, & tamen moleſta, qui turbatum ſe reatum aliquem incurriſſe æſtimabat.

Coniugũ commiſtio ſine voluptate fieri non poteſt, ideóq; culpa non caret.

Interrogationum cap. 10.

Quòd ſi ſacerdotem eſſe, nihil eſſet aliud quàm Prophetam eſſe, verbique miniſterio fungi, ne ſic quidem licitum illi futurum exiſtimat Ephiphanius, vt mariti officio fungatur: ſic enim ille ſcribit: Nunquid inhoneſtæ ſunt nuptiæ? num impurum cubile? at à Prophetis & Pontificibus prohibentur propter maius miniſterium. Nam poſtquam prophetauit Moyſes, non amplius vxori coniunctus eſt, non amplius liberos genuit, non amplius gignit talis: habet enim vitam domino vacantem: Vacare autem Domino non poteſt, qui mariti officio fungitur. Multò minus licitum eſſe videtur ei, qui ſacrificium indeſinens oblaturus eſt, quod impediri certum eſſe ſcribit Origines his, qui coniugalibus neceſſitatibus ſeruiunt. Ac videtur ei quod illius eſt offerre ſacrificium indeſinens, qui indeſinenti & perpetuę ſe deuouerit caſtitati. Si laicus & quicunque fidelis, dicit Hieronymus, orare non poteſt, niſi careat officio cõiugali: ſacerdoti cui ſemper pro populo offerenda ſunt ſacrificia, ſemper orandum eſt: ergo ſemper carendum matrimonio. Nam & in veteri lege, qui pro populo hoſtias offerebant, non ſolum in domibus ſuis non erant, ſed purificabantur ad tempus ab vxoribus ſeparati: & vinum & ſiceram non bibebant, quæ ſolent libidinem prouocare. Et alio loco: Quod ſi indignè, inquit, accipiunt mariti, non mihi iraſcãtur, ſed ſcripturis ſanctis, imò Epiſcopis, Presbyteris, & Diaconis, & vniuerſo choro ſacerdotali & leuitico, qui ſe nouerunt hoſtias offerre non poſſe, ſi operi ſeruiant coniugali. Sic & Ambroſius enarrans illa verba: Diaconi ſint vnius vxoris viri. Veteribus idcircò cõceſſum eſt leuitis aut ſacerdotibus vxores ad vſum habere, quia multum temporis ocio vacabant à miniſterio aut ſacerdotio: multitudo enim erat ſacerdotum, & vnuſquiſque certo tempore ſeruiebat diuinis cæremoniis. Nunc autem ſeptem diaconos eſſe oportet, aliquantos Presbyteros, vt bini ſint per Eccleſias, & vnus in ciuitate Epiſcopus: ac per hoc omnes à conuentu fœminę abſtinere debere: quia neceſſe eſt eos quotidie præſtò eſſe in Eccleſia, omni enim hebdomada offerendum eſt, etiam ſi non quotidie peregrinis, incolis tamen vel bis in hebdomada. Sic plebeis hominibus orationis cauſa abſtinere ſe præcipit, vt vacent orationi: quantò magis Leuitis aut Sacerdotibus, quos die, nocteque pro plebe ſibi commiſſa oportet orare? Mundiores ergo eſſe debent cæteris, quia actores Dei ſunt. Eadem in fine primi lib. officiorum repetit. In eandem ſententiam ſcribit, qui eius fuit æqualis Syritius epiſtola 4. cap. 9. Beda quoque venerabilis: Vicis ſuæ tempore Põtifices templi tantùm officiis mancipati, non ſolùm à complexu vxorum, ſed ab ipſo quoque domorum ſuarum abſtinebant ingreſſu: vbi noſtri temporis ſacerdotibus, quibus ſemper altari ſeruire iubetur, perpetuò ſeruandæ caſtitatis exemplum datur. Quia enim tum ſacerdotalis ex ſtirpe Aaron ſucceſſio quærebatur, neceſſariò tempus ſubſtituendæ ſoboli procurabatur: at quia nunc non carnalis ſucceſſio, ſed perfectio ſpiritualis inquiritur, conſequenter ſacerdotibus, vt ſemper queant altari aſſiſtere, ſemper ab vxoribus continendum, ſemper caſtitas obſeruanda præcipitur.

Epiph. hær. 78. cont. Antidicomarianitas.

Ambro. in exhortatione ad virgines.

Orig. homil. 23. in Num.

Hier. contra Ioui. lib. 1.

1. Corinth. 7.

Leuit. 10.

Ezech. 44.

Num. 6.

Hier. in apolog. pro libris aduerſus Ioui. ſcrip.

Amb. in epiſt. ad Tit. cap. 1.

Diaconi ſeptem ſacerdotes bini per Eccleſias, & Epiſcopus in ciuitate vnus quid ſacero debeant.

Beda in c. 1. Luc.

Non pugnat igitur eſſe maritũ & ſacerdotẽ, ſed pugnat inter quotidianos vxoris amplexus verſari, & cœleſtia myſteria tractare, cum præſertim ſui corporis maritus poteſtatem non habeat, ſed vxor: quam quoties id exigit, ei fraudare fas non eſt. Porrò diuina myſteria liberũ hominẽ requirunt, qui ſuæ ſit, non alienæ poteſtatis. Quamobrem non apud orientales modò, verùm & in noſtra hac occidẽtali Eccleſia nihil impedit, quominus qui maritus eſt, fiat idẽ ſacerdos: modò conſentiente vxore, ac ſe quoque ipſa Deo deuouẽte, quæ mariti ſunt, ea pręſtare deſinat: His enim præſtãdis ita totus animus & corpus impẽditur, vt ſubmergi mẽs, & caro tota fieri videatur: ſicut ab Auguſtino quoque legimus annotatum. Corpus autem Chriſti quod ſacerdos cõficit, cũ ſit ſpirituale, nihil eſt ꝙ magis refugiat quàm carnẽ. Quod vel illa Dei verba ſatis indicant: Nõ permanebit ſpiritus meus in hominibus iſtis, quoniã caro ſunt. Qui ſemel vxorẽ duxit, quoad illa vixerit, etiã ſi diuortiũ factũ ſit, maritus tamẽ illius eſſe nũquã deſinit: Caro viri, caro ſẽper vxoris eſt: caro vxoris, caro viri eſt: neutrius vt poteſtatẽ tertius aliquis habere poſſit. Sed ſi ceſſerit vltrò cõiunx iure ſuo, quòd habet in viri carnem, ac ſuam quoque Deo carnem conſecrauerit, iam & marito licebit ad eundem modum ſe Deo dicare, ſacerdotioque fungi. Sic Petro non fuit vxor impedimento, quò minus Chriſti fieret

1. Corinth. 7.

Myſteria diuina liberum hominem requirunt.

Aug. lib. 4. cont. Iulian. cap. 14. et de ciuit. Dei Lib. 14. cap. 16.

Gene. 6.

Apoſtoli Chriſtũ ſequentes reliquerunt vxores.

Matth. 19.

Apoſtolus: ſed quòd eam tamen reliquerit Chriſtum ſecutus, vel hęc ipſius verba teſtantur, cùm dicit: Ecce nos reliquimus omnia, & ſecuti ſumus te: quid ergo erit nobis? Clarius autem id ex reſponſo Chriſti colligitur: Omnis, inquit, qui reliquerit domum, vel fratres, vel ſorores, aut patrem, aut matrem, aut vxorem propter nomen meum, centuplum accipiet. An autem reliqui Apoſtoli coniuges habuerint, quoniam hoc de illis relatum non eſt, videtur Hieronymo Tertulliani ſentētiam qui proximus fuit Apoſtolorum temporibus ſecuto veriſimilius eſſe quòd non habuerint. Sixtus quidem Pontifex omnes Domini diſcipulos, aut virgines, aut continentes fuiſſe ſcribit. Theodoretus verò Pauli locum illum explicans. Rogo & te germane compar. Stultè quoſdam exiſtimaſſe ſcribit, quòd Paulus vxorem habuerit, quum ad Corinthios ſcribens cœlibem ſe fuiſſe manifeſtè declarat.

Apoſtol. reliqui à Petro, an uxores habuerint.
In lib. de Monogamia.
Lib. de caſtitate cap 7.
Ad Philip. 4.
Hiero. lib 1. cont. Iouinianum.

Quod autem eſt nouum hoc Apoſtolorum genus, qui cum veri Chriſti Apoſtoli ductas vxores reliquerint Euangelii ſtudio, nec duxerint, cùm nulli fuerit interdictum: non putant ſe ſuum Euangelium profiteri poſſe, niſi contra Eccleſię interdictum vxores duxerint? Mirum ni ex Gnoſticorum ſchola prodierint: quos ita ſuis perſuadere ſolitos fuiſſe ſcribit Epiphanius. Quicunque in mundo degens mulierem non amauerit, vt ea potiatur, nō eſt ex veritate, nec ad veritatem perueniet vnq̄. Inter ſeptuaginta diſcipulos, maritos fuiſſe nonnullos credibile eſt, quos tamen & ipſos poſteaquàm Chriſti diſcipuli facti ſunt, Petri exemplo, cum vxoribus commercii deinceps nihil habuiſſe dubitandum non eſt. Ea res occaſionem dedit Corinthiis ex Paulo ſciſcitandi, quandoquidem videbant Chriſti diſcipulos vxores ſuas relinquere, neque deerant, qui id ab omnibus in Chriſtum credentibus fieri oportere dicerent, num ſibi quoque relinquendæ vxores eſſent poſteaquàm ſemel in Chriſtum credere cœpiſſent. Inter cætera dicit Hieronymus, Corinthii per literas quæſiuerant, vtrum poſt fidem Chriſti cœlibes eſſe deberent, & continentiæ cauſa vxores, quas habebant dimitterent, an ſi virgines credidiſſent, inirent matrimonium. Quibus reſpondens Paulus. De quibus, inquit, ſcripſiſtis mihi, quærentes an ad fidem conuerſis cum vxoribus commercium habere maritis liceret: bonum eſt homini mulierem non tangere, hoc eſt, ab vxore abſtinere: propter fornicationem autem vnuſquiſque habeat vxorem ſuam, & vnaquæque virum ſuum. Non dixit, ait Hieronymus, vnuſquiſque ducat, ſed vnuſquiſque habeat vxorem ſuam: ſuam, inquit, habeat, ſua vtatur, quam habebat antequàm crederet. Neque ſolus Hieronymus, verùm & ante eum Tertullianus, & æquales Hieronymi Ambroſius & Auguſtinus, & qui ſecuti ſunt vno & altero poſt ſeculo, Gregorius & Fulgentius Latini: tum autem Clemens Alexandrinus, Ioannes Chryſoſtomus, Epiphanius, Theodoretus, Oecumenius, Theophilactus, Græci, Pauli locum hunc de coniugatis intelligunt.

Quæſtio Corinthiorum.
1. Corinth. 7.
Hier. lib. 1. cont. Iouin.
Tertul. in li. de monogamia.
Amb. in Paulum
Aug. in epi. 100. & in lib. 1. de ſerm. domini. in monte.
Gre. lib. 6. cap. 1. in 1. Reg. 1.
Cle. lib. 3. ſtrom.
Chryſ. in commentariis
Epip. Har. 78.
Theod. in Epiſt. decret.
Oecum in commentariis.
Theoph. ibidem
Fulge. epiſt. 2. ad Galam de ſtatu vid
Et ad Probam de virgini.

Quoniam verò vix quiſquam locum hunc tractauit copioſius & accuratius quàm Sixtus Pontifex, paulò ſuperiùs à nobis citatus, libet pluribus verbis adſcribere quædam ex illius libro de caſtitate, quem nuper ex vrbe tranſmiſit ad nos, vir ille cùm pietate, tum doctrina cum primis illuſtris, qui non ita pridem, quod pridem virtus illius inſignis merebatur, in S. Cardinalium collegium eſt cooptatus, Guilhelmus Scirletus. Sic itaque Sixtus loquitur: Quæro quid cauſæ fuerit, vt de ea re conſuleretur à Corinthiis Apoſtolus, quā celebrare licere, nemo dubitabat, tam naturæ teſtimonio, quàm etiam legis exemplis? Nam quod Deus diuerſum ſexum, humanę propaginis cauſa condiderit, etiam natura ſuggerente cognoſcimus: Et quod matrimonii copulā ſemper exercere licuerit, nonnullis ſcripturarū docemur exemplis. Quo modo ergo neceſſarium fuit Corinthiis de re manifeſta, quaſi de dubia ſciſcitari? Aut nunquid eorum auribus noua aliqua doctrina ſonuerat, per quam quod veteribus licuerit ſibi iam licere dubitarent? Non aliud reor. Nam ſatis vanè, ſi ipſi ſibi quaſi incertum fecerunt, quod retro ſemper habuerant certum. Quid ergo tenendum eſt? Dico Apoſtolum in prima ſua apud Corinthios prædicatione non aliam magis, quàm virginitatis, & pudicitiæ annunciaſſe doctrinā, & hoc præcipuè demandaſſe, vt nouæ legis cultores, noui aliquid exercerent, & in Chriſtum credentes, Chriſti per omnia exempla ſequerentur. Secundum illud Petri: Chriſtus paſſus eſt pro nobis, relinquens vobis exemplum, vt ſequamini veſtigia eius. Quæ cauſa poſtmodum fecit, vt Corinthiis Apoſtolum eſſet neceſſe conſulere, dum quidam per incontinentiæ calorem pudicitiæ videbantur refragari doctrinæ. Nā ſi noui nihil audierant, quid opus eis de re manifeſta interrogare? Sed dicis: Cur Apoſtolus hæc non anteà præuidit, & ita doctrinæ ſuæ modum temperauit, ut nihil reliquiſſe videretur ambiguum? Sed etſi præuidit, hoc boni doctoris fuit rem quæ infirmis debebatur, non tam vltrò offerre, quàm rogatus indulgere. Prudentem eum fuiſſe Archiatrum puta, qui ad conualeſcentis iam ægri commodum præcipiat ei vt ab omnibus pomis ſe abſtineat. Et ſi ęger ille tantæ fragilitatis noluerit habere patientiam, vt ab omni ſe pomorum genere retrahat: neceſſe erit Medico ne infirmus grauiora præſumat, eidem uel leuiora concedere. Tamen quod ſuum fuerat, uoluit eum perfectę abſtinentiæ ſecuritate gaudere. Ita & B. Apoſtolus pudicitiæ & caſtitatis amator, exoptat primùm omnes poſſidere quod ſummum eſt. Sed ſi quis reclamauerit, ne illicita contingant, licita concedit, & velut inuitus indulget. Quod ſi ſummum bonum eſſet, non indulſiſſet, imò potius imperaſſet. Sed ipſius iam Apoſtoli verba ponamus: De quibus autem ſcripſiſtis mihi: Bonum eſt homini mulierem non tangere. De qua muliere illum dixiſſe credendum? De aliena? Non puto. Neque enim Corinthii tamque cordes erant, vt hoc Apoſtolum interrogarent, an eis liceret aliena matrimonia violare, quod citra ipſius diſciplinæ interdictum ipſa etiam natura damnabat. Subiungit mox quaſi in hæreticos noſtri temporis intuens: Hoc propter eos, dixit, qui nimio ardore libidinis ſcripturarum veritatem peruerſa nituntur interpretatione ſubuertere. Si ergo ratio non concedit, vt de aliena dixerit, reſtat, vt de propria dixiſſe credatur. Sed vt huius loci intelligentiam facilius noſſe poſſimus, oportet nos primùm ſcire. Beatum Apoſtolum trium partium hoc in loco ſuſcepiſſe tractatum: Nuptarum, Viduarum, & Virginum. In prima parte ſic

dicit

dicit: De quibus ſcripſiſtis mihi: Bonum eſt homini mulierem non tangere: In ſecunda: Dico autem non nuptis & viduis, quibus ſi iam ſuperius loquutus fuerat, ſuperuacaneum fuit iterare ſermonem. In tertia: De virginibus, præceptum Domini non habeo. Sed reuertamur ad primam. In qua non eum viduis aut virginibus, vt quidam imperitè exiſtimant, ſed matrimonio iunctis propriè ſcripſiſſe manifeſtum eſt. Bonum eſt, inquit, homini mulierem non tangere. Bonum eſt homini mulierem non ducere, quia de his qui iam duxerant, diſputabat. Ac paucis interiectis. Propter fornicationem autem vnuſquiſque ſuam vxorem habeat. Habeat, inquit, non ducat, quia illis loquebatur, qui duxerant. Ac nonnulis interiectis: illis tantum conceſſiſſe cernitur Apoſtolus nuptias, quos fornicaturos præuidebat. Nam dicendo, propter fornicationē quid in poſterum cauerent, oſtendit. Hactenus Sixtus, qui pluribus locum hunc præclarè tractare videtur.

Sed momenta rationum, ait quidam, pluris facimus in diſputando, quàm auctoritates. Quaſi verò fuerint iſta tot tam præclara totius orbis Chriſtiani lumina rationibus deſtituta: ac ſolus tu ſis, qui momenta rationum adferas. Quis eſt hic ſuperbię tumor? quæ arrogantia animi? quæ mentis inflatio? Sed ipſum verba ſua Paulum explicantem audiamus. Cùm enim dixiſſet, propter fornicationem vnuſquiſq; habeat vxorem ſuam, & vnaquæque ſuum virum habeat: vt ne cui dubium eſſe poſſet quid ſibi vellet dicens, habeat vxorem, habeat virum: ſtatim ſubiungit: Vxori vir debitum reddat, ſimiliter autem & vxor viro. Quaſi diceret: ſi non intelligis quid ſit, habeat vir vxorem, habeat vxor virum: ecce dicam clariùs, vxori vir debitum reddat, & vxor viro. Quòminus autem ambigi queat de quo debito dicat, ſubdit eueſtigio: Mulier ſui corporis poteſtatem non habet, ſed vir: ſimiliter & vir ſui corporis poteſtatem non habet, ſed mulier. Nolite fraudare inuicem. Dic cedo quiſquis es, qui te ſolum ſapere, te ſolum videre putas, cœlebs habeat ſui corporis poteſtatem, nec ne? Tum autem, quem fraudet cœlebs, ſi non faciat alteri ſui corporis poteſtatem, cùm eius rei nemini ſit debitor? Vel cœco appareat non de aliis hæc verba dici quàm de coniugibus? hic vt ſit germanus Pauli verborum ſenſus: Commodum quidem illud foret, quandoquidem tempus breue eſt, neque procul iam dies ille ſupremus abeſt, vt aut relinqueretis vxores Apoſtolorum exemplo, aut eas haberetis tanquàm non habentes, nec alio quàm quo ſorores eſſent apud vos loco: ita vt in totum ab earum carnali commercio vobis temperaretis: Quoniam verò periculum eſt, ne qua detur occaſio fornicandi, vnuſquiſque maritus habeat, hoc eſt, retineat vxorem ſuam, non dimitat illam, vtatur ea, reddat ei quod ex lege coniugii debet: neque enim hactenus eſt ſui corporis Dominus, vt quod ad vſum coniugalem attinet, eius copia fraudare poſſit vxorem. Ad eundem modum vnaquęque vxor habeat, hoc eſt, retineat virum ſuum, non diſcedat ab eo, quin reddat potius quod illi debet ex iure matrimonii. Nam quod ad vſum pertinet matrimonii, ius vxorii corporis penes maritum eſt, non penes vxorē, quę ſui copiam negare marito non debet.

1. Corinth. 7. Vnuſquiſque vxorem ſuam habeat explicatur.

Ex eo videre licet, quanta ſit illorum cæcitas, qui ex his Pauli verbis longē diuerſam ſententiam colligere conantur, quaſi præcipiat is omnibus, qui ſunt cœlibes, vt vxores ducant: cum tamen etiam Eraſmus ipſe Roterodamus, quamuis cùm primis iniquus cœlibatui, paraphraſi locum hunc explicans, de coniugatis eum interpretetur: Sic enim ſcribit: Ad quæſtiones de quibus me per literas conſuluiſtis, paucis reſpondebo, quid faciendum iis qui matrimonio ſunt irretiti, quid iis qui in cœlibatu degunt, & viduis, item quid iis, qui matrimonio ſunt moleſto aut impari impliciti: poſtremò quid virginibus elocandis aut non elocādis. Quamobrem, quo quaſi fortiſſimo telo vſi ſunt rerum nouandarum cupidi, ad cœlibatum oppugnandum, id magis adeò contra ipſos facere manifeſtum eſt. Tantum enim abeſt, vt his Pauli verbis vocentur cęlibes ad nuptias, vt ne iis quidem, qui matrimonio iam irretiti ſunt, uſquequaque liberum eſſe velit Paulus quouis tempore præſtare, quæ debent inuicem ex lege matrimonii: ſeque magis indulgere quàm præcipere ſcribat, vt mutuum ſibi præſtent debitum. Sic enim loquitur: Nolite fraudare inuicem niſi fortè ex conſenſu ad tempus, vt vacetis orationi, & iterum reuertimini in idipſum, ne tentet vos Satanas propter incontinentiam veſtram: Hoc autem dico ſecundùm indulgentiam, non ſecundùm imperium. Quæ verba non ita ſunt intelligenda, quaſi permittat, vt ne precum tempore ſeſe cōiuges attingant, ſicut quidam ſomniat, non intelligens neque quæ loquatur, neque de quibus affirmet. Sed hoc (ait) dico per indulgentiam, vt exacto precum tempore, ne fraudetis deinceps inuicem, ſed ad intermiſſum vſum coniugii reuertamini. Non hoc dico pręſcribens aut præcipiés, cùm aut carere vos protſus vxoribus, aut eas loco ſororū habere cupiā: ſed dico infirmitati veſtræ condeſcendens. Quamobrem ex his verbis colligit Hieronymus, nuptias indulgētiam uocari debere, non præceptum. Sixtus quoque enarrans hæc ipſa verba. Indulgere ſe nuptiarum officium, non imperare teſtatur. Summum autem bonum tam illi ſibi non indulgeri expectaſſent, quam hic audenter imperaſſet. Vide autem quale exiſtimari debeat quod per indulgētiam conſtat. Auguſtinus verò: Poſſet, inquit, putari, non eſſe peccatum miſceri coniugi non filiorum procreandorū cauſa, ſed carnalis etiam voluptatis, niſi addidiſſet: hoc autem dico ſecundum veniam, non ſecundùm imperium. Quis autem iam eſſe peccatum neget, cum dari veniam facientibus, Apoſtolica auctoritas fateatur? Et in alio quodam libro dicit idem Auguſtinus, Pauli locum hunc adducens: Euidenter dum tribuit veniam, denotat culpam. Et contra Iulianum iiſdem verbis citatis, Notatur, inquit, in iis, etſi ignoſcitur culpa. Et contra eundem ſcribens: Apoſtolus tempora præſcribit orandi temperantiæ coniugali, & ſecundùm veniam concedit non vtique illum prolis, ſed qui fit voluptatis intentione concubitum. Hunc audiant fideles Chriſti, qui ſunt connubio alligati, vt ex conſenſu temperent, quo vacent orationi, & cùm ad idipſum redeunt propter intemperantiam ſuam, nouerint etiam inde dicere Deo, Dimitte nobis debita noſtra. Quod enim ſecundum veniam non ſecundum imperium à tanto doctore dicitur, vtique ignoſcitur, non iubetur. Et iterum alio loco, adferens illum Pauli locum: Iterum reuertimini in idipſum, ne uos tentet Sathanas propter intemperantiam veſtram. Quod ut peccatum, inquit, eſſe demonſtraret, ſed infirmi-

Eraſmus in paraphr.

Cœlibes ad matrimonium non inuitantur.

1. Corinth. 7.

1. Tim. 5.

Hier. lib. 1. cont. Iouinianum.

Aug. in Enchiridio, cap 78.

De peccato originali cont. Pel. & celeſtium lib. 2. cap. 38.

Libr. 2.

Lib. 5 cap. 8.

Lib. 50. homil. homil. ſ. ltima.

tati conceſſum, ſubiecit ſtatim: Hæc autem dico ſecundum veniam, non ſecundum imperium. Et ante eum Baſilius: Qui coniugio ſe implicuerit huic ſatis fuerit, ſi incontinentiæ ipſi culpa remittatur, & fœminæ libido, & vnà cum ea congreſſio donetur. Et vtroque vetuſtior Tertullianus, eundem Pauli locum enarrans: Oſtendit inquit, fuiſſe, qui in matrimonio à fide deprehenſi verebantur, ne non liceret eis matrimonio ſuo exinde vti, quia in carnem ſanctam Chriſti credidiſſent. Et tamen ſecundum veniam concedit, non ſecundũ imperium: id eſt, indulgens non præcipiens ita fieri. Cæterùm malebat omnes id eſſe, quod & ipſe. Proinde & de repudio reſcribens demonſtrat quoſdam de iſto quoque cogitaſſe, uel maximè, quia & in ethnicis matrimoniis non putabant poſt fidem perſeuerandum. Nec diuerſum eorum verborum ſenſum adferunt Oecumenius, & Theophilactus, Anſelmus verò: Dico, inquit, vt in idipſum reuertamini, ſed hoc ſecundum indulgentiam, non ſecundum imperium. Quia hoc nobis indulgetur, non præcipitur, & ideò non peccat qui aliter agit, imò peccat qui ſic agit, ſed leuius, non enim ſine vitio eſt, quod ignoſcitur, & non præcipitur, ſed cùm in dubiis conſtringimur, vtiliter in minimis ſubdimur, ne in magnis peccemus. Culpa quippè eſſe innuitur, quod indulgeri perhibetur, ſed quæ tanto citius relaxatur, quanto non per hanc illicitum quid agitur, ſi hoc quod eſt licitum ſub moderamine non tenetur, Tunc enim ſolum coniuges ſine culpa ſunt in admiſtione, cùm non pro explenda libidine, ſed pro ſuſcipienda prole miſcentur. Sed tamen & alia commiſtio quæ pro ſola voluptate veniam accipit propter nuptias. Enarrans autem eũdem locum Petrus Lombardus. Reuertimini, &c. Ne videretur, inquit, hoc præcipiendo dixiſſe, ſubdit, hoc autem dico ſecundum indulgẽtiam, non ſecundum imperium. Et ideò non peccat qui aliter agit, id eſt qui cõtinet: imò peccat qui ſic agit. Quia aliqua culpa ibi eſt, ſed leuis. Propter huiuſmodi peccata oportet quotidie, crebroq; adorare Dominũ, & dicere: Dimitte nobis debita noſtra. Nõ ergo illud præcepit Apoſtolus, ſed permiſit. Aliud enim eſt quod permittitur infirmitati, non eſt laudabile, ſed veniale: Sed fortè aliquis dicet. Si hoc ſecundum veniam conceſſit Apoſtolus, ergo peccatum ſunt nuptiæ? cui enim venia niſi peccato conceditur, vbi eſt incontinentiæ malum. Planè quod infirmitati conceſſit Apoſtolus ſecundum veniam audeo dicere peccatum eſſe. Veniam namque concedens Apoſtolus, concubitum attendit coniugatorum, vbi eſt incontinentiæ malum. Incontinentiæ malum eſt, quod vir cognoſcit vxorem, etiam vltra neceſſitatem procreandi liberos. Sed & ibi eſt nuptiarum bonum. Non enim quia incontinentia malum eſt, ideò coniugium, quod eſt præter intentionem generationis, non eſt bonum. Imò verò illud malum culpabile eſt hoc bonum, ſed illud malum fit veniale propter bonum nuptiale. Qui verò præceſſit hos duos Gregorius Pontifex ad interrogationem quandam Auguſtini, qui fuit in Angliam ab eo miſſus, reſpondens. Cùm, inquit, non amor procreandæ ſobolis, ſed voluptas dominatur in corpore commiſtionis, habent coniuges etiam de ſua commiſtione quod defleant. Hoc enim eis concedit ſancta prædicatio, & tamen de ipſa conceſſione metu animum concutit. Nã cùm Paulus Apoſtolus diceret: Qui ſe continere non poteſt, habeat vxorem ſuam: ſtatim ſubiungere curauit: Hoc autem dico ſecundum indulgentiam, non ſecundum imperium. Non enim indulgetur quod licet & iuſtum eſt. Quod enim indulgeri dixit, culpam eſſe monſtrauit. Sed nemo nodum hunc melius explicat, quàm Thomas Aquinas. Dico, inquit, quod iterum poſt continentiam determinati temporis reuertamini in idipſum. Hoc autem dico ſecundùm indulgentiam, id eſt, parcens infirmitati veſtræ, non ſecundùm imperium. Sed videtur, inquit, Apoſtolus, inconuenienter loqui. Indulgentia enim non eſt, niſi de peccato. Per hoc ergo quod Apoſtolus ſecundùm indulgentiam ſe dicit matrimonium conceſſiſſe, videtur exprimere quod matrimonium ſit peccatum. Sed ad hoc poteſt reſponderi dupliciter. Vno modo vt indulgentia ſumatur hìc pro permiſſione. Eſt autem duplex permiſſio. Vna quidem de minus malo: ſicut Moſes permiſit Iudæis dare libellum repudii ad vitandum vxoricidium, ad quod erant proni. Talis permiſſio non fit in nouo teſtamento propter ſui perfectionem. Alia eſt permiſſio de minus bono, cùm homo præcepto non cogitur ad maius bonum. Et hoc modo Apoſtolus hìc indulget, hoc eſt, permittit matrimonium, quod eſt minus bonum, quàm continentia, quæ non præcipitur, quæ eſt maius bonum. Alio modo poteſt accipi indulgentia prout reſpicit culpam, & ſecũdùm hoc indulgentia refertur ad actum coniugalem, ſecundũ quod habet annexam culpam, venialem tamen propter bona matrimonii, ſine quibus eſſet mortalis. Perſequitur hęc poſteà pluribus verbis, quæ ne longiores eſſemus, prętermittenda putauimus.

Ex his omnibus liquere ſatis poteſt quod his verbis: Hoc autem dico ſecundùm indulgentiam, datur uenia reddendi debitum, non abſtinendi. Quamuis enim vel prolis procreandę, vel ſtupri vitandi cauſſa rectum ſit vxorem ducere, & ea vti, rectius tamen eſt, ſine periculo peccati grauioris vel relinqui vxorem, vel cum ea tanquam ſorore habitare. Et hoc eſt quod monet Paulus, cùm dicit: Tempus breue eſt: reliquum eſt, vt qui habent vxores tanquàm non habentes ſint: Nam & abſque vſu coniugali conſtare poſſe Matrimonium, non ſolùm Ambroſius & Chryſoſtomus Chriſtiani, verumetiam Ethnici docuerunt. Non enim defloratio virginitatis facit coniugium, ſed pactio coniugalis: Denique cùm iungitur puella, coniugium eſt, non cùm virili admiſtione cognoſcitur. Niſi fortè non fuit inter Mariam & Ioſeph coniugium, vbi nihil interceſſiſſe carnalis commercii certum eſt. Negabat quidam coniugium id fuiſſe Pelagii ſectator Iulianus, ſed eum veritatis Euangelicæ apertiſſimo teſtimonio confutauit Auguſtinus. Qui non dubitauit etiam dicere, quòd beatiora coniugia iudicanda ſunt, quæ ſiue filiis procreandis, ſiue etiam iſta terrena prole contẽpta, continentiam inter ſe pari conſenſu ſeruare potuerint: quòd neq; contra illud præceptum ſit, quo Dominus dimitti coniugem vetat: Non enim dimittit, qui cum ea non carnaliter, ſed ſpiritualiter viuit: & illud ſeruatur, quod per Apoſtolum dicitur: Reliquum eſt, vt qui habent vxores, quaſi non habentes ſint. Nam ex carnali (ſicut Leo Pont. loquitur) fit ſpiritale coniugium, quo nec dimittuntur vxores, & quaſi non habeant, ſic habentur, quo & ſalua ſit charitas coniugiorum, & ceſſent opera nuptiarum. Ad huiuſmodi

ergo

Tertul. in Monogamia.

Matrimonij actus pro prole ſuſcipienda ſine culpa exercetur.

Greg. ad interrogat. Aug. Cap. 10.

1. Cor. 7.

Thomas in epiſt. Pauli ad Corint. cap. 5.

Permiſſio duplex.

1. Cor. 7. Matrimonium cõſenſu facit, non concubitus.

lib. 5. contra Iul. cap. 8. de ſerm. Dom. in monte lib. 1. vide eundem de conſenſu Euangeliſtarum lib. 2. c. 1. de nuptiis & concupiſc. lib. 1. cap. 11. & 12. Matth. 19. 1. Corinth. 7. epiſt. 92. cap. 1.

ergo coniugia maritos inuitat Paulus, quoad per vxores licuerit: quibus vt reddatur debitum permittit, maioris peccati vitandi cauſa. Verùm vnde deflexit eò redeat oratio.

Reddere debitum uxori, & reddere debitum Deo, pugnantia ſunt.

Non eſſe pugnantia docuimus Matrimonium & Sacerdotium, ſed eſſe pugnantia reddere debitum vxori, & reddere debitum Deo, iuge ſacrificium offerendo. Quare cui debitum hoc per vxorem fuerit remiſſum, ei & fuiſſe ſemper & eſſe nunc etiam licitum non in Orientali modò, verùm & in hac Eccleſia noſtra Sacerdotio fungi. Obſeruatum autem hoc fuiſſe legimus & in Orientali Eccleſia, vt maritus cùm Sacerdos eſſet factus, aſſentiente vxore, mariti officium facere deſineret: adeò viſum id eſt ex diametro, quod aiũt cum Sacerdotis officio pugnare. Quòd hoc ita ſit, docet Hieronymus, cum de Vigilantio loquitur, his verbis: Proh nefas, Epiſcopos dicitur ſui ſceleris habere conſortes: ſi tamen Epiſcopi nominandi ſunt, qui non ordinant Diaconos niſi primùm vxores duxerint, nulli cœlibi credentes pudicitiam: imò oſtendentes quàm ſanctè viuant, qui malè de omnibus ſuſpicantur: & niſi prægnantes vxores viderint clericorum, infantesque de vlnis eorum vagientes, Chriſti Sacramenta non tribuunt. Quid facient Orientis Eccleſiæ? quid Aegypti, aut ſedis Apoſtolicæ? quæ aut virgines clericos accipiunt aut continentes, aut ſi vxores habuerint, mariti eſſe deſinunt. Hoc docuit Dormitantius, libidini frena permittens, & naturalem carnis ardorem, qui in adoleſcentia plerunque ferueſcit, ſuis hortatibus duplicans, imò extinguens coitu fœminarum, vt nihil ſit quo differamus à porcis, quo differamus à brutis animantibus, quo ab equis, de quibus ſcriptum eſt: Equi inſanientes in fœminas facti ſunt mihi. Docet, qui videtur æqualis Hieronymi fuiſſe, Socrates quoque Græcus: Si quis, inquit, in Theſſalia clericus factus cum vxore quam ante clericatũ legitimè duxit dormierit: abdicator, cùm omnes qui præclari ſunt in Oriente abſtineãt: præcipuè verò in Theſſalia, Macedonia, & Hellade. Cui ſuffragatur ad Anaſtaſium Theſſalonicenſem Epiſcopum ſcribens Leo Pontifex: Cùm extra clericorum, inquit, ordinem conſtitutus nuptiarum ſocietati & procreatione filiorum ſtudere ſit liberum: ad exhibendam tamen perfectę continentię puritatem, ne Subdiaconibus quidem carnale connubium conceditur: vt & qui habent, ſint tanquam non habentes: & qui non habent, permaneãt ſingulares. Quòd ſi in hoc ordine, qui quartus à capite eſt, dignum eſt cuſtodiri: quantò magis in primo ac ſecundo, aut tertio ſeruandum eſt: ne aut Leuitico miniſterio, aut Presbyterali honore, aut Epiſcopali excellentia quiſquam idoneus exiſtimetur, qui ſe à voluptate vxoria necdum frenaſſe detegitur. Clarius autem Epiphanius Conſtantiæ, Cypri Epiſcopus: qui adducto eo loco: Oportet Epiſcopum irreprehenſibilem eſſe, vnius vxoris virum, Re vera, inquit, non ſuſcipit ſancta Dei prædicatio poſt Chriſti aduentum eos, qui à nuptiis mortua ipſorum vxore ſecundis nuptiis coniuncti ſunt: & hoc certè ſancta Dei Eccleſia cum ſynceritate obſeruat. Sed & adhuc viuentem & liberos gignentem vnius vxoris virum non ſuſcipit: ſed eum qui ſe ab vna continuit, aut in viduitate vixit, Diaconum & Presbyterum, & Epiſcopum, & Hypodiaconum: maximè vbi ſynceri ſunt canones Eccleſiaſtici. At dicis mihi: Omninò in quibuſdam locis adhuc liberos gignere Presbyteros, Diaconos, & Hypodiaconos. At hoc non eſt iuxta Canonem, ſed iuxta hominum mentem, quæ per tempus elanguit. Quamobrem etiam apud Orientales, vbi ſynceri fuerunt Canones Eccleſiaſtici, fuiſſe legimus obſeruatum, vt Sacerdotes mariti, deinceps à maritorum officiis abſtinerent.

Hierem. 5.
Socrat li. 5. c. 18. Eccleſ. hiſt.
Leo epiſt. 84. & in epiſt. 92. ad Narbonenum Epiſcopum.
Epiph. her. 59.
1. Timoth. 3.

Stephani Papæ ſẽtẽtia expenditur.

Quod verò ſcripſit alicubi Stephanus Papa, Orientalium Sacerdotes Matrimonio copulari, id ibi factũ intelligi debet, vbi ſynceri Canones non ſunt. Et quamuis rideat Philippus gloſſatorem, quòd is interpretetur copulantur, id eſt, copulato vtuntur, hunc tamen, quem gloſſator vult, Stephani verborum ſenſum eſſe, certum eſt & indubitatum. Quamuis enim cuius Papæ Stephani verba ſint, hæc quę in Decretorum librum retulit Gratianus, non ſatis liqueat (nouen enim eius nominis fuiſſe conſtat) neque reperiuntur inter decreta Stephani Papæ, cuius epiſtola libris Conciliorum eſt inſerta, nequaquam tamen credendum eſt, quicunque tandem fuerit iſte Papa Stephanus, adeò rudem eum & rerum omnium imperitum fuiſſe, vt illud ignoraret, in nulla vnquam orbis Chriſtiani parte Matrimonia contrahere Sacerdotibus licuiſſe. Ac ex aliis nonnullis locis, quæ per Gratianum proferuntur, cuiuis manifeſtum eſſe poteſt, copulantur, hoc loco aliter accipi non poſſe, quàm ſicut intellectum eſt à gloſſatore, nimirum copulato vtuntur: ac lege Matrimonii, quod pridem initum eſt, carnaliter commiſcentur. Adfertur ab eodem Gratiano reſcriptum Nicolai Pontificis ad Salonitanum Epiſcopum: cuius hæc verba ſunt: Noſſe deſideras, vtrum mulier, quæ viri filium ex alia fœmina genitum de ſacro fonte leuauit, poſtmodum poſſit cũ eodem viro copulari. Quis non videt, copulari hoc loco, non pro eo accipi, quod eſt Matrimonio iungi, quod iam pridem factum fuiſſe verborum ſequentium contextus indicat: ſed carnaliter miſceri. Qua ſignificatione vſus etiam eſt verbo copulationis Auguſtinus, dicens: Copulatio maris & fœminæ generandi cauſa bonum eſt naturale nuptiarum: ſed iſto bono malè vtitur, qui beſtialiter vtitur, vt ſit eius intentio in voluptate libidinis, non in voluntate propaginis. Et eum ſecutus Gregorius: Poſtquam copulatione coniugii viri atque mulieris vnum corpus efficitur, non poteſt ex parte conuerti, & ex parte manere in ſeculo. Et alio loco: Dum vnum vtrorunque corpus coniugii ſit factum copulatione, incongruum eſt partem conuerti, & partem in ſeculo remanere. Ad eundem modum Anianus interpres Chryſoſtomi: Habitare cum ſponſis nondum ſibi copulatis lege coniugii. Certè copulatio & copulari, in his locis non contractum, ſed vſum ſignificant Matrimonij. Quod etiam illa verba Concilii Aurelian. declarant, vbi vis dictonis eius, copuletur, ſic eſt explicata: Nec ipſi adultero vnquam in coniugio copuletur: hoc eſt ne propriæ vxori ſibi licet reddere debitum, quam ſibi reddit illicitam, ſororem eius cognoſcendo. Nónne manifeſtè hìc oſtenditur, coniugio copulari non aliud eſſe, quàm reddere debitum? Sed fit non rarò, quòd quæ non intelligunt, rident imperiti. Hic itaque germanus eſt verborum Stephani

30. quaſt. 1. Noſſe.
Copulari pro carnaliter miſceri.
Aug. de nupt. & concup. li. 1. c. 4.
Greg. lib. 9. epiſt. 44.
1. Corinth. 6.
Idem lib. 5. epiſt. 149.
Anian. in hom. 4 in Matth. 27.
quæſt. 1.
Quia dormierit.

ſenſus,

ſenſus, quòd Orientalium Sacerdotes maritorum officiis funguntur, & præſtant vxoribus ea quę debent ex lege matrimonii: Occidentalium verò, nequaquam: verùm ſi qui ſint etiam, quos vxores habere contingat, ſunt iuxta Pauli conſilium tanquam non habentes, neq; deinceps quicquam eis cum vxoribus eſt commercij. Quod illis verbis indicatur, Occidentalium Sacerdotum nullus licentiam habet coniugium ſortiendi. Nam coniugium eo loco ſignificat coniunctionem carnalem, quam vulgò copulam vocant, quemadmodũ in Synodo Turonenſi ſecunda: Quoſdam dicit canon, inhibita coniugia, id eſt, coniunctiones corporum vetitas reperiiſſe comperimus. Non habet itaq; licentiam coniugium ſortiendi, idem eſt, ac ſi diceret. Non habet licentiam carnalem cum ea conſuetudinem habendi, nec aliter Sacerdotis officio fungi poteſt, quàm ſi Deo continentiam illa ſuam vouerit, & in Monaſterio reliquum vitæ tempus tranſegit.

1. Corinth. 7.
Canon. 12.

Hic ſanus cùm ſit Stephani verborum intellectus, facilè apparet, quam nihil Philippum hic locus adiuuet, quo probare nititur, Sacerdotibus aliquando Matrimonium contrahere licuiſſe, cùm etiam Apoſtolorũ canonibus id vetitum eſſe legamus: extat enim inter alios hic quoque. Qui cùm cœlibes eſſent, clerici facti ſunt, ex his ſolis lectoribus & cantoribus, ſi modò ſic eis viſum ſit, Matrimoniũ contrahere licere volumus. Quo canone quid aliud ſtatuitur, quàm quòd Hypodiaconis, Diaconis, & Presbyteris poſteaquam ordinati fuerint, vxoré ducere fas non eſt? Tales enim nuptias vocāt Patres ſub Iuſtiniano Imperatore in Trullo Regii palatii Conſtantinopoli congregati ducenti vigintiſeptem, illegitimas, & illegitimum eiuſmodi contubernium ſolui iubent. Qua Synodo ante annos propè noningẽtos habita, cùm poſterior fuiſſe videatur Stephanus hic Pontifex, quicunque tandem is fuerit (nam primùm non fuiſſe liquet) eſt ne veriſimile eum aut canonem Apoſtolicum, aut iſtorum Patrum decretum ignoraſſe? Quorum Synodum, ſextam quidem Synodum vocat Gratianus, cùm eius decreta nonnulla producit, ſed ex Nicæna ſecunda Synodo, tum ex actis quoque Florentini Concilii, & ex præfatione Anaſtaſii Abbatis in octauam Synodum, liquere poteſt, quod quatuor aut quinque, vel, ſi Theophani credimus, 27. pòſt annis fuerit congregata. Quam cùm pręceſſerint aliquanto interuallo Socrates, Hieronymus, Epiphanius, Leo, qui nõ vxores modò ducere, verumetiam cum his, quas duxiſſent ante ſuſceptos ſacros ordines, rem habere Sacerdotibus etiam Orientalibus licitum non eſſe ſcripſerunt: non poteſt oſtendi tempus vllum, quo vel Orientalium, vel quarumcunque aliarum Eccleſiarum Sacerdotibus Matrimonium inire fas fuerit: ficulneum vt planè ſit præſidium hoc Philippi, quo nititur ad inceſtas Magiſtri ſui nuptias defendendas.

Canon. 15.
Conſtan ſyn. Canon. 5. Diſt. 28 c. presbyterum & 31. Quoniam & 32. Diſt. cap Si quis. Nica 2. ſyn. Actio 6. Tomo. 1. Florent. concil. Seſſione 5. Sacerdotibus matrimonium licuiſſe inire oſtendi non poteſt.

Iam illud quàm ridiculum, quàm ineptum, quàm prorſus puerile, quod adfertur ex Nicolao Papa de matricida quodam: cui dum pœnitentia pręſcribitur, à propria & legitima coniuge non ſeparari iubetur: quem fuiſſe Sacerdotem ex eo colligere volũt, quod oblationes facere prohibetur. Quaſi verò ſoli ſint Sacerdotes, qui oblationes offerant: aut quaſi nõ ſit alia oblatio præter eam, de qua ſuperius ſcripſimus, qua ſemetipſum in ara crucis Chriſtus obtulit, cuius repræſentatio fit per Sacerdotem in altari. Poterat iſte Theologus, Iuris vtriuſque Conſultus, Grammaticus, Rhetor, Medicus, Geometer, Aliptes, Augur Schœnobates, & quid nõ? poterat ex illo ipſo decretorũ libro, in quo tam diligenter verſatus eſſe videri vult, hoc quoque legiſſe, quod profert Gratianus ex Gregorio: Quod omnis Chriſtianus procuret ad Miſſarum ſolennia aliquid Deo offerre, & ducere ad memoriam quod Deus per Moſen dixit: Non apparebis in conſpectu meo vacuus: atque inde diſcere, ſuas etiam laicos oblationes habere, quas offerant ad altare: quas etiam apud Catholicos nunc offerri videmus, & fuit hic vſus offerendi antiquiſſimus. Quod etiam canones Apoſtolorum indicant. Ab hoc genus oblationibus offerendis, repellebantur pœnitentes, qualis fuit iſte matricida: repellebantur, ex decreto Concilij Carthaginenſis quarti, capite 93. fratres diſſidentes, tum qui pauperem oppreſſiſſent, qui ſacrilegium commiſiſſent, & vi ſeruũ ſuũ ad Eccleſiā profugum extraxiſſent: raptores, vſurarij, meretrices, & aliorum atrocium criminum affines, quemadmodum XC. diſtinctione, multis canonibus allegatis, gloſſator indicat. Apparet etiam ex Clemente, qui negat à certis hominibus, oblationes aliquas accipiendas eſſe. Non ergo ſtatim Sacerdos eſt, ſi quis oblationem offert, quòd non viris magis, quàm fœminis licet, modò ne ſint ex earum numero, quarum oblationes recipere vetitum eſt.

31. quæſt. 2. Latorem.
Latorum oblationes.
De conſec. diſt. 1. Omnis.
Exod 34. Cap. 4.
Offerre quidam prohibentur. Irent. 23. Concil. Carth. 4 Cap. 93. Cap. Oblationes Clem. conſt apoſtol. lib. 3. cap. 8. & lib. 4. cap. 6 et ſequentibus. 1. Corinth. 7. 1. Timot. 3.

Hinc videre licet quàm anxiè quærendo, quam nihil inuenire poſſint nouatores iſti, quo demonſtrent, aliquando ſacerdotibus Matrimonia contrahere licuiſſe. Quanta eſt autem iſta temeritas, quod per mille quingentos annos nunquam in Eccleſia catholica licuiſſe legitur, id nunc demùm licitum vt ſit Sacerdotibus, contendere? cùm tempus multò iam ſit breuius, quàm fuit illud, quo Paulus etiam eos qui haberent vxores voluit eſſe tanquam non habentes. Manifeſtum ergo iam eſt, Sacerdotibus in Eccleſia catholica neq; licuiſſe vnquam, neq; nunc etiam licere Matrimonia contrahere.

Quod verò adfertur ex Paulo, oportet Epiſcopum vnius vxoris eſſe virum, id ad excludendos bigamos à Sacerdotio, dictum eſſe ſancti Patres omnes vno ore teſtantur: quemadmodum apud Tertullianum, Origenem, Chryſoſtomum, Epiphanium, Hieronymum, Ambroſium, Auguſtinum, Leonem, Theophilactum, & alios videre licet. Illud autem perridiculum, quod ex his Pauli verbis colligere volunt, non fuiſſe, ſed eſſe oportere Epiſcopum vnius vxoris virum, atque eum liberos etiam actu habentem, vt niſi ſe ſtrenuum, vereq; maſculum in illis procreandis pręſtiterit, parum ſit idoneus qui Epiſcopi munus obeat. Quorum ſi ſententiam recipimus, quemadmodum rectè colligit etiam Hieronymus, non erit Sacerdos & Epiſcopus Chriſtus, non Paulus ipſe qui hęc ſcripſit, non Ioannes Euangeliſta, de quo indubitatum eſt virginem fuiſſe, non alii quidam Apoſtoli, qui cœlibes fuiſſe leguntur, nõ Titus, non Timotheus, non Dionyſius, non Ignatius, non Baſilius, non Chryſoſtomus, non innumeri alii Sacerdotes & Epiſcopi, quos omnes, vt aliarum virtutum, ita caſtitatis & continentiæ laude cùm primis celebres fuiſſe legimus. Quid hac vna re dici poteſt abſurdius? Reclamant huic ſententiæ, omnes omnium ætatum viri doctiſſimi, ſanctiſſimique, non Latini

Vnius vxoris vir. Tertul. lib priore ad vxorem de exhort. caſtitatis, et de monogamia. Greg. hom. 17. in Luc. 17. Chryſ. homil. 10. ad Timo. & Titũ. Epiph. hære. 59. Hiero. lib. 1. cont. Iouin. & ad Tit. Ambr. lib. 1. de officiis cap. 50. & epiſt. 82. Leo epiſt. 45. & 49 Theoph. in 1. Timoth. 3. Lib. 1. con. Iouin.

magis quàm ipſi Græci. Ac primùm Euſebius: Oportet enim, dicit ſermo diuinus, Epiſcopum vnius vxoris virum eſſe: Veruntamen eos qui ſacrati ſunt, atque in Dei miniſterio occupati, continere deinceps ſeipſos ab vxoris commercio decet. Epiphanius contra Montaniſtas ſcribens: Vnas, inquit, nuptias honorat Eccleſia, etiam ſi maximè Sacerdotii dona per eos, qui ab vnius etiam nuptiis ſe continuerunt, & in virginitate vitam degunt, ſed ornaſſe præexpreſſit, velut etiam Apoſtoli ipſius Eccleſiaſticam Sacerdotii regulam ordinatè ac ſanctè conſtituerunt. Et alio loco: Vertex autem horum omnium aut mater, vt ita dicam, eſt ſanctum ſacerdotium, ex virginibus quidem, vt plurimum procedens: ſi verò non ex virginibus, ad ſolitariam vitam degentibus, ſi verò non ſuffecerint, ad miniſterium ſolitariam vitam degentes, de his qui continent à propriis vxoribus, aut ab vnis nuptiis viduitatem ſeruantibus: nam eum qui ſecundas nuptias contraxit, non licet ad Sacerdotium ſuſcipere. Ioannes Chryſoſtomus: Tito dicit Paulus, conſtitue Epiſcopos, ſicut ego diſpoſui tibi: ſi quis eſt ſine crimine, & vnius vxoris vir: non ea ratione quòd id nunc in Eccleſia obſeruetur: oportet enim omni prorſus caſtitate Sacerdotem ornatum eſſe. Idem in epiſtolam ad Timotheum: Non hoc velut ſanciens, dicit Apoſtolus, quaſi non liceat abſq; vxore Epiſcopum fieri, ſed rei modum conſtituens. Et in argumento eiuſdem epiſtolæ: Non idcirco dicit vnius vxoris virum, quaſi neceſſarium ſit, & vxorem habere, & filios. Cæterùm, ſi quando contigerit ex ſeculi hominibus aliquem ad huiuſmodi ordinem prouehi, talem eſſe præcepit, qui & domui præeſſe & filiis, & reliquæ domui ſciret. Nam qui ſecularis cùm eſſet, in eis inutilis repertus, quæ ad hanc rem neceſſariò pertinent: quo pacto illi Eccleſiæ cura, regimenque permittitur. In eandem ſententiam Græcus ille Scoliaſtes: vnius vxoris virum. Non de hoc legem fert, vt vxorem omninò habeat Epiſcopus: ſed ſi ſit, inquit, ex mundanis, ne ſit tamen is, qui ſecundis ſe nuptiis implicauerit, vel vt nouerit vnam vxorem eſſe legitimam ad ea præſtanda, quæ debent inuicem coniuges iure Matrimonii. Poſteaquam verò vocatus ad Epiſcopatum fuerit, illud impleat quod à Paulo ſcriptum eſt, vt ſint qui habent vxores tanquam non habentes. Et, Volo omnes eſſe ſicut & ego. Neque diſſidet ab his Theophilactus. Quin etiam ducenti vigintiſeptem Patres, de quibus paulò antè meminimus, qui in Trullo Regii palacii ſub Iuſtiniano conuenientes, Canones ediderunt, inter cæteros, hunc etiam conſcripſerunt: Vxor eius qui ad Epiſcopalem dignitatem promotus eſt, ſimul vt is electus & conſecratus fuerit communi ſui viri conſenſu prius ſeparata, poſtquam in Epiſcopum ordinatus eſt ac conſecratus, Monaſterium ingrediatur, quod ab ædibus Epiſcopi procul abſit. Quid hi tot ſancti Patres, tam excellenti doctrina præditi, nunquid Pauli locum hunc, de eo quod Epiſcopus vnius vxoris vir ſit, non intellexiſſe iudicandi ſunt? per quos nulli vnquam Epiſcopo eſſe licuit niſi aut virgini: aut cuius vxor communi conſenſu Deo continentiam ſuam dicaſſet: quod etiam num apud Græcos & Ruthenos obſeruari videmus, qui quæuis plus aliquid Sacerdotibus permittant, neque eos ab vxoribus ſuis ſeparent, quas ante Sacerdotium duxerunt, tamen Epiſcopos non ornant, niſi vel virgines, vel continentes.

Euſeb. Demonſt. Euang. li. 1. ca. 9. Epiph. Hær. 48. In compendiaria doctrina de fide catholica. Chryſ. homil. 2. de pœnitent. 1. 12. Idem in hom. 10. 1. Timot. 3. 1. Corinth. 7. Conſt. contra Canon. 48.

Quorſum autem attinet Latinorum quoque ſuper hunc Pauli locum interpretationes adducere: quos nunquam eum aliter intellixiſſe recepta totius Eccleſiæ conſuetudo manifeſtum facit. Ne quis tamen de eo ambigat, ex multis paucorum teſtimonia proferemus. Extat epiſtola Syritii, ante annos mille ducentos propè ſcripta, cuius hæc verba ſunt: Forte quæritur, quia ſcriptum eſt unius uxoris uirum: non permanenti in concupiſcentia generandi dixit, ſed propter continentiam futuram: neque enim integros non admiſit, qui ait, vellem autem omnes ſic eſſe ſicut & ego. Quæ verba repetit ad Exuperium ſcribens, qui poſt Anaſtaſium Syritio ſucceſſit Innocentius. Hieronymus quoque: Non dicit Apoſtolus Paulus: Eligatur Epiſcopus, qui ducat vnam vxorem & filios faciat, ſed qui vnam habuerit vxorem. Et aliquantò poſt: Vnius vxoris virum, qui vnam vxorem habuerit, non habeat. Et Ambroſius ad Vercellenſem ſcribens Eccleſiam: Vnius vxoris virum eſſe præcipit Epiſcopum, non quo exortem excludat coniugii, nam hoc ſupra legem præcepti eſt, ſed vt coniugali caſtimonia ſeruet ablutionis ſuæ gratiam, neque iterum vt filios in Sacerdotio creare Apoſtolica inuitetur auctoritate, habentem enim dixit filios, non facientem. Ex eo apparet, Apoſtolicam hanc eſſe traditionem, continentes vt ſint Sacerdotes, præſertim autem Epiſcopi: ac totis mille quingentis annis nunquam aliter in vniuerſa totius orbis Chriſtiani Eccleſia obſeruatum fuiſſe. Quis igitur dubitauit, qui quidem ſanæ ſit mentis, quin totius Eccleſiæ ſenſum & conſenſum ſequatur potius, quàm vt Martinos audiat, ventris & Veneris impudentiſſimos patronos? qui dum ſuos inceſtos ac nefarios concubitus, omni religione ſpreta & conculcata, defendere moliuntur, ne ipſi impietate peccaſſe videantur, in idem in quod ſe præcipitauerunt impietatis barattrum, reliquos etiam quos poſſunt omnes remis, velis, manibus ac pedibus obnixè pertrahere conantur.

Syr. epiſt. 4. 1. Timoth. 3. 1. Corinth. 7. Inn. epiſt. 3. Hier. lib. 1. contra Iouinianum. Amb. in epiſt. 82. 1. Tim. 3.

Verùm adfertur aliud ex Paulo telum: Qui non continent, nubant: Melius eſt enim nubere, quàm vri. Sed hoc quoque modò ſanus adſit verborum intellectus, facilè retunditur. Produxeramus in ſuperioribus æditionibus huius libri noſtri verba B. Ephrem, quibus Pauli locum hunc explicauit, quemadmodum in 2. lib. Franciſci Torrenſis de dogmaticis caracteribus, ea citata reperimus. Quoniam verò miſit ad nos nuper ipſa B. Ephrem verba lingua ſua loquentis, idem ille cuius paulò antè meminimus Guilhelmus Scyrletus Cardinalis, ex Græco quodam exemplari tranſſcripta, viſum eſt nobis, vt qua lingua ſcripta ſunt, eadem in hac æditione nouiſſima non mutila, ſed integra ponerentur. Sic autem habet inſcriptio.

Qui non continent, nubant. 1. Corinth. 7.

ΤΟΥ ΜΑΚΑΡΙ'ΟΥ Ε'ΦΡΑΙ'Μ, ΠΡΟ'Σ Α'ΔΕΛΦΟ'Ν

ἐρωτήσαντα, πρὸς τίνα ὁ λόγος εἴρηται, κρεῖσσον γαμεῖν, ἢ πυροῦσθαι, ἀπόκρισις.

Ἄκουε τοῦ ἀποστόλου, λέγοντος. θέλω πάντας ἀνθρώπους εἶναι ὡς καὶ ἐμαυτόν, ἀλλ' ἕκαστος ἴδιον χάρισμα ἔχει ἐκ θεοῦ. ὃς μὲν οὕτως, ὃς δὲ, οὕτως. δῆλον μὲν οὖν, ὅτι πρὸς βιωτικοὺς καὶ ἀποτακτικοὺς τὴν διαφορὰν πεποίηται, εἰπών. ἕκαστος ἴδιον χάρισμα ἔχει ἀπὸ τοῦ θεοῦ ὃς μὲν οὕτως, ὃς δὲ οὕτως. καὶ οὔτε τοὺς βιωτικοὺς ἀπεκώλυσε νομίμως γαμεῖν, οὐδὲ τοὺς ἀποτακτικοὺς ἐνέκοψε τῆς ἐγκρατείας, φήσας. ἕκαστος ἴδιον χάρισμα ἔχει ἐκ θεοῦ. τοῖς γὰρ βιωτικοῖς ἐπιτρέπει, λέγων, διὰ δὲ τὰς πορνείας, ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα ἐχέτω. καὶ πάλιν. τίμιος ὁ γάμος ἐν πᾶσι, καὶ ἡ κοίτη ἀμίαντος. πόρνους δὲ καὶ μοιχοὺς κρίνει ὁ θεὸς, τοῖς δὲ ἀποτακτικοῖς παρέθετο τὴν ἐγκράτειαν, εἰπών. πᾶς δὲ ἀγωνιζόμενος πάντα ἐγκρατεύεται. δύο οὖν σκάμματα παρέστησεν ὁ λόγος, καθὼς προείρηται. σὺ οὖν μοναχὲ, γνῶθι, καὶ ἴδε ἐν ποίῳ τάγματι κατετάγης. καὶ τί τὸ σημεῖον, ὃ ἠμφίεσαι. καὶ τίνες αἱ εὐχαὶ καὶ συνθῆκαι, ἃς συνέθου τῷ θεῷ. πρὸς αὐτὰς γὰρ καὶ τὸν λόγον ἀπαιτῇ. ἔφη γὰρ ὁ κύριος. ἐκ τοῦ στόματός σου κρινῶ σε πονηρὲ δοῦλε. καθὼς οὖν προειρήκαμεν, τοῖς βιωτικοῖς ἐπέτρεψε νομίμως γαμεῖν. τοῖς δὲ ἀποτακτικοῖς, ἐγκρατεύεσθαι. ἐπεὶ εἰ ἄρα τοῖς πᾶσιν ἐπέτρεπεν ὁ λόγος, κρεῖσσον γαμεῖν, ἢ πυροῦσθαι. οὐκ ἄν τις ἤσκησε τὴν ἀρετὴν ταύτην. οὐκ ἠλίας ὁ θεσβίτης. οὐκ Ελισσαῖος. οὐκ Ιωάννης, καὶ ὅσοι εὐνούχισαν ἑαυτοὺς διὰ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, οὐκ ἂν δὲ καὶ αὐτὸς ὁ ἀπόστολος ἐνεγκρατεύσατο, εἰμὴ ἀπέβλεπεν εἰς τὴν μισθαποδοσίαν. μηδὲ δόξωμεν λέγειν, καθώς τινες προφασίζονται. ἐκεῖνοι δέ φησι δίκαιοι ὑπῆρχον. ἐγὼ δὲ, ἁμαρτωλός εἰμι. δίκαιοι γὰρ κατεστάθησαν, ὅτι δικαίως καὶ ὁσίως διῆξαν τὸν ἑαυτῶν βίον. τί οὖν ἐροῦμεν. ὅτι οἱ δίκαιοι ἀσώματοι ὑπῆρχον; οὐχὶ καὶ αὐτοὶ σῶμα περιέκειντο; ἄκουε τοῦ ἀποστόλου, λέγοντος. ἐν σαρκὶ περιπατοῦντες, οὐ κατὰ σάρκα στρατευόμεθα. τὰ γὰρ ὅπλα τῆς στρατιᾶς ἡμῶν, οὐ σαρκικὰ, ἀλλὰ δυνατὰ τῷ θεῷ πρὸς καθαίρεσιν ὀχυρωμάτων. δῆλον οὖν ὅτι καὶ αὐτοὶ ἐπολεμοῦντο ὡς σαρκικὰ φρονοῦντες, ἀλλ' ἀντηγωνίζοντο. ὅθεν πάλιν ὁ αὐτὸς λέγει. ὑπωπιάζω μου τὸ σῶμα καὶ δουλαγωγῶ μήπως ἄλλοις κηρύξας, αὐτὸς ἀδόκιμος γένωμαι. χειραγωγῶν δὲ ἡμᾶς πρὸς τὴν ἀρετὴν, λέγει: μιμηταί μου γίνεσθε, καθὼς κἀγὼ Χριστοῦ. προσέχωμεν οὖν ἀδελφοὶ, μήποτε τὴν ἐπιθυμίαν ἑαυτῶν πληρῶσαι βουλόμενοι, τῷ ἀποστολικῷ παραγγέλματι ἐπιγράψωμεν τὸ αἴτιον, τὴν δύναμιν τοῦ λόγου μὴ ἐπιγινώσκοντες. Διότι γέγραπται, ψυχαὶ δούλιοι πλανῶνται ἐν ἁμαρτίαις. καὶ πάλιν ἁμαρτάνοντι ἀνδρὶ μεγάλη παγίς. δίκαιος δὲ ἐν χαρᾷ καὶ εὐφροσύνῃ ἔσται. τί δὲ ἀδελφὲ κρεῖσσον, γαμεῖν ἢ πυροῦσθαι, ἤκουσας, καὶ ἤκουσας, ὃ ἐπιφέρει, λέγων. ὁ καιρὸς συνεσταλμένος τὸ λοιπὸν ἐστὶν ἵνα καὶ οἱ ἔχοντες γυναῖκας, ὡς μὴ ἔχοντες ὦσιν. καὶ οἱ κλαίοντες, ὡς μὴ κλαίοντες. καὶ οἱ χαίροντες, ὡς μὴ χαίροντες, καὶ οἱ ἀγοράζοντες, ὡς μὴ κατέχοντες. καὶ, οἱ χρώμενοι τῷ κόσμῳ τούτῳ, ὡς μὴ καταχρώμενοι. παράγει γὰρ τὸ σχῆμα τοῦ κόσμου τούτου. διὸ μοναχὲ, μὴ ἀθέτει τὸν δωρησάμενόν σοι τὴν χάριν ταύτην. μηδὲ παρακούσῃς αὐτοῦ λέγοντος πρὸς σὲ διὰ τοῦ ἀποστόλου. μὴ ἀμέλει τοῦ ἐν σοὶ χαρίσματος, ὃ ἐδόθη σοι διὰ προφητείας μετὰ ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν τοῦ πρεσβυτερίου. μήποτε παραβάτην σεαυτὸν καταστήσῃς, οἰκοδομῶν πάλιν ἃ κατέλυσας, ἀλλ' ἀπόδος τῷ κυρίῳ τὰς εὐχάς σου, διότι γέγραπται. ἀγαθὸν τὸ μὴ εὔξασθαι, ἢ εὐξάμενον μὴ ἀποδοῦναι. ἀγωνίζου οὖν τὸν δρόμον τελέσαι σου νομίμως, ὅπως ἕξεις παῤῥησίαν ἅμα τῷ ἀποστόλῳ, λέγειν. τὸν ἀγῶνα τὸν καλὸν ἠγώνισμαι. τὸν δρόμον τετέλεκα. τὴν πίστιν τετήρηκα. λοιπὸν ἀπόκειταί μοι ὁ τῆς δικαιοσύνης στέφανος. ὃν δώσει μοι ὁ κύριος ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, ὁ δίκαιος ἀποκριτής. οὐ μόνον δὲ ἐμοὶ, ἀλλὰ καὶ πᾶσι τοῖς ἠγαπηκόσι τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ. ὅτι αὐτῷ ἡ δόξα, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ἀμήν.

Id eſt, Beati Ephrem ad fratrem, qui quæſiuerat ad quem ille ſermo dictus fuerit: *Melius eſt nubere quàm uri*. RESPONSIO. Audi, inquit, Apoſtolum dicentem: Volo omnes homines eſſe ſicut ego ſum. Sed vnuſquiſque proprium donum habet ex Deo, alius quidem ſic, alius verò ſic. Ita manifeſtum fit, quòd inter ſeculares, & inter eos qui renunciarunt ſeculo, diſcrimen fecit, cùm diceret: Vnuſquiſque proprium habet donum à Deo, alius quidem ſic, alius verò ſic. Et nec ſeculares prohibet legitimo Matrimonio copulari, nec eos qui ſeculo renunciarunt, auocat à continentia, cùm dicit: Vnuſquiſque proprium habet donum à Deo. Nam ſecularibus permittit, dicens: Propter fornicationem vnuſquiſque ſuam vxorem habeat. Et rurſus: Honorabile connubium eſt & thorus immaculatus: ſcortatores autem & adulteros iudicabit Deus. Sed iis qui renunciarunt, mandauit continentiam, dicens: Omnis qui certat in agone, ab omnibus ſe abſtinet. His itaque verbis duo demonſtrantur ordines, quemadmodum ſuprà dictum eſt. Tu verò, ô Monache, conſidera, & vide in vtro ſis ordine poſitus, & quod ſignum, quàmve notam ſis indutus, quæ vota feceris, quæ pacta cum Deo conſtitueris: nam ſecundum pactiones & ſponſiones quas feciſti, rationem à te repoſcet Deus, ſic enim loquitur: Ex ore tuo iudicabo te, ſerue nequá. Quamobrem, ſicut ſuprà diximus, ſecularibus permiſit legitimè iungi Matrimonio, qui verò ſeculo renunciarunt, eos continere voluit. Quandoquidē, ſi ad omnes pertinerēt illa verba: Melius eſt nubere quàm vri: nemo virtutē caſtitatis coluiſſet vnquam: non Helias Thesbites, nō Eliſeus, non Ioānes, non quotquot alii caſtrauerunt ſe propter regnum cœlorum, ſed nec ipſe Apoſtolus continens fuiſſet, niſi reſpexiſſet in mercedē, vel retributionem. Nec verò dicamus ſicut quidam prætexunt: Illi autem viri iuſti fuerunt, ego verò pec-

catoꝛ ſum. Nam illi propterea iuſti facti ſunt, quòd iuſtè & ſanctè traduxerunt ſuam vitam. Quid igitur quærimus ex illis? Num illi iuſti carnis ſiue corporis expertes fuerunt? An & ipſi carnem induti non erãt? Audi Apoſtolum dicentem: In carne ambulantes, non ſecundum carnem militamus: Arma militiæ noſtræ non carnalia, ſed potentia Deo, ad deſtructionem munitionum. Manifeſtum igitur, quòd & ipſi oppugnabãtur, tanquã carnalia ſapientes, ſed viriliter contrà certabãt. Vnde rurſus idẽ ille dicit: Caſtigo corpus meũ, & in ſeruitutem redigo, ne fortè cum aliis prædicauero, ipſe reprobus efficiar. At manu ducens nos ad virtutem, dicit: Imitatores mei eſtote ſicut & ego Chriſti. Attendamus igitur fratres, ne dum concupiſcentiam noſtram implere volumus, in Apoſtolicum præceptum culpam referamus, quæ ſit verborum illius vis ignorantes. Propterea ſcriptum eſt: Animæ doloſæ errãt in peccatis. Et rurſus: Homini peccanti magnus laqueus inuoluitur, iuſtus autem in gaudio & in lætitia erit. Quid autem, ò frater, melius nubere an vri? Audiſti necne quod ſubinfert, dicens: Tempus breue eſt, Reliquum eſt vt & qui habent vxores, tanquam non habentes ſint: & qui flent, tanquam non flentes: & qui gaudent, tanquam non gaudentes: & qui emunt, tanquam nõ poſſidentes: & qui vtuntur hoc mundo, tanquam non vtentes. Præterit enim figura mundi huius. Propterea, ò Monache, ne aſperneris eum qui donauit tibi gratiam hanc, nec oſcitanter audias iſtum alloquentem te per Apoſtolum: Noli negligere quæ in te eſt, gratiam, quæ data eſt tibi per Prophetiam, cum impoſitione manuum Presbyterij, ne fortè præuaricatorem te conſtituas, ædificans rurſus quæ deſtruxiſti, ſed redde Domino vota tua. Quoniam ſcriptum eſt: Melius eſt non vouere, quàm cùm voueris, non reddere. Contende, & elabora, vt curſum tuum legitimè perficias, vt poſſis liberè cum Apoſtolo dicere: Certamen bonum certaui, curſum cõſumaui, fidem ſeruaui, de reliquo repoſita eſt mihi iuſtitię corona, quã reddet mihi Deus in illa die iuſtus Iudex. Non ſolùm autem mihi, ſed & omnibus qui diligunt aduentum eius: quoniam ipſi gloria in ſecula ſeculorum. Amen. Ambroſius verò: Hoc dictum ad non pollicitam pertinet, ad nondum velatam: Cæterùm quæ ſe ſpopondit Chriſto, & ſanctum velamen aſſumpſit, iam nupſit, iam immortali iuncta eſt viro, & iam ſi voluerit nubere communi lege coniugii, adulterium perpetrat, ancilla mortis efficitur. Et alio loco: Necdum, inquit, caſtitatem profeſſo, iuſta Apoſtolum: Melius eſt nubere quàm vri. Sed obſecro, Domine, vt cui non licet nubere, non contingat & vri. Chryſoſtomus autem: Viduę omninò ſi voluerit, poteſtatem nubendi facit: At eam quę coniuge mortuo ſe in reliquum tempus Deo caſtam fore promiſerit, ſi. poſteà nupſerit, vehementer accuſat, vt quę fidem quam Deo dediſſet, refellerit. Non iis ergo, ſed illis dixit, ſi ſe non continẽt, nubant: melius eſt enim nubere quàm vri. Extat hiſtoria quędam cumprimis pia de Barlaam Eremita & Ioſaphat Indiarum Rege. In ea ſcribitur quemadmodum Satanas ſub ſpecie pulcherrimæ mulieris perſuadere conatus fuerit Ioſaphat, vt matrimonio ſibi iungi vellet: ſic enim futurum, vt cùm eſſet idololatra, ad Chriſtianam fidem conuerteretur. Ioſaphat autem: Fruſtrà petis, inquit, mulier hæc à me, ego nanque licet magnam ſalutis tuæ ſolicitudinem geram, deque profundo perditionis eripere te cupiam, inquinare tamen corpus meum per turpem coniunctionem mihi graue eſt, & omninò impoſſibile. Mulier cõtrà vel Satanas potius in humana ſpecie: Vt quid, inquit, pollutam rem & turpem vocaſti commiſtionem. Nónne ſcriptum eſt in quodam librórum veſtrorum: Honorabiles nuptię & thorus immaculatus. Et, Melius eſt nubere quàm vri. Et, Quod Deus coniunxit, homo non ſeparet. An non omnes antiquos iuſtos Patriarchas, ſed & Prophetas vxores habuiſſe docent veſtræ ſcripturæ? Nónne Petrum illum, quem Principem Apoſtolorum dicis fuiſſe, coniugem ſcriptum eſt habuiſſe? Quibus igitur auctoritatibus fultus, nuptias pollutionem audes appellare? Valdè mihi videris à veritate dogmatum veſtrorum errare. Cui ille reſpondit? Etiam mulier, ſic ſe habent iſta quemadmodum dixiſti. Nam permittitur volentibus vxores ducere, ſed nõ eis qui ſemel promiſerũt Chriſto virginitatem illibatã ſeruare. Ego enim ex quo lauacro purificatus ſum, diuini baptiſmatis à iuuentutis & ignorantię meæ delictis me mundum ſeruare Chriſto ſpopondi: Et qua ratione quod Deo promiſi violare potero, Nec diſſimilem diſputationem reperire licet apud Symeonem Metaphraſtem in vita Martiniani, quam itidem cum illo Diabolus habuit ſub ſpecie fœminæ. Itidem & Cæſarius: Ego hodie, qui videor eſſe Monachus, ſi rupero propoſitum meum, Chriſtum negaui. Et paucis interiectis, Denique & Apoſtolus, quid loquitur de viduis, quę ſecundos duxerunt maritos? Quid dicit? Habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt. Viduæ quid dicit? O vidua, antequam mihi promitteres, quod eſſes vidua, in tua erat poteſtate, vt nuberes. Ex quo tempore confeſſa es: quod mihi permaneres ex eo tempore mea eſſe cœpiſti: Si volueris ſecundum maritum ducere, me contempſiſti. Sic & tu, Monache, antequam mihi promitteres, in tua voluntate erat facere, quod velles: vox tua ligauit te mihi. Nunquid te compuli? Nunquid ex neceſſitate feciſti? Nônne liber eras? in tua fuit poteſtate promittere. Promiſiſti, & meus eſſe cœpiſti. Meum nolo dimittas. Non tibi licet ea licentia dimittere, quia mecum habes cauſam. Promittere tuum fuit, dimittere non eſt tuum. Si dimiſeris, non te habeo in illo gradu, in quo te prius habui. Primùm liber eras. Eras quidem de familia mea; non eras ante oculos meos, non eras de miniſtris meis: tamen eras de familia mea: Non eras mecum, ſed tamen creatura mea eras. Ex quo militare cœpiſti, ſi receſſeris, non te habeo de familia, ſed certè fugitiuum & præuaricatorem, Non enim inuenies vbi me poſſis fugere. Ideò hoc totum dico, quia in noſtra eſt poteſtate Deo promittere, non eſt in noſtra poteſtate dimittere. Promiſiſti, præmium habebis. Negaſti, pœnam habebis. Vtrunque propter confuſionem eſt. Dicimus iterum atque iterum dicimus. Ecce ante oculos tuos via mortis, & via vitæ, elige quod volueris. Hoc totum dico (fratres chariſſimi) ne quis de vobis putet, ſe habere liberam poteſtatem diſcedere, & perdere ſe cum Diabolo in infernum. Ergo ego, qui ſum Monachus, qui deſii eſſe ſecularis, & factus ſum Monachus, aut Monachus ſaluor, aut aliter non ſaluor.

Phocinus enarrans illud: Si nupſerit virgo, non peccat. Virginem, inquit, hic intelligit, non illam Deo cõ

1. Corinth. 7.
Matth. 19.
Ambr. ad virginẽ lapſam cap. 5.
De virginitate capite 39.
1. Timoth. 5.
Epiph. hær. 61.
Hier. lib. 1. cont. Iouin.
Auguſt. de bono viduitatis cap. 8. & ad Pollentium de adult. coniugiis lib. 2. cap. 15.
Damaſc. in vita eius
Oratio 2. præparatoria ad Miſſ.
Matrimonium monachis ſuadet diabolus.
Hom. 21.
1 Timoth. 5.
Poſt caſtitatis votum, coniugio nis quoque polluſ.
Votum con[illegible]

ſecratam, ſed innuptam puellam: illa enim quæ Deo iam conſecrata ſit, ſi nupſerit, adulterum introducit Chriſto cui nupta eſt. Ad eũdem modum hæc Pauli verba interpretati ſunt ante Photium Epiphanius Græcus, & Hieronymus atque Auguſtinus, Sedulius & Anſelmus Latini, vt ad Sacerdotes, & eos, qui continentiam ſuam Deo vouerunt minimè referri poſſint. Cùm dixiſſet, inquit Auguſtinus, quòd ſi ſe non continet, nubat: melius eſt enim nubere quàm vri: non dixit, melius eſt mœchari, quàm vri. Mœchatur autem, quiſquis poſt votum factum continentiæ ducit vxorem.

Aug. li. 2. de adul. coniugiis cap. 12.

Remedia fugienda libidinem.
1. Corinth. 9.

Quamobrem neceſſe eſt, vt alia quærant remedia, nimirum ea quibus vſus eſt Paulus, qui caſtigauit corpus ſuum, & in ſeruitutem redegit, neceſſe eſt vt occaſiones omnes fugiant, vt vigiliis, ieiuniis, laboribus carnem atterant. Poſtquam verò fecerint omnia, quæ ad frenanda carnis deſideria pertinere viſa fuerint, nihil ſibi tribuãt, verùm omnem de ſuis viribus fiduciam prorſus abiicientes, in eo ſolo ſpem ſuam poſitam & defixam habeant, cuius hoc donum eſt, de quo cùm ſcripſit Propheta: Quod propè eſt omnibus inuocantibus ſe: cùm ipſe etiam dixerit: Petite, & dabitur vobis: omnis qui petit, accipit: quoniam impoſſibile eſt mentiri Deum, accedant cum fiducia ad thronum gratiæ eius, precentur eum ſupplices in fide nihil hęſitantes, facere nõ poterit benignus & miſericors Deus, quin ita precantes exaudiat. Semper ille dare paratus eſt, inquit Auguſtinus, ſi nos capiamus quod dederit. Sic feciſſe Paulum legimus, cui & ipſi cùm datus eſſet ſtimulus carnis, qui eum colaphizaret, non ad nuptiarum remedium ſibi confugiendum eſſe putauit, ſed cùm ter eſſet Dominum deprecatus, poſteaquam audiuit, Sufficit tibi gratia mea, nam virtus in infirmitate perficitur: illius gratia fretus fortiter contra ſtimulum carnis pugnauit, & in ea pugna ſuperior euaſit. Sic Hieronymum, ſic Benedictum, ſic Bernardum, ſic ſexcentos alios, quos enumerare longum foret, feciſſe nobis narrant hiſtoriæ.

Pſal. 144.
Luca 11.
Hebr. 6.
Hebr. 4.
Iacob. 1.
2. Corinth. 12.
Lib. 2. de Serm. Dom. in monte.

Quamobrem non hoc ſolum remedium datum eſt his, qui tentantur libidine, ſtatim vt vxores ducant. Quid enim ſi quam ſemel duxerunt, eius propter diuturnam & inſanabilem ægritudinem nullus ſit vſus? Quid ſi longius maritus abeſſe cogatur, vel quòd legatione fungatur, vel militiæ, vel mercatus gratia, vel captiuitate ſeparatus, vel quacunq; tandẽ alia ex cauſa, non ſtatim ſibi dictum putabit, Melius eſt nubere, quàm vri: & ad quamcunque ciuitatem peruenerit, aliam atque aliam vxorem ducet? Quid ſi illicita animoſitate vxor continere voluerit, qualem fuiſſe ſcribit Auguſtinus Maximillam Regis Egerii vxorẽ, nunquid erunt amittenda incontinentium murmura, & permittenda adulteria? Scimus hoc permiſſum ab iſtis incœſtarum nuptiarum auctoribus, & propugnatoribus, à quibus etiam libelli ſcripti ſunt, polygamiam approbantes. Verum ea res in Eccleſia Chriſti magnæ ſemper fuit abominationi. Cæterum quorũ Deus venter eſt, & qui diligenter colunt, quæ ſub ventre ſunt, nihil penſi habent: non eos religio, non eos honeſtatis publicæ ratio mouet quicquam, dummodo libidinem ſuam incœſtam expleant. Fuerũt Auguſtini temporibus qui dicerent: Si qui dimiſiſſet vxorẽ cauſa fornicationis, licere ſibi ſuperſtite illa, aliam ducere, quòd melius foret nubere quàm vri. Cæterũ Auguſtinus nequaquã id licere contendit, & eiuſmodi non eſſe coniugia, ſed adulteria dicit. Quamobrem non vult, vt nuptiis incontinentiæ ſuæ medeantur, ſed ſuadet, vt voto potius continentiæ, facto ſupplicent Deo, quò donum eis præſtet continentiæ. Neq; carnalis infirmitatis excuſationem admittit, ſed muliebrem illis caſtitatem imitandam proponit, quæ cùm æquè carnem habeant vt viri, tale tamen aliquid illis viri licere nolunt. Cùm, inquit, à fœminis vtiq; carnem habentibus tantam flagitant caſtitatem, vt quando ab vxoribus diutiſſimè peregrinantur, velint eas ab adulterino concubitu incontaminatas, feruorem tranſire iuuentutis, & plurimæ pudiciſſimè tranſigunt, & maximè Syrę, quarum mariti negociandi quæſtibus occupati, iuuenes adoleſcentulas deſerunt, & vix aliquando ſenes ad aniculas reuertuntur: eo ipſo euidentius conuincunt, non eſſe impoſſibile, quod ſe non poſſe cauſantur. Si enim hoc non poſſet infirmitas virorum, multo minus id poſſet ſexus infirmior fœminarum: Vndè iſtos, qui virilem excellentiam non putant niſi peccandi licentiam, quando terremus ne adulterinis coniugiis hærẽdo pereant in æternum, ſolemus eis proponere etiam continentiam clericorum, qui plerunque ad eandem ſarcinam ſubeundam capiuntur inuiti, eamq; ſuſceptam vſq; ad debitũ finem Domino adiuuante perducunt. Dicimus ergo eis: Quid ſi & vos ad hoc ſubeundũ populorũ violẽtia, caperemini? nónne ſuſceptũ caſti cuſtodiretis officiũ?

De fide contra Manicum cap. 15.

Philip. 3.

Auguſt. lib. 2. ad Pollentium de adult. coniugiis cap. vltimo.
Vxore adultera viua, cum alia marito contrahere non licet.

Syrarum mulierum continentia.

Sed hic quæritur ab iſtis, vtrum ſit melius, alligatum voto continentiæ fornicari, an Matrimonium contrahere: Quaſi verò vbi vtrumque malum eſt, ibi poſſit alterutrum eſſe melius aut quaſi non multos videre liceat, qui cùm alligati voto continentiæ Matrimonium contraxiſſent, nihilo continentiores fuerunt, quàm videre nonnullos licet, in catholica cœlibatum profeſſos? Poſſemus nos quoque non pauca iſtorum incontinẽtię exempla producere: ſed qui vixit inter eos, Eraſmi Roterodami teſtimonium adferre malumus: Sic enim ille loquitur, ſcribens ad fratres inferioris Germaniæ: Efferunt honorabile coniugium & thorum immaculatum, ſed inueni nonnullos Euangelicos (nam in genere loquutus ſum) nihilo caſtius colere cõiugium quàm catholicos. Iubent me proferre fabulas. Quid attinet, cùm vulgò narrentur. Negat eſſe notiſſima cùm falſa ſint, & tamen ipſe fatetur de duobus. Ego noui Monachum, qui pro vna duxerit tres: noui ſacrificum, virum alioqui probũ, qui duxit vxorem, quam pòſt comperit alteri nupſiſſe. Similia permulta de Monachorum & Monacharum coniugiis referuntur, qui ductas repudiarunt eodem iure quo duxerant. Iam an inter Euangelicos minus indulgeatur libidini, an minus ſit adulteriorum? Quid Argentorati fiat, neſcio: quid alibi compertum ſit, mecum nouit populus. Iam vt donemus iſtis Euangelii Præconibus, eſſe fas vxores ducere, quis non iure admiretur ouiculas mactationi deſtinatas, nihil in hoc mundo quærentes pręter Chriſti gloriam, tot curis diſtrictos, tot afflictionibus obnoxios, quibus accedit & paupertas, onus tum miſerum, tum graue, non poſſe viuere ſine vxoribus, quas tam multi ob leuiores cauſas aut non ducunt, aut ductas nollent. At iſtis omnis Tragœdia exit in cataſtrophẽ Comicã: Vbi cõtigit vxor, occinitur, valet e & plaudite.

Scortari ne an matrimonium contrahere tolerabilius ſit voto obligatis.

Eraſmi teſtimonium de incontinentia miniſtrorũ Euangelicorum.

Quæ malum eſt iſta tanta ſalacitas, quam tot mala non poſſunt excutere? Vndè tanta rebellio in his, qui ſe iactant agi ſpiritu Chriſti? Hæc Eraſmus.

Reprehenditur à Philippo Pighius, qui non verè magis quàm piè ſcriptum reliquit: Minus peccare Sacerdotem, qui ex infirmitate carnis in fornicationem ſit prolapſus, quàm qui nuptias contraxit: Turpis illi videtur hæc oratio: contrà catholicis honeſtiſſima. Probat autem hoc Pighius verbis his à ſimili: Tu vide, inquit, quis peior ſeruus eſt, an qui grauatus ſeruitio fortaſſe negligentius aut incautius agens cadit ſub onere, an qui iugum in totum proiicit? Quis peior diſcipulus, an qui ex præſcripto ediſcit non quidem vniuerſum, quòd fortè potuiſſet, niſi crapulæ & ſomno ſecurius indulſiſſet, tamen partem: an qui ſcholam prorſus deſerit? Quid in hac oratione turpe? quid non pium potius & honeſtum? Non dicit Pighius, Bonum eſt fornicari. Quod ſi diceret: turpis eſſet oratio: ſed dicit, minus malum eſſe, quàm ſpreta & conculcata iuriſiurandi religione nubere. Quod non modò Pighio, ſed Paulo etiam Apoſtolo tam graue viſum eſt flagitium, vt non modò nubere, verùm & velle nubere voto obligatis damnabile eſſe diceret. Quid reſtat igitur aliud, quàm vt Pauli orationem turpem eſſe dicat Philippus, qui, quod iſti fingunt, prohibendo nubere, doctrinas dæmoniorum docuerit, docens non modò nubere, verumetiam velle nubere contra fidem iureiurando interpoſitam, eſſe damnabile? De quo ſcribit etiam Auguſtinus: Quod oppignoratam iam Theclam thalamo, in amorem ſermone ſuo, perpetuę virginitatis incendit: Profert deinde Chriſti verba, quibus ad continentiam inuitat, & ſubinſert: Num Paulus & Chriſtus Dęmoniorum probantur fuiſſe Sacerdotes? Num eorum & aliorum Apoſtolorum Dæmoniorum fuit doctrina.

Sacerdos fornicãs minus peccat, quàm contrahens. Pighius defenditur.

1. Timoth. 5.

1. Timoth. 4.

Libr. 30. contra Faustum cap. 2.

Sed quid in re ſit de qua agitur, videamus. Quærunt, plus ne mali ſit in nuptiis, an in fornicatione eorũ, qui ſe voto continentiæ alligarunt? An iſtis non rectè Comici verbis reſponderi poterit? Quas credis eſſe has non ſunt veræ nuptiæ: Sunt incęſta adulteria. Sic à Cypriano, ſic ab Hieronymo, ſic ab Ambroſio, ſic à Baſilio, Chryſoſtomo, Photio, ſic ab aliis viris piis & doctis vocari legimus. Theodoretus quoque Matrimonium contra leges contractum, rectius fornicationem vocari dicit. Quam igitur boni rationem habere poteſt incęſtum adulterium? Contrahat nuptias qui nulla eſt voti religione obſtrictus, libenter cum Paulo dicemus, honorabile connubium & thorus immaculatus: Sed ſi cõtrahat Sacerdos aut Monachus, quid aliud rectè dicere poſſumus, quàm abominabile adulterium, & thorus incæſtu contaminatus? Quę poteſt autem eſſe maior impudentia, quàm honorabile connubium & immaculatum thorum vocare: quod etiam Imperatoriæ leges capitali ſupplicio plectendum eſſe cenſuerunt. Extat in codice Theodoſiano Iouiniani lex his verbis conſcripta: ſi quis, non dicam capere ſed attentare tantummodo iungendi cauſa matrimonii ſacratiſſimas virgines auſus fuerit, capitali pęna feriatur. Etiam Ethnicis tam eſt hoc viſum execrabile facinus, vt quę virginitatem, quam ſemel vouerant, concubitu polluiſſent, viuę ſub terra defoderentur, quemadmodum non ſolum ab his, qui ſcripſerunt hiſtorias memorię proditur, verum & poetarum verſibus legimus eſſe decãtatũ. Atqui tales fuerũt quæ ſe duobus Martinis, Luthero, & Bucero, & aliis multis Apoſtatis, quaſi matrimonio copularunt. Cuiuſmodi nuptias ſancti Doctores vel adulteria, vel adulteriis peiores eſſe cenſuerunt: quorum etiam verba libet adſcribere. Ac Cypriani quidem, Ambroſii, Photii, iam commemoraui mus: Hieronymi verò verba ſunt hæc: Virgines quæ poſt conſecrationes nupſerunt, non tam adulteræ ſũt quàm incęſtæ. Baſilius verò pluribus ea de re verbis diſſerit, quæ vel ob hanc cauſam huic libro viſum eſt inſerere, vt planum omnibus fieret, quod fuerit ſanctorum Patrum de Martinorum nuptiis iudicium. Horrendum vocat ille ſacrilegium, ſi quis ſub miniſtri nomine & habitu, Chriſti ſponſæ adulter efficitur. Cùm enim inquit, virginitatem Domino profeſſæ ſint, carnali poſtmodum voluptate malè blanda delinitæ ac deuictæ, ſtupri ſcelus honeſto coniugii nomine obtegere cupiunt. Non ignorant huiuſmodi, quæ ſponſi dextram & fędera præuaricata ſit, eam nec illius vltrà eſſe ſponſam, quem nequitiæ dans manus dereliquit, neque eius vxorem per vllas leges dici poſſe, cui ſe deſerto ſponſo libidine incitata coniunxit. Ac paulò pòſt: Nõ ſe fallat, inquit, qui à virginitatis curriculo ad carnis vitia deflexit, coniugium quippè illi in peccatum reputabitur: primùm quidẽ, quia peſſimũ huius coniunctionis fundamentum voluptatẽ iecit, præuaricationiſq; malum: deinde, quia cauſa non eſt libera, neque eſt enim mortuus vir eius vt cuiuis nubat, viuente immortali viro, meritò cenſetur adultera, quę mortalẽ hominẽ ob carnis vitia domini thalamis intulit. Nã ꝙ ſolenne, legitimumq; connubiũ ſponſus ille occuparit, & virginitatis habitus, & fędera, & conuenta cum illo, & prætereà proceſſus ipſe teſtatur, huiuſmodi quippè nobilitata viro proceſſit in publicum. Porrò ſi cõnubium iſtud & proceſſu, & teſtibus, cũctis deniq; iudiciis illuſtre & apertum eſt, nec eſt vir eius mortuus, mœchatur, quæ huiuſmodi admittit ſcelus, viuente viro ſemper adultera. Nec ſanè video qua ratione, imò quo ſacrilegio ipſa pro immortali viro Dei filio mortalem hominem in malũ ſuũ ambire præſumat, ante viri oculos in ipſum impuris ac nequiſſimis ſemper amplexibus impia: quo item furore homo ille cubile domini conſcendere, ac violare non metuat: Nẽpè ex rebus humanis eorũ, qui ſic delinquunt, pęnas coniectare poſſumus. Quęſo, quo cruciatu digna cenſeretur mulier, quæ nobili coniuncta viro, ſeruo ſuo ſeipſam violandam impudicè ſubſterneret, ac ſeruum inſidioſè, nequiterque domini thoris inueheret? Qua verò pœna dignus eſt ſeruus, qui in dominam ſuam, dominique cubile ſeipſum petulanter immiſit? Sed enim vafræ iſtæ quid faciunt, quæ tantum impietatis contra ſeipſas per carnis flagitia admittere non metuerũt. Non modò non lacrymantur, aut ingemiſcunt, vel lachrymis remittant peccatum ſuum, leuioreſque ſuſcipiant pœnas, uerùm uirginitatem inſuper, quam anteà profeſſæ fuerant abnegant, quippè virginitatis limites tranſgredi, vt voluptatibus inſeruiatur, turpiſſimum eſſe, plenumque dedecoris non ignorantes huiuſmodi negatione, maiore ſcilicet ſcelere, virginitatem ſolari ſeſe arbitrantur amiſſam, homines miſerè & infeliciter eligunt, ſub quibus ad excuſationẽ præuaricationis abnegent, quod fuerant antè pollicitę, nec Do

In epiſt. ad Heb. 6. cap. 13.

Lib. 9. titulo 15. lege 2.

Heb. 13.

Sacerdos vel monachus matrimonium contrahens Chriſti adulter eſt

Hier. lib. 1 cont. Iouinianum.

Baſil. de vera virginitate.

minum

minum metuunt, cum quo fœdera caſtitatis inierant, cuique dederant dextras, eò quòd in malorum profun
Prouerb.18. da deciderint. Ignorant miſeræ, quia apud Deum & apud homines contra ſe crimen exagerant, cùm hi qui dem ex præcedente, cunctiſque cognito virginitatis inſtituto, quod ſe illæ profeſſas eſſe negant, veſaniam, ſumamque impudentiam auerſentur, atque oderint? Chriſtus verò præter violata virginitatis fœdera huiuſmodi negationem, quam vice pœnitentiæ patrocinium criminis ſumunt, acrius ac ſeuerius ſuo illo iudicio vindicet. Itaque ne ſpecioſo charitatis nomine virgo in hoc peccati baratrum corruat, charitatem puram, omniq́ue mortali affectione liberam ſumat. Neque enim prolapſæ ad voluptatem, quicquam ad excuſationem proderit vmbra, ſolatiumq́ue connubii, neque viuentem virum ſub prætextu coniugii non ſoluta circumuenire aut fallere poterit, cui mortalem hominem poſt eximios illos, quos ab illo perceperat honores, impiè per adulterii nefas in honore prætulerit. Nec ſanè incongruè his qui ſunt eiuſmodi illud Apoſtolicũ
1. Timoth.5. aptari poteſt: Quoniam cùm fornicatæ à Chriſto fuerint, nubere volunt, habentes damnationem, quoniam primam fidem irritam fecerunt: non coniugium, ſed adulterium malè conſummantes. Nullus itaque ſeruus ad id impietatis erumpat, vt ſponſam Domini contingere audeat: nullus adeò inſanus ac ſacrilegus ſit, vt immaculatã hoſtiam impudicis manibus tractet: nemo in tantùm audacię, temeritatiſque proſiliat, vt eiuſmodi vltionem ſacrilegis impendere conſiderans, non vaſa inanima ex auri, argentique materia elaborata, ſed animata ipſa & viua donaria latronis more profanis manibus temerare atque inceſtare præſumat, imò verò nullus adeò impius, atrox, impuruſque ſit, vt non inanimata templi vaſa, ſed ipſum Domini templum, virgineum ſcilicet corpus, ipſamq́ue omnium precioſſimam animam in templo Dei ſacratiſſimi donarii vice locatum, libidinis facibus barbarica immanitate ſuccendat. Verùm & ſi ſponte ſua ſe virgo ſponſi fędera trãſgreſſa ſubſternat, cunctaque ſimul & templum, & donaria, & charitatem ſponſi, communionemq́ue ac ſocietatem regni, pernicioſæ voluptatis gratia confundere atque calcare nitatur, noli huiuſmodi ad ſcelus vti, neque te peccati communione commacules. Quòd ſi te renuente alii ſe virgo in Matrimonii conſortium tradiderit, ille pęnas ſceleris luat, tu te mundum atque integrum ſerua, ne ſceleris impii in Dominum
Matth.26. particeps fias. Oportet, inquit, filium hominis tradi: Væ autem illi per quem tradetur, vtile illi eſſet ſi natus non fuiſſet. Nónne de illa pari ratione iudicabitur, quæ virginitatem antè profeſſa, poſtmodum pœnitens, fruendæ voluptatis gratia mortali ſe viro immunda coniunxit? Et ſi dixerit oportet me viro coniungi in matrimonium, quemadmodum oportebat filium hominis tradi, verùm vę illi per quem illa ſponſi fœdera trãſgreſſa, ſuam impleuerit impura libidinem: vtilius fuerat (audeo dicere) homini illi non eſſe natum, quàm ſo
Matth.19. cium tanti in Dominum flagitii damnari. Non audis, quoniam qui dimiſſam duxerit, mœchatur. Etſi enim inquit, pro culpa dimiſſa eſt, viuit tamen vir eius. Quid ergo dimiſſam perturbas? cur illi ſpacium non das, vt & de his agat pœnitentiam, quorum gratia dimiſſa eſt, & vir à ſe dimiſſæ pœnam, emendationemq́ue miſeratus, ad ſe rurſus proprium reuocet membrum? Quid emendandi ſe ſpacium pręripis viuente viro ſic dimiſſam ducens? Permitte aut ad viuentem virum remeare meliorem factam mulierem, aut certè cùm neque vidua, neq; vxor ſit, pro remiſſione culpæ qua peccauit in virum, ſemper pœnas dare. Tu cur antequam peccatum ſuum, pro quo dimiſſa eſt, planè intelligere poſſit, eam ad coniugium rapiens, impudentiorem ad ſcelera deinceps facis? Nempè viuente viro alienam adulteras coniugem, facilemq́ue illi ad nequitiam reditum per connubium pandis. Si autem qui dimiſſam à mortali viro ducit, adulter atque impius eſt, qui immortalis viri ſponſam nunquam dimiſſam violare pręſumit, multò profectò funeſtior adulter atque impius erit.

Hęc aduerſus Martinos Baſilius, ac plura etiam, niſi quòd longum eſſet omnia adſcribere, quæ ideò pluribus verbis in hunc locum tranſcribenda duximus, vt quæ fuerit ſanctorum Patrum de inceſtis eiuſmodi nuptiis ſententia, cunctis conſtaret: ſimul illud planum omnibus fieri poſſet, non primum fuiſſe Pighium, qui tolerabilius eſſe peccatum dixerit, voto obligatum ex infirmitate carnis cadere, quàm nuptias contrahere: cùm hoc expreſſis verbis à Baſilio dictum videamus, qui maius eſſe ſcelus dicit, negationem virginitatis, nuptiaſq́ue contractas, quàm lapſum virginis. Editæ ſunt nuper Venetijs 24. homiliæ Baſilij: inter quas, quę quartum, locum obtinet, eiuſdem ferè argumenti eſt. Nam cùm vxorem duxiſſet Monachus quidam, vocat id adulterium, & ad pœnitentiam inuitat. Quanquã orationes hæ non eſſe Baſilii ſic ſcriptæ videntur: ſed ex Baſilii ſcriptis per Simonem magiſtrum ſacri Palatii Quæſtorem in vnum congeſtæ. Extat etiam liber
Interrogatione. 14. quarundam regularum fuſius explicatarum in quarum vna ſic ille loquitur. Qui ſeipſum ſemel Deo deuouit, hic, ſi ad aliud deinde vitæ genus tranſierit, ſacrilegii ſe ſcelere obſtrinxit: quippe, qui ſeipſum Deo, cui ſe conſecrauerat, veluti ſubterfuratus ſit. Porrò huiuſcemodi hominibus rationi quidem cõſentaneum fue
In Epiſt. 3. Canonica ad Amphilochium Canone.60. rit, vt nullo modo aperiantur fratrum ianuæ: ne ſi prætereuntes quidem ea re modo, vt tecto recipiantur, ad ipſos diuerterint. Perſpicua eſt enim regula Apoſtoli, qua iubemur nos ſubtrahere ab omni inordinato, neque vllo modo cum illo commiſceri, ut confundatur. Extat etiam eiuſdem canon, qui ſic habet: Quę virginitatem profeſſa à voto ſuo ac profeſſione lapſa eſt, peccati adulterii tempus in ſuæ vitę diſpenſatione complebit. Idem & in iis, qui vitam monaſticam profitentur, & labuntur. Sed Ioannem quoque Chryſoſto-
Chryſ. epiſt.6. ad Theodorum monachum. mum eadẽ de re diſſerentẽ audiamus: Bonũ, quidẽ inquit, nuptias & ipſe confiteor. Honorabiles nuptiæ &
Heb. 13. cubile immaculatum, fornicatores autem & adulteros iudicat Deus. Sed te iam ſeruare non conuenit priuilegia nuptiarum, Angelorum enim ſocietate ſemel iunctum, illud relinquere, & vxoris laqueis implicari, adulterii crimen incurrere eſt: quamuis frequenter hoc ipſum nuptias voces, ego tamen & adulterio illud tantò peius affirmo, quantò maior ac melior mortalibus Angelus. Neque vllus tibi fortè perſuaſerit, dicens, nihil de non accipienda vxore Dominus præcepit. Nec me ignorare confiteor, quòd adulterium interdixit, non nuptias vetuit: verùm in te adulterii nomen accipiet, ſi volueris vnquam, quod abſit, nuptias co
Num.29. gitare. Et quid mirum ſi nuptiæ tales, quibus offenditur Deus, adulterio comparantur? maius longè audies.

Homicida iuſtorum laude donatur:& miſericors, pluſquam homicida punitur:quoniã hoc vetante fit Domino,illud volente.Et Phinees quidem ad iuſtitiam reputatum eſt,quòd impudicum cum turpi fœmina virum vno gladio percuſſiſſet: Saulem autem Samuël ſanctus Dei,in luctibus, lachrymis,precibuſque pernoctans,damnatione,cui illum addixerat Deus,liberare non potuit,quando hoſtium duci,quem debuerat trucidare,inuito parcendum credidit Deo.Cùm hęc ita ſint,ſtupere deſiſte ſi nuptiæ peiores adulterio iudicantur,quoties Chriſtus offenditur.Hęc Chryſoſtomus ad Theodorum ſcribẽs,qui Monachus cùm eſſet,cuidã ſe fœminæ copulauerat,quam copulam,Matrimonium videri voluit.Sed idem poſteaquam hanc legit epiſtolam Chryſoſtomi, nuptiis vale dixit,deque ſuo peccato pœnitentiam egit, quemadmodum à Zoſomeno ſcriptum eſt.Et reperitur etiam in actis ſanctæ Synodi,quæ nuper eſt edita,& habetur in bibliotheca Vaticana epiſtola,qua Chryſoſtomo reſpondet,deque admonitione gratias agit. Sic Theophilactus quoque: Virgo conſecrata,inquit,ſi nupſerit, mœchum ſponſo ſuo ſuperinducit.Sic Apoſtolus Matthęus apud Abdiã, cùm de laudibus Matrimonii multa dixiſſet,tandem conuerſus ad Hirtacum Regem qui cupiebat virginẽ à ſe velatam Iphigeniam vxorem ducere: Si hodie,inquit, deſponſatam Regi, ſeruus Regis vſurpare audeat: non ſolùm offenſam,ſed etiam crimen tam grande incurriſſe dignoſcitur, vt meritò viuens tradatur flammarum incendiis:non ideò quidem quia duxerit vxorem, ſed quia ſponſam ſui Regis accepit. Ita etiam tu fili,ſciens Iphigeniam filiam Regis deceſſoris tui,ſponſam Regis cœleſtis effectam & ſacro velamine conſecratam eſſe,quomodo quæſo poteris ſponſam potentioris tollere,& eam tuo Matrimonio copulare? De Paulo quoque ſcribit Epiphanius,quòd cùm in eum Thecla incidiſſet, eam à nuptiis exoluit,cum ſponſum haberet formoſiſſimum primarium vrbis,valdè diuitem,generoſiſſimumque ac illuſtriſſimum in vita. Et contemnit,inquit,ſancta illa terrena,vt cœleſtium potens fiat.

1. Reg. 15. et 16. — *Zoſom lib 8. c. 2. Eccleſ. Hiſt.* — *In 2. Tomo Conciliorum.* — *1. Corinth. 7.* — *Abd. de vita Apoſt. lib. 7.*

Sed Auguſtinus, aiunt, vitæ ſanctitate & doctrina iſtis minimè inferior, nec adulteros vocari vult, qui poſt votum nupſerint,& qui tales diuidant,grauiter peccare aſſerit. Cuius hęc verba proferuntur non ſicut ab illo ſcripta,ſed ſicut à Gratiano ſunt in decretorũ librum relata:qui citat hæc verba ex Auguſtino de bono coniugali: Quidam nubentes poſt votum aſſerunt adulteros eſſe: Ego autem dico vobis, quòd grauiter peccant,qui tales diuidunt. Quid ſi in eo libro ſcripta non reperiuntur? Quid ſi ne in libro quidem de bono viduitatis his verbis? Quid ſi is liber de bono viduitatis Auguſtini non eſt,verùm Iuliani potius,quemadmodum annotatum ab Eraſmo legimus? Quid ſi palàm Auguſtini ſententiæ aduerſatur locus hic,cuius hęc verba alibi leguntur: Virgo quæ ſi nuberet,non peccaret,ſanctimonialis ſi nupſerit, Chriſti adultera reputabitur. Nunquid ipſe ſibi contradicit Auguſtinus? nunquid vnius huius quàm omnium aliorum, quàm etiam ſua ipſius alio in loco plus valere debet auctoritas? Sed nos tamen dabimus hoc Gratiano, cuiuſcunque ſit auctoris liber hic, vt parem tamen ac ſi ab Auguſtino ſcriptus eſſet, auctoritatem & pondus habeat,modò vt verba illius non truncatim excerpta,ſed quò melius cognoſci ſententia poſſit, paulò altius repetita diligentius excutiantur. Dixerat is in præcedenti capite: Quæ ſe non continent,nubant,antequam continentiã profiteantur,antequam Deo voueant,quod niſi reddant, iure damnantur. Alio quippè loco de talibus dicit: cùm enim in deliciis egerint,in Chriſto nubere volunt,habentes damnationem,quoniam primam fidem irritam fecerunt,id eſt,voluntatem ad nuptias à propoſito continentiæ deflexerunt. Irritam quippè fecerunt fidem,quam prius vouerant,quod perſeuerantia implere noluerunt. Mox paucis interiectis in proximè ſequenti capite: Quoniam,inquit,ſicut ait Dominus,non omnes capiunt verbum hoc: quę poteſt ergo capere,capiat:quæ ſe non continet, nubat: quæ non cœpit,deliberet: quę aggreſſa eſt,perſeueret: nulla aduerſario detur occaſio,nulla Chriſto ſubtrahatur oblatio. In coniugali quippè vinculo ſi pudicitia conſeruatur, damnatio non timetur.Sed in viduali & virginali continentia muneris amplioris expetitur, qua expetita & electa & voti debito oblata,iã non ſolùm non capeſſere nuptias, ſed etiã ſi non nubatur, nubere velle damnabile eſt. Nam vt hoc demonſtraret Apoſtolus, non ait, cùm in deliciis egerint in Chriſto nubunt,ſed nubere volunt,habentes,inquit,damnationem,quoniam primam fidem irritam fecerunt, etſi non nubendo, tamen volendo,non quia ipſæ nuptię,vel talium damnandæ iudicantur,ſed damnatur propoſiti fraus,damnatur fracta voti fides,damnatur non ſuſceptio à bono inferiori,ſed ruina ex bono ſuperiori. Poſtremò damnantur tales,non quia coniugalem fidem poſterius inierunt,ſed quia continentię primam fidem irritam fecerunt: Quod vt breuiter inſinuaret Apoſtolus, noluit eas dicere habere damnationem, quæ poſt amplioris ſanctitatis propoſitũ nubunt,non quia nõ damnẽtur, ſed ne in eis ipſæ nuptię damnari putarentur: Sed cùm dixiſſet,nubere volunt,continuò addidit habentes damnationem,& dixit quare. Quoniam primam fidem irritam fecerunt,vt voluntatem,quæ à propoſito cecidit, appareat eſſe damnatam, ſiue ſubſequantur nuptiæ,ſiue deſint. At paucis interiectis: Quapropter non poſſum quidem dicere à propoſito meliore lapſas fœminas,ſi nupſerint,adulteria eſſe,non coniugia: ſed planè non dubitauerim dicere, lapſus & ruinas à caſtitate ſanctiore,quæ vouetur Deo,adulteriis eſſe peiores. Si enim,quod nullo modo dubitandum eſt,ad offenſionem Chriſti pertinet, cùm membrum eius fidem non ſeruat marito, quantò grauius offenditur in eo,quod exigit oblatum,qui non exegerat offerendum? Nunquid autem hæc cuiuſcunque tandem ſcriptoris verba pro te faciunt? qui falli putat eos,qui talium nuptias non eſſe nuptias,ſed potius adulteria dicunt, & fieri per opinionem hanc non paruum malum,vt à maritis ſeparentur vxores. Demus hoc Gratiano, ut quamuis hæc Iuliani potius, Pelagii ſectatoris, contra quem ſcripſit Auguſtinus, quàm Auguſtini cenſeri poſſint,non minus tamen auctoritatis habere patiamur,quàm ſi citra dubitationem vllam ab ipſo Auguſtino eſſent prolata. Da tu viciſſim eidẽ Gratiano,quẽ toties in libro tuo teſtẽ citas, ut quo ille ſenſu hæc dixiſſe uult Auguſtinum,eo accipi uelis,& erit omnis controuerſia ſublata. Sic autem prolatis in utramque partem auctoritatibus nonnullis loquitur Gratianus: Hîc diſtinguendum eſt,quod uouentium alij ſunt ſimpli-

Obiecti. ex Auguſtino. — *27. diſtinct.* — *Quidam liber de bono viduitatis potius Iuliani quam Aug. eſt.* — *In 1 ſalmo 83.* — *Cap. 8.* — *1. Timoth. 5.* — *Matth. 19.* — *1. Corinth. 7.* — *1 Timoth 5. Presbyter vel monachus contrahens damnatur.* — *Cap. 11.* — *Diſt. 27. Presb.*

citer vouentes, de quibus Auguſtinus & Theodorus loquuti ſunt: alii ſunt, quibus poſt votum benedictio accedit conſecrationis, vel propoſitum religionis, de quibus Hieronymus, Nicolaus, & Calixtus ſcripſerunt. Neque verò ſolus Gratianus, verùm & Petrus Lombardus, quem omnis poſteà Theologorum eſt ſchola ſequuta. Et æqualis eius qui diligens fuit Auguſtini ſectator, vt ſui ſeculi Auguſtinus vocaretur, Hugo de S. Victore amborum horum æquales. Hoc inter ſimplex ſiue priuatum, & ſolemne votũ diſcrimen poſuerunt, vt hoc matrimonium contractum dirimeret, illud verò non. Vides igitur, quòd qua tu vis ex patte, nihil hæc verba pro te faciunt? Vbi verò dicitur, lapſus & ruinas eiuſmodi eſſe adulteriis peiores, apertè Pighii ſententia confirmatur. In quem dum tu facis impetum, clariſſima Dei ciuitatis lumina, ſub illius nomine lacerare, & quæ ſectari fideliter debebas, ea non dubitas hoſtiliter inſectari, dum non contentus cum Philippo turpem hanc eſſe Pighii orationem dicere, minus malum eſſe ſi fornicetur alligatus voto continentiæ, quàm ſi nuptias contrahat, blaſphemam inſuper vocas: Scilicet, blaſphemi ſunt Cyprianus, Hieronymus, Ambroſius, Auguſtinus, Baſilius, Chryſoſtomus, de quibus non doctrinæ magis, quàm ſanctimoniẹ tam excellens eſt apud omnes opinio, quàm latè patet orbis Chriſtianus? His tu talibus viris ore blaſphemo tam horribile crimen obiicere audes? Fortaſſe vim vocis huius ignoras? Si ſcholam Xenocratis, ſicut Polemo, ex antelucano conuiuio temulentus intraſſes, non tanta, quanta in iſto cœtu tot ſanctorum deberes verecundia coërceri. Hic enim certè tantò maior debet eſſe verecundia, quantò verior addiſcitur ſapientia. Tantò amplius reuerendi ſunt tot venerabilium Epiſcoporum, quam vnius Xenocratis vultus, quantò Platone Xenocratis doctore, doctor iſtorum maior eſt Chriſtus. Nunc tu vide, quam illis reuerentiam tribuas, qui non tam antelucano conuiuio temulentus, quàm inſano conuicio turbulentus eos blaſphemos vocare non vereris, in quibus Chriſtum ipſum loqui dubitandum non eſt. Neque enim Pighii, verùm iſtorum eſt, quàm tu blaphemam vocas, ſententia, qui iam inde à mille & amplius annis pro columnis Eccleſiæ ſunt habiti: ipſi ſunt qui nuptias eorum, qui continentiæ voto ſunt alligati, & adulteria vocant, & adulteriis eſſe peiores affirmant.

Lib. 4. ſent. diſt. 38. cap. 1.
Votum duplex, ſimplex & ſolenne.

Nuptiæ ſacerdotum & Monachorum peiores adulteriis ſunt.
Peccatum deliberatũ grauius quã caſuale.

Quis autem eſt qui non grauius eſſe crimen iudicet adulterii, quàm fornicationis? Sed fac vtrunque eſſe adulterium, ſiue ducat vxorem alligatus voto continentiæ, ſiue fornicetur. Nunquid non grauius eſt quod quis ex propoſito, dataque opera committit, quàm in quod ex humana ſit infirmitate prolapſus? Nunquid quod perpetuum, quàm quod intermittitur tamen, magis flagitioſum non eſt? Non ſumus hi, qui Sacerdotum & Monachorum incontinentiæ patrocinari velimus. Procul à nobis abſit hæc tam impura cogitatio: Quin eos diſciplina ſeueriore iuxta ſanctorum Canonum ſanctiones coërcendos eſſe cenſemus. Quæ quidem diſciplina, per iſtud nuper natum Euangelium ſic eſt multis in locis abolita, vix vt illum iam illius veſtigium appareat. Quamobrem clara voce pronunciamus, ingens eſſe flagitium & graui animaduerſione puniendum, fornicationes & concubinatus Sacerdotum & Monachorum: Sed intereà tamen, non poſſumus Auguſtini, Baſilij, Chryſoſtomi, ac aliorum ſanctorum Doctorum ſententias non probare, qui nuptias iſtorum eſſe multò ſceleratiores affirmãt. Nam qui peccat ex prolapſione carnis, agnoſcit perſæpè peccatum ſuum, & eius admiſſi pœnitet, quo fit, vt à patre miſericordiarum, qui non vult mortem peccatoris, ſed magis vt conuertatur & viuat, facilius miſericordiam impetrare poſſit. At qui ducit vxorem, tantùm abeſt, vt ſe peccaſſe confiteatur, vt aliquem ex eo dolorem animo concipiat, vt etiam tanquam Sodoma prædicet peccatum ſuum, vt glorietur in malitia qui potens eſt in iniquitate, vt virtutis etiã nomine palliare conetur. Niſi fortè non palliat ſuum flagitium virtutis nomine, qui, quòd præclara illa ciuitatis Dei lumina non modo adulterium, verùm & inceſtum & ſacrilegium appellarunt, id honorabile connubium & thorum immaculatum dicere non pertimeſcunt. Quid eſt hoc aliud, quàm cum his, quibus Propheta væ ſempiternum comminatur, dicere malum bonum, & ponere tenebras lucem? Quid eſt hoc aliud, quàm in ſpiritum ſanctum peccare, quod peccatum etiam ipſe Chriſtus tam graue eſſe dicit, vt nec in hoc, nec in futuro ſeculo remittatur. Sed excutiamus adhuc rem diligentius.

Ezech. 18.
Eſa. 1.
Pſalm. 51.
Eſa. 5.
Matth. 12.

Quærũt quid mali ſit in nuptiis, quibus ipſe Chriſtus etiam intereſſe, & eas primo edito miraculo honeſtare dignatus eſt, quibus tot tam præclara Paulus tribuit elogia? Viciſſim ab eis quæramus licet: Quid eſt mali in ſalutando? cùm hic communis vſus ſit gratiæ, & tamen dixit Chriſtus: Neminem ſalutaueritis in via. Non hic ſalutationis officium & ſedulitas aufertur, inquit Ambroſius, ſed obſtaculum impediendæ deuotionis amouetur, vt quando diuina mandantur, pauliſper ſequeſtrẽtur humana. Pulchra eſt ſalutatio, ſed pulchrior quò maturior diuinorum exequutio, quæ per moram iſæpè traxit offenſam. Ideò autem & honeſta prohibentur, ne ſolennis gratia obrepat officii, & impediat miniſterium, cuius mora culpa ſit: Quod de ſalutatione dixit Ambroſius, hoc totidem verbis de nuptiis dici poteſt. De quibus ita loquitur Auguſtinus: Si licet, & bonum eſt nubere, cur ſacerdotibus non licet vxores habere? id eſt, vt ordinatis iam non liceat conuenire? Quis neſciat vnumquodque ſuam legem habere? eſt enim quod omninò generaliter omnibus nõ licet, eſt item quod aliis licet, & aliis non licet, & eſt quod aliquando licet, & aliquando non licet. Fornicari omnibus ſemper non licet: negociari verò aliquando licet, aliquando non licet. Antequàm enim Eccleſiaſticus quis ſit, licet ei negociari: facto iam, non licet. Et Chriſtiano cum vxore ſua conuenire aliquando licet, aliquaudo verò non licet. Propter dies enim proceſſionis aliquando non licet conuenire: quia etiam à licitis abſtinendum eſt, vt facilius impetrari poſſit quod poſtulatur. Vnde Apoſt. Ex conſenſu, ait, abſtinendum ad tempus, vt vacetur orationi. Nam ſecundum legem in ieiunio cædi & iurgari nõ licet, poſteà licet: quia maior reuerentia debetur Dei cauſis. Nunquid omne, quod ante cæteros licet, ante Imperatorem licet? Quantò magis in Dei cauſis? Ac per hoc Antiſtitem eius puriorem cæteris eſſe oportet, ipſius enim perſonam habere videtur: eſt enim vicarius eius, vt quod cæteris licet: illi nõ liceat: quia neceſſe habet quotidie Chriſti vicem

Bonæ res malæ fiunt, ſi non ritè fiant.
Luc. 10.
Lib. 7 in Lucam.
Salutare in via cur prohibuit Chriſtus.

Aug. de quæſtionibus noui & veteris teſtamen. quæſt. vltima.

... cauſis & ... reuerenda.
1. Corinth. 7.

agere,

agere, aut orare pro populo, aut offerre, aut tingere. Et non ſolùm huic concubitus non licet, verumetiam & miniſtro eius: quia ipſe mundior debet eſſe, quia ſancta ſunt, quæ miniſtrat. Nam ſicut ad cõparationem lucernæ, tenebræ non tantùm obſcurę, ſed etiam ſordidæ ſunt, ad comparationem autem ſtellarum, lucerna caligo eſt: ad Solis verò comparationem ſtellæ nebuloſæ ſunt: ad Dei autem claritatem, Sol nox eſt: Ita & quæ ad nos & licita & munda ſunt, ad Dei dignitatem quaſi illicita & immunda ſunt: quanquam enim bona ſunt, Dei tamen perſonæ non competunt. Nunquid non tunica mediocris hominis, quamuis munda, Imperatori tamen ſordida & illicita eſt. Ac per hoc Antiſtites Dei puriores eſſe debent, quàm cæteri: quia & Chriſti habent perſonam, & miniſtros Dei mundiores eſſe oportet. Nemo enim Imperatori miniſtrat, niſi veſtimentis claris & mundis indutus: Deus autem quia natura clariſſimus eſt, miniſtros eius natura magis, quàm veſtibus mundos eſſe oportet. Hęc ille. Quem ſequutus Leo Pontifex: Qui ordinandus, inquit, eſt, non ſit ſecundæ coniugis maritus, aut, qui vel vnam quidem habeat, Sacerdotum enim tam excellens eſt electio: vt hæc quæ in aliis Eccleſiæ membris non vocantur ad culpam, in illis tamen habeantur illicita.

Epi. 84. ad Anaſtaſiũ Theſſalon. Epiſcopum ca. 3.

Quæramus adhuc ex illis, quid mali fuit in arca ſuſtentanda, quæ minari ruinam viſa eſt: an non pietatis id potius videri poterat? & tamen qui ſuſtentauerat, Oza indignante Domino mulctatus eſt. Sic quod natura ſua pium erat, ratione perſonæ factum eſt impium. Quid mali eſt in adolendo incenſo? Certè ſcribens ad Demophilum Dionyſius, nihil inconueniens feciſſe Regem exiſtimat, & tamen qui facere id aggreſſus erat Ozias Rex, cùm quod Sacerdotum munus erat proprium, id vſurpare ſibi conaretur, lepra percuſſus moritur. Quid mali eſt in ſacrificando? Proprius hic eſt Dei cultus, & illi ſoli debitus: Chore tamen, Dathan, & Abiron, cùm id facere ſeorſum tentaſſent, dirupta eſt terra ſub pedibus eorum, & aperiens os ſuum deuorauit eos cum tabernaculis ſuis, & vniuerſa ſubſtantia eorum, deſcenderuntque viui in infernum operti humo: quin & ignis egreſſus à Domino interfecit ducentos quinquaginta viros, qui offerebant incenſum. Qua de re ſic aliquando ſcripſit Baſilius: Fieri poteſt, vt ſit aliquid propria ſua ratione, & voluntas Dei, & bonum: quando verò præter perſonæ vel temporis rationem vſurpatur, iam Deo acceptum non ſit. Vt exempli gratia: Voluntas Dei erat, & bonum erat, incenſum offerre Deo: Verùm acceptum illi non erat, cùm fieret à Dathan & Abiron. Nihil igitur in arca ſuſtentanda, nihil in adolendo incenſo, nihil in ſacrificando mali fuit, ſed quoniam non ab his fiebat, à quibus factum oportuit, quoniam in diuiſione fiebat, quæ per ſe bona, quæ ſancta fuit res, quia non benè facta eſt, malè facta eſt, & in perniciem ceſſit his, à quibus fiebat. Sic & nuptiæ bonæ ſunt, ſed bonum quoque malum fit, ſi non benè fiat, ſi fiat ab his, à quibus fieri non oportet. Quòd ſi verum eſt, quod à Gregorio ſcriptum legitur, quòd peccata carnalia, maioris quidem infamiæ, ſed minoris culpæ ſunt, quàm ſpiritualia, quod adeò verum eſſe credit Auguſtinus, vt audeat dicere, quod ſuperbis continentibus expedit cadere, vt in eo ipſo, in quo ſe extollunt, humilientur. Qui docet etiam alio loco, propterea non penitus extingui Deum in carne continentiũ ſanctorum voluiſſe concupiſcentiam: vt in iſta humana miſeria peior hoſtis caueri poſſet ſuperbia: & dum pugnatur aduerſus eam, periculorum ſuorum admoneatur, ne ſecurus infletur. Quod pluribus etiam verbis proſequitur Angelomus in ſuis commentariis in lib. Regum, vbi de caſu Dauidis loquitur. Et eum ſecutus Bernardus, ſuper Miſſus eſt. Chryſoſtomus autem inuidum ſcortatore, fure, homicida deteriorem eſſe ſcribit: Qui dicit etiam alio loco, quod multò magis inuidus quàm fornicator à cœtu fidelium, exterminandus eſt. Et iterum alio loco: Quod gloriæ ſeruus non minus peccat quàm fornicator, imò longè plura & grauiora committit. Et iterum alio loco: Quod longè magis polluit hominem ſuperbia quàm non modo fornicatio, verumetiam ipſum adulterium. Gregorius quoque Niſſenus: Simulatorem & inuidum furioſo & iracundo tantò deteriorem eſſe dicit, quantò occultum malum aperto atrocius eſt. Super illud Beati pacifici: quis dubitabit affirmare, plus in nuptiis eorum eſſe culpæ, qui voto continentiæ ſunt alligati, quàm in fornicatione? Hoc enim carnis tantum eſt vitium: ibi verò carnis vitio ſimul adiunctum eſt illud, quod è ſpiritus vitiis vnum eſt omnium grauiſſimum, nimirum arrogantia. Siquidem abominatio Domino eſt omnis arrogans. Quæ maior autem eſſe poteſt arrogantia, quàm ſi quis hoc ipſe ſibi tribuat, vt ſe plus intelligere putet, quàm omnes omnium ætatum homines, qui fuerunt ex eo tempore, quo Chriſtus homo fieri dignatus eſt, quibus viſum eſt vnanimiter omnibus, neque licere ſacerdotibus vxores ducere, neque deeſſe alia prętER nuptias incontinentiæ remedia? Hæc arrogantia vna omniũ maximè eſt Deo abominabilis, hæc primum hominem de Paradiſo deiecit: neque enim guſtando pomo grauiſſimè peccauerat, ſed in hoc erat crimen maximum, quod cõtra Dei præceptum venerat, quòd eſſe ſicut Deus volebat, quòd ſerpentis conſilium ſequutus quid è re ſua foret, ſe melius quàm Deum intelligere ſibi perſuadebat. Hæc Luciferum quoque de cœlo deturbauit. Neque enim ob ſcortationẽ, aut adulterium, aut furtũ deiectus eſt de cœlo, ſed ſuperbia illum inde præcipitauit infra ipſam abyſſum, cuius hęc verba ſunt: Aſcendam, & ponam ſolium è regione Dei, & ero æqualis altiſſimo. Et ob hęc verba deiectus eſt, inquit Athanaſius, ignisque æternus eius hæreditas & portio factus eſt. Hæc eſt quæ ſchiſmata ſemper generauit & nunc generat. Huius fons eſt cæcus amor ſui, quando quis ita ſe, ita ſua idola, hoc eſt commenta ſuarũ opinionũ amat, ita ſibiipſi placet, vt contemptis patrum ſanctorum theorematibus, ſua illis theoremata non dubitãter anteponat. Hinc hęreſes & ſchiſmata oriri Petrus etiam indicat, cùm dicit eos eſſe maximè cruciandos, qui poſt carnem in concupiſcentia immunditiæ ambulant, dominationemque ſiue poteſtatem contemnũt, audaces, inquit, ſibi placentes, ſectas non metuunt introducere. Cùm enim ſibi placeant, cùm adeò ſeipſos ament, vt nihil niſi quod ipſi ſentiunt rectum eſſe putent, ita fiunt in ſententia ſua pertinaces & præfracti, vt ab eo quod ſemel in animum induxerunt, nulla ratione deduci poſſe videantur. Hinc exiſtunt poſteà ſectæ:

1. Regum 6. Peccatum fit, ſi fiat ab eo, à quo non oportet. Epiſt. 8. 2. Para. 26. Num. 16. Baſilius in Reg. contract. q. 176. Lib. 33. cap. 11. moralium. Nota. Superbis continentibus cadere expedit. Aug. contra Iulianum lib. 4. c. 2. Aug ſer. 13. de verbis Domini. Serm. 1. Hom. 41. in Mat. Hom 27. in Ioan. Hom. 15. in Ioa. Chryſ. hom. 30. in Ioann. lib. 1. Prouerb. 16 Greg. Niſſenus. Gene. 3. Arrogantia crimen grauiſſimũ. Eſai. 14. Athan. in lib. de virginit. Amor ſui quid efficiat. 1. Pet. 2.

Aug. li. 14. de ciuit. dei cap. ult.
Sequuntur enim qui ſunt hoc ingenio præditi, nõ quod vniuerſę Eccleſiæ, ſed quod ſuo capiti videtur. Hinc
ædificatur Babylõ, quam ædificat, ſicut ab Auguſtino ſcriptum eſt, amor ſui. Nam dũ quiſq; opinionem ſuã
Schiſma crimen grauiſsimum.
ſolitariam amat, & eam tuetur mordicus, nec dimoueri ſe de ea patitur, fit Babylon: fit confuſio linguarum
& opinionum tanta, quãtam nunc videre licet in ea Babylone, cuius primus architectus fuit Lutherus. Quã
do igitur quæritur plus ne vitii ſit in nuptiis, an in fornicatione voto continentiæ alligatorum, illud in quæ
ſtionem venire videtur, maior ne ſit ſchiſmatis, an fornicationis culpa, neq; dubitãdum eſt, quin multò ma-
Cyp. de vnitat. eccleſia.
ior ſit in ſchiſmate: quod Cyprianus tam graue crimen eſſe ſcribit, vt ne ſanguine quidem expietur. Dauid
2. Reg. 11.
adulterio iunxit homicidium, vtrunque tamen crimen remiſſum eſt illi, ſimul vt confeſſus eſt: De Chore,
Num. 16.
Dathan, & Abiron, nihil eius generis commemoratur, nullius criminis affines fuiſſe leguntur, quin vt ſcri-
Idem lib. 1. ca. 6.
bit idem Cyprianus, eundem cum ſacerdote Aaron & Moſe Deum nouerant pari lege & religione viuentes,
vnum & verum Deum, qui colendus, atque inuocandus fuerat, inuocabant, ob hoc ſolũ facinus, quòd ſeor
ſum ſacrificabant, quodq́, loci ſui miniſteriũ tranſgreſſi, contra ſacerdotem Aaron & Moſen inſurgentes,
ſe ab illis ſegregauerant, diuinitus percuſſi, pœnas ſtatim pro illicitis conatibus pepẽderũt. Itaq; quod olim
Aug. contr ep. Parmeniani li. 2. cap. 13.
Donatiſtis dixit Auguſtinus: Non in ſacramentis, ſed in præciſione vitium eſt, hoc & nos iſtis rectè dicere
poſſumus: non tantùm in nuptiis voto continentiæ alligatorum, quantum in ſeparatione crimen eſſe, quan
do quis ſeipſum ſeparat à Chriſto: Separat autem ſeipſum à Chriſto, quiſquis ab eius corpore, quæ eſt Ec-
cleſia, ſe ſegregat. Etenim totus Chriſtus, quemadmodum ab eodem Auguſtino ſcriptum legimus, caput &
corpus eſt. Caput eſt vnigenitus Dei filius, corpus eius Eccleſia: ſpõſus & ſponſa, duo in carne vna. Quicũq;
de ipſo capite à ſcripturis ſanctis diſſentiunt, etiam ſi in omnibus locis inueniantur, in quibus Eccleſia deſi
Idem de vnit. eccleſia. cap. 4.
gnata eſt, non ſunt in Eccleſia. Et rurſus: Quicunq; de ipſo capite ſcripturis ſanctis conſentiunt, & vnitati
Eph. 5.
Eccleſiæ non communicant, non ſunt in Eccleſia: quia de Chriſti corpore quod eſt Eccleſia, ab ipſius Chri-
ſti teſtificatione diſſentiunt. Verbi gratia: Qui non credunt Chriſtum in carne veniſſe de virgine Maria ex
ſemine Dauid, quod apertiſſimè ſcriptura Dei loquitur, aut in corpore ipſo reſurrexiſſe, in quo crucifixus &
ſepultus eſt, etiam ſi per omnes terras inueniantur, per quas eſt Eccleſia, non vtique ſunt in Eccleſia, quia
ipſum caput Eccleſia non tenent, quod eſt Chriſtus Ieſus: nec in aliqua diuinarum ſcripturarum obſcurita
te falluntur, ſed notiſſimis & apertiſſimis earum teſtimoniis contradicunt. Item quicunque credunt quidẽ
quòd Chriſtus Ieſus, ita, vt dictum eſt, in carne venerit, & in eadem carne, in qua natus & paſſus eſt, reſurre-
xerit, & ipſe ſit filius Dei, Deus apud Deum, & cum patre vnum & incommutabile verbum patris, per quod
facta ſunt omnia, ſed tamẽ ab eius corpore, quod eſt Eccleſia ita diſſentiunt, vt eorũ cõmunio nõ ſit cũ toto,
quacunque diffunditur, ſed in aliqua parte ſeparata inueniatur, manifeſtũ eſt eos non eſſe in Eccleſia.

Eccleſia vnitate non communicãs, Chriſto non communicat.
Ex his Auguſtini verbis diſcimus, quod quiſquis vnitati Eccleſiæ non communicat, Chriſto non com-
municat: quòd à Chriſto ſe ſeparat, quiſquis ab eius corpore ſancta catholica Eccleſia ſe ſeparat. Nunquid
autem is communicat vnitati Eccleſiæ, qui, quod vno ore affirmant omnes iam inde à mille quingentis an-
nis, continentiæ voto alligatis nuptias contrahere fas non eſſe, contra id venire, & contrarium aſſerere au-
det. Nunquid non apertè à Chriſti corpore ſe præcidit, qui quod tam conſtanter Chriſti membra ſancti Ca-
In oratione de obitu fratris.
tholici & Orthodoxi doctores omnes tot ſeculis docuerũt, id oppugnare nõ dubitat? Digna ſunt notatu ver
ba, quæ leguntur apud Ambroſium: cùm propter Eccleſiã Chriſtus paſſus ſit, & Chriſti corpus Eccleſia ſit,
nõ videtur ab his Chriſto exhiberi fides, à quibus euacuatur eius paſſio, corpuſq; diſtrahitur. Eſt non nemo,
qui proptereà minus peccare putat ſacerdotem ſi ducat vxorem, quòd non in aliud peccet, quàm in legem
Eccleſię. Et citatur Auguſtinus, qui dixerit, Gratiano referente: Copulam ſacerdotalem vel conſanguineorũ
nec legali, nec Euangelica, vel Apoſtolica auctoritate prohiberi: cùm tamen neque ſcripſerit hoc alicubi Au
29. quæſt. 2. Serſ.
guſtinus, neque ex Auguſtini, verùm ex ſua ipſius ſententia hæc verba proferat Gratianus. Sed nos, ſi quis
dixerit Eccleſiaſtica lege copulam ſacerdotalem interdici, cum eo tria verba non commutabimus. Nunquid
autem qui contra legem eiuſmodi venit, ideò minus peccat, quia non in aliud, quàm in Eccleſiæ legem pec
cat? Vis audire quantum committat flagitium? Audi non Aguſtinum, non Hieronymum, non hominum
quemquam, ſed ipſum Deum & hominem Chriſtum, huius peccati grauitatem demonſtrantem. Si non au
Matth. 18.
dierit, inquit, Eccleſiam, ſit tibi tanquàm Ethicus & Publicanus. Nunquid leue tibi videtur crimen Ethni-
cum eſſe: nunquid non multò grauius quàm fornicatorem aut adulterum eſſe? Quid eſt autem Ethni-
cum eſſe, niſi infidelem eſſe? in Chriſtum non credere? Poteſt autem extra Chriſtum ſpes eſſe ſalutis vlla?
Certè peccatum infidelitatis tantùm eſſe vult Auguſtinus, vt ſub hoc vno, quaſi generali nomine, putet
peccata omnia contineri. Et ſicut cùm dicimus, Apoſtolus, etiam ſi non exprimatur quis Apoſtolus, non
Ethnicum eſſe quid.
intelligitur tamen niſi Paulus, ita cùm dicimus, peccatum, etiamſi non exprimatur quod peccatum, non
Aug. tractat. 89. in Ioan.
intelligitur niſi infidelitatis. Quod etiam illa Chriſti verba videntur indicare, cùm dicit de Spiritu ſancto: Ip
Contra duas ep. Pelagianorum lib. 1. cap. 3.
ſe arguet mundum de peccato. Ac mox quaſi exponens: de peccato quidem, quòd non crediderunt in me.
Peccatum infidelitatis omnia reliqua in ſe includit.
Itaque tantùm eſſe crimen infidelitatis vult Auguſtinus, vt etiam quæ bona videntur opera, ſi fiant ab infide
Ioan 16.
li, peccata eſſe doceat, quòd omnis infidelium vita peccatum ſit.

Lib. 4. cont. Iulianum cap. 3.
Quod cùm ita ſit, cùm Eccleſiam non audire ſit ethnicum & infidelem eſſe, nunquid eſſe dubiũ cuiquã
Hæreſis criminũ grauiſsimum.
poterit, quin multò ſit flagitium grauius, in Eccleſiæ contemptũ continentiæ voto alligatis nubere quã vri?
Eraſ. ad fratres inferioris Germaniæ.
Certè nullũ eſt vitiũ hæreſi, ſchiſmate, infidelitate deterius. Congerãtur, inquit Eraſmus, in vnũ ſacerdotem,
luxus, libido, ambitio, auaritia, & ſi quid prætereà criminum eſt, omnem hãc vitiorũ lernam vna ſuperat hæ
reſis. Eadem eſt & ſchiſmatis, & infidelitatis ratio. Sed hac de re, cùm de traditionibus humanis agemus,
dicendi locus erit vberior. Nunc illud ſcire ſufficiat, honorabile connubium & thorum immaculatum,
nos cum Paulo prædicare: ſed Eccleſiæ contemptum, ſed ſchiſma, ſed infidelitatem ſiue ethniciſmum

execrari,

execrari. Quare, quicunque non ita credit ſanctam catholicam Eccleſiam, vt eam tanquàm parentem audiendam, vt eiús legibus tanquàm à Spirituſancto latis obtemperandum eſſe putet, ſchiſmaticus eſt, hæreticus eſt, ethnicus eſt, & publicanus. Nec eſt quòd exiſtimet, non in aliud ſe peccare quàm in legem Eccleſiæ, peccat in Chriſtum ipſum. Neque enim ſponſus à ſponſa ſua, neque caput à corpore ſuo diſiungitur. Qui vos audit, dicit Chriſtus, me audit: qui vos ſpernit, me ſpernit. A Chriſto itaque ſeparatur, quiſquis ab eius corpore ſeparatur, & quantumlibet laudabiliter viuere ſe exiſtimet, hoc ſolo ſcelere, quòd à Chriſti vnitate diſiũctus eſt, non habebit vitam, ait Auguſtinus, ſed ira Dei manet ſuper eum: contrà, qui permanet in Eccleſiæ vnitate, quamlibet grauibus ſit flagitiis coopertus, quacunque tamen hora ingemuerit, nihil eſt quòd dubitet, quin poſteaquàm ex animo patratorum criminum eum pœnituerit, remiſsionem peccatorum conſequutus, ad vitam peruenire poſſit æternam. Neque enim eſt alibi remiſsio peccatorum, & æternæ vitæ conſequẽdæ ſpes, quàm in ea, quæ corpus eſt Chriſti, ſancta catholica Eccleſia.

Luc. 10. In ſchiſmate nemo ſaluatur. Epiſt. 150.

De iis, quæ reſtant ex ſymbolo, Peccatorum remiſsione, Carnis reſurrectione, & uita æterna.

CAP. LVII.

ATque hæc eſt cauſa quamobrem in ſymbolo, poſteaquàm credere nos profeſſi ſumus ſanctam Eccleſiam catholicam, ſanctorum communionem, mox ſubiungimus, peccatorum remiſsionem, carnis reſurrectionem, & vitam æternam. Nulla eſt vitæ æternæ ſpes, niſi remiſſis peccatis, ſine quibus nemo naſcitur mortalium: Quibus cùm inquinetur anima (nihil autem coinquinatum intrare poſſit in illam ciuitatem, in qua eſt vita æterna) neceſſe eſt inquinamentis eiuſmodi mundari per peccatorum remiſſionem, quam aſſequi non licet niſi in ſancta catholica Eccleſia, idque per ſanctorum, hoc eſt ſacramentorum communionem. Qua de re ſic ab Auguſtino ſcriptum legimus: Poteſt eſſe viſibilis forma palmitis, etiam præter vitem, ſed inuiſibilis vita radicis haberi non poteſt, niſi in vite. Proinde corporalia ſacramenta quæ portant & celebrant etiam ſegregati ab vnitate corporis Chriſti formam poſſunt exhibere pietatis. Virtus enim pietatis inuiſibilis & ſpiritualis ita in eis non poteſt eſſe, quemadmodum ſenſum non ſequitur hominis membrum quando amputatur à corpore. Quæ cum ita ſint, remiſsio peccatorum, quoniam non datur niſi in ſpiritu ſancto, in illa Eccleſia tantummodo dari poteſt, quæ habet ſpiritum ſanctum. Remiſſis autem peccatis, non eſt dubitandum homini Chriſtiano, quin ſit compos futurus vitę æternæ. Cùm certè dictum ſit ab Ambroſio: Vita æterna remiſſio peccatorum eſt. Atque hic eſt ſcopus ad quem omnes tendimus: hic eſt finis, propter quem omnia illa credimus, quæ ſunt in hoc libro commemorata. Quoniam verò totum Deus hominem ſaluandum ſuſcepit, conſtat autem homo ex anima & corpore, ex eo factum eſt, vt carnis prius, hoc eſt corporum reſurrectionem, poſteriore verò loco vitam æternam nos credere profiteamur. Quæ carnis reſurrectio cùm in Chriſto præceſſerit, licet ſperare corpori, quod præceſſit in capite. Caput Eccleſiæ Chriſtus eſt, Chriſti corpus Eccleſia: caput noſtrum ſurrexit, in cœlum aſcendit, vbi caput, illic & membra. Carnis autem nomine, corpus humanum: reſurrectionis reuiuiſcentia intelligitur, de qua nemini Chriſtiano dubitandum eſt: quandoquidem, vt à Ioanne Chryſoſtomo ſcriptum eſt: qui docendus eſt, eſſe reſurrectionem, is profectò non eſt Chriſtianus. Quamobrem inconcuſſa fide tenenda eſt: Cuius fidei magna eſt vtilitas. Nam & piis in hoc mundo afflictis præcipuum ſolatium, & impiis terrorem adfert: qui ſine modo in omnia collaberentur vitia, ſi poſt hanc vitam non ſua cuiuſque factis merces tribueretur. Præclarè Cyrillus Hieroſolymitanus, Radix omnis bonę operationis, eſt reſurrectionis ſpes. Nam expectatio retributionis attrahit mentem hominis ab benè operandum. Paratus eſt enim omnis operarius ad perferendos labores, cùm perſpexerit laborum ſuorum mercede ſe fraudatum non iri. Quem ſecutus auctor operis imperfecti: Tolle, inquit, ſpem reſurrectionis, & ſoluta eſt omnis obſeruantia pietatis. Hęc eſt baſis totius fidei noſtrę, quam ſolidam eſſe oportet: quę ſi vacillet, reliqua penè fruſtrà creduntur. Cur autem vacillet cauſa non eſt, quandoquidem reſurrectionem hãc vel reuiuiſcentiam quotidie videmur in ſeminibus, quę ſpargimus in terram, à quorum ſimilitudine probat etiam Paulus carnis reſurrectionẽ. Sic enim loquitur: Sed dicet aliquis, Quomodo reſurgent mortui? Quali autem corpore venient? Inſipiẽs tu, quod ſeminas, non viuificatur, niſi prius moriatur. Et quid ſeminas? Non corpus quod futurum eſt ſeminas, ſed nudum granum, vt puta tritici, aut alicuius cęterorum: Deus autem dat illi corpus ſicut vult, & vnicuique ſeminum propriũ corpus. Stultum vocat Paulus eum, qui miretur ſemel id poſſe præſtare Deum in reſuſcitandis corporibus, quod quotidie natura facit in eliciendo ſemine. Tu, inquit, ſemen aridum aut mortuum conicis in terram ibi rurſus putrefactum interiiſſe videtur, atque ita demùm exiliens à terra velut renaſcens & reuiuiſcens, nec aliter reuiuiſcit granum frumenti, niſi cadens in terram mortuum fuerit, ac alia multò ſpecie renaſcitur, quam in ſcrobe conditũ fuerat. Puſillum, vile, nigrum, ac ſiccum granulum infoditur humo: id putrefactũ in limo, ſuo tempore velut reuiuiſcens in teneram herbam erũpit; mox culmi, dein ariſtę. At nihil horũ apparebat in illo granulo, quod terræ tradidiſti. Sua cuiq; ſemini vis ineſt, ea ſe profert, vbi rurſus emerſerit vt iam aliud omninò videatur, cùm idem conſpicias, ſed renatũ in meliorẽ formam Ex quantulo grano quã tam arborẽ enatã vides? quod ſtirpis robur? quę radicis ambages? quàm latè ſparſi rami? quæ pompa frõdiũ? quæ florũ amœnitas? quæ fœtuũ vbertas? Nihil horũ erat cũ tu vile illud ac minutũ granũ inſepelires humo: & tamẽ hæc omnia audebas ſperare naturę viribus fretus, & non audes id à Deo ſperare fretus illius omni-

Apoc. 21.

Serm. de verb. Domini. 12.

Peccatorum remiſsio extra eccleſiam non eſt. De bono mortis cap. 2.

Reſurrectio carnis ſpem corroborat.

Carnis & reſurrectionis nomine quid intelligẽdũ. Chryſo. hom. 44. in Ioan. Cathe. ulti.

Reſurrectio ex mortuis fidei noſtra baſis.

1. Corinth. 15. Reſurrectio ſimilitudine ſeminis reuiuiſcentis probatur.

Ioan. 12.

potẽtia?Hac ſimilitudine carnis reſurrectionẽ probat Paulus,quæ euidentior eſt q̃ vt de ea dubitari debeat.

Reſurrectio duplex.
Ioan.5.
Daniel.12.

Eſt autem duplex reſurrectio: Nam procedent qui bona egerunt in reſurrectionem vitæ: qui verò mala fecerunt,in reſurrectionem iudicii,id eſt,condemnationis.Quod & Daniël teſtatus eſt,dicens: Tunc reſurgẽt qui ſunt in terræ puluere,ii quidem in vitam æternam,ii autem in opprobriũ & confuſionem ſempiternam. Vnde Athanaſius ita ſymbolum ſuum concludit: Ad cuius aduentum omnes homines reſurgere habent cũ corporibus ſuis,& reddituri ſunt de factis propriis rationem: Et qui bona egerunt, ibunt in vitam æternã, qui verò mala,in ignem æternum.In Apoſtolorum autem ſymbolo neque ignis, neq; opprobrii, neque iudicii fit vlla mentio,ſed poſt carnis reſurrectionem mox concluditur,& vitam ęternam.Etſi autem animæ impiorum æquè vitam ęternam habebunt atque piorum: impiorum tamen immortalitas mors potius ęterna, quàm vita ęterna in ſcripturis dicitur.Moriuntur enim vitę, morti ſine fine victuri. Sicut præclarè dictum eſt ab Euſebio Emiſſeno,vel ſi mauis ab Auguſtino,nam in vtriuſque ſermone hęc verba reperiuntur. Vnde & Paulus: Stipendia autem peccati, mors: gratia autem Dei, vita ęterna. Neque vnquam in ſcripturis vita ęterna niſi in bonã partem accipitur: in qua quid non ſit,quàm quid ſit dicere facilius eſt. Non eſt ibi mors, non eſt ibi luctus, non eſt laſſitudo, non eſt infirmitas,non eſt fames,non ſitis,non ęſtus, non corruptio, non indigentia,non triſtitia.Vis noſſe quid ibi ſit?Dicit Eſaias: Nec oculus vidit, nec auris audiuit,nec in cor hominis aſcendit.Si in cor hominis non aſcendit, cor hominis illuc aſcendat. Mundetur cor ab omni immunditia,vt poſsit eum videre,qui eſt vita ęterna.Hęc eſt autem vita æterna, dicit Dominus, vt cognoſcãt te ſolum verum Deum,& quem miſiſti Ieſum Chriſtum.Ea cognitio hîc incipit per fidem,ibi conſummabitur,cùm reuelata facie gloriam Domini ſpeculabimur.Quod vt nobis contingat, gratia & miſericordia Domini noſtri Ieſu Chriſti, dicamus omnes, Amen.

Impiorum immortalis mors eſt perpetua.
Rom.6.
Eſaia 64.
1.Corinth.2.
Ioan.17.
2.Corinth. 3.

De Spe.

CAP. LVIII.

Fidei obiectum.

Porrò ad Deum piè colendum non eſt quòd quiſquam exiſtimet ſolam fidem ſufficere.Hæc eſt enim qua credimus.Credimus autem non modò promiſſionibus, verumetiam comminationibus Dei.Quoniam verò peccatorum noſtrorum nobis conſcii ſumus,fieri non poteſt,quin ea nobis timorem incutiant: qui tum ſalubris eſt, quando ſpe miſericordię ſuſtentatur. Hęc igitur indiuidua fidei comes eſſe debet.Hæc eſt enim quæ accipit,quod fides credit.Adeò ſunt hæc duo ſibi inuicem coniuncta,vt altera ſine altera ſtare non poſſit.Nam quemadmodum à Chryſoſtomo pręclarè ſcriptum eſt,fides gloriam inchoat,ſpes ſuſtinendo conſummat: illa fundamentum ponit, hæc ipſum hominem cõſtruit.Illa dat principium,hęc Chriſtianum perducit ad ſummum. Illa initia credulitatis aggreditur,hæc ad conſummationem virtutis meditatur.Illa quod promittitur, credit: hæc quod ſperat,iã cernit. Videmus nunc, inquit apoſtolus,per ſpeculum & in ænigmate, tunc autem facie ad faciem. Nec enim quiſquam poterit fidei fructum percipere,niſi qui ſpei gloriam voluerit conſummare: Vt enim ſine fide non habet firmitatem ſpes,ita ſine ſpe fides non habet mercedem: Itaque ſummam perfectionis eſſe,dicit Aponius,in Deum ſperare.Qui ſperat,inquit,ipſe credit in Deum: & qui credit omnia quæcunq; promiſit, ſiue impiis pœnam,ſiue refrigeria iuſtis redditurо, huic prefecta manet regni cœleſtis dulcedo. Hæc eſt quę filium prodigum ad pœnitentiam erexit: De hac per Prophetam dicit Dominus: Quoniam ſperauit in me, liberabo eum: De hac ſcripſit Paulus: Spe ſalui facti ſumus: Hanc vocat galeam ſalutis: quòd quemadmodũ galea præcipuum corporis noſtri membrum tuetur & conſeruat, dum caput circundat & vndiq; tegit: ita & ſpes cogitationem noſtrã non ſinit concidere,ſed capitis inſtar erigit, nihil extraneum in illam incidere permittens.Hanc alibi comparat anchoræ,quòd ſicut anchora iacta de naui,non permittit eam circumferri,licèt innumeri venti cõmoueant,ſed iactã fixã reddit & immobilẽ,ita ſpes fixã reddit animã in Deo,quantiſcunque tentationum procellis ac tempeſtatibus ea iactetur atque agitetur. Hæc eſt,quæ nos petere facit vt accipiamus.Neq; enim ſatis eſt credere daturũ Deũ quæ promiſit,ſed oratione contendendum eſt,vt accipere queamus.Orandi autẽ formulam præſcripſit nobis magiſter noſter, Dominus noſter Ieſus Chriſtus: cuius explicationẽ non ita multò pòſt ex Cypriano ſubiungemus. Verùm ita Deus à nobis orandus eſt, nihil vt hæſitemus,ac plenam in eo ſpẽ ac fiduciam collocemus. Cùm enim pater noſter ſit, proculdubiò nõ cõmittet vnquàm aliquid vt neget à ſe petentibus iis,quos nimia charitate in filios adoptauit,cùm preſertim Chriſti promiſſum habeamus dicentis: Petite & accipietis, Et: Si quid petieritis patrẽ in nomine meo,dabit vobis: Impoſſibile autem eſt mentiri Deum,qui veritas eſt: Deinde cùm ſit omnipotens,nihil eſt quòd dubitemus quin præſtare queat,quæ petiuerimus. Quando itaq; certò nobis conſtat, quòd & vult,& poteſt ea præſtare nobis omnia,quæ precati fuerimus: accedendum nobis eſt ad thronum gratiæ & miſericordiæ eius, indubitata ſpe certaque fiducia,quæ petiuerimus, obtinendi. Quò plures autem acceſſerimus, hoc facilius impetrabimus: Verè enim ſcripſit Hieronymus,quòd impoſſibile eſt multorum preces non exaudiri. Et eius ęqualis Ambroſius: Multorum preces impoſſibile eſt vt non impetrent.

Fidei & ſpei comparatio.
Chry.tomo 4. iuxta finem.
Hom.de fide, ſpe & charitate.
1.Corinth.13.
Spei fructus.
Luca.15.
Pſal.90.
Rom.8.
Theſſa.5.
Hebra.6.
Orandi ratio.
Matth.6.
Spes orare nos facit.
Ioan 1.
Matth.7.
Ioan.15.
Hebr 6.
Ioan 14.
In Cantica Canticor.lib.1.
Hebra 4.
Hieron cap. 18. Matt.
In cap.15. ad Rom.
Iob.5.
Rom.15.
Coloſſ. 4.
Sanctorum interceſsio & inuocatio.

Quãobrẽ nõ ipſi modò Deũ deprecemur, verũetiã ſicut Iob admonitũ legimus, vt conuerteretur ad aliquẽ ſãctorũ: Sicut Paulũ quoq; nõ ſemel feciſſe videmus, vt ſe fratrũ orationibus peteret adiuuari: ſic & nos adiuuari nos ſãctorũ interceſſionibus poſtulemus: nõ eorũ tãtũ qui in hac lachrymarũ valle nobiſcũ degũt,ſed magis etiã illorũ,qui cũ Chriſto feliciſſimè viuunt. Nã qui corpus hoc mortis circũferunt, cũ & ipſi nõ ſint abſq; peccato, vt neceſſe habeãt nobiſcũ vna dicere: Dimitte nobis debita noſtra, nõ poſsũt ipſi de ſe quoq;

non eſſe ſoliciti. Quare fieri nequit vt pari ſit erga nos affectione, ſimiliterque res illis noſtræ curæ ſint atq; iis,qui cùm ſint abſque,macula iam & ruga, omni cura & ſolicitudine de ſe vacui,ea iam,ad quam nos anhelamus, cœleſti patria ſunt potiti. Qui cùm fratres noſtri,.cùm eiuſdem cuius nos corporis membra ſint, atque ideò nos non diligere non poſſint,cùm præſertim fides & ſpes ceſſaturę ſint in patria;charitas autem non modò non ceſſatura,verumetiam tum demùm perfecta ſit futura, facere nulla ratione poterint,vt ſalutis noſtrę cura non tangantur. Preces autem eorum tantò plus apud Deum ponderis obtinere dubium non eſt,quantò certius exploratum habemus,eos apud illum gratia valere plurimum:quod de iis certò ſciri vix poteſt,qui nondum ſunt de corpore mortis huius liberati.

Quapropter ferendi non ſunt,qui dicunt cum Vigilantio, pridem Eccleſiæ iudicio condemnato, quòd dum viuimus,mutuò pro nobis orare poſſumus:poſteaquam verò mortui fuerimus, nullius pro alio exaudienda eſt oratio. Nam ſicut verè ſcriptum eſt ab eo,qui duobus libris errorem hunc illius confutauit, Hieronymo, Si Apoſtoli & martyres adhuc in corpore conſtituti poſſunt orare pro cæteris, quando pro ſe debent adhuc eſſe ſoliciti:quantò magis poſt coronas,victorias & triumphos?Si piè dicebatur Paulo in terris degenti,ora pro me Dominum:cur impius habeatur, qui totidem verbis eum nunc appellet in cœlis agentem?Cuius etiam præceptor Gregorius Nazianzenus,non dubitauit de Patre ſuo Zaſimorum Epiſcopo ſcribere;quòd non minus paſcit gregem iam in cœlum tranſlatus,quàm cùm in terris verſaretur. Quin & hoc addidit,quòd magis nunc proficit precibus quàm anteà doctrina;quantò magis etiam Deo propinquus eſt, poſteaquàm corporis vinculis eſt ſolutus,& ab ea quæ mentem turbat materia liberatus eſt; & nudus cum Chriſto nudo verſatur,quæ prima & puriſſima mens eſt; dignus factus eo ordine,& ea fiducia,quam habẽt in cœlis angeli. Verùm nec eos audiamus qui mortuorum hanc vocant inuocationem: Quin ipſum potius Chriſtum veritatis Magiſtrum audiamus dicentem: Deus Abraham, Deus Iſaac, Deus Iacob, non eſt mortuorum Deus,ſed viuorum. Sic à Clemente ſcriptum legimus: Qui in Deum crediderunt, quanquam obierint,tamen non ſunt mortui. Dicit enim Deus Saducæis, de reſurrectione mortuorum: non legiſtis quod ſcriptum eſt: Quoniam ego Deus Abraham, Deus Iſaac, Deus Iacob: non eſt Deus mortuorum, ſed viuorũ: omnes enim in ipſo viuunt. Igitur eorum,qui in Deo viuunt,nec reliquiæ ſine honore manent. Nam Heliſæus Propheta poſt diſceſſum è vita mortuum quẽdam excitauit interfectũ à Pyratis Syriæ: attigit enim corpus eius Heliſæi oſſa,atque excitatus vixit,quod factum non eſſet niſi Heliſæi corpus ſanctum fuiſſet. Et Ioſeph complexus eſt Iacob poſt mortem,cùm iaceret in lectulo. Et Moſes, ac Ieſus Naue Ioſephi reliquias ſecum duxerunt,quod minimè putauerunt piaculum. Scilicet eos mortuos rectè dicemus,per quos dęmones pelluntur,morbi funguntur,& qui mortui ſunt,vitę reſtituuntur?Noſtra hæc,mors potius,quàm vita dicenda eſt. Nam quotidie morimur,neque eſt hora vlla,qua non fiat aliqua vitę noſtræ diminutio: illorum autẽ vita ſempiterna cùm ſit, nulli iam eſt morti deinceps obnoxia, nos vt præ illis verè mortui dici poſſimus. Itaque præclarè dictum eſt à Petro Chryſologo: Iuſtus tunc inchoat viuere, cum pro Chriſto meretur occidi: transfertur iſta morte vita martyris,non aufertur:morte magis claruit, qui ob hoc mortuus eſt,vt viueret in æternum. Ac mox ad Herodem conuerſus: Ecce tu iaces,inquit,in morte, Ioannes viuit occiſus. Itidẽ & Euſebius Emiſſenus in Geneſim ſcribens: Vitæ,inquit,perennis initium de mortis fine ſumentes. Et Ambroſius de Petro & Paulo loquens. Non enim mortui ſunt,inquit,quorum curamus natalem hodie,ſed renati viuunt, quia participes effecti ſunt Chriſti, qui vita eſt omnium. Quamuis enim corpora paſſione cæſa ſint, interruptus tamen non eſt ordo viuentium: Iugiter enim & Deo gratias agunt, & laudes Saluatori referunt: niſi quòd reſoluta membrorum ſarcina magis adhærent Chriſto. Sicut ait Paulus: Diſſolui & eſſe cum Chriſto quantò melius. Non eſt ergo dicenda mors,qua interueniente caremus perſecutoribus, & Chriſto connectimur. Non eſt planè dicẽda mors,quæ Chriſto mortuum ſocians, lucrum efficit morientis: ſicut ait beatus Apoſtolus: Mihi enim viuere Chriſtus eſt, & mori lucrum. Illa autem vera eſt mors,quæ etiam hominem viuentem peccatorum morte conſtringit: qui quamuis viuere videatur, ſceleribus tamen ſuis morti iam videtur addictus: ſicut ait Apoſtolus de illa delicioſa vidua: Hæc autem viuens mortua eſt. Itaque Theodorum inuocans Nectarius: Non te ſemper, inquit, pro nobis intercedere pigeat, ô vir venerande. Te enim etiam poſt mortem credimus viuere, vt Dominus ait, dicens: Qui credit in me etiamſi mortuus fuerit, viuet. Tu autem qui non ſolum credidiſti, ſed etiam pro ipſo mortuus es: iſto merito laudande Martyr in Deo viuis, vitam, in quam non cadit interitus, & quæ non terminatur. Vt qui ergo cum Chriſto viuas & ſtes propè eum, redde eum propitium tuis famulis: vt per te liberati ab iis quæ hic ſunt moleſtiis, bona quæ illic ſunt conſequamur. Similiter Euſtathius, Tu verò beatiſſime Pater, ait, è cœlo nos aſpice, & vitę noſtræ curſum ad ſalutem dirige. Cùm hinc deceſſerimus recipias nos in ſinum Abrahæ & in ęterna iuſtorum tabernacula,vt purius atque perfectius, quæ abs te de ſancta & eiuſdem eſſentiæ Trinitate didicimus, videamus. Ea propter,pro nobis famulis tuis,& pro grege tuo & fideliſſimo hoc populo deprecare.

Iã verò quod dicũt,inuocatione ſanctorũ Chriſti gloriã obſcurari, tãtũ abeſt vt ita ſe res habeat, magis etiã vt illuſtretur;quãdo nõ in aliũ tota fiducia, q̃ in Chriſtũ trãsfertur. Niſi fortè ſi quis parũ ſibi benè cõſcius atq; adeò Regis cõſpectũ reueretur,deprecatores ad eũ allegauerit, quos apud eũ eſſe gratioſos exiſtimet; is quoniã ipſe nõ adiit,Regis gloriæ detraxiſſe ſit putãdus. Certè & pudor hominis, quo cũ ſuã indignitatem agnoſcit,tum Regis magnitudinẽ reueretur,adeò nõ offendit Regẽ,vt reddat illũ ei cõmẽdationẽ. Et fit non rarò,vt Princeps per alios dare malit qđ petitur;nimirũ ſi qui ſunt,quibus gratiã & auctoritatẽ apud populũ hoc pacto velit cõciliare. Quod facere nõnũquã ipsũ ẽt Regẽ Regũ & Dñm dominãtiũ nõ eſt incredibile:qui vſq; adeò ſuæ gloriæ iacturã nihil metuit, vt diſcipulis ſuis dicere nõ dubitauerit: Amẽ amẽ dico vobis qui

Vigilantij error[...]

Oratio in funer[e] Patris.

Matt. 22.

Lib. 6. cap 30.

4. Reg. 13.

Sancti uiuunt.

Chryſ. ſerm. 17.

Amb. ſer. 67.

Peccatorum et [...] ſanctorũ propria mors eſt.
Phil. 1.

1. Timoth. 5.

Inuocatione ſanctorum non obſcuratur gratia Chriſti.

Gloriã ſuã Chriſtus communicat cum fidelibus.
2. Timoth. 6.
Ioan. 14.

1. Pet. 1. Phil. 2.

credit in me, opera quæ ego facio & ipſe faciet, & maiora horum faciet. Sic viſum eſt illi gloriam ſuam communicare cum his, quibus dignatus eſt communicare regnum ſuum, quorũ non eſt dedignatus fieri miniſter, quos vt naturæ ſuæ diuinæ conſortes faceret, ideò non exhorruit formam ſerui ſuſcipere, carnem noſtram indutus. Neque verò non præſtitit, quod credentibus in ſe pollicitus eſt. Contactu fimbriæ Chriſti ſanata eſt mulier profluuio laborans. Magnum fuit hoc: Sed maius illud, quòd vmbra Petri ſanabat ægrotos: quòd ſudariis & ſemicinctiis, quæ Pauli corpus contigiſſent, à dæmoniis plerique liberabantur. Quæ res tantum abeſt vt aliquid Chriſti gloriæ detraxerit, magis etiam vt illuſtrem eam reddiderit. Neque enim ad alium, quàm ad ipſum Chriſtum omnis gloria transferebatur, in cuius nomine hęc ab Apoſtolis miracula fiebant.

Matth. 9. Actor. 5.

Actor. 19. Aug. de Petro & Paulo ſerm. 5. Reliquiarum ſanctor. virtut.

Auguſtinus de Petro loquens, quòd ſolus inter Apoſtolos meruerit audire: Tu es Petrus, & ſuper hãc petram ædificabo Eccleſiam meam: dignus, qui ædificandis in domo Dei populis, lapis eſſet ad fundamentũ, columnas ad ſuſtentaculum, clauis ad regnum. De hoc, inquit, ait ſermo diuinus: Et ponebant, inquit, infirmos ſuos, vt vmbra ſaltem tranſeuntis Petri obumbraret eos. Si tunc opem ferre poterat vmbra corporis, quantò magis nunc plenitudo virtutis? Si tunc ſupplicantibus proderat aura quædam pertranſeuntis, quantò magis gratia nunc permanentis? Meritò per omnes Chriſti Eccleſias, auro pretioſius habetur ferrum illud pœnalium vinculorum. Si tam medicabilis fuit obumbratio viſitantis, quantò magis cathena vincientis? vt vmbra, inquam, tranſeuntis Petri obumbraret eos. Si inanis quædam ſpecies vacuæ imaginis habere potuit in ſe vim ſalutis, quantò plus de corpore meruerunt attrahere ſalubritatis, ferreo pondere ſacris impreſſa membris vincula paſſionis? Si ad præſidia ſupplicantium tam potens fuit ante martyrium, quantò magis efficax poſt triumphum?

Honor Dei & Sãctorum diuerſus. Eſai. 42. 1. Tim. 1. Deuter. 16. Matt. 4. Rom. 2. Geneſ. 33. Iud. 10. 1. Reg. 5. Daniel. 4. Geneſ. 19. Ioſue. 5. Rom. 2. Gene. 19. Gene. 33. Exod. 18. Iudith. 10. 1. Regum 5.

Sed hic obiicitur nobis Dei verbum: Scriptum eſt, aiunt, Gloriam meam altari non dabo: Soli Deo honor & gloria. Scriptum eſt: Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſerui es: Quamobrem impiè faciũt, qui contra Dei verbum ita clarum & manifeſtum, Deo debitum cultum in homines transferunt. Scriptum eſt, ô Satana: ſed non hoc eſt Dei verbum, quod tu perſuadere membris tuis conaris. Neque enim ſecum ipſe pugnat Dei ſpiritus, qui per Paulum alibi locutus eſt: Gloria & honor omni operanti bonum, Iudæo primùm & Græco: non enim eſt acceptio perſonarum apud Deum. Scriptum eſt & illud: Quòd Abraham, Loth & Ioſue, angelos adorauerunt, quòd Iacob ſepties obuiantem ſibi fratrem: quòd eius filii fratrem Ioſeph: quòd Moſes Ietro ſocerum ſuum: quòd Iudith Holofernem in conopeo ſedentem: quòd Ionatham Dauid cadens pronus in terram quòd Nathan, Abigail, Berſabeæ, procidentes ſuper faciem Regem Dauid: quòd Sunamitis religioſa corruens ad pedes eius: quòd Nabuchodonoſor Danièlem, Heliſęum: quòd Cornelius vir iuſtus, & religioſus Petrum, ad eius genua prouolutus adorauit: Audebis ne ſanctos hos viros, & in his quoſdam Patriarchas, & Prophetas idololatriæ reos pronunciare? audebis ne, quòd Paulus ipſe ſibi contra ſit loquutus, affirmare? Qui cùm dixerit vno loco, Soli Deo honor & gloria: dixit alio, Gloria & honor omni operanti bonum. Vides igitur non de verbo Dei, non de ſcriptura controuerti inter nos, ſed de eo, quemadmodum quod Dei digito ſcriptum eſt, intelligi oporteat. Abſit opinio ſcientiæ, quæ inflat: adſit charitas, quæ ædificat; non deerit nobis, ſicut aliarum, ſic & harum ſcripturarum ſanus intellectus. Quòd ſi verba captioſè ſcrutatus fueris, cùm dicitur: Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſeruies, nunquàm ex illis colliges ſolum Deum eſſe adorandum, verùm illud potiùs, ſoli Deo eſſe ſeruiendum. Ex quo conſequens illud erit, hominem homini ſeruire non debere. Nullus ergo ſeruiet alteri, niſi qui velit idololatriæ reus pronunciari. Atqui Paulus adeò non prohibet hominem homini ſeruire, vt etiam de eo, quemadmodum ſeruire oporteat, præcepta dederit, Serui, inquit, obedite Dominis carnalibus cum timore & tremore, in ſimplicitate cordis veſtri, ſicut Chriſto: non ad oculum ſeruientes, quaſi hominibus placentes, ſed vt ſerui Chriſti. Tam longè Paulus ab eo abſuit, vt ſeruire hominibus prohiberet, vt haud aliter etiam ſeruos Dominis carnalibus, quàm ipſi Chriſto voluerit obedire. Quæ verba ſi quis inflatus ſenſu carnis ſuæ remota charitate interpretari voluerit, quid aliud ex illis, quàm idololatriam docuiſſe Paulum colliget? qui non alio loco domi nos à ſeruis haberi voluerit, quàm quo Chriſtum ipſum. Verba ſunt clara & aperta: Sed nunquam id vel cogitare Paulo in mentem venit, vt diuinum honorem ad homines tranſlatum vellet. Quid igitur dicemus? patiemur ne notam hanc inuri Paulo? patiemur hac eum aſpergi infamia, qua nunc Eccleſiam vniuerſam ab his qui ſegregauerunt ſemetipſos, aſperſam videmus? quæ vel errare cum Paulo ſatius ducit, quàm cum iſtis rectè ſentire. Certa enim eſt, quòd neque Paulus errare, neque poſſunt iſti rectè ſentire, qui ſe à cõpage Chriſti corporis auulſerunt, atque ita ex membris Chriſti facti ſunt membra diaboli, qui mẽdax eſt & pater eius. Qui quemadmodum iam antè docuimus, quò facilius incautis ouibus obrepat, ſeſe diuinæ legis ſententiis velut quibuſdam velleribus obuoluit, ſubinde vociferans, ſcriptum eſt enim. Sed de eo quid ſcriptum ſit, non eſt vlla nobis dubiatio, de eo verò, quemadmodũ quod ſcriptum eſt, accipi oporteat, controuertitur.

1. Corinth. 8.

Paulus ſeruire hominibus iubet. Ephe. 6.

Iean. 8.

Cultus duplex.

Aug. lib. 8. de ciuitate Dei, cap. 28. & li. 10. c. 1. & 3.

Rident iſti qui nihil ſibi non arrogant, nihil Eccleſię non detrhaunt, tanquam à ſcholaſticis Theologis inuẽtũ, quod de duplici cultu, ſiue adoratione, ſeu ſeruitute, traditum ab illis legimus: cùm tamen id non trecentis his annis, quod iſti volunt, ab illis excogitatum, ſed ante mille propè ducentos annos ab Auguſtino literis mandatum eſſe legamus. Ac niſi diſtinctionem hanc ad lucem ſcripturis afferendam attulerimus, quemadmodum defendi poſſint, quin ipſi ſibi contradicant, inueniri ratio vix poterit. In ſcholis itaque Thologorum hæc à priſcis per manus tradita didicimus: neque fuit ferè quiſquam liberalius educatus, cuius aures his vocibus non perſonuerint, eſſe duplicem cultum, adorationem, ſeruitutem: vnam latriæ, dulię alteram: illam ſoli Deo deberi, hanc etiam hominibus rectè tribui. Hanc ſeruitutem, hunc honorem duliæ Paulus hominibus præſtari voluit, latriæ verò nequaquàm. De quo duplici cultu in ſecunda Nicæna ſy-

nodo multa ſcripta ſunt, vbi inter cætera etiam hæc leguntur: Cùm crucem viuificam ſalutamus, conuenienter canimus: Crucem tuam adoramus, Domine: quæ ſanè adoratio nihil aliud eſt, quàm ſalutatio, ſiue amplexum malis dicere; & eſt vox multæ ſignificationis. Adoratio enim eſt cùm venerationem, deſiderium, & timorem ſignificamus. Ita nos veſtrum victorioſum & placidiſſimum imperium adoramus. Eſt adoratio quæ tantummodò timorem ſignificat, quemadmodum Iacob adorauit Eſau: eſt quæ gratiam notat, quomodo Abraham pro agro, quem accepit à filiis Heth, in ſepulchrum Saræ vxoris ſuæ, adorauit illos. Rurſus qui ſperant beneficium ſe accepturos à potentioribus, eos adorant, quemadmodum Iacob adorauit Pharaonem. Sumitur etiam pro cultu adorationis in ſpiritu, qui Deo tribuitur. Hinc diuina ſcriptura dicens, Deum tuum adorabis, & illi ſoli cultum exhibebis, quòd Græcè eſt latreuſeis. Adorabis, abſolutè ponit, neque adiicit ſoli, vt ſignificetur vox diuerſæ notionis & æquiuoca; cultum autem exhibebis, ſiue ſeruies, quòd Græcè eſt latreuſis: ſoli adiicit; quam ob cauſam latriam ſoli Deo tribuimus ad illumque referimus. Et in ſecunda actione: Qualis verò eſt iſte adorationis honor? profectò non alius quàm is, quo nos, peccatores quoque inuicem proſequimur, ſalutantes nos inter nos per honorationem & dilectionem. Sunt autem verba Stephani Epiſcopi Boſtrorum. Et in ea epiſtola, quam præpoſuit actis ſynodi Taraſius: Soli Deo latriam exhibentes, poſcimus interceſſionem intemeratæ Dominæ noſtræ ſanctæ Deiparæ, ſanctorum item angelorum omniumque ſanctorum. Aliquot etiam ante ſæculis Auguſtinus explicans illum ex Geneſi locum: exurgens Abraham adorauit populum terræ. Quæritur inquit, quomodo ſcriptum eſt: Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſeruies: Cùm Abraham ſic honorauerit populum quendam gentium, vt etiam adoraret? Sed animaduertendum eſt, in eodem præcepto non dictum Dominum Deum tuum ſolum adorabis, ſicut dictum eſt, & illi ſoli ſeruies, quòd eſt Græcè λατρεύσεις, Talis enim ſeruitus non niſi ſoli Deo debetur. Vnde damnantur idololatræ, id eſt, eiuſmodi ſeruitutem exhibentes idolis, quæ debetur Deo. Nec moueat, quod alio loco in quadam ſcriptura prohibet Angelus hominem adorare ſe, & admonet vt Dominus potius adoretur. Talis enim apparuerat angelus, vt pro Deo poſſet adorari: & ideò fuerat corrigendus adorator. Extant autem tres libri Ioannis Damaſceni aduerſus eos, qui ſanctis imaginibus & ſanctorum inuocationi detrahunt, ſcripti: in quibus adorationis modi, diligenter explicantur: & quæcunque vel contra imaginum, vel contra ſanctorum venerationem obiiciuntur, præclarè diluuntur. Quod etiam factum eſt à Theoſterıcto, in oratione funebri in ſanctum Nicetam. Libet autem & Euſebij Emiſſeni ſententiam ea de re adſcribere. Sanctos, inquit, non tam pro Dei parte, quàm pro Dei honore veneramur. Non ſunt ſancti pars illius, ſed ille probatur pars eſſe ſanctorum. Quare? Quia quod ſunt de illuminatione & de ſimilitudine eius accipiunt: In ſanctis autem res Dei, non pars Dei eſt. Quicquid enim Deo participant, diuinæ eſt gratiæ, non naturæ. Colamus in ſanctis timorem & amorem Dei, non diuinitatem Dei. Colamus merita, non quę de proprio habent, ſed quæ accipere pro deuotione meruerunt. Dignè itaque venerandi ſunt, dum Dei nobis cultum, & futuræ vitæ deſiderium contemptu mortis inſinuant. In quam ſententiam ſcriptum etiam legimus ab Alexandro de Ales. Solus Deus ſimpliciter eſt orandus, tanquàm finaliter, à quo eſt omne bonum. Sancti autem non ſimpliciter, ſed potius, tanquàm mediatores, per quos impetramus, & ideò magis tenent ſe ex parte orantium, quaſi coadiuuantes, quàm illius qui oratur.

In epiſt. Taraſij & vniuerſæ ſanctæ ſynodi ad Imperatores, quæ eſt in fine 7. actionis. Adorationis multiplex acceptio.

In quæſt. ſuper Gen cap. 61. Auguſtinus.

Hom. de ſymbolo. Dei res & non pars in ſanctis ſunt.

Parte 4. quæſt. 92. Memb. 1. artic. 4. Sancti inuocandi ut mediatores. Deus autem ſimpliciter & finaliter qui omnia dat.

Verùm, vt res omnis vel cæco perſpicua eſſe queat; neque ſit quiſquam, qui non intelligat, quàm falsò iſti, qui, quod ne milites quidem impij, qui Chriſtum in crucem egerunt, facere auſi ſunt, Chriſti tunicam inconſutilem in tot iam particulas conſciderunt; vnam, ſanctam catholicam, apoſtolicam Eccleſiam idololatrię vnius omnium grauiſſimi criminis inſimulent. Propter eum, quem ſanctis tribuendum eſſe, docet honorem; libet de cultu Deo debito, quatenus is ad homines rectè transferri queat, paucis diſſerere. Triplicem Deo cultum deberi, mater nos Eccleſia docuit: imitationem, honorem, & inuocationem. Ex iis præcipuus & Deo gratiſſimus cultus eſt imitatio. Nam rectè dictum eſt ab Auguſtino: Summa religionis eſt imitari quem colis. Vidit hoc etiam Ethnicus ille, qui dixit: Vis Deos propiciari, bonus eſto: Satis illos coluit, quiſquis imitatus eſt. Huc adeò requirit à nobis Deus, vt filium ſuum vnigenitum de cœlo deſcendere, & in terris cum hominibus verſari voluerit, quò in illo homine facto, quemadmodum nos imitari Deum oporteret, diſceremus. Neque enim propterea tantùm incarnari Chriſtus voluit, vt eſſet vita noſtra; verumetiam vt eſſet via, per quam ad vitam peruenire nobis liceret. Non ideò tantùm homo factus eſt, vt (quod ſolum vrgeri videmus hoc tempore) pro peccatis noſtris ſatisfaceret, mortemque noſtram moriendo deſtrueret, verumetiam vt ſeipſum viam nobis & exemplum viuendi proponeret: vt ſicut ipſe ambulauit, & nos ambularemus; neque ſatis eſſe putaremus, ſi crederemus quòd vita noſtra factus eſt; quodque ſatisfaciendo pro peccatis noſtris, nos à morte liberauit: atq; ita omni cura ſoluti, in vtramque, quod aiunt, aurem dormientes, ocio iam & voluptati vacaremus: verùm vt aſpicientes in auctorem fidei, & conſummatorem Ieſum, eadem, qua ille via incederemus, ſi veritate cognita vitam conſequi vellemus. Condiderat Deus hominem ad imaginem & ſimilitudinem ſuam: hanc ille cùm propemodum amiſiſſet vitio ſuo, Deus homo fieri dignatus eſt; vt eam ſic deformatam in nobis, vt amiſſa videretur, reſtauraret. Quantum igitur eum eſſe cultum exiſtimare debemus, propter quem Deus de cœlo deſcendere & in hac lachrymarum valle carnem noſtram indutus, cum hominibus verſari dignatus eſt? Ad hunc nos cultum inuitat Paulus, dicens: Eſtote imitatores Dei, ſicut filii chariſſimi, & ambulate in dilectione, ſicut Chriſtus dilexit nos. Inuitat Petrus ita ſcribens: Chriſtus paſſus eſt pro nobis, relinquens vobis exemplum, vt ſequamini veſtigia eius. Inuitat Ioannes, cum ait: qui dicit ſe in Deo manere, debet ſicut ipſe ambulauit & ille ambulare. Inuitat ille ipſe, qui via noſtra, qui ſimul & oſtium & oſtiarius noſter fieri dignatus eſt, Dominus

Ioan. 19. Cultus Dei triplex.

Lib. 8. de ciuitate Dei, cap. 17. Seneca.

Hebr. 12. Gene. 1.

Eph. 5.

1. Pet. 2.

1. Ioan. 2.

Ioan. 14. Matth. 16. Ioan. 10. Sanctorũ imitatio. 1. Corinth. 7. 1. Corinth. 4. Galat. 4.

nus Ieſus Chriſtus. Sic enim loquitur. Si quis vult poſt me venire, abneget ſemetipſum, & tollat crucem ſuam, & ſequatur me. Ac rurſus alio loco: Ego ſum oſtium, per me ſi quis introierit, ſaluabitur. Quid igitur: Nunquid nefas eſſe putabimus, præcipuum cultum hunc, propter quem Deus homo fieri, ad quem toties & ipſe per ſe, & per Apoſtolos ſuos nos inuitare dignatus eſt, ad homines transferre? Hoc ſi nefas eſt, nefarium ſcelus commiſit Paulus, qui dixit: Volo autem omnes vos eſſe ſicut meipſum. Ac rurſus clarius in eadem epiſtola repetitis vicibus: Imitatores mei eſtote: Et in alia: Eſtote ſicut ego. Quid ais, ô Paule, Chriſtus ideò venit in mundum, vt imaginem & ſimilitudinem Dei, quam in obedientia ſua primus parens noſter propemodum amiſerat, non tuam, aut alicuius alterius hominis, in nobis reſtauraret. Chriſtus, dicit: Ego ſum via: ego ſum oſtium: qui vult venire poſt me, ſequatur me: non Petrum, non Paulum, non Dominicum, non Franciſcum: & tu dicis, Eſtote ſicut ego: Volo omnes eſſe ſicut me: Imitatores mei eſtote. Quem temetipſum facis? Nunquid tua in nobis imago reſtaurari debet? nunquid tu es via noſtra, qua nobis incedendum, nunquid tu es oſtium noſtrum, per quod nobis ad vitam ingrediendũ eſt? Quid eſt, ſi hoc non eſt Dei ſibi gloriam vendicare? ſoli Deo debitum cultum in ſe transferre velle? qui præcipuus, Deoque multò gratiſſimus in imitatione conſiſtit. Hic facilè quiuis perſpicit, ſi quis verbo vrgeat (quod hoc tempore fieri, proh dolor, videmus) à nefario ſcelere defendi Paulum non poſſe. Sed non ita ſoli Deo debetur imitatio, vt non rectè hominem etiam imitari liceat. Non itaque tranſtulit in ſe Dei gloriam Paulus, neque ſoli Deo debitum ſibi cultum arrogauit; quin potius, quemadmodum hâc, ad quam inuitat, imitationem ſui vellet intelligi, declarauit, cùm poſt ea verba, Imitatores mei eſtote: ſtatim ſubiunxit: ſicut & ego Chriſti. Hactenus imitari ſe quemque voluit, quatenus ipſe Chriſtum imitatus eſt: non quatenus fuit perſequutor, blaſphemus, contumelioſus, verùm quatenus miſericordiam Dei conſequutus: non ipſe iam viuebat, ſed in ipſo Chriſtus, quatenus ipſi mundus, & ipſe mundo fuit crucifixus: vt imitari Paulum, nihil aliud fuerit, quàm Chriſtum in Paulo viuentem imitari. Præclarè ſcriptum eſt à Simone de Caſſia: Vna eſt ſequela Saluatoris, & eorum qui dirigunt in ſalutem. Si Chriſtus eſt veritas, qui ſequitur veritatem dicentem, Chriſtum in illo ſequitur. Si Chriſtus eſt vita, qui ſequitur dirigentem in vitã, Chriſtum omnino imitatur. Si Chriſtus eſt via, qui ſequitur itineris virtuoſi ducem, omnino poſt Chriſtum vadit. Non eſt diuerſa ſequela verorum membrorum & capitis, vna penitus eſt imitatio: vbi nulla diuerſitas ductorum, & vbi nil aliud inferior præcipit, niſi quod ſuum nouerit velle maiorem, nec ad alia dirigit, niſi ad quæ ipſe nos Saluator expectat. Vides igitur quòd rectè cultus hic ſanctis tribuitur, quos cùm imitari iubemur, nihil aliud quàm Chriſtum in ſanctis imitari iubemur, omnis vt honos ad ſolum illum, qui via noſtra, qui oſtium noſtrum eſt, Dominum Ieſum Chriſtum, redundare videatur. In illo perfectiſſimum nobis pietatis exemplar editum eſt. Sed quoniam dicere poſſet aliquis: Quid eſt homo, vt poſſit ſequi Regẽ factorem ſuum? Quomodo præſtare poſſum ego puluis & cinis, vt incedam veſtigiis creatoris mei? Vt ne quis exiſtimaret ſibi non eſſe poſſibile, quod propter nos homini facto Deo fuit poſſibile, puri proponuntur homines, vt in illis Chriſtum viuentem & operantem imitemur; neque deſperemus, ea nos præſtare poſſe, quæ eadẽ qua nos infirmitate præditi viri ſancti quandoq; præſtitiſſe commemorantur. Sic à Baſilio ſcriptum legimus: Reſpicientes igitur in Chriſtum, animi noſtri alacritatẽ glorioſo imitãdi ſtudio intẽdamus; vbi verò ſanctos conſideramus, docemur ſtudium hoc imitandi Chriſti non eſſe impoſſibile; vt per illorũ cõſiderationẽ alacriores facti, ſyncerũ & immaculatum omne mandatũ Domini ad mortem vſque ſeruemus: atque ita in vitam æternam ingrediamur, regnum cœlorum hæreditate poſſideamus, quemodum pollicitus eſt, qui mentiri neſcit Dominus ac Deus noſter Ieſus Chriſtus vnigenitus Dei viuentis filius. Sic ab Auguſtino dictum eſt. Cùm ad imitationem Chriſti pro crucifixoribus ſuis Deum deprecantis ſuos eſſet hortatus: Sed potuit hoc Chriſtus dicis, ego non poſſum: Ego enim homo ſum, ille Deus homo, reſpondet Auguſtinus. Deus ergo vt quid homo, ſi non corrigitur homo? Multum eſt à te imitari Dominum Deũ tuum. Attende Stephanum conſeruum tuum. Certè Stephanus homo erat, an Deus? planè homo erat, hoc erat quod tu. Sed quod fecit, non fecit niſi donante illo quem rogas & tu. Ac paucis interiectis: Ergo, chariſſimi, ſi non poteſtis imitari Dominum, imitemini conſeruum, imitemini S. Stephanum, imitemini S. Martyres: Homines erant, conſerui tui erant, ſicut tu nati erant, ſicut tu nati, ſed à Chriſto coronati. Præclarè ab eodem Auguſtino ſcriptum eſt, dum explicat illum Pſalmi locum: Diligit Dominus portas Syon: quòd quamuis Chriſtus ipſe ſit oſtium, ſiue porta; tamẽ & Apoſtoli rectè portæ nominãtur. Quia per ipſos intramus ad regnum Dei. Et cum per ipſos intramus, per Chriſtum intramus. Ipſe eſt enim ianua. Quem ſecutus aliquot ſeculorum interuallo Simon de Caſſia, vna eſt ſequela Saluatoris & eorum qui dirigunt in ſalutem. Si Chriſtus eſt veritas, qui ſequitur veritatem dicentem, Chriſtum ſequitur. Si Chriſtus eſt vita, qui ſequitur dirigentem in vitam, Chriſtum omninò imitatur. Nihil ergo detrahitur perfectiſſimo exẽplari, quod eſt in Chriſto Ieſu, ſanctis imitandis: ac augetur potius illius gloria, quàm minuitur. Sed hæc de primo & præcipuo cultus genere dicta ſufficiant.

Imitatio quadã Deo cũ hominibus communis. — 1 Timoth. 1. Galat. 2. Galat. 6. — Eccle. 2. Gene. 1. — Baſil. ſerm. 2. de bapt. cap. vltimo. — Auguſtinus de S. Stephano. — Pſal. 86.

Veneratio ſecundus cultus. Sanctorum veneratio. Ezech. 36. & Rom. 2. Naz. in orat. in Athana.

Secundum genus in honore conſiſtit ac veneratione. Dicit itaque Paulus, Soli Deo honor & gloria. Dicit idem alio loco: Gloria & honor omni operanti bonum. Nunquid ipſe ſibi contradicit? Minimè gentium. Non adeò fuit hebes Paulus, vt ignoraret ſummum illum cultum & gloriam omnem ſoli Deo deberi, atque ad ſolum illum eſſe referendum: ſed non propterea ſua quoque gloria & honore fraudandos eſſe putabat eos, qui bonum eſſent operati, per quos nomen Dei ſanctificabatur; ſicut contrà per eos, qui perperam agunt, quique nequiter viuunt, nomen Dei polluitur & blaſphematur. Quid autem aliud honoramus & veneramur in ſanctis, niſi Dei dona, niſi Chriſtum ipſum viuentem & operantem in illis? Athanaſium laudans, dicit Gregorius Nazianzenus, virtutem laudo: virtutem autem laudans, Deum laudo. Dei

namque

namque donum eſt virtus omnis, à quo proficiſcitur omne datum optimum, & omne donum perfectum. Qui honorat Dominum, inquit Epiphanius, honorat etiam ſanctum: qui verò ignominia afficit ſanctũ, ignominia afficit etiam ipſum Dominum. Ad eundem modum Baſilius: Honos erga bonos conſeruos (ſanctos intelligit vita iam functos) collatus, beneuolentiæ ſignificationem apud communem Dominum habet. Quod totidem propè verbis & a Ioanne Damaſceno, & in decretis ſynodi ſanctæ ſecundæ Nicænæ repertum legimus. Neque diſſimiliter Auguſtinus: Oſtendatur, inquit, mihi Romæ in honore tanto templum Romuli, in quanto ego ibi oſtendo memoriam Petri: In Petro quis honoratur? niſi ille defunctus pro nobis: Sumus enim Chriſtiani, non Petriani. Tolle à Petro, tolle à Paulo, tolle ab Adalberto & Staniſlao, quòd Apoſtoli, quòd Martyres, quòd imitatores Chriſti fuerunt, non plus illis honoris debetur, quàm vel Ariſtidi iuſto, vel Photioni, vel Zenoni, quorum vitæ ſanctimoniam ab his, qui Græcorum hiſtorias conſcripſerunt, plurimum eſſe legimus commendatam. Chriſtus igitur in ſanctis honoratur, ac tantùm abeſt, vt honorandis illis obſcuretur Chriſti gloria, nihil vt magis ad eam illuſtrandam pertinere videatur, quàm, ea quæ ſanctis pręſtatur veneratio.

Iacob. 1.
Epiphan. Hæreſ. 16.
Baſil. in 40. martyres.
Damaſ. lib. 4.
Actione 4.
Aug. in pſal. 44.

Sed hac de re, dicunt iſti, qui ſegregauerunt ſemetipſos, non eſt nobis vobiſcum controuerſia, de inuocatione contendimus, quam ſoli Deo deberi cenſemus: atque ea qua fungimur vſurpata nobis auctoritate, ſi quis inuocet mortuum, eum idololatriæ reum pronunciamus. Atqui quæ imitationis, quæ venerationis, eadem & inuocationis ratio. Si nullum eſt crimen in imitandis ſanctis, cùm ſe Chriſtus, non Petrum, non Paulum ſequi iuſſerit; ſe, non ſanctorum aliquem, vitam & oſtium eſſe docuerit: ſi nullum eſt crimen in glorificandis illis, cùm diſertis verbis Deus dixerit, Gloriam meam alteri non dabo: quid eſſe criminis poterit in illis inuocandis? non tanquàm largitoribus, hoc enim ſolius Dei proprium eſt, ſed tanquàm deprecatoribus. Cùm præſertim in inuocandis ſanctis ipſe Chriſtus inuocetur. Inuocaſti martyrem, dicit Ambroſius, vtique te exaudit ille, qui honoratur in martyre. Quomodo inuocabunt, aiunt, in quem non crediderunt? In ſanctos autem non credimus. Quid ſi in illos quoque rectè credi docet Paulus. Verba ſunt illius ad Philemonem: Fidem quam habes in Domino Ieſu & in omnes ſanctos. Ex quo etiam loco nonnulli colligunt rectè in ſymbolo dici poſſe: Credo in ſanctam catholicam Eccleſiam. Quo genere loquendi vſus eſt Hieronymus quoque dicens: Cùm ſolenne ſit in lauacro, poſt Trinitatis confeſſionem interrogare, credis in ſanctam Eccleſiam? In quam Eccleſiam crediðiſſe eum dicis? In Arrianorum? Sed non habent. In noſtram? Sed extra hanc baptizatus non potuit in eam credere, quam neſciuit. Eodem genere loquendi & Auguſtinus vſus eſt, & Cyrillus: nec inconuenienter ita dici Thomas docet. Et Pauli locum ante citatum Hieron. exponens, adfert illud, quod eſt in Exodo ſcriptum: Credidit populus Deo & Moſi ſeruo eius. Vna, inquit, atque eadem credulitas in Moſen refertur & in Deum: vt populus qui credebat in Dominum, æquè crediðiſſe dicatur in ſeruum. Hoc autem non ſolum in Moſe, ſed in omnibus eius ſanctis eſt, vt quicunque credidit Deo, aliter eius fidem recipere nequeat, niſi credat & in ſanctos eius. Non eſt enim in Deum perfecta dilectio & fides, quæ in miniſtros eius odio & infidelitate teneatur: Baſilius eundem locum producens: Fides, inquit, quæ erat in Moſe ad Dominum refertur, qui ſequeſter eſt inter Deum & homines: Qui dixit: Si crederetis Moſi, crederetis & mihi. Sed & Chryſoſtomus eundem Exodi locum adferens, negat imminui Dei dignitatem, quod ei coniunctus eſt Moſes: coniunctus eſt enim, inquit, non vt honore par Deo, ſed vt miniſter Dei. Origenes quoque recitante Pamphilo in apologia eius. Eſt, inquit, fides noſtra, primò quidem omnium in Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum: conſequenter verò etiam in omnes ſanctos Patriarchas, vel Apoſtolos Chriſti. Si ergo rectè credimus in ſanctos, rectè etiam inuocamus ſanctos. Quemadmodum autem aliter in ſanctos credimus, quàm in Deum, ſic aliter etiam eos inuocamus, quàm Deum. Deum inuocantes dicimus, concede quæſumus, da quæſumus, pręſta quęſumus, largire quæſumus, tribue quæſumus: Sanctos inuocantes nihil aliud dicimus, quàm, ora pro nobis. Neque plus illis tribuimus inuocatione noſtra in cœlis cum Chriſto triumphantibus, quàm cuiuis è fratribus in terris nobiſcum adhuc militantibus: Quæ malum igitur intemperiæ agunt iſtos, qui ſoli Deo debitum honorem in mortuos homines à nobis transferri quiritantur? Scilicet ita Deum inuocare fas eſt, ora pro nobis ſancte Dei genitre? Eſt quidem ita, quòd aduocatus noſter Chriſtus etiam nunc ad dexteram ſedens patris interpellat pro nobis: verùm hoc inuocationis genere nemo pius, nemo Catholicus Chriſtum inuocauit vnquàm, ne cum Arrio creaturam eſſe Chriſtum ſentire, aut aliquid eius poteſtati detrahere videretur; quaſi non æquè largitor ipſe ſit vt Pater, aut Spiritus ſanctus. Etenim quatenus eſt homo: Pontifex eſt noſter pro nobis interpellans: quatenus autem æqualis eſt patri, non tam preces fundit, quàm precantes exaudit: Cùm enim ſit vnus ex diuerſa ſubſtantia, ipſe eſt, inquit Claudianus, qui quodam modo petit; ipſe eſt qui ſe quodam modo pro nobis exaudit. Quamobrem vt omnibus manifeſtum faceret mater Eccleſia, nullum ſe diuinum honorem in ſanctos transferre, in illa ſolenni ſupplicatione, quam Litaniam vocant, quid creatori, quidque creaturę tribuendum ſit, diſertè docet, dum aliter Deum vnum in ſubſtantia, trinum in perſonis, qui creator eſt omnium: aliter ſanctos, qui Dei creaturę ſunt, inuocat. Ad Deum enim ita loquitur, Pater de cœlis Deus, miſerere nobis. Fili redemptor mundi Deus, miſerere nobis. Spiritus ſancte Deus, miſerere nobis. Ad ſanctos vbi ventum eſt, non miſericordiam, ſed interceſſionem tantùm ab illis poſtulat, ſicut ab aliis in hoc ſeculo nobiſcum degentibus. Sic enim illos alloquitur: Sancta Maria, ora pro nobis: Sancte Petre, ora pro nobis. Hoc eſt quod à beato Ephrem ſcriptum legimus. Sanctorum eſſe pro peccatoribus intercedere, Dei verò miſericordiam impartiri, vbi ſeipſum reprehendit & peccata ſua confitetur.

Sanctorum inuocatio tertius cultus.
Eſai. 42.
Amb. ſer. 92.
Rom. 10.
Credere in ſanctos.
Credere in Eccleſiam.
Hie. Aduerſus Luciferianos.
Serm. 119.
Cyrill. cathecheſi 4.
Thomas. 22. q. 1. ar. 9.
Hier. in epiſt. ad Philemonem.
Exod. 14.
De ſpiritu ſancto cap. 4.
Chryſ. Tomo. 3. in ſer. de fide & lege natura.
Aliter Deum, quàm ſanctos inuocamus.
Sancti in cœlo & in terra eodē modo inuocantur.
1. Ioan. 2.
Claudia. de ſta. animæ li. 1. ca. 3.
Litania.

Sic

Cap. 5.

Sic in concilio Toletano octauo, quod ſecundam Nicænam ſynodum præceſſit, vbi forma præſcribitur orandi: Solo Deo, aiunt, creatore ſuo adorato, inuocet ſanctos, vt pro ſe intercedere apud maieſtatem diuinã dignentur. Vides iam quiſquis es, qui cum Saulo Chriſtum in membris ſui, perſequi, quàm eorum, quæ pro nobis ſolicita ſunt ad Chriſtum interceſſione cũ Paulo vti mauis, quòd nullus diuinitati proprius honos in litania ſanctis tribuitur: nec plus ab illis petitur in beatorum ſedes tranſlatis, quàm ab alio quouis adhuc mortis corpus hoc circumferente. Quòd autem etiam dies feſti ſanctis colendis inſtituti ſunt, non ſine ſcripturæ fit authoritate: Sic enim ad Hæbreos ſcribens Paulus loquitur. Mementote præpoſitorum veſtrorum, qui vobis locuti ſunt uerbum Dei, quorũ intuentes exitum, conuerſationis imitemini fidem. Hic Paulus memoriam fieri vult ſanctorum, qui nobis verbo, & exemplo præiuerunt. Propterea, inquit Euſebius Alexandrinus, iuſſit nos celebrare ſanctorum memorias, vt ſuſcipientes hymnos, & audientes Encomia, exorent benignum Deum, vt admittat preces noſtras diuturnas. Oportet ergo, inquit, vt qui memorias celebramus ſanctorum, celebremus eos multa cum religione. Vixit autem Euſebius Alexandrinus ante mille trecentos annos.

Mediatores qui ſancti.
Rom. 15.
2. Corint. 5.
Coloſſ. 4.
1. Theſſ. 3.
3. Tim. 2.

Sed in hoc, ais, Chriſti gloriæ derogatur, quòd alius à Chriſto mediator quæritur, dum à ſanctis interceſſio poſtulatur. Derogabat igitur, Chriſti gloriæ Paulus, quem toties ad ſanctorum interceſſionem confugiſſe legimus. Alios ſcilicet præter Chriſtum mediatores agnoſcebat? Quid magis abſurdum dici poteſt? Sciebat verò Paulus, quòd ab eo docta confitetur Eccleſia, vnum eſſe mediatorem Dei & hominum hominem Chriſtum Ieſum: ſed tantùm abfuit, vt propterea ſanctorum inuocationem eſſe putauerit excludendam, vt in eo ipſo capite, vbi mediatoris vnius facit mentionem, pro Regibus & pro omnibus, qui in ſublimitate conſtituti ſunt obſecrationes fieri voluerit. Quid eſt autem obſecrare pro aliquo, niſi mediatorem inter eum eſſe, quem petis, & eum pro quo petis? Qualem ſe fuiſſe Moſes teſtatur inter Deum & populum Iſraël, cùm dicit: Ego ſequeſter & medius fui. Talem, vt mediatorem non eſſe, niſi ſolum Chriſtum diceret, nunquàm, ne cogitare quidem in mentem venit Paulo. Quin ille, quòd inter mediatorem Chriſtum, & mediatores homines diſcrimen eſſet, non obſcurè ſcribens ad Corinthios indicauit. Quid enim eſt aliud mediator, quàm reconciliator, & interceſſor? Sic igitur Paulus loquitur. Deus nos reconciliauit ſibi per Chriſtum. Sed quomodo reconciliauit, docet hoc alio loco. Nam cum inimici eſſemus, inquit, reconciliati ſumus Deo per mortem filii eius. Et ad Coloſſenſes ſcribens: complacuit, inquit, Deo per filium ſuum reconciliare omnia in ipſum, pacificans per ſanguinem crucis eius, ſiue quæ in terris, ſiue quæ in Cœlis ſunt: & nos cum eſſemus aliquando alienati & inimici ſenſu, in operibus malis, nunc autem reconciliauit in corpore carnis eius per mortem. Quamobrem qui per mortem, & ſanguinem ſuum patri ſuo nos reconciliauit, mediatorem talem non alium quàm Chriſtum profitetur Paulus, nihil tale tribuit hominibus. Verum quid? Dedit inquit, nobis miniſterium reconciliationis. Verus itaque reconciliator, & mediator non eſt niſi Chriſtus, miniſterium autem reconciliationis & mediationis dedit Chriſtus non ſolum iis qui nobiſcum in terris adhuc degunt, qui nos exhortantur, vt reconciliemur Deo, & per ſacramenta perque ſacrificia miniſterium hoc exercent, verum & iis qui iam in Cœlis cum illo triumphant, qui cum ſint membra noſtra, qua charitate noſtræ ſalutis ardent, non poſſunt nobis non eſſe ſolliciti: Deumque nobis precibus ſuis placatum reddere ſemper conantur. Sed audiamus Cyrillum ea de re loquentem: Mediator, inquit, Dei & hominum, Ieſus Chriſtus eſt, non ſolùm quia reconciliauit homines Deo, verumetiam quia naturaliter & ſubſtantialiter & Deus & homo in vna ſubſtantia eſt. Hoc enim modo naturam noſtram ſibi Deus reconciliauit: Nam aliter quomodo vnum mediatorem Chriſtum Paulus dixiſſet: multi enim ſanctorum mediationis miniſterio vſi ſunt, & ipſe Paulus clamat: Rogamus pro Chriſto reconciliamini Deo. Moſes quoque mediator fuit, miniſtrauit enim filiis Iſraël legem datam à Deo. Mediator etiam fuit beatus Hieremias, præcipuè quando clamabat ad Deum: Recordare mei ſtantis coram te, ad loquendum pro ipſis bona. Quid multa? ſinguli Prophetarum mediatores fuerunt, Apoſtolorum quoque ſinguli. Quomodo igitur vnicus mediator Dei & hominum Chriſtus? niſi noua, inauditaque in aliis mediatio ſua ſit. Sed modum quoque perſtringere non alienum eſt. Quòd igitur duo quædam ſicut medium coniungit, ab vtroque neceſſariò tangitur, & hoc modo diuerſa per medium coniunguntur. Hactenus Cyrillus. Ante quem etiam Gregorius Nazianzenus explicans eundem Pauli locum. Supplex, inquit, eſt nunc quoque Deus, vt homo pro mea ſalute, quoniam cum eo corpore eſt, quod aſſumpſit, quod me humanitatis aſſumptæ facultate atque potentia Deum effecerit: tametſi non iam ſecundum carnem cognoſcatur, hoc eſt, ſecundum carnales affectiones, ac citra peccatum, noſtras. Eodem modo aduocatum quoque habemus Ieſum, non vt noſtra cauſa ſe ſe ad Patris pedes aduoluentem, ſeruiliqne modo abiicientem: Procul ſit iſta ſeruilis ſanè ſuſpicio, ſpirituque indigna. Neque enim Patris eſt hoc expoſcere, aut filij pati: nec de Deo hoc cogitare pium atque æquum eſt: Sed ex his quæ humanitus perpeſſus eſt, ad tollerantiam me, vt verbum, & conſolator hortatur. Sic ego aduocationem hanc intelligendam arbitror. Bernardus de Petro & Paulo loquens: Hi mihi traditi ſunt, inquit, in Magiſtros, & in mediatores, quibus me ſecurè committere poſſim: quia & notas mihi fecerunt vias vitæ, & mediantibus illis ad illum mediatorem aſcendere potero, qui venit pacificare per ſanguinem ſuum, & quæ in cœlis, & quæ in terris ſunt. Idem ſanctum quoque Victorem vocat aduocatum & mediatorem: Eſt autem Chriſtus mediator Dei & hominum, quia in eo vno Deus & homo coniungitur. Verùm & ipſe Paulus qualem vnum & ſolum mediatorem Chriſtum intelligi vellet, mox explicauit poſt ea verba: Vnus eſt mediator Dei & hominum homo Chriſtus Ieſus, mox illa ſubiiciens: qui dedit redemptionem ſemetipſum pro omnibus.

Deut. 5.
Cyril. lib. 12. Theſau. Cap. 10.
2. Cor. 5.
Bern. de S. Petro & Paulo ſerm. 1.
Ber. 2. ſer. in natali S. Victoris.
Chriſtus mediator redemptionis.

bus. Et alio loco: Noui teſtamenti mediator, inquit eſt, vt morte intercedente in redemptionem earum præuaricationum quæ erant ſub priori teſtamento, repromiſſionem accipiant, qui vocati ſunt æternæ hæreditatis. Vides nullam hîc interceſsionis, verùm ſolius intercedente morte redemptoris, redemptionis fieri mentionem. Talis ergo mediator, qui pretioſo ſanguine ſuo nos redemerit, non eſt niſi ſolus Dominus noſter Ieſus Chriſtus. Sic & à Leone Pontifice docti ſumus, quòd quamuis in conſpectu Domini multorum ſanctorum pretioſa ſit mors, nullius tamen inſontis occiſio propitiatio fuit mundi. Acceperunt iuſti, non dederunt coronas, & de fidelium fortitudine exempla nata ſunt patientiæ, non dona iuſtitiæ: Singulares quippè in ſingulis mortes fuerunt, nec alterius quiſquam debitum ſuo funere ſoluit: cùm inter filios hominum ſolus Dominus noſter Ieſus extiterit, in quo omnes crucifixi, omnes mortui, omnes ſepulti, omnes etiam ſunt ſuſcitati: de quibus ipſe dicebat: Cùm exaltatus fuero, omnia traham ad meipſum. Ante quem Ambroſius quoque: Propitiatio omnium Chriſtus eſt, & ipſe eſt vniuerſorum redemptio. Cuius enim hominis ſanguis iam idoneus eſt ad redemptionem ſui, cum pro redemptione omnium ſuum ſanguinem Chriſtus effuderit? Eſt ergò cuiuſque ſanguis, qui Chriſti ſanguini poſſit comparari? Aut quis tam potens homo, qui pro ſe propitiationem ſuam dare poſſit ſupra eam propitiationem quam in ſe obtulit Chriſtus, qui ſolus Deo mundum reconciliauit per ſuum ſanguinem? quæ maior hoſtia? quod præſtantius ſacrificium? qui melior aduocatus, quàm qui pro peccatis omnium factus eſt deprecatio, & animam ſuam dedit pro nobis redemptionem, Non quæritur ergò propiciatio aut redemptio ſingulorum, quia omnium pretium ſanguis eſt Chriſti, quo nos redemit Dominus Ieſus qui ſolus Patrem reconciliauit, & laborauit vſque in finem, qui noſtrum laborem ipſe ſuſcepit. Et paulò poſt. Ergò homo non dabit iam propitiationem ſuam nec redemptionem, quia ſemel ablutus eſt, à peccato per ſanguinem Chriſti. Laborabit tamen vt ſeruet præcepta viuendi & à mandatis cœleſtibus non recedat, dum viuit in labore ſit, & perſeueret in eo, vt viuat in finem, ne & ipſe morte moriatur, cum ſit iam redemptus à morte. Sic & à Maximo dictum legimus. Licèt Chriſti paſsio nobis ſufficiat ad ſalutem, tamen etiam horum martyrium nobis contulit ad exemplum. Similiter & à Cyrillo ſumus inſtituti, quòd vnum mori oportuit, ſufficientem pro vita omnium redemptionem, vt & mortuorum & viuorum imperium acciperet, ne quis illud ridiculum verum eſſe putaret; Apoſtolorum mortem ad deſtructionem interitus aliquid contuliſſe. Cum liberatis enim ab interitu etiam Apoſtoli iure connumerantur: vnius enim nobiſcum illos naturę fuiſſe conſtat, in quos imperium mors ſuum exercuit. Et ſæculis aliquot poſterior Simon de Caſſia tractans eum locum: Sinite hos abire: Non decebat, inquit, Apoſtolorum quendam ſocium fieri paſsionis, ne ſequeretur damnabilis error: vt alterius quàm vnius Chriſti ſanguis fuſus crederetur in pretium. Sic æqualis eius Auguſtinus: Solus Chriſtus pro nobis ſuſcepit ſine malis meritis pœnam: vt nos per illum ſine bonis meritis conſequeremur gratiam. Et rurſus: Et ſi fratres pro fratribus moriamur, tamen in fraternorum peccatorum remiſsionem nullius martyris ſanguis funditur, quod fecit ille pro nobis.

Quamuis Antonius Abbas in quadam Epiſtola ſua dicat. Nunquid Patriarchæ non paſſi ſunt pro nobis, aut Sacerdotes non docuerunt nos? Nunquid Prophetæ pro nobis mortui non ſunt, aut Apoſtoli perſecutionem non ſuſtinuerunt pro nobis? Nunquid filius Dei dilectus, non pro nobis omnibus mortuus eſt? Et idem Auguſtinus alio loco: Quotieſcunque Martyrum memorias celebramus, prætermiſſis omnibus ſeculi actibus ſine aliqua dilatione concurrere debemus ad domum Dei, reddere illis honorificentiam, qui nobis ſalutem effuſione ſui ſanguinis pepererunt, qui tam ſacratam hoſtiam pro noſtra propiatione Domino ſe obtulerunt, præſertim cùm dicat ad ſanctos ſuos omnipotens Deus: Qui vos honorat, me honorat,& qui vos ſpernit, me ſpernit. Quiſquis ergo honorat Martyres, honorat & Chriſtum, & qui ſpernit ſanctos, ſpernit Chriſtum Dominum noſtrum. Sed quemadmodum ea verba velit intelligi de effuſione ſanguinis, deque propitiatione, mox in eo, qui ſequitur ſermone, planum facit, cùm ait: Cùm Dominus Orientis regionem propria illuſtrauerit paſsione: Occidentis plagam, ne quid minus eſſet, vice ſui, Apoſtolorum ſanguine illuminare dignatus eſt. Et licet illius paſsio nobis ſufficiat ad ſalutem, tamen etiam horum martyrium nobis contulit ad exemplum. Niſi quis hæc ad Ambroſium auctorem referre malit, aut Maximum, cùm idem hic apud vtrumque ſermo reperiatur. Et alibi quoque Maximus ita loquitur: Martyr cùm patitur, non ſibi tantum patitur, ſed & ciuibus: ſibi enim patitur ad præmium, ciuibus ad exemplum: ſibi patitur ad requiem, ciuibus ad ſalutem. Exemplo enim didicimus Chriſto credere: didicimus contumeliis vitam æternam quærere: mortem non timere. Itaque Pauli locum illum explicans Thomas Aquinas, Nunquid Paulus crucifixus eſt pro nobis? quaſi dicat, inquit: Nunquid paſsio Pauli cauſa eſt noſtræ ſalutis: Hoc, inquit, proprium eſt Chriſti, vt ſua paſsione & morte noſtram ſalutem operatus fuerit: vnus enim pro omnibus mortuus eſt: Sed contrà, inquit, videtur eſſe quod Apoſtolus dicit. Gaudeo in paſsionibus meis pro vobis, & adimpleo ea quæ deſunt paſsionum Chriſti, in carne mea, pro corpore eius, quod eſt Eccleſia. Sed dicendum quòd paſsio Chriſti fuit nobis ſalutifera, non ſolùm per modum exempli, ſecundum illud, Chriſtus paſſus eſt pro nobis, relinquens uobis exemplum, vt ſequamini veſtigia eius: Sed etiam per modum meriti, & per modum efficaciæ, inquantum eius ſanguine redempti & iuſtificati ſumus: Secundum illud, vt iuſtificaret per ſuum ſanguinem populum, extra portam paſſus eſt; ſed paſſio aliorum nobis eſt ſalutifera ſolum per modum exempli; ſecundum

Hebr. 9.

Leo ſermo. 12. de paſſione domini. Epiſt. 83. & 34.

Amb. in pſal 48.

In natali Apoſtolorum ſerm. 5.

Cyri. lib. 11. in Ioan. cap. 34.

Ad Bonifacium lib. 4. cap. 4.

Tract. 84. in Ioan.

Lib 13. de geſtis D. Saluatoris.

Epiſt. 3.

De S. Petro & Paulo ſerm. 2.

Amb. ſerm. 76.

In natali martyrum Taurinorū.

cundum illud: ſemper tribulamur pro veſtra exhortatione & ſalute. Gregorius Nyſſenus de Theodoro ſcribens: Ipſe quidem (inquit) igni confici iuſſus, præclaro itinere abiit ad Deum. Nobis verò memoriam certaminis pro doctrina reliquit, populos congregans, Eccleſiam erudiens, dæmones arcens & fugans, angelos pacificos reducens, rogans à Deo pro nobis vtilia, uariorum morborum medicinæ officinam hunc locum efficiens, portum eorum qui afflictionum tempeſtatibus iactantur, pauperum abundans & copioſum ærarium, viatorum quietum diuerſorium, locum celebrem, conuentus ac dies feſtos continenter agentium. Etſi enim anniuerſariis feriis hunc diem celebramus: at nunquàm ceſſat ſtudioſè aduenientium multitudo, ac formicarum ſimilitudinem ſeruat, ea quæ huc pertinet via publica, quum alii quidem aſcendant, alii verò venientibus cedant.

In oratione laudatoria Theodori Martyris. Martyrum pro nobis auxilia.

Sic & qui præceſſit hos Hilarius: Domino, inquit, ſeculi motus tempeſtateſque calcanti, non eſſe quiſquam paſſionis particeps poterat: Solus enim paſſurus pro omnibus, omnium peccata ſoluebat: nec ſocium admittit, quicquid vniuerſitati præſtatur ab vno: ita cum eſſet ipſe redemptio vniuerſorum, erat etiam Petrus ante redimendus ad redemptionis iſtius fidem, cùm in Chriſti martyrem reſeruatur.

Cap. 14. in Mat.

Sic & is, qui fuit magis vicinus Apoſtolorum temporibus Tertullianus: Sufficiat Martyri propria delicta purgaſſe. Ingrati vel ſuperbi eſt: in alios quoq; ſpargere, quod pro magno fuerit conſecutus. Quis alienã mortem ſua ſoluit, niſi ſolus filius Dei?

Tertul. in lib. de pudicitia.

Sic à Bernardo ſcriptum legimus, de Chriſto crucifixo: Ea nimirum hoſtia, ſicut ſola prodeſſe potuit, ſic ſola ſuffecit. Nec Chriſtum decuit, ſimul & Petrum aut Iacobum vel Ioannem pro ſalute hominum pati; Crucifixi tamen fuêre cum eo duo, ſed duo nequam, de quibus nulla prorſus ſuſpicio poſſet haberi, tanquam ex eis minus efficax ſacrificium ſuppleretur. Sic eodem illo ſæculo docuit Petrus Lombardus: quem auctorem quadringentis his annis ſecuti ſunt, quotquot ſacræ Theologiæ profeſſores dici & eſſe voluerunt. Chriſti paſſio cauſa eſt noſtræ ſalutis, quod non eſt paſſio alicuius ſancti. Nullius enim paſſione redempti ſumus, niſi Chriſti. Profuerunt quidem non modò iis, qui paſſi ſunt, verumetiam aliis fidelibus ipſorum paſſiones, veruntamen noſtra redemptio non ſunt: hoc enim paſſio illius ſola potuit, qui Deus eſt & homo. Ambroſius libr. 7. in Lucam. Nullius ſanguis profuit, ſicut ſanguis Chriſti, neque enim redimere potuit ſanguis Prophetarum. Neque redemit nos Petrus & Paulus. Chriſti ſolius paſſione redempti ſumus, ſolus ille nos redimere morte ſua potuit, qui & Deus eſt & homo: quod, qui purus homo fuiſſet, præſtare nunquàm valuiſſet: Vtcunque ſanctorum quoque paſſiones nobis, verùm iam redemptis, proſunt. Quamobrem qui redemerit nos, mediatorem eum, nunquam agnouit alium vna, ſancta catholica, apoſtolica Eccleſia, quàm vnum & ſolum Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum in cruce pro nobis mortuum: à quo docta, vt in ipſius nomine patrem peteret, ſimul à Paulo admonita, vt per Chriſtum hoſtiam laudis offerret Deo, omnes orationes ſuas, quas collectas, vocant, ad patrem ferè dirigens, concludit, non per Petrum, neque per Paulum, neque per alium quempiam ſanctorum, ſed per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum: per ſolius illius paſſionis & mortis meritum, qua nos redemit, quę petit, omnia concedi ſibi poſtulat. Quo tempore nouiſſima hæc æditio noſtra ſub prælo fuit, prodierunt in lucem Homiliæ quædam Rodulphi Ardentis, quas ille ſcripſiſſe uidetur ante annos 400. Is vbi de purificatione Marię virginis, deque Chriſti in templo oblatione verba facit, verbum, inquit, factus eſt homo, vt homo per omnia Deo placens pro homine oblatus cum Deo reconciliaret nos. Ergo fratres, ſi quandoque peccamus, ſi quandoque Dominum offendimus, non per nos, ſed per Chriſtum reconciliationem quærimus, per quem ſolum preces, oblationes, & hoſtiæ apud Deum acceptabiles eſſe poſſunt. Vndè quælibet oratio per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum fit & concluditur. Vides ergo Satana, quòd non ignorat mediatorem Chriſtum Eccleſia, quemadmodum tu rudi plebeculæ heu nimium credulæ perſuadere conatus es: quodq; iuxta ſanam Pauli doctrinam, non alium redemptorem agnoſcit, & confitetur quàm Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum; etiam ſi cum eodem Paulo ſanctorum ſibi putat interceſſionibus vtendum.

Serm. 3. Dominica Palmarum.

Lib. 1. Sent. diſt. vlt.

Amb. in Lucam.

Ioan. 15. Heb. 13.

Sed Paulus, inquit, ad viuorum non mortuorum interceſſionem confugit. Atqui Deo viuunt illi, cuius conſpectu fruuntur, præ quibus nos rectè mortui eſſe cenſeri poſſumus. Tum autem vbi Paulus, vbi ſcriptura aliqua, ſanctos cœlo iam potitos inuocare, & eorum interceſſione vti prohibet? ſed nuſquam id faciendum eſſe præcipit, neque vllum eius rei in ſcripturis extat exemplum. Non præceperit: Verùm ille tamen ſcripturæ locus, quo benedicens Iacob filiis Ioſeph, ait: Inuocetur ſuper eos nomen meum, nomina quoque patrum meorum Abraham & Iſaac: quid aliud quàm ſanctorum, qui de corpore mortis huius liberati iam ſunt, inuocationem confirmare videtur? Quem locum explicans Auguſtinus. Notandum eſt, inquit, non ſolum exauditionem ſed etiam inuocationem dici aliquando, quæ non Dei ſed hominum ſint. A qua non abhorret etiam illud, quod à Moſe dictum eſt: Quieſcat ira tua, & eſto placabilis ſuper malitia populi tui. Recordare Abraham, Iſaac, & Iacob, ſeruorum tuorum, quibus iuraſti per temetipſum, dicens, &c. Quodque dixit apud Danielem Azarias: Nec auferas à nobis miſericordiam tuam Domine Deus noſter, propter Abraham dilectum tuum, & Iſaac ſeruum tuum, & Iacob ſanctum tuum. Chryſoſtomus diuinæ humanitatis exemplum adducens. Quando, inquit, inter viuos homines, quibus loquendi fiducia ſit, quique peccatores reſtituere poſſit, nullos prorſus inuenerit, tunc verò ad mortuos ille profugiens, per eos, inquit, peccata remitto. Quomodo enim fatur? Hanc ego, inquit, mea ipſe gratia tutor vrbem, Dauid etiam filii mei cauſa, qui ab hac iampridem vita diſceſſit. Aſpice, ſanctorum quanta

Sancti in cœlum recepti, inuocãdi.

Gene. 48. In locutione de Geneſi lib. 1. c. 20

Exod. 32.

Daniel. 3.

Chryſ. Tomo. 5. in hom. de virtutibus & vitiis. 4. Regum. 20.

sit

ſit virtus. Neque enim ſua verba tantùm aut corpora, ſed ipſa etiam corporum tegmina ſemper omni poſſeſſione ſunt auguſtiora. Heliæ ſiquidem leonina pellis Iordanem diſcendere fecit: Trium puerorum calcei per ignes ambulauerunt: Heliſæi lignum potuit vndarum mutare naturam, quas quidem ſuperficie ſua quaſi tergo ferrum ſuſtinere coëgit: Moſis virga mare rubrum dehiſcere iuſſit, petram diſrumpere valuit: Pauli veſtes morbos fuderunt: Petri vmbræ mortem fugarunt: ſanctorum Martyrum cinis improbos dæmones expulit. Non deſunt itaque ſcripturæ teſtimonia, quibus & intercedere pro nobis ſanctos, & ad eos rectè nos confugere, doceri poſſit.

4. Regum 2. Daniel. 3 1. 4. Regum 7. Exod. 14. Exod. 17. Actorum 19. Actorum 5. 1. Theſſ. 3.

Verùm ſac ita eſſe, quòd nuſquam id ſcriptum ſit. At ſi nihil niſi quod ſcriptum eſt, recipiendum putaueris, ne Symbolum quidem recipi debebit, quod in ſcripturis nuſquam continetur. Enumerauimus autem iã anteà pleraque de voce homouſios, de diuinitate ſancti Spiritus, de perpetua Mariæ virginitate, de baptiſmo paruulorum, deque aliis nonnullis, quę Arrius, Macedonius, Eluidius, Donatus, reiicienda eſſe putauerunt, quod è ſcripturis probari non poſſent. Nunquid igitur eadem hac ratione & nos explodemus hæc omnia? Quin nos potius genus iſtud collectionis: Non eſt ſcriptum, igitur amplectendum non eſt, cum ipſis illius auctoribus hæreticis, quorum ſemper proprium fuiſſe videtur, explodemus: & quod Paulus admonet, non ſcriptas etiam traditiones vetuſtate conſecratas, ac totius Eccleſiæ perpetuo conſenſu comprobatas, mordicus retinebimus.

Non eſt quiſquam ferè ſanctorum Patrum, qui à Chriſto in cœlum tranſlato ad hæc vſque noſtra tempora vixerunt, cuius calculo ſanctorum cum Chriſto triumphantium interceſſio non fuerit approbata. Neque fuit illis inuſitata hæc interpellandi formula, qua nos in litaniis vtimur. Origenem longè vetuſtiſſimum ita legimus orantem: O beate Iob, viuens in perpetuum, & victor permanens in conſpectu Regis Domini, ora pro nobis miſeris. Et alio loco: Incipiam me genibus proſternere & inuocare omnes ſanctos, vt mihi, non audenti petere Deum, proper nimietatem peccati, ſuccurrrant. O ſancti Dei, vos lachrymis & fletu pleno dolore deprecor, vt procidatis miſericordiis eius pro me miſero. Beatus Ephrem Ediſſenæ Eccleſiæ Diaconus ante mille trecentos annos in ſermone de laudibus ſanctorum Martyrum: Precamur, inquit, beatiſſimi Martyres, qui pro Domino tormenta ſubiiſtis, atque ideò familiarius Domino coniuncti eſtis, vt pro nobis miſeris Dominum interpellare dignemini, &c. Idem in Treno, Mariam alloquens: Eſto, inquit, noſtra conciliatrix & aduocata in hora iudicii, libera nos à futuro igne & tenebris: Tu nanque es ſpes apud Deum Chriſtianorum. Sic & Mariam Aegyptiacam imploraſſe Mariæ virginis opem, in illius vita ſcribit Paulus Diaconus. Gregorius quoque Nazianzenus, quem Theologum Græci vocant: Tu autem, inquit, Baſili ſacrum ac diuinum caput ex alto nos reſpice, & carnis ſtimulum, inſtructionem noſtram à Deo nobis datam, aut tuis ſiſte precibus, aut fortiter nos ferre perſuade. Et in ea quæ proximè ſequitur oratione Athanaſiũ alloquens: Tu verò, inquit, nos ex alto reſpice propitius, & populum hunc tuum guberna. Ac paulò pòſt ad Cyprianum verba faciens: Tu nos, inquit, ab alto propitius reſpice, noſtrumque ſermonem ac vitam dirige, & ſanctum ouile hoc paſce aut vnà rege. Idem de Martyribus ſcribit quòd μεσιτεύουσι, hoc eſt, vt Nicetas exponit, ὡς μεσῖται γίνονται οἱ ἅγιοι, τὸν μὲν λαὸν παρακαλοῦντες ἀναβαίνειν, καὶ σπουδάσαι, τὸν δὲ θεὸν ἱκετεύοντες ἐπικλῖναι τὴν βοήθειαν. Hoc eſt cuius mediatores ſunt martyres, dum partim populum hortantur, vt mentes ſubuehant, ac diuinitatem conſequantur: partim etiam Deum rogant atq; obſecrant, vt ſe demittat ipſiſq; opẽ ferat. In eadem illa oratione meminit, quòd cum Cyprianus adhuc, infidelis inſidias cuiuſdam virginitati faceret, illa Mariam virginem ſupplex rogauit, vt virgini periclitanti ſuccurreret. Sed & ipſe Gregorius hac eſt precandi formula vſus: Maria ſis propitia. Scripſit Fulgentius de laudibus Mariæ ſermonem quendam, in quo monet omnes vt veniant ad Virginem, quæ facta ſit ſcala cœleſtis; quia per ipſam Deus deſcendit ad terras, vt per ipſam homines aſcendere mereantur ad cœlos. Et Athanaſius, ſi adoras hominem Chriſtum, eò quòd ibi inhabitet Dei verbum, vna opera adora quoque ſanctos, ob Deum, qui in illis domicilium habet. De incarnatione verbi Dei. Et Nazianzeni diſcipulus Hieronymus: Vale, inquit, ô Paula, & tui cultoris vltimam ſenectutem orationibus inua. Fides & opera tua Chriſto te ſociant, præſens facilius quod poſtulas impetrabis. Ac Synchronus huius Auguſtinus: Orate Dominum, orate piiſſimi, orate omnia agmina ſanctorum. Et qui ſequutus Auguſtinum eodem vixit ſeculo, Victor. Deprecamini Patriarchæ, de quorum ſtirpe nata eſt, quæ nunc laborat in terris Eccleſia, orate ſancti Prophetæ cognoſcentes afflictam, quam anteà vaticinante præconio ceciniſtis. Eſtote Apoſtoli ſuffragatores eius, quam vt congregaretis, vniuerſum orbem, aſcendente in vobis Domino, velut equi velociſſimi curſitaſtis; præcipuè tu Petre beate, tu ſancte Paule Gentium Magiſter, vniuerſique ingemiſcite ſancti ſimul pro nobis Apoſtoli: Sed ſcimus quia indignum eſt vobis pro nobis orare, quia iſta quæ venerunt nobis, non ad probationem quomodo ſanctis, ſed malis meritis ſupplicia debebantur. Sed & pro malis orare iam filiis, quia & Chriſtus orauit pro inimicis Iudæis: poſtrati rogamus, vt non ſpernatis veſtros miſeros peccatores, per eum, qui vos ad Apoſtolicum culmen prouexit humiles piſcatores. Et æqualis eius Antonius Epiſcopus Conſtantienſis ad Arcadium ſcribens: Qualis eris, inquit, cùm Petrum & Paulum, quos rogare ſolebas vt patronos, habebis amicos? Et qui præceſſit hos Prudentius, ad Laurentium verba faciens: O Chriſte decus, inquit, audi Poetam ruſticum, cordis fatentem crimina, & facta prodentem ſua: Indignus agnoſco & ſcio, quem Chriſtus ipſe exaudiat: Sed per patronos Martyres poteſt medelam conſequi. Et Paulinus Celſum alloquens. Sed tamen & nobis poterit tua gratia longum viuere, ſi noſtri ſis memor ad Dominum. Et paucis interiectis: Celſe, iuua fratrem ſocia pietate laborans, vt veſtra nobis ſit locus in requie. Ad eundem modum inuocat & ille Romanum, & hic Felicem Nolanum. Et Gregorius Niſſenus Theodorum alloqués. Intercede, inquit, ac deprecare pro patria apud communem Regem & Dominum: Nam patria Martyris

Teſtimonia S. Patrum de inuocatione ſanctorum. Origen. lib. 2. in beatum Iob. In Lamenta. Ephrem. in ſerm. de laudib. martir. Naz. in monodia Baſilij. In orat. in Cyp. In oratione ad Gregorium Niſſenum. In Carminibus Ser. 3. ad populũ. Athanaſ. Hier. in Epitaphio Paulæ. Aug. in medit. cap. 23. Vict. lib. 3. de perſequutione Vandalica. Antonius Epiſcopus Conſtan. Ode 2. Periſtephanon. In panegyrico de obitu Celſi. Greg. in orat. laudatoria Theodori martyris.

eſt etiam locus paſſionis, ciues item, & fratres, & cognati, qui & habent eum & tuentur, & ornant, atque honorant. Timemus aſſlictiones: expectamus pericula, non longè abſunt ſceleſti Scythæ bellum aduerſus nos parturientes. Vt miles, propugna (pro nobis) vt Martyr, pro conſeruis vtere libertate loquendi. Etiamſi ſuperaſti ſeculum: at noſti affectus, & vſus, neceſſitateſque humanæ conditionis. Pete pacem, vt hi publici conuentus non deſinant: ne debacchetur atque graſſetur aduerſus templa, altariáve rabioſus & ſceleratus barbarus: ne conculcet ſancta prophanus & impius. Nos enim, etiam quod incolumes & integri conſeruati ſumus, tibi beneficium acceptum referimus. Petimus etiam futuri temporis præſidium atque ſecuritatem. Quòd ſi maiori etiam opus fuerit aduocatione ac deprecatione, fratrum tuorum Myrtyrum coge chorum, & cũ omnibus vnà deprecare: multorum iuſtorum preces multitudinum ac populorum peccata luant. Admone Petrum, excita Paulum, Ioannem item Theologum & diſcipulum dilectum; vt pro Eccleſiis, quas cõſtituerunt, ſoliciti ſint, pro quibus catenas geſtauerunt, pro quibus pericula ac mortes tulerunt; ne ſimulachrorum cultor aduerſus nos caput tollat: ne hæreſes ſicut ſpinæ, vineæ ſuccreſcant: ne zizanium editum ſuffocet triticum. Porrò Baſilius adeò non reprehendendam putat Sanctorum inuocationem, vt ſcribens de quadraginta Martyribus, dicat: Qui aliqua premitur anguſtia, ad hos confugiat: qui rurſus lętatur, hos oret: Ille vrà malis liberetur, hic vt duret in rebus lætis: quos etiam ipſe poſteà inuocat. Quem imitatus Gaudentius, de iiſdem & de aliis nonnullis ſcribens: Supplices, inquit, ad eorum veſtigia concurramus, vt ipſis intercedentibus vniuerſa, quæ poſcimus, adipiſci mereamur. Et Ambroſius: Vt efficax hæc mea ſit precatio, beatæ Mariæ Virginis ſuffragia peto, Apoſtolorum interceſſionem imploro, Martyrum preces deprecor, Confeſſorum orationem expoſtulo: Talium Domine Deus, preces nunquam ſpernis. Idem in alio quodam libro: Ad Medici illius ſedem, debile non poteſt explicare veſtigium: obſecrandi ſunt Angeli pro nobis, qui nobis ad præſidium dati ſunt. Martyres obſecrandi, quorum videmur nobis quodam corporis pignore patrocinium vendicare, poſſunt pro peccatis rogare noſtris, qui propria peccata, etiam ſi qua habuerunt, lauerunt. Iſti enim ſunt Dei Martyres, noſtri præſules, ſpeculatores vitæ, actuumque noſtrorum. Non erubeſcamus eos interceſſores noſtræ infirmitatis adhibere, quia ipſi infirmitatem corporis etiam cùm vincerent, cognouerunt. Maximus quoque Taurinenſis Epiſcopus ita S. Agnam alloquitur: O ſplendida Chriſto, pulchra Dei filio, & omnibus Angelis & Archangelis grata, vt noſtri meminiſſe digneris, quibus poſſumus precibus exoramus, vt nobis ille tribuat peccatorum indulgentiam, qui tibi tuorum omnium laborũ tradidit palmam. Leo quoque Pontifex hortatur, vt Sanctorum ſuffragia ambiamus. Sed & Ioannes Chryſoſtomus in laudibus ponit Imperatoris, quòd is purpura indutus, accedit Martyrum ſepulchra complexurus, & faſtu depoſito ſtat ſanctis ſupplicaturus, vt pro ſe apud Deum intercedant: & ſcenarum fabrum, & piſcatorem etiam mortuos vt protectores orat, qui diademate redimitus incedit. At Chryſoſtomus, aiunt, alio loco reprehendit eos, qui patronis apud Deum, Sanctis vtuntur. Sic enim loquitur: Non eſt opus tibi perſonis apud Deum, neque multo diſcurſu vt blandiaris aliis, ſed licèt ſolus ſis, patronoque careas, & per te ipſe Deum preceris, omninò tamen voti compos eris: Neque enim tam facilè Deus annuit, cùm alii pro nobis orant, vt cùm ipſimet oramus, etiam ſi plurimis ſimus pleni malis. Quid igitur dicemus? Adeóne leuis eſt Chryſoſtomus, vt quod vno loco laudet, reprehendat alio? Num ſecum ipſe pugnat? Abſit hoc de tanto viro ſuſpicari, quin ille tantùm abeſt, vt Sanctorum interceſſionibus vti nos prohibeat, vt non vno loco faciendum id eſſe doceat. Sed ne noſmetipſos in otium & deſidiam reſoluamus, & dormientes ipſi aliis tantummodo noſtro curanda mandemus, hoc verbis iſtis admonitos nos voluit. Hoc eſt quod etiam dicit, Geneſim explicans: Si quod ex nobis eſt ſimul afferimus, & accedit interceſſio Sanctorum, plurimum nobis cõfert. Quod ſi ipſi negligentes fuerimus, & ſpem in his ſolis collocamus noſtræ ſalutis, nihil amplius nobis prodeſt: Non quòd infirmi ſunt iuſti, ſed quia propter noſtram deſidiam noſipſos perdimus. Et vt diſcas: quod quando negligentes ſumus, etiamſi iuſti ſint qui pro nobis orant, etiamſi Prophetæ, nulla nobis inde fit vtilitas. Audi Deum omnium, ad eum, qui de vtero matris purificatus eſt, Hieremiam Prophetam dicentem: Ne ores pro populo hoc, quia non exaudiam te. Vide Domini miſericordiam, prædicit Prophetę, vt ne, cum poſt orationem non exaudiatur, tribuat hoc ſuis demeritis, & ideò iam prædicit ei populi malitiam, & prohibet ne precetur, vt & ipſe ſcire queat immodicam Iudæorum peruerſitatem, & illi ſciant, quòd illis nihil prodeſt Propheta, niſi & ipſi, quæ ſua ſunt, proferre velint. Id ſcientes, dilecti, confugiamus ad Sanctorũ preces, & oremus, vt pro nobis intercedant: Sed non illorum precibus tantùm confidamus, ſed & ipſi noſtra, vt oportet, diſpenſemus rectè, & ad meliora ſemper conuertamur. Et iterum alio loco: Bonum eſt Sanctorum precibus frui, ſed quando ipſi ſeduli & vigiles fuerimus. At quid nunc opus eſt, inquis, aliorum precibus, quando ipſe ſedulus & dexter fuero? Ne conſtituas teipſum eò, vt opus illis habeas: neque ego hoc volo, verùm ſemper indigentes ſumus. Si quidem rectè ſapuerimus, Paulus non dixit: Quid mihi aliorum precibus opus eſt? tametſi illi eſſent indigni, qui pro illo precabantur, imò neque pares. Et tu dicis: quid mihi opus eſt aliorum precibus. Petrus non dixit: Quid mihi neceſſe eſt vt pro me oretur? Precatio, inquit, fiebat ſine intermiſſione ab Eccleſia pro eo. Et tu dicis: quid mihi aliorũ precibus opus eſt? Propter idipſum opus habes, quòd te putas illis non habere neceſſe. Etiamſi Paulo ſimilis eſſes, opus tamen haberes aliorum precationibus: non extollas teipſum, ne humilieris. Sed quemadmodum dixi: Si nos ipſi in virtutis ſtudio ſeduli fuerimus, efficaces erunt & preces aliorum pro nobis. Audi quid Paulus dicat: Noui enim, inquit, quod hoc mihi cedet ad ſalutem, per veſtram precationem ac ſubminiſtrationem Spiritus Ieſu Chriſti. Et iterum: Simul adiuuantibus & vobis per deprecationem pro nobis, vt ex multis perſonis pro dono in nos collato, per multos gratiæ agantur pro nobis. Et tu dicis: Quid opus eſt mihi aliorum precationibus? Si verò deſides fuerimus, nemo nos iuuare poterit. Quid profuit Hieremias Iudæis? Chryſoſtomum verò ſecutus Theodo-

Gaudentius In ſerm. quem habuit in dedicatione Baſilicæ conciliis ſanctorum.
Amb. in orat. præparatoria ad miſſam.
Lib. de viduis.
In natali beatæ Agnetis.
Chry. hom. 66. ad populũ Antioch.
In homi. de profectu Euangelii, ſub finem Tom. 5.
Hom. 5. in Matt.
Homil. 44.
Hieremiæ 7. 14. 15.
In 1. ad Theſſ. cap. 1.

retus,

retus explicans illa Pſalmi verba: ſubiecit populos nobis, & Gentes ſub pedibus noſtris. Licet, inquit, videre eos, qui ex omnibus Gentibus crediderunt: ante Apoſtolorum ſepulchra ſupplices proſterni, & illum puſillum puluerem cùm multo deſiderio honorare, ſecundum ipſius Dauidis vaticinationem: videant & pſallãt eum, qui ſubiecit populus nobis, & Gentes ſub pedibus noſtris. Sed quorſum attinet plures commemorare, cùm in œcumenica Synodo Calcedonen. magno conſenſu Patres in ea congregati, clamarent: Flauianus poſt mortem viuit, Martyr pro nobis oret.

Actione 11.

Quid ergo, dicemus idololatras fuiſſe Origenem, Baſilium, Gregorium Nazianzenum, Ioannem Chryſoſtomum, Nectarium, Maximum, Leonem, Theodoretum, Hieronymum, Auguſtinum, Beatum Ephrẽ, Prudentium, Athanaſium, Ambroſium, Gaudentium, Paulinum, Antonium, Victorem, qui ad ſanctorum interceſionem & confugerunt ipſi, & aliis vt confugerent, auctores fuerunt? Nos verò multo rectius eos idololatras eſſe cenſebimus, qui commenta opinionum ſuarum ſic adorant, & quod ſemel in animum induxerũt, id mordicus adeò tuentur, vt Eccleſię totius conſenſum, quæ columna eſt & firmamentum veritatis, pro nihilo ducant, & ei ſui cordis viſiones anteponant: Cui cùm reſiſtunt, non hominibus reſiſtunt, ſed ipſi Spiritui ſancto, qui cum ea manens in æternum, per eam & in ea docet nos omnem veritatem, ac relicto Deo, qui vult in Sanctis ſuis coli, ſequuntur Deos alienos: Sic enim in veteri Teſtamento nouas & peregrinas atque alienas ab Eccleſia doctrinas legimus appellari, quod non ſecus ab hæreticis Eunapio, & aliis nonnullis ipſorum commenta, quàm ab Ethnicis Dii ſui obſeruentur.

Hier. 3. Oſeæ 3.
Reliquiæ ſanctorum in ſumma habitæ veneratione.

Tanta fuit priſcis illis ſeculis Sanctorum, & eorum reliquiarum veneratio, vt ad Martyrum ſepulchra non niſi cum tremore quodam & horrore homines accederẽt. Quemadmodum cùm aliis in locis, tum vbi vitam beati Babylæ perſequitur, à Chryſoſtomo memoriæ proditum legimus. Cuius etiam in alio quodam loco verba ſunt hæc, loquitur autem de Sanctis: Qui ducebantur & circumducebantur, qui contempti erãt & vincti, qui innumera patiebantur dum viuebant, vbi defuncti ſunt, Regibus ipſis erant magis venerabiles. Etiam Romę, quę vrbium eſt regaliſſima, relictis omnibus, ad ſepulchra piſcatoris & pellionis currunt & Reges, & Præſides, & milites. Et in Conſtantinopoli Reges noſtri magnam gratiam putant, non ſi prope Apoſtolos, ſed ſi vel extra eorum veſtibula corpora ſua ſepeliantur, fiantque piſcatoris oſtiarij Reges: neque hinc in morte confunduntur, ſed honeſtantur, & ipſi ex eorũ nepotes Neq; diſſimilia reperiuntur apud Auguſtinum. Quæ verò de Babyla Chryſoſtomus, eadem de aliorum Sanctorum ſepulchris narrat Gregorius Niſſenus. Quomodo pius homo cùm venerit in alicuius Martyris ædem, illam vt Dei templum admiratur, cupit deinceps etiam ipſi conditorio appropinquare, ſanctificationem ac benedictionem, contrectationem eius eſſe credens. Quod ſi quis etiam puluerem, quo conditorium, vbi Martyris corpus quieſcit, obſitum eſt, auferre permittat, pro munere accipitur, ac tanquam res magni precii condenda terra colligitur. Nam ipſas attingere reliquias, ſi quando aliqua eiuſmodi proſpera fortuna contingat, vt id facere liceat, quam id ſit multum deſiderandum & optandum, ac ſummarum precum donum, ſciunt experti, & eius deſiderij cõpotes facti. Quaſi corpus enim per ſe viuens & florens, qui intuentur, amplectuntur: oculis, ori, auribus, omnibus ſenſuũ inſtrumẽtis adhibẽtes, deinde officij & afflictionis lachrimas Martyri, quaſi integer eſſet & appareret, ſuperfundentes, vt pro ipſis deprecator intercedat, ſupplices preces afferunt tanquã ſatellitem Dei orantes, quaſi accipientem dona cùm velit, inuocantes. Ex his omnibus, ò popule pie diſcite, quòd precioſa ac honorata coram Domino ſit mors Sanctorum eius. Nam vnum quidem & idem corpus omnium hominum eſt, ex vna maſſa conflatum. Verùm id, quod ſimplici morte diſſolutum eſt, vt res quælibet vilis proiicitur. At quod Martyrii affectione gratioſum effectum eſt, ita eſt amabile, iucundum, & à multis deſideratũ & expeditum, vt ſuperior oratio demonſtrauit. De Theodoſio narrat Ruffinus, quòd is contra Eugenium pręlium initurus, circũibat cũ Sacerdotibus & populo omnia orationum loca, ante Martyrum & Apoſtolorum thecas iacebat, cilicio proſtratus, & auxilia ſibi fida Sanctorum interceſſione poſcebat. Se quoq; ſolitũ Romæ fuiſſe ſcribit Hierony. Vnà cùm cæteris diebus Dominicis ſepulchra Apoſtolorum, & Martyrum circuire, crebroque Cryptas ingredi, quæ in terrarum profunda defoſſæ, ex vtraque parte ingredientium per parietes habẽt corpora ſepultorum. De reliquiis Geruaſii, Protaſii, ac Stephani Martyrum, quantus ad ea fuerit hominum concurſus, quot & quanta per eos miracula Deus ediderit, ſcribit Ambroſius, & eum ſequutus Auguſtinus. Quo etiam in loco moris fuiſſe ſcribit, vt recitaretur in templo quid quiſque beneficij accepiſſet. Quod ipſum innuit Maximus quoq; Taurinen. Epiſcopus, in ſermone quem habuit de S. Euſebio Vercellenſi Epiſcopo. Euſebius verò Emiſſenus grauiter eos redarguens, qui negant venerationem deferendam reliquiis Martyrum, dum ſanctę Blandinæ hiſtoriam perſequitur. Subiiciũtur, inquit, ignes, ſed ad hoc tamen valere cognoſcuntur vt conſecrent: mitigantur beſtiæ, ſed ad prædam ſuam feritas impaſta miratur. Dilacerata vario tormentorum genere membra, ſanctificant flammæ, dum paſcere neſciunt; honorãt beſtiæ, dum ſæuire non norunt. Vbi ſunt qui dicunt, venerationem ſacris Martyrum deferendam non eſſe corporibus? Ecce cruentæ feritatis immanitas, quę religionis non recipit ſenſum, defert venerationis obſequiũ, & quæ diſcretionẽ rationis ignara non recipit, ad malorum tamen damnationem, quid honoris Sanctis debeatur, agnoſcit: ac ſic ſupplicii miniſterium vel inſtrumentum, miro modo meritorum efficitur, & dum pietati reuerentiam præſtat, profert tacitam de impietate ſententiam. Et qui ſub idem tempus floruit Paulinus ſancti Fœlicis Epiſcopi Nolani vitam carmine deſcribens, inter cætera ſic ait.

Chry. tomo. 3. in demon. aduerſus gent. quod Chriſtus ſit Deus.
Greg. Niſſenus in oratione laudatoria Theodori Martyris.
Ruf. lib. 2. c. 33. Eccleſ. hiſto.
In ca. 40. Ezech.
Ambr. ſerm. 9[illegible]
Aug. libr. 21. de ciuit. Dei ca. 2[illegible]

Videns etiam de rure colonos,
Non ſolum gremio ſua pignora ferre patrono,
Sed pecora ægra manu ſæpe introducere ſecum,
Et ſancto quaſi conſpicuo mandare libenter.

Paulinus in Natali 5.

Moxq́; datam: ſua confiſos ad vota medelam,
Expertos gaudere Deo & iam credere ſana:
Et verè plerumquè breui ſanata ſub ipſo
Limine, læta ſuis iumenta reducere tectis.

Hic videre licet, minimè nouum & hoc eſſe, quòd ægra pecora ſanctis commendantur: cùm in vſu fue-
rit ante mille ducentos annos: verùm nec hoc nouum eſt, quòd veſtes ſanctorum manibus contingantur,
quòd Oraria iactitantur. Factitatúm etiam hoc eſt Ambroſii tempore, quemadmodum ipſe teſtatur ad ſoro
rem ſcribens iis verbis: Cognouiſtis, imò vidiſtis ipſi multos à Dæmoniis purgatos: plurimos etiam, vbi ve-
ſtem ſanctorum manibus contegêrunt, iis, quibus laborabât debilitatibus, abſolutos: reparata vetuſta cor-
poris miracula, quo ſe per aduentum Domini Ieſu gratia terris maior infuderat, vmbra quadam ſanctorum
corporum, pleroſque ſanatos cernitis. Quanta Oratoria iactitantur? quanta indumenta ſuper reliquias ſacra
tiſſimas, vt tactu ipſo medicabilia repoſcuntur? Gaudent omnes extrema linea contingere, & qui contigerit,
ſaluus erit. Suo quoque tempore factum eſſe refert Theodoretus, vt votorum rei dona perſoluerent, atque
alii oculorum, alii pedum, alii manuum ſimulachra ſuſpenderent, ex auro, argentóve confecta. Quod qui
non ita multò fuit poſterior etiam ſuo ſeculo factitatum eſſe ſcribit Gregorius presbyter Theodori Sycero-
rum Archimandritæ, cuius diſcipulus fuit, vitam deſcribens. Denique ſub ipſa propemodum Apoſtolorum
tempora, tantus fuit honor ſanctorum Martyrum reliquiis habitus, vt beati Polycarpi corpus Chriſtianis
petentibus concedere Iudex noluerit; ne defunctum illum pro Deo colerent, quemadmodum ab Euſebio
memoriæ proditum legimus. Qui hoc ipſum etiam de corporibus Petri, Dorothei, & Gorgonii factum fuiſ-
ſe narrat, quæ cùm iam ſepulturæ fuiſſent mandata, denuò effoderunt impii, & in mare proiecerunt, dicen-
tes: Ne fortè dii efficiantur Chriſtianorum, & ii, qui deos adorare nolunt, ſernos noſtros incipiant adorare.
Putant enim quòd diuinus honos apud nos Martyribus deferatur. De qua re pulchrè quoque ſcribit Baſi-
lius. Quando in Iudaiſmo moriebantur homines, execranda & deteſtanda eorum erant cadauera: At nunc
ſi quis mortem Chriſti cauſa opetit, pretioſæ ſunt ſanè illius reliquiæ. Antea quidē in mandatis datum erat
Sacerdotibus & Nazareis, ne ſe aliquo mortuo inquinarent, & ſi quis mortuum contigiſſet, pro immundo
habebatur, veſteſque abluebantur. Nunc autem ille, qui contigit oſſa Martyris, quandam ſanctificationis ſo
cietatem, & eam gratiam, quæ corpori inſidet, aſſumere putatur. Pretioſa enim eſt coram Domino mors Sā-
ctorum eius. Ante 1200. annos Eunapius Sophiſta ſcripſit de vitis Philoſophorum, qui liber recens impreſ
ſus, cùm hanc nouiſſimam noſtram æditionem adornaremus, in manus noſtras peruenit. In eo vitam Aede
ſii deſcribens, grauiterq́; deplorans Serapidis templum euerſum eſſe, plurimis conuitiis in monachos inue
hitur, quorum opera factū id erat, quos Canobi collocatos fuiſſe dicit, vt pro Diis, qui animo cernuntur, ſer-
uos, & quidem flagitioſos (martyres intelligit) diuinis honoribus percolerent, hominum mentibus ad cul
tum cærimoniaſque obligatis. Hi namque capita eorum, qui propter multa ſcelera capti fuerant, congregan
tes, quos ciuilis magiſtratus extremo ſupplicio affecerat, pro diis oſtentabant; & genua illis ſubmittebant,
eos in numerū Deorū receptabant, ad illorum ſepulchra conſpurcati. Martyres, inquit, ii vocabantur, mi-
niſtri quidam & legati precum apud Deum, cùm fuerint infida mancipia flagris ſubacta: & quæ cicatrices
ſcelerum, & nequiciæ veſtigia, corporibus circumferent. At eiuſmodi nihilominus Deos fert tellus. Ex hu-
ius quoque verbis quamuis hominis ethnici, qui magno Chriſtianos odio proſequebatur, quantus ho-
nos martyribus, illo ſæculo delatus fueris: & quemadmodum tanquam Dii quidam tolerentur, vi-
dere licet.

Itaque non eſt nouū hoc, quod infelici æuo hoc noſtro fieri videmus ab hæreticis, vt qui Chriſtum in
Sanctis adorant, & eorum precibus adiuuari petunt, idololatriæ inſimulentur. Iam inde à multis ſeculis
factitatum id eſſe narrat Auguſtinus, cùm à Fauſto Manichæo, tum à Maximo Maudarenſi, Hieronymus
ab Eunomio, & Vigilantio, Cyrillus à Iuliano, tum ab Eunapio & aliis nonnullis, qui idololatriæ Chri-
ſtianos affines eſſe dixerint, propter ſingularem cultum, quo ſanctos Martyres proſequi videbantur. Con-
tra Fauſtum quidem ſcribens Auguſtinus, negat vlli Martyrum, ſed ipſi Deo Martyrum, quamuis in me
moriam Martyrum, altaria conſtitui. Quis enim antiſtitum in locis Sanctorum corporum aſſiſtens alta
ri aliquando dixit, offerimus tibi Petre, aut Paule, aut Cypriane? Sed quod offertur, offertur Deo, qui
Martyres coronauit, apud memorias eorum, quos coronauit: vt ex ipſorum locorum admonitione ma-
ior affectus exurgat ad acuendam charitatem, & in illos quos imitari poſſumus, & in illum quo adiuuan
te poſſumus. Colimus ergo Martyres eo cultu dilectionis & ſocietatis, quo & in hac vita coluntur ſan-
cti Dei homines. Sed illos tantò deuotius, quantò ſecurius poſt incerta omnia ſuperata: quantò etiam fiu
dentiore laude prædicamus, iam in vita feliciore victores, quàm in iſta adhuc pugnantes. At illo cult-
qui Græcè latria dicitur, Latinè vno verbo dici non poteſt, cùm ſit propriè quædam diuinitati debita ſerui-
tus, nec colimus, nec colendum docemus niſi vnum Deum. Cum autem ad hunc cultum pertineat oblaſ
tio ſacrificij, vnde idololatria dicitur eorum, qui hoc etiam idolis exhibent, nullo modo tale aliquid o
ſerimus, vel offerendum præcipimus, vel cuiquam Martyri, vel cuiquam ſanctæ animæ, vel cuiquam
Angelo. Ad eundem modum & Theodoretus contra Gentes ſcribens: Atque nos, inquit, ò Græci ho-
mines, nec hoſtias Martyribus, nec libamina vlla deferimus, ſed vt ſanctos homines, Deique amiciſſimos,
honoramus.

Nunquid non perſpicuè ſatis declarauit Auguſtinus hoc loco; qui cultus, quéve ſeruitus propriè diui-
nitati debeatur, quæ contra mortalibus quoque tribui rectè poſſit. Imitatio, honor, inuocatio, deben-
tur quidem Deo, verùm non ita propriè, vt non etiam ad homines rectè transferri poſſint. Cæterum,

offerre,

Amb. Epiſt. 85. ad ſororem.

Theod. li. 8. de cu ratio. Græ. affect. Vide Lipomanum Tom. 7.

Euſeb lib 4. c. 15 Eccleſ. hiſt. Epiſt. 94.

In pſal. 115.

Aug. cont. Fauſt. lib. 21. cap. 21. Et Epi. 41.

Sancti eo cultu, quo boni homines hic coluntur.

Lib. 8. Græcarū affectionum.

offerre ſacrificium ita eſt propriè diuinitati debita ſeruitus, vt qui homini eam tribuerit, idololatriæ crimen effugere non poſſit. Sicut etiam ex quarta & ſexta actione ſecundæ Nicænæ Synodi colligere licet. Qui etiam ob cauſam cùm quidam Sacerdos Iouis, Paulo & Barnabæ ſacrificare vellet, modis omnibus id eum facere prohibuerunt, quòd ſe quoque mortales, & ſimiles illis homines eſſe dicerent. Hic ergo cultus, hęc ſeruitus non tribuitur in Eccleſia niſi ſoli Deo. Imitari verò Sanctos, honorare Sanctos, dicere ſancte Petre, ora pro nobis: & licuit in Eccleſia Dei ſemper, & licebit. Neque alii ſunt, qui cultum hunc deberi Sanctis negant, quàm qui ſacrificium propriè diuinitati debitam ſeruitutem ex Eccleſia ſublatum prorſus eſſe cupiunt. Sic ſuum prius miniſtris vel amicis, aut filiis potius Dei honorem auferre conantur, quò facilius poſteà, qui ſoli Deo cultus debetur, ſacroſancti corporis & ſanguinis Chriſti ſacrificium abrogare queant, vt omni ſacrificio atque Sacerdotio ſpoliatos nos abſque Deo eſſe faciant. Et hoc eſt quod paulatim Satanas molitur. Primùm, vt amicos, filioſque Dei, & membra Chriſti corporis, deinde vt Deum ipſum nos contemnere faciat; & omnem beneficiorum eius memoriam ſempiterna quadam obliuione obruat.

Cultus quidã ſic Deo proprius vt aliis non conueniat, & quidam etiam aliis communis eſt.
Actuum 14.

Verùm hoc, aiunt, eſt, diuinum honorem in homines transferre: quod ſolius Dei proprium eſſe videtur, qui dixit: Ego Dominus ſcrutans corda, & probãs renes, id hominibus tribuere, quaſi poſſint aut audire Sãcti petitiones noſtras, aut motum cordis eius qui precatur, iudicare. Cæterùm, ſi quis nefas eſſe putat hoc homini tribuere, ſcripturam arguat, quæ tribuit Eliſęo, quòd is abſens cognouerit, quæ Gieſi diſcipulus eius fecerat, cùm à Naam Syro munera accepiſſet: quòd omnia verba quæcunque locutus eſſet in conclaui ſuo Syriæ Rex, cognita habuerit: nec illud ignorauerit, miſſum eſſe ab Rege Iſraël, qui caput ſuum præcideret. Tribuit eadem & Petro, quòd ſciuerit is Ananiam & Saphiram fraudaſſe de pretio agri. Tractans hiſtoriam de Eliſæo & Gieſi Eucharius: Si, inquit, in hac vita, vbi hominum mirabilium Prophetia ita comparanda eſt illi vitæ, quaſi paruuli ad iuuenem; vidit tamen Eliſæus accipientem munera ſeruum ſuum, vbi ipſe non erat. Itáne cùm venerit quod perfectum eſt, nec iam corpus corruptibile aggrauabit animam, ſed incorruptibile nihil impediet, illi ſancti ad ea quæ videnda ſunt oculis corporeis, quibus Eliſæus abſens ad ſeruum ſuum videndum non indiguit, indigebunt? Quod ſi diuini Latinè vocantur, qui vel præterita, vel futura cognoſcunt; cur hoc diuinitatis genus non rectè tribuatur Sanctorum ſpiritibus; quando corpus etiam Eliſæi mortuum, oſſa Ioſeph, quæ viſitata fuerant, poſt mortem propheraſſe legimus? Quid autem aliud eſt prophetia, quàm quod à Caſſiodoro ſcriptum eſt, inſpiratio ſiue reuelatio diuina? Eſt neantem veriſſimile, quòd pleraque reuelata ſunt Eliſæi cadaueri, reuelata ſunt oſſibus Ioſeph, reuelata ſunt Eliſæo, reuelata ſunt Petro, reuelata ſunt aliis quoque Sanctis in terris adhuc agentibus; & non reuelabitur eorundem, aut aliorum etiam ſanctorum ſpiritibus, in beatorum ſedes receptis; quid à ſe petant, quæ degunt adhuc in hac vita membra corporis eiuſdem, de quorum ſalute cum primis illos conſtat eſſe ſolicitus? Sepultus in inferno diues, quid ſui fratres agerent, quos in hoc ſeculo reliquerat, non ignorabat: & ignorabunt ſpiritus cœleſtes, quid agant, quid à ſe precentur fratres corruptibile corpus hoc adhuc circumferentes? eruntque meliore conditione dæmones, quos non omninò latere cordis noſtri cogitationes & ſingulari quadam rerum ſcientia pollere (vnde etiam nomen traxerunt) Auguſtinus, & apud Caſſianũ Serenus memoriæ prodiderunt, quàm animæ beatorum ſuauiſſimo Dei conſpectu fruentium? Ipſam animarum vim ſubtilitate ſua pleraque præuidere, maxmè cùm à ſenſibus corporis abſtrahuntur, Gregorius & ante eum Auguſtinus, teſtantur. Quantò plura præuiſuros certum eſt, cùm eum videbunt, qui videt omnia, in quo videbunt omnia, quæcunque Deo viſum fuerit eis reuelare? Certè Antonius, animam Deo ſeruientem, ſi in ea perſeuerauerit integritate, qua renata eſt, plus ſcire poſſe dicit, quàm Dæmones. Talem fuiſſe narrat animam Eliſęi: talis fuit etiam ipſe Antonius, ſicut vitam illius deſcribens, tradit Athanaſius. Talis & Eulogius, ſi quid Zozomeno credimus, qui, quæ quis in animo recondita habuerit, inſpiciebat. Idem Ioanni quoque Heremitę tribuit Auguſtinus. Quòd ſi verum eſt, quod dixit veritas, quæ mentiri neſcit, quòd in reſurrectione erimus ſicut Angeli in cœlo: Angelos autem non modò ſcire quid precentur in hoc ſeculo degentes, verùm etiam Deo preces eorum offerre manifeſtè ſcriptura docet: quid eſt, quod iam dubitet quiſquam, quin animæ piorum deſideratiſſimo Dei conſpectu fruentes, non ignorent quid à ſe petant fratres in terris agentes; ſiue reuelantibus Angelis, quod Dionyſio viſum eſt: ſiue quod Hieronymo placuit, celeritate quadam percipiendi, cùm ſimiles Angelis facti ſint: ſiue quia videntes videntem omnia, in eo & per eum vident omnia. Quid enim eſt, inquit Gregorius, quod ibi ſanctorum animæ neſciant, vbi ſcientem omnia ſciunt? Quis ibi aliquid neſciat, ait ante Gregorium Dionyſius, vbi omnes fontem ſcientiæ Deum vident? Certè qui intus omnipotentis Dei claritatem uident, nullo modo credendum eſt, quia foris aliquid ſit quod ignorent. Quærit Athanaſius, An memoriam noſtri habeant abeuntes animæ? Et reſpondet: Animæ quidem Sanctorum omninò: peccatorum verò, nequaquam. Et æqualis eius Prudentius, de Hymetrio & Chelydonio Martyribus ſcribens: Non ſinunt inane vt vllus voce murmur fuderit. Audiunt, ſtatimque ad aurem Regis æterni ferunt. Euſebius Cæſarienſis atque Theodoretus etiam, Platonis teſtimonio, probare nituntur piorum animas in beatorum ſedes receptas, mortalium in terris degentium curam gerere. Recitatis Platonis verbis Euſebius: Hæc nos, inquit, quotidie factitamus, qui veræ pietatis milites, vt Dei amicos honorantes, ad monumenta quoque illorum accedimus, votaque ipſis facimus tanquam viris ſanctis, quorum interceſſione ad Deum nos non parum iuuari profitemur.

Sancti quomodo cognoſcant preces orantium.
Hier. 17.
4. Regum 6.
4. Regum 5.
Actor. 5.
Diuini qui dicti.
Eccle. 48.
Eccle. 40.
Prophetia quid.
In lib. 4. Regum 10. cap.
Lucæ 18.
Vide Auguſt. in Pſalm. 108.
Dæmones vnde dicti.
Aug. li. 9. de ciu. Dei cap. 20. & 22.
Caſſ. Colla. 7. cap. 1.
Greg. lib. 4. dialogo. cap. 25.
Aug. de gen. ad lit. lib. 11. c. 16.
Lib. 6. cap. 28.
Lib 5. de ciuit. Dei cap. 26 et de cura pro mortuis cap. 17.
Matth. 28.
Zacha. & Tob 1.
Apoc. 5.
Dion cap. 4.
teſt. Hieron.
Hier. cont. Vigil.
Greg. lib. 4. dia. cap. 32. et lib. 12. moral. cap. 13.
Dion. cap. 18. cæleſt. Hier.
Atha. in quaſt. quæſtio 32.
Prud. in li. Periſt. Ode 1.
Sanctos iam eſſe cum Chriſto.
Euſeb. lib. 13. cap. 7. præpar. Euang.
Theod. lib. 8. Græcarum affect.

Verùm, vt qui ſemel à via recta deflexerunt, eos in alium atque alium errorem incurrere videre licet, ſic in iis, qui à vero ſemel aberrauerũt, error alius aliũ trudit: Neq; enim deſunt, qui cùm falſam opinionẽ ſuã,

de non inuocandis Sanctis, alia ratione confirmare non poſſint, eò tandem audaciæ atque amentiæ prorum pant, vt aſſeuerare non dubitent, nondum eſſe potitos ſanctos eius conſpectu ſuauiſſimo, in quem Angeli (1. Petri 1.) proſpicere deſiderant: ſed adhuc in abditis quibuſdam receptaculis, extremum expectare generalis iudicii diem: in quo redditurus vnicuique ſit Deus iuxta opera ſua. Hoc verò eſt mediatorem Chriſtum negare, hoc eſt alium cum Iudæis Meſſiam expectare, qui de nouo quodam limbo defunctorum animas iterum educat: (Galat. 2. Obiectio.) hoc eſt dicere, Ergo Chriſtus gratis eſt mortuus. Nam ſicut ſuperius à nobis dictum eſt, quis erit fructus paſſionis & mortis Chriſti, ſi non melior nunc eſt noſtra conditio, quàm fuit patrum qui Chriſti paſſionem & mortem præceſſerunt? Si æquè vt illis, clauſa nobis adhuc eſt cœli ianua, quam nos illius morte nobis apertam eſſe perſuaſum habemus? Quæ autem fuit cauſa quamobrem vel illi tantoperè deſiderarent venturi Meſſiæ incarnationem, vel nos de eo, quòd is tandem aduenerit, vnà cum illis adeò lætaremur? ſi carendum nihilominus, & illis, & nobis eſt eius viſione: neque prius ea perfruendum, quàm extremus ille generalis iudicii dies aduenerit? Dum paulam conſolatur Hieronymus ſuper obitu filiæ, inducit eam dicentem: quomodo (Hieron. Epiſt. 25. Epiſt. 3.) lugere me prohibes, cum & Iacob, & Dauid, & alios in ſcripturis luxiſſe legamus? Quod illi luxerunt, cauſam hanc adfert: quia, qui tum ex hac vita migrabant, omnes in infernum deſcendebant: quia necdum paradiſi ianuam Chriſtus effregerat, necdum flammeam illã rompheam & vertiginem præſidentium Cherubin ſanguis eius extinxerat. Ex quibus Hieronymi verbis rectè colligi poteſt, quod Chriſti ſanguinis merito detrahunt, qui negant iis, qui cum fide obdormierunt in Chriſto, & magna cum pietate vixerunt in hoc ſęculo, ianuam regni cœleſtis apertam eſſe. Scribit autem eadem Hieronymus in Epiſtola ad Heliodorum, in Epitaphio Nepotiani. Quid autem? nunquid non huic iſtorum inſaniæ manifeſtè ſcriptura reclamat & veteris & noui Teſtamenti; quæ ſimul vt homo fuerit mortuus, vel pœnas eum debitas perſoluere: vel ſi nihil in eo ſit, quod purgandum reſtet, eueſtigiò cœleſtis regni præmia conſequi docet? Ducunt, in(Iob. 21.)quit, in bonis dies ſuos, & in puncto ad infernum deſcendunt. Mortuus eſt diues, ait Chriſtus, & ſepul(Luca 16.)tus eſt in inferno. Latroni contrà in cruce pendenti dicit ipſe quoque cruci affixus: Hodie mecum eris in (Luca 23. Apoc. 2.) Paradiſo. Rurſus alibi ſcriptura loquitur: Vincenti dabo edere de ligno vitæ, quod eſt in Paradiſo Dei mei. (2. Corint. 4.) Porrò Paulus cùm dixiſſet: Id quod in præſenti momentaneum eſt & leue tribulationis noſtrę, ſupra modum in ſublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis, non contemplantibus nobis quæ videntur, ſed quæ non videntur. Quæ enim videntur, temporalia ſunt: quæ autem non videntur, æterna. Subiungit ilicò: Scimus autem quoniam ſi terreſtris domus noſtra huius habitationis diſſoluatur, quod ædificationẽ ex Deo habemus, domum non manu factam, ſed æternam in cœlis. Quibus verbis an non clarè indicat, quòd ſimul vt ex diuerſorio corporis huius anima migrauerit, ad æternam illam cœleſtem domum eueſtigiò transfertur? Quòd ſi quis contenderit, ſpe tantum id fieri tum, non autem re, quid aliud ex eo conſequetur, quàm quòd nihilo melior futura ſit animę conditio iam à corpore ſeparatę, quàm eiuſdem adhuc in corpore permanentis? Quorſum igitur attinebat dicere: Si terreſtris domus noſtra huius habitationis diſſoluatur: quandoquidem etiam illa non diſſoluta, peræquè ſperare nobis domum illam cœleſtem licet? (Rom. 8. 2 Corinth. 5.) qui (quod ab eodem Paulo dictum eſt alibi) ſpe ſalui facti ſumus. Verùm & hunc ſcrupulum exemit nobis Paulus, & omni prorſus nos dubitatione liberauit, cum paucis interiectis, ita loquitur: Audentes igitur ſemper & ſcientes quoniam dum ſumus in hoc corpore, peregrinamur à Domino: (Per fidem enim ambu(Iob 7.)lamus, & non per ſpeciem, audemus autem, & bonam voluntatem habemus magis peregrinari à corpore, & præſentes eſſe ad Dominum.) Quid magis dilucidè dici potuit ad id quod volumus oſtendendum? Sicut (Pſal. 41.) mercenarius præſtolatur finem operis ſui: ſicut deſiderat ceruus ad fontes aquarum, ſic ſitiebat anima Pauli ad Deum fontem viuum; atque ideò cupiebat ab iſto corpore peregrinari, vt illius præſentia frui poſſet, quẽ tanto ardore videre geſtiebat. Hoc eſt quod alio quoque loco dixit: Habere deſiderium diſſolui, & eſſe cum Chriſto. Quorſum autem peregrinari à corpore, quorſum diſſolui cupiebat, ſi nihilominus tam deſiderato Chriſti aſpectu fruendum illi non erat? ſi diſſolutione facta, fuit nihilominus expectandus extremus generalis iudicii dies, quo primum ei videndi Chriſti poteſtas fieret? Præclarè Chryſoſtomus explicans hunc Pau(Philip. 1. Serm. 4. in epiſt. ad Philippen.)li locum: Quid eligam ignoro: deſiderium habens diſſolui, & eſſe cum Chriſto. Quid dicis, inquit, Paule? (Ser. 24. in epiſt. ad Rom.) Cùm hinc abiens in ipſum cœlum migraturus ſis, atque cum Chriſto futurus, ignoras quid eligere debeas? Et alio loco: Videbimus, inquit, Paulum apud regalem thronum ſplendentem, vbi Cherubin Deum glorificabant, vbi Seraphin volant, vbi Paulum videbimus cum Petro in Sanctorum choro choriſæum exiſtẽtem. (Sanctos nondum eſſe cum Christo opinabantur mali quidam Græci. Cyrillus.) Quis non videt quàm inepta, quàm abſurda ſit hæc opinio, etiamſi Græci quidam non ignobiles in ea fuiſſe videntur. Quamuis Cyrillus contrarium non obſcurè ſenſerit, ſic ſcribens ad Reginas libro ſecundo de recta fide: Olim, inquit, liberatæ à corporibus animę hominum in ſubterranea receptacula demittebãtur implentes mortis promptuaria: vbi autem Chriſtus ſpiritum ſuum Patri commendauit, etiam hanc nobis præ(Baſil. de ſpir. ſancto ad Amphil.)parauit viam: non enim ingredimur in infernum, abſit, ſequemur autem potius, ſecundum hoc ipſi & fideli Conditori noſtras commendatas animas in bona ſpe, ſuſcitabit enim omnes Chriſtus. Itidem & Baſilius: An non extremi ſtuporis eſt, inquit, Sanctos fateri cum Chriſto non eſſe: quandoquidem Paulus peregrinãs à corpore, præſens eſt apud Dominum, & reſolutus iam eſt cum Chriſto: iſtos verò non concedere Spiritui-ſancto quantum in ipſis eſt, vt vel eodem modo, quo homines cum Chriſto ſit. Et Chryſoſtomus enarrans: illud: Vbi ego ſum, illic & miniſter meus erit. His verbis, inquit, oſtendit reſurrectionem poſt mortem, vb Chriſtus in cœlis. Ergo ante reſurrectionem illuc anima & mente transferemur.

(Iudicii generalis vſus. Greg. lib. 4. dialog. cap. 24.) Verùm, iſti hic quærunt, quis generalis iudicii ſit vſus futurus, ſi ante illud mercedem quiſque ſuam recepturus eſt? Reſpondet huic quæſtioni Gregorius: quòd hoc animabus creſcit in iudicio, quod nunc animarum ſola, poſtmodum verò etiam corporum beatitudine perfruuntur; vt ipſa quoq; carne gaudeant, in qua

dolores

dolores pro Domino, cruciatus'que pertulerunt. Pro hac quippè geminata earum gloria ſcriptum eſt, in terra ſua duplicia poſſidebunt. Hinc etiam ante reſurrectionis diem de Sanctorum animabus ſcriptum eſt: Datæ ſunt illis ſingulæ ſtolæ albæ, & dictum eſt illis, vt requieſcerent tempus adhuc modicum, donec impleretur numerus conſeruorum & fratrum eorum. Qui itaque nunc ſingulas acceperunt, binas in iudicio ſtolas habituri ſunt: quia modò animarum tantùm, tunc autem animarum ſimul & corporum gloria lætabũtur. Creſcit & illud in iudicium, ſicut Chryſoſtomus docet, explicans illum Pauli locum: Non acceperunt repromiſſionem, Deo pro nobis melius aliquid prouidente, vt non ſine nobis conſummarentur, quòd augetur electorum gaudium & glorificatio, cùm fratres quoque ſuos coronati ſimul vident. Si enim corpus vnum omnes ſumus, maior ex hoc efficitur corpori iucunditas, cùm ſimul & communiter coronatur, & non per partes. Quod etiam vberius tractatur ob Origene in Leuiticum ſcribente. Et à Gregorio Niſſeno, vbi de reſurrectione tractat, & à Bernardo in lib. de diligendo Deo. Extat præclarus quidam ſermo Theodoreti, in quo docet: Quandoquidem in certamine quod in hac vita ſuſtinuit anima, ſocium corpus habuit, non eſſe rationi conſentaneum, vt vel ſi uicerit, ſola coronetur, vel ſi non ſit victoriam conſequuta, ſola puniatur. In quo ſicut animam hominis damnati querentem de carne inducit, cùm illius impulſu peccauerit, vt ſociam illam habeat in cruciatu poſtulantem: ſic viciſſim carnem iuſtum illum Iudicem deprecantem: quandoquidem illa miniſtra vſa eſt anima in iis omnibus faciendis, quibus æternam beatitudinem eſt aſſequuta, vt ſicut laborum, ſic etiam eſſe gloriæ particeps queat. Nec minus eleganter ea de re diſſerit Euſebius Emiſſenus ita ſcribens: Quid neceſſitatis eſt, vt quæ nihil per ſe agere potuit, rurſum ſuſcitetur in vitam? videamus chariſſimi, ſi nihil in hoc ſeculo egerunt, vel agunt iuncta ſpiritui ſuo carnis officia, vtriuſque hominis inter ſe opera conferant, vt dicat fidelis ſpiritus in die reſtitutionis auctori & reparatori ſuo: ſuſcipe Domine, geminum animæ, carniſque ſeruitium. Te iubente & adiuuante in illo ſeculo communem hoſtem communi intentione deuicimus: habet itaque Domine ſpeciales fructus & fragilitas corporis mei. Ego intellectu, diſcretione, conſilio, ſpiritualiter contra aduerſarios ſteti: caro hæc corporaliter, operis ſudore, ſobrietate & ieiuniis dimicauit. Ad me pertinuerũt ſacrificia & ſupplicationes: ad hanc ſtudia & merita caſtitatis. Ego quidem huic fidem quam dederas tradidi, ſed contra impugnantia blandimenta, virtutem de eius abſtinentia & contritione mutuata ſum. Dicat adhuc anima ad Deum ſuum pro emundatione carnis ſuæ: Domine Deus, dignante prouidentia tua, caro hæc per me quidem animata atque vegetata eſt, ſed ſola ipſa pro originali & communi debito, vim mortis experta eſt: vtriuſque tranſgreſſio vnius eſt facta damnatio: pro iure factoris ac reparatoris, ad me viuificatio, ad illam pertinuit correctio. Tu hanc carnem, dum in ea ſaluti publicæ militas, honoraſti: tu quidem intus in anima faciem ſimilitudinis tuæ nobilitate decoraſti: ſed in huius ſubſtantia, fel, acetum, ſpinas, clauos, lanceam pertuliſti. Tu quantum ad conditionem meam ſpectat, quam ex homine ſuſcepiſti in carnis huius vulneribus de Diabolo triumphaſti, tu non de mea, ſed de eius participatione, ſacrum pro hoc mundo ſanguinẽ profudiſti. Te in ea Apoſtolus Thomas perfoſſum conſpiciens, latus, & per clauorum ſigna carnalia Deum eſſe teſtatus eſt. Tu in Deitate tua, per huius agnitus cicatrices in ſuo hominem corpore reparandum & inſtaurandum eſſe docuiſti: ego autem niſi eam te ſuſcitante recuperaſſem, ex inferis non rediſſem. In omnibus mandatis tuis ego imperium prætuli, illa famulatum. In cõmune laborauimus, ſit commune quod tribues, quia ſine illa non patitur me iuſtitia tua recipere quod promittis. Agnoſcamus ergo fratres, cauſas, quibus anima iam in Paradiſi beatitudine conſtituta, reſumere proprii corporis deſideret indumentum, vt qui ſimul deſudauerunt in ſeculi huius peregrinatione, ſimul illic glorificentur in requie.

Apoc. 6.

Chryſ. Hom. 28. in epi. ad Hebr.

Orig. hom. 7.
Greg. ſerm. 3.
Theo. de prouiden tia ſerm. 9.
& Hæreticarum fabularum lib. 5.

Serm. 11. de aſcenſione.

Sed hæc ad probandum Sanctorum inuocationem, ſimul ad oſtendendum, quòd orationes noſtras Sancti cognoſcant, dicta ſufficiant. Nunc orationem dominicam, in qua Tertullianus, breuiarium totius Euangelii comprehendi ſcribit, eius diſcipulum Cyprianum explicantem audiamus: cuius hũc librũ commendans Auguſtinus, hortatur, vt eum diligenter legant, & quantum Dominus adiuuerit, intelligant, memoriæque commendent.

De gratia & libero arbitrio. c. 13.
In lib. de orat.

Expoſitio Dominicæ orationis, auctore beato Cypriano martyre, quam ita deſcribi fecimus, quemadmodum in exemplari quodam peruetuſto & ualdè caſtigato ſcriptam reperimus, quod communicauerat nobiſcum amicus ille noſter Gabriel Faernus, uir non magis doctrina quàm probitate inſignis.

CAP. LIX.

Evangelica præcepta, fratres dilectiſsimi, nihil ſunt aliud, ꝙ magiſteria diuina, fundamenta ædificãdę ſpei, firmamenta corroborandæ fidei, nutrimenta fouẽdi cordis, gubernacula dirigendi itineris, præſidia obtinendę ſalutis; quæ dũ dociles credentiũ mẽtes in terris inſtruũt, ad cœleſtia regna perducunt. Multa & per Prophetas ſeruos ſuos dici Deus voluit & audiri, ſed quantò maiora ſunt, quæ filius loquitur, quæ Dei ſermo, qui in Prophetis fuit, propria voce reſtatur? nõ iã mandans, vt paretur venienti via, ſed ipſe veniens, & viam nobis aperiẽs & oſtendens, vt qui in tenebris mortis errantes improuidi & cæci prius fuimus, luce gratiæ illuminati, iter vitæ duce & rectorę Domino teneremus. Qui inter cætera ſalutaria ſua monita & præcepta diuina, quibus populo ſuo conſulit ad ſalutem, etiam orandi ipſe formam dedit, ipſe quid precaremur monuit & inſtruxit. Qui fecit viuere, docuit & orare, benignitate ſcilicet, qua & cætera dare & conferre dignatus eſt, vt

Euangelica præcepta quid ſint.

Hab. 1.

Oratio Domini cæteris anteſeren da.

Matth. 15.
Ioannis 16.

dum prece & oratione ea, quam filius docuit, apud patrem loquimur, facilius audiamur. Iam prædixerat horam venire, quando veri adoratores adorarent patrem in ſpiritu & veritate, & impleuit quod antè pro miſit; vt qui ſpiritum, & veritatem de eius ſanctificatione percepimus, de traditione quoque eius verè & ſpiritaliter adoremus. Quæ enim poteſt eſſe magis ſpiritalis oratio, quàm quæ à Chriſto nobis data eſt, à quo nobis & ſanctus ſpiritus miſſus eſt? Quæ vera magis apud patrem precatio, quàm quæ à filio, qui eſt veritas, de eius ore prolata eſt? vt aliter orare, quàm docuit non ignorantia ſola ſit, ſed & culpa, quando ipſe poſuerit & dixerit: Reiicitis mandatum Dei, vt traditionem veſtram ſtatuatis. Oremus itaque fratres dilectiſſimi, ſicut Magiſter Deus docuit. Amica & familiaris oratio eſt, Deum de ſuo rogare, ad aures eius aſcendere Chriſti orationem. Agnoſcat pater filii ſui verba, cùm precem facimus. Qui habitat intus in pectore, ipſe ſit & in voce. Et cùm ipſum habeamus apud patrem aduocatum pro peccatis noſtris, quando peccatores pro delictis noſtris, petimus, aduocati noſtri verba promamus. Nam cùm dicat: Quia quęcunque petierimus à patre, in nomine eius, dabit nobis; quantò efficatius impetramus, ſi quod petimus, in Chriſti nomine petamus eius oratione.

Oratio qualis.

Orandum etiam in ſecretis locis, quia deus vbique audit & videt.
Hier. 23.
Prouerb. 15.
Sacrificium.

Oratio non clamoſa, ſed quieta eſſe debet.
Luca 5.

Hier. 17.
Anna typus Eccleſiæ.
1. Regum 1.

Pſalm. 4.
Hier. 29.

Sit autem orationibus ſermo & precatio cum diſciplina, quietem continens & pudorem. Cogitemus nos ſub conſpectu Dei ſtare. Placendum eſt diuinis oculis & habitu corporis & modo vocis. Nam vt impudentis eſt clamoribus ſtrepere, ita contrà congruit verecundo modeſtis precibus orare. Denique magiſterio ſuo Dominus ſecretò nos orare pręcepit, in abditis & ſecretis locis, in cubiculis ipſis, quod magis cõuenit fidei, vt ſciamus Deum vbique eſſe præſentem, audire omnes & videre, & maieſtatis ſuæ plenitudine abdita quoque & occulta penetrare, ſicut ſcriptum eſt: Ego Deus approximans, & non Deus de longinquo. Si abſconditus fuerit homo in abſconditis, ego ergo non videbo eum? Nónne cœlum & terram ego impleo? Et iterum: In omni loco oculi Dei ſpeculantur bonos & malos. Et quando in vnum cum fratribus conuenimus, & ſacrificia diuina cum Dei Sacerdote celebramus, verecundiæ & diſciplinæ memores eſſe debemus: Non paſſim ventilare preces noſtras inconditis vocibus: nec, petitionem commendandam modeſtè Deo, tumultuoſa loquacitate iactare. Quia Deus non vocis, ſed cordis auditor eſt. Nec admonendus eſt clamoribus, qui cogitationes videt, prouocante Domino & dicente: Quid cogitatis nequam in cordibus veſtris? Et alio loco: Et ſcient omnes Eccleſiæ, quia ego ſum ſcrutator renis & cordis. Quod Anna in primo libro regnorum Eccleſiæ typum portans, cuſtodit & ſeruat, quæ Deum non clamoſa petitione, ſed tacitè & modeſtè intra ipſas pectoris latebras precabatur. Loquebatur prece occulta, ſed manifeſta fide: Loquebatur non voce, ſed corde quia ſic ſciebat Deum audire, & impetrauit efficaciter quod petiit, quia fideliter poſtulauit. Declarat ſcriptura diuina, quæ dicit: Loquebatur in corde ſuo, & labia eius mouebantur, & vox eius nõ audiebatur, & exaudiuit eã Dominus Deus. Item legimus in Pſalmis: Dicite in cordibus & in cubilibus veſtris, & compungimini. Per Hieremiam quoque hæc eadem Spiritus ſanctus ſuggerit & docet, dicens: In ſenſu autem verbi debet adorare Dominus.

Orandi, ad orandiq; modus.
Luca 18.

Luca 18.

Adorans autem, fratres dilectiſſimi, nec illud ignoret, quemadmodum in templo cum Phariſæo & Publicanus orauerit: non alleuatis impudenter ad cœlum oculis, nec manibus inſolenter erectis, ſed pectus ſuum pulſans, & peccata intus incluſa conteſtans, diuinæ miſericordiæ implorabat auxilium: Et cùm ſibi Phariſæus placeret, ſanctificari hic magis meruit, qui ſic rogauit, qui ſpem ſalutis non in fidúcia innocentiæ ſuæ poſuit, cùm innocens nemo ſit, ſed peccata confeſſus humiliter orauit, & exaudiuit orantẽ, qui humilibus ignoſcit. Quæ Dominus in Euangelio ſuo ponit, & dicit: Homines duo aſcenderunt in templũ orare, vnus Phariſęus, & alter Publicanus: Phariſęus autem cùm ſtetiſſet, talia apud ſe precabatur: Deus gratias tibi ago quia non ſum ſicut cæteri homines, iniuſti, raptores, adulteri, quomodo & Publicanus, iſte: ieiuno bis in ſabbato, decimas do omnium quæcunque poſſideo. Publicanus autem de longinquo ſtabat, & neque oculos volebat ad cœlum leuare, ſed percutiebat pectus ſuum dicens: Deus propitius eſto mihi peccatori. Dico vobis, deſcendit hic iuſtificatus magis in domum ſuam, quàm ille Phariſæus. Quia omnis qui ſe extollit, humiliabitur, & qui ſe humiliat, exaltabitur.

Matth. 6.
Pater noſter.

Quę nos, fratres dilectiſſimi, de diuina lectione diſcentes, poſtquam cognouimus qualiter ad orationem accedere debeamus, cognoſcamus, docente Domino & quid oremus. Sic, inquit, orate: *Pater noſter, qui es in cœlis, Sanctificetur nomen tuum. Adueniat regnum tuum. Fiat uoluntas tua ſicut in cœlo & in terra. Panem noſtrũ quotidianum da nobis hodie. Et remitte nobis debita noſtra, ſicut & nos remittimus debitoribus noſtris. Et ne patiaris induci nos in tentationem, ſed libera nos à malo. Amen.*

Oratio ſit communis & publica.
Daniel. 3.

Actor. 1.

Ante omnia pacis Doctor atque vnitatis Magiſter ſingulatim noluit & priuatim precem fieri, vt quis cũ precatur, pro ſe tantùm precetur. Non dicimus, Pater meus, qui in cœlis es: nec panem meum da mihi hodie. Nec dimitti ſibi tantùm vnuſquiſque debitum poſtulat, aut vt in tentationem non inducatur, atque à malo liberetur, pro ſe ſolo rogat: Publica eſt nobis & communis oratio: & quando oramus, non pro vno, ſed pro toto populo oramus, quia totus populus vnum ſumus. Deus pacis & concordię Magiſter, qui docuit vnitatem, ſic orare vnum pro omnibus voluit, quomodo in vno omnes ipſe portauit. Hanc orationis legem ſeruauerunt tres pueri in camino ignis incluſi, conſonantes in prece, & ſpiritus conſenſione concordes. Quod declarat ſcripturæ diuinæ fides, & cùm docet, quomodo orauerint, tale dat exemplum, quod imitari in precibus debeamus, vt tales eſſe poſſimus. Tũc, illi tres, inquit, quaſi ex vno ore, hymnũ canebant, & benedicebãt Deum. Loquebãtur quaſi ex vno ore, & nondũ illos Chriſtus orare docuerat: & idcircò orantibus fuit impetrabilis & efficax ſermo, quia promerebatur Deum pacifica, & ſimplex, & ſpiritualis oratio. Sic & Apoſtolos cũ diſcipulis poſt aſcensũ Domini inuenimus oraſſe: Erãt, inquit, perſeuerãtes omnes vnanimes in oratione cũ mulieribus & Maria, quę fuerat mater Ieſu, & fratribus eius. Perſeuerabant in oratione

vnanimes

Pſalm.67.

vnanimes, orationis ſuæ inſtantiam ſimul & concordiam declarantes. Quia Deus qui inhabitare facit vnanimes in domo, non admittit in diuinam & æternam domum, niſi apud quos eſt vnanimis oratio.

Qualia autem ſunt, fratres dilectiſſimi, orationis dominicæ Sacramenta, quàm multa, quàm magna, quàm breuiter in ſermone collecta, ſed in virtute ſpiritaliter copioſa? vt nihil omnino prætermiſſum ſit, quòd non in precibus atque orationibus noſtris cœleſtis doctrinæ compendio comprehendatur. Sic, ait, orate: *Pater noſter, qui es in cęlis*. Homo nouus renatus, & Deo ſuo per gratiam eius reſtitutus, Pater, primo in loco dicit, quia filius eſſe iam cœpit. In ſua, inquit, propria venit, & ſui eum non receperunt. Quotquot autem eum receperunt, dedit illis poteſtatem, vt filii Dei fierēt iis, qui credunt in nomine eius. Qui ergo credit in nomine eius, & factus eſt Dei filius, hinc iam debet incipere, vt & gratias agat, & profiteatur ſe Dei filium, dum nominat patrem ſibi eſſe in cœlis Deum: conteſtetur quoque inter prima ſtatim natiuitatis ſuæ verba renunciaſſe ſe terreno & carnali patri, & patrem ſolum noſſe, & habere cœpiſſe qui ſit in cœlis, ſicut ſcriptum eſt: Qui dicunt patri & matri, Non noui te, & filios ſuos non agnouerunt, hi cuſtodierunt pręcepta tua, & teſtamentum tuum ſeruauerunt. Item Dominus in Euangelio ſuo præcepit, ne vocemus nobis patrem ſuper terram: quòd ſcilicet ſit nobis vnus pater, qui eſt in cœlis. Et diſcipulo, qui mentionem defuncti patris fecerat, reſpondit: Sine, vt mortui ſepeliant ſuos mortuos: dixerat enim patrem ſuum mortuum, cùm ſit credentium pater viuus.

Matth.6. Ioannis.1. Patrem cur appellamus Deum.

Deu.33. Matt.23. Matt.8.

Nec hoc ſolùm, fratres dilectiſſimi, animaduertere & intelligere debemus, quòd appellemus patrem, qui ſit in cœlis: ſed coniungimus & dicimus: Pater noſter, id eſt, eorum, qui credunt, eorum qui per eum ſanctificati, & gratiæ ſpiritalis natiuitate reparati, filii Dei eſſe cœperunt. Quæ vox etiam Iudæos perſtringit & percutit, qui Chriſtum ſibi per Prophetas annunciatum, & ad ſe prius miſſum non tantùm ſpreuerunt infideliter, ſed & crudeliter necauerunt. Qui iam non poſſunt patrem Deum vocare; cùm Dominus eos confundat & redarguat, dicens: Vos de diabolo patre eſtis, & concupiſcentias patris veſtri vultis facere. Ille enim homicida fuit ab initio, & in veritate non ſtetit, quia veritas non eſt in illo. Et per Eſaiam Prophetam Deus clamat indignans: Filios genui & exaltaui, ipſi autem me ſpreuerunt. Agnouit bos poſſeſſorem ſuum, & aſinus præſepe domini ſui, Iſraël autem me non cognouit, & populus me non intellexit. Væ Genti peccatrici, populo pleno peccatis, ſemini nequam, filiis ſine lege. Dereliquiſtis Dominum, & in indignationem miſiſtis ſanctum Iſraël. In quorum exprobationem Chriſtiani, quando oramus, Pater noſter primo in loco dicimus, quia noſter eſſe cœpit, & Iudæorum (qui eum reliquerunt) eſſe deſiit: nec peccator populus poteſt eſſe filius, ſed quibus remiſſio peccatorum datur, ei filiorum nomen aſcribitur, eis æternitas repromittitur, Domino ipſo dicente: Omnis qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati. Seruus autem non manet in domo in æternum, filius manet in æternum: quanta autem eſt Domini benignitas ea, quanta circa nos dignationis eius & bonitatis vbertas, qui ſic nos voluerit orationem celebrare in conſpectu Dei, ut Dominum Deum Patrem uocemus, & vt eſt Chriſtus Dei filius, ſic & nos Dei filii nuncupemur. Quod nomē nemo noſtrū in oratione auderet attingere, niſi ipſe nobis ſic permiſiſſet orare.

Noſter.

Iudæi non poſſunt Deum vocare patrem ſuum. Ioann 8.

Eſaia.1.

Ibidem.

Ioannis.8.

Meminiſſe itaque, fratres dilectiſſimi, & ſcire debemus, quia quando Deum patrem dicimus, quaſi filii Dei agere debemus: vt quomodo nos nobis placemus de Deo patre, ſic ſibi placeat & ille de nobis. Conuerſemur quaſi Dei templa, vt Deum in nobis conſtet habitare. Nec ſit degener actus noſter à ſpiritu, vt qui ſpiritales & cœleſtes eſſe cœpimus, non niſi ſpiritalia & cœleſtia cogitemus & agamus, quia & ipſe Deus dixit. Eos qui clarificant me, clarificabo: & qui me ſpernit, ſpernetur. Beatus quoque Apoſtolus in epiſtola ſua poſuit: Non eſtis veſtri, empti enim eſtis pretiò magno, clarificate & portate Deum in corpore veſtro.

Viuere debemus vt filii Dei.

1.Regum.2. 1.Corinth.6.

Poſt hoc dicimus: *Sanctificetur nomen tuum*: non quod optemus Deo, vt ſanctificetur orationibus noſtris, ſed quod petamus ab eo, vt nomen eius ſanctificetur in nobis. Cęterùm à quo Deus ſanctificatur, qui ipſe ſanctificat? Sed quia ipſe dixit: Sancti eſtote, quoniam ego ſanctus ſum, ideò petimus & rogamus, vt qui in baptiſmo ſanctificati ſumus, in eo quod eſſe cępimus, perſeueremus, & hoc quotidie deprecamur. Opus eſt enim nobis quotidiana ſanctificatione, vt qui quotidie delinquimus, delicta noſtra ſanctificatione aſſidua repurgemus. Quę autem ſit ſanctificatio, quæ nobis de Dei dignatione confertur, Apoſtolus prædicat, dicens: Neque fornicarii, neq; idolis ſeruientes, neque adulteri, neq; molles, neq; maſculorum appetitores, neq; fures, neq; fraudulenti, neq; ebrioſi, neq; maledici, neq; raptores regnum Dei conſequentur. Et hæc quidem fuiſtis, ſed abluti eſtis, ſed iuſtificati eſtis, ſed ſanctificati eſtis in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti, & in ſpiritu Dei noſtri. Sanctificatos nos dicit in nomine Domini Ieſu Chriſti, & in ſpiritu Dei noſtri. Hęc ſanctificatio vt in nobis permaneat, oramus. Et quia Dominus & Iudex noſter ſanato à ſe & viuificato comminatur, iā nō delinquere, ne quid ei deterius fiat, hāc continuis orationibus precē facimus, hoc diebus ac noctibus poſtulamus, vt ſanctificatio et viuificatio, quę de Dei gratia ſumitur, ipſius protectione ſeruetur.

Sanctificetur nomen tuum.

Leuit. 20. Sanctificationem quam petamus. Delinquimus quotidie.

1.Corint.6.

Sequitur in oratione (*Adueniat regnum tuum.*) Regnum etiam Dei repreſentari nobis petimus, ſicuti & nomen eius, vt in nobis ſanctificetur poſtulamus. Nam Deus quando non regnat, aut apud eum quando incipit, quod & ſemper fuit, & eſſe non deſinit? Noſtrum regnum petimus aduenire à Chriſto nobis repromiſſum, Chriſti ſanguine & paſſione quæſitum, vt qui in ſeculo antè ſeruiuimus, poſtmodum Chriſto dominante regnemus, ſicut & ipſe pollicetur & dicit: Venite benedicti patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum eſt ab origine mundi. Poteſt verò, fratres dilectiſſimi, & ipſe Chriſtus eſſe regnum Dei, quod venire quotidie cupimus: cuius aduentus vt citò nobis repreſentetur optamus. Nam cùm reſurrectio ipſe ſit, quia in ipſo reſurgimus, ſic & regnum Dei poteſt ipſe intelligi, quia in illo regnaturi ſumus. Benè autem regnum Dei petimus, id eſt, regnum cœleſte, quia eſt & terreſtre regnum. Sed qui renuncia-

Adueniat regnum tuum.

Matth.25. Chriſtus regnum Dei dicitur.

Regnum cæleſte & terreſtre.

uit iam ſeculo maior eſt & honoribus eius & regno; & ideò qui ſe Deo & Chriſto dedicat, non terrena, ſed cœleſtia regna deſiderat.

Continua prece opus eſt. Matth. 8.

Continua autem oratione & prece opus eſt, ne excidamus à regno cœleſti; ſicut Iudæi, quibus hoc pro miſſum prius fuerat, exciderunt, Domino manifeſtante & probante: Multi, inquit, venient ab Oriente & Occidente, & recumbent cum Abraham, Iſaac, & Iacob, in regno cœlorum: Filii autem regni expellentur in tenebras exteriores: illic erit ploratio & ſtridor dentium. Oſtenditur quia antè filii regni Iudæi erant, quando & filii Dei eſſe perſeuerabant. Poſtquam ceſſauit circa illos nomen paternum, ceſſauit & regnũ. Et, ideò nos Chriſtiani qui in oratione appellare patrem Deum cœpimus, & nos vt regnum Dei nobis ueniat oramus: addimus quoque & dicimus: (*Fiat uoluntas tua ſicut in cœlo & in terra.*) nõ petimus vt Deus faciat quod vult, ſed vt nos facere poſſimus, quod Deus vult.

Fiat uoluntas tua, &c. Rom. 9. Eſaia 45.

Nam Deo quis obſiſtit, quò minus quod velit, faciat? Sed quia nobis à diabolo obſiſtitur, quò minus per omnia noſter animus atque actus Deo ob ſequatur, oramus & petimus, vt fiat in nobis voluntas Dei; quæ vt fiat in nobis, opus eſt Dei voluntate, id eſt, ope eius & protectione; quia nemo ſuis viribus fortis eſt, ſed Dei indulgentia & miſericordia tutus eſt. Denique & Deus infirmitatem hominis, quam portabat, oſtendens ait: Pater, ſi fieri poteſt, tranſeat à me calix iſte. Et exemplum diſcipulis ſuis tribuens, vt non voluntatem ſuam, ſed Dei faciant, addidit dicens: Veruntamen non quod ego volo, ſed quod tu. Et alio loco dicit: Non deſcendi de cœlo, vt faciam voluntatem meam, ſed eius qui me miſit.

Voluntas Dei protectio. Matth. 20.

Quod ſi filius obaudiuit, vt faceret patris voluntatem; quantò magis ſeruus obaudire debet, vt faciat domini voluntatem? ſicut in epiſtola ſua Ioannes quoque ad faciendam voluntatem Dei hortatur & inſtruit, dicens: Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo ſunt. Si quis dilexerit mundum, non eſt charitas patris in illo: quia omne quod in mundo eſt concupiſcentia carnis eſt, & concupiſcentia oculorum, & ambitio ſeculi, quæ non eſt à patre, ſed ex con cupiſcentia mundi: & mundus tranſibit & concupiſcentia eius. Qui autem fecerit voluntatem Dei, manet in æternum.

1. Ioannis 2.

Voluntas Dei quæ.

Qui in æternum manere volumus, Dei qui ęternus eſt, voluntatem facere debemus. Voluntas autem Dei eſt, quam Chriſtus & docuit & fecit. Humilitas in conuerſatione, ſtabilitas in fide, verecundia in verbis, in factis iuſtitia, in operibus miſericordia, in moribus diſciplina, iniuriam facere non noſſe, & factam poſſe tolerare, cum fratribus pacem tenere: Deum toto corde diligere: amare in illo, quòd pater eſt: timere, quòd dominus: Chriſto nihil omninò præponere, quia nec nobis ille quicquam præpoſuit, charitati eius inſeparabiliter adhærere, cruci eius fortiter ac fidenter aſſiſtere: quando de eius nomine & honore certamen eſt, exhibere in ſermone conſtantiam, qua confitemur: in quæſtione fiduciam, qua cõ gredimur: in morte patientiam, qua coronamur: hoc eſt, cohæredem Chriſti velle eſſe, hoc eſt præceptum Dei facere, hoc voluntatem patris implere.

Sicut in cœlo & in terra.

Fieri autem petimus voluntatem Dei, vt in cœlo & in terra, quod vtrunque ad conſummationem noſtrę incolumnitatis pertinet & ſalutis. Nam cùm corpus è terra & ſpiritum poſſideamus è cœlo, ipſi terra & cœlum ſumus, & in vtroque id eſt, & corpore & ſpiritu, vt Dei voluntas fiat, oramus.

Colluctatio carnis & ſpiritus.

Eſt enim inter carnem & ſpiritum colluctatio, & diſcordantibus aduerſus ſe inuicem quotidiana congreſſio, vt non quæ volumus, ipſa faciamus, dum ſpiritus cœleſtia & diuina quærit, caro terrena & ſecularia concupiſcit: & ideò petimus inter duo iſta ope & auxilio Dei concordiam fieri, vt dum & ſpiritu & carne voluntas Dei geritur, quæ per eum renata eſt, anima ſeruetur.

Opera carnis.

Galat. 5.

Quod apertè atque manifeſtè Apoſtolus Paulus ſua voce declarat: Caro, inquit, concupiſcit aduerſus ſpiritum, & ſpiritus aduerſus carnem. Hæc enim inuicem aduerſantur ſibi, vt non quæcunque vultis, ipſa faciatis. Manifeſta autem ſunt facta carnis, quæ ſunt adulteria, fornicationes, immunditiæ, ſpurcitię, idololatria, veneficia, homicidia, inimicitię, contẽtiones, ęmulationes, animoſitates, prouocationes, ſimultates, diſſenſiones, hæreſes, inuidiæ, ebrietates, commeſſationes, & his ſimilia, quę prædico vobis, ſicut prædixi, quoniã qui talia agunt, regnum Dei non poſſidebunt.

Opera ſpiritus.

Fructus autem ſpiritus, eſt charitas, gaudium, pax, bonitas, magnanimitas, fides, manſuetudo, continentia, caſtitas. Et id circò quotidianis, imò continuis orationibus hoc precamur, & in cœlo & in terra voluntatem circa nos Dei fieri, quia hæc eſt voluntas Dei, vt terrena cœleſtibus cedant, ſpiritualia & diuina præualeant.

Alia interpretatio.

Matth. 5. 1. Corinth. 15.

Poteſt etiam ſic intelligi, fratres dilectiſſimi, vt quoniam mandat & monet dominus etiam inimicos diligere, & pro iis quoque qui nos perſequuntur, orare: petamus & pro illis qui adhuc in terra ſunt, & necdum cęleſtes eſſe cęperunt, vt & circa illos voluntas Dei fiat, quam Chriſtus hominem conſeruando & redintegrando perfecit. Nam cùm diſcipuli ab eo non iam terra appellentur, ſed ſal terræ, & Apoſtolus primũ hominem vocet de terræ limo, ſecundum verò de cęlo; meritò & nos qui eſſe debemus Patri Deo ſimiles, (qui Solem ſuum oriri facit ſuper bonos & malos, & pluit ſuper iuſtos & iniuſtos,) ſic Chriſto monente oramus & petimus, vt precem pro omnium ſalute faciamus: vt quomodo in cęlo, id eſt, in nobis per fidem noſtram voluntas Dei facta eſt, vt eſſemus de cœlo: ita & in terra, hoc eſt, in illis non credentibus fiat voluntas Dei, vt qui adhuc ſunt prima natiuitate terreni, incipiant eſſe cęleſtes, ex aqua & ſpiritu nati.

Panem noſtrum quotidianum.

Procedẽte oratione poſtulamus & dicimus: *Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie.* Quod poteſt & ſpiritualiter & ſimpliciter intelligi: quia & vterq; intellectus vtilitate diuina proficit ad ſalutem. Nam panis vitæ Chriſtus eſt, & panis hic omnium non eſt, ſed noſter eſt: & quomodo dicimus pater noſter, quia intelligentium & credentium pater eſt, ſic & panem noſtrum vocamus, quia Chriſtus noſter, (qui corpus eius contingimus) panis eſt. Hunc autem panem dari nobis quotidie poſtulamus, ne qui in Chriſto ſumus, & Euchariſtiam quotidie cibum ſalutis accipimus, intercedente aliquo grauiore delicto, dum abſtenti & non communicantes à cœleſti pane prohibemur, à Chriſti corpore ſeparemur, ipſo prædicante & mo-

nente:

Ioan 6.

nente: Ego ſum panis vitæ, qui de cœlo deſcendi. Si quis ederit de hoc pane, viuet in æternum. Panis autem, quem ego dedero, caro mea eſt pro ſeculi vita. Quando ergo dicit in æternum viuere, ſi quis ederit de eius pane: vt manifeſtum eſt eos viuere, qui corpus eius attingunt, & Euchariſtiam iure communicationis accipiunt: ita contrà timendum eſt & orandum, ne dum quis abſtentus ſeparatur à Chriſti corpore, ſeparatus remaneat à ſalute, comminante ipſo & dicente: Niſi ederitis carnem filij hominis, & biberitis ſanguinẽ eius, non habebitis vitam in vobis. Et ideò panem noſtrum, id eſt, Chriſtum dari nobis quotidie petimus, vt qui in Chriſto manemus & viuimus, à ſanctificatione & corpore eius non recedamus.

Ibidem. Aliàs Chriſti carnem.

Poteſt verò & ſic intelligi, vt qui ſeculo renũciauimus, & diuitias eius & põpas fidei gratia ſpiritalis abiecimus, cibum nobis tantùm petamus & victum, cùm inſtruat dominus & dicat: Qui non renunciauerit omnibus, quæ ſunt eius, nõ poteſt meus diſcipulus eſſe. Qui autẽ Chriſti cœpit eſſe diſcipulus, ſecundum vocem magiſtri ſui renuncians omnibus, quæ poſſidet, diurnum debet cibum petere, nec in longum deſideria petitionis noſtræ extendere, ipſo iterum domino præſcribente & dicente: Nolite in craſtinum cogitare: craſtinus enim dies ipſe cogitabit ſibi, ſufficit diei malitia ſua. Meritò ergo Chriſti diſcipulus victum ſibi in diẽ poſtulat, qui de craſtino cogitare prohibetur, quia & contrariũ nobis eſt & repugnas, vt quæramus in ſeculo diu viuere, qui petimus regnum Dei velociter aduenire. Sic & beatus Apoſtolus monet, formans & corroborans ſpei noſtræ ac fidei firmitatem: Nihil, inquit, intulimus in hunc mundum, verùm neq; auferre quid poſſumus: Habentes itaque exhibitionẽ & tegumentum, his contenti ſimus. Qui autem volunt diuites fieri, incidunt in tentationem & muſcipulas diaboli, & deſideria multa & nocentia, quæ mergunt hominem in perditionem & in interitũ. Radix enim omnium malorũ eſt cupiditas, quam quidã appetentes naufragauerunt à fide, & inſeruerunt ſe doloribus multis. Docet non tantùm cõtemnẽdas, ſed & periculoſas eſſe diuitias, illic eſſe radicem malorum blandientium, cæcitatem mentis humanæ occulta deceptione fallentium. Vnde & diuitem ſtultum ſeculares copias cogitantem, & ſe exuberantium fructuum largitate iactantem redarguit Deus, dicens: Stulte, hac nocte expoſtulatur anima tua: quæ ergo paraſti, cuius erunt? Lætabatur ſtultus in fructibus nocte moriturus, & cui vita iam deerat, victus abundantiam cogitabat. Contrà autem Dominus perfectum & conſummatum docet fieri, qui omnibus ſuis venditis, atque in vſum pauperum diſtributis, theſaurum ſibi condit in cœlo. Eum dicit poſſe ſe ſequi, & gloriam dominicæ paſſionis imitari, qui expeditus & ſuccinctus, nullis laqueis rei familiaris inuoluitur, ſed ſolutus ac liber, facultates ſuas ad Deũ ante præmiſſas, ipſe quoque comitatur. Ad quod vt poſſit vnuſquiſque noſtrum parare ſe, ſic diſcit orare, & de orationis lege qualis eſſe debeat noſcere. Neque enim deeſſe quotidianus cibus poteſt iuſto, cum ſcriptum ſit: Non occidet dominus fame animam iuſti: Et iterum: iunior fui & ſenui, & non vidi iuſtum derelictum, neque ſemen eius quærens panem. Item Dominus promittat & dicat: Nolite cogitare dicentes, quid edemus, aut quid bibemus, aut quo veſtiemur? hęc enim nationes quærunt. Scit pater veſter quia horum omnium indigetis. Quærite primùm regnum & iuſtitiam Dei, & hæc omnia apponẽtur vobis. Quærentibus regnum & iuſtitiam Dei, omnia promittit apponi. Nam cùm Dei ſint omnia, habenti Dominum nihil deerit, ſic Deo ipſe non deſit. Sic Danieli in leonum lacu iuſſu Regis incluſo, prandium diuinitus procuratur, & inter feras eſurientes & parcentes, homo Dei paſcitur. Sic alitur Helias in fuga & in ſolitudine coruis miniſtrantibus, & volucribus cibum ſibi apportantibus in perſecutione nutritur. Atque, ô humanę malitiæ deteſtanda crudelitas, feræ parcunt, aues paſcunt, homines inſidiantur & ſæuiunt.

Alia interpretatio. Aliàs non eſt ſpiritualis. Luca 14. Diurna debet eſſe petitio noſtra. Matth. 6. 1. Timoth. 6. Cupiditas malorum radix. Luca 12. Matt. 9. Non deerit victus iuſto. Prouerb. 10. Pſalm. 36. Matth. 6. Dan. 14. 3. Regum. 17

Poſt hæc & pro peccatis noſtris deprecamur, dicentes: Et remitte nobis debita noſtra, ſicut & nos remittimus debitoribus noſtris. Poſt ſubſidium cibi, petitur & venia delicti: vt qui à Deo paſcitur, in Deo viuat, nec tantùm præſenti temporali vitę, ſed & ęternę conſulatur, ad quam veniri poteſt, ſi peccata donentur, quæ debita Dominus appellat, ſicut in Euangelio ſuo dicit: Remiſi tibi omne debitum, quia me rogaſti. Quàm autem neceſſariè, quàm prouidenter & ſalubriter admonemur, quòd peccatores ſumus, qui pro peccatis rogare compellimur: vt dum indulgentia de Deo petitur, conſcientię ſuæ animus recordetur. Ne quis ſibi quaſi innocens placeat, & ſe extollendo plus pereat, inſtruitur & docetur ſeſe peccare quotidie, dum quotidie pro peccatis iubetur orare. Sic denique Ioannes in epiſtola ſua ponit, dicens: ſi dixerimus, quia peccatum non habemus, nos ipſos decipimus, & veritas in nobis non eſt. Si autem confeſſi fuerimus peccata noſtra, fidelis & iuſtus eſt Dominus, qui nobis peccata dimittat. In epiſtola ſua vtrunq; complexus eſt, quòd & rogare pro peccatis debeamus, & impetremus indulgentiã, cùm rogamus. Ideò & fidelẽ dixit Dominũ ad dimittẽda peccata, fidẽ pollicitationis ſuæ reſeruantẽ. Quia qui orare nos pro debitis & peccatis docuit, paternã miſericordiã promiſit & veniam ſecuturam. Adiunxit planè & addidit legẽ, certa nos cõditione & ſponſione cõſtringens: vt ſic nobis dimitti debita poſtulemus, ſecundũ quod & ipſi debitoribus noſtris dimittimus ſcientes impetrari non poſſe quod pro peccatis petimus, niſi & ipſi circa debitores noſtros paria fecerimus. Idcircò & alio loco dicit. In qua mẽſura mẽſi fueritis, in ea remetietur vobis. Et qui ſeruus poſt dimiſſũ ſibi à Domino omne debitum, conſeruo ſuo noluit ipſe dimittere, in carcerem relegatur. Quia indulgere cõſeruo ſuo noluit, quod ſibi à domino indultũ fuerat, amiſit. Quæ adhuc fortius Chriſtus in præceptis ſuis maiore cẽſuræ ſuæ vigore proponit. Cùm ſteteritis, inquit, ad orationem remittite, ſi quid habetis aduerſus aliquem, vt & pater veſter, qui in cœlis eſt remittat peccata vobis: ſi autem vos non remiſeritis, neque pater veſter, qui in cœlis eſt, remittet peccata vobis. Excuſatio tibi nulla in die iudicii ſupereſt, cùm ſecundum tuã ſententiam iudiceris: & quod feceris, hoc & ipſe patiaris. Pacificos enim & concordes atque vnanimes eſſe in domo ſua Deus præcepit: & quales nos fecit ſecunda natiuitate, tales vult renatos perſeuerare, vt qui filii Dei eſſe cœpimus, in Dei pace maneamus: & quibus ſpiritus vnus eſt, vnus ſit animus & ſenſus. Sic nec ſacrificium Deus recipit diſſidentis; & ab altari reuertentem prius fratri reconciliari iubet, vt pacificis preci

Remitte nobis debita noſtra. Matth. 18. Nemo ſine peccato. 1. Ioan. 1. Matth. 7. Ibidem 18. Matt. 18. Pacem nos Deus colere vult. Vindictæ & odiis nos appetens remiſſionis peccatorum capax nõ eſt.

bus Deus poſſit eſſe pacatus. Sacrificium Deo maius eſt pax noſtra, & fraterna concordia, & de vnitate patris & filii & ſpiritus ſancti plebs adunata. Neque enim in ſacrificijs, quæ Abel & Cain primi obtulerunt, munera eorum Deus, ſed corda intuebatur; vt ille placeret in munere, qui placebat in corde. Abel pacificus & iuſtus, dum Deo ſacrificat innocenter, docuit & cæteros quando ad altare munus offerunt, ſic venire cũ Dei timore, cum ſimplici corde, cum lege iuſtitiæ, cum concordiæ pace. Meritò ille dum in ſacrificio Dei talis eſt, ipſe poſtmodum ſacrificium Deo factus eſt, vt martyrium primus oſtendẽs, initiaret & ſanguinis ſui gloria dominicam paſſionem, qui & iuſtitiam Domini habuerat, & pacem. Tales denique à Domino coronantur, tales in die iudicii à Domino vindicabuntur. Cæterùm diſcordans & diſſidens, & pacem cum fratribus non habens, ſecundum quod beatus Apoſtolus & ſcriptura ſancta teſtatur; nec ſi pro nomine Chriſti occiſus fuerit, crimen diſſenſionis fraternæ poterit euadere, quia ſicut ſcriptum eſt: Qui fratrem ſuum odit homicidia eſt, nec ad regnum cœlorum peruenit, aut cum Deo viuat homicida. Non poteſt eſſe cum Chriſto, qui imitator Iudæ maluit eſſe, quàm Chriſti: Quale delictum eſt, quod nec baptiſmo ſanguinis poteſt ablui? Quale crimen eſt, quod martyrio non poteſt expiari?

Gene. 4. Ad offerendum quomodo accedendum. Altàr cum domino indicabunt. Diſſentio cauenda. 1. Ioan. 3.

Ne nos inducas in tentationem.

Illud quoque neceſſariò admonet Dominus, vt in oratione dicamus: Et ne patiaris nos induci in tentationem. Qua in parte oſtenditur, nihil contra nos aduerſari poſſe, niſi Deus antè permiſerit; vt omnis timor noſter & deuotio atque obſequium ad Deum conuertatur, cùm in tentationibus noſtris nihil malo liceat, niſi poteſtas inde tribuatur: probat ſcriptura diuina, quæ dicit, Venit Nabuchodonoſor Rex Babyloniæ in Hieruſalem, & expugnabat eam, & dedit eam Dominus in manu eius.

4. Regum. 24.

Eſa. 42.

Datur autem poteſtas aduerſus nos malo, ſecundum noſtra peccata, ſicut ſcriptum eſt: Quis dedit in direptionem Iacob & Iſraël eis, qui prædantur illum? nónne Deus cui peccauerunt, & nolebant in viis eius ambulare, neque audire legem eius, & ſuperduxit ſuper eos iram animaduerſionis ſuæ? & iterum Salomone peccante, & à præceptis & à viis domini recedente, ſic poſitum eſt: Excitauit dominus Satan ipſi Salomoni. Poteſtas verò aduerſus nos dupliciter datur, vel ad pœnam, cùm delinquimus, vel ad gloriam, cùm probamur: ſicuti de Iob factum videmus, manifeſtante Deo & dicente: Ecce omnia quæcumque habet, in manus tuas do, ſed ipſum, caue ne tangas. Et dominus in Euangelio loquitur tempore paſſionis: Nullam haberes aduerſum me poteſtatem, niſi datum tibi eſſet deſuper.

3. Regum 11. Tentationis cauſa pœna vel probatio. Iob. 1. Ioan. 19.

Quando autem rogamus, ne in tentationem incidamus, admonemur infirmitatis & imbecillitatis noſtræ, dum ſic rogamus, ne quis ſe inſolenter extollat, ne quis ſibi ſuperbè atque arroganter aliquid aſſumat, ne quis aut confeſſionis, aut paſſionis gloriam ſuam ducat, cùm dominus ipſe humilitatem docẽs, dixerit: Vigilate & orate, ne veniatis in tentationem. Spiritus quidem promptus eſt, caro autem infirma: vt dum præcedit humilis & ſummiſſa confeſſio, & datur totum Deo, quicquid ſuppliciter cum timore & honore Dei petitur, ipſius pietati præſtetur.

Marc. 14.

Poſt iſta omnia in conſummatione orationis venit clauſula, vniuerſas petitiones & preces noſtras collectas breuitate concludens. In nouiſſimo enim ponimus: Sed libera nos à malo: Comprehendens aduerſa cũcta, quæ contra nos in hoc mundo molitur inimicus, à quibus poteſt eſſe fida & firma tutela, ſi nos Deus liberet, ſi deprecantibus atque implorantibus opem ſuam præſtet. Quando autem dicimus: libera nos à malo, nihil remanet, quod vltrà adhuc debeat poſtulari, cùm ſemel protectionem Dei aduerſus malum petamus, qua impetrata contra omnia, quæ diabolus & mundus operantur, ſecuri ſtamus & tuti. Quis enim ei de ſeculo metus eſt, cui in ſeculo Deus tutor eſt?

Sed liberà nos à malo. Per malũ quid intelligimus.

Eſa. 10. Præcepta Dei breuiſſima.

Quid mirum, fratres dilectiſſimi, ſi oratio talis eſt, quam Deus docuit, qui magiſterio ſuo omnem precẽ noſtram ſalutari ſermone breuiauit? Hoc iam per Eſaiam Prophetam fuerat antè prædictum, cù m plenus ſpiritu ſancto de Dei maieſtate ac pietate loqueretur: Verbum conſummans, inquit, & breuians in iuſtitia, quoniam ſermonem breuiatum faciet Deus in toto orbe terræ. Nam cùm Dei ſermo Dominus noſter Ieſus Chriſtus omnibus venerit, & colligens doctos pariter & indoctos, omni ſexui atque ætati præcepta ſalutis ediderit, præceptorum ſuorum fecit grande compendium, vt in diſciplina cœleſti, diſcentium memoria nõ laboraret, ſed quod eſſet ſimplici fidei neceſſarium, velociter diſceret, quid ſit vita æterna, ſacramentum vitæ, magna & diuina breuitate complexus eſt, dicens: Hæc eſt autem vita ęterna, vt cognoſcant te ſolum verum Deum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum. Item cùm de lege & Prophetis præcepta prima maiora decerperet; Audi, inquit, Iſraël, Dominus Deus tuus, Deus vnus eſt, Et diliges Dominum Deum tuũ de toto corde tuo, & de tota anima tua, & de tota virtute tua: hoc eſt primum: & ſecundum ſimile huic: Diliges proximum tuum tanquàm te. In his duobus pręceptis tota lex pendet & Prophetæ: & iterum: Quæcunque volueritis vt faciant vobis homines bona, ita & vos facite illis. Hæc enim lex & Prophetia.

Ioan. 17.

Deut. 6.

Matth. 7. Verbis & factis orare nos Dominus docuit. Luca. 9. Matth. 14. Mar. 6. Orat. Chriſti ut pro nobis. Luc. 22. Ioan. 17.

Nec verbis tantùm, ſed & factis orare nos Dominus docuit, ipſe orans frequenter & deprecans, & quid facere nos oporteret exempli ſui conteſtatione demonſtrans, ſicut ſcriptum eſt: Ipſe autem fuit ſecedens in ſolitudinem & orans: & iterum: Exiuit in montem orare, & fuit pernoctans in oratione Dei. Quòd ſi ille orabat, qui ſine peccato erat, quantò magis peccatores oportet orare? Et ſi ille per totam noctem iugiter vigilãs, continuis precibus orabat, quantò nos magis in frequentanda oratione debemus nocte vigilare? Orabat autem Dominus & rogabat non pro ſe (quid enim pro ſe innocens precaretur?) ſed pro delictis noſtris, ſicut & ipſe declarat, cùm dicit ad Petrum: Ecce Satanas expetiuit, vt vos vexaret quomodo triticum: ego autem rogaui pro te, ne deficiat fides tua. Et poſtmodum pro omnibus patrem deprecatur, dicens: Non pro his autem ſolis rogo, ſed & pro illis, qui crediturí ſunt per verbum ipſorum in me, vt omnes vnum ſint, ſicut tu pater in me, & ego in te, vt & ipſi in nobis vnum ſint. Magna Domini propter ſalutem noſtram benignitas pariter, & pietas, vt non contentus, quòd nos ſanguine ſuo redimeret, adhuc pro nobis amplius

&

& rogaret. Rogantis autem deſiderium videte quod fuerit, vt quo modo vnum ſunt pater & filius, ſic & nos in ipſa vnitate maneamus; vt hinc quoque poſſit intelligi, quantum delinquat, qui vnitatem ſcindit & pacem; cùm pro hoc & rogauerit Dominus, volens ſcilicet plebem ſuam vnire; cùm ſciret ad regnum Dei diſcordiam non venire.

Quando autem ſtamus ad orationem, fratres dilectiſſimi, vigilare, & incumbere ad preces toto corde debemus. Cogitatio omnis ſecularis & carnalis abſcedat, nec quicquam tunc animus, quàm id ſolùm cogitet quod precatur. Ideò & ſacerdos ante orationem pręfatione præmiſſa, parat fratrum mentes dicendo: Surſum corda, vt dum reſpondet plebs: Habemus ad Dominum, admoneatur nihil aliud ſe quàm Dominum cogitare debere. Claudatur contra aduerſarium pectus, & ſoli Deo pateat; nec ad ſe hoſtem Dei tempore orationis adire patiatur. Obrepit enim frequenter & penetrat, & ſubtiliter fallens preces noſtras à Deo auocat, vt aliud habeamus in corde, aliud in voce; cum intentione ſyncera Deum debeat nō vocis ſonus, ſed animus & ſenſus orare: Quæ autem ſegnitia eſt alienari, & capi ineptis cogitationibus & prophanis, cùm Deum deprecaris; quaſi ſit aliud quod magis debeas cogitare, quàm id quòd cum Deo loqueris? Quomodo te audire à Deo poſtulas, cum teipſum non audias? Vis eſſe Deum memorem tui cum rogas, cum tu ipſe memor tui non ſis? hoc eſt, ab hoſte in totum non cauere; hoc eſt quando oras Deum, maieſtatem Dei negligentia orationis offendere, hoc eſt vigilare oculis, & corde dormire, cum debeat Chriſtianus, & cum dormit oculis, corde vigilare. Sicut ſcriptum eſt ex perſona Eccleſiæ loquentis in Cantico canticorum: Ego dormio & cor meum vigilat: Quapropter ſolicitè & cautè Apoſtolus admonet, dicens: Inſtate orationi vigilantes in ea: docens ſcilicet & oſtendens eos impetrare quod poſtulant de Deo poſſe, quos Deus videat in oratione vigilare.

Praeparatio ad orationem qualis eſſe debeat. Cogitatio carnalis abiicienda. Surſum corda

Oratio debet eſſe a tenſa vel miſſa.

Cant. 5. Colloſſ. 4. Matth. 5.

Orantes autem non infructuoſis nec nudis precibus ad Deum veniant. Inefficax petitio eſt, cùm precatur Deum ſterilis oratio. Nam cum omnis arbor non faciens fructum, excidatur, & in ignem mittatur, vtique & ſermo non habens fructum, promereri Deum non poteſt, qui nulla eſt operatione fœcundus. Et ideò ſcriptura diuina inſtruit, dicens: Bona eſt oratio cum ieiunio & eleemoſyna. Nam qui in die iudicii præmium pro operibus & eleemoſynis redditurus eſt, hodie quoque ad orationem cum operatione venienti benignus auditor eſt. Sic denique Cornelius Centurio cum oraret meruit audiri: Fuit faciens multas eleemoſynas in plebem, & ſemper orans Deum: huic circa horam nonam oranti, aſtitit angelus teſtimonium reddens ſui operis & dicens: Corneli orationes tuæ & eleemoſynæ aſcenderunt ad memoriam coram Deo. Citò orationes ad Deum aſcendunt, quas ad Deum merita noſtri operis imponunt. Sic & Raphaël angelus Tobiæ oranti ſemper, & ſemper operanti teſtis fuit, dicens: Opera Dei reuelare & confiteri honorificum eſt. Nam quando orabas tu & Sara, ego obtuli memoriam orationis veſtræ in conſpectu claritatis Dei. Et cum ſepelires tu mortuos ſimpliciter, & quia non es cunctatus exurgere & derelinquere prādium tuum, & abiiſti & condidiſti mortuum, & miſſus ſum tentare te. Et iterum: Me miſit Deus curare te, & Saram nurum tuam. Ego enim ſum Raphaël vnus è ſeptem angelis iuſtis, qui aſſiſtimus & conuerſamur ante claritatem Dei. Per Eſaiam quoque Dominus admonet & docet ſimilia conteſtans: Solue, inquit, omnem nodum iniuſtitiæ, reſolue ſuffocationes impotentium commerciorum. Dimitte quaſſatos in requiem, & omnem cogitationem iniuſtam diſſipa. Frange eſurienti panem tuum, & egenos ſine tecto induc in domum tuam. Si videris nudum, veſti: & domeſticos ſeminis tui non deſpicies. Tunc erumpet temporaneum lumen tuum, & veſtimenta tua citò orientur, & præibit ante te iuſtitia, & claritas Dei circundabit te. Tunc exclamabis & Deus exaudiet te, dum adhuc loqueris, dicet: Ecce adſum. Adeſſe ſe repromittit, & audire & protegere ſe eos dicit, qui iniuſtitiæ nodos de corde ſoluentes, & eleemoſynas circa domeſticos Dei ſecundum eius præcepta facientes, dum audiunt quod Deus præcepit fieri, ipſi quoque à Deo merentur audiri. Beatus Apoſtolus Paulus in neceſſitate preſſuræ adiutus à fratribus, opera quæ fiunt, ſacrificia Dei dixit eſſe. Saturatus ſum, inquit, percipiens ab Epaphrodito ea, quæ à vobis miſſa ſunt, odorem ſuauitatis, ſacrificium acceptum & placitum Deo. Nam quando quis miſeretur pauperis, Deo fœnerat, & qui dat minimis, Deo donat, ſpiritualiter Deo ſuauitatis odorem ſacrificat.

Orationis comites ieiunium & eleemoſyna. Tob. 12.

Cornelius Centurio. Act. 10.

Tob. 12.

Raphaël angelus. Eſa. 54. Eſa. 58.

Philip. 4.

In orationibus verò celebrandis inuenimus obſeruaſſe tres cum Daniele pueros, in fide fortes, & in captiuitate victores, horam tertiam, ſextam, nonam, ſacramento ſcilicet trinitatis, quæ in nouiſſimis temporibus manifeſtari habebat. Nam & prima hora in tertiam veniens conſummatum numerum trinitatis oſtendit. Itemque ad ſextam quarta procedens, declarat alteram trinitatem: Et quando à ſeptima nona completur per ternas horas trinitas perfecta numeratur, quę horarum ſpatia iam pridem ſpiritualiter determinantes adoratores Dei ſtatutis & legitimis ad precem temporibus ſeruabant; & manifeſtata poſtmodum res eſt, ſacramentum olim fuiſſe, quod antè ſic iuſti precabantur. Nam ſuper diſcipulos hora tertia deſcendit Spiritus ſanctus, qui gratiam dominicæ repromiſſionis impleuit. Item Petrus hora ſexta in tectum ſuperius aſcendens ſigno pariter & voce Dei mo[n]entis inſtructus eſt, vt omnes ad gratiam ſalutis admitteret, cum de emundandis Gentibus antè dubitaret. Et Dominus hora ſexta crucifixus, ad nonam peccata noſtra ſanguine ſuo abluit, & vt redimere & viuificare nos poſſet, tunc victoriam ſuam paſſione perfecit. Sed nobis, fratres dilectiſſimi præter horas antiquitus obſeruatas orandi, nunc & ſpacia & ſacramenta creuerunt. Nam & manè orandum eſt, vt reſurrectio Domini matutina oratione celebretur: quod olim Spiritus ſanctus deſignat in Pſalmis, dicens: Rex meus & Deus meus, quoniam ad te orabo domine manè, & exaudies vocem meam, manè aſſiſtam tibi, & contemplabor te. Et iterum per Prophetam loquitur Dominus, Diluculò vigilabunt ad me, dicentes eamus & reuertamur ad Dominum

Orationis tēpora.

Orandum manè.

Orãdum veſperi.

Deum noſtrum. Recedente item Sole ac die ceſſante, neceſſariò rurſus orandum eſt. Nam quia Chriſtus Sol verus eſt, & dies verus ſole ac die ſeculi recedente, quando oramus & petimus, vt ſuper nos lux denuò veniat, Chriſti precamur aduentum, lucis æternæ gratiam prebiturum. Chriſtum autem diem dictum, declarat in Pſalmis Spiritus ſanctus: Lapis, inquit, quem reprobauerunt ædificantes, hic factus eſt in caput anguli: à Domino factum eſt illud, & eſt mirabile in oculis noſtris. Iſte eſt dies, quem fecit Dominus, ambulemus & iocundemur in eo: Item quòd Sol appellatus ſit, Malachias Propheta teſtatur dicens: Vobis autem, qui timetis nomen Domini, orietur Sol iuſtitiæ, & in alis eius curatio eſt. Quòd ſi in ſcripturis ſanctis Sol verus eſt Chriſtus, hora nulla à Chriſtianis excipitur, quò minus frequenter ac ſemper Deus debeat adorari, vt qui in Chriſto, hoc eſt in Sole & in die vero ſumus, inſiſtamus per totum diem precibus & oremus; & quando mundi lege decurtens vicibus alternis nox reuoluta ſuccedit, nullum de nocturnis tenebris eſſe orantibus damnum poteſt, quia filiis lucis & in noctibus dies eſt. Quando enim ſine lumine eſt, cui lumen in corde eſt? Aut quando Sol ei & dies non eſt, cui Sol & dies Chriſtus eſt? Qui autem in Chriſto, hoc eſt, in lumine ſemper ſumus, nec noctibus ab oratione ceſſemus. Sic Anna vidua ſine intermiſſione rogans ſemper & vigilans, perſeuerabat in promerendo Deo: ſicut in Euangelio ſcriptum eſt: Non recedebat, inquit, de téplo ieiuniis & orationibus ſeruiens nocte ac die. Viderint vel Gentiles, qui nec dum illuminati ſunt: vel Iudæi, qui deſerto lumine in tenebris remanſerunt.

Chriſtus verus dies. Pſalm. 117.

Chriſtus Sol. Malach. 4.

Luca. 2. Ambulandũ ſemper in lumine.

Nos verò fratres dilectiſſimi, qui in Domini luce ſemper ſumus, qui meminimus & tenemus, quid eſſe accepta gratia cœpimus, computemus noctem pro die. Ambulare nos credamus ſemper in lumine: non impediamur à tenebris, quas euaſimus. Nulla ſint horis nocturnis precum damna, nulla orationum pigra & ignaua diſpendia. Per Dei indulgentiam recreati ſpiritaliter & renati, imitemur quod futuri ſumus, habituri in regno ſine interuentu noctis ſolum diem. Sic nocte quaſi in lumine vigilemus; oraturi ſemper & acturi gratias Deo, hîc quoque orare & gratias agere non deſinamus.

Alias Solem & diem.

Explicatio ſalutationis Angelicæ.

CAP. LX.

Orationi dominicæ ſalutatio angelica ſubiungi debet.

Mariæ encomiũ.

SIc moribus receptum eſt in ſancta Catholica Eccleſia, neque recens fuiſſe videtur hoc inſtitutum, vt orationi dominicæ, virginis Mariæ ſalutatio ſubiungatur: quam etiam in Liturgia ſua Ioãnes Chryſoſtomus, non ſine præfatione quadam inſerendam eſſe putauit. His enim verbis Mariam affatur: Vt verè dignum & iuſtum eſt, glorificare te Deiparam, & ſemper beatiſſimã, & penitùs incontaminatam Dei noſtri matrem: honoratiorem Cherubin, & glorioſiorem incomparabiliter Seraphin, quæ citra corruptionem Deum perperiſti, verè Deiparam te magnificamus. *Aue gratia plena Maria, Dominus tecum: benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus uentris tui, quoniam ſalutatorem animarum noſtrarum peperiſti.* Quæ verba magna ex parte reperiuntur etiam in Miſſa D. Iacobi Apoſtoli. Quidni glorificemus autem? quidni magnificemus eam? quam electam à ſeculo, quam ab altiſſimo præcognitam, ſibique præparatam, quam longè antè patribus noſtris cœlitus promiſſam, quam typis myſticis adũbratam, quam Prophetarum oraculis ita, vt eam propterea vaticinium Prophetarum Hieronymus appellauerit, videmus eſſe prænunciatam? Hęc eſt enim illa, de qua in ipſis adhuc rudis mundi primordiis conditor ipſe primum edidit vaticinium: olim fore mulierem, quæ calcaneo lethiferi ſerpentis caput protereret: Hæc eſt noui Adæ noua Eua: non nouerca, quod illa vetus, quæ ſuos fœtus, prius etiam quam pareret, extinxit: ſed mater: neque mater morientium, quod illa, ſed reuiuiſcentium: quæ myſterio quodam ineffabili, quod nulla poſſit humana mens comprehendere: de cuius oſſe genita fuerat, eum ipſa de ſua carne viciſſim genuit, nec ab alio fœcundata, quàm quem peperit: vt inextricabili quodam ænigmate, ſimul eadem fuerit, & filia, & ſponſa, & mater. Quid autem nobis aliud illa virga ſacerdotalis adumbrabat, quæ ſine radice germinauit? quàm huius virgineam fœcunditatem, quæ neque mortali manu conſita, neq; terreno ſucco irrigata, & cœlitus concipiendo floruit, & ſine cruciatu pariendo viuificum fructum edidit. Iam & niueum illud Gedeonis vellus, quod in areæ ſiccæ medio maduit, cuius alius præfigurabat ſimulachrum, niſi Mariæ? quæ procul quidem à carnis contagio ſemota, verùm cœleſti rore ter compluta, trinitatis opificio Deum pura concepit, pura enixa eſt, pura poſt editum partum permanſit. Cuius obtineat imaginem, niſi Marię diuini uatis inſignis illa porta, non ad Aquilonem, vnde panditur omne malum, ſed ad exortum ſpectans, vnde Sol oritur nouus, & nouator omnium? cuius integritatis clauſtra Princeps pacis, non modò non violauit, vel ingrediens, vel egrediens, verumetiam conſecrauit. Verba Prophetæ ſunt: Porta quæ proſpiciebat ad Orientem, clauſa erit, & vir non tranſibit per eam, quoniam Dominus Deus Iſrael ingreſſus eſt per eam: eritque clauſa. Clauſa fuit in Maria virginitatis porta, per quam intrauit Dominus Deus Iſrael, & per ipſam proceſſit, & in æternum porta virginis clauſa ſeruata Virginitate permanſit. Hanc denotabat ſignum illud magnum, quod in cœlo ſcribit apparuiſſe Ioannes: Mulier amicta Sole, & Luna ſub pedibus eius, & in capite eius corona ſtellarum duodecim. Fuit enim re vera Maria amicta lumine tanquàm veſtimento, fuit induta iuſtitiæ Solem, cum de quo ſcribit Apoſtolus: Induimini Dominum Ieſum Chriſtum: in illo manebat, & ipſe in ea: ueſtiuit illum, & ueſtita eſt ab illo: veſtiuit illum ſubſtantia ſuæ carnis, & ueſtita uiciſſim eſt ab eo, gloria maieſtatis eius: veſtiuit nube Solem, & eſt ipſa ueſtita Sole. Certè ſignum hoc magnum eſt, mulier illæſa manens amicta

In 6. ca. Michææ. Gene. 3.

Maria noua Eua.

Num. 17. Virga ſacerdotalis.

Vellus Gedeonis. Iudic. 6.

Ezech. 44. Apoc. 21. Eſaia. 9.

Ezech. 44. Porta clauſa.

Mulier amicta Sole.

Apoc. 12. Pſal. 103. Rom. 13.

cta Sole: ſed non eſt hæc mulieris potentia, non modò non humana, verùm ne angelica quidem, ſed ſublimiore quadam virtute factum eſt, ea nimirum de qua dixit Angelus: Spiritus ſanctus ſuperueniet in te. Quoniam verò poterat reſpondere: Spiritus Deus eſt: Deus autem noſter ignis conſumens eſt, quaſi occurrens ait: virtus non mea, non tua, ſed virtus altiſſimi obumbrabit tibi: Nihil vt ſit mirum, ſi ſub tali vmbraculo, talis à muliere ſuſtineatur amictus. Myſticus quoque Moſi rubus flagrare viſus, prægnantem huius virginitatem portendebat, quæ ſola mortalium nomen eſt puerperę promerita, cũ vxoris officium nunquàm pręſtitiſſet: Hanc præludebat & mulier illa Prophetica, quæ nouo quodam & inaudito miraculo, zona ſui corporis illibata, virum circundedit citra virilem operam. Siquidem Ieſus Chriſtus, ante Luciferum genitus, ex hac ſumpſit carnis initium, & quem cœli cœlorum non capiunt, qui implens omnia, cùm ſit in omnibus, ab iis tamen non capitur, nec tenetur, is intra virginis huius viſcera claudi dignatus eſt. Reuera nouum & inauditum ait Cyprianus, quòd in vteri materni anguſtia circundedit intra ſe fragilis caro virtutem altiſſimi, & ordinem rerum, curſumque naturæ mutauit ſapientia Dei, & vbique eſt dilatata, plenitudinem ſui, vaſi infundens exiguo: ſic eſt circundata vtero muliebri, vt tamen vniuerſa ambiret, implens omnia, excedens cuncta, intra ſe omnia continens, extra vniuerſa complectens. Mons etiam ille magnus, quem vidit Daniël, vnde ſine manibus exciſus eſt lapis, lapis angularis ille qui fecit vtraque vnum, cui nititur omnis ædificatio, non ceſſura tempeſtatibus huius ſeculi, in quem quiſquis ceciderit, collidetur: mons, inquam, ille magnus, cuius niſi Mariæ typum gerebat? quam præ cæteris Eſaias quoq; nunc de radice Ieſſe virgam orituram, nunc euidentius virginem parituram eſſe prædixit. Quam & Salomõ requirere viſus eſt, cùm diceret: Mulierem fortem quis inueniet? Non ignorabat uir ille ſapiens, quanta ſexus huius eſſet imbecillitas, quàm fragile corpus, quàm lubrica mens: Quoniam tamen & Deum promiſiſſe legerat, & ita congruere videbat, vt qui per fœminam vicerat, per fœminam vinceretur, cum ſtupore quodam & admiratione prorumpit in hæc verba: Mulierem fortem quis inueniet? quaſi diceret: Si de manu fęminæ ſic pendet & ſalus noſtra omnium, & innocentiæ reſtitutio, & de hoſte victoria, cumprimis eſſe fortem oportet, quæ tantùm ad opus hoc eſſe queat idonea. Quam ergo ſic & oracula Prophetarum præcinuiſſe, & myſticæ Synagogæ typicas imagines deliniaſſe, & facũdos Eccleſię doctores ſuis poſteà virtutibus exornaſſe, ſuiſq; coloribus depinxiſſe videmus, quid ni laudes illius decantemus? quid ni quoties vſus venerit, ſupplices opem illius imploremus?

Luc. 1. Ioan. 4. Deut. 4. Rubus flagrans. Exod. 3. Mulier prophetica. Hier. 3. Pſalm. 109. 2. Paral. 2. Cyp. ſerm. de natiuitate Chriſti. Mons magnus. Daniel. 2. Eſaia 11. Eſaia 7. Prouerb 13. Mulier fortis Maria.

Quòd ſi qui ſunt, qui nobis obſtrepant, dicentes: Nunquid non ſufficit vnus Chriſtus? Reſpondet illis vnus ex præcipuis huius virginis amatoribus: Sufficere poterat Chriſtus, ſiquidem omnis ſufficientia noſtra ex Deo eſt; ſed nobis bonum non erat hominem eſſe ſolum: congruum magis, vt adeſſet reparationi noſtræ ſexus vterque, quoniam corruptioni neuter defuiſſet: Fidelis planè & potens mediator Dei & hominũ homo Chriſtus Ieſus: ſed diuinam in eo homines reuerentur maieſtatem, Deus autem noſter ignis conſumens eſt. Quid ni vereatur peccator accedere, ne quemadmodum fluit cera à facie ignis, ſic pereat ipſe à facie Dei? Opus eſt itaque mediatore ad mediatorem iſtum: nec alius nobis vtilior quàm Maria. Crudelis nimirum Eua, per quam ſerpens antiquus peſtiferum etiam ipſi viro virus infudit, ſed fidelis Maria, quæ ſalutis antidotum & viris & mulieribus propinauit. Illa miniſtra fuit ſeductionis, hæc propitiationis: Illa ſuggeſſit præuaricationem, hæc iniecit redemptionem. Ac in alio ſermone. Cùm docuiſſet, ſi quis ad Patrem vereatur accedere, vt ad Ieſum datum ſibi mediatorem confugiat, Subdit mox: Forſitan & in ipſo Maieſtatem vereare diuinam: quòd licet factus ſit homo, manſerit tamen Deus: Aduocatum habere vis? & ad ipſum, ad Mariam recurre, pura ſiquidem humanitas in Maria, nec dubius dixerim: Exaudietur & ipſa pro reuerentia ſua. Exaudiet vtique Matrem filius, & exaudiet filium Pater. Quicquid illud eſt, quod offerre Deo paras, Mariæ commendare memento, vt eodem alueo ad largitorem gratię gratia redeat, quo influxit. Neque enim impotens erat Deus, & ſine hoc aquæ ductu infundere gratiam prout vellet, ſed tibi vehiculum voluit prouidere. Fortè enim manus tuę aut ſanguine plenę, aut infectæ muneribus, quòd non eas ab omni munere excuſſiſti, ideò modicũ illud, quod offerre deſideras, gratiſſimis illis, & omni acceptione digniſſimis manibus offerendum tradere cura, ſi non vis ſuſtinere repulſam. Neque verò ſolus hoc Bernardus ita ſenſit. Nã & multis ante ſeculis beatus Ephrem Deiparam virginem, conciliatricẽ, aduocatam, & ſpem Chriſtianorum vocat. Qui verò præceſſit eum, Sanctus Epiſcopus & Martyr Methodius appellat eam νοητὸν θρόνον δεδοξασμένον, καὶ θεοῦ ἐπάξιον, hoc eſt, glorificatam ac Deo dignam ſedem, quæ ſolis poſſit mentis oculis conſpici: Et cùm eam præfiguratam eſſe dixiſſet per arcam teſtamenti, in laudes eius prorumpens, ita loquitur.

Bernardus in ſermone de virgine Maria. 2. Corinth. 3. Gen. 2. 1. Timo. 2. Heb. 11. Pſalm. 57. Geneſis 3. De natiuitate Mariæ virginis. De natiuitate Mariæ. Maria aduocata & ſpes. In Threnis.

Εἰ γὰρ τῇ εἰκόνι τῆς σῆς ἁγιότητος, τοσαύτη πρὸς τοῦ θεοῦ ἀπενεμήθη τιμὴ, ὡς μηδενὶ βάσιμον, ἢ πρόχειρον εἰς κατανόησιν εἶναι τὴν ταύτης εἴσοδον, ἢ μόνῃ τῇ ἱερατικῇ εὐκοσμίᾳ, τοῦ καταπετάσματος διορίζοντος, καὶ πυλωροῦντος ὡς βασιλίδι τὰ προπύλαια, τί ἄρα καὶ ποταπὸν τὸ παρ᾽ ἡμῶν τῶν ἐλαχίστων ὑποφειλόμενον σοι σέβας, τῇ ὄντως βασιλίδι, τῇ ὄντως ἐμψύχῳ κιβωτῷ τοῦ νομοδότου θεοῦ. τῇ ὄντως χωρητῷ οὐρανῷ τοῦ ἀχωρίτου θεοῦ γεγενημένῃ. τοῦ γὰρ τῆς πανα-γίας, ὡς φανταυτοῦς ἡμέρας ἐπιφανείσης τῷ κόσμῳ, καὶ τὸν τῆς δικαιοσύνης ἥλιον προσαγαγούσης, ἐκποδὼν μὲν γέγονε τὰ τοῦ σκότους συγγραφή. φροῦδος δὲ καὶ ὁ τύραννος κατέστη. καὶ διόλωλε μὲν, θάνατος. κατεπόθη δὲ καὶ ὁ ᾅδης. καὶ πᾶσα ἡ ἔχθρα κατελύθη πρὸ προσώπου τῆς εἰρήνης νόσοι δὲ φθοροποιοὶ ἀπωθεν ἔστησαν, τῆς σωτηρίας προκυψάσης. καὶ φωτὸς ἀπέπλεως γέγονεν ἡ ὑπ᾽ οὐρανὸν τῆς ἀκραιφνοῦς ἀγαθείας. hoc eſt. Si quæ fuit imago tuę ſanctitatis, tantus eſt à Deo tributus honos arcæ, nulli, vt ad eam facilius acceſſus pateret, pręterquam ſoli ſacerdotali decori, cùm velum diuideret, & quaſi portas cuſtodiret veſtibuli Reginalis. Quis portò & quantus honos à nobis, qui minimi ſumus, tibi debetur: quæ verè facta es Regina, verè animata quædam arca legiſlatoris noſtri Dei, verè comprehenſibile cœlum eius, qui loco non poteſt comprehendi Dei. Poſteaquàm enim tua ſumma ſanctitas, tanquàm ſplendidiſſimus dies illuxit orbi, & iuſtitiæ Solem produxit, ſublatum eſt

eueſtigiò, quicquid erat ex tenebris horroris: Tyrannus in nihilum eſt redactus, mors interiit, deſtructus eſt infernus, omnes inimicitię deletę ſunt à facie pacis, omnes morbi qui corruptionem adferebant procul faceſſere iuſſi ſunt emergente ſalute, & quicquid eſt ſub cœlo repletum eſt luce purę veritatis. Et aliquot chartis interiectis. Χαῖρε οὖν εἰς ἀεὶ ἡ ἄληκτος ἡμῶν χαρὰ, εἰς σὲ γὰρ πάλιν ἀνατρέχομεν. σὺ τῆς ἑορτῆς ἡμῶν ἀρχὴ, σὺ μεσότης, σὺ τέλος ὁ πολύτιμος μαργαρίτης τῆς βασιλείας, τὸ ὄντως ὕδαρ πάσης ἁγιότητος, τὸ ἔμψυχον θυσιαστήριον τοῦ ἄρτου τῆς ζωῆς. χαῖρε ἀγάπης θεοῦ θησαυρέ. χαίροις ἀνθρωπείας υἱοῦ πηγή. χαῖρε πνεύματος ἁγίου κατασκιῶν ὄρος. ἔστραψας γλυκύδωρε γεννήτωρ φωτὸς ἡλιακοῦ πυρσοῦ καθαρώτερε τῆς ἀγάπης ὑπερζεούσης.

Hoc eſt. Gaude in æuum perpetuum gaudium noſtrum, ad te namque rurſus recurrimus, tu feſtiuitatis noſtræ principium, tu medium, tu finis, quæ es precioſa Margarita Regni, verè fons vberrimus totius ſanctitatis, animatum altare panis vitæ: Gaude dilectionis Dei Theſaure, gaude humanitatis filij fons, gaude Spiritus ſancti vmbraculum. Refulſiſti dulcia donans Genitrix, ſolis lumine purior lampas ſuper feruescentis charitatis. Et iterum paucis interiectis, ad inuocationem illius conuerſus. Διὰ τοῦτο ἐκλιπαροῦμέν σε τὴν ἀμείνω πάντων καὶ μητρῴαις ἐνδιχουσαν τιμαῖς, καὶ παῤῥησίαις, μνήμην ἀδιάλειπτον ἡμῶν ποιοῦ πανάγια θεοτόκε. Τῶν εἰς σὲ καταναλισκομένων καὶ ὕμνοις θεοπρεπέσι γεραιρόντων σου τὴν ἀείζωον καὶ ἀνδιάλειπτον μνήμην, hoc eſt. Quam ob cauſam deprecamur te longè præſtantiſſimam omnium, quę Matris & honore gaudes, & libertate, memoriam noſtri iugem fac ô ſanctiſſima Deipara, qui te laudibus ornamus, & hymnis decentibus celebramus tui perpetuam & iugem memoriam. Andreas quoque Hieroſolymitanus, qui vixit ante annos prope mille: in ſermone, quem ſcripſit in hanc ipſam ſalutationem Deiparæ Virginis: vocat eam diuinam cum hominibus reconciliationem. Et qui fuit proximus Apoſtolorum temporibus Irenæus. Quemadmodum Eua per angelicum ſermonem, inquit, ſeducta eſt, vt effugeret Deum, præuaricata verbum eius: ita Maria per Angelicum ſermonem euangelizata eſt, vt portaret Deum, obediens eius verbo. Et ſicut illa ſeducta eſt, vt effugeret Deum: ſic hæc ſuaſa eſt, obedire Deo, vti virginis Euę, virgo Maria fieret aduocata. Et quemadmodum adſtrictum eſt morti genus humanum per uirginem: ſoluatur per virginem, æqua lance diſpoſita virginalis inobedientiæ per virginalem obedientiam. Quæ poſtrema verba citantur etiam ab Auguſtino contra Iulianum ſcribente. Quin & alii plerique ſancti patres Deiparam virginem, & inuocarunt ipſi, & cęteris vt inuocarent auctores fuerunt: quemadmodum vbi nobis de ſanctorum inuocatione ſermo fuit, pluribus verbis demonſtratum eſt. Vnius tantùm Athanaſij locum hic adſcribemus, qui ſic virginem hanc alloquitur: Ad te clamamus, recordare noſtri ſanctiſsima virgo, quæ etiam à partu virgo permanſiſti: & retribue nobis pro exiguis iſtis eloquiis magna dona ex diuitiis tuarum gratiarum, tu quę gratia plena es. Nam ideò his vocibus, vt ex re ipſa deſumptis, & natura laudatoris præcipuè in tuum encomium vtimur: ſi quando hymnus, ſi quando laus tibi ſiue à nobis, ſiue ab vniuerſa creatura effertur. Tibi, inquam, gratioſæ Dominæ noſtrę Reginæ, heræ, matri Dei, arcæ ſanctuarii. Ac interiectis nonnullis. Ab iſtis, inquit, hierarchiis cœleſtibus, deinde nos hierarchiæ terreſtres exaltatione Dei in gutture ferentes, ſiue quod didicimus, ſiue quòd mutuò hæc verba ſumpſerimus, exaltamus te magna & canora voce dicentes: Aue gratioſa, Dominus tecum, intercede hera & domina, & regina, & mater Dei pro nobis. Cæterùm ſi quis alius, certè Bernardus is fuiſſe videtur, qui cum aliis in rebus, quod illi ipſi confitentur, qui ſegregauerunt ſemetipſos; tùm quod ad honores attinet, vel Deiparæ virgini, vel ſanctis tribuendos, præclaro ſemper vſus fuerit iudicio. Indicat hoc vel epiſtola, quam ſcripſit ad Canonicos Lugdunenſes, vel ſermones, quos de ſanctis non paucos edidit: in quibus omnibus adeò non transfert in homines Dei gloriam, vt minus etiam virgini Deiparæ tribuere videatur, quàm à multis tribui videmus. Vocauit nihilominus is Mariam virginem, aduocatam: vocauit matrem miſericordiæ, vocauit reginam cœlorum: Quamobrem nihil eſt quòd huius auctoritatem quiſquam ſequi dubitet in re pręſertim tam vetuſta, receptoque totius Eccleſię more confirmata. Si qui diuos colit, Chriſtum in diuis colit: qui ſanctos laudat, Chriſtum laudat in ſanctis: qui ſanctos inuocat, Chriſti per ſanctos auxilium inuocat: qui ſanctos imitatur, Chriſtum imitatur in ſanctis. qui ſanctos adorat, Dei dona in ſanctis adorat: quantò magis idem quiſque facere credendus eſt in ea colenda, laudanda, inuocanda, adoranda, ex cuius vtero proceſsit is, per quem ſancti ſunt, quotquot ſancti ſunt. Affectus in matrem, pietas eſt in filium; quandoquidem in matre filium, & matrem ob filium veneramur: vt omnis honos matri pręſtitus, in ipſum redundet filium. Hic eſt enim in omnibus & ſuper omnes colendus, glorificandus, imitandus, inuocandus, adorandus. Quę quidem omnia ſi ſuo modo quodam ſanctis tribuantur, manet nihilominus Deo ſua gloria, nulli communicabilis.

Iren. lib. 5. contra hæreſes.

Lib. 1. Inuocatio Mariæ Ath. in Euangeliũ de ſancta Deipara.

Epiſt. 172. In 1. ſerm. de aſſumptione.

Salutationis Angelicæ commendatio.

Verùm nos ad ſalutationem Angelicam, de qua nobis initiò ſermo fuit, redeamus: quæ tantò nobis debet eſſe commendatior, quòd non ab hominis ingenio profecta, verùm de cœlo per Angeli præconium in terras eſt delata: tum autem, ita breuis eſt & ſuccincta, vt in ea ediſcenda nihil eſſe queat negotii: & verborum in ea numerum, ſentẽtiarum ſuperat vbertas. Huc accedit, quòd quoties hac vtimur ſalutatione, felicis illius horæ ſtatim admonemur, quę prima poſt infelicem parentis noſtri caſum humano generi læta cũprimis illuxit. Qua Deus afflictionem populi ſui miſeratus, miſſo Angelo, fœminam ſibi delegit, cuius miniſterio, quam per fœminam diabolus inuexerat, mortem aboleret, eamque vita ſempiterna commutaret.

Aue.

Orig. hom. 6. in Lucam.

Sed iam ipſum angelum loquentem audiamus. Is ad Mariam virginem ingreſſus ait: AVE GRATIA PLENA. Noua quidem hæc tum fuit ſalutandi formula, quam in omni ſcriptura negat Origenes ſe inuenire potuiſſe. Græca vox, quæ legitur apud Lucã, non ſaluere tantùm uel auere, verumetiã gaudere ſignificat & valere. Nec vlla potuit Angelus vti voce magis apta & appoſita. Siquidẽ quæ veræ voluptatis

auctorem

auctorem conceptura,& quem Eua miſeris mortalibus mœrorem ingentem inuexerat , eum erat ſempiterno gaudio commutatura, quónam alio quàm gaudij vocabulo ſalutatam eam oportuit? Quamobrem rectè Chryſologus: In hac voce, inquit, oblatio eſt, oblatio muneris , non ſimplex ſalutationis officiū. Quod munus nato Chriſto paſtoribus obtulerat angelus, dicens: Euágelizo vobis gaudium magnum, quod erit omni populo, quia natus eſt vobis hodie Saluator: Idem hoc munus, idem gaudium obtulit tum virgini Mariæ, cùm ex ea natum iri Saluatorem renunciauit. Legimus autem & de Stephano, quòd fuerit plenus gratia & fortitudine : de Ioanne quoq; Baptiſta, de Elizabeth, de Zacharia, de Apoſtolis dicit ſcriptura, quòd repleti fuerunt Spiritu ſancto : neq; tamen propterea credendum eſt, quòd ſimiliter vt Deipara, gratia vel Spiritu ſancto repleti fuerint: Nam neq; conceperunt illi de Spiritu ſancto, ſicut Maria: nec habitauit in illis plenitudo diuinitatis corporaliter, quemadmodum in Maria: cui quæ per partes aliis eſt præſtita ſingulis, totam ſe ſimul infudit gratię plenitudo, quæ deſcendit in eam ſicut pluuia in vellus. Vellus cùm ſit de corpore, neſcit corporis paſſiones; ita virginitas cùm ſit in carne, carnis ignorat vitia. Cœleſtis igitur imber in virgineū vellus Mariæ placido ſe fudit illapſu, & tota diuinitatis vnda bibulo ſe noſtræ carnis celauit in vellere, donec per patibulum crucis expreſſum, terris omnibus pluuiam ſalutis effunderet.

Chryſ. ſer. 140.
Luca. 2.
Gratia plena.
Actor 6.
Luc. 1.
Actor 2. & 4.

Hac igitur ratione, plena gratia dicitur, quòd ſola eſt Maria, de qua, propter honorem Domini, nullam prorſus cum de peccatis agitur, haberi quæſtionem, non modò Auguſtinus, verumetiam vniuerſa voluit Eccleſia: quod vel inde ſciri poſſit, ad vincendum ex omni parte peccatum plus ei gratiæ collatum eſſe, quia concipere & parere meruit, quem conſtat nullum habuiſſe peccatum. Etenim hac vna virgine excepta, ſi ſanctos alios omnes & ſanctas cùm hìc viuerent, congregare licuiſſet, & interrogare, num fuerint abſque peccato: quātalibet fuerint in iſto corpore excellentia ſanctitatis, incunctanter vna voce cuncti clamaſſent: Si dixerimus, quia peccatum non habemus, ipſi nos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt: Nec humilius id, quàm verius reſpondiſſent. Plenior itaq; gratia fuit Maria quàm omnes alii, cùm ſola ſit, quam omni peccato fuiſſe vacuam, perſuaſum habemus. Scriptum autem eſt de Chriſto quoq;, quòd ſit plenus gratia & veritate: verùm ab hac plenitudine, tantò longius abſuit Maria, quàm abſuerunt à Mariæ plenitudine ſancti reliqui: quantò maius inter creaturam & creatorem, inter hominem mortalem & Deum diſcrimen eſt immortalem: Siquidem Chriſtus ipſa eſt plenitudo, Maria ſicut alii ſancti, (ſed plus tamen quàm alij ſancti:) quicquid habet gratiæ, de Chriſti plenitudine accepit. Petrus Abbas Cluniacenſis gratiam, qua plena fuit Maria, charitatem vult intelligi: qua ſcribit illam prę cunctis aliis excelluiſſe.

Aug. de natu. & grat. cap. 36.
Mar. à omni peccato vacua.
1. Ioan. 1.
Ioan. 1.
Lib. 1. epiſt. 1.

Poſteaquàm Angelus Mariam gratia plenam ſalutauit, ſubdit: DOMINVS TECVM. Quid autē aliud Angelus, quàm à Domino miſſus eſt nūcius? Erat ergo cū virgine, qui miſit ad virginē: præceſſit nuncium ſuum Deus, ſed à Deo non receſſit. Locis teneri non poteſt, qui locis habetur in omnibus; & vbiq; totus eſt, ſine quo nihil totum eſt. Gedeonem quoque legimus iiſdem verbis ab angelo ſalutatum: Sic enim eſt eum alloquutus: Dominus tecum virorum fortiſſime: verùm aliter cum Gedeone fuit Dominus, aliter cum virgine Deipara. Gedeonē elegit Dominus, vt eſſet ſaluator Iſraëlis de manu Madiam: Mariam elegit, vt non Iſraëli tantùm, verùm orbi ſaluatorem ederet vniuerſo; qui eſſet propitiatio totius mundi, qui nos morte ſua reconciliatos, ac de Satanæ poteſtate ereptos, ex inimicis amicos, ex iræ filiis, Dei patris ſui filios & hęredes faceret. Hunc talem virgo ſacratiſſima virginali vtero ſuo complexa, cœlo maior, terra fortior, orbe eſt latior. Quem enim non modò terrarum orbis vniuerſus, ſed ne cœli quidem cœlorum capiunt, eū ſola clauſum intra viſcera ſua geſtare meruit. Non dixit autem angelus, Dominus in te: Nam cùm in omnibus quæ ſunt, quatenus ſunt, Dominus ſit: ſoli tamen boni ſunt, in quibus ita eſt Dominus, vt etiam cum eis ſit propter concordiam voluntatis: Cæterùm cum virgine Deipara, magis peculiari modo quodam fuit, quàm cum ſanctis aliis omnibus; cum qua tanta fuit conſenſio, vt eius non modò voluntatem, verùm & carnem ſibi copularet; ac ſic de ſua, deque virginis ſubſtantia Chriſtum vnū efficeret, vel potius Chriſtus unus efficeretur; qui etſi nec totus de Deo, nec totus de virgine; totus tamen Dei, & totus virginis eſſet; nec duo filii, ſed vnus vtriuſque filius.

Dominus tecum.
Iudic. 6.
1. Ioan. 2.

Subdit Angelus, quæ verba repetiuit etiam Elizabet, eodem Spirituſancto repleta, BENEDICTA TV IN MVLIERIBVS. Quę verò ſequuntur. ET BENEDICTVS FRVCTVS VENTRIS TVI: non iam ab Angelo, ſed à ſola dicta ſunt Elizabeth. Non quia tu benedicta, dicit Elizabet, ideò benedictus fructus ventris tui, ſed quoniam ille te præuenit benedictionibus dulcedinis, ideo tu benedicta. Fructus ventris tui verè benedictus, in quo benedictæ ſunt omnes gētes, de cuius plenitudine tu quoque benedictionem accepiſti cum cæteris: & ſi differentius à cęteris. Ac propterea benedicta quidem tu, ſed in mulieribus: ille verò benedictus, non in hominibus, non inter Angelos, verùm, vt ait Apoſtolus, ſuper omnia benedictus in ſecula. Verè itaq; benedictus, qui fons eſt benedictionis, & auctor omnis gratiæ, fructus eſt ventris tui: qui te ſuæ benedictionis ita fecit participem, nullus vt mortalium ſimiliter, vt tu fuerit benedictus. Siquidem ſola maledictionem illam generalem effugiſti, de qua dictum eſt: In triſtitia paries filios: Et aliam, de qua ſcriptum eſt. Maledicta ſterilis in Iſraël: & es benedictionem conſequuta ſingularem: vt quamuis eſſes virgo, & propterea ſterilis elegeris: ſalua tamen virginitate, neque ſterilis permaneres, neque cum dolore pareres. Ac non ipſa modò maledictionem effugiſti, verùm & à nobis eam repuliſti, edito in lucem fructu ventris tui, qui nos redemit à maledicto legis, factus pro nobis maledictum.

Benedicta tu in mulieribus.
Pſal. 20.
Gen. 22.
Rom. 11.
Maria ſola effugit maledictionē.
Gen. 3.

Fructus autem iſtius nomen nō expreſſit Elizabeth, verùm addidit Eccleſia: IESVS CHRISTVS. Ieſus quoniam ipſe ſaluum fecit populum ſuum à peccatis eorum. Chriſtus quoniam cùm ſit Rex noſter & Pontifex noſter, vnctus eſt à Deo, non oleo communi, ſed oleo lætitiæ: nec ſicut participes ſui, id eſt, illi, qui in imagine præceſſerunt; ſed prę participibus ſuis, virtute ſpiritus cœleſtis conſecratus. Cuius vnctionis

Galat. 3.
Ieſus Chriſtus.
Matth. 1.

Ex his Auguſtini verbis facilè perſpicimus, quæ ſint opera, quæ Paulus à iuſtificatione voluerit excluſa: *Rom.11.*
nimirùm ea, quæ fiunt extra fidem: quæ & ſi diſponere nonnihil ad iuſtificationis gratiam videntur: quoniã
tamen ſine fide impoſſibile eſt placere Deo, mereri primam gratiam non poſſunt: quæ propterea gratia vo-
catur, quia gratis datur, nullis præcedentibus meritis. Si enim gratia, dicit Paulus, iam nõ ex operibus, alio
qui gratia, iam non eſt gratia. Nulla igitur merita noſtra præceſſerunt, ſed ſola Dei beneficia iuſtificationem *Pſal 50.*
noſtram præuenerunt. Quamobrem non ad ea opera, quæ præparauit Deus, vt ambularemus in illis, poſt- *2. Corinth.5.*
quàm cor mundum creauit in nobis, poſtquàm nouæ creaturæ facti ſumus: verùm ad ea, quæ nondum exu
to veteri homine fecimus excludenda, hæc à Paulo dicta interpretatus eſt Auguſtinus: Idem Theodoretus
quoque fecit, eundem Pauli locum explicãs: Creati, inquit hîc poſuit, pro regenerati. Ante Baptiſmum qui-
dem actiuam à nobis virtutem non exegit: poſt Baptiſmum verò, ei etiam iubet hærere & eam tenere. Hoc
enim dicit in operibus bonis, vt in illis ambulemus. Qui etiam in eo libro, quem inſcripſit de fabulis hære *De fide & ope-*
ticorum ad Symonem Magum, hęreſim hanc refert, tamquam primum authorem: quòd is bono eſſe animo *rib.cap.14.*
ſuos diſcipulos iubebat, nec legis minas pertimeſcere: ſed ea quę vellēt, tamquam liberos factitare: nõ enim
per bonas actiones, ſed per gratiam eos ſalutem conſecuturos. Videtur autem is Irenæum authorem ſecu-
tus, hoc ipſum de Symone Mago referentem: cuius hanc opinionem etiam Auguſtinus approbaſſe vide-
tur: cum ad refellendam eorum opinionem, qui bona opera omnia, in quibus creati ſumus in Chriſto Ieſu,
reiicere voluiſſe Paulum exiſtimabant; alios Apoſtolos, Petrum, Ioannem, Iacobum, Iudam, epiſtolas ſuas *2.Pet 3.*
ſcripſiſſe putat: quodque meminit Petrus, eſſe quędam in epiſtolis Pauli difficilia intellectu, quæ indocti &
inſtabiles deprauant, ſicut & cæteras ſcripturas, ad ſuam ipſorum perditionem: id ad hunc Pauli locum, in
quo de fidei iuſtitia tractat, referendum eſſe cenſet: quòd nunquàm ea Pauli mens fuerit, quam iſti corrupto
res Euangelii fuiſſe volunt; nihil ad iuſtitiam, nihil ad ſalutem conſequendam opera bona facere. Sunt enim *Rom.8.*
vel ipſa luce clariora, quæ huic errori aduerſantur Pauli verba: Quòd compati oportet, ſi conglorificari: cõ
mori, ſi conuiuere: ſuſtinere, ſi conregnare volumus: quodque non coronabitur, niſi qui legitimè certaue- *2.Tim.2.*
rit. Declarat autem ipſe Paulus alio loco, quam fidem intelligi velit, qua vel iuſtificamur, vel coronam illã *Fides iuſtificans qua.*
immarceſſibilem aſſequimur. Nam ad Galatas ſcribens, diſertis verbis illud planum facit, quòd nõ de quali *Galat.5.*
cunque fide loquatur, qua creditur, peccata nobis propter Chriſtum eſſe remiſſa: ſed de ea, quæ per dilectio *Sola fides non prodeſt.*
nem operatur. Illam verò ſolam fidem, quam plerique cùm ad iuſtitiam, tum ad ſalutem ſufficere volunt, *1.Corinth.13.*
adeò nihil prodeſſe aſſeuerat, vt non dubitanter dixerit: Si habuero omnem fidem, ita vt montes transferã,
charitatem autem non habuero, nihil ſum. In quam ſententiam à Iacobo quoque dictum eſt: Quid prode- *Iacob.2.*
rit, fratres mei, ſi fidem dicat quis ſe habere, opera autem non habeat, nunquid poterit fides ſaluare eum?
Quamobrẽ quàm volent iſti ſibi placeãt, deq; ſola fide glorientur, quòd ea iuſtitiam, quòd ſalutem adferat:
nobis illud certum & indubitatum eſſe debet, quòd per organum ſuum ſpiritus ſanctus loquitur: Nolite *1.Corinth. 6.*
errare, neque fornicatores, neque idolis ſeruientes, neque adulteri, neque molles, neque maſculorum concu
bitores, neque fures, neque auari, neque ebrioſi, neque maledici, neque rapaces, regnum Dei poſſidebunt.
Quod à Chryſoſtomo quoque dictum eſt: Quamuis fidem firmiſſimam, quamuis ſcripturarum ſenſus ha- *Hom.5.in Ioan.*
beremus, à vitæ autem patrocinio & deſerti eſſemus & nudi, nihil nos à gehennæ ignibus eriperet; quin per
petua & inextinguibili flãma conſumeremur. Qui etiam alio loco: Tantùm abeſt vt ſolam fidem aliquid ad
ſalutem proficere dicat, maioris vt etiam condemnationis cauſam eſſe non dubitanter affirmet, ſi peruer-
ſam vitam egerimus. Quod etiam ſcripturis illis probat. Qui nouit voluntatem domini ſui, & non facit, pla
gis vapulabit multis. Et iterum: Niſi veniſſem, & locutus illis eſſem, peccatum nõ haberent. Quod pluribus
etiam confirmat, in ſermone de præmiis ſanctorũ, qui habetur in 3. Tomo. Prodiit non ita pridem in lucem
libellus quidam ſancti Diadochi Epiſcopi Photices, de perfectione ſpirituali, quem citat Maximus, à Fran- *Cap.20.*
ciſco Torrenſi è Græco in Latinum tranſlatus, in quo ſic ille loquitur: Fides ſine operibus, & opera ſine fi-
de eodem modo improbabuntur: oportet enim fideles fidem acta oſtendentem Domino offerre: nec enim
Patri noſtro Abraham in iuſtitiam fides reputata eſſet, niſi fructum, filium ſuum, obtuliſſet. Ab Anſelmo
quoq; ſcriptum legimus, cùm illum Pauli locum explicat: Fides quæ per charitatem, &c. Fides quæ non ha
bet charitatem & opera bona: fides Dæmonum eſt, non Chriſtianorum.

Quòd peccato quolibet mortali fides non amittatur.

CAP. LXII.

VErùm hic iſti, quo rimam habere queant, per quam elabi liceat, fieri poſſe negãt, vt mortale pec
catum inſit fidem habenti; quam amitti mortali peccato quolibet aſſeuerant. Quòd ſi ita eſt, *Peccatum poteſt eſſe cum fide.*
cur igitur operarios iniquitatis vocat Chriſtus eos, qui in ipſius nomine prophetabant, dæmo *Matth.7.*
nia eiiciebant, virtutes multas faciebant: quæ tam eximia, ſine fide certè præſtare non pote-
rant. Cur idem viro ſtulto comparat eum, qui verba ſua audiret, & ea non faceret: cùm fides ex *Matth.7.*
auditu ſit? Cur multos ex Principibus in Chriſtum ait, credidiſſe, ſcriptura, verùm eos magis hominum, *Rom.10.*
quàm Dei gloriam dilexiſſe? Cur alio loco dicit: Seruus ſciens voluntatem Domini, & non faciens, plagis va *Ioan.12.*
pulabit multis? Cur à Iacobo ſcriptum eſt: Scienti igitur bonum facere, & non facienti, peccatum eſt illi. *Luca.12.* *Iacob.4.*
Quid autem eſt aliud ſcire voluntatem Domini, ſcire bonum, niſi credere ſpiritui ſancto, per amanuenſes
ſuos Prophetas, Apoſtolos, & Euangeliſtas nos docenti, hanc eſſe Domini voluntatem? Et cùm hac tamen fi
de, peccatum dicit eſſe ſcriptura, quando non fit, quod creditur. Cùm Paulus quoque fide ſtare dicit Corin *1.Cor.1.& 2.*

thios, qui multis fuerant peccatis implicati; quem locum enarrans. Theodoretus: Fide, inquit, ſtatis. Deeſt, ait, quidem, vt ſit: Nam fide quidem ſtatis: Hoc autem dicit: De fide quidem minimè vobiſcum expoſtulo. Eius enim ſanitatem amplexi eſtis. Sed quædam alia peccata à vobis admittuntur, quæ aliqua correctione indigent. Quare falſum eſt, quod ab iſtis aſſeritur, per peccatum fidem amitti: aut ſi remaneat, non eſſe veram fidem: aut eum, qui fidem habeat ſine charitate, non eſſe Chriſtianum: Falſum eſt, quòd ſolam incredulitatem eſſe peccatum, ſolam fidem eſſe iuſtitiam, tam peruicaciter aſſerunt. Nam ſi nullum eſt peccatum, niſi incredulitas: ſi nulla eſt iuſtitia, niſi fides: quorſum igitur illud extremum erit iudicium? quod non eſſe futurum de infidelibus, illa Chriſti verba non obſcurè videntur indicare: Qui non credit, iam iudicatus eſt. Futurum eſt ergò iudicium de fidelibus, quos non ideò collocatos à ſiniſtris, incorruptus ille Iudex viuorum & mortuorum, in ignem æternum ire iuſſurus eſt, quia non crediderunt, ſed quia pietatis opera facere neglexerunt. Qua de re ſic ab Auguſtino locum hunc Euangelii tractante ſcriptum legimus. Si non ſeruatis mandatis ad vitam venire poteſt per ſolam fidem, quæ ſine operibus mortua eſt: quo modo verum erit, quod eis, quos ad ſiniſtram poſiturus eſt, dicet: ite in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo & angelis eius? Nec increpat, quia in eum non crediderunt, ſed quia bona opera non fecerunt. Nam profectò, ne ſibi quiſquam de fide, quæ ſine operibus mortua eſt, promittat æternam vitam: propterea omnes gentes ſegregaturum ſe dixit, quæ permixtæ eiſdem paſcuis utebantur: vt appareat nos illi dicturos: Domine, quando te vidimus illa & illa patientem, & non miniſtrauimus tibi: qui in eum non crediderant, ſed bona operari non curauerant, tamquam de ipſa fide mortua ad uitam perueniretur æternam. Hoc eſt, quod à Sapiente dictum eſt: Omnis miſericordia, faciet locum vnicuiq; ſecundùm meritum operum ſuorum. Hoc eſt, quod à regio Propheta ſcriptum, & eſt ab Apoſtolo repetitum: Tu reddes vnicuiq; ſecundùm opera ſua. Ad Corinthios quoque ſcribens idem Apoſtolus, ait: omnes nos manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti, vt referat vnuſquiſque propria corporis: non dicit, prout credidit, ſed prout geſſit: ſiue bonum, ſiue malum. Sed & in Apocalypſi legimus: Ego venio citò, & merces mea mecum eſt: reddere vnicuique ſecundum opera ſua. Quin & ipſe Chriſtus: Procedent, inquit, qui bona fecerunt, in reſurrectionem vitæ, qui verò malè egerunt, in reſurrectionem iudicii.

Ioan. 3.
Extremum iudicium erit de operibus.
Matth. 25.
Eccle. 16.
Pſalm. 16.
Rom. 2.
1. Corinth. 5.
Auguſt. de fide & operibus. cap. 15.
Apoc. 22.
Ioan. 15.

Plena eſt ſcriptura hoc genus ſententiis, futuram eſſe retributionem, futurum eſſe iudicium, non ſecundum fidem, ſed ſecundum opera. Quorum autem opera? num infidelium? Minimè gentium: nam ii, Veritate ipſa atteſtante, eo ipſo, quòd non credunt, iam iudicati, iam condemnati ſunt. Fidelium igitur opera ea ſunt, ſecundum quæ retributio, ſecundum quæ futurum eſt iudicium. Cùm autem fideles dicantur, qui fidem habent: infideles, qui non habent: ſicut ab Auguſtino quoque legimus annotatum: multos verè fideles reperire licet variorum criminum etiam capitalium, reos, vel ex eo conſtare cuiuis poteſt: quòd non ſtatim fides amittatur, quando mortale peccatum admittitur. Quamobrem longe alia fidei & ſpei, alia charitatis, per quam fides operatur, eſt ratio. Hæc enim indiuidua comes eſt gratiæ, nec vnquàm ab illa deſtituitur. Sic enim loquitur Patris æterna Sapientia: Ego diligentes me, diligo. Et alio loco: Qui diligit me, diligetur à patre meo.

Ioan. 3.
Aug. de Trinita. lib. 13. cap. 2.
Prouer. 8.
Ioan. 14.

Quamobrem quàm ſunt inter ſe pugnantia, peccatum & gratia, tam pugnant inter ſe peccatum & charitas: fides autem & ſpes, etiam iis ineſſe queunt, qui cum Deo non ſunt in gratia. Quemadmodum igitur, ſi quis furtum admiſit, excluſit is quidem charitatem, quæ non modò nō concupiſcit aliena: verumetiam pro eo, vt benigna eſt, libenter impertit ſua: ſed interim nihil impedit, quò minus in eo maneat habitus caſtitatis; Ita nulla eſt ratio, quę impediat, quò minus qui fur eſt, idem amiſſa charitate, fidei retineat habitum, & ſpei; quamuis & fides & ſpes, quarum vita eſt charitas, nullum habenti, fructum ſint allaturæ, ſi vita ſua fuerint deſtitutę. Sola igitur eſt hæreſis, aut apoſtaſia, per quam excluditur habitus fidei, ita vt ſi quis in vno aliquo articulo fidei diſcrepet ab vnius ſanctæ catholicæ, apoſtolicæ Eccleſiæ ſenſu & conſenſu, is habitum amiſiſſe fidei rectè dici poſſit.

1. Cor. 13.
Hæreſis ſola aut apoſtaſia excludit habitum fidei.

Eſt igitur vera fides etiam in iis, qui peccatis aliquibus grauioribus obſtricti tenentur, ſi cùm alios articulos fidei, tum ſanctam credant Eccleſiam catholicam. Neque credendus eſt Dauid Rex, poſtquàm adulterio commiſſo, cædem quoque patrauit, eueſtigiò fidem ſimul amiſiſſe: ſine qua reuelatis à Deo credimus, ſiue qua nobis eum propitium fore propter Chriſtum confidimus; quod tamen alterum ſpei magis, quàm fidei eſſe videtur. Nam niſi crediſſet Dauid eſſe Deum grauem peccatorum vltorem, non ita grauiter animo perculſus fuiſſet; non tantùm de ſceleribus patratis dolorem concepiſſet. Rurſus, niſi benignum eundem & miſericordem, patientem & multæ miſericordiæ, ac præſtabilem eſſe ſuper malicia perſuaſum habuiſſet, niſi certam ſpem & fiduciam concepiſſet, fore, vt propter nomen ſuum, propter vnigenitum filium ſuum, propitiaretur peccato ſuo: nūquàm ad cinerē, ad lachrymas, ad ieiunium confugiſſet: nunquàm ſupplici prece, placatū eū ſibi reddere ſtuduiſſet. Petrum negaſſe Chriſtum legimus: non deſunt tamen, qui illo ipſo paſſionis tēpore, fidem eū in Chriſtum habuiſſe contendant: propter illa verba Chriſti potiſſimum, quæ non multò antè prædixit veritas; Simon, Simon; ecce Satanas expetiuit vos, vt cribraret ſicut triticum; ego antè rogaui pro te, vt non deficiat fides tua. Gregorius certè, quem corde tenuit, eum voce negaſſe Deum ſcribit: & qui præceſſit eum Theodoretus; neq; charitate fuiſſe Petrum omninò deſtitutum narrat, cùm Chriſtum negaſſet. Et eius æqualis Leo Pontifex: Non fidē fictam, nōn dilectionem auerſam, ſed cōſtantiam fuiſſe in Petro perturbatam, docet. Qui Petrum alloquens: uidit, inquit, in te. Dominus non fidem fractam, non dilectionem auerſam: ſed conſtantiam fuiſſe turbatam: abundauit fletus, ubi non defecit affectus: & fons charitatis lauit uerba formidinis: nec tardatum eſt remedium abolitionis, vbi non fuit iudicium uoluntatis. Quos ſequutus Bernardus: In Petro ſopitam, non extinctam fuiſſe charitatem, affirmat.

3. Reg. 11.
Dauid commiſſo adulterio non amiſit fidem.
Ioel. 2.
Pſal. 84.
Matth. 26.
Amb. lib. 10. in Lucam.
Pet. Lomb. lib. 3. diſt. 24.
Lib. 25. Moral. cap. 16.
In oratione de charitate, quæ eſt annexa hiſtoriæ ſacræ.
Bernar. de dignitate diuini amoris, cap. 6.

Non

Non excluditur itaque per mortale peccatum vera fides, etiam ſi viua fides cum eo conſiſtere non poſſit: quæ non propterea vera non eſt, quoniã à Iacobo mortua vocatur: cùm qui mortuus eſt, verus homo dici nequeat. Nam ſi verba Iacobi diligentius expendas, longè diuerſum reperies. Non enim dixit Iacobus, ſicut homo: ſed ſicut corpus ſine ſpiritu mortuũ eſt, ita & fides ſine operibus mortua eſt. Eſt quidem ita, quòd & homo moritur, extincto ſpiritu; & fides moritur, extincta charitate; per quam, qui vita noſtra eſt, Deus habitat in nobis, quę ipſa eſt Deus: verùm fides habet ſe inſtar corporis, charitas inſtar animæ: eſt enim anima fidei, charitas. Quamobrem ſicut cùm ex corpore migrauerit anima, verùm nihilominus & idem quod antea corpus permanet, etiam ſi ſpiritu deſtitutum ſit; neque deeſt illi quicquam, quod ad eſſentiam ſpectet corporis & proprietatem: ſic amiſſa charitate, remanet nihilominus vera & eadem illa, quæ fuit, anteà fides, neque deeſt illi quicquam eorum, quæ ad rationem, ſubſtantiam, & proprietatem fidei pertinere videntur: nimirum, vt Dei dictis, & omnibus ab eo reuelatis, aſſentiatur. Explicans ſecundam ad Corinthios Epiſtolam Chryſoſtomus. Quemadmodum, inquit, in corpore recens mortuo licet videre oculos, manus, pedes, ceruicem, & caput, ſed nullum membrum ſuo munere fungitur, ſic fit, & in Eccleſiæ corpore. Omnes qui præſentes hic adſunt, fideles ſunt, verum fides eorum officium nõ facit. Colorem enim omnem extinximus, & corpus Chriſti mortuum fecimus. Hic fideles vocat Chryſoſtomus etiam eos, qui mortuam quidem ſed verã tamen fidem habent. Sicut corpus mortuum mẽbra quoq; habet vera. Bernardus, producto illo Apoſtoli loco: Habitaturum Chriſtum per fidem in cordibus noſtris. Ex eo non incongruè intelligi poſſe docet, tã diu Chriſtum in nobis viuere poſſe, quàm diu viuit fides. At poſtquàm, inquit, fides noſtra mortua eſt, quodam modo Chriſtus mortuus eſt in nobis. Porro fidei vitã opera atteſtantur, ſicut ſcriptum eſt: Opera, quæ dedit mihi pater, ipſa teſtimonium perhibent de me. Nec diſcrepare videtur ab hac ſententia, qui fidem ſine operibus mortuam aſſerit in ſemetipſa. Sicut enim corporis huius vitam ex motu ſuo dignoſcimus: ita & fidei vitam ex operibus bonis. Itaque, vita quidem corporis eſt anima, per quam mouetur & ſentit: vita verò fidei charitas eſt, quia per illam operatur, ſicut in Apoſtolo legis: Fides quæ per dilectionem operatur: vnde & refrigeſcente charitate, fides moritur, ſicut corpus anima recedente.

Leo ſer. 5. de paſſione Domini. Petrus Chriſtum negans fidem non amiſit. Iacob. 2.

Charitas anima fidei.

Bernard. ſer. 2. de reſurre. Domini.

In 2. ad Corint. Hom. 26.

Fidei vitam opera atteſtantur.

Quòd Fides à Spe & Charitate, non modo uocabulo, uerumetiam rationabili differentia diſtinguatur.

CAP. LXIII.

Svnt igitur diſtincta inter ſe fides, ſpes & charitas: neque ita ſibi tres hæ virtutes conhærent, vt ab inuicem ſeparari non poſſint: quas non modò vocabulo, verumetiam rationabili differentia diſtingui, in Enchiridio ſuo docet Auguſtinus. Verum quis poteſt huius rei locupletior eſſe teſtis, quàm ipſe Paulus: qui cùm dixiſſet: Si habuero omnem fidem, charitatem autem non habuero, nihil ſum: nónne videtur apertè fidem à charitate ſecreuiſſe? Nam quod hęc Pauli verba de fide miraculorum accipienda putant, fidem hanc miraculorum in ſcripturis nuſquam legimus. Gratia ſanitatum, donum linguarum legimus in ſcripturis: fides ſanitatũ aut linguarum nuſquam reperimus. Verùm de verbo nihil eſt quòd diſceptemus: Scimus enim vno atque altero loco, ſignorum atque miraculorũ fidei meminiſſe Ioannem Chryſoſtomum, & eò multò poſteriorem Bernardum.

Aug. cap. 8.

1. Corint. 12. 1. Corinth. 13.

Sed quæ tandem eſt iſta fides, de qua Paulus loquitur? certè perfectior quàm quęcunque alia: nimirùm ea, qua non ſolùm aſſentimur omnibus, quæ nobis tradita ſunt, ad ſalutem æternam conſequendam, neceſſaria quaq; certam fiduciam de miſericordia Dei, deq; promiſſis eius concipimus: verumetiam, qua tanta ferimur in Deum, vt eam etiam ſigna ſequantur & miracula. Certè Origenes, Baſilius, Gennadius, Theophilactus de perfecta, deque ſolida atque integra fide, Pauli verba hæc interpretantur: quæ ſatis eſſe queat, etiam ad montes transferendos. De qua etiam dictum eſt à Chriſto: Si habueritis fidẽ, & nõ heſitaueritis, etiam ſi monti huic dixeritis, Tolle & iacta te in mare, fiet. Quam idem Chriſtus alio loco ſinapis grano comparauit non propter exilitatem ſui, ſed propter vim & acrimoniam, qualem in modico ſinapis grano videre licet. Certùm eſt igitur, ibi Paulum loqui de vera, firma, & nihil hæſitante fide, qua non modò reuelatis à Deo creditur, verumetiam certa fiducia concipitur, quod petitur, eum omnino liberaliter conceſſurum. Cæterùm quorſum attinet, qua de fide loquatur Paulus, ambigere? cùm in extrema capitis eiuſdem parte, tria doceat eſſe diſtincta, fidem, ſpem, & charitatem: maiorem autem horũ charitatem. Poteritne cuiquam eſſe dubiũ, quin loquatur de chariſmatibus, deque ea fide, qua Chriſtiani ſumus? quę ſi ſola fuerit, ea quæ vita ipſius eſt charitate deſtituta, fructum adferre queat nullum. Quamobrem iſtorum commentis reiectis, cum Auguſtino dicamus, quòd ſine charitate fides poteſt quidem eſſe, ſed non prodeſſe.

Chryſ. homil. 29. in 1. & 23. in 2. ad Cor. 13. in epiſt. ad Ephe. Bernar. in paruis ſer. ſerm. 1. Orig. in tract. 4. in Matth. Baſil. in reg. breuior. inter 129. Matth. 21. Matth. 13.

Aug. lib. 15. de Trin. cap. 18. et in ſermo. ſuper geſtis cum Emerito. Tract. 6. in Euangelium Ioannis.

Quòd fidei, vt prodeſſe queat, Spem & Charitatem iungi neceſſe eſt.

CAP. LXIIII.

Caeterùm, quo prodeſſe queat, ſpes, vt illi iungatur, neceſſe eſt: Quam quidem eiuſmodi eſſe oportet, nihil vt nobis ipſi fidamus; verùm ſpem omnem & fiduciam noſtram in Deo poſitam habeamus: cuius vnigeniti filii paſſione & morte acerbiſſima, peccatorum noſtrorum remiſſionem conſecuti ſumus. Ad hanc igitur Domini noſtri Ieſu Chriſti paſſionem & mortem

Spes Chriſtianorum qualis.

quæ prora, quod aiunt, & puppis eſt ſalutis noſtræ, confugiamus: per hanc remitti nobis peccata noſtra, cũ Deo patre nos reconciliari: ſimul æternæ vitę concedi nobis hæreditatem, accedentes ad thronum illius gratię, ſupplices precemur. Quæ tamen & ipſa ſpes vana prorſus erit & inutilis, ſi non ad eam opera charitatis acceſſerint: Nam fruſtrà crediderit aliquis, peccata ſibi propter Chriſtum eſſe remiſſa, niſi iuſtum de patratis illis dolorem conceperit: niſi deteſtatus & confeſſus illa fuerit: niſi dignos fructus, digna opera pœnitentiæ fecerit: Quare coniuncta ſint oportet, ſperare, & benè agere: vel ſaltem ſtudium aliquod ingens ad benè viuendum adhibere. Cuius rei, non vno in loco nos admonet ſanctus Dauid: Spera, inquit, in Domino, & fac bonitatem. Ac rurſus: Sacrificate ſacrificium iuſtitiæ, & ſperate in Domino. Sic demùm ſpes in Domino nobis eſt profutura, ſi fecerimus bonitatem, ſi ſacrificauerimus ſacrificium iuſtitiæ, ſi per charitatẽ fides in nobis fuerit operata. Sin autem nihil aliud, quàm credere nos & ſperare profeſſi, charitatis opera neglexerimus: & à iuſtitia longè remoti fuerimus; & ad illam vitam nobis aditus non patebit, ad quam ſi vellemus ingredi, mandata ſeruare iuſſi ſumus.

[Margin: Spes abſque charitate inutilis. — Matth. 3. — Pſalm. 36. Pſalm. 4. Vide Chryſoſto. Ho. 25. in Matth.]

Neque enim exiſtimare quiſquam debet datum nobis eſſe à Deo Chriſtum, vt redemptorem tantùm, cui fidamus: & non ſimul vt legiſlatorem, cui obediamus. Aperta ſunt Eſaiæ verba dicentis: Ex Syon exibit lex, & ſermo Domini ex Hieruſalem. Quæ in libro, qui inſcribitur de cognitione Dei, cuius auctor eſſe fertur Gregorius Niſſenus Põtifex, ſic explicata legimus: Dominus, inquit, noſter Ieſus Chriſtus, nũc in monte Syõ ſedens & docens, nunc in ciuitate Hieruſalem verſans, legem & doctrinam Euãgelicam tradidit. Neq; enim de Moſaica lege Propheta nunc loquitur. Quomodo enim id fieri queat: cum ea non in Syon, nec in Hieruſalem, ſed in monte Synai fuerit data multò antè, quàm natus eſſet Eſaias: quemadmodum Euangelica multò poſt ipſum Eſaiam tempore promulgata fuit. Quapropter appoſitè dixit, Exibit: quoniam antiqua lex iã exiebat. Alio verò loco Gregorius idem vocat Chriſtum vitæ legiſlatorem. Apertius autem, idem Propheta Eſaias, alio loco de Chriſto loquens: Dominus enim iudex noſter, Dominus legifer noſter, Dominus Rex noſter, Dominus ipſe ſaluabit nos. Et per alium Prophetam dicit Dominus: Dabo legem meam in viſceribus eorum, & in corde eorum ſcribam eam. Quin & Iacobus de Chriſto, Vnus eſt, inquit, legiſlator & iudex, qui poteſt perdere & liberare. Docet hoc pluribus verbis, vbi de Trinitate ſcribit Cyrillus: non redemptorem tantùm, verùm & legiſlatorem eſſe Chriſtum. Et ad Eoptium ſcribens in refutatione reprehenſionis Theodoreti 6. Anathematiſmi. Beatus Ephrem in oratione de transfiguratione Domini. Ieſus eſt, inquit, Dominus, nõ ſeruus: dominãs, & nõ parens imperio, legiſlator, & non is cui lex datur; filius, non verna: natur & non adoptione. Et alio loco. Quiſquis reliquerit legiſlatorem, & ipſe nihilominus ab eo relinquitur. Si autem denuò pœnitentia ductus, ſeipſum agnouerit, ita vt legiſlatori ſuppliciter procidat & dicat: peccaui quòd te Dominum meum & magiſtrum dereliqui: Protinus legiſlator, cùm ſit amator hominum, pro ſua pietate ſuſcipiet eum: & præſtabit ei intellectum bonum, vt agnoſcat infirmitatem & peccata ſua. Et eius æqualis Marcus Eremita: Legem, inquit, ſpiritualem cœleſus legiſlator Chriſtus per ſpiritum ſanctum inſcripſit fidelibus: non in tabulis lapideis, ſed in tabulis cordis carnalibus. Lactantius verò: Summus, inquit Deus cùm religionem ſuam transferre voluiſſet, doctorem iuſtitiæ miſit è cœlo; vt nouis cultoribus, nouam legem in eo vel per eum daret. Et ante eos omnes Clemens Petri ſucceſſor. Ezechiel, inquit, atque alii deinceps Prophetæ, vbique prædicant hunc eſſe Chriſtum, Dominum, Regem, Iudicem, Legiſlatorem: Et in ſequenti libro, obtemperemus Chriſto, vt Regi, qui poteſtatem habet inducendi varias leges, ac tanquam ſapiens Legiſlator nouas ferens; vbique naturalibus, immobilibus conſeruatis. Vide eundem paulò ſuperius: Theodoretus quoque locum illum Pſalmi explicans: Conſtitue Domine legiſlatorem ſuper eos. At meritò quis interrogaret: Quem legiſlatorem vates dari hic obſecrat? Nam Moſes ille Magnus diu & iam diu diuinæ legis ferendæ miniſter factus, finem vitæ ſuſcepit. Alius verò legiſlator poſt illum non ſurrexit. Si, verò nemo aliùs oſtenditur neque Iudæis neque Gentibus legiſlator: Reliquum eſt cogitare Dominum Chriſtum legiſlatorem appăruiſſe, qui ſacris in Euangeliis exclamat: Dictum eſt antiquis: Non occides: Ego autem dico: Qui iraſcitur fratri ſuo temerè, reus erit iudicio. Gregorius quoque Pontifex illa verba S. Iob. Nullus ei ſimilis in legiſlatoribus: interpretatur de Chriſto, quod ei, neque Moſes, neque Ioſue, nec alius quiſquam legiſlatorum ſimilis fuerit. Eſt quidem ita, quòd is factus obediens Patri vſque ad mortem, mortem autem crucis, factus eſt omnibus cauſa ſalutis ęternæ. Nunquid autem omnibus credentibus tantum in ſe? Non hoc dicit Paulus: Verùm omnibus, inquit, obtemperantibus ſibi, omnibus legem ſuam cuſtodientibus: omnibus mandata ſua ſeruantibus. De iis verò, qui non obediũt Euangelio Domini noſtri Ieſu Chriſti, tantùm abeſt, vt eis Chriſtum factum eſſe dicat cauſam ſalutis æternę, vt non dubitet etiam affirmare, quòd pœnas dabunt in interitu æternas.

[Margin: Matth. 19. — Chriſtus legiſlator. — Eſaia. 2. — In dictum Euangelii quatenus ſeciſtis vni ex minimis. — Eſa 33. Hier. 31. Iacob 4. — Cyril. lib. 3. — Ephrem de compunctione cordis cap. 1. — Marc. Ere. In libro de baptiſmo. Lactan. lib. 4. cap. 13. — Cap. 23. & lib. 2. cap. 36. — Lib. 27. Moraliũ cap. 2. — Philip. 2. Hebra. 5. Chriſtus credentibus & obtemperantibus factus eſt ſalus æterna.]

Errat igitur, ſi quis putat Euangelium eſſe nudam & abſolutam vitæ æternę promiſſionem, ſiue conditione mandatorum obſeruationis. Cùm rectè dictum ſit ab Euſebio Emiſſeno, quòd conditionaliter fit prædeſtinatio Dei, nihilque ſine aliqua conditione prędeſtinatum eſt. Prædeſtinati ſunt omnes boni ad gloriam, ea tamen conditione ſi fidem tenuerint, ſi charitatem, ſi humilitatem, ſi ſapientiam, ſi miſericordiam & pietatem, & his ſimilia habuerint. Similiter Ioannes Chryſoſtomus: Non reliquit nobis Deus hæreditatem purè & abſolutè: Sed ſub quadam conditione. Quænãm autem ea eſt? Qui me diligit, inquit, præcepta mea ſeruabit. Et rurſus: Qui non tollit crucem ſuam & ſequitur me. Et plura alia. Ac alium quendam Pſalmũ enarrans: Solæ Dei promiſſiones nobis, inquit, bona non prębent, niſi nos quoque faciamus, quæ in noſtra poteſtate ſita ſunt: nec oportet ea attendentes ſupinos eſſe ac remiſſos. Multa enim quæ promiſit Deus bona, non facit, ſi qui promiſſa ſuſceperunt, inueniantur indigni. Quemadmodum & mala, quæ minatus eſt, non educit in opus, ſi ii, qui eum irritarunt, poſteà mutantur, & iram expellunt. Quamobrem, qui ſecùs docent, om-

[Margin: Euſeb. hom. feria. 2. poſt Dominicam 1. Quadrageſima. — In Pſalm. 131. — Rom. 2. 2. Timot. 2.]

nes

Matth. 19. Ioan. 13. Luc. 24

nes eorum ſententiæ ſcriptura reclamat: Compati nos oportere, ſi conglorificari: commori, ſi conuiuere: ſuſtinere, ſi conregnare volumus monet Paulus: Verum apertius multò Chriſtus ipſe: Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata. Et alio loco: Si hęc ſcitis, beati eritis, ſi feceritis ea. Quòd ſi oportuit pati Chriſtum, & ita intrare in gloriam ſuam, multò magis oportet pati nos, vt intremus in alienam, ſupernaturalem videlicet, ac nobis indebitam, & longè meritis noſtris imparem. Præclarè vir ille, ſingulari pietate præditus, nomine tantùm Idiota, regulas quaſdam deſcribens vitam Chriſtianam complectentes, poſteaquàm non minus laborioſam viam docuiſſet, quę eſt ſecundum mundum, quàm ſit via virtutis: ſtultum eſſe, dicit, credere, ad cœlum poſſe perueniri, niſi per pugnam aduerſus carnem, diabolum, & mundum, quandoquidem & caput noſtrum Chriſtus non aſcendit in cœlum, niſi per crucem: nec debet ſerui conditio melior eſſe conditione Domini. Quem ſequutus aliquot pòſt ſeculis Bernardus. Non recti planè, ſed peruerſi eſt animi, antè quærere gloriam, quàm exercere virtutem, & velle coronari, qui legitimè non certauerit. Vanum eſt vobis, inquit, ante lucem ſurgere. Ita eſt. Fruſtra ad celſitudinem nititur glorię, qui prius non claruit virtute: fruſtra fatuæ virgines ſponſo obuiam ſurgunt, quarum lampades extinguuntur, & ideò vacuæ, quia vacuis gloriantur lampadibus, uirtutis oleum non habentes. Abſit mihi gloriari, niſi in gloria illorum, quibus Propheta congratulans, ait: Domine, in lumine vultus tui ambulabunt, & in nomine tuo exultabunt tota die, & in iuſtitia tua exaltabuntur. Et infert: Quoniam gloria virtutis eorum tu es: pulchrè non eorum, ſed virtutis eorum gloria commendatur. Quæ enim ſine virtute eſt gloria, profectò indebita venit, præproperè affectatur, periculosè captatur: virtus gradus ad gloriam, virtus mater eſt gloriæ: Fallax gloria, & uana eſt pulchritudo, quam illa non parturiuit: ſola virtus eſt, cui iure gloria debetur, & securè impenditur. Et alio loco: Non decet membrum delicatum eſſe ſub capite crucifixo, nec ad capitis corpus ſe iudicat pertinere membrum, quod capiti compaſſum non fuit. Sed & Ambroſius, Tenera, inquit, corporis cura luxuque & laſciuiarum cupiditate mollitos, nequaquàm cœleſtis aula ſuſcipit, ad quam duris laborioſæ virtutis gradibus aſcenditur. Hi verò, quibus fluida deliciis membra ſoluuntur, regni cœleſtis extorres, intra mundi huius habitacula conſeneſcunt. Et alio loco. Qui uult dare præmium, debet expectare certamen: quia nemo ſine certamine coronabitur. Sinit ergo uos ſæpè tentari, uolens iuſta præmia dare, luctanti utique non dormitanti. Non decet redimitos floribus corona, ſed puluerulentos, nec molles deliciis, ſed labore exercitatos, ornat victoria. Neq; minus elegāter Hieronymus, ad Iulianū ſcribēs: Difficile, imò impoſſibile eſt, inquit, vt & præſentibus quis, & futuris fruatur bonis: & hîc ventrē, & ibi mētē impleat; vt de deliciis trāſeat ad delicias. Ante quem etiam Athanaſius: Qui habet requiem ſuam in hoc mundo, ne ſperet æternam quietem ſe poſſe conſequi: Regnum enim cœlorum non eorum eſt, qui hîc ociantur: ſed eorum, qui in multa tribulatione & anguſtia vitam tranſigunt. Non enim id gratis accipiunt, ſed cum ingenti labore & magnificis ſudoribus illud adepti ſunt, quotquot eo digni habiti ſunt. Ad eundem modum Baſilius quoque: Quomodo, cùm vitæ ſecundùm mandatum Domini inſtituendæ, eam, quæ voluptatum eſt, præferamus, ęternæ vitæ fœlicitatem & conuerſationem ei, quæ ſanctorum eſt, conformem, & Angelica gaudia in facie Chriſti nobis pollicemur? Stolidi certè animi ſunt talia phantaſmata. Quomodo ero cum Iob, qui nec vulgarem quidem afflictionem cum gratiarum actione complector? Quomodo cum Dauide, qui erga inimicum nullo ſum lenitatis affectu præditus? quomodo cum Daniele, qui non aſſidua continentia, & deprecatione ſedula Deum quæſiui? quomodo cum ſingulis ſanctis, qui veſtigia illorum non ſum ſecutus? Quis athleta ita iudicii expers eſt, ut iiſdem velit dignari coronis, & victorem, & eum, qui nihil certauit? Quis dux ad parem vnquam ſpoliorum partem cum iis, qui vicerunt, eos vocauit, qui in pugna ne comparuiſſent quidem? Bonus eſt Deus, verum & iuſtus. Iuſti verò eſt retribuere pro dignitate factorum, ſicut ſcriptum eſt: Benè fac Domine uobis: Declinantes autem in obliquationes, adducet Dominus cum operantibus iniquitatem. Miſericors eſt, at & Iudex. Diligit enim miſericordiam, inquit, & iudicium Dominus. Quapropter dicit, Miſericordiam & iudicium cantabo tibi Dominè. Similiter & Auguſtinus, Manducant homines fungum malum, & moriuntur. Ecce in qua fragilitate eſt vita humana, quam quandoque relicturus es. Noli pro illa ſic pugnare, vt tu relinquaris. Vita noſtra Chriſtus eſt. Chriſtum attendę, pati uenit, ſed & glorificari: contemni, ſed etiam exaltari: mori, ſed etiam reſurgere. Opus te terret, mercedem vide. Quare vis peruenire delicatus ad eam rem, ad quam non perducit, niſi labor? Sed times ne perdas argentum tuum, qui ad argentum tuum cùm labore magno perueniſti. Si ad argentum tuum, quod quandoque vel moriens amiſſurus es, non perueniſti ſine labore, ad vitam æternam ſine labore vis peruenire? Et his omnibus vetuſtior Origenes: Nemo poteſt in carne & in ſpiritu habere delicias: ſed ſi quis in carne deliciatur, ſicut ille diues, carebit gremio Abraham, & deliciis: qui verò in pręſenti ſeculo pane afflictionis veſcitur, ſicut & ille pauper, cùm hinc abſceſſerit, in deliciis erit. Leo quoque Pontifex ait: Quamuis enim bonorum omnium ſit ipſe largitor, etiam tamen fructum quærit induſtrię. Non enim dormientibus prouenit regnum cœlorum, ſed in mandatis Dei laborantibus atque vigilantibus: vt ſi mandata illius irrita non fecerimus, per ea, quæ dedit mereamur accipere, quod promiſit. Et alio loco: Non enim dormientibus prouenit regnum, nec ocio deſidiaque torpeſcentibus beatitudo æternitatis ingeritur: Sed quia ſicut Apoſtolus ait: ſi compatimur, & conglorificabimur: illa nobis currenda eſt via, quam ipſe Dominus ſe eſſe teſtatus eſt: qui nobis nullis operum meritis ſuffragantibus, & ſacramento conſuluit, & exemplo: vt in adoptionē vocatos per illud proueheret ad ſalutem, per hoc imbueret ad laborem. Extat Homilia elegans Chryſoſtomi, quòd cœleſte regnum abſq; tribulatione & laboribus acquiri non poteſt. Et in ea quæ proximè ſequitur, Vbi coro-

Nota. Per pugnam itur ad cœlum. Bernar. in natali ſancti Victoris ſermo 1.

Pſalm. 88.

Per virtutem itur ad gloriam.

De paſſione Domini cap. 4.

Ambro. lib. 5. in Luc.

Ambroſ. in Pſal. 118. ſerm. 18.

Athanaſ. de virginitat.

In definitionibus latioreib. in proœmio.

Deus bonus & iuſtus; miſericors & index.

Pſalm 124.

Baſil. in oratione 3 de peccato.

Aug. ſerm. 6. de verbis Domini.

Orig. in Pſal. 3

Ser. 5. de Epiph. Chryſoſt Hom. de Epiphania. Chryſoſt. Homil. de Epiphania.

Hom. 66. ad populum Antioch.
Hom. 4. ad populum Antioch.

na, ibi pœna. Et alio loco clarius: Niſi tentatio, nec corona: niſi certamina, nec brauia: niſi ſtudia, nec honores: niſi tribulatio, nec remiſſio: niſi hyems, nec æſtas: quod exemplis etiam poſteà planum facit. Et qui præceſſiſſe Chryſoſtomum videtur Macarius: Non ſtatim, inquir, vt quis Dei verbum audiuit, in ſorte & parte boni eſt. Si enim ſimul vt audiuiſſet, bonę partis eſſet, non iam eſſent certamina uel bellorum occaſiones aut curſus, ſed abſque labore, modò audiſſet, perueniret ad quietem, & menſuram perfectam. At non ita ſe res habet. Tollis enim hominis voluntatem hoc ita dicendo, & aduerſariam virtutem ſpiritui repugnare negas. Nos autem dicimus eum qui uerbum audit, in compunctionem venire, deindè cùm ſe iuxta diſpenſationem, οἰκονομίαν Græci vocant, gratia ſubduxerit ad hominis vtilitatem in exercitationem & diſciplinam militarem ingredi, cum Sathana luctam & certamen inire, cumque multo curſu & labore victoriam ab eo reportare Chriſtianus vt fiat. Nam ſi quis ex auditu ſolo ſine labore ad bonam partem pertineret, etiam qui ſpectaculis theatralibus oblectantur, & ſcortatores in regnum & vitam æternam ingrederentur: quam certò nemo dabit illis abſque labore & certamine. Siquidem arcta & anguſta eſt uia, per hanc aſperam viam oportet incedere, ſuſtinere & affligi, & ita in vitam ingredi. Si enim abſque labore fœliciter agere liceret, haudquaquam lapis offenſionis & petra ſcandali Chriſtianiſmus eſſet.

Hom. 31.

Quòd nihil impoſſibile Deus præceperit.

CAP. LXV.

Allegare impoſſibilitatem mandatorum eſt Deum crudelem facere. Hac pulchrè proſequitur Hieronymus, uel quiſquis eſt auctor epiſtolæ ad Demetriadē, de uirginitate ſeruanda.
Matth 11.
1. Ioan. 5.

VErum hìc iſti: Si nos ad mandata remittis, aiunt, vt niſi ea obſeruemus, eſſe iuſti non poſſimus, actum eſt de nobis: Nam in hac vita, quę præcepit Deus implere, poſſibile non eſt: in qua legi ſatisfacere nemo poteſt. Scilicet, ſi fidem iſtis habemus, impoſſibilia præcepit Deus. Poteſt autem dici quicquam, aut cogitari magis blaſphemum, quàm hoc ſit? Quis præcipiat his, qui ſibi ſubiecti ſunt, quod ab eis nullo modo præſtari poſſe videat: niſi aut prorſus inſanæ ſit mentis, aut ridiculus, aut barbarus aliquis, & immanis tyrannus; qui ſibi datam cupiat occaſionem, per quam, ſuam in illos crudelitatem exprOmere queat? Atqui talem iſti nobis Deum fingunt, pręclari, ſi Dijs placet, gloriæ Dei vindices, quam tot ſeculis obſcuratam, nunc demùm aſſerere ſe, rudi plebeculę perſuadere conantur. Quid autem? an non reclamat huic eorum blaſphemiæ ſcriptura? In Euangelio ſuo dicit Chriſtus: Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati eſtis, & ego reficiam vos. Tollite iugum meum ſuper vos, & diſcite à me, quia mitis ſum, & humilis corde, & inuenietis requiem animabus veſtris. Iugum enim meum ſuaue eſt, & onus meum leue. In Cacangelio ſuo dicunt iſti: Iugum Chriſti durum & acerbum, & onus eius eſt prorſus importabile. Ad quod ferendum Chriſtus inuitat, ab eo deterrēt iſti, ne venire quiſquam ad Chriſtum audeat: qui legem tulerit, cui ſatisfacere poſſit nemo. Dicit Dei ſpiritus per Ioannem: Mandata Dei grauia non ſunt. Dicit Satanæ ſpiritus per membra ſua: Mandata Dei non modò grauia, verumetiam prorſus ad implendum impoſſibilia ſunt. Nimirùm hoc eſt illud purum Euangelium, quod à zonariis, baiulis, figulis, tantoperè vidimus expetitum: cùm ex diametro, quòd aiunt, cum Euangelio Chriſti pugnare videatur: quo virtutis omne ſtudium eneruatur: omnis faciendi mandata Chriſti conatus impeditur. At non ita priſci Patres illi ſancti, qui ſi quis impoſſibile aliquid homini à Deo præceptum eſſe blaſphemaſſet, eum anathema pronunciauerunt: quòd impium eſſe dicerent, affirmare, quæ à ſpiritu Dei mandata profecta ſunt, ea eſſe credentibus impoſſibilia. Sic Hieronymus, & eum ſecutus Auguſt. Execramur etiam blaſphemiam eorum, qui dicunt, impoſſibile aliquid à Deo hominibus eſſe pręceptum, & mandata Dei non à ſingulis, ſed ab omnibus in commune poſſe ſeruari. Quod ſi quis explanationem ad Damaſum ſymboli negauerit ab Hieronymo conſcriptam eſſe, cum eo tria verba non commutabimus: At in Commentariis in Matthæum, quorum authorem Hieronymum eſſe nemo dubitat, ita ſcriptum legimus: Multi pręcepta Dei imbecillitate ſua, non Sanctorum viribus æſtimantes, putant eſſe impoſſibilia quæ præcepta ſunt: & dicunt ſufficere virtutibus non odiſſe inimicos. Cæterum diligere plus præcipi quàm humana natura patiatur. Sciendum eſt ergo Chriſtum non impoſſibilia præcipere, ſed perfecta, quæ fecit Dauid in Saul & Abſalon. Stephanus quoque Martyr pro inimicis lapidantibus deprecatus eſt. Et Paulus anathema cupit eſſe pro perſecutoribus ſuis. Hoc autem Ieſus, & docuit & fecit, dicens: Pater ignoſce illis, quod enim faciunt neſciunt. Ioannes autem ille, qui iure meritò Chryſoſtomus appellatur, adeò nihil impoſſibile mandaſſe Deum, affirmat, multos vt fuiſſe dicat, qui plus etiam vltrò præſtiterunt, quàm à Chriſto mandatum eſt: tantùm abeſt, vt eius mandata, non impleuerint. Nam cùm neque virginitatem, neque paupertatem Deus vnquam mandauerit; minimè tamen defuerunt, qui iniuſſi vltrò vtrunque amplecterentur. Quin & illud non vno in loco perſuadere populo conatur, multò grauius eſſe iugum ſeculi, quàm ſit iugum Chriſti. Quòd illud iugum eſt ſeruitutis, iugum carnis & peccati: hoc verò iugum eſt libertatis, iugum ſpiritus & gratię. Ac integram homiliam de ea re conſcripſit: Quòd Monachorum vita & crucifixorum, quæ grauis eſſe putatur & oneroſa, multò dulcior ſit, atque concupiſcibilior, quàm ea, quę facilis & mollis eſſe videtur in ſeculo degentium. Quod idem facit Euſebius Emiſſenus in Homilia, quam de Machabeis conſcripſit: & auctor operis imperfecti in Matthæum, Origenes: Qui dicit, implere non poſſum, quæ mandantur à Deo, quid tibi videtur aliud, quàm inter mulieres,

Patres priſci quomodo populum inſtituerunt.
Hier. ad Damaſ. in expoſ. ſymboli.
Baſil. in verbis Moſis, attende tibi ipſi. Et mea, quæ proximè ſequitur homil.
Et in ethicis Reg. 44. Iti Reg. 4. cap. 1. & Hom. 13 in exhor. ad Bap. Chryſ. hom. 8. de pœnit. & de charitate. & ho. 10. in epiſt. ad Hebr. & 3. hom. ad populum antioch.
Hier. in Matth. cap. 5.
Et in enarratione Pſal. 3. & in ho. de [illegible]. & miſtis, in 5. Tomo. Homil. 24. & 39 in Matt. & hom. 2. ad Philip.
Hom. 56. ad pop. Antiochenum.
Homil. 28.
Iugum ſeculi grauius iugo Chriſti.
Orig. in Ioſue, homil. 9.

mulieres, quæ nihil virile poſſunt, eſſe numerandus. Gregorius Niſſenus: Si natura ita comparatum eſt, vt ſolo motu mentis & appetitu à malo alienemur, nihil laborioſum nobis præcipit Euangelicus ſermo: neque enim labor coniunctus eſt affectioni & ardori mentis. Sed licet nobis abſque vllo negocio quo cunque volumus per cogitationes accedere. Itaque volenti facile eſt cœleſtem vitæ traductionem vel in terra habere; ſi, quemadmodum Euangelium præſcribit, cœleſtia ſapiamus, cœleſtibus afficiamur. Locum illum enarrans Hilarius: Latum mandatum tuum nimis. Latum, inquit, mandatum Dei eſt, & in omnia ſpei noſtræ genera diffunditur; vt non difficile ſit, ſi voluntas adſit, præcepto Domini obtemperare: cùm & latum & diffuſum ſit ad placendum, officioſæ religionis varietate: neque ſolum latum, ſed vehementer latum.

Gregor. in lib. ad Harmonium. Quid profeſſio nominis Chriſtiani ſibi velit.
Pſalm. 118.

Et beatus Ephrem, nullam in hac via, quæ ducit ad cœlum, reperies difficultatem. Dominus ipſe factus eſt via vitæ volentibus ad patrem luminum proficiſci, vbi beatitudines enumerat. Theodoretus verò legum obſeruandarum facilitate ſubiici dicit, per hæc ſcripturæ verba: Mandatum quod ego tibi præcipio hodie, non ſupra te eſt, nec procul poſitum, non in cœlo, vt poſſis dicere: Quis noſtrûm valet in cœlum aſcendere, vt deferat illud ad nos, vt audientes illud impleamus? Neque trans mare poſitum, vt cauſeris, & dicas: Quis poterit traiicere mare, & illud ad nos adducere, vt poſſimus audire & facere, quod præceptum eſt? Non eſt tibi opus alis ad volandum, aut nauibus ad proficiſcendum, vt diſcas, quid agere debeas. Sed propè eſt verbum valdè in ore tuo, in corde tuo, & in manibus tuis, vt impleas illud. Et loquitur ibi pręcipuè de præcepto dilectionis. Etiam Prophetis longè grauiſſimum viſum eſt onus iniquitatis, quàm ſedere, vt quidam ait, ſuper talentum plumbi. Sub quo gemebat alius quoque dicens: Iniquitates meæ ſupergreſſæ ſunt caput meum, & ſicut onus graue, grauatæ ſunt ſuper me. Quamobrem duriora multò ſunt, quemadmodum etiam à Baſilio ſcriptum legimus, quæ vel inſanus amor, vel inexplebilis habendi cupiditas, mortalibus imperat, quàm quæ Chriſtus præſcribit. Qui dicit etiam alio loco, quòd impium ſit aſſerere præcepta ſpiritus ſancti impoſſibilia eſſe obſeruatu. Vt non ineptè dictum ſit à Ioanne Gerſone, quòd plures videre licet, qui maiorem pœnam habent ad infernum acquirendum, & ad malè agendum, quàm requiratur pœna ad regnum Paradiſi lucrandum. Et explicans illa verba Nicolaus de Lyra: Laſſati ſumus in via iniquitatis & perditionis, & ambulauimus vias difficiles. Frequenter, inquit, plus laborant homines ad perficiendum ſua peccata, quàm iuſti ad iuſtitiæ opera: ſicut patet de fornicatore & adultero; qui maioribus laboribus, & periculis ſe exponit ad habendum intentum, licet frequenter deficiat; quàm bonus religioſus, in ſurgendo ad matutinum pluribus noctibus, ad Deum laudandum. Ante quem multis ſeculis Hieronym. Quantis, inquit, ſudoribus hæreditas caſſa competitur. Minori labore margarita Chriſti emi poterat. Gregorius quoquè Niſſenus. Si laborioſum ſtudium bonarum rerum eſſe putas, comparem cum vita contrariam, ac reperies quanto malitia, nequitiaque laborioſior & moleſtior ſit. Siue quis obſcœno ſit amore captus, ſiue rei ſaciendæ ſtudio teneatur immodico, ſiue miſera vexetur ambitione, quas non perfert moleſtias? quæ non adit pericula? quos non tolerat corporis & animi cruciatus, vt non defuerint, qui mortem etiam indubitanter oppeterent, dum eo, quod amant potiri ſtudent. At in Deo piè colendo, atque illius contemplationi vacando, quid tandem eſt moleſtię? quid periculi? quid laboris? aut quæ non voluptas potius, cum animi ſumma tranquillitate coniuncta? Qua fruuntur in cœlis animæ piorum vita beata, ea degentibus adhuc in terris, atque in fragili corpuſculo, repræſentari videtur. Initia fortaſſis aliquid habent difficultatis & moleſtiæ: Quò lõgius antè progreſſus fueris, hoc faciliora, iucũdiora, ſuauiora ſunt omnia. Ea enim conſuetudinis vis eſt, ſicut preclarè ſcriptum eſt à Gregorio Niſſeno, vt etiam in iis quę difficiliora videntur, voluptatem quandam aſſiduo vſu ingeneret: fitque ſuaue & iucundum per conſuetudinem temporis tractu quod ab initio laborioſum eſt.

Iniquitas grauiſſ. onus.
Zach. 5.
Pſalm. 77.
In Deut. cap. 31.
Baſil. Hom. 13. in exhortatione ad Baptiſmum.
Baſi. Hom. 3. ſuper illud Moyſis. Attende tibi ipſi.
Ger. parte quarta in ſerm. de omnibus ſanctis.
Hier. ad nepotianum de vita clericorum.
Euſe. Emiſſen. de Epiphan. ſerm. 5.
Greg. Niſſen. in lib. de beatitudinibus ſuper illud: Beati mundo corde.
In dictum Euangelii, Quatenus fecistis vni ex minimis, &c.

Sic priſci populum inſtituebant, ſic de ſuperiore loco mentes eorum ad virtutum ſtudia, quę nos amplecti Chriſtus voluit, oratione ſua inflammabant. A quibus quid aliud iſti, quàm deterrere prorſus videntur? dum non difficilia modò, quod ferri tamen poſſet, verumetiam prorſus impoſſibilia Deũ præcepiſſe blaſphemant. Diaboli fraudes has eſſe dicebat olim Antonius, vt impoſſibile, durumque piè, religioſeque viuendi ſtudium eſſe prędicaret, vt dum oneroſum eſſe videtur quod cœptum eſt, ex deſperatione tædium, ex tædio ſuccedat ignauia, ſicut in illius vita narrat Athanaſius.

Ex hac iſtorum impia doctrina, quam ipſi nihilominus verbum Dei vocari volunt, hoc eſſe conſecutum cernimus; nullo vt vnquam tempore quàm hoc, magis refrixerit charitas, magis abundauerit iniquitas. Quis enim adduci facilè poſſit, vt aut eum Deum colat, quem impoſſibilia præcepiſſe perſuaſum habeat; aut ad ea præcepta animum adiiciat, quæ impleri non poſſe credat. Longè diuerſum docuit toties à nobis citatus Chryſoſtomus, dicens: Si in vſum ſemel bonæ iſtius philoſophiæ tranſeas, etiamſi poſteà aliquis tibi torpor obrepat, non tamen facilè poteris horum quidpiam, quę pręcepta ſunt tranſgredi, bona ſcilicet conſuetudine firmitatem iam auctante naturę. Quàm enim facilè eſt dormire, comedere, bibere, reſpirare: tam nobis facilia erunt etiam opera virtutis: ex quo etiam capiemus honeſtiſſimam voluptatem quietiſſimo in portu ſedentes, & ſerenitate continua perfruentes. Quem ſecutus Cęſarius, de Monachorum inſtitutis ſcribens: Hęc omnia, inquit, donec in conſuetudinem mittantur, laborioſa eſſe videntur; & vt verius dicam, tamdiu impoſſibilia iudicantur, quamdiu humanis viribus obtineri poſſe putantur. Cùm verò à Deo obtineri, & per Dei gratiam impleri poſſe creduntur, nec dura, nec laborioſa, ſed leuia & ſuauia comprobantur: ſecundum quod Dominus dixit: Iugum meum ſuaue eſt, & onus meum leue. Poſt quem etiam Bernar-

Homil. 11. in Mat. cap. 3.
Hom 9.
Serm. 2. in aſcenſione.
Hom 24. in Mat.

dus: Revera cùm inceperis, inquit, triſtitia implebit cor tuum: ſed ſi perſeueraueris, triſtitia tua conuertetur in gaudium. Tunc enim purgabitur affectus, & voluntas renouabitur, vel potius noua creabitur; vt omnia quę prius difficilia, imò impoſſibilia videbantur, cum multa percurrantur auiditate & dulcendine. Et alio loco: Iugum, inquit, ſuaue eſt, & onus leue. Non quia leue in ſe, nec enim leuis paſſionis aſperitas, mortis amaritudo, ſed leuis tamen amanti. Et in Sermone de verbis Euangelicis: Et nos reliquimus omnia. Graue iugum ſuper omnes filios Adam, vtique qui ſequuntur eum. Nam ſuper eos qui Chriſtum ſequuntur, leue eſt & ſuaue. Prodierunt nuper Sermones quidam de cœna Domini, qui Bernardo adſcribuntur. Vbi tractans auctor locum illum Euangelii: Hoc eſt præceptum meum: vt diligatis vos inuicem. Dulcis, inquit, & ſuauis Dominus, dulce & ſuaue mandatum proponit. Dulce & ſuaue illud eſſe videtur, quod præcipit dilectio, & allicit amor. Nam nulla ibi apparet difficultas, vbi eſt charitas: nullus ibi labor eſt, vbi verus amor eſt. Cuncti amori libenter obediunt, & eius iugo colla ſubmittunt: peruerſi peruerſo, lubrici lubrico, ſancti ſancto, caſti caſto, quilibet in deſiderio ſuo. Ideò Dominus dat præceptum amoris, præceptum dilectionis, vt ſuo pręcepto omnes obediant, & ceruicem ſuperbiæ ſuæ ſub iugo ſuæ humilitatis edomare feſtinent. Ac paucis interiectis: Leue, inquit, præceptum, ſuaue præceptum, & dulce præceptum. Ad portandum leue, ad amplectendum ſuaue, ad tenendum dulce & delectabile. Quid leuius? quidve dulcius? quid ſuauius quàm diligere? Hoc poteſt omnis homo ſanus & æger, diues & pauper, ſtultus & ſapiens, nobilis & ignobilis, ſeruus & liber: nemo ſe excuſet. Scripſit Philo Iudæus librum de legibus non ſcriptis, in quo docet, viros, qui rectè ac ſine culpa vixerunt, quorum virtutes publicatę ſunt in ſacrarum literarum tabulis, non tantùm ad laudem illorum, verumetiam ad lectores in æmulationem prouocandos: fuiſſe leges quaſdam animatas & rationales, duabus de cauſis venerabiles: altera, quoniam oſtendunt quòd præcepta legis à natura non diſcrepant: altera, quòd hinc liquet non eſſe opus magno labore ad exigendam vitam iuxta legum regulam, quando illi priſci ante leges ſigillatim proditas, non ſcripto iure vſi, pari facilitate atque felicitate vixerunt: vt meritò quis dicere poſſit, leges ſcriptas nihil aliud eſſe, quàm vitarum Patrum commentarios, in quibus eorum dicta, factaque narrantur, nam illi ſcholas nullas frequentauerant, nullis præceptoribus vſi fuerant, ſed à ſeipſis inſtituti, doctique ordinem naturæ ſunt ſecuti, quæ lex eſt dubiò procul antiquiſſima omnium, quam ipſi ius ſummum, faſque rati eſſe, totam vitam ſuam vltrò ei ſubdiderunt: fortuitas autem res precibus & ſupplicationibus commendantes Deo propicio, hac quoque parte vixerunt feliciter, accedente ad promptam rectè agendi voluntatem diuina quoque prouidentia. Iuſtinus mouens quæſtionem hanc. Quomodo Deus quæ ſuprà vires ſunt imperans, hoc eſt, Vt non peccemus peccantem ſubiiciat tormentis, cùm homo legem implere non poſſit, quod etiam Apoſtolus teſtatur dicens. Non iuſtificabitur ex operibus legis omnis caro: reſpondet. Quod cuique homini impoſſibile eſt, id etiam cuidam homini eſt impoſſibile. Veluti, volatus in aëre ad inſtar aquilæ cuidam homini eo eſt impoſſibilis, quod & cuique homini ſit impoſſibilis, & contra. Quod certo homini poſſibile eſt, vt nauigare, omni etiam homini eſt poſſibile. Enimverò ſi quemadmodum dicit ſcriptura, quidam eorum ſub lege vixerunt, per iuſticiam fuère inculpati: Videlicet omnibus quoque ſub lege poſſibile fuit, ut pari modo per iuſticiam legis eſſent inculpati. Loquitur nanque beatus Apoſtolus de ſeipſo. Iuxta iuſticiam quæ eſt in lege factus irreprehenſibilis. Diuus autem Lucas Euangeliſta de Zacharia & coniuge eius Elizabeth: Erant iuſti ambo coram Deo. Verſantes in omnibus præceptis & iuſtificationibus Domini ſine querela. Quæ verò eſt vniuerſa ſecundum legem iuſticia? Diligere Deum ſupra ſe ipſum & proximum vt ſeipſum, quod impoſſibile non eſt hominibus voluntatem ad id adiungentibus. Quocirca illud ex operibus legis non iuſtificatam iri omnem carnem, non propterea Apoſtolus dicit, quòd præſtare impoſſibile non poſſimus, ſed quòd facere poſſibilia non velimus: voluntate namque ad poſſibilia vtimur, non ad impoſſibilia. Nam operibus quæ poſſibilia ſunt & in voluntate noſtra ſita; ſi vel fiant vel non fiant, aut laus debetur aut vituperatio. Eo autem quod non velimus, non eo quod non poſſumus, omnes peccamus homines. Huius rei indicium eſt, quòd non omnes homines omnibus peccati generibus implicantur, ſed quidam in hæc, quidam in illa incidunt delicta. Et nonnulli pluribus, alii paucioribus, quidam nullis inuoluuntur, prout illi quos diximus iuſti. Quod certè hominibus non contingeret.

Vt ſcilicet quadam ſpecie peccati peccarent, quidam verò nunquam peccarent, ſi naturæ impotentia, & non auerſa arbitrij libertate mortales peccarent. Quàm ſunt hæc ab illis diuerſa, quæ noſtro tempore docent, qui ſegregauerunt ſeipſos.

Super Cantica. Ser. 43.

Serm. 14.

Leges animata, quibus vſi priſci.

Vita ad legũ regulã facilè exigẽda.

Iuſt. lib. quæſt. & reſponſio.

Quod

Quòd non tam natura mandatorum, quàm noſtra fiat ignauia, vt implere mandata non poſſimus, cùm quæ timori grauia ſunt, leuia ſint amori.

CAP. LXVI.

SEd hîc iſti nobis obiiciunt: Si tam leuia ſunt Chriſti præcepta, quàm ea tu, videri vis, cur igitur dixit Chriſtus, quòd anguſta eſt porta, & arcta via, quæ ducit ad vitam, & pauci ſunt, qui inueniunt eam? Cur vias Domini duras appellat Propheta? Nos verò non noſtris, verùm eorum, qui totius orbis iudicio grauiſſimi, doctiſſimi, ſanctiſſimique ſunt habiti, verbis, ad hæc reſpondebimus. Ac primo quidem loco, quòd laborioſa via Dei, quòd eius mãdata videntur eſſe difficilia, dicit Ioannes Chryſoſtomus, non tam id fieri natura mandatorum, quàm noſtra ignauia. Quid enim eſſe poteſt melle dulcius? ægroto tamen amarum perſæpè videtur. Num quòd natura tale ſit? Minimè gentium, ſed eſt id morbi vitium. Ad eundem modum lex oneroſa, non tam ſua natura, quàm noſtra ſit pigritia. Tractans quæſtionem hanc Gregorius: De charitate ſcriptum eſt, inquit, latum mandatum tuum nimis. De hac iterum pſalmiſta ait, ſtatuiſti in loco ſpatioſo pedes meos. Sed ecce dum loquor animo occurrit, quomodò lata eſt charitas, ſi per charitatem pertingitur ad Deum: Et per ſemetipſam veritas dicit. Intrate per anguſtam portam. Et rurſum Pſalmiſtas audio dicentem. Propter verba labiorũ tuorũ ego cuſtodiui vias duras, atq; in Euangelio Dominus dicit, Iugũ enim meũ ſuaue eſt & onus meũ leue. Quomodo ergo aut lata charitas, ſi anguſta porta, aut quomodo iugũ ſuaue eſt, & onus meũ leue, ſi in præceptis Dei viæ duræ ſunt, quæ cuſtodiuntur? Sed hanc nobis quæſtionem citius ipſa veritas ſoluit, quia via Dei & inchoantibus anguſta eſt, & perfectè iam viuentibus lata. Et dura ſunt quę contra vſum ſpiritaliter animo proponimus, & tamen onus Dei leue eſt, poſtquam hoc ferre cœperimus, ita vt pro amore eius etiam perſecutio placeat, & omnis pro eo affectio in mentis dulcedine veniat, ſicut ſancti quoque Apoſtoli gaudebant, cum pro Domino flagella tolerabant. Ipſa ergo anguſta porta amantibus lata fit, ipſæ viæ duræ ſpiritaliter currentibus molles & planæ fiunt, dum, ſcit animus ſe pro temporalibus doloribus gaudia ęterna recipere, & hoc incipit quo affligitur amare. Ante quem etiam Euſebius Emiſſenus. Non eſt, cur interdum Domini famulatum intollerabilem pronunciemus, ſecundum vel leuitatem, vel duritiem morum noſtrorum. Qualem animum habuerimus, tale ſuper nos iugum Domini ſentiemus. Nemo itaque dominicum onus eſſe intollerabile conqueratur. Qui duri eſt animi, qui cordis eſt aſperi, ipſe ſibi facit durum atque aſperum iugum Chriſti. Et verè graui premitur ſarcina mens ſubiugata peccatis. Onus verò Domini ſcit releuare, neſcit opprimere. Ac vt in ſit etiam aliquid in ipſius legis natura difficultatis & moleſtiæ, tamen ſi nautis minaces pelagi fluctus, ſi tempeſtates & hyemes agricolis, ſi vulnera, cædeſque militibus, ſi pugilibus ictus, plagæque grauiſſimæ, leues adeò videntur & tolerabiles; vt voluntarij magna cum alacritate ſe diſcriminibus iſtis, & difficultatibus offerant, ſpe temporalium commodorum, quæ mox peritura ſunt: quantò magis homini Chriſtiano videri leue debet ac tolerabile, ſi quid etiam aduerſi ferendum ſit, cui præmium in cœlo poſitum eſt, non momentaneum, ſed æternum; cùm nec oculus viderit, nec auris audierit, nec in cor hominis aſcenderit: quæ preparauit Deus his, qui diligunt eum; vt verè dictum ſit à Paulo; quòd in præſenti momentaneum eſt & leue tribulationis noſtræ, ſupra modum in ſublimitate ęternum gloriæ pondus operatur in nobis; non contemplantibus nobis, quæ videntur, ſed quę non videntur; quæ enim videntur, temporalia ſunt; quę autem non videntur, ęterna. Leue Paulus vocat & momentaneum, quod eſt in præſenti tribulationis; at iſti non ſatis habent, ſi dicant eſſe difficile, verùm prorſum impoſſibile, prorſus volunt eſſe onus importabile, cui ferendo nemo ſit mortalium. Interea tamen purum Dei verbum haberi volunt, quod iſti loquuntur & ſentiunt, quamuis ex diametro, quod aiunt, cum Dei verbo pugnare videatur. Sed libet adſcribere, quę paulò pluribus verbis tractat hac de re Chryſoſtomus, ſcribens in illum Pſalmi locum In mandatis eius volet nimis: Amor, inquit, in legiſlatorem, facilem & gratam facit legem, etſi videatur habere aliquam difficultatem. Nemo autem quod dico, reprehendat, ſi tali exemplo vſus ſum. Nam Paulus quoque eo vſus eſt, ſic dicens: Sicut exhibuiſtis membra veſtra ſerua immundiciæ: ita exhibete iuſtitiæ. Qui meretricis itaque amore captus eſt, etiamſi verberetur, etiamſi ſe turpiter & indecorè gerat, etiamſi expellatur ex patria, etiamſi bonis paternis euertatur, etiamſi patris beneuolentia priuetur, etiam ſi grauia patiatur: ea fert iucundè & libenter, propter amorem impudicum. Quòd ſi illa cum voluptate priuetur, etiamſi grauia patiatur: ea fert iucundè & libenter, propter amorem impudicum. Quòd ſi illa cum voluptate ſuſcipiunt, quomodo non multò magis Dei pręcepta, quę ſunt ſalutaria & glorię plena, & magnam nobis prębent philoſophiam, & animam meliorem efficiunt; oportet cum magna voluptate ſuſcipere, & nihil eſſe difficile in eis exiſtimare? Difficultatem enim non natura præceptorum, ſed multorum ſolet ſocordia efficere. Itaque ſi quis ea cum ſtudio & alacritate animi ſuſcipiat, videbit ea eſſe leuia, & facilia. Quocirca dicebat Chriſtus: Iugum meum ſuaue eſt, & onus meum leue. Quod etiam poſtea pluribus productis exemplis confirmat Diuus Auguſtinus, cùm & ipſe locum hunc enarraret ex Euangelio: Iugum meum ſuaue eſt, & onus meum leue: pluribus verbis laborioſiorem eſſe docet huius mundi amorem. Et in Pſalmos commentans: Bonum opus, inquit, non multum laborat: malum opus habet laborem. Ac alio quodam loco, adducens illud ex Pſalmo: Propter verba labiorum tuorum, ego cuſtodiui vias duras; Durę ſunt, inquit, timori, leues amori. Omnia quippe ſunt facilia charitati, cui

Matth. 7.
Obiectio via arcta.
Pſal. 16.
Lex Chriſti non natura ſua, ſed ignauia noſtra, grauis eſt.
Reſponſio.
Chryſ. hom. 5. de pœnit.
Hom. 2. in epiſt. ad philippen.
Hom. 16. in epiſt. ad Hebr.
De Epiph. hom. 1.
In Ezechiel. Hom. 13.
1. Corinth. 2.
2. Corinth. 4.
In pſalm. 111.
Aug. libr. 5. de Muſi. cap. 14. & ſerm. 9. de verbis Domini
In Pſalm. 99.
De nat. & gratia cap. penult. & vltimo. & ſerm. 48. de tempore & ſerm. 13. de verbis Apoſtoli.
Cap. 7.
Charitati nihil eſt graue.

vni Chriſti ſarcina leuis eſt: quin ea potius eſt ipſa illa ſarcina, quę leuis eſt. Itaque quæ dura ſunt laborantibus, eiſdem ipſis miteſcunt amantibus. Nam quę ſæua ſunt etiam & immania, prorſus facilia & prorſus nulla efficit amor. Et in libro de gratia & libero arbitrio: Sarcina illa, quæ infirmitati grauis eſt, leuis efficitur charitati. Et in libro de perfectione iuſtitiæ: Quis autem neſcit cùm præceptum ſit generale charitas, quia finis pręcepti eſt charitas, & plenitudo legis eſt charitas, non eſſe graue, quod diligendo fit, non timendo. Laborant autem in Dei præceptis, qui ea timendo conantur implere. Sed perfecta charitas foras mittit timorem, & facit præcepti ſarcinam leuem. Ac paucis interiectis, dicit: Charitati Dei non eſſe graue mandatum Dei, non humanæ voluntati, cui plus dando quàm oportet, ignoratur iuſtitia Dei? Et explicans illud ex Pſalmo 30. Statuiſti in loco ſpacioſo pedes meos: Certè anguſta, inquit, eſt via: laboranti anguſta eſt, amanti lata eſt. Eadem quæ anguſta eſt, lata fit. In ſpacioſo, dicit, poſuiſti pedes meos, ne anguſtati pedes mei irent in ſe, & incurrendo in ſe, deiicerent me. Ergo quod ait: Poſuiſti in ſpacioſo pedes meos, planè feciſti mihi facilem iuſtitiam, quæ mihi erat aliquando difficilis. Hoc eſt, Poſuiſti in ſpacioſo pedes meos. Et iterum alibi: Quicquid difficile eſt in præcepto, leue eſt amanti. Gregorius quoq; Nazianzenus: Quàm ſint leues amori labores, exemplo Iacob Patriarchæ docet, cui 14. annis Laban Syro pro Rachel ſeruienti, viſi ſunt dies vnus. Quod exemplum etiam Hieronymus profert ad Euſtathium ſcribens, dum probare conatur, quòd nihil amantibus durum eſt. Quos ſecutus Gregorius quoque Pontifex loquens de præcepto dilectionis: Hoc eſt, inquit, præceptum Domini, hoc iugum eſt diuinæ ſuauitatis. Quid enim leuius, aut vnquam gratius, quàm amor, fertur? quid præterea graue non leuiter tolerat, qui amat? Quicquid enim diligitur, cum magna deuotione portatur. Poteſt hoc amor huius mundi, vt etiam quæ videntur difficilia, facilia videri faciat, & non poſſit multò magis, quo nihil eſt fortius, amor Chriſti. Quòd ſi ſoli nos eſſemus, ſi noſtris ipſorum viribus lex nobis implenda foret, fortaſſe noſtrę nobis imbecillitatis conſcii, de difficultate atque adeò impoſſibilitate ipſius non immeritò queri poſſemus. Nunc autem qui viuit in nobis Chriſtus, qui per fidem habitat in cordibus noſtris, ipſe eſt, qui operatur omnia in omnibus: ipſe eſt, qui operatur in nobis & velle & perficere: ipſe eſt, qui facit in nobis, quod placeat coram ſe. Hunc, ſicut ſcribit Petrus Chryſologus, habemus in bonis adiutorem, qui dat poſſe quod iubet, & quæ pręcipit, facit ipſe. Quem etiam Bernardus vocat athletam fortiſſimum in ſuis & pro ſuis pugnantem & vincentem, & inde victores coronantem. Hoc eſt, quòd cùm ſcribens ad Corinthios, gloriatus fuiſſet Paulus, quòd plus aliis omnibus laboraſſet, ne ſibi, ſuæque virtuti bona tribuere videretur, quæ per ipſum Deus operatus fuerat, ſubiunxit eueſtigiò: Non ego autem, ſed gratia Dei mecum. Quæ tamen verba nequaquam ita ſunt accipienda, quaſi cùm dixerit, non ego autem, hoc intelligi voluerit, nihil ſe laboraſſe, nihil prorſus operatum eſſe: Non enim adieciſſet mecum, ſi præueniente gratia, ſubſequens liberum arbitrium non habuiſſet. Poterat dicere, per me: quemadmodum annotatum eſt à Bernardo; ſed quia minus, inquit, erat, maluit dicere, mecum: præſumens ſe non ſolùm operis eſſe miniſtrum per effectum, ſed operantis quodammodo ſocium per conſenſum. Ac ſi diceret, abundantius laboraui, non ego, ſed & ego. In eo enim, quòd ſolo Dei dono præuentus ſum, non ego: in eo autem, quòd donum uoluntate ſubſecutus ſum, & ego. Quę poſtrema verba videtur Bernardus ab Anſelmo mutuatus, Pauli locum hunc explicante: Qui paulò ſuperius etiam: Itaque noſtra, inquit, & Dei ſunt & noſtra: quia ipſe nos pręuenit, vt velimus aſpirando: qui adiuuando ſubſequitur, ne inaniter velimus, ſed poſſimus implere quod volumus. Præueniente ergo gratia, & bona voluntate ſubſequente, hoc, quod Dei donum eſt, fit meritum noſtrum. Ante vtrunque verò Gregorius Pontifex: Si bona, inquit, noſtra ſic omnipotentis Dei dona ſunt, vt in eis aliquid noſtrum non ſit, cur nos quaſi pro meritis æternam retributionem quęrimus? Sin autem ita noſtra ſunt, vt omnipotentis Dei dona non ſint, cur ex eis omnipotenti Deo gratias agimus? Sed ſciendum eſt: Quia mala noſtra ſolummodò noſtra ſunt: bona autem noſtra & omnipotentis Dei ſunt, & noſtra. Quia ipſe aſpirando nos præuenit ut uelimus, qui adiuuando ſubſequitur, ne inaniter velimus, ſed poſſimus implere quæ uelimus. Præueniente ergo gratia, & bona voluntate ſubſequente: quod omnipotentis Dei donum eſt, hoc fit meritum noſtrum. Quod benè Paulus breui ſententia explicat dicens: Plus illis omnibus laboraui: qui ne ſuę videretur virtuti tribuiſſe quod fecerat, adiunxit: Non autem ego, ſed gratia Dei mecum. Quia enim cœleſti dono præuentus eſt, quaſi alienum ſe à bono ſuo opere agnouit. Non autem ego. Sed quia præueniens gratia liberum in eo arbitrium fecerat in bono: quòd libero arbitrio eandem gratiam eſt ſubſequutus in opere adiunxit: Sed gratia Dei mecum. Ac ſi diceret. In bono opere laboraui non ego, ſed & ego. In hoc enim quòd ſolo Domini dono pręuentus ſum, non Ego, in eo autem quòd voluntate domini Dei ſubſequutus, & ego. Explicans illud ex oratione dominica: Fiat voluntas tua: quiſquis auctor fuit operis in Mattheum imperfecti. Vide, inquit, quàm cautè locutus eſt. Non dixit: Pater ſantifica nomen tuum in nobis: adduc regnum tuum ſuper nos: fac voluntatem tuam in nobis: ne ſeipſum Deus videatur in hominibus ſantificare: aut regnum ſuum ſuper quos vult adducere: aut voluntatem ſuam in quibus vult facere: & per hoc inueniatur Deus perſonarum acceptor. Nec iterum dixit: Sanctificemus nomen tuum: ſuſcipiamus regnum tuum: faciamus voluntatem tuam ſicut in cœlo & in terra: ne hominum tantummodo videatur eſſe quòd ſanctificant Deum: aut quod ſuſcipiũt regnum eius, aut quod faciunt voluntatem illius; ſed mediè dixit, & imperſonaliter, id eſt, ſanctificetur, adueniat, fiat: vt vtriuſque perſonæ opus neceſſarium demonſtraret; quia & homo Deum neceſſarium habet, & Deus hominem ad iuſtitiam faciendam. Nam ſicut homo non poteſt facere bonum, niſi habuerit adiutorium Dei: ſic nec Deus bonum operatur in homine, niſi homo voluerit. Sicut nec terra ſine ſemine, nec ſemen ſine terra fructificat: ſic

Anguſta via laboranti in timore, lata amanti.

In orat. de iis quæ intra Maximum geſta fuerunt.

Greg. lib. 9. cap. 2 in primum librũ Regum.

Epheſ. 3. 1 Corinth. 12. Philip. 2. Heb. 13. Chryſ. ſer. 31. de paſſione Domini cap. 22.

1. Corinth. 15.

Bern. in lib. de gratia & libero arbi.

Hom. 9 in Ezec.

Orationis Dominicæ explicatio.

nec homo ſine Deo, nec Deus ſine homine iuſtitiam operatur in homine. Ac ſi dicat: Si hæc agitis, hæc oratis; digni filii eſtis huiuſmodi Patris.

Quòd operatur bona Deus in nobis, non ipſis nihil agentibus, verùm conſentientibus, & ſimul operantibus nobis.

CAP. LXVII.

QVamobrem execrandus eſt eorum impius error, qui nihilo plus hominem aſſerunt in bonis agere, quàm agat ſecuris in manu fabri, aut lutum in manu figuli: atque ita Deum per filium ſuum legem in credentibus implere docent, nihil vt agant ipſi. Quos etiam ad ea blaſphemiarum portenta deueniſſe tandem videmus, vt eum, qui ſolus bonus eſt, de quo dicit Propheta: Non Deus volens iniquitatem, tu es; eum etiam malorum auctorem faciant, neque bona magis, quàm ipſa etiam in nobis operari mala, impudenter affirment: quod haud aliter habere ſe dicant facinoroſos, ad ea quæ patrant crimina, quàm habet ſe gladius, quo iugulatur proximus. Neque minus eſſe proprium opus Dei Dauidis adulterium, aut Iudæ proditionem, quàm Pauli vocationem. Nunquid potuit aliquid dici peſtilentius? Quid autem eſt aliud hoc docere, quàm omnem ordinem, omnem benè agendi curam, omnem ſolicitudinem, prouidentiam, ac induſtriā, diſciplinā omnem euertere, religionem ex mortalium animis radicitus omnem euellere, denique proſcriptam ab hominibus velle vitam humanam, & pro illa pecuinam ac feralem quandam ſecuritatem ac licentiam introductam? Quorſum enim leges? quorſum Magiſtratus? quorſum bonis præmia, malis conſtituta ſunt ſupplicia? Denique quorſum illud pertinet, quòd Deus etiam ipſe mercedem regni cœleſtis piis promittit, gehennæ verò pœnas impiis comminatur; ſi omnia, ſiue bona ſiue mala, ſine nobis operatur in nobis? ſi abſoluta neceſſitate & ineuitabili patimur magis, quàm agimus; aut velut feræ quædam, ab illo acti, agimus?

Matth. 19. Pſalm. 5. Deus non eſt mali operator.

Blaſphem. Phil. Melancth.

Aug. contra Fortunatum, diſputatione 2.

Sed nobis illud in præſentia refutare propoſitum non eſt, à quo non aures modò, verumetiam cogitationes piorum abhorrent omnium; quòd quæ facinoroſi patrant ſcelera, eorum ſit auctor Deus. De eo tantùm breuibus diſſerendum eſſe putauimus; quomodo bona Deus operatur in nobis. Aperta ſunt ſcripturæ verba, quòd à Deo greſſus noſtri diriguntur; quodque omnia opera noſtra Deus operatur in nobis: qua quidem ſcriptura nihil eſt certius. Verùm intereà non minus certum eſt & hoc, nos facere, cùm facimus; quàmuis ille faciat, vt faciamus, præbendo vires efficaciſſimas voluntati, qui dixit: Faciam, vt in iuſtificationibus meis ambuletis; & iudicia mea obſeruetis, & faciatis ea. Quem Prophetæ locum adducens Auguſtinus: Cùm dicit, inquit, faciam, vt faciatis; quid aliud dicit, niſi auferam à vobis cor lapideum, vndè non faciebatis; & dabo cor carneum, vnde faciatis? Et hoc quid eſt? niſi auferam cor durum, vndè non faciebatis; & dabo cor obediens, vndè faciatis. Ille facit, vt faciamus, cui dicit homo: Pone Domine cuſtodiam ori meo: Quod beneficium Dei iam fuerat conſecutus, qui dixit: Poſui cuſtodiam ori meo. Quando igitur legimus in ſcripturis, quòd omnia opera noſtra operatur Deus in nobis; quòd operatur & velle & perficere; quòd operatur omnia in omnibus; quòd facit in nobis, quod placeat coram ſe; nequaquam in eo ſenſu accipiendum eſt, vt ſic agi nos, cùm agimur ſpiritu Dei putemus, quemadmodum faber agit ſerram; ſed potius, quemadmodum ſeſſor agit equum: Operatur quidem in nobis Deus, verùm non ocioſis nobis, ſed ipſis etiam & voluntatem & conatum adhibentibus. Quanquam vt velimus ſine nobis operatur, inquit Auguſtinus; ab ipſo enim præparatur voluntas noſtra; cùm autem volumus, & ſic volumus vt faciamus, nobiſcum operatur; ſine illo tamen, vel operante, vt velimus; vel cooperante, cùm volumus; ad bona pietatis opera nihil valemus. Et alio loco: Non ſolùm, inquit, Deus poſſe noſtrum donauit atque adiuuat, ſed etiam velle & operari, operatur in nobis: non quia nos non volumus, aut nos non agimus, ſed quia ſine ipſius adiutorio nec volumus aliquid boni, nec agimus. Et in Pſalm. 30. Quicquid Deus operatur per nos, nos videmur operari. Poteſt ille multum & totum ſine nobis, & nos nihil ſine ipſo. Et iterum in alio libro: Intelligant, ſi filii Dei ſunt, ſpiritu Dei ſe agi, vt quod agendum eſt, agant, & cùm egerint illi, à quo aguntur, gratias agant: aguntur enim vt agant, non vt ipſi nihil agant. Et iterum alio loco: Quamuis niſi adiuuante illo, ſine quo nihil poſſumus facere, os non poſſumus aperire, tamen nos aperimus illius adiumento, & opere noſtro. Implet autē illud Dominus ſine opere noſtro: Nam quid eſt præparare cor, & os aperire, niſi voluntatem parare? Et tamen in eiſdem literis legitur: Præparatur voluntas à Domino. Et, Labia mea aperies, & os meum annunciabit laudem tuam. Ecce dominus admonet, vt præparemus voluntatem, in eo, quòd legimus: Hominis eſt præparare cor, & tamen vt hoc faciat homo, adiuuat Deus. Quia præparatur à Domino, & aperit os, ita iubendo, vt nemo poſſit, niſi ipſe id faciat adiuuando, cui dicitur: Labia mea aperies. In ſententia ergo illa, vbi dicitur; aperi os, & implebo illud, quaſi vnum videtur ad hominem pertinere: alterum ad Deum. In hac autem vbi dicitur: Ego aperiam os tuum, & inſtruam te, vtrunque ad Dominum. Quare hoc? Niſi quia in uno iſtorum cooperatur facienti, alterum ſolus facit. Quapropter multa Deus facit in homine bona, quæ non facit homo. Nulla verò facit homo, quæ non facit Deus, vt faciat homo.

Malorum auctor Deus non eſt. Pſal. 36. Eſaia 26.

Ezech. 36. Aug. de gratia & libero arbitrio cap. 16. Pſalm 140. Pſalm. 38. Eſaia 26. Philip. 2. 1. Corinth. 12. Hebr. 13.

Deus in nobis quomodo operatur. Vide Aug. 3. Hypognoſticon. Augu. de gratia & libero arbitrio cap. 18. De grat. Dei cont. Pelag. & Celeſt. lib. 1. cap. 25.

De corrupt. et gratia cap. 2.

Lib. 2. cap. 8 contra 2. epiſt. Pelag.

Præclarè

Guil libro de meritis.
Opera noſtra bona opera ſunt Dei.

Præclarè Guillielmus Pariſienſis: Opera, inquit, noſtra, opera ſunt etiam Dei, quæ ipſe operatur in nobis, & etiam per nos. Non quidem tanquam per organa quædam aut inſtrumentum: tunc enim, nec ad laudem, nec ad vituperium, nec ad culpam, nec ad meritum imputanda eſſent nobis opera bona: Sicut citharæ & tibiæ nihil imputatur ad culpam ad meritum de cithariſantibus & tibicinantibus. In nobis igitur operatur Deus bona opera ſua & noſtra, non tam præſtando virtutem, facultatem, & oportunitatem: quàm etiam excitando; & foris doctrinis, & prædicationibus, & beneficiorum conſolatione, flagellorum quoque ſtimulationibus, & interdum compulſionibus: & interius inſpirationibus, ac reuelationibus, terroribus, & aliis modis multiplicibus, qui ſibi ſoli noti ſunt. Aequum eſt autem, vt illius adſcribamus omnia diuinæ bonitati: non quòd nihil agamus ipſi, ſed quòd nihil poſſumus, nihil volumus, agimus aut ſumus, quod non illius beneficio poſſimus, velimus, agamus, aut ſimus: à quo ſolo proficiſcitur omne datum optimum, & omne donum perfectum. Neq; enim ſufficientes ſumus, vel cogitare ſaltem aliquid ex nobis, quaſi ex nobis; ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt.

Iacob. 1.
2. Corinth. 3.

Galat. 2.
1. Corinth. 4. 11.
Viuimus, operamur, meremur in Chriſto.

Quemadmodum igitur à Paulo dictum eſt: Viuo autem iam non ego, viuit autem in me Chriſtus: ita qui cum Paulo per fidem baptiſmum eidem Chriſti corpori ſimus inſiti, cuius etiam ſpiritu vegetamur, ſi, quod ſubinde nos monet, imitatores illius facti fuerimus, dicere quiſque noſtrum cum illo poterit: viuo autem iam non ego, viuit autem in me Chriſtus: laboro autem iam non ego, laborat autem in me Chriſtus: operor autem iam non ego, operatur autem in me Chriſtus: mereor autem iam non ego, meretur autem in me Chriſtus: modò ſanus adſit horum verborum intellectus. Neque enim ea ſic oportet accipi, quaſi non viuamus, non laboremus, non operemur, non mereamur ipſi quoque: quinimò, nos ſumus qui viuimus, nos ſumus qui laboramus, qui operamur, qui meremur: ſed vt viuamus, facit vita noſtra Chriſtus: vt operemur, facit, qui & voluntatem inſpirat, & uires ad operandum ſuppeditat adiutor noſter Chriſtus: vt mereamur, facit, qui merita ſua nobiſcum communicat, redemptor noſter Chriſtus. Sic Auguſtinus ad Bonifacium ſcribens: Nos quidem ambulamus, verum eſt, nos obſeruamus, nos facimus: ſed ille facit vt ambulemus, obſeruemus, vt faciamus. Hęc eſt gratia Dei, bonos faciens nos: hæc miſericordia eius præueniens nos. Et in alio quodam libro: Nos ergo volumus, ſed Deus operatur in nobis & velle: nos ergo operamur, ſed Deus operatur in nobis & operari pro bona voluntate. Hoc nobis expedit & credere & dicere: hoc eſt pium, hoc verum, vt ſit humilis & ſubmiſſa confeſſio, & totum detur Deo. Quando itaque dicit homo Chriſtianus: Viuo autem iam non ego, viuit autem in me Chriſtus: hoc dicere videtur: Viuo autem ego, non iam ille, qui conceptus in iniquitatibus ex carnis meæ parentibus, irę filius natus: verùm qui ſum ex aqua & Spiritu ſancto Dei filius renatus: qui ſum in baptiſmo veterem exutus, & nouum hominem indutus Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum: in cuius fide viuo, cuius etiam agor ſpiritu: Hic meam infirmitatem adiuuat: hic ad operandum & voluntatem impellit, & facultatem ſuggerit: hic efficit pro ſua inenarrabili bonitata, vt qui dum naturâ filius eſſem iræ, nihil mereri poteram, niſi gehennæ ſupplicia: factus per adoptionis gratiam Dei filius & hæres, frater autem ipſius & cohæres iam deinceps mereri poſſim ea, quæ Dei filio & hæredi, quæ Chriſtum induto debentur: vt quicquid mereor, non tam meo, quàm ipſius, quem indui, Chriſti merito merear. Meum namque meritum quatenus purè meum, extra Chriſtum factum, non erat niſi meritum ſupplicij: Poſtquàm autem viuo in fide filij Dei, iam illud qualecunque à me profectum, illius aſperſum ſanguine pretioſo, pretium ex eo mutuatur; vt fiat meritum cœleſtis præmii, non ſua quidem ipſius, verùm Chriſti viuentis, operantis, & merentis in me virtute, dignitateque: qui, quæ eſt illius immenſa benignitas, merita mea, quæ ſunt ipſius dona, non tanquam merita mea, ſed tanquam dona ſua coronat. Nam & ab ipſo manant, & ex ipſius morte pretium acquirunt. Hic ſanus eſt & pius horum verborum intellectus. Nos ergo ſumus, qui viuimus: nos ſumus, qui operamur: nos ſumus, qui viuentes in fide filii Dei, legem implemus, qui, quæ mandata ſunt ab eo perficimus: verùm non ſine eo; qui dicit: Sine me nihil poteſtis facere. Illius deſtituti gratia, nihil poſſumus: illius adiuti gratia, nihil non poſſumus: qua fretus, nemo eſt ex iis, qui credunt in Chriſtum, qui non confidenter dicere queat: Omnia poſſum in eo, qui me confortat. Non dubitauit Paulus dicere Θεοῦ γάρ ἐσμεν συνεργοί, id eſt, Dei namque ſumus adiutores: vel, vt Auguſtinus loquitur, cooperarii. Interea non deſunt, qui vocem Pauli συνεργίαν in homine Chriſtiano damnant.

Aug. cont. duas epiſt. Pelag. lib. 4. cap. 6.
De bono perſeuerant. a cap. 13.
Viuo iam nō ego, quomodo intelligendum.
Pſalm. 50.
Ioannis. 3.
Galat. 5.
Rom. 8.
Meritum extra Chriſtum, eſt ſupplicij meritum.
Ioannis. 15.
Philip. 4.

Quod ſemel iuſtificatum gratia ſua Deus non deſerat, ſi non ab eo deſeratur: quòdque charitati non modò non impoſsibile, uerùm nec difficile quicquam ſit.

CAP. LXVIII.

Aug. de natura & gratia ca. 26. & in confut articulorum, falso ſibi impoſitorum art. ſept. Et ſer. 81. de tempore. Amb. vel Proſp. libro. 2. cap. 4.

EST autem, quod ab Auguſtino quoque legimus annotatum, Dei tanta bonitas, vt quem ſemel iuſtificauit impium, gratia ſua nunquam deſerat, ſi non ab ipſo deſeratur, nihil vt ei deſit, quo minus piè ſemper, iuſteque viuere queat. Quod etiam ab Ambroſio, uel à Proſpero potius: hic enim eſt author libri de vocatione Gentium, animaduerſum legimus: Qui certiſſimū eſſe vult, nullum fidelium à Deo non diſcedentem, relinqui: neq; cuiuſquā ruinam ex diuina eſſe diſpoſitione diſpoſitam: ſed multis, qui iam iudicio rationis vtuntur,

tur, ideò liberum eſſe diſcedere, vt non diſceſſiſſe ſit præmium; & vt quod non poteſt niſi cooperante ſpiritu Dei fieri, eorum meritis deputetur, quorum id potuit voluntate non fieri. Verùm teſtatur hoc etiam Propheta, dicens: Dominus vobiſcum, quia fuiſtis cum eo: Si quæſiueritis eum, inuenietis: ſi autem dereliqueritis, derelinquet vos. Sic ille fons totius bonitatis & miſericordiæ, nunquam nos deſerit, niſi prius à nobis deſeratur. Pulchra quadam ſimilitudine docuit hoc Barlaam Eremita, vbi cum Ioſaphat Rege loquentem eum inducit Ioannes Damaſcenus. Sicut, inquit, Sol ad illuminationem omnibus ortus, ſine inuidia porrigit radios, cunctoſq; illuminari permittit. Ita & vera ſapientia ſui appetitores more Solis illuminat & illuſtrat, & ſplendidos oſtendit. Si quidam claudentes oculos fulgorem eius videre nolunt, non idcircò reprehendendus eſt Sol, vel à ceteris deſpiciendus, aut gloria ſui ſplendoris per illorum inhonorabitur ſtultitiam: ſed illi potius ſeipſos lumine eius priuantes, quaſi cœci palpabunt parietem, & in multis foueis cadent, pluribusq; lacerabuntur facies eorum ſpinis. Et quemadmodum Sol in ſuo ſplendore permanens illuminat reuelata facie fulgorem ſuum ſpeculantes: eodem modo & lux Chriſti ſplendet quidem omnibus, ditiſſimè eis largiens ſuam claritatem. Participat verò vnuſquiſque iuxta quod deſiderat & appetit. Neq; enim deeſt alicui volentium ſe intueri Sol iuſtitiæ, neq; tamen cogit ſponte ſuas tenebras eligentes; ſed proprio vniuſcuiuſq; relinquitur arbitrio & prælectum quamdiu in hoc ſeculo eſt.

2. Para. 18.
Damaſc. in vita eius.
Lux Chriſti ſicut Sol volentes illuminat, & non cogit. deſerentem deſerit.

Cæterùm, ſi nobiſcum & pro nobis Deus, quis contra nos? quid erit, quod præſtare non poſſimus, illo per fidem in cordibus noſtris habitante, illo viuente in nobis, illo operante in nobis, vt velimus cooperãte, vt quod rectè volumus, faciamus? Etenim à Domino præparatur voluntas noſtra, quæ ſi magna eſt, charitas vocatur: nulla namque volũtas maior eſſe poteſt, quàm ſit voluntas charitatis. Quin ardentem voluntatem ipſam, eſſe charitatem dicit Petrus Chryſologus; quæ tanta eſt, nihil vt ſit, quod ei reſiſtere queat: quandoquidem non ſolùm fortis eſt, vt mors, dilectio, quemadmodum à Sapiente ſcriptum eſt: verumetiã fortior ipſa morte: non ea re tantùm, quia, quos diuidit mors, non diuidit charitas: verumetiam quòd, cùm à corpore per mortem anima ſeparatur, tum verò, quæ fuit in corpore mortis huius tantùm inchoata charitas, ſit perfecta. Senſit vim huius magnæ voluntatis ille, qui dixit: Quis nos ſeparabit à charitate Chriſti? tribulatio? an anguſtia? an fames? an nuditas? an periculum? an perſecutio? an gladius? Sicut ſcriptũ eſt: Quia propter te mortificamur tota die, æſtimati ſumus ſicut oues occiſionis. Sed in his omnibus ſuperamus propter eum, qui dilexit nos. Certus ſum enim, quòd neque mors, neque vita, neq; Angeli, neq; Principatus, neq; virtutes, neq; inſtantia, neq; futura, neque fortitudo, neq; altitudo, neq; profundum, neq; creatura ulla, poterit nos ſeparare à charitate Dei, quæ eſt in Chriſto Ieſu Domino noſtro.

Rom. 8.
Charitati voluntas maxima.
Ser. 15. in D. Laurentium.
Cant. 8.
Rom. 8.
Charitas morte fortior.
Pſalm. 43.

Hæc igitur magna voluntas, quæ charitas dicitur, quam Thomas Aquinas, perfectionem charitatis appellat: in cuius corde diffuſa eſt per Spiritum ſanctum, huic iugum Domini verè ſuaue, huic onus eius verè leue eſt. Quamlibet enim aſperum aliquid & durum eſſe videatur, ſi tamen hæc magna voluntas acceſſerit, non modò non impoſſibile, verùm ne difficile quidem, quin potius iucundum erit & ſuaue. Verum enim eſt, quod ab Auguſtino ſcriptum eſt, Sarcina illa, quæ grauis eſt infirmitati, leuis eſt charitati. Documento ſunt, tot tam ſæui, terribileſq; cruciatus, quos tot milia ſanctorum Martyrum, etiam ex fragili fœmineo ſexu, deinde tenerioris etiam ætatis, amore ſponſi ſui Domini noſtri Ieſu Chriſti inflammati, non maiore conſtantia, quàm animorum alacritate pertulerunt. Qua in re ſe tales præſtiterunt, minus vt alacres ad epulas plerique, quàm iſti ad vitam ſuam pro Chriſti nomine cum ſanguine profundendam feſtinarent. Vt nullam nunc Origenis mentionem faciamus, quem tanto Martyrij ſtudio flagraſſe puerulum adhuc Eccleſiaſtica narrat hiſtoria, multum vt negotij mater habuerit in eo domi detinendo, ne vitam ſuam in apertum diſcrimen offerret: Vt nihil dicamus de beata Agne, de qua ſcribit Ambroſius, quod cum 12. annorum exiſtens martyrium feciſſet: non ſic ad thalamum nupta properaret, vt ad ſupplicii locum læta ſucceſſu, gradu feſtina virgo proceſſit. Deq; alia quadam, de qua ſcribit idem Ambroſius, quamuis nomen ſubticet, verùm Theodoram fuiſſe Simeon Metaphraſtes vitam illius deſcribens, indicat: quæ cum Dydimo quodã certabat de nece, prior vt ipſa pro Chriſto ſanguinem funderet: vt multos etiam alios ſilentio prætereamus, vnum in præſentia recenſuiſſe contenti erimus, quod in eadem hiſtoria legitur Ediſſenæ mulieris exemplũ. Quæ cùm eſſet facta certior, ciuitatis Ediſſenæ Præfectum, ad campum, in quem Chriſtiani conuenerant, proficiſci; poſteaquàm vidit frequentiorem ſolito Chriſtianorum populum eò tendere, currere præcipites, ac feſtinare, tanquam vererentur, ne quis deeſſet ad mortem & ipſa ſuis ex ædibus properè prorupit, cùm nec oſtium clauſiſſet, nec, vt mulierum habitum decet, ſe diligentius operuiſſet: infantem quoque paruulum ſecum attrahens, ac rapido curſu, irrupto etiam agmine, feſtinauit. Quam cùm ita feſtinantem Præfectus vidiſſet, apprehendi, & ad ſe deduci iuſſit, ſimul percunctatus eſt, quonam infelix mulier tam feſtina properaret. Illa verò, Ad campum, inquit, quò catholicorum populus conuenit. Tum ille, Non audiſti, quòd Præfectus eò pergit, vt omnes interficiat, quos inuenerit? Audiui, inquit, mulier, & ideò feſtino, vt inueniat. Et quò, inquit Præfectus, paruulum iſtum trahis? Vt & ipſe, ait illa, martyrium conſequi mereatur. Simile quiddam de quadam alia fœmina legitur apud Victorem Epiſcopum Vticenſem. De Aelio quoque Antonino ſcribit Tertullianus, quòd cum in Aſia perſequeretur, inſtanter omnes illius ciuitatis Chriſtiani ante tribunalia eius, ſe manu facta obtulerint, quibus ille dixerit: ὦ δείλοι εἰ θέλετε ἀποθνήσκειν κρήμνους, ἢ βρόχους ἔχετε. O miſeri, ſi vultis mori, habetis præcipitia, habetis laqueos.

Charitas rectè dicitur magna voluntas.
Thomas de veritate q 4. art. 5.
Aug. de gratia & lib. arbit. cap. 17.
Euſ. lib. 6. cap. 3.
Orig. puer martyrium appetens.
Ruff. lib. 2. cap. 5.
Lib. 2. de virginitate.
Socr. lib. 4. cap. 18
Theod. l. 4. ca. 17.
Martyrij deſiderium in muliere Ediſſena.
Lib. 1 de Vandalica perſecutione.
In lib. ad Scapulã.

Tantum potuit amor Ieſu Chriſti, non ſolùm apud viros, verumetiam apud fœminas, vt non modò non cederent periculis, nec infringerentur doloribus, nec formidarent res aſperas, nec vllos mortis terrores extimeſcerent: verumetiam quam natura mortales omnes mortem fugiunt, ea ſit illis adeò non fugienda, adeò non horrenda viſa, vt expetendam etiam vltrò ducerent: nec magis dulcè quicquam & iucun-

Amor Chriſti fortis.

dum

Vide Irenæū lib. 5. de Ignatio ſcribente et de eodem ſimul, & de Polycarpo.
Euſebium lib. 3. cap. 30. & lib 4. cap. 14
Baſil. de beatis Barlaam, & Gordia. Amb. de B. Agnete Lib. de virg. ſerm. 90.
Flamma Chriſti amoris flammas ignis ſuperat, & ſenſum doloris admit.
Deut. 6.
Matth. 22.
Vide Petrū Chryſolog. Serm 151.
Morti vt vltrò ſe quis offerat, non exigit Deus.
Baſil. in Ethicis reg 62. cap. 2. & ſequentis.
Clem. Alex. lib. 4. ſtrom.
Oratione 8. in funere fratris Caſarii, & 13. in funere Baſilii.
1. Ioannis 4.
Vide Petrum Chryſ ſerm. 151.
Ioannis 14.

dum eis accidere poſſet, quàm, ſi cuius morte ſe ſalutem aſſecutos, & ab æterna morte liberatos eſſe meminiſſent, pro eius nomine mortem viciſſim opetendi facultas & occaſio daretur. Cuius amore ſic inſlammati plerique fuerunt, vt ſenſum etiam doloris omnem amitterent, & cum carbonibus incenſis, nudis pedibus inſiſtere cogerentur, nihil affirmarent intereſſe, vtrum per carbones illos, an per humi ſparſas roſas ſibi eſſet ambulandum? Cumque flagris & neruis cæderentur, vt triticum, niſi benè excuſſatum & purgatum in horreo: ſic animam in cœlo, niſi ſic excuſſam & perpurgatam, dignè ſtare non poſſe, dictitarent. Scilicet iis durum fuit aliquid ex iis, quæ multitudinis iudicio ſunt multò duriſſima, quos ex ſummis corporis ſui cruciatibus voluptatem quandam animi non mediocrem percepiſſe legimus. Iis fuit aliquid impoſſibile, qui plus etiam vltrò præſtiterunt, quàm à Deo mandatum fuerat. Nam vt exigat hoc à nobis lex charitatis, qua Deum ex toto corde, ex tota anima, & ex tota mente noſtra diligere iubemur, vt cum deprehenſi fuerimus, mortem prius, in eius nominis confeſſione, ſimus occumbere parati, quàm vt eū negemus: hoc certe, quod ab iſtis factum eſt, non exigit, vt vltrò ſe diſcrimini quiſquam offerat: quemadmodum ab Athanaſio in Apologia ad Conſtantinum, & in ea, quæ proximè ſequitur de fuga ſua, & à Gregorio Nazianzeno & à Baſilio, & à clemente Alexandrino diligenter legimus animaduerſum.

Quid autem eſt, quod præcepit nobis Deus? Quid aliud, quàm id, quod ipſe eſt. Deus charitas eſt, dicit Ioannes. Charitas igitur charitatem nobis præcipit: & quod iubet, ipſe nobis præſtat Deus charitas. Prior ipſe diligit nos, ac ad ſe diligēdum accendit nos: ſeipſum impertit nobis, manſionem facit apud nos, ita vt nos in ipſo maneamus, & ipſe in nobis. Quamuis autem prior diligit, nunquam tamen prior deſerit nos, niſi prius deſeratur à nobis. Quòd nos deſerit, culpa noſtra, quod mā ſionem in nobis facit, ipſius fit gratia: qui paratior eſt ad eam nobis impartiendam, quàm ſimus nos ad recipiendam: tam eſt illius obuia bonitas, tam eſt noſtra ſupina negligentia.

Quòd Chriſtiana iuſtitia charitas eſt, ex corde puro, & conſcientia bona, & fide non ficta.

CAP. LXIX.

Dæmones habent fidem.
Iacobi 2.
Matth. 8.

VErùm, vt vnde cœpit, eò redeat oratio. Non ſola fides iuſtitia noſtra eſt, neque ſi ſpes ad eam acceſſerit, abſoluta eſt iuſtitia noſtra: Dæmones quoque fidem habent, & contremiſcunt. Neque enim non credebant, cùm Chriſtum confeſſi dicerent: Quid nobis eſt & tibi Ieſu fili Dei? Hæretici quoque ſpem habent & fiduciam, neque ſoli Lutherani, verum & reliqua fæx hæreticorum, Sacramentarii, Anabaptiſtæ, ac quibuſcunque aliis nominibus appellantur, ſe certos eſſe gloriantur, ſibi propter Chriſtum eſſe peccata remiſſa, ſeque eſſe apud Deum in gratia, ac citra dubitationem vllam, promiſſam ſibi regni cœleſtis hæreditatem conſecuturos. Attamen, quamuis habeant fidem dęmones, quamuis habeant inanem fiduciam hæretici, iuſtitiam tamen habere dici non poſſunt, quæ extra charitatem haberi nequit. Tribuit Auguſtinus Donatiſtis ſacramenta, non detrahit Euāgelium, non adimit fidem, ſed quemadmodum hæc illis ineſſe poſſe confitetur, ſic prodeſſe poſſe negat. Quid ita? Quia ſola charitas eſt, quæ facit, vt hæc prodeſſe queant: extra quam ſi quis habeat omnia ſacramenta, ſi prophetiam omnem, ſi ſcientiam omnem, ſi fidem omnem, ita vt montes transferat: ſi facultates ſuas omnes in vſum egentium diſtribuat, ſi corpus etiam tradat, ita vt ardeat, tantum abeſt, vt proptereà iuſtus cenſeri debeat, vt eum nihil eſſe Paulus indubitanter affirmet. Quem Pauli locum diligenter in quarto libro ſtromatum tractat Clemens Alexandrinus. Hac ergo charitate, cùm, ſicut omnes alii hæretici & ſchiſmatici, deſtituti fuerint Donatiſtæ, (nam alioqui non diuiſiſſent vnitatem) negat Auguſtinus, alia quę habebant omnia, quicquam illis vel ad iuſtitiam vel ad ſalutem profuiſſe: Nam cætera fruſtrà habet omnia, qui vnam charitatem non habet: quicunque totam legem ſeruauerit, offendit autem in vno charitatis præcepto factus eſt omnium reus; quia contra præceptum illud facit, in quo pendent omnia. Siquidem hæc eſt plenitudo legis: hic eſt finis præcepti: hoc eſt vinculum perfectionis: hęc via Dei ad homines, hæc via hominum eſt ad Deum: Per hanc è cœlo deſcendit Deus in terram, per hanc ex iſta valle lachrymarū aſcendere nos oportet in cœlum, vbi Chriſtus eſt in dextera Dei ſedens: vt ſit, vbi Dominus, ibi & miniſter eius. Charitatem habeto, dicit Auguſtinus, & cuncta habebis: quia ſine illa nihil proderit, quicquid habere potueris, extinguit delicta, & ab ea pendent vniuerſa. Sola eſt quæ vincit omnia, & ſine qua nihil proſunt omnia, & quæ vbicunque fuerit, ad ſe trahit omnia. Hæc omnium arx eſt virtutum, hęc promiſſio regni, hæc præmium eſt ſanctorum, abſque hac nihil eſt, quòd ſe quiſquam bonum aut iuſtum fieri poſſe ſperet. Hinc eſt, quòd cum quęritur, vtrum quiſquam ſit homo bonus, non quęritur, dicit Auguſtinus, quid credat, aut quid ſperet, ſed quid amet. Nam qui rectè amat, proculdubio rectè credit & ſperat: qui verò non amat, inaniter credit, etiamſi ſint vera, quę credit: inaniter ſperat, etiam ſi ad veram felicitatem doceantur pertinere, quę ſperat. Et alio loco: Mores, inquit, noſtri, non ex eo, quod quiſque nouit, ſed ex eo, quod quiſque diligit, diiudicari ſolent. Neque faciunt bonos, vel malos mores, niſi boni vel mali amores. Et in libris de ciuitate Dei, definitionem veram & breuem virtutis eam eſſe dicit, vt ſit ordo amoris: Quem Simon de Caſſia ſecutus, definit iuſtitiam Chriſtianam, ordinatum amorem. Et de moribus Eccleſię catholicæ ſcribens idem Auguſtinus, omniū virtutum genus amorem ponit. Temperantiam, eſſe definit, amorem Deo ſe ſe integrum, incorruptumq́ue ſeruantem. Fortitudinem, amorem omnia propter Deum facilè perferentem: Iuſtitiam, amorem Deo tantum ſeruientem, & ob hoc benè imperantem cęteris, quæ homini ſubiecta ſunt. Prudentiam, amorem benè diſcernentem ea, qui-

Fidem & fiduciā habent hæretici.

Aug. in ſer. ſuper geſtis cum Emerito, tom. 7.
Charitas facit vt fides & ſacramenta nobis proſint.
1. Corinth. 13.
Clem. Alexan.

Iacob. 2.
Matth. 13.

Rom. 13.
1. Timoth. 1.
Coloſ. 3.
Pſalm. 83.
Ioannis 13.
Aug. tract. 32. in Ioan.
1. Petri 4.

Charitatis laudes.

Aug. ſerm. 53. de tempore, in Enchi. cap. 117.
Epiſtola 52. ad Maced. cap. 16.
Lib. 15. cap. 2.
Lib. 15 de geſtis D. Saluatoris Cap. 15.

bus adiuuetur in Deum, ab iis quibus impediri poſſit. Qui etiam alio loco: Interroget ſe quiſque, inquit, quid amęt, & inueniet vnde ſit ciuis: verbi gratia: Amat aliquis mundum, & ea quæ ſunt in mundo carnē, pecuniam, honores, ciuis eſt Babyloniæ, nihil ei cum iuſtitia commune. Amat aliquis Deum, ciuis eſt Ieruſalem, bonus eſt, iuſtus eſt, neque dubitare debet, quin redditurus illi ſit Deus in illa die coronam iuſtitiæ. Itaque propriè piorum & bonorum virtus eſt charitas, ſine qua cæteræ virtutes & bonis ineſſe poſſunt, & malis. Habere baptiſmum, & malus eſſe poteſt; habere prophetiam, & malus eſſe poteſt; accipere Sacramentum corporis & ſanguinis Domini, & malus eſſe poteſt; habere nomen Chriſti, id eſt, Chriſtianus vocari, & malus eſſe poteſt; habere Sacramenta omnia, & malus eſſe poteſt; habere virtutes alias, & malus eſſe poteſt. Sola charitas eſt, quam habere, & malus eſſe poteſt nemo. Hæc eſt proprius & ſingularis ille fons, cui nemo communicare poteſt alienus, ad ſolos hęc virtus pertinet catholicos; quam ſi habere poſſent hæretici, hæretici eſſe non poſſent; neque enim ſcinderent vnitatem, cuius vinculum eſt charitas. Quam Dorotheus tectū eſſe dicit, quòd ſit abſolutio quædam & perfectio virtutum omnium, ſicut tectum domus. Et auctor operis imperfecti in Matthæum: Omnis, inquit, ſpecies iuſtitiæ in impoſtoribus inuenitur, ſola autem gratia veræ charitatis non inuenitur, niſi in ſolis ſeruis Dei. Ideò hanc priuatam ſpeciem charitatis ſibi ſoli ſeruauit Spiritus ſanctus, vt per nullius iuſtitiam & teſtimonium ſic cognoſcatur, vbi eſt Spiritus ſanctus, quemadmodum per gratiam charitatis.

Aug in Pſal. 64.
2. Timoth. 4.
Aug. tract. 7. in epiſt. Ioan.
Charitate carent hæretici.
Dorotheus ſerm. 14.
Hom. 4. in cap. 3. Matth.

Ex quo facilè perſpici poteſt, falſum eſſe, quod vulgo nonnulli perſuadere conantur hoc tempore: ſolam fidem iuſtificare, quam æquè malis atque bonis ineſſe poſſe conſtat. Charitas enim, inquit Auguſtinus, ea eſt, qua vna verè iuſtus eſt, quicunque iuſtus eſt. Et in eodem libro: Charitas, inquit, ea demùm veriſſima, pleniſſima, perfectiſſimaque iuſtitia eſt: Charitas inchoata, inchoata iuſtitia eſt: charitas prouecta, prouecta iuſtitia eſt: charitas magna, magna iuſtitia eſt: charitas perfecta, perfecta iuſtitia eſt. Et iterum alio loco producēs illa Ioānis verba. Qui diligit fratrem ſuum, in lumine manet. Manifeſtum eſt, inquit, quòd iuſtitiæ perfectionem in fratris dilectione poſuerit. Nam in quo ſcandalum non eſt, vtique perfectus eſt. Qui etiam contra duas Epiſtolas Pelagianorum ſcribens, negat pium quenquam dubitare; quòd quantò amplius diligimus in hac vita Deum, tantò ſumus iuſtiores: ac tum demùm piam, veramque iuſtitiam perfici, cùm fuerit dilectio Dei perfecta. Quod pluribus etiam verbis perſequitur in libro de perfectione iuſtitiæ. Et iterum alio loco: Tunc erit, inquit, plena iuſtitia, quando plena ſanitas. Tum plena ſanitas, quando plena charitas. Plenitudo enim legis charitas eſt. Et ante Bernardum Anſelmus: Per intellectum, inquit ſapimus: per amorem, iuſtificamur: per vſum, beatificamur. In quantum quis Deum intelligit, ſapiens eſt: in quantum amat, iuſtus: verum, inquantum vtitur, beatus. Similiter & Cæſarius: Ipſe eſt vera iuſtitia, quæ pro amore Dei non ſolū amicos, ſed etiam diligit inimicos. Et aliquot ſeculis antè Iuſtinus. Qui Deū toto corde & viribus amat, & proximū æquè ac ſeipſum: is demùm verè iuſtus & bonus eſt. Bernardus: Timore, inquit, vocamur, amore iuſtificamur. Et paucis interiectis: Sic ad ortum Solis iuſtitiæ Sacramentum abſconditum à ſeculis de prædeſtinatis & beatificandis emergere quodammodo incipit ex abyſſo æternitatis; dum quiſque vocatur per timorem, iuſtificatur per amorē, preſumit ſe quoq; eſſe de numero beatorū. Audit ſe vocari, cum timore conuertitur; ſentit & iuſtificari, cum amore perfunditur. Et poſt pauca: Si initium ſapientiæ timor Domini, in quo dicta eſt eſſe noſtra vocatio, qui, niſi prouectus in ſapientia eſt amor Dei, is duntaxàt qui interim ex fide eſt, ex quo & noſtra fit iuſtificatio. Chryſoſtomus quoque charitatem ipſam caput eſſe bonorū omniū dicit, & radicem fontem, & parentem; atque ea vna abſente, cætera nobis nullum fructū adferre, nullam præſtare poſſe vtilitatē. Hęc enim diſcipulorū Domini, iudiciū eſt & magnus ſeruorū Dei character. In hoc inquit, omnes cognoſcent, quòd mei diſcipuli eſtis. In quo? Num in eo, vt mortuos ſuſcitent, leproſos purgent, aut dæmonia expellant? Minimè inquit, Sed illa miſſa faciens omnia, in hoc vno, inquit, omnes cognoſcent, quòd mei diſcipuli eſtis, ſi charitatem ad inuicē habueritis. Nā illa vnius ſupernę gratię munera ſunt, hoc humani ſtudii eſt officium, animum autem probum, & generoſum, non tam ea mouere, quæ Deus præbuerit munera, quam ſuorum laborum officia cōſueuerunt. Quapropter Chriſtus, non ſignis: ſed à charitate ſuos cognoſci diſcipulos aſſerit. Hęc enim, ſi adeſt, nulla pars deeſt Philoſophiæ, ſed integerrima, perfectiſſimaq; virtutis ratio habetur, quemadmodum certè laborum expertē neceſſe eſt omnium, cui hæc deeſt, Omnium nanq; ſumma virtutum, & totius plenitudo iuſtitiæ de illo naſcitur amore, inquit Leo Magnus, quo Deus, proximusq; diligitur. Quærit Rupertus, cùm & pater ſpiritus, & filius ſpiritus, & pater ſanctus, & filius ſanctus ſit; quam ob cauſam vocabulum hoc, quod eſt Spiritus ſanctus, propriè adſcribitur perſonæ huic? Et mox reſpōdet, nimirū, quia tota perſonę huius operatio, nihil aliud, niſi ſanctificatio eſt. Hæc operationū diſtinctio diligenter animaduertēda, quia Deus pater, omne quod factū eſt per filiū, fecit: & omne quod ſanctū eſt, per Spiritū ſanctū ſanctificauit. Quid enim eſt ſpiritus eius, niſi amor tuus? & quomodo creatura rationalis aliter, niſi amādo creatorē, potuit vnquā, vel poteſt ſāctificari? Igitur quāuis & pater ſpiritus, & filius ſpiritus, & pater ſāctus, & filius ſāctus ſit, rectè tamē hęc ſola perſona Spiritus ſāctus debuit nūcupari, cuius operatio propriè creaturę ſāctificatio eſt: Sine quo nec Angelus ſāctus, nec homo ſāctus eſt: Quē nō habēs Angelus, Diabolus eſt: quē nō habēs homo, Antichriſtus eſt, vel mēbrū Diaboli eſt. Hic ſāctificationē, quę eadē iuſtificatio dici poteſt, Rupertus tribuit ſoli charitati: Cuius ęqualis Petrus Abbas Cluniacēſis. Hęc eſt, inquit illa charitas: nō tātū faciēs, ſed omnino perficiēs iuſtitiā; ad quam cęterę virtutes iuſtitię cooperātes, velut ad matrē filię reſpiciūt. De cuius radice exoriūtur, de cuius ſtipite, velut fructuoſiſſimę arboris ramorum infinitas ſpecioſa, dependent. Ibi caſtitas, ibi humilitas, ibi veritas, ibi ſynceritas, ibi obedientia, ibi omnis iuſtitia.

Augu. de natu & grat. cap. 58. cap. 42 & 70.
Lib 8. de Trinitate. cap. 8.
Idem lib. 3. cap. 7.
Hom. 1.
In lib. de perfectione iuſtitiæ.
De ſimilitudine cap. 163.
In dialogo, quem habuit cum Triphone.
Bern. epiſt. 107.
Charitas iuſtificat & ſanctificat.
Contra Anomæos homil. 1.
Charitas a'iarū virtutum forma & perfectio eſt & parens.
Leo in ſerm. de ſanct. Lau.
Rup. libro 1. in Matth.
Sanctus cur magis Deo Spiritui tribuatur quam patri & filio
Ioannis 1.
Spiritus ſancti operatio propria eſt ſanctificatio.

Charitatē autem cùm dicimus, non eā hoc loco volumus intelligi, qua prior Deus perpetuò dilexit nos, & miſerans attraxit nos: quæ cauſę noſtrę iuſtificationis eſt efficiēs. Nos autem nunc de formali loquimur,

Hier. 31.
Rom. 5.

nimirum,

1. Corinthiorũ 3. Deus quomodo in nobis habitat. Coloſſ. 2. Hilarius in Pſalm. 131. Cyrillus libro 10. cap. 14. in Ioan. Coloſſ. 2. Ioannis 1.

nimirum de ea, quam Paulus diffuſam eſſe ſcribit in cordibus noſtris per Spiritum ſanctũ, qui datus eſt nobis. Datus autem nobis, vt habitet in nobis, tanquam in templis ſuis, non corporaliter, hoc eſt, non ſecundũ ſubſtantiam ſuam: Solus eſt enim Chriſtus, in quo plenitudo diuinitatis corporaliter inhabitat: verùm per fidem & charitatem, quam diffundit in cordibus noſtris. Quemadmodum etiam Hilarius teſtatur, dicens: Habitat enim Deus in religioſorum mentibus, non corporali aditu, neque naturæ grauioris ingreſſu, vt alibi non degens, illic tantùm quò ſe intulerit, inſiſtat: Sed ſpirituali virtute, in vacua ſe à terrenis labibus corda permittit, ſeſeque luminis modo, in patentibus innocentiæ foribus, mentes illuminaturus infundit. Sic & à Cyrillo ſcriptum eſt: Etiamſi habitauit in nobis verbum, dictum tamen etiam hoc eſt, quòd in Chriſto habitet omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. Sed cùm ſentimus, quòd caro factum ſit, non eodem modo ſicut in ſanctis habitare dicitur, & in Chriſto iſtam factam eſſe habitationem definimus: ſed quod ſecundum naturam vnitum, non tamen in carnem conuerſum, talem effecerit habitationem, qualem & hominis anima cum proprio habere dicitur corpore.

Deus quomodo eſt in rebus creatis.

Aug. epiſt. 57. ad Darda. Deus quomodo vbique eſt. Bern. ho. 3. ſuper Miſſus eſt.

Spiritum ſanctũ nobis dari quid. 1. Corinth. 6.

Quamobrem cùm in omnibus iis quæ creata ſunt, quatenus & ſunt, & creata ſunt, per præſentiam, potentiam, & eſſentiam ſuam Deus eſſe dicatur; ſolę ſunt mentes piorum, in quibus non ſolùm eſſe, verũetiam habitare per gratiam; ſolus autem eſt Chriſtus, in quo per vnionem ſubſtantię eſſe dicitur. Hoc eſt quod ab Auguſtino ſcriptum legimus: Fatendum eſt, Deum vbique eſſe per diuinitatis præſentiam; ſed non vbique per habitationis gratiam. Deus, enim qui vbiq; æqualiter totus eſt per ſuam ſimplicem ſubſtantiam, aliter tamen in rationalibus creaturis eſt, inquit Bernardus, quàm in cæteris; & ipſarum, aliter in bonis eſt, quàm malis, per efficatiam. Ita ſanè eſt in irrationabilibus creaturis, vt tamen non capiatur ab ipſis; à rationalibus autem omnibus quidem capi poteſt per cognitionem, ſed à bonis tantùm capitur etiam per amorem. In ſolis ego bonis ita eſt, vt etiam ſit cum ipſis propter concordiam voluntatis. Tunc igitur nobis dari Spiritus ſanctus intelligitur, qui patris amor eſt & filii, quando ſui nos huius amoris reddit participes: vt quemadmodum ipſe cum patre & filio vnus eſt Deus, vna ſubſtantia; ſic nos adhærentes Deo, vnus cum eo ſpiritus efficiamur. Atque hoc eſt, quòd iuſtificari, quòd iuſtum fieri dicimus: Neque enim id aliud eſſe videtur, quàm quod à Propheta dictum eſt: Mihi autem adhęrere Deo bonum eſt, Deus eſt enim iuſtitia noſtra, ipſe iuſtus, ipſe iuſtificans nos; cui quantò magis adhæſerimus, tãtò magis participes iuſtitiæ fuerimus. Hoc eſt quod ab Auguſtino quoque ſcriptum legimus: Ea iuſtitia, quæ viuit in ſeipſa, proculdubiò Deus eſt. Sicut autem cùm ſit in ſeipſa vita, etiam nobis fit vita, cùm eius efficimur participes: ita cùm in ſeipſa ſit iuſtitia, etiam nobis fit iuſtitia, cùm ei cohærendo iuſtè viuimus; & tantò magis, minúſve iuſti ſumus, quantò magis illi, minúſve, cohæremus. Adhæremus autem illi charitatis vinculo copulati: Quod etiam Cyrillus teſtatur his verbis: Voluntaria eſt noſtra cum Chriſto conglutinatio; & charitate, ac fide perficitur. Et fides quidem in animo noſtro conſiſtit, veram Dei cognitionem efficiens; charitas verò mandatum eius ſeruare facit. Qui enim me diligit, is, inquit, mandata mea ſeruabit. Qui ergo per fidem Chriſto ſolummodò coniunguntur, ſola illi confeſſione inhærentes, nec charitatis vimine ſe colligantes, palmites quidem ſunt, ſed non fructuoſi. Nam fides abſque operibus mortua quædam res eſt. Huiuſmodi autem palmites agricolæ falx ſeueriſſimè amputat, & igni tradit. Hoc enim modo de infructuoſis arboribus fieri ſolet.

Pſalm. 72. Pſalm. 118. Rom. 8.

Aug. epiſt. 85.

Titum 2.

Cyril. libro 10. cap. 14. in Ioan. Ioannis 14. Ioannis 15.

Iacobi 2.

Si igitur iuſtitia eſt, per quam adhęremus Deo: Deo autem per charitatem adhæremus, cui dubium eſſe poteſt, quin charitas noſtra ſit iuſtitia noſtra? quæ quantò perfectior eſt, tantò perfectior erit iuſtitia noſtra. Qua de re ſic à Bernardo quoque ſcriptum legimus: Quis eſt, qui perfectè adhæret Deo, niſi qui in Deo manens, tanquam dilectus à Deo, Deum nihilominus in ſe traxit, viciſſim diligendo? Ergo cùm vndique inhærent ſibi homo & Deus, inhærent autem vndique intima, mutuaque dilectione inuiſcerati alterutrum ſibi: per hoc Deum in homine, & hominem in Deo eſſe, haud dubiè dixerim. Quamobrẽ diligendo Deũ, quodãmodo trahimus illum ad nos, vt ipſe viciſſim diligat nos, qui dixit: Ego diligentes me, diligo. Si quis diligit me, diligetur à patre meo, & ego diligam eum, manifeſtabo ei meipſum. Si quis diligit me, ſermonẽ meũ ſeruabit, pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & manſionem apud eum faciemus. Porrò vbi manſionem facit Deus, ibi neceſſe eſt remiſſa peccata, quorum charitas multitudinem operit, ibi neceſſe eſt iuſtitiam omnem infuſam eſſe. Quæ enim participatio iuſtitię cũ iniquitate? aut quæ ſocietas luci ad tenebras?

Bernardus ho. 71. in Cantic. Deum in homine & hominem in Deo eſſe, quid.

Prouerbiorum 8.

Ioannis 14.

1. Petri 4. 2. Corinth. 6.

Quod autem dicimus diligendo Deum effici, viciſſim vt ipſe diligat nos; nequaquam ita velimus accipi, quaſi priores nos dilexerimus Deum; quin cum Ioanne potius libenter profitemur, quòd in hoc eſt charitas, non quaſi nos dilexerimus Deum, ſed quoniam ipſe prior dilexit nos: ipſe elegit nos ante mundi conſtitutionem: ipſe miſit filium ſuum propitiationem pro peccatis noſtris. Nam niſi prior ille dilexiſſet nos impios, vt faceret pios: niſi dilexiſſet iniuſtos, vt faceret iuſtos, niſi dilexiſſet ægrotos, vt faceret ſanos, niſi nimia quadam noſtri charitate flagrans, miſiſſet filium ſuum propitiationem pro peccatis noſtris, qui & immẽſis beneficiis præſtandis nos ad viciſſim diligendum excitaret, & verbo doceret, & exemplo nobis præiret, nos eum diligere nequaquã poſſemus. Ipſius itaq; miſericordia fit, vt diligentes viciſſim ab eo diligamur. Ipſius miſericordia præuenit nos: ipſius miſericordia ſubſequitur nos. Hoc eſt quod à Proſpero quoq; ſcriptũ legimus: Qui veniunt, inquit, ad Deũ, amore ducũtur: dilecti enim ſunt & dilexerũt, quæſiti ſunt & quæſierũt: & quod eos voluit Deus velle, voluerunt. Præclara ſunt ea de re Bernardi verba, quæ viſum eſt adſcribere: Nemo ſe, inquit, amari diffidat, qui iam amat. Libenter Dei amor, noſtrum, quem præuenit, ſubſequitur: Nã quomodo redamare pigebit, quos amauit, & necdum amantes? Amauit, inquam, amauit. Habes enim dilectionis pignus ſpiritum, habes & teſtem fidelem Ieſum, & hunc crucifixum. O geminum, ipſúmque firmiſſimum Dei erga nos amoris argumentum. Chriſtus moritur, & meretur amari. Spiritus afficit, & facit amari. Ille facit cur ametur: iſte vt ametur, ille ſuam multam dilectionem in nobis commendat: iſte & dat: In il-

1. Ioannis 4. Ephe. 1.

Rom. 3.

1. Ioannis 2.

Pſalm. 58. Pſalm. 22.

Ambroſius de vocatione gentium, libro 1. cap. 9. Bern. epiſt. 107.

lo

lo cernimus quod amemus: ab iſto ſumimus vndè amemus. Charitatis igitur ab iſto occaſio, ex iſto affectio. Quanta confuſio, Dei filium ingratis oculis cernere morientem? quod quidem facilè contingit, ſi deſit ſpiritus. Nunc autem quia charitas diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum, qui datus eſt nobis, amati amámus, amantes amplius amari meremur. Et aliquot ante ſeculis Theodoretus: Cõſiderantes enim, inquit, quinam cùm ſimus, quænam bona accepimus. Et quòd non nos primi diléximus: Sed amati viciſſim amauimus. Et cùm haberemus odio, amati ſumus: & cùm inimici eſſemus, fuiſſemus reconciliati: cùm non ipſi ſupplices petiiſſemus, vt fieret reconciliatio, ſed ad nos legatus veniſſet vnigenitus, & qui iniuriam feceramus, inuitati ſumus ab eo, qui fuerat affectus iniuria; & præter hæc reputãtes ſuſceptam pro nobis crucem, ſalutares paſſiones, mortis ceſſationem, datam nobis ſpem reſurrectionis. Hæc & quæ ſunt huiuſmodi conſiderantes, ſuperamus eas, quæ in nos incurrunt difficultates, & beneficiorum memoriam conferentes cum ea, quæ eſt ad tempus afflictione corporis, lubenter ferimus rerum moleſtarum impetus. Omnes enim vitæ moleſtias cum amore in Dominum tanquam in trutina conferentes, eas valdè leues inuenimus. Etſi omnia quæ videntur iucunda & delectabilia ſimul collegerimus, ſi contra diuinum expandatur deſiderium, ea vmbra magis euanida, & quæ vernis floribus facilius intereant, oſtendit.

Rom. 5.
In oratione de charitate, quæ eſt ad arma Hiſtoria facta.

Eſt itaque iuſtitia noſtra, quæ legis plenitudo, quæ finis præcepti, quæ vinculum eſt perfectionis, charitas. Charitas autem non numi, ſed Dei, charitas non terræ, non cœli, ſed eius, qui fecit cœlum & terram: Charitas, vt eſt apud Paulum, ex corde puro, conſcientia bona, & fide non ficta. Quo loco, ſicut animaduerſum ab Auguſtino legimus, conſcientiam pro ſpe poſuit: Ille enim ſperat, qui bonam conſcientiam gerit: quem verò pungit mala conſcientia, retrahit ſe à ſpe, & non ſibi ſperat, niſi damnationem. Hæc igitur vbi adſunt, fides, ſpes, & charitas, ibi demùm perfecta eſt & abſoluta iuſtitia. Quod Paulus etiam ſignificare viſus eſt, qui cùm Timotheo ſuo dixiſſet: Sectare iuſtitiã, quaſi volens indicare, quibus in rebus iuſtitia ſita ſit: ſubiunxit mox, fidem, ſpem, & charitatem. De quibus virtutibus ita ſcriptum ab Origene legimus: Puto quòd prima ſalutis initia & ipſa fundamenta fides eſt. Profectus verò & augmenta ędificii, ſpes eſt. Perfectio autem & culmen totius operis, charitas: & ideò maior omnium dicitur charitas.

Charitas qualis & iuſtitia noſtra. Rom. 13. 1. Timoth. 1. Coloſ. 3. 1. Timoth. 1. Aug. in Pſal. 31. Conſcientia pro ſpe à Paulo poſita. 1. Timoth. 2. Origenes libro 4. ad Romanos epiſtola 100. cap. 30

Quòd per Fidem, Spem, & Charitatem, quæ propemodum obſoleuerat in nobis, imago Dei reſtauratur.

CAP. LXX.

Egimus hominem ad imaginem & ſimilitudinem Dei factum eſſe, quam, quoad incontaminatam retinuit, iuſtus erat. Simul vt verò poſt admiſſum peccatum, hæc in eo imago, nõ quidem prorſus abolita, verùm obſoleta tamen eſt & deformata, iuſtus eſſe deſiit: atq; ſuã hanc iniuſtitiam, ex inobedientia contractam, in vniuerſam poſteritatem ſuam primus parens noſter propagauit; ac per eius vnius delictum, diuinum iudicium proceſſit in omnes homines in condemnationem.

Geneſis 1. Imago Dei per peccatum deformatur in nobis, non aboletur. Vide Auguſtinũ de ſpiritu & litera capite 31.

Eſt autem, non ſecundum formam corporis, ad imaginem Dei, factus homo; ſed ſecundum rationem mẽte præditam. Quod cùm alii plerique omnes, tum longè vetuſtiſſimus ille Philo in eo libro, quem ſcripſit de opificio mundi, pluribus demonſtrat. Sed & Clemẽs Presbyter Alexãdrinus his verbis indicat: Eſt enim Dei imago eius verbum & filius mentis germanum, diuinum illud verbum, lucis lux exemplaris & archetypa: Verbi autem imago eſt homo, vera mens, quæ eſt in homine: qui ad Dei imaginem & ſimilitudinem propterea factus eſſe dicitur, quòd prudentia, quæ eſt in corde, diuino verbo aſſimilatur; & ea ratione verbi, rationiſque particeps dicitur. Verùm indicat hoc etiam ipſa ratio: Nam cùm Deus ſpiritus ſit, non alibi conſentaneum eſt imaginem eius eſſe, quàm in ſpiritu hominis. Sed ipſius etiam Apoſtoli declarat hoc auctoritas, cùm dicit: Renouamini ſpiritu mentis veſtræ, & induite nouum hominem, qui ſecundum Deum creatus eſt. Quod dixit: Induite nouum hominem, illius videtur explicatio eſſe, quod antè dixerat: Renouamini ſpiritu mentis veſtræ. Quod mox addit: Qui ſecundum Deum creatus eſt, id alio loco quaſi declarans, dixit: ad imaginem Dei, quum aliis verbis idipſum præcipiens, Expoliantes vos, inquit, veterem hominem cum actibus eius, & induentes nouum, eum qui renouatur in agnitionẽ Dei ſecundum imaginem eius, qui creauit eum. Ibi ſecundum Deum, hîc verò ſecundum imaginem, inquit, eius, qui creauit eum, vt creatum eſſe ſecundum Deum, nihil aliud intelligi poſſit, quàm eſſe creatum ſecundum imaginem Dei creatoris, quemadmodum etiam annotatum ab Auguſtino videmus.

Rom. 5. Imago Dei in homine eſt ratio. Clem. in oratione adhortatoria ad Gentes.
Ioannis 4. Imago Dei in ſpiritu humano. Epheſ. 4.
Coloſſ. 3.
De Geneſi ad literã lib. 3. cap. 20.

Factus eſt igitur homo ad imaginem Dei in ſpiritu, quę mens noſtra eſt: factus eſt autem ad imaginem totius Trinitatis: quod ex voce, noſtram, colligit Auguſtinus. Quæ cùm ſit pluralis numeri, non rectè diceretur, ſi homo ad vnius perſonæ fieret imaginem: ſiue patris, ſiue filii, ſiue ſpiritus ſancti: Habet itaque mẽs noſtra, ſicut ab eodem annotatum eſt, ſuam quoque Trinitatem: Eſt enim in ea memoria, eſt ratio ſiue intellectus, eſt & voluntas. Hæc ante peccatum ita fuerant in primo homine ſana & integra, vt neq; memoriã quicquã impediret, quò minus in recolẽda Dei potẽtia, ſapiẽtia bonitateq; verſari ſemper poſſet: nec rationi deeſſet aliquid ad diſcernendũ inter bonũ & malũ, verum & falſum, cõmodum & incõmodũ: nec eſſet, quod obſtaret voluntati, quò minus quæ ſola eſt Chriſtiana iuſtitia, per charitatem adhęrete Deo poſſet. Cęterũ poſt infelicẽ eius caſum, in cõtrariũ omnia reciderunt: Nam non ipſius magis primi parentis noſtri, quàm vniuerſæ poſteritatis eius memoria ſic eſt labefactata, vt in cuiuſuis alterius rei cognitione cõſumeretur potius

Homo factus ad imaginem Trinitatis. Vide Amb. lib. 3. de virginitate. Lib. 12. de Trin. cap. 6. libro 14. de Trin. cap. 8. et libro 15. cap. 20.
Imago Dei poſt lapſum in homine plane deformata.

quàm cuius gratia à Deo facta fuerat. Ratio verò tanta demerſa eſt caligine, vt vmbras rerum pro rebus ipſi, noxia pro ſalubribus, falſa pro veris amplecteretur. Voluntas autem vſque eò à creatore ſuo auerſa, & ad omnem vanitatem fuit conuerſa, vt non Deo, qui fecit cœlum & terram, ſed ipſi tantum terrę viſa ſit adhærere: nihil vt aliud propè mens humana tota, quàm terra, quàm caro eſſe videretur. Hinc illæ Dei voces: Terra es, & in terram ibis. Et alibi: Terra, terra, terra, audi ſermonem Domini. Non permanebit ſpiritus meus in homine in æternum, quoniam caro eſt. Quid multis? eò redacta fuit humana mens, vt in qua fuerat imago Dei, quaſi pecudis imaginem in ea cernere liceret. Quod etiam Propheta deplorat, dicens: Homo cùm in honore eſſet, non intellexit: comparatus eſt iumentis inſipientibus, & ſimilis factus eſt illis.

Homo quare terra et caro dicitur. *Gene. 3.* *Gene. 6.* *Pſalm. 41.* *Imago Dei in homine quomodo reſtituta.* *2. Corinth. 1.* *Luc. 11.*

Tantam hanc ſuæ creaturæ deformitatem, quam pulchram & decoram, nimirùm ad imaginem ſui fecerat, ferre non potuit pater ille miſericordiarum Deus, qui memor miſericordiæ ſuæ, immemor culpæ noſtræ, rationem inuenit, qua ſic obſoleta imago Dei, in homine renouari poſſet. Venit igitur à patre Dei filius verbum caro factum, & fidem dedit purificantem corda. Poſt filium Spiritus quoque ſanctus miſſus eſt, per quem in cordibus noſtris charitas eſt diffuſa; quam qui habet, ei munda ſunt omnia. Per hęc duo fidem & charitatem, ad patrem redeundi ſpes facta eſt: Atque ita per hæc tria, purgata ſunt illa tria, quę fuerant in mente noſtra deformata. Fides illuminauit rationem, ſiue intellectum. Credite nanque & intelligetis, dicit Scriptura: Spes erexit memoriam, charitas purgauit affectum, ſiue voluntatem. Sic imago illa Dei, quæ tam fuerat in nobis obſcurata, vix vt vllum iam illius veſtigium appareret, renouari cœpta eſt: quæ renouatio ad iuſtitiam, quę nobis datur à Deo, pertinere videtur.

Actorum 15. *Homo in tribus vulneratus, rurſus in tribus renouatur.* *Rom. 5.* *Luc. 11.* *[illegible] ſecundum [illegible]* *[illegible] noſtra [illegible]* *[illegible] Corinth. 15.* *[illegible]* *[illegible] 13.* *Galat. 6.* *Galat. 5.*

Tunc autem renouari dicimur, quando Dei beneficio fit, vt qui prius portaueramus imaginem hominis terreni, portemus deinceps imaginem cœleſtis. Nam quemadmodum anteà quoq; dicere nos meminimus, errant, qui iuſtitiam noſtram non aliud eſſe putant, quàm peccatorum remiſſionem, quandoquidem non ſolùm remittuntur nobis peccata, quando iuſtificamur, ſed renouamur prætereà ſpiritu mentis noſtræ: induimur nouum hominem, illum, qui de cœlo uenit, Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum: in illius imaginem transformamur, & fit in nobis ea, de qua Paulus meminit, noua creatura, quam alibi dicit eſſe fidem, quę per charitatem operatur. Nam quòd dixerat, in Chriſto Ieſu, neque circuncifio valet aliquid, neque præputium, ſed noua creatura: id in proximè præcedenti capite, totidem propè verbis dixit: In Chriſto Ieſu, neque circuncifio valet aliquid, neque præputium, ſed fides quæ per charitatem operatur: facilè vt appareat, quòd per nouam creaturam, non aliud intelligi voluerit, quàm fidem non ocioſam, non ſolam, vt noſtri tẽporis contendunt hæretici; ſed quæ per charitatem operatur, id eſt, exercetur Paſſiuè enim accipiendum eſt, cum Græcè ſit, ἐνεργουμένη, quod productis plurimis ſcripturæ locis in ſuo dogmatico de iuſtificatione probat Franciſcus Torentis. Per talem igitur fidem, quæ in actu vel in opere eſt, quæ ſicut Iacobus loquitur, oſtenditur ex operibus: vel ſicut apud Petrum legimus, qua fit, vt certus aliquis faciat vocationẽ & electionem ſuam: per talem, inquam, fidem, quæ ſit obſoleta fuerat, vt nulla propemodum eſſe videretur, imago Dei in nobis reparatur. Præclarè Auguſtinus: Vbi eſt fides, vbi eſt ſpes veſtra, vbi charitas veſtra, ibi habet DEVS imaginem ſuam.

Creatura noua quid intelligatur à Paulo.

Pſalm. 48.

Quòd Iuſtitia Dei iuſti ſumus, non qua Deus iuſtus eſt, ſed qua nos iuſtos facit.

CAP. LXXI.

1. Timot. 1.

CONſtitutũ itaq; iã eſt, quòd iuſtitia noſtra charitas eſt ex corde puro, conſcientia bona, & fide non ficta: per quã quæ deformata fuit in nobis, imago Dei reformatur, per quam etiam in filiorũ Dei numerũ cooptamur, & à filiis diaboli diſcernimur. Charitatẽ autẽ, Auguſtinũ ſecuti, nõ eã intelligi volumus hoc loco, qua nos ipſe diligit, ſed qua nos facit dilectores ſui: qua nos amati à Deo, amamus Deũ, & amãtes amplius amari meremur, vſq; eò verò ſẽper hoc ĩ Eccleſia certũ fuit & indubitatũ, vt inter publicas etiã illius preces legatur hęc oratio: Deus quem diligere & amare iuſtitia eſt. Quamobrẽ audiendi non ſunt, qui iuſtitiam noſtrã eſſe quiddã extra nos aſſirmãt: nihil vt in nobis eſſe velint, vnde iuſti dicamur: ſed ea ſola iuſtitia nos iuſtos eſſe putẽt, qua Deus ipſe iuſtus eſt, non qua nos iuſtos facit: ea ſola charitate nos Deo charos & gratos eſſe, qua nos ipſe charos habet, nõ qua dilecti ab illo diligimus illũ, & diligẽtes amplius diligi meremur. Quaſi dicat aliquis parietẽ albũ eſſe, non ea quæ ipſi parieti, ſed quę mihi, vel meę veſti inſit albedine, Aquam feruentẽ calidam eſſe, non ea quæ ipſi aquæ, ſed quæ igni inſit, caliditate. Poteſtne dici quicquàm abſurdius? Quis vnquàm ita delirantem audiuit aliquem, vt alicuius rei formam eſſe diceret, quæ ipſi rei non ineſſet?

1. Ioan. 3. *Aug. de ſpiritu et litera. cap. 28.* *In Dominica Palmarum.* *Iuſtitia noſtra non eſt extra nos.*

Pugnat itaque cum ipſa ratione, ſi quis dicat, iuſtitiã Dei, quę nobis non ineſt, cauſã eſſe formalem iuſtificationis noſtræ: Neq; minus pugnat cũ recepta tot ſeculis totius Eccleſię doctrina: quę docuit nos quidẽ, quòd iuſtitia Dei iuſti ſumus, ſed non hoc ſenſu, quaſi nihil ſit in nobis, quo iuſti ſimus: verum quòd hoc ipsũ, quòd in nobis eſt, quo iuſti ſimus, non ex nobis eſt, verùm Dei donũ eſt. Quod in libro de Spiritu & litera quẽ falsò pro ſe facere nouatores iſti contendũt, aliquot in locis inculcat Auguſtinus. Sed apertius etiã hãc ſententiam adſtruit, enarrans illud ex Pſalmo: In tua iuſtitia erue me. Eſt, inquit, iuſtitia Dei, quę & noſtra fit, cùm donatur nobis. Ideò autem Dei iuſtitia dicitur, ne homo ſe putet à ſeipſo habere iuſtitiam. Et eadem verba in alio Pſalmo explicans: Cum ero iuſtus, inquit, tua Deus iuſtitia erit, quia, iuſtitia mihi abs te data, iuſtus ero: & ſic erit mea, vt tua ſit: id eſt, mihi abs te data. Et alio loco: Dicitur iuſtitia Dei, nõ

Eccleſiæ doctrina de iuſtitia noſtra. *Aug. de ſpiritu et litera cap. 9. 11.* *[illegible] 31.* *Pſalm. 30.* *Pſalm. 70.* *Lib. 14. de Trinit. cap. 12.* *Rom. 10.*

ſolum

ſolũ qua ipſe iuſtus eſt, ſed quã dat homini, cũ iuſtificat impiũ. Et iterũ alibi: Ignorantes Dei iuſtitiã, id eſt, quam dat hominibus Deus qui ſolus eſt iuſtus & iuſtificans: & ſuam volentes conſtituere, id eſt, velut à ſe ſibi paratam, non ab eo impartitam: iuſtitiæ Dei non ſunt ſubiecti. Et in alio quodã libro, loquens de virga Aaron: Nunc, inquit, virga Dei dicitur, quę primum virga dicta eſt Aaron, poſteà verò virga Moſi: Sicut dicitur ſpiritus Eliæ, qui eſt ſpiritus Dei, cuius particeps fuit Elias: ſic illa potuit dici.

[Quæſt. ſuper Exod cap. 25. Exod 7. 4. Regum 2.]

Dicitur etiã Dei iuſtitia, quæ noſtra eſt, ſed donata à Deo: de qua loquẽs Apoſtolus Iudęos arguit, dicens: Ignorantes Dei iuſtitiã, & ſuã conſtituere volentes, tanquàm à ſe ſibi paratã: contra quales dicit: Quid enim habes, quod non accepiſti? Eundẽ etiã Pauli locũ explicãs alibi: Quid eſt hoc, inquit, iuſtitia Dei & iuſtitia hominis? Iuſtitia Dei dicitur, non qua iuſtus eſt Deus, ſed quã dat homini Deus, vt ſit iuſtus homo per Deũ. Et ab Bonifaciũ ſcribens. Non enim propterea iuſtitia Dei dicitur, quoniã Deus iuſtus eſt, ſed quia homini ex Deo eſt. Et ad Honoratũ ſcribẽs: Illa nanq;, inquit, iuſtitia Dei cõmendatur in eo, quòd dicitur: Ignorantes Dei iuſtitiã, qua nos ex eius gratia iuſti ſumus, vt ipſa Dei iuſtitia nos ſimus, cùm iuſtè viuimus, credentes in eũ, qui iuſtificat impiũ, illa, qua ipſe iuſtus eſt, ęterna ſua & immutabili iuſtitia. Et producẽs illum ex Pſalmo locũ: Exaudi me Domine in tua iuſtitia, hoc eſt, inquit, non in mea. Si diceret, Exaudi me in iuſtitia mea, tanquàm meritũ vocaret. Vocat quidẽ in nonnullis locis & ſuã iuſtitiã, ſed ſic melius diſcernit, quia & ſuã quãdo dicit, datã dicit, quomodo dicimus panẽ noſtrũ quotidianum da nobis hodie, quomodo noſtrũ, quomodo da. Ne verò poſſet videri negare merita, poſt interiecta quædã ſubiũgit. Hinc cùm exieris, recipieris pro meritis, & reſurges ad recipiẽda, quæ egiſti; tũc Deus coronabit, nõ tã merita tua, quàm dona ſua. Atq; iterũ alio loco: Qui crediderit in eũ, non habebit ſuã iuſtitiã, quæ ex lege eſt, quãuis ſit bona lex, ſed implebit ipſã legẽ non ſua iuſtitia, ſed data ex Deo, ita enim non cõfundetur. Charitas enim eſt plenitudo legis. Et vnde iſta charitas? Diffuſa eſt ĩ cordibus noſtris, nõ vtiq; à nobis, ſed per Spiritũ ſãctũ, qui datus eſt nobis.

[Rom. 10. 1. Corinth. 4. Tract. 26. in Ioan. Cont duas Epiſt. Pelag lib 1 ca 7 Sermo 6 0. de tempore. Pſalm. 142. Matth. 6.]

Hic, quod aliis quoq; locis ſemel & iterũ fecit, iuſtitiã noſtrã vult eſſe charitatẽ, non à nobis profectã, ſed per Spiritũ ſanctũ in cordibus noſtris diffuſam, qua legẽ impleri dicit. Ac paucis interiectis, cùm dixiſſet, Noli velle habere iuſtitiã tuã. Iuſtitia, inquit, ſit, ſed ex gratia ſit, à Deo tibi ſit, nõ tua ſit. Sacerdotes, inquit, tui induãtur iuſtitia. Veſtis accipitur, nõ cũ capillis naſcitur: pecora de ſuo veſtiũtur; Hãc prędicat Apoſtolus Paulus: A Deo tibi ſit, geme vt impetres, plora vt impetres, crede vt impetres. Ac iterũ poſt pauca, Totũ, inquit, ex Deo, nõ tamẽ quaſi dormiẽtes, nũ quaſi vt nõ conemur, nõ quaſi vt nõ velimus. Sine volũtate tua nõ erit in te iuſtitia Dei: voluntas quidẽ nõ eſt niſi tua, iuſtitia non eſt niſi Dei, eſſe poteſt iuſtitia Dei ſine volũtate tua, ſed in te eſſe non poteſt, niſi per voluntatẽ tuã. Demonſtratũ eſt quid agere debeas, iuſſit lex, non facias illud aut illud, fac hoc, aut illud: demonſtratũ eſt tibi, iuſſum eſt tibi, apertũ eſt tibi, ſi tibi eſt cor, intellexiſti quid facias: roga vt facias. Et iterũ paucis interiectis: Qui fecit te ſine te, non te iuſtificat ſine te. Ergo fecit neſcientem, iuſtificat volẽtẽ. Tamen ipſe iuſtificat, ne ſit iuſtitia tua, ne redeas ad dãna, ad detrimẽta, ad ſtercora. Inueniare in illo non habens iuſtitiam tuam, quæ ex lege eſt, ſed iuſtitiam tuam, per fidem Chriſti, quæ eſt ex Deo, iuſtitiam ex fide, ad cognoſcendum eum, & virtutem reſurrectionis eius, & communicationem paſſionũ eius, & ipſa virtus tua erit, cõmunicatio paſſionũ Chriſti, virtus tua erit. Quid autẽ erit in cõmunicationibus paſſionũ Chriſti, ſi charitas non erit? Ac paulò pòſt, Non poteris cõicare Chriſti paſſionibus ſine amore: ſed quæro, quo amore? Non ſit cupiditas, ſed ſit charitas. Si enim tradidero, inquit, corpus meũ vt ardeã, & charitatẽ non habeã, nihil mihi prodeſt. Vt proſit tibi cõmunicatio paſſionũ Chriſti, charitas adſit. Vnde tibi charitas, ô mendiciſſima infirmitas? vnde tibi charitas Dei? Vis oſtẽdi tibi vnde ſit tibi? ipſum interroga horreariũ dominicũ. Si enim fuerit in te charitas Dei, communicabis Chriſti paſſionibus, & eris verus martyr. In quo charitas coronatur, ipſe erit verus martyr. Vnde ergò tibi? Habemus theſaurum iſtum in vaſis fictilibus, ait ipſe Apoſtolus, vt eminẽtia virtutis Dei ſit, & non ex nobis. Ergò vnde tibi charitas? niſi quia diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum, qui datus eſt nobis.

[Rom. 13. Rom 5. Serm. de verb. Apoſtoli. Pſalm. 131. Philip. 3. 1. Cor. 13. 2. Corint 4.]

Ex his & aliis pleriſq; locis hanc Auguſtini ſententiã eſſe cognoſcimus, quòd noſtra quidẽ iuſtitia iuſti ſumus, ſed ita noſtra, donata nobis vt ſit à Deo, non à nobis ipſis parata. Neq; enim nati, ſed facti ſumus iuſti, facti autẽ non à nobis, verùm ab eo, qui creauit nos. Ipſe fecit nos. & non ipſi nos, ut non minus ipſius opus ſit, quòd iuſti ſumus, quam quòd homines ſumus: Melius enim eſt iuſtum eſſe, quàm hominem eſſe. Quòd ſi nos homines facit Deus, & iuſtos ipſi nos facimus, melius aliquid facimus nos, quam fecit Deus: Quod cùm vel cogitare cũprimis abſurdũ ſit, tenẽdũ eſt illud firmiter, quemadmodũ, quòd homines ſumus, ita & quòd iuſti ſumus, Dei donũ eſſe. Ipſius opus eſt vt credamus: ipſius opus eſt, vt amemus. Atq; hæc eſt iuſtitia noſtra, fides quę per charitatẽ operatur: hęc eſt renouatio noſtra: hæc eſt imaginis Dei, quæ fuit in nobis obſoleta, reſtauratio. Hanc & non aliã Auguſtini de iuſtificatione noſtra ſentẽtiã eſſe, cùm ex his, quæ per nos adducta ſunt, tũ ex aliis nonnullis locis, manifeſtius eſt, quàm vt quiſquã inficias ire queat. Neq; diuerſum ſentire videtur, qui fuit æqualis eius Hieronymus: cuius hæc verba legũtur. Hęc hominis eſt ſumma iuſtitia, quicquid potueris habere virtutis, nõ tuũ eſſe putare, ſed Domini, qui largitus eſt. Quamobrẽ nemo ſe palpet, inquit Auguſtinus, de ſuo Satanas eſt, de Deo beatus eſt. Quid eſt enim de ſuo, niſi de peccato ſuo? Tolle peccatum, quod eſt tuũ, iuſtitia, inquit, de meo eſt. Quid enim habes, quod non accepiſti? Et alio loco. Ab illo fit homo iuſtus, qui nunquã poteſt eſſe iniuſtus: ſicut lucerna, nõ à ſeipſa accẽditur: ita nec anima humana ſibi prę ſtat lucẽ, ſed clamat ad Deũ tu illuminas lucernã meã Domine. Et explicãs illa verba, in tua iuſtitia erue me: Non in mea, ait, ſed in tua. Si enim in mea, ero ex illis, de quibus ille ait. Ignorantes Dei iuſtitiã, & ſuã volẽtes cõſtituere iuſtitiæ Dei non ſunt ſubiecti. Ergo in tua iuſtitia non in mea. Quia mea quid? Præceſſit iniquitas. Et cũ ero iuſtus, tua iuſtitia erit: quia iuſtitia mihi abs te data iuſtus ero, & ſic erit, mea, vt tua ſit: id eſt, abs te mihi data. In eum enim credo qui iuſtificat impiũ, vt deputetur fides mea ad iuſtitiã.

[Rom. 5. Pſalm. 99. Quòd homines ſumus, & quòd iuſti ſumus, Dei donum eſt. Galat. 5. Hier. lib. 1. cont. Pelagianos. Aug tract. 49. in Ioan. In pſal. 109. In pſalm. 70.]

Erit ergo & ſic iuſtitia mea, non tamen tanquã propria mea, non tanquã à me ipſo mihi data, ſicut putabant qui per literã gloriabantur & gratiã reſpuebant. Nã dictũ eſt in alio loco. Iudica me Domine ſecundũ iuſtitiã meã. Certè non gloriabatur in ſua iuſtitia, ſed reuoca te ad Apoſtolũ. Quid enim habes quod non accepiſti? Et ſic dic iuſtitiã tuã, vt memineris quòd acceperis eã, & non eam inuideas accipientibus. Et explicans illud ĩ eodẽ pſalmo. Domine memorabor iuſtitię tuę ſolius. O ſolius inquit. Quid addit ſolius, rogo vos ſuffi ceret, memorabor iuſtitię tuæ, ſolius, inquit prorſus, vbi meã non cogito. Quid enim habes quod non accepiſti? Si autẽ accepiſti, quid gloriari, quaſi nõ acceperis? Iuſtitia tua ſola libera me, mea ſola nõ ſũt niſi peccata.

1. Cor. 4. Cyrilli Encomiũ. Cyrill. lib. 11. Teſau. cap. 3. Euag. lib. 1. ca. 7. Eccle. hiſto. 2. Corinth. 5. Rom. 5.

Nũc videamus, nũ ſecùs ea de re Græci sẽſerint. Neq; verò neceſſariũ eſſe putamus, omniũ proferre ſentẽtias. Cyrilli maximè viſũ eſt auctoritate niti, viri lõgè doctiſſimi, grauiſſimiq;, cui cũ Arrianis, Eunomianis, Neſtorianis perpetua fuit conflictatio, cui tributũ etiã hoc elogiũ ab Euagrio legimus, quòd clariſſimus prę co, & fortis rectorũ dogmatũ propugnator decãtetur, atq; prædicetur. Is pauli locũ adducẽs. Eũ qui nõ nouerat peccatũ, Deus pro nobis peccatũ fecit, vt nos efficeremur iuſtitia Dei: Sicut, inquit, vnigenitus Dei filius in ſimilitudine carnis peccati factus, ipſe peccatũ eſſe factus dicitur: ſic & nos reformati ad ipsũ per fidẽ, iuſtitia Dei dicimur facti; quę propriè filius eſt: nos enim naturaliũ bonorũ Chriſti per Spiritũ ſãctũ participes ſumus, ipſe autẽ rurſus in ſeipſo humana ſuſcipit, ad diuinã pulchritudinẽ, naturã noſtrã in ſeipſo reddẽs.

Cap 5. 1. Corinth. 4.

Ac non ita multo pòſt: Omnia quæ naturaliter diuinæ inſunt naturæ, nõ poſſunt naturaliter ac propriè creaturis ineſſe, ſed per gratiã innata ſunt. Quid enim habes, quod nõ accepiſti? Paulus clamat. Quare ſanctitas quoq; ſoli Deo ineſt naturaliter, in aliis per gratiã. A Deo enim ſanctificata, quaſi à fonte ſanctificationem accipiunt, & ideò ſanctificare non poſſunt: id autem Chriſtus facit: Sanctificauit enim Eccleſiam.

1. Cor. 1. Coloſſ. 2. Ioan. 1. Diony. li. 4. ca. 1. caleſtis Hie. & de diuinis nom. cap 4. 2. Cor. 6. Leuit. 26. Ioan. 14. Cyril lib. 7. Teſau. cap. 4.

Nũquid non pulchrè cũ Auguſtino Latino, cõuenit Cyrillo Græco? Quid enim hic aliud, quã negat natura nos eſſe iuſtos, negat naſci nos, verũ fieri dicit iuſtos; atq; id non à nobis, verũ ab eo, qui ſolus iuſtus eſt & iuſtificãs: cui quod eſſe, hoc ipsũ eſt iuſtũ eſſe: ab eo qui factus eſt nobis ſapientia, & iuſtitia, ſanctificatio, & redẽptio, Domino noſtro Ieſu Chriſto: in quo plenitudo diuinitatis inhabitat corporaliter: de cuius plenitudine omnes nos accepimus: de plenitudine miſericordię eius, de abũdantia bonitatis eius. Ipſe eſt enim ita bonus, vt ſit ipſa bonitas: ipſe eſt ita iuſtus. vt ſit ipſa iuſtitia. Videtur autẽ hoc natura boni flagitare, quẽadmodũ in eodẽ libro Cyrillus, & ante eũ aliquot ĩ locis auctor eſt Dionyſius, vt oĩbus ſe proponat, & frui ſe velit omnes, prout ſinguli poſsũt, qđ certè facit. Habitaturũ enim ſe ĩ nobis promittit, & nos in filios adoptaturũ. Ita ergo clemẽs & bonus eſt Deus, vt bonitas ſua p filiũ in Spiritu ſãcto ad omnes trãſeat, & nemo à participatione ſuę bonitatis repellat͏̃. Patris verò participatio p filiũ ĩ ſpiritu decẽter & propriè fit: nã & Sole p ſplẽdorẽ, qui ex eo emittit͏̃, nec ſine calore participamus, qui operationis Spiritus ſãcti imaginẽ gerit. Et iterũ alio loco, Bonus, ſãctus, cæteraq; huiuſmodi, de hominibus quãdoq; p participationẽ veri boni & ſãcti dicuntur.

1. Tim. 6. Luca. 1. Ephe. 1. Heb. 1.

Ex his & aliis Cyrilli locis nõ dubiè colligit͏̃, ꝙ nos ſumus, qui boni, qui ſãcti, qui iuſti ſumus, verũ nõ natura, ſed p participationẽ tãtũ, hoc eſt, quatenus Dei participes efficimur, qui nõ tã bonus, q̃ ipſa bonitas, nõ tã ſãctus, q̃ ipſa ſãctitas, nõ tã iuſtus, q̃ ipſa eſt iuſtitia. Cęterũ ad hãc participationẽ Solis illius iuſtitię, qui lucẽ habitat inacceſſibilẽ, nos qui ſedebamus ĩ tenebris, & in vmbra mortis, viribus ipſi noſtris puenire nulla ratione potuimus. Fecit igitur, qui diues eſt in miſericordia, Dominus Deus noſter, nõ pro meritis noſtris, quę nulla erãt niſi mala, & ęterno ſupplicio digna, ſed propter nimiã charitatẽ ſuã, qua dilexit nos, vt eũ qui ſplẽdor eſt ipſius glorię filiũ ſuũ vnigenitũ, è ſublimi cęlo demitteret, qui carnis noſtrę particeps factus, & eã idutus, qua ratione ſuę diuinitatis ipſo largiẽte participes fieri poſſemus, in hac lacrymarũ valle nobiſcum verſatus, ac per omnia ſimilis nobis factus, illuminans tenebras noſtras, ac ſplendore ſuę lucis omnem ex animis noſtris caliginẽ depellens, nobis demonſtraret.

Philip. 2. Baruch 3. Heb. 4. Chriſtus cur in mũdum venerit.

Neq; enim in hũc mũdũ veniẽdi ſola Chriſto cauſa fuit hęc, vt pro peccatis noſtris morte ſua ſatisfaceret, ac nos p hũc modũ patri ſuo cęleſti recõciliaret; verũetiã, vt quẽadmodũ nos iã recõciliatos, in nouitate vitæ ambulare, hoc eſt, ĩ ſãctitate & iuſtitia omnibus diebus noſtris Deo ſeruire oporteret, in corpore mortis noſtrę, ſe nobis exẽplũ proponeret. Quod etiã teſtatur Euſebius Emiſſenus cũ dicit. Ad hoc ad nos è cęlo deſcẽdit, vt nõ ſolũ nos redimeret mortis pretio, ſed ẽt vt vitę ędificaret exẽplo. Propterea corpus peccati geſtauit, ſicut Baſilius quoq; ſcriptũ reliquit, vt nos ipſius vitę cõuerſationẽ, quãtũ poſſibile eſt, imitaremur. Pręclarè ſãctus ille monachus Macarius: Deus cũ ſit ĩfinitus, inacceſſus, & ĩcreatus p infinitã & increatã bonitatẽ ſuã ſeipsũ demiſit, ĩduitq; mẽbra corporis noſtris, atq, vt ita dicã, minuit ſe ab inacceſſa illa gloria, ac p clemẽtiã & humanitatẽ mutata figura, ſeipsũ, corporeũ reddidit, vt vniri poſſit creaturis ſuis viſibilibus, nẽpè animis ſãctorũ atq; angelorũ, vt ita participes eſſe poſsẽt vitę diuinę, poſsẽt ĩ vnitate viuere, vitã mortales ſẽtire, & ad ęternã gloriã puenire. Factus homo, inquit Fauſtinus, obſeruare voluit quodcũq; docuiſſet, vt cęteros inuitaret, magis autẽ dixerim, vt cęteros ſubleuaret. Et qui fuit aliquot ſeculis poſterior Berno: Factus eſt, ĩquit homo, vt viã redeũdi pãderet homini puro, ad Deũ p hominẽ Deũ. Itaq; vita eius nobis viuendi regula, mors à morte fuit redẽptio. Illa vitã ĩſtruxit, mortẽ iſta deſtruxit. Mors Chriſti, mors fuit mortis nr̃ę, qm̃ ille mortuus eſt, vt nos viueremus. Quẽadmodũ aũt peccatis mortuos, iuſtitię nos viuere deĩceps oporteret, inter nos aliquãdiu verſat⁹ exẽplo ſuo nos docuit. Idcircò nãq; ĩ carne apparuit, dicit Gregori⁹, vt nõ ſolũ nos p paſſionẽ redimeret, verũetiã p cõuerſationẽ doceret exẽplũ ſe ſequẽtibus p̃bẽs. Et alio loco: Ad hoc Deus apparuit in carne, vt humanã vitã admonẽdo excitaret, exẽpla p̃bendo accẽderet, moriẽdo redimeret, reſurgẽdo repararet.

Ad Monachos Homil 3. Rom. 6. Luca 1. Baſil. de vita ſolitaria. cap 1. Fauſt. in libris de fide contra Arria. cap 3. In ſermo. de Coen. Domini. Berno lib. 2. miſſalium cap. 6. Oſea 13. 1. Pet. 2. Gregor. Paſtoral. cura. lib. 1. cap. 3. Lib. moral. 11. cap. 1. Gregor. Niſſe. in lib. ad Harmon. Quid nomẽ Chriſtianũ ſibi velit. Sermõ 182. Paulinus ad Seuerum epiſt 3. Lact. li. 4 ca. 24. Chriſtus qualis cauſa iuſtificationis noſtræ. Rom. 2.

Ante quẽ ẽt Auguſtinus: Aſſũpſit verbũ Dei formã ſerui, ĩ qua poſſet cõſeruos verbo ĩſtruere: vitę ſuę, morũ diſciplina ĩformare. Et eius ęqualis Paulinus. Ad hoc venit, ĩquit, Chriſtus, vt vitã ſuã nobis ĩ formulam & ſpeculũ vitę proponeret. Quod pluribus ẽt verbis in lib. diuinarũ inſtitutionum demonſtrauit Lactantius.

Quamobrem cauſa meritoria iuſtificationis noſtrę morte ſua nobis factus eſt Chriſtus: omni autẽ vitæ

ſuæ

ſuæ genere, factus eſt cauſa noſtrę iuſtificationis exemplaris: vt veriſſimè dicatur, ipſius nos iuſtitia iuſtos eſſe. Nam ſiue quis meritum ſpectet, mortis ipſius merito fit, vt iuſti ſimus: Niſi enim dediſſet ſemetipſum pro nobis, vt nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret ſibi populum acceptabilem, ſectatorem bonorum operum, nos iuſti ſectatoresq; bonorum operum nullo modo eſſe potuiſſemus: Siue quis ipſam conſideret iuſtitiam, non eam aliundè, quàm ab ipſo Chriſto habemus: qui niſi factus eſſet nobis iuſtitia; niſi nobis & verbo & exẽplo iuſtitię viam commonſtraſſet, nobis ad eam aſpirare nunquam licuiſſet: in tenebris adhuc verſaremur, omniq; prorſus orbi lumine, in via iniquitatis errantes, à via iuſtitię procul abeſſemus, niſi nos paternæ ſplendor gloriæ Chriſtus illuminaſſet. Huius itaq; ſplendoris, qui Chriſtus eſt, quiſquis particeps eſt, is demùm iuſtus eſt, vt nihil ſit aliud iuſtum eſſe, quàm Chriſti participem eſſe: Quemadmodum etiam à Paulo dictum eſt: Participes Chriſti facti ſumus: ſi tamen initium ſubſtantię eius, vſque ad finem firmum retineamus: Quicunque in nouitate vitæ ambulauerit, dicit Hilarium ſecutus Ambroſius, quicunq; tramitem iuſtitię tenuerit, Chriſti particeps eſt. Chriſti autem participẽ eſſe, eſt Chriſtianum eſſe: à Chriſti enim participatione Chriſtiani vocamur. Porrò fiunt non naſcuntur Chriſtiani, ſicut à Tertulliano ſcriptum, ab Hilario & Hieronymo legimus repetitum. Quantò magis autem aliquis Chriſti particeps fuerit, tantò magis Chriſtianus, hoc eſt, iuſtus dici meretur. Pręclara ſunt Leonis magni verba: Crux Chriſti quæ ſaluandis eſt impenſa mortalibus, & ſacramentum eſt, & exemplum: Sacramentum, quo virtus impletur diuina: exemplum, quo deuotio incitatur humana: Quoniã captiuitatis iugo erutis, etiam hoc pręſtat redemptio, vt eam ſequi poſſit imitatio. Nam ſi mundana ſapientia ita in ſuis gloriatur erroribus, vt quẽ ſibi quiſq; ducem elegerit, eius opiniones & mores atq; omnia inſtituta ſectetur: quæ nobis erit communio nominis Chriſti? niſi vt ei inſeparabiliter vniamur, qui eſt, vt ipſe inſinuauit, via, veritas, & vita? Via ſcilicet conuerſationis ſanctæ: veritas doctrinæ diuinæ, & vita beatitudinis ſempiternæ. Qui etiam alio loco dicit: Hæc Domini noſtri opera, non ſolùm ſacramento nobis vtilia ſunt, ſed etiam imitationis exemplo, ſi in diſciplinam ipſa remedia transferãtur, quodq; impenſum eſt, myſteriis proſit & moribus; vt meminerimus nobis in humilitate & manſuetudine redemptoris noſtri eſſe viuendum. Quoniam ſicut ait Apoſtolus: Si compatimur, & conregnabimus. Fruſtra enim appellamur Chriſtiani, ſi imitatores non ſumus Chriſti; qui ideò ſe dicit viam eſſe, vt conuerſatio magiſtri, forma eſſet diſcipuli; & illam humilitatem eligeret ſeruus, quam ſectatus eſt Dominus. Sed & à Saluiano rectè ſcriptum eſt: Nihil prodeſt nomen ſanctũ habere, ſine moribus: quia vita à profeſſione diſcordans, abrogat illuſtris tituli honorem, per indignorum actuum vilitatem. Gregorius Niſſenus: Qui Chriſtianiſmum ſimulant, eos eſſe ſcribit ſimiarum ſimiles: Si quis, inquit, nomen Chriſti ſumat: quæ verò vna cum hoc nomine conſiderantur, vita non exprimat neq; repræſentet, is nomen ementitur, iuxta propoſitam à nobis ſimilitudinem perſonam in animam humanæ figuræ conformatam, & aſſimilatam ſimiæ apponens. Et ante eũ Cyril. Hieroſo. Nihil enim proderit nobis, inquit, Chriſtianorum poſſediſſe appellationem, ſi opera illam non ſequantur. Ne fortè & illud nobis dicatur: Si filii Abraham eſſetis, opera Abrahæ faceretis. Hoc eſt igitur Chriſtianum & iuſtum eſſe, Chriſti participem eſſe: Quod tum efficitur, quiſq;, quando Chriſtum induit. Quid eſt Chriſtianiſmus, quærit Baſilius: ac mox reſpondet: Similitudo Dei, quò ad eius humana capax eſt natura: Si Chriſtianiſmũ, amplexus es, ſtude ſimilis fieri Deo: indue Chriſtum. Quomodo illum indues? Qui baptiſmum non accepit, quique veſtem incorruptionis non induit, ſimilitudinẽ Dei repudiauit. Ac paulò ſuperius: Aſſume viſcera miſerationis, bonitatẽ & comitatem, vt Chriſtũ induas, Quibus enim modis ſympathiam aſſumpſeris, eiſdẽ & Chriſtũ indues, & per Chriſti cognationẽ Deo quoq; coniunctus eris. Quẽ imitatus frater eius Gregorius Niſſenus: Suſcipe, inquit, viſcera miſericordiæ, beneficiũ exerce, vt induas Chriſtũ. Per quos enim miſericors & benignus es, per eos Chriſtum induis, Chriſtiq; neceſſitudine & coniunctione cũ Deo coniungeris & deuinciris. Ac paucis interiectis: Quoniã accepiſti vt eſſes Chriſtianus, operã da, vt ſis Deo ſimilis: ĩdue Chriſtũ. Quo autẽ pacto illũ indues? niſi eius ſigneris nota, niſi baptiſmũ ſuſcipias, niſi capias incorruptionis indumentũ. Hęc ille, explicans verba illa ſcripturæ, Faciamus hominẽ ad imaginẽ & ſimilitudinẽ noſtrã. Et iterũ Baſilius in Aſceticis: Chriſtianiſmi, inquit, finis hic eſt, vt Chriſtum pro menſura incarnationis, iuxta quod cuiuſque vocationi competit, imitemur. Quod idem pluribus verbis docet frater eius Gregorius Niſſenus, ad Olimpiũ monachum, perfecti hominis Chriſtiani formã deſcribẽs: quã nihil aliud eſſe vult, quàm Chriſti imitationẽ. Ex quibus Baſilii, Gregoriiq; Niſſeni dictis colligere licet, quod ab Auguſtino quoq; ſcriptũ eſt: duobus modis nos Chriſtũ induere: per baptiſmi ſuſceptionẽ, & per morũ eius imitationẽ. De priore genere dicit Apoſtolus ad Galatas ſcribẽs: Quotquot in Chriſto baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis. De poſteriore meminit, cùm Romanos iã proculdubiò credẽtes, & per baptiſmum Chriſtum indutos, hortatur, vt induãtur Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum. Priorẽ igitur iuſtitiã, credentes in baptiſmo cõſequimur, vbi cõplãtati facti ſimilitudini mortis Chriſti, vetere ſimul homine crucifixo nouum induimus, qui ſecundùm Deũ creatus eſt in iuſtitia & ſãctitate. Quo quidẽ tẽpore nõ ſolũ peccata nobis omnia remittuntur, paſſionis & mortis Chriſti merito, quod nobis credentibus in baptiſmo communicatur, haud aliter ac magis etiam quàm ſi eadẽ ipſi pro peccatis noſtris paſſi, atque ad eundem modum mortui eſſemus: verumetiã infunditur omne gratiarum genus, ipſo gratiarum largitore Chriſto per fidem in cordibus noſtris habitante: vt ſi quem, ſimul atque lauacro regenerationis ablutus eſt & ſanctificatus, ex hac vita migrare ſtatim contigerit, dubium eſſe debeat nemini, quin is Chriſtum indutus, & quod Chriſtus eſt natura, per adoptionis gratiam filius Dei factus, hæreditatem regni cœleſtis eueſtigiò conſequatur, etiam ſi non modò nulla bona, verumetiam opera multa mala baptiſmum eius præceſſerint. Cæterùm, ſi poſteaquàm fidem eſt & baptiſmum conſecutus, aliquod ei viuẽdi ſpacium Deus ſuppeditare ſit dignatus: nequaquàm ſuffecerit, quòd

Iuſtum eſſe quid.
Heb. 2.
In Pſalm. 118. ſerm. 8.
Chriſtianum eſſe quid ſit.
Ter. in Apologetico.
Hilar. lib. 12. de Trinitat.
Hier. in epiſto. ad Latam. ſer. 2. *de reſur. dom.*

Ioan. 14.
Sermo. 5. de Natiuitate Domini.

Sal. lib. 3. in fine.

Operandum bene

Chriſtianiſmus quid.
Baſil. in Hexaem. hom. 11.
Galat. 3.

Baſil cap. 43.
Chriſtianiſmi finis.

Auguſt. lib. 5. de bapt. paruulorum, cap. 15.
Chriſtũ induere.
Galat. 3.
Rom. 13.
Ephe. 4.

Ephe. 3.

1. Ioan. 3. Heb. 6. Heb. 10. Ephe. 4. 1. Cor. 3. 2 Pet. 2.

per gratiam adoptionis, quam adeptus aliquis eſt, credens & baptizatus, Chriſtum indutus, filiuſque Dei factus eſt. Neque enim ſine cauſa dictum eſt à Ioanne: Chariſſimi, filii Dei ſumus, & nondũ apparuit, quid erimus: fieri enim poteſt, vt qui per baptiſmum & fidem Chriſtum indutus, filius Dei per adoptionis gratiam factus eſt, poſteaquàm guſtauit ſemel donum cœleſte, particeps factus eſt Spiritus ſancti, contriſtet voluntariè peccando Spiritum ſanctum, quem accepit: & quod ipſe factus eſt, templum eius violet; atq; ita duplo quàm anteà gehennæ filius efficiatur: quòd melius illi fuerat non cognoſcere viam iuſtitiæ, quàm poſt agnitionem retrorſum conuerti. Neſcimus igitur, inquit, quid erimus: ſed ſi conformes illi facti fuerimus, imaginem ipſius hic portando, crucem eius ferendo membra noſtra, quæ ſuper terram ſunt mortificando, cùm apparuerit, ſimiles ei erimus in gloria: ſi compaſſi illi fuerimus, & conregnabimus. Hunc eſſe Ioannis verborum ſenſum, vel ex eo colligi poteſt, quod ſtatim ſubiungit: Omnis qui habet hanc ſpem in eo, ſanctificat ſe, ſicut & ille ſanctus eſt. Quod verbum diligenter eſt obſeruandum: Neque enim dixit Ioannes: Qui habet hanc ſpem, Deus illum ſanctificat, aut pro ſancto & iuſto habet, non imputando ei peccata ſua, propter fidem & ſpem: nam non loquitur ibi de ſanctificatione & iuſtitia, quam supernè accepimus, mundati lauacro aquæ in verbo vitæ, ſed de ea qua ſanctificati iam & abluti per lauacrum, exercemus nos ad omnem pietatem: & quem induti ſumus Chriſtum per ſacramenti ſuſceptionem, eum induimus per vitæ ipſius imitationem: vt quemadmodum ei ſimiles eſſe cupimus in gloria, ſic prius ei pro modulo noſtro ſimiles eſſe cõtendamus in ſanctitate & iuſtitia: ea iuſtitia, de qua ſcribit idem Ioannes alio loco. Qui iuſtus eſt, iuſtificetur adhuc. Tunc autem iuſtificatur, qui iuſtus eſt, cùm qui per lauacrum regenerationis, non ablutus tantùm à ſordibus peccatorum ſuorum, verumetiam iuſtificatus eſt & ſanctificatus, aſpiciens in auctorem fidei & conſummatorem Ieſum, quod, cùm baptizaretur profeſſus eſt, omni genere vitæ ſuæ præſtat, ſacris Ieſu veſtigiis incedit, ac quemadmodum ille ambulauit, ambulat ipſe quoque. Quam ad rem hortatur nos Paulus, cùm dicit, Eſtote imitatores Dei, ſicut filij chariſſimi, & ambulate in dilectione. Hoc eſt igitur iuſtum eſſe, Chriſtum induere, Deique filium fieri, non modò per ſuſceptionem ſacramenti, verumetiam per imitationem illius vitæ ſanctiſſimæ, citra quam ſalui eſſe non poſſumus. Hoc eſt quod à Dionyſio quoque Areopagita ſcriptum eſt: Deus maximè deſiderat ſalutem noſtram, quę nobis niſi deificatis contingere non poteſt. Deificatio autem eſt ad Deum quãtum poſſibile eſt, & ſimilitudo & vnitas, quæ quidem ſimilitudo, reddit creaturam Deo amabilem & dilectam: Si quidem ſimilitudo, cauſa dilectionis: ſicut contra, diſſimilitudo, cauſa eſt diſplicentię & diſiunctionis. Itaque finem vitæ cum virtute degendæ Gregorius Niſſenus eſſe ſcribit, vt quis numini diuino aſſimiletur, & Chriſtianiſmum eſſe dicit imitationem diuinæ naturæ.

1. Ioan. 3. Rom. 8.

Ephe. 5.

Luca 1. Apoc. 22. Iuſtus quomodo iuſtificetur adhuc. 1. Corinth. 6.

Heb. 12. 1. Ioan. 2. Ephe. 5.

Diony cap. 1. Eccle Hier. Deificatio quid.

Gregor. Niſſenus ad Harmonium. de profeſſione Chriſtiana vita. In libello de octo beatitudinibus, explanans illud: Beati pauperes ſpiritu.

Quid autem eſt in quo Chriſtum imitari, in quo nos illi pro noſtro modulo eſſe velle ſimiles oporteat? Nunquid in virtute, quam oſtendit in faciendis miraculis? num in ſapientia? num in potentia & maieſtate? Nihil horum dicit Paulus: verùm quando Dei nos imitatores eſſe iubet: Ambulate, inquit, in dilectione, ſicut & Chriſtus dilexit nos: vt omnis imitatio Dei, hoc eſt, omnis iuſtitia noſtra, non aliud eſſe videatur, quàm dilectio: Verùm in hac quoque Deum imitari perdifficile eſt. Quid eſt enim homo, vt poſſit ſequi Regem factorem ſuum? Infirmiores reuera ſumus, quàm vt exemplo Chriſti in dilectione ambulare, atq; ita iuſti eſſe queamus. Verùm data eſt tibi diuinitus poteſtas, inquit Chryſoſtomus, imitari Chriſtum pro viribus & ſimilem fieri. Noli expaueſcere hoc audiens: Timendum enim tibi potius eſt, ſi ſimilis illi fieri negligas. Adiuuat infirmitatem noſtram Chriſti Spiritus, & ad omnia nos fortes ac validos reddit, ſimul vt ignem ſui amoris in mentibus noſtris accenderit. Ex quo videre licet, quàm appoſitè dictum ſit à Cyrillo: quòd iuſtitia, ſiue bonitas patris per filium in Spirituſancto tranſit ad omnes. Qui etiam alio loco, ſanctificationem noſtram eſſe vult in ſpiritu participationem filii, quod exemplo quoque planum facit, dicens: Nam & Sole per ſplendorem, qui ex eo emittitur, non ſine calore participamus, qui operationis ſpiritus ſancti imaginẽ gerit: Sol iuſtitiæ Deus pater eſt, ſplendor filius, qui tenebras noſtras illuminauit, quiq; nobiſcum in terris degens, lumen iuſtitiæ nobis commonſtrauit: calor Spiritus ſanctus, qui ſimul vt charitatem in cordibus noſtris diffuderit, & eius igne mentes noſtras inflãmauerit, iam ſumus iuſtitiam cõſequuti. Et Cyrillo vetuſtior Athanaſius in Epiſtola ad Serapionem de Spirituſancto: Sicut ex patre per filium eſt gratia, quæ tribuitur, ſic largitionis communio in nobis eſſe non poteſt, niſi in Spirituſancto. Huius enim compotes, habemus patris charitatem, & filii gratiam, & ipſius Spiritus communionem.

Chriſto in quo debemus eſſe ſimiles. Ezech. 2. Chryſo. hom. 79. in Matth. Rom. 8.

Cyrill. lib. 4. Theſauri cap. 5. Idem lib. 6. de Trinita.

Rom 5.

2. Cor. 13. Iuſtitia Dei, Chriſti, & noſtra. Philip. 2.

Ex his cuiuis perſpicuum eſſe poteſt, quomodo Dei, quomodo Chriſti, quomodo noſtra dicitur eſſe iuſtitia: Dei dicitur, quoniam à Deo proficiſcitur, à Deo nobis donatur. Deus eſt enim qui eam efficit, qui eam operatur in nobis, qui gratuitò nos abluit & ſanctificat: Chriſti dicitur, non ſolùm quia Chriſti merito fit, vt iuſti ſimus, qui niſi lauiſſet nos à peccatis noſtris in ſanguine ſuo, niſi nos per mortem ſuam Deo patri ſuo cœleſti reconciliaſſet; non modò nulla iuſtitia, ſed mera eſſet in nobis iniuſtitia, & omne genus iniquitatis abundaret: verumetiam quia non aliter iuſti efficimur, quàm ſi ſplendoris illius paternæ gloriæ, qui Chriſtus eſt, participes reddamur. Cuius cùm nobis lux eſſet inacceſſibilis, (quæ bonitas illius eſt, & miſericordia nunquàm ſatis prædicanda) dignatus eſt ſe nobis exhibere verbum in carne, Solem in nube, lumen in teſta, cereum in laterna, quominus difficulter ſuſtinere ſplendorem lucis illius poſſemus. Pręclarè ſcriptum eſt à Cyrillo Hieroſolymitano. Cùm nos ita vt ille erat, perſpicere aut frui illo non poterimus; factus eſt ille, ſicut & nos, vt ſic illo perfrui poſſemus. Si enim Solem, qui die quarto factus eſt, perfectè intueri nequimus, quomodo ipſius factorem videre poterimus? Similiter & Macarius: Si placuiſſet ei in pura diuinitate deſcendere, quis ferre potuiſſet? quamobrem ex virgine corpus accepit, & per organum illius loquutus eſt hominibus, & in illo quemadmodum vita nobis inſtituenda ſit, exemplo nos docuit. Porrò noſtra dicitur iuſtitia, quoniam cùm à Deo nobis

Apoc. 1. Rom. 8.

Hebr. 1. 1. Tim. 6. Ioan. 1. Ezech. 32. 2 Cor. 4. Cyril. Hieroſoli. Catech. 12.

Macarius hom. 4.

Ephe. 4.

donatur,

donatur, ſpiritu mentis noſtræ renouamur, & non modò reputamur, ſed verè iuſti nominamur & ſumus: iuſtitiam in nobis accipientes, de plenitudine iuſtitiæ, quæ Chriſtus eſt pro modulo noſtro, quemadmodũ, dicit Auguſtinus, tanquàm particulas noſtras: ſecundùm menſuram, quam Spiritus ſanctus partitur ſingulis ſicut vult: & ſecundùm propriam cuiuſque diſpoſitionem & cooperationem, diffuſa in cordibus noſtris charitate: quæ quantò maior fuerit, tantò maior erit iuſtitia noſtra. Quæ quamuis à Deo nobis infunditur per Chriſti merita, noſtra tamen eſt, quia nobis inhęret, quia non ſine nobis eam Deus operatur in nobis, iã præſertim adultis: quia poſteaquàm ſemel abluti, ſanctificati, iuſtificati ſumus, nos etiã ipſi deinceps in Deo ſpem habentes, ſanctificamus nos & iuſtificamus, ambulãtes in dilectione, ſicut Chriſtus dilexit nos: in qua qui ambulat, omnem virtutem, omnem eſt iuſtitiam conſecutus.

Aug. de gratia & libe. arbit. cap. 9. — 1. Cor. 12. Rom. 5. 1. Cor. 6. — Ephe. 5.

Noſtra ergo eſt iuſtitia, non qua Deus iuſtus eſt, ſed qua nos iuſtos facit. Neque enim propterea noſtra nõ eſt, quòd ab illo donata eſt. Niſi fortè quis dicat & veſtem propterea noſtram non eſſe, quòd eam ab amico donatam habemus. Noſtrum eſt, inquit Auguſtinus, quod à nobis habetur: noſtrum eſt & quod nobis donatur. Hoc eſt quod à Bernardo quoque ſcriptum legimus: quem nouatores iſti ſecum facere falsò gloriãtur: Iuſtum, inquit, me dixero, ſed illius iuſtitia. Quæ nam ipſa? Finis legis Chriſtus, ad iuſtitiam omni credenti: Deniq; qui factus eſt nobis, inquit, iuſtitia à Deo patre. Quæ ergo mihi iuſtitia facta eſt, mea nõ eſt? Si mea traducta culpa, cur non & mea indulta iuſtitia? Et ſanè multò tutior donata, quàm innata. Nam iſta quidem gloriam habet: ſed non apud Deum: illa autem cùm ſit ſalutis efficax, materiam gloriandi non habet, niſi in Domino. Nam etſi iuſtus, inquit, fuero, non leuabo caput, ne videlicet reſponſum accipiam: Quid enim habes, quod non accepiſti? Quòd ſi accepiſti, quid gloriaris quaſi non acceperis? Quid aliud his verbis Bernardus, quàm illud ipſum aſſerit, quod ab Auguſtino, quodq; à Cyrillo ſcriptum anteà retulimus? negat innatam, ſed eſſe nobis donatam dicit iuſtitiam: negat naſci, ſed fieri dicit Chriſtianos, hoc eſt iuſtos. Non quia factus eſt mihi iuſtitia Chriſtus, ideò, inquit, iuſtitia mea non eſt. Etiam vita factus eſt nobis Chriſtus, ſic enim loquitur Paulus. Cum Chriſtus apparuerit vita veſtra, ſic loquitur ipſe Chriſtus, Ego ſum vita & reſurrectio. Ego ſum via, veritas & vita, nunquid ideò noſtra non erit vita? In Deo viuimus, mouemur, & ſumus. Nunquid ea vita viuimus, qua viuit Deus? Nunquid eo motu mouemur, quo mouetur Deus? ſi modò rectè dici poteſt moueri Deum. Poſſet ne dici quicquam abſurdius? Viuimus igitur vita, quæ eſt in nobis, verùm quam Deus produxit in nobis. Sicut aër clarus eſt, non ea luce, quæ eſt in Sole, ſed ea, quam accepit à Sole; Sicut aqua feruet, non eo calore, qui eſt in igne, ſed quem recipit ab igne, & ineſt illi: ſic & nos non ea iuſtitia iuſti ſumus, quæ eſt in Sole iuſtitiæ Deo: ſed quam accepimus à Sole iuſtitiæ Deo, & ineſt nobis. Qua de re ſic à Gregorio quoq; ſcriptum legimus: Iuſtitia noſtra dicitur, non quę ex noſtro noſtra eſt, ſed quæ diuina largitate fit noſtra: Sicut in Dominica oratione dicimus, Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie: Ecce & noſtrum dicimus, & tamen vt detur oramus: Noſter quippè fit, cùm accipitur: & tamẽ Dei eſt, quia ab illo datur. Et Dei ergo eſt ex munere, & noſter fit veraciter per acceptionẽ. Et alio loco. Deus eſt iuſtitia iuſtificans: in nobis eſt iuſtitia iuſtificata.

Noſtrum quid. Augu. in lib. 50 homil. homil. 14. Bernar. Epi. 190. — Rom. 10. 1 Cor. 1. Rom. 4. 2. Cor. 10. Iob. 10. 1. Cor 10. Coloſ. 3. — Ioan. 11. Ioan. 14. Actor. 17. — Mal. 4. Greg. lib. 33. moral. cap. 2. Matth. 6. — Lib. 18. moraliũ cap. 28.

Hoc ergò ſentiendum eſt de noſtra & de Dei, ſiue Chriſti iuſtitia, quòd nos iuſtitia iuſti ſumus quæ eſt in nobis, ille verò eſt ipſa iuſtitia: nos capaces tantum iuſtitiæ ſumus, ille, ſicut ex Dydimo vertit Hieronymus, non capax, verùm capabilis: Nam qua iuſtitia nos iuſti ſumus, eam ab illo accepimus: ille contrà à ſemetipſo habet quòd iuſtus eſt: & eſt (quo verbo libenter Victorinus vtitur) fontana quædam iuſtitia. Quamobrem Chriſtianos Macarius ſimiles aliquatenus eſſe dicit lucernis habentibus in ſe oleum, hoc eſt, fructus iuſtitię: ac niſi accendantur in eis lucernæ luminis diuini, nihil ſunt. Deus, inquit Ambroſius, vniuerſitate bonus eſt nos ex parte. Ad quem modum etiam ab Anſelmo ſcriptum eſt: Ipſe dicit. Ego dixi, Dii eſtis, & filii excelſi omnes: Sed ipſe Deus deificans eſt, non autem Deus deificatus. Nos iuſtitiam ſimilitudine tantùm, Chriſtus æqualitate comprehendit: in illo corporaliter inhabitat plenitudo iuſtitiæ, nos non plenitudinẽ, ſed gratiæ portionem accepimus: mentes noſtræ de plenitudine acceperunt, mens Chriſti plenitudinem ipſam comprehendit: Quin ipſe Chriſtus plenitudo eſt: nam hoc ei nomen Cyrillum tribuiſſe legimus. Siquidem homo non eſt capax omnium, inquit Chryſoſtomus, ideò dicit Paulus: Num omnes Apoſtoli? nũ omnes Prophetę? num omnes habent dona ſanationum? In carne autem Chriſti omnia dona fuerunt ſecundùm ſubſtantiam carnis. Cuius ęqualis Baſilius: Filius, inquit, Dei iuſtitia vocatur: nos verò participatione illius iuſtitiæ iuſti ſumus. Et eius frater Gregorius Niſſenus: Vna & eadem eſt, quæ in Chriſto, & quæ in mentibus noſtris conſpicitur puritas: Sed illa in fonte naſcitur, hęc inde manat, & in nos deriuatur. Quod ante fratres hos, ſic ab Origene ſcriptum eſt: Sicut participatione iuſtitiæ ſaluatoris iuſti efficimur, & participatione ſapientiæ eius ſapientes: ita & participatione patientiæ eius, patientes efficimur. Eſt ergò velut fons quidam perennis, de quo haurire poſſumus & patientiam, & ſapientiam, & iuſtitiam, & omnia quęcunque ſunt virtutis bona: ſi tamẽ bona, digna, & pura vaſcula noſtra deferamus ad fontem. Et Cyrillus Hieroſolymitanus: Verè vnus Deus dicitur ſanctus, qui natura ſanctus eſt. Angelomus quoque: Omnibus ergo ſapientia veri Salomonis antecellit: quia multum diſtat inter eos, qui participatione ſapientiæ ſapientes ſunt: & inter illum qui eſt fons ſapientię & origo virtutum. Verùm autem Salomonem Chriſtum intelligit. Nos verò ſancti, non natura, ſed participatione & exercitio, & voto. Et ante hos cùm alibi tùm in libro de diuinis nominibus, idem frequenter inculcat Dionyſius. Alio verò loco Baſilius: Quemadmodum in igne eſt caliditas, quæ ſimul cum ipſo igne exiſtit, & quaſi conſubſtantialis illi eſt: & caliditas, quam communicat aquæ, & alteri cuipiam conſimili: ſic & ſpiritus ſanctus, & in ſe vitam habet; & qui participes ipſius fuerint, vitam agunt Deo dignam, vitam diuinam & cœleſtem conſequuti. Ac mox virtutes omnes perfectas apud Deum eſſe docet, nihil in ipſo acquiſititium, ipſum fontem eſſe bonorum omnium, ſpiritum ex Deo proma-

Dydi. lib. 1. de Spiritu ſancto. Victo. lib. 1. & 3. cont. Arrium. Ambro. lib. 8. cap. 17. Luc. — Coloſ. 2. Ioan 1. Ioan. 1. Hom. 43. Cyril. lib. 1. cap. 3. in Ioannem. Chryſ in hom. 85 ſanct. & adorãt. ſpiri tomo. 7. 1 Cor. 12. In lib de perfecti Chriſtiani hominis forma. Orig in Pſal. 36. homil. 2. — Lib. 1 cap. 4. — In 1. catecheſi myſtagogica. Et Grego. in lib. cap 28. Baſil. hom. de ſpiritu ſancto. In Deo omnia perfecta.

[Leo epi.93.ca.5.] nantem eiuſdem cum eo ſubſtantiæ: quæ verò ex ſpiritu profluunt, ipſius eſſe operationes. Leo quoque magnus: Nemo hominum veritas, inquit, nemo ſapientia, nemo iuſtitia eſt, ſed multi participes ſunt veritatis, & ſapientię atque iuſtitiæ: Solus autem Deus nullius participationis indigus eſt: de quo quicquid dignè vtcunque ſentimus, non qualitas eſt, ſed eſſentia: Incommutabili enim nihil accedit, nihil deperit: quia eſſe illi, quod eſt ſempiternum, ſemper eſt proprium. Ante quem Athanaſius, Deus non eſt bonus participatione bonitatis, ſed eſt ipſamet bonitas: homo verò bonitatis participatione bonus eſt. Et eum ſecutus Ioannes [Pſal.118.] Chryſoſtomus, explicans illud ex Pſalmo: Bonitatem feciſti cum ſeruo tuo Domine: Non aliundè docet aſcẽdere virtutes, niſi à bonitate boni, nec aliam vult eſſe bonitatem Chriſtianorum, niſi quam Deus infundit bonis, vt ex malis eſſent boni. Et ante Chryſoſtomum Origenes: Sola trinitatis ſubſtantia eſt, quæ non extrin [Orig.hom.11. in Numeros.] ſecus accepta ſanctificatione, ſed ſui natura ſit ſancta. Omnis verò creatura, vel dignatione ſancti Spiritus, vel meritorum ratione ſanctificata, ſancta dicitur. Sic ergo & ſcriptum legimus: Sancti eſtote, quoniam ego ſan [Leuit.11.] ctus ſum: Non continuò ſimilitudo ſanctitatis in Deo atque hominibus ponẽda: de Deo enim dicitur, quia ſanctus eſt: homines autẽ quaſi qui non ſemper fuerint, iubentur vt ſancti fiant. Ac paucis interiectis. Manifeſtũ ergò eſt, ꝙ qui ſanctificat, ſanctus eſt quia ſẽper ſãctus eſt; qui autẽ ſanctificãtur, nõ ſimpliciter ſancti, ſed [Lib.4 in canticorum cap.8.] ſanctificati ſancti dicendi ſunt. Theodoretus enarrans illud ex Cãticis: Quæ eſt iſta quæ aſcẽdit dealbata? Nõ dicit, inquit, alba, ſed dealbata: propterea quòd eam Sol aſpexiſſet, dealbata eſt, & candoris ſponſi particeps effecta. Qui ſicut lux exiſtens, ipſam lucidam & reddidit & appellauit. Et ſanctus exiſtens, & ſanctam fecit & nominauit: & cùm ſit reſurrectio, reſurrectione dignã eſſe voluit. Sic etiam albedinem ſuã illi communica [Lib.17.cap 4 de Ciuitate Dei. Demonſtratione Euang. lib. 8.c.1.] uit Auguſtinus quoque: Dicat, inquit, Eccleſia: Non eſt ſanctus: ſicut Dominus: & non eſt iuſtus, ſicut Deus noſter, tanquam ſanctus, & ſanctificans, & iuſtus & iuſtificans. Non eſt ſanctus præter te: quia nemo fit niſi abs te. Et eum ſecutus Euſebius: His qui ex hominibus profecti ſunt, & ad eũ virtutis gradum peruenerunt, quem natura mortalis contingere poteſt, ſatis ſuperque fuerit, ſi quando in partem & communicationem, quandam aſſumpti, eius qui dixit: Sancti eritis, quoniam ſanctus ego Dominus, ſancti appellentur. Sanctus autem ſanctorum, quis tandem ſit apud homines nominandus, præter vnum Dei filium Chriſtum? Proſper etiam Aquitanicus diligens Auguſtini ſectator, vbi de libero arbitrio diſſerit: Virtus, inquit, principaliter [1 Cor.1. Eſaia 11.] Deus eſt, cui non aliud eſt habere virtutem, quàm eſſe virtutem; cuius cùm participes ſumus, habitat Deus in nobis, qui eſt Dei virtus & Dei ſapientia; habitat fides, ſpes, & charitas, continentia, intellectus, conſiliũ, fortitudo, cæteræque virtutes: cùm verò ab hoc bono recedimus, omnia nobis è contrario oriuntur ex no[Pſal.103.]bis: Diſcedente enim pulchritudine, quid ſuccedat niſi deformitas? abeunte ſapientia, quid reſideat niſi inſipientia? non regnante iuſtitia, quid dominetur niſi iniquitas? Virtutum itaque ſemina, quæ beneficio creatoris inſerta ſunt, præuaricatione primi parentis euerſa ſunt: nec haberi queunt, niſi eo reſtituẽte, qui dedit: Reformabilis enim eſt natura humana formatori ſuo, & eorum bonorum, quæ habuit capax eſt, vt per mediatorem Dei & hominum Ieſum Chriſtum, in eo ipſo, quòd ei remanſit, poſſit recuperare quod perdidit. [Animus rationalis virtutis habitaculum. 1.Tim.2. Luca 11. Ioan.12 1.Corinth. 14.] Remanſit autem ei rationalis animus, qui non virtus, ſed virtutis habitaculum eſt. Ex participatione enim ſapientiæ & iuſtitiæ, & miſericordiæ, non ſapientia, neque iuſtitia, neque miſericordia, ſed ſapientes & iuſti & miſericordes ſumus: Quæ bona, quamuis rationale noſtrum vitiis occupatum ſit, & præuaricantibus nobis Dei templum ſpiritus immundus inuaſerit; poſſunt tamen rurſum in ipſum rationale confluere, per eũ qui mundi principem foras mittit, & ligans fortem, vaſa eius rapit, fugatoq; mundi huius ſpiritu, dat ſpiritum, qui ex Deo eſt; vt ſciamus, quæ à Deo donata ſunt nobis. Et qui videtur non multò fuiſſe poſterior Fau[Fauſt lib 11. de libe arbit. cap. 1.]ſtus: Cùm Deus, inquit, iuſtus ac iuſtitia, miſericors ac miſericordia, pius & pietas ſit, homo iuſtus eſſe poteſt, iuſtitia eſſe non poteſt: miſericors eſſe poteſt, miſericordia eſſe non poteſt: pius eſſe poteſt, pietas eſſe non poteſt: quia non naturaliter habet iſta, ſed largiter. Verbi gratia: Ille aurum eſt, homo autem deauratum vas videri poteſt: & in homine gratia eſt, quòd in Deo natura eſt: & in hoc creatũ eſt, quod in illo probatur in[Lib.2. in Iob. cap.7.]genitum. Et ſecutus hos venerabilis Beda: Deus, inquit, non ſolũ miſericors, verũ & miſericordia dicitur, & ita verè ac propriè appellatur. Et paucis interiectis. Quicunque ſanctorum dici poteſt miſericors & iuſtus; eſſe miſericordia & iuſtitia non poteſt; quod propriè & naturaliter Deus eſt. Illi hoc ſoli competit: Deus enim quod habet, eſt. Nos quod habemus de fonte ſuſcepimus. Fons autem eſſe ipſi non poſſumus. Et alio loco: Aliter, inquit, ipſe Chriſtus, ſanctus eſt, aliter nos. Ipſe enim ſanctus ſanctificans: nos autem ſancti ſan[In Pſal.81.]ctificati. Sicut ait apoſtolus: ſed abluti eſtis, ſed ſanctificati eſtis. Ex his omnibus liquet, hoc quod diximus, non ea nos iuſtitia iuſtos eſſe, qua Deus iuſtus eſt; ſed qua nos iuſtos facit, dũ ſuæ iuſtitiæ participes reddit.

Quòd non ſola iuſtitiæ Chriſti imputatione, ſed uerè realiter inhærente nobis iuſtitia iuſti ſimus.

CAP. LXXII.

[Dogma de imputatiua iuſtitia.] VErùm hic alios audire licet, qui nolunt videri ſe prorſus negare, noſtram eſſe iuſtitiam, qua iuſti ſimus: Eſſe enim, aiunt, & Chriſti & noſtrã: Chriſti quòd in ipſo, nõ in nobis ſita ſit: noſtrã autẽ imputatione fieri, quoniã accepta nobis fertur. Ita non verè nos iuſtos eſſe, ſed imputatione; vel nõ eſſe iuſtos, ſed pro iuſtis imputatione haberi, quatenus Chriſti iuſtitiã per fidem poſſidemus: Hanc enim ſolã eſſe volũt noſtrã iuſtitiã, nõ quatenus ea nobis à Chriſto cõicatur, ſed quatenus ĩ Chriſto ipſo reſidẽs, poſteaquã per fidẽ eã apprehendimus, nobis perindè ac ſi noſtra eſſet, im-

putatur

putatur. Docent igitur nos reputari iuſtos, hoc eſt acceptos, non propter propriam qualitatem, hoc eſt, non propter gratiam, quam de plenitudine Chriſti accepimus: ſed propter aliud extra nos, ſcilicet propter mediatorem filium Dei per miſericordiam. Verùm hęc quoq; non minùs quàm illa prior abſurda eſt opinio, & eodem propemodum recidere videtur. Quid enim aliud affirmant hi quoque, quàm quòd ea, qua Chriſtus iuſtus eſt, non autem ea, qua nos verè iuſtos facit, iuſtitia iuſti ſimus, quandoquidem extra nos eſſe volunt id, quo iuſti ſimus? Quòd ſi Paulus audiendus eſt, qui prophanas vocum nouitates deuitare iubet, noua certè vox eſt, & his quæ nos præceſſerunt ſeculis inaudita, imputatiuæ iuſtitiæ. Nam reputari nobis fidẽ ad iuſtitiam, beatum eſſe, cui non imputauit Dominus peccatum: propter Chriſtum non reputare nobis Deum delicta noſtra, legimus in ſcripturis: iuſtitiam verò Chriſti nobis ad iuſtitiam reputari, ac ſi noſtra eſſet, nec in Canonicis, nec in veterum Orthodoxorum libris temerè quiſquam ſcriptum inueniet. Communicationis, participationis, diffuſionis, deriuationis, applicationis, coniunctionis, copulationis nominibus, vſi quandoque Patres reperiuntur: verùm imputatiuæ iuſtitiæ vox, noua eſt, & catholicorum auribus hactenus inaudita.

Ioan. 1.
1. Tim. 2.
Imputatiua iuſtitia vox noua.
1. Tim. 6.
Gene. 15.
Rom. 4.
Pſalm. 31.
2. Corinth. 5.
Voces quædam patrum veterum.

Neque verò eunt hoc inficias ipſi nouatores, nouam hanc eſſe vocem, nec à catholicis vſurpatam. Sed ſicut veteres licere ſibi voluerunt eſſentiæ, perſonæq; nominibus vti, quamuis in ſcripturis ea non legantur; ſic iſti concedi ſibi poſtulant, vt imputatiuam vocent iuſtitiam, quamuis ab orbe condito, hoc præſertim ſenſu, quo ab ipſis profertur, hæc vox nunquàm fuerit à quopiam vſurpata. Vti ſe dicunt hoc locutionis genere, quo planioribus verbis ediſſerant ea, quę captui noſtro in ſcripturis perplexa, impeditaq; ſunt. Intereà tamen, quam ſibi dari poſtulant, eam catholicis veniam non cōcedunt, à quibus ſimul vt aliquid prolatum fuerit, quòd illis ipſis verbis in ſcripturis non legitur, vſitato hæreticis collectionis genere, quia non eſt ſcriptum, reiiciendum eſſe cenſent. Noſtras autem aures, vocis hæc nouitas non offenderet, ſi quod iſti ſe facere videri volunt, ad explananda ea, quæ ſunt in ſcripturis abſtruſiora, illa vterentur. Verùm tantùm abeſt, ut per has nouas voces ediſſeratur ea, quæ ſunt in literis ſacris perplexa, contrariū vt potius illis aſſeratur. Aperta ſunt ſcripturę verba, per obedientiam vnius Chriſti, iuſtos conſtitui multos. An cum hac ſcriptura non pugnat, qui non conſtitui, ſed reputari tantùm nos iuſtos aſſeuerat? Quid autem hoc eſt aliud, quàm Chriſti meritis derogare? quàm gloriam illius imminuere velle? Scilicet peccati tanta fuit vis, quod à primo Adam patratum eſt, vt verè nos peccatores & iniuſtos conſtitueret: vt illius peccato, non ſolùm per imputationẽ damnemur, ac ſi alieni peccati exigeretur à nobis pœna: ſed ideò pœnam illius ſuſtineamus, quia & culpæ rei ſumus. Et non erit ſecundi Adam Chriſti iuſtitiæ tanta vis, vt ea nos verè iuſtos conſtituat? Vbi eſt igitur quòd dixit Paulus: Vbi abundauit delictum, ſuperabundauit & gratia. Et paulò antè. Sed non ſicut delictum, ita & donum: Si enim vnius delicto multi mortui ſunt, multò magis gratia Dei & donum, in gratia vnius hominis Ieſu Chriſti, in plures abundauit. Quin dicat confidenter homo Chriſtianus, quod à Bernardo ſcriptum ſuprà commemorauimus: Si mea traducta culpa, cur non & mea indulta iuſtitia? Si peccato primi Adæ, non per ſolam imputationem damnor, ac ſi alieni peccati à me exigeretur pœna: ſed ideò pœnam illius ſuſtineo, quia & culpę reus ſum: cur & iuſtitia ſecundi Adam, non per ſolam imputationem iuſtificor, ac ſi alienę iuſtitiæ merces mihi daretur: ſed ideo præmium illius fero, quia iuſtitiæ particeps ſum, quę mihi non innata, ſed per Chriſti meritum eſt à Deo donata? Dicat cum eo, qui multis antè ſæculis præceſſit, Cyrillo: Abſurdum eſt, nos quidem hæredes factos ſupplicii primi parentis, corruptione per inobedientiam immiſſa, non autem fieri participes iuſtitiæ ſecundi, qui ad vitam nos reuehit, per maximam illius obedientiam. Explicans illa Gregorii Nazianzeni verba Nicetas. Si vt latro ſimul cruci affixus fueris, probo & candido animo Deum agnoſce, cumq; ille propter te tuumque peccatum, cum iniquis reputatus fuerit, tu propter illum iuſtus efficere. Vide, inquit, quàm propriè & accuratè loquitur. Theologus, non dixit. Chriſtus iniquus factus eſt, ſed reputatus: rurſus non dixit, tu iuſtus reputare, ſed effice. Neque enim reputatio, ſed ipſa rei ueritas, aut iuſtum hominem reddit aut condemnat.

Rom. 5.
1. Corinth. 15.
Rom. 5.
Cyril. lib. poſteriori ad Reginas de recta fide.
In 2. oratione in Paſcha.

Eſtne autem veriſimile, propterea Dei filium de cœlo deſcendiſſe, propterea carnem indutum, propterea factum eſſe patri obedientem vſq; ad mortem, mortem autem crucis, vt nos imputatione tantùm, non autem verè iuſtos faceret? Atqui cùm eſſet ad mortem iturus, patrem pro ſuis diſcipulis, proque omnibus qui eſſent in ſe crediturì precatus: Pater, inquit, ſanctifica illos in veritate. Iſti verò non veritate, ſed imputatione ſanctificari nos dicunt & iuſtificari, non verè nos iuſtos eſſe, & ſanctos, ſed imputatiuè, vel non iuſtos eſſe potius & ſanctos, ſed pro iuſtis & ſanctis imputatione haberi. Dicit idem Chriſtus, Si vos filius liberauit, verè liberi eritis. At iſti, non eritis, aiunt, verè liberi, ſed hactenus tantùm eritis à peccatis liberi, quòd ea vobis non imputabuntur. Sic dixit dilectus Chriſto diſcipulus: Qui facit iuſtitiam, iuſtus eſt. Iſti, ſi Diis placet, Euangelici, non qui facit iuſtitiam, aiunt, ſed cui imputatur Chriſti iuſtitia, iuſtus eſt. Dixit idẽ in eodem capite. Videte qualem charitatem dedit nobis Deus: vt filii Dei nominemur & ſimus. Iſti verò: Non eſt verum, aiunt, quod dicit ſpiritus Dei per Ioannem, non ſumus filii Dei, verùm nominamur tantùm & reputamur. Niſi fortè poſſunt eſſe filij Dei, qui iuſti non fuerint. Atqui reclamat ſpiritus Dei per Paulum, dicẽs: Quæ participatio iuſtitiæ cum iniquitate? aut quæ ſocietas luci ad tenebras? Quæ autem conuentio Chriſti ad Belial? Idem Paulus cùm recenſuiſſet fornicarios, idolis ſeruientes, & aliis id genus criminibus infames: Et hæc quidem fuiſtis, inquit, ſed abluti eſtis, ſed ſanctificati eſtis: Iſti autem fuiſtis, aiunt, hæc & eſtis adhuc: niſi quòd non imputatur vobis: iuſtitia autem Chriſti imputatur vobis ad iuſtitiam. Nimirùm hoc eſt planioribus verbis ediſſerere, quæ ſunt perplexa in ſcripturis: hoc eſt purum Euangeliū docere, quæ cum Chriſti & Apoſtolorum doctrina pugnant ex diametro, populo perſuadere conari: hoc eſt Chriſti gloriam propagare, negare tantam fuiſſe virtutẽm paſſionis & mortis eius, vt per eam verè iuſtificati, verè ſan-

Philip. 2.
Ioannis. 17.
Ioan. 8.
1. Ioannis. 3.
Ibidem.
2. Cor. 6.
1. Cor. 6.

ctificati, verè per eam abluti ſimus, & à peccatis liberati, verè ex filiis iræ filii Dei facti. Deinde verò non intelligunt iſti, per quos miro quodam artificio Satanas omnia Chriſti beneficia non obſcurare modò, verumetiam ex omni hominum memoria delere, & ſempiterna quadam obliuione conatur obruere: non intelligunt, inquam, iſti ſe pugnantia dicere: Neque enim non legerunt, peccata noſtra eſſe, quæ diuidunt inter nos & Deum: *Eſai.59. Sapientia 14.* Odio eſſe Deo impium, & impietatem eius: qui igitur fieri poteſt, vt non imputet, quod odio habet; cùm ipſum etiam imputationis verbum odium quoddam ſignificare videatur? Quamobrem explodenda prorſus eſt iſtorum, & de manente quidem in nobis, ſed non imputato peccato; & de non inhærente nobis, ſed imputata tantùm iuſtitia, doctrina: Pugnat enim cum verbo Dei: Dicit ſanctus ille Propheta: laua bis me, & ſuper niuẽ dealbabor: nõ dealbaberis, aiũt iſti, manebit in te priſtina peccati deformitas, niſi quòd *Eſaia 43.* ea tibi nõ imputabitur. Dicit idẽ in eodẽ libro. Quantũ diſtat ortus ab occidẽtes, longè fecit à nobis iniquitates noſtras: Nõ longè fecit, aiunt iſti, quin iuſtitiã longè fecit. Nã ea nobis non inhæret, extra nos eſt, in Chriſto eſt, & imputatur nobis. Iniquitates autẽ inhærent, ſed non imputãtur nobis. Per aliũ Prophetã dicit dominus: *Ioan.1.* Ego ſũ, ego ſum ipſe, qui deleo iniquitates tuas, propter me, & peccatorũ tuorũ non recordabor. Nõ eſt verũ, aiunt iſti, non delet, manent in nobis, inhærent nobis, ſed non imputantur. Paulò poſt apud eundẽ Prophetã dicit dominus: deleui vt nubẽ iniquitates tuas, & quaſi nebulam peccata tua. Verùm & hoc iſti verum eſſe negant. Manet nihilominus, aiunt, illa nubes, manet illa nebula peccatorum: etiamſi iuſtitiæ ſol iá illuxerit, non ea tamen aboletur, niſi quòd non imputatur. Illum etiam pluſquam Prophetam arguunt mendacii, qui de Chriſto ferens teſtimonium dixerit: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Non tollit, aiunt, ſed cùm inhereãt nihilominus in nobis peccata, non imputat ea. Num autem iſtis à Chriſto rectè dici non poſſit. Quæ vtilitas in ſanguine meo, ſi non ſunt per eum ablutæ ſordes peccatorum? Quis fructus paſſionis, & mortis meæ, ſi non fuit illius tanta vis, vt maculas peccatorum abſtergeret? Quid eſt euacuare crucem Chriſti, quid eſt dicere ergo Chriſtus gratis eſt mortuus, ſi hoc non eſt? Eratis aliquando tenebræ, dicit Paulus: nunc autem lux: non eſtis iam in tenebris, ſed eſtis filii lucis, non autem noctis & tenebrarum. Eripuit enim vos Deus de poteſtate tenebrarum, & tranſtulit in regnum filii ſuæ dilectionis, vbi ſempiterna lux eſt. At iſti, non eſt verum, aiunt: Non tranſtulit vos Deus poteſtate tenebrarum. Eſtis adhuc tenebræ: eſtis adhuc filii noctis & tenebrarum: niſi quòd peccatorum tenebræ quæ ſunt in vobis, non imputantur vobis. Lux autem quæ eſt in Chriſto, non autem in vobis, ea vobis imputatur, haud aliter ac ſi vos eam lucem in uobis haberetis.

Verùm à ſancto Dauid, aiunt, ſcriptum eſt: Beatus vir cui non imputauit Dominus peccatum. Scriptum eſt, verùm non eo ſenſu, quo volunt nouatores iſti; neque hoc verbis iſtis Dauid ſignificare voluit; peccatum, *Pſal.31. Beatus uir cui nõ imputauit, &c. explicatur.* quod quidem veri peccati rationem habet, quodque ſempiternæ mortis reum facit hominem, eatenus tantùm remitti, vt non imputetur, non autem vt non ſit. Longè abfuit ab hac ſententia ſanctus ille Rex & Propheta: quin illud his verbis exprimere potius voluiſſe videtur: Beatum eum eſſe, in quo ſic peccatum deletur, vt eius etiam omnis memoria prorſus extinguatur, quaſi nunquàm admiſſum fuiſſet; vt fiat illud, quod per Ezechielem dicit Dominus: Omnium iniquitatum, quas operatus eſt, non recordabor. Iuſtinus Philoſophus & Martyr, proximus Apoſtolorum temporibus, cum hunc ipſum locum adduxiſſet, quaſi perſtringẽs *Ezech.18. Iuſt. in col. cum Triphone Iudæo.* noſtri temporis hæreticos: Beatus, inquit, cui non imputabit peccatum Dominus: hoc eſt, cui pœnitẽti peccata Deus remittet. Non ſicut prædicatis, voſmetipſos fallentes, & alii quidam veſtri ſimiles aſſeuerant, etiã ſi peccatores fuerint, modò Deum norint, non imputabit eis peccata Dominus. Hæc Iuſtinus. Videtur autẽ *Diſcrimen inter tegi, remitti, & imputari.* Propheta quaſi gradus quoſdam conſtiuere, quiddam vt amplius eſſe velit tegere peccata, quàm remittere: Rurſus maius quiddam non imputare, quàm tegere, quemadmodum à doctiſſimo Origene, & ab Euthmio legimus annotatum. Tunc enim non imputari peccatum interpretatur Origenes, quando mens hominis ad perfectum venerit, ita vt omnis malitiæ radix ex ea penitus amputetur, eò vſque, vt nullum in eo veſtigiũ *Lib. 4 in epiſt. ad Roma. In Pſalm. 31.* poſſit reperiri nequitiæ. Hieronymus quoque Pſalmum hunc enarrans, remitti dicit peccata per baptiſmũ, tegi per charitatem, de qua ſcriptum eſt, quòd operit multitudinem peccatorum, non imputari per martyrium. *Imputari apud veteres quid. 1. Petri 4.* Quibus verbis non obſcurè videtur indicare, maius quiddam ſignificari, cum non imputari, quàm cum vel remitti, vel tegi peccatum dicitur.

Quid ſit non imputari peccatum. Quamobrem cum legimus, non imputari nobis peccatum, ſic accipere debemus, vt cum puluiſculo, quod aiunt, ablatum, nec vel veſtigium vllum deinceps eius in nobis reliquum eſſe factum perſuaſum habeamus. De iuſtitia verò, Chriſto potius & Apoſtolis eius fidem habeamus, qui verè nos ſanctos, verè liberos, verè iuſtos eſſe conſtitutos, ac filios Dei non modò nominari, verumetiam eſſe dixerunt: quàm nouatoribus iſtis, per quos non aliam ob cauſam, hanc de ficta & imputata iuſtitia, quam ipſe commentus eſt Satanas, doctrinã diſſeminauit, quàm vt homines veræ iuſtitiæ prorſus expertes faceret. Veniſſe nunc reuera *2. Tim. 4. Lib. 10. de Trinit.* tempus illud videtur, de quo ſcripſit Apoſtolus, in quod ſe quoq; incidiſſe queſtus eſt olim Hilarius: Erit, inquit Apoſtolus, tẽpus, cũ ſanã doctrinã nõ ſuſtinebũt, ſed ad ſua deſideria, coacervabũt ſibi Magiſtros, prurientes auribus. Quid enim? non videntur nunc quoq; dicere: Loquimini nobis placentia; quorũ nimis aures *Eſa. 30. 2. Corinth. 5.* delicatę ferre non poſſunt, vt retributio fieri dicatur ſecundum opera, vt referat vnuſquiſque propria corporis prout geſſit, ſiue bonum, ſiue malũ, ſed volũt vt retributio fieri dicatur ſecũdũ illa, non quę geſſerunt ipſi mala, ſed quę geſſit Chriſtus in corpore ſuo bona; vt ſi ipſi probi non ſunt, ſufficiat Chriſtũ tamen probũ fuiſſe. Quãuis de recẽs baptizatis, ſi ſubitò ex hac vita eos migrare contingat, non abſurdè dici queat retributionem futuram, ſecũdũ ea, quæ Chriſtus geſſit in corpore ſuo bona: de his verò nequaquã, qui poſt baptiſmum aliquamdiu ſuperſtites, in peccatorũ cœno volutati nulla reſipiſcentię ſigna dederunt. Fuitne tempus vllũ, quo maior eſſet Magiſtrorum aceruus, auribus hominum ſeruiẽtiũ, quàm ſit iſtud, in quo incidit

ætas

Aurium prurigo in iſto ſeculo.

ætas hæc noſtra? Niſi fortè nõ titillat hoc aures noſtras, non eſt auditu mortalibus vel maximè gratũ & iucũdũ, cũ dicitur: nulla noſtra, ſed ſola Chriſti iuſtitia nos iuſtos, ſola Chriſti iuſtitia nos ſaluos eſſe: quicquid ſit de noſtris operibus, vnũquẽq; certũ eſſe debere, quòd gratis propter Chriſtũ peccata ſibi remiſſa, quodq́; Deo acceptus & vitæ ſit hæres æternæ. Ac videtur hic eſſe tẽporũ horũ ſtatus, haud facilè vt quiſquã ſtatuere poſſit, in magiſtris ne linguarũ, an in diſcipulis auriũ ſit pruritus ardẽtior: neq; enim in his audiendi, quàm in illis placentia loquẽdi, maius eſt ſtudiũ: adeò ſe vltrò ingerũt auribus etiã auſcultare nolentiũ; vt vel indè facilè quiſquã perſpiciat, quòd ex eorũ numero ſunt, de quibus Propheta ſcribit: Non mittebã Prophetas, & ipſi currebãt, nec loquebar ad eos, & ipſi prophetabant. Et planè impletũ eſt quod ab eodẽ Propheta ſcriptũ eſt: Stupor & mirabilia facta ſunt in terra: Prophetæ prophetabant mendaciũ, ſacerdotes applaudebant manibus ſuis, & populus meus dilexit talia. Quẽ antẽ fructũ attulerit hæc eorũ doctrina, quam iſti parum ſani, ſanã haberi volunt; quãq; ſub ſpecioſo verbi Dei titulo rudi populo venditant, rerũ exitus ipſe declarat. Nõ eunt hoc inficias ipſi, ſeruientes auribus magiſtri, ſuos vitã agere improbã & contaminatiſſimã; nihiloq; meliores nunc eſſe, quàm ante receptũ nouũ hoc doctrinę genus fuerunt; quin etiam maiore audacia ſequi mũdũ, & eius cupiditates, omniaq; ſibi permittere. Qui bonã vitæ ſuæ partem inter eos traduxit, qui malunt Euangelici, quàm Chriſtiani vocari, Eraſmus Roterodamus: Circumſpice mihi, inquit, ſodalitatẽ iſtã Euangelicã, quot habet adulteros, quot temulentos, quot aleatores, quot decoctores, quot aliis vitiis infames? Ac nonnullis interiectis: Dices, inquit, nihil tam felix vnquã fuit in rebus humanis, quin malorũ admixtu vitiaretur. Ad bonos verte oculos. Fieri poteſt, vt mea ſit hæc infelicitas: mihi adhuc neminem contigit noſſe, qui non videatur ſeipſo factus deterior. Et iterũ paulò pòſt: Euangelica pietas à minimis initiis paulatim creuit in maius ac melius, ac optimus quiſq; ſe illi iungebat: Hanc doctrinam, non ferè, niſi leuiſſimus quiſque amplectitur. Et ad fratres inferioris Germaniæ ſcribẽs, de quodã ſacerdote narrat, qui cũ virgis cæſus, & ex vrbe eiectus eſſet, & in carcere, & extra portã, cùm à carnifice dimitteretur, publicè teſtatus eſt; ſe poſtequàm illi ſe ſectę addixerat, in omne flagitiorũ genus proruiſſe. Et in alio quodam libro: adeò per hoc quod ipſi vocant Euangeliũ, non corrigi ſcribit homines, vt potiùs videantur deteriores: nec fieri: vt peccare deſinant, ſed vt peccent impunitius. Ac verè quidẽ ille. Quis enim non peccet impunitius, cũ ab iſtis hominũ ſceleribus blandientibus, & ſeruientibus auribus magiſtris, non noſtris, in immenſum exaggerari vim peccati originalis audiuerit: adeò vt etiam renati ex aqua & Spiritu ſancto, non poſſimus non peccare: cũ cuius impulſu fit, vt peccemus, ab iſtis edoctus, fortiorẽ eſſe credit vnũ dæmonem, quàm omnes homines. Quaſi non contrà fortior ſit vnus Deus, quo adiuuante peccatũ effugere poſſumus, quàm omnes dęmones. Cùm verè dictũ ſit à Cæſario, quòd plus valet ad erigendũ Chriſtus, quã ad deprimendũ diabolus. Sed eſt & hæc inſignis Cacangelicorũ iſtorũ & horrenda blaſphemia, quod ipſum etiã Deũ peccati faciũt auctorẽ: vt ab eo ad peccatũ homines agi blaſphement. Quis non peccet impunitius, cum nulla ſua, ſed ſola Chriſti iuſtitia, ſe ſaluũ fore perſuaſum habuerit? Quis non peccet impunitius; ſi nullũ eſſe meritũ bonorũ operũ arbitretur, etiam eorũ, in quibus à Deo creati ſumus? quæ Deus ipſe operatus eſt in nobis, quę non aliundè preciũ, non aliundè meritũ habent, quàm ex pretioſo Chriſti ſanguine, quo reſperſa ſunt, quẽadmodum à viro quodam docto præclarè ſcriptũ eſt; quòd iuſtitia meritorũ Chriſti, fulget in virtutibus ſanctorũ; ſicut Sol in gemmis, quæ magis rutilant in præſentia Solis, in abſentia autẽ obtenebrantur. Quis non peccet impunitius, cùm omnem iuſtitiam & ſanctitatem noſtrã, merũ eſſe peccatũ & rem damnatam crediderit? atq; adeò nihil valere bona opera ad diuinam gratiam demerendã; vt quo quiſq; turpior eſt, eò citiùs illi Deus gratiã impartiatur? His enim verbis vtitur Lutherus: Quantò ſceleratior eſt homo, tantò citius Deus gratiã infundit. Iã autẽ magna pars hominum eò tendit, vt ſe adornet ſicut catus, & poſteà debeat Deus eos acceptare: Nequaquã. Sed quorſũ attinet aliundè quærere teſtimonia, modò non edita voce clamat hoc res ipſa, quod ipſe quoq; princeps & architectus huius temporis hæreſeon fatetur; ſe corruptiores expertũ eſſe mores Germanorũ, poſteaquã, quod ab eo traditũ eſt, quintũ Euangeliũ, acceperunt; quàm fuerint ſub regno (ſic enim ipſe vocat) Romani Pontificis, hoc eſt in Eccleſia Dei, quę quatuor tantum recipit Euangelia, quæ tamen quatuor vnũ ſunt. Qui etiã alio loco ſuos increpans, decies eos dicit Sodomitis eſſe peiores. Intereà tamẽ, quæ miſeranda eſt iſtorũ hominũ cęcitas, Dei verbũ vocatur, quod ad omne genus nequitię feneſtram patefecit; quod ex bonis improbos ex improbis multò reddit improbiſſimos. Nos verò aduerſus iſtorũ voces, tanquam Sirenũ cantiones, dulces illas quidem, verũ certam perniciem adferẽtes, aures noſtras obturemus. Nam prę̈terquàm quòd omne ſtudiũ virtutis eneruãt, dũ ſi minus ipſi probi ſumus, ſufficere docẽt, quòd Chriſtus probus fuerit; atq; illius nos ſola iuſtitia contentos eſſe oportere, etiamſi minus ipſi iuſtè viuamus; nondum inter ipſos, qui de via regia declinauerũt, hoc eſt, ab Eccleſiæ ſana doctrina aberrarunt, de ratione iuſtificandi ſatis conuenit; nec ipſi modò diſſident, inter ſe & inuicẽ ſibi ſunt hęretici, ſeq; mutuo iudicio condẽnant, verũetiam ſecũ ipſi non rarò pugnant. Annotauit hoc vir quidam doctus, quamuis ex eorũ numero, qui ſegregauerunt ſemetipſos; Philippũ Melãchthonem in iuſtificationis negocio quaterdecies variaſſe. Sic iſtorũ oratio, ſicut alicubi ſcribit Baſilius, videtur neſcio quomodo, cũ ſemel extra veritatẽ deducta ſit, ad multiplicia perículoſaq; inconuenientia, per quãdã ſeductionis conſecutionẽ efferri. Nam qui ſemel de recto fidei, religioniſq́, curriculo deflexerunt, haud aliter, atq; ij, qui à recto itinere aberrarunt, alias ex aliis ſemitas ingredientes vagantur & errant, nullũ peritũ regionis ducem ſequuti. Sic iſti duce carentes Eccleſia, quã reliquerunt, alia ex aliis erroris & impietatis diuerticula ingreſſi, nullũ errandi finẽ faciunt. Miſcuit enim Deus in medio eorũ ſpiritum vertiginis, & immiſit illis operationẽ erroris: Obſcuratũ eſt inſipiens cor eorũ, vt non intelligãt, neq; quæ loquũtur, neq; de quibus affirmãt. Sic fit, vbi ſuo quiſq; præfidit ingenio, ſibiq; hoc arrogat; vt proprio ſuo nõ cõmuni totius Eccleſiæ ſenſu, ſcripturas interpretetur: vt cæteros omnes, quãlibet pios & doctos viros, tal-

Hier. 23.
Hier. 5.
Teſtimonium Eraſ in epiſ. cont. Pſeudo Euan.
Lutheri doctrina homines fieri deteriores.
Hyperaſpiſte ſecundo.
Ioan. 3.
Caſ. Hom. 18.
Ephe. 2.
Eſaia 26.
Alb. Magnus diſt. 10. in 3. lib. ſentent.
In 500. arti. Articulo 55.
Lutheri de ſuis teſtimonium.
1. Ioan. 5.
Varietas doctrinæ inter hæreticos de iuſtificatione.
Oſiander in Nillicoraco.
Baſil. lib. 2. cont. Euno.
Eſa. 19.
2. Theſſ. 2.
Rom. 1.
1. Tim. 2.

pis

Aug. de peccatorum meritis. & remiſſ. lib. 1. ca. 9. 1. Cor. 15. Ibid. cap. 10. 1. Corin. 16.

pis fuiſſe cęciores; ſe verò ſolùm videre: ſe ſolùm ſapere perſuaſum habeat. Quamobrem iſtos cum imputatiua ſua iuſtitia miſſos faciamus, & Auguſtino credere potius animum inducamus: qui verè nos & realiter eſſe iuſtos docet; cùm per illum, in quo omnes viuificabuntur, præterquàm quòd ſe ad iuſtitiam exemplum imitantibus prębuit: dari etiam dicit ſui ſpiritus occultiſſimam fidelibus gratiam, quam latenter infundit & paruulis: ſicut & ille in quo omnes moriuntur, preterquàm quòd eis, qui pręceptum Domini voluntate tranſgrediuntur, imitationis exemplum eſt; occulta etiam tabe carnalis concupiſcentiæ ſuæ tabificauit in ſe omnes de ſua ſtirpe venientes. Itaque iuſtificari in Chriſto, qui credunt in eum, dicit Auguſtinus: & eum ſecutus Anſelmus, propter occultam communicationem & inſpirationem gratiæ ſpiritalis, qua quiſquis adhæret Domino vnus ſpiritus eſt. Hæret autem quiſque Domino per charitatem, qua vna, ſicut in alio libro dicit idem Auguſtinus, verè iuſtus eſt, quicunque iuſtus eſt. Cuius charitatis habitus ineſt etiam paruulis, vt cùm adulti fuerint, actu eam exercere poſſint.

Auguſ. de natura & gra. ca. 31. Iuſtitia noſtra vit. 2. Corint. 4. Epi. 23. lib. 15 c. 8. Iuſtitia in homine quid. Euſeb. de corpore, & ſanguine domi.

Non igitur ſola peccatorum remiſſione, verumetiam, cuius toties Paulus meminit interioris hominis renouatione, noſtra conſtat iuſtitia: quæ renouatio fit, quemadmodum ex Auguſtino iam docuimus, per occultam quandam communicationem & inſpirationem gratiæ ſpiritalis. Quam etiam alio loco vocat interioris hominis pulchritudinem, cum ſcribit ad Conſentium. Quid eſt aliud iuſtitia in nobis, quàm interioris hominis pulchritudo? Et alibi volens explicare, quid ſit iuſtificari. Natura, inquit, humana in rebus creatis excellentiſſima cum à ſuo creatore ab impietate iuſtificatur: à deformi forma in formoſam transfertur formam. Quibus verbis innuere videtur, quòd iuſtificari ſit, à deformi forma in formoſam formam transferri; hæc autem formoſa forma, charitas eſſe videtur. Neque verò diſſidet ab Auguſtino Latino, Græcus auctor Euſebius Cæſarienſis Epiſcopus. Cui quandam homiliam inſcriptam vidimus ante annos decem & amplius, annexam Rabani & Bertrami libellis de ſacramento altaris, in qua de eodem ſacramento tractatur. Et ſi quæ verba reperiuntur in eo ſcripto Petrus Lombardus, & frater eius Gratianus, Algerus & alii complures tanquàm ab Euſebio Emiſſeno prolata citant. Valdenſis autem ille Thomas, vir non vulgariter doctus ad Iſidorum auctorem refert, cuius tamen ſtylum redolere minimè videtur. Sed neque Græcum aliquem auctorem referunt; cùm qui ſcripſit hæc, latinus fuiſſe videatur. Vidimus autem & ante annos quinque quaſdam homilias in Euangelia, Euſebio Emiſſeno inſcriptas Antuerpiæ apud Ioannẽ Stelſium editas anno 1558. in quibus ea verba non reperimus. Cęterum ſuperioribus proximis annis legimus alias impreſſas Lutetię anno 1557. In his, inter ſermones de Paſchate reperimus & hũc de ſacramento altaris. In eo docet Euſebius Emiſſenus, aut quiſquis fuit auctor homiliarum illarum: fuit autem dubio procul ex antiquis illis viris doctiſsimis: quod nemini nouum & impoſſibile videre debeat; quòd in Chriſti ſubſtantiam terrena & mortalia, nimirum panis & vinum commutantur. Teipſum, inquit, qui iam in Chriſto renatus es, interroga: dudũ alienus à vita, peregrinus à miſericordia, à ſalutis via intrinſecus mortuus exulabas: ſubitò initiatus Chriſti legibus & ſalutaribus myſteriis innouatus, in corpus Eccleſiæ non videndo, ſed credendo tranſiſti: & de filio perditionis adoptiuus Dei fieri occulta puritate meruiſti. Quod Auguſtinus, occultam communicationem & inſpirationem gratiæ ſpiritalis, hoc Euſebius vocat occultam puritatem. Sanctus verò monachus ille Macarius, arcana quædam veſtimenta cœleſtis pulchritudinis appellat: Et mox ſubdit Emiſſenus. In menſura viſibili permanens, maior factus es teipſo inuiſibiliter, ſine quantitatis augmento: cùm idem atque ipſe eſſes, multò alter fieri fidei proceſſibus meruiſti. In exteriore nihil additum eſt, & totum in interiore mutatum eſt: ac ſic homo Dei filius effectus, & Chriſtus in hominis mente formatus eſt. Sicut ergo ſine corporali ſenſu, præterita vilitate depoſita, ſubitò nouam indutus es dignitatem: & ſicut hæc, quæ in te Deus lęſa curauit, infeſta diluit, maculata deterſit, non oculis, ſed ſenſibus ſunt credita: ita & cùm reuerendum altare cibis ſatiandus accedis, ſacrum Dei tui corpus & ſanguinẽ fide reſpice, honore mirare, mente contingе, cordis manu ſuſcipe, & maximè hauſtu interiori aſſume.

Libro. 4. diſtin. 8. Grat. de conſ. diſt. 2. Quia, capite. 9. Valden. de ſacramentis cap. 67. Hom. 5. Macarius hom. 1. 1 Regum. 10. Greg. lib. 4 ca. 4. in libro Reg.

Quàm clarè docet hic Euſebius, non imputatione iuſtitiæ nos iuſtos, Deiq; filios nominari & eſſe, ſed occulta quadam puritate, ſed mutatione in virum alium. Quemadmodum etiam ſcriptura dicit: Mutaberis in virum alium. Quæ verba Gregorius explicans: Amor, inquit, electæ mentis, quid eſt aliud, quàm immutatio vetuſtatis? Natura enim noſtra per lapſum primi hominis ſic damnata eſt, vt quotidie labendo deficiat, & deficiendo veteraſcat. Sed qui in nobiſmetiſpſis deficimus, cùm in nos ille ſpiritus inſilit, renouamur: quia ſtatim quod non eramus, efficimur. Tepidus erat quis, ſed repentè viſitatus à ſpiritu feruens efficitur: incipit ardere per deuotionem, fortiter exerceri in bono opere. In virũ ergo alium mutatus eſt, quia eſſe cœpit, quod ante inſilientem ſpiritum in ſe eſſe nõ potuit. Extat homilia quædam diui Macarij, qua docet quantam in homine Chriſtiano mutationem & renouationem faciat Chriſtus: Quem ideò veniſſe ſcribit, vt naturam conuerteret, tranſmutaret: & renouaret: Demùm hanc animam propter tranſgreſſionem affectionibus inuolutam reformaret, contemperans eam cum ſuo ſpiritu diuino. Venit itaq; vt nouã mentẽ, nouam animam, nouos oculos, nouam linguam, nouas aures ſpirituales, nouos homines et credentes efficeret. Quæ pluribus perſequutus: Oportet, inquit, animam Chriſto credentem transferri, mutariq; ab hoc ſtatu peruerſo in alium bonum ſtatum, & ab hac abiecta natura in aliam naturam diuinam, ipſam denique virtute Spiritus ſancti nouam effici: & hoc pacto poterit ad regnum cœlorum pertingere: noſtrum eſt autẽ iſta conſequi, qui credimus, qui verè diligimus illam, & in omnibus ſanctis mandatis eius conuerſamur: cùm enim tempore Eliſei, lignum, quod eſt natura leue, miſſum in aquam extulit ferrũ, natura graue: quãtò magis Dominus mittit huc ſpiritum ſuum leuẽ, ſubtilẽ, bonum & cœleſtem: quo animam in profundis aquis nequitiæ immerſam extollat, eleuet ac euolare faciat ad alta cœlorũ, & tranſmutabit & conuertet eã a ſua natura, &c. Et explicans locum hunc Cyrillus: Dominus faciens te, &c. Faciẽs dicit, pro cõdens, & trãſ

Maca. Hom. 44. 4. Reg. 6. Libro 5. Tom. 2. capite 54. Ezechiel. 11. 18. 36. 19.

formans

formás in aliud vitę inſtitutum,& ad aliam vitá honeſtá. Tranſmutamur enim Chriſto,ad nouitaté vitæ ſan
ctę,& Euangelicæ ſuboleſcentes,ad eius formę pulchritudinem,per ſpiritú: vt deinceps non alii videamur.
Dixit nimirùm de Gentibus voce Ezechiélis: Euellá cor eorum lapideum à carne eorú,& dabo illis cor car
neú,vt me cognoſcant,ꝙ ego ſum Dominus. Venturá autem ætaté, & populú creandum eos ex Gentibus, ſæ
pè nominat diuinus etiá Dauid. Quin ſapientiſſimus Paulus: Nos omnes,inquit,retecta facie gloriá Domini
ſpeculátes,ad ipſam imaginé trásformamur,à gloria in gloriá,tanquá à Domini ſpiritu. Hîc Cyrillus velle vi
detur,ꝙ iuſtificatio, quædá trans formatio ſit, in imaginé Dei,quá parés noſter perdidit. Et interiectis chartis
aliquot,explicans illud in eodé capite: Ecce ego creaui te.&c. Creari dicimus,in his verbis ſignificare, non *2. Corinthiorú. 3.*
ſemper ab eo,quod nó eſt,ad id,quod eſt,proceſſum. Diſputat enim veluti cú his, qui ſunt iá & ſubſiſtunt:
ſed potius renouationé deſignat,per Spiritum ſanctum, tranſmutanté aliquos ad inculpatá & ſanctá conuer
ſationé ac vitam. Scribit in eandé ſententiam pleraq; Leo quoq; Pontifex. Hinc videre licet, quantus eorú *Ser. 1. de reſur. Domini.*
ſit error,qui iuſtificationé nihil aliud eſſe contendunt,q̄ peccatorú remiſſioné: nec vllá in homine prætereà
mutationé requiri putant. An auté eorum ſententia, cum iis ſcripturis quas ii ſancti Patres producút,apertè
non pugnat? Audiuit Prophetá ſibi dicentem Dauid: Dominus tranſtulit peccatú tuú: neq; tamen id audiuiſ *2. Reg 12.*
ſe contentus fuit,nec propterea ſe plenè iuſtificatú eſſe putauit: verùm petiuit à Deo: Cor mundú crea in me
Deus,& ſpiritum rectú innoua in viſceribus meis. Túc demùm ſe verè iuſtificatú fore perſuaſum habebat: ſi
poſt factá peccatorú remiſſioné, cor mundum in ſe Deus creaſſet:& quem graui culpa ſua, ſpiritú rectú ami
ſerat,eú in viſceribus ſuis inouaſſet. Apud Ezechiélé quoq;,cùm Dominus dixiſſet: Proiicite à vobis omnes *Ezech. 18.*
præuaricationes veſtras: non hic ſubſtitit, quaſi iá ſatis foret: verùm addidit: Et facite vobis cor nouú,& ſpi
ritú nouú. Et alio loco. Effundá,inquit,ſuper vos aquá mundá, & múdabimini ab omnibus inquinaméntis ve *Ezech. 16.*
ſtris. Nú ſatis habuit hæc ita dixiſſe? Minimè. Quin adiunxit ille mox: Dabo vobis cor nouú, & ſpiritú nouú
poná in medio veſtri. Non putauit ad iuſtificationem ſufficere Propheta, ſi quis mundatus foret ab inquina
mentis: cor etiam nouum & ſpiritum nouum,& mutationem in alium virum,& renouationé requirebat.

Vtrum autem præcedat ea gratia,qua quis renouatur,culpæ remiſſioné,an ſequatur: curioſè magis,q̄ fru
ctuoſè quæritur. Scribit quidem Dionyſius,quòd quibus inſinuat,ſe diuinitas eorú animos purgat primùm, *Dionyſius Eccle. Hier. cap. 5.*
deinde illuminat,poſteà conformat ad Deiformé perfectionem. Cæterùm, ſi quis hæc omnia ſimul & eodé *Spiritus ſanctus omnia ſimul iuſti*
púcto téporis fieri dixerit,à vero nihil aberrauerit. Neſcit enim tarda molimina ſancti Spiritus gratia: ac tria *ficationis opera có*
hæc non tá re ipſa,quàm ratione diſtingui videntur. Si quidé vnus & idé actus,quatenus repurgat menté ho *ficere poteſt.*
minis ab inquinamentis & peccatis,dicitur purgatio: quatenus eá agnitione veritatis illuſtrat, vocatur illu
minatio: quatenus verò ſic amore Dei accendit, vt prę illo terrena contemnat omnia, perfectio nuncupatur.
Quáquá ſi cauſa prior eſt effectu ſuo,gratię cómunicatio prior eſſe videtur,quàm ſit culpę remiſſio. Sic enim
Deus per gratiá expellit culpá, ſicut Sol per ſuos radios tenebras propulſat. Quáuis itaq; natura ſit inſpiratio
gratiæ poſterior, ex parte peccatoris iuſtificari ꝙ ea locú non habet, niſi propulſa ſint peccata: quoniá tamen
cauſa eſt peccatorum propulſionis, prior eſſe dicitur: Sicut inſuſio radiorú, prior eſt effugatione tenebrarú:
quáuis non prius incipiant radii ſplendeſcere,q̄ tenebræ fuerint propalſatæ. Hac de re ſic ab Auguſtino ſcri- *Lib. 2. de peccatorum meritis.*
ptum legimus. Non enim ex qua hora quiſq; baptizatur, omnis vetus infirmitas eius abſumitur: ſed renoua
tio à remiſſione omnium peccatorum, & in quantú quiſq; ſpiritualia ſapit: qui cut ſapit,in tátú renouatur.

Nos autem anxia diſquiſitione omiſſa præcedatne,an ſequatur gratia culpæ remiſſioné, an quod veriſimi-
lius eſt, ſimul vtrunq; fiat: perſuaſum illud habeamus,eſſe in nobis iuſtitiam. Queadmodú etiá alio loco ſcri *Aug. ſerm. 16. de verbis Apoſtoli.*
ptú eſt ab Auguſtino: Si dixerimus,inquit,quia peccatú non habemus, noſmetipſos decipimus,& veritas in *1. Ioannis 1.*
nobis non eſt. Ité ſi dixerimus,quia iuſtitiæ nihil habemus, aduerſum Dei dona mentimur. Si enim iuſtitię
nihil habemus, nec fidé habemus: Si auté fidé non habemus, Chriſtiani non ſumus. Si auté fidé habemus, iá *Abac. 2.*
aliquid habemus iuſtitiæ. Ipſum aliquid vis noſſe quantú eſt? Iuſtus ex fide viuit. Et paulò poſt Beati prędicti *Pſalm 17.*
ſumus: & de iuſtitia nihil habemus? Venit Dominus carnaliter ad Iudęos, & occiſus eſt, nó venit ad nos, & *Coloſſ. 3.*
acceptus eſt. Populus qué nó cognoui, ſeruiuit mihi: in auditu auris obediuit mihi: nos ſumus, & de iuſtitia
nihil habemus? Omninò habemus, grati ſumus ex eo, ꝙ habemus, vt addatur quod non habemus,& nó per
damus quod habemus. Et iterú paucis interiectis, ne quis eú de ſola fide loqui putaret: Ad fidé,inquit,quid *Iacobi 2.*
pertinet? credere. Sed ait Apoſtolus Iacobus: Et dęmones credunt,& cótremiſcút. Si tátùm credis & ſine ſpe *Matth. 16.*
viuis, vel dilectioné nó habes,& dæmones credút,& cótremiſcunt. Quid magnú eſt? Dicis Chriſtú filiú Dei: *Luca 4.*
hoc dixit Petrus,& audiuit: Beatus es Simon Bar-Iona: hoc dixerút dęmonia,& audierút, Obmuteſcite. Ille
beatus, dicitur ei, quia nó reuelauit tibi caro & ſanguis, ſed pater meus, qui in cœlis eſt. Illi auté audiunt, ob-
muteſcite,& hoc ipſum dicút & repellútur. Vna vox eſt, ſed Dominus radicé interrogat, nó floré. Vnde dici *Heb. 12.*
tur ad Hebręos, Ne qua radix amaritudinis ſursú germinás moleſtet,& per illá cótaminétur multi. Prius er
go diſcerne fidé tuá à fide dęmonis. Vnde eá diſcernis? Dęmones hoc dixerunt timédo, Petrus amádo. Adde *1. Timoth. 1.*
ergo fidei ſpé; & quę ſpes eſt, niſi de aliqua cóſciétię bonitate? ſpeiq; ipſi adde charitaté. Diſcernite fidé veſtrá,
iá eſtis de prędeſtinatis, vocatis, iuſtificatis, Paulus Apoſtolus dicit: Neq; circúciſio aliquid valet, neq; pputiú *Rom. 8.*
ſed fides. Dic adhuc Apoſtole: adde, diſcerne, qa & dæmones credút,& cótremiſcút. Ergo adde, Dęmones. n. *Galat. 5.*
credút,& cótremiſcút quod oderút. Diſtigue Apoſtole,& circúcide fidé meá, & diſcerne cauſá meá de géte nó
ſácta. Planè diſtinguit, diſcernit, circúcidit. Sed fides, inquit, q̄ p dilectioné operatur. Vnuſquiſq; ergo, fratres *Pſalm. 42.*
mei, inſpiciat ſe intus, appédat ſe, probet ſe í oíbus factis ſuis, bonis operibus ſuis, q̄ faciat cú charitate, nó ex
pectás retributioné téporalé, ſed promiſſú Dei, facié Dei. Fides ergo q̄ p dilectioné operatur, ſi eſt in vobis, iá
pertinetis ad pdeſtinatos, vocatos, iuſtificatos. Ergo creſcat in vobis. Quibus verbis, q̄ his Auguſtinus potuit
apertius, demóſtrari, ꝙ ſit í nobis iuſtitia, quodq; ei iuſtitia ſit fides noſtra, nó ſola, ſed q̄ p charitaté operatur?

Eorum

Eorum confutatio, quæ contra uerè & realiter inhærentem nobis iuſtitiam à quibuſdam producuntur.

CAP. LXXIII.

[Rom. 8. Eſaia 64.] VErùm hic iterum reclamant iſti, qui iuſti & ſalui eſſe volunt, iuſtitiam autem habere nolunt: Si nos ad noſtram remittis iuſtitiam, quò nos aliò quàm ad gehennæ pœnas remittis? Siquidem non ſunt condignę pasſiones huius temporis ad futuram gloriam. Nos verò cum Propheta libenter profitemur, quòd facti ſumus vt immundi omnes, & quaſi pannus menſtruatæ vniuerſæ iuſtitiæ noſtræ. *[Pſalm. 13.]* Omnes declinauimus, ſimul inutiles facti ſumus, non eſt, qui facit bonũ, non eſt vſque ad vnum. *[Luca 17. Pſalm. 142.]* Nam & Magiſter noſter nos docuit; Cùm feceritis omnia, quæ præcepi vobis, dicite: Serui inutiles ſumus, quod debuimus facere, fecimus. Occinitur hîc & illud ex Pſalmo, Non intres in iudicium cum ſeruo tuo, quia non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens. *[Auguſtinus libro 9. conf. cap. 13. Meritoru ad præmiũ comparatio.]* Producitur & Auguſtini ſententia, qui dixerit alicubi: Væ etiam laudabili vitæ hominum, ſi remota miſericordia diſcutias eã. Gregorii quoque, quamuis & Romani Pontificis & Monachi, hac in parte multùm valet auctoritas, quò tamen Eccleſię præſidente, iam inde à mille propemodum annis extinctam Euangelii lucem de vera fide, deq; veris cultibus eſſe volunt; quem etiam, quæ eſt eorum ſacrilega audacia, manifeſtam Ethnicorum idololatriam in Eccleſiam introduxiſſe mentiuntur; neque dubitant ei viro impietatis notam, impii, nepharii que homines inurere: cuius pietas, vitæq; ſanctimonia ſingularis, totius eſt orbis Chriſtiani teſtimonio comprobata. *[Grego. lib. 8. moral. cap. 23. Libro 21. moral. capite 15. Bern ſer. de annũciatione.]* Sed hic nihilominus plurimum auctoritatis illi tribuunt, quod ſcriptum ab eo legatur. Quantalibet iuſtitia polleant, nequaquam ſibi ad innocentiam vel electi ſufficiunt, ſi in iudicio diſtrictè requirantur. Et alio loco: Omnis humana iuſtitia, iniuſtitia eſſe deprehenditur, ſi diuinitus diſtrictè iudicetur. Hic & alterius Monachi Bernardi vox laudatur: Aeternam vitam nullis potes operibus promereri. Quod ante eum totidem propè verbis ab Auguſtino ſcriptum legimus.

[Algerus lib. 2. de ſacramẽto Eucharistia capite 7. Gregorius lib. 4. dial. cap. 44. Aug. epiſt. 44.] Neque verò noua ſunt hæc, quæ ab iſtis obiiciuntur: ſuo quoque tempore quæſitum fuiſſe ſcribit Algerus, ante quingentos & amplius annos; qui fieret, quòd ęternitas felicitatis uel pęnæ retribuatur temporalibus meritis, reatus vel iuſtitiæ. Ac reſpondet his verbis, Gregorii & Auguſtini ſententiam ſecutus: Deus nõ temporalem actionem, ſed perpetuam boni vel mali remunerat vel damnat voluntatem; quæ ſi in æternum viueret, in ęternum in ſuo propoſito maneret. Ideò iuſtè æternitatem retributionis æternitati voluntatis appendit. *[Rom. 8.]* Vndè etiam cùm, vt ait Apoſtolus, paſſiones huius temporis non ſunt condignę ad futuram gloriã, quæ reuelabitur in nobis: quia ſi abinitio mundi vſque ad finem, non modò quis pro Deo laboraret, ſed & pateretur: non tamen eſſet condignum, vt hoc temporali commercio æternitatem mercaretur: ne tamen malo diutius liceret peccare ad maiorem ſui pœnam: ne etiam bonos in mundi exilio tæderet viuere, ſi nimia *[Matth. 24.]* fieret illis dilatio ad gloriam, breuiauit Deus humanæ vitæ dies propter electos: ne prauorum afflictione, vel nimio ſuo labore deficerent: & ne minutio temporalis laboris, aliquod æterni prȩmii videretur diſpendium. *[Matth. 11.]* Ipſius præcurſoris ſui vitam, quo nemo maior, ipſo teſte, ſurrexit, triginta duorum & ſemis annorũ eſſe voluit: Suam etiam ipſius, qui ſuper omnes eſt, eodem numero conſummauit: vt quia Deus non curat, *[Emiſſ. cap. 3.]* ex quanto tempore, ſed ex quanto corde ſibi ſeruiatur: perfectionem meriti non tempori adſcriberet, ſed virtuti. In quam ſententiam pręclarè multa ſcripta ſunt à Bernardo quoque ad Abbatem Garinum Alpenſem, epiſtola 253. Ante Algerum verò multis ſeculis Euſebius Emiſſenus: Totis licèt animę & corporis laboribus deſudemus, totis licèt obedientię viribus exerceamur, nihil tamen condignum merito pro cœleſtibus *[Rom. 8. Voluntatem Deus ſpectat, non opus.]* bonis compenſare & offerre valebimus: Non valent vitę præſentis obſequia æternæ uitæ gaudiis comparari. Laſſeſcant licèt membra vigiliis: palleſcant licèt ora ieiuniis: non erunt tamen condignę paſſiones huius tẽporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis. Pulſemus ergo chariſſimi, in quantum poſſumus: quia non poſſumus quantum debemus: futura beatitudo acquiri poteſt, æſtimari non poteſt. Niſi enim cum aviditate, niſi cum bona voluntate, cum lætitia opera Dei egerimus, Deo nos perire nouerimus. Et hoc etiam vetuſtior Antonius, ſicut eius vitam deſcribens narrat Athanaſius: cùm hunc ipſum Pauli locum produxiſſet: Omnis, inquit, terra ad infinitatem comparata cœlorum, breuis ac parua eſt. Si ergo nec vniuerſo orbi renunciantes, dignum aliquid habitaculis poſſumus compenſare cœleſtibus, ſe vnuſquiſque conſideret, & ſtatim intelliget, paruis iugeribus agri & portionibus, vel modica portione auri contempta, nec gloriari *[Matth. 19.]* ſe debere, quaſi magna dimiſerit; nec tædere, quaſi parua ſit recepturus. Vt enim contemnit aliquis vnam æream dragmam ad centum aureas dragmas conquirendas: ita etiam qui totius orbis dominium dereliquit, centuplum de melioribus præmiis in ſublimi ſede recipiet.

[Aug. in Pſal. 61. & 83. & 103. Bern. de præcepto & diſpenſat. Bern de gratia et libero arbitrio. In lib. de Conſcientia, capite 1.] Ex his Euſebii Emiſſeni & Algeri verbis facilè quiſque perſpexerit, in remunerando vel puniendo diſcutere Deum quid quiſque voluerit non quid potuerit: non attendere facultatem, ſed voluntatem. Coronat Deus intus voluntatem, inquit Auguſtinus, vbi non inuenit facultatem: Sola voluntas eſt, quod etiam à Bernardo ſcriptum eſt, quæ retributionem meretur. Cuius alio quoque loco, digna vox eſt, quæ celebretur: Sola voluntas, quoniam pro ſui ingenita libertate, aut diſſentire ſibi, aut pręter ſe in aliquo conſentire nulla vi, nulla cogitur neceſſitate; non immeritò iuſtam vel iniuſtam beatitudine ſeu miſeria dignam ac capacem creaturam conſtituit, prout ſcilicet iuſtitiæ, iniuſtitiæve conſentit. *[De conceptu Virginis, lib. 1. cap. 4.]* Ante quem etiam Anſelmus: Non punitur, inquit, niſi voluntas.

[Petrus de ueneratione ſanctæ Crucis.] Cuius æqualis etiam Petrus Abbas Cluniacenſis: Solus creaturæ rationalis affectus, creatoris gratia adiutus vel deſertus, ſemper, aut remuneratur, aut cõdemnatur. Et qui vixit iiſdẽ tẽporibus, Anſelmus Hauelbur

genſis

genſis Epiſcopus: Intentio, inquit, bona ſiue mala, operi nomē imponit, & ſiue meritū, ſiue ſupplicium iuſtæ retributionis acquirit. Auguſtinus quoque, Voluntas, inquit, omnium factorum, meritorumque menſura eſt. Ex qualitatibus quippè voluntatem, nō ex temporum ſpaciis, ſiue rectè facta, ſiue peccata metimur. Alioqui, maius peccatum haberetur arborem deiicere, quàm hominem occidere. Illud enim fit longa mora, actibus multis, hoc vno ictu, breuiſſimo tempore. Pro quo tamen exigui temporis tam grandi peccato, ſi perpetua deportatione homo puniretur, etiam mitius cum illo actum, quàm dignus fuerat, diceretur: quamuis in ſpacio temporali longitudo pœnæ cum breuitate facinoris nullo modo ſit comparanda. Et qui præceſſit hos omnes Hilarius: quid dico Hilarius? Vniuerſa ſemper Eccleſia docuit vniuſcuiuſque aut pœna, aut pręmiis affici electionem.

Auſel lib. 1. contra poſteo. cap. 10. Epiſt. 49. q. 4.

Hil. in Pſal. 118.

Falsò igitur ſibi perſuadent nouatores, quòd cum illis Bernardus faciat. Quamuis enim dixerit alicubi: Aeternam vitam nullis potes operibus promereri: quo tamen ſenſu dixerit, ex his quæ proximè citata ſunt verbis, liquere cuiuis poteſt: Non enim opus eſt, quod meretur, ſed volūtas in credentibus, quæ ſi mala eſt, mortem æternam: ſi bona eſt adiuta Dei gratia, meretur vitam æternam. Non virtus, dicit Auguſtinus, ſed cauſa virtutis apud Deum mercedem habet. Et alio loco, voluntas, inquit, eſt qua & peccatur, & rectè viuitur. Hoc eſt quod Hugo quoque dixit, æqualis Bernardi, ſententiam Auguſtini ſequutus, in quo tam diligenter verſatus eſt, vt ſui ſeculi Auguſtinus vocaretur: Totū, inquit, meritū in voluntate eſt: quantū uis, tantùm mereris. Si ergo magnum habere meritum vis, magnam habe voluntatem, magnam fiduciam. Tantum mereris, quantum vis. Poſſunt eſſe voluntate pares, qui ſunt facultatibus impares. Multum dedit Zachæus, qui diues erat, & multum habebat: Vidua illa quæ duo minuta miſit, parum habuit, & parum dedit: imò tantum dedit, quantum Zachæus: Minores facultates ferebat, ſed parem voluntatem habebat. Si attendas quid dederint, diuerſa inuenies: ſi attendas vndè dederint, paria inuenies. Non autem penſat Deus, quantū detur, ſed ex quanto detur: Si ergo vbi plus datur, & vbi minus, differens meritum non eſt, ſi æqualis vtrinque voluntas habeatur: ergò vbi aliquid datur, & vbi nihil datur, ibi differens meritum eſſe non poteſt, ſi æqualis vtrinque voluntas habeatur. Ideò dixi tibi, vt non deſperes. Si facultas deeſt, adſit bona voluntas: Quantum vis, tantum mereris. Fac ergo voluntatem magnam, ſi vis habere meritum magnum. Benè hoc ſciuit peccatrix illa, quę quia multū habuit quod dimitteretur, non attulit ſubſtantiam magnam, ſed dilectionem magnam: multum contra multum. Si multa pecunia magis, quàm charitate multa, iniquitas multa redimeretur, feliciores diuites eſſent, quàm pauperes: & ſecurè peccare poſſent quamdiu vellent, & quantum vellent: in ipſis enim eſſet redemptio peccatorum ſuorum: quando vellent, darent pecuniam, & haberent iuſtitiam. Nunc autem benè fecit Deus, quia in eo poſuit redemptionem noſtram, vbi nullus, niſi ipſe velit, egere poteſt. Amare poſſunt æqualiter diues & pauper, etiam ſi pecuniam æqualiter dare non poſſunt: Dilige multùm, ſi vis vt multum tibi remittatur. Remittuntur, inquit, ei peccata multa, quoniā dilexit multū. Hactenus Hugo, cuius eadem verba multa apud Bernardum quoq; reperire licet in libro de Interiori domo, ſi modò liber hic à Bernardo conſcriptus eſt. Et ante multis ſeculis Ioannes Chryſoſtomus, explicans illum ex Euangelio locum: Qui dederit calicem aquę frigidæ. Non quia aliquid eſt, inquit, quod dat, ideò habet mercedē, ſed ob id quia magnus eſt, propter quem dat. Quid enim ſi aliquis voluit dare & non potuit, Nunquid iuſtum eſt, vt ſecundū modicū anguſtetur larga voluntas? Melius eſt ergo vt opus extendatur ſecūdum voluntatem, quam larga voluntas anguſtetur ſecundum opus. Ex his Hugonis & Chryſoſtomi quoq; verbis diſcimus, quòd non tam operi, quàm voluntati merces tribuitur. Quæ ſi mala eſt, à nobis eſt, & ſtipēdium illius mors eſt: ſi bona eſt, à Domino præparatur, qui operatur in nobis & velle & perficere: per quem diffunditur in cordibus noſtris charitas. Cui ſoli deberi vitam æternam docet ſanctus Thomas; quòd quicquid non eſt ex charitate, non ſit meritoriū. Vt rectè Ioannes Gerſon admoneat, tenēdū eſſe pro regula, quòd qualis eſt in cognoſcendo & amando Deum Chriſtianus, talis eſt ſibi in retribuendo Deus. Dilectus meus mihi, dicit ſponſus, & ego illi, & ad me conuerſio eius. Quamobrem nemo dicat, non habeo, non poſſum, charitas nō de ſacculo erogatur, dicit Auguſtinus, quia quicquid dicimus & quicquid diximus, & quicquid dicere poterimus, vel nos, vel poſt nos, vel qui ante nos, finē non habet, niſi charitatē. Sic à Clemente quoq; Alexandrino ſcriptū eſt: Quòd eundem honorē conſequentur hi, qui voluerunt, cū iis qui potuerunt, quorū eſt voluntas ęqualis, & ſi alii ſuperent facultatibus. Paulinus quoque: Non ſacrificia, non munera ſumptuoſa, non duri labores exiguntur à nobis. In nobis eſt vndè ſoluamus. Res enim poteſtatis noſtræ eſt, noſter affectus. Hunc Domino impendamus, & ſoluimus. Denique Dauid liberatus de manu omnium inimicorum ſuorum, pro ſalutis ſuæ plena ſecuritate non regni opibus, ſed animi ſoluens, ait: Diligam te Domine, virtus mea. Addo etiam amplius; eum qui creditor eſt, debitorem fieri, ſi illi pretium bonitatis ſuæ, quam nobis indebitam præſtat, gratuita diligentes animo penſione ſoluamus. Et ſi quod à Bernardo dictum eſt, quo ſenſu dixerit, explicare ſatis ipſe videtur iis verbis, quæ ſtatim ſubiunxit: Aeternam, inquit, vitam, nullis potes operibus promereri. Mox addit: Niſi gratis dentur & illa. Non aliud itaque dixiſſe videtur, quàm quod Auguſtinus anteà dixerat: Quoniam & ipſa vita æterna, quam certum eſt bonis operibus reddi, à ſancto Apoſtolo gratia Dei dicitur: cum gratia non operibus reddatur, ſed gratis detur, ſine vlla dubitatione confitendum eſt, ideò gratiam, vitam æternam vocari, quia his meritis redditur, quæ gratia contulit homini.

Ber. in Pſal. 118. Auguſtinus de tēpore ſer. 59. Hugo libro 2. de ſacramentis parte 14 capite 6. Auguſt. lib. 1. retract. cap. 9. Auguſt. de libero arb. Libro 1. cap. 14. Et libro 50. homil. homil. 8. Luca 19. Luca 21.

Luca 7.

Deus in hoc redēptionem noſtram poſitam eſſe voluit, quæ adſunt omnibus. Cap. 5. Chry. hom. 26. in Matthæum cap. 10.

Rom. 6. Philip 2.

Rom. 5. In cap. 6 ad Heb. Gerſ. in Anago. de verbo & hymno gloriæ partitione 4. Cant. 2. Aug. in pſal 103 Clem. libro 4. ſtromatum. Epiſt. 4. ad Seuerum.

Pſalm. 17.

Quò magis autem intelligi poſſit, quæ de meritis operum, Eccleſiæ doctrina ſit; operæpretium nos facturos eſſe putauimus, ſi paucis ea de re diſſereremus. Primùm igitur hoc ſemper in Eccleſia catholica docebatur, docetur & docebitur; quod ab Hieronymo quoque legimus annotatum Priuſquam fidem Chriſti quis recipiat, & in eo Spiritus ſancti fundamenta iaciantur, nullum audire poſſe: Eſt merces operi tuo:

Eccleſiæ doctrina de meritis operū.

Hieron. libro 2. In Zacha. cap. 8. Opera meritoria quæ.

Siue

2 Paral. 15. Hier. 31. 1 Corinth. 3. Docendi ratio in Eccleſia. Aug. de natura & gratia cap. 68. Difficultatem in vita ſentientes piis precibus auxilium petendum.

Siue ille Iudæus ſit, ſiue hæreticus, ſiue gentilis, quicquid boni operis fecerit, niſi in homine Chriſti fecerit mercedem eum ſui boni operis non habiturum: Poſteaquàm verò conuerſus ad Chriſtum & templum eius effectus aliquis fuerit, tunc eum ſtatim auditurum Apoſtolum proclamantem: Vnuſquiſque accipiet propriam mercedẽ iuxta opus ſuum. Proinde & illud ſemper obſeruatum, obſeruatur etiam nunc, & deinceps obſeruabitur, quod Auguſtinus monuit: Si volumus animos ad rectè viuendum frigidos & pigros Chriſtianis exhortationibus excitare & accendere, primitus exhortemur ad fidem, qua Chriſtiani fiant & eius nomini ſubiiciantur, ſine quo ſalui eſſe non poſſunt. Si autem iam Chriſtiani ſunt, & rectè viuere negligunt, verberentur terroribus, & pręmiorum laudibus erigantur: Ita ſanè vt non ſolùm ad bonas actiones, verumetiã ad pias orationes eos exhortari meminerimus; atque hac inſtruere ſanitate doctrinę, vt & illi gratias agant, cùm inſtituerint benè viuere, quòd aliquid ſine difficultate fecerint: & vbi difficultatem aliquam ſentiunt, fideliſſimis & perſeuerantiſſimis precibus & miſericordię promptis operibus facilitatem à Domino impetrare perſiſtant. Auctor operis imperfecti: In tempore opportuno, vt in perſecutione magis inſtanter, de veritate fidei doceamus, quàm de iuſtitia conuerſationis: In pace autem magis aſſiduè de iuſtitia conuerſationis, quàm de fidei veritate. Quoniam in perſecutionibus quidem plus neceſſaria eſt doctrina fidei, quàm cõuerſationis: In pace autem plus neceſſaria eſt doctrina conuerſationis quàm fidei. Quoniam in perſecutionibus non propter conuerſationem ſuam bonam aut malam veniunt Chriſtiani in periculum, ſed propter fidei confeſſionem. In pace autem non propter fidem ſuam veram periclitantur Chriſtiani: ſed propter conuerſationem. Quoniam in perſecutione fides Chriſtianorum periclitatur: in pace autem iuſtitia. Et eum ſequutus Fauſtus, difficultatem, quę eſt in Paulinis epiſtolis, ita demùm tolli poſſe docet, ſi perſonarum vel operum intellecta fuerit diſtinctio. Ad Iudæos, inquit, dicitur: Non iuſtificabitur in conſpectu eius omnis caro. Ad Chriſtianos autem, iã in Chriſto renatos ita inſtructionis ſermo dirigitur: Operamini bonum ad omnes. Itaque ſecùs in Eccleſia fidelibus, ſecus eſt prædicatum infidelibus: His nihil eſt inculcatum præter fidem, extra quam impoſſibile eſt placere Deo, quãlibet multa in ſpeciem bona opera feceris. Quare ſi quis eorum quæſiuiſſet: Quid me oportet facere, vt ſaluus fiam? reſpondebatur ei: Crede in Dominum Ieſum, & ſaluus eris tu & domus tua. Illi contrà ſunt admoniti, quandoquidem Chriſtianam fidem iam ſemel eſſent profeſſi, vt ſe Chriſtianos eſſe non tam verbis quàm factis oſtenderent, neque lingua magis quàm moris & bonis operibus Chriſtum confiterentur, quòd fides ſine operibus mortua ſit. Itaque dicebatur ei: Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata. Quod verò ad ipſa opera attinet, diſcrimen inter ea factũ fuiſſe videtur quòd quędam eorum præcedant, quædam ſequantur gratiam. Gratiam autem vocare viſum eſt, reconciliationem, ſiue amicitiam cum Deo, quæ fidelibus contingit per baptiſmi vel pœnitentiæ ſacramentum. Hanc gratiam, quæcunque præceſſiſſent opera nullius apud Deum eſſe meriti. Quamobrem ne bona quidem ea vocare dignatur Auguſtinus, quamlibet rectè, laudabiliterque facta videri poſſint. Quid enim, eſt inquit, boni operis ante fidem? cùm dicat Apoſtolus: Omne quod non eſt ex fide, peccatum eſt. Et iterum: Non ſunt bona opera, niſi ex fide: Iuſtus enim ex fide viuit, & omne quod non eſt ex fide, peccatum eſt: & ſine fide impoſſibile eſt placere Deo. Et alio loco: Nemo computet bona opera ſua ante fidem, vbi fides non erat, bonum opus non erat. Bonum enim opus intentio facit, intentionem fides dirigit. Non valdè attendas, quid homo faciat, ſed quid cùm facit, aſpiciat, quò lacertos optimè gubernationis dirigat. Ac paucis interiectis: Crede in eum, qui iuſtificat impium, vt poſſint & bona opera tua, eſſe bona opera: Nam nec bona illa appellauerim quamdiu de radice non bona procedunt. Et iterum: Per fidem etiam peccata ſoluuntur, quia iuſtus ex fide viuit. Sine ipſa verò etiam quę videntur bona opera, in peccata vertuntur. Omne enim quod non eſt ex fide, peccatum eſt. Et ad Paulinum ſcribens: ſi quærere voluerit, ante gratiam quid meruerit, vt acciperet eam: mala ſua poterit homo inuenire, non bona, etiamſi eum vnius diei vitam habentem ſuper terram, gratia ſaluatoris inuenerit. Iuſtus enim ex fide viuit. Et antequam gratia iuſtificetur, id eſt, iuſtus efficiatur, impius quid eſt, niſi impius? Et alio loco, conſtat inter omnes veraciter pios, neminem ſine vera pietate, id eſt, veri Dei vero cultu, veram poſſe habere virtutem. Et iterum: virtutes, quas ſibi habere videtur, per quas imperat corpori & vitiis, ad quodlibet adipiſcendũ vel tenẽdũ; niſi ad Deũ retulerit, etiam ipſæ, vitia ſunt potius, quã virtutes. Et iterũ: Abſit, vt ſit in aliquo vera virtus, niſi fuerit iuſtus: abſit autẽ vt ſit verè iuſtus, niſi viuat ex fide: iuſtus enim ex fide viuit. Et obiecerat Auguſtino Iulianus: Si gentilis nudũ operuit, nunquid quia nõ ex fide, peccatum eſt, Reſpõdet Auguſtinus: Prorſus, in quãtũ nõ eſt ex fide, peccatũ eſt. Nõ quia per ſeipſũ factũ quod eſt nudũ operire, peccatũ eſt: ſed de tali opere nõ in Domino gloriari, ſolus impius negat eſſe peccatũ. Cũq; pluribus verbis hãc ſuã ſentẽtiã cõfirmaſſet, ſic tandẽ cõcludit. Ex quo colligitur, etiã ipſa bona opera, quæ faciunt infideles, non ipſorũ eſſe, ſed illius, qui benè vtitur malis. Ipſorũ autẽ eſſe peccata, quibus & bona malè faciunt, quia ea non fideli, ſed infideli, hoc eſt, ſtulta & noxia faciunt voluntate. Qualis voluntas, nullo dubitante Chriſtiano, arbor eſt mala, quę facere non poteſt niſi fructus malos, id eſt, ſola peccata. Omne enim, velis nolis, quod non eſt ex fide, peccatum eſt. Ac aliquot capitibus interiectis: Nos enim ea quæ videntur opera bona, dicimus non eſſe verè bona, ſine fide. Quia opera verè bona, neceſſe eſt Deo placere, cui ſine fide, quia impoſſibile eſt placere, profectò quod verè opus eſt bonum, ſine fide eſſe non poteſt. Nec quamlibet fidem, ſed eam quæ per dilectionem operatur: ad hoc requiri vult Auguſtinus, vt opus aliquod bonum dicatur. Sic enim alio ſcribit loco: Etſi enim Dei mandatum videtur aliquando non à diligentibus fieri: tamen vbi non eſt dilectio, nullum opus bonum imputatur, nec rectè opus bonum vocatur: Quia omne quod non eſt fide, peccatum eſt. Et fides per dilectionem operatur. Et ſectator Auguſtini Proſper: Sine cultu, inquit, veri Dei, etiam quod virtus videtur eſſe, peccatum eſt: nec placere Deo ſine Deo poteſt. Qui verò Deo non placet, cui, niſi ſibi, & diabolo placet? Et iterum alio loco: Non ſunt bona opera, niſi quę per fi-

Homil. 51. Fauſt. lib. 1. de libero arbitrio cap. 5. Pſalm. 142. Galat. 6. Hebr. 11. Actorum 16. Iacobi 2. Matth. 19. Diſcrimen operũ præcedentium & conſequentium gratiam. Gratia quid. Aug. tract. 86 in Ioannem. Rom. 14. De præd. ſanct. capite 10. Hebr. 11. In Pſalmum 31. Rom. 4. Aug. ad Paulinum Epiſt. 106. De ciuit. Dei. lib. 5. cap. 15. De ciuit. Dei. ad Marcellinum lib. 19. cap. 25. Lib. 4. con. Iulianum cap. 3. Cap. 8. De gratia Chriſti cont. Pelag. c. 26. Proſper in ſent. ex Aug. ſent. 214. Ambroſ. in pſal. 1.

dem

dem & dilectionem fiunt. Et Ambroſius enarrans illud: Et folium eius non deſfluet: In myſticis, inquit, fructus eſt, in moralibus folium. *[In Pſal. 1.]* Nam virtutes ſine fide, ſunt folia: videntur virere, ſed prodeſſe non poſſunt. Agitantur uento, quia non habent fundamentum. Quanti Gentiles habent miſericordiam, habent ſobrietatem: ſed fructum non habent, quia fidem nõ habent. Labuntur citò folia, ubi ventus flauerit: Et aliqui Iudęi habent caſtimoniam, ſedulitatem lectionis multam & diligentiam: ſed ſine fructu ſunt, & verſantur vt folia. Hæc fortè ſunt folia, quæ Saluator in illa ficu reperit; ſed fructum non reperit. *[Abac. 3.]* Myſtica ſaluant & à morte liberant: moralia autem ornamenta ſunt decoris, non ſubſidia redemptionis. Similiter & Hieronymus: *[Hier. in Epiſt. ad Gal. cap. 3.]* Sciāt, inquit, nullum abque Chriſto viuere, ſine quo omnis virtus in vitio eſt. Et eius præceptor Gregorius Nazianzenus: *[Gregor. Nazi. in orat. in Max. quæ eſt 27. Hom.]* Quemadmodum non eſt extra fidem opus, quod probari poſſit: quandoquidem & gloriæ cauſa multi, quod honeſtum eſt amplectuntur, cùm hoc à natura eſt inſitum: Ita fides abſque operibus mortua eſt. Et cognominis eius Gregorius Pontifex: Sicut enim rami ſine virtute radicis areſiunt: Ita opera quã tumlibet bona videantur, nulla ſunt, ſi à ſoliditate fidei diſiunguntur. *[Grego lib. 1. cap. 33. Epiſt.]* Et alio loco: Nullius eſſe meriti dicit, vera fide perdita, quicquid homines operantur: Et auctor operis imperfecti in Matthæum: Qui fidem habet, & bonam in Domino uoluntatem, etiamſi quid minus in opere quaſi habuerit, nihilominus quaſi remuneratur à Iudice bono. Qui autem fidem non habet, aut bonam in Domino voluntatem, etiam cęteras virtutes, quas videtur naturaliter poſſidere, perdit. *[Aug. de ſpiritu et litera cap. 28. Opera extra fidē an ſint bona.]* Eleganter ait, quod videtur habere, aufertur ab eo. Quicquid enim boni ſine fide Chriſti eſt. non ei imputatur, qui malè vſus eſt eo. Sicut ſunt multi, qui videntur quidem aut manſueti aut humiles eſſe: ſed quia non ſunt hoc propter Deũ, licet videatur eſſe aliquod bonũ eorũ, non aũt eſt. Quia quod non eſt ex fide, peccatũ eſt. Et Paulinus Aquileiẽſis Epiſcopus, contra Felicem & Eliphandũ ſcribens, *[Libro 10. Moral. capite 7. Hom. 33.]* Nihil eſſe boni docet omne quod videtur bonũ, ni fuerit ſuper fidei fundamentum firmiter radicatum. Ex iis colligi poteſt, quòd uno ore priſci Patres, quod non eſſet in fide Chriſti factum, bonum opus eſſe negauerunt. Et tamen alio loco dicit Auguſtinus: Ad ſalutem æternam nihil proſunt bona opera aliqua impio. Hieronymus quoque: Abſque fide, quamuis bona opera ſint, mortua computantur.

Quid igitur dicemus? Num inter ſanctos Doctores patum hac de re conuenit? aut num ſecum ipſi pugnãt Auguſtinus, & Hieronymus, qui non diuerſis, verumetiam eodem aliquando in loco, impii, hoc eſt, infidelis; & bona & non bona opera eſſe dicunt? Nulla diſſenſio, nulla pugna eſt: verùm quòd alicubi dicit Auguſtinus: Vbi fides non erat, bonum opus non fuiſſe: neqnaquam ſic intelligere voluiſſe credendus eſt, quaſi quod hæretici noſtri temporis faciũt, opera omnia infidelium eſſe verè peccata iudicauerit. Quos huc etiam dementiæ prolapſos videmus, vt in omni bono quoque opere iuſtum peccare contenderent. Quid autem dici poteſt magis abſurdum, quàm ſit hoc? Conſtat obſtetrices Aegyptiorum infideles fuiſſe: num ideo peccauerunt in eo, quòd pueros Hæbreorum ſeruare conatæ ſunt? Atqui dicit ſcriptura: Bene fecit Deus obſtetricibus. *[Exodi cap. 1.]* Scilicet propter peccata benefacit alicui Deus. Gregorius Pontifex adducens locum hunc: benignitatis earum, inquit, merces, quæ eis in æterna potuit vita retribui, pro admiſſa culpa mendacii, in terrenam eſt recompenſationem declinata. *[Grego. lib. 18. Moral. cap. 4.]* Rahab quoque meretrix infidelis fuiſſe legitur: quę, qui miſſi fuerant exploratores à Ioſue, ſeruauit eos abſconſos ab interitu: quam & ipſam remuneratam à Deo eſſe legimus, *[Ioſue 2. & 16.]* vt ſalua cum omnibus ſuis permaneret. An autem, & Nabuchodonozor non fuit infidelis? de quo ſcribit Hieronymus: quòd ex eo, quod apud Ezechielem legitur mercedem eum accepiſſe boni operis: *[Ezech. 29.]* intelligimus, etiam ethnicos, ſi quid boni fecerint, non abſque mercede, Dei iudicio, præteriri. Vnde & per Ieremiã Nabuchodonozor, columba Dei appellatur, eo quod aduerſus populum peccatorem, Dei ſeruierit uoluntati. Certè peccatori pœna potius, quàm aliqua merces debetur. Idem Hieronymus in Aggeum ſcribens: Si quando videris, inquit, inter multa opera peccantium facere quemquam nonnulla, quę iuſta ſunt, non eſt *[Hieron. in Aggeo cap. 1.]* tam iniuſtus Deus, vt propter multa mala, paucorum obliuiſcatur bonorum: ſed faciet illum illa tantum metere, & in horrea congregare. Et in Mattheum: ex eo quod malus ſeruus auſus eſt dicere; Metis vbi non ſeminaſti, & congregas vbi non ſparſiſti: intelligimus etiam gentilium, & Philoſophorum bonam vitam recipere Dominum: *[Hieron in 24. cap. Matt.]* & aliter habere eos, qui iuſtè, aliter qui iniuſtè agant. Quin & ipſe Auguſtinus de Romanis ſcribens: quibus, inquit, non erat Deus daturus vitã ęternam cum ſanctis angelis ſuis, in ciuitate ſua Cœleſti, ad cuius ſocietatem pietas vera perducit, quę non exhibet ſeruitutem religionis, quam latriam Græci vocant, niſi vni vero Deo: ſi neque hanc eis terrenam gloriam excellentiſſimi Imperii concederet, non redderetur merces bonis actibus eorum, id eſt, virtutibus, quibus ad tantam gloriam peruenire nitebantur. Nõ fuit igitur hæc Auguſtini mens, vt exiſtimaret, omne quamlibet bonum opus infidelis, multò minus iuſti *[Aug. lib. 5. ca. 15]* peccatum eſſe mortale: verùm ipſe declarat, quomodo voluerit intelligere, opera infidelium non eſse bona, cum ait: Ea ipſa opera, quę dicuntur ante fidem, quamuis videantur hominibus laudabilia, inania ſunt. Ita mihi videntur eſſe, vt magnæ vires & curſus celerrimus præter viam. *[Lib. 4. cap. 3.]* Senſit igitur Auguſtinus, quemadmodum ipſe contra Iulianum ſcribens, pluribus verbis explicat, eſſe quidem ea bona, hoc eſt laudabilia apud homines, non eſſe autem bona, hoc eſt, eſſe inania; cùm neque gratiam ſiue iuſtificationem, neque vitam æternam nobis mereri poſſint. Solum enim hoc affirmar, ſe bonum opus dicere, per quod ſolum homo poteſt ad æternum Dei donum, regnumque perduci. Quod eodem Pauli locum allato: Omne quod non eſt ex fide, peccatum eſt, *[Rom. 14. Orig. lib. 1. in Iob. Chryſ. de fide & lege natura. Actor. 1]* pluribus etiam verbis demonſtrat Origenes, aut quiſquis fuit auctor commentariorum in Iob. Sic & Ioannes Chryſoſtomus, Cornelii opera, bona quidem vocat & admirabilia, ſed mortua tamen: eò quod fidem non haberent. Mittit igitur Deus, inquit, Angelum operibus ad acquirenda præmia miniſtrantem, ita vt benè certando ob fidem coronati poſſit. Quid dicit ei? Corneli, preces tuæ aſcenderunt in memoriam coram Deo. Si igitur exaudita eſt petitio, & eleemoſynæ meæ acceptæ ſunt, quid mihi deeſt ad iuſtitiam? Mitte igitur in Ioppen, dicit, & acceſſe Simonem, qui

agnominatur Petrus, qui vbi venerit, loquetur tibi verba, in quibus ſaluaberis tu, & tota domus tua: Itaque
non poterant opera ſaluare. Nam ſi his, quæ Petrus prædicat, ſaluatur & ipſe & domus ſua, nondum ha-
buit Cornelius ex operibus ſalutem, donec operibus ſuis fides acquirendum præmium offerret. Quid aliud
his verbis Chryſoſtomus quoque, quàm quòd Auguſtinus, ciuiliter quidem bona fuiſſe, dicit, bonitate
moris, vt aiunt ſcholaſtici, quę reprehendi non poſſent, quin laudem potius apud homines mererentur;
quoniam verò fides non aderat, fuiſſe inania, vt quæ nihil ad ſalutem & uitam æternam conſequendam pro
deſſent. Si quidem vita æterna, gratia, & ex gratia Dei eſt; hoc eſt, meritis datur ex gratia Dei profectis: gratiā
verò nulla pręcedunt merita.

Rom. 6. 11.
Meritum cōgrui, & condigni.
Quoniam verò legitur apud veteres, non rarò mereri peccatores iuſtificationem, mereri peccatorum
remiſſionem: indè natæ ſunt illæ ſcholaſticorum diſtinctiones, de merito congrui, deque merito con-
digni; quòd in impiis, hoc eſt, in iis, qui nondum per lauacrum regenerationis credentes abluti, vel iam
abluti crimine ſe aliquo capitali contaminaſſent, meritum eſſe congrui dicerent, ſi feciſſent quod in ſe eſt,
hoc eſt ſi nihil eorum prætermiſiſſent, quæ ad conciliandam Dei gratiam pertinere putaſſent. Non quòd eo-
rum opera fidem præcedentia digna eſſent, quibus Deus placaretur; ſed quòd congrueret bonitati diuinę
non prorſus eos aſpernari & reiicere, qui tanto ſtudio demereri ſibi gratiam eius contendiſſent. Tale meri-
Actor. 16.
tum ſunt qui putent etiam in Cornelio fuiſſe. De quo non dubitauit Chryſoſtomus dicere, quòd eum Deus
Chryſ. in pſ. 115.
vocauit: quoniam ipſe præoccupans ſeipſum dignum reddidit. Et auctor operis imperfecti in Mattheum:
Auctor operis imperfecti, ho. 1.
Cornelium inquit, Deus adduxit ad fidem ſuam per miniſterium Petri. Sed antè habuit animam eius,
Aug. de prædeſt. ſanct. li. 1. cap. 7.
operans in eo orationes & eleemoſynas multas: quem tamen infidelem fuiſſe nonnulli negant, ſed impli
Hieronym. in cap. 3. ad Galatas.
citam fidem habuiſſe nondum manifeſtata veritate. Sic enim loquitur Auguſtinus, quòd non ſine aliqua
Greg. hom. 19. ſuper Ezech.
fide donabat & orabat. Nam quomodo inuocabat, in quem non crediderat? à quo non diſſentit etiam
Hieronymus. Quos ſecutus Gregorius, ita ſcribit: Cornelius non operibus venit ad fidem, ſed fide ve-
nit ad opera. Nam & ei per angelum dicitur: orationes tuę, & eleemoſynæ aſcenderunt in conſpectum
Dei. Si enim Deum verè, & ante Baptiſmum non crediderat, quid orabat? vel quomodo hunc omni-
potens Deus exaudierat, ſi non ab ipſo ſe in bonis perfici petebat? Sciebat igitur, creatorem omnium
Deum: ſed quòd eius omnipotens filius incarnatus eſſet, ignorabat. Neque enim poterat bona agere, niſi
ante crediſſet. Scriptum namque eſt: ſine fide impoſſibile eſt placere Deo. Fidem ergo habuit, cuius ope
rationes, & eleemoſynæ placere potuerunt: bona autem actione promeruit, vt Deum perfectè cognoſce-
Hom. 19. in Eze.
ret, ut incarnationis eius myſterium crederet, quatenus ad ſacramentum Baptiſmi perueniret. Per fidem
ergo venit ad opera: ſed per opera eſt ſolidatus in fide. Qui tamen in eundem prophetam ſcribens ali-
quanto ante. Cornelius, inquit, ante pro bonis operibus meruit audiri, quàm fidelis exiſteret. Qua
ex re colligitur, quia bona opera, pro fide percipienda, faciebat. Ex his itaque loquendi modis, quibus
Hom. 9. in Ezech.
Pattes vſi ſunt, collectæ ſunt illæ diſtinctiones, de merito congrui, & merito condigni. Prius tamen il-
lud meritum, non defuerunt, qui reiiciendum eſſe putarunt, ne propius ad Pelagianos acceſſiſſe vide-
rentur. In ſacro Concilio Tridentino diſertis verbis illud eſſe ſancitum legimus, iuxta patrum decreta,
quòd nihil eorum, quę iuſtificationem pręcedunt, ſiue fides, ſiue opera, ipſam iuſtificationis gratiam
Auguſ. de fide & operibus cap. 14. Operum iuſtificationem præcedentium nu.
promeretur. Veriſſimum enim eſt, quod ab Auguſtino dictum eſt, Sciat ſe quiſque per fidem iuſtifica-
ri, etiamſi legis opera non pręceſſerint; ſequuntur enim iuſtificatum, non præcedunt iuſtificandum. Et
Epiſt. 146.
quod ab eius diligenti ſectatore Proſpero ſcriptum legimus, vileſceret enim redemptio ſanguinis Chriſti,
nec miſericordiæ Dei humanorum operum pręrogatiua ſuccumberet, ſi iuſtificatio, quæ fit per gratiam
meritis præcedentibus deberetur, vt non munus largientis, ſed merces eſſet operantis. Quem ſecutus
Bernardus, ita Deum alloquitur: Non inuenis merita, ſed præuenis. Quamobrem quæ præcedunt
iuſtificationem, opera bona, diſpoſitiones vel præparationes ad gratiam, quam qualiacunque tandem
merita patres illi, qui fuerunt in Concilio Tridentino congregati, vocare maluerunt; ne quis mereri ſi-
bi poſſe primam gratiam exiſtimaretur, cùm pugnent inter ſe, gratia, & meritum. Sicut Apoſtolus
Rom. 11.
etiam ait, Si autem gratia, iam non ex operibus, alioqui gratia iam non eſt gratia: non eſt enim quò
intret gratia, vbi meritum iam occupauit. Dixit Ambroſius, quod præcedit quiddam in peccatoribus,
quo digni ſunt iuſtificatione. Quem locum Diuus Thomas, non ſic eſſe docet intelligendum; quòd ali-
In 4o. Sententiarum. diſt. 17. q. 1. in ipſo fine.
quis ante iuſtificationem ſit ſufficienter dignus: aliàs gratia, non eſſet gratia: ſed quia eſt in ipſo aliqua diſ
poſitio ad iuſtificationem, qua eſt minus dignus quàm alii. Explodendum igitur nonnullis viſum eſt
omne meritum congrui, ſolumque condigni meritum retinendum, quod iam fidelium eſt, & eo-
tum, qui crimine nullo capitali commiſſo, Dei voluntatem à ſe abalienauerunt, quique cum eo ſunt
in gratia conſtituti, cui gratiæ tribuitur, quicquid eſt meriti, quod condignum vocatur. Hæc enim
eſt iuſtitiæ principium, hæc bonorum fons & origo meritorum, hanc ſi excluſeris, nullum erit meri-
tum. Hoc eſt quod in Canonibus Concilii Arauſicani ſecundi ſcriptum reperitur; Debetur merces bo
nis operibus, ſi fiant; ſed gratia, quæ non debetur, pręcedit ut fiant. Hoc eſt quod Bernardum quoq;
Bern. in ſerm. 67. in Cantica.
dixiſſe legimus: Nolo meritum, quod gratiam excludit. Horreo quicquid meum eſt, vt ſim meus. Niſi
quòd illud magis forſitan meum eſt, quod me meum facit. Gratia reddit me mihi iuſtificatum gratis,
& ſic liberatum à ſeruitute peccati. Non igitur excludit meritum gratiam, ſed excludit indignitatem,
cùm gratia ſit, quæ dignitatem operibus noſtris adfert, quæ in honorem ea adducit. Quorum ſi natu-
ram ſpectes, nihil eſt eo verius quod ait Apoſtolus: Non ſunt condignæ paſſiones huius temporis ad fu-
turam gloriam. Neque eſt quod ſibi quiſquam hoc arroget miſer homuntio, Pauli ſententiā hanc ut proba
Rom. 8.
biliter tueri uelit. Non opus habet Spiritus ſanctus, ut quod ipſe per Paulum loquutus eſt, id ſibi tuendum

homo

homo ſumat. Non modò probabili defenſione, verumetiam quauis certiſſima demonſtratione certius eſt & verius, quod ipſa per Paulum dixit veritas.

Vndè igitur, dices, eſt iſta condignitas in operibus, ſiue paſſionibus noſtris? Vbi de baptiſmo ſermo nobis fuit, docere nos meminimus, quòd non ex operum ipſorum natura, ſed primum ex promiſſo Dei liberali, qui fallere neſcit; cuius tanta eſt bonitas, vt quę natura ſua digna non ſunt, ea digna iudicet æternæ beatitudinis præmio; deinde ex ea dignitate, quam regeneratis nobis, præter omne meritum noſtrum, conferre dignatus eſt. Quæ autem eſt iſta dignitas? Quòd Chriſtum induimus, quòd filii Dei facti ſumus. Magna reuera dignitas eſt, eſſe Chriſtum, eſſe Dei filium. Nunquid autem illam vlla merita noſtra præceſſerunt? Præceſſerunt, ſed merita gehennæ. Quæ enim impiorum alia eſſe merita potuerunt? Quamobrem quòd per lauacrum regenerationis Chriſtum induimus, quòd filii Dei facti ſumus, merę gratiæ, meræque bonitatis & liberalitatis eſt diuinę. Hanc gratiam nulla merita præceſſerunt, niſi quis fortè diſpoſitiones & præparationes ad illam vocari merita voluerit. Tolle gratiam hanc, tolle dignitatem, quam ex ea conſecuti ſumus, nullum opus noſtrum, quantacunque laude & admiratione dignum fuerit, futuræ glorię præmio dignum iudicabitur. Sed poſteaquam ſemel gratuita Dei bonitate dignitatem iſtam conſequuti, Chriſtum induti, filii Dei facti ſumus, dummodo, quod facti ſumus, eſſe non deſierimus; iam incipiunt merita noſtra, iam digni cenſemur, qui vocem illam omnibus exoptandam audiamus: Gaudete & exultate, quoniam merces veſtra copioſa eſt in cœlis. Non quòd quæ facimus opera, quatenus à noſtra voluntate profecta ſunt, tanti ſint, ſed quòd qui viuit in nobis, qui operatur in nobis, qui patitur in nobis, qui meretur in nobis, Dominus noſter Ieſus Chriſtus, vnus eſt omnium digniſſimus, cuius operibus tanta merces hæc tribuatur. Cùm præſertim propter hoc ipſum paſſus ſit, & mortuus, vt ea, quæ natura ſua tanti non ſunt opera, paſſioneſque noſtræ, paſſionis & mortis ipſius merito tanti eſſe poſſent. Præclarè dictum eſt à Gregorio. Reddamus creatori noſtro gratias de bonis, quæ accepimus, eique cum Eſaia Propheta dicamus: Omnia opera noſtra operatus es in nobis Domine. Bona enim noſtra eius ſunt opera: Cuius viſceribus non ſuffecit vt nos erigeret, niſi & ſemetipſum pro nobis inclinaret. Si enim coæternus patri Deus non fieret homo in tempore, quando homo temporalis ſaperet æterna? Deſcenſio ergò veritatis aſcenſio facta eſt humanitatis noſtræ. Et aliquanto ante à Macario. Vę etiam animæ, ſi in ſua ſolius natura confidat, & in ſuis operibus tantum fiduciam habeat, non facta particeps diuini ſpiritus: quia mortua eſt indigna diuina æternaq; vita. Et alio loco. Non ſaluat hominem opus ſuum, ſed facultatem operandi dat.

Operum dignitas vnde. — *Galat. 3.* *Ioan. 1.* — *Matth. 5.* — *Galat. 1.* *Philip. 2.* — *Hom. 5. in Ezec.* — *Hom. 1.* — *Hom. 37.*

Neque verò quoniam operatur & meretur Chriſtus in nobis, ideò non operamur, neque meremur nos. Dixit Chriſtus: Non enim eſtis vos, qui loquimini, ſed ſpiritus patris veſtri, qui loquitur in vobis. Dixit Paulus: An experimentum eius quęritis, qui loquitur in me Chriſtus. De Stephano quoque ſcriptum legimus, quòd qui cum eo diſputabant, non poterant reſiſtere ſapientiæ & ſpiritui, qui loquebatur: Nunquid quia ſpiritus, quia Chriſtus in Stephano loquebatur, & in Apoſtolis, ideò non ipſi loquebantur? Atqui legimus in eodem libro: Tunc repletus Spiritu ſancto Petrus, dixit ad eos: Quin & Stephani, & Pauli, & aliorum Apoſtolorum orationes multas ibidem inſertas videre licet: Quid igitur? Pugnant hæc inter ſe? tu non loqueris, ſed ſpiritus? & Petrus loquutus eſt plenus Spiritu ſancto? Nequaquàm pugnant: Loquebatur enim Spiritus ſanctus in Apoſtolis, verùm ſic, vt ſimul ipſi loquerentur obtemperantes Spiritui. Quos cùm non loqui dixit Chriſtus, non ideò dixit, quòd nihil agerent ipſi, ſed quòd ipſi non fuerint principales ſermonis auctores: quodque quicquid efficaciter, & cum audientium fructu loquebantur, id omne fuit illius, qui dixit: Aperi os tuum, & ego adimplebo illud: Cuius niſi præſens virtus adfuiſſet, niſi per eorum ora ſpiritus ipſe Chriſti loquutus fuiſſet, nunquam duodecim homunculi, omni humano præſidio deſtituti, tam breui temporis curriculo, tantam terrarum orbis partem ſub imperium Chriſti ſubiunxiſſent. Sicut igitur non propterea non loquebantur Apoſtoli, quia Chriſtus loquebatur in illis: ita non propterea non operamur aut meremur nos, quia Chriſtus operatur & meretur in nobis. Alioqui nec viuere diceremur nos, quia Chriſtus viuit in nobis: cum tamen digito Dei ſcriptum ſit: Iuſtus ex fide viuit. Operamur itaque nos: ſed quod fructum aliquem operum noſtrum conſequimur, illo fit operante, illius paſſionis & mortis merito intercedente, qui ſi non operaretur, ſi non mereretur in nobis, opera noſtra, qualiacumque tandem eſſent, gehennæ ſtipendio digna eſſe poſſent, ad futuram gloriam condigna eſſe non poſſent. Quamobrem non tam noſtræ, quam ipſius paſſiones ſunt, quibus in cœlo copioſa merces eſt repoſita: vt quod illis detrahitur, ipſi Chriſto detrahi videatur. Ipſe enim eſt, qui & patitur adhuc & coronatur in nobis, ipſe caput noſtrum eſt, nos membra ſumus eius, ipſe dolet in membris ſuis, ipſe gaudet in membris ſuis. Vis videre, vbi doleat? vbi patiatur in membris ſuis? Quando Saulo dicit Chriſtus: Saule, Saule, quid me perſequeris: nunquid non patiebatur tum? nunquid non dolebat in membris ſuis? Neque enim Chriſtum cum perſequebatur Paulus: ſed membra Chriſti, ſe tamen in membris pati Chriſtus interpretabatur. Ipſius ergo paſſiones, ſunt paſſiones noſtræ, quę tanquam noſtræ, condignæ non ſunt: tanquam Chriſti paſſiones, condignæ ſunt ad futuram gloriam. Neque quia Chriſti ſunt, propterea noſtrę non ſunt: ſed Chriſti ſunt, quoniam ipſe & præparat ad paſſiones voluntatem, & conferr illis dignitatem: noſtræ ſunt, quia non fiunt niſi volentibus nobis, Sic à Gregorio ſcriptum legimus: Bonum quod aſpirante Dei gratia agimus, & Dei eſt & noſtrum: Dei per præueuientem gratiam: noſtrum, per obſequentem liberam voluntatem. Si enim Dei non eſt, unde ei in æternum gratias agemus? Rurſum, ſi

Operatur Deus in nos opera bona. — *Matth. 10.* *2. Corinth. 13.* — *Actor. 4.* — *Spiritus ſanctus quomodo in Apoſtol. loquutur.* — *Pſalm. 80.* — *Abac. 2.* — *Rom. 8.* — *Matth. 5.* — *Chriſtus patitur et coronatur in nobis.* — *1. Corinthiorum 12.* — *Actorum 9.* — *Gregorius lib. 31. Moral. cap. 25.*

Auguſtinus ad Iul. epiſtola 143.
2. Corinthiorũ 4.
Matth. 6.

noſtrum non eſt, vbi nobis retribui præmia ſperamus? Quia ergo non immeritò gratias agimus, quòd eius munere præuenimur. Et rurſum, quia non immeritò retributionem quærimus, ſcimus quòd ſubſequente libero arbitrio bona elegimus, quę ageremus. Et ab Auguſtino cùm de iuſtitia, continentia, pietate, caſtitate, loqueretur: Hęc, inquit, Dei dona ſunt: & veſtra quidem ſunt, ſed non ex vobis: Habetis enim theſaurũ iſtũ in terrenis corporibus, & adhuc fragilibus, tanquã in vaſis fictilibus, vt eminentia virtutis Dei ſit, & non ex vobis. Ne miremini, quia dicimus, & veſtra eſſe, & ex vobis non eſſe: Nam & panem quotidianum dicimus noſtrũ, ſed tamẽ addimus, da nobis, ne putetur eſſe ex nobis. Si cui verò reprehẽdẽdæ locutiones hoc genus eſſe videntur, Chriſtus viuit, Chriſtus operatur, Chriſtus loquitur in nobis: is quem alium, quàm Spiritumſanctum per Paulũ loquẽtẽ reprehendit? Nunquid autem ſicut rectè dicimus, viuere Chriſtum, operari, mereri, quin & coronari in nobis: ita rectè dicere queamus, credere Chriſtum, amare Chriſtum in nobis? Scripſit aliquando Auguſtinus: Dicit Apoſtolus: Idem Deus qui operatur omnia in omnibus, nuſquã autẽ dictũ eſt, Deus credit omnia in omnibus. Quòd ergo credimus, noſtrũ eſt: quòd autẽ bonũ operamur, illius eſt, qui credentibus in ſe dat Spiritum ſanctũ. Quem locũ retractauit dicens: Profectò, inquit, ſic non dicerẽ, niſi ſcirem, etiam ipſam fidem inter Dei munera reperirir, quæ dantur in eodẽ ſpiritu. Et alio loco: Vt ames Deũ, habitet in te Deus, & amet ſe de te: id eſt, ad amorem ſuum moneat te, accendat te, illuminet te, excitet te. Quæ verba repetit Anſelmus: Etiam Deum orare in nobis, vt caput noſtrum: alibi ſcribit idẽ Auguſtinus, Similiter Bernardus: Et Deus in ipſo amet vel approbet, quod amare vel approbare debet, id eſt, ſeipſum. Et cap. 7. Deum alloquens, Tu teipſum amas in nobis, & nos in te, cùm te per te amamus, & intantum tibi vnimur, inquantum te amare meremur. Nec diſſimilis loquendi modus reperitur apud Petrum Chryſologum cùm dicit: Homo, Deus in te ieiunat, in te eſurit.

Auguſtinus in expoſitione quarumdã propoſitionũ in epiſtola ad Rom. cap. 13. primi lib. retract.
Ser. 43. de verbis Domini.
Rom. 5.
In Pſalm. 85.
Ambr. libro de am. re, capite 4.
Serm. 11.

Non ſunt condignæ, id eſt, æquales vel comparabiles.
2. Corinth. 4.
Iuſtitia & æqualitas duplex.
Commutatiua æqualitas.
Diſtributiua.

Cæterùm cùm dixit Paulus, Non ſunt condignæ paſſiones, videtur dicere voluiſſe, quòd non ſunt æquales vel comparabiles. Quis autem eſt, qui hoc ire inficias audeat? inter paſſiones, ſiue merita noſtra, quatenus noſtra ſunt, & à libero arbitrio noſtro profecta, & futurę gloriæ præmium, æqualitatẽ eſſe nullam? cũ hæ leues & momentaneæ ſint: & proptereà vocat eas Paulus, huius temporis: illud contrà ſit æternum. Cæterùm ſicut iuſtitiã duplicẽ eſſe legimus, ſic & æqualitatẽ eſſe duplicẽ intelligimus. Et iuſtitia cõmutatiua eſt, & iuſtitia diſtributiua. Illa eſt inter contrahentes, vt emptorem & venditorẽ: hęc pendet ex liberalitate diſtribuentis. Illa reſpicit æqualitatẽ arithmeticam, quæ eſt quantitatis: hæc geometricã, quę eſt proportionis. Si quis iuſtitiam ſpectet cõmutatiuam, certũ eſt, neq; iuſtum eſſe, neq; dignũ, vt pro paſſionibus huius temporis detur æterna gloria: cùm inter leues & momẽtaneos labores, & pręmiũ illud æternũ, nulla ſit æqualitas: ſitq; hoc, quàm illud infinitis partibus maius & præſtantius. Si quis verò ſpectet diſtributiuã, eſt aliqua tamen ęqualitas, quę vocatur proportionis inter opera, quæ charitate ſunt informata, & futurã gloriam, quæ merces eſt charitatis: quæ licèt quantitate maius quiddam ſit, quàm gratia & charitas, quibus meremur: nõ eſt tamen maius virtute. Quod vel exemplo planũ facere poſſumus. Semẽ arboris multò minus eſt, quàm ſit arbor ipſa, ſi quantitatẽ ſpectes: ſi virtutẽ, minus non eſt: quandoquidẽ in virtute ſeminis arbor tota continetur. Ad eundẽ modũ gratia ſancti ſpiritus, quàm nunc habemus, quãuis actu vel quantitate non ſit æqualis gloriæ, eſt tamẽ æqualis virtute: quia ſicut in ſemine tota eſt arbor virtute, ſic in nobis per gratiam Spiritus ſanctus, qui cauſa eſt efficiens vitæ æternæ, cùm ſit fons aquæ ſalientis in vitã æternã: & ideò vocatur à Paulo pignus hæreditatis noſtræ. Sũma doctrinę de operibus hæc in Eccleſia ſemper fuit, & eſt, & erit. Quòd ſi ſubſtantia ſpectetur operũ noſtrorũ, ac ipſa tantùm in ſe conſiderentur, fieri poſſe mortẽ vt mereantur æternã: vt mereamur vitã æternã, fieri non poſſe. Quamobrẽ vt hãc mereri queant, illud requiri neceſſariò putauerunt, vt & à Chriſto proficiſcerentur, & ad Chriſtũ referrentur. Si viuit Chriſtus in nobis (viuere autẽ nõ poteſt, niſi & operetur in nobis) ſi nihil ad oſtentationẽ, ſi ad illius gloriã referimus omnia, ſi illius amore facimus, quicquid facimus: quæ ad hunc modũ facimus, non poſſunt nõ eſſe digna vita æterna: nõ propter ipſorũ operũ, ſed propter eius, qui viuit & operatur in nobis dignitatẽ, & propter finem, ad quem referuntur, Chriſtũ: cũ idẽ eſt & effector & finis eorũ. Verũ eſt enim quod ab Hieronymo ſcriptum eſt: Non virtus, ſed cauſa virtutis, apud Deum mercedẽ habet. Et quod ab Auguſtino ſcriptum eſt: Non actibus, ſed finibus officia penſari. Quam ſuam ſententiam ibidem explicans paulò ſuperiùs ita ſcribit: Cùm facit homo aliquid, vbi peccare non videtur, ſi non propter hoc facit, propter quod facere debet, peccare conuincitur. Et alio loco. Finis enim eſt, inquit, quo referuntur ea, quæ facimus: qui ſi nõ ſolum inculpabilis, ſed & laudabilis fuerit, tum demum etiam facta noſtra laude digna ſunt. Quem ſecutus Boetius. Cuius inquit, finis bonus eſt, ipſum quoque bonum eſt: cuius finis malus eſt, ipſum quoque malum eſt. Ante quem Gregorius Pontifex. Ipſa, inquit, virtus, ante Dei oculos virtus non eſt, dum abſcondit, quod diſplicet: prodit, quod placet. Plerunque enim latet ſuperbia, & caſtitas innoteſcit: atque ita oſtenſa diu caſtitas, circa finem vitæ perditur; quia cooperta ſuperbia vſque in finem incorrecta retinetur. Et pręclarè ſcriptum eſt à Maximo, quòd non ad opera, ſed ad ſcopum operum, diuinum iudicium intentos habet oculos, & in omnibus, quæ fiunt à nobis, actionibus, ſcopus apud Deum quæritur, num propter illum, aut aliud quiddam, quod agimus, faciamus. Sic & à Theodoreto dictum eſt, vbi de Polygamia Patriarchæ Iacob tractat, vniuſcuiuſque facti ſcopus inquirendus eſt. Itidem & à Marco Eremita: Deus actiones ſecundum propoſitum æſtimat: Tribuat enim, inquit, Dominus ſecundum cor tuum. Quodque ſcriptum eſt è Gregorio Niſſeno; vt quicquid non eſt ex fide, peccatum Paulus dicit; ita nos eodem modo cogitantes, planè poſſumus affirmare quæcunque non reſpiciunt Chriſtum, ſeu verba, ſeu opera ſint, ſeu cogitationes, illa omnia ad id omninò ſpectare, quod Chriſto aduerſarium eſt.

Ioannis 4.
Epheſ. 1.
Operum vis & ratio.
In cap. 6 Matth.
Aug. libro 4. contra Iul.
Ser. 11. contra Iul. Libro 14.
Moral. capite 8.
Aug. de moribus Manichæorum
Max. centuria 2. cap. 17 & centuria 3. cap. 48.
cap. 13.
Boet. lib. 3. Top. cap. 5.
In Geneſ. cap. 14.
Mar. Erem. de lege ſpirituali capite 184.
In lib. de perfecti hominis Chriſtiani forma.
Rom. 14.
Coloſ. 2. 3.

Quamobrem admiranda eſt iſtorum hominum cæcitas, qui tantoperè bona opera impugnant, qui negãt

Lutherana dogmata de oper.

Euangelium pati poſſe, vt prædicetur de illis: ouiculam Chriſti horrere, vbi prædicare ea audit: fidem, nullum opus bonum poſſe iuxta ſe ferre: eos qui bonis operibus cooperti ſunt, vix poſſe cœlum penetrare; quòd ea iuſtificationem etiam conſequentia impura ſint; cùm opus optimè factum peccatum ſit: peſtilentes eſſe magiſtros & radicem germinantem fel; qui in nouo Teſtamento, operibus conſcientias vexant: non eſſe in Eccleſia ſimul magiſtrum fidei, & operum. Doctrinam operum eſſe doctrinam dæmoniorum & diſceſſionem à fide. Deum non reſpicere opera, non curare, non valere, non placere coram Deo opera, nihil ea prodeſſe, nec amari quenquam à Deo propter ea. Hęc tam abſurda qui docent, admirabilis eſt eorum cæcitas, quãdoquidem de Chriſtianorum operibus loquuntur, quod non intelligunt, ſe nõ operibus noſtris detrahere, ſed illi à quo hauriuntur, illi ad quem tanquam ad finem referuntur, Domino noſtro Ieſu Chriſto: quem ſi tollas ex operibus noſtris, re vera tanquam pannus menſtruatæ ſunt vniuerſæ iuſtitiæ noſtræ. Quandoquidem, ſicut ex Alberto paulò antè commemorauimus in Sanctorum virtutibus; non fulget niſi meritorum Chriſti iuſtitia, ſicut Sol in gẽmis, quę magis rutilant in præſentia Solis, in abſentia autem contenebrantur. Chriſtus eſt, qui virtutes in nobis operatur: Chriſtus eſt, qui per eas in nobis coronatur. Sicut explicans illũ Zacharię locum ſcribit Hieronymus, & eum ſequutus Rupertus: Ab iſtis ſumes argentum & aurum, & facies coronas, & pones in capite Ieſu Ioſedech Sacerdotis magni. Quia videlicet, inquit, per ſingulas virtutes electorum ſuorum Dominus coronatur, imò in illis omnibus coronatis Saluator in ſingulis coronam accipit, quia videlicet ipſius gratia, ipſius eſt opus, omnis omnium ſanctorum corona. Quod pluribus etiam verbis confirmat Angelomus in his commentariis, quos in libros Regum edidit. Et æqualis Ruperti Bernardus: Deus eſt, inquit, qui operatur in vobis, & velle, & perficere: ipſe auctor, ipſe remunerator operis ipſe remuneratio tota.

Iſai 64.
Alb in lib. 3. ſet. diſt. 20.
Zach. 6.
Hier. libro 2. in Zacha.
Angel. lib 2. cap. 12.
Ber. de paſsione Domini.
In Pſal. Qui habitat. ſerm. 9.

Sed cùm ſola ſit Eccleſia catholica, cui ſanæ intelligentiæ lux promiſſa eſt; non eſt adeò mirandum, ſi qui ſegregauerunt ſemetipſos ab ea, percuſſi ſunt à Domino amentia & cæcitate, ac furore mentis, vt palpent in meridie, ſicut palpare ſolet cæcus in tenebris, & in ſumma errorum caligine verſentur. Hæc autem eorũ improbitas ferenda non eſt, quod Eccleſiam Dei docuiſſe fingunt, propter opera noſtra, non autem propter Chriſtũ remitti nobis peccata: propter opera noſtra, non autẽ propter Chriſtum donari nobis vitã ęternã. Nónne videntur iſti quoq; dicere. Poſuimus mẽdacium ſpem noſtram, & mendacio protecti ſumus; qui cũ iſta tã apertè falſa cõminiſcuntur, non aliundè quàm ex mendaciis & calũniis eſſe conflati videntur? Vel vnũ aliquẽ proferant ex Eccleſiæ Doctoribus, quamlibet etiam recentibus; qui docuerit, opera extra Chriſtum facta, aut aliò quàm ad Chriſtum relata, vel remiſſionẽ peccatorum, vel vitam æternam nobis mereri: extra Chriſtum, inquam, cuius non fuerit inuincibilis ignorãtia. Nos cõtrà vel ex his libellis, qui puerorum manibus aliquãdo terebãtur, quos hortulos animæ vocãt, docere poſſumus: etiã nouiſſimis his tẽporibus, quibus iſti extinctam Euangelii lucem fuiſſe mentiuntur; non aliter in Eccleſia fideles inſtitutos fuiſſe, quàm quòd ea ſola opera prodeſſe nobis queunt, quorum & initium & finis ad Deum refertur: cætera verò ęternę vitę retributionem non mereri.

Deut. 18.
Lutheranorum figmentum de falſa eccleſiæ doctrina.
Eſaie. 28.

Eſt in eo libello, qui hortulus animę inſcribitur, quem pueri legebamus, modus cõfitẽdi deſcriptus: Enumerantur in eo ſpecies & filię peccati cuiuſq; mortalis: Superbiæ quatuor ſpecies ex Gregorio recẽſentur. Quarum prima eſt, ſi quis à ſemetipſo ſe bonum habere iactat: ſecunda, ſi datum ſibi quidẽ deſuper eſſe credat, pro ſuis tamẽ hoc ſe meritis accepiſſe putet: Enumerãtur & filię, inter quas recẽſentur hypocriſis, & inanis gloria. Quid aliud ex his pueri didicimus? quàm iuſtitiã, quam habemus, nõ eſſe nobis ex nobis, nõ eſſe viribus noſtris partam, nõ eſſe meritis noſtris præcedẽtibus datam; quę ante fidẽ nulla eſſe potuerunt, ſed ex mera gratia, liberalitateq; Dei patris, per Chriſti meritum nobis cõmicatam; vt & acceptum referamus Deo quicquid boni agimus, & in agẽdo nihil aliud, quàm Dei gloriam ſpectemus. Quod ſi ſecus à nobis factũ ſit, ea ipſa quæ bona viderẽtur, nõ eſſe nobis bona futura, ac mortẽ potius, quàm vitã ſẽpiternam allatura. Nunquid malum eſt habere bonũ? Quis vſq; eò eſt ab omni mẽte deſertus, vt hoc exiſtimet? Et tamẽ ſi hoc ipſum quod habes bonum, nõ ad auctorẽ Deum referas; qui mẽtẽ bonam donat, vt recta conetur; & vires, vt conata perficiat: ſi nõ Dei gloriam, ſed humanam laudẽ vel cõmodũ aliquod ex eo vitæ degendæ quæſieris: iam hoc ipſum quod habebas bonũ, factũ eſt tibi malũ, factũ eſt tibi crimẽ capitale. His ergo præceptis pueri ſumus imbuti: nõ propter ſe, ſed propter Chriſtũ, opera noſtra Deo placere: nõ propter operũ noſtrorũ, quatenus à nobis proficiſcuntur, dignitatem, ſed propter Chriſtũ operibus noſtris vitam æternam donari: à quo cum auctore proficiſcuntur, cumq; non ad alium finem, quàm ad ipſum protendunt, quod leue & momentaneum eſt tribulationis noſtræ, ſupra modum in ſublimitate æternum gloriæ pondus operatur. Sic docuit, ſic docet, ſic docebit ſemper vna, ſancta, Catholica, Apoſtolica Eccleſia.

Superbia quatuor ſpecies
Greg. lib. 27. moral. cap. 7.
Lib. 31. cap. 31.
Matth. 5. & 1.
Vide Ambroſ. lib. 1. commentar. in Lucam, vbi locum illum Euangelii explicat, Erant ambo iuſti ante Deum.
2. Cor. 4.

Sic ab Auguſtino quoq; ſcriptũ legimus, quòd vita æterna, merces eſt bónorum operũ. Nũquid autẽ hæc merces propter opera datur? minimè gentium: Datur quidem operibus: verùm propter Chriſtum, qui viuens & habitans in nobis operatur ea: propter Chriſtum, ad quem operantes reſpicimus: propter Chriſtum, qui dixit: Merces veſtra copioſa eſt in cœlis: procedent qui bona egerunt in reſurrectionem vitæ: propter Chriſtum, de quo ſeculis iam aliquot cantatum fuit ab hominibus in Germania, materna gentis lingua: Quod niſi prognatus nobis puer ille fuiſſet, eramus omnes perditi. Nam niſi factus homo, lauiſſet nos à peccatis noſtris in ſanguine ſuo; niſi dediſſet ſemetipſum pro nobis, vt nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret ſibi populum acceptabilem, ſectatorem bonorum operum; quid aliud eſſent vniuerſę iuſtitiæ noſtræ, niſi pannus menſtruatę? profitetur hoc ẽt Eccleſia, cùm hymnum illum Ambroſii quotidie recitans, perennem gloriam, non operum vocat præmium, ſed præmium mortis ſacræ, quæ niſi interceſſiſſet, non perennis gloria, ſed perenne ſupplicium operibus noſtris deberetur.

Aug. in Enchiridio, cap. 107.
Ioan. 5.
Apocalyp. 1.
Tit. 2.

Iſai.64.

Quę eſt igitur iſtorum hominum audacia? quæ tam perfrictæ frontis impudentia? qui populo perſuadere conantur, Eccleſiam tot ſeculis nunquàm docuiſſe de fide intuente non noſtram dignitatem, ſed mediatorem: & accipiente remiſſionem peccatorum & hęreditatem æternæ vitę propter Chriſtum; quod cùm dixerunt, Paulum iuſtum eſſe propter ſuas virtutes & afflatum diuinum, nihil addiderunt de mediatore, de promiſſione ſiue Euangelio, & de fide ſeu fiducia mediatoris; aut iſti nunquam Eccleſiæ doctores legerunt, aut ita malitia cor eorum excæcauit, vt videntes non videant, & audientes non audiant, neque intelligant. Quis enim vnquam Theologorum, non iam dico veterum, ſed eorum qui quadringentis his annis floruerunt, qui ſententiarii ſiue Scholaſtici vocantur, aliter docuit, quàm quod illa ſola opera Deo placent, ſolis illis merces datur æterna, quæ in fide mediatoris facta ſunt? Nónne pater Scolaſticæ Theologiæ fuiſſe videtur Petrus Lombardus? Atqui is, vbi de fide tractat, quàm diligẽter illud inculcat, & Auguſtini & Gregorii pleriſque ſententiis in medium productis; quòd ſine fide mediatoris, vel ante vel poſt aduentum eius, nullus mortalium ſaluus factus fuerit. In quem cùm commẽtati ſunt omnes ferè, qui poſteà ſequuti ſunt Theologi idem vno ore ſcripſiſſe, ſenſiſſeque cunctos, nemo qui quenquam eorum legerit, dubitabit. Apud quos etiã illas diſtinctiones de explicita, de implicita fide, deque vincibili & inuincibili ignorantia reperire licet. Quodque nullus mortalium remiſſionem peccatorum, ſalutem & vitam obtinuerit vnquam, aut obtinere poſſit: niſi per Chriſti paſſionem & mortem, aut præmiſſam, aut exhibitam. Nam quòd ab Arnobio dictum legimus: Licet tu purus, & ab omni fueris vitiorum contaminatione purgatus, ad immortalitatis præmiũ nullis poteris accedere contentionibus, niſi quod ipſam immortalitatem facit Chriſto attribuente perceperis, & veram fueris admiſſus ad vitam. Id iam inde à Chriſto nato ad hęc vſque noſtra tempora ſemper ab omnibus ita fuit creditum.

Sapien.2. Eſai.6.

Libro 3. ſent. diſt. 25. epiſt. 157. Greg. hom. 17. in Ezech.

Lib. 1. contra Gẽtes.

Sed quò magis omnes intelligant, quanta ſit iſtorum hominum, in his aſſerendis, temeritas & impudentia, aliquot locos adferemus ex eorum libris tantùm, quos Theologiæ ſcholaſticæ Principes fuiſſe conſtat; vt quæ fuerit eorum de meritis operum ſententia, cuius perſpicuum eſſe queat. Ac primo quidem loco, eũ qui cumprimis celebris habetur, Thomam Aquinatem collocabimus; qui ante annos propè trecentos in hanc ſententiam ſcripſiſſe legitur. Opera humana poſſunt conſiderari dupliciter. Vno modo ſecundum ſubſtantiam operum, & ſic non habent aliquid condignum, vt eis merces ęternæ glorię reddatur. Alio modo poſſunt conſiderari ſecundum ſuum principium; prout ſcilicet ex impulſu Dei aguntur ſecundum propoſitum Dei prædeſtinantis: & ſecundum hoc eis debetur merces prædicta ſecundum debitum, quia vt infrà cap. 8. dicitur: Qui ſpiritu Dei aguntur, hi ſunt filii Dei. Si autem filii, & hæredes. Et explicans illud: Gratia Dei vita æterna. Quia enim dixerat, inquit, iuſtos homines habere vitam æternam, quam certum eſt non poſſe haberi, niſi per gratiam: ideò hoc ipſum, quod bona operamur, & quod opus noſtrum eſt dignum vita æterna, eſt gratia Dei. Vnde & in Pſalmo dicitur: Gratiam & gloriam dabit Dominus. Sic igitur opera noſtra ſi conſiderentur in ſua natura, & ſecundum quod procedunt ex libero arbitrio hominis, non merentur ex condigno vitam æternam: ſed ſolum ſecundum quod procedunt ex gratia Spiritus ſancti. Et alibi: Opera enim non ſunt cauſa, quòd aliquis ſit iuſtus apud Deum; ſed potius ſunt executiones & manifeſtationes iuſtitię. Nam nullus per opera iuſtificatur apud Deũ, ſed per habitũ fidei, non quidem acquiſitum, ſed inſuſum. Et ideò quicunque ex operibus iuſtificari quærunt, ſub maledicto ſunt; quia per ea peccata non remouentur nec aliquis quo ad Deum iuſtificatur, ſed per habitum fidei charitate informatum: Heb. 11. Hi omnes teſtimonio fidei, &c. Et iterum alio loco. Meritum Chriſti eſt, ſicut radix omnium meritorum, à quo omnia merita efficaciam trahunt. Vnde eſt quodammodo vniuerſalis, quam oportet ad effectus determinatos applicari per cauſas particulares: ſicut ſunt ſacramenta & orationes Eccleſiæ. Et inde eſt, quòd non tantum Chriſtum oramus, ſed & ſanctos eius, quorum meritis & precibus auxilium eius percipimus. Et in Summa: Docet dari gloriam ex meritis, merita ex gratia, gratiam ex diuina voluntate. Et in eadem Summa: Si conſideretur opus hominis meritorium ſecundum ſubſtantiam operis, & quatenus ex libero proficiſcitur arbitrio, vita ęterna dignum non eſt: Sin autẽ ſpectetur, quatenus procedit ex gratia Spiritus ſancti, dignum eſt: non propter ſuam, ſed propter Spiritus ſancti dignitatem, mouentis nos in vitam ęternã, ſicut ſcriptum eſt: Erit in eo fons aquę ſalientis in vitam æternam. Addit & hoc: Attendi pretium operis ſecundum dignitatẽ gratiæ, per quam homo diuinę naturæ conſors factus, adoptatur in filiũ Dei: cui debetur hæreditas, ex ipſo adoptionis iure: iuxta illud Pauli: Si filii & hæredes. Scribit prætereà: Deũ ex promiſſo debitorẽ nobis fieri, quòd ipſe benè agentibus pręmiũ promiſit, vt mereri dicamur, quoniã promiſit. Nunquid hic de promiſſione tacuit, aut de fide intuente non noſtrã dignitatẽ, ſed Mediatoris? Qui cùm reconciliauerit nos Deo Patri per mortẽ ſuã, factus eſt primogenitus in multis fratribus: & per eum adoptionem filiorũ Dei conſecuti, atque ita hęreditate regni cœleſtis digni facti ſumus. Thomæ locum hunc adducens capreolus: opera, inquit, noſtra bona, pro quãto bona ſunt, & à libero arbitrio proficiſcuntur, parui valoris ſunt, vt dicit S. Thomas allegans illud Eſaiæ. Si autem loquitur de bonis operibus noſtris, prout ſunt informata charitate & gratia, potius ſunt opera Dei quàm opera noſtra. Sed & præceptor eius Albertus Magnus, an oblitus eſt Mediatoris? cùm dixit: Iuſtitia meritorũ Chriſti fulget in virtutibus ſanctorum. Ante quẽ etiã Innocẽtius tertius Romanus Pontifex: Quatuor, inquit, cruces purpureæ, ſunt quatuor virtutes politicę: iuſtitia, fortitudo, prudẽtia, temperantia, quæ niſi crucis Chriſti ſanguine purpurentur, fruſtrà ſibi virtutis nomen vſurpant, & ad veram beatitudinis gloriã nõ perducunt. Videtur autẽ Innocentius ad illud Ambroſii reſpexiſſe. Sanguis Chriſti, purpura eſt, qui inficit ſanctorum animas, non ſolum colore reſplendens, ſed etiã poteſtate: quia Reges facit, & meliores Reges, quibus Regnum donet æternum. Meritò ad tantum Eccleſiæ decorem, cui ſanguis Chriſti irrutilat, Spiritus ſanctus exclamat: quàm pulchra & ſuauis facta es Charitas in delitiis tuis

Scholaſt. Theol. ſententia de meritis bonorum operum. in comment. in Epiſt. ad Rom. cap. 4.
In Epiſt. ad Gala. cap. 3.

Prima ſecunda q. 114 Art. 3.
In 2. ſentent. diſt. 27. art. 6.

Parte 1. queſt. 23. Art. 5.

Ioan 4.
2. Pet. 1.

Rom. 8.
Tho. queſt. 3. in 27. diſtinct. Petr. Lomb. ſent. lib. 2.

In 4. ſent. diſt. 25. quantũ ad 3.

Alber. art. q. 2. in 29. diſt. Petri Lomb. lib. 2. ſent.
Inno. myſteriorum Miſſæ, lib. 2. c. 23.

In Pſal. 118. Serm. 17.

Aequalis.

Aequalis autem Alberti Bonauentura, cum demonſtrare conatur, quòd nobis lapſis incarnato Chriſto, maius gratiæ munus tribuitur, quàm tributum ſuiſſet, ſi in ſtatu innocentiæ primus homo permanſiſſet: Quia mediator, inquit, & interceſſor pro nobis interpellat, quem in omnibus decet exaudiri pro ſua reuerentia: vnde cùm appareat vultui Dei ſemper ad interpellandũ pro nobis, & pro nobis oblatus in cruce fuerit, & offeratur quotidie, valdè probabile videtur, quòd maius munus gratiæ tribuatur nobis, quàm ſi non fuiſſet incarnatus, vel pro nobis oblatus. Ac prçter ea quç ſcribit copioſius in vigeſimam ſeptimam diſtinctionem ſecundi libri Petri Lombardi, in eo libro quem inſcripſit Compendium Theologicç veritatis, octo cauſas enumerat, quamobrem ex condigno mereamur vitam æternam. Prima, inquit, eſt efficatia doni Spiritus ſancti cooperantis in meritum. Secunda, veritas Dei promittentis. Tertia, perſuaſibilitas liberi arbitrii conſentientis, & finaliter perſeuerantis. Quarta, difficultas ſtatus merendi. Quinta, dignitas Chriſti noſtri capitis interuenientis, quòd gloriari debet in membris ſuis. Sexta liberalitas Dei retribuentis, quem non decet parua reddere. Septima, obſequium ſibi fideliter obtemperantis. Octaua, nobilitas operis, quod ex charitate procedit: quod tantùm ponderatur in conſpectu Iudicis, quantùm amor, ex quo procedit, & ideò non poteſt ſufficienter, niſi à ſummo bono, remunerari. Et qui præceſſit Bonauenturã Alexander de Ales in tractatu ſuo de Miſſa, verba faciens de fine quo claudi cõſueuerunt orationes, quas vulgò collectas vocant: Non per aliam, inquit, viam ęterna Dei beneficia poſſunt ad nos decurrere, quàm per eũ; qui eſt mediator Dei & hominum, homo Chriſtus Ieſus. Per illum enim exaudiuntur preces fidelium, qui in diebus carnis ſuæ preces, ſupplicationesq; ad Deum qui poſſet illum ſaluum facere à morte, cum clamore valido, & lachrymis offerens exauditus eſt pro ſua reuerentia. Num & hic Chriſti mediatoris non meminit? Num & hi nullam Chriſti mediatoris, nullam promiſſionis fecerunt mentionem: Et æqualis horum Guilhelmus Epiſcopus Pariſienſis: Diligens Deum & ſeruiens ei, Deum ſibi facit revera debitorem: non quidé ex virtute vel bonitate huius amoris vel ſeruitii, ſed magis ex promiſſione diuina, qua ſe obligauit benè negotiantibus in talentis ſibi commiſſis. Ac nonnullis interiectis. Noſtris meritis ſolis Deum nobis in aliquo facere non poſſumus debitorem, ſed meritis noſtris, & promiſſione ſua ſimul. Qui verò centum annis poſterior fuiſſe videtur Guilhelmus Durandi: Quia in iuſtificatione plura & nobiliora ſunt à Deo ſeu à Chriſto: tum quia etiam illud, quod à nobis eſt, potius haberet rationem mali quàm boni, niſi quodã modo eſſet à Deo per gratiam præuenientem elicitum, regulatum, & acceptum. Et eius æqualis Ioannes Scotus, poſteaquàm docuit, nullum actum hominis, ſecundum ſtrictam iuſtitiam eſſe dignum æternæ beatitudinis præmio, extrinſeca bonitate, quam habet ex ſuis principiis: atq; ideò rectè dici, quòd Deus ſemper præmiat vltra meritum condigni; vniuerſaliter quidem vltra dignitatem actus, qui eſt meritum: demonſtrat ſimul quomodo actus aliquis condignum meritum cenſeatur: dicens, quòd ille actus eſt condignum meritũ, hoc eſt vltra meritum & bonitatem actus intrinſecam, ex mera gratuita diuina acceptatione: ita vt omnis ratio meriti non aliundè magis proficiſcatur, quàm ex ordinatione diuinæ voluntatis illius actus ad præmium. Et qui ſub idem propemodum tempus vixit, Nicolaus de Lyra. Omnia opera noſtra operatus es in nobis, quia non ſunt meritoria, niſi ex acceptatione Diuina, & gratia, per quam ſunt acceptabilia. à ſolo Deo in nobis efficitur. Quem ſecutus Gabriel Biel parentum noſtrorum memoria. meritum condigni quiddam in eo, qui operatur, quiddam in ipſo opere, quiddam in eo requirere dicit, à quo præmium expectatur. In eo qui operatur, vt ſit amicus requiri: nam inimicus non eſt dignus præmio, ſed pœna. Quamobrem quamdiu peccato fuerit aliquis obnoxius, non eſt quòd præmium expectet, ſed pœnam: eſt enim inimicus Dei, cùm ſcriptum ſit; Similiter odio Deo ſunt, impius & impietas eius. Fructus impiorum inutiles. In opere requiritur, vt referatur ad honorem Dei, Nam ſi quis etiam in gratia exiſtẽs, aliò referat opus, quàm ad honorem Dei, prçmium non meretur. In eo qui dat præmium, requiritur acceptatio, ſiue ordinatio actus ſic eliciti, vel imperati ad tale præmium: ita vt præmium iuſtitiæ, in præmiante actum ex gratia procedentem tali præmio ęterno dignum, non innitatur bonitati actus, quam habet ex bonitate intrinſeca, & principiis ſuis naturalibus, ſed diuinæ ordinationi: quæ eſt quædam conuentio ſiue promiſſio & pactum: debent autem pacta & promiſſa ſeruari.

Bon art. 3 q 3. in 20 diſtinct. Petri. Lomb. ſent. lib. 2.
Hebr 5.
Hebr. 9.
Bona. lib 5. ca 15 comp. theolog.
Cauſa octo quamobrem ex condigno mereamur vitam æternam.
Guiliel. in lib de meritis.
Duran. in ration. diuinarũ officiorũ lib. 4 cap. 3?.
Scot diſt. 17. lib. 1. ſent.
In cap. 26. Eſaia.
Gabriel lib. 2. diſtin. 22.
Sapien 14.
Sapien 4.

Quam Scotus ordinationem diuinæ voluntatis alicuius actus ad præmium, eam exponens Gabriel, promiſſionem vocat, ſiue conuentionem & pactum: vt quod opus ex ſe dignum non erat æternæ vitæ præmio, dignum fiat propter promiſſionem Dei, ſic illud ex liberalitate ſua tanquam dignum acceptantis: quemadmodum in libro Heſter legimus: Hoc honore dignus eſt, quemcunque Rex voluerit honorare. Nunquid & hic nullam fecit de promiſſione mentionem? Idem Gabriel Biel Miſſç Canonem explicans: Nullum, inquit, foret noſtrum meritum, ſi non per Chriſti meritum fieret præmio dignum. Nunquid hic Chriſti mediatoris oblitus eſt? Stephanus Brulepher Scoti ſententiam ſequutus, ponit duas propoſitiones. Prior eſt hæc: Nullus actus elicitus ex charitate, & ſecundum inclinationem charitatis, quantumcunque bonus ſit, eſt dignus vita æterna ex natura rei. Probatur. Non ſunt condignæ paſſiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis. Item Chriſtus in Euangelio: Cùm feceritis omnia, quæ præcepta ſunt vobis, dicite: Serui inutiles ſumus. Sed ſi homo faceret actus ex natura rei dignos æterno præmio, non eſſet ſeruus inutilis. Poſterior verò: Omnis actus elicitus ab habente charitatem, & ſecundum inclinationem charitatis, ſolùm eſt dignus vita æterna propter paſſiuam acceptationem Dei. Quid ſit autẽ acceptare, Scotus explicat ipſe dicens: Acceptare, eſt, velle aliquem ſecũdũ diſpoſitionem, quam nunc habet, eſſe dignũ tali prçmio, quẽ prius non voluit eſſe dignũ. Verbi gratia: Sit aliquis grauis peccator, nó modò nõ dignus cęleſti prçmio, verũetiã digniſſimus, qui ſempiterno ſupplicio afficiatur, conuertatur is ad Deum, ſtudeat eum placare ieiuniis, orationibus, eleemoſynis. Quamuis hæc omnia na-

Heſter. 6.
Gab. in canonem Miſſæ lect 16.
Lib. 1. diſt. 17.
Luca 17.
Acceptare quid ſit.

tura ſua non ſint eiuſmodi, vt ſint cœleſti præmio digna: tamen ſecundum has diſpoſitiones acceptat Deus hominem ex gratuita ſua bonitate,& vult eſſe dignum tali præmio. An autem idem non ſenſit Ariminenſis Gregorius,cū dicit: opera noſtra,non ex ſe,ſed ex ſola gratioſa acceptatione diuina,ſunt meritori a vitæ æter næ. Et grauiter eos reprehendit,qui docent,ex puris naturalibus elici poſſe bonos actus moraliter : & infidelium opera,quæ virtuoſa & laudabilia videntur, quamuis ex officio , ſiue ex genere bona dici poſſint,negat tamen eſſe moraliter bona,ſed peccata;& punienda eſſe affirmat,idq; ex D. Auguſtini ſententia. Et alio loco. Nullus actus noſter,ſiue cum charitate,ſiue abſq; charitate elicitus,eſt ex natura ſua dignus aut meri torius vitæ ęternæ, ſed ex gratuita ordinatione diuina: quia non ſunt condignę paſſiones &c. Et alio loco. Non ideo Deus acceptat aliquem velut dignum vitæ æternæ,quia ipſe dignus eſt vita æterna: Sed ideò quis ea dignus eſt,quia Deum ipſum velut dignum acceptat. Et iterum. Ne dum vitæ ęternæ, ſed nec alicuius alterius præmii ęterni uel temporalis, aliquis actus hominis ex quantacumque charitate elicitus, eſt de con digno meritorius apud Deum: quoniam quilibet talis eſt donum Dei, ſecundum Apoſtolum : quid enim habes quod non accepiſti ? Hoc autem his verbis intelligi vult Gregorius: quòd natura ſua, quatenus a nobis,& à noſtro libero proficiſcitur arbitrio: nullus actus ex quantalibet charitate elicitus, mereatur ex condigno: ſed quatenus à Deo profectus, quatenus illius eſſe donum agnoſcitur, meretur : vt ſi quis actum eiuſ modi ſuis viribus tribuat, nec in Deo gratiam agnoſcat, gehennę potius pœnas quàm æternæ vitæ præmia mereatur.

Dionyſius verò Carthuſienſis,qui non ita multis annis Gabriëlem præceſſit,his verbis vtitur: Actio virtuoſa,ex motione actuali Spiritus ſancti,& ex ſupernaturalibus præſtātiſſimis gratiæ donis,& charitatis pro cedens, talis eſt dignitatis,quòd nullum temporale bonum poteſt eſſe condigna aut ſufficiens merces eius: Num & hic tacuit de Chriſti iuſtitia deriuata in nos ? Ideò ſecundùm valentiores Doctores Scholaſticos, Alexandrum, Albertum, Thomam, Bonauenturam & alios: imò ſecūdùm Auguſtinum, Gregorium, Bedam & alios ſanctos, in omnibus promiſſionibus Moſaicæ legis, in quibus temporalia bona pro præmio actuū virtuoſorum promittuntur, ſub promisſionibus temporalibus intelliguntur ſpiritualia gratiæ bona, ac glo riæ dona. Quamuis autem omnia bona quæ habemus,ſint dona Dei: attamen benè & laudabiliter vti eiſdē eſt meritorium. Et quoniam quæ à Deo ſunt,ordinata ſunt, & ipſe ſuper glorioſiſſimus Deus omnia in ſapientia fecit, atque in cunctis operibus ſuis miſericordiam iuſtitiamq; ſuam contemperat: ipſemet ſic ordi nauit,& ita inſtituit, vt rationalis creatura per viam non ſolùm miſericordię, ſed etiam iuſtitiæ ad ſummam & æternalem illam felicitatem pertingat. Ad incitandum quoque & confirmandum nos in fide, ſpe, & cha ritate,& ad laborandum idoneè, indefeſsè, & feruidè, dignatus eſt hominibus ſuis dona beatifica ac diuina, non ſolùm aſſerendo, ſed & promittendo, & iurando prænunciare, ſicq; ſe quodammodo ad id agendū conſtrinxit, & debitorem conſtituit. Vnde ad Abraham loquebatur : Per memetipſum iuraui, quia feciſti hanc rem, benedicam tibi, Propter quod Zacharias in Cantico ſuo depromſit, Iuſiurandum quod iurauit ad Abraham patrem noſtrum, daturum ſe nobis. Hinc & Iacobus dixit Apoſtolus: Beatus vir, qui ſuffert tentationem, quoniam cùm probatus fuerit, accipiet coronam vitæ, quam repromiſit Dominus diligen tibus ſe. Iterumq; Apoſtolus Paulus. Quam promiſit, qui non mentitur, Deus. In Ioannis Apocalypſi etiā: Ambulabunt mecum, inquit, in albis, quoniam digni ſunt. Sicq; de condigno hoc meruerunt, nihilominus totum originaliter, ex mera ſyncera bonitate & munificentia ſuper beatiſſimi Dei fluxit. Hactenus Dionyſius. Nunquid autem & hic de promisſione tacuit? Et ante Grabrielem Simon de Caſſia, explicans illud: Deus Deus meus reſpice in me: non petitur, inquit, à Chriſto, diuinus in eum reſpectus, vt liberetur à pœnis: ſed vt iuſtitia pœnæ ipſius capitis, in iuſtitiam myſtici corporis conuertatur, quod & factum eſt. Nam in iuſtitia, qua Chriſtus non dignus pati patitur, facta eſt iuſtitia myſtici corporis indignis ſaluari, qua ſaluatur. Clamat igitur ſaluator omnium: Deus Deus meus reſpice in me, pro corpore meo futuro, vt in iuſtitia, quę in me agitur, ad iuſtitiam, pro ſalute meorum fidelium, ſcilicet mei corporis adiuuetur.

Sed quorſum attinet aliorum teſtimonia producere, quos videre licet, aut Thomam, aut Bonauenturam, ſiue Scotum eſſe ferè ſecutos ? vt ab horum ſententia minimè diſcrepare videantur. Libet nihilonimus hic adſcribere verba Petri Aliaci, & Ioannis Gerſonis, qui vixerunt ante centum quadraginta annos. Quorum ille ſic ſcribit, enarrans illa verba: In iuſtitia tua libera me. Si attendis, inquit, ad iuſtitiam meam, damnas me: ideò in iuſtitia mea non liberas: Nam iuſtitia hominis eſt, quę ſuis viribus putat ſe iuſtificari, non credens gratis ſaluari. Abſit à me Domine, abſit à me hæc iuſtitia, heu verius iniuſtitia, ſæuiſſima contra te ferens arma. Sit, ſit in me potius illa humilis confeſſio: Gratia Dei ſum id quod ſum. Quare gratia? quia gratis data. Quare gratis data? quia merita mea non præceſſerunt, ſed beneficia tua præ uenerunt. Nec inuenit in me gratia tua merita bonorum quæ coronet, ſed demerita malorum quę damnet. In hac ergo iuſtitia tua, in hac gratia mihi gratis data libera me: quia hęc ſola liberat, dum iuſtificat impium à ſua impietate,& iniuſtum à ſua iniquitate conuertit. Ioannes verò Gerſon ſic: Spes, inquit, ad certam bea titudinis expectationem ſic ſe habet. Ponit ſibi per fidem, quòd eſt aliqua talis beatitudo: iungit, quòd ad illam pura liberalitate & gratia Deus ab æterno quoſdam prædeſtinat,& eligit: addit, quòd ad conſequutionē eiuſmodi finalis beatitudinis ordinauit media conuenientia variis modis, ſine numero: inter quæ medium pręcipuum eſt gratia, quę ideò dicitur vita æterna, quia pignus eſt vel arra. Hanc autem gratiam nulli daturus eſt, niſi per medium mediatoris Dei & hominum. Quam gratiam pro omnibus meruit ad ſufficientiā, ſed non efficaciam : niſi incorporatis ſibi per fidem habitualem, vt in paruulis, vel actualem & habitualem, quæ per dilectionem perſeueranter operatur. Quæ fides minus explicita fuit in Prophetis tempore legis ſcriptæ, quàm in Apoſtolis tempore gratiæ. Et alio loco: Si obſiſtat fortaſſis antiquus ille aduerſarius,

lib.1.ſen. diſt.
1. lib. ſenten. ...ſt.16.
...ion. Car. in lib. ſen. diſt.27. ...aſt.1.
...s.8.
...m.15. ...lm.103.
...nt.21.
...a1. ...bi 1.
...tum 1. ...oc.3.
...b.13. de geſtis ...mini Saluatoris
...r. de Alla in ...f.L.30.
...om.11. ...Cor.15.
...erſ. de conſol. ...heologia lib.3. ...roſ.4.
...om.6. ...Tim.2. ...ala.5. ...di in ſer. de ver ...s dom.

rius, & calumniabitur, iniuſtum eſſe vt alienis precibus, & non propriis operibus quiſquam ſaluetur, ad verbum illud, fateor, expaueſcerem, niſi magna merita mea recognoſcerem. Habeo autem duo merita magna & valida: & meritò pro iis ingrediar in locum tabernaculi admirabilis, vſque ad domum Dei. Et primum quidem eſt Domini mei paſſio: ſecundum verò, mei eſt & ipſius operatio: etiamſi vel minimum quid operatus fuero, etiamſi vel vnum in fine vitæ gemitum edidero: Quacunque, inquit, hora peccator ingemuerit, ſaluus erit. Primum opus operatus eſt Dominus meus pro me, & ſine me: & quia merito eius ipſe non eguit, mihi dedit. Secundum opus operatur mecum, & in me: & eius meritum mihi totum dat, ac pro eo & pręmium dabit. Atque ita verum eſt, quòd electi Deo dicunt, Omnia enim opera noſtra operatus es in nobis. Primum meritum ianuam mihi regni cœleſtis reſerat, ſecundum in beatitudine ſedem collocat. De primo ſcriptum eſt, Occiſus es, & redemiſti nos Deo in ſanguine tuo, & feciſti nos Deo noſtro regnum & ſacerdotes, & regnabunt ſuper terram. Item Chriſtus pro peccatis noſtris mortuus eſt, iuſtus pro iniuſtis, vt nos offerret Deo. Et Magiſter Petrus Lombardus in ſententiis: Non potuit patefieri regni aditus, & fieri ſalus, niſi per mortem vnigeniti, cuius tanta fuit humilitas & patientia, vt merito eius, patuerit in eum credentibus regni aditus. De ſecundo ſcriptum eſt: Vnuſquiſque propriam mercedem accipiet, ſecundum ſuum laborem. Et alibi, Cuius miſericordia locum vnicuique tribuit, ſecundum meritum operum ſuorum, & ſecundum intellectum peregrinationis eius. Benè autem dicitur, ſecundum intellectum peregrinationis eius; quia ſecundum quod magis aut minus ſe hîc peregrinum eſſe quiſquam intelligit, & iuxta intellectum veram patriam inquirit, ſecundum hoc magis aut minus in regno claritatis habebit. Attamen qui vel vltimus erit in regno, vtpotè, qui illud ſibi conquiſierit vno ſolo gemitu, vel vno aquæ frigidæ potu, ſcimus quòd tantam gloriam habebit, quantam nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit. Et iterum alio loco: loquens inimicis, animam in deſperationem inducere volentibus: Nec opus eſt, inquit, vt mihi mea peccata commemoretis, inferẽtes hinc, me cœleſtibus præmiis eſſe penitus indignum: id enim ſcio: Sed ſcio, quòd pius ille meus Pater Ieſus Chriſtus meum debitum ſoluit; & mea omnia, quotieſcunque mihi diſplicuerint, delebit peccata; mihique ſuo pretioſiſſimo ſanguine cœleſte regnum lucrifecit, & emit; ex hoc titulo, & nullo alio poſſeſſionem eius rei prætolor. Et paulò pòſt ad eoſdem: O nequam & deſperati, non quidem dico mihi hanc adeſſe fiduciam, vt abſque obſeruantia diuinæ legis ſaluari præſumam, eſſet hoc indubiè non ſpes, ſed preſumptuoſa temeritas. Huiuſmodi ſunt quamplures, qui ſine pœnitentia & correctione malæ vitæ Deum eos ſaluaturum arbitrantur, dicentes: non ideò eos Deum feciſſe, vt condemnet. Abſit vt ſic ſpem meam inſtituam. Quinimò ſummè cupio in melius reformari, & legem totam adimplere, ſine qua impoſſibile eſſe ſcio me ſaluari. Ad id autem faciendum mihi confido præſtari vires à Domino. Si igitur hęc vobis mea reſponſio, quòd cœleſtium bonorum retributionem peto, ſub titulo, & in ſpe mei glorioſi redemptoris Ieſu Chriſti; qui mihi ius in illis vendicauit, & ob id ſuam mihi impertiri miſericordiam precor, qua in primis à peccatis meis & mera ſua gratia ſuam auertat faciem, & omnes meas deleat iniquitates, & exindè me faciat ſuæ legis factricem & mandatorum eius. Hæc Ioannes Gerſon. Et qui fuit æqualis eius Thomas Vvaldenſis, Dicunt, inquit, quomodo gloria Paradiſi datur promerentibus, ſi ipſam ex libertate arbitrii mereri non poſſumus? aut ſi totum efficit gratia, vt quid merita requiruntur? quaſi non ſit qui reſpondeat. Si totam hanc domum ſolus fecit artifex, ad quid quærebatur ſecuris? Et ſi Chriſtus ſolus totum hominem ſanum fecit in ſabbato, quid profuit claudo ſermo curantis? ſed nouerint vitam æternam dari nobis pro meritis, ſi eum meritis ipſis numeremus: & gratiam, ſine qua nec ipſa ſunt merita, quia nec Dei dona. Ac paulò pòſt producto Auguſtini loco quodam. Ex hoc, inquit, Auguſtini loco, ſecundùm fidem Apoſtoli, merita noſtra non coronat Deus, niſi quia gratiam ſuam coronat in meritis, & nihil de ſuo habent merita, ſed ex toto quod ſunt, gratia ſunt.

Venite ad me omnes parte 1. *Pſalm. 41.* *Merita duplicia.* *Ezec. 18.* Eſa. 20. Apoc. 5. 1 Pet 3. Li. 3 ſen. diſt. 18. 1. Cor. 3. Eccle. 18. *Matth. 10.* *1. Cor. 3.* *Gerſ. de mendicitate ſpirituali. parte 1.* *Gerſonis certamen cũ dæmone.* *Pſalm. 50.* *Valden. li. 1 c. 4. de ſacramentis.*

Quoniam verò, vt ſuprà diximus, hoc ferè Scholaſtici Doctores reliqui ſecuti ſunt; nec aliud ſcripſerunt, aut ſenſerunt omnes ſancti Monachi, Dominicani, Franciſcani, Carmelitæ, Carthuſiani, & Auguſtiniani & cuiuſcũq; tandem alterius ordinis; quin & quoquot alii fuerunt ſcriptores, qui Petrum Lombardum ſequuti ſunt ad hæc vſque noſtra tempora: quis eſt incircũciſus iſte Philiſtæus, qui ſic audet aciei Dei viuentis exprobrare, quaſi nihil in ea tot ſeculis de mediatore, nihil de promiſſione ſeu Euangelio, nihil de fide ſeu fiducia mediatoris dictum ſit? Videtur hic non modò Theologos non legiſſe vnquàm, ſed ne templa quidem Chriſtianorum ingreſſus aliquando: Vidiſſet in his Ieſu Chriſti mediatoris noſtri ſimulachra, per quæ templum ingredientes, vt in hoc vno mediatore ſpem noſtram omnem defixam habeamus, admonemur: & cũ alia pleraque animaduertiſſet, de quibus initio libri huius ſcriptum eſt à nobis, tum illud audiuiſſet, quòd in iis orationibus, quæ funduntur ad altare, (vulgo collectas vocant) preces omnes in Deum patrem ferè dirigimus, neque per alium concedi nobis ea quæ petimus, poſtulamus, quàm per vnicum Dei & hominum mediatorem, Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum vt dicere, fuiſſe mediatorem orbi Chriſtiano tot ſeculis ignotum, non ſit aliud quàm dicere; Nil intra eſt oleam, nil extrà eſt in nuce duri. Verùm iſti, qui dici volunt (ſi diis placet) Euangelici, verum an falſum dicant, nihil ſua referre putant: dum quos Chriſtus pretioſo ſanguine ſuo collegit, eos diſpergere, & à corpore ipſius, quæ eſt Eccleſia, ſegregare, Satanæque lucrifacere queant. Quam ad rem cùm nõ aliam eſſe viam commodiorem intelligerent, hoc illis commentum placuit, ignoratum tot ſeculis fuiſſe mediatorem Dei & hominum, hominem Ieſum Chriſtum, qui dedit ſemetipſum redemptionem pro omnibus, nihil de promiſſionibus, nihil de beneficiis eius dictum eſſe, verùm hoc actum potius, vt ea quàm maximè obſcura eſſent omnibus. Atque interim hæc ab imperitis non leguntur modo magna cum admiratione, verumetiam non minore leuitate creduntur.

1. Regum. 17. *Chriſti crucifixi ſimulachrum in templis cur ponatur.* *Oration. omnes in Chriſti nomine concluduntur.* 1. Tim. 2. 1. Tim. 2.

Sed iam quæ ſit Eccleſiæ ſententia de meritis operum, & quàm ſint ab omni veritate longè remota, quæ

Ad argumentum hæreticorum reſpondetur.
Merita bonorum operum.
Rom.8.
Macar.homi.15.
Lib. de Menſuratione Crucis.
Philip.2.
Rom.5.
Macarius Eremita de lege ſpirituali.cap.23.
Amb.de pænit. lib.2.cap.3.

matri noſtræ per filios deſertores affinguntur, ſatis planum feciſſe videmur. Ex his autem quę iam dicta sũt, ad ea quæ per iſtos obiiciuntur, facile fuerit reſpondere. Nam & nos cum Paulo non inuiti fatemur, quòd non ſunt condignæ paſſiones huius temporis ad futuram gloriam: Quin & illud addimus: ſi fieri poſſet, quod a diuo quoque Macario legimus ſcriptum, vt quis ab eo die, quo conditus eſt orbis, ad extraneũ vſq; iudicii idem viueret, ac per omne tempus id non modo laboraret, verumetiam extrema quæque ſupplicia pro Deo pateretur: nondum eſſent labores illius & cruciatus digni, quibus æternæ vitæ præmium redderetur. Et veriſſimè dictum eſt ab Anſelmo. Si homo mille annis ſeruiret Deo, etiam feruentiſſimè, non mereretur ex condigno, dimidium diem eſſe in regno cœlorum. Quamobrem ipſa quidem operum natura, ſiue ſubſtantia, digna non eſt; verum dignus eſt Deus, qui operatur ea in nobis; digna eſt Chriſti paſſio, per quã, quæ indigna fuerant ex ſe, digna facta ſunt opera noſtra æternæ vitę retributione; digna eſt denique charitas quæ diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum; quę cùm finem neſciat, non eſt huius temporis, atque ideo nullum temporale, ſed æternum præmium illi pro dignitate tribui poteſt. Nihil itaque tribuimus operum naturæ ſiue ſubſtantiæ, ſed cum ſancto Marco Eremita dicimus; quòd omne opus bonum, quod per noſtram naturam operamur, tantùm equidem efficit, vt à contrario malo abſtineamus. Cæterùm extra gratiam ſanctificationis acceſſionem nobis ferre non poteſt. Producens Pauli locum hũc Ambroſius: Indignæ ſunt paſſiones huius temporis ad superuenturam gloriam: Indignæ vtique, inquit, ad conſolationis comparationem, non ad fructum redemptionis. Quæ eſt tàm præclara cuiuſquam vita in terra, vt adęquare cœleſtem gloriam poſſit? Itaq; redemptionis fructus eſt, quòd opera, ſiue paſſiones noſtræ condignæ cenſentur ad futuram gloriam non ipſorum operum, ſiue paſſionum natura: Quod etiam alio loco non obſcurè ſignificat Ambroſius, quando perennem gloriam ſacræ Chriſti mortis, præmium eſſe dicit. Et vbi de pęnitentia tractat producto Euangelii loco, de Lazaro quatriduano fœtente. Quod igitur, inquit, de Lazaro legimus in vno quoque debemus conuerſo peccatore credere. Qui licet fœtorem habeat, tamen fidei precioſæ emendatur vnguento. Tantum enim gratiæ fides habet, vt vbi ante diem fœtebat mortuus, illic bono odore tota repleatur domus. Fœtebat Corinthia domus, quando ſcriptũ eſt de ea. Auditur inter vos fornicatio &c. Fœtor enim erat, quia modicum fermentum totam maſſam coruperat? Cepit benè olere cum dicitur ſi cui quid donaſtis, & ego. Nam & ego donaui propter vos in perſona Chriſti: Sic Ambroſius non operis naturæ ſed fidei tribuit, quòd benè olet opus noſtrum. Fidei qua nos redemptos, & mondatos eſſe credimus Chriſti ſanguine.

Iſa.64.
1.Ioan.1.
Titum 2.
Ruper. lib.2. in Matth.
Pſalm.93.
Ioan.19.
Michææ.6.
Lucæ 17.
Ioan.15.
Rom.8.

Sed nec illud imus inficias, quod facti ſumus vt immundi omnes, & quaſi pannus menſtruatæ vniuerſæ iuſtitię noſtræ. Sed quid ſi ſanguis Ieſu Chriſti emundauit nos ab omni peccato? ſi propterea dedit ſemetipſum pro nobis, vt nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret ſibi populum acceptabilem, ſectatorem bonorum operum? nunquid euacuabo crucem eius? nunquid mortis illius beneficium adolebo nunquid non agam potius gratias infinitæ bonitati illius & miſericordiæ? per quam factum eſt: quòd iuſtitiæ meæ, quę naturà ſua tanquam pannus menſtruatę fuerunt ſanguine illius ablutæ, factæ ſunt mundæ, factæ ſunt acceptę Deo, factæ ſunt per hanc illius acceptationem dignæ præmio vitæ æternæ; quòd fulget in illis iuſtitia meritorum Chriſti, quæ ſi non adeſſet, ſi non fulgeret in illis, eſſent adhuc quales fuerunt, tanquàm pannus menſtruatæ. Sic à Ruperto Abbate ſcriptum legimus: Quem tu erudieris Domine, ille ſcit, quòd iuſtitia nulla ſit, quòd omnis ex operibus iuſtitia vana ſit: niſi teſtimonium habeat ex fide huius filii hominis Ieſu Chriſti: cuius ſanguis cum aqua fluens de latere eius, niſi iuſtos omnes emundaſſet, immundæ, & ſordidæ eſſent omnes iuſtitiæ. Et qui præceſſit Rupertum Remigius, & ipſe monachus, enarrans illud ex Michæa: Nunquid dabo primogenitum meum pro ſcelere meo? Sed & nos, inquit, agentes pœnitentiã, ſciamus nos nihil dignum dare poſſe ad placandum Deum: Sed ſolũmodo in ſanguine immaculati, & ſpiritalis agni nos ſperemus ſaluari: Si tamen initimur eius paſſioni, & pro illo mori parati ſimus. Confitemur & illud non magis humiliter, quàm & veraciter & libenter; quod cùm fecerimus omnia, quæ nobis præcepta ſunt, ſerui ſumus inutiles, quod debuimus facere, fecimus. Sed quid ſi ille iam non dicit nos ſeruos, ſed amicos? quid ſi non tantùm amicorum, ſed etiam filiorum ſuorum honore nos & appellatione dignatur, quibus omni iure cœleſtis regni debetur hæreditas? quid ſi tanta liberalitas eius eſt, qui fons eſt perẽnis totius bonitatis, vt vltrò ſe obliget: vt cui nos debitores ſumus, ipſe ſe nobis ex promiſſione debitorem conſtituat? Explicans illum Pſalmi locum Auguſtinus. Quia miſericordiam & veritatem diligit Deus Dominus, inquit, miſericordiam diligit, qua mihi primo ſubuenit: ueritatem diligit, ut credenti det quod promiſit. Audi miſericordiam & ueritatem in Apoſtolo Paulo, prius Saulo perſecutore: indigebat miſericordia, & dixit, in ſe factã: qui prius fui blaſphęmus, & perſecutor, & iniurioſus: ſed miſericordiam conſequtus ſum, ut in me oſtenderet Chriſtus Ieſus omnem longanimitatem, in eos, qui credituri ſunt illi in vitam æternam. Vt, cùm indulgentiam tantorum ſcelerum acciperet Paulus, nemo deſperare poſſet, ſibi donari quæcunq; peccata. Ecce habes miſericordiam: noluit tunc Deus exercere veritatem, vt puniret peccantem. Etenim, ſi puniretur peccator, nonne veritas eſſet? aut auderet dicere, non debeo puniri, qui non poſſet dicere, non peccaui? Et ſi diceret, non peccaui, cui diceret? quem falleret? Ergo primò Dominus miſericordiam in eum prærogauit, poſt miſericordiam, veritatem. Audi illum iam exigentem ueritatem. Primò ergo, inquit, miſericordiam conſequutus ſum, qui prius fui blaſphęmus, & perſequtor, & iniurioſus: ſed gratia Dei ſum id quod ſum. Poſtea dicit, cùm paſſioni propinquaret. Bonum agonem certaui, curſum conſũmaui, fidem ſeruaui; ſupereſt mihi corona iuſtitiæ. Ille, qui tribuit miſericordiam, ſeruat veritatem. Vnde ſeruat veritatem? quam reddet mihi Dominus in illo die iuſtus iudex. Indulgentiam donauit, coronam reddet: donator eſt indulgentiæ, debitor coronæ. Vnde debitor? accepit aliquid? cui debet aliquid Deus? Ecce videmus, quia tenet eum debitorem

Paulus. Conſequutus eſt miſericordiam, exigens veritatem. Mihi, inquit, reddet Dominus in illo die. Quid tibi reddet? niſi quod tibi debet? vnde tibi debet? quid ei dediſti? quis prior dedit illi, & retribuetur ei. Debitorem Dominus ipſe fecit ſe, non accipiendo, ſed promittendo: non ei dicitur: redde, quod accepiſti: ſed redde, quod promiſiſti. Miſericordiam mihi erogauit, inquit, ut faceret me innocentem: nam prius fui blaſphæmus, & iniurioſus: ſed ex illius gratia. factus ſum innocens. Ille autem, qui prærogauit miſericordiam, negare poterit debitum? Diligit miſericordiam & veritatem; gratiam, & gloriam dabit. Quam gratiam? niſi de qua ipſe dixit; gratia Dei ſum id quod ſum? Quam gloriam? niſi de qua ipſe dixit: ſupereſt mihi corona iuſtitiæ? Neque diſſimilia ſcribit enarrans alium Pſalmi locum. Miſericordiam, & iudicium cantabo tibi *In pſal. 100.*
Domine. Vbi, eiuſdem Pauli exemplo docet, miſericordiæ fuiſſe, quod ex blaſphæmo factus eſt iuſtus, & ex perſecutore Apoſtolus. Hoc enim ſolius Dei donum fuit, cum nulla præceſſiſſent alia, præterquam gehennæ merita. Poſteaquam autem illi Deus donauit, vt ex impio fieret iuſtus; iam tenet, inquit, Dominum debitorem. Inuenit eum donatorem tempore miſericordiæ, tenet debitorem tempore iudicij. Bonum, inquit, certamen certaui, curſum conſumaui, fidem ſeruaui, hoc tempore miſericordię. Audi de iudicio. De cætero ſupereſt mihi corona iuſtitię, quam reddet mihi Dominus in illa die iuſtus iudex. Non dixit, donat, ſed reddet, Quando donabat, miſericordiæ erat: quando reddet iudex erit. Quia miſericordiam & iudicium cantabo tibi Domine: ſed donando deiicta, fecit ſe debitorem coronæ, vbi miſericordiam conſequtus ſum. Miſericors ergo dominus, primò; hic autem reddet mihi coronam iuſtitię. Vnde reddet? quia iuſtus iudex eſt. Quare iuſtus iudex? quia bonum certamen certaui, curſum conſumaui, fidem ſeruaui. Ideò iuſtus non poteſt niſi coronare iſta: inuenit enim iſta; quæ coronaret. Antea verò, quid inuenerat? qui prius fui blaſphæmus, & perſequutor? Iſta donauit, illa coronauit. Donauit hæc tempore miſericordię: coronabit illa, tempore iudicii: quia miſericordiam & iudicium cantabo tibi Domine. Et iterum alio loco. Debitor enim factus eſt, non ali *Aug. de verbis Apoſt. hom. 16.*
quid à nobis accipiendo, ſed quod ei placuit, promittendo. Aliter enim dicimus homini, debes mihi quia dedi tibi, & aliter dicimus, debes mihi quia promiſiſti mihi. Quando dicis debes mihi quia dedi tibi, à te proceſſit beneficium, ſed mutuatum non donatum. Quãdo autem debes mihi quia promiſiſti mihi tu nihil dediſti & tamen exigis. Bonitas enim eius qui promiſit ne in malitiam fides conuertatur, nam qui fallit malus eſt. Deo igitur quid dicemus, redde mihi quia dedi tibi? Quid dedimus Deo, quãdo totum quod ſumus & habemus boni ab illo habemus? Nihil ergo ei dedimus, nec eſt quod illa voce exigamus debitorem Deũ, maximè dicente nobis apoſtolo, quis prior dedit illi, & retribuetur ei. Illo ergo modo poſſumus exigere Dominum noſtrum, vt dicamus: Redde quòd promiſiſti quia fecimus, quod iuſſiſti: & hoc tu feciſti, quia laborantes iuuiſti. Et Fulgentius. Ecce, qualis eſt, inquit, Dominus noſter vt donando debeat: & quanto magis *In Prologo lib. ... quos ad Monim... ſcripſit.*
donat, tanto magis eum debitorem eſſe non pigeat. In quantum enim gratis largitur, in tantum debitor inuenitur: nec eum poteſt aliquis debitorem habere, niſi in eo, quod ipſe dignatus fuerit gratuita largitione conferre. Quem ſequutus Cæſarius. Ille, qui captiuos, inquit, redimere, & pauperes paſcere, & veſtire non *Homil. 2.*
præualet, contra nullum hominem odium in corde reſeruet: & inimicis ſuis, non ſolum malum pro malo, non reddat, ſed etiam diligat: & pro eis orare non deſinat: certus de promiſſione, & miſericordia Domini ſui, libera conſcientia, ante tribunal Chriſti dicere poterit. Da Domine, quia dedi: dimitte, quia dimiſi. Et alio loco. Eleemoſynam dare feſtinemus, vt ſecuri in die iudicij dicere poſſimus. Da Domine, quia dedi- *Homil. 15.*
mus: nos fecimus, quod iuſſiſti: tu imple, quod promiſiſti. Et aliquot poſt ſæculis Bernardus, cum illa Chri- *Bernardus de p... ſione Domini.*
ſti uerba explicaret. Conſumatum eſt, inquit, hoc eſt, tuo adiutorio, non mea uirtute certaui, curſum conſumaui, fidem ſeruaui. Redde ergo, quot legitimè certantibus in agone te promittente propoſitum eſt. Scilicet, coronam iuſtitiæ: quam tu iuſtus iudex reddes in tua die. Ad eundem modum Græci quoque. Baſilius, *Baſilius in Bea... lulitam Marty... rem.*
exponens illa verba pſalmi. Quid retribuã Domino, pro omnibus, quæ retribuit mihi? Nec in hoc, inquit, ſe munificus ille, & in dando maximus, non quaſi prior ipſe gratiam tribuiſſet, ſed quaſi tribuiſſet his qui dederunt: gratam enim accipientium volũtatem beneficii loco numerat. Qui cum ipſe tibi dederit opes, petit abs te eleemoſynam per manus pauperum: & cũ acceperit ea, qua ſua ſunt, haud aliter, ac ſi tua fuiſſent, gratiam tibi reddit. Et poſt eum Chriſoſtomus. Si dimiſeris, hoc quaſi debitum repetes, non ex natura rei, ſed ex bonitate donantis: et ubi non illuxit æqualis benignitatis indicium, vt qui conſeruis dimittit, eorũ, *Homil. 1. in E... ad Philemonem.*
quæ, ipſe peccauit in Dominum, ueniam referat. Hac tamẽ tam ſingulari benignitate nos fruimur: quia creditor noſter diues eſt in miſericordia & miſerationibus. Et eius diſcipulus Nilus. Cum ſim debitum Deo redditurus, qui quod ſoluitur à me rependere rurſus nouit altera gratia: & quod à me redditur debitum, nõ ut debitum accipit, ſed fœnori magis, ſeq; debitorem eſſe profitetur, pro eo quod à me ſolutũ eſt quaſi ad remunerationem teneatur propter gratum debitoris animum: Cùmq; ſemper prior ipſe profuſè gratias largiatur, ſemper ſe tamen debere Chyrographo ſuo profitetur, iis qui beneficentiam eius fœnori accipiunt, & quod ab illis exoluitur, id pro liberalitate reputat, vt & incipiat ſemper gratias beneficiaq; conferre, & tanquam debitor gratiam reddat. Hác igitur, illius in enarrabilem beneficentiam, qua ſe debitorem conſtituit, cui debitores ipſi ſumus: cum nihil ei dare poſſumus, quod ab ipſo prius non accepe rimus: nunquid non obuiis vlnis amplectar potius, quàm vt parum illi me gratum præſtem? Scio, quòd bonorum meorum non *Pſalm. 15.*
eget. Scio, quòd illius ſunt omnia: neque poſſum illi dare quicquã, quòd de manu eius non acceperim, Scio *1. Cor. 4.* *1. Para vlti.*
uerisſimum eſſe quod à Philone ſcriptum eſt: cum ne parentibus quidem dignam referre ualeam gratiam, *Philo lib. 2.*
multo minus poſſe nos Deo vicem reponere mutuam, qui omnia ex nihilo condidit, qui virtutem omnem *Allegoriarum.*
largitur. Scio quòd illius munera ſunt, ſi quæ ſunt merita mea: ac ſi quid ualet opus aliquod meum, Chriſti paſſionis, & mortis merito valet: quod iuſtitia meritorum eius fulget in virtutibus meis, ſe quæ ſunt: omne meritum illius, vt ſit proprium, neq; debere mihi quicquam poſſit. Sed quid faciam illius immenſæ bonita

ti,

Matth. 20.

ti, nunquid oculus tuus nequam eſt, quoniam ille bonus eſt? Agnoſco quę dicis, omnia uera eſſe confiteor, cùm Dei digito ſcripta ſint. Sed quis ego ſum, qui modum ponam diuinæ benignitati: quæ tanta eſt, ut etiã pro iis, quorum nomine ipſe debeo, ſe mihi debitorem Deus conſtituat: vt ſuis ipſe donis mercedem promittat: vt ſuis ipſe muneribus coronam tribuat. Quæ mihi certè iam debetur non ex operis mei per ſe conſi derati dignitate: ſed ex immenſa promittentis Dei liberalitate.

Chriſo. homil. de Adam et Eua.

Præclarè Chriſoſtomus. Tanta eſt erga omnes bonitas Dei, vt noſtra velit eſſe merita, quę ſunt ipſius dona: & pro his, quę largitus eſt, ęterna præmia ſit daturus. Agit quippè in nobis, vt quod vult, & velimus & agamus. Si modo Chriſoſtomi hæc verba ſunt, & non Cœleſtini potius.

Cœleſtinus ad Epiſcopos Galli.

Et alio loco. Chriſoſtomus, poſtquam docuit nihil habere nos, quod à Deo non ac ceperimus, Sic Deum inducit loquentem. Eorum, quæ ipſe prębeo, mercedem non exigo: verum & huius ipſius mercedem tibi debeo, ſi meis omnibus vti volueris. Quis unquam prædicare ſatis poterit admirandum hanc illius bonitatem: quam quantò mihi Satan magis inuidet, tantò magis de illa gloriabor: tantò maiores illius authori gratias agam: tantò ſum in illa perpetuo prędicanda futurus diligentior, & cum Pro

Pſal. 88.

pheta dicam. Miſericordias Domini in ęternum cantabo.

Qui cùm & illud canam lubens: Non intres in iudicium cum ſeruo tuo, quia non iuſtificabitur in cõſpe

Ger. ſer. ſuper. verb. Chriſti, Venite ad me omnes.

ctu tuo omnis viuens. Nam queadmodum etiam Ioannes Gerſon admonuit: aliter cum Satana loquimur, ſi quando ille nos in deſperationem adducere, aut ſi quando opera, quæ Deus operatur in nobis, eleuare, ac omne meritum illis detrahere conatur, quò ſegniores nos ad benè operandum reddat: aliter agimus cùm

Gene. 18.

Cum Deo humiliter, cum dæmone ſuperbe agendum.

ſiſtendi ſumus in conſpectu diuinæ maieſtatis: Tunc enim nos cum ſancto Abraham cinerem & puluerem eſſe recognoſcimus: tunc nos miſerrimos peccatores, & omni ſuppliciorum genere dignos profitemur: tũc qua ſumma poſſumus animorum noſtrorum ſubmiſſione, veniam deprecamur: tum quaſi ſuper terram ſtamus, alas ſubmittentes, quas in altercatione cum diabolo, quaſi in cœlo volantes, extenſas tenemus: vt ſemper & erecti coram diabolo, & humiles coram Deo reperiamur.

Guil. in vita D. Bernar. cap. 12.

Certamen D. Bernar. cum Satana in agone mortis.

Quod etiam Bernardum feciſſe ſcribit Guilhelmus, qui cùm extremum iam ſpiritum trahere videretur, in exceſſu mentis ſuæ ante tribunal Domini ſibi viſus eſt præſentari. Affuit, autem, inquit, & Satanas ex aduerſo, improbis eum accuſationibus pulſans. Vbi verò ille omnia fuerat proſecutus, & viro Dei pro ſua fuit parte dicendum, nihil territus aut turbatus ait. Fateor, non ſum dignus ego, nec propriis poſſum meritis regnum obtinere cœlorum: Cęterùm dupli ci iure illud obtinens Dominus meus, hæreditate ſcilicet Patris, & merito paſſionis, altero ipſe contentus, alterum mihi donat: ex cuius dono iure illud mihi vendicans non confundor. In hoc verbo confuſus inimi cus, conuentus ille ſolutus, & homo Dei in ſe reuerſus eſt.

De Similit. c. 61.

Ante quem etiam Anſelmus Cãtuarienſis Archie piſcopus alloquens Angelos. Quod in regno Dei, inquit, noſtra quærimus æqualitate beari: dono & gratiæ Ieſu Chriſti Domini noſtri adſcribimus: qui ad hoc dignatus eſt homo fieri, pati, mori, vt nos ab omni delicto in ſanguine ſuo iuſtificatos, ipſius regni conſortes efficeret.

Interrogationes infirmorum qui in extremis laborant.

Qui etiam interrogationes quaſdam pręſcripſiſſe dicitur infirmis in extremis conſtitutis: inter quas extrema eſt. Credis te non poſſe niſi per mortẽ Chriſti ſaluari? Reſpondet infirmus, Etiam. Tum illi dicitur. Age ergò, dum ſupereſt in te anima, in hac ſola morte fiduciam tuam conſtitue: in nulla alia re fiduciam habe: huic morti te totum committe, hac ſola te totũ contege, totum immiſce te in hac morte, totum confige: in hac morte totum inuolue. Et ſi Dominus Deus voluerit te iudicare, dic: Domine, mortem Domini noſtri Ieſu Chriſti obiicio inter me & tuum iudicium: aliter tecum non contẽdo. Et ſi tibi dixerit: quia peccator es, dic: Domine, mortem Domini noſtri Ieſu Chri ſti pono inter te & peccata mea. Si dixerit tibi, quòd meruiſti damnationem, dic: Domine, mortem Domini noſtri Ieſu Chriſti obtendo inter me, & mala merita mea, ipſiusq; meritum, offero pro merito, quod ego debuiſſem habere, nec habeo. Si dixerit, quòd tibi eſt iratus, dic: Domine, mortem Domini noſtri Ieſu Chriſti oppono inter me & iram tuã.

Exempla eorum qui in extremis nõ v[...] quaque diffidebant operibus ſuis.

Eſaiæ 38.

2. Tim. 4.

Quamuis aliorum etiam exempla ſanctorum commemorare liceat, qui cùm iam eſſent morti proximi, nõ omninò ſuis operibus diffidere viſi ſunt. Sic Ezechias Rex, cùm dixiſſet illi Dominus: Diſpone domui tuæ, quia morieris & non viues: conuerſa facie ſua ad parietem, orauit Dominum & dixit: Obſecro Domine, memento quæſo, quomodo ambulauerim coram te in veritate, & in corde perfecto, & quod bonum eſt in oculis tuis fecerim. Ac maiore cum fiducia Paulus, cùm delibaretur, & tempus reſolutionis eius iam inſtaret: Bonum, inquit, certamen certaui, curſum conſummaui, fidem ſeruaui: in reliquo repoſita eſt mihi corona iuſtitię, quam reddet mihi Dominus in illa die, iuſtus Iudex.

Hiero. in vita eius.

Quibus verbis etiam cognominem eius Paulum Eremitam, iamiam ex hac vita migraturum, vſum fuiſſe ſcribit Hieronymus: Qui de Hilarione quoque narrat, quòd cùm iam modicus calor teperet in corpore, nec præter ſenſum quicquam viui hominis ſupereſſet, hæc verba protulerit: Egredere, quid times? egredere anima mea, quid dubitas? ſeptuaginta annis ſeruiuiſti Chriſto, & mortem times? atque in hæc uerba ſpiritum exhalauit.

Matth. 24.

Sed quotumquenque reperire licet, his præſertim temporibus, quibus abundauit iniquitas, refrixit charitas multorum, qui ſic vitam ſuam tranſegerit, vt per æquè confidenter, vt iſti loqui poſſit, ex diuerſorio cor poris huius, æternam illam in domum migraturus?

Iob. 9.

Mos Chriſtianus circa morituros.

Quamobrem tutius fuerit, vt cum ſancto Iob, vereamur omnia opera noſtra: cùm non ſine cauſa videamus in Eccleſia Catholica ſemper obſeruatum: vt qui morti iam ſunt proximi, diligenter admoneantur, etiam ſimulachro Chriſti crucifixi ante oculos poſito, quò propriæ iuſtitiæ diffiſi, in vna Chriſti iuſtitia ſpem ſuam & fiduciam omnem habeant collocatam: illam patri cœleſti repræſentẽt, illi vni innitantur. Sic enim futurum eſt, vt inanem gloriam fugiamus, dum præcipuum auctorem & conſummatorem noſtræ iuſtitię Chriſtum profiteamur: & ipſius merita denuò nobis applicari promereamur, ad eas, quæ tunc occurrunt tentationes ſuperandas.

Hortulus animæ.

Accidit autem, vt cum hæc tertia æditio Antuerpienſis iam eſſet ſub pręlo, veniret in manus noſtras Hortulus animæ, quem pueri legebamus Pariſiis ante annos 43. typis excuſſus, in quo illas ipſas interrogationes, quæ ſunt à nobis ex Anſelmo paulò an-

tè

tè producte, vidimus: quas habebant etiam fratres D. Franciſci de obſeruantia, in cœnobio Tridentino in linguam Italicam tráſlatas. Vnde cuiuis perſpicere licet, qui mos fuerit in Eccleſia Dei, tùm etiam obſeruatus; quodq; morti proximi non alia in re, quàm in Chriſti paſſionis & mortis merito, ſuam omnem ſpem & fiduciam vt collocarent, admonebantur. Vidimus autem & Sacerdotale Romanum, in quo & ipſo habetur hęc interrogatio: Credis, non propriis meritis, ſed paſſionis Domini noſtri Ieſu Chriſti virtute & merito, ad gloriam peruenire? Reſpondet infirmus: Credo. Iterum Sacerdos: Credis quod Dominus noſter Ieſus Chriſtus pro noſtra ſalute mortuus ſit: & quòd ex propriis meritis, vel alio modo, nullus poſſit ſaluari, niſi in merito paſſionis eius? Reſpondet infirmus: Credo. Et in fine dicit Sacerdos: Si Dominus Deus voluerit te ſecũ dùm peccata tua iudicare, dicas: Domine Deus, ego pono mortem Domini noſtri Ieſu Chriſti inter me & iudicium tuum: & quamuis meruerim æternam mortem propter peccata mea, interpono tamen meritum paſſionis eiuſdem, loco meriti, quod ego miſer deberem habere & non habeo. Item: Domine, pono eandem paſſionem & mortem Domini mei Ieſu Chriſti inter me & iram tuam, & in manus tuas Domine commendo ſpiritum meum.

Morti proximi de Chriſti paſſionis merito, qua ſpes eis ponenda eſt. ex Sacerdotale Romanum.

Nota.

Extat Confeſſionis priuatæ formula, quæ beato Bernardo adſcribitur, in qua ſic Deum alloquitur: Recordare Domine Ieſu, quia tuum non eſt perdere quicquam eorum, quæ Pater tuus dedit tibi: quin tibi proprium eſt miſereri ſemper & parcere, neminem perdere, ſed ſaluare. Nam pater tuus miſit te in mundum, non vt iudices mundum: ſed vt vitam habeamus per te: vt ſis propitiatio noſtra, & aduocatus noſter, non cõtra nos. Quod enim debuimus, tu ſoluiſti; quod peccauimus, tu luiſti: quod neglexímus, tu ſuppleſti. Proficiat ergo nunc Domine, & in extremis meis plenaria, imò ſuperflua ſatisfactio, amariſſima mors tua, & pretium inæſtimabile fuſi ſanguinis tui, commemoratio ſatisfactionis tuæ, venerabile myſterium corporis & ſanguinis tui, quod tibi quotidie offertur in Eccleſia pro ſalute fidelium ſeruorum tuorum, in qua es tu ipſe ſacerdos & ſacrificium: ille qui offert pariter, & cui offertur. Sic Laurentium Medicem, cùm eſſet morti proximus, precantem inducit Angelus Politianus. Obſecro te ſalutifer Ieſu, vt cùm ante tribunal tuum conſtitero, quo me iamdudum citari planè ſentio, non mea fraus, non culpa plectatur. Sed tuæ crucis meritis condonetur. Valeat, valeat in cauſa mea ſanguis ille tuus Ieſu pretioſiſſimus: quem pro aſſerendis in libertatem hominibus, in ara illa ſublimi noſtræ redemptionis effudiſti. Ante 200. annos, quidam Dominicanus Colonię, quomodo forent ægroti conſolandi, docuit, his verbis. Morti iam uicinus, prorſus nihil ſuis bonis operibus confidere debet nec propter mala diffidere: ſed omnem ſpem in merita Chriſti, & eius immenſam miſericordiam collocare. Hæc eſt fides Catholica & Chriſtiana, quæ neminem fallere poteſt. De Ambroſio ſcribit Poſſidonius, quod moriturus dixerit: Non ſic vixi, vt me pudeat inter vos viuere: ſed nec mori timeo, quia bonum Dominum habemus. Quæ verba ſenex Auguſtinus, tanquàm elimata ac librata, ſit admiratus, ac vehementer laudauerit. Ideò enim eum dixiſſe: nec mori timeo, quia bonum Dominum habemus: ne crederetur pręfidens de ſuis purgatiſſimis moribus præſumpſiſſe. Quòd verò præceſſit: Non ſic vixi, vt me pudeat inter vos viuere: ad illud reſpicientem dixiſſe, quod homines de homine noſſe poterant. Nam ſciens examen æquitatis diuinæ, de bono Domino, quàm de meritis, ſe dicit magis confidere. Bedam quoq; ſubindè ſolitum fuiſſe repetere vocem hanc Ambroſii, narrat qui vitam illius conſcripſit Chutbertus. Quá non ſolùm admiratus, verùm & imitatus eſſe videtur Auguſtinus, cùm cõtra Creſconium ſcribens ita loquitur: Ad exiſtimationem humanam, magna teſtium, qui me nouerunt, ſuppetit copia: ad Dei verò cõſpectũ, ſola conſcientia: quam contra veſtras criminationes cùm intrepidam geram, non me tamen ſub oculis omnipotentis iuſtificare audeo: magiſq; ab eo effluentem miſericordiæ largitatem, quàm iudicii ſummum examen expecto: cogitans quod ſcriptum eſt: Cùm Rex iuſtus ſederit in throno, quis glorìabitur caſtum ſe habere cor? aut quis gloriabitur mundum ſe eſſe à peccato? De Agathone narrat Dorotheus: quòd, dum eſſet iam prope moriturus, rogatus à quodam, cur timeret qui ſemper Deo ſeruiuiſſet, reſponderit, ſe hactenus mandata Dei pro viribus feciſſe, ſed neſcire vtrum quod fecit, Deo placuerit. Aliud enim eſſe iudicium Dei, aliud hominis.

Pulchra orat. Bernardi ad Chriſtum.

Angel. Poli. lib. epiſtolarum 4. epiſt. 2.

Poſſi. de vita Aug. cap. 27.

Aug. cont. Creſc. lib. 3. cap. 80. Teſtes apud homines, conſcientia valet apud Deum.

Dorotheus in libro de humilitate.

Prouerb. 20.

Quanquam illa Pſalmographi verba, Non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens, non ita Doctores ſancti accipienda putauerunt, vt negari per ea crederent, iuſtificari quenquam in extremo iudicio: Certum eſt enim, quòd omnes nos manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti; quodque iudicium ibi futurum ſit de operibus, vt referat vnuſquiſque propria corporis prout geſſit, ſiue bonum, ſiue malum. Quamobrem ſi nemo tum iuſtificaretur, ſi nemo referret propria corporis, prout aliquid boni geſſit, neque glorificaretur quiſquam, nec eſſent quibus rectè dicit poſſet: Venite benedicti patris mei, poſſidete paratum vobis regnum à conſtitutione mundi. Quæ verba proferens Auguſtinus, quærit, Quibus meritis? Et ſtatim ſubiungi: Eſuriui enim, & dediſtis mihi manducare, &c. Quem eundem locum adducens etiam Gregorius Niſſenus: Audio, inquit, quid ipſi reſpondeant Regi: Denique pro ſuis quenque meritis ornatum cerno: illis qui boni, benigniq; fuerint, atque optimè vitam egerint, ſumma & perpetua quies tribuitur in regno celeſti: inhumanis autem & improbis ſupplicium ignis. Et alibi locum eundem explicans: Poſſidete paratum vobis regnũ. Quod? à quo paratum? Quod, inquit, vobis ipſi per opera præparauiſtis. Quomodo? Eſuriebam, ſitiebam, peregrinus eram, nudus, infirmus, in carcere. Et præter eum Baſilius eundem euangelii locum explicans: diſcedite à me. Cauſam inquit, cur ita diſcedere illos à ſe iubeat ſubiicit: nõ quòd aut quenquam interfeciſtis, inquit, aut fornicati eſtis, aut mendacium dixiſtis, aut ullam cuiquam iniuriá intuliſtis, aut aliud quicquam licet exiguum admodum feciſtis eorum, quæ ne faceret is, uobis fuerat interdictum. Sed quid? quòd bona opera facere neglexiſtis: exuriui enim &c. Rectè igitur Euſebius Emiſſenus, veras cœlorum claues meritorum dicit eſſe virtutes: Omnes, inquit, in nobis habere poſſumus claues regni cœlorum, & quidem duplicé

Pſalm. 142. Non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens, quo modo intelligendum.

2 Cor. 5.

Eccle. 12.

Roma. 3.

Matth 25.

Aug. ſerm. 59. de verbis dom.

Ioan. 15

In oratione de pauperibus amandis

Grego. Niſſ. in oratione de Placilla.

Hom. in natali Apoſt. Petri & Pauli.

Homi. de iudicio diuino.

dedicatione ... vol.2.

vim gerentes, duplicẽ habentes effectũ. Fides, humilitas, patientia, caſtitas, quaſi bonæ claues aperiunt Dei portam: ſed & ſuperbiam, iracundiam, cupiditatem, non immeritò claues eſſe dixerim, nam claudunt regnũ cœlorum. Et Auguſtinus: Ita laboremus, vt nobis bonorum operum clauibus, regni cœleſtis ianuam aperire poſſimus. Sicut enim malis operibus, quaſi quibuſdã ſeris, & vectibus, vitæ nobis ianua clauditur: ita abſque dubio, bonis operibus, aperitur.

Erit igitur iudicium & retributio ſecundùm opera: erit iuſtificatio ſecundum opera cuiuſque. Ibunt qui bona egerunt, in reſurrectionem vitæ. Quamobrem locum hunc exponens Hieronymus duplicem eius interpretationem adfert: Vnam, non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens, id eſt, in tota vita ſua, in omni, quo in mundo iſto conuerſatus eſt tempore. Alteram: Non dixit, inquit, non iuſtificabitur, in conſpectu tuo quiſpiam viuens, Sed omnis viuens, id eſt, non iuſtificabuntur omnes: iuſtificabuntur verò aliqui. Albinus verò ſic Pſalmi locum hunc enarrat. Omne genus humanum ſignificat originali peccato obnoxium: Ideo nullus, niſi gratia liberatus tua, iuſtificari poterit, de radice vitiata natus, quantò magis ego peccatorũ meorum pondere oppreſſus? Cęterùm expẽdamus Prophetæ verba diligentius. Non dixit ſimpliciter: Quia non iuſtificabitur omnis viuens: verum addidit, in conſpectu tuo. Hoc itaque dixiſſe videtur, quod in libro Iob ſcriptum legimus: Nunquid homo, Dei comparatione iuſtificabitur, aut factore ſuo purior erit vir? Ecce qui ſeruiunt ei, non ſunt ſtabiles, & in Angelis ſuis reperit prauitatem: quantò magis hi qui habitant domos luteas, qui terrenum habent fundamentum, conſumentur velut à tinea. Et alio loco: Verè ſcio, quòd ita ſit, quòd non iuſtificabitur homo compoſitus Deo. Et iterum alio loco: Nunquid iuſtificari poteſt homo compoſitus Deo, aut apparere mundus natus de muliere? Ecce Luna etiam non ſplendet, & Stellæ non ſunt mundę in conſpectu eius: quantò magis homo putredo & vermis, & filius hominis vermis? Quę loca enarrans Gregorius: Humana, inquit, iuſtitia, diuinæ iuſtitiæ comparata, iniuſtitia eſt: quia & lucerna in tenebris lucere cernitur, ſed in Solis radio poſita tenebratur. Et alio loco. Iuſti, inquit, perituros ſe abſq; ambiguitate præſciunt, ſi remota pietate iudicentur: quia hoc ipſum quoque, quod iuſtè videmur viuere, culpa eſt: ſi vitam noſtram, cum iudicat hanc apud ſe diuina miſericordia, non excuſat. Hinc enim in hoc eodem libro ſcriptum eſt. Aſtra non ſunt munda in conſpectu eius: quia apud Deum diſtrictè iudicati, ipſi quoque maculas inquinationis habent, qui per mundiciam ſanctitatis lucent. Et iterum. Homo quippe Deo non compoſitus, iuſtitiam percipit, compoſitus amittit: quia quiſquis auctori bonorum ſe comparat, bono ſe quod acceperat, priuat. Nunquid negat Gregorius habere nos noſtram iuſtitiam? Percipit, inquit, iuſtitiam non compoſitus, amittit compoſitus Deo. Quid aliud his verbis, quàm hoc indicare videtur, quòd non comparata Deo eſt aliqua iuſtitia noſtra, comparata illi mera eſt iniuſtitia? Sicut eſt aliquis lucernæ ſplendor in tenebris: cæterùm ſi ponatur in Solis radio, merę ſunt tenebræ. Sic ab Hieronymo ſcriptum legimus: Deus lux appellatur, & tenebræ in eo non ſunt vllæ. Quando dicit nullas tenebras in Dei lumine reperiri, oſtendit omnia aliorum lumina aliqua ſorde maculari. Denique & Apoſtoli appellantur lux mundi, ſed non eſt ſcriptum, quòd in Apoſtolorum luce nullæ ſint tenebræ. Ad eundem modum de ſapientia dicit Gregorius. Omnis humana ſapientia quantolibet acumine polleat, diuinæ ſapiẽtiæ comparata, nec iuſta, nec pulchra, ſed inſipientia eſt. Omnia enim humana, quæ iuſta, quæ pulchra ſunt, Dei iuſtitię & pulchritudini comparata, nec iuſta nec pulchra ſunt. Similiter & de ſcientia. In comparatione, inquit, Dei, ſcientia noſtra, ignorantia eſt. Ex Dei namque participatione ſapimus, non comparatione. Quod totidem verbis de iuſtitia quoque dici rectè poteſt: In comparatione Dei, iuſtitia noſtra, iniuſtitia eſt. Ex Dei namque participatione iuſti ſumus, non comparatione. Quod indicat etiam Origenes, explicans illud ex Annæ Cantico: Non eſt ſanctus, ſicut Dominus. Si ſcriptum eſſet, inquit, nõ eſt ſanctus niſi Dominus, conſequens erat omnes nos renunciare nobiſmetipſis ab hac ſpe vt ſancti efficeremur: nunc autem neceſſaria diſtinctione vtitur, & dicit: Non eſt ſanctus ſicut dominus: hoc eſt: Et ſi ſint ſancti multi, ſed nullus ita ſanctus eſt, vt dominus. Poſſunt ergo multi ſancti fieri: ſicut & mandatum Dei dicit: Sancti eſtote, quoniam & ego ſanctus ſum: ſed quantuncunque quis in ſanctitate proficiat, quantumlibet puritatis & ſynceritatis acquirat, ita eſſe ſanctus homo non poteſt, ſicut dominus: quia ille largitor ſanctitatis eſt, iſte ſuſceptor: ille ſanctitatis fons eſt, hic autem ſancti fontis potator: ille ſanctitatis lux eſt, hic ſanctæ lucis inſpector, & ideò non eſt ſanctus, ſicut dominus. Et in Commentariis in Ioannem. Propterea, inquit, Dauid dixiſſe reor. Non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens. Non enim generatim dixit, omnis homo ſiue omnis angelus, ſed omnis uiuens. Quoniam etſi vitę quis ſit particeps, & mortalitatem prorſus excuſſerit, neq; ſic tui comparatione iuſtificari poterit, perindè atque vita, neque fieri poteſt, vt qui particeps eſt vitæ, & ob hoc viuẽs nominatur, ipſe ſit vita: nec qui compos eſt iuſtitię, & ideò iuſtus dicitur, omnino ipſi iuſtitiæ æquiparari poterit. Et non ita multò poſt. Quin illud. Non iuſtificabuntur coram Deo omnia viuentia, declarat, quòd comparatione Dei & ipſius iuſtitię nemo iuſtificabitur viuens, quamlibet beatus eſſe videatur. Velut ſi quis aliud exemplum proferens diceret. Non ſplendebit omnis lucerna coram ſole, ſplendebit enim quęuis lucerna, ſed vbi nullus erit ſplendor ſolis, ſic & iuſtificabitur omnis viuens, at nõ coràm Deo. Quandò verò cum illis comparatur qui infernè habitant, quique tenebris detinentur, apud illos lucebit eorum lux. Et vide num ad hunc modum intelligendum etiam ſit illud, quod eſt in Euangelio. Luceat lux veſtra coram hominibus. Non enim dixit. Luceat lux veſtra coram Deo. Nam ſi præcepiſſet hoc, impoſſibile quiddam præcepiſſet, haud aliter quam ſi lucernis animatis præcepiſſet, vt lux ipſorum coram ſole luceret. Quamobrem non ſolùm hi qui de vulgo ſunt viuentium non iuſtificabuntur coram Deo, ſed nec hi qui cęteris tanquàm inferioribus præſtare videntur. Quodque maius eſt etiam: ſi viuentium omnium iuſtitia in vnum collecta fuerit, comparatione Dei iuſtificabitur. Perinde ac ſi dicerem, ſi colliguntur in vnum omnes

Margin notes (left, partly cut off): cap.1.epiſt. Ephe. — m.5. — .4. — b.9. — .23. — reg.li 4. mora. p.26. — em lib.9, ca.5. — reg.lib.8. Mo- bum.cap.9. — b.2.contra Pe- g. — reg. lib.35.Mo l.Cap.1. — ib.16.mora. p.1. — Regum 2. — mit.11. — amo.2. — um.8.

lucernæ,

lucernæ, quæ nocte lucent in terris, non poſſunt vllum adferre ſplendorem, qui cum ſplendoro ſolis comparari queat. Hoc & ab Hilario dictum his verbis legimus: Quanquàm verò eam eſſe infirmitatem humanę naturæ meminerimus, vt ex comparatione diuinæ bonitatis bonus nemo ſit: ſed incomparabilis illa diuinitatis exceptio non interclusit bonitatis officium, vt ſecundum comparationem hominum inter homines bonus nemo ſit. *Hilarius in Pſal. 52.* Ad eundem modum Ioannes quoq; Chryſoſtomus. *Chryſ. in Pſal. 115* Quemadmodum hora veſpertina quis Stellam aliis comparatam lucidam vocat, quam Sole fulgente lucidam nemo diceret: quòd excellens ſplendor Solis, fulgorem Stellæ obtegit: ita & hominem veracem ac bonum eſſe dicimus, quando eum cum aliis hominibus conferimus: cæterùm quando eum cum Deo comparamus, non eſt verax: Omnis enim homo mendax. Et explicans illud apud Matthæum. Nemo bonus niſi ſolus Deus. *Hom. 64.* Nullum, inquit, hominem eſſe bonum annuit, nec tamen omnino genus humanum eſſe bonitate priuatum affirmat, ſed comparatione diuinæ bonitatis, neminem eſſe bonum aſſerit. Et iterum alio loco: *Hom. 13. in Ioã.* Sanctus, inquit, & purus erat Eſaias; ſed ſi ſupernæ ſanctitati noſtram conferamus, immundi profectò ſumus. Sancti Angeli ſunt; ſed huius quoque ſanctitatis alia differentia inter nos videlicet & ſupernas virtutes. Idem explicans illum Pſalmi locum: Iudica me Domine ſecũdum iuſtitiam meam. *Pſalm. 7.* Quî fit, inquit, vt qui alibi dicat: Ne ingrediaris in iudicium cum ſeruo tuo, hîc dicat: Iudica me ſecundum iuſtitiam meam? Quod hoc aliud, & illud aliud. Illic enim dicens: Ne ingrediaris in iudicio cum ſeruo tuo: ſignificat ne tu mecum iudicio contenderis: ne meam vitam eam cum tuis beneficiis conferendo examinaueris: Et ideò ſubiunxit etiam: Quia non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens, hoc eſt, ſi tecum in iudicio contendat. Hic autem non hoc dicit. Non vult enim in iudicio cum ipſo contendere, ſed ſecum. Et ideò dicit: Secundum iuſtitiam meam, hoc eſt, ſecundum iuſtitiam quæ mea eſt. Iuſtitiam autem hîc dicit, non affeciſſe aliquem iniuria, quod dixit ſuperius: Si hoc feci, & quæ ſequuntur. Et iterum alio loco: *In cap. 1. epiſt. ad Theſſa. hom. 4.* Quemadmodum enim is, qui multum pecuniarum poſſidet, diues quidem eſſe videtur; cęterùm theſauris Regiis comparatus, pauper eſſe atque inops primus cernitur: Ita & hîc dum Angelis conferuntur, peccatores eſſe etiam iuſti deprehenduntur. Et eius diſcipulus Caſſianus; enumeratis aliquot ſcripturæ locis, vbi homines boni appellantur: *In collatione de libero arbit. cap. 7.* Hos omnes, inquit, & ſecundum ſe bonos eſſe dubium non eſt: ſi reſpiciamus ad bonitatem Dei, nullus eorum pronunciatur bonus. Ac paucis interiectis: Sicut bonitas noſtra ſupernæ bonitatis intuitu in malitiam vertitur: ita etiam iuſtitia, diuinæ collata iuſtitię, panno menſtruatæ ſimilis deputatur. Et paulò antè: Quia nihil ſtabile, nihil immutabile, nihil bonum, niſi Deitas ſola. Omnes verò creaturę, vt beatitudinem æternitatis, vel immutabilitatis obtineant; non hoc per ſuam naturam, ſed per creatoris ſui participationem & gratiam conſequuntur, tenere meritum creatori ſuo collatę non poſſunt. Cuius hæc verba repetit etiam Beda Presbyter explicans locum Euangelij: *Beda lib. 3. capit. 11. Luc.* Vos cùm ſitis mali, noſtis bona data dare hominibus.

Non modò iuſtitiam non habere, ſed ne eſſe quidem dicimur comparati Deo, ſicut etiam Eſaias teſtatur, dicẽs: Omnes gentes quaſi non ſint, ſic ſunt coram eo. *Eſaiæ. 40.* Et quaſi nihili & inane reputatæ ſunt ei. Quod in libro quoque de diuinis nominibus non vno loco docet Dionyſius: & poſt eum Origens, explicans illud ex Annæ Cantico: Non eſt præter te. Cuius verba libet hîc adſcribere: Nihil eſt pręter te, id eſt, nihil eorum quæ ſunt, hoc quod ſunt, naturaliter habent. Tu ſolus es, cui quod es à nullo datum eſt. Nos enim omnes, id eſt vniuerſa creatura non eramus antequam crearemur. Et ideo quòd ſumus, voluntas eſt creatoris. Et paulo poſt, exponens illud Exodi, Ego ſum qui ſum. Si aliud aliquid, inquit, in creaturis, hoc nomine vel hac ſignificatione appellari poſſet, nunquam diceret Dominus hoc ſibi eſſe nomen. Sciebat enim ſe ſolum eſſe. Creaturas verò à ſe accepiſſe, vt eſſent. Nam & vmbra ad comparationem corporis non eſt, & fumus ad comparationem ignis non eſt. Hæc Origenes, atq; etiam ante illum Philo Iudæus titulo de eo, quòd malum bono inſidiatur: Creaturas, ait, non eſſentialiter, ſed opinione duntaxat conſiſtere. *1. Regum 2.* Sed & Auguſtinus: Omnia quæ creata ſunt: quamuis ea Deus fecerit bona valdè, creatori tamẽ comparata, nec bona ſunt: cui comparata nec ſunt. *Aug. de perfectione iuſti. Gene. 1.* Quem qui diligenter ſecutus in omnibus eſſe videtur Anſelmus; Tu ſolus, inquit, Domine es quod es: tu es qui es. Extant quinque libelli Anaſtaſij Patriarchę Antiocheni, in eorum ſecundo, qui inſcribitur de incircumſcripta Dei eſſentia, pluribus docet, quòd ſolus Deus eſt ens propriè ſumptum, reliqua verò ſunt entia, participatione illius Entis. Ad eũdẽ modũ propriè quoq; iuſtus & bonus eſt ſolus Deus, homines verò iuſti ſunt & boni participatione illius iuſtitiæ. Prophetæ locũ hũc adducens Augu. in eodẽ libro: Hoc eſt, inquit, ne intrès in iudiciũ cum ſeruo tuo: noli me iudicare ſecũdũ te, qui es ſine peccato: quia non iuſtificabitur in cõſpectu tuo omnis viuẽs. Quod ait, nõ iuſtificabitur, ad illá perfectionẽ retulit, quæ in hac vita non eſt. Quin & hoc addit in eodẽ libro: Quòd ipſi etiam filij Dei, cõparati ſibiipſis, quales in illa perfectione æterna futuri ſunt, ita boni ſunt, vt adhuc & mali ſint. Et alio loco. Corpus tanquàm homo exterior, quãtò eſt hæc vita diuturnior, tantò magis magisq; corrũpitur, vel ętate, vel morbo, vel variis afflictionibus; donec veniat ad vltimá afflictionem, quæ ab hominibus mors vocatur: eius autẽ reſurrectio differtur in finẽ, cùm & ipſa iuſtificatio noſtra perficietur ineffabiliter. Tũc enim ſimiles ei erimus, quoniã videbimus eũ ſicuti eſt. Nunc verò quãdiu corpus quod corrũpitur aggrauat animã, & vita humana ſuper terrã tota tentatio eſt: nõ iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens, in comparatione iuſtitię, qua ęquabimur angelis, & glorię, quę reuelabitur in nobis. Quod pluribus etiam confirmat in quodã ſermone de tempore. *Sermone 40. Lib. 4. de Trinit. cap. 3.* Neque ſecùs interpretatus eſt Arnobius, qui centũ plus minus annis Auguſtinum præceſſiſſe videtur. *Arn. in Pſal.* Non intres, inquit, in iudicium cum ſeruo tuo. Hoc ergo voluiſti dicere: triſtitia tua eſt, vt Dominus in iudicium intrare cum ſeruo contemnat: Quis enim ad comparationẽ tuá iuſtificabitur homo? quamuis ſanctum & electum & mundum, & laudabilem in conſpectu tuo, id eſt, ad comparationẽ tuá: ſiue diuina iudicia, ſiue humana probare non poſſunt. Omnis.n. pulchritudo te præſente deformis eſt, omnis fortitudo te præſente infirma,

omnes

Bern. de verbis Eſa. ſerm. 9. Hier. lib. 1. contra Pelagianos. Iuſtitia Dei, & creaturarum diuerſa. Eſaia. 64.

omnes diuitiæ te præſente mendicitas: omnis iuſtitia te præſente iniuſtitia. Ad eũdem modum Euthymius quoqu e: Non dixit ſimpliciter, inquit, non iuſtificabitur, ſed in conſpectu tuo non iuſtificabitur, hoc eſt, ſi ad ſummam iuſtitiam tuam comparetur, & iuxta illam exquiratur. Eandem interpretationem adſerunt Bernardus, Hilarius, Hieronymus, Caſſiodorus, Remygius & alij Pſalmorum interpretes. Libet autem ex alio quodam loco Bernardi verba adſcribere: Quid poteſt, inquit, eſſe omnis iuſtitia noſtra coram Deo? Nonne iuxta Prophetam, velut pannus menſtruatæ reputabitur? Et ſi diſtrictæ iudicetur, iniuſta inuenietur omnis iuſtitia noſtra, & minus habens? Quid ergò de peccatis erit, quãdo, ne ipſa quidem pro ſe poterit reſpondere iuſtitia? Propterea obnixè cum Propheta clamãtes: Non intres in iudicium tuum cum ſeruo tuo Domine, tota humilitate ad miſericordiam recurramus, quæ ſola poteſt ſaluare animas noſtras. Idem Bernardus, quatuor ponit iuſtitiarum genera. Primum vult eſſe rectam, ſed non puram, qualis eſt in hoc ſeculo iuſtitia noſtra: de qua non minus verè quàm humiliter patres noſtri dixerunt. Omnes iuſtitiæ noſtræ, tanquàm pannus menſtruatæ. Nam quomodo poteſt eſſe pura, vbi adhuc non poteſt deeſſe culpa? Primi quidem hominis iuſtitia fuit & recta & pura. Cæterùm, & hæc, quoniam firma non fuit, & puritatem facilè perdidit, & ne ipſa quidem retinuit rectitudinem ſuam. Apud Angelos verò, iuſtitia & recta, pura, & firma, ſublimis, quidẽ, ſed adhuc longè inferior quàm diuina. Non enim innata eſt eis, ſed à Deo collata; vt natura ipſa, quod ex ſe eſt, non modò iuſtitiæ, ſed etiam iniuſtitiæ capax inueniatur. Nunquid non iſta eſt prauitas quędam, quam in angelis ſuis vera illa iuſtitia legitur inueniſſe? Non enim iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens, ait is qui Dei iuſtitiam minimè ignorabat. Nec ait omnis homo: ſed omnis viuens, fortè vt nec ipſos angelicos cum noueris ſpiritus excepiſſe. Viuunt enim & ipſi tantò veriùs, quantò propius aſtant ei, apud quem eſt fons vitæ. Nihilominus etiam iuſti ſunt, ſed ex eo, non coram eo: munere eius, non in eius comparatione. Ipſa enim ſibi iuſtitia eſt cuius voluntas, nõ tã æqua, quàm ipſa ęquitas: Et vtraq; nõ aliud quàm ipſa ſubſtantia eſt. Illa ergò Iuſtitia, veriſſimè ſicut mõs eſt, quæ recta eſt, quę pura eſt, quæ firma eſt. Et vt ita dicã, etiã ſubſtãtia eſt. Illa itaq; iuſtitia quæ eſt ſubſtantia, ſoli Deo cõpetit. Quãuis enarrans illum Hieremię locũ Hieronymus: Omnis lagenula implebitur vino; non dubitauit affirmare; quòd non ſolum ad comparationem Dei, verum & ad ſcientiam eius non iuſtificabitur omnis viuens: Homo enim, inquit, videt in facie, Deus autem in corde: & quod nobis interdum pulchrum videtur, illius oculis ſordidum deprehenditur. Videtur autem Hierony. cum hæc ſcriberet, vel ad hominem gratia deſtitutum reſpexiſſe, qui non poteſt non peccare; vel ad decliuem illam ad peccandum ex fragilitate carnis inclinationem, quam Paulus vocat inhabitans peccatum. Quò fit, vt nihil ita rectè geri poſſit ab homine, prorſus vt omni defectu careat, nec in eo quicquam deſiderari queat.

Hom. de verb. Eſa. ſerm. 5. Iob. 4. Hier. 13.

Quò magis autem intelligi queat, ita rem accipiamus. Eſt iuſtus Deus, eſt iuſtus Dei filius Dominus noſter Ieſus Chriſtus, quatenus homo; ſunt iuſti Angeli; ſunt iuſti & alij Spiritus beatorum in cœlis degentium; ſunt iuſti & homines in terris agentes. Deus ita iuſtus eſt, vt ſit ipſa iuſtitia: Chriſtus quatenus homo, plenitudo eſt iuſtitiæ. In Angelis cęteriſq; ſpiritibus beatis eſt quidem perfecta iuſtitia, ſed quæ longius abeſt à perfectione, ſi cum Dei iuſtitia comparetur. Nos autem in hac vita degentes de plenitudine Chriſti, ſi qui iuſti ſumus, accepimus omnes pro modulo noſtro; tanquàm particulas noſtras per exiguas; ex quibus quæ prodeunt opera, ſi examinentur qualia ipſa ſunt in ſe, certum eſt, quòd immunda ſunt, quòd nomẽ iuſtitiæ nõ merentur, quòd æternæ beatitudinis præmio digna nõ ſunt. Sed quoniã de plenitudine Chriſti ſunt, quoniã opera manuũ ipſius ſunt, quoniã illius pretioſo ſanguine cõſperſa ſunt; ex eo fit, quòd acceptãtur à Deo, tanquàm æternæ beatitudinis præmio digna; totũ vt ſit bonitatis & miſericordiæ diuinæ. Illa eſt quæ præuenit nos, illa eſt quæ ſubſequitur nos, illa eſt quæ nobis adhæret, ſiue cũ conuertimur, ſiue cũ præliamur, ſiue cũ coronamur; quemadmodũ à Dauide ſcriptum legimus: Miſericordia eius præueniet me. Et iterũ: Miſericordia eius ſubſequetur me. Præuenit nos eius miſericordia, quãdo, qui prior dilexit nos, fidem nobis largitur, quæ per charitatem operatur. Subſequitur nos, quando, quæ munera nullis noſtris meritis præcedentibus ex mera ſua liberalitate largitus eſt, ea quoniam non ſumus aſpernati, tanquàm noſtra merita coronat. Coronat autem in miſericordia & miſerationibus. Sic à Bernardo dictum eſt: Ipſe enim peccata condonat, ipſe merita donat, & pręmia nihilominus ipſe redonat. Huc reſpexiſſe videtur Theodoretus explicans illud: væ qui accepit ſuper eam opprobrium: Hominum, inquit, ſalus ex ſola Dei miſericordia pendet. Neq; enim hanc adipiſcimur, præmium & mercedem iuſtitiæ: ſed Dei bonitatis donum eſt. Quamobrẽ Dominus ait, Propter me & ſaluabo, & ſuſcipiam, & abalienatam & reiectam mihi vindicabo, & illuſtrem eam oſtendã, & gloria florentem reddam: & infamiam, quæ illi anteà inuſta fuit, eluam. Idem explicans illum Pſalmi locum. Hic accipiet benedictionem a Domino. Ingenioſè admodum, ait, miſericordiam cum benedictione coniunxit. Etenim quæ exiſtimantur remunerationes, propter ſolam diuinam benignitatem hominibus præbentur. Omnes hominum iuſtitiæ nihil ſunt ad dona, quæ a Deo nobis ſuppeditata ſunt, nedum ad futura munera, quæ omnium hominum cogitationem tranſcendunt. Et antè eum Baſilius explicans illud Pſalmi. Propter nomen tuum propitiaberis peccato meo. Ego te, inquit, oro vt propitius ſis peccatis meis, non propter exactam meam pœnitentiam: ſed propter benignitatis nomen quod habes: & propterea, quod peccata mea nomini tuo alligaui. Qui tamen explicans illum Pſalmi locum miſerere noſtri Domine. Per miſericordiam, inquit, ſaluari petit, imò non per miſericordiam tantum ſed etiam propterea, quòd multum pęnarum, inquit, dedimus. Sicut & Daniel dicit, imminuti ſumus præ omnibus gentibus. Hoc & iſti dicunt, Extremam calamitatem ſuſtinuimus: quamobrem quieſce iam & miſerere. In eodem autem libro. Explicãs illa pſalmographi verba. Exaudi me in iuſtitia tua. Quid facis, inquit, homo? infrà dicis. Non iuſtificabitur in cõſpectu tuo omnis viuens. Et ſi iniquitates obſeruaueris Domine, Domine quis ſuſtinebit? Et hic ſecun-

Ioan. 1. Pſal. 58. 58. Pſal. 22. 1. Ioan. 4. Galat. 5. Pſal. 102. Ser. 1. de Annũ. Mariæ virginis. Pſal. 23. Sopho. 3. Pſalm. 142.

dum

dum iuſtitiam exaudiri petis? quid eſt igitur quod dicit? Iuſtitiam hic benignitatem Dei dicit: Et hoc multis in locis videri poteſt, & valde meritò. Apud homines enim iuſtitia miſericordia caret, apud Deum verò non ita, ſed immixta eſt miſericordia, atque ita in mixta, vt ipſa iuſtitia benignitas vocetur. Ioannes quoque Chryſoſtomus. Etiamſi innumerabilia rectè ſecerimus, à miſericordia & clementia audimur, etiamſi ad ipſum faſtigium virtutis peruenimus: ſeruamur à miſericordia. Et enarrans illum locum: Miſerere mei Deus, quoniam infirmus ſum. Hac voce, inquit, omnes egemus, etiamſi innumerabilia recta & ex virtute fecerimus, & vel ad ſummam peruenerimus iuſtitiam. Similiter Ambroſius: ſemper homo, etiamſi ſanctus & iuſtus ſit, debet orare, vt exaudiat eum ſecundum miſericordiam ſuam: Non ſecundum merita virtutis alicuius. Quia rara virtus, multa peccata. Similiter Auguſtinus: Iuſti, inquit, meritis ſuis nihil tribuunt: non tribuunt totum niſi miſericordiæ Dei. Idem quoque Gregorius, dicens: Non bonitate noſtra: ſed Dei fit, vt homo terrenus bonis cœleſtibus perfruatur. Donum quippè Dei eſt, non ex nobis. Et alio loco, illam ſanctorum felicitatem miſericordiam eſſe dicit: Quoniam & ex hoc miſericordia iure poteſt, inquit, nominari; quia pro illis operibus datur, quæ ſine præuentu diuinæ miſericordiæ nemo aſſequitur; quia quibus miſericorditer tribuit, vt in hac vita benè operentur, eis miſericordius largitur, vt in æterna beatitudine centuplicato fructu remunerentur. Qui etiam alio loco, inquit: ipſa noſtra perfectio, culpa non caret, niſi hanc ſeuerus Iudex in ſubtili lance examinis miſericorditer penſaret. Quamobrem veriſſimè dictum eſt à Simone de Caſſia; quòd neminem Deus niſi per miſericordiam ſaluat; nec reprobat, niſi iuſto iudicio. Et hæc videtur eſſe gratia, quam pro gratia danda ſanctus Apoſtolus perhibet: vt quibus in hac vita diuinitus datur gratia ſanctificationis, eis in futuro detur gratia æternæ felicitatis. Et tamen hæc ipſa bonitas, hæc ipſa miſericordia Dei iuſtitia eſt: Iuſtum eſt enim quod miſericordia motus per Prophetam dixit pater ille miſericordiarũ,& Deus totius conſolationis: In quacunq; hora ingemueris,ſaluus eris; vt illud præſtet, promiſſiq; ſui memor, vel extremum peccatoris gemitũ coronet in miſericordia & in miſerationibus ſuis multis. Quod etiam in latrone præſtitit, propter facinora ſua in crucem acto. Qui ſimul vt dixit; Memento mei Domine, cùm veneris in regnum tuum, ſtatim audire meruit: Hodie mecum eris in Paradiſo.

In Pſalm. 4. — *In Pſalm. 118. Sermo. 19.* — *Greg. lib. 5. in 1. Reg cap. 2.* — *Grego in 7. Pſalm pœnitentialem.* — *Lib. 5. Moral. cap. 1.* — *De geſtis Domini Saluatoris.* — *In Pſalm 139.* — *Matth. 13 19.* — *Gratiam pro gratia.* — *Ioan. 1.* — *1. Cor. 1.* — *Ezech. 18.* — *2. Cor. 1* — *Pſalm. 102.* — *Pſalm. 142.* — *Luc. 23.*

Atque hoc eſt fortaſſis, quod à Propheta ſcriptum legimus. Exæquabit gratiam gratiæ eius, hoc eſt, quod Ioannem quoque dicere voluiſſe ſcribit Auguſtinus, qui poſteaquàm dixit; de plenitudine eius accepimus omnes, mox adiecit, & gratiam pro gratia. Pro gratia fidei, ſpei & charitatis,in quibus per gratiam eius proficientes ambulamus, accepimus iam ſpe, accepturi deinceps etiam re, gratiam illam de qua loquitur Paulus, Gratia autem Dei vita æterna. Quem ſequutus Rupertus. Prius, inquit, in hac vita gratiam dat, diuerſa credentibus in ſe tribuens chariſmata, & poſt in illo ſeculo, de quo nunc ſermo eſt, pro gratia benè expenſa, retributionis æternæ præmia recompenſat. Et æqualis Ruperti Bernardus, eadẽ illa Ioannis verba explicans, Gratiam pro gratia, Triplicem, inquit, gratiam diuinitus accepimus. Vnam qua conuertimur: aliam qua in tentationibus adiuuamur: tertiam qua probati remuneramur. Et prima quidem beneplacitum eſt, ſecunda meritum, tertia præmium. De prima dictum eſt: de plenitudine eius omnes accepimus, de duabus reliquis dictum eſt, & gratiam pro gratia, id eſt, munera gloriæ æternæ, pro merito temporalis militiæ. Et qui fuit eodem illo ſeculo Petrus Abbas Cluniacenſis: Perfacilè, inquit, erat gratiam à gratia, laborem à retributione, meritum à beatitudine diſcreuiſſe. Quod autem dixi gratiam à gratia, laborem à retributione, meritum à beatitudine. Hęc verba non nunc primùm à me proferuntur, ſed in Euangelio Ioannis leguntur: Nos ait, omnes de plenitudine eius accepimus, & gratiam pro gratia. Quid eſt gratiam pro gratia? Accipiunt enim ſancti eius, geminam ab ipſo gratiam, ita vt ex præcedente gratia, ſequatur & alia. Primò enim hic accipiunt gratiam operationis, ac pro ipſa alibi gratiam retributionis. Primò hic accipiunt gratiam ſanctificationis,ac pro ipſa alibi gratiam glorificationis: quam perfectam eſſe gratiam Thomas dicit.

Exæquabit gratiam gratiæ. — *Zach. 4.* — *Aug tract. 3. in Ioannem.* — *Ioan 1.* — *Rom. 6.* — *Ruper. lib. 12. in Apocal.* — *Bern. ſermo 5 de aſſumptione.* — *Gratia triplex.* — *Lib. 5. epiſt. 1.*

Vocatur autem vita ęterna gratia, non ob aliud, ſicut ſcribit Auguſtinus, niſi quòd gratis datur: nec ideò quia meritis non datur, ſed quia data ſunt & ipſa merita quibus datur: vt cùm Deus coronat merita noſtra, nihil aliud coronet, quàm dona ſua; quàm ea, quæ non deſpicit opera manuum ſuarum. Et iterum alio loco: Da veniam Apoſtole, propria tua non noui niſi mala. Da veniam Apoſtole, dicimus, quia tu docuiſti. Prorſus tua à te tibi parata, non nouimus niſi mala. Cùm ergo Deus coronat merita tua, nihil coronat niſi dona ſua. Ad eundem modum Chryſoſtomus: De meritis ſuis nihil aſſignare ſibi decet, niſi peccata, quę ſunt propria noſtra. Cæterum virtutes & actio purgata, cœlitus datur ab hominibus, donatur à Deo. Et iterùm Auguſtinus: Quia & ipſa vita æterna, quam certum eſt bonis operibus debitam reddi, à tanto Apoſtolo gratia Dei dicitur: cùm gratia non operibus reddatur, ſed gratis detur: ſine vlla dubitatione confitendum eſt, ideò gratiam vitam æternam vocari, quia his meritis redditur, quæ gratia contulit homini. Rectè quippè ipſa intelligetur, quæ gratia in Euangelio legitur, gratiam pro gratia, id eſt, pro his meritis, quæ contulit gratia. Sic à Chryſoſtomo quoque ſcriptum legimus: Coronat in nobis Deus non merita noſtra, ſed dona ſua; Tanta eſt enim, inquit, alibi erga nos bonitas Dei, vt noſtra velit eſſe merita, quæ ſunt ipſius dona; & pro his, quæ largitus eſt, æterna pręmia ſit daturus. Agit quippè in nobis, vt quod vult & velimus & agamus. Qua de re ſic ante Auguſtinum quoque ſcripſit Baſilius: Quis adeò rudis eſt, vt non audiuerit de bonis quę Deus præparauit dignis; vt ignoret, quòd corona iuſtorum eſt, Spiritus ſancti donum, ſiue gratia: quæ largior tum ac perfectior exhibebitur, cùm iuxta proportionem rectè factorum ſpiritualis gloria fuerit vnicuique diſtributa.

1. Sent. diſt. 27. art. 4. — *Vita æterna cur vocatur gratia.* — *Aug. ad Sixtum Epiſt. 150.* — *Et de gratia & libero arbitrio cap. 9. & in Pſal. 102. & Pſ 104. Pſalm. 137.* — *Aug. de correp. & gratia ca. 13.* — *In Is. 50. homil. homil. 14.* — *In illud Pſa. 142. Non intres in iudicium, &c.* — *Tom. 1. hom in cap. 9. Eſa. & hom. de Adam & Eua.* — *Baſil. de Spiritu ſancto cap. 16.*

Rom. 8. Neque hac vna in re illuſtris eſt illius gratia & miſericordia, quòd ſua dona coronare in nobis dignatur: magis etiam in hoc inſignis eſt, quòd vnigenito ſuo filio non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit illum: Tradidit autem ad illudendum, flagellandum, & morte turpiſſima condemnandum: vt paſſionis & mortis illius merito mereri nobis vitam æternam liceret. Atque hæc illa videtur eſſe miſericordia, de qua dicit Auguſtinus: *Aug. lib. 9. confeſ. cap. 13.* Væ etiam laudabili vitæ hominnm, ſi remota miſericordia diſcutias eam. *Ephe. 5. Heb. 9.* Nam niſi Chriſti miſericordia intercesſiſſet, qui ſemetipſum tradidit pro nobis, oblationem & hoſtiam Deo: niſi ſanguis eius interpellaret, niſi vultui Dei pro nobis appareret, cicatrices illi ſuas oſtentans: væ foret quamlibet laudabili vitæ noſtræ, ſi remota hac miſericordia diſcutienda veniret. Ad hanc igitur miſericordiam confugiamus, ſecundùm hanc miſericordiam iudicari petamus: vt in illa die tremenda, quando cœli mouendi ſunt & terra, non iudicentur opera noſtra qualia ſunt in ſe: (actum enim erit de illis, ſi ſecundùm naturam, ſiue ſubſtantiam ipſorum, iudicium factum fuerit) ſed iudicentur tanquàm à Deo data, tanquàm opera manuum illius, tanquàm (quæ nunquàm ſatis eſt prædicanda bonitas illius & miſericordia) Ieſu Chriſti ſanguine reſperſa, & per eum in honorem adducta: *Aug. in lib. 50. homiliarum, hom. 14.* vt iam non poſſint æternæ vitæ præmio digna non cenſeri. Si quis nos tanquàm Adæ ſpectet filios, ſi quis opera noſtra tanquàm ex nobis profecta conſideret, re vera digni non ſumus, quibus tam excellens præmium detur: & ſunt omnes iuſtitiæ noſtræ tanquàm pannus menſtruatæ. *Iſa. 64. Colloſ. 1.* Sed quid ſi pater ille miſericordiarum dignos nos fecit in partem ſortis ſanctorum in lumine? quid ſi propterea filius eius vnigenitus pati, crucifigi, mori dignatus eſt, vt nos qui eramus inimici, & natura filii iræ, efficeremur ciues ſanctorum & domeſtici Dei, *Rom. 5. Epheſ. 2. 1 Ioan. 3. Rom. 8.* efficeremur membra eius, efficeremur non amici modò verumetiam filii Dei, ſi filii & hæredes? hæredes quidem Dei, fratres autem & cohæredes Chriſti, vt quæ opera noſtra per ſe fuerunt immunda, ea ſanguine ipſius abluta, munda & grata redderentur in conſpectu Dei, ęternæque beatitudinis præmio digna. *Athan. lib. 5. contra Arria.* Pręclarè Athanaſius. Quemadmodum verbum caro factum eſt, ſic & homo, quæ Dei ſunt per verbum *Ioan. 1.* accepit, verbum dicitur accepiſſe; vt quamuis indignus ſit homo, quantùm ad naturam eius pertinet, qui talia acciperet: tamen propter verbum carnem factum accepiſſe monſtretur. Diſcutientur igitur in extremo iudicio opera noſtra, ſed non remota miſericordia Chriſti; qui non ſolùm auctor eorum & effector eſt, verumetiam quæ natura ſua fuerunt immunda, ſanguine ſuo mundare dignatus eſt. Simul illud *Bern. ſerm. 1. in Epipha.* efficit, vt quod illis deeſt, ſuæ paſſionis & mortis pretio compenſetur: vt rectè cum Bernardo dicere poſſimus, Pauperes ſumus, parum dare poſſumus: attamen reconciliari poſſumus pro paruo illo, ſi volumus: Totum quod dare poſſum, miſerum corpus iſtud eſt, id ſi dedero, ſatis eſt. Si quo minus, addo & corpus ipſius. Nam illud de meo eſt, & meum eſt. Paruulus enim natus eſt nobis, & filius datus eſt *Eſa. 9.* mihi. De te Domine ſuppleo, quod minus habeo in me. Ante quem etiam Anſelmus: Quid miſericor- *Lib. 2. cap. 20.* dius, inquit, intelligi valet, quàm cum peccatori tormentis æternis damnando, & vnde ſe redimat non habenti, Deus pater dicit: Accipe vnigenitum meum, & da pro te. Et ipſe filius, Tolle me, & redime te. Itaque de illo ſupplemus, quod nobis deeſt: Illum ad Patrem legatum mittimus. Quod fit in eo ſacrificio, quę propriè Miſſa, ſiue legatio dicitur. Alio verò loco de meritis hæc eſt Bernardi ſententia: Sufficit ad meritum, ſcire, quòd non ſufficiant merita; ſed vt ad meritum ſatis eſt, de meritis non pręſume- *Ber. in Cantica ſermo. 68.* re; ſic carere meritis, ſatis ad iudicium eſt: Porrò infantium renatorum neminem carere meritis, ſed Chriſti habere merita; quibus ſe tamen indignos reddunt, ſi ſua iungere, non nequiuerint, ſed neglexerint: quod quidem periculum iam adultæ ætatis eſt. Merita proindè habere cures; habita, data noueris: fructum ſperaueris Dei miſericordiam: & omne periculum euaſiſti, paupertatis, ingratitudinis, præſumptionis. Periculoſa paupertas penuria meritorum. Præſumptio autem ſpiritus, fallaces diuitiæ: & ideò, diuitias & paupertatem ne dederis mihi, ait Sapiens. *Prouerbiorū 34.* Felix Eccleſia, cui nec merita ſine præſumptione, nec præſumptio abſque meritis deeſt. Habet vnde præſumat, ſed non merita: habet merita, ſed ad promerendum, non ad præſumendum: Ipſum non præſumere, nônne promereri eſt?

Merita alia paruuli, alia adulti. Ex quibus Bernardi verbis colligimus, alia eſſe merita paruuli, ſiue cuiuſcunque tandem alterius recens baptizati: alia adulti, poſt baptiſmum aliquandiu ſuperſtitis: Ille non habet ſua, ſed ſola Chriſti merita, & ſecundùm illa iudicabitur dignus vita ęterna: adultus verò Chriſti meritis iungit ſua quoque, quæ ſi bona ſunt pronunciabitur & ille dignus in extremo iudicio, qui poſſideat regnum patris ab æterno *Non merita, ſed præſumptio de meritis damnatur.* ſibi præparatum, iuxta merita ſua Chriſti meritis innitentia. Simul & illud perſpicuum eſt ex his Bernardi verbis, quòd non merita, ſicut nouatores contendunt, ſed pręſumptionem de meritis excludere vide- *In Pſal. 141.* tur: ſicut & ille qui dixit: Quantùm detrimentum eſt non laborare, tantùm periculi de labore præſu- *Fauſt. li. 1. de libero arbi. cap. 1.* mere. Et qui fuit ſeculis aliquot poſterior Haymo: Nemo debet de ſuis meritis præſumere, ſed omnem ſaluationem ex Chriſti meritis expectare. *Chry. hom. 5. in Matth.* Quàm frequens autem illud eſt apud Chryſoſtomum, vt ne aliis in rebus vllis, quàm in bonis operibus confidamus? *Operum fiducia. Chry. hom. 21. in Gene.* Sic in Matthæum ſcribens monet, vt vnuſquiſque noſtrum nulla in re ſpem ſuam, niſi poſt Dei miſericordiam, in ſanctitate morum conſtituat. Cuius in his quoque Commentariis, quæ in Geneſim edidit, hæc verba ſunt: Habenda eſt ſalutis expectatio in omni virtutis operatione: & neque in appellatione ſublime ſapere, neque in cognatione ſanctorum virorum, neque in aliquo, ſed in fiducia bonorum operum: imò neque in illis multum de ſe ſentire, ſed tunc magis humilem & modeſtum eſſe oportet, cùm magnas virtutum diuitias congerere poſſumus: ſic enim & ipſi collectas diuitias cuſtodiemus, & gratiam Dei nobis conciliabimus. Enimuerò pro- *Sobriè operibus fidendum.* pter hoc & Chriſtus diſcipulis ſuis dicebat: Cum omnia feceritis, dicite: Serui inutiles ſumus. Igitur in omnibus inflationes & faſtus noſtros humiliemus, & diſcamus modeſti eſſe, & non extolli in

bonis operibus,& ſcire maximam virtutem eſſe,in bonis operibus modeſtè atque humiliter ſe habere.

Non reprehendit hîc fiduciam operum Chryſoſtomus, qui ſuper eundem librum commentatus, opera multæ nobis fiduciȩ eſſe fulcimenta ſcribit. Et iterum: In propriis bonis operibus cum ſuperna gratia ſpem ſalutis noſtræ habendam docet. Et in alio quodam loco: Ingens bonum in tuis ipſis beneſactis collocare ſpem. Et iterum alibi: Vnum duntaxat apud Chriſti tribunal patrocinium eſſe dicit operum: quo qui caruerit, aliundè nuſquàm, inquit, ſaluti locus eſt. Et rurſum: In nullo alio, niſi in ſolis ſuis virtutibus poſt diuinam gratiam de ſalute cuipiam ſperandum eſt. Et alio loco. Nihil enim virtuti par eſt chariſſime: quæ nos & in futuro ſæculo è gehenna eripit, & regno cœlorum nobis frui concedit. Et in Paulum ſcribens: Oramus, inquit, vt poſt baptiſmum etiam vitam honeſtam habeamus: Tù contrà ſtudes, vt hinc migres abſque bona vita: Quid autem refert, ſi iuſtus fias, ſed ſola fide? At nos optamus, vt & ex beneſactis habeas fiduciam. Et alio quodam loco: Ingens bonum in tuis ipſius beneſactis, collocare ſpem. Et mox in ſequenti homilia: Oportet in propriis beneſactis ſpem ſalutis collocare. Et iterum alio loco docet: Non ſolum in Dei benignitate, ſed in propriorum etiam factorum virtute ſpem ſalutis ponere. Ante quem etiam beatus Ephrẽ: Nihil nobis prodeſſe poterit in illo extremo iudicii die, niſi conuerſatio ſancta & opera bona, quæ hinc detulerimus nobiſcum. Non reprehendit igitur ſobriam operum fiduciam Chryſoſtomus: Sed ſicut ab eodem ſcriptum eſt, aut quiſquis ille fuit auctor operis imperfecti: In omni re, ex ipſa renaſcitur, quod exterminet rem: vt puta in ligno, ex ipſo ligno naſcitur vermis, qui exterminat lignum: ex veſtimento naſcitur tinea, quæ comedit veſtimentum: ex oleribus naſcitur vermis, qui olera vniuerſa corrumpit: Sic & in ſpiritualibus, ex ipſo propoſito eorum ſpirituali, accipit occaſionem inimicus, vndè eis retia texit: ita vt cùm cȩtera vitia tantùm in malefactis valeant, ſola ſuperbia etiam in rectè factis cauenda ſit. Quam etiam propterea Fronto, qui Bernardi fuiſſe videtur æqualis: totius pulchritudinis & integritatis vermem atque tineam vocat. Præclara eſt Paulini ſententia, quòd per viam qua itur ad vitam, facilius ingreditur humiliata iniquitas, quàm ſuperba iuſtitia. Nec diſſimilis eſt illa Optati: Meliora ſunt peccata cum humilitate, quàm innocentia cum ſuperbia. Melior eſt, inquit Auguſtinus, peccator humilis, quàm iuſtus ſuperbus. Et ſecutus hos Bernardus: Salubriorem, inquit, eligit agnum ſequendi partem in humilitate peccator, quàm in virginitate ſuperbus. Scripſit ſermonem de ædificio & congruitate ſiue concordia virtutum animæ Dorotheus; in quo cũ de lapidibus in eo ponendis, deque ligationibus nonnulla dixiſſet. Tectum eius ædificii ſiue domus charitatem eſſe dicit, coronam verò tecti, mentis humilitatem. Hæc enim eſt, inquit, quæ omnes virtutes & coronat, & conſeruat. Et quemadmodum omnis virtus ex humilitate gignitur, & cum humilitate producitur, ita virtutum omnium abſoluta perfectio humilitate completur. Superbiam igitur à nobis amoliri ſtudet his verbis, quæ paulò ante citauimus, Chryſoſtomus. Quod apertiùs etiam ab alio loco demonſtrat, dicens: Satis certus theſaurus rectè factorum obliuio. Quia ſicut aurum, veſtemque pretioſam cùm in publico ponimus, plurimos ad inſidias prouocamus: ſi verò ea recondamus; atque occultamus domi, in tuto cuncta ſeruabimus? ſic ſunt etiam diuitiæ virtutum. Si eas in memoria, quaſi venales aſſiduè portemus, armamus hoſtem, irritamus inimicum, & doloſum inuitamus ad furtum, Sin verò nemo alter id ſciret, niſi quem nulla occulta latere poſſunt, tutiſſimo in loco pretioſa conſiſtent. Et paucis interiectis, Caueamus de nobiſmetipſis dicere glorioſè. Hoc enim nos,& hominibus & Deo facit abominabiles. Et idcircò quantò maiora fecerimus bona, tantò de nobis minora dicamus, hoc enim modo maximam, & coram Deo & coram hominibus gloriam conſequemur, nec ſolùm gloriam, quæ à Deo eſt, verumetiam mercedem retributionemque pleniſſimam. Noli ergò mercedem repoſcere, vt merearis accipere. Tu ſaluari te Dei gratia confitere, vt ſe ille tibi debitorem fateatur, nec modò pro operibus tuis, verumetiam pro hac gratia humilique ſententia. Quando enim aliqua fecerimus, habemus eum proculdubio debitorem: quando verò nihil arbitramur nos operatos, amplius etiam de tali meremur affectu, quàm propter opera ipſa, quæ facimus. Minimum itaque de ſe ſenſiſſe, tam magnum eſt, quàm maximas res feciſſe. Quod ſi non adſit, nec illȩ poterunt eſſe laudabiles. Nam nos quoque famulos habentes, tum eos maximè comprobamus, quando cum bona gratia in omnibus obſequunt, nihil ſe grande abitrantur egiſſe. Itaque ſi bona tua magna vis facere, noli ea magna putare; aliter enim magna eſſe non poſſunt. Sic enim Centurio dixit: Non ſum dignus, vt intres ſub tectum meum; & propterea dignus effectus, ſupraque omnes Iudæos iure mirabilis. Sic etiam Paulus ait: Non ſum dignus vocari Apoſtolus, & omnium primus inuentus eſt. Sic & Ioannes: Non ſum, inquit, dignus ſoluere corrigam calciamenti eius, & idcircò amicus factus eſt; & manum, Chriſtus, quæ in dignam ſe calciamentis eſſe ducebat, à pedum obſequio ad caput ſuum ſubleuauit. Sic etiam Petrus ait, Exi à me Domine, quia homo peccator ſum, & propterea factus eſt Eccleſiæ fundamentum. Nihil enim ſic eſt amicum Deo quàm ſi quis ſe minimis annumeret. Hoc eſt enim caput totius Philoſophiæ atque faſtigium. Et iterum explicans illum locum ex libro Paralipomenon: Elatum eſt cor Oziæ. Nihil, inquit, perindè gignit ſuperbiam, vt bona conſcientia, niſi aduigilemus. Vndè Chriſtus ſciens, quòd poſt beneſacta nos hic morbus adoritur, dicebat diſcipulis ſuis: Cùm omnia feceritis, dicite, inutiles ſerui ſumus. Cùm enim hæc noxia beſtia parat inuadere vos, tunc, inquit, per hȩc verba fores illi occludite. Neque dixit, cùm omnia feceritis, inutiles eſtis; ſed, vos dicite, inutiles ſumus. Dic, ne metuas, non ex tuo iudicio fero ſententiam: Nam ſi tu teipſum dixeris inutilem, ego te vt vtilem coronabo. Et alibi: Audi quomodo

Chry. hom. 1. in Gene.
Concione 3. de Lazaro.
Hom. 43. in Gen.
Hom. 11. Ioan.
Hom. 20.
Hom 2. in poſterio rem ad Cor. epi.
Hom. 3 & 4. de Lazaro.
Hom. 8. in Gene.

Pſalm 4.
Ephrem *de extremo iudicio cap. 1.*
Hom. 41 *in Mat. ope. imper.*
Ex *renaſci, quod rē ipſam perdat.*

De gratia Dei. lib. 1.
Ad Seuerum epiſtola 10.
Optat lib. 2.
Sermo. 1. ſuper Miſſus eſt.
Dorotheus.

Superbia in rectè factis cauenda.

Chry. hom. 3. in Ma: & 18. ad populum Antiochenum.

Humilitas in operibus adhibenda.
Matth. 8.
1. Cor. 15.
Ioan. 1.

Luca 5.

2 Para. 26.
Chry. hom. 3.

Chry. hom. 3. in Mat. & 18 ad populum Antiochenum.
In hom. de pœnitentia & confeſſione.

Chriſtus præcipit nos obliuioni tradere bona opera. Quando hæc omnia feceritis, dicite quoniam inutiles ſerui ſumus. Ego te non facio inutilem, tu autem ſi confeſſus fueris nullitatem tuam, ego te illuſtrem faciam & coronabo. Et iterùm alio loco, Non igitur in ſuperbiam intumeſcamus, ſed dicamus nos ipſos inutiles, vt in partem vtilium tranſeamus. Si enim te laudandum eſſe dixeris, reprobus effectus es, etiamſi fueras antè laudabilis. Si verò inutilem te eſſe fatearis, factus es vtilis, etiamſi fueras antè culpabilis. Si quidem ex peccatoribus quoque iuſtos humilitas facit: cùm tamen non ſit illud humilitas, ſed vera confeſſio. Tunc enim iuſti ſumus, ſicut dicit Hieronymus, quando nos peccatores fatemur, dicente ſancta ſcriptura. Iuſtus accuſator ſui eſt. Explicans eundem locum Fauſtus, qui non multò fuit Chryſoſtomo poſterior: Aduerte, inquit, quia non excluſit operis ſtudium, ſed operantis requirit obſequium: nec laborem ſeruitutis recuſat, ſed humilitatem mentis inſinuat. Vitium ergò, quòd laborem impetitiſſimè refugiendum putas, non in opere, ſed in corde conſiſtit. Totis ergò viribus laboro, ſed quicquid de ſuperna largitate percepero, gratiæ, non induſtriæ deputabo. Beneficium vocabo, non pretium: donum teſtabor eſſe, non meritum: remunerationem, non retributionem.

Hier. in principio ſer. in lib. aduerſus Pela. Fauſt. lib. 2. de libero arbit. cap. 4.

Merita operum.

Ex his Chriſoſtomi & fauſti locis videri licet, quemadmodum quæ Chriſti verba noſtri temporis hæretici producunt ad extenuãda merita operum, iis non modò non extenuari, verùm amplificari potius ea ſint interpetrati, modò vt quæ ſequi ſolet in rectè factis, periculoſa videtur arrogantia. Aliud enim loquitur homo, aliud loquitur Deus. Homo dicit ſeruus ſum, & ſeruus inutilis. Quid Dominus? Euge, inquit, ſerue bone & fidelis. Et, Iam non dico vos ſeruos, ſed amicos, quin & pro ſeruis fratres appellat, & qui ſe vocant ſeruos inutiles, Deus appellat filios ſuos, atque ipſi, qui ſe nunc vocant ſeruos inutiles, audiunt à Domino: Venite benedicti Patris mei: & audiunt commemorari ſua benefacta, quæ ipſi ſe feciſſe neſciebant. Quamobrem ante Chryſoſtomum rectè monuit beatus Ephrem, ne laborum tuorum fructus amittas, humilitatem cole: Hanc enim ſi reieceris inter eos qui fruſtrà laborant, ipſe quoque numeraberis. Neque verò ſolus Chryſoſtomus, verum etiam æqualis eius Baſilius, vſque eo non reprehendit fiduciam operum, vt diſertis etiam verbis ſcriptum reliquerit, Mulctaris? ſed diuitiis cœleſtibus & theſauro, quem per bona opera tibi repoſuiſti, intende. Et alio loco, Exhibe opera, & tum demum exige retributionem. Et alio loco. Qualis actio, talis etiam merces pro operibus debetur: Oſtende prius opera, & tandem exige mercedem. Iterum alio loco, hominem ſaluum fieri dicit per iuſtitiam operum. Et in homilia, quam ſcripſit in initium Prouerbiorum: Omnes, inquit, qui viam Euangelicam incedimus, mercatores ſumus per opera mandatorum nobis poſſeſſionem cœleſtium comparantes. Alio verò loco vocat cellam negociatorum cœleſtium apothecam, in qua videlicet illarum mercium ſumma reconditur, quibus terræ viuentium poſſeſſio comparatur. Felix, inquit, commercium, vbi terrenis cœleſtia, tranſitoriis mutantur æterna. Felices nundinæ, vbi venalis æterna vita proponitur, ad quam emendam, etiamſi eſt minimum quid, ſolum ſufficit, quod habetur: vbi breuis afflictio carnis emit cęleſte conuiuium, & exiguæ lachrymę riſum capiunt ſempiternum. Poſſeſſio terrena diſtrahitur, & ad hæreditatis æternum patrimonium peruenitur. Quo ſenſu dictum etiam eſt ab Auguſtino: Auaritia te ad Indos miſit ad deportandum aurum: ego tibi ante oſtium Chriſtum poſui, à quo emeres regnum cœlorum. Et alio loco: Venale eſt regnum cœlorum. Dicis illi: Quantùm valet? Pretium ipſius labor eſt. Et ab Ambroſio: Habemus plura ſubſidia, quibus peccata noſtra redimamus: pecuniam habes, redime peccatum tuum: non venalis eſt Dominus, ſed tu ipſe venalis es, peccatis tuis venundatus es: redime te te operibus tuis, redime te pecunia tua: Vilis pecunia, ſed precioſa eſt miſericordia: Eleemoſyna, inquit, à peccato liberat. Et alibi dicit: redemptio viri diuitiæ eius. Et in Euangelio Dominus dicit: Facite vobis amicos de mammona iniquitatis. Et idem Ambroſius alibi: crimina noſtra bonis operibus fideique pretio & miſeratione redimamus, mox addit, ne quis detractum aliquid eſſe precio Chriſti ſanguinis exiſtimare poſſet, precium noſtrum ſanguis eſt Chriſti: Vnde & Apoſtolus ait, non auro & argento &c. Et alio loco: Cibi corruptibilis pretio, incorruptibilem regni cœlorum gloriam æternamque vitam merearis. Et iterum alio loco. Noſtris enim, inquit, meritis verbum Dei in nobis aut viuit, aut moritur. Nam ſi bona ſtudia atque opera noſtra ſint, viuit atque operatur in nobis: ſi tenebroſæ cogitationes atque operationes noſtræ ſint, occidit nobis ſol iuſtitiæ. Et a Prudentio ſcriptum eſt: Merce doloris emit ſpem luminis & diem perennem. Et a Ioanne Chryſoſtomo: Pretium non appono, ne obiicias inopiam: quanti potes, tanti eme, habes denarium, eme cœlum, non quod venale ſit cœlum, ſed quòd clemens eſt Dominus. Non habes denarium, da calicem aquę frigidæ: Inquit enim: Quicunque dederit vni ex minimis iſtis calicem aquæ frigidæ propter me, non perdet mercedem ſuam. Mercatura, negotiatioque cœlum eſt, atque ipſi pigritamus: Da panem & accipe Paradiſum: parua da, & magna ſuſcipe: da corruptibilia, & incorruptibilia accipe. Et ſcribens in Pſalmos: Prudentem diſpenſatorem dicit miſericordem, vt qui multa paucis emat pecuniis, cœlum ueſte, regnum pane, & poculo frigido bona futura. Et alio loco: Ne conquerare, cœleſtia pecuniis non emuntur. Non pecunię ea comparant, ſed voluntas eius, qui pecunias dependet. Philoſophia eſt, temporalibus ſuperiorem eſſe, eſſe benignum, & miſericordem. Alioqui ſi argento cœleſtia venirent, quæ æra vtique duo dependebat, nihil vtique magni accepiſſet. Quoniam verò non argentum, ſed voluntas hîc valebit; factum eſt, vt quia omnem voluntatem ſuam exhibebat, omnia quo-

Matth. 24. 25. Ioan. 15. 20. Ioan. 1.

Matth. 25.

Ephrem in lib. de recta vita ratione cap 28

Baſil. in ſermone de gratiarum actione.

Baſil. in ſermo. ad diuites.

Idem de ſpiritu ſancto ad Amphi. cap. 14.

Baſil. in lib. de laude vita ſolitaria.

Aug. in ſermo. de verbis Apoſt. ſer 92

In Pſalm. 93.

Amb. de Helia & ieiunio cap 20.

Rom 7.

Tob. 4.

Prudentius vbi ſcribit de ſancto Cypriano.

Chryſ. hom. 9. de pœnitentia.

Matth. 10.

In Pſal. 111.

In epi. ad Philip. Serm. 15.

que acceperit. Non ergo dicamus pecuniis venire regnum cœlorum : non pecuniis emitur, ſed animi voluntate, quæ pecuniis oſtenditur & exhibetur. Igitur pecuniis opus eſt, inquis? Non opus pecuniis, ſed animi voluntate : illam ſi habueris, potes & per æra minuta duo emere cœlum. Illam vero ſi non habueris, non poterunt hoc vel innumera auri talenta, quod alioqui poſſent æra minuta duo. Et alio loco : Pro paucis iugeribus, & exiguis habitaculis non modo aurum, ſed proprium quoque ſanguinem frequenter impendimus : vt verò cœlum nobis ematmus ipſum, ne hæc quidem, quæ noſtris vſibus ſuperant, erogamus, & hoc, cùm & exiguo illud pretio emere poſſimus, & in perpetuum poſſidere, ſi ſemel emerimus. Et iterum alio loco : Deus tibi pecuniam tradidit, vt cœlum merceris. Et in Homiliis ad populum Antiochenum : Vide quanta ſit Dei miſericordia, temporalem redimere mortem tibi non conceſſit, ſed conceſſit æternam mortem. Ne breuem, inquit, emas vitam hanc, ſed vitam illam æternam, illam tibi vendo, non hanc, non illudo tibi. In fragmento quoque in Euangelium Matthæi, habes nummum, compara, cœlum. Et alio loco : Vt per bona opera promereamur Dominum. Et in Ioannem ſcribens, Noſtras in pauperes erogamus facultates, vt cœlum nobis ematmus : In quam ſententiam & à Gregorio Nazianzeno, ſic ſcriptum legimus : Negociationem optimam eſſe, vt pauco ſanguine regnum emeretur cœlorum, & gloria ſempiterna pro rebus acciperetur temporariis. Et alio quodam loco. Temporis igitur commoditate ad quæſtum noſtrum utamur, fluxis & fragilibus æterna coëmamus. Et alibi ſic Machabæos inducit loquentes : Morte vitam emamus. Qui tetraſticha quędam ſcripſit, quæ præclaris conſtant ſententiis, quarum vna hęc etiam eſt. Mercatum hanc vitam exiſtima, ſi negociatus fueris, quæſtum facies. Vt enim parua magnis, ſic ſempiterna fluxis fragilibusq; rebus commutantur. Quod ſi nundinarum tempus tibi fluere ſinas, nullum aliud poſtea es habiturus. Et Petrus Chryſologus, Da pauperi terram, vt accipias cœlum : da nummum, vt accipias regnum : da micam, vt accipias totum : da pauperi, vt det tibi : quia quicquid pauperi dederis, tu habebis. Quod pauperi non dederis, habebit alter. Et alio loco: Amore pauperis Deus regnum ſuum vendit, vt emere illud homo poſſit. Fragmentum panis ponit in pretium. Quia vult habere omnes, qui tantum petit pretii, quantum ſcit hominem habere. Vocatur etiam ab eodem regnum cœlorum præmium iuſtorum. Similia non vno loco reperiuntur apud Cęſarium. Ante quem etiam Gregorius Pontifex de Apoſtolis loquens. Ecce, inquit, relinquentes temporalia, gloriam poteſtatis æternæ mercati ſunt. Extat & B. Macarii homilia quędam, in qua docet, quòd Chriſtianorum ſtatus mercaturæ, & fermentationi ſimilis eſt. Maximus quoque Taurinenſis Epiſcopus in eandem ſententiam, mercimonium eſſe dicit adminiſtrationem ſacerdotum. Reperitur etiam inter Ambroſii Sermones. Nec diſſimilia leguntur apud B. Ephrem, in libro de compunctione cordis, quamuis in eo exemplari, quod eſt Dilingæ impreſſum anno proximo ſuperiore, ſecùs hic liber inſcribitur. Nimirùm, Capita monitorum. Præclarè autem Chryſoſtomus : Eme, inquit, cœlum, non quòd venale ſit cœlum, ſed quòd clemens ſit Dominus : Quis enim neſcit, quòd non ſunt condignę paſſiones huius temporis ad futuram gloriam? quodque noſtris operibus, quatenus noſtra tantùm ſunt, ea comparari non poſſit? verum tanta eſt Dei clementia, vt quæ per ſe digna non ſunt, ea intercedente filii ſui ſanguine, quo reſperſa ſunt, pro dignis habeat, quibus regni cœleſtis præmium largiatur.

Hom. 18. in Mat — *Chry. hom. 78. in Matth.* — *Chry. hom. 16. & Homil. 6. in 2. ad Timoth.* — *Homil 10.* — *Homil 16.* — *Homil. 18.* — *Nazianzenus in oratione ad ciues* — *Nazianzenus que eſt 18.* — *Sermo. 8.* — *Oratione 21.* — *Homil. 41.* — *Lib. Moral. 20. ca 16.* — *Macar. hom. 14.* — *Chryſoſt. hom 8.* — *De compunctione cordis lib. 1 ca. 8.* — *Sermone 76.*

Cæterùm numiſma noſtrum, charitas eſt; quæ pretium imponit actibus noſtris : Per quam, ſicut à Ioanne Gerſone ſcriptum legimus, non ex illorum dignitate, ſed ex digniſſima ſeu dignantiſſima condeſcentione Dei, mercamur cum eodem de regno cœlorum cum fœnore multo. Et quamuis omnia, quæ damus, ſint de ſuo, & ſuſcepimus ea de manu ſua, & ita dare propriè nequimus : quid pro quo nihilominus ipſe totus deſiderabilis acceptat bona noſtra valore huiuſmodi numiſmatis, tanquam noſtra eſſent appropriatè & non ſua : reddit quoque abſque vlla commutatione ciuili, ſed emptione gratuita, vinum compunctionis, lac deuotionis, imò & ſeipſum, & regnum cœlorum. De hoc numiſmate charitatis ita ſcribit vetuſtiſſimus auctor, Origenis præceptor, Clemens Presbyter Alexandrinus : Ne ſi Pactolum quidem, qui totus aureo, vt eſt in fabulis, fluit fluento, quis dederit, pro ſalute iuſtum pretium numerauerit. Ne vos ergo laboraſſe pigeat : licet vobis, ſi velitis, pretioſſiſſimam ſalutem emere proprio theſauro, charitatę & fide vitæ? quod quidem eſt iuſtum pretium. Iuſtum pretium ſalutis eſſe dicit Clemens charitatem.

Numiſma noſtrũ charitas eſt. — *Gerſo. de vita ſpirituali animæ, lectione 3.* — *Clem. in oratione exhortatoria ad Gentes.* — *Charitas iuſtum pretium.*

Cùm autem dicit Ioannes Gerſon, numiſma noſtrum eſſe charitatem, cumque multis ante ſeculis iuſtum ſalutis noſtræ pretium eandem charitatem vocat Clemens Alexandrinus; non ita accipi oportet, quaſi ſola charitate, non autem ſimul operibus ex illa procedentibus regnum cœlorum nobis comparemus. Cæterùm, quemadmodum vis comburendi penes ignem quidem eſt omnis, non tamen effectus ipſe combuſtionis, qui penes ignem eſt & materiam lignorum : ſic habere ſe videtur charitas tanquam ignis, quæ radix eſt merendi; opera verò ex illa procedentia, ſunt tanquam ligna. De quibus & ipſum etiam Auguſtinum, qui præcipuus gratiæ fuit prædicator, ita differentem audiamus. Nemo, inquit, habitabit in terra viuentium, niſi per opera ſua; nemo glorietur ſe habitaturum ibi, ſi dicit ſe ſeruum Dei, & opera non habet. Non enim habitabunt, niſi filii. Filii tui te deducant ad terram promiſſionis, terram viuentium, & non morien-

Aug. in Pſal. 101

In libro Regum 1 Cap 6.

tium. Præcedant filii tui, præcedant te opera tua. Quales filios præmiſeris, talis & ſequeris. Et Angelomus: Opera iuſtitiæ, quorum merito ad regnum cœleſte peruenitur, rectè per oſtia, per quæ in ſancta ſanctorum pontifex ingrediebatur, poſſent typicè demonſtrari.

Lib. 2. contra Iouinianum.

Audacius quibuſdam videtur? quod ad Hieronymo ſcriptum eſt: Dicerem, inquit, vobis, quia vado & præparabo vobis locum, ſi manſiones multæ eſſent, apud Patrem, hoc eſt, ſi non vnuſquiſque manſionem ſibi non ex largitate Dei, ſed ex propriis operibus præpararet: & ideò non eſt meum, ſed veſtrum: quia & Iudæ nihil profuit paratus locus, quem ſuo vitio perdidit. Et paulò poſt. Paratæ, inquit, ſunt in cęlo diuerſæ & plurimę manſiones, plurimis diuerſiſque virtutibus, quas non perſonæ accipiunt ſed opera. Fruſtra ergò à me petitis, quod in vobis ſitum eſt, quod pater illis parauit, qui dignis virtutibus ad tantam aſcenſuri ſunt dignitatem. Et in Commentariis in Matthæum, hæc ipſa verba explicans. Regnum cœlorum non eſt dantis ſed accipientis: non enim eſt acceptio perſonarum apud Deum, ſed quicunque ſe talem præbuerit. Vt regno cœlorum dignus fiat, hic accipiet, quod non perſonæ ſed vitę paratum eſt.

Chryſoſt. Homil. 66. in Matthæū

Atqui non ſecus locum hunc etiam Chryſoſtomus interpretatur: Non eſt meum, inquit, dare, ſed quibus paratum eſt à patre meo. Quibus porrò præparatum eſt? Illis videlicet, qui fulgentiſſimis operibus euaſuri ſunt. Verùm vt clarius fiat quod dicimus, exemplo id antè oculos ponamus. Ad æditorem igitur munerum atque certaminis, quo multi atque præclari athletæ confluant, duos quoſdam ipſi præcipua familiaritate coniunctos acceſſiſſe fingamus, qui amicitia principis freti poſtulare audeant, vt victores ipſi preconio declarati coronentur, quibus ille reſpondet. Non eſt meum id dare, ſed quibus labore atque ſudore præparatum eſt. Num igitur quaſi non potentem illum id facere condemnabimus? nequaquam ſed iuſtitiam eius admirabimur, & quoniam non perſonam ſed rem reſpicit, laudabimus. Quemadmodum igitur æditionis munerum atque certaminis principem, non quia non poteſt, ſed quia non vult luctationis tranſgredi leges & iuſtitiæ ordinem conturbare, ſic vtique Chriſtum id dixiſſe affirmamus. Ita vndique illos compellebat, in gratia Dei primùm, deinde in laboribus propriis omnem ſalutem & gloriæ ſpem reponere. Ideò dixit. Quibus paratum eſt. Nam & ſi alii præſtantiores videbuntur, ſi excellentiora quàm vos opera facturi ſunt: quomodò illis expulſis locum eorum vos occupabitis? An quia mei diſcipuli eſtis? Idcirco etiamſi non digni primatu eritis, præmia tamen quoque vos conſequuturos arbitramini?

Hom. 13. ad pop. Antiochenum. Ad Rom. Ca. 13. De fide lib. 5. Cap. 3.

Et alio loco. Ex propriis operibus punimur & ſaluamur. Chryſoſtomum autem ſequutus ſicut in aliis ita & in hoc Euangelii loco, ſimiliter interpretatur Theophilactus. Neque diuerſum ſentit ab his Ambroſius, qui cum alibi dixiſſet, Manifeſtum eſt, quia vnuſquiſque operibus ſuis aut iuſtificabitur aut condemnabitur, hunc ipſum Euangelii locum tractans, ſedere, inquit, à dextris non petitionibus deferri ſolere docet, ſed meritis: quia Deus perſonarum acceptor non eſt, & quorum merita præſciuit, eorum prǽmia prædeſtinauit. Eandem interpretationem adfert Gregorius quoque Pontifex: Locum, inquit, celſitudinis quærebant, ad viam illos veritatis reuocat, per quam ad celſitudinem veniren: ac ſi dicat, iam vos locus delectat celſitudinis, ſed prius exerceat via laboris: per calicem enim per tingitur ad maieſtatem, ſi mens veſtra appetit, quod demulcet, prius bibite quod dolet. Sic per amarum poculum confeſſionis peruenitur ad gaudium ſalutis. Videntur autem omnes ij ſequuti magnum illum Baſilium, qui ſcribens contra Eunomium his verbis vtitur. τῶν λαμβανόντων ἐστὶν ἀξίους ἑαυτοὺς ποιῆσαι τῆς ἐκ δεξιῶν καὶ εὐωνύμων καθέδρας τοῦ κυρίου, οὐ τοῦ δυναμένου δίδοναι, κἂν ἄδικος ἡ αἴτησις ᾖ. Hoc eſt. Accipientium eſt, ſe dignos reddere, vt vel ad dexteram vel ad ſiniſtram domini ſedeant: non eius qui dare poteſt, etiamſi iniqua petitio ſit. Quæ verba vnà cum aliis quibuſdam ſcripturæ locis, quidam noſtri temporis hæreticus, cum poſt Georgium Trapezuntium libros iſtos Baſilii ſibi vertendi prouinciam arrogaſſet, in ſua verſione prætermittenda putauit: quod eſſent ab illius doctrina aliena, cùm tamen hanc Baſilii ſententiam, non vno in loco reperire liceat, & ſequuti ſunt eam omnes ferè qui poſtea ſcripſerunt patres, nec diuerſum ſenſerunt ii qui præceſſerunt, vt ea totius Eccleſiæ ſententia fuiſſe videatur. Ex eo videre licet, quę ſit fides hæreticorum in vertendis Græcorum Patrum libris, qui reſecare ferè ſolent, quiquid prauis ſuis opinionibus aduerſatur. Quo magis autem omnibus eluceſcat, hanc eſſe totius Eccleſiæ ſententiam, libet hic plura de meritis operum Priſcorum Patrum dicta ſubiungere, de quibus ita loquitur Ambroſius. Pendet per ſingulos noſtrorum ſtatera meritorum, atque exiguis vel boni operis vel degeneris flagitii momentis, hinc atque illnc ſępe inclinatur: Si mala vergant, heu me: ſi bona, pręſtò eſt venia. Nemo enim à peccato immunis: ſed vbi propendunt bona, eleuantur, peccata obumbrantur, teguntur. Ergo in die iudicii, aut noſtra opitulabuntur nobis opera, aut ipſa nos in profundum molari depreſſos lapide mergent.

Sermone 111.

Et eum ſecutus Auguſtinus: Certum eſt, quia qui fert ſecum illuc plura opera bona, & plura opera mala, in ipſis pœnis habebit aliquid refrigerii. Qui autem bonorum operum nihil habet, malorum autem ſecum multam copiam defert: quid eum maneat, nihil opus eſt dicere: Erit enim ibi ſine dubio compenſatio bonorum, malorumque, & velut in ſtatera poſita vtraque pars: quæ demerſerit, illa ſibi eorum, quo momentum vergitur, operatium vendicabit. Si ergo malorum multitudo ſuperauerit, operarium ſuum pertrahit ad gehennam. Si verò maiora fuerint opera bonorum, ſumma vi obſiſtent, & repugnabunt malis, atque operatorem ſuum ad regionem viuorum ex ipſo etiam gehennæ confinio reuocabunt. Et alio loco. Da præſenti, ut poſſis accipere: tri-

bue pauperi, ſi non vis flammis exuri: da in terra Chriſto, vt tibi reddat in cœlo. Et in Pſalmum 49. Quid tam vile, quid tam terrenum, quàm frangere panem eſurienti. Tanti valet regnum cęlorum. Et paucis interiectis: Tantùm emit vidua duobus minutis, quantùm Petrus relinquens retia, quantùm emit Zacheus dando dimidium patrimonium. Regnum Dei tanti valet, quantum habueris. Et alio loco. Aeternã vitam tibi daturus eſt Deus, cogita quanto labore emenda ſit. Intendite fratres, venale eſt, venale eſt, quod habeo dicit tibi Deus, eme illud. Quid habet venale? Requiem venalem habet, eme illam. Et in Pſalmum 110. Quid potentius, inquit, quàm vt regnum cœlorum, non ſolùm Zachæus emat dimidio rerum ſuarum, ſed & vidua duobus minutis: & tantundem vterque poſſideat? Quid potentius, quàm vt idem regnum & theſauris diuiti, & calice aquæ frigidæ pauperi valeat? Qui etiam enarrans illud ex Euangelio: Qui dederit calicem aquæ fridigæ, &c. Regnum cœlorum, inquit, venale propoſuit, & pretium eius calicem aquæ frigidæ eſſe voluit. Et eum ſequutus Gregorius Pontifex. Regnum Dei tantum valet, quantum habes: valuit namq; Zacheo dimidium ſubſtantiæ: quia dimidium aliud ad hoc, quod iuſtè abſtulit, reſtituendum, in quadruplum reſeruauit. Valuit Petro & Andreæ dimiſſis retibus & naui: valuit viduæ duobus minutis: valuit alteri calice aquæ frigidæ. Regnum itaque Dei, vt diximus, tantum valet, quantum habes. Penſate igitur fratres, quid vilius cùm emitur, quid carius cùm poſſidetur? Sed fortaſſis nec calix aquæ frigidę ſuppetit, qui indigenti præbeatur: etiam tunc ſecuritatem nobis promittit ſermo diuinus. Redemptore enim nato, cœli ciues oſtenſi ſunt, qui clamarent. Gloria in excelſis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Ante Dei namque oculos nunquam eſt manus vacua à munere, ſi fuerit arca cordis repleta bona voluntate. Et ęqualis eius Paulinus: Salubriter, inquit, præſentium onerum decoctione feciſti fragilis ſubſtantię pretio, cœlum, Chriſtumq; mercatus. Et Bernardus: Regnum, inquit, cœlorum paupertate quidem emitur, ſed in paſſione pro Chriſto abſque omni dilatione percipitur. Idem in ſententiis: Regnum cœlorum alii violenter rapiunt, vt pauperes ſpiritu: alii mercantur, vt illi qui faciunt amicos de mammone iniquitatis. Et iterum alio loco: Quid miſer pro iugo bonum diſtrahis animam tuam, qui iugum Chriſti ſucipiens emere poteras regnum Dei, mercari vitam, lucrifacere Chriſtum? Scripſit ante mille & amplius annos, libros quatuor contra auaritiam, quibus magna quadam orationis vehementia mortales ad impartiendam eleemoſynam accendit, Saluianus Epiſcopus Maſſilienſis, vbi inter cætera ſic loquitur: Si opes non damus ob peccatorum redemptionem, demus ſaltem ad emendam beatitudinem: ſi non damus, ne damnemur, demus ſaltem vt muneremur: ſi non habent ſancti quæ redimant, habent tamen quæ emant.. Atque hæc quidem ſecundo libro. In eo autem qui præceſſit: Neque homo, inquit, Deo præſtat beneficium, in his quæ dederit; ſed Deus in his homini, quæ acceperit: quia etiam quod homo habet, Dei ac Domini ſui munus eſt; ac per hoc in his, quæ offeruntur ab homine, homo non ſuum reddit, Dominus ſuum recipit. Itaque cùm offert Deo quiſquam facultates ſuas, non offerat quaſi præſumptione donantis, ſed quaſi humilitate ſoluentis: nec abſoluere ſe peccata ſua credat, ſed abluere: nec offerat cum redemptionis fiducia, ſed cum ſupplicationis officio: nec quaſi totum debitum reddens, ſed quaſi vel paruum de magno reddere cupiens: quia etiam ſi tradat quod habet pro modo rerũ, non reddit quod debet pro magnitudine peccatorũ.

Videmus igitur, quòd non fiduciam omnem operum prorſus excludendam, ſed arrogantiam repellendam, quę ſequi ſolet in rectè factis, veteres exiſtimauerunt, qui meritis operum plurimum tribuiſſe videntur. Quamobrem immeritò reprehenditur à quibuſdam Petrus Lombardus, qui dixerit alicubi. Spes certa eſt expectatio futuræ beatitudinis, veniens ex gratia & meritis præcedentibus. Sine meritis enim ſperare, non ſpes, ſed præſumptio dici poteſt. Quæ tamen ſpei definitio, non Petri Lombardi, ſed Haymonis eſt, qui Petrum quadringentis & amplius annis pręceſſit, vir minimè vulgari doctrina præditus. Ante quem etiam his verbis ab Auguſtino ſcriptum legimus. Ille ſperat, qui bonam conſcientiam gerit: quem verò pungit mala conſcientia, retrahit ſe à ſpe, & non ſibi ſperat, niſi damnationem. Vt ergo ſperet regnum, habeat bonam conſcientiam: & vt habeat bonam conſcientiam, credat & operetur. Quia quod credit, fidei eſt: quod operatur, charitatis eſt. Item alio loco. Nemo poteſt diligere, quod eſſe non credit. Porrò, ſi & credit, & diligit benè agendo, & præceptis bonorum morum obtemperando: efficit, ut etiam ſperet ſe ad id quod diligit eſſe venturum. Curramus dum lucem habemus; nec prætereuntia ſalutis tempora negligamus. Hic extinguamus mortem moriendo peccatis: hìc vitam vitæ meritis comparemus. Quæ verba etiam apud Euſebium Emiſſenum reperiuntur: qui dicit etiam alibi: Iuſti reſurrecturi ſunt, vt percipiant, quæ meruerunt. Sed ante Auguſtinum Hilarius, enarrans illud ex Pſalmo: Feci iudicium & iuſtitiam, non tradas me nocentibus me. Fecit, inquit, placentia Deo opera, & quia fecit ne nocentibus ſe tradatur, orat: opus merendi antefertur, & dehinc meriti præmium poſtulatur, ſit enim primum quod placeat, & tum dignatio eius, cui per opera placetur, oratur. Idem in Matthæum ſcribens: Diuinæ bonitatis præmium atque honos, præſentis, inquit, vitæ operibus eſt merendus: atque ita per hâc ſpiritus humilitatem, qua à Deo nobis meminerimus & indulta omnia, & deinceps potiora ſperanda, regnum cœlorum erit noſtrum. Et in eo qui proximè ſequitur, Canone: Regnum, inquit, Dei, vitæ noſtræ ſtipendiis quæramus. Et iterum: De noſtro eſt beata illa æternitas promerenda. Et iterum enarrans parabolam de theſauro abſconſo: Per ſimilitudinem, inquit, theſauri in agro ſpei noſtræ opes intra ſe poſitas oſtendit, quia Deus in homine ſit repertus: in cuius pretium omnes ſeculi vendendæ ſunt facultates, vt veſtitu, cibo, potuq; indigentiũ æternas cęleſtis theſauri diuitias comparemus. Et ante vtrũq; Cyrillus: Poterit ſanè aliquis etiam per pecunias iuſtificari. Eſuriui, inquit, & dediſtis mihi manducare, Omninò id per pecunias. Et vis noſſe, quòd bona, opes, poſſunt eſſe oſtium regni cœlorum? Vẽde omnia quæ habes, inquit, & da pauperibus, & habebis theſaurũ in cęlis. Et Paulinus: Placet, inquit, Deo talis iniuria, vt vim regno ipſius inferamus,

Serm. 15 .d.

In Pſalmum 93.

Aug. in lib. 50. homiliarum homil. 11. Ep. 6. ad Seuerum.

Hom. 5. in Euangelium.

Bern. ſerm. 1. de omnibus ſanctis.

In ſerm. de eo, Ecce nos reliquimus omnia, &c.

Spei definitio. Lib. 3 ſen. diſ. 26.

Aug. in præfatione Pſal. 31.

Lib. 1. de doctrina Chriſtiana. cap 37.

Euſeb. Emiſ. homil. 3.

Epiph. homil. 2. de Symb.

Pſal. 118.

Hilar. Canon. 4.

Canone 6.

Canone 12.

Cyril. Catech. 8. In liſcari per pecunias.

Hom. 15. Hom. 16. Hom. 49. operis imperfecti, in Cap. Matth. 24. in Ca. 25. Math. Hom. 52. in Geneſin. Cap. 48. Hom. 65. in Epiſtolam ad Rom. Serm. 9.

Orig. Homi. 12. in Hieremiam.

In epiſt. de Gazophilatio. Chryſ. hom. 15. Hom. 52. in 25. cap. Matth. In cap. 6. hom. 16. Homil. 49. Hom. 12. in Hier. Greg. Nyſſ. lib. de oratione dominica in illud: Et dimitte nobis. Hier. in cap. 2. Epiſt. ad Titum. In or. de laude Martyru.

bonis operibus cœli clauſtra frangẽtes. Ad eundẽ modũ quiſquis fuit auctor operis imperfecti in Matthęũ. Sicut, inquit, bona opera ſpem generant, ſic mala opera deſperationem. Et in ea quæ ſequitur Homilia: Bona opera ſunt, quę ſperare faciunt, & mala opera deſperare compellunt. Et alio loco. Quoniam ſicut opera bona in die tentationis pręſtant ſpei virtutem, ſic opera mala deſperationis operantur infirmitatem. Et iterum: Quia ſicut oleum lumen lampadis fouet, ſic opera bona ſubminiſtrant confidentiam fidei, & vigorem accendunt. Et paulò pòſt. Non poteſt in Deum ſperare, niſi qui aliqua opera bona facit. Idem alio loco. Vnũ eſt quod in regno cœlorum quæritur. Nam vt qui per operationem virtutum apertas poteſt inuenire ianuas fiduciæ in Chriſtum, ita qui nihil fiducię huc defert, inter ignominioſos & deſperantes locum habebit. Idẽ alibi: dum explicat illud, patientia probationem, probatio ſpem operatur: Nihil eſt enim, inquit, quod ęquè nos optima quęq́ue ſperare faciat, vt bona conſcientia. Nemo igitur eorum qui rectè viuunt, diffidit ſe futura bona conſequi poſſe: ſicut econtrà qui negligentius viuunt, ex iis multi mala conſcientia preſſi, neque iudicium nec retributionem vllam eſſe volunt. Origenes quoq;: Sanctus non abſcondit ſe, ſed conſcientia actorum ſuorum habet fiduciam ad Deum. Sed & Ambroſius: Opus eſt, inquit, vt creſcat in nobis fiducia bonis actibus parata. Et Gregorius Niſſenus: Primùm per opera fiduciam ſumamus. Hieronymus: Sicut impietas magni Dei reformidat aduentum, ita ſecura de opere ſuo & de fide illum pietas præſtolatur. Gregorius quoque Pontifex: Cum opus creſcit, pręmii fiducia proficit: Cùm verò opus torpuerit, ſpes à remuneratione laſceſſit.

Baſilius Epiſcopus Seleuciæ Iſauriæ, in oratione de transfiguratione Domini, poſt factam extremi iudicii mentionem: Huius, inquit, terrorem reputantes, mores mutemus; ante id tempus bonis actionibus fiduciam comparemus; & ante tempus iudicii, meditemur defenſionem. Et B. Ephrem: Beatus & felix eſt, quẽ in extremo iudicio opera bona comitantur, illiſque operibus fretus, eandem confidentiam habebit cum Martyribus. Itaque non Petrum Lombardum, ſed Haymonem, ſed Auguſtinum, ſed Ambroſium, ſed Hilarium, ſed Hieronymum, ſed Gregorium Niſſenum, ſed Origenem, ſed Gregorium Põtificem, ſed Cyrilium Hieroſolymitanum, ſed Chryſoſtomum, ſed Baſilium, ſed B. Ephrem, ſed Paulinum, ſed reliquum orthodoxorum ſcriptorum chorum omnem reprehendunt, qui ſpei definitionem hanc reprehendunt. Cæterùm Albertus magnus, ne plus iuſto per hanc ſpei definitionem bonorum operum eſſe meritis tributum videri poſſet, addit hæc verba. Ille veram ſpem habet qui Deo ſacrificium iuſtitiæ offert, iuxta illud: ſacrificate ſacrificium iuſtitiæ & ſperate in Domino. Sacrificium iuſtum eſt vnigenitus Dei filius, qui ſe pro peccatis totius mundi obtulit Deo patri in ara crucis ampliorem emendam offerens, quàm totus mundus debebat. Sufficiſſet enim (vt dicit Ambroſius) vna gutta tam pretioſi ſanguinis ad redimendum totum genus humanum: ſed abundanter effudit, vt abundantiam dilectionis oſtenderet. In hoc ſacrificio eſt tota ſolus & ſpes noſtra, iuxta illud Bernardi: peccaui peccatum grande, conſcientia turbatur, ſed non perturbabitur, quia vulnerum Domini recordabor: ego verò quod mihi deeſt ex me, fidenter mihi vſurpo ex viſceribus Domini, quoniam miſericordia affluunt, nec deſunt foramina per quæ effluat. Ipſe enim ieiunauit, vigilauit, & orauit, ſudauit, laſſatus eſt, lachrymatus, flagellatus, paſſus, crucifixus eſt. Vt in ipſo complementum omnium habeamus defectuum.

Quòd præceptum charitatis, quæ eſt iuſtitia noſtra, in hac uita expleri poteſt.

CAP. LXXIIII.

Matth. 22. Aug. de ſpiritu & littera cap. 36. Charitatis mandatum an impleatur. Marci 9. Philip. 4. Rom. 8.

In capite 6. ad Rom. epiſt.

HActenus veterum orthodoxorum teſtimoniis demonſtratum à nobis eſt, quòd Dei quidem iuſtitia, ſed non ea, qua ipſe iuſtus eſt, verùm qua nos iuſtos facit, quodque non ſola iuſtitiæ Chriſti imputatione, ſed verè, & realiter inhęrente nobis iuſtitia iuſti ſumus; quæ quidem iuſtitia noſtra charitas eſt & dilectio; quam ſolam præcepiſſe nobis Chriſtus videtur; ita vt omnia mandata ſint vnum charitatis mandatum. Hinc pendet vniuerſa lex & Prophetæ. Ac hoc vno præcepto dilectionis impleto, vniuerſam omnino iuſtitiã impleri ſcribit Auguſtinus, qui præceptum etiam dilectionis, vocat pręceptum iuſtitiæ: Cæterùm ſunt, qui negant, in hac vita mandatum hoc expleri poſſe. Quod, qui non dubitant affirmare, quid aliud quàm impoſſibilia Deum pręcepiſſe blaſphemant? Nos verò Chriſto potius credamus dicenti: Omnia poſſibilia ſunt credenti. Et cum Paulo quiſq; noſtrum glorietur, dicens: Omnia poſſum in eo, qui me confortat Chriſto. Incredulis, dubium non eſt, quin ea, quæ Chriſtus præcepit, factu ſint impoſſibilia: Cæterùm qui fidem habemus in Chriſtum, qui regenerati Spiritum ſanctum accepimus, qui adiuuat infirmitatem noſtram: dicere, quòd nihilominus explere Chriſti pręcepta non poſſumus, quid fuerit aliud quàm Spiritum ſanctum imbecillitatis arguere? quàm virtuti paſſionis & mortis Chriſti detrahere? quaſi parum efficax ea fuerit ad promerendum nobis vt poſſimus? Theodoretus victoriæ contra peccatum facilitatem ex his Pauli verbis docet: Peccatum non amplius nobis dominabitur. Non amplius, inquit, natura ſola luctatur, ſed opem ferentem habet gratiam ſpiritus. Hoc enim ſubiunxit: Non enim ſub lege eſtis, ſed ſub gratia: Docet quòd ante gratiam lex ſolum docebat, quid eſſet agendum. Iis autem quibus ipſa imponebatur, nullum penitus auxilium afferebat. Gratia enim præter legis impoſitionem, præbet etiam auxilium: & propterea lege eſt perfectior, quę fit à gratia legiſlatio. Vtpotè cùm auxilium ſoluet difficultatem. Et ante eum Chryſoſtomus,

Lex non ſolùm ideò grauis eſt, quia grauia præcipit obſeruationis mandata: ſed & quia pręcipit fieri, & faciendi non præſtat auxilium. Nec ideò ſolùm gratia leuis eſt, quia leuia ponit mandata: ſed quod fieri præcipit, & ipſa in nobis operatur faciendi virtutem. Ecce enim lex præcipit: Diliges amicum tuum, & odio habebis inimicum tuum. Gratia autem iubet: Diligite inimicos veſtros. Nónne grauius eſt gratiæ mādatū, quàm legis? Et tamen facilius eſt nobis per gratiam hæc impoſſibilia adimplere: quàm Iudæis per legem illa poſſibilia. Quia in gratia Dei totum poſſumus: ſine gratia autem nihil, dicente Apoſtolo: Omnia poſſum in eo, qui me cōfortat. Siquidem hoc nobis præſtat redemptio ex captiuitatis iugo erutis: quemadmodum à Leone Magno ſcriptum eſſe iam antè commemorauimus, vt eam ſequi poſſit imitatio. Quamobrem rectè ſcriptum eſt à Dorotheo, fides vt à maioribus ac ſenioribus noſtris accepimus, ea comprimit ſemper & amouet, quæ poterunt eſſe impedimento: & liberam nobis reddit ac facilem operandi viam, quę nos ad perfectam hanc de qua agitur mortificationem adducit.

Auctor operis imperfecti hom. 28. in Matth.
Leo ſerm. 2. de reſur.
Dorot. Serm. 1. de obedientia & ſubmiſſione.

Præclarè Baſilius: Non hoc nobis præcepiſſet bonus ac iuſtus Dominus, niſi etiā facultatē qua id, facere mus fuiſſet elargitus. Quam quidem etiam in natura ipſa expreſsè inſitam videri voluit. Benè enim de ſe meritos, etiam beſtiæ naturaliter diligunt. Sanctus Marcus Eremita rectè docet, ſtatim à baptiſmo donari Spiritumſanctum firmiter credentibus: infidelibus autem aut malè credentibus ac non baptizatis, non conferri. Et paucis interiectis: A baptiſmo, per Chriſti beneficentiam, plena gratia Dei nobis donata eſt ad implenda cuncta mandata. Quod reliquum eſt, quicunque myſticè illam accepit, non tamen facto implet mandata, pro modo defectus torquetur à peccato: quod quidem Adamo non eſt imputandum, ſed negligenti: eò quòd conſecutus facultatem operandi, opus non peregit. Ante quem etiam Cyprianus ad Donatum ſcribens, antequam eſſet baptizatus, ſubitam conuerſionem, ac Dei mandatorum expletionem ſibi fuiſſe narrat viſam impoſſibilem: ſed poſtquam vndę genitalis auxilio, ſuperioris æui labe deterſa, in expiatū pectus, ac purum, deſuper ſe lumen infudit: poſtquā cœlitus ſpiritu hauſto, in nouum, inquit, me hominem natiuitas ſecunda reparauit: mirum in modum protinus confirmare ſe dubia, patere clauſa, lucere tenebroſa: facultatem dare, quod prius difficile videbatur: geri poſſe, quod impoſſibile putabatur: vt eſſet, agnoſcere terrenum fuiſſe, quod prius carnaliter natum delictis obnoxium viueret: Dei eſſe cœpiſſe, quod iam Spiritus ſanctus animaret. Nec minus pręclarè Euſebius Emiſſenus: Non nimis arduum iudicetur, vt diuina quiſq; pręſumat exempla ſectari. Propter hoc Deus homo factus eſt, vt homo Deum poſſit imitari. Et alio loco: Propterea corporis noſtri naturam Chriſtus induere debuit, vt per illam, quam in noſtra carne peragebat, de mundi hoſte victoriam, noſtram poſſet conſecrare naturam; & roboraret fragilem conditionem, dū exercet in fragilitate virtutem. Cyrillus etiam Alexandrinus explicans illud Eſaiæ: Ponam omnes montes meos in viam, ſubinnui per hęc verba docet: nihil arduū & difficile fore his, qui per Chriſtum ſaluati ſunt. Videtur enim ſublime & altum & inacceſſum eſſe multis, vt virtutem quis colat. Sed planam & ęquabilem omnem hanc viam nobis reddidit Seruator, vt quod imperuium eſſe videbatur & immeabile, leuigatum id & proſtitutum ſit illàc ire volentibus.

In regulis breuioribus interrogatione 106.
Marcus Eremita de baptiſmo.
Euſeb. in Serm. exhortatorio contra diuerſa vitia.
De natiuitate domini Hom. 1.
Libro 4.
Orat. 4.
Eſaia 49.

Teſtatur hoc Auguſtinus quoque, iuſtitiæ perfectionem etiam in hac vita eſſe poſſibilem: quia omnia poſſibilia ſunt Deo: ſiue quæ facit ſola ſua voluntate, ſiue quæ cooperantibus creaturæ ſuæ voluntatibus à ſe fieri poſſe conſtituit.

Aug. de ſpiritu & litera cap. 5.

Quamquàm illud intereà fateri neceſſe eſt, quoddam eſſe dilectionis genus, quod in hac vita non poteſt expleri: Verùm non eſt ita crudelis Deus, vt exigat à nobis quod præſtare nequimus: facilè in eo aquieſcit, ſi quod facultas noſtra fert, faciamus. Eſt quædam perfectio viæ, eſt alia perfectio patrię: Cuius duplicis perfectionis Ambroſius quoque meminit in his libris, quos de officiis inſcripſit: & eum ſequutus Auguſtinus in libris de doctrina Chriſtiana. Non requirit à nobis Deus in his diebus peregrinationis vitæ noſtræ paruis & malis, eam iuſtitiæ ſiue charitatis perfectionem, quam habent ſpiritus beatorum in cœleſti patria degentiū, vbi eſt Eccleſia illa glorioſa, de qua Paulus meminit, ſine macula & ruga. Nos quoad corpus hoc, quod corrumpitur, aggrauat animam, & terrena habitatio deprimit ſenſus noſtros multa cogitantes, non poſſumus ab officii religione quandoq; non declinare, quin ſæpè potius in multis offendimus omnes: atq; ideò neceſſe habemus quotidiè dicere, ſicut nos Magiſter noſter docuit: Dimitte nobis debita noſtra. Nam ſi dixerimus, quoniam peccatum non habemus, ipſi nos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt. Quamobrem ſicut ab Auguſtino ſcriptum legimus, etiam perfecta noſtra iuſtitia, imperfecta eſt: præcipuè, ſi vel cum Dei, vel cum hominis Chriſti, vel cum ſpirituum beatorum in cœleſti patria commorantium iuſtitia comparetur. Neque tamen propterea iuſti non ſumus, quòd peccato non caremus. Nullus ſanctus & iuſtus caret peccato, dicit Auguſtinus: nec tamen ex hoc deſinit eſſe iuſtus, & ſanctus, cum effectu teneat ſanctitatem. Siquidem diligentibus Deum, omnia cooperantur in bonum. Vſque adeò prorſus omnia, quemadmodum idem ſcribit Auguſtinus, vt etiam ſi qui horum deuient & exorbitent, hoc ipſum eis faciat proficere in bonum: quia humiliores redeunt atque doctiores: Diſcunt enim, quòd in ipſa vita iuſti cum tremore debeant exultare; non ſibi arrogando tanquam de ſua virtute fiduciam permanendi; nec dicendo in abundantia tua, non mouebor in æternum: propter quod eis dicitur: Seruite Domino in timore, & exultate ei cum tremore: ne quando iraſcatur Dominus: & pereatis de via iuſta. Neque enim ait: Et ne veniatis ad viam iuſtam, ſed ne pereatis, inquit, de via iuſta: quid oſtendēs, niſi eos eſſe commonitos, qui iam ambulant in via iuſta, vt in timore Deo ſeruiant? id eſt, non altum ſapiant, ſed timeant.

Perfectio duplex.
Amb. li. 1. ca. 48. & lib. 3. cap. 1.
Aug. li. 1. ca. 30. & de ſpiritu & litera vltimo.
Gene. 47.
Epheſ. 5.
Sapient. 9.
Iacob. 3.
Matth. 6.
1. Ioan. 1.
Aug. de peccat. mer. & remiſſ. lib. 2. cap. 13.
Aug. de Eccleſiaſt. dogmat. cap. 86.
Rom. 8.
Aug. de gra. & correct. cap. 9.
Pſalm. 29.
Pſalm. 2.
Rom. 11.

Non ergo ſtatim iuſtus eſſe deſinit, ſi quis paululum de recto curriculo deflexerit. Sicut de Ezechia ſcribit Hieronymus: Non ex eo quòd parua peccauit, iuſtitiæ nomen amiſit: Sed ex eo quòd multa bona fecit, iuſti vocabulum poſſidet: Septies in die cadit iuſtus, dicit ſcriptura. Iuſtū vocat etiam, cùm ceciderit: Cùm

Hier. lib. 2. aduerſus Pelagianos.
Prouerb. 24.

[Pſalm 36.] cecideri, inquit, iuſtus, non colliderur: quia Dominus ſupponit manum ſuam. Præclarè Hieronymus: Si ca
[Hier in epiſt. ad Ruſticum.] dit, quomodo iuſtus? ſi iuſtus, quomodo cadit? Sed iuſti vocabulum, inquit, nō amittit, qui per pęnitentiam
ſemper reſurgit. Ad eundem modum Theonas quoque referente Caſſiano. Quid enim aliud eſt, inquit, ca-
[Hier in Amos cap. 2.] dere quàm peccare? & tamen cùm dicatur ſepties cadere, nihilominus pronũciatur iuſtus: nec iuſtitiæ eius
[Caſſ. col. abbatis 22. cap. 13.] pręiudicat lapſus fragilitatis humanæ. Vbi poſteaquàm quædam interpoſuit de eo, quantum interſit inter
ſancti & hominis peccatoris lapſum: ſubiungit ad extremum: Nec enim ſanctus eſſe deſinit poſt ruinam,
qui, cùm ſe fiducia operum ſuorum iuſtificari non poſſe cognoſcat; & à tantis peccatorum nexibus credat
ſola Domini gratia liberandum, cum Apoſtolo proclamare non deſinit; Infelix ego homo, quis me libera-
bit de corpore mortis huius? Gratia Dei per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum. Gregorius quoque Iuſto
[Rom 7.] rum caſus, quodammodo ſtatus eorum eſt: quia aliquando permittuntur cadere, vt ſemper valeant fortius
[Greg lib. 6. ca. 2. in 1. Reg.] ſtare: permittuntur vt in malis corruant, ne ſumma virtutum dona per elationem perdant. Hi profectò, & ſi
[Iuſtos permittit cadere Deus.] verba Domini quandoque non implent, à Domino non recedunt: quia ad tempus relinquuntur, vt æterna
liter teneantur: & in modico deſipiunt, ſed poſt modicum reſipiſcunt. Non igitur omni prorſus iuſtitia va
[Leuiora peccata non auferunt nobis iuſtitiam.] cui ſtatim ſumus, etiam cùm in leuiora peccata prolapſi ſumus, modò ne capitalis alicuius criminis affines
ſimus. Quòd ſi nec illud fortaſſis effugerimus, modò lapſi per penitentiam reſurgamus, non ideò ſtatim iu
ſti nomen amittimus; & erit iuſtitia noſtra, ſi præſertim nullius fuerimus rei criminis capitalis, in ſuo nihi-
lominus genere perfecta; etiam ſi collata cum iuſtitia ſpiritum beatorum, valdè futura ſit imperfecta, cum
Dei verò iuſtitia comparata, mera erit iniuſtitia. Quod ab Hieronymo quoque contra Pelagianos ſcribente
[Libro 1.] videre licet annotatum. Vidit hoc ille Propheta, qui dixit, Iudica me Domine ſecundùm iuſtitiam meam.
[Pſalm. 7.] Cùm enim intelligeret eſſe iuſtitiam Dei, quę mentem omnem excedit, quam tantùm abeſt, vt vlla creatura
[Iuſtitia hominis.] poſſit exequare, vt non modò non imitando, verùm ne cogitando quidem, vim eius comprehendere queat.
Eſſe deinde iuſtitiam ſpirituũ beatorum, ſiue ii ſint Angeli, ſiue ex hominum piorum cœtu in ſedes beato-
rum recepti, ad quam & ipſam nulli mortalium ita accedere liceret, vt eam aſſecutus in hac vita iudicari poſ-
ſit; noluit neque ſecundum priorem illam, neque ſecundum poſteriorem hanc iudicari. Sed iudica, inquit,
me ſecundum iuſtitiam meam, hoc eſt, ſecũdum eam iuſtitiam, quam humana natura per Dei gratiam adiu-
[Pſalm. 7.] ta, poteſt apprehendere. Addit deinde: Et ſecundum innocentiam meam ſuper me. Innocentiam interpreta
[Innocentia apud Dauidem quid.] tur Baſilius Pſalmum hunc enarrans, ſimplicitatem, inexperientiam, & ignorantiam eorum, quæ neceſſaria
[Pſalm. 7.] ſunt cognitu, ſicut in prouerbiis dicitur, Innocẽs omni verbo credit. Quoniam itaq; nos mortales per igno-
[Prouerb. 14.] rantiam & inexperientiam noſtram in multis offendimus, rogat Propheta Deum ſuper innocentia veniam,
Iudica me, inquit, ſecundum iuſtitiam meam, & ſecundum innocentiam meam in me exiſtentem; id eſt, ſe-
cundum iuſtitiam humanæ fragilitatis, & ſecundum morum meorum ſimplicitatem. Quaſi diceret, Scio
me parum eſſe conſideratum, neque ſatis in mundi negotio circumſpectum: Quamobrem noli me iudica-
re ſecundũ iuſtitiã tuã, hoc eſt, qua tu iuſtus es. Nam ſi ſecundum illam iudicaueris, actum eſt de me, ſiqui
dem omnis humana iuſtitia, cum tua comparata, mera eſt iniuſtitia. Sed neque iudica me ſecundum iuſti-
tiam ſpirituum beatorum; nam & hanc, quoad corpus hoc mortis circunfert, humana fragilitas aſſequi nõ
poteſt; ſed iudica me ſecundum iuſtitiam imbecillitatis & ignorantię humanæ, quæ non poteſt ab omni pro-
lapſione prorſus eſſe libera, ita vt ſæpè cadere, ſæpè etiam reſurgere neceſſe habeamus. Sic ferè locum hunc
[Doro. Serm. 1.] Pſalmi Baſilius interpretatur. Cùm dixiſſet Dorotheus aliquando: Quãtò quis Deo propius adhæret, quòd
ſe tantò magis peccatorem agnoſceret. Quidam ex illuſtris viris Gazenſibus audiens, admiratione quadã
& ſtupore affectus. Quomodo fieri hoc poteſt, inquit? Dorotheus verò: Dic mihi obſecro, præclare Domine
quem locum habes in tua ciuitate? Ille verò reſpondit: Magnum quidem & Principem locum teneo in ciui
tate mea. Dico illi: Si fortè Cæſaream iueris, quem ibi locum obtinebis? Viliorem, inquit, atque peiorem
omnibus, qui illic degunt. Tum ego: Si verò, inquam, Antiochiam perrexeris, quem ibi te faceres? Cui ille:
Vt ruſticum certè me haberem & ſemipaganum. Quod ſi ad regiam ciuitatem, inquam, perrexeris Conſtan
tinopolim, quem te ibi putares? Certè, inquit, vt pauperem & mendicum me exiſtimarem. Tum ego illi: Ec
ce, inquam, ita ſe habent ſancti viri, quantò propius & vicinius ad Deum accedũt, tãtò ſe viliores aſpiciũt,
& peccatis magis onuſtos: Cùm Abraham videre Dominum meruiſſet, terrã ſe vocauit, & cinerem. Eſaias
autem dixit: Miſer ego & polutus ſum.

[Iuſtus in via quis.] Dicitur itaque iuſtus in hac peregrinatione, non qui comprehendit illam patriæ iuſtitiam, quę verè perfe
cta eſt: ſed qui quo maximè poteſt ſtudio contendit & elaborat, vt ad eam quàm proximè accedat. Quem
[Aug de ſpiritu & litera ca. 21.] admodum in libro de perfectione iuſtitiæ pluribus verbis docet Auguſtinus: Qui negat etiam alio loco,
iuſtum impedire peccata quędam venialia, ſine quibus hęc vita non ducitur, quo minus ad vitam æter-
nam peruenire queat.

Eſt igitur perfecta iuſtitia, hoc eſt, perfecta charitas etiam in hac vita: ſed eo perfectionis genere, quod
in hac via requiritur. Quam verò perfectionem in cœleſti patria nos conſequuturos eſſe ſperamus, eam in
hac peregrinatione noſtra Deus à nobis exigere non videtur; eſt quidem eadem numero viæ charitas, quę
patriæ: ſicut idem numero eſt homo, qui cùm puer fuerit, factus eſt poſteà vir: neq; alius eſt factus vir, quàm
fuit puer: Sic & nos in hac vita degentes paruuli ſumus, loquimur vt paruuli, ſapimus vt paruuli, cogita-
mus vt paruuli, diligimus vt paruuli: quando autem facti fuerimus viri, tunc euacuabimus ea, quæ erant
paruulorum; & perficietur in nobis, quæ fuit in hac vita degentibus inchoata charitas. Quamobrem nihil
[Pſalm. 118.] impoſſibile præcipitur, cùm ex toto corde noſtro diligere Deum iubemur: quandoquidem & Propheta di
[Eſaia 38.] cit: In toto corde exquiſiui te, ne repellas me à mandatis tuis: Et Ezechias Rex: Memento, inquit, quomo-
[3. Regum 8.] do ambulauerim coram te in corde perfecto. Sic Salomonem quoque dixiſſe legimus: Domine Deus, qui

cuſtodis pactum & miſericordiam ſeruis tuis,qui ambulant coram te in toto corde ſuo. Si tales nulli ſunt, pro quibus orat Salomon?aut nunquid mentitos eſſe dicimus Dauidem & Ezechiam Reges, qui ſe exquiſiuiſſe Dominum in toto corde,& ambulaſſe in corde perfecto gloriantur?

Dauid, Ezechias, & alii dilexerunt Deum ex toto corde.

Quamobrem in hoc præcepto,quo iubemur diligere Deum ex toto corde noſtro,& ex tota anima noſtra, eſt quiddam,quod à nobis rectè perfici poteſt, etiam in hac via: eſt aliud, quod non poteſt, niſi cùm ad patriam cœleſtem illam Ieruſalem peruenerimus. Nam ſi quis ita verba hæc accipiat, vt illis præcipi putet, ſic Deum vt diligamus & colamus, ſic in eo ſpem & fiduciam noſtram omnem collocatam habeamus, vt ne partem vllam cultus & amoris illi ſoli debiti, in alienos & factitios deos impendamus: quis eſt,qui non videat hoc nullo negocio ab homine Chriſtiano præſtari poſſe? Atque hunc eſſe verborũ horum ſenſum, prætera alia multa ſcripturæ loca, vel ex hoc vno ſatis colligi poteſt, vbi Samuel populum Iſraëliticum hortatus fuiſſe legitur his verbis: Si in toto corde veſtro reuertimini ad Dominum, auferte deos alienos de medio veſtri.

Ex toto corde. Præceptum charitatis quatenus poſſibile.

1. Regum 7.

Tunc igitur ex toto corde Deum diligimus,cùm nullam cultus illi debiti partem idolis tribuimus, neque nobis præter vnum Deum alium conſtituimus vllum,nec in alio quoquam ſpem noſtram defixam habemus. Et hoc eſſe,quod à nobis hoc præcepto Deus exigit, vel ex eo Deuteronomii capite, quod proximè præceſſit, liquere poteſt; vbi prohibet Deus, ne faciamus nobis Deos alienos,ne adoremus, neve colamus ſculptilia: ſed ſolum illum adoremus,ſoli illi ſeruiamus,quod credenti præſtare non modò non impoſſibile, verùm ne difficile quidem eſſe,quis eſt qui non intelligat? Cæterùm ſi quid amplius etiam exigatur hoc præcepto: nimirùm ſummus amor Dei comparatione rerum cæterarum: vt is diligat Deum ex toto corde, anima & viribus,qui illum anteponat omnibus rebus conditis, etiam vitæ & morti: ſi caſus inciderit, vt aut ſit offendendus Deus, aut mors oppetenda: ne ſic quidem adhuc impoſſibile præcipitur aliquid, cùm quod à tot myriadibus martyrum factum eſſe legimus, fieri adhuc à credentibus & amantibus Deũ poſſit.

Deum ex toto corde quando diligimus.

Quòd ſi verò quis hunc eſſe verborum horum ſenſum velit,vt præcipi nobis exiſtimet, quò ſic amore diuino inebriemur,vt obliti noſtri, factique nobiſipſis tãquam vas perditum, toti pergamus in Deum; & inhærentes Deo, vnus cum eo ſpiritus efficiamur, vt cum Propheta dicere nobis liceat: Defecit caro mea & cor meum, Deus cordis mei,& pars mea Deus in æternum: hoc verò quin arduum ſit & difficile, negari non poteſt. Te enim quoddammodo perdere, tanquam qui non ſis,& omninò non ſentire teipſum, & à temetipſo exinaniri,& penè annullari, cœleſtis, inquit Bernardus, conuerſationis, non humanæ res eſt affectionis. Videtur enim id eſſe hominem exuere, & Deum induere. Nam quemadmodum exigua aquæ gutta, multo vino infuſa, deficere in ſe tota videtur, dum vini & ſaporem induit, & colorem: quemadmodum ferrum igni tum & candẽs, igni ſimillimum fit, priſtina, propriaque forma exuta: quemadmodum Sol is luce perfuſus aër, in eandem transformatur luminis claritatem, adeo vt non tam illuminatus, quàm ipſum lumen eſſe videatur. Sic in eiuſmodi hominibus, humanam affectionem, quodam ineffabili modo neceſſe eſt à ſemetipſa liqueſcere, atque in Dei penitus transfundi voluntatem: alioqui quomodo omnia in omnibus erit Deus, ſi in homine de homine quicquam ſupererit? Quamobrem fateri neceſſe eſt, cumprimis id eſſe magni negotii. Neque tamen propterea vel ſemel in vita præſtari non poteſt. Niſi fortè nõ fuit ab illo præſtitum, qui poſteaquàm ſe Chriſto confixum eſſe cruci dixerat, exclamauit: Viuo autem iam non ego, viuit autem in me Chriſtus: Qui propter Chriſtum omnia detrimentum fecit, & arbitratus eſt, vt ſtercora, vt eum lucrifaceret: qui tanto in eum amore ferebatur, vt deſideriũ haberet diſſolui,& eſſe cum Chriſto. Mihi enim, inquit, viuere Chriſtus eſt,& mori lucrum: qui deniq; quaſi numine correptus, & totus igne diuini flagrans amoris, in has tandem voces prorupit: Quis ergo nos ſeparabit a charitate Chriſti? tribulatio, an anguſtia? an fames? an nuditas? an periculũ? an perſequutio? an gladius? Certus ſũ, quia neq; mors, neq; vita, neq; Angeli, neque Principatus, neque virtutes, neque inſtantia, neque futura, neque fortitudo, neq; altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos ſeparare à charitate Dei, quæ eſt in Chriſto Ieſu Domino noſtro. Nunquid aliquid huic defuit ad iuſtitiæ, charitatiſque perfectionem, quæ à mortalibus in hac lachrymarum valle peregrinantibus, vel maxima requiri poteſt? Certè Clemẽs Alexandrinus, cùm dixiſſet Paulus, Viuo autem iam non ego, viuit autem in me Chriſtus, hoc eum dicere voluiſſe ſcribit: quod cùm eſſet in carne, ſic viueret, vt in cœlo verſari videretur, cœleſtemque vitam in terris adhuc degens repræſentaret. Qua in re ne cæteri quidem Apoſtoli multo videntur inferiores fuiſſe, quorum etiam ſectatoribus hoc teſtimonium tribuit Philo Iudæus; quòd vſque eo fuerunt diuinarum rerum contemplationi dediti, vt abieciſſe curam carnis omnem, ac reficiendi etiam corpuſculi per continuos dies aliquot obliti prorſus eſſe viderentur: vix vt quandoque ſexto aut ſeptimo die cibum caperent. Et quidem ita eos decebat, quos Chriſtus lumina mundi conſtituerat, quique vniuerſum orbem diuinæ ſapientiæ ſale condire debebant. Neque verò ipſi ſoli fuêre diuinitatis contemplatores: ſed quos in fide Chriſti inſtituerant, eos quoque ſpiritualium donorum ſpeculatores eſſe cupiebant. Tales etiam ſuo tempore fuiſſe Monachos narrat Chryſoſtomus, & Nilus Monachus,& Auguſtinus de moribus Eccleſiæ Catholicæ ſcribens: qui carnis illecebras reſpuentes, ab omni ſtudio mundanarum rerum auerſi ſuos amores in cœleſtibus optandis, ac in illa cum Deo gratia, coniunctioneque ponentes, nullis vel carnis deſideriis, vel quarumcunque aliarum affectionum motibus perturbarentur, quæ ex mundanis curis excitari ſolent: ſed cœleſtium vitam in terra & in fragili adhuc corpore repræſentantes, ad iuſtitiæ diuinæ ſimilitudinem quàm proximè accederent. Tales nullo vnquam ſeculo defuiſſe, ac ne nunc quidem deeſſe credendum eſt.

Quatenus idem præceptum impoſſibile.
Pſalm. 30.
1. Corinth. 6.
Pſalm. 72.
Bern. in libr. de diligendo Deo.
1. Corinth. 15.
Coloſſ. 3.
Charitatem perfectam habuit Paulus.
Galat. 2.
Philip. 3.
Phil. 1.
Rom. 8.
Clemen. libr. 4. Stromatum.
Apoſtoli diuinarum rerum contemplationi dediti.
Philo in lib. de vita contemp. ſiue de ſupplicibus.
Monachi olim quales.
Chry. in ho. 70. & 71. in Matth.

Verùm hic dixerit aliquis: Si tantam iuſtitiæ perfectionem Paulo tribuis, cur ergo queritur ille, quòd videat aliam legem in membris ſuis repugnantem legi mentis ſuæ, & captiuantem ſe in lege peccati, quæ eſt

Rom. 7.

Philip. 3. Infelix ego, &c. ſub perſona pecca toris, non ſua loquitur Paulus.

in membris ſuis? Cur ſe vocat infelicem, & liberari cupit de corpore mortis huius? Cur alio loco negat ſe iam accepiſſe, aut ſe iam perfectum eſſe, ſed ſe ſequi tantùm dicit, ſi quomodo cõprehendat? Quod ad priorem Pauli locum attinet, quid ſi veteres Orthodoxi complures negent illic eum loqui de ſe, ſed ſub ſua perſona de quouis homine, qui victus à concupiſcentia, iam ſeruiat peccatis? Nec enim Apoſtolus, cùm hæc loqueretur, per legem erat mortuus, nec illi mandatum inuentum eſt ad mortem, qui legis fuit obſeruantiſſimus: neque carnalis erat: neque venundatus ſub peccato, neque malum, quod non volebat, faciebat, neque erat infelix, vt optaret à corpore mortis liberari, per quod cogebatur facere quod nollet, verùm docendi gratia peccatoris in ſe perſonam recepit, vt oſtenderet à peccatis neminem poſſe fieri liberum, niſi per gratiam Euangelii. Quid ſi iidem veteres non de peccato originis, quod omnes contraximus, ſed de conſuetudine peccandi, qua deprauatur hominis & ratio & voluntas, verba hæc Pauli interpretantur? Cùm & Augu-

Aug. li. 1. cap. 33. Lib. 8. ca. 5. confeſ.

ſtinus dicat, Legem peccati violentiam eſſe conſuetudinis, qua trahitur & tenetur etiam inuitus animus: aut ſi quem locum tribuunt peccato naturæ, maximam certè portionem adſcribunt aſſuetudini vitiorum, quam in Paulo fuiſſe, dici verè non poteſt: Verùm demus hoc iſtis: vt à qua ſententia non abhorruit Augu-

Aug. cont. duas epi. Pelagianorũ ad Bon. ſactum lib. 1. cap. 10.

ſtinus, ſub ſua perſona Paulus dixiſſe credatur: Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mẽtis meæ: non ideò tamen ab ea perfectione iuſtitię ſiue charitatis, remotus fuiſſe putandus eſt, quæ à nobis in hoc fragili corpore noſtro exigitur: quæ certè tanta non exigitur, vt perpetuò ſimus in ſolius Dei contemplatione defixi: nihil vt præterea cogitemus vnquam, nullam vt carnis noſtræ, nullam amicorum noſtrorum, nullam rerum ad vitam hanc ſuſtentandam pertinentium curam habeamus, nulla rei cuiuſquam cupiditate ſeu deſiderio tangamur. Nam etſi dictum eſt: Non concupiſces: quemadmodum tamen intelligi di-

Non concupiſces quomodo intelligitur. Exod. 20. Deut. 5. Rom. 6. Eccle. 18. 2. Cor. nib. 5. 1. Petri 1.

ctũ hoc oporteat, docet nos Paulus dicẽs: Nõ regnet peccatum in veſtro mortali corpore, vt obediatis concupiſcentiis eius. Docet & Sapiens, cùm ait: Poſt concupiſcentias tuas non eas. Non concupiſcere, non eſt noſtræ fragilitatis, qui dum ſumus in iſto corpore, peregrinamur à Domino; ſed eorum eſt, qui cœleſti iam patria potiti, præſentis eius aſpectu fruuntur, in quem Angeli proſpicere deſiderant. Cæterùm non ire poſt concupiſcentias, non obedire concupiſcentiis, noſtrum eſt, & à nobis præſtari poteſt, ſpiritu noſtram infirmitatem adiuuante. Vt non concupiſcat aliquis, ad cœleſtis patrię perfectionem pertinet; in hac verò lubrica via, quam inſiſtere aut ingredi ſine caſu aliquo & prolapſione non poſſumus, non alia perfectio requiritur à nobis, quàm vt non eamus poſt concupiſcentias noſtras, vt non obediamus illis. Quam etiam ob cau-

Perfectio duplex via & patria. Philip. 3. Aug. contra duas epiſt. Pelag. ad Bon. ſa. li. 3 ca. 5. Cap. 7.

ſam Paulus, cùm nondum ſe perfectum eſſe paulò antè dixiſſet, ſubiunxit eueſtigiò: Quicunque ergo perfecti ſumus: duplicem nobis perfectionem inſinuans, vnam patrię, quam ſe nondum accepiſſe confeſſus eſt; alteram vię, quam ſibi cum aliis optimo iure vendicat. Oſtendit, inquit, Auguſtinus, ſecundum iſtius vitæ modum eſſe quandam perfectionem, eique perfectioni hoc deputari, ſi ſe quiſque nouerit nondum perfectum eſſe. Et in eodem libro: Licèt non immeritò in aliquibus iuſtis pro huius vitę capacitate iuſtitia perfecta dicitur, parua tamen eſt ad illam magnam, quam capit æqualitas Angelorum. Quam quia nondum habebat Paulus, & propter illam, quæ iã inerat, perfectũ, & propter iſtam, quæ adhuc deerat, imperfectum ſe eſſe dicebat. Ac aliquantò ſuperius in eodem capite: Tunc eſt ſecundum hanc infirmitatem pro ſuo modu-

Paulus perfectus & imperfectus.

lo perfecta iſta parua iuſtitia, quando etiam quid ſibi deſit, intelligit: Ideoque Apoſtolus & imperfectum & perfectum ſe dicit. Imperfectum ſcilicet cogitando, quantum illi ad iuſtitiam deſit, cuius plenitudinem adhuc eſurit & ſitit: Perfectum autem, quòd & ſuam imperfectionem confiteri non erubeſcit, & vt perueniat, benè procedit. Et in alio libro: Paulũ dicit fuiſſe perfectũ viatorẽ, & ſi nõdũ fuerit ipſius itineris perfectione peruentor. In quam ſententiam etiam pleraque ſcripſit in libro de gratia Chriſti, contra Pelagium & Cæleſtium. Qui fuit verò diligens ſectator Auguſtini Fulgentius: Nunc enim diuinorum munerum (vt ita dicã) nondum eſt perfecta perfectio: vtpotè, vbi omnis perfectus perfectionis eſt indigus. Namque ille, qui dixit:

Aug. de peccat. meritis & remiſ. lib. 2. cap. 13. Lib. primo ad Monimum.

Quotquot ergo perfecti ſumus, hoc ſentiamus. Idem dicit: Nõ quòd iam acceperim, aut iam perfectus ſim. Fuit ergo perfectus ſpe futuræ glorificationis, fuit autem imperfectus onere corruptionis & mortalitatis. Corpus enim quod corrumpitur, adgrauat animam, & deprimit terrena inhabitatio ſenſum multa cogitantem: fuit perfectus expectatione muneris; fuit imperfectus fatigatione certaminis; fuit perfectus, quòd mente ſeruiebat legi Dei; fuit imperfectus, quòd carne ſeruiebat legi peccati; fuit perfectus, deſiderium habens diſſolui & eſſe cũ Chriſto; fuit autẽ imperfectus, quia quadiu fuit in corpore, peregrinabatur à Domino; fuit perfectus, pleniſſimè ſciens, quia Deus, quæcunq; promiſit, potens eſt & facere: fuit aut imperfectus, quia Deus in ſanctis ſuis quędam nondum fecit ex omnibus quæ promiſit. Scripſit autem Gregorius quoque Niſſe-

Perfectio vera.

nus orationem quandam de perfectione hominis Chriſtiani, quam ita cõ cludit: Ea enim vera perfectio eſt, vt qui augetur in melius, nunquam conſiſtat: nunquam terminis vllis perfectionem exiſtimet eſſe concluſam. Sic in Euangelio perfectus dicitur diſcipulus, ſi fuerit ſicut Magiſter eius: non quòd quiſquam par ſit

Luc. 6.

Chriſto, ſed quòd in eodem virtutis genere, quamuis longe impari ſucceſſu, verſetur. Ibidem iubemur eſſe

Eſtote perfecti ſicut pater veſter, &c. quomodo.

perfecti, ſicut pater cœleſtis perfectus eſt: non quòd vllus hominum, aut etiam Angelorum ad perfectionẽ Dei poſſit accedere, ſed quòd in aliquo virtutis genere nihil impedit, quo minus aliqua ex parte referre patrem cœleſtem queat: nimirùm in benignè faciendo non amicis modò, verumetiam inimicis. Tractans hũc locum Hieronymus: Eſtote perfecti. Nunquam, inquit, hoc Apoſtolus imperaret, niſi ſciret hominem poſſe eſſe perfectum. Clemens quoque Presbyter Alexandrinus in Pædagogo ſuo Pauli locum hunc explicans:

Cle. lib. 1. cap. 6. in fine Phil. 3.

Ego me nondum exiſtimo comprehendiſſe, &c. Seipſum, inquit, perfectum exiſtimat, quòd à priore vita liberatus ſit; meliorem autem perſequitur, non tanquam in cognitione perfectus, ſed tanquam id quod perfectum, deſiderans, & ideò ſubiungit. Quicunque ergo perfecti, hoc ſentimus: perfectionem dicens renunciaſſe peccatis, & in fidem eius, qui eſt perfectus, eſſe regeneratos, paſſiorum peccatorum oblitos. Et ito

rum:-

rum: Solùm, inquit, credidiſſe & regeneratum eſſe, eſt in vita perfectio. Libet autē & Gregorii verba adſcribere, ex quibus planum fieri poſſit, quis ſit verborum Pauli ſenſus: Explanans enim illa: Velle adiacet mihi, poſſe autem bonum non inuenio: non enim quod volo bonum, hoc ago, ſed quod odi malum, id facio: Quaſi dicat, inquit, vellem eſſe in carne non ea perfectione, qua perfectus in carne perfectus eſt, ſed ſicut Angeli Dei in cœlo: ſed hoc poſſe non inuenio: quia quamdiu mors quoque peccati, abſorpta in futura reſurrectione non fuerit, illud quod in me peccatum inhabitat, mouet me contra me. Videtur autem Gregorius Auguſtini ſententiam ſequutus, quam his verbis recitat Proſper: Iuſtitia, ſecundum quam iuſtus ex fide viuit, quoniam per ſpiritum gratiæ homini ex Deo eſt, vera iuſtitia eſt: quæ licèt non immeritò in aliquibus iuſtis pro huius vitæ capacitate perfecta dicatur, parua tamen eſt ad illam magnam, quam capit æqualitas Angelorum. Quam qui nondum habebat, & propter illam, quæ iam inerat, perfectum, & propter iſtam, quæ adhuc deerat, imperfectum ſe eſſe dicebat. Sed planè minor iſta iuſtitia, facit meritum: maior illa, facit præmium. Vndè qui iſtam non ſequitur, illam non aſſequitur.

Greg. li. 5. cap. 1. in lib. Reg.
Rom. 7.
Velle adiacet mihi, &c.
Proſ. ſent. 323.

Ex his facilè cuiuis liquere poteſt, fuiſſe Paulum perfectum ea perfectione, qua perfectus in carne perfectus eſt; non autem ea, quam deſiderabat, qua Angeli in cœlo perfecti ſunt. Ac vt ſenſerit aliquando Paulus legem in membris ſuis repugnantem legi mentis ſuæ, dubium tamen non eſt; quin adeò fuerit ab omni ſenſu eiuſmodi perſępè remotus, vt iam non ipſe viueret, ſed viueret in ipſo Chriſtus, in quem tota mente, cunctiſque animi ſui viribus ferebatur. Quod ſi vel ſemel ab homine Chriſtiano fieri contingat, iam ad ſummā præcepti de diligendo Deo perfectionem perueniſſe videtur. Cuius quidem pręcepti non continuò tranſgreſſor exiſtimandus eſt, qui non ad plenum fortè præſtitit, cùm ſemper augendę dilectioni ſupereſſe locus videatur. Quòd ſi nos, quod in nobis eſt, præſtamus, amplius à nobis Deus non exigit.

Quamobrem audiendi non ſunt, qui mandatum hoc dilectionis in hac vita negant expleri poſſe. Nam quatenus præceptum eſt, expleri poteſt; quatenus autem expleri non poteſt, nobis adhuc à Domino peregrinantibus minimè præceptum, verùm quò contendere, quóve currere nos oporteat, via tantùm eſt commonſtrata; quemadmodum in libro quoque de perfectione iuſtitiæ docet Auguſtinus. Certè grauis auctor Baſilius, adeò non impoſſibile putat, vt ne difficile quidem eſſe dicat, his qui volunt, ſuſcipere dilectionem erga iuſtitiam, & odium aduerſus impietatem. Omnem, inquit, potentiam Deus animæ rationis participi, ſicut amandi, ſic odio habendi vtiliter dedit; vt ratione directi, virtutem quidem amemus, odio autem habeamus iniquitatem. Et alio loco, vbi propriè de hoc ipſo diligendi Deum præcepto tractat: Qui mandatum, inquit, diligendi Deum accepimus, iidem ſtatim in prima noſtri conſtitutione, & diligendi facultatem vnà nobis inſitam adepti ſumus. Vſque eò Baſilius non eſſe difficile vult præceptum hoc, vt naturę maximè conſentaneam, & animis ab illa noſtris inſitum eſſe dicat. Quod pluribus verbis in eo loco probare nititur. A cuius ſententia nec Hieronymus abhorrere videtur, qui natura omnibus ineſſe dicit Dei notitiam: nec quēquam ſine Chriſto naſci, & non habere ſemina in ſe ſapientię & iuſtitiæ, reliquarumq́ue virtutum. Vndè multi abſque fide & Euangelio Chriſti, vel ſapienter faciunt aliqua, vel ſanctè: vt parentibus obſequantur, vt inopi manum porrigant, non opprimant vicinos, non aliena diripiant, magisq́ue iudicio Dei obnoxii fiant, quod habentes in ſe principia virtutum & Dei ſemina, non credunt in eo, ſine quo eſſe non poſſunt. Itidem & Dorothæus: Virtus, inquit, natura ineſt nobis, quandoquidem virtutis ſemina haudquaquam deleri poſſunt. Et ante vtrunq; Antonius, quemadmodum in eius vita ſcribit Athanaſius, fratres ſuos alloquēs: Nolite quæſo, inquit, virtutis tanquam impoſſibile nomen pauere, nec peregrinum vobis aut procul poſitum videatur hoc ſtudium, quod ex noſtro, Dei gratiam pręcedente, pendet arbitrio. Huius operis homini inſerta eſt natura, & eiuſmodi res eſt, quæ noſtram tantummodo expectat voluntatem. Ac paucis interiectis. Cui, inquit, dubium eſt, quia naturalis animæ puritas, ſi nulla fuerit extrinſecus ſorde polluta, fons ſit & origo omnium virtutum? Bonam neceſſe eſt eſſe eam, quam creauit bonus creator. Si naturā mutaueris, peruerſitas dicitur. Si conditio ſeruetur, virtus eſt. Animam noſtram commendauit nobis Deus, ſeruemus depoſitum, quale accepimus. Nemo cauſari poteſt extrinſecus ſitum, quod in ſe naſcitur: facturam ſuam qui fecit agnoſcat: opus ſuum inueniat, vt creauit. Sufficit nobis naturalis ornatus: ne deturpet homo quod tibi largitio diuina conceſſit. Et poſt hos Auguſtinus. Aut enim ſecundum naturam eſt, inquit, quod vituperas, & non eſt vitium; aut ſi vitium eſt, contra naturam ſit neceſſe eſt: Omne quippe vitium eo ipſo quo vitium eſt, contra naturam eſt. Secundum naturam virtutes, contra naturam eſſe vitia, docet Auguſtinus. Et alio loco: Naturaliter indidit nobis Deus virtutes; vitia autem & affectus praui præter naturam nobis adſunt. Et alio loco: Non oportet dicere. Magnæ atque ingentes, eoque difficiles ſunt virtutes, nec ad eas peruenire queo. Hoc enim hominis eſt, in Dei auxilium ſpem non habentis, & boni quippiam acquirere detrectantis, pigriterq́ue & ignauiter ad præclara opera ſe gerentis. Quoniam quamcunque vultis eligere virtutem, ſi ſtrennè nos ipſos exercuerimus, experimento comperietis, in noſtra eſſe poteſtate, rectè & cū virtute agere, modò velimus opitulante Deo, qui nunquam deeſt. Ecce ſcriptura dicit: Dilige proximum tuum ſicut teipſum. Noli animum conuertere & conſiderare quantum à virtute ſis abſens: vt timere incipias, & dicere: Quo pacto meum proximum diligere queo vt meipſum? Quomodo afflictionum & ærumnarum illius anxius & ſolicitus eſſe poſſum, vt mearum, pręſertim mearum, quæ corde teguntur, quas neq; video, neque omnino cognoſco vt meas? Ne, te quęſo, iſtiuſmodi immenſam atque adeò excelſam arbitreris virtutem, vt per difficile ſit aut impoſſibile illam aſſequi, ſed fretus auxilio diuino incipe forti animo & fide conſtanti erga Deum. Oſtende illi animi tui propoſitum ac ſtudium, & adeſſe tibi proculdubiò ſenties auxilium illius ad rectè agendum & cum virtute. Quos ſequutus Ioannes Damaſcenus. Naturales, inquit, ſunt virtutes, & æqualiter inſunt omnibus. Nec diſſimilia ſcribit Cyprianus, cùm ait: Neque lex tua

Baſil. in pſal. 44.
Amare non eſſe difficile.
Baſil. in Aſceticis cap. 2.
Naturæ ineſt omnibus Dei notitia.
Hier. in cap. 1. ad Galat.
Serm. 18.
Serm. 19.
Serm. 14.
De lib. arb. lib. 3. Cap. 13.

ſcripta

Cyp. de baptiſmo Chriſti & manifeſtatione Trinit.

ſcripta à lege naturali in aliquo diſſonat, ſed reprobatio mali & electio boni ſic animæ rationali infixa ſunt diuinitus, vt de hoc nemo rectè cauſetur: quia nulli ad harum rerum perſecutionem deeſt ſcientia ſiue potentia; quia & quod agendum eſt, ſcimus: & quod ſcimus, facere poſſumus. Quod ſi impoſſibilia eſſent præcepta tua; vel tantis difficultatibus onerata, vel voluntas tua ſic abdita, vt non poſſet intelligi quid à nobis tua expeteret altitudo; licèt inuitus nemo peccet; poſſet tamen ex multis excuſare delictum, niſi nobis & moderatio mandati, & veritatis cognitio, & agendorum diſtinctio, auctoritate cognoſcibili prouidiſſent: & ſimul ſe complecterentur poſſibilitas & facilitas, ſcientia & poteſtas. Præcipis mihi Domine Deus, vt diligam te: hoc & poſſum, & debeo: & totum me, & interius tibi eſſe iubes obnoxium: & de proximo iubes, vt ad meam eum menſuram complectar. Gratias tibi ago Clementiſſime Deus: quia, quod quæris à me, prius ipſe donaſti. Vetuſtiſſimus quoque ſcriptor Iuſtinus Philoſophus & Martyr: Quid eſt,

Iuſti. ad orthodoxos qu. 103.

inquit, tota legis iuſtitia? Diligere Deum pluſquam ſeipſum, & proximum vt ſeipſum. Quod dicit igitur non iuſtificari ex lege carnem vllam, non dicit, quia non poſſunt impoſſibilia, ſed quia nolunt poſſibilia. Voluntate enim ad poſſibilia vtimur, non ad impoſſibilia. Et hoc vetuſtior Philo: Nihil à te Deus exigit

Phil. in libello de victimas offerentibus.

graue; multiplex & arduum, ſed ſimplicia quædam & facilia, videlicet vt eum tanquam benemeritum diligas, ſi non libet revereri, vt Principem ac Dominum: vtque incedas per vias ei placitas, colaſque eum non obiter: ſed ex tota mente referta piis opinionibus, tum mandata eius retineas firmiter, & ius diuinũ habeas in pretio. Et Chryſoſtomus: Vides quàm res ſit facilis virtus, difficilis autem vitium. Quemadmodum illa quidem eſt tranquilla, hoc verò turba & tumultu refertum. Hoc ergo deſcribens, dicebat Propheta: Ecce parturiit iniuſtitiam, concepit dolorem, & peperit iniquitatem. Et hoc oſtendit iniuſtitiã non eſſe nobis ſecundum naturam, ſed eſſe quid alienum, & ideò graue eſt.

10. Ethicorum.

1. Corinth. 13.

Quamobrem etiam in hac via præceptum hoc dilectionis perfici poſſe, perſuaſum habeamus, quamuis non ita plenè ſicut in patria. Si quidem viſio, ſicut à Philoſopho quoque traditum legimus, amoris eſt cauſa. Porrò nunc in terris degentes, non videmus niſi per ſpeculum & in ænigmate. Cùm ventum erit ad cœleſtem patriam, videbimus facie ad faciem. Quantò tunc eum plenius cognouerimus, tantò plenius & perfectius amabimus. Quamobrem quamdiu peregrinamur à Domino, imperfecta eſt dilectionis noſtræ perfectio, vt rectè cum Propheta dicere queamus. Imperfectum meum viderunt oculi tui Domine. Quamobrem rectè dictum eſt ab Hieronymo. Quòd cunctorum in carne iuſtorum imperfecta perfectio eſt. Qui etiam alio loco vniuerſam creaturam, quamuis ad perfectionem venerit, indigere tamen dicit miſericordia Dei, & plenam perfectionem ex gratia non ex meritis poſſidere. Et iterum. Perfectio hominis, non ex natura, ſed ex gratia veniens, imperfectos eos, qui perfecti videntur eſſe, demonſtrat.

In lib. 1. aduerſus Pelagianos. Lib. aduerſus Pelagianos.

Ber. in Pſal. 90 ſerm. 10.

Quem imitatus Bernardus: Niſi enim eſſet hic quædam, vt ita dixerim, imperfecta perfectio, non diceret Apoſtolus: Quotquot perfecti ſumus, idipſum ſentiamus. Idipſum profectò, quod præmiſerat: non quaſi iam acceperim, aut iam perfectus ſim. Hoc eſt, quod à venerabili quoque Beda ſcriptum legimus. Hęc eſt in hominibus ſola fidei perfectio, ſi omnibus, quæ præcepta ſunt, impletis, imperfectos eſſe ſe nouerint; & quamdiu peregrinantur à Domino, ſemper ineſſe ſibi mala, quæ defleant; ſemper meminerint deeſſe bona, ad quę gratia eius iuuante proficiant. Videtur autem hæc ab Hieronymo Beda mutuatus, cuius hæc verba ſunt: Hæc hominibus ſola perfectio ſi imperfectos eſſe ſe nouerint. Et vos, inquit, cũ omnia feceritis, dicite, ſerui inutiles ſumus, quod debuimus facere, fecimus. Si inutilis eſt qui fecit omnia, quid de eo dicendum, qui explere non potuit? Vel ab Auguſtino, cuius hæc verba ſunt: Ipſa eſt perfectio hominis, inueniſſe ſe non eſſe perfectum.

In cap. 46. Ezechielis. Pſalm. 138. Beda lib. 5. in Luc. cap. 17. Hier. aduerſus Pelagianos ad Creſiphontem. S. r. 49. de temp.

Imperfecta mandatorum expletio.

Eſt igitur quædam etiam imperfecta mandatorum expletio: verbi gratia: Si dux militibus, vt pugnent, imperet: quiſquis hoſtem pugnando vicerit, perfectè ducis imperium expleuit: hunc enim ſpectabat dux, dum inire prælium iuberet, vt pugnando miles vinceret. Itaque plenè per militem eius eſt imperio ſatiſfactum. Si verò ſtrenuè quidem pugnauit miles, neque quicquam eorum, quæ ſunt artis & diſciplinæ militaris pretermiſit, non eſt nihilominus quòd cupiebat aſſecutus, vt hoſtem prælio ſuperaret, nunquid is non expleſſe ducis mandatum exiſtimandus eſt? etiamſi per aduerſam fortunam, non per aliquam inertiam ſuam ad optatum illum finem, quem non modo dux, verùm ipſe miles etiam ſibi propoſitum habebat, non peruenit? Ad eundem modum rectè dici poterit de dilectionis præcepto, quo videtur à nobis exigi, vt vnus cum Deo ſpiritus efficiamur; quod quoad corpus iſtud mortis circumferimus, à nobis plenè præſtari nequaquam poteſt. Nam vt omnibus curis aliis vacui, ſolius Dei contemplationi perpetuò vacemus, & in eum hac ratione quodammodo transformati, vnus cum eo ſpiritus efficiamur, humana fragilitas noſtra nõ permittit. Cæterùm præclarè ſcriptum eſt à Bernardo: quod indefeſſum proficiendi ſtudium & iugis conatus ad perfectionem, perfectio reputatur. Hoc igitur ſtudium requirit à nobis Deus, in hoc, vel ſolo acquieſcit, nec plus quàm facultas noſtra tulerit, à nobis exigit. Sed ſi quem ſummum poſſumus conatum attulerimus, eum pro eo reputat, ac ſi perfeciſſemus. Si omnia fecerimus, vt quàm proximè ad iſtam cum Deo coniunctionem accedamus, iam de diligendo Deo mandatum expleuimus, quatenus expleri potuit in iſto corpore. Nam vt verè cum Deo coniungamur, & vnus verè cum eo ſpiritus efficiamur, non in hoc, verùm in illo ſeculo futurum ſperamus, quando Deus erit omnia in omnibus: qui tamen intereà tolerat infirmos, donec proficiant, & adiuuat proficientes: ac prout quiſque profecerit, ſic eum, poſteaquam ex hac vita migrauerit, coronat in miſericordia & miſerationibus ſuis multis.

Bern. epiſt. 253. ad Abbatem Garmum.

1. Corinth. 15.

Expli-

Explicatio præcepti de diligendo Deo & proximo.

CAP. LXXV.

HAbemus ergo iã quę ſit iuſtitia noſtra: Eſt enim fides, ſpes, & charitas: aut ſi quis cõpendio vti, & vno verbo rẽ expedire malit, Iuſtitia noſtra eſt charitas: quæ vbi eſt, quid eſt, ꝙ poſſit deeſſe: vbi nõ eſt, quid eſt, ꝙ poſſit prodeſſe. Nã fides haberi poteſt abſq; charitate, cũ dæmon credat, nec diligat: venia quoq; quãuis fruſtrà, ſperari tamẽ poteſt ab eo, qui nõ diligit: Cæterũ qui ex animo diligit, facere nõ poteſt, quin & credat, & ſpẽ atq; fiduciã ſuam in eo collocatã habeat, quem diligit. Cùm autem iuſtitiam noſtram charitatem eſſe dicimus; quemadmodum anteà quoque ſemel & iterum dicere nos meminimus; non eam intelligi volumus, qua Deus diligit nos, ſed qua nos amati à Deo viciſſim amamus eum; & amantes, amplius amari meremur. Illorum quoque iam eſt refutata per nos opinio, qui iuſtitiam hanc, in hac vita expleri à nobis poſſe negant. Quandoquidem propterea Deus miſit filium ſuum in ſimilitudinem carnis peccati; vt quod legi præſtare fuit impoſſibile, poſteaquam de peccato damnauit peccatum in carne, iuſtitia legis impleretur in nobis. Quomodo autem impleretur? Impleretur, inquit, in nobis, non ſecundum carnem, ſed ſecundum ſpiritum ambulantibus. Hoc eſt, quod dicit Clemens Presbyter Alexandrinus, de Chriſto ſcribens: Non id quod erat, viſus eſt iis, qui non potuerant capere propter imbecillitatem carnis. Cùm ergo carnem accepiſſet ſenſibilem, venit oſtenſurus hominibus, ſufficientes eſſe eorum vires, vt poſſint obedire mandatis. Quem ſecutus Lactantius. Propterea dicit carne fuiſſe indutũ Chriſtũ, vt oſtenderet etiã carnem poſſe capere virtutem. Gregorius explicans illum locum Iob: Quis mihi tribuat adiutorem? Adiutoriorem, dicit eſſe, vnigenitum Dei filium; qui humanam naturam in hac mortalitate laborantem, dum ſuſcepit, adiuuit. Ipſe quippè adiuuit hominem factus homo; vt quia puro homini via redeundi non patebat ad Deum, via redeundi fieret per hominem Deum. Longè quippè diſtabamus à iuſto & immortali nos mortales & iniuſti. Sed inter & immortalem iuſtum, & nos mortales iniuſtos apparuit mediator Dei & hominum mortalis & iuſtus; qui & mortem haberet cum hominibus, & iuſtitiam cum Deo, vt quia per ima noſtra longè diſtabamus à ſummis, in ſeipſo vno iungeret ima cum ſummis: atque ex eo nobis via redeundi fieret ad Deum, quo ſummis ſuis ima noſtra copularet. Quod pluribus etiam verbis docet Auguſtinus in libro quem inſcripſit de verbis Domini. Lex præcipere poterat: cæterùm infirmior erat caro noſtra, quam vt quod ab illa præceptum fuit, præſtare poſſet. Indutus carnem noſtrã Dei filius, quod in ea corruptum fuit, reparauit; ac abolito per mortem peccato, nobiſq; ſe Deo patri reconciliatis, tulit ea cuncta de medio, quæ impedimento eſſe poſſent, quo minus iuſtitia legis in nobis impleretur, quæ iam in nobis ex aqua & ſpiritu renatis impletur: Chriſto non modo & verbis docente, & exemplo nobis præeunte, verumetiam ipſo in nobis operante, ipſo faciente, vt iuſtitiam faciamus, ipſo diligente nos, vt viciſſim eum, ipſius amore prouocati, diligamus. Etenim omnis iuſtitia legis, eſt vna dilectio; & hoc vno præcepto continetur, quo diligere Deum iubemur ex toto corde noſtro, & proximum ſicut nos ipſos. Quod præceptum vnum quidem eſt, ſed duo tamen in ſe complecti videtur: iubemur enim Deum, iubemur & proximum diligere. Deum diligere iubemur ex toto corde, ex tota anima, ex omni mente, ex omnibus viribus, ex omni virtute & fortitudine noſtra, ita, vt pre illius amore poſt putemus omnia, neque ſit in hoc mundo res vlla, in quam pari noſtræ voluntatis inclinatione propendeamus, non honores, non aurum aut argentũ, non poſſeſſiones aut vineas, non pecora aut mancipia, non vlla veſtium ornamenta, non amicos, non parentes, non liberos, denique ne vitam quidem noſtram tanti faciamus, vt non & hanc & reliqua omnia, ſimus alacri animo deſerturi propter Chriſtum, ſi fortè vſus veniat, quin ea potius vt ſtercora reputemus, modo lucrifacere Deum liceat. Deinde verò non alia vlla in re præſidium nobis conſtitutum, ſed in illo ſpem & fiduciam noſtram omnem poſitam habeamus. Non ſperemus in incerto diuitiarũ, non in curribus & in equis, non in filiis hominum, in quibus non eſt ſalus, verùm ex Dei ſolius benignitate toti pendeamus, inde ſalutẽ, inde rebus noſtris afflictis præſens auxilium expectemus. Poſtremò, contemplando illi toti vacemus, omnes vt ſenſus noſtri, cogitationesq́ue noſtræ non alio referantur, quàm ad illius bonitatem, ſapientiam, maieſtatem perpetuò contemplandam. Hoc eſt, ex toto corde, ex tota anima, ex omni mente, ex omnibus viribus, ex omni virtute & fortitudine Deum diligere.

Iuſtitia noſtra quæ. — *Iacobi 2.* — *Rom. 8.* — *Clemen. li. 5. ſtromatum.* — *Lact. lib. 4. c. 24. In 31. cap. Iob. Iob 22 Moral. cap. 18.* — *Sermone 18.* — *Diligere Deum quid. Deut. 6. Matth. 22. Mar. 12. Luce 10.* — *Philip. 3.* — *1 Timoth. 6. Pſalm. 19. Pſalm. 145.* — *Ex toto corde.*

Sunt qui tunc ex toto corde diligi Deum interpretantur, quando rationem ſiue intellectum noſtrum omnem captiuamus in obſequium Dei: ita vt non quod ratio noſtra dictat, non quod intellectus noſter aſſequitur, ſed quod in ſcriptura diuinitus inſpirata continetur, id ſolum verum, id ſolum rectum eſſe perſuaſum habeamus: quamlibet etiam pugnare cum ratione ſiue intellectu noſtro videatur. Ex tota verò mente tum Deum diligi, cùm in memoria noſtra non alia res verſatur magis, quàm vel Deus ipſe, vel quod ad honorem Dei pertinet: ita vt in eius ſolius meditatione, omnis noſtra cogitatio conſumatur. Ex tota verò anima, quando ſic voluntas noſtra omnis citra contradictionem vllam Deo addicta eſt, vt ſumma cum alacritate iuſſis eius omnibus obtemperet: vt nec proſperis rebus elata, nec aduerſis fracta, cõmittat vnquàm aliquid, quo voluntas eius offendi poſſit: quin potius in eo tota ſit, vt eius mandata pro virili ſua expleat. Qui de re pluribus etiam diſſerit Aponius in ſuis commentariis in Cantica Canticorum, libro primo.

Ex tota mente. — *Ex tota anima.*

Meminimus in ſuperioribus nos de eo diſſerere, quemadmodum ad imaginem & ſimilitudinem Dei facti ſimus: quę quidem imago, cùm peccato primi Adæ deformata fuiſſet, virtute ſecundi Adæ rurſus eſt in nobis reparata: vt ſicut portaueramus anteà imaginem terreni, ſic portare deinceps poſſimus imaginem cœleſtis hominis. Hanc autem imaginem in anima noſtra eſſe docuimus, ac ſicut in Deo: ſic in illa quoque tri-

1. Corinth. 15. — *Imago Dei in homine.*

nita· quandam, Deus vnus eſt, tres perſonæ, Pater, Filius, & Spiritus ſanctus: Sic anima cuiuſque noſtrũ vna eſt, tres autem vires, ſiue potentiæ: intellectus, memoria, voluntas. Ex patre naſcitur filius, ex patre & filio procedit Spiritus ſanctus. Ita ſuo modo ex intellectu naſcitur voluntas, & ex his ambobus procedit memoria. Hæc trinitas in homine valdè fuit, vt diximus, primi parentis noſtri vitio deformata: Nã intellectus & memoria & voluntas, à Deo creatore ſuo vehementer auerſa fuerunt: ad quem viciſſim conuertuntur, quando quod nobis præcipit Deus, ex toto corde, ex tota mente, ex tota anima Deum diligimus, ita vt & ratio illi noſtra tota ſubiecta, & memoria in eius contemplatione perpetuò defixa, & voluntas ad omnem illius nutum ſemper ſit conuerſa: nihil vt magis ex animo cupiat homo, quàm omnia Dei mandata pro virili ſua explere. Hac ratione recuperamus imaginem Dei, quæ fuit in nobis obſoleta, & Deiformes efficimur. Eſt enim animæ ratione præditæ forma, Deus: cui haud aliter eam imprimi oportet, quàm ſigillo, quod ſignatũ eſt, imprimitur. Hęc autem impreſſio non fit, niſi per charitatem, per quam ſolam Deo ſimiles efficimur. Charitatem autem perfectam erga Deum habere non poſſumus, niſi collectis in vnum tribus his animæ viribus, & à creatura auerſis, in ſolum autem Deum conuerſis. Hæc ſi videntur apud homines impoſſibilia, certè apud Deum nihil impoſſibile: modò prompta voluntas adſit, ſpemque noſtram omnem in Deo poſitam habuerimus, ac deinde ipſi quoque manum admouerimus, & quod in nobis eſt, fecerimus: citò ſentiemus per gratiam eſſe facile, quod per naturam non modò difficile, verumetiam impoſſibile forè videbatur.

Forma animæ Deus. Eſt aliquo prodire tenus, ſi non datur vltra. Nec ille tantùm perfectus homo dicitur, qui tanta eſt mole corporis, quanta in homine eſſe maxima poteſt: quales aliquando Gigantes fuiſſe feruntur. Perfectus & ille iudicatur, qui quamuis magnitudine Gigantem æquare non poſſit, nihil tamen ei deeſt eorum, quæ hominis natura requirit: Eadem eſt & dilectionis ratio: Si non poſſumus ad eam aſpirare, qua Gigantes ardent in cęlo: (nam & caro noſtra, cum ſpiritu noſtro bellum gerit implacabile, vt non quę volumus, ea faciamus, nec toti Deo dediti eſſe queamus: & in multis offendimus omnes, & ſeculi, domeſticarumque rerum curis impediti, cor in ſolum Deum intentum habere, & actu ſemper in eum ferri; & quod maximè proprium dilectionis eſt, vnus cum eo ſpiritus effici non poſſumus) ſi igitur non poſſumus quod Gigantes in cœlo, faciamus quod vel pumiliones ſaltem in terris: Quantò minus nobis ſatisfecerimus, tanto ſibi magis ille ſatisfactum eſſe iudicabit: etiam ſi ſit minimè ſatisfactum.

Perfectio multiplex. *Diligere proximũ.* *Proximus quis.* *Luc. 10.* *1. Ioannis 4.* Porrò proximum iubemur diligere, tanquam noſipſos: ita vt Dei dilectio ſuperet, proximi autem exæquet noſtram ipſorum dilectionem. Proximus autem eſt omnis homo, fidelis præſertim: qui cùm ſit imago Dei, quiſquis eum diligit, Deum diligit. Sicut enim Rex in imagine ſua vel honoratur, vel contemnitur: ſic Deus in homine vel diligitur, vel odio habetur. Non poteſt hominem odiſſe, qui Deum amat, non poteſt Deum amare, qui hominem odit: Scriptum eſt enim: Si quis dixerit, quoniam diligo Deum, & fratrem ſuũ odit, mendax eſt. Qui enim non diligit fratrem ſuum quem videt, Deum quem non videt quomodo poteſt diligere? Quis honorat Regem, & eius contemnit imaginem? aut quis honorat imaginem, & auctorem contemnit imaginis? Sic igitur alterum dilectionis præceptum pendet ex altero, primũ vt ſeruare nemo queat, niſi ſeruet ſimul & ſecundum. Quamobrem proximi dilectioni tantùm tribuit Paulus, vt non dubitauerit dicere: Qui diligit proximum, legem impleuit: Et in alia epiſtola: Omnis lex in vno ſermone impletur:

Dilectioni proximi quantum tribuat Paulus. *Rom. 13.* *Galat. 5.* *Matth. 22.* *Matth. 7.* Dilige proximum tuum ſicut teipſum. Dixit autem hoc à Magiſtro ſuo doctus: qui cùm alicubi duobus in mandatis de diligendo Deo & proximo pendere legem vniuerſam & Prophetas affirmaſſet, alio loco quaſi explicans, quid ſit proximum diligere, iis verbis vſus eſt: Omnia quæcunque vultis vt faciant vobis homines, ita & vos facite illis. Ac mox addit: Hæc eſt enim lex & Prophetæ: Vbi tantùm tribuere videtur vni huic, quantum alibi vtrique dilectionis mandato. Siquidem vnum abſque altero conſtare non poteſt: atque in dilectione proximi haud aliter includitur Dei dilectio, atque cauſa in ſuo effectu. Hinc enim apparet, quòd Deum diligas, ſi propter Deum proximo benè velis, & in eum ſuauiter ſis effuſus.

Sicut ſeipſum. *Pſalm. 10.* Iubetur autem quiſquis diligere proximum tanquam ſeipſum. Porrò qui diligit iniquitatem, odit animã ſuam. Quemadmodum itaque non diligit ſeipſum, qui diligit iniquitatem, ita non diligit proximum, qui diligit iniquitatem in proximo: Duo igitur cum ſint in proximo, homo & peccator: diligẽdus eſt homo, odio habendus eſt peccator. Si bonus eſt homo, diligendus eſt in eo Chriſtus, cuius bonitate bonus eſt. Si malus eſt, corripiendus eſt malus; ſed nihilominus diligendus eſt homo, verùm in hoc tantùm; vt conuertatur ad Chriſtum. Quiſquis aliud ſpectat in proximo, non diligit proximum: qui tum rectè diligitur, cùm propter Deum diligitur: vt in proximo non niſi Deus diligatur, & ad Deum omnis dilectio noſtra referatur. Sicut Medicus cùm diligit ęgrum, non morbum diligit, quem venit propulſare, ſed ſalutem, quam cupit reuocare: Sic cùm diligere proximum iubemur, non peccatum diligere iubemur, qui morbus eſt animi, qui modis omnibus propulſandus nobis eſt pro virili noſtra: ſed ſalutem proximi, quam ille tunc adipiſcitur, quã do Deo, qui ſalus noſtra eſt, coniungitur.

Diligendus homo, odio habendus peccator.

De Præceptis decalogi.

CAP. LXXVI.

Decalogi diuiſio. *Ioſeph lib. 3. antiquita. cap. 6.* NVnc videamus quomodo lex in duobus his mandatis pendet vniuerſa. Duas legis tabulas, digito Dei ſcriptas Moſi datas eſſe legimus. Ac Philo quidem in eo libro, quem ſcripſit de decalogo, & Ioſephus, quinque præcepta in vna tabula, quinque in altera conſcripta referunt. Origenes autem, cuius hanc ſectionem ſequutus eſſe videtur Rupertus Abbas Tuitienſis, quatuor

in priore(nam primum præceptum in duo diuidit)ſex in poſteriore: (nam vltima duo vno comprehendit.) Auguſtinus verò, quem vt in aliis ferè omnibus, ita in hoc quoque ſequitur ſchola Theologorum, tria vult prioris, ſeptem autem poſterioris eſſe tabulę pręcepta: quæ tamen omnia ad duo, de quibus iam diximus, dilectionis mandata ſpectant. Nam tria quidem prioris, ad Dei; ſeptem verò tabulæ poſterioris, ad proximi dilectionem pertinēt: quemadmodum Auguſtinum ſequutus Petrus quoque Lombardus annotauit. Qui, neque impleri niſi per charitatem, neque ad alium finem pręterquàm ad charitatem, ea rectè referri docet.

Orig. homil. 8. in Exod. Ruper. lib 2. in Exod cap. 31. Aug. ſuper. Exo. queſt. 71.

Lib. 3. ſent. diſtin. 37 diſt. 36. lib. 3.

Quamobrem in vtriuſque tabulæ præceptis, non tam quid exterius geratur, quàm quid intus fiat; & ex qua radice, quod fit proficiſcatur, attenditur. Sunt enim in cordibus hominum radices duæ: charitatis vna, quam plantat agricola Chriſtus: cupiditatis altera, quā plantat diabolus. Nihil ex illa mali, nihil ex hac boni naſcitur. Hoc docuit, hoc docet, hoc docebit ſemper ſancta catholica Eccleſia. Quæ malum igitur intemperiæ iſtos agitant? qui eam inſimulare audent, quòd tot ſeculis ſecundam tabulam tantū & opera politica ſit intuita, primam nihil curauerit: quaſi nihil pertineret ad rem, aut certe tātum externos cultus requiſiuerit, illam æternam legem: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, prorſus non conſiderauerit? Cùm non obſcurè falſitatis hos arguat Petri Lombardi, quam paulò antè commemorauimus, ſententia, quem auctorem ſequuti videntur Doctores omnes, quos vulgò vocant Scholaſticos. Etiam pueri didicimus in Eccleſia, non quid, ſed propter quid faciamus aliquid, Deum attendere: adeo, ut ſi quid ex radice charitatis profectum non ſit, nihil ſit nobis vtilitatis allaturum. Hanc enim excellentiorem viam eſſe docet Apoſtolus, quæ per ſe ambulantes ducit ad patriam. Et ſicut ſine via nullus peruenit eò quò tendit, ita ſine charitate, non ambulare poſſunt homines, ſed errare. Hæc enim eſt ſumma bonarum actionum, ſalus motum, finis cœleſtium præceptorum, mors criminum, vita virtutum, virtus pugnantium, palma victorum, cauſa meritorū bonorum, præmium perfectorum. Sine hac nemo Deo placuit: cum hac nec potuit aliquis peccare, nec poterit: quemadmodum diligens Auguſtini ſectator, Proſper Aquitanicus, vbi de laude charitatis tractat, ſcriptum reliquit. Ad hanc ergo Dei charitatem ſiue dilectionem referimus cętera pręcepta omnia: adeò ut perſuaſum habeamus, proximos quoque diligendo, niſi propter Deum, & in Deo charos eos habeamus, non modo nos officio noſtro functos non eſſe, verumetiam peccati grauis reos factos. Hoc eſt, quod à Thoma quoque Aquinate ſcriptum legimus: Quòd omnium actuum humanorum regula, lex eſt charitatis diuinæ. Sicut enim videmus in artificialibus, quòd vnumquodque opus tunc bonum & rectum dicitur, quando regulę coæquatur: Sic etiam quodlibet opus humanum tunc rectum eſt & uirtuoſum, quando regulę diuinę dilectionis concordat: quando uerò diſcordat ab hac regula, non eſt bonum, nec rectum. Præclarè Auguſtinus: Non fuit charitas in Cain: & niſi eſſet charitas in Abel, non acciperet Deus ſacrificium eius. Cū enim ambo obtuliſſent, ille de fructibus terræ, ille de fœtibus ouium: quid putatis fratres, quia Deus fructus terrę neglexit, & fœtus ouium dilexit? Non intendit Deus ad manus, ſed in corde vidit. Et quem uidit cum charitate offerre, ipſius ſacrificium reſpexit: quem vidit cum inuidia offerre, ab ipſius ſacrificio oculos auertit. Opera ergo bona Abel, non dicit niſi charitatem: opera verò mala Cain, non dicit niſi odium fraternum.

Charitas finis præcepti.
Radices duæ in cordibus hominum.

Charitatis laus.

Proſ. lib. 3. de vita contemplat. cap. 3.

Thom. opuſcu. 4.

Tract. 5. in 1. epiſt. Ioan.

De primo Præcepto.

CAP. LXXVII.

PRioris tabulę tria tantùm vt eſſent præcepta, propterea viſum eſt Auguſtino congruentius, quòd trinitatem diligenter intuentibus inſinuare videntur. Primum enim quòd Deū vnū colere iubemur, ad patrem: Secundum de iuramēti veritate, ad filium: Tertium de ſpirituali uocatione, ad Spiritum ſanctum pertinere uidetur: ita ut tribus his pręceptis tres perſonas, unum Deum colere iubeamur. Quoniam uerò ſicut Principes nō ſunt in terrorem benè operantium, ſed malè: mittuntur enim ad uindictam malefactorum: laudem uerò bonorū: ita lex iuſto non eſt poſita, ſed iniuſtis & non ſubditis, impiis & peccatoribus, ſceleratis & contaminatis, eſt enim poſita, propter tranſgreſſionem: Deus autem quoniam cùm iuſtum in terris reperiret neminē, & iniuſtos & omni uitiorum genere contaminatos curandos ſuſceperat: quod facere ſolet diligens agricola ſi malis radicibus terram uidet occupatam, primùm ut eas euellat, ad meliorem deindè plantationem terram pręPararet, hoc ſibi quoque faciendū eſſe putauit, ut non prius charitatē pręcipiendo in mētibus hominū inſereret, q̄ radicitùs extirpaſſet omnia, quęcunq; uidentur impedire, quominus ea radices agere queat.

Augu. ſuper Exo. queſt. 71.

Ratio trium præceptorum.

Rom. 13. 1. Pet. 2. 1. Tim. 1.

Cùm itaque de diligendo Deo pręceptum, tribus modis tranſgredi nos contingat, corde, ore, & opere; tribus etiam præceptis tranſgreſſionem hanc prohibet. Primo eam, quæ fit corde, ſecūdo quę fit ore, tertio quę fit opere. Corde de colēdo vno Deo legem tranſgredimur, ſi Deos habeamus alienos, ſi faciamus nobis ſculptile, aut ſimilitudinem aliquam. Hęc tria primo præcepto Deus fieri uetat, dicens: Non habebis Deos alienos coram me, non facies tibi ſculptile, neque omnem ſimilitudinem, quę eſt in cœlo deſuper, & quę in terra deorſum, nec eorum, quę ſunt in aquis ſub terra, non adorabis ea, neque coles. Cultus quem ſibi pręſtari Deus uult, eſt illa, de qua iam ita multa dicta ſunt à nobis dilectio, ſine qua nullus Deo gratus cultus exhibetur. In hac totum ſibi cor hominis uendicat, nullam ut eius partem alicuius alterius amor occupet. Eſt enim Dominus Deus noſter zelotes: non modò non præferri, ſed nec exęquari ſibi quicquam in amore patitur. Quod ab Eſaia dictum eſt: Coanguſtatum eſt ſtratum, ita ut alter decidat, & pallium breue utrunque operire non poteſt: de cordis humani ſtrato rectè dici poteſt, quod tam anguſtum & arctum eſt, ut ipſum etiam Deum ſolum, pro eo, ut debet, capere non poſſit. Quamobrem excidit is eueſtigiò de ſtrato cordis

Præceptum dilectionis diuinæ tribus modis tranſgredimur.

Exod. 20.

Deus non patitur ſibi quicquam anteponi.
Eſaia 28.

1.Cor.10. Matth.6.

noſtri,ſimul vt alius admiſſus fuerit. Hoc eſt,quod Apoſtolus dicit: non poteſtis calicem Domini bibere,& calicem dæmoniorum: non poteſtis menſæ Domini eſſe participes,& mēſæ idolorum. Quod à Chriſto quoque dictum eſt: Non poteſtis Deo ſeruire & mammonæ. Atque hac de cauſa dicit hoc loco Deus: Non habebis Deos alienos,non facies tibi ſculprile,aut aliquam ſimilitudinem.

Differentia inter Deos alienos & ſculptile.

Philip 3. 2.Cor.4. 1.Cor.8. Galat.5. Ephe.5. Hier. in Amos. cap.2. 2.Pet.2. 1.Tim.5. Hie.in Zach. cap.1. Pſalm 113. Hæreticorum doctrina vocatur idolum. Eſaia 2. Ozea.8. Aug.de vera religione cap.38.

Sunt qui inter Deos alienos & inter ſculptile diſcrimen hoc faciunt;vt ſpiritualem per illos & internam, per hoc vero craſſam & externam idololatriam ſignificare velint. Eſt enim duplex idololatria,lapidum vna, cordis altera. Cæterùm de vtraque rectè vtraque verba accipi poſſunt. Nam etiam vitia, ſiue peccata noſtra, nunc Deos alienos,nunc idola vocari,vel ea Pauli loca planum faciunt,vbi de iis,quorum Deus venter eſt, vbi de Deo huius ſeculi,vbi de Diis,& Dominis multis, mentionem facit. Denique vbi auaritiam ſemel & iterum idolorum ſeruitutem vocat. Hinc eſt,quod ab Hieronymo quoque ſcriptum legimus: Vnuſquiſque adorans vitia ſua atque peccata, Deum habere cœpit, à quo victus eſt: dicente Petro Apoſtolo: A quo enim quis ſuperatur,huius & ſeruus eſt. Auarus aurum,guloſus ventrem,libidinoſus penem & Beëlphegor colit: laſciua mulier,quæ cùm ſit in delitiis,viuens mortua eſt,adorat venereas voluptates. Qui etiam alio loco non ea tantùm,quæ manu fiunt artificis,de quibus ſcriptum eſt: Simulachra Gentium argentum & aurum,opera manuum hominum rectè vocari docet idola,verumetiam hæreticorum peruerſam doctrinam: quæ quodcunque ſimulauerit,vertit in idolum,& pro Chriſto facit adorari Antichriſtum. Illum quoque locum enarrans Eſaiæ: Repleta eſt terra idolis,opera manuum ſuarum adorauerunt,quod fecerunt digiti eorum: & incuruauit ſe homo,& humiliatus eſt vir: idola interpretatur,dogmata veritati contraria. Neque ſecus intelligi vult,quod ab Ozea ſcriptum eſt: Argentum ſuum & aurum ſuum fecerunt ſibi idola, vt interirent. Auguſtinus quoque,poſteaquàm de ſimulachris manufactis pleraq; dixerat: Eſt, inquit,alius deterior, & inferior ſimulachrorum cultus,quo phantaſmata ſua colunt,& quicquid animo errante,cum ſuperbia & tumore cogitando imaginati fuerint,religionis nomine obſeruant. De cuius generis phantaſmatibus,illum

Aug.quæſt. 29. ſuper Ioſue. Ioſue 23. Aug.li.3. de Baptiſ.cont. Donatiſtas.cap.vlt.

etiam Ioſue locum exponit, Auferte Deos alienos de medio veſtri,& inclinate corda veſtra ad Dominū Deū veſtrum. Itidem & illum Ezechiëlis locum: De auro meo & de argento meo, feciſti tibi imagines. Ad imagines,inquit,phantaſmarum ſuorum,cum quibus carnalis anima volutari delectatur,conuertit omnia ſacramenta,& verba ſanctorum librorum. Nec tamen quia illæ imagines falſæ ſunt,propterea & illa ſacramenta, & illa diuina eloquia ſic exhonoranda ſunt, vt illorum eſſe putentur, cùm Dominus dicat. De auro meo & de argento meo,&c. Vincentius quoque Lyrinenſis aliena ab Eccleſia dogmata, vetus Teſtamentum Deos alienos appellare ſcribit,quòd ab hæreticis ipſorum opiniones haud aliter obſeruentur, quàm à gentilibus

Deut.13.

Dii ſui. Quod itaque legitur in Deuteronomio: Si ſurrexerit in medio tui Prophetes,& prædixerit ſignum,atque portētum,& euenerit quod locutus eſt,& dixerit tibi,Eamus,& ſequamur Deos alienos,quos ignoras, non audies verba Prophetæ illius: quia tentat vos Dominus Deus veſter, vt palàm fiat, vtrum diligatis eum an non, in toto corde, & in tota anima veſtra: per Deos alienos, extraneos errores dicit ſignificari, nouos quoſdam & inauditos,quos propterea ſpargi nonnunquàm patitur Deus, vt probet conſtantiam noſtram

1.Cor 11.

in diligendo ſe,& in adhærendo ſanæ doctrinæ. Quemadmodum etiam à Paulo ſcriptum eſt: Oportet & hæres eſſe,vt qui probati ſunt, manifeſti fiant. Ob hoc (ait Vincentius) hæreſeō non ſtatim eradicantur auctores

Hæreſes & errores quare patitur Deus.

vt probati manifeſti fiant,id eſt,vt vnuſquiſque quàm tenax & fidelis & fixus catholicæ fidei ſit amator, appareat. Et reuera cum quæque nouitas ebullit, ſtatim cernitur frumentorum grauitas, & leuitas palearum, tunc ſine magno molimine excutitur ab aere,quod nullo pondere intra aream tenebatur. Namque alii prorſus euolant: alii verò tantummodò excuſſi,& perire metuunt,& redire erubeſcunt, ſaucii, ſemineces & ſemiuiui: quippè qui tantam hauſerint veneni quantitatem, quę nec occidat, nec digeratur, nec mori cogat, nec viuere ſinat.

Sanctorum inuocatio.

Ex his perſpicuum eſſe poteſt,quòd non tunc ſolùm peccatur contra præceptum hoc,quando vel planetæ,vel aſtra,vel reliqua gentium dæmonia coluntur,aut cùm adorantur idola manufacta,verumetiam cùm adorantur idola vitiorum: multoq; deteriorem eſſe ſimulachrorum cultum, quo ſua quis phantaſmata colit,& quo ſuas impoſturas pro verbo Dei populo venditat,quàm ſit is, quē ſuis gentes pręſtant ſimulachris. Nam ꝙ primo hoc pręcepto prohiberi quidam putant ſanctorū inuocationē,& imaginum venerationē: quādoquidem non alia ratione ſancti,qui cum Deo viuunt,quā qua ii,qui conſtituti ſunt adhuc in corpore mortis huius,inuocantur,hoc eſt,non tanquàm largitores,ſed tanquàm interceſſores: quemadmodū, vbi de ſpe diſſeruimus,pluribus verbis planum fecimus: deinde verò qui tribuitur honos imagini, non alio,quàm ad

Baſil.in li. de Spiritu ſan. ad Amphil.cap.18.

prototypum refertur;ſicut etiam à Baſilio legimus annotatum; cùm nemo tā ſit lapis, vt lapidibus & lignis ineſſe putet ſenſum,nihil contra pręceptum hoc peccatur,ſi ſanctis & eorum imaginibus debita veneratio pręſtatur,modò ne in homine, néve in ſtatua, depicta tabula aliqua,ſed in ſolo Deo ſpes omnis & fiducia

Synod. 7. Actione 7.

collocetur. Vnde ſanctā Synodū ſeptimā exclamaſſe legimus. Quicūq; ſentētias ſacræ ſcripturæ de idolis cōtra venerādas imagines adducūt,anathema. Qui venerādas imagines idola appellāt,anathema. Qui dicūt,ꝙ

Synod. 8. Actione 10.

imagines Chriſtiani vt Deos adorēt,anathema. Quod ſimiliter ī octaua factū reperitur. Cæterū hominis alicuius verbū cōtra receptā Eccleſiæ totius doctrinā, pleraq; omnia docentis,tanquā Dei verbū amplecti, & adorare illud,quod ab eo ſcriptū eſt,ſeq; corā eo incuruare: quę eſt,ſi hęc nō eſt ipſiſſima idololatria? Quid enim aliud faciūt hoc genus homines,q̄ quod ſcribit Hieronymus, pro Chriſto adorāt Antichriſtū? Dicit Lutherus, Quod ego doceo, Dei verbū eſt,& purū Euangeliū; ſtatim adorāt,& incuruātur corā idolo. Dicunt idem Zuinglius & Caluinus,dicunt Anabaptiſtę,dicūt alii quoq; hęretici; mox hominis,vel diaboli potius per hominem loquentis verbum,pro Dei verbo,proque Chriſti Euangelio miſeri amplectuntur, & adorant. Horrenda hæc eſt idololatria,ac velis,quod aiunt,remiſque fugienda. Quid enim ex eo cōſequitur aliud, quàm

cùm

cùm vnaquæq; ſecta ſuũ verbũ, verbũ Dei eſſe iactet, vt iſti tot Deos, habeant, quòd ſunt hęreſiarchæ: Quos videre licet, neglectis veterum orthodoxorum ſcriptis, in quibus, cum doctrina certabat vitæ ſanctimonia; non aliundè iam ferè, quàm ex impuriſſimi alicuius hæretici libris opinionem ſuam confirmare, nec minore auctoritate, quæ ab illo dicta, quàm quę in Canonicis libris ſcripta ſunt, proferre. Huc idololatriæ cæcas hominum mentes, præſtigiis dęmonum adductas eſſe videmus.

Peccant igitur contra præceptum hoc, qui & colunt ipſi ſua phantaſmata, & coli volunt ab aliis, tanquàm idola, & quod ipſi ſentiunt, Dei verbum vocãr, & Euangelium; vt ſic eueniat, quod à Propheta ſcriptum eſt: Vocauerũt in terris nomina ſua. Haud aliter enim iſti diuinitatis opinionẽ affectãt, quàm feciſſe ſcribit olim in Lybia Pſaphonam quendam, Tyrius ille Maximus, qui quàm plurimas aues cepiſſe dicitur, vocales & humani ſermonis dociles, eaſque ſonare docuit hæc verba. Magnus Deus Pſaphon, atque ita doctas emiſit in montes: illæ verò quæ didicerant, canebant, ac reliquas item aues eadem ſonare docebant. Porrò Lybes cũ ignorarent cõmentũ, credentes id diuinitus accidere, Pſaphoni rẽ diuinã facere decreuerunt, & eũ in Deorũ numerum retulerunt. Sic iſti, cupientes & ipſi in Deorum numerum referri, verbo ſuo verbi Dei titulum prætenderunt; atque vt verbum Dei vocaretur à rudibus, perfecerunt; à quibus iam pro Diis quibuſdam eos coli videmus.

Pſalm 48. Hæretici diuinitatis nomen affectãs Max. Tyr. ſer. 19. quis finis philoſophiæ.

Neque verò ipſi tantùm hæretici, ſed & qui dogmata eorum recipiunt, atque ea tanquàm Dei verbum amplectuntur, violati præcepti huius rei ſunt. Nobis verò propoſitum non eſt, omnes modos, quibus contra præceptum hoc venitur, enumerando recenſere, quandoquidem non paucorum extant de ea re commentarii, ab illis hęc peti poſſunt. Verùm hoc tamen ſilentio prętereundum non eſſe duximus, grauiſſimè contra præceptum hoc peccare, qui Miſſæ ſacrificium, propriæ diuinitati debitam ſeruitutem, ſicut ex Auguſtino docuimus, abrogare conantur. Quid enim iſti aliud quàm Deum in ordinem cogere volunt? Siquidem omnes alii cultus, ſiue in cõſtẽt imitatione, ſiue adoratione ſiue inuocatione, nõ ita Deo propriè debẽtur, vt nõ etiã ad homines, quanquã diuerſo modo, ſicut alibi docuimus, rectè transferri poſſint: Solus hic eſt, quo diuina ſeruitus ab humanis obſequiis diſcernitur: neq; poteſt alius vllus Deo præſtari gratior. Nam quod de Deo ex toto corde, ex tota anima, ex omnibus viribus diligendo præcipitur, id aut hìc, aut nuſquam alibi, quatenus in hac peregrinatione fięri poteſt, perfectè pręſtatur. Hic enim ſacerdos mentem ab omnibus aliis cogitationibus abſtractam, & in diuinorum beneficiorum contemplatione defixam habens, eorum recordatione prouocatus, tantò ėrga Deum amore inflammatus, vt ſui prorſus oblitus, in illum totus rapiatur. Ex quo fit, ut cum agendis Deo gratiis pro hac immenſa illius beneficentia mentem ad eum, cogitationemque tollit, illicò mentis hanc ad Deum ſublationem, vultus, oculi, manusque ſequantur: vt quod mens cogitat, idem vultus, oculi, manus, totum denique corpus actione repræſentet. Quibus rebus ad idem faciendũ, qui præſentes adſunt, omnes inuitantur: quo & ipſi cum ſacerdote in eorundem beneficiorum cogitatione Deo gratias pro illis agentes verſentur, ſimul patrem illum miſericordiarum ſupplices deprecentur, vt quod filius eius dilectus pro mundi totius redemptione ſacroſancti corporis & ſanguinis ſui ſacrificium in cruce pendens obtulit, cuius rei fit in altari repræſentatio, eius in ſe fructum faciat redundare.

Miſſam abrogantes grauiſſimè peccant.

Miſſam celebrantis quid facere debeat.

Miſſa quomodo audienda.

Neque minus grauiter contra præceptum hoc peccant, qui bonis operibus Deum colendum eſſe negant: cùm & hic ſit cultus Deo longè gratiſſimus: Non enim qui dicit mihi, Domine Domine, introibit, inquit, in regnum cœlorum. Sed qui facit voluntatem patris mei, qui in cœlis eſt, ipſe intrabit in regnum cęlorum. Opera Deus à nobis exigit, non verba. Si filii Abrahæ, inquit, eſtis, opera Abrahę facite. Ac dilectus illi diſcipulus: Filioli mei, non diligamus verbo, neque lingua, ſed opere & veritate. Quamobrem vocem Euangelii negant, qui Deum operibus colendum eſſe negant: cùm à Paulo quoque ſcriptum legamus: Beneficentiæ & communicationis nolite obliuiſci; Talibus enim hoſtiis promeretur Deus. Etiam ab Ethnico quodam piè dictum eſt: Vis Deos propitiari? bonus eſto. Clamet aliquis ad rauim vſque: Credo in Deum: ac non modò iactet habere ſe, verumetiam habeat re ipſa fidem, qua vel montes transferre queat; quin & tantam in Deo fiduciam ſibi collocatam eſſe dicat, quanta maxima haberi poteſt: niſi dilexerit Deum in proximo ſuo, niſi dilectionem hanc ſuam non verbo magis, quàm opere declarauerit, inanis erit cultus omnis, quo ſe Deum proſequi gloriatur.

Operibus bonis Deum colendum eſſe negantes, peccant. Matth. 7. Ioan. 8. 1. Ioan 3. Heb. 13.

Seneca.

Matth. 17. 1. Cor. 13.

De ſecundò Præcepto.

CAP. LXXVIII.

PRimo loco, corde, ſecundo prohibemur ore transgredi pręceptum de diligendo Deo. Sic igitur dicit Dominus: Non aſſumes nomẽ Domini Dei tui in vanum: nec enim habebit inſontem Deus eum, qui aſſumpſerit nomen Domini Dei ſui fruſtrà. Qui diligit & colit aliquem, non meminit illius niſi reuerenter; & cum quadam etiam honoris præfatione. Cũ itaq; præ cũctis aliis diligere nos, & colere Deum oporteat, cõmittere non debemus, quin & ipſi ſumma cũ reuerẽtia nomẽ eius vſurpemus: neq; id in alios, quàm tantã decet maieſtatẽ, vſus cõferamus. Quod faciũt ii, qui necromãtiis, incãtationibus, ſortilegiis, diris & deuotionibus, & id genus aliis rebus impiis Dei nomẽ, & ſanctæ ſcripturæ verba ſeruire faciũt: qui per iocũ Deũ aliquando nominant: qui ſcripturis ioculariter vtũtur: qui mẽdacii ſui teſtẽ Deum nonnunquàm citant. Is autẽ cum ſit veritas, nulla poteſt ei fieri maior contumelia, quàm ſi quis eũ ſui mendacii teſtem inuocet. Quare prohibetur hic omne iuſiurandum, quod non uel Dei gloria, uel fratrum uſus neceſſariò poſtulet.

Peccantes in ſecundum præceptum.

Ioan. 14.

Iurare quando liceat.

Hier. 4. Matth. 5. Iuſiurandum quomodo prohibitum. Augu. de mendacio. cap. 15. & de ſerm. dom. in monte lib. 1.

Peccat igitur contra præceptum hoc, quiſquis voluntariè iurat. Nam ſi quis iuret exigente Magiſtratu, ſibique iuramentum deferente, modò id faciat in veritate & in iudicio, & in iuſtitia, non peccat. Nam quòd prohibuit Deus ne iuretur, illud Auguſtinus prohibuiſſe vult intelligi, ne quiſquam, ſicut bonum, appetat iuſiurandum, & aſſiduitate iurandi ad periurium per conſuetudinem delabatur. Quamobrem non eſt appetenda, ſicut bona, iuratio, nec tamen fugienda tanquàm mala, cùm eſt neceſſaria. Cùm igitur non in bonis, ſed in neceſſariis iuratio ſit habenda, refrenet ſe quiſque quantum poteſt, vt ea non vtatur, niſi cùm neceſſitas poſtulauerit: ſi quando videt difficiles homines ad credendum, quod eis expedit credere, niſi quod dicitur, iurando firmetur. Quoties autem vel ad Dei gloriam, vel ad proximi vtilitatem in veritate, iudicio & iuſtitia iuſiurandum præſtatur, non modò contra præceptum hoc nihil fieri, verùm illud magis impleri credendum eſt, quod in Deuteronomio ſcribitur: Deum tuum timebis, & illi ſoli ſeruies, ac per nomen illius iurabis.

Deut. 6.

De tertio Præcepto.

CAP. LXXIX.

Diligere Deum, & colere corde, ore, & opere iubemur. Quemadmodum id corde fiat & ore, quemadmodum etiam vtroque contra præceptum hoc peccetur, paucis iam à nobis demonſtratum eſt. Reſtat nunc, vt quemadmodum opere Deus diligendus & colendus ſit, breuibus de eo diſſeramus: Hac enim de re, tertium hoc eſt mandatum, cuius hęc verba ſunt: Memento vt diem Sabbati ſanctifices. Sex diebus operaberis, & facies omnia opera tua, ſeptimo verò die Sabbatum Domini Dei tui eſt: Non facies omne opus in eo, tu & filius tuus, & filia tua, ſeruus tuus, & ancilla tua, iumentum tuum, & aduena, qui eſt intra portas tuas.

Sabbati præceptum ad cæremonias & ad mores pertinet. Exod. 31.

Eſt in hoc pręcepto quiddã quod ad cæremoniã, eſt quod ad mores quoq; pertinet. Quòd ſeptimus dies vacationi fuit aſſignatus erat cæremoniæ: Sic enim loquitur Dominus: Videte vt Sabbatum meũ cuſtodiatis, quia ſignum eſt inter me & vos in generationibus veſtris. Quòd autẽ in cõtẽplãdis Dei beneficiis, in hymnis, precationibus, & ſacrificiis dies ille conſumebatur, morale fuit: Sublata cæremonia, remanſit quod ad mores pertinet. Nos enim ne offendamus in id, quod vetat Apoſtolus, ne videamur obſeruare cum Iudæis dies, annos, & tempora, non iam ipſa tẽpora, ſed res, quarum illa ſigna ſunt, obſeruamus: Repudiamus cũ illo temporum obſeruationem, intereà tamen temporalium ſignorum intelligentiam, cum eodem Apoſtolo, ſicut Auguſtinus quoque ſcribit, retinemus.

Galat. 4.

Aug. cont. Adimantum cap. 16. Sabbati Iudaici ſignificatio.

Triplicem autem habebat Sabbatum Iudæorum ſignificationem: Vnam, quę ad mores pertinet, ceſſationem à peccatis, & ab iis omnibus, quæ ſunt impedimento, quominus aliquis ex toto corde diligere Deum, & colere poſſit. Aliã, quæ ad allegoriam: quietem Chriſti corporis in ſepulchro. Tertiam quæ ad anagogen, æternam requiem in cœlo. Ac primũ quidẽ, illud præceptũ nobis modis omnibus obſeruandũ eſt, vt quieſcamus peruerſè agere. Secundum explerũ iã eſt, in Chriſto. Tertiũ expectatur & ſperatur à nobis, vt liberati de corpore mortis huius, ac ſoluti graui peccatorũ onere, quo premimur in hoc mundo, poſt multas tribulationes & anguſtias, poſt varios exantlatos labores, quo caput noſtrũ Chriſtus præceſſit, ingrediamur & nos in requiem illam, in qua Sabbatum eſt ex Sabbato, Sabbatum delicatum & ſanctum Domino. Cùm igitur figuræ ſucceſſerit veritas, quodq́; fuerat externa Sabbati obſeruatione ſignificatũ, Ieſum Chriſtũ Dominũ noſtrum & ſiti & inedia, & multis moleſtiis, grauiſſimiſq́; corporis cruciatibus, quos vltrò noſtra cauſa pertulit, vehemẽter fatigatũ, ad extremũ acerbiſſima, turpiſſimaq́; morte cõfectũ, die ſeptimo tandẽ in ſepulchro quieturũ, id re ipſa ſit expletũ: nihil fuit neceſſe figurã deinceps amplius obſeruari. Sicut enim aduenĩete Sole ceſſat vmbra, ſic adueniente veritate, ceſſare debet figura. Itaq; ſeptimus dies in octauũ eſt mutatus: Nam pro Sabbato, diẽ feriatũ agimus eũ, qui proximè Sabbatũ ſequitur. Mutatus eſt autẽ Apoſtolorũ auctoritate, ne quid habere cõmune cum Iudæis videremur. Quemadmodũ eorũdẽ auctoritate conſtitutũ eſt, ſi quis ante æquinoctiũ vernale ſanctæ Paſchæ diẽ cũ Iudæis celebraret, Epiſcopus aut Presbyter, vt abiiceretur. Quin & illud cautũ eſſe videtur, quãdiu durabat ſacerdotiũ Iudæorũ, vt qui miniſterio recõciliationis Apoſtolorũ tẽporibus fungebãtur, nõ ſacerdotes, verũ Presbyteri tantũ vocarentur. Quod etiã deinceps diligẽter ſancti Patres cauerunt ſemper, ne quid Chriſtiani Catholici, nõ modò cũ Iudæis, ſed ne cũ hęreticis quidẽ haberent cõmune. Sic Ioannes Chryſoſtomus, grauiter eos reprehendit, qui ieiunarent iiſdẽ diebus, quibus à Iudeis ſolenniter ieiunabatur. Sic in Epheſino Concilio, cũm Neſtorius Chriſtotocõ, non autẽ Theotocon eſſe Mariã virginẽ aſſeueraret, ſub anathematis pęna fuiſſe legimus interdictũ, ne quis eã Chriſtotocõ auderet appellare: Nõ ꝙ hoc noĩe rectè vocari nõ potuerit aut poſſit: ſed ꝙ obuiãdũ errori putauerũt, quo Neſtorius purũ hominẽ Chriſtũ, nõ autẽ Deũ & hominẽ pepeiſſe Mariã virginẽ cõtẽdebat: Sic in Toletano quoq; quarto, propter vitãdũ ſchiſmatis ſcãdalũ, vel hæretici dogmatis vsũ, decretum eſt; vt ſimpla teneretur baptiſmi merſio: ne viderentur, qui tertiò mergunt, hęreticorum approbare aſſertionem, dum ſequuntur & morem.

Sabbatum mutatum. Canon. 8. Paſcha celebratio ab Apoſtolis.

Iuſtinus Apologia 2. pro chriſtianis. Chryſo. tomo. 3. aduerſus Iudæos oratione 1.

Quòd autem in octauum & non in alium, dies hic mutatus eſt, proptereà factum eſt, quòd is præ cæteris multis eſt Dei beneficiis inſignis: cuius pręconia, poſt Iuſtinum & Euſebium Emiſſenum, Leo Pontifex his verbis recenſet: Tantis eſt, inquit, hęc dies diuinarum diſpenſationum myſteriis conſecrata, vt quicquid à Domino eſt inſignius inſtitutum, in huius diei dignitate ſit geſtum. In hac mundus ſumpſit exordium, in hac per Chriſti reſurrectionem & mors interitum, & vita ſumpſit initium: in hac Apoſtoli à Domino prædicandi omnibus gentibus Euangelii tubam ſumunt, & inferendum vniuerſo mundo ſacramentum

Dominicus dies. Homil. 7. de Paſcha. Leo. epiſt. 81. Dominica diei beneficia.

mentum regenerationis accipiunt: In hac, ſicut beatus Ioannes Euangeliſta teſtatur, cùm congregatis in vnum diſcipulis, clauſis ianuis ad eos Dominus introiiſſet, inſufflauit & dixit: Accipite Spiritum ſanctum. In hac denique promiſſus à Domino Spiritus ſanctus aduenit. Tot igitur beneficia cùm hoc die acceperimus, quem vocant Euangeliſtę vnam ſiue primam Sabbati, meritò recolendis illis diligentius eum aſſignauit Eccleſia. Magnum fuit beneficium, quod creati ſumus, qui non eramus, ſed multò maius illud, quòd reſtituti ſumus, qui perieramus, per eum ipſum, per quem creati ſumus, Dominum noſtrum Ieſum Chriſtū. Quapropter meritò diem hunc celebramus, meritò dominicū appellamus, in quo verè ſe Dominum Chriſtus declarauit: non ſolum quando per eum totus hic orbis ex nihilo creatus eſt, verùm etiam quando reſurgens ex mortuis, manifeſtum fecit omnibus, quòd poteſtatem haberet ponendi animam ſuam, & ſumendi eam. Meritò cantat in eo chorus Eccleſiaſticus: Hæc eſt dies, quam fecit Dominus. Multa præclara ſcribuntur in Concilio Pariſienſi de obſeruatione diei Dominicæ, in nouiſſima conciliorum æditione.

Marc. 16. & Matth. 28. Iuſt. Apologia 2. pro Chriſtianis. Ioan. 20. Actorum 2. Sabbati vna ſiue prima, eſt dies reſurrectionis Chriſti. Sabbatum cur diem dominicum vocitemus. Tom. 3. li. 1. ca. 5.

Eſt quidem ita, quòd nullo non die, quin potius nulla non hora, nullo non temporis momento vacandū nobis eſſet tantorum Dei beneficiorum contemplationi, ad quam ipſe nos inuitat, dicens: Vacate, & videte, quoniam ego ſum Deus: vacate à curis & ſeculi negotiis, & in ſancto ocio & quiete videte, quòd ego ſum, qui creaui vos: ego ſum, qui, cū vitio veſtro, quòd eratis per me creati, perdidiſſetis, dato pro vobis in mortem filio meo, denuò per eum vos quaſi creaui, vt iam in filio meo ſitis noua creatura: & ſicut portaſtis quondam imaginem terreni, ita nunc porteris imaginem cœleſtis hominis; neque ſitis iam deinceps Adæ filii, ſed ſitis mei filii, ſitis & vocemini filii Dei, fratres autem & cohæredes Chriſti. Hæc tanta beneficia, per me vobis multis quidem offenſionibus, nullis autem veſtris meritis præcedentibus præſtita, vobiſcum recogitate; & à quo tantopere vos eſſe dilectos videtis, me viciſſim ex toto corde veſtro diligite. Quod igitur à nobis exigit ipſe Dominus, qui nos etiam laborantes & oneratos ad ſe venire iubet; quòd in eo ſimus animabus noſtris requiem inuenturi; hoc nobis nunquàm non faciendum, ac ne reſpirandum quidem toties, quoties illius eſſet reminiſcendum. Nihil aliud mentem noſtram cogitare, nihil aliud linguam ſonare, non aliò cunctas animi noſtri vires, & ſenſus noſtros omnes oportuit referri, quàm ad videndum & contēplandum Deum tam beneficum, tam liberalem, tam noſtri amantem, qui proprio filio ſuo non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit illum. Cæterùm tale Sabbatum celebrare, ſic totos Dei & beneficiorum eius contemplationi vacare, non eſt huius ſeculi, non eſt huius corporis, quod corrumpitur, quod aggrauat animam, quod deprimit ſenſum, ea quæ ſurſum ſunt cogitare volentem: haud aliter, quàm ſi quis paſſerculum pede alligatum in ſublime ſe tollere cupientem in terram funiculo detrahat. Sabbatiſmus hic, ſiue vacatio hæc, & requies, non huius peregrinationis, ſed cœleſtis erit illius patriæ. Nam in hac quidem peregrinatione, non eſt quiſquam tanta firmitate animi præditus, tanto virtutis robore munitus, tamque ſibi admirabiliter & inuictè conſtans, qui non aliquo lapſu aliquando, aliquoque deflexu ad carnem & carnis deſideria protrahatur; quem nulla vnquam animi affectio, nullus cupiditatum motus perturbet: vt in vna illa Dei cōſideratione perpetuò conſiſtere humanæ menti datum non ſit: quàm ſæpè cum Deo rationem omnem habere meditantem, terrenæ iſtæ induuiæ de cœlo ipſo deducunt, atque eiiciunt: ac fidei complexu in Chirſto Ieſu hærere cupientem, proturbant inde tamen, diuelluntque à beata cura, & ad inquinatas & ſordidas cogitationes detrahunt. Cùm nec Cyniphes Aegyptiis perinde moleſtę fuerint, ſubitò in oculos eorum incurſantes, & quoties abactæ fuerant, iterum atq; iterum recurrentes, quàm ſunt ſępè nobis moleſtę ſeculi curę, carniſque noſtræ deſideria, quibus non poſſumus quandoque non à Dei contemplatione auocari.

Ioan. 10. Pſam. 117. Pſam 45. Feſti dies cur inſtituti. Gala 6. 1. Corinth. 15. Matth. 11. Rom. 8. Sapien. 9. Seculi cura cyniphibus Aegyptiorum ſimilis. Exod 8.

Non ignorauit hoc, qui vt miſericors fieret, ac fidelis pro nobis Pontifex ad Deum, ad impetrandam delictorum noſtrorum veniam, per omnia ſimilis nobis fieri dignatus eſt, ac omnes infirmitates noſtras (quæ modò peccatum non importarent) aſſumpſit. Quamobrem quaſi digito commonſtrare contentus, quo nobis contendendum eſt, non tam exactè Sabbatum hoc ſempiternum, hoc eſt perpetuam animi tranquillitatem, ac in ſe, ſuiſque beneficiis contemplandis vacationem à nobis exigit, vt non auocari nos quandoque ab eo, vel corporis noſtri, vel eorum, qui nobis aut ſanguine coniuncti, aut quocunque tandē alio neceſſitudinis genere ſunt deuincti, cura & ſolicitudine, ſine aliqua ſui grauiore offenſione patiatur. Quamobrem nō imperauit, quod à nobis minimè præſtari poſſe videbat: ſed, optandum, inqnit, foret, vt ab omni aliarum rerum cura, ſolicitudineque remoti, ſoli numinis mei contemplationi vacaretis, in eaq; perpetuò mentem veſtram omnem defixam haberetis: Quoniam verò carnem veſtram, peccati tamen expertem indutus, quę ſit illius fragilitas didici, non exigo quod præſtare non poteſtis: Eſt aliquo prodire tenus, ſi non datur vltrà: Prima ſequentem, etiam in ſecundis & tertiis conſiſtere honeſtum eſt. Non ſemper vobis eſt ocium, animū ad ea, quæ ſunt pietatis, colligendi: non poteſtis hymnis, precationibus, ſacræ doctrinæ, ſacrificiis, eleemoſynis, & id genus aliis exercitamentis, quæ fidem & charitatem excitant, toti perpetuò vacare: vt ſic vos me ex toto corde, ex tota anima, ex omnibus viribus veſtris diligere declaretis: ſaltem quotidie ſepoſitum tempus aliquod ad iſta habeatis: Sin & hoc difficile eſt, ſaltem ſeptimū quemq; diem iis rebus propriè dicetis. Scio quòd non omninò eſt ſui iuris maritus, aliquam ſui partem debet vxori: non eſt ſui iuris & vxor, aliquam ſui partem debet marito: neuter vt vacare mihi ſemper totus queat, dum in diuerſas vterque curas diſtrahitur: quomodo ſocero, ſocrui, quomodo cæteris affinibus, quomodo coniugi ac liberis ſatisfaciat: vnde victum indies creſcenti familiæ ſuppeditet, vnde dotem euincat. Non prohibeo matrimonii legitimum vſum, non piam, minimeq; anxiam de ſeipſo cuique, deque liberis ac domeſticis ſuſtentandis ſolicitudinē. Licet vobis qui matrimonio iuncti eſtis, liberis procreandis operam dare: licet agros, licet vineas colere, licet manibus operari, licet artificio victum quærere: nihil ea me res offenderit: non propterea violatum eſſe præceptum meum exiſtimabo, de diligendo me ex toto corde, ex tota mente, ex omnibus uiribus ueſtris:

Heb. 2. Sabbatum quomodo ſanctificandū.

modò ne ſic in harum rerum ſolicitudine toti ſitis occupati, vt vos mei, cui debetis omnia, capiat obliuio. Poteſtis etiam in mediis laboribus veſtris mei meminiſſe: poteſtis meum, non manuum veſtrarum beneficium agnoſcere, ſi quid rectè proceſſerit: poteſtis mihi ſemper gratias agere. Cæterùm ad recolenda diligentius beneficia mea, ad cultum, qui mihi debetur, præſtandum, ſi vacare ſemper non poteſtis, tempus tamen aliquod ad eam rem ſepoſitum habetote. Sex dies conſumatis licet in iis, quæ ad liberorum procreationem, quæ ad eorum ſuſtentationem, quæ ad rem veſtram familiarem tuendam pertinere videbuntur, ſaltem ſeptimum quemque diem, vel ſi qui ſunt alii non ita multi feſti dies, mihi totos dicetis: vt in iis à mutuo congreſſu, & ab aliis quibuſcunque curis vobis temperetis: quò magis defæcatis animis ſacris precibus, ac cœleſtium rerum meditationi vacare queatis. Hoc ſi feceritis, erit mihi ſatisfactum.

Sex dies operabiles.

Quamobrem vel ex hoc præcepto ſatis liquet, quod antea quoque dictum eſt, nihil nobis impoſſibile Deum præcepiſſe: nec exigere, vt mandatum de ſe ex toto corde diligendo ita iugiter impleamus, vt curis omnibus aliis reiectis, in illo contemplando, ac omni pietatis genere colendo, perpetuò mentes cogitationeſque noſtras occupatas habeamus: Saltem præſtemus aliquando, quod præſtari iugiter à fragilitate noſtra non poteſt: ſaltem dies, huic rei propter imbecillitatem noſtram peculiariter dicatos, obſeruemus: Denique vel ſemel in vita ſaltem, conuertamur ad Dominum Deum noſtrum in toto corde noſtro, neque Deum aliquem alienum occupare deinceps cor noſtrum patiamur: ſiue is Deus venter ſit, ſiue Mammona, ſiue quocunque tandem alio nomine vocetur. Si ſic conuerſi, nec à Deo noſtro poſt eiuſmodi conuerſionem auerſi poſteà, migrauerimus ex hac vita: etiam ſi per omne vitæ præteritæ tempus deos alienos coluiſſemus, ſi ventri atque iis, quæ ſub ventre ſunt, ſi auaritiæ, ſi quibuſcunque vitiis aliis mancipati fuiſſemus, nihil nos ea res impediet, quòminus æterna gaudia conſequamur: illius gratia & miſericordia, qui dixit: Quacunque hora ingemueris, ſaluus eris: vel eo ipſo tempore ille nos impleuiſſe interpretabitur, quòd à ſe de diligendo ſe mandatum nobis datum eſt: Vt vel ex hoc perſpicuum cuiuis eſſe queat, falſum eſſe, quod à blaſphemis iſtis dicitur, præceptum hoc ab homine Chriſtiano expleri non poſſe. Perpetuum Sabbatum fatendum eſt à nobis obſeruari non poſſe: verùm vt ſemel in hebdomada, vel ſemel in anno, vel ſemel in vita tantum obſeruemus, adiuuante ſpiritu infirmitatem noſtram non eſt nobis impoſſibile. Cæterùm ſempiterni iugiſque Sabbati obſeruatio non exigitur à nobis in hac peregrinatione noſtra: cùm ventum erit ad cœleſtem patriam, ad manentem illam ciuitatem, quam futuram inquirimus, ibi Sabbatum erit ex Sabbato, ibi requies erit ſempiterna, ibi vacabimus, & videbimus, videbimus, & amabimus: amabimus & laudabimus abſque vllo faſtidio, abſque vlla fatigatione, eum, qui & legis, & deſideriorum noſtrorum finis eſt, Dominum Deum noſtrum: vt ſit Deus omnia in omnibus, quemadmodum ab Apoſtolo ſcriptum eſt: & inter eos numerabimur, de quibus in Pſalmo dicitur: Beati qui habitant in domo tua Domine: in ſecula ſeculorum laudabunt te.

Ezech. 18.
Hebr. 13.
Pſalm 66.
Pſalm 45.
1. Cor. 15.
Pſalm. 83

Videmus igitur iam, quid ſibi velit præceptum hoc de ſanctificando Sabbato. Quod expediret quidem iuge vt eſſet; verùm infirmitati noſtræ largitur hoc Deus, vt qui cunctos non poſſe videmur, certos tamen dies obſeruemus, quos ſanctificemus, hoc eſt: in ſanctis operibus tranſigamus, nec vllis Deo parum dignis actionibus prophanemus. Quæ autem ſint ſancta iſta opera, in quibus dies feſtos tranſigere nos oportet, ex Agathenſi concilio diſcimus: In quo cunctis præcipitur, ut populus Miſſas die dominico totas audiat, nec ante benedictionem ſacerdotis egredi præſumat. Apoſtolorum quoque canonibus cautum eſt, ut communione priuentur, qui ſolennibus ſacris non perſeuerauerint in oratione, uſque dum Miſſa peragitur: quo tempore conuenire etiam ad Eccleſiam, & ſcripturas Apoſtolorum ac Euangelium audire iubentur. Hoc eſt igitur ſanctificare Sabbatum, ſacrificiis, concionibus, & aliis diuinis officiis, non corpore magis quàm animo intereſſe. Nam ſi mens peregrinata fuerit, nihil profuerit, ſi quis corpore præſens adſit: illam itaq; túc Deo maximè uacare, beneficia illius recolere, & pro illis gratias agere oportet. Atque hæc eſt cauſa, quamobrem aliis operibus tum interdicitur: non quòd per ſe malum ſit arare, ſeminare, rem familiarem curare: ſed quòd quæ potiora ſunt, iis ut rectius uacari queat, ab aliis operibus abſtinendum eſt, ne quid contemplationi noſtræ impedimenti adferant. Maximè verò abſtinendum tum eſt ab omni opere ſeruili. Nulla autem grauior eſt ſeruitus, quàm ſit peccatum. Quare ſi quid per dies reliquos peccatum eſt, recogitare debemus in amaritudine, cùm dies feſtus aduenerit, & omnia facere, vt reconciliari Deo poſſimus, atque ab omni deinceps peccato cauere: ita ut neque uentri ſeruiamus, neque mammonæ, neq; cuiquá alii uitio. Ná qualia núc à multis Sabbata celebrantur, non ſanctificari, ſed prophanari uidentur: Neque enim ad potationes, ad choreas, ad luxus inſtituta ſunt Sabbata: cùm rectè ſcriptum ſit ab Auguſtino: Melius eſt arare, quàm ſaltare. Cuius enim alio loco uerba ſunt hęc: Obſerua diem Sabbati non carnaliter, non Iudaicis deliciis, qui ocio abutuntur ad nequitiam. Melius utique tota die foderent, quam tota die ſaltarent. Et alio loco: Quanto melius fœminæ eorum lanam facerent, quàm illo die in neomeniis ſaltarent. Nulla ſunt opera magis ſeruilia, quàm ſint hæc: Sed ut tantò tranquilliori mente contéplando Deo, & beneficiis eius recolendis uacare queamus. Quamobrem ab iis, quæ verè ſeruilia ſunt opera, ſemper abſtinere oportet.

Feſtorum opera.
C. in 47.
Miſſa ad finem uſque manendum.
Cano 10.
Feſta quomodo celebranda.
Peccatum grauiſſ. ſeruitus.
Aug. in Pſal. 91.
Aug. in Pſal. 32.
Tract. 3. in Ioan.

Cæterùm labores manuum fieri quandoque poſſunt, etiam die feſto, ſi vel neceſſitas euidens poſtulet: ſicut Dominũ excuſaſſe legimus diſcipulos euellétes ſpicas in Sabbato: vel Eccleſię cómodum: ſicut in Euangelio Sacerdotes feciſſe dicuntur omnia, quę erant neceſſaria in templo, in die Sabbati: uel proximi utilitas ſicut Dominus curauit in die Sabbati habentem manum aridam, & Iudęos, qui factum id reprehenderant, confutauit exemplo adducto de oue: vel ſuperioris auctoritas: ſicut idem præcepit Iudæis, ut circuncíderent in die Sabbati. Extra hos caſus ſi quis manibus laborauerit, tranſgreſſi præcepti de ſancti-

Feſtis an laborare liceat.
Matth. 12.
Ibidem.
Ioan. 7.

cando

cando Sabbato reus erit. Euſebius Alexandrinus, eos, qui pauperum operas die Dominico conducere, beneuolentiæ & eleemoſynæ loco ponebant, obiurgans, grauiter eos peccare dicit. Nemo, inquit, qui aliena rapiat, & pauperi impertiat, mercedem accipiet. Sic tu diem Dei ne ſureris, ne eum pauperi tribuens, mercęde careas. Vis pauperem adiuuare? ne diem Dei eripias, ſed diem tuum illi præbe: cum tui ſerui, tuique mercenarii, atque adeò boues tui operas tibi dant, tunc pauperibus opem feras: ſin autem quiete eos priuaueris, vt eis præbeas, ſcit Deus cuius ſit labor. Ne mandatum Dei tranſeas, ne ſcripturam audire deſinas, ne furto diem Dei tollas, ne quiete Domini mercenarios & ſeruos tuos ſpolies. Vixit autem Euſebius hic Alexandrinus ante mille trecentos annos.

Proſper Aquitanicus: Qui votum, inquit, vouentes ſe ſe offerunt Deo, eiusq; verbo vacátes ſpiritale Sabbatum obſeruant, vt Maria, quæ meliorem partem eligit: à quo declinantes in ſtrangulatione, dum mundanis curis innodantur, morſu peſtifero tertiæ plagæ Aegyptiorum lęduntur in anima. Ex quibus verbis etiam illos venire contra præceptum hoc de Sabbato ſanctificando manifeſtum eſt, qui cum ſemel Deo ſe deuouerint, primam fidem irritam facientes, matrimonium contrahunt: cuius generis ſunt Sacerdotes & monachi quibus non propterea nuptiis interdictum eſt, quòd malæ ſint nuptię; ſed quòd cùm perpetuum illis Sabbatum obſeruandum, & iuge ſacrificium ſit offerendum, ac in lege Domini die nocteque meditandum, abſtinendum eſt eis ab iis omnibus, per quæ poſſint à continua Sabbati obſeruatione auocari.

Proſp. Par. 1 de promiſſis & prædictionibus cap. 36.
Luca 10.
Sacerdotes vel Monachi matrimonium contrahentes non ſanctificant Sabbatum.

De Quartò Præcepto.

CAP. LXXX.

EDocti ſumus in prima tabula, quemadmodum diligere, pieque colere Deum, & ea fugere, quæ à vero ipſius cultu auocare poſſent, oporteat: In poſteriore, quomodo ſit proximus diligendus, docemur. Proximum autem exiſtimare debemus omnem hominem: ſicut præter alios à Baſilio quoque legimus annotatum. Siquidem omnes inuicem proximi ſumus, omnes cognati, fratres omnes, ex eodem patre prognati ſumus omnes. Si ſpiritualem quæris, pater noſter ille eſt, quem vno ore inuocantes dicimus omnes. Pater noſter, qui es in cœlis. Sin autem terrenam quæris originé, Pater noſter Adam, mater noſtra terra eſt: ex eodé luto fabricati ſumus omnes. Itaq; natura fratres ſumus ſecundùm carné: & ſecundùm ſpiritum fratres nati, vel potius regenerati ſumus: eundem à primo homine ſanguinem ducimus, eandem à Domino gratiam accipimus.

Proximus quis.
Baſil. in pſal. 14.
Matth. 6.

Quæ cùm ita ſint, non ea, quæ noſtra ſunt ſinguli, ſed ea, quæ ſunt aliorũ conſiderare: non quod nobis ipſis, verum quod multis eſt vtile, quærere debemus. Reputet homo ſecũ, nómen ſuũ vnde traxerit: ab humo vtiq;, quæ nihil cui quã accipit, ſed omnia largitur omnibus, nõ hominibus modò, verũ & brutis: dũ in vsũ omniũ animátiũ diuerſos fructus miniſtrat. Inde appellata humanitas, ſpecialis & domeſtica virtus: quã vel ipſa nos docere debet noſtri corporis forma, membrorumq; vſus. Nam & nos omnes vnum corpus ſumus in Chriſto, ſinguli autem alter alterius membra. Sicut igitur ipſa pro ſe inuicem ſolicita ſunt membra, ac non modò non lędit vnum alterùm, verumetiam pro virili ſua ſuccurere læſo conatur: ſic & nos alterum, pro altero ſolicitos eſſe, ac quoties neceſſitas poſtulat, inuicem ſubuenire oportet.

Philip. 2.
Homo vnde dictus.
Lact. lib. 2. cap. 11 de origine erroris.
Humanitas.
1. Cor. 10. 12.

Omnes itaque diligendi ſunt: ſed quoniam copię ſingulorum paruę ſunt, eorum autem, qui iis egent, infinita eſt multitudo: delectus habendus eſt eorum, quibus benignè facias. Nam vt quiſque nobis fuerit coniũctiſſimus, ita plurimum eſt in eum benignitatis conferendum. Quapropter hanc probandam eſſe putat liberalitatem Ambroſius, vt proximos ſeminis tui ne deſpicias, ſi egere cognoſcas. Melius eſt enim, inquit, vt ipſe ſubuenias tuis, quibus pudor eſt ab aliis ſumptum depoſcere, aut alicui poſtulare ſubſidium neceſſitati. Paulus quoque: Si quis, inquit, ſuorum, & maximè domeſticorum curam non habet, fidem negauit, & eſt infideli deterior. Inter ſuos autem & domeſticos iure ſuo primum locum ſibi parentes vendicant, per quos factum eſt, vt lucem hác aſpiceremus. In hos ergò cum primis nos eſſe beneficos oportet, vt gratos nos, quæ ab illis accepimus, beneficiorum eſſe declaremus. Et hoc eſt quod pręcipit Dominus, dicens: Honora patré tuum & matrem tuam, vt ſis longæuus ſuper terram, quam Dominus Deus dabit tibi. Quo quidem præcepto, non ſolum vt parentes debita veneratione proſequamur, & eorum dictis ſimus audiétes, admonemur: verumetiam, ſi quibus rebus opus habuerint, vt illis benignè ſuppeditemus, & eos viciſſim alamus, quorum cura ſingulari nutriti ſumus & educati, iubemur. Honos enim in ſcripturis, quod annotauit etiam Hieronymus nõ ille ſolũ intelligitur, qui in ſalutationibus & officiis deferédis: verũ & ille, qui conſiſtit in eleemoſynis ac munerum oblationibus: vt honorare ſit idem, quod liberalitate proſequi. Sic in Prouerbiis legimus: Honora Dominum de tua ſubſtantia: Et apud Tobiam: Cum ex his quibus honoratus fuerat à Rege, habuiſſet decem alenta. Et apud Paulum: Viduas honora, quę verè viduę ſunt. Ac paulò pòſt: Qui benè præſunt Presbyteri, duplici honore digni habeantur: hoc eſt, non ſolum illis debita veneratio pręſtari, verumetiam vitę neceſſaria debent ſuppeditari.

Benignitatis ratio.
Amb. lib. 1. offic. cap. 30.
1. Tim. 5.
Domeſticorum ratio habenda quiq́; eo nomine intelligantur.
Honos & honorare.
Hier. in Mat. ca. 15. & lib. de monogamia ad Geruntiam.
Tobias. 1.
1. Tim. 5.

Parentum autem nomine, non ii ſolum accipiendi ſunt, ex quibus prognati ſecundum carnem ſumus, verumetiam omnes qui præſunt: ſiue ſint Paſtores & Epiſcopi, ſiue Reges & Principes, aut quicunque tandem alius Magiſtratus: Omnis enim poteſtas à Deo eſt: & qui reſiſtit poteſtati, Dei ordinationi reſiſtit. Quamobrem vtrique poteſtati duplex hic honos debetur, & venerationis & ſubſidii. Cui tributum, tributum, dicit Paulus: cui vectigal, vectigal: cui timorem, timorem: cui honorem, honorem: nemini quicquam debeatis, niſi vt inuicem diligatis.

Parentes qui.
Rom. 13.
Ibidem.

1. Pet. 2. Galat. 6. *Paſtor ab oue iudicandus non eſt.* Rom. 14. *Eccleſiaſticorum inſtitutorum contemptores.*

Peccant igitur contra præceptum hoc, qui vel decimas negant Epiſcopis & Paſtoribus, vel tributis & vectigalibus Principes ſuos fraudant, vel vtriſque dicto audientes non ſunt: cùm etiam illis dyſcolis obedire Petrus iubeat. Magis etiam peccant, qui non ipſi modò non honorant, verùm & alios ab honorandis illis auocant: dum illos iudicant, à quibus ipſos iudicatos oportuit: dum eorum exiſtimationi detrahunt: dum falſis etiam plerunque criminationibus famam eorum proſcindunt & lacerant; dum quicquid ab illis ſtatuitur, id ſecùs interpretantur; & quę non intelligunt, ea ſępè reprehendunt: neque ferre poſſunt, ſi, qui cum poteſtate verſantur, fuerint in aliquo delicto præoccupati: çum ſi ipſi eodem loco eſſent, multò fortaſſe grauiora patrarent. Ferenda ſunt à ſubditis, eorum qui præſunt errata: non eſt ab oue iudicandus paſtor: diuino pleraque iudicio ſunt reſeruanda; Dominus enim eſt, cui ſtat aut cadit.

Deut. 32. Prou. 22. Eccle. 10. *Diſsipantes ſepem mordet coluber.* *Ieiunii ſexta feria ratio.*

Multò grauiſſimè verò peccant contra præceptum hoc, qui eos, ex quibus interrogare ſunt iuſſi, de ſemitis antiquis, cùm ipſi contemnunt, tum in aliorũ contemptum adducere conantur: quicquid ſancitum ab illis, & tot ſeculorũ vſu in Eccleſia Dei receptũ eſt & approbatũ, id vno traditionũ humanarũ nomine reiiciendum eſſe docent: ſanctos patres omnes pro nihilo ducunt, ſibiipſis nihil non tribuunt, illis contrà nihil non detrahunt. Rident ieiunia, rident vota, rident ſacrificia, quin & ipſa ludibrio ſunt ſacramenta. Denique quęcunque mille quingentis annis & deinceps, per Apoſtolos, & eorum ſucceſſores, & per œcumenica concilia piè ſunt inſtituta, cachinnis omnia proſequuntur. Atqui non ita nos docet ſcriptura, Interroga, inquit, patrem tuum, & annunciabit tibi: maiores tuos, & dicent tibi. Ne tranſgrediaris terminos, quos poſuerunt patres tui. Qui diſſipat ſepem, mordebit eum coluber. Quàm grauiter autem iſtos momordit coluber, qui diſſipare ſepem, hoc eſt, omnia Eccleſiæ dogmata, omnes inſtitutiones, ab Apoſtolis & Apoſtolicis viris fundatas, conuellere ſunt & labefactare conati; qui pleraq; non aliã ob cauſam contemnunt & reiiciũt, quàm quòd ita ſunt à ſanctis Patribus, quamuis ſumma ratione, conſtituta. Verbi gratia. Viſum eſt Patribus, & ab ipſis etiam Apoſtolis inſtitutum, vt ſextis feriis à carnibus abſtineretur, quò grata fieret eius rei recordatio, quomodo verbum caro pro nobis factum, ſexta feria graue crucis pertulit ſupplicıũ, & mortem acerbiſſimam oppetiuit. Illi in contemptũ Patrũ, nulla prorſus neceſſitate cogente, eo die carnibus veſcũtur. Deniq; quicquid à ſanctis Patribus, quacunq; tandẽ de re, quamlibet piè cõſtitutum eſt, contra id omne pedibus & manibus obnixè venire conantur. Quid eſt, ſi hoc non eſt grauiſſimè cõtra præceptum iſtud peccare, quo patrem & matrem honorare iubemur? Audi fili mi, dicit Spiritus Dei, diſciplinam patris tui, & ne dimittas legẽ matris tuæ. Pater noſter Deus eſt: huius diſciplinã vt audiamus præcipit. Sed nunquid hoc ſatis fuerit, ſi nos diligere Deum, ſi præceptis eius obtemperare, ſi diſciplinam eius audire dicamus? Minimè gentium. Mater noſtra Eccleſia eſt: huius legẽ ſi dimiſerimus, ſi morem illi non geſſerimus, ſi nos ab illius vnitate ſegregauerimus, fruſtrà nos audiuiſſe patris diſciplinã gloriabimur. Erimus enim ii, quos vocat Propheta filios deſertores: de quibus etiãm alio loco ſcriptum eſt: Filii alieni mẽtiti ſunt mihi. Nam vt alia omnia, ſic hoc quoque præclarè Cyprianus: Eccleſia, inquit, eſt, quæ nos Deo ſeruat, quæ filios regno, quos generauit aſſignat. Quiſquis ab Eccleſia ſegregatus adulteræ iungitur, à promiſſis Eccleſiæ ſeparatur; nec pertinet ad Chriſti præmia, qui relinquit Eccleſiam Chriſti, alienus eſt, prophanus eſt, hoſtis eſt. Habere iam non poteſt Deum patrem, qui Eccleſiam non habet matrem. Sic igitur patrem noſtrum Deum honoremus, vt ſuo matrem Eccleſiam honore non fraudemus. Sic patris noſtri diſciplinam audiamus, vt matris quoque legẽ ne dimittamus. Quam qui non audit, eum Deus haberi vult tanquam Ethnicum & Publicanum, non agnoſcit eum pro filio, qui quam ſibi ſanguine ſuo mundatam copulauit, ſponſę ſuæ Eccleſiæ non obtemperat, cuius contemptus ad patris contemptum redundat. Sic enim loquitur Deus: Qui vos audit, me audit: qui vos ſpernit, me ſpernit. Et ad Samuëlem: Non te ſpreuerunt, ſed me, ne regnem ſuper illos. Nunquàm à diſciplina patris lex matris, nunquàm à lege matris diſciplina patris diſſidet. Non eſt Euangelium, vbi nõ eſt Eccleſia: non eſt Eccleſia, vbi non eſt Euangelium. Non quòd ſcriptura non haberi poſſit extra Eccleſiam, de qua Iudæos gloriatos, cuius teſtimonio Diabolum & membra eius hæreticos & ſchiſmaticos ita frequenter vſos legimus, vt eam, eiuſque ſanum intellectum ſibi ſolis propriè vendicare conati fuerint. Sed quod viuum Euangelium ipſa eſt Eccleſia, extra quam pelles haberi ſiue chartæ poſſunt, atramentum haberi poteſt, literæ ſiue characteres, quibus conſcriptum eſt Euangelium, haberi poſſunt: cæterùm ipſum Euangelium extra Eccleſiam non habetur, nec haberi poteſt. Quæ cauſa eſt, quòd Apoſtoli Spiritu ſancto pleni, cùm ſymbolum tradidiſſent, nuſquam propoſuerunt: credo ſancta Biblia, aut ſanctum Euangelium: ſed credo, dixerunt, ſanctam Eccleſiam. In ea ſunt Biblia, in ea eſt Euangelium, in ea ſanus eſt Euangelii intellectus: quin ipſa potius eſt Euangelium ſcriptum non atramento, ſed Spiritu Dei viui: nõ in tabulis lapideis, ſed in tabulis cordis carnalibus. Hoc eſt illud verbum Domini, quod Propheta manere dixit in æternum: de quo Chriſtus loquitur: Cœlum & terra tranſibunt, verba autem mea non tranſibunt. Nam quæ calamo ſunt in charta ſcripta, tranſire poſſunt, poſſunt aliquo caſu perire: quemadmodum libros legis Dei combuſtos legimus, quos tamen Eſdras poſteà, qui eodem ſpiritu, quo antè ſcripti fuerant, plenus fuit, reſtituit, ſicut Euſebius, Chryſoſtomus, Auguſtinus, Beda, & alii memoriæ prodiderunt. Quę verò ſcripta ſunt Spiritu Dei viui, non in tabulis lapideis, vel in chartis papyraceis, aut pecorinis; verũ in tabulis cordis carnalibus, ea nulla ratione poſſunt interire. Quamobrem honoremus patrem noſtrum Deum, honoremus & matrem noſtram Eccleſiam: vtrique morem geramus, vtrique dicto ſimus audientes. Etenim cum Dei filio, carnem noſtram induto, corpus vnum Eccleſia mater noſtra facta eſt. Quare qui non audit hanc, Deum non audit: Deo detrahit, quiſquis illi detrahit: Si quidem duo ſunt in carne vna, Chriſtus & Eccleſia. Mentitur, quiſquis audire ſe patris diſciplinam iactat, ſi matris legem dimittit: nam niſi doctus à matre fuerit Eccleſia, quæ patris diſciplina ſit, ignorabit. Teneamus igitur illam, quæ firmamentum eſt, & columna ueritatis,

Prou. 1. *Pater noſter Deus.* *Mater Eccleſia.* *Ab ea diſcedentes a Chriſto diſcedunt.* Iſaia 30. Pſalm. 17. Cyp. de ſimplicitate Prælatorum. Matth. 18. Luca 10. 1. Reg. 8. *Extra Eccleſiam ſcriptura haberi poteſt, intelligentia eius non.* *Credo ſanctam Eccleſiam dixerunt Apoſtoli.* 2. Cor. 3. Eſa. 40. Luca 21. *Libros legis Dei combuſtos Eſdras reſtituit.* Euſebius in Chronicis. Chryſ. in op. imperfect. in Matt. hom. 39. & ho. 8. in epiſt. ad Heb. Aug. de mirabil. ſacræ ſcrip. lib. 2. cap. 33. Beda de ratione temp. cap. 21. Epheſ. 5.

neque

neque cuiuſdam auctoritate nos ab ea auelli patiamur, quamlibet is ſibi catus & prudens videatur; quamlibet etiam multa ſcripturarum proferat oracula, quæ non in legendo, ſed in intelligendo conſiſtunt. Satanæ ſunt illæ voces: deponite quicquid armaturæ ſuppeditant Orthodoxi veteres, Theologorum ſcholæ, auctoritas conciliorum & Pontificum, conſenſus tot ſeculorum, ac totius populi Chriſtiani: nihil recipimus, niſi ſcripturas: ſed ſic, vt penes nos ſolos ſit certa auctoritas interpretandi. Quod nos interpretamur, hoc ſenſit Spiritus ſanctus: quod adferunt alii quamuis magni, quamuis multi, à ſpiritu Satanę & alienata mente profectum eſt: Quod Orthodoxi docuerunt, quod auctoritas Eccleſiæ tradidit, quod populus Chriſtianus amplexus eſt, quod ſcholæ defendunt, exitiabile venenum eſt Satanæ: quod ego doceo ſpiritus eſt vitę. Credite in ſcripturis nihil prorſus eſſe obſcuritatis, vel quòd egeat iudice: aut vt omnes cæcutiant, ego non cęcutio: nam conſcius mihi ſum me habere Spiritum Chriſti, quo poſſum de omnibus iudicare, nemo de me. Nolo iudicium, ſed requiro obſequium. Neque quenquam vel tantillum moueat multitudo, magnitudo, latitudo, profunditas, miracula, ſanctitas, Eccleſiæ ſanctorum: Omnes perierunt, ſi ſenſerunt vt ſcripſerunt: niſi qui fortè reſipuerunt ante ſupremum vitæ diem: Qui meis probationibus diffidunt, aut carent ſenſu communi, aut blaſphemiam committunt in Spiritum ſanctum. Et tamen per quod idolum hæc Satanas loquutus eſt, non continua quidem oratione, ſed ſparſim in multis locis, in illo omni impiæ doctrinæ genere referto libello, De ſeruo arbitrio, illud nunc pro Deo colit magna pars Germanię: Quod ille ſentit, Dei verbum & purum Euangelium vocatur.

Lutheri ſuperba verba.

De Quinto Præcepto.

CAP. LXXXI.

Qvemadmodum nihil eſt magis ſecundùm naturam, quàm vt homo homini, quicunque ſit, ob eam ipſam tamen cauſam, quòd homo ſit, conſultum velit: ſic è contrario, detrahere aliquid alteri, violare alterum, & hominem hominis incommodo ſuum augere commodum, magis eſt contra naturã, quàm mors, quàm paupertas, quàm dolor, quàm cætera quæ poſſint aut corpori accidere, aut rebus externis. Inter omnia autem incommoda, quę per hominem homini poſſunt importari, multò grauiſſimum habetur, & longè facinus atrociſſimũ exiſtimatur, ſi quis alicui lucis huius vſuram eripiat: ſi quem vita priuet. Quamobrem rectè primo loco Deus id prohibet, dicens: Non occides. Quòd tamen interdictum non ita latè patet, vt minimè nobis per id licere putemus animalia terræ, volucres cœli, piſces maris, ac quæcunque tandem bruta animantia, quæ in vſum hominis creata ſunt, occidere. Nam ſi quicquid viuit occidendum non eſt, viuunt & herbæ, viuunt & plantæ. Non ergo fas fuerit virgultum vellere, aut herbis etiam veſci. Cùm tamen diſertis verbis ſcriptum ſit: Omne quod mouetur & viuit, erit vobis in cibum: quaſi olera virentia, tradidi vobis omnia: vt feras, & quaſcunque tandem beſtias, & pecora non alio loco habere debeamus, quàm quo vel herbas, vel fructus alios. Cùm præſertim à Paulo quoque ſcriptum ſit: Omne quod in macello venit, manducate. Tantum autem abeſt, vt beſtias & pecora Deus occidi prohibuerit, ipſum etiam vt hominem occidi iuſſerit: idq; in eiuſdem libri capite mox ſequenti: Qui percuſſerit, inquit, hominem volens occidere, morte moriatur. Et proximè in ſequenti: Maleficos non patieris viuere. Et rurſus in Leuitico: Qui percuſſerit & occiderit hominem, morte moriatur. Et in Deuteronomio. Qui ſuperbierit nolens obedire ſacerdoti, ex decreto Iudicis moriatur homo ille.

Præceptum Non occides, quatenus ſe extendat.
Gene. 9.
1. Cor. 10.
Cædes non omnis contra præceptum Dei.
Exod. 21.
Exod. 22.
Leui. 24.
Deut. 17.

Quod ergò dicit hoc loco: Non occides, ad priuatos homines pertinere voluit. Nam ſicut pręclarè ſcriptum eſt à Clemente. Non omnis cædes in malis habenda eſt, ſed ſolum illa prohibetur, quæ innocenti infertur: iuſta verò Magiſtratibus reſeruatur. Quare ſi qui Magiſtratu funguntur, ſupplicium capitis de nocente ſumpſerint, non ipſi hoc, ſed ille facere videtur, qui dixit: Ego occidam, & viuere faciam. Ipſe enim eſt per quem reges regnant, & legum conditores iuſta decernunt. Quid enim aliud eſt Rex, aut Iudex quicunque, quàm Dei miniſter, bonis in bonum? Si autem malum feceris, inquit, Paulus, time: Non enim ſine cauſa gladium portat. Dei enim miniſter eſt, & vindex in iram, ei qui malè agit. Ipſius miniſterio Deus plectit ſontes, quos propterea vult occidi, vt vel metu adactus quiſque, quod de non occidendo præceptum eſt, tantò diligentius obſeruet. Quamobrẽ nõ modò nõ peccat Iudex, cùm de ſonte pęnas ſumit, verumetiam ſi id facere intermittat, non minus in vitio eſt, quàm ille ipſe qui facinus patrauit, cuius cauſa mortis reus erat pronunciatus. Homicida eſt, quiſquis iuriſdictionem ſibi datam habens, homicidam impunitum relinquit: de quo cùm debitas pœnas exegerit, non iam homicida, verùm Dei miniſter eſt, vindex in iram ei, qui malè agit. Itaque homicidas, & ſacrilegos, & fornicarios punire non eſt effuſio ſanguinis, dicit Hieronymus, ſed legum miniſterium. Pręclarè quidam dixit, quamuis Ethnicus: Sæuit in bonos, qui parcit malis. Impunitatis enim ſpes maxima eſt peccandi illecebra, qua furor hominum alitur effrenatus. Non igitur violati præcepti huius reus eſt iudex, ſi hominem occidi faciat, ſed qui priuata ſua & propria auctoritate occiderit hominem, is demum violaſſe mandatum hoc exiſtimandus eſt; non ſolùm ſi manu id faciat, verum etiam ſi ſit ex eorum numero, de quibus dicit ſcriptura. Filii hominum, dentes eorum arma & ſagittæ, & lingua eorum gladius acutus. Quare ſiue quis conſilium det alicui, vt occidat; ſiue prouocet aliquem ad interficiendum, vel accuſando proximum, vel detrahendo: ſiue quodcunque præſtet auxilium, aut aſſenſum ſaltem ſuũ præbeat, reus erit huius præcepti violati. Si quidem digni ſunt morte, non ſolùm qui faciunt, ſed etiam qui conſentiunt facientibus. Conſentire autem videtur & is, qui non obſiſtit ſi poteſt, cùm ſcriptum ſit. Erue eos

Deut. 17.
Lib. 7 cap. 1. conſtit. apoſt.
Magiſtratibus licet occidere.
Deut. 32.
1 Reg. 8.
Rom. 13.
Magiſtratus non puniens ſontes, homicida eſt.
Ioca. Hie 22.
Rei huius præcepti.
Pſalm. 56.
Rom. 1.
Prouer. 24.
Conſentientes in a ...

qui ducuntur ad mortem,& qui trahuntur ad interitum, liberare ne ceſſes. Qui videt igitur fame morientem,neque paſcit,ipſe occidiſſe iudicatur.Paſce fame morientem,dicit Ambroſius, ſi nõ paueris, occidiſti.

Homicida animarum. *Ioan. 8.*

Ac peccant quidem grauiter,qui corpus hominis occidunt, ſed grauius etiam illi, qui animas in gehennam mittunt. De diabolo dicit Chriſtus,quòd homicida erat ab initio. Atqui ille non gladio armatus,non ferro accinctus ad hominem venit. Verbum malum ſeminauit, inquit Auguſtinus,& occidit: Noli ergò putare te non eſſe homicidam, quando fratri tuo malè perſuades. Graue genus id eſt homicidii, ſi quis oratione ſua hominem ad peccandum inuitat, atque ita gehennę reum facit: ſi doctrinis variis & peregrinis mentem alicuius abducere, & in aliud Euangelium transferre conatur ab eo, qui vocauit nos in gratiam Chriſti.

Aug.tract. 42. in Ioan.

Malo exemplo nocere eſt homicidam eſſe. *Matth 5.* *Greg in paſtorali parte 3. ad monitione 3.*

Graue eſt & illud homicidii genus, ſi quis vita ſua contaminata corrumpit alios, dum ſua in eos vitia infundit,ac plus etiam exemplo,quàm peccato nocet: ſi præſertim ſit ex eorum numero,quibus dictum eſt. Vos eſtis ſal terræ, quòd ſi ſal euanuerit, in quo ſalietur? Vos eſtis lux mundi: Sic luceat lux veſtra coram hominibus, vt videant opera veſtra bona,& glorificent patrem veſtrum,qui in cęlis eſt.Qui ſi præierint aliis flagitiosè viuendo, tot eos mortibus dignos eſſe ſcribit Gregorius, quot ad ſubditos ſuos,perditionis exempla tranſmittunt. Quamobrem tanto diligentius cauere eos oportet, vt non modo crimine, verùm etiam ſuſpicione criminis vacare queant, quantò pluribus æternæ mortis auctores fiunt, cùm ſua in illos vitia infundunt.

De Sexto Præcepto.

CAP. LXXXII.

Adulterium crimen grauiſſimũ.

GRaue crimen eſt homicidium,ſed non minus graue, quod ſexto loco prohibet Deus: Nõ mœchaberis. Quamobrem non Romanorum modò, verum & Hebræorum & Barbarorũ legibus,in adulteros capitis pœna fuit conſtituta. Furti manifeſti reum, quadrupli,nec manifeſti,dupli pœna abſoluebat: ſcelus adulterii,ſecuris expiabat. Apud Hebræos autem populi manibus lapidabatur,quòd id violaſſet,ſine quo populus non eſſet.Nec hoc contenta legum ſeueritas illud etiam permiſit, deprehenſum adulterum, ſine iudicio, ſine legibus confodere. Nimirum id maritali donans dolori,quod grauatim concedit vim à capite propellenti: quaſi lædat atrocius,qui coniugem adimit, quàm qui vitam. Nunc,proh dolor,apud Chriſtianos ludus ac iocus eſt adulterium. Qui ſemel furtum admiſit, non audet faciem attollere: qui multis adulteriis nobilitatus eſt, principem inter alios ſæpè locum obtinet. Atque adeò non pudet facti pleroſque, vt glorientur etiam in malitia ſua,lætentur cùm malè fecerint,& exultent in rebus peſſimis. Si quis veſtem ſublegerit,in crucem agitur: ſi pudicitiam vxoris alienę furatus omni eam honeſtate ſpoliauerit, non modò nulla pœna, ciuilibus quidem legibus,dignus exiſtimatur, verumetiam idoneus ducitur,cui honores mandentur. In vxore tantum crimen habetur adulterii, maritus etiam commendatiorem inde ſe fore perſuaſum habet. Quem tamen, ſicut ab Auguſtino ſcriptum legimus, tantò puniri grauius oportuit, quantò magis ad eum pertinet & virtute vincere fœminam,& exemplo moderari. Caput mulieris eſt vir, itaque ducem illum, vxorem comitem eſſe decet. Quo diligentius illi cauendum eſt ne illac eat viuendo, quà timet, ne ſequatur vxor imitando. Virum,ſunt qui putent à virtute dictum, quòd plus in eo,quàm in fœmina, virtutis inſit. Quod ſi ita eſt,æquum eſt, vt virtutis exemplo pręeat vxori, neq; quod illi nolit, ſibi licere velit: prior ipſe præſtet, quam ab illa coniugii fidem exigit.

Adulterium quomodo punitum olim. & cur noſtro aeuo impunitas. *Pſalm 51.* *Prou. 2.*

Aug. de adulterinis nuptiis. lib 2. cap. 2. *Peccatum virorum pœna maiore dignum, quàm mulierum.* *Vir unde dictus* *Lact. de opificio Dei, cap. 12.* *Mœchia quid* *In Epitome diuinarum inſtitut. cap. 4.* *Fornicatio quale crimen.*

Cæterùm adulterii ſiue mœchię nomen latius patet. Quamobrem omnis illicitus concubitus hoc pręcepto prohibetur. Licitus autem cenſetur ſolus ille, qui eſt inter matrimonio iunctos. Itaque rectè dictum eſt à Lactantio: Hoc præcepto non adulterare, non ſolùm corrumpere aliorum matrimonium Deus prohibet: quod etiam communi gentium iure damnatur: Verùm & proſtitutis corporibus abſtinere iubet. Ex quo manifeſtum eſt eos errare, qui fornicationem eius generis peccatum eſſe negant, quod æternæ mortis reum hominem faciat. Quamuis enim leuius peccatum ſit ſimplex fornicatio, quàm adulterium, vtrunque tamen coniunxit Apoſtolus,dicens: Fornicatores & adulteros iudicabit Deus. Et alio loco: Omnis fornicator, aut immundus,aut auarus,quod eſt idolorum ſeruitus, non habet hęreditatem in regno Chriſti & Dei. Nemo vos ſeducat inanibus verbis, propter hoc enim venit ira Dei in filios diffidentiæ. Et rurſus in alia Epiſtola,fornicationem inter alia carnis opera recenſens: Prædico vobis, inquit, quoniam qui talia agunt, regnum Dei non conſequentur. Certè quod peccatum excludit à regno Dei,mortis æternę reum facit.

Ephe 13. *Ephe. 5.* *Galat. 5.*

Non mœchaberis ad quot magis pertinet.

Ridiculum autem eſt,quòd hoc præcepto nonnulli ſanciri putant,& confirmari legitimum coniugium. Qui ſi hoc dicerent, ſancire Deum, vt à lege matrimonii coniuges non diſcedant, nève quid indignum cõmittant honeſtate temperantiaq; coniugali, nę illi rectè ſentirent. Vult enim Deus, vt coniuges alter alteri coniugii fidem ſeruent inuiolatam. Cæterum hoc iſti perſuadere velle videntur, præceptum hic eſſe cunctis, vt vxores ducant,quę ſcripturæ mens nunquàm fuit. Nam quod ait Deus, nõ mœchaberis, non tam ad eos, qui cœlibem vitam agunt,quàm ad eos,qui matrimonio ſunt irretiti, propriè dictum eſſe videtur. His præcipitur,vt inuicem ſibi fidem ſeruent,vt thorum immaculatũ cuſtodiant, nève maritus alicui præterquàm vxori,nève vxor alicui præterquàm marito ſui corporis poteſtatem faciat. Ad vxorem autem ducendam nemo per hoc pręceptum adigitur. Eſt quidem ita,quòd inter alias inſtituti matrimonii cauſas, & hæc recenſetur: quod hac ratione facilius, & fornicationem & quemuis alium illicitum concubitum effugere liceat.

Sed ſi quis putat, vnicum hoc eſſe vitandę fornicationis remedium, is à vero longè aberrat. Multa millia virginum, multæ myriades continentium fuerunt in Eccleſia, qui aliis, quàm contrahendi matrimonii remediis vſi, pudicè & caſtè vitę ſuæ tempus omne tranſegerunt. Scilicet quod potuerunt tot ſeculis tot myriades hominum, hoc nunc vix quemquam poſſe dicemus? Non eſt abbreuiata manus Domini: idem nunc Deus eſt, qui fuit ſemper: neque cœpit vnquàm, nec idem eſſe deſinet: æquè nunc potens, æquè nunc benignus eſt & miſericors: Non exaruit fons ille bonitatis: æquè nunc etiam copioſus eſt, & redundans. Quamobrem qui negat rectè dici hodie, nos Dei auxilio adiutos, omnia poſſe, negat Euangelii vocem: Omnia poſſibilia ſunt credenti: Omnia poſſum in eo, qui me confortat. Quamobrem ſicut nemo prohibetur, ita nemo iubetur hoc præcepto, matrimonium contrahere: neque ſe ſubducit vocatione ſua contra Dei voluntatem, ſi quis vitam cœlebem agere firmiter deliberatum habuerit. Quamuis enim, qui matrimonio iungit virginem ſuam, benè facit: tamen qui non iungit, melius facit. Ad id ergò, quod melius eſt, vocati ſumus omnes: cùm per ipſum Chriſtum dicentem: qui poteſt, hoc eſt, qui vult, capere capiat: tum per Apoſtolum eius ad Corinthios ſcribentem: Volo autem omnes eſſe ſicut meipſum: Hoc præcipuè tempore, quod cùm breue ſit, etiam qui habent vxores, vult Apoſtolus eos eſſe, tanquam non habentes: hoc eſt, vt neglectim eas habeant, & in Deo piè colendo potius occupati, quàm rei ſint vxoriæ mancipati. Quare vocati ſumus ad ea, quę ſunt optima. Nam ſi Ethnicus ille dixit: Optimam vitę rationem elige, eam tibi iucundam reddet conſuetudo: non eſt veriſimile, non multò magis id voluiſſe Deum: qui nos ad perpetuum quendam ſabbatiſmũ vocaſſe videtur: Sed non ita tamen, vt non fecerit cuique poteſtatem, ſi dura illi videtur & difficilis perpetua continentia (ſicut natura ſua virtus omnis eſt difficilis) quin quod proximum eſt ſequeretur. Prima ſequentem, ſicut anteà quoque diximus, honeſtum eſt, in ſecundis & tertiis conſiſtere. Quin optima ſit virginalis caſtitas, proxima cœlibum continentia, nemo eſt tam proteruè improbus, qui negare audeat. Sed ſi cui vitę genus hoc arduum videtur, bonum eſt & matrimonium inire: & ſecundas & tertias & quartas nuptias contrahere, malum non eſt: verùm ei, qui nulla ſe voti religione obſtrinxit.

Continentia an poſſit ſeruari. Eſaiæ 59.
Marc. 9. Philip. 4.
Cælibatus præſtat coniugio. 1. Cor. 7. Matth. 19. 1. Cor. 7.
Plutarchus in libro de exilio.

Neque propterea Deum tentat, qui Dei fretus auxilio cœlibatum vouet: vt maximè verum ſit, contra naturam eum niti. Siquidem ſi quis naturam ſpectet corruptam, & vitio primi parentis deprauatam, non modò carnis, verùm & oculorum, & honoris concupiſcentia, maximè ſecundùm naturam eſt. Omnes enim natura, & voluptate frui, & diuitiis affluere, & honoribus potiri cupiunt. Nunquid igitur non erit nitendũ cõtra corruptam naturam hãc? nunquid Deum tentare putandus eſt, ſi quis fortiter ei fuerit reluctatus? Atqui hæc eſt militia noſtra. Militia enim eſt vita hominis ſuper terram. Quid aliud in baptiſmo factum eſt, quàm quòd Chriſto nomen dedimus, quàm quòd illi ſtipendia nos facturos, & contra omnem & carnis, & oculorum, & honoris concupiſcentiam fortiter eſſe pugnaturos nos obſtrinximus? neq; propterea deſpondere nos animum ſtatim oportet, ſi victi quandoque fuerimus. Vir fugiens, dixit ille, iterum pugnabit. Præclarè Baſilius: Non Angeli ſumus, inquit, ſed homines, & cadimus, & reſurgimus, idq; ſæpè eadem hora. Ambroſius verò contra eos, qui propter infirmitatem non eſſe putabant vouendam continentiam, ne quis fortè non præſtet quod vouiſſet. Ergo nemo militet, inquit, ne aliquando vincatur: nec pedis vtatur obſequio, qui gradiendi periculum reformidat: nec oculi intendat officio, qui concupiſcentiæ timet lapſum. Quid? ipſi coniuges, nunquid omnes caſtitatem obſeruant coniugalem: Etiam in ipſo coniugio adulterium committit poſſe, vel illa Xiſti ſententia ab Hieronymo & Auguſtino producta, nos docet: Adulter eſt in ſuam vxorem amator ardentior. Quam multos autem reperire licet, quibus, quod eſſe debebat fornicationis remedium, peccati grauioris fit occaſio, apud quos adulteriũ ludus & iocus eſt. Nunquid ideò malę ſunt nuptię? nunquid ab illis abſtinendum eſt, propterea, quòd alteruter, aut vterque coniugum non rarò illicito concubitu miſcetur? & certè cùm non diſparit admiſſum, non par tamen culpa fuerit adulteri cœlibis, & coniugati. Nam quo ſanctior eſt res coniugium, eo grauioris piaculi reus tenetur, qui rem tam ſanctam adulterio temerauerit. Non propterea tamen non eſt honorabile coniugium, & thorus immaculatus: non propterea peccat, ſi quis fidem ſuam coniugi obſtringit, ſi corporis ſui poteſtatem penes coniugem tantum fore promittit: etiam ſi non paucos reperire liceat, qui quod promiſerint, non pręſtent. Quod ſi difficilius continet, qui coniugis vti commertio conſueuit, ſi quo caſu longius abſit à coniuge, aut ſi non modico temporis interuallo, nullus illius propter diuturnam infirmitatem ſit vſus: nunquid credendus erit Deum tentare, qui contra cocupiſcentiam à natura ſibi inſitam niti, ac ne quid contra fidem coniugi datam committat, ſui corporis poteſtatem alteri facere noluerit? Scilicet, ſi iſtos audiemus, ſuperſtite coniuge, quando quidem illius vſus eſſe non poteſt, ad ſecundas ac tertias aut quartas etiam nuptias tranſibit: ne ſi continere voluerit, Deum tentare videatur, contra naturam, quæ ab eo nobis indita eſt, nitendo. Quis non videt, quanta ſit in his abſurditas? Et tamen cati ſibi videntur, qui hæc magno cum ſupercilio pronũciant: ſeq; prudentiores eſſe deierauerint, quàm vel Apoſtolos ipſos, qui tam fuerunt rerum omniũ imperiti, vt ſimul atq; Chriſtum ſequi cœperãt, vxores relinquerent, neq; ſui corporis poteſtatem deinceps illis vnquam facerent: vel eos, qui per mille quingentos annos illos ſequuti ſunt omnes. Verùm huc iſtos cæcitatis & dementiæ perduxit mœchia ſpiritualis, quæ multò grauior eſt, quàm illa carnalis. Deſpondi vos vni viro virginem caſtam exhibere Chriſto, dicit Paulus: Per quem, qui loquutus eſt, idem etiam per Prophetam multò ante dixerat: Et ſponſabo te mihi in ſempiternum & ſponſabo te mihi in iuſtitia, & in iudicio, & in miſericordia & miſerationibus.

Continentia an contra naturam ſit.
Iob. 7.
Baſil. in hom. de pœnitentia. Amb. lib. 1. de viduis.
Matrimonium quomodo violetur. Hier. lib. 1 contra Iouin. Aug. lib. 2. contra Iulian.
Adulterium ſpirituale grauius quàm carnale. 2. Corint. 11. Oſeæ 2.

Sumus ergo ſponſæ Chriſti, quodque ſtupendum maximè eſt, & omnes vna ſponſa, & ſinguli ſingulæ ſpõſæ ſumus. Hactenus autem ſinguli Chriſti ſponſæ ſumus, quatenus illius vnius ſponſæ ſanctę Catholicę & Apoſtolicę Eccleſiæ membra ſumus. Spõſus noſter ille eſt, de quo ſcriptum eſt: Rex omnis terrę Deus: ipſe

Sponſæ Chriſti ſumus quomodo.

Pſalm.46. 1.Corinth.6. ſponſus noſter totam tenet,quia totam emit. Vide autem quanti emerit,vt intelligas quid emerit.Quod pre
tium dedit?Empti eſtis,dicit Paulus,pretio magno.Sed quódnam eſt illud pretium magnum? Ediſſerit hoc
alius Apoſtolus, dicens: Non corruptibilibus auro & argento redempti eſtis, ſed pretioſo ſanguine quaſi
1.Petri 1. agni immaculati Chriſti.Sanguinem ergo ſuum fudit: ſanguinis ſui pretio nos emit. Vbi fudit ſanguinem
Pſalm.21. Ioannis 19. ſuum? in paſſione cruci affixus,quam prædixit Propheta,dicens:Foderunt manus meas & pedes meos, di-
numerauerunt omnia oſſa mea. Diuiſerunt ſibi veſtimenta mea,& ſuper veſtem meam miſerunt ſortem.Ha
bet ergo veſtem ſponſus noſter. Qualis ea fuerit,docet Ioannes,dicens, quòd erat deſuper contexta per to-
Vnitas eccleſiæ. Chriſti inconſutili tunica ſignificata. tum. Quid ea res niſi charitatem?quid ſignificat niſi vnitatem?Hanc tunicam non diuiſerunt impij milites,
Chriſti perſequutores: intereà diuidunt Eccleſiam,qui volunt haberi Chriſtiani.Cæterùm quiſquis hanc di-
uidit,milites,qui Chriſtum in Crucem egerunt,impietate ſua ſuperat.Quiſquis à toto,quiſquis à ſpōſa Chri
ſti ſancta catholica Eccleſia ſemetipſum ſegregat, is à ſponſo quoque Chriſto, à quo tanto emptus fuit pre-
Mœchia ſpiritualis. tio,ſegregatus eſt,atque illius eſſe ſponſa deſinit; tantoq; grauius mœchatur, quàm qui coniugio irretitus
Clemen. lib.6. ſtromatum. alienum thorum inuadit, quantò maior eſt Chriſtus, Deus & homo, quàm quiuis alius purus homo. De
hoc genere mœchię ſcribit Clemens Presbyter Alexandrinus.Eſt autem adulterium, ſi quis relicta Eccleſia-
Tertul. de præſcri. aduerſus hæret. cap.6. ſtica & vera cognitione,& de Deo perſuaſione,accedat ad falſam, quæ non conuenit, opinionem. Quem ſe
quutus Gregorius Nazianzenus. Non enim, inquit,peccatum illud ſolum, quod circa corpus admittitur,
fornicatio,& adulterium dicitur: Sed & quoduis aliud flagitium, præſertim ſcelus id, quod in diuinum
numen perpetratur. Vnde id aſſeramus fortaſſe quæris? Fornicati ſunt, inquit,in adinuentionibus ſuis. Et
alio loco. Adulterium committebant in ligno.Vides adulterinum quendam cultum,& religionem.Tertul-
Lib.4.contra Parmenia. lianus quoque vocat hæreſeon opera, doctrinas adulteras.Optatus etiam explicans illum locum: Cum Mœ
chis particulam tuam ponebas, hæreticos dicit mœchos,& mœchas Eccleſias illorum, quas aſpernatur &
repudiat Chriſtus in Canticis canticorum.Quaſi diceret: Quid mihi colligitis non neceſſarias? vna eſt dile-
Hom 7. & 8. in Ezechielem. cta mea, vna ſponſa mea, vna colomba mea: Catholica in qua & vos cùm eſſe poſſetis, rebaptizando, cum
Hie.lib.5. cap.6. mœchis particulam habere voluiſtis. Quod pluribus etiam perſequitur Theodoretus, in præfatione quam
ſcripſit in Cantica canticorum. Et Hieronymus Origenis interpretationem ſecutus Ezechiëlem enarrans:
Eſt & alia,inquit,fornicatio ſpiritualis,quando deſerentes Eccleſiam hæreticis iungimur: & ædificamus lu
Hier.6. panar noſtrum in capite omnis viæ. Quibus præcipit ſermo diuinus. State in viis & quærite ſemitas Domi
ni ſempiternas,& videte quæ ſit via bona,& ambulate in ea: Moſi videlicet,Ieſu,Iudicum, & Regum libris,
Ezech.16. Quomodo hæretici in principio viarum fabricant lupanar ſuum. Eſaiaq; & Hieremia,& aliis Prophetis.In omnibus viarum principiis fabricatur lupanar ſuum, qui ad per-
uerſitatem doctrinæ teſtimoniis malè abutitur ſcripturarum, & dicit: Hæc ait Eſaias,hæc dicit Ozeas, hoc
loquutus eſt Moſes,hęc Daniel.Et pulchrè,nō in mediis viis, nec in viarum terminis ponit lupanar ſuum,
ſed in principio.Si enim ad ſcientiam & profunda diuinorum venerit librorum,errare non poteſt. Et pau-
cis interiectis: Quicquid de Hieruſalem diximus,refert ad Eccleſiam, animasq; credentium: quæ munera
maritalia, aurum videlicet in ſenſu,argentum in eloquio,& veſtimenta, quibus fœditas noſtra, ac turpitu-
do velatur,dant amatoribus ſuis,vel contrariis fortitudinibus, vel Magiſtris dogmatum peruerſorum: quā
do aſſerunt nihil nocere luxuriam; cibis omnibus indifferenter vtendum,quia ad hoc facti ſunt, vt ſuman-
tur,& cætera.Hanc fornicationem ita grauem eſſe dicit Hieronymus, vt exponens illum locum: Et poſt te
Hier.3. non erit fornicatio: collatione illius omnem deinceps fornicationem leuiorem exiſtimari debere dicat. Vo-
cant eiuſmodi,Prophetæ,mulieres adulteras,vocant & meretrices,ſicut apud Hieremiam legimus: In om-
ni colle ſublimi,& ſub omni ligno frondoſo tu proſternebatis meretrix.Hoc enim ingenio ſunt,qui ſemel à
Collis ſublimis & lignum frondoſum quid. Chriſto ſponſo noſtro ſe diuiſerunt,& ſponſæ ipſius Eccleſiæ membra eſſe deſierunt: vt quando ſemel ei fi-
dem datam fefellerunt,eam ſubinde mutent,ac ſimul ac viderint collem aliquem ſublimem,aut lignum frō
Hæreticorum dogmata non ſunt diuturna. doſum,hoc eſt,qui ſcientiæ habet opinionem,quę inflat,quiq; verbis ornatis & amplis ea,quæ praua ſentit,
ediſſerere queat,ſtatim illi adhæreant. Ex quo fit, vt nunc huic, nunc illi ſectæ ſe tradant, dum nihil apud
eos ſtabile eſt & diuturnum. Sed neque apud Magiſtros eorum, ſectarumq; Principes, conſtans eſt aliquid
& perpetuum: cùm quotannis,& ritus & dogmata ſua varient. Plæroſq; videre licuit, qui cùm nati vel re-
nati potius fuiſſent Chriſtiani, facti ſunt Lutherani, deinde Sacramentarii: poſteà temporis cauſa finxerunt
ſe Lutheri de Euchariſtia dogma,quamuis falſum amplecti; vt ne prorſus veritatem Chriſti corporis ex Eu
chariſtia tollere viderentur, ad extremum tamen, mortui ſunt Sacramentarii. Alii verò Iconomachi, alii
Anabaptiſtæ facti ſunt,& ſubinde nouum aliquod dogma ſequuti, nullus vt apud eos legitimus thorus, ſed
vagi ſint concubitus. Ab hoc mœchiæ genere cum primis cauendum eſt homini Chriſtiano: cui perſuaſum
eſſe debet, ſpem ſalutis in diuiſione nullam eſſe. Quamobrem prius omnia & facere & pati paratus eſſe de-
bet,quàm vt ab Eccleſia,quam ſibi ſponſam Chriſtus elegit,in cuius communione Chriſti ſponſa & ipſe ef
ficitur,ſe diuelli quacunque tandem ratione patiatur: Quin illud potius contendat & elaboret modis omni
bus,ne vnquam ſe à ſponſo Chriſto ſeparet,& fidem ſemel illi datam inuiolatā ſeruet,quo poſſit ad pręmia,
quæ ſponſis ſuis Chriſtus pollicitus eſt, peruenire.

Poſſe pro velle ſæpè in ſcripturis vſurpatum. Ne verò durius alicui videatur,quod à nobis dictum eſt: Qui poteſt,hoc eſt,qui vult capere,capiat: vete
rum orthodoxorum interpretationem hanc eſſe ſciat. Nam & Gregorius Nazianzenus, Ioannes Chryſoſto
Nazian.lib.4. Theolog. Chryſ.hom.67. in Ioan. mus,ſæpè ſcripturam,poſſe pro velle, vſurpari docent. Libet autem Chryſoſtomi verba adſcribere,qui enar
rans illum Euangelii locum: Propterea non potuerunt credere: quia dixit Eſaias: Non potuerunt,inquit,
hoc eſt: noluerunt. Neque te admiratio capiat. Alibi enim inquit: Qui poteſt capere, capiat: ita nonnunquā
poteſtate pro voluntate vtitur.Et iterum: Non poteſt mundus vos odio habere: me autem odio habet. Hoc
& communi ſermone vſurpatum videmus,cùm quis dicit,Non poſſum aſperum hominem diligere: vehe-

mentiam

mentiam voluntatis poteſtatem appellans. Et iterum: Non poteſt ille fieri bonus. Et Propheta: Si mutabit *Hier. 3.*
Aethiops pellem ſuam, & pardus varietatem ſuam, & populus hic poteſt benefacere, qui didicit mala. Non *Hom. 63 in Mat.*
dicit, quòd impoſſibile ſit ei benè operari: ſed quia nolunt, ideò non poſſunt. Et in Matthæum: Non omnes
capiunt, ſed quibus datum eſt: Vt ſingulare id eſſe certamen perdiſcas, non vt ſorte datam neceſſitatem ſu-
ſpiceris. His enim datum eſt, qui ſponte id eligunt: Quod ideò dicit, vt oſtenderet ſuperiore nobis auxilio
opus eſſe: quod quidem omnibus paratum eſt, ſi volumus in hac luctatione ſuperiores euadere. Et in opere
imperfecto: Non dixit: non omnes poſſunt, ſed non omnes capiunt, id eſt, omnes quidem capere poſſunt,
ſed non tamen omnes capere volunt. Palma propoſita eſt, Qui concupiſcit gloriam, non cogitat de labore.
Nemo vinceret, ſi omnes periculum pugnæ timerent: Gregorius Nazianzenus explicans illum locum. Non *In illum Euange-*
omnes capiunt verbum hoc, ſed quibus datum eſt: Datum eſt inquit, volentibus, atque iis quia animi incli- *lii locum cum con*
natione ita feruntur. Hieronymus quoque ſententiam ſecutus Origenis, Matthæi locum eundem explicás: *ſummaſſet Ieſus.*
Non omnes capiunt verbum iſtud, Nemo putet ſub hoc verbo vel fatum vel fortunam introduci, quòd hi
ſunt virgines, quibus à Deo datum eſt, ſed his datum eſt, qui petierunt, qui voluerunt, qui vt acciperent la-
borauerunt. Omni enim petenti dabitur, & quærens inueniet, & pulſanti aperietur. Quem Sixtus quoque
ſecutus in lib. de caſtitate: Noli, inquit, ſic intelligere dictum hoc: Non omnes capiunt hoc verbum, ſed
quibus datum eſt: quaſi caſtitatem non niſi illi poſſideant, quibus etiam non volentibus, vt fatali, quod aiũt,
neceſſitate collata ſit: ne & gratioſum Deum ſtatuas, & caſtitatis præmium tollas, & vanam vtrobique eius
exhortationem facias, ſi eam non qui capiunt, ſed quibus diuinitus indulgetur, obtineant. Tam vana erit ex
hortatio rei non voluntariæ, quàm præmium iniuſtum. Et tam non culpari merebitur, qui pudicitiam nega
tam ſibi non habuerit, quàm qui collatam poſſederit, coronari. Quomodo ergo intelligendum eſt: Non om-
nes capiunt hoc verbum, ſed quibus datum eſt? Noli à ſcripturæ ſono diſcedere, & errare non poteris. Ver-
bum dixit datum, non caſtitatem, quam aliundè ſperare non poſſumus. Quia cùm habemus, naturaliter poſ
ſidemus. Noſtra eſt enim, quę nobiſcum naſcitur, & in nobis eſt. Ita non eſt expectanda, ſed cuſtodiẽda, quæ
in nobis eſt. Hoc ergo cuſtodiendæ caſtitatis verbum non omnes, ſed quibus datum eſt, capiunt. Quibus er-
go datum eſt? Omnibus Chriſti diſcipulis: qui & Euangelium, & Apoſtolum legunt, vbi non aliud magis
Deum, quàm caſtitatem velle cognoſcunt. Quibus verò datum non eſt? Paganis ſcilicet & Iudæis, & qui-
buſcunque noui Teſtamenti doctrina ignota eſt, in qua vel maximè bonum caſtitatis oſtenditur. Ad eundem
modum interpretatur & Euthimius, explicans illa verba, Qui poteſt capere, capiat. Relinquit rem, inquit,
in hominum voluntate, dicens: qui poteſt capere hoc, aut peruenire ad hoc, capiat. Neque diuerſa eſſe vide *Theo. in Epitome*
tur interpretatio Theodoreti, qui priuſquam hunc ex Euangelio locum adferret, his verbis vtitur: Dominus *diuinorum decre-*
Deus, non tulit quidem leges de virginitate, intellexit enim eſſe rem ſupra naturam: eam tamen laudibus *torum cap. de vir-*
proſequendo, eos qui vellent ad certamen adhortatus eſt. Auguſtinus quoque eundem, quem Chryſoſto- *ginit.*
mus, Ioannis locum explicans: Sic dictum eſt, non poterant: vbi intelligendum eſt, quòd nolebant, quemad *Aug. Tract. 53. in Ioan.*
modum dictum eſt de Domino Deo noſtro: Negare ſeipſum non poteſt. De omnipotente dictum eſt, non
poteſt. Sicut ergo quòd Dominus ſeipſum negare non poteſt, laus eſt voluntatis diuinæ: ita quòd illi non
poterant credere, culpa eſt voluntatis humanæ. Tractans autem eundem locum: Non omnes capiunt verbũ *De gratia & libe*
hoc, ſed quibus datum eſt. Quibus enim non eſt datum, aut nolunt, aut non implent quod volunt. Quibus *ro arbit. cap. 5.*
autem datum eſt, ſic volunt, vt impleant quod volunt. Itaq; vt hoc verbum quod non ab omnibus capitur,
ab aliquibus capiatur, & Dei donum eſt, & liberum arbitrium.

De Septimo Præcepto.

CAP. LXXXIII.

QVòd ſeptimo loco ponitur: Non furtum facies, vel hoc nomine non debet aliis leuius vi- *De furto diffici-*
deri, quòd cùm abſq; ſatisfactione & pœnitentia peccatum non remittatur, de furto diffici *lior ſatisfactio.*
lior eſt, quàm de aliis quibuſcunque ſatisfactio. Nam ſi quis cædem patrauerit, ſi thorum
alienum inuaſerit, modò iuſtum animo dolorem concipiat, ieiunio, oratione, eleemoſyna
placatum ſibi Deum reddere, peccatiq; ſui veniam impetrare poteſt. Cæterùm, ſi rem alie- *Reſtitutio rei alie*
nam contrectauerit, nihil ei ieiunium, nihil orationes, & lachrymæ, nihil profuerint *na.*
eleemoſynæ. Si non vult quadruplum cum Zachęo teſtituere, ſaltem id quod furatus eſt reſtituat oportet, ei
cui furatus eſt: ac poſteaquam reſtituerit, tum demùm de ſuo det pauperibus. Neque enim gratæ Deo ſunt
eleemoſynæ, quę fiunt de alieno. Si verò fiant ex iis, quæ pauperibus erepta ſunt, nihil eſt quod magis abo- *Eleemoſyna ex*
minetur Deus. Nam qui offert ſacrificium ex ſubſtantia pauperis, quaſi qui victimat filium in conſpectu pa *alieno. Deo in-*
tris ſui. Hinc eſt quòd Propheta quidam, ea quę furto ſiue rapina congregata ſunt, vocat denſum lutum, di *grata.* *Eccle. 34.*
cens: Vę ei, qui multiplicat non ſua, vſqueqno aggrauat contra ſe denſum lutum? Nam & grauant & polluũt *Abac. 2.*
vt lutum: & haud aliter morantur ac retardant hominem, quominus euadere poſſit, quàm profundum lu- *Denſum lutũ fur-*
tum eum, qui in ipſo hęſit. *to vel rapina parta.*

Non eſt autem exiſtimandum ſolum illud furti genus hîc prohiberi, quod occultè fit, quin illud multò
grauius eſt, ſi quis alicui per vim aliquid eripiat. Quamobrem, furti nomine quamuis alienæ rei illicitam *Aug. in quaſt. in Exod. cap. 71.*
vſurpationem intelligi vult Auguſtinus: Neque putandus eſt, inquit, rapinam permiſiſſe, qui furtum prohi- *Aug. de verbo*
quit, quin à parte potius totum id ſignificare voluiſſe videtur, quod illicitè de proximi rebus aufertur. Sed *Apoſt. ſerm. 19.*
etſi quid inueniſti, inquit, & non reddidiſti, rapuiſti: quantum potuiſti, feciſti: Quia plus non potuiſti, ideò *Inuentum non re-*
ſtitutum, furtum eſt.

non

Vſura. In contractibus furtum.

non plus fecisti, Qui alienum negat, ſi poſſet, & tolleret: Deus cor, non manum interrogat. Vſuram etiam ſi quis accipiat, furti vel rapinæ potius reus eſt. Quod etiam apud Ethnicos tam graue facinus exiſtimatum eſt, quàm hominem occidere. Nec is à furto immunis eſt, qui rerum imperitum aliquem in negotiis & contractibus circunſcribit; aut pluris vendendo, aut iuſto vilius emendo ab iis, qui pretia rerum ignorant. Quacunq; quis arte fuerit vſus in fallendis hominibus contrahendo, furtum commiſit. Qui nouis & inſuetis vectigalibus præter neceſſitatem vllam ſuos grauat, in eadem cauſa eſſe videntur, de quibus dicit Propheta: Principes tui inobedientes ſocii furum: qui cùm per rapinas, miſerorumque lachrymas diuitias congregent, ſi minus fures, certè focii furum rectè vocantur. Sunt enim ex eorum numero, de quibus ſcribitur: Videbas furem, & currebas cum eo, & cum adulteris portionem tuam ponebas. Neque verò ſi ipſi non rapiant, crimine vacant: ſed ſi non prohibent eiuſmodi facinora, eiuſdem criminis affines iudicantur. Qui enim prohibere poteſt eum qui iniuriam facit, & non prohibet, is non minorem, ſcribit Chryſoſtomus, luet pœnam, quàm qui iniuriam fecit. Contrà verò qui dominos ſuos debitis fraudant vectigalibus, & ipſi fures meritò dicuntur. Vix vllum autem crimen eſt, quod latius quàm hoc pateat. Nam & qui mercedem non ſoluit operario, non eſt alienus ab hoc crimine. Deinde verò, qui non intrant per oſtium in ouile ouium, ſed aſcendunt aliundè, hoc eſt, Magiſtratus & honores, eccleſiaſticos præſertim, pecunia ſibi cõparant, eos fures & latrones ipſe Dominus appellat. Numerant quidam & hæc inter furti genera: Si quis Eccleſiæ præſertim bonis per luxum abutatur: ſi maiores quàm pro cenſu ſumptus faciat: conſequitur enim neceſſariò, vt omnes corradẽdæ pecuniæ rationes excogitet, non ſine magno eorũ quibus præeſt grauamine.

In tributis exigendis vel negandis, furtum. Eſaiæ 1. Pſalm. 49. Chryſ. in Gen. hom. 13. Ioannis 10. Fures ſpirituales.

Cæterum inter omnia furti genera, multò pernicioſiſſimum illud eſt, cuius Prophetas quoſdam arguit Dominus, qui furabantur verba ſua. Quem locum enarrans Hieronymus, & ante eum Cyrillus Hieroſolymitanus: Semper, inquit, imitatur mendacium veritatem; & niſi habuerit aliquam ſimilitudinem recti, decipere non poteſt innocentem. Quomodo igitur in priori populo mentiebantur Prophetæ atque dicebant: Hæc dicit Dominus: Et, vidi Dominum. Et, verbum Domini, quod factum eſt ad illum, ſiue illum, ſic hæretici aſſumunt teſtimonia ſcripturarum, de vetere & nouo Teſtamento, & furantur verba Saluatoris; vnuſquiſque à proximo ſuo, Prophetis & Apoſtolis & Euangeliſtis; & aſſumunt linguas ſuas, vt cordis venena ore pronuncient. Neque enim competit hæreticis ſcripturarum poſſeſſio, quam quoties inuadunt, ſyluam alienam cædunt, fontes alienos tranſuertunt, limites alienos commouent, in alieno ſeminant, & paſcunt, quemadmodum pluribus ea de re verbis Tertullianus diſſerit. Et propterea rectè dicuntur furari verba Dei, quorum poſſeſſio non petinet niſi ad Catholicos. Hinc etiam eſt, quòd ſcriptura doctrinam hæreticorum aquas furtiuas vocat, & panem abſconditum.

Hæretici fures. Hier. 23. Catech. 3. Mendacium imitatur veritatem. Scripturarum poſſeſſio non competit hæreticis. Lib. de præſcrip. aduerſus hæret. Prouerb. 9.

De Octauo Præcepto.

CAP. LXXXIIII.

Mendacii pater diabolus. Eccl. 7. Aug. tract. 42. in Ioan. Ioannis 8. Sapient. 1. Pſalm. 5. Mendacii tria genera.

Octauo præcepto prohibetur omne genus mendacii, quemadmodum etiam alio loco dicit ſcriptura: Noli velle mentiri omne mendacium: aſſiduitas enim illius non eſt bona. Quantum autem ſit crimẽ mendacium, vel ex eo colligi poteſt, quod ab Auguſtino ſcriptum eſt: Quomodo Deus pater genuit filium veritatẽ, ſic Diabolus lapſus, genuit quaſi filium mẽdacium. Quare qui veritatem loquitur, Dei, qui veritas eſt: qui verò mentitur, filius eſt Diaboli: qui ſicut ipſa dicit Veritas, mendax eſt, & pater eius: intellige mendacii. Verum & ſcriptura quàm graue ſit hoc facinus, demonſtrat, dicens: Os, quod mentitur, occidit animam. Et rurſus: Perdes omnes qui loquuntur mendacium. Peccat igitur quicunque mentitur. Cùm autem tria ſint mendacii genera: pernicioſum quod obeſt, officioſum quòd prodeſt, iocoſum quod delectat: peccatur quidem omni genere, ſed eò grauiſſimè quod perniciẽ adfert proximo, ſiue quis eum doctrinis variis & peregrinis in aliud Euangelium transferre, Dei verbum adulterando: ſiue capitis aut fortunarum, aut quæ vita charior eſt, exiſtimationis ei periculum creare conetur, falſum contra eum teſtimonium dicendo. Quòd ſi iuſiurãdi accedat religio, tunc verò duplicatur peccatum. Nullum enim eſſe poteſt facinus magis capitale, quàm teſtẽ citare mendacii veritatem.

Falſi teſtis pœna in veteri Teſta. Deut. 19.

Quamoberem cùm graue ſit crimen mendacium, longè grauiſſimum eſt periurium. In veteri lege contra falſum teſtem pœnam hanc fuiſſe conſtitutam legimus: Cùm diligentiſſimè perſcrutantes, inquit, inuenerint falſum teſtem contra fratrem dixiſſe mendacium, reddent ei ſicut fratri facere cogitauit: & auferes malum de medio tui, vt audientes cæteri timorem habeant, & nequaquam talia audeant facere: Non miſerebęris eius, ſed animam pro anima, oculum pro oculo, dentem pro dente, manum pro manu, pedem pro pedę exiges. Eadem videtur falſo teſti pœna propoſita, quam aduerſus homicidas in Exodo ſancitam legimus. Neque enim leuius eſt, falſo teſtimonio, quàm ferro quenquam lædere. Videtur autem ſub hoc falſi teſtimonii titulo contineri noxa omnis, qua proximus per linguam afficitur: quæ nonnunquam eſt omni ferro nocentior. Quãobrẽ impingunt in hũc ſcopulũ detractores. Deo odibiles: qui quod Deus in hominibus amat præcipuè, amorem inter eos, beneuolentiamque mutuam euertere conantur, qui ſimiles eſſe videntur ſerpẽtibus. Quemadmodum enim illi occultè mordentes venenum inſerunt, ſic iſti clàm detrahentes virus ſui pectoris infundunt in fratrem: cumq; lingua hominis ad benedicendum Deum & ad ædificationem hominis ſit creata, iſti eum ſerpenti faciunt ſimilem, dum virtutibus eius in peruerſum abutuntur. Neque verò modò ipſi qui detrahunt alienę famæ, verùm & ii qui detrahentibus autem accõmodant, ad eundem lapidem

Homicidii & falſi teſtimonii eadem pœna. Exod. 21. De tractores ſerpentibus ſimiles. Rom. 1. Eccle. 16.

offendunt,

offendunt,quos monet ſcriptura,dicens: Sepi aures tuas ſpinis, & linguam nequam noli audire: & ori tuo facito oſtia: & ſeras auribus tuis. Offendũt & ſuſurrones,qui laudant peccatores in deſideriis animæ ſuæ,qui dicunt bonum malum,& malum bonum,dum nihil non loquuntur ad gratiam, contra quos dicit Propheta: Popule meus,qui beatum te dicunt,ipſi te decipiunt. Offendunt & murmuratores, quibus nunquam ſatis fieri poteſt. Offendunt, vt vno verbo complectamur omnia,quicunque vel vitam proximi,vel exiſtimationem,vel fortunas lingua ſua vocant in diſcrimen,quæ ſæpè mutatas etiam diuitum ciuitates deſtruxit, ſicut dicit ille Sapiens: & domos magnatorum effodit, virtutes populorum concidit, & gentes fortes diſſoluit: plures vt per linguam interiiſſe,quàm in ore gladii cecidiſſe videantur, vt rectè eam Iacobus vniuerſitatem iniquitatis vocauerit,inquietum malum,plenam veneno mortifero.

Eccle. 28. Suſurrones. Prouerb. 6. Palpones. Eccle. 28. Pſalm 9. Eſaia 5. Eſaia 3. Murmuratores. Eccle. 28. Occidit lingua plures quàm gladius. Iacob. 3.

De nono & decimo Præcepto.

CAP. LXXXV.

HVmanarum & diuinarum legum inter alia,diſcrimen & hoc eſſe putatur: quòd illis aut facta puniuntur, vt furta,cædesque: aut dicta,& conuitia & inſidæ aduocationes: aut ſcripta, vt falſa charta,& famoſi libelli: aut conſilia, vt coniurationes & conſcientiæ latronum. Cæterùm cogitationis pœnam nemo patitur, modò ſuis terminis ea ſit contenta. Deus verò de malis etiam cogitatis pœnas perſequitur. Apud quem, ſicut ſcripſit B. Ephrem, cogitata non aliter ac facta cenſentur, & operis inſtar cõſilium eſt. Quem ſecutus Hieronymus: Non ſolum enim opus, ſed & cogitatio mali operis pœnas luet. Quod pluribus etiam verbis perſequitur præceptor eius Gregorius Nazianzenus, in priore contra Iulianum oratione. Et Baſilius in Ethnicis. Et Athenagoras in oratione quam pro Chriſtianis ad Imperatores conſcripſit.

Legum humanarum, & diuinarũ diſcrimen. Vbi tractat de linguæ morbo, & aliis vitiis. Hier. lib. 1. cap. 4. Oſeæ. Reg 41 cap 1. 1. Regum 16. Hebr. 4. Voluntas à Deo iudicatur.

Siquidem homo videt quæ foris ſunt, atque ea ſola punit quæ videt: Deus autem, cuius oculis nuda & aperta ſunt omnia, cor intuetur: cor non manum interrogat: Solaq́; voluntas eſt, ſicut ex Bernardo quoque docuimus anteà, quæ, quoniam pro ſui ingenita libertate, aut diſſentire ſibi, aut præter ſe in aliquo conſentire nulla vi, nulla cogitur neceſſitate; non immeritò iuſtam vel iniuſtam, beatitudine ſeu miſeria dignam, & capacem creaturam conſtituit, prout ſcilicet iuſtitię, iniuſtitiæve conſentit. Et alio loco: Quid enim odit aut punit Deus præter propriam voluntatem? Ceſſet voluntas propria, & infernus non erit. In quem enim ignis ille deſæuiet, niſi in propriam voluntatem. Quamobrem apud Deum, qui hominem occidere diſponit antequam occidat, quaſi homicida habetur: qui & peierare paratus eſt, antequàm peieret, iam periurus habetur: & qui adulterium committere niſus eſt, antequam committat, iam adulter eſt ante Deum. Deus enim, inquit Ioannes Chryſoſtomus, non ex operibus iudicat, ſed ex cogitationibus cordis. Voluntas eſt, quæ aut remuneratur pro bono, aut condemnatur pro malo: opera autem teſtimonia ſunt voluntatis. Et in ea quæ præcedit homilia: Nunquid ſic iudicat Deus, quomodo iudicat homo? Homo iudicat in opere, Deus autem in corde. Qui etiam alio loco dicit: Bonus Dominus non conſueuit attendere ad ea, quæ à nobis fiunt, ſed ad internam mentem, à qua vt hæc faciamus, impellimur. Et ad hanc ſpectans, vel approbat ea quæ à nobis fiũt, vel auerſatur. Et iterum alibi: Et ſi nonnunquàm cogitamus nec facimus, diſponimus nec implemus: tamen cogitata pro factis tenentur, licèt nondum opere compleantur. Facere enim cordis, cogitare eſt: quia corporis eſt cogitata perficere. Cor cogitando tenetur in crimine, licèt corpus immune videatur ab opere: Reus eſt iam animus qui cogitauit, licèt immune ſit corpus ab opere, quod non fecit. Hanc igitur voluntatem, vt radicitus omne malum ex animis noſtris euellat, prohibet Deus extremis duobus his præceptis: Non concupiſces domum proximi tui: Non deſiderabis vxorem eius: non ſeruum, non ancillam, non bouem, non aſinum, nec omnia quę illius ſunt.

In Matthæũ Homil. 46. Homil. 45. Hom. 27. in Gen. In Hom. de leuiũ peccatorum periculis, Tom. 5. Concupiſcentia non prohibetur, ſed conſenſus concupiſcentiæ.

Falluntur autem, qui prauam inclinationem, fomitemq́; peccati, qui primi parentis noſtri vitio nobis inſitus eſt, hoc loco prohiberi cenſent. Nam ſicut anteà quoque fuit à nobis demonſtratum, non exigit à nobis Deus, quod in poteſtate noſtra non eſt. Verùm iſti nihil non comminiſcuntur, quò poſſint blaſphemam ſuã ſententiam de eo, quòd impoſſibilia præceperit Deus, confirmare. Nos verò cum Auguſtino dicamus, quòd nec impoſſibile aliquid potuit imperare, qui iuſtus eſt; nec damnaturus eſt hominem, pro eo quod non potuit vitare, qui pius eſt. Quamobrem primos illos concupiſcentię motus non prohibuit Deus, cùm diceret: Non concupiſces. Fomes iſte nobis inſitus eſt à natura. Quæ verò ſunt à natura, nec laudem, nec vituperationem merentur. Quamobrem ne peccatum quidem eſt in renatis concupiſcentia: Siquidem baptiſma, quemadmodum ab Auguſtino ſcriptum legimus, dat nobis omnium indulgẽtiã peccatorum, & aufert crimina, nõ radit: nec vt omnium peccatorum radices in mala carne teneantur, quaſi raſorum in capite capillorum, vnde creſcant iterum reſecanda peccata. Qui non vno loco docet, quamuis maneat in renatis concupiſcentia: ſublatum tamen eſſe reatum in Baptiſmo.

Auguſt. ſer. 61. de temp. Concupiſcentia remanens poſt baptiſmum, non eſt peccatum. Aug. contra duas epiſt. Pelag. lib. 1. cap. 13. De nuptiis. & concupiſ. li. 1 ca. 26. Contra Iulianum lib. 6. ca. 8. Rom. 7. 2 Corinth. 5. Peccatum nullum ſine voluntate. Auguſt. de duabus animabus contra Manich. Idem de vera religione. cap. 14.

Sed vocat, aiunt, concupiſcentiam peccatum Apoſtolus. Etiam Chriſtum vocat peccatum. Nunquid ideò Chriſtum, aut culpæ alicuius affinem, aut damnationi dicemus obnoxium? Quamobrem quamdiu non cõſentimus illi, concupiſcentia peccatum tale non eſt, quòd nos æternæ damnationis reos faciat. Nam dicerę peccare aliquem ſine voluntate, magnum eſſe delitamẽtum ſcribit Auguſtinus: & peccati reum teneri quenquam, quia non fecit quod facere non potuit, ſummæ iniquitatis eſſe putat & inſaniæ. Vſq; adeò enim peccatum, voluntarium eſſe malum cenſet, vt nullo modo ſit peccatum, ſi non ſit voluntarium. Quòd itaq; concupiſcentiam peccatũ vocat Apoſtolus, non ideò ſic vocat, quòd propriè peccati, culpæq; alicuius rationem

habeat:

Aug. de nuptiis et concupiſcentiis libro. 1. cap. 23. Et contra duas epiſt. Pelag.

habeat: ſed vocatur, inquit, peccatum, quia peccato facta eſt, cùm iam in regeneratis non ſit ipſa peccatum. Sicut vocatur lingua locutio, quam lingua facit, & manus vocatur ſcriptura, quam manus facit, itemque ſic vocatur peccatum, quia peccatum ſi vincit, facit. Sicut vocatur frigus pigrum, non quòd à pigris fiat, ſed quòd pigros faciat. Nihil igitur aliud damnat hìc Deus, quàm vitioſos affectus, ad quos accedit conſenſus: vt non concupiſces, idem eſſe videatur cum eo, quod alio loco dicit ſcriptura: Poſt concupiſcentias tuas nõ eas: quodq; dixit alibi idem Apoſtolus: Non regnet peccatum in veſtro mortali corpore, vt obediatis concupiſcentiis eius. Ioannes Chryſoſtomus aliud eſſe vult concupiſcere, aliud velle: Concupiſcere, inquit, paſſionis: velle autem arbitrii eſt, frequenter enim concupiſcimus, etiam quod nolumus. Si ergo concupiſcentiæ non conſentit voluntas, concupiſcentia ſola non damnat: magis autem glorioſiorem facit virginitatis coronam. Et in Homiliis ad populum Antiochenum: Concupiſcere, inquit, naturale, malè verò concupiſcere, iã eſt voluntatis: peccatum autem ex voluntate. Qui diſertis etiam verbis alio loco concupiſcentiam non eſſe peccatum affirmat. Et epiſtolam ad Galatas explicans: Concupiſcentia, inquit, ad liberorum procreationem, viteq; conſeruationem data eſt, non ad adulterium, ſcortationes & laſciuias; vt pater fieres, non adulter: vt legitimè verſeris cum vxore, non vt contra fas eam corrumpas: vt relinquas tuum ſemen, non vt aliorum vicies. Si quidem adulterium non eſt naturalis appetitus, ſed contumelia præter naturam. Itidem & Gregorius Niſſenus, non eum, qui aliquo caſu concupierit, ſed qui conſultò ſibi vitium aſciuerit & contraxerit, condemnandum eſſe ait. Nam vt innaſcatur aliquando talis appetitus, ſæpè infirmitas inſita naturæ etiam præter animi ſententiam efficit: Verùm non in modum torrentis, impetu perturbationis tranſuetſum rapi, ſed viriliter aduerſus eiuſmodi diſpoſitionem & affectum conſiſtere, & rationibus perturbationem diſcutere atq; ſubmouere, hoc virtutis eſt opus.

Eccle. 18. Rom. 6. Concupiſcere & velle. Chryſ. ho. 52. oper. imperfect. in Matth. Homil. 19.

Hom. 13. in Matthæum.

Greg. Niſſ. in lib. de octo beatitudinibus, explanãs illud: Beati mites.

Quò magis autem intelligi res poſſit, illud ſcire oportet. Concupiſcentiam nonnunquam habere nomen fomitis, & eſſe quandam ad malum inclinationem: factum enim eſt peccato primi parentis noſtri, quòd ſenſus & cogitatio humani cordis in malum prona ſunt ab adoleſcentia ſua. Hanc Paulus vocat legem in membris noſtris, repugnantem legi mentis noſtræ. De hac ſcribit Iacobus: Vnuſquiſque tentatur à concupiſcentia ſua abſtractus & illectus. Hæc non ſolùm peccatum non eſt, verumetiam occaſio perſæpè coronæ. Beatus enim qui ſuffert tentationem, quoniam cùm probatus fuerit, accipiet coronam vitæ. Porrò concupiſcentia, hæc cùm conceperit, parit peccatum. Concipit autem delectando, qua quidem re iam offendimus, ſed lapsũ tamen mortis nondum incurrimus. Eſt itaq; iam hic ſecundus ſtimulus, qui & ipſe cõcupiſcentia vocatur. Nam primus eſt, leuis quidam punctus ſenſuum, & incentiuum vitiorum. Secundus eſt cogitatio, quæ concepit peccatum delectationis. Hos duos ſtimulos, quos Græci προπαθείας vocant, ſcribit Hieronymus Deum non punire: ſine quibus nullum hominum eſſe poſſe dicit. Cæterùm peccatum cùm conſummatum fuerit, hoc eſt, cùm quis facere decreuerit cogitata, aut cùm opere perpetrauerit, tum demùm generat mortẽ. Quos autem ſtimulos Hieronymus, eas affectiones vocat Proſper Aquitanicus: de quibus ita loquitur: Non has affectiones habendo, ſed eis malè vtendo delinquimus. Quia humanorum affectuum proprietas, hominis indicat creaturam, qualitas bonam vel malam ſignificat voluntatem: ac ſi motus ii, qui in hominibus affectiones ſunt, iidem ipſi in benè vtentibus virtutes, & malè vtentibus paſſiones, ſiue perturbationes, aut, vt quidam volunt, ægritudines fiunt.

Chryſ. homil. 13. in epiſt. ad Rom. Concupiſcentia duplex. Gene. 8. Rom. 7. Iacob. 1.

In cap. 18. Ezech.

Proſ. li. 2. de vita contemplatiua capite 3.

Scripſit diuus Bernardus ſermonem quendam de cute, carne, & oſſibus animæ. Et explicans illud Pſalmi, Multæ tribulationes iuſtorum, ſed de omnibus his liberabit eos Dominus. Cuſtodit Dominus omnia oſſa eorum, vnum ex his non conteretur. His verbis vtitur: Ponamus velut quandam animæ cutem cogitationem, carnem affectionem, vt conſequenter os eius intentionem poſſimus accipere. Sic enim erit in oſſis integritate animæ vita, in carnis incorruptione ſanitas, in cutis ſpecie pulchritudo. Quæ ſunt ergo tribulationes iuſtorum, niſi quod interdum decoloratur cutis, cùm videlicet inutilis cogitatio in corde verſatur; nonnunquam verò etiam caro vulneratur: quando ſcilicet ad hoc vſque cogitatio pernicioſa procedit, vt delectatione corrumpatur affectio. Nam oſſa quidem iuſtorum omnino integra atque illeſa cuſtodiuntur à Domino, vt nunquam frangatur propoſitum cordis eorum, nunquam ſalubris intentio conteratur, vt videlicet concupiſcentiæ titillanti etiam detur aſſenſus. Sic enim peccati cogitatio decolorat, affectio vulnerat, ſic conſenſus omnino animam necat. Ante quem etiam Gregorius: Tribus, inquit, modis impletur omne peccatum, ſuggeſtione, delectatione, & conſenſu. Suggeſtio quippè fit per diabolum, delectatio per carnem, conſenſus per ſpiritum. Quia cùm primam culpam ſerpens ſuggeſſit, Eua velut caro delectata eſt, Adam velut ſpiritus cõſenſit. Et neceſſaria eſt magna diſcretio, vt inter ſuggeſtionem, delectationem & conſenſum iudex ſui animus præſideat. Cùm enim malignus ſpiritus peccatum ſuggerit in mente, ſi nulla peccati delectatio ſequatur, peccatum omninò perpetratum non eſt: Cùm verò caro delectari cœperit, tunc peccatum incipit naſci: ſi autem etiam ad conſeſſionem ex deliberatione deſcendit, tunc peccatum cognoſcitur perfici. In ſuggeſtione igitur peccati ſemen eſt, in delectatione fit nutrimentum, in conſenſu perfectio. Et ſæpè contingit, vt hoc quod malignus ſpiritus ſeminat in cogitatione, caro in delectationem trahat, nec tamẽ animus eidem delectationi conſentiat: & cùm caro ſine anima delectari nequeat, ipſe tamen animus carnis voluptatibus reluctans in delectatione carnali aliquo modo ligatur inuitus, vt ei ex ratione cõtradicat, nec conſentiat: & tamen delectatione ligatus ſit, ſed ligatum ſe vehemẽter ingemiſcat. Vndè & ille cœleſtis exercitus præcipuus miles gemebat, dicens: Video aliam legem in membris meis, repugnantẽ legi mentis meę, & captiuum me ducentem in lege peccati, quæ eſt in membris meis. Si autem captiuus erat, minimè pugnabat: igitur legi mentis, lex quæ in membris eſt, repugnabat. Pugnabat autem, quapropter captiuus non erat. Ecce itaque homo eſt, vt ita dixerim & captiuus & liber: liber ex iuſtitia, quam diligit: captiuus ex delecta-

Grego. interrogationum cap. 11.

tione, quā portat inuitus. Qua de re plura tractat in Paſtorali. Et q̄ præceſſit vtrūq; Gregorii Nazianzeni diſcipulus Heſichius Presbyter: Primo loco, inquit, eſt ſuggeſtio: ſecundo copulatio, nempè cùm cogitationes noſtrę permiſcentur cum malignis cogitationibus dæmonum: tertio conſenſus, quo ſcilicet pacto ſe gerat anima inter vtraſq; cogitationes, malè conſultas: quarto verò loco eſt ipſa ſenſibilis operatio, videlicet peccatum. Si ergo temperans animus attenderit, ac repugnando, & Dominum Ieſum inuocando imaginationem ſuggeſtionis prauæ fugauerit & repulerit, quæ deinde moliuntur, manent inutilia. Nam cùm ſpiritus nequam ſit mens incorporea, non poteſt alia ratione ſeducere animas, quàm illuſionibus cogitationum. Porrò de ſuggeſtione quidem ait Dauid: In matutino interficiebam, & quæ ſequuntur. Magnus verò Moſes, de conſenſu inquit: Et non aſſentietur illis.

Part. 1 admo. 4.
Cent. 1 cap. 45.

Ex quibus omnibus colligere licet, quòd concupiſcentia, quatenus vel vrit, vel etiam delectat, nihil aliud quàm bellum, quàm pugna, quàm rixa quædam eſt: in qua, ſi quis victor euaſerit, æternæ vitæ præmia meretur: Sin autem ſuperatus fuerit, ſtipendium illius mors erit æterna. Nihil igitur peccati, nihil damnationis eſt in eo quòd vrimur, quòd delectamur, ſed ſi ſuccumbimus delectationi, tum demùm peccati, tum æternæ mortis rei efficimur. Caro concupiſcit aduerſus ſpiritum, in eo nihil eſt peccati: nam & ſpiritus concupiſcit aduerſus carnem. Suggerit caro, fac adulterium: ſuggerit ſpiritus, non fac. Luctam video, dicit Auguſtinus, victum non video. Non autem certantem, ſed victum pœna conſequitur, ſicut idem alio loco docet. Loquēs de hac concupiſcentiæ pugna. S. Marcus Eremita, ſic ait: Oppugnatio non eſt peccatum, aut iuſtitia, ſed argumentum liberæ voluntatis noſtræ. Quapropter opponere propugnaculum nobis etiam permiſſum eſt. Vt ii qui tendunt ad mandatum, velut fideles coronari demonſtrentur. Qui verò tendunt ad voluptatem, oppugnari tanquam infideles. Pugna eſt: concupiſcit caro aduerſus ſpiritum, delectat adulterium. Fateor quia delectat: Sed ſpiritus ex aduerſo concupiſcit aduerſus carnem: delectat & caſtitas. Ergo vincat ſpiritus carnem, aut certè non vincatur à carne. Adulterium tenebras quærit, caſtitas lucem deſiderat. Quomodo vis innoteſcere, ſic viue. Quomodo vis hominibus innoteſcere, etiam præter oculos hominum, ſic viue: Quoniam qui fecit te, & in tenebris videt te. Quare laudatur caſtitas publicè ab omnibus? Quare nō laudant adulteriū nec adulteri? Qui ergo quęrit veritatem, venit ad lucem. Sed delectat adulterium: contradicatur, reſiſtatur, repugnetur: Non enim non habes vnde pugnes: Deus tuus in te eſt, ſpiritus bonus datus eſt tibi. Et tamē permittitur ipſa caro concupiſcere aduerſus ſpiritum, ſuggeſtionibus prauis & delectationibus genuinis. Fiat, quod ait Apoſtolus: Non regnet peccatum in veſtro mortali corpore. Non dixit, Non ſit: Iam enim eſt ibi. Quod ideo peccatum vocatur, quia merito peccati contigit. Non enim in Paradiſo caro concupiſcebat aduerſus ſpiritum, aut erat ibi iſta pugna, vbi pax erat ſola: ſed facta trāſgreſſione, poſteaquam homo noluit ſeruire Deo, & donatus eſt ſibi: nec ſic donatus ſibi, vt poſſit ſaltem poſſidere ſe: ſed ab eo poſſeſſus, à quo deceptus, cœpit caro concupiſcere aduerſus ſpiritum. Cęterùm ſpiritus Dei eſt, qui pugnat in te aduerſus te: aduerſus illud quod eſt in te contra te.

Aug. in cap. 5. in Galat.
Aug. hom. 43. de verbis Domini.
Talis eſſe qualis videri velis.
Ioannis 3.
Concupiſcentia origo.

Quod autem aliud ſit concupiſcere, aliud velle, explicans illa verba Pauli, vt non quæcunq; vultis illa faciatis, docet Auguſtinus quoque. Velle enim, dicit, hominem caſtum pacem, vt nulla omninò ſurgat in mēbris eius concupiſcentia aduerſaria caſtitati. Sed nihilominus, velimus nolimus, concupiſcentias habemus: velimus nolimus, titillant, blandiuntur, ſtimulant, infeſtant: neque prius illis liberabimur, quàm cùm corruptibile hoc induerit incorruptionem, & mortale hoc induerit immortalitatem. Tunc fiet ſermo qui ſcriptus eſt: Abſorpta eſt mors in victoria. Tunc audientur voces illę triumphantium: Vbi eſt mors contentio tua? Vbi eſt mors aculeus tuus? Percuſſiſti, vulneraſti, deiecisti: ſed vulneratus eſt propter me, qui fecit me. O mors, ô mors, vulneratus eſt propter me, qui fecit me, & de morte ſua vicit te. Voces illæ ſunt triumphantiū, pugnantium verò vox eſt: Miſerere mei Domine, quoniam infirmus ſum, ſana me Domine, quoniam conturbata ſunt oſſa mea, & anima mea turbata eſt valdè: tu Domine vſquequo? Hanc vocem emittebat & Paulus, cui & ipſi, ne magnitudo reuelationū extolleret eum, datus fuerat ſtimulus carnis, Angelus Satanæ, qui eum colophizaret: Propter quod ter dominum rogauit, clamans: Et tu Domine, vſquequo? Et reſponſum accepit à Domino: Sufficit tibi gratia mea: virtus in infirmitate perficitur.

Aug. de verbis Domini ſer. 43. vbi ſupra.
Vox triumphantium.
Vox pugnantium.
Pſalm. 6.

Vel ex his verbis perſpicuum eſſe cuius poteſt, quòd infirmitas hæc, pronitas hæc ad peccatum, non modò peccatum non eſt, verumetiam facit ad virtutis perfectionem: quodq; ea prohibita non ſit: neque enim prohibetur pugna, ſed vt ne cedatur in pugna. Non potes efficere, vt omninò nullę ſint in te concupiſcentię carnis: fac quod potes, vt non regnet peccatum in tuo mortali corpore, ad obediendum deſideriis eius. Ecce quod nolo, mala deſideria ſurgunt: ſed noli obedire. Arma te, ſume inſtrumenta bellorum: præcepta Dei, arma tua ſunt. Si benè me audis, & eò quòd loquor, armaris: Non, inquit, regnet peccatum in veſtro mortali corpore: Quid eſt, non regnet? Non obediatis concupiſcentiis ſuis. Si enim cœperitis obedire, regnāt. Et quid eſt obedire? Exhibere membra arma iniquitatis peccato. Nihil hoc doctore præclarius. Quid uis vt exponam tibi? fac quod audiſti. Non exhibeas membra tua arma iniquitatis peccato. Dedit tibi Deus poteſtatem per Spiritum ſanctum, vt membra tua teneas. Surgit libido, tene tu membra: noli exhibere membra tua arma iniquitatis peccato. Tene pedes, ne eant ad illicita, tene manus ab omni ſcelere, tene oculos, ne malè attendant: tene aures, ne verba libidinis libenter audiant: tene totum corpus, tene latera, tene ſumma, tene ima. Spiritu ambulate, dicit Paulus, & concupiſcentias carnis ne perfeceritis. Quare non dixit concupiſcentias carnis ne habueritis? quia neceſſe eſt, vt habeamus illas. Quare non dixit, concupiſcentias carnis ne feceritis? quia facimus eas, cùm concupiſcimus: Ipſum concupiſcere, facere eſt. Sed ait Apoſtolus: Iam non ego operor illud, ſed quod habitat in me peccatum. Ergo quid tibi cauendum eſt? hoc ſine dubio ne perficias. Surrexit libido damnabilis, ſuggeſſit, non audiatur: ardet, non

Rom. 6.
Concupiſcentia obedire.
Galat. 5.
Quare prohibet Paulus perficere carnis deſideria.
Rom. 7.
Perficere quid.

V ſe

ſe compeſcit, & velles vt non arderet? & vbi eſt, vt non ea quæ vultis, faciatis: Noli dare membra: ardeat ſi ne cauſa, & conſumit ſe. In te ergo fiunt ipſæ concupiſcentiæ: fatendum eſt, fiunt, ideò dixit, ne perfeceritis. Decreuiſti: facere, perfeciſti: Perfeciſti etenim, ſi decernas faciẽdum eſſe adulterium: & ideò non facis, quia locus non eſt inuentus, quia opportunitas non datur, quia fortè illa caſta eſt, de qua videris eſſe commotus. Ecce iam illa caſta eſt, & tu adulter es. Quare? quia perfeciſti concupiſcentias. Quid eſt perfeciſti? in animo tuo faciendum eſſe adulterium decreuiſti. Par enim eſt maleficium, inquit Philo, patraſſe cædem, & decreuiſſe. Et beatus Marcus Eremita: Cui, inquit, eſt animus aliquid faciendi, nec poteſt, perinde eſt apud Deũ cordis cognitorem, ac ſi feciſſet. Hoc de bonis & malis rebus intelligendum eſt.

De lege ſpiritua l, capite 15. Philo de confuſione linguarum.

Quod pluribus etiam in Homilia quadam perſequitur Macarius: Hæc eſt concupiſcentia, quę prohibetur iſto præcepto. Si quis vratur, ſi quis delectetur, non eſt ad huc reus pręcepi huius violati. Siquidem ſemina iſta cupiditatis, quemadmodum à Baſilio quoq; ſcriptum, & ab eius fratre Gregorio Niſſeno repetitum, legimus, primo motu compeſci nequeũt, quin etiam occaſio potius & materia ad Dei gratiam promerendã, exercendamque uirtutem exiſtunt: vt non ſine cauſa dixerit Origenes: ſicut caro, ſi ſale non aſpergatur, quam uis ſit magna & pręcipua, corrumpitur: ita & anima niſi tentationibus aſſiduis quodammodo ſaliatur, continuò reſoluitur ac relaxatur. Si verò blandior aliquantulum in iis mora fuerit, humana tentatio: Cæterum ſi ad extremum certa ratione, deliberationeque firmentur, etiamſi in actum non prodeant, omninò lętifera iam ſunt: Tum enim demum ventum eſt contra præceptum Dei: Non concupiſces. Beatus verò Ephrem conſenſus, inquit, pro factis iudicatur. Actionis enim vis & caput in ipſo conſenſu, & propoſito ſitum eſt, vbi ſeipſum reprehendit, & peccata ſua confitetur. Sic & Anſelmus exponẽs illum Pauli locum: Non regnet peccatum, &c. Non ait, inquit, non ſit, ſed, ne regnet. Et ſi ſit peccatum, id eſt, fomes & delectatio peccati, tamen non regnet, id eſt, non faciat, quod illicitè cupit. Ineſt modò peccatum cùm delectaris, regnat ſi conſenſeris. Sed quid Anſelmum commemoramus, virum excellenti quidem doctrina præditum, ſed qui quingentorum annorum ætatem non exceſſerit? Etiam ante mille propè ducentos annos, ſic Pauli locum hunc enarrauerunt ante Auguſtinum Chryſoſtomus: & poſt Auguſtinum eius diſcipulus Primaſius: & qui propemodum fuit illius æqualis Petrus Chryſologus: poſt hũc Theophilactus, atque alii non pauci. Libet autem Petri Chryſologi verba adſcribere: Non regnet peccatum in veſtro mortali corpore. Non dixit, inquit, non ueniat ad vos: non dicit, non prouocet, non titillet, ſed non regnet, non dominetur. Confligat, ad vincentis gloriam: dimicet, & decidat ad triumphum victoris, & tandem ſe doleat impia peccati dominatio à ſeruis quondam ſuis tota ſecuritate calcari: & crudelis tyrannus ingemiſcat, ſubiectum ſe ſuorum pedibus captiuorum: ad eorum triumphum, de quibus diu triumphauerat, ſe veteranus hoſtis perueniſſe deploret. Ad eundem modum Bernardus quoque: Felix anima quæ peccatum ſentiens, peccato non conſentit: quam & ſi cogitatio inquinat, ratio lauat pugnãs, & repugnãs legi peccati. Moleſta lucta eſt, ſed fructuoſa: quia etſi pœnam habet, adhibet & coronam: imo quod ſentientẽ fatigat, vincentem coronat. In hoc enim conflictu, vbi ſenſus eſt, non conſenſus, nihil damnationis eſt, iuxta Apoſtolum, his qui ſunt in Chriſto Ieſu. Hoc eſt quod ab Auguſtino quoq; dictum legimus: manere in baptizatis concupiſcentiam ad Agonem: non ſibi ad illicita conſentientibus nihil omnino nocitura.

Macar ho 26.

Baſil. in inſtitutione illorum, qui vitam cupiunt ducere perfectam. In homil. de reſurrectione.

Orig ho m 27. in Numeros.

Rom. 6.

Vide eundem in lib de ſimilitud. cap. 170.

Chryſ. ſerm. 113. Non regnet peccatum, &c.

In lib. de conſcientia cap. 1.

De peccatorum meritis & remiſ. lib. 2. cap 41.

Sed & vetuſtior omnibus his Hilarius, enarrans illud ex Pſalmo: Non dominetur mei omnis iniuſtitia, Non, inquit, vt à ſe abſit, ſed ne dominetur ſui, orat: Scit per tẽtationes ad gloriam perueniri. Ac paulò pòſt: Dominationẽ iniuſtitię. Propheta metuit, tentationem verò eius non recuſat. Gregorius verò Pontifex enãs hæc eadem Apoſtoli verba: Nequaquam, inquit, peccatum in mortali corpore non eſſe, ſed regnare prohibuit: quia in carne corruptibili non regnare poteſt, ſed non eſſe non poteſt. Hoc ipſum namque ei de peccato tentari peccatum eſt: quo, quia quandiu viuimus, perfectè omni modo non caremus, ſancta prędicatio quoniam hoc explere plenè nõ potuit, ei de noſtri cordis habitaculo regnum tulit: vt appetitus illicitus, & ſi plerũq; bonis noſtris cogitationibus occultè ſe quaſi fur inſerit, ſaltẽ ſi ingreditur, non dominetur. Dorótheus etiam Abbas: Carere, inquit, omninò affectibus & animi perturbationibus ſiue paſſionibus, ferè eſt impoſſibile: non operari autem, vt illi volunt & imperare, non admodum eſt difficile. Ioannes etiam Euiratus quendam Sanctorum dixiſſe refert: Cùm oramus ad Dominum, dicentes: Ne nos inducas in tentationem: Non vt nõ tentemur oramus, hoc enim poſſibile non eſt, ſed ne à tẽtatione abſorbeamur, ſi aliquid agamus, quod diſpliceat Chriſto: hoc enim eſt, non intrare in tentationem. Sancti enim Martyres tentati per ſupplicia, nec ſuperati, non intrarunt tentationem: ſicut neque qui pugnat cum beſtia, quouſq; non deuoretur ab ea. Cùm verò deuoratus fuerit, tunc intrauit in tentationem. Ita & in omni paſſione fit. Neque enim intramus in tentationem, niſi à paſſione ſuperemur.

In Pſalm 118.

Greg. li. 21. ca 3.

Doret ſer 1. de obedientia.

Cap. 189.

Quę malum igitur iſtos agitant intemperiæ? qui tanto priſcorum Patrũ conſenſui repugnare, ſuamq; opinionem, illorum ſententiæ anteponere audent? Nam quod Auguſtino & Primaſio in Africa, idem Ioanni Chryſoſtomo in Thracia, Origeni in Paleſtina, Hieronymo & Ephrem in Syria, Macario in Aegypto, Baſilio in Capadocia, Gregorio & Petro Chryſologo in Italia, Hilario, Proſpero, Aquitanico, & Bernardo in Gallia, Theophilacto in Mœſia, Anſelmo in Anglia, & qui ſequuti hunc ſunt, reliquis deinceps omnibus, idem viſum eſt, in variis orbis Chriſtiani partibus. Sed & ipſe ſenſus communis indicat, non prohiberi à Deo pugnam carnis: in qua ſi quis ſtrenuè ſe geſſerit, coronam aſſequitur: ſed prohiberi, ne concupiſcentiæ carnis aſſentiamur: ne nos ab ea ſuperari patiamur. Vita noſtra militia eſt: Si premit nos hoſtis, in eo peccatũ nullum eſt, modo ne opprimi nos ab eo ſinamus.

Iob. 7.

Cùm igitur prohibetur concupiſcentia, prohiberi videtur mala dilectio, qua diligitur quod diligi non oportet. Vt cùm dixit lex: Non concupiſces, hoc velle dicere credẽda ſit: non diligas, quod diligi nõ oportet.

Non

Non concupiſces. id eſt, non diligas quod non oportet. Concupiſcentia bona. Sapien.6. Aug. in Pſal.118.

Non oportet autem diligi, quod vel in Dei cedit iniuriam, vel in proximi detrimētum. Quamobrem omnis iniuſtitia prohibetur hoc vno verbo. Non concupiſces: Nā & ſi bona cōcupiſcētia quoq; ſit, qua ſpiritus cō cupiſcit aduerſus carnem, de qua ſcriptum etiam legimus: Concupiſcentia ſapientiæ deducit ad regnum: tamen cùm non adiicitur quid concupiſcatur, ſed ſola ponitur, non niſi mala, ſicut ab Auguſtino traditum eſt, intelligitur. Itaq; non ſolùm opere, quod non oportet ſi perfeceris, verùm etiam animum ad perficiendū ſi adieceris, contra legem hanc peccatum eſt. Siquidem non tam operi, quàm voluntati præmia ſunt à Deo vel ſupplicia conſtituta. Ex hac & iuſtitia noſtra & iniuſtitia pendere videtur. Quòd ſi voluntas magna eſt & bona, dilectio vocatur. Diligis quod oportet, iuſtus es: diligis quod non oportet, iniuſtus es. Dilectio eius quod non oportet, vocatur cupiditas, vel concupiſcentia: dilectio eius quod oportet, vocatur charitas. Pes animæ, dicit Auguſtinus, rectè intelligitur amor: qui cùm prauus ſit, cupiditas aut libido: cùm autē rectus, dilectio vel charitas dicitur. Amore enim mouetur tanquam ad locum quò tendit. Locus autem animæ non in ſpacio eſt aliquo, quod forma occupat corporis, ſed in dilectione, quò ſe perueniſſe per amorem lætatur. Dilectio autem pernitioſa ſequitur cupiditatem: fructuoſa charitatem. Vnde & radix dicta eſt cupiditas. Radix porrò tanquam pes arboris intelligitur. Qui etiam alio loco radices duas eſſe commemorat, quas attendit Deus. Radix malorum omnium, eſt cupiditas: radix bonorum omnium, eſt charitas. Ex hac nihil mali, nihil ex illa boni proficiſcitur. Hanc in bonorum Chriſtus, illam in malorum cordibus plantat Diabolus. Et alio loco: Radix noſtra, charitas noſtra: fructus noſtri, opera noſtra: opus eſt, vt opera tua de charitate procedant. Tunc eſt radix tua in terra viuentium. Extat præclarus Leonis Pontificis ſermo de duplici concupiſcentia, carnis & ſpiritus: in quo monet vt amor prauus recto amore ſuperetur, & delectatione iuſtitiæ, peccandi cupiditas deſtruatur. Non attendit igitur Deus id, quod foris apparet, verùm radicem intuetur: vtrum ex cupiditate, an ex charitate facias, ſolùm id ſpectandum eſſe putat. Vſque eò etiam, vt homicidā laudatum: de eo verò qui miſericordia ductus, abſtinuiſſet à cede, pœnas expetitas eſſe legamus. Phinees vno pugione duos confecerat, commendatus à Domino æterni Sacerdotii teſtamentum accepit. Non quòd ipſum bonum ſit per ſe homicidium, quod lege prohibitum eſſe ſcimus; ſed quod illud zelando zelum Dei patrauerat. Ita charitas rem per ſe malàm, fecit eſſe bonam. Contrà Saul nō occidit Agag Regem pinguiſſimum, & optimis gregibus ouium & armentorum, & veſtibus, & arietibus, & vniuerſis quæ pulchra erant, pepercit, nec voluit ea diſperdere. At in tam grauem ex ea re Dei indignationem incurrit, vt cùm dies, noctesque, precibus & lachrymis irā eius placare conatus fuerit, nihil tamen proficeret, neq; pœnam ſibi conſtitutam euadere potuit: non quòd malus eſſet affectus miſericordię, ſed quòd contra Dei præceptum pepercit, deq; rebus Amalec cōcupiuit. Non eſt in Phinees, laudatum homicidium ſed charitas, ſed zelus. Non eſt in Saule damnata miſericordia, ſed concupiſcentia, partim laudis, partim rerum optimarū Amalec, de quibus prohibuit Deus, ne quid concupiſceret: qui radicem, non quod foris apparet, inſpicit. Abominatur omne id, quod ex radice cupiditatis proficiſcitur. Contrà quicquid ex radice charitatis procedit, qualecunq; ſit de eo mortaliū iudiciū, Deus tamen qui cor non manū interrogat, grato cumprimis animo id amplectitur. Quod, pluribus etiā verbis & exēplis perſequitur Theodoretus, explicans illud Oſeę: Dixit Dominus, voca nomen eius Iſraël, &c. Porrò charitatis radix in hominis corde plantari nō poteſt, niſi prius eiecta ſit radix cupiditatis. Hāc euellit Deus cùm dicit, ne cōcupiſcas, quò faciljus inſerere poſſit radicē illam, ex qua naſcitur quicquid eſt rerū bonarū. Cuius meminit Chriſtus, dicens: Diliges Dominū Deum tuū ex toto corde tuo, & ex tota mēte tua, & ex omnibus viribus tuis, & proximū tuū ſicut teipſum. Ac præclarè ſcriptū eſt ab Auguſtino, quòd neq; pręcipit ſcriptura, niſi charitatē, neq; culpat niſi cupiditatē, & eo modo informat mores hominū.

In Pſalm. 9.

Radices bonorum & malorum. 1. Tim. 6. In Pſal. 51. vide eundem ſer. 44. de tempore. Serm. 8. de ieiunio ſeptimo.

Num. 25. 1 Mach. 2. Phinees homicidium, cur Deo gratum, et Saulis miſericordia ingrata.

1. Regum 15.

Deut 6. Matth. 22. Marc. 12. Luca 10. Li. 3. de doctrina Chriſtiana ca. 10

Ex his colligere licet, quod anteà quoq; copioſè per nos demonſtratū eſt, quod ſicut iniuſtitia noſtra cupiditas, ſic iuſtitia noſtra non eſt niſi charitas. Quam ſi iuſtitiæ nomine non dignantur hæretici, mirandū non eſt. Quemadmodum enim ſcientia, ſicut a Philoſopho ſcriptum legimus, non habet inimicum niſi ignorantem: ſic nō alii magis aduerſantur charitati, non alii plus illi modis omnibus detractum cupiunt, quàm qui ſunt omnis charitatis prorſus expertes. Cuius generis omnes hæreticos & ſchiſmaticos eſſe iam ex Auguſtino docuimus. Poſſunt enim hęretici loqui linguis, poſſunt habere prophetiam, poſſunt habere myſteria omnia, & omnē ſcientiam; poſſunt habere fidem, ita vt montes transferant, poſſunt non modò ſuas facultates omnes in cibos pauperum diſtribuere, verumetiam tradere corpora ſua ita vt ardeant. Sola eſt charitas, quā ſi habere poſſent, hæretici & ſchiſmatici eſſe nō poſſent. Sola eſt charitas, quę ſicut Dei filios à diaboli filiis, ſic ſecernit catholicos ab hereticis, ſola eſt charitas, per quam retinetur ſpiritus vnitas in vinculo pacis. Hęc enim eſt quæ non modò non inflatur, verumetiā in mortalium animis eam parit modeſtiā, ut alteri ſe præferat nemo: quin alterum ſe, quiſque præſtantiorem exiſtimet. Hac ſe deſtitutos eſſe negare non poſſunt, qui poſteaquam ſegregauerunt ſemetipſos inflati ſenſu carnis ſuæ, nihil ſibi non arrogant, nihil aliis non derogant: ſibi lumen & intelligentiam ſcripturarum, ſibi pietatem ſolis ita vendicant, vt qui tot ſeculis in ſancta catholica Eccleſia magna cum pietatis & conſtantiæ laude vixerunt, eos aut cæcitatis, aut impietatis condemnent omnes: qui aut nihil viderint in tam clara ſcripturarum luce, aut agnitam veritatem, (quod extremæ cuiuſdam eſt impietatis) amplecti noluerint. Hoc igitur ingenio præditi qui ſunt, nihil ab illo faciunt alienum, ſi, quo ſe defici dono charitatis intelligunt, ei iuſtitię nomen tribui, ferre non poſſunt. Verùm de his hactenus. Nunc quoniam de interno cultu, quantùm præſens tempus poſtulat, dixiſſe ſatis videmur: ad ea quæ de externo cultu dicenda reſtant, ſermonem noſtrum conuertamus.

Hæretici charitatis inimici.

Charitas facit Dei filios. Epheſ 4. 1. Corinth. 13.

De externo cultu.

CAP. LXXXVI.

QVod ſi nuda mens eſſet noſtra, nec vllo membrorũ inuolucro irretita, ſatis iã de ratione colendi Dei dixiſſe videri poteramus: nec erat ꝙ plura ſcribendi laborem caperemus. Quoniã verò iuncta eſt & implicata cũ corpore, ac illius adminiculo perſæpè mouetur, & nititur ad ſummũ Deum: de eo quoq; cultu paucis diſſerendum nobis reſtat, qui corpore, quiq; rebus externis exhibetur. Sic enim à Baſilio quoq; ſcriptum legimus. Si extra corpus conſtituti eſſemus, neceſſarium eſſet, ea tantùm curare, quæ animæ ſoli optimè conducerent. Quoniam verò geminus eſt homo, conuenit geminum eſſe virtutum ſtudium, quod & corporis laboribus, & animæ exercitiis abſoluatur.

Baſil. de vita ſolitaria. cap. 5.

Cultus Dei verus in quo conſiſtit.
1. Corinth. 6.
Ioan. 4.
Chriſtus cur in mundũ venerit.

Ac illud quidẽ homini Chriſtiano certum & indubitatũ eſſe debet, ꝙ omnis Dei cultus, omnis veræ pietatis & religionis vis, per quã cum Deo reuera cõiungimur, ac illius numini maieſtatiq; dediti ſumus, in mẽte & ſpiritu, & in ipſa inteſtina voluntate conſiſtit. Quæ voluntas cùm bona & magna eſt, charitas vocatur: per quam adhærentes Deo, vnus cum eo ſpiritus efficimur. Hac ſola coli Deus maximè gaudet: qui cùm ſit ſpiritus, in ſpiritu & veritate vult adorari. Nec eſt alia cauſa, quãobrem de ſublimi cœlo filiũ ſuũ in hanc lachrymatũ vallẽ demittere, & hoc mortis noſtræ corpus indutũ, in terris verſari cũ hominibus voluit: quàm, vt ſicut ipſe nobiſcũ vna caro, & vnũ corpus fieri dignatus eſt, ſic nos vicisſim eius, qui prior dilexit nos, & ſemetipſum tradidit pro nobis, amore inflamati, ex illo toti pendentes, in illo acquieſcentes, in illius beneficiorũ contemplatione omni mẽte, cogitationeq; noſtra defixi, voluntates & actiones noſtras omnes, ad illũ, tanquam ad vltimum finẽ referentes, vnus cum eo ſpiritus efficeremur. Hic eſt cultus, quẽ præcipuè Deus à nobis exigit: quem quantùm diligimus, tantùm colimus. Nam ſicut ab Auguſtino quoq; ſcriptũ legimus: Pietas Dei cultus eſt: nec colitur ille niſi amando. Cæterùm vbi verus eſt amor, nequaquã ſic in ipſa mente reconditus & abſtruſus eſſe poteſt, vt non per ſigna quædam & indicia ſe foras proferat, ac ad ſpectantiũ oculos traducat. Hinc illæ ſublationes & deiectiones oculorum, pectorum percuſſiones, capitũ inclinationes, genuũ inflexiones, & hoc genus externæ geſtiones aliæ, quę cæremoniæ vocãtur: Quibus vt ſcribit Auguſtinus, magis ſeipſum excitat homo ad orandũ, gemendumq; humilius atq; feruẽtius, & neſcio quo modo, inquit, cùm hi motus corporis fieri, niſi motu animi præcedente, non poſſint: eiſdemq; rurſus externis viſibiliter factis ille interior inuiſibiliter, qui eos fecit, augetur. Ac per hoc cordis effectus, qui vt fierẽt iſta pręceſſit, quia facta ſunt, creſcit. Sed hæc, ſicut alia externa omnia, ita demũ ad promerendã gratiam, & miſericordiam Dei momenti aliquid adferre videntur: ſi ex ea, de qua iã diximus, intima erga Deũ voluntate proficiſcũtur: imitationes vt ſint, & ſimulachra animi varios in ſe affectus erga Deũ ſuſcipiẽtis. Sin autem falsò & per ſimulationẽ vſurpata, fictaq; fuerint & ementita, vix eſſe poteſt vlla magis nefaria conſceleratæ mentis improbitas. Cùm in rebus huiuſmodi, ſicut ſummũ bonũ veritas, ita ſummũ ſit flagitiũ ſimulatio. Rectè enim ab illo dictum eſt: Simulata ęquitas, duplex eſt iniquitas. Nec temerè ſcriptũ eſt ab Hieronymo, ꝙ in cõparatione duorũ malorũ, leuius malũ eſt, apertè peccare, q̃ ſimulare & fingere ſanctitatẽ. Chryſoſtomus quoq; dicere non dubitauit: quòd oẽs qui perperã agunt, ſupplicio digni ſunt: qui verò ſimulatione bonitatis ad improbitatẽ tẽdit, multò grauiori pœna omninò afficiendus. Quę tamẽ verba, nõ de quouis genere ſimulationis D. Thomas intelligi vult, cùm ſit aliud alio pernitioſius. Nã & mendaciorũ diuerſa genera, nec æquè pernitioſa ſunt omnia. Quãobrẽ talia cenſentur apud Deũ, qui ſcrutatur corda & renes, cuius oculis nuda & aperta ſunt omnia, iſta, quæ foris aguntur qualis eſt intus voluntas hominis. Hanc inſpicit iuſtus ille rerũ æſtimator, non ea ſola, quæ fiant externè: quę ſi ſpiritu ſint & veritate dilectionis deſtituta, & fucato fiant animo, plus adeò ad prouocandã, q̃ ad placandam irã Dei facere videbuntur. Verum eſt enim quod à Propheta ſcriptum eſt: Omnis gloria filiæ Regis ab intus. Intus videt Chriſtus, intus amat, intus alloquitur: intus, quæ fiunt, vel punit vel coronat. Sicut à Gregorio quoq; ſcriptũ legimus: Intus eſt qui iudicat, intus eſt quod iudicatur. Extat de eo Homilia diui Macarii. Quòd non externa, ſed interna promouent, aut lædũt hominem. Editus eſt etiam nuper libellus Marci Eremitæ, qui inſcribitur, Capitula de iis, qui putant ex operibus ſe iuſtificari, in quo docet in rebus externis non benè fiduciam collocari.

1. Ioan. 4.
Ephe. 5.
Quantum diligimus, tantum colimus Deum.

Aug. epi. 120. ca 18. & epiſ 26. & de Trinitate 12. cap. 14.
Caremoniarum vis.
Dei cultus quomodo pateſiat per exteriora.
In lib. de cura pro mortuis gerenda, cap. 5.

Simulatio ſummum flagitium.
Aug. in Pſal. 62.
Apocalyp. 3.
Hebr. 4.
Libr. 6. in Eſaiã. cap. 16.
Hom. 24. in Mat.

2. 2. quaeſt. 111. ad Quartum.

Pſalm. 44.
Paſtoralis. lib. 1. cap 4.
Maca. hom. 24.
Mar. cap. 1.

Caremoniarum diuiſio.

CAP. LXXXVII.

ESt autẽ duplex ordo cęremoniarũ. Quædã. n. è veritate mẽtis profectæ, in ipſo corpore ſtatim, & in iis quæ vnita ſunt corpori, ſuſcipiuntur: cuius generis ſunt preces, Deiq; inuocationes, & ea quæ paulò antè recẽſuimus. Quædã nõ magis à veritate proficiſci, q̃ ad illã aſpirare vidẽtur: quales illæ ſunt, quæ in tẽplis ornatibuſq; tẽplorũ, in varietate ordinũ, in ritu quorundã ſacrorũ, in cãtibus, in veſtibus, in feſtorũ dierũ celebratione ſitę ſunt. Quas qui ſumptu ſuo inſtituerũt, ſi non alia re q̃ flagranti Dei amore adducti fecerunt, nec alium, quàm laudẽ illius & gloriã, finem ſibi propoſitũ habuerũt, fieri nõ poteſt, quin hæc eorum pręclara voluntas, cùmprimis Deo grata ſit & accepta, ac ſuã apud illũ mercedẽ habitura: Sin autem aliò reſpexerunt, quadrabit in illos quod de hypocritis dicit Chriſtus: Acceperunt mercedem ſuam.

Caremoniæ aliæ proficiſcuntur ex animo, aliæ ad animum erigendum referuntur.

Matth. 6.

Omnis autem tractatio cæremoniarum harum, ad inſtructionem populi ſumpta præcipuè videtur. Eſt enim eorum pars multo maxima, qui, cum ſenſibus magis, quàm intelligentia, menteq; mouẽtur, ſuis ipſi cogitationibus ad piè Deum colendum, & eius eximiam benignitatem contẽplandam, ac grata quadam recordatione proſequendam, non facilè queunt excitari. Quamobrem fit non rarò, rebus vt his externis, quæ

Caremoniarum inſtituendarum cauſa.

in oculos incurrunt, quæq; ſenſibus offeruntur, pulſati ſæpius, & admoniti, curam tandem aliquam & meditationem homine Chriſtiano dignam ſuſcipiant. Horum igitur vtilitati, cæremoniarum hoc genus inſtitutione, proſpectum eſt maximè. Sumuntur autem cæremoniæ à perſona, re, loco, & tempore. Et ſunt quæ recta ad Deum ipſum referũtur, cui cultus exhibetur: vt ritus ſacrificii: ſunt quæ ad homines Deum colentes: ut ieiunia eleemoſynæ, orationes, & eiuſdem generis exercitationes aliæ, quibus animus hominis ad colendum Deum præparatur: ſunt rurſus alia, quaſi quædam inſtrumẽta diuini cultus: vt ſacra vaſa, ſacræ veſtes, chriſma, cereus, luminaria, & id genus alia. Nobis de ſingulis dicere, rationemve ſingulorum explicare propoſitũ non eſt, verùm quæ temporum iſtorũ ratio poſtulare videbitur paucis de quibuſdam diſſeremus.

Cæremoniæ quædam ad Deum, quædam ad homines pertinent, quædam inſtrumenta ſunt cultus diuini.

De Cæremoniis, quæ ſumuntur à perſonis.

CAP. LXXXVIII.

Quæ ſumuntur à perſonis cæremoniæ, de iis, quo loco de Sacramento ordinis ſermo nobis fuit, cùm pleraque dixerimus, tantò nunc futuri ſumus breuiores. Neque enim omnibus in Eccleſia viſa ſunt omnia conuenire: neque fas eſſe putatum eſt, vt ſibi quiſque, quæ vellet, ſumeret: vtq; legitimè non vocatus, munus aliquod Eccleſiaſticum vſurparet. Verùm, quod Paulus diligenter monuit, omni ſemper ſtudio laboratum eſt, vt non ſolùm ordo, verumetiam ordinis ornandi cura retineretur in Eccleſia: vt quid perſonas, quid loca, quid tempora deceret, etiam atque etiam circumſpiceretur. Non omnes voluit Paulus Apoſtolos, non omnes Prophetas, non omnes eſſe Doctores, non omnes Sacerdotes, non omnes Epiſcopos: non vt ſibi quiſquam honorem ſumeret, ſed vt vocaretur tanquàm Aaron. Neque ſufficere exiſtimauit, ſi quis vocatus eſſet: manuum impoſitionem neceſſariam prætereà iudicauit, de qua & ipſa nihil feſtinantius, minuſq; conſideratè ſtatui præcepit. Cui verò manus eſſent impoſitæ, ſignum id erat, quòd non iam vſurpauerit, verùm approbatione Eccleſiæ, & ſpiritusſancto auctore delatum ſibi publicum in Eccleſia miniſtrandi munus acceperit. Præcedebant autem impoſitionem manuum, ieiunia & orationes, quibus placatus Deus, gratiam per ea ſuá ordinandis largiretur: quem etiam nunc obſeruari morem videmus. Neque enim ordines, quos maiores vocant, conferuntur, niſi poſt triduanum ieiunium: in quorum collatione ſolennes etiam ritus precationum, chriſmatum, prælectionum, examinum, teſtificationum & indumentorum adhibentur. Quæ ſi minus eodẽ omnia modo factitata ſunt ab Apoſtolis, magna tamen ex parte per manus ab illis tradita retinemus. Quòd ſi ſucceſſu temporis adiectum eſt aliquid ad ea, quæ temporibus Apoſtolorum in vſu fuerunt, factum id eſt, quò religioſiores & auguſtiores Eccleſiaſticæ functiones redderentur: atque vt ordini publico maieſtas quædam diuini ſpiritus adderetur: ne vel ii, qui manus imponunt, parum eſſent in legendis miniſtris circunſpecti: vel ii quibus imponuntur, cùm ſe tanta vident obſeruatione receptos, donum ſuum contemnerent, & parui facerent.

Non omnibus omnia conueniunt.
1. Corinth. 14.
1. Corinth. 12.
Hebr. 5.
Manuum impoſitio cur ordinandis adhibetur.
1. Timoth. 5.
Actorum 13.
Ordines cur poſt ieiunium conferantur.

Quòd verò non admittuntur ad miniſterium Eccleſiæ niſi cœlibes, non ideò fit, quòd cœlibatus pro cultu Dei habeatur, ſicut quoſdam hoc tempore ſomniare videmus: nam & cœlibes reperire licet cuiuis potius quàm Deo ſeruientes: ſed quòd qui ſe propter Dei regnum caſtrauerunt, multò ſunt ad colendum eum expeditiores, quàm qui matrimonio ſunt irretiti. Quamuis enim non eat quiſquam inficias, quin honeſta ſit res matrimonium: tamen ſeculi curis, quamlibet nolentem, inuoluit hominem: quibus quantum additur ſtudii, tantùm ſacris rebus deciditur. Teſtatur hoc Apoſtolus quoque cùm orationes impediri dicit vſu cõiugii. Quamobrẽ vult omnes eſſe ſine ſolicitudine. Qui ſine vxore eſt, inquit, ſolicitus eſt quæ Domini ſunt, quomodo placeat Deo: qui autem cum vxore eſt, ſolcitus eſt quæ ſunt mundi, quomodo placeat vxori: Et diuiſus eſt. Et mulier innupta, & virgo, cogitat quæ Domini ſunt, vt ſit ſancta & corpore & ſpiritu: quæ autem nupta eſt, cogitat quæ ſunt mundi, quomodo placeat viro. Quoniam igitur qui ſunt matrimonio irretiti, partem eorum occupat mundus, partem Chriſtus: dum ſic placere Chriſto ſatagũt, vt coniugi quiſq; ſuę, cui debet obſequium, non diſplicear, cuius cauſa mundi curis implicari neceſſe habet: ideò factum eſt, vt cœlibes tantùm ad ſacerdotium admitterentur, quos nihil impedit, quominus omni ſtudio in eam cogitationem incumbant, quomodo ſponſo ſuo Chriſto placere queant: nec eſt quicquam quod eos ab ipſius iugi cultu remoretur. Qua de re pluribus etiam verbis in Aſceticis diſſerit Baſilius: vbi qui Chriſti militiæ nomen daturus eſt, eum à matrimonio modis omnibus deterret, ac ad cœlibem vitam amplectendam inuitat. Quo quidem in loco, non modò coniugio interdicit ei, qui Chriſto ſtipendia facere decreuerit: verùm & priuatarum facultatum poſſeſſionem eum à ſe relegare, quin & voluntati ſuę propriæ renunciare, ſeq; in poteſtatem alterius tradere vult: vt ſic nudus nudum Chriſtum ſequatur; ac nõ modò nullas facultates, ſed ne voluntatem quidem propriam habeat, quò ſic ab omnibus mundi curis liber, totus Chriſto ſponſo ſuo vacare queat, illiuſq; poteſtati ſe, quantus quantus eſt, ſuaq; omnia ſubiiciat. Non eſt itaque cultus Dei cœlibatus aut monachatus: ſed eſt ad colendum Deum via quædam expeditior.

Cœlibatus ſacerdotum non eſt cultus, ſed via expeditior ad cultum Dei.
Matth. 19.
1. Corinth. 7.
Orationes impediuntur vſu coniugii.
Perfectionem Euangelicam docet.
Baſi. in li. de vita ſolitaria, cap. 1.

Quamobrem impudens eorum commentum eſt, qui monachatum, cœlibatum, votaque caſtitatis, paupertatis, & obedientiæ, ad idololatriam pertinere dicunt: cùm non aliam ſequantur colendi Dei rationem monachi, cœlibes, & votis, quæ iam recenſuimus obſtricti, quàm reliqui Chriſtiani omnes. Quod etiã in diſputatione illa, quam habuit cum quodam ſcholaſtico Marcus exercitor, ab ipſo Marco dictum legimus: Monachi, inquit, non ſectantur alienam ab Eccleſia doctrinam, ſed Chriſti doctrinam tenere conantur per Apoſtolum dicentis: Hoc ſentite in vobis, quod eſt in Chriſto Ieſu, qui cùm in forma Dei eſſet, non rapinam

Monachorum eadem religio quam aliorum.
Mar. Carm.

arbitratus eſt eſſe ſe æqualem Deo, ſed exinaniuit ſemetipſum. Vna cunctorum eſt religio, vna fides, eadem fidei ſacramenta, eadem ſpes, eadem beatitudinis expectatio, eadem charitas, eadem orandi regula, idem miniſterium: non alius vt ſit monachi, & cœlibis cultus, quàm coniugati, niſi quòd magis ille continuus eſt, & minus habet interpellationis. Nam quacunq; tandem in re verum Dei cultum conſtitueris, non alius monachi quàm laici, non alius erit cultus cœlibis quàm coniugati. Quòd ſi fide, ſpe, charitate, rectè coli Deum exiſtimaueris, non eſt alia monachi fides, alia coniugati: eundem Deum colunt, in eundem credũt, ab eodem ſperant, eundem diligunt. Sin autem in contemplando Deo, Pſalmis & canticis, hymnis & laudibus proſequendo: ſi in peccatorum agnitione, in corporis & ſanguinis Chriſti participatione, in eius ſeruitutis, quæ latria dicitur, exhibitione, cultũ Dei ſitum eſſe iudicaueris: quicquid tandem illud fuerit, quo verè Deum coli dixeris, commune eſt monacho & laico, cœlibi & coniugato. Quod verò hic vxoris vſu ſibi ipſe interdixit: ille verò pręter hanc cœlibatus, alias quoque ſibi nouas leges adſciuit: in quas voluntaria primum animi inductione cùm iuraſſet, earum poſteà ſeruandarum neceſſitate conſtringeretur: nõ alia de cauſa factum eſt, quàm vt his tanquàm arctioribus vinculis, in ſtudiis pietatis teneretur, atque curis aliis omnibus vacuus, tantò liberior & expeditior debitum Deo cultum præſtaret: reiectis omnibus iis, quibus ab eo retardari poſſit.

Monachatus.

Non eſt igitur alienus aliquis cultus cœlibatus, aut monachatus: neque peccat contra primũ præceptũ, quo deos alienos habere prohibemur, ſi quis aut cœlibatum, aut monaſticæ vitæ genus aliquod ſit amplexus. Nam hoc aſſeueranter dicere, quid aliud fuerit, quàm vniuerſam Eccleſiam iam inde ab Apoſtolorũ téporibus ad hæc vſq; noſtra, idololatrię condemnare? Quis enim fuit ex primis illis Eccleſiæ luminibus, qui non aut monachus ipſe fuerit, aut in ſumma veneratione monachos nõ habuerit? Sunt qui ipſos etiam Apoſtolos cœnobiorum primos auctores fuiſſe dicant. Certè cùm Philonis vitam perſcriberet Hieronimus, vbi libri meminit, quem de prima Marci Euangeliſtæ apud Alexandriam Eccleſia ſcripſit. Apparet, inquit, talé primum Chriſto credentium fuiſſe Eccleſiam, quales nunc Monachi eſſe nituntur & cupiunt: vt nihil cuiuſquam proprium ſit, nullus inter eos diues, nullus pauper: patrimonia egentibus diuidantur, orationibus vacetur & pſalmis: doctrinę quoq; et continentię. Quales & Lucas refert primum Hieroſolymis fuiſſe credétes. Quem authorem ſequutus Caſſianus à Marco Euangeliſta Monachos normam ſuſcepiſſe viuendi ſcribit. Cuius præceptor Chryſoſtomus eã ad Ioannem Baptiſtam refert. Verùm vt nihil dicamus de Apoſtolis, nihil de iis, qui in Aegypto, Thebaide, Syria, Scythia ingenti numero fuère vitã monaſticã profeſſi, nihil de Antoniis, Paulis, Hylarionibus, & multis aliis eorum ſectatoribus: certè beatum Ephrem, Baſilium, Hieronymum, Auguſtinum, Gregorium, & quàm plurimos alios, qui non doctrinæ magis, quàm ſanctitatis nomine cum primis in Eccleſia celebres habentur, monachos fuiſſe dubium eſt nemini: qui verò alii monachi nõ fuerunt, monachos nihilominus recepiſſe, laudaſſe, ſuſpexiſſe. Ex quorum numero Athanaſius, quemadmodum à Gregorio Nazianzeno memoriæ proditum legimus, operæprecium ſe facturum eſſe putauit, ſi vitam Antonii Monachi conſcriberet: quam nos etiam ab Euagrio quodam Presbytero Latinitate donatam, & in eorum Athanaſii librorum numerum relatam videmus, qui Coloniæ fuerunt impreſſi in officina Melchioris Noueſiani, anno M.D.XLVIII. Nã inter ea quæ ſunt à Nannio verſa, non reperitur. Ioannes verò Chryſoſtomus, præterquàm quòd in quibuſdã locis monachorũ inſtitutum in cœlum vſq; laudibus vexit, ac è ſuperiore tépli loco ſuos, vt eorũ inſequerentur veſtigia, diligenter eſt hortatus: etiã tres libros aduerſus vitæ monaſticæ vituperatores edidit. Sed & ante Chryſoſtomũ virtutũ officinas, monaſteriũ vocauit Ambroſius, ac in Monachorum laudem non pauca ſcripſit. Idem fecit Gregorius quoq; Nazianzenus. Auguſtinus ad ſonũ horum verborum: Ecce quàm bonũ & quàm iucundũ fratres habitare in vnũ: excitatos fuiſſe Monachos ſcribit, qui habitare in vnũ cupierunt. *Μόνος* enim vnus dicitur. Qui ergò ſic viuunt in vnum, vt vnũ hominem faciant: vt ſit illis verè, quomodo ſcripum eſt, vna anima & vnũ cor: multa corpora, ſed non multæ animæ: multa corpora, ſed non multa corda: rectè dicitur *μόνος*, id eſt, vnus, ſolus. Meritò illis diſplicet nomen Monachorum, quia illi nolunt habitare in vnum, ſed ſequentes Donatum (nunc dici poſſet Lutherum) Chriſtum dimiſerunt. Neq; tamen interea diffitemur etiam priſcis illis ſeculis non defuiſſe, qui Monachos multis maledictis & conuitiis inſectarentur: aduerſus quos etiam tres libros ædidit Ioannes Chryſoſtomus. Inter quos fuit Eunapius quidam Sophiſta, uir, ſi quiſquam alius impietate præſtans, qui vixit eodem ſeculo, quo Chryſoſtomus. Is in libro ſuo de vitis Philoſophorum deſcribens vitam Aedeſii, loquitur in hunc modum, templi Serapidis deſtructionem deplorans. Iidem illi (eos intelligit, qui templum illud fuerant demoliti) poſtea in ſacra loca inuexerunt Monachos ſic dictos, homines quidem ſpecie, ſed vitam turpem porcorum more exigentes, qui in propatulo infinita atque infanda ſcelera committebant; quibus tamen pietatis pars videbatur ſacri loci reuerentiam proculcare. Nam ea tempeſtate, quiuis atram veſtem indutus, quique in publico ſordido habitu ſpectari non abnuebat, is tyrãnicam obtinebat authoritatem: in eam virtutis opinionem venerat id genus hominum. Quid igitur dicemus? num Eunapio potius fidem habebimus, quem egregiè noſtri téporis hæretici conuiciis inſectandis monachis imitari videntur: quàm ſanctis illis Patribus, quos paulò antè commemorauimus, et eos potius idololatras fuiſſe pronunciabimus? vt Monachos aliquot Apoſtatas noſtri temporis à periurii crimine, cuius rei ſunt, propter votum, quo Deo ſe obſtrinxerunt, violatum, liberemus? quàm Eunapium, quem ex profeſſo cultoré Idolorũ fuiſſe conſtat, cũ ſuis ſectatoribus Lutheranis: qué tamen alia nefanda crimina nõ habuiſſe videmus, quæ monachis obiiceret, q̃ q; ſanctis Martyribus, quos, impurus & impius ille, flagitioſos ſeruos vocat: & propter ſcelerũ multitudiné à iudicibus extremis ſuppliciis affectos fuiſſe méritur, debitũ honoré pręſtarét: & eos ꝓ diuis oſtétarét, diuinis honoribus proſequédos. Qui, quàm verè dixit, ſãctos Martyres flagitioſos ſeruos, & propter ſcelera ſuppliciis affectos

Hiero. in Catalogo ſcriptorum Eccleſiaſticorum.

Caſſ. lib. 2. cap. 5. de cœnobiorum inſtitutione.

Hom. 1. in *Marc.* tom. 2.

In vita eius.

In prin. cap. 8. in hom. 14. & ad popu. Antioch. homi. 56. & tribus ſequentibus. & hom. 69 & 70 in Matth. & in Homi. de comparatione Regis et Monachi.

In *Pſalm.* 132.

fuiſſe: tam uera ſunt, quæ de Monachorum illius temporis vita conſcripſit. Nos verò potius Eunapiũ, quod ipſe de ſe teſtatur: Idololatram fuiſſe pronunciabimus: nec alio loco Lutherum habebimus, qui ſuarum opinionum commenta, tanquam idola quædam adorari cupiebat: & vt ſe diſcipulum Eunapii eſſe declararet, non minore quàm ille Monachos impudentia inſectabatur, cum eſſet ipſe Monachus. Sanctorum verò Patrum inſtitutum reuerenter amplectamur. Qui verò diſceſſerunt ab illis, & peruerſas Eunapii & Lutheri opiniones, cum de Monachis, tum de ſanctis Martyribus ſuſcipiunt, ac tamquam Dei verbum: quod à Luthero dictum eſt, adorant, quemadmodum ab Idololatriæ crimine defendi poſſint, nõ videmus. Verùm nos hic monaſticæ vitæ propugnationem non ſuſcepimus. Cùm igitur quantum præſens poſtulat inſtitutum, de cæremoniis, quæ ſumuntur à perſonis, ſatis multa dixiſſe videmur, ad alia properabit oratio.

De Cęremonijs, quæ ſumuntur à rebus.

CAP. LXXXIX.

A Rebus quoque ſumi cæremonias diximus: inter quas principem locum obtinet ſacrificiũ: quæ vſq; eò propriè Deo debita ſeruitus eſt, vt neget eſſe quẽquam hominum Auguſtinus, qui dicere audeat, ſacrificium alii cuiquam deberi, quàm Domino ſoli. Nam cùm de diuino cultu multa ſint vſurpata, quæ honoribus deferuntur humanis, ſiue humilitate nimia, ſiue adulatione peſtifera: ita tamen, vt quibus ea deferuntur, homines nihilominus habeantur, qui dicuntur colendi & venerandi: ſi autem eis multum additur: & adorãdi: Quis ait, vnquam ſacrificandum cenſuit, niſi ei, quem Deum aut ſciuit, aut putauit, aut finxit? Proprius igitur & peculiaris Dei cultus eſt ſacrificium: Quod etiam in libro de victimis Philo teſtatur. Nam quicunq; Deo cultus alii deferuntur, communes illi ſunt cum hominibus. Quę cauſa etiam eſt, quòd eum tantoperè Satanas oppugnat: quòd hac ſeruitute ſublata, ſublatum iri quicquid illud eſt ex rebus iis, quæ ſub aſpectum hominum cadunt, quo propriæ Deus colitur, intelligit: nullus vt eximius ei præ mortalibus honos habeatur: neq; maior illius, quàm aliorum quorumcunq;, qui dignitate præſtant inter homines, ratio ducatur. Etiam Auguſtini ſeculo perſuadere per ſua membra Satanas hominibus eſt conatus, viſibilia ſacrificia diis aliis cõgruere: vero autem Deo tanquàm inuiſibili inuiſibilia, & maiori maiora, melioriq; meliora: qualia ſunt puræ mentis & bonæ voluntatis officia.

Sacrificium propriè Deo debita ſeruitus. Aug. lib. 10. de ciuitate Dei ca. 9.

Sacrificium externum Satanas cur abrogare conatur.

Ac verùm quidem eſt, quemadmodum ab Auguſtino dictum, & ab Algero legimus repetitum: quòd inuiſibilia maiora, melioraq; ſacrificia Deo debentur: ſed non propterea viſibile ſacrificium excludendum eſt, quòd ita ſignum eſt illorum inuiſibilium, ſicut verba ſonantia ſigna ſunt rerum. Sicut enim orãtes atq; laudantes, ad eum dirigimus ſignificantes voces, cui res ipſas in corde, quas ſignificamus offerimus: ita ſacrificantes non alteri viſibile ſacrificium offerendum eſſe ſcimus, quàm illi, cuius in cordibus noſtris inuiſibile ſacrificium nos ipſi eſſe debemus: quod niſi facti fuerimus, nullam nobis quidem ipſis, viſibile ſacrificium quod offerimus vtilitatem adfert. Eſt enim verum ſacrificium, ſicut ab eodem Auguſtino ſcriptum legimus, omne opus quod agitur, vt ſancta ſocietate inhæreamus Deo. Quicquid igitur non eo animo agitur, vt Deo ſancta ſocietate adhęreatur, quantum ad hominẽ ſacrificantẽ pertinet; verùm Deoq; gratũ ſacrificiũ nõ eſt.

Aug li. 10. de ciuita. Dei, cap. 19.

Sacrificium eſt viſibile ſignum rerum inuiſibilium.

Sacrificium verum quod. Aug. libr. 10. de ciui. Dei, cap. 6.

Cùm autem ſacrificia multa ſint, quibus hoc agimus, vt, quod ſibi ſolum Propheta bonũ eſſe dixit, Deo adhærere queamus: nullo magis id efficitur, quàm eo, quod Miſſæ ſacrificium vocatur. In quo cùm exacta fiat, & accurata cumprimis omnium Chriſti beneficiorum commemoratio; fieri non poteſt, quin eorum cõtemplatione mens hominis ardeſcat, & in eius ineffabilem, incorporeumq; complexum, ſancto deſiderio feratur; à quo ſe tot & tantis beneficiis immerentem, quin extrema quæq; ſupplicia merentem potius, affectũ eſſe perſpicit. Scripſit Maximus Monachus libellum de eccleſiaſtica Myſtagogia; in quo per vnitatis myſterium, quod per Sacerdotem peragitur (ſic enim vocare Miſſæ ſacrificium videtur) vnam carnem & vnũ ſpiritum fieri docet, Deum & Eccleſiam. Et illud impleri, quòd à Paulo dictum eſt: Erant duo in carne vna.

Pſalm. 72. Miſſa ſacrificio Deo perfectè adhæremus.

Quamobrem, celebraturus hoc ſacrificium ſacerdos, illud ante omnia curat, vt ſedato prorſus animo, cũ ctis perturbationibus & ſeculi curis omnibus vacuo, per ſummam quietem, ſabbatum agat ſpiritnale: quo vacare poſſit, & videre, quoniam Chriſtus eſt ille Deus, qui oblato in ara crucis pretioſi corporis & ſanguinis ſui ſacrificio, nos cœleſti patri ſuo per mortem ſuam reconciliauit: ex impiis pios, ex inimicis amicos, ex iræ filiis Dei filios & hæredes, fratres autem ſuos & cohæredes effecit. Qua cogitatione accenſus, & ſe & adſtantes omnes, quin & Eccleſiam vniuerſam, cuius ad altare ſtans perſonam gerit, tam bono, tamq; benefico Deo ſacrificium offert: atq; vt ab eo tantoperè amata, tantiſq; beneficiis affecta, viciſſim illi per dilectionem adhærere, nec vnquam ab eo ſeparari queat; ipſius, qui ſolus id præſtare poteſt, miſericordia perfici petit. Quò magis autem huic cogitationi tota mente vacare, & per eam adhærere Deo poſſit, membra quoque corporis omnia per id tempus, vt huic vni rei ſubſeruiant, procurat: vt mentis iudicio, voluntatiq; parentia & illius veritatem ac ſynceritatem conſequentia, eodem, quo mentis cogitatio, motu impellantur, menteq; tanquàm dominam comitentur: ita vt mentis motum, motio ſemper corporis aſſequatur: vt ſiue animus peccati & culpę conſcius, proſternat ſe atque abiiciat coram Deo; corpus eundem geſtum, eundemq; actum ſubeat, atq; conficiat: ſiue agendis pro acceptis beneficiis gratiis mentem ad Deum, cogitationemq; ſuſtulerit, eandem ad Deum ſublationem, vultus, oculi, manuſq; ſequantur: ſiue quid quoquo modo ſtudeat animus, atq; decernat, quod quidem ad colendum Deum pertinere videatur, repentè tanquàm in ſpeculo, ſic in corporis motu, illud inteſtinum animi conſilium, voluntaſq; cernatur.

Sacerdos quomodo ſe ad Miſſam præparare debeat.

Sacerdos ad altare & ſe & populum offert Deo.

In ſacrificio Miſſa præſentes, quomodo affecti eſſe debeat.

Sicut autem ſacerdos, ad eundem modum affectus etiam eſſe debet è populo quiuis, qui pręſens adeſt, quoties tremendum hoc à ſacerdote ſacrificium peragitur: vt & ipſe non aliis rebus vacet, quàm iis, quæ per ſacerdotem aguntur contemplandis: atque illius exemplo omnibus & animi & corporis motibus in Deum feratur: cumque verba illa dicentem audierit: Surſum corda, non ore magis, quàm intimo corde reſpondeat: Habemus ad Dominum. Admonétur enim his verbis qui præſentes adſunt, vt, quæ ſurſum ſunt, quærant, vbi Chriſtus eſt ad dexteram Dei ſedens: quæ ſurſum ſunt ſapiant, non quæ ſuper terram. Procul itaque tum faceſſat ex cordibus hominum carnalis omnis & ſecularis cogitatio: & in eo toti ſint, ad quod ſacerdos inuitat: vt quod verbo ſe facturos promittunt, re pręſtent: ne, ſi quis aliud in lingua promptum, aliud in pectore clauſum habuerit: quod Ananiæ dixit Petrus, ſibi quoque dici audiat: Cur tentauit Satanas cor tuum, mentiri te Spirituiſancto? Non enim es mentitus hominibus, ſed Deo, atque ita magis etiã Deus eum execretur, ſicut hypocritas illos de quibus ait: Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longè eſt à me. Quamobrem, quod lingua profitentur, corda, re ipſa, ſurſum erigant, vbi Chriſtus eſt in dextera Dei ſedens, ibi mens cuiuſque, ibi fixa ſit cuiuſque cogitatio, vt cum paulo dicere poſſint. Noſtra autem conuerſatio in cœlis eſt, vnde ſaluatorem expectamus Dominum Ieſum Chriſtum. Ceſſent confabulationes, ceſſent curæ terrenarum rerum, in eo ſint hominum animi defixi: quod à ſacerdote poſteà geri vident, qui populo ad gratias Deo agendas inuitato, quid ſit illud pro quo Deo gratias agere debeamus, oſten dit: cùm quemadmodum pro nobis paſſus, in crucem actus, mortuus & ſepultus ſit, tertia die reſurrexit, in cœlũ aſcenderit, non verbis magis explicat, quàm totius corporis actione repreſentat, ac ſub aſtantium oculos ſubiicit. In horum igitur tantorum beneficiorum contemplatione defixas tum eſſe mentes hominum oportet: vt quod eſſe dignum & iuſtum fatemur, Deo pro illis gratias agamus: neque verbis modò gratam noſtram voluntatem declaremus, verumetiam, ſicut Chriſtus dilexit nos, & tradidit ſemetipſum pro nobis, oblationem & hoſtiam Deo in odorem ſuauitatis: ita nos eius hac tanta dilectione prouocati viciſſim diligamus eum: & exhibeamus corpora noſtra hoſtiam viuentem, ſanctam, Deo placentem: ea mente, vt ſicut ipſe poſuit animam ſuam pro nobis, & nos animas noſtras pro nomine illius ponere, ac omnia prius & facere & pati parati ſimus, quàm vt vnquam ab illius nos dilectione ſeparari permittamus.

Surſum corda. — Coloſſ. 3. — Actorum 5. — Eſaia 29. — Philip. 3. — Dignum & iuſtum eſt. Ephe. 5. — Rom. 12. Ioan. 10. 1. Ioan. 3. — Philip. 4.

Sacrificium ſine bono motu non valet.

Hoc animo qui præditus eſt, ſiue ſit ſacerdos, ſiue ſit aliquis ex iis, qui rei diuinæ præſentes interſunt, is demum in odorem ſuauitatis hoſtiam acceptam, Deoque placentem offert. Nam externæ cæremoniæ nullus eſt eam exercenti vſus, ſi non ſit ex hac inteſtina voluntate profecta. Falſum eſt enim, quod filii deſertores de matre ſua quondam Eccleſia commenti ſunt, quaſi predicatum in illa fuerit: valere coram Deo ſacrificium ſacerdotis ex opere operato ſine bono motu vtentis: Cùm Eccleſiæ doctrina cum iſto commento pugnet ex diametro. Nam valere ſacrificium ſine bono motu vtentis, uel ſacerdotis, vel populi, non modò docuit in Eccleſia nemo, verùm illud vno ore potius affirmarunt omnes: niſi quis per fidem animique deuotionẽ fructum illius in ſe transferre conatus eſſet: exitio potius illi futurum ſacrificiũ, quàm vtilitatis aliquid allaturum. Quorſum autem admoneret populum ſacerdos, vt corda ſurſum erigerent, ſi valere ſacrificium ſine bono motu vtentis perſuaſum haberet? Vt vel hinc perſpicuum cuiuis eſſe queat, quàm ſint ab omni veritate auerſi, quos iſta comminiſci non puduit: cùm tamen auctorem huius commenti proferant neminem. At docuerũt Scholaſtici, Miſſam ex opere operato valere. Docuerunt, verùm illud nuſquam addiderunt, ſine bono motu vtentis. Tum autem, longè alio ſenſu docuerunt, quàm quem iſti ſibi confinxerunt.

Opus operatum & operans.

Quò magis autẽ dilucidè cognoſci res queat, libet planioribus verbis ediſſerere, quid ſit illud quod Scholaſtici docuerunt: vt ſic omnibus iſtorum impia calumnia detegatur. Scholaſtici doctores, rerum quàm verborum ſtudioſiores, hoc habuiſſe propoſitum videntur: vt orationis ornatu neglecto, quo breuiſſimo poſſent verborum compendio rem explicarent. Itaque cùm de eo foret diſceptatio, num & mali ſacerdotis Miſſa valeret: quoniam ad rem apertius intelligendam permultum lucis adferre diuiſio conſueuit: diſtinguendum inter opus, & opus eſſe putauerunt: vt aliud eſſe dicerent opus operans, aliud opus operatum. Opus operans appellare placuit ſiue ſacerdotis actionem, quod Anthiſiodorenſi viſum eſt: ſiue ſacerdotem ipſum ſacris operantem: (ſic enim loquitur Innocentius: Non ergò ſacerdotis iniquitas effectum impedit ſacramẽti: ſicut nec infirmitas medici virtutem Medicinæ corrumpit. Quamuis igitur opus operans aliquando ſit immundus, ſemper tamen opus operatum eſt mundum.) Opus autem operatum, rem immolatam. Quid igitur docent cùm ſcribunt, Miſſam ex opere operato valere? Quid aliud, quàm non eſſe perſonam aut actionem ſacerdotis attendendam, verùm ipſam, quæ præſens eſt in altari, rem immolatam: ipſum verum corpus Chriſti, quod pro nobis traditum eſt: ipſum verum ſanguinem Chriſti, qui pro nobis fuſus eſt in remiſſionẽ peccatorum noſtrorum? Huius enim corporis pro nobis traditi, huius ſanguinis pro nobis effuſi virtute, nõ autem merito Sacerdotis, aut actione fieri, vt cum Deo reconciliationem, peccatorum remiſſionem, & ea quæ petimus omnia conſequamur. Quamobrem ſicut nihil refert, calidus ſit an frigidus, qui ignem accendit, & ad vrendum ligna admouet, cùm non quantum ipſe ſed quantum ignis in ſe caloris habeat impertiat: Sic & in ſacro faciendo, quod ad illos attinet, pro quibus illud facit ſacerdos, non plurimum intereſt, cuius ille ſit meriti, quandoquidem iis pro quibus offert, non ſuum ille, ſed Chriſti ſanguinis meritum applicat. Quærit alicubi diuus Thomas. Nunquid ſacerdos immundus poteſt mundare. Et reſpondet quod non, ſi ageret in propria virtute, ſed agit virtute ſanguinis Chriſti, qui eſt ſicut cauſa prima. Potuit ne dici magis pium aliquid, aut veritati Chriſtianæ magis conſentaneum? Quid enim? An non omnem hac ratione fiduciam ab homine transferunt, & in ſola Chriſti paſſione (hoc enim eſt ſacrificiũ quod offerimus) collocari iubent: cum Propheta dicentes: Maledictus homo qui confidit in homine, & ponit carnem brachium ſuum: Benedictus vir qui confidit in Domino, & erit Dominus fiducia eius. Nolunt vt quiſquam

Opus operans. Antiſ. 1 in par. ſumma. Innoc li. 3. myſteriorum Miſſæ cap. 5. Opus operatum. — In epiſt. ad Heb. cap. 9. Lect. 3. — Hier. 17.

in ſanctitate, aut in externo Sacerdotis opere, ſpem ſuam omnem defixam habeat: verùm in agno iſto immaculato, cuius pretioſo ſanguine redempti ſumus. Hic eſt, qui tollit peccata mundi: hic eſt in cuius nomine ſi quid petierimus patrem, dabit nobis: hic eſt vnus aduocatus, mediator & reconciliator noſter. Homo ſacerdos, miniſter tantùm eſt reconciliationis: miniſterium enim reconciliationis dedit illi Deus, quemadmodum à Paulo ſcriptum legimus: Vera propitiatio pro peccatis noſtris: verus Sacerdos in æternum, ſolus ſanctus & immaculatus Pontifex, qui & exauditus eſt, & exauditur ſemper pro ſua reuerétia, & per quem exaudiuntur quotquot exaudiuntur, eſt ille qui per proprium ſanguinem introiuit ſemel in ſancta: qui ſedés ad dexteram patris, etiam nunc interpellat pro nobis, Dominus noſter Ieſus Chriſtus. Cuius corporis & ſanguinis Sacramentum cùm præſens adſit in altari: cumque ſubiiciatur ſub oculos aſtantium, quemadmodũ ille ſemel oblatus eſt ad multorum exhaurienda peccata: in huius ſacramenti præſentia, ſicut à ſancto martyre Cypriano ſcriptum eſt, non ſuperuacuè mendicant lachrimæ veniam, nec vnquam patitur contriti cordis holocauſtum repulſam.

1. Pet. 1. Ioan. 1. Ioan. 5. 1. Ioan. 5. 2. Cor. 5. Pſalm. 109. Hebr. 5. Hebr. 9. Rom. 8. Hebr. 9. Cyp. 1. ſer. de cœna Domini.

Hoc ſenſu dixerunt Scholaſtici, Miſſam ex opere operato valere, non propter ſanctitatem, aut actionem ſacerdotis, ſed propter victimam illam ſalutarem, cuius tum fit immolationis repræſentatio. Quis autem eſt qui ſenſum hunc cumprimis pium eſſe negare audeat? Ne quis auté ita ſenſiſſe Scholaſticos dubitare queat, ipſa eorum verba ſubiungemus. Ac ventilant quidem hanc quæſtionem: Vtrum ſacerdotis mali Miſſa tantundem valeat, quantum boni: Thomas de Aquino: præceptor eius Albertus, Bonauentura, Ioannes Gerſon, Gabriel Biel & alii nonnulli. Quoniam verò longum eſſet ſingulorum verba recenſere, breuitati ſtudentes, ex Ioanne tantùm Scoto quędam adſcribemus. Miſſa non ſolùm valet, inquit, virtute meriti, ſiue operis operantis, ſed etiam virtute ſacrificii & operis operati: vel, non ſolùm valet virtute meriti perſonalis ſacerdotis offerentis; verumetiam virtute meriti generalis Eccleſiæ, in cuius perſona per miniſtrum communem offertur ſacrificium. Alioqui, Miſſa mali ſacerdotis, qui in illo actu non meretur perſonaliter, ſed demeretur nulli valeret in Eccleſia: quod reputatur communiter inconueniens: Et rationaliter: iuxta illud Ioannis: Panis quem ego dabo, caro mea eſt, pro mundi vita. Quandocũque enim Chriſtus vt ſummus ſacerdos offert, panis quem dat, id eſt, caro eius, eſt mundi vita. Hactenus Scotus.

Tho. parte. 3. qu. 82. artic. 6. Alb. lib. 4 ſent. diſt. 13. art. 31. Bon in 4. ſenten. diſt. 13. qu. 4. Gerſo. ſer. 2. de die mortuo. Scot. in quodlibet. q. 20. in expoſitione ſacri Canonis Miſſæ. Lectione. 26. Ioan. 6. Supra, cap. 53.

Cùm de ſacerdotio ſermo nobis eſſet, docere nos meminimus, quòd ſacerdos nihil aliud eſt, quàm recóciliationis miniſter: fungitur enim legatione, ſiue miniſterio pro Chriſto: & capite, & corpore. In conſecrando ſiue ſanctificando, offerendo, diſtribuendo, manus, lingua, miniſterium hominis eſt mortalis: verùm ipſa conſecratio, ſiue ſacrificio, oblatio, diſtributio, denique virtus omnis, & efficacia, non eſt niſi æterni ſacerdotis illius & immortalis Domini noſtri Ieſu Chriſti. Hoc igitur in loco Chriſti capitis miniſtrum agit. Cũ verò precatur Deum, vt oblationis in cruce factę, cuius fit in altari repræſentatio, fructum ad fideles omnes redundare faciat, miniſtrum agit Chriſti corporis Eccleſiæ. Scotus igitur hoc dicere videtur iis verbis, quæ paulò antè per nos adducta ſunt: Siue ſacerdotem conſideres, tanquam Chriſti capitis, ſiue tanquàm Chriſti corporis miniſtrum, vtroque modo valet Miſſa. Nam quod ad prius illud miniſterium attinet, non refert quo ſit vitæ merito ſacerdos. Chriſtus eſt enim ſummus ille Sacerdos, qui ſemetipſum offert: panis quem dat, id eſt, caro eius, eſt mundi vita. Quamobrem non hominis Sacerdotis actio, verùm Chriſti Sacerdotis oblatio, Chriſti caro, quam ſemel in ara crucis pro nobis in mortem obtulit, illa eſt vita mundi, illa eſt, per quam ſalutem conſequimur: Hominis autem ſacerdotis nihil aliud eſt, quàm miniſterium. Virtus omnis penes carnem illam eſt, quæ cùm propter noſtram ſalutem in cruce pependiſſet, nunc ad dexteram Dei collocata, pro nobis interpellare nunquam intermittit. Rectè enim ab Auguſtino dictum eſt: Qui fuerit ſuperbus miniſter, cum diabolo computatur, ſed non contaminatur donum Chriſti. Quod per illum fluit, purũ eſt, quod per illum tranſit, liquidum, venit ad fertilem terram: Puta quia ipſe lapideus eſt, quia ex aqua fructum ferre non poteſt. Per lapideum canalem tranſit aqua ad areolas: in canali lapideo nihil generans, ſed tamen hortis plurimum fructum adfert. Spiritualis enim virtus ſacramenti ita eſt vt lux: & ab illuminandis pura accipitur, & ſi per immundos tranſeat, non inquinatur. Quod verò ſpectat ad poſterius miniſteriũ, quo ſacerdos pro Chriſti corpore fungitur Eccleſia, cum primis id optandum foret, vt quibus illa miniſtris vtitur ad iram Dei placandam, eſſent moribus inculpatis: ne, ſi ſicut populus, ita ſacerdos quoque factus ſit, rectè ad vtrumque dici poſſit, quod à Propheta ſcriptum eſt: Iniquitates veſtræ diuiſerunt inter vos & Deum veſtrum, & peccata veſtra abſconderunt faciem eius à vobis, ne exaudiat. Certum eſt enim quod multum valet deprecatio iuſti: neque temerè dictum eſt ab illo cæco nato, cui Chriſtus oculorum viſum reſtituerat: Deus peccatores non audit. Cæterùm in homine Sacerdote ſacris operante, ſi nulla ſunt ipſius miniſtri merita, non deſunt tamen eius, cuius eſt miniſter, Eccleſiæ merita: quæ non à maiori quidem, ſed à meliore tamen ſui parte, ſancta dicitur: & regnum ſæpè cœlorum à Chriſto vocatur. Quare cuius oratio priuata nullũ pondus habitura, neque fructum erat vllum allatura (ſcriptum eſt enim: Qui declinat aurem ſuam, ne audiat legem, oratio eius erit execrabilis) cùm is orat in Eccleſię perſona, quæ in potiore ſui parte ſancta eſt, nõ poteſt eius oratio non iis, pro quibus orat, eſſe fructuoſa, quamuis ipſi ſacrificanti ſit pernicioſa. Malitia enim miniſtri non impedit bonitatem ſiue bonum opus perſonę, quæ bona eſt: ſicut ſi bonus aliquis Dominus per manus famuli ſui nequam, eleëmoſynam tribuat, non ideò perdit eleemoſynæ ſuæ meritum. Et hoc eſt quod orans dicit Sacerdos Domine Ieſu Chriſte, qui dixiſti Apoſtolis tuis: Pacem meam do vobis, pacem relinquo vobis: quæſo, ne reſpicias peccata mea, ſed fidem Eccleſiæ tuæ. Videntur eiuſmodi non eſſe diſſimiles procuratoribus hoſpitalium aut captiuorum, quibus eorum contemplatione pro quibus petunt, large datur Eleemoſyna: cum tamen ipſis pro ſe petentibus nihil daretur: fortaſſis etiam turpiter abigerentur: cum tamen ipſi nihilominus partem diſtributionis accipiant. Præclarè ſcriptum eſt ab Hieronymo. Epi-

Auguſt. tract. in Ioannem. Eſa. 24. Oſee. 4. Eſaia. 59. Ioan. 9. Eccleſia non à maiore, ſed à meliori ſui parte ſancta dicitur. Prouerb. 28.

ſcopus

Her. lib. 5. contra Ioann. auream. Cyp. in ſermo. de baptiſmo Chriſti. Exorciſtæ quæſtuarij nihil ſuo nomine peragunt, ſed Chriſti.

ſcopus, Presbyter, Diaconus non ſunt meritorum nomina ſed officiorũ. Ante quem etiã Cyprianus, Scribæ, & Phariſæi in cathedra Moſi ſedentes, dum agunt quæ ad cathedram pertinent, per omnia plenitudine poteſtatis vtuntur, & officium, non vita, tantis effectibus honoratur. Obediunt dæmones exorciſtis: Chriſtum (inquiunt) ſcimus, & Paulum nouimus, & in nomine Chriſti quem Paulus prędicat adiurati egredimur: vos autem penitus ignoramus. Ecce in nomine ſuo quæſtuarii nihil peragunt exorciſtæ, nec ſe eis deferre ipſi dęmones profitentur: ſed nomen Chriſti etiam per lucrorum ſectatores ſuæ gloriæ retinet poteſtatem: & fiunt in talibus cauſis miniſtri mercenarii ſicut naues onerariæ, quæ per pelagus euehunt inſtitores, quarum rectores potius eorum quos ducunt, pecuniis inhiant, quàm ſaluti. Et tamen mare ſeculi huius neceſſarios habet eiuſmodi tranſuectores: alioqui ceſſabunt commercia, nec ex tranſmarinorum copia aliorum inopia habebit ſubſidium: nec occurrent ſibi ſolatia regionum, ſi vehicula tollantur de inuio, & pelagus immeabile relinquatur. Bonis quippè ſępè malorum miniſteria ſuffragantur. Hæc ille. Scripſit aliquando Leo nonus Pontifex ad Michaëlem Conſtantinopolitanum. Quicunque ſacerdotes, & ſi diſpares ſunt merito, pares tamen ſunt officio. Nec poteſt denegari pro merito, quod debetur officio. Alioquin non ſtaret ſacerdotium, ſi maius aut minus fieret, ſeu varietur ſecundum humanorum varietatem meritorum: eſſentq; penè tot ſacerdotia quot homines.

Cap. 14.

Sacramenta ex dignitate miniſtrorum non metienda.

Aug. cont. Creſc. lib. 3. cap. 6. cont. ſecundũ ep. Gaudentij lib. 2. cap. 9. contra Donat. lib. 2 cap. 4 & ſequentibus.

Eſaia 66.

Cont. Parmen. lib. 2. cap. 5.

Ioan. 1.

Psalm. 109.

Iam ergo quæ Scoti fuerit mens iis verbis, quæ per nos producta ſunt, planum ſatisfeciſſe videmur. Neq; verò ſolùm in hac ſententia fuiſſe Scotum aut Thomam exiſtimandum eſt. Fuerunt etiam Auguſtini ſeculo, qui ſacramenta & ſacrificia ex dignitate miniſtrorum eſſe metienda putarent: quique mali Epiſcopi, aut ſacerdotis preces obeſſe potius, quàm prodeſſe, pro quibus fierent, affirmarent. Quos, contra Parmenianum, Petilianum, Creſconium, Gaudentium, contraque Donatiſtas alios ſcribens Auguſtinus, pluribus verbis cõfutauit. Proferebat Parmenianus, & Petilianus locum ex Eſaia: Facinoroſus qui ſacrificat mihi vitulũ, quaſi qui canem occidat: & qui ſimilaginem, quaſi ſanguinem porcinum: & qui offert thus, quaſi qui benedicat idolo. Sed hæc Auguſtinus cùm de ſchiſmaticis multò cõgruentius dici docuiſſet, his deinde verbis vtitur: Si primis temporibus non obfuerunt mali ſacerdotes, vel collegis bonis, ſicut fuit Zacharias: vel popularibus, ſicut fuit Nathanaël, in quo dolus non erat: quantò magis nihil obeſt in vnitate Chriſtiana Epiſcopus malus, vel Coëpiſcopis vel laicis bonis; cùm iam ille ſacerdos in æternum, ſecundùm ordinem Melchiſedech, & Pontifex noſter, ſedens ad dexteram patris interpellat pro nobis. Nec illud bonis obeſt, ſed offerentibus malis, quòd veriſſimè dictum eſt; Dona iniquorum non probat altiſſimus. Et contra Petilianum: Nos dicimus tale cuique ſacrificium fieri, qualis accedit, vt offerat, & qualis accedit vt ſumat; & eos de ſacrificiis talium manducare, qui ad illa tales accedunt, quales & illi ſunt. Itaque ſi offerat Deo malus, & accipiat inde bonus, tale cuique eſſe, qualis quiſque fuerit. Quia & illud ſcriptum eſt: Omnia munda mundis. Ac Paulò pòſt contra Parmenianum ſcribens, cùm obiectum eſſet ab eodem, Sacrificia impiorum execratio eſt Domino. Sacrificia, inquit, impiorum eis ipſis oberunt, qui offerunt impiè. Nam vnum atque idem ſacrificium propter nomen Domini quod inuocatur, & ſemper ſanctum eſt, & tale cuique fit, quali corde ad accipiendũ acceſſerit. Qui enim manducat & bibit indignè, iudicium ſibi manducat & bibit. Non ait, aliis, ſed ſibi. Qui ergò maducat dignè & bibit, gratiam ſibi manducat & bibit. Quid aliud his verbis Auguſtinus innuit, quã quòd aliis verbis dictum eſt à ſcholaſticis, ex opere operato, non ex opere operantis valere ſacrificium ſiue ſacramentum. Idem alio loco. Aduocatorum more accipi dicit Antiſtites. Nunquid, inquit, ſi malæ vitę eſt aduocatus, contra ſuſceptum eius pronunciabitur? Hoc eſt officium aduocati, vt ſecundum iuris ordinem ſuſcepti ſui cauſam peroret. Nunquid poterit vita eius ſi turpis eſt, obeſſe cauſæ ſuſcepti? Perſona enim aduocati nec obeſſe nec prodeſſe poterit: Qualis enim fuerit cauſa, ſic & reſpondebitur ei. Sic ſunt & qui volunt Chriſtiani fieri: accedunt ad Antiſtitem, dicunt ei vota ſua: ille facit verba iuris Eccleſiaſtici. Si vera vota ſunt, ſuſcipiũtur à iudice, in quo ille aut obeſſe poterit, aut prodeſſe: quippè, cũ nec cauſã ſuſcepti ſic norit: Deo enim iudici ſoli cognitum eſt, quis qua mente attendat. Antiſtitis ergo eſt delegato ſibi fungi officio: iudicis autem, aut ſuſcipere, aut renuere cauſam ſuſcepti. Ipſe enim inuenitur dixiſſe: filia, fides tua te ſaluam fecit per ſuſceptum hic vocare videtur Auguſtinus clientem cuius cauſam aduocatus tuendam ſuſcepit. Verum e ſt igitur, quod à Nicolao Papa ſcribitur, quòd mali bona adminiſtrando, ſe tantummodo lædunt; ſicut fax accenſa ſibi quidem detrimentum pręſtat, aliis verò lumen in tenebris adminiſtrat; & vnde aliis cõmodum exhibet, inde ſibi diſpendium prębet. Cum verò idem Parmenianus protuliſſet ex Euangelio, Deus peccatores non audit; An propterea dicunt hoc, inquit, vt intelligatur malus Epiſcopus non exaudiri, cum pro populo rogat? Quod & ſi ita eſſet, non ideò tamen populus, ſi bonus atque fidelis eſt, ſolicitus eſſe deberet: Securos enim illos facit illa ſcriptura, quæ ait: Etſi quis peccauerit, aduocatum habemus apud patrem Ieſum Chriſtum iuſtum, & ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris. Cumque poſuiſſet de Balaam exemplũ: Non mirum eſt, inquit, ſi verba, quæ pro populo dicuntur in precibus, etiam ſi à malis dicantur Epiſcopis, exaudiantur tamen: non pro peruerſitate Prępoſitorum, ſed pro deuotione populorum. Quid hic aliud dicit, quàm quod poſteà ſcriptum eſt aliis verbis à Scoto: Sacrificium ſiue preces, non ſolum valere virtute meriti perſonalis ſacerdotis, verumetiam virtute meriti generalis Eccleſiæ, in cuius perſona per miniſtrum communem offeruntur: cuius fidem, non peccata miniſtri Deus reſpicit.

Auguſt. libro quæſtionũ in vtrumq; teſtamentum.

[illegible] cap. 8.

Habemus igitur iam, quæ ſit ſcholaſticorum ſententia: cum ex opere operato valere Miſſam dicunt: nimirum eadem quæ quondam Auguſtini, eadem quæ totius Eccleſiæ Catholicæ fuit, eſt, & erit ſemper. Qui vero ſenſum illis contrarium affingunt, aut non intelligunt ipſi, neque quæ dicunt, neque de quibus affirmant aut extremè ſunt improbi: qui dum quàm plurimos à Chriſti corpore, quę eſt Eccleſia, ſegregare ſtudent, quod veritate non poſſunt, eiuſmodi conficta calumnia perficere conantur: alienum prorſus & abſurdum,

ac

ac minimè pium illis ſenſum affingentes. Verùm hæc eſt poteſtas tenebrarum, quibus in hanc cæcitatem ad ducuntur. Sed & ſi quis viſus eſt eſſe de applicatione ſacrificii ſcrupulus, an ea pro aliis fieri poſſit, per hæc, quæ dicta ſunt, iam ſublatus eſſe videtur. Cùm enim iſti concedant, tamen propitiatoriũ Chriſti ſacrificium applicari poſſe pro aliis, hoc eſt illud, quod in Miſſa dicimus applicari. Neq; enim ſacerdos in Eccleſiæ perſona, cuius miniſter eſt, ſuũ cuiquã opus applicat, verũ applicat opus Chriſti: ſacrificiũ illud applicat in ara crucis peractũ: paſſionem applicat & mortẽ Chriſti, per quam cum patre cœleſti reconciliati, peccatorum noſtrorum ſumus remiſſionem conſequuti. Huius fructum vt fideles adipiſci, peccatorũque remiſſionis & ſalutis in cruce nobis promeritæ participes fieri queant, Deum patrem precatur, per eum ipſum, qui ſacrificiũ pro nobis factus, morte ſua nobis hæc promeruit, Dominum noſtrum Ieſum filium eius vnicum. Atque hoc eſt, quod applicari dicitur, ſacrificium. Applicatur autem non viuis magis, quàm mortuis: neque præſentibus modò, verũ & abſentibus: niſi fortè pro viuis tantũ ſemetipſum Chriſtus obtulit, & pro iis qui præſentes tum adfuerunt, & non pro mortuis & abſentibus quoque. Atqui contradicit ſcriptura, quę mũdi totius eum aſſerit propitiationem fuiſſe: & ex perſona Dei Propheta: Ero mors tua, inquit, ò mors, & morſus tuus ero inferne. Quid igitur aliud, quàm Euangelii vocem negant, qui cum impio Aerio pro mortuis rectè ſacrificium offerri negant? Non enim aliam oblationem, ſed eandem quam Chriſtus obtulit, offert in Eccleſiæ perſona miniſter eius ſacerdos; neque pro aliis, quàm pro quibus Chriſtus obtulit; & oblatione ſua, Domini mortem annunciat, qua redempti ſunt omnes: cui oblationi participant omnes, qui ſunt in vnitate corporis Chriſti myſtici, ſiue ſuperſtites in hac vita, ſiue iam ex ea migrauerint, ſiue præſentes, ſiue ſint abſentes. Quòd ſi non redemit Chriſtus morte ſua Patriarchas, Prophetas, & ſanctos alios Patres in ſe credentes, qui mortẽ eius præceſſerunt: nõ rectè dicitur pretiũ hoc redemptionis pro mortuis offerre ſacerdos. Sin autem redemit omnes, quemadmodum certa fides eſt Eccleſiæ; qui ſunt iſti, qui cùm eadem ſe lingua confiteri profiteantur, negare tamen audent, quòd Chriſtus obtulit in omnium redemptionem æquè mortuorum atque viuorum, id rectè mortuis applicari? Sed iſti putant ſuum opus applicare ſacerdotem. Videntur Eccleſiæ myſteriorum eſſe prorſus imperiti, ac vbiuis potius, quàm in catholica, de iis quæ pertinent ad idem Catholicam, inſtituti. Repetẽdum eſt igitur iterum atque iterum, & inculcandum, vt ne ſint neſcii. Non ſuũ opus, non ſuam oblationem applicat ſacerdos: verùm opus Chriſti, oblationem illam, qua ſemetipſum obtulit Chriſtus in odorem ſuauitatis: cuius fructus vt perueniat cùm ad eos, qui nobiſcum adhuc in terris degũt, tum ad illos, qui nos præceſſerũt cum ſigno fidei, & dormiunt in ſomno pacis, Deum patrem per eundem Chriſtum precatur. Quòd verò ſeorſum huic applicat, aut illi, nec hoc nouum eſt: quin iam inde ab Apoſtolorum temporibus vſurpatum. Auguſtinus oblatum eſſe ſcribit pro matre ſua ſacrificium pretii noſtri. Quod etiam pro fratre ſuo Satyro ſe narrat Ambroſius obtuliſſe. Simul & Fauſtinum quendam hortatur: vt Germanam ſuam vita functam, non tam deplorandam, quàm proſequendam orationibus exiſtimet, nec mœſtificandam lachrymis ſuis, ſed magis oblationibus animam eius Domino commendandam, arbitretur.

Luc. 22. Applicatio ſacrificii. *Miſſa ſacrificium pro mortuis valet.* *1. Ioan. 2. Oſea 13.* *Sacerdos non ſuũ applicat.* *Aug. lib. 9. confeſ. cap. 12. Amb. in orat. funebri de obitu fratris. Epiſt. 8.*

Cyprianus antiquior Auguſtino, negat offerri pro eo, nec ſacrificium pro dormitione eius celebrari debere, qui excedens ad tutelam aut curam clericum nominaſſet. Vtroque vetuſtior Tertullianus, etiam anniuerſariorum meminit de vxore dicens: Marito ſuperſtite pro anima eius oret, & refrigerium interim adpoſtulet ei, & in prima reſurrectione conſortium, & offerat annuis diebus dormitionis eius. Et in alio libro: Iam repete apud Deum, pro cuius ſpiritu poſtules, pro qua oblationes annuas reddas. Meminit in vita Cæſarii, anniuerſarii Gregorius quoque Nazianzenus. Paulinus verò: Rogat Amandum, vt pro fratre quodam qui maluit ad Dominum debitor tranſire quàm liber, oret: vt miſericors & miſerator Deus, qui facit omnia in cœlo & in terra & in mari, & abyſſis, refrigeret animam eius ſtillicidiis miſericordiæ ſuæ, per orationem ipſius. Quia ſicut ignis, inquit, accenſus ab eo ardebit vſque ad inferos deorſum: ita proculdubio, etiam ros indulgentiæ eius, inferna penetrabit: vt roſcido pietatis eius lumine in tenebris ardentibus æſtuantes, refrigerentur. Ambroſius, & trigeſimum & quadrigeſimum obitus diem obſeruari ſolitum ſcribit: atque vtrãq; obſeruationem habere auctoritatem, qua neceſſarium pietatis impletur officium. Et B. Ephrem cùm trigeſimum diem compleſſet, ſui memoriam fieri petiuit. Et longè vetuſtiſſimus omnium Clemens, etiam orationes recitat pro quieſcentibus in Chriſto. Et capite ſequenti. Peragatur, inquit, dies tertius mortuorum, in pſalmis, in lectionibus, atque orationibus, propter eum, qui tertia die reſurrexit. Item nonus in commemorationem ſuperſtitum atque defunctorum, etiam quadrageſſimus ſecundùm veterem formam. Moſen enim hoc modo populus luxit, nec non anniuerſarium pro memoria ipſius, deturque de illius facultatibus pauperibus in commemorationem ipſius. Extat Epiſtola Epiſcoporum Cappadociæ ad Leonem Imperatorem, in qua poſteaquam defleuerunt multis lachrymis miſerabilem cædem Archiepiſcopi Proterii, addunt & hæc verba: Pręcipuè dum quis animo cogitet, quia neque poſt mortem defuncto ſacrificii oblationem fieri permiſerunt, ſic illis hęc immanitas omnem aliam immanitatem ſuperare viſa eſt. Quod igitur tanto conſenſu, tot ſeculis, quàm latè patet Chriſtianum nomen, obſeruatum ſemper vbiq; locorum fuiſſe videmus, quid aliud quàm Apoſtolorũ hanc eſſe traditionem exiſtimare fas eſt? Sicut exiſtimaſſe iam antè docuimus Dionyſium Areopagitam, Ioannem Chryſoſtomum & Ioannem Damaſcenum.

Cyp. lib. 1. epi. 9. *Tertul. de monogamia.* *Tert. de exhortatione caſtitatis.* *Epiſtola 1.* *Amb. de obitu Theodoſii.* *Ephrem in teſtamento ſuo.* *Lib 8. cap. 47.* *Annuarum defunctorum memoria.*

Verum hæc de ſacrificio dicta nunc ſufficiant, quæ eſt vna omnium pręſtantiſſima, Deoque longè gratiſſima cæremonia: cuius quaſi quędam ſunt inſtrumenta, ſacra vaſa, ſacræ veſtes, chriſma, cereus, luminaria. Viſum eſt enim ad honorem huius tanti ſacrificii pertinere, vt rei tam ſacræ etiam inſtrumenta ſacra eſſent: quorũ quędã non niſi legitimè conſecratis attingere liceret. Quod & ipſum nouum non eſt: quin ipſis etiã Hieronymi temporibus, & multò antè vſitatum. Sic enim ille ſcribit ad Theophilum Alexandrinum Epi-

Sacriſicii inſtrumenta.

ſcopum:

ſcopum: quæ epiſtola libris eius Paſchalibus annexa eſt, in Latinam linguam ab eo conuerſis: Diſcant qui ignorant, eruditi teſtimoniis ſcripturarum, qua debeãt veneratione ſancta ſuſcipere, & altaris Chriſti miniſterio deſeruire: ſacroſque calices & ſancta velamina & cætera, quæ ad cultum dominicæ paſſionis pertinent, nõ quaſi in anima & ſenſu carentia ſanctimoniam non habere, ſed ex conſortio corporis & ſanguinis Domini eadem, qua corpus eius & ſanguis, maieſtate veneranda. Quæ tamen verba non ita ſunt accipienda, quaſi res inanimæ, vaſa & veſtes, gratiam in ſe ſuſcipiant: quod in hominibus, qui conſecrantur, fieri dubiũ non eſt, ſed per conſecrationem tamen vel benedictionem, illud efficitur, vt magis idonea reddantur ad cultum diuinum in eis peragendum: ſanctaque proptereà dicuntur, ſiue ſacra, quòd poſteaquàm ſemel Deo dicata, diuinoque cultui deſtinata ſunt, iam deinceps in alios vſus quoſcunque ea conuertere non licet. Hieronymi quoque præceptor Gregorius Nazianzenus: Ne ipſa quidem, inquit, indumenta ſacerdotalia, vel miniſterii vaſa, cuilibet contingere ſaltem aut contrectare fas eſt. Et in Arrianos idem de ſeipſo narrat. Quam inquit, ſupellectilem rei ſacræ miniſterio dicatam, manibuſque profanis, nõ attrectandam flagirioſis manibus expoſui: vel Nabuzardæ coquorum Principi: vel Balthaſaro, qui in ſacroſanctis poculis nefariè perbachatus eſt, atquè adeò dignas amentia ſua pœnas exoluit. Chryſoſtomus verò: Etiam priuſquam Deo dicarentur ſacra vaſa, tamen quòd in hunc vſum erant confecta, nequaquam, inquit, ea deinceps quaſi prophana intuemur, ſed tanquàm à Deo facta, nec audent ea temerè attingere: Neque verò Hieronymi aut Gregorii ſeculo primùm ſacris vaſis & veſtibus, calici præſertim, patinæ & pallæ hic honor eſt habitus. Propè centum annis antè, Stephanus Papa, idem & Martyr, ad quem extant Cypriani quoque Martyris ſcripta, ad Hilàrium ſcribens his verbis vſus legitur: Veſtimenta Eccleſiaſtica, quibus Domino miniſtratur, cultuſque diuinus omni cum honorificentia & honeſtate à ſacerdotibus, reliquiſque miniſtris celebratur, & ſacra debẽt eſſe & honeſta; quibus aliis in vſibus, cum Deo eiuſque ſeruitio conſecrata & dedicata ſint, nemo debet frui quàm Eccleſiaſticis & Deo dignis officiis quę nec ab aliis debẽt cõtingi, aut ferri, niſi à ſacratis hominibus, ne vltio, quæ Baltazar Regem percuſſit, ſuper hæc tranſgredientes & talia pręſumentes veniat diuina; & corruere eos faciat diuinæ vltionis iuſtum flagellum ad ima. Idem in epiſtola Soteris ad Epiſcopos Italiæ multò antè. Idem à Sixto Papa, qui fuit ſextus à Petro, ſcriptum legimus, cuius verba hæc ſunt. In hac ſancta ſede Apoſtolica à nobis & reliquis Epiſcopis, cęteriſque Domini ſacerdotibus ſtatutum eſt; vt ſacra vaſa, non ab aliis quàm à ſacratis, Dominoq; dicatis contrectentur hominibus. Indignum enim valdè eſt, vt ſacra Domini vaſa, quęcunque ſint, humanis vſibus ſeruiant: aut ab aliis, quàm à Domino famulantibus, eique dicatis tractentur viris; ne pro talibus præſumptionibus iratus Dominus, plagam imponat populo ſuo; & ii etiam qui non peccauerunt, mala patiantur & pereant; quia perit iuſtus ſæpiſſimè pro impio.

[S]acra vaſa quare [ſ]ancta dicuntur. [N]um. 4. & Dan. 4.

Naz. in Apolog. 10. Chryſ. de Anna [&] Samuelis educatione.

[Nem]ina ſacra vaſa [te]merè contingen[da]. Dan. 5.

[S]oter. epiſt. 2. [Six]t. epiſt. 2.

Cereorum quoque & luminarum vſus vetuſtiſſimus eſt in Eccleſia. Cùm accenderentur pro Martyrum honore cerei, viſum eſt, Vigilantio minimè ferendum; quòd ea res idololatriam quandam reſiperet. Contra quem ſcribens Hieronymus: Cereos, inquit, non clara luce accendimus, ſicut fruſtrà calumniaris, ſed vt noctis tenebras hoc ſolatio temperemus, & vigilemus ad lumẽ, nec cæci tecum dormiamus in tenebris. Quòd ſi aliqui propter imperitiam & ſimplicitatem ſecularium hominum, vel certè religioſarum fœminarum: de quibus verè poſſumus dicere: Confiteor, zelum Dei habent, ſed non ſecundùm ſcientiam: hoc pro honore Martyrum faciunt, quid inde perdis? Cauſabantur quondã & Apoſtoli, quòd periret vnguentum: ſed Domini voce correpti ſunt. Neque enim Chriſtus indigebat vnguento, nec Martyres lumine cereorum, & tamen illa mulier in honorem Chriſti hoc fecit, deuotioneque eius mentis recipitur: & quicunque accedunt cereos, ſecundùm fidem ſuam, habent mercedem: dicente Apoſtolo: Vnuſquiſque in ſuo ſenſu abundat. Idololatras appellas huiuſmodi homines: Non diffiteor omnes nos, qui in Chriſtum credimus, de idololatriæ errore veniſſe: non enim naſcimur, ſed renaſcimur Chriſtiani. Et quia quondam colebamus idola, nunc Deum colere non debemus, ne ſimili eum videamur honore cum idolis venerari? Illud fiebat idolis, & idcirco deteſtandum eſt: hoc fit martyribus, & idcirco recipiendum eſt. Nam & abſque martyrum reliquiis, per totas Orientis Eccleſias, quando legendum eſt Euangelium, accenduntur luminaria iam Sole rutilante: non vtique fugiendas tenebras, ſed ad ſignum lætitię demonſtrandum; Vnde & virgines illæ Euangelicæ ſemper habent accenſas lampades ſuas. Et ad Apoſtolos dicitur: Sint lumbi veſtri præcincti, & lucernæ ardẽtes in manibus veſtris. Et de Ioanne Baptiſta: Ille erat lucerna ardens & lucens: vt ſub typo luminis corporalis, illa lux oſtendatur, de qua in pſalterio legimus: Lucerna pedibus meis verbum tuum Domine, & lumẽ ſemitis meis. Malè facit ergò Romanus Epiſcopus, qui ſuper mortuorum hominum Petri & Pauli, ſecundum nos oſſa veneranda, ſecundum te, vilem puluiſculum, offert Domino ſacrificia, & tumulos eorum Chriſti arbitratur altaria? Hactenus Hieronymus. Qui laudat etiam Nepotianum, quòd Baſilicas Eccleſię, & Martyrum conciliabula diuerſis floribus, & arborum comis vitiumque pampinis adumbrauit. Ex quo colligere licet, minime nouum eſſe, quod nunc in templis frequentari videmus. Meminit cereorum & Prudentius in Hymno de beato Laurentio. De Melano verò ſcribit Zozomenus, quod iuuentus fuerit, lychnos Eccleſiæ, tanquam extremus miniſter parans, lucernaſque portans. De Narciſſo narrat Euſebius, quòd cum aliquando ſolennes Paſchatis vigiliæ celebrarentur, oleum miniſtris defecerit, ob eamque cauſam vniuerſa multitudine contriſtata, Narciſſus luminarium miniſtris pręceperit, vt aquam è vicino puteo hauſtam ad ſe deferrent. Quo confeſtim facto, ſuper aquam orauerit, illamque lucernis fide in Dominum ſyncera infundi iuſſit. Sic diuina virtute naturam aquæ in qualitatem olei eſſe mutatam, vel ex hac hiſtoria liquere poteſt, quàm ſit vetuſtus luminarium vſus in Eccleſia, cùm Narciſſus vixerit ante annos plus minus mille quadringentos.

[C]ereorum vſus an[ti]quiſſimus.

Rom. 10.

Matth. 26.

Rom. 14.

[C]erei accenſi cur [E]uangelii lectioni [p]ræferantur. [M]atth. 25. [L]uca 12. [Io]an. 5. [P]ſalm. 118.

[Hi]ero. epiſt. 3.

[Z]ozom. lib. 6. cap. [1]3. eccle hiſto. [E]uſe. lib. 6. cap. 9. [e]ccle. hiſt.

Aquę verò benedictę vſus, ab ipſis Apoſtolorum temporibus ortum habere videtur: Siquidem, qui fuit

quintus à Petro Pontifex Romanus Alexander, his verbis illius meminit, Aquam ſale conſperſam populis benedicimus; vt ea cuncti aſperſi purificentur & ſanctificentur, quod & omnibus ſacerdotibus faciendum eſſe mandamus. Nam ſi cinis vitulæ aſperſus ſanguine populum ſanctificabat, atque mundabat; multò magis aqua ſale aſperſa, diuiniſque precibus ſacrata, populum ſanctificat atque mundat. Et ſi ſale aſperſo per Eliſæum Prophetam ſterilitas aquæ ſanata eſt; quantò magis diuinis precibus conſecrata, ſterilitatem rerum aufert humanarum, & coinquinatos ſanctificat, atque mundat & expurgat, & cætera bona multiplicat: & inſidias diaboli auertit, & à phantaſmatis verſutiis homines defendit. Nam ſi tactu fimbriæ veſtimenti Saluatoris ſaluatos infirmos eſſe non dubitamus, quanto magis virtute ſacrorum eius verborum diuinitus ſacrãtur elementa; quibus ſanitatem corporis & animæ humana percipit fragilitas? Et qui Præceſſit hunc Pontificem Clemens, formam, & aquam & oleum benedicendi tradidit hanc. Domine Sabaoth Deus virtutum, creator illarum, & dator olei, miſericors & benigne, qui dediſti aquam ad potum, & mundiciem, oleum ad exhilarandum faciem in exultationem lætitiæ: ipſe quoque nunc per Chriſtum ſanctifica hanc aquam, & hoc oleum, in nomine eorum, qui attulerunt, & da virtutem ſanctitatis effectricem ægritudinum expultricem, dæmonum fugatricem, omnibus inſidiis aduerſariam, per Chriſtum, qui eſt ſpes noſtra; quo cum tibi gloria, honor & cultus cum ſancto ſpiritu in ſecula, Amen. Meminerunt autem conſecrationis aquæ Baſilius, & qui libenter ſequitur eum, Ambroſius. Et antè vtrũq; Cyrillus Hieroſolymitanus. Theodoretus in Eccleſiaſtica Hiſtoria ſcribit Apameæ aqua benedicta dæmonem eſſe fugatum. Itidem de Ioſepho Scythopolitano ſcribit Ephiphanius, quòd inſanum hominem aqua conſperſum ad ſanitatem reuocauit, & incantamenta quædam aſperſione aquæ diſſoluit.

Aqua benedicta vſus.
Alexand. epi. 1. ad omnes Orthodoxos.
Hebr. 9.
4. R. 2. 4.
Matth. 9. 14.
Benedictionis creaturarum forma.
Clemens conſtit. Apoſtolic. lib. 8. cap. 35.
Baſi. de ſpiritu ſancto cap. 1.
Ambr. de Sacra. lib. 1. cap. 7.
Lib. 3. cap. 21.
Hære. 30.
Catecheſ. 4.

Sed nobis hoc loco de ſingulis cæremoniis, quæ ſumuntur à rebus, dicere propoſitum non eſt: cùm præſertim copioſè de iis multa ſint ab aliis perſcripta. Ante annos cẽtum propè ſeptuaginta, ſcripſit octo libros ea de re Guihel. Durandi Epiſc. Miniacenſis, quibus titulum dedit, Rationale diuinorum: quem totidem annis præceſſit Rupertus Abbas Tuitiẽſis, cuius extant de diuinis officiis libri duodecim. Editus eſt etiã non ita pridem in lucem opera viri pii & docti Ioannis Cochlæi, liber Amalarii Treuerenſis Archiẽpiſcopi de officio Miſſæ, ante annos ſeptingentos & amplius ſcriptus, in quo multa reperire licet, ad hoc argumenti genus pertinentia. Scripſit eadem de re ducentis ante Amalarium annis Iſidorus, cuius & duo libri extant de diuinis officiis. Editum fuit & à Ioanne Bellero Antuerpiæ anno 62. Rationale diuinorum officiorum Ioan. Belethi, qui vixit anno 1165. ſub Frederico primo Imperatore. Nuper etiam æditus eſt liber eadem de re ante 300 ferè annos à Guiberto de Tornaco de officio Epiſcopi inſcriptus. Inter eas autem res, à quibus cęremoniæ ſumuntur, recenſeri poſſunt & ea, quæ ad orationes, eleẽmoſynas, & ieiunia pertinent. Verùm alio loco ſtrictim ea de re breuiterque nonnulla dicemus, neque enim huius eſt inſtituti, omnia quæ dici poſſunt, perſcribere.

De cæremoniis qui ſcripſerunt.

De Cęremoniis, quæ ſumuntur à loco.

CAP. XC.

A Loco quoque ſumuntur cæremoniæ. Nam oraturi ad templa conuenimus, quæ ſunt ædes, Deo ſolenni ritu conſecratæ. Quin & corpora noſtra, non niſi in templis aut certè in cæmiteriis, quæ & ipſa conſecrantur, ſepeliri volumus. Pręcipuè verò tremendum illud ſacrificium alibi, quàm in ęde Domino ſacrata, peragi, per ſanctorum Patrum canones non licet. Neque verò nouum hoc eſt inſtitutum: nam pręterquàm quòd in veteri quoque lege tabernaculi per Moſen, ac templi per Salomonem conſtructi fuit vſus, etiam Petrum & Ioannem in templum Hieroſolymitanum aſcendiſſe legimus, ad horam orationis nonam. Quibus autem in locis Euangelium Apoſtoli prædicabant, nominatim autem in Aſiæ, Syriæ, Aethiopię & Indiæ ciuitatibus: quin & apud ipſos Antropophagos, Philippum, Bartholomæum, Thomam, Matthæum, & Andream, templa, & quidem maxima conſtruxiſſe tradit Nicephorus: quos eadem illa conſecraſſe quoque dubium non eſt, vt in alios vſus ea transferri fas non fuerit. Etiam ſi primus Higinus, referente Gratiano, & ante eum Iuone templorum, vel vt ipſe vocat baſilicarum conſecrationis mentionem facere videatur: qui fuit octauus à Petro Pontifex Romanus, iuxta ſupputationem Euſebii in Chronicorum libro: vt Apoſtolicum hoc inſtitutum fuiſſe minimè ſit ambigendum. De Conſtantino ſcribit Euſebius quòd is templum Saluatoris extructum Hieroſolymis, conſecrandum curauit. Cuius rei meminit etiam Athanaſius, in ſecunda Apologia. De Baſiano narrat Ambroſius, quòd is idem fecerit de baſilica, quam condiderat Apoſtolorum nomine. De Baſilio Ancyrano refert Zoſomenus, quòd conuocaret ad conſecrationem Eccleſiæ, quam ædificauerat, multos vicinorum locorum Epiſcopos. Legimus apud Athanaſiũ quòd in Beryto Iudæi conuerſi, rogabant Metropolitanum, vt Synagogam ſuam Eccleſiam conſecraret, in honorem ſancti Saluatoris mundi. Et ex tunc, inquit, per diuerſas orbis nationes, mos inoleuit, vt baſilicas plurimas vel oratoria Pontifices in honorem ſancti Saluatoris condere, & dedicare non deſinãt. Quæritur idem Athanaſius, inter alia crimina ſibi obiectum fuiſſe, quòd in magna Eccleſia Synaxis habita ſit prius, quàm dedicaretur, quodque illegitimę preces ibi fuerint conceptæ. Ex quibus verbis facilè cuiuis perſpicere licet, quę fuerit opinio priſcis etiam illis temporibus de conſecratione ſiue dedicatione templorum, cùm illegitimæ preces conceptæ, putarentur in templis non conſecratis. Philo quoque, qui fuit Apoſtolorum æqualis, ſcribit hoc de viris Apoſtolicis: quòd habuerint ſacra domicilia, quę ſemina *σεμνεῖα* ſiue monaſteria vocabant: in quibus manentes, honeſtæ ac

Templa.
Sepultura.
Templorum antiquitas & vſus.
Exod. 26.
3. Regum 6.
Actorum 3.
Niceph. lib. 2. ca. 39. 40. & 41. Eccleſ. hiſt.
Grat. de conſecrat. lib. 1. cap. Omnes.
Iuo. lib. 2. decret.
Euſeb. li. 4. de vita Conſtantini.
De Baſiano Amb. lib. 1. epi. 5.
Zoſo lib. 4. ca. 13 eccle. hiſto.
Atha. in lib. de paſſione imaginis Domini noſtri Ieſu Chriſti.
In priore apologia ad Conſtantium.
Vide Euſeb. lib. 2 cap. 17. eccle. hiſt.

ſanctæ vitæ myſteria celebrabant, nihil illo inſerentes, nec potum, nec cibum, nec aliud quicquam eorum, quæ ad corporis ſuſtentationem neceſſaria ſunt: ſed leges & oracula Prophetarum & hymnos, ac reliqua eiuſmodi, quibus ſcientia & pietas augeſcunt & conſummantur.

Templa quare conſtructa.
3. Regum 8.

Ac illud quidem dubium non eſt, quãtùm ad ipſum Deum attinet, nihil referre, quo in loco colatur: qui cùm ſit corporis expers, nullis finibus circũſcribitur, nec loco clauditur vllo: Quod nec ille ignorabat, qui templum illi fabricatus: Si cœlum, inquit, & cœli cœlorum te capere non poſſunt, quanto magis domus hęc quam ædificaui tibi? Cæterùm quòd in templis potius orationes, præſertim verò ſacrificia peraguntur, hominum id cauſa conſtitutum eſt, quorum ingenium eſt, eorum præſertim qui ſunt de vulgo, quæ peruulgata ſunt, minorem vt eorum rationem habeant: quin ea deſpicatui ducunt. Si quæ verò ſolenni ritu propriè diuinæ rei faciendæ dicata ſunt & conſecrata, neſcio quomodo maiore quadam habẽtur à multis in veneratione. Sic videmus ad Regum & Principum venerationem permultum facere, ſi domos habitẽt, quàm reliqua multitudo, magnificentiores: ſi veſtes etiam induti ſint ſplendidiores. Viſum eſt igitur ad multitudinis maiorem erga Deum reuerentiam excitandam, non parum intereſſe, vt ædes certæ conſtituerentur, in quibus res alia nulla fieret, præterquàm quæ ad colendũ Deum pertineret: quin & vaſa, quemadmodum anteà commemorauimus, & veſtes, & miniſtri quoque peculiares ei rei deſignati ſunt. Deinde verò cùm præcipuus Dei cultus, in eo charitate proſequendo conſiſtat, (nihil autem amatur, niſi cognitum, ſicut ab Augu-

Aug. li. 10. de trinitate, cap. 1.

ſtino quoque ſcriptum legimus) omni certè ſtudio laboratum oportuit, vt clarum omnibus & illuſtre Dei nomen redderetur, vt ne quem latere poſſet, quantis ille beneficiis mortalium genus affecerit, quò ſic illis commemorandis, ad colendum, hoc eſt amandum Deum, facilius homines accederentur. Poſtulabat itaque ratio, locus vt aliquis deſignaretur, in quo beneficia Dei quàm maximè clara, teſtataque cunctis rędderẽtur; cui rei non alia domus viſa eſt magis idonea, quàm ea ipſa, quæ rebus diuinis faciendis eſſet dicata, quarum non poſtrema pars eſt verbi Dei prędicatio.

Preces quæ fiunt in templo, ſunt Deo gratiores.
3. Regum 8.

Neque dubitandum eſt, quin gratiores Deo ſint preces, & ad impetrandum quod velis efficaciores, quæ fiunt in templo Deo conſecrato, non ſolùm propter loci reuerentiam, Sicut Salomon quoque petiuiſſe Deũ legitur: Sint oculi tui aperti nocte ac die ſuper domum, de qua dixiſti: Erit nomen meum ibi, vt exaudias orationem ſerui tui, & populi tui Iſraël in loco iſto; verùm etiam quòd cùm coiit cœtus omnis, & aggregatur ad Deum, cùm quaſi manu facta precationibus ambiunt orantes: grata eſt hæc vis Deo, ſicut ſcribit Ter-

Tertul. in Apologetico, cap. 19.
Ambro. lib. 5. in Lucam.

tullianus; quodque ſingulis petentibus negaturus fortè fuerat, multorum vnanimitati precantium ferè tribuit. Fieri nanque, dicit Ambroſius, Eccleſiæ contemplatione, vt quòd alicui Dominus negare poſſet, ignoſcat, certum vt ſit, quòd maiore cum fructu Deo ſupplicatur in Eccleſia, quàm quouis in alio priuato loco.

Hom. 4. in 2. Theſſa.

Quamobrem & ęqualis Ambroſii Chryſoſtomus. Quod quis apud ſeipſum precatus accipere non poterit, hoc cum multitudine precatus accipiet. Quare? Quia etiamſi non propria virtus, tamen concordia multum poteſt: Vbicunque, inquit, duo vel tres congregati fuerint, &c. Quare de duobus dixit? Etenim ſi vnus alicubi fuerit in nomine tuo, quamobrem & non illic es? Quia omnes ſimul eſſe volo, & non diuelli. Quod his

Chryſ. ad popul. Antioch. ho. 70. & de incomprehenſibili Dei natura hom. 3.
Actorum 12.

etiam verbis teſtatur alio loco. Et domi quidem orari poteſt, ſic autem, vt in Eccleſia non poteſt: vbi tanta patrum multitudo, vbi clamor ad Deum vnanimiter emittitur. Non ita, Dominum per te ſolus orans, audieris, vt cum fratribus tuis. Hîc enim maius aliquid eſt, puta, vnanimitas & conſonantia, charitatiſque vinculum & ſacerdotum orationes. Proptereà namque ſacerdotes propoſiti ſunt, vt multitudinis orationes cùm ſint infirmiores, hiſce potentiores adiungentes pariter cum illis in cœlum aſcendant. Si namque Petrum Eccleſiæ adiuuit oratio, & illam ex carcere columnam eduxit: quomodo tu ipſius potentiam contemnis?

Chry. hom. 3.

Quin & alio loco, vbi tractat de incomprehenſibili Dei natura. Fieri non poſſe dicit, vt domi tam benè quis oret, quàm in Eccleſia: quod pluribus etiam verbis inibi perſuadere conatur. Beatus quoque Baſilius

Baſi. de Baptiſmo ſermo. 2 cap. 8.

æqualis eius, eadem de re diſſerens. Nobis quoque periculum eſt, inquit, malè obiti mandati, ſi loci rationem neglexerimus, maximè ſi ſacerdotii myſteria in locis prophanis celebrauerimus: proptereà quòd ea res iudicium haberet contemptus in celebrante: offendiculum quoque generaret pro varietate affectionum multifaria, propter variam multorum in rerum diuinarum ſcientia infirmitatem. Si verò quiſquàm obiiciat. Quid igitur eſt quod Apoſtolus dixit: Volo viros precari in quouis loco, ob id quòd Dominus ipſe

1. Tim. 2.
Ioan. 4.
Orare in omni loco quomodo intelligendum.

poteſtatem dedit orandi Deum in omni loco, vbi dixit: Neque Hieroſolymis poſthac, neque in monte iſto adorabitur pater: hoc dicendum eſt, quod illud in omni loco, non comprehendit eos locos, qui humanis vſibus, rebuſque immundis & prophanis deputati ſunt, ſed dilatat ac deducit ad orationem Dei, ab arcto ac Hieroſolymæ ambitu, in omnem totius orbis locum.

His verbis indicare Baſilius videtur, non ſic accipiendum illud eſſe, quod dicit Paulus in omni loco: quaſi paſſim in prophanis quibuſque locis Deus adorandus, Deoque ſacrificia ſint offerenda, quod tamen vbique mente fieri poteſt: ſed quòd non ſolùm in templo Hieroſolymitano, aut in mõte Garizin, verùm in quouis alio loco, ad colendum Deũ propriè deſignato preces, ſupplicationes, & ſacrificia fieri poſſint, vt quod à Chriſto dictum eſt: Venit hora, quando neque in monte hoc, nec Hieroſolymis adorabitis patrem, &: Veri adoratores adorabunt patrem in ſpiritu & veritate: nequaquàm per hæc verba templa Deo deprecando dicata, videantur excluſa: ſed cùm Iudæi contenderent, nuſquam adorari Deum oportere, prę̈terquam Hieroſolymis in templo, quaſi Deus alibi non audiret vota deprecantium: contra Samaritani negarent eum vſquam adorandum niſi in monte Garizin; quòd is locus à Moſe decretus eſſet, vbi Patriarchę benedicerent

Deut. 27.

populo ſeruanti mandata Dei, hoc dicere voluiſſe Chriſtus intelligendus ſit: futurum non ita multò pòſt, vt, & Samaritanorum impius cultus aboleretur, & Iudæorum carnalis religio transferretur: ac antiquatis vtriuſque, pius & verus cultus, nempe ſpiritualis, in eorum locum ſuccederet: quo non in hoc monte, quaſi

con-

concluſus in eo credatur;qui non ſolùm huius montis,verum etiam totius orbis Deus eſt & Dominus:nec Hieroſolymis,quaſi non alius ad orandum patrem ſit locus aptus & idoneus : verùm quàm longè,quamq; latè pateat orbis vniuerſus,in omnibus terrarum locis templa Deo piè colendo fabricarentur: in quibus ipſi pii templa Deo facti non iam in externis tantùm ritibus , quemadmodum à Iudæis eſt factitatum: verùm ſpiritu Deum & veritate ſint adoraturi,nimirum fide vera, charitateque non ficta : vt quicquid externorum rituum adhibitum fuerit,ii nihil aliud,quàm certa quædam indicia ſint huius fidei, charitatiſque futuræ. Eſt quidem ita,quòd in omni loco Deum adorare fas eſt:qui non locum, vt ſcribit Chryſoſtomus, ſed mentem requirit feruidam: Verè namque dixit Ambroſius: Non locus orationem commendat,ſed deuotus animus.Et eum ſecutus Auguſtinus,magis valere petentis affectum dicit,quàm petitionis locum . Et aliquot ſeculis ante Clemens Petri ſucceſſor: Si propter infideles,inquit,ad Eccleſiam iri non poteſt,domi cœtus cōgregabis, ô Epiſcope,non enim locus ſanctificat hominem , ſed homo locum. Sic Hieremiam in cœno , ſic Danielem in lacu,ſic Iob in ſterquilinio iacentem,ſic Ionam in ventre ceti, ſic latronē in cruce pendentem,ſic Ezechiam in lectulo decumbētem, ſic Paulum in carcere clauſum,Deum deprecatos,& ab eo legimus exauditos.Sed ſi illam ipſam mentem feruidam ad locum ſanctum,ad congregationem ſanctam attuleris, certū eſt & indubitatum,quòd ex tali mente profectę preces multorum Deo gratiores, & ad quiduis impetrandū futuræ ſint efficatiores.Quamobrem facere prorſus oportet hominem non Cyclopicum, vt vel feſtis ſaltem diebus templa Deo conſecrata ingreſſus,ad ſanctorum ſe cœtum aggreget , & cum illis puras manus leuet. Deumque cùm ſibi,tum Eccleſiæ vniuerſæ propitium reddere conetur,ac quæ ſit illius voluntas, ex ore ſacerdotis accipiat.Quam ad rem pluribus hortatur diuus Clemens Petri ſucceſſor his verbis: Quomodo nō hoſtis Dei habendus eſt is,qui in temporalibus diu,noctuque eſt occupatus,æterna verò contemnit?ac balnea quidem,& caducum cibum quotidie frequentat,quæ uerò perpetuò manent,non curat?Quomodo non dicet Dominus huic: Iuſtificatę ſunt gentes ſupra te:quemadmodum Iſraëli improperans dicebat, Iuſtificata eſt Sodoma ex te. Nam ſi gentes de ſomno quotidie excitatæ concurrunt ad Idola, vt illa venerentur, & priuſquam opus actionemve aliquam inſtituant,illis ſupplicant,& à feſtis celebritatibuſque eorum ſe non ſubducunt,ſed iis ſunt intenti non ſolùm indigenæ,ſed etiam qui longè abſunt,atque in Theatra tanquam Synagogas conueniunt.Eodem modo qui fruſtra Iudæi nominantur,poſt ſex dierum ceſſationem, ſeptimo die in Synagogam conueniunt , & vacationis Synagogæque ſuæ rationem habent , (qui tamen in ſua infidelitate virtute verbi ſunt priuati,prętereà verò ipſius nominis,quo appellantur,vim proprietatemq; amiſerunt:Iudas enim confeſſio eſt:ii autem non ſunt confitentes Deo,cum Chriſti paſſionem per ſcelus ef fecerint,vt per pœnitentiam ſalutem adipiſcantur)ſi igitur qui non ſaluantur in iis,quæ ſine fructu faciunt, ſunt aſſidui:tu qua excuſatione vteris cum Deo,qui Eccleſiam eius derelinquis : nec genus imitaris, ſed eo derelinquis;vel quia te das ignauiæ,vel quia deficere cogitas,vel alicui malo ſtudes . In eandem ſententiam pleraque dicit & in eo quod pręcedit,& in eo quod ſequitur capite.

De vnitate Eccleſiæ cap. 16.
Amb. in 1. cap. ad Rom.
Deus vbique adorari poteſt.
Lib 8. cap. 40. Conſt. Apoſt.
Hier 38.
Daniel. 6.
Iob. 2.
Iona. 2.
Luca. 23.
Eſai. 38.
Actor. 16.
Lib 2. cap. 64. conſtit. Apo.
Diuina tempora-libus interris [illegible] .... reprehenduntur.
Matth 11.

Neque verò ſine cauſa , loca eiuſmodi Deo conſecrata , vocantur Eccleſiæ.Etſi enim quæ propriè dicitur Eccleſia,conſtat ex viuis lapidibus,ex hominibus in Deum credentibus (idem enim Græcè ſonat vox hęc, quod Latinè cœtus vocatorum)tamen quoniam in eum locum conueniunt,qui vocati ſunt ad ſpem cœleſtis hæreditatis conſequendę,locum ipſum eodem nomine, quo cœtum in eo congregari ſolitum appellare viſum eſt . Quiſquis igitur ex vocatis eſſe vult:ædes eas,vt frequentet neceſſe eſt,in quas conuenire vocatos videt: vt ad eandem vocationem ſe quoque pertinere teſtatum omnibus faciat . Quoniam verò non eſt, quòd quiſquam ſperet fore,vt inter electos cenſeatur,qui non ſit è cœtu vocatorum: vel hoc ipſo nomine facere quiſque debet, vt libenter in hoc vocatorum cętu verſetur,quo poſſit in electorum numerum aggregari: cùm præſertim cœtus hic in terris adhuc militantium,ad agendas Deo gratias, & laudes illius prædicandas coactus,imago quædam ſit illius iucundiſſimæ,& eius quidem ſempiternæ conſolationis beatorum ſpiritum,in cœlo triumphantium,& abſque vlla intermiſſione Deum laudantium : vt qui ad eam peruenire vult,cętum hunc in terris agentium frequentare opus habeat,atque hic illud incipiat meditari, quod erit illic ſine fine faciendum.

Loca Deo conſecrata, cur vocentur Eccleſiæ.
1. Pet. 2.

Porrò congreſſus iſtos non eſt exiſtimandum tantum ad Euāgelium audiendum fieri oportere : vt eo audito,ſubitò quiſque è templo ſe proripiat: neque ſibi quicquā prætereà in eo negocii eſſe putet: ſed ſic Euangelium audiendum eſt,vt ſimul orationi vacetur:cui rei magis etiam,quàm audiendo Euangelio, templa dicata videntur.Domus mea,dicit Dominus,domus orationis vocabitur: nō prædicationis aut auditionis. Hinc eſt quòd Græci quoque templa vocant, εὐκτήρια, ſiue προσευκτήρια, Latinè dicere poſſis oratoria, non prædicatoria vel auditoria . Sicut apud Euſebium,Socratem,& Sozomenum videre licet . Non quòd nō rectè prædicetur & audiatur in illis Dei verbum , ſed quòd orationibus Deo placando magis propriè ſunt deſtinata . Verum eſt, quod à veritate dictum eſt , quòd vnus eſt Magiſter noſter in cælis . Quos enim hic Magiſter Spiritus ſanctus intus non docet, indocti remanent. Siquidem forinſecus magiſteria, ſicut ab Auguſtino ſcriptum legimus,adiutoria quædam ſunt,& admonitiones: cathedram in cælo habet, qui corda docet: qui niſi loquatur nobis intus,fruſtrà foris verba perſtrepunt : quæ haud aliter ſe habent ad mentem hominis,quàm quemadmodum ad arborem agricola . Forinſecus is operatur, adhibet aquam, & culturæ diligentiam: verùm adhibeat ille forinſecus quæcunque velit, nunquid poma format ? nunquid nuditatem lignorum veſtit vmbra foliorum? nunquid tale aliquid intrinſecus agit ? Sed quis agit hoc ? docet nos Apoſtolus, dicens , Ego plantaui , Apollo rigauit, ſed Deus incrementum dedit . Neque qui plantat eſt aliquid, neque qui rigat, ſed qui incrementum dat, Deus. Cùm itaque ſonos tantùm verborum ab homine Magiſtro percipiamus, res autem ipſas veritate intus docente cognoſcamus, quid aliud faciendum nobis reſtat?

Templa magis orationi quàm prædicationi miſſo extructa.
Matth. 21.
Oratoria.
Euſeb. lib. 7. cap. vltimo lib. 8. ca. 2. & lib 9. cap 10. Eccle. hiſto. & lib. 3. de vita Conſtantini.
Socrat. lib. 2. cap. 10. lib. 4. cap. 7. lib. 5. cap. 7. & 20. lib. 7. cap. 23
Sozo. lib. 7. cap. 20.
Matth. 23.
Aug. in epiſt. Ioan hom. 3.
1. Cor. 3.

quàm

Conſolatio ex mendicis quæ.

quoque euenire poſſe putabit. Atq; hęc quidē doctrinę cuiuſdā sūt & admonitionis; ſed & cōſolationis ex illis plurimū capere licet. Accidit cupiā pręter volūtatē aliquid: ac q̄ leue eſt illud, ſi cū iſtius caſu, ſtipē pro foribus tēpli mēdicantis cōferatur. Nō eſt eo loco quo velis valetudo tua: at huius miſeri morbus prorſus eſt incurabilis. Facultatū tuarū grauē aliquā iacturā feciſti: ac huius eſt multo grauior, qui ne panē quidē habet, quo vitam ſuſtentare queat, niſi tua benignitate ſit adiutus: nō murmurat tamē, nō maledicit, nō aliquod impatientis animi ſignum dat, ſed ærumnam ſuam ęquo fert animo. Nunquid ea res nō magnam dolori noſtro leuationem adfert, ſi quem ex rebus contra voluntatem noſtram fluentibus accepimus, ac nos ad agendas Deo gratias excitat? qui quamuis pro paterno ſuo in nos animo caſtigandos nos eſſe putauerit, ſuę tamen miſericordiæ non eſt oblitus: neque nos extrema illa calamitate afficere voluerit, qua miſeros iſtos, pro foribus iacentes Eccleſiæ, premi videmus.

Admonitio ex mendicis.

Admonet pręttereà nos calamitoſorum hic aſpectus, vt ipſi propenſo ſimus ad miſericordiam animo, & ſingularem Dei miſericordiam & benignitatē admiremur. Nam ſi Deus iſtos non aſpernatur, neq; pudet eum ipſorum, quòd ſuæ domus veſtibulis aſſident: multò minus refas eſt carnem tuam & membra tua deſpicere, neque eis qua poſſis ratione ſubuenire velle.

Aula Dei & ſeculi differentia.

Simul conſidera quàm ſit longè diuerſa ratio eius, quā poſſidet Rex mortalis, & eius aulę, quam ſibi conſecratam habet immortalis ille Rex Regum, & Dominus dominantium. Illic omnia faſtus, hic humilitas omnia.

Aulici Dei pauperes.
Vide Chryſ. hom. 67. ad popu. Antiochenum.

Non licet illic videre, niſi auro & gemmis ornatos, & pretioſis veſtibus indutos: huius contrà aulici pannoſi ſunt, ſitu, ſqualoreque obducti, quorum ſedes & collectio modò non admonitio quædam eſt ad hominum genus: præclaram illam vocem edens: Nihil humana ſunt omnia, fumus & vmbra ſunt. Si bonum eſſent diuitiæ, Deus ante veſtibula ſua pauperes non collocaſſet:

Mendici quare ad fores tēpli poſiti.

Quos propter eam cauſam ibi collocaſſe videtur, vt quemadmodū qui ad hominem Regem adire vult, prius ſe in alicuius, qui ſit ex illius comitatu, familiaritatem inſinuat, & eum officiis, obſequiis, liberalitateque ſua ſibi demereri conatur, quò per eum & aditus faciles, & aures Principis benignas habere queat: ſic qui vult in Dei domum ingredi, ac orationem ab illo ſuam exaudiri, prius aulicos ipſius, qui pro foribus eius aſſidēt, ſibi conciliet, ac memor illius quod ſcriptum eſt: Non apparebis in conſpectu meo vacuus: eos muneribus deliniat: certò perſuaſum habens, quod ſibi factū Deus interpretatur, quicquid ex minimis iſtis vni factū fuerit: ac delinitis illis tū primū accedat cū fiducia ad thronū gratiæ Dei, qui cū dixerit: Beati miſericordes, quoniā ipſi miſericordiā cōſequētur: nō poteſt quod promiſit, nō preſtare.

Exod. 23.
Matth. 25.
Hebr. 4.
Matth. 5.
Miſericordiam à nobis poſtulat Deus.
Simeon Metaphraſtes in vita eius.

Itaq; nō dubitauit dicere Ioānes Patriarcha Alexādrinus, qui meritò appellatur Eleemoſynarius: Quos vos, inquit, pauperes & mēdicos appellare ſoletis, eos ego dn̄os meos & adiutores nomino. Nā ii ſoli mihi poſſūt opē ferre, vt à Chriſti regno nō excludar. Cæterū fruſtrà miſericordiā expectat à Deo, q̄ prior ꝑ proximū vſus ea nō fuerit: erga quē qualē ſe quiſq; præſtiterit, talē Deū erga ſe viciſſim experietur: qui miſericordiā ſe velle, nō ſacrificiū, diſertis verbis pronūciat. Quiſquis igitur quod vult Deus, Deo negat, quod ipſe dederat, à Deo ſibi vult negari. Eſt in cęlis miſericordia, quēadmodū à Propheta dictū eſt: Domini in cęlo miſericordia tua: ad hanc nō niſi per terrenas miſericordias peruenitur.

Oſeæ 6.
Matth. 9.
Pſalm. 35.
Chry. in prima ad Tim. hom. 14.

Vocat igitur Chryſoſtomus eos, qui pro foribus Eccleſiæ ſedent, ſtipem à nobis mendicantes, Medicos vulnerū noſtrorū: non ſolùm quòd faſtui plerunque noſtro medentur, quod graue vulnus eſt animæ, quodq́; ſi quē ex rebus aduerſis dolorem accepimus, ei conſolationē adferunt: verumetiā ꝙ per eos peccatorum noſtrorū remiſſionē conſequuti, grauibus eorum morbis liberamur.

Mendici ſunt medici vulnerum noſtrorum.
Eleemoſyna delet peccata.

Verba Chryſoſtomi hęc ſunt: Niſi eſſent pauperes, peccatorum difficilè ſarcinam poneres: Medici illi ſunt vulnerum tuorum, manus eorū tibi medicamenta præſtant. Non ita Medicus, vt medicamenta imponat, extendens manum curationem exhibet, ſicut pauper, abs te vt accipiat, porrigens manū. Dediſti pecuniā, & peccata ſimul exuiſti.

Chry. ſerm. 8.

Ad eūdē modū Petrus quoq; Chryſologus: Manus, iquit, pauperis eſt gazophilatiū Chriſti: quia quicquid pauper accipit, Chriſtus acceptat. Da ergo homo pauperi terrā, vt accipias cęlū: da nūmū, vt accipias regnū: da micā, vt accipias totū. Sed quid horum opus eſt proferre teſtimonia, quibus referti ſunt ſanctorū omniū libri? Dixit ipſe Chriſtus: Date eleemoſynā, & ecce omnia munda ſunt vobis.

Luca 11.
Ho. 2. de eleemoſ.

Quē locū producens Maximus Taurinenſis Epiſcopus: Ita eleemoſyna, inquit, extinguit peccata, quemadmodū aqua baptiſmi gehennæ extinguit incendiū. Ergo eleemoſyna quodammodo animarū aliud eſt lauachrum, vt ſi fortè quis poſt baptiſmū humana fragilitate deliquerit, ſuperſit ei, vt eleemoſynis emūdetur: ſicut ait Dominus: Date eleemoſynā, & ecce omnia munda ſunt vobis. Niſi quòd ſalua fide dixerim, indulgētior eſt eleemoſyna, quàm lauachrū. Lauachrum enim ſemel datur, & ſemel veniam pollicetur: eleemoſynam autem quoties feceris, toties veniam promereris.

Baſ. in regulis cont. quæſt. 27.
Reſipiſcentiæ fructus, qui.
Quæſt. 282.

Omnia, inquit Baſilius, locum hunc enarrans, quę per rapinā & auaritiæ ſtudiū peccamus, & malè agimus. Addit paulò pòſt: Nō ꝙ per ſe iſta ad mundationē ſufficiant, cū principaliter opus ſit miſericordia Dei & ſanguine Chriſti: in quo & aliorū omniū redemptionē habemus, ſi in vno quoq; dignos reſipiſcentię fructus fecerimus. Fructus autē reſipiſcentię dignos intelligi vult idē ī eodē libro Baſilius, opera iuſtitiæ, peccato oppoſita. Verbi gratia: Rapuiſti aliena, nō modò rapere deinceps deſine, verū etiā cū Zachæo dic: Ecce dimidiū bonorum meorū Domine, do pauperibus: & ſi quid aliquē defraudaui, reddo quadruplū.

Luca 19.
Tob. 12.

Eſt igitur eleemoſyna cūprimis ad id, quod velis, impetrandū neceſſaria. Scriptū eſt enim: Bona eſt oratio cum ieiunio & eleemoſyna: Oratio pulſat, ieiuniū impetrat, eleemoſyna accipit. Hæc tria vnū ſunt, ac ſibi inuicē vitā dāt. Orationis aīa, ieiuniū: ieiunii vita eſt eleemoſyna ſiue miſericordia: ita ſibi cōnexa hæc ſūt, vt rectè ſeparari nō poſſint.

Pauperes à foribus templi procul arcere conantes reprehenduntur.

Quāobrē reprehendendi meritò ſunt, qui, per quos ad miſericordiā prouocamur, pauperes & calamitoſos homines, à tēpli, quæ domus eſt & aula Dei, foribus, procul arcere conantur, cū non hanc ex illis vtilitatē tantum capiamus, ꝙ nos ad pręſtandam miſericordiam, quam præſtari nobis à Deo velimus, inuitant: verùm etiam & viciſſitudinis rerum humanarum, caſuumque, quibus ſubiecti ſumus, admonemur, & in rebus aduerſis non parum ex eorum aſpectu conſolationis capimus. Retinendus eſt igitur laudatus Eccleſiæ mos, vt pro foribus domus Dei pauperes excubent: atque ibi miſericordiam ab iis, qui Deum ſui miſereri cupiunt, expectent.

Orationes in templo efficaciores.

Et quamuis rectè quouis in loco preces ad Deum funduntur, rectè tamen & illud creditur, quod quæ cũ reliquo cœtu piorum in ſacris ędibus fiunt orationes, multò ſunt efficaciores. Rectè & illud à ſanctis Patribus conſtitutum obſeruatur, vt tremendum ſacrificium non alibi, quàm in Deo ſacratis templis offeratur: ad quod celebrandum, & homines & veſtes & vaſa & locus requiritur ſacer, vt nihil ibi ſit, quod non verbo Dei ſanctificatum ſit, quò ſic maiore in veneratione ſacrificium inter omnia maximè venerandum, à populo haberi poſſit. Eſt quidem ita, quòd vbique Deus eſt: verùm non vbique tamen æqualiter operatur, Miſericordia Domini plena eſt terra: Sed in ſcripturis tamen legimus, quòd certa loca ſuis operationibus delegerit: exauditioni templum Hieroſolymitanum: arcam miraculis, piſcinam probaticam ægrorum ſolatio. Tẽplum quidem eo dignatus eſt honore, vt ſi quis etiam exul ad illud verſa facie oraret, exaudiretur: quod priuilegium nulli alii loco conceſſum eſſe legimus. Arcæ porrò tantam virtutem eſſe voluit, vt ea præſente funderentur hoſtes, Hiericho corrueret, & Iordanis retrorſum conuerteretur. Piſcinæ verò probaticæ prærogatiuam hanc fuiſſe nobis Euangelium indicat, vt qui primus in eam deſcendiſſet, quocunq; tandem affectus eſſet morbo, ſtatim ab eo liberatus diſcederet. Nunquid parem vim ad ſanandum aliæ quoq; vulgares aquæ habuerunt? Sic Deus cuius miſericordia pleni cœli, plena eſt & terra, nullo vt loco circumſcribatur: certa tamen loca eſſe voluit, in quibus manifeſtius virtutem ſuam declararet. In templo Deus olim reſponſa dabat, in templis Angelos viderę licuit, quos inibi etiam habitare vel illud nobis eſſe documento poteſt, quod à Ioſepho memoriæ proditum eſt, cùm iamiam Hieroſolymitanum excidium inſtaret, Angelos auditos eſſe, qui dicerent: Recedamus ex his ædibus.

Loca Deus ſibi elegit. Pſalm. 32. 3. Regum 8. Ioſue 3. Ioannis 5. Templi arca & piſcina prærogatiua. Ioſue 6. Ioſue 4. Ioannis 5. Angeli in templis habitant. Ioſeph de bello Iudaico lib. 7. cap. 12.

Sed hæc dicet aliquis veteris teſtamenti fuiſſe, nec ad nouum pertinere quicquam, in quo Samaritanę diſertis verbis dictum legimus: Mulier, crede mihi, venit hora, quando neque in monte hoc, neque Hieroſolymis adorabis patrem. Atque ille ipſe, qui hæc dixit, noui teſtamenti mediator & auctor, templo tantum honoris habuit, vt cùm eiicerit ex eo vendentes & ementes, domum illud ſui patris vocauerit. Nunquid nõ totus mundus domus eſt illius, qui dixit: Cœlum & terram ego impleo. Cœlum ſedes mea, terra autem ſcabellum pedum meorum? Et tamẽ domum ſui patris peculiari modo quodam templum Chriſtus appellauit. Quin & in ipſis templis arcano quodam & imperſcrutabili Dei iudicio fieri videmus hoc ipſo gratiæ tempore, vt terribiliora in vno ſint, quàm in alio Dei opera. Sic ab Auguſtino factum legimus, cùm quidam ex eius ſodalitio iuuenis graue quoddam Presbytero crimen intentaſſet, nec res euidentibus argumentis aut refelli poſſet, aut coargui, quòd iuſſerit ambos ad locum ſanctum (his enim verbis vtitur) peregrinari, nimirùm eum, vbi beati Felicis Nolenſis corpus conditum erat, vt ibi ad confeſſionem, vel pœnę miraculo vel timore compellerentur. Ac mox ea verba ſubiicit Auguſtinus: Vbique quidem Deus eſt, & nullo continetur vel includitur loco, qui condidit omnia: & eum à veris adoratoribus in ſpiritu & veritate oportet adorari, in occulto exaudiens, in occulto etiam iuſtificet, & coronet, verumtamen ad iſta quæ hominibus viſibiliter nota ſunt, quis poteſt eius conſilium perſcrutari, quare in aliis locis hęc miracula fiant, in aliis non fiant? Multis enim notiſſima eſt ſanctitas loci, vbi beati Felicis Nolenſis corpus conditum eſt, &c. Ac paucis interiectis, mentione facta de miraculis, quæ Mediolani fierent apud memoriam ſanctorum: Nunquid, inquit, non & Africa ſanctorum martyrum corporibus plena eſt? & tamen nuſquam hìc ſcimus talia fieri. Sicut enim, quod Apoſtolus dixit: Non omnes ſancti habent dona curationum, nec omnes habent diiudicationẽ ſpirituum: ita nec in omnibus memoriis ſanctorũ iſta fieri voluit, qui diuidit vnicuiq; propria prout vult. In vita Hilarionis ſcribit Hieronymus, certamen inter Palæſtinos & Cyprios fuiſſe: dum hi corpus, illi verò ſpiritum eius habere ſe iactarent. Et tamen in vtriſque locis, inquit, magna quotidie ſigna fiunt, ſed magis in hortulo Cypri: forſitan quia prius illum locum dilexit.

Matth. 21. Hiere. 3. Eſaia 66. Opera Dei in vno loco quàm in alio terribiliora. Epiſt. 137. Loca dilecta miraculis. 1. Corinth. 12.

Quare minimè nouum, ac iam inde à multis ſeculis in orbe Chriſtiano receptum eſt, quòd propter admirabiliores Dei operationes, vnus locus alio ſanctior habitus, & à piis hominibus magis eſt frequẽtatus. Qui ſcripſerunt Eccleſiaſticam hiſtoriam, Euſebius, Socrates, Sozomenus, Theodoretus, & alii ante mille ducentos, quin & ante mille trecentos & amplius annos, & Hieroſolymam, & Martyrum ſepulchra, religionis ergò peregrinationes etiam ex voto ſuſceptas eſſe, memoriæ prodiderunt. Quas adeò non contemnendas putauit Ioannes quoque Chryſoſtomus, vt diceret, cùm in vinculorum, quibus ligatus erat Paulus, laudem erupiſſet: Vellem nunc locis in illis verſari, quibus vincula illa manent, & cathenas videre, quas timuerunt quidem dæmones, & horrent, & Angeli venerantur. Si Eccleſiaſticis curis eſſem vacuus, corpuſq; robuſtum haberem, nequaquam peregrinationem tantã facere recuſarem, quo cathenas ſaltẽ viderẽ, & carcerẽ, quo Paulus vinctus eſt. Et in Homilia quinta ad Populũ Antiochenũ, ſcribit in Arabiam quoſdam abire ſolitos fuiſſe, vt fimum in quo ſederat Iob, cernerent, & terrã oſcularentur; quæ illius victoris certamina & cruorẽ, omni auro pretioſiorẽ ſuſcepit. Prudẽtius de Hiemetrio & Chelidonio loquẽs: Illitas, inquit, cruore ſacro, nũc arenas incolę confrequentant: obſecrãtes, voce, votis, munere. Exteri nec non & orbis, huc colonus aduenit. Hieronymus verò: Adorare, vbi ſteterunt pedes Domini, partem fidei eſſe dicit, & quaſi recentia natiuitatis & crucis, ac paſſionis videre ueſtigia. Idem Euſebium Cæſarienſem ſecutus de Alexandro Capadocię Epiſcopo ſcribit, quòd ſede ſua relicta, profectus fuerit Hieroſolymam, ſacra loca uiſendi cauſa. Plura vide in epiſtola eiuſdem ad Marcellum. Idem de Theodoſio Cœnobiarcha ſcribit Simeon Metaphraſtes, & de magno Euthymio Cyrillus, & de Porphyrio Gazæ Epiſcopo Marcus, & de Theodoro Sycerorum Archymandrita, Gregorius Presbyter eius diſcipulus, quem ſub Heraclio Imperatore, ter ſacra loca inuiſiſſe ſcribit. Et æqualis eius Hieronymus: Non aliter, inquit, affectus homines ad Hieroſolymam rapit, niſi vt loca, in quibus corporaliter præſens fuit Chriſtus, videant atque contingant, poſſintq; & ſuo fructu dicere: Introiuimus in tabernacula eius, adoramus vbi ſteterũt pedes eius. Si ergo reli-

Peregrinationes Deo non ingratæ. Euſeb. lib. 1. c. 31. Socr. lib. 7. ca. 47. Sozo. li. 2. ca. 14. & lib. 4. cap. 3. Theo. lib. 8. de curatione Græcarũ affectionum. Chry. hom. 3. de beato Iob. Periſtephanon, Ode. 1. Ad deſiderium. De viris illuſtribus. Euſebius. Vide Tom. 5. Vitarum quæ collegit Aloyſius Lipomanus.

gioſa cupiditas eſt loca videre, in quibus Chriſtus ĩgreſſus,& paſſus eſt,& reſurrexit,& vnde cõſcẽdit, & aut de ipſis locis exiguũ puluerẽ,aut de ipſo crucis ligno,aliquid ſaltẽ,feſtucæ ſimile ſumere & habere, benedictio eſt. Meminit idẽ ſemel & iterũ peregrinationũ & magni cõcurſus hominũ, qui fiebat ad ſepulchrũ ſancti martyris Felicis Nolani. De Baſilio quoq; narrat Amphilochius, quod ſemel & iterũ Hieroſolymã orationis gratia fuerit profectus. De Philoromo ſcribit Palladius, ꝙ is pedeſtri itinere venit Romã vſq; ad orandũ in martyrio ſanctorũ Petri & Pauli. Peruenit autẽ etiã vſq; ad Alexãdriã cũ vouiſſet in martyriũ venerãdi athletę Marci: ac dignus (inquit ibidẽ Philoromus) habitus ſũ, qui voti gratia bis propriis pedibus veni Hieroſolymã ad honorãda loca ſancta,& ipſe mihi ſuppeditaui impẽſas. Teſtatur idẽ Palladius in vita Ruffini, ſuo ſeculo multos voti cauſa venire ſolitos Hieroſolymã. Simeonẽ Priſcũ, qui ſextus eſt eorũ Patrũ quorũ vitã cõſcripſit Theodoretus, ſic loquẽtẽ inducit: Nos erramus per hãc ſolitudinẽ, in mõte Synai cupiẽtes adorare Deũ vniuerſorũ, in quo cũ ſeruo ſuo Moſi apparuiſſet, dedit legũ tabulas. Nõ quòd exiſtimemus Deum eſſe loco circũſcriptũ: audimus enim eũ dicẽtẽ: Cœlũ & terrã ego impleo. Sed quoniã ii qui ardẽter amãt, nõ ſolũ eos qui amãtur, deſiderãt, ſed etiã illis loca grata ſunt & iucũda, in quibus ii fuerũt præſentes, & in quibus verſati ſunt. Idẽ de Petro loquẽs, quẽ nonũ numerat: Venit, inquit, in Paleſtinã vidẽdi gratia, vt cũ vidiſſet loca quæ ſuſceperũt ſalutares paſſiones, in iis Deũ adoraret, nõ vt qui loco circũſcribatur: ſciebat enim eius naturã nõ poſſe circũſcribi, ſed vt paſceret oculos eorũ ſpectaculo, qui deſiderãtur. His enim qui amore aliquẽ proſequuntur, eſt à natura inſitũ, vt nõ ex ſolo illius aſpectu capiant voluptatẽ, ſed & domũ, & veſtes,& calceos cõtẽplẽtur cũ magna lætitia. Euſebius Emiſſenus in Homilia, quã ſcripſit de ſanctis Martyribus Ephipodio & Alexãdro: poſtquã dixit, ꝙ plurimę populorũ Eccleſiæ ẽt illa ſanctificatione cõtẽtæ ſũt, ꝙ̃ de angelicis mẽbris, ſacri amictus, vel duri cathenarũ nexus cõtingẽdo rapuerint: vt q̃d fuit inſtrumẽtũ pęnę ſit gloriæ teſtimoniũ,& dolor martyrii trãſeat ad inſigne meritorũ. Paucis interiectis, de fructu peregrinationis ad ea loca vbi ſunt paſſi ſancti Martyres, præclarè diſſerit in hũc modũ: Et quidẽ beati Martyres, quorũ precioſus puluis per diuerſas vſquequaq; regiones, in populorũ diſſeminatur ſalutẽ, plenum quocunq; loci cultũ de honore Dei impẽſa ſibi religione ſuſcipiũt: & quãtò celebratũ fuerit fide ditiori, tãta erit gratia celebritatis acceptior, ſed abſq; dubio multò eis gratius, multò iucũdius eſt, ſi eos ibi potiſſimũ feruor excolat pietatis, vbi ſuper eos furor incubuit paſſionis, ſi illic eis ſupplicationũ ſacrificia deferãtur, vbi in Dei ſacrificiũ procubuerũt, ſi illic eis uota fundat prædicãda poſteritas, vbi innocẽtẽ ſanguinẽ feralis profudit immanitas, ſi deniq; eo Chriſtiani nominis inimicus, vbi credidit interẽptos, illic videat cõſecratos. Dulcius, inquã probatur obſequiũ, ſi ibi eos laudũ cõcelebret benedictio, vbi ſuper eos tribulationũ deſæuit magnitudo, ſi inde inuocentur in ſuffragiũ, vnde primo reſurrectionis ſigno euocabuntur ad præmium, quæ cùm ita ſunt chariſſimi, ad tenendam fidẽ, ad excolendam religionẽ, nõ nobis aliqua de longinquo ſunt expectanda documenta, paternis inſtruimur magiſteriis, ac domeſticis admonemur exẽplis. Num nobis id cor noſtrũ clamat cognati viua vox ſanguinis? Diſcite, inquit, ex nobis fidẽ quærendo acquirere, viuẽdo excolere, moriendo ſeruare: diſcite plus peccatũ timere, ꝙ̃ gladiũ, diſcite propter vitã magis iuſtitiam amare, ꝙ̃ vitam, fidẽq; & timorem Dei, quem nos in media belli tribulatione ſeruauimus: obſeruate, ne vos in pace vel pacis ſecuritate perdatis. Cauete ne vitam bonam, ſi quando ſubditam aſſlictionibus videritis, miſeram iudicetis, cauete ne in arena mundi, in qua ad ſubeundos agones miſsi ſumus, aliquam felicitatẽ expectandam putetis. Beatitudo parari hìc poteſt, non poteſt acquiri: nõ hìc quæras, quod hìc nullus ſanctorum cõſummatus, vel conſummato labore, nullus confeſſor obtinuit: nõ hìc quæras, quod hìc nec Chriſtus inuenit, ſi mundus pacẽ habęret, gloriam martyres non haberent, ſi examinatio non præcederet, tribulationis periret occaſio.

Amphilochius.

Hier. 23.

Ante annos plus minus ſeptingentos, fuit Claudius quidam, qui peregrè proficiſcentes ad ſepulchra ſanctorum Martyrum ridebat, eum in eorum, quos de cultu ſcripſit imaginum libro tertio, grauiter cõfutauit vir doctus Ionas Epiſcopus Aurelianenſis. Verùm in hoc genere, non tam labor ipſe peregrinationis attenditur à Deo, quàm affectus. Quemadmodum dicit ille, affectus tuus operi tuo nomen imponit. Si quis charitate erga ſanctum aliquem inflammatus,& virtutum illius amore ardens, viſat reliquias illius,& oſculetur, non poteſt hic affectus Deo gratus non eſſe. Sed hęc obiter.

De Chriſtianorum templis ſiue baſilicis, refert Auguſtinus,& in Eccleſiaſtica quoq; hiſtoria ſcriptũ legimus, quod etiam ab immanibus barbaris tantus olim illis honor habitus fuerit, vt quiſquis ad ea confugiſſet, is ab hoſtiũ inſultu liber eſſet. Nunc miſerandũ in modum ea prophanari paſſim cernimus, nec in horrea modò pleraq; cõmutata, verũ & equorum ex eis ſtabula facta, & in quoſcunq; tandẽ vſus, Deo dicatas domos, conuerſas: quodq; etiam dictu horrendum eſt, neq; facilè credituta poſteritas videatur, in eo ipſo loco, vbi tremendum Deo ſacrificium non ita pridem oblatum fuit, furcam erectam videre licuit, ab iis qui Euangelici quàm Chriſtiani dici malunt. Hi ſunt fructus præclari, ſi Diis placet, iſtius Euangelii.

Aug. lib. 1. de ciuit. Dei, cap. 27.
Soz. eccle. hiſt. lib. 9. cap. 9.
Templa æuo noſtro profanata.
Facinus horrẽdũ.

Sed hoc fortaſsis offendit nonnullos, quòd templa Diuis eriguntur. Verùm hi cui templa conſtituerentur, vel ex Innocẽtio tertio Pontifice Romano diſcere potuerunt: Cuius hæc verba ſunt. Duę ſpecies ſeruitutis: vna quæ debetur ſoli Deo creatori,& dicitur latria,& altera, quæ creaturis impenditur, & dicitur dulia. Vtramque ſpeciem determinat Dominus, dicens: Reddite quæ ſunt Cæſaris, Cæſari, quæ ſunt Dei, Deo. Ad latriam pertinent, templa, altaria, ſacerdotia, ſacrificia,& huiuſmodi quæ ſunt ſoli Deo exhibenda, qui glorificatur in concilio ſanctorum, magnus & metuendus ſuper omnes, qui in circuitu eius ſunt. Non enim ſanctis ad honorem Dei, ſed Deo potius ad honorem ſanctorum, dedicantur templa, conſecrantur altaria, ſacerdotia ſtatuuntur, ſacrificia offeruntur: ne fortè ſi ſecùs agatur, non theoſebia, ſed idololatria committatur. Quem qui multis præceſſit ſeculis Auguſtinus, cùm ad eundem modum, ſicut nunc fieri cernimus, idololatriæ Chriſtianos argui videret, quòd ad monumenta mar-

Templa ſanctis non erigi.
Inno. de myſterio Miſſæ cap. 11.
Cultus ſeu ſeruitus duplex.

Pſalm. 88.

Aug. lib. 8. de ciuit. Dei cap. 27.

tyrũ pleriq; omnes confugerẽt maximo cõcurſu,atq; illorũ interceſſione ſe facilè, quæ petiuiſſent impetraturos à Deo cõfiderent: Nec tamẽ,inquit,nos eiſdẽ martyribus tẽpla,ſacerdotia, ſacra, & ſacrificia cõſtituimus:quoniã nõ ipſi,ſed eorũ Deus,nobis eſt Deus.Honoramus ſanè memorias eorũ,tãquã ſanctorũ hominũ Dei,qui vſq; ad mortẽ ſuorũ corporũ pro veritate certarũt : vt innoteſceret vera religio, falſis religionibus,fictiſq; cõuictis.Itaq; videre licet paſſim apud Auguſtinũ,ꝙ nõ alio ferè Martyrũ tẽpla,ꝗ memoriarũ nomine dignatur,cuius etiã hæc verba leguntur alicubi.Nõnne ſi tẽplũ alicui ſancto Angelo excellẽtiſſimo de lapidibus & lignis faceremus,anathematizaremur à veritate Chriſti, & ab Eccleſia Dei? qui creaturæ exhiberemus eã ſeruitutẽ,quę vni tantũ debetur Deo.Sed ꝙ nimia quadã religione dicere non fuit auſus Auguſtinus,dixit ante eũ Ambroſius,dixit Ioãnes Chryſoſtomus,dixit natu grãdior Hieronymus, dixêre qui fuerũt eius æquales Socrates,Sozomenus,nec ita multò poſterior Euagrius,ac alii multi:apud quos tẽpla Martyrũ, baſilicas Apoſtolorũ & Martyrũ,Eccleſiã Apoſtolorũ,Eccleſiã in nomine Geruaſii & Prothaſii, baſilicam B. Agnetis,baſilicã Portianam,Eccleſiã Theonæ,Eccleſiam Dionyſi,oratorium Thomæ,ſacrum Euſemię martyris templum , &aliorum ſanctorum legere licet.Timotheus etiam Alexandrinus:Iuſſit,inquit , Conſtantinus Imperator ædificari Eccleſias in nomine omnium Sanctorum & glorioſorum Martyrum , qui propter Chriſtum verum Deum noſtrum fuere Martyres,& confeſſi ſunt pulchram confeſſionem.

Aug.cont. Maximinum lib 1.
Templa cur ſanctorum nominibus vocentur.
Chry.hom.38. ad popu. Antioch.
Hier.ad Riparium, & aduerſus Vigilantium.
Soc.li.1.c.16. & vlt.& li.2.ca.11.
Soz.lib 4.cap 9. & lib.1.cap.6.& li.16.cap.18.
Euagr.li.1. ca.3.

Quid igitur?nũ ignorabãt iſti oẽs,ꝙ ex diuino præcepto ſciebat Auguſtinus,non eſſe creaturæ ſeruitutẽ eã exhibẽdã,quæ ſoli debetur creatori?Minimè gẽtiũ,ęquẽ illi hoc atq; Auguſtinus ſciebãt, neq; ſecùs faciebãt: ſed in verbo nihil fuiſſe periculi iudicabant.Quis enim neſcit,etiã ſi tẽplũ Petri & Pauli,vel cuiuſcunq; ſancti tandẽ eſſe dicatur,nõ propterea Petro & Paulo,ſed ſoli Deo dicatũ eſſe, ſoliq; Deo ſacrificia in illo offerri,etiã ſi Petri vel Pauli,vel alterius cuiuſquã ſancti fiat in eo memoria,vt rectè Auguſtinus memorias Martyrũ,rectè cæteri quoq; tẽpla, ſiue baſilicas,aut Eccleſias Martyrũ eiuſmodi loca vocauerint.Nã propriè quidẽ ſolius Dei tẽpla ſunt:Quoniã verò vel ſunt in illis Apoſtolorũ aut Martyrũ reliquię,vel eorũ frequẽs fit cõmemoratio,rectè Martyrũ quoq;,in quibus Deus habitabat,tẽpla vocãtur. Quãquã extat liber de Eccleſiaſticis dogmatibus,qui Auguſtino inſcribitur,in quo hęc verba leguntur :Sãctorũ corpora,& præcipuè beatorũ Martyrũ reliquias,ac ſi Chriſti mẽbra,ſynceriſſimè honorãda, & baſilicas eorũ nominibus appellatas velut loca ſancta,diuino cultui mãcipata,affectu piiſſimo,& deuotione fideliſſima adeũdas credimus. Si quis contra hanc ſententiam venerit,non Chriſtianus,ſed Eunomianus & Vigilantianus creditur . Sunt igitur, quemadmodum ex hoc Auguſtini loco licet colligere , baſilicæ , ſiue templa Dei , ſed appellantur tamen ſanctorum nominibus , haud aliter , quàm nos fideles , cum & ipſi templa Dei ſumus : ſuo tamen quiſque proprio nomine vocamur . Quanquam in eo quoque libro ,qui ſine controuerſia Auguſtini eſt, quem in ſcripſit de cura pro mortuis gerenda , his ille verbis vtitur. Mater filii defuncti corpus deſiderauit in baſilicam martyris poni. In libris verò de Ciuitate Dei , ſcribit idem immanes barbaros pepercîſſe baſilicis Martyrum , quas eaſdem paulò pòſt vocat Chriſti baſilicas . Fuit ante mille ducentos & amplius annos Euſtachius quidam hæreticus , qui loca ſanctorum Martyrum, vel baſilicas contemneret , & omnes qui illuc cõuenirẽt & ſacramẽta cõficerẽt,reprehẽderet.Cõtra eũ in Gãgrẽſi Synodo, quę fuit Nicænæ proxima,in hæcverba pronũciatũ eſt: Si quis per ſuperbiã,tanquã perfectũ ſe exiſtimans , conuentus , qui per loca,& baſilicas ſanctorũ martyrũ fiũt,vel accuſauerit,vel etiã oblationes,quæ ibidẽ celebrãtur, ſpernẽdas eſſe crediderit,memoriaſq; ſanctorũ contẽnẽdas,anathema ſit.Hic quoq; dixêre Patres, loca & baſilicas ſanctorũ.Similiter Baſilius:Paratũ hîc eſt Chriſtianis auxiliũ , Eccleſia videlicet martyrũ : Dicatũ,inquit,martyribus tẽplũ.De Conſtantino ſcribit Euſebius , ꝙ is tẽplũ Apoſtolis dedicauit, credens hanc ſe memoriã animæ ſuę ſalutarẽ & vtilem facere.Sozomenus verò etiam ad honorem Stephani protomartyris, & in honorẽ Thyrſi martyris,& aliorũ,ædificatas Eccleſias ſcribere veritus non eſt.Non ꝙ neſciret ad honorem Dei cõſtructas,qui ſacrificiis in illis Eccleſiis colebatur, ſed ꝙ ſuus quoque honos in eis Stephano & Thyrſo tribuetur: dum & res ab eis geſtę recitantur , & ad eorum imitationem homines accenduntur, & Deo gratiæ aguntur, cuius dona fuerunt ea omnia,quibus in hac vita excelluerunt.

Aug.cap.79.
Reliquiæ ſanctorum venerandæ.
Liber de cura pro mortuis agenda eſt Aug.
Lib 1.cap 1.
Cap 4.
Gan.ſyn.130.
Baſ.in 40. martyres,& in Pſalm.114.
Euſ. li.4. de vita Conſtantini.
Lib.8.cap.24. Eccle.hiſt.
Corporum hominum honeſtè ſepeliendorum ſemper cura fuit.

Neq; verò Deo tantũ precibus & ſacrificiis placando, verũ & corporibus hominũ ſepeliendis tẽpla ſunt & cœmiteria conſecrata:ꝙ qui corpora ſua viuẽtes Deo tẽpla dicaſſent, eos mortuos,non niſi in ſacris locis recondi,æquũ eſt putatũ.Ac verũ quidẽ illud eſt,ꝙ vbicũq; ſepeliamur,Domini eſt terra, & plenitudo eius: quodq; ſepultura optima eſt,optima vita,ſicut à Ioanne Chryſoſtomo traditũ legimus: ſed intereà tamẽ etiã antiquorũ iuſtorũ funera,officioſa pietate curata,exequias celebratas,ſepulturas prouiſas, ipſoſq; dum viuerẽt de ſepeliendis,vel etiã transferẽdis corporibus, ſuis filiis mandaſſe legimus. Et Tobias ſepeliendo mortuos,Deũ promeruiſſe, teſte Angelo,cõmendatur . Ipſe quoq; Dominus die tertio reſurrecturus , religioſæ mulieris bonũ opus prædicat,prædicãdumq; cõmẽdat, ꝙ vnguẽtũ pretioſũ ſuper mẽbra eius effuderit, atq; hoc ad eũ ſepeliẽdũ fecerit. Et laudabiliter cõmemorãtur in Euãgelio, qui corpus eius de cruce acceptũ, diligẽter atq; honorificè tegẽdũ, ſepeliẽdumq; curarũt.Ioãnes quoq; Chryſoſtomus cũ laude quadã cõmemorat, quod Cõſtãtinopoli Reges magnã gratiã putãt,nõ ſi prope Apoſtolos,ſed ſi vel extra eorũ veſtibula corpora ſua ſepeliãtur: fiantq; piſcatorũ oſtiarii Reges, neq; hic in morte cõfundũtur, ſed honeſtãtur,& ipſi,& eorũ nepotes,& pronepotes.Et in alia quadã homilia,cũ docuiſſet, quomodo ipſe, qui purpurã indutus eſt Imperator,accedit ſeruorũ crucifixi cõplexurus ſepulchra,& faſtu depoſito ſtat ſãctis ſupplicaturus, vt ꝓ ſe apud Deũ intercedãt,& ſcenarũ fabrũ & piſcatorẽ,etiã mortuos vt protectores,orat,qui diademate redimitus īcedit.Mox ſubiũgit: Audebis igitur quęſo eorũ dominũ appellare mortuũ,cuius ſerui vel mortui terrarũ orbis ſũt protectores?Nec hoc tãtũ Romę quis fieri viderit, verũ & Cõſtãtinopoli. Nã & hic Conſtantinum magnum ipſius filius honore magno cẽſuit haberi,ſi pro foribus piſcatoris paternũ corpus collocaret,& quod

Libr.9.cap.2.
Templa & cæmiteria etiam corporibus hominum ſepeliendis conſecrata.
Pſalm.23.
Chry.hom.84. in Ioan.
Gen.47. & 50.
Tob.2.& 12.
Matth,26.
Ioan.19.
Chry. tom.3. ho. quod Chriſtus Deus eſt aduerſus Gentes.
Idem hom.66.ad pop.Antioch.

in regiis ſunt ianitores Regibus, hoc ſunt in monumēto piſcatoribus Reges: de Cōſtantino ſcribit Euſebius quoq;, quòd is propterea voluit in Apoſtolorū templo ſepeliri, quòd fore ſperabat, vt etiā defunctus precationū quæ ibidē eſſent ad Apoſtolorum gloriā perferēdæ, particeps efficeretur. Neq; diſſimilia ſcribit Auguſtinus ad Madaurenſes. Videtis, inquit, ſimulachrorum templa, partim ſine reparatione collapſa, partim diruta, partim clauſa, partim in vſus alios commmutata. Ipſaque ſimulachra vel confringi, vel incendi, vel includi, vel deſtrui, atque ipſas huius ſeculi poteſtates, quæ aliquando pro ſimulachris populum Chriſtianum perſequebantur, victas & domitas, non à repugnantibus, ſed à morientibus Chriſtianis: & contra eadem ſimulachra pro quibus Chriſtianos occidebant, impetus ſuos, legeſque vertiſſe, & Imperii nobiliſſimi eminentiſſimum culmen ad ſepulchrum piſcatoris Petri, ſubmiſſo diademate, ſupplicare. Sozomenus quoque non reprehendit mulierem quandam Euſebiam, quòd iuxta eum locum, in quo reliquię quadraginta militum fuerunt conditæ, iuramenti religione obſtrictis monachis, ſe quoque condi curauerit. A Paulino quoque religioſa quædam vidua Flora petiuiſſe legitur, vt in beatiſſimi Felicis confeſſoris baſilica, defuncti filii eius corpus poneretur, qui cùm ea de re ad Auguſtinum retuliſſet, hoc ab eo reſponſum tulit. Prouiſus, ſepeliendis corporibus apud memoriam ſanctorum locus, bonæ affectionis humanæ eſt erga funera ſuorum, quoniam ſi nulla religio eſſet, vt ſepeliantur, non poteſt nulla eſſe, quando vbi ſepeliantur, attenditur. Sed cùm talia viuorum ſolatia requiruntur, quibus eorū pius in ſuos animus appareat, non video quæ ſunt adiumenta mortuorum, niſi ad hoc: vt dum recolunt, vbi ſunt poſita eorum, quos diligunt corpora, eiſdem ſanctis illos, tanquam patronis ſuſceptos, apud Dominum adiuuandos orando commendent. Quod quidem facere poſſent, etiamſi talibus locis eos humare non poſſent.

Lib. 4. cap. 60. de vita Conſtantini.
Epiſt. 42.
Soz. lib. 9. cap. 5. Eccleſ. hiſt.
Aug. de cura pro mortuis, cap. 1. & 4.

Sed non ob aliud vel memoriæ, vel monumenta dicuntur ea, quæ inſignita fiunt ſepulchra mortuorum, niſi quia eos, qui viuentium oculis morte ſubtracti ſunt, ne obliuione etiam cordibus ſubtrahantur, in memoriam reuocant, & admonendo faciunt cogitari. Cùm itaque recolit animus, vbi ſepultum ſit chariſſimi corpus, & occurrit locus nomine martyris venerabilis, eidem martyri animam dilectam commendat recordantis & precantis affectus: qui cum defunctis à fidelibus chariſſimis exhibetur, cùm prodeſſe non dubiū eſt iis, qui cùm in corpore viuerent, talia ſibi poſt hanc vitam prodeſſe meruerunt. Addit paulò pòſt: Propterea fideles, corpora ſuorum propinquorum deſideraſſe in baſilicam Martyris poni, quòd crediderint eorum animas meritis Martyris adiuuari. Maximus Taurinenſis Epiſcopus. Ideò, inquit, à maioribus prouiſum eſt, vt Sanctorum oſſibus noſtra corpora ſociemus: vt dum illos tartarus metuit, nos pœna nō tangat, dum illos Chriſtus illuminat, nobis tenebrarum caligo diffugiat. Cum ſanctis ergo Martyribus quieſcentes euadimus inferi tenebras. Reperitur etiam apud Ambroſium. Cæterùm quos peccata grauia deprimunt, non ad abſolutionem potiùs, quàm ad maiorem damnationis cumulum eorum corpora in Eccleſiis poni, ſcribit Gregorius. Non enim eos ſacra loca liberant, ſed culpa magis temeritatis accuſat: id quod productus etiam exemplis planum facit. Et propterea ſacris canonibus cautum, & in Eccleſia videmus obſeruatum: quòd qui ſibi ipſi manus intulerunt, qui facultatibus alienis per fœnus expilatis rem ſuam auxerunt: qui ſi ne pœnitentia ex hac vita exceſſerunt: qui vel cùm graue ſcelus aliquod patraſſent, è cœtu piorum ſententia iudicis eiecti, atque a Chriſti corpore præciſi ſunt, vel qui ſeipſos vltrò præciderunt, quales ſunt ſchiſmatici & hæretici: eorum corpora ſacris locis humari nō permittuntur: quòd, quemadmodum ad Ruſticum Narbonenſem Epiſcopum ſcribit verè magnus ille Pontifex Leo: quibus viuentibus non communicauimus, eis mortuis quoq; communicare non poſſumus. Non eſt cum iis ne mortuis quidem communem quicquam habendum, qui doctrinis variis & peregrinis abducti, ſuo ipſorum iudicio ſunt condemnati: dum quòd iudicis fuerant ſententia paſſuri, id vltrò ipſi fecerunt, ſeque à Chriſti corpore pręciderunt, & è cœtu fidelium exterminarunt, atque ab eorum communione ſepararunt. Sed hęc de ſepultura, deque ſepulchris dicta ſufficiant: Neque enim omnia nobis perſequi propoſitum eſt, quę fuſius ab aliis tractata ſunt.

Sepulchra mortuorum cur dicantur monumenta.
Cap. 2.
Ho. 2. de eleemoſ.
Serm. 75.
Eccleſiaſtica ſepultura qui arceantur.
Greg. 4. dialog. ca. 50. & aliquot aliis ſequent.
Epiſt. 92. cap. 6.

Eſt autem & hoc minimè nouum, quòd in templis altaria conſtituuntur, quorum vſum antiquiſſimum fuiſſe conſtat, non ſolùm naturæ, & legis, verumetiam gratiæ tempore. Nam & in Euangelio, & in Paulinis Epiſtolis, & in Apocalypſi, mentionem altaris fieri legimus. Abdias à Matthæo ſcribit altare erectum fuiſſe, in quo Miſſam celebrauit. Lucam quoque templa erexiſſe, & altaria ſtabiliuiſſe & conſecraſſe, tradit Simeon Metaphraſtes. Et qui fuiſſe creditur æqualis Abdiæ, Martialis. Dum altaria, inquit, Dæmonū in puluerem redigerentur, aram ignoti Dei ad conſecrationem reſeruari iuſſimus: qua dedicata, in nomine Domini Dei Iſraël, & ipſius teſtis Stephani, qui pro eo à Iudæis paſſus eſt, non hominis cultum: ſed Dei, in ea frequentatis. Stephanus enim non Deus, ſed amicus Dei fuit: qui pro teſtimonio eius, animā ſuam poſuit. Cuius ſanguine ipſa mēſa eſt decorata, quia ſuo ſanguine Ieſus Chriſtus comprobatus eſt eſſe Deus: & qui crediderit, ornamenta fidei maiora percipiet. Sacrificiū enim Deo offertur, in ara, non homini, nec Angelo. Quem ſecutus Auguſtinus: Nos autem Martyribus noſtris, non templa ſicut diis, ſed memorias, ſicut hominibus mortuis, quorum apud Deum viuunt ſpiritus, fabricamus. Nec ibi erigimus altaria, in quibus ſacrificemus Martyribus: ſed vni Deo & Martyrum & noſtro ſacrificium immolamus: ad quod ſacrificium, ſicut homines Dei, qui mundum in eius confeſſione vicerunt, ſuo loco & ordine nominantur: non tamen à Sacerdote, qui ſacrificat, inuocantur. Deo quippè non ipſis ſacrificat, quamuis in memoriam ſacrificet eorū, qui Dei Sacerdos eſt, non illorum.

In vita S. Lucæ quæ eſt adiuncta Occumenio.
Ad Burdegalenſes cap. 2.
Lib. 22. cap. 10. de ciuitate Dei.

Fuerūt igitur ēt in primitiua Eccleſia, & tēpla fabricata, & altaria erecta, in honorē Dei & ſancti Martyris alicuius memoriā, quę in ſūma veneratione habita fuiſſe ſēper cōſtat. Itaq; Dionyſius Areopagita, nūc θῦτ, nūc ἅγιον θυσιαστήριον appellat. Itidē & Baſilius & Chryſoſtomus nō ſolum in Liturgiis, verūetiam & in aliis multis locis. In Calcedonenſi concilio vocatur ſanctiſſimum altare: Reuerēdum altare dixit Euſebius Emiſ

ſenus: ſacroſanctum appellat Ambroſius. Itidem & Athanaſius, ſacroſanctam menſam, itidem & Chryſoſtomus, vocat idem alibi terribilem menſam & horrendum altare. Pro eodem enim accipi vtrumque ſatis indicat ille Malachiæ locus: vbi poſt illa verba; offertis ſuper altare meũ panẽ pollutũ, ſequitur paulò pòſt: Mẽſa Domini deſpecta eſt. Rectè autẽ idẽ & altare dicitur & mẽſa: altare propter ſacrificiũ, quod in eo offertur: & mẽſa propter cibũ, qui ĩ ea ſumitur. Legimus apud Chryſoſtomũ, Eutropiũ ad altare tãquã ad verũ aſylum confugiſſe, cùm ſibi capitis periculum impendere videret. Quod autem altare vocat Chryſoſtomus & Socrates, hoc Sozomenus, eandem hiſtoriam ſcribens, appellat ſacram menſam. Ad eundem modũ quod Socrates de Alexandro Conſtantinopolitano Epiſcopo refert, eum ad altare progreſſum in faciem ſe coram ſacra menſa proſtrauiſſe, hoc Sozomenus his verbis protulit. Proſternens ſeipſum ſub altari, tota nocte iacuit pronus. Satis autem indicat vtraque hæc hiſtoria, & de Eutropio, & de Alexandro Conſtantinopolitano, quanta fuerit altaris reuerentia. De Ambroſio quoque ſcribit Paulinus, quod cùm Creſconius, qui ſimiliter vt Eutropius confugerat ad altare Domini, de Eccleſia raperetur: nec eum defendere poſſet, proſtratus ante altare, factum diu fleuit. Qui tamen Creſconius, poſtea fuit dimiſſus, cum qui rapi eum fecerat Styllico, facti eum huius ſui pœnituiſſet. Similiter & Ruffinus narrat de Ambroſio, quòd cùm à Regina perſecutionem pateretur: ſub altari poſitus per obſecrationes defenſorem ſibi Deum parabat. De virgine quadam narrat Ambroſius, quòd cùm vrgeretur ad nuptias à parentibus & propinquis, ad ſacroſanctum altare confugit. Idem de militibus quoque ſcribit ab Imperatore miſſis: quod irruentes in altaria, oſculis ſignificabant pacis inſigne, hoc eſt, obſculabantur altaria, qua re, pacem eſſe redditam per Imperatores, ſignificauit. De Gorgonia quoque ſorore ſua ſcribit Gregorius Nazianzenus, quòd cùm graui quodam morbo laboraret, ante altare cum fide procubuit: ſuper illud caput declinauit, & cum magno clamore & lachrymis, opem Chriſti implorauit. Narrat idem de Baſilio, quòd cùm fœmina quædam ad ſacram menſam confugiſſet, & à Præfecto quęreretur, nequaquam eam inde diuelli paſſus eſt.

De Eccle. Hier. cap. 6. parte 2. Actione 1. Hom. 5. de Pœnitentia. Amb. de his qui initiantur myſteriis, cap. 8. Chry. de Eucharistia. In epiſt. ad vbique orthodoxos. Epiſt. 7. tomo 5. Socr. lib. 6. cap. 5. Hom. 20. Lib. 8. cap. 7. Lib. 1. cap. 37. Lib. 2. cap. 19. In vita eius. Lib. 2. Eccle. cap. 16. Lib. 1. de virgi. in fine. Epiſt. 33. ad ſororem. Oratione 9. In vita Baſilii.

Tertulliani temporibus fuiſſe morem hunc, vt pœnitentes aris Dei adgenicularentur, ex illius libro de pœnitentia perſpicuum eſſe poteſt. Neque verò ſine cauſa in tanta veneratione fuerunt ſemper altaria. Pręclarè namque ſcriptum eſt à Gregorio Niſſeno: Altare hoc ſanctum cui aſſiſtimus, lapis eſt natura communis, nihil differens ab aliis cruſtis lapideis, ex quibus parietes noſtri extruuntur, & pauimenta exornantur, ſed Dei cultui conſecratum & dedicatum eſt, ac benedictionem accepit. Menſa ſancta, altare immaculatum eſt, quod non amplius ab omnibus, ſed à ſolis Sacerdotibus, iiſque venerantibus, contrectatur. Quẽ ſecutus Chryſoſtomus, de altari lapideo dicens: Lapis quidem, inquit, eſt natura, ſanctus autem fit, quoniam corpus accipit Chriſti. Quamobrem Optatus grauiter in Donatiſtas inuehitur, qui fuerunt altaria demoliti.

De Baptiſmo. Libro 6. cap. 5. In epiſt. 2. ad cor. Hom. 20.

Quid eſt tam ſacrilegum, inquit, quàm altaria Dei, in quibus & vos aliquando obtuliſtis, frangere, radere, remouere, in quibus & membra Chriſti ſunt portata, quo Deus omnipotens inuocatus ſit, quo poſtulatus deſcendit Spiritus ſanctus, vnde à multis pignus Spiritus ſancti & tutela fidei, ac ſpes reſurrectionis accepta eſt? Ac paucis interiectis: Quid enim eſt altare, niſi ſedes corporis & ſanguinis Chriſti? Hæc omnia furor veſter, aut raſit, aut fregit, aut remouit. Et iterum poſt pauca: Immane facinus geminatum eſt, dum fregimus etiam calices, Chriſti ſanguinis portatores. Quorum ſpecies reuocaſtis in maſſas, & vendidiſtis. Emerunt forſitan in vſus ſuos ſordidę mulieres, emerunt pagani, facturi vaſa, in quibus incenderent Idolis ſuis. O ſcelus nefarium, ô facinus inauditum: auferre Deo, quod Idolis præſtes: ſubducere Chriſto, quod proficiat ſacrilegio. Quid autem horum non rectè dici poteſt, de non diſſimili ſacrilega audacia quorundam noſtro quoque hoc infelici ſeculo?

Libro 5. cap. 2. de Sacramentis.

Cæterùm quod dicit Optatus: Altare nihil aliud eſſe, quàm ſedem corporis & ſanguinis Domini, dixit æqualis illius Ambroſius: Quid eſt altare, niſi forma corporis Chriſti? Plus aliquid audet Dionyſius: Sacratiſſimum, inquit, altare noſtrum Ieſus eſt. Quod ſi ita res habet, meritò veneramur illud & adoramus. De qua tamen veneratione, præclarè ſcripſit olim aduerſum Acephales, Ruſticus Diaconus, Gregorii Pontificis æqualis. Adoramus omnes, inquit crucem, & per ipſam illum, cuius eſt crux: non tamen crucem coadorare dicimur Chriſto, nec verò per hoc vna eſt crucis & Chriſti natura. Similiter adorantes altare, coadorare altari non dicimur Trinitatem, ſed potius per altare. Laudat Neapotianum Hieronymus, quòd ſolicitus fuerit, ſi niteret altare, ſi parietes abſque fuligine, ſi ſacrarium mundum. A Palladio quoque Melania parua commẽdatur, quòd omnia ſua ſerica ſuperhumeralia tegumenta dedit altaribus, reliqua autem ſerica indumenta cùm conſcidiſſet, res diuerſas fecit Eccleſiaſticas. Paulinus quoque conditam fuiſſe tradit in paſſionis loco Baſilicam, quę coruſcat laquearibus, & aureis diues altaribus, arcano poſitam ſacrario crucem ſeruat, quam Epiſcopus vrbis huius quotannis cùm Paſcha Domini agitur, adorandam populo Princeps ipſe venerationis promit. Origenes aliquid etiam conferri ſolitum eſſe ſcribit ad ornatum altaris. Cæterùm, ſicut vetuſtiſſimus eſt altarium vſus: ſic nec illud minus vetuſtum, quod conſecrantur & vnguntur altaria. Extat Canon Agathenſis Concilii, quod habitum eſt ſub Sixto ſecundo, ante mille & amplius annos. Altaria placuit non ſolùm vnctione Chriſmatis, ſed etiam Sacerdotali benedictione ſacrari. Et aliud Epanenſis concilii, ſub Gelaſio: Alaria niſi lapidea, infuſione Chriſmatis non ſacrentur: ſunt qui morem hunc altaria conſecrandi & vngendi, ad Euariſtum referant, qui fuit quartus à Petro Pontifex. Meminit autem huius vnctionis Dionyſius quoque: & in ſermone de unctione Chriſmatis Cyprianus.

In hiſtoria Lauſiaca. Epiſtola 9. ad Seuerum. Hom. 10. in Ieſu. Epiſt. 11. ad Seuerum. Canone 16. Cap. 4. parte 3.

Fuit & hoc obſeruatum iam inde à multis ſeculis, quòd quando conſecrabatur Eccleſia vel altare, ſanctorũ in eo reliquiæ reponebãtur, quemadmodũ apparet ex Regiſtro ſancti Gregorii: qui ſcribit etiã Palladiũ

Reliquiarum in altaria repoſitio.

Epiſcopum altaria quædam propterea non dedicaſſe, quòd quas in illis collocaret reliquias, non habebat. Quas etiam Seuerus à Paulino ſibi mitti poſtulabat, cùm baſilicam condidiſſet, & miſit illi particulam ſanctæ crucis in illius conſecrationem. Fecit hoc & Ambroſius, vt ſub altari ſancti Geruaſii & Protaſii reliquias collocaret: cuius hæc verba ſunt: Succedant victimæ triumphales in locum, vbi Chriſtus hoſtia eſt. Sed ille ſuper altare qui pro omnibus paſſus eſt: iſti ſub altari, qui illius redempti ſunt paſſione. Scripſit Vallafridus Strabo librum de exordiis & incrementis rerũ Eccleſiaſticarum, in cuius initio ſtatim tractat de templorum & altarium origine.

Lib.3.epiſt.5.
Lib.5.epiſt.50.
Ambroſius epiſt. 85.

De Cæremonijs, quæ ſumuntur à tempore.

CAP. XCI.

TEmporum in Eccleſia primitiua magis anxia fuit & diligens obſeruatio, quàm vel hoc noſtro ſeculo, vel iis quæ proximè præceſſerunt. Documento eſt ingens & inſignis illa de tempore celebrandi feſti Paſchatis inter Orientis & Occidentis Eccleſias concertatio: Quæ vſque eò etiam progreſſa eſt, vt qui tunc fuit Romanus Pontifex Victor, totius Aſiæ parœcias, vna cum vicinis Eccleſiis, tanquam aliena ſentientes, à communionis vnitate præciderit: quòd, vt monitis eius de feſto Paſcatis eodem cum Occidentis Eccleſiis die celebrãdo parerent, adduci non potuiſſent. Ac non defuerunt quidam graues viri, quibus hęc tanta Romani Pontificis vehementia non probaretur: cùm præſertim traditum ſibi per manus ab ipſis Apoſtolis morem, obſeruare ſe Aſię Epiſcopi dicerent: neque tanti eſſe hęc feſti celebrandi diſcrepantia putaretur, vt illius gratia præcidendum ab Eccleſia, quenquam exiſtimarent. Verùm Leoni Pontifici non leuiter delinqui viſum eſt, cùm de feſto Paſchatis tractaret, ſi in principio Sacramenti veritas & vnitas ab vniuerſa Eccleſia non teneretur. Quod idem aliquantò antè viſum fuit Ambroſio, qui per Patres concilii Nicæni quandam neceſſitatem celebritatis huius omnibus eſſe ſcribit impoſitam Chriſtianis: cuius etiam æquali celebri ſcriptori Epiphanio tam graue viſum eſt, in hac obſeruatione diei Paſchatis à more cæterarum orbis Eccleſiarũ alios diſcrepare, vt non dubitauerit in album hæreticorum eos referre, qui quarta decima luna Paſcha celebraſſent: quos quidem Quartadecumanos vocat. Ac inter alia multa, quæ præclarè geſta ſunt à Conſtantino Imperatore, hæc duo vel maximè laude omnium, prædicationeque digna eſſe cenſet, quòd is congregato Nicæno concilio, & Arii dogma ſubuertendum, & diſceptationem ad diſcrepantiam hanc de celebrando Paſcatis die è medio tollendam curauit. Fuitque Nicęnum concilium, non magis propter eos habitum, qui in Aegypto dogmatis gratia diſſidebant, quàm propter eos, qui in Oriente in celebrando Paſchate diſcrepabant, conciliandos: quod etiam cùm alibi, tum in epiſtola, quam ſcripſit ad Epiſcopos Athanaſius indicat. Decretum itaque fuit à trecentis decem & octo Patribus, qui tum Nicææ conuenerant, vt vno eodemq; die ſanctiſſimi Paſchatis feriæ peragerentur: vtque Orientis Eccleſiæ, quæ à Romana, & cęteris Occidentis Eccleſiis diſſidere viſę ſunt, eundem quem eæ, diem obſeruarent: idque duplici de cauſa (ſicut ab Eccleſiaſticę hiſtoriæ ſcriptoribus memoriæ proditum eſt.) Primum quòd minimè fas eſſet Chriſtianis Iudæorum ſequi conſuetudinem: qui poſteaquam conſceleratas manus ſuas nefaria Chriſti cęde contaminarunt, tanta ſunt animorum cæcitate percuſſi, vt videntes non videant, audientes non audiant, neque quod rectum, quodque ſalubre ſit, intelligant. Deinde quòd graue cum primis & indecorum eſſe putaretur, quandoquidem vnum corpus, vnus ſpiritus ſumus omnes, vna vocationis noſtræ ſpes, vnus Dominus noſter, vna fides, vnum baptiſma, vnus eſt Deus & Pater omnium, non vno, eodemque tempore, anniuerſarium redemptionis noſtræ diem ab omnibus & ſingulis eiuſdẽ corporis membris celebrari: ſed per eoſdem dies alios quidem ieiuniis exerceri, alios verò conuiuiis vacare, & hos quidem feriari & conquieſcere, illos verò afflictionibus macerari. Quemadmodum in ſua quadam ad Epiſcopos, qui ad Synodum Nicænam venire non poterant, & ad omnes vbique locorum Eccleſias, epiſtola fuſius ab Imperatore Conſtantino, & in eo libro, quem aduerſus hæreſes conſcripſit, ab Epiphanio proditum legimus.

De Paſchate controuerſia.
Vide Euſebium lib.5.capite 25. Eccleſiaſt. hiſt.
Socr. lib.5.cap.25.
Nice. lib.4.ca.36 & ſequenti.
Leo epiſt. 62.
Amb. epiſt. 83.
Epiph. hære. 50.
Epiph. hære. 70.
Paſchatis celebrandi vno, eodéq; die cauſa.
Euſeb. lib.3. de uita Conſtant.
Iſa.6.
Epheſ.4.

Ex eo colligere licet, quæ ratio priſcis fuerit, vel obſeruandi certa tempora, vel mutandi: duplex nimirũ. Vna, vt ne quid vel cum Iudæis, quemadmodum de Paſchate, deque Sabbato factum videmus, vel cum Gentibus commune haberemus: quæ cùm ſextum hebdomadæ diem, tanquam Veneri ſacrum in ludis, epulis, & omnibus nequitiis conſumere ſolitæ eſſent: viſum eſt Chriſtianis, vt quem illi diem cum primis lætum & hilarem ducebant, eum in mœrore & luctu traducerent: non ſolum acerbiſſimos cruciatus & mortẽ Chriſti turpiſſimam, verumetiam peccata ſua, quæ cauſam illis dederunt, deflentes. Altera, quòd ſicut à ſanctiſſimo Damaſo ſcriptum, & à Leone repetitum legimus non aliter vnus grex, & unus paſtor ſumus, quàm ſi, quod iterum atque iterum monet Apoſtolus, idipſum dicamus omnes: ſi perfecti ſimus in eodem ſenſu, & in eadem ſententia: ſi eoſdem uno atque eodem tempore ritus obſeruemus.

Temporum ratio in Eccleſia.
Veneri ſexta feria ſacra, ſabbatum Iudæis.

Fuit & hoc à priſcis obſeruatum, ut à feſto Paſchatis, vſque ad feſtum Pentecoſtes, non niſi ſtantes orarent, & uocabantur ii ſtationum dies: de militari exemplo nomine ſumpto ſicut à Tertulliano ſcriptum eſt. Quin & die Dominico ieiunium, vt idem auctor eſt, nefas ducebatur, neque fas erat de geniculis adorare. Qua de re Nicæni quoq; concilii decretum interceſſit: quo cautum eſt, vt die dominico, & in diebus Pentecoſtes, ne quiſquã genua flecteret, ſed ſtantes ad orationem vota Domino, cuncti redderent: cuius ritus etiã rationem ut explicaret, dignum duxit Baſilius. Obſeruabantur ab iiſdem vigiliæ nocturnæ, quibus & à ui-

Dam. epiſt.4. de Corepiſcopis.
Leo epiſt.4.cap.2.
1. Corinth.1.
Stationum dies unde.
Ter. in libello de oratione, de corona milit.
Cap.20.

Vigiliæ nocturnæ. Baſi. de Spiritu ſancto, cap. 27. ad Amphil. Euſeb. li. 2. ca. 17. Eccle. hiſt. epi. 36.

no & à carnibus abſtinebatur,& aqua ſola potum præbebat,obſonium verò fuit panis cum ſale & aqua. In iis populus conſurgens,vt eſt apud Baſilium, antelucano tempore,domum precationis petebat:& curſitabatur ad ſepulchra Martyrũ à pueris,puellis,viris,fęminis,omniſq; generis ętatis,& cõditionis hominibus. Nunc & ſtationum,& vigilarum nomen ſolùm ſupereſt: Nam neque ſtantes oramus , neque nocturnas vigilias exercemus,quorum tamen vtrunque apud Græcos adhuc in vſu eſt: Ieiunamus tantùm pridianis maiorum feſtorum diebus.

Baptiſmus quo tempore à priſcis fiebat. Syr. ca. 12. in epi. ad Imer. Leo epiſt. 4. Gel. cap. 12. in epiſt. ad vniuerſos Epiſcopos per Luc. 4. Ibid. cap. 15. Ordinationes quibus temporibus celebrentur.

Deinde verò ſanos priſci non baptizabant,niſi in Paſcha & Pentecoſte:qua de re Synodi quoque Romanæ decretum ante mille trecentos annos interceſſit.Contra quod cùm ventum à nonnullis fuiſſet,grauiter à Syritio Papa fuerunt obiurgati.Sed & Leo ſanctiſſimus non leuiter eos reprehendit,qui in die Epiphaniorum baptizaſſent: quòd ſola diceret eſſe legitima baptizandi tempora,Paſcha & Pẽtecoſten : ac nullos alios dies eius miſcere licitum eſſe putaret.Quod ad eundem quoque modum à Gelaſio Papa poſteà fuit conſtitutum.Nunc quouis tempore baptizare fas eſt.Vt vel ex eo perſpicuum eſſe cuiuis poſſit, obſeruantiores fuiſſe veteres temporum,quàm ſit hoc noſtrum,& proxima ſuperiora ſecula.

In ſolis ordinationibus,vetus Eccleſiæ mos obſeruatur.Neque enim fiunt,niſi quo tempore fieri debere ſcripſit Gelaſius, quarti menſis ieiunio, & ſeptimi, & decimi: ſed etiam quadrageſimalis initii, ac mediana quadrageſimæ die ſabbati.Quartum menſem vocat Gelaſius Iunium , in quem ferè ſabbatum Pentecoſtes incidit(veteres enim annũ a Martio auſpicabãtur)ſeptimũ,Septẽbrẽ:decimũ, Decẽbrẽ:initium quadrageſimale,ſabbatum poſt Inuocauit: medianam,ſabbatum poſt Lætare:ac deinde ſabbatum ſanctum Paſchæ.

Communionis ratio.

Porrò quod ad Euchariſtiæ ſacramẽtum attinet,nullis id fuit aut eſt vnquam temporum circulis circumſcriptum,neque eſt vllus dies anni,quo non ſit fas cuiuis volenti ſacramentum Euchariſtiæ percipere:quod qui fuerunt æquales Apoſtolorum,aut eorum temporibus proximi,quotidie feciſſe viſi ſunt.Nam cùm quotidie mortem ſuis ceruicibus impendentem expectarent , quò paratiores eſſent ad eam pro Chriſti nomine fortiter oppetendam,quotidie mortis eius memoriam recolentes,ad ſacram Synaxim accedebant. Fuerunt poſteà,qui ſolis id diebus Dominicis facerent.Refrigeſcente verò paulatim pietate, cùm rarius homines accederent,ante mille centum & amplius annos Agathenſis concilii decretum interceſſit,quo cautum eſt, vt ſeculares,qui in natali Domini,Paſcha & Pentecoſte,non communicaſſent,Catholici non crederentur, nec pro Catholicis haberentur.Quod tamen prope ducentis ante annis, itidem à Fabiano Pontifice ſancitum, Butchardus Epiſcopus Vormatiẽſis,Iuo Epiſcopus Carnotenſis,Gratianus, in ſuos decretorum libros retulerunt.

Communicare ter in anno fideles. Agathen. concilium, cap. 18. Bur. li. 5. cap. 17. Iuo lib. 1. Grat. de conſec. diſt. 2. Etſi non.

Qui verò ſub iiſdem temporibus,quibus habitum eſt Agathenſe concilium,vixerunt,Ioannes Chryſoſtomus & Aurelius Auguſtinus,non obſcurè in ſuis ſcripturis indicant: quod ſuo quoque ſeculo ſic refrigeratus erat feruor ille Chriſtianorum,vt vix,quo ſemel in anno, vel etiam biennio communicarent, adducerentur: idque caſu magis & conſuetudine,ſiue lege,quàm ex animo:Quos illi quidem hoc nomine grauiter obiurgant. Communionis tempus,inquit,Chryſoſtomus,non eſt feſtum, neq; celebritas: ſed conſcientia pura,vitaq; à peccatis repurgata.Quemadmodum enim, qui ſibi nullius mali conſcius eſt,hunc oportet ſingulis diebus accedere: ſic qui peccatis occupatus eſt,nec pœnitet eum, nec in feſtis quidem accedere tutum eſt.Neque enim ſemel in anno accedere,liberat nos à peccatis,ſi indigne acceſſerimus:quin hoc ipſum potiùs auget damnationem,quòd cùm ſemel tantùm accedamus, ne tum quidem purè accedimus. Ad eundem modum Aug.quoq;:Si quotidianus eſt panis, inquit, cur poſt annum illum ſumas? quemadmodum Græci in Oriente facere conſueuerunt. Accipe quotidie,quod quotidie tibi proſit: ſic viue, vt quotidie merearis accipere:qui non meretur quotidie accipere,non meretur poſt annum accipere.Quæ ſententia totidem verbis reperitur apud Ambroſium,Sic ſancti Patres,cùm viderent elanguiſſe pietatem hominum,hortabantur eos ad frequentandum Euchariſtię Sacramentum:non quod reprehenderent, ſi quis id ſemel in anno feciſſet, ſed quòd vt crebrius fieret ſatius eſſe ducerent.Quod illa quoque Chryſoſtomi verba non obſcure indicant,cùm in hunc modum loquitur:Hæc dico,non vno,& annuo vos prohibens acceſſu,ſed vos ſẽper ad ſancta accedere volens. Ac paulò ſuperius: Quos magis acceptabimus , inquit , eos ne qui ſemel,an qui ſæpiùs,an qui rarò accipiunt?Neque illos qui ſemel,neq; qui ſæpiùs,neq; qui rarò: ſed eos qui cum mũda conſcientia, qui cum mundo corde , cum vita irreptehenſibili, iſti ſemper accedant : qui verò tales non ſunt,neq; ſemel.Nec diſſimilia ſunt,quæ ſcribit hac eadem de re ad Ianuarium Auguſtinus.

Euchariſtia quomodo & quoties ſumenda. Chry. in orat. de B. Philogo. Tom. 3. Aug. hom. 18. de verb. Dom. ſecundum Lucam. Amb. li. 5. de ſacrament. cap. 4. Chry. ſerm. 3. in epiſt. ad Epheſ.

Miſſa ſine communicantibus, an celebrari debeat. Spiritualis manducatio in Miſſa.

Optandum quidem foret,vt quoties tremendum illud ſacrificium peragit ſacerdos, toties non deeſſent, qui cum eo corpus & ſanguinem Chriſti ſacramentaliter quoque manducarent . Sed ſi deſunt ſæpè, (ſicut hoc ſeculo deeſſe ferè videmus)non propterea iuge ſacrificium hoc intermitti debet. Satis eſt, ſi qui præſentes adſunt,ſpiritualiter manducent,ſuo tempore ſacramentaliter quoq; percepturi: ſatis eſt, ſi manducent corde,etiamſi non premant dente.Chryſoſtomi quoq, ſeculo ſæpè quotidiana fiebat hęc oblatio, quamuis nemo communicaret: Quod his etiam verbis ipſe teſtatur , non ſine quadam querimonia : Fruſtrà habetur quotidiana oblatio,fruſtrà ſtamus ad altare,nemo eſt , qui ſimul participet. Planum etiam id fieri poteſt ex eo,quod in Agatenſi concilio , quod Chryſoſtomi ſeculo celebratum fuiſſe videtur, ſicut paulo ante meminimus,ter in anno,vt communicarent ſeculares,ſancitum eſt . Cum tamen iiſdem ibi pręceptum ſit, vt die Dominica Miſſas audirent. Ad ſumendam Euchariſtiam ter tantùm in anno: ad audiendam Miſſam ſingulis diebus Dominicis fuerunt obligati.Non ergo quoties audiebant Miſſam,ſacramentaliter Euchariſtiam percipiebant. ¿Quamobrem hortati quidem ſunt ſancti Patres ad crebram communionem populum;, ſed neque cogendum quenquam , neque propterea ceſſandum à ſacrificio putabant , ſi nemo communicaſſet.

Miſſa in diebus feſtis audire obligamur.

Miſſa omnis publica.

Omnem miſſam publicam eſſe dubiũ non eſt: cũ vnicuiq; volenti , modo ſit è cœtu fidelium ei intereſſe,

&

& cum ſacerdote celebrante Chriſti beneficia recolere, ac ſpirituale Deo ſacrificium offerre liceat. Sed ſi priuata Miſſa dicenda eſt, quæ in oratorio habetur: tales quoque habitas à mille & amplius annis in Eccleſiaſtica hiſtoria reperire licet. Mille propè anni interceſſerunt, cùm Leontius Epiſcopus Neapolis inſule Cypri, ſeptimæ ſynodi, Nicænæ ſecundę teſtimonio comprobatus, poſt Ioannem & Sophronium ſcripſit Græcè vitam Ioannis Alexandrini Patriarchæ: qui propter inſignem liberalitatem, qua vſus eſt in pauperes, vocatus eſt miſericors ſiue eleemoſynarius. Narrat de hoc, quòd cùm ſacris operaretur, videretque populum lecto Euangelio è templo exiuiſſe, ac ociosis in cœmiterio fabulis vacare, exiuerit ipſe quoq;, & cum turba conſederit. Cùmq; ſtupore affecti eſſent omnes, his verbis eos affatus ſit: Filioli, vbi oues, illic & paſtor: aut intrate intrò, & ingrediemur aut manete hîc, & ego quoq; manebo. Ego propter vos deſcendo in ſanctam Eccleſiam: nam poteram facere mihi Miſſas in Epiſcopio. Sed & qui ducentis eum annis preceſſit Gregorius Nazianzenus, eum in paruo quodam oratorio ſacra celebraſſe, tripartita narrat hiſtoria. Gregorium verò ducentis aliis annis præceſſit Soter Pontifex Romanus, eius quoque decretum refertur à Gratiano; vt nullus Presbyterorum Miſſarum ſolennia celebrare pręſumat, niſi duobus præſentibus, ſibique reſpondentibus: nõ dicit communicantibus, ſed præſentibus tantùm. Ac ſi priuata Miſſa eſt, quæ duobus tantùm præſentibus celebratur, ipſis etiam Apoſtolorum temporibus priuatæ Miſſæ vſus, fuiſſe videtur.

Miſſa priuata.

Ioan. Eleemoſynarii factum.

Lib. 9. cap. 8.

De conſecratione diſt. Hoc quoque.

Sed mouentur aliqui verbis Anacleti dicentis: Perfecta autem conſecratione, omnes communicent qui nolunt Eccleſiaſticis carere liminibus: Sic enim & Apoſtoli ſtatuerunt, & ſancta Romana tenet Eccleſia. Vtinam autem valeret apud iſtos Anacleti auctoritas: Miſſam eſſe ſacrificium non negarent. Sic enim loquitur Anacletus: Epiſcopus Deo ſacrificans, teſtes ſecum habeat: & plures quàm alius Sacerdos: In ſolennioribus quippè diebus, aut ſeptem, aut quinque, aut tres Diaconos, qui eius oculi dicuntur, & Subdiaconos, atq; reliquos miniſtros ſecum habeat, qui ſacris induti veſtimentis, in fronte & à tergo, & Presbyteri è regione dextra, leuaq;, corde contrito & humiliato ſpiritu, ac prono ſtent vultu, cuſtodientes eum à maleuolis hominibus: & conſenſum eius præbeant ſacrificio. Ac deinde ſequuntur illa verba: Peracta conſecratione, &c. Mira eſt iſtorum hominum cæcitas. Quod apertè ſcriptum eſt ab Anacleto, nõ vident, quod nos Miſſam vocamus, id ab illo dici ſacrificiũ: Vident id quod nunquam neq; ſcripſit, neque ſenſit Anacletus. Neq; enim fuit vnquam hęc Anacleti ſententia, vt omnes præſentes communicarent, ſed ii tantùm omnes, qui miniſtrant Epiſcopo: atque ii non niſi in ſolennioribus feſtis: quod ita certè fieri æquum eſt. Sed longè diuerſum eſt Satanæ miniſtrõrum ſtudium, à ſanctorum Patrum pia ſolicitudine. Nam ii, cùm iuge ſacrificium nullo vnquam die cenſerent intermittendum, vt Chriſti corpori, & ſanguini frequentius communicarent, oratione ſua fideles inflammabant: Illi contrà, cùm videant refrixiſſe pietatem, nec eos adduci facilè poſſe, vt crebrò communicent, non hoc agunt, vt refrigeratam in illis pietatem accendant, verùm illud potiùs contẽdunt & elaborant, vt abolere poſſint omne ſacerdotium & ſacrificium: quod ita fieri commodè poſſe ſperãt, ſi quod iuge debet eſſe ſacrificium, id vt eſſe iuge deſinat, ac paulatim in deſuetudinem quandam habeat, perfecerint. Sicut enim non vno loco ſcriptum à nobis eſt anteà: nihil eſt, quod minus ferre poſſit ſatanas, quàm tremendum hoc ſacrificium: in quo Chriſti beneficia ſimul vniuerſa grata quadam recordatione recolũtur, & ſub eorũ oculos, qui præſentes adſunt ſubiiciuntur: quæ ipſe modis omnibus obliterata, & ex omni hominũ memoria prorſus eſſe cupit ſublata. Quamobrẽ nulla neceſſitate adiguntur, quoties ſacris operatur Sacerdos, hi qui pręſentes adſunt, ſemper ſacramentaliter communicare: etiamſi crebrius id ab eis fieri expediret. Verùm illud neceſſarium iudicatum eſt in concilio Lateranenſi, in quo cùm alii complures Epiſcopi, ex variis totius orbis Chriſtiani prouinciis, tum Hieroſolymitanus, & Conſtantinopolitanus Patriarcha, præſentes adfuerunt: vt omnis vtriuſque ſexus fidelis, poſtquam ad annos diſcretionis perueniſſet, omnia ſua peccata confiteretur fideliter, ſaltẽ ſemel in anno proprio ſacerdoti: & iniunctã ſibi pœnitentiam pro viribus ſtuderet adimplere: ſuſcipiens ad minus in Paſcha Euchariſtiæ ſacramentũ: niſi fortè de conſilio proprii Sacerdotis, ob aliquã rationabilẽ cauſam, ad tempus, ab eius perceptione duceret abſtinendum: alioqui viuens ab ingreſſu Eccleſię arceretur, & moriens Chriſtiana careret ſepultura. Nõ prohibetur iſta conſtitutione, quo minus etiam quotidie, ſi quis velit, peccata ſua confiteatur, Eucariſtiæq; ſacramentum percipiat: ſed quoniam reperire pleroſque licebat, qui vix ſemel in vita, ac ne ſemel quidem id facerent, pia quadam ſolicitudine, prouidendum eſſe ſancta Synodus in Domino congregata putauit: vt ſi crebrius non poſſent, aut nollet, ſemel tantum in anno fideles, & peccata ſua confiterentur, & Eucariſtiæ ſacramentum perciperent.

Epiſt. 1.

Præſentes in Miſſa communicent, quomodo debet intelligi.

Cap. 21.

Sed negnat iſti quenquam ad bonum eſſe cogendum, neque enim placerę Deo coacta ſeruitia. Vetus hæc eſt hæreticorum cantilena, & à Donatiſtis Auguſtini ſeculo multum vſurpata: queãdmodum ex iis quæ ſcripſit ad Vincentium, ad Bonifacium, ad Donatum, contra Creſconium, contra literas Petiliani, & contra ſecundam Gaudentii epiſtolam, videre licet. Sic enim ad Donatum loquitur: Diſplicet tibi quòd traheris ad ſalutem, cùm tam multos noſtros ad perniciem traxeris. Neminem exiſtimas cogendum eſſe ad bonum. Attẽde quid Apoſtolus dixerit: Qui Epiſcopatum deſiderat, bonum opus concupiſcit: & tamen tam multi vt Epiſcopatum ſuſcipiant tenentur inuiti, perducuntur, includuntur, cuſtodiuntur, patiuntur tanta, quæ nolũt, donec eis adſit voluntas ſuſcipiendi operis boni: quantò magis vos ab errore pernicioſo, in quo vobis inimici eſtis, trahendi eſtis & perducendi ad veritatem: uel cognoſcendam, vel eligendam: non ſolùm vt honorem ſalubriter habeatis, ſed etiam ne peſſimè pereatis? Dicis Deum dediſſe liberum arbitrium: ideò non debere cogi hominem nec ad bonum. Quare ergo illi, de quibus ſuprà dixi, coguntur ad bonum? Attende ergo quod conſiderare non vis. Ideò voluntas bona miſericorditer impenditur, vt mala voluntas hominis dirigatur. Nam quis neſciat, nec damnari hominem, niſi meritò malæ voluntatis: nec liberari, niſi bonam habuerit voluntatem? Non tamen ideò qui diliguntur, malæ ſuæ voluntati impunè & crudeliter permittendi

Ad bonum an quiſquam cogendus ſit.

Aug. epiſt. 104.

1. Timoth. 3.
Ad Epiſcopatum ſuſcipiendum aliqui compellebantur inuiti.

ſunt:

In Exod. multis locis.
Eccle. 30.

ſunt: ſed vbi poteſtas datur, & à malo prohibendi, & ad bonum cogendi. Nam ſi voluntas mala ſemper ſuæ permittenda eſt libertati, quare Iſraelitæ recuſantes & murmurantes tam duris flagellis à malo prohibebantur, & ad terram promiſſionis compellebantur? Si voluntas mala ſuæ permittenda eſt libertati, quare Paulus non eſt permiſſus vti peſſima voluntate, qua perſequebatur Eccleſiam? ſed proſtratus eſt, vt excęcaretur: & excæcatus eſt, vt mutaretur: mutatus eſt, vt mitteretur: miſſus eſt, vt qualia fecerat in errore, talia pro veritate pateretur.

Prouer. 23.

Si voluntas mala ſemper ſuæ permittenda eſt libertati, quare monetur pater in ſcripturis ſanctis, filium durum non ſolùm verbis corripere, ſed etiam latera eius tundere, vt ad bonam diſciplinam coactus & domitus dirigatur? Vnde item dicit: Tu quidem percutis eum virga, animá autem eius liberas à morte.

Ezech. 34.

Si mala voluntas ſemper ſuæ permittenda eſt libertati, quare corripiuntur negligentes paſtores, & dicitur eis: Errantem ouem non reuocaſtis, perditam non inquiſiſtis? Et uos oues Chriſti eſtis, characterem Dominicum portatis in ſacramento, quod accepiſtis, ſed erratis & peritis. Non ideò vobis diſpliceamus, quia reuocamus errantes, & quærimus perditos. Melius enim facimus voluntatem Domini monētis, vt vos ad eius ouile redire cogamus: quàm conſentiamus voluntati ouium errantium, vt perire vos permittamus.

Aug. epiſt. 50.
Paulus coactus ad Euangelium venit.
1. Corinth. 15.
Act. 9.
1. Ioannis 4.

Ad Bonifacium verò ſcribens. Vbi eſt, quod iſti clamare conſueuerunt, liberum eſt credere vel non credere. Cui vim Chriſtus intulit? quem coëgit? Ecce habent Paulum Apoſtolum, agnoſcant in eo prius cogentem Chriſtum, & poſteà docentem: prius ferientem, & poſteà conſolantem. Mirum eſt autem, quomodo ille, qui pœna corporis ad Euāgelium coactus intrauit, plus illis omnibus, qui ſolo verbo vocati ſunt, in Euangelio laborauit. Et quem maior timor compulit ad charitatem, eius perfecta charitas foras miſit timorem. Cur ergo non cogeret Eccleſia perditos filios vt redirent, ſi perditi filii coëgerunt alios vt perirent? Quamuis etiam illos, quos non coëgerunt, ſed tantummodo ſeduxerunt, ſi per terribiles, ſed ſalubres leges in eius gremium reuocentur, blandius pia mater amplectitur: & de illis multò amplius, quàm de his, quos nunquam perdiderat, gratulatur.

De hæreticis non cogendis ad fidem ſententiam ſuam corrigit Aug.
Idem epiſt. 48.

An non pertinet ad diligentiam paſtoralem, etiam illas oues, quę non violenter ereptæ, ſed blandè, leniterq; ſeductæ, à grege aberrauerint, & ab alienis cœperint poſſideri, inuentas ad ouile dominicum, ſi reſiſtere voluerint, flagellorum terroribus, vel etiam doloribus reuocare? Vbi verò ſcribit ad Vincentium, Suam quoq; primitus fuiſſe dicit ſententiam, neminem ad vnitatem Chriſti eſſe cogendum: verbo eſſe agendum, diſputatione pugnandum, ratione vincēdum: ne fictos Catholicos haberemus, quos apertos hæreticos noueramus. Sed hæc, inquit, opinio mea, non contradicentium verbis, ſed demonſtrantium ſuperabatur exemplis.

Hippona timore legum ab errore diſceſſit ad fidē.

Nam primò mihi opponebatur ciuitas mea, quæ cùm tota eſſet in parte Donati, ad vnitatē catholicam timore legum Imperialium conuerſa eſt: quam nunc videmus ita huius veſtræ animoſitatis perniciem deteſtari, vt in ea nūquam fuiſſe credatur. Ita aliæ multæ, quæ mihi nominatim commemorabantur: vt ipſis rebus agnoſcerem, etiā in hac cauſa rectè intelligi poſſe, quod ſcriptum eſt: Da ſapienti occaſionem, & ſapientior erit.

Prouerb. 9.
Hæretici ad veram fidem compellendi à Principibus.
Prouer. 29.

Quàm multi enim, quod certò ſcimus, iam volebant eſſe catholici, manifeſtiſſima veritate commoti, & offenſionem ſuorum referendo, quotidie differebant. Quàm multos non veritas (in qua nūquā præſumpſiſtis) ſed obduratę conſuetudinis graue vinculum colligabat, vt in eis cōpleretur diuina illa ſentētia: Verbis non emendabitur ſeruus durus: ſi enim & intellexit, non obediet. Quàm multi propterea putabant veram Eccleſiam eſſe partem Donati, quia eos ad cognoſcendam catholicam veritatem ſecuritas torpidos, faſtidioſos, pigroſq; faciebat. Quàm multi nihil intereſſe credentes, in qua quiſque parte Chriſtianus ſit: ideò permanebant in parte Donati, quia ibi nati erant, & eos inde diſcedere atque ad catholicam nemo tranſire cogebat. His omnibus harum legum terror, quibus promulgandis Reges ſeruiunt Domino in timore, ita profuit, ut nunc alii dicant: Iam hoc volebamus. Sed Deo gratias, qui nobis occaſionem præbuit, iamq; faciendi & dilationum morulas amputauit. Alii dicant, Hoc eſſe verum iā ſciebamus, ſed neſcio qua conſuetudine tenebamus. Gratias Domino, qui vincula noſtra dirupit, & nos ad pacis vinculum tranſtulit. Alii dicant: Putabamus quidem nihil intereſſe, vbi fidem Chriſti teneremus: ſed gratias Domino, qui nos à diuiſione collegit, & hoc vni Deo congruere, vt in vnitate colatur, oſtendit. Gregorius quoque Nazianzenus ad Olympium ſcribens, de Appollinariſtis. Exiſtimabam, inquit, fore, vt lenitate mea mitiores efficerentur, & paulatim emolirentur: atque hoc mihi ſpe fingebam: uerùm per impudentiam & ſceleratiores eos, vt apparet, reddidi, & intempeſtiua Philoſophia Eccleſiam detrimento affeci. Neque enim peruerſi homines lenitate ac manſuetudine flectuntur.

Leo epiſt. 93.

Sic Leo quoque Magnus commendare videtur Principes, qui ſacrilegam amentiam Priſcilianiſtarum hæreticorum ita deteſtati ſunt, vt auctorem eius ac pleroſque diſcipulos legum publicarum enſe proſternerent. Et profuit, inquit, olim iſta diſtrictio Eccleſiaſticę leuitati: quæ & ſi ſacerdotali contenta iudicio, cruentas refugit vltiones: ſeueris tamen Eccleſiaſticorum Principum cōſtitutionibus adiuuatur, dum ad ſpiritualem nonnunquam recurrunt remedium, qui timent corporale ſupplicium.

Libro 10. cap. 3. hiſt. tripart.

Sic & Chryſoſtomus, dum reſciuit in vicis aliquot adhuc ſpirare Marcionis peſtem, ſcripſit eius loci paſtoribus, vt ex Cæſaris Arcadii edicto, qui Marcionis dogma ſequebantur, aut reſipiſcerent, aut in exilium mitterentur. Contra literas verò Petiliani ſcribens Auguſtinus, cùm ille dixiſſet: Quòd ſi cogi per legem aliquem vel ad bona licuiſſet, vos ipſi miſeri à nobis ad fidem puriſſimam cogi debuiſtis: Sed abſit à noſtra conſcientia, vt ad noſtram fidem aliquem compellamus. Reſpondet his verbis: Ad fidem quidem nullus eſt cogendus inuitus, ſed per ſeueritatem, imò & per miſericordiam Dei, tribulationum flagellis ſolet perfidia caſtigari. Nunquid quia mores optimi libertate voluntatis eliguntur, ideò mores peſſimi non legis integritate puniūtur? Sed tamen malè viuendi vltrix diſciplina præpoſtera eſt, niſi cùm præcedens benè viuendi doctrina contemnitur. Si quæ igitur leges aduerſus vos conſtitutæ ſunt, nō eis benefacere cogimini, ſed malè facere prohibemini. Nam benefacere nemo poteſt, niſi elegerit, niſi amauerit, quod eſt in libera voluntate. Timor autē

Aug. lib. 2. ca. 83.

pœnarum, etſi nondum habet delectationē bonæ conſcientię, ſaltem inter clauſtra cogitationis coërceat ma-

lam cupiditatem. Contra Creſconium verò: Reges cum in errore ſunt, pro ipſo errore leges contra veritatem ferunt: cùm in veritate ſunt, ſimiliter contra errorem pro ipſa veritate decernunt. Ita & legibus malis probantur boni, & legibus bonis emendantur mali. Et paulò poſt: Fruſtra dicis relinquat libero arbitrio. Cur enim non in homicidiis, & in ſtupris, & in quibuſcunq; aliis facinoribus, & flagitiis libero te arbitrio dimittendũ eſſe proclamas? Quæ tamen omnia iuſtis legibus comprimi, vtiliſſimum ac ſaluberrimum eſt. Dedit quidem Deus homini liberam voluntatem, ſed nec bonam infructuoſam, nec malam voluit eſſe impunitam. Contra Gaudentium verò ſcribens idem Auguſtinus. Quod autem vobis videtur, inuitos ad veritatem non eſſe cogendos, erratis, neſcientes ſcripturas, neque virtutem Dei: qui eos volentes facit, dum cogũtur inuiti. Nunquid enim pœnitentiam Niniuitæ inuiti egerunt, quia hoc Rege ſuo compellente fecerunt? Iam enim Propheta, iram Dei vniuerſæ ciuitati, eam triduo perambulans, prænũciauerat. Quid igitur opus erat Regis imperio, vt humiliter ſupplicaretur Deo, qui non intuetur ora, ſed corda? niſi quia erant in eis quidam, qui nec curarent, nec crederent prædicta diuina, niſi territi poteſtate terrena. Iſta igitur miſſione Regiæ poteſtatis, contra quam voluntarius fit veſter occaſus, multis ad ſalutem, quę in Chriſto eſt præſtatur occaſio: qui, & ſi violenter adducuntur ad cœnam tanti patrisfamiliàs, & compelluntur intrare, intus tamen inueniunt, vndè ſe lætentur intraſſe. Pluribus etiam in locis hanc ipſam materiam tractat Auguſtinus. Et in Epiſtola quadam ad Donatiſtas præclaram profert ſententiam: Quę poteſt eſſe peior animæ mors, quàm libertas erroris? Et in Ioannem ſcribens: Mirantur quia commouentur poteſtates Chriſtianę aduerſus deteſtandos diſſipatores Eccleſiæ: ſi non ergo mouerentur, & quomodo redderẽt rationem de Imperio ſuo Deo? Et paucis interiectis: videte, qualia faciunt, & qualia patiuntur: occidunt animas, affliguntur in corpore: ſempiternas mortes faciunt, & temporales ſe perpeti conqueruntur. Hieronimus locum illum Hieremiæ: Congregabo eos quaſi gregem ad victimam, & ſanctificabo eos in die occiſionis: de hæreticis interpretatur: & addit. Interfectio hæreticorum, ſalus eſt eorum qui decepti fuerant. Ante quos omnes Tertullianus, qui fuit proximus Apoſtolorum ſæculo, ſub Ethnicis etiam illis Imperatoribus, qui grauiter Chriſtianos perſequebantur, non dubitauit ſcribere: ad officium Hęreticos compelle, non illici dignum eſt.

Aug. li. 3. ca. 51. *Idem li. 1. c. 17.* *Mat. 22.* *Ioannis 3.* *Luca 14.* *Epiſt. 166.* *In capite Hie. 12.* *Tractatu 11.* *Inuita ſcorpiaci.*

Hęc nos ideò pluribus verbis ex Auguſtino trãſſcribenda duximus, vt cognoſceret Lector, iam indè à mille ducentis annis, eorum ſententiam eſſe refutatam: qui nec ad veritatem ab errore, nec ad vnitatem à ſchiſmate, metu reuocandum, nec ad bonum opus vllum, quenquam eſſe cogendum affirmabãt. Eſt quidem ita, quòd, qui diligit hilarem datorem, non placent Deo coacta ſeruitia: Sed fit perſępè beneficio Dei ſingulari, vt qui coguntur inuiti, poſteà volentes faciant: ſicut exemplo Pauli docet Auguſt. qui cum pœna corporis ad Euangelium recipiendum compulſus fuiſſet, plus omnibus poſtea qui ſolo verbo vocati ſunt, in Euangelio laborauit: quemq; maior timor compulit ad charitatem, eius perfecta charitas foras miſit timorem. Eſt enim timor quaſi ſeruus quidam charitatis, & locum illi perſępè præparat. Cùm enim per timorem ſe continet aliquis, fit conſuetudo iuſtitiæ, & incipit, quod durum erat, amare, & dulceſcit Deus: & iam incipit homo iuſtè viuere: non quia timet pœnas, ſed quòd amat æternitatem: ac niſi timore Deum incipiat homo colere, non ferè peruenit ad amorem. Timor itaque medicamentum, charitas eſt ipſa ſanitas. Pietas, inquit Auguſtinus, timore inchoatur, charitate perficitur. Qui etiam alio loco: Sicut videmus, inquit, per ſetam introduci linum, quando aliquid ſuitur, ſed niſi exeat, non ſuccedit linum: ſic timor primò mentem occupat, non autem ibi remanet timor, qui ideò intrauit, vt introduceret charitatem. In quam ſententiam apud Optatum quoque multa reperiuntur. Qui factis Moyſi, Phinees, & Eliæ, comparat factum Macarii cuiuſdam: qui Marcum, & Donatum, & Donatiſtas occiderat. Quamobrem non modò non audiendi, verumetiam valdè reprehendendi ſunt, qui volunt omnem diſciplinam, omnem coertionem ex Eccleſia ſublatam: quę tamen ea tanquàm indulgens mater, admodum vtitur moderatè. Siquidem in hoc ipſo decreto Laterananſis concilii, quanto cum iudicio, quanta eſt adhibita moderatio? Neque enim coguntur omnes, verùm tantùm qui peruenerunt ad annos diſcretionis: ac ne ii quidem quomodocunque tandem affecti, ad Euchariſtiæ perceptionem adiguntur, verùm hoc tantùm præcipitur, vt ne ſua voluntate, ſuoq; iudicio ſe abſtineant: ſed ſi iuſtam aliquam eſſe cauſam exiſtimauerint, quamobrem à communione ſibi putent abſtinendum, ad ſacerdotem prius ea de re referant, neque niſi de conſilio illius quicquam ſtatuant. Cæterùm ſi durum hoc videtur, quòd qui ſemel in anno ſub feſtum Paſchatis Euchariſtiam non perceperit, is ab Eccleſiæ ingreſſu viuens, à Chriſtiana verò ſepultura mortuus arcetur, certè nihilo mitior videtur Elibertini, quod propè mille annis Lateranenſe præceſſit, quodq; non ita multò pòſt ſubſequutum eſt, Agathenſis concilii ſanctio, qua decretũ eſt: eum inter catholicos non habendum, qui non ſemel, ſed ter in anno non communicaſſet. Quid eſt autẽ catholicum non haberi, quàm & ab ingreſſu Eccleſiæ viuum, & à Chriſtiana ſepultura mortuum arceri? Nam qui catholici non ſunt, eis ad catholicam Eccleſiam aditus patere non debet: quibus autem viuẽtibus non communicamus, eis neque mortuis eſſe communicandum, iam à ſancto Leone didicimus. Itaque non modò non reprehendenda, verumetiam ſummis præconiis efferenda eſt ſalubris hæc Lateranenſis concilii ſanctio. Nam quod monet ſcriptura: Diligenter agnoſce vultum pecoris tui, tuosq; greges conſidera: ſemper id quidem à paſtoribus fieri, aut certè frequẽter, expediret: ſed quoniam homines ſumus etiam paſtores, datum hoc eſt infirmitati noſtrę, quod fieri ſemper à nobis oportebat, vt vel ſemel tantùm in anno facere teneremur. Quomodo autem cognoſcet quiſque vultum ſui pecoris? quomodo conſiderabit greges ſuos? Dominus eſt, qui cor intuetur. Cæterum homo non poteſt videre, niſi ea quæ patent, quæ ſub aſpectum cadũt, quæ ſunt oculis mortalium ſubiecta. Quę ſit & quãta fides hominis, ſoli Deo cognitum eſt: ſed ſunt interea quędam externa fidei ſigna, per quæ fideles, tanquàm per teſſeras quaſdam, ab infidelibus diſcernuntur: atq; ea præcipua ſunt ſacramenta: quemadmodum in iis quę ſcripta ſunt ſuperiùs, pluribus verbis docuimus.

2 Corinth. 9. *Coactio facit voluntatem.* *Vide ad Heb. cap. 12.* *Timor ſeruus charitatis.* *Aug. de vera religione cap. 17.* *Idem tract. 9. in epiſt. Ioan.* *Lib. 3 con. Parm.* *De conſec. di ſt. 2 ſeculares homo c. 18.* *Catholicum non haberi quid ſit.* *Prou 27.* *Pecoris noſtri vultus quomodo agnoſcendus.* *1. Regum 16.* *ſacramenta ſunt ſigna fidei externa.*

Quæ ſi quis habet deſpicatui, nec Deum & Eccleſiam eius audit eorum vſum præcipientem, quo nobis habẽdus eſt alio loco, quàm quo Chriſtus haberi præcepit eum, qui non audit Eccleſiam? nimirum vt ſit nobis tã quàm Ethnicus & Publicanus. Eſt aliquis qui communicare cum Catholicis non vult, ne cẽſeatur inter catholicos, nihil ei cum ſacris noſtris, nihil cum templis aut cœmeteriis Deo conſecratis, vel viuo vel mortuo ſit commune. Quid habet iniquitatis hęc tam ſalubris Lateranenſis concilii ſanctio? quid non ſummæ potius æquitatis? Niſi fortè non eſt hoc æquiſſimum, vt qualis eſſe quiſque vult, talis cenſeatur: neque commune cum eo quicquam habeant catholici, qui cum Eccleſia catholica communicare recuſat.

Matth. 18.

Fuit autem maiorum noſtrorum cumprimis laudatus ille mos, qui nunc à multis non perinde diligẽter obſeruatur, quo non modò paſtores, quos parœcos, ſiue parochos vocamus, ſedulò vultum ſui pecoris agnoſcebant: verumetiam paterfamiliàs quiſq; ſuis in ædibus, quos aleret, diligentius explorabat: ac ſi qui vel à pœnitentiæ, vel ab Euchariſtiæ ſacramento, præter ſui ſacerdotis conſilium, ſub feſtum Paſchatis abſtinuiſſent, eos è ſuis ædibus exigebat, nec vel cibum cum eiuſmodi ſumere dignabatur. Nunc quorſum res ceciderit, quis eſt qui ſine lachrymis commemorare queat? Adeò diſciplina omnis in Eccleſia diſſoluta, adeò frena ſunt laxata, tanta permiſſa licentia dicendi quiduis, & impura lingua Chriſtum blaſphemandi: & cum alia, quæ cuiuſq; libido fert, blaterandi, tum ſanctiſſimi Chriſti corporis & ſanguinis veritati detrahendi, mendaciiq; veritatem ipſam arguendi: vt periculum ſit, niſi nos Deus oculis miſericordiæ ſuæ reſpexerit, aliàq; mentem Eccleſiæ Præſidibus, & eis qui rerum potiuntur inſpirauerit, ne ex Chriſtianiſmo redeatur ad paganiſmum. Sed eò vnde deflexit oratio reuertatur.

Maiorum noſtrorum mos laudatiſſimus nunc plane intercedit. Prouerb. 27. Paſchatis feſto non communicantes ex ædibus ſuis expellebant.

Sicut Euchariſtiæ ſacramentum quouis tempore percipere fas eſt, ſic & orare quouis tempore fas eſt. Docemur à Chriſto, quòd oportet ſemper orare & non deficere: monemur & à Paulo, vt ſine intermiſſione oremus. Neque defuerunt qui Chriſti hæc & Pauli verba ita accipienda putarẽt, vt nullum tempus à vocali oratione vacuum eſſe vellent: qui quidem propter perpetuum orandi vſum, Pſalliani, ſiue Euchitæ ſunt vocati: de quibus & Epiphanius & Auguſtinus pleraq; ſcripſerũt. Cæterùm quis eſt qui poſſit ita ſemper orare, & ſine defectu vel intermiſſione precibus inſiſtere, vt nec alimentum ſumendi, aut dormiendi tempus habeat? Quamobrem Auguſtinus, & eum ſequutus Anſelmus, ſic hæc Chriſti & Apoſtoli verba accipienda putauerunt, vt nullo die intermitterentur certa tempora orandi: quæ ſi quotidie quiſquam obſeruaſſet, iam ſine intermiſſione orare diceretur. Peculiarius tamen adorandum ſine intermiſſione adſtricti ſunt ſacerdotes & monachi, quorum proprium eſt officium, iuge ſacrificium, iugeſq; Deo preces offerre: non pro ſuis tãtùm, verumetiam pro populi peccatis.

Orare quouis tempore fas eſt. Euchita Luc. 18. 1. Theſſ. 5. Orare ſine intermiſſione quid. Epipha. hære 78. Aug. hæreſ. 57. Ibid. Anſelm epi. Pau. Sacerdotum & monachorum officium. Oſea 4.

Cuius peccata comedere dicuntur, quando ex eius viuunt eleẽmoſynis. Sunt hi tanquàm publici quidam totius Eccleſię miniſtri, vt quod à ſingulis & vniuerſis præſtari ſemper non poteſt, eorum ſaltem expleatur miniſterio. Quid autem? Nunquid nõ eadem infirmitate præditus eſt ſacerdos, aut monachus, qua quiſquã alius ex iis, qui addicti ſeculo iudicantur? Eſt re vera. Et ille cibum quandoq; capiat, & ille ſomno temporis nonnihil tribuat, & ille corporis ſui curam non prorſus abiiciat, neceſſe eſt. Quamobrem, & huius infirmitati proſpiciendum putauit pia mater Eccleſia: certas horas conſtituit, quas Canonicas vocant, quibus non alii rei, quàm precationi vacaret: Has qui diligenter iuxta ritum Eccleſiaſticæ traditionis obſeruaſſet, eum ſemper orare, & non deficere, Beda Venerabilis interpretatur: vt cum Propheta dicere poſſit: Benedicam Dominũ in omni tẽpore, ſemper laus eius in ore meo. Neque tamẽ ex traditione magis Eccleſiaſtica, quàm è ſcripturis auctoritatem habere videtur iſta certis temporibus orandi conſuetudo: quemadmodum id pluribus verbis oſtendere conati ſunt Cyprianus, Baſilius, Hieronimus, Clemens, Athanaſius in libro de virginitate, Iſidorus, Rabanus, Rupertus, & alii nonnulli, ad quos lectorem remittimus: Nam exactius hæc omnia perſequi non eſt pręſentis inſtituti.

Hora Canonica.

Beda in Lucam. Pſalm. 33. Cyp. in expoſitione Orat. dom. Baſil in ſer. Aſcetico, & in Aſceticis ca. 33. Hier. ad Euſt. & in 6 ca. Danielis. Li. 8. conſt. Apo. cap 40. Iſidorus. lib. 1 de offic. Eccleſiaſt. cap. 19. & ſequentibus. Rabanus. lib. 2 de inſtit. Clericorum. cap 1. & ſequent. Rupertus. lib. 1. de diuinis officiis cap. 1. & ſequentibus.

Nunc de ieiunio pauca diſſeramus, quo plurimum orationem adiuuari vel illa Chriſti verba documento ſunt, vbi genus quoddam eſſe dicit dæmoniorum, quod non eiicitur, niſi per orationem & ieiunium. Ieiunium orationi deuotionem & fiduciam donat: ac ſicut frater adiuuans fratrem, ambo conſolabuntur, ſic orationi ieiunium: Ieiunio multum adfert adiumenti oratio. Oratio virtutem impetrat ieiunandi, ieiunium gratiam promeretur orandi: ieiunium orationem roborat, oratio ieiunium ſanctificat, & Domino repræſentat. Orationem Auguſtinus clauem cœli vocat, & eam duas alas habere dicit, quibus ad cœlum facilè perfertur: ieiunium & eleẽmoſynam. Ac præceptum quidem eſſe ieiunium in Euangelicis & Apoſtolicis literis, videre ſe ſcribit Auguſtinus: quibus autem diebus non oporteat ieiunare, & quibus oporteat, præcepto Domini vel Apoſtolorum, non, inquit, inuenio definitum. Itaq; quod ad ſabbatum attinet, ab Ambroſio doctus, ad quamcunq; venerit Eccleſiam homo catholicus, eius morem eum obſeruare iubet, ſi non vult aut pati ſcandalum, aut facere. Die verò dominico ieiunare, ſcandalum eſſe magnum putat: maximè poſtquàm innotuit deteſtabilis multumque fidei catholicę ſcripturiſque diuinis apertiſsimè contraria hæreſis Manichæorum: qui ſuis auditoribus ad ieiunandum iſtum tanquàm conſtituerunt legitimum diem: per quod factum eſt, vt ieiunium diei dominicæ horribile haberetur. Ex quibus Auguſtini verbis colligimus, indifferens quondam ſabbati ieiunium fuiſſe: ſed poſteà tamen, quàm latè patet Eccleſia catholica, ſabbati ieiunium obſeruari cœptum eſt: Cuius cauſam, antè mille ducentos annos hanc produxit Innocẽtius: quòd cùm illo die ſepultus iacuerit Redemptor noſter, rectè lugubris dies hic habeatur. Eſt & alia ratio, quòd cùm præcipuè Iudæi ſabbatum habeant in honore, non eſt Eccleſię viſum, vt quicquam cum illis nobis commune foret. Habet aliam prætereà rationem ſabbati ieiunium, eandem nimirùm, quam pridiani feſtorum dies, quas vigilias vocamus: quibus vt ieiunaremus propterea videtur inſtitutum, quòd rectum eſſe, decereq, cumprimis exiſtimaretur, quem diem tribuere debemus laudi-

Ieiunium tractatio. Ieiunium adiuuat orationem. Sermo 226. de tempore. In Pſalm. 42. Alæ orationis duæ. Auguſt. epiſt 86. Sabbati & dominici ieiunium, Dominico die non eſſe ieiunandum. Ieiunium Sabbati quando cœperit, eiuſque inſtitutæ rationes. Inno. in epiſt. ad Decentium. Vigiliæ feſtorum dierum cur inſtitutæ.

bus

bus & commemorationibus beneficiorum ſummi Dei, quæ plena manu per eum nobis collata ſunt, ad eũ nos diem præcipuè caſtos & ſobrios accedere, vt exporrectiore & vigilantiore animo cogitemus, quantum ipſe de nobis meritus ſit, quarum agendarum, & ferendarum gratiarum illi ſumus debitores. Poteſt & hæc asſignari cauſa, quòd cùm feſtos dies hilares agamus, propterea pridianos dies mœſtos ducimus, vt ex eo documentum capiamus, ad æterna illa gaudia non niſi per multas tribulationes peruenire nos poſſe: ſociosque nos fieri pasſionum oportere, ſi conſolationis & lętitię participes eſſe volumus. Sed ea de re Bernardi verba adſcribemus. Is in ſermone, quem habuit in uigilia ſancti Andreę. Sanctorum, inquit, feſta, pręcipua Patrum ſanxit auctoritas votiuis præuenienda ieiuniis. Vtiliter planè, & non ad inſipientiam nobis, ſi adfuerit qui aduertat. Multa ſiquidem quotidie peccata contrahimus, & in multis offendimus omnes: Nec tutum omnino eſt celebrandas ſuſcipere feſtiuitates ſactas, niſi prius abſtinentiæ purificatione pręmiſſa: quò & digniores & capaciores inueniamur ſpiritualium gaudiorum: Sic enim iuſtus in principio ſermonis accuſator eſt ſui. Ac paucis interiectis: Diſcimus ex hoc, quenàm vera ſit via feſtiuitatis æternæ. Quid eſt enim quod ieiuniis ſolennia pręuenimus, niſi quòd per multas tribulationes oportet nos introire in regnũ Dei? Indignus quippè ſolenni lętitia eſt, qui ſtatutam vigilię abſtinentiam non obſeruat. Planè, inquam, ſi renuis affligere animam tuam in vigilia, indignus iure cenſeris requie & exultatione feſtiua. Eſt autem vniuerſum præſentis pœnitentię tempus vigilia quędã ſolennitatis magni & æterni ſabbati, quod præſtolamur. Ac iterum poſt pauca: Hodierni ieiunii, & eius, quam præſtolamur, ſolẽnitatis, & lætitiæ cauſa eſt beata paſſio Andreæ Apoſtoli. Dignum eſt enim, vt ſi cum eo pendere non poſſumus, cum eo vel ieiunemus: nam & ipſum cùm biduo penderet in cruce, etiam ieiunaſſe quis dubitet? Inueniamur ergo vel in exiguo communicantes paſſioni eius, & ſi non ſimul affixi patibulo, ſimul afflicti ieiunio: vt miſerante Deo etiã coronæ participes ſimus, & in præſenti quoque ſpiritualium ſocii gaudiorum.

Cur autem quartis & ſextis quoque feriis à carnibus abſtineatur, iam antè docuimus ex Auguſtino: Ante quem ab Epiphanio quoque cauſa eadem eſt allata. Quarta, inquit, & pro ſabbato ieiunium ſtatutum eſt. Nam illuceſcente quarta, traditus eſt Dominus, & pro ſabbato, hoc eſt ſexta feria, crucifixus eſt: & tradiderunt Apoſtoli, vt in iis diebus ieiunium fieret: ita vt impleatur dictum hoc: Cùm ablatus fuerit ab illis ſponſus, tunc ieiunabunt in illis diebus. Et nõ gratiam aut beneficium exhibeamus illi, qui pro nobis paſſus eſt, ieiunium conſtitutum eſt: ſed vt confiteamur ad noſtram ſalutem factam eſſe Domini paſſionem, quam pro nobis ipſe ſuſcepit: & vt pro peccatis noſtris ieiunia nobis apud Deum ſupputentur. Fuit itaque longè vetuſtisſimum hoc inſtitutũ quarta & ſexta feria ieiunandi, vt Apoſtolicum eſſe non dubitet Epiphanius: Ad cuius opinionem confirmandum plurimum ea facere videntur, quæ de hoc ipſo ieiunio ſcribit Clemens Petri ſucceſſor: & poſt eum Ignatius, qui tertius à Petro fuit Antiochenus Epiſcopus: & poſt Ignatium Origenes. Theophilactus quoque propterea nos ieiunare ſcribit quartis feriis, quòd concilium quarta feria conuenit, quomodo per dolum coprehenſus occidi Chriſtus poſſet. Origenes multis ſeculis anteà hoc ſcripſit his verbis in commentariis in Marcum Euangeliſtam: Pridie, inquit, quàm pateretur Dominus, conſilium inierunt de capiendo Ieſu: quo factum eſt, vt & quartæ in hebdomade ieiunium ſeruemus, eò quod dies illa dominicæ paſſionis fuit initium. Apollo qui eſt L I I. inter patres, quorum vitam deſcripſit Palladius, ſic de ieiunio hæc loquitur: Catholica & generalia ieiunia, non licet ſoluere ſine ingenti neceſſitate. In quarta etiam feria traditur Seruator, & in Paraſceue crucifigitur. Qui ergo ea ſoluit, Seruatorem vnà tradit & vnà crucifigit. Sed ſi ad vos veniat frater, qui opus habet vt reficiatur, cùm ſit ieiuniũ, ipſi ſoli menſam apponite.

Ieiunii quarta & ſexta feria inſtitutiratio.
Auguſt. epi. 68.
Epi. in compendia ria doctrina fidei catholica.
Matth. 9.

Lib. 5. conſtit. Apoſt cap. vlt.
Ignat. epiſt 4.
Orig. hom 10. in Leuit.
Ad Eugrabinum Epiſt. Retant. cap 4.
Theoph. in 14. cap. Matth.

Cæterùm quòd ieiunium quatuor temporum vocatur, & ſi non videtur ab Apoſtolis inſtitutum, eſt tamen & ipſum vetuſtum cùmprimis. Nam cùm aliquado ter in anno celebratum fuiſſet, viſum eſt caliꝫto Papę conuenientius, ante mille trecentos & amplius annos, vt per quatuor tempora obſeruaretur: vt ſicut annus per quatuor voluitur tempora, ſic & nos quaternum ſolemne ageremus ieiunium per quatuor anni tẽpora: quæ quidem ſunt: Ver, Aeſtas, Autumnus, Hyems: quæ dicere viſum eſt, vt à Dei immortalis honore auſpicatemur: ieiunium vernum in quadrageſima: æſtiuum in Pentecoſte: autumnale in menſe ſeptimo: hyemale in decimo: (Sic enim appellat Leo Septembrem & Decembrem.) Ideò autem ipſa continentiæ obſeruantia quatuor eſt aſſignata temporibus, quemadmodum ab eodem Leone ſcriptum legimus, qui complures de ieiuniis quatutor tẽporum ſermones conſcripſit vt in idipſum totius anni redeunte decurſu, cognoſceremus nos indeſinenter purificationibus indigere: ſemperq́; eſſe nitendum, dum huius vitæ varietate iactamur vt peccatum, quod fragilitate carnis & cupiditatum polutione contrahitur, ieiuniis atque eleemoſynis deleatur. Idem Leo Pontifex Apoſtolicam hanc eſſe traditionem innuere videtur. Exiſtimatum eſt præterea: Dei præceptum de perſoluendis Deo primitiis, hoc ieiunio quadantenus impleri. Nam cùm quatuor ſint anni tempora, & in quolibet tres menſes, nos in initio cuiuſque, tres dies ad gloriam trinitatis ieiunamus, atque ita cuiusſlbet primitias Deo perſoluimus: quemadmodum hæc & alia pleraque pluribus verbis ab Innocentio tertio ſunt pertractata.

Ieiunii quatuor temporum rationes.
Calix. epiſt. 1. ad Bene.

Leo ſerm. 9. de ieiunio ſeptimi menſis.

Sermo. 2. de ieiunio Pentecoſte.

Porrò quadrageſimæ ieiunium non ab hominibus conſtitutum, ſed diuinitus conſecratum, nec terrena cogitatione initiatum, ſed cęleſti maieſtate præceptum eſſe tradidi, ante mille centum annos vir non doctrina magis, quam vitæ ſanctimonia clarus, Maximus Taurinenſis Epiſcopus (niſi quis Ambroſio ſermonem hunc adſcribere malit: nam ei quoque legitur inſcriptus.) Non tam ſacerdotum, inquit, hæc præcepta, quàm Dei ſunt: atq; ideò qui ea ſpernit, non ſacerdotem ſpernit, ſed Criſtum, qui in ſuo loquitur ſacerdote. Hieronymus aduerſus errores Mõtani ſcribens, quadrageſimæ ieiunium traditionem eſſe vult Apoſtolorum: de quo itidẽ vt de quartæ & ſextæ ieiunio, vetuſtiſſimi meminerunt ſcriptores, Ignatius & Origenes. Sed & Canon extat Apoſtolorum his verbis conſcriptus: Si quis Epiſcopus, aut Presbyter, aut Lector, aut Can-

Quadrageſima ieiunium a quo & cur inſtitutum.
Max. ſer. priori in die Cinerum.
Amb. ſerm. 39.
Hieron. ad Marcellam.

Canone 68.

tor,

tor, ſacram quadrageſimam Paſchæ, aut quartam feriam, aut Paraſceuen non ieiunauerit, deponitor, præter quam ſi imbecillitate impediatur corporis: Sin laicus ſit, communione priuator.

Quadrageſima ex tribus cauſis celebratur. Exod. 34. 3. Regum 19. Matth. 4. Exod. 22. Annus habet 365. dies.

Tribus autem ex cauſis ieiunium hoc in Eccleſia celebratur, & propter trinum exemplum: & propter diuinum præceptum: & propter numeri myſterium. Exemplum habemus Moyſis ante legem, Eliæ ſub lege, Chriſti poſt legem: quem nos, qui ab illo nomen ducimus, Chriſtianique vocamur, tanquàm auctorem & inſtitutorem huius ieiunii ſequimur. Præceptum autem nobis eſt, vt ex omnibus decimas pendamus: Viſum eſt igitur, vt etiam anni temporis decimæ penderentur. Cùm enim annus conſtet trecentis ſexaginta quinq; diebus, ſiquidem triginta ſex dies ieiunauerimus, nec ante rem diuinam abſolutam in die Paſchatis cibum ſumpſerimus, iam totius anni dierum decimas perſoluimus: tot namque ſunt dies quadrageſimę, diebus Dominicis exceptis, ſi à prima Dominica numerare incipias: Nā qui primā Dominicā antecedunt dies quatuor, ad imitationem quadragenarii ieiunii, quod Chriſtus in ſolitudine continens & perpetuum ſeruaſſe legitur, inſtituti ſunt. Qua de re fuſius à Gregorio Magno ſcriptum legimus. Ante quem etiam eandem materiam copioſè tractauit, ex abbatis Theonæ ſententia, Caſſianus, Ioannis Chryſoſtomi diſcipulus: Itidem & Dorotheus ſerm. 18. de ieiunio.

Greg. hom. 16. in Euang. Caſſ. collatione 21. cap. 25. & ſequent. Hier. lib. 9. in Ezech. & Amos. Gen. 7. Exod. 6. Num. 13. Iona 3. Ezech 20. Ezech. 4.

Deinde verò quadragenarium numerum hunc in triſtitia, & mœroribus, à ſcriptura ferè ſemper adhiberi videmus: itaq; vocat eum Hieronymus numerum afflictionis, pœnæ, ieiunii, luctus & doloris. Sic pluuiæ diluuii quadraginta diebus orbi naufragium intulerunt, ſic in deſerto populus Iſraël annis quadraginta commoratus acerba multa tulit, ſic nuncii Moſis quadraginta diebus exploraſſe promiſſam terram leguntur, ſic quadraginta dierum ſpacio, qui fuerunt Niniuitis ad pœnitendum præſcripti, ſubuerſam iri Niniuen Ionas prædicauit, ſic poſt finem quadraginta annorum congregatos iri qui diſperſi fuerant, Aegyptios, Ezechiel prædixit, ſic ille totidem dierum ſomnum in dextrum latus pro tribu Iuda obdormiuit, ſic quadringentis, hoc eſt decies quadraginta annis populus in Aegypto ſeruiuiſſe nunciatur, vt vel ex iis antiquarum rerum exemplis & monumentis facilè appareat, hunc præcipuè numerum comprimendæ corporis carniſque luxurię, diuino conſilio imprimis quaſi conſecratum fuiſſe, vt iure is in ieiunium quadrageſimale relatus eſſe videatur. Vide quæ ſcribunt de ieiuniis his Iſidorus, & Rabanus, & concilium Toletanum.

Iſid. de Eccl. offic. lib. 1. ca. 36. & ſequentibus. Rabanus de Inſtit. Cleric. lib. 2. cap. 16. & ſequentibus. Concil. Tolet. cap. 9. Quadrageſima in vernum tempus inſtituta ratio. Adam tempore verno peccauit. Rom. 8 Hilar. cap. 5. in Matth. Baptizandi in paſchate ieiunabat. Chryſ. ſerm. de ieiunio.

Neque ſine ratione factum eſt, vt hoc anni tempore ieiunium hoc obſeruetur. Cùm enim ſub hoc anni tempus propter humorum abundantiam ad malum membra laxentur, viſum eſt opportunum, vt per ciborum abſtinentiam à malo refrenarentur, & ad bonum excitarentur. Et ſicut hoc tempore per eſum illiciti cibi Adam in mortem deſcendiſſe creditur: ita per abſtinentiam liciti cibi Chriſtianus ad vitam aſcēdat, cum patienti Chriſto prius compaſſus fuerit: Oportet enim compati, ſi volumus conregnare. Sic ab Hilario ſcriptum legimus, de his, qui iuxta morem in Eccleſia tum obſeruatum in Paſcha baptizabantur. Venturi ad baptiſmum prius confitentur credere ſe in Dei filium, & in paſſione ac reſurrectione eius: & huic profeſſioni ſacramento fides redditur: atq; vt hanc verborum ſponſionem quędam rerum ipſarum veritas conſequatur, toto in ieiuniis paſſionis Dominicæ tempore demorantes, quadam Domino compaſſionis ſocietate iūguntur. Igitur ſiue ex ſponſionis ſacramento, ſiue ieiunio, omne illud paſſionis Dominicæ cum Domino agunt tempus. Sic à Chryſoſtomo ſcriptum legimus: Eccleſia ſimul ob gratiam ieiunat, Ieſu opus agnoſcens, vtpotè cum crucifixo crucifixa, & vt dum patitur cum Domino, & cum Domino glorificetur: non vt Dominum lugeamus. Viuit enim viuentis filius, ſed diſpenſationis confiteamur beneficium: & ſi lugemus, quòd crucifixerunt ipſum, non propter ipſum, ſed propter audaciam eorum qui auſi fuerunt. Ac paucis interiectis: Ieſus crucifixus eſt, immortalis Dei filius pependit corpore in cruce, non propter ſeipſum, ſed propter tę occiſus eſt à ligno, ieiunauit in ligno, accepit quæ non debuit, poſuit corpus pro eo, quod accepiſti, concupiſcentia victus es, fel bibit pro voluptate, ne ſis alienus à regno: Noſti quòd crucifixus eſt, noſti quòd pro te mortuus eſt, confitere quòd viuit, pro viuente: fac martyr ſis pro eo, qui pro te martyr fuit: morere pro eo, qui pro te mortuus eſt. Si autem ſic expoſcit mortem, paruum eſt ieiunium. Hieronymus quoque, Eccleſiæ conſuetudo, inquit, ad paſſionem Domini & reſurrectionem per humilitatem carnis venit, vt ſpirituali ſagina ieiunio corporis præparemur. Et qui fuit Petri ſucceſſor Clemens. In diebus, inquit, Paſchæ ieiunare incipientes à ſecunda ſabbati, vſque ad Paraſceuem, et ſabbatum, dies ſex, ſolo pane vtentes, ſale, atque oleribus, et aqua in potum. A vino & carnibus vos abſtinete in iis diebus: ſunt enim dies luctuoſi, non feſti. Paraſceuem tamen & ſabbatum integrum ieiunent, qui quidem poſſunt, nihil guſtantes, vſque ad Galli cantum noctis. Quòd ſi quis non poteſt duorum dierum ieiunium cōtinuare, ſeruet ſaltem ſabbatum: Ait enim quodam in loco de ſe Dominus: quando diſcedet ab eis ſponſus, ieiunabunt in illis diebus. Iis igitur diebus ſublatus eſt à falſis Iudæis, & crucifixus eſt, & cum impiis reputatus. Vocat autem dies Paſchæ, quemadmodum & Epiphanius illam ſanctam hebdomadam, quæ præcedit feſtum reſurrectionis dominicæ.

Hiero. in Matth. cap. 9.

Conſtitut. Apoſtol. lib. 5. ca. 19.

Quadrageſima ieiunium per vniuerſum orbem an[...]. Baſi. ſerm. poſteriore de ieiunio.

Habemus itaq; iam, qua ratione, quæ nunc obſeruat Eccleſia ieiunia, fuerint ab Apoſtolis, & eorum ſucceſſoribus inſtituta, quæ quidem ex quo tempore Chriſtus terras reliquit, quàm latè patet nomen Chriſtianum, tantò ſemper ſtudio ſunt ab omnibus obſeruata, hoc pręcipuè quadrageſimale, nulla vt fuerit orbis pars, in qua prædicatum non fuerit. Non inſula, inquit Baſilius, non terra, non ciuitas, non gens, non denique locus vllus tam deſertus eſt, vbi prædicatio de quadrageſima non fuerit audita: ſed & exercitus, & iter facientes terra marique, mercatores quoque omnes ſimiliter audiunt, libenterq; ſuſcipiunt. Quod igitur tot ſeculis, tantò mortalium omnium conſenſu, quàm longè lateque Chriſtianus orbis diffuſus eſt vniuerſus, prędicatum, receptū, ac tanta cura diligentiaq; ſemper ab omnibus fuiſſe videmus obſeruatum, id ad vnius aut alterius apoſtatę nutum, qui nihil eſſe voluerunt, quod inceſtam eorum libidinem, cui nomen coniugii prætexuerunt, retardare poſſit, reiiciendum eſſe putabimus? Prius omnia nobis Deus eripiat, quàm vt in

hanc

hanc nos à Satana mentem impelli patiatur.

Sed quas tandem illi rationes adferunt, quãobrem Apoſtolicas traditiones has à nobis reiici putẽt oportere? Quas alias, quàm veteres illas cantilenas, quas ante mille propè trecentos annos ab Aërio hæretico, cuius & Philaſter & Auguſtinus meminerunt, productas olim fuiſſe ſcribit Epiphanius: ſic enim inducit Aërium loquentem: Quid eſt Paſcha, quod apud vos perficitur? Iudaicis fabulis rurſus addicti eſtis: Non enim oportet Paſcha peragere: Paſcha etenim noſtrum immolatus eſt Chriſtus. Sed neq; ieiunium, inquit, erit ordinatum: Hęc enim Iudaica ſunt, & ſub iugo ſeruitutis. Iuſto enim lex non eſt poſita, ſed patricidis ac matricidis, & reliquis. Si verò omninò volo ieiunare, qualemcunque eligam diem à meipſo, & ieiunabo propter libertatem. Vnde apud ipſos ſtudium eſt, vt potius in die Dominica ieiunẽt: quarta verò & pro ſabbato (hoc eſt, feria ſexta) edant. Sæpè verò, etiam quarta ieiunant, non ex ſtatuto, ſed ex propria, vt inquit, voluntate. In diebus autem Paſchatis, quando apud nos fiunt humi dormitiones, caſtitates, afflictiones, ſiccorum eſus, preces, vigiliæ ac ieiunia, & omnes animarum ſalutes per ſanctas afflictiones: ipſi à ſummo manè obſonantur, carneq; & vino venas ſuas explentes, cachinnantur, ridentes ac ſubſannantes eos, qui ſanctum hunc cultum hebdomadis Paſchatis perficiunt: Vocat autem hebdomadam Paſchatis, ſanctam illam hebdomadam, quæ feſtum reſurrectionis Dominicæ præcedit. Idem de Manichæis quoq; ſcribit Leo Magnus: Dominicũ, inquit, diem, quem nobis Saluatoris noſtri reſurrectio conſecrauit, exigunt in mœrore ieiunii: ſoli reuerentiæ hanc continentiam deuouentes, vt per omnia ſint à noſtræ fidei vnitate diſcordes, & dies qui à nobis in lætitia habentur, ab illis in afflictione ducantur. Nónne autem hæc ipſa & verba & facta audire & videre licet apud eos, qui noſtro hoc infelici æuo, contra quam ab Apoſtolis traditum legimus, & temporum & ciborum diſcrimen omne tollere ſunt & abrogare conati? non vt perpetua quædam eſſet abſtinentia, ſed ne quid impedimento eſſet, quò minus abdomini ſemper ſeruire, corporiſq; voluptatibus perfrui liceret. Itaq; bacchanalium apud iſtos vſus durat nihilominus: cæterùm qui perpetua vult eſſe bacchanalia, quadrageſimæ ieiunium Satanas ferendum eſſe non putauit. Prodiit ſuperioribus annis libellus quidam inſcriptus locorum cõmunium collectanea ex lectionibus Philippi Melanch. Inter quæ recenſetur & hæc quęſtio. Eſtne licitum Chriſtianis Bachanalia ſeruare, necnè. Reſpondetur. Ieiuniũ eſt ſuperſtitio, ſi fiat cum obſeruatione opinionis cultus & neceſſitatis: ſuperſtitiones, & impios cultus opus eſt aboleri. Ieiuniũ quod fit cum obſeruatione opinionis cultus aut neceſſitatis, eſt impius cultus: ergo tale ieiuniũ abolendũ eſt. Illa vero relaxatio animorũ, eſt cõſuetudo politica: cõſuetudines autẽ politicæ poſſunt retineri; ergo & illa honeſta politica cõſuetudo retineri debebat. An autem aliud hi dicere videntur, quàm hoc, quòd cùm ieiunium quadrageſimale Chriſtus reſtituerit, ſi minus verbo, ſaltem exemplo: Bachanalia verò Bachus: valeat Chriſtus, regnet Bachus, & interim vocatur hoc Euangelium.

Hæreticorum rationes quibus traditiones eccleſiæ de ieiunio reiiciunt. Epiph. hæreſi 75.
1. Cor. 5.
1. Tim. 1.
Siccorum eſus.
Hebdomada ſancta quomodo tranſigenda.
Hebdoma paſchatis.
Epi. 93 cap. 4.
Lutherani bacchanalia ſeruant, ieiunia reiiciunt.
Hæreticorum rationes de ieiunio excutiuntur.
Dies obſeruatis, & cæt.
Galat. 4.

Sed iam, quas ab Aërio productas olim, noſtri quoque temporis adferunt hęretici, rationes excutiamus. Iudaicis nos fabulis addictos aiunt, qui ieiunãtes vel ciborum vel temporum delectum habemus. Ac quod ad tempora attinet, enarrans illum Pauli locum Hieronymus: Dies obſeruatis & menſes & tempora & annos: timeo ne fortè ſine cauſa laborauerim in vobis: Dicat, inquit, aliquis, ſi dies obſeruate non licet & menſes & tempora & annos: nos quoque ſimile crimen incurrimus, quartam ſabbati obſeruantes, & paraſceuẽ, & diem Dominicam, & ieiunium quadrageſimæ, & Paſchæ feſtiuitatem & Pentecoſtes lætitiam: & pro varietate regionum, diuerſa in honorem Martyrum templa conſtituta. Ad quod qui ſimpliciter dicit: Non eoſdem Iudaicæ obſeruationis dies eſſe, quos noſtros: Non enim nos azimorum Paſcha celebramus, ſed reſurrectionis & crucis: nec ſeptem iuxta morem Iſraël numeramus hebdomadas in Pentecoſte, ſed Spiritus ſancti veneramur aduentum: Et ne inordinata congregatio populi fidem minueret in Chriſto, propterea dies aliqui conſtituti ſunt, vt in vnum pariter omnes veniremus: nõ quòd celebrior ſit dies illa, qua conuenimus: ſed quòd quacunque die conueniendum ſit, ex conſpectu mutuo lætitia maior oriatur. Qui verò propoſitæ quæſtioni acutius reſpondere conatur, affirmat illud: omnes dies æquales eſſe, nec per paraſceuen tantùm Chriſtum crucifigi, & die Dominico reſurgere: ſed ſemper ſanctum reſurrectionis eſſe diem, & ſemper eum carne veſci Dominica: ieiunia autem & congregationes inter dies, propter eos, à viris prudentibus conſtitutos, qui magis ſeculo vacant quàm Deo: nec poſſunt, imò nolunt, toto in Eccleſia vitę ſuæ tempore congregari: & ante humanos actus, Deo orationum ſuarum offerre ſacrificia. Quotus enim quiſque eſt, qui ſaltem hæc pauca quę ſtatuta ſunt, vel orandi tempora, vel ieiunandi ſemper exerceat? Itaque ſicut nobis licet vel ieiunare ſemper, vel ſemper orare, & diem Dominicam accepto Domini corpore indeſinenter celebrare gaudentibus: non ita & Iudæis fas eſt omni tempore immolare agnum, Pentecoſten agere, tabernacula figere, ieiunare quotidie. Et clarius aliquanto, qui non multò fuit Hieronymo poſterior, Leo Magnus: Cùm vos, inquit, ad quędam, quæ etiam in veteri teſtamento inſtituta ſunt, cohortamur, non Iudaicæ vas obſeruantiæ iugo ſubdimus, nec conſuetudinem carnalis populi vobis indicimus. Excellit ſuper illorum ieiunia, continentia Chriſtiana: & ſi quid illis atque vobis commune eſt in temporibus, non concordat in moribus: Habeant illi nudipedalia ſua, & in triſtitia vultuum oſtendant ocioſa ieiunia: nos in nullo ab habitus noſtri honeſtate diſſimiles, nec à iuſtis & neceſſariis operibus abſtinentes, edendi licentiam, ſimplici parcitate cohibemus: vt in vſu ciborum, modus eligatur, non creatura damnetur. Quamuis enim vnicuiq; noſtrum libe rum ſit voluntariis caſtigationibus proprium corpus afficere: & nunc moderatius, nunc verò diſtrictius repugnantes ſpiritui carnales concupiſcentias edomare: quibuſdam tamen diebus ab omnibus pariter oportet celebrari generale ieiunium; & tunc eſt efficacior, ſanctiorq; deuotio, quando in operibus pietatis totius Eccleſiæ vnus animus, & eſt vnus ſenſus. Et alio loco: Debebatur, quidem, inquit, tantis myſteriis ita inceſſabilis deuotio, & continuata reuerentia, vt tales permaneremus in conſpectu Dei, quales nos in ipſo

Dies feſti cur inſtituti.
Leo ſerm. 4. de ieiunio ſeptimi menſis.
Ciborum delectus quomodo obſeruandus.
Leo ſerm. 4. de Quadra.

Paſchali

Paſchali feſto dignum eſt inueniri. Sed quia hęc fortitudo paucorum eſt, dum carnis fragilitate auſterior ob ſeruantia relaxatur: dumq; per varias actiones vitæ huius ſolicitudo diſtenditur, neceſſe eſt de mundano pul uere etiam religoſa corda ſordeſcere: magna diuinæ inſtitutionis ſalubritate prouiſum eſt, vt ad reparandā mentium puritatem, quadraginta nobis dierum exercitatio mederetur: in quibus aliorum temporum culpas, & pia opera redimerent, & ieiunia caſta decoquerent.

Ex his & Hieronymi & Leonis Magni verbis videre licet: quòd & ieiunādi & orandi certa tempora ſunt inſtituta, ad Iudaicas obſeruationes referri non poſſe: ſed cùm ſemper nobis ieiunandum, ſine intermiſſione ſit orandum: datum eſſe hoc fragilitati noſtræ, vt quod ſemper facere non poſſumus, certis tamen temporibus faciamus. Quemadmodum ab eodem quoque Leone ſcriptum eſt alibi. Quia ſemper, inquit, hanc intentionem neceſſariam non omnes habere poſſumus perpetuam, ſæpiusq; per humanam fragilitatem à ſupernis in terrena recidimus: iſtis ſaltem diebus, qui nobis ad ſaluberrima ſunt remedia præſtituti, mundanis nos occupationibus ſubtrahamus, & aliquid tēporis, quod proſit ad bona æterna, furemur. Licet igitur Chriſtiano ſemper ieiunare, ſed qui ſemper non poſſunt, aut nolunt, iis certa tamen tempora ſunt præſcripta. Neque dubium eſt, quin multo ſit Deo gratius ieiunium, & ad quiduis impetrandum efficacius, quod ex Eccleſię præcepto ſimul celebratur ab omnibus, quàm ſi quis, quod noſtri temporis Aeriani faciendum cenſent hæretici, qualemcunque diem eligat à ſeipſo, & ieiunent propter libertatem. Si quidem publica, quemadmodum ab eodem Leone ſcriptum eſt, præferenda ſunt propriis: & ibi intelligenda eſt pręcipua ratio vtilitatis, vbi vigilat cura communis. Teneant, inquit, diligentiam ſuam obſeruantiæ ſingulorum, & cō tra nequitiæ ſpiritalis inſidias, implorato diuinæ protectionis auxilio, cœleſtia quiſq; arma arripiat. Sed Eccleſiaſticus miles, etiam ſi ſpecialibus pręlus poſſit fortiter facere, tutius tamen & felicius dimicabit, ſi cōtra hoſtem palàm in acie ſteterit; vbi non ſuis tantùm viribus certamen ineat, ſed ſub inuicti Regis imperio, fraternis conſociatus agminibus, bellum vniuerſale conficiat. Minore enim diſcrimine plures confligunt cum hoſte, quàm ſinguli: nec facilè patet vulneri, quem oppoſita ſcuto fidei, non ſua tantùm, ſed etiam aliorum fortitudo defendit. Et in pręcedenti ſermone: Diuinarum, inquit, reuerentia ſanctionum, inter quælibet ſpōtaneæ obſeruantiæ ſtudia, habet ſemper priuilegium ſuum, vt ſacratius ſit quod publica lege celebratur, quàm quod priuata inſtitutione dependitur. Exercitatio enim continentiæ, quam ſibi quiſq; proprio arbitrio indicit, ad vtilitatem cuiuſdam pertinet portionis: Ieiunium verò, quod vniuerſa Eccleſia ſuſcipit, neminem à generali purificatione ſeiungit: & tunc ſit potentiſſimus Dei populus, quando in vnitatem ſanctæ obedientię omnium fidelium corda conueniunt, & in caſtris militię Chriſtianę ſimilis ex omni parte præparatio, & eadem eſt vbique munitio. Ac paucis interiectis: Pleniſſima peccatorum obtinetur, inquit, abolitio, quando totius Eccleſiæ vna eſt oratio, & vna confeſſio. Si enim duorum vel trium ſanctorum pio conſenſui omnia, quæ popoſcerint, Dominus pręſtanda promittit: quid negabitur multorum millium plebi vnam ob ſeruantiam pariter exequenti, & per vnum ſpiritum concorditer ſupplicanti? Magnum eſt in conſpectu Domini, valdeq; pretioſum, cùm totus populus Chriſti eiſdem ſimul inſtat officiis: & in vtroque ſexu, omnes gradus, omnes ordines eodem cooperantur affectu: cùm in declinando malo, ac faciendo bono par cunctorum & vna ſententia eſt: cùm in operibus ſeruorum ſuorum glorificatur Deus, & totius pietatis auctori in multarum actione gratiarum benedicitur.

Idem ſermo. 3. de ieiunio ſeptimi menſis.

Ieiunium commune cum aliis gratius eſt Deo quā ſolitarium.

Idem ſer. 4. de ieiunio ſeptimi menſis.

Math. 18.

Hinc videre licet, quid ſpectauerit Dei Spiritus in certis temporibus præſcribendis: quibus & ieiuniis & precibus, & quibusq; aliis pietatis operibus Deus propitius redderetur: hoc nimirùm, vt quicquid eiuſmodi fieret à Catholicis, quod nomē etiam ipſum ſonare videtur, fieret ſimul ab vniuerſis, vno ore, vno animo, vno ſenſu: qui non poteſt Deo non eſſe gratus, non poteſt ad quiduis impetrandum non eſſe cumprimis efficax. Malè habet Satanam conſenſus hic, qui nihil aliud magis laborat, quàm vt ſegreget, vt ſpargat, vt diuidat. Sicut lupus ouem à grege ſecernere, ſicut accipiter columbam ab agmine volantium ſeparare conatur: ſic ille, cùm ſibi non ſatis eſſe virium aduerſus omnes intelligat, circumuenire quærit ſolitudinem ſingulorum. Quominus res bona ſit ieiunium, non facilè mortalibus perſuaderi poſſe videt: cùm ab ipſo Chriſto commendatum etiam eſſe legamus. Quid igitur? Vt ieiunes, ferre poteſt: verùm vt fructuoſum, vt ſit efficax ieiunium tuum, ferre non poteſt. Erit autem efficax & fructuoſum, ſi cum vniuerſis: minus vtile, ſi ſolitarius ieiunes. Quamobrem vis, inquit Satanas, ieiunare? Ieiuna ſolitarius: Elige tibi diem ipſe, quem ieiunes: nō ieiuna catholicè, non vniuerſè, nō cùm alii pii ieiunāt omnes. Ieiunant oēs per vniuerſum orbem feria ſexta, ieiuna tu (quod ſine offendiculo Catholici fieri non poſſe putauerunt) die Dominico: Ieiunant omnes quadrageſimam, quòd hunc numerum in ſcripturis afflictioni tributum & pœnæ legimus: ieiuna tu quinquageſimam, qui numerus in ſcripturis hilaritati conſecratus eſt, animiq; remiſſioni. Illud cùm primis diligenter obſerua, ne quid ex obediētia feciſſe, nève vlla in re cum catholica conſenſiſſe videare: non illa tibi, tu præſcribas illi: tuum iudicium illius iudicio pręfer: omnes omnium ætatum quamlibet pios, quamlibet prudentes & doctos viros, præ te caudices fuiſſe puta: qui non intellexerint, ſe diebus & temporibus obſeruandis, ad fabulas Iudaicas eſſe prolapſos.

Mat. 6. 17.

Ieiunium fructuoſum.

Videmus igitur, quòd ſancti Spiritus in certis diebus præſcribendis, quòd contrà, Satanæ conſilium fuerit in eiſdem antiquandis & inducendis. Ab illo concordia quęſita eſt, & vnanimitas, vt quicquid eius fieret, concorditer ſimul ab omnibus in vnitate fieret & charitate: Ab hoc nihil aliud quęritur, quàm diſſidiū, quàm vt diſpergi poſſint, quos pretioſo ſanguine ſuo Dei filius congregare dignatus eſt. Neque verò id in hac re tantùm, verumetiam in aliis pleriſque omnibus: ſicut de Euchariſtia quoq;, cùm tractaremus, paucis à nobis commemoratum eſt, quemadmodum per membrum quoddam ſuum non ignobile Satanas aliquando dixerit: Si quo caſu concilium ſtatueret, minimè omnium nos vellemus vtraque ſpecie potiri: imò

Titum. 1. Concordia offendit Satanam.

Lutheri ſuperba verba.

tunc

tunc primũ in deſpectũ concilii vellemus aut vna, aut neutra, & nequaquã vtraq; potiri: & planè eos anathema habere, quicunq; auctoritate talis concilii potirentur vtraq;. Non offendit Satanã alterius tãtùm ſpeciei vſus: ſed hoc offendit, quod ex obediẽtia fit, quod ex humilitate, quod ex charitate, quod vnanimiter fit ab omnibus. Quãobrẽ ſi pii & catholici omnes vtantur altera tantùm, cenſebit vtẽdũ vtraq;: ſi per catholicã ſit vſus vtriſque permiſſus, cenſebit altera tantum vtendũ. Adeò ferre nõ poteſt, vt vniuersè & catholicè fiat aliquid. Præclarè Gregorius Pontifex cum eam eſſe docuiſſet Eccleſiam, quã in Canticis terribilem vt caſtrorũ aciem ordinatam eſſe legimus: Electorum, inquit, multitudinem & maligni ſpiritus pertimeſcunt, quia eos per charitatis concordiam, munitos contra ſe & conglobatos aſpiciunt. Quanta autem ſit concordię virtus oſtenditur, cùm ſine illa virtutes reliquę non eſſe virtutes monſtrantur. Magna eſt virtus abſtinentiæ, ſed ſi quis ita ab alimentis abſtinet, vt cęteros in cibo diiudicet, & alimenta eadem quę Deus creauit ad percipiendum in gratiarum actione in fidelibus etiam damnet, quid huic virtus abſtinentiæ facta eſt, niſi laqueus culpę? Vnde pſalmiſta quoque. Nullam eſſe abſtinentiam ſine concordia deſignans, ait, Laudate eum in tympano & choro. In tympano corium ſiccum reſonat, in Choro autem voces concorditer cantant. Quid per tympanum niſi abſtinentia, quid per Chorum niſi Charitatis concordia deſignatur? Qui itaque ſic abſtinentiam tenet vt concordiam deſerat, laudat quidem in tympano, ſed non laudat in Choro. Et ſicut nonnulli, qui dum plus ſapere quam neceſſe eſt, ſtudent, à proximorum pace reſiliunt, dum eos velut hebetes ſtultosque contemnunt, vnde per ſe veritas admonet, dicens: Habete in vobis ſal, & pacem habere inter vos: vt quiſquis habere ſal ſapientiæ ſtudet, curet quatenus à patre concordiæ nunquàm recedat: Quod verò de his duabus virtutibus diximus, hoc de cæteris omnibus ſentiendum eſt. Vndè Paulus terribiliter admonet dicens, pacem ſectemini cum omnibus & ſanctimoniam, ſine qua nemo videbit Deum. Sed hæc de temporum diſcrimine dicta ſufficiant.

[*Greg. Hom. 8. in Ezech.*]

Quod verò ad ciborum delectum attinet, ne hac quidem in parte cum Iudęis commune quicquam habemus. Nos enim ſicut dierum, ita ciborum quoque nullam, ſed ſobrietatis tantùm ac temperantiæ noſtræ, & erga ſummũ Deum honoris rationem ducimus: cùm illa Iudæorum diſcrimina nihil ad ſanctam & ſpiritualem hanc abſtinentiam facere videantur. Quid enim aut ſolidis animãtium vngulis, aut multifidis etiã? quid auibus rapacibus? quid ſquama non contectis piſcibus, cum ſpiritu, cum ſanctitate, cum abſtinentia negocii eſt? Quæ ſi Iudæis vetita ſunt, vt in moribus illi erudirentur, humanam redolent philoſophiam, non diuinam. Si verò, quoniam inſalubria ſunt, idcircò fuerunt illis interdicta, quid aliud, quàm Aegyptiorum fuiſſe artibus Moſem imbutum indicant? Sin autem, id quod verius eſt, ſimulachra quædam illæ res fuerunt, & velut argumenta quædam ac vmbrę, ſicut Paulus loquitur, futuræ ueritatis inducta iam veritate, ſimulachris & vmbris amplius non indigemus. Iudæi ergo in differentiis ciborum & temporum inſiſtebant: nos ad Deũ & ad ſpiritum omnia referimus, nec aliud in hoc abſtinẽdi vel obſeruandi genere ſequimur, quàm vt noſtrorum laborum interualla diuinorum beneficiorum cõmemorationi conſecremus: & ipſi nos domata carne noſtra, & ſub rationis imperium ſubacta, ad eadem illa Dei beneficia recolenda, vigilantiores ac paratiores per abſtinẽtiam reddamur. Sed magnum illum Leonem hac de re differentem audiamus. Non ideò negligendum eſt, inquit, quia de obſeruantia veteris legis aſſumptum eſt, tanquàm hoc de illis ſit, quæ inter diſcretiones ciborum, inter baptiſmatum differentias, & auium pecudumq; hoſtias eſſe deſtiterunt: Illa enim quæ rerum futurarum figuras gerebãt, impletis quę ſignificauerẽ, finita ſunt: ieiuniorum verò vtilitatem noui teſtamenti gratia non remouit, & continentiam corpori atque animæ ſemper profuturam pia obſeruatione ſuſcepit. Quia ſicut permanet apud intelligentiam Chriſtianam, Dominum Deum tuum adorabis & illi ſoli ſeruies: & diliges proximum tuum ſicut teipſum, & cętera talium mandatorum: ita quod in iiſdem libris de ieiuniorum ſanctificatione & curatione pręceptum eſt, nulla interpretatione vacuatur.

[*Ciborũ delectus.*]
[*Leuit. 11. Iudæis cur quædam prohibita.*]
[*Coloſſ. 2.*]
[*Leo ſerm. 4. de ieiunio decimi menſis.*]
[*Matth. 4. Matth. 22.*]

Quę verò alia loca ex Apoſtolo per noſtri temporis hęreticos proferuntur, ea cùm in Manichæos à catholicis olim torta fuiſſent, viciſſim à Manichęis in illos retorta fuiſſe legimus. Sic enim Fauſtum loquentem inducit Auguſtinus. De vobis quid dicam, id eſt, de Chriſtianioribus apud vos: quorum nonnulli quidem porcina, plerique verò quadrupede omni, alii etiam cuncto animali penitus abſtinent: fertque ob hoc in oculis eos omnis Eccleſia & ſumma veneratione ſuſcipiens, ſolùm non deos exiſtimat. Nec videtis indociles, quia ſi hoc verum, & ab Apoſtolo dictum teſtimonium eſt, dęmoniorum & ipſi ſunt ludificati doctrinis. Quid verò & de illo dicemus, quod ſanè fruſtrari quis audeat, aut negare: cùm conſtet hoc inter omnes, & ęquè per orbem terrarum quotannis omni cum ſtudio celebretur in conuentu catholico. Dico autem quadrageſimam, quam qui inter vos ritè obſeruandam putauerit, abſtineat neceſſe eſt omnibus his, quæ capitulum hoc à Deo ad percipiendum nobis creata dicit, & dæmoniorum inſuper doctrinam vocat abſtinentiam prędictorum. Quid ergò & vos chariſſimi, ritúne tunc dæmoniorum viuitis, cùm hæc à vobis paſſionis Chriſti celebrantur myſteria, & ſeductorii ſpiritus fraude decipimini, & in hypocryſi loquimini mendacium, & cauteriatam habetis conſcientiam veſtram? Ac rurſus: vos verò, inquit, qua nunc excuſatione vtimini, Paulo clamante, nihil eſſe non mundum, & doctrinas dæmoniorum appellante ciborum abſtinentiam, & mente pollutos vocante, qui aliquid putauerint inquinatum. Non ſolùm abſtineris, vt diximus, ſed etiam gloriam captatis exinde, & eò acceptiores vos creditis Chriſto, quò eritis abſtinentiores à cibis, id eſt, ſecundùm hanc ſententiam, quò mentibus inquinati magis, & magis conſcientia polluti. Quibus Fauſti verbis, ad hunc modum reſpondit Auguſtinus. Audi ergò, quod confiteris te non videre, qua mente & conſilio hoc aduerſum vos capitulum proferamus, non quòd à carnibus abſtineatis, nam & hoc primi patres noſtri fecerunt, ſicut commemoras: non tamen ea damnandi, ſed ſignificandi

[*Aug lib. 30. con. Fauſtum cap. 3.*]
[*1. Tim. 4.*]
[*Idem li. 31. ca. 1. Titum 1.*]
[*1. Tim. 4.*]
[*Lib. 30. contra Fauſt. cap. 5.*]

gratia, quod non intelligitis: & Chriſtiani, non hæretici, ſed Catholici, edomandi corporis cauſa, propter animam ab irrationalibus motibus amplius humiliandam, non quòd illa eſſe immunda credant: nõ ſolùm à carnibus, verùm à quibuſdam etiam terræ fructibus abſtinent: vel ſemper, ſicut pauci, vel certis diebus atq; temporibus, ſicut per quadrageſimam ferè omnes: Vos autem ipſam creaturam negatis bonam, & immundam dicitis. Ac paulò poſt: Si ad virginitatem ſic adhortaremini, quemadmodum hortatur Apoſtolica doctrina. Qui dat nuptum, bene facit, & qui non dat nuptum, melius facit: vt bonum eſſe nuptias diceretis, ſed meliorem virginitatem, ſicut facit Eccleſia, quæ verè Chriſti eſt Eccleſia, non vos Spiritus ſanctus ita prænunciaret, dicens: Prohibentes nubere. Ille enim prohibet, qui hoc malum eſſe dicit, non qui huic bono aliud melius anteponit. Et in proximè ſequenti libro: Omnia, inquit, munda mundis, ſecundum naturam in qua creata ſunt, non tamen omnia ſecundùm ſignificationem munda, primo populo Iudæorum: nec vobis omnia, vel propter ſalutem corporis, vel propter conſuetudinem humanæ ſocietatis, apta ſunt: ſed cùm ſua cuique redduntur, & naturalem ordinem ſeruant, omnia munda ſunt mundis, immundis autem & infidelibus (quales præcipuè vos eſtis) nihil eſt mundum. Eadem hac apoſtolica ſententia, qua notat hęreticos prohibentes nubere, à Iuliano quoq; Pelagii ſectatore ſe perſtrictum fuiſſe ſcribit Auguſtinus, quaſi dixerit poſt aduentum Chriſti turpia eſſe coniugia, cùm ipſe tamen nihil tale dixerit, neque coniugium, ſed concupiſcentiæ malum, ſine quo coniuges non copulantur, eſſe turpe ſcripſerit. Et contra Adimantum ſcribens, cùm eadem Apoſtoli verba produxiſſet: Hos, inquit, propriè deſignat, qui non propterea temperant à cibis talibus, vt aut concupiſcentiam ſuam refrenent, aut infirmitati alterius parcant: ſed quia ipſas carnes immũdas putant, & earum creatorem Deum eſſe negant. Nos autem teneamus Apoſtolicam diſciplinam dicentem, quod omnia munda ſunt mundis: ſeruata moderatione Euangelica, vt non grauentur corda noſtra crudi tate & vinolentia. Et alio loco: Non reiiciendis generibus ciborum tanquam pollutis, ſed concupiſcentiæ perdomandæ ac fratrum dilectioni retinendæ omnis eorum inuigilabat induſtria. Nec in ipſis rebus quibus veſcerentur, ſed in animo vim eſſe quandam perſuaſum habebant, quæ ad eum valeret maculandum. Et iterum alio loco Manichęos alloquens. Quæro, inquit, à uobis, quo fine ieiunetis? Finis enim, quo referuntur ea quæ facimus, id eſt, propter quem facimus, quicquid facimus, ſi non ſolum culpabilis, ſed etiam laudabilis fuerit: tunc demum etiam facta noſtra laude aliqua digna ſunt: ſin ille iure meritoq; culpatur, quem ſpectamus & intuemur, cùm in aliquo verſamur officio, id quoque officium nemo improbandum vituperandumq; dubitauerit. De Catilina, memorię proditum eſt, quod frigus, ſitim, famem ferre poterat. Hæc erant illi ſpurco ſacrilegoq; etiam cum Apoſtolis noſtris communia: vnde ergo diſcernitur parricida iſte ab Apoſtolis noſtris, niſi fine illo, quem diuerſiſſimum ſequebatur? Namque illa iſte tolerabat, vt immoderatiſſimas & immaniſſimas expleret cupiditates: illi contrà, vt eas premerent, vt dominanti rationi ſeruire cogerent. Soletis & uos, cum Catholicorum vobis virginum multitudo prædicatur, dicere, etiam mula virgo eſt. Temerè id quidem propter imperitiam Catholicæ diſciplinę: ſed tamen ſignificantes uanam eſſe continentiam iſtam, niſi ad aliquem rectiſſimum finẽ certa ratione referatur. Poſſunt & catholici Chriſtiani veſtram à vino & carnibus abſtinentiam, iumentis & multis paſſeribus, poſtremò etiam innumerabilibus generibus vermium comparare: ſed ne in veſtram incidam temeritatem, non id præproperè faciam: ſed diſcutiam primò, quo iſta fine faciatis.

Cap. 6. 1. Cor. 7. 1. Tim. 4.

Cap. 3. Titum 1.

Aug lib. 5. con. Iulianum ſub finem.

Cap. 14. Titum 1. Luca 21.

Aug. de moribus Manichæorum li. 2. cap. 3.

Docet his verbis Auguſtinus, quòd alia fuit cauſa, cur abſtinerent Iudæi, alia cur Chriſtiani, alia cur hæretici Manichæi, Taciani, & quicunque tandem alii. Iudæi ſignificandi gratia: Chriſtiani domandi corporis cauſa: hæretici quòd ipſam creaturam bonam negarent, & immundam dicerent. Quos notare videtur Apoſtolus, cùm dicit: Venturos in nouiſſimis temporibus, qui prohibeant nubere, & abſtinere à cibis quos Deus creauit ad percipiendum cum gratiarum actione: Quod etiam Hieronymus annotauit, dicens: cum eadem Apoſtoli verba per Iouinianum obiicerentur: Reprobat, inquit Apoſtolus, eos, qui prohibebant nuptias, & iubebant cibis abſtinere, quos Deus creauit ad vtendum cum gratiarum actione: ſed Marcionem deſignat & Tacianum, & cęteros hæreticos, qui abſtinentiam inducunt perpetuam, ad deſtruenda, contemnenda & abominanda opera creatoris. Nos autem & creaturam omnem laudamus Dei, & maciem ſaginæ, abſtinentiam luxuriæ, ieiunia præferimus ſaturitati. Similiter quoque Ioannes Chryſoſtomus, eundem Pauli locum enarrans: De Manichęis, inquit, & Encraticis, & Marcioniſtis, omniq; illorum officina hic loquitur. Ambroſius quoque, Marcioniſtas, Patricianos, & Manichæos iis verbis notari ſcribit. Theodoretus quoque in extrema eius libelli parte, quem inſcripſit, Diuinorum decretorum epitome: A vino, inquit, & ab eſu carnium, & ab aliis eiuſmodi abſtinentiam, non ſimiliter, vt hæretici, amplectitur Eccleſia. Illi enim ab iis tanquam ab immundis abſtinendum eſſe cenſent: Eccleſia autem nihil horum decreuit. Ac poſt quędam interiecta: Encratitarum ergò errorem diuinę literæ pulchrè conuincunt: Dei autem Eccleſia aduerſatur quidem fabulis hęreticorum, diuina verò decreta ſequitur. Et qui fuit vetuſtior his Cyrillus Hieroſolymitanus: Ieiunamus, inquit, à vino & à carnibus abſtinentes, non quòd oderimus hæc tanquam abominationes aliquas, ſed quòd mercedem expectamus: vt cùm ea quæ ſub ſenſum cadunt neglexerimus, fruamur ſpirituali menſa, quæ ſola poteſt mente comprehendi: & vt nunc ſeminantes in lachrymis, in futuro ſeculo cum exultatione metamus. Itaq; rectè monet Palladius, non eſſe laudandam aut vituperandam cibi vel potus materiam, ſed beatam vel miſeram iudicandam eſſe mentem eorum, qui rectè vel malè vtũtur materia. Rectè quoque ſcriptum eſt ab Iſidoro. Non quia carnes malæ ſunt, ideo prohibentur: ſed quia earum epulę carnis luxuriam gignunt: fomes enim ac nutrimentum omnium uitiorũ ſunt: eſca ventri, & uenter eſcis: Deus autem & hunc & hanc deſtruet. Piſcem ſanè, quia eum poſt reſurrectionem accepit Dominus, poſſumus manducare: hunc enim nec ſaluator, nec Apoſtoli prohibuerunt.

Abſtinẽtia Chriſtianorum, Iudæorum, & hæreticorum diuerſa. De moribus Eccleſiæ cap. 33.

1. Tim. 4.

Hiero. lib. 2. contra Iouinianum.

Chry. hom. 12. in priorem ad Tim. epiſt. Vide eundem hom. 6'5. ad populum Antiochenũ. Theo. cap. de abſtinentia.

Catech. 4.

Pal. in epiſt. ad Lauſum in præfatione eiuſdem.

Antè

Ante mille annos Iuſtinianum Imperatorem feciſſe tradit Nicephorus, cùm fames Biſantii increbuiſſet: vt ſecunda ſtatim ieiunii hebdomada carnes, in foro venales proponendas promulgaret: & hoc quidem ſic per vim actum: Populus autem, inquit, qui pietatem ſibi conſectandam ſtatuiſſet, neque eas emebat, neque edebat: mortem ſibi potius adeundam eſſe cenſens, quàm vt quicquam de patriis moribus & traditionibus mutaret. Ad Antiochenos autem ſic loquitur Ioannes Chryſoſtomus: Quid difficilius, non iurare, vel per totum diem inediam pati, & aquæ potu, & tenui victu ſiccari? Certum eſt quòd hoc illo grauius: ſed tamen conſuetudo res eſt tam facilis & expedita, quòd adueniente ieiunio, etiamſi millies quis exhortetur, & infinita crucient, & cogant vinum delibare, vel aliud quid ieiunii lege non conceſſum guſtare, omnia quis mallet pati, quàm prohibitum tangere nutrimentum: & hoc cùm non inuitè nos circa menſam habeamus, tamen propter conſuetudinem ex conſcientia omnia generosè ferimus laborantes. Ante mille ducentos annos, fuit hęc in Antiochia conſuetudo, ex qua ciuitate Chriſtianum nomen ſumpſit originem: nam ibi primum diſcipuli dicti ſunt Chriſtiani: neque dubium eſt, quin eam ab Apoſtolis per manus traditam acceperint: Nam & Teleſphorus, qui ſextus fuit à Petro Romanus Pontifex, iam ſuo tempore ſtatutum fuiſſe ſcribit, vt ſeptem hebdomadas plenas ante ſanctum Paſcha omnes clerici in ſortem Domini vocati à carne ieiunent. Neq; ſecus in Alexandria fuiſſe obſeruatum teſtis eſt Theophilus eius vrbis Epiſcopus, Chryſoſtomi ęqualis: qui grauiter eos inſectatur, qui clàm vinum bibebant, & clauſis parietibus, carnibus diebus quadrageſimę veſcebantur. Simul Danielis & trium puerorum exemplo ad eorum continentiam imitandā ſuos admonet, ac diligenter hortatur, vt ieiuniorum tempore à vino & carnibus abſtineant.

Biſantinorum religio in obſeruando quadrageſimæ ieiunio.
Nice. li. 17. eccle. hiſt. cap. 13.
Chryſ. homo 6. ad popul. Antioch.
Actiorum 11.
Lib. 3. Paſchalis.

Quid igitur dicemus? doctrinas dæmoniorum docuiſſe Ioannem Chryſoſtomum, qui cùm verbum Dei prædicabat in Antiochia? doctrinas dæmoniorum docuiſſe Theophilum Alexandrinum Epiſcopum? doctrinas dæmoniorum docuiſſe reliquos omnes totius orbis Epiſcopos, iam inde ab ipſis Apoſtolorum temporibus: qui conſuetudinem hanc à certis cibis, certis temporibus abſtinendi, non modò non reprehenderunt, verumetiam ad mordicus eam obſeruandam, populum tam diligenter ſunt cohortati? Quid hoc eſſet aliud, quàm vniuerſam Eccleſiam catholicam Sataniſmi condemnare? cuius rectius arguuntur Sataniani noſtri temporis, quàm ſeculorum omnium à Chriſto paſſo adhęc vſque noſtra tempora Chriſtiani. Qui non ignorabant omnia eſſe munda mundis, ac multò melius intelligebant, quos notaret Paulus, cùm doctrinas dæmoniorum appellauit, prohibentes abſtinere cibis, quos Deus creauit, &c. quàm qui noſtro ſeculo ſibi cornicum oculos confixiſſe videntur. Sed nec illud eos interea fugiebat, quòd bonum eſſet etiam à licitis abſtinere, & cùm caſtigatius viuendum eſt, ita diſcernere cibos, vt vſus eorum ſemoueatur, non natura damnetur. Etiam ante Chryſoſtomum & Theophilum in Ancyrano concilio legimus conſtitutum, vt Presbyteri & Diaconi, qui à carnibus abſtinent, hoc eſt, ipſi ſibi à carnibus abſtinentiam indixerunt, non eas tanquam immundas contemnerent, verùm contingerent, & ita demùm ſi vellent, abſtinerent: quòd ſi in tantum eas abominarentur, vt ſi quando cum oleribus carnes eſſent coctæ, ab ipſis etiam oleribus abſtinerent, ordine ſuo mouerentur. In Cangrenſi quoque concilio, ſi qui carnem edentem condemnaſſent, anathema ſunt pronunciati: in quo tamen ipſo cautum eſt: Si quis eorum, qui continentię ſtudent, abſq; neceſſitate corporea, ieiunia communia totius Eccleſiæ putauerit contemnenda, perfectam in ſua ſcientia vindicans rationem, anathema ſit. Quod vtrunque contra eos, qui ſequebantur Euſtachium hęreticum, ſancitum videtur. Nam is & ieiunia, quæ prædicantur in Eccleſia, contemnenda cenſuit: & nonnullos cibos carnium, tanquam illicitos reputauit. Sic igitur ieiuniorum eſt obſeruantia comprobata, vt extra ieiunii tempus carnium eſus illicitus non eſſe putaretur. In Bracarenſi primo concilio decretum eſt poſteà: Si quis immundos putaret cibos carnium, quas Deus in vſum hominum dedit, & non propter afflictionem ſui corporis, ſed quaſi immunditiam putans ita abſtineat ab eis, vt nec olera cocta cum carnibus prægustet, ſicut Manichæus & Priſcillianus docuerunt, anathema ſit.

1. Tim. 4.
Capite 13.
Capite 2.
Capite 19.
Cap. 14. 32.

Ac ne quis putet priſcis tantùm illis temporibus ita creditum & obſeruatum eſſe, etiam Bernardi ſeculo, qui vixit ante quadringentos vigintiquatuor annos, quo tempore qui ſe vocant Euangelicos, volunt extinctam fuiſſe lucem Euangelii: Fuerunt hęretici, qui doctrinas dæmoniorum docerent, prohibentes nubere & abſtinere à cibis, &c. quos ille grauiter inſectatur, dicens: Abſtinent, inquit, hi (vt prædixit ille) à cibis, quos creauit Deus ad percipiendum cum gratiarum actione. Hinc quoque hęreticos ſe probantes: non ſanè quia abſtinent, ſed quia hæreticè abſtinent: Nam & ego interdum abſtineo, ſed abſtinentia mea ſatisfactio eſt pro peccatis, non ſuperſtitio, pro impietate. Num redarguimus Paulum, quòd caſtigat corpus ſuum & in ſeruitutem redigit? Abſtineo à vino, quia in vino luxuria eſt: aut ſi infirmus ſum, modico vtor: iuxta conſiliū Pauli. Abſtineo à carnibus, ne dum nimis nutriunt carnem, ſimul & carnis nutriant vitia. Hęreticus aliter: Nempè horret lac, & quicquid ex eo conficitur: poſtremò omne quod ex coitu procreatur. Rectè & Chriſtianè, ſi non idcircò quia ex coitu, ſed ne ad coitum prouocent. Cæterùm quid ſibi vult, quòd ita generaliter omne quod ex coitu generatur, vitatur? Suſpitionem generat mihi abſtinentia iſta ciborum tam ſignanter expreſſa. Veruntamen ſi de regula Medicorum hæc profers nobis, non reprehendimus curam carnis, quam nemo vnquam odio habuit, ſi tamen non nimia fuerit. Si de diſciplina abſtinentium, id eſt, ſpiritualium Medicorū ſchola, etiam virtutem approbamus, qua carnem domas, frenas libidinem. At ſi de inſania Manichæi pręſcribis beneficentię Dei, vt quod ille creauit & donauit ad percipiendum cum gratiarum actione, tu non modò ingratus, ſed & cenſor temerarius immundum decernas, & tanquā à malo abſtineas: non planè abſtinentiā collaudabo, ſed execrabor malitiā, & blaſphemiā: te magis immundum dixerim, qui immundum quid putas. Omnia munda mūdis, ait ille rerū optimus æſtimator: quia nihil immundum niſi ei qui immundū quid putat: Immundis autem & infidelibus nihil eſt mundum, ſed polluta eſt eorū & mens & conſcientia. Vę qui

Bern. hom. 66. in Cant.
Hæreticorum abſtinentia qualis.
1. Cor. 9.
Ephe. 5.
1. Tim. 5.
Ad Tit. 1.

reſpuitis cibos, quos Deus creauit, iudicantes immundos, & indignos, quos traiiciatis in corpora veſtra. Et qui plus minus octoginta annis Bernardum pręceſſit Anſelmus Cantuarienſis Archiepiſcopus, Agimnenſes hæreticos ſuo tempore feciſſe ſcribit, vt prohiberent nubere, & à cibis abſtinere iuberent. Quorſum autem attinet eos recenſere, qui poſteà ſequuti ſunt Petrum Lombardum, Thomam Aquinatem, Nicolaum Lyrenſem, Hugonem Cardinalem, & multos alios, qui ſunt in Paulum commentati? quos omnes eundem ſenſum retinuiſſe conſtat: Vt miranda ſit eorum impudentia, qui fingunt Eccleſiæ fuiſſe præceptum, vt à certis cibis tanquam immundis homines abſtinerent, quos Deus creauit ad percipiendũ cum gratiarum actione fidelibus. Sed in re clariore, quàm vt vllius confutationis indigeat, nihil eſt quòd ſimus longiores.

1. Tim. 1. Iuſto lex non eſt poſita. Matth. 6. 1. Ioan. 1. Matth. 9.

Producunt & illud veteres ac noui Aeriani, quod à Paulo ſcriptum eſt: Iuſto lex non eſt poſita. Quin hoc digito Dei ſcriptum ſit, quis eſt qui negare audeat? verùm interea quis eſt ille, qui ſe iuſtum audeat profiteri? Nos certè qui à Magiſtro noſtro docti ſumus orare: Dimitte nobis debita noſtra: non inuiti verba ſancti Ioannis vſurpamus: Si dixerimus, quoniam peccatum non habemus, nos ipſi ſeducimus, & veritas non eſt in nobis. Dixit Chriſtus: Non ſe veniſſe iuſtos ſaluos facere, ſed peccatores. Glorientur hi de ſua iuſtitia, quorum cauſa Chriſtus non venit: nos peccatores & iniuſtos nos eſſe libenter agnoſcimus: atque ideò legem nobis eſſe propoſitam facilè ferimus, qua & à peccatis prohiberi, & in officio contineri queamus. Sed eſt quędam tamen iuſtitia Chriſtiana, cui lex poſita non eſt: neque deſunt viri iuſti & boni participes Chriſti facti; qui cùm ipſi ſibi ſint lex, ea quæ legis Chriſti ſunt, ſponte faciunt, & à lege coërceri opus non habent. Scripſit ad Thimotheum Paulus: Iuſto lex non eſt poſita. Dà mihi Timotheos omnes: Tantùm abeſt, vt eis abſtinentiæ legem aliquam Eccleſia ferendam eſſe putet, vt hortetur etiam cum Paulo: Nolite bibere aquam, ſed vtimini uino modico. Sed quid ſi quàm rariſſimi tunc Timothei, magna autem ex parte ſunt omnes Epicuri? quorum Deus venter eſt: qui vitam hanc ſibi vitalem eſſe non putant, niſi quotidie vino ſe ingurgitent, niſi quotidie ventrem ſuum carnibus farciant: Qui ſicut à Propheta ſcriptum eſt, manè conſurgunt ad ebrietatem ſectandam, & potandum vſque ad veſperam, vt vino æſtuent. Cythara, & lyra, & tympanum, & tybia, & vinum in conuiuiis eorum. Quid hoc ingenio præditis facere debuit mater Eccleſia? Nunquid ſineret eos ſuo arbitratu ferri, & ſua libidine frui permitteret? Non potuerunt hoc ferre piæ matris noſtræ viſcera, nullius rei præterquam ſalutis noſtræ auaræ: Quin illa, quos ita videbat epulis, vino, luxuriæ ſe dediſſe, quibuſcunq; potuit rationibus ad officium reducendos, & legibus ad abſtinentiam & ſobrietatem adigendos eſſe putauit: quo Dei nomen omnipotentis, & vera noſtræ fidei ratio, quę in ſpiritus libertate, non quę in carnis licentia poſita eſt, etiam ab inuitis quoquo modo coleretur. Quare ſi quis Apoſtolorum temporibus nullam de ieiuniis, deque ciborum habendo delectu legem latam fuiſſe dixerit, cum eo nos non magnopere contendemus. Quid enim ibi lege fuit opus, vbi charitas plus vltrò præſtabat, quàm vlla potuiſſet lex imperare? Non à carnibus modò, verumetiam ab omni animantium eſu ſibi tum homines temperabant. Teſtatur Philo qui fuit Apoſtolorum ęqualis, tantam fuiſſe temporibus illis abſtinentiam, vt nullus eſſet prandiorum vſus, neque, priuſquam Sol occidiſſet, cibum quiſquam caperet: tertio nonnulli, quidam quarto, alii quinto, ſexto demùm die corpus alii cibo reficiebant: Erat autem illis potus aqua ſola, obſoniũ panis cum ſale & hyſopo. Quamuis autem de Eſſæis Philo hæc ſcripſiſſe nonnullis videatur, quaſi gentem ſuam laudare voluerit, Euſebius tamen Cæſarium, & eum ſecuti Hieronimus, Epiphanius, Caſſianus, Beda, Suidas, Georgius Cedrenus, de Chriſtianis illius temporis, nominatim verò de Marci Euangeliſtæ diſcipulis, hoc Philonem tradidiſſe non dubitanter affirmant. Vbi igitur ſuum quiſque corpus cum Paulo caſtigabat, & in ſeruitutem redigebat, vbi tota die mortificabantur, & facti ſunt tanquam oues occiſionis: vbi tantùm carni detrahebant, vt in carne degentes, extra carnem conſtituti, & nihil aliud quàm ſpiritus eſſe facti viderentur: quid ibi lege, quid fuit opus conſtitutione, quę vel ieiunii certum tempus, vel ciborum diſcrimen aliquod præſcriberet? Frenis illi magis, quàm calcaribus indigebant, atque vt remitterent aliquid de rigore ſuo, vtque corpori ſuo nonnihil indulgerent, admoneri neceſſe habebant, ſicut a Paulo Thimotheum admonitum eſſe iam commemorauimus. Quod ab Attalo quoque martyre factum refert Euſebius: qui cùm vidiſſet Alcibiadem quendam eadem ex cauſa, qua, ſe nimirùm quòd Chriſtum confiteretur in vincula coniectum, eodem vti ſqualido viuendi genere, quo, cùm liber adhuc à vinculis fuiſſet, vſus anteà fuerat, nihil vt præter panem ederet, nihil præter aquam biberet: quoniam reuelatum illi fuerat, non rectè agere Alcibiadem, qui creaturis Dei non veretur, & aliis prætereà offendiculi occaſionem relinqueret, perſuaſit Alcibiadi, vt intrepidè cuncta vſurparet, ſibiq; eum dicto audiẽtem habuit. Hanc hiſtoriam recitat quidam ex hoſtibus verę doctrinæ, ac ciborum delectum abrogandum. Mirum autem, qua fronte ſcribat inibi, cùm dehortatur Attalus Alcibiadem, ab hoc nimio plus auſtero viuendi genere, rationem hanc additam eſſe, quòd rudiores exiſtimarent hæc diſcrimina ciborum eſſe præſtantiorum cultum Dei, quem errorem taxari profit non confirmari: cùm nihil horum apud Euſebium legatur, qui non aliud meminit, quam quòd offendiculi relinqueret occaſionem. Viſus eſt enim cæteris anſam dare ſuſpicandi, quòd propter eam cauſam abſtineret, quaſi reliquos cibos immundos eſſe iudicaret, qui pręter panem & aquam nullo vel cibi vel potus genere vteretur. Sed eiuſmodi affingere, hoſtibus euangelicæ veritatis nouum non eſt. Neque verò ſolus tum Alcibiades, verùm omnes ferè qui Chriſtiani cenſebantur, vt plurimum à carnibus abſtinebant: quod illa verba Biblidis Gallicanæ Martyris indicant: quæ cum in eodem Euſebii libro ſcripta ſunt, ſilentio tamen à veritatis hoſtibus prætereuntur. Conabantur eam impii tormentis adigere, vt confiteretur, cuius tum criminis Chriſtiani falſò inſimulabantur, infantes ab illis edi: illa verò quamuis tormentis victa, Chriſtum anteà negauiſſet, in temporario tamen illo ſupplicio de pœna cogitans æterna, contra ſpẽ tortoribus contradicens: Quomodo, inquit, infantes ederent illi, qui ne irrationabilium quidẽ animaliũ carnibus vtuntur.

Rom. 2.

1. Tim. 5. Philip. 3.

Eſaia 5.

Ieiuniorum inſtituendorum cauſa.

Philo de vita contempla. ſiue de ſupplicibus. Chriſtianorũ primorũ abſtinent. a. Euſe. li. 2. cap. 17. Eccle. hiſt. Hiero. de viris illuſtribus. Epiph. contr. Nazareos hæreſ. 29. Caſſ li. 2. cap. 5. de cœnobiorum inſtitutis. Rom. 8.

Euſe. lib. 5. eccle. hiſt. cap. 3.

Pſeudeuangelicorum ſycophantia. Cap. 1.

tur. Quamobrem non magis Alcibiades carnibus tum abſtinebat, quàm vel Attalus ipſe, vel qui vixerunt ſeculo illo chriſtiani magna ex parte omnes. Verùm cùm Alcibiadis vita durior fuiſſet, qui ſolo pane & aqua contentus viuebat: non hoc Alcibiadi præcepit Attalus, vt carnibus veſceretur, verùm vt ne nimia hac abſtinentia ſibi vitæ periculum accerſeret: neve quibus vti ſocios cibis videret, eos auerſaretur. Verùm vt vnde deflexit, redeat oratio. Da mihi Timotheos, da Alcibiadas, da quales Apoſtolorum temporibus, quales Antiochiæ fuerunt, qui ne tormentis quidem adigi poterant, vt contrà quam eſſet moribus obſeruatum, cibum aliquem aut potum ſumerent: da quales Conſtantinopoli fuiſſe commemorauimus, qui mortem ſubire potius erant parati, quàm vt in quadrageſima carnium aliquid Imperatore cogente guſtarent: quandoquidem & ipſi ſibi fuerunt lex, & legis vim apud eos obtinuit conſuetudo: non modò non eſſe ducemus neceſſariũ, legem eis aliquam poni, verumetiam ſi feruore nimio progreſſi longius fuerint, magis etiam abſtinendo quàm eorum valetudo ferre poſſe videbitur, vltrò monebimus, vt aliquid corpori tribuant: reprimendam, non autem prorſus opprimendam carnem eſſe meminerint. Sic Ioannem quoque Gerſonem ad quendam incluſum in monte Valeriani ſcripſiſſe legimus: Non multum refert, ſi quodcunque appoſitum fuerit tibi, comederis, ſeruata inſtitutione Eccleſiæ, & temperantiæ modeſtia moderata, qualiter expreſſa eſt. Qui verò continentiam iure iurando profeſſi, continere ſe poſſe negant, qui perpetua viuere volunt Bacchanalia, quales noſtro ſeculo, proh dolor, nimis multos reperire licet, eos durioribus etiam conſtringi legum vinculis oporteret: vt pro perpetuis Bacchanalibus, perpetuas agerent quadrageſimas: ſic enim (quoniam ſine Cerere & Baccho friget Venus) à licitis abſtinentes, facilius illicitis reſiſterent, nec impoſſibilitatem continendi cauſarentur. Quamobrem fieri poteſt, vt initio conſuetudo tantum fuerit, ieiuniorum temporibus à carnibus abſtinendi: quæ cùm nihil ea de re in generali concilio conſtitutum eſſet, non eadem ab omnibus obſeruabatur: Sed poſteaquàm in deterius prolapſi ſunt mores hominum, factum eſt, iuxta vetus verbum, vt bonæ leges ex malis moribus procrearentur. Sic cùm in Armenia ſabbatis tantùm & Dominicis diebus in quadrageſima veſcerentur ouis & butyro: ſexta ſynodus Cõſtantinopolitana ſub Imperatore Iuſtiniano celebrata lege ſanxit: Si quis oua aut butyrum ediſſet in quadrageſima, vt clericus deponeretur, laicus excommunicaretur. Sic cùm horrenda quorundam ingluuies in quadrageſima ne à carnibus quidem abſtineret, non multo poſt ſextam illam ſynodum in prouinciali concilio Toletano octauo, hæc eſt edita conſtitutio: Quiſquis ſine ineuitabili neceſſitate atque fragilitate & euidenti languore, ſeu etiam impoſſibilitateætatis, diebus quadrageſimę eſum carnium pręſumpſerit attentare: nõ ſolùm reus erit reſurrectionis Dominicæ, verumetiam alienus ab eiuſdem diei ſancta communione: & hoc ille cumuletur ad pœnã, vt ipſius anni tempore ab omni eſu carnium abſtineat gulam, quia ſacris diebus abſtinentiæ, oblitus eſt diſciplinæ. Illi verò quos aut ætas incuruat, aut languor extenuat, aut neceſſitas arctat, non antè prohibita violare præſumant, quàm à ſacerdote permiſſum percipiant.

Chriſtiana indulgentia.

Ieiuniorum varia conſuetudines & leges.
Cap. 9.

Non ergò lex iuſto poſita: Nam ſi omnes iuſti eſſemus, nihil præſcripto legis opus haberemus, cùm ſibi quiſque lex eſſet. Itaq; quod ſcripſit Paulus: Iuſto lex non eſt poſita: idem cum eo vult eſſe Clemens Alexandrinus, quod à Socrate dictum fuit aliquando: Legem non eſſe factam propter bonos. Proinde & alio loco Paulus, cùm ſpiritus fructus enumeraſſet, charitatem, gaudium, pacem, patientiam, benignitatem, bonitatem, longanimitatem, manſuetudinem, fidem, modeſtiam, continentiam, caſtitatem: Aduerſus huiuſmodi, inquit, nõ eſt lex. Non ꝙ etiam qui ſunt iis virtutibus præditi, legi ſubiecti non ſint (nam ſi ſanctus ſanctorum Dominus noſter Ieſus Chriſtus fieri ſub lege dignatus eſt, quis erit tam ſanctus, qui ſubiectus eſſe legi recuſet?) ſed quòd qui iuſti ſunt, non terrore legis adacti, quod lege præſcriptum eſt, faciunt, ſed ipſius potius recti, quod lege præſcriptum eſt, amore: ſicut etiam à Poeta quodam ſcriptum eſt: Oderunt peccare mali formidine pœnæ: Oderunt peccare boni virtutis amore. Sic Philoſophum quendam, cùm ex eo percontaretur Dionyſius tyrannus, quid præ cæteris mortalibus eximium haberent Philoſophi? reſpondiſſe ferũt: vt etiam ſi omnes leges aboleantur, tamen æqualiter victuri ſint. Vulgus enim à peccando legum præſcriptis arcetur, Philoſophus rationem habet pro legibus: non ideò quod rectum eſt faciens, quia lex iuſſit, nec ideò temperans à ſcelere, quia lex vetuit, ſed quia nouit illud per ſe rectum, hoc eſſe per ſe turpe. Atqui multo rectius hoc de Chriſtiana Philoſophia dici poteſt: quam qui ſunt amplexi, non ideò Deum vnum colunt, non ideò ſibi cauent, ne nomen eius in vanum aſſumant, non ideò ſabbata ſanctificant, non ideò parentibus honorem habent, non ideò à cæde, ab adulterio, à furto, à falſo teſtimonio, ab vxoris aut rei alienæ concupiſcentia abſtinent, quia lex hoc præcepit, quia graues pœnas Deus comminatur, ſi ſecùs aliquis faciat, verùm facit hoc in illis amor, quo feruntur erga Deum & erga proximum: vt etiam ſi nulla de rebus iis lex interceſſiſſet, nihil tamen vnq̃ cõmiſſuri ſint, quo vel Deus, vel proximus offendi queat. Cùm de Cygis annulo mẽtionẽ feciſſet Ambroſius: Da, inquit, hunc annulum ſapienti, vt beneficio eius poſſit latere cùm deliquerit, non minus fugiet peccatorũ contagiũ, quàm ſi non poſſit latere. Non enim latebra ſapiẽti ſpes impunitatis, ſed innocentia eſt. Deniq, lex non iuſto eſt poſita, ſed iniuſto. Quia iuſtus legem habet mentis ſuæ, & æquitatis ac iuſtitiæ ſuæ normam. Ideoq; non terrore pœnæ reuocatur à culpa, ſed honeſtatis regula. Quãobrẽ etſi conſilium legis fortaſſe non fuit ſanctos comprehendere, qui nullius pręceptionis aut admonitionis indigent, comprehenduntur ea tamen. Cùm enim lex in vniuerſum ponatur, nec fieri commodè poſſit iſta diſtinctio, æquius eſt paucos ſanctos legi ſubiici, quàm vniuerſos abſque lege viuere. Tenentur itaq; legibus non diuinis magis quàm humanis etiam ſancti, quamlibet illis pręceptio legis eſſe ſuperuacanea videatur: neque debet quiſquam quantumuis iuſtificatus à mandatorum obſeruatione ſe liberum eſſe putare. Probis enim & rectis non minus eſt neceſſaria virtutis exercitatio, quàm lubricis & inconſtantibus vitii interdictio. Tum autem præclarum eſt, ſi qui iuſtitia cæteros antecellunt, exemplo ſuo parendo, legibus eos in of-

Clem. lib. 4. ſtromatum.
Galat. 5.
Galat. 4.

Philoſophia vtilitas.

Chriſtiana philoſophia.

Lib. 3. cap. 5. de officiis.

Sancti ſubiecti legibus.

ſicio contineant: Neque dubium eſt, quin, qui ſpiritu Dei aguntur, quoniam non elatione animi & arro-
gantia, ſed humilitate ſunt ſobrietateq; ſapientes, magna animorum ſuorum alacritate ſubiuncturi ſe ſub le
gis imperium: atque omnia prius & facere & pati parati ſint futuri, quàm vt cuiquam eſſe velint offendicu
Aug. de gratia Chriſti con. Pelag. lib. 1 cap. 13. lo. Neque ea res quicquam Euangelicæ libertati obſtabit: quandoquidem præclarè dictum eſt ab Auguſti-
no, quod præceptum liber facit, qui libens facit. Sanctus ille Rex & Propheta, qui dixerat paulò ante: Viam
Pſalm. 118. mandatorum tuorum cucurri cùm dilataſti cor meum: ſtatim ſubiunxit: Legem pone mihi Domine, viam
iuſtificationum tuarum. Adeò non dedignabatur ille, qui iam viam mandatorum Domini cucurrerat, cui
Actorum 13. præclarum illud elogium à Domino tributum legimus: Inueni Dauid filium Ieſſe virum ſecundum cor me-
um: adeò non dedignabatur legi ſubiici, vt vltrò etiam ſibi legem poni peteret, quam ſciret intelligendo,
faceret diligendo: in latitudine amoris non in anguſtiis timoris. Qua de re ſic ex Abbatis Theonæ ſententia
Caſſia. coll. 21. cap. 5. & 29. ſcripſit aliquando Caſſianus: Iuſti, quibus lex non eſt poſita, ſic probantur non eſſe ſub lege, vt iuſtitias le-
gis non ſolùm implere, verumetiam ſuperare contendant: ſitq; deuotio eorum legali maior imperio: quæ
Hom. 21. ad Timoth. obſeruantiam cumulans præceptorum, voluntaria addat ad debita. Præceptor quoque Caſſiani Ioannes
Chryſoſtomus explicans illum locum Pauli: Scimus quia bona lex eſt: Quemadmodum, inquit, literarum
apices pueris proponuntur, porrò qui eas docet, non ex ipſis excellit: Verùm aliundè peritiæ gloriam pro-
meretur, atque ex ea eruditione præſtantiùs vtitur literis: Ita & qui legem tranſcendit, nihil opus habet do
ceri lege. Qui enim non metu ipſam exequitur, ſed ex virtutis deſiderio, hic illam digniùs cæteris ac præſtan
tiùs implet. Neque enim pari conditione is, qui ſupplicium veretur, & qui honorem appetit, legem im-
plet. Non ſimiliter eam ſeruat, qui ſub lege, & qui ſupra legem eſt. Nam ſupra legem viuere, id tandem eſt,
ea legitimè vti. Ille enim ritè ea legitimè vtitur, qui maiora quàm ipſa præcipit, perficit, qui ab ea erudiri nõ
patitur. Lex enim, vt plurimum, circa ſcelerum interdicta verſatur. At id iuſtum neminem facit, ſed ſola bo
norum operum exercitatio. Et explicans Pauli locum ſuperius à nobis citatum. Quemadmodum ait, equi
freno morigeri, omniaq; ex ſe facientes, non opus habent ſcutica: ſic & anima quæ impulſu ſpiritus recta
Leo epiſt. 92. facit, non eget admonitrice lege. Sic Leo quoque Magnus: Iuſto dicitur lex non eſſe poſita, quia normam
præceptionis implet iudicio voluntatis: cùm vetus recti amor in ſemetipſo habeat & apoſtolicas auctorita-
De ſpiritu & litera cap. 10. tes & canonicas ſanctiones. Et ante eum Auguſtinus: Iniuſtus legitimè lege vtitur, vt iuſtus fiat: quod cùm
factus fuerit, ea iam non vtatur, tanquam vehiculo cùm peruenerit, vel potius tanquam pædagogo cum eru
ditus fuerit. Quomodo enim iuſto lex non eſt poſita, ſi & iuſto eſt neceſſaria, non qua, iuſtus ad iuſtificantem
gratiam perducatur, ſed qua legitimè iam iuſtus vtatur? Idem alio loco: Iuſto lex poſita non eſt, id eſt, impoſi
Idem in capite 2. ad Galat. ta, vt ſupra illum ſit. In illa eſt enim potius quàm ſub illa, quia non ſua vita viuit, cui coërcendæ lex imponi-
tur: vt enim ſic dicam ſupra ipſam quodammodo legem viuit, qui cum dilectione iuſtitiæ, iuſtè uiuit: non
Pſalm 1. proprio ac tranſitorio, ſed communi ac ſtabili gandens bono. Et alio loco eundem locum explicans: Aliud
eſt eſſe in lege, aliud ſub lege: qui eſt in lege, ſecundùm legem agit: qui eſt ſub lege, ſecundùm legem agitur: il
Hieremiæ 35. le ergo liber eſt, iſte ſeruus. Quæ verba repetit etiam Anſelmus explicans illud Pauli: His qui ſub lege ſunt,
quaſi ſub lege ſint. Rabanus, quę de Rachabitis à Hieremia ſcribuntur, explicans: Iuſti, inquit, quibus lex
non eſt poſita, ſic probantur non eſſe ſub lege, vt iuſtitias legis, non ſolùm implere, verùm etiam, ſuperarẽ
contendant: ſitq; deuotio eorum legali maior imperio: quæ obſeruantiam cumulans præceptorum, volun-
taria addat ad debita. Quod poſteà docere conatur exemplo Abrahæ, qui cum iure poſſet, nihil eorum acce-
cipit, quæ ſibi Sodomorum Rex obtulerat: Dauid, qui non ſolùm amicos, verumetiam inimicos diligebat:
Heliæ & Hieremiæ qui cùm licitè vti coniugio poſſent, virgines tamen perſeuerare maluerunt: Hæliſeum ac
reliquos huius præpoſiti viros, qui Moſaica ſuperantes mandata, circuibant in melotis, & in pellibus capri-
nis in ſolitudinibus errantes, & montibus & ſpeluncis, &c. Et filios illos Ionadab, de quibus tractat Hiere-
mias. Itaque iuxta Rabanum ſoli videntur eſſe Monachi, de quibus rectè dici poteſt: quòd iuſto non eſt lex
poſita. Nam vltrò continentiam, paupertatem, & eam vouent ac præſtant obedientiam, quam nulla lex
ab eis exigit.

Bern. epiſt. 11 & in libro de diligendo Deo. Sed libet Bernardi quoq; verba adſcribere: Nec filii, inquit, ſunt ſine lege: niſi fortè aliquis aliter ſentiat,
propter hoc quod ſcriptum eſt: Iuſto non eſt lex poſita. Sed ſciendum eſt quòd alia lex eſt promulgata à ſpiri
tu ſeruitutis in timore, alia à ſpiritu libertatis data in ſuauitate: nec ſub illa coguntur eſſe filii, nec ſine iſta
Rom. 8. patiuntur. Vis audire quia iuſtis non eſt lex poſita? Non accepiſtis, inquit, ſpiritum ſeruitutis iterùm in
timore. Vis audire quod tamen ſine lege charitatis non ſint? Sed accepiſtis, ait, ſpiritum adoptionis filio-
rum. Deniq; audi iuſtum vtrũque de ſe fatentem, & quòd non ſit ſub lege, nec tamẽ ſit ſine lege: Factus ſum,
1. Corinth. 9. inquit, his qui ſub lege erant, quaſi ſub lege eſſem: cùm ipſe non eſſem ſub lege. His qui ſine lege erant, tan-
quam ſine lege eſſem: cùm ſine lege Dei non eſſem, ſed in lege eſſem Chriſti. Vndè aptè non dicitur, iuſti nõ
habent legem, aut iuſti ſunt ſine lege, ſed iuſtis non eſt lex poſita: hoc eſt, non tanquam inuitis impoſita, ſed
voluntariis eò liberaliter data, quò ſuauiter inſpirata. Vndè & pulchrè Dominus: Tollite, ait, iugum meũ ſu
Matth. 11. per vos. Ac ſi diceret: non impono inuitis, ſed vos tollite ſi vultis: alioqui nõ requiẽ, ſed laborẽ inuenietis ani
Charitas implet legem. mabus veſtris. Bona itaq; lex charitas & ſuauis, quæ non ſolùm leuiter, ſuauiterq; portatur, ſed etiã ſeruorũ
ac mercenariorũ leges portabiles ac leues reddit: quas vtiq; nõ deſtruit, ſed facit vt impleãtur, dicẽte Domi-
Matth. 5. no: Nõ veni legẽ ſoluere, ſed implere. Illã temperat, iſtã ordinat, vtramq; leuigat. Nunquã erit charitas ſine ti
more, ſed caſto: nunquã ſine cupiditate, ſed ordinata. Implet ergo charitas legẽ ſerui, cùm infundit deuotio-
nẽ: implet & mercenarii, cùm ordinat cupiditatẽ: Porrò timori permixta deuotio, ipſũ nõ annullat, ſed caſti
ficat: pœna tãtùm tollitur, ſine qua eſſe nõ potuit, dũ fuit ſeruilis: & timor manet in ſeculũ ſeculi, caſtus eſt
Pſalm. 18. & filialis. Nã quod legitur: Perfecta charitas foras mittit timorem: pœna intelligenda eſt, quę ſeruili, vt dixi

mus,

mus, nunquam deeſt timori: illo ſcilicet loquutionis genere, quo ſæpe cauſa ponitur pro effectu. Hactenus Bernardus: Ex cuius verbis colligere licet, iuſtos quoque legibus etiam humanis eſſe ſubiectos: ac meritò in concilio Viennenſi condemnatos fuiſſe Begardos & Beginas, qui eos qui ſunt in gradu perfectionis & ſpiritu libertatis, non eſſe dicebant humanæ ſubiectos obedientię, nec ad aliqua præcepta Eccleſię obligari: quòd vbi ſpiritus Domini, ibi ſit libertas. Ac rectè quidem Paulus, ſed non de libertate carnis, verùm de ea libertate intelligebat, quæ legem exequitur, non timore, ſed amore. Obedientia enim mollit imperium: nec dura ibi neceſſitate ſeruitur, vbi diligitur quod iubetur, ſicut à Leone dictum legimus. Qui etiam alio loco de obſeruantia ieiunii quadrageſimalis neminem vult excipi. Quia nemo, inquit, tam ſanctus eſt, vt non ſanctior: nemo tam deuotus, vt non debeat eſſe deuotior. Ante quem etiam Lactantius: Nemo, inquit, tam iuſtus eſſe poteſt, vt nunquam ſit ei pœnitentia neceſſaria.

1. Ioannis 4. Timor qui pellatur à charitate.

2. Corinth 3. Leo ſer. 4. de ieiunio ſeptimi menſis ſerm. 11. de quadra. Lact. in lib. diuinarum inſtitu.

Nihil igitur allatum adhuc ab iſtis videmus, quamobrem tot ſeculis inueteratum in Eccleſia morē hunc à certis cibis, certis temporibus abſtinendi, rectum ſit abrogari. Ac intelligunt hoc ipſi quoque, quòd ficulnea ſunt planè præſidia quibus nituntur, ſciunt nequicquam hæc à ſe produci, ſciunt conſuetudinem hanc maiorum ſanctam & ſalutarem eſſe, recteque cum fide & humilitate cuſtodiri, quamobrem tolerari poſſe, quinetiam vtilia eſſe fatentur exercitia: verùm ſuperſtitionem ferendam non eſſe, qua perſuaſum ſit hominibus, quòd ritus, hi, cultus quidam Dei ſunt, id eſt, opera quibus Deus iudicet ſe honore affici. Quid autem? nunquid & hoc à Fauſto Manichæo non fuit olim obiectum Catholicis? nunquid non hæc illius verba fuerunt à nobis paulò antè producta? Non ſolùm abſtinetis, inquit Fauſtus Manichæus, ſed etiam gloriam captatis ex inde: & eò acceptiores vos creditis Chriſto, quò eritis abſtinentiores à cibis. Ac in proximo ſuperiore libro hæc illius verba recitat Auguſtinus: Fert, inquit, in oculis eos, qui ab animalibus abſtinent, omnis Eccleſia: & ſumma veneratione ſuſcipiens, ſolùm non Deos exiſtimat. Quid igitur adfertur à noſtri temporis hæreticis ad ciborum delectum abrogandū, quod non ab Aerio prius, à Iouiniano, à Fauſto Manichæo fuerit ad eundem prorſus modum productum? Qui non in hoc ſolùm, ſed in aliis etiam ſuis dogmatibus nihil de ſuo deprompſerunt, ſed præteritorum temporum erroribus aceruatis, vniuerſos repentè in Eccleſia Dei renouauerunt: & benè ſopitos ignes ſuſcitantes, quæ totius orbis Chriſtiani conſenſu quodam admirabili pridem hęreſeos conuicta ſunt & damnata, ea pro veris vulgò perſuadere conantur. Et hoc eſt præclarū (ſic enim vocant) Euangelium, quod cùm ſub ſcamno tot ſeculis delituerit, nunc tandem è tenebris erutum per ſe, & in lucem productum eſſe gloriantur. Quid igitur? Hoſtes Euangelii vocabimus Hieronymum, Auguſtinum, Ambroſium, Chryſoſtomum, Baſilium, Theophilum, Alexandrinum, Epiphanium, & alios omnes, quos tanquam clariſſima totius Eccleſiæ lumina orbis vniuerſus Chriſtianus ſumma ſemper admiratione, laudeque proſequutus eſt? Contrà verò prædicatores Euangelii dicemus Aërium, Iouinianum, Fauſtum, Manichæum, Vigilantium, Eunomium, & alia id genus hæreticorum portenta: quorum doctrinam iam inde à mille ducentis annis pugnare prorſus cum Euangelio indicatum eſt? Nunc autem eandem illam à tot ſeculis damnatam, ipſiſſimum Euangelium, ipſiſſimum eſſe Dei verbum vulgò perſuadetur. Et tamen illi ipſi, qui veterum hæreticorum dogmata nunc renouare conantur, quoties contra catholicos certandum, veterumque teſtimoniis vtendum eis eſt: non Aerii, non Iouiniani, non Vigilantii, quorum dogmata tuentur, ſed Auguſtini, ſed Ambroſii, ſed Chryſoſtomi, ſed aliorum orthodoxorum Patrum, quorum Euangelium oppugnant, auctoritate nituntur: & obtorto, quod aiunt, collo, eorum ſępè verba ad ſuam ſententiam confirmandam pertrahere conantur. Sic ſuo ipſi iudicio, quos auctores ſequuntur, eos habent pro hæreticis: cùm quorum verò doctrina pugnant, eos quamuis inuiti, citandis eorum teſtimoniis, catholicos eſſe confitentur, vtcunq; minimè ferendo ſupercilio, non de illorum ſcriptis modò, verumetiam de conciliorum decretis ſibi cenſuram arrogare non verentur. Sed ſi poſſent de ſuo ſupercilio nonnihil demere, ſuumq; iudicium Eccleſiæ iudicio ſubmittere, hæretici eſſe non poſſent. Verùm vnde digreſſa eſt, eò redeat oratio. Doctrinam dęmoniorum eſſe iudicant hoſtes Euangelii, ſi quis hoc decus tribuat vel ieiuniis, vel ritibus aliis, quòd ſint cultus Dei, id eſt, opera quæ Deus approbet, ita vt ſe per ea iudicet honore affici.

Ieiunium an ſit cultus Dei. Aug. lib. 3. contra Fauſtum, cap. 1.

Cap. 3.

Hæretici contra catholicos Patrū teſtimoniis vtuntur.

Ieiunium cultus Dei, & eius efficacia.

Nunc nos, quę fuerit veterum orthodoxorum de ieiunio doctrina, videamus. Dixit Ambroſius, quòd ieiunium eſt culpę mors, excidium delictorum, remedium ſalutis, radix gratiæ, norma virtutum, animæ purificatio, ſacrificium reconciliationis, & quòd hoc ad Deum gradu citius peruenitur: Quid eſt autem aliud culpę mors, excidium delictorum, animæ purificatio, quàm remiſſio peccatorum? quid aliud ſacrificium reconciliationis, quàm cultus, quo non tantùm honore Deus afficitur, verumetiam offenſus placatur? Scribit idem ad Vercellenſem Eccleſiam: Qui ſunt qui meritum excludant ieiunii? Nónne Gentilium vox eſt, ita dicentium: Manducemus & bibamus, cras enim moriemur? Quo loco, ſuo quoque tempore fuiſſe demonſtrat, qui baptizatis nihil obeſſe dicerent comeſſationes, nihil voluptatum affluentiam, inſipientes eos eſſe qui his careant: virgines oportere nubere, filios facere: ſimiliter & viduas iterare, quod ſemel malè virili admixtione expertæ ſunt, etiam ſi ſe continere poſſent: errare eas quę nolunt iterare copulam. Atqui hoc eſt Euangelium, quod hæretici noſtri quoq; temporis è tenebris erutum per ſe, & in lucem eſſe reuocatum gloriantur. Quid autem ad hæc Ambroſius? Placet, inquit, vt hominem exuentes, induamus pecudem? & expoliantes Chriſtum, ſuperueſtiamur amictū diaboli? Quod iſti vocant libertatē Euangelicam profiteri, hoc Ambroſius vocat exuere hominem, & induere pecudem, expoliare Chriſtū, & veſtiri amictum diaboli. Ac nonnullis interiectis: O ſtultum, inquit, Eliſeum, qui ſylueſtribus ramis & amaris paſcebat Prophetas, immemorem ſcripturarum Eſdram, qui memoria ſcripturas reddidit: inſipientem Paulum, qui gloriatur ie iuniis: ſi nihil proſunt ieiunia. Idem alio loco: Vt quid enim ieiunia, vigiliæ, exitus, munda vita, iuſtitia,

De ieiunio veterum orthodoxorū ſententia. Amb. de eccleſia & ieiunio, cap. 3. 8. & 9.

Idem epiſt. 82. Eſaia. 22.

4. Regum 4. Amb. in cap. 15. epi. 1. ad Corint. Num. 8.

2. Corinth. 11. Aug. ſerm. 60. Serm. 96. Serm. 250. Pietas quid. Hier. ad Demetriadem. Daniel. 6.

miſericordia, mors, ſi pro his nulla merces erit in futuro? Numquid autem ab Ambroſio diſcrepat Auguſtinus? cuius hęc verba ſunt: Nemo pro laude humana, ſed pro peccatorum indulgentia ieiunet. Et alio loco: Quantò plures dies ſunt ieiunii, tantò maior eſt cauſa remedij: quantò prolixior abſtinentia, tanto redéptio copioſior eſt ſalutis. Qui etiam alibi ieiunium & orationem, cum plena fide exercetur, pietatem vocat. Quid eſt autem aliud pietas niſi cultus Dei? Hieronymus verò, cùm dixiſſet alicubi fundamentum omnium virtutum eſſe ieiunium: explicans illum Danielis locum, vbi Rex miſſo Daniele in lacum, dormiuit incœnatus, & ſomnus receſſit ab eo. Si, inquit, Rex neſciens Deum, hoc facit pro altero, quem vult de diſcrimine liberari: quantò magis nos pro peccatis propriis, inedia & vigiliis debemus Deum ad clementiam flectere. Et contra Iouinianum ſcribens, cùm inter alios multos, qui Deum offenſum ieiunio ſibi conciliaſſent, ciuitaté quoq; Niniue recenſeret, quæ imminentem iram Domini miſeratione ieiuniorum detorſerat: hæc verba ſubiecit:

Iona 3.

Quam & Sodoma placaſſet & Gomorra, ſi voluiſſent agere pœnitentiam, & lachrymas pœnitentiæ patrocinante conciliare ieiunio. Et qui præceſſit hos omnes Cyprianus: Quotquot, inquit, viros virtutum vidimus, ſine ieiunio non legimus aſcendiſſe, nec aliquid magni moliti ſunt, niſi prius abſtinentia pręceſſiſſet. Quoties aliquid obtinere à Deo conati ſunt, ieiunio incubuêre & lachrymis: nec defuit prouentus.

Cyp. ſerm. de ieiunio & tentat.

In libr. de ieiunio contra Pſychicos.

Et quem ille ſuum appellat Magiſtrum Tertullianus: Omnium, inquit, erga victus macerationem hæc eſt ratio, qua rurſus interdicto cibo, & obſeruato præcepto, primordiale iam delictum expiaretur: vt homo per eandem materiam cauſæ, Deo ſatisfaciat, per quam offenderat. Et iterum: Non modò naturæ mutationem aut periculorum auerſionem aut delictorum obliterationem: verumetiam ſacramentorum agnitionem, ieiunia de Deo merebuntur. Et rurſus: Sicut primum vſu cibi, homo amiſit ſalutem: ita iam per eandem materiam, id eſt, abſtinentiam cibi, Deo ſatisfaciat: atque ſalutem æmulo modo reaccendat inedia. Paulò verò pòſt: Delicta dicit expiari abſtinentia. Theodoretus quoq; explicans illud Pauli, Cui ſeruio in ſpiritu meo: & is Deum colit, eiq; ſeruit, qui Deum precatur, & qui ieiunio vtitur, & qui vacat diuinis eloquiis, & is etiam qui curádorum hoſpitum curam gerit. Leo quoq; Magnus: Magna, inquit, diuinæ inſtitutionis ſalubritate prouiſum eſt, vt ad reparandam mentium puritatem, quadraginta nobis dierum exercitatio mederetur: in quibus aliorum temporum culpas, & pia opera redimerent, & ieiunia caſta decoquerent. Et alio loco: Curandis ęſioni bus trium maximè remediorum eſt adhibenda medicina: in orationis inſtátia, in caſtigatione ieiunii, in eleemoſynę largitate. Quæ cùm pariter exercentur, Deus propitiatur, culpa deletur, tentator eliditur.

Leo ſerm. 4. de ieiunio decimi menſis.

Bern. de oratione & ieiunio, ſer. 4. Ieiunij effecta & laudes.

Porrò Bernardus, quem iſti, quoties agit de remiſſione peccatorum, deq; iuſtificatione, ſuarum eſſe partium gloriãtur. Quid eſt, inquit, condonari commiſſa, niſi ieiunio breui ieiunia redimi ſempiterna? Gehénnam enim meruimus, vbi nullus vnquam cibus eſt, conſolatio nulla, terminus nullus, vbi guttam aquæ diues poſtulat, & accipere non meretur.

Luca 16.

Bonum ergo & ſalutare ieiunium, quo redimuntur æterna ſupplicia, dum remittuntur hoc modo peccata. Non ſolùm autem abolitio eſt peccatorum, ſed extirpatio vitiorum: non ſolùm obtinet veniam, ſed & promeretur gratiam: non ſolùm delet peccata præterita, quę commiſimus, ſed & repellit futura, quę committere poteramus. Iam verò illa duo orientis lumina Ioannes Chryſoſtomus, & Baſilius Magnus, quibus præconiis non affecerunt ieiunium & à cibis abſtinentiam?

Chry. ho. 15. in Ioan. Baſil. de pœnit. hom. 1.

Quorum ille cùm ieiunium vocat purificationem animæ, cùm ſcribit crapulam poſt terga ligare manus, vitiorum tyrannidi, velut cuidam prauæ dominę, ſeruos nos, captiuoſq; reddere: ieiunium verò, ſeruos exiſtentes nos atq; ligatos inueniens vincula remittere, & tyrannide liberare, priſtinamq; in libertatem reducere: Hic verò, cùm continentiam à cibis, dicit eſſe peccati ablationem, abalienationem carnalium affectuum, mortificationem corporis, & ipſorũ quoq; naturalium affectuum & deſideriorum, initium ſpiritualis vitæ, conciliationem ęternorum bonorũ: nunquid non eadem, quæ ſancti Patres illi occidentis Eccleſię dicunt? nunquid non iſtorum, qui Chriſtianæ libertatis aſſertores videri volunt, inſaniæ palam contradicunt? Sed quorſum attinet veterum ſententias omnium proferre, quorum pleroſq; editis etiam ea de re ſermonibus, maximis laudibus ieiunium in cœlum tuliſſe legimus: Cui etiam tantum tributum ab illis videmus, vt quoniã non ieiunauimus in Paradiſo, eiecti inde ſumus: ieiunãdũ eſſe dicerét, vt vnde ſumus eiecti, reuerti liceret. Potuerunt ne maius aliquid ieiunio tribuere, quàm quòd per illud aditum ad cœlos patere docuerunt?

Chry. ho. in Iob & Abraham. Atha. in capitulis temperantia. De virginitate. Leo Paſchali 3.

Sic enim loquitur Chryſoſtomus: Cibus è Paradiſo te eiecit, ieiunium te reducit. Et Chryſoſtomum ſequutus Auguſtinus. Eiecit ergò nos de paradiſo cibus: reducat eſuries, reducat ieiunium. Et ante eum Athanaſius: Vt ob eſcam & inobedientiam proturbatus eſt Adam ex Paradiſo, ita rurſum per ieiunium & obedientiam in Paradiſum qui volet, redibit. Et ſucceſſor eius Theophilus: qui ieiunium, id eſt, conuerſationem Angelicam per continentiam breui ac paruo labore magna ſibi & ęterna conciliauit præmia: & multò plus accipiunt quàm offerunt, & futuri temporis gloria pręſentes anguſtias mitigant.

De ieiunio ho. 1. Serm. 65. de tempore. Hieron. ad Euſtochiũ de cuſtodienda virginitate. Lib. 2. contra Iouinianum.

Et qui fuit æqualis Athanaſii Baſilius: Quid, quæſo, Lazarũ in Abrami ſinum collocauit, niſi ieiunium? Hieronymus quoq;. Prouidendum eſt, vt quos ſaturitas de Paradiſo eiecit, reducat eſuries. Et alio loco. Ex quo oſtenditur, poſſe nos per ieiunium redire in Paradiſum, vnde per ſaturitatem fueramus eiecti.

Agè igitur, perfrica frontem Philippe, & hoſtes Euangelii fuiſſe, doctrinas dęmoniorum docuiſſe dic, Ambroſium, Auguſtinum, Hieronymum, Cyprianum, Tertullianum, Leonem, Bernardum, Athanaſium, Chryſoſtomum, Baſilium, Theophilum, Theodoretum, deniq; veteres omnes orthodoxos, qui docuerunt ieiuniũ eſſe culpæ mortem, excidium delictorum, purificationem animæ, redemptionem ſalutis, ſacrificium reconciliationis, peccati abolitionem, æternorum bonorum conciliationem: ieiunandum eſſe pro peccatorum indulgentia, ieiunio Deum eſſe placãdũ: ieiunio redimi æterna ſupplicia: te verò cum idolo tuo Iſtebiéli quod adoras, relicto Chriſto & corpore eius Ęccleſia, nunc demùm Euangelium, verumque Dei vebum, tot ſeculis reconditum, in lucem protuliſſe.

Verùm vt ne quis erret, quę fuerit hac de re ſanctorum Eccleſię Doctorum ſententia, quidque ſibi voluerint, cùm tantùm ieiunio tribuerent, tantiſque præconiis illud efferrent, mentes hominum ad abſtinentiam capeſſendam inflammantes, breuibus explicabimus. Neque enim exiſtimandum eſt, quod iſti videte ſe putant, non vidiſſe ſanctos illos Patres, qui vel ante mille annos, vel trecentis his annis vixere, quibus iſti extinctam Euangelii lucem fuiſſe volunt. Iam antè docere nos meminimus, quod qui propriè dicitur Dei cultus, non conſtat niſi mente & ſpiritu: nam qui ſpiritus eſt Deus, ſpiritu coli, ſpiritu vult adorari. Cæterùm verus hic & proprius Dei cultus, qui conſtat ſpiritualibus exercitiis, fide, ſpe, & charitate, quanquam in ipſa mente reconditus eſt, & abſtruſus, fieri tamen non poteſt, quin per ſigna quædam & indicia ſe foras proferat, & ad ſpectantium oculos traducat. Verum eſt quod ſuperius ab Auguſtino dictum commemorauimus, quòd non colitur Deus niſi amando: ſed hic amor ocioſus non eſt: & quamuis in voluntate conſiſtat, externis tamen quibuſdam ſe prodit indiciis: quę quidem non perinde Deus attendit, atque illam ipſam, vnde prodeunt indicia, voluntatem. Quamobrem non quid adferatur à nobis ad colendum Deum, ſed qua mente adferatur, attendit Deus. Affectus eſt qui pretium rebus imponit. Affectus tuus, dicit Ambroſius, nomen imponit operi tuo, quomodo à te proficiſcitur, ſic æſtimatur. Et alio loco: Dominus non obſequiorum ſpeciem, ſed puritatem quærit affectus. Sic ab idiota quoque viro cumprimis pio ſcriptum eſt: Quòd non ieiunium, oratio, eleemoſyna eſt via recta omninò, ſed amor & dilectio eſt via rectiſſima abſque deuio, via breuis abſque tędio. Cui ſubſcribens Bernardus: Non materia, inquit, nec exitus actuum, ſed intentionis propoſitum culpas diſcernit & merita. Quam intentionem alibi vocat faciem animæ, ex qua nimirum rectitudo operis, ſicut ex facie pulchritudo corporis æſtimatur. Ante quem etiam Theodoretus: Scopo, inquit, & propoſito bonum & malum indicatur: quod multis ex ſcriptura productis exemplis poſteà planũ facit. Et poſt eum Ionas Aurelianenſis Epiſcopus, pleraque in eandem ſententiam ſcribit, vbi tractat de cultu imaginum. Quod adeò vulgò fuit etiam non ignoratum, vt in omnium ore paſſim fuerit verſiculus ille volutatus:

Cultus Dei interior.
Ioanni. 4.
Epiſt. 29.
Affectum Deus attendit.
Amb. lib. 1. de officiis cap. 30.
Idem in lib. 7. in Lucam.
Idem in contempl. de amore diui in capite 17.
Bern. epiſt. 69.
Ionas lib. 1.
Matth. 6.
Ser. 40. ſuper Cantica.
In Commentariis in Oſeam.

Quicquid agunt homines, intentio dirigit illos.

Quin & illa Chriſti verba, Lucerna corporis tui eſt oculus tuus. Si oculus tuus fuerit ſimplex, totum corpus tuum lucidum erit: ſi autem oculus tuus nequam erit, totũ corpus tuum tenebroſum erit: ſic qui ſunt poſterioris ætatis, Auguſtini, Gregoriique ſequuti ſententiam, enarrauerunt pleriq; omnes, vt per oculum intentionem ſignificari dicerent, per corpus actionem cuiuſque. Lucernam itaque corporis eſſe oculum, hoc eſt, per intentionem indicari, manifeſtumque fieri, cuiuſmodi ſit actio cuiuſque. Nam ſi bona eſt intentio, quod agitur bonum; ſi mala, quod agitur malum eſſe. Nec ſecùs de lucerna locum hunc interpretatur Euſebius Emiſſenus, cuius in explicatione loci huius, hæc verba ſunt: Sola intentio facit, vt opera noſtra vel bona vel mala, Domino appareant. Poteſt enim vnum fieri & ſimile opus, vt non vna intentione fiat. Palàm enim eleemoſynas dare, bona & non bona intentione fieri poteſt. Si enim ideò das, vt ab hominibus videaris, non eſt bona intentio: ſi verò ideò das, vt bonum exemplum aliis tribuas, & Deus inde glorificetur, bona intentio eſt: ſic igitur in omnibus, ſola intentio quærenda eſt. Quæ ſi bona fuerit, totum corpus virtutum, totaque maſſa operationum lucida erit. Quod etiam illo ſcripturæ loco producto docet Origenes. Quod iuſtum eſt iuſtè perſequeris. Non fruſtrà dicit appoſitam eſſe voculam iuſtè. Nam qui faciunt aliquod opus ex ſe bonum, vt ab hominibus glorificentur, verbi gratia, in pauperes benefici, rem quidem iuſtam faciunt, non tamen ex habitu iuſtitiæ, ſed ob vanam gloriam. Docemur igitur à ſcriptura quod iuſtum eſt, vt exequamur iuſtè, hoc eſt recta intentione, alioquin iuſtum eſſe deſinet, quod ex ſe iuſtum eſſe videbatur. Sic ab Hieronymo quoque ſcriptum legimus. Si ita Martyrium fecerimus, vt noſtras velimus ab hominibus reliquias honorari, ſermonẽ vulgi ſectantes, intrepidi ſanguinem fuderimus, & ſubſtantiam noſtram vſque ad mendicitatem propriam dederimus, huic operi non tam pręmium, quàm pœna debetur, & perfidiæ magis tormenta ſunt, quàm corona victoriæ. Tantum igitur intẽtioni tributum à ſanctis Doctoribus legimus, vt bonam voluntatem ſufficere dicerent ad meritum, actionem requiri ad exemplum. Quamobrem non fuit quiſquam adeò rerum imperitus, vt ieiunium per ſe conſideratum, hoc eſt abſtinentiam à cibis, Dei cultum eſſe, ſiue opus quod Deus approbet, putauerit: per quod honore ſe iudicet affici, cui remiſſionẽ peccatorum tribuat. Quis enim neſcit, abſtinentiam eiuſmodi non modò ſine laude, verumetiam non ſine reprehenſione quandoque fieri: vt quod ex ſe reprehẽdendum non eſt, ſi malè fiat, peccati rationem habeat. Sex eorum genera qui abſtinent, vno verſiculo viſum fuit ſuperiori ſeculo comprehendere.

Aug. in ſer. domini in monte, lib. 2.
Gregor. lib. 28. moral. cap. 13.
Hom. 3. in natali vnius Confeſſ.
In ca. 5. ad Gal.
Abſtinentium genera.

Abſtinet æger, egens, cupidus, gula, ſimia, virtus.

Aeger abſtinet, vel quòd faſtidit cibum omnem: adeò vt nec odorem illius aut aſpectum ferre poſſit: vel quòd ratio valetudinis eius poſtulat, vt per abſtinentiam illi medeatur. Hæc abſtinentia, quoniam ad corpus refertur, nihil ad Dei cultum pertinet. Abſtinet egens, quia quod edat, non habet. Vtraque abſtinentia, & ſi vitio caret, laudem tamen apud Deum non meretur. Abſtinet cupidus & auarus, vt ne quid in victum impendere neceſſe habeat. Abſtinet guloſus, vt poſtridie tanto maiore cum apparatu, & maiore cum uoluptate cibum ſumat: ſi præſertim ad conuiuium ſit aliquod delicatius inuitatus. Abſtinet ſimia, hoc eſt, hypocrita, ut ab hominibus uideatur. Hæc tria abſtinentiæ genera, tantum abeſt, ut Deo grata ſint, ut peccare etiam dicantur, qui ad hunc modum abſtinent. Ex tot igitur generibus abſtinentiæ ſolum hoc fieri cum uirtute dicitur, ſi quis hoc ſolo nomine ieiunet, ut uel magis idoneum ſe reddat ad ſeruiendum Deo, uel pro peccatis ſuis ſatisfaciat. Vt verè dictum ſit ab Auguſtino: Non virtus, ſed cauſa uirtutis apud Deum mercedem habet.

Serm. 59.

Sed iam ipſos monachos ea de re diſſerentes audiamus. Hos enim fuiſſe potiſſimum dicunt hoſtes ueri-

tatis,

De ieiunio veterorum ſententia. *Chry. hom. 12. in primam ad Titum.* *Caſ. coll. 1. ca. 7.*

tatis, qui doctrinas dæmoniorum docuerunt, ieiuniis & aliis id genus corporalibus exercitiis nimio plus tribuentes: ſi modo corporalis exercitatio ieiuniũ dici poteſt, quod negat Ioannes Chryſoſtomus: quandoquidem id macerat potius & extenuat corpus, quàm nutrit. Ac primum quidem huius ipſius Ioannis Chryſoſtomi diſcipulus, Caſſianus Monachus, alterius Monachi vel Abbatis Moſi viri cumprimis celebris hæc adfert verba. Ieiunia, vigiliæ, meditatio ſcripturarum, ac priuatio omnium facultatum, non perfectio, ſed perfectionis inſtrumenta ſunt: quia non iis conſiſtit diſciplinæ illius finis, ſed per illa peruenitur ad finem. *Caſ. col. 21. c. 14.* Ac paulò ſuperius: Ieiunia, vgiliæ, anachoreſis, meditatio ſcripturarum, propter principalem ſcopum, hoc eſt, puritatem cordis, quæ eſt charitas, nos conuenit exercere. Et iterum, ex Abbatis Theonæ ſententia, inter ea quæ media ſunt, numerat ieiunium, quòd ſicut non iuſtificat cuſtoditum, ita non condemnat interruptũ: niſi fortè præcepti tranſgreſſio, magis quàm eſcarum perceptio puniatur. Ac paulò pòſt: Nequaquam ieiunium principale bonum à Domino iudicari dicit, eò quòd non per ſeipſum, ſed per alia opera bonum ac placidum Deo fiat: rurſum ex accidentibus cauſis, non ſolùm vanum: verùm etiam odibile cenſeatur, dicente *Hier. 14.* Domino: Cùm ieiunauerint, non exaudiam preces eorum. Sic quoque Marcus Eremita: *Marcus in capitulis temperantiæ.* Ieiunium, vigiliæ, peregrinatio, bona ſunt, ſed hęc pertinent adhuc ad honeſtam viuendi rationem. Atqui ſtatus Chriſtianorũ magis interna reſpicit quàm hęc: neque debet quiſquam in illis collocare fiduciam. Sed ii vetuſtiores videri poſſint, atque ideò minus abſurdè de iis, quæ foris ſiue externè geruntur, ſcripſiſſe. Nunc recentiores videamus. Vixit ante quadringentos annos Anſelmus monachus, poſteà Cantuarienſis Archiepiſcopus: is explicans illum Pauli locum, Quorum Deus venter eſt: eos perſtringi ſcribit iis verbis, qui mortem Chriſti non *Philip. 3.* ſufficere dicerent ad ſalutem, ſine carnalibus legis obſeruationibus: qui eſcas quæ ventris ſunt, Deum ſibi faciunt, dum dicunt eas homines iuſtificare, & ſalutem animæ putant in eſcis. Neque ſecùs eadem illa verba, qui fuit non paulò poſterior, interpretatus eſt Thomas Aquinas. Ideò, inquit, hæc diſſeminãt legalia eſſe obſeruanda, propter lucrum & gloriam propriam, vt ſatisfaciant ventri. Et paulò pòſt adfert hęc gloſſæ verba: Dei proprium eſt iuſtificare: qui ergo in cibis iuſtificationem ponebant, dicebant Deum ventrem. Quem in eiuſdem loci explicatione ſequitur eiuſdem ordinis monachus Hugo de Prato: Carnales, inquit, obſeruantias inducunt, quales erant in lege veteri. *Hugo in ſermonibus, ſerm. 1. Dom. 21. poſt Trinit.* Superfluam aſſerunt crucem Chriſti, cùm aliundè ſalutem expectant: Omnis autem ſalus in cruce exiſtit: Nihil autem eſt neceſſe aliorum etiam hac de re monachorum ſententias adſcribere, quos ab his nequaquam diſcrepaſſe certum eſt, qui non ab eſcis, verùm à cruce Chriſti ſalutem expectabant.

Bernardus. Sed quoniam clarius præ cæteris materiam hanc Bernardus tractauit, illius quoque verba adſcribemus. Is quoniam fratres ſuos inſimulari cognouerat, quòd ordini Cluniacenſi, qui minus habebat auſteritatis, detraxiſſent, apologiam quandam conſcripſit ad Guilhelmum Abbatem, in qua ſic ſuos inducit loquentes: Quomodo, inquiunt, regulam tenent, qui pelliceis induuntur, ſani carnibus veſcuntur, &c. Ac mox reſpon*Luca 17.* det: Regnum Dei intra vos eſt: hoc eſt, non in externis veſtimentis, aut alimentis corporis, ſed in virtutibus interioris hominis. Vnde Apoſtolus: *Rom 14.* Regnum Dei non eſt eſca & potus, ſed iuſtitia & pax, & gaudium in Spiritu ſancto. *1. Corinth. 4.* Et rurſum: Regnum Dei non eſt in ſermone, ſed in virtute. *Matth. 23.* De corporalibus itaque obſeruantiis fratribus calumniam ſtruitis, & quæ maiora ſunt regulæ ſpiritualia ſcilicet inſtituta relinquitis: camelumque glutientes, culicem liquatis. Magna abuſio. Maxima cura eſt, vt corpus regulariter induatur, & contra regulam ſuis veſtibus anima nuda deſeratur. Cùm tanto ſtudio tunica & cuculla corpori procurentur, quatenus, cui deerunt, monachus non putetur: cur ſimiliter ſpiritu pietas & humilitas, quę profectò ſpiritualia indumenta ſunt, non prouidentur? Tunicati & elati abhorremus pelliceos, quaſi non melior ſit pellibus inuoluta humilitas, quàm tunicata ſuperbia: Repleti deinde ventrem faba, mentem ſuperbia, cibos dãnamus ſaginatos: quaſi non melius ſit exiguo ſagimine ad vſum veſci, quàm ventoſo legumine vſque ad ructum exſaturari: & præcipuè cum Eſau non de carne, ſed de lente ſit reprehenſus: *Gene 25.* & de ligno Adam, non de *Gene. 3.* carne damnatus: & Ionathas ex guſtu mellis, non carnis, morti adiudicatus ſit, *1. Regum 14.* econtrà verò Elias innoxiè *3. Regum 17.* carnem comederit: Abraham gratiſſimè carnibus Angelos pauerit, *Gene 18.* & de ipſis ſua fieri ſacrificia Deus *Exod. 29.* præcepit. Ac paucis interiectis: Quid ergo inquis? Siccine illa ſpiritualia perſuades, vt etiam hæc quæ ex regula habemus corporalia damnes? Nequaquam. Sed illa oportet agere, & iſta non omittere. Alioqui, cùm aut iſta omitti neceſſe eſt, aut illa, iſta potius omittẽda ſunt, quàm illa. Quantò enim ſpiritus corpore melior eſt, tãtò ſpiritualis ꝙ corporalis, exercitatio fructuoſior. Tu ergo cũ de horũ obſeruationẽ elatus, aliis eadẽ nõ obſeruãtibus derogas, nónne te magis tranſgreſſorẽ regulæ iudicas? cuius licèt minima quædã teneas, meliora de*1. Corinth. 12.* uitas? De quibus Paulus: Aemulamini chariſmata meliora: Detrahendo quippè fratribus, in quo temetipsũ *1. Corinth. 13.* extollis, perdis humilitatem, in quo alios deprimis, charitatem: quæ ſunt proculdubiò chariſmata meliora. Ac iterum poſt pauca: Non hoc dico, inquit, quia hæc exteriora negligenda ſint, aut qui ſe in illis non exercuerit, mox ideò ſpiritualis efficiatur: cùm potius ſpiritualia, quãquã meliora, niſi per iſta, aut vix, aut nullatenus, vel acquirantur, vel obtineantur: ſicut ſcriptum eſt: Non prius quod ſpirituale, ſed quod animale, dein*Gene. 29.* de quod ſpirituale: Sicut nec Iacob, niſi prius cognita Lia, deſideratos Rachelis amplexus meruit obtinere: *Pſalm. 80.* Vnde rurſus in Pſalmo: Sumite Pſalmum & date tympanum: quod eſt dicere, Sumite ſpiritualia, ſed prius date corporalia. Optimus autẽ ille, qui diſcretè & congruè hęc & illa operatur. Hactenus Bernardus. Multò ante Bernardum quoque B. Ephrem: Noli exiſtimare in cingulo & veſte longa vitam conſiſtere perfectã, aut in eo ſalutem eſſe poſitam, quòd manus habeas mundas & eloquens ſis, quòd ſcripturas interpreteris, *Habitus ſine operibus nihil eſt.* quòd capite incedas raſo, aut comam nutrias, in virtute, in bonis operibus ſita eſt. Hęc autem dico, non vt habitui detraham: abſit, ſed vt oſtendam habitui mores & opera debere congruere: habitus enim ſine operibus nihil eſt, vbi eos corrigit qui cùm vicioſè viuant, honores petunt.

Quid autem? An iſti remiſſionem peccatorum, an iuſtificationem carnalibus eſcarum aut veſtium obſeruationibus tribuunt? Tantum ab eo abfuit Bernardus, vt quæ foris, ſiue externè geruntur, his aliquid eiuſmodi, tribuendum putauerit, vt de omnibus in genere operibus diceret, quòd de iis ſæpè incerta, & ob hoc periculoſa ſententia fertur: cùm multoties minus iuſtitiæ habeant, qui magis operantur. Charitatem eſſe dicit, cui debentur omnia: de qua exclamans: O quãta eſt, inquit, fiducia charitatis: Alius operatur non amãs, & alius amat nihil operans: ille quidem ſuum opus perdit, illius verò charitas nunquam excidit. Quamobrem cùm idem dixit, veteres orthodoxos ſequutus, ieiunio redimi æterna ſupplicia, dum remittuntur hoc modo peccata: de eo ieiunio intellexit, quod ex charitate procederet, & non alium, quàm charitatis ſcopum ſibi propoſitum haberet: huic enim peccatorum remiſſio, non ei quod externè fit, tribuitur. Sicut etiã apud Lucam legimus de Maria Magdalena, quæ cùm ſtans retrò ſecùs pedes Chriſti, lachrymis rigaſſet, capillis capitis ſui terſiſſet, oſculata fuiſſet, vnguentoque pedes eius vnxiſſet: grata quidem Chriſto fuerunt hæc illius officia, quæ, quem erga Chriſtum gerebat, amoris eius non obſcura quædam erant indicia: veruntamen cùm ad Simonem, in cuius hæc domo gerebantur, dixiſſet: Quòd remittuntur ei peccata multa: cauſam proferens, non ait: quia lachrymis rigauit pedes meos, quia capillis capitis ſui terſit, quia oſculata eſt, quia vnguento vnxit, ſed remittuntur, inquit, ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Laudata eſt à Chriſto, inquit Bernardus, non quia vnxit, ſed quia amauit. Adeò non quod fieret, ſed quo affectu fieret, conſiderandũ eſſe putauit. Charitatem, per quam fides operata eſt, non opera ipſa remuneratus eſt, cùm ei remiſſionem tribuit peccatorum: quæ aliundè etiam, quàm à charitate proficiſci poterant. Ardor charitatis, rubiginem in ea peccatorum conſumpſit. Siquidem vniuerſa delicta, multitudinemq; peccatorũ operit charitas. Hoc eſt quod hiſtoriam hanc recenſens Paulinus quoque ſcribit, quòd non tam pretio munerum, quàm obſequii placuit affectu. Non enim vnguentum in illa Dominus, ſed charitatem dilexit. Hoc eſt quod à Chryſoſtomo quoque de eadem ſcriptum legimus, cùm hiſtoriam recenſeret. Et hęc quidem, inquit, extrinſecus faciebat, ea verò quæ in ſecreto mentis agitabat, multò his erant agnitiora, multoque maiora, quem tantummodo Deus ipſe cernebat. Et ab Ambroſio: Non vnguentum Dominus, ſed charitatem dilexit, fidem ſuſcepit, humilitatem probauit. Et tu ſi deſideras gratiam, charitatem auge, mitte in corpus Ieſu fidem, reſurrectionis odorem Eccleſiæ communis, charitatis vnguentum, & ita progrediens pauperibus dabis.

In eadem illa Apologia.

Luca 7. Maria Magdalena ſeruatur quomodo Chriſto grata.

In præfatione in tract. de vita ſolit. ad fratres de Monte Dei. Prouerb. 10. 1 Petr. 4. Epiſt. 4. ad Seuerum.

Hom 6. in cap. Matthæi 2.

Lib. 6. in Luca cap. 7.

Quamobrem vt cæteræ omnes carnales obſeruationes, ſic ieiunium quoque medium quiddam eſt, cuius & ſi labor ſit idem, non idem tamen fructus eſt, nec eadem retributio meritorum: quemadmodũ à Chromatio memoriæ proditum legimus: Longè enim differt ille, inquit, qui propter Deum ieiunat, ab eo qui propter homines ieiunare proponit: quia huic pro mercede laboris compenſatio fit laudis humanæ: illi pro deuotione humilitatis, meritum gloriæ in futuro ſeruatur. Hoc de oratione, hoc de eleemoſyna, hoc de cęteris omnibus, quæ fiunt externè, dici poteſt: Siquidem omnis pulchritudo filiæ Regis intrinſecùs: neque quid foris fiat, ſed quid intus geratur, Deus attendit. Quamobrem ſanctos alios Patres ſequutus, monet Leo, vt prompta deuotione & alacri fide ſuſcipiamus ſolenne ieiunium, non in ſterili inedia, quam plerunque & imbecillitas corporis & auaritiæ morbus inducit, ſed in larga beneuolentia celebrandum: vt ſcilicet ſimus de illis, de quibus ipſa veritas dicit: Beati qui eſuriunt, & ſitiunt iuſtitiam, quoniam ipſi ſaturabuntur. Ac in alio ſermone: Non in ſola, inquit, abſtinentia cibi ſtat noſtri ſumma ieiunii, aut fructuoſa corpori eſca ſubtrahitur, niſi mens ab iniquitate reuocetur, & ab obtrectationibus lingua cohibeatur. Ad eundem modum Euſebius quoque Emiſſenus: Ieiunare & vigilare, & mores non corrigere, ſic eſt, quomodo ſi aliquis extra vineam aut circa vineam extirpet, & colat: vineam autem ipſam deſertam atque incultam relinquat, vt ſpinas ac tribulos germinet: quæ inſiſtente cultore, iucundiſſimos fructus ex ſe proferre potuiſſet. Agnoſcite itaque chariſſimi, quòd ad ſalutem perpetuam conquirendam abſtinentia corporalis ſola non ſufficit, niſi animę quoque ieiunium per abſtinentiam vitiorum fuerit ſociatum. Quid enim iuuat, ſi quiſpiam ſit corpore caſtus & mente pollutus? Quem malitia deprauat, quem furor iracundiæ facibus exagitat, quem ſuperbia omni Dei gratia ſpoliat, quem mendaciis vel maledictis lingua commaculat, nónne ipſe ſe fallit? nónne ipſe ſe irridet & decipit, ſi credat ſe ſolo ieiunio ſanctificandum? Et idcircò dilectiſſimi, ita corpus exerceamus ieiuniis, vt mentem purgemus à vitiis. Quid enim proderit, inquit Gregorius Niſſenus, ore carnem non attingere, ſi maledicentia fratrem laceres? Quænam erit vtilitas, ſi dum tua non comedis, ea quæ pauperis ſunt, per iniuriam ſurripis? Quæ porrò pietas iſta, ſi aquam bibens ſtruas fraudem, conſuas dolos, & ex improbitate ſanguinem ſitias? Ac paucis interiectis: Quid confert ieiunium corporis, niſi mens pura, mundaque ſit? Nihil enim profit currum validum ac ſtrenuis quadrigis inſtructum eſſe, ſi auriga inſaniat. Hæc ille. Frater autem eius Baſilius: Nec in ſola ciborum abſtinentia ieiunii bonũ conſiſtere puta: verùm enim ieiunium eſt animi crimine vacare. Et in ea quæ ſequitur homilia: Non ſufficit, inquit, per ſe abſtinentia à cibis ad hoc vt laudabile ſit ieiunium, ſed ieiunemus ieiunium Deo acceptabile. Deo placens & verum ieiunium eſt, abſtinere à malo, linguam continere, iram temperare à concupiſcentiis, alienum eſſe à detractatione, à periurio, à mendacio. Horum moderatio verum eſt ieiunium. Et Cæſarius: Noueritis fratres: Nihil prodeſt, ſi carnem noſtram ieiuniis, ac vigiliis affligimus, & mentem noſtram non emendemus, aut quę interiora ſunt, non curemus. Quid enim prodeſt afflictio corporalis, ſi linguam nequitiis & obtrectationibus polluamus? Nónne omnes labores noſtri ad nihilum redigentur? Nónne omnęs labores noſtri velut fumus & vmbra euaneſcent, & velut ſtupæ fauilla in nihilum redigetur?

Chrom. in 6. cap. Matth.

Leo ſerm. 2. de quadrageſima ieiuniorum verum.

Matth. 5. Idem ſerm 4. de quadrag. Euſeb hom. 4. Ieiunium & vigilias non prodeſſe, niſi mores corrigantur.

In oratione de pauperibus amandis.

Baſilius ſer. 1. de ieiunio.

Homil. 23.

Neque tamen propterea non rectè dicitur ieiunio placari Deum, ieiunio tribui remiſſionem peccatorum, quod propoſito magis tribuitur ieiunantis, quàm ipſi ieiunio: Alioqui dicere liceret eadem ratione,

Luca 11. Eccle. 3. Tobia 12. Danielis 4.

ne, quòd non rectè dixerit Chriſtus: Date eleemoſynam, & ecce omnia munda ſunt vobis. Non rectè dixiſſet ſcriptura: Ignem ardentem extinguit aqua, & eleemoſyna reſiſtit peccatis. Et rurſum: Eleemoſyna à morte liberat. Et iterum: Peccata tua eleemoſyna redime: quandoquidem non quod datur, ſed animum dantis reſpicit & remunerat Deus. Neque ſicut quidam ſomniant, cùm hæc ita dicuntur, obſcuratur lux doctrinæ de beneficiis Chriſti propriis, & de fide, cùm non de infidelium, ſed de fidelium, omnem ſuam fiduciam in Chriſti cruce collocantium, ieiuniis, eleemoſynis, orationibus loquamur: Quæ ſi per ſe ſunt vilia, fides, inquit Leo, ea efficit prętioſa, cùm ſi fuerint ab infidelibus miniſtrata, etiam ſi fiãt magno ſumptu, omni tamẽ iuſtificatione ſint vacua. Non ergo excluditur fides, non excluditur mortis & paſſionis Chriſti meritum. Neque ieiunium, orationem, eleemoſynam ita ad mundationem & remiſſionem ſufficere putamus, vt non principaliter opus eſſe miſericordia Dei, & ſanguine Chriſti profiteamur, in quo peccatorum omnium redemptionem habemus, ſi modò dignos pœnitentię fructus fecerimus: quemadmodum ex Baſilio nos docere anteà quoque meminimus. Verùm iſti non intelligentes, neque quæ loquuntur, neque de quibus affirmant, putant nos de infidelium operibus dicere, quibus certum eſt remiſſionem peccatorum non tribui. Tantùm autem abeſt vt propria Chriſti beneficia per hanc doctrinam obſcurentur, magis etiam vt illuſtrentur. Chriſti enim paſſionis & mortis beneficium eſt, vt ieiunia, vt orationes, vt eleemoſynę, vt reliqua id genus pia opera noſtra Deo grata ſint & accepta: Omne meritum quod illis tribuitur, ex Chriſti beneficio, ex Chriſti pendet merito: quod vbi fuerit ſublatũ, ſimul erit actionũ noſtrarũ meritũ omne ſublatum. Mortem enim ſuam & crucem Chriſtus non ocioſis & nihil agentibus, ſed ieiunantibus, ſed orantibus, ſed in omnis pietatis genere nos exercentibus prodeſſe nobis voluit.

Leo, ſerm. 6. de quadrageſima.

Baſil. in regulis contract. reg. 27.

Quòd verò negant iſti cultus eſſe Dei, qui non ſit à Deo mandati: & idololatriam eſſe, ſine verbo cultum inſtituere, iam anteà cõfutatum à nobis eſſe meminimus: quòd Abel, Noë, Abraham & Iob, quamuis nullum ea de re Dei mandatum haberent, tamen & altaribus ædificandis, & primogenitis, adipibus, holocauſtis, aliiſque ſacrificiis offerendis, piè Deum coluerunt. Ac vt nihil dicamus de iis, de quibus, ſcribit Paulus, quòd circumierunt in melotis, in pellibus caprinis, in ſolitudinibus errantes, in montibus, in ſpeluncis, & in cauernis terræ, quos quamuis nullum habuerint de hoc inſtituto viuendi Dei mandatum, niſi tamen fuiſſet illud Deo gratum, nequaquam Paulus ita deſcripſiſſet: vt ſilentio prætereamus Rechabitas quoque, quos non Dei immortalis, ſed patris ſui mortalis pręcepto, cùm ab aliis rebus nonnullis, tum à vino ſic abſtinuiſſe legimus: vt ne iuſſi quidem à Ieremia Propheta, vt vinum guſtarent, adduci potuerint: quos non modo commendandos hoc nomine, verumetiam remunerandos eſſe Deus putauit: vt de Nazareis quoque taceamus, qui cùm nullo eſſent diuino mandato præ cæteris obligati, arctius tamen quoddam viuendi ſunt inſtitutum ſectati, ac voluntario ſe voto obſtringentes, Deoque conſecrantes, à vino & omni quod inebriare poteſt, abſtinebant: vt mittamus Eliam & Eliſeum & cæteros Prophetas, qui nullo Dei mandato obſtricti, & cœlibem vitam agebant, & vigiliis, ieiuniis, laboribus, humi cubitionibus, cæteroque victu & habitu duriore præ cęteris corpus ſuum macerabant: quod non feciſſent, niſi Deo gratum exiſtimaſſent. Quod ſpeciale mandatum habuit Samuël, precibus Deum in Maſphat placaturus, vt aquam effunderet in conſpectu Dei, dieque illa cum Iſraëlitis omnibus ieiunaret? Quod Dauid, vt ſeptem dierum ieiunio & fletu in terra decumbens, in cinere & cilicio ſe affligeret? Quod Ezechias, vt ad impetrandum Dei miſericordiam, obſeſſus ab Aſſyriis, veſtimenta ſua ſcinderet, ſaccoque operiretur? Quod Sara Raguëlis filia, vt ſe triduano ieiunio affligeret? Quod fuit ſpeciale mandatum de ieiuniis, quibus affligebat ſe populus, cùm Hieroſolymis Nabuchodonoſor excidium per Holophernem minaretur, ideoque eo, vt ſacerdotes ciliciis induerentur, & cinere caput aſpergerent? Sed quorſum attinet enumerando ſingulos recenſere, Iudith, Heſter, Daniëlem, Niniuitas, Machabæos, & complures alios, qui quoties offenſum ſuis aut populi peccatis, Deum propitiũ reddere cupiebant, ad orationes, ad ieiunia, ad cineres & cilicia confugiebant. Et tamen in exterioribus & corporalibus his, quod anteà quoque commemorauimus, proprium eſſe Dei cultum, nemo fuit etiam ex monachis qui diceret: Sed ſunt hæc indicia mentis à peccatis auerſę, deteſtantis ea, deque commiſſis illis vltionem ſumentis, ſingularemque dolorem declarantis, ſimul ad Deum iuxta Prophetę vocem conuerſæ dicentis: Conuertimini ad me in ieiunio & fletu & planctu. Qua mente ſic ad Deum per amorem conuerſa, propriè Deus colitur. Quæ verò fiunt externè, ſigna tantùm quędam ſunt & indicia cultus interioris. Atque ideò haud ſcio an quiſquam vnquam Monachorum dixerit, ieiunium eſt cultus Dei: cùm tribus ex cauſis ieiunari, memorię prodiderint: vel ad concupiſcentias carnis reprimendas, ſicut à Paulo dictum legimus, in ieiuniis, in caſtitate, quod per ieiunia caſtitas conſeruatur, vel ad mentem liberius ad ſublimiorum contemplationem eleuandam, ſicut Daniëlem legimus poſt ieiunium trium hebdomadarum, à Deo reuelationem accepiſſe: vel ad ſatisfaciendum pro peccatis, quemadmodum per Iohelem admonet Dominus, vt conuertamur in ieiunio ad ſe, &c. Quamobrem non modo ieiunio vel ab ipſis etiam ſcholaſticis Doctoribus aliquid eiuſmodi tributum non eſt, ſed nec ipſa quidem adoratio, nec oblatio, nec oratio, vociſque prolatio, nec frontis, vultuſque demiſſio, ceruiciſque flexus, vera eſt ab illis Dei ſeruitus exiſtimata, quòd hæc omnia contraria animi voluntate ad ſimulationem, fallaciamque conuerti poſſunt: ſola credita eſt eſſe voluntas, quæ ſi totam ſe Deo dediſſet, verus illi cultus, veraque ſeruitus per hæc etiam externa pręſtaretur. Itaque pertinere magis ad Dei cultum ieiunium videtur, quàm quòd ipſe Dei cultus eſſe putetur.

Hebr. 11.

Rechabitæ obediunt præcepto patris.

Iere. 35.

Num. 6.

Nazarei.

1. Regum 7.

2. Regum 12.

Eſai. 38.

Tob. 3. Iudith. 4. Heſter. 14. Daniel. 10. Ionæ 3. 2. Mach. 13.

Ioel. 2.

Ieiunandi cauſæ tres.

2. Corinth. 6

Daniel. 10.

Neque tamen eſt inter ea ieiunium, de quibus nullum expreſſum mandatum haberi, verè dici queat. Nã & in Propheticis & Apoſtolicis, & in Euangelicis literis præceptum eſſe legitur. Siquidem & Ioel, vt ieiunemus monet: & Paulus cùm à comeſſationibus & ebrietatibus dehortatur, quid aliud quàm ad ieiunium innitat? Chriſtus autem ieiunandi modum etiam præſcribit, ac ſicut orationem & eleemoſynam, ita ieiu-

Ieiunium in ſacris literis præceptum.

Ioel. 2.

Rom. 13.

Matth. 6.

nium appellatione iuſtitiæ dignatur. Quod ſi rectè inſtitia Deus coli dicitur, quandoquidem iuſtitiæ nomen ieiunio Chriſtus tribuit, non rectè ieiunium ad cultum Dei pertinere negatur.

Ieiunii præceptũ cur pœnale.

Ieiunio præcipiendo Græci, Latinis duriores.

Baſi. ſer. 2 de ieiun. pridie dies Cineris.

Verùm offendit iſtos neceſſitatis opinio, quodque non mitis aliqua & moderata pœna adiecta eſt, vt prouidentia Paſtorum, aut indulgentia, leniirateque parentum agi nobiſcum videatur, ſed perinde ac ſi iactura noſtrarum animarum parum momenti ſit, pœna peccati capitalis, & ademptionis regni cœleſtis, qui contra uenerit, punitur, dum irę Dei æternæ reus pronunciatur. Nos verò quę fuerit Patrum hac de re ſententia videamus. Conſtat duriores hac in parte Grçcos quàm Latinos fuiſſe, neque id hac noſtra modò, vel proxima ſuperiori ętate, verumetiam ante mille ducentos & amplius annos. Primùm enim illi neminem prorſus mortalium ab obſeruatione ieiunii volebant exceptum: quod illa Baſilii verba teſtantur, dicentis: Nemo ieiunantium numero ſeſe ſubducat, in quo & generationes cunctę, ſexus omnis, ætas, ordo includuntur. Angeli per ſingulas ſunt Eccleſias, eos qui ieiunant deſcribentes. Vide, quæſo, ne ob breuem ciborum delectanem plectaris: nève te reum & deſertorem aciei Angelo deſcribenti conſtituas: Minus ſanè periculum fuerit aliquem in acie ſcutum proiicere, quàm arma ieiunii detrectare. Deinde quàm graue periculum eſſe putauerint ieiunium violare, cùm ex illis Baſilii verbis, tum ex iis, quæ paulò antè produximus, Antiochenorum & Conſtantinopolitanorum exemplis, facilè cuiuis liquere poteſt, qui nunquam extrema quęque perferre parati prius fuiſſent, quàm vt cibos ieiunii lege prohibitos guſtarent, niſi guſtatis illis multò ſe grauioribus affectos iri ſuppliciis perſuaſum habuiſſent.

A ieiunio exempti.

Pueri.

Aetas ieiunando obnoxia.

In Epitaphio Paulæ.

Mulieres prægnantes.

Cæterum Latini, maximè verò qui proximis ſuperioribus ſeculis vixerunt, minus hac in parte ſeueri, valdeque moderati fuiſſe videntur. Siquidem hi non omnem ætatem, nec mortales omnes ieiuniorum legibus teneri voluerũt: excipiebãt enim pueros, vel quòd indigent aliméto multo propter caloris vim, quo facilè cibus omnis conſumitur, humoris verò tenuitatem: vel quòd natura eſſent imbecilliores, quàm vt longioris temporis inediam ferre poſſint: ita vt cibo crebrius refici neceſſe haberent, qui non hoc tantùm in illis operatur, vt nutriat, verumetiam vt augmentum præſtet. Quamobrem quamdiu eo ſtatu ſunt vt creſcant, quod fieri creditur vſque ad finem tertii ſeptennii, non fuit viſum eos ieiuniorum legibus alligare: etiamſi conducere creditum eſt, vt intra hanc quoque ætatem, ſi non omnibus, certis tamen quadrageſimæ diebus, quo ad vires cuiuſque ferre poſſent, in ieiunio & abſtinentia exercerentur. Nam inconſideranter, & vltra vires ſumpta onera, ne Hieronymus quidem, quamuis cæteris rigidior, probat, illud ex prouerbiis adferens: ſuper te onus non leuaueris. Idem cauerunt de prægnantibus mulieribus, quę cum cibo refici neceſſe habeãt, non ſua tantum, verùm & fœtus nutriendi cauſa, exiſtimatum eſt ad hoc duplex alimenti genus minimè ſufficere, ſi ſemel in die cibum ſumpſiſſent. Deindè verò ſæpè inordinato quodam deſiderio, nunc hoc, nũc illud cibi genus appetunt, atque id tam ardenter, vt niſi deſiderio ſuo ſatisfecerint, de fœtu periclitari videãtur. Itaq; nullum eſt illis ciborum genus interdictum: atque adeò ieiuniorum legibus non tenentur, vt etiã peccare grauiter credantur, ſi nimis ea arctè obſeruantes, de ſalute fœtus, quem in vtero geſtant, minus fuerint ſolicitæ. Aegri quoque ſunt ad eundem modum legibus ieiuniorum ſoluti, non quòd non plurimum proſit abſtinentia his qui morbo aliquo conflictantur, ſed quòd eorum valetudini magis expedit, vt bis aut ter modico cibo, quàm ſemel tantùm in die vtantur immodico. Eadem habita eſt ſenum quoque ratio, quando ſenectus & ipſa morbus eſt, quam cùm naturalis calor plerunque deficiat, ad eum fouendum ſenes cibi frequentioris indigent. Sed & qui mendicant victum oſtiatim, eodem numero ſunt habiti, qui non quãdo & quantum velint, ſed cùm illis cibus à locupletioribus fuerit ſuppeditatus, corpus eo reficere coguntur. Neque diſſimilis viſa eſt eſſe peregrè proficiſcentium ratio, qui cùm non ſemper eo tempore quo vellent in locum deſtinatum peruenire queant, ieiunii tempus minimè tenẽtur obſeruare: quin & oblatis quãdoque cibis vti coguntur, ſiquidem eorum quos eſuriales dies requirunt, poteſtas non datur. Idem exiſtimatum eſt de iis, qui grauibus premuntur laboribus, quos vt ſuſtinere facilius poſſent, quo minus bis in die cibum ſumerent, nulla viſum eſt lege prohibere. Quamuis non alii nunc eſſe videantur, qui quæ ſunt ab Eccleſia indicta ieiunia, diligentius obſeruent, quàm illi, quorum grauiſſimus laboribus fit, vt fames à cæteris mortalibus propellatur.

Aegri.

Senes.

Pauperes.

Peregrini.

Laboribus preſſi. Agricolarum pietas maior quàm ocioſorum.

Ray. in Panthol. cap. 3. vbi tractat de ieiunio.
Hugo de tempore hyemali, ſer. 33.
Alex. Part. 4. quæſt. 102.
Vinc. ſpeculi moral. parte 10. diſtinct. 36.

Hinc videre licet, quàm clementer cum ſuis liberis egerit occidentalis Eccleſia, quæ materna quadã pietate, ætati cuiuſque, valetudini, conditioni, & cuicunque tandem neceſſitati diligenter prouideri curauit: atque id quidem non tam priſcis illis ſeculis, quibus maiorem in hominibus duriciem & aſperitatem fuiſſe conſtat, verùm trecentis his annis, quibus rerum nouandarum ſtudioſi nimis duris legibus adſtrictos homines fuiſſe queruntur. Legat qui volet Vincentium Beluacenſem, & qui ſecuti ſunt eum, Thomam Aquinatem, Raynerium, Hugonem de Prato, Alexandrum de Ales, & complures alios (quis enim hæc monachorum non tractauit?) ita rem habere comperiet. Quin & illud apud eoſdem inueniet, nunquam eorum fuiſſe ſententiam, vt ſtatim reus ęternæ mortis pronunciaretur, ſi quis indictum ab Eccleſia ieiunium violaſſet. Sed ipſos potius ea de re diſſerentes audiamus. Viſum eſt autem eius verba potiſſimum adſcribere, qui cæteros ætate præceſſit Vincentii Beluacenſis, qui fuit monachus ordinis Prędicatorum. Docet is, quatenus inſtitutum eſt ab Eccleſia ieiunium, eſſe de iure poſitiuo: quo iure prohibentur, vel præcipiuntur illa, quę poſſunt alias vel benè vel malè fieri: Et ideo, inquit, legiſlatoris intentio non eſt, vel eſſe non debet, in condendo ius aliquod poſitiuum, obligare homines ad illius iuris obſeruantiam, habentes cauſam legitimam & rationabilem non obſeruandi. Præcepta enim quæ per modum ſtatuti communis proponuntur, non eodem modo omnes obligant, ſed ſecundum quod requiritur ad finem, quem legiſlator intendit: cuius auctoritatem ſi quis tranſgrediendo ſtatutum contemnat, vel hoc modo tranſgrediatur, quòd impediatur finis, quem legiſlator intendit, talis tranſgreſſor peccat mortaliter. Si autem ex aliqua rationabili cauſa,

Tho. 22. q. 147. ad tertium in 4. ſent. diſtinct. 15. quæ. 3. art. 1.

quis præceptum non ſeruat, præcipuè in caſu, in quo ſi legiſlator adeſſet, non decerneret eſſe ſeruandũ, talis tranſgreſſio non conſtituit mortale peccatum. Quæ totidem verbis repetit in ſumma ſua Thomas Aquinas: cuius etiam alio loco verba hęc ſunt: Præcepta iuris poſitiui magis obligant ex intentione legiſlatoris, quàm ex ipſis verbis: & ideò tranſgreſſor talis præcepti magis eſt reputandus, qui obuiat intentioni legiſlatoris, quàm qui deuiat in aliquo à legis ordinatione, ſecundum textum verborum. Intentioni autem legiſlatoris obuiat, qui ex contemptu vel ſine aliqua rationabili cauſa ordinationem non ſeruat. Qui verò in caſu, in quo probabiliter credi poſſet, ſi legiſlator adeſſet, quòd eum obligare non vellet, à verbis legis deuiat, intentioni legiſlatoris non obuiat: nec reputandus eſt ſtatuti tranſgreſſor. Et ideo non eſt neceſſarium, quòd quicunque diem aliquem ab Eccleſia ſtatutum ieiunare omittit, mortaliter peccet: poteſt enim hoc aliquando omninò ſine peccato contingere, aliquando ſine mortali cum veniali, aliquando etiam cum mortali: & hoc ſecundum diuerſas occaſiones, quibus homo inducitur ad ieiunium frangendum. In eandem ſententiã & Abbas Panormitanus, & alii plerique ſcripſerunt.

Abb. ſuper 3. decreta. de obſer. ieiunii & Gabriel Biel in 4. ſent. in. diſt. 16. q. 3. Matth. 15.

Ex quibus colligere licet, ꝙ nõ aliud in Eccleſia proximis ſuperioribus ſeculis etiã monachi docuerũt, q̃ qđ Magiſter Eccleſiæ Chriſtus ipſe docuit, cũ dixit: Nõ quod intrat in os, coinquinat hominẽ, ſed quod procedit ex ore, coinquinat hominẽ: quia omne quod intrat ĩ os, in vẽtrẽ vadit, & in ſeceſſũ emittitur: quę autẽ procedũt ex ore, de corde exeũt: & ea coinquinant hominẽ. De corde enim exeũt cogitationes malæ, &c. An nõ, aliis quidẽ verbis, hoc ipſum tamen dicere videntur, qui negant eũ peccare, qui quoquo modo diem ab Eccleſia inſtitutum ieiunare omittat, ſed eum tantum capitalis criminis reum eſſe docent, qui contemptu id faciat. Quid enim aliud hi dicere putandi ſunt, quàm non coinquinat te cibus qui intrat per os, ſed quod procedit ex ore, quod exit de corde tuo, cogitatio mala, arrogantia tua, quæ te ſolum ſapere, cæteros omnes deſipere perſuaſum habes: cõtemptus iſte tuus, quo fit, vt auctoritatem Eccleſiæ, vt præcepta maiorum tuorum, quę tanquam leges Apoſtolicas obſeruari iubet Hieronymus, pro nihilo ducas: ea demùm ſunt quæ coinquinant te. Quamobrem ſicut Adam non cibus, ſed prohibitus cibus perdidit: ſicut Eſau nepotem ſancti Abrahæ, non eſca, ſed vſque ad contemptum ſacramenti quod in primatu ſuo habuit concupita eſca damnauit. Sic te non eſca, quam ſumis, ſed Apoſtolicarum traditionum contemptus condemnat. Sciamus, inquit Auguſtinus, non Dei creaturam eſſe culpabilem, ſed inobedientiam contumacem, & inordinatam cupiditatem, non propter porcum, ſed propter pomum mortuus primus homo: & Eſau primatus ſuos, non propter gallinam, ſed propter lenticulam perdidit. Sic apud Abdiam quoque dixiſſe Matthæus Apoſtolus legitur. Neque verò manducare crimen eſt, ſed incongruè manducare, peccatum eſt & crimen. Denique ſi aliquis prius cibum carnalem accipiat, & poſteà ipſo die quo iam cibo naturali refectus eſt, cibum ſpiritualem præſumat, ex vtroque cibo reus criminis & inhoneſtatis & præſumptionis efficitur: non ideò quia manducauit, ſed quia contra ordinem, & contra iuſtitiã, & contra regulam Dei cibo carnali primùm refectus eſt. Non ergo reum facit aliqua operatio hominum, ſed irrationabilitas eius operis ſuum damnat auctorem. Verè dixit Epiphanius: Non eſſe conſiderandum quid factum ſit, ſed quo tempore, & quomodo, & in quibus, aut quare factum ſit.

Hier. in epi. ad Lucinium. Gene. 3. Gene. 25. Tract. 83. in Ioã.

Lib. 7. de vitis Apoſtol.

Epiph. in epiſt. ad Ioan. Hieroſol. quam Latinam fecit Hieron. Spiridionis exemplum nouaſt contra præceptum ieiunii quadrageſimalis. Lib. 1. cap. 11. eccle. hiſt.

Quamobrem nihil eſt, quòd nobis obiiciant iſti, qui tanto rerum nouandarum ſtudiq tenentur, Spiridionis exemplum: Quid enim ab eo non piè factum eſt? Sed Sozomenum ipſum audiamus hiſtoriam ſcribentem. Venit, inquit, ad Spiridionẽ ex itinere quidam inſtãte iam quadrageſima, qua ieiunium cum domeſticis ſuis continuare, certoque die cibum guſtare, ac intermediis diebus ieiunus perſiſtere ſolebat. Cum autem peregrinum admodũ delaſſatum cerneret: Agẽ, inquit ad filiam, laua viro pedes, apponeq́; quod edat: Reſpondente virgine, nec panem ſupereſſe, nec alphita, quod talia propter ieiunium parati non ſolerent: præmiſſa oratione, petitaq; condonatione, iuſſit filiæ carnes porcinas, quas domi ſale conditas habebat, coquere: coctis illis, peregrinum vnà ſecum ad menſam ſedere fecit, appoſitiſq́; carnibus veſci cœpit: virumq́; hortatus eſt, vt ſuo exemplo ederet & ipſe. Recuſanti, ac ſe Chriſtianum eſſe dicenti: Hoc minùs, inquit, recuſare debes: Mundis enim omnia ſermo diuinus munda eſſe pronunciauit. Quid in hac hiſtoria legitur, quod non ad confirmationem potius, ab ipſis Apoſtolis nobis traditæ ieiunii quadrageſimalis obſeruationis pertineat, quàm vt ex eo contemnendam eſſe doceri poſſit? Nam quòd ieiunium cum domeſticis in quadrageſima continuare, quòd certo die cibum guſtare, quòd intermediis diebus ieiunus perſiſtere ſolebat, quòd nec panis, nec alphita ſupererant, quoniam propter ieiunium talia non pararentur, nunquid hæc omnia clarè non indicant, Spiridionem Epiſcopum ſanctè quadrageſimale ieiunium obſeruaſſe? Quod verò coctas carnes apponi peregrino de via feſſo iuſſerit, id eum neceſſitate, quoniam aliud præ manibus non habebat, feciſſe, neque ſolùm neceſſitate, verùm etiam Chriſtiana quadam charitate, cui legum præcepta cedunt: cùm indignum putaret, itineris labore fatigatum hoſpitem ad ſe venientem, cibo quem tum habebat, non reficere. Qua tamen & ipſa in re illuſtris fuit eius pietas, qui non niſi præmiſſa oratione, petitaque condonatione, carnes hoſpiti apponendas eſſe putauit. Quod Spiridioni licuit, licuit ſemper, licet, & licebit in Eccleſia, ſi quis ardens erga proximum charitate peregrè venientem, longique itineris labore feſſum, alium cibum quo reficere poſſit eſurientem, ad manum non haberet. Vſque adeò autem id licitum eſt, vt vitium eſſe dicat Proſper Aquitanicus, ſi ſecùs aliquis faciat. Qui cùm de abſtinentia multa ſcripſiſſet: Veruntamen, inquit, ſic abſtinere vel ieiunare debemus, vt non nos ieiunandi aut abſtinendi neceſſitati ſubdamus, ne iam non deuoti, ſed inuiti rem voluntariam faciamus. Si enim quoſlibet aduenientes ieiunio intermiſſo reficio, non ſoluo ieiunium, ſed impleo charitatis officium. Cæterùm, ſi propter abſtinentiam ſpirituales fratres, quos noui mea remiſſione delectari, contriſto, abſtinentia mea non eſt virtus dicenda, ſed vitium: quoniam quidem ipſa abſtinentiæ ac ieiuniorum continuatio, niſi fuerit, quando res exigit

Proſ. de vit. con templ. li. 2. ca. 22.

præ-

Prętermiſſa,& me inflat,& frătrem meum, cui charitas iubet ſeruire, contriſtat, vel certè mihi nihil ineſſe charitatis fraternæ demonſtrat:cùm ſine abſtinentia,quemlibet hominem catholicum charitas ſola perficiat, &omnes abſtinentia aut perdat ſine adinuentione charitatis,aut pereat.

Inno.lib. 3. decreta.conſtit. 140.

Ante trecentos annos Bracharenſem Archiepiſcopum retuliſſe legimus ad Innocentium tertium Pontificem Romanum de quibuſdam,qui diebus quadrageſimalibus,cùm tantæ famis inedia ingrueret,quòd magna pars populi propter inopiam annonæ periret,carnes comedere coacti fuerint : quam illis pœnitentiam iniungendam cenſeret. Reſcripſit prudens & doctus Pontifex : In tali articulo non credimus illos puniendos,preces tamen pro illis Domino & cum illis effundas,ne ipſis aliquatenus imputetur.Quia bonarũ mentium eſt ibi timere culpam,vbi culpa minimè reperitur . Non ſubiacet ergo legi neceſſitas, ſed neque charitas:modò ne in locum charitatis ingerat ſe carnalitas.Nunquam nefas eſt habitum etiã ob ſocietatem ieiunium ſoluere,vel propter infirmum conſolandum,vel propter peregrinum reficiendum , vel propter ſimilẽ cauſam aliquam.Thomas Aquinas ne monachum quidem peccati mortalis reum eſſe vult, ſi comedat carnes,niſi per inobedientiam id faciat, aut ex contemptu . Narrat Ioannes Gerſon de fratre quodam, qui cùm ieiunaret,acceſſit domum quandam,cuius dominus cœnabat(libet autem verbis illius vti.)Orauit, inquit, hunc dominus ob amorem Dei & charitatis, vt vellet cœnare.Sic fecit , & comedit optimè, plus quàm hoſpes voluiſſet:quia remanſit hoſpiti parua pars.In diſceſſu dixit hoſpes fratri, qui excuſabat,ſe dicens charitatem comediſſe:redeas aliàs,inquit,ſed noli ducere tecum charitatem,quia eſt guloſa nimis.

Ioan. Gerſon tomo 4. in ſer. dominica 1. quadrageſima. Gerſon de fratre quodam.

Nihil eſt ergo neceſſe Spiridionis exemplum proferre,cùm etiam proximis ſuperioribus & noſtro hoc ſeculo licuerit ſemper,& liceat etiam his,qui præ cęteris videntur abſtinentiam profeſſi, cuius generis monachi ſunt, indictum ab Eccleſia ieiunium non obſeruare:non ſolùm ſi qua neceſſitas vrgeat, verumetiam ſi poſtulet id fraterna charitas:ex qua quicquid proficiſcitur,tantùm abeſt,vt iniquitatis aliquid,iuſtæque reprehenſionis habeat,vt inter ea etiam,quæ cumprimis rectè facta ſunt,numeretur.Contrà,quicquid ex arrogantia,quicquid ex contemptu proficiſcitur,id etiam ſi ſpeciem aliquam pietatis habere videatur, criminis tamen capitalis reum hominem conſtituit.Sic ieiunare,quod per ſe laudabile eſt , reprehenſione non caret, ſi fiat ex contemptu,quin & mortis æternæ reum hominem facit . Hoc eſt quod ante mille ducentos & amplius annos in Gangrenſi concilio ſancitum eſſe legimus:Si quis tanquam hoc continentiæ conuenire iudicans,die Dominico ieiunauerit,aut in eiuſdem diei contemptum,anathema ſit.Sed & multò antè,quàm id concilium habitum fuiſſet,Ignatius qui tertius à Petro fuit Antiochenus Epiſcopus: Si quis Dominico die ieiunaſſet , eum Chriſti vocat interfectorem:Non quòd abſtinere die Dominico tantùm ſit nefas, (cùm rectè ſcripſerit Origenes,liberum eſſe Chriſtiano per omne tempus ieiunare , quod in diebus Pentecoſtes, & die Dominico Paulum Apoſtolum & cum eo credentes feciſſe ſcribit Hieronymus)ſed cum Manichæis,cũ Aërianis,cum Lutheranis , & cum aliis id genus hæreticorum portentis in contemptum Eccleſiæ die Dominico ieiunare,non minus flagitium ſit quàm Chriſtum interficere . Adeò verum eſt , quod ait Veritas: Non quod intrat in os,ſed quod procedit de ore , quod exit de corde, cogitatio mala , contemptus , faſtus arrogantia , hæc ſunt quæ coinquinant hominem . Itaque & non ieiunare virtutis , & ieiunare quandoq; crimen eſt capitale, ſi vel hoc ex contemptu , vel illud fiat ex charitate, vel neceſſitate. Omnia munda mundis : coinquinatis autem nihil eſt mundum : ſed inquinatæ ſunt eorum & mens & conſcientia . Qui charitatem habet, ei munda ſunt omnia : neque peccat ſi ea vrgente non obſeruet indictum ab Eccleſia ieiunium . Qui charitatem non habet , ne ea quidem quæ munda videntur , ei munda ſunt. Sic à Gregorio ſcriptum legimus : Maioris enim eſt meriti charitatis iniuncta refectio , ieiunio propria deliberatione ſuſcepto . Qui enim iuſſus carnem reficit inuitus , ieiunii præmium deuotione promeruit : & ampliorem mercedem obedientiæ manducando conquiſiuit. Idem ſenſit ante Gregorium Marcianus , quem tertium inter eos Patres Theodoretus recenſet,quorum hiſtoriam conſcripſit . Nos quoque,inquit, ô amice , eandem quam tu vitam perſequimur,& amplectimur eandem viuendi rationem,& quieti labores pręferimus, & ieiunium magis expetimus,quàm cibum,eumque nocte aduentante capimus. Sed ſcimus charitatem eſſe ieiunio præſtantiorem:Charitatis enim opus à lege diuina præcipitur:Ieiunium autem eſt poteſtatis noſtræ & arbitrii.

Cap. 18. Dominico die non ieiunandum. Ign. epiſt. 4. ad Philip.

Orig. hom. 10. in Lucam. Hier. ad Lucin.

Titum. 1.

Charitatem habẽti omnia munda. Greg. li. 1. cap. 4. in 1. Regum.

Quid igitur de iis dicemus , qui non aliam ob cauſam in quadrageſima carnibus veſcuntur, quàm vt ea re ſanctorum Patrum ſanctiones,& quicquid magno totius orbis Chriſtiani conſenſu tot ſeculis in Eccleſia Dei receptum,& ſingulari ſtudio fuit ſemper obſeruatum,id ſe contemnere & pro nihilo ducere teſtatũ omnibus faciant?Quid aliud quàm Sataniana eſſe huiuſmodi non Chriſtiana prandia? Dixit alicubi Paulus: Si eſca ſcandalizauerit fratrem meum,non manducabo carnem in æternum,ne fratrem meum ſcandalizẽ: Iſti contrà : Quoniam eſca ſcandalizat fratrem meum, manducabo carnem in æternum , vt fratrem meum ſcandalizem.Nunquid hoc non eſt Satanam eſſe?Nunquid hoc non eſt Chriſto , qui per Paulum loquitur, aduerſari?Niſi fortè Chriſto non aduerſatur,qui quod ab eius corpore,quod ab vna,ſancta, Catholica, Apoſtolica Eccleſia,iam inde ab ipſis Apoſtolorum temporibus, tãto ſtudio videtur fuiſſe ſemper obſeruatum, id ob hoc ipſum reiiciendum cenſet,quia tanto conſenſu videt obſeruari.Vult catholica,nolo: Non vult catholica , volo : Citius diem Dominicum ieiunauerim , ne cum catholica reſurgente Chriſto gaudeam, quàm vt cum catholica feria ſexta,ob illius crucifixi memoriam , ſignum aliquod luctus & mœroris oſtendam:Quid eſt,ſi hoc non eſt Satanam eſſe? Siquidem Satanam vocant Hebręi , quem aduerſarium Latini. Digna vox eſt Auguſtini quæ celebretur:Turpis eſt omnis pars, vniuerſo ſuo non congruens.Tu cùm te parem, cùm Chriſti corporis membrum exiſtimari velis, quæ tamen ab hoc vniuerſo Chriſti corpore, quæ ab omnibus his,qui Chriſtiani,qui Catholici , qui Orthodoxi cenſentur, quamlibet magnis & locorũ & tem-

1. Corinth. 8.

Satanas aduerſarius. Aug. li. 3. confeſ. capite 8.

porum

porum interuallis inter ſe diſiunctis, tam admirabili conſenſu obſeruari vides, vt neque temporum diuerſitas, neque linguarum varietas, neque locorum ingens intercapedo lædere concordiam eorum potuerit, ſed ſimiles lyræ ſint, ſemperque fuerint, quæ multas quidem & diuerſas habet chordas, vnam autem ſymphoniam & ſonorum concentum vnum emittit. Tu, inquam, cum hoc vniuerſo vſque eo non congruis, vt *Luc. 11.* in deſpectum vniuerſi Chriſti corporis contraria potius facias omnia. Quid eſſe poteſt turpius? quid indignius homine Chriſtiano? aut quæ poteſt eſſe nota illuſtrior, qua te non Chriſti colligentis, verùm Satanæ ſpargentis miniſtrum eſſe cuius conſtare queat? Si quis cùm veſtem omnes in luctu mutaſſe videret, purpura ſolus indutus, oſtroq; conſpicuus in mediũ prodiret, nónne pro inſano haberetur? Vir bónus & doctus Sydonius Aruernus Epiſcopus, quorundam ſui temporis vitia perſtringens inter alia ſic in eos inuehitur: Procedunt, inquit, albati ad exequias, pullati ad nuptias. Atqui non diſſimiles his ſunt, qui cùm videant vniuerſam Eccleſiam externo quodam abſtinentiæ ſigno mœrorem ſuum & dolorem indicare, quem de Chriſti cruciatibus, quibus peccata ſua, cauſam dediſſe intelligunt, conceperunt, eo ipſo die, quo id tanto cõſenſu fieri cernunt: ab omnibus, ſibi crapulæ indulgendum, lætitiamq; præ ſe ferendam eſſe putant. Gaudete cũ *Rom. 12.* gaudentibus: flete cum flentibus, dicit per Paulum Dei ſpiritus. Vides homines diem hilarem ſumentes in memoriam Chriſti reſurgentis, gaude cum illis. Vides mœſtitiam præ ſe ferentes in memoriam eiuſdem paſſi, crucifixi, & mortui: quod omnes facere cernis amore Chriſti, fac & ipſe: neque velis cum vniuerſo non congruere. Quamobrem pro paterna ſolicitudine noſtra: qua liberorũ noſtrorum ſaluti proſpectum ex animo cupimus, hortamur omnes & obteſtamur: vt modis omnibus eorum conſuetudinem defugiant, quos non aliam ob cauſam, vel quadrageſimæ diebus, vel ſextis feriis, aliisve temporibus, quibus per vniuerſam Eccleſiam abſtinetur, carnibus veſcentes videre licet, quàm vt hoc ſigno ſe nihil habere cum catholica commune planum omnibus faciant, vt eos fugiant tanquam viperas & baſiliſcos: ac certò perſuaſum habeant, qui cum vniuerſo per contemptum non congruunt, & indicta ab Eccleſia ieiunia violant: eos reos eſſe mortis æternæ, & ad Satanæ Synagogam, non ad Eccleſiam Chriſti pertinere.

Ieiunare qui non poteſt, quid facere debeat.

Si quis autem aliqua ex cauſa earum quas paulò ante commemorauimus, ieiunium non obſeruauerit: maximè verò ſi morbus quominus ieiunet in cauſa ſit: quandoquidem Dominum habemus manſuetũ & miſericordem, & nihil ſupra vires noſtras à nobis exigẽtem: non eſt quòd ſe propterea criminis alicuius af- *Aug. ſerm. 62. de tempore.* finem eſſe putet, modò id de vtriuſque Medici cõſilio faciat. Deindè verò ſeruet illud, quod in ſermone quodam Auguſtino inſcripto legitur. Cùm Cæſarii potius eſſe videatur, apud quem ad verbum reperitur. Qui ieiunare non præualet, ſecretius ſibi ſoli: aut ſi eſt alius infirmus cum ipſo, in domo ſua præparet, quod accipiat, & eos qui ieiunare præualent, ad prandium non inuitet: quia ſi hoc fecerit, non ſolùm Deus, ſed etiam homines poſſunt intelligere illum non pro infirmitate non poſſe, ſed pro gula ieiunare non velle. Sufficiat illi quod ipſe ieiunare non præualet, & magis cum gemitu & ſuſpirio & animi dolore manducet, pro eo quod *Aug. ibidem. Chry. hom. 10. in Gen.* aliis ieiunantibus ille abſtinere non poteſt: Ac iuxta eiuſdem Auguſtini & Chryſoſtomi conſilium: Qui ieiunare non valet, largiorem det eleemoſynam, feruentior ſit in precibus, maiorem habeat alacritatem in audiẽdis diuinis eloquiis, in quibus corporis infirmitas nihil obſtare poteſt: inimicis reconcilietur, omne odium *Caſ. hom. 18.* & vindictæ cupiditatem ex animo effuget. Quos ſecutus Cæſarius: Pro eo quòd nõ poteſt ieiunare infirmus, amplius debet erogare pauperibus, vt peccata, quæ non poteſt ieiunando curare, poſſit eleemoſynas dando redimere.

Eccle. 37. Abſtinentia mater ſanitatis.

Quanquam quod ad valetudinis tuendæ rationem attinet, veriſſimum eſt illud quod à Sapiente ſcriptũ eſt: Propter crapulam multi perierunt, qui autem abſtinens eſt, adiiciet vitam. Hinc eſt quòd Medici quoq; matrem ſanitatis vocant abſtinentiam. Quod illi nomen Baſilius quoque tribuit. Nam vndè pedum dolor? *Hom. 1. de laudibus ieiun.* vnde vertigo capitis? vndè ſubitaneæ mortes? vnde cæteri morbi plerique contrahuntur, niſi ex crapula? In Paradiſo non erat vinum, neq; carnium eſus, ac nec extra Paradiſum quidẽ ad ipſa vſque diluuii tempora: nihilominus ad mille propemodum annos hominum vita producebatur: vt qui ſeptingentos aut octingentos annos vixiſſet, immatura morte deceſſiſſe videretur: Poſteaquàm verò carnibus veſci, vinumque bibere mortales cœperunt, facti ſunt dies annorum noſtrorum ſeptuaginta anni: Si autem in potentatibus, octoginta anni: & amplius eorum labor & dolor. Aegrè nunc ad tot annorum denarios peruenitur, quot cente- *Pſalm. 89.* nariis vixiſſe legimus, qui carnium vſum neſciebant. In deſerto fuit populus Iſraël quadraginta annis: donec manna tantùm & aqua contenti fuerunt, nullus in eorum tribubus debilis aut æger reperiebatur. Poſtea- *Num. 11.* quàm autem de carnium ollis, quibus alebantur in Aegypto, recordati, deſideriiſq; ſuis in Aegyptum reuerſi ſunt, à terra promiſſionis eos Deus excluſit. Petierunt carnes: dedit illis Dominus carnes. Quid autem dicit ſcriptura? Adhuc carnes erant in dentibus eorum, nec defecerat huiuſmodi cibus, & ecce furor Domini *Pſalm. 77.* concitatus in populum, percuſſit eum plaga magna nimis, vocatuſq; eſt ille locus ſepulchrum concupiſcentiæ: ibi enim ſepelierunt populum, qui deſiderauerat carnes. Neque verò tunc ſolùm id ita factum eſſe legimus. Vidimus etiam nos qui præter neceſſitatem in quadrageſima carnibus veſcebantur, eos quoniam cõ- *Daniel. 1.* pati cum Chriſto noluerunt, ad reſurrectionis eiuſdem gaudia non perueniſſe, mortemq; prius cum vita commutaſſe, quàm lætus ille paſchatis dies illuxiſſet. Contrà verò de Daniële, deque Anania, Azaria, Mizaële diuina refert hiſtoria, quòd cùm curæ cuiuſdam traditi fuiſſent, vt eos delicatioribus cibis, qui ſuperfuiſſent de menſa regia, paſceret, vltrò petiuerunt, vt in ſuos vſus, quæ mittebantur à Rege, conuerteret: ipſos leguminibus tantùm & palmulis aleret, ac ſi quid aliud præterea dare vellet inanime, nam ſe faſtiditis illis, cibos appetere tales. Cumq; Præfectus eorum, cupere ſe quidẽ illis gratificari, dixiſſet, ſed metuere ne ſi Rex deprehendiſſet maciem, corporibus eorum extenuatis, decoreq; vultus immutato, præcipuè ſi collati cum his eſſent, qui delicatoribus epulis alerentur, in capitis diſcrimen veniret. Daniël ſimul vt in eo quòd peteret

concedendo minus eum fore difficilem animaduertit: fac, inquit, periculum per decem ſaltem dies: ꝙ ſi ni
hilo deterius affecta fuerint noſtra corpora, perge nos iiſdem pulmentis reficere. Sin auté de priſtino vul-
tuum noſtrorum decore detractum erit aliquid, non recuſamus quin Regis præcepto ſatisfacias. Fecit Præ
fectus periculum: ac reipſa comperit, non modò nihil eos maciei cõtraxiſſe pulmentorũ eſu, verumetiam ha
bitiores multò factos & nitidiores his, qui delicatoribus carnibus de menſa regia miſſis veſcebantur. Quam
hiſtoriá recẽſens Athanaſius. Vide igitur quid faciat ieiunium: morbos ſanat, diſtillationes exſiccat, demo- *Athan. in lib. de virginitate*
nes fugat, malaſq; cogitationes expellit, & mentem nitidiorem reddit, & cor purgatius, & corpus ſalubrius
& ad thronum Dei hominem ſiſtit. Chryſoſtomus quoque de ieiunio loquens: Sed dicis, inquit, corporibus *Chryſo. Thomo 1. in hom. de Iona propheta.*
exinde generatur infirmitas: ſed quantum exterior conteritur, tanto interior homo renouatur de die in diẽ
imò ſi diligenter ſcrutari volueris, inuenies ieiunio validius corpora roborari: & ſi meum ſermonem reſpuis
medicorum te doceat diſciplina: qui abſtinentiam, ſalutis nominant matrem. Nam pedum dolores, capitis
vertiginem, ſubitaneas mortes, & cætera, quibus febres atq; languores corporis comparãtur, ex luxuria atq;
voluptatibus aiunt generari, & tanquam de fonte noxio riuos ad corporum læſionem, & ad animarum per
turbationẽ cõmeare teſtãtur. Sed quid opus eſt Danielẽ, trẽsve pueros illos cõmemorare? Videre nũc quoq;
licet, ex his præcipuè qui monaſticam vitam agunt, pleroſq;, cùm non tantùm quadrageſimæ diebus, verum
etiam per omne vitę ſuæ tempus à carnibus abſtinuerint, habitiores multo, nitiodoresq; quàm qui perpetuo
carnium eſu, vinoq; venas, diſtenderunt. Quamobrem & priſcos illos monachos recenſere ſuperuacaneum
ducimus, qui cùm admirabili quadam fuiſſent abſtinẽtia, vt alii ne panem quidem totis annis octoginta gu-
ſtauerint, alii ſeptem integros dies quin & viginti, ſi quid Gregorio Nazianzeno credimus, ieiunãdo conti-
nuauerint ab omni prorſus cibo abſtinentes, & fuerit eorũ ingẽs multitudo, omnes ferè fuiſſe longæuos, ac
cæteros in ſeculo degentes ætate lõgè ſuperaſſe in Eccleſiaſtica ſua hiſtoria narrat Theodoretus, & in Theo-
philo. Similiter & Palladius in ſua Lauſiaca.

Quorſum autem attinet externa proferre, cùm eius rei domeſtica multa producere liceat exempla? Quàm *Theod. li. 6. c. 38*
religioſè noſtri maiores indicta ab Eccleſia ieiunia obſeruauerint, ex iis qui paululum ætate proceſſerunt,
quive ſanctę illius antiquitatis adhuc reliquias vident, ignorat nemo. Atqui multò fuit eorum vita produ-
ctior, multò valetudo robuſtior, quàm ſit iſtorum, qui diabolica fraude decepti, niſi carnibus in quadrageſi
ma veſcantur, ad Paſchalium feſtorum gaudia ſe pertingere non poſſe perſuaſum habent: plus in carnium
eſu, quàm in Deo, qui ſolus ſeruare poteſt, fiduciæ collocantes. Qui primus ex clariſſima Iagellonum fami-
lia regnauit in Polonia Regis huius noſtri proauus VVladiſlaus, cùm annis prope quinquaginta regni guber *Iagellonum Regum Poloniæ pietas & abſtinentia.*
nacula tenuiſſet, paulòminus quàm centum annos vixiſſe memoratur. Atqui tanta Regem hunc abſtinentia
fuiſſe noſtris proditum eſt annalibus, vt aquę ſolius potu contentus, nec vinum, nec ſiceram per omne vi-
tæ ſuę tempus guſtauerit vnquam. Sextis verò feriis omnibus pane ſolo contentus fuerit. Tantùm abeſt, vt *VVladiſlaus.*
is, quæ ſunt Eccleſiæ conſuetudine recepta ieiunia violauerit, duriores vt ipſe ſibi ieiunandi leges vltro, q̃
quæ præſcriptæ ſunt, impoſuerit. Cuius exemplo filius Cazimirus, noſtri Regis auus, nihil præter aquam bi-
bebat. Qui cum & ipſe non minus, quàm pater VVladiſlaus in obſeruandis Eccleſiæ ieiuniis religioſus fuiſ- *Cazimiri.*
ſet, quamuis annos paternos non attigerit, non ita longo tamen ab illis abfuit interuallo: cùm ad regni gu-
bernacula per annos quadraginta ſederit. Porrò Gazimiri filius, pater & cognominis huius, qui nunc habe-
nas regni moderatur, vir cùm aliis virtutibus cumprimis illuſtris, tum inſigni pietate, magnoque animi ro
bore, & in priſca religione, fideque catholica tuenda & conſeruanda conſtantia ſingulari præditus: num & *Sigiſmũdi primi.*
ipſe non admirabili quadam fuit abſtinentia? quem patris, auique exemplo, nihil præter aquam potaſſe totis
annis quadraginta, ac vix tandem affinis ſui Friderici Marchionis Brandenburgenſis, Medicorumque conſi
liis adductum ſcimus, vt ſuæ valetudinis tuendæ cauſa prandii ſaltem & cœnæ tempore, vino modico vtere-
tur. Is vero quadrageſimam cæteraque, ab Eccleſia indicta ieiunia, præter ea, quæ ſibi ipſe imperauerat, tam
ſanctè obſeruabat, vt priuſquàm ad ætatem decrepitam veniſſet, ne Medicis quidem vt obtẽperaret perſua-
deri ſibi facilè paſſus fuerit, ſi quando quibus ieiunatur diebus, aut carnibus, aut ouis eum veſci iuberent:
ꝙ ſolius Dei benignitate, ſi viſum hoc illi fuiſſet, abſque carnibus etiam, ſe priſtinam incolumitatem recupe
rare poſſe confidebat. Quid autem? nunquid hæc eum feſellit fiducia? nunqnid per hanc tam arctam ieiunio
rum obſeruationem, vel de corporis robore, vel de vultus decore, vel de vitæ curriculo detractũ fuit aliquid
& diminutum? Adeo nihil eorum factum eſt, vt illud potius acciderit, quod de Daniele, deque tribus pueris
paulò ante commemorauimus, quanto maior fuit Regis abſtinentia, tanto & facies anguſtior, nitidiorque,
& membra corporis robuſtiora, & ætas fuit prouectior: Regnauit annis propè quadraginta duobus, vixit fe
rè bis totidem: tot victoriis clarus, tot rebus à ſe domi, foriſque feliciter geſtis illuſtris, vt earum laude vix
vlli maiorum ſuorum, Polonię Regum fuerit ſecundus. Hęc nos non altè petita, ſed eorum tantùm Regum
exempla, quorum ſtirps adhuc ſupereſt, produximus, vt planum omnibus fieret, magis adeo ad augendum
robur corporis, vitamque longius producendam, eorum quæ indicta ſunt ab Eccleſia ieiuniorum obſerua-
tionem facere, quàm vt aliquid adferre detrimenti valetudini videantur. Neque vero id non iuxtà promiſſio
nem Dei dicentis: Honora patrem tuum & matrem tuam, vt ſis longæuus ſuper terram. Nam ſicut in expli
catione Decalogi docere nos meminimus: patris & matris nomine non ii ſolùm accipiendi ſunt, ex quibus *Exod. 20.*
prognati ſecũdùm carnem ſumus, verumetiam cùm alii qui præſunt, tum hi pręcipue, de quibus Paulus ad *Patres ſpirituales.*
monet, dicens: Obedite Præpoſitis veſtris, & ſubiacete eis: ipſi enim peruigilant, quaſi rationem pro anima
bus veſtris reddituri. Quiſquis igitur debitum eis honorem non præſtat, quiſquis eorum dictis audiens
non eſt, quiſquis in eorum contemptum vel ieiunia, vel quæcunque tandem alia ſunt, admirabili quodam *Heb. 13.*
totius Eccleſiæ Præpoſitorũ conſenſu conſtituta, ſub traditionum humanarum nomine, reiicienda putat,

ad eum hęc promiſſio non pertinet, quæ ſolis illis rectè facta, creditur, qui patrem & matrem honorant, qui Deo Patri & Eccleſiæ matri dicto ſe filios præſtant audientes: quales fuerunt hi, quos iam commemorauimus, pientiſſimi Reges noſtri: & qui ante eos regni gubernacula tenuerunt: Qualem etiam eſſe videmus ex illis prognatum Regem noſtrum, Sigiſmundum Auguſtum, qui nihil à maiorum ſuorum pietate deflexit. Qui cùm honoret patrem ſuum, honoret matrem ſuam: ſeq; Dei patris & Eccleſię matris filium adeò præſtet obſequentem, vt nullis perſuaſionibus adduci ſe paſſus fuerit, quo vel interdicto carnium eſu, præter neceſſitatem, ſanctæ quadrageſimæ diebus vteretur, vel à quibuſcunque tandem aliis Eccleſiæ matris noſtræ placitis diſcederet, ad eum quoque pertinere promiſſionem hanc minimè dubitamus, quod erit longæuus ſuper terram, neque minus quàm pater eius vitam aget felicem ac diuturnam. Quam ſpem noſtram vt ratã Deus eſſe velit, pro ſui nominis gloria, proq; regni totius & Eccleſiæ tranquillitate ſedulò precamur. Quominus ferendi ſunt, qui ne tam pii quidem Regis exemplo mouentur, vt ſanctis maiorum ſuorum veſtigiis incedant, nec ea ſibi contemnenda putent, quæ ſumma ratione ſunt ab illis inſtituta, quorum etiam ſi cauſas ignorarent, tantam tamen apud filios Eccleſiæ matris auctoritatem eſſe oportebat, vt ſemper decretis illius obediendum, non ſemper eorum quæ decreuiſſet, rationem eſſe flagitandam exiſtimarent.

Sigiſmundi Auguſti pietas.

Verùm de corrupta Eccleſiæ diſciplina, deque ſublata prorſus omni per audaces & ſibi placentes homines obedientia, queri, non eſt præſentis inſtituti: eò vnde deflexit oratio noſtra reuertatur. Illud nobis demõſtrare propoſitum fuerat, qui matris Eccleſiæ decretis obtemperantes iuxta rationem ab illa inſtitutam, vel quadrageſimæ, vel quibuſcunque tandem ſtatis aliis diebus ieiunaſſent, & ab interdicto carnium eſu ſibi tẽperaſſent, eos non modò nihil incommodæ valetudinis ex eo contraxiſſe, verumetiam robuſtiores factos, in multò longiorem ætatem vitam ſuam produxiſſe, quàm quanta ſit eorum ætas, qui quamlibet leuis tentatiũcula fuerit, non alia ratione, quàm carnibus ieiuniorum diebus edendis, illi ſe mederi poſſe perſuaſum habent. Ac non protulimus nos quidem exempla niſi Regum, idq; eorum tantùm, qui ſunt ex Iagellonum familia prognati, cuius adhuc ſtirps ſupereſt, ac regno feliciter præeſt. Quòd ſi priuatorum, aut aliorum inferioris ſtatus exempla producenda putaſſemus, finis reperiri potuiſſet nullus: Vnum tamen commemorabimus: In oppido Srenſco, quod viri fuit inſigni pietate prędití. Felicis à Srenſco Palatini & Præfecti Plocenſis qui non ita pridem in Chriſto obdormiuit, vita longiore dignus, cùm Catholicæ & Orthodoxę fidei cumprimis tenax fuerit: in hoc igitur oppido, memorabili quodam opere ſepulchrũ conſtructum videre licet, quod is auo ſuo paterno poſuit: teſtatur hunc inſcriptio ſepulchri centum quadraginta annos vixiſſe: Quem Eccleſiæ ieiunia religioſè obſeruaſſe, nec ea carnium eſu contaminaſſe dubium eſſe debet nemini, cùm non minor hac in parte maiorum noſtrorum religio fuerit, quàm vel Antiochenorũ, de quibus meminit Ioannes Chryſoſtomus, cùm eſſet apud eos Presbyter, vel regnante Iuſtiniano Imperatore Conſtantinopolytanorũ. Id quod vel ex eo, quod noſtra factũ eſt memoria, colligere licet. Cùm enim ante annos plus minus quadraginta Eraſmus Vitellius Plocenſis Epiſcopus ex vrbe rediens diploma Pontificium attuliſſet, quo liberè omnibus poteſtas permittebatur feriis quartis carnibus veſcendi, non eſt quiſquam in toto Poloniæ regno repertus, qui conceſſa ſibi poteſtate hac vti vellet. Tanta fuit etiã noſtræ ætatis hominum grauitas, tanta cõſtãtia, tanta religio in iis mordicus retinẽdis, quæ à maioribus noſtris nobis per manus tradita accepimus. Sed hæc iſta de re iam dicta ſufficiant. Satis enim ex iis demonſtraſſe videmur, quod ad valetudinis tuendæ rationem attinet, prodeſſe magis ad eam rem certis temporibus carnis abſtinentiam, quàm obeſſe.

Felix Srenſcius Palat.

Polonorum religio.
Eraſmus Ciolek.

Cęterùm demus illud, ſi quis à carnibus per quadrageſimam abſtineat, de corporis viribus nonnihil detrahi. Verùm ſi Plato, cùm non eſſet neſcius, q̃ grauem aduerſarium carnem noſtram habeamus, Academiã Athenis in loco peſtilenti elegit, vt nimiã corporis ferocitatem velut vitẽ palmite luxuriantem amputaret. Si fecit hoc ille, quò liberius ei ſapiẽtiæ vacare liceret, quę ſtultitia eſt apud Deũ: quantò magis faciendũ nobis eſt, vt eo pręſertim anni tẽpore, quo plus in carne noſtra ferocitatis eſſe cõſueuit, (cuiuſmodi vernũ eſſe tempus creditur) non eis qui ſunt ſaluberrimi, quiq; maximè nutriunt, cibis vtamur: quo caro noſtra facilius in officio cõtineri, neq; ſpiritũ impedire queat, quò minus, quæ ſola eſt vera Philoſophia, diuinis beneficiis contẽplandis vacare totus poſſit. Teſtantur autẽ hoc etiã ipſi Medicorũ libri, bonã valetudinẽ quę in ſũmo eſt, fallacẽ & periculoſã eſſe, ꝙ ſummis negatum eſt ſtare diu: vt qui inoffenſo valetudinis ſuæ curſu ad virilẽ ętatẽ peruenerunt, eos poſteaq̃ aliquo nõ grauiſſimo morbo correpti fuerint, in extremũ vitæ diſcrimẽ adductos, videre ſæpè licuerit nõ niſi difficulter ex eo recreatos. Cui periculo minus obnoxii videtur, qui ſubindè cũ leuioribus morbis cõflictãtur, vt nõ omnino nolle debeamus, ĩterpolata potius morbis, q̃ perpetua quadã incolumnitate frui: ꝙ hæc plerunq; nõ ſolet eſſet diuturna. Sunt itaq; longioris æui, quibus athletica illa valetudo perpetua nõ eſt. Quãquã Chriſtianũ hominẽ corporis q̃ minimã habere rationẽ oportet, cum quod illius incolumnitati detrahitur, animi ſanitate pẽſetur. Cùm enim qui foris eſt, noſter homo corrumpitur: is qui intus eſt, ſicut à Paulo ſcriptum legimus, renouatur de die in diẽ. Eum qui foris eſt hominẽ, corpus noſtrum: eum, qui intus eſt, animum Paulus intelligi vult: vt quãtum illi detractum fuerit, tãtùm huic virium accedat. Quid autẽ aliud eſt corpus noſtrum, q̃ carcer noſter: de quo educi animã ſuã Propheta petit? Quanto lautioribus & delicatioribus cibis curatum & ſaginatum à nobis corpus fuerit, tanto duriorem nobis carcerem præparamus. Non ſunt igitur omnia corpori tribuenda, non eſt nimis delicatè fouendus hoſtis noſter domeſticus, quo vix vllus vel periculoſior, vel nobis eſt infeſtior. Quin caſtigãdum illud potiùs, & in ſeruitutem redigendum eſt: quemadmodum factitaſſe Paulum ſcimus, quominus rebellare ſpiritui queat. Verùm hæc de ieiuniis, deq; cæremoniis dicta ſufficiant. Quoniam verò ſub vno traditionum humanarum nomine omnia hæc externa contemni, & pro nihilo duci hoc infelici æuo noſtro videmus, opere pretium eſſe duximus, vt quid ſentiendum de illis ſit, breuibus explicemus.

Platonis conſiliũ in eligendo loco Academiæ inſalubri.
Vide Baſil. in eo lib. quem ſcripſit ad adoleſcentes, quomodo proficiant ex gentiliũ libris. & Hieronymum lib. 2. contra Iouinianum.
1. Corinth. 9.

2. Cor. 4.

Pſalm. 14.

1. Cor. 9.

De

De traditionibus.

CAP. XCII.

Status religionis tempore Baſilii. in epiſt. 70.

SVi temporis ſtatum deplorans Magnus ille Baſilius: Vnum,inquit, iam crimen eſt,quod vehementer punitur,ſi paternas quis traditiones diligenter obſeruet. Non impugnamur propter pecunias,non propter gloriæ ſplẽdorẽ, nõ propter aliud aliquid rerũ tẽporaliũ: ſed propter communem theſaurum,propter hæreditatem paternam, propter ſanam fidem,in acie ac certamine ſtamus.Domus precationum clauſæ ſunt , altaria cultu ſpiritali vacant : nulli amplius Chriſtianorum cœtus: nulla amplius doctorum pręſidentia: ceſſarunt doctrinæ ſalubres,ceſſarunt panegyres: hymnodię nocturnæ non habentur,neque ſupereſt beata illa exultatio, qua Domino credentium animæ in ſynaxi & communione ſpiritalium chariſmatũ exhilarantur. Nobis iam dicere licèt,quòd in hoc tempore non ſit neque princeps,neque Propheta,neque præſes , neque oblatio, neque incenſum,neque locus,in quo coram Domino poſſit offerri ſacrificium & miſericordia acquiri. Quę ſint autem ex eo conſequuta,in ea quæ proximè præcedit epiſtola,narrat idẽ dicens: Intereà rident nos infideles,nutant qui modicæ ſunt fidei , fides ipſa in ambiguum vocatur , ignorantia mentibus offunditur: propterea ꝙ formam ad ſpeciem veritatis prætexunt,qui verſutè ſermonem adulterant : Silent enim piè docentium ora, reſoluta verò eſt quæuis blaſphema lingua,prophanata ſunt ſacra,domos orationum fugiunt,vtpotè in quibus impia docentur.In ſolitudinibus verò degentes , manus ſuas ad Dominum de cœlis cum gemitibus & lachrymis extollunt. Ac rurſus in alia epiſtola: Spreta ſunt patrum decreta, traditiones apoſtolicę nihili fiũt, recentiorum hominum adinuentiones ad gubernandas Eccleſias vſurpantur: ex artificio deniq; iam loquũtur homines non theologicè: Sapientia mundi primas obtinet,neglecta crucis gloria: pellũtur paſtores,ſubintroducuntur in eorum locum lupi graues,gregem Chriſti diſcerpentes: ædes oratoriæ concionibus Eccleſiaſticis deſtitutę: ſolitudines refertæ ſunt plangẽtibus,ſeniores lamẽtantur, vetera pręſentibus conferentes: iuniores hoc ſunt miſerabiliores,quòd quibus bonis priuati ſint,ignorant.

Oſee 3.

Baſil. epiſt. 6.

Hæc ſunt & alia pleraq;,quæ ſcribens ad ſuos in Italia & Gallia comminiſtros,grauiter deplorat Baſilius. Cæterùm ſi miſer tunc fuit & calamitoſus Eccleſiæ ſtatus,non minus certè nunc infelix eſt & calamitoſus: neq; magis illis,quàm noſtris temporibus his hæc Baſilii deploratio conuenire videtur. Graue piaculum viſum eſt Baſilio,ꝙ clauſæ tum fuère domus orationum :at nunc partim priuatorum domicilia factas,partim in horrea & equorum ſtabula commutatas , partim prorſus euerſas:& quod horendum eſt dictu, vix etiam apud poſteros credibile futurum,crucem,in quam furti aut alicuius ſceleris alterius condemnati aguntur, in eo ipſo loco videre licuit collocatam, vbi crucis,qua redempti ſumus,& mortis Chriſti iugis repręſentatio recordatioq; fiebat. Altaria tum ſpiritali cultu vacabant: nunc diruta ſunt & confracta: vt in pleriſq; locis ne veſtigium quidem illorum ſuperſit vllum. Quòd autem ſpirituali cultu altaria tum vacabant,nõ ideò factum eſt,ꝙ eum improbandum quiſquam eſſe diceret: verùm ob eam potius cauſam, ꝙ in graui Sacerdotum Orthodoxorum perſecutione,non facilè reperire licebat , qui ſpiritualem cultum hunc Deo præſtarẽt. At noſtro tempore,cultus ipſe ſpiritualis , quam propriè Deo debitam ſeruitutẽ vocat Auguſtinus, prorſus abrogatus in pleriſq; locis eſſe videtur. Neq; dubitant blaſphemi homines, tremendum illud miſſæ ſacrificium,(hoc enim per ſpiritualem cultum intelligi vult Baſilius)horrendam abominationem & idololatriam appellare. Ac quicunq; tunc fuerit Eccleſiæ ſtatus,plangere tamen his qui agebant in ſolitudine , Deumq́ue ſuis precibus citra cuiuſquam interpellationem placatum reddere licebat: nunc non alii ſunt qui perſequutionẽ patiuntur grauiorẽ,quiq́; magis hominũ ludibrio ſunt expoſiti,q̃ qui ſolitariã vitã degẽtes,Deo piè colendo ſe totos dicauerũt. Quòd ſi nũc Baſilius viueret,ſi, quod vix etiã immanes Barbari facerent , in Chriſti crucifixi ſimulachra eos,qui Chriſtiani cẽſeri volũt,haud aliter ſęuire cerneret,q̃ fuit olim à Iudæis in viuẽtẽ Chriſtũ ſæuitũ: ſi Chriſti corpus & ſanguinẽ in Euchariſtia cõculcari: ſi horrẽda alia patrari aſpiceret,quæ tã dem illi lachrymæ ? qui planctus? quæ lamẽtationes ad præſentem Eccleſiæ ſtatum deplorandum ſufficerẽt?

Horrendum facinus.

Lib. 20. contra Fauſt. cap. 21.

Quod aũt nobis quoq; nũc obiicitur crimẽ grauius,q̃ quod ille ſuo tẽpore piis,obiectũ eſſe queritur? Nũquid nõ hoc ſolo noĩe rei pronũciamur grauiſſimi criminis idololatriæ,ꝙ paternas traditiones retinemus, ꝙ non temerè diſcedere nos ab eis oportere ꝑſuaſũ habemus? Nónne,quibus verbis Populũ Iſraël ꝑ Prophetã Dominus olim eſt hortatus,vt ne in pręceptis patrũ ſuorũ incederet,quorũ cor poſt idola gradiebatur: cũ ſibi quẽ adorarẽt,vitulũ aureũ in deſerto cõflauiſſẽt,ea verba,obtorto,quod aiũt,collo ĩ nos torquere, ac per ea nos ab eo cultu deterrere conãtur,quo maiores noſtri piè Deũ ſunt proſequuti. Quorũ nomine ſi volũt eos intelligi qui ante ſexcẽtos annos in Polonia vixerũt: rectè illi ſanè. Nã illorũ præceptis abſit vt incedamus. Certò enim ſcimus,quod illorũ cor poſt idola gradiebatur,à quorũ cultu grauiq́; diaboli ſeruitute nos ꝑ Dei miſericordiã liberatos eſſe gaudemus,& eius hoc immẽſũ beneficiũ nõ ſine ſingulari quadã grati animi teſtificatione,pleno,quod aiunt,ore libenter prædicamus: ſimul ſupplices clementiã eius precamur,vt agnita ſemel veritate,ne nos retrorsũ cõuerti ab eo quod nobis creditũ eſt,ſãcto mãdato, nève doctrinis variis & peregrinis abduci,& à quatuor Euãgeliis,quę vnũ ſũt,ĩ quintũ aliud,quod ignorauit hactenus Eccleſia Chriſti,trãſferri patiatur. Sin autẽ patrũ nomine,vel Apoſtolos,vel eorũ ſucceſſores ad hęc vſq; noſtra tẽpora , quorum nos,qui iã nõ carnis,verùm promiſſionis filii ſumus,liberos eſſe gloriamur: ſi Hieronymũ, Ambroſiũ, Auguſtinũ, Baſiliũ, Athanaſiũ, Gregoriũ Naziãzenũ,ſi ſanctos Martyres & Epiſcopos noſtros Adalbertũ & Staniſlaum,qui Euangeliũ Chriſti per longã ſacerdotũ & Epiſcoporum ſucceſſionẽ ſibi per manus traditum, ſanguine ſuo ſignatũ nobis reliquerunt,ſi hos patrum nomine volunt intelligi, da Chriſte , vt in eorum ſemper pręceptis incedamus, da vt ab eorũ veſtigiis nunquã aberremus, da vt quorum cum admiratione quadã

Ezech. 20.
Exod. 32.

2. Pet. 2.
Heb. 13.

Patrum nomine qui intelligendi.
Rom. 9.

conuerſationis exitum intuemur, eorum fidem imitemur: ac prius lucis huius vſuram, prius ea nobis omnia, quę ſunt chariſſima mortalibus, eripi velimus, quàm in hanc nos mentem impelli patiamur, vt in ſanctorũ
Heb. 13.
horum patrum noſtrorum præceptis non eſſe nobis incedẽdum exiſtimemus. Quam nos iſti docuerunt idololatriam, eam fac vt perpetuò retineamus. Verùm non eſt illa idololatria, ſed eſt pia cumprimis, & ſalutaris doctrina, quam illi, quos verè patres noſtros agnoſcimus, à ſuis maioribus acceptam, per manus nobis tradiderunt.
Idololatria quæ. Dii alieni.
Ea verò eſt ipſiſſima idololatria, quam iſti tradunt impii, qui nos iubent ſequi deos alienos, hoc eſt, noua quædam & aliena ab Eccleſia dogmata, quę ſi recepta ſemel fuerint, neceſſe eſt, vt fides beatorum patrum noſtrorum, aut tota, aut certè magna ex parte violetur: neceſſe eſt, vt omnes omnium ætatum fideles, omnes ſancti, omnes caſti, continentes, virgines, omnes clerici, Leuitæ & Sacerdotes, tot Confeſſorũ millia, tanti Martyrum exercitus, tanta vrbium, tanta populorum celebritas & multitudo, tot inſulæ, prouinciæ, Reges, regna, Gentes, nationes, totus poſtremò iam penè terrarum orbis Chriſto capiti per catholicam fidem incorporatus, tam longo ſeculorum tractu ignoraſſe, erraſſe, blaſphemaſſe, quid crederet neſciſſe, & idola coluiſſe pronuncietur. Quæ eſt, ſi non hæc eſt ipſiſſima idolatriæ propagatio, cùm tuum ipſe verbum pro Dei verbo rudi plebeculæ venditas, cum tuarum opinionum commenta ſic incipis admirari, vt ea tanquam diuina quædam oracula, velis ab omnibus adorari? cæteros omnes deſipere, te ſolum ſapere: cęteros omnes cæcos eſſe, te ſolum videre perſuaſum habes? Profert ſententiam ſuam Lutherus: quò faciliùs imponat imperitis, aliquot eam ſcripturæ verbis in prauum ſenſum detortis, adſtruere conatur: vocat ſtatim Euangelium, uocat uerbum Dei. Profert ſuam ad eundem modum Zuinglius, aut Caluinus: vocat eam & ipſe verbum Dei. Profert ſimiliter ſua ſomnia Baltazarus aut quicunque tandem alius de grege Anabaptiſtarum, vocat verbum Dei.
Verbi Dei prætextu ſe vendit aut hæretici.
Quid ſi (quod ne cogitare quidem vt in mentem veniat vnquam homini Chriſtiano prohibere dignetur Deus) nos Eccleſiæ catholicę tæderet: ſi ab ea ſegregati, ſententias iſtorum nobis amplectendas eſſe putaremus: nunquid non quot ſunt hæreticarum opinionum commenta, tot verba Dei: quot hæreticos, tot ſequuti deos eſſe videremur? In quam fraudem qui miſeros mortales inducere conãtur, quid aliud exiſtimandi ſunt dicere, quàm quod à pſeudopropheta dictum in Deuteronomio legimus.
Deut. 13.
Eamus & ſequamur deos alienos, quos ignoramus, & ſeruiamus eis. Nobis verò prius omnia Deus eripiat, quàm hanc mentem, qua ſemel nobis deliberatum eſt, omnia prius & facere & pati, quàm vt ſequamur deos alienos, hoc eſt, errores extraneos, nouos & inauditos, quos hactenus ignorabamus, vt ſeruiamus,
Heb. 1.
hoc eſt, credamus eis. Quin Deo nos obtemperabimus potius dicenti: Non audies verba Prophetæ illius, qui iubet ſequi deos alienos: illũ vnũ Deũ ſequemur, quem toties in ſcripturis appellare legimus Dominum Deum patrum noſtrorum, ab hoc vno Deo, quem coluerunt patres noſtri, nunquam diſcedemus: huic vni Deo ſeruiemus, huius vnius Dei verbo credemus: eius qui multifariam multiſque modis olim locutus in Prophetis, poſteà locutus in Filio, locutus in Apoſtolis, locutus eſt deinceps ſemper, & loquitur adhuc in vna, ſancta, catholica, Apoſtolica Eccleſia. Quicquid ab illa tanquam Dei verbum receptum eſt: ſiue ſcriptum, id eſt, ſiue traditum, tanquam Dei verbum obuiis, quod aiunt, vlnis amplectemur, & qua ſumma poſſumus veneratione proſequemur. Neque audiemus iſtos, qui ſi quid in ſcripturis non reperitur, etiã ſi totius Eccleſiæ quodam admirabili conſenſu receptum ſit & approbatum, ſub vuo tamen traditionum humanarum nomine, ſtatim reiiciendum eſſe cenſent. Verùm Dei ſpiritum audiemus potius per Paulum loquentem: Itaque fratres ſtate, & tenete traditiones, quas didiciſtis, ſiue per ſermonem, ſiue epiſtolam noſtrã.
1. Theſſ. 2.
Audiemus eundem ſpiritum per Epiphanium, dicentem: Oportet & traditione vti. Non enim omnia à diuina ſcriptura accipi poſſunt. Quapropter aliqua in ſcripturis, aliqua in traditione S. Apoſtoli tradiderunt. Quemadmodùm dicit ſanctus Apoſtolus: Sicut tradidi vobis. Et alibi: Sic doceo, & ſic tradidi in Eccleſia.
Hæreſ. 61.
Audiemus Athanaſium quoque monentem: Qui ea quæ vltra ſuas vires ſunt indagat, in præcipiti cõſiſtit: qui verò traditionibus inhæret, extra periculum verſatur. Suademus igitur, inquit, vobis, quod & nobiſipſis ſuademus, vt traditam fidem retineatis.
In principio 3. tomi de incar. verbi Dei.
Secutus patres hos Ambroſius: Seruemus, inquit, pręcepta maiorum, nec hæreditaria ſignacula auſi rudis temeritate violemus, librum ſignatum illum Propheticum non Seniores, non Poteſtates, non Angeli, non Archangeli aperire auſi ſunt: ſoli Chriſto explanandi eius prærogatiua eſt ſeruata. Librum Sacerdotalem quis noſtrum deſignare audeat, ſignatum à Confeſſoribus, & multorum iam martyrio conſecratum. Quem igitur deſignare coacti ſunt, poſteà tamen damnata fraude ſignarẽt. Qui violare non auſi ſunt, Confeſſores & Martyres extiterunt. Quomodo fidem eorum poſſumus denegare, quorum victoriam prædicamus.
De fide lib. 3. cap. 7.

Et auerſemini prophana nouitatis verba, & idem reliquis præcipiatis, vt exhorreant tanti myſterii inquiſitionem.

Obiectiones hæreticorum contra traditiones. Ezech. 20. In præceptis Patrum, &c.

Sed videre libet, quid ab iſtis tandem adferatur, quamobrem traditiones humanas reiiciendas putent. Certè quod adducunt ex Ezechiele: In præceptis patrum veſtrorum nolite incedere, quid eo potuit proferri ineptius, magiſq; ridiculum, ad pios maiorum noſtrorum cultus euertendos? eorum dico, quos ſexcentis his annis, quibus in Polonia Chriſti receptum eſt Euangelium, in fide & confeſſione Chriſti nominis ex hac vita migraſſe conſtat. Quæ autem eſt iſtorum hominum cæcitas, qui non vident, ſi quis verbis velit vrgere, ſuis hoc, quos per quintum Euangelium genuerunt, liberis, multò dici poſſe rectius: In pręceptis patrum veſtrorum nolite incedere: Nos enim non tam in patrum, quàm in auorum, proauorum, atauorum noſtrorum præceptis incedimus: qui mille iã & quingentis annis, eadẽ qua nos ratione Chriſtũ coluerunt, eiuſq; colendi rationem partim ſcripto, partim traditionibus ad nos trãſmiſerunt. At iſtorum liberi (niſi mentẽ illis dederit Deus meliorem) in quorum aliorum, quàm in patrum ſuorum præceptis incedunt? auos enim & proauos hoc quidem tempore numerare nullos poterunt. Niſi forte nõ habet ſua quoq; pręcepta, nõ ha-

bet

bet ſuas quoque conſtitutiones iſta diſgregata congregatio, & vndique diſſecta. Atqui præter alios quoſdam ſcribit de horum conſtitutionibus, is, qui vitam ſuam inter eos tranſegit, Eraſmus Roterodamus, his verbis: Excuſſum eſt iugum humanarum conſtitutionum, ſed vbi ſunt, qui ſubmiſerunt ceruicem ſuã ſuaui iugo Chriſti? Et interim conſtitutiones humanę conſtitutionibus humanis, imò parum humanis mutantur. Titulus modò mutatus eſt: vocantur enim verbum Dei: cæterùm res adeò nihil eſt mitior, vt cõplures boni viri præferant vltroneũ exilium iſti magnificè decantatæ libertati. Atque adeò proceres & anteſignani iſtius factionis, cùm nondum ad Epiſcoporum dignitatem, opes, ac ditionem peruenerint, tamen eiuſmodi ſpeciem de ſe præbent, vt ego me malim in Epiſcoporum, quàm in horum poteſtatem tradere, ſi detur optio: malimque Cæſaris potentiſſimi ferre iugum, quàm quorundam Magiſtratuum Euangelicorum, quamuis humili ſorte. Sic excutiunt iugum hominum, qui veſtro Euangelio ſubmittũr ceruices: màgis vereor, ne plerique pro graui iugo hominum, portent grauius iugum Diaboli. Excuſſa eſt obedientia Epiſcoporum, ſed ita, vt ne prophanis quidem Magiſtratibus pareatur. Hæc ille de conſtitutionibus eorum, qui nunc Euangelici vocari malunt, quàm Chriſtiani, quique tanto conatu conſtitutiones humanas euertere moliuntur, qui certè propheticum illud: In præceptis patrum veſtrorum nolite incedere, ſuis poſteris multò verius occinere poſſunt, quàm nobis, qui traditiones Apoſtolicas retinemus. Cęterùm quæ certa, ſtabilis & fixa futura eſt religio, ſi nunquam filiis in patrum ſuorum, qui Catholicæ fuerint & Orthodoxæ fidei, præceptis incedere licebit? Niſi fortè hoc iſti volunt, vt nunquam eadem quam patres religionem filii, nec eoſdem ritus obſeruent: quo vel hac ratione ſe quiduis eſſe potius quàm catholicos teſtatum faciant omnibus. Verùm aliud nos docet diuina ſcriptura. Interroga, inquit, patrẽ tuum, & annunciabit tibi: maiores tuos, & dicent tibi. Non te prætereat narratio ſeniorum, ipſi enim didicerunt à patribus ſuis, quoniam ab ipſis diſces intellectum. Et iterum: Interroga generationem priſtinam, & diligenter inueſtiga patrum memoriam. Heſterni quippè ſumus, & ignoramus: quoniam ſicut vmbra dies noſtri ſuper terram. Ipſi docebunt te, loquentur tibi, & de corde ſuo proferent eloquia. Ne tranſgrediaris terminos antiquos, quos poſuerunt patres tui. Terminos autem indubitanter tranſgreditur, qui ſtatuta patrum poſtponit, atque confundit: ſicut Alexander quartus à Petro Pontifex Romanus in prima ſua decretali ſcribit epiſtola. Tunc autem à nobis fidei limes defenditur, inquit, Auguſtinus, quãdo termini quos poſuerunt ſancti patres non transferuntur à nobis, imò obſeruantur & defenſantur. Gloriatur Baſilius, quòd quam à puero ſententiam de Deo, à beata matre, deinde à nutrice ſua Macrina recepit, illam iuſtis incrementis auctam & adultam in ſeipſo conſeruauerit. Non enim alias poſt alias, inquit, matureſcente ratione ſumpſi: ſed tradita ab illis principia abſolui, & ad perfectionẽ deduxi. Quemadmodũ enim ſemen dum creſcit, maius quidem è modico redditur, idem tamẽ eſt, quod anteà, non immutatum genere, ſed immutatum ex incremento: Ita & mihi eandem ſententiam quidem ſuis auctam profectibus, non autem quæ nunc eſt, ei quæ ab initio erat, aduerſam eſſe arbitror. In quam ſententiam pleraque ſcribuntur ab eodem in Epiſtola ad Neoceſarianos. Cuius exemplo Gregorius quoque Nazianzenus in oratione qua contra eos qui modũ nõ ſeruant in diſputãdo de rebus diuinis, grauiter inuehitur, docẽs quòd præſtat ignauum eſſe, quàm curioſum. Verba ea, inquit, quibus ſimul cum lacte nutritus es, mordicus retine diſputationis autem curam, eruditioribus manda.

Eraſ. in epi. cont. Pſeudeuang.
Deut. 32.
Eccle. 8.
Iob. 8.
Prou. 22.
Terminos antiquos tranſgredi quid ſit.
Aug. lib. 3. Hypognoſt.
Epiſt. 79.
Epiſt. 75.

Sed habent interim iſti alia quoque ſcripturę loca, quibus rectè perſuaderi putant hominibus, vt ne traditiones Patrum obſeruent, Adferunt magno ſuorum applauſu, quod olim ab Arrianorum Epiſcopo maximo productum fuiſſe legimus, cùm aduerſus Auguſtinum differens, nihil ſe præter ſcripturas Canonicas recepturum eſſe diceret: Sine cauſa colunt me, docentes doctrinas & mandata hominum. Ad quæ ne reſpondere quidẽ dignatus eſt Auguſtinus, ꝙ nihil ad cauſã pertinere iudicaſſet. Quis enim ignorat de quo traditionũ genere Chriſtus ibi loquatur? nimirũ de eo, quod aut leue prorſus eſt ac inutile, nec ad Dei cultũ quicquam facit, quale fuit, non lotis manibus mãducare, qua de re tum ſermo fuerat: aut quòd pręceptis Dei palàm aduerſaretur, quale fuit, cuius in eodem loco Chriſtus meminit: Quicunq; dixerit patri aut matri, munus quodcunq; eſt ex me, tibi proderit, &c, Quibus verbis hoc ſignificare velle videbantur, in tẽplo munus offerre ſatius eſſe, quàm neceſſitati parentum ſubuenire: Quod apertè fuit illi pręcepto Dei contrariũ: Honora patrẽ tuũ & matrem tuã. Nihil aliud his verbis Chriſtus intelligi vult, quàm quod adnotatũ eſt à Baſilio, traditionibus humanis ad mãdatum Dei reprobandum, obſequendũ non eſſe. Hoc illa ipſa Chriſti verba ſatis indicant, cùm dicit: Reſcindentes verbũ Dei per traditionẽ veſtrã, quã tradidiſtis. Atqui de quibus traditionibus paulò antè verba fecimus, tantùm abeſt, vt aut leues, aut inutiles, aut cũ verbo Dei ſint pugnantes, vt etiã ad cultum Dei promouendum facere plurimum videãtur. Cuius generis traditiones non modò non reiiciendas aut etiã reprehendendas eſſe Chriſtus putauit, verumetiã, quas ipſe obſeruare dignas iudicauit. Encęniorum feſtum non à Moſe, qui Dei ſequeſter & interpres fuit: ſed à Machabęis inſtitutũ eſſe legimus, & tamen quod recens adeò fuit inſtitutum, id ſua præſentia Chriſtus honeſtare dignatus eſt. Vſque eo ne recentes quidem traditiones ſiue conſtitutiones contemnendas eſſe duxit.

Lib. 2. contra Maximin.
Iſa. 29.
Mat. 5.
Sine cauſa colunt me, explicatur.
Exod. 19.
Baſil. in Ethicis diffin. 12.
Matth. 15.
Encæniorum feſtum à Machabæis inſtitutum.

Verùm eſt & aliud, quod producunt ex Paulo telum: Si quis, inquit, vobis euangelizauerit, præterquã quod accepiſtis, anathema ſit. Quod anteà productum à Grçcis quoque, Petrus Lombardus auctor eſt: & ex ea diſputatione quam habuit Anſelmus Hauelsburgenſis Epiſcopus ęqualis Petri Lombardi cum Nechita Archiepiſcopo Nicomodiæ, manifeſtum eſt: tum in concilio Florentino quo tempore de proceſſione ſancti Spiritus controuertebatur, obiectum ab eiſdem fuiſſe, concilii eius acta teſtantur: fuitq; planè, Græcis etiam ipſis poſteà fatentibus, ficulneum in hac ſcriptura Præſidium. Quoniam verò proprium ſemper hoc fuit hæreticorum axioma, nihil eſſe recipiendum pręter ſcripturas: dubium non eſt, quin priſcis

Deut. 1.
1. Macha. 10.
Galat. 1.
Si quis euangelizauerit.
Lib. 1. diſt. 11.
Anſ. lib. 2. contra poſtea.
Cap. 21. & 22.
Hæreticorum axioma.

Aug.tract.48. in Ioan. Ioan.16.

etiam ſeculis,ad probandum illud,hæc Apoſtoli verba detorſerint. Quamobrem illum ex Euangelio locũ enarrans Auguſtinus: Adhuc multa habeo vobis dicere, ſed non poteſtis portare modò. Admonitio, inquit,beatiſſimi Apoſtoli de veſtris cordibus non recedat.Si quis vobis Euangelizauerit præterquàm quod accepiſtis,anathema ſit.Non ait pluſquam accepiſtis,ſed præter quàm quod accepiſtis: Nam ſi illud diceret,

2.Theſſ.3.

ſibi ipſi pręiudicaret,qui cupiebat venire ad Theſſalonicenſes,vt ſuppleret,quæ illorum fidei deerant. Sed qui ſupplet, quod minus erat, addit, non, quod inerat, tollit: qui autem prætergreditur regulam fidei,non accedit in via,ſed recedit de via. Adhuc multa habeo vobis dicere, ſed non poteſtis portare modò: adiicienda illis fuerant,quæ neſciebant,non quæ didicerant,euertenda. Quis non facilè perſpicit ex his Auguſtini verbis,non eam fuiſſe Pauli mentem, vt his quæ per ſe tradita fuerant & annunciata, nihil adiiciendum exiſtimaret,ſed hoc eum tantùm cauere voluiſſe,cùm hæc ſcriberet, ne quid contrarium his reciperent,quæ prius à ſe tradita accepiſſent.Poſt hanc ad Galatas ſcriptam epiſtolam, ſcripſit præclarum illud Euangelium ſuum Ioannes,nunquid,quotquot illud receperunt,eos,vel auctorem ipſum,anathema Paulus eſſe voluit?Quare vel cæco perſpicuum eſſe poteſt,quàm ineptè colligere conentur iſti ex hoc loco,nihil ſcripturis adiiciendum,nihil præter ſcripturas recipiendum,nihil eſſe nouarum conſtitutionum aut ſanctionũ edendum: In quo tamen,non præterquam quod ſcriptum eſt à nobis,ſed præterquam quod euangelizauimus vobis,præter id quod accepiſtis, traditum & annunciatum à nobis,diſertis verbis expreſſum eſt: vt magis ad traditionem,quàm ſcripturam referri queat. Quod etiam apertè declarant hæc Athanaſii verba: Si

Lib.5 epi.32. de incarnatione. Christi.

quis præter hæc ex diuinis ſcripturis alium eſſe docet filium Dei, & alium,qui ex Maria adoptatus eſt in filium: ſicut nos. Vel,ſi quis Domini noſtri carnem ſupernè dicat,& non ex Maria Virgine: vel conuerſam diuinitatẽ in carnẽ,vel cõfuſã,vel immutatã, vel paſſibilẽ Domini deitatẽ vel inadorabilẽ Domini noſtri carnẽ vt hominis: hũc anathematizat ſancta catholica Eccleſia: obtẽperãs ĩ hoc diuino Apoſtolo,dicẽti: Si quis vobis euangelizauerit, præter id quod accepiſtis, anathema ſit. Hîc Athanaſius apertè, quem locum Pauli contra traditiones noſtri temporis hæretici producunt, hunc adfert ad confirmandas traditiones: dum hoc oſtendere conatur, etiam ſi quis è ſcripturis contrarium docere velit, ei quod in patrum conciliis definitum, per manus ab illis accepimus, eum non eſſe audiendum: verùm in eo quod accepimus eſſe potius permanendum, quamlibet multa proferantur in contrarium ſcripturarum examina. Quem ſequutus Ambroſius ad Valentinianum de Auxentio ſcribens: Non eſt, inquit, neceſſe propter vnum tot Epiſcopos fatigari, qui etiamſi Angelus de cœlo eſſet, paci eccleſiarum non deberet præferri. Pacem eccleſiarum vocat, quod vnanimiter à patribus in concilio Nicęno decretum fuerat & approbatum, ei negat quicquam

Tert. de velan. Virginibus.

præferendum eſſe, etiamſi Angelus de cœlo ſecùs euangelizaret. Cumprimis abſurdum eſſe, Tertullianus exiſtimat, vt Diabolo ſemper operante, & adiiciente quotidie ad iniquitatis opera, opus Dei aut ceſſauerit,aut proficere deſtiterit: cùm propterea paracletum miſerit Dominus, vt quoniam humana mediocritas omnia ſemel capere non poterat,paulatim dirigeretur & ordinaretur, & ad perfectum perduceretur diſciplina,ab illo vicario Domini, Spirituſancto. Adhuc,inquit,habeo multa loqui uobis, ſed nondum

Ioannis 16.

poteſtis ea baiulare. Quem ſecutus Vincentius Lirinenſis. Quis ille,inquit, eſt tam inuidus hominibus, tam exoſus Deo,vt nullum in Eccleſia Chriſti profectum haberi velit religionis? Sit ſanè: verùm ita, ut uetè profectus ſit ille fidei,non permutatio: ſiquidem ad perfectum pertinet,ut in ſemetipſa unaquæque res amplificetur,ad permutationem uerò,ut aliquid ex alio in aliud tranſuertatur. Creſcat igitur oportet & multum vehementerque proficiat,tam ſingulorum,quàm omnium, tam unius hominis,quàm totius Eccleſiæ ętatum ac ſeculorum gradibus,intelligentia,ſcientia,ſapientia,ſed in ſuo duntaxat genere: in eodem ſcilicet dogmate,eodem ſenſu,eademq; ſententia.Imitetur animarum religio rationẽ corporum,quę licet annorũ proceſſu numeros ſuos euoluant & explicent,eadẽ tamen,quæ erant permanent. Multum intereſt inter pueritiæ florem,& ſenectutis maturitatem,ſed iidem ipſi fiunt ſenes,qui fuerant adoleſcentes: ut quãuis unius eiuſdemque hominis ſtatus habituſque mutetur,una tamen nihilominus eademque natura, una eademq; perſona ſit: parua lactentium membra, magna iuuenum, eadem ipſa ſunt tamen: quot paruulorum artus, tot uirorum,& ſi qua illa ſunt,quæ æui maturioris ętate pariuntur, iam in ſeminis ratione proferta ſunt, ut nihil nouum poſteà proferatur in ſenibus,quod non in pueris iam antè latitauerit.

Heilsbergæ ſedes Epiſcopi. Varmienſis.
Ioan 6.
Anſ.lib.2.contra poſitorum ca.23.

Anſelmus Hauelsburgenſis Epiſcopus in ea diſputatione,quam cum Nechita Archiepiſcopo Nicomediæ habuit,quem librum in bibliotheca caſtri Heilsbergenſis,necdum quod ſciamus typis mandatum, reperimus,adferens & ipſe hunc Euangelii locum: Adhuc multa habeo uobis dicere,ſed non poteſtis ea portare modo,cùm autem uenerit ille Spiritus ueritatis,docebit uos omnem ueritatem: his uerbis utitur. Spiritus ſanctus procedens ab ore ueritatis,quę Chriſtus eſt, Euangelium prius condidit: poſtea ſanctorũ patrũ conciliis auctor & doctor omnis ueritatis,ſicut promiſſus fuerat,interfuit: fidem,quam ipſe idem in Euangelio breuiter condiderat,in conciliis ſanctorum patrum explanauit,& quæ filius adhuc dicere habuit,ipſe procedens à filio ueraciter edidit,& pleniter docuit,ut quam tunc ſoli Apoſtoli non potuerunt portare, eã nunc ſimul tota portet eccleſia per uniuerſum mundũ diffuſa.Itaq; ſicut dixi, Spiritus ſanctus, ſicut promiſſus fuerat,ut ueniens doceret, tunc & nunc, & ſemper omnem ueritatem, ſanctorum patrum conciliis interfuit, & tanquàm doctor omnium præfuit: fidem ſanctæ Trinitatis, quam tenemus inter impietatem Arrii, qui diuinam ſubſtantiam ſeparauit, & impietatem Sabellii, qui perſonas confudit, docens paulatim omnem ueritatem,tradidit,ſacramenta eccleſiaſtica inſtituit: formam baptiſmi,quam Dominus inſtituerat,conuenienti moderamine ordinauit:& ritum quem in conſecratione corporis & ſanguinis Domini tenet ſancta eccleſia, diſpoſuit: Patriarchas, Metropolitas, Archiepiſcopos, Presbyteros, Diaconos, & alios inferiores ordines eccleſiaſticos in miniſteriũ diuinũ,& decorem domus Dei inſtaurauit, chriſmales

vnctiones, nec non ſacramentum pęnitentiæ, & impoſitionis manuum, ordine ſacratiſſimo & bono diſtinxit: miſſarum ſolennia, & cętera diuina officia in laudē Dei appoſuit: per catholicos doctores, quaſi per organum ſuum, ſacras ſcripturas veteris & noui Teſtamenti nobis tanquàm extrinſecus pluendo aperuit: arcana quoque diuina ſub ſigillo diuinarum ſcripturarum myſterialiter clauſa, familiari inſpiratione nobis inſinuando, tanquàm intrinſecus rorando innotuit: hæreſes paulatim ſuccreſcentes (quia virtus altiſſimi eſt) potenter diſſipauit: leges eccleſiaſticas, ad conſeruandā religionem Chriſtianam, per Apoſtolicos viros dictauit: & vt ſingula ſub breuitate colligam, totam Eccleſiam in ſancta diſciplina eruditam, omnem paulatim docens veritatem, lumine veræ ſcientię illuſtrauit, & adhuc illuſtrat, & ſemper illuſtrabit. Ita quippè promiſit, qui non mentitur Deus: Dabo vobis ſpiritum, vt maneat vobiſcum in ęternum. Et iterum: Ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus, vſque ad conſummationem ſeculi, videlicet per inhabitantem Spiritus ſancti gratiam. Hactenus ille.

An euangelium ſufficiat ad ſalutem.
Chryſ. hom. 2. in epiſt. ad Titum.
Matth. 18.
Exod. 20.
Matth. 5.
Hebr. 13.
Matth. 23.
Luc. 10.
Rom. 13.
Ign. epi. 8.
Epiſcopo obediendum.
1. Regum. 8.
Epiſt. 1.
Heb. 13.

Sed nunquid (aiunt) lex Euangelii non eſt ſufficiens ad ſalutem, vt humanis prætereà legibus opus habeamus? Eſt revera lex Euangelii ſufficiens ad ſalutem: Verum eſt enim quod à Ioanne Chryſoſtomo ſcriptum eſt: Omnia continet Euangelium & præſentia, & futura, honorem, pietatem, fidem: ſimul omnia prædicationis verbo concluſit. Verùm hæc ipſa lex Euangelii docet nos, vt Eccleſiam audiamus, vt parentes honoremus, vt præpoſitis obediamus, vt quæ dicunt nobis in cathedra Moſi, cui ſucceſſit cathedra Petri, ſedentes ea faciamus, etiamſi, quod fit non rarò, non faciant ipſi quę dicunt: Atq; hęc tam ſeriò, tamque graui comminationi pręcipit, vt qui non audierit Eccleſiam, eum velit haberi tanquam Ethnicum & Publicanum: vt Chriſtum non audiri, Chriſtum ſperni dicat, ſi quis præpoſitum non audiat, vt apertis verbis affirmet damnationem acquirere, ſi quis poteſtati reſiſtat. Quapropter ſcribens ad Magneſianos Ignatius, qui Ioannis Euangeliſtæ diſcipulus, & tertius à Petro fuit Antiochenus Epiſcopus: Dignum eſt, inquit, vos obedire Epiſcopo veſtro, & in nullo ei contradicere: terribile eſt enim tali contradicere. Non enim iſtum viſibilem quis ſpernit: ſed illum inuiſibilem in eo contemnit, qui non poteſt à quoquam contemni: hic enim non ab homine, ſed à Deo habet promotionem. Dicit enim Deus Samuëli de cōtemptoribus eius: Non te ſpreuerunt, ſed me. Hæc Ignatius etiam in aliis epiſtolis ſubinde pluribus verbis inculcat. Nā & ad Trallianos ſcribēs: Epiſcopo, inquit, ſubiecti eſtote, ſicut Domino, ipſe enim vigilat pro animabus veſtris, tanquàm rationē redditurus. Sicut Domino, ſic Epiſcopo vult obediri. Quorſum autem vt obediatur illi, monet, ſi nullam habet Epiſcopus pręcipiendi facultatem? aut cùm habeat, ſi nulla penes eos, qui recta præcipienti non obtemperauerint, culpa reſidebit? Continentur in Euangelio quæcunque ſunt ad ſalutem neceſſaria præcepta omnia, ſed tanquàm in ſemine, multoque maxima pars Euangelii peruenit ad nos traditione, perexigua literis eſt mandata. Quamobrem & Chryſoſtomus nihil hic de ſcriptura, verùm de Euangelio loquitur. Euangelium autem quid intelligi velit, indicat ipſe cùm dicit, Omnia verbo prędicationis concluſit. Non quod atramento ſcriptum, ſed quod verbo prędicationis traditum eſt, vocat Euangelium. Quis autem negat omnia per Chriſtum eſſe prædicata, quæ ſunt ad ſalutem neceſſaria? Quòd autem quæ prædicata ſunt, eadem ſcripta ſint omnia, quis eſt qui affirmare audeat? cùm in extrema Euangelii ſui parte contrarium Ioannes docere videatur. Quòd in Eccleſia docere mulieri fas non eſt: quòd vir nudo, velato capite mulier orare debet: quòd Epiſcopum vnius vxoris eſſe virum oportet, vt qui duxerit alteram, etiam Epiſcopo eſſe minimè liceat, etiamſi non totos tres dies cum ea vixerit: vbi fit ea de re vlla in Euangelio mentio? At horum tamen ſuorum pręceptorum adeo nullam adfert rationem Paulus, vt ſi quis contradicere velit, ei ſolū hoc reſpondeat: Si quis autem videtur contentioſus eſſe, nos talem conſuetudinem non habemus. Non ſcripturas, contradicentibus, non rationem aliquam, ſed ſolam opponit conſuetudinem. Et tamē alio loco ſcribit: Qui hęc ſpernit, non hominem ſpernit, ſed Deum.

Ioan. 20.
1. Tim. 2.
1. Cor. 11.
1. Timoth. 3.
1. Corin. 1.
1. Theſſ. 4.

Luca 5.
Actorum 15.
Titum 1.
1. Cor. 10.
1. Cor. 11.
Deut. 4. 12.
Apoc. 2.

Quod ſi nemini fas eſt conſtituere quicquā, præter id quod in ſcripturis aut Euangelio cōtinetur, cur Ioānes Baptiſta præſcripſit ſuis diſcipulis certas preces, certaq; ieiunia? cur Iacobus Hieroſolymorum Epiſcopus decreuit de ſuffocato, ſanguine, & immolato ſimulachris, quod nulla ſcriptura Gētibus præſcripſerat? Cur poſt hoc decretū auſus eſt dicere Paulus: Omnia munda mundis. Et: Omne quod in macello venit comedite? Cur idē Paulus nō dubitauit quædā ſtatuere, quæ Dominus nō vetuit? Cur adiecit poſteà quædā de ritu Euchariſtiæ? Quòd ſi verò penes ſolos Apoſtolos hāc cōſtituēdi poteſtatē fuiſſe volūt, cur illis ipſis auctoribus, qui ſegregauerūt ſemetipſos, viri ac mulieres promiſcuè cātār in Eccleſia? Deniq; cuius hoc eſt Apoſtoli inſtitutū, vt cātarētur Pſalmi redacti in rythmos in fine concinētes, mutatis etiā, quod eſt neceſſe, multis verbis, cū id ipſimet ſcripturā prohibere dicāt, cū ait: Nō addetis ad verbū quod vobis loquor, nec auferetis ex eo? Cur alios prætereà nouos ritus excogitāt, quos omnes enumerare lōgū foret? Scilicet ſibi fas eſſe nouas fingere, nobis verò licere nolūt veteres Patrū traditiones retinere? Quamobrē nihil impedit, quominus quædā cōſtituātur ab Epiſcopis, & præſertim ab Eccleſia vniuerſa, quæ Spiritu ſancto nunquā deſtituitur: etiāſi quæcunque nobis neceſſaria ſunt ad ſalutem, ea planè ſunt in Euangelio conſtituta.

Bernardus.

Scripſit Bernardus præclarū opus de præcepto & diſpēſatione, in quo tractat de eo diligēter, quatenus hominū præceptis obtēperare ſit neceſſe: tū quatenus ea mutare liceat & diſpēſare, & penes quos eius rei ſit poteſtas. In eo, Eccleſiaſtica inſtituta, inuēta eſſe dicit (loquitur autē pręcipuè de monaſticis) nō q aliter viuere nō liceat, ſed quod ita magis expediat: nec planè ad aliud, q̄ ad lucrū & cuſtodiā charitatis. Quādiu ergò charitati militāt, immobiliter fixa ſūt. Ac ſi è cōtrario cōtraria fortè aliquādo charitati viſa fuerint, his duntaxat quibus hoc poſſe videre datū eſt, & prouidere creditū eſt, nónne iuſtiſſimū eſſe liquet, ut quę pro charitate inuenta fuerint, pro charitate quoq;, ubi expedire uidetur, uel omittantur, uel intermittantur, uel in aliud fortè commodius cōmutantur? Sicut è regione iniquum proculdubio foret, ſi ſtatuta pro ſola charitate, cōtra

charitatem tenerentur. Tenent er gò fixam firmamq́ue immobilitatem, etiam apud Prælatos, quæ ex ſtabili neceſſario ſunt, ſed quatenus charitati deſeruiunt.

Petrus Cluniacenſis epiſt. 8. lib. 1. *Præcepta diuina duplicia.*

Præclara ſunt autem hac ipſa de re Petri Cluniacenſis, qui fuit æqualis Bernardi, verba, quę libuit adſcribere. Diuina mandata, inquit, partim mobilia, partim ſunt immobilia. Diuina verò mandata diximus: non ſolùm ea quæ per ſeipſam in carne diuinitas apparens hominibus tradidit, aut ea quæ per Apoſtolos teneri conſtituit, ſiue illa quæ ante ſuſceptam carnem per Patriarchas & Prophetas mandauit, ſed etiam illa, quæ poſt Apoſtolos apoſtolici viri apoſtolica veſtigia ſecuti, vnanimi multorum catholicorum conſenſu ſeruari præceperunt. Idē enim diuinus ſpiritus, qui priorum patrum cordibus ſe infundens humanæ ſaluti congruētia per eos dedit præcepta, per hos quoque qui recentiores videntur, hominum ſalutem operari, ſalubria iubendo, non deſtitit. Per diuerſos igitur præcones Domini verba ædita, veneramur, in diuerſis organis eiuſdem ſpiritus ſtatum agnoſcimus. Horum ergo præceptorum (vt diximus) quædam pro ratione cauſarum & temporum mutantur: quædam ſe mutari nulla ratione permittunt. Et, vt ea quæ vltima diuidendo fecimus (quia digniora ſunt) exponendo prima faciamus: de immobilium numero dicimus eſſe (nam cuncta nō vacat colligere) illud maximum & primum dilectionis Dei mandatū, ſecundum quoque huic ſimile de proximi dilectione: ſed & humilitatis, caſtitatis & veritatis præcepta, quibus licet ſimilia multa ſint alia, hæc tamen ad elucidandum quod volumus nobis ſufficere credimus. Iſta nanque nulla inueniuntur ratione, nulla vnquam diſpenſatione immutata. Quis enim catholicorum patrum: ne Deus ex toto corde, ex tota anima, & ex tota mente diligeretur, præcepit, vel parum quid mandato huic detraxit? Quis proximum non vt ſeipſum à ſe diligendum eſſe negauit? Quis vel in modico ſuperbire indulſit? quis fornicari, quis mentiri, quis furari, quis rem proximi concupiſcere vnquam permiſit? Patet ergo hæc & multa talia eſſe prorſus immobilia. Inter illa verò, quæ moueri diſpenſatiuè poſſunt: patrum auctoritatem ſequentes, ea eſſe dicimus, quorum pleraque in eccleſiaſticis canonibus inuenimus: quæ ſicut pro communi totius vel propria alicuius Eccleſię vtilitate, cùm non exiſterent, inuenta ſunt: ſic rurſum pro communi totius vel propria alicuius aut gentis, aut Eccleſiæ ſalute, præuia in omnibus charitate, mutata ſunt. Et quia nec iſta omnia facilè numerari poſſunt, ſufficiant illa, quę in ſuperiori huius opuſculi parte poſuimus. Quæ quoniam iam ſcripſimus, iterùm ſcribere recuſamus. Nam qui noſſe voluerit, ibi ſcripta reperiet. Ad hoc autem nos illa ponere, legentes nouerint, vt oſtendamus ea regulæ decreta, quæ nos præuaricari dicitis, inter iſta quæ mobilia vocamus ponenda: atque ideò cùm charitas præcipit, cui in omnibus obediendum eſt, abſque vllius præuaricationis timore mouenda. Quid enim coëgit regulam de non transferendis Epiſcopis à præcedentibus patribus datam immutari, niſi melius prouidens Eccleſiis charitas? Quid hæreticos & criminoſos poſt condignam de criminibus pœnitentiam, quod primi patres prohibuerant, Eccleſiis Dei præfecit, niſi multorum ſaluti conſulens charitas? Quid Presbyterorum filios epiſcopari, contra ſanctorum apoſtolorum antiqua decreta aliquando iuſſit, niſi earundem perſonarum vtilitatem Eccleſiæ vtilem eſſe indicans charitas? Quid Anglis coniugia indulſit, à quibus cæteros inhibuit, niſi nouellæ eorum fidei timens charitas? Quid multa in hunc modum vetuſta præcepta mutauit, quid noua inſtituit, quid nunc iſta, nunc illa mandauit, niſi pro moribus, temporibus, locis: nunc generaliter, nunc ſpecialiter, ſemper tamen humanæ ſaluti ſollicitè inſeruiens charitas? Cùm igitur ſub iure charitatis omnia canonica mandata, imò ſecundum Domini ſententiam vniuerſa lex contineatur & Prophetę, quis veſtrum dicere audebit, beati Benedicti regulam charitatis dominio non ſubiacere? Quomodo charitati regula ſubdita non eſt, à qua per ſanctum illum condita eſt? Si enim ſine charitate condita eſt, ſine Deo condita eſt. Deum verò eſſe charitatem, Ioannes Apoſtolus dicit: Deus charitas eſt: Sed etſi ſine Deo facta eſt, ſequitur, quia iam nihil eſt. Nam Deus Chriſtus ait: Sine me nihil poteſtis facere. Quòd ſi hoc credere, errare eſt, ſequitur vt charitati velut doctrici regula cedat, ac ſe pro dominantis arbitrio regi permittat. Nam ſi præter eam quicquam ſibi vendicare voluerit, nihil iam ſe ſequentibus proderit. Sed fortè adhuc ad priora recurritis, & dicitis. Quoniam beati Benedicti regulā vos ſeruare vouiſtis, oportet vt vota reddatis. Ad quod nos. Si millies iſtud iteraueritis, id millies à nobis reſponſi accipietis. Regulam vouimus, charitatem à voto non excluſimus. Sic charitatem excluſimus, regula dici non poteſt quod vouimus. Si enim rectitudo regulæ deſit, regula iam conſtare non poterit. Rectitudo autem regulæ charitas eſt. Si ergo charitas excluditur, rectitudo excluditur. Si rectitudo excluditur, reſtat vt tortitudo ſequatur. Si tortitudo ſequitur, neceſſe eſt vt regula deſtruatur. Simul quippè rectum & diſtortum conſiſtere nequeunt. Iam regula deſtructa, quid vos ſequi profiteamini, iudicate. Aut enim regulam cum rectitudine, aut ſine rectitudine tortitudinem vos ſequi oportebit: id eſt, aut cum charitate regulam, aut ſine charitate nebulam retineri neceſſe erit. Sed ſicut nebulam impoſſibile eſt teneri, ſic ſine charitate patet regulam à nemine poſſe ſeruari. Vnde conſtat, quòd quando non ficta charitate, quam Apoſtolus damnat, ſed vera, quam ipſe celebriter collaudat, proximo aliquid impendimus, beati Benedicti regulam abſque vllo errore ſequimur, quoniam aliter de ea ſentire, nihil eſt aliud quā errare. Nec regulam igitur ſine charitate vouemus, nec eam ſine charitate, vt hac ratione probatur, tenemus. Et iterum poſt varia inſtituta monaſtica commemorata. Sic, inquit, de ieiuniis, ſic de menſa abbatis cum hoſpitibus & peregrinis, ſic de feramentis vel rebus monaſterii, ſic de vniuerſis, vt cuncta breuiter explicemus, quæ in ſuperioribus obiecta ſunt, quibus & tunc latius reſpōdebimus, charitas p patres noſtros, prout temporibus & moribus ac locis congruere vidit, diſpenſauit, neque in his voluntatibus vel voluptatibus hominum, ſed æternę eorum ſaluti inſeruire ſtuduit. Hoc ſanè vno ea quæ iuſta eſſe defendimus, iniuſta monſtrare poteſtis: hoc vno nos victos vobis victoribus cedere compelletis, ſi quæ lege charitatis nobis defendimus, ad charitatem non pertinere rationibus certis oſtenderitis. In his enim omnibus (vt ſæpè iam

Præcepta diuina immobilia.

Mobilia

Nota de charitate.

1. Ioan. 4.

1. Corinth. 13.

diximus)

diximus)ea ſolùm protectrice tuti,hoſtibus cunctis inexpugnabiles permanemus. Nam,quia ſecundùm Dominum, hæc eſt, in qua vniuerſa lex pendet & Prophetæ: & ſecundùm Apoſtolum, plenitudo legis ac finis præcepti eſt: omnem legem plenam, omne præceptum finitum, hoc eſt, perſectum, ea diſpenſante exiſtere, quis catholico ſenſu audeat negare? Et iterum paucis interiectis: Vnum & ſolum charitatis inquit, officium eſt, humanam ſalutem modis omnibus quærere. Hoc eius eſſe officium ipſe Dominus, hoc Apoſtoli, hoc omnes ſancti eius clamant. Iuſtum eſſe quicquid illa præcipit, omnes (vt ſæpe iam diximus) diuini libri teſtantur. Et quod maius argumentum? In ipſam vniuerſa legẽ & Prophetas pendere Dominus dicit. Hanc plenitudinem legis & finem eſſe præcepti, Apoſtolus teſtificatur. De hac beatus Auguſtinus ait: Si hęc vna deſit, inania ſunt cuncta: ſi hęc ſola adſit, plena ſunt omnia. De hac & ipſe alibi: Fructus autem totus eſt charitas, ſine qua nihil eſt homo, quicquid aliud homo habuerit. Atque alio in loco: Habe charitatem, & fac quid vis. Igitur vt ſaluti humanæ conſulat, facit quicquid vult. Quòd ſi ei licet quicquid vult, facere, licuit regulam facere, licuit & mutare. Nec iniuria ſancto facta dicenda eſt, quia non ab alio mutata eſt: ſed ab ea, quæ diffuſa in corde eius per Spiritumſanctum, qui datus erat ei: ipſo in condendo regulam tanquam organo vſa eſt. Et quia non æmulatur, non inflatur, non eſt ambitioſa, non quærit quæ ſua ſunt: hi qui ea pleni ſunt, nihil horum ſciunt. Et quia æmulatione, inflatione, ambitione carent, indignari neſciunt. Iniuria ergo ſancto facta non eſt, quia ſuam charitatis regulam pro temporis illius congruentia fecit: ac poſtquàm vtile fore vidit, quod fecerat, immutauit, quodq; ſeruari decuit de eadem regula reſeruauit. Sicut ergo non eſſet conſequens dicere, iniuriam notario factam, ſi quod prius ſcripſerat, vel ab ipſo, vel ab alio immutari dictator certa de cauſa faceret, quam cauſam fortè ipſe ſolus noſſet: ſic nec ſequitur beato Benedicto factam iniuriam, ſi vel cuncta, vel aliqua eorum, quę per eum charitas ſcripſerat, vel per ipſum ſi ſic voluiſſet, vel per alium, quia ſic voluit, ratione præmiſſa mutauit. Sed nec indignum eſt ſancto, charitatis vocari notarium. Ioannes enim in epiſtola ſua Deũ charitatẽ vocat. Et Gregorius ſãctus in Homiliis ait: ſpiritus ſãctus amor eſt. Amor verò charitas eſt, ergo Spiritus ſanctus charitas eſt. Non eſt igitur ei indignum Spirituſſancti eſſe notarium. Nam & eius notarii Prophetę omnes fuerunt. Non dedecet autem eum ſimilem eſſe Prophetis. Si igitur ſancto illi, regula immutata, ab immutantibus iniuria facta eſt, & prioribus, quos ſuprà memorauimus ſanctis, à ſubſequentibus & eorum decreta mutantibus iniuria facta eſt. Et vt maiora dicamus, legi ab Euangelio, Moſi à Chriſto iniuria facta eſt. Quòd ſi idcircò nec Moſi, nec legi, nec canonicis ſtatutis, nec alicui diuino mandato, nec his per quos ipſa mandata promulgata ſunt, aliqua eſt facta iniuria: quoniam per Spiritũſanctum, quem charitatem eſſe probauimus, quid ſaluti hominum per diuiſa tempora congrueret, prouiſum eſt: & licèt quædam in mandatis ſint mutata, & ipſa mandata per mutatos ſint data, ipſe tamen mutatus non eſt, quia incommutabilis eſt: patet, quia regula ſancti Benedicti in quibuſquam ſuis capitulis, abſque ipſius iniuria, à vobis quamuis inuitis concedentibus, mutata eſt. Per charitatem namque mutata eſt, per quam verbum caro factum eſt, vt ait Apoſtolus: Propter nimiam charitatem ſuã, qua dilexit nos Deus, filium ſuum miſit in ſimilitudinem carnis peccati. Quia igitur mutata ſunt quædam in regula, charitas fecit: & quia abſque iniuria ſancti mutata ſunt, charitas fecit.

Matth. 22. Rom. 13. Timo. 1. Rom. 5. 1. Ioan. 4. Ioan. 1. Rom. 8.

Ex his itaque Bernardi & Petri Cluniacenſis verbis docemur, cùm præcipuum ſit Chriſti pæceptum charitas, ad quam reliqua referuntur omnia: inſtituta Eccleſiaſtica nihil aliud eſſe, quàm cuſtodes quoſdam & adminiſtros charitatis: & eatenus tantum eſſe fixa debere, quatenus ei, cuius cuſtodes & miniſtri ſunt, ſeruiunt charitati. Quiſquis igitur ea conuellere conatur, quid aliud ille, quàm ipſam conatur exterminare charitatem?

Neq; verò audiẽdi ſunt, qui per cõſtitutiones Eccleſiaſticas, quę ipſa per ſe nimis eſt anguſta porta, qua itur ad cœlum, eam anguſtiorem etiam, ac ingreſſu magis arduam ac difficilem factam eſſe contendunt. Quin ea multò potius redditur facilior & expeditior. Huc enim ſpectant traditiones plęræque omnes, nec in aliũ ſunt finem inſtitutæ, quàm vt per has ad contemplationem Dei beneficiorum facilius excitemur: vt expeditiores ad ea diligentius recolenda facti, viciſſim in amorem eius rapiamur, à quo nos tot & tantis beneficiis affectos cernimus. Ad hunc finem ſexti, ſeptimiq; ieiunium, ad hũc finem dierum feſtorum obſeruatio, piorum in templis Deo dicatis conuentus, hymnodiæ, ſacerdotum quãdo ſacris operantur veſtitus, ad hunc finem eorundem cœlibatus, tum & monaſtica quædam inſtituta referuntur: nimirum, vt expeditius vacare ſoli Deo liceret. Intelligunt hoc iſti ipſi, qui perturbata volunt omnia, atque ideò ipſa vi veritatis adacti, tãtùm abeſt, vt reprehendere audeant, vt non poſſint etiam pleraq; inſtituta Eccleſiæ non laudare: verùm hoc in illis ferri negant oportere, quòd penes quos inſtituendi poteſtas eſt, hi ſtatim iræ Dei ſempiternæ reos faciunt, ac perpetuis gehennę ſuppliciis condemnant eos, qui contra conſtitutiones eiuſmodi venerint. Cæterùm non poteſtas hoc facit Eccleſiaſtica, verùm hoc ipſi faciunt, qui poteſtatem non audiunt, vt aditu regni cœleſtis excluſi, quæ pœnę contumacibus debentur, eas non effugiant. Numquid quia mandat aliquid poteſtas, homo propterea mortis reus fit æternæ? Bonum fac, inquit Paulus, tantùm abeſt vt fraudem tibi poteſtas aliquam inferat, habebis etiam laudem ex illa. Qui autem reſiſtunt poteſtati, non dicit, cauſa condemnationis eſt eis poteſtas, ſed ipſi ſibi damnationem acquirunt. Non eſt igitur quòd in poteſtatem culpam conferas, quæ condendis legibus nihil aliud, quàm ſaluti tuæ proſpectum cupit: teipſum accuſa, qui rebellione tua, & contumacia, quaſi tuo tibi ipſe iumẽto mortem accerſiueris ſempiternam. Falluntur autẽ, qui cùm audiunt Paulum dicentem: Qui reſiſtunt poteſtati, ipſi ſibi damnationem acquirunt, eum de illa tantùm damnatione dicere putant, qua temporaria plectunt principes criminis alicuius capitalis conuictos, non autem de æterna, qua ſontes punit Deus. Nam quòd Paulus de æterna loquatur, vel ea, quæ ſtatim ſequuntur verba, planum faciunt, cùm ait: Subditi eſtote, non ſolum propter iram, ſed etiam propter conſcientiam. Quæ ſic

Matth. 7. Traditiones eccleſiæ expeditiorem viam reddunt ad ſalutem.

Rom. 13. Magiſtratibus obediendum.

Damnatio.

Rom. 13.

enarrat

enarrat Ambroſius: Rectè dicit ſubiectos eſſe debere non ſolum propter iram, id eſt, vltionem pręſentem:
parit enim ira vindictam, ſed & propter futurum iudicium: quia ſi hic euaſerint, illic eos pęnæ expectant,
vbi accuſante conſcientia ipſa punientur. Quapropter dubium eſſe debet nemini, quin legis humanæ præce
pta ſubiectos legi, ſecundùm præcipientis mentem, obligent omnes etiam in foro, vt dicitur, conſcientię: ita
vt eorum transgreſſio ſine cauſa rationabili, reum faciat mortis æternæ: ſi præſertim ex contemptu fiat: qui
non tam in hominem præcipientem, quàm in ipſum Deum, à quo pręcipiendi poreſtatem nactus eſt homo,
1. Regum 8. rectè refertur. Sic Samuëli dixit Deus: Non te abiecerunt, ſed me: ne regnem ſuper eos. Et apud Lucã Chri-
Luca 10. ſtus: Qui vos audit, me audit, & qui vos ſpernit, me ſpernit. Apud Matthæum verò. Quicunque non recepe
Matth. 10. rit vos, neque audiuerit ſermones veſtros, tolerabilius erit terræ Sodomorum, & Gomorrhæorum in die iu-
dicii, quàm illi ciuitati. Et apud eundem: Si Eccleſiam non audierit, ſit tibi ſicut Ethnicus & Publicanus.
Mat. 18. Quid poteſt eſſe hiſce ſcripturæ locis euidentius ad oſtendendum capitalis criminis reos fieri, qui ſiue ſpiri
tualibus, ſiue ſecularibus magiſtratibus, modò iuſta pręcipiant, dicto audientes non ſunt?

Gerſ. de vita ſpirituali animæ lectione 4. Corol. 1. Neque mouere quenquam debet illud, quod à Gerſone ſcriptum quidam proferunt: Nulla tranſgreſſio le
gis naturalis aut humanæ, vt naturalis aut humana, eſt de facto peccatum mortale: Nam ſi Gerſonis hæc ſen
tentia ſanè fuerit intellecta, minimè cum eo, quod à nobis dictum eſt, pugnare videtur. Neq; enim ſine cau-
ſa addit, vt naturalis & humana: quia, ſicut paulò pòſt ſubdit, eadem lex talis, ſæpè communicat cum diui-
In collatione pro licentiatis in facultate decretorum. na, quatenus iuſta eſt. Alio verò loco vocem legis, dicit eſſe vocem Chriſti Paſtoris & Epiſcopi noſtri: Ac
propriè quidem vocem Euangelicam, vocem eſſe Chriſti Paſtoris noſtri, quæ ex ore altiſſimi prodiit, cuius
eſt oues errantes regere, diligere & formare: Sed eſſe nihilominus legem quoque canonicam, vocem Chri-
ſti, per quandam analogiam & attributionem: quatenus vox eſt Chriſti vicarii, vox Chriſti corporis Eccle-
ſiæ, vox eorum quibus dictum eſt: Qui vos audit, me audit. Quamobrem, vt humana, certum eſt, quòd nos
capitalis criminis reos non faciat: ſed quoniam communicat cum diuina, quæ præcipit audiendam Eccle-
ſiam, obediendum præpoſitis, ſublimioribus poteſtatibus eſſe ſubditos oportere, quibus qui reſiſtit, Dei or-
dinationi reſiſtit: non purè humanam, ſed diuinam legem tranſgreditur quiſquis iuſtam legem, quamuis
ab homine latam, tranſgreditur: quæ ſi iuſta non ſit, neminem ligat: nam & lex non videtur, dicit Auguſti-
nus, quæ iuſta non fuerit. Si vero ſint opera aliqua per ſe licita, quæ nec præcepta nec prohibita ſunt lege di
uina, ſimul vt lex aut præceptum eius acceſſerit, qui cum poteſtate verſatur: quæ pręſtarentur nec ne, nihil
prius intererat: ea poſteaquam iuſſa ſunt, ſine periculo non pręſtari nequeunt. Verbi gratia: Rus vt colat, vt
in forum eat, vt domum cuſtodiat, aut ſi quid aliud eſt eiuſdem generis, nulla diuina lege facere filius obli-
gatur: ſed hæc ipſa nihilominus, ſolo præcepto Patris intercedente, veniūt in obligationem: vt ſi contumax
filius eſſe voluerit, non iam contra mortalem Patrem, ſed contra Deum peccet immortalem, qui filios parẽ
Aug. epiſt. 66. tibus morigeros eſſe iuſſit. Sic Auguſtinus, cùm ait: Aliud eſt grauare corda crapula & ebrietate, quæ ſem
per malum eſt: aliud autem eſt, modeſtia & temperantia cuſtodita relaxare ieiunium: quod certè cum fit die
Dominico, reprehenſionem non habet. Nonne manifeſtè ſatis indicat, quod illicitum per ſe non eſt, mode-
ſtia & temperantia cuſtodita, relaxare ieiunium, hoc eſt, vel carnibus veſci, vel bis in die cibum ſumere: id ſi
Bern. de precepto & diſpenſatione. fiat his diebus, quibus per interdictum Eccleſiæ non licet, malum eſſe, iuſtaque reprehenſione non carere.
Hoc eſt quod à Bernardo dictum eſt: Licet ipſa per ſe iniuncti operis qualitas innoxia ſit, adiunctæ tamen au
ctoritatis pondus, obnoxium mandato, mandatumque peccato facit obnoxium.

Dicet hîc aliquis: Quòd ſi peccat, ſi quis etiam contra humanum præceptum venerit, quis ergò iam po-
terit ſaluus eſſe? nam etiam diuinę legi ſatisfacere non poſſumus: ſi præterea tot acceſſerint humanæ, quid
1. Regum 15. aliud quàm aditum nobis omnem ad regnum cœlorum præcluſerint? cùm præſertim ſcriptum ſit: Quaſi
peccatum ariolandi eſt repugnare, & quaſi ſcelus idololatriæ, nolle acquieſcere. Si reus eſt idololatrię, qui
non acquieſcit, quę ſpes nobis erit ſalutis? qui etiam quò ad diuina pręcepta attinet, in multis offendimus
Iacobi 3. omnes. Cęterùm ſi quis hæc ſcripturæ verba diligentius excutiat, facilè perſpiciet, non quamuis inobedien-
Inobedientia non quælibet damnabilis. tiam eſſe capitalẽ. Neque enim dicit ſcriptura: quaſi ſcelus idololatriæ eſt nõ acquieſcere, ſed nollę acquieſce
re: vt non ſimplex ipſa iuſſionis trãſgreſſio, ſed ſuperba volũtatis contẽptio, ſcelus idololatriæ reputetur. Nõ
Nolle obedire, & non obedire differunt. eſt enim idem nolle obedire, & nõ obedire: Hoc quippè nonnunquã erroris eſt, interdum & infirmitatis: il
lud autem odioſæ pertinaciæ, aut minimè ferendæ contumaciæ: quod & ipſum repugnare & reſiſtere eſt Spi
Matth. 12. rituiſancto: & ſi ad mortem vſq; perdurauerit, eſt blaſphemia, nec in hoc, nec in futuro ſeculo remittenda.
Non ergò qualiſcunq; mandati præteritio facit criminalem inobedientiam, ſed repugnare, ſed nolle obedi-
Rom. 13. re. Fortaſſis hoc Paulus quoque voluit indicare, cùm diceret: Qui reſiſtunt, ipſi ſibi damnationem acquirũt.
Non dixit, qui non obediunt, ſed qui reſiſtunt: hoc eſt, qui nolunt obedire, qui recalcitrant, qui repugnant,
qui ſe contumaciter opponunt: ſicut ille qui dixit: Si quo caſu concilium ſtatueret, in deſpectum concilii
Lutherus. contrarium facerẽ. Hoc eſt nolle acquieſcere, hoc eſt reſiſtere, hoc eſt idololatriæ ſcelus committere, hoc eſt
in Spiritumſanctum peccare. Sicut etiam ad Aurelium Carthaginenſem Epiſcopum ſcribens, teſtatur Da-
maſus, cùm ait: Violatores voluntarii canonum, grauiter à ſanctis patribus iudicantur, & à Spiritu ſancto,
cuius inſtinctu ac dono dictati ſunt, damnantur: quoniam blaſphemare Spiritum ſanctum non incongruè
videntur, qui contra eoſdem ſanctos canones, non neceſſitate compulſi, ſed libenter aliquid aut proteruè
agunt, aut loqui præſumunt, aut facere volentibus ſpontè conſentiunt: Talis enim præſumptio, manifeſtè
Bern. in eodem lib. vnum eſt genus blaſphemiarum in Spiritumſanctum. Quamobrem rectè Bernardus: Omnis quidem, in-
quit, inobedientia eſt inexcuſabiliter culpabilis, nulla tamen æternaliter damnabilis, niſi quam remedium
pœnitentię non ſanat: nulla eſt lethaliter criminalis, niſi quæ contemptum ſuperbiæ non euitat. Magna igi-
tur ſecuritas filiis obedientiæ, & re vera pax hominibus bonę voluntatis: quando in omni obedientia ſola

damnatur

damnatur impœnitentia, quam neſcit qui diligit Deum: ſola vocatur in crimen ſuperbia, quam facilè cauet, qui timet gehennam. Non ipſa peccati ſpecies à Deo, ſed peccantis intentio ſpectatur. Sola voluntas eſt, quemadmodum antea nos ex eodem Bernardo docere meminimus, quæ retributionem meretur. Si quid igitur aut per ſurreptionem, aut per obliuionem, aut per infirmitatem admittitur, non facit aliquem culpæ grauioris affinem: ſed ſi quis prudens & ſciens contra legem venit, etiam humanam: ſi contemnit & pro nihilo ducit, ob hoc ipſum, quòd ab homine profecta videtur, & ex eo contemptu nō vult acquieſcere, ſed repugnat, reſiſtit, recalcitrat: is demùm eſt, qui longè grauiſſimi criminis idololatriæ reus tenetur: qui ſi vſq; ad extremum vitæ ſuæ diem in hac ſua contumacia perſeuerauerit, peccatum in Spiritumſanctum, nec in hoc, nec in futuro ſeculo remittendum vnquam, rectè putatur admiſiſſe.

Quamobrem obturemus aures noſtras ad peſtilentiſſimas eorum voces, qui contra manifeſtum Dei verbum docent Eccleſiam non audire, poteſtati reſiſtere, parentibus non obtemperare, præpoſitis non obedire: quæ dicunt ſuper Moſi cathedram ſedentes, vel ob hoc ipſum quia dicunt & præcipiunt, nō facere. Quorum hęc iniqua nefariaq; doctrina, quos fructus attulerit videmus. Licet iam videre non Eccleſiaſticam tantum diſciplinam collapſam, ſed & ciuilium in multis locis magiſtratuum non maiorem rationem haberi: fitq; iuſto Dei iudicio, quales ipſe ſe gerunt magiſtratus ciuitatum erga ſuos præpoſitos, vt viciſſim quibus ipſi prępoſiti ſunt, eos erga ſe non diſſimiles experiantur. Qua fronte autem, quibus præes, ab iis obedientiam exigis, quam ipſe non præſtas his, quos tibi Deus præeſſe voluit, qui peruigilant pro anima tua, tanquā rationem reddituri Deo? Procul itaq; procul ab iis doctrinis dæmoniorum, & aures & mentes noſtras auertamus, ac Paulum potius monentem audiamus: State & tenete traditiones, quas accepiſtis, ſiue per ſermonem, ſiue per epiſtolam noſtram. *2.Theſſ.2.* Et in eo, quod proximè ſequitur, capite: Subtrahentes vos ab omni fratre, ambulante inordinatè, non ſecundùm traditionem, quam acceperunt à nobis. Qui ad Corinthios quoq; ſcribens: *1.Cor.11.* Laudo vos, inquit, fratres, quòd per omnia mei memores eſtis: &, ſicut tradidi vobis, præcepta mea tenetis. *Actorum 15.* Neq; verò cùm ſcriberet modò, verumetiam cùm pertranſiret ciuitates, tradebat eis Paulus cuſtodire dogmata, quæ erant decreta ab Apoſtolis & Senioribus, qui erant Hieroſolymis.

Nemo fuit veterum Orthodoxorum, qui ſiue cùm hęretici refutandi forent, non vt ſcripturarum, ita traditionum vſus fuerit auctoritate: ſiue quæ fuerunt à maioribus pręcepta, ea non ſanctè putauerit obſeruanda. In ſynodo Ariminenſi congregati patres, ad Conſtantium Imperatorem ſcribentes, his verbis vſi leguntur: *In epi. de Synodis Arimini & Seleuciæ celebratis.* Supplicamus tuæ humanitati, vt benignis auribus & ſereno vultu noſtros legatos intuearis; neque ad contumeliam mortuorum aliquid noui induci permittas, ſed nos ſinas in inſtitutis, decretiſque maiorum permanere. Certè res nouæ, quas iſti moliuntur, credentibus incredulitatem, incredulis credulitatem inducunt. Quos laudans Athanaſius: Quis non approbauerit, inquit, piam prudentiam horum Epiſcoporum, qui tantum itineris laborem, tantaq; maris pericula ſuſtinuerunt, vt Patrum traditiones integras conſeruarent? Quiſquis enim eorum ſibi perſuadebat, ſi ſolueret aliquid ex decretis maiorum, occaſionem ſe daturum poſteris, vt quod egiſſent, ipſi reſcinderent. Quis autem non vituperaret temeritatem Eudoxii & Acacii, qui honorem Patrum ſuorum Ariomanitarum ſtudio & gratiæ propinant & produnt? Quæ enim fides in eorum actis, ſi decreta maiorum ſuorum ſoluant: aut quomodo eos quibus ſucceſsère, Patres ſuos appellabunt, quorum ſententias ipſi culpant? quid docebunt populos ab ipſis inſtitutos? an Patres ſuos lapſos eſſe? quomodo ipſi veri apud diſcipulos ſuos habebuntur, quibus perſuadent præceptoribus credendum nō eſſe? Quibus porrò oculis intuebuntur monumenta Patrum ſuorum, quos ipſi hæreticos nominãt? aut quo iure ipſi Epiſcopi eſſe poterint, ſi ab hæreticis, quos ipſi criminãtur, conſtituti ſunt? Quòd ſi illi malè ſenſerunt, & ſcriptis ſuis orbem terrarum ſeduxerunt, ceſſet omninò eorum memoria, & ſcripta eorum abiiciantur. Ite ergo vos ipſi, & eruite eorum reliquias ex monumentis, vt ab omnibus intelligatur, & eos fuiſſe ſeductores, & vos patricidas eſſe. Certè B. Apoſtolus laudat Corinthios, quod vbique ſui memores eſſent: & quòd traditiones, quas tradidiſſet illis, retinerēt. Iſti igitur cùm talia de ſuis anteceſſoribus cogitent, prorſus contraria ad populum non verebuntur dicere: Non laudamus vos quòd memores eſtis Patrum, ſed eo nomine potius vos commendamus, quòd eorum traditiones non retinetis. Et in eadem illa Epiſtola chartis aliquot interiectis monet: vt, quod ipſa quoque ſuadet pietas, vt benè de Patribus illis ſentiamus, à quibus rectè viuendi inſtituta & pietatis doctrinam accepimus: niſi nos adulterinos eſſe filios declarare velimus. *Eccleſiaſt. hiſt. libro 4. capite 4.* Quem Athanaſii locum imitatus Proclus, cuius verba recitat in hiſtoria ſua Theodoretus: Spurios vocat eos, qui diſceſſerunt à totius orbis Patribus Nicææ congregatis. *Ad Epictetum.* Alio verò loco idem Athanaſius, cùm abſurdas quaſdam hæreticorum opiniones recitaſſet: Hoc ſolū, inquit, ad hæc reſpondiſſe ſuffecerit, quòd hæc non ſunt Eccleſiæ Catholicę, neque Patres noſtri ita ſenſerūt. Et iterū alio loco. Eſt, inquit, ibi vt Patres tradiderūt, veræ diſciplinæ & magiſterii argumentū, vbi eadē confitētur, nec à ſeinuicē, nec à maioribus diſſentiunt. Qui igitur hoc animo non ſunt, mali potius, quàm veri præceptores appellari debēt. In Epiſtola de Synodi Nicenæ decretis, & in eadem non procul à fine: Ecce nos demonſtrauimus iſtiuſmodi ſententiam à Patribus ad Patres quaſi per manus traditam eſſe. Vos autem noui Iudęi & diſcipuli Caiphæ, quos verborū veſtrorum Patres, ac maiores demonſtrabitis, cùm ne vnum quidem ex prudentibus aut doctis in auctorē citare poſſitis? Sic Baſilius ad Antiochenam Eccleſiam. Fidem autem nos, nec ab aliis ſcriptam nobis nouitiam admittimus, nec ipſi mentis noſtræ germina, ſiue cogitationes tradere audemus: vt ne humana commēta exiſtimentur religionis noſtræ verba: ſed quæ à ſanctis Patribus edocti ſumus, ea interrogantibus nos annunciamus. *Habetur inter circulares literas in 2. Tom. conciliorum nouiſsime impreſſorum.* Epiſcopi ſęcundę Armenię, cùm ab Imperatore Leone de Calcedon. concilio ſententiam rogati reſcripſiſſent, gloriantur ſe Patrum fidem inuiolabilem cōſeruare, & in eorū traditione, doctrinę ſufficiētiam poſſidere. *Cap. 4.* In concilio quoq; 12. Toletano ſic à Patribus legimus eſſe dictum: Maiorum conſtitutionibus

bus auſu temerario contraire, & ſanctorum patrum decreta conuellere, & ſuperiorum ſuorum effrenata libidine contra ſanctiſsimam Apoſtoli doctrinam ſanctionibus eniti, quid aliud eſt quàm vinculum ſocietatis Chriſti abrumpere, & vſurpatæ præſumptionis licentia ſtatum eccleſię diſſipare? Et in 7. ſynodo vniuerſali: Si quis traditionem Eccleſię ſiue ſcripto ſiue conſuetudine valentem non curauerit, anathema. Grauiſſimus auctor idem & Epiſcopus & Martyr Cyprianus: Non minus ratum eſt, inquit, quod dictante ſpirituſancto Apoſtoli tradiderunt, quàm quod ipſe Chriſtus tradidit. Et eum, qui proximè per nos adductus eſt, locum enarrans Ioannes Chryſoſtomus, Hinc patet, inquit, quòd non omnia per epiſtolam tradiderit, ſed multa etiam ſine literis: eadem verò fide digna ſunt, tam illa, quàm iſta. Itaque traditionem quoque Eccleſię dignam fide putamus. Traditio eſt, nihil quæras amplius. Quæ totidem verbis repetuntur à Theophilacto. De Ignatio ſcribit Euſebius, ꝙ cũ iter faceret, Eccleſias cuiuſque ciuitatis, ad quas ſorte proficiſceretur, hortatus eſt: vt Apoſtolorum traditioni mordicus adhæreſcerent: quam quidem aſſeueranter teſtificatus, quò tutius poſteritati reſeruarent, neceſſariò ſcriptis mandandam exiſtimauit. Epiphanius quoque. Termini nobis poſiti ſunt, & fundamenta & ædificatio fidei, vt Apoſtolorum traditiones, & ſcripturæ ſanctæ, & ſucceſſiones doctrinę, & vndequaque veritas Dei munita eſt. Origenes verò doctorum omnium iudicio ſemper habitus doctiſſimus tãtum traditioni tribuit: vt etiam ſi quis Chriſto ſe credere profiteatur, ſi tamen aliud de veritate fidei Chriſtianæ credat, quàm habet definitio traditionis Eccleſiaſticæ, eum hęreticum pronunciare non dubitet. Ante quem etiam Ignatius: Omnis, inquit, qui dixerit, præter illa quæ tradita ſunt, tametſi fide dignus ſit, tametſi ieiunet, tametſi virginitatem ſeruet, tametſi ſigna faciat, tametſi prophetet, lupus tibi appareat, in grege ouium corruptionem operans. Hieronymus quoque multa, quæ per traditionem in Eccleſia obſeruantur, auctoritatem ſibi ſcriptæ legis vſurpaſſe ſcribit.

Sep. Sy. actio 7. — *Cy. in ser. de ablut. one pedum.* — *Chry. hom. 4. in epiſt. ad Theſſ.* — *Euſebius lib. 3. Eccle. Hiſt. c. 30.* — *Epipha. Hæreſi 55. contra Melchiſedechianos.* — *Orig. in expla. 1. cap. epi. ad Tit. ſicut citatur à Pãphilo martyr. in Apolog. Orig.* — *Epiſtola 10.* — *Contra Luciferianos.*

Sed quid nos Cyprianum, Chryſoſtomum, & Origenem proferimus? Omnis orthodoxorum ſcriptorũ cœtus, iam indè à mille quingentis annis, eodem propè loco quo ſcripturas, traditiones habendas exiſtimauit: eas præſertim, quarum conſuetudo confirmatrix, vt Tertulliani verbis vtamur, & fides eſſet obſeruatrix. Contrà quotquot fuerunt hęretici, iam inde ab ipſis Apoſtolorum temporibus, ad hęc vſq; noſtra, cùm de verbo Dei ſubinde gloriarentur, cùm ad ſcripturas nunquam non prouocarent, cùm ſibi ſolis earum intelligentiam vendicarent, cęteris omnibus detraherent, nihil maiore ſtudio, quàm traditiones oppugnare ſunt conati. Hos itaque filios Belial, tanquam viperas & baſiliſcos fugiamus: illorum verò, quos Dei filios fuiſſe dubium non eſt, ſancta veſtigia perſequentes, maiorum decretis reuerenter pareamus: nec vel intentionem illorum diſcutiamus, vel ipſa pręcepta diſcernamus. Sed Chryſoſtomum dicentem audiamus. Traditio eſt, nihil quæras amplius. Hoc vnum bonum credamus, vt præceptis obediamus. Nam rectè Gregorium ſequutus Bernardus, imperfecti cordis, & infirmę voluntatis indicium eſſe ſcribit, ſeniorum ſtatuta ſtudioſius diſcutere, hęrere ad ſingula, de quibuſq; rationẽ exigere, & malè de omni pręcepto ſuſpicari, cuius cauſa latuerit. Delicata ſatis, imò moleſta eſt huiuſmodi obedientia, diſputare, hoc eſt, in aſtu cordis, non in auditu auris obedire. Quòd ſi nec vnius patris alicuius in monaſterio præcepta diſcutere fas illi eſſe putauerunt: quantò minus id nobis licere velle debemus de traditionibus & pręceptis, tot ſeculis, tanto Chriſtiani totius orbis conſenſu receptis ab omnibus & approbatis?

Tertul. in lib. de corona militis. — *Greg. lib. 3. ca. 4. in libro Regum.* — *Bern. de præcepto & diſpenſatione.*

Nos verò, quantò vetuſtiores traditiones videbimus, tantò maiore cura ſartas tectas, quod aiunt, eas perpetuò conſeruare ſtudebimus. Hoc vt ita faciamus, ipſe nos per Prophetam Deus admonet, dicens: State ſuper vias, & videte & interrogate de ſemitis antiquis, quę ſit via bona, & ambulate in ea, & inuenietis requiem animabus veſtris. Quę namque ſunt aliæ ſemitę antiquæ, quàm ſemitę patrum noſtrorum, quàm præcepta in quibus ambulauerunt, quàm obſeruationes, quàm doctrinę, quas nobis, à ſuis maioribus acceptas, per manus tradiderunt, pari, qua illi obſeruauerunt diligentia non modò retinendas, verumetiam ad poſteros noſtros tranſmittendas. In his igitur ſtare nos iubet fixos & immobiles, vt ne variis & peregrinis doctrinis abduci nos patiamur, vt ne ſimus paruuli fluctuantes, ne circumferamur omni vento doctrinę, ne præbeamus aures his, qui captãt nos, qui nouitate aliqua placere, ac apud ſimplices & imperitos admirationẽ ſui facere quęrunt: ſed interrogemus de ſemitis antiquis, quę ſit via bona, per quam tot ſeculis ambulauerunt patres noſtri, quam oſtenderunt, quam ſanguine ſuo ſignauerunt tot myriades martyrum, quam docuerunt tot millia confeſſorum, in ea confidenter ambulemus. Pulcherrima quadam ſimilitudine Theodoretus admonet, vt Apoſtolorum & Prophetarũ, & eorum qui eos ſecuti ſunt, veſtigia inquiramus. Hoc enim ſolent, inquit, facere viatores quando à via regia deflexerint, vt ſemitas conſiderent, ſi aliquorum recedentiũ aut venientium pedum typos habeant, aut hominum, aut equorum, aut aſinorum, aut mulorum: & quando inuenerint, inſtar eorum veſtigia, perſequuntur: nec prius deſiſtunt, quàm rectam viam recuperauerint. Quamobrem ſi dixerit nobis aliquis: Ecce hic Chriſtus, ecce illic: ecce in ſolitudine, non exeamus; ecce in penetralibus, non credamus. Ibi Chriſtus eſt, vbi corpus eius eſt Eccleſia. Præclarè locum hunc Euangelii tractans Origenes: Dicet, inquit, qui ſeducere voluerit, & defendere contraria veritati: Ecce hìc Chriſtus: demonſtrans verbi gratia hunc Euangelii locum. Alterius autem erroris auctor dicet, Ecce hìc Chriſtus: adferens exempli gratia, alterum textum, qui defendere videtur illius mendacii verbum, quod propoſuit vindicare: & ſic ex lege & Prophetis & Apoſtolis profert vnuſquiſque, quę mendacium illud defendere videntur. Ac interiectis nonnullis: Quoties autem canonicas proferunt ſcripturas, quibus omnis Chriſtianus cõſentit, & credit, dicere videntur: Ecce in domibus eſt verbum veritatis: ſed nos illis credere non debemus, nec exire à prima & Eccleſiaſtica traditione: nec aliter credere, niſi quemadmodum per ſucceſſionem Eccleſię Dei tradiderunt nobis. Et in procemio Periarchon. Sicut multos apud Gręcos & Barbaros pollicentibus veritatem, deſueuimus apud omnes eam quęrere, qui iam falſis opinionibus aſſerebant, poſteaquam credi-

Ierem. 6. Semita antiqua quæ ſunt. — *Hebr. 13.* — *Ephe. 4.* — *Matth. 24.* — *Orig. hom. 29. in Matth.*

dimus

dimus filium Dei eſſe Chriſtum:ita cùm multi ſunt, qui ſe putent ſentire quæ Chriſti ſunt, & nónulli eorum diuerſa à prioribus ſentiāt: ſeruetur verò Eccleſiaſtica prædicatio per ſucceſſionis ordinem ab Apoſtolis tradita, & vſque ad præſens in Eccleſiis permanens: illa ſola credenda eſt veritas, quæ in nullo ab Eccleſiaſtica diſcordat traditione. Hanc igitur ſucceſſionem teneamus, ab hac nos auelli nunquam patiamur: quæcū que per eam nobis tradita ſunt & pręcepta, firmiter obſeruemus, & quod contra Manichęum ſcribens dixit olim Auguſtinus, id contra eos qui noſtro hoc tempore ſegregauerunt ſemetiſpos, dicere ne dubitet, qui cunque ſe catholicū & orthodoxum eſſe profitetur. Sic autem ille loquitur: In catholica Eccleſia, vt omittā ſynceriſſimam ſapientiam, ad cuius cognitionem pauci ſpirituales in hac vita perueniunt, vt eam ex minima quidē parte, quia homines ſunt, ſed tamen ſine dubitatione cognoſcant: cęterā quippè turbam non intelligē di viuacitas, ſed credendi ſimplicitas tutiſſimam facit. Vt ergo hanc omittam ſapientian, quam in Eccleſia eſſe catholica non creditis: multa ſunt alia, quæ in eius gremio me iuſtiſſimè teneant: Tenet conſenſio populorum atque gentium: tenet auctoritas miraculis inchoata, ſpe nutrita, charitate aucta, vetuſtate firmata: Tenet ab ipſa ſede Petri Apoſtoli, cui paſcendas oues ſuas poſt reſurrectionem Dominus commēdauit, vſq; ad præſentem Epiſcopatum ſucceſſio ſacerdotum: Tenet poſtremò ipſum catholicæ nomen, quod non ſine cauſa inter multas hæreſes ſic iſta Eccleſia ſola obtinuit, vt cùm omnes hæretici ſe Catholicos dici velint, quęrenti tamen peregrino alicui, vbi ad catholicam conueniatur, nullus hæreticorum vel baſilicam ſuam, vel domum audeat oſtendere. Iſta ergo tot & tanta Chriſtiani nominis chariſſima vincula rectè hominem te nenet credentem in catholica Eccleſia: etiamſi propter noſtræ intelligentiæ tarditatem, vel vitę meritum, veritas nondum ſe apertiſſimè oſtendat. Apud vos autem, vbi nihil horum eſt, quod me inuitet ac teneat, ſo la perſonat veritatis pollicitatio, &c.

Aug. contra Manichæos epiſt. quā vocant fundamenti cap. 4.

Aurea ſunt hæc Auguſtini verba, digna quæ non legantur modò, verumetiā ediſcantur, & in ore ſemper à catholicis & orthodoxis habeantur. Fremant licèt omnes hæretici, nihil eſt eo tamen certius, quod aſſerit Auguſtinus. In Eccleſia catholica ibi demum ſynceriſſimam eſſe ſapiētiam: In ea eſt enim verbum Di, quod iſti ſibi falsò arrogant. Nam extra eam eſſe ſcripturę poſſunt: Dei verbum, hoc eſt, ſcripturarum omnium ve rus intellectus, eſſe non poteſt. Etenim nauis illa, in qua ſedit Chriſtus, nō eſt alia, ſi quid Hilario credimus, quàm Eccleſia catholica: intra nauim hanc verbum vitæ Chriſtus poſuit, & prædicauit, & adhuc prędicat per miniſtros ſuos, in quibus loqui dignatur. Extra nauim hanc qui ſunt, & arenæ modò ſteriles atque inutiles adiacent, nullam diuini ſermonis capere poſſunt intelligentiam. Ad huius itaque ſapientiæ cognitionē pauci ſpirituales in hac vita perueniunt, in qua non licet eam videre, niſi per ſpeculum & in ænigmate. Nam videre ſicut eſt, in illa tantum vita dabitur, qua cum ſpiritibus illis beatis frui licebit ſempiterna. Nunc autem viri ſpirituales ex parte tantum cognoſcunt, & quidem ex minima parte: Cætera verò turba, qui ſunt ex imperita multitudine, quamuis ne minima quidem ex parte ſynceriſſimam illam ſapientiam cognoſcat, tutam nihilominus, imò tutiſſimam illam facit, non intelligendi viuacitas, ſed credendi ſimplicitas. Præclarè idem Auguſtinus: Si propter eos ſolos Chriſtus mortuus eſt, qui certa intelligentia poſſunt, quæ ad fidē pertinent, diſcernere, penè fruſtrà in Eccleſia laboramus. Idem alibi ſciētia non pollent fideles plurimi, quamuis polleant ipſa fide plurimi. Ac verè ſcriptum eſt à Gregorio Nazianzeno, quòd nihil eſt iniquius fide noſtra, ſi non eam aſſequi poſſent, niſi qui ſapiētia, quiq; doctrina cæteris præſtant. Etſi quemadmodum argento & auro, & eiuſdem generis aliis, quæ cumprimis habentur precioſa, ſic fide carere quoque vulgus oporteret. Nam quod initio quoque libri huius docere nos meminimus, non omnibus ita neceſſarium eſt ad ſalutem, omnem habere ſcientiam, omnia noſſe fidei myſteria, vt ſi quid eorum non penitus perſpectum habuerint, ſtatim de ſalute ſua veniant in dubium. Non vocamur gnoſtici, non ſcientes, non ſapiētes: vocamur fideles. Credendi ſimplicitas, non intelligendi viuacitas tutos nos facit, ſaluos nos facit. Si nihil ſcire nos iu dicemus, nihil aliud prædicemus, quàm Ieſum Chriſtum & hunc crucifixum, qui traditus eſt propter delicta noſtra, reſurrexit propter iuſtificationem noſtram: etiam ſi propter intelligentiæ noſtrę tarditatem cętera non aſſequamur, modò charitatem habeamus, de ſalute ſecuri ſumus. Charitas omnia credit: omnia quidē credit, ſed non omni homini credit. Scriptum eſt enim: Chariſſimi, nolite omni ſpiritui credere. Cui ergo credendum eſt? Ecce docet nos aureis hiſce verbis Auguſtinus: credendum eſſe conſenſui, credendum eſſe auctoritati, credendum ſucceſsioni, credendum eſſe poſtremò Catholicæ. Dicit aliquid pars; ſiue ſit ea Lutherana, ſiue Zuingliana, ſiue quocunq; tandem alio nomine cenſeatur: vel ob hoc ipſum non credas, quia pars dicit: toti credas, vniuerſæ credas, catholicæ credas. At quænam tandem eſt iſta catholica? nam & hęretici ſe catholicos dici volunt. Volunt quidem, ait Auguſtinus, verum vſque eò non eſt obſcura catholica, vt ſi quęrat peregrinus aliquis, vbi conueniatur ad catholicam, ne ex ipſis quidem hęreticis inueniatur tam audax aut impudens, qui baſilicam aut domum ſuam audeat oſtendere. Neq; enim ignorant ſuas Eccleſias, heri, quod aiunt, & nudiuſtertius natas eſſe. Quæ cauſa etiam fuit noſtri temporis hęreſeō architecto, quod ex Apoſtolorum ſymbolo, dum ex bonis Latinis mala facit Germanica, vocem hāc ſuſtulit catholicam. Alio quoque loco ſcribit Auguſtinus: Velint, nolint, ipſi quoque hæretici & ſchiſmatum alumni, quando cum ſuis vel extraneis loquuntur, Catholicam nil aliud quàm Catholicam vocant. Non enim poſſunt intelligi, niſi hoc eam nomine diſcernant, quo ab vniuerſo orbe nuncupatur.

Hilar. cap. 13 Matth.
1. Corinth. 13.
Aug. epiſt. 120. ad Euodium.
Lib. 14. de Trinitate cap. 1.
In orat. de modeſtia in diſceptationibus ſeruanda.
Rom. 4.
1. Corinth. 13.
1. Ioannis 4.
Cui credendum.
Catholica Eccleſia cur dicta.
De vera religione cap. 7.

De qua ſic Cyrillus Hieroſolymitanus: Catholica vocatur, inquit, quòd per omnem diffuſa ſit orbem habitabilem, à finibus terræ vſque ad fines terrę: quòd catholicè ſiue generatim, aut vniuersè, pleneq; doceat abſque vllo defectu omnia dogmata, quęcunque in notitiam hominum peruenire debent, tam de viſibilibus, quàm de inuiſibilibus: tam de cœleſtibus, quàm de terreſtribus: quòd omne genus hominum ſibi piè ſubiectum habet: tam eorum qui cum poteſtate verſantur, quàm eorū qui priuatā vitam agunt, quòd catho-

Cyrill. in 18. catech.

licè

licè ſiue generaliter & vniuerſè medetur ominum peccatorum generibus, ſiue quæ per animam, ſiue quę per corpus patrantur: quòd in ea continetur omne genus virtutis, ſiue ſit ea in operibus poſita, ſiue in ſermonibus, ſiue in quibuſcunque ſpiritualibus chariſmatibus. Et Auguſtinus: Eccleſia vna eſt, quam maiores noſtri Catholicam nominarunt, vt ex ipſo nomine oſtenderent, quia per totum eſt. Secundum totum enim καθόλον Grecè dicitur. Itidem & Euſebius Emiſſenus catholicam interpretatur, id eſt, per vniuerſum orbem gratia coruſcante diffuſam.

Aug. ſerm. 131. de tempore.

Non eſt igitur obſcura catholica, rectéq; colligit Auguſtinus: quòd neq; Chriſtus ei manifeſtus eſſe poteſt, cui Eccleſia non eſt manifeſta: Non poteſt abſcondi ciuitas ſuper mõtem poſita, nõ poteſt ignorari mõs, qui impleuit vniuerſam faciem terræ. Qui etiam alio loco: Obſcurius, inquit, dixerunt Prophetæ de Chriſto, q̃ de Eccleſia: puto propterea quia videbãt in ſpiritu contra Eccleſiã homines facturos eſſe particulas, & de Chriſto non tãtã litẽ habituros: de Eccleſia magnas cõtentiones excitaturos. Ideò illud vndè maiores lites futurę erant, planius prædictum & apertius prophetarum eſt: vt ad iudicium illis valeat, qui audierunt, & foras fugerunt. Et iterum alio loco: In Sole, inquit, poſuit tabernaculum ſuum. Ipſa eſt, inquit, Eccleſia, in Sole poſita, hoc eſt, in manifeſtatione, omnibus nota vſque ad terminos terrę. Sed ſi tam clara, tam illuſtris, tam eſt omnium oculis expoſita catholica: quî fit, vt de ea controuertatur hodie, vt à nonnullis etiam ignorari videatur? Nolite mirari, dicit Auguſtinus, quia ignoratur ab iis qui oderunt fratres, quia in tenebris ambulant & neſciunt quò eunt, quia tenebræ excæcauerunt oculos eorum. Montem non vident, nolo mireris: oculos non habent. Vnde oculos non habẽt? Quia tenebræ excæcauerunt eos. Vnde probamus? Quia fratres oderũt. Qui autem odit fratrem ſuum, in tenebris eſt, & in tenebris ambulat: quia tenebræ excæcauerunt eum. Et idem alio loco: Non eſt, inquit, Eccleſia operta, quia non ſub modio eſt, ſed ſuper candelabrum, vt luceat omnibus qui in domo ſunt. Et de illa dictum eſt: Non poteſt ciuitas abſcondi ſupra montem conſtituta. Sed Donatiſtis velut operta eſt: quia audiunt tam lucida & manifeſta teſtimonia, quæ illã toto orbe eſſe demonſtrant, & malunt clauſis oculis offendere in montem, quàm in eum aſcendere: qui cùm eſſet lapis præciſus, de monte ſine manibus, creuit, & factus eſt mons ingens, & impleuit vniuerſam terram. Dicit hæc de Donatiſtis Auguſtinus, qui ex toto mundo periiſſe, ac in ſola Aphrica, & ea quidem non tota, Eccleſiam remanſiſſe contendebant. Ac noſtro quoque ſeculo repullulauit in multis Germaniæ locis hęc Donatiſtarum hæreſis: quam qui ſequuntur, Græco nomine dicuntur Anabaptiſtę. Cęterùm non ſoli ſunt illi qui fratres oderũt, & propterea in tenebris ambulant: nihilo minore flagrant erga fratres odio, qui cùm ſe primi noſtra memoria ſegregaſſent, tot ſectarum quot nunc videre licet, auctores aliis fuerunt. Quid enim? Sectarum æui noſtri Princeps, nunquid non ſpirat in ſcriptis ſuis omnibus implacabile quoddam odium ergà fratres? erga eum precipuè cuius opera fit, vt fratres eſſe perſeueremus, vt vnanimes in domo Dei habitemus; vt idipſum dicamus, idipſum ſentiamus, idem ſapiamus omnes: qui propterea vnus vniuerſę preficitur Eccleſiæ, vt ipſius miniſterio, fidei poſſit vnitas in ea retineri. Tolle ex libris eius conuitia, ſcommata, lędorias, maledicta, quibus & hunc, & cæteros minores Pontifices, omnemq; ſacerdotum & monachorum venerabilem cœtum incredibili quadam inſectatur petulantia, quantula tandem ſcriptorum eius pars ſupererit? Sed ipſum potius confitentem audiamus, quid maximè propoſitũ habuerit, cùm in vulgus noua ſua dogmata ſpargeret. Scribens ad Argẽtoratenſes, ita loquitur: Hoc diffiteri nec poſſum, nec volo, quòd ſi Carolſtadius, aut alius quiſquam ante quinquẽnium mihi perſuadere potuiſſet, in ſacramento pręter panem & vinum eſſe nihil, ille magno beneficio me ſibi deuinxiſſet: G[r]auibus enim curis anxius, in hac excutienda materia multum deſudabam, omnibus neruis extenſis me obtricare & expedire conatus ſum, cùm probè perſpiciebam hac re Papatui valdè me incommodare poſſe. Vides quid ille ſecutus fuerit, peregrina ſua doctrina populo inculcanda? Certè non vt Chriſti gloriam propagaret, verùm vt eo qui vnus in Eccleſia Iudex eſt ad tempus vice Chriſti, quibuſcunque fieri potuit artibus in odium & inuidiam adducto, atque ita ſciſſa vnitate, gubernatore ſublato, atrocius atque violentius circa Eccleſiæ naufragia graſſaretur: cum odio ipſe excęcatus, eodem odio cæteros inflammaſſet, effeciſſetq; vt in tenebris ambulantes, neſcirent quò irent: neque ciuitatem iſtam ſuper mõtem poſitam, quę impleuit vniuerſam faciem terræ cernere poſſent. Cuius itaq; mens tanta fuit infuſcata maleuolentia, Chriſtum vt pręſentem in Eucariſtia libenter fuerit negaturus, dummodò Papatui per hunc modum incõmodare liceret. Quomodo videret is Eccleſiam? quomodo Chriſti corpus agnoſceret, cuius ipſe membrum eſſe deſiiſſet?

Contra epiſtolam Pelagiani, cap. 2. Epiſtola 48. ad Vincentium. Catholica eccleſia an ſit illuſtris. Matth. 5. In Pſalm. 30. Con. 2. Conc. 2. Aug. hom. 1. in epiſt. Ioan. Dan 2. 1. Ioannis 2. Lib. de vnitate Eccleſiæ. Anabaptiſtæ. Lutherus ſectarum Princeps. Lutheri maledicentia. Lutheri propoſitum.

Quare nihil eſt quòd miretur quiſpiam, ſi quorum oculos obcæcauerunt tenebræ, dum ardent erga fratres odio, catholicam Eccleſiam videre non poſſunt: quæ fidelibus & orthodoxis omnibus ita clara, perſpicua, & manifeſta eſt, vt illorum, qui non vident, cæcitatem ſatis mirari nequeant: Horum enim oculos nulla perſtrinxit maleuolentia, nullum excęcauit odium: ſed charitate flagrant potius: quę cùm patiẽs & benigna ſit, omnia ſuffert, omnia credit, omnia ſperat, omnia ſuſtinet: & eſt ei mortis inſtar ſeparatio. Quamobrem ſuffert omnia potius, quàm vt ſegregare ſe velit: credit omnia: verùm vt diximus, non omni homini: credit catholicę, quam ibi eſſe non dubitat, vbi eſt conſenſio tot populorum, vbi auctoritas miraculis inchoata, ſpe nutrita, charitate aucta, vetuſtate firmata, vbi ſucceſſio ſacerdotum, ab ipſa Petri ſede vſq; ad pręſentem Epiſcopatum. Has enim tres Eccleſiæ notas ponit Auguſtinus: quæ certè ita ſunt illius propriæ, vt eas nulla ſibi hęreſis poſſit vendicare.

1. Corinth 13. Eccleſiæ 3 notæ.

Ac quod ad primam notam attinet, quanta ſit apud nos non eorum tantum, qui nunc ſunt populorum in Chriſtum credentium, verumetiam qui multis retro ſeculis fuerunt, vel in dogmatibus, vel in obſeruationibus conſenſio, quis eſt qui non videat & obſtupeſcat? In quãcunque veneris orbis Chriſtiani partem, vbi in præceptis patrum noſtrorum inceditur, ſiue ſit ea Princeps terrarum Italia, ſiue Gallia, ſiue Hiſpania, ſiue

Prima conſenſio populorum.

bona

bona pars Germaniæ, quam nondum tot ſectarum noſtri temporis peſtiferum virus afflauit: ſiue quę nuper eò vnde exciderat reuerſa Anglia, ſiue Hungaria, ſiue Scotia, ſiue noſtra Polonia, & quæcunque ſunt illi nationes alię ſubiunctę, tantam populorum omnium conſenſionem videas licebit; vt non modò nullum ſit in eis fidei, religioniſq; diſſidium, verùm & ritus iidem ex magna parte, eædem obſeruantur cęremonię, vna & eadẽ lingua ſacra peraguntur omnia. Idem credunt omnes, iiſdem temporibus & ieiunant, & orãt omnes, eodem ritu ſacris operantur omnes: vt facilè quiuis perſpiciat, multitudinis credentium eſſe cor vnum, & animã vnam. Execratur enim vera confeſſio pietatis, iuxta diuerſitates temporum variari: ſic vt nec ipſe variari veritatẽ admittit, de quo eſt ipſa vera confeſſio, qui dicit: Ego ſum, & non ſum mutatus: quemadmodum in epiſtola quadã ad Conſtantinum, quæ actis ſextæ ſynodi Cõſtantinopolitanę inſerta eſt, ſcribit Agatho. Nũc ad illos verte oculos, qui ſe à catholica ſegregarunt, quantum inter eos & opinionum & animorum diſſidium? in quot miſeri ſectas ſunt diſſecti? quanto ardore pugnant & digladiantur ipſi inter ſe? Legat qui volet Maulbrunenſe colloquium, in quo magis contentionibus inter ſe dimicant Lutherani & Zuingliani. Legat & Aldemburgenſe colloquium, ad quod non ſunt admiſſi Zuingliani, cùm pro manifeſtis hęreticis habeantur, qui ſceptro Magiſtratus, non autem ſtylo vel diſputatione ſint refellendi: quod fuit habitum inter ipſos tantum Lutheranos, quorum alios Flaccianos, alios Eberianos vocare viſum eſt: in quo certant infeſtiſſimis animis inter ſe Lutherani ipſi, & ita ſe rem vt ſcribimus habere, comperiet. Quod imprecatur talibus Propheta: Pręcipita Domine, & diuide linguas eorum, quia vidi iniquitatem & contradictionẽ in ciuitate, nunquid iſtis non eueniſſe videtur? Per humiles Apoſtolos congregatæ fuerunt linguę, per ſuperbos iſtos Pſeudoapoſtolos diuiſæ ſunt linguæ. Spiritus ſanctus congregauerat linguas: ſpiritus ſuperbiæ diſperſit linguas. Cùm deſcendiſſet ſuper Apoſtolos Spiritus ſanctus, omnium linguis loquuti ſunt, ab omnibus qui conuenerant ex diuerſis orbis terrarum partibus intellecti ſunt: & quæ diſperſę linguę fuerant cùm Babel ædificaretur in vnũ omnes congregatæ ſunt: nũc iſti ſe mutuò non intelligunt, & qui fuerant ab Apoſtolis, & eorũ ſucceſſoribus per diuerſitatem linguarũ multarum in vnitate fidei congregati, mirandum in modum linguas eorũ diſperſas videmus: vt eos agitari Satanę ſpiritu dubitandum non ſit. Ac intereſt ſanæ Eccleſiæ, vt eorum qui ſegregauerunt ſe, linguę ſint diuiſæ. Volunt vnã linguã habere? dicit Auguſtinus, redeãt ad Eccleſiã: quia & in diuerſitate linguarũ carnis, vna eſt lingua in fide cordis. Primus fuit noſtra memoria Martinus Lutherus, qui cùm à catholica ſemetipſum ſegregaſſet, dogma ſuum rudi plebeculę pro puro puto Euangelio, proq; ipſiſſimo Dei verbo venditauit. Fuit iuratus illi Caroliſtadius: is non totos duos annos in eadem cum eo ſententia permanſit: diſceſſioneque facta, ſic eſt alter in alterum debacchatus, vt vterq; ſit alteri factus pluſquam hæreticus. Intereà tamen vterque ſibi gloriam hanc vendicat, quòd primus veritatẽ Euangelicam in lucem extulerit. Lutherus autem hoc argumẽto probat in epiſtola quadam ad Saxonię Ducem ſcripta, ſe primum Euangelium in lucẽ produxiſſe: quòd ipſe aliis auctor fuerit, nõ verbo magis, quàm exemplo, vt monachatum relinquerent. Quaſi verò docere perfidiã, & vt violetur iuſiurandum Deo præſtitum, hominibus perſuadere, id ſit Dei verbum in lucem proferre. Potuitne dici quicquam imprudentius & impudentius? Sequuti ſunt Zuinglius, & Oecolampadius, ipſi quidem ab inuicem in multis rebus diſſidẽtes, ſed qui voluminibus tamen aliquot Lutheri de Euchariſtia ſententiam grauiter oppugnarunt, & qui fuerant Lutheranæ factionis, eorum non paucos in ſuam hæreſim pertraxerunt. Exortus eſt poſteà Balthaſarus, cui fuit ingens cum Zuinglio certamen. Primus hic ętate noſtra veterem Donatiſtarum errorem retulit, ac non prodeſſe paruulis baptiſmum docuit, atq; ideò rebaptizandos cenſuit. Extiterunt poſteà qui tollerent baptiſmum, qui de templis imagines eiicerent, qui nudis corporibus incedentes primos parentes noſtros referre conarentur. Nati ſunt & Sabbatarii: ſubſecutum eſt genus quoddam propheticum, vulgò Schuermeros vocant, qui reuelationibus niterentur. Quis autem ſingulos enumerando recenſere queat? Quotidie noua dogmata, noua videmus exiſtere diſſidia: nec intereà tamẽ quiſquam eſt inter hos omnes quamlibet dogmatibus diſcrepantes, qui ſibi Chriſti ſpiritum non vendicet, qui ſe purum, putum Euangelium aſſerere nõ glorietur: quod tamen ab orbe condito nunquam impurius, nunquam obſcurius, quàm ab iſtis factum eſt, fuiſſe conſtat. Quanquam ipſum quidem Euangelium nihilominus purum in Eccleſia catholica retinetur: cùm nihil eo ſit impurius, quod extra catholicam docetur. Nam vbi tanta eſt diſſenſio, nequaquam ibi catholica eſſe poteſt. Quis autem ita fuerit excors, vt non rectius exiſtimet cum Auguſtino conſentientem Auctoritatem Eccleſię ſequi: quàm iſtos ita diſſidentes ab Eccleſia, vt ipſi nihilo ſecius inter ſe grauiſſimis de rebus diſſentiant?

Hæc ſcripta ſunt ſuperſtite pientiſſima Maria Regina, quæ Chriſtianam fidem in Anglia reſtituerat.
Act. 4.
Malach. 3.
Actu. 4.
Hæreticorum ſecta.
Pſal. 14.
Linguarum diſperſio & congregatio.
In Pſalm. 54.
Lutheri hæreſis ortus.

Fingamus autem eſſe non neminẽ, qui dubitet vbi ſit catholica, quemq; tędeat huius Eccleſię, in qua pleraque cernere licet, quibus non poſſunt multorum oculi non offendi: cùm videat idem ex vna ſecta complures indies naſci, nunquid non tutius fecerit, rationibuſq; ſuis melius proſpexerit, ſi dum inter ipſos prius conueniat ſectarios, expectauerit, quàm vt huic aut illi ſe addicat? cùm præſertim non ipſi modò inter ſe, ſed ne ſecum quidem ipſe eorum aliquis perſępè conſentiat. Indicant hoc loci quorundam cõmunes, indicant & cõmentarij, quos quotannis ferè nouos edunt, cum prioribus illis magna ex parte pugnantes. Tanta eſt in dogmatibus etiam vnius ſectę varietas & inconſtantia: vt crebrò dictitare ſolitum ferant illuſtrem olim Principem Georgium Saxoniæ Ducem: qui fuit ad extremum vſq; vitæ ſuę diem, catholicę ſemper & orthodoxę fidei tenaciſſimus. Scire ſe quidem quid hoc anno crederent vicini ſui Vitembergenſes, cæterùm quid eſſent anno proximè inſequenti credituri, ſe neſcire. Neq; mirum: Sicut enim ab eodem Agathone, cuius paulo antè meminimus, ſcriptum eſt, quod nulla veritate fundatum eſt, neceſſe eſt, vt erroris inconſtantia varietur. Nam vera fides immutari non poterit, nec aliter nunc, aliter poſtmodum prędicari: Quia ſit ſermo veſter, vt Apoſtolus docet, Eſt, eſt: non, non: quod plus eſt, à malo eſt: Sola eſt Eccleſia catholica,

Georgii Ducis Saxoniæ dictum.
Iacob. 5.
Matth. 5.

ſicut

Actione 1.

ſicut à Taraſio dictum in Synodo ſecunda Nicæna legimus,in qua quæ ſunt hactenus tradita, non ſunt, etiã & non,ſed etiam tantùm ſunt in veritate,manentq; infracta,minimeq; ficulnea in æternum tempus.Quamobrem vbi tanta varietas eſt & incõſtantia,vbi ſubinde dogmata variari,ſubinde ritus nouari videmus: qui fieri poteſt,vt ibi catholica eſſe rectè credatur ? Quoniam verò mẽtionem obiter fecimus cumprimis illuſtris illius,vereq; pii & Catholici Principis & digni memoria ſeculorum omnium Georgii : libet hîc adſcribere verba quædam eius,quibus reſpondet Epiſtolę Lutheri , qua ſuum,vt Euangelium reciperet,hortabatur. Affirmare poſſumus , inquit, nobis Euangelium tuum parum curæ eſſe, cùm ſit à capitibus Chiſtianitatis pro reprobo iudicatum.Id vnum curauimus,vt,ne à noſtris acceptaretur, pro virili caueremus . Ad hoc nobis cauſas dederunt mali fructus inde producti.Neque enim tu,neque alius quiſpiam verè dicere poteſt aliud, quàm blaſphemiam ſancti venerabilis Sacramenti,ſanctisſimæ Dei genetricis, omniumq; ſanctorum ex tua doctrina originem habere.Ex tua enim, tuorumq; diſcipulorum doctrina,omnes antiquæ & reprobatæ hæreſes renouantur: omnis Dei cultus honeſtus aboletur . Quod tamen à temporibus Sergii tam latè nũquam factum eſt. Quando plura facta ſunt ſacrilegia Deo conſecratarũ perſonarum,quàm poſt productum Euangelium tuum?Quando plures,rogo,factæ ſunt rebelliones contra ſuperiores, quàm factæ ſunt ex Euangelio tuo? Quando plures factę ſunt deprædationes ſacrarum domuum?Quando plures factæ ſunt rapinę & furta?Quando plures fuerunt VVitembergę excuculati apoſtatæ,monachi,ac moniales, quàm nunc ſunt?Quãdo maritis ademptę ſunt vxores,aliiſq; traditę,quàm quod nunc reperitur in tuo Euangelio? Quando plura facta ſunt adulteria,niſi poſteaquàm tu ſcripſiſti:Si mulier à viro ſuo fœcundari nequeat,vt ad alterum tranſeat,à quo fœcundetur, & vir illum fętum alere teneatur.Et contrà vir itidem faciat quoque. Hęc tuum Euãgelium,quod ſub ſcamno latens,produxiſti,attulit.Et rectum quidem ei nomen imponis,quod ſub ſcamno latens produxeris . Bonum profectò foret illud adhuc ſub ſcamno latere:nam ſi adhuc alterum produxeris tale, nos nullum conſeruabimus ruſticum . Si Chriſtus voluiſſet tale Euangelium , non tam ſæpè dixiſſet: PAX VOBIS. Petrus & Paulus non dixiſſent ſuperioribus obediendum eſſe. Idcircò illi ipſi fructus nobis ingentem & nauſeam & horrorem faciunt tuę doctrinæ, tuiq; Euangelii.Euangelio Chriſti nos volente Deo,aſſiſtemus corpore,anima,ſubſtantia ac dignitate : ad quod nos ſua adiuuet gratia. Tu nos admones mortis,cuius certi ſumus. Quid autem fieret,ſi tuum amplexati Euangelium moreremur? Nónne Deus dicere poſſet?Vnde hîc,qui nouum Euangelium,cum tot fructibus malis ſecum affert?Nónne dixi tibi vt arborem ex fructibus cognoſcas?Si diceremus : Lutherus dicebat eſſe Euangelium , quod ſub ſcamno latebat. Deus autem diceret: At aliter tibi dixit Eccleſia Catholica. Cùm igitur quotidie dicas , te credere Eccleſiam Catholicam, quare ergo Luthero credis,& non Eccleſię?Nequaquam Luthere,ſerua tu Euangelium tuum, quod ſub ſcamno latens produxiſti,nos permanebimus apud Euangelium Chriſti,ſicut recepit illud Eccleſia catholica,ac ſeruat :

Secunda nota,auctoritas miraculis inchoata.

Aliam quaſi notam Eccleſiæ catholicę ponit Auguſtinus auctoritatem miraculis inchoatam,quę dogmatibus fidem adſtrueret, qua nihil aptius eſſe docet Auguſtinus ad perſuadendum populo : qua parte adeò ſunt deſtituti,qui ſe veritatem Euangelicã,annis iam plus mille ſepultam,in lucem reuocaſſe gloriantur: vt ne claudum quidem æquum eorum quiſquam adhuc ſanauerit.Econtrario,quibus & quantis miraculis inchoata ſit auctoritas Eccleſię noſtrę,non ex annalibus modò ſcriptis, verumetiam ex tabellis , & cereis quibuſdam ſimulachris ad ſepulchra martyrum noſtrorum appenſis,videre licet. Cæterùm iſti cùm nihil eiuſmodi proferre queant,eo ſunt audaciæ & amentiæ prolapſi , vt non dubitẽt affirmare , miracula ſanctorum nihil aliud quàm dæmonum pręſtigias fuiſſe. De quibus ſic ſuperioribus ſeculis Guimundum Archiepiſcopum Auerſanum ſcripſiſſe legimus: Quòd ſi miracula non recipiunt , hoſtes Eccleſię ſe declarant . Eccleſia enim miraculis quam maximè propagata eſt & adulta. Quid denique eſt aliud miracula caſſare, niſi Eccleſiam,quantum in ſe eſt auferre?

Miracula apud hæreticos nulla.

Guim. lib 3. de veritate corporis & ſanguinis Domini in Euchariſtia.

Tertia ſucceſsio ſacerdotum.

Aug. de vtilitate credendi, cap. 17. & 40.

Tertiam commemorat ſucceſsionem Sacerdotum ab ipſa Petri ſede , vſque ad præſentem Epiſcopatum. De qua & alio loco ſic ſcribit: Cùm igitur tantùm auxilium Dei,tantùm profectum , fructumq; videamus, dubitamus nos eius Eccleſię condere gremio,quę vſque ad confeſſionem generis humani, ab Apoſtolica ſede per ſucceſsiones Epiſcoporum fruſtra hęreticis circumlatrantibus, & partim plebis ipſius iudicio , partim conciliorum grauitate,partim etiam miraculorum maieſtate damnatis , culmen auctoritatis obtinuit ? Cui primas dare nolle,vel ſummæ profectò impietatis eſt,vel præcipitis arrogantię. Nam ſi nulla certa ad ſapientiam ſalutemq; animis via eſt, niſi cùm eos rationi pręcolit fides: quid eſt aliud ingratum eſſe opi atq; auxilio diuino,quam tantò labore prędirę auctoritati velle reſiſtere?Et ſi vna quæque diſciplina,quanquam vilis & facilis,vt percipi poſſit , doctorem aut magiſtrum requirit: quid temerariæ ſuperbię plenius quàm diuinorum ſacramentorum libros,& ab interpretibus ſuis nolle cognoſcere , & incognitos velle damnare? Hęc iſti quoq; cùm careant,nihil eſt quod minus ferre poſſint,quàm vt ad ordinariam Epiſcoporum & Sacerdotum ſucceſsionem eccleſia dicatur alligata. Contra verò non ſolùm Auguſtinus , verùm etiã Irenęus, Tertullianus,Origenes,Cyprianus,Hieronymus, Optatus, & alii plerique omnes, qui catholici fuerunt & orthodoxi,non aliam quàm hanc notam,qua catholicam agnoſcere liceret, illuſtriorem eſſe iudicauerunt: quemadmodum vbi de Apoſtolica nobis Eccleſia ſermo fuit, pluribus verbis planum fecimus.

Aug. in quæſtionibus veteris & noui teſtamenti. Quæſt. 110.

Neque verò nouum,hoc eſt,quòd ordinem hunc ſucceſsionis impugnant hæretici. Deſcribens Auguſtinus peſtilentię cathedram,his verbis vtitur : Quoniam cathedram peſtilentiæ non eſſe de Dei ordinatione aſſeuerauimus,etiam eorum,qui extra eccleſiam,vel contra eccleſiam ſedes ſibi inſtituerunt,cathedram peſtilentię dicimus.Qui enim inconceſſa pręſumit, reus eſt: quantò magis ſi & corrumpat traditionem eius, cuius ſedem vſurpat ? Nam & ordinem ab Apoſtolo Petro cœptum & vſque ad hoc tempus per traducem

ſuccedẽtium Epiſcoporum ſeruatum, perturbant, ordinẽ ſibi ſine origine vendicantes, hoc eſt, corpus ſine capite profitentes: vnde congruit etiã eorum ſedem cathedram peſtilentiæ appellare. Nec enim ideò impunè erit, quia ſub Dei nomine hoc agunt. Conſtat enim, ſuas illos cauſas ſub Dei nomine agere. Non enim zelo Dei hoc agunt: ſed ſibi locum volentes defendere. Cùm ſciamus Core & ducẽtos quinquaginta viros per *Num. 16.* præſumptionem Deo offerentes, hiatu terræ abſorptos eſſe, & Oziam Regem, cùm Deo illicitè obtuliſſet, le- *2. Para. 26.* pra in fronte percuſſum eſſe.

Verùm hic iſti dicunt: Ergo ne ad hominum commenta vis alligatam eccleſiam? nunquid non multò *Eccleſia ad quid alligata.* nos rectius, qui ad ſcripturam prouocamus? qui ad Dei verbum eccleſiam eſſe velimus alligatam. Atqui vnde ſcripturæ? vnde vobis, quod ita frequenter intonatis, Dei verbum? Nunquid non à nobis? nunquid non à patribus noſtris? in quorum vos præceptis incedere non oportere, falsò vobis perſuadetis? Quorum ſi vos traditiones omnes putabitis eſſe reſpuendas, etiam Euangelium neceſſariò vobis erit reſpuendũ. Cuius enim, niſi patrum noſtrorum, traditio eſt Euangelium? Quis illud incorruptum tot ſeculis aſſeruauit, & ad nos vſque tranſmiſit, pari fide per nos ad poſteros noſtros tranſmittendum? Nũquid non, à quibus vos ipſos pri- *Euangeliũ Patrũ noſtrorum traditione accepimus.* uata veſtra libidine magis quàm auctoritate ſegregaſtis, patres noſtri? Quibus autem auctoribus, hoc Matthei, illud Marci, aliud Lucæ, Ioannis aliud Euangelium, aut hoc demùm quod ipſi ſcripſerunt, non autem quod vel Thomas, vel Nicodemus, vel Barnabas ſcripſiſſe putantur, à Spirituſancto profectum eſſe cognouiſtis? an non illis ipſis, à quibus vos ſeparaſtis, patribus noſtris? Itaque ſcriptura noſtra eſt, neq; vobis quicquã iuris in eam vendicare poteſtis: niſi prius à quibus diſceſſiſtis, ad nos patresq; noſtros redeatis. Quamobrẽ auferte iſta, verbum Dei, verbum Dei: Euangelium, Euangelium. Non eſt nobis cum verbo Dei, non eſt nobis cum Euangelio pugna, ſed cum interpretationibus & aſſeuerationibus veſtris. Nam quod olim de Donatiſtis dixit Auguſtinus, quòd contra Chriſtum portant ſignum Chriſti, & contra Euangelium, de ipſo *Aug. epiſt. 61.* Euangelio, quod non intelligunt, gloriantur. Quodq; idem de Pelagianis quoque commemorat: quòd eo- *In prologo Hypogn.* rum dogma, arma contra legem ſumit ex lege: impugnat Euangelium ex Euangelio pugnans, & in ſui perniciem, de veris mendacia fingens: hoc totidem verbis de vobis dicere nobis licet. Verbum Dei toto pectore veneramur & oſculamur, ſed quod aſſeueratis vos, hoc eſſe verbum Dei conſtanter negamus. Et cum eodẽ Auguſtino dicimus, quod ab aliis anteà quoque dictum eſſe commemorauimus, quòd non aliundè natæ ſunt hæreſes, & quædam dogmata peruerſitatis, illa queantia animas & in profundum præcipitantia, niſi, dum ſcripturæ bonæ intelliguntur non benè, & quod in eis non benè intelligitur, etiam temerè & audacter aſſeritur. Qui etiam alio loco dicit: Neq; enim non omnes hæretici ſcripturas catholicas legũt, nec ob aliud *Idem tract. 18. in Ioan.* ſunt hæretici, niſi quòd eas non rectè intelligentes, ſuas falſas opiniones cõtra earũ veritatẽ pertinaciter aſſe- *De Gen. ad literam lib. 7. cap. 9.* runt. Sic & apud Hieronymum legimus, quod & omnes hæreſes, ſecundum Ezechielem, ſibi conſuunt cer- *Vide eundem de catechizadis rudibus, cap. 8.* uicalia, quæ ponant ſub cubito vniuerſæ ætatis. Non pugnat ipſum ſecum Dei verbum, ſed hominum interpretatio cum hominum interpretatione colliditur: deque eo inter nos agitur, vtrũ conſtantis animi ſit, deficere ab opinione, quàm tot viri, doctrina, ſanctimonia, miraculis celebres, tanto conſenſu tradiderunt: defi- *In c. 10. de Gal.* cere ab vniuerſæ Eccleſiæ decretis, & animam vnius alicuius fidei committere, qui nuper cum paucis exor- *Scripturæ interpretationes quæ ſint accipiendæ.* tus eſt: cùm nec ipſius congregationis proceres, vel ſecum vel inter ipſos conſentiant: imò cùm nec ipſi quidem ſecum perſæpè conſentiant, qui aliud plerunque ſtantes, aliud ſedentes loquuntur. Nos qui per Dei gratiam ſumus Catholici, ſi minus omnes eruditè, ſaltem timidè, cumq; reuerentia ſacras literas tractamus, *Prouerb. 3.* ac quo magis conſtare poſſit omnibus, nos eſſe Catholicos, à Sapiente moniti, non innitimur prudentiæ noſtræ, non loquimur viſiones cordis noſtri, non ſolitariam aut noſtram, aut vnius alicuius mortalis opinionem ſequimur: memores illius, quod ab eodem Sapiente ſcriptum eſt: Vidiſti hominem, qui ſibi ſapiens videtur? ſpes eſt de ſtulto, quàm de eo longè maior: ſed orthodoxorũ qui nos præceſſerunt, veſtigiis inhærentes *Prouerb. 26.* in eorum interpretationibus acquieſcentes, ab eius, quæ columna eſt & firmamentum veritatis, Eccleſiæ decretis, recedere cumprimis religioſum ducimus, atque ita quod vnanimiter viſum eſt vniuerſis, hoc dicere ſcripturam, hoc eſſe Dei verbum credimus: nec ab eo nos vlla ratione dimoueri patimur, etiã ſi millies per membra ſua Satanas occinat, quod ipſum aliquando Chriſto ceciniſſe legimus: Scriptum eſt enim. Vos con- *Matth. 4.* trà, violenter irrumpitis, ac ſubmotis omnibus, quod vos vultis, quodq; veſtris dogmatibus commodum eſt, hoc ſentire ſcripturã contenditis. Deniq; ſic rẽ geritis, quaſi nõ eſſe diſpẽſatores, verũ Domini ſacræ ſcripturæ poſtuletis. Hanc veſtram tyrannidem ferre non poſſumus: quodque dixit aliquando Paulus obſtrepẽtibus, id à nobis quoque contra vos rectè dici poſſe perſuaſum habemus. An à vobis verbum Dei proceſſit? aut in vos ſolos peruenit? Vſque eò certè non proceſſit a vobis Dei verbum, vt quicquid eius habere vos *1. Cor. 14.* exiſtimatis, à nobis traditum, à nobis tanta fide cuſtoditum habeatis, vt ne iota quidem, aut apicem vnum *Matth. 5.* in ſcriptura mutatũ eſſe, verè dicere poſſitis, à nobis, inquam, & à patribus noſtris, à quibus voſmetipſos temerè ſegregaſtis. Nam quod ſanctus Epiſcopus & martyr ille Cyprianus de Nouatianis dixit aliquando. Nõ *Cyp. tract. de ſimplicitate Prælatorum.* nos ab illis, ſed illi à nobis receſſerunt: id nos non minus verè quàm ille de Nouatianis, de vobis dicere poſſumus. Non enim nos à vobis, ſed vos à nobis receſſiſtis: quod ipſi, velitis nolitis, fateri neceſſe habetis. A quo autem receſſiſtis, quando à nobis receſſiſtis? Receſſiſtis à noſtris & veſtris non ita pridem patribus: non dũ enim quadraginta anni interceſſerunt cũ eoſdẽ vtriq; patres agnoſcebamus, in eorundem patrum præceptis incedebamus: à quibus (ô filii deſertores) vos certè, vos receſsiſtis. Receſſiſtis à tot millibus ſanctorum martyrum, Epiſcoporum, confeſſorum, ſacerdotum, qui, quod nobis Chriſti tradiderũt Euangelium, id nos conſtanter adhuc retinemus: omnia prius & facere & pati parati, quàm vt ab eo nos in aliud Euangeliũ trãſferri permittamus. Receſsiſtis, vt vno verbo cõplectamur omnia, receſsiſtis à Catholica Eccleſia matre quodã veſtra, vt rectè de vobis illud B. Iob. dici poſsit: Deridẽt me iuniores tẽpore. Vos enim eſtis illi iuniores tẽpore, *Iob 30.*

Vide Grego. lib. 5. 20. cap. 7.

qui veſtræ matris eccleſiæ ſimplicitatem deridetis: qui non dubitatis eam falsò ignorati Chriſti & beneficiorum eius obſcurationem redarguere. Cuius ergò niſi noſtrum proprium eſt Euangelium? cuius niſi noſtræ propriæ ſunt ſcripturę? Nos enim patrum noſtrorum Apoſtolorum & Apoſtolicorum virorum vera ſoboles; nos eorum legitimi ſumus hæredes & ſucceſſores: ab illis noſtrę fidei traducem, ab illis noſtræ doctrinæ ſemina mutuati ſumus, ab illis Euangelium, ab illis ſcripturas nobis traditas poſſidemus. Nos Eccleſiarum noſtrarum origines edere, nos Epiſcoporum noſtrorum ordinem euoluere poſſumus, ita per ſucceſſiones ab initio decurrentem: vt primus ille Epiſcopus aliquem ex viris Apoſtolicis, qui tamen cum Apoſtolis perſeuerauerit, habuerit auctorem: ab iis in poſſeſſionem ſcripturarum & Euangelii miſſi ſumus. Vos auté qui eſtis? quando & vnde veniſtis? quid in noſtro agitis, non noſtri? quo iure ſyluam noſtram cęditis? qua licentia fontes noſtros tran ſuertitis? qua poteſtate limites noſtros commouetis? Noſtra eſt poſſeſſio: quid hîc vos ad voluntaté veſtram ſeminatis & paſcitis? noſtra eſt poſſesſio. Olim posſidemus: priores posſidemus: habemus origines firmas ab ipſis auctoribus, quorum fuit res: nos Apoſtolorum ſumus hæredes: ſicut cauerunt teſtamento ſuo, ſicut fidei commiſerunt, ſicut adiurarunt, ſicut per manus aliis tradiderunt, ſicut per longam Epiſcoporum & ſacerdotum ſucces ſionem, ad nos vſq; tranſmiſerunt, ſic tenemus: vos certè exhæredauerunt ſemper, & abdicauerunt, vt extraneos, vt inimicos.

Haretici ad ſcripturas prouocant.

Cæterùm, quod anteà quoque docere nos meminimus, nihil noui faciunt hæretici, cùm ad ſcripturas prouocant: cùm eas ſibi tanquàm proprias vendicant: cùm earum poſſeſſione cæteros excludunt: cùm ſibi ſolis eas interpretádi ius arrogant: idq; nouo more, contra quàm à patribus noſtris intellectæ fuerint. Verùm hoc illis ius per catholicos conceſſum fuit nunquam: qui ſemper quidem ſcripturas tanquam diuinitus inſpiratas, reuerenter accipiebant: ſed vbi de ſenſu earum controuertebatur, ad patrum interpretationes prouocabant: quos iſti vſq; eo aſpernantur & reſpuunt omnes, vt nihil ſe recipere dicant, niſi ſcripturas: ſed ſic vt penes ſe ſolos certam eſſe velint auctoritatem interpretandi. Quod interpretantur, ipſi hoc ſenſiſſe volunt Spiritumſanctum: quod adferunt alii, quamuis magni, quamuis multi, à ſpiritu Satanæ: & ab alienata mente profectum eſſe blaſphemant. Nolunt vt fidamus veteribus orthodoxis, quod nonnunquam inter ſe variant: cùm inter iſtos paucos tanta ſit controuerſia de Prophetis, de imaginibus, de diſciplinis, de Baptiſmo, de Euchariſtia, de iuſtificatione, deq; cęteris ad religionem pertinentibus. Et volunt nihilominus credi ſuis dogmatibus, cùm ea tamen quotidie noua expectemus. Quòd ſi quę fuiſſe videtur inter veteres diſſenſio, non de magnis ea, neque de neceſſariis rebus, verùm de iis fuit, quæ cum non ita magni eſſent momenti, liceret vnicuiq; abundare in ſenſu ſuo: Stilo illi diuerſo, non fide diuerſa ſcripſerunt. Si quę res arduę fuerunt ad religionem noſtram pertinentes, adeò nulla fuit inter eos de illis cõtrouerſia: vt cum iiſdem pleriq; temporibus vixerint, ac maximis locorum interuallis diſiuncti & diſtracti fuerint, haud aliter tamen ſcriptam ſuam de illis ſententiam ad poſteros tranſmiſerint, quàm ſi vno in loco de iiſdem collatis ſententiis, vnum idemq; ſenſiſſe, & quaſi conſpiraſſe viderentur. Quæ vel ſola res documento nobis eſſe poteſt, illos ab eo magiſtro, qui facit vnanimes in domo ſua habitare, quæ ſcripſerunt, excepiſſe: vt nulli ſit pio dubitandum, hoc ſenſiſſe ſpiritum ſanctum, quod illos eſſe legimus interpretatos: pręſertim quoties in vnam aliqua de re ſententiam conueniunt omnes. Nam vt labi ſinguli tanquam homines potuerint: certè, ſi quid à pluribus receptum, & uſu totius Eccleſiæ poſteà fuit aprobatum, in eo labi potuiſſe credendum non eſt.

Pſalm. 6.

Patrum auctoritas in controuerſis dogmatibus.

Quoties igitur aliqua de re ambigitur, ad quos alios quàm ad iſtos rectius prouocabimus, quorũ iam inde à mille & amplius annis, in uniuerſa Eccleſia maxima ſemper fuit auctoritas? quam illis non doctrina magis excellens, quàm admirabilis quædam uitæ ſanctimonia comparauit. Sic enim in illis cum eruditione certabat integritas, neutra ut alteri concedere uelle uideretur. Athanaſius quam ſcripſit de Synodi Nicenę decretis: Ecce nos, inquit demonſtrauimus iſtiuſmodi ſententiam à patribus ad patres quaſi per manus traditam eſſe. Vos autem noui Iudæi, & diſcipuli Caiphę, quos verborum veſtrorum patres ac maiores demonſtrabitis? Si quibus cauſa eſt iudicio diſceptanda, nónne tales dari ſibi iudices optant, qui ſuæ uoluntatis non in hanc maiori, quàm in alteram partem inclinatione propendeant, neque vel odium aliquod, vel amorem erga alterutram præ ſe ferant? quòd affectiones iſtæ plerunq; in cauſa ſunt, vt illis mens hominis impedita, quid verum ſit, haud facilè perſpiciat. Qui poſſunt autem alii reperiri magis ab omnibus hoc genus affectionibus remoti, quàm fuerunt ſancti Patres noſtri: qui cùm ante tot ſecula mortalem hanc vitam cum beata illa & immortali commutauerint, literarum monumenta reliquerunt, in quibus teſtatas & conſignatas animorum ſuorum ſententias de rebus hodie controuerſis ad nos tranſmiſerunt: nihil vel gratiæ, vel odio tribuentes, cum tãto ſeculorum interuallo, inter quos hæc eſſet futura diſceptatio, ſcire tũ non potuerint? Hos igitur ſi duces ſequemur nunquã aberrabimus: horum iudicio ſi cauſam noſtram permittemus, dictum ac factum, eam quam quærimus, & pro qua pugnare videmur, & æquitatem & veritatem inueniemus. Fecerunt hoc (ſicut iam non vno in loco demonſtrauimus) hi quorũ veſtigiis libenter incedimus patres noſtri, non minus Eccleſiaſticæ traditioni, quàm ſcripturis inhærentes. Scribens ad Neocæſarienſes Baſilius. Sunt, inquit, iidem & nobis & vobis Doctores myſteriorum Dei, & Patres ſpirituales, qui ab initio eccleſiã noſtram fundarunt, Gregorium dico celebrem illum, & quotquot deinceps poſt illum Epiſcopalem apud nos ſedem ſuſceperunt, alius poſt alium ordine ſuccedaneo, aſtrorum inſtar exorti, iiſdem ingreſſi ſunt veſtigiis: vt haud facile ſit volentibus traditiones eorum iudicio deſerere. Ac in fine epiſtolæ: Interrogate, inquit, patres veſtros, & annũciabunt vobis. Quãuis ſitu loci diuiſę videantur inter ſe parœciæ: tamẽ veluti corona quadã vnitæ, vnaq; ſententia gubernatæ fuerunt. Et ad eoſdem paulo ante ſcribens, hortatur eos, vt fugiant ea quæ ſunt inimica traditioni Magni Gregorii, & eorum, qui deinceps illi ſucceſſerunt vſq; ad Beatũ.

Epiſtola 75.

Epiſtola 64.

Præ

Libro 2.

Præ cæteris, Auguſtinus contra Iulianũ ſcribẽs, ad iſtos iudices prouocabat, tanquã ab omni odio, amicitia, inimicitia, ira, vacuos. Fecerunt item & ducenti Patres, qui conuenerant Epheſi, quibus hoc catholiciſsimũ, fideliſſimum, atque optimum factu viſum fuiſſe narrat Vincentius Lyrinenſis: vt in medium ſanctorum patrum ſententiæ proferrẽtur, quorum, alios martyres, alios confeſſores, omnes verò catholicos ſacerdotes fuiſſe & permanſiſſe conſtaret: vt ſcilicet ritè atq; ſolenniter ex eorum conſenſu atq; decreto antiqui dogmatis religio confirmaretur, & prophanę nouitatis blaſphemia condemnaretur. Eſt enim veriſſimum quod à Rabano ſcriptum eſt, quòd ſancti doctores ſua prędicatione ad vnitatem fidei, multitudinem fidelium in Eccleſia nectunt, & in vnum decorem redigunt. Et paulo poſt: Doctores ſancti quaſi mediatores ſunt inter Chriſtum & reliquos, quos inſtituunt: & quaſi Chriſtum corpori ſuo, id eſt eccleſię, coniungunt.

In cap. 4. cantic.

Eccleſ. 1.

Libet autem ex Eccleſiaſtica quoque hiſtoria exemplum eius rei proferre. Verum eſt enim quod dixit Sapiens: Nihil ſub ſole nouum, nec valet quiſquam dicere: ecce hoc recens eſt, iam enim præceſſit in ſeculis quæ fuerunt ante nos. Itaq; nec hæreſes iſtę, quæ nunc Eccleſię Dei tantum exhibẽt negocii, nouę ſunt: cùm eas ante mille & amplius annos confutatas videre liceat: nec iſte deploratus noſtrum temporũ ſtatus, quin fuerit etiam olim deploratior, præcipuè quibus temporibus Arriana viguit impietas: quæ tam longè tamq; latè graſſata fuerat, vt non iam intra populares homines ſeſe contineret, ſed ipſos etiam Eccleſiarum antiſtites implacabilibus odiis committeret: nec ipſis etiam Imperatoribus, & eorum aulis intactis. In hoc itaque rerum ſtatu, fuiſſe ſcribit Socrates catholicum Imperatorem Theodoſium: qui tota mente in eam curam incubuerat, vt motus in cauſa religionis concitati tranquillari, omneq; non opinionum magis, quàm animorum diſſidium ex Eccleſia tolli, atque optata illi pax & tranquillitas reſtitui poſſet. Quamobrem congregata ſynodo, Nectarium Epiſcopum accerſit: cõſilium ab eo ſibi dari poſtulat, quemadmodũ effici queat, vt ſedatis procellis & tempeſtatibus, quibus tum Eccleſiæ nauis vehementer iactabatur & agitabatur, ad optatum tandẽ aliquando quietis portum peruenire liceret. Sibi quidem videri, non alia via commodius id fieri poſſe, quàm ſi quæſtiones & controuerſię, quę motibus iſtis excitandis cauſam dediſſent, diligentius excuſſę forent. Hęc poſteaquàm audiuit ex Imperatore Nectarius, cumprimis anxius & ſolicitus, cum Agellio primum, deinde cum Siſinnio rem communicat. Erat Siſinnius egregia quadam dicendi facultate & minimè vulgari ſacrarum literarum cognitione pręditus: Huc acceſſerat ingenium ſolers, & rerum vſus, & experientia, quam fuerat non mediocrem conſequutus. Itaq; facilè perſpiciebat, diſputationes non modò nihil ad ſanãdos motus iſtos momenti allaturas, verùm illud effecturas potius, vt res in maiorem contentionem exiret. Quapropter hoc Nectario dat conſilium, vt omni ope contendat & elaboret, ne diſputare ſit neceſſe: ſed priſcorum tantùm interpretationes in medium producantur: quibus prolatis, quęrat ex hęreſiarchis Imperator, quo loco, quóve numero doctores illos habeant, quorum nomina, quàm longè latèq; patet Chriſtianus orbis, cum primis celebria ſemper fuerunt: nunquid ad Eccleſiam eos pertinere putent, aut tanquã alienos à fide Chriſtiana reiiciendos cenſeant? Quod ſi, inquit, tanquam alienos reiecerint, audeant igitur eos anathemate damnare. Quod ſi auſi fuerint, ſtatim à multitudine profligabuntur. Sin autẽ priſcos doctores minimè ſe probare teſtati fuerint: noſtrum erit, libros eorum proferre, quorum teſtimonio doctrina noſtra confirmatur. Hoc Siſinnii conſilium Nectario probatur. Itaque nihil cunctatus ad aulam properat, Imperatori rem exponit: Is cupidè rem amplexus, accitis hęreſiarchis, percunctatur ex illis: an aliquam eorum doctorum Eccleſię habeant rationem, qui pręceſſerant ipſorum hęreſim: num probandos eos, an reiiciendos cenſeant? Illi, cùm quorſum iret Imperator neſcirent, non alio loco quàm quo ſuos præceptores habere ſe reſponderũt. Quærit rurſus Imperator: Num eos tanquàm fide dignos Chriſtiani dogmatis teſtes recipere velint? Tum primùm olfecerunt illi, quid ſibi vellet hęc Imperatoris interrogatio: cumq; aliter alii erga veterum libros eſſent animati, ortum eſt inter eos diſſidium, cùm alii recipiendos, alii minimè recipiendos eſſe cenſerent. Atque ita quorum hactenus vna tantùm fuerat hæreſis, hi iam non à catholicis magis, à quibus diſceſſerant, quàm ipſi à ſeipſis diſſentire cœperunt. Sic eorum concors improbitas (inquit Socrates) haud aliter quàm veterum olim Gigantum lingua diſperſa, ſimul turris eorum improbitatis eſt euerſa. Vel ex hac Hiſtoria videre licet, minimè nouum eſſe, vel quòd hęretici priſcorum Patrum ſentẽtias aſpernantur & reſpuunt, vel quòd ad eas catholici libenter prouocant.

Arriana hæreſis peſtis quàm latè ſerpſerit.

Socr. lib. 5. ca. 10 Eccle. hiſt.

Hæretici quomodo refellẽdi ſunt.

Siſinnii conſiliũ.

Diſputationum pernicies.

Eſt autem illud cumprimis admiratione dignum, quòd eorum tantopere ſententias oppugnant noſtri temporis hæretici: quorum teſtimoniis, quoties ipſis commodum fuerit, libenter vtuntur. Contrà quorum dogmata tuentur & defendunt, eorum vti teſtimoniis erubeſcunt: Nam non deeſt illis quoſque ſua ſucceſſio, verùm non à ſede Petri, neque continuata, ſed interrupta ſucceſſio. Poſſemus hoc etiam de reliquis erroribus pridem ſopitis, ac nunc demùm hoc noſtro ſeculo reſuſcitatis planum facere: verùm vno tantum dogmate Lutheri, in quo cardinem rerum & iugulum ipſum eſſe perſuaſum habent, in præſentia cõtenti erimus, vt ſucceſſionem illius indicemus. Docet ille noſtrum arbitrium non eſſe liberum, ſed ſeruum: & abſoluta neceſſitate euenire omnia. Nunquid hoc à Simonis Petri ſede profectum eſt? & non à Simonis Magi potius, qui grauis Petri fuit aduerſarius? Quem errorem, ſi quid Clementi credimus, ita Petrus Apoſtolus confutauit, vt in eo adſtruendo, niſi centum annis interiectis, vix quenquam Simon habuerit ſucceſſorem. Nam poſt centum demùm annos extitit Marcion hæreticus, qui non dubitauit hoc ipſum aſſerere. Sed exploſus eſt deinceps Marcion quoq;, neq; repertus eſt quiſquam intra centum alios & triginta annos, qui in falſo dogmate tuendo ſuccedere illi vellet: donec ad Manem ventum eſt, vnde Manichęi nomẽ traxerunt. Verùm & huius furorem ita compeſcuit Auguſtinus, vt octingentis & amplius annis, nullus hanc illius inſaniã ſequutus eſſe legatur. Primùm ante quadringentos annos exortus eſt Petrus Adelhardus, qui pridem ſepultũ errorẽ hunc in lucẽ reuocauit: cuius à Bernardo ſic eſt conuictus, vt annis ducẽtis quadraginta, qui cõfirma-

Hæreticorum ſucceſſio.

Seruum arbitriũ à Simone Mago Act. 8.

Lib. 3. recognitionum.

Marcion.

Manichæi.

Petrus Adelhardus.

Ioan. Vicleff. *Lutherus.*

ret hoc ipſum, repertus non fuerit. Poſt quod temporis interuallum, extitit Ioannes Vicleff, in Conſtantienſi & Baſilienſi Concilio condemnatus. Huic poſt annos centum quadraginta ſucceſſit Martinus Lutherus. Atque hæc eſt non continuata, ſed ſępius interrupta ſucceſſio, quod attinet ad hunc articulum Eccleſiæ Lutheranæ, in quo ille ſummam eſſe cauſæ ſuæ ſcribit. Primus aſſertor fuit Simon Magus: Simoni poſt annos centum ſucceſſit Marcion: Macioni centum aliis & triginta interiectis Manichæus: Manicheo poſt octingentos & amplius, Petrus Adelhardus: Adelhardo poſt ducentos quadraginta, Ioannes Vicleff: Ioanni Vicleff poſt cẽtum quadraginta annos, Martinus Lutherus. Cuius ſucceſſionis adeò pudet Lutherum & ſectatores eius, vt in ſui erroris huius impii defenſionẽ, nullum ex his auctorem citare audeat. Citius adeò, qui confutarũt hoc dogma, quoties illi commodum videtur, Auguſtini, Bernardi, & aliorum catholicorum, in aliã, quàm ipſi ſcripſerunt, ſententiam detorto vſus fuerit teſtimonio: Sic ſuo ipſe tanquàm ſorex perit indicio: Catholicos, velit nolit, fateatur neceſſe eſt, quorum ſententiam oppugnat: quorum verò dogma tuetur, eos hæreticos fuiſſe negare non poteſt. Vnus eſt ex omnibus impii dogmatis huius aſſertor, quem nominare tamen audet, Ioannes Vicleff, Eccleſiæ iudicio condemnatus: quem (tanta hominis eſt audacia & impudentia) ob hoc ipſum, quod ab Eccleſia eſt damnatus, in ſanctorum album referre non dubitat. Sed quorum ſanctorũ? quos iam enumerauimus, Simonem Magum, Marcionem, Manicheum, Petrum Adelhardum: qui, ſi ſancti fuerunt, non fuit ergò Sanctus Petrus Apoſtolus, non alii multi, qui ſucceſſerunt ei, qui ſanguinem ſuum pro Chriſto fuderunt: non tot Martyres, Epiſcopi, Doctores, qui à Petri ſede ſe nunquàm auelli paſſi ſunt: qui omnes vſq; ad hæc noſtra tempora vno ore, liberum eſſe, non ſeruum arbitrium, docuerunt.

Atque hæc eſt ſucceſſio Sacerdotum & Epiſcoporum, quæ ſicut Auguſtinum olim, ſic & nos in Eccleſiæ catholicæ gremio iuſtiſſimè tenet. Cuius quidem ſucceſſionis, vſq; eò nos non pudet, vt quos iſti nunc errores ſuſcitarunt, ſiue dum abſoluta neceſſitate fieri docent omnia: ſiue dum & ſacerdotium & ſacrificium abrogare, & modò non Deum ipſum è medio tollere conantur: ſiue dum ſolam fidem ad ſalutem ſufficere docent: ſiue dum ſanctos inuocandos negant, dum cœlibatum ſacerdotum oppugnant: dum orare pro mortuis, aut mediatoris offerre ſacrificium prohibent: dum ieiunia, vel ciborum in illis delectum, dierumq; diſcrimen habendum non eſſe putant: dum imagines à templis eiiciunt: dum Chriſti corporis & ſanguinis veritatem in Euchariſtia negant: dum ſemel baptizatos rebaptizandos eſſe cenſent: adeò nos non pudet ſucceſſionis huius, vt hos & quoſcunque tandem errores alios, quos enumerando recenſere longum foret, vel hoc ipſo nomine tantò vehementius deteſtemur, quòd eos his ipſis auctoribus, de quorum ſucceſſione gloriamur ante tot ſecula, Chriſtianum totius orbis applauſu, videmus eſſe condemnatos. Contra verò, quæ didicimus, in iis tanto & libentius & fidentius permanemus: quòd ab iſtis magiſtris didicimus, quorum tot ſeculis ſacroſancta ſemper in Eccleſia fuit memoria: quorum ſcripta publicitus leguntur in templis, & poſt diuinæ legis oracula primum locum obtinent: quæ vel ipſi hæretici adeò non ſunt auſi prorſus reiicere, vt quoties id ſuo commodo facere poſſe videntur, vel obtorto collo (quod aiunt) ad ſuam ſententiam confirmandam ea pertrahere conentur: quod ea re ſuis quoque ſcriptis, permultum auctoritatis acceſſurum eſſe perſuaſum habent. Adeò vel hoſtes etiam ipſi veritatis, quos eſſe præcones intelligunt veritatis, eorum teſtimoniis ad falſitatem ſuam adſtruendam vti gaudent. Et dubitamus adhuc vbi ſit catholica? Scrupulum hunc eximent nobis Chriſti verba dicentis: Vbi fuerit corpus, ibi congregabuntur & aquilæ.

Matth. 24. *Corpus Chriſti Eccleſia.* *Ephe. 1.* *Aquila in Euangelio quo intelligenda.*

Corpus, Eccleſiam eſſe, docet nos Paulus: & quidẽ corpus Chriſti. Sic enim loquitur ad Epheſios: Deus dedit Chriſtum caput ſuper omnẽ Eccleſiam, quæ eſt corpus ipſius. Aquilas autem, quos eſſe dicemus alios, quàm, quorum iam fecimus mentionem, ſanctos illos Epiſcopos & Doctores: quorum & excelſa virtus, & ſublime fuit ingenium, & doctrina ſingularis: quorum plerique fuſo ſanguine ſuo, veritatem eorum, quæ ſcripſerunt, comprobarunt. Quamobrem vbicunque videris illas aquilas congregatas, ibi Chriſti corpus, ibi catholicam Eccleſiam eſſe non dubitaueris. Sicubi vnã aliquam in ſententiam conuolant, ex variis & longo locorum interuallo diſiunctis totius orbis Chriſtiani partibus ſanctæ illæ aquilę, Dionyſius Areopagita, Clemẽs, Ignatius, Athanaſius, Baſilius, Gregorius Naziãzenus, Ioannes Chriſoſtomus, Theophilus Alexãdrinus, Epiphanius, Hieronymus, Ambroſius, Auguſtinus, Gregorius pontifex, Beda, Iſidorus, Bernardus, & qui ſunt eos ſecuti, quos omnes enumerare longum foret, quòd hæc eccleſiæ catholicę ſententia ſit, nihil eſt, quod ambigas.

Verùm hîc iſti contradicunt: Nunquid etiam hi, quamlibet docti & ſancti viri, non aliquando ſpiritu Dei deſtitui potuerunt, vt ſuo pleraque, hoc eſt, humano ſpiritu ſcriberent? Potuit ſanè ſeorſum eorum aliquis: at non in eo, in quo cum cæteris idem ſentit omnibus: non in eo, quod eſt tot ſeculorum conſenſu comprobatum. Quoniam verò de Spiritu mentionem fecimus: neque noſtra hac ætate ferè quiſquam eſt hæreticorum, qui ſibi Dei ſpiritum ita non vendicet, vt aliis detrahat omnibus: libet pro libri huius concluſione, quẽ modum dignóſci ſpiritus oporteat, paucis demonſtrare. Præclarè monet Ioannes Apoſtolus & Euangeliſta:

1 Ioannis 3. *Spiritus quomodo probandi.*

Cariſſimi nolite omni ſpiritui credere, ſed probate ſpiritus, ſi ex Deo ſunt. Cauſã cur ita moneat, addit, dicẽs: Quoniã multi Pſeudoprophetæ exierũt in mundũ. Reuera ſi fuit aliquando, nũc eſſe tẽpus illud videtur, quo probare ſpiritus cũprimis eſt neceſſariũ: qua vna re vix quicquã eſſe poteſt difficilius: vt inter alia quæ Paulus enumerat, non minimũ Dei donum ſit diſcretio ſpirituũ. Sed explicet ille difficultatem hanc, qui nos vt ſpiritus probaremus admonuit: In hoc, inquit, cognoſcitur ſpiritus Dei; Omnis qui confitetur Ieſum Chriſtum in carne veniſſe, ex Deo eſt: & omnis ſpiritus qui ſoluit Ieſum, ex Deo non eſt. Hæc verba Ioannis enarrans Auguſtinus, cujus interpretationẽ potiſſimũ ſequi libet: Quaſi erigunt, inquit, aures ad diſcernẽdos ſpiritus: & tale quiddam audiuimus, vnde nihilominus non diſcernamus. Quid enim ait? Omnis

1. Corinth. 12. *1. Ioannis 4.* *Aug. in primam Canonicã Ioan. tract. 6.*

Spiritus

Spiritus qui confitetur Ieſum Chriſtum in carne veniſſe,ex Deo eſt. Ergò ſpiritus qui eſt apud hæreticos, ex Deo eſt: quia confitentur Ieſum Chriſtum in carne veniſſe. Quære ab Arrianis? confitentur Ieſum Chriſtũ in carne veniſſe: Quære ab Eunomianis? confitentur Ieſum Chriſtum in carne veniſſe: Quære à Macedonianis? confitentur Ieſum Chriſtum incarne veniſſe: Interroga Cataphrygas? confitentur Ieſum Chriſtum in carne veniſſe: Interroga Nouatianos? confitentur Ieſum Chriſtum in carne veniſſe. Omnes ergò iſtæ hæreſes ſpiritum Dei habent? Non ergò Pſeudoprophetę ſunt? Nulla eſt ergò ibi deceptio, nulla ſeductio? Certè Antichriſti ſunt, qui ex nobis exierunt, ſed non erant ex nobis. Quid ergò facimus? Vnde diſcernimus? Audiuiſtis quia dictum eſt: Qui negat Ieſum Chriſtum in carne veniſſe, hic eſt Antichriſtus. Et ibi quæſiuimus, quis neget, quia nec nos negamus, nec illi negant. Et inuenimus quoſdam factis negare, & adhibuimus teſtimonium de Apoſtolo, qui ait: Confitentur ſe noſſe Deum, factis autem negant. Quæramus igitur in factis, nõ in linguis. Quis eſt ſpiritus qui non eſt ex Deo? Qui negat Chriſtum in carne veniſſe. Et quis eſt ſpiritus, qui ex Deo eſt? Qui confitetur Ieſum Chriſtum in carne veniſſe. Eia fratres, opera attendamus, non ſtrepitum linguæ. Quæramus quare venerit in carne Chriſtus, & inueniemus, qui eum negat in carne veniſſe. Nam ſi linguas attendas, multas hæreſes auditurus es, confitentes Chriſtum in carne veniſſe, ſed conuincit illos veritas. Quare venit Chriſtus in carne? Venit vt traderetur gentibus, vt illuderetur, vt flagellaretur, vt conſpueretur, vt occideretur, venit vt moreretur pro gente, & non tantùm pro gente, ſed vt filios Dei, qui erant diſperſi, congregaret in vnum: Charitas illum de cœlo detraxit: charitas carne veſtiuit: charitas, vt acerbam & ignominioſam crucis mortem oppeteret, impulit. Maiorem hac charitatem nemo habet, quàm vt animã ſuam ponat quis pro amicis ſuis: poſuit ille pro inimicis. Quiſquis ergò non habet charitatem, negat Chriſtum in carne veniſſe. Nunc iam hæreticos omnes interroga: Chriſtus venit in carne? venit: hoc credo, hoc profiteor. Imò hoc negas. Vnde nego? audis quia hoc dico. Imò ego conuinco quia negas corde: dicis verbis, negas factis. Quomodo, inquis, nego factis? Quia ideò venit in carne Chriſtus, vt moreretur pro nobis. Ideò mortuus eſt pro nobis, quia charitatem multam habuit, per quam filios Dei, qui erant diſperſi, congregauit in vnum. Tu non habes charitatem, quia non modò non congregas, verumetiam quę prætioſo Chriſti ſanguine congregata ſunt, ea diſpergis, & pro honore tuo diuidis vnitatem. Ergo hinc intelligite ſpiritum ex Deo, pulſate, tangite fictilia, ne fortè crepauerint & malè reſonent. Videte ſi integrè ſonant, videte ſi eſt ibi charitas. Tollis te ab vnitate orbis terrarum, diuidis Eccleſiam per ſchiſmata, dilanias corpus Chriſti. Iſte venit in carnem, ille mortuus eſt, vt filios Dei qui erant diſperſi, cógregaret in vnum: tu ideò clamas, vt congregatos diſpergas. Ergò ipſe eſt ſpiritus Dei, qui non negat Ieſum in carne veniſſe: qui dicit non lingua, ſed factis, qui dicit non ſonando, ſed amando. Ille autem non eſt ſpiritus Dei, qui negat Ieſum in carne veniſſe: negat & ipſe non lingua, ſed vita, non verbis, ſed factis. Omnis ſpiritus qui ſoluit Ieſum, ex Deo non eſt, & hic eſt Antichriſtus: Soluere, factis intelligitur. Ille venit colligere, tu venis ſpargere: Quomodo non negas Chriſtum in carne veniſſe, qui diſrumpis Eccleſiam, quam ille congregauit? Contra Chriſtum venis, Antichriſtus es.

1. Ioanni, 2.

Tit. 1.

Matth. 20.
Ioannis 11.

Ioannis 15.

Tit. 1.

Ioan. 11.

Hæc pluribus verbis ex Auguſtino tranſſcribere viſum eſt: vt qui ſit ex Deo, qui non ſit ex Deo ſpiritus, cognoſci poſſit. Qui etiam alibi eadem verba Ioannis explicans: Quid eſt, inquit, negare Chriſtum factis? Superbire & ſchiſmata facere: Ita factis negatur Chriſtus: vnitatem quippè amat Chriſtus. Quamobrem non omnis ille ſpiritus, qui confitetur Chriſtum in carne veniſſe, qui confitetur, quòd vnus ipſe mediator Dei ſit & hominum: quòd ſit propitiatio pro peccatis totius mundi: quòd non ſit aliud nomen ſub cœlo datum hominibus, in quo nos oporteat ſaluos fieri: non omnis qui confitetur hæc, ſpiritus ex Deo ſtatim eſt, ſi voce tantùm clamat, non opere, ſi lingua confitetur, non factis, ſi non habet charitatem, per quam cum Chriſto congreget, ſed flagrans odio, quos congregauit Chriſtus, eos cũ Diabolo diſpergit: Habeat Chriſtum in ore, quantum velit, glorietur de verbo Dei, iactet ſe de Euangelio, dicit Auguſtinus, quòd eſt Antichriſtus. Verùm quid nos hæc Auguſtinum dicere dicimus? dicit hoc ipſa veritas: Qui non congregat mecum, ſpargit. Si congregat Chriſtus, tu quos ille ſanguine ſuo congregauit, ſpargis: quid hoc eſt aliud, quàm Antichriſtum eſſe? Meminimus hoc quoque nos iam ex Auguſtino docuiſſe, quod ſicut à Paulo traditum accepimus, totus Chriſtus & caput eſt, & corpus. Caput eſt vnigenitus Dei filius, corpus eius eſt Eccleſia. Non ſatis eſt ſi de capite credas, quæcunque de eo ſanctæ ſcripturæ nobis prodiderant, ſi te ſegregas à corpore capitis huius, à ſancta catholica Eccleſia, ſi non communicas eius vnitati, ſi contra eum quem tot ſeculis illa recepit ſenſum, ſcripturas interpretaris, ſi tibi ſoli plus, quàm illi vniuerſæ credi vis, quid aliud, quàm quantum in te eſt, ſoluis Ieſum, atque ita Antichriſtus es. Qui enim vel Eccleſiam à capite ſuo Chriſto, vel ſeipſum ab eccleſia, vel Eccleſiam in ſeipſa ſeparat & diuidit, is verè Chriſtum ſoluit, & Antichriſtus verè dici meretur, quia ſcindit quod Chriſtus vnitum eſſe vult.

Aug. ſer 11. de verb. Apoſtoli.
Tit. 1.
Factis negare Chriſtum.
1. Timoth 2.
1. Ioannis 2.
Actorum 4.

Matth. 12.

Augu. de vnitate eccleſia, capite 4.
Chriſtus & caput & corpus.
Soluere Ieſum quid ſit.

Habemus ergò iam, qui ſit ex Deo ſpiritus, qui non ſit ex Deo. Quicunq; ſoluit Ieſum, hoc eſt qui diuidit corpus eius Eccleſiã, non eſt ex Deo, ſed eſt Antichriſtus. Nõ qui ſciẽtia, ſed qui charitate pręſtat, is demũ ex Deo ſpiritus eſt. Sciẽtia enim inflat, charitas eſt quæ ædificat: nec eſt aliud quicquã ęquè noxiũ, atq; remota charitate ſciẽtia. Quãobrẽ rectè monet Auguſtinus. Amate ſcientiam, ſed anteponite charitatem. Scientia ſi ſola ſit, inflat, quia verò charitas ædificat, non permittit ſcientiam inflari: quam, ſi ſciẽtię cõiũxerimus, futurum eſt, ſicut ſcribit Maximus, vt careamus omni ſuperba inflatione, erimusq; ſpirituales œconimi, cùm noſmetipſos, tum omnes qui nobis appropinquant edificãtes. Ibi ergò inflat ſcientia, vbi charitas non ędificat: vbi ędificat, ſolidata eſt. Non eſt ibi inflatio, vbi petra eſt fundamentum. Quando autem tentat inflatio, hoc eſt elatio? vtique quãdo charitas deeſt. Eſt igitur abſque charitate cumprimis noxia ſcientia, quæ ſuperbos

Scientia ſine charitate noxia.
1. Corinth. 8.

Aug ſerm. 53. de verbis Domini.
Max. centuria. 4. capite 50.
Damon unde.

reddit & inflatos, cuiuſmodi ſunt dæmones, qui non aliundè nomen apud Græcos, quàm à ſcientia traxiſſe creduntur. Qui ſicut ipſi ſuperbi ſunt & arrogantes, ob quod etiam vitium tanquàm fulgur de cœlo ceciderunt, ita quod ipſis ruinæ cauſa fuit, per id primis parentibus noſtris inſidias fecerunt, & vt ex Paradiſo deturbarentur, in cauſa fuerunt.

Luca 10. Gen. 3. Sapient. 2.

Quid enim promiſit illis Dæmon, quo facilius perſuaderet, vt contra diuinũ edictum de ligno ſcientiæ boni & mali manducarent? eritis, inquit, ſicut dii, ſcientes bonum & malum. Videte inflantem ſcientiam, vnde ad primos parentes noſtros, vnde ad nos etiam eorum poſteros innumeræ calamitates & miſeriæ redundarunt.

Gen. 3. Rom. 5. Rom. 11. 12.

Quod ſi, quod Paulus monet, noluiſſent illi altum ſapere, vel plus ſapere quàm oportet ſapere, ſi contenti fuiſſent ſapere ad ſobrietatem, ſi non eſſe Deo ſimiles inflante ſcientia cõtendiſſent, ſi quod eis liberaliter à Deo cõceſſum fuerat, in eo acquieuiſſent, nec ipſi, nec nos eorum proles, ex illo tam felici ſtatu deturbati, in has tantas calamitates recidiſſemus.

Pſalm. 48.

Sed homo cùm in honore eſſet, non intellexit: & ideo comparatus eſt iumentis inſipientibus, & ſimilis factus eſt illis. Sic etiam qui deturbatus eſt de cœlo, non ex ordine Seraphin, ſed ex ordine Cherubin fuiſſe dicitur.

Ezech. 28. Cherub. Seraph.

Sic enim loquitur Propheta: Peccaſti, & eieci te de monte Dei, & perdidi te ô Cherub, protegens de medio lapidum ignitorum, & leuatum eſt cor tuum in decore tuo: perdidiſti ſapientiam in pulchritudine tua, in terram proieci te, ante faciem regũ dedi te, vt cernerẽt te. Quod quidem carere myſterio non videtur. Significatur enim hac re, quòd lapſus eius incitamentum fuerit, non diuini amoris, verùm ſcientiæ ſuę excellentia. Cherub enim plenus ſciẽtia, Seraph plenus amore interpretatur. Quid autem? qui nunc Eccleſiam conturbant, qui Chriſti corpus dilaniant, qui pro honore ſuo diuidunt vnitatem, quanám alia re putamus eos ad id faciendum adduci, pręterquam inflãte ſine charitate ſcientia? Quid illis aliud ſuggerit diabolus, quàm quod ſuggeſſit olim parentibus noſtris, dicens: Eritis ſicut dii, ſcientes bonum & malum. Nunquid non ſe deos eſſe ſibi perſuadẽt, qui ſiue de ſanctorum patrũ ſcriptis, ſiue de conciliorum decretis productum aliquid audiuerint, quod ſuis dogmatibus aduerſetur, illicò tanquàm hominum commentum reiiciunt: tanquàm homines & ipſi non ſint?

Eſaia 14.

Cuius autem ea re ſe filios eſſe declarant, niſi Cherub eius qui dixit: In cœlum conſcendam, ſuper aſtra Dei exaltabo ſolium meum, aſcendam ſuper altitudinem nubium, & ero ſimilis altiſſimo: qui poſtea in infernum detractus eſt in profundum laci.

Scientia ex Dei ſpiritu.

Certè quicunque ſunt hoc ingenio præditi, quamlibet glorientur ſe certos eſſe, quòd habent ſpiritũ Dei: certũ eſt, ꝙ non Dei, ſed ſatanæ ſpiritu aguntur. Nõ eſt ex Dei ſpiritu quæ inflat ſciẽtia, ſed quæ per charitatẽ ędificat, ea demũ eſt ex Dei ſpiritu. Cæterũ quæ charitate vacua eſt, haud aliter ſe habet, atq; cibus ſine digeſtione. Sicut. n. cibus indigeſtus, cum nõ fuerit benè concoctus, generat malos humores, & currũpit corpus, non nutrit: ſic & multa ſciẽtia ingeſta ſtomacho animæ, ſi charitatis igne decocta nõ fuerit, quid aliud quàm tumores parit & inflationes? Quamobrem rectè monet Apoſtolus, vbi de ſcientia meminit inflante:

1. Cor. 8.

Qui ſe exiſtimat aliquid ſcire, nondum ſcit quomodo oporteat eum ſcire: neſcit enim quo modo vtendum ſit ſcientia, quod præſcribit ea, quæ non inflatur charitas.

Scientiam habere cupiens primum ſeipſum ſcire ſtudeat.

Quiſquis igitur ad ædificationem, non ad deſtructionem habere vult ſcientiam, primùm ſeipſum ſcire ſtudeat: ſic enim futurum eſt, vt faceſſat omnis tumor & arrogantia. Porrò ſpirituale ædificium ſtare non poteſt, niſi ſtabile iactum ſit humilitatis fundamentum. Statuat itaq; ſe ante faciem ſuam homo, ſuam ſecum reputet imbecillitatem, mox illud conſequetur, vt ſit non inter alta ſapientes, ſed inter humilibus conſentiẽtes.

Rom. 12. Philip. 2.

Nihil aget per contentionem, neque per inanem gloriam, ſed in humilitate, ſuperiores ſe alios arbitrabitur: atq; aliorum, præſertim verò maiorum, plus quàm ſuo ipſius iudicio tribuendum eſſe putabit: non modò, non ſe præferet vlli, ſed ſibi potius cęteros anteponet. Siquidẽ ſicut qui per oſtium tranſit, cuius demiſsũ nimis eſt limen, quantò ſe dimiſerit magis, tantò facilius effugiet, ne impingat: quòd ſi vel tranſuerſo digiti ſpacio, ſe, quàm oſtii menſura patitur, altius erexerit, eueſtigiò quaſſato capite collidetur. Ad eundem planè modum habet ſe mens hominis: quantò ſe dimiſerit magis, tantò facilius cauebit, ne offendat: quod cauere non poterit, ſimul vt ſe vel paululum erexerit.

Matt. 11. Prouer. 9. Scientiæ comparandæ ratio. Prouer. 9.

Hoc eſt quod à Chriſto quoq; dictum legimus: Confiteor tibi pater, Domine cœli & terræ, quia abſcondiſti hæc à ſapientibus & prudentibus, & reuelaſti ea paruulis. Et in Prouerbiis clamat ſapientia: Si quis eſt paruulus, veniat ad me. Quiſquis ergò ſcire vult, diſcat quemadmodum eum ſcire oporteat. Docebit autem eum, ea quæ non inflatur charitas, ne velit eſſe ſicut Deus, ne ſuper nubium altitudinem aſcendat, ne ſimilis eſſe contendat altiſſimo: ſed ſe cum ſui potius generis mortalibus comparet, ac non modò non ſe illis, verùm ſibi potius illos anteponat. Si ſecum ipſe reputet: Homines fuerunt, quibus hunc aut illum ſenſum hæc habere ſcriptura viſa eſt: homo ſum & ego: non minus, ac fortaſſe magis etiam, quàm eorum aliquis errori obnoxius: Ac ſi fortè illi peccatores fuêre, quantò ſunt maiores iniquitates meæ, quæ ſupergreſſæ caput meum, & ſicut onus graue, grauatæ ſunt ſuper me.

Pſalm. 37.

Fieri poteſt vt allucinor: vt error ſit, quod mihi verum nunc eſſe videtur: quamobrem non committam, vt ab eo temerè diſcedam, quod tantò omnium conſenſu, tot ſeculis receptum, quòd ab iis etiam, qui ex vniuerſo orbe Chriſtiano, viri doctrina & pietate præ cæteris inſignes, vnum in locum hac ipſa de cauſa congregati fuerunt, vnanimi voluntate definitum eſſe video. Fortaſſis illi viderunt aliquid, quod ego peccatis meis impeditus videre nunc non poſſum: Fortaſſis ſi præſens in eorum conſeſſu adfuiſſem, & quibus illi rationibus, hoc ita ſtatuerunt, audiuiſſem, idem quod illi ſenſiſſem. Hoc ſpiritu qui præditus eſt, nihil dubitet, quin is ex Deo ſit, qui

1. Pet. 5.

reſiſtit ſuperbis, humilibus autem dat gratiam.

Paræneſis cum totius operis Peroratione.

C A P. X C I I I.

HVnc ſpiritum dari ſibi poſtulent omnes, qui Chriſtiani & Orthodoxi cenſeri volunt: quos in extrema operis huius noſtri parte, viſum eſt nobis iiſdem verbis affari, quibus Philippēſes olim Paulum eſſe legimus alloquutum. Si qua, inquit ille, conſolatio in Chriſto, ſi quod ſolatium charitatis, ſi qua ſocietas ſpiritus, ſi qua viſcera miſerationis, implete gaudium noſtrum. *Philip. 2.*

Scripſit hæc ad Philippenſes Paulus, à cuius ſanctitate quamuis ita longè nos remotos agnoſcamus, vt ne qui corrigiam quidem eius calciamenti ſoluamus, nos dignos ingenuè fateamur: quibus tamen aliis, quàm doctoris gentium, ex quibus nos originem duximus, verbis rectius alloqui poſſumus fideles omnes, quorum cura fidei noſtræ peculiariter eſt à Deo commiſſa: eos præſertim, quibus nihil quod receptum eſt, placet: qui nouis quibuſquam & peregrinis doctrinis abducti, nolunt nobiſcum in Chriſti pace, in Eccleſiæ catholicę vnitate, in fraterna charitate gaudere: ſed ab orbe terrarum, quo Eccleſia catholica, ſecundum Prophetica & Euangelica promiſſa, diffunditur, ſe dirimentes, in parte eſſe, & pars dici, quàm à Catholica nomen ducere malunt: nec amant nobiſcum idipſum, ad quod nos toties hortatur Apoſtolus, cùm tamen eundem ſe dicant nobiſcum confiteri Chriſtum: quin altare contra altare erigere, cathedram cōtra cathedram conſtituere conantur. Hos itaque præ cæteris vt Paulinis verbis his admoneamus, cogit nos paterna cura & ſolicitudo noſtra, quam pro ſalute eorum gerimus: Si qua conſolatio in Chriſto, ſi quod ſolatium charitatis, ſi qua ſocietas ſpiritus, ſi qua viſcera miſerationis, implete gaudium noſtrum. *Heb. 13.* *1. Cor. 1.*

Quatuor ſunt, per quæ Paulus Philippenſes obſecrat. Primo loco: Si qua, inquit, conſolatio eſt in Chriſto. Non cuiuſuis, verùm eius, quæ eſt in Chriſto conſolationis meminit: in Chriſto, qui pater eſt miſericordiarum, & Deus totius conſolationis: qui conſolatur nos in omni tribulatione noſtra. Ipſe enim ſolus eſt, per quem abundat conſolatio noſtra: ipſe ſolus eſt qui dicit: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis, & ego reficiam vos, & inuenietis requiem animabus veſtris. Quęrat qui volet ex auro & argento, quærat ex amplitudine poſſeſſionū, quærat aut ex doctrina excellenti aut ex eloquentia ſingulari, quærat ex quacunque tandem earum rerum conſolationem, quę multitudinis imperitæ iudicio cumprimis eſſe videntur expetendæ: nos extra Chriſtum moleſtias multas, conſolationem ſcimus nullam. Solus Chriſtus eſt conſolatio noſtra, pax, quies, & tranquillitas noſtra. Sic enim ipſum iamiam ex hoc mundo migraturum, ſuis dixiſſe legimus. In mundo preſſuram habebitis, in me verò pacem. Quamobrem ô filioli, quos iterum in Chriſto parturimus, ſi vultis in Chriſto pacem, ſi vultis in Chriſto conſolationem habere, quam ipſi cupitis obtinere, nobis eandem in Chriſto & propter Chriſtum conſolationem adferte. Conſolemini nos, qui pro Chriſto legatione fungimur apud vos, vt viciſſim Chriſtus cōſoletur vos: Conſolemini nos: implete gaudiū noſtrū. *Conſolatio noſtra Chriſtus.* *2. Cor. 1.* *Matth. 11.* *Ioan. 16.* *Galat. 4.* *2. Cor. 5.*

Dicit ſecundo loco Paulus: Si quod ſolatium charitatis. Nulla ex re maius eſſe poteſt, quàm ex charitate ſolatium: Siquidem vbi charitas eſt, ibi, Deus eſt: Deus eſt enim charitas. Quapropter quod ex charitate, hoc ex Deo ſolatium eſt. Si quod igitur eſt ſolatium, quod habet fraterna charitas, quę triſtia pariter & lęta facit communia, implete gaudium noſtrum. *Solatium charitatis.* *1. Ioan. 4.* *Vbi charitas, ibi Deus.*

Addit tertio loco: Si qua ſocietas ſpiritus. Societas ſpiritus aliud non eſt, quàm coniunctio fidelium, quam efficit Spiritusſanctus: per quam vnum corpus, vnus ſpiritus ſumus omnes: Hac ſocietate nulla eſſe poteſt neque firmior neque iucundior: De hac ſocietate ſi eſſe vultis, ſi ad corpus Chriſti pertinere, ſi membra eius eſſe cupitis, implete gaudium noſtrum. *Societas ſpiritus quæ ſit.* *Ephe. 4.*

Subdit quarto & poſtremo loco: Si quę viſcera miſerationis. Si nondum obriguerunt ſenſus veſtri, ſi piis ducuntur adhuc affectionibus animi veſtri, implete gaudium noſtrum. Beati miſericordes, quoniam ipſi miſericordiam conſequentur. Capiat itaque vos nunc noſtri miſericordia, ſi extremo illo die miſericordem Iudicem habere vultis: Nam qua menſura menſi fueritis, eadem remetietur vobis. Quare ſi quæ ſunt in vobis viſcera miſerationis, implete gaudium noſtrum. Inchoatum quidem fuit gaudium hoc ante annos prope ſexcentos, & ad hęc vſque noſtra tempora continuatum: ſed proh dolor, proximis his annis ſuperioribus, eſt non leui triſtitia contaminatum. Quantam nos ex eo lętitiam accepiſſe putatis, quòd cùm iam à ſexcentis annis propè Chriſti receperit Euangelium Polonia, tantam in eo tuendo gentis noſtrę conſtantiam videre ſemper licuit, vt ab eo nunquam in aliud ſe cuiuſuis, quàm Chriſti potius Euangelium transferri paſſa ſit? Verùm gaudium hoc noſtrum valdè eſt imminutum, poſteaquam paucis his ſuperioribus annis, ab eo, quod nobis traditum eſt, ſancto Dei verbo pleroſque receſſiſſe videmus: quibus melius erat non cognoſcere viam iuſtitię, quàm poſt agnitionem retrorſum conuerti. Currebatis benè: quis vos faſcinauit non obedire veritati, quam ſemel amplexi fueratis? Quare ſi qua conſolatio in Chriſto, ſi quod ſolatium charitatis, ſi qua ſocietas ſpiritus, ſi qua viſcera miſerationis, implete gaudium noſtrum: Date operam, vt quod magna cum laude fuit à maioribus veſtris inchoatum, & ab illis quidem conſtanter ad extremum vſque vitæ diē, à vobis autem aliquādiu continuatum, optato fine terminetis, & ſicut à maioribus accepiſtis, ad poſteros tranſmittatis. Quod ad nos attinet, qualeſcunq; ſumus, indigni quidem, ſed miniſtri tamen Dei ſumus: pro Chriſto legatione fungentes, eorum loca tenemus, qui primi gentem hanc noſtram voluntariè Deo genuerunt verbo veritatis. Non ignoratis Apoſtolos veſtros Adalbertum & Staniſlaum, quorum admirabilis vitæ ſanctimonia toti eſt orbi teſtata. Quod illi nobis Euangelium ſanguine ſuo ſignatum reliquerunt, quod miraculis propagarunt, quod ipſi ab Apoſtolis, quod nos ab ipſis per longam Epiſcoporum & ſacerdotum ſucceſſionem accepimus, hoc, & non aliud annunciamus vobis. Quod ſi vita noſtra longè diſſi- *Viſcera miſerationis.* *Matth. 5.* *Matth. 7.* *Gaudium impletum.* *Poloni conſtantes in religione a 600 annis.* *2. Pet. 2.* *Gala. 5. & 3.* *1. Cor. 4.* *2. Cor. 5.* *Iacobi 1.* *Apoſtoli Polonorum.*

det ab eorum vita, agnoſcimus peccata noſtra, ſed certè doctrina noſtra ab illorum doctrina non diſſidet.
Non quod ab illis creditum, non quod à nobis inuentum eſt: quod ab illis accepimus, nō quod ipſi excogi
tauimus, hoc vobis tradimus. Res eſt non ingenii, ſed doctrinæ: non vſurpationis priuatæ, ſed publicæ
traditionis: non à nobis prolata, ſed ad nos producta: quam ita vt producta eſt ad nos, adſerimus ad vos:
non inſtitutores ipſi, ſed ſectatores: non ducentes, ſed ſequentes: non auctores, ſed cuſtodes. Memo-
res illius, quod verum veri Dei cultorem Paulus admonet: Depoſitum cuſtodi, deuitans prophanas vo-
1.Tim.6. cum nouitates, & oppoſitiones falſi nominis ſcientiæ: quam quidam promittentes à fide exciderunt,
quod apud nos ab his qui præceſſerunt nos ſanctis patribus fuit depoſitum, id iuxta Pauli monita fideli-
ter à nobis cuſtoditum vobis nunc reddimus. Quamobrem ſi nullas ad vos prophanas vocum nouita-
tes adſerimus, ſi à Paulo docti; quod à patribus depoſitum fuit apud nos fidei talentum, id magna fi-
de cuſtoditum, vobis reddimus: iterum atque iterum rogamus vos, & obſecramus, implete gaudium
noſtrum.

Gaudium implere quomodo. Sed vos iam pridem noſſe proculdubio cupitis, quanam tandem ratione gaudium noſtrum per vos imple
ri velimus. Non eſt cur anxio ſitis & ſolicito animo: nihil difficile, nihil durum & moleſtum, nihil quod nō
Philip.2. cum voluptate potius, quàm cum labore coniunctum ſit, vobis præſcribemus. Neque enim aliter nos à vo
bis, quàm ſicut Magiſter noſter Paulus olim à Philippenſibus, impleri gaudium noſtrum poſtulamus. Præci
pio vt idem ſapiatis omnes: deinde vt eandē charitatem habeatis. Quid vobis videtur? Eſtne aliquid in hoc
Deut.30. laboris & moleſtiæ? Nunquid non dulce potius cumprimis & iucundum eſt, quod à vobis exigimus? Nō vt
maria tranſmittatis, non vt partem aliquam terrarum orbis peruagemini, non vt aut opes abiiciatis, aut ſan
guinem veſtrum profundatis, aut aliquam corporibus veſtris moleſtiam adferatis, nihil horum aut ſimiliū
præcipimus. Ac ſi quid tamen huius generis pro Chriſto legatione fungentes præciperemus, certè Chriſti
cauſa non modò non detrectare, verùm etiā ſumma cum animorum alacritate obire vos oporteret omnia.
Nam ſi nullos non perfert labores & moleſtias agricola, nulla non adit pericula mercator, nullis non diſcri
minibus vitam ſuam obiicit miles, dum exiguo lucro potiri queant: quo tamen, an ſint potituri certum ad-
huc non eſt: & ſi maximè potiti ſint, perſæpè tamen citius opinione ſua dimittant, neceſſe eſt: Si mox peritu
ri commodi cauſa perferunt iſti tam acerba multa, tam alacriter, vos non multo maiore alacritate eadē o-
mnia laturi eſſetis, vt infinitum, nec vllo vnquam tempore vobis periturum theſaurum, ibi conſequi liceat,
ubi neq; ærugo, neq; tinea demolitur, neq; fures effodiūt, aut furātur: ubi quo ſemel potiti fueritis vita bea
Matth.6. ta, ea perpetuò frui licebit? Sed tamen nos nullum vobis grauius onus imponemus. Mandatum quod nos
Deut.30. pro Chriſto legatione fungentes præcipimus vobis hodie, non ſupra vos eſt, neq; procul poſitum, nec in cœ
lo ſitum, vt poſſitis dicere: quis noſtrū valet ad cœlum aſcendere vt deferat illud ad nos, vt audiamus atque
opere compleamus? neq; trans mare poſitum, vt cauſemini & dicatis: quis è nobis poterit transfretare, & il
lud ad nos vſq; deferrre, vt poſſimus audire & facere quod præceptum eſt? Sed iuxta vos eſt ſermo valde in
Idipſum credatis, eandem charitatem habeatis. ore veſtro & in corde veſtro: vt faciatis illum. Breue verbum eſt, & expeditum. Hoc tantùm hortamur vos,
oramus & obſecramus, vt idipſum credatis, vt eandem charitatem habeatis. Quid eſt facilius, quàm crede
Philip.2. re? quid dulcius, quàm amare? Quid autem vtroque fructuoſius? Videtis quàm ſit expeditum, quod à vobis
Philip.2. poſtulamus, modò voluntas adſit, dictum ac factum, gaudium noſtrum per vos erit impletum. Neque enim
petentibus deerit eius auxilium, qui operatur in nobis & velle & perficere.

Credere, quomodo oporteat. Sed hîc dicet veſtrum aliquis: Quid hoc rei eſt, tanquam cum infidelibus ita nobiſcum agitis. Nunquid
non credimus? Nobis verò, quin credatis dubium non eſt, ſed minimè ſufficere putamus, ſi quomodocunq;
tandem vos credere profiteamini, verùm ſicut iubet Paulus, ita vos credere velimus, vt idem credendo ſa-
piatis. Non vt ſingularem ſiue ſolitariam quiſq; ſuam, non vt VVittembergenſis, non vt Tigurinam, non vt
Auguſtanam, non vt aliam quamcunq; (iā enim, proh dolor, luditur fidibus, non vna fides retinetur) ſed vt
catholicę fidei confeſſionē Chriſtianam vnanimiter omnes amplectamini. Quæ malū iſthæc eſt amētia, cùm
olim vnū Deū colentes, vno & eodem nomine Chriſtiani fuerimus appellati, quòd nunc pleriq; tā præclarū
Euangeliū quid. nomen hoc faſtidiunt, & Euangelici quàm Chriſtiani vocari malunt? Scilicet extra Chriſtum, Euangelium
Euangelium extra Chriſtum eſſe non poteſt. eſſe poteſt? Quid eſt Euangeliū? læta annunciatio. Poteſt autem extra Chriſtū lęta eſſe vlla annunciatio? Sem-
piterni vę, & æternę mortis annunciatio extra Chriſtū eſſe poteſt, lætæ alicuius rei nuncius extra Chriſtū eſſe
Philip.2. non poteſt. Quamobrem vnde diſceſſiſtis, eò redeatis, neq; nomen illud faſtidite, quod eſt ſuper omne no-
men, quod ſolum præ nobis ferre, de quo ſolo gloriari nos oportet. Nihil prędicari de nobis poteſt glorio-
ſius, quàm ſi quemadmodū qui pręceſſerunt nos omnes, ex quo tempore Chriſti ſemel Euangeliū recepit
Polonia, Chriſtiani ſimus & vocemur omnes. Chriſtiani non ita pridem vocati eſtis, Chriſtianis parentibus
prognati, à Chriſtianis maioribus profecti, Chriſtiani ſicut initio, ſic deinceps etiam ſemper & eſſe & dici ve
litis: neq; vos ab illis pręcidatis, quos eſſe & fuiſſe Chriſtianos negare non poteſtis. Etiā atq; etiam obſecra-
mus vos per nomē Domini noſtri Ieſu Chriſti, cuius nominis & ipſi cōmunione gaudemus, & vos nobiſcū
1.Cor.1. vnà maiorū noſtrorū exemplo gaudere cupimus, vt idipſum dicatis omnes: idipſum ſentiatis, idē ſapiatis,
Galat.5. & non ſint in vobis ſchiſmata: ſitis autē perfecti, in eodē ſenſu, & in eadē ſententia. Memores libertatis, qua
1.Cor.7. ſemel nos Chriſtus liberauit omnes: quotquot eſſe & dici Chriſtiani vultis, nolite iterū iugo ſeruitutis con
tineri: nolite effici ſerui hominū. Homo eſt Lutherus, homo eſt Philippus, homo eſt Caluinus, quorū alicu-
ius opinionē cū ſequimini, quid aliud quàm hominis opinionē ſequimini? Atqui mendacem omnem homi
Pſalm.115. nem eſſe digito Dei ſcriptum eſt. Nolite ſic eorum alicui vos addicere, vt præ eo, quod ipſi ſenſerunt, totius
Idololatria quæ. Piatonis conſiliū. 1.Cor.10. Eccleſiæ, quę firmamentū eſt & columna veritatis, ſenſum & conſenſum, poſthabendum eſſe putetis. Iam
Idololatria hæreſis. verò ſi verbi Dei appellatione, quod nunc (proh dolor) non rarò fit à multis, verbum hominis, vel diaboli

potius

potius per hominem loquentis dignati fueritis, videte nunquid non germana ſit hæc idololatria? Fugite idola per Deum immortalem. Non eſt deus Caluinus, non eſt deus Lutherus, non eſt deus Bucerus, aut qui cunque tandem alius ex illis, qui multo crudelius Chriſti corpus ſanctiſſimum tractauerunt, quàm illi ipſi qui Chriſtum in crucem egerunt. Tunc enim venerunt impii milites, & non fregerunt crura Chriſti: nunc venerunt iſti ſpeciem pietatis habentes, virtutem autem eius abnegantes, & diruperunt, ac in multas partes conciderunt totum corpus Chriſti: vnam, ſanctam, catholicam, Apoſtolicam Eccleſiam. Integrum Chriſti corpus inter manus perſequutorum in cruce permanſit: & inter manus Chriſtianorum non eſt iam integrũ corpus Eccleſię. Quamobrem eorum ſectatores eſſe nolite, per quos tam nefarium ſcelus patratum eſſe videtis: ſed Spiritũ ſanctum per ſuum vas electum, vos vt idem ſapiatis monentem, audite. Non vt ſuam quiſque propriam confeſſionem adferat, ſed vt qui vos eſſe Chriſtianos profitemini (libet enim receptum hoc nomen potius vobis tribuere, quo ſuperſtitibus etiam Apoſtolis Antiochiæ primum eorum vſi diſcipuli legũtur, quàm nouum aliud heri, quod aiunt, & nudiuſtertius à nouarum rerum ſtudioſis vſurpari cœptum) vt idem ſapiatis quod veſtros, vel communes noſtros potius maiores Chriſtianos, citra dubitationem vllam, ſapuiſſe cernitis, qui nos pręceſſerunt cum eodem ſigno fidei, & dormiunt in ſomno pacis. Procul à vobis ab ſit hæc impietas, vt patres veſtros, auos, proauos, atauos idola coluiſſe, & nunc demum Chriſtum prædicari cœptum eſſe, nunc demum veſtris oculis Euãgelii lucem affulſiſſe, hoſtibus veritatis & inimicis crucis Chriſti credere animum inducatis. Sexcenti iam ſunt, & amplius anni, ſicut annalibus noſtris memoriæ proditũ legimus, cùm per Chriſtum Deum noſtrum ab idolorum errore ſumus abducti, & ad veritatis agnitionem perducti, qui poſtquam ſemel nos ab idolorum cultu reuocauit, quę nunquam ſatis eſt prædicanda bonitas illius & miſericordia, non permiſit deinceps vnquam ſanguine ſuo nos ablutos, eodem luti volutabro fœdari. Idem igitur ſapiatis, quod parentes, quod aui, quod proaui, quod ataui veſtri, qui piè Chriſtum coluerũt, iam inde à ſexcentis & amplius annis ſapuerunt, quandoquidẽ & ipſi non diuerſum ab eo ſapuerunt, quod reliquus orbis Chriſtianus ab ipſis Apoſtolis receptum, & per longam Epiſcoporum & ſacerdotum ſucceſſionem ad nos vſque perductum ſapuit ſemper, & ſapit etiam nunc, & ſapiet deinceps vniuerſus. Non eſt Polona fides, non Lithuana, non Germana, quam vt firmiter teneatis, vobis perſuadere conamur. Nõ eſt huius vel illius nationis aut prouinciæ, vt nationalis aut prouincialis dici queat. Eſt & vocatur fides catholica, per vniuerſum terrarum orbem, quàm latè patet Chriſtianum nomen diffuſa, neque triginta his aut quadraginta annis nata, ſed quæ ab ipſis primis parentibus noſtris ſimul vt orbis conditus eſt, initium habuerit. Fuit ante legem obſcurior, ſub lege figuris magis adumbrata, quàm illuſtrioribus aliquibus notis expreſſa: poſteaquã verò apparuit gratia Dei ſaluatoris noſtri omnibus hominibus, facta eſt indies clarior & dilucidior, vt nihil iam ad eius perſpicuitatem deeſſe videatur. Hanc igitur fidei catholicæ confeſſionem Chriſtianam vobis commendamus, vt quod audiſtis ab initio, id in vobis permaneat. Quia ſi in vobis permanſerit quod audiſtis ab initio, & vos in filio & patre manebitis, & ſocietatem habebitis nobiſcum, & ſocietas noſtra erit cum patre & cum filio eius Ieſu Chriſto. Hanc & Paulus vobis commendat, cum vt idem ſapiatis monet. Quid enim eſt aliud idem ſapere, quàm catholicam fidem retinere? Qui catholicus eſt, idem ſapit. Qui ſchiſmaticus eſt aut hæreticus, diuerſum ſapit. Hoc eſt idem ſapere, ſapere ad ſobrietatem: hoc eſt diuerſum ſapere, ſapere plus quàm oportet. Certè non oportet ſapere plus quam omnes ſapiunt: nam ſic ſapere, deſipere eſt: Sicut etiam dicit Paulus. Dicentes ſe eſſe ſapientes, ſtulti facti ſunt. Credere ſanctam Eccleſiam catholicam, hoc eſt idem ſapere. Quiſquis hanc non credit, etiam ſi cętera credat omnia, quę in ſymbolo continentur, inanis eſt fides eius: quando non ſapit idem, ſicut Paulus admonet. Non eſt ita neceſſarium ad ſalutem habere Prophetiam, noſſe myſteria omnia, & omnem ſcientiam, vt ſi quid alicui forte parum perſpectum ſit de ſalute animæ ſuæ periclitetur. Vnum eſt neceſſarium, dicit Chriſtus: Vnum eſt ad ſalutem neceſſarium: quo ſi quis vno fuerit deſtitutus, nihil eſt, quod ſe ſalutem conſequi poſſe, ſperet. Quid illud eſt? Subiungit mox Paulus dicens: Eandem charitatem habentes. Loquatur aliquis linguis hominum aut Angelorum, ſi charitatem non habuerit, factus eſt velut æs ſonans, aut cymbalum tinniens. Habeat Prophetiam, nouerit omnia myſteria, & omnem ſcientiam: habeat omnem fidem, ita vt montes transferat: ſi charitatem non habuerit, nihil eſt. Diſtribuat in cibos pauperum omnes facultates ſuas, tradat corpus ſuum ita vt ardeat, ſi charitatẽ nõ habuerit, nihil ei prodeſt. Sola eſt charitas, quã qui habet, nihil ei deeſt eorũ quæ ad benè beateque viuendũ pertinent: quam qui non habet, fruſtra habet cętera omnia. Fratres ſumus, vnũ Deum inuocamus, in vnum Chriſtum credimus, vnum Euangelium legimus, vnum Pſalterium recitamus, vnum Amen reſpondemus, vnum Alleluya reſonamus, vnum Paſcha celebramus: quid cauſæ eſt, quòd vos foris eſtis, nos intus ſumus? Quid cauſę eſt, quòd altare contra altare erigitis, quòd cathedram contra cathedram conſtituitis? Quid cauſæ eſt, quòd Paulum admonentem audire non vultis, vt idem nobiſcum, idem cũ noſtris maioribus, idem cum vniuerſa Catholica Eccleſia ſapiatis, verùm ab orbe terrarum vos præciditis? Eadem ſacramenta nobiſcum, eaſdem ſcripturas habetis, hoc ſolum minus habetis, quòd minus habet, qui charitatem non habet. Si eſſet charitas, nulla eſſet præciſio, nihil eſſet quod impediret, quominus idem ſaperemus omnes. Nulli ſchiſmata facerent, dicit Auguſtinus, ſi fraterno odio non excæcarentur. Ante quem Ambroſius quoque. Nouatianus, inquit, & alii non paruę ſcientiæ fuerunt, ſed quia per zelum fœdera charitatis perdiderunt, in ſchiſma verſi ad perditionem ſui, hæreſes creauerunt. Chryſoſtomus quoque non aliundè prognatas eſſe docet hæreſes, quàm quòd non diligerent fratres, & ſecundis eorum ſucceſſibus inuiderent. Si charitas adeſſet, quandoquidem non inflatur charitas, nunquam eò tumoris ventum eſſet à quibuſdam, totum vt orbem Chriſtianum deſipere, ſe verò ſolos ſapere, ſe ſolos videre ſibi perſuaderent. Si charitas adeſſet, quandoquidem non cogitat malum charitas, nunquàm hanc de nobis opinionem nonnulli concepiſ-

Ioan. 19. 2. Tim. 3.
Idem ſapientes.
Actorum 12.
Philip. 3. Poloni quando Chriſtiani facti.
Fides catholica, non Polona, vel Germana.
Titum 2.
1. Ioan. 2. 1. Ioan. 1.
Philip. 2. Idem ſapere quid ſit.
Rom. 12.
Rom. 1. Eccleſiam catholicam non credens, nihil credit. 1. Cor. 13. Luc. 10.
Eandem charitatem habentes. Philip. 2. 1. Cor. 13. Charitatis laus.
Fratres ſumus omnes.
Charitatem hæretici non habent. Aug. de baptiſmo paruulorum contra Donatiſtas lib. 1. cap. 11. Rom. 10 Ambro. in epiſt. ad Cor. 3. 1. Cor. 13. Hom. 2. in epiſt. ad Timoth.

ſent, quod ſecus quam intelligimus ipſi ſcripturas interpretemur, qua vna, nulla vel cogitari poteſt maior impie
Malach. 2. tas. Si charitas adeſſet, cauſæ nihil eſſet, quamobrē idem non ſaperemus omnes. Obſecramus vos per Chri-
Matth. 6. ſtum, nunquid non eundem nobiſcum in cœlis patrem inuocatis? nunquid inuocantes non eadem ab eius
Rom. 8. *1. Cor. 8.* filio nobis præſcripta formula vtimini, dicentes: Pater noſter qui es in cœlis? Atqui pater hic noſter, vnam
tantùm coniugem habere voluit. Qui patrem vnum agnoſcimus, quare matrem etiam vnam non agnoſci-
mus? Si primogenitus noſter frater diuiſus non eſt Chriſtus, cur ipſi diuidimur, cur ſegregamur, cur diſiun-
1. Cor. 12. gimur? Si membra ſumus vnius Chriſti corporis, cur ab eo vos præciditis? Iterum atque iterum per Deum
vos obteſtamur immortalem, implete gaudium noſtrum: conſonate paci, cohærete vnitati, acquieſcite chari
Extra eccleſiam ſalus & charitas haberi non poteſt. tati, credite veritati, quo lætari queamus de concordia veſtra, & gratias agere Deo de ſalute veſtra, quam non
poteſtis habere, niſi in Eccleſia catholica. Extra Eccleſiam catholicam, quid enim prohibet quominus Au-
In ſerm. ſuper geſt. cum merito. guſtini verbis vtamur, omnia poteſtis habere præter ſalutem. Poteſtis habere honorem, poteſtis habere ſacra
menta, poteſtis etiam cantare alleluya, poteſtis reſpondere Amen, poteſtis Euangelium tenere, poteſtis in no
mine patris & filii & ſpiritus ſancti fidem habere & prędicare: ſed nuſquam niſi in Eccleſia catholica ſalu-
Vnitatis Chriſtiana laus. tem poteſtis inuenire. Extra hanc haberi poſſunt omnia: ſola ea, quæ ſola ſalutem adfert charitas, extra Ec-
Philip. 2. cleſiam haberi non poteſt: Neque enim diuidit vnitatem quiſquis habet charitatem. Hæc eſt quæ facit vnani
mes: quales vt ſitis, cum Paulo vos hortamur: vt vno ſitis & eodem animo, quo ſumus nos, quo fuerūt olim
Actorum 4. noſtri & veſtri maiores, qui piè Chriſtum coluerunt: vt de vobis quoque dici queat, quod de noſtris aliquan
Pſalm. 132. do maioribus dictum legiſtis: Multitudinis credentium erat cor vnum, & anima vna. Ecce quàm bonum &
Iudic. 20. quàm iucundum, habitare fratres in vnum. Quàm iucundum accidit auribus, & ſuaue, cùm legitur: Egreſ-
Ibidem. ſi ſunt omnes filii Iſraël, & pariter congregati, quaſi vir vnus. Stans omnis populus, quaſi vnius ſermone re-
Ibidem *1. Eſdr. 3. & 2.* ſpondit. Conuenit vniuerſus Iſrael ad ciuitatem, quaſi homo vnus: eadem mente, vno conſilio. Congregatus
Luca 10. eſt populus, quaſi vir vnus in Ieruſalem. Vnum eſt neceſſarium: vnum eſt ad ſalutem neceſſarium: vnum
Ephe. 5. *Ioan. 17.* hoc illa ipſa hora, qua iam traditurus erat ſeipſum pro nobis, oblationem & hoſtiam Deo in odorem ſuaui-
tatis, petiuit à patre Chriſtus dicens. Pater ſancte ſerua eos in nomine tuo, quos dediſti mihi, vt ſint vnum
ſicut & nos. Et paulò pòſt: Non pro eis autem rogo tantum, ſed & pro eis, qui credituri ſunt per verbum eo
rum in me, vt omnes vnum ſint: vt ſicut tu pater in me & ego in te, ita & ipſi in nobis vnū ſint: vt ſint vnū,
Sapient. 8. ſicut & nos vnum ſumus, vt ſint conſummati in vnum. Neque verò petiuit hæc à patre modò repetitis vici-
Ioan. 11. *Chriſtus cur mortuus.* bus, verumetiam hęc fuit cauſa potiſſima, ſicut à Ioanne ſcriptum legimus, quamobrem turpiſſima morte
condemnari voluit, vt filios Dei, qui erant diſperſi, congregaret in vnum. Et præclarè dictum eſt à quibuſdā
Ioan. 14. patribus: Deus vnus & eſt, & eſſe creditur, non minus propter concordiam aut æqualitatem ſubſtantiæ, ſed
Ab epiſ. Prouincia Pont. qua ep. habetur. etiam vt hoc nomen vnitatis Deo ſit commune cum aliis quibus gaudet. Pax enim & charitas & ſimilia vo-
Tom 2. conciliorū nouiſſimè impreſſorum. citatur, per hæc nomina nobis præſtans, vt his virtutibus transformemur ad Deum. Quę cùm ita ſint, cùm
ex hac vita migraturus ad patrem ſuum cœleſtem nihil aliud nobis teſtamento Chriſtus reliquerit quàm pa
cem: cùm non aliud ſit patrem precatus diligentius, quàm vt vnum cum ipſo, vnum & inter nos eſſemus:
cum & mortis illius tam acerbæ, tam etiam ignominioſæ, non alia cauſa fuerit: quàm vt diſperſos congre-
garet in vnum: cur vos, quod nobis teſtamento legatum eſt, id repudiatis? cur Chriſti precationem ex incre-
dibili quadam ergà nos charitate profectam, nullum vobis fructum adferre patimini? cur crucis & mortis il-
lius beneficium, quantum ad vos pertinet, irritum & inane redditis? dum quod anteà diſperſum, poſtea ſan
guine illius fuit pretioſo congregatum, id vos iterum diſpergere conamini? Eſtne hoc Chriſtianos eſſe?
Ephe. 2. eſtne hoc Euangelium Chriſti profiteri? Chriſtus ex duobus fecit vnum. (Fecit enim vtraque, vnū dicit Apo-
ſtolus) vos ex vno facitis duo, ac plura etiam quàm duo. Altare contra altare erigitis, cathedram contra ca-
thedram conſtituitis. Obſecramus vos, quid eſt hoc aliud, quàm Antichriſtos eſſe? quàm non Chriſti Euan-
gelium, ſed Satanæ cacangelium propagare? Sicut enim Chriſtus eſt, qui congregat: ita Satanas eſt, qui ſpar
git. Nolite chariſſimi, nolite ſpargere cum Satana, ſed congregate potius cum Chriſto: vel ſaltem, quod ſe-
mel eſt pretioſo Chriſti ſanguine congregatum, id nec ipſi ſpargite, nec ab aliis diſpergi patiamini. Sitis vna
nimes, vt quamuis corpora diuerſa ſint, eadem tamen in illis mens, idem animus, eadem voluntas, idem ſit
ſenſus omnium. Nolite ſuam quiſque propriam confeſſionem adferre, ſuam quiſque ſolitariam, aut vnius
alicuius ex his opinionem ſequi: qui ſicut propria ſua temeritate ſegregauerunt ſemetipſos, ita iuſto Dei iu-
dicio ſunt & ipſi à ſe inuicem ſegregati, & in tot ſectas diſſecti, vt earum vix iam etiam numerū inire liceat.
Vnanimes idipſum ſentientes. Verùm non eſt niſi vnum. Hoc vnum retinete: ab omni ſectarum genere cauetote. Sitis vt Paulus mo-
Philip. 2. net: vnanimes, & idipſum ſentientes: Nam hi demum ſunt vnanimes, qui ſentiunt idipſum. Sicubi
Rom. 15. *1. Cor. 1. & 2. Cor. 13.* verò ſcinditur incertum ſtudia in contraria vulgus, ſicut (proh dolor) in hac noſtra prouincia fieri non ita
Philip. 2. pridem cœptum eſſe videmus, ibi vnanimitas eſſe non poteſt. Nihil eſt autem, quod uel ad Romanos, vel
ad Corinthios, vel ad Philippenſes ſcribens, tam frequenter inculcet Apoſtolus, quàm vnum hoc: vt idip
ſum dicamus, idipſum ſentiamus, idem ſapiamus omnes. Quod igitur ille, vel Deus potius per illum
toties tam diligenter præcipit, nolite committere, vt in eo parum ipſi dicto audientes fuiſſe videamini. Vul
Pſalm. 121. tis ędificare ciuitatem? Hieruſalem ędificate, non Babylonem. Siquidem de Hieruſalem legitis, quòd
ædificatur vt ciuitas, cuius participatio in idipſum. In Babylone contrà, ſicut linguarum, ita & ſenſuum
Gene. 11. & rerum omnium horrenda quædam fuit confuſio. Ciuitas Hieruſalem unum corpus eſt, non quadam
In Pſalm. 121. corporum confuſione permixtum, ut inquit Hylarius, neque ſingulis indiſcretum aceruum, & informem
cumulum vnitis, ſed per fidei vnitatem, per charitatis ſocietatem, per operum, voluntatiſque concordiā,
per ſacramenti vnum in omnibus donum, efficimur omnes vna ciuitas Hieruſalem: efficimur unus cœtus
ſanctorum, efficimur unum corpus Chriſti: A quo diſſidentes, & ſe peccatis ſuis præcipitantibus ſepa

rantes,

rantes, participationem ſanctæ huius domus non habent: in qua non facit habitare Deus, niſi vnanimes: cũ ſit participatio ciuitatis huius in idipſum. Quapropter vbi idem ſapiunt omnes, eandem charitatem haben tes, vnanimes idipſum ſentientes, ibi ciuitas Hieruſalem, ibi domus Dei viui, ex viuis lapidibus ædificata: ibi eſt vna, ſancta, catholica, Apoſtolica Eccleſia, firmamentum & columna veritatis. Hanc itaque ciuitatem ædificate chariſſimi, vel vt ipſi potiùs hæc eſſe ciuitas queatis, elaborate. Fugite verò, fugite de medio Babylonis, & ſaluet vnuſquiſquè animam ſuam. Neque enim ignoratis, quàm horrenda per Prophetas ſuos Deus Babyloni comminetur. Quæ quidem non illi tantùm, de qua propriè ſcripſerunt, verumetiam ei, quã illa ſignificauit eueniſſe videmus omnia. Aedificauit memoria noſtra Babylonem in Germania Martinus Lutherus, quid ſupereſt malorum ex his omnibus, quæ Prophetæ ventura prædixerunt, quod in ea iam non euenerit? Neque tamen eorum adhuc finis apparet vllus. Sed & in Anglia fuit ædificata Babylon, quæ iam Mariæ Regis Philippi coniugis tempore per Dei gratiam ædificatur iterum vt ciuitas, cuius participatio in idipſum. Quibus non fuit regnum illud iactatum procellis & tempeſtatibus? quæ non pertulit naufragia? quibus non eſt iactatum infortuniis, quoad in ea Babylon ædificabatur? Agite, ô fratres, quorum exitus perhorreſcitis, eorum imitari facta ne velitis. Non poteſt eſſe falſum, quod dixit veritas: Omne regnum in ſeipſum diuiſum deſolabitur. Sic ignis in ſtipites ſegregatus, extinguitur: domus in lapides diui ſa, corruit: nauis in tabulas diſciſſa, demergitur. Quamobrem tanquàm peſtem vnam omnium teterrimã fugite diuiſionem, fugite ſchiſmata, fugite hæreſes. Nolite vos diuidere à nobis, qui patres veſtri vocamur, & ſumus, ac pro paterna noſtra erga vos charitate, nullius rei maiorem, quàm veſtræ ſalutis curam & ſolicitudinem gerimus. Nolite vos diuidere à ſanctis veſtris, & iiſdem maioribus noſtris. Nolite vos diuidere ab vniuerſo terrarum orbe, quàm longè, quamq; latè patet in eo Chriſtiana religio: ſed implete gaudium noſtrum, vt idem ſapiatis, eandem charitatem habentes, vnanimes, idipſum ſentientes.

Pſalm 47. Pſalm 121. 1. Pet. 2. Titum 3. Hier. 51. Eſaiæ 13. Hier. 50. 51. Pſalm. 136.
Lutherus Babylonem ædificauit in Germania.
Matth 12. Luc. 11.
2. Cor. 11.

Cæterùm quò minus gaudium hoc noſtrum impleri poſſit, duo potiſſimum obſtare videntur, à quibus vt vobis diligenter caueatis, cum Paulo noſtro paternè vos hortamur & monemus: qui ſtatim ſubiungit: Nihil per contentionem, neque per inanem gloriam. Nihil eſt quod perinde obeſt, quominus homines idem ſapiant, eandem charitatem habentes vnanimes, idipſum ſentientes, atque contentio. Quod etiam ille videtur indicare qui dixit: Vnitatem aſſequi non meretur, quiſquis non ipſam, ſed quod vult ipſe, tuetur. Hæc enim contentio animos irritat, mentes perturbat, odia accendit, ac tantam perſæpè caliginem oculis mortalium offundit, vt cæca mens, quod rectum eſt, videre non poſſit. Vt veriſſimè dictum ſit ab Augustino, quòd hæretici dum litigant excæcantur. Quod ita factum eſſe noſtris ipſi nunc oculis cernimus. Quamobrem etiam alio loco Paulus, pugnas legis, & verborum vitare iubet: quòd ex his oriuntur inuidiæ, contentiones, blaſphemiæ, ſuſpiciones malæ, conflictationes hominum mente corruptorum, & qui veritate priuati ſunt. Et iterum: His qui ſunt ex contentione, & qui non acquieſcunt veritati, credunt autem iniquitati, ira, & indignatio, tribulatio, & anguſtia. Et ad Corinthios ſcribens: Si quis autem videtur contentioſus eſſe, nos talem conſuetudinem non habemus, neque Eccleſia Dei. Ad eundem modum & Iacobus, vbi zelus amarus habetur, & contentiones in cordibus, negat eam ibi reperiri ſapientiam, quæ deſurſum eſt, deſcendens à patre luminum, ſed terrenam, animalem, diabolicam. Vbi enim zelus & contentio, ibi inconſtantia & omne opus prauum. Quę autem deſurſum eſt, inquit, ſapientia, primum quidem pudica eſt, deinde pacifica, modeſta, ſuadibilis, bonis conſentiens, plena miſericordia & fructibus bonis. Sectemini chariſſimi, ſapientiam, quæ deſurſum eſt à patre luminum. Hæc enim eſt pudica, quoniam caſtè intelligit: eſt pacifica, quoniam à proximorum ſocietate propter elationem ſe non diſiungit: eſt modeſta, ſuadibilis, bonis conſentiens, quoniam nihil habet in ſe præfracti, ſed facilè credit veritati. Contra verò, terrenã illam, animalem, diabolicam ſapientiam, qua qui præditi ſunt, omnes alios præ ſe caudices eſſe putant, modis omnibus auerſemini: cùm ipſi veſtris oculis videatis, ac modò non manibus etiam contrectetis, inconſtantiam & omne opus prauum, vbi zelus eſt & contentio. Quid enim apud illos conſtans, quid fixum & ſtabile cernere licet, apud quos altercationes iſtæ de fide vigent maximè? Satis iã à nobis eſt ſuperius indicatũ, quemadmodum ſubinde varient ſententiis, dogmata ſua mutent in annos, quin & aliud hodie nonnunquã, aliud cras affirmãt. Suo quoq; tẽpore queritur Gregorius Nazianzenus, cũ feruerẽt maximè diſputationes, tũ refrixiſſe maximè charitatẽ, refrixiſſe pietatẽ, quæ in credẽdo, in ſperãdo, in amãdo cõſiſtit. Tũ autẽ & hũc fructũ adfert cõtẽtio, quòd ſicut ille dixit: Nimiũ altercãdo, veritas amittitur. Neq; enim vllũ adferri poteſt maius impedimentũ ad veritatẽ inueſtigandã, q̃ ſi ſuprà q̃ ſcriptũ eſt, vnus pro altero infletur aduerſus alterum. Præclarè Deum alloquens Auguſtinus: Veritas, inquit, tua nec mea eſt, nec illius, aut illius, ſed omnium noſtrûm: quos ad eius communionem publicè vocas, terribiliter admonẽs, vt nolimus eã habere priuatã, ne priuemur ea. Nã quiſquis id, quod tu ad fruẽdũ omnibus proponis, ſibi propriè vẽdicat, & ſuũ vult eſſe, quod omniũ eſt, a cõi propellitur ad ſua: hoc eſt, à veritate ad mẽdacium. Qui enim loquitur mendaciũ de ſuo loquitur. Obſecramus vos, quod ab Auguſtino ſcriptum eſt, diligenter vobiſcum expendere velitis. Non eſt inquit Auguſtinus, huius aut illius, ſed eſt omnium veritas: omnes ad eius communionem uocauit Deus publicè. Quod publicum eſt, nemo faciat priuatum, ne priuetur: quod omnium eſt per charitatem nemo ſibi propriè vendicet, aut ſuũ eſſe velit per cõtẽtionẽ. Nã qui de ſuo loquitur, mendaciũ loquitur, nõ veritatẽ, ſicut ipſa teſtatur Veritas. Atq; hic eſt fructus cõtẽtionis, quòd, dum ſuam quiſq; vult eſſe veritatẽ, quæ omnium eſt, amittitur veritas: quam non alibi quàm apud omnes, hoc eſt, in Eccleſia catholica reperire licet. Præclarè ſcriptum eſt ab Euſebio Emiſſeno: Fides religionis catholicæ, lumen eſt animæ, oſtium vitæ fundamentum ſalutis æternę. Quicunque hac derelicta velut peſſimum ducem, proprium ſequitur intellectum, quicunque per ſapientiæ ſuæ ſenſum ad myſteriorum cœleſtium, ſe putat poſſe perueni-

Nihil per contentionem, neque per inanem gloriam. Contentionis fructus. Philip. 2. Petrus Cluniacen. lib. 5. Epiſt. 16. 1. Tim. 6. Aug. de hær. cont. manich. lib. 1. cap. 17. Rom. 2. 1. Cor. 11. Iacobi 3.
Sapientia diabolica.
Sapientia diuina.
Diſputationis per noctes.
Greg. Naz. lib. 1. Theol. Veritas altercando amittitur. 1. Cor. 4. Aug. lib. 12. confeſſ. cap. 25. & in Pſalm. 75. Veritas eſt omnium.
Ioan. 8.
Fides Catholica. De Symbolo Homil. 2.

Pſalm.57.
...mo.181.de ...pore.
...2. de Gene. ...Manichaeos ...8.& cont.epi. ...anichai cap. 6.

re ſecretum: ſic facit, quomodo ſi abſque fundamato ędificet domum: aut ſi prætermiſſo oſtio, velit introire per tectum: vel ſi nocte ſine lumine inferat greſſum, totum ſe clauſis oculis vrgeat in profundum. Veriſſimè dixit hęc Euſebius. Nam qui loquitur alio quàm omnium, quàm Eccleſiæ catholicæ ſenſu, de ſuo loquitur, mendacium loquitur. Cùm rectè ſcriptum ſit ab Auguſtino: Quiſquis ab Eccleſiæ ventre ſeparatus fuerit, neceſſe eſt, vt falſa loquatur. Qui etiam alio loco dicit: Sola eſt Eccleſia, in qua myſteria ſuperna veraciter contemplemur. Vnde ad Moſen Dominus dicit: Eſt locus apud me, & ſtabis ſuper petram: Et paulò pòſt: Tollam manum meam & videbis poſteriora mea. Quia enim ex ſola Eccleſia Catholica veritas conſpicitur, apud ſe eſſe locum Dominus perhibet, de quo videatur.

...ontentio mate... iracundia.
...el.lib.2 allego... ...rum epiſt. 60. ...ug.epiſt.64. ...oria inanis fi... ...ſuperbia. ...lip.2. ...m.13.

Contentio materia eſt iracundiæ. Eſt autem iræ proprium quòd facilè fallitur, fallitque: ita vt iracundorum ferè neminem veracem eſſe ſcribat Philo. Quare fugite contentionem, quę priuatum, quæ ſuum eſſe vult, quod publicum, quod commune eſt omnium. Cuius mater, ſicut ab eodem Auguſtino ſcriptum eſt, eſt ſuperbia & humanę laudis auiditas. Quamobrem fontem ipſum tanti mali cùm obruere vellet Apoſtolus, poſteaquam dixit, nihil per contentionem: adiunxit ſtatim, neque per inanem gloriam. Tolle gloriam inanem, ſublata ſimul erit omnis contentio: cuius non alia ferè cauſa eſt, quam quòd quæritur ab hominibus gloria: Verè namq; dictum eſt à Sapiente: Inter ſuperbos ſemper iurgia: Atqui ſuperbiæ filia eſt inanis gloria, quæ plerunq; facit è ſtultis inſanos. Ceſſabunt iurgia, faceſſent contentiones, ſimul vt faceſſet inanis gloria. Faceſſet autem inanis gloria, ſi fuerit illud obſeruatum, quod mox apud Paululum ſequitur. Sed in humilitate ſuperiores ſibi inuicem arbitrantes. Vultis iurgia, vultis lites, vultis contentiones effugere? fugite gloriam inanem: ſuccedat in locum eius humilitas: quæ ſtatim vt acceſſerit, faceſſat illa neceſſe eſt. Sicut mater hæreticorum ſuperbia, ſic mater piorum omnium eſt humilitas. Vultis audire loquentem ſuperbiã? Deponite, inquit, quicquid armaturæ ſuppeditant Orthodoxi veteres, theologorum ſcholę, auctoritas conciliorum & Pontificum, conſenſus tot ſeculorum ac totius populi Chriſtiani. Nihil recipimus niſi ſcripturas: ſed ſic, vt penes nos ſolos ſit certa auctoritas interpretandi: Quod nos interpretamur, hoc ſenſit Spiritus ſanctus, quod adferunt alii quamuis magni, quamuis multi, à ſpiritu ſatanæ, & alienatã mente profectum eſt. Quod Orthodoxi docuerunt, quod auctoritas Eccleſiæ tradidit, quod populus Chriſtianus amplexus eſt, quod ſcholæ defendunt, exitiabile venenum eſt Satanæ. Quod ego doceo, ſpiritus eſt vitæ. Credite in ſcripturis nihil prorſus eſſe obſcuritatis: vel quòd egeat iudice: aut, vt omnes cæcutiant, ego non cæcutio. Nam conſcius mihi ſum, me habere ſpiritum Chriſti, quo poſſum de omnibus iudicare, nemo de me. Nolo iudicium, ſed requiro obſequium: Neque quenquam vel tantillum moueat multitudo, magnitudo, latitudo, profunditas, miracula, ſanctitas Eccleſiæ ſanctorum: omnes perierunt ſi ſenſerunt, vt ſcripſerunt, niſi qui fortè reſipuerunt ante ſupremum vitæ diem. Qui meis probationibus diffidunt, aut carent ſenſu communi, aut blaſphemiam committunt in Spiritum ſanctum, & ſubuertunt Chriſtianiſmum. Hæc eſt ſuperbiæ vox: Nunquid autem hic hominem pręſe quenquam iudicat? Tantum abeſt, vt ſe ſuperiorem alium arbitretur, vt cęteros omnes præ ſe fungos eſſe iudicet. Videtis autem, vt hic non omnium, ſed ſuam priuatam eſſe vult veritatem: vt quod omnibus ad fruendum Deus propoſuit, id ſibi propriè vendicet, & ſuum eſſe velit, quod eſt omnium. Itaque à communi propellitur ad ſua, à veritate ad mendatium: nam qui loquitur mendacium, de ſuo loquitur. At nihil tale humilitas, nihil priuatum, nihil vult habere ſuũ. Quod omnium eſt, quod catholicum eſt, quod orbis totius Chriſtiani conſenſu receptum eſt, in eo libenter acquieſcit: id verũ, id rectum, id amplectendum eſſe cenſet: etiamſi propter intelligentię tarditatem pleraque non aſſequatur: ſe tamen non intelligendi viuacitate, ſed credendi ſimplicitate fore tutam perſuaſum habet: ac non modò ſe non præfert cęteris, verùm ſibi potius cæteros anteponit, ſe cæteros eſſe ſuperiores arbitratur: eos præſertim, de quibus tot ſeculis tantam doctrinę, tantam & ſanctitatis opinionem fuiſſe videt.

...d in humilitate ...periores ſibi in... ...cem arbitrãtes. ...lip 2. ...perbia mater ...reticorum. ...theri ſuperba ...rba.

...an.8.

...nanis gloria ... ...ditas veritati ...imica.

Nil eſt quòd vel vnanimitati retinendæ, vel veritati inueſtigandę ſit ęquè noxium, atque laudis humanæ & inanis glorię cupiditas. Hanc enim qui aucupantur, quicquid omnium, quicquid catholicum, quicquid commune cum multis eſt, id tanquam tritum iam ab aliis & vulgare, quodq́; nullam admirationem effecturum, nec aliquam excellentis alicuius ingenij vel doctrinæ ſit opinionem allaturum, reiicit & aſpernatur: ſed ſingulares quoſdam exquirit intellectus, inſolitos & hactenus inauditos excogitat ſenſus, nouas & ſolitarias profert opiniones, quò poſſit digito mõſtrari & dicier, hic eſt ille, Hic ille, qui nobis Euangeliũ, quod ita multis ſeculis ſub ſcamno iacuit, ingenii ſui felicitate nunc tandem in lucem protulit: qui verum illius & germanum ſenſum aperuit, qui mentes noſtras poſt tantam, quę tam diu noſtris oculis offuſa fuit, caliginem, nunc demum luce veritatis illuſtrauit. Quod ita longo ſeculorum interuallo nemo vidit Orthodoxorum, vnus hic vidit: vnus hic propè mille iam annis ignoratum orbi Chriſtiano Chriſtum clarè nobis demõſtrauit. Papę, quàm lõgo tempore pro Deo mundus idola coluit? Hic eſt ille, qui de cœlo deſcendit, qui nos iam tandem ab idolorum ſeruitute liberatos, Dei piè colendi rationem cognoſcere fecit. Hanc inanis gloriæ dum captat auram infelix homuncio, dum quod Chriſti proprium eſt, id ſibi vendicare conatur, dum ſe pro Chriſto coli vult, minimè contentus eſt eo, ſi vna aliqua de re ſingularem intellectum, & ſolitariam ſuam opinionem proferat: ſed cùm in vno ſibi videt ſucceſſiſſe, mox alia ſimul peruertit omnia, quæ totius orbis iudicio ſunt approbata, ac orbis iudicio ſuum anteponit, cum eo qui ſedet in throno, dicens: Ecce ego noua facio omnia. Videtis quanta ſit hęc peſtis inanis gloriæ. Hæc eſt, quæ Cherub Angelum, qui cæteris pręſtare ſcientia viſus eſt, de cœlo deiecit. Hæc eſt, quæ primos parentes noſtros de Paradiſo deturbauit. Hæc eſt, quæ nunc etiam non paucos de regno cœlorum, hoc eſt, de eccleſia Dei, in qua ſola ſunt pauperes illi ſpiritu, quorum eſt regnum cœlorum, pręcipitat. Hæc eſt, quæ facit hæreticos. Hæc eſt, quæ facit ſchiſmaticos: ac quos nunc ſeparat à cœtu piorum, hos poſteà ſeparabit ab eo, quod piis promiſſum eſt, regno cœlorum.

Apoc.21. Ezech.28. Gene.3.
Matth.5. De vtilit. cred. cap.1.

Sic

Sic enim hæreticum deſcribit Auguſtinus: Hęreticus eſt, qui alicuiustemporalis commodi, & maximè gloriæ, principatusq; ſui gratia falſas, & nouas opiniones vel gignit, vel ſequitur. *Hæreticus quis.*

Hanc igitur inanem gloriam iure merito pios omnes fugere Paulus, & humilitatem amplecti iubet: qua, qui præditus eſt, non modò ſe nulli, ſed ſibi potius anteponit omnes: nec adduci poteſt vlla ratione, ſic vt de ſe magnificè ſentiat, vt orbem Chriſtianum totum cęcutiuiſſe, Chriſtum tot ſeculis ignoraſſe, idola pro Deo coluiſſe credat, ſe verò ſolum videre, ſe ſolum ſapere, ſe ſolum veram veri Dei colendi rationem tenere perſuaſum habeat. Vbi tanta eſt arrogantia, ibi nulla poteſt eſſe veritatis agnitio. Verùm eſt enim, quod ab Auſtino ſcriptum eſt, eam, quam non inuenerit humilem, veritas fugit mentem. Cuius etiam ſectator Beda: Sancta, inquit, ſcriptura, contra morem ſecularium doctrinarum, humilitatis Magiſtra exiſtens, per humiles ędita ſcriptores, humilibus ſolùm auditoribus vel lectoribus patet. Ante quem Gregorius: Lumen intelligentię humilitas aperit, ſuperbia abſcondit. Et alio loco: Veritatis obſtaculum eſſe dicit mentis tumorem: quia dũ inflat, obnubilat. Reſiſtit ſuperbis Deus, humilibus autem dat gratiam. Excelſus Dominus, & humilia reſpicit, & alta à longè cognoſcit. Ad quem reſpiciam, inquit, niſi ad humilem, & quietum, trementem ſermones meos? Vbi humilitas, ibi ſapientia: Vbi tumor & inflatio, ibi ſtultitia. Dicentes enim ſe eſſe ſapientes, ſtulti facti ſunt. Abſcondit myſteria ſua Deus à ſapientibus & prudentibus, & reuelauit ea paruulis. Vultis Dei myſteria cognoſcere? Vultis ad veram ſapientiam? vultis ad ſcripturarum intelligẽtiam peruenire? Sitis in oculis veſtris paruuli: ſitis non alta ſapientes, verùm humilibus cõſentientes, ſitis conualles potius, quàm montes. Nam in conuallibus emittit Deus fontes gratiæ ſuę. Nolite ſic de nobis, nolite ſic de veſtris & noſtris maioribus, nolite ſic de cunctis qui per orbem Chriſtianum ſunt diffuſi, & Chriſti fidem profitentur, exiſtimate: quòd aut fungi quidam & ſtipites ſint & fuerint omnes: aut ſi quod in eis lumen fuit intelligentiæ, tanta fuerit eorum, & noſtra ſit improbitas, vt agnitam veritatem profiteri, & præ nobis ferre nolimus: ac ſecùs quàm intelligamus ipſi, vos doceamus. Extremę cuiuſdam arrogantiæ, ne dicamus an dementiæ, an impietatis potius fuerit, hanc de piis omnibus tam impiam opinionem concipere. Nunquid quia vos cati vobis & prudentes videmini, ideò ſtupidi, bardi, trunci ſunt omnes quotquot à vobis ipſis inter vos diſſidentibus diſſentiunt? Certè non ita vos Paulus docet: ſed in humilitate, inquit, ſuperiores inuicem arbitrantes. Non modò, inquit Paulus, nemo præ ſe ſtupidos, bardos, truncos alios iudicet: verùm præſtantiores arbitratus, ſe potius pleraq; non aſſequntum exiſtimet, atque ideò minus præfractè ſuam opinionem tueatur: ac ſicubi videt conſenſum omnium, ſicubi videt vnanimiter aliquid ab Eccleſia Catholica definitum: tanto ſeculorum interuallo conſtanter ab omnibus obſeruatum: ne velit orbis totius iudicio priuatũ ſuum anteponere: neque ſic ſibi ſoli Dei ſpiritum vendicet, vt cui propriè promiſſus & miſſus eſt, eum Eccleſię detrahat vniuerſæ. Quin illi ſe ſubmittat potius, illius placitis obtẽperet, in captiuitatem redigat intellectũ ſuũ, in obſequium Chriſti & capitis & corporis. Hoc vbi fit, ibi fit ſimul quod monet Paulus, quod nos à vobis tanto ſtudio petimus, vt idem ſapiant omnes, eandem charitatem habentes, vnanimes, idipſum ſentientes: Fieri autem id alibi non poteſt, quàm vbi præſtò adeſt humilitas, animiq; modeſtia. Hanc igitur Paulus præ cęteris diligenter commendare ſtudet omnibus: ac quominus quenquam illius pudere poſſit, Chriſti propo nit exemplum, quò libentius illius veſtigiis incedamus. Hoc ſentite, inquit, in vobis, quod & in Chriſto Ieſu: qui cum in forma Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe ęqualem Deo: ſed ſemetipſum exinaniuit, formam ſerui accipiens, in ſimilitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo. Humiliauit ſemetipſum, factus obediens vſque ad mortem, mortem autem crucis. Propter quod & Deus exaltauit illum, & donauit illi nomen, quod eſt ſuper omne nomen: vt in nomine Ieſu, omne genu flectatur, cœleſtium, terreſtrium & infernorum, & omnis lingua confiteatur, quia Dominus Ieſus Chriſtus in gloria eſt Dei patris.

Augu ſerm. 213. de tempore. Lib. 3. in Samuel cap. 6. In 34. cap. Iob. cap 17. Lib. 23. Moral. cap. 16. Iacobi 4. Pſalm. 138. Eſa. 66. Prouer. 11. Rom. 1. Matth. 11. Pſalm. 103. Philip. 2. 1. Cor. 10. Hoc ſentite in vobis, quod & in Chriſto Ieſu, &c. Philip. 2. Chriſtus quomodo ſequendus.

Vultis, inquit Paulus, ad veram vitam, vultis ad veram & eam ſempiternam gloriam peruenire? Chriſtum ducem ſequamini, quam vobis ille viam præeundo muniuit, eam ingrediamini. Quid enim ille? Cùm natura Deus eſſet, cùm ſe factis etiam ipſis Deum eſſe declaraſſet, vt qui vel nutu mortuos vitæ reſtituebat, qui rerum elementa vertebat, qui verbo morbos quoſlibet propulſabat, qui verbo tempeſtates quoque ſedabat, qui dęmonibus imperabat, ac alia multa faciebat, quibus apertè ſe Deum eſſe demonſtrabat. Hic itaque talis cùm eſſet, nunquid per contentionem, nunquid per inanem gloriam ſibi vendicauit, vt haberetur æqualis Deo? Nihil minus, quin humiliauit ac deiecit ſemetipſum apud homines, à patre gloriam expectans: vt non per ambitionem, ſed per humilitatem aditum ad eam eſſe demonſtraret. Vſque eò autem ſe deiecit cùm eſſet ſummus omnium, ut non modò uelut homo uerſatus inter homines eſuriret, ſitiret, laſſeſceret, inopia laboraret, ac omnibus iniuriis, quibus cęteri mortales, opportunus fieret: uerumetiam ſerui ſpeciem in ſe, qui dominus eſt omnium, ſuſciperet: & quidem ſerui nocentis, cùm ipſa eſſet innocentia. Nam quod mali ſerui eſt, capi, alligari, flagris cædi, conſpui: id ipſe ſuſcepit in ſe. Nec eò ſe demiſiſſe contentus fuit, uerumetiam ad mortis uſque ſupplicium ceu facinoroſus aliquis deſcendit, & quidem omnium probroſiſſimæ crucis mortis. Quid autem ex eo præmii conſequutus eſt? Quid aliud niſi quod ipſe dixit aliquando: Qui ſe humiliat, exaltabitur. *Luc. 14.* Nihil ſibi ipſe quidem apud homines vſurpauit, nec ante tempus maieſtatem ſuam iactauit: ſed quò ſe magis ipſe deiecerat, hoc eum euexit magis Deus pater in ſummam ſublimitatẽ: ac per humilitatem & ignominiam crucis illuſtrato, largitus eſt nomen quod excellit omnem humanam gloriam: nimirum, vt iam ad illius Ieſu conſputi & crucifixi nomen, ſeſe flectat ac ſubmittat omne genu, non ſolum eorum, qui ſunt in terris, uerumetiam eorum, qui apud inferos, uel apud ſuperos degunt in cęlis: nec vlla ſit vſquam lingua, ſiue hominũ, ſiue angelorum, ſiue dæmonũ, quæ nõ confiteatur Ieſum omnium rerum principem ac Dominum à dextris aſſidere Deo patri, vt regni communis gloriæq; omnis conſortem.

Quotquot igitur eiuſdem glorię participes eſſe cupitis, in hunc aſpiciatis auctorem fidei & conſumatorem Ieſum, huius uobis exemplum ad imitandum proponite: ſanctis huius ueſtigiis incedite: per uitæ con- *Hebr. 12.*

temptum

temptum ad uitam: per inanis gloriæ deſpicientiã, ad gloriam æternam: per mortalia diſpendia ad immortalia compendia viã affectate. Vultis ſimiles eſſe Deo? Piũ & honeſtũ eſt quod cupitis: Nã propterea Deus factus eſt ęqualis nobis, vt nos illum in terris verſantem imitati, Deo viciſſim ſimiles eſſe poſſimus. Sed ad hanc ſimilitudinem, ne velitis ea via graſſari, quam oſtendit ſerpens primis parentibus noſtris, nec ea, qua Cherub ingreſſus eſt: vt elatis animis pluſquam oportet ſcire & ſapere, ac ſuper nubium altitudinem aſcẽdere, ac ſic demum eſſe ſimiles altiſſimo contendatis. Non hęc eſt via, qua itur in cœlũm: non hęc eſt via, qua peruenitur ad veram gloriam: ad pręcipitium hoc iter eſt. Contritionem enim, inquit Sapiens, præcedit ſuperbia, & ante ruinam exaltatur ſpiritus. Viam vobis oſtendit is, qui via noſtra fieri dignatus eſt Dominus noſter Ieſus Chriſtus: humiliari ac deiici prius neceſſe eſt, vt ſic tandem liceat exaltari. Hoc eſt quod nos Petrus monet. Humiliamini ſub potenti manu Dei, vt vos exaltet in tempore viſitationis. Hoc eſt quod à S. Iob quoque ſcriptum legimus. Qui humiliatus fuerit, erit in gloria: & qui inclinauerit oculos ſuos, ipſe ſaluabitur. Hoc & Sapiens docet, dicens: Antequam conteratur, exaltatur cor hominis, & antequàm glorificetur, humiliatur. Et iterum: Superbum ſequitur humilitas, & humilem ſpiritu ſuſcipiet gloria. Non ſumus, hi, qui vos, quominus ſcire contendatis prohibere volumus: Verùm quod Paulus in hac ipſa epiſtola ſcribit, cuius vos verbis ad idem ſapiendum nobiſcum adhortamur, illud vehementer optamus, vt charitas magis ac magis abundet in omni ſcientia veſtra. Priore loco poſuit Paulus charitatem quàm ſcientiam: illam abundare vult in ſcientia. Nam qui ſe ſcire putat, ſi charitas in eius abundauerit ſcientia, ſublato per illam tumore, ſuperiorem ſe alium arbitratus, cùm eum rectã præcipiẽtem audiuerit, facilè de ſuo ſenſu cedit. Cęterùm qui vel à ſe verbum Dei proceſſiſſe, vel in ſe ſolum perueniſſe perſuaſum habet, eiuſque poſſeſſione cęteros excludit: adeò ſibi ipſi plerunque placet, vſque eo ſui cordis viſiones admiratur, totum vt orbem Chriſtianum erraſſe, blaſphemaſſe, quid crederet neſciuiſſe, citius exiſtimauerit, quàm vt ſibi parum aliquid in ſcripturis intellectum eſſe credat. Quamobrem ſcientiam vobis non inuidemus, ſed vt nihil æquè ſuſpectum habeatis, atque inflantem ſcientiam: etiam atque etiam diligenter, & monemus vt filios, & hortamur vt fratres. Hæc eſt enim, quę ſegregat, quæ diuidit, quæ diſpergit: ſicut contrà charitas eſt, quę ędificat, quæ colligit, quę congregat. Et ſicut ex multis lapidibus architectus vnam domum, ſic hæc ex multis fidelibus vnam facit Eccleſiam. Hoc eſt quod à Chryſoſtomo quoque dictum legis. Superbia ſeparare, charitas autem coniungere & ſcientiam augere ſolita eſt. Charitas hęc, ſicut non conſeruatur niſi in humilitate, ſic non tenetur, niſi in vnitate. Non illam habent diuiſores: ſicut dicit Iudas Apoſtolus: Hi ſunt, qui ſeipſos ſegregant, animales, ſpiritum non habentes. Qui ſeipſos ſegregant: quęrit Auguſtinus: quare ſegregant? Quia animales, ſpiritum non habentes. Ideò defluunt, quia coagulum non habent charitatis. Ipſa charitate plena eſt gallina illa propter pullos infirmata, cum pullis humilians vocem ſuam, extendens alas ſuas. Quoties, inquit, volui colligere filios tuos? Colligere, non diuidere. Quia habeo, inquit, alias oues, quæ non ſunt ex hoc ouili, oportet me & ipſas adducere, vt ſit vnus grex, & vnus paſtor. Meritò non audiuit fratrem contra fratrem interpellantem, & dicentem: Domine dic fratri meo, diuidat mecum hęreditatem: Domine, inquit, dic fratri meo. Quid? Diuidat mecum hęreditatem. Et Dominus: Dic homo: Quare enim vis diuidere, niſi quia homo? Cùm enim dicit alius: Ego ſum Pauli, alius autem, ego Apollo: nónne homines eſtis? Dic homo: Quis conſtituit me diuiſorem hæreditatis inter vos? Colligere veni, non diuidere. Ideò, inquit, dico vobis: Cauete ab omni cupiditate. Cupiditas enim cupit diuidere, ſicut charitas colligere. Quid eſt autem, cauete ab omni cupiditate, niſi impleamini charitate? Nos charitatem pro captu noſtro habentes, interpellamus Dominum contra fratrem, ſicut & ille contra fratrem: ſed non hac voce, non hac poſtulatione, Ille enim dixit, Domine, dic fratri meo, diuidat mecum hæreditatem: Nos dicimus, Domine dic fratri meo, teneat mecum hereditatem. Hęc rectè quidem ab Auguſtino contra Donatiſtas dicta ſunt: ſed à nobis quoque non minus rectè poſſunt vſurpari contra vos, qui diuiſionem hęreditatis poſtulatis. Quamuis enim, ſicut illi quondam à patribus noſtris, ſic vos à nobis diuidi, & vnum nobiſcum caput Chriſtum confitentes, ab eius corpore ſeparari cupiatis, fratres vos tamen noſtros agnoſcimus. Velitis, nolitis, fratres noſtri eſtis. Tunc eſſe deſinetis fratres noſtri, cùm dicere deſinetis, Pater noſter. Adferens Prophetæ locum illum Auguſtinus quem ex Eſaia citat Ambroſius, & eo vetuſtior Theophilus ad Autholicum ſcribens: & hoc adhuc vetuſtior Iuſtinus Philoſophus & Martyr, qui videtur eum ex Eſaię cap. 66. producere. His qui dicunt vobis non eſtis fratres noſtri, dicite, fratres noſtri eſtis. Circunſpicite, inquit, de quibus hoc dicere potuerit. Nunquid de paganis? Non. Neque enim dicimus eos fratres noſtros ſecundùm ſcripturas, & Eccleſiaſticum loquendi morem. Nunquid de Iudæis, qui in Chriſtum non crediderunt? Legite Apoſtolum, & videte, qui fratres quando dicit Apoſtolus ſine aliquo additamento, non uult intelligere, niſi Chriſtianos. Iſti ergò qui dicunt, non eſtis fratres noſtri: paganos nos dicunt. Ideò enim & rebaptizare nos volunt, dicentes nos non habere quod dant. Vnde conſequens eſt error ipſorum, vt negent nos fratres ſuos eſſe. Vos etſi Donatiſtarum exemplo rebaptizare nos non vultis, tamen ſicut illi patres noſtros, ſic vos paganos & idololatras nos, à quibus verum veri Dei cultum acceperatis, appellatis. Nos nihilominus, quando quidem eadem ſacramenta celebratis, etſi non nobiſcum eadem, unum Amen reſpondetis, etſi non nobiſcum unum Amen: eundem Deũ patrẽ inuocatis, etſi nõ nobiſcũ eũdẽ patrẽ: pro fratribus vos noſtris libenter agnoſcimus, fratres vos noſtros appellamus, & ueſtram, tanquam fratrum noſtrorum, ſalutem quęrimus. Quamobrem precamur & nos à Domino, ut dicat vobis, quo teneatis nobiſcum hæreditatem. Vos verò fratres noſtros adiuramus per ipſa viſcera charitatis, cuius lacte nutrimur, cuius pane ſolidamur, per Chriſtum Domi-

num

Gen. 3. Rom. 12. Iſa. 14. Via in cœlum. Prouer. 16. Ioan. 14.

2. Pet. 5.

Iob. 22.

Prouer. 18. Prouer. 29. Philip. 1.

Charitas præfertur ſcientiæ.

1. Cor. 14.

Scientia inflans pernicioſa. 1. Cor. 8.

Hom. 20. in epiſt. ad Corinth. Charitas conſeruatur in humilitate, tenetur in vnitate. Vide Chry. hom. de ſancto & venerando ſpiritu. Aug. ſerm. 6. dominica poſt aſcenſio. domini in fine 10. tomi. In eandem ſententiam ſcribuntur pleraque ab Optato Lib. 3. contra Parmenianum. Matth. 23. Ioan. 10. Luca 12. 1. Cor. 1. Luca 12. Cupiditas diuidit, charitas colligit. Diuiſio fugienda. Fratres ſumus inuicem. Matth. 6. Aug. in Pſal. 32. Ambr. in cap. 14. prioris, ad Cor. Iuſtinus in colloquio cum Tryphone Iudæo. Rom. 14. 1. Cor. 6. & 7.

num noſtrum, per manſuetudinem eius adiuramus vos, ut ne petatis à Domino, quo nos diuidere vobiſcum uelit hæreditatem. Etenim Dominus Deus noſter non diuiſionis, non diſſentionis Deus eſt, ſed pacis, ſed dilectionis. Sicut ipſe Chriſtus diuiſus non eſt, ſic hæreditatem ſuam, Eccleſiam ſuam diuidi non vult. Vultis ſcire quis eſt, qui diuidit? Diabolus eſt, de quo dicit Ozeas, quòd ille inter fratres diuidit. Fugite per Deum immortalem, fugite diuiſorem iſtum, ad eum autem vos conuertite, qui quemadmodum ſollicita gallina congregat pullos ſuos, fouetque ſub alis ſuis, ſic & ipſe, quos pretioſo ſanguine ſuo redemit, eos congregare conatur. Ipſe eſt pax noſtra, ipſe facit vtraque vnum, non duo de vno. Nolite maceriam iterũ interponere velle, quæ ſemel per ipſum pro nobis mortuum, eſt ſublata. Si ſcripturas communiter poſſidemus, ſi de eodem Euangelio gloriamur: quid cauſę eſt, quamobrem & Chriſtum & corpus eius, hæreditaẽ eius Eccleſiam non itidem communiter poſſideamus? Quid cauſę eſt, quò minus idem ſapiamus omnes, eãdem charitatem habentes, vnanimes, idipſum ſentientes?

2. Cor. 14. 1. Cor. 3. Qui diuidat. Ozea. 15. Matth. 23. Ioan. 11. Ephe. 2.

Verùm hæc his dicta ſufficiant, qui ſunt adeò diuiſionis & ſegregationis cupidi, pro quibus Deum ſupplices precamur, vt charitatem in cordibus eorum diffundat, per quam ad Eccleſię redire poſſint vnitatem. Qui verò nondum quidem diſceſſiſtis, verùm quòd vos pleraq; offendunt in eccleſia, ideò vacillatis animis ac foras proſpectare videmini: oramus vos & obſecramus per viſcera miſericordiæ Dei, ne velitis eſſe paruuli fluctuantes, néve circumferamini omni vento doctrinæ: quodque ſemel à maioribus veſtris traditum accepiſtis, ab eo vos in aliud Euangelium transferri ne patiamini. Conſiſtite firmi in lapide angulari Chriſto, in quo ædificati ſumus in habitaculum Dei in Spiritu ſancto. Continete vos in arca, ne pereatis regnante diluuio. Manete in Petri nauicula, ne fluctus vos abſorbeant: perſeuerate in ouili eccleſię, ne ſiatis prædę lupis. Quod ad doctrinam attinet, quam ad vos afferimus, non eſt ea priuata noſtra: nihil de noſtro loquimur: quod omnium eſt, quod catholicum eſt, quod Orthodoxum eſt, quod Chriſtianum eſt, quod ab ipſis Apoſtolis, per longam Epiſcoporum & Sacerdotum ſucceſſionem, per manus nobis traditum eſt, id vobis offerimus: vt ſine vlla dubitatione recipere poſſitis. Si verò ſunt in moribus noſtris nonnulla quæ vos offendunt, ſi doctrinæ, profeſſionique noſtræ vita non reſpondet, ita vt ſermones hominum effugere non poſſumus, nihil ad vos aliena peccata pertinent, ſi modò diſpliceant: neque iuſtam propterea ſeparationis cauſam habetis.

Ephe. 4. Galat. 1. Ephe. 2. Gene. 7. Marc. 6. Ioan. 10.

Propter improbã uitã aliquorum, doctrina ſana non aſpernanda.

Sed quo maior ſit dictorum fides, non noſtris, ſed illius verbis vtendum exiſtimamus, cuius non doctrina magis quàm vitæ ſanctimonia, in toto terrarum orbe, quàm latè patet Chriſtiana religio, prædicatur ab omnibus: ſic enim ille loquitur, non temerè Chryſoſtomus appellatus. Sed longè, inquies, à dignitate Apoſtolorum tu abes. Fateor, nec vnquam negabo, non ſolum non illis, ſed ne vmbra quidem eorum me dignũ eſſe: ſed tamen, ſi noſtrum officium vos conſeruabitis, nullam iacturam hinc facietis: imò magnam etiam vtilitatem conſequemini. Nam cùm vel erga indignos magna ſitis affecti charitate, cùm ſingularem præſtetis illis obedientiam, maiora tunc præmia, maiorque vobis debetur retributio. Non enim noſtra prædicamus, quoniam eſt nobis Doctor in cœlis: ſed quæ recepimus, ea tradimus: & tradentes ea, nihil aliud à vobis flagitamus, quàm vt diligamur. Quòd ſi etiam diligi ſumus indigni, ſed nos dilectione ac charitate veſtra dignos citò facietis: quamuis mandatum ſit non amicos ſolum, verumetiam inimicos diligere. Quis ergo ſic durus atque agreſtis eſt, vt cùm huiuſmodi mandata ſibi tradita ſint, nihilominus amicos auerſetur atque oderit, etiam ſi mille vitiis mentem irretitam atque oppreſſam habeant? Communicamus eadem mẽſa ſpirituali: communicemus & ſpirituali charitate. Nam ſi latrones cùm alteri alteris ſale communicauerint, latrocinandi ferocitatem deponunt: quibus nos rationibus excuſabimus Domini corpore communicantes: & latronum conſuetudinem atrocitate ſuperantes? pręſertim cum multis Gentilibus, non quoniam vna menſa vterentur, ſed quoniam vnius eſſent ciuitatis, ſatis ad amicitiam fuerit: Nos autem, qui eiuſdem ſumus ciuitatis, vna nobis domus eſt, eadem menſa, eadem via, ianua, radix, vita, quibus idem caput eſt, idẽ paſtor, idem Rex, vnus & idem Magiſter, Iudex, Conditor, Pater, quæ omnia nobis ęquali quadam inſunt cõmunitate, qua erimus ita digni, ſi mente diuiſi, alter alterum non diligimus.

Ho. 33. in Matth. Vide Optatum lib. ... contra Parmenia. hac de re. Simile. Matth. 5. 1. Pet. 2. Matth. 23. Matth. 5.

Quæ ſuis olim Conſtantinopolitanis dixit vir ille præclarus, eadem à nobis quoque dicta vobis eſſe putate. Narrat ille, non ſolùm Apoſtolis, ſed ne vmbra quidem illorum ſe dignum eſſe. Nos verò plus etiam fatemur, quòd multo longius ab huius viri ſanctiſſimi ſumus integritate remoti, quàm ille fuit ab Apoſtolorum dignitate diſiunctus: Sed nõ propterea non audire nos, nũ propterea ſeparare vos à nobis debetis? Nihil eſt, quod minus eſſe faciendum exiſtimet Chryſoſtomus: Quin quantò nos minus digni, tantò maiorem in cœlis mercedem vobis eſſe poſitam affirmat, qui non in perſonarum acceptione fidem habeatis, neque qui ſimus nos (eadem enim ſumus nos, qua eſtis vos infirmitate præditi) verum quis & quantus ille ſit, pro quo legatione fungimur, Dominus noſter Ieſus Chriſtus, attendendum, atque illi in nobis indignis loquenti parendum eſſe putetis. Præclarè dictum ęſt à Paulino. Quòd etiam in malo ſeruo, bonus dominus honoratur. Nihil eſt igitur quod metuatis, modò ſitis ipſi boni, quicquam obfuturos præpoſitos malos. Nunquid obeſt palea frumentis? donec veniat dominus areæ, ferẽs ventilabrum in manu ſua, vt mundet aream ſuam, frumenta recondat in horreũ ſuum, paleas verò comburat igni inextinguibili? Nunquid obfuit bonis tanta multitudo ſceleratorum, qui per Ezechielem Prophetam dicti ſunt, nimirum illis, qui gemebant & mœrebant facinora populi, quæ fiebant in medio eorum? Ab ipſo etiam orbe condito, ſemper bonis mali permixti fuerunt: neque tamen illis quicquam obfuerunt. Vbi erat Moſes & Aaron, ibi murmuratores ſacrilegi, quos Deus à facie ſua ſemper ſe perditurum eſſe minabatur: Vbi erat Caiphas & Annas, ibi Zacharias & Simeon, & cæteri boni: Vbi Saul, ibi Dauid, vbi Eſaias, vbi Ieremias, vbi Daniel, vbi Ezechiel, ibi Sacerdotes mali & populi mali. Sed ſarcinam ſuam vnuſquiſque portabat. Vbicunq; boni fuerint, nouit Dominus,

Ioannis 15. Iacob. 2. 2. Cor. 5. Epiſt. 1. ad Seue. Matth. 3. Ezech. 9. Mali ſemper bonis permixti. Num. 16. Galat. 6. 2. Tim. 2. Pſalm 1.

qui ſunt eius dicit Apoſtolus, & recedat ab iniuſtitia omnis, qui inuocat nomen Domini. Non dicit, recedat ab iniuſtorum & malorum communione, ſed recedat ab iniuſtitia, recedat à peccatis eorum: quibus, ſi per conſenſionem non communicauerit, etiam ſi ſocietatem eorum corporaliter nõ deſeruerit, ſecutus eſt, nec ei quicquam aliena peccata præiudicabunt: Fugiat paleam, ne hoc ſit, non fugiat aream, ne nihil ſit.

Lib. 2. conſtitut. eccleſ. cap. 15. Punitur quiſque pro ſuo crimine.

Præclarè dictum eſt à Clemente: Vnuſquiſque de ſuis operibus rationem eſt redditurus. Nam neque Noë pro mundo pœnas pendit: neque Loth pro Sodomitis igne flagrauit: neque Raab pro Hierichunte interfecta eſt: neque Iſraël pro Aegyptiis. Non enim ſi cum iniquis habitent, ea res condemnat iuſtos, ſed ſi conſentientem cum illis voluntatem habeant.

Homil. de Ioſeph. tom. 1. Epiſt. 137.

Et Chryſ. Nec aliena, inquit, quemcumque opprimunt crimina, quia nec bona malis, nec mala bonis deputantur aliena. Grauiter obiurgat eos Auguſt. qui, vt quiſque Epiſcopus, vel clericus, vel monachus, vel ſanctimonialis ceciderit, omnes tales eſſe credunt, ſed non omnes poſſe manifeſtari. Et tamen, inquit, etiamſi cum aliqua maritata inuenitur adultera, nec proiiciunt vxores ſuas, nec accuſant matres ſuas. Cum autem de aliquibus qui ſanctum nomen profitentur, aliquid criminis vel falſitatis ſonuerit, vel veri patuerit, inſtant, ſatagunt, ambiunt, vt de omnibus hoc credatur.

Mali propter bonos tolerandi. Ioan. 6. 12. et 18.

Nihil itaque vos moueant peccata noſtra, vt propterea vobis vnitatem eccleſiæ relinquendam eſſe putetis. Non enim propter malos boni deſerendi, ſed propter bonos mali tolerandi ſunt. Sicut tolerauerunt Prophetæ, contra quos tanta dicebant: nec ſacramentorum illius populi communionem relinquebant. Sicut ipſe Dominus tolerauit Iudam diabolum, furem & venditorem ſuum vſque ad condignum eius exitium, & eum omnium nocentiſſimum ſacram cœnam cum innocentibus communicare, & pretium noſtrum accipere permiſit. Sicut tolerarunt Apoſtoli eos, qui per inuidiam, quod ipſius diaboli vitium eſt, Chriſtum annunciabant. Et inter ſua quærentes, non quæ Ieſu Chriſti. Paulus non ſua quærẽs, ſed quæ Ieſu Chriſti, cum ſumma tolerantiæ laude conuerſatus eſt. Sicut tolerauit ſanctus Epiſcopus & Martyr Cyprianus collegas ſuos Epiſcopos, de quibus plurimos, quos & hortamento oportebat eſſe cæteris & exemplo, diuina procuratione contempta, procuratores rerum ſecularium fieri queritur: derelicta cathedra, plebe deſerta, per alienas prouincias oberrantes, negociationis quęſtuoſæ nundinas aucupari: Eſurientibus in Eccleſia fratribus non ſubuenire, habere argentum largiter, velle fundos inſidioſis fraudibus rapere, vſuris multiplicantibus fœnus augere. Horum exemplo tolerate nos quoque peccatores: & ferte nos ſicut vultis, vt Chriſtus ferat vos. Peccatores ſumus, peccatores eſſe nos libenter agnoſcimus. Sed nunquid ſanctiores hi ſunt, qui diſceſſerunt à nobis? Nunquid minus in eorum vita vitiorum & flagitiorum cernere licet? Nunquid quorundam ex eis, quæ vocant ipſi coniugia, caſtiora ſunt, quàm noſtrorum ſacerdotum cœlibatus? Deinde verò: An non extremæ cuiuſdam dementiæ fuerit, ſic Sacerdotes, Epiſcopos, & Monachos odiſſe, vt ipſe te reddas illis deteriorem, nec illos tamen efficias meliores? Nullum eſt enim vitium hæreſi aut ſchiſmate deterius. Congerantur in vnum ſacerdotem luxus, libido, ambitio, auaritia, & quicquid præterea criminum eſt: omnem hanc vitiorum lernam, vna ſuperat hæreſis aut ſchiſma.

Sapien. 1. Philip. 12. Ser. 3. de lapſis.

Schiſma grauius quàm idololatriæ crimen. Matth. 7. Lib. 3. con. epiſt. Parmeniani, cap. 1. epi. 162. & 72.

Longè enim ſunt grauiores trabes ſchiſmatis, quas in oculis gerunt, qui ſegregauerunt ſemetipſos, quàm qualiacunque tandem peccata manentium in vnitate Eccleſiæ: quæ ſchiſmati comparata, ſicut feſtucæ in oculis fratrum eſſe videntur, vt non immeritò dixerit Auguſtinus, quòd conſilia ſeparationis, & inania ſunt & pernitioſa, atque ſacrilega: quia & impia, & ſuperba ſunt, & plus perturbant infirmos bonos, quàm corrigunt animoſos malos. Qui quantò ſit grauius ſchiſmatis crimen, vel ex eo cuiuis conſtare poſſe docet, quod tum prioris populi temporibus & idololatriæ ſacrilegium fuiſſe commiſſum, & à Rege contemptore librum propheticum incenſum eſſe legamus, vtroque crimine malum hoc non puniretur atrocius, niſi grauius penderetur.

Iere. 36.

Num. 16. Lib. 3. cont. epiſt. Parmeniani cap. 2. & lib. 2. ca. 11.

Siquidem ſchiſmatis auctores viuos dehiſcens terra ſorbuit, & eos qui conſenſerant, cœlo irruens ignis abſumpſit. Sic nec fabricatum & adoratum idolum, nec ſacer liber exuſtus meruit vindicari. Itaque diuerſitate pœnarum, cuiuis diuerſitatem agnoſcere licet meritorum. Et alio quodam loco: Sacrilegium, inquit, ſchiſmatis omnia ſcelera ſupergreditur. Et lib. 2. dicit, non eſſe quicquam grauius ſacrilegio ſchiſmatis: quia præcidendæ vnitatis nulla eſt iuſta neceſſitas.

Lib. 4. contra hæreſis cap. 62.

Ante quem etiam Irenæus: Iudicabit, inquit, Deus & eos, qui ſchiſmata operantur, qui ſunt immanes, non habentes Dei dilectionem, ſuamque vtilitatem potius conſiderantes, quàm vnitatem Eccleſiæ: propter modicas & quaſlibet cauſas, magnum & glorioſum Chriſti corpus conſcindunt & diuidunt, & quantum in ipſis eſt, interficiunt: pacem loquentes, & bellum operantes: liquantes culicem, & camelum deglutiẽtes. Nulla enim ab eis poteſt fieri tanta correctio, quanta eſt ſchiſmatis pernicies.

Lutheri contra ſe teſtimonium de ſchiſmate.

Libet autem etiam quid ſchiſmaticus ipſe, vel ſchiſmaticorum & hæreticorum Princeps potius, Martinus Lutherus de conſilio ſeparationis eiuſmodi ſenſerit, paucis adſcribere. Nam qualis qualis ſit, digna tamen eſt vox hæc eius quę celebretur, & quam omnes, qui ſe Catholicos profitentur, non in ore magis quàm in pectore ſemper habeant. Obiectum illi fuerat ab Eckio in diſputatione Lipſica, quòd eſſet fautor & patronus Bohemorum ſchiſmaticorum. Tum ille dicitur in hæc verba prorupiſſe: Nunquam mihi placuit, nec in ęternum placebit quodcunque ſchiſma. Iniquè faciunt Bohemi, quòd ſe auctoritate propria ſeparant à noſtra vnitate: etiamſi ius diuinum pro illis ſtaret: cùm ſupremum ius diuinum ſit charitas, & vnitas ſpiritus.

Epheſ. 4. Gala. 6.

Sed & illa Pauli verba explicans, Alter alterius onera portate. Hi ſanè peruertunt, inquit, hanc doctrinam, qui volunt ſua onera portari, & ſolùm commodis aliorum frui & vehi: vt qui indoctos, inutiles, iracundos, ineptos, difficiles, moroſos dedignantur habere ſocios vitæ: Sed quærunt humanos, ſuaues, benignos, quietos & ſanctos homines. Hoc eſt, volunt nõ in terra, ſed in Paradiſo, non inter peccatores, ſed inter Angelos, non in mundo, ſed in cœlo viuere. Quibus quoque timendum eſt, ne & hic recipiant mercedem ſuam, & in hac vita ſuum regnum cœlorum poſſederint. Nam

cum

cum ſponſa nolunt eſſe lilium inter ſpinas, nec cum Hieruſalem in medio gentium poſita, nec cum Chriſto *Cant. 2.*
dominari in medio inimicorum. Euacuant enim crucem Chriſti in ſemetipſis, & ocioſam & ſtertentem, *Ezech. 5. Pſalm. 109.*
aliiſque humeris vectatam charitatem habent. Proindequi fugiunt talium ſocietatem, vt boni fiant, ni-
hil aliud faciunt, quàm vt peſſimi omnium fiant, quod tamen non credunt: quia propter charitatem fu-
giunt germanum officium charitatis: propter ſalutem fugiunt verum compendium ſalutis. Eccleſia enim *Pſalm. 67.*
tunc ſemper fuit optima, quando agebat inter peſſimos. Horum enim onerum tolerantia, mirè rutilauit
eius charitas. Sicut Pſalmus dicit: Poſteriora dorſi in pallore auri. Hoc eſt, tolerantia columbæ Chriſtia
nę, quæ per dorſi poſteriora ſignificatur, tota eſt rutilantiſſima in aurea charitate. Alioqui cur non Mo-
ſes quoque reliquit duræ ceruicis populum? Cur non Eliſeus & Prophetæ, Reges Iſraël idololatras? Con *Bohemorum diſſidium Rom. Eccle. inexcuſabile. In reſolut. ſuper propoſitiones 10.*
ſequens eſt quod Bohemorum diſſidium à Romana Eccleſia, nulla poſſit excuſatione defendi, quin ſit im
pium, & Chriſti omnibus legibus contrarium. Quia contra charitatem, in qua omnes leges ſumman-
tur, peccat. Nam hoc quod vnicè allegant, ſeſe timore Dei & conſcientiæ defeciſſe, ne inter malos Sa-
cerdotes & Pontifices viuerent, hoc eos maximè omnium accuſat. Et alio loco: Hęc ideò, inquit, com-
memoro, ne Pighardi noſtri vicini hæretici, infelix populus fœtore Romano gaudeant, ſicut Phariſæus
ſuper Publicanum, non autem compatitur. Ne, inquam, illi nos crederent neſcire vitia & labes noſtras, *Luc. 18.*
& immenſum aduerſus noſtram miſeriam ſuperbirent, ſi nos iſta tacere & approbare videremur. Scimus,
heu, noſtrum caſum & dolemus, non autem ſicut hæretici fugimus, & ſemiuiuum tranſimus: tanquam
alienis peccatis pollui timeamus. Illi fugiunt à nobis Chriſtianis, & repunt ad ſeipſos in angulum. O blaſ-
phematores Dei, & proditores Chriſti: ſi Chriſtus feciſſet ſicut vos facitis, quis vnquam ſaluatus eſſet? Et
in declaratione quorundam articulorum, ſic ait: Quòd Romana Eccleſia ſit à Deo prę aliis omnibus ho-
norata, non eſt dubium. Ibi enim ſancti Petrus & Paulus, Pontifices quadragintaſex Romani, ac tot cen
tena millia Martyrum, ſanguinem ſuum fuderunt, infernum & mundum vicerunt, vt vel palpari queat,
quàm ſingularem habeat ad eam Eccleſiam reſpectum Deus. Quòd ſi nunc, proh dolor, res habet Romę *Eccl. Rom. a Deo præ aliis omnibus honorata.*
vt expediret habere melius, attamen neque hæc, neque alia cauſa vlla tam grandis eſt, nec eſſe poteſt, vt
ab Eccleſia illa ſeparatio, aut diſceſſio vlla fieri debeat. Imò quò peius res ibi habet, tantò magis accurren
dum & adhęrendum eſt. Per ſeparationem enim & contemptum, non fit melius: nec dimittendus eſt
Deus, propter diabolum: nec vitandi reliqui boni, propter turbam prauorum. Imò propter nullum pec *1. Corin. 13. Cant. 8.*
catum aut malum, quodcunque excogitari aut nominari poteſt, debet reſcindi charitas, nec ſpiritualis
vnitas diuidi. Charitas enim omnia poteſt, & vnitati nihil nimium graue eſt. Modica enim charitas &
vnitas eſt, quę ſinit ſe propter aliena peccata diuidi. Et in epiſtola quadam ad duos Plebanos de anabap-
tiſmo: Audio, inquit & video rebaptizationem à quibuſdam vſurpari ex eo fundamento, vt in deſpectum
Papę faciant, tanquam hi, qui nihil ab Antichriſto habere velint. Quemadmodum & Sacramentarii,
propterea merum panem & vinum habere volunt in deſpectum Papæ, arbitrantes ſe hoc pacto rectè ſub-
uertere poſſe Papatum. Profectò friuolum eſt hoc fundamentum, ſupra quod nihil boni ædificaturi ſunt:
Hoc enim pacto negare eos oportet totam quoque ſcripturam ſacram, & prædicandi officium, hoc enim
totum à Papa nimirum habemus. Et nouam quoque ſcripturam ſacram nos facere oporteret. Sic & ve-
tus Teſtamentum nos dimittere oporteret, ne quid ab infidelibus haberemus Iudæis: Stultitia eſt hoc to-
tum. Nam & Chriſtus in gente Iudaica inuenit Phariſæorum & Scribarum abuſus, non tamen propte-
rea totum reiecit, quod illi habuerunt & docuerunt. Nos autem fatemur ſub Papatu plurimum eſſe boni
Chriſtiani, imò omne bonum Chriſtianum, atque etiam illinc ad nos deueniſſe. Quippè fatemur in Pa-
patu veram eſſe ſcripturam ſacram, verum baptiſmum, verum ſacramentum altaris, veras claues ad re-
miſſionem peccatorum, verum prædicandi officium, verum catechiſmum, vt ſunt, oratio dominica, de
cem pręcepta, articuli fidei. Dico inſuper ſub Papatu veram Chriſtianitatem, imo verum nucleum Chri
ſtianitatis eſſe. Quoniam verò multò plures hoc tempore Caluiniſtas, quàm Lutheriſtas videre licet, hac *Caluin. in Symbolum ſectio 19.*
de re Caluini quoque ſententiam adſcribere libet: Horrendę ſunt, inquit, illæ deſcriptiones, quibus Eſa
ias, Hieremias, Ioel, Abacuc, & alii Eccleſiæ Hieroſolymitanæ morbos deplorant. In plebe, in Magiſtratu,
in Sacerdotibus, omnia vſque adeò corrupta erant, vt clamet Eſaias: A vertice capitis vſque ad calcem
pedis, nihil eſt illic ſanum. Religio partim contempta, partim contaminata: in moribus paſſim refere-
bantur furta, rapinæ, perfidiæ, cædes, & ſimilia ſcelera. Neque tamen propterea aut nouas ſibi Eccleſias
erigebant, aut noua altaria extruebant Prophetæ, in quibus ſeparata ſacrificia haberēt. Sed qualeſcunq;
eſſent homines, quia tamen reputabant Dominum apud eos verbum ſuum depoſuiſſe, & cæremonias in-
ſtituiſſe, quibus illic colebatur, in medio impiorum cœtu, puras manus ad eum extendebāt. Certè ſi pu
taſſent aliquid inde ſe contagionis contrahere, centies potius mortui fuiſſent, quàm paſſi fuiſſent illuc ſe
pertrahi. Nihil ergo eos retinebat, quò minus diſceſſionem facerent, quàm ſeruandę vnitatis ſtudium.
Quod ſi religio ſanctis Prophetis fuit, ob plurima & maxima ſcelera, non vnius aut alterius hominis, ſed
propemodum totius populi ſe ab Eccleſia alienare, nimium nobis arrogamus, ſi protinus audemus ab Ec
cleſię vnione deficere, vbi non omnium mores, vel noſtro iudicio, vel Chriſtianę etiam profeſſioni ſatiſ-
faciunt. Iam Chriſti & Apoſtolorum ſeculum quale fuit? Neque tamen impedire potuit deſperata illa *Sectione 10.*
Phariſęorum impietas, & quæ tum paſſim regnabat diſſoluta viuendi licentia, quin iiſdem ſacris cum po
pulo vterentur, & in vnum cum reliquis templum ad publica religionis exercitia conuenirent. Vnde id?
Niſi quia ſciebant malorum ſocietatem minimè pollui, qui pura conſcientia iiſdem ſacris communicarent.
Si quem parum mouent Prophetę & Apoſtoli, illę ſaltē Chriſti auctoritati acquieſcat. Ac paucis interiectis
diſceſsionē ab Eccleſia ſuperbā vocat obſtinationē, & ſacrilegā præſūptionē, quā ſibi furor prauus aſſumit.

Videris chariſſimi, quid de ſeparationis conſiliis ſenſerit ille ipſe, qui primus ætate noſtra ſeparationis ab Eccleſia Dei conſilium eſt amplexus, qualem ipſe contra Pighardos, & ſe, ſuiq; ſimiles hæreticos, vi veritatis coactus ſententiam protulit, quamq; cōſentientem hac eadem in re ſibi Caluinum habuerit. Quamobrē fugite, fugite ſeparationis conſilia, & in Vnitate Eccleſiæ permanete. Quales quales ſumus, quamdiu tamē Catholici ſumus, parata eſt ſemper in Eccleſia catholica remiſſio peccatorum, ſimul vt ex animo patratorū criminum pœnituerit. At in hęreſi, vel ſchiſmate, malè viuunt, etiam qui benè viuunt, nec eſt, niſi prius vndè diſceſſerit, eò redeat, quòd quiſquam ſe peccatorum ſuorum veniam adipiſci poſſe ſperet. Quiſquis enim ab Eccleſia catholica fuerit ſeparatus, quantumlibet laudabiliter viuere ſe exiſtimet, hoc ſolo ſcelere, quòd à Chriſti corporis vnitate diſiunctus eſt, non habebit vitam, ait Auguſt. ſed ira Dei manet ſuper eum. Cùm verè dictum ſit ab Adelhelmo: Bonorum operum emolumenta nihil proſunt, ſi extra Eccleſiam catholicam gerantur. Quiſquis autem in hac Eccleſia benè vixerit, nihil ei præiudicant aliena peccata, quia vnuſquiſq; in ea proprium onus portabit, ſicut Apoſtolus dicit.

In eccleſia catholica remiſſio peccatorum.
Ioan. 3. Epiſt. 152. Add. in epiſt. ad Hieronimum Regem.
Galat 6.

Quamobrem nemo propter paleas ventilabro Iudicis excutiendas, relinquat aream Domini: nemo, propter zizania in meſſe comburenda, excedat agro: nemo propter piſces malos in littore, hoc eſt, in fine ſeculi ſeparandos, rumpat retia: nemo propter hœdos atque hircos, in Iudicis aduētu ſegregandos, deſerat gregē: nemo propter vaſa in contumeliam facta, migret ex magna domo Domini. Quin illud ſecum potius quiſq; reputet: cùm in Euangelio dicat Dominus: Nónne duo paſſeres aſſe veneunt, & vnus ex illis non cadit ſuper terram ſine patris veſtri voluntate? ſi paſſeres non cadunt in terram abſque voluntate Dei, multò minus Sacerdotes aut Epiſcopos dari terris, vel non ſciente, vel non permittente Deo: Siquidem Deus, in cuius manu cor eſt Regis, & qui quocunque voluerit, inclinat illud, aliquando regnare permittit hominem hypocritam propter peccata populi: vt ſit ſicut populus, ita & Sacerdos. Hoc per Prophetam denunciat, dicens: Dabo tibi Regem in furore meo. Dat quandoque Deus improbis poteſtatem, vt & bonorum patientia probetur, & malorum iniquitas puniatur. Per poteſtatem enim diabolo datam, & Iob probatus eſt, vt iuſtus appareret: & Petrus tentatus eſt, ne de ſe preſumeret: & Paulus colaphizatus eſt, ne ſe extolleret: & Iudas damnatus eſt, vt ſe ſuſpenderet. Vſq; eò autem ſecundum merita ſubditorum tribui ſcribit Gregorius, perſonas regentium, vt ſępè qui videntur boni, accepto mox regimine, permutentur: ſicut ſcriptura ſacra de Saule dicit: quia cor cum dignitate mutauit. Sic pro qualitatibus ſubditorum diſponuntur acta regentium, vt ſępè pro malo gregis, etiam veri boni delinquat vita paſtoris. Ille enim Deo atteſtante laudatus, ille ſupernorum myſteriorū conſcius Dauid Propheta, tumore repentinæ elationis inflatus, populum numerando, peccauit, & tamē vindictam populus, Dauid peccante, ſuſcepit. Cur hoc? Quia videlicet ſecundum merita plebium, diſponuntur corda regentium. Quod videtur Gregorius ab Euariſto mutuatus: ante Gregorium verò Ioannes Chryſoſtomus: Si nos malè viuimus, nihil intereſt, qualis ille ſit, qui Principatum gerit, quantum ad cauſam malorū. Qui ſic, inquis? aut quo pacto? Quoniam ſi tranſgreſſor legum fuerit, ſi temerè, nulloq; conſilio feratur: noſtra incogitantia, noſtraq; temeritas talem genuit Principem, noſtra commiſſa, plagam acceſſierunt. Nam quod iuxta corda noſtra accipimus Principes, nihil aliud eſt, quàm quod præterita peccata noſtra talem nobis dederunt Præfectum, ſiue quis fuerit ex conſecratis, ſiue ex eorum numero, qui mundanas adminiſtrant dignitates. Mutet igitur populus vitam ſuam, mutabit etiam Deus eorum corda, qui pręſident. Qui potens eſt ex lapidibus filios Abrahæ ſuſcitare: qui potuit ex perſequutore Saulo Paulum Apoſtolum, qui potuit ex Matthæo Publicano facere Euangeliſtam: poteſt is ex mercenariis, maliſq; Præſidibus bonos facere paſtores. Non enim eſt abbreuiata manus Domini, neq; aggrauata auris eius vt non exaudiat: dummodo nos declinemus à malo & faciamus bonum, vitaque noſtra in melius commutata vnanimiter omnes maieſtatem diuinam ſupplices deprecemur, vt ſuam nobis gratiam impartiat: quo poſſimus vtiq; dignè ambulare vocatione, qua vocati ſumus: vt & vos, oues vos eſſe recordati, minimè vobis licere velitis, eos iudicare, & in eorum vitam anxiè nimis inquirere, à quibus ipſi iudicandi venitis: ſed etiam ſi aliquo fuerimus in delicto præoccupati, Chriſtum nihilominus audiatis præcipientem: Quæ dicunt, facite: quæ autem faciunt, facere nolite: & nos eius muneris memores, ad quod arduum nimis & periculoſum vocati ſumus, ita vitam noſtram inſtituamus, vt ne quod verbo ędificamus, moribus noſtris deſtruere videamur.

Matth. 3. Matth 13. Ibidem. Matth. 25. 2 Tim. 2. Matth. 10.
Præſides mali cur interdum a Deo dantur.
Prouer. 21. Iob. 34. Eſaia 24. Oſea 13. Iob. 1. Matth. 26. 2. Corinth. 12. Matth. 27. Lib. 26. moral. cap. 10. 1. Regum 10. 2. Regum 24. Epiſt. 1. De verbis Eſa. homil. 1. Matth. 3. 1. Timoth. 2. Matth. 9. Eſai. 59. Pſalm. 33. Epheſ. 4.
Oues paſtores non iudicent.
Galat. 6. Matth. 23. Epheſ. 4.

Quoniam verò homines vtrique ſumus, & hoc ipſo nomine peccatores: quia homines, ſi qua nos apprehenderit humana tentatio, ſicut Paulus monet, cum omni humilitate & manſuetudine, cum patientia ſupportemus inuicem in charitate: ac ſi qui ſunt firmiores, imbecillitates infirmorum ſuſtineant: nec alia magis de re ſoliciti ſimus omnes quàm vt ſeruare poſſimus vnitatem ſpiritus in vinculo pacis. Hanc enim ad patrem ſuum migraturus, teſtamento nobis reliquit Chriſtus. Hanc ſectari nos iubet Paulus: quòd ſine ea nemo videbit Deum. Cui ſi monenti obtemperauerimus, futurum eſt, vt ex hac peregrinatione ad manentem illum ciuitatem tem cœleſtem Hieruſalem, quæ viſio pacis interpretatur, peruenire mereamur: in qua videre licebit, ſicuti eſt, eum, qui eſt pax noſtra, omnem intellectum noſtrum exuperans, Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, gratia & miſericordia eiuſdem Domini noſtri IESV CHRISTI: cui laus, honor & gloria in ſecula ſeculorum,

AMEN.

Galat. 6. Ioannis 15. Hebr. 12. Hieruſalem viſio pacis. Epheſ. 2. Philip. 4.

CONFVTATIO PROLEGOMENON BRENTII,

QVAE PRIMVM SCRIPSIT ADVERSVS Venerabilem virum Petrum à Soto,

DEINDE VERO' PETRVS PAVLVS VERGERIVS *Apud Polonos temerè defendenda ſuſcepit;*

Auctore D. D. Staniſlao Hoſio Cardinale Epiſcopo Varmienſi Concilij Tridentini Legato.

Opus elegantiſsimum, nunc recens editum, & in quinque libros diſtributum, noſtri temporis hæreſes primum ab origine recenſens, dein eas complectens controuerſias maximas, quæ nunc de fide, & religione potiſsimum agitantur, vti octaua pagina indicabit.

Vltima editio, nouis ab Auctore aucta acceſsionibus.

Corrigente ALEMANIO FINO Cremenſi.

VENETIIS, Apud Dominicum Nicolinum.

M D LXXIII.

SERENISSIMO ET CHRISTIANISSIMO PRINCIPI ET DOMINO, DOMINO SIGISMVNDO AVGVSTO,

DEI GRATIA REGI POLONIAE, MAGNO DVCI LITHVANIAE, RVSSIAE, PRVSSIAE, MASOVIAE, SAMOGITIAE, &c.

Domino & Hæredi, Domino clementiſſimo, Staniſlaus Hoſius Epiſcopus Varmienſis obſequium ſuum defert.

VIDI, Sereniſſime Rex,libellum quendam Ioannis Brentij, quem tibi Petrus Paulus Vergerius dicare veritus non eſt: neq; ſine magna animi mei moleſtia legi. Vocat is libellum hunc aureum, ſed ego non facilè crediderim, aurum illud, quod prouerbio celebratur, Toloſanum, maiorē perniciem iis attuliſſe,quorum eſt manibus attrectatum : quàm quanta incautis & ſimplicibus, quorum verſabitur manibus hic libellus,adferre queat. Vt ſi dici meretur aureus,non ex alio quàm ex auro Toloſano conflatus eſſe videatur. Quid enim? an non omnem ordinem in eo peruertit? an non policiam omnem deſtruit? an non profert omnia ſedulò, quæ ad pacem & tranquillitatem Eccleſiæ perturbandam pertinere videntur? Quod ſi rectè vir quidam ſanctus, pacem omnium rerum eſſe dixit ordinis tranquillitatem: quæ poteſt ibi eſſe pax,vbi hoc agitur,vt ne quid ordine fiat,vbi nihil aliud laboratur magis,quàm vt ea,quæ terribilis eſſe deſcribitur, tanquam acies caſtrorum ordinata,quæ ſæpè regnum cœlorum in ſcripturis appellatur Eccleſia, locus ille teterrimus efficiatur,in quo nullus ordo,ſed ſempiternus horror inhabitat? Ac quòd libellum talem in publicum edendum Vergerius curauerit,nihil miror:quòd autem eum tibi Catholico,Chriſtiano,Orthodoxo Regi dicare,nomenq; tuæ Maieſtatis,quod vbique terrarum,ſicut aliarum virtutum,ſic veræ pietatis laude cumprimis clarum eſt & illuſtre, per hunc modum contaminare auſus fuerit, id verò eſt,quod mirari ſatis non poſſum. Cæterum quid ille vereatur,qui minimè contétus,ita te nuncupando tibi libro hoc,quantum in ipſo fuit, deformaſſe: auſus eſt præterea virum longè ſui diſſimilem Aloiſium Lipomanum Epiſcopum Veronenſem,quo iam inde à ſexcentis popè annis,ex quo tēpore Chriſti recepit Euangelium,nullum ex Legatis Apoſtolicis vidit Polonia,neque ſanctiorem,neq; doctiorem:hunc talem virum,multò etiam maiore impudentia,quàm olim Auxentius hæreticus,grauiſſimum,doctiſſimum,ſanctiſſimum virum Ambroſium,auſus eſt hic homo leuiſſimus prouocare:vt de capitibus in hoc,vt ipſe vocat,aureo libello contentis,te Iudice,ſecum diſceptaret. Quid vereatur ille,quem ſic in mētem reprobā abiiſſe videre licet, poſteaquàm ſemel abnegato Chriſtianiſmo Lutheraniſmum amplexus,ex alia in aliam ſectam eſt prolapſus, vt peccatum ſuum quaſi Sodoma prædicet:neque pudeat eum in ſua malitia gloriari, dum palàm iactat ſe quod bis Deo pręſtitit iuſiurandum,id violaſſe: cuius etiam formulam excudi typis fecit, vt qui ſit homo, teſtatum orbi faceret vniuerſo. Ego verò, quòd

illius tam eminet,tamq; proiecta eſt audacia, minus miror, quem & frontem pridem omnem perdidiſſe, & ab omni Dei metu prorſus remotum eſſe, vel ea ſola ſcripta ſatis indicant, quæ in proximis hiſce Varſchauienſibus Comitiis in vulgus ſpargi curauit. Illud non poſſum non mirari,quòd inueniũtur nihilominus, qui non ſine quadam animorum aſſenſione commenta legant eius hominis: qui ſic ad omnem leuitatem incubuiſſe videtur,nihil vt cauerit diligentius, quàm ne quid vſquam veri ſcriberet. Nolo cætera cõmemorare, longum enim foret. Vel hæc vna Epiſtola, quam ad Maieſtatem tuam ſcripſit,quot mendaciis eſt referta? Principio religionis conſtituendę cauſa, te Comitia fingit edixiſſe, cùm tamen neque in litteris, quas ad Conſiliarios regni tui ſcribi feciſti: neque in legatione, quæ nunciis ad minora Comitia de more profectis data eſt, vel minima fuerit de religione facta mentio:quin & illud ſatis conſtat, multis in terris Maieſtatis tuæ, qui delecti fuerant ad maiora Comitia nuncii,eis mãdatum ſeriò fuiſſe, ne quam religionis mentionem iniicerent,néve quid noui de ea decerni paterentur, quòd in veteri libenter eſſent acquieturi.Cuius etiam dati ſibi mandati,cùm ad maiora Comitia veniſſent, nonnulli fuerũt admoniti. Sed nec illud obſcurum eſt, quòd Maieſtas tua nulla alia de re conſultationem in Comitiis haberi per nuncios terrarum ſuarum voluerit, quàm quę propriè ad Comitia pertineret: nimirum de ratione, qua regnum defendi poſſet,ineunda: quòd rectè iudicares religionis tractationem ad ſynodos Epiſcoporum, non ad regni vel Imperii Comitia pertinere.Quamobrem etiam cùm res poſtulare viſa eſt,vt mentio tamen aliqua religionis fieret, ſic per Ioannem Ocieski regni tui Cãcellarium,virum non ſolum ingenio, prudentiaq; ſingulari & admirabili quadam dicendi facultate, ſed etiam ſumma in Catholica & orthodoxa fide conſtantia prędítum,rem proponi feciſti, diſertis vt verbis id explicari mandares, nolle te, vt de conſtituenda religione, quæ rectè pridem eſſet conſtituta, verùm vt de eo tantum ſententiæ dicerentur, quemadmodum abſente à regno Maieſtate tua,prouideri poſſet, vt pax nihilominus & tranquillitas in regno conſeruaretur: ac de communi tandem Senatorum omnium ſententia decreuiſti,ſi quis in religione nouare deinceps aliquid auſus eſſet, vt is hoſtis patriæ, publicæq; pacis perturbator haberetur: ac iiſdem, quibus hoſtis patrię,pœnis eſſet obnoxius.Hęc verò,an non ex diametro,quod aiũt, cum iis pugnant, quæ narrat Vergerius? Quem & illud nõ puduit in eadem Epiſtola comminiſci: cùm vt emendatio quędam fieret abuſuum & errorum, qui ſunt in Eccleſiam inuecti, nonnulli contenderent negaſſe Proceres, eam rem ad Romani Pontificis & Epiſcoporum cognitionem & diiudicationem pertinere: cùm ex Comitiorum Decreto,quæ ſunt ante biennium Petricouiæ habita, nuncius à te miſſus fuerit ad Pontificem maximum, qui non ſolùm,quod facere Catholicis Regibus & Principibus vſitatum eſt & ſolenne, te fore ſemper in eius auctoritate polliceretur:verumetiam Legatum ab eo mitti peteret, cuius auctoritate,qui ſunt in regno tuo religionis ergô motus excitati,tranquillari poſſent. Cuius legationis decernendæ, Princeps in Senatu fuit vir illuſtris Ioannes Comes à Tarnovv, multis rebus,& bello & pace,magna cum laude, felicitateq; geſtis clariſſimus: qui non dubitauit etiam dicere, quod à Catholico Senatore dictum oportuit: Si facta eſſet quoruncunque tandem rituum mutatio præter aſſenſum

S.Sedis Apoſtolicæ,futurum, vt Schiſmaticorum in ſimiam gens noſtra non effugeret.Cùm itaque non de tua magis, quàm de ſumma Senatus totius voluntate, decreta fuerit hæc ad Pontificem legatio, quòd iſte, qui tam eſt in aliena Repub. curioſus,neſcire non potuit,quæ eſt huius hominis tam perfricta frons, vt audeat ſcribere,negaſſe Proceres,emendationem abuſuum & errorum,ad Romani Pōtificis & Epiſcoporum cognitionem pertinere? Cur enim tanto ſtudio mitti nuncium ab Apoſtolica Sede petiuiſſent, ſi nihil harum rerum ad illam pertinere iudicaſſent? iam verò conuicium illud, quo Papam & Epiſcopos,quos veritatis vindices & aſſertores fuiſſe ſemper, & eſſe dubium non eſt, hoſtes veritatis appellat, nunquid à manifeſto veritatis hoſte profectum non eſt? Sed ego quò plures eius legi libellos petulantiſſimè ſcriptos,hoc magis proſpexi,non aliundè quàm ex fraude,fallaciis,mendaciis eum totum conſtare, qui nihil vnquam verius loquutus eſſe videtur,quàm cùm ſe vocat exulem Ieſu Chriſti:quandoquidē ex quo tempore ſe tranſtulit in aliud Euangelium,& à Chriſti corpore præcidit, ciuis & domeſticus eſſe Dei deſiit,& extorris à Chriſto factus,in Satanæ ſe poteſtatē ipſe tradidit: cuius ſpiritu cùm agatur, alia quàm quę profert, proferre nequit. Neque enim falſum eſſe poteſt, quod ait Veritas. Quomodo poteſtis bona loqui, cùm ſitis ipſi mali? Videtur is ex eorum eſſe numero, quos Ioannes vocat Antichriſtos,de quibus ait: Ex nobis exierunt, ſed non erant ex nobis:nam ſi fuiſſent ex nobis, permanſiſſent vtique nobiſcum. Sic enim fuit iſte aliquando in Chriſti corpore, quomodo ſunt humores mali in humano corpore, qui cùm euomuntur,corpus releuatur:ſic & iſte, poſteaquam exiuit, Chriſti corpus Eccleſia multum eſt releuata,gaudendum vt ſit exiuiſſe talem. Nō enim ex carne Chriſti corporis præciſus eſt,cuius membrum fuit nunquam, ſed pectus tantum premebat,quo aderat in corpore:magna vt ſit Chriſti corporis alleuiatio conſequuta,poſteaquam ex eo humor iſte malus egreſſus eſt. Nos verò facilè patimur,vt ad renaſcentis quinti Euangelii defenſionem,tales vocentur:vt ſit, quod eſt in prouerbio, dignum patella operculum. Verum de homine ſatis, idq́; præter animi mei propoſitum.Nunc breui cauſas accipe,quibus adductus ſum,vt hæc Brentii ſcripta,quæ tantòpere ſuſpicit Vergerius,contrario meo ſcripto refutanda cenſerem.Per mihi moleſtum accidit,cùm eum virum, quem non ſolùm propter doctrinam,viteq́; ſanctitatem,verumetiam propter eius perſonæ, quam ſuſtinebat, dignitatem,in ſumma veneratione habitum ab omnibus oportuit, ſic ab homine leuiſſimo,quaſi ad pugnam quādam prouocari viderem.Sed multò illud moleſtius,quòd auſum eſt os impudens, ad te ea de re ſcribere, te ſibi Iudicem legere, tibi Chriſtiano, Orthodoxo Regi libellum hunc dicare. Quod cùm ab aliis quoque hæreticis non ſemel iam factitatum eſſe deprehenderim, vt dicandis tibi ſcriptis ſuis nomen tuum contaminarent, ſuſpicionemq́; tibi conflare conarētur,quaſi non aliena ſis ab eis voluntate,qui nouatam vel euerſam potius religionem Chriſtianam cupiunt: diſcruciabar animi, non idem à Catholicis adhiberi ſtudium in hac, qua te grauant iſti, tam turpi ſuſpicione diluēda. Quamuis enim talem te præſtes in ea, quam à Maioribus tuis per manus tibi traditam accepiſti, Catholica & Orthodoxa religione tuenda & conſeruanda, nulla vt eius generis in te vel minima ſuſpicio hærere queat,cùm tamen, qui te non norunt, & libel-

los omni genere impię doctrinæ refertos, tibi dicari vident, & qui mos eſt quinti huius Euangelii, falſos rumores, ab improbis de induſtria, de te ſpargi audiunt: datur illis occaſio, ſecùs aliquid de te ſuſpicandi. Quæ res, credibile non eſt, quantum animo meo ſępè dolorem attulerit. Tantam enim Maieſtatem, non ſolum crimine, verumetiam ſuſpicione criminis vacare oportet. Hanc igitur vt amouerem à te, tibiq; coram orbe terrarum vniuerſo, caſtè & integrè ſemper à te conſeruatæ religionis teſtimonium perhiberem, laborem hunc non grauatim ſuſcepi. Neque verò me clàm eſt, quæ ſit iſtorum hominum petulantia, quamq; procax conuiciandi libido, qui neſcio, cuius à quouis alio potius, quàm à Chriſto profecti, Euangelii aſſertores videri volunt: quibus maledictis eos inſectari conſueuerint, qui ab ipſorum opinione diſſentiunt, neque ſtatim, quod ipſis videtur tanquam Dei verbum adorant. Sed ego nihil moror iſtorum conuicia, dum nomen tuum ab ea ſuſpicione, quam tibi conflare conantur, vindicare queam. Quin etiam ornari me interpretor, quoties à turpibus nomen meum traducitur: uituperari contrà, ſi lauder à talibus illaudatis. Deum precor, ut Maieſtatem tuam diu ſeruet incolumem & felicem.

Ex caſtro meo Heilsbergk, Idibus Octobris, Anno Domini M. D. L V I I.

PETRI CANNISII SOCIETATIS IESV DOCTORIS THEOLOGI

AD LECTOREM PRAEMONITIO.

EN opus tibi nouum, ſummaq́ laude dignum, Chriſtiane Lector, inde ex Polonia miſſum, & ab optimis viris exoptatum: quod nos eo tibi damus libentius, quo certius perſuaſi ſumus fore, vt huius libri lectione ſimul & cauſa Eccleſiæ Dei maiorem in modum illuſtretur, & hæreticorum huius ætatis falſitas luce clarius coarguatur. Eſt eiuſdem auctoris opus illud, quod Moguntiæ ante paucos menſes accepimus editum, & communi Epiſcoporum in Polonia nomine publicatum ſub hoc titulo: Confeßio Catholicæ fidei Chriſtiana. Vtrobique nihil reperias, quod non purum, pium, ſanum, & ſalutare ſit, & hac quidem ætate ſcitu, lectuq́ dignum prorſus. Illic Catolicæ religionis & doctrinæ ſyncera & luculenta, vt alibi ferè nuſquam, extat aſſertio, digna profecto, quæ omnium manibus noctes ac dies euoluatur. Hic eiuſdem ſanæ, Catholicæq́ doctrinæ accedit defenſio, quæ non ſolum Brentium, ſed etiam eiuſdem farinæ ſectarios omnes in præcipuis totius doctrinæ capitibus, & maximis hæreticorum hodie omnium præſidijs atque extremis refugijs, ita refellit ac proſternit, vt ſi æquè iudices, vires illis omnes ademptas, atque ab hoc vno velut Achille, fractas fatcare neceſſe ſit: adeo decenter grauiter, ingenioſè, piè & eleganter excutiuntur, aſſeruntur, propugnantur, quæ contra hæreſes hoc tempore graſſantes Catholicè diſcenda, docendaq́ & opponenda ſunt. Narratur autem ab initio hiſtoria, quam certè noſſe refert, & delectat quoq; plurimum, quibus gradibus hic in Germaniam Sataniſmus irrepens, nihil ferè iam tutum à Sectarum contagijs, & innoxium reliquerit. Vnde noua in orbem Euangelia, ſed minimè læta & fauſta, ſumma cum animarum pernicie magis & magis paßim inuehuntur. De Auctore ipſo, vt qui ſuperſtes eſt, non attinet dicere, quem pro dignitate laudare tam ſit nobis difficile, quàm præclarum alijs Epiſcopum ſpectatisſimum imitari. Nec eſt nomen illius orbi Chriſtiano obſcurum aut incognitum: quandoquidem tot annis in aulis maximorum Regum & Imperatorum verſatus, & ab ijs ad negotia grauißima, ad legationes honorificentißimas, diu multumq́ adhibitus fuit. In quibus ille comprobauit ſuam fidem, induſtriam, atque virtutem, non ſolum Polonis ſuis, Lithuanis, Ruthenis, Prußis, Maſouijs, aut illi Regno vicinioribus prouincijs, Germaniæ, & Bohemiæ; verumetiam Italiæ, Galliæ, Hiſpaniæ; vbi propter excellētem doctrinam, quæ & in hoc præſenti & in alijs omnibus ſuis libris & litteris elucet, & propter vitam pio, Catholico, & Orthodoxo Epiſcopo Dignam, quibus ille rebus & Catholicos in fide Chriſtiana continuit, & vacillantes confirmauit, & infinitos hæreticos ad viam veritatis reuocauit, immortale ſibi nomen comparauit: vt merito & ſcriptor elegantißimus, & præſtantißimus Theologus, & optimus Epiſcopus haberi debeat ab omnibus. Cuius rei hoc ſanè præſens opus argumento eſt, vbi dici non poteſt, quàm ſolidè confirmetur in veteri pietate Catholicum pectus, præſertim ſi recta ſecum quis reputet tot ſectas huius temporis horrendas, quot ſuperior ætas vna, eodemq́ tempore nulla ſenſit, multisq́ iam inter ſe modis ita diſſectas etiam, vt earum neq; modum, neq; finem vllum inuenire poßis. Deinde cum Sectarum harum tanquam peßimarum arborum ſemina, radices, fructus atq; germina, quæ noſtro & communi Eccleſiæ malo perſentiſcimus, ritè conſiderantur, mox apparent huius noſtræ tempeſtatis denſißimæ tenebræ, ac cum his coniunctæ multiplices peſtes, diræq́ furiæ cernuntur, quæ nunc agminatim in Eccleſiam irruunt, ſimulq́ magiſtræ & miniſtræ ſunt omnis

impietatis, licentiæ, nequitiæ, barbariei atq; vaſtitatis. Certè ſi nihil ſcriptum extaret aliud, vel ex hoc vno libro perſpiceret non cæca poſteritas, quæ, quantaq́; ſit iſta ſtultitia, ne dicam inſania noſtra, qui nihil ferè penſi nunc habemus, quid Apoſtoli & Apoſtolici viri, quid veteris Ecclesiæ proceres & præclari maiores noſtri docuerint, tradiderint, obſeruarint. Itaque (proh pudor) his nouis doctoribus, qui veterem ſæpè impietatem, erroresq́; iampridē damnatos & craſſos nobis obtrudunt, his, inquā, aures adhuc damus ac fidimus, nimirum perinde ac leues Galatæ illi à Pſeudoapoſtolis perſuaſi: vt iam in hoc, iā in illud Euangelium, quod non accepimus, neq; Patres euangelizarunt, ſed hæc infelix ætas effinxit, cito transferamur: omniq́; vento nouæ doctrinæ, quæ ſe Euangelij nomine vēditat, huc, illuc inſtar arundinis circumagamur. Sed ne multis, hoc vnum admonebimus, Petrum à Soto Theologum Hiſpanum, qui ab hoc Epiſcopo noſtro hic contra Brentium defenditur, pro ſe quoq; ſcripſiſſe, ac eidē Brētio aduerſus Prolegomena eruditè reſpondiſſe. Defendit autē Sotum hic Epiſcopus, priuſquam Soti opus in lucem prodijſſet, aut certè ad ipſum in Poloniam vſque perueniſſet, non tam quod Soti cauſam propugnare, quàm ſuis Polonis conſulere voluerit, apud quos Paulus Vergerius homo æquè faſtuoſus ac petulās apoſtata de Brentiano opere tātoperè gloriabatur: vt hinc ille, etſi non Theologus Catholicis inſultare, eosq́; ad diſputationē coram Rege publicā prouocare non vereretur. Qua de re lege ſuprà in Auctoris Epiſtola nuncupatoria. Fuit & alius Hoſius eiuſdem nominis, Epiſcopus Cordubenſis, cuius fidem, & induſtriam ſummam probarunt Patres in Synodo Nicæna, cum Ariana Secta Eccleſiā Dei & Catholicos omnes miſerè exagitaret. Nunc habet ætas quoq; noſtra (Chriſto gratia) ſuum Hoſium, Epiſcopum Varmiēſem, cui neq; ſimplex pugna eſt cum Arianis & Seruetianis illis, quæ multis in locis hærēt contagijs: ſed qui cum omnibus ferè monſtris hodie in Eccleſia graſſantibus congreditur, eaq́; ſic dextrè conficit, vt ſi hunc ducem ſequare, reliquias quidem agnoſcas veterum, et iampridem damnatarum hæreſum ſupereſſe, vires autem et robur illis ipſis ineſſe nullum videas, quo inferorum portæ et ſectæ iſtiuſmodi iam inter ſe diſſectæ conſiſtere, ne dum aduerſus columnam veritatis Eccleſiā præualere poſſint. At quanto rectius cauſa religionis haberet, quantoq́; commodius et impietas diſijci, et pietas orbi reſtitui poſſet: ſi multos id genus Hoſios hæc ætas ferret, nimirum qui in paſcendo, ſeruandoq́; grege Dominico, qui in arcendis lupis, et in conuincendis hæreticis non diſsimili vigilantia, pariq́; doctrina, copia, grauitate, ſynceritate et fide præſtare, ſeq́; muros pro domo Dei aduerſus Philiſtæos iſtos opponere uellent et poſſent. Rogandus utique Dominus meſſis et Princeps paſtorum, vt miſertus tandem ouium diſsipatarum, quæ paſſim oberrantes, miſerè pereunt, mittat ipſe paſtores ſecundum cor ſuum, et idoneos operarios in meſſem ſuam, Amen.

ARGVMENTA QVINQVE LIRBORVM HVIVS OPERIS.

Liber primus recenſet ab origine noſtri temporis hæreſes.
Secundus agit de legitimis Iudicibus rerum Eccleſiaſticarum.
Tertius docet de auctoritate Sacræ Scripturæ.
Quartus eſt de traditionibus.
Quintus tractat de Catholica Eccleſia.

In quorum capitum maximè nunc inter Doctos controuerſorum tractatione, præter multiplicem & reconditam eruditionem, habes Confutationem ſolidam argumentorum, quæ Brentius & ſimiles Eccleſiæ aduerſarij hac ætate potiſſimum adferre, & Catholicis obiectare conſueuerunt. Nec eſt vlla ferè materia de religione hoc tempore controuerſa, de qua iudicare non poſſit, qui huius auctoris opus excuſſerit diligenter.

LIBER

LIBER PRIMVS DE HAERESIBVS NOSTRI TEMPORIS,

AVCTORE STANISLAO HOSIO CARDINALE, EPISCOPO VARMIENSI.

PRIVSQVAM excutiamus argumenta Brentii, viſum eſt de variis huius temporis ſectis nonnulla præfari, quod à pręſenti noſtro inſtituto minimè fuerit alienum. Etenim Sataniſmus hic, quem in hac præfatione noſtra recenſebimus, non aliunde ſum pſiſſe videtur originem, quàm ex his quatuor capitibus, quæ in hoc libello ſuo Brentius aſſerit. Nam dum vnuſquiſque ſibi de doctrina religionis iudicium arrogat, dū arbitratu ſuo ſcripturas interpretatur, dū nihil in eis difficile, nihil obſcurū eſſe perſuaſum habet, dum pręter eas nihil recipi, traditiones autem patrum prorſus reiici debere cenſet, dum Eccleſiam neque videri, neque cognoſci poſſe credit, ita vt cuiq; cœtui liberum ſit nomen Eccleſię ſibi vendicare, quis non videt, ex his doctrinæ Brentianæ capitibus, cuius primus auctor fuit Martinus Lutherus, natum eſſe Sataniſmū, qui nūc regnat in multis partibus Germanię, qui pedetētim etiā in Polonię regnū & adiūctas illi terras irrepere conatur? Quamobrē nihil ab inſtituto noſtro fecerimus alienū, ſi nōnulla de Sataniſmi, ſiue Lutheraniſmi huius initio & progreſſu præfati fuerimus.

Ante quadraginta hos annos is fuit orbis vniuerſi ſtatus, quàm latè patet in eo nomen Chriſtianum, vt rectè de illo dici potuerit: quod in Geneſi ſcriptum legimus: Erat terra labii vnius & ſermonum eorūdem: quodq́ue ſcribitur in Actis Apoſtolorum de iis qui primi in Chriſtum credere cœperunt: Multitudinis credētium erat cor vnum, & anima vna. Sicut vnus Deus ab omnibus colebatur, ita fides vna retinebatur, vna fuit & eadem adminiſtrandorū ſacramentorum ratio, vnus & idem propè cœremoniarum vbique ritus. Id ipſum dicebant, idipſum ſentiebant, idem ſapiebant omnes, vt facilè ciuitatem illam agnoſceres, cuius participatio in idipſum. Quamobrem cùm vna & eadem eſſent omnes mente prędīti, nomine quoque non niſi vno & eodē cenſeri volebant. Non vocabantur alii Gnoſtici, alii Apoſtolici alii Euangelici, non aliis quibuſcunque nominibus cenſebantur, ſed à Chriſto, quem vnanimiter profitebantur omnes, in quo ſibi ſolo fas eſſe gloriari perſuaſum habebant, fideles, Chriſtiani cuncti nominabantur: quo nomine nullum ſibi dari poſſe nomen glorioſius exiſtimabant: Homines enim erant recti & ſimplices, ac timentes Deum, qui non in contentione ſermonis, ſed in ſimplicitate fidei regnum eſſe Dei crederent, nec aliud ſcirent Euangelium, niſi quod à Chriſti ſpiritu profectum, de Chriſto per Chriſti diſcipulos ſcriptum eſſet.

Gene. 11. Actorum 4. Orbis Chriſtia[ni] ante 40. annos [in] religione conſenſus.

Hic fidei conſenſus & concors omnium inter ſe Chriſtianorum doctrina, cùm apud alias nationes, tum apud finitimos nobis Germanos longo ſeculorum interuallo viguit: præcipuè verò apud eos populos omnes, qui ſunt imperio Maieſtatis tuæ ſubiecti, ſiue hi Poloni ſint, ſiue Lituani, ſiue Ruſſi Catholici, ſiue Pruſſi, ſiue Maſouii: ex quo tēpore ſemel hę gentes omnes Euangelium Chriſti receperunt, ſemper apud eas iam inde à ſexcentis propè annis conſenſus hic fidei conſtans, perpetuus & inuiolatus permanſit. Quodq́ue magis admireris, anni plus minus centum quadraginta interceſſerunt, cùm vicinam regno Maieſtatis tuæ Bohemiam lepra VValdenſis infecit: ex eo factum eſt, vt bona pars illius ab orbe reliquo Chriſtiano ſe præciderit. Quę res quantas ei regno calamitates attulerit, nihil hic opus eſt commemorare. Cùm autem communis noſtræ cum illa gente lingua ſit, nullis tamen Satanę fraudibus adduci potuit, vt ſenſu & conſenſu totius Eccleſiæ poſthabito, Bohemorum partis eſſe vellet.

VValdenſis ſe.. Bohemos diſtra[x]it.

Qua in re quid potiſſimum prędicem? Epiſcoporúmne regni vigilantiam, an ſanctorum maiorum tuorum, penes quos tum erant regni gubernacula, religionem ſingularem? Vtrique digni, quorum nomina laudibus omnium celebrentur. Nam & illi memores, in qua eſſent à Deo ſpecula collocati, nihil curę, ſolicitudinis, laboris prætermiſerunt, quo poſſent à Chriſto ſibi commiſſi gregis ſui ſaluti proſpicere. Neque cuiuſquam potentiam reformidarunt, ſed ſe murum pro domo Iſraël oppoſuerunt, neque vllum bonorum paſtorum officium in ſe requiri paſſi ſunt. Et hi pientiſſimi Principes, alter proauus tuus VValdiſlaus Poloniæ Rex, alter frater eius patruelis Vitoldus, cùm etiam regnum illis eſſet à Bohemis delatum, qui nuper adeò ſegregauerant ſe, & à Chriſti corpore Eccleſia pręciderant, admirabili quadam animi magnitudine regnum potiùs reſpuendum ſibi eſſe duxerunt, quàm vt indignum aliquid Chriſtianis Principibus committerent. Quin diſertis etiam verbis legatis Bohemorum renunciarunt, ſibi religionem eſſe, apud hęreticos regnare. Quòd ſi verò illi in viam rectę religionis, & ad ſocietatem vniuerſę Eccleſię redire vellent, Reipub. Chriſtianæ cauſa, alterutrum de ipſis, quin regni gubernacula ſuſcipiat, non eſſe recuſaturum.

Vigilantia Epiſ[co]porum, & Regu[m] pietas in Polon[ia].

Eſt ne autem, aut fuit multis ſeculis Principum aliquis, cuius religio cū horū Principū religione potuerit comparari? Mihi verò vix etiam videntur illis inferiores noſtri fuiſſe, quos olim Chriſto dixiſſe legimus: Ecce nos reliquimus omnia & ſequuti ſumus te. Quid enim illi niſi nauiculas, & retia piſcatoria reliquerunt? iſti verò delatum etiam ſibi regnum repudiandū potiùs eſſe duxerunt, quàm vt illius conſequēdi ſpe, quòd minus liberè Chriſtum ſequi poſſent, impediri ſe paterentur: quàm vt à Chriſti corpore, vna, ſancta, catholica Eccleſia ſeparati eſſe vellent. Sonabat proculdubio ſemper in eorum auribus vox illa Chriſti, quam ex tuo quoque pientiſſime Rex, ore, in celebri Senatorum totiuſq́ue populi corona prolatam aliquando audiuimus:

Matt. 19.

diuimus:

atth. 16.

diuimus: Quid prodeſt homini, ſi vniuerſum mundum lucretur, animæ verò ſuę detrimentum patiatur? Aut quam dabit homo commutationem pro anima ſua? Non illi cœleſtia regna terrenis, non ſempiterna caducis eſſe commutanda putauerunt: ſed ſicubi Chriſti religio agebatur, nullum eis tam ſuaue fuit meritum, quin & ſpiritus ipſe vilis erat, quem amittere priùs quàm religionis cauſam deſerere, prompto ſemper & parato animo fuerunt. Hac igitur & Epiſcoporum vigilantia & ſingulari principum pietate, qui nec metuendum ſibi quemquam præter Deum, nec illius charitati quicquam anteponendum eſſe putauerunt, factum eſt vt per annos iam propè ſexcentos integra & incontaminata in terris Maieſtatis tuæ Chriſtiana, Catholica, & Orthodoxa fides permaneret.

ua occaſione utherus noua ſe t diſſidia.

Cęterùm annus nunc agitur quadrageſimus, cùm in lucem prodiit Martinus Lutherus, à quo primùm noſtro hoc infelici ſeculo fax eſt in Eccleſia Dei diſcordiarum accenſa. Ex qua parua autem ſcintilla, quæ nõ difficulter opprimi naſcens poterat, quantus ignis exarſit? Initio non alia de re quàm de peccatorum condonationibus, vulgò vocant indulgentias, diſputari cœptum eſt. Eas Lutherus oppugnabat, non quòd legitimum earum vſum prorſus damnaret, ſed quòd abuſum ferendum non eſſe putaret. Vt autem in hac arenam deſcenderet, non recti zeli feruore, neq; ſtudio pietatis adductus eſt: ſed cùm permoleſtè ferret, quod ſui ordinis fratribus prædicandarum indulgentiarum anteà munus mandatum erat, qua ex re non parũ etiã emolumenti capiebant, id ad Dominicanos tranſlatum fuiſſe, ſicque ſuis commodum illud interuerſum: hæc illi cauſa fuit in certamen iſtud prodeundi. Quamobrem non aliò prima hęc illius velitatio, quàm ad Deum ventrem referebatur. Quod etiam ipſe diſſimulare nõ potuit. Nam cùm ad diſputationem cũ Eckio ventũ eſſet, ac inflammatus ira Lutherus, modeſtiæ fines prętergreſſus, admonitus à quibuſdam fuiſſet, quãdoquidem Dei cauſa tractaretur, vt modeſtius eam in ſpiritu lenitatis ageret, in hæc verba prorupit: Nõ propter Deum hæc res cœpta eſt, neque propter Deum finietur: Sic ille morbũ animi ſui celare diu non potuit.

utheri confeſſio.

Augu. ſer. 44. de mpore. Tim. 6. phe. 3.

Nunc tu mihi diligenter illud animaduerte, quod ab Auguſtino ſcriptum eſt, duas radices in duobus agris a duobus agricolis plantari. Plantat vnam Chriſtus in cordibus bonorum, plantat aliam Diabolus in cordibus malorum. Quæ plantatur ab hoc, radix eſt malorum omnium cupiditas: quæ plantatur ab illo, radix eſt bonorum omnium charitas, de qua dicit Apoſtolus: In charitate radicati atque fundati. Nec de radice charitatis aliquid mali, nec de radice cupiditatis aliquid boni naſci poteſt. Simul illud conſidera, ex vtra harum radice nata ſit cauſa Lutheri, vt quis illius agricola fuerit, intelligas. Quamlibet in eum ſuauiter effuſus fueris, tamen velis nolis fatearis oportet, quòd non ex charitatis, ſed ex cupiditatis radice proceſſerit, quã in illius corde plantauit Diabolus. Certum eſt enim & indubitatum, quòd ne mutiuiſſet ille quidem contra indulgentias, ſi prædicandarum illarum negotium ſui ordinis fratribus datum fuiſſet, ſed quod per alios intercipi videbat, quod ſuis delatum eſſe maluiſſet: ea verò iuſta illi cauſa viſa eſt, quamobrem tantas tragœdias excitaret.

x radice cupidi is in Lutheri antata ſimiltas ua ſecta proceſ.

ua Lutherum erim paulatim terior m.

utheri erga Pon ntem ſubmiſſio.

Habemus itaque iam ex qua radice proceſſerit prima Lutheri velitatio, nimirum ex radice cupiditatis, quę crebris contentionibus magis etiam atque magis aucta eſt indies. Nam initiò non alia fuit quàm pecuniæ cupiditas: acceſſit poſteà cupiditas gloriæ, quam pernicioſior etiam eſt cõſequuta cupiditas vindictæ, quæ poſteà in odium quoddam exarſit implacabile. Satis conſtat, minus præfractum initio fuiſſe Lutherum, vt qui minimè recuſaret, eorum, quorum debebat iudicio ſcripta ſua ſubiicere. Extant eius in epiſtola quadam ad Leonem Põtificem hęc verba, quę ſcripſit ante annos duodequadraginta: Beatiſſime pater, proſtratum me pedibus tuæ beatitudinis offero, cum omnibus quæ ſum & habeo: viuifica, occide, voca, reuoca, approba, reproba, vt placuerit: vocem tuam vocem Chriſti in te præſidentis & loquentis agnoſcam. Sed verum eſt quod à Philone ſcriptum eſt: quòd contentio eſt materia iracundiæ, & ideò contentioſiores quiq; in diſceptationibus cæteriſq; colloquiis ad iram mouentur. Et hoc iræ proprium eſt, quòd facilè fallitur, fallitque: vt non temerè quenquam iracundum veracem reperire liceat, tanquàm deuictum ebrietate animi, non corporis. Quantò maiore contentione actum eſt de rebus quæ videri poterant initio non maximo cum periculo coniunctę, tantò longius eſt à veritate diſceſſum. Et eſt hoc ita natura comparatum, vt non ferè naſcatur error aliquis, qui non ſecum plures trahat alios: vix vt quem quam reperire liceat, qui poſteaquàm in vnum aliquem errorẽ prolapſus eſt, non diſcedat indies à recta via longius. Quemadmodum in cantu ſi vel vna aliqua in re turbata ſit harmonia, per omnia confuſa quædam exiſtit diſſonantia: ita doctrinæ conſenſus vna aliqua hęreſi & dogmate à veri ſymphonia diſcrepante interruptus, ſubinde fit ad maiorem confuſionem progreſsio. Et ſicut in humano corpore loco ſuo mota qualitatum temperata conſtitutione, ex qua ſanitas & partium ac omnium inter ſe virium integritas cõſiſtit, alia ex aliis vitia & morbi conſequi ſolent: ita ſi vel ſemel ſanitas mentis læſa, nec rectè ſit conſtituta, magis indies atque magis afficitur, & ægrotat homo periculoſius. Hoc in Luthero quoq; vſu veniſſe videmus: Sanabilis erat initio morbus, ſed progreſſu temporibus ſerpebat malum longius.

il. lib 2. ilegoriarum le .

rror vnus ferè urus ſecum tra .

utherus à Ponti e oppugnando xordiatur ſeditam.

Cypel b. 1. epi 3. us eri tritamen ntra Eccl ſia acramenta.

Ac primùm quidem fecit, quod eſt hæreticis omnibus commune, vt Romani Pontificis auctoritatem labefactare, & eum in ordinẽ cogere conaretur. In hunc rabiem ſuam conuertit omnem, ſummaque cõtentione perficere conatus eſt: vt plurimorum ab eo voluntates alienaret, & eum in ordinẽ redigeret: quò ſic gubernatore ſublato (ſicut ait ille) atrocius atque violẽtius circa Eccleſię naufragia ſibi graſſari liceret. Itaq; facinus ingens aggreſſus, omnes Pontificii iuris libros cum pleriſq; literis pontificiis, vulgò bullas vocant, incendit. Nec ita multò poſt librum ſcripſit de Captiuitate Babylonica, in quo ne Sacramentis quidẽ intactis, ſurſum ac deorſum omnia miſcere conatus eſt. Hanc illius inſolentiam cùm per triennium toleraſſet Leo Pontifex, ac multùm, ſæpeq; monendo vt in viam rediret, nihil profeciſſet, fecit tandem pro officio ſuo, vt eum hæreſeos condemnaret, & è cœtu piorum eiiceret: ex quo iam anteà ipſe ſe eiecerat. Hic ille magis atq;

magis

Damnatus à Pontifice Lutherus, nihil niſi Papatui incommodare excogitat.

magis ſurere, ac rationes omnes inueſtigare, quibus odium erga Pontificem ſuum expleret: quem de gradu ſuo deiectum, atq; omni prorſus auctoritate ſpoliatũ cupiebat. Vna hac in re cure illius, cogitationesq; cõſumebantur omnes. Itaq; non iam ille ſcribendis deinceps libris, quid eſſet, aut quid non eſſet cum pietate, cum veritate coniunctum, ſed quid incõmodare Papatui maximè poſſet, ſpectandum eſſe putauit: vt quicquid ſcriberet, quicquid diceret, quicquid faceret, omnia in odium & deſpectum Papę, Conciliorũ & Epiſcoporum faceret. Fatetur hoc adeò ipſe in quadam epiſtola ad Argentinenſes, ad quos in hęc verba ſcripſit: Hoc diffiteri, inquit, nec poſſum, nec volo, quòd ſi Carolſtadius aut alius quiſpiam, ante quinquennium perſuadere mihi potuiſſet, in ſacramento præter panem & vinum eſſe nihil, ille magno beneficio me ſibi deuinxiſſet: grauibus enim curis anxius, in hac excutienda materia multum deſudabam, omnibus neruis extenſis me obtricare & expedire conatus ſum, cùm probè perſpiciebam, hac re Papatui valdè me incommodare poſſe. Nónne hîc apertè confitetur ipſe, peregrina ſua doctrina populo inculcanda non hoc ſe ſpectaſſe, vt Christi gloriam propagaret, vtque veritatem illius pateſacere, ſed vt odio ipſe erga Papam excęcatus, eodem illius odio cæteros inflammaret? Tanta autem fuit mens illius infuſcata maleuolentia, Chriſtum vt præſentem in Euchariſtia libenter fuerit negaturus, dummodò per hanc occaſionem incommodare Papatui potuiſſet.

Teſtimonium Lutheri.

Cùm itaque in omnibus dictis, ſcriptis, factis ſuis, non alios quàm iram & odium peſſimos conſultores adhibuerit, erit adhuc quiſquam qui dubitet, quæcunque ab eo profecta ſunt, aliundè quàm à Diabolo profecta eſſe? Si quis eſt huiuſmodi, tollet illi dubitationem hanc Lutherus ipſe, qui in libro quem inſcripſit de Miſſa angulari, quem habuerit auctorem doctrinæ ſuæ, non obſcurè fert. Inducit enim ibi Diabolum ſecum diſputantem, ac fortiora contra Miſſam argumenta proferentem, quàm quæ refelli à ſe potuerint. Cuius etiam vocem inibi deſcribit, quòd ea grauis & robuſta ſit, tamque terribiliter inſonet, vt vſu quandoque eueniat, quòd poſt collationem cum Dæmone nocturnam homines poſtridie manè mortui reperiãtur: Nam & corpus, inquit, occidere poteſt, deinde verò animam ita reddit anxiam, vt in vno momento quandoque neceſſe habeat è corpore migrare. Quod ſępè ſibi quoque ipſi propemodum accidiſſe ſcribit. Quin & accidit ad extremum. Nam qui veſpere bene potus erat & hilaris, poſtridie manè repertus eſt in lecto mortuus, cùm totos annos vndetriginta magnos in Eccleſia Dei motus excitaſſet. Atque hoc eſt illud, quod adeò magnificè prædicatur à quibuſdam, Dei verbum & Euangelium non à Chriſto, ſed ab auctore Satana profectum, ſicut ipſe fatetur, qui primus id in lucem edidit. Nam ab eo ſibi gloriatur argumenta eſſe ſuppeditata, quibus & ſacerdotium & ſacrificium euerteret. Quibus euerſis, quid aliud quàm Deus ipſe ſublatus è medio, vel ſaltem in ordinem coactus eſſe videtur? Nam vbi nullum ſacerdotium, nullum eſt ſacrificium, ibi conſequens eſt, nullum etiam Deum agnoſci. Quamobrem cùm ſibi conſcius eſſet Lutherus, à quouis alio potius, quàm à Chriſto ſuum Euangelium eſſe profectum (ſi modò tam impiam doctrinam tam pręclaro nomine appellare fas eſt) noluit ſectatores ſuos vocari Chriſtianos, quod nomen commune fuit omnium, qui ante quadraginta hos annos, quibus Lutheri dogmata in vulgus ſpargi cœperunt, Chriſtum profeſſi fuerant, ſed vocauit eos Euangelicos, vt vel ipſa hac appellatione ſe, ſuoſque à Chriſto & à corpore eius vna, ſancta, catholica, Apoſtolica Eccleſia ſegregatos, neque ſibi commune quicquam eſſe cum Chriſto declararet.

Lutherus malo ſpiritu actum plerumque perfectum ſe.

Lutheri ſectatores dicti Euangelici.

Cur Lutheri doctrina probari non poſſit.

Habet Maieſtas tua, vnde ſit profectum iſtud, quod nunc nonnulli vocant Euangelium, & purum Dei verbum, idque ex propria ipſius auctoris confeſſione, qui ſicut olim dixit Chriſtus: Mea doctrina non eſt mea, ſed eius qui miſit me patris, cœleſtem illum patrem ſuum Deum indicans, ſic & ipſe dicere non dubitauit: Mea doctrina non eſt mea, ſed eius qui miſit me patris diaboli, à quo ſibi ſuppeditata gloriatur argumenta, quibus & ſacerdotium & ſacrificium euerteret, atque ita verum veri Dei cultum abrogaret omnem. Quòd ſi non confiteretur hoc ipſe Lutherus, vel res tamen ipſa clamat, quod ille primus in lucem ætate noſtra protulit, non Dei, ſed diaboli verbum eſſe. Etenim Deus noſter ſicut a Paulo ſcriptum legimus, Deus eſt pacis & dilectionis, non diſſenſionis: qui verò diuidit inter fratres, diabolus eſt, ait Propheta. Cùm igitur ex verbo Lutheri tanta diuiſio, tanta ſeparatio ſit ſubſequuta, quantam nunc in Eccleſia (proh dolor) videmus, cùm ex eo tot ſectæ tam diſſectæ ſint prognatę, cuius id alius quàm diaboli verbum eſſe credimus? Omnis ſpiritus, ait Ioannes, qui ſoluit Ieſum, ex Deo non eſt, & hic eſt Antichriſtus. Soluit autem Ieſum, quemadmodum vbi de traditionibus agebamus, ex Auguſtino pluribus docuimus, qui vel Eccleſiam à capite ſuo Chriſto, vel ſeipſum ab Eccleſia, vel Eccleſiam in ſe ipſa ſeparat ac diuidit. Chriſtus propterea mori dignatus eſt, vt filios Dei qui erant diſperſi, congregaret in vnum. Lutherus propterea & ſcripſit & fecit omnia, vt quos pretioſo ſanguine ſuo Chriſtus congregauerat, eos diſpergeret. Deinde verò mortis etiam ſuæ genere Chriſtus declarauit, quàm ſibi diſpliceret omnis diuiſio. Nam neque Ioannis mortem ſuſtinuit capitis truncatu, neque ſicut Eſaias Propheta, ſerra diſſectus eſt, vt in morte ſine mutilatione corpus integrum ſeruaret, & cauſa ſubduceretur iis, qui cupiunt Eccleſiam in partes diſcindere. At Lutherus per omne vitę ſuę tempus nihil aliud maiore ſtudio contendit, quàm vt quod integrum corpus Chriſti inter manus perſecutorum in cruce permanſerat, id inter manus Chriſtianorum iam deinceps integrum deſineret: Itaq; quod nõ fecêre tum impii milites, vt frangerent corpus Chriſti, fecit hoc iſte, ſpeciem pietatis habens, virtutem autem eius abnegans, vt in multas partes diuideret totum corpus Chriſti, vnam, ſanctam, Catholicam, Apoſtolicam Eccleſiam. Et erit adhuc, qui dubitet verbum illius verbum diaboli eſſe? Cuius ita proprium eſt diuidere, lacerare, ſpargere, ſicut Chriſti propriũ eſt, quę diſperſa ſunt, congregare.

Ioan. 7.

2. Cor. 13.
1. Cor. 14.
Oſea 13.

1. Ioan. 4.
Ieſum ſoluere.
Aug. tract. 6. in epiſt. Ioannis.

Luthe. ſtudia plena diſſenſionis ac diuiſionis in Eccleſia.

2. Tim. 3.

Sectarum auctor Lutherus.

Ne verò putes, temerè nos Martinum Lutherum arguere diuiſionis & diſperſionis in Eccleſia Dei fa-

ctæ,

ctæ, audi pientiſſime Rex, in quot ille ſectas quàm diſſectas nobiliſſimum Chriſti corpus diſſecuerit: Nam ſimul ac licere ſibi voluit, inflatus ſenſu carnis ſuæ, à communi ſenſu & conſenſu totius Eccleſiæ certis in dogmatibus diſcedere, vide quæſo, quot & quantarum is diſceſſionũ ac ſeparationum auctor aliis deinceps fuerit.

Andreas Carolſtadius.

Erat quaſi frater illius iuratus Andreas Carolſtadius, quem arctiſſima neceſſitudine ſibi deuinctum habebat: is non totos duos annos in eadem cum eo ſententia permanſit. Nam dum abſens à VVittemberga fuiſſet Lutherus, præter voluntatem illius Miſſam abrogauit, habitum religioſum abiecit, ſacroſanctam Euchariſtiam prophanis manibus attrectari fecit, concitatæq; plebi fuit auctor, vt quaſi portis effuſa patentibus, infeſta ſigna templis & aris inferret, & ex illis imagines eiiceret. Quamuis autem VVittembergam reuerſus Lutherus rem ipſam non improbaret, quoniam tamen alio quàm ſeipſo auctore factum eſſet, quaſi minus rectè neque ordine factum grauiſſimè reprehendit.

Lutherus gloriæ cupidiſſ.

Adeò ferre non potuit vel ſtatui vel mutari quicquã ab vllo mortalium, ſiue in doctrina, ſiue in ritibus, niſi priùs id per ipſum ita fieri debere ſãcitum fuiſſet: Tãta fuit in homine gloriæ cupiditas, vt quod ad illius amorem attinet, rectè dicere potuerit: Riualem poſſum non ego ferre Iouem. Scripſit is duos libros contra cœleſtes Prophetas, in quorum altero monet, vt prædicatoribus qui imagines per plebẽ eiici iubent, aqua & igni interdicatur, aut tale in eos exemplũ edatur, vt abſtinere deinceps neceſſe habeant, quòd ab imaginum demolitione venitur ad cædem. Boni Domini, inquit, non hic eſt diaboli ſcopus, vt oppugnentur imagines, ſed vult ſibi foramen fieri, per quod ſanguinem profundat, & cędes faciat in orbe terrarum. Spiritus iconomachorum non eſt bonus, ſpirat enim cędes & ſeditiones, etiam ſi celet & diſſimulet ad tempus, quamdiu non videt opportunitatem. Itaque acerbæ inter eum & Carolſtadium inimicitiæ exarſerunt, & ſic eſt alter in alterum debacchatus, vt vterq; ſit alteri factus pluſquam hæreticus. Inimicitiarum autem & contentionum hęc quoque non minima cauſa fuit, quòd vterque ſibi gloriam hanc vendicabat, quòd primus ipſe veritatem Euangelicam in lucem extuliſſet.

Primus apud Germanos ſacerdos, qui duxit vxorem, Carolſtadius.

Et conſtat primum fuiſſe Carolſtadium, qui ſacerdos cùm eſſet, vxorem duxit, & ea fecit, quæ paulò antè commemorauimus: quo nomine laudem aſſertę veritatis Euangelicæ ſibi deberi putabat. Sed cùm anteferri ſibi Lutherũ videret, qui & ingenio, & doctrina & linguæ vulgaris eloquentia longè præſtabat, viſum eſt illi, quò ſuum quoque nomen celebre ad poſteros tranſmitteret, nouum doctrinæ genus proferre: quod cùm Lutherus nõdum attigiſſet, nullam inuentæ huius gloriæ partem arrogare ſibi poſſet.

Caluinus in defenſi. 2. contra Ioachim. VVeſt. Luth. ſcripta ſectæ Sacramentariorum occaſionem dederunt.

Cui doctrinæ proferendę conſtat occaſionem Lutheri ſcripta dediſſe, qui ſicut Caluinus etiam fatetur, tranſſubſtantiationem oppugnans, claſſicum canere uiſus eſt, ad Sacramentariorum hæreſim excitandam. Docuit enim Lutherus etiam poſt conſecrationem panis & vini ſubſtantiam in Euchariſtię ſacramento remanere. Quod ſic nonnullis acceptum eſt, quaſi quem ſcripturæ produnt incarnatum, eum ipſe Chriſtum doceret impanatum, quem etiam extra ſumptionem in Euchariſtia nefas eſſet adorari. Quaſi verò non verbo Chriſti, ſed ſumptione noſtra Chriſti corpus in Euchariſtia conficeretur: vt niſi ori noſtro foret admotum, tanta vis eſſe verborum Chriſti non poſſet, vt illud Chriſti corpus efficerent. Quid autem hoc eſt aliud quàm ſcripturæ verba peruertere, & loco illius, quod à Chriſto dictũ eſt, Hoc eſt corpus meum, dicere, hoc erit quando ſumetur? Cæterùm Buceri fraudibus adductus eſt Lutherus ante annos viginti, vt in hanc ſentẽtiam illius iret: nam non aliter ſibi perſuaderi paſſus eſt, vt corpus & ſanguinem Chriſti in S. Euchariſtia ſubſtantialiter eſſe confiteretur, quàm ſi viciſſim hoc ſibi Lutherus cõceſſiſſet, quòd extra vſum non ſit ibi corpus & ſanguis Domini: quemadmodum articulùm Louanienſem decimumtertium explicãs vir inſigni doctrina præditus Ruardus Tapper ſcriptum reliquit. Sic dolis Buceri captus Lutherus, dum in ſuam factionem pertrahere Bucerum conatur, factus eſt & ipſe Sacramentarius. Nihil eſt enim quod magis valeat ad confirmandam Sacramentariorum hæreſim, quàm hoc Buceri dogma, quod à Luthero fuit approbatũ.

In epiſt. ad Frider. Miconium.

Qua de re non vno loco Ioannes Caluinus gloriatur. Hactenus progreſſus erat Lutherus. Huc tamen impietatis nondum proruperat, vt auderet negare, præſens in Euchariſtia Chriſti corpus & ſanguinem adeſſe. Primus hoc ætate noſtra negare auſus fuit Andreas Carolſtadius, cui Philippus Melanchton hoc tribuit elogiũ, hac ipſa de re ſcribens: Carolſtadius, inquit, primùm excitauit hunc tumultũ, homo ferus, ſine ingenio, ſine doctrina, ſine ſenſu communi, quem nullum vnquàm humanitatis officium aut intelligere, aut facere animaduertimus: tantùm abeſt, vt in eo manifeſtatio aliqua Spiritus ſancti animaduerſa ſit. De quo & illud alibi ſcribit: Quod ſicut Lutherus Papę, ſic ille viciſſim odio Lutheri non aliqua pietatis opinione cõtrouerſiam hanc de Cœna Domini mouerit. Ac addit præclaram ſententiam, cui vtinam ex animo faueret: Meo certè iudicio, inquit, magna eſt temeritas, dogmata ſerere non conſulta Eccleſia veteri. Et tamen, hic talis, qualis à Philippo deſcribitur, ita multos reperit qui nefariũ hoc dogma ſuum approbarent, vt plures iã Sacramentarios, q̃ Lutheranos, videre liceat: & inter eos non paucos excellenti doctrina, & ſingulari quadã dicendi ſuauitate prędítos, qui Carolſtadiũ, quàm Lutherũ ducẽ ſequi maluerunt. Itaq; contra genus hoc hæreſeos cõplures libros edidit, in quorũ vno cui titulũ fecit, cõtra Zuingliũ, Oecolampadiũ, aliosq; nouos Vicleffiſtas, grauiter ĩ hoc ſectæ genus inuehitur, & eos in decẽ fermè foramina atq; effugia ſcripturarũ laceraſſe ſcribit. Neq; ſe legiſſe turpiorẽ vnquàm hęreſim, quæ ſtatim in initio tot inter ſeſe capita, tot ſectas habuerit: etiã ſi in principali cauſa, vtpotè in perſequẽdo Chriſtũ, vnanimes exiſtãt. In eo verò libro quẽ ĩſcripſit, ꝙ iſta verba Chriſti, Hoc eſt corpus meum, adhuc firmiter ſtant, ſeptem: In illo autem, quem paulò antè quàm fuiſſet mortuus, breuem confeſſionem inſcripſit de venerabili ſacramento Euchariſtiæ, enumerat octo diuerſas & pugnantes inter ſe verborum iſtorum, Hoc eſt corpus meum, interpretationes. Quarum prima fuerit Carolſtadii, ſecunda Zuinglii, tertia Oecolampadii, quarta SuencKfeldii, quem per contumeliam Stenckfeldium uocat, ac poſt alios nonnullos Campani ſeptima, cæterarum enim auctores nominatim non exprimit. Quòd ſi viueret is adhuc, plures etiam ei enumerando recenſere liceret. Eò enim iam

amētię ſunt atque audaciç nonnulli progreſſi, vt etiam ipſa Chriſti verba in conſecratione cœnæ Dominicæ mutare, proq; eo quod ille dixit, Hoc eſt corpus meum, nō fuerint veriti dicere, Hic eſt panis meus. Alii verò prorſus omittere verba conſecrationis non dubitarunt, ſic enim enunciant.: Accipite, comedite, hoc facite in mei cōmemorationem: quemadmodum à Ioachimo VVeſtphalo, & Erhardo Schneppio legimus annotatum. Quamquam etiam ſuperſtite Luthero quendam exortum fuiſſe terræ filium ſcribit Iulius Pflug (cuius tanta eſt pietas cum non mediocri doctrina coniuncta, vt etiam hoſtes Eccleſię Dei, quòd verè Epiſcopum agat, confiteri neceſſe habeant) qui negaret, neſſaria eſſe ad Euchariſtiam verba Chriſti, quibus ea conſecretur: quin nec ſpeciem panis aut vini neceſſariam eſſe, ſed ſatis eſſe, ſi motu interiori cordis Euchariſtia capitur.

Ioach. in libello quem inſcripſit. Recta fides de cœna Domini. Schnep in confeſſione de Euc. Iul. Pflug. in epi. ad Eraſ. Roter.

Ecce fructus quos nobis attulit quintū iſtud Euangelium, per quod impii licet ſibi volunt, etiā ipſa Chriſti verba in huius Sacramenti, quod eſt vnum omnium excelētiſſimū, conſecratione vel mutare, vel prorſus prætermittere. Quod etiam in eius Sacramenti adminiſtratione, quod ſolū de neceſſitate ſalutis eſt, (vtcunque neget id Caluinus) liberum eſſe vult hic ipſe, cuius hic libellus quem confutandum ſuſcepimus, tibi Sereniſſime Rex, dicatus eſt, Ioannes Brentius. Nam cùm diſertis verbis hanc nobis formam Chriſtus præſcripſerit, vt baptizaremus in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti, negat is baptiſmi virtutē ad certa verba Chriſtum alligare voluiſſe: quòd inſtitueri magiam, quæ ad certam verborum formam, aut certos ritus alligata ſit. Itaque nihil in eo piaculi fore putat, ſi mutetur ſonus, dummodò remaneat ſententia verborum Chriſti. Hęc iſte, quē numinis inſtar colit Vergerius, cuius ſcripta dictaque pro diuinis oraculis haberi vult. Vides autem quàm fœcūdi monſtruoſo ſuo partu ſint hæretici? Vix enim eorum quenquam reperies, qui vel nouam hæreſim protulerit, vel veterem aliquam olim damnatam inſtaurauerit, qui non multis erroribus, portentis & monſtris comitantibus ſtipatus incedat. Eſt autem hęreticorum hoc proprium, vt corrigi nolint: ac ſi reprehendi videant errata ſua, quæ vnicè admirantur, & modò non adorant tanquàm idola manuum ſuarum, tantùm abeſt, vt miteſcant, aut emendentur eiuſmodi reprehenſionibus, maiore etiam vt eorum odio qui reprehenderunt inflammentur, atque proficiunt in peius indies errantes, & in errorem mittentes. Huc perducit eos ſcelerata quædam vindicandi cupiditas, qua ſic mentes eorum excœcantur, vt verum videre nequeant, ſed falſa pro veris amplectantur. Documento nobis eſſe poteſt Lutherus, qui ſcribit ipſe, quòd à fratre quodam reprehenſus fuerit, quòd ſenſerit aliquando, pulchrum fore, ſi pro Laicis vtraque Sacramenti ſpecies porrigenda ſtatueretur in Concilio generali. Nunquid autem ſatis habuit ille reprehenſionem hanc fratris de re non maximi momenti diluiſſe? Minimè gentium. Sed video, inquir, illis otium & chartas abundare: dabo operam, vt negocium ſcribendi habeant copioſum: Præcurram enim, vt dum glorioſſiſimi victores de vna aliqua mea hæreſi (vt eis videtur) triumphant, ego interim nouam moliar. Profert mox nouam hæreſim, ac impios omnes declarat, qui Laicis vtriuſque ſpeciei communionem denegant. Atque illo quidem loco ſolos eos impietatis arguit, qui Laicos arcent à calice. Sed audi, quò paulò pòſt progrediatur maiore quodam furoris œſtro percitus. Quam penes Concilium prius poteſtatem eſſe volebant, vt Laicis vtraque ſpecies daretur, ſtatuendi, non ita multò pòſt eam abrogat, nec veretur os impudens ita dicere: Si quo caſu Concilium ſtatueret, minimè omnium nos vellemus vtraque ſpecie potiri, imò tum primùm in deſpectum Concilii vellemus, aut vna, aut neutra, & nequaquam vtraque potiri: & planè eos anathema habere, quicunque auctoritate talis Concilii potirentur vtraque. Quid ſcribi potuit arrogantius? ſcilicet ſi Concilium, ad quod ex vniuerſo terrarum orbe doctiſſimi, grauiſſimi, ſanctiſſimi viri conuocati fuerint, nullam eſſe cauſam declarauerit, cur à calice diutius abſtineatur, irritum erit concilii decretum & hoc inane: ſin autem hoc ipſe Lutherus ita ſanxerit, tum demùm ratum & firmum erit. Cęterùm poſteàquam ſemel ille veterum doctorum ſcripta, ſanctiſſimorum Pontificum decreta, Conciliorum etiam Oecumenicorum, hoc eſt, totius Eccleſiæ Catholicæ placita contemnere cœpit, & pro nihilo habere, tandem eò progreſſus eſt, vt ſicut paulò antè meminimus, & ſacerdotium, & ſacrificium euerteret, quin ipſum etiam ex hoc ſacramento Chriſtum extra manducationem tolleret, ac debitam ei venerationem exhiberi prohiberet: cùm priùs etiam poſt conſecrationem in Euchariſtia panem & vinum remanere docuiſſet. Inde ſumpſit originem poſteà Sacramentariorum hæreſis. Et quemadmodum licere ſibi voluit Lutherus priuata ſua auctoritate veteres abrogare, nouos ritos inſtituere: ſic ſibi quoque veniam hanc dari debere Caluinus cum ſuis exiſtimauit, cùm nihilo ſe Luthero vlla in re inferiorem eſſe iudicaret. Fecit igitur ille quod adhuc à Luthero & ſectatoribus eius factum non fuit, vt & ſacras veſtes, cùm res diuina fieret, & luminarium vſum, & campanarum pulſum prorſus reiiceret: ne quod eſſet inter ſacra & prophana diſcrimen, nève ſi quid eſſet honoris habitum huic venerabili ſacramento, plus aliquid in eo quàm panis & vinum eſſe crederetur. Quin etiam ex hac vita migraturis ſacramentum Euchariſtiæ dari vetuit, quod non ſine cauſa tamen fuit à priſcis illis viaticum appellatum. Neque enim putauit ad illud admittendos, niſi qui cum reliquo cętu communicare poſſent: quibus neque confeſſis neque abſolutis dari ſacramentum hoc voluit. Dies pręterea feſtos, tum & Euangelii & Epiſtolarum iuxta receptum Eccleſiæ morem lectiones abrogauit. Ac ne ſolùm eſſet Euchariſtiæ ſacramentum, in quod ſibi licerent omnia, etiam de Baptiſmi ſacramento nouā doctrinam protulit. Cùm enim ex Luthero didiciſſet eos Chriſti mortē euacuare, & alium præter Chriſtū mediatorem quærere, qui putant opera ſibi eſſe ad ſalutē neceſſaria, quoniā & Baptiſmus opus quoddam eſt, viſum eſt illi, quòd aliud pręter mortem Chriſti medium inducant, qui nos Baptiſmo fieri ſaluos docēt: quodq; Chriſti ſanguini reliquum nihil faciant, qui medicinam peti volunt in aqua Baptiſmi. Docet igitur infantes, modò ſint ex Chriſtianis parētibus prognati, citra Baptiſmum etiam Chriſti membra fieri, in Dei filios adoptari, regniq; cœleſtis

Horrendi fructus noui Euangelii.

Formam verborum baptiſmi mutare ſinit Brentius.

Hæretici reprehendi non ſuſtinent.

2. Tim. 3.

Luth. de Capt. Bab.

Luth quam ſalſus ſit & arrogans.

Luth. in lib. de formula Miſſæ.

Luth auctor ſacerdotii & ſacrificii euertendi.

Calui. in quo Lutherum ſequatur & ſuperet impietate.

hæredes effici. Itaq; cùm non multùm ad ſalutem interſit, baptizentur nec ne, facilè fert eos abſq; Baptiſmo ex hac vita migrare. Quid iam nobis intactū iſti reliquerunt? Quorſum audaciæ & amentię non proruperūt? qui etiam ipſa Sacramenta, ſine quibus ſaluus eſſe nemo poteſt, conuellere & labefactare veriti non ſunt.

...llatio Luthe. ... Zuing. & viri ...erris praſtent. ...colaus Amſ. ...rff. ...ito. Recta fidei ...cana.

Habes iam igitur duo Euangelia, ſi modò tam claro nomine tam impias ſectas appellare fas eſt, Lutheranorum, vnum, Zuinglanorum alterum. Nam vtraque pars quod ipſa ſentit, ſolum id purum putū Dei verbum & Euangelium eſſe deierauerit. Si doctrinam conſideres, aut ſuperiores, aut certè nihilo ſunt inferiores Zuingliani Lutheranis, non pauciora quàm ii ſcripturarum examina proferunt, orationis verò ſplendore, perſuadendiq; vi multò pręſtare videntur. Si ſpeciē ſpectes pietatis, non eunt hoc inficias etiā ipſi Lutherani, quod ea ſit maior in Sacramentariis. Sic enim ſcribit de illis Nicolaus Amſdorffius: Anabaptiſtæ & Sacramentarii iam imponunt Germanię ſua ſanctimonia, quemadmodum impoſuerunt monachi vniuerſo mundo. Si multitudinem inſpicias, hac quidem longè ſuperant, cùm ex Lutheranis plurimos in ſuam ſententiam pertraxerint. Fatentur hoc ipſimet: ſic enim ſcribit Ioachimus VVeſtphalus: Nulla falſa doctrina tam latè diſpergitur, nulla tanto conatu & hypocriſi defenditur, nulla tam multos homines abripit in errorem, quàm falſa doctrina de Euchariſtiæ ſacramento. Qui etiam alio quodam in libro contra Caluinum ſcribens, ſuos propter paucitatem vocat imbellem turbam prę copiis ingentibus, quibus gloriari Caluinum & confidere dicit. Palàm autem illud eſt, quòd præter Saxonicas ciuitates pauci admodum Lutheri receperunt Euangelium: omnes alii ſiue apud Heluetios, ſiue in Germania, aut Catholici ſunt aut Sacramētarii. Quòd ſi pertinaciam intuearis in errore tuendo, tantùm abeſt, vt hac in parte Lutheranis cedant Zuingliani, priores vt etiam eos ferre Caluinus glorietur: qui dum alacriter ad mortem imprimis terrificā ſe obtuliſſent, ſuos quàm Lutheranos multò fuiſſe promptiores aſſerit ad fidei ſuæ, ſicut ipſi videtur, veritatem ſanguine ſuo obſignandam. Quin ſi catalogum legas eorum Pſeudomartyrum, qui noſtro ſeculo propter hæreſim ſuam oppetere mortem non dubitarunt, plures inter eos Zuinglianos quàm Lutheranos reperies. Cùm itaque nulla in re ſint inferiores Lutheranis Zuingliani, neque minus ii, quàm illi de puro Dei verbo ſe iactent, vtrique tamen ſunt alteris plus quàm hæretici. Lutherani præſertim ſic deteſtãtur Zuinglianos, vt eos ne quidem audiendos eſſe putent, ac ſceptro potiùs magiſtratus eorum blaſphemias, quàm ſtilo refutandas eſſe cenſent, vt querantur etiam de Lutheranis Sacramentarii, quòd non ſuſtulerint, ſed potiùs ad ſe pertraxerint Papæ tyrannidem: proque ligneo iugo Papę collo excuſſo, ferreum ab illis impoſitū

...ach. VVeſ.

ſit. Sed negat Ioachimus VVeſtphalus, hanc eſſe tyrannidem, ſi quis obſiſtat Pſychotyrannis Hæreticis, nec eos tyrannidem ſuam blandam illam quidem, ſed ſæuiſſimam & nocentiſſimam in ouile Chriſti permittat exercere, non quidem externo gladio, quo corpus tantum occiditur, ſed peſtilentis doctrinæ veneno, quo Diabolus interimit animas blandiendo & mentiendo. Paſtor, inquit, non agit tyrannum, qui repellit lupos: magiſtratus non exercet tyrannidem, ſi ſecundum legem coercet maleficos, & de ſontibus ſumit pœnas. Eccleſiaſtæ non ſunt accuſandi de tyrannide, qui noxios Eccleſiæ & pertinaces excommunicant, voce & ſcriptis ſeductores reprimunt, gubernatores politicos admonent ſui officii, edicta & neceſſariam ſeueritatem magiſtratus approbant. Minùs Eccleſia affligeretur à Pſychotyrannis, minus acciperet damni: non ita multi, vt nunc fit, ſeducerentur, ſeducti minus pertinaciter hęrerent in ſuis erroribus, ſi magiſtratus & miniſtri Eccleſiaſtici ſeuerioribus remediis profligarent morbos grauiores, qui contagiis afficiunt membra corporis ſani. Hęc ille veriſſimè non contra Sacramentarios magis quàm contra ſuos quoq;. De

...uth. quo dam... ...s Sacramenta... ...os etiam ſe & ...s damnat.

ſacramentariis autem Martinus Lutherus hanc tulit ſententiam: Hæreticos ſeriò cenſemus, & alienos ab Eccleſia Dei eſſe, Zuinglianos & Sacramentarios omnes, qui negant Chriſti corpus & ſanguinem ore carnali ſumi in venerabili Euchariſtiæ ſacramento. Qui etiam in epiſt. quadam ad illuſtrem virum Albertū Marchionem Brandenburg. in Pruſſia Ducem, negat cum illis tractatus vllos habendos, quandoquidem ab initio quàm latè patet Chriſtianus orbis, vna fuerit & concors omnium de hoc Sacramento ſententia. Proinde, inquit, ſi quis nunc de eo dubitat, perinde facit, atque ſi non credat vnam, ſanctam, Catholicam Eccleſiam: qui etiam non ſolùm Eccleſiam vniuerſam hæreſeos condemnare videtur, verùm etiam Chriſtum ipſum cum Apoſtolis & Prophetis ſuis, quorum grauiſſimo teſtimonio corroboratus eſt hic articulus, quo nos credere profitemur ſanctam Eccleſiam Catholicam. Sic enim ait Chriſtus: Ego vobiſcum ſum vſque ad conſummationem ſeculi. Et Paulus Eccleſiam vocat columnam & firmamentum veritatis. Deinde verò teſtimonium contra illos fert ipſa eorum propria opinio, cùm in iſtius textus expoſitione ſic intér ſe diſſident, vt ſeptem propemodum aut octo liceat interpretationes reperire. Hic Lutherus non contra Zuinglianos magis quàm contra ſeipſum ſuoſque non minùs & diſſidentes inter ſe, & conſenſum Eccleſiæ pro nihilo ducentes, veriſſimam tulit ſententiam. Pergit autem ad eundem Ducem ſcribens: Quocirca moneo & peto Illuſt. veſtram, velit eiuſmodi homines vitare, nec eos in ditione ſua ferre: Nam illud neceſſe eſt, vt ſe cum reputet, ſi permiſerit in ſuis terris verſari ſectarios eiuſmodi, cùm prohibere poſſit, quòd multum grauabit conſcientiam ſuam, ac vix vnquàm eam tranquillare poterit. Sic Lutherus ne receptum quidem à ſuis dandum eſſe Sacramentariis cenſuit, quos etiam non dubitat vocare Satanæ miniſtros, mendaces, imò ipſum mendacium, fucum & ſimulationem. Et in eo libro, qui inſcribitur, Confeſſio de Cœna Chriſti, monet vt haud aliter caueant ſibi omnes à Zuinglio, quàm à Satanæ veneno. Hæc eſt Lutheri de Sacramentariis cenſura.

...iud Sacramen... ...rii de Luthera... ...ntes ſint.

Nunc audi viciſſim, quid illi ſentiant de Luthero, deque ſectatoribus eius: Speciē, inquit, Oecolāpadius, verbi Dei adſerunt Lutherani, verbum Dei non adſerunt, id quod Hæretici paſſim facere ſolent, omneſque volunt videri verbo Dei niti. Bucerus verò ſcribit Lutherum ab omnibus accuſari imperioſæ & acerbę dicacitatis, & quòd non patiatur ſibi ab aliquo contradici. Si exigit, inquit, Bucerus, ne quis à ſe vlla in re diſ-

ſentiat,

ſentiat, probet ſe eſſe Deum. In vertendis & explanandis ſcripturis manifeſti ſunt, neq; pauci eius lapſus. Sic non minus Zuingliani ſibi fas eſſe putauerunt diſſentire à Luthero, quàm ſibi licere Lutherus voluit diſſentire ab vniuerſa Eccleſia. Tigurini verò miniſtri, reſpondentes ei libello, quem paulò antè quàm fuiſſet mortuus, contra Zuinglianos ediderat Lutherus acerrimè contra eos inuectus, inter cętera ſic aiunt: Prophetæ & Apoſtoli, Dei glorię, non priuato honori, non ſuæ pertinaciæ & ſuperbiæ ſtudebát, ſed peccatorum ſalutem quærebant vnicè: Lutherus autem ſua quærit, pertinax eſt, inſolentia nimia effertur, & confeſtim Satanæ tradit, quotquot illius ſententiæ non illicò ſubſcribere velint: & in omnibus correptionibus ſuis plurimū maligni ſpiritus, quàm minimum verò amici & paterni animi deprehēditur. Hoc eſt viciſſim Sacramētariorum de Luthero, deq; ſectatoribus eius, ac Lutheri de Sacramentariis iudicium. Quin autem vtrunq; verum & rectum ſit, cùm ex eadem vnius magiſtri Satanæ ſchola ſint vtriq; profecti, dubitandum non eſt. Ac iactatur quidem à nonnullis, conſenſionem eſſe factam inter Zuinglianos & Lutheranos de ſacramēto Euchariſtię. Cæterùm ne quis erret, quid hac de re cōpertum habeamus, paucis perſtringere viſum eſt. Quáta fuerit contentio inter Lutherum, qui panē eſſe affirmabat corpus Chriſti ſubſtātialiter & realiter: & Oecolampadium atq; Zuinglium, qui ſignum & figuram eſſe tantùm dicebant, iam demonſtrauimus. Quę poſteà quàm ſemel efferbuit, ſic progreſſu temporis adaucta eſt & inflammata, vt acerbiſſimè fuerit per annos plus minus quindecim exagitata, cùm ſicut ſcribit Caluinus, neutri alteros æquo animo & placido audire ſuſtinerent: Nam etſi, inquit, ſemel contulerunt inter ſe, tanta tamē animorum alienatio fuit, vt re infecta diſceſſerint. Itaq; cùm ad concordiam aliquam accedendum eſſet, magis ac magis regreſſi ſunt, nihil aliud ſpectantes, quàm vt opinionem ſuam tuerentur, & contrariam refutarent. Id cùm videret Caluinus, Iudicem inter vtroſq; ſe conſtituit, haud aliter atq; Muncerus inter Papam & Lutherū, neq; Zuinglii minus & Oecolampadii, quàm Lutheri ſententiam damnauit, ac ſuam quandam attulit nouam, & à ſeculis inauditam, quæ nō ſolùm priſcis illis Doctoribus, verùm ipſis etiam noſtri ſeculi Sacramentariis prorſus fuit incognita. Docuit enim, panem & vinum in menſa Domini propoſita, nihil aliud eſſe, quam arrabonem & quaſi ſigillū, omnes promiſſiones in Chriſto nobis factas confirmans & ſtabiliens, idq; ſine ſcripturatum, ſine Patrum, ſine collegarum etiam ſuorum auctoritate. Qua quidē re nō magis Lutherum, quàm ſcholam etiam ipſam Tigurinam offendit: quę cū Vlricum Zuinglium tanquàm primum doctrinæ ſuę auctorem colat, ferre non potuit, eum à Caluino reprehendi, ac præter omnem ſcripturarum auctoritatem nouam ab eo quandam opinionē de Cœna Dominica adferri: quam vt placaret, ſcripſit poſteà Caluinus, epiſtolá in qua conatus eſt oſtendere, ſe non diſſentire à Zuinglio, & aliis eius ſcholę magiſtris, in doctrina de Cęna Dominica, cùm tamen re vera plurimum ab eis diſſentiret. Quin & illud vulgo perſuadere conatus eſt, qui ſunt Auguſtanę Cōfeſſionis, eos habere ſe coniunctos in ſua de Cœna Dominica doctrina. Qua de re ante ſeptē annos libellum quēdā edidit, quem inſcripſit: Summa confeſſionis de Sacramentis: in quo conatus eſt illud demonſtrare, quòd qui ſunt Confeſſionis Auguſtanæ, de ſacramento Euchariſtię nihil diuerſum ab eo ſentiant, quod hi docent qui ſunt Confeſſionis Tigurinę, cuius eſt ipſe quoq; Caluinus. Cùm autem vno vel altero anno nemo contra libellū ſcripſiſſe quicquam videretur, pleriq; ſic interpretabantur, quòd iſto ſilentio Caluini conſilium hoc fuerit approbatum. Iamq; voces illę vulgò iactabantur, eos qui ſunt Auguſtanę Confeſſionis, ex Lutheranis factos eſſe Zuinglianos. Hoc Lutheri quidā ſectatores ferre non potuerunt, quòd à Luthero ſuo defeciſſe, & in caſtra Zuinglii transfugiſſe dicerentur, cum quanta contentione dogma Zuinglii de Euchariſtia Lutherus oppugnauerit, nemini ſit obſcurum. Itaq; non defuerunt, qui Caluini ſcriptū hoc ſcriptis contrariis refutarēt: contra quos mox Caluinus edidit ante biēnium libellum, cui titulum fecit: Defenſio ſanę doctrinę de Sacramentis, quam Paſtores & miniſtri Tigurinę Eccleſiæ, & Geneuenſis ante hac breui confeſſionis formula cōplexi ſunt, vnà cum refutatione probrorum, quibus eam indocti & clamoſi homines infamant. Edidit non multò poſt alteram quoq; defenſionem contra Ioachimi VVeſtphali calumnias: cuius quidem Ioachimi libros, quos nominatim contra Caluinum ſcripſerit, nobis adhuc videre non licuit. Verùm cùm hæc ſcriberemus, incidit in manus noſtras libellus Ioachimi VVeſtphali hominis Lutherani, cuius hęc eſt inſcriptio, Iuſta defenſio aduerſus inſignia mendacia Ioannis à Lasko, quæ in epiſtola ad Sereniſſimum Poloniæ Regem, &c. contra Saxonicas Eccleſias ſparſit. Scribit is in epiſtola ad Senatores Francofordenſes, etiam viuente Luthero fuiſſe Francoforti ad Męnum qui inſinuarent animis errorem Zuinglii, idq; facerent aſtutè ſub vmbraculo & prætextu, quaſi à Saxonicis Eccleſiis non diſſiderent: à quibus vt ſibi diligenter cauerent, ſcripto quodam ſuo Lutherus hortatus eos fuerit. Mortuo verò Luthero multò maiore eos licentia & impudentia mendatia eiuſmodi ſparſiſſe, quòd de ſacramento Euchariſtiæ cum Auguſtana Confeſſione conſentiant: cùm plurimum intereſſe dicat inter ſe Auguſtanam & Sacramentariorum doctrinam: Cùm qui ſunt Auguſtanę Confeſſionis, doceant panem verè eſſe corpus Chriſti, carnem & ſanguinem Chriſti verè diſtribui miniſtri manibus, & ſumi in hoc ſacramento ore communicantium: Sacramentarii contrà tantùm eſſe ſymbolum ſeu figuram abſentis corporis dicant, & tantùm diſpenſari & accipi panem & vinum. Quamobrem hortatur Francofordenſes, vt conſilium Lutheri ſequantur, eiuſmodi Pſeudoprophetas fugiant, & ex cœtu ciuium relegent. Morbida, inquit, ouis ſeparatur, ne totum ouile corrumpat: Membrum corruptum reſecatur, ne noceat reliquis: Separantur corpora hominum, ne immunda lepra vel ſcabie inficiant ſanos: quantò magis ſeparari oportet immundos ſpirituali lepra mente corruptos, ne oues Chriſti inficiant & perdant? Apoſtolus prohibet in domum recipere non afferentes doctrinam Apoſtolicam, ne recipientes communicent ipſorum operibus malis: quomodo admittendi ſunt in conſortium populi Chriſtiani, qui afferunt doctrinam Apoſtolicæ veritati repugnantem? Sæpius commendat ſcriptura hoſpitalitatem, præcipit opera miſericordię & charitatis exercere erga exules & peregrinos: verùm ita, ne fides violetur, & ne ad-

uerſus

In dialogis aduerſus Melan.

Explicatio de Caluini doctrina circa Eucha.

Ioachim VVeſt.

Hæreticos ſunt è tractandos & puniendos eſſe.

uerſus multos lædatur charitas. Vt enim charitatis eſt, hoſpitio recipere peregrinos, & his benignè facere, ſi pro hoſpitalitate & beneficiis non maleſacta rependant, ſi quieti non turbent Eccleſiam & Remp. ita charitati maximè repugnat, præbere hoſpitium ingratis, inquietis & noxiis communitati: his parcere, hos ſouere, non piæ charitatis obſequium, ſed impiæ peruerſitatis exitiale nocumentum, non miſericordia eſt, ſed crudelitas. Hæc Ioachimus in ea quam ad Francoſordenſes hoc ipſo anno, 1557. edita ſcripſit epiſtola. Qua de re Tymanus quoque paſtor Bremenſis anno proximè ſuperiore plura ſcripſit in eandem ſententiam. Vidimus autem poſteà recens admodum editum à Caluino libellum, cui titulum ſecit: Vltima admonitio Ioannis Caluini ad Ioachimum VVeſtphalum, cui niſi obtemperet, eo loco poſteà habendus erit, quo pertinaces Hæreticos haberi iubet Paulus. In quo ſimul & Magdeburgenſes, & Bremenſes, & Hildeſamenſes, & alias quaſdam Saxonicas ciuitates, quæ communi conſenſu dogma ſuum damnauerant, grauiſsimis probris & maledictis inſectatur: Sic eſſe dicit errore ſuo faſcinatos, vt quod pueris in Catechiſmo traditur, veterani Theologi non teneant. Quid valeat Cœna, quorſum ſpectet, nunquam guſtaſſe brutos iſtos homines: ne guttam quidem ingenui pudoris in eis eſſe: nimis largam illis copiam cauillationum profluere, dum Lutheri ſui hyperbolas proiiciunt, modò plebeculam ſuoſque fraterculos faſcinent, popularis theatri plauſu contentos, nec Dei nec Angelorum iudicium magnoperè curare. Tribuit illis furioſum impetum, nugatoriam leuitatem, cæcam temulentiam, caninam improbitatem, diabolicam ſuperbiam, quòd eis ſuperbia ſit loco pietatis, quòd eos ferocitas omni humanitate ſpoliauerit, quòd obſtinatio nil moderaminis reliquum fecerit. Vocat eos vertiginoſos homines, Cyclopes, ſuperbam factionem Gigantum, latratores phreneticos, beſtias, proteruos, faſtuoſos, pertinaces, & aliis id genus coloribus depingit. Queritur de illis, quòd ſe, ſuoſque indignos eſſe clamitent, quos terra ſuſtineat: ita quòd niſi repentè exterminentur è mundo, non poſſe cum eis mitius agi, quàm vt ad Schytas vel Indos ablegentur: accuſare eos Principum ſegnitiem, quòd non exerto gladio protinus deleant Sacramentariorum memoriam. Hæc in eo libello Caluinus. Ex quibus facilè quiuis perſpicere poteſt, falſum eſſe quod de conſenſu iactatur, cùm omnes ferè Saxoniæ ciuitates doctrinam Sacramentariorum condemnauerint. Quamuis intereà diſſimulandum illud non eſt, quòd in eodem libello duos Saxoniæ oculos VVittembergam & Lipſiam nil ſimile contra ſuam doctrinam decreuiſſe, quodque ſecum facere Philippum gloriatur: quem non magis à ſe quam à propriis viſceribus in hac cauſa diuelli poſſe ſcribit. Sed non proptereà ſtatim verum eſt, quia ſic ſcribit Caluinus: nos verò de Philippo meliora nobis pollicemur.

Caluin. iudicium de pleriſque Lutheranis.

Exiſtimas fortaſſe duas tantùm ſectas has eſſe: quæ ſibi noſtro hoc infelici ſeculo nomen & auctoritatem Euangelii vendicare ſint auſæ? Erras ſi id putas. Eſt perníncioſior etiam tertia, quæ quoniam à Catholicis legitimè baptizatos rebaptizat, Anabaptiſtarum ſecta vocatur. De quo genere videntur etiam fuiſſe fratres VValdenſes, quos & ipſos non ita pridem rebaptizaſſe conſtat, quamuis eorum nonnulli nuper adeò, ſicut ipſi in Apologia ſua teſtantur, iterare baptiſmum deſierint: in multis tamen eos cum Anabaptiſtis conuenire certum eſt. Ac ſcribit quidem in ſuis Dialogis Antonius Coruinus, quòd è Zuingliana ſecta potiſſimum haud aliter atque ex equo Troiano prodierint. Sed ſi quis rem diligentius inſpexerit, quàmuis idem illi quòd Zuingliani de ſacramento Euchariſtiæ ſentiant, Anabaptiſmum tamen ſuum eos è Lutheri ſcriptis hauſiſſe reperiet. Certè Balthaſar Pacimontanus, qui primus auctor huius ſectæ fuiſſe videtur, idem ſe cum ſentire Lutherum gloriatur: quemadmodum ipſe fatetur in libros quem ſcripſit ad duos Parochos de Anabaptiſmo. Teſtatur autem etiam Bucerus, vnde Lutheri, inde & Anabaptiſtarum Euangelium prodiiſſe, nimirum è Saxonia. Cùm ad VValdenſes ſcriberet Lutherus, inter alios eorum articulos reprehendebat & hunc, quòd paruulos ad futuram fidem baptizarent, quam adulti conſequuturi ſint. Ait igitur: Præſtare prorſus omittere baptiſmum in paruulis, quàm baptizare ſine fide: quia ſacramenta neque debeant, neque poſſint ſine fide accipi. Si verò ſine fide accipias ſacramentum, magno tuo malo accipies. Huic veſtræ doctrinæ opponimus nos, inquit, verbum Chriſti: Qui crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit. Hinc occaſionem arripuerunt Anabaptiſtæ. Nam cùm abſurdum illis videretur, quod aſſerebat Lutherus, habere ſuam propriam fidem actu paruulos, ſicut reuera eſt abſurdiſſimum, ſatius illis viſum eſt, omittere Baptiſmum in paruulis, & eos non niſi credentes baptizare: quòd hoc ſe verbo Chriſti niti dicerent, hoc in æternum eſſe manſurum vociferarentur, aduerſus hoc ne portas quidem inferi præualituras eſſe gloriarentur. Quorum etiam vnus Memno Phriſius, qui cæteris eruditione præſtare videtur: Certè, inquit, hac in re non poſſum decipi verbo tuo Pater cœleſtis: credidi, illudque ſuſcepi per Spiritum ſanctum, vt certum veritatis verbum. Ac paulò pòſt: Ego ſcio certò & firmiter, quòd hac mea doctrina, quod eſt verbum Dei, in die recti iudicii, non ſolùm Dominos & Principes, non ſolum mundum, ſed ipſos etiam Angelos iudicabo. Sic ille non minus confidenter & animoſè quàm Lutherus de ſua doctrina tãquàm de puro Dei verbo ſe magnificè iactat. Cæterùm ſicut ſacramentariorum, ſic & hanc ſectam Lutherus vehementer eſt inſectatus, & ſcripſit librum, cuius paulò antè meminimus, ad duos Plebanos, in quo inter cætera his etiam verbis vtitur: Quod dicunt Anabaptiſtæ, nuſquam in ſcripturis haberi, quòd aut habeant fidem, aut baptizari debeant infantes, fatemur nos id nulla ſcriptura probare poſſe, quæ clarè & manifeſtè talibus aut ſimilibus verbis dicat: Debetis pueros baptizare: nam & ipſi credunt: Si quis nos vrgeat ad demonſtrandam eiuſmodi literam, huic nos tanquam victori cedamus oportet: nuſquàm enim ſcriptum inuenimus. Boni autem & ratione præditi Chriſtiani, tale nihil à nobis exigunt: faciunt id contentioſi tantùm & præfracti homines, vt eſſe prudentes videantur. Contrà verò nullam ipſi ſcripturam proferunt, quæ dicat. Debetis adultos baptizare, non autem pueros. Mox ex Apoſtolorum traditione ſemper in Eccleſia Dei obſeruata docet, paruulos eſſe baptizandos, etiamſi nulla ſcriptura faciendum id eſſe præcipiat. Ac ſicut nuper in Euchariſtiæ

De tertia ſecta Anabaptiſtarum

Antonius Coruinus.

Balthaſar Pacimontanus.

Bucer in cap. 3. Matth.

Memno Phriſius.

Luth. cont. Anabaptiſtas ſcribens ſe iugulat.

ſacramento, ita nunc in paruulorum baptiſmo defendēdo potiſſimum Eccleſię nititur auctoritate: quam tamen opponi ſibi non vult, quoties ipſe quacunq; tādem de re quamuis diuturna multorum ſeculorum conſuetudine recepta, ſcripturam à nobis exigit.

Hoc ergo iam tertium eſt Euāgeliū quàm illa duo ſuperiora multò peſtilentius. Nam præterquàm quòd cum Lutheranis legitimum ſacrificium & ſacerdotium abrogat, & cum Zuinglianis in Euchariſtiæ ſacramēto realem Chriſti pręſentiam negat, multa habet alia & blaſphema & ſeditioſa. Publicum enim verbi miniſterium prohibet, Deum humanam ex Maria naturam non ſuſcepiſſe contendit. Chiliaſtarum errorem renouat, dominationem ſpernit, nec legitimæ poteſtati ſubiectos homines eſſe vult. Itaque quocunque peruaſerit hæc ſecta, turbas & ſeditiones ingentes excitat. Documento eſſe poſſunt cùm aliæ quædam inferioris Germaniæ, tum præcipuè Monaſterienſis ciuitas. Nam ſicut Henricus Dorpius Lutheranus, & qui hiſtoriam eius ex Germanica Latinam fecit Ioannes Sleidanus Zuinglianus, literarum monumentis prodiderūt, eò primùm venerant ante annos quatuor & viginti, qui populo pro Chriſti Euangelio Lutheri doctrinam annunciarent: Quos cùm Sacerdotes Catholici non eſſe ferendos putarent, fecit Bernardus Rothmannus cum ſuis, quos ad propagandam Lutheri doctrinam Philippus Lantgrauius Heſſiæ miſerat, quod Hæretici facere conſueuerunt, vt certis doctrinę Catholicæ capitibus conſcriptis, Catholicos ad diſputationem prouocarent, idq; Iudice prophano ciuitatis Magiſtratu: coram quo ſe probaturos oſtendebant, falſam eſſe Catholicorum doctrinam. Cùm autem Catholici Sacerdotes diſputationem refugiſſent, migrarunt è ciuitate, poſteaquā eis officio Dei verbi prędicandi fuerat interdictum. Vnus integer annus non interceſſit, cùm ſuam quoq; doctrinam in eadem ciuitate pro Chriſti Euangelio diſſeminare cœperunt Anabaptiſtæ. Cumq; itidē alteri alteros ad diſputationem prouocaſſent, ſed eadem illa lege, quę Catholicis anteà lata fuerat, vt nihil preter ſcripturas Canonicas adduceretur: ecce qui paulò antè eadem hac lege Catholicos ad diſputandum prouocauerat Bernardus Rothmannus, primus in illa ciuitate Lutherani Euangelii buccinator, conditionem non accepit. Sic factum eſt, vt nulla diſputatione habita, Lutherani qui non ita pridem eiecerant è ciuitate Catholicos, fuerint & ipſi non ita multò poſt per Anabaptiſtas ex ea exterminati. Nam & Senatus loco motus eſt, templa direpta atque incenſa, & quicunque factionis Anabaptiſtarum eſſe noluiſſent, per vim ciuitate pulſi ſunt. Bernardus verò Rothmannus, Henricus Rolius, & Godefridus Strallen ex Heſſia miſſus, ſicut ex Chriſtianis Lutherani, ſic paulò pòſt ex Lutheranis facti ſunt Anabaptiſtæ, & Anabaptiſtarum Euangelium ſumma vi propagarunt, verumq; illud eſſe oſtenderunt, quod ſcriptum eſt: Impius cùm in profundū venerit, contemnit. Nam ſi ſemel aliquis deſerit religionem Chriſtianam, cuicunq; tandem ſectæ nomen dederit, ei ludus quidam eſſe videtur, de vna ſecta in aliam tranſilire.

Anabaptiſta veluti quis ſedarunt de terrores.

Exemplum à ciuitat. Monaſterienſ.

Eſt autem & hæc Anabaptiſtarum ſecta valdè diſſecta: Neque enim doctrinę capitibus inter ſe conueniūt. In quibuſdam Germaniæ ciuitatibus quidam tanquàm œſtro perciti nudi circumcurſabant, populum ad pœnitētiam hortantes: in omnem intereà ſeditionis excitandæ occaſionem intenti. Neque heri aut nudiuſtertius hęc hæreſis nata eſt, fuit etiam Auguſtini ſeculo, & ſicut aliæ pleræque omnes hęreſes, ſic & hæc ſtatim ab initio multas in partes fuit diuiſa. Nam alii vocabantur Donatiſtę, alii Rogatiſtę, alii Maximianiſtę, Circenſes alii, qui conuerſi tandem ſunt à factione Donatiſtarum (hoc enim nomen cæteris erat celebrius) ad Eccleſię Catholicæ ſocietatem: alii Circumcelliones qui haud aliter atque noſtro ſeculo Monaſterienſes reliquos omnes immanitate ſuperabant, quemadmodum & Auguſtinus non vno loco, & qui vitam eius conſcripſit Poſſidonius, memorię prodiderunt. Sed neque nunc pauciora ſunt huius hydræ capita: Sunt enim alii Muncerani, alii Orantes, alii Silentes, Somniantes, pueris ſimiles, Synceri, Impeccabiles à Baptiſmo, Liberi, Binderliani, Sabbatarii, Maderani, Hoffmannici, & poſt eos exorti Circuncilii: fortaſſis & Adamitę ad Anabaptiſtarum ſectam pertinent. Sunt qui originem huius ſectę ad Thomam Muncerum quàm ad Balthaſarum referre malunt, qui ante annos trigintaduos ſeditionem Ruſticorum in Thuringia excitauerat: quo nomine cum debitas pœnas perſoluiſſet, priuſquam capitis ſupplicium lueret, non mediocrem dolorē oſtēdiſſe dicitur de ſeducta plebe: quin & errores ſuos reuocaſſe, & peccata ſua ritu Catholico confeſſus ſub vna ſpecie Sacramētum venerabile Euchariſtię percepiſſe. Sed qui ſcripſit eius hiſtoriam Philippus, nullam eius rei mentionem facit, quòd rebaptizare docuerit. Immanis hęc eſt Anabaptiſtarum ſecta, ſi vlla alia. Intereà tamen qui nomen illi dederunt, æquè vt Lutherani vel Zuingliani, firmiter credunt & certò ſtatuūt, ſibi peccata propter Chriſtum eſſe remiſſa, ſe eſſe in gratia, ſeq; poſſeſſuros omninò regnum cœlorum: & idem vt quilibet credat, certoq; ſtatuat, à ſuis omnibus exigunt.

Anabaptiſtæ inter ſe diſſidēt.

Aug. epiſt. 50. & 80. & de hæreſibus hær. 69. Poſſid. in vita Aug. cap. 10.

Thomas Muncerus ex Anabaptiſta Catholicus.

Ex quo videre licet, quàm falſum ſit Lutheranorum illud axioma, cuius homini ad peccatorum remiſſionem aſſequendam eſſe neceſſarium vt firmiter credat, certoq; ſtatuat, abſq; vlla hæſitatione proprię infirmitatis & indiſpoſitionis eſſe peccata ſibi remiſſa. Quod ſicut omnibus Hæreticis inter ipſos fuit ſemper & eſt commune & proprium, ſic apertè ſcripturis fideique Catholicæ aduerſatur. Quid eſſe poteſt illa ſcriptura apertius: De propitiato peccato noli eſſe ſine metu? Etiamſi certò ſit remiſſum peccatum, non vult tamen Spiritus ſanctus, vt omninò ſecuri ſimus. Iſti cōtra, capitale crimen eſſe putant, ſi quis vel minimum dubitet, ſibi remiſſum eſſe peccatum. Dicit eadem ſcriptura: Non te iuſtifices antę Deum, quoniam agnitor cordis ipſe eſt. Huic ſcripturæ an non contradicunt, qui certò de ſe ſtatuere & pronunciare audent, ſibi peccata eſſe remiſſa, ſeque eſſe in gratia? cùm preſertim iuſtificatum eſſe, nihil aliud ſit apud illos, quàm peccatorum remiſſionem eſſe conſequutum? Loquitur alia ſcriptura: Prauum eſt cor hominis & inſcrutabile, quis cognoſcet illud? Ego Dominus ſcrutans cor & probans renes. An verò iſti non ſibi quod Dei proprium eſt arrogant, qui ſe corda ſua ſcrutari, & cognoſcere poſſe confidunt? quod ille certè ſibi non fuit auſus arrogare, qui dixit: Delicta quis intelligit? Ab occultis meis munda me: Neq; ille, qui dixit: Verebar

Falsò doceri fidem ſpecialem, qua certò quiſque ſtatuat remiſſa ſibi eſſe peccata.

Eccle. 5.

Eccle. 7.

Hier. 17.

Pſal. 18.

Iob.9. omnia opera mea, ſciens quòd non parceres delinquenti. Si lotus fuero quaſi aquis niuis, & fulſerint velut mundiſſimę manus meę, tamen ſordibus intinges me, & abominabuntur me veſtimenta mea. Monet Paulus: *1.Cor.4.* Nolite ante tempus iudicare, quoadusq; veniat Dominus, qui & illuminabit abſcondita tenebrarum, & manifeſtabit conſilia cordium. Ac ne quis putet ipſum de eo tantùm quo alios, non autem quo nos ipſos iu dicamus iudicio, loqui, quæ paulò antè præcedunt, de quo loquatur, manifeſtũ faciunt: Sed neq; meipſum, inquit, iudico. Nil mihi conſcius ſum, ſed non in hoc iuſtificatus ſum: Qui autem iudicat me, Dominus eſt. Ecce Paulus vas electionis nihil habebat, in quo reprehenderet eum cor ſuum, eò tamẽ audaciæ progreſſus non eſt, vt ipſe ſe iudicare vellet, Domini qui ſolus agnitor cordis eſt iudicium de ſe eſſe voluit. Et tu quod ſolius Domini proprium eſt, audes tibi vendicare? audes illius de ſe ſententiam anteuertere? audes pronun ciare certoq; ſtatuere, te iuſtificatum eſſe, hoc eſt peccata tibi remiſſa eſſe? *Luca 17.* Monet Chriſtus: Cùm feceritis omnia quæ pręcepta ſunt vobis, dicite: Serui inutiles ſumus: & tu contra præceptum hoc Domini te ſeruũ vtilem eſſe pronunciare non dubitas? Quiſquis enim certò ſtatuit, ſibi remiſſa eſſe peccata, ſe eſſe in gratia, quid is aliud quàm ſe ſeruum vtilem eſſe pronunciat? *Eccle.9.* Ait ſcriptura: Neſcit homo an amore, vel odio dignus ſit: & tu contra ſcripturam ſcire te, quòd ſis amore dignus affirmas? Nã ſi certò ſcire te gloriaris tibi peccata eſſe remiſſa, teq; eſſe in gratia, quid aliud quam ſcire te quod ſis amore dignus aſſeris, & mendacii Dei ſpi ritum arguis? *Iob.9.* Dicit beatus Iob: Si iuſtificare me voluero, os meum condemnabit me: ſi innocentem oſtendero, prauum me comprobabit: etiã ſi ſimplex fuero, hoc ipſum ignorabit anima mea. Nũ illo tu ſanctior? num de prædeſtinatione diuina quàm ille certior? vt quòd ille ſuam animam ignoraſſe fatetur, tu quòd ſim plex & innocens ſis, certò ſtatuere de te audeas? *Matth.23. Luc.10.* Non metuis, ne quod olim audiuęrunt Phariſęi, quos dealbata ſepulchra Chriſtus vocat, idem audias tu quoq;. Vos eſtis, inquit, qui iuſtificatis vos corã hominibus: Deus autem nouit corda veſtra, quia quod hominibus altũ eſt, abomniatio eſt apud Deum? Nulla poteſt eſſe apud Deum maior abominatio, quàm ſit Hæreticorum hæc tanta prẹſumptio.

Obiectio prima ſoluitur, ut fides ſpecialis negetur. Dicet aliquis: Quid igitur? tu me non iubes credere, quam in ſymbolo profitemur, remiſſionem peccato rum? Abſit, Imò iubeo te firmiter credere certoq; ſtatuere, quòd ſit remiſſio pecatorum in Eccleſia, quodq; remiſſionem hanc & mihi, & tibi, & Iudę proditori, & ſingulis adeò mortalibus, etiam iis qui vel iam ſunt, vel deinceps etiam futuri ſunt apud inferos, abundè Chriſtus promeruit vniuerſis: qui pendens in cruce factus eſt propitiatio pro peccatis noſtris non pro noſtris autem tantùm, ſed etiam pro totius mundi: *1.Ioan.2. 1.Cor.5. Heb 2. Heb.5.* qui per mortem ſuam nos Deo patri ſuo reconciliauit. Vt autem credas, omnes hanc remiſſionẽ eſſe conſequutos, omnes aut poſſidere iam, aut poſſeſſuros regnum cœlorum, non ego, ſed ſcriptura te prohibet credere. Guſtauit quidem ille mortem pro omnibus, ſed mortis illius fructum non omnes in ſe transferre conantur: factus eſt cauſa ſalutis omnibus: ſed addit ſcriptura, obtemperantibus ſibi patefecit ingreſſum ad vitam omnibus: ſed adiecit Chriſtus ipſe, Si mandata ſeruauerint. Si quis autem non obtemperauerit, ſi quis eius mã data non ſeruauerit, ſi quis ad finem vſque non perſeuerauerit, eum qui nihilominus certò ſaluum fore ſtatuit, quid is aliud, quàm negat vocem Euangelii, *Matth.25.* quam audituri ſunt ad læuam inter hœdos collocati: Diſcendite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo & Angelis eius? Ita vt docere, neceſſariũ eſſe vnicuiq; ad ſalutem conſequendam vt firmiter credat, certoq; ſtatuat, ſibi propter Chriſtum peccata eſſe remiſſa, ſe eſſe in gratia, ſe certò poſſeſſurum regnum cœlorum, nihil aliud ſit, quàm docere, nullas eſſe gehennæ pœnas impiis conſtitutas, quos ad illas peruenturos nemo dubitat, qui Chriſto credit: non Chriſti culpa, quaſi crux illius & mors parum efficax fuerit ad ſalutem illis adferendam, ſed ſuo ipſorum vitio, qui per digna pœnitentiæ opera paſſionis & mortis Chriſti fructum in ſe transferre non ſunt conati. Quamobrẽ ſi non teneor de omnibus credere, quòd ſunt remiſſionem peccatorũ conſequuti, ſi non teneor de hoc aut de illo, certè neque de me credere teneor, niſi mihi ſpecialiter fuerit à Deo reuelatum.

Obiectio ſecunda. Hîc dicent iſti: Tu perindè nobiſcũ agis, ac ſi nos impios in impietate ſua perſeuerantes firmiter credere iuberemus, ꝙ ſint in gratia, cùm nos de conuerſis loquamur. Atqui huc ibam, hanc à vobis confeſſionis veſtræ vocẽ extorquere cupiebã. Aliquid igitur in nobis eſſe conceditis, quod nos firmiter credere certoq; ſtatuere faciat, nimirũ vt à peccatis auerſi, ad Deum autem ſimus conuerſi. Sed obſecro vos, quid ſi conuerſus ſibi videatur, qui conuerſus non eſt? verbi gratia: videtur ſibi conuerſus peruerſus Lutheranus, videtur ſibi conuerſus magis etiã peruerſus Zuinglianus, videtur ſibi conuerſus peruerſiſſimus omniũ Anabaptiſta, vel Seruetus, vel Suenckfeldius, vel quicunq; tandẽ alius peſtilẽtiſſimus Hęreticus, num ideò dices eum eſſe cũ Deo in gratia? Sicut autẽ nulli magis opinione doctrinę ſunt inflati, quàm qui quàm minimam illius partem habent, *Thuc.lib.1. belli Peloponneſiaci.* vt non ſine cauſa prouerbio celebratum ſit illud, quod à Thucydide ſcriptum eſt: Inſcitia confidentiã, eruditio cunctationẽ parit: ſic non rarò fit, vt firmiter credant certoque ſtatuant, ſe conuerſos eſſe, qui vel maximè ſunt peruerſi. *Eccle.5.* Vidit hoc etiã ille ſapiens, qui dixit: Sunt impij qui ita ſecuri ſunt, quaſi facta iuſtorũ habeant. *Actorum 9. Philip.3. Galat.2.* Saulus dũ adhuc ſpiraret minas & cædes in diſcipulos Domini, & ignorãs Eccleſiã perſequeretur, nónne ſibi viſus eſt ſingulari quodã zelo pietatis ardere? nónne ſecurus erat ſe toto corde Deũ quęrere? ſe per ſequẽdis Chriſtianis obſequiũ illi gratiſſimũ præſtare? cùm quicquid eius fecerit, fecerit ſicut ipſe fatetur, ſe cundũ æmulationẽ, quod abũdantius æmulator exiſteret paternarũ ſuarũ traditionũ. *Rom.10. 1.Tim.1.* Habuit igitur zelũ, ſed nõ ſecũdũ ſciẽtiã, & ideò miſericordiã cõſequutus eſt, quia ignorãs fecit: *Prouerb.14.* Verũ igitur eſt quod ſcribit Sapiẽs: Eſt via quę videtur homini iuſta, nouiſſima autẽ eius deducũt ad mortẽ. *Prouerb.21.* Et rurſus: Omnis via viri recta ſibi videtur, appendit autẽ corda Deus. Mittamus autẽ infideles & Hæreticos, quãuis æquè ſibi non vidẽtur Hæretici Zuingliani vel Anabaptiſtę, atq; Lutherani. Sed loquamur iã de Catholicis. Etiã in illos reperire licet, qui ſibi cõuerſi videntur, cùm nõ ſint. *Prouerb.20.* Pręclarè Sapiẽs: Quis poſſit dicere, mũdũ eſt cor meũ, purus ſũ à pec cato? *Iacobi 3.* In multis offendimus omnes. Ac ſi maximè toto corde ad Deũ eſſemus cõuerſi, nõ id noſipſi certò ſta-

tuere,

tuere, ſed in miſericordia Dei fiducia noſtra collocata, illius qui ſcrutatur corda & renes, iudicio rē permittere debemus. Quamobrem, execranda eſt iſtorum ſuperbia, qui dum ſe conuerſos pronunciant, certò ſibi peccata remiſſa, ſeq; eſſe in gratia ſtatuunt.

Dices iterum: Nos non dignitati noſtræ, ſed miſericordię Dei & promiſſionibus fidimus, & inſulſam ve *Obiectio tertia de fide ſpeciali.* ſtrā cauillationem ridemus, cùm dicitis, dubitandum eſſe propter noſtram indignitatem. Nā ideò filius Dei *Verba ſunt confeſſionis Eccleſiarū Saxonicarum.* mediator conſtitutus eſt, quia nos indigni ſumus, & vt pater propter ipſum paſſum, reſuſcitatum & deprecā tem pro nobis, & habitantem in nobis, ac veſtientem nos iuſtitia ſua certò ſit propitius huic miſeræ maſſæ, *Rom. 8.* indignę, & plenæ ſordium, iuxta illud: Nulla nunc condemnatio eſt iis, qui in Chriſto Ieſu ambulant. Rectè *Matth. 19.* vos quidem ſi nuda Chriſti eſſet promiſſio, ſi dignaretur ille miſericordiam impartiri etiam non conuerſis. Nunc autem cùm promiſſio ſit: Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata, cùm non aliis præſtet miſericordiā, quàm qui pœnitentiam egerint, quiq; conuerſi fuerint à peccatis ſuis, veſtrum hoc dogma conſiſtere non poteſt. Inſulſa vobis cauillatio videtur, ſi quis dicat, rectè nos dubitare poſſe propter noſtram indignitatem: quid igitur? Num inſulſum iudicatis illum, quo Chriſtus neminem maiorem ſurrexiſſe teſtatur, qui dixit: Fa *Matth. 11.* cite fructus dignos pœnitentię. Inſulſum Paulum, qui gentibus annunciabat, vt pœnitentiam agerent, & *Matth. 3.* conuerterentur ad Deum, digna pœnitentiæ opera facientes? qui ad Corinthios quoque de Euchariſtia ſcri *Actorum. 26.* bens: Quicunque manducauerit panem hunc, & biberit calicem Domini indignè, reus erit corporis & ſan *1. Cor. 11.* guinis Domini: Qui enim manducat & bibit indignè, iudicium ſibi manducat & bibit. Digna pœnitentiæ opera à nobis Paulus & Ioannes exigunt: ne indignè ad Sacramentum accedamus prohibent: & vos non vultis nos de dignitate noſtra eſſe ſollicitos? Quin vos potiùs nō inſulſi modò, verùm & impii cēſendi eſtis, qui Spiritumſanctum per electa ſua vaſa loquentem, inſulſitatis arguere non dubitatis, quòd is dignos fructus à pœnitentibus exigit, quòd indignè ſumi Sacramentum prohibet. Eſt ita, quòd propterea filius Dei mediator conſtitutus eſt, quia nos indigni eramus: ſed nunquid vt indigni permaneremus? Minimè gentiū: ſed vt nos ex indignis dignos faceret, ſicut ſcribit Paulus, in partem ſortis ſanctorum. Nam niſi Mediator ip *Coloſ. 1.* ſe noſter factus eſſet, niſi dediſſet ſemetipſum redemptionem pro nobis indignis, etiamſi & faceremus & pa teremur omnia, etiam ſi traderemus corpus noſtrum ita vt arderet, nunquam dignos pœnitentię fructus faceremus. Sunt itaq; digni fructus pœnitentiæ faciendi, ſi volumus remitti nobis peccata, & cum Deo eſſe in gratia: quos an fecerimus, nos ipſi certò ſtatuere nec poſſumus, nec debemus, illius eſt ea de re iudicium, qui ſolus cordis eſt agnitor. Si verò fecerimus (quod ipſe iudicet, non nos) tunc pater cœleſtis propter filiū paſſum, reſuſcitatum, & deprecantem pro nobis, & habitantem in nobis: ac non tam veſtientem nos, quàm, quod noſtræ deeſt donatæ nobis ab illo iuſtitię, iuſtitia ſua compenſantem, certò propitius erit huic maſſæ, nō iam indignę, & plenę ſordibus. (Abſit à piorum cordibus hæc tam impia vox, vt de cruce & morte Chri *Lucæ 10.* ſti, tam indignè ſentiamus: quaſi non potuerit nos facere dignos in partem ſortis ſanctorum in lumine, vt iā *Eſaiæ 4.* digni habeamur illo ſeculo: quaſi non potuerit abluere ſordes filiarum Sionis, de quo ſcriptum eſt, quòd lauit nos à peccatis noſtris in ſanguine ſuo. Et iterum: Sanguis Ieſu Chriſti emundat nos ab omni peccato. Et *Apoc. 1.* iterum: Sanguis Chriſti emundabit conſcientias noſtras ab operibus mortuis. Non ita ſanguini Chriſti de *Ioannis 1.* trahemus, vt eum abluere ſordes noſtras potuiſſe negemus. Tum autem quomodo Deus habitabit in no- *Hebr. 9.* bis, ſi pleni ſordibus fuerimus? cùm ſcriptum ſit, In maleuolam animam non introibit ſapientia, nec habita- *Sapien. 1.* bit in corpore ſubdito peccatis? Quæ enim participatio iuſtitię cum iniquitate? quę ſocietas luci ad tenebras? quæ conuentio Chriſto ad Belial?) Non igitur habitabit Deus in maſſa, neque propitius erit maſſæ plenæ ſor *1. Corinth. 6.* dium: Sed in iis habitabit, iis erit propitius, qui fuerunt quidem aliquando pleni ſordium, ſed poſteaquam conuerſi ad Dominum, dignos pœnitentię fructus fecerunt, ſanguinis Chriſti beneficio ſunt abluti, vt eis di *1. Corinth. 7.* ci deinceps queat: Et hęc quidem fuiſtis, ſed abluti eſtis, ſed ſanctificati eſtis, ſed iuſtificati eſtis in nomine *Rom. 8.* Domini Ieſu Chriſti. Quoniam verò nos an fecerimus dignos fructus pœnitentiæ, neſcimus, remiſſa nobis peccata, & eſſe nos in gratia, certoq; poſſeſſuros regnū cœlorū, certò ſtatuere non poſſumus, vel propter hæc ipſa verba, quę vos ad axioma veſtrum confirmandum adfertis: Nihil damnationis eſt iis qui ſunt in Chriſto Ieſu, qui non ſecundum carnem ambulant. Nam etſi nos per fidem & fidei ſacramentum ſimul vt in Chriſto baptizati Chriſtum induimus, incorporatos nos eſſe Chriſto non dubitamus: vtrum tamen in illo manſerimus, dubitamus: maximeq; nos terrent illa verba, qui non ſecundum carnem ambulant: cùm nō ſolùm conſcii nobis ſimus, ſæpè ſecundum carnem nos ambulaſſe, verùm etiam in eo ipſo tempore, quo nobis cō uerſi videmur, ſatis perſpectum habere non poſſimus, nihil reſtare in nobis de carnis reliquiis. Scriptum au- *Rom. 8.* tem eſt: Qui ſunt in carne, Deo placere non poſſunt.

Dicent iterum iſti: Quid igitur? deſperare nos iubes? Abſit. Imò ſicut conſtanter nego teneri quenquam, *Obiectio quarta de fide ſpeciali hæreticorum.* firmiter vt credat, certoq; ſtatuat peccata ſibi remiſſa eſſe, ſic non minus conſtanter affirmo, teneri fidelem quemlibet, facientem quod in ſe eſt, vt firma & certa ſpe expectet, in hac quidem vita per ſacramentum Baptiſmi & Pœnitentiæ peccatorum remisſionem: in ſeculo autem futuro, vitam ęternam. Quam ſpem niſi firmam & ſolidam habuerimus, fruſtrà Chriſtiani ſumus. Spes autem hæc noſtra non in nos, ſed in Deum defixa eſſe debet: quem cùm ſpectamus, certiſſimum nobis eſt, eum eſſe fidelem & in promiſſis, & in comminationibus. Cùm autem nos ipſos reſpicimus, fieri non poteſt, quin horrorem quendam concipiamus, etiāſi nihil nobis conſcii ſimus, vel propter infirmitatem ſaltem noſtram. Cùm enim lapſum eſſe ſciamus Cherub Angelorum nobiliſſimum, Solomonem hominum ſapientiſſimum, Iſraelem populorum electiſſimū, cùm & hoc intelligamus, nō magis debere nobis Deum perpetuam noſtri tutelam & gratiam, qua nos ab omni caſu pręſeruet, nec vnquam ceſſet in viam ſalutis ęternę deducere, quàm aut illis, qui iā ſunt à nobis nominati, aut Iudę vocato Apoſtolo, aut Saul electo Regi, aut Nicolao conſtituto Diacono, non poſſumus omni

Rom. 11. Philipp. 2. Prouerb. 28. Eccle. 1. Iob. 13.

metu prorſus eſſe vacui: cùm præſertim per electum ſuum vas nos Deus moneat: Noli altum ſapere, ſed time. Si enim Deus naturalibus ramis non pepercit, ne fortè nec tibi parcat, cùm per eundem, vt cum timore & tremore ſalutem noſtram operemur, hortetur: cùm per alium, beatum hominem pronunciet, qui ſemper eſt pauidus. Per alium autem dicat: Qui ſine timore eſt, non poterit iuſtificari. Hæc tamen trepidatio noſtra non debet animos noſtros deiicere, ſed magis Chriſto ſubiicere, & fiduciam erga illum noſtram excitare: vt cum beato Iob dicat vnuſquiſq; noſtrum: Etiamſi occiderit me, in eum ſperabo. Quòd ſi verò paradoxum hoc alicui videtur, quòd firmiter credere, certoq; ſtatuere non iubemus, firma autem & certa ſpe vnũquẽq; eſſe iubemus, quòd in præſenti peccatorum remiſſionem, in futuro verò ſeculo ſit vitam æternam cõſequuturus, is ita rẽ accipiat: Nihil à nobis rectè credi (de fide Catholica loquimur) cui ſubeſſe falſum poteſt: Speramus autem etiam ea rectè, quæ ſecùs nonnunquam euenire poſſunt. Quoniam igitur fieri poteſt, vt credat aliquis firmiter, certoq; ſtatuat ſe eſſe in gratia, & vitam æternam cõſequuturum, & hæc eum opinio ſua fallat, ſperare iubemur magis quàm credere: Fidei enim ratio in veritate tanquam à Deo reuelata, ſita eſt: ſpei autem ſufficientiſſima ratio ſita eſt in poſſibilitate eius acquirendi, quod ſecundum Dei mandatum & promiſſum ſperes. Deinde verò ſi fidem pro fiducia accipias, quẽadmodum accipere videntur iſti, fiducia timorem excludit, ſpes comitem ducit metum. Quamobrem rectius certa ſpe, quàm certa fide iubemur expectare peccatorum remiſſionem, vt non omninò ſimus abſque metu. Quãquam nec credere quidem quiſquam prohibetur, abſit modò nimia ſecuritas. A qua ſententia ne Caluinus quidem abhorrere videtur, cùm dicit: Sic certos Dominus ſuos eſſe iubet, vt tamen ſecuros eſſe nolit: Et iterum alio loco: Nos dum fidem docemus eſſe debere certam ac ſecuram, non certitudinem aliquam imaginamur, quæ nulla tangatur dubitatione: nec ſecuritatem, quę nulla ſollicitudine impetatur: Quin potius dicimus, perpetuum eſſe fidelibus certamen cum ſua ipſorum diffidentia: tantùm abeſt, vt eorum cõſcientias in placida aliqua quiete collocemus, quæ nullis omninò turbis interpelletur. Rurſus tamen qualemcunq; in modum affligantur, decidere ac deſcendere negamus à certa illa, quam de miſericordia Dei concepimus, fiducia.

Calu. in 1. Ioã. 3. Idem inſtitut. ſua, cap. 1.

Concil. Trident. ſeſſ. 5. cap. 9.

Verùm libet, quid hac de re Patres in Concilio Tridentino congregati decreuerint, adſcribere. Verba eorum hæc ſunt: Quamuis neceſſarium ſit credere, neque remitti, neq; remiſſa vnquam eſſe peccata, niſi gratis diuina miſericordia propter Chriſtum: nemini tamen fiduciã & certitudinem remiſſionis peccatorum ſuorum iactanti, & in ea ſola quieſcenti, peccata remitti vel remiſſa eſſe dicendum eſt: cùm apud Hæreticos & Schiſmaticos poſſit eſſe, imò noſtra tempeſtate ſit, & magna contra Eccleſiam Catholicam contentione prædicetur vana hæc, & ab omni pietate remota fiducia. Sed neq; illud aſſerendum eſt, oportere eos qui verè iuſtificati ſunt, abſq; vlla omninò dubitatione apud ſemetipſos ſtatuere, ſic eſſe iuſtificatos, neminemq; à peccatis abſolui ac iuſtificari, niſi eum, qui certò credat ſe abſolutum ac iuſtificatum eſſe, atq; hac ſola fide abſolutionem & iuſtificationem perfici: quaſi qui hoc non credit, de Dei promiſſis, deque Chriſti mortis & reſurrectionis efficacia dubitet. Nam ſicut nemo pius de Dei miſericordia de Chriſti merito, deq; Sacramẽtorum virtute, & efficacia dubitare debet: Sic quilibet dum ſeipſum, ſuamq; propriam infirmitatem & indiſpoſitionem reſpicit, de ſua gratia formidare ac timere poteſt: cùm nullus ſcire valeat, certitudine fidei, cui non poteſt ſubeſſe falſum, ſe gratiam eſſe Dei conſequutũ. Non quamuis hic Patres certitudinem excludunt, verùm fidei tantùm certitudinem, cui non poteſt ſubeſſe falſum. Iſta certitudine ſcire quẽquam poſſe negãt, quòd ſit gratiã Dei conſequutus. Quominus autem vel morali, vel probabili certitudine ſcire queat, aut ex facta ſibi diuinitùs reuelatione, ſicut de Maria Virgine, deq; Apoſtolis certò creditur, de eo pugnare non videntur. Deinde non iubent hic Patres dubitare, quod iſti falsò aſſerunt: ſed poſſe dicunt quemlibet, dum ſeipſum, ſuamq; propriam infirmitatem & indiſpoſitionem reſpicit, de ſua gratia formidare, & timere: nihil vt ea res impediat, quominus aliquis in gratia ſit, etiam ſi de propitiato revera peccato non ſit ſine metu. Hęc nobis propterea viſum eſt pluribus perſequi, quòd in proximis ſuperioribus comitiis grauiter à quibuſdam minùs rem intelligentibus, Louanienſium hunc articulum, qui tamen eſt in Concilio Tridentino confirmatus, reprehenſum audiuimus. Qui ſic habet: Fides qua quis firmiter credit, & certò ſtatuit, propter Chriſtum ſibi remiſſa eſſe peccata, ſeq; poſſeſſurum vitam ęternam, nullum habet in ſcripturis teſtimonium, imò eiſdem aduerſatur. Etiamſi firma & certa ſpe expectare debemus, in hac quidem vita, per Sacramentum Baptiſmi & Pœnitentiæ remiſſionem peccatorum, in ſeculo autem futuro vitã ęternam. In huius igitur articuli defenſionem hæc obiter adſcribere libuit. Nunc vnde deflexit, eò redeat oratio.

Explicatio verborum Synodi.

Articulus Louanien.

Anabaptiſtæ reliquis promptiores ad quæuis perferenda.

Quamuis magis etiam impii ſint Anabaptiſtæ, quàm vel Lutherani, vel Zuingliani, non minus tamen & ipſi firmiter credunt, certoq; ſtatuunt, ſibi peccata propter Chriſtum eſſe remiſſa, ſe Dei gratiam eſſe conſequutos, ſe vitam æternam poſſeſſuros, quàm vtriq; hi: neq; verò verbis id magis quàm factis etiam ipſis. Ad mortem enim oppetendam, ac duriſſimos quoſq; cruciatus pro fide ſua perferendos, nõ paulò quàm vtriq; ſunt alacriores. Nam ad quę uis quamlibet horrenda ſupplicia non aliter quàm ad epulas currunt: vt ſi quis inde velit argumentum ſumere vel doctrinæ veritatis, vel eorũ gratiæ certitudinis, facilè poſſit in eam opinionẽ adduci, nullã vt aliã ſectã eſſe credat, in qua tãta ſit vel fidei veritas, vel gratiæ certitudo. Sed verũ eſt, quod à Paulo ſcriptũ eſt: Etiã ſi tradidero corpus meũ, ita vt ardeã, charitatẽ autem non habuero, nihil mihi, prodeſt. Non habet autem charitatem, quiſquis diuidit vnitatẽ. Tales, inquit Cyprianus, etiamſi occiſi in cõfeſſione Chriſti nominis fuerint, macula iſta nec ſanguine abluitur: inexpiabilis & grauis culpa diſcordiæ nec paſſione purgatur. Eſſe martyr non poteſt, qui in Eccleſia non eſt: ad regnum peruenire non poterit, qui eam quę regnatura eſt, derelinquit. Pacem nobis Chriſtus dedit, concordes atque vnanimes eſſe præcepit: dilectionis atq; charitatis fœdera incorrupta atq; inuiolata ſeruari mandauit: Exhibere ſe nõ poteſt martyrem, qui fraternam nõ tenuit charitatem. Beati qui perſequutionẽ patiuntur, dicit Chriſtus, ſed addit, pro-

1. Corinth 3.

Cyp. tract. 3. de ſimplicitate Prælatorum. Extra Eccleſiam nullum martyriũ. Matth. 5.

pter

pter iuſtitiam. Non ergo qui propter iniquitatem, inquit Auguſtinus, & propter Chriſtianę vnitatis impiam diuiſionem, ſed qui propter iuſtitiam perſequutionem patiuntur, hi martyres veri ſunt. Ipſe Dominus cum latronibus crucifixus eſt, ſed quos paſſio iungebat, cauſa ſeparabat. Poteſt impiorum ſimilis eſſe pœna, ſed diſſimilis eſt martyrum cauſa. Et ea eſt quę facit martyres non pœna, ſicut non vno loco repetens docet Auguſtinus.

Non pœna ſed cauſa facit martyrē. Aug. epiſt. 50.

Quamobrē nihil eſt, quòd hoc nomine ſe, ſuoſq; magnificè Caluinus efferat, quòdq; propterea Lutheranis eos anteferendos eſſe putet, quòd promptiores, paratioreſq; ſint ad quęuis genera ſuppliciorū perferenda.

Calu. iactat ſuorū in patiendo alacritatem.

Nam ſi vt quiſq; promptiſsimus eſt ad mortem pro fide ſuæ partis obeundam, ſic eius fidei veritas cenſeri debet exploratiſſima, certiſſimaq;, nulla fides erit certior, neq; verior, quàm ſit Anabaptiſtarum, cùm nulli ſint neq; fuerint iam inde à mille ducentis annis, de quibus pœnæ fuerint expetitæ grauiores, quiq; fortius, conſtātius, alacrius ad eas, tum ad mortem etiam ipſam quamlibet horrendam vltrò ſe obtulerint. Etiā Auguſtini ſeculo, quemadmodum ipſe narrat, prodigioſa quædam fuit in illis mortis cupiditas.

Aug. epiſt. 50. Donatiſtæ mortis appetendæ cupidit.

Nam quo tempore cultus adhuc idolorum durabat, ad Paganorum celeberrimas ſolennitates ingentia Donatiſtarum agmina ſæpè veniſſe ſcribit, vt à cultoribus idolorum interficerentur. Quidam etiam, inquit, ſe trucidandos armatis viatoribus ingerebant, percuſſuros eos ſe, niſi ab eis perimerentur, terribiliter comminantes. Nonnunquam & à Iudicibus tranſeuntibus extorquebant violenter, vt à carnificibus, vel ab officio ferirentur. Vnde quidam illos ſic illuſiſſe perhibetur, vt eos tanquam percutiendos ligari & dimitti iuberet, atq; ita eorū impetum incruentus & illæſus euaderet. Iā verò per abrupta precipitia, per aquas & flammas occidere ſeipſos, quotidianus illis ludus fuit. Neq; verò tantùm Auguſtini ſeculo tales fuerunt: Ante quadringentos etiam annos, quibus Bernardus vixit, fuerunt Anabaptiſtę non minus vitæ prodigi, quàm Donatiſtæ.

Bernardus ſerm. 65. in cantic.

Mirabantur, inquit, aliqui, quòd non modò patienter, ſed & lęti, vt videbatur, ducebantur ad mortem: ſed qui minus aduertunt, quanta ſit poteſtas Diaboli, non modò in corpora hominum, ſed etiam in corda quæ ſemel permiſſus poſſederit. Nónne plus eſt hominem ſibimet manus iniicere, quàm id libenter ab alio ſuſtinere? Hoc autem in multis potuiſſe Diabolum frequenter experti ſumus, qui ſeipſos aut ſubmerſerunt, aut ſuſpenderunt. Deniq; Iudas ſuſpendit ſeipſum, Diabolo ſine dubio immittente. Ego tamen maius exiſtimo, magiſq; admiror, quòd potuit immiſiſſe in cor eius, vt traderet Dominum, quàm vt ſeipſum ſuſpenderet. Nihil ergo ſimile habet conſtantia martyrum & pertinacia horum: quia mortis contemptum in illis pietas, in iſtis duritia cordis operatur.

Aliud conſtantia martyrum, aliud duritia Hæreticorum.

Nec à maioribus ſuis degenerarūt noſtri quoq; temporis Anabaptiſtæ, neq; minus fortes fuerunt & alacres in omni mortis genere pro fide ſua ſubeundo, quemadmodum inter alios oculatus etiam eius rei teſtis Iuſtus Menius in eo libro, quo errores eorum confutat, ſcripto prodidit.

Iuſtus Menius.

Sic ſtatim ab initio feruere cœpit Anabaptiſtarum hęreſis, neq; deinceps etiam quoties exarſit, de feruore ſuo quicquam remiſit. Non ita Sacramentarii, quorum primus auctor cùm fuerit ante quingentos plus minus annos Berengarius, tantum abeſt, vt qui fuerunt eius tum ſectatores, pari alacritate quibuſuis diſcriminibus vitam ſuam obtulerint, vt ipſe etiam eorum Doctor, bis aut etiam ter errorem ſuum recantaſſe legatur & abiuraſſe.

Berengarius, & eius pœnitentia.

Qui cum aliquantò pòſt graui morbo oppreſſus, ex hac vita migraturus eſſet, non mediocrem dolorem pręſe tulit moriens, quòd ita multos in tam fœdum errorem hunc adduxiſſet, ac ſuſpirando dixiſſe fertur: Deus meus, hodie mihi apparebis ad meam ſaluationem, ut ſpero, propter pœnitentiam meam: aut ad duram meam damnationem, ſicut timeo, propter eos, quos peruerſa doctrina decepi, quos nequiui reducere ad veram viam tui Sacramenti: quemadmodū contra Romantium de Roſa ſcribens narrat Ioannes Gerſon. Hac primùm tempeſtate noſtra gloriari de ſuis martyribus cœperunt. quos tamē & numero & laude tolerantiæ longè ſuperarunt ſemper, & hoc etiam noſtro ſeculo ſuperant Anabaptiſtæ, vt ſi ſuorum illi martyrologium conſcribere vellent, multò maiora quàm Sacramentarii volumina conficere poſſent. Nihil eſt igitur, quòd glorietur de doctrinę ſuæ certitudine Caluinus, quòd illius fiducia nec mortis terrores, nec Dei tribunal formidet: nihil eſt quòd iactet perſequutiones, quas patitur, quòdq; ſuos eſſe dicat oues mactationi deſtinatas. Et dicunt & faciunt hęc omnia fortius etiam Anabaptiſtæ, & fecerunt multis antè ſeculis, q̄ vel auditum fuiſſet nomen Sacramentariorum. Legat qui volet epiſtolam Petiliani, quam confutat Auguſtinus, videbit quàm ille multa cōqueſtus fuerit de perſequutione ſuorum: quomodo Sacerdotes etiam Catholicos carnifices vocauerit, qui fuerint auctores Imperatoribus, vt in ouiculas innocentes tam grauiter ſæuirēt, quas etiam ſuis pœnis & ſanguine æternas diuitias cœli mercari gloriatur.

Aug. lib. 2. contra lit. Petil. cap. 19. Ibidem cap. 92. Idem lib. 1. cap. 54. lib. 2. cap. 12.

Legat & duas epiſtolas Gaudentii, cōtra quas & ipſas duos libros ſcribit Auguſtinus: inueniet ibi, quòd ſuos ille gaudere ſcribit, quòd perſequutores in fide Chriſti conſtituti ſuſtineant, quòd pro ſua parte verba Chriſti & Apoſtoli vſurpāt: Beati qui perſequutionē patiuntur: Qui piè volūt viuere in Chriſto Ieſu, perſequutionem patientur.

Matth 5. 2. Timot. 3.

Sed præclarè Auguſtinus: Si ſemper eſſet laudabile perſequutionem pati, ſufficeret Domino dicere: Beati qui perſequutionem patiuntur, nec adderet, propter iuſtitiam. Item: Si ſemper eſſet culpabile perſequutionem facere, non ſcriptum eſſet in ſacris literis: Detrahentem proximo ſuo occultè, hunc perſequebar.

Aug. epiſt. 48. Pſalm. 100.

Aliquādo ergo & qui eam patitur, iniuſtus eſt, & qui eam facit, iuſtus eſt. Sed planè ſemper & mali perſequuti ſunt bonos, & boni perſequuti ſunt malos: illi nocendo per iniuſtitiam, illi conſulendo per diſciplinā, illi immaniter, illi temperanter, illi ſeruientes cupiditati, illi charitati. Nam qui trucidat, non conſiderat, quēadmodū laniet: qui autē curat, conſiderat quemadmodum ſecet: ille enim perſequitur ſanitatem, ille putredinem. Occiderunt impii Prophetas, occiderunt impios & Prophetæ: flagellauerunt Iudęi Chriſtum, Iudęos flagellauit & Chriſtus: traditi ſunt Apoſtoli ab hominibus poteſtati humanæ, tradiderunt & Apoſtoli homines poteſtati Satanæ. In iis omnibus quid attenditur? niſi quis eorū pro veritate, quis pro iniquitate, quis nocēdi cauſa, quis emēdandi. Non ergo ſimilitudo pœnę facit martyres: Sceleratus enim poteſt habere ſimilem martyris pœnam, ſed tamen diſſimilem cauſam. Tres erant in cruce, vnus Saluator, alter ſaluandus, alius damnandus. Quam-

Non pœna ſed cauſa ſubeundæ martyres facit.

Cyp. lib. 4. epi. 2. Cypr. de ſimplicitate Prælatorum.

obrem quiſquis ad Hæreticos & Schiſmaticos ab Eccleſia tranſit, etiam ſi occiſus propter nomen Chriſti poſtmodum fuerit, extra Eccleſiam conſtitutus, atq; à charitate diuiſus, coronari, inquit, Cyprianus, in morte non poteſt. Cum Deo manere non poſſunt, qui eſſe in Eccleſia Dei vnanimines noluerunt. Ardeant licèt flammis & ignibus traditi, vel obiecti beſtiis animas ſuas ponant, non erit illa fidei corona, ſed pœna perfidię nec religioſæ virtutis exitus glorioſus, ſed deſperationis interitus. Occidi talis poteſt, coronari non poteſt. Nihil igitur, habent, cur martyrum ſibi gloriam vẽdicent, qui tam procul abſunt à martyrum cauſa, qui prǫ impia diuiſione mortem oppetere non dubitarunt.

Habes itaq; iam tria Euangelia, & ea quidem inter ſe valdè pugnantia. Si ſpectes alacritatem in tolerandis perſequutionibus, longo poſt ſe interuallo cęteros vtroſque relinquunt Anabaptiſtæ. Si numerum inſpicias, veriſimile eſt, niſi tam grauiter in eos animaduerteretur, quòd eò quoque futuri eſſent ſuperiores: Si ſpeciẽ pietatis, quod vtriq; fateri neceſſe habent, longè eos antecellunt: Si de verbo Dei iactantiam, nõ minus & iſti confidenter prædicant, quàm Caluinus, quòd doctrinam ſuam ſuper omnem mundi gloriam ſublimem, ſupra omnem poteſtatem inuictam, ſtare oporteat, quòd non eorum ſit, ſed Dei viuentis. Neque minus clara voce denunciant quàm Lutherus, quòd etiam Angelos doctrina ſua, quod eſt verbum Dei, iudicaturi ſint. Et certè quotquot contra hæreſim hanc ſcripſerunt ſiue Catholici, ſiue Hæretici, non tam ſcripturis, quę ſatis euidentes viderentur, quàm Eccleſiæ auctoritate eam conuincere potuerunt.

De quarta ſecta Suenckfeldii.

Finem iam fortaſſis Euangelium horum eſſe putas? Longius adhuc abſumus à fine. Quartum etiam Euãgelium edidit in lucem Suenckfeldius, contra quem ſcriptos vidimus lingua Germanica quinq; libros, quibus Flaccus cum eo rixatur. Is cùm videret & Lutheranos, & Sacramentarios, & Anabaptiſtas, & omnes, nõ huius modò tempeſtatis, verum etiam priſcorum ſeculorum Hæreticos è ſcripturis errores ſuos confirmare: quod vſq; adeò verum & certum eſt, vt etiam noſtri temporis hęreſeon architectus Martinus Lutherus id inficias ire nõ potuerit, qui propreà dicit ad extremũ, nomen hoc eſſe conſequutum ſcripturam Canonicam, quòd vocetur liber Hęreticorum, quòd ex eo ducant originem omnes hęreſes, quandoquidem omnes

Quòd hæc verba Chriſti. Hoc eſt corpus meum, adhuc firmiter ſtant contra Sacrmeros.

Hęretici ſcripturę pręſidio nitũtur. Hoc igitur cùm animaduertiſſet, ac fortaſſis in ipſis, etiam Lutheri libris legiſſet Suenckfeldius, excogitauit & ipſe nouam hæreſim, ac ſcripturarum nixus præſidio ſcripturis auctoritatem omnem abrogare conatus eſt. Sic enim loquitur cum ſuis: Non oportet legis aut ſcripturæ eſſe peritum, ſed à Deo doctum. Etiam ſi millies percurreris Bibliorum lectionem, tamen non niſi ſcripturæ peritus euades, & nunquam à Deo doctus. Vanus eſt labor qui ſcripturę impenditur: ſcriptura enim creatura eſt: Non conuenit Chriſtiano nimium creaturæ addictum eſſe. Deum audire oportet: huius voces de cœlo expectandę ſunt, vt erudiant. Beatus vir, inquit Dauid, quem tu erudieris Domine. Aequè nos docet hodie, atque olim Patriarchas & Prophetas, viſionibus, ſomniis attendendum: illis enim loquitur nobis Deus. Vox Dei rectè docet, ſcriptura non eſt verbum Dei, ſed mortua tantum litera, & inter alias creaturas reputanda. Ne putes te ex ſcripturis doctum: è cœlis illud expectandum erit, non è libris. Spiritus ſanctus è superni: delabitur citra omne medium, non per externum auditum & vocalem prædicationem, ſeu ſcripturarum lectionem.

Pſalm. 93.

De Thom. Munc. Philip. in hiſtoria Muncer.

Etſi autem viſionum, ſomniorum, & reuelationum eiuſmodi primus auctor fuiſſe videtur Thomas Muncerus, qui primus etiam à Lutheri ſecta deſciuit, quemadmodum in hiſtoria, quam de illo ſcripſit, narrat Philippus: ita ut non minus Lutherum quòd nimiùm laxaſſet, quàm Papam quòd nimiùm adſtrinxiſſet conſcientias, damnandum eſſe putaret: tamen inter errores, quos illi tribuit Philippus, hos tantum enumerat, quòd amplectendę pietatis Chriſtianę vias has & rationes commonſtrarit: Primum vt à manifeſtis criminibus, qualia ſunt, adulteria, cędes, blaſphemiæ ſibi temperarent homines: deinde vt corpus caſtigarent ieiuniis, vilitate veſtium, pauca loquendo, toruum obtuendo, barbam non radendo. Tum ut ſecreta loca peterent, deq; Deo ſæpè cogitarent: quid ſit? num noſtri curam gerãt? num uera ſit fides noſtra? ſigna ſimul à Deo poſtularent, quibus oſtenderet, quòd ſumus illi curæ, quodq; noſtra fides recta ſit. Scripturis nõ fiderent: accepti verò Spiritus ſancti ſomnia certiſsima eſſe ſigna perſuaſum haberẽt. Dicebat Muncerus idẽ:

Philip. de Steckfeldio.

Habere ſe mandatum, ut mutaret regimen ſeculare. Quamobrẽ cùm eſſet Alſteti, codicem confecit, in quo conſcripſit omnes, qui ſecum coniuraſſent ad caſtigandos minimè Chriſtianos Principes, & Magiſtratum Chriſtianum inſtituendũ. Hęc ſunt quæ Muncero tribuuntur à Philippo. De Suenckfeldio uerò, quem per contumeliam Stenckfeldium vocat, ſcribit idem in pręfatione commentariorum, quos anno proximo ſuperiore edidit in epiſtolam ad Romanos: Stenckfeldius centimanus eſt: Habet milites paſsim, qui ipſius nomine non ſolùm ſcribunt, ſed etiam ſeditiones mouent: iactitant afflatus, & abducunt homines à publico miniſterio, & à lectione & cogitatione doctrinę. Ac nunc quoque aduerſus me editis aliquot pagellis nomine Stenckfeldii, repetitur ille κοινὸν ὄμον gratiſſima cantilena fanaticis hominibus, non cogitatione ſcriptę doctrinæ Deum communicare ſe hominum mentibus, ſed ſine medio. Neque ſolum Philippus, uerũ & Caluinus, & alii nonnulli uidentur hęc ad Suenckfeldium tanquam primum auctorem referre.

Cœleſtes Proph.

Quamuis enim ante eũ fuerint cœleſtes Prophetę, contra quos iuſta duo uolumina conſcripſit Lutherus, quorũ dux & anteſignanus fuiſſe creditur Thomas Muncerus, non tamen ii tam apertè à publico uerbi miniſterio, & à lectione ſcipturarum homines deterrebant, ſicut nunc facit cum ſuis Suenckfeldius, qui non dubitant etiem ad patrociniũ inſaniæ ſuę trahere Pauli locum illum, ubi confert præſentis uitæ cognitionẽ, quæ eſt per uerbum, cùm perfecta & reuelata cognitione, qualis erit in altera uita. Hęc iſti detorquent ad hanc vitam, tribuẽtes quod eſt ex parte ſcripturę ſacræ, quod perfectum eſt, ſpiritus reuelationibus: ad quas cùm peruentum fuerit, illud quod eſt ex parte, puta tractationem & vſum ſcripturę, ſomniant aboleri. Huc pertrahitur etiam ille quamlibet repugnans eorum enthuſiaſmo Petri locus, ubi monet, ut attendamus Prophetico ſermoni tanquam lucernæ lucenti in tenebroſo loco, donec exoriatur Lucifer in cordibus noſtris. Sa-

1. Corinth. 13. Quibus ſcripturis pro ſua ſecta nitantur Stenckfeldiani.

2. Petri 1.

tanæ illuſiones habent pro illuminatione Spiritus ſancti & pro Lucifero: quo exoriente, iam nihil ſit opus lucerna Prophetici ſermonis. Proferunt & illas ſcripturas, quas in libello quoque ſuo de abroganda Miſſa produxerat Lutherus, ad confirmandum errorem ſuum: Non docebit vnuſquiſque proximum ſuum, & vnuſquiſq; fratrem ſuum, dicens: Cognoſce Dominum. Omnes enim ſcient me à minore vſq; ad maiorem eorũ. Nolite plures Magiſtri fieri, vnus eſt enim Magiſter veſter in cœlis. Non habetis neceſſe, vt aliquis doceat vos, vnctio eius docet vos. Ad hunc igitur Magiſtrum, qui in cœlis eſt, confugere iubent, vt ab eo doceantur, non à ſcriptura mortua aut ab hominibus.

Hebr. 8. Hier. 31. Iacob. 1. Matth. 23. 1. Ioann. 2.

Vide pientiſſ. Rex, quò tandem iſti rem perduxerint. Poſteaquàm exemplo Lutheri licere ſibi quiſque voluit, à ſenſu & conſenſu totius Eccleſiæ recedere, & peculiari ſuo ſenſu ſcripturas interpretari, vt quod ipſe ſenſiſſet, id eſſe Dei verbum exiſtimaretur. Eò ventum eſt ad extremum, vt ſcripturarum auctoritate ſcripturis auctoritatem omnem detraherent, hominesq; docerent non tam ſcripturis, quàm ſomniis & reuelationibus fidere. Suſtulerat Lutherus externum ſacerdotium & ſacrificium: hoc ei cùm non impunè modò cedere videret Suenckfeldius, verumetiam probari factum à multis: ipſe quoque ſuſtulit externum verbi miniſterium, eadem auctoritate, qua ſacrificium Lutherus abrogauerat. Cur enim Lutheri auctoritas maior eſſe debet, quàm Suenckfeldii, cùm præſertim ſcripturarum hic maiore præſidio niti videretur? Nam ſacrificare plures nulla ſcriptura prohibuit, Magiſtros autem fieri plures apertè non vno loco prohibuit. Cùm enim vnus Magiſter noſter ſit in cœlis, videtur eius obſcurari gloria, videtur eius dignitati detrahi, ſi quis alius audiatur prætereà, quaſi parum idoneus ille ſit ad docendum nos, neque tantum ſit in eo facultatis, vt citra miniſterium hominis id præſtare queat. Sic quod Euangelium per Lutherum orſus eſt Satanas, abſoluit per Suenckfeldium, vt ſublato ſacerdotio, ſublato ſacrificio, ſacris omnibus in ſummum contemptũ adductis, externum quoque verbi miniſterium ſublatum iam eſſe videamus: Scripturas autem Canonicas vſq; adeò dignitate ſua prorſus omni ſpoliatas, nihil vt illis fidere iubeamur: quòd ſcriptura non ſit verbum Dei, ſed mortua tãtùm litera, quæ ſit inter alias creaturas reputanda, cui nimis addictum eſſe, minimè Chriſtianum decere videatur. Neque verò contemnendus aliquis eſt Suenckfeldius hic. Scribit Philippus eum eſſe centimanum, habere milites paſſim, qui non ſolùm ſcripta ſpargant ipſius nomine, ſed etiam ſeditiones moueant. Graſſatur lues iſta Suenckfeldiana, non modo per Germaniam vniuerſam ferè, verumetiam per Heluetiam, & eſt ingens eorum numerus, qui iactant hunc afflatum, ita vt ex vulgo plures in maioribus nõ nullis ciuitatibus Suenckfeldiani reperiri dicantur, quam vel Lutherani vel Zuingliani. Equidem neq; noui hominem, nec eius ſcripta vidi: ſed quod ſcripſit olim de iis, qui ſe falſò iactant Euangelicos Eraſmus Roterodamus, quotquot ad eorum ſe cœtum adiũxerunt, neminem ſe ſcire, qui non ſeipſo ſit factus deterior: cõtrarium eius, cùm tuæ Maieſt. nomine legatione fungerer, apud Chriſtianiſsimũ Imperatorem, vereq; Catholicum Regem Carolum Quintum de Suenckfeldio dici audiui, idq; à viris quibuſdã grauibus, & omni fide dignis: quotquot eius eſſent amplexi doctrinam, eos de repente quaſi numine quodam afflatos in alios viros mutari, veterem hominem exuere, nouum induere, neque ſecundum carnem iam, verùm ſpiritu deinceps ambulare, carnem ut ſuam cum vitiis & concupiſcentiis in ſpecie crucifixiſſe videri poſſint. Hic videre licet, quemadmodũ Satanas non rarò ſe transfigurat in Angelum lucis, vt per vmbram ſanctitatis audientium decipiat ſimplicitatem. Quomodo quaſdam illecebras eſcarum aucupes proponunt, vt facilius aues per oblectamenta gulæ capiant: ſic eſt quędam etiã Diaboli ſanctitas, id eſt, decipula humanę animæ, per quã facilius capere poſſit, & falſis ſermonibus irretire: ſicut Ecechielẽ enarrans pluribus verbis perſequitur Origenes. Talem ſanctitatem olim in Pſallianis, Euchitis, Antropomorphitis, Ebionitis, Tacianis, & aliis eiuſdem generis hæreticis: nunc autem in Picardis & Suenckfeldianis videre licet: quæ nihil aliud eſt, ſicut ab illo viro doctiſsimo dictum eſt, quàm decipula quædam humanarũ animarum, inſidiis Diabolis collocata.

Quid Euangelium per Lutherum orſus eſt Satanas, abſoluit per Suenckfeldium.

Suenckfeldianorũ ingens multitudo ac vis.

Sanctitas hæreticorum diabolica decipula animarum.

Origenes.

Quatuor iam habes Euangelia, ſed non ſecundum Matthæum, Marcum, Lucam, Ioãnem, ſed ſecundum Lutherũ, Zuinglium, Muncerum, Suenckfeldium: Portentoſa nomina, ſed ipſa magis Euangelia portentoſa, quę Cacangelia rectius quàm Euangelia dicere poſſis, vt quæ malorum ſecum Illiadẽ tulerint: non à Chriſto, verũ ab auctore Diabolo profecta: Quam etiam ob cauſam Euangelici malunt, q̃ Chriſtiani vocari: ꝙ cõſcii ſibi ſunt, nihil habere ſe cum Chriſto commune. Quã parua autem ſcintilla, quæ ſimul vt emicuit, nullo prorſus negotio reſtingui ſtatim initio potuit, ecce quantum (proh dolor) nobis incendium conflauit: q̃ multis in locis etiam cum puluiſculo (quod aiunt) Chriſtianam pietatem omnem euertit?

Epilogus de quatuor Euangeliis nouis.

Abſolutum exiſtimas iam Euangeliorũ numerũ? ingens adhuc eorum reſtat aceruus. Cùm enim peccãdi magna quędam ſit illecebra impunitas, hac propoſita certatim proruperunt, qui vetera faſtidientes, noua facere omnia, ac nouo aliquo doctrinæ genere excogitando, nomẽ ſuũ immortalitati conſecrare contenderent. Sed quis enumerando ſingulos recenſere, vel cuiuſq; proprios errores explicare queat? cùm primis id operoſum, neq; pręſentis eſt inſtituti. Quamobrem nolo eſſe longior in cõmemorandis trecentis illud apud Apocellam in Heluetiis, qui poſt decantatas Dei laudes extinctis lucernis cùm brutorum inſtar fœda ſe libidine contaminaſſent, in montem nihilominus quendam editum aſcenderunt, vnde ſe cum corporibus & animis ſublimes raptos iri perſuaſum habebant. Sed neq; de aliis quibuſdam conuẽticulis quicquam dicã, quorum Eraſmus meminit, in quibus matres vltrò tradebant ſuos infantes occidendos, & tam immane facinus hilari vultu ſpectabant, perſuaſę, ſic interfectos inter pręcipuos ſãctos habẽdos. Quare quid magis horrendum dici poteſt: Quin & de Sacerdote quodam in Sueuia capto, nihil eſt quòd multa dicam, qui finem iã inſtare Chriſtianę fidei docebat: quòd cùm lex Moyſi mille quingentis annis durauerit, Chriſti quoq; lex non ſit diutius duratura: quamobrem adeſſe iam tempus, vt alia lex, aliaque fides hominibus tradatur. Deq; alio quodam non procul à VVittemberga, qui certum diẽ & horã colonis ſignificauerat, quo dominus

Horrenda & obſcura facta ſub Luthero nata, de quibus Eraſm. & amabilis Eccleſiæ concordia.

Dauid tertius.

Apoſtata Præmonſtratenſis.

Noui Neſtoriani.
Dæmoniaci.
Ioannes Campanus.
Michael Seruetus.

ad iudicium eſſe venturus. Quod adeò verum eſſe perſuaſum illis fuit, vt ab omni opere ruſtico ceſſarent, horam illam expectantes: cumque fruſtrati expectatione ſua fuiſſent, in diſcrimen veniebant, ne fame morerentur, quòd cùm nihil ſeminaſſent, nihil erat, quod meterent. Deq; Dauide tertio, qui in oppido Embda veterem Saducæorum hæreſim renouauit, cùm & reſurrectionem carnis negaret, & extremum Iudicium, Angelos, Dęmones, Baptiſmum, Matrimonium, ſcripturas, regnum cœlorum. Itidem de Apoſtata illo Præmõſtratenſi, qui docuit, non eſſe infernum, neque deſcendiſſe Chriſtum ad inferos, ſanctos Patriarchas & Prophetas in inferno non fuiſſe, quin Chriſtum etiam ipſum: quoniam cùm diceret, Deus, Deus meus, quare me dereliquiſti? deſperare viſus eſt, hoc nomine condemnatum eſſe. Potuitne dici magis blaſphemum aliquid? Sed & illos præteribo ſilentio, quibus horror eſt, ſi quis Mariam vocet Deiparam, à quibus in Epheſino Concilio pridem damnata hæreſis Neſtorii reſuſcitata videtur. Sed nec illorum mentionem faciam, qui decies per diem Diabolum adorant, quam etiam ob cauſam Dæmoniaci vocantur, cæterùm exorti ſunt demùm à ſchola Lutheri Ioannes Cãpanus, & ex Hiſpaniis Michaël Seruetus, qui libros aliquot de Trinitatis erroribus, plenos erroribus & blaſphemiis ediderunt: in iis nunc tãdem veteres Arrii & Macedonii errores in lucem reuocare, fidemq; quã in Nicęno & Conſtantinopolitano primo conciliis, Patres congregati nobis tradiderunt, labefactare conãtur. Solum enim Deum patrem, & neminem aliũ adorari & inuocari debere contendunt, quòd ille ſolus videt corda noſtra, quod nulla creatura facere poteſt: & eſt præceptum veteris legis, vt qui quenquam alium adorauerit pręter Deum ſolum, occidatur. Ad quem, Deum alium interceſſorem, procuratorem, & mediatorem habemus nullum, præter vnum Dominum Ieſum Chriſtum. Quid autem aliud his verbis, quàm adoratio, inuocatioq; Dei filii, & Dei Spirituſſancti prohiberi videtur?

Ex Lutheri initiis quam horrenda impietas prodierit.

Ecce quò ventum eſt ad extremum abrogato Sacerdotio, euerſo Sacrificio, Sacramentis omnibus modò non conculcatis, eò tandem res perducta eſt, vt nec infernus, nec cœlum eſſe credatur, & Chriſtus à multis Deus eſſe negetur. Quis vnquam futurum exiſtimaſſet, vt ex tam paruis initiis ad has tam horrendas blaſphemias, quas paucis perſtrinximus, ad extremum perueniretur? Sed ſcitum eſt illud:

Principiis obſta, ſerò medicina paratur,
Cùm mala per longas inualuère moras.

Seruetus à Caluino damnatus & occiſus.

Timannus Bremenſis docet puniri hæreticos.

Quòd ſi veniẽti morbo ſtatim occurſum fuiſſet ab initio, minùs magis nunc difficultatibus Eccleſia Dei premeretur. Longè, latèque ſparſa ſunt & hæc Seruetica contagia. Atque utinam sereniſſime Rex, ſicut aliæ, quas recenſuimus, hęreſes ex magna parte, ſic & hæc regni tui fines non attigiſſet: quę cũ impietate ſuperare cæteras uideatur, nulla tamen eſt ex omnibus noſtri temporis hęreſibus, quàm ſit hæc, ſcripturarum armis inſtructior: nihil enim crepat aliud, niſi ſcriptura, ſcriptura, Euangelium, Euangelium. Ac vide quæ fuerit hominis confidentia. Quamuis Caluini ſcriptis fuerit error hic ipſius oppugnatus, auſus eſt tamen proficiſci Geneuam, & cum eo ſermonem conferre. Tandem poſt multam & acerbam diſputationem, cùm dogma ſuum pertinaciter tueretur, capitis eſt damnatus: quod vrgente Caluino factum eſſe, dubium non eſt: qui mox librum etiam edidit, quo doctrinam eius explicat, & rem omnem, quemadmodum acta ſit, deſcribit, ſimulq; in Hæreticos rectè gladio vindicari docet. Neque diſſimilia ſcripſit paſtor quidam Bremenſis, ſic enim ſe vocat. Timannus in farragine ſententiarum, quas collegit, nõ ſolùm ex priſcorum Patrum, qui fuerunt Chriſtianæ, verùm etiam ex eorum ſcriptis, qui ſunt Confeſſion. Auguſtanæ: vbi Lutheri, Philippi, Vrbani Regii, Nicolai Amſdorffij, Viti Theodori, productis teſtimoniis oſtendit, Caluinũ cum Sacramentariis omnibus & Anabaptiſtis, ac aliis hæreticis ſceptro Magiſtratus potius, quàm vel ſtylo, vel diſputationibus eſſe refutãdos. Intereà tamen de ſe, ſuiſq; tacet, quaſi non in eadem & ipſi cauſa ſint, cùm quod Lutheranorũ de Sacramentariis, idem ſit Sacramentariorum iudicium de Lutheranis. Nam quòd Lutherus inde ſumit argumentum, Sacramentariorum doctrinam ab auctore Satana profectam eſſe, quòd hæc ſecta in ipſo ſtatim exordio in tot capita eſt diſſecta, tam inter ſe diſſidentia, de verborum horum interpretatione. Hoc eſt corpus meum, prudenter id quidem & verè colligit. Veriſſimum enim eſt, quod à Gregorio Nazianzeno ſcriptum eſt: Verum enim quod eſt, vnum eſt, mendacium autem multiplex. Ante quem etiam Athanaſius: Ibi eſt, inquit, vt Patres tradiderunt, verę diſciplinæ & magiſterii argumentum, vbi eadem confitentur omnes, nec à ſe inuicem aut à maioribus diſſentiunt. Qui autem hoc animo non ſunt, improbi potiùs quàm veri doctores appellari debent. Certè Ethnici cùm nec eadem profiteantur, ſed inter ſe diſcrepant, veram diſciplinam non habent: ſancti contrà ſyncerę ſunt veritatis præcones, eò quòd ſententiis inter ſe conueniũt, & nullo disſidio inter ſe laborant, qui tametſi diuerſis temporibus vixerunt, æquè tamen ſimul eodem tendunt, vt eiuſdem Dei Prophetę, & eiuſdem ſermonis interpretes. Eſt itaque certiſſimum argumentum hoc eorum inter ipſos diſſidium, quòd non Dei, ſed Satanæ ſpiritu agitentur. Sed quid? Si eadem ratione probare contendunt Sacramentarii quoque, quòd Lutherus Euangelium in lucem à ſe productum eſſe gloriatur, id ſimiliter à Satana profectum eſſe? quandoquidem non minus inter Lutheranos, quàm inter Zuinglianos diſſidiorum videre licet. Ac illi quidem, quamuis hæc Chriſti verba non ad eundem modum interpretentur, in hoc tamen vnanimiter idem ſentiant omnes, quòd in Euchariſtiæ Sacramento pręſens adeſſe Chriſti corpus & ſanguinem, impiè negant. Lutherani verò non de vnius alicuius ſcripturæ ſenſu, ſed de dogmatibus ipſis mirabiliter inter ſe pugnant.

Nazia. Atha. in epiſt. de ſyn. Nic. decret. cont. Arrianam hæreſim.

Hæreticorum inter ſe diſſidium arguit, quo ſpiritu agitentur.

Lutherana ſecta in tres ſectas diſſecta.

Vis autem eorum diſſenſiones & pugnas audire? Equidem recenſere non grauabor, verùm non ita vt ordinem temporum obſeruem, verùm vt à leuioribus exordio ſumpto, deinceps ad grauiores progreſſum faciam. Biennio poſtquam ex hac vita migrauit Martinus Lutherus, cùm quaſi de tribunali pronuncians Deus apertè cauſam Lutheri condemnaſſet, admirabili quadam victoria Chriſtianiſſimo Imperatori C A R O L O contra factionis eius homines conceſſa, quorum ingentem exercitium, nullo prælio

commiſſo, perexigua manu, ſolius Dei præſidio adiutus, in fugam conuertit: neque multò pòſt paucis comitatus Angeli ductu Albi fluuio tranſmiſſo, multò numeroſiores eorum copias fudit, ac Principem etiam ipſum factionis in poteſtatem ſuam redegit. Poſt hanc igitur admirabilem victoriam, in qua Deus ipſe pro miniſtro ſuo Cęſare cauſam ſuam agente pugnauit, ſtatim in tres ſectas Lutherana ſectą diſſecta eſt. Nam alii facti ſunt Interimiſtæ, alii Adiaphoriſtę. Interimiſtæ porrò duplices, vni ex permiſſu Cæſareæ Maieſtat. qui nulla in re alia ſe Lutheranos profitebantur, pręterquam quòd neque calicis vſum à Laicis intermitti, nec vxores à Sacerdotibus relinqui volebant. Quod ad reliquos ritus & doctrinam attinet, quin per omnia cum orbe reliquo Chriſtiano conſentirent, non recuſabant. Hos ex comitiorum decreto ſaltem ad Oecumenicum vſque concilium tolerandos eſſe Cæſar cenſuit. Sed vbi Chriſtiani totius orbis Oecumenici decreta non valent, cur ibi plus ponderis habere debeat, quod in vno aliquo regno aut imperio fuerit cōſtitutum? Quamuis itaq; Mauritius Princeps Elector, non grauatim comitiorum Imperialium decreto ſe pariturũ oſtenderat, auſi tamen hoc ſibi ſunt arrogare Lipſici Theologi, vt libellum, qui comitiorum decreto fuerat approbatus, arbitratu ſuo corrigerent, & nouum Interim conſcriberent. Ac quod ad ritus quidem & cæremonias attinet, de iis non magnoperè cũ Chriſtianis contendebant, ſed plus tamen aliquid ſibi de Luthe. doctrina, quàm fuit in Interim illo Cæſareo permiſſum, reſeruare conabantur. Quamobrem in hoc Imperiali libello ſubſcripſerunt, ut contenti docere, fide nos iuſtificari iuxta Paulum, quod erat additum à Luther. ſola fide, id reiicerent: quòd addi aliquid verbo Dei, nefas eſſe iudicarent. Viſum eſt autē illis & hoc Eccleſiæ, quàm diuerſum Luther. dogma potius amplectendum, ad iuſtificationem opera eſſe neceſſaria, neque totam noſtram iuſtitiam in ſolius Chriſti iuſtitia ponendā eſſe. De pœnitentia quoq; receptam Eccleſiæ partitionem admiſerunt: ſeptem eſſe Eccleſiæ Sacramenta conceſſerunt: Miſſam abolitam reſtituerunt, vulgares Lutheri cantilenas fermè prorſus aboleuerunt: Epiſcoporum etiam iuriſdictioni quo minus parerent, cauſam non dixerunt. Hęc ſunt quæ in illo Lipſico Interim contineri ſcribit Mathias Flaccus Illiricus in quadam adhortatione ſua ad Eccleſias Miſnicas. Porrò VVittembergenſes, etſi nō diuerſum ſentire viderentur à Lipſenſibus, quod inde colligit Flaccus, quia ſcriptum eorum non oppugnauerant: quoniam tamen ex eorum ſchola cœperat initium Euangelium Lutheri, fuit illis religio tam ab eo ſubitò diſcedere, quamuis pridem nonnullos, Philippum præſertim, pertęſum eius fuerit. Quare nōdum eſſe tempus opportunum rati, traditum ab ipſo doctrinę genus mutare, ſaltem ritus nouos, quos induxerat, abrogandos cenſuerunt, & veteres ex magna parte reſtituendos iuxta formam in libello Cæſareo præſcriptam. Vocauerunt autem hæc Græco nomine ἀδιάφορα, Latinè dicere poſſis indifferentia, vt quæ natura ſua ſunt eiuſmodi, nihil vt ad ſalutem intereſſe videatur, ſeruet quis ea, nec ne. Nam & nos in his, quæ fiunt externè, ſummam Chriſtianæ pietatis poſitam eſſe negamus, cùm omnis gloria filiæ Regis ſit intrinſecus. Intus videt Chriſtus, intus amat, intus alloquitur, nec vel punit, vel coronat, niſi quæ fiunt intus. Sed vbi verè Deus intus colitur, non ferè fit, vt eiuſmodi cultus per ſigna quædam & indicia ſe foras non proferat, & ad ſpectantium oculos traducat. Habent autem & hoc iſti ritus externi, quòd ſicubi ſimiliter ab omnibus obſeruantur, vnanimitatis cuiuſdam & conſenſus teſtes ſunt. In iis igitur maxima ex parte ſibi VVittembergenſes cum Chriſtianis conſentiendum eſſe duxerunt: vt iis quaſi ſignis à Luther. quandam ad Chriſtum inclinationem ſe feciſſe declararent, ſimul ſpem facerent, ſucceſſu temporis futurum, vt reiecta Lutherana, Chriſtianam & Catholicam doctrinam in omnibus amplecterentur. Odoratus eſt hoc Flaccus, vt eſt minimè mucoſis naribus: itaque ſumma contentione, ne qua mutatio fieret, obſtitit, cumque ſe nihil proficere monendo, orando, obſecrando videret, multis maledictis & probris etiam Præceptores ſuos, prę cęteris autem Philippum, nunc obſcurius, nunc apertius inceſſere veritus nō eſt, quòd Chriſti ſui, hoc eſt, Lutheri cauſam eos deſerere quiritaretur: Nam ille Chriſtum alium non nouit præter eum, qui natus eſt Iſlebii, neque dubitauit eos Epicuri de grege porcos appellare, non veritatem, ſed ventrem reſpicientes, vt quorum Deus venter eſſet. Ad extremum, cùm neque precibus, neque conuitiis eos à cœpto deterreri poſſe videret, diris deuouit omnes. Cùmque nomen eis Adiaphoriſtarum priùs impoſuiſſet, hac tandem eos ſententia, quaſi pro tribunali ſedens, condemnauit. Cùm videam eos in ſua impœnitentia manere, & præſentes Adiaphoricas conſtitutiones contra conſcientiam promouere, & Papatui ſequuturo feneſtras fabricare non deſinere: pronuncio, impœnitentes Adiaphoriſtas eſſe pro Ethnicis & Publicanis habendos: id eſt, neminem pium debere cum ipſis vllam familiaritatem, conuerſationem, amicitiam habere: & ei qui pręſertim nulla iuris neceſſitate eis adſtrictus aliter fecerit, denuncio lepræ eorum contagium, & ita haud dubiè, iram diuinam. Vides quàm ſibi Flaccus auctoritatem arrogat, qui non dubitat ſcholam Vittembergenſem vniuerſam, ex qua prodiit etiam is, quem ipſe pro Chriſto adorat, Martinus Lutherus, anathema pronunciare, & eorum conſuetudine piis omnibus interdicere. Quod interdictum vtinam valuiſſet, cùm apud alios pios omnes, tum apud eos pręſertim, qui ſubſunt Imperio Maieſtatis tuę: minus nunc turbarum in regno videremus. Verùm quę cauſa eſt, quòd adeò damnat iſtas Adiaphoricas mutationes? Alia nulla, quàm quòd olfecerit per eas Papatui ſequuturo feneſtras fabricari. Scilicet, nefas eſt fabricare feneſtras Papatui: feneſtras fabricare Sataniſmo, nefas non eſt? quas fabricaſſe Lutherum negare non poteſt mutationibus iſtis, quas priuata ſua fecit auctoritate. Nam vnde Sacramentarii, vnde nobis Anabaptiſtæ, vnde SuencKſeldiani, vnde prodierunt Seruetiani? non aliunde certè, quàm ex iis mutationibus, quas Lutherus inſtituit. Huic debemus quòd in Euchariſtię Sacramento non eſſe Chriſti corpus & ſanguis docetur: quòd à baptiſmo paruuli prohibentur: quòd ſcripturis Canonicis auctoritas omnis detrahitur: ꝙ nec infernus, nec eſſe cœlū creditur: quòd Chriſtus uerus Deus, Deiq; filius eſſe negatur. Fatetur hoc ipſe Caluinus, fatetur & Balthaſar Pacimontanus, vt in ſuperioribus demon-

Interimiſtarum genus primum.

Lipſ. Theologi nouum condunt Interim, vt ſint ſecundi generis Interimiſtæ.

VVittembergenſes Adiaphoriſtæ.

Quid Catholici ſentiant de ritibus externis, & quatenus conueniant cum illis Adiaphoriſtæ. Pſalm. 44.

Illyricus flagella Adiaphoriſtas.

Illyr. ſententia excommunicatoria in Adiaphoriſtas.

Luth. Sataniſmo feneſtras fabricauit.

ſtrauimus,

ſtrauimus, quòd è Lutheri ſcriptis doctrinam ſuam hauſerint. Lutherum ſcribit Caluinus rudimenta poſuiſſe, viamque commonſtraſſe: ſed interim præpoſtero eum eſſe dicit ingenio, qui rectam ingreſſus viam, ſimulac viæ demonſtrator iter ſuum reflectit, in eodem loco pedem obſtinatè figens vltra progredi recuſet. Progreſſus igitur eſt vltrà Caluinus ab illis rudimentis & incunabilis Lutheri, cępitq; fieri politior & inſtructior, ac eſſe Chriſtum in Euchariſtia præſentem negauit. Progreſſus eſt vlterius etiam Balthaſar, qui ſicut Euchariſtię Sacramento Caluinus, & ſic ipſe, non ſine Caluino tamen, baptiſmi quoq; Sacramento, pręſertim quod ad infantes attinet, virtutem omnem detraxit. Progreſſus eſt longiùs adhuc Suenckfeldius, qui ſcripturis auctoritatem abrogauit. Tandem eò quo tendebat initio Satanas, peruenerunt eius miniſtri Campanus & Seruetus, vt Chriſtum verum eſſe Deum, Deique filium negarét: atque ita cui rudimenta poſuerat Euangelio Lutherus, ei colophonem adderent. Sic factum eſt, vt cùm aggeres validis aquis oppoſitos pauxillum initiò Lutherus aperuiſſet, mox tota moles aquarum incumberet, & aggere perrupto, latè cã pos, ſegetes ac pagos ſubuerteret. Prudenter admodum, ſicut etiam tu meminiſti Flacce, monet Ariſtoteles, quòd etiã ante eũ docuit Pręceptor eius Plato lib. 7. de legibus, cauendas eſſe legum ac politiarum labefactiones: ac præſtare nonnunquam, vt errata legum latorum ac Magiſtratuum tolerentur. Neque enim tantùm vtilitatis allaturum, ſi quis corrigat aut mutet, quantùm ex eo detrimenti redundat, quòd aſſueſiunt paulatim homines, non obedire Magiſtratui. Proinde veteres leges nouis legibus facilè commutare, nihil aliud fuerit, quàm eis robur omne detrahere, & homines aſſueſacere ad mutandum plura, maioraque: cum quæ videntur in ſpeciem eſſe res minimæ, maximorum cauſæ ſint malorum. Quod in mutationibus per Lutherum fieri cęptis, euentus ipſe docuit, quæ feneſtras huic, quẽ nũc in Germania videmus, Sataniſmo fabricatæ ſunt. Contra has igitur quiritari, his fortiter initio reſiſtere oportebat. Nunc verò nihil erat Flacce, quòd immemor officii, tam acerbè, tamque contumelioſè, benè de te merentem Pręceptorem tuum acciperes, quòd is, quum neceſſariũ eſſe videret, ordinem ac diſciplinam in Eccleſia quæ per Luther. vtraq; ſublata fuère, pro virili ſua perficere conatus eſt: vt pedetentim eò reditus fieret, vndè facta eſt diſceſſio. Pium fuit hoc inſtitutum hominis non omninò deplorati, cui violentæ mutationes iſtæ per Luther. factæ nũquam placuerunt: cuius tyrannide ſe tandem aliquando liberatum eſſe non moleſtè ferre viſus eſt, cùm ſcribens ad Carlouitium, ſe deformiter ei ſeruiuiſſe fateatur. Tuam verò religionem hanc pientiſſ. Rex, non poſſum, quin laudem: quòd cùm à te quoque nonnulli petiuiſſent, vt mutationes aliquas in regno tuo fieri permitteres in rebus, vt quibuſdam viſum eſt, adiaphoris, nulla ratione vt id faceres, adduci potuiſti, ne ſignum id videri poſſet defectionis à religione Chriſtiana, quàm à ſanctis maioribus tuis per manus tibi traditam accepiſti, & inclinationis ad Sataniſmum, quem nunc in multis Germaniæ locis florere, & proh dolor, in nonnullis etiam regni tui partibus pullulare vides. Poſſunt alicui videri leuiora, quę ſunt petita, de quibus magnoperè pugnare non oporteret: ſed vt nihil in rebus ipſis eſſet vitii, tamen in præciſione ab orbe aliquo Chriſtiano tantum eſt crimen, vt alia omnia cum hoc vno collata, feſtuca ſint cum trabe comparata. Atque hæc eſt, quam petunt nonnulli: Præciſionem enim petunt, non res ipſas, quas nihil ad ſalutẽ intelligunt pertinere. Quod ipſe quoque Verg. confitetur in Scholiis, quæ improbus homo ſcripſit in epiſt. Pontificis, ad regni Conſiliarios. Rectè fraudes iſtas Flaccus, quæ veræ pietati ſtruuntur, cuneo ſimilimas eſſe ſcribit, qui prima parte tenuiſſimus eſt, nec videtur in lignum impactus magnam ligni diſruptionem facere: ſed tamen, quantumuis prima ſit acies tenuis, nihilominus aditum facit ſequenti craſſitiei, ita, vt cum illa pars recepta ſit, neceſſariò tandem & ſequentia recipiantur, donec lignum penitùs diſcindatur. His fraudibus vſum eſſe Satanam videmus in Germania. Prima exitialis iſtius cunei acies fuit diſceptatio de indulgentiis: Secunda iam erat aliquantò craſſior, quando calix Laicis, vxores conceſſæ fuerunt Sacerdotibus. Media pars Auguſtanæ Confeſſ. approbatio. Poſtremò, Sataniſmus hic vniuerſus, de quo iam verba fecimus, quo tantam eſſe factam diſruptionem videre licet, vt niſi Deus oculis miſericordiæ ſuæ nos reſpexerit, non facilè medicina reperiri queat. Quamobrem non piè magis quàm prudenter feciſti Rex optime, quòd ab iſto tam exitiali cuneo tibi, regnoque tuo tam diligenter hactenus cauiſti, à quo deinceps etiam quantum tua tibi, regnique tui ſalus curæ eſt, tantum cauere debebis.

Illyr. in epiſt. ad illuſtriſſimum D. Albertum in Pruſſia Ducem. Ariſt. Polit. li. 2.

Phili. cont. Illyricum defenſio. Teſtimonium Philippi de Luthe.

Conſtantia & pietas Regis Polo.

Quàm periculoſum, etiam de leuioribus, à veteri religione deficere.

Quibus gradibus Sataniſmus Germaniã occuparit.

Habemus itaque iam tres vel quatuor ſectas Lutheranorum ſecundum Flaccum: Nam & Lipſicos Interimiſtas vult eſſe duplices, quod vnum ſit excerptum Interim, aliud ipſum verum Interim. Erunt igitur triplices Interimiſtę, & vni Adiaphoriſtę, quibus omnibus conſuetudine piorum interdixit Flaccus. Quinta iam non eſt de Adiaphoris, verùm de rebus grauioribus. Extiterunt enim VVittembergæ anno ab hinc propè 20. qui ſicut anteà docti fuerant a Luthero, legem operum reiiciebant. Contra quos ille multis diſputationibus contendit, & eos probroſo nomine vocat Antinomos.

Aĩa ſecta Lutheranorum.

Antinomi.

Sexta eſt Confeſſioniſtarum, qui ſunt Confeſſ. Auguſtan. non de veſte linea, cuius cauſa tantas tragœdias excitauit Flacc. quam etiam eſſe vult primam exitialis cunei partem, ſed de ſumma Chriſtianarum rerum, de eo quòd Euangelicę doctrinæ caput eſſe putat Luther. in quo pendere dicit & periclitari cognitionem ſui ipſius, cognitionem & gloriam Dei, quale eſt iuxta ſententiam ipſius dogma de libero arbitrio, de quo ſemper ita docuit, quod patiatur tantùm, non autem agat, quod ſit res de ſolo titulo, vel potiùs figmentum in rebus, ſeu titulus ſine re, quia nulli eſt in manu ſua quippiam cogitare mali aut boni, ſed omnia vt VVicleffi articulus Cõnſtantię damnatus rectè docet, de neceſſitate abſoluta eueniunt. Vnde non dubiũ Satana magiſtro in Eccleſiam veniſſe hoc nomen liberum arbitrium, ad ſeducendos homines à via Dei in vias proprias: Et mala, inquit, opera in impiis Deus operatur. Cuius doctrinę ſubſcripſerat etiam Philippus Melant. in iis Locis communibus, quos edidit VVittemb. ann. 20. non ſine quadam arrogantia iuueni li minimè ferenda. Nam & de ſanctis Doctoribus auſus eſt cenſuram ferre. Scripſère, inquit, de libero ar-

Confeſſioniſtæ. Luthe. in li. quem inſcripſit, Operationes in Pſal. De libero arbit.

bitrio

bitrio Auguſtinus & Bernardus, & ille quidem ſua poſterioribus libris, quos aduerſus Pelagianos edidit, multipliciter retractauit. Bernardus non eſt ſimilis ſui. Sunt hac de re apud Græcos quoque quędam, ſed ſparſim. Ego quandoquidem non ſequor hominum opiniones, & ſimpliciſſimè & planiſſimè rem exponā, quam ferè obſcurarunt auctores tam veteres, quàm noui: quia ſic interpretabantur ſcripturas, vt ſimul vellent tamen rationis humanæ iudicio ſatisfieri. Parum ciuile videbatur docere, neceſſariò peccare hominē, crudele videbatur reprehendi voluntatem, ſi non poſſet ſe à vitio ad virtutem conuertere. Ideò & plura viribus humanis, quàm par erat tribuere: & mirè variarunt, cùm rationis iudicio viderent vbiq; refragari ſcripturas. Et in hoc quidem loco cùm prorſus Chriſtiana doctrina à Philoſophia & humana ratione diſſentiant, tamen ſenſim irrepſit Philoſophia in Chriſtianiſmum, & receptum eſt impium de libero arbitrio dogma, & obſcurata Chriſti beneficentia per profanam illam & animalem rationis noſtræ ſapientiam. Vſurpata eſt vox liberi arbitrii, à diuinis literis, à ſenſu & iudicio ſpiritus alieniſſima, qua videmus ſanctos viros non rarò offenſos eſſe. Additum eſt è Platonis Philoſophia vocabulum rationis æquè pernitioſum. Nam perinde atque his poſterioribus Eccleſiæ temporibus Ariſtotelem pro Chriſto ſumus amplexi, ita ſtatim poſt Eccleſiæ auſpicia per Platonicam Philoſophiam Chriſtiana doctrina labefactata eſt: ita factum eſt, vt præter Canonicas ſcripturas nullę ſint in Eccleſia ſyncerę literæ. Redolet Philoſophiam, quicquid omninò commentariorum extat. Et paucis interpoſitis: In quæſtionem vocatur, ſit ne libera voluntas? reſpondeo, quandoquidem omnia quæ eueniunt, neceſſariò iuxta diuinam prædeſtinationem eueniunt, nulla eſt arbitrii noſtri libertas. Quid igitur inquies, Nullàne eſt in rebus (vt iſtorum vocabulo vtar) contingentia? nihil caſus? nihil fortuna? Omnia neceſſariò euenire ſcripturæ docent. Vallam, ait EcKius, quòd ſcholarum ſententiam de libero arbitrio confutarit, plura voluiſſe ſcire quàm didiciſſet. Et in fine huius loci ſummā colligens, dicit: Si ad prædeſtinationem referas humanam voluntatem, nec in externis, nec in internis operibus vlla eſt libertas, ſed eueniunt omnia iuxta prædeſtinationem diuinam. Si ad opera externa referas voluntatem, quædam videtur eſſe iudicio naturæ libertas: ſi ad affectus referas voluntatem, nulla planè libertas eſt, etiam naturæ iudicio. Concludit tandem: Vides Lector, quantò ſimplicius de libero arbitrio ſcripſerimus, quàm vel Bernardus, vel vlli Scholaſtici. Et in annotationibus in epiſtolam Pauli ad Romanos, explicans illum Pauli locum, Iuxta prædeſtinationem Dei, poſteaquam confirmauit, quòd nulla eſt rerum contingentia, nec libertas arbitrii, ſic tandem loquitur: Nos verò docemus, non ſolùm permittere Deum creaturis, vt operentur, ſed ipſum omnia propriè agere: vt ſicut fatentur proprium opus Dei fuiſſe Pauli vocationem, ita fateantur opera Dei propria eſſe: ſiue quæ media vocantur, vt comedere, bibere, communia cum brutis: ſiue quæ mala ſunt, vt Dauidis adulterium, Manlii ſeueritatem animaduertentis in filium: cùm conſtet Deum omnia facere non permiſſiuè, ſed potenter, vt Auguſtini verbo vtamur, vt ſit eius proprium opus Iudę proditio, ſicut Pauli vocatio. Hæc Philippus in his libellis, quos adoleſcens etiamnum ſcripſit, Quorum alterum de Locis communibus inuictum libellum eſſe dicit Lutherus, contra Eraſmum de ſeruo arbitrio ſcribens: non ſolùm immortalitate, ſed Canone quoque Eccleſiaſtico dignum: cui tuus libellus, inquit, comparatus ita mihi ſorduit ac viluit, vt tibi vehementer compateter. In alterum verò præfatus, non dubitat eum doctiſſ. Thomæ Aquinatis Commentariis anteferre. Hieronymi autem & Origenis Commen. meras eſſe nugas & ineptias, ſi illius annotationibus comparentur. Ac parum abeſt, quin eum Paulo ſuperiorem faciat, certe proximum illi eſſe vult. Verùm vtrumque libellum hunc toties variando Philipp. ipſe poſteà multis in locis erroris condemnauit: in hoc præſertim capite de lib. arbitr. Nam ſæpè deinceps vtrumque excudi fecit, multa detrahens, addens, mutans, corrigens, vt poſtremi cum primis nulla fere in parte conueniant. In iis autem locis, qui ſunt impreſſi anno trceſimoſexto Argentorati, treceſimo octauo VVittembergæ, 46. Lipſiæ, quinquageſimo quinto VVittembergæ, apertè recantauit ea, quæ in primis illis ſcripſerat de libero arbitrio. Sic enim loquitur Valla & plerique alii, detrahunt voluntati hominis libertatem, ideò quia fiant omnia decernente Deo. Addit in locis, anno 46. & 55. excuſis: Hęc imaginatio orta ex Stoicis diſputationibus deducit eos ad tollendā contingentiam bonarum & malarum actionum, imò omnium motuum in pecudibus & elementis. Dixi autem ſuprà, non eſſe in Eccleſiam inuehendas illas Stoicas opiniones, nec defendendam eſſe neceſſitatem fatalem omnium, ſed aliquam cōtingentiam concedendam. Non neceſſe fuit Alexandrum interficere Clytum. Nec miſcenda eſt diſputatio de determinatione diuina quęſtioni de libero arbitrio. Et iterum in Locis anni 36. & 38. ac poſterioribus: Cùm in natura hominis reliquum ſit iudicium & delectus quidam rerum, quæ ſunt ſubiecta rationi aut ſenſui, reliquus eſt etiam delectus externorum operum ciuilium: quare voluntas humana poteſt ſuis viribus ſine renouatione, aliqua externa legis opera facere. Hęc eſt libertas voluntatis, quam Philoſophi rectè tribuunt homini. Nam & Paulus diſcernens iuſtitiam carnis à ſpirituali, fatetur non renatos habere delectum aliquem: manus à cæde, à raptu, à furto, continere. Et hanc vocant iuſtitiam carnis: imò hanc diſciplinam etiam non renatis præcipit Deus. Ac interiectis nonnullis: Hæc ſententia de libero arbitrio nihil habet abſurdi: & eſt germana cum aliorum Scriptorum Eccleſiaſticorum ac Synodorum, tum verò etiam Auguſtini ſententia: nec adigit ad deſperationem bonas mentes, nec deterret eas quominus conentur: imò & amplificat Spiritus ſancti auxilium, & acuit curam ac diligentiam noſtræ voluntatis. Non probo deliramenta Manichæorum, qui prorſus nullam voluntati tribuebant actionem, nec quidem adiuuante Spiritu ſancto: quaſi nihil intereſset inter ſtatuam & voluntatem. Scribit etiam concurrere tres cauſas bonæ actionis, verbum Dei, Spiritumſanctum, & humanam voluntatem aſsentientem nec repugnantem verbo Dei. Poſſet enim excutere, vt excutit Saul ſua ſponte: ſed cùm mens audiens, ac ſe ſuſtentans non repugnat, non indulget diffidentiæ, ſed adiuuante etiam Spirituſancto conatur aſsentiri, in hoc certami-

Philip. quàm arrogantèr primùm negarit liberum arbitrium.

Aliud Philippi teſtimonium contra liberum arbitrium.

Luth. quanti ſcripta Philip. fecerit, quorum tamē nonnulla dogmata ipſe poſtea Philippus damnarit.

In ſcriptis poſterioribus Philippus confirmat liberū arbitrium.

ne voluntas non eſt ocioſa. Et iterum poſt pauca: Vidi multos non Epicureos, qui cùm eſſent in mœrore propter ſuos lapſus, diſputabant, quomodo ſperem me recipi, cùm non ſentiam in me transfundi nouam lucem & nouas virtutes? Prçtereà ſi nihil agit liberum arbitrium, intereà donec ſenſero fieri illam regenerationem, de qua dicitis, indulgebo diffidentiç & aliis vitioſis affectibus. Hçc Manichæa imaginatio horribile mendaciũ eſt: & ab hoc errore mentes abducendæ ſunt & docendæ, agere aliquid liberum arbitrium. Pharao, Saul, non coacti, ſed volentes & liberè repugnant Deo: nec fit conuerſio in Dauide, vt ſi lapis in ficum uerteretur: ſed egit aliquid liberum arbitrium in Dauide, cùm audiuit obiurgationem & promiſſionem: volens iam & liberè fatetur delictum: & egit aliquid eius voluntas, cùm ſe ſuſtentat hac voce: Dominus transtulit peccatum tuum. Et iterum poſt pauca: Cùm promiſſio ſit vniuerſalis, nec ſint in Deo contradictoriæ voluntates, neceſſe eſt eſſe in nobis aliquam diſcriminis cauſam, cur Saul abiiciatur, Dauid recipiatur, id eſt, neceſſe eſt aliquam eſſe actionem diſſimilem in iis duobus. Et in capite prçcedenti, quod eſt de cauſa peccati & contingentia. Eſt autem hæc pia & vera ſententia, vtraque manu, ac veriùs toto pectore tenenda, quòd Deus non ſit cauſa peccati: & quòd Deus non velit peccatum, nec impellat voluntates ad peccandum, aut approbet peccatum. Sed cauſæ peccati ſunt voluntas Diaboli, & voluntas hominis, qui ſua voluntate abuti potuit, ſeque à Deo auertere: quæ quidem longiùs ibi perſequitur.

Philip. ſe Manichæum fuiſſe ipſe declarat.

Ex quibus planum cuique fieri poteſt, quemadmodum Philippus Melanchthon, quicquid ab eo peruerſè ſcriptum fuerat de libero arbitr. in Loc. Commu. anni 21. ſimul & Magiſtri ſui Martin. Luther. eadem de re ſententiam, tanquam impiam & cum hæreſi Manichæorum congruentem condemnauit: quod pluribus etiam verbis ab eo factum eſt in Epitome Philoſophiç moralis, quam edidit Argentorati anno 38. ubi ſimiliter damnat ingenia turbulenta, quæ multas de libero arbitrio ferunt contentiones, & Vallç abſurdas imaginationes, quç propter diuinam gubernationem adimunt libertatem voluntati. Sed & in Commen. in epiſtol. ad Rom. poſterioribus expungi fecit ea, quæ ſcripſerat anno 24. quòd eſſent Dei propria etiam mala opera, vt Dauidis adulterium, & quòd æquè proprium eius opus eſſet Iudæ proditio, ſicut Pauli vocatio. Quin enarrans illum locum: Tradidit eos Deus in deſideria cordis eorum: Nec vult, inquit, nec approbat, nec efficit peccatum Deus. Et quoniam Auguſtanç Confeſſionis eſt auctor idem Philippus, in ea quoque diſceſſum eſt à Lutheri ſententia, quo ad hoc doctrinç caput, quod ille tamẽ ad finem vſque vitæ ſuæ tanta pertinacia defendit, vt mori ſe priùs paratum oſtenderet, quàm ab hac ſua ſententia diſcederet: In qua quantum poſitum eſſe putauerit, & in exordio, ſicut paulò ante commemorauimus, & in fine libri, quẽ ſcripſit contra Eraſmum, ſatis declarauit. Sic enim propè calcem eum alloquitur: In hoc te vehementer laudo, quòd ſolus prç omnibus rem ipſam es aggreſſus, hoc eſt ſummam cauſæ: nec me fatigatis alienis illis cauſis de Papatu, indulgentiis, purgatorio, ac ſimilibus nugis potius, quàm cauſis, in quibus me hactenus omnes venati ſunt fruſtrà. Vnus tu & ſolus rerum cardinem vidiſti, & ipſum iugulum petiiſti. In eo igitur quod rerum cardo, quod cauſæ totius eſt iugulum, auſus eſt Philippus cum ſuis, qui Auguſtanæ ſunt Confeſſionis, à Magiſtro ſuo Martino Luthero ſe palàm diuerſum ſentiendo ſegregare. Quod quid aliud fuit, quàm eum hæreſeos & impietatis condemnare? Et revera cardo Lutheranç doctrinç vertitur in hoc vno dogmate de libero arbitrio, quod ruere non poteſt, quin ſimul eodem motu labefactata concidant omnia, quç de iuſtificatione prǽſertim, deque rebus ad illam pertinentibus ab eo ſcripta ſunt. Lutheri ſententiam tuetur etiamnum Caluinus, & in ea perſtat. Neque ſibi prorſus eam ſordere Brentius oſtendit in prima pericope, quam ſcripſit contra venerabilem virum Petrum à Soto. Vidimus autem & Galli cuiuſdam ſcriptum, quo grauiter inſectatur Prçceptorem ſuum Philippum, quòd in hac tanta re à Magiſtro ſuo Luthero diſſentiat. In quo ſcripto Philippum etiam inſimulat, quòd Caluinizet.

Cardo Lutheranæ doctrinæ eſt de libero arbit.

1. In Apol. Cõfeſſ. Aug. 2. in locis commun.

Habemus ergo iam huius hydræ Lutheranç ſex capita, quorum ſextum revera caput eſt: agitur enim de ſumma rei. Sed neq; minoris momenti eſt ſeptimum, de quo immane quantũ eſt inter Lutheranos diſſidiũ? Neque enim agitur de linea veſte, ſed de eo, quem prçcipuum doctrinæ Chriſtianç locum vocat Philippus, quem ſummam Euangelii continere ſcribit, nimirùm de iuſtificatione. Nec à ſcopo multùm aberrat, cùm illi tantum tribuit. Intereà tamen & de hoc ingens eſt inter eos dimicatio. Nam cùm in Auguſtana Confeſſione minus dilucidè fuerit locus hic explicatus, fas ſibi eſſe putauit Andreas Oſiander, clariùs de eo aliquid diſſerere: quod cùm feciſſet non relata priùs re ad Philippum & eos qui Confeſſionis Auguſtanæ prçcipui ſunt Doctores, tantç fuerunt excitatæ tragœdiç, vt non longè res abfuerit à ſeditione. Cuius criminis non eſt inſimulatus Oſiander? quç conuitia & maledicta in eum iactata non ſunt? Vocatus eſt, vt ipſe ſcribit, Hçreticus, Antichriſtus, Iudçus, niger Diabolus, Draco, homo nefarius, conſceleratus, hoſtis Chriſti. Fuit etiam de eo confictum, quacunque incederet, quòd eum in ſpecie canum duo Diaboli comitarentur, quos tamen non cuiuis videre liceret: quodque quo tempore cibum & potum in inferiore cum ſuis hypocauſto ſumebat, vbi vacare ſolitus erat literarum ſtudiis, in ſuperiore ſedens in illius loco Diabolus viſus fuerit ſcriptitare. Et alia id genus pleraque. Tum & illud ſparſum de illo fuit, quòd affirmaret Chriſti paſſionem & mortem nullum nobis fructum attuliſſe, cùm tamen in ſcriptis illius diuerſum reperiatur. In ſumma, tantum fuit odium homini conflatum, vt non ipſe modò tanquam impius haberetur, verùm etiam qui ſermones eius audiebant, à communione cçterorum, qui ſe pios exiſtimabant, arcerentur, ac ne ſepultura quidem communi digni ducerentur. Miſſum fuit VVittembergam, vt de doctrina eius iudicium fieret, damnata eſt per Philippum, Pomeranum, Forſterum, & alios. Miſſum eſt VVirtembergam, approbata eſt per Brentium, & qui ſunt eiuſdem ſectæ. Hic vides, de vna, eademque doctrina, quàm diuerſum fuerit iudicium VVittembergenſium & VVirtembergenſium Docto-

Oſiander malè tractatus à Confeſſioniſtis.

Oſiandri doctrina VVittembergæ damnata, VVirtembergæ approbata à Confeſſioniſtis.

rum,

rum,cùm tamen inter vtroſque non ſit niſi vnius literę diſcrimen,cùm prolatis etiam è Lutheri libris locis aliquot planum facere conetur Oſiander,quod ipſe ſcripſerit,idem de iuſtificatione ſenſiſſe Lutherum, nimirùm eſſentialem Dei iuſtitiam habitantem in nobis, & excitantem nos ad benè agendum eſſe iuſtificationem noſtram. Cæterùm contra ſcriptum illud,quod editum contra ſe fuerat à Philippo & collegis eius, edidit ipſe quoque ſcriptum contrarium Oſiander:in quo cauſam adfert, cur hanc ipſius doctrinam illi non approbarint. Narrat igitur,neminem VVittembergæ vel Theologiæ Doctorem,vel artium fieri Magiſtrum, niſi prius conceptis verbis iuxta formulam ſibi prolatam iurauerit, ſe tria ſymbola, Apoſtolorum, Nicęnum,& Athanaſii retinere firmiter,ac tueri ſimul & defendere velle. Quòd ſi quid inciderit, quod in iis tribus Symbolis & Auguſtana Confeſſione ſatis determinatum non ſit,nolle ſe quicquam de eo concluſiuè(quod vulgò dicitur)dicere,niſi re prius ad ſeniores Doctores,qui conſtanter huic adhærent Confeſſioni,relata, & conſilio cum illis communicato. Seniores autem iſti cùm ſint Philippus & eius ſimiles,ſi quid incideret,quod in hac Auguſtana Confeſſ. ſcriptũ nõ ſit, neceſſe habent, qui iurauerunt in Confeſſionem,nihil de eo ſtatuere,niſi quod viſum illis fuerit. Ita vt quod ipſi probauerint, id recipere ſint adſtricti,etiam ſi diuerſum aliquid in ſcripturis Canonicis reperiatur: quandoquidem non in ſacrę ſcripturæ, ſed in Auguſtanæ Confeſſionis vnanimi conſenſu ſe conſtanter eſſe permanſuros, iurauerint. Itaque ſi ſcripturas potiùs ſequerentur,periurii reatum non effugerent. Confeſſionem autem hanc Philippus ipſe ſcripſit,penes quem etiam eſt eam interpretandi poteſtas. Ex quo conſequitur, quòd omnes qui iurarũt in eam Confeſſionem,neceſſe habeant illam eo ſenſu accipere, quem Philippus attulerit, vt ſic reiecta ſcriptura ad tria ſymbola tantum,& ad Philippi doctrinam ſint alligati. Hæc de Philippo Oſiander: qui parentes etiã diligenter monet,vt etiã atq; etiã ſecum deliberent,num ſuos filios mittere VVittembergam debeant, vt ibi Magiſtri vel Doctores efficiantur. Coguntur enim,inquit,abiurare verba Dei, & in Philippi verba iurare. Iurat enim, inquit, quilibet, quòd de grauioribus rebus ad fidem pertinentibus,nihil velit ſtatuere, niſi de ſententia ſeniorum confeſſionis Auguſtanę, etiamſi contrarium dicat ſcriptura: Quam ſi ſequi potius voluerit, erit periurii reus. Ita ſecreta fit quædam, inquit, conſpiratio, quæ magis hominum, quam Dei verba reſpicit: atque ideo Chriſtianæ Reipub. non parum adfert detrimenti. Philippi verbum plus apud eos ponderis habet, quàm Dei verbum. Sex & triginta ſcripturarum loca produxi, quibus habitare Deum in nobis oſtendi, creditum non eſt. Simul vt Philippus paruam ſchedam ſcripſit, qua teſtatus eſt ita ſe rem habere, ſtatim creditum eſt. Ac paulò pòſt: Vox audita eſt, inquit, de cœlo Patris de Chriſto dicentis: Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi benè complacui, hunc audite. Hunc, inquit, audite, non Philippum, non alios homines, qui tibi os obturant, & volunt, vt ſecundum eorum conſilium,non autem ſecundum ſcripturas, pronuncies: Sic Oſiander ferre non potuit, vt homines ad Confeſſionem Auguſt. quod Philippi verbum eſt, alligarentur potius quàm ad Dei verbum, cùm quod ipſe, non quod Philippus doceret,id eſſe Dei verbum credi vellet: cùm ſe nulla re Philippo inferiorem eſſe iudicaret: nulla vt cauſa eſſet, quamobrem non ipſius verbum, vt Philippi verbum,pro Dei verbo haberetur: cùm præſertim Philippus,quemadmodum aliis pleriſque in rebus, ita & in doctrina de iuſtificatione, nunquam ſibi ſatis conſtiterit. Viginti dicit eſſe diuerſas opiniones de hoc vno dogmate: ac Philippi, diſcipulorumque eius quatuordecim enumerat in eo libello, quem contra Nycticoracem quendam ſcripſit.Nam ſimul vt,inquit,locum aliquem in ſcripturis viderunt,in quo iuſtitię mentio fieret, ſtatim nouam ex eo iuſtificationem ſunt fabricati. Verbi gratia: legit aliquis, Credidit Abraham Deo, & reputatum eſt illi ad iuſtitiam,iam ex hoc vno loco duo collegit iuſtificationis genera, vnum ex verbo credidit, vt diceret fidem eſſe noſtram iuſtitiam, alterum ex verbo reputatum eſt, vt diceret, Deum iuſtitiam ſuam nobis imputare,nos pro iuſtis habere,etiam ſi non ſimus,atque hanc eſſe iuſtitiam noſtram. Legit alius: Iuſtificati ſumus per ſanguinem eius,ſtatim ex eo colligit,quòd pretioſus Chriſti ſanguis ſit noſtra iuſtitia. Legit alius: Sicut per vnius inobedientiam peccatores conſtituti ſunt multi, ita per vnius obedientiam iuſti conſtituentur multi: mox docuit, Obedientia Chriſti eſt iuſtitia noſtra. Legit alius, Reſurrexit propter iuſtificationem noſtram: Reſurrectio, inquit, Chriſti eſt iuſtitia noſtra. Legit alius, Spiritus ſanctus arguet mundum de iuſtitia, quia vado ad patrem: affirmauit illicò, quòd Chriſti tranſitus ad patrem eſt iuſtitia noſtra. Legit alius,quòd efficimur iuſti abſque meritis ex gratia Dei: non dubitauit affirmare,quòd gratia & miſericordia Dei ſit iuſtitia noſtra. Legit alius: Ad oſtenſionem iuſtitiæ ſuæ propter remiſſionem præcedentium delictorum, eueſtigiò docuit, remiſſionem peccatorum eſſe iuſtitiam noſtram. Legit alius: Liuore eius ſanati ſumus, aſſeruit illicò, quòd vulnera Chriſti ſunt iuſtitia noſtra. Iam igitur enumeraſſe ſe ſcribit nouem genera iuſtificationum è ſcripturis collecta, malè inter ſe cohęrentia, neque tamen omnia ſe adhuc recenſuiſſe. Enumerat deinceps, quæ è ſuo quiſque capite confinxit. Aliqui, inquit, dicũt, quòd iuſtitia ſit opus Dei, quòd ipſe in Chriſto operatur: alii, quòd nos Deus ad ęternam vitam recipit: alii, quòd meritum Chriſti: alii de media quadam iuſtitia loquuntur, quam tamen explicare nequeunt. Alii docent, quòd eſſentialis iuſtitia Dei creat in nobis aliam nouam creatam iuſtitiam. Sic Oſiander quatuordecim opiniones de iuſtificatione recenſet, & quam ipſe profert eſt quintadecima. Iuxta numerum autem cuius meminit in confutatione ſcripti, quod contra ſe Philippus ediderat, erunt omnes uiginti & vna.

Iurandũ eſt VVittembergæ in Confeſſionem Auguſtanam, & verba Philippi.

Oſiander de Confeſſ. Auguſt.

Tanti autem Confeſſionem iſtam fieri ſcribit Ioan. à Laſko, vt non deſint inter Lutheranos, & quidem non poſtremos, qui dicant ſe malle de Pauli ipſius Apoſtoli, quàm vel de Lutheri Confeſſionis Auguſtanæ doctrina dubitare.

Alligari ad Philippi verbum.

Viginti opiniones Confeſſioniſtarum de vno dogmate iuſtificationis.

Nunc tu vide Sereniſſime Rex, quandoquidem ſic ipſi diſſident inter ſe non de lana caprina, quod dici ſolet, ſed quod ipſimet fatentur, de præcipuo doctrinæ Chriſtianæ loco, qui ſummam Euangelii totius in ſe continet, quàm tutum ſit, de quocunque tandem Chriſtianæ doctrinæ capite diſceptetur, à ſenſu & conſenſu totius Eccleſiæ deficere,& animam vnius alicuius iſtorum fidei committere, qui nuper exortus

Quàm periculoſũ fidere Sectariis, tantopere diſcrepantibus de maximis rebus.

non modò cum ſuę congregationis proceribus, ſed ne ſecum quidem ipſe perſæpè conſentiat, ſicut in hoc ipſo capite de iuſtificatione toties eſt à Philippo variatum. Certum eſſe dicit argumentum Lutherus: quandoquidem ſeptem aut octo ſectas enumerauit Sacramentariorum, doctrinam eorum ab auctore Satana profectam eſſe, quòd in ipſo ſtatim exordio ſit in tot capita diſſecta. Atqui nos non ſeptem, ſed bis aut ter ſeptem Lutheranorum ſectas de vno ſaltem iuſtificationis articulo, qui ſummam Euangelii continet, recenſuimus. In vniuerſum autem de rebus etiam aliis diſſidentes, quater ſeptem vna minus. Collegit ciuis quidam Hallenſis homo Laicus Caſpar Querchamer triginta ſex loca Lutheri inter ſe pugnantia ſuper vnodũ taxat articulo, qui eſt de cõmunione vel vtriuſque vel alterius ſpeciei ſacramenti Euchariſtiæ. Quòd ſi triginta ſex has opiniones ad iſtas viginti ſeptem, quas enumerauimus, addẽdas aliquis putauerit, erũt 63. Quàm multę ſunt autem ſectæ, quæ nos adhuc fugiunt? Et erit quiſquam qui dubitet, quin & hæc Lutheranorum doctrina ſit ab auctore Satana profecta?

Triginta ſex pugnantes opiniones de communione vtriuſque vel alterius ſpeciei.

Caue putes piẽtiſſime Rex, Chriſti cauſam ab iſtis agi, aut hoc eorum eſſe ſtudium, vt verbum Dei propagare queant. Nihil eſt, quod eis curæ ſit minori: ſuam vt gloriam propaget, ſuum vt verbum pro Dei verbo rudi populo venditet, id verò eſt quod eorum quiſque ſtudet maximè. Vocauerunt, ait Propheta, nomina ſua in terris: in hoc eorum cura conſumitur omnis, vt ſit nomen eorum in terris celebre, vt dicatur, hęc eſt confeſſio Philippi, hæc Brentii, hæc Oſiandri. Nihil enim nunc loquar de Zuinglianis, quos ipſi itidem vt Anabaptiſtas, habent pro hæreticis: de Lutheranis tantùm loquor, quos illi viciſſim iudicant hæreticos: neque diuerſum eſt Chriſtianorum omnium de illis iudicium. De iis igitur dico, quòd & ipſi quamlibet induti ſint ouium veſtimenta, tamen quæ ſua ſunt, quærunt, non quæ Ieſu Chriſti: de ſua quiſque, non de Chriſti gloria ſollicitus eſt. Quamobrem & ipſi, quamuis ex eadem Lutheri ſchola profecti, non eandem tamen confeſſionem habent omnes: conſtat enim quod Auguſtanam confeſſionem non receperunt niſi Saxonicæ Eccleſiæ. Ne in ipſa quidem Auguſtana ciuitate, vbi Cęſari primùm fuit exhibita, recepta eſt: Nam ea magis in Zuinglii partem propendere videtur, ac plures in ea reperiri dicuntur, qui SuencKfeldianę, quã qui ſint Confeſſionis Auguſtanæ. Quàm etiam cauſam fuiſſe puto, quòd cùm ante ſex annos iterum à Philippo ſcripta fuiſſet confeſſio Synodo Tridentinæ offerenda, ſic librum inſcripſerunt: Confeſſio doctrinæ Saxonicarum Eccleſiarum.

Quid venentur noui ſectarum aſſertores.
Pſalm. 48.

In ſchola Lutheri non omnibus placet Auguſta. Confeſſio.

At Brentius quamuis & ipſe præ ſe ferat à Lutheri doctrina ſe non eſſe alienum, minimè tamen in eo voluit acquieſcere: quod in illo ſcriptum fuit oppido, ex quo primùm Lutheri prodiit Euangelium. Verùm ſcripſit & ipſe peculiarem ſuam confeſſionem non ſub ſuo, ſed ſui Principis nomine, quam etiam congregationi concilii Tridentini propoſuit. Eſt autem illud ſcitu dignum, quod nec Brentius, nec Vrbanus Regius nec Oſiander in confeſſionis Auguſt. verba iurauerunt. Indignum enim illis videbatur, vt præſcriptam à Philippo fidei formulam ſequerentur, cùm quilibet eorum de ſe perſuaſum haberet, quòd in ſacris literis maiores etiam quàm Philippus, progreſſus feciſſet: Atque ideò ſe quoque non minus idoneum quiſque iudicabat, qui peculiarem etiam ſuæ fidei confeſſionẽ conſcriberet. Sic iſti dum ſui quiſque nominis illuſtrandi, quàm inueſtigandæ, propagandæque veritatis eſt ſtudioſior, licere ſibi volunt, vt non ipſi modò à ſe inuicẽ, ſed etiã à Magiſtro ſuo Luthero nonnullis in rebus, etiã iis, in quibus cardo Chriſtianæ rei vertitur, diſſentientes nouam ſibi quiſque fidem conderent, ac ſingularem ſuam confeſſionem exhiberent.

Conſilium Brentii in edenda noua confeſſione.

Vidit hoc homo quidam Hiſpanus Petrus à Soto, qui nullam aliam præter Catholicam fidem didicerat, quòd aliam confeſſionem Philippus, aliam proferret Brentius: mirari ſatis non potuit, quandoquidem vterque magiſtrum ſuum eſſe Lutherum profitebatur, quòd fidei ſuæ nihilominus diuerſas confeſſiones adferebant. Viſum eſt ei quiddam portenti ſimile. Quòd ſiquemadmodum ante annos viginti ſeptem factum eſt, quo tempore ſuam Cæſari confeſſionem Proteſtantes obtulerunt, Zuingliani ſeorſum ſuam confeſſionem produxiſſent, minùs id illi mirum accidiſſet: Nam ſicut iam à nobis dictum eſt, habentur à Lutheranis pro hęreticis: quales viciſſim, ab illis Lutherani iudicantur. Sed cùm id fieret ab iis, qui quòd à Luthero fuit inuentum, idẽ Euangelium ſe profiteri iactarent, id verò inſtar eſſe monſtri videbatur, quòd ex eadem ſchola profecti, non eandem confeſſionem adferrent. Quoniam verò magna fuit opinio, Ducem VVirttembergenſem, ſub cuius nomine confeſſionem ſuam Brentius ediderat, à Chriſtiana & Orthodoxa fide non abhorrere, ab ea, inquam, fide, quam à maioribus noſtris, ſicut ipſi ab Apoſtolis acceperunt, per manus nobis traditam habemus, viro pio & zelo Chriſtianæ religionis ardenti vehementer doluit, quòd eò ſe Brentii & collegarum eius conſiliis adduci paſſus eſt Princeps ille, qui ſingulari quadam ſuæ voluntatis in Catholicam fidem inclinatione propendere putabatur, vt ſingulariter ſuæ fidei potius confeſſionem Synodo proponeret, quàm in Catholica, quam à ſuis maioribus accepiſſet, acquieſceret. Quamobrem tenere ſe non potuit, quin ipſe quoque ſuam aſſertionem ederet, ſed non ſingulariter tamen ſuę, verùm Catholicæ fidei. Quem librum ita ſcribi curauit, vt ex vna facie concionatorum Ducis Confeſſionem oſtenderet, ex altera Catholicam. Et doctrinæ Ducis, Catholicam doctrinam: auctoritatibus ſcripturæ, auctoritates non pauciores: teſtimoniis Patrum, teſtimonia pariter opponeret.

Petrus à Soto cur aduerſus Brentii confeſſionem ſcripſerit.

Quam ſcribendi rationẽ Petrus à Soto ſeruauerit.

Scripſerat autem in eo libro Princeps, teſtificari ſe velle coram Deo & Eccleſia ſtudiũ ſuũ in excitanda & propaganda verè pia doctrina. Quæ verba Petrus in ſcholiis excipiens: Priùs, inquit, ea fuit agnoſcenda, prius erat ſtatuendum, vt ea doctrina, cui propagandæ datur opera, ſit verè pia: maximè nunc, quando conſtat omnibus in dubium verti, quæ ſit vera doctrina. Non vt lateat, inquit, Princeps optime, quòd ſicut tui impiam doctrinam iudicant, quam Catholici ſequuntur: ſic eam Catholici viciſſim, cui tui propagandę das operam. Nec ſunt apud eos pauciores aut minus fide digni teſtes, quàm apud veſtros. Vt minimum ergo, non veræ & piæ doctrinæ propagandę das operam, ſed aut impię, teſtibus Catholicis, aut cer

Dux VVitember genſis ne fallatur ſcripto Brẽtii, qui Confeſſionem eius nomine edidit, humaniter à Soto admonetur.

tè dubiæ, neceſſaria ratione. Nónne igitur ſatius eſt ab hoc ſtudio ceſſare, & vel ſaltem ſuſpendere iudicium,& expectare humiliter à Deo illuſtrari, idque exigere piis operibus & precibus ad Deum? Subiunxerat Princeps: Etſi enim non ignoramus ſuum eſſe diſcrimen inter politicam & Eccleſiaſticam functionem, tamen cùm Pſalmus nos grauisſimè hortetur, Nũc Reges, inquit, intelligite, erudimini qui iudicatis terram: ſeruite Domino in timore & tremore, non debuimus cœleſtem contemnere, &c. Et hæc verba Petrus excipiens. Quod verò, inquit, ſit hoc diſcrimen, oportebat benè exploratum habere: certum eſt, alienum eſſe à Principe Rempub. adminiſtrante definire dubia circa fidem: hoc verò pertinere ad eos, qui Eccleſiam gubernant: ab illis oportet Principes accipere, & eorum expectare ſententiam: alioqui timere debent, quod ſequitur poſt verba hîc citata. Ne quando iraſcatur Dominus contra eos, & pereant de via iuſta: hoc enim comminatur Principibus, qui non apprehendunt diſciplinam. Quid verò magis indiſciplinatum & inordinatum, quàm dubiam doctrinam ſequi, & intrudere ſubditis ante iudicium Eccleſiæ? E regione verò poſt alia pleraque ſic ſcripſerat: Nihil maiore diſcretione moderandum eſt, quàm zelus ille agnoſcendę & retinendæ veritatis, qui quò maior fuerit, eò in grauiora pericula & diſcrimina deducit hominem: vt teſtis eſt Paulus ſupra modum æmulator paternarum ſuarum traditionum, atque ideò iam expertus correctionem verè paternam Dei, de aliis dicit: Teſtimonium illis perhibeo, quòd zelum Dei habent, ſed non ſecundum ſcientiam. Ideoque pro illis triſtitiam magnam & continuum dolorem cordi ſuo ineſſe aſſerit. Debet igitur quiſque primò gradum ſuum agnoſcere, & iuxta illum ſequi & non præire, duci, & non ad ſe ducere Dei Spiritum & ordinationem: ne dicatur illi, Vade poſt me Satana, ſcandalum mihi es: non enim ſapis quæ Dei ſunt.

Pſalm. 2.

Non confundenda functio ciuilis cum Eccleſiaſtica.

Non ciuis zelo fidendum in cauſa religionis.

Galat. 1.

Rom. 10.

Matth. 16.

Quid eſt in iis verbis non modeſtè, non piè, non verè, Catholiceque dictum? Et ea tamen exaggeranda ſibi Brentius putauit, ac modò non cœlum terræ miſcendum, quòd auſus fuerit Principi dicere vir pius, Vade poſt me Satana: cùm tamen is nihil eiuſmodi Principi dixerit, verùm admonuerit tantùm, vt agnoſcat quiſque gradum ſuum, ne ſi præire velit, & non ſequi Spiritum ſanctum, dicatur illi: Vade poſt me Satana. Vide autem impotentiam hominis? Qui ſcripſit aſſertionem hanc fidei Catholicæ contra ſingularem Brentii Confesſionem, ei nomen eſt Petro, cognomen à Soto. Loci nomen id ſit an familię, mihi non ſatis liquet. Sed eſt inſignis Brentii petulantia ne dicam, an improbitas. Non ei dignatur cognomen ſuum tribuere, ſed eum per contumeliam vocat Aſotum. Dicuntur autem ἄσωτοι Gręcè, qui Latinè decoctores, nequam homines, luxu, ganeæque ſtudio perditi, qui bona ſua abligurierunt omnia. At cui viro probrum hoc obiicit Brentius, vt eum per ſummam iniuriam Aſotum vocet? Ei, quo vix quenquam hominem hæc noſtra ſecula tulerunt ſanctiorem: qui non verbis magis quàm factis pridem huic ſeculo nequam nuncium remiſit: ac quò magis vacare pietati poſſit S. Dominici ſequutus inſtitutum, ante complures annos in illius familiam tranſiit, non aliis, quàm ſacratum literarum ſtudiis deditus: Cuius & doctrinæ & vitę piè, ſancteque tra ductę tanta fuit fama, vt eum ſibi præ cæteris omnibus eligeret Chriſtianiſſ. Imperator, cui ſecretiora ſuæ cõſciẽtię vulnera detegeret, à quo ſanandis illis medicinam peteret, cuius miniſterio remiſſionem peccatorũ ſe conſequuturũ ſperaret. Solent autem potentiſſ. quique Reges non alios ad id munus aſciſcere, quàm qui ſunt excellenti doctrina, vitæque ſanctimonia commendati. Quò magis autem intelligas, quod minimè ſit ſuo de illo iudicio fruſtratus pientiſſ. Imperator: inter cætera hac quoque in re integritatis ſuæ ſpecimen de ſe præbuit ſingulare, quòd cùm vltrò fuiſſet Epiſcopalis illi dignitas delata, reſpuit, ac pauperẽ vitam potius elegit, in qua reliquum ætatis ſuæ tempus conſumeret. Equidem vidi hominem, cùm abs te sereniſſ. Rex, miſſus ad M. Imperatoriam proficiſcẽs, Dilingam ad Cardinalem Auguſtanum, virum cùm præclaris à Deo multis dotibus ornatum, tum Catholicæ & Orthodoxę fidei propugnatorem acerrimum, diuertiſſem. Is nũquam ſatis eximias & ſingulares hominis virtutes apud me prędicare potuit. Hunc igitur talem virum audet impurus homo Aſotum appellare. Quid eſt hoc aliud quàm lucem tenebras, bonum malum dicere? Sed vnde liceret agnoſcere Lutheri diſcipulum è Satanæ ſchola profectum, niſi mendaciis eiuſmodi tam ſancti hominis famam contaminarit? Quid autem ei deinceps erit credẽdũ, qui ſtatim in ipſo limine ſic impegit, vt apertè falsò conuitio vti non vereretur: Neque tamen illi ſatis libidini ſuę feciſſe ſe exiſtimabat, niſi quo falſo probro virum ſummæ pietate, religioneq; prędituin affecerat, eodem etiam vniuerſum Epiſcoporũ & Sacerdotum ordinem perſtringeret, quos vocat Prælatos Aſoticos. Quaſi verò non plus Aſotos inuenire liceat apud Lutheranos, quorum plerique tam ſunt inexhauſta libidine, vt ne cõiux quidem illis vna ſufficiat quàm apud Catholicos: præcipuè ſi partem iſtorum exiguam cum toto conferas orbe Chriſtiano. Sed non poſſunt iſti ſibi temperare, quin ex qua ſchola ſint profecti, planum omnibus faciant, & exemplo magiſtri ſui, ſannis, ſcommatibus, dicteriis, conuitiis, calumniis parum Chriſtianis, libros ſuos omnes inſarciant.

Brentius quomodo Sotum aggrediatur.

Brentii petulantia Aſotum vocãtis.

Laus Petri a Soto

Cardinalis Auguſtanus.

Brentii probrum in Magiſtratus Eccleſiaſticos.

Sed audi quæſo, quale ſit, quamque virulentum huius libelli prooemium? Orditur à fabula quadam de ſeruis, qui contra ſuos dominos inſurrexerint, & eos alicubi peregrè redeuntes oppreſſerint. Tales eſſe vult Epiſcopos Catholicos, ſeruos flagriones, conſceleratа mancipia, qui ſint auſi mouere ſeditionẽ contra ſuos dominos, & eos de gradu ſuo deturbare.

Virulentum libelli Brentiani prooemium.

Ac vide, quàm bellè primùm eos eiuſmodi ſeruos eſſe probet? Scriptum eſt, inquit, Quis eſt Paulus? quis Apollo? niſi miniſtri per quos credidiſtis? Nunquid autem non rectè dici poteſt ex aduerſo: Quis eſt Carolus Imperator? Quis Ferdinandus Cęſar? quis eſt Sigiſmundus Rex, niſi miniſtri, per quos ius cuiq; ſuũ tribuitur? quorum miniſterio fit, vt in pace & tranquillitate vitam agamus: niſi forte de ſeculari quoq; Principe ſcriptum non eſt: Dei miniſter eſt tibi in bonum. Non ſine cauſa gladium portat: Dei enim miniſter eſt, vindex in iram ei, qui malum agit. Longè potentisſimus fuit Sennacherib Rex, eum non modò miniſtrum, uerumetiam virgam furoris ſui & baculum uocat Dominus: atqui nullum eſt tam vile man-

Prima Brentii probatio.

1. Cor. 3.

Rom. 13.

Eſaia 10.

cipium, quod non virgæ ſit & baculo prꝑferendum. Nunquid ideò Reges & Principes ſubeſſe debent populo, non præeſſe? quia per eorum miniſterium ius cuique ſuum Deus tribuit: bonos præmiis, malos debitis afficit ſuppliciis? Profertur & alia ſcriptura:

Secunda probatio. 1. Cor. 3.

Omnia veſtra ſunt, ſiue Paulus, ſiue Apollo, ſiue Cephas, ſiue mūdus. Quid igitur ex eo colligis? Ergo Paulus, Apollo, Cephas & mūdus vniuerſus, fuit ſubiectus Corinthiis? Etiā Sigiſmundus noſter eſt, ſed nunquid tanquàm qui ſubiectus ſit nobis? Abſit, ſed tanquam is, qui legitimè nobis imperat Rex & Dominus noſter. Hic videre quilibet poteſt, quàm verum ſit, quod de Hæreticis ab Hilario ſcriptum eſt?

Hilarius in libro ad Conſtantium Augustum.

Omnes ſcripturas ſine ſenſu loquuntur. Atqui talibus è ſcriptura petitis vocibus, claſſicum iſti cecinerunt ruſticis, quo ſunt ad arma capienda contra ſuos dominos excitati, cùm dicerent: Omnia veſtra ſunt, ſiue Paulus, ſiue Apollo, ſiue Cephas, ſiue mundus, ſiue Reges, ſiue Principes, omnes ſunt ſerui veſtri, vos autem Chriſti, vt in ipſum Brentium, & eius ſimiles ea rectius quadrare videantur, quæ de ſeruis præfatur, qui contra ſuos dominos inſurrexerint. Affertur & tertia ſcriptura:

Tertia probatio.

Non enim noſmetipſos prædicamus, ſed Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum, nos autem ſeruos veſtros. His tribus locis ex Paulo productis, probat Brentius, quòd Paulus Epiſcopos Eccleſiæ ſubiicit, & facit eā dominam:

2. Cor. 4.

Nos autem adeò non pudet ſeruos & miniſtros Eccleſiæ dici, vt qui Princeps eſt Epiſcoporum, & in terris Chriſti Vicarius, hoc titulo maximè glorietur, quòd ſeruorum Dei ſe ſeruum eſſe ſcribit: cùm ſcriptum ſit: Maior ſeruiet minori.

Gene. 25.

Et eſt ita reuera, quòd nulla maior eſt ſeruitus, quàm ſit eorum qui præſunt in ſolicitudine: qualis fuit hic ipſe, cuius hæc teſtimonia proferuntur, qui cùm liber eſſet, ſe fecit ſeruū omnium, vt plures lucrifaceret: qui non leuiter affligebatur animo, cùm eum quotidie premeret, vrgeretq́; ſolicitudo Eccleſiarum omnium: ita vt non poſſet etiam, quin exclamaret: Quis infirmatur, & ego non infirmor? quis ſcandalizatur, & ego non vror?

Rom. 12. 1. Cor. 9. 2. Cor. 11.

Tales ſerui quin ſint Epiſcopi, quis eſt qui velit inficias ire? Quin & ipſi Reges & Principes, non diſſimili ſeruitutis genere premuntur. Nam ſi non ſeruiunt vtilitati ſubditorū, ſi nulla cura tanguntur ſalutis eorum, ſi voluptatibus tantum, aut ſuis priuatis commodis inſeruiunt, certum eſt, quòd eiuſmodi nec Reges veri Reges, nec Epiſcopi veri dici merentur Epiſcopi.

Reges etiam quodammodo ſerui. Eccle. 32.

Monet Sapiens: Rectorem te poſuerunt, noli extolli. Eſto in illis quaſi vnus ex ipſis: curam illorum habe. Hoc igitur eſt ſeruum eſſe, non ſubiectum eſſe, quibus præſis, non vt eos pro dominis agnoſcas, qui tibi fidei formulam præſcribant, ſed vt ne te propterea extollas, verùm curam eorum geras, eis prodeſſe ſtudeas, quibus te præeſſe Deus voluit.

Apoſtoli & eorū ſucceſſores Epiſcopi ſimul ſerui & domini. Actorum 20. Hebr. 13.

Ad hunc modum ſerui fuerunt Apoſtoli, & ſunt etiam nunc eorum ſucceſſores Epiſcopi, quos ita Paulus alloquitur: Attendite vobis & vniuerſo gregi, in quo vos Spiritus ſanctus poſuit Epiſcopos regere Eccleſiam Dei. Regere, inquit, non Regi: præeſſe, nō ſubiectum eſſe. Ad gregem autem his verbis vtitur: Obedite Præpoſitis veſtris, & ſubiacete eis, ipſi enim peruigilant, quaſi rationem pro animabus veſtris reddituri. Nunquid ait, regite eos? imperate eis? tanquam eorum Domini præſcribite eis docendę fidei formulam. Nihil horum: Sed obedite, inquit, ſubiacete eis. Quæſo te, potuitne dici planius aliquid? potuit ne clarioribus verbis oſtendi diſcrimen inter paſtores & oues, quàm quòd illos regere, hos vult obedire & ſubiacere? Et tu non reformidas Spiritui ſancto repugnare, tam dilucidè ſententiam ſuam per Paulum explicanti?

Qualis ſeruus fuerit Paulus Apoſtolus. 2. Cor. 4.

Verùm videamus Brenti, qualis fuerit ſeruus hic, qui cùm liber eſſet, ſeruum ſe fecit omnium. Scribens ad Corinthios quorum ſe ſeruum eſſe profitetur, ita loquitur: Quid vultis? in virga veniam ad vos? Scilicet in virga venire ſerui ſolent ad Dominos? Ac paulò poſt: Auditur, inquit, inter vos fornicatio & talis fornicatio, qualis nec inter gentes, ita vt vxorem patris ſui aliquis habeat. Et vos inflati eſtis, & non magis luctum habuiſtis, vt tolleretur de medio veſtrum, qui hoc opus fecit.

1. Cor. 5.

Ego quidem abſens corpore, præſens autem ſpiritu, iam iudicaui vt præſens, eum qui ſic operatus eſt, in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti tradere Satanæ in interitum carnis, &c. Vides in quali virga venerit, qualem ſeruum ſe geſſerit erga ſuos Dominos, nō hos modò, verùm, etiam alios quoſdam, nominatim autem Alexandrum & Hymenæum, quos & ipſos Satanæ ſe tradidiſſe ſcribit, vt diſcant non blaſphemare.

1. Tim. 1.

Non dixit ille: Vade poſt me Satana: ſed quod multò durius eſt, Satanæ tradidit in interitum carnis. Num tu propterea ſceleratum eum fuiſſe dices mancipium, qui contra ſuos dominos inſurrexerit? Habes iam, qualis fuerit ſeruus Paulus. Quid autem Petrus? Num huius diſſimilis? Ananias cum Zaphira vxore ſua vendiderat agrum, & fraudauit de pretio agri conſcia vxore ſua, & afferens partem quandam ad pedes Apoſtolorum poſuit.

Qualis ſeruus Petrus Apoſtolus. Act. 5.

Dixit autem Petrus ad Ananiam: Anania, cur tentauit Satanas cor tuum, mentiri te Spirituiſancto, & fraudare de pretio agri? Nonne manens tibi manebat, & venūdatum in tua erat poteſtate? Quare poſuiſti in corde tuo hanc rem? Non es mentitus hominibus, ſed Deo. Audiēs autem Ananias hęc verba, cecidit, & expirauit. Introiuit & vxor eius, neſciens quod factum fuerat. Dixit ei Petrus: Dic mihi, ſi tanti agrum vendidiſti? At illa dixit: Etiam, tanti. Petrus autem ait ad eam: Quid vtique conuenit vobis tentare Spiritum Domini? Ecce pedes eorum, qui ſepelierunt virum tuum ad oſtium, & efferent te. Confeſtim cecidit ante pedes eius, & expirauit. Vides qualis & hic ſeruus, fuerit qui mortis, vitæque poteſtatem in ſuos dominos haberet.

Quales ſerui, veteres Pontifices & Epiſcopi. Euſeb. li. 6. ca. 34. hiſt. Eccle. Exemplum de auctoritate confeſſioni in Imperatorem.

Sed & qui ſucceſſerunt in Apoſtolorum locum, nihilo minore fuerunt, ſicubi res poſtulabat, libertate, ſcribit de quodam Euſeb. (veriſimile eſt Fabianum fuiſſe Ponti. Roman.) quod cùm Philippus Imperator, qui primus Chriſto nomen dedit, in die qua vltimæ Paſchatis vigiliæ celebrabantur, in precationibus Eccleſiaſticæ multitudini, tanquam concors adiungi vellet, admiſſus ab eo non fuerit, niſi prius confiteretur, & iis qui propter peccata inquirebantur, & in pęnitentiæ loco fuerant conſtituti, ſe coniungeret: alioquin niſi hoc faceret, non ipſum admittendum fore, quòd in multis culpabilis foret. Quid autem pius Imperator? num à ſeruo de gradu ſe deiici quiritabatur? Imò ſcribit Euſebius eum promptè obediuiſſe, ſyncerumq́; ac religioſum animum erga Deum ipſis operibus declaraſſe. Non ita Conſtantius Imperator, qui graui perſequutione catholicos Epiſcopos premebat, dum quotannis ferè nouam fidei confeſſionem conſcribi vellet,

ita vt nouem ſub eo fides fuiſſe conſtitutas recenſeat Socrates Adeò fuit illius ſeculi ſtatus, noſtris temporibus iis non diſſimilis. Verùm & qui tum fuerunt Epiſcopi, fortiter illius tyrannidi repugnabant. Inclamarat is Liberium quemadmodum ipſe ſcribit Athanaſius, per Spadonem ſuum, vt contra Athanaſium ſubſcriberet, & munera pollicitus ſi feciſſet, & ſupplicia comminatus, niſi paruiſſet. Quid ad hæc Liberius? Nõ ita ſe habet, inquit, Eccleſiaſticus Canon, & neque vnquã accepimus talem à Patribus traditionem. Quòd ſi omninò Imperator curam ſuam pro eccleſiaſtica pace interponere quærit, aut ſcripta à nobis pro Athanaſio deleri iubet, deleantur quoque ea quæ contra eum ſcripta ſunt, fiatque deinde Eccleſiaſtica ſynodus longè à palatio, vbi nec Imperator præſtò ſit, nec Comes ſe ingerat, nec Iudex minetur, &c. Poſt hæc traditur Liberius ad Imperatorem, quò cùm perueniſſet, magna & ibi libertate dicendi vſus eſt: Deſine, inquiens, perſequi Chriſtianos, ne tenta per me hæreticã impietatẽ in Eccleſiã introducere, ad omnia potius ſuſtinenda parati ſumus, quàm nos Chriſtiani eò deueniamus, vt Arriani appellemur. Ne coge nos fieri Chriſti perduelles, &c. Tales fuit ſeruus Liberius, multos cruciatus perpeti, quin & in exilium abire paratior, quàm vt ſuo munere ſtrenuè non fungeretur. Similibus & promiſſis & minis adortus erat idem Conſtantius Hoſium Cordubenſem Epiſcopum. Verùm is ſcriptis ad eum literis, propoſito fratris exemplo: Quid tale, inquit, à Conſtante actum eſt? aut quis ibi Epiſcopus relegatus? aut quis ipſius Palatinus vim adhibuit? Deſine quæſo, & memineris te mortalem eſſe, reformida diem iudicii, ſerua te in illam diem purum: ne te miſceas Eccleſiaſticis, neque nobis in hoc genere præcipe, ſed potius à nobis ea diſce. Tibi Deus Imperium cõmiſit, nobis quæ ſunt Eccleſiæ concredidit. Et quemadmodum qui tuum Imperium malignis oculis carpit, contradicit ordinationi diuinę: ita & tu caue, ne quæ ſunt Eccleſiæ, ad te retrahens, magno crimini fias obnoxius. Date, ſcriptum eſt, quæ ſunt Cæſaris, Cæſari: & quę ſunt Dei, Deo. Neque diſſimilis fuit horum Hilarius Pictauien. Epiſcopus: Proclamo tibi, inquit, Conſtanti, quòd Neroni loquuturus fuiſſem, quod ex me Decius & Maximianus audirent: Contra Deum pugnas, contra Eccleſiam ſæuis, ſanctos perſequeris, prædicatores Chriſti odis, religionem tollis, tyrannus non iam humanorum ſed diuinorũ. Hæc tibi à me atque illis ſocia atque communia ſunt. Tu verò nunc propria tua accipe: Chriſtianum te mentiris, Chriſti nouus hoſtis es, Antichriſtum prǽuenis, & arcanorum eius myſteria operaris. Condis fidem, contra fidem viuens, doctor prophanorum es, indoctus piorum, ſubrepis nomine blandienti, occidis ſpecie religionis, impietatem peragis, Chriſti fidem Chriſti mendax prædicator extinguis. Et aliquot paginis interiectis: Hoc nunc à te Conſtanti, requiro, in qua tandem fide credas? ego enim nunc fidem tuam ignoro, per demorationis tuæ tempora, quibus quiſquam in vnum blaſphemiæ ſuæ baratrum deſcendens, per gradus prǽcipites cucurrit. Namque poſt primam verę fidei ſynodicam congregato rurſum Antiochæ concilio, fidem tibi renouas. Sed accidit tibi, quod imperitis ædificatoribus, quibus ſua ſemper diſplicent, vt accidere ſolet: vt ſemper deſtruas, quod ſemper ædifices. Et in ſequenti libro: certè voces exclamantium à tua manſuetudine exaudiri decet: catholicus ſum, nolo eſſe Hæreticus: Chriſtianus ſum, nõ Arrianus: & melius eſt mihi in hoc ſeculo mori, quàm alicuius priuati potentia dominante, caſtam veritatis virginitatem corrumpere.

Conſtantius Imperator à Pont. ſec. Liberio corripitur Socra. lib. 2. c. 41. eccle. hiſt. Athanaſius in epiſt. ad ſolitariã vitam agentes.

Hoſius Cordubenſis Epiſcopus. Ibidem Athanaſius.

Aliud exemplũ. Hilar. in lib. ad Conſtan.

Et qui ſequutus eſt hos trecentis pòſt annis, & amplius Ioannes Damaſcenus, cùm Leo Iſaurus Conſtantinopolitanus Imperator cum Imaginibus bellum ſuſcepiſſet, eaſque è templis eieciſſet, his verbis contra eum ſcribens vſus eſt: Cùm iam inde ab initio plurimi Sacerdotes & Reges Chriſtiani à Deo dati fuerint, qui & ſapientia & pietate, & non ſermone magis quàm vita excellerent, cùm plurimæ prætereà fuerint Sanctorum Patrum Synodi, cur nemo tale quid facere aggreſſus eſt? Non patiemur, vt nos aliquis nouam fidẽ edoceat: Ex Syon enim egredietur lex, ait per Prophetam Spiritus ſanctus, & verbum Domini ex Hieruſalem. Non patiemur, vt aliàs aliter ſentire, temporumque viciſſitudine fidem variare liceat; vt ea iis qui ſunt extra Eccleſiam ridicula appareat. Non patiemur, vt Regio ſubiaceat edicto, ſi fortè conatus is fuerit morẽ à maioribus noſtris traditum euertere. Non eſt enim piorum Regum, ſubuertere ſanctiones eccleſiaſticas: non Patrum hęc, ſed latronum & prædonum ſunt, quæ vi extorquentur, non libera perſuaſione fiunt: Non Regibus dixit Dominus: Vbi congregati fuerint duo vel tres in nomine meo, ibi ego ſum in medio eorum: Non regibus ligandi & ſoluẽdi poteſtatem tradidit Chriſtus, ſed Apoſtolis & eorum ſucceſſoribus. Et proximè in ſequenti ſermone. Non eſt regum præſcribere leges Eccleſiæ. Vide quid dicat eximius ille Apoſtolus: Et alios quidem poſuit Deus in Eccleſia, primùm Apoſtolos, deinde Prophetas, tertiò Paſtores & Doctores ad ædificationẽ Eccleſiæ: nõ addit Reges. Et iterũ: Obedite Præpoſitis veſtris & ſubiacete, ipſi enim peruigilant pro animabus veſtris, tanquam rationem reddituri. Et iterum: Mementote Præpoſitorum veſtrorum, qui loquuti ſunt vobis verborum, quorum contemplantes conuerſationem imitemini fidem. Non ſunt vobis loquuti ſermonem Reges, ſed Apoſtoli, ſed Prophetæ, ſed Paſtores, & Doctores. Cùm præcepiſſet Deus Dauid, vt ſibi curaret ædificandam domum, dixit ei: Non tu ædificabis mihi domum, quandoquidem vir ſanguinum es. Reddite vnicuiq; debitũ, clamat Paulus Apoſtolus, cui honorẽ, honorẽ: cui timorẽ, timorem: cui vectigal, vectigal: cui tributum, tributum: Regum cura eſt, vt benè ſit Reipublicæ, Eccleſiarũ conſtitutio ad Paſtores & Doctores pertinet: eiuſmodi alienæ functionis inuaſio, prędonum eſt & latronum ô fratres. Saul Samuëlis pallium diſcidit. Quid autem ei poſteà euenit? Scidit DEVS regnum ipſius, & dedit illud Dauid Regi manſuetiſſimo. Etiam Ieſabel perſequuta eſt, & linxerunt ſues & canes ſanguinem ipſius. Herodes Ioannem ſuſtulit, & à vermibus eroſus exanimatus eſt. Quin & hac ętate noſtra beatus Germanus, non vitę ſolùm, verùm & ſermone illuſtris, alapis cæſus, & in exilium relegatus eſt. Et alii multi Epiſcopi & Patres, quorum neſcimus nomina, an hoc latronum & prædonum facinus nõ eſt? Dominus, cùm adiiſſent eum Scribę & Phariſæi, vt tentarent, laqueo ſermonis eum irretituri, quęrebant. Num licet dare cenſum Cæſari? reſpondit eis, Exhibere mihi numiſma: cùm autem illi pro-

Serm. 1.

tuliſſent. Cuius, inquit, habet imaginem? illi autem reſpondentibus: Cæſaris: Reddite, inquit, quæ ſunt Cæſaris, Cæſari: quæ autem Dei, Deo. Tibi ò Rex, in iis quæ pertinent ad præſentis vitæ negocia libenter paremus, qualia ſunt, vectigalia, tributa, & id genus largitionum acceptiones, quorum gratia adminiſtratio Reipublicę noſtrę tuę fidei concredita eſt: In conſtituendo autem Eccleſiæ ſtatu, habemus paſtores, qui loquuti ſunt nobis verbum, & ritus atque inſtituta Eccleſiaſtica nobis expreſſerunt. Non transferimus terminos, ab orbe condito nobis præſcriptos, ſed tuemur & retinemus traditiones quemadmodum accepimus: Nam ſi cœperimus Eccleſię ſtructuram vel in minimo demoliri, paulò pòſt moles vniuerſa corruet. Ac paucis interiectis: Non recipio, inquit, Regem, qui per tyrannidem ſibi ſacerdotium vſurpat. Non Reges acceperunt poteſtatem ligandi & ſoluendi. Et iterum poſt pauca: Non aſſentior, vt Regum legibus gubernetur Eccleſia, ſed Patrum potius traditionibus, ſiue ſcriptæ eę ſint, ſiue non ſcriptæ.

Collatio veteris Eccleſiæ cum hac noſtra in vindicā da poteſtate & doctrina Eccleſiaſtica.

Habes, quales illo tempore ſerui fuerint Epiſcopi, Liberius, Hoſius, Athanaſius, Hilarius: quàm fortiter non vnius alicuius terrę Principis, verùm totius orbis Imperatoris, impiis conatibus obſtiterint: quàm intrepidè dicere fuerit auſus vnus ex illis: Ne te miſceas Eccleſiaſticis Imperator, neque nobis in hoc genere præcipe, ſed potiùs à nobis ea diſce. Tibi Deus Imperium commiſit, nobis, quæ ſunt Eccleſię, concredidit. Quid ſi viuerent illi noſtro hoc, non minus propè quàm ſitit illud, infelici ſeculo: ſi viderent, non modò prouinciam, verumetiam ciuitatem ferè vnamquamque ſingularem fidei ſuę confeſſionem adferre, ac ſynodo facienda, decernendaque præſcribere: quid eos facturos fuiſſe putas? Dicerent procul dubio eadem illa, quæ tum ab eis dicta ſunt: Catholici ſumus, non Hæretici: Chriſtiani ſumus, non Lutherani, non Brentiani. Melius eſt nobis in hoc ſeculo mori, quàm alicuius priuati potentia dominante, caſtam veritatis virginitatem corrumpere. Nunquid autem aliter ſe poſt hos in ſimili cauſa geſſit Ambroſius? Valentinianus Imperator iunior, Iuſtinæ matris impulſu, cùm puer adhuc eſſet, propemodum ſibi de fide iudicium vſurpare connatus eſt. Quid ad hæc Ambroſius? Dalmatius (inquit) me Tribunus & Notarius mandato, vt allegauit, clementiæ conuenit tuę, poſtulans, vt ipſe Iudices legerem, ſicut legiſſet Auxentius. Nec tamen expreſſit eorum nomina, qui fuerant poſtulati: ſed id addidit, quòd in conſiſtorio eſſet futura contentio, arbitrio pietatis iudicio tuæ. Cui reſpondeo, vt arbitror, competenter, nec quiſquam contumacem iudicare me debet, cùm hoc aſſeram, quod auguſtæ memorię Pater tuus, non ſolum ſermone reſpondit, ſed etiam legibus ſanxit ſuis: In cauſa fidei vel Eccleſiaſtici alicuius ordinis, iudicare eum debere, qui nec munere impar ſit, nec iure diſſimilis. Hæc enim verba reſcripti ſunt: Hoc eſt, Sacerdotes de Sacerdotibus voluit iudicare. Quinetiam ſi aliàs quoque argueretur Epiſcopus, & morum eſſet examinanda cauſa, etiam hanc voluit ad Epiſcopale iudicium pertinere. Quis igitur contumaciter reſpondet clementiæ tuæ, ille qui te patri ſimilem eſſe deſiderat, an qui vult eſſe diſſimilem? Niſi fortè vilis quibuſdam tanti Imperatoris exiſtimatur ſententia, cuius & fides confeſſionis conſtantia probata eſt, & ſapientia melioratę Reipublicæ profectibus prædicatur. Quando audiſti, clementiſſime Imperator, in cauſa fidei Laicos de Epiſcopo iudicaſſe? Ita ergo quadam adulatione curuamur, vt ſacerdotalis iuris ſimus immemores, & quod Deus donauit mihi, hoc ipſe aliis putem eſſe credendum? Si docendus eſt Epiſcopus à Laico, quid ſequitur? Laicus ergo diſputet, & Epiſcopus audiat, Epiſcopus diſcat à Laico. At certè ſi vel ſcripturarum ſeriem diuinarum, vel vetera tempora retractemus, quis eſt qui abnuat, in cauſa fidei, in cauſa, inquam, fidei, Epiſcopos ſolere de Imperatoribus Chriſtianis, non Imperatores de Epiſcopis iudicare? Eris, Deo fauente, etiam ſenectutis maturitate prouectior, & tunc de hoc cenſebis, qualis ille Epiſcopus ſit, qui Laicis ius ſacerdotale ſubſternit. Pater tuus, Deo fauente, vir maturioris æui dicebat, non eſt meum iudicare inter Epiſcopos. Tua nunc dicit clementia: Ego debeo iudicare. Neque verò ſcripſit hæc modò, verùm & dixit Ambroſius, quemadmodum ad ſororem ſcribēs ipſe narrat: Nolite te grauare (inquit) Imperator, vt putes te in ea, quę diuina ſūt, Imperiale aliquod ius habere. Noli te extollere: Eſto Deo ſubiectus. Scriptum eſt: Quæ Dei Deo, quæ Cæſaris Cæſari. Ad Imperatorem palatia pertinent, ad ſacerdotem Eccleſiæ: Publicorum tibi mœnium ius commiſſum eſt, non ſacrorum. Num & is aliud, quàm quod Petrus à Soto dixiſſe videtur: Vade poſt me Satana? Neque id per epiſtolam tantùm, quæ minùs erubeſcit, verumetiam pręſenti coram. Quàmuis autem ęquæ Caluinus infeſtus ordini noſtro ſit atque et Brenti, ſingularem tamen hanc ſancti huius hominis moderationem ac prudentiam, cum animi magnitudine, fiduciaque coniunctam vehementer commendat. Negat, inquit, Imperatorem idoneum eſſe cognitorē tantæ controuerſię, id quod illius temporis neceſſitas poſtulabat, & ipſa etiam perpetua rei natura. Perpetuam rei naturam poſtulare dicit Caluinus, vt ne cauſarum Eccleſiaſticarum, fidei præſertim, Iudex eſſet Imperator. Nec erga Valentinianum ſolùm ſe talem geſſit Ambroſius, verùm & Theodoſium Imperatorem, poſt cędem Theſſalonicæ patratum, ingreſſu templi prohibuit: deinde iam reconciliatū, cācellos egredi iuſſit, iuxta quos myſteria peragebantur, quòd ea ſolis patere Sacerdotibus diceret. Purpuram autem Imperatores facere, Sacerdotes non facere. Quod eius factum adeò patienter tulit Imperator, vt diceret etiam poſteà, neminem ſe noſſe, qui ſciret Epiſcopum agere, præter vnum Ambroſium. Fecit autem hęc Ambroſius nihil exemplum veritus, quod anteà fuit ab Imperatore quodam editum in Martyrem Babilam à Ioanne Chryſoſtomo, celebratum: qui cùm Imperatorem tanquam vile quoddam & nullius pretii mancipiū, ſic è Dei templo exegiſſet, ſicut paſtor ſcabioſam & morbidam ouem excludit ab ouili, capitis luit ſupplicium. Cuius veſtigiis inceſſit etiā vnicum in gēte noſtra, ſingulareque ſanctitatis exemplar Staniſlaus Cracouienſis Epiſcopus, qui cum impio tyranno Boleſlao propter multa flagitia deſignata, ſacris interdixiſſet, glorioſam pro Chriſti nomine mortem oppetere non dubitauit.

Exemplum Ambroſii. Ambr. li. 5 epi. 32.

Ambr. epiſt. 33.

Matth. 22.

Caluin. cap. 8. inſti. ſua.

Theodoretus li. 5. cap. 8. Eccle. hiſtoriæ.

D. Staniſlaus Cracouienſis Epiſcopus et martyr.

Hóſne

Hóſne tu omnes, quorum laus in vniuerſa celebratur Eccleſia, quos cum Chriſto nunc in cœlis beatam vitam agere nemo pius dubitat, hos, inquam, tu & eorum ſimiles alios, quos longum eſſet omnes commemorare, ſcelerata mancipia vocabis? quæ ſeditionem contra ſuos Dominos mouere, quæ de gradu ſuo eos deiicere minimè vereantur: dum aut eos, propter patrata, ſcelera, Satanæ tradunt, aut non patiuntur, vt in ea ſe, quę ſui muneris non ſunt, ingerant, modò non eadem iſta verba proferentes: Vade poſt me Satana? qui quidem ſunt Epiſcopi; ſed de quibus ſcriptum eſt. Conſtitues eos Principes ſuper omnem terram. Qui eorum principatus tantò eſt omni regno excellentior, ſicut & à Chryſoſtomo, & à Gregorio Nazianzeno in oratione, quam habuit de Hieremię dictis pręſente Imperatore, ſcriptum legimus, quantum inter ſpiritum & carnem, inter cœlum, & terram, inter diuina & humana diſcrimen & interuallum eſſe poteſt. Sed audi, quo loco illos habeat ſanctiſſimus ille Martyr Ignatius: Scriptum eſt, inquit, Honora fili Deum & Regem, Ego autem dico: Honorate quidem Deum vt auctorem omnium & Dominum; Epiſcopum autem tanquam Principem Sacerdotum, imaginem Dei ferentem, principatum quidem ſecundum Deum, ſacerdotium verò ſecundùm Chriſtum. Et poſt hunc honorare oportet etiam Regem. Nemo enim potior eſt Deo, neque ſimilis ei, neque Epiſcopo honorabilior in Eccleſia ſacerdotium Deo gerenti pro mundi ſalute, neq; Regi, qui ſimilis eſt in exercitu pacem & beneuolentiam omnibus Principibus cogitanti. Qui enim honorat Epiſcopum, honorabitur à Deo, & qui inhonorauerit Deum, à Deo inhonorabitur. Quoties autem inculcat ille, vt obediatur Epiſcopo? vt in nullo ei contradicatur, terribile enim eſſe tali contradicere. Non enim iſtum viſibilem quis ſpernit, ſed illum inuiſibilem in eo contemnit, qui non poteſt à quoquam contemni: hic enim non ab homine, ſed à Deo habet promotionem: dicit enim Deus Samueli de contemptoribus eius: Non te ſpreuerunt, ſed me. Et Moſes populo aduerſus ſe murmuranti. Non aduerſus nos murmuraſtis, ſed aduerſus Dominum Deum. Proponit pœnas, quas dederunt Chore, Dathan & Abiron: quin & Oſias & Saul Reges, dum ſibi ſacerdotium vſurparent. Itaque nulla fuit vnquam gens tam barbara, quę Sacerdotes ſuos & Epiſcopos non ſummo honore proſequendos putaret. Sacerdotium Iudęorum vmbra fuit noſtro Chriſtianorum ſacerdotio comparatum: tanta fuit nihilominus Epiſcoporum in eo reuerentia, vt non ipſi modò Iudęi, verùm & gentiles nonnulli ſumma eos veneratione proſequerentur. Scribit Ioſephus, repetit Origenes, & ex iis etiam nonnulli, qui res geſtas Alexandri conſcripſerunt, quòd Alexander Macedonum Rex, cùm quę petiuerat ab Iaiado Pontifice Iudęorum, non obtinuiſſet, iratus ei vehementer, Hieroſolymam cum exercitu profectus erat, ciuitatem euerſurus, in ipſum verò Pontificem omne crudelitatis genus exprompturus. Cui cùm vltrò Põtifex ſacra ſtola indutus cum agmine Sacerdotum & populi progreſſus fuiſſet obuiam, ecce Rex qui venerat iratus, ſimul vt Pontificem conſpicatus eſt, compreſſo furore, magno cum circunſtantium ſtupore propius ad Pontificem accedens, eum adorauit. Cumque poſtea Rex à Parmenione fuiſſet interrogatus, cur cùm ipſe adoraretur ab omnibus, nunc ipſe adoraret Pontificem Iudæorum? Non eum ſe reſpondit adoraſſe, verùm Deo, cuius Pontifex eſſet, honorem hunc habuiſſe. Quid autem? an huic ſimile non eſt, quod de barbaro Rege Attila ſcribitur, qui cùm bonam Italiæ partem occupaſſet, & omnia cæde, rapinis, incendiis vaſtaſſet, nec vllum in quenquam crudelitatis genus prætermiſiſſet, cùm non ita procul ab vrbe iam abeſſet, itidem illi ſanctiſſimus Pontifex Leo proceſſit obuiam, ac ne progrederetur vlterius, petiuit. Homo, ferus alioqui, crudelis & atrox, qui ne germano quidem fratri pepercilſet, quem cùm regni conſortem ferre non poſſet, obtruncauerat, non modò magnam Pontifici, ſicut ſcribit Paulus Diaconus, reuerentiam adhibuit, verùm etiam ad omnia, quæ ſibi imperaſſet, obtemperauit.

Vide per Deum immortalem, quale ſit hoc? quibus etiam barbari Reges, iidem & hoſtes infeſtiſſimi tantum honorem habendum eſſe putauerunt, vt haud aliter quàm ſi pro ſuis Dominis ipſos agnoſcerent, ipſorũ imperata facerent, hos Brẽtius, qui, ſi Diis placet, videri vult Euangelicus, non honeſtioris tamen alicuius ſerui, ſed mancipii loco vult haberi. Nunquid hic extremè barbaros, barbarie ſua longo poſt ſe interuallo non relinquit? Poſſem hîc commemorare de Petro à Cornelio adorato, de diuinis honoribus Paulo & Barnabæ habitis, ſed ego tibi concedam, quod uis Brenti, ſerui ſumus Epiſcopi: neque ſeruorum genus ullum eſt, quod grauiores labores exantlet, quod maiores ærumnas perferat. Quibus enim curis & ſolicitudinibus non excruciantur Epiſcopi, dum peruigilant pro animabus fidei ſuæ concreditis, de quibus rationem ſe Deo reddituros ſciunt, cùm eorum vnicuique dictum ſit: Cuſtodi virum iſtum, qui ſi lapſus fuerit, erit anima tua pro anima eius. Tum & illud apud Ezechiëlem: Fili hominis, ſpeculatorem dedi te domui Iſrael: Si dicente me ad impium, morte morieris, non annunciaueris ei, vt auertatur à via ſua impia, ipſe impius in iniquitate ſua morietur, ſanguinem autem eius de manu tua requiram. Hæc & alia, quæ per eundem Prophetam terribiliter Deus malis Paſtoribus comminatur, cùm Epiſcopi non ignorent, ingens revera labor eorum, & maior quàm credi queat, cordis eſt afflictio, cùm fore quiſque ſciat, vt ei dicatur aliquando: Vbi eſt grex, qui datus eſt tibi, pecus inclytum tuum? Quid dices, cùm te viſitauerit? Tu enim doces aduerſum te, & erudis in caput tuum. Nunquid non dolores apprehendent te, quaſi mulierem parturientem? Crede mihi Brenti, quando pius hæc ſecum Pontifex reputat, de ſua ſuorumque ſalute ſolicitus, quòd incredibiles animi cruciatus perfert: hoc præſertim tempore, quo vos multò grauiſſimam ſeruitutem hanc noſtram effeciſtis, dum vnus veſtrum dicit: Ecce hîc eſt Chriſtus: alius ecce ibi: tertius, ecce in penetralibus: quartus, ecce in deſerto. Quibus veſtris vocibus ita miſeras oues dementaſtis, vt iam vbi ſit Chriſtus, multis in locis ignorent, pręcipuè poſteaquam à vobis ędoctæ ſunt, contra clarum & apertum Dei verbum non obedire Prępoſitis ſuis. Ex quo factum eſt, vt eò iam audaciæ atque amentiæ nonnulli proruperint, vt dicant ſe ipſos animarum ſuarum Epiſcopos & Pa-

Collatio … Epiſcopalis poteſtatis in Eccleſ. pot. & ciuilis poteſtatis in Principibus.
Pſalm. 44.
Chryſ. lib. 3. de ſacerdotio, & de verbis Eſaiæ hom. 4.
Ignatius epiſt. 7. ad Smirnenſes.
1. Regum 8.
Exod. 16.
Exemplum de Alexandro.
Ioſeph li. 11. c. 8. de antiquitatibus Iudæorum.
Orig. contra Celſum lib. 5.
Attila Rex barbarus Leonem Pontificem veneratur.
Paul. lib. 15. rerũ Rom.
Actorum 10.
Actorum 14.
Epiſcopi ſecundũ officii ſui rationem maximè ſerui.
3. Regum 20.
Ezech. 3.
Hier. 13.
Hæretici nũc Epiſcoporum laborẽ in immenſum augent.
Matth. 24.
Quantam … ſollicitudinem ….

ſtores eſſe: ſe pro illis non Epiſcopos ſuos rationem Deo reddituros. Ita facti ſunt ipſi ſibi Doctores, Epiſcopi, concilia: ipſi ligant, ipſi ſoluunt conſcientias ſuas arbitratu ſuo, & quoniam per vos de doctrina iudicandi poteſtas eis conceditur, in qualem quiſque libellum inciderit, talem fidem ſequitur: Hic eſt confeſſionis Auguſtanæ, aliis Brentianę, alius Oſiandrinæ, alius Tigurinæ, alius Anabaptiſtarū ſiue Monaſterienſis, alius Suenckfeldianę, alius fratrum VValdenſium ſiue Picardorum, alius Seruetianæ. In ſumma, quod de ſuo ſeculo ſcribit Hilarius, hoc de noſtro quoque rectè dici poſſit. Tot nunc fides exiſtunt, quot voluntates: tot doctrinę, quot mores: tot cauſę blaſphemiarum pullulant, quot vitia ſunt, dum aut ita fides ſcribuntur, vt volumus, aut ita intelliguntur. Et cum ſecundum vnum Deum & vnum Dominum, & vnum baptiſma, fides etiam vna ſit, excidimus ab ea fide, quæ ſola eſt: & dum plures fiunt, ad id cœperunt eſſe, ne vlla ſit. Huc vos rem perduxiſtis Brenti, dum ſuam quiſque peculiarem Confeſſionem adferre ſtudetis: hunc tam periculoſum, tamque miſerabilem Eccleſiæ ſtatum perfeciſtis: & ſi qua premebantur antè hac Epiſcopi ſeruitute, multis eam acceſſionibus auxiſtis. Sed quantò grauior ſeruitus, quantò labor eorum eſt maior, tantò plus eis honoris meritò debetur. Sēper itaque ſicut ſub impiis tyrannis, ſiue qui Chriſtū apertè perſequebantur, ſiue qui Chriſti fidē Chriſti mendaces prædicatores extinguebant, nō alio quàm ſeruorū numero ſunt habiti, & iiſdē quibus nequiſſimi ſerui ac maioribus etiam ſuppliciis miſerandum in modum excruciati: ſic quotquot fuerunt pii Reges & Imperatores, modò non diuinis honoribus eos proſecuti ſunt: quemadmodum cùm ab aliis, tum à Conſtantino illo verè Magno factitatum eſſe legimus. Qua de re fortaſſis alio loco dicendi dabitur occaſio. Nunc ad rem ipſam veniamus, ac quibus rationibus probet Brentius, oſtendamus, quòd non ad Prælatos tantum, imò ne quidem vlla ex parte ad ipſos, quippè qui iam non ſint Eccleſiæ membra, ſed præcipuè ad pios Principes, & ad eos qui tam ex miniſtrorum Eccleſię numero, quàm ex reliquo hominum, qui doctrinam Chriſti agnoſcunt, cœtu, in conſilium adhibentur, pertineat de doctrina religionis cognoſcere, & iudicare, idque non iuxta arbitrium humanæ prudentiæ, ſed iuxta oracula Spiritus ſancti, quæ quantum ad ęternam noſtram ſalutem ſatis eſt, in libris (quos ita vocant) Canonicis ſacræ ſcripturæ continentur.

Hilar. ad Conſtantium lib. vlt.

PRIMI LIBRI FINIS.

LIBER SECVNDVS DE LEGITIMIS IVDICIBVS RERVM ECCLESIASTICARVM,

AVCTORE STANISLAO HOSIO CARDINALE EPISCOPO VARMIENSI.

NE temerè factum à nobis eſſe putes, pientiſſime Rex, quòd dum hæreſes noſtri tempo tis enumerando, recenſemus, longiore paulò quaſi præfatione vſi videmur. Nam qua de re ſermo nobis nunc erit, ad eam quæ proximè ſunt à nobis recens ita, plurimũ ea pertinere paulò pòſt intelliges. Omnes enim iſti quos enumerauimus, ſiue ſint tot tam diſſectæ ſectę Lutheranorum, ſiue Sacramentariorum, ſiue Anabaptiſtarum, ſiue SuencKfeldiani, ſiue Picardi, ſiue Campani vel Seruetiani, ſiue quocunque tandẽ alio nomine vocentur, omnes, inquam, iſti quamuis in multis & pręcipuis fidei noſtrę Chriſtianę dogmatibus, quemadmodum iam audiuiſti, grauiſſimè diſſentiant inter ſe: nec minus atrocia alteri contra alteros, quàm contra Chriſtianos, Catholicos & Orthodoxos prælia gerant, in hoc tamen vno conſentiunt, quòd ordinem ex eccleſia ſublatum cupiunt. Terribilis enim eſt illis caſtrorum hæc acies ordinata. Videt Satanas, quoad ordo ſaluus eſt in Eccleſia, nihil ſe poſſe proficere. Hunc itaque quo ſummo ſtudio poteſt, perturbare nititur. Quod igitur, & anteà ſæpè fecit, id nunc quoque cùm per alios, cùm per ſatellitem hunc ſuum Brentium in hoc libello perficere conatur, vt iudicium de rebus Eccleſiaſticis, à ſuis iudicibus ad alienos transferri queat: Atqui grauiſſimis viris Hoſio Cordubenſi, & Ambroſio Mediolanenſi Epiſcopis, tam hoc eſt viſum abſurdum, vt nihil magis: iudicium vt ſibi in cauſa fidei, aut quacunque tandem alia ad ſacerdotes pertinente laici ſumerent. Interea tamen in hoc ſuos neruos omnes contendit Brentius, vt proprium hoc eſſe laicorum munus aſſeueret. Qua tamen in re ſibi non ſatis conſtat. Nam nunc ad Principes, nunc ad promiſcuam plebem, nunc ad ſingulos quoſque priuatos homines iudicium de doctrina religionis pertinere dicit. Sed iam quo progrediatur ordine videamus.

Hæretici quãuis in alijs mutuò inter ſe diſſentiãt, tamen conſpirant contra ordinem Eccleſiæ.
Inconſtantia Brẽtij.

Pluribus initiò verbis docere conatur, pios Principes eſſe inter pręcipua membra Eccleſiæ. Quaſi verò controuerſum id ſit. Affirmamus & nos Brenti, pios Principes eſſe præcipua membra Eccleſiæ. Sed quid ſi tibi pii non videntur quos Eccleſia Catholica pios eſſe iudicat? Romanorum, Hiſpaniarum, Galliarum, Angliæ, Luſitaniæ, Hungariæ, Poloniæ, Bohemię, Scotiæ Reges, & omnes præterea Principes Chriſtianos, qui cum illis in doctrina religionis conſentiunt, pios eſſe Principes non dubitanter aſſerimus. Qui verò diſſentiunt ab iis, vt idem de illis affirmemus, religione quadam prohibemur. Te contra ſentire dubium non eſt: quin ſi quis horum Principum iudicium ſibi de doctrina tua ſumere vellet, Iudicem eum proculdubiò recuſares. Atqui inter alias Regum horum pietatis laudes, hanc quoque nos minimè poſtremam ducimus, quòd eorum nemo, etiamſi tu deferres vltrò, de cauſa fidei ſibi iudicium arrogaret: verùm exemplo aliorum ſanctorum Regum, & Imperatorum, qui multis ante ſeculis vixerunt, ad eorum te quiſque, quorum id proprium eſſe munus intelligit, iudicium remitteret. Probauit ergo iam Brentius productis ſcripturæ locis, de quo nemo pius dubitauit vnquam, eſſe pios Principes Eccleſiæ membra.

Conceditur Brentio pios Principes membra Eccleſiæ eſſe.
Reges hoc tempore Catholici, & verè pij.
Cum hæc ſcribebãtur in Anglia & Scotia Chriſtiani Reges fuerant.

Expectabas Lector, vt iam deinceps oſtenderet, quandoquidem Eccleſiæ membra Principes eſſe docuit, ad eos de doctrina religionis iudicium pertinere, tum quibus id argumẽtis probaret cognoſcere cupiebas. ecce autem quò nunc ſe proripit ille? Non ſatis illi fuit Eccleſiaſticum abrogare Magiſtratum, etiam ciuilem ſublatum eſſe cupit. Nam & hunc ſimul ab hoc iudicio repellit, ac non ſolùm ad vniuerſam Eccleſiam Dei, & ad eum cœtum, qui nomine Chriſti publica auctoritate conuenit, verumetiam ad vnum quemuis hominem priuatum qui eſt Eccleſiæ membrum, pertinere dicit de doctrina religionis iudicare, & veram à falſa internoſcere. Vides qui paulò antè omnes voluit eſſe Epiſcopos & Sacerdotes, quemadmodum is eodem ſupercilio Reges etiam eſſe vult omnes. Neque id ſine ſcriptura. Scriptum eſt enim: Feciſti nos Deo noſtro Reges & Sacerdotes. Qui Sacerdotes, idem ſunt & Reges omnes. Itaque iam non ſolis piis Principibus, verùm & cuiuis è vulgo cognoſcere de doctrina licebit ſecundùm Brentium, & veram à falſa diſcernere. In promptu eſt ſcriptura, Cauere, inquit Chriſtus, vobis à pſeudoprophetis, qui veniunt ad vos in veſtimentis ouium, ſed intrinſecus ſunt lupi rapaces. Hoc nõ ſolũ ad Apoſtolos, ſed etiam ad reliquos diſcipulos, hoc eſt, ad vniuerſam Eccleſiam, & ad ſingula eius membra dictum eſt: cuiuſcunque quiſque ordinis fuerit, neceſſe habet, quoquomodo poteſt, ſibi à pſeudoprophetis cauere. Neceſſe habet cauere, ſed nũquid ideò poteſtas illi iudicandi permiſſa eſt: Nũquid quibus verbis dixit Chriſtus: Attendite à falſis Prophetis, hoc dicere voluiſſe viſus eſt: Iudicate de doctrina Prophetarũ, vera ſit an falſa? An idẽ eſt attendere & cauere, quod iudicare & cognoſcere? Sed quomodo ſibi cauebunt à pſeudoprophetis inquit Brentius, quomodo impios Doctores à ſuis regionibus prohibebunt, ſi non iudicauerint ac cognouerint, qui verè ſint pſeudoprophetæ ac impii doctores? Hic remittit principes Aſotus ad iudicium ſuorum prælatorum. Rectè vir ille venerabilis Petrus à Soto, quem tu petulantiſſime conuiciator falſò vocas Aſotum. Quid enim

Ad priuatum quemque vult Brentius pertinere iudicium de religione.
Apoc. 5.
Matth. 7.
A ſenſu de bonis & falſis prophetis.
Rurſus obſtat.
Reſponſio.

Malach. 2.

Math. 2.

Diſcrimen inter functionem politicam & Eccleſiaſticam.

aliud ille, quàm quod verbo Dei conſentaneum eſt? Siquidem Dei digito ſcriptum eſt, Labia ſacerdotis cuſtodiunt ſcientiam, & legem ex ore eius requirent, Angelus enim eſt Domini exercituum. Ex ore ſacerdotis legem requirere iuſſit Deus, non ex ore Principis, aut populi, aut cuiuſcunque tandem vnius alicuius laici. Vidit hoc etiam ille, quamuis impius Rex Herodes, qui cum vbi Chriſtus naſceretur, noſſe cuperet, non ab aulæ ſuæ miniſtris, non ab aliquibus de communi populo, ſed à Principibus Sacerdotum & Scribis de eo ſiſcitabatur. Nunquid autem non ipſe tu dicis in confeſſione tua, quã ex hæretica facere Catholicã conatus eſt vir ille venerabilis, quem tu cùm veritate ſuperare nequeas, maledictis inceſſis. Non ignoramus ſuum eſſe diſcrimen inter politicam & eccleſiaſticam functionem. Quod eſt autem diſcrimen iſtud? Quod eſſe dices aliud, niſi quod ipſa nomina declarant? vt politicæ res politico, eccleſiaſticę cõtra curæ ſint eccleſiaſtico Magiſtratui. Iudicet politicus Magiſtratus de iis, quæ ad ſtatum politicum pertinẽt: Iudicet Eccleſiaſticus de iis quæ ad Eccleſiaſticum. Quamobrem in fidei cauſis quod rectè dictum eſt a à te, ſolum eſt hoc Principum officium, ne dent vllum locum pſeudoprophetis ac impiis doctoribus in Eccleſiis ſuarum regionum. Qui verò ſint Pſeudoprophetæ, non eſt ipſorũ officium iudicare, verùm ſicut Deus ipſe præcepit, ex ore ſacerdotis requirere debent. Hoc in Eccleſia Dei iam inde à mille trecentis annis, ex quo tempore Reges & Imperatores Euangelium Chriſti receperunt, ita ſemper & non aliter obſeruatũ fuiſſe, paulò pòſt docebimus.

Obiectio Brentii. Non eſſe principũ ſibi ſumere iudicium de doctrina religionis.

Exigis igitur, inquit Brentius, vt Prælatorum iudicio ſine iudicio credat Princeps? Non hoc exigimus Brẽti. Non credit ſine iudicio, qui credit ei, quod iam præceſſit legitimo iudicio. Quod niſi pręceſſiſſet, revera credere Princeps non teneretur. Etiam in cauſis ciuilibus credit vnum iudicium alteri. Vis autem ſcire quid exigamus Brenti? Hoc exigimus, quod Hoſium Cordubenſem Epiſcopum olim Conſtantino Imperatori dixiſſe ſcribit Athanaſius: Ne te miſceas Eccleſiaſticis Princeps, neque nobis in hoc genere præcipe, ſed à nobis ea diſce: Tibi Deus Imperium commiſit, nobis quæ ſunt Eccleſię, concredidit. Quod illius exemplo dixit Valentiniano quoque poſteà Mediolanenſis Epiſcopus Ambroſius: Noli te grauare Imperator, vt putes te in ea quæ diuina ſunt, imperiale aliquod ius habere: noli te extollere: ſed ſi vis diutius imperare, eſto Deo ſubditus. Scriptum eſt: Quæ Dei Deo, quę Cæſaris Cæſari. Ad Imperatorem palatia pertinent, ad ſacerdotẽ Eccleſiæ. Hoc eſt Brenti quod exigimus, vt ſe Dux Ducem eſſe meminerit, non Epiſcopum, nec officii ſui limites excedat: doceri ſe ab Epiſcopis debere ſciat, non Epiſcopos docere: Quanquam ſi quid per inuidiam fieret ac maleuolentiam, & ſic factum eſſe Principi conſtaret: verbi gratia, ſi condemnaretur aliquis tanquam hęreticus, qui ne cogitaſſet quidem vnquam de hæreſi cuius inſimulatur: cuius generis etiam eſt exẽplum hoc, quod tu de Chriſto commemoras, qui tanquam malefactor traditus eſt Præſidi, cùm eſſet ſummus benefactor, & fons totius beneficentiæ, revera nihil alienum ab officio ſuo Princeps faceret, ſi non ſtatim crederet. Cumq; non iuris hęc, verùm facti ſit quęſtio, factum ſit nec ne, prius ei cognoſcere liceret, quã quę ſunt ſui muneris exequeretur. Vt autem de doctrina religionis cognoſcat, per nullas ei nec diuinas, nec humanas leges licuit vnquam. Proprium hoc iam eſt Epiſcoporum officium. Cęterùm ſi quis non expectato Eccleſię iudicio, ipſe quaſi ſententiam contra ſe tulit, ac quod ab Eccleſiaſtico Iudice factum oportuit, ſed de cœtu piorum eiecit ipſe, nec eorum vti communione vult: quæſo te, quid hîc opus eſt multa cognitione? Certè quando ſuo arbitrio de Eccleſia receſſit, quod tu Brenti cum tuæ farinæ hominibus feciſti, hæc ipſius receſſio, ſicut ab Hieronym. ſcriptum eſt, proprię conſcientiæ videtur eſſe condemnatio. Quid igitur iam impedit, etiamſi nullum de tali iudicium intercedat, quò minùs officium Principis imploret Epiſcopus? ac ne locum ei det vllum in regione ſua, petat: verùm pro tali potius habeat, qualem ſe fecit ipſe: nimirùm pro hæretico, qui ſit, ſicut Paulus loquitur, à ſemetipſo damnatus? Qualem eſſe te, tuoque omnes, qui receſſerunt ab Eccleſia Dei, negare non potes. Nam quòd receſſeritis à nobis, qui ſumus in eadem Eccleſia in qua fuerunt noſtri maiores, ex quo tempore ſemel Chriſto nomen dederunt, apertius eſt, quàm vt inficias ire queatis. Sed ab impiis vos receſſiſſe dicitis. Quęſo te Brenti, in quo iudicio pronunciatum eſt, eſſe nos impios? Nullum proferre potes, vide autem quæ hæc ſit tua iniquitas.

Hier. in epiſt. ad Titum. 3.

Vult Brentius, vt ſibi Princeps ſine iudicio credat hominibus nullius aut deprauati iudicii.

Apud Catholicos locus datur cognoſcendi & ignoſcendi, non apud hæreticos.

Vis vt Princeps tuus tibi credat, totum orbem Chriſtianum in impietatem prolapſum à Chriſto defeciſſe, tot ſeculis Chriſtum ignoraſſe, & idola pro Deo coluiſſe: Vis vt Princeps credat tuo iudicio ſine iudicio: & non vis vt credat orbis Chriſtiani totius iudicio, qui tot ſententiis legitimè latis, toties tuam tuorumq; doctrinam condemnauit? Neque enim profertur à vobis ferè quicquam, quod pridem orbis totius Chriſtiani iudicio non ſit hæreſeos condemnatum. Tu es ergo ille Brenti, qui exigis vt Princeps tuus credat tuo iudicio ſine iudicio: non nos, qui credi nobis non poſtulamus, niſi prius auditis partibus cauſam cognouerimus. Datur apud nos cauſę dicendæ poteſtas. Eſt non cognoſcendæ modò, verumetiam ignoſcendi locus. Si lapſus eſt aliquis, modò ſuum errorem agnoſcat, nec ad eundem (quod aiunt) lapidem deinceps offendat, lapſum ſuum confitenti, reſipiſcentię ſigna proferẽti, non difficulter venia conceditur. Tu verò principi tuo perſuades, vt nos inauditos, hoc eſt, orbẽ vniuerſum Chriſtianum, vt eos etiã qui iã à mille & amplius annis vita functi, ſolius Dei iudicio ſũt ſubiecti, nõ noſtros magis quàm ſuos ipſius maiores, reos idololatriæ pronuntiet: tuam doctrinã eſſe piã, maiorũ noſtrorũ & ſuorũ qui Chriſtũ piè coluerunt, quorũ nos veſtigiis incedere gloriamur, impiã eſſe, te accuſante nemine reſpondente, decernat. Certè, quãdo noſtra doctrina nõ eſt vnius alicuius ciuitatis aut populi, ſed eſt Catholica, hoc eſt, eorũ omniũ qui ſe per vniuerſum orbẽ Chriſtianos eſſe profitẽtur. Si Princeps tuus hoc ſibi ſumere volebat, prius eũ cõuocare Chriſtianũ orbẽ vniuerſũ oportuit, tũ te accuſantẽ, orbẽ Chriſtianum cauſam pro ſe dicentẽ, audire, atq; ita demũ vel tuã vel Catholicã doctrinã condẽnare: ſic aliqua tamẽ iudicii forma ſeruata videretur, ſi modò pro legitimo Iudice Principem tuum totus orbis agnoſcere dignaretur. Nũc verò, quãdo neminẽ audit præter te, quid aliud quàm ſine iudicio, tuo credit iudicio? Quod etiam Ethnico pręſidi turpe & indignum viſum eſt.

Obiectio Brentii. *Galat. 1.* *Responsio.* *Osiander.* *Malach. 2.* *1. Corint. 12.*

Sed audiamus iterum loquentem Brentium. Cicero, inquit, aliàs dicit: Maioribus etiam nulla ratione red dita credendum eſt. Sed hęc vox iam dudum ad ſuum auctorem reiecta eſt. Nobis, enim, quibus cœleſte ora culum de filio Dei dicit. Hunc audite: & de Apoſtolico, & diuinis miraculis confirmato Euangelio. Si nos, aut Angelus de cœlo prædicauerit vobis Euangelium præter id quod accepiſtis, anathema ſit: nullo modo licitum eſt in cauſa æternę ſalutis alienæ ſententię ita inhærere, vt eam ſine noſtro ipſorum iudicio amplectamur. Paulus vrget vt pro anathemate habeamus, ſi vel Apoſtolus, vel Angelus quiſpiam aliud Euangeliũ prædicauerit, ac eo ipſo exigit, vt diligenti iudicio expendatur, vtrum Apoſtoli aut Angeli prædicatio conueniat aut pugnet cum Euangelio, quod antè prędicatum, & diuinitus confirmatum eſt: Quomodo ergò nõ exigeret vt decreta & ſtatuta Pręlatorum, qui (non iam dicam qualem ducant vitam) ſed qui vt homines in explicanda Eccleſię doctrina, fallere poſſunt & falli, ac ſæpenumero & fefellerunt, & falſi ſunt, ſummo quiſque ſtudio iudicet, num vel anathemate, vel obſeruatione digna ſint. Si dederimus tibi Brenti quod vis, nullo modo licitum eſſe in cauſa æternæ ſalutis alienæ ſententiæ ita inhęrere, vt eam ſine noſtro ipſorum iudicio amplectamur, quæſo te quid ex eo conſequetur aliud, quàm quod apud vos in Germania videmus eſſe conſequutum? Vbi dum de totius orbis Chriſtiani iudicio ſuũ quiſque iudiciũ interponere, quin & hoc illi anteponere veritus non eſt, tot fides extitiſſe videmus, quot iudicia, quot ſunt voluntates hominum. Vide autem, ne ſit hoc extremæ cuiuſdam arrogantiæ, vel amentiæ potius, ſi quis de Prælatorum decretis, & ſtatutis, quæ pręſertim in Synodis Oecumenicis facta ſunt, rectè nec ne facta ſint, ſibi iudicandi poteſtatem vſurpet: certè ad Sataniſmum propagandum, qui per vos tam longè tamque latè ſparſus eſt in Germania, nihil fieri poſſit accommodatius. Qua de re poſteà dicetur à nobis vberiùs. Nunc Brenti, quas tu ſcripturas adſers, eas pro eo, vt debemus, & libenter & reuerenter accipimus. Et quemadmodum Oſiander tuus, cuius tu de iuſtificatione ſententiam approbaſti, lectores aliquando ſuos admonuit, dicens: Vox audita eſt Patris de cœlo dicentis: Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi benè complacuit, hunc audite: hunc, inquit, audite, non Philippum: ſic & nos eadem illa verba repetentes, dicimus: Hunc audite, non Brentium. Hunc audite per Prophetam ſuum dicentem: Legem ex ore ſacerdotis requirent: non Brentiũ, qui iubet ex ore Principis requirere. Hunc audite per Apoſtolum dicentem: Quoſdam quidem poſuit Deus in Eccleſia, primò Apoſtolos, ſecundò Prophetas, tertiò Doctores. Nunquid omnes Apoſtoli? Nunquid omnes Prophetę? Nunquid omnes Doctores? non Brentium omnes ordines confundentem, ſurſum & deorſum omnia miſcentẽ, quę ſunt Apoſtolorum propria, Magiſtratui prophano tribuentem. Hunc audite per eundem loquẽtem. Si quis Euangelizauerit vobis præter id quod accepiſtis, anathema ſit. Cùm itaque certum ſit, Brentiũ aliud euangelizare, quàm quod à maioribus veſtris, à ſanctis Apoſtolis, & eorum legitimis ſucceſſoribus accepiſtis: cùm, inquam, certum hoc ſit & indubitatum, non ex vnius alicuius hominis priuati, non ex vnius etiam Principis, aut Regis, aut Imperatoris, non ex vnius prouincię aut regni, ſed ex orbis totius Chriſtiani iudicio, ſit vobis Anathema, tanquàm peſtem aliquam exitialem, ita doctrinam eius fugite.

Argumentatio Brentii Reſpõſio. Prælatis omnem debere reuerentiã & obedientiam. *Eſaia 14.* *2. Petr. 2.* *2. Cor. 8.* *Matth 10.* *Ibidem.* *Mar. 18.* *Matth 28.* *Ioan. 14.* *Matth. 7.* *Athan. Oratione 1 cont. Arian. Quid veſtimenta ouium? Qui ſint lupi rapaces.*

Sed poſſunt, ait Brentius, in decretis ſuis, & ſtatutis ferendis Prælati & falli, & fallere vt homines: quare ſummo quiſque ſtudio iudicet, num vel anathemate, vel obſeruatione digna ſint. Vbi fuit mens tua Brenti, cum hæc ſcriberes? mihi quidem prorſus ab ea deſertus fuiſſe videris. Homines ſunt Pręlati. Quis negat? Fallere poſſunt & falli. Demus hoc tibi Quid autem? ex vulgo quiſpiam, cui tu iudicandi poteſtatem de ſtatutis eorum tribuis, nunquid & ipſe homo non eſt? Nunquid & ipſe non æquè, ac magis etiam & fallere & falli poteſt? Niſi fortè quem tu Iudicem ex vulgo Pręlatis das, eius eſſe ſimilem vis, qui dixit: In cœlum conſcendam, ſuper aſtra Dei exaltabo ſolium meum, aſcendam ſuper altitudinem nubium, & ero ſimilis altiſſimo. Sed audi, quid paulò pòſt de eodem dicitur: Verumetiam ad infernum detraheris in profundum laci. Qui te viderint, ad te inclinabuntur, teque proſpicient. Nũquid iſte eſt vir, qui conturbauit terram? Iſte reverà Brenti, non fuit homo, ſed fuit ex ordine Cherubim: non defuit illi ſcientia quę inflat, quæ vulgo tamen imperito deeſſe ſolet: ſed charitate quæ ędificat, itidem vt tu, fuit deſtitutus. Itaque rudentibus inferni detractum in tartarum, tradidit eum Deus cruciandum. Sed, ô Brenti, quid eſt veriſimilius, priuatum aliquẽ hominem laicum, qui cùm ſe exiſtimet ſcire aliquid, nondum cognouit quemadmodum oporteat eum ſcire, & fallere & falli: an eos ex quorum ore legem requirere populus iuſſus eſt? quibus dixit Chriſtus. Non vos eſtis qui loquimini, ſed ſpiritus Patris veſtri, qui loquitur in vobis. Ac paulò pòſt: Qui vos audit: me audit: qui vos ſpernit, me ſpernit. Quibus iterum dixit: Si duo ex vobis conſenſerint ſuper terram, de omni re quamcunque petierint, fiet illis à patre meo, qui in cœlis eſt. Vbi enim ſunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi ſum in medio eorum: quibus denique dixit. Ego uobiſcum ſum omnibus diebus vſque ad conſummationem ſeculi. Dixit autem hæc omnia, non ad turbas, verum ad Apoſtolos tantùm: Qui cum vſque ad ſeculi conſummationem in terris verſati non ſint, manifeſtum eſt, quòd etiam de legitimis eorum ſucceſſoribus hæc verba intelligi voluerit. Quod clarius etiam demonſtrauit, dicens: Et ego rogabo Patrem, & alium paracletum dabit vobis, vt maneat vobiſcum in ęternum ſpiritum veritatis. Hunc igitur audite loquentem in Eccleſiæ Prælatis, non ſpiritum vertiginis loquentem in Brentio, & aliis eiuſdem generis, qui veniunt ad vos in veſtimentis ouium, intrinſecus autem ſunt lupi rapaces. Quid ſunt veſtimenta ouium? quid aliud, niſi quod Athanaſius, Ambroſius, Vincentius Lirinenſis, & alii nonnulli interpretantur, Prophetarum & Apoſtolorum proloquia, quę iidem ouili quadam ſynceritate agno illi immaculato, qui tollit peccata mundi, tanquàm vellera quædam texuerunt. Qui ſunt lupi rapaces? Niſi ſenſus hæreticorũ feri & rabidi, qui caulas Eccleſiæ ſemper infeſtant, & gregem Chriſti quaqua poſſunt, dilacerant. Sed vt fallacius incautis ouibus obrepant, manente luporum ferocia, deponunt luporum ſpeciem, & ſeſe diuinæ legis ſententiis velut quibuſdam velleribus obuoluunt, vt cùm quiſque lanarum molliciem pręſenſerit, ne-

quaquam aculeos dentium pertimeſcat. Sed quid ait Saluator? Ex fructibus eorum cognoſcetis eos: id eſt, cùm cœperint diuinas illas voces non iam proferre tantùm, ſed etiam exponere: nec adhuc iactare ſolùm, ſed etiam interpretari, tunc amaritudo illa, tunc acerbitas, tunc rabies intelligitur, tunc noxiorum virus exhalatur, tunc prophanæ nouitates aperiuntur. Tunc primum ſcindi ſepem videas, tunc transferri patrum terminos, tunc fidem Catholicam cædi, tunc Eccleſiaſticum dogma lacerari. Tales erant hi, quos percutit, Apoſtolus Paulus, ad Corinthios dicẽs: Eiuſmodi pſeudoapoſtoli, operarii ſubdoli, trãsfigurant ſeſe in Apoſtolos Chriſti. Quid eſt, transfigurant ſe in Apoſtolos Chriſti? Proferebant Apoſtoli diuinæ legis exempla, proferebant & illi: proferebant Apoſtoli Pſalmorum auctoritates, proferebant & illi: proferebant Apoſtoli ſententias prophetarum, & illi nihilominus proferebant. Sed cùm ea, quæ ſimiliter protulerant, non ſimiliter interpretari cœpiſſent, tunc ſimplices à ſubdolis, tunc infucati à fucatis, tunc recti à peruerſis, tunc poſtremò veri Apoſtoli à falſis diſcernebantur. Ab iis igitur falſis Prophetis, falſis Apoſtolis, & ſubdolis operariis attendite vobis, cauete vobis diligenter, & eos haud aliter ac viperam aliquam aut baſiliſcũ, fugite: Chriſtum autem & eius ſpiritum in Eccleſiæ prælatis loquentem, hunc audite.

1. Cor. 11. Mos hæreticorum ſcripturã iactare.

Sed alium tandem è Pſalmis locum adfert Brentius; quem propriè iam vult ad Reges pertinere. Dauid dicit; Nónne qui oderunt te Domine, oderam, & ſuper inimicos tuos tabeſcebam? Perfecto odio oderam illos, inimici facti ſunt mihi? Rex ſuo ipſius exemplo ſignificat, hoc eſſe verè officium Regum & Principum, vt impiam doctrinam ex animo deteſtentur, & crudeles hypocritas, qui ſunt viri ſanguinum, ſeueriter perſequantur. Sed quomodo poterit princeps impiam doctrinam deteſtari, & viros ſanguinum odiſſe, niſi antè cognouerit & iudicauerit quæ doctrina ſit impia, & qui ſunt viri ſanguinum? Vis ſcire quomodo Brenti? Non quomodo per te Satanas, verùm quomodo per Prophetam Deus ipſe docet: Ex ore ſacerdotis legem requiret: ab eo de genere doctrinæ quod profitetur, ille qui vir ſanguinum eſſe dicitur, certior fieri volet. Quod ſi doctus ab illo (neq; enim principum eſt docere Epiſcopos, ſed doceri ab Epiſcopis) cognouerit, eũ verè virum eſſe ſanguinum, & impiam doctrinam in vulgus ſpargere, deteſtabitur eum, ac ſeueriter perſequetur, nec in ſuarũ regionum Eccleſiis locum vllum dabit. Sed audi Brenti, quos Auguſtinus, & eius diligens ſectator Proſper, viros ſanguinum hic intelligi velit. Viri ſanguinum aiunt qui ſunt? niſi qui oderunt fratres: ſicut Ioannes dicit, Qui odit fratrem ſuum, homicida eſt. Iſti ergo ab vnitate Eccleſię per ſuperbiam recedentes, qui quaſi offenſi permixtione palearum ante diſcretionis ventilabrum, triticum deſerunt, accipient in vanitate ciuitates ſuas, id eſt, in reprobam ſocietatem, & in vana ſe conſilia congregabũt, quia quod charitate Catholica nõ vnitur, hęretica vanitate diſpergitur. Hos ergo ſic oportet odio habere, vt prauitas eorum odioſa ſit potius quàm natura: quia aliud eſt in illis quod ipſi faciunt, aliud quod creator inſtituit. Hoc eſt ergo perfectè, id eſt, ſcienter odiſſe, vt nec homines propter vitia oderit, nec vitia propter homines diligat. Vides Brenti, quemadmodum ipſe contra te, tuo'q; veritatis teſtimonium produxiſti? vos enim hi eſtis viri ſanguinum, qui fratres veſtros, quibuſcum eundem in cœlo patrem inuocatis, capitali quodam odio proſequimini: qui propter paleas ventilabro Iudicis excutiendas, relinquitis aream Domini: propter zizania in meſſe comburẽda exceditis agro: propter piſces malos in littore, hoc eſt, in fine ſeculi ſeparandos, rumpitis retia: propter hædos atque hircos in Iudicis aduentu ſegregandos deſeritis gregẽ: propter vaſa in contumeliam facti, migratis ex magna domo Domini. Quãuis enim & alias quaſdam cauſas prætexitis, tamen & hoc non obſcurè fertis, quòd propter peccata noſtra quę frequenter nobis obiicitis, non paucioribus ipſi neque leuioribus flagitiis cooperti, vos à nobis præcideritis. Quamobrem ſuo ipſius exemplo monet Principes Chriſtianos Rex Dauid, vt vos hoc ipſo nomine, quia retia pacis, vnitatiſque dirupiſtis, deteſtentur, odio habeant, ac ſeueriter perſequantur: ita tamen, vt crimen hoc ſeparationis in vobis potius, quã vos ipſos perſequantur: ſemper vt vobis veniæ locus detur, ſimul vt conſilia ſeparationis abiicere, & vnde vos impiè præcidiſtis, ad Eccleſiæ gremium redire volueritis.

Ex Pſal. 138. Brentius ratiocinatur.

Reſponſio qui princeps noſſe poſſit doctrinam impiam, & virum ſanguinum.

Aug. & proſp. in pſal. 138.

1. Ioan. 3.

Qui hodie viri ſanguinum.

Proſequitur Brentius: Ioannes Euangeliſta ſcribens ad maiores & minores natu: Nolite, inquit, credere cuiuis ſpiritui, ſed probate ſpiritus an ex Deo ſint. Hoc pręceptum pertinet tum ad ſingulos, vt cognoſcant & iudicent, quam doctrinam probare, quam refutare: tum præcipuè ad Principes, vt ſciant quam doctrinã in populo ſuo tueri, quam profligare debeant. Hîc iam contrarium ei facere videtur Brentius, quod initiò fuerat pollicitus: pollicitus enim erat oſtenſurum ſe, quòd ad pios Principes pertineat de doctrina religionis cognoſcere ac iudicare. Nunc à Principibus ad quemuis è populo cognitionem & iudicium transfert, vt quam doctrinam ſinguli è populo probauerint, eam Principes tueantur: quam refutauerint, eam profligare ſtudeant. Ac in hoc quidem non poſſumus, quin probemus Brentii ſententiam, quòd is non cognoſcendæ, iudicandæque, ſed probatæ tantum doctrinæ tuendę, reprobæ verò profligandæ partes Principis eſſe vult. Laudamus te Brenti, quòd ſaniorem tandem aliquando ſententiam protuliſti, neq; diſſimulaſti diutius, quod eſſe piorum Principũ officium exiſtimares. Eſt enim hoc reuera quod cõmemoras, & non aliud, vt probatam doctrinam tueantur, damnatã profligent. Cęterùm quod penes vulgum de doctrina cognitionem & iudicium eſſe vis, vt quam ſinguli de vulgo probauerint, eam tueantur, quam refutauerint, eam profligent Principes, hic iterum delirare videris. Vel Cicero, cuius tu ſententiam paulò antè protuliſti, docere te potuit, ſi fortè nondum vſu rerum didiciſti, quòd non eſt in vulgo conſilium, non ratio, non diſciplina, non diligentia, ſemperque ſapientes ea quæ feciſſet populus ferenda, non ſemper laudanda duxerunt. Et ex huius tu beluę multorum capitum iudicio pendere Principes potiùs vis, quàm ex eorum quibus Eccleſiam ſuam regendam, quibus oues ſuas paſcendas commiſit Deus? ex quorum ore, non modò populum, verùm & Principes ipſos legem requirere iuſſit. Certè Deus in Exodo præcepit Moſi, ne pateretur populum in montem aſcendere, ne periret: ſolum Aaron ſubire cum Moſe, neque tamen intra nebulam admitti

1. Ioan. 4.

Reſponſio ad illud Probate ſpiritus.

Penes vulgum de doctrina iudicium reiiciunt quàm non oportet. Cicero pro Planc.

Actor. 10. Ioan. 13. Mala. 2. Exod. 19. & 24.

mitti vult: Nadab autem ac abiud, & Presbyteros alios ſubire quidem, verùm procul à nebula ſubſiſtere. Qui verò ſunt è vulgo, eos infernè vult in montis crepidine manere. Tu verò vis, vt populus aſcendat in montem, vt ſecreta Dei rimetur, vt Sacerdotum & Epiſcoporum officium ſibi ſumat. Neſcire procuIdubiò videris, quid ſit populus. Eſt enim, ſicut apud Chryſoſtomum legimus, quiddā tumultus, perturbationisq́; plenum, è ſtultitia, maiore ex parte conſtans per maris fluctus varia & pugnanti ſententia ſæpè iactatum. Et ex huius tu potius, quàm ex eorum, quorum proprium eſt hoc munus, Epiſcoporū iudicio vel tueri, vel pro fligare doctrinam Principes vis. Quantò te prudentior Anacharſis, quamuis & Scytha, & nulla Euangelii luce illuſtratus? Qui cùm interfuiſſet concioni Athenienſium, quorum ſtatus erat propularis, vidiſſetq́; grauiſſimos viros in hanc, illámve partem ſuadere, populum verò decernere, ad Solonem conuerſus, admirari ſe dicebat, quòd apud Græcos viri ſapientes dicerent, ſtulti verò iudicarent.

Chryſ. hom. 2. in Ioan.

Proſequitur Brentius: Cùm autem Aſotus poſteà ſuſcipit hunc locum Ioannis excutiendum, negare non poteſt quin ſit generale præceptum. Quin ſit generale præceptum, inficias it nemo, ſed quòd Conciliorum ſpiritus probari Ioannes iuſſerit, id negamus. Quin etiam ſiquis id aſſerat, eum blaſphemare dicimus in Spiritum ſanctum. Quid enim eſt in Conciliis, niſi, Viſum eſt Spirituiſancto & nobis. Velle autem iudicare de eo quod viſum eſt Spirituiſancto, iam non eſt velle eſſe ſimilem altiſſimo, quod cupiebat Cherub ille, qui de tractus eſt in profundum laci: ſed eſt velle eſſe ſupra altiſſimum, vt niſi tu probes quod ab altiſſimo, qui ſpiritus eſt veritatis, dictum eſt, falſum ſit quod dixit Veritas: verum autem ſit quod dixit homo, non modò mēdax, verum & mendacium ipſum, quando ſpiritu veritatis eſt deſtitutus. Quid eſt, quæſo Brenti, ſi hoc non eſt in Spiritumſanctum blaſphemare? Ac ne noſtram putes hanc eſſe tantùm ſententiam, Sanctus ille Pontifex Damaſus ante mille ducentos annos ad Aurelium Carthaginenſem Epiſcopum ſcribens, hoc ipſum teſtatur. Blaſphemare Spiritumſanctum (inquit) non incongruè videntur, qui cōtra ſanctos canones Patrum, qui Spiritus ſancti inſtinctu dictati ſunt, libenter aliquid aut proteruè agunt, aut loqui præſumunt, aut facere volentibus ſpontè conſentiunt: talis enim præſumptio manifeſtè vnum genus eſt blaſphemiarum in Spiritum ſanctum. Ecce huc tandem progreſſus eſt Brentius, vt quod peccatum, nec in hoc, nec in futuro ſeculo remitti Chriſtus dicit, ad hoc patrandum inuitet mortales omnes. Quid autem dici poteſt rectius, quàm quod à viro venerabili Petro à Soto dictum eſt? quamlibet enim improbetur à Brentio, piis tamen omnibus nō poteſt non probari. Quando demum, inquit, vir ille non doctrina magis quàm pietate ſingulari præditus, erit finis probandi? Hæc probatio facta iam eſt in Concilio. Vultis igitur vt priuatus quilibet iterum ad iudicium deducat, quæ concilium iudicauit? Imò videte, rogo, ex hoc ipſo verbo contrarium ſequi. Nam ſi iubet nos ſcriptura probare ſpiritus, vtrum ex Deo ſint, vt illud cum fructu fiat, neceſſe eſt rationem efficacem probandi ſpiritus dari in Eccleſia. Non poteſt autem efficax eſſe, ſi in infinitum tendat. Standum igitur in definitione concilii, quod Spiritus ſanctus nos docuit eſſe viam propriam definiendi dubia. Hìc exclamat Brentius: Hoccínne eſt ſcripturam catholicè explicare? Hoc Brenti. Qui verò ſecùs explicat, non catholicè, ſed hæreticè explicat. Nam catholica doctrina, quæ per omnia loca, per omnia tēpora, per nationes omnes diffuſa eſt, ſemper eſt eadem & inuariabilis. Veſtra verò, hoc eſt, hæretica, mutatur in annos ferè ſingulos: quod & commentarii veſtri, & loci communes, quos nouos quotannis editis, cum prioribus magna ex parte pugnantes nō obſcurè indicant. Quare quod à ſpiritu priuato proficiſcitur, id probari vult Ioannes, nec facilè cuiuis ſpiritui credi. Nam qui citò credit, leuis eſt corde. Quod verò profectū eſt à Spirituſancto, quem conciliis Oecumenicis legitimè congregatis præeſſe nemo pius dubitat, iterum id probare velle, quid eſt aliud, quàm dubitare, num Spiritus ſanctus ſit ſpiritus veritatis? Sed vos hoc fortaſſe vultis, vt ſicut commentarios veſtros & locos communes, modò non in ſingulos annos mutatis, idem de doctrina quoq; catholica facere vobis liceat, vt eam quotannis nouam habeamus.

Probandi ſpiritus ſed non conciliorū. Actor. 15. Eſai. 14.

Damaſus Pontifex. Blaſphemia in ſpiritum ſanctum à quibus hodie committatur.

Matth. 12.

Argumentatio Petri a Soto.

Interpellatio Brentii.

Quæ doctrina Catholica, & quales nunc hæreticorum

Quo magis autem intelligas Brenti, catholicè rem expoſuiſſe Petrum à Soto, quid hac ipſa de re priſci Patres illi Catholici & Orthodoxi ſenſerint, paucis accipe. Neque enim exiſtimare debes, nouum hoc eſſe, quòd in legitimorum conciliorum decretis non acquieſcunt hæretici, & quæ ſemel in eis rectè conſtituta ſunt de iis, denuò diſceptari volunt. Non ſoli faciunt hoc noſtro ſeculo Lutherani, faciebant pridem priſcis etiam ſeculis illis cùm alii hæretici nonnulli, tum præ cæteris Arriani. Sed quid narrat de eis Eccleſiaſtica hiſtoria? cum quibus de rebus Nicænæ ſynodi decretum interceſſerat, de iis vt iniretur noua diſputatio poſtulaſſent, decretum eſt, inquit, à piis, debere ſufficere Nicænæ ſynodi decreta, nec in illis quicquam eſſe deinceps curioſè diuexandum. Legimus in eadem hiſtoria, quam ex Athanaſio deſcripſit Soſomenus, quòd Valens & Vrſacius cum ſuis, itidem & nunc tu Brenti cum tuis, nouam quandam ſcripturam, ſiue (quod nunc loquuntur) nouam fidei confeſſionem protulerant, quam non vnius alicuius terræ Principi, verum orbis totius Imperatori probari dicebant, atq; ideò debere eam neceſſariò recipi, affirmabant. Quid autem ad hæc ſancti Patres Arimini congregati? nos, inquiunt, non quia fide indigeremus huc cōuenimus: habemus enim ſanam fidem, ſed vt eos qui veritati contradicunt, & noua moliuntur, confunderemus. Si igitur vos quaſi nunc incipientes credere iſta ſcripſiſtis, nondum clerici haberi poteſtis, vt qui nunc rudimenta fidei condiſcere incipiatis. Quòd ſi eo animo quo nos huc veniſtis, ſit omnium concordia, & hæreſes anathemate execremur, & quæ Patrum ſunt teneamus, ne poſthac captatæ conciliorum occaſiones obuerſentur, cùm ſemel illi qui Nicææ conuenerunt, omnia præoccuparint, & nihil non egerint pro Catholica fide. Itaq; nihil aliud Patres tum, quàm iuſſerunt, vt & aliarum hæreſum, & Niceni quoq; concilii expoſitio legeretur, vt aliis hæreſibus damnatis, Nicænis decretis conſentirent, & in poſterum nemo de illis conquereretur, aut ſynodū flagitaret, ſed præteritis contentus eſſet. Imperatori autem reſcripſerunt iis verbis: Supplicamus tuæ humanitati, vt benignis auribus & ſereno vultu noſtros Legatos intuearis, neq; ad cōtumeliā mortuorum aliquid

Etiam veteres hæretici non acquieſcebant in decretis Conciliorum. Socrates lib. 2. cap. 20.

Soſo. lib. 4. cap. 17

Non reuocanda in dubium quæ concilio ſemel definita ad nos peruenerūt.

noui

noui induci permittas, ſed nos ſinas in decretis,inſtitutiſque maiorum permanere, quos magno ingenio prudentia & Spirituſancto omnia feciſſe aſſeueramus.Certè res nouæ quas iſti moliuntur, credentibus incredulitatem, incredulis crudelitatem inducunt.

Nunc audi Brenti,quod elogium tribuat ſanctis illis Patribus, quorum legitima ſoboles eſt Petrus à Soto,magnus ille Athanaſius.Quis(inquit)non approbauerit piam prudentiam Epiſcoporum Arimini congregatorum?qui tantùm itineris laborem,tantaq; pericula maris ſuſtinuerunt,vt Arrianicè ſapientes ab Eccleſia detraherent,& Patrum traditiones integras conſeruarent,ſancta & canonica decreta facientes. Quiſque enim eorum ſibi perſuadebat,ſi ſolueret aliquid ex decretis maiorum,occaſionem ſe daturum poſteris, vt quod ipſi egiſſent,reſcinderetur. Audi contrà,quod elogium aduerſę parti,cuius tu ſoboles es, tribuat: Quis autem, inquit, non vituperaret temeritatem Eudoxii & Acacii (poſſet hìc addi, Philippi & Brentii) qui honorem Patrum ſuorum Arriomanitarum ſiue Lutheromanitarum gratię propināt & produnt?Quæ enim fides in eorum actis,ſi decreta maiorum ſuorum ſoluant?Aut quomodo eos,quibus ſucceſſere,Patres ſuos appellabunt,quorum ſententias ipſi culpant:Audi quid iterum alio quodam in loco ſcribat idē Athanaſius.Quæ nunc,inquit,à tot ac talibus Epiſcopis probata ſunt & decreta,clareque conſtituta,ſuperuacaneum eſſe denuò reuocare in iudicium nemo non confitebitur, ne ſi nunc quoque examinentur & denuò iudicentur,ac rurſus examinentur,atque iterum in infinitum exeat iſta curioſitas.Et alio loco:Sancta ſynodus quæ Sardis conuenit,decreto ſanciuit,ne quid vlterius de fide ſcriberetur, & ſeſe contentos eſſe Nicæna fide declarauerunt, neque edendam eſſe aliam profeſſionem fidei,ne illa quæ Nicææ ſcripta eſt, ſuos numeros non habere videretur,nève illis quibus libido eſt ſemper noua ſtatuere,occaſio huiuſmodi ſuppeditaretur,vt iterum atque iterum de fide definiant. Quæſo, te Brenti, quid hìc aliud ſcribit Athanaſius,quàm quod tu tanquam parum Catholicè dixiſſe Petrum à Soto reprehendis? Neque verò ſolus ita ſenſit Athanaſius:in eadem ſententia fuit æqualis etiam eius Hilarius,qui ſcribens ad Conſtantium quanta mala peperit fides ſubinde nouata & conſcripta,pluribus verbis demonſtrat.Idem ſenſit Leo quoque Magnus ille Pontifex:qui ſcribens ad Imperatorē:Pręnoſcat,inquit,pietas veſtra venerabilis Imperator,hos quos ſpondeo dirigendos non ad confligendum cum hoſtibus fidei,nec ad certandum contra illos à ſede Apoſtolica profecturos,quia de rebus apud Nicęam & apud Calcedonem ſicut Deo placuit definitis, nullum audemus inire tractatum,tanquam infirma & dubia ſint,quæ tanta per Spiritum ſanctum fixit auctoritas. Et in alia quadam epiſtola:Quotieſcunque diuina gratia adminiſtrante illos qui foris ſunt,ſonite doctrinæ aut ſubmergimus,aut purgamus,in nullo ab illis quas ſpiritus ſancti diuinitas in Chalcedonenſi Concilio protulit,fidei regulis recedentes,inter vtrumque hoſtem nouellæ perfidiæ, ſermonem noſtrum cum omni cautela libremus,non iam(quod abſit)tanquam de dubiis differentes,ſed auctoritate ſua quæ benè definita ſunt,adſtruētes.Et iterum in alia:Quę patefacta ſunt(inquit)quærere,quę perfecta ſunt,retractare, & quæ ſunt definita, conuellere,quid aliud eſt,quàm de acceptis gratiam non referre,& ad interdictæ arboris cibum,improbos appetitus mortiferę cupiditatis extendere. Ac ne ſolos Pontifices ita ſenſiſſe putes,audi quæ fuerit etiam Imperatorum eiuſdem ſeculi hac ipſa de re ſententia. Extat edictum Imperatoris Valentiniani ſimul & ipſius collegę Martiniani, in quo decreta Synodi Calcedonenſis rata ab ominibus haberi volunt, vbi his verbis vtuntur:Ceſſet igitur iam prophana contentio:Nam verè impius atque ſacrilegus eſt,qui poſt tot ſacerdotum ſententiam,opinioni ſuæ tractandum aliquid relinquit.Extremę quippè dementię eſt, in medio & perſpicuo die commentitium lumen inquirere. Quiſquis enim poſt veritatem repertam aliquid vlterius diſcutit,mendacium quærit. Nemo itaque vel clericus vel militaris, vel alterius cuiuſlibet conditionis,de fide Chriſtiana publicè turbis adunatis & aduenientibus tractare conetur in poſterum, ex hoc tumultus & perfidiæ occaſionem requirens.Nam iniuriam facit iudicio religioſiſſimæ Synodi, ſi quis ſemel iudicata ac rectè diſpoſita reuoluere & publicè diſputare contendit: cùm ea quæ nunc de fide Chriſtiana ſtatuta ſunt, iuxta Apoſtolicas expoſitiones & ſtatuta ſanctorum Patrum trecentorum decem & octo, & centum quinquaginta,definita eſſe noſcuntur.Nam in contemptores diuinæ legis pœna non deerit, quia non ſolùm contra fidem benè compoſitam veniunt, ſed etiam cum Iudæis & Paganis ex huiuſmodi certamine profanant venerāda myſteria. Quibus verbis etiā ad Palladiū ſcribens Martianus vſus fuiſſe videtur,ſicut in codicem Iuſtiniani relatum eſſe legimus:Eſt & aliud Martiani ad Conſtantinopolitanos edictum, in quo ſic loquitur:Admonuimus vniuerſos,vt de religione diſputare deſinerent, quoniam vnus & alter tanta ſecreta inuenire nō poteſt,maximè cum ſummo labore,& ampliſſimis orationibus tot venerabiles Sacerdotes, niſi Deo (vt credendum eſt) auctore ad indaginem veritatis non potuerint peruenire. Vides Brenti, quemadmodum etiam Imperatores noluerint in dubium reuocari, quæ ſemel in Occumenico Concilio decreta ſunt. Sic & in Chalcedonenſi Concilio non fuit permiſſum,vt decreta Nicęnę Synodi inquirerērur,quin clamauit ſancta Synodus:Si quis tractat,anathema ſit:ſi quis ſuper iſta inquirit, anathema ſit.Maledictus qui addit,maledictus qui aufert,maledictus qui innouat. Ibidem cùm eſſet propoſita Leonis epiſtola, nihil aliud quæſitum eſt,quàm illud:Num expoſitionibus trecentorum octodecim Patrum, & centum quinquaginta apud Conſtantinopolim,& in Epheſino Concilio à Sanctiſſimo Cyrillo expoſitæ fidei concordaret?Cumq; omnes Epiſcopi concordare dixiſſent, ita ſtatim recepta eſt, vt qui contrà ſentirent,pro hæreticis haberentur. Iam verò Gelaſius Pontifex,cuius & ipſius nomen celebre eſt:Patres(inquit)noſtri Catholici docti Pōtifices in vnaquaque hæreſi quolibet tempore conſtituta,quicquid pro fide, pro veritate,pro cōmunione Catholica atque Apoſtolica ſecundum ſcripturarum tramitem, prędicationemque maiorem facta ſemel congregatione ſanxerunt,inconuulſum voluerunt deinceps firmumque conſtare:nec in eadem hac cauſa denuò quæ præfixa fuerant,retractari,quamlibet recenti præſumptione permiſerunt, ſapientiſſimè prouiden-

tes:

[Marg.:] ...than in Epiſt. de ...nodis Arimini & Seleuciæ celebratis. — ...em Apologi... 2. — ...em ad Antiochenſis tom. 12. — Hilarius ad Conſtantium. — Leo epiſt. 71. — Idem epiſt. 63. — ...opperatores ...ieunt. ...Conciliorum de... ...retis ſtadum, nec ...e illis dubitantū ...m diſputandum ...ſſe. ...Actio. 3. Concilii Chalcedon. — Codice de ſumma Trinitate & fide Catholica. Actio. 3. Concilii Chalcedon. — Actione. 1. ...mmotam conſtare fidem & dignitatem decretis Eccleſiæ & Synodorum. — Gela. ad Epiſcopos Dardaniæ.

tes: quoniam ſi decreta ſalubriter cuiquam liceat retractare, nullum contra ſingulos quoſq; prorſus errores ſtabile conſiſtere Eccleſiæ conſtitutum, ac ſemper iiſdem furoribus recidiuis omnis integra definitio turbaretur. Nam ſi limitibus etiam præfixis poſitarum ſemel ſynodalium regularum nō ceſſant eliſę peſtes, reſum ptis certaminibus contra fundamentum ſeſe veritatis attollere, & ſimplicia quæq; corda percutere: quid fieret, ſi ſubinde fas eſſet perfidis inire conſilium, cùm quamlibet manifeſta ſit veritas, nunquam deſit, quod pernicioſa depromat falſitas, tametſi ratione vel auctoritate deficiens, ſola tamen contentione non cedens. Quæ maiores noſtri diuina inſpiratione cernentes neceſſariò præcauerunt, vt quę contra vnamquanq; hæreſim coacta ſemel Synodus pro fide, communione, & vnitate Catholica atque Apoſtolica promulgaſſet, non ſinerent nouis poſthac recitationibus mutilari: ne praui occaſio pręberetur, quæ medicinaliter fuerant ſtatuta pulſandi: ſed auctore cuiuſlibet inſanię ac pariter errore damnato, ſufficere iudicarūt, vt quiſquis ali quando huius generis communicator exiſteret, principali ſententia damnationis eius eſſet obſtrictus. Quod etiam exemplis productis, poſteà facit planum. Quid autem aliud dicit Petrus à Soto, quàm quod ante mil le & amplius annos à Gelaſio dictum eſt? qui & ipſe finem aliquem eſſe probandi ſpiritus cupiebat. Et qui ſucceſsit illi Symmachus: Quando paternarum (inquit) regularum deſpiciuntur innenta, nec eorum quæ bene inſtituta ſunt firmitas vindicatur, huiuſmodi impietatem neceſſe eſt fidei ſemper venire. Nam vbi facilis eſt diſſolutio rationabilis conſtitutionis, ibi omnis ſanctitatis forma corrumpitur, Chriſtus impetitur. Et quis hoc fidelium patienter accipiat? Inſtituta Patrum reuerenda calcantur, & quis non vitæ mortem iuſta electione pręponat? Huius verò ſucceſſor Ormiſda: Nec ambigi, inquit, conuenit de rebus ita per fidem definitis ſæpius, & penè ſuperuacanea eſt allegatio, quæ adhibetur inſtructis. Qui verò ſucceſſit his Gregorius, quatuor Concilia quę ſuam ætatem pręcelleunt, ſicut ſancti Euangelii quatuor libros ſe ſuſcipere & venerari fatetur, quorum fidei ſi quis addere vel adimere aliquid præſumpſerit, eum anathemate ferit. Cunctas (inquit) perſonas quas illa reſpuunt, reſpuo: quas venerantur, amplector: quia dum vniuerſali ſūt conſenſu conſtituta, ſe & non illa deſtruit, quiſquis præſumit aut ſoluere quos ligant, aut ligare quos ſoluunt. Et qui Gregorio ſucceſſit Agatho, ſicut in ſextę ſynodi quarta actione legimus, vnum vel pręcipuum id eſſe bonum iudicat, vt nihil de eis quę regulariter definita ſunt, minuatur, nihil mutetur vel augeatur, ſed eadem & verbis & ſenſibus illibata cuſtodiantur. Habes iam Brenti, quæ fuerit priſcorum Patrum hac ipſa de re ſententia, qui cùm Eccleſiam Catholicam repreſentarint, in Conciliis pręſertim Oecumenicis congregati, etiam atq; etiam tecum conſidera, ſi non Catholicè Petrus à Soto explicat, qui ſic explicat, ſicut ſanctos iſtos, tot, tam Catholicos & Orthodoxos Patres, tantis & locorum & temporum interuallis inter ſe diſiunctos, pridē vno quaſi ore, nimirùm ab eodem ſpiritu afflatos explicaſſe vides. Quibus omnibus iniquum viſum eſt, vt quæ ſemel eſſent rectè definita, de iis vel ambigere quiſquā auderet: quod modum & finem tamen aliquem probandi ſpiritus eſſe volebant: id quod nuſquam alibi, quàm in conciliis Oecumenicis rectiùs fieri poſſe perſuaſum habebant.

Symma. ad Clerum Dardana.

Ormiſ. in epiſt. ad Epiſcopos.
Grego. in regiſtro lib. 1. cap. 24. lib. 2. cap. 40. lib. 3. cap. 33.

Agatho Pont.

Sed audiamus iam ipſum explicantem Brentinm. Quærit (inquit) quando finis erit probandi. Reſpondemus, Tunc finis erit, cùm Spiritus ſanctus certificauerit nos de vera ſententia, & cùm implebitur in nobis quod Paulus dicit: Inſtructi in charitate in omnes diuitias plerophorię intellectus ad cognoſcēdū miſteriū Dei patris & Chriſti. Hoccine eſt Brenti, Catholicè explicare? imò hoc eſt feneſtras fabricare ſataniſmo, quē, immanè quantum in veſtra Germanica Babylone iam progreſſum videre licet. Nihil nunc dicam de vobis Lutheranis, qui cùm hæretici cenſeri nolitis, Patres tamen vos eſſe noſtri temporis hęreticorum apertiùs eſt, quàm vt negare poſſitis. Dicam de iis qui ſe à vobis ortos glorantur Sacramentariis: num eſt eorum quiſquam, qui non palàm iactet, quod ſe Spiritus ſanctus de vera ſententia certificauerit, quodq; ſit inſtructus in charitate, &c. quinetiam eos veſtri ſępè miſeret, qui claram Euangelii lucem videre nondum poſſitis. Num autem idem etiam non fit ab Anabaptiſtis, qui ſibi certiores etiam videntur quàm Sacramentarii? ꝙ eos de vera ſententia Spiritus ſanctus certificauerit, pro quą magis etiam alacriter, & intrepidè, quàm vel illi vel vos, non modò ſupplicii quoduis genus, verùm & mortem ipſam quamlibet horrēdam oppetere ſunt parati. Iam verò Suenckfeldiani, quid iactant, quid crepant aliud, quàm afflatum Spiritus ſancti, quo, ſe quidem plenos, vos verò magis etiam eſſe deſtitutos affirmant, quàm nos, qui patrum noſtrorum veſtigiis incedentes, nec à via regia declinantes, per Dei gratiam Catholici ſumus & Orthodoxi. Idem & alii faciunt, ac fecerunt ſemper hęretici. Vides igitur quid ex eo ſit conſequuturum, ſi quod tu vis Brenti, penes priuatum quemq; probandi ſpiritus Conciliorum præſertim, futura ſit poteſtas: cùm non rarò, ſicut iam antè dictum eſt à nobis, Satanæ ſpiritus transfigurat ſe in Angelum lucis, & ſi quicquam aliud, tum diſcretio ſpirituum ſit longè difficillima. Quid enim conſequetur aliud quàm quod eſſe conſequutū videmus, vt tot ſint fides, quot voluntates, vtq; maiores indies progreſſus faciat Sataniſmus? Rectè verò citas illud ex Paulo: Inſtructi in charitate: Nunquid autem inſtructi ſunt in charitate, qui ſe diuidunt ab orbis totius vnitate? Certè non diuidit, ſed coniungit charitas. Quānā itaq; ratione poſſunt eſſe inſtructi in omnes diuitias plenitudinis intellectus, qui non ſunt inſtructi in charitate, qui inflati ſenſu carnis ſuæ, ſe diuidunt ab orbis terrarū vnitate? Num autem vel tibi Brenti, vel cuicunq; tandem alii priuato, certiùs eſt promiſſus Spiritus ſanctus, quàm Eccleſię vniuerſæ? Quam cùm ab illo regi certum ſit, rectè Paulus eam columnam vocat & firmamentum veritatis. De quouis autē homine priuato dicit Dei ſpiritus: Omnis homo mendax. Pręclara ſunt Auguſtini verba, quibus Deū alloquitur: Veritas (inquit) tua, nec mea eſt, nec illius, aut illius ſed omniū noſtrūm, quos ad eius communionem publicè vocas terribiliter admones, ne velimus eam habere priuatam, ne priuemur ea. Nam quiſquis id, quod tu ad fruendum omnibus proponis, ſibi propriè vēdicat, & ſuum eſſe vult quod omnium eſt, à communi propellitur ad ſua, hoc eſt, à veritate ad mendaciū. Qui enim loquitur men-

Quando ſit finis probandi ſecundū Brentium.
Coloſſ. 2.
Reſponſio.

Inſtructi in charitate.

Spiritus ſanctus non vni, ſed Eccleſiæ promiſſus. Aug. lib. 12. Confeſſionum cap. 25.

dacium,

...entius priuatū ...e vult quod Au...llo, non publicū
...on. 8.
...absolutus quali ...guatur ſpiritum ...iudicando.
...zech. cap. 13.
...bellio Brentii ...tra Concilia.
...eſponſio, quonio... Concilia prio... poſterioribus ...mendentur.
...ug lib. 2. contra ...onatiſtas de ba... ſmo paruulorū. ...p. 3.
...ullum Conci... ...m legitimè con... ...ut iis quæ ſūt fi... ...in aliis Con... ...a variare poſ... ...
...n. Apo. 25.
...ſin. 8 2. cap. ...sbyter. ...p 6.
...nod. Conſtan. ...5. diſt. 19. ...p. 1.
...nnes non vult ...bari ſpiritum ...cilii, ... ſed ...atum potius ...m hæretico... ...

dacium, de ſuo loquitur. Non mea eſt veritas, dicit Auguſtinus, ſed neque tua Brenti, neque Philippi, neq; cuiuſquam alterius, ſed eſt omnium. Vbi omnes legitimè conueniunt, quandoquidem ad fruēdum omnibus propoſita, eſt & omnes ad eius communionē Deus publicè vocauit, ibi demùm eſt veritas. Non vult igitur vt quod publicum eſt, id priuatum quiſquam faciat, ne priuetur: non vult vt quod omnium eſt per charitatem, id ſibi propriè vendicet, aut ſuum quiſquam eſſe velit per contentionem: quòd qui de ſuo loquitur, mēdacium loquitur, non veritatem, ſicut ipſa teſtatur Veritas. Tu contrà non vis, vt ea ſit veritas quę eſt omniū: vis vt priuato cuique de eo ſpiritu veritatis qui datus eſt omnibus, iudicium ſuū interponere liceat, vt quod publicum eſt, priuatum quiſq; faciat: vt quod omnium eſt, id ſuum quilibet eſſe velit. Quid igitur aliud vis, quàm vt dum de ſuo quiſque loquitur, mendacium loquatur? At qui Catholicus eſt, non ſuum, ſed qui omnium eſt, qui Catholicæ Eccleſiæ miſſus & promiſſus eſt, ſpiritum ſequitur, memor illius quod ab Ezechiele ſcriptum eſt: Vę Prophetis inſipientibus, qui ſequuntur ſpiritum ſuum, & nihil vident. Itaq; ſuſpectum habet, ſi quid ſibi ſeorſum ab aliis videtur, nihil vult habere ſuum. Quod omnium eſt, quod Catholicum eſt, quod orbis totius Chriſtiani conſenſu receptum eſt, in eo libenter acquieſcit, id verum, id rectum, id amplectendum eſſe cenſet. Etiam ſi propter intelligentię tarditatem pleraque non aſſequatur, ſe tamen non intelligendi viuacitate, ſed credendi ſimplicitate tutum fore perſuaſum habet: ac non modò ſe nō pręfert cæteris, verùm ſibi potius cæteros anteponit, ſe cæteros eſſe ſuperiores arbitratur, eos præſertim, de quibus tot ſeculis tantam doctrinę, tantam & ſanctitatis opinionem fuiſſe videt, quosq; Patrum ſuorum veſtigiis incedentes, in Oecumenico Concilio congregatos vnanimes, vno ore, idem ſentire perſpicit. Non ita tu Brenti, qui dicis: Quòd ſi probatio iam facta eſt in Concilio, quid eſt quòd priora concilia poſterioribus emendantur: & quid opus eſt conciliis poſterioribus, ſi omnia ſunt probata? An non Ioannes, cùm ait: Nolitę cuiuis ſpiritui credere, huc etiam ſpectat, ne cuiuis Concilio credamus, ſed Concilia quoque ipſa probemus?

Nos verò Brenti, priora Concilia poſterioribus nonnunquam emendari non inuiti fatemur. Verùm ita ſicut ab Auguſtino ſcriptum eſt: cum aliquo rerum experimento aperitur quod clauſum erat, & cognoſcitur quod latebat. In iis enim quæ in facto ſunt, fieri poteſt vt fallatur quandoq; Concilium: vt autem erret in iis quæ ſunt fidei, modò ſit legitimè congregatum, fieri nō poteſt. Profer Brenti, vel vnum aliquod Concilium plenarium legitimè congregatum, in quo prioribus plenariis Conciliis itidem legitimè congregatis contrarium ſit aliquid conſtitutum in iis quæ ad fidem pertinēt: nullum certè proferre poteris. Nam ſi quę vel Arimini, vel Seleuciæ, vel Syrmi, vel Antiochiæ, vel iterum Epheſi congregata ſunt, protuleris, quandoquidem auctoritate Romani Pontificis vel congregata vel comprobata iuxta Canones Nicęni Concilii non ſunt legitimè congregata, Concilia dici non poſſunt, ſed conuenticula potiùs & cōciliabula. Quamobrem in iis quæ ſunt iuris poſitiui, quę vel ad extremum aliquem ritum, vel ad Eccleſiaſticam pertinent diſciplinam, quoniam pro perſonarum, locorum & temporum circunſtantia mutationem aliquando requirunt, fit nonnunquam vt priora Concilia poſterioribus emendentur, quòd quędam ſuperioribus ſeculis quadrare poterant, quę poſterioribus minimè conuenire, vel ipſa magiſtra rerùm experientia compertum eſt. Itaque cùm longè ſint omnium uetuſtiſſimi canones, qui vocantur Apoſtolorum, quoniam tamē in eorum pleriſque nimio plus inerat ſeueritatis, quàm poſteriora ſecula ferre non poſſe viderentur, factum eſt vt poſterioribus Conciliis emendarentur, mitigarenturque. Eſt Canon Apoſtolicus, deponi debere Presbyterum fornicantem, quē in Gangrenſi Concilio, ſicut à Gratiano citatur, legimus emendatum, pœnamque mitigatam. Sic in Concilio Nicęno conſtitutum ſuit, vt Alexandrinus Patriarcha proximum à Romano Pōtifice locum teneret: cui non ita multò pòſt in Conſtantinopolitana Synodo prima, pręlatus eſt Conſtantiponolitanus. Adeò verum eſt quod Iſidori, Gregorii, Hieronymique productis teſtimoniis docet Gratianus, in pleriſque decernendis cauſam, locum, tempus, perſonas, conſiderari oportere. Quę quoniam perpetua non ſunt, fit, vt eiuſmodi etiam plenariorum Conciliorum decreta nonnunquam priora poſterioribus emendentur: quę tamen in iis quę pertinent ad fidem, fixa & immobilia eſſe oportet, ac ſempiterno tempore duratura. Neque propterea non eſt opus poſterioribus Conciliis, quòd omnia iam ſunt probata. Certum enim eſt, pleraq; non eſſe probata. Ad hoc igitur indicuntur Concilia, vt ſi qui noui errores emergunt, primo quoque tempore extirpentur. Quibus autem de rebus ad fidem pertinentibus ſemel eſt aliquid in Concilio conſtitutū, de iis iterum in alio deliberationem ſuſcipi planè ſuperuacaneum eſt. Niſi fortè ſolum hoc quęratur, num ea doctrina, cuius cognoſcendę cauſa Concilium edictum eſt, cum expoſitionibus priorum Conciliorum conueniat, nec ne: vt ſi eam conuenire cognitum fuerit, recipiatur: ſi minùs, reiiciatur. Quemadmodum in Chalcedonenſi Concilio, & quę deinceps ſequuta ſunt, factum videmus.

Non huc ergo ſpectat Brenti, Ioannes cùm dicit: Nolite omni ſpiritui credere, ne cuiuis Concilio, quod quidem legitimè congregatum eſt, credamus, ſed ipſa quoque Concilia probemus. Abſit, vt cuiuis priuato ſpiritui, qui & fallere poteſt & falli, de ſpiritu Conciliorum, qui neq; fallere poteſt, neque falli, iudicandi poteſtas hęc permittatur. Quid enim fide noſtra incertiùs? quid inſtitutis mutabilius? quid Eccleſiæ ſtatu futurum eſſet perturbatius? Quis quærendi, quis diſputandi finis expectandus foret? cùm ſemper vnicum remedium finiendarum, ſi quę ſunt exortæ de fide, controuerſiarum, Concilium Oecumenicum habitum fuerit. Vis autem ſcire Brenti, quò ſpectauerit Ioannes, cùm hæc diceret? Prouidebat is venturum te, tuiq; ſimiles, veſtimentis quidem ouium indutos, intrinſecus autem lupos rapaces. Prolaturum te diuinæ legis oracula, quibus prauę detortis, à veritate mentes hominum abducere conateris. Cùm itaque nulla ſit ad fallendū via facilior, quàm vt vbi nefarii erroris ſubinducitur fraudulentia, ibi diuinorum verborum prætendatur auctoritas, monuit pios omnes, ne ſtatim tibi, tuiq; ſimilibus fidem haberēt, ſed probarent ſpiritus, ſi ex Deo ſint: neque mouerentur, ſi frequens eſſet in ore tuo ſcriptura, quam etiam Diabolus aduerſus ipſum ſcripturarū

auctorem

auctorem Chriſtum produxiſſe legitur: verùm etiam atq; etiam ſecum illud expenderet, quādoquidem non in legendo, ſed in intelligendo ſcripturæ cōſiſtunt, tuóne proprio, an vniuerſalis Eccleſiæ ſenſu, & iuxta Catholici dogmatis regulas ſcripturas interpreteris: illúdne quod vbique, quod ſemper, quod ab omnibus creditum eſt, an diuerſum aliquid proferas. Quòd ſi de tuo te loqui, propriumque tuum ſcripturæ ſenſum adferre conſtaret, quin id mendacium eſſet, nihil ambigerent. Nam qui loquitur mendacium, de ſuo loquitur, ſin autem de eo loquereris, quod eſt omnium, ſi communem Eccleſiæ ſenſum adferres, ſi quod ſemel per eam eſt in Concilio plenario definitum, nihil ab eo diſcrepares, certum haberent hunc ſpiritum ex Deo eſſe, nec quod ab eo profectum eſt, verum eſſe dubitarent. Hic ſanus eſt & catholicus verborum Ioannis intellectus.

Matth. 4. Quomodo ſpiritus hæreticorum probandi.

Pergit Brentius: In Actis Apoſtolicis Paulus & Silas ingrediuntur Berrhœæ in Synagogam Iudæorum. Et additur, Eos, qui ſummo genere nati erant, recepiſſe ſermonem cum omni animi promptitudine, quotidie ſerutantes ſcripturas, an hæc ita ſe haberent. Principes Iudæorum Berrhœæ probant & exigunt ad ſcripturas ſacras ſpiritum tantorum Apoſtolorum: & Aſotus prohibet noſtris Principibus, ne conciliorum ſpiritum ad normam ſacræ ſcripturæ exigant? Quæ hęc eſt impudentia? Quorſum hęc Brenti? Scribitur in Actis, quòd nobiliores eorū, qui Theſſalonicæ fuerunt, ſuſceperūt verbū, ſcrutātes ſcripturas, ſi hæc ita ſe haberent. Quid hoc facit ad rem, qua de nunc agitur? Num ideò ſibi de doctrina Apoſtolorum iudicandi poteſtatem arrogauerint, quia ſcrutati ſunt ſcripturas? Quam ſæpè autem accidit, vt ſermonem alicuius ex verbis miniſtris excipiat aliquis, & loca ſcripturarum, ſi quę per eum adferuntur, inſpiciat. Num ideò ſe Iudicem illius doctrinæ conſtituit? Nemo prohibet Brenti, quò minus vel tu, vel quicunque tandem alius velit, ſcripturas ſcrutemini, & an ita ſe res habeat, quemadmodum in decreto Concilii ſcriptum eſt, inſpiciatis. Sed ſi forte ſecùs alicui veſtrum videatur, vt propterea decreta concilii damnandi poteſtas penes eum ſit, id verò ferendum eſſe non putamus, quin illud eſſe Chriſtianę modeſtiæ fraternæque charitatis exiſtimamus, vt ſe potius aliquis propter intelligentię tarditatem pleraque non aſſequutum credat, quàm ita ſe cunctis, qui vnum aliquem in locum ex vniuerſo terrarum orbe congregati de cauſa fidei diſceptaturi venerunt, anteponat, vt aut à ſe ſolo proceſſiſſe, aut ad ſe ſolum perueniſſe Dei uerbum perſuaſum habeat.

Obiectio ex Actor. 17.

Reſponſio.

Proſequitur Brentius: Scilicet quia lege Moſi ſcriptum eſt, difficilia & ambigua referenda eſſe ad ſacerdotes Leuitici generis, & ad Iudicem qui fuerit illo tempore: & qui non obedierit imperio ſacerdotis, ex decreto Iudicis moriatur: idcircò ſpiritus Conciliorum non ſunt probandi an ſint ex Deo, idcircò omnia decreta Romani Pontificis agnoſcenda ſunt ſine vllo vel priuatorum, vel Principum iudicio, pro oraculis Spiritus ſancti. Hic certè iuſtificat Aſotus Concilium Caiphæ & Annæ, qui filium Dei crucifixerunt. Nō iuſtificat vir venerabilis concilium Caiphę & Annę, ſed verba legis profert. Impletum autem fuit eo tempore quod à Propheta ſcriptum eſt: Peribit lex à Sacerdote: nihil vt mirum ſit, ſi à Caipha quoque & Anna, quos non rectè neque ordine ſacerdotium adeptos eſſe conſtat, lex perierit. Quid autem Brenti, ſi quo tu exemplo ex Euangelica hiſtoria producto tibi places maximè, id cauſam tuam oppugnet maximè? Quid ſi nihil potuit adferri validius ad eam, quam nos tuemur, ſententiam confirmandam? Quod ſi víquam alibi, hic maximè iuſtificatur in ſermonibus ſuis Deus, vt vincat cùm à vobis impiis iudicatur. Quid enim eſt quod vel tu conaris, vel Caluinus, vel Ioannes à Laſco, vel quicunque tandem alii, qui locum hunc tanquam Achillem quendam in aciem producunt, ad eā quę propria eſt Epiſcoporū iuriſdictioné euertēdam? Quid aliud, quàm vultis oſtendere falſum eſſe quod dixit Deus de ſacerdotibus Leuitici generis: Ipſi indicabunt tibi iudicii veritatem? Atqui ô mirabile quoddam ac ſtupendū diuinæ ſapientię conſiliū. Nuſquam illuſtrior apparuit, quàm hic diuinæ promiſſionis veritas: nuſquam conuincuntur magis mendaces, quàm hoc loco, qui falſitatis veritatem arguere non verentur. Hic vel ipſa luce clariùs Deus demonſtrauit, nullam eſſe poſſe tantā hominū iniuſtitiā, quæ iuſtitiam ipſius in gubernatione ſuę ciuitatis, quę eſt Eccleſia, quę promiſſionum ipſius veritatem labefactare queat. Quid eſſe potuit Anna & Caypha ſceleratius? quid iniuſtius? & horum tamen ſcelus ac iniuſtitiam conuertit Deus in occaſionem gloriæ iuſtitiæque ſuę. Noluit morti adiudicari, niſi per horum ſententias: noluit redemptionis noſtræ beneficium abſoluere, niſi per horum miniſterium; horum iudicii exitum ad generis humani ſalutem deduxit, ac veram eſſe promiſſionem ſuam declarauit, qua dixit de Sacerdotibus Leuitici generis: Qui indicabunt tibi iudicii veritatem. Nam in hoc etiam quamlibet iniuſto iudicio, fuit nihilominus iudicii veritas. Paradoxon hoc tibi videtur Brenti, quod iniuſtum fuiſſe iudicium, iudicii nihilominus in eo fuiſſe veritatem affirmamus? Sed nihil eſt facto facilius, quàm vt hoc tibi manifeſtiſſimis argumentis demonſtremus. Quod iniuſtum fuerit iudicium concedis tu quoque, & clamat hoc res ipſa, Iudices fuerunt iniuſtiſſimi: teſtes qui producebantur, falſi: crimina quæ proferebantur, falſa. Nam neque populum ſeduxerat Chriſtus, neque cenſum dari Cæſari prohibuerat, neque blaſphemauerat, neque de templo demoliendo vel cogitare illi in mentem venerat, & tamen in hoc iniuſto iudicio, per Iudices iniuſtiſſimos veritas iudicii indicata, vera ſententia fuit pronunciata. Quęnam illa? Reus eſt mortis. Hanc ſententiam à Spirituſancto profectam fuiſſe dubium non eſt. Vnde autem iſtud tibi probabimus? Non recipis niſi Scripturas canonicas. Atqui Principem inter eas locum tenet Ioannis Euangelium, in quo concilium illud Pontificum & Phariſæorum de Chriſto comprehendendo deſcribens Euangeliſta, narrat dixiſſe Caypham: Expedit vt vnus homo moriatur pro populo, & non tota gens pereat. Ac mox ſubdit, Hoc autem à ſemetipſo non dixit, ſed cùm eſſet Pontifex anni illius, prophetauit. Vides Brenti, quemadmodum hoc ipſo Euangeliſta teſte, non defuit ſacerdotio Leuitico ſpiritus propheticus, Spiritus ſanctus, ſpiritus veritatis, ad id víque tempus, quo ſeipſum Chriſtus cruentum ſa-

De loco Deut. 17. Brentii confutatio.

Reſponſio.

Ezech. 7.

Explicatur locus.

Deut. 17. Ipſi indicabunt tibi iudicii veritatem.

Iudicii veritas etiam penes iniuſtos Christi Iudices Pontifices fuit.

Ioan. 11.

crificium

crificium offerens Deo patri, ſacerdotio & ſacrificio illi finem impoſuit. Tunc enim primùm ſpiritu prophetico deſtitui cœperunt, cuius rei figura fuit velum templi ſciſſum Chriſto mortuo. Simul teſtata eſt hoc vox Chriſti, dicentis: Ecce dimittetur domus veſtra deſerta. Neq; verò dubium eſt, quin ipſe Caypha verba ſua non intellexit, eius nihilominus lingua cùm Pontifex eſſet, ea proferri Deus voluit: ſicut cymbalum, ſic ille magnum quendam & ſonorum tinnitum edidit, quem tamen ipſe non ſenſit. Sed expectas, vt hoc tibi demonſtremus, quomodo verè pronunciari potuerit, eum fuiſſe mortis reum, quem cōſtat peccatum nullum feciſſe, nec inuentum eſſe dolum in ore eius? Paucis rem accipe: Ex quo tempore primus parens noſter, nihil interdictum Dei ueritus, de vetito ligno guſtauit, factus eſt mortis reus Chriſtus Dei filius. Non quòd ipſe mortem commeruerit, qui fuit ipſa innocentia, ſed quòd reatum & maledictionem peccato primi parentis debitam, quod ad omnes pertrāſiit in condemnationem, in ſe ſuſcepit, vt eam coram Deo expiaret: eadē hac reum ſe pro nobis ipſe cōſtituit, vt pœnam ſolueret cui obſtricti eramus. Itaq; ſic ipſo volente, poſuit in eo Deus iniquitates omnium noſtrûm. Noſtra fuit maledictio, noſtra fuerūt peccata, quæ pertulit ille in corpore ſuo ſuper lignum: quamq; pœnam debebamus nos, eam ipſe pro nobis tolerauit: vt ſicut per inobediētiam vnius hominis peccatores conſtituti fueramus, ſic per vnius ipſius obeditionem iuſti conſtitueremur. Itaq; ſicut in Apocalypſi ſcriptum legimus, ab origine mundi occiſus eſt agnus hic innocens: vel vt Petrus hîc ait, prǽcognitus ante mundi conſtitutionem. Si quidem ab æterno fixum fuit, & immobile patris decretum, vt proprio filio ſuo non parceret, ſed pro nobis omnibus eum traderet morte turpiſſima condemnandum. Cui decreto ſe filius vltrò ſubmiſit. Oblatus eſt enim, quia ipſe voluit, & factus eſt obediens patri vſq; ad mortem, mortem autem crucis. Decretum igitur hoc, quod ante mundi conſtitutionem in mente fuit, & ideò diuinæ præſcientiæ, per legitimos Iudices, hoc eſt, per Sacerdotes Leuitici generis pronunciari Deus voluit, & horum iudicio, quamlibet impii, quamlibet nefarii fuerint & ſcelerati, ſe tamen Dei filius vltrò ſubiicere dignatus eſt, vt exemplo ſuo doceret, ſuum in cathedra legitima ſedentibus, qualeſcunque tandem hi forent, honorem habendum eſſe. Nec falſum illud fuit quod dixerunt: Nos legem habemus, & ſecundum legē hanc debet mori. Fuit enim reuera lex illa Dei patris, quam vltrò ſuſcepit filius, vt moreretur pro peccatis noſtris. Quæ lex ex decreto Pontificum cùm cruci Chriſtus affigeretur, fuit conſummata. Quod ipſe confeſſus etiam eſt Chriſtus, cùm pendens in cruce, iamiam inclinato capite ſpiritum traditurus, dixit: Conſummatum eſt, Conſummatum eſt, inquit, fixum illud & immobile patris decretum: conſummatum eſt quod lex & Prophetę futurum prędixerunt, iam vmbræ ſublatæ, iam figuræ ſunt implerę, iam illud ſacrificium vitæ peractum eſt, quo ſolo reconciliari Deo mundus potuit. Neque moriens hoc ſolum ita dixit Chriſtus, verum etiam cùm à mortuis ſurrexiſſet, ac ſe comitem duobus illis in Emaus euntibus adiunxiſſet, O ſtulti, inquit, & tardi corde ad credendum in omnibus quæ loquuti ſunt Prophetæ: Nónne hæc oportuit pati Chriſtum, & ita intrare in gloriam ſuam? Et incipiens à Moſe & omnibus Prophetis, interpretabatur illis in omnibus ſcripturis quæ de ipſo erant. Iam ex iis Brenti perſpicis, quàm ſtupendo miraculo ſuam Deus iuſtitiā & veritatem inuiolatam conſeruet in illorum iudiciis, quos ipſe in cathedris ad iudicandum conſtituit, quālibet hi ſint ab omni iuſtitia veritateq; remoti. Simul & illud vides, quòd ipſe nobis tela ſuppeditaueris, quibus rectiſſimè configi poſſes. Quod enim illuſtrius exemplum adferri potuit ad probandum, quòd nulla poſſit eſſe tanta Pontificum improbitas, quę impedire queat quo minus vera ſit illa Dei promiſſio: Qui indicabunt tibi iudicii veritatem?

Sed quid ad hæc Brentius? Verborum quibuſdam præſtigiis ſumum Lectorum oculis offundere conatur: Hic iuſtificat, inquit Aſotus, concilium Caiphæ & Annæ, ac omnes eos qui iuxta ſententiam illorum filium Dei crucifixerunt: damnat autem Ioſephum & Nicodemum, quòd non conſenſerint in ſententiam Caiphæ, & reliquos omnes, qui impietatem & crudelitatem huius concilii improbarunt. An non Caiphas erat ſummus Sacerdos? An non concilium erat auctoritate Caiphæ, hoc eſt, legitimè, vt Aſotici ſentiunt, congregatum? An non Caiphas & Concilium definierūt filium Dei blaſphemaſſe, ac reum mortis eſſe? Dicamus igitur iuxta verba legis: Qui ſuperbierit, nolens obedire ſacerdotis imperio, qui eo tempore miniſtrat Domino Deo tuo, (hic tum erat Caiphas) ex decreto Iudicis moriatur. Moriantur ergo Ioſeph & Nicodemus: moriantur Ioannes & Maria, moriantur Apoſtoli omnes. Talibus verborum pręſtigiis perſtringit imperitorū animos Brentius. Verùm iam antè diximus, quòd non iuſtificat conſilium Caiphę & Annæ Petrus à Soto. Nam vt iuſtum fuerit decretum quo reum eſſe mortis Chriſtum pronunciatum eſt, non propterea iuſtificati ſunt impii Iudices, à quibus nihil iure, nihil ordine factum eſſe conſtat, cùm quod ipſi quoq; Pilato minimè fuit obſcurum, ex odio & inuidia feciſſent omnia. Sed nihilominus per nefarios hos & ſceleratos operari Deus noſtram ſalutem in medio terræ dignatus eſt: quam pio quidem, ſed humano tamen affectu, quantum in ipſis fuit, Ioſeph, Nicodemus, & Apoſtoli cupiebant impeditam. Quo affectu Petrum etiam dixiſſe Chriſto legimus, cùm eum de paſſione, & morte ſua loquentem audiuiſſet: Abſit à te Domine, non erit tibi hoc: conuerſum autem Chriſtum dixiſſe, Vade poſt me Satana: ſcandalum es mihi, non enim ſapis ea quæ Dei ſunt, ſed quæ hominum. Itaq; ſicut pius in iis affectus veniam, ſic impius in illis damnationem merebatur ſempiternam, Vtriq; arcanum Dei conſilium viſi ſunt ignorare. Nam quòd mors Chriſti tantam eſſet mundo ſalutem allatura, neque Pontificibus, neq; diſcipulis fuit ſatis exploratum. Sed ſicut illi ſuum odium erga Chriſtum explere cupientes, eum morti adiudicarunt: ſic ii vicem innocentis dolentes, magno quodam pietatis affectu ſeruatum cupiebant. Atq; hic eſt quem in operibus hominum ſpectat Deus. Affectus tuus, inquit Ambroſius, nomen imponit operi tuo: quomodo à te proficiſcitur, ſic æſtimatur. Clariùs autem Bernardus: Non materia, inquit, nec exitus actuum, ſed intentionis propoſitum culpas diſcernit & merita. Sic euenit nonnunquam, vt cùm res vna ſit, intentio tamen diuerſa, facta quoq; faciat diuerſa, quod exemplo

de

Matt.23.

Quomodo Chriſtus reus mortis fuerit. 1.Petri 2.

Eſai 53. 1.Pet.2. Rom 5. Apoc.13. 1.Pet.1.

Rom.8. Eſai.53. Philip.2.

Ioan.19. Chriſtus ſecundum legem debuit mori.

Ioan.19. Conſummatum eſt, ut in cruce dixerat Chriſtus.

Luce 24.

Cauillatio Brentii.

Reſponſio.

Matth.16.

Ambr.lib.1.de off. cap.30. Ex affectu opera & merces æſtimantur.

de Chriſto tradito producto planum facit Auguſtinus. Cùm enim illud attuliſſet ex Paulo, Proprio filio ſuo non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit illum. Ecce, inquit, Chriſtum tradidit Pater, & tradidit Iudas, nunquid nō quaſi ſimile factum videtur? Traditor Iudas, traditor eſt & Deus Pater. Abſit, inquit. Non dico, ſed Apoſtolus dicit: Qui proprio filio non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit illum. Et pater illum tradidit, & ipſe ſe tradidit. Ait idem Apoſtolus: Qui me dilexit, & tradidit ſemetipſum pro me. Si pater tradidit filium, & tradidit ſeipſum filius, Iudas quid fecit? Facta eſt traditio à patre, facta eſt traditio à filio, facta eſt traditio à Iuda. Vna res facta eſt, ſed quæ res diſcernit patrem tradentem filium, ſeipſum filium tradentem, & Iudam diſcipulum tradentem Magiſtrum ſuum? Quia hoc fecit pater & filius in charitate, fecit autē hoc Iudas in proditione. Videtis quia non quid faciat homo conſiderandum eſt, ſed quo animo & voluntate faciat. In eodem facto inuenimus Deū patrem, in quo inuenimus Iudam: Patrem benedicimus, Iudam deteſtamur. Quare Patrem benedicimus, Iudam deteſtamur? Benedicimus charitatem, deteſtamur iniquitatem. Quantum enim præſtitum eſt generi humano de tradito Chriſto, nunquid hoc cogitauit Iudas vt traderet? Deus cogitauit ſalutem noſtram qua redempti ſumus: Iudas cogitauit pretium quo vendidit Dominum: Filius ipſe cogitauit pretium quod dedit pro nobis, Iudas cogitauit pretium quod accepit vt venderet. Quòd ſi vbi res vna eſt, diuerſa tamen facta cenſentur ex intentione diuerſa, quantò magis vbi res quoque diuerſæ ſunt? Iam igitur intelligis Brenti, quam ineptè dictum ſit à te, Moriantur Nicodemus, Ioſeph & Apoſtoli? quin moriantur potius crudeles & impii Pontifices illi, qui non ad ſalutem & redemptionem humani generis reſpicientes, verùm vt odio ſuo ſatisfacerent, Chriſtum innocentem Gētibus crucifigendum tradiderūt. Quod autem attinet ad Apoſtolos & diſcipulos Chriſti, ſinūt eos abire Pōtifices illeſos, vt impleatur ſermo quem dixit Chriſtus: Quia quos dediſti mihi non perdidi ex eis quemquam. Nondum enim ita confirmati fuerant, vt ſi grauior aliquis terror ingruiſſet, conſtanter Chriſtum fuerint confeſſuri: cùm qui Princeps eorū fuit Petrus, ad vnius ancillę vocem ipſum negauerit: deinde verò prius illud impletū oportuit quod à Propheta ſcriptum eſt: In omnem terram exiuit ſonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Ipſi debebant eſſe teſtes eorum quæ viderant & audierant: per ipſos prędicandum fuit Euangelium hoc omni creaturæ. Poſtremò, potuiſſet exiſtimari, non ſuffeciſſe Chriſti mortem ad expianda peccata noſtra, ſi ſub idem tempus diſcipulorum quoque mors acceſſiſſet, quamobrem alii tempori fuerunt reſeruandi, vt ſicut Chriſtus non prius mortuus eſt, quàm expleuiſſet omnia propter quę miſſus erat à patre: Sic & ipſi non prius pro Chriſto ſanguinem ſuum profunderent, quàm expleuiſſent ea propter quæ miſſi fuerant à filio. Nihil igitur morte dignum fecerunt Apoſtoli, quòd in ſententiam Cayphę non conſenſerunt, quin eorum pius affectus hic remuneratione potius dignus fuit, ſicut impietas Annæ & Cayphæ nullum ſupplicii genus nō merebatur.

Rom. 8. Aug. de Christo, quod aliter sit traditus. Galat. 2.

Ioan. 17. Apostolis ante Christum mori non debebant. Psalm. 18.

Quid autem proferre potuit Petrus à Soto magis aptum & appoſitum ad id quod inſtituerat probandū, quàm locum hunc ex Deuteronomio, quo cuique fit planiſſimum non aliundè quàm ex ore Sacerdotis legem eſſe requirendam? Qui cùm docuiſſet, quem in lege gradum & Reges & populi erga doctrinam tenerent, & quemadmodum Principi præſcribitur, vt nouerit ſe diſcipulum eſſe legis, non doctorem: & à ſacerdotibus Leuitici generis accipere Princeps iubetur exemplar legis: Ad eos, inquit, non ad Reges aut Principes mittit eo loco Deus difficilia omnia & ambigua circa legem definienda. Aſcende, inquit, ad locū quē elegerit Dominus Deus tuus, veniesq; ad Sacerdotem Leuitici generis, & Iudicem qui fuerit illo tempore, quęresq; ab eis, qui iudicabunt tibi iudicii veritatem. Vbi & apertiſſimè qui ſit locus non tantùm Principum, ſed & populi circa legis doctrinam, oſtēſum eſt. Et facies, inquit, quæcunq; dixerint qui præſunt loco, quem elegerit Dominus, & docuerint te iuxta legem eius, ſequerisq; ſententiam eorum, nec declinabis ad dextram, nec ad ſiniſtram. Hic igitur eſt, inquit gradus populi, dubia fidei inquirere à legitimis templi miniſtris: eorum doctrinam ſequi, non quòd tam eorum ſapientię & pietati inniti debeant, illi enim homines erant, fallere & falli poterant, quàm diuinę promiſſioni, cui non difficile eſt vera docere ſuos, per quoſcunq; demùm miniſtros. Iam ne quid deſit Principi, audiamus quid circa ſubditos illi incumbat in doctrina legis: Qui autem, inquit, ſuperbierit, nolens obedire ſacerdotis imperio, qui eo tempore miniſtrat Domino Deo tuo, ex decreto Iudicis moriatur homo ille: & auferes malū de Iſraël: cunctusq; populus audiens timebit, vt nullus deinceps intumeſcat ſuperbia. Hoc igitur reſtat Principi erga populū eius, ſuperbiam & inobedientiam erga Dei miniſtros & doctores legis cōpeſcere, atque ſęueritate legum, ſententiam eorum exequi, ne videlicet in cōtemptum veniat. Hæc ſunt verba Petri à Soto, non aliundè quàm è ſcriptura ſumpta, quę vel ipſa luce clarior eſt. Verùm hîc videre licet, quàm verum ſit quod à Tertulliano ſcriptum eſt. Quòd nihil proficiat congreſſio ſcripturarum aduerſus hęreticos, niſi planè, vt aut ſtomachi quis ineat euerſionem, aut cerebri. Iſta hæreſis, inquit, nō recipit quaſdam ſcripturas, & ſi quas recipit, adiectionibus & detractionibus ad diſpoſitionem inſtituti ſui interuertit: & ſi recipit, non recipit integras: & ſi aliquatenus integras præſtat, nihilominus diuerſas expoſitiones commentata, conuertit. Tantum veritati obſtrepit adulter ſenſus, quantum & corruptor ſtilus. Quid horum non rectè competit in noſtri temporis hæreticos? quorum qui Princeps eſt & Architectus, nunquid non apertè Iacobi reiicit Epiſtolam, quòd ea ſuo dogmati de ſolius fidei iuſtificatione manifeſtè cōtradicit? Itaq; vocat ſtramineam, nec in libro ſuo tolerare vult. Sed nec Apocalypſim recipit, nec Eccleſiaſticum, nec Machabęorum, nec alios quoſdam libros, quos habuit ſemper & habet pro canonicis Eccleſia Catholica. Iam verò quas recipit ſcripturas, nónne dum ex bonis Latinis mala facit Germanica, ſuis eas adiectionibus & deprauationibus ad ſui inſtituti diſpoſitionē interuertit? Si quas autem integras præſtat, diuerſas expoſitiones commentatur, quod facilè quiuis in hoc ipſo ſcripturæ loco perſpexerit. Nam cùm Deuteronomii librum neque reiicere poſſit, cùm nunquam de eo quin ſit canonicus dubitatum fuerit, neq; vel adiectionibus, vel detractationibus verba quæ ex eo citantur, ad inſtitutum ſuum

Soti sententia de loco. Deut. 17.

Tertul. lib. de praescriptionibus adversus haereticos. Haeretici quomodo scripturae libros arrogant & impediunt iudicium.

interuertere,

interuertere, quid illi reſtabat aliud quàm vt diuerſam expoſitionem commentaretur, & quę clara ſunt & perſpicua ſcripturę verba, tenebras eis offundere conaretur.

Explicatio Brentiani loci. Deut. 17.

Hoc igitur facit explicans hunc in Deuteronomio locum: hoc facit & eius diſcipulus Brentius, quem loquentem audiamus: Quam legem Aſotus ex Deuteronomio citat, partim eſt cęremonialis, partim moralis. Neque enim talis lex eſt, cui κατὰ τὸ ῥητὸν, & ſingulas circunſtantias, omnes aliæ reſpublicæ ſint obnoxię. Et diſertè additur: Quodcunq; docuerint te iuxta legem Domini. Iuxta legem, inquit Domini, non iuxta proprium arbitrium. Nec ſolis Sacerdotibus permittit iudicium, ſed adiungit eis Iudicem, qui certè non ſemper erat de tribu Leui, vt teſtatur liber Iudicum, nec Reges qui ſequuti ſunt Iudices ante Babilonicum exilium, ex ea tribu genus ſuum ducebant: vt perſpicuè videas Principes, quos iſti vocant Laicos, non habere tantùm vocem conſultiuam, verùm etiam definitiuam. Et cùm hæc cæremonialis conſtitutio cogat tam Pōtificem quàm Iudicem intra limites legis Domini, ac definiat eis certam regulam quam ſequantur, dubium non eſt, quin concedat reo grauato libertatem iudicandi & definiendi, num de cauſa ipſius pronunciatum ſit iuxta legem Domini. Ac ſi quidem perſuaſerit diuina adiutus clementia Iudices, vt ſententiam aduerſus legem Dei latam, &c.

Reſponſio.

Lutheri interpretatio ridicula.

Quid hoc ad rem faciat quod dicit Brentius, legem hanc partim cęremonialem, partim eſſe moralem, equidem non intelligo, niſi fortè hoc dicere vult, quod Magiſter eius dixit Lutherus, Moſen hîc agere non de verbo aut doctrina vel quæſtionibus fidei, ſed de ſententia publicorum & profanorum criminum. De quibus quin agat hîc Moſes, non repugnamus: ſed legis nomen apud Hebræos latius patet, quam vt de criminibus tantùm intelligi debeat, vt omnes etiam dogmatum controuerſię ſub eo comprehēdantur. Et ſi ſcriptura per aliam ſcripturam, ſicut iſti volunt, neceſſariò venit explicanda, clara ſunt & apud Aggæum, & apud Malachiam ſcripturæ verba, quibus interrogare legem à ſacerdotibus, & ex eorum ore requirere populus iubetur. Proferant iſti contrà vel vnum ſcripturæ locum, vbi legem ex ore Principis requirere iuſſus ſit.

Agga. 2.

Interroga ſacerdotes legem, dixit Aggęus, non interroga Principes. Cæterùm vt demus hoc Luthero de criminibus hîc agere Moſen, non de doctrina legis, vel ſenſus hoc ipſe communis indicare Luthero potuit, ſi de criminibus iudicium pertinet ad ſacerdotes, multò magis pertinere de lege Dei, cùm præſertim tot ſcripturę locis, quos iam produximus, manifeſtum id cuiuis eſſe queat, ita vt hæc illius tergiuerſatio planè ſit ridicula. Quòd verò negat Brentius, huic legi omnes alias reſpublicas obnoxias eſſe, ſi dicit de illis, quæ non credunt in Meſſiā, quem vēturum Iudęi, nos iam veniſſe credimus, audiri fortaſſe poſſet. Quanquam & apud illas gentes quæ Deum non agnouerunt, ſed idola coluerunt, alia fuerunt Pontificum & Sacerdotum, alia Regum & Principum officia: quòd illis ſacræ, his profanę res curæ eſſent. Cæterùm illud pius nemo negabit, quòd Eccleſiæ quædam vmbra fuerit Synagoga. Eſtne autem veriſimile, quòd vmbræ illi Deus proſpicere voluerit de ratione, qua ſubortæ de lege quæſtiones & controuerſiæ terminari poſſent: & non pari ſtudio prouidere ſit dignatus Eccleſiæ ſponſæ ſuæ, quam ita charam habuit, vt eam ſanguine ſuo ſibi mundaret, acceptabilemq́, faceret? Cùm pręſertim apud hanc tantò maior eius rei ſit neceſſitas, quantò difficilius eſt immenſam multitudinem, quæ ex omnibus gentibus, nationibus, linguis, populis conſtat, in vnitate fidei contineri, quàm vnum cognatum populum, qualis ille fuit Hebræorum?

Rom. 9.

Qui cùm in Eſau præfiguratus fuerit, quem Deus odio ſe dicit habuiſſe, noſter contrà in Iacob, quem dilexit, quis eſt qui credere queat, maiori populum illum quem reprobauit poſtea, curæ Deo fuiſſe, quàm hunc quem in illius locum elegit: qui non ſecundum carnem, ſed ſecundum promiſſionem ex Iſraël prognatus eſſe dicitur? Nō ſuſtulit ordinem ex Eccleſia Deus, quem eſſe voluit etiam in Synagoga. Sed adiunxit, ait Brentius, iudicem Sacerdotibus, qui non ſemper erat ex tribu Leui. Fac hoc ita eſſe, cæterùm cognoſcēdi, iudicandiq; poteſtas non fuit niſi penes Sacerdotes Leuitici generis, & Iudicem eiuſdem tribus: vt ſi caſu aliquo ex alia tribu Iudex adiungeretur, non alio quàm exequutoris munere fungeretur. Quod illa verba clarè videntur indicare: Qui ſuperbierit nolens obedire Sacerdotis imperio, ex decreto Iudicis morietur. Sacerdos ſententiam legis explicans imperabat: ſi quis non obtemperaſſet, Iudex vt mortis de eo ſupplicium ſumeretur, decernebat. Quid potuit magis perſpicuè dici ad diſcrimen inter Sacerdotum & Regum officia demonſtrandum? Quid ad hæc Brētius? Videt nullum eſſe tergiuerſationi locum, quærit igitur aliud effugium. Hac enim cæremonali conſtitutione tam Pontificem, quàm Iudicem cogi dicit intra limites legis Domini, ut iudicet iuxta legem, non iuxta proprium arbitrium. Quamobrem dubium non eſſe, quin concedat iſta cōſtitutio reo grauato libertatem iudicandi & definiendi, num de cauſa ipſius pronunciatum ſit iuxta legem Domini.

Brentius vult eundem & rei & Iudicis perſonam ſuſtinere.

Quid ſi verba illa Brenti. (Et docuerint te iuxta legem eius) quibus tu potiſſimum niti videris, nec in tranſlatione ſeptuaginta, nec in interpretatione Chaldaica, nec in Hebræo textu reperiuntur? quemadmodum à viro doctiſſimo Alberto Piggio legimus animaduerſum. Iam igitur conciderit omnis hęc tua argumentatio. Sed quis vnquam audiuit, eundem & rei & Iudicis perſonam ſuſtinere debere? Certè ſi res ad hunc modum habet, nemo condemnabitur vnquam. Quis enim erit, qui in ſua ipſius cauſa Iudex conſtitutus, condemnare ſeipſum velit? Quorſum autem attinet, aliquem ad Iudices remitti, ſi de eorum iudicio reus ipſe poſteà iudicare debet, num iuxta Dei legem, an ſecùs pronunciauerit. Quid opus eſt iſto circuitu? Suo quiſque iudicio potius relinquatur, neque fruſtrà vel Epiſcopo, vel Principi negotium faceſſat.

Ad Regem Apoſtrophe.

Hîc non poſſum quin te appellem, ſerēniſſime Rex Auguſte. Tibi enim libellum hunc Brentij dicare, coram te capita doctrinæ, quæ tractantur in eo ſe defenſurum iactare, te Iudice virum longè ſui diſſimilem, nō doctrina magis quàm vitæ ſanctitate conſpicuum Aloyſium Lipomanum Epiſcopum Veronenſem, qui ſanctæ ſedis Apoſtolicæ legatum apud te agebat, ad diſputandum de illis prouocare veritus non eſt Vergerius.

Quo ſpectent conatus ſectariorum.

Te igitur appello, atq; vt quorſum ſpectent iſtorum hominum conatus, etiā atq; etiam diligenter tecum reputes hortor, moneo, oro & obſecro. Nihil enim eſt aliud, in quo cura eorum omnis conſumitur, quàm vt

ordinem

ordinem perturbare, vt auctoritatem legitimi Magiſtratus conuellere queant & labefactare. Erras autem ſereniſſime Rex, ſi de ſola Pontificia iuriſdictione abroganda, ſolicitos eos eſſe putas. Etiam regiam ſublatam cupiunt, vt ſit rerum ſtatus is, quem in hiſtoria Iudicum fuiſſe legimus, vbi ſcribitur his verbis: In diebus illis non erat Rex in Iſraël, ſed vnuſquiſque quod ſibi rectum videbatur, hoc faciebat. In ſumma, hoc volunt, vt quod cuique rectum videtur, id credere, id facere cuiuis liceat. Verbo quidem concedunt illi Magiſtratui iudicandi poteſtatem, ſed reipſa prorſus adimunt, cùm reo grauato libertatem permittunt iudicandi & definiendi, num de cauſa ipſius pronunciatum ſit iuxta legem Domini. Verbi gratia: Proponatur in comitiis coram Rege, & ampliſſimo Senatu illius, doctrinę caput hoc, Solus Deus Pater, & nemo alius adorari & inuocari debet: quòd ille ſolus videt corda noſtra, quod nulla creatura facere poteſt. Et eſt præceptum veteris legis, vt qui quenquam alium adorauerit præter Deum ſolum, occidatur. Ad quem Deum alium interceſſorem, mediatorem, procuratorem habemus nullum, præter vnum Dominum Ieſum Chriſtum. Fingamus autem Regem de Senatorum ſuorum conſilio in hanc ſententiam decretum feciſſe. Dogma hoc falſum eſt, ac pridem ab Eccleſia damnatum, cùm ante mille ducentos annos pronunciatum ſit in concilio Nicæno, Filium eiuſdem eſſe cum Patre ſubſtantię, atque ideò æquè adorandum, æquè inuocandum vt Patrem, cùm in forma Dei nihilo ſit Patre inferior. Quamobrē qui contrà ſentiunt, eos hęreticos pronunciamus, & iis quæ debentur hæreticis, pœnis afficiendos eſſe decernimus. Quid hìc faciendum docet Brentius? quid verò defendit Vergerius? Licere dicunt reo grauato per eiuſmodi ſententiam contra ſe latam, iudicare & definire, quod de cauſa ipſius non ſit iuxta legem Domini pronunciatum: cùm nuſquam ſcriptum ſit in vniuerſa lege tam veteri, quàm noua, quòd filius patri ſit conſubſtantialis, nec nomen hoc in ſcripturis vſquam reperiatur. Confidenter igitur & intrepidè dicet reus Regi & Senatui: An iuſtum eſt in cōſpectu Dei vos potius audire, quàm Deum? Oportet obedire Deo magis, quàm hominibus. Clara ſunt Dei verba: Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſeruies. Clara ſunt Chriſti verba, Pater maior eſt me, & vos iubetis me contrarium dicere, Pater non eſt maior. Quem hìc oportet audire? Nónne illum de quo patris de cęlo vox audita eſt: Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi complacui, hunc audite. Hunc igitur audiam, non vos, qui non iuxta legem Domini pronunciatis. Ita reus faciet, ſi Brentium & Vergerium audierit, ac ſi minus virium habebit, q̄ vt Magiſtratus legitimi potētiæ reſiſtere valeat: faciet quod Geneuæ Seruetus fecit, occidi ſe potiùs patietur, quàm vt Magiſtratus decreto pareat, qui ſicut ſibi videtur, non ſecundum legem Domini pronunciauit. Hęc eſt Brentii doctrina, quam tuendam ſuſcepit Vergerius, plena ſeditionis, plena rebellionis contra legitimam poteſtatem à Deo conſtitutam. Volunt enim, vt de iudicio Iudicum iudicare ſubditis & reis liceat, vt ſiquidem decreuerit reus iuſtum eſſe, diuinæq́; legi conſentaneum, quod à Principe pronunciatum eſt, recipiat: ſi minus, reiiciat: Hoc eſt, ſi pronunciauerit iuxta voluntatem rei, ſit ratum: ſi contrà, ſit irritum. Volunt, vt Princeps & Senatus ex populi, non populus ex Principis & Senatus iudicio, volūtateq́; pendeat. Dicam vno verbo: Volunt vt ſit anarchia, vt Eccleſiæ abſq; Epiſcopis, vt regna ſint abſq; Regibus, vt credat quiſq;, vt faciat quiſq; quicquid viſum cuiq; fuerit. Hunc regni tui ſtatū eſſe vult Vergerius, ſhęc eſt aduentus illius in regnū tuū cauſa: vult vt ſibi quiſq; Rex, vt ſibi quiſq; ſit Epiſcopus, vt in ſua quiſq; cauſa ſit Iudex. Neq; id ſine ſcriptura: Scriptum eſt enim, Feciſti nos Deo noſtro regnum & Sacerdotes, & regnabimus ſuper terram. Hic ſtatus perdidit ferè finitimam nobis Germaniam: hoc eodem ſtatu vult Vergerius vt pereat regnum hoc quoq; tuum, quod ſanctus pater tuus florentiſſimum tibi reliquit. Et tu ſcelus hoc ferendum in terris tuis putabis? & non auferendum potius curabis?

Iudic. 17.

Sicut ſolus Deus pater adorandus & inuocandus.

Act. 5.
Deut. 6.
Ioan. 14.
Matth. 17.

Incommoda doctrina Brentii atque Vergerii.

Apoc. 5.

Quamuis autem oculis multorum teſtatius ſit, quem hoc doctrinæ ſuæ genere Germaniæ ſtatum iſti reddiderint, nonnulla tamen verba viſum eſt hìc adſcribere Eraſmi Roterodami, qui diligentius Germaniæ ſtatum hunc deſcripſit in epiſtola quadam, quam edidit contra Pſeudoeuangelicos, tanto maiore fide dignus, quòd inter eos ipſos vitam degebat, qui ſe maximè iactabant Euangelicos, vt oculatus eorum teſtis fuerit. Sic autem ille ſcribit: Excuſſum eſt iugum humanarum conſtitutionum, ſed vbi ſunt qui ſubmiſerunt ceruicem ſuaui iugo Domini? Et interim conſtitutiones humanæ conſtitutionibus humanis, imò parum humanis mutantur. Titulus modò mutatus eſt: vocantur enim verbum Dei. Cæterum res adeò nihilo eſt mitior, vt complures boni viri pręferant vltroneum exiliū iſti magnificè decantatę libertati. Atq; adeò proceres quidam, & anteſignani iſtius factionis cùm nondum ad Epiſcoporum dignitatem, opes & ditionem peruenerint, tamen eiuſmodi ſpecimen de ſe prębent, vt ego me malim in Epiſcoporum, quàm in horum poteſtatē tradere, ſi detur optio. Malimq́; potentiſſimi Cæſaris ferre iugum, quàm quorundam Magiſtratuum Euangelicorum, quamuis humili ſorte. Sic excutiunt iugum hominum, qui veſtro Euāgelio ſubmittunt ceruicē: magis vereor ne pleriq; pro graui iugo hominum portent grauius iugum diaboli.

Eraſmi teſtimonium de ſecta Lutheri ſerociente, in epiſt. de pſeudo euangelicis.

Vides quæ fuerit illius ſententia de Magiſtratibus iſtis Euangelicis, quemadmodum eorū intollerabilem quandam tyrannidem & inſolentiam deſcripſerit, quę tanta eſt, vt etiam ciuilis Magiſtratus ab illis metuere ſibi neceſſe habeat, ne ſi quando ſit eis viſum, contra ſe populi ſeditionem concitent. Sed audi quę ſequuntur: Excuſſa eſt obedientia Epiſcoporum, ſed ita, vt ne prophanis quidem Magiſtratibus pareatur. Iuſto Dei iudicio factum eſt, vt qui datis à Deo ſibi ſuarum animarum paſtoribus & Epiſcopis parere noluerunt, eorū viciſſim iugum, qui ſubiecti ſunt eis, ferendū eſſe non putent. Audiui ex Magiſtratu cuiuſdam ciuitatis, qui ſibi videbatur Euangelicus, cùm diceret, magnam olim Senatus fuiſſe reuerentiam, populi quoque magna obedientiam, nunc eò rem recidiſſe, nulla vt ſit Senatus auctoritas, populi verò ſumma licētia. Sic iſti ſuis vident oculis, ac modò non manibus etiam ſuis contrectant fructus, quos nobis tulit hoc Euangelium, neque tamen adduci poſſunt, vt ad officium, ſanitatemque redeant. Pergit Eraſmus: Olim Chriſtiani ſub Ethnicis Principibus quietè viuebant, ſtudioſè cauentes, ne quam ſeditionis occaſionem darent, exhibentes

Aliud teſtimonium Eraſmi.

honorem,cui debebatur honor: vectigal,cui vectigal: tributum,cui tributum: hortabátur Chriſto initiatos, vt idololatris etiã Magiſtratibus obtemperent: pro illorum incolumitate quotidie Deum orabant: At iſte populus tam Euangelicus,etiam Turcarum Principi dicitur eſſe deteſtabilis,quẽ ait ſeditioni natum. Quos ſubinde tumultus excitat? Quoties q̃ leuibus de cauſis procurrit ad arma? ne ſuis quidẽ Eccleſiaſtis ſatis obtẽperans, niſi dicant blanda auribus: profligandi etiam, ſi liberius in vitam eorũ inuehantur, aut ab opinione diſſentiant. Ecce quorſum res rediit. Cùm iſti qui ſe vocant verbi miniſtros, omne iudicium ac propemodum imperium omne traduxerint ad vulgum, eò tandem ventum eſt, vt iam doctrinæ ſuę non auditores, ſed Iudices habeant eos qui ſunt de vulgo: vt ex illius iudicio pendère cogantur, nec alia quàm quæ ſunt illi grata, prædicare audeant. Non poſſum hìc quin cõmemorem, quid mihi quandoq; acciderit. Agebam cum quodam verbi miniſtro, qui quamuis homo fuerit rudis & indoctus, quoniam tamen ex iis libris ad populum conciones habebat, quos ei mercatores & opifices nonnulli ſuppeditauerant, non mediocrem ſibi gratiam & auctoritatem apud multitudinem imperitam conciliauerat: Sed volebat is tamen videri Catholicus. Quærebam ex illo, qui fieret, quòd cùm eſſet in templo populus, nulla prorſus in eo ſigna pietatis & religionis apparerent, atque haud aliter, quàm ſi nullis Chriſtianæ fidei myſteriis initiati forẽt, ita ſe gererent: plerique ne caput quidem aperirent, ſi quando ſacroſanctum Chriſti corpus & ſanguis oſtenderetur? Reſpondit ille: Sua culpa non fieri: ſæpè ſe contra eos hanc ob cauſam è ſuperiore loco in Eccleſia detonaſſe, verùm non proficere quicquam. Sed audiuiſti, inquit, ſermones meos: Dic ſi quid in eis reprehendendum eſſe putes, facilè me corrigi patiar. Audiui, inquam, ſermonem vnum & alterum. Non reprehendo quæ tũc à te dicta ſunt. Sed cùm ſancta nunc ſit hebdomada, qua ſolent homines delicta ſua per confeſſionem ſacerdoti factam expiare, & ad ſacramẽtum altaris accedere, mirari ſatis nõ potui, quòd neq; de pœnitentiæ, neq; de Euchariſtiæ ſacramento mentionem vllam feceris. Tum ille, ſi quid, inquit, illis dicerem, quod in libellis ſuis non haberent, e veſtigiò cuncti ſe proriperent de templo. Ego verò, Tu ergo, inquam, ea de ſuperiore loco prædicas, quæ continentur in libris, quos ipſi tibi ſuppeditant, quorum exẽplaria & ipſi domi ſuę habẽt: & non ea potius, quæ præſcribit Epiſcopus, qui & ipſe tibi librum miſit, iuxta quem populum inſtitueres? Nunquid non æquius eſſet ab Epiſcopo tuo te doceri, quales tibi ſermones ad populum habendi eſſent, q̃ ab aliquo de fæce vulgi? Obſtupuit ille miſer, nec habebat quod reſponderet: ac verbi quod ei imprudenti exciderat, vehementer eum pœnituit. Quàm eſt autem res iſta præpoſtera? Doctorem legis ex imperitę multitudinis iudicio pendère, ac ad illius nutum ſermones ſuos accommodare? Sed audiamus adhuc Eraſmũ loquentem: Initio, inquit, tantùm non erat Deus illis Lutherus, nunc iiſdem prorſus delirat, quòd nouum de Euchariſtia dogma non recipiat. Nouam verò libertatem Euangelicam, impunè facere, ſentireq; quod cuiq; libitum eſt, &c. En quale iudicium eſt imperitę multitudinis. Principiò Lutherum omnia iuxta legem Domini docere iudicauerat. Poſteaquàm exortus eſt Zuinglius, iam Lutherum ſecùs quàm eſt in lege Zuinglium contra iuxta legem Domini docere maior vulgi pars definit. Hi ſunt Iudices, ad quos remittunt Principes Brentius & Vergerius, qui aliud hodie, aliud cras pronunciant. Ex horum & non è Sacerdotum ore cõtra clara & aperta ſcripturarum teſtimonia legem eos requirere iubent.

Alia Brentii ratiocinatio. Pſal. 137. Matth 10.

Profert autem & alias ſcripturas Brentius: Quid pluribus, inquit, opus? cùm Pſalmus dicat: Confiteantur tibi Domine, omnes Reges terrę, quoniam audierunt verba oris tui. Et Chriſtus: Omnis qui confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego eum coram patre meo: perſpicuum eſt, quòd vt priuatus priuatam, ita Princeps publicam habeat de doctrina religionis poteſtatem iudicandi & decidendi. Quod eſt hoc per Deum immortalem nouum collectionis genus? An idẽ eſt Brenti, Confiteri Domino, vel confiteri Chriſtum, quod iudicare vel decidere de doctrina religionis? Idem, inquit Brentius: Nemo enim poteſt ex vera & certa fide, idque periculo omnium rerum ſuarum terrenarum confiteri Chriſtum filium Dei, & Euangelium eius coram hominibus, niſi antè cognouerit Chriſtum, & ſtatuerit Euangelium quod ſequitur, eſſe verum & certum Euangelium Chriſti. Eſt ita Brenti, tenetur quiſq; cognoſcere Chriſtum, tenetur ſtatuere quod ſequitur Euangelium, eſſe verum Euangelium Chriſti: ſed nunquid è ſuo ipſius, & non ex Eccleſiæ totius iudicio? Nunquid priuatus priuatam, Princeps publicam debet habere iudicandi poteſtatem? Quid ex hoc ſequetur aliud, quàm vt tot ſint fides, quot voluntates, quot hominum iudicia? Poſſem tibi prouinciam oſtendere Brenti, vbi Princeps cum paucioribus tuam, reliquus verò populus multò maiore ex parte Philippi doctrinam de quodam religionis capite veram eſſe iudicauit & decidit. Neque multum res abfuit à ſeditione. Talis eſt doctrina veſtra ad ſeditiones excitandas facta. Atqui Brenti, non tenetur è vulgo quiuis omnem religionis doctrinam exactè noſſe, multò minus de ea iudicare. Simplicium fides in maiorum fide ſaluatur. Documento nobis eſſe poteſt veteris Teſtamenti populus, cuius maxima pars quantę fuerit ſimplicitatis, vel Phariſęorum illa verba planum faciunt: Turba hæc quæ non nouit legem, maledicti ſunt. Atqui ex hac turba multi ſaluati ſunt, ex Phariſæis illius temporis vix quiſquam. Ex hac turba ſibi Chriſtus elegit Apoſtolos, rudes piſcatores: ex Phariſæis ad munus Apoſtolicum ex duodecim adſciuit neminem. Quæ ſtulta ſunt mundi, elegit Deus, vt confunderet ſapientes. Tu verò Brenti, vis tuos omnes eſſe ſapientes, vis eſſe Doctores, vis eſſe Iudices, & deciſores? Sed audi quod ab Auguſtino ſcriptũ eſt: Melior eſt, inquit, fidelis ignorãtia, quàm temeraria ſcientia. Scientia enim inflat, charitas ædificat. Surgunt indocti (dicit idem alio loco) & rapiunt cœlum, & nos cum doctrinis noſtris ſine corde, ecce vbi volutamur in carne & ſanguine. Ante quem etiam Irenæus, Melius eſt, inquit, nihil omnino ſcientem quempiam credere Deo, & perſeuerare in eius dilectione, quæ hominem viuificat, nec aliud inquirere ad ſcientiam, niſi Ieſum Chriſtum filiũ Dei, qui pro nobis crucifixus eſt, q̃ per ſermones & multiloquium in impietatem cadere. Fides tua te ſaluũ fecit, dicit Chriſtus, non exercitatio ſcripturarum. Habet, inquit Hilarius, non tam veniam quàm præmium, ignorare quod

Reſponſio.

Alia pars argumenti Brentiani.

Reſponſio.

Non eſt neceſſe quemuis noſſe omnia de religione. Ioan. 7.

Auguſt. de verbis Apoſtoli ſer. 20. 1. Cor. 8. Idem. lib 3. Confeſſionum cap. 8. Irenæ. lib. 2. c. 45.

Luca 8. Hilarius lib. 3. de Trinitate.

credas

credas:quia maximum fidei ſtipendium eſt,ſperare quæ neſcias. Tantum abeſt vt hi præſtantes doctrina viri, iudicandi,decidendiq; poteſtatem de cauſa fidei vulgo tribuendam eſſe putauerint, vt eius etiam ignorantiam non venia modò, verùm etiam præmio dignam iudicauerint. Non enim habet neceſſe quiuis de vulgo noſſe omnia myſteria fidei: charitatem habere illi neceſſarium eſt, quæ etiã abſq; literis diſcitur, ſicut apud Clementem Presbyterum Alexandrinum legimus. Itaq; ſi ſciat is qui de vulgo eſt, Dominicam orationem, Angelicam ſalutationem, Symbolum, Decalogum, & nonnihil prętereà de Sacramẽtis, baptiſmi pręſertim, pœnitentiæ, & Euchariſtiæ, deq; ritibus & præceptis Eccleſiæ, alia eum noſſe myſteria de neceſſitate ſalutis non eſt. Turbam enim, ſicut rectè dicit Auguſtinus, non intelligendi viuacitas, ſed credendi ſimplicitas tutiſſimam facit. Ex qua ſi quis etiam ea quæ iam commemorauimus, non exactè nouerit omnia, modò ſciat & credat Ieſum Chriſtum, & hunc crucifixum, qui traditus eſt propter delicta noſtra, & reſurrexit propter iuſtificationem noſtram: iam confeſſus eſt Chriſtum, & confitebitur eum viciſſim Chriſtus coram patre ſuo, qui in cœlis eſt. Nã ſicut alia omnia, ſic & hoc præclarè dictum eſt ab Auguſtino: Si propter eos ſolos Chriſtus mortuus eſt, qui certa intelligentia poſſunt, quæ ad fidem pertinent, diſcernere, penè fruſtrà in Eccleſia laboramus, plures enim ſunt qui non poſſunt. Quare nihil dubitandum eſt, quin ſimplices in fide maiorum ſaluentur. Quod etiam figuratum eſſe docet Gregorius in eo, quod ſcribitur in libro Iob, Boues arabant, & aſinę paſcebantur iuxta eos. Aſinæ quoſdam ſignificãt ſimpliciter viuentes: quæ rectè paſci iuxta boues dicũtur, quia mentes ſupplicium etiam cùm alta capere non poſſunt, eò magis vicinæ ſunt, quò & fraterna bona, ſua per charitatem credunt, cumq; inuidere alienis ſenſibus neſciunt, quaſi in paſtu ſe minimè diuidunt. Simul ergo ſe aſinę cum bobus reficiunt, quia prudentibus coniunctæ tardiores, eorum intelligentia paſcuntur. Iudicet igitur idiota, ſe nihil ſcire niſi Ieſum Chriſtum, & hunc crucifixum: credat prætereà ſanctam Eccleſiam catholicam: quicquid ab ea traditur, id pro certo & indubitato habeat. Abſit autem vt de doctrina illius, quam in omnibus aſſequi non poteſt, iudicare velit, quin ſe potius, quantus quantus eſt, illius iudicio ſubmittat, nec ſecùs aliquid, quàm ab ea traditum eſt, vnquam ſentiat. Hoc ſufficit idiotę, quem iudicãdi de doctrina religionis, decidendique partes ſibi ſumere fas non eſt.

Credendi ſimplicitas à vulgo requirenda.

Clemens lib. 2 Pedagog. cap. 11.
Quæ ſint ſimplicibus de Religione ſcitu magis neceſſaria.
Augu. contra epiſtolam Manichæi quam vocant fundamentum, cap. 4. epiſt. 102. ad Euodium.

Greg. lib. 1. cap. 25. moralium.

1. Cor. 2.

Proſequitur Bretius: Et quid ſibi grauiſſima illa cohortatio Chriſti, Omittite illos, cęci ſunt, & duces cęcorum. Quòd ſi cęcus cæco dux fuerit, ambo in foueam cadunt: aliud vult, quàm vt ſumma cura & ſtudio caueamus, ne cæcum ducem ſequamur? Quare hic eſt limes, hic eſt gradus Principum, vt curent doctrinam non tantùm politicæ honeſtatis, verumetiam ſpiritualis religionis ac pietatis. Et vaniſſimum eſt quod Aſotus in ſcripto ſuo nunc huc, nunc illuc balbutit, Principes & populos nec poſſe nec valere, nec debere diſſenſionem hanc circa fidem, vt ipſe loquitur, definire.

Brentius pro ſe citat locum. Matth. 15. De cæcis ducibus cæcorũ omittẽdis

Rectè locũ hunc adducis Brenti, audiendus enim eſt Chriſtus, quando monet vt omittantur aliqui, quòd ſint cęci & duces cæcorũ. Monet autẽ Chriſtus, non per mendaces hęreticos, quorũ ora, ſicut apud Originẽ legimus, diabolus aperit, verùm per Catholicos Epiſcopos Sacerdotes. Per hos igitur cùm hortatur populũ, vt te, tuique ſimiles omittat, qui percuſſi eſtis cæcitate & amentia, dũ vos ipſos nimiò plus amatis, & orbis terrarũ iudicio veſtrum iudiciũ anteponentes, ab eo vos per ſummã impietatem præciditis, tenetur populus Chriſtũ in illis loquentẽ audire, & omiſſis vobis, ad eos ſe conferre, à quibus ſanã doctrinã perdiſcere queat.

Reſponſio.

Orig. Hom. 3. in Exodum.

Iterum Brentius reprehendit venerabilem virum Petrum à Soto, quòd is exemplo Regis Ozię conatur deterrere Principes à ſuſcipienda cognitione & iudicio de doctrina religionis. Atqui nullum exemplum verſatur crebriùs in ore Catholicorum omnium, quoties hoc argumenti genus tractãt: quod etiam vetuſtiſſimũ illum Dionyſium Areopagitam Pauli diſcipulum, ſanctũm Martyrem Cyprianum, beatum Ioannem Chryſoſtomum, & alios produxiſſe legimus. Ceterùm Chryſoſtomi verba libet adſcribere: Rex, inquit, cùm eſſet, ſacerdotii principatum vſurpat: Volo, inquit, adolere incenſum, quia iuſtus ſum. Sed mane intra tuos terminos. Alii ſunt termini regni, alii termini ſacerdotii. Ille quidem ea quæ ſunt in terris ſortitus erat adminiſtranda, cęterum ſecerdotii ius è ſupernis deſcendit. Quęcunq; ligaueritis ſuper terram, erunt ligata & in cęlo. Regi ea quę hic ſunt, commiſſa ſunt, mihi cœleſtia. Mihi cùm dico, ſacerdotem intelligo. Itaq; cùm videris ſacerdotem indignum, ne traducas ſacerdotium: non enim oportet damnare res, ſed eum qui re bona malè vtitur. Quandoquidem & Iudas proditor fuit, verùm non ob id accuſatur ordo Apoſtolicus, ſed illius animus. Nec crimen eſt ſacerdotii, ſed malum animi. Et tu igitur ne ſacerdotium vituperes, ſed ſacerdotem malè re bona vtentem. Etenim ſi quis tecum diſputet, dicatque vidiſti illum Chriſtianum? reſpondeto: At non ego de perſonis, ſed de rebus tibi loquor. Alioqui quot Medici facti ſunt carnifices ac venena pro pharmacis dederunt? non tamen artem vitupero, ſed malè vtentem arte. Quot nautæ malè rexerunt nauigia? verùm non ars nauigandi mala eſt, ſed illorum animus. Si Chriſtianus fuerit improbus, ne incuſes profeſſionem & ſacerdotium, ſed re bona vtentem malè. Regi corpora commiſſa ſunt, ſacerdoti animę. Rex maculas corporum remittit, ſacerdos autem maculas peccatorum. Ille bellum gerit cum Barbaris, mihi bellum eſt aduerſus dæmones. Maior hic principatus. Proptereà Rex caput ſubmittit manui ſacerdotis. Et vbique in veteri ſcriptura ſacerdotes vngebant Reges. Verùm Rex ille ſua tranſiliens ſepta, modumque regni tranſgreſſus, conatus eſt aliquid addere, atque ingreſſus eſt templum, cum auctoritate incenſum adolere volens. Quid igitur ſacerdos? Non licet tibi Ozia adolere incenſum. Vide libertatem, vide mentem ſeruire neſciam, vide linguam cœlos attingentem. Non licet tibi Rex adolere incenſum. Non eſt fas venire in ſancta ſanctorum: tranſcendis ſepta tua, quæris tibi non conceſſa, eaque quæ accepiſti, perdes. Non licet tibi adolere incenſum, ſed ſacerdotibus iſtud datum eſt. Non tuum hoc eſt, ſed meum. Num mihi tuam vſurpaui purpuram? ne vſurpes meum ſacerdotium. Vides quemadmodum non aliud Petrus à Soto dixerit, quàm quod à Chryſoſtomo dictum audis. Sic enim Petrus loquitur: Huius rei exemplũ

De exemplo Regis Oziæ.

Chry. de verbis Eſaiæ com. 2. Coloſſ. 2.

Diſtinguendum inter vitia & ordinem, perſonam & officium ſacerdotum.

Aliud officium Regis, aliud ſacerdotis.

Exemplum Ozæ. 2. Par 26.

Alterum exemplum Ozæ.

Diony. in epiſt. 8. ad Demophilum.

in Ozia Rege ſcriptura nobis oſtendit. Legimus enim eum lepra grauiſſima percuſſum, non quòd quicquam detraheret diuino cultui, ſed quòd potiùs nimio pietatis zelo ſacerdotum munus præoccuparet, velletq; incenſum offerre, quem magis decebat expectare, vt pro eo ſacerdotes offerrent. Sed & exemplum Ozæ deterrere debet eò vehementius, quò ſimplicius ille, & præter omnem temeritatem, manum admouere vt arcam Dei iamiam ſe inclinantem ad ruinam teneret, credidit ſibi licere, ſed tamen occiſus eſt à Domino, qui docere hoc exemplo voluit, neminem ita pro Deo æmulari debere, vt tranſgrediatur terminum ſuum. Quod dixerat Chryſoſtomus: Mane intra tuos terminos, non licet tibi adolere incenſum, tranſcendis ſepta tua: hoc dixit Petrus à Soto, neminem ita pro Deo æmulari debere, vt tranſgrediatur terminum ſuum. Intereà tamen grauiter à Brentio redarguitur. Quam tandem ob cauſam? Quia non cogitauit de vero diſcrimine vocationum. Arguit eum impudentiæ & mẽdacii, quòd dixerit, nihil Oziam diuino cultui detraxiſſe. Quid autem dicturus es Brenti, de Dionyſio Areopagita, qui maius etiam quiddam auſus eſt dicere?

Baſil. in regulis contractioribus regula. 276.

Sic enim loquitur: Quid enim inconueniens Ozias faciebat Deo incenſum offerens? Quid autem Saul ſacrificans? Quid violenti nimium dæmones, cùm Ieſum Dei filiũ veriſſimè prædicarent? Sed profectò à Theologia omnis alienus interdicitur Epiſcopus: vnuſquiſque enim miniſterii ſui ordinem ſeruare debebit. Plus aliquid à Dionyſio dictum eſt, quàm à Petro. Nam non modò nihil Oziam diuino cultui detraxiſſe, ſed nec inconueniens quidem aliquid feciſſe narrat. Num & hunc impudenter & mendaciter ſcribere dices? Veriſſimè Brenti, Petrus à Soto negat Oziam diuino cultui quicquam detraxiſſe. Veriſſimè & ante eum Dionyſius negat eum inconueniens aliquid feciſſe. Nam ſi rem ipſam ſpectes, nihil diuino cultui detractum, nihil eſt inconueniens factum: in perſona peccatum eſt, non in re. Feciſſet hoc Sacerdos aut Epiſcopus, quandoquidem officio ſuo functus eſſet, gratum Deo munus præſtitiſſet. Quoniam verò fecit Rex, præter, vel contra potiùs vocationem ſuam, ideò pœnas debitas luit, quòd ordinem ſui miniſterii non ſeruauit: Sed malo vt Baſilium te docentem audias. Poteſt, inquit, fieri vt ſit aliquid propria ſua ratione & voluntas Dei & bonũ: quando verò præter perſonæ vel temporis rationem vſurpatur, iam Deo acceptum non ſit. Vt exempli gratia: Voluntas Dei erat, & bonum erat, incenſum offerre Deo, verùm acceptum illi non erat, cùm fieret à Dathan & Abiron. Vides Brenti, quam nullam cauſam habueris, cur tam acerbis conuitiis in virum pietate præſtantẽ debacchareris? Sed quid faceret aliud progenies viperarum?

Neque ſcripturis neque praxi Eccleſiæ conſentaneum eſt principes de doctrina cognoſcere.

Falſum eſt autem, quod non rectè Regis hoc exemplum accommodari dicis ad eos qui cognoſcũt de doctrina: quodq; aſſeris cognoſcere doctrinam veræ religionis, & iudicare in controuerſia, de variis ſententiis partium in doctrina verbi Dei, non eſt ſolius familiæ Aaronis, ſed cuiuſuis pii hominis in populo Dei, ac præcipuè Regum & Principum: illius quidem vt priuati, horum autem vt publici Magiſtratus. Profer quæſo vel vnum ſcripturæ locum Brenti, vbi ex Regis ore legem requirere Deus iuſſerit. Sicut nos ex Malachia, ex Aggæo, ex Deuteronomio teſtimonia produximus, quibus docuimus, ſacerdotes interrogandos eſſe legem: ad ſacerdotes referendum eſſe, ſi quid fuerit difficile & ambiguum: herbam tibi non inuiti dabimus. Non ſcriptura modò, verùm & Eccleſiæ totius praxis iam inde ab Apoſtolorum temporibus ad hæc vſque noſtra, huic tuæ ſententiæ reclamat, ſicut ſuo loco demonſtrabimus. Quamobrem non minus peccat princeps cùm cognoſcit doctrinam veræ religionis, & iudicat in controuerſia de variis ſententiis partium in doctrina verbi Dei, quàm cùm vſurpat ſibi officium adolendi thymiamatis. Quod ſi verò tantum hoc peccatũ eſt in principe, quantò maius eſt flagitium in priuato? Fides noſtra Brenti, non eſt huius aut illius prouinciæ, multominus huius aut illius priuati hominis, ſed vocatur, & eſt, Catholica: verùm apud vos, aut ſua quiſq; priuatam & ſolitariam fidem habet, aut ita credit, ſicut princeps iuſſerit.

Brentius probare conatur, priuato fas eſſe de doctrina iudicare.
Deut. 13.

Pergit docere Brentius, ꝙ etiam priuatũ hominem de doctrina religionis iudicare fas eſt. Lex, inquit, Moſis armat manus cuiuſuis etiam priuati hominis, aduerſus eũ qui ſuadet idololatriam ſectandam. Si tibi, inquit, voluerit perſuadere frater tuus clã, dicens, Eamus, & ſeruiamus diis alienis, quos ignoras tu & patres tui, nõ acquieſcas ei, nec audias, nec parcat ei oculus tuus, vt miſerearis & occultes eũ: ſed ſtatim interficies. Sit primùm manus tua ſuper eum, & poſt te omnis populus mittat manũ. Qui iubet quemuis etiam priuatũ hominem in Eccleſia populi Dei tam ſeueriter animaduertere in ſuaſorem idololatriæ, an non eadem ſeueritate exigit, vt de idololatria iudicet, ac alienos deos à vero Deo diligẽter diſcernat? Quòd, ſi maiores noſtri exercuiſſent ſæueritatem huius legis aduerſum eos, qui primi deſerta doctrina prophetica & Apoſtolica, introduxerunt in Eccleſiam filii Dei noua, & aliena ſacra, quæ ignorauerunt patres noſtri, nouas & impias ſectas monaſticas, quas deteſtatur verbum Dei, nouam & Ariſtotelicam doctrinã religionis, quam abominatur Euangelium Chriſti, non dubitamus quin rectius ſeſe haberent res Chriſtianorum, & tranquillior eſſet Eccleſia filii Dei. Quid autem Brenti, ſi non modò priuatus aliquis ex vulgo, verùm & tu, qui tibi præ cæteris cautus & prudens eſſe videris, idololatriam eſſe Iudices, qui eſt ipſiſſimus Dei cultus? Nunc audi qui ſint hi dii alieni, quos prohibet ſequi ſcriptura. Audi autem nõ me, qui mihi nullam anctoritatem arrogo, ſed eos, qui vixerunt ante mille ducentos propè annos, in quibus Dei ſpiritum loquutum eſſe perſuaſum habemus.

Reſponſio.

Vincent. Lyrinen. Hæreſes & errores idola ac dii alieni.
Ioſue 23.
Augu. Quæſt. 29. ſuper Ioſue, & de baptiſmo contra Donatiſtas cap. 23.
Hier. in Oſea. 8.

Ac primo loco virum illum excellenti pietate doctrinaque, ac ſingulari quadam perſuadendi vi præditum Vincentium Lyrinenſem: Vetus, inquit, Teſtamentum allegorico ſermone deos alienos appellare conſueuit noua dogmata: eò quòd ſcilicet ita ab hæreticis ipſorum opiniones ſicut à gentilibus dii ſui obſeruentur. In quam ſententiam etiam ſcribit æqualis eius Auguſtinus: Eſt, inquit, alius deterior & inferior cultus ſimulachrorum, quo phãtaſmata ſua colunt, & quicquid animo errante, cum ſuperbia vel tumore cogitãdo imaginati fuerint, religionis nomine obſeruant. De cuius generis phantaſmatibus illũ etiã Ioſue locũ exponit: Auferte deos alienos de medio veſtri, & inclinate corda veſtra ad Dominum Deum veſtrum: Et illum Ezechielis, De auro meo, & argento meo, feciſti tibi imagines. Itidem & Hieronymus explicans illud Oſeæ: Argen-

tum

tum & aurū ſuum fecerunt ſibi idola vt interirent. Sed & illum locum enarrans: Repleta eſt terra idolis, opera manuū ſuarum adorauerunt, & incuruauit ſe homo, & humiliatus eſt vir: idola interpretatur dogmata veritati contraria. Et iterum alio loco: Non ea tantùm quæ manu fiunt artificis, de quibus ſcriptum eſt: Simulachra gentium argentum & aurum, opera manuum hominum, rectè vocari dicit idola, verùm etiam hęreticorum peruerſam doctrinam, quæ quodcunque ſimulauerit, vertit in idolum, & pro Chriſto facit adorari Antichriſtum.

Idem in Eſaia 2. Hiero. in Zacha cap. 13.

Aduerſus vos igitur Brenti, lex iſta Moſi manus cuiuſuis armat: vos enim eſtis qui dogmata veſtra noua imperitę multitudini colenda, & adoranda tanquam idola quædam proponitis. Dicit Lutherus: Quod ego doceo, Dei verbum eſt, & purum Euangelium: ſtatim ſectatores eius adorant & incuruantur coram idolo. Dicunt idem Zuinglius, & Caluinus, dicunt Anabaptiſtę, dicunt Seruetus & Campanus, dicunt alii nonnulli hęretici: proferunt examina ſcripturarum in prauum ſenſum detortarum: mox hominis, vel diaboli potius per hominem loquentis verbum pro Dei verbo, proq; Chriſti Euangelio miſeri homines amplectūtur, & adorant, & coram idolis incuruantur. Horrenda hæc eſt idololatria Brenti, contra quam lex Moſi meritò manus armat omnium. Quid enim ex eo conſequitur aliud, quàm cùm vnaquęq; ſecta ſuum verbum, verbū Dei eſſe iactet, vt miſeri mortales qui ſeducuntur ab iſtis, tot deos habeant, quot ſunt hęreſiarchæ? Sed audi quemadmodum hunc locum tractet Vincētius: Scribit, inquit, in Deuteronomio beatus Moſes, Si ſurrexerit in medio tui Propheta, aut ſomnium ſe quis vidiſſe dicat: id eſt, Magiſter in Eccleſia cōſtitutus, quem diſcipuli vel auditores ſui ex aliqua reuelatione docere arbitrātur: & dixerit tibi, Eamus & ſequamur deos alienos, quos ignoras, vt ſeruiamus eis: Qui ſunt dii alieni, niſi errores extranei? quos ignorabas, id eſt, noui & inauditi: & ſeruiamus eis, id eſt, credamus eis, ſequamur eos. Quid ad extremum? Non audias, inquit, verba Prophetæ illius. Vos notat hæc lex Brenti: vos non audiri iubet: de vobis hoc ſtatui præcipit, quod tu maioribus literis, (STATIM INTERFICIAS) ſcribi feciſti. Quod ſi factū fuiſſet anno ab hinc quadrageſimo ferè, quādo primùm deſerta doctrina Prophetica & Apoſtolica, introduxiſtis in Eccleſiam filii Dei noua & aliena ſacra, quę ignorauerunt Patres noſtri, nouas & impias ſectas Aerii, Manichęi, Iouiniani, Vigilantii, Berengarii, Iconomachorum, Petrobruſſianorum, Henricaniorum, Valdenſium, VViclefſi, & aliorū pridem damnatorum hęreticorum, quas deteſtatur verbum Dei, quas execrata ſemper eſt Eccleſia Dei, nouam & hæreticam doctrinam religionis, quam abominatur Euangelium Chriſti, ſi ſtatim initio qui cum poteſtate verſabantur exercuiſſent ſæueritatem huius legis aduerſus vos nec impia veſtra dogmata, poſteaquàm ſemel Pontificis, cuius proprium hoc eſt munus, iudicio damnata ſunt, radices in multorū animis agere permiſiſſent, non dubitamus, quin ſe rectius haberent res Chriſtianorum, & tranquillior eſſet Eccleſia filii Dei. Certè nunquam in magnas iſtas calamitates incidiſſet Germania, quas tantas tulit ex iſtis ſectis veſtris tam diſſectis, vt ſi cum numeroſiſſimo exercitu Turcarum tyrannus eam peragraſſet, maiores inferre non potuiſſet. Nam non corpora modò miſerorum hominum vos occidiſtis, verùm & innumerabiles animas gehennæ ſempiternis incendiis tradidiſtis. Sed ad inſtitutum.

Hæretici dogmata ſua velut idola adoranda proponunt.

Vincent. Lyrinen.

Quas hæreſes ex antiquis illis ſectaris reſuſcitarint.

Plus calamitatis illatum Germaniæ ab hæreticis, quàm inferre Turca potuiſſet.

Profert legem Brētius ex Deuteronomio: Docete, inquit lex, filios veſtros, vt illa, videlicet legis verba, meditentur. Verum quid ad rē? Monemus & nos patres familiâs, vt ſuos pueros doceant Orationē Dominicā, Salutationē Angelicam, Symbolū, Decalogum, quę ſi quis eos non docuerit, graui reprehenſione dignus cēſetur. Num autem ideò datur eis facultas de doctrina religionis iudicādi? Nihil igitur aliud hactenus, quàm quod prouerbio dici ſolet: Extra chorū ſaltauit Brentius. Nunc tandem aliquid ad rem velle dicere videtur. Proponit enim nobis Dauidis, Salomonis, Ezechię, Ioſaphat, Ioſiæ Regum exempla. Liceret nobis ad ea reſpondere, quod in decretis canonicis legimus. Miracula & maximè veteris Teſtamenti ſunt admiranda, nō ad exemplum noſtræ actionis trahenda. Poſſemus & illud dicere quod à Gregorio Nazianzeno ſcriptū eſt: Non continuò legem Eccleſiis dari, ſi ſemel aliquando, aut raro aliquid tale factum eſt: quodq; diſcipulus eius ſcripſit Hieronymus: Priuilegia paucorum nō faciunt legem cōmunem. Sed prius facta ſingulorū excutiamus, & num aliquid ad rem faciant, qua de agitur, videamus: Quantus, inquit, iſte Dauid in docenda pietate & conſtituendis ſacris? At nos exēplū eius rei nobis oſtendi cupiebamus, vbi iudicaſſet Dauid de doctrina religionis. Docuit pietatem Dauid, nunquid in Eccleſia publicè? Profer ſcripturam, vbi doctoris officio ſit functus in Eccleſia. Scripſit Pſalmos aliquot, ſi quid Athanaſio credimus, quinq; tantùm. Quid ni ſcriberet? Ne nunc quidē Regi prohibetur, aut Principi, quò minus aut rythmos, aut Pſalmos, aut carmina ſcribat, quibus Dei laudes celebret. Scribimus indocti, doctiq; poëmata paſſim. Scripſit Iuſtinus Philoſophus, qui nullo ſacerdotio functus legitur, pręclara volumina, quibus fidem Chriſti contra Gentes tutatus eſt. Scripſit & Apollonius vrbis Romanæ Senator. Scripſit Minutius cauſidicus quidam Romæ. Scripſerunt & alii multi, quos enumerat Hieronymus. Nemo eſt, qui non laudi hoc illis potius, quàm vitio tribuendum exiſtimet. Mittamus veteres: noſtro quoq; ſeculo ſcripſit Henricus Rex Anglię contra veſtrum idolum Iſlebiēſe, & egregiè doctrinam Eccleſię de Sacramentis tutatus eſt. Num quis factū hoc illius reprehenſione dignū iudicauit? Ipſa quoq; ſedes Apoſtolica tantùm abeſt vt reprehenderet, vt etiam elogium illum Illi defenſoris fidei tribueret. Vtinam autem is qualis cœperat vſq; ad finem perſeueraſſet, neq; dum ſe caput Eccleſiæ conſtituit Anglicanæ, ab orbe ſe Chriſtiano præcidiſſet: certè laude ſibi debita nō caruiſſet. Fecit idem & Albertus pius Carporum Princeps: fecit & ille Ciceronis diligens imitator Chriſtophorus Lōgolius, homo priuatus, neq; ſacris vllis initiatus, vt intereà ſilentio pręteream & alios multos, & Picos illos Mirādulanos comites, viros excellenti doctrina pręditos: Nemo eſt qui ſtudium hoc illorum non eſſe putet laudibus efferendum. Quamobrem & ſanctum Dauid laudamus, quòd ſpiritu Dei plenus Pſalmos conſcripſerit, quibus Dei laudes celebraret, & homines ad pietatem inuitaret. Ac quò minus id faciant illius exemplo alii quoq; Re-

Argumentatio ex lege Deut. 29.

Reſponſio. Obiectio ab exemplis veteris legis. 9. Quæſt. 7. Petrus paragrap. Daniel. Nazian. in ſermone in ſancta lumina Epiphaniorum. Hiero. in 1. cap. Ionæ. De exemplo Dauidis.

Atha. in Synopſi diuinæ ſcripturæ.

Iuſtinus Philoſophus. Apollonius. Minutius. Hiero. de viris illuſtribus. Henricus Rex Angliæ.

Albertus pius. Chriſt. Longolius. Pici Mirandul.

ges, & Principes, quibus dona ſua Spiritus ſanctus impartiri dignatus eſt, non prohibemus. Quod autem dicis eum ſacra conſtituiſſe, nunquid talia conſtituit qualia vos? Nunquid abiecit vetera, noua fecit omnia? Nunquid ſibi ſacerdotale munus aliquod vſurpauit? Nihil tale loquitur de eo ſcriptura. Quin ſi quid tale feciſſet, Oziæ & Ozæ pœnam non effugiſſet. Verùm dicit ſcriptura, eum conſtituiſſe quater mille ianitores, & totidem pſaltes canentes Domino in organis, quæ fecerat ad canendum. Pium opus & laude dignum. Fecit etiam hoc ſanctus pater tuus, Sereniſſime Rex, non ita pridem in Chriſto defunctus: Aedificauit ſacellum, quod facere Dauid prohibitus eſt, egregio quodam opere, magnoq; ſumptu: inſtituit in eo pſaltes, qui Deo laudes decantarent: dotauit etiam non paucos Eccleſiæ miniſtros, qui quotidie ſacrum illud peragerent: quo fit eius rei memoria potiſſimum, quemadmodum Angelus Gabriel parituram Virginem, ex qua mundi ſalus naſceretur, annunciauit. Fecit idem & auia tua Alberti Romanorum, Hungarię, & Bohemiæ Regis filia, ſoror Regis, vxor Regis, mater quatuor Regum: inſtituit & ipſa pſaltes, qui ſinguli diebus officium de paſſione Dominica decantarent, & ſacrum, in quo potiſſimum eius fit commemoratio, peragerent. Fecerunt & alii maiores tui, quos enumerare nunc neceſſe non eſt. Fecerunt autem ſumma cum laude pietatis & religionis. Sed nunquid ſimilia ſacra conſtituerunt ii, quorum cauſam ſuſcepit Brentius? nihil minus. Quin ea quæ ſunt per maiores ſuos conſtituta, auctore Brentio, euerterunt potiùs. Itaque contra ſe teſtimonia proferre videtur Brentius, ac eos ipſos damnare, quorum auctoritatis aſſertor videri vult. Sic ſuo ſe ipſe gladio iugulat. Nihil igitur oſtendit adhuc, vbi de doctrina religionis iuditium ſibi Dauid ſumpſerit: quin illud potiùs iudicauit, quæ ſacra ſunt à piis principibus inſtituta, ea per ſummam impietatem à ſuis eſſe euerſa. Quod autem diximus de Dauide, idem de Solomone quoque ſibi reſponſum eſſe putet.

1. Par. 13.
Pietas patris & auiæ Regis Poloniæ Sigiſmundi.

Reſponſio. De exemplo Ioſaphat.

Sed Ioſaphat, inquit, abſtulit excelſa & lucos de Iuda, & reformauit miſſis in vrbes regni ſui non ſacerdotibus tantùm, ſed etiam principibus ſuis, Eccleſiam Dei. Abſtuliſſe excelſa & lucos de Iuda Ioſaphat legimus, quòd autem reformauerit Eccleſiam, nec in Regum, nec in Paralipomenon libris alicubi reperitur. Sic autē legitur in libro Paralipomenō: Quod miſit Ioſaphat de principibus ſuis Benhail, & Obdiam, & Zachariā, & Nathanalē, & Micheā, vt docerent in ciuitatibus Iuda, & cū iis Leuitas, Semeiam, Nathaiam, &c. & cum eis Eliſama, & Ioram Sacerdotes, docebantque populum in Iuda, &c. Miſit igitur Prophetas, Leuitas, & Sacerdotes, qui populum docerent: miſit cum eis etiam, ſicut ſcribit commentator, aliquot ex principibus ſuis, vt populum inducerent ad obediendum, & punirent rebelles, ſi quos inuenirent. Et hic locus Brenti, magis aduerſatur tibi, quàm, vt quam tu vis, eam ſententiam confirmet. Sed audi quid ſequatur in eodem libro: Conſtituit, inquit, Ioſaphat Leuitas, & Sacerdotes, & Principes familiarum ex Iſrael, vt iudicium & cauſam Domini iudicarent, præcepitq; eis: Omnem cauſam quæ venerit ad vos fratrum veſtrorum, vbicunque quæſtio eſt de lege, de mandato, de cæremoniis, de iuſtificationibus, oſtendite eis, &c. Amazias autem Sacerdos & Pontifex veſter, in iis quæ ad Dominum pertinent, præſidebit. Porrò Zabadias filius Iſmahel, qui eſt dux in domo Iuda, ſuper ea opera erit, quę ad Regis officium pertinent. Quid hæc ſibi verba volunt Brenti? An non apertiſſimè ſententiam tuam oppugnant? Quid enim hic aliud facit Ioſaphat, quàm quod in Deuteronomio pręceptum fuiſſe commemorauimus? Vult vt omnis quæſtio de lege, de mandato, de cæremoniis, de iuſtificationibus non ab aliis decidatur, quàm à Leuitis & Sacerdotibus. Deinde verò potuit ne magis apertè, quàm hoc loco fecit, quod ſit Sacerdotis & Pōtificis ac Regis diſcrimē indicare? quando dicit, Amaziam Pontificem in iis, quæ ad Dominum Deum: Zabadiam in iis, quæ ad Regis officium pertinent, præſidere debere. Quæſo te Brenti, pertinerêne putas ad Deum religionem, ſiue doctrinam religionis? Quod ſi putas, id quod res eſt, ad Deum pertinere, cur à Rege potiùs quàm à Pontifice iudicari vis, contra tam manifeſtam ſcripturam? Sed qui tantoperè de ſcripturis gloriaris, hunc ſcripturæ locum nunquam inſpexiſſe videris. Vide autem num & nos iiſdem te lædoriis hoc loco perſtringere poſſemus, quibus tu, cùm nullam etiam legitimam cauſam habeas, venerabilem virum Petrum à Soto toties perſtrinxiſti? Verùm de re propoſita dicere malumus. Nihil fecerunt ab officio piorum Regum alienum, Ioſaphat, Ezechias, Ioſias, quòd ab Epiſcopis & Sacerdotibus admoniti, excelſa & lucos de Iuda abſtulerunt, quòd aliquos etiam de ſuis Principibus miſerunt, qui populum in iis quæ ſunt ad Deum parere Pontifici iuberent, qui iuxta legem in Deuteronomio conſcriptam, non ab aliis quàm Leuiticis & Sacerdotibus, de lege, de mandato, de cæremoniis, de iuſtificationibus iudicium fieri procurarent. Quid autem & priſcis illis ſeculis, & hoc noſtro, maiore ſtudio contenderunt à ſuis Regibus & Principibus Sacerdotes & Epiſcopi Catholici & Orthodoxi, quàm vt exemplo piorum iſtorum Regum auferrent excelſa & lucos de Iuda, vt iudicium de lege Domini ne permitterent aliis, quàm ad quos propriè pertinere videtur, Sacerdotibus & Epiſcopis? vt ſi viderent alicubi ſacrilegum altare contra legitimum erectum, peſtilentiæ & mendacii cathedram contra veritatis cathedram conſtitutam, eueſtigiò nulla prorſus mora interpoſita, demolirentur & euerterent. Hoc ſemper ab Imperatoribus & Regibus Chriſtianis Epiſcopi petiuerunt, hoc petūt etiam nūc. Quid enim poſſumus nos Epiſcopi, qui nullam noſtram habemus priuatā, ſed Catholicam fidem tuemur & retinemus? Quid aliud poſſumus quàm docere, monere, deq; doctrina religionis iudicare? Si cōperta fuerit impia & hęretica, eam condemnare, ſectatores eius è cœtu piorum eiicere. Verum eſt autem quod à Paulo ſcribitur: Quod ſuo ipſius iudicio condemnatus eſt hæreticus, ipſe pridem è cœtu ſe piorum eiecit. Quamobrem, cùm nihil hac ratione proficimus, quid aliud nobis faciendum reſtat, quàm vt Regum & Principum noſtrorum officium imploremus, vt & eos hortemur, oremus, & obſecremus, quò piorum Regum horum exemplo excelſa veſtra, hoc eſt, altitudinem veſtram hæreticorum extollentem ſe aduerſus ſcientiam Dei (qui ſic inflati eſtis ſenſu carnis veſtræ, ut iam non contenti ſitis eſſe ſimiles Altiſſimo, ſicut Cherub

2. Par. 17.

2. Par. 19.

Exemplo Ioſaphat Brentius redarguitur, ſuoq́ue telo iugulatur.

Epiſcopi Principū implorant auxilium aduerſus hæreticos & illorum idola.

Ad Tit. 3.

Hæreticorū plus quàm Satanica ſuperbia.

ille, qui propterea detractus eſt in profundum laci: verùm etiam ſupra Altiſſimum eſſe contendatis, dum de Altiſſimi, hoc eſt, de Spiritus ſancti decretis in Conciliis, quæ legitimè congregata ſunt, ſanciris, iudicandi poteſtatem vobis arrogatis) vt hanc altitudinem veſtram deſtruant, vt auferant hęc excelſa veſtra ſimul & lucos. Nam quoties ad Catholicorum ciuitates venitis, non ferè niſi in lucis, hoc eſt, in tenebris, in opacis locis, in angulis excelſa iſta dogmata veſtra, in quibus mirum in modum vobis placetis, rudibus inculcare cõſueuiſtis. Hoc ſi feciſſet Carolus Imperator, ſi ſtatim initio excelſa iſta veſtra & lucos de Iuda, de Eccleſia Dei abſtuliſſet, meliore nunc ſtatu eſſet religio Chriſtiana, neque tot fuiſſet infortuniis Germania mactata. Verùm nihil eſt, quòd quis religioſiſſimo Imperatori quaſi negligentię crimen obiicere velit. Fuit ille voluntate magis promptus, quàm facultate paratus ad excelſa iſta veſtra, & lucos auferendos. Sed peccatis noſtris factum eſt, vt per quos minimè oportebat, ſanctæ cogitationes illius, quò minus ad rem conferri poſſent, impedirentur.

Caroli Quinti Imperatoris animus erga Eccleſiam.

Tu verò Sigiſmunde Rex Auguſte, potes adhuc exemplo piorum Regum horũ, excelſa iſta, & lucos iſtos ac Lukiskos de Iuda, hoc eſt, de Eccleſia verè Deum confitentium, quam tibi tuendam ille commiſit, auferre. Potes uel nutu ſaltem magno tui nominis decore, magna ſubiectæ tibi Polonæ gentis infamia cathedras contra cathedras conſtitutas euertere: potes altaria contra altaria erecta demoliri: potes non ita magno negotio, modò velle te homines intelligant, efficere, vt multitudinis credentium ſit cor vnum, & anima vna. Nam in regno tuo (Deo ſit gratia) nondum eò res proceſſerunt, quò, proh dolor, in finitima nobis Germania progreſſas eſſe videmus. Facilius naſcens malum opprimi poteſt, quàm quòd iam eſt inueteratum. Quamobrem principiis obſta, ne quod ſequitur, occini tibi, quod abſit, poſteà queat, ſerò medicina paratur. Vidiſti iã quæ loca protulerit è ſcripturis Brētius. Quod autem is aliud, quàm tela nobis, quibus oppugnari per nos poſſet, ſuppeditauit? Mihi certè nonnũquam in mentem venit ſubuereri, ne ſibi Petrus à Soto præuaricatorẽ eum appoſuiſſe videatur. Sic omnia, prudens an imprudens diuinare non poſſum, diligenter produxit, quę ad eam, quam confirmandam ſuſcepit cauſam, infirmandam pertinere videntur.

Ad Poloniæ Regẽ adhortatio Epiſcopo digna.

Incipit iam tandem ἀλληγορικῶς explicare legem illam, quæ iubet Sacerdotes tantum Aaronis ſacrum adolere thymiama. Quamuis autem nihil hoc ad præſens inſtitutum faciat, ne ſibi tamen allegorica iſta interpretatione nimis placeat, ſimul vt pii fraudes iſtorum intelligant, nec eorum illecebris ineſcari ſe patiantur, libet hac quoq; de re pauca verba facere. Adolere, inquit, thymiama, ſignificat placationem cœleſtis iræ. Ac voluit Spiritus ſanctus, vt ſoli Aaronici Sacerdotes thymiama adolerent, quo ſignificaretur, ſolum Ieſum Chriſtum filium Dei, cuius illi vmbra fuerunt, ſolo ſuo thymiamate, ſola ſua interceſſione, paſſione & morte, placare iram Dei patris, & reconciliare ei hominum genus. Sorbonici autem & Aſotici tribuunt hanc maieſtatem & virtutem non ſoli perſonæ Chriſti, ſed etiam operibus aliorum hominum: Nec tamen iis operibus quæ fiunt ex pręſcripto verbi Dei, verumetiam iis, quæ ipſi ſomniant, & ad gloriam Dei illuſtrandam ſuo ipſorum excogitant. Etſi enim negantur, opera habere hanc virtutem non ex ſe, ſed ex gratia, tamen anteà demonſtratum eſt, quòd impietas & idololatria ſit, creaturæ tribuere quod ſoli diuinę maieſtati, & ſoli perſonę Chriſti conuenit. Quare manifeſtum eſt, quòd Sorbonici & Aſotici legem de adolendo thymiamate ita perſtringunt, vt digni ſint non corporali tantùm lepra, ſicut Ozias, verumetiam æterna ignis gehenna. Quod ſanè publicum, niſi reſipiſcant, procuidubiò euadere non poſſunt.

Obiectio Brentii ab allegorico ſenſu legis.

Quòd adolere thymiama ſignificauerit placationem cœleſtis iræ, non grauatim tibi concedimus. Sed nec illud diffitemur, ſacerdotium Aaronis figuram & vmbram fuiſſe ſacerdotii, quo functus eſt Chriſtus in ara crucis, vbi ſemetipſum tradidit oblationem & hoſtiam Deo in odorem ſuauitatis, cui nos per ſacrificiũ hoc reconciliauit, vnum cum illo manens, cui offerebatur: vnum in ſe faciens, pro quibus offerebatur: vnum exiſtens ipſe, qui offerebat, & quod offerebatur. Quod autem aſſeris, propterea ſolos Aaroniticos Sacerdotes thymiama adolere, quo ſignificaretur ſolùm Ieſum Chriſtum filium Dei, cuius illi vmbra fuerunt, ſolo ſuo thymiamate, ſola ſua interceſſione, paſſione, & morte placare iram Dei patris, & reconciliare ei humanum genus, Sorbonicos autem & Aſoticos Prelatos tribuere hanc maieſtatem & virtutem non ſoli perſonæ Chriſti, ſed etiam operibus hominum, &c. Quos tu Sorbonicos & Aſoticos voces, aut quid iis verbis tibi velis, non ſatis aſſequimur. Nã ſi quia Sacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech Chriſtus eſt, ideò nullos iam dici & eſſe vis ſacerdotes: ſi quia mediator & reconciliator noſter Chriſtus eſt, ideò nullos vis dici mediatores alios & reconciliatores: ſi quia ſedens ad dexteram patris Chriſtus interpellat pro nobis, ideò non vis vt ipſi quoque alter pro altero interpellemus, vide, ne quos fortaſſe non vis, eos Sorbonicos & Aſoticos Prælatos voces. Quid eſt enim, aut quid fuit ab Apoſtolorum temporibus magis vſitatum in Eccleſia, quàm vt Eccleſiæ miniſtri ſacerdotes vocarentur, ex eo pręſertim tempore, quo deſiit Iudæorum ſacerdotium?

Reſponſio.

Iam verò quòd mediatores reconciliatores iidem vocantur, non minus & illud vetus eſt. Sãctus ille Martyr & Epiſcopus Cyprianus, Sacerdotibus, inquit, maior labor incumbit in aſſerenda, propitianda, & procuranda Dei maieſtate. Apertius autem Gregorius Nazianzenus, qui ſpeciale ſacerdotis officium eſſe dicit, populi mediatorem apud Deũ effici. Qui & Baſiliũ vocat mediatorem inter Deum & hominẽ. Quem preceptorem ſuum ſequutus Hieronymus, vocat Sacerdotem Dei ſequeſtrum & hominum. Et æqualis horum Ambroſius Ieſum alloquens: Quoniam, inquit, me peccatorem, inter te, & eundem populum medium eſſe voluiſti, licet in me boni operis teſtimonium non agnoſcas, officium diſpenſationis creditæ non recuſes: nec per me indignum famulum tuum, eorum ſalutis pereat pretium, pro quibus victima factus, ſalutaris dignatus es eſſe redemptio. Ad eundem modum Ioannes quoque Chryſoſtomus, medium ſtare dicit ſacerdotem inter Deum & humanam naturam, illinc venientia beneficia ad nos deferẽtem, & noſtras petitiones il-

Etiam ſacerdotes vocari mediatores & reconciliatores.
Cyp. lib. 1. epiſt. 3
Nazian. in Apologet.
Hier. in Malachia cap. 2.
Ambr. in oratione priore preparatoria ad miſſam.
Chry. de verbis Eſaiæ hom. 5.

Ibidem lib. 6. de ſacerdotio.

luc proferentẽ, Dominum iratum vtrique naturę reconciliantem, & nos, qui offendimus, ex illius manibus eripientem. Vides quid iſte ſacerdoti tribuat? Sed audi quid alio loco dicat: Sacerdotem enim ait, pro vniuerſo orbe legatum intercedere, deprecatoremq; eſſe apud Deum, vt hominum omnium non viuẽtium modò, ſed etiam mortuorum peccatis propitius fiat. Itaque quaſi mundus vniuerſus illi concreditus, atque omnium ſit pater, ſic ipſum ad Deum accedere. Ac paulò pòſt: Cùm autem ille & Spiritumſanctum inuocauerit, ſacrificiumq; illud horrore ac reuerentia pleniſſimum perfecerit, communi omnium Domino manibus aſſiduè pertractato, quæro ex te, quoto illum in ordine collocabimus? Per id tempus & angeli ſacerdoti aſſident, & cœleſtium poteſtatum vniuerſus ordo clamores excitat, & locus altari vicinus, in illius honorem qui immolatur, angelorum choris plenus eſt. Et qui fuit his omnibus vetuſtior Anacletus, quartus à Petro Pontifex Romanus. Sicut, inquit, ipſe filius Dei mediator fuit Dei & hominum, ita & vos vice illius in Eccleſia eſtis conſtituti, vt inter Deum & homines legatione eius fungamini. Hæc ille, ſcribẽs ad Epiſcopos per diuerſas regiones conſtitutos. Et qui fuit ſucceſſor eius Celeſtinus: Cùm, inquit, ſanctarũ plebium præſules mandata ſibi legatione funguntur, apud diuinam clementiam humani generis agunt cauſam, & tota ſecum ingemiſcente Eccleſia, poſtulant & precantur, vt infidelibus donetur fides. Gregorius quoq; Magnus ſucceſſor huius: Quid Antiſtes, inquit, ad Dominum, niſi pro delictis interceſſor quidam eligitur? Vides quemadmodum hi omnes & mediatores, & reconciliatores, & ſacerdotes, ac legatos, & interceſſores vocant eos, quos vos nihil aliud eſſe vultis, quàm Eccleſiæ miniſtros. Num & hos tu Sorbonicos & Aſoticos Pręlatos eſſe dices?

Anacletus Pont.

Celeſtin. ep. 1.

Gre. li. 1. ep. 24.

Scholaſtici non tribuunt ſacerdotibus quod vni Chriſto ferri debet acceptum. 2. Cor. 5.

Neque tamen vel horum, vel poſteriorum quiſquam, qui vulgò vocantur Scholaſtici, tribuit hoc vnquàm Eccleſię miniſtris, quod proprium eſt filii Dei munus, vt eos ad eundem modum legatos, mediatores, interceſſores, reconciliatores eſſe diceret, quemadmodum ipſi Chriſto vero Dei filio hæc omnia competunt: Nihil enim aliud eis tribuunt, quàm quod à Paulo tribuitur: Deus, inquit, ille, nos reconciliauit per Chriſtum, & dedit nobis miniſterium reconciliationis: quoniam quidẽ Deus erat in Chriſto mundum reconcilians ſibi, & nõ reputans illis delicta ipſorum, & poſuit in nobis verbum reconciliationis. Pro Chriſto ergo legatione fungimur, tanquam Deo exhortante per nos, obſecramus pro Chriſto, reconciliamini Deo. Quid autem dixit aliud Apoſtolus, quam quod anteà dixerat ipſe Chriſtus? Pax, inquit, vobis. Sicut me miſit pater, & ego mitto vos. Quam autem ad rem pater miſit filiũ, niſi vt inter Deum & homines pacem faceret? Ad hanc ipſam rem ſuos quoque filius miſit in vniuerſum orbem Sacerdotes & Epiſcopos, vt eorum miniſterio reconciliarentur Deo: ſi qui ſe ab illo diſiunxiſſent, peccatiſq; ſuis eum offendiſſent. Quod ergo dixit Chriſtus, Miſit me pater, idem eſt cum eo quod dicit Apoſtolus, Deus erat in Chriſto, mundum reconcilians ſibi. Quod verò ſubiungit, Ita & ego mitto vos, idem eſt cum eo quod idem dicit Apoſtolus: Poſuit in nobis verbum reconciliationis: Pro Chriſto legatione fungimur: & Obſecramus pro Chriſto, reconciliamini Deo. Quamobrem non contentus ſemel dicere, dixit repetita vice, Pax vobis, vt indicaret ſe & pacem illis feciſſe, & pacem per illos mittere nobis.

Ioan. 20.

Aliter atque aliter Chriſto & ſacerdotibus competunt hæc nomina ſacerdotis, mediatoris, legati, reconciliatoris.

Vides igitur qua ratione dicatur Sacerdos, Mediator, Legatus, Reconciliator Chiſtus Dei filius, qua rurſus ratione eadem omnia miniſtris Eccleſię ſacerdotibus tribuãtur. Chriſtus hæc omnia eſt, virtute ſua, qui per ſanguinem ſuum reconciliauit nos Deo patri. In homine ſacerdote nihil eſt pręter miniſteriũ: Quo quidem fungitur is primùm, cùm annunciat populo per Chriſtum in cruce pro nobis paſſum & mortuum, peccatorum remiſſionem nobis obtentam, ac Deo Patri nos eſſe reconciliatos. Deinde cùm eum admonet, quãdoquidem facta iam ſunt per Chriſtum omnia, quæ ad reconciliandum Deo patri genus humanum pertinerent, vt ex ipſius Chriſti parte nihil deſit hominibus ad ſalutem conſequendam, vt ne ſibi deeſſe velint ipſi, ſed pro ſe quiſq; reconciliari Deo ſtudeat: nec exiſtiment ſolùm hoc ſufficere, ſi ſciant & credant, quòd cùm inimici eſſemus, reconciliati ſumus Deo per mortem filii eius, ſed requiri præter ea, vt ipſi adferant aliquid ad reconciliationis illius in cruce factæ fructum in ſe transferendum, vt peccata ſua deteſtentur, ut conuertãtur ad Dominum, vt in illo ſpem & fiduciam ſuam collocent, vt illius amore inflammentur, ac per fidem viuam, & per ſacramentorum ſuſceptionem illud efficere conentur, vt quem fructum vniuerſo mũdo Chriſti mors attulit, eius participes eſſe queant: quo quidem tempore legatione fungitur, & reconciliationis miniſterium exequitur ſacerdos apud homines pro Chriſto capite. Quando autem ſtans ad altare, eam quæ per fuſum in cruce Chriſti ſanguinem facta eſt reconciliationem, Deo patri offerens, atque illius eum commonefaciens, in totius Eccleſiæ perſona ſupplex rogat, vt illius reconciliationis virtute populo ſuo propitius eſſe, ac fructum illius ad ipſum redundare velit: legatione fungitur & reconciliationis miniſterium exequitur apud patrem cœleſtem pro Chriſti corpore, Eccleſia. Nihil hìc igitur Chriſto detrahitur: niſi fortè quia Chriſtus interpellat pro nobis, ideò detrahitur Chriſto, quòd ſacerdos etiam interpellat: qui non ſolùm tunc legatus eſt, & reconciliationis miniſter, quando prædicat Euangelium, verumetiam cùm baptizat, cùm pœnitentem abſoluit, cùm Euchariſtiæ ſacramentum porrigit, cùm orat pro populo, cùm corporis & ſanguinis Chriſti ſacrificium offert. In omnibus his reconciliationis eſt miniſter: quam nõ modò verbis prædicat, verumetiam habitu & actione repræſentat: ac quemadmodum ea facta ſit in cruce ſub aſpectum aſtantis populi, ſubiicit, atque omnia facit, vt fidei ſuę commiſſus populus, reconciliationis in cruce factę fructum conſequi poſſit: Quam ad rem non alio vtitur mediatore, quàm ipſo Chriſto. Illius enim corpus, illius ſanguinem offert Deo patri: illius pretii quo redemptus & reconciliatus eſt ei mundus, ipſum commonefacit, nec per alium petit, quàm per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, per quem preces ſuas omnes concludit: quandoquidem illum eſſe verum ſacerdotem, verum mediatorem, reconciliatorem, interpellatorem agnoſcit. Ille eſt qui baptizat, ille eſt qui peccata remittit, ille eſt qui reconciliat, ille eſt qui interpellat pro nobis,

Rom. 5.

ille

ille eſt qui docet, ille eſt qui conſecrat Euchariſtiam, ille eſt qui porrigit ſumere volentibus, ille eſt qui offert corporis & ſanguinis ſui ſacrificium, ſacerdos manus tantùm & linguam accommodat. Itaque virtus omnis & efficacia, non eſt vnquam tributa niſi vnico mediatori Chriſto, niſi vnico illi ſacrificio, quo ſe ille obtulit in ara crucis. Sacerdoti nihil eſt attributum præter miniſterium.

Quamobrem nihil habes quod quiriteris Brenti. Non tribuimus creaturæ, quod eſt ſolius diuinę maieſtatis, quodq; ſoli conuenit Chriſti perſonæ. Quò magis autem ita rem habere cognoſcas, omnem nos gloriam in ſolum Chriſtum transferre, etiamſi peccator ſit miniſter, non ideò minus valere putamus, quòd manibus illius offertur ſacrificium. Nihil enim tribuimus hominis operi per ſe conſiderato, ſicut falsò tu nos inſimulas: ſed omnia referimus ad illud Chriſti ſolius opus, quo ſe pro nobis Deo patri victimam obtulit in ara crucis. Et hoc eſt quod à ſcholaſticis dicitur, miſſam valere ex opere operato, non autem ex opere operantis. Opus operans appellare placuit, ſiue ſacerdotis actionem, quod Antiſidiorenſi viſum eſt, ſiue ſacerdotem ipſum ſacris operantem. Sic enim loquitur Innocentius: Non ergo ſacerdotis iniquitas effectum impedit Sacramenti, ſicut nec infirmitas Medici virtutem medicinæ corrumpit. Quamuis igitur opus operans aliquando ſit immundus, ſemper tamen opus operatum eſt mundum. Opus operans vocat hîc Innocentius miniſtrum ſacerdotem. Opus autem operatum vocant Scholaſtici, rem immolatam. Cùm itaque docent miſſam ex opere operato valere, quid aliud videntur docere, quàm non eſſe perſonam aut actionem ſacerdotis attendendam, verùm ipſam, quæ pręſens eſt in altari, rem immolatam, ipſum verum Chriſti corpus, quod pro nobis traditum eſt, ipſum verum Chriſti ſanguinem, qui pro nobis fuſus eſt in remiſſionem peccatorũ noſtrorum. Huius pro nobis traditi corporis, huius pro nobis fuſi ſanguinis virtute, non merito ſacerdotis aut actione fieri, vt cum Deo reconciliationem, peccatorum remiſſionem, & ea quæ petimus conſequamur omnia. Potuit autem dici magis pium aliquid, aut veritati Chriſtianę magis conſentaneum? Quid enim? An non omnem hac ratione fiduciam ab homine transferunt, & in ſola Chriſti paſſione, (nam paſſio Chriſti eſt ſacrificium quod offerimus) collocari iubent? cum Propheta dicentes: Maledictus homo qui confidit in homine, & ponit carnem brachium ſuum. Benedictus vir qui confidit in Domino, & erit Dominus fiducia eius. Nolunt vt quiſquam in ſanctitate vel in externo ſacerdotis opere ſpem ſuam defixam habeat, uerùm in agno illo immaculato, cuius pretioſo ſanguine redempti ſumus: Hic eſt, qui tollit peccata mundi: hic eſt in cuius nomine ſi quid petierimus patrem, dabit nobis. Hic eſt verus aduocatus, mediator, & reconciliator noſter. Homo ſacerdos, miniſter tantùm eſt reconciliationis: miniſterium enim recõciliationis dedit illi Deus. Vera propitiatio, vera pro peccatis noſtris reconciliatio, verus ſacerdos in æternum, ſolus ſanctus & immaculatus Pontifex, qui & exauditus eſt, & exauditur ſemper pro ſua reuerentia, non eſt alius quàm ille, qui per proprium ſanguinem introiuit ſemel in Sancta, qui ſedens ad dexteram patris, etiam nunc interpellat pro nobis Dominus noſter Ieſus Chriſtus. Cuius corporis & ſanguinis ſacramentum, cùm præſens adſit in altari, cum ſubiiciatur ſub oculos adſtantium, quemadmodum ille ſemel oblatus eſt ad multorum exhaurienda peccata: in huius ſacramenti pręſentia, ſicut à ſancto martyre Cypriano ſcriptum eſt, non ſuperuacuè mẽdicant lachrymę veniam, nec vnquam patitur contriti cordis holocauſtum repulſam.

Omnis gloria in ſolum Chriſtum à ſacerdote, quantum mediatore, transfertur.
Quid ſcholaſticis opus operans & operatum.
Antiſidio. in prima parte ſummæ. Innoc. de 3 myſteriorum Miſſæ c. 5.
Miſſa valet ex opere operato.
Scholaſtici quantum Chriſto Mediatori tribuant, eoſque indignè taxari.
Hier. 17.
1. Pet. 1.
Ioan. 1.
Ioan. 15.
2. Cor. 5.
Hebr. 5.
Heb. 9.
Rom. 8.
Hebr. 9.
Cyp. ſerm. de cœna Domini.

Hæc eſt eorum doctrina, quos tu Aloticos & Sorbonicos Prælatos vocas. Quęſo autem te, num tribuunt creaturæ, quod ſoli diuinæ maieſtati, & ſoli perſonę Chriſti conuenit? Quò certiùs autem cognoſcas, ita rẽ habere ſicut diximus, quamuis multi ſint, qui tractent quæſtionem hanc, vtrùm ſacerdotis mali Miſſa tantundem valeat, quantùm boni (tractant enim eam, 1. Thomas de Aquino, 2. præceptor eius Albertus, 3. Bonauentura, 4. Ioannes Gerſon, 5. Gabriel Biel, & alii nonnulli) nos tamẽ vel vnius Ioannis Scoti teſtimonio contenti erimus, & eius verba paucis adſcribemus: Miſſa, inquit ille, non ſolùm valet virtute meriti ſiue operis operantis, ſed etiam virtute ſacrificii & operis operati. Vel non ſolum valet virtute meriti perſonalis ſacerdotis offerentis, verumetiam virtute meriti generalis Eccleſiæ, in cuius perſona per miniſtrum communem offertur ſacrificium. Alioqui miſſa mali ſacerdotis, qui in illo actu non meretur perſonaliter, ſed demeretur, nulli valeret in Eccleſia: quod reputatur communiter inconueniens. Et rationabiliter iuxta illud Ioãnis: Panis quem ego dabo, caro mea eſt pro mundi vita. Quandoquidẽ enim Chriſtus vt ſummus ſacerdos offert, panis quem dat, id eſt, caro eius, eſt mundi vita. Hic dices Brenti: Vel hæc ipſa verba planum faciunt ita eſſe, quemadmodũ à nobis commemoratum eſt, quòd virtutem reconciliationis non ſoli perſonę Chriſti tribuitis, verumetiam operi ſacerdotis. Audi quęſo Brenti: Duas perſonas ſuſtinere ſacerdotem docemus, vnam Chriſti capitis, cum conſecrat, ſiue ſanctificat, offert, diſtribuit. Tunc manus, lingua, miniſterium hominis eſt mortalis, ipſa verò conſecratio, ſiue ſanctificatio, oblatio, diſtributio, denique virtus omnis & efficacia, non eſt niſi æterni ſacerdotis illius & immortalis, Domini noſtri Ieſu Chriſti. Aliam Chriſti corporis Eccleſiæ: vt oblationis in cruce factę per filium, cuius fit in altari, repręſentatio, fructum ad fideles omnes redundare faciat. Hoc igitur dicit Scotus, ſiue ſacerdotem conſideres, tanquam Chriſti capitis, ſiue tanquam Chriſti corporis miniſtrum, vtroque modo valet Miſſa. Nam quod ad prius illud miniſterium attinet non refert quo ſit vitæ merito ſacerdos: Chriſtus eſt enim ſummus ille ſacerdos, qui ſemetipſum offert. Panis quem dat, id eſt, caro eius eſt mundi vita. Quamobrem non hominis ſacerdotis actio, verum Chriſti Sacerdotis oblatio, Chriſti caro, quam ſemel in ara crucis pro nobis in mortem obtulit, illa eſt vita mundi, illa eſt per quam ſalutem conſequimur: hominis autem ſacerdotis, nihil aliud eſt quàm miniſterium. Virtus omnis penes carnem illam eſt, quæ cum propter noſtram ſalutem in cruce pependiſſet, nunc ad dexteram Dei collocata pro nobis interpellare nunquam intermittit. Rectè enim ab Auguſtino dictum eſt: Qui fuerit ſuperbus miniſter, cum diabolo reputatur, ſed non contaminatur donum Chriſti. Quod per illum fluit, purum eſt: quod per illum tranſit, liquidum venit ad fertilem terram. Puta quia ipſe lapideus eſt, quia ex aqua

1. Par. 3. qu. 82. artic. 6.
2. In lib. 4. ſent. diſt. 13. art. 31.
3. In 4 libr. ſent. diſt. 13. qu. 4.
4. ſerm. 1. de die mortuorum.
5. In expoſitione ſacri canonis miſſæ, lection. 26.
In quodlibetis quæſtion. 20.
Ioan. 6.
Sacerdos duas ſuſtinet perſonas.
Sacerdotum improbitas non derogat efficatiæ ſacramentorum.
Aug. tract. 5. in Ioan.

fructum

fructum ferre non poteſt: per lapideum canalem tranſit aqua ad areolas: in canali lapideo nihil generis, ſed tamen hortis plurimum fructum adfert. Spiritalis enim virtus ſacramenti, ita eſt vt lux, & ab illuminandis pura excipitur, & ſi per immundos tranſeat, non inquinatur. Quod verò ſpectat ad poſterius miniſterium, quo ſacerdos fungitur pro Chriſti corpore Eccleſia, ſi dicit Scotus, aliquid valere miniſtri meritū, ſi bonus ſit, quid aliud dicit, quàm quod ſcriptura loquitur: Multū valet deprecatio iuſti? Sed ſi nullum etiam ſit ſacerdotis meritum perſonale: valere tamen dicit ſacerdotis preces, virtute meriti generalis Eccleſiæ, cuius perſonam agit: quæ tamen non aliter valent, niſi pro nobis interpellet verus ille ſacerdos, mediator, & reconciliator noſter, Dominus noſter Ieſus Chriſtus, ita vt omnis virtus & efficacia precum etiam noſtrarum, ex illius interpellatione pendeat: qui niſi pro nobis interpellaret, nullum eſſet precum noſtrarum pondus, quæ quicquid valent, in illo & per illum valent. Hæc eſt Eccleſię doctrina Brenti, quę ſi quid aliquando tribuit operibus, hactenus tribuit, quatenùs eius qui paſſus eſt, & mortuus pro nobis, precioſo ſāguine ſunt reſperſa, ex quo precium ſuum omne mutuantur: omnem vt virtutem & efficaciam ſoli tribuat pro nobis fuſo Chriſti ſanguini. Verùm hac de re ſcripſimus vberius in confeſſione noſtra Chriſtiana, vbi & quale ſit ſacerdotium ſacrificiumq́; noſtrū, quod hoc loco perſtringere tu videris, & quid operibus hominum ab Eccleſia tribuatur, copioſè diſſeruimus. Fortaſſis autem legiſti Brenti, quid ſcribat Baſilius locum illum adducēs Euangelii, Date eleëmoſynam, & ecce omnia munda ſunt vobis. Sic enim ille loquitur: Non quòd per ſe iſta ad mundationem ſufficiant, cùm principaliter opus ſit miſericordia Dei & ſanguine Chriſti: in quo & aliorum omnium redemptionem habemus, ſi in vno quoque dignos reſipiſcentiæ fructus fecerimus. Quod ille dixit de eleëmoſyna, hoc idem nos quoque ſentimus de omnibus aliis piis operibus. Quibus ſi quando mundari, vel reconciliari quenquam Deo dicimus (nam & ieiunia & preces ad placandam iram Dei non ſine ſcripturarum auctoritate rectè adhiberi docemus) principaliter tamen egere nos miſericordia & ſanguine Chriſti profitemur: per quem & in quo valent, quicquid valent opera noſtra omnia. Hæc vos aut ignoratis Brenti, atque ita neque quę dicitis, neque de quibus affirmatis, intelligitis: aut ſi non ignoratis nos ita docere, tanto maior eſt improbitas: veſtra qui cùm ſecùs rem habere ſciatis, apud multitudinem tamen imperitam nos traducere non veremini, quaſi nos per ſummam impietatem creaturę tribuamus, quod ſoli diuinæ maieſtati, ſoliq́ue perſonæ Chriſti conuenit: & cum veritate non poſſitis, eiuſmodi confictis calumniis perficere ſtudetis, vt quàm plurimos à Chriſti corpore, quæ eſt Eccleſia Dei, ſegregare queatis. Verùm hæc extra cauſam hac quidem de re dicta ſufficiant.

Iaco. 3.

Quatenus Eccleſia operibus noſtris tribuat aliquid.

Baſi. in regulis cō tractioribus, quæſt. 27.

Quomodo dicamus operibus, mūdari, Deoq́; reconciliari.

Redit iterum ad conuitia Brentius, & grauiter inuehitur in Petrum à Soto, quòd ſcripſerit Ozam licere ſibi crediſſe ſimplicius & pręter omnem temeritatem arcę manus admouere. Quaſi verò multum hoc ab eo diſſimile fuerit, quod à Gregorio Nazianzeno, quem Theologum Græci vocant, ſcriptum eſt, Ozam hūc arcam iamiam lapſuram manu ſedula & ſolicita ſuſtentaſſe. Certè quod ſedulò, quod ſolicitè fit, non omninò temerè fieri videtur. Adeò veteres etiam illi Theologi, non ſe putauerunt vlla neceſſitate adſtrictos eſſe, vt iiſdem ſemper verbis ſcriberent, quę in Canonicis libris continentur. Sed cùm validiora, quę proferat, argumenta non habeat, cauillis eiuſmodi virum & bonum & doctum vexare conatur. Nos autem conuitia, iocos & ſcommata Brentii miſſa faciamus, ac ſilentio pręteritis iis, quæ vel non multum ad rem faciunt, vel abundè iam à nobis confutata ſunt, de re potius ipſa ſermonem noſtrum inſtituamus. Itaque nihil eſt quòd de Oza quoque plura verba faciamus, quandoquidem quę dicta ſunt de Ozia, rectè huc accommodari queunt. Quin & de gradu principum & Epiſcoporum in Eccleſia (qua de re petulanter admodum cum venerabili viro Petro à Soto rixatur Brentius) non eſt neceſſe nunc agere pluribus: erit alius locus ea de re dicendi magis opportunus, vbi quem in Eccleſia Dei quiſque gradum obtineat, ex Eccleſiæ praxi, Deo benè iuuante, demonſtrabimus.

Controuerſia de Oza manus arcæ admouente.
Reſponſio.
Nazian. in Apolog.

Nihil autem erat quod offenderetur Brentius, quòd ex Pauli ſententia Petrus ordinatiſſimam eſſe ſcribit Eccleſiam. Hac quidem de re cum Paulo rixari Brentium oportebat, non cum Petro. Quid autem potuit verius dici, quàm quod à Petro dictum eſt? Tolle, inquit, ordinem in docendo, & neceſſe eſt tot eſſe doctrinę diuerſitates, quot auræ flatus, quibus non minùs inſtabiliter circunferantur paruuli, quàm arundo à vēto agitata. Nónne clamat hoc res ipſa Brenti, vt ſi minus Petro ſcribenti, ſaltem ſectis iſtis tam diſſectis, modò non ipſam vocem hanc emittentibus, ac re ipſa ita eſſe declarantibus, fidem habere te oportuerit? Satanismum enim hunc, quem operis huius initio recenſuimus, quæ res nobis alia peperit, quàm quòd Apoſtoli, Paſtoris, Doctoris officio fungi quiſque vult? etiamſi legitimè vocatus non ſit. Verùm intelligit hoc Brentius, ſi ſaluus ſit ordo in Eccleſia, hæreſes conſiſtere non poſſe: quamobrem hunc ſibi præcipuè cenſet oppugnandum.

Ephe. 4.
1. Cor. 13.
Niſi ſaluus in Eccleſia ſit ordo, hæreſes non expugnabuntur.

Quid autem non fecit Brentius, vt quàm poſſit maxima Catholicis Epiſcopis principum odia conflare queat? Quàm virulenta ſunt hęc illius verba? Ne autem A ſotus omnem honorem & dignitatem auferat à Regibus & Principibus, facit eos auctoritate legis, quæ de ambiguis & difficilibus cauſis ad ſacerdotes referendis extat, ſacerdotum apparitores & lictores. Hoc reſtat, inquit, principi erga populum eius, ſuperbiā & inobedientiam erga Dei miniſtros & doctores legis compeſcere, atque ſeueritate legum, ſententiam illorum exequi, ne videlicet in contemptum veniat. Quæſo te Brenti, quoties aliquis fidem principis implorat, vt quem non ſine cauſa portat gladium in maleficum aliquem ſtringi iubeat, num ſtatim eum apparitorē & lictorē facit? At vos, inquit Brētius, vultis, vt hoc ſine vllo ſuo iudicio & cognitione faciat. Quotus quiſque princeps autem eſt, qui de cædibus & maleficiis ipſe cognoſcat, & non aliorum iudicio ſtringi gladium in ſontes faciat? Nam à quocunque tandem iudicatum fuerit, gladius certè non ſtringitur, niſi principis auctoritate: ſicut nec iudicium vllum fit de ſeculi rebus quibuſcunque tandem, niſi principis auctoritate.

Virulenta Brentii obiectio circa principum poteſtatem.

Reſponſio.

Quàm

Quàm pauci verò fures, quàm pauci ſicarii, quàm pauci grauiorum etiam ſcelerum conuicti, ſupplicium capitis luerent, ſi non liceret id de quoquam ſumere, niſi cuius cauſam princeps ipſe iudicaſſet? Credit princeps à ſe conſtituto legitimo iudicio, habet apparitores & lictores ſuos, per quos, quas commeruerit quiſque, pœnæ de quoquo ſumuntur. Quòd ſi credit princeps iudicibus à ſe conſtitutis, quid ni credat iudicibus ab ipſo Deo conſtitutis? vt faciat quod in Deuteronomio præcepit Dominus: Qui ſuperbierit, nolens obedire ſacerdotis imperio, ex decreto iudicibus moriatur homo ille. Docebimus autem hoc ſuo loco, quod ex quo tempore penes Chriſtianos eſſe cœpit imperium, ad hoc vſque noſtrum ſeculum nemo fuerit Regum & Principum Chriſtianorum, qui ſibi de cauſa fidei iudicium arrogare ſit auſus, de qua liberam ſemper cognoſcendi poteſtatem penes ſolos Epiſcopos, quotquot ſe Chriſtianos profitebantur, eſſe voluerunt. Quos illi pronunciaſſent hæreticos, eos pro hæreticis habuerunt, & ab omnibus tales haberi, nec receptum illis in ſuis terris dari ſanciuerunt: Quam verò fidei doctrinam in concilio congregati Patres approbaſſent, eam firmiter ab omnibus obſeruari mandauerunt: ſi qui contra venire auſi fuiſſent, ſeueritate legum in eos animaduertunt. Nunc vnam Imperatoris Iuſtiniani conſtitutionem, quam in actis quintæ Synodi inſerta reperimus, ea de re produxiſſe contenti erimus. Rem, inquit, non inſolitam imperio & nos facientes, ad præſentem venimus legem. Quoties enim ſacerdotum ſententia, quoſdam indignos ſacerdotio de ſacris ſedibus depoſuit, quemadmodum Neſtorium, Eutychen, Macedonium, Arrium & Eunomium, ac quoſdam alios ad iniquitatem non minores illis: toties imperium eiuſdē ſententię & ordinationis cum ſacerdotum auctoritate fuit. Audis hic Brenti, quòd rem non inſolitam imperio ſe facere dicit Imperator. Nam ita factitabant anteà quoque Conſtantinus, Theodoſius, Valentinianus, Martianus, & alii quidam Imperatores Romani. Quid autem factitabant? Num de cauſis fidei cognoſcebant? num hęreticum quemquam pronunciabant? num indignos ſacerdotio de ſacris ſedibus deponebant? nihil minus. Quin illi ab hac temeritate tam longè abfuerunt, quàm qui longiſſimè, vt quæ propria ſunt ſacerdotum, ea ſibi ſumerent: quod vererentur, ne quas pœnas de Ozia, deque Oza propter non diſſimilem cauſam ſumptas legerant, iiſdem afficerentur & ipſi. Suum itaque iudicium ſacerdotis liberum permittebant. Si quos illi condemnatos hæreſeos de ſuis ſedibus depoſuerant, eiuſdem ſententiæ & ordinationis cum ſacerdotum auctoritate fuerunt: hoc eſt, quicquid ſacerdotum ſanxiſſet auctoritas, id cùm ipſi firmum & ratum habuerunt, tum ab aliis omnibus imperio ſuo ſubiectis, firmum & ratum haberi iuſſerunt, & vt executioni debitæ mandaretur, ordinauerunt. Metuebat enim eorum quiſque, ſi præire quàm ſequi: ſi ducere potius ad ſe Dei ſpiritum, quàm ab eo duci maluiſſet: ne vocem Chriſti ſibi dicentis audiret: Vade poſt me Satana. Quamobrem nullus eorum de hæreſi iudicauit vnquam, ſed quos legitimè congregati Epiſcopi hæreticos pronunciaſſent, in eos quod iuris erat, ſtatuerunt: nihil veriti, ne Brentius, aut eius ſimilis aliquis, eos qui non caſtrorum & oppidorum aliquot Principes, verùm orbis totius Imperatores fuerunt, apparitores & lictores vocaret: ſi cum Dei miniſtri eſſent, neque ſine cauſa gladium portarent, vindices in iram, id quod ſui fuit muneris exequerentur. Vſque adeò autem nihil eorum hac re maieſtati detrahebatur, vt quantò ſe gerebant hac in parte ſubmiſſius, tantò & apud homines honoratiores, & apud Deum eſſent ſublimiores. Quos enim in miniſtris ſuis quamlibet iuxta mundum vilibus & abiectis tantopere Deum honorare videbant, iis maiore cum alacritate reuerentiam & obedientiam omnem pręſtabant. Fit enim non rarò, quales ſe Principes gerunt erga ſupremum omnium Regem Deum, vt populi ſibi ſubiecti talia viciſſim erga ſe ſtudia experiantur.

Iudiciū de cauſa fidei ſemper penes Epiſcopos fuit.

Iuſtin. Imperat.

Imperatores antiqui de fidei cauſa non cognoſcebant.

Sed hic obſtrepit Brentius. Quid ſi ſacerdos definiret aliquid contra legem Domini? Quid ſi ii qui iactāt ſe eſſe Dei miniſtros & legis doctores, ſuperbi ipſi & arrogantes eſſent, & nollent legi Domini obedire: an non liceret Principi ſeueritate & gladio ſuo vti? Quid autem Brenti, ſi Princeps à te perſuaſus, putaret aliquid contra legem Domini ſacerdotes definiuiſſe, quod orbis totius Chriſtiani conſenſus non eſſe contra legem Domini definitum teſtaretur? Nunquid non orbis potius conſenſui, quàm Principis alicuius ſenſui, ex tuo, vel tui ſimilium ſenſu pendentis, fides habenda foret? Sed quid (inquit) ſi ſummus ſacerdos fuerit pſeudopropheta & ſomniator, & iuberet alienos Deos ſequi, haberetq; ſuæ ſententiæ ſuffragatores maximam partem ſacrificulorum: an tum non liceret principi vnà cum paucis reliquis ſiue ſecularibus, vt vocant, ſiue ſpiritualibus, de impietate ſacerdotis & ſuorum ſuffragatorum iudicare, & iuxta ſeueritatem legum in eos animaduertere? Hic iam, inquit, reſpondet nobis A Soto, quòd in Eccleſia non poſſit deeſſe legitima ſacerdotū ſucceſſio, nec in illis doctrinę veritas: quippè ꝙ habeat promiſſionem ſempiternę præſentię Spiritus ſancti. Quid autem dici verius potuit, quàm quod à Petro dictum eſt? Niſi forte non ſunt verę voces illę Chriſti: Ego vobiſcum ſum vſque ad conſummationem ſeculi: Rogabo Patrem, & alium paracletum dabit vobis, vt maneat vobiſcum in æternum: quodque dixit idem de Eccleſia: Portæ inferi non præualebunt aduerſus eam. Quòd ſi potuit non verum dicere veritas, falſum ſcripſiſſe Petrum à Soto confitebimur. Neque enim ſolis hęc Apoſtolis, verùm & eorum ſucceſſoribus dicta ſunt. Sed nihil eſt quod minus ferre poſſint hęretici, quàm vt aliquid ſacerdotum legitimæ ſucceſſioni tribuatur: quæ ſi quam debet auctoritatem retinuerit, iam ſectas ſuas conſiſtere non poſſe facilè perſpiciunt. Atqui demonſtrauimus hoc alibi, quòd & ibi eſt Eccleſia, vbi eſt legitima ſacerdotum & Epiſcoporum ſucceſſio: & ab hac ſucceſſione ſemper doctrinæ veritas eſt petita. Teſtatur autem hoc aureus ille Vincentii Lirinenſis libellus, quem ante mille ducentos plus minus annos, hac ipſa de re conſcripſit: neque fuit ferè veterū quiſquam, qui quoties eſſet de dogmatibus Eccleſiæ exorta diſputatio, non ad hanc tanquam ad ſacram anchoram quandam ſibi confugiendum eſſe putaret.

Obiectio alia.

Reſponſio.

Quid ſi Pontifex impia mandet, quærit Brentius.

Soto ſententia.

Reſponſio. Matth. 28. Ioan. 14.

Matth. 16.

Ibi Eccleſia, vbi ſacerdotum legitima ſucceſſio in ſede Petri.

Vincent. Lirinen. Teſtimonia Patrum.

Longè vetuſtiſſimus fuit Irenæus Lugdunenſis Epiſcopus, qui docet, agnitionem veram eſſe doctrinam

Irenæus lib. 4. cap. 63.

Apoſtolorum

Ibidem cap 41.

Apoſtolorum,& antiquum Eccleſiæ ſtatum in vniuerſo mundo, ſecundum ſucceſſiones Epiſcoporum, quibus illi eam quæ in vniuerſo loco eſt, Eccleſiam tradiderunt, quæ peruenit vſque ad nos cuſtodita. Et in eodem libro aliquantò ſuperiùs: Eis tantùm in Eccleſia Epiſcopis obedire iubet, qui ſucceſſionem habent ab Apoſtolis: qui cum Epiſcopatus ſucceſſione chariſma veritatis certum ſecundum placitum patris acceperunt. Reliquos verò qui abſiſtunt à principali ſucceſſione, quocunque loco colligantur, ſuſpectos haberi vult, vel quaſi hæreticos & malæ ſententiæ, vel quaſi ſcindentes & elatos, & ſibi placentes, Audin' tu Brenti, quid Irenæus dicat? Cum ſucceſſione, inquit, Epiſcopatus chariſma veritatis certum acceperunt. Quò autem aliò remittit nos Tertullianus, quàm ad ſucceſſionem hanc? Quid aliud exigit ab hæreticis, quàm vt oſtendant ex qua auctoritate prodierunt? Edant, inquit, Origenes Eccleſiarum ſuarum, euoluant ordinem Epiſcoporum ſuorum, ita per ſucceſſiones ab initio decurrentem, vt primus ille Epiſcopus aliquem ex Apoſtolis, vel Apoſtolicis viris, qui tamen cum Apoſtolis perſeuerauerit, habuerit auctorem & anteceſſorem. Hoc enim modo Eccleſiæ Apoſtolicæ cenſus ſuos deferunt. Sicut Eccleſiæ Smyrneorum Polycarpũ a Ioanne collocatum refert, ſicut Romanorum Clementem à Petro ordinatum edit. Proinde vtique & cæteræ, exhibent quos ab Apoſtolis in Epiſcopatum conſtitutos, Apoſtolici ſeminis traduces habeant. Confingant tale aliquid hæretici. Num autem ab hoc diſſenſit Cyprianus, cùm dicit, Eccleſia vna eſt, quę vna intus eſſe & foris non poteſt? Nam ſi apud Nouatianum eſt, apud Cornelium non fuit. Quòd ſi apud Cornelium fuit, qui Epiſcopo Fabiano legitima ordinatione ſucceſſit, Nouatianus in Eccleſia non eſt. Iam verò cùm Cathedræ Petri ſe conſociari dicit Hieronymus, cùm qui iungitur illi, eum ſuum eſſe dicit, cæteros ſe noſſe negat: quid aliud quàm ibi Eccleſiam, ibi chariſma veritatis eſſe innuit, vbi eſt legitima Epiſcoporum ſucceſſio, quæ à Petro ſumpſit initium? Quàm frequens autem eſt Auguſtinus in hac Epiſcoporum, & ſacerdotum ſucceſſione commemoranda? Multa ſunt, inquit, quæ me in Eccleſiæ gremio iuſtiſſimè tenent. Tenet conſenſio populorum atque gentium, tenet auctoritas miraculis inchoata, ſpe nutrita, charitate aucta, vetuſtate firmata. Tenet ab ipſa ſede Apoſtoli Petri, cui paſcendas oues ſuas Dominus commẽdauit, vſque ad præſentem Epiſcopatum ſacerdotum ſucceſſio. Et alibi: Numerate, inquit, ſacerdotes, vel ab ipſa Petri ſede, & in ordine illo Patrum, quis cui ſucceſſit, videte. Ipſa eſt petra, quam non vincunt ſuperbæ inferorum portæ. Quod autem in eo Pſalmo ſcripſit in epiſtola ad Generoſum ipſe fecit, ac Romanos Epiſcopos inuicem ſibi ſuccedentes, enumerauit, à Petro vſque ad Anaſtaſium. Quibus enumeratis, in hoc ordine, inquit, ſucceſſionis nullus Donatiſta Epiſcopus inuenitur. Quod idem & ab Optato, qui fuit æqualis Auguſtini, factum legimus. Is contra Parmenianum ſcribens, eum ſcire dicit, Petro primum Cathedram Epiſcopalem eſſe collatam, in qua ſederit omnium Apoſtolorum caput Petrus, inde Cephas appellatus eſt, in quo vno Cathedrę vnitas ab omnibus ſeruaretur: vt iam ſchiſmaticus eſſet qui contra ſingularem Cathedram, alteram collocaret. Ergo Cathedra vnica, quæ eſt prima, ſedit prior Petrus, cui ſucceſſit Linus. Ac ennmeratis vſque ad Syricium, qui tum in Cathedra Petri ſedebat, Romanis Pontificibus: Veſtræ, inquit, Cathedræ vos originem reddite, qui vobis vultis ſanctam Eccleſiam vendicare. Simili enumeratione ſucceſſionis Pontificum Romanorum vſus eſt antiquiſſimus Irenæus. Quo in loco ſimul illud aſſeuerat, quòd ad Romanam Eccleſiam, propter potentiorem principalitatem neceſſe eſt omnem conuenire Eccleſiam, hoc eſt, eos qui ſunt vndique fideles, in qua ſemper conſeruata eſt, ea quæ ab Apoſtolis eſt, traditio. Enumerationem autem hanc Irenæi tranſcripſit etiam in Eccleſiaſticam hiſtoriam ſuam Euſebius.

Tertul. de præſcriptionibus hæreticorum.

Cyp li. 1 epiſt 6. Patres commemorant ſucceſſores Petri. Hier. ad Damaſum ſcribens.

Aug. contra epiſtolam Manichæi cap. 4.

Idem in Pſalm. contra partem Donati. Idem epiſt. 165.

Opt. li. 2 contra Donatiſtas.

Iren. li. 3. ca 3. de auctoritate Romanæ Eccleſiæ.

Euſeb. lib. 5. ca 6. Eccle. hiſtor.

Vides itaque iam Brenti, quantum huic ſucceſſioni tribuendum putauerint viri doctiſſimi ſanctiſſimique, Irenæus, Tertullianus, Cyprianus, Hieronymus, Auguſtinus, Optatus, & alii, quos longum eſſet omnes enumerando recenſere. Sed adhuc Auguſtinum audiamus: Cùm igitur (inquit) tantum auxilium Dei, tantum profectum, fructumque videamus, dubitabimus nos eius Eccleſiæ condere gremio, quæ vſque ad confeſſionem generis humani ab Apoſtolica ſede per ſucceſſionem Epiſcoporum, fruſtrà hæreticis circum latrantibus, & partim plebis ipſius iudicio, partim Conciliorum grauitate, partim etiam miraculorum maieſtate damnatis, culmen auctoritatis obtinet? Cui primas dare nolle, vel ſummæ profectò impietatis eſt, vel præcipitis arrogantię. Nam ſi nulla certa ad ſapientiam, ſalutemque animis via eſt, niſi cùm eos rationi pręcolit fides, quid eſt aliud ingratum eſſe opi atque auxilio diuino, quàm tanto labore præditæ auctoritati velle reſiſtere? Et ſi vnaquęque diſciplina quanquam vilis & facilis vt percipi poſſit, doctorem aut magiſtrum requirit, quid temerariç ſuperbiæ plenius, quàm diuinorum ſacramentorum libros, & ab interpretibus ſuis nolle cognoſcere, & incognitos velle damnare? Et iterum alio loco, deſcribens peſtilentiæ Cathedram: Quoniam, inquit, Cathedram peſtilentię non eſſe de Dei ordinatione aſſeuerauimus, etiam eorum qui extra Eccleſiam, vel contra Eccleſiam ſedes ſibi inſtituerunt, Cathedram peſtilentiæ dicimus. Qui enim inconceſſa pręſumptione reus eſt, quantò magis ſi & corrumpat traditionem eius, cuius ſedem vſurpat? Nam & ordinem ab Apoſtolo Petro cœptum, & vſque ad hoc tempus per traducem ſuccedentium Epiſcoporum ſeruatum, perturbant, ordinem ſibi ſine origine vendicantes, hoc eſt, corpus ſine capite profitentes: vnde congruit etiam, eorum ſedem Cathedram peſtilentię appellare. Nec enim ideò impunè erunt, quia ſub Dei nomine hoc agunt: conſtat enim ſuas illos cauſas ſub Dei nomine agere. Non enim zelo Dei hoc agunt, ſed ſibi locum volentes defendere: cùm ſciamus Core, & ducentos quinquaginta viros per pręſumptionem Deo offerentes, hiatu terræ abſorptos eſſe: & Oſiam regem cum Deo illicitè obtuliſſet, lepra in frontę percuſſum. Quam graphicè verò depingit vos Auguſtinus Brenti? Cathedram veſtram, vocat Cathedram peſtilentię: vel hoc ipſo nomine, quòd ordinem ab Apoſtolo Petro cœptum, & uſque ad hoc tempus per traducem ſuccedentium Epiſcoporum ſeruatum, perturbatis: ordinem ſine

Aug. de vtilitate credendi cap. 17. & 49.

Idem de quæſtionibus veteris & noui Teſtamenti quæſtion 110. Cathedra peſtilentiæ apud hæreticos.

origine vobis vendicantes, hoc eſt corpus ſine capite profitentes. Nec ideò vobis id impunè futurum dicit, quòd ſub Dei nomine hoc agitis, quaſi verbum & Euangelium eius vindicare volentes, cùm conſtet, veſtras vos cauſas agere ſub Dei nomine, veſtrum vos verbum ſub verbi Dei prætextu propagare velle. Potuítne dici quicquam aptius ad vos deſcribendos? Tales enim vos eſſe, quales deſcribit Auguſtinus, negare non poteſtis.

Sedibus Apoſtolorum pereuntibus ſola perſtat inuicta ſedes Petri Romana.

Neque verò nos hoc dicimus Brenti, quod nos tu dicere fingis, ideò ſtatim Apoſtolico ſpiritu quemque præditum eſſe, quod ſit in Apoſtolorum ſedibus collocatus, neque ſic vnum aliquem Epiſcopum ſempiternæ Spiritus ſancti pręſentiæ promiſſionem habere dicimus, vt errare iam non poſſit. Scimus erraſſe, qui Iacobo Hieroſolymis, qui Andreæ in Achaia, qui Matthæo in Æthiopia, qui Philippo in Phrigia, qui Ioanni in Aſia, qui Bartholomæo in India, qui Iudæ in Perſide, qui Paulo ſucceſſerunt in Græcia. Sola eſt Romana Eccleſia, ad quam nunquam acceſſum habuiſſe perfidiam ſcribit Cyprianus: in qua ſemper Apoſtolicę Cathedræ viguiſſe principatum narrat Auguſtinus: in qua Patrum auctoritatem incorruptam ſeruari teſtatur. Hieronymus: neque dubitat Romanam fidem Catholicam fidem appellare: ſicut & Ambroſius Epiſcopos Catholicos vocat Romanam Eccleſiam. Ad Pammachium verò & Oceanum ſcribens Hieronymus, Quiſquis es, inquit, aſſertor nouorum dogmatum, quęſo te vt parcas Romanis auribus, parcas fidei quæ Apoſtolico ore laudata eſt. Cur poſt quadringentos annos docere nos niteris quod anteà neſciuimus? Cur profers in medium, quod Petrus & Paulus edere noluerunt? Vſque ad hunc diem ſine iſta doctrina mundus Chriſtianus fuit. Illam ſenex tenebo fidem: in qua puer natus ſum. Quid tibi videtur Brenti? An non iiſdem verbis rectè nos vti contra vos poſſemus. Cur poſt mille quadringentos & amplius annos docere nos conamini, quod antè neſciuimus? Cur profertis in medium, quod neque Petrus, neque Paulus, neque quiſquam legitimus eorum ſucceſſor edere voluit? Vſque ad hunc diem ſine iſta doctrina veſtra mundus Chriſtianus fuit. Illam adulti fidem tenebimus, in qua pueri nati ſumus. Vſque adeò autem Romana fides Catholica ſemper fides eſt habita, vt Gratianus Imperator, quo imperāte vixit Hieronymus, quemadmodum in Eccleſiaſtica hiſtoria ſcriptum, & in codicem Iuſtiniani relatum eſſe legimus, noluerit de fide diſputari: verùm edictum fecerit, vt cuncti ſubditi eam religionem retinerent, quam vertex Apoſtolorum Petrus initiò tradidiſſet, ac tum Damaſus Romanus Pontifex cuſtodiret. In Chalcedonenſi quoque concilio ſic legimus acclamatum: Omnes ita credimus, Papa Leo ita credit: Cyrillus ita credit: Papa Leo ſic interpretatus eſt. Et iterum: Omnes ſic credimus: Papa Leo ſic credit: Anathema ei qui partit, & ei qui diuidit. Hęc fides Leonis Archiepiſcopi: Leo ſic credit. Leo & Anatolius ita credunt. Et iterum: Petrus per Leonem ita loquutus eſt: Apoſtoli ita docuerunt, piè & verè Leo docuit. Ac paulò pòſt: Omnes ita credimus: ſicut Leo, ita credimus.

Laus Romanæ Eccleſiæ.
Cyp lib.1.epi.3.
Aug. epiſt. 142.
1. ad Damaſum.
2. Lib. 1. contra Ruffinum.
Amb. in oratione funebri de obitu fratris.
Romana fides Catholica fides.
Sozo lib 7.cap 4.
Codic. de ſumma Trinitate.
1. Cunctos populos.
Actio.2.
Concilio. Chal.

Ex iis & aliis multis facilè cuiuis perſpicuum eſſe poteſt, quantum fuerit ſucceſſioni ſacerdotum tributum: in ea præſertim ſede, in qua ſemper viguit Apoſtolicæ Cathedræ principatus, ad quam de fidei cauſis referri ſemper fuit ſolitum: non à Catholicis tantùm; verùm etiam ab ipſis non rarò hæreticis, quòd ibi potiſſimùm ſarcita iri damna fidei ſpes eſſet, vbi non poſſet fides ſentire defectum: quam ſolius ſedis huius prærogatiuam eſſe dicit Bernardus. Fatetur autem hoc etiam Caluinus veſter, quod res ipſa loquitur, magnum Romanę Eccleſię honorē vbique detuliſſe veteres, reuerenterque de ea loquutos: vel quòd fundata & conſtituta fuiſſet Petri miniſterio: vel quòd in ea caput eſſet imperii: vel quòd, cùm Orientales & Græcæ Eccleſię Africanæ, etiam multis opinionum diſſenſionibus inter ſe tumultuarentur, hæc ſedatior aliis & minus turbulenta fuerit. Ita factum eſt, inquit, vt pii & ſancti Epiſcopi ſedibus ſuis pulſi, illuc ſe velut in aſilum, aut portum quendam ſæpè reciperent. Nam quo minùs, inquit, acuto & celeri ſunt ingenio Occidentales Aſiaticis & Aphris, eo etiam ſunt rerum nouarum minus cupidi. Hoc ergo Romanę Eccleſiæ plurimum addidit auctoritatis, quòd non ita dubiis illis temporibus tumultuata eſt vt reliquę, ac doctrinæ ſemel traditæ fuit omnibus aliis tenacior. Hactenus Caluinus. Ad hanc igitur nos quoque more maiorum noſtrorū confugimus, quoties de dogmate aliquo fidei controuertitur, vt illa nos doceat, quid per longam Epiſcoporum in ea ſucceſſionem traditum de eo fuerit. In qua traditione libenter acquieſcimus, nec temerè nobis ab ea diſcedendum eſſe putamus. Hęc eſt ſucceſſio ſacerdotum Brenti, de qua nos gloriamur: quam ſempiternę Spiritus Sancti pręſentiæ promiſſionem habere, perſuaſum firmiter habemus: quam vos heri, quod aiunt, & nudiuſtertius nati, cùm proferre non poſſitis, mirandum non eſt, ſi in ea oppugnanda neruos ueſtros omnes contenditis. Verùm erit alius hac de re dicendi locus magis opportunus.

Bern epiſt. 190.
Calu. quantum tribuat Romæ. Eccleſiæ.
Confugiendum in dubiis fidei ad Eccl. Rom.

Quòd autem Vrię exemplo, qui voluntati Regis Achas obſequutus inſtituit in templo Dei altare Damaſcenorum, demonſtrare conatur Brentius, qui ſuccedunt generi, dignitati, officio, Aaronis, non ſtatim eos eodem eſſe Spiritu ſancto prędito: quodque Prophetarum teſtimoniis idem oſtendere conatur, qui Pontifices & Sacerdotes ſui temporis vocant ſpeculatores cęcos, ignaros, canes mutuos, qui dicunt Prophetas prophetaſſe mendacium, ſacerdotes applauſiſſe manibus, contempſiſſe legem, poluiſſe ſanctuaria, poſſumus hæc vno verbo refutare, ſi negemus, aut Vriam Pontificem, aut eos, de quibus Prophetę loquuntur, ſacerdotes Aaroni ſucceſſiſſe, Leuiticique generis fuiſſe. Quòd non obſcurè nobis indicant illa ſcripturæ verba, vbi de Hieroboam dicitur: Fecit fana in excelſis, & ſacerdotes de extremis populi, qui non erant de filiis Leui. Quo in loco commentator cauſam etiam reddit, quamobrem de qualibet tribu indifferenter ſacerdotes fecerit: Quia tribus, inquit, Leui, noluit conſentire ei, & ideò dixit populo, quòd non oportebat habere Sacerdotes de tribu Leui. Vides Brenti, quemadmodum vbi fuit ordinaria ſucceſſio ſacerdotum, ibi non eſt aſſenſus pręſtitus ad idololatriam. In eo verò, quod proximè ſequitur capite, ſcribitur de

4. Reg. 16.
Exemplum Vriæ & falſorum Prophetarum nihil non facit Brentio.
Eſa. 56.
Ezec 22.
Hier. 5.
3. Reg. 12.
Idololatria non ſuit in ſucceſſione Sacerdotum Leuiticorum.

eodem

4.Reg.17.
Lib.8.antiq.c.8.

eodem Hieroboam, quòd fecit de nouiſſimis populi ſacerdotes excelſorum. Et in ſequenti libro de populo dicitur: Fecerunt ſibi de nouiſſimis ſacerdotes excelſorum, & ponebant eos in fanis ſublimibus: Ioſephus verò ſic inducit loquentem Hieroboam, poſteaquam fecerat duas vitulas aureas: Conſtituam ex vobis ipſis ſacerdotes earum atque Leuitas, vt tribu Leui nequaquam, neque filiis Aaron indigeatis, ſed qui voluerit veſter eſſe ſacerdos, offerat vitulum, &c. Iámne perſpicis Brenti, quemadmodum ipſe contra te produxeris teſtimonia? De vobis enim dixerunt iſta Prophetæ, qui ſacerdotes eſtis excelſorum, apud quod nulla eſt ordinaria ſucceſſio: qui contra quàm à Paulo præceptum eſt, ipſi vobis honorem ſumitis, & curritis, cùm vos non miſerit Dominus. Vos cæcos cæcorum duces vocant, vos prophetare mendacium, vos contemnere legem, vos polluere dicunt ſanctuaria. Verùm demus hoc tibi, quòd Aaronis dignitati ſucceſſerit Vrias: quæſo te, quid ille fecit aliud, quàm quod aliquando factum à Marcellino Pontifice legimus? qui in horribili illa Chriſtianorum ſub Maximiano & Diocletiano perſequutione, metu ſuppliciorum, quæ fuerant illi intentata, thura adoleuit, ariſque iniecit. Non ab Vria Pontifice proceſſit facinus hoc, ſed à Rege, cuius voluntati Pontifex obſequutus eſſe ſcribitur, nō autem vltrò cōtra legem veniſſe. Vel hoc ſolum exemplum docere te Brenti potuit, quàm ſit periculoſum quod tu fieri debere contendis, Principi de religione ſtatuendi poteſtatem permittere: quem hac in parte ſequi, quàm præire, ſubiectum eſſe Pontifici, potius oportet, quàm illi præſcribere velle. Quamobrem etiam hoc, quod tu pro defendenda cauſa tua produxiſti, contra te magis facere videtur: Non enim Pontifex decreuit, vt altare Damaſcenorum in templo conſtitueretur, ſed penes quem tu vis eſſe de talibus decernendi poteſtatem, Regi præcipienti paruit: vt metu magis, quàm vel errore, vel inſcitia, vel temeritate, peccatum à Pontifice fuerit. Quem ſi poſteà ſicut Marcellinum feciſſe commemoratur, facti ſui pœnituiſſet, eandem proculdubio, quam ille peccati ſui veniam fuiſſet conſequutus. Verum nihil de eius pœnitentia narrat hiſtoria: quod imperio iubentis Regis paruerit, hoc tantum commemorat.

Loca Prophetica de pſeudoprophetis ad hæreticos pertinent.

Hebr.5.
Hier.13.

Marcell. Pont.

Reſpondetur obiectioni de filiis Heli.
1.Regum 2.
1.Regum 4.

Cæterum quod addis de filiis Heli ſummi Sacerdotis, & Iudicis in Iſraël, quod filii eius generi quidem & dignitati parentis ſucceſſerint, ſed ſcriptura dicat eos fuiſſe filios Belial, neſcientes Dominum, neque officium Sacerdotum ad populum, vbi quæſo legiſti, quòd parentis dignitati ſucceſſerint? cùm in hiſtoria Regum legamus, vtrunque ſuperſtite patre in bello occiſum, & priùs quàm pater vita functum eſſe: nec alium ſucceſſorem patrem eorum habuiſſe, quam Samuëlem, quem ipſe ſibi Dominus elegerat. Cuius tamen & ipſius filios propter eorum peccata reiecit poſteà Dominus.

4.Regum 8.

Pro legitimo ſucceſſore habendus etiā qui vitā affert indignam officio.
Matth.23.

Neque verò non eſt pro legitimo ſucceſſore ſtatim habendus, neque iugum eius eſt illicò detrectandum, qui non ambulat in viis eorum quibus ſucceſſit, qui longiùs abeſt ab eorum vitæ ſanctimonia. Non ita nos Chriſtus docuit: Super cathedram, inquit, Moſi ſederunt Scribæ & Phariſæi, omnia ergo quæcunque dixerint vobis, ſeruate & facite, ſecundum opera verò eorum nolite facere: dicunt enim, & non faciunt. Multi ſunt qui non ſucceſſerunt in eam vitæ ſanctitatem, qua præditi fuerunt Apoſtoli, ſed ſucceſſerunt nihilominus in eam doctrinæ veritatem, quam prædicauerunt Apoſtoli. Hoc eſt, quod ab Hieronymo quoque dictum eſt: Epiſcopus, presbiter, diaconus, non ſunt meritorum nomina, ſed officiorum. Quamuis igitur non habeant eandem vitæ ſanctitatem, quam habere ſine innocentia nemo poteſt: quædam tamen eſt, ſicut ab Auguſtino ſcribitur, ſanctitas vnctionis: quædam eſt & ſacramenti ſanctitas: qua duplici ſanctitate rectè vocantur ſancti Pontifices, etiam illi qui ſunt eadem qua cæteri mortales infirmitate præditi. Quamobrem, quod non obſcurè videtur enarrans illum Euangelij locum Hieronymus indicare. Qui recipit Prophetā in nomine Prophetæ, mercedem Prophetæ accipiet: in quocunque tandem Pontifice non perſona, ſed nomē attendendum & ſuſcipiendum eſt: hoc eſt, non qualis perſona ſit, quóve vitæ merito, conſiderandum eſt, cuius miniſterio Deus vtitur, ſiue in Eccleſia ſua gubernanda, ſiue in doctrina propaganda, ſiue in Sacramentis adminiſtrandis. Non illud attendendum eſt, Iudáſne ſit an Petrus, an Paulus: ſed ſolùm hoc ſpectandū eſt, quòd ſedet in Cathedra Petri, quòd Apoſtolus, quòd Chriſti legatus, quòd Sacerdos, quòd Pōtifex, quòd Angelus eſt Domini exercituum, de cuius ore legem Dei requirere iuſſus eſt. Si Judas eſt, quandoquidem Apoſtolus eſt, & pro Chriſto legatione fungitur, nihil te moueat quòd fur eſt: audi nihilominus reuerenter audi diligenter, audi legationem eius obedienter: quæ dixerit, facito: quæ fecerit, facere nolito. Non ad ipſum refer animum, verùm ad illum cuius nomen gerit. Euangelium (dicit Auguſtinus) fur quoque Iudas ſine detrimento fidelium prædicauit. Ac quicunque non recepit illum, Chriſtum ipſum non recepit: qui æquè Iudæ dixerat atque Petro vel Ioanni: Qui vos reiicit, me reiicit. Si verò Petrus eſt, aut Ioannes, qui eadem legatione fungitur, & dictis pareto, & facta imitare. Incerta erit ſalus noſtra, ſi ex ſanctitate pendebit docentium, aut ſacramenta miniſtrantium. Prauum eſt inſcrutabile cor hominis, vt qui ſanctus, quíve minus ſanctus ſit, non poſſit niſi ſolus ille ſcire, qui ſcrutatur corda & renes. Itaque fit non rarò ſanctus vt eſſe videatur, qui non eſt, quique perſequutor eſt, aut Publicanus hodie, cras fiat Apoſtolus. Quamobrem a Propheta rectè dictum eſt: Maledictus homo qui confidit in homine, & ponit carnem brachium ſuum. Etiamſi quis certò ſciat iuſtum aliquem & innocentem eſſe, atque omni prorſus macula carere: tamen ſi in illius ſanctitate ſpem ſuam collocat, ſi ſalutem ab illo expectat, maledictus eſt. Nam Domini eſt ſalus. Et, Vana ſalus hominis. Nihil igitur impedit Brenti, quo minus habeat Spiritum ſanctum Epiſcopus aut Sacerdos: quo ſi minus ipſe ſanctus eſt, ſanctos tamen alios faciat, vel docendi vel baptizandi miniſterio.

Lib.1.contra Iouinianum.
Aug.contra literas Petiliani, lib. 2.cap.48.
Etiam improbi Pontifices rectè ſancti dicuntur.
Matth 10.
Hier. Non vita meritum, ſed officium ſpectandum in Eccleſiaſticis.

Etiā Iudas quia Apoſtolus honorem merebatur.
Ioan.12.
Aug.lib.2.contra epiſt.Parm.c.11.
Luc.19.
Hier.17.

Ibidem.

Pſalm.3.
Pſalm.59.
Malus etiam ſacerdos habet Spiritum ſanctum.

Reſponſio ad aliā obiectionem.

Nec eſt quòd eorum reſponſionem reprehendas, qui magis apertas præſentiæ Chriſti & Spiritus ſancti promiſſiones habere dicunt cœtus Pontificum Chriſtianorum, quàm habuerunt Pontifices Iudæorum. Nam ſicut illuſtriora nunc ſunt fidei myſteria velo ſciſſo Chriſtianis, quàm quibus velata cuncta fuerunt Iu-

dæis

dæis: ſic illuſtriores nunc habemus promiſſiones Chriſti de Spiritus ſancti præſentiâ, quàm habuerunt olim Iudæi. Quin hæc ipſa teſtimonia quæ profers ex ſcripturis: Statuam pactum meum inter me & te: Ponam tabernaculum meum in medio veſtri: Ego ſum Dominus qui habito inter filios Iſraël: Habitabo in medio filiorum Iſraël, & ſi quæ ſunt ſimilia, non magis ad Iudæos pertinent quàm ad nos Chriſtianos. Nam ſicut ipſe tu more tuo teſtimonium adfers contra te: Non omnes qui ex circuncisione ſunt Iſraël, hi ſunt Iſraëlitæ: neq; qui ſemen ſunt Abrahæ, omnes filii, ſed in Iſaac vocabitur tibi ſemen, id eſt, non qui filii carnis, ii filii Dei, ſed qui filii ſunt promiſſionis, æſtimantur in ſemine. Quęcunque ſunt igitur in veteri teſtamento promiſſiones eiuſmodi, vel populo Iſraël vel Leuitis factæ, noſtro Chriſtianorum cœtui, qui verus Iſraël ſumus, noſtrorum ſacerdotum & Epiſcoporum congregationi factæ ſunt.

Gen. 16. Leui. 3. Num. 15. 3. Regum 6.

Rom. 9. Hier. 7.

Neque quia fruſtra confidebant quidam Hieremiæ temporibus in verbis mendacibus, dicentes: Templũ Domini, Templum Domini, Templum Domini, propterea noſtris temporibus minus confidenter clamare nobis licet, Eccleſia, Eccleſia. Siquidem diuerſa fuit illorum ratio: qui cum non corda ſolùm, ſed & manus haberent pollutas furto, homicidio, periurio, adulterio, ſacrilegio, & cultu eorum Deorum, quos neſciebant: audacter nihilominus ingrediebantur domus Dei limen, & erecta ceruice ſtantes, exauditas iri preces in eo ſuas perſuaſum habebant. Non hac ratione nos clamamus, Eccleſia, Eccleſia: non in manufacto templo confidimus: ſed cùm Eccleſiam eſſe dicat Paulus columnam & firmamentum veritatis, cùm non præualituras aduerſus eam portas inferi Chriſtus promittat, eius promiſſioni qui fallere neſcit fidẽtes, quicquid eſt vnanimi totius Eccleſię conſenſu conſtitutum, id ab ipſo ſpiritu veritatis cùm eſſe profectum indubitanter credamus, ei firmiter innitimur, deque eo gloriamur. Quamobrem etiam ſi conſurgant omnes inferorum portæ, ſi velint irritum reddere quod ſemel per os Eccleſię ſuæ ratum & firmum eſſe voluit Spiritus ſanctus, nos qui nihil veremur etiam in ſymbolo noſtro nos credere ſanctam Eccleſiam Catholicam profiteri: fremant licèt omnes hæretici, non aliud tamen præ nobis ferimus, non alia de re magis gloriamur quàm de Eccleſia: ac magna ſubinde voce ita vt omnes exaudiant, ſummaque confidentia clamamus, Eccleſia, Eccleſia. Hęc eſt à qua nobis tradita ſunt quæ tenemus, & quæ docemus alios, hæc eſt quam in ſymbolo credere nos profitemur: hæc eſt quam qui non audierit, eum tanquam Ethnicum & Publicanum haberi iubet Chriſtus: hæc eſt aduerſus quam idem ne portas quidem inferi præualituras eſſe dicit: hæc eſt quam firmamentum & columnam veritatis vocat Paulus: hæc eſt quam cùm ducem ſequimur, errare nos nulla ratione poſſe, certum & indubitatum habemus. Quamobrem etiamſi rumpantur vobis illa Brenti, tamen hæc eſt prędicatio, hęc eſt gloriatio noſtra: neque nos pudebit vnquam Eccleſię Dei, neque ſicut vos feciſtis ab ea diſcedemus vnquam. Animas noſtras priùs a corporibus noſtris ſeparari patiemur, quàm vt ab ea nos vnquam ſeparari permittamus. Nihil eſt igitur quod iis Hieremiæ verbis nobis inſultes Brenti: quin illud vide potiùs, ne multo nos veriùs obiicere tibi poſſimus ea eodem Hieremia, quod ille non vno loco ſcribit de te, tuiſque ſimilibus mendacibus Prophetis, quòd currebant, cùm eos nõ miſiſſet Dominus, quòd prophetabant, cùm non eſſet ad eos loquutus Dominus, quòd ſubinde vociferabantur, Verbum Domini, Os Domini loquutum eſt, Hæc dicit Dominus, cùm tamen hæc Dominus loquutus non eſſet quę ipſi dicerent: quos etiam ille fures verborum ſuorum vocare non dubitat. Qui ſunt enim alii, qui magis aures noſtras obtundant iis vocibus, verbum Dei, Verbum Dei, Euangelium, Euangelium, quàm vos, cum tamen quod profertis, verbum Dei non ſit, cùm aliud ſit longè loquutum os Domini, quàm quod vos per ea ſcripturarum verba quę producitis, eum loquutum fuiſſe vultis. Verùm enim eſt quod ſcripſit ille: Scripturæ non in legendo ſunt, ſed in intelligendo: non in pręuaricatione ſunt, ſed in charitate. Quòd ſi charitatem haberetis Brenti, nunquam ab Eccleſia vos diuideretis: cuius ſi gremio confoueremini, tum demum verum ſcripturarum ſenſum aſſequeremini. Nam rectè quidam ex veſtris admonet (veſtros autem appello Sacramentarios quoque, cum ex vobis eos prognatos eſſe conſtet) rectè igitur Caluinus veſter admonet, & peculiariter notandum eſſe dicit, quòd non eſt extra Eccleſiam ſanæ intelligentiæ ſcripturarum lux. Hanc igitur cum vos deſerueritis, quin & nobis tanquam probrum aliquod obiiciatis, quod clamamus Eccleſia, Eccleſia, quòd eam nos ducem ſequi præ nobis ferimus, fieri nulla ratione poteſt, vt ſanæ ſcripturarum intelligentię lucem habere queatis, quę extra Eccleſiam, cui tam acerbe vos inſultatis, nulla eſt. Quamobrem Andabatarum (quod aiunt) more pugnatis in tenebris. Et quamuis frequenter nobis idem occinatis, quod magiſtro noſtro Chriſto, magiſter veſter ſatanas, olim occinebat: Scriptum eſt enim, quandoquidem extra Eccleſiam conſtituti, quod ſcriptum eſt intelligere non poteſtis, quid aliud, quàm aerem (quod eſt in prouerbio) verberatis?

Rectè Chriſtiani fidunt Eccleſia, & de ea gloriantur, ſed non Iudæorum more, vt obiicit Brentius.

1. Tim. 3. Matth. 26.

Hier. 23. Hier. 14.

Hier. 27. & 29.

Hilar. libro ad Conſtantium.

Caluin. in epiſto. ad Hebr.

Matth. 4.

Profert iterum Brẽtius locum ex Deuteronomio, vbi promittit Deus ſe fore in medio exercitus Iſraëlis. Non timebis, inquit, eos, quia Dominus Deus tecum eſt. Et mox: Dominus Deus veſter in medio veſtri eſt, & pro vobis contra aduerſarios dimicabit, vt eruat vos de periculo. Quid, hac, inquit, promiſſione clarius? Et tamen quoties ſunt ab hoſtibus cęſi & oppreſſi? Dicemus igitur promiſſiones Dei eſſe vanas & irritas? Nullo modo, ſed oſtendimus tales promiſſiones Dei non pertinere ad incredulos, ad impios, ad ſceleratos, inobedientes, impœnitentes: ac fruſtrà glorieris de ſucceſsione, & promiſſione, ſi non ſuccedas pietati, & non accipias promisſionem fide, atque fidei obedientia. Atqui promisſio hæc Brenti, non eſt de Spiritus ſancti pręſentia, qui cuſtodiat ab errore, ſed de felicitate terrena, cuius generis eſſe videntur veteris Teſtamenti promisſiones, quas ſub conditione factas eſſe conſtat omnes: quod etiam ex eo, quod proximè præceſſit, capite, liquere cuiuis poteſt, vbi dicit Moſes: cùm autem dederit tibi Dominus cunctam terram, quam patribus tuis pollicitus eſt, ſi tamen cuſtodieris mandata eius, & feceris quę hodie pręcipio tibi, vt diligas Dominum Deum tuum, & ambules in uiis eius omni tempore. Manifeſtius autem id videre li-

Obiicitur locus Deut. 20

Reſpondetur. Differunt promiſſiones veteris & noui teſtamenti. Deut. 19.

cet

cet in capite vigeſimooctauo eiuſdem libri, vbi ſic loquitur: Si audieris vocem Domini Dei tui, vt facias atque cuſtodias omnia mandata eius, quæ ego præcipio tibi hodie: faciet te Dominus Deus tuus excelſiorẽ cunctis gentibus, &c. Et recenſet benedictiones multas. Quibus recenſitis, ſubdit: Quòd ſi audire nolueris vocem Domini Dei tui, vt cuſtodias & facias omnia mandata eius, venient ſuper te omnes maledictiones iſtæ: quas maledictiones deinceps enumerat. Nunquam igitur irritæ fuerunt promiſſiones Dei: quoties enim ambulauerunt in viis Domini, fuit ſemper Dominus cum illis: dimicauit pro illis contra aduerſarios, & eruit eos de periculis omnibus. Cæterum ſi quando dereliquerunt vias Domini, dereliquit eos viciſſim Dominus, nec vnquam eius promiſſio vana fuit & irrita. Euangelium contrà diuerſam habet promiſſionem: non enim terrena iſta & caduca, ſed ſempiterna felicitas nobis promittitur: neq; tamẽ abſq; conditione, ſicut vos docetis, ſed ſicut Chriſtus docet, Si vis ingredi in vitam, ſerua mandata. Si hęc ſcitis, beati eritis, ſi feceritis ea: ſicut imitator Chriſti Paulus docet, qui compati nos oportere ſcribit, ſi conglorificari: commori, ſi conuiuere: ſuſtinere, ſi conregnare volumus. Quòd ſi tu nunc ab iſta tuorum doctrina diſcedis, & non ſolùm ad incredulos & impios, verumetiam ad ſceleratos & inobedientes, qui mandata non ſeruant, eiuſmodi promiſſiones non pertinere negas: laudamus te, qui cum Eccleſia Catholica tãdem aliquando ſentire cœperis, & Chriſti quàm Lutheri doctrinam vel hac ſaltem in parte ſequi malueris: neque ſola fide, ſed adiuncta ei obedientia Chriſtianos hoc genus promiſſiones aſſequi poſſe doceas. Verũ non de hoc promiſſionum genere nunc inter nos agitur: libenter hoc tibi concedimus, quòd ſicut ſub lege terrenam, ſic etiam hoc tempore gratiæ cœleſtem beatitudinem non incredulus tantum & impius, verùm ſceleratus ac inobediens aſſequitur nullus.

Promiſſiones noui Teſtamenti non ſine conditione.
Matth. 19.
Ioan. 3.
Rom. 8.
2. Timoth. 2.

Non ob paſtores malos deſerenda Cathedra, aut ſcindenda vnitas.

Quòd autem priuilegium Petri præcipuè Cathedræ promiſſum ſtatim aliquis amittat, ſimul vt criminis alicuius affinis factus fuerit, nec in eorum, quorum locum tenet, pietatem ſanctitatemque ſucceſſerit, id verò tibi concedemus nunquam. Etiam qui ſuper Moſi Cathedram ſedebant Scribas & Phariſęos, quamuis, dicerent tantùm, & non facerent, audire tamen Chriſtus voluit: & non magis audiri debebunt qui ſedent ſuper Cathedram, quam illa Moſi figurabat, etiamſi dicant & hi, non autem faciant? Dicunt enim quæ Dei ſunt, faciunt quæ ſua ſunt: dicunt bona ex Cathedra Chriſti, faciunt mala ex peſtilentia ſua. Abſit autem vt Cathedræ ſanctitas deſeratur, & propter paſtores malos gregis vnitas diuidatur. Monet Iacobus, ne Chriſti fidem in acceptione perſonarum habeamus. Auguſtinus autem etiam à perfido fidem aliquem percipere poſſe docet. Per aſinam loqui Dominus dignatus eſt, qui minus loquatur per hominem quamuis grauibus flagitiis coopertum? Spiritus vbi vult ſpirat, etiam ſi voluntati eius is qui loquitur, non ſemper conueniat. Balaam precio conductus vt populo Dei malediceret, profectus fuerat: contrà tamen atq; animo deſtinauerat, ſimul ac in conſpectum populi venit, ei benedixit. Saul Rex ad occidendum Dauidem properauerat, cuius poſteaquam poteſtas ei ſuit facta, contrà quam propoſuerat veniens ad cuneum Prophetarum, in quo Dauid erat, prophetauit & ipſe coram Samuele cum cęteris, cùm factus eſſet ſuper eum ſpiritus Domini. Quis ignorat quales fuerunt Sacerdotum Principes & Scribę temporibus Herodis? qui tamen vbi naſceretur Chriſtus interrogati, ſemota quauis cunctatione dixerunt, In Bethlehem Iudæ. Caypha quid potuit eſſe nequius? qui quem ſceleratè nactus erat Pontificatum precio redemptum, geſſit etiam ſceleratius. Et tamen is cùm diceret: Expedit vobis, vt vnus moriatur homo pro populo, & non tota gens pereat: non à ſemetipſo hoc dixit, quemadmodum Ioannes teſtatur, ſed cum eſſet Pontifex anni illius, prophetauit. Si non deſtituebatur dono prophetiæ, quàmlibet eſſet impius, qui ſedebat in Moſi Cathedra, certè multò minus eo deſtitui credendum eſt, qui ſedet in Cathedra Petri, ſuper quem Chriſtus ædificauit Eccleſiam ſuam, cuius à Domino cura ſuſcipitur ſingularis, pro cuius fide propriè ſupplicatur: tanquam aliorum ſtatus certior ſit futurus, ſi mens Principis victa non fuerit, aduerſus quem nunquam eſſe portas inferi pręualituras promiſit veritas. Sed audi Brenti, quid de Vigilio Papa traditum ſit annalibus: Per ſcelus ad Pontificatum is peruenerat. Syluerium enim Papam, cuius erat Diaconus, inſtigante Auguſta, de ſede ſua deturbandum atque in exilium deportandum curauerat, quòd is omnia ſe prius & facere & pati paratum diceret, quàm vt quod Auguſta tanto ſtudio poſtulabat, Anthemium, qui propter Eutychetis hæreſim de ſede Conſtantinopolitana per anteceſſorem ſuum Agapetum deiectus fuerat, in ſedem illam reſtitueret. In huius autem Syluerii locum opera Auguſtæ ſuffectus, ac Pontifex Romanus deſignatus eſt, ea lege, vt quod Syluerius conſtanter facere detractabat, id ipſe facturum ſe, atque Anthemium ad Eccleſiam Conſtantinopolitanam reſtituturũ promitteret. Res eſt admiratione digna: Statim vt Petri Cathedram aſcendit, idem illi quod Sauli euenit: nam ſuper eum quoque factus eſt ſpiritus Domini. Cumque longè alio animo ad Eccleſiæ gubernacula acceſſiſſet, poſteaquam promiſſi fuit admonitus ab Auguſta, prius extrema quæque ſe paſſurum reſpondit, quàm vt hæreticum in ſedem, ex qua merito ſuo deturbatus fuerat, reſtitueret. Cumque multa probra, multos etiam graues cruciatus, famemque diuturnam in carcere pertuliſſet, paſſus eſt omnia fortiter, quòd multò ſe grauiora ſupplicia commeritum diceret, qui malis artibus Pontificatum aſſequutus, horrendum facinus contra ſanctum Pontificem Syluerium deſignaſſet. Non fuit hic Pontifex in primo ſuo ingreſſu Cayphæ diſſimilis: effecit tamen ſedis huius Apoſtolicæ priuilegium, vt à fide non potuerit aberrare: quodque prius impiè promiſerat, id piè poſteà negauit: ac eo, quo Chriſtianum Pontificem decebat animo, tulit omnia potius fortiter quamlibet acerba, quàm vt aliquid indignum Petri ſucceſſore de religione ſtatueret.

Iacob. 2.
Aug. lib. 2. cap. 2. contra literas Petiliani.
Num. 22.
Ioan. 3.
Dei ſpiritum etiã per malos prophetas, & vera ſanctaq; prædicat.
1. Regum. 19.
Matth. 2.
Ioan. 11.
Matth. 16.
Sedens in Cathedra Pet. non deſtituetur aſſiſtentia dei in iis quæ ſunt fidei.
Exemplum de Vigilio Papa.

Quantum ſit priuilegium Rom. Pontificis.

Ex quo videre licet, quantum ſit Romanę ſedis priuilegium. Nam vt ab aliis peccatis non ſemper immunes fuerint Romani Pontifices, obtinuit tamen hoc venerabilis & efficax oratio Chriſti, quemadmodũ ſcribit ſanctus Leo, quòd hactenus fides Petri non defecit, nec defectura creditur in throno illius in ſeculum.

Quæ

Quæ propriè ſunt inferorum portæ, nunquam aduerſus hanc ſedem hæreſes vllæ præualuêre, nec deinceps etiam per Dei miſericordiam præualebunt. Recenſentur quidem à nonnullis, qui cùm in Cathedra Petri ſediſſent, in fidem eius non ſucceſſiſſe, nec ab hæreſi dicantur alieni fuiſſe: verùm falsò notam hanc eis inuri dubitandum non eſt.

Marcellinus Papa falsò accuſatur [illegible]

Nam quòd primo loco Marcellinus numeratur, de quò paulò antè fecimus mentionem, eadem ratione dicatur hæreticus Apoſtolus Petrus, quem & ipſum Chriſtum negaſſe conſtat: ſed ſicut is crimen hoc poſtea non lachrymis modò, verùm & fuſo pro Chriſti nomine ſanguine, cùm eum conſtanter ad mortem vſque confiteretur, expiauit: ſic fecit imitator & ſucceſſor eius Marcellinus. De Liberio negari non poteſt, ſparſum fuiſſe rumorem, quòd is in Conſtantii gratiam Arianorum errori ſubſcripſerit. Verùm id Arianorum, commentum fuiſſe, dubium non eſt, qui ad confirmandam hæreſim ſuam plurimum id momenti allaturũ intelligebant, ſi tantus ei Pontifex ſubſcripſiſſe crederetur. Certè qui ſcripſerunt Eccleſiaſticam hiſtoriã, quã uis Græci, & hoc nomine Romanis Pontificibus minùs æqui, nullam ſubſcriptionis eius mentionem feciſſe videntur. Socrates quidem ac de re ſic ſcribit: Principio Liberius Epiſcopus Romanus, ſimulac ſe illi fidei aſſentiri denegauerat, ab Vrſacio in exilium eiectus eſt, & Felix Eccleſiæ Romanæ Diaconus, Arianæq́; ſectæ addictus, per vim & violentiam ab eodem Vrſacio ad eum dignitatis gradum delectus. Et paucis interiectis: Liberius autem non multò pòſt ab exilio reuocatus; ſedem Epiſcopatus propterea recuperauit, quòd Pop. Romanus ſeditione conflata, Felicem Eccleſia illa eiecerat, Imperator ipſe etiam inuito animo illis conſenſerat. An autem inuitus conſenſiſſet, ſi quod vnum tanto ſtudio ab eo extorquere conabatur, Liberius ipſius voluntati de ſubſcribendo aſſenſum præbuiſſet: cùm nõ alia fuerit cauſa, quamobrem exilio multaretur, niſi quod id facere recuſabat. Porrò Theodoretus, non modò nihil de ſubſcriptione meminit, verumetiam dialogum quendam recenſet inter Conſtantium Imperatorem & Liberium Papam habitum, in quo cum Liberio Conſtantius omnibus modis perſuadere conaretur, vt Athanaſii damnationi ſubſcriberet, nequaquam id ab eo potuit obtinere, cumq́; trium dierum ſpacium ad deliberandum ei conceſſiſſet, niſi faceret, exilio multandum, reſpondit Liberius: Trium dierum aut menſium ſpacium, rationem non mutat, quare mitte me quò lubet. Sic in exilium ire iuſſus eſt: cumque miſiſſent ei & Imperator & Imperatrix 1000. aureos in ſumptum, recuſauit, & in Thraciam ſe contulit. Biennio verò elapſo, Conſtantius Romam proficiſcitur, ibi nobiles matronæ ſupplices ab eo petunt, vt eis paſtorem reſtituat, quod quãuis grauatim conceſſit ille tamen. Zozomenus verò rem ita narrat. Conſtantius Liberio Epiſcopo Romano ad ſe accerſito, perſuadere conatur, vt ſententiæ Epiſcoporum quos circa ſe habebat, aſſentiretur, & Athanaſii condẽnationi ſubſcriberet, cùm ſibi refragaretur, conſtanterque affirmaret, ſe nunquam illud facturum, iuſſit eũ Birrheam vſque, quod eſt oppidum Thraciæ, relegari. Facit idem etiam dialogi mentionem quem habuit cũ Conſtantino, deque muneribus repudiatis. Quid ſcribi potuit euidentius ab his quanquã Græcis, ad demõſtrandum, quòd Liberius nunq̃ vel Athanaſii dãnationi, vel Ariano dogmati ſubſcripſerit. Spargebatur quidem rumor de Liberio, ſed eum per calumniam traductũ fuiſſe narrat Nicephorus. Quamborem cum iiſdem tẽporibus, quibus Socrates & Theodoretus, Eccleſiaſticam hiſtoriam ſcripſiſſet Ruffinus, regreſſum quidem in vrbem fuiſſe Liberium viuente Conſtantio commemorat: Sed hoc, inquit, vtrum quòd acquieuerit voluntati ſuæ ad ſubſcribendum, an ad populi Romani gratiam, à quo proficiſcens fuerat exoratus, indulſerit, pro certo compertum non habeo. Vixit autem iiſdem temporibus Hieronymus quoque: ſed ſi qui temporis illius hiſtoriam ſcribebat, ac diligentius omnia proculdubiò ſcrutabatur, nihil Ruffinus pro certo ea de re compertum habere potuit, veriſimile eſt, multò minus Hieronymum ſcire potuiſſe, qui ſolitariam ferè vitam in deſertis locis agebat. Ac fieri poteſt, quòd quem de Liberio rumorem falsò ſparſum fuiſſe ſcribit Nicephorus, quaſi reprobaſſet homouſion, & acquieuiſſet Imperatoris volũtati, perlatus is ad Hieronymum quoque fuerit. Ex quo factum eſt, vt ſcriberet is, Fortunatianum Liberium Romanæ vrbis Epiſcopum pro fide ad exilium pergentem, primùm ſolicitaſſe ac fregiſſe, & ad ſubſcriptionem hæreſeos impuliſſe. Simile quiddam eueniſſe potuit Athanaſio quoque, ad quem & ipſum hàc de re falſus rumor perueniſſe videtur: propterea confictus ab Arianis, quò & ipſe facilius adduci poſſet, vt homouſion reprobaret, cùm id à tanto Pontifice factum accepiſſet. Quæ cauſa fuit illi ſcribendi, quòd Liberius poſt exactum in exilio biennium inflexus eſt, miniſque mortis ad ſubſcriptionem adductus eſt. Quare quicquid ea de re ſcribant, vel Hieronymus, vel ante eum Athanaſius, quandoquidem id parùm certo rumore cognouerunt, cũ variè rem à variis narratam fuiſſe conſtet, maius meritò pondus eorum habere debent teſtimonia, qui cùm temporis illius res geſtas literis mandarent, diligentius omnia ſunt explorare conati. Certè Auguſtinus & Optatus in catalogo Epiſcoporum Romanorum, quem recenſent, etiam Liberii meminerunt: quod nequaquam feciſſent, ſi quòd hæreſi Arrianæ ſubſcripſerit, certò conſtitiſſet: Dixiſſet autem Ambroſius, Tempus eſt ſoror ſancta, ea quæ mecum conferre ſoles, beatę memoriæ Liberii præcepta reuoluere, vt quò vir ſanctior, eò ſermo accedat gratior: ſi quòd hæreſi ſubſcripſerit, exploratum habuiſſet? Epiphanius quoq; beatum, Baſilius verò beatiſſimum, Syricius autem appellat liberiũ venerandę memoriæ prædeceſſorem ſuũ Verùm demus factum eſſe, quod rumore falſo tum ſpargebatur, quòd inductus fuerit ad ſuſpitionem, certè factum hoc eius ipſe excuſat Athanaſius. Illud ipſum, inquit, & eorum violentiam, & Liberii in hæreſim odiũ, & ſuũ pro Athanaſio ſuffragiũ cùm liberos affectus habebat, ſatis coarguit. Quæ enim per tormẽta cõtra priorẽ eius ſententiã extorta ſunt, eæ iam non metuentiũ, ſed ita cogẽtiũ voluntates habẽdæ ſunt. Negat Athanaſius, Liberii, ſed eorũ, qui coëgerũt in ſubſcribendo conſenſionẽ fuiſſe, ita vt ſi maximè verus fuiſſet rumor hic, qui confictus de eo erat, non alio tamen loco haberi oportuerit propterea Liberium, q̃ quo Petrũ Apoſtolũ qui Chriſtũ negauit: & quo Marcellinũ, qui thura idolis admouit: nec ei crimen hæreſeos vlla

Lib.4.cap.10.

Lib.1.cap.17.

In lib. de viris illuſtrib.

Ad ſolitariam vitam agentes.

Epiſt.165. lib 1 contra Donatiſtas. Lib.3. de Virginibus.

Epiph epi.75. Baſil epi.74 Syri. in epi ad Imerium.

Hæreticus qui propriè dicatur.

ratione impingi potuerit, cùm hæreticus is propriè dicatur, qui ſuo ipſius iudicio condemnatus, ſua ſponte ſeipſum eiicit ab Eccleſia, nec eam audire dignatur: quòd ſe rectius quàm vniuerſam illam ſapere perſuaſũ habet. Idem enim eſt hęreſis Græcè, quod electio Latinè. Quamobrẽ is dicitur hęreticus, qui ſibi nouum doctrinæ genus aliquod elegit, qui ſingulares quaſdam opiniones adferr à communi totius Eccleſiæ ſenſu & cõſẽſu diſcrepãtes, quas ita pertinaciter tuetur, vt orbẽ vniuerſũ Chriſtianũ cęcitatis potiùs cõdẽnare nõ dubitet, quàm ſemel & iterum admonitus errorem ſuum agnoſcere, & ab eo diſcedere velit. Vbi verò non eſt electio voluntaria, ſed metu quis ad igitur, ibi propriè hæreſis eſſe dici non poteſt. Quod ad Felicẽ attinet, ſcribit de eo Socrates, quod cùm Arianæ ſectę fuiſſet addictus, per vim & violentiam ab Vrſacio ad eum dignitatis gradũ quẽ obtinebat Liberius, delectus eſt. Sed cum Populus Romanus, ſeditione conflata, Eccleſia eiecerat, Imperatorq́ue ipſe etiam inuito animo, vt Liberius ab exilio reuocaretur, conſenſit. Theodoretus verò teſtimonium hoc Felici dat, quòd fidem in concilio Nicęno expoſitam ipſe ſeruauit integram, niſi quod cum illis, qui eandem labefactare ſtudebant, ne quid Imperatorem offenderet, liberè communicauit, ac propterea nemo ex Romæ habitatoribus in Eccleſiam dum ille intus erat, ingredi voluit. Idem illi dat teſtimonium Zozomenus quoque, qui narrat eum fidei Concilii Nicæni ſemper conſenſiſſe, & omnino quantum pertinebat ad religionem reprehenſione caruiſſe: atque ob id ſolùm in crimen vocatum eſſe, quòd non modò Arianos miniſtros Eccleſiæ ordinaret, verumetiam quod eorum communione vteretur. Neque diuerſum à Theodoreto & Zozomeno ſcribit Ruffinus, vt his tribus quàm vni Socrati maior fides haberi meritò debeat. Quanquam etiam ſi fuiſſet Arianus, pro Pontifice Romano nunquam fuit agnitus, ſed ab Imperatore per vim intruſus.

Defenditur Felix Papa.

1. Lib. 1. cap. 21.
2. lib. 4. cap. 11.
3. vbi ſuprà.
Soc. lib. 2. cap. 37.
Diſt. 19. cap. Anaſtaſius 1. quæſtione 1. cap. Dictum eſt.
Anaſtaſio Pontifici impoſuit eſt Gratianus in decretis.

Anaſtaſio Pontifici ſuſpicionem hanc primus conflaſſe videtur Gratianus, cuius errorem, vt fit, alii poſteà ſunt ſequuti. Narrat is fabulam quandam, quod multi clerici ſe à communione ipſius (ſic enim loquitur Gratianus) abegerunt, eò quòd communicaſſet ſine conſilio Epiſcoporum, vel Presbyterorum & Clericorũ cunctæ Eccleſiæ Catholicæ, Diacono Theſſalonicenſi nomine Photino, qui communicauerat Achatio. Et quia voluit occultè reuocare Achatium, & non potuit, nutu diuino percuſſus eſt. Vnde fabulam hanc Gratianus deſcripſerit non ſatis conſtat: verùm qui libros eius legerit attentius, riuulos eum potius aliorũ compilatorum conſectatum, quàm ex ipſis fontibus hauſiſſe pleraque reperiet. Nam compilarunt ante eũ quoque ſimiles ſententias Iſidorus, Iuo Carnotenſis, & qui pręceſſit eum Burchardus VVormatienſis, Epiſcopi. Sed commentum hoc Gratiani refellit ipſius Anaſtaſii Epiſtola, ex qua perſpicuum cuiuis eſſe poteſt, quòd etiam in gloſſa textus illius legitur, antequam factus eſſet Anaſtaſius Pontifex, Achatium defunctum fuiſſe. Qui potuit autem fieri defunctum vt reuocare voluerit Pontifex? Nam quod ſcribit gloſſator, vt orationes pro eo in Eccleſia fierent, eum Achatium reuocare voluiſſe: prorſus id abſurdum eſt: & contrariũ eius oſtendit epiſtola, quam ad cognominem ſuum Anaſtaſium Imperatorem ſcripſit, in qua ſpecialiter Achatii nomen taceri vult: quæ ſola ſufficit ad commentum hoc Gratiani refellendum, cùm præſertim etiam excommunicaſſe legatur Anaſtaſium Imperatorem, propterea quod Achatio cõmunicaret. Ac adfert is alio loco piam quandam & catholicam Anaſtaſii ſententiam ex illa eius epiſtola, quam parum catholicè refutare conatur. Videatur autem eam ex aliquo compilatore potiùs excerpſiſſe, quàm integram epiſtolam Anaſtaſii legiſſe. Nam ſi legiſſet integram, in errorem hunc prolapſus non fuiſſet. Porrò quòd ſcribit Anaſtaſium nutu diuino percuſſum fuiſſe, id Imperatori Anaſtaſio, qui vixit eodem tempore, non autem Pontifici cõtigiſſe legitur apud Paulum diaconum in vita eius.

Cur Gratianus alicubi erret.

1. Quæſt. 1. cap. Dictum eſt.

Honorius ab hæreſi Monothelitarũ vindicatur.
Blond. lib. 9. decad. 1.
Sylui. Ænead. 8. 6.

Recenſetur inter hæreticos etiam Honorius, quòd is Monothelitarum errorem approbauerit. At vindicant eum ab iſto crimine, quotquot ferè temporum illorum res geſtas monumentis literarum conſignarũt, Blondus, & eius abbreuiator, Aeneas Syluius, Sabellicus, Nauclerus, Platina: qui primum hunc Pontificem fuiſſe volunt, qui Monothelitarum hæreſim condemnauerit: ac ipſo factum auctore narrant, vt Imperator Heraclius, in hanc hæreſim lapſus, ab errore ſuo reſipiſceret, ac Phyrrum, per quem ſeductus fuerat, in Aphricam relegaret. Ex quo videre licet, quę ſit fides illis habenda, qui proximis ſuperioribus annis, mendacis cuiuſdam hiſtorię centurias conſcripſerunt, in quarum ſeptima, Monothelitarum hæreſi correptum Honorium fuiſſe ſomniant, & eius rei Blondum teſtem citant, cùm tamen in hiſtoria Blõdi contrarium legamus. At in ſexta Synodo Oecumenica condemnatus eſt, aiunt, Honorius, tanquam hęreſis huius approbator. Quid igitur ad hęc dicemus? Nũ auctoritati tantę Synodi detrahẽdũ eſſe putabimus? Abſit? Verũ hoc potius dicemus, ꝙ in huius ipſius ſextæ Synodi duodecima & quartadecima actione dictũ fuit de actis quintæ Synodi, quæ ſextam hanc præceſſerat: quòd in ſeptima eius actione pleraque per falſarios inſerta fuerunt, quę ne cogitare quidem in mentem venerat vnquam Patribus in illa Synodo congregatis. Quod Gręcis facere non inſolitum fuiſſe, teſtatur etiam Nicolai Pontificis epiſtola ad Michaelem Imperatorem ſcripta: teſtatur & Anaſtaſii præfatio in octauam Synodum, quin & ipſi confitentur hoc Græci, qui cõuenerant in Concilio Florentino. Queſtus eſt autẽ etiam ante mille annos. Leo primus Pontifex Rom. tale quiddam de ſua, quam ad Flauianum Conſtantinopolitanum Epiſcopum dederat epiſtola, factũ fuiſſe. Cæterum quod poteſt adferri fortius argumentorum ad hoc crimen, quod impingitur Honorio, diluendũ, quàm ipſius Agathonis epiſtola? cuius Patres in ſexta Synodo congregati ſententiam ſunt ſequuti, quòd in eã per Agathonem Petrum loqui dicerent. In qua cum Agatho perſtrinxiſſet hæreſeos Monotheliticæ Cyrum Alexandrinum, Sergium, Pyrrhum, Petrum, Paulum, Conſtantinopolitanos Epiſcopos, ad Imperatores his verbis vtitur: Eximenda proinde, ac ſummis conatibus cum Dei pręſidio liberanda eſt ſancta Dei Eccleſia Chriſtianiſſimi veſtri imperii de taliũ doctorum erroribus, vt Euangelicam atque Apoſtolicam Orthodoxæ fidei rectitudinẽ, quæ fundata eſt ſupra firmã petram, huius B. Petri Apoſtolorũ Principis Eccleſię

Octa. ſyn. ſeſſione 10.

Sex. ſyno. Actione 4. Ibidem Actio. 18 Agathonis Epiſtolæ verba pro Cathedra Petri.

quæ

quę eius gratia atq; præſidio ab omni errore illibata permanet, &c. Ac nō procul ab initio eiuſdē epiſtolæ: Hæc eſt, inquit, veræ fidei regula, quam & in proſperis & in aduerſis viuaciter tenuit ac defendit hęc ſpiritalis mater veſtri tranquilliſſimi imperii, Apoſtolica Chriſti Eccleſia: quę per Dei omnipotentis gratiam, à tramite Apoſtolicæ traditionis, nunquam erraſſe probabitur, nec hæreticis nouitatibus deprauata ſuccubuit: ſed vt ab exordio fidei Chriſtianæ percepit ab auctoribus ſuis Apoſtolorum Chriſti Principibus, illibata fine tenus permanſit: ſecundum ipſius Domini Saluatoris diuinam pollicitationem, quam ſuorum diſcipulorum Principi in ſacris Euangelus fatus eſt, Petre, Petre, inquiens, Ecce Satanas expetiuit vt cribraret vos, ſicut qui cribrat triticum. Ego autem pro te rogaui, vt non deficiat fides tua: & tu aliquando conuerſus, confirma fratres tuos. Conſideret itaq; veſtra tranquilla clementia, quoniā Dominus & Saluator omniū, cuius fides eſt, qui fidem Petri non defecturā promiſit, cōfirmare eum fratres ſuos admonuit, &c. Quæſo te Brenti, auſúsne fuiſſet ſic ſanctus ille Pontifex in facie totius Eccleſię gloriari, ꝙ ab omni errore Petri ſedes illibata permanſerit, quòd à traditionis Apoſtolicæ tramite nunquā errauerit, nec vnquam hæreticis nouitatibus deprauata ſuccubuerit, ſi eius ipſius hæreſeos, quam in illa epiſtola cōfutauit, primus approbator fuiſſet Honorius? inter cuius mortem, & illud tempus, quo ſexta ſynodus eſt habita, nondum anni ſexaginta interceſſerant. Nónne veritus fuiſſet, ne quis ei obiiceret? Quam tu tantoperè Cathedram extollis, quam nunquā hæreticis nouitatibus deprauatam ſuccubiſſe ſcribis, ab ea ipſa quam nūc tu refellis, hęreſis eſt approbata. Certè nec tam rudis fuit Agatho Pontifex, vt ignorare potuerit, ſi quid eiuſmodi factum eſſet: nec tam audax, vt ſi ſciuiſſet aliquid, ita confidenter de eo gloriari vellet, quòd ſemper ab omni errore illibata ſedes hęc permanſerit. Deinde verò ſcripſit Photius Patriarcha Conſtantinopolitanus epiſtolam ad Michaëlem Bulgariæ Principem de ſeptem Synodis Oecumenicis, & qui ſint in ſingulis hæreſeos condemnati recenſet. Vbi ventum eſt ad ſextam, omnes quidem alios hęreſeos Monothelitıcæ condemnatos enumerat, Honorii verò nullam prorſus facit mentionem. Quem ſilentio non prætermiſſet homo Græcus, & Romanorum Pontificum æmulus, ſi quid eiuſmodi de eo compertum habuiſſet. Ac vt verum eſſe concedamus, quod eius generis aliquid ſcripſerit Honorius, certè priuatas is literas ad Sergium dederat, nihil de Concilii ſententia, nihil ea de re maturè fratrum Concilio decreuerat. Quòd ſi quid verò tale facit Pontifex, ſi priuatim tradit aliud, nō eſt id petrę protinus impingendum, de qua illa Chriſti verba ſunt: Portæ inferi non pręualebunt aduerſus eam.

Luc. 22.

Quod adfertur de Benedicto vndecimo, non indiget longa refutatione, cùm nuſquam reperiatur aliquādo ei hæreticum dogma obiectum fuiſſe, quin nouem illis menſibus, quibus Eccleſię pręfuit, piè, ſanctèq; Pontificatum adminiſtraſſe perhibeatur.

Sed neque de Ioanne vigeſimoſecundo, quicquam eiuſmodi verè dici poteſt, quin illi potiùs, qui hanc illi notam conati ſunt inurere, Marſilius Patauinus, & Guilhelmus OKKam, hæretici ſunt habiti.

Repertus eſt autem qui Eugenium quoque quartum inter hęreticos recenſeret: Sed quæ profertur illius hæreſis? Cenſuit Ferrariam Baſilęa concilium eſſe transferendum. Scilicet in hoc fidei cardo vertebatur, Baſileæ ne, an Ferrariæ Concilium haberetur? Iuſta certè cauſa, quamobrem hæreticus cenſeretur. Sic iſtos nihil non comminiſci pudet, dum Pontificum auctoritatem eleuare queāt. Quis autem hanc Baſilienſi Concilio dedit auctoritatem? quod œcumenicum fuiſſe non conſtat: neque ratum deinceps eſt habitum, quod in illo fuerat, hac quidem de re conſtitutum. Quin magis illud eſt agnitum pro legitimo Concilio, quod ſub idipſum tempus Ferrarię fuit celebratum, ac paulò pòſt Florētiam tranſlatum, in quo tamen factum eſt operępretium, quod erat in Gręcos & Latinos diſſidium, eo ſublato.

Hinc videre licet, quàm anxiè quęrentes hæretici, quàm nihil inuenire potuerint, quo demōſtrarent in Cathedra Petri, per mille quingentos annos & amplius, ſediſſe quenquam aliquando, qui diuerſum a Petri & ſucceſſorum eius doctrina docuiſſet, quique conuictus alicuius hæreſeos fuiſſet: cùm tamen interea vel ipſa luce ſit clarius, ex Cathedra Lutheri intra non totos quadraginta annos prodiiſſe ſataniſmum illum omnem, quem initio libelli huius enumerauimus. Succeſſerunt igitur omnes Pontifices Romani, ſi minus in pietatem & ſanctitatem, ſaltem in fidem & doctrinam Petri: quam & non aliam publicè ſemper ſunt profeſſi. Nam quid in corde cuiuſque clauſum fuerit, eius eſt ſolius iudicium, qui ſcrutatur corda & renes. Exigit autem hoc à nobis Chriſtiana charitas, vt benè de cunctis exiſtimemus, & pro Catholicis omnes habeamus, quos nihil Catholicę fidei contrarium apertè profiteri videmus. Cuius vos charitatis ſi vel micam haberetis Brēti, ab iſtis tam ſcurrilibus iocis abſtineretis proculdubio. Quæ eſt enim iſta dicacitas, vel ſcurrilitas potius, Petrū à Soto Petrum Aſotum, Cardinales vocare carnales? Scilicet vos eſtis homines, illi verè ſpirituales, quibus nihil eſt commune cum carne & ſanguine: qui ſic omnē carnis curam abieciſtis, vt etiā ad Euangelium prædicandum parum vobis idonei eſſe videamini, niſi per incœſtum ſacrilegium ſub honeſto coniugii prętextu, cum Nonnis etiam Monachi plerique copulemini? Tales cum ſitis, alios vocare carnales nihilominus audetis: & legitimi ſucceſſores Apoſtolorum vobis eſſe videmini: cùm Apoſtolos etiam legitimas vxores abieciſſe conſtet, ſimul vt Chriſtum ſequi cœperunt, quò magis eſſe poſſent ad Euangelium prædicandum expediti. Non imus hoc inficias Brenti, errare nonnunquam in eligendis Pontificibus & Cardinales & Canonicos: quid autem ſi vulgus eligat, belua multorum capitum, ſi Magiſtratus, ſi Princeps? num & iſti non æquè ſunt errori obnoxii? num eos carnis & ſanguinis expertes eſſe putas? Si legiſti quæ ſcribit ea de re in tertio libro de Sacerdotio Ioannes Chryſoſtomus, qualis melioribus etiam illis temporibus populi fuerit electio, cognoſcere potuiſti, cuius Babylonicam confuſionem veritus Auguſtinus, quemadmodum ipſe non ſucceſſerat, ſed acceſſerat, Valerio, ſic viuens adhuc Eccleſię ſuę de ſucceſſione prouidere maluit, quàm vita functus plebis iudicio rem permittere. Prauum

Nullus Pontif. à fide Petri aberrauit.

Hær. 17.

Chriſtianæ charitatis eſt neminem facile damnare, nedū Pontificem. Dicacitas & maledicentia Brētii, Lutheri diſcipuli quàm ſpiritualis.

De Pontificum electione.

Chryſoſt.

Aug. epiſt. 110. Hær. 17.

eſt & inſcrutabile cor hominis. Fieri poteſt, etiam cùm nihil aliud in eligendo ſpectatur quàm pietas & ſanctitas, vt erretur nihilominus, piuſque videatur & ſanctus, qui pius & ſanctus non eſt. Fieri poteſt & hoc, vt vel carni & ſanguini, vel affectioni pluſculum indulgeatur in eligendo. Cæterùm vt aut eligatur hęreticus, aut qui Catholicè electus eſt ſedens in Petri cathedra Pontifex, hæreſim apertè profiteatur, non facilè fieri poſſe credent hi, quibus perſuaſum eſt, efficatiorem fuiſſe, quàm pro Petro fudit ad Patrem ſuum cœleſtem orationem Chriſtus, vt ne deficeret fides eius, quàm vt pro ſua reuerentia non exaudiri potuerit.

Pontifex ſactus hæreſim non profiteter.

Luca 22.

Quamobrem nihil eſt quòd illas contra nos ſententias coacerues: Non ſanctorum filii ſunt, qui tenent loca ſanctorum, ſed qui exercent opera eorum. Non omnes Epiſcopi ſunt Epiſcopi. Non facit Eccleſiaſtica dignitas Chriſtianum. Auferet Dominus nomina ſacerdotum cum ſacerdotibus, qui fruſtrà ſibi blandiuntur in Epiſcopali nominę, & Presbyterii dignitate, & non in opere, qui malis operibus ſua nomina deſtruunt. Nam & nos tibi cum tuo magiſtro Luthero reſpondebimus, quod ille Picardis aliquãdo reſpondit. Scimus heu noſtrum caſum & dolemus, non autem ſicut hæretici fugimus, & ſemiuiuum relinquimus, tanquam alienis peccatis pollui timeamus. Illi fugiunt à nobis Chriſtianis, & repunt ad ſeipſos in angulum. O blaſphematores Dei, & proditores Chriſti. Si Chriſtus feciſſet ſicut vos feciſtis, quis vnquam ſaluatus eſſet? Sic Picardis vicinis ſuis hæreticis Romano fœtore gaudentibus (ſic enim ipſe loquitur) reſpondit aliquando Lutherus: Vtinam autem quas tu ſententias produxiſti, minùs in mores noſtros quadrare poſſent. Sed intereà non minùs verè contra vos eadem omnia proferri poſſunt, qui cùm nouum quoddam Euangelium, quod ſub ſcamno tot ſeculis latuiſſe diciris, in lucem nuper adeò prodnxeritis, nullum tamen adhuc nouum & eximium ſanctitatis veſtræ ſpecimen exhibuiſtis. Vide autem Brenti, num dogmati veſtro conſentanea ſcribas. Fidem enim tantum à veſtris exigitis, & eam ſufficere ſolam putatis: cur à nobis opera prætereà requiritis?

De indignis ſacerdotibus diſtinctio ne 40. cap. Non eſt facile. Hier. ad Heliodorum epiſt. 1. Hier. in Zoph. 1. Lutherus in reſolutionibus ſuper propoſitionem 80

Scurrilis Brentii oratio in Sotum.

Eſtne autem hoc modeſtię Chriſtianę, quòd venerabilem virum Petrum à Soto tam ſcurriliter inſectaris, quòd dixerit, Totam quidem Eccleſiam, non autem ſingula membra, certam habere promiſſionem Chriſti & gubernationis Spiritus ſancti? Sic enim inſultas homini: Quid hic noui? Imò quid blaſphemię auditur? Amabò te, exiſtimáſne Aſotum adhuc ſana eſſe mẽte? Eccleſia habet promiſſionem præſentiæ Chriſti, & gubernationis Spiritus ſancti: tota quidem, non autem ſingula eius membra. Cùm ergo Aſotici Prælati conueniunt, neceſſe habet Chriſtus iuxta promiſſionem ſuam præſtò adeſſe, neceſſe habet & Spiritus ſanctus eũ conuentum gubernare: cùm autem inuicem à ſe iterum digrediuntur, & ad ſua quiſque reuertuntur, digreditur etiam Spiritus ſanctus, & reuertitur ad ſinum Trinitatis ſuæ, vt ne plumam quidem apud Prælatos poſt ſe relinquat. Immanè, quantus hic eſt ſtupor, quãtus furor. Toti Eccleſiæ præſens eſt Chriſtus, non autẽ ſingulis eius membris. Tota Eccleſia gubernatur à Spiritu ſancto, non autem ſingula eius membra. Ac ſi quidem ſermo eſt de Eccleſia Aſotica, certè nec Chriſtus, nec Spiritus ſanctus pręſtò adeſt vel toti, vel ſingulis membris eius. Si autem ſermo eſt de vera Eccleſia Chriſti, profectò ſicut Chriſtus adeſt toti, ita adeſt etiam ſingulis eius membris. Et ſicut Spiritus ſanctus gubernat totam, ita etiam gubernat ſingula eius membra. Si quis, inquit Paulus, Spiritum Chriſti non habet, hic non eſt eius, &c. Nónne ſcurram hic agere potius videtur Brentius, quàm qualis videri vult Euangelii pręconem? Sed quò melius res intelligi queat, ipſa Petri verba abſcribemus; Dixerat Brentius in confeſſione ſua, quòd Eccleſia certam habet promiſſionem perpetuæ præſentiæ Chriſti, & gubernatur à Spiritu ſancto. Petrus hoc ſcholion addidit. Verum eſt, tota, non verò ſingula membra. Quòd ſi tota, maximè vbi tota conuenit, veraciter curatura & inquiſitura quæ ad ſalutem pertinent: quod fit in conciliis. Vnde illa ſpecialem promiſſionem habet. Vbicunque ſunt duo, vel tres, &c. Quęcunque igitur concilia ſint, ſiue Prouincialia, ſiue Epiſcopalia, hanc habent promiſſionem, ſed vniuerſalia hanc, quę fit toti Eccleſiæ: Portę inferi, &c. Quid eſt quod in iis verbis pium Lectorem offendere queat? Num quòd in veritate inueſtiganda, cuius rei cauſa potiſſimum concilia cõuocantur, certiorem promiſsionẽ perpetuę pręſentiæ Chriſti, qui veritas eſt, habere dicit Petrus totam Eccleſiam, quã vnum aliquod eius membrum? Id ſi falſum eſt, cur igitur tu Brenti, in iis quæ proximè præceſſerunt, magnã eſſe legitimorum Conciliorum auctoritatem ſcripſiſti? quę certè nihil habebunt eximium, ſi pereque certam Chriſti perpetuę præſentiæ promiſsionem habent ſingula membra, ſi peræquè perpetuò gubernãtur à Spirituſancto quo ad veritatẽ inueſtigãdã. Cur autẽ dixit Chriſtus. Vbicunq; ſunt duo vel tres: at non potius: Vbicunque eſt aliquis veſtrum: ſi perinde præſens eſt ſemper ſingulis, atq; multis in vnum locum congregatis? Quorſum autem attinet Concilia congregare, ſi perinde præſens eſt perpetuò Chriſtus vnicuique membro ſeorſum, atque toti corpori Eccleſiæ? Quin Eccleſiæ membra ſint etiam agricolæ, credo non negabis. Cùm itaque iuxta tuam ſententiam, etiam eorum quiſque promiſsionẽ habeat perpetuæ Chriſti præſentię, quid ex eo conſequitur aliud, quàm vt æque poſsit etiam agricola, quibuſcunque de rebus ambigitur, in cauſa fidei definire, atque legitimum concilium, nec minor illius, quàm legitimi Concilii ſit auctoritas? Stulti igitur fuerunt Apoſtoli, qui Concilium Antiochiæ primum congregauerunt: ſtulti Patres illi, qui Nicææ, Conſtantinopoli, Epheſi, Calcedone tot numero de cauſa fidei definituri conuenerunt. Quid enim erat neceſſe tantos facere ſumptus, tot itineris moleſtias, tot labores perferre, ſi peræquè certã Chriſti præſentiæ promiſsionem habuerunt ſinguli ſeorſum habitantes, atque vnum in locum omnes congregati? Deinde verò ſi certã habent perpetuę Chriſti præſentiæ promiſsionem ſingula verę Eccleſiæ membra, qualem tu putas eſſe veſtram Lutheranam: quęſo te Brenti, fuit te num in ſingulis præſens Chriſtus, cum plurima & ea præſtantiora Eccleſiæ veſtrę membra, partim ad Zuinglianam, partim ad Mũceranam, partim ad SuencKfeldianam, partim ad Campanam, fidemne dicam an perfidiam, ab errore veſtro defecerunt? Aut fatearis oportet Brenti, pręſentem etiam tum Chriſtum iſtos habuiſſe, cùm hos tam fœdos errores veſtris erroribus

Reſponſio. promiſſionẽ perpetuæ præſentiæ Christi & gubernationis ſpiritus ſancti eſſe penes totam Eccleſiam, & non eius membra ſingula, quo ad veritatem inueſtigandam.

Act. 15.

reiectis,

reiectis, amplexi ſunt, etiam tum eos à Spiritu ſancto fuiſſe gubernatos: aut verum ſcripſiſſe Petrum concedas, qui negat, certam perpetuæ Chriſti præſentiæ promiſſionem habere ſingula membra, quam certum eſt habere totam Eccleſiã. Vidésne iam quorſum tibi tua dicacitas reciderit? in quas ipſe te ſalebras conieceris? quemadmodum ex illis explicare te non poſſis? dum homini pio piè de rebus diuinis diſſerenti grauiſſimũ blaſphemiæ crimen impingere, ſtuporẽ, furorẽ adſcribere, ſanamq; mentem & ſenſum communẽ detrahere non vereris. Neq; verò negauit Petrus, præſentẽ eſſe Chriſtum ſingulis membris, & à Spiritu ſancto ſingula membra gubernari: verùm de re propoſita loquebatur, de eo quod ſcriptum à te fuerat, Eccleſiã habere certam promiſſionem perpetuæ præſentiæ Chriſti & gubernationis Spiritus ſancti. Quòd perpetuò ſit præſens Chriſtus, quòd ſic ab eo perpetuò gubernẽtur ſingula Eccleſiæ membra, vt à fide nũquam aberrare poſſint, ſicut gubernari Concilium legitimè congregatum nemo pius dubitat, hoc eſt quod Petrus à Soto rectè negat. Neque verò tu ignorabas hoc Petrum dicere, verùm ad inuidiam illi conflandam feciſti more veſtro, vt calumniam hanc adhiberes, & ipſe comminiſcereris aliquid, quod rectè poſſes oppugnare. Quæ cauſa etiã fuit, vt quod in confeſſione tua ſic ſcripſeras: Eccleſia certam habet promiſſionem perpetuæ præſentię Chriſti: ſublata vocula Perpetuæ, poneres in confutatione Promiſſionem præſentiæ Chriſti. Atqui quin præſens adſit Chriſtus in veris membris ſuis etiam ſingulis, quæ templa ſunt eius, in quibus habitáre dignatur, neq; Petrus à Soto, neque pius quiſquam, qui modò ſanæ ſit mentis, negat. Quòd autem perpetuò præſens adſit, quod æquè præſens adſit ad veritatem inueniendam ſingulis, atque præſens adeſt vniuerſis in concilio legitimo congregatis: id verò negat Petrus: negant etiam omnes qui vel ſenſu communi ſunt prædití. Itaque nihil ad rem faciunt quæ in teſtimonia profers è ſcripturis. Si quis ſpiritum Chriſti nõ habet, hic non eſt eius, &c. Nemo enim contradicit. Sed audi quid idem dicat Apoſtolus: cùm enim præmiſiſſet: Nemo poteſt dicere Dominus Ieſus, niſi in Spiritu ſancto, ſubiunxit: Diuiſiones autem gratiarum ſunt, idem autem ſpiritus: & diuiſiones miniſtrationum ſunt, idem autem Dominus: & diuiſiones operationũ ſunt, idem verò Deus, *Rom. 8.* qui operatur omnia in omnibus. Vnicuique autem datur manifeſtatio ſpiritus ad vtilitatem. Alii quidem *1. Cor. 12.* per ſpiritum datur ſermo ſapientiæ: alii autem ſermo ſcientię ſecundum eundẽ ſpiritum: alteri fides in eodẽ ſpiritu, alii gratia ſanitatum in vno ſpiritu, alii operatio virtutum, alii prophetia, alii diſcretio ſpirituum, alii genera linguarũ, alii interpretatio ſermonum. Hęc autem omnia operatur vnus atque idẽ ſpiritus, diuidens ſingulis prout vult. Adhoc igitur vt dicamus, Dominus Ieſus, ex ęquo Spiritũ ſanctũ accepimus omnes, quot quot membra ſumus Chriſti corporis Eccleſiæ. Nam qui non confitetur hunc, Eccleſiæ membrum non eſt. Ad hoc autem vt prophetemus, vt ſcripturas interpretemur, vt de fidei controuerſiis definiamus, non ex æquo Spiritum ſanctum accepimus omnes. Nam nec Epiſcopi, nec Doctores, nec Prophetæ ſumus omnes. Quin & ipſis Prophetis non ſemper præſtò adfuiſſe Spiritum ſanctum legimus, quo nonnunquam eos *Etiam Prophetæ Spiritu nonnunquam* deſtitui, documento nobis eſſe poteſt Heliſęus, qui cùm flentem vidiſſet Sunamitidem, cauſamq; neſciſſet, *deſtituuntur.* ad puerũ qui volebat eam prohibere, dixit: Dimitte illam, anima enim eius in amaritudine eſt, & Dominus *4. Regum 4.* celauit à me, & non indicauit mihi. Neque tum ſolùm, verùm etiam cùm de futuris eum requiſiuiſſet Ioſaphat, ſpiritus ei prophetiæ defuit, vt neceſſe haberet pſaltem adhibere. Sic alteri Prophetæ præſto quidem adfuit Spiritus ſanctus, quando miſſus contra Samariam, quę fuerant illi ventura mala nunciauit: non autem adfuit, cùm pſeudoprophetæ cuiuſdam perſuaſionibus adductus, panem in eius domo comedit, quod eum facere Dominus prohibuerat. Cuius mandati transgreſſi pœnas luit à leone occiſus. Sic & Nathan Propheta viſus eſt Spiritu ſancto deſtitutus, cùm interrogatus à Dauide Rege, num ędificare ſibi templum liceret, reſpondit, nihil impedire, quò minus faceret quod in corde ſuo deliberatum haberet: quem errorem ſuũ poſteà correxit, cum eum ędificare prohibuiſſet. Ex his cuiuis perſpicere licet, ſi Prophetis etiam non ſemper præſtò adeſt Spiritus ſanctus, multò minus eum pręſtò adeſſe perpetuò ſingulis Eccleſiæ mẽbris, qui nõ ſolùm vbi vult, ſed etiam quando vult, & per quos vult, ſpirat: ſępè vt ſanctos deſerat, inſpiret autẽ eos, qui ſunt procul ab omni ſanctitate remoti, ſicut inſpiraſſe legitur Balaam, Saulem, virum illũ arrogantem Heliud, Caipham, & alios peruerſos homines. Eſt quidem ita, quòd ſicut nullum eſt membrum in corpore quòd non ſit particeps aliquo modo ſenſus & motus à capite, ſic nullus eſt mortalium in Eccleſia qui non ſit particeps alicuius gratiæ Spiritus ſancti. Cęterùm in quo ſimul omnes gratię concurrant, præter vnum Chriſtum Deum & hominem, nemo fuit mortalium: quanquam ſpiritum veritatis Apoſtolis pręſto ſemper ſingulis adfuiſſe non negamus. Vbi verò ſimul cõueniunt omnes, ibi pręſens adeſt Chriſtus, ibi pręſens adeſt Spiritus ſanctus cum omni genere gratiarum. Nam quod vni deeſt, penſatur in altero: ac ſæpè quod non reuelatur ducentis aut trecentis viris excellenti prudentia, doctrinaque præditis, vni alicui non doctiſſimo reuelatur: in cuius poſteà ſententiam ſic impellente Spirituſancto, pedibus eunt alii multò doctiores. Sic abſcõdit pleraq; Spiritus ſanctus à vobis ſapiẽtibus, & prudẽtibus, & reuelat ea paruulis. Quod etiã in ſynodo Nicęna factũ legimus, vbi quidam ex Cõfeſſoribus (libet autẽ Ruffini verbis vti) ſimpliciſſimæ naturæ vir, & nihil aliud ſciens niſi Ieſum Chriſtum, & hunc crucifixum, qui fuerat inter cęteros auditores Epiſcopos, inſignem quendam Philoſophum, quem ex doctoribus nemo diſputando ſuperare poterat, ſic breui quadam oratiuncula conſtrinxit, vt obſtupefactus ille virtute dictorum, ad alia mutus omnia, ſolùm hoc reſpondere potuerit, ita ſibi videri, nec aliud verum eſſe, quàm quod Epiſcopus ille dixerat. Iámne igitur intelligis Brenti, quàm verè Petrus dixerit, certam perpetuę Chriſti præſentię & gubernationis Spiritus ſancti promiſſionem, quo ad inueſtigandum veritatem, de qua potiſſimum agitur in Conciliis, habere quidem totam Eccleſiam, non autem ſingula membra? Nihil enim dixit aliud Petrus, quam quod etiam Caluinum veſtrum fateri veritas coëgit: qui ſe minimè negare ſcribit, quin tota fidelium ſocietas, multiplici donorum varietate inſtructa, longè ampliori & vberiori cœleſtis ſapientiæ theſauro prædita ſit, q̃

Marginalia: *4. Regum 3.* — *4. Regum 13.* — *2. Regum 7.* — *Ioan. 3.* — *Num. 22.* — *1 Regum 10.* — *Iob 27.* — *Ioan. 11.* — *Chriſtus maximè præſens in Conciliis.* — *Matt. 11.* — *Ruff. lib. 1. cap. 3. Eccleſ. hiſtoriæ*

ſeorſum ſinguli: quodq́, multò antè dictum ab Auguſtino fuiſſe cõmemorauimus, qui Deũ alloquẽs his ver
bis vſus eſt: Veritas tua nec mea eſt, nec illius aut illius, ſed omnium noſtrûm, quos ad eius communionẽ
publicè vocas. Hoc enim dicere videtur Auguſtinus, quod ibi ſemper præſtò Chriſtus adeſt, qui veritas eſt,
ibi ſemper Spiritus ſanctus præſtò adeſt, qui ſpiritus eſt veritatis, vbi conueniunt omnes, vbi ſimul in vnũ
locũ tota congregatur Eccleſia: cæterùm in ſingulis mẽbris, neq; Chriſtus veritas, neq; ſpiritus veritatis præ
ſtò ſemper adeſt, cùm de ſingulis membris ſcriptũ ſit, quòd omnis homo mendax: de tota verò Eccleſia, Por

Pſalm. 115. Matth. 16.

tę inferi non pręualebunt aduerſus eam. Iudica nunc tu Brenti, vter veſtrum fuerit cùm iſta ſcriberet, ſenſu
communi deſtitutus? Petrúsne, qui dixit idem quod ſcripturę conſentaneũ dictum anteà fuerat ab Auguſti-
no, quod & lumen ipſum rationis indicare videtur: an tu, qui tam ſcurriliter manifeſtam veritatem oppu-
gnas? Quod ſi verum eſt, ſingula mẽbra certam habere promiſſionem perpetuæ præſentiæ Chriſti & guber-

Augu. in epiſtola ad Hieronymũ.

nationis Spiritus ſancti, falſum ſit oportet quod à Prophepheta dictum eſt: Omnis homo mendax. Nam ſi-
mul in eodem & veritas Chriſtus, & mendacium, cuius pater eſt diabolus, ineſſe non poſſunt: Nec erit vllũ
Eccleſiæ membrum, quod labi, errare, decipi queat, ſi nũquam præſentia Chriſti, qui veritas eſt, deſtituitur.
Vnde ergo tot hęreſes quot enumerauimus? quę nõ aliundè ferè, quàm ex veſtra ſchola VVittẽbergenſi pro-
dierunt? Quin & illud falſum ſit oportet, quod ex Auguſtino proferre ſæpè ſoletis, ſolis ſcripturarum libris,
qui canonici vocantur, hunc timorem, honoremq́; deferendũ eſſe, vt nullus eorũ auctor ſcribendo aliquid
errаſſe firmiſſimè credatur. Cur enim non idem credamus de ſingulorum Eccleſiæ membrorum & ſcriptis
& dictis, ſi certam habent ſingula promiſſionẽ perpetuæ præſentię Chriſti: qui cùm ſit veritas, neq; falli po-
teſt, neque fallere? Nos verò libenter Auguſtini ſentẽtiæ ſubſcribimus, vt quem ille vult, honorem ſcripturis
Canonicis habeamus, cęterùm ſicut ſingula Eccleſiæ membra, quamlibet excellenti fuerint & vitæ ſancti-
monia & doctrina prædita, poſſe tamen errare credimus: ſic vbi tota conuenit Eccleſia, quam certam habe-
re promiſſionem perpetuę præſentiæ Chriſti, & gubernationis Spiritus ſancti, nemo pius ambigit, ibi nullũ
in fidei dogmatibus errorem admitti poſſe, certum & indubitatum habemus. Quamobrem illius Decretis
proximum à ſcripturis canonicis locum tribuimus, & ab eodem ea Spiritu ſancto profecta credimus, quo
fuerunt inſpirati, qui ſcripturę canonicæ libros ediderunt. Sed de re quæ vel ipſa luce clarior eſt, plura nos
verba facere neceſſe non eſt.

Hæreticorũ mos eſt de clero vitiis & abuſibus libenter loqui.

Facit iam deinceps Brentius, quod facere ſolẽt qui malas cauſas defendendas ſuſceperunt, & conſarcina
tis è ſcriptis Gregorii Nazianzeni, Baſilii, Nicephori, Socratis, Bernardi, Adriani Papæ, delectorum quorun
dam Cardinalium & legatorum ſedis Apoſtolicæ, qui præſidebant in concilio Tridentino, quibuſdã ſenten
tiis contra vitam & mores corruptos Epiſcoporum, & eorùm qui ſedent ad Eccleſiæ gubernacula, quando
quidem alia ratione nõ poteſt, vel hac ſaltem ordinem Epiſcoporum & Sacerdotũ in odiũ, inuidiã & contẽ
ptum omnium adducere conatur: quod in cauſa ſuę diuiſionis defendendæ facere ſemper hęreticis vſitatum
fuiſſe, in quadam epiſtola ſcribit Auguſtinus. Cur autem non à Paulo potius exorſus es Brenti, quàm à Gre

Aug. 137. epiſt. Etiam ætate Pauli Clerus non carebat vitiis. Philip. 2.

gorio Nazianzeno: quò ſic iam inde à Pauli temporibus nunquam Epiſcopis præſtò Spiritum ſanctum ad-
fuiſſe demonſtrares. Nam & ipſe de iis qui ſuo tempore Dei gerebant Eccleſiam, ad eundem propè modum
queſtus eſt. Cùm enim dixiſſet, Spero me Timotheũ citò mittere ad vos, vt & ego bono animo ſim, cognitis
quæ circa vos ſunt, ſubiunxit e veſtigiò. Neminẽ enim habeo tam vnanimem, qui ſyncera affectione pro vo-
bis ſolicitus ſit. Mox & rationem addidit: Omnes enim, inquit, quæ ſua ſunt, quærunt, non quæ Ieſu Chriſti.

2. Timoth. 4.

Vides ꝙ eadẽ fere fuit Pauli de ſuis collegis querimonia. Neq; tamen ideò tales omnes fuerunt, qui cũ Pau
lo tũ erant. Erat enim cum eo Lucas & Epaphroditus, Clemens & alii nonnulli, quos conſtat non quæ ſua
ſunt, quęſiuiſſe, ſed quæ Ieſu Chriſti: ſed quia plures eiuſmodi fuerunt in eius ſocietate, nimirũ Demas, qui

1. Timoth. 1.

dereliquerat eũ, diligẽs hoc ſeculũ: Hymenęus, Alexander Aerarius, qui multa mala ei oſtẽderat, & alii, quo

Philip. 1.

rũ in hac ipſa meminit epiſtola, qui ex cõtẽtione Chriſtũ annunciabãt non ſyncerè, exiſtimantes preſſurã ſe
ſuſcitare vinculis eius, ideò, qui ſcripturæ mos eſt, dixit de nonnullis, tanquã de omnibus, quemadmodum

Hier. 6.

etiam Hieremiam feciſſe legimus: A minore vſq; ad maiorem, inquit, omnes auaritię ſtudent, & à Prophe-
ta vſque ad Sacerdotem cuncti faciunt dolum. Quid ergo dicemus: quia tales erãt etiam Pauli temporibus
non pauci verbi miniſtri, num eis propterea Spiritus ſanctus defuit? num ideò iugum eorũ fuit ab omnibus
excutiẽdũ? Non ita docuit Apoſtolus: ſed cùm queſtus eſſet de iis, qui Chriſtũ ex cõtentione prædicabãt, nõ
ſyncerè. Quid enim, inquit, dum omni modo ſiue per occaſionem, ſiue per veritatem Chriſtus annuncie-
tur, & in hoc gaudeo, ſed & gaudebo. Qui tum annunciabant Chriſtum, faciebant id animo minimè Chri-
ſtiano: nihil enim aliud ſpectabant, quàm vt capto victoque Paulo, maiorem adderent afflictionem: vt ex
Euangelii profectu maius illi conflarent odium, & eum in vitæ ſuæ diſcrimen adducerent. Neq; tamẽ ideò
Paulus eos audiri prohibuit: quin quacunque tandem occaſione Chriſtũ per eos annunciari gaudebat. Hu-
ius exemplum imitari te Brenti oportebat, vt gauderes potius cũ Paulo, ſi vel per occaſionem Chriſtus eſ-
ſet annunciatus, quàm tot virorũ doctorũ ſententias coaceruares, quibus, quorũ opera fit vt Chriſtus annun

Deterior olim Eccleſiæ ſtatus, quàm hodie Colloquiis de Religione patribus improbata.

cietur, eos in odiũ & contemptũ adduceres. Quanquã quod ex Gregorio Nazianzeno profers & Baſilio, de
veſtris hi ſcribunt, hoc eſt, de hęreticis, non de Catholicis Epiſcopis. Fuit enim idem propè tunc qui nũc eſt
Eccleſię ſtatus: quin deterior etiam, quàm ſit hoc noſtro ſeculo, cùm non aulę tantum & ciuitates infectæ, ve
rũ ne ipſi quidẽ Reges & Imperatores ab hæreſi fuerint intacti. Sicut igitur ſubinde nunc inſtituuntur Col-
loquia, ſic illo quoque tempore fuiſſe factum, etiam ante Gregorium queſti ſunt Athanaſius, & Hilarius.

Greg. in epi. ad Procopium. Baſil. epiſt. 70.

Tales igitur Synodos ſiue congreſſus deinceps fugere ſe velle ſcribit Gregorius. Nunc audi quid in ea, quę
proximè ſequitur epiſtola, ſcribat Baſilius: Vnum iam crimen eſt, inquit, quod vehemẽter punitur, ſi pater
nas quis traditiones diligenter obſeruet. Non impugnamur propter pecunias, non propter glorię ſplendorẽ

non

non propter aliud aliquid rerũ temporaliũ, ſed propter communem theſaurũ, propter hæreditatem paternam, propter ſanam fidem in acie ac certamine ſtamus. Domus precationum clauſæ ſunt, altaria cultu ſpirituali vacant, nulli amplius Chriſtianorũ cœtus, nulla amplius doctorum præſidentia. Ceſſarunt doctrinæ ſalubres, ceſſarunt panęgyres, hymnodiæ nocturnę non habentur, Nobis iã dicere licet, q̃ in hoc tempore nõ ſit neq; Princeps, neq; Propheta, neq; Præſes, neq; oblatio, neq; incenſum, neq; locus, in quo coram Domino poſſit offerri ſacrificium. Quęſo te Brẽti, quos hîc notat Baſilius? vóſne, an nos, qui per Dei gratiã ſumus Catholici? Quod nobis grauius crimẽ obiicitis, q̃ q̃ paternas traditiones diligenter obſeruamus? Deinde qui ſunt alii quàm vos, apud quos altaria ſpirituali cultu vacant, apud quos ceſſarunt doctrinæ ſalubres, nec habentur hymnodiæ nocturnæ: apud quos neq; oblatio, eſt, neq; incenſum, neq; locus, in quo coram Domino poſſit offerri ſacrificium: apud quos ipſo etiam ſacrificii nomine nihil eſt abominabilius? Vides igitur quod de veſtris hæc maioribus, non de noſtris ſcripſit Baſilius: quodque ſicut anteà ſemel & iterum, ſic & nunc teſtimonium ipſe contra te produxiſti. Iam quod adfers ex Nicephori & Socratis Eccleſiaſtica hiſtoria, demus tibi hoc erratum fuiſſe à Theophilo, & ab illo alio, quid aliud ex eo conſequetur, quàm verum eſſe quod Petrus à Soto ſcripſit Eccleſiam totam, non autem ſingula eius membra: falſum autem eſſe quod aſſeris tu, ſingula Eccleſię membra certam habere promiſſionem perpetuæ præſentiæ Chriſti & gubernationis Spiritus ſancti. Certè neque Petrus à Soto affirmauit hoc vnquam, neq; nos in ea ſententia ſumus, vt putemus errare non poſſe, ſi quis ſucceſſit Epiſcopo Catholico: qui ſi quod à ſuis anteceſſoribus ſibi traditum per manus accepit, id ipſe non retinet, quin ei contrarium docet, aut facit aliquid, grauiter eum errare non diffitemur. Nõ enim ſatis eſt in locum Epiſcopi Catholici ſucceſſiſſe, niſi catholicam etiam eorum doctrinam, quibus ſucceſſiſti, retineas. Et vos Brenti, quo iure, quáve iniuria ſucceſſiſtis in Eccleſiis pleriſque Sacerdotibus Catholicis, neque tamen proptereà vos non delirare dicimus, quandoquidem ab eorum pia doctrina receſſiſtis, neq; Patrum noſtrorum, qui iidem & veſtri fuerunt, traditiones retinetis: quin quòd ab eis nos diſcedere nolumus, per ſummam iniuriam grauiſſimum nobis idololatrię crimen obiicitis: haud aliter atque Catholicis olim Arrianos feciſſe ſcribit Baſilius. Quæ verò proferuntur ex Bernardo & aliis, qui de corruptis moribus noſtris noſtro ſeculo ſcripſerunt, vtinam ea refellere liceret, ſed veriora ſunt pleraque de multis, quàm vt refutari queant. Verùm (quòd aiunt) ab ouo tibi Brenti, exordiri licebat. Nam ab orbe condito ſemper in Eccleſia bonis mali permixti fuerunt. Quòd enim eadem ſit eorum qui pręceſſerunt, & qui ſequuti ſunt Chriſtũ natum Eccleſia, nec ignoras tu, nec diffiteris proculdubiò: temporum tantùm diſcrimẽ, fides fuit prorſus eadem. In venturum illi credebant, nos in eum qui iam venit Meſſiam credimus. Quamobrem ſi vel à primo parente noſtro ſumas initium, cum is duos filios habuerit, alterũ fraterna cæde manus ſuas contaminaſſe reperies. In arca verò ſua cum tribus tantùm filiis ſuis fuit Noë: quorum tamen vnus tã fuit ab omni pietate remotus, vt verenda detegere ſui patris, & eum habere ludibrio veritus nõ ſit. Abraham & ipſe duos habuit filios, quorũ reprobus alter eiici vnà cum matre ſua iuſſus eſt. De liberis autẽ Iſaac nónne dicit Dominus per Prophetã: Iacob dilexi, Eſau antẽ odio habui? Iam in domo Iacob quàm turpe flagitiũ vnus ex filiis deſignarit, ex Geneſis lib. quàm ex noſtra commemoratione te cognoſcere malumus. Sed & reliqui fratres ferè omnes cum ęre paruo fratrẽ ſuum Ioſeph vendidiſſent, quãtum in ipſis erat, eum perpetuę ſeruituti mancipatunt. Sanctus autem ille Dauid (vt interim ſilentio prætereamus, quæ de Heli, deq; Samuelis filiis narrat hiſtoria) quot & quantis ſceleribus coopertos filios habuerit, ex eadem Regum hiſtoria videre licet. Quid verò faciunt aliud ſancti Prophetæ ferè omnes, quàm quòd ſui quiſque ſeculi mores perditiſſimos accuſat? in quos ita ſępè grauiter inuehuntur, vt neminem ſupereſſe dicant, qui non declinauerit, qui non auaritiæ ſtudeat, qui non dolum faciat. Quid autem nato Chriſto, num eſſe vitia defierunt? Elegit ipſe ſibi Chriſtus duodecim, vnus ex eis erat diabolus. Elegerunt ſeptem diaconos Apoſtoli, fuit vnus ex eis longè ſpurciſſimus hęreticus. De Paulo iam diximus, quemadmodum is queſtus fuerit, neminem habere ſe, qui germanè de grege foret ſolicitus, quòd omnes quæ ſua ſunt, quęrerent, non quę Ieſu Chriſti. Vetus itaq; fuit hic rerum ſtatus Brenti. Ab orbe condito ſemper in Eccleſia bonis mali permixti fuerunt, & ſicut huius ſeculi ſapiens quidam dixiſſe fertur, plures mali. Quod ipſius dictum etiam æterna ſapientia comprobauit, cũ diceret: Multi ſunt vocati, pauci verò electi. In cœlum conſcendas oportet, ſi vis locum, vbi nulli ſunt mali, reperire, quanquam & ex illo ciderũt Angeli. Quod ſi qui ſeruiunt Deo, nõ ſunt ſtabiles, & in angelis ſuis reperit prauitatem, quantò magis hi qui habitant domos luteas, qui terrenum habent fundamentum, conſumentur velut à tinea? Omnes declinauimus Brenti, & inutiles facti ſumus: non eſt qui faciat bonũ: non eſt vſque ad vnum. Ante bis mille annos dictũ eſt hoc, & fuit multò antè verum, quàm dictum eſſet, & eſt nunc quoq; verius quàm vellemus. Quid igitur? Num proptereà dicemus, ex quo tempore conditus eſt orbis ad hunc vſque diem, non fuiſſe Spiritum ſanctum in Eccleſia, quòd ſemper in ea fuerunt mali, & plures mali: quin & qui præſidebant, fuerunt ſæpe mali? Abſit. Quin propter hos malos, non propter vos iuſtos venit Chriſtus in mundum: neque ſic ſemper in Eccleſia mali fuerunt, vt non eſſent illis boni quoq; permixti: qui licèt eſſent numero pauciores, ſæpè tamen eorum cauſa Deus etiam malorum eſt miſertus. Et ipſi mali quẽadmodum anteà ſcripſimus, quamuis non haberent ſpiritum quo ipſi ſancti eſſent, habebant tamen ſpiritũ quo ſanctos alios facerẽt, ſiue ſacramenta miniſtrando, ſiue Dei verbum prædicando. Fatentur autẽ hoc etiã tui Brenti (ſi modo tuus eſt Philippus) non modo Catholici, quòd fieret incerta fides, ſi vis Euãgelii & ſacramentorũ pẽderet ex dignitate miniſtrorũ, cũ Euangeliũ & ſacramenta efficacia ſint propter promiſſionẽ Dei non propter miniſtri perſonam. Reuocat mentes noſtras & fidem noſtrã Chriſtus a perſona miniſtri ad ſeſe, inquiens. Qui vos audit, me audit, quaſi dicat Nec Euangelium eſt veſtrum, nec opus veſtrum eſt ſaluos, facere auditores, ſed Dei opus eſt, qui hoc mirabili modo ſparſa voce Euangelii colligit ſibi ęternam Ec-

Quod nunc fit ab hæreticis, olim quoque factum.

Semper in Eccleſia bonis permixti mali.

Gen.4.

Gen.9.
Gen.21.

Mala.1.
Gen.49.

Gen.37.
1.Reg.2.
In ſecunda Regum.

Ioan.6.

Acto.6.
Phil.2.

Matt.22.

Iob.4.

Matt.9.
Mali etſi non habent in Eccleſia ſpiritum, quo ſint ſancti, habent tamen ſpiritum ad alios ſanctificandos.
Philip. in locis communibus.
Luc.10.

cleſiam. Hoc veſtri dicunt Brentii. Quorſum igitur attinet ſic nobis exprobrare peccata noſtra, quaſi verò vos non ſitis grauioribus flagitiis cooperti? Sed audi quid ſcribat de vobis, qui verſatus fuit multis annis inter vos, nec valdè nonnullis viſus eſt alienus à doctrina veſtra, ita vt quaſi vulgo diceretur illud, Aut Eraſmus Lutherizat, aut Lutherus Eraſmizat.

De Lutheri ſecta Eraſmi teſtimonium.
Eraſ. in epiſtola in pſeudoeuangelicos.

Audi quid de vobis dixerit, Eraſmus Roterodamus: Vos, inquit, ſtrenuè clamatis in luxum ſacerdorum, in ambitionem Epiſcoporum, in tyrannidem Romani Pontificis, in garrulitatem ſophiſtarum, in preces, ieiunia & miſſas: nec iſta purgari vultis, ſed tolli: nec omnino quicquam in receptis placet, ſed zizaniam euellitis cum tritico: aut, vt melius dicam, triticum euellitis pro zizania. At quid interim nobis profertis melius & Euangelio dignius, vt ab aſſuetis recedamus? circunſpice populum iſtum Euangelicum & obſerua, num minus illic indulgeatur luxui, libidini, & pecuniç, quàm faciunt hi quos deteſtamini? Profer mihi, quem iſtud Euangelium ex comeſſatore ſobriũ, ex feroci manſuetum, ex rapaci liberalem, ex maledico benedicum, ex impudico reddiderit verecundum. Ego tibi multos oſtendam, qui facti ſunt ſeipſis deteriores. Et poſt pauca: Nunquam eorum Eccleſias ſũ ingreſſus, ſed aliquando vidi redeuntes à concione, veluti malo ſpiritu afflatos, vultibus omnium iracundiam ac ferociam miram præ ſe ferentibus. Sic, opinor, diſcedunt milites à concione ducis ad prælium exhortati. Quis vnquam vidit in eorum concionibus quenquam fundentem lachrymas, tundentem pectus, aut ingemiſcentem? Et iterum nonnullis interiectis: Circunſpice mihi ſodalitatem iſtam Euangelicam, quot habet adulteros, quot temulentos, quot aleatores, quot decoctores, quot aliis vitiis infames? Et hos habent etiam in deliciis, tantum abeſt vt vitent. Apoſtoli quò magis vacarent Euangelio, aut abſtinebant ab vxoribus, quas ducere licebat, aut legitimè ductas vertebant in ſorores. Nunc floret Euangelium, quòd ſacerdotes & monachi contra certè leges humanas, contra profeſſionem ſuam ducunt vxores. Condonetur hoc: Circumſpice, num caſtiora ſint eorum coniugia, quàm aliorum, quos ducunt pro Ethnicis. Agnoſcis, opinor, quas fabellas tibi poſſim referre, ſi liberet.

Aliud Eraſmi teſtimonium.

Profert autem in epiſtola, quam ſcripſit ad fratres inferioris Germaniæ: Efferunt, inquit, honorabile coniugium & thorum immaculatum. Sed innui nonnullos Euangelicos (nam in genere loquutus ſum) nihilo caſtiùs colere coniugium, quàm Catholicos. Iubet me proferre fabulas: quid attinet: cùm vulgo narrentur. Negat eſſe notiſſima, cùm falſa ſint, & tamen ipſe fatetur de duobus. Ego noui monachum, qui pro vna duxerit tres. Noui ſacrificum virum alioqui probum, qui duxit vxorem, quam pòſt comperit alteri nupſiſſe: ſimilia permulta de monachorum & monacharum coniugiis referuntur, qui ductas repudiarunt, eodem iure quo duxerant. Iam an inter Euangelicos minus indulgeatur libidini, an minus ſit adulteriorum? Quid Argentorati fiat neſcio. Quid alibi compertum ſit, mecum nouit populus. Iam vt donemus, iſtis Euangelii præconibus eſſe fas vxores ducere, quis non admiretur, ouiculas mactationi deſtinatas, nihil in hoc mundo quęrentes pręter Chriſti gloriam, tot curis diſtrictos, tot afflictionibus obnoxios (quibus accedit & paupertas, onus cùm miſerum, tum graue) non poſſe viuere ſine vxoribus? quas tam multi ob leuiores cauſas aut non ducunt, aut ductas nollent. At iſtis omnis tragœdia exit in cataſtrophem comicam. Vbi contingit vxor, occinitur, Valete & plaudite. Quæ malum eſt iſta tanta ſalacitas, quàm tot mala non poſſunt excutere? vnde tanta carnis rebellio in iis, qui ſe iactant agi ſpiritu Chriſti? Et in eadẽ epiſtola: Sacerdotem, inquit, Baſileæ virgis cæſum, mox vrbe eiectum non nomino. Quid refert, quando deſierit concionari? Iſtius erat profesſionis. Is, vt publicus ferebat rumor, & in carcere, & extra portam cùm à carnifice dimitteretur, publicè teſtatus eſt, ſe poſteaquam ſe illi ſectæ addixerat, in omne flagitiorum genus proruiſſe. Quid de tota ſecta dixerit, non referam. Et iterum in epiſtola in pſeudoeuangelicos: Dices, Nihil tam fuit vnquàm felix in rebus humanis, quin malorum admixtu vitiaretur. Ad bonos verte oculos. Fieri poteſt vt mea ſit hæc infelicitas. Mihi adhuc neminem contigit noſſe, qui non videatur ſeipſo factus deterior: Et iterum: Euangelica pietas à minimis initiis paulatim creuit in maius & melius, & optimus quiſque ſe illi iungebat: hanc doctrinam ferè leuiſſimus quiſque amplectitur.

Idem in hyperaſpiſte ſecundo.

Et in alio quodam libro: Adeò per hoc quod vos vocatis Euangelium, non corrigi ſcribit homines, vt potiùs videantur deteriores, nec fieri vt peccare deſinant, ſed vt peccent impunitiùs. Sic ille, feneſtram ad omnem nequitiam aperuiſſe veſtrum Euangelium iudicauit.

Geor. VVicelius.

Poſſem hic ex Georgio quoque VVicelio viro non vulgari doctrina prędito nonnulla referre: ſed quoniam is cùm fuiſſet anteà blaſphemus, perſequutor & contumelioſus, miſericordiam Dei conſequutus, ex perſequutore tandem Apoſtolus, & ex Lutherano factus eſt Chriſtianus, minus apud vos ponderis habiturum eſt eius quamlibet verum teſtimonium. Itaque nolo verbis eius recitandis eſſe prolixior. Extat libellus eius qui inſcribitur, Retectio Lutheriſmi. Ad eum vos remitto, cuiuſmodi ſint ſectæ veſtræ mores, ibi veriſſimè ſcriptum reperietis.

Lutherus teſtatur ſuos Catholicis deteriores eſſe.

Sed irrefragabile teſtimonium Iſlebienſis idoli veſtri non poſſum quin producam. Nam illi fidem quin habeatis indubitatam, cauſam dicere non poteſtis, præſertim cùm Dei verbum non aliud agnoſcatis, niſi quod ab illo ſcribitur. Audiatis igitur Deum veſtrum loquentem: Mundus, inquit, in dies fit deterior.

Luth. in Poſtilla ſuper Euangelium Domin. prima aduentus.

Sunt nunc homines magis vindictę cupidi, magis auari, magis ab omni miſericordia remoti, magis immodeſti & indiſciplinati, multoq; deteriores, quàm fuerint in Papatu. Alio verò loco ſuos increpans, decies eos eſſe dicit Sodomitis peiores. Habéſne quod ei poſſis cõtradicere, cuius verba nihil aliud ſunt iudicio veſtro, niſi verba Dei? Si mentiri poteſt Deus veſter, mentiri poteſt hęc ſcribens de vobis Lutherus: qui nuſquã ſcripſit veriùs, quàm vbi quem fructum attulerit doctrina ſua, planum fecit orbi vniuerſo.

Et in veteri, & in noua lege iudicium de religione penes ſacerdotes fuit.

Qua fronte igitur audet Aſotus iſte Brentius nobis decies Sodomitis peiores obtrudere, qui ſunt Eccleſiaſticæ doctrinæ iudices, & eos reiicere, quorum hoc proprium ſemper in Eccleſia fuit munus, in cuius poſſesſione plus quàm mille quingentis annis fuerunt? quin ſi ſpectes Iudæorũ etiam ſacerdotes, plus quàm bis totidem aliis

annis.

annis. Nam ex quo tempore ſacerdotium Iudæorum ſumpſit originem ad hunc vſq; diem, nunquam apud omnes eos, qui vel in venturum, vel in eum qui iam venit, Chriſtum crediderũt, penes alios quàm penes Epiſcopos & ſacerdotes de religionis doctrina iudicandi fuit poteſtas. Quamobrem nihil eſt, Brenti, quòd nobis iudicandi poteſtatem hanc adimas, quòd non ſumus omnes abſq; crimine, cùm nihilo ſint veſtri noſtris meliores: quin ſi veſtro idolo credimus, multis etiam partibus deteriores. Quod ſi ſcriberet etiam nullus, res tamen ipſa clamat. Poſſem hiſtoriam tibi proferre Brenti, de quodam, qui cùm trium ſuperſtitum vxorum eſſet maritus, à veſtris tamen magno cum applauſu fuit exceptus, & in pretio habitus, ob hoc ſolùm, quòd contraria Chriſtianæ fidei Lutherana veſtra dogmata in vulgus ſpargebat. Poſſem & alium in eadem ciuitate nominare, de quo publica fui fama, quòd è ſchola carnificis profectus, itidem nõ vnius vxoris eſſet maritus. Quamuis autem vnam ſecum tantùm adduxiſſet vndecunq; tandem raptam (nam variè res narratur) inter ſcorta nihilominùs perpetuò volutabatur, vxore etiam inſpectante. Adeò nec vxoris commercium vllum ei contra fornicationem attulit remedium: fuit tamen habitus pręclarus & idoneus cùmprimis Euangelii veſtri miniſter. Sic autem iam hoc eſt moribus receptum apud Euangelii veſtri pręcones, ſimul vt duas aut tres vxores habeant, vt iam pro crimine propemodum non habeatur, ac modò non in laude ponatur. Poſſem & carnificem paſtoris apud veſtros officio functum recenſere. Et hos tu tales Eccleſiaſticæ doctrinæ iudices vis eſſe potiùs, quàm qui ſunt à tot millibus annorũ legitimè ad eam rem vocati? Et interea noſtra nobis obiciis peccata, nihil veritus, ne tibi quoq; dicatur illud ex Euangelio: Quid vides feſtucam in oculo fratris tui, & trabem in oculo tuo non vides? Aut quomodo dicis fratri tuo: Frater, ſine eiiciam feſtucam de oculo tuo, & ecce trabs eſt in oculo tuo? Hypocrita eiice primùm trabem de oculo tuo, & tunc videbis eiicere feſtucam de oculo fratris tui.

Flagitia non rara miniſtrorum noui Euangelii.

Matth. 7.

Luc. 6.

Hìc verum te pientiſſime Rex appello, cui Brentii libellum hunc dicauit Vergerius, coram quo ſe doctrinam illius defenſurum obtulit. Si locum hunc defendendum coram te ſuſciperet Vergerius, quandoquidẽ non ſic in pietatem & ſanctitatem, ſicut in loca, ſedeſque maiorum noſtrorũ ſucceſſimus, non eſſe nos idoneos Eccleſiaſticę doctrinæ iudices, quem hìc eſſet accuſaturus alium præter te? Cuius enim alius arbitrio pręterquàm tuo, & à Canonicis eliguntur, & à Pontifice Romano confirmantur Epiſcopi? Certè nec eligunt Canonici, neque confirmat Pontifex niſi quos tu nominaueris: vt quęcunque crimina iaciuntur in Epiſcopos ſiue ſint vera, ſiue falſa, non in alium quàm in teipſum iaciantur? Cuius enim niſi tua culpa ſit, vt Eccleſiaſticæ doctrinæ nos idonei Iudices eſſe non poſſimus, ſi verum eſt quod de nobis ſcrbit Brentius, quodq́; ſe defenſurum offert Vergerius? Nam ſi vel ſuo iudicio Cononici eligerent, vel ſuo iudicio Pontifex Epiſcopos conſtitueret, iuſtam tamen videri poſſent habere cauſam Brentius & vergerius, vel Canonicos, vel Pontificem inſectandi. Nunc cùm tuo ferè ſolius iudicio fiat Epiſcoporũ & electio & confirmatio, quam ad rem venit huc Vergerius, niſi vt tibi inſultaret? vt populi contra te ſeditionem excitaret: cuius opera in regno & adiunctis illi terris imperio tuo ſubiectis, tales Epiſcopi conſtituti ſint, qui doctrinę Eccleſiaſticæ Iudices idonei eſſe non poſſint? Verùm nos etſi non ſucceſſimus omnes in pietatem & honeſtatem maiorum noſtrorum, quoniam tamen in eorum doctrinam ſucceſſimus, à qua Brentium & Vergerium cum ſuis diſceſſiſſe certum eſt, vel hoc ſatis eſſe debet piis omnibus, vt nos Eccleſiaſticæ doctrinæ Iudices agnoſcere non recuſent.

Ad Regem apoſtrophe, perſtringens Vergerium.

Reges Poloni eligunt Epiſcopos regni.

Tractat deinde locum Euangelii de portis inferi Brentius, & negat Epiſcopos ſiue Prælatos (vt ipſe vocat) Eccleſiam illam eſſe, aduerſus quam portas inferi non præualituras dixit Chriſtus. Iam enim demonſtratum eſt, inquit, quòd præualuerint: cùm tamen eius nihil demonſtrauerit. Sperare ſe deinde dicit, pios aliquot viros inter Epiſcopos inueniri, quibus Aſotica impudentia & impietas vehementer diſpliceat. Eſt ita Brenti: diſplicet piis omnibus vehementer Aſotica iſta veſtra impudentia & impietas, qui contra manifeſta ſcripturę verba legem ab aliis, quàm à ſacerdotibus requiri, doctrinæque religionis alios quàm Sacerdotes & Epiſcopos Iudices eſſe vultis. Petri verò à Soto pietas probatur vehemẽter piis omnibus, qui ſicut aliis de rebus, ita de hac quoque non aliud, quàm quod verbo Dei conſentaneum eſt, docere videtur. Pergit poſteà Brentius, ac pios Epiſcopos, quod ad priuatam eorum perſonam attinet, membra quidem Eccleſiæ, non autem ipſam totam eſſe dicit Eccleſiam. Quod verò ad publicum eorum officium attinet, miniſtri ſunt, inquit, Eccleſiæ, nõ Domini. Non eſt Brenti, priuata perſona Epiſcopus: Petrus, Paulus, Andreas, priuatæ perſonę ſunt: Epiſcopus pręterquàm quòd publicum in Eccleſia reconciliationis miniſterium gerit, in hoc quoque ſuſtinet perſonam publicam, quòd mandatum eſt illi à Deo munus paſcendi oues, & Eccleſiam Dei regendi. Interea tamen illud tibi concedimus, quòd ſi ſint vnius prouinciæ vel nationis Epiſcopi, non rectè dicantur totam Eccleſiam repræſentare, ſed illius tantùm prouincię vel nationis Eccleſiam, vbi ſunt vnum aliquem in locum congregati. Cæterum vbi conuocatur Oecumenicum Concilium, quicunq; veniunt ad illud ex toto orbe acciti Epiſcopi, etiamſi non omnes conuenerint, quòd alii morbis, alii ſint aliis cauſis impediti, qui tamen præſentes adſunt è ſingulis prouinciis & nationibus, eos totam Eccleſiam repręſentare dubium non eſt. Quod etiam Auguſtinus non obſcurè videtur iudicare, cùm plenarii Concilii ſententiam, totius Eccleſię conſenſionem vocat. Et ante eum Athanaſius: Ea, inquit, cauſa fuit, cur vniuerſus orbis in Conciliũ coiret. Vniuerſum orbem vocat trecentos, decem & octo Patres in Concilio Nicęno congregatos. Sic & Leo Põtifex Canonum Nicæę habitorum decreta, quo trecenti tantùm decem & octo Epiſcopi conuenerant, a totius mundi ſacerdotibus dicit eſſe conſtituta. Quin & in octaua Synodo, quæ quarta fuit Conſtantinopolitana, ſic Photium Bachaius alloquutus eſſe legitur: Loquere Domine Photi, totus mundus hic eſt, totum mũdum vocauit Synodũ Oecumenicam. Quamobrem & quæ conſtituuntur in tali Synodo, totius mundi conſtitutiones rectè vocari poſſunt, cùm eis totus mundus, quàm latè patet nomen in eo Chriſtianum, ligetur.

De loco Matth. 16.

Epiſcopi non priuatæ perſonæ, ſed qui collectè totam Eccleſiam repræſentant

Augu. lib. 1. cap. 18. de baptiſmo paruulorum contra Donatiſtas.
Atha. epi. de geſtis Synodi Ariminenſis & Seleuciæ congregati.
Leo epiſt. 24.
Octa Syno. actione 5.

In

Diſtin. 18. cap. 1 Eccleſia dicitur conuentus paſtorū Eccleſiam ipſam repræſentantium.

In prouinciali non item: non enim ligantur Synodi prouincialis decretis, niſi qui ſunt eiuſdem prouinciꝗ. Quā etiam ob cauſam à Gratiano ſcriptum eſſe legimus: Epiſcoporum Concilia ſunt inualida,ad definiendum, & cōſtituendum,non autem ad corrigendū.Corrigi mores poſſunt & cleri, & populi in Synodis prouincialibus: de fide conſtitui quicquam non poteſt. Mores enim habent ſuos cuiuſque prouinciæ & nationiꝗ homines;qui quemadmodum corrigendi ſint, nemo ſcire poteſt meliùs, quàm qui ſunt ex eadē prouincia. Fidem autem ſuam peculiarem non habet vlla diœceſis aut prouincia, ſed Catholici vocamur omnes. Sicut de vna Eccleſia Catholica,ſic de vna etiam fide Catholica gloriamur: nec licet de fide quicquam definire,niſi vbi ſimul omnes ex omnibus totius orbis Chriſtiani prouinciis conuenerint Epiſcopi: qui poſteaquam vnum aliquem in locum congregati ſunt,tota Eccleſia conueniſſe dicitur. Legimus in libris Regum, poſt deſcriptam illam magnifici templi à Salomone fabricationem hæc verba: Tum congregati ſunt omnes maiores natu Iſraël ad Regem Salomonem in Hieruſalem, vt deferrent arcam fœderis Domini de ciuitate Dauid. Ac paulò pòſt:Conuertitq; Rex faciem ſuam, & benedixit omni Eccleſiæ. Omnis enim Eccleſia Iſraël ſtabat. Omni Eccleſiæ benedictū,omnem Eccleſiam Iſraël ſtetiſſe dicitur,cùm anteà maiores natu tantùm Principes tribuum, & Duces familiarum commemorati fuerint. Quid aliud iis verbis indicatum eſt, quàm quòd illi repręſentabant omnem Eccleſiam?nam reliquus ferè cœtus omnis ex primariis pendere conſueuit.Tales itaque cum ſint Epiſcopi,quos poſuit Spiritus ſanctus regere Eccleſiam Dei,quemcunque tandem in locum ex orbe Chriſtiano vniuerſo congregati fuerint,tota Eccleſia cōueniſſe dicitur, quandoquidē hi conuenerunt,quorum Deus miniſterio gubernat Eccleſiam: quam etiam ob cauſam Eccleſiæ miniſtri vocantur:quod nomen etiam Regibus & Principibus tribuit ſcriptura.Nam & horum in rebus pollíticis miniſterio Deus Eccleſiam gubernat:qui tamen & ipſi non arcentur à Synodis,imò vocari conſueuerunt à Pōtifice,præſertim quoties de cauſa fidei diſceptatur,cùm habeant & ipſi ſuam in ſynodis functionem.Si quos enim tanquam indignos ſacerdotio de ſacris ſedibus depoſuit ſententia ſacerdotum,eorum doctrina reprobata,debent eſſe Principes,præ cæteris autem Imperator,eiuſdem ſentētiæ & ordinationis cùm ſacerdotum auctoritate,ſicut in epiſtola ſua ſcripſiſſe Iuſtinianum paulò antè commemorauimus: vt externa diſciplina contra tales vtantur, quodq; fuerit ab Epiſcopis conſtitutum,exequutioni mandandum curent.

1. Reg. 8.

Act. 20. Eccleſiæ miniſtri dicuntur magiſtratus Eccleſiaſtici, tum & politici.

Brentius Epiſcopos uerbo ſcripto vult alligatos eſſe.

Quod autem ait Brentius, Epiſcopos Eccleſiæ ſeruire debere,non iuxta ſuum ipſorum abitriū, non iuxta fictitias traditiones,ſed iuxta certum & verum verbum Domini ſui ſcripturis propheticis & Apoſtolicis cōprehenſum:itaque ſi hanc regulam verè ſequuntur, tunc nec Spiritus ſanctus eis deeſt, nec errant: quòd ſi hanc regulam & metam tranſiliunt,nō aliud reliquū eſt, quàm ſpiritus ignorantię,cæcitatis,& erroris,&c. Quid ſi faciant hoc Epiſcopi Brenti, neque tamen facere vobis videantur? Quæſo te,qua de re nunc agitur? nónne iuxta verum & certum verbum Domini noſtri ſcripturis Propheticis & Apoſtolicis comprehenſum docemus?Vis audire ſcripturas propheticas?Audi quid in Leuitico dixerit Dominus ad Aaron: Pręceptum, inquit, ſempiternū eſt in generationes veſtras,vt habeatis ſcientiam diſcernēdi inter ſanctum & prophanū, inter pollutum & mundum,doceatisque filios Iſraël omnia legitima mea. Cui dedit hîc Deus diſcernendi, cui docendi facultatem? Nónne Aaron & filiis eius ſacerdotibus? Rurſus in Deuteronomio: Si difficile & ambiguum apud te iudicium eſſe perſpexeris, venies ad ſacerdotes Leuitici generis,&c. Et in eodem libro: Accedent Sacerdotes filii Leui,quos elegerit Dominus Deus tuus vt miniſtrent ei,& benedicant in nomine eius:& ad verbum eorum omne negotium pendebit. Ad verbum,inquit, Sacerdotum omne negotium pendebit. Audi & Ezechiëlem: Sacerdotes,inquit,Leuitæ filii Zadoc, populum meum docebunt quid ſit inter ſanctū & pollutū,& inter mundū & immundū oſtendent eis:& cùm fuerit controuerſia,ſtabunt in iudiciis meis, & iudicabunt, &c. Potuitne dici quicquā apertius?Sacerdotes,inquit,docebūt Sacerdotes iudicabūt nō Reges,nō quicunq; tandē laici,ſartores,ſutores,agricolæ.Sic & Aggæus: Interroga, inquit, Sacerdotes legem,non Principes.Sic & Malachias: Labia Sacerdotis cuſtodient ſcientiam,& legem requirent ex ore eius. Nunquid hæc non ſunt ſcripturę prophetice? Vis & Apoſtolicas audire?Quoſdam quidem,inquit Paulus,poſuit Deus in Eccleſia,primum Apoſtolos,ſecundò Prophetas, tertiò Doctores. Nunquid omnes Apoſtoli? Nunquid omnes Prophetæ?Nunquid omnes Doctores?Et alio loco:Ipſe dedit quoſdam quidem Apoſtolos, quoſdam autem Prophetas,alios verò Euangeliſtas,alios autem Paſtores & Doctores. Vides quemadmodū hîc officia diſtinxerint?Et iterum: Attendite vobis,& vniuerſo gregi, in quo vos Spiritus ſanctus poſuit Epiſcopos, regere Eccleſiam Dei.Et hîc Epiſcopos eſſe poſitos dicit ad regendam Eccleſiam,non Principes,multò minus mercatores aut ſordidos aliquos opifices.Nónne iam intelligis Brenti,nos iuxta verum & certum verbum Domini noſtri ſcripturis Propheticis & Apoſtolicis comprehenſum,Eccleſiæ ſeruire? Tu contrà, quod adfers Dei verbū,quo requirere legē ex ore Principis aut laici,populus iubeatur?quo docendi legem, quod iudicandi de doctrina religionis poteſtas illi permittatur.Intereà tamen cum eiuſmodi nihil proferas, te videri vis,tuoſq; qui iuxta Dei verbum Eccleſię ſeruiant: nos ab eius poſſeſſione repellis: cùm tamen nemo ſit qui grauius Dei verbum quàm vos oppugnet.Cæterùm vtrùm ad ſcripturas tātùm, an ad traditiones quoq; Deus Eccleſiam ſuam voluerit alligatam,alius erit ea de re dicendi locus magis opportunus.

Reſponſio. Catholicos ex uerbo Dei docere & defendere, penes Magiſtratus Eccleſiaſticos eſſe de ſacris iudicium eoque ſententiam.
Leuit 10.
Deut. 17.
Ibidem 21. cap.
Ezech 44.
Agga. 2.
Malac.
1 Corinth. 12.
Ad Epheſ. 4.
Act. 20.

Brentius Eccleſiā fingit inuiſibilem.
Matth. 16.
Reſponſio.

Quòd autem horrendum eſſe dicit Brentius,quòd ſcribit Petrus Eccleſiam,cui promiſſio illa Chriſti facta eſt,Portæ inferi non pręualebunt aduerſus eam, viſibilem eſſe: nec ex electione Dei,aut vera fide & charitate internis pendere, vt quis ad Eccleſiam pertineat: quis eſt qui tenebras huius Aſoti mirari ſatis queat? ſcilicet ideam nobis quandam fingit Platonicam, dum viſibilem Eccleſiam eſſe negat. Atqui concedunt hoc etiam tui Brenti,quòd cœtus vocatorum Eccleſia ſit viſibilis: nec alibi ſint electi,niſi in hoc cœtu viſibili. Niſi fortè tuus non eſt Philippus,qui manifeſtum eſſe dicit, eſſe aliquam viſibilem Eccleſiam Dei. Cùm enim dicit Chriſtus,Dic Eccleſiæ: deducit nos ad viſibilem cœtum, à quo neque Caluinus diſcentire videtur. Ve-

[Ni]hil. in locis communibus, & in c. [...] ad Rom.
Matth 18.
Cap. 8. Inſtitut.

rùm

rùm & hac de re ſuo loco tractare malumus, cùm de Eccleſia ſermo nobis erit.

De loco Matth. 18. Vbi ſunt duo vel tres.

Profert deinceps Brentius & illum Euangeli locum: Vbi ſunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi ſum in medio eorum, & eum ad Eccleſiç Prælatos pertinere negat. Primùm enim, inquit, non ſimpliciter dicit, Vbi ſunt duo vel tres congregati, ſed addit, In nomine meo. Non conuenitur autem in nomine Chriſti, ſi verbis tantùm iactetur Chriſtus & gloria Chriſti. Hactenus verè, ſed cõtra vos ipſos Brenti. Qui ſunt enim alii, qui verbis tantùm iactant Chriſtum & Euangelium, & gloriam Chriſti, præter vos? Vbi ergo duo vel tres veſtrum, quin & duo aut tria millia veſtrum congregata fuerint, ibi non eſſe Chriſtum certum eſt, cùm non ſitis in Chriſti nomine congregati. Addit Brentius: Non conuenitur in nomine Chriſti, ſi initio conuentus cantetur Miſſa de Spiritu ſancto. Quam hîc audio blaſphemiam? Scilicet non eſt inuocandus Spiritus ſanctus, quando cõuenitur in nomine Chriſti? At talibus, inquit, moribus & cęremoniis pellitur potius, quàm inuocatur Spiritus ſanctus. Quos tu mores narras? Quas cæremonias? Nos quidem neque moribus, neque cęremoniis aliis vtimur, quoties tremendum Deo ſacrificium offerimus, quàm quibus vſi ſunt ſancti patres noſtri iam inde à mille quingentis annis. Quamuis enim ſucceſſu temporis acceſſerit precum nõnihil, & pleraque ad decorem addita ſint, & ad excitandos homines ad deuotionem: de re tamen ipſa nihil eſt mutatũ. Subiungit, Non conuenire in nomine Chriſti, ſi conuenerint impœnitentes. Hoc vt verũ eſſe concedamus, qui ſunt impœnitentes iſti, niſi vos? Quod eſt enim aliud impœnitentiæ peccatum, niſi peccatum in Spiritũ ſanctum? quod vos non modò committitis ipſi, verumetiam alii vt committant auctores eſtis: dum nec auditis Eccleſiam ipſi, nec ab aliis audiri vultis: dum traditiones eius, ad quas tenendas non vno loco nos hortatur Apoſtolus, contemnitis, & contemni iubetis. Ac tantùm abeſt vt vos alicuius malefacti pœniteat, vt tanquam Sodoma peccatum veſtrum prædicetis. Fecit hoc Vergerius tuus Brenti, qui formulam iuriſiurandi typis excudi curauit, quo pontifici fidem ſuam obſtrinxerat, cui non modò tanquàm Epiſcopus, verùm etiam tanquàm vnus ex eius clientibus & miniſtris, ſubiectus erat. Hanc fidem quòd violauerit, quòd iuſiurandum Deo datum fregerit, effert ſe magnificè, nec pudet eum hoc nomine gloriari, perfidiamque ſuam orbi teſtatam facere vniuerſo. Fecit hoc & is, cuius verbum tanquam Dei verbum accipitis, Martinus Lutherus: qui cùm abiecta cuculla contra fidem Deo præſtitam, & iureiurando firmatam, ſibi monachus monacham copulaſſet, non modò non eum flagitii pœnituit, verumetiam inceſtum ſuum ſacrilegum auſus eſt honorabile connubium & immaculatum thorum appellare. Fecerunt idem illius exemplo alii quoque multi. Tales igitur impœnitentes vbi conueniũt, non grauatim tibi Brenti aſſentimur, quòd in cuiuluis alius potius, quàm in Chriſti nomine conueniant: quibus grauis etiam illa prophetę comminatio metuenda eſt: Væ qui dicitis malum bonum, & bonum malum, ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras: ponentes amarum in dulce, & dulce in amarum. Quod autem ad nos attinet, qui nõ alia re magis in Domino gloriamur, quàm quòd per illius gratiam Catholici ſumus & Othodoxi: peccatores nos conuenire non imus inficias, ſed non tamen impœnitentes. Nam non modò non prędicamus peccata noſtra, non modò non gloriamur in malitia noſtra, ſicut à vobis fit: verùm ſubinde quæ mala patrantur à nobis, ea deteſtamur: atque vtinam tam facilè cauere nobis ab illis poſſemus, quàm ſæpè nobis ex toto corde noſtro diſplicent: quamq; frequenter Deum precamur, vt infirmitatis noſtræ memor, ea clementer nobis remittere dignetur.

Miſſam de Spiritu ſancto ridet Brentius.

De Miſſæ cæremoniis.

Peccatum impœnitentia, ſed peccatum in Spiritum ſanctũ apud quos propriè.

Vergerii impudentia.

Lutheri pertinacia.

Eſa. 5.

Obiicit Brentius contra Prælatos. Reſponſio.

Addit Brentius: Non conueniunt in nomine Chriſti, qui hoc vnum præcipuè agunt, vt conſulant potiùs dignitati, opibus, gloriæ, otio & volũtati prælatorum ex traditionibus non ſcriptis, & ex ſomniis monachorum, quàm ſaluti Eccleſiæ ex verbo Domini, & è ſcripturis Propheticis atque Apoſtolicis. Quo quiſque animo conueniat, Deo ſoli, qui ſcrutatur corda & renes, cognitum eſt: nec minùs iſta verè de vobis, quàm de nobis dici poſſunt. Niſi fortè quod attinet ad non ſcriptas traditiones, quas reieciſſe ſemper hæreticos, mordicus autem tenuiſſe Catholicos conſtat (quod ſuo loco, ſi Deus volet, docebimus) eas nos amplecti fatemur. Somnia verò Philippi ſunt veſtri Melãchtonis, & ea diuini quiddam habere credunt eius diſcipuli. Quamobrem illi, non nobis ea obiicias. Incipit nunc docere Brentius, quando conueniatur in nomine Chriſti: Tunc, inquit, verè conuenitur in nomine Chriſti, cùm conueniunt qui Chriſtũ vera fide cõplectuntur. Quid autem Brenti, ſi Chriſtum vera fide ſe cõplecti dicant, qui quàm longiſſimè ab eo abſunt? Tuos tu putas eſſe, qui Chriſtum vera fide complectantur: ac nos perſuaſum habemus, quandoquidem Chriſtiani vocamur, non Lutherani: & quod vocamur, id eſſe pro virili noſtra contẽdimus, nos eſſe potiùs quibus id verè competere queat. Arrogant autem ſibi hoc Zuingliani quoque, arrogant & Anabaptiſtę, arrogant & cœleſtes Prophetę, arrogant & Pikardi, arrogant omnes ferè non priſcorum ſolùm ſeculorum, verùm & noſtri temporis hæretici. Quare ſi tunc verè conuenitur in nomine Chriſti, cùm conueniunt, qui ſuo ipſorum iudicio Chriſtum vera fide complectuntur, omne genus hoc hæreticorum quod iam recenſuimus, non minùs in Chriſti nomine verè conuenire videbitur, quàm vos, qui proprium id veſtrum eſſe vultis Lutherani: quãdoquidem æquè illi ac magis etiam quàm vos, Chriſtum vera fide ſe complecti gloriantur. Addit Brentius: Et inuocant ſolum patrem Domini noſtri Ieſu Chriſti: quod eſt hoc nouum loquutionis genus, Inuocant ſolum patrem? Quid ſi inuocent filium? quid ſi Spiritum ſanctum inuocent? iam eos non conueniſſe dices in Chriſti nomine? An hoc eſt quod paulò antè dixeras, quòd non conuenitur in Chriſti nomine, ſi cantetur Miſſa de Spiritu ſancto? Huius inuocationem excludi vis? Fortaſſis aliquid cum Serueto commune habes, niſi fortè dicas te Sanctorum inuocationem excludere. At nos quemadmodum non alium imitamur, non alium veneramur in ſanctis, niſi Chriſtum: ita non alium inuocamus in illis & per illos, niſi Chriſtum: qui ſi vixit, & habitauit in illis, dum adhuc corpus iſtud mortis circumferrent, ſicut à Paulo docti credimus, multò magis nunc eum in illis carnis ergaſtulo ſolutis viuere & habitare perſuaſum habemus. Quãobrem Chriſtum inuocamus in ſanctis & per ſanctos, ſiue qui nobiſcum adhuc in terris degunt, ſiue qui cum Chri-

Quid ſit Brentio in Chriſti nomine conuenire.

Inuocari vult Brent. ne ſolum Deum patrem.

Chriſtum in ſanctis inuocamus.

ſto

Galat.2.
Ephe.3.
Quos Brentius uolit conuenire in Christi nomine expenduntur ſingulatim.

ſto iam in cœlis triumphãt. Illum largitorem agnoſcimus, his deprecatoribus tantùm vtimur. Qua de re copioſiùs in confeſſione Chriſtiana diſſeruimus, ad quam lectorem remittimus. Pergit Brentius: Atque conferunt inter ſe de vero Dei timore, de doctrina Eccleſię, & de aliis rebus neceſſariis. Verum timorem non minùs habere ſe putat hæreticorum illa fæx, quam enumerauimus, quàm vos Brenti. Subiungit: Non ex humana ratione, non ex cõfictis traditionibus, ſed è ſcriptura Prophetica, & Apoſtolica, quæ eſt cæleſtibus miraculis confirmata. Talem autem cętum nemo poteſt vel ex veſtitu, vel ab externa facie, vel ex eruditione, vel ex potentia, vel ex ſapientia iudicare. Poſſunt enim honeſtiſſimè veſtiti, ac perſonæ inſignes, & doctiſſimi, & potentiſſimi, ac ſapientiſſimi non fœdè tantum errare, verumetiam in doctrina ęternæ ſalutis extrema cęcitate laborare. Quod ſcribis Brenti, Non ex humana ratione, concedimus: magis enim à Deo reuelatis credendum eſt, quàm rationi noſtrę. Damus & illud, Non ex confictis traditionibus, modò ne veras excludas. Abſit autem vt ab iſto conuentu ſcripturas Propheticas & Apoſtolicas reiectas velimus, dummodò ſana ſit earum interpretatio. Cæterùm quid ſibi volunt ea quæ ſequuntur? Talem autem cœtũ nemo poteſt vel ex veſtitu, &c. Num inuiſibilem eum eſſe vis? Num neque veſtes videri, neque perſonas agnoſci, neque vocem audiri vis? An ferendos in eo non eſſe putas qui ſint honeſtè veſtiti, qui vel oris dignitate, vel eruditione, vel ſplendore generis, aut potentia vel ſapientia cæteros antecellunt? Itàne non modò Sacerdotes & Pontifices, quia veſte talari ſunt induti, verumetiam reges & principes, viroſque doctos omnes (inter quos tu quoq; non es indoctiſſimus) ab iſto cœtu repellendos eſſe cenſes? ac ſartores tantùm, ſutores, zonarios, baiulos & reliquam fęcẽ vulgi, ei putas intereſſe vel pręeſſe debere, vt illi conferant de doctrina Eccleſię, deq; ea ſibi iudicium, arrogent? Non hoc (ais) volo, verùm non eſſe quenquam, dico vel ex veſtitu, vel ab externa facie, vel ab aliis rebus quas enumeraui, iudicandum. Quis hoc neſcit Brenti? Nemini Spiritum ſanctum talaris veſtis impertit, multò minùs curta & ſciſſa: ſed nec oris dignitas, nec opes ſi adſint, participes, nec eadem ſi abſint, expertes nos faciunt Spiritus ſancti, quo ſapientes etiam & eruditi perſæpè deſtituuntur. Sed conatur tandem clariùs

Cognoſcendum cœtus pius ex fructibus.

rem explicare: cognoſcendus eſt, inquit, pius cętus ex fructibus eius. Quos fructus attulerint cœtus veſtri, vel ex eo, quem recenſuimus initio, Sataniſmo, cognoſcere lector potuit: quem quidem Sataniſmum veſtros iſtos cœtus peperiſſe manifeſtius eſt, quàm vt negare queatis. Nam ſimul vt vos licere vobis voluiſtis, ſeorsũ ab orbe reliquo Chriſtiano cœtus congregare, ſeorſum ab illo ſingulares quoſdam ſcripturarum intellectus proferre, voluerunt idem alii quoque ſibi licere. Inde natus eſt is, quem nunc in Germania videtis, qui paulatim ad nos quoq; ſerpit, Sataniſmus. Nunc fructus Brentius demonſtrat. Quod, tunc, inquit, pręcipuè fieri

Qui fructus à Brentio requiruntur.
Non ſatis ad ſcripturæ regulam exigere omnia.

ſolet, cùm ſpiritus, ſeu decreta eius iudicantur & exiguntur ad regulam ſacræ ſcripturę, manifeſtè animaduertitur, quòd cum ea conueniant. Atqui Brenti, gloriantur & Sacramẽtarii, gloriantur & Anabaptiſtæ, gloriantur & Seruetiani, gloriati ſunt olim & Ariani, & Marcedoniani, & Neſtoriani, & Eutychiani, & alii ferè omnes hæretici, quòd ſpiritus, ſiue decreta cœtuum ſuorũ iudicarent, & exigerent ad regulam ſacræ ſcripturę, quodq; cum ea conuenirent: quam etiam ita ſibi ſolis arrogabant, vt eius poſſeſſione Catholicos & Orthodoxos omnes excludere niterentur. Hæretici nihilominus fuerunt, & ſunt, & erunt: non quòd ſcripturis non crederent, non quòd earum auctoritatem contemnerent, cùm nihil creparent aliud, quàm ſcripturas: verùm quòd Eccleſiæ non crederent, quòd Eccleſiaſticam traditionem itidem, vt vos nũc pro nihilo du-

Fides duobus modis approbanda.

cerent. At quicunque fuerunt Catholici, fidem veram duobus iis modis approbandam exiſtimabant: primùm diuini Canonis auctoritate, deinde Eccleſiæ Catholicę traditione: non quòd Canon ſolus non ſibi ad vniuerſa ſufficiat, ſed quòd verba diuina pro ſuo pleriq; arbitrio interpretantes, varias opiniones, erroreſq;, concipiunt, atque ideò neceſſe fuit ſemper exiſtimatum, vt ad vnam Eccleſiaſtici ſenſus regulam ſcripturæ cœleſtis intelligentia dirigeretur, vt diuinum Canonem ſecundum vniuerſalis Eccleſiæ traditiones interpretarentur. Hunc ſanctorum patrum noſtorum morem, & nos Brenti libenter ſequimur, ac eorum nos veſtigiis incedere gloriamur. Verùm alius erit hac de re diſſerendi locus. Proſequitur Brentius: Deinde, Etſi Chriſtus ſolet eſſe in medio eorum, qui verè in nomine ſuo congregantur, tamen non facit ex carne eorum ſpiritum, ſed relinquit in eis ſuas imbecillitates, quamdiu ſunt in hoc ſeculo, pręſertim cùm non ponunt ver-

Luc.3.

bum eius lucernam pedibus ſuis. Qui poteſt ex lapidibus facere filios Abrahæ, poteſt etiam ex carne Brenti, facere ſpiritum: quod ſi facere viſum ei non ſit, poteſt tamen etiam carni ſpiritum ſuum vel ad inueſtigandã & denunciandam ſaltem veritatem impertiri, Niſi fortè non fuerunt caro Balaam, Saul, Caiphas, Heliud, & alii, quos antè recenſuimus, quos propheta ſſe tamen etiam inuitos demonſtrauimus. Intereà tamen verum eſt quod ſcribis, quod relinquit in eis ſuas imbecillitates, quamdiu ſunt in hoc ſeculo. Verùm hæ non impediunt, quò minùs veritas eis reuelari queat, præſertim in Oecumenio Concilio legitimè congregato. Non

Petrus & Barnabas Brentio errasſe videntur.

dubium eſt, inquit Brentius, quin Petrus & Barnabas fuerint prædìti Spiritu ſancto, & cùm Hieroſolymis ad exonerandas gentes à iugo legis Moſaicæ conuenirent, Chriſtus in medio eorum fuerit. Sed & hoc negari non poteſt, quin aliquid humani paſſi ſint, cùm ſe magno Gentium offendiculo ſubducerent propter Iudęos quoſdam à Gentium conuictu, quemadmodum Paulus ad Galatas teſtificatur, Petrũ & Barnabam optimo animo feciſſe, quòd ſe ſubduxerint à Gentium conuictu, nec aliud ea re quæſiuiſſe, quàm vt quamplurimos Chriſto lucrifacerent, dubium non eſt. Itaque non fert Hieronymus vllum eis errorem attribui: quin

Gal 2.
Reſponſio.
Hier. in epiſto. ad Auguſtinum.
Iudicium Brentii de Nicæno Concilio.

eiuſdem ſecum ſententiæ ſeptem alios doctiſſimos, grauiſſimoſq; viros teſtes citat. Profert aliud exemplum è Nicæno Concilio: Nec dubium eſt, quin cùm Patres Niceni Concilii definierunt Chriſtum filiũ Dei æqualem eſſe Patri eſſentia & maieſtate, Chriſtus fuerit in medio eorum: quia tum ſequuti ſunt non ſuas ipſorũ opiniones, ſed ſententiam Spiritus ſancti in ſacra ſcriptura traditam & patefactam. Libenter hoc tibi conce-

Reſponſio.

dimus Brenti, ſed non concedebant Ariani, neque concedunt etiam hoc noſtro ſeculo Seruetiani, quin & ex veſtra ſchola profecti Campani. Negabant enim eos ſentẽtiam Spiritus ſancti in ſacra ſcriptura traditam

&

& patefactam ſequi: ſed quod vos obiicere nobis crebrò ſoletis, hominum tantùm traditionibus eos niti: cùm ea vox Homouſii, quam tũ proferebant Patres, in ſcripturis non reperiretur. Et certè ſcribit hoc Theodoretus, quòd ex non ſcriptis ſermonibus, piè tamen intellectis, Ariani fuerint damnati. Certè Athanaſius cùm produxiſſet Patrum traditiones, quas vos reiicitis: Ecce nos demonſtramus, inquit, iſtiuſmodi ſententiam à Patribus ad Patres, quaſi per manus traditam eſſe: vos autem noui Iudęi & diſcipuli Caiphæ, quos verborum veſtrorum Patres ac maiores demonſtrabitis? cùm ne vnum quidem ex prudentibus aut doctis in auctorem citare poſſitis. Cuncti enim vos præter diabolum illius vobis defectionis à Chriſto auctore auerſantur. Ille & olim vobis hanc impietatem inſeuit, & nunc vobis auctor eſt, vt orbis terrarum concilium vituperetis, non alia de cauſa, quàm quòd in eo concilio non quæ veſtræ factioni patrocinentur, ſed illa ſint ſcripta, quę ab initio ipſi qui teſtes oculati & miniſtri verbi fuère, tradiderunt. Fides enim quæ ſcriptis, decretiſq; Synodi ſancita eſt, ea eſt totius Eccleſiæ. Hanc cùm aſſerere vellent beati Patres, iſtis verbis concipiẽdam putauerunt, condemnaruntque Arianam hæreſim. Vides quemadmodum is Patres, Eccleſiam, Traditiones obiiciat Arianis? De quibus quid alio loco ſcribat, audi: Iſta, inquit, omnium hæreſeon vltima, & nũc recens egreſſa, & anteambulo, & præcurſatrix Antichriſti, cui nomen eſt ab Ario, doloſa, & vafra, cùm videret ſorores ſuas, cęteras, inquam, hæreſes, ætate grandiores publicè palamq; probroſas haberi, ſpeciem ſuá diſſimulat, & literarum ſacrarum vocibus quaſi honeſto cultu induitur, vt pater eius diabolus: ac ſatagit denuò intrare in Paradiſum Eccleſiæ, quò ſub ſpecie Chriſtianiſmi nonnullos ſeducat, vt credibilitate falſarum rationum perſuaſi, contra Chriſtum ſentiant. Ac nonnullis interiectis: Tametſi ſubinde (inquit) ſerpentis more ſurſum deorſumq́, ſeſe voluat, non tamen effugere potuit, vt non caderet in errorem Phariſęorum: Quemadmodum enim illi cùm legem præuaricari vellent, legis tamen verba prætendebant: & cùm eius animi eſſent, vt expectatum hactenus & iam præſentem Dominum abnegarẽt, Deum quidem in ore habebant, ipſum tamen blaſphemare deprehenderentur, cùm his vocibus vterentur, Cur tu homo cum ſis, Deum te facis? & dicis: Ego & pater vnum ſumus: ita quoque fucatus Arius ſimulat ſe quidem de Deo loqui, cùm interponat verba ſacrarum literarum, deprehenditur tamen ἄθεος, &c. Et iterum: Si igitur ea de cauſa, quòd voculas aliquot ſacræ ſcripturæ ab illis ſcriptas videant, arbitrentur blaſphemias benedictiones eſſe, prorſus futurum eſt, vt cùm Iudęos noſtri temporis videant legem, & Prophetas euoluere, vnà cum Iudæis Chriſtum abnegent. Forſitam quoq; audientes Manichæos loqui particulas aliquot Euangeliorum, inficiabuntur cum illis & legem, & Prophetas. Sin autem ex ignorantia ita æſtuant & garriunt, diſcant è ſcripturis, excogitatorem, inuentoremq́ue hæreſeon diabolum metu ſuæ graueolentię ſcripturarum voces vſurpare, vt illis obtectus, aſperſo veneno ſuo ſimplices decipiat. Ita enim Euam decepit, ita etiam illos hæreticos in errorem abduxit, ita nunc quoque Ario perſuaſit, vt quaſi ſub ſpecie aduerſarii contra hæreſes loqueretur, quò meliùs falleret, ſuam ipſius hæreſim ſubiiciens. Ex his Athanaſii verbis liquere cuiuis poteſt, quod ſcripturarum ſententiis tanquàm velleribus quibuſdam agni illius immaculati Chriſti obuoluebant ſe lupi Ariani: & ſicut Ambroſius alicubi dixit, per verba legis legem impugnabant, dum proprium ſenſum verbis legis adſtruerent, vt ſuę mentis prauitatem legis auctoritate commẽdarent. Contra quos catholici traditiones Patrum, Eccleſiæque ſenſum & conſenſum opponebant, ſcripturas canonicas iuxta catholici dogmatis regulas interpretantes.

Theo. li. 1. ca. 8. hiſtoria.
Athan. in libro quem inſcripſit Synodi Nicæna, contra hæreſim Arianā decreta.
Idem oratione 2. contra Arianos. Ariani ad ſcripturas ut nunc hæretici prouocabant.
Ibidem.
Amb. in cap. 3. ad Titum.

Oſtendit nunc Brentius, in qua re fuerit erratum à Patribus Nicæni Concilii. Cùm autem, inquit, poſteà indicarent eos qui Chriſtum profeſſi ad militiam redirent, damnatione dignos, certè humani aliquid paſſi ſunt, quòd damnauerint legitimam militiam, quam Ioãnes ipſe Baptiſta approbauerat, nec Chriſtus reiecerat. Et hunc eorum Canonem ab auctores Spiritufancto profectum dubium non eſt. Quid enim in eo non piè, non ſanctè conſtitutum eſt? Vtinam autem retineretur adhuc priſcá illa diſciplina, ſed ea pridem luxata, per vos iam tandẽ prorſus eſt euerſa. Quę res cauſam dedit tot ſceleribus & flagitiis, quibus ita nunc æſtuat orbis Chriſtianus vniuerſus, vt vix vllo alio tempore magis refrixiſſe charitas abũdaſſe verò videatur iniquitas. Quod autem inter alia crimina magis eſt deteſtandum, quàm hoc, de quò verè dixit ille Poëta:

Brentius Nicænũ Concilium reprehendit ob damnatam militiam.
Reſponſio.

Nulla fides, pietaſq́, viris qui caſtra ſequuntur:
Venaleſq́, manus, ibi fas vbi maxima merces?

Neque tamen id Patres Concilii Nicæni prorſus damnauerunt, ſicut ſcribis tu: ſed ſi qui ſolemnem pœnitentiam egiſſent, ad militiam ſecularem, cui ſemel iam renunciauerant, eſſent reuerſi, non ita facilem illis aditum ad veniam eſſe voluerunt, ſed eis paulò duriorem pęnitentiam iniungendam eſſe putauerunt. Qua tamen in parte, quàm fuerit ipſorum verè paterna lenitas, ex ipſius Canonis verbis videre licet, quæ ſic habent: Quicunque vocati per gratiam, primum quidem impetum monſtrauerunt, deponentes militię cingulum, poſtmodum verò ad proprium vomitum ſunt relapſi, ita vt quidam & pecunias tribuerẽt, & beneficiis militiam repeterent, hi decem annis poſt triennii tempus, quo inter audientes erunt in afflictione permaneant. Sed in his omnibus propoſitum & ſpeciem pęnitentiæ conuenit explorare. Quotquot enim metu & lachrymis, atque patientia, uel bonis operibus, rebus ipſis, conuerſionem ſuam, non ſimulationem demonſtrant, hi definitum tempus auditionis implentes, tum demum fidelibus in oratione communicent: poſtmodum verò licebit Epiſcopo de his aliquid humanius cogitare. Quicunque verò indifferenter tulerunt, & aditum introeundi Eccleſiam ſibi arbitrati ſunt ad conuerſionem poſſe ſufficere, hi definitum modis omnibus tempus impleant. Nõnne ſumma moderatione Patres hic vſi ſunt? Neque verò Canon hic de cunctis loquitur, qui militiam exercent, verùm de his tantùm, qui depoſito ſemel militiæ cingulo, poſt actam publicè pœnitentiam, tanquam canes ad uomitum redeunt: in hos aliquod exemplum tamen edendũ eſſe cenſuerunt.

Can. 12. Nicæni Concilii.

Cùm hanc poſteriorem editionem adornaremus, legimus quæ ſcripſit ipſe vir venerabilis Petrus à Soto,

contra eadem hæc Prolegomena Brentii, qui locum hunc expendens arguit inſcitiam Brentii, qui Canonem hunc Nicæni Concilii patrum intellexit: quo patres non militiam, ſed abnegationem fidei damnaſſe, tantisq; pœnis afficere voluiſſe ſcribit. Vidimus autem ſimul poſtremam pericopen Apologię Brentii, in qua ſicut alios multos, ſic & hunc errorem tueri pertinaciter, quàm patefactæ veritati cedere, mauult. Etſi autem nos in eodem in quo Brentius errore ſumus verſati, procul tamen abſit à nobis, vt in eo perſiſtere velimus. Quin eum libenter agnoſcimus, & hanc Petri à Soto ſententiam approbamus: quòd vt minus dubitanter faceremus adducti ſumus, cùm iis argumentis, quæ profert in libro ſuo Petrus, tum Græcorum quorundam ſcholiis, quæ communicauit nobiſcum, vir cùm primis pius & doctus, ac inſigni trium linguarum peritia prǽditus, Guilhelmus Scirletus, tum Prothonotarius Apoſtolicus, nunc autem S. R. E. Præsbyter Cardinalis. Illuſtrarunt enim Canonem Nicæni Concilii ſcholiis ſuis Theodorus Balſamon, Diaconus Eccleſiæ Conſtantinopolitanæ, & eiuſdem bibliothecarius ante quadringentos annos; & aliquantò antè, Ioannes Zonara. Libet autem vtriuſque verba adſcribere. Sic itaque loquitur Canonem hunc explicans Theodorus:

Ἐπεί τινες στρατιῶται ἐν καιρῷ διωγμοῦ, ζήλῳ κινηθέντες, τὰς ζώνας τῆς στρατείας αὐτῶν ἀπέθεντο, καὶ πρὸς μαρτύριον ὥρμησαν. ὕστερον δὲ ὑπὸ δαιμονιώδους μεταμελείας συνωθέντες ἀπέστησαν τοῦ μαρτυρίου, καὶ τοῖς ἀπίστοις διώκταις ἠκολούθησαν καὶ χρήμασιν, ἢ ἄλλοις δωρήμασι, τοῦτο γὰρ ἐστὶ τὸ βενεφικίοις ὥσπερ εἴρηται, τὰς προτέρας αὐτῶν στρατείας ἔλαβον, καὶ εἰς τὸν οἰκεῖον ἔμετον ἀνέδραμον, φησὶν ὁ κανὼν, ὡς εἴπερ καὶ οὗτοι μετὰ εἰλικρινοῦς κατανύξεως, προσέλθωσι τῇ ἐκκλησίᾳ, δεχθήσονται ὀφείλοντες, τρία μὲν ἐπὶ ἔτη τῆς ἐκκλησίας ἔξωθεν ἵστασθαι, ἀκροᾶσθαι τῆς θείας γραφῆς. δέκα δὲ ἔτη ὑποπίπτειν, ἤτοι ἵστασθαι ὄπισθεν τοῦ ἄμβωνος, καὶ ἐξέρχεσθαι μετὰ τῶν κατηχουμένων. μετὰ δὲ ταῦτα, συνεύχεσθαι μετὰ τῶν πιστῶν, πάντως δὲ τῶν ἁγιασμάτων οὐκ ἀξιωθῶσιν, εἰμὴ διετία παρέλθῃ, καθὼς καὶ ἄνωθεν εἴπομεν, ὅτι καὶ οὗτοι ἐκ τῆς ἑκουσίας παραπεσόντων εἰσὶν, ἐνδέδωκε δὲ ὁ κανὼν τῷ ἐπισκόπῳ μειοῦν τὰ ἐπιτίμια, κατὰ τὴν τοῦ ἐπιτιμηθέντος ἐπιστροφήν. Hoc eſt, Quoniam nonnulli milites tempore perſecutionis zelo quodam diuino permoti cingulos ſuos militares abiecerunt magno quodam animorum impetu martyrium ſubire parati: Paulo pòſt verò dæmoniaca quadam impulſi pœnitentia, martyrii conſilium abiecerunt, & infideles perſequutores illos ſequuti, pecuniis & aliis largitionibus (hoc enim ſignificat quod Latinè dictum eſt beneficiis) priores militias ſuas recuperarunt, & ad proprium vomitum reuerſi ſunt: dicit Canon, quòd ſi & ii cum vera cõpunctione ad Eccleſiam acceſſerint, recipiantur, ita tamen, vt annos tres extra Eccleſiam foris ſtare, & audire tantùm diuinas ſcripturas teneantur: decem verò annis procumbere & ſtare retro amboni, & exire cũ cathecumenis. Poſt hæc autem orent licet cum reliquis fidelibus, verum interea tamen Euchariſtiæ communione digni non habeantur, niſi biennium pręterierit, ſicut ſuperiù diximus: quandoquidem & ii ſunt ex eorum numero, qui voluntariè lapſi ſunt. Conceſſit nihilominus Canon Epiſcopo poteſtatem pœnas mitigãdi, pro eo, ut eũ qui punitur, ex animo cõuerſum pœnitentiã agere viderit. Zonaræ verò verba ſunt hęc:

Περὶ στρατευομένων ὁ κανὼν διαλέγεται, καὶ ἀπορριψάντων μὲν τὰς ζώνας ἤγουν τὰ τῆς στρατείας παράσημα, ὁρμὴν δὲ πρὸς μαρτύριον ἐνδειξαμένων, οὓς καὶ ὑπὸ τῆς θείας χάριτος κληθῆναι φησὶν, ὡς δι᾽ ἐκείνης ἐπιρρωσθέντας πρὸς τὴν ἔνστασιν τῆς ὁμολογίας τῆς πίστεως, εἶτα ἐν μεταμελείᾳ γενομένων, καὶ αὖθις εἰς τὴν προτέραν ἐπανελθόντων στρατείαν, καὶ ταύτην ἀργυρίοις ἀνακτησαμένων, ἢ βενεφικίοις: διὰ μὲν γὰρ τῶν ἀργυρίων, δηλοῦται τὰ χρήματα· διὰ δὲ τῶν βενεφικίων, ἅ ταῖς εἶδος χάριτός τι καὶ δεξιώσεως. δῆλον δὲ πάντως, ὅτι οὐδεὶς τοιοῦτος ἀναστρατεύεσθαι ἐδύνατο, εἰ μὴ τῇ πλάνῃ συνέθετο, τοὺς γοῦν τοιούτους μετὰ τὴν τριετῆ ἀκρόασιν ἐπὶ δέκα ἔτη ὑποπίπτειν ὁ κανὼν διατάττεται. Hoc eſt, De militantibus Canon hic diſſerit, deq; iis, qui ſemel zonas abiecerunt, quæ militię fuerunt inſignia, & impetu ſe quodam ad martyrium ferendum duci oſtenderunt, quam etiam ob cauſam eos vocatos eſſe dicit à diuina gratia, vt qui per eam impulſi ſint, vt initiũ facerent confeſſionis fidei ſuę. Quòd ſi facti eos poſteà pœnituerit, & iterum ad militiam priorem redierint, quam argento ſint adepti ſiue beneficiis (per argentum autem ſignificare vult pecunias: per beneficia verò omne genus gratię & humanitatis) quoniam conſtat hoc manifeſtè, quòd nullus eiuſmodi repetere militiam potuit, niſi priùs errori conſenſiſſet. Pręſcribit Canon talibus, vt poſteaquàm tres annos inter auditores fuerint, ſint per decennium inter procumbentes. Ad eundem modum interpretatur Matthæus quoque monachus. Quid autem dici potuit euidentius, ad Petri ſententiam confirmandam? quòd non propter militiam, ſed propter negatam fidem, quam exorſi fuerant confiteri, poſteaquàm cingulũ, quod erat inſigne militiæ abiecerunt, hæc illis ad priorem vomitum redeũtibus tam grauis pœnitentia fuerit impoſita? Manifeſta ſunt verba Zonarę, quòd militiam talem repetebat nemo, niſi priùs errori conſenſiſſet, & ad priorem ſuum vomitum reuerſus fuiſſet: Quis autem hic furor eſt? quę cęcitas? quæ plus quam ſataniana ſuperbia? cùm non tantùm ratione manifeſta comprehendas, verum & oculis ipſe tuis videas, & modò non manibus contrectes, perſpicuam veritatem, nolle tamen cedere, nolle acquieſcere, ſed pedibus nihilominus & manibus obnixè iam agnitę veritati reniti? Sed ſic eſt hæreticorum ingenium, quibus nunquam perſuaſeris, ne ſi perſuaſeris quidem, vt facilè coniecturam ex eo facere liceat, ex cuius matris vtero prodierint. Mater enim hæreticorum omnium eſt ſuperbia, qua impulſi citiùs dixerint:

Nil intra eſt oleam, nil extra eſt in nuce duri,

Quàm vt vel minimùm de ſua quamlibet falſa ſententia, quam ſemel tuendam ſuſceperint, diſceſſerint. Error hic non erat grauiſſimus. Humanum aliquid paſſus erat Brentius, ſi quod ipſum aliquando legiſſe dubium non eſt, id ei ſcribenti non ſtatim ſuccurrebat: verùm hæc tanta ſuperbia, tantaque præfractæ mentis in errore ſuo tuendo pertinacia, non iam eſt humana, ſed ſataniana. Nos verò non modò cedimus libenter agnitę veritati, verùm agimus inſuper gratias venerabili viro Petro à Soto, quòd nobis errorem hunc noſtrũ detexit: nec tam erraſſe turpe, quàm errorem noſtrum agnouiſſe, nobis honeſtum eſſe ducimus, cùm humanum ſit errare, diabolicum autem, in errore perſeuerare.

Tandem Brentius locum hunc ita cõcludit: Quare Chriſtus non tradidit ſe ſimpliciter duorum aut triũ, aut etiam plurium congregationi captiuum. Sed videndum eſt, num fiat congregatio verè in nomine Chriſti, & num iudicetur ex ſpiritu Chriſti, qui ſe ſcriptis Propheticis & Apoſtolicis patefacit. Quæ eſt hęc verborum petulantia? Quis dicit quòd ſe captiuum alicui Chriſtus tradat? Nos hoc dicimus Brenti, quòd cùm ſit veritas Chriſtus, fallere nequit, neq; poteſt non pręſtare quod ſemel eſt pollicitus.

Conclusio Brentii contra Synodorum authoritatem. Responsio.

Audiuiſti iam lector, huc & illuc vertentem ſe Brentium, dum Euangelii locum hũc tractat: Vbi duo vel tres, &c. & quo magis extricare conatur, hoc ſe magis inuoluẽtem. Nunc audi quemadmodum explicet eũdem hunc locum ſanctus ille martyr & Epiſcopus Cyprianus, qui quamuis ante mille trecentos annos pro Chriſti nomine mortem glorioſam oppetiit, perinde tamen acſi viueret adhuc, ſermonem ſuum ad noſtri tẽporis hæreticos conuertere videtur. Sic enim loquitur: Nec ſe quidam vana interpretatione decipiãt, quòd dixerit Dominus, Vbicunque fuerint duo aut tres collecti in nomine meo, ego cum illis ſum. Corruptores Euangelii atque interpretes falſi, extrema ponunt, & ſuperiora prætereunt: partim memores, partim ſubdolè corrumpentes: vt ipſi ab Eccleſia ſciſſi ſunt, ſic vnius capituli ſententiam ſcindunt. Dominus enim cùm diſcipulis ſuis vnanimitatem ſuaderet & pacem: Dico, inquit, vobis, quoniam ſi duo ex vobis conuenerint in terra, de omni re quamcunque petieritis, continget vobis à patre meo, qui in cœlis eſt. Vbicunque fuerint duo aut tres in nomine meo, ego cum illis ſum. Oſtendens non multitudini, ſed vnanimitati deprecantium plurimum tribui. Si duo, inquit, ex vobis conuenerint in terra: vnanimitatem priùs poſuit, concordiam pacis antè pręmiſit: vt conueniat nobis, fideliter & firmiter docuit. Quomodo autem poteſt ei cum aliquo conuenire, cui cum corpore ipſius Eccleſię, & cum vniuerſa fraternitate non conuenit? Quomodo poſſunt duo aut tres in nomine Chriſti colligi, quos conſtat à Chriſto, & ab eius Euangelio ſeparari? Non enim nos ab illis, ſed illi à nobis receſſerunt. Cùm hæreſes & ſchimata poſt modùm nata ſint, dum conuenticula ſibi diuerſa conſtituunt, veritatis caput atque originem reliquerunt. Dominus autem de Eccleſia ſua loquitur, ad hos qui ſunt in Eccleſia loquitur, vt ipſi concordes fuerint, ſi ſecũdum quod mandauit & monuit, duo aut tres licèt collecti vnanimiter orauerint, duo aut tres licèt ſint, impetrare poſſint de Dei maieſtate quod poſtulãt. Et paucis interiectis: Quando ergo in præceptis ſuis ponit, & dicit: Vbi fuerint duo aut tres collecti in nomine meo, ego cum eis ſum: non homines ab Eccleſia diuidit, qui inſtituit & fecit Eccleſiam: ſed exprobrans diſcordiam perfidis, & fidelibus pace ſua voce commendans, oſtendit magis eſſe ſe cum duobus aut tribus vnanimiter orantibus, quàm cum diſſidentibus plurimis. Et poſt pauca: Quam ſibi igitur pacem promittũt inimici fratrum? quę ſacrificia celebrare ſe credunt ęmuli Sacerdotum? An ſecum eſſe Chriſtum cùm collecti fuerint, opinantur, qui extra Chriſti Eccleſiam colliguntur? Audiſne Brenti, de quibus hîc ſanctus martyr Euangelii locum hunc intelligi voluerit? nimirum de iis, qui ſe non diuiſerunt ab Eccleſia, ſed in ea pacẽ cum fratribus retinentes, vnanimiter cum illis Deum precantur. Vobis contrà, qui vos ab Eccleſia Dei ſeparaſtis, quandoquidem extra Chriſti Eccleſiam colligimini, etiamſi quàm maximo numero congregemini, minimè verba iſta conuenire docet.

Cyp. de vero sensu illius Vbi sunt duo vel tres, &c. Cypr. tracta. 1. de simplicitate Prælatorum.

Tractat deinde Brentius tertiam Chriſti promiſſionem, Ego vobiſcum ſum vſq; ad conſumationem ſeculi. Manifeſtum eſt, inquit, quòd Chriſtus hęc verba loquatur, non ad impios & impœnitentes, qui etiam ſi habent titulum populi Dei & Eccleſiæ, tamen non ſunt verè Dei populus & Eccleſia: ſed loquatur ea ad ſuos diſcipulos, hoc eſt, ad eum cœtum, qui verè eſt populus Dei & Eccleſia eius. Manifeſtũ eſt Brenti, quòd non loquatur ad impios & impœnitentes, qui vobis arrogatis titulum populum Dei & Eccleſiæ, à qua vos vltrò ſeparaſtis: cùm idẽ & nos verè vobis dicere poſſimus, quod Nouatianis paulò ante dixiſſe Cyprianũ audiuiſti: Non nos à vobis ſed vos à nobis receſſiſtis. Sed loquatur ad nos, qui quamuis eſſe nos peccatores agnoſcimus, quoniam tamen eundem, quem patres noſtri, Deum colimus, nec ab eorum traditionibus diſceſſimus, verè nos eſſe populum Dei & Eccleſiam eius confidimus.

Sententia Brentii de loco Matt 28 Ego vobiscum sum usque ad consum. seculi. Responsio.

Iam incipit docere Brentius, qui ſint verè diſcipuli Chriſti, & quæ ſit vera eius Eccleſia. Hic, inquit, reſpõdemus non noſtris verbis, ſed Chriſti. Si vos, inquit Chriſtus, manſeritis in ſermone meo, verè diſcipuli mei eſtis, & cognoſcetis veritatem. Et iterum: Qui diligit me, diligetur à patre meo, & ego diligam eum, & aperiam meipſum. Ac mox: Si quis diligit me, ſermonem meum ſeruabit, & pater meus diliget eum, & ad eũ veniemus, & manſionem apud eum faciemus. Hæc omnia Brenti rectiùs nobis, quàm vobis competere perſuaſum habemus. Nam in Chriſti ſermone manere nos indubitanter credimus: quem ſi minus omnes ex toto corde, ex tota anima, ex omnibus viribus noſtris diligimus, vel hac ſaltem in re noſtram erga illum dilectionem declaramus, quod nos ab illius corpore non ſeparamus: quòd alter alterius onera portamus: quòd vinculum pacis & fraternæ charitatis non rũpimus. Quod ſi retinere vos quoq; potuiſſetis Brenti, nũquàm per ſummam impietatem ab orbe terrarum vos præcidiſſetis.

Brentius de vera Ecclesia. Ioan. 15. Ioan. 14. Ibidem. Responsio.

Occinit iterum atque iterum eandem cantilenam cuculi more, totieſque repetita crambe, modò non enecat lectorem. Sed quorſum attinet eadem tam ſæpè iterare, cùm præſertim alius erit ea de re commodior dicendi locus.

Redire tandem videtur ad propoſitum: Proprium eſt, inquit, officium principũ, non vt quæuis ſacrificulorum & monachorum ſomnia pro oraculis Spiritus ſancti agnoſcant: non vt populum ſuum tyrannicè cogant impia decreta Prælatorum tanquam Dei mandata obſeruare: ſed vt audiant miniſtros Eccleſię docentes, & legant ipſi quoq; Prophetica & Apoſtolica ſcripta, atque conferant cum iis doctrinam miniſtrorum. De ſomniis, Brenti, cum Philippi diſcipulis agas, qui ſomnia ſui pręceptoris diuini quiddam habere iactãt. Nos non alio loco ſomnia habemus, quàm quo debent haberi ſomnia, ſiue ſint ea monachorum, ſiue Philippi, ſiue cuiuſcunque tandem alterius. Sed nec ad impia mandata obſeruanda cogi quemquam per princi-

De officio principum in rebus Ecclesiæ iuxta iudicium Brentii. Responsio.

pes

Philippus & Caluinus non tantum principibus tribuunt, quantum Brentius.

pes poſtulamus, verùm ad retinendas pias patrum noſtrorum traditiones. Philippus eſt Brenti, qui cùm & ipſe libellum eodem argumento ſcripſiſſet, hortatus eſt principes, vt cùm eſſent impios veſtros cultus amplexi, pios noſtros mutarent, ac vi etiam ſuos ad impia veſtra dogmata ſuſcipienda cogerent. Qui tamen in eo libello non tantùm principibus tribuit quantùm in hoc tu. Nam ſpiritus miniſterium illis adimit, nec vſquam de doctrina religionis iudicandi poteſtatem permittit: ſed externę tantùm eis diſciplinæ conſeruandæ tribuit officium, etiam in iis, quæ ad primam tabulam pertinent. Neque diuerſum ab eo ſentit Caluinus,

Calui. cap 8. inſtitutionis.

qui & ipſe, quandoquidem Eccleſiam cogendi ciuili exercitatione poteſtatem habere negat, piorum regum ac principum partes eſſe dicit, legibus & edictis religionem ſuſtinere, iudicandi verò partes illis adimit, & Ambroſii factum, de quo ſuprà mentionem fecimus, vehementer probat. Quamobrem hac in re nobiſcum potius, quàm tecum ſentire videtur.

Officium Catholicorum principum quale.

Nam & nos magiſtratum itidem vt ille, cuſtodem eſſe primæ & ſecundæ tabulę lęgis, quod ad externã diſciplinam attinet, profitemur. Debet enim prohibere externa ſcelera, punire ſontes, prohibere idololatriam veſtram & blaſphemias, vt ne pro verbo Dei verbum veſtrũ populo vos venditare, neue adorari illud tanquam Dei verbum ab imperita multitudine permittat, propter uoculas aliquot è ſcriptura per vos productas, & in prauum ſenſum detortas. Debet magiſtratus, quã à Patribus ad patres quaſi per manus accepit piam doctrinam, eam tueri & promouere, impiam verò veſtram vnà cum impiis cultibus veſtris abolere.

Sotus quale Principum eſſe munus velit.

Redit ad conuitia Brentius, quandoquidem rationibus defici ſe videt. Dixerat Petrus à Soto, Principum hoc ſit munus, vt legitimos Sacerdotes agnoſcant, tradita ab eis & ipſi teneant, & populos ſibi commiſſos ſeruare curent, atque ita vtrique & Principes & populi ſatisfacient muneri ſuo. At verò ſibi proprios magiſtros & doctores adſciſcere, aut quacunque demum ratione nothos & ſpurios miniſtros, dè quibus loquitur

Hiere 23.

Dominus, Non mittebam eos, & ipſi currebant, vel ſuſtinere, uel ſequi, quid aliud eſt, quàm totum ordinẽ Eccleſiæ confudiſſe? Et in ſcholiõ, Principis Chriſtiani eſt, à legitimis Prælatis fidem ſuſcipere, & agere, vt ſui

Ioan 10.

ſuſcipiant. Sed coaceruare ſibi impios, vel eos audire, qui non legitima miſſione & auctoritate ab Apoſtolis deriuata docent, quid aliud eſt, quàm fures & latrones, qui non veniunt, niſi vt perdant & mactent admittere?

Brentius interpretatur illud, currebant, & ego non mittebam.

Pupugerunt hæc verba Brentium vehementer, vt eſt amara veritas. Itaque conatur illud demonſtrare, quòd in noſtros potiùs illa verba quadrent: Currebant, & ego non mittebam eos, qui ad Eccleſiaſticos honores malis artibus contendere ſoleant. Vtinam autem pauciores eſſent ex noſtris, in quos & ipſos eadẽ quadrare poſſent. Sed intereà tamen optant hoc omnes pii vehementer, vt quod in hac parte peccatur à noſtris quoque nonnunquam, id aliqua tamen ratione corrigi quandoque poſſit.

Principes & Magiſtratus ſaciunt qui minus idonei Eccleſiis ſæpe præficiantur.

Sed non minùs hic in vitio eſt Magiſtratus ipſe, quàm qui ad Eccleſiaſticos honores hac via graſſantur: quandoquidem à Principibus alicubi nominantur in Epiſcopos eligendi, quorum quaſi prærogatiuum ſuffragium ſequuntur canonici: nec ab eo ferè diſſentire ſolent Romani Pontifices, qui & ipſi cùm eliguntur, ſi penes quos imperium eſt orbis propè totius Chriſtiani, minùs in electione contentionis adhiberent, meliore loco res eſſet Eccleſiaſtica, minusq́; multa haberent hæretici, quæ contra Pontificum electiones tanquàm vitio factas obiicere poſſent. Verùm vtcunque, ſe res habet, ordinem in Eccleſia retineri cum primis eſt neceſſarium: nam aliter obuiari Sataniſmo nequit, quẽ in Germania tantas iam radices fixiſſe videmus: vbi ſi non alii verbi miniſterio functi eſſent, quàm quibus hoc munus ab ordinariis eorum Epiſcopis mandatum fuiſſet, nunquam iſtam, quam, nunc videmus in ea Babylonem, ędificatam eſſe miraremur. Quoniam autem in Confeſſione Chriſtiana ſatis copioſe de Ordine ſcriptum eſt, ad eam Lectorem remittimus.

Brentius ſacrum Chriſma reprehendit.

Ardens ira & odio Brentius, ne Chriſma quidem ſacrum intactum relinquere potuit. Nam quod exiſtimat, inquit, eos non eſſe legitimos Eccleſiæ miniſtros, qui non ſunt vncti Chriſmate Epiſcopali, etiamſi reliqua omnia in ordinatione eorum verè, legitimeq́; conficiantur, prodit partim inſcitiam ſuam, quòd non intelligat quæ ſit vera miniſtrorum Eccleſiæ ordinatio: partim incogitantiam ſuam, quòd non conſiderat, qui ſit huius controuerſiæ ſtatus.

Reſponſio.

Cur hæretici nolunt ferre Chriſma.

Non eſt quòd miretur pius quiſquam, ſi tam exoſum habent ſacrum Chriſma, quos etiam nominis pudet Chriſtiani: malunt enim Euangelici vocari, quàm Chriſtiani: quaſi poſſit extra Chriſtum Euangelium eſſe vllum. Meritò igitur inuiſum habent Chriſma, quos Chriſtianorum appellationis pudet. Nam Chriſtiani nomen ducunt à Chriſto: Chriſtus à Chriſmate, hoc eſt, ab vnctione vocatur vnctus. Ne quid igitur habere commune cum Chriſto videantur, nihil magis apud illos abominandum eſt, quàm vngi Chriſmate: quo & reges & Sacerdotes vngi ſolitos eſſe in lege, manifeſtum eſt omnibus. Cùm itaque Deus noſter Chriſtus & Rex eſſet & Sacerdos, vnctus eſt & ipſe non ab hominibus, verùm ab ipſo Deo: non confecto oleo, ſed diuino ſpiritu. Sic enim de eo

Eſa. 61.

Propheta loquitur: Spiritus Domini vnxit me: quemadmodum pręter alios multos, copioſiùs id ab Euſebio quoque ſcriptum legimus.

Euſeb. lib. 4. demonſtrationis, cap. 15.

Neque verò propterea tantùm vocari Chriſtus voluit, verumetiam quòd vnctionis gratiam in alios diffuſurus eſſet, cuius qui volunt expertes eſſe, eis ab vnctione ſiue Chriſmate licet abſtinere. Ac non ignoramus nos quidem, inuiſibiliter aliquem vngi poſſe, etiamſi non accedat oleum viſibile. Verùm iſta viſibilis, inuiſibilis illius vnctionis ſignum eſt, quæ ſanctis Patribus tam eſt viſa non eſſe negligenda, ut ſine Chriſmate presbyterum ne baptizandi quidem ius habere ſcribat Hieronymus.

Hie. contra Luciferianos.

Anacl. epiſt. 2.

Quam vetus & celebris mos ſit vngendi ſacerdotes.

Conſtat autem vetuſtiſſimum eſſe morẽ hunc Sacerdotes vngendi. Anacletus Petri fuit ſucceſſor, cuius hęc verba ſunt: Ordinationes Epiſcoporum auctoritate Apoſtolica ab omnibus qui in prouincia ſint Epiſcopis, ſunt celebrandæ: qui ſimul conuenientes, ſcrutinium diligenter agant, ieiuniumq́ue cum omnibus celebrent precibus, & manus cùm ſanctis Euangeliis quæ prædicaturi ſunt imponentes, Dominica die hora tertia orantes, ſacraq́; vnctione exemplo Prophetarum & Regum, more Apoſtolorum & Moyſi vngentes: quia omnis ſanctificatio conſtat in Spiritu ſancto, cuius virtus inuiſibilis ſancto Chriſmati eſt permixta: & hoc ritu ſollennem celebrent ordinationem.

Clem Epiſt. 2. ad Iacobum fratrem, Domini.

Et qui præceſſit eum Clemens: Omnis, inquit, Pontifex ſacro Chriſmate per

unctus, & in ciuitate cōſtitutus, ſcripturis ſacris eruditus, charus & pretioſus hominibus oppidò eſſe debet, quem quaſi Chriſti locum tenentem honorare debent omnes, eique ſeruire, & obedientes ad ſalutem ſuam fideliter exiſtere, ſcientes quòd ſiue honor, ſiue iniuria, quæ ei infertur, in Chriſtum redūdet, & à Chriſto ad Deū Scribit Egeſippus, cùm Romam proficiſceretur, cū plurimis Epiſcopis in variis ciuitatibus in itinere ſe congreſſum, tandē Romam veniſſe, & ibi manſiſſe, donec Aniceto Soter, & Soteri ſucceſſit Eleutherius. In omnibus, inquit, iſtis ordinationibus, vel in cæteris, quas per vrbes reliquas videram, ita omnia habebātur, ſicut lex antiquitùs tradidit, & Prophetæ iudicauerunt & Dominus ſtatuit. Qui mos obſeruatus fuit legis & Prophetarum tempore, quo Reges & Sacerdotes vngi conſueuerant, eundem in ordinationibus obſeruatū fuiſſe tum quoque narrat. Nam ſicut prçclarè ſcriptū eſt à Cypriano: Ceſſantibus iis, quç ritu antiquo inoleuerant, cùm iā in populo Chriſtiano circūciſio videretur damnabilis, & ſacrificia idololatriæ imputarētur, vnctionis myſterium religio Chriſtiana non contempſit, ſed cæteris generali ſanctorum conſenſu damnatis, non ſolùm in Regibus & Sacerdotibus vnctionis honor permanſit, ſed in omnem populum Catholicum eſ fuſa eſt huius gratiæ plenitudo. Et ſicut Chriſtus à chriſmate dictus eſt, eò quòd ſingularis excellentiæ oleo vnxerit eum Deus: ita & participes eius quotquot ſunt, conſortes ſint tam vnctionis, quàm nominis, vt dicantur à Chriſto Chriſtiani. Cæterùm ſi quis propterea reiiciēdū eſſe putat Chriſma, quòd cęremonia fuerit aliquando Iudçorum, is & manuum impoſitionem eadem ratione reiiciat, licebit: nam & ipſa Iudæorū fuit cæremonia, quibus familiare fuit cum aliquid commendabatur aut offerebatur Deo, manus imponere. Sic Iacob manus imponit duobus filiis Ioſeph: ſic ſuper caput hoſtiæ immolandę manus imponebātur. Sed manuum impoſitionis, aiunt, fuit vſus in lege noua, Chriſmatis non item. Nihil in lege noua ſcriptum eſſe de Chriſmate fatemur. Verùm abſit, vt nihil niſi quod ſcriptum eſt, ſicut hæretici docent, recipiendū eſſe putemus. Non ita nos Paulus docuit: State, inquit, & tenete traditiones, quas accepiſtis ſiue per ſermonem, ſiue per epiſtolam noſtram. Et ſcriptas, & non ſcriptas traditiones teneri vult. Eſſe autem hanc Apoſtolicam traditionem, inter alios Baſilius quoq; teſtatur. Fabianus verò ſanctus ille Pontifex & martyr, Chriſtum ipſum ſcribit poſtquam cœnauit, Chriſma conficere docuiſſe, cuius non apud Latinos magis, quàm apud Græcos vſus fuit frequentiſſimus. Meminerunt enim eius 1. Dionyſius Areopagita Pauli diſcipulus, 2. Tertullianus, 3. Chryſoſtomus, 4. Gregorius Nazianzenus, 5. Auguſtinus, 6. Ambroſius, Theophilactus: ac vix quiſquam eſt veterū ſcriptorū, qui Chriſmatis mentionem non faciat, ac plerique non ſine honoris præfatione. Intereà tamen non deſunt homines imperiti, qui per ſummum nefas cachinnis proſequi non dubitant, quod à cunctis priſcis illis ſanctis Patribus in ſumma ſemper veneratione fuit habitum. Adeò myſteria ferè iam omnia in ſummum contemptum venerūt, quæ ſi in vllo alio viſibili ſigno, tum in iſta Chriſmatis vnctione plurima concurrunt. Quid enim aliud baptiſma ſuſcepturus, quàm Chriſto nomen dat? non vt ocio marceſcat, ſed vt ſub ſignis illius militet? Quamobrem ſicut ante certamen vngūtur athletę, quò ſint ad luctandum expeditiores: ita ſcribit Chryſoſtomus oleo Chriſmatis vngi baptizandum, vt ſibi tanquam athletę ſpirituali luctandum eſſe ſciat contra diabolum. Maius autem certamen incumbit iis, qui ſacris initiantur, qui Reges quidam ſunt ſpirituales, quamobrem iterum atque iterum vnguntur. Eſt autem in oleo fructus, eſt & pinguedo: ramus cum fructibus quaſi pacis interpres, pinguedo luminis eſt miniſtra. Cùm itaq; Sacerdos pacis & reconciliationis miniſter ſit, ſicut iam à nobis dictum eſt: cùm idem cæcorū quoq; lumen eſſe debeat: per vnctionem hanc, quæ fit Chriſmatis oleo, ſui muneris admonetur, vt miniſterium pacis & reconciliationis frequentet: ſiue populo Dei voluntatem annuncians, vt ſcire poſſit quæ ſit reconciliationis ratio: ſiue pro populo Deo preces offerens & ſacrificia, quibus propitius reddi queat: ſimul etiam quaſi lucernam geſtans manibus, & doctrina & exemplo populo præeat, viamque ſalutis commonſtret. Miſcetur autem oleo balſamum, cuius arbor cùm primis eſt odorifera, quò meminerint Sacerdotes ita ſe gerere, ſic vitā ſuam inter homines inſtituere, vt cū Paulo dicere poſſint: Chriſti bonus odor ſumus Deo in omni loco. Quod nemo niſi prçditus virtute, cuius odor fragrātiſſimus eſt & ſuauiſſimus, rectè ſibi poteſt vſurpare. Verùm hac de re ſatis.

Egeſippus lib. 4.

Cyp. in ſerm. de vnctione chriſm. Impoſitio manuū probata eſt cæremonia.

Gen. 48. Leuit. 8. Chriſma etſi non ſcriptura probetur, retinendum tamen habendum.

2. Theſ. 2. Baſil. de Spiritu ſan. ca. 28. epi. 2.

1. Eccleſiaſtica Hierar. cap. 7. 2. De carnis reſurrectione. 3. Hom. 5. in Matt. Op. im. 4. in Apologetica 5. Tract. 33 in Ioannem & ſermone 43 de verb. Domini & lib. 2. contra literas Petiliani cap. 104. 6. De iis qui initiantur myſteriis cap. 6. Multa in Chriſmate myſteria concurrunt. Chryſoſtom. 1. in Matth. Op. im.

2. Cor. 4.

Explicat nunc nobis controuerſiæ ſtatum Brentius: Non quæritur, inquit, num liceat alicui miniſterium docendæ & adminiſtrandę Eccleſiæ priuato ſuo arbitrio, ſine legitima & ordinata vocatione inuadere: ſcimus ne in politia quidem, nedum in Eccleſia filii Dei licere cuiquam publicas functiones abſq; legitima vocatione & auctoritate vſurpare. Sed hoc quæritur, num Aſotus & Prælati eius, qui ſunt hoſtes doctrinæ Propheticę & Apoſtolicæ, & qui hanc doctrinam omni crudelitatis genere perſequuntur, ſint vera illa filii Dei Eccleſia, à qua miniſtri ordinationem petere debeant? Hoſtes doctrinæ Propheticæ & Apoſtolicę vos eſtis Brenti, non nos: nec ad veram illam filii Dei Eccleſiam vlla ratione pertinetis, cum à Chriſto & ab eius corpore vos præcideritis, quod ſuo loco docebimus. Pergit Brentius: Hoc quæritur, num Petrus, Ioannes & reliqui Apoſtoli non prius debuerint Hieroſolymis prædicare Euangeliū Chriſti, quàm ordinarentur ab Anna & Caipha? An non Caiphas erat ordinarius ſucceſſor Aaronis? Nihil eſt Brenti, quòd nobis Annam & Caipham toties obiicias: iam enim tum impleta fuit illa ſcriptura, Periit lex à Sacerdote. Iam venerat ille Sacerdos in ęternum ſecundùm ordinem Melchiſedech, qui & legi & Sacerdotio Aaronis finem impoſuit, & in illa nouiſſima cœna nouum Sacerdotium ſecundùm ordinem Melchiſedech inſtituit. Ab hoc ordinati ſunt Apoſtoli, ab Apoſtolis deinceps alii. Et hæc eſt legitima ſucceſſio, de qua gloriamur, quæ à Chriſto & ab eius Apoſtolis ſumpſit originem: cum Anna vero & Caipha nihil nobis eſt rei. Itaque non minùs abſurdè feciſſent, qui cùm ſemel ordinati, & ad prædicandum Euangelium miſſi fuiſſent à Chriſto Pontifice, qui fuit ſacerdos in æternum ſecundùm ordinem Melchiſedech, ſi nihilominus ab Anna & Caipha ordinati petiuiſſent: quàm ſi quis noſtro æuo ab Epiſcopo ſuo legitimè ordinatus, à te Brenti, vel à Caluino, aut quocunque tandem alio de grege veſtro ſibi manus imponi poſtularet. Quid ergo, inquit Brentius, ſi Romanus

In quo ſtatum controuerſiæ Brentius ponat.

Reſponſio.

Odioſa Brentii quæſtio.

Reſponſio. Hier. 7. Heb. 7.

nus Pontifex fiat Caiphas? an non ſine auctoritate & vnctione eius licebit pio & docto viro in Eccleſia, ad quam conſenſu Magiſtratus & populi eius vocatus eſt, Euangelium Chriſti annunciare, & ſacramenta eius adminiſtrare? Quid ſi cœlum ruat Brenti? Pontificem fieri poſſe Caipham, ut apertè Chriſtum oppugnet, nemo pius credet, qui modo Chriſti preces quas ad patrem fudit, vt ne Petri fides in ſucceſſoribus eius deficeret, efficaces fuiſſe, & eum exauditum eſſe pro ſua reuerentia, perſuaſum habet. Ac demus fieri poſſe quod vos vultis, quòd non exaudiuerit Chriſtum deprecantem pater: quodque non attentis illius precibus, Petri fidem in eius aliquo ſucceſſore deficere permiſerit: non ideò ſtatim in omnibus aliis Epiſcopis defeciſſe putabitur: neq; propterea licebit Magiſtratui, populoq; ſibi quenquam adſciſcere, & ei prędicandi verbi Dei, miniſtrandorumq; ſacramentorum poteſtatem permittere, niſi prius examinatus ab Epiſcopo ſuo diœceſano fuerit & approbatus: cuius, & non Magiſtratus aut populi munus eſt, de doctrina religionis iudicare, quive ſit idoneus reconciliationis miniſter decernere. Nuſquam in Prophetica & Apoſtolica doctrina reperies, quòd Magiſtratus aut populus poteſtatem habuerit ſibi miniſtros conſtituēdi: quin illud in Actis Apo-
Act.15. ſtolorum reperies, quòd Prophetis & Doctoribus miniſtrantibus Domino & ieiunantibus, dixit illis Spiritus ſanctus: Segregate mihi Saulum & Barnabam in opus, ad quod aſſumpſi eos. Tunc ieiunantes & orantes, imponenteſq; eis manus, dimiſerunt illos. Et ipſi quidem miſſi à Spirituſancto, abierunt Seleuciam: & cùm veniſſent Salaminam, prædicabant verbum Dei, &c. Reperies de eodem Paulo iam non Saulo, & Barna-
Act.14. ba, quòd cùm conſtituiſſent per ſingulas Eccleſias presbyteros, & oraſſent cum ieiuniis, commendauerunt
Tit.1. eos Domino: Reperies, quòd Paulus Timotheum, & Titum conſtituit Epiſcopos: quodq; Tito mandauit, vt ipſe, non vt populus, qui docendus, non ſequendus eſt, non prophanus Magiſtratus aliquis, conſtitueret per ciuitates presbyteros. Quòd autem quicquam hac in parte ſibi iuris vel populus, vel Magiſtratus vſurpauerit, nuſquam in ſcripturis propheticis & Apoſtolicis inuenies: vt vos illarum hoſtes illis omnia cōtraria docere, non autem nos, vnicuiq, perſpicuum eſſe queat.

Brentius conuitioſus. Redit ad conuitia Brentius: Dicit à Bernardo vocari Prælatos ſeruos Antichriſti. Quaſi verò ſuos non dixerit Lutherus, decies eſſe Sodomitis peiores. Sed quorſum attinet cum homine furioſo conuitiis certare? Profert exemplum de Ioſue, qui voluerit prohiberi quoſdam à Moſe, ne Prophetarent, & audiuerit ab illo:
Num.11. Mar.9. Quid æmularis pro me? Quis tribuat vt omnis populus prophetet? Deq; diſcipulis qui querebantur quendā eiicere dæmonia, nec ſequi ipſos. Et audiuerunt, Ne prohibeatis illum: qui non eſt aduerſus vos, pro vobis
Reſponſio. eſt. Videris oblitus eorum Brenti, quæ paulò antè dixeras: Negabas enim illud in diſceptationem venire, nū liceat alicui miniſterium docendæ & adminiſtrandę Eccleſiæ priuato ſuo arbitrio ſine legitima & ordinaria ſua vocatione inuadere, cùm ſciant omnes, ne in politia quidem publicas functiones & adminiſtrationes abſq; publica auctoritate vſurpare cuiquam ſibi licere, nedum vt id liceat in Eccleſia filii Dei. Nunc productis ſcripturæ locis, contrarium demonſtrare conaris, vt licere credatur, quòd anteà non licere ſcripſeras. Quid eſt quòd ſic ipſe tecum pugnas Brenti? Quòd ſi populum omnem Prophetare voluit Moſes, cur tu nefas eſſe putas, vt priuato ſuo arbitrio ſine legitima & ordinaria vocatione docendæ & adminiſtrandæ Eccleſiæ miniſterium quis inuadat? Deinde cur dicit Paulus: Alios dedit Apoſtolos, quoſ-
Ephe.4. 1.Cor.12. 1.Cor.14. dam autem Prophetas, alios verò Euangeliſtas? Nunquid omnes Apoſtoli, nunquid omnes Prophetæ? Cur idem honeſtè iubet ac ordine fieri omnia, ſi populum omnem prophetare fas eſt? Videtur hæc Brenti, per exceſſum quendam dixiſſe Moſes, non quòd efficaci voluntate cunctos prophetare voluerit: aut quòd vel ipſius, vel Domini fuerit hæc ordinatio. Nam ſi voluiſſet Dominus omnem populum prophetare, quorſū ſeptuaginta viros de ſenioribus eligere Moſen iubebat? quos, inquit, tu noſti, quia ſenes populi ſunt
Lib.21.Moral. cap.14. & magiſtri: & auferam de ſpiritu tuo, tradāq, eis. Quare ſic hęc Moſes dixiſſe videtur, ſicut à Gregorio ſcriptum legitur: Fidelis prædicator optat, ſi fieri valeat, vt veritatem, quam ſolus loqui non ſufficit, ora cuncta tū ſonent. Si fieri, inquit, valeat: Aliud enim Dei & Eccleſiæ ordinatio exigit. Sed cur non prohibuit, inquis, Moſes duos illos prophetare? Cur autem prohiberet? cùm teſtetur ſcriptura, quòd fuerint de numero ſeptuaginta: quam etiam ob cauſam requieuit ſuper eos ſpiritus Domini: nam & ipſi deſcripti fuerant inter ſeptuaginta. Quòd autem in caſtris remanſerant, & ad tabernaculum non exierant, non ex contemptu fecère, ſed ſicut etiam a Procopio ſcriptum eſt, ex quadam animi ſubmiſſione, quòd ſe perceptione tanti muneris indi-
Ioan.20. gnos iudicarent. Euenit igitur illis, quod euenerat Thomæ: qui cùm Spiritum ſanctum inſufflaſſet Chriſtus Apoſtolis, pręſens non aderat. Quoniam autem ſe non malitioſe ſubduxerat, æquè Spiritum ſanctum ad remittenda peccata accepit, atq; alii Apoſtoli: cùm anteà iam Apoſtolorum numero fuiſſet inſcriptus. Nihil igitur hi duo fecerunt contra Dei & Moſis ordinationem: quamobrem cauſa non erat, cur eos prophetare
Vnde natus in Germania Sataniſmus. Moſes prohiberet. Ceterùm ex hac iſta doctrina veſtra Brenti, natus eſt Sataniſmus hic in Germania, de quo ſcripſimus initio. Nam dum omnes Apoſtolos, omnes Prophetas, omnes Doctores eſſe vultis, & quod propriū eſt munus Epiſcoporū, conſtituere miniſtros Eccleſiarū, id ad Magiſtratum ſeculare & populum transfertis, factū eſt, vt in tot ſectas tam diſſectas diſſectos vos eſſe videamus, quarum vix iam etiam numerū inire licet. Quòd ſi ſalua fuiſſet Epiſcopis ſua iuriſdictio, nec impediuiſſet quiſquam, quò minus ipſi iuxta morem ab Apoſtolis traditum, & ad hoc vſq; tempus in Eccleſia ſemper obſeruatum, Paſtores & Doctores ac presbyteros conſtituerent, nunquā ea quę terra non ita pridē fuit vnius labii & eorundem ſermonū, in hāc, quam nunc videmus Babylonem transformata, nec ſic miſerandum in modum nobiliſſima gens tot & tantis cladibus affecta & afflicta fuiſſet: quæ quicquid protulit calamitatum per hos annos quadraginta, non eſt ꝙ alii cuipiam acceptū ferat, quàm iſtis tam multis Prophetis, qui currunt vltrò, cùm eos nemo miſerit, qui quidem mittendi poteſtatem habuerit. In hunc igitur ſtatum vos Brenti, Germaniam perduxiſtis, quorū
Oſe.3. omnes curę, cogitationeſq; num aliò collatę fuerunt, quàm vt ſederet populus veſter abſq; Rege, abſq; lege,

abſque

abſque ſacerdotio, abſque Ephoth & Theraphin. Sublato igitur per vos ordine, omni diſciplina luxata, omnibus legibus diſſolutis, quid aliud quàm horrendam iſtam rerum omnium cõfuſionem ſequi neceſſe fuit? dum vnaqueq; ciuitas, quin & Satrapa ferè quiſque pruriẽs auribus coaceruat ſibi magiſtros, & quod quiſq; vult, id pro Dei verbo prædicari mandat.

Alia Brentii in Sotum ſugillatio.

Inſectatur iterùm Brentius Petrum à Soto, quòd is commemorauerit hoc loco legem Imperatoris Theodoſii, qui iubet ſubditos eam agnoſcere religionem, quam Petrus docuit, & quam ſequuntur Damaſus Põtifex Romanus & Petrus Epiſcopus Alexãdrinus. Non videt, inquit, præ animi ſui impotentia, quid pro ſe, quid contra ſe dicat. Primùm enim Petrus Apoſtolus veram & rectam docuit religionem. Ac Damaſius Romanus & Petrus Alexandrinus rectam fidem de Triade (de hac enim tum præcipuè agebatur) ſequuti ſunt. Nos autem nunc loquimur de Pontificibus & Epiſcopis, qui docent & ſequuntur impiam religionem, & qui tantum abeſt vt veram de pietate doctrinam agnoſcant, vt etiam eã ferro, igne, laqueis perſequãtur: vúltne Aſotus vt etiam tales ſequamur Magiſtros & Sacerdotes? Det nobis Petros Apoſtolos, det nobis Damaſos Romanos, & Petros Alexandrinos, qui veram & ſynceram Apoſtoli Petri doctrinam ſequuntur, & habebit pios Principes, non auditores tantum, ſed etiam adiutores. Imò tu Brenti, præ animi tui impotentia, dum iuxta nomen tuum ardes odio Romanæ ſedis & Catholicorum Epiſcoporum, non vides quòd ipſe contra te loquaris. Quos enim tibi damus alios, quàm Petros Apoſtolos, Damaſos Romanos, Petros Alexandrinos? Quamuis enim inficias ire non poſſimus, ab iſtorum ſanctitate Pontifices noſtros longiùs eſſe remotos, certum tamẽ illud eſt & indubitatũ, quòd non in alia religione verſantur, quàm in ea, quã diuum Petrum Apoſtolum tradidiſſe Romanis, quamque Damaſum Pontificem, & Petrum Alexandriæ Epiſcopum ſequutos eſſe conſtat. Ac primùm quod ad Petrum Apoſtolũ attinet, quis eſt alius, de cuius in doctrina ſucceſſione magis gloriemur: cuius etiam epiſtolas Canonicas vnde vos habetis præterquam à nobis, à quibus diſceſſiſtis? Quod autem ad Petri ſucceſſorem Damaſum Romanum Pontificẽ attinet, producemus aliquot è ſcriptis eius loca, ex quibus planum fieri cuique poſſit, vóſne an nos in ea religione verſemur, quam ipſum eſſe ſequutum ſcripta eius indicant. Extat eius epiſtola numero tertia ad Stephanum Archiepiſcopum & ad Concilia Africana, in qua Romanam ſedem petram & firmamentum à Deo fixum & immobile, ac verticem vocat Eccleſiarum. Ad quam tanquam ad caput cuncta quæ poſſunt aliquam recipere dubitationem, referri debere: abſque cuius auctoritate cauſarum Eccleſiaſticarum querelas definire minimè licere, & ad eã appellare debere cenſet. Synodum ſine eius auctoritate fieri non poſſe Catholicum dicit: nec vlla Concilia rata haberi, quæ non ſint illius auctoritate fulta. Ecce tibi damus Damaſum Brenti. Num autem idem tu quod ille hac in parte doces? qui ſic es implacabilis odii cuiuſdam facibus erga Romanam Eccleſiam accenſus, vt citius eam quę graui Turcarum iugo premitur Hieroſolymitanam, quàm hanc, cuius ipſe etiam vnus omnium Chriſtianiſſimus Imperator Carolus ſe filium eſſe profitetur, ac pręſe fert, atque adeò gloriatur, pro matre veſtra agnoſcas, quàm Romanam, cùm tamen non ſolus ſit Damaſus, qui de Romana ſede tam magnificè ſenſerit. Fecerunt idem pii omnes & qui pręceſſerunt, & qui ſequuti ſunt Damaſum. Quorſum autem attinet omnium teſtimonia proferre? Qui præceſſit Damaſum Iulius ita ſcribit: Sicut B. Petrus primus fuit omnium Apoſtolorum, ita & hæc Eccleſia, Domino inſtituente, prima & caput eſt cæterarum, vt ad eam quaſi ad matrem atque apicem, omnes maiores Eccleſiæ cauſæ & iudicia Epiſcoporum recurrant. Vides, vt hic matrem aliarum Eccleſiarum eſſe dicat Romanam? Ante quem etiam Cyprianus ſanctus martyr & Epiſcopus, matricem eam ac radicem Eccleſiæ Catholicæ vocat. Quid autem Bernardus? ex quo tu pleraque collegiſti, quibus Romanos Pontifices in odium & inuidiam adducere poſſes. Eſt ita, quod illi ſicut aliis piis omnibus Romanę curię vitia vehementer diſplicuerunt, & ea grauiſſimè, ſi quiſquam alius, quinque libris ad Eugenium conſcriptis, eſt inſectatus: Sed nunquid ideò ſanctæ ſedis huius auctoritati quicquam detrahit? Imò verò in ſecundo libro tantùm illi tribuit, quod ad perſonã attinet, quam gerit, Romani Pontificis, ut etiam ipſi Petro plura tribuere non potuerit. Et in alio quodã libro matrem nihilominus Eccleſiarũ Romanam Eccleſiam appellat. Dolet multis piis Brenti, quòd qui ſuccedũt in cathedram & doctrinã Petri, nõ æquè ſuccedũt omnes in ſanctitatẽ Petri, plurimaq; Romanę curiæ uitia multorũ oculos vehementer offendunt. Sed qui ſumus nos, qui ſeruos iudicemus alienos? ſuo illi Domino ſtant, aut cadunt, ſtatuet ille de quoquo ſuo tempore quod meritus quiſque fuerit. Nobis certè iuſta cauſa non eſſe videtur, cur ſeparationis conſilia ſequamur, quòd malos in Eccleſia nonnunquam præſidere videmus. Nam quò nos tandem vertemus, ubi meliores inuenire liceat? Quod ad vos attinet, non magis in ſcriptis quorundam legimus, quàm oculis ipſi noſtris, in moribus veſtris cernimus, non eſſe quenquam ferè, qui veſtrum Euangelium ſit amplexus, qui non ſeipſo ſit factus deterior. Ad Picardos autem vel Anabaptiſtas, vel Suenkfeldianos, apud quos maior, elucere videtur ſanctimoniæ ſpecies, vt à matre noſtra Romana Eccleſia deficiamus, vos nobis auctores futuros non arbitramur. Verùm ad Damaſum noſtrum redeamus. Docet idem Damaſus in eadem epiſtola, Iudices Epiſcoporum iuxta decreta canonum, Epiſcopos eſſe debere. Tu Brenti contra decreta Canonum, etiam Laicos Eccleſiaſticarum cauſarum Iudices eſſe vis. Meminit ibidem & ſacerdotum & ſacrificii: & in ea quę proximè ſequitur epiſt. Miſſæ quoque nominatim. At vos à Satana Magiſtro veſtro docti, ſicut fatetur dux & anteſignanus veſter Martinus Lutherus: qui ſecum ac de re diſputaſſe diabolum, & fortiora quàm quæ refellere poſſet contra Miſſam argumenta produxiſſe ſcribit: ab hoc Magiſtro docti vos, & ſacerdotium, & ſacrificium prorſus omne ſuſtuliſtis: neq; Miſſæ uel ſacrificii nomine quicquam eſt apud vos magis abominandum. Et intereà dicis: Da mihi Damaſos, & audiã. Meminit idem in quarta epiſtola conſecrationis virginum de erectione altaris, de vnctione, ſacrationeq;, de Eccleſiæ dedicatione, de Chriſmatis confectione, de baptizatorum frontibus Chriſmate ſignandis, de

Reſponſio Romanæ Eccleſiæ vindicans dignitatem.

Dama. epiſ. 4.

Iulius Pont. ad Orientales Epiſcopos.

Cyp. li. 1. epiſt. 8.

Bern. ad Euge.
Bern. lib. 4. ad Euge.
Rom. 14.

Cauenda ſeparationis conſilia, dũ mali Eccleſiæ præſunt.

Damaſus Brentii ſectam damnat.

Luther. de Miſſa angulari.

ſormatis epiſtolis mittendis, de populo benedicendo. Quid? An hęc omnia vos Brenti propria veſtra temeritate non abrogaſtis? Meminit etiam, ſicut ab Iuone qui Gratianum præceſſit, ſcriptum eſt, quòd Metropolitanus infra tres menſes conſecrationis ſuæ ad fidem ſuam exponendam, palliumq́; ſuſcipiendum, ad Apoſtolicam ſedem mittere teneatur. Num idem vos Brenti, faciendum eſſe putatis? Iam de traditionibus audi quæ ſit Damaſi ſententia: Quæ Apoſtolorum, inquit, prędicatione, & Patrum inſtructione percepimus, ſemper tenere debemus, ne aliqua noua ſemper cudere videamur. Et alio loco: Sãctorum Canonum volũtariam tranſgreſſionem, blaſphemiã eſſe dicit in Spiritumſanctum. Num hæc Brẽti, cũ veſtro de traditionibus dogmate conſentiunt? Et intereà clamas, Da mihi Damaſos. Vis autem vt etiam tibi dem Petros Alexandrinos? Mihi quidem nihil ſcriptorum eius videre licuit, præter Canones quoſdã ex ſermone de pœnitentia, quibus præſcribitur, quę ſit iniungenda pœnitentia his, qui tẽpore perſequutionis à fide exciderunt. Ac in primo Canone ad reliquã pœnitentiã adiici vult quadraginta dies, quibus ieiunent. Cedo Brenti, nũ vos talẽ pœnitẽtiã iniungere cuiquã conſueuiſtis? quin cachinnis eam potius exploditis. Docetis enim, quandoquidẽ Chriſtus pro peccatis noſtris ſemel ſatisfecit, nulla deinceps opus eſſe ſatisfactione noſtra. Atqui nõ ita Petrus Alexandrinus, non ita quẽ ille ducẽ ſequutus eſt Petrus Apoſtolus: Chriſtus, inquit, paſſus eſt pro nobis, vobis relinquens exemplũ, vt ſequamini veſtigia eius. Exigit à nobis Euangelium fructus & opera digna pœnitentiæ. Dicit idẽ Petrus Apoſtolus: Satagite vt per bona opera certam veſtram vocationem faciatis: vos excluſis bonis operibus, fidem ſolam ſufficere docetis. Eſt ne conſentiens hæc veſtra doctrina, non iam dicam Petri Alexandrini, aut Damaſi, verùm Petri Apoſtoli doctrinæ? Iámne vides Brenti, nos eſſe, qui verſamur in ea religione, quam vertex Apoſtolorum Petrus initiò Romanis tradidit? quamq́; Pontifex Romanus Damaſus, & Petrus Epiſcopus Alexandriæ ſunt ſequuti? Vos autem in quauis alia potiùs, quàm in eadem hac religione verſari: cùm eam partim riſu proſequamini, partim horrendis blaſphemiis inſectemini, nec ſit ea quicquam apud vos execrabilius. Et audes intereà vociferari: Da mihi Petros Apoſtolos, da Damaſos Pontifices Romanos, da Petros Alexandrinos, & habebis nos non auditores tantùm, verumetiam adiutores. Ecce dedimus eos tibi Brenti, non in corporibus ſuis viuentes, nec viua voce ſententiam ſuam exprimentes, ſed ſpirantes adhuc in monumentis literarum, quæ poſt ſe reliquerunt, & in eis quæ fuerit eorum religio declarantes: cũ qua nos quidẽ per omnia conſentire, vos autem ex diametro cum ea pugnare, negare non poteſtis. Nã ſi maximè negare velitis, vel ipſi libri veſtri vos mendacii conuincent, omni genere blaſphemiarum referti.

Tandem aliquando Brentius ad cauſam accedere videtur, nec adhuc vnquam in hoc ſcripto ſuo propius acceſſit: nam extra cauſam ferè cætera loquutus eſt, nec multum ad rem, qua de agitur, pertinentia. Nunc autem ex Eccleſiaſtica hiſtoria demonſtrare conatur, quòd in cauſa fidei Theodoſius Iudex inter Epiſcopos fuerit. Mirum eſt autem, ſi potuit hoc Ambroſium latere, qui vixit eodem illo tempore, qui funebrem etiam orationem illi conſcripſit. Qua confidentia autem auſus ille fuiſſet ſcribere Valentiniano, qui cum Theodoſio ſimul imperauit: Quando audiuiſti Imperator, in cauſa fidei laicos de Epiſcopo iudicaſſe, ſi quid eiuſmodi factum à Theodoſio fuerat? Nónne reſpondere potuiſſet Imperator: Audiui quod fecerit hoc imperii mei conſors nuper adeò Conſtantinopoli Theodoſius? Deinde verò hoc ipſo Theodoſio imperante, fuit habitũ Concilium Aquileienſe, priuſquam Oecumenicum illud Conſtantinopoli: vbi hæc Imperatoris verba recitantur: Ambigua dogmatũ reuerentia, ne diſſideant Sacerdotes, quam primùm experiri cupientes, conuenire in Aquileienſem ciuitatem Epiſcopos iuſſeramus. Neq; controuerſię dubiæ ſententiæ rectiùs poterant experiri, quàm ſi obortę altercationis iudicium in interpretes ipſos conſtituiſſemus Antiſtites, vt videlicet à quibus proficiſcuntur iuſtituta doctrinæ, ab eiſdem diſcordis eruditionis repugnantia ſolueretur. Quæ cùm eſſent lecta, dixit Ambroſius, qui pręſens adfuit in illo Concilio: Ecce quod Chriſtianus conſtituit Imperator, noluit iniuriam facere ſacerdotibus, ipſos interpretes conſtituit Epiſcopos. Hic laudat eo nomine Theodoſium Ambroſius, quòd is non alios, quàm Epiſcopos iudices eſſe voluerit: quod idem paucis interiectis facit Euſebius quoq;. Inde coniecturam facere licet, quòd ſibi in cauſa fidei nũquam iudicium Theodoſius arrogauerit: qui quid ſui, quid Epiſcoporum eſſet muneris, vel ex his quę geſſerat anteà Conſtantinus anteceſſor eius, cognoſcere potuit. Quid igitur de Socratis hiſtoria dicemus? Quod ſi Brentius ea fide, qua oportuit, Socratis verba recitaſſet: nec pręteritis quibuſdam ea ſola produxiſſet, quę ad ſuum inſtitutum probandum facere videntur: facilè cuiuis perſpicere licuiſſet, nihil prætor officium ſuum Imperatorem feciſſe. Nã in exordio capitis illius, ex quo nonnulla profert Brentius, omnia Theodoſium de Nectarii Conſtantinopolitani Epiſcopi conſilio feciſſe ſcribitur, ex quo perſpicuum illud fit, quòd non ſibi de cauſa fidei iudicandi poteſtatem vllam Imperator vſurpauerit: ſed quòd à Catholicis Epiſcopis præſcriptum fuit & iudicatum, id pro Catholici Imperatoris officio & ipſe ratum habuerit, & ab omnibus ſibi ſubiectis haberi ratum, inuiolateq́; ſeruari iuſſerit.

Sed quoniam vrget nos hìc Brentius: quæ fuerit Eccleſię praxis hac de re, quidq́ue ſit in ea moribus receptum iam indeà mille trecentis ferè annis, paucis perſcribemus. Ante mille trecentos annos congregatum fuit primum Nicæę concilium, quò conuenerant ex vniuerſo terrarum orbe trecenti, decem & octo Patres. Venerat eò Conſtantinus etiã Imperator. Sed quomodo? Scribit hoc Euſebius, quòd cum paucis poſtremus omnium ingreſſus, poſita modica quadam ſede, non priùs cõſedit, quàm annuiſſent Epiſcopi. Cumq́; de cõcordia & pace pleraq; diſſeruiſſet, diligentiorem dogmatum inquiſitionem ipſorũ ſententiæ permiſit. Quod ita factum eſſe, pręter Euſebium, Socrates etiam & Theodoretus memoriæ prodiderunt. Vides quemadmodum iſte nullas iudicandi ſibi partes ſumpſerit, ſed admonitione facta de pace & concordia dogmatum inquiſitionem Epiſcoporum ſententię permiſerit. Cui teſtimonium hoc Auguſtinus quoq; tribuit, quòd cùm Donatiſtę cauſam Ceciliani ad Imperatorem Conſtantinum detuliſſent, non fuerit auſus de cauſa Epiſcopi

iudicare,

...n lib. 3. decretum.
...am. epiſt. 3. ...em ad Aure... ...m Carthagin. ...piſcopum. ...e Petro Alexan...ino.
...Petri 2. ...atth. 5. ...Petri 1.
...odo Imperat. ...udex inter ...piſcopos fuerit.
...penditur locus ...hiſtoria Socra...
...axis & mos ...rus Eccleſia ...iudicanda cau... Religionis. ...nſtantini ...mpium. ...ſeb. lib. 3. de vi... Conſtantini. ...r. lib. 1. cap. 8. ...eod. li. 1. cap. 7
...ug. epi. 166 & ...48. & 166.

Ruff. li. 1. cap. 2.

iudicare, ſed eam diſcutiendam ac definiendam Epiſcopis delegarit: quod & factum eſt in vrbe Roma, præſidente Melchiade Epiſcopo illius Eccleſię, cum multis collegis ſuis. Scribit de eo Ruffinus quoque quòd cùm Epiſcopi, qui Nicææ congregati fuerant, libellos ei quoſdam protuliſſent, quibus ſe accuſabant inuicē, ſuſcepit à ſingulis libellos, & eos omnes in ſinu ſuo continens, nec quid in eis contineretur aperiens, ait ad Epiſcopos: Deus vos conſtituit Sacerdotes, & poteſtatem vobis dedit de nobis quoq; iudicandi. Et ideò nos à vobis rectè iudicamur, vos autem non poteſtis ab hominibus iudicari: propter quod Dei ſolius inter vos expectate iudicium: & veſtra iurgia, quæcunq; ſint, ad illud diuinum reſeruentur examen. Vos etenim nobis à Deo dati eſtis Dii, & conueniens non eſt, vt homo iudicet Deos: ſed ille ſolus de quo ſcriptum eſt: Deus ſtetit in Synagoga Deorum, in medio autem Deos diſcernit. Et ideò iis omiſſis, illa quæ ad fidem Dei pertinent, abſque vlla animorum contentione diſtinguite. Cùm hæc dixiſſet, omnes ſimul querimoniarum libellos iuſſit exuri, ne innoteſceret vlli hominum ſimultas ſacerdotum. Hæc Ruffinus. Habuitne tāquam ſeruos Epiſcopos Imperator hic Brenti? Num autem eſt veriſimile, quòd cùm recens hoc fuiſſet illius exemplum, ſecùs aliquid facere Theodoſius in animū induxiſſet, quàm ab hoc Imperatore laudatiſſimo factum eſſe meminerat? In actis Nicænæ Synodi, quę in libro Conciliorum extat, reperiuntur ſubſcriptiones Epiſcoporum trecentorum, decem & octo. Cæſaris Conſtantini ſubſcriptio nullà reperitur. Quamuis autem interfuerint in ea Synodo, vel præfuerint potius legati Syluestri Romani Pontificis, Hoſius Cordubenſis, Victor & Vincentius: dederunt nihilominus Patres literas ad Syluestrum, quibus ab eo, non autem ab Imperatore confirmari petiuerunt, quod in Synodo fuerat ab illis conſtitutum.

Conſtantini oratio ad Epiſcopos contentioſos.

Pſal. 81.

Epiſcopi ſubſcribunt ſynodo, non Imperator.

In ſecunda Synodo, quę enumeratur inter Oecumenicas, Conſtantinopolitana, nihil aliud actum eſt à Patribus, quàm quòd ſententiam Damaſi, quam ille paulò antè congregato Romę Concilio contra Macedonium, Sabellium & Eunomium tulerat, probarunt, & eam ſunt ſequuti. Quo nomine ſcriptis ad Damaſum literis, vt ſibi congauderet ab eo popoſcerunt. Quicquid igitur à Theodoſio factum eſſe ſcribit Socrates, iuxta Nectarii conſilium ex auctoritate Damaſi Papę factum eſt: quę cauſa fuit etiam, vt vnà cum collegis ſuis ediceret, vt in tali religione cuncti populi ſibi ſubiecti verſarentur, quam Pontifex Damaſus ſequeretur. Subſcripſiſſe centum quinquaginta Epiſcopi leguntur: quod Imperator ſubſcripſerit, in actis non inuenitur.

Aliud exemplum de ſynod. Conſtantinop.

De ſumma Trinitate, Codicis. & Zoſ. lib. 7. cap. 4.

In tertia Synodo, quæ fuit habita Epheſi, Celeſtini Romani Pontificis nomine præfuit Cyrillus Alexandrinus: ac lecta fuit epiſtola Celeſtini: quam ſequuti Patres, Neſtorium, condemnauerunt, & ab Epiſcopali dignitate, vniuerſoq; ſacerdotii collegio alienum eſſe decreuerūnt: ſicut in hiſtoria ſua ſcribit Euagrius. Ad hanc Synodum Imperator Theodoſius miſit loco ſuo Candidianum. Sed nunquid vt iudicaret de cauſa fidei? Audi Brenti ſcribentem ipſum qua de cauſa miſerit. Deputatus eſt, inquit, Candidianus magnificus comes ſtrennuorum domeſticorum, tranſire vſq; ad ſanctiſſimam Synodum veſtram: ac in nullo quidem quę facienda ſunt de piis dogmatibus quæſtiones communicare. Illicitum namq; eſt, eum qui non ſit ex ordine ſanctiſſimorū Epiſcoporum, Eccleſiaſticis immiſceri tractatibus. Vide Brenti, quemadmodum ipſe Theodoſius formulā à ſe deputato præſcripſerit, vt ne ſe tractatibus Eccleſiaſticis immiſceret, nève de cauſa fidei ſibi iudicium arrogarēt, ſed tuendæ, conſeruandæq; tātū tranquillitatis cauſa Synodo intereſſet: quemadmodū is illicitū eſſe iudicauerit Imperatorē Eccleſiaſticis ſe negotiis immiſcere. Et eſt veriſimile, quod illicitū eſſe iudicauit ipſe, hoc aliquādo ab ipſomet factū eſſe, vt ſe pro Iudice in cauſa fidei gereret? Qua autē ex cauſa mittantur ab Imperatoribus, Regibus & Principibus ad Synodos nuntii, planum tibi Brenti, faciet eiuſdem Imperatoris epiſtola, quā ſcripſit ad Elpidium Comitem, & Eulogium Tribunū, quos miſerat ad aliā Synodum, quę fuit iterum Epheſi congregata, cuius acta ſunt in Concilio Calcedonenſi reſciſſa: quos mittere ſe ſcribit, non vt de cauſa fidei iudicent. Sed valentes, inquit, noſtris iuſſionibus miniſtrare, de iis quę in Epheſo à ſancta Synodo fuerint conſtituta: & nullum fieri tumultum permittere: ſed & ſi quem videritis cō turbationibus & tumultum ſtudentem ad læſionem ſanctæ fidei, hunc cuſtodię mancipate. In quam ſententiam ſcripſit idem Imperator ad Proclum quoque Aſię Proconſulem. Extat eiſdem Imperatoris etiam ad Cyrillum epiſtola, quæ habetur in operum Cyrilli tomo 4. cuius hæc verba ſunt: Nos ſanè non patiemur, ſit ſimul & vrbes & Eccleſię turbentur, neque vt inexcuſſa nobis ſit ea doctrina, cui diiudicandę præfici oportet eos, qui circumquaq; ſacerdotio pręſident, & per quos in ſententia veritatis firmiores ſumus, & poſt hac erimus. Et hic fatetur Theodoſius, de controuerſia religionis non ad ſe, ſed ad eos qui præſident ſacerdotio, iudicium pertinere. In hac tertia Synodo ſubſcripſerunt ducenti Epiſcopi: quòd ſubſcripſerit Imperator, ex actis non apparet.

Tertium exemplum.

Euag. li. 1. cap. 4.

Verba Theodoſii.

Cur Cæſares & Principes mittant Legatos ad Concilia Oecumenica.

Cyril. epiſt. 4.

Quarta fuit Synodus Calcedonenſis: Interfuit in ea Martianus Imperator ipſe, ſed à legatis Leonis Papæ petitus, vt ſui pręſentiam præſtaret Concilio: quod ipſo abſente ſe ad Concilium non accurſuros dicerent: ſicut in Breuiario ſuo ſcripſit Liberatus. Nunc audi quam ad rem interfuerit. Narrat enim ipſe: Ad confirmandam (inquit) fidem, non ad oſtendendam virtutem: vt nunc per hanc ſanctam Synodum depoſita nebula, quæ in his paucis annis ex prauitate quorundā & auaritia viſa eſt exoriri, ſemper ſeruentur quæ ſtatutā ſunt. Ad hoc ſe ſcribit veniſſe, vt quę decreta eſſent à Synodo, ea quemadmodum rata haberentur, & ab omnibus obſeruarentur, auctoritate ſua Imperiali prouideret. Extat autem epiſtola Pulcheriæ Auguſtæ inter præambulares epiſtolas in Synodum Calcedonenſem: qua monet Bythinię Strategum, vt clericos, monachos, laicos, quos nulla ratio ad concilium vocat, omnino de ciuitate, deque locis ipſis vbi concilium haberetur, expelleret. Fuit autem hęc Pulcheria, ſicut vitæ ſanctitate, perpetuaque virginali pudicitia inſignis, ita ſumma auctoritate prædita. Nam cùm ad fratrem eius Theodoſium recens ablactatum orbis terrarum imperium fuiſſet deuolūtum, & fratris, & imperii procuratrix erat à Deo conſtituta: cumque de ipſius ſententia mortuo fratre Martinus fuiſſet Imperator deſignatus, fuit nihilominùs imperii conſors: ac vnà

Quartum exemplum Martiani Imper.

Libera. cap. 3.

Pulcheria Auguſtæ auctoritas & ſanctitas.

cum illo Calcedonenſi Concilio interfuit. Quæ cùm nondum eſſet quintumdecimum annum egreſſa, ſcribit
Sozo. li. 9. cap. 2. Sozomenus, eam ſupra ætatem ſapientiſſimum ac diuinum ſpiritũ accepiſſe, eiusq; ſtudio & ſapientia per
fectum eſſe narrat, vt ſuis temporibus hæreſes non obtinerent. Neq; verò non paritum eſt huic Pulcheriæ
mandato. Nam in actis Concilii Calcedonenſis ſemel & iterum voces hæ fuerunt emiſſe: Synodus Epiſco-
porum eſt, non clericorum: ſuperfluos foras mitte: vt quod à Pulcheria præceptum, id auctoritate Syno-
Actio. 2. Syn. Calcedon. di confirmatum eſſe videamus. In eadem Synodo ſcriptum reperitur, quòd cùm ad Martinum Archiman-
dritam directa fuiſſe chartula, vt ſubſcriberet, nõ acquieuerit, dicens: Non eſt meum ſubſcribere, Epiſco-
Ibidem Act. 1. porum tantum eſt. Subſcripſerunt nihilominus in ea Synodo ſic Epiſcopis volentibus, etiam Præsbiteri.
Sed ita tamen vt eſſet inter eos & Epiſcopos diſcrimem. Nam Epiſcopi ſubſcripſerunt hac forma: Flauius
Epiſcopus Conſtantinopolitanus iudicans. Et alio quodam loco, definiẽs ſubſcripſi. Præsbyteri verò ſimpli
citer: Euſebius Presbyter ſubſcripſi. Sic vt Iudices agnoſcerentur Epiſcopi ſoli, Presbiteri verò tanquam de
cretis eorum conſentiẽtibus ſubſcriberent. Fuerunt in eadem Synodo Iudices quoque ſeculares, ſed nihil
aliud quàm legi preces, quę acta eſſent recitari, autentica monumenta proferri, ad obiecta reſponderi, ſi qui
cupiebant audiri, eos intromitti mandabant: vociferationes prohibebant: ſi qua vis illata, ſi quid per tumul
tum factum eſſet, cognoſcebant: vbi de fide agebatur, Synodo iudicium permittebant. Quod vel illa verba
indicant ex actione prima Calcedonẽſis Concilii, vbi Iudices & Senatus dixerũt: Dicat ſancta Synodus, ſi
canonicis epiſtolis ſanctæ memoriæ Cyrilli conſonat interloquutio Euſtathii reuerendi Epiſcopi. Et in octa
ua actione iidem Iudices: Omnis iam dubitatio de Theodoreto reuerendo eſt ſoluta, quippè & Neſtorium
coram nobis anathematizauit, & à ſanctiſſimo Leone ſuſceptus eſt, & definitionem fidei ſuſcepit, & epi-
ſtolę ſanctiſſimi Leonis ſubſcripſit. Deeſt igitur, vt ſententia proferatur à Deo amabilitate veſtra, vt cuncta
ſua priùs & Eccleſiam recipiat, ſicut & ſanctiſſimus Leo Archiepiſcopus iudicauit. Qua ſententia per Epiſ-
copos lata, dixerunt Iudices, Secundum decretum ſancti Concilii Theodoretus ſanctiſſimus Epiſcopus Ec
Diſcrimen inter ſeculares & Eccleſiaſticos iudices cleſiam ciuitatis Cyri recipiat. Similiter & de Iba, & de aliis nonnullis factum eſt. Hic iam vide Brenti,
quod fuerit diſcrimen inter ſeculares & Eccleſiaſticos Iudices: Hi decernebant quid credendum, quidve fa
ciendum eſſet: illi, vt quod eſſet ab eis decretum exequutioni debitæ mandaretur, procurabant: ipſi autem
nullas ſibi iudicandi partes ſumebant. In hac quarta Synodo quidam reſipiſcentes Eccleſiæ ſunt reſtituti,
quemadmodum Theodoretus, Ibas, & alii nonnulli. Dioſcorus autem & Putyches condemnati, factaque
ſunt omnia iuxta ſententiam, quæ fuit ante Concilium illud lata per Leonem primum Pontificem Roma-
num. Ac tenebant in ea locum Romani Pontificis Legati Paſcaſinus, Lucentius, & Bonifacius. Nihilomi-
nus miſſum fuit ad Pontificem, & à Synodo petitũ, vt quæ fuerant à Patribus conſtituta confirmaret: quod
ille fecit non grauatim. Cæterùm decretum illud, quo Conſtantinopolitanus Archiepiſcopus proximum à
Romano Pontifice locum habere pronunciatum eſt, præter legatorum ſuorum conſenſum, vt ratum habe-
ret, adduci nulla ratione potuit. Subſcripſerunt in Concilio ſexcenti triginta Epiſcopi: Quod autem Impe
rator, aut ex Iudicibus quiſpiam ſubſcripſerit, acta non indicant.

Quintum exemplum. In quinta, quę eſt Conſtantinopolitana ſecunda, Synodo nec Imperator, nec ab eo miſſus quiſquam, quã
tum ex actis cognoſcere licuit, interfuiſſe videtur. Ac fuit Impperator tum Iuſtinianus, cuius extat epiſtola,
in qua ſe pro executore gerit, non pro Iudice: nam eoſdem illos quos damnauerat Synodus, Agapeti Roma
ni Pontificis auctoritatem ſequuta, Zoaram, Anthimum, Seuerum, Petrum, proſcribit, & exilio mulctat.
Ac ſcribit Ehotius in epiſtola ad Michaëlem Bulgarię Principem, de ſeptem Concilis Oecumenicis, quod
fuit in vrbe Conſtantinopolitana tum Vigilius Romanus Pontifex: verùm Concilio non aderat, & quam-
uis ad ſacri cœtus conuentum promptus non eſſet, communem tamen Patrum fidem libello comprobauit.
Subſcripſerunt centum ſexaginta quinq; Epiſcopi, Imperatorem ſubſcripſiſſe non conſtat. Subſcripſerunt au
tẽ & Presbyteri, ſed Epiſcopi hac forma, Definiui & ſubſcripſi, Presbyteri hac, Sequendo definita ſubſcripſi.

Sextum exemplum. In ſexta, quę fuerit Conſtantinopolitana tertia, & Imperator Conſtantius interfuit, & multi cum eo viri
illuſtres: qui itidem vt in Calcedonenſi Synodo, glorioſiſſimi Iudices vocati fuerunt: verùm nec Impera-
tor, nec quiſquam eorum qui vocati ſunt Iudices, hoc ſibi arrogauit, vt de cauſa fidei iudicaret: ſed ſicut in
Calcedonenſi, ita & in hac ſexta Synodo non aliam ad rem, & Imperatorem, & ordines iſtos interfuiſſe li-
quet, quàm vt ordine agi omnia procurarent. Sic enim ſcribitur: Imperator & ſanctum cõcilium dixerunt:
Diſcurrat Gregorius codices: Proueniat lectio: Fiat lectio: Alter liber relegatur. Itidem & glorioſiſſimi Iudi-
ces nunc hunc, nunc illum intromitti iuſſerunt. Poſteaquam verò ventum eſt ad ſententiam contra Macariũ
ferendam, iam nec Imperator loquitur, nec Iudices, ſed ſola ſancta Synodus: quemadmodũ ex duodecima,
& ſedecima actione videre licet. Sed & in actione decimaoctaua, poſteaquàm ſubſcripſerãt centum ſeptua-
ginta Epiſcopi, in ipſo fine ſubſcripſiſſe legitur Imperator in hæc verba, Et ſubſcriptio piiſſimi & Chriſto di
lecti Conſtantini Imperatoris: Legimus & conſenſimus. Ac mox, Piiſſimus Imperator Conſtantinus dixit,
Edicat ſanctum & vniuerſale conſilium, ſi conſenſu omnium Epiſcoporum promulgata eſt definitio, quę
ad pręſens celebrata eſt. Cumq; ſanctum concilium exclamaſſet, Omnes ita credimus, edictum ſcribi fecit
Primus ex Imp. Conſtantinus in Concilio ſubſcripſit non ut iudicans, ſed vt conſentiens, & extremo quidem loco. Imperator, vt quòd fuit à concilio definitũ, id firmiter omnes obſeruarẽt. Ac primus hic fuiſſe videtur (quan
tum quidem ex iis quæ extant Synodorum actis cognoſcere licet) qui concilii definitioni ſubſcripſerit: ſed
non iudicans, verùm conſentiens tantùm. Quod aliquot ante ſeculis etiam in Arauſicano ſecundo con-
cilio factum legimus à viris quibusdam illuſtribus, ubi ſic illi ſubſcripſerunt: Petrus, Marcellinus,
Felix, Liberius, viri clariſsimi Præfecti prætorii, conſentientes ſubſcripſerunt. Quamquam in octaua
Synodo generali, cùm poſtularetur ab Imperatore Baſilio, vt primus ipſe ſubſcriberet Concilii decre-
tis, reſpondiſſe legitur: Tranquilliſſimum imperium noſtrum ſequutum præcedentes, & iuſtiſſimos

Imperatores:

Imperatores: Conſtantinum videlicet Magnum, & Theodoſium ac Martianum & cęteros, vult ſubſcribere poſt ſubſcriptionem omnium Deo amabilium Epiſcoporum. Sed quoniam poſtulat præferri nos ſanctitas veſtra, ſubſcribam poſt ſupſcriptionem omnium ſanctiſſimorum vicariorum. Edocti enim ſumus à Chriſto vero Deo noſtro, habere exaltantem humilitatem. Ex quibus Baſilii verbis colligitur, quòd in prioribus etiã Oecumeninicis conciliis Imperatores ſubſcripſerint poſt omnes Epiſcopos. Cæterùm in iis actis, quæ typis excuſa ſunt, præterquàm in ſexta & octaua Synodo, nullius Imperatoris ſubſcriptionem reperire licet. In hac ſexta Synodo condemnati ſunt, qui tantùm vnam voluntatem & actionem in Chriſto eſſe cõtendebant. Pyrrhus ab Honorio pridem è cœtu piorum eiectus, & ab Heraclio relegatus: deinde Cyrus Alexandrinus, & Sergius à Theodoro & Martino Pontificibus iam anteà condemnati. Tum Theodorus Pharenſis, Paulus Conſtantinopolitanus, Macarius, Polychronius. Hi ſunt quos Photius quoque recenſet inter damnatos. De Honorio verbum facit nullum, quẽ non præteriiſſet proculdubiò ſilentio, ſi quid de eo compertum habuiſſet: vt inde falſitas actorum ſextę Synodi: quod ad Honorium attinet, elici facilè queat. In omnibus autem Hæc Synodus Agatonis Pontificis pręſcriptum eſt ſequuta, cuius extat in actis pulcherrima epiſtola, de cuius ſententia Patres omnia decreuerunt.

Septimum exemplum ex Synodo Nicæna ſecunda.

Septima Synodus habita eſt iterum Nicæę, de qua libet quæ ſcripſit Photius, quamuis verbis paulò prolixioribus adſcribere, quoniam ad hæc quoq; noſtra tempora valdè ſunt accommodata. Hoc ſacrum, inquit, magnumq́ue concilium recens pateſactam & barbaram hæreſim, quę ab impiis & execrandis hominibus parta erat, diuina, communiq́ue ſententia ſimul cum ipſius auctoribus condemnauit. Infelices enim homines iſti, verbis non confitentes ſe Chriſto vero Deo noſtro maledicere, factis omnia in eum maledicta, & linguæ petulantiam congeſſerunt. Cumq́; illum ſine medio, & ſine aliquo velo contumelia afficere non auderent, per venerandam imaginem omnem Chriſto inimicæ mentis cupiditatem expleuerunt.

Contra demolitores & contemptores imaginum Christi & ſanctorum.

Adorandam enim Chriſti imaginem, per quam idolorum error excluditur (proh nefarium ſceleratæ atque impiæ linguę, cogitationisq́ue ſonum) idolum appellauerunt, & omnibus ipſam ignominiis afficientes, & per plateas ac vias publicas trahentes, & pedibus conculcantes, in ignem coniecerunt, ſpectaculum Chriſtianis hominibus miſerandum, & ſola Chriſti hoſtium impietate dignum. Eadem & in reliquas ſacras imagines contulerunt, cùm celeribus pedibus ſanguinem funderent, diriſq́ue manibus ac impuris labris petulantiam exercerent, nec vllam tanti furoris atque dementiæ ſatietatem caperent homines peſſimi. Sacras Chriſtianorum notas & effigies non minus quàm ſi Gentium eſſent abominationes, imò verò magis publicè deteſtabantur: Ex quo bellum grauiſſimum aduerſus Chriſtum & ſanctos eius commouebatur. Omnibus enim perſpicuum eſt, honorem imaginibus habitum ad eos tranſire quos illæ referunt. Verùm iſti noua Iudæorum Chriſti hoſtium progenies, dum Chriſti atque ſanctorum eius imagines afficiunt contumelia, ea proficiunt, in quibus Patres ipſorum defecerunt. Irruunt enim in facinora Iudæorum, ſingulariq́ue alacritate Patres ſuos ſuperare conantur. Et dum non audent in medio Chriſtianorum labris etiam Chriſtum abnegare, in eundem ipſum Iudaicum, paternumq́ue zelum deprehenduntur incidere, & adulterinam etiam hanc oſtendunt imitationem: nec vllo conſiſtunt loco, ſed tanquam veneno hæreſis ebrii, huc illuc iactantur & ruunt: Chriſtianos enim ſe eſſe profitentur, & aduerſus Chriſtum debacchantur: Iudæos appellari ſe nolunt, & imagines oppugnantes zelum ipſorum Chriſto inimicum imitantur & ſuperant: idololatrię nomen vitant, & ſe in ipſos Chriſtianos, diuinaq́ue Chriſtianorum, ſanctaq́ue myſteria nihilo idololatris leuiores præbent.

Sententia Synodi Nicænæ contra Iconoclaſtas.

Quamobrem ſanctum & Oecumenicum concilium eos qui adulteræ iſtius & multis ſeminibus commixtæ opinionis ignobilitatem fugere noluerunt, tanquam nothos & à fidelium nobilitate alienos inſolubilibus anathematis vinculis conſtringendos iudicauit. Imaginem autem Chriſti veri Dei noſtri, ex Apoſtolorum & ſanctorum Patrum traditionibus, & ſanctorum oraculorum teſtimoniis, ad honorem & venerationem illius, quem ipſa refert, adorandam atque colendam ſuffragiis omnibus cenſuit & confirmauit. Cùm adoratio nimirùm atque honor adhibeatur eodem modo, quo in aliis ſacris notis & formis ſanctiſſimæ latrię vtimur. Neque enim in illis conſiſtimus, honoremq́ue & adorationem concludimus, neque ad alios & diuerſos fines diſtrahimur, ſed per diuerſum & ſingularem ipſorum cultum & adorationem, quę cernitur, ſacra, conuenientiq́ue, ac minimè diuiſa ratione animos noſtros ad inuiſibilem illam, ſingularemq́ue atque vnicam diuinitatem dirigimus.

De adoratione ſanctæ crucis.

Sic venerabilem crucem adoramus, in qua Domini corpus extenſum eſt, & ſanguis ille, quo mundus vniuerſus purgatus eſt, emanauit: & ligni natura illius fluxibus irrigata, pro morte vitam perpetuam tulit. Sic crucis ſignum adoramus, quo dęmonum agmina fugantur, & varii curantur morbi. Cùm ſemel in ipſo exemplari gratia & virtus exhibita ſit, & vſque ad exempla ſimilis vis ſe diffundat.

Qua ratione honos imaginibus tribuitur, & reliquiis, & templis, & ſepulchris ſanctorum.

Hæc igitur ſingula, nempè Chriſti imaginem, & ipſam crucem, crucisq́ue notam, cultu adorationeq́ue proſequentes, honorem & adorationem non in ipſis concludimus, ſed ad eum dirigimus, qui propter incredibiles diuitias amoris erga nos, factus eſt homo, & mortem propter nos pertulit contumelioſam. Sic & ſanctorum templa, & ſepulchra, & reliquias, ex quibus morborum curationes emanant, fideliter adoramus, Chriſtum verum Deum noſtrum, qui gloria ipſos affecit, collaudantes & celebrantes. Et ſi quid iis in myſticis & ſanctis noſtris ſacrificiis ſimile eſt, per munus & gratiam in illis exhibitam, præcipuum auctorem & Principem cauſam agnoſcimus & commendamus. Quapropter & diuinus ac ſanctus ille beatorum atque ſacrorum virorum cœtus, non ſolùm imaginem Chriſti, quemadmodum diximus, verùm etiam immaculatiſſimæ, ſemperq́ue virginis Mariæ & Dominæ noſtræ Dei genitricis, & ſacras ſanctorum omnium imagines, pro ratione excellentiæ & ſanctitatis exemplarium colendas & adorandas communium oraculorum decretis conſtituit & confirmauit. Per ipſas enim ad præſentiam quodãmodo atq; congreſſum, animi ducimus inten-

tionem: & per hanc diuina, naturamq́ue ſuperante coniunctione copulamur cum illo, qui ſummus eſt rerum expetendarum. Hæc igitur ſapienter, diuineq; ſeptimum illud Concilium decreuit, atq; conſtituit. Quo quidem facto, omnem hæreticam peſtem ac turpitudinem à grege ratione prædito depulit: propriumq́; decus & pulchritudinem Eccleſiam recipere oſtendit: & tanquam ſponſam non in fimbriis aureis, ſed intelligibilibus decoratam imaginibus, ad Chriſti ſponſi dexteram conſtitutam, hilaribus & lætis oculis toti fidelium multitudini conſpiciendam honorandaq; demonſtrauit. In hac Synodo præſidebant Adriani primi Pōtificis Romani nomine, Petrus Protopresbyter Eccleſiæ Romanæ, & alter Petrus Præfectus ſancti Sabæ. Fuerat autem iam anteà damnata hæreſis hæc Iconomachorum à Gregorio tertio, qui Leonem etiam Imperatorem, per quem euerſæ fuerant imagines & eiectæ, percuſſit anathemate. Quod idem ſtatuit contra filium eius Conſtantium, qui ſui patris impietatem fuerat imitatus, Stephanus Papa tertius. Ac interfuerunt quidem in hac Synodo duo Senatores, ſed initiò tantùm pauca loquuti, non leguntur poſteà ſe tractatibus Eccleſiaſticis immiſcuiſſe. Subſcripſerunt Epiſcopi trecenti ſexagintaſeptem, alium quenquam ſubſcripſiſſe non apparet.

Hucuſque Photius.
Leo Impe. eiecit imagines, eiuſque filius Conſtatius, unde uterque excommunicatur.

In octaua Synodo, quæ fuit Conſtantinopolitana quarta, interfuit quidem Baſilius Imperator & ſubſcripſit, ſed quàm ab eo fuerit alienus, vt aliquas in iudicando ſibi partes de fide ſumeret, demōſtrant verba quæ tum habuit ad eos, qui præſentes aderant in Synodo, quos in hunc modum alloquitur: De vobis autem laicis, tam qui in dignitatibus, quàm qui abſoluté verſamini, quid amplius dicam non habeo, quàm quòd nullo modo vobis licet de Eccleſiaſticis cauſis ſermonem mouere: neq; penitus reſiſtere integritati Eccleſiæ, & vniuerſali Synodo aduerſari. Hæc enim inueſtigare & quærere, Patriarcharum, Pontificum & Sacerdotum eſt, qui regiminis officium ſortiti ſunt, qui ſanctificandi, qui ſoluendi & ligandi poteſtatem habent, qui Eccleſiaſticas & cæleſtes adepti ſunt claues, non noſtrum qui paſci debemus, qui ſanctificari, qui ligari, vel à ligamento ſolui egemus. Quantæcunq; enim religionis & ſapientiæ laicus exiſtat, vel etiamſi vniuerſa virtute interiùs polleat, donec laicus eſt, ouis vocari non deſinet. Rurſusq́; quantumcunq; ſit Epiſcopus irreuerentia plenus, & nudus omni virtute, donec antiſtes eſt, & veritatis verbum rectè prædicauerit, paſtoris nominis & dignitatis damna non patietur. Quæ ergo ratio eſt in ordine ouium conſtitutis, paſtores verborum ſubtilitate diſcutiendi, & ea quæ ſupra nos ſunt quærendi & ambigendi: Oportet ergo nos cum timore & fide ſyncera hos audire, & à facie eorum vereri, cùm ſint miniſtri Domini omnipotentis, & huius formam poſſideant, & nihil amplius quàm ea quæ noſtri ordinis ſunt, requirere. Nunc autem vt videmus, adeò multos malitia in inſaniam accendit, vt obliuiſcentes proprii ordinis, & quod pedes ſint minimè cogitantes, legē ponere velint oculis. Oculos hîc vocare Baſilius videtur Epiſcopos, quos Ambroſius etiā oculorū in Eccleſia fungi ſcribit officio: de quibus etiam in octauo concilio Toletano legitur: Dum ſecundum carnis aſſumptæ myſterium, Eccleſiæ ſuæ fuerit dignatus caput exiſtere Chriſtus, meritò in membris eius intentio Epiſcoporum, officia peragere cernitur oculorum. Sic & Auguſtinus ſanctos Apoſtolos vocat oculos. Quantacūq; religione ſit & ſapientia laicus etiamſi vniuerſa virtute polleat, fas tamen non eſſe cenſet Baſilius, illi de cauſis Eccleſiaſticis ſermonem mouere, quòd proprium hoc ſic Epiſcopi munus: etiamſi multò ſit is in virtute, ſapientiaq; inferior. Idq́; Gregorij, quem Theologum Græci vocant, ſententiam ſequutus, qui in oratione ſexta, qua ſe excuſat, quòd ab Eccleſiaſtica functione iam diu abſtinuerit, ſic populum affatur: Vos oues nolite paſcere paſtores, neque ſuper terminos eorum eleuemini: ſatis enim eſt vobis, ſi rectè paſcimini. Nolite iudicare Iudices, nec legem feratis legiſlatoribus. Deus enim nequaquam Deus eſt ſeditionis & confuſionis, ſed ordinis & pacis. Nemo igitur caput ſit, qui vix manus, aut pes eſſe poſſit, ſiue membrum aliquod corporis honorabilius: ſed vnuſquiſque fratres in eo ordine in quo vocatus eſt, permaneat, licèt etiam dignior exiſtat: in illoq; magis præſentem amet claritatem, quàm vt eam quam non accepit quærat. Nemo qui ſine periculo ſubeſſe poteſt, imperare deſideret: nec ſubiectionis lex ſoluatur, qua tam terreſtria quàm cœleſtia ſunt alligata. Vides quæ fuerit hac de re, de qua nunc inter nos agitur, Baſilii ſententia: in qua Gregorius quoq; Nazianzenus fuiſſe videtur, qui fas eſſe non putat, vt Iudices iudicentur. Sed audi quid de hoc ipſo in hac Synodo decretum fuerit. Illud tanquam peroſum quiddam ab auribus noſtris repulimus, quòd à quibuſdā imperitis dicitur, non poſſe Synodum abſque principali præſentia celebrari, cùm nuſquam ſacri Canones conuenire ſeculares Principes in Cōciliis ſanxerint, ſed ſolos Antiſtites. Vnde nec interfuiſſe illos Synodis, exceptis Conciliis vniuerſalibus, inueniemus. Neque enim fas eſt, ſeculares Principes ſpectatores fieri eorum, quæ ſacerdotibus Dei nonnunquam eueniunt. Iam autem diximus, quemadmodum Imperator ſubſcribere noluerit: ſubſcripſerunt autē primo loco legati, quos Adrianus Pōtifex Romanus miſerat, hac forma: Ego Donatus Dei gratia Epiſcopus Oſtienſis Eccleſiæ, locum obtinens Domini mei Adriani Pontificis & vniuerſalis Papæ, omnia quæ ſuperius leguntur, huic ſanctæ & vniuerſali Synodo præſidens: ad voluntatem eiuſdem eximii Præſulis promulgaui, & manu propria ſubſcripſi. Qua forma & reliqui duo collegæ eius vſi ſūt. Ignatius verò hac: Ignatius miſericordia Dei Epiſcopus Conſtantinopoleos nouæ Romæ, ſanctam hāc & vniuerſalem Synodum ſuſcipiens, & omnibus quæ ab ea iudicata & ſcripta ſunt concordans & definiens, ſubſcripſi manu propria. Quam eandem formā in ſubſcribendo ſequuti ſunt Ioſeph, vices agens Patriarchæ Alexandrini, Thomas Antiocheni, Elias Hieroſolymitani. Poſt quos tandem ſubſcripſerunt Imperatores hac forma: Baſilius, Conſtantinus & Leo perpetui Auguſti, in Chriſto Deo fideles Principes Romanorum, & magni Imperatores, ſanctam hanc & vniuerſalem Synodum ſuſcipientes, & omnibus, quæ ab ipſa definita & ſcripta ſunt concordantes, ſubſcribimus manu propria. Ex eo videre licet, quòd Imperatores, uel quicunque tandem alii nō Epiſcopi, etiam in ſubſcriptionibus ſuis diligenter cauerunt, ne quid tāquā iudicantes in fidei, aut quacunque tandem Eccleſiaſtica cauſa feciſſe viderentur.

Octa. exemplum.
Baſilius Imp. oratio piiſsima.
Etiam ſanctiſsimi laici indignos plane paſtores reuereantur, & timeant magis quā iudicent.
Epiſcopi dicti oculi Concil. Tol. cap. 4.
De dignitate ſacerdotali cap. 6.
Pſal. 17.
Greg. Nazian. de officio laicorum erga paſtores.
Actio. 10
Non eſt Principū & ſecularium, ſe cauſis & Synodis Epiſcoporum immiſcere.
Nota ſubſcriptionem Epiſcopi.

Diſtin. 16. cap. Sancta.

Atque hæ ſunt octo Synodi generales, quas numerat Gratianus: neque enim plures ante ipſius tempora habitæ fuerunt. In iis omnibus nõ reperies Brenti, ꝙ quiſquam Imperatorum aut Principum, aut quorumcunque tandem laicorum in Eccleſiaſtica cauſa Iudex eſſe voluerit, quòd Apoſtolicam hanc eſſe traditionẽ non ignorarent, vt ne laici ſe cauſis Eccleſiaſticis immiſcerent. Nam & in illo Hieroſolymitano Concilio nemo ſententiam dixit præter Apoſtolos, quorum loca tenent Epiſcopi. Sic enim Lucas loquitur: Conuenerunt Apoſtoli & Seniores (qui Græci Presbyteri vocantur) videre de verbo hoc. Mox inducit Petrum loquẽtem, quem rectè ſcribit Hieronymus Principem in eo Concilio lati decreti fuiſſe. Poſt eius orationem tacuit (inquit) omnis multitudo, & audiebant Barnabam ac Paulum narrãtes, quanta fecit Deus ſigna & prodigia in Gentibus per eos. Et poſtquam tacuerunt, reſpondit Iacobus, &c. Hi ſunt omnes, quos dixiſſe ſententiam ſcribit Lucas, Petrum primo loco, tum Barnabam, Paulum, Iacobum. Omnis, inquit, reliqua multitudo tacuit. Quid his verbis eſſe poteſt euidentius? Hunc itaque morem Apoſtolorum ſequuta ſemper eſt in Conciliis Eccleſia Dei, vt illi ſoli ſententiam dicerent in cauſis Eccleſiaſticis, qui loca tenent Apoſtolorum, reliqua verò multitudo taceret. De Valentiniano Imperatore ſcribit Sozomenus, cùm per Epiſcopum Hypatianum verbis Epiſcoporum per Helleſpontum & Bythiniam agentium fuiſſet rogatus, vt Epiſcopis ad corrigendum dogma conuenire permitteret, ſic eum reſpondiſſe: Mihi qui ſum in ſorte plebis, fas non eſt talia curioſius perſcrutari: ſacerdotes quibus iſta curæ ſunt, inter ſeipſos quocunque loco voluerint, conueniãt. Hic eſt ille Valentinianus, qui nec intereſſe voluit, cùm Sixto Pontifici quædam crimina fuiſſent obiecta, ſed ſurgens à Concilio, dedit in arbitrio Sixti Epiſcopi, vt iudicaret iudicium ſuum. Simile quiddam à Carolo Magno factum fuiſſe dicitur, in cauſa Leonis tertii Pontificis.

Nouum exemplum eſt in primo Concilio Apoſtolorum.
Act. 15.
Hier. in Epiſtola ad Aug.
Soz. lib. 6. cap. 7. Eccleſiaſt. hiſt.
Valentiniani Imp. erga Epiſcopos reuerentia.

Vſque eò autem Imperatores Catholici iudicium in Eccleſiaſticis cauſis ſibi non arrogarunt, vt ne hæretici quidem id facere voluerint. Vnus fuit Valentinianus iunior Imperator, qui Iuſtinæ matris impulſu, cùm puer adhuc eſſet propemodum, ſibi de fide iudicium vſurpare conatus eſt. Sed quibus verbis eum adortus fuerit Ambroſius, iam antè commemorauimus, pœnituitque eum facti non multò pòſt, ac informatus fide & inſtitutis Catholici Principiis Theodoſii, tanto in Ambroſium affectu pòſt incubuit, vt quem anteà perſequebatur, eum diligeret: quem anteà vt aduerſarium repellebat, eum vt parẽtem putaret, ſicut ipſe in quadam epiſtola ſcribit Ambroſius. Non diſſimile quiddam auſus fuit etiam Imperator ille, & re & nomine Baſiliſcus, qui circulares dedit literas, quibus Chalcedonenſe Concilium, & Leonis libellum per anathema damnauit. Quod tamen ipſum fecit, Epiſcoporum ſuorum, qui non pauci numero fuerunt congregati, ſententiam ſequutus, qui circularibus etiam literis eiuſmodi ſubſcripſerunt, vt magis exequutoris, quàm Iudicis officio functus videri poſſit. Sed has tamen ipſas literas circulares non ita multò pòſt aboleri & eis contrarias ſcribi iuſſit, ſicut apud 1. Euagrium, 2. Liberatum, 3. Nicephorum ſcriptum reperimus. Ad eundem modũ & Conſtantius, quo nihil in religione fuit incõſtantius, qui primus ex Imperatore Chriſtiano factus erat Arianus, quicquid egit contra Catholicos, non propria ſua, ſed Epiſcoporum auctoritate, quos frequẽter conuocabat, faciebat, & quotannis ferè nouam fidem condi procurabat. Quamuis autem auctoritate Synodi iam fuerat Athanaſius condemnatus, tamen vide Brenti, quantum ille poſitum putabat in vno Pontifice Romano Liberio, quem partim vi & minis, partim etiam pollicitatione munerum, ſicut ipſe ſcribit Athanaſius, pertrahere conabatur, ſed fruſtrà tamen vt paulò antè docuimus, vt Athanaſii damnationi ſubſcriberet. Tam ardenti deſiderio nitebatur auctoritate Epiſcopi æternæ vrbis firmari, quod iam impletum eſſe ſciebat: ſicut ab Ammiano quoque Marcellino memoriæ proditum eſt. Intelligebat enim irrita fore omnia quæcunque acta ab aliis fuiſſent, niſi Romani Pontificis auctoritas acceſſiſſet. Athanaſius autem ferendum non eſſe putauit: vt quicquam ſibi iuris arrogaret Imperator in Synodis Epiſcoporum. Qui ſic alicubi ſcribit: Qua fronte talẽ conuentũ Synodũ appellare audent, cui Comes præſedit? Et in Epiſtola ad ſolitariã vitam agentes: Obtendit, inquit, in ſpeciem Epiſcoporũ iudicium, ſed interim facit quod illi volupe eſt, ſi iſtud eſt iudicium Epiſcoporum, quid commune cum eo habet Imperator? Sin contra iſta minis Cæſaris cõflantur, quid opus eſt hominibus titulo Epiſcopis? Quando à condito æuo auditum eſt, quòd iudicium Eccleſiæ auctoritatem ſuam ab Imperatore accepit? aut quando vnquam hoc pro iudicio agnitum eſt? Plurimæ antea Synodi fuêre, multa iudicia Eccleſiæ habita ſunt: ſed neque Patres iſtiuſmodi res Principi perſuadere conati ſunt, nec Princeps ſe in rebus Eccleſiaſticis curioſũ præbuit. Paulus Apoſtolus habebat amicos in Cæſaris familia, & per eos in literis ſalutabat Philippenſes, non tamen eos in iudicio ſocios aſſumpſit, &c. Et prope finem, dicit eum Antichriſti imaginem induiſſe. Quis enim videns eum, inquit, in decernendo Principem ſe facere Epiſcoporum, & præſidere iudiciis Eccleſiaſticis, non meritò dicat, eum, illam ipſam abominationem deſolationis eſſe, quæ à Daniele prædicta eſt? Nam cùm circumamictus ſit Chriſtianiſmo, & in loca ſancta penetret, & inibi conſiſtens deuaſtaret Eccleſias, abrogans Canones, vi cogens vt ſua obtineant, quis vnquam audebit dicere, hoc tempus Chriſtianis pacatum eſſe? Vides Brenti, quæ fuerit Athanaſii ſententia de eo, ſi quis, non dico Satraparũ aut Ducum, ſed Regum etiam & Imperatorum, Principem ſe facere vellet Epiſcoporum. Et fecit tamen omnia Conſtantius, obtendens in ſpeciem, ſicut idem ſcribit Athanaſius, iudicium Epiſcoporum, quod ad ſe minimè pertinere ſciebat: Quare ſequi non præire, exequi quod eſſet ab Epiſcopis decretum, non ipſe decernere videri volebat.

Etiam hæretici Imp. non arrogarunt ſibi iudicium de religione.
Amb. epiſt. 34.
1. lib. 3. cap. 4. 2. hiſtoria Eccleſ. 2. ca. 16. 3. Niceph. 3. li. 18. cap. 5.
Ath. in epiſto. ad ſolitariam vitam agentes.
Ammi. lib. 15.
Atha. Apolog. 2.
Atha. Principes omnino remouet à cognoſcendis cauſis eccleſiaſticis.

Quid autem crudeliſſimus ille fidei Catholicæ perſequutor Hunericus? cùm imperaſſet Eugenio Carthaginenſi Epiſcopo, vt pro diſputatione fidei conſtituta die vna cum Epiſcopis ſuis veniret, conflictum cum ſuis, hoc eſt, Arianis Epiſcopis initurus: Eugenius verò reſpondiſſet: diſputationem legis cum adiutorio Dei ſe nullatenus declinare vel fugere: ſed ſine vniuerſitatis aſſenſu ſe non debere cauſas aſſumere eius fidei aſſerendæ: num ipſe Iudex in ea cauſa eſſe voluit? Quamlibet ſæuus tyrannus, hoc ſibi tamen non vſurpauit.

Ab exemplis tyrannorum, vt Hunerici & Theodorici, Victor lib. 2. perſequutionis Vandalicæ.

Sed

In 4. Synodo Romana ſub Symacho Papa.

Sed cùm diceret Eugenius: Quis erit cognitor? quis examinator? Notarius Regis reſpondit, Patriarcha Cyrillus. Similiter & alius quidam Rex Theodoricus, minùs quidem ille ſæuus, ſed Arianus tamen vltrò vocatus ad iudicium Eccleſiaſticum: in Synodali arbitrio eſſe dixit, in tanto negotio ſequenda præſcribere, nec aliquid ad ſe præter reuerentiam de negotiis Eccleſiaſticis pertinere. Quantò fuit modeſtior hic Arianus, quàm tu Lutheranus?

Ab exemplis Lutheranorum.

Vis autem etiam Lutheranorum ea de re ſententiam audire, proferam: vt veſtris vos telis confodiam. Gloriantur ſe Lutheranos eſſe, qui ſunt Cõfeſsionis Auguſtanæ. Atqui diſertis verbis in ea ſcriptum eſt: Secundum Euangelium, ſeu vt loquuntur, de iure diuino, nulla iuriſdictio competit Epiſcopis vt Epiſcopis, hoc eſt, iis quibus eſt commiſſum miniſterium verbi & Sacramentorum, niſi remittere peccata, item cognoſcere doctrinam: & doctrinam ab Euangelio diſſentientem reiicere, & impios, quorum nota eſt impietas, excludere à communione Eccleſiæ. Neque verò diſſentit ab hac ſententia ſuę confeſſionis Philippus in breui quodam ſcripto, quod de hac ipſa materia edidit. Nam ſicut anteà meminimus, non permittit is Principibus de doctrina iudicandi poteſtatem, verùm cuſtodes eos tantùm eſſe vult primę & ſecundæ legis tabulæ, quòd ad externam diſciplinam attinet, hoc eſt, ſicut nos interpretamur: vt meminerint ſe non ſine cauſa gladium portare, prohibeant idololatriam & blaſphemias: nève ferant pro Dei verbo verbum ſuum hæreticos populo venditare, nève propter voculas aliquot è ſacris literis productas, & in prauum ſenſum detortas, quod ab ipſis profertur, adorari tanquam Dei verbum patiantur. Quanta per Deum immortalẽ eſt vis veritatis, vt etiam per hoſtium veritatis iugula nonnunquam erumpat?

Ab exemplis Ethnicorum.

Vis autem Brenti, vt etiam Ethnicorum exemplo demonſtremus, fas non eſſe, quod tu fas eſſe doces, vt ſecularis Magiſtratus Eccleſiaſticis ſe cauſis immiſceat? Difficilè quidem id eſſe videtur, ſed periculum tamen faciemus. Fuerat à Catholicis Epiſcopis propter hęreſim ex communione piorum eiectus & Epiſcopatu priuatus Paulus Samoſatenus, quo tempore imperii gubernacula tenebat Aurelianus Imperator Chriſtianæ fidei perſequutor. Paulus quoniã videbat Imperatorẽ eſſe Ethnicũ, Epiſcoporũ decretũ contempſit, nec ab Eccleſiæ domo voluit abſtinere. Quid fecerunt Catholici? Confugerũt ad Imperatorem Ethnicum. Ille verò, quamuis Ethnicus, non eſſe tamen ſui muneris intelligebat, vt inter Epiſcopos iudicaret. Sed conuenientiſſimè decreuit, ſicut ſcribit Euſebius, vt illis ea domus adiudicaretur, quibus Epiſcopi Italiæ & Romæ in dogmate concordes ſcriberent. Ita Paulus per ſummam ignominiam Eccleſia pulſus eſt.

Euſeb. libr. 7. cap. 30. Eccleſ. hiſt.

Concluditur aduerſus Brentium eleganter.

Vides Brenti, quemadmodum nec Ethnicus Imperator licere ſibi putauit, vt Epiſcoporum ſe iudicem conſtitueret, verùm ad ſuos iudices eos remiſerit. Et quod non modò Catholici, verùm ne hæretici quidem quamlibet ſęui nonnulli tyranni, quin etiam ne graues quidem Chriſtianæ fidei perſequutores, Imperatores Ethnici fas eſſe ſibi putauerunt, vt inter Epiſcopos de cauſa fidei cognoſcerent: id tu Brenti fas eſſe contendis, non modò Regibus aut Principibus, verumetiam cuiuis de fęce vulgi. Quæ eſt hæc animi tui impotentia? quod eſt iſtud tam ardens Apoſtolicæ ſedis & Catholicorum Epiſcoporum odium? vt & ſuperioris, & huius ætatis noſtræ hæreticos, quin & ipſos Ethnicos peruerſitate ſuperare coneris, dummodò odio tuo pluſquam Vatiniano ſatisfacias?

Putat autem admirator ille tuus Vergerius, quod peruerſè docetur à te, id ſe pientiſſimo Regi & Domino meo probare poſſe? Errat Brenti, & quidem toto cœlo, quod aiunt, errat. Neſcit fortaſſe, quàm ſanctis parentibus, auis, proauis, & paternis & maternis prognatus ſit, quamque ſemper abhorruerit, & nunc etiam abhorreat ab hoc veſtro Satanismo. Quæ fuerit in Chriſtiana, Catholica & Orthodoxa religione domus Iagelloniæ conſtantia, in ipſo operis huius initio paucis attingimus. Neque verò ſicut in aliis præclaris multis virtutibus, ſic & in hac, ſua laude caret inclita domus Auſtrię, cuius quanta fuerit ſemper, & nunc etiam ſit pietas, religione, ſanctimonia, manifeſtum eſt orbi Chriſtiano vniuerſo.

Laus domus Auſtriaca.

Elizabetha & Catharina ex Auſtria familia Reginæ Poloniæ.

Atqui ſic domus hæc cũ Iagelonia coniuncta eſt, vt vna propemodum eſſe vtraque videatur. Nam ſicut pientiſſimus auus Sereniſſimi Regis mei Caſimirus Rex ante centum annos ex Auſtrię familia, qua nulla eſt in orbe terrarum illuſtrior, Alberti Romanorum, Hungariæ, Bohemiæ Regis & Archiducis Auſtrię filiam Elizabetham, qua vix vllam vidit Polonia fœminam religione pręſtantiorem, vxorem duxit: ſic & hic Sereniſſimus nepos eius Excellentiſſimi illius, & vnius omniũ religioſiſſimi Principis Ferdinandi Romanorum, Hungariæ, Bohemięque Regis & Archiducis, itidem Auſtrię filiam Catharinam ſibi matrimonio coniunctam habet, quę & ipſa pietate, religione, ſanctimonia, nulla ex parte proauia ſua Elizabetha inferior eſſe videtur. Cùm igitur hoc inter ſe certamen tuendæ Catholicæ religionis vtraque familia ſuſceperit, nec altera alteri hac in parte concedere velle videatur, crede mihi Brenti, quòd ad extremum vſque vitæ ſuæ ſpiritum, Deo vires ſuppeditante, in eo quod cœpit, perſtabit.

Exemplum poſtremum Imperat.

Vis autem ex Auſtriaca domo recens exemplum tibi proferam? Non te clàm eſt procul dubiò, quemadmodum Leo decimus Pontifex Romanus, Martinum Lutherum ante annos plus minus triginta ſex, errantem in viam reuocare conatus fuerit. Apud quem cùm nihil paternis adhortationibus profeciſſet, de conſilio Patrum ampliſſimorum, & eorum qui ſacratum literarum doctrina præſtabant, Martinum veſtrum Lutherum, hęreticum pronunciauit. Ac miſſo nuncio ad vnum omnium Chriſtianiſſimum Imperatorem, verèque Catholicum Regem Carolum, poſtolauit ab eo tanquam primario filio & aduocato, vt ſedis Apoſtolicæ ſententiam ſequutus, pœnas contra eum decerneret, quibus hæretici condemnati conſueuerunt, iuxta morem à priſcis Imperatoribus Chriſtianis & Orthodoxis obſeruati ſolitum. Quid ad hęc pientiſſimus, Imperator, auitę religionis & puri verbi Dei propugnator acerrimus? Minimè grauatim ſe facturum oſtẽdit, quod à primario Eccleſiæ filio & aduocato factum oportebat. Quoniam verò nonnulli vehementer inſtabant, ut prius hominem ad ſe vocaret, quàm ad exequutionem decreti à ſancta ſede Apoſtolica lati pro-

ceſſiſſet, nec illis negare, nec aliquid quod perſonæ ſuę non eſſet, admittere voluit. Quamobrem ne ſecùs aliquis factum hoc illius interpretari poſſet, in ſuo proſcriptionis edicto, quod promulgari fecit, cauſam cur eum accerſiri voluerit, his verbis adſcripſit: Non vt nos, inquit, de negotio hoc iudicaremus aut cognoſceremus: cùm id proculdubiò ad Romanum Pontificem & ſedem Apoſtolicam pertineat: neque vt res ſacroſanctę fidei noſtræ tandem poſt tot ſecula per nouas altercationes cum magno fidelium ſcandalo & perturbatione, ac infidelium deriſione in cõtrouerſiam vocari pateremur: ſed vt cum vulgi & plurimorum ita petentium ſatisfactione hominis animum percunctantes, cum bonis monitionibus & ſuaſionibus ad rectã ſemitam, ſi fieri poſſet, reduceremus. Vides quemadmodum & hic non obſcurè tulerit, ſui non eſſe muneris, de doctrina religionis cognoſcere? Clarius autem etiam id oſtendit, cùm ei ante annos vigintiſeptem libellus Auguſtanæ confeſſionis oblatus, iudiciumque fuiſſet illius requiſitum. Tum enim nulla circuitio ne vſus, reſpondit his qui hoc à ſe poſtulauerunt: non velle ſe quicquam determinare, neque poſſe concludere de negotio religionis, verùm apud Pontificem Romanum pro officio ſuo diligenter ſe daturum operam de congregando Concilio generali. Agnoſcis, opinor, verba veſtrę confeſſionis Auguſtanæ. Sic ſibi religioſiſſimus hic Imperator nihil eorum vſurpare volebat, quæ ſui non eſſe muneris intelligebat.

Teſtimonium Imperatoris Caroli, non ſuum eſſe de religione cognoſcere, ſed Pontif. & Synodi.

Nunc audi non diuerſum de Iagelonia familia. Sanctus ille pater ſereniſſimi Regis huius noſtri Sigiſmũdus primus, qui ex qua Carolus Imperator paternum, ex eadem clariſſima Auſtriæ familiam maternum ſuũ genus duxit: ſanctus, inquam, ille Rex, qui ante annos non ita multos in Chriſto obdormiuit, cùm aliis hæroicis virtutibus multis clarus, tum in tuenda fide Catholica conſtantia quadam & animi robore ſingulari prędicus, pro qua mortem etiam oppetere paratus fuiſſe videbatur, cùm ab eo poſtularent itidem nonnulli, (quibus rectè dici potuit: Neſcitis quid petatis) vt purum Euangelium in regno ſuo prædicari permitteret: reſpondit, officii ſui non eſſe de puritate verbi cognoſcere, ad Epiſcoporum id munus pertinere: quorum quidem hac de re iudicio, ſe etiam ipſum libenter Maieſtas eius ſubmitteret: eorumque iuriſdictionem ſaluam in omnibus eſſe vellet. Num autem ab eo degenerauit ſereniſſimus hic filius eius, qui nunc habenas regni moderatur? Is verò nihil facit libentius, quàm vt ſanctis ſancti ſui parentis veſtigiis incedat, quem ſui nominis gloria totum terrarum orbem impleuiſſe non ignorat. Itaque cùm anteà ſemel & iterum eadem illius quæ diui patris vox audita eſt, tum in proximis ſuperioribus comitiis Varſauienſibus, cùm itidem peterent nonnulli, quò de cauſa religionis cognoſceret, conſtanter admodum recuſauit, quòd non eſſe ſui muneris diceret: ſibi ſatis eſſe cum prophanis cauſis negocii, nec eis omnibus diudicandis vnum ſe ſufficere poſſe: Regem agere ſe, non Pontificem velle. Has illius voces Chriſtiano Catholico & Orthodoxo Rege dignas cùm præſentes in comitiis adfuiſſemus, auribus ipſi noſtris audiuimus. Tantùm autem is ab eo abſuit, vt de doctrina religionis cognoſcere vellet, ſuam vt etiam voluntatem omnibus declararet, quòd de iis rebus tantùm quæ propriè ad Comitia pertinerent, præcipuè verò de ratione regni defendendi deliberationem ſuſcipi cuperet: cùm tractatio de religione ad Synodos Epiſcoporum, non autem ad comitia ſpectet. Cùm autem omninò res poſtularet, vt aliqua fieret religionis mentio, ſic rem proponi fecit, vt diſertis verbis nolle ſe diceret, vt de conſtituenda religione, quę rectè pridẽ eſſet cõſtituta: verùm vt de eo tantùm ſententiæ dicerentur, quemadmodum abſente ſe à regno prouideri poſſet, vt pax nihilominus & tranquillitas in regno conſeruaretur. Et putat Vergerius, Sereniſſimum hunc Regem meũ, qui non ſemel iam ſuæ conſtantis voluntatis tot nobis tam illuſtres dedit ſignificationes, eum vel à Chriſtianiſſimi Imperatoris, vel ab eius quem tanquam alterum patrem colit & obſeruat, Sereniſſimi & Excellentiſſimi Romanorum Regis, vel ab illius, quem iam æterni cœlorum gaudiis eſſe potitum confidimus, ſancti, ſui parentis inſtitutis diſceſſurum, aut ſuiipſius diſſimilem futurum: vt ſuæ oblitus, alienam perſonam induat: & quibus de rebus ſemel iam orbis Chriſtianus iudicauit vniuerſus, de iis rectè an ſecùs iudicata ſint, cognoſcendi ſibi ius arroget? Prius opporteret, vt ei ſubderet orbem vniuerſum, ac tũ demùm hoc ei perſuadere conaretur. Quanquam ſi feciſſet illud etiam, ne ſic quidem ſibi ſumeret Rex pientiſſimus, quod etiam eos Imperatores, ſub quorum poteſtate redactus fuit orbis vniuerſus, arrogare ſibi nunquam auſos fuiſſe perſpectum habet.

Aliud exemplum Regis Poloniæ Sigiſmundi.

Matth. 20.

Exemplum Regis præſentis Poloniæ quàm ſedulò caueat ne Religionem & obſeruet Epiſcopos.

Quæ Vergerii temeritas.

Ad Regem Poloniæ apoſtrophe.

Vide autem Sereniſſime Rex, quàm ineptum, quamque ſit abſurdum, & ab omni ratione prorſus alienũ, quod admirator Brentii poſtulat Vergerius. Fides de qua controuertitur, non eſt huius aut illius nationis, multò minùs huius aut illius hominis: verùm dicitur & eſt Catholica, eſt omnium, omnium, inquam, gentium, regnorum, nationum: eſt orbis vniuerſi Chriſtiani. Et de eo quod omnium eſt orbis totius Chriſtiani, vult Vergerius, vt vnus aliquis Princeps aut Rex (qui quotam illius partem obtinet) ſibi iudicium vſurpet. Nunquid hunc hominem tu vel micam ſanæ mentis habere putas? Etiam communi ſenſu deſtitutus eſſe videtur. Fingamus autem, vt in regno tuo (quod pro ſua miſericordia procul Deus auertere dignetur) quocunque tandem Iudice ſeorſum aliquid ab orbe reliquo Chriſtiano de fide conſtituatur: cedo Brenti, cedo & tu Vergeri, quo nomine fidem hanc appellabimus (Polonámne, an Lithuanam, aut Ruſſicam, an Pruſſicam? Certè Catholicam vocare non poterimus, ſi fuerit ab orbe reliquo Chriſtiano diuerſa. Quid igitur aliud reſtabit, quàm vt expungamus illum articulum noſtrę fidei, Credo ſanctam Catholicam Eccleſiam? Et illius loco dicamus: Credo Polonam, aut Lithuanam Eccleſiam: quæ ſancta dici non poterit, ſi fuerit à reliquo Chriſti corpore, ſancta Eccleſia Catholica ſeparata.

Fides de qua contenditur hodie, quomodo Catholica cenſenda & vendicanda eſt.

Vidésne iam Sereniſſime Rex, quàm ſint inepta, quàm abſurda, quàm cum ipſa ratione pugnantia, quæ iſti perſuadere tibi conantur? Nulla ſunt eorum alia, quàm ſeparationis conſilia, quæ vir ille ſanctus, prudens & doctus Aurelius Auguſtinus, pernitioſa ſacrilega, & impia vocat. Hęc vt amplectaris, vt ab orbe terrarum te diuidas, vt ſeorſum ab illo, ſeorſum ab Eccleſia Catholica, nouam tibi fideculam condas, no-

Epilogus ad Regem adhortatorius.

Aug. li. 3. contra epiſt. Parmeniani cap. 1.

uos,

nos ritus, nouas cæremonias inſtituas, vt maiores tuos ac noſtros etiam omnes, quin orbem Chriſtianum vniuerſũ, aut cęcitatis aut impietatis cõdẽnes, ꝙ aut in clara luce ſcripturarũ hallucinati ſint, aut ſi quid in ſcripturis fortè viderunt, apertè contra eas venire non dubitauerint: dicam vno verbo, vt ſchiſmaticus ſis, & hæreticus, auctores tibi ſunt ipſi ſchiſmatici & hæretici Brentius & Vergerius. Et horum tu peſtilentiſſimis vocibus aures tuas accommodabis? horum pernitioſis conſiliis locum dabis? Si rectè noui pietatem tuam, quam & in publicis comitiis omnibus, & in priuatis colloquiis mihi non ſemel teſtatam feciſti, non facies pientiſſime Rex, non facies. Quin iſtas peſtes tu haud aliter atque viperam & baſiliſcum vitabis, nec eis in regno tuo receptum dari patieris: cùm eorum ſcripta, dictaque non aliò, quàm & ad ſeditionem excitandam, & ad ſempiternum animarum interitum ſpectent omnia. Etiam atque etiam tecum conſidera, quem iſtiuſmodi conſilia rerum ſtatum effecerunt in Germania, quem ante annos non ita multos in Anglia quoque, vt ne vetuſtiora proferam exempla. Alieno quàm tuo ipſius periculo diſce potiùs, quantam ſecum ea res malorum iliadem adferat, ſi qua gens à Chriſto, à quo ſemel vocata eſt in gratiam, in aliud Euangelium transſerri ſe patiatur. Sed nolo pluribus, ne de conſtantia tua, deque animi tui robore dubitare videar. Nunc de eo quod proximè ſequitur capite, diſſerere incipiam.

LIBRI SECVNDI FINIS.

LIBER TERTIVS DE AVCTORITATE SACRAE SCRIPTVRAE,

AVCTORE STANISLAO HOSIO CARDINALE EPISCOPO VVARMIENSI.

Mos hæreticorũ, ad ſolas prouocare ſcripturas.

DE quo capite ſermo nunc inſtituitur, in eo permultum eſſe poſitum facilè quiuis intelliget, qui vel Eccleſiaſticam hiſtoriam, vel acta Conciliorum, vel ſanctorum Patrum eos libros diligenter legerit, in quibus illis cum hæreticis certamen fuit. Semper enim hi ſic ad ſolas ſcripturas prouocabant, ſic ſolis illis innitebantur, vt præter eas nihil recipiendum eſſe cenſerent, nec vllas Patrum interpretationes admitterent, ſed quem ipſi ſenſum attuliſſent, eum obtinere vellent. Horum igitur maiorum ſuorum veſtigiis incedũt etiam noſtri temporis hęretici. Quemadmodum illi, ſicut à Tertulliano dictum eſt, de ſcripturis agebant, de ſcripturis ſuadebant, ſcripturas obtendebant, & hac ſua audacia ſtatim quoſdam mouebant, in ipſo verò congreſſu firmos quidem fatigabant, infirmos capiebant, medios cum ſcrupulo dimittebant: ſic iſti quoque nunc faciunt ſcripturarum contortores, ſanæque fidei & bonorum operum extortores.

De præſcriptionibus hæreticorum.

Catholici cum hæreticis, non de ſcriptura, ſed ſenſu ſcripturæ contendunt.

Quos eo quidem nomine quòd ſcripturas adferunt, damnat nemo: ſed quòd ſicut Ariani, ſicut Macedoniani, ſicut Neſtoriani, ſicut Eutichiani, ſicut alii plerique omnes hęretici præter ſcripturas recipiendum eſſe putant nihil: quòd prauam earum interpretationem adferunt: quòd penes quam ſolam veræ ſcripturarũ intelligentiæ lux eſt, Eccleſiæ ſenſum & conſenſum pro nihilo ducunt: hoc eſt, quamobrem eos damnãdos cenſemus: hoc eſt, quamobrem eos hæreticos pronunciamus. E ſcripturis probare conabantur Iudæi, quòd Chriſtus ne Propheta quidem eſſet. Dicebant enim: Scrutare ſcripturas & vide, quia Propheta de Galilęa nõ ſurgit. E ſcripturis iidem eum eſſe morte dignum demonſtrare contendebant. Nos legem, aiunt, habemus, & ſecundum legem debet mori, quia filium Dei ſe fecit. Quis autem eos vnquam propterea reprehendendos eſſe duxit, quòd ſcripturas adducebant? Nemo ſanus certè. Sed quòd eas non intellectas, quòd in prauum ſenſum detortas, quòd contra ſcripturarum auctorem Chriſtum producebant, hoc eſt quod eis meritò crimini datur.

Ioan. 7.

Ioan. 19.

Catholici plus quàm Hæretici ſcripturis tribuunt.

Lib. 2. de Trinit.

Quamobrem ne credat pius lector, inter Catholicos & hæreticos noſtri temporis, vllam eſſe de ſcripturis controuerſiam, aut eam à nobis tanquam Dei verbum ſumma cum reuerentia non recipi. Nulli ſunt, qui plus ei tribuendum putent quàm nos, qui per Dei gratiam & vocamur & ſumus Catholici. Sed quod pridem ab Hilario dictum eſt aduerſus eiuſdem generis homines, cuius eſt Brentius cum ſuis. De intelligentia hæreſis eſt, non de ſcriptura, ſenſus, non ſermo fit crimen. Vnde autem Brentius, vnde cæteri, qui fuerunt ex nobis, ſed non permanſerunt nobiſcum, ſcripturas habent? An non ab iis ipſis, à quibus diſceſſerunt? A nobis, à nobis, inquam, & à Patribus noſtris Catholicis. Poſſunt ne vel iota vel apicem vnum proferre, qui fuerit à nobis vel à Patribus noſtris in Scriptura mutatus? qui ſicut à ſuis acceperunt Maioribus, ita viciſſim nobis ſuis poſteris integras eas & incorruptas tradiderunt, vt eas quales accepimus, ad noſtros quoque poſteros tranſmittamus. Res eſt euidentior, quàm vt demonſtrationis alicuius indigeat.

1. Ioan. 7.
Hæretici à Catholicis ſcripturas mutuantur.

Luthe. in epiſt. quadam ad duos plebanos de Anabaptiſmo.

Proferemus nihilominus hac de re Brentĳ, Iſlebienſis idoli veſtri teſtimonium. Sic enim ille loquitur: Audio, inquit, & video rebaptizationem a quibuſdã vſurpari ex eo fundamento, vt in deſpectum Papæ faciãt, tanquam hi qui nihil ab Antichriſto habere velint. Quemadmodum & Sacramentarii propterea merum panem & vinum credere volunt in deſpectum Papę, arbitrantes ſe hoc pacto rectè ſubuertere poſſe Papatum. Profectò friuolum eſt hoc fundamentum, ſupra quod nihil boni ædificaturi ſunt. Hoc enim pacto negare eos oporteret totam ſcripturã ſacram, & prædicandi officium: hoc enim totum à Papa nimirum habemus, & nouam quoque ſcripturam ſacram nos facere oporteret. Sic & vetus teſtamentum nos dimittere oporteret, ne quid ab infidelibus haberemus Iudęis. Stultitia eſt hoc totum. Nam & Chriſtus in gente Iudaica inuenit Phariſæorum & Scribarum abuſus, non tamen propterea totum reiecit, quod illi habuerunt, & docuerunt. Nos autem fatemur, ſub Papatu, plurimum eſſe boni Chriſtiani, imò omne bonum Chriſtianum, atque etiam illinc ad nos deueniſſe. Quippe fatemur in papatu veram eſſe ſcripturam ſacram, verum Baptiſmum, verum Sacramentum altaris, veras claues ad remiſſionem peccatorum, verum prædicandi officium, verum Catechiſmum, vt ſunt oratio Dominica, decem præcepta, & articuli fidei: dico inſuper ſub Papatu veram Chriſtianitatem, imò verum nucleum Chriſtianitatis eſſe agnoſcis verba Dei veſtri Brẽtĳ? Quod autem pro cauſa noſtra teſtimonium luculentius adferri potuit, etiam ab eo qui ſuauiſſimè in nos effuſus eſſet, quàm quod allatum eſt ab hoc vno mortalium omnium nobis infeſtiſſimo? Adeò per Prophetæ huius veſtri, ſicut per Balaam olim iugulum, vel inuito eo veritas erupit.

En Lutheri teſtimonium.

Num. 20.

Fraudulenta Brentii Rhetorica.

Quare non credat pius lector impio Brentio ſic ſuam proponenti, quaſi Petrus à Soto vir pius, Catholicus & doctus ſecùs aliquid de maieſtate ſcripturarum ſenſerit, quàm ſentire virum Catholicum oporteret. Rhetorum agit Brentius, atque ita rem proponit, vt omni ratione ſummum odium & inuidiam viro pio,

& docto conflare queat. Sed nos arte Rhetorica ſepoſita, & confeſſionis Brentianę verba, & quæ ex aduerſo ſcripſit Petrus à Soto, ponemus, ex quibus facilè Lector æquus iudicabit, quanta venerabili viro fiat iniuria ab eo viro, qui nihil aliud quàm ardens odio, odium in illum ſuum explere cupit.

Confeſſio VVitembergenſis.

Confeſſ. Cathol.

Sic habet Confeſſio Brentiana, quam ſub nomine ſui Ducis edidit: Sacram Scripturàm vocamus eos canonicos libros veteris & noui Teſtamenti, de quorum auctoritate nunquam in Eccleſia dubitatum eſt. Sic habet ex aduerſo Catholica aſſertio: Scripturam ſacram illam Catholica fides agnoſcit, quę continet noui & veteris inſtrumenti libros, quos à Spiritu ſancto editos Eccleſia agnoſcit, & veneratur. Et quanquam inter hos illi primum locum teneant, de quibus nunquam dubitatum eſt, quoſque ſemper omnes ſuſceperunt Eccleſiæ: nec tamen propterea quos non omnes ſuſceperunt, extra Canonem habere debent conſentientes Eccleſiæ filii, ſi eos poſteriori tempore conſtat ſuſceptos eſſe in Eccleſia vt Canonicos.

Ezech. 13.

Ioan. 20.

Veterum dubitatio de ſcriptura li ris prodeſt poſteris.

Iudicet hic æquus Lector, vter de ſcriptura ſcribat reuerentius, is ne qui vel recipit, vel reiicit quoſuis libros Canonicos, arbitratu ſuo, an is qui recipit omnes, quos à Spiritu ſancto editos Eccleſia recipit ac veneratur: quin non ſequitur hac in re Spiritum ſuum, quod faciunt inſipientes Prophetæ, ſed Eccleſiæ Spiritũ ſequitur, & quos illa Canonicos eſſe quocunque tandem tempore iudicauit, eos pro Canonicis recipit. Nã etſi de nonnullis dubitatum fuit aliquando, num ideo dubitari perpetuò debet? Dubitauit etiam Thomas de Chriſti reſurrectione, num in hac ſua dubitatione permanere nihilominus debuit etiam, poſtquàm ſuas illi cicatrices Chriſtus oſtendit? Sed ſicut dubitatum eſt à Thoma, ne dubitaretur à nobis: ſic etiam de quibuſdam Canonicæ ſcripturę libris dubitatum aliquando fuit, vt per eorum quorum intereat, præſertim verò Patrum in Concilio congregatorum ſententiam, dubitationi quandoque finis imponeretur. Ad hoc enim Concilia congregantur, vt quibus de rebus dubitatur, de iis quid pro certo teneri debeat, decernatur.

De quibus libris Scriptura dubitatum

Can. 47.

Epiſt. 3. ad Exuperium cap. 3.

Li. 11. Machabæorum Canonici.

Dubitatum fuit olim de libris veteris Teſtamenti Iudith, Tobiæ, Sapientiæ, Eccleſiaſtico, duobus etiam primis Machabæorum, & Baruch. Noui verò, de Apocalypſi, epiſtola ad Hebræos, epiſtola Iacobi, ſecũda Petri, ſecunda & tertia Ioannis. Ac de libro Iudith Concilium Carthaginenſe ſub Aurelio Carthag. Epiſcopo, Innocentius primus, Gelaſius cum ſeptuaginta Epiſcopis, Concilium Florentinum ſub Eugenio quarto, pronunciauit quòd ſit Canonicus: itidem & de Tobiæ libro, & de Eccleſiaſtico, & Sapientia. Quod ad Machabæorum duos libros attinet, extant Canones Apoſtolorum, quorum auctor fuiſſe putatur Clemens Petri ſucceſſor, in eorum extremo tres libri Machabæorum in Eccleſiaſtico Canone numerantur. Ab Innocentio primo duo tantùm, itidem à Carthaginenſi Concilio, prouinciali quidem, ſed quod à ſexta Synodo generali confirmatum eſt: vt iam illius decreta, pro Synodi generalis decretis habenda ſint. Similiter & à Florentino & à Tridentino Concilio duo tantum libri Machabæorum in Canone recenſentur. De quibus

Lib. 18. de ciuit. Dei, cap. 36.

Contra Gaudentii ep. lib. 2. c. 23.

ab Auguſtino ſcribitur, quòd Machabæorum libros non Iudæi, ſed Eccleſia pro Canonicis habet. Et alio loco, cùm de Rhaſia teſtimonium ex hiſtoria Machabæorum produxiſſet: Hanc, inquit, ſcripturam non habent Iudæi ſicut legem & Prophetas & Pſalmos, quibus Dominus Teſtimonium perhibet tanquam teſtibus ſuis, dicens: Oportebat impleri omnia, quæ ſcripta ſunt in lege & Prophetis & Pſalmis de me: ſed recepta eſt ab Eccleſia. Itaque non ſolus Auguſtinus ex hac hiſtoria teſtimonia producit, verùm & Irenæus, & Tertullianus, & Origenes, & Cyprianus, & Chryſoſtomus, & alii, ita vt dubitare de iis libris, num ſint Canonici, poſt factam ab Eccleſia determinationem ſit Iudæum eſſe, non Chriſtianum. Nam non recipiũt Iudæi, recipiunt iam à mille ducentis annis Chriſtiani. Eadem eſt ratio (ne longum faciamus) de libris noui Teſtamenti. Nam etſi fuit aliquando de nonnullis dubitatum, tamen ex quo tempore totius Eccleſiæ conſenſu recepti ſemel, & inter Canonicos numerati ſunt, dubitari ampliùs deinceps non debet.

Brentius quantũ ſibi permittat in ſcripturis, & quã confuſus.

Proſequitur in ſua confeſſione Brentius: malumus enim verba confeſſionis ipſius adferre, quàm quæ ſcripſit in hoc libello, cuius magna pars non aliunde conſtat quàm è ſannis, dicteriis, conuitiis: in quo ſic etiã ludit ſcripturis, ſic eas tractat iculariter, vt verè de illo dici poſſit, quod venerabili viro Petro à Soto falsò impingit, eum haud aliter ſcripturis, quàm AEſopi fabulis vti. Deinde verò confuſè tractat omnia, ſubinde eadem repetens, vt ſcopas (quod eſt in prouerbio) diſſolutas agnoſcere liceat. Sic igitur loquitur in ſua Confeſſione Brentius: Hanc ſcripturam credimus, & confitemur eſſe oraculum Spiritus ſancti, cęleſtibus oraculis ita confirmatam, vt ſi Angelus de cœlo aliud prædicauerit, anathema ſit. Quare deteſtamur omnem doctrinam, cultum & religionem pugnantem cum hac ſcriptura. Ex aduerſo verò Petrus à Soto ſic: Hanc ſacram ſcripturam non dubitamus Spiritus ſancti eſſe reuelationem: ſic Eccleſiam omneſque ad plenam ſibi adhibendam fidem obligantem, vt non dubium ſit, omnem doctrinam illi contrariam reiicendã eſſe. Hic nihil videtur eſſe controuerſiæ. Nam & Catholici deteſtãtur omnem doctrinam, cultum, & religionem pugnantem cum ſcriptura: niſi quòd Brentius & cæteri qui ſegregauerunt ſemetipſos, iudicant nonnunquam pugnare cum ſcriptura, quæ non pugnant.

Hæretici iudicãt cum ſcriptura pugnare, quod non pugnat.

Pergit Brentius: Sed quod nonnulli ſentiunt, in hac ſcriptura non contineri omnem doctrinam, nobis ad veram & perpetuam ſalutem cognitu neceſſariam, & ius interpretandæ huius ſcripturæ in poteſtate ſummorum Pontificum ita ſitum eſſe, vt quod hi pro ſuo arbitrio pronunciant, amplectendum ſit pro ſententia Spiritus ſancti, videtur faciliùs poſſe dici, quàm probari. Petrus ex aduerſo: Hanc ſcripturam agnoſcit, vera fides admirabili Spiritus ſancti Concilio ſcriptam, vt maximè ſaluti hominum conueniebat. Quare multa in ea & difficilia, & obſcura: partim hoc ipſum intendẽte Spiritu ſancto ad exercendos pios, & repellendos impios, partim permittente malitia hominum, conſtat inueniri. Quò fit, vt ad vnitatem fidei retinendam, neceſſe ſit eſſe in Eccleſia ius & poteſtatem certam & conſtantem ad interpretanda hęc dubia: & hęc apud ſummos eius gubernatores: non vt quiſquę pro arbitrio ſuo, id faciat, ſed pro ipſius Spiritus ſan-

cti ſenſu. Ea quoque Spiritus ſancti diſpenſatione mirabili, ita in hac ſcriptura iacta ſunt fundamenta omnium, quæ ad ſalutem ſunt neceſſaria, vt tamen multa extra eam credenda tradita ſint Eccleſiæ.

In his Petri verbis tria ſunt, quę offendunt Brentium: Primùm quòd dixerit, in ſcriptura difficilia & obſcura eſſe multa: Secundò, quòd extra eam credenda pleraque tradita ſint Eccleſiæ. Tertiò, quòd ius interpretandi dubia voluit apud ſummos eius gubernatores eſſe. Nugatur, inquit, ſcripturam eſſe obſcuram, ideoq; indigere interpretatione: Interpretationem autem eſſe penes Eccleſiam. Negari quidem non poteſt, quin aliquoties nonnulla in ſacra Scriptura obſcuritas imperitis occurrat, propter phraſim eius linguæ, qua ſcriptores vſi ſunt. Atqui Brenti, phraſis eius linguæ fuit cognita legentibus epiſtolas Pauli, Petro ſuperſtite. Dicit illi nihilominùs, quòd in illis quædam ſunt intellectu difficilia, quæ indocti & inſtabiles deprauant, ſicut & cæteras Scripturas ad ſuam ipſorum perditionem. Nec negari, inquit, Brentius, poteſt, quod & res ipſa teſtificatur, quòd impiis & incredulis ſcriptura ſit maxima ex parte obſcura. Si adhuc, inquit, Paulus, velatum eſt Euangelium noſtrum: videlicet quod Apoſtoli prædicarunt, & mox literis mandatum eſt: in iis qui pereunt, velatum eſt, in quibus Deus huius ſeculi excæcauit ſenſus incredulorum, ne luceſceret illis lumen Euangelii. Et Ioannes: Lux in tenebris lucet, & tenebræ eam non apprehenderunt. Sed piis credentibus in Chriſtum, atque Spiritu Chriſti donatis pręcipua capita Chriſtianæ doctrinæ ita nota & manifeſta ſunt: vt audeant etiam de iis cum Satana ipſo certamen inire.

De ſcriptura obſcuritate & difficultate. — *2. Pet. 3.* — *2. Cor. 4.* — *Ioan. 1.*

Eſt ita, quòd impiis & incredulis opertum eſt Euangelium, cùm non ſine cauſa dictum ſit à Propheta: Credite, & intelligetis. Verùm non ſolis impiis & incredulis. Cur enim alioqui tantum operę poneretur à fidelibus in aſſequenda Scripturarum intelligentia? Inter fideles non poſtremus erat Hieronymus & linguis omnibus inſtructus, & doctrina non vulgari præditus, ſæpè tamen hærebat, ſæpè ſudabat in explanandis Prophetis. Idem accidebat Auguſt. quoque non rarò, præcipuè cùm locum illum explicaret de peccato in Spiritum ſanctum, & cùm alia multa ſcripturæ loca enarraret, in quibus ipſe ſibi perſæpè non ſatisfaciebat. Et certè fatetur ipſe, quòd pleraque ſint in Scripturis obſcura: quòd ita diuinitùs etiam prouiſum eſſe ſcribit ad edomandam labore ſuperbiam, & intellectum à faſtidio reuocandum: cui facilè inueſtigata plerunque vileſcunt. Sed & Hieronymus: Omnis, inquit, prophetia in obſcuritate continet veritatem, vt diſcipuli intrinſecùs audiant, vulgus ignobile & foris poſitum, neſciat quid dicatur: Quid autem opus eſt Doctorum teſtimoniis? Clamat hoc etiam res ipſa. Vnde enim tot & tam varię interpretationes trium tantùm verborum, Hoc eſt corpus meum, ſi nihil eſt in Scripturis obſcuritatis? de quibus ipſi etiam inter ſe Sacramentarii non conſentiunt. Quare nihil eſt Brenti, quòd cum Satana de doctrinæ Chriſtianæ præcipuis capitibus certamẽ inire velis. Tentauit hoc Magiſter quoque tuus Martinus Lutherus de non poſtremo Chriſtianæ doctrinæ capite, de Miſſæ ſacrificio: volebat cum Satana de eo certamen inire: verùm turpiter victus manus dedit. Abſit igitur, vt ingenii ſui fiducia fretus quiſquam, cum eo diſputare animum inducat. Eſt enim is in ſcripturis exercitatiſſimus, neque ſine cauſa Dæmon à Græcis appellatur: qui ſi charitatem, quæ non inflat, ſcientię coniunctam habere poſſet, minùs multos in errorem induceret: ſed cùm alia omnia habere poſſit, ſola eſt, quæ non inflat, charitas, quam nec ipſe, nec membra eius habere poſſunt.

Eſai. 7. Non ſolum infidelibus ſed fidelibus etiam obſcura Scriptura. — *Libr. 2. de doct. Chriſtiana. cap 6.* — *In Ezech. ca 41.* — *Matt. 26.* — *Exẽplum Luth.*

Quærit Brentius, quomodo peccatum, quomodo mortem, quomodo horrores inferni, adeoque Satanã ipſum vincerent, ſi ignotum, ſi obſcurum eis eſſet verbum Domini, quod firma fide apprehendere, & quo tanquàm gladio aduerſus ſpirituales aſtutias in cœleſtibus vti debent? Non ſemper Brenti ſcientia, vel intelligentia Scripturarum peccatum, mortem, horrores inferni, denique Satanam ipſum vincere licet. Firma fides ea demùm eſt, qua victoria ſemper contingit: quam ſolidiorem nonnunquam reperire licet in iis, qui minorem habent ſcripturarum intelligentiam. Qui cùm ſe nihil aliud ſcire iudicent, quàm Ieſum Chriſtum, & hunc crucifixum, in illo ſolo fiduciam ſuam omnem collocatam habentes, articulum hunc toto corde profitentur: Credo ſanctam Eccleſiam Catholicam. Non ſcripturas, in quibus pii multi non multũ exercitati ſunt, ſed vnicũ hunc articulum opponunt Satanæ, quoties ille cum eis certamen inire cupit: eo præcipuè tempore quo grauis eſt cum morte lucta, quod non ſine cauſa Græci vocauerunt agonem. Nihil eſt periculoſius, quàm velle tum de Scripturis cum Satana contendere, quas melius ille callet, ac dilucidiùs & veriſimilius explicare nouit, quàm quiſquã mortaliũ, ſingulari ſancti Spiritus auxilio non adiutus, quamlibet fuerit in ſcripturis exercitatus. Pręclarè ſcriptum eſt à Tertulliano: Fides tua te ſaluum fecit, non exercitatio ſcripturarum, Scimus quemadmodum certamen hoc ſucceſſerit magiſtro veſtro Martino Luthero, qui cum de Scripturis cum Satana contenderet, ſic ſe ab illo ſuperatum eſſe confitetur, vt argumentorum illius vi compulſus, & Sacerdotium & ſacrificium vllum eſſe negaret. Neque dubium eſt, quin eum vt Chriſtum quoque negaret, facilè fuiſſet adducturus: verùm cauſę ſuæ nondum id expedire videbat. Priùs per Lutherum animos hominum pręparari neceſſarium eſſe duxit Sacerdotii & ſacrificii ſimul abrogatione: quòd ſic per gradus quoſdam eò tandem perueniretur, vt eſſe Deus quoque Chriſtus negaretur. Has itaque partes, Lutheri diſcipulo Campano & Serueto reſeruauit Nam ſi per Lutherum omnia ſua myſteria ſimul Satanas reuelaſſet, plus adeò cauſæ ſuæ detrimenti attuliſſet. Quis enim nondum ſatis Lutheri dogmatibus inſtructus, aures ſuas Satanæ præbere voluiſſet, ſi tam apertè rem ageret, vt Chriſtum verum Deum eſſe, Deiq; filium negaret? Quamobrem nihil eſt, quod maiore cum periculo ſit coniunctum, quàm ſi quis de Scripturis cum Satana certamen inire velit: præcipuè quo tempore grauis agon inſtat, cùm anima venit à corpore ſeparanda: tum verò tutiſſimum fuerit exemplum ſequi Carbonarii cuiuſdam: ex quo cùm animi cauſa vir quidam doctus quæſiuiſſet, quid crederet, ſymbolum recitauit. Cùm interrogaret ille, quid prætereà crederet, reſpondit: Quod Eccleſia credit Catholica. Ille verò: Quid credit Eccleſia? Quod ego, inquit, credo. Cumque ſubinde ille quæreret, circulo hoc vſus Carbonarius: nihil aliud reſpondit, quàm ſe crede-

Quomodo vincatur Satan cum ſuis copiis. — *Qua fide Satan deuincatur.* — *De præſcriptionibus aduerſus hæreticos.* — *Luther à Satana victum ſe fatetur.* — *Exemplum fide Carbonarii tractandum.*

re,quod Eccleſia credit:Eccleſiam credere,quod ipſe crederet: nec aliud ab illo quicquam elicere potuit. Fertur autem eueniſſe poſteà, vt vir ille doctus, & ſacrarum literarum peritus in grauem morbum incideret, deque vita ſua periclitaretur: Orſus eſt cum eo quoque tum Satanas diſputare: quidque crederet, ex eo quærere. Cumque nimis vrgeret Satanas, neque ſe miſer ille ſatis explicare poſſet, venit ei in mentem Carbonarii, nec alia fuit eius vox audita prǽter hanc, Vt Carbonarius. Qui verò aſſidebant, eum propter morbi vim errore mentis affici putabat: poſteaquàm verò fuit ex morbo confirmatus, interrogabant eum, quid ſibi voluerit, cùm toties clamaret, Vt Carbonarius? Ille rem omnem explicat ordine, quemadmodum in illa ſua cum diabolo diſputatione, ſicut olim audiuerat ex Carbonario quodam, non aliò ſibi confugiendū eſſe duxerit, quàm ad fidem Eccleſiæ Catholicæ, tanquàm ad aſylum vnum omnium tutiſſimum: quodque plus in ea præſidii tum inuenerit, quàm in omni ſcripturarum exercitatione, quas tota vita ſua meditatus erat diligenter. Acceptum ſe ferre diuinæ miſericordię, quòd in ſimplicem illum Carbonarium inciderit: cuius niſi ſibi ſuccurriſſet exemplum, ingens fuerit periculum & diſcrimen aditurus. Siue autem vera ſit hæc hiſtoria, ſiue ſe res aliter habeat, certum tamen illud eſt & indubitatum, quòd cùm omnibus ex æquo fides ad ſalutē ſit neceſſaria nulli citiùs & grauius offendunt, q̄ qui cùm abundent ingenio, plus aliis in ſcripturis videre ſe perſuaſum habēt, niſi captiuent intellectum ſuum in obſequium Chriſti & corporis eius Eccleſię. Quam qui credit, qui ſe totum illi permittit, illam audit, illam ſecundum Deum ipſum veretur, etiãſi propter intelligentię ſuę tarditatem pleraque non aſſequatur, tutiſſimum tamen illum facit, non intelligēdi viuacitas, verùm credendi ſimplicitas. Verè enim dixit ille, quòd pietas diuina, non attendit, quanta cognitione credatur, ſed magis, quanta deuotione quòd creditur, diligatur. Et alius quidam: In die, inquit, examinis nouiſſimi non interrogabimur, quantum fuerit intellectus noſter acutus & eruditus, ſed qualis fuerit affectus noſter ad Dominum Deum noſtrum: hoc eſt, quàm ſimplex, quàm rectus, quàm pius, humilis & deuotus, quàm ſpontaneus & fidelis in Dei ſeruitio:

2. Cor. 12. Eccleſia credendum.

Hugo de S. Victore lib. 1. part. 10. cap. 6 de Sacramentis. Gerſon in libel. An monachus pro ſtudio poſsit negligere diuina. Cōſideratione 9.

Pergit Brentius: Hoc autem verbum Domini habet ſua clara, aperta, dilucida, & perſpicua teſtimonia in in ſacra ſcriptura. Teſtimonia hæc excutientur ſuo loco. Imò, inquit, vniuerſa ſcriptura in hoc data eſt diuinitùs, vt quæ ſunt ſaluti noſtrę neceſſaria, ex ea cognoſcamus. Hoc verum eſſe libenter concedimus: verùm & hoc non minùs verum eſt, quòd etiam ſi ſcripturas omnes non adamuſſim aliquis intelligat, ſalutem nihilominùs conſequi poſſit. Non enim intelligendi viuacitas, verùm credendi ſimplicitas nos tutos & ſaluos facit. Quid enim, inquit Brentius, prodeſſet, ſi nobis talis ſcriptura, qualis eſt Timęus Platonis, obtruderetur? Iam ex Auguſtino docuimus, quòd nonnihil obſcuritatis in ſacris voluminibus propter eà Deus reſidere voluit, quod expedire iudicaret, cœleſtis philoſophię myſteria ſic velari impiis, porcorum exemplo conculcaturis margaritas, vt piis tamen ac docilibus pateret aditus. Simul quod id excitandę quoque mentis humanæ ſocordiæ conduceret. Nam quod in promptu eſt, negligimus, iuxta Gręcorum prouerbium: In foribus hydriam: ad recondita ſemotaque ſumus auidiores. Et vt magis illa iuuant, quæ pluris emuntur; ita chariora ſunt nobis, quæ cum labore ſumus aſſequuti, quàm quæ vltrò obtigerunt.

Non intelligendi viuacitas, ſed credendi ſimplicitas ſaluum facit.

Cur obſcura ſcriptura.

Quòd ſi alicubi, inquit, Brentius, obſcurior videtur, extant alia eiuſdem ſcripturæ loca, quibus obſcuriora illuſtrantur, vt verbum quod Dominus nobis cognoſcendum propoſuit, non ſit ſupra nos, neque procul poſitum, vt verbis Moſis vtar, nec in cœlo, multò minus in Roma ſitum, vt poſſis dicere: Quis noſtrum poſſit in cœlum aſcendere, vt deferat illud ad nos, vt audiamus atque opere compleamus? Neque trans mare aut vltra montana Antiochiæ aut Romę poſitum, vt cauſeris & dicas: Quis è nobis poterit transfretare mare, aut montes ſuperare, & illud ad nos vſque deferre, vt poſſimus audire & facere, quod præceptum eſt? Sed iuxta nos eſt ſermo in ore noſtro, & in corde noſtro vt faciamus illum. Hic enim ſermo tam perſpicuè nobis in ſcriptura propoſitus eſt, vt de eo & loqui ore, & cogitare corde poſſimus. Atqui Brenti, quod profers ex Deuteronomio teſtimonium, id ſancti Doctores de ea, quam vos negatis procliuitate ſeruandorum Dei præceptorum interpretantur non recentiores magis quàm illi priſci, Philo in libello de victimas offerentibus, Tertullianus, Origenes, Antonius Athanaſio referente, Ambroſius & alii. Quin & Paulus in hunc ſenſum citare videtur hoc ex Moſe teſtimonium, quòd omnem illo populo velut excuſationem ademptam, ſiquod præceptum eſt, ſeruare negligat: quandoquidem ſic eſt exhibitum, vt ſit in promptu, nec illud è longinquo petere ſit neceſſe. Quod nō modò Chryſoſtomus & Theophylactus in hūc ſenſum à Paulo productū eſſe volunt. Verùm & ipſi Pauli verborum contextus id iudicare videtur.

De loco Deut. 30. & Rom. 10.

Lib. 4. contra Marcionem. Lib 10. in epiſt. ad Rom. ca. 12.

Sed demus tibi Brenti, verã eſſe quã vos profertis interpretationem, ꝙ verbum quod Dominus nobis cognoſcendum propoſuit, non ſit ſupra nos, neque procul poſitum, nec in cœlo, multò minùs in Roma ſitum, vt nihil neceſſe ſit montes ſuperare: certè, ſi non eſt Romæ ſitum, nec in oppido VVittembergenſi, nec in ducatu VVittembergenſi poſitum eſt. Si itaque tam propriè eſt vnicuique mortalium vbicunque locorum degat, verbum hoc, quî fit quòd qui vel Thelogię Doctores VVittembergę, vel artium fiunt Magiſtri, conceptis verbis iurare coguntur, quòd nihil in doctrina religionis de rebus dubiis conſtituere velint, niſi re priùs ad Seniores Confeſſionis Auguſtanæ, quos VVittembergę degere certum eſt, relata? Quorſum autē attinet etiam à longinquis & remotis locis de quopiam Chriſtianæ doctrinæ loco VVittembergam referre, ſi nihil in Scriptura difficile, nihil eſt obſcurum? Si tam propè eſt vnicuique verbum Domini, ſi tam clarum eſt & dilucidum omnibus? Non ignoras Brenti, quanta fuerit alicubi de iuſtificationis articulo diſceptatio, quem vos præcipuum Chriſtianæ doctrinæ locum eſſe, quem ſummam Euangelii continere vultis. Certè, ſummam Euangelii claram & perſpicuam eſſe oportet, cum nuſquam perículoſius erretur, quàm in ſumma Euangelii. Atqui hęc veſtris etiam, quos tu pios eſſe vis Brenti, tam eſt obſcura, vt viginti de

Seipſum & ſectã ſuam conficit Brentius. Iuramentum VVittembergæ magiſtrorum.

Viginti ſententiæ de iuſtificatione variantes. Ofiander a VVittembergenſibus damnatus, a Brentio non improbatus.

ea diuerſas ſententias maxima ex parte veſtrorum protulerit Oſiander. quas, cùm reieciſſet omnes, ſuã tandem ab omnibus illis diſcrepantem attulit, & eam obtinere voluit: deque verbo Domini, quod vos tam expeditum, tam vnicuique propinquum eſſe vultis, admirabilis quædã exorta fuit altercatio, dũ Oſiandrina factio quod ipſa diceret, Merliniana contra quod ipſa ſentiret, id eſſe verbum Dei contenderet. Quis eſt autem qui ſatis admirari queat, cùm tam claram eſſe Scripturarum lucem velitis, cùm nihil in eis obſcuritatis ineſſe, cùm earum intelligentiam obuiam omnibus eſſe tam aſſeueranter dicatis, vnde de præcipuo Chriſtianæ doctrinæ loco nata ſit iſta tanta contentio? Sed magis etiam hoc mirum eſt: poſteaquàm re ipſa comprobatum eſt, non eſſe tam propè verbum Domini, quàm vos vultis, vt neceſſe fuerit de eius ſenſu cognoſcendo longiùs mittere: miſſum eſt longius ad eam, quæ Roma veſtra eſt, VVittembergam: ibi condemnata eſt Oſiandri ſententia. Erant, qui non acquieſcerent in decreto VVittembergæ lato. Mittendum cenſuerunt adhuc longiùs: appellatum eſt ad te Brenti. Tibi verò fuit religio, ſententiam Oſiandri condemnare, quin eam approbare viſus es. Credo Brenti, ſi nihil eſt in Scripturis obſcuritatis, cur de pręcipuo Chriſtianæ doctrinæ loco hoc, deq; ſumma totius Euangelii ſic ambigitur? Si tã propè eſt verbũ Domini, q̃ vos vultis, cur illius explicandi cauſa tã longè mittitur? Si tã eſt apertũ, tã clarũ, tã perſpicuũ, qui fit, vt aliud de eo Phillippo, aliud tibi videatur? nec inter vos qui proceres eſtis & Anteſignani Lutheranę factionis, de sũma Euangelii adhuc conueniat? quam obſcuriorem etiã effecit hoc veſtrum diſſidium, quàm viſa fuerit anteà.

Dissenſiones inteſtinæ Lutheranorum.

Quòd ſi iuxta receptũ à maioribus noſtris morem iam inde à mille quingentis annis, quem non tantùm à Catholicis & Orthodoxis, verùm ab ipſis etiam hæreticis perſæpè legimus fuiſſe obſeruatum, de hac quæſtione fuiſſet ad ſedem Apoſtolicam relatum, ſicut Apoſtolos ipſos iuſſione Saluatoris ſtatuiſſe narrat Anacletus, vt maiores & difficiliores quæſtiones ad eam deferrentur: ſi hoc, inquam, ita factum fuiſſet, & quam ſemper habuit à Petri Põtificatu ad hęc vſq; noſtra tẽpora ſedes iſta auctoritatẽ, eã apud vos quoq; retinuiſſet, vel adhuc quoq; retineret: iã pridẽ dirẽpta lis hæc, & quorũ fluctuant conſcientiæ, iã pridẽ in viã eſſent reductæ, animiq; trãquillitatẽ cõſequuti. Sed vos ad eas, quæ heri (quod aiũt) & nudiuſtertius natæ ſunt Eccleſias de cauſis eiuſmodi referri mauultis, quã ad illã cuius ſolius propriũ ſemper fuit de cõtrouerſia religionis iudicium, ex quo tempore in eum, qui iã venit, Chriſtum credi cœptum eſt. Inde tot ſectæ, inde tot hæreſes natæ ſunt, inde Sataniſmus hic exortus eſt, quem in huius libelli initio recenſuimus.

Breuis & legitima ratio de fide quæſtiones dirimendi. Anacletus ep. 1.

Profert & alias ſcripturas Brentius: Hoc illud eſt, inquit, quod Eſaias de filiis verę Eccleſię ait: Dabo vniuerſos filios tuos doctos à Domino. Et Hieremias: Dabo legem meam in viſceribus eorum, & in corde eorum ſcribam eam, & ero eis in Deum, & ipſi erunt mihi in populum. Et non docebit vltrà vnuſquiſq; proximum ſuum, & vir fratrem ſuũ, dicens: Cognoſce Dominum. Omnes enim cognoſcent me, à minimo vſq; ad maximũ, ait Dominus. Hoc dicto non extenuat, non reiicit Propheta ſacram Scripturam, ſed potiùs commendat eã, & docet, ꝙ Dominus daturus ſit populo ſuo Spiritũ ſanctũ, vt Scripturã rectè intelligant, & ex ea Dominũ verè cognoſcant. Apèruit, inquit, Lucas, illorum, mentẽ, vt intelligerẽt Scripturas. Rectè tu quidẽ non extenuari. neq; reiici Scripturas dicis per hæc Eſaiæ & Hieremię verba, quę produxiſti. Sed quid, ſi ſecùs ea Suenckfeld. interpretetur cũ ſuis cęleſtibus Prophetis, qui per ea volunt externum verbi miniſteriũ abrogatũ: quò certè nihil opus eſt, ſi tã apertę, tã faciles, tã omnibus obuię ſunt ſcripturæ, q̃ vos vultis. Fruſtrà ergo dedit Deus, quoſdã quidẽ Apoſtolos, quoſdã autẽ Prophetas, alios verò Euãgeliſtas, alios autẽ Paſtores & Doctores, ſi omnes à Deo docti ſunt, ſi nõ debet vltrà docere vir proximũ ſuũ, ſi nõ habemus neceſſe, vt aliq̃s doceat nos, ſed vnctio Spiritusſãcti docet nos de omnibus. Sed & te Brẽti fruſtrà Princeps tuus alit, cùm ipſe doctus à Deo, te doctore nõ egeat. Nec omnino vanũ eſt, quod SuencKfeldius docere dicitur, Deũ non vti mediis ad iuſtificationem hominis, non per inſtrumenta ſalutẽ noſtram operari. Spiritum ſanctum ſine mediis docere. Ex tali doctrina veſtra prodiit ille nobis: ex tali doctrina prodierunt cœleſtes quoque Prophetæ. Vera ſunt autem, quæ per Eſaiam & Hieremiam dixit Dominus, ſed ea partim iam ſunt in Apoſtolis impleta, quo tempore Spiritu ſancto repleti, cœperunt loqui variis linguis, partim in illa cœleſti Hieruſalẽ implebuntur, vbi quaſi mercedis loco promittitur nobis ipſius Dei beatiſſima contẽplatio. Tunc enim fiet, quod dicit Apoſtolus: Siue Prophetię euacuabuntur, ſiue linguę ceſſabunt, ſiue ſcientia euacuabitur: illa ſcilicet paruulorum ſcientia, in qua hic viuitur, qua ex parte per ſpeculum Deus in ænigmate videtur: propter hanc enim neceſſaria eſt prophetia, cùm adhuc pręteritis futura ſuccedunt: propter hanc lingnę, id eſt, multiplicitas ſignificationum, cùm ex alio atque alio, aliud atque aliud admonetur, qui nondum ęternam lucem perſpicuę veritatis mente purgatiſſima contemplatur. Cùm autem venerit quod perfectum eſt, & totum hoc quod ex parte eſt, fuerit euacuatum, tunc quod adſumpta carne carni apparuit, oſtendet ſeipſum dilectoribus ſuis: tunc erit vita æterna, vt cognoſcamus vnum verum Deum: tunc ſimiles ei erimus, quoniam tunc cognoſcemus, ſicut & cogniti ſumus: tunc non docebit vnuſquiſque ciuem ſuum aut fratrem ſuum, dicens: Cognoſce Dominum: Omnes enim cognoſcent eum à minore vſque ad maximum eorum: erit enim Deus omnia in omnibus. Ita verba hęc Auguſt. interpretatur. Quamobrem nihil eſt, quòd ad præſentis ſeculi homines ea torquere velis, vt ſic perſpicuam eſſe ſcripturam affirmes, nemo vt interpretis aut Doctoris egeat. Quamuis & in hoc ſeculo fieri poſſit, vt alicui ex paruulis reuelet Deus, quę abſcondit à ſapientibus. Sed priuilegia paucorum, non faciunt legem communem. Vna hirundo, vt eſt in prouerbio, nõ facit ver.

De locis Eſai. 54. & Hier. 31.

Cap. 24.

Suenckfeld.

1. Ioan. 2.

Interpretatio locorum Eſaiæ & Hieremiæ. 1. Cor. 13.

1. Cor. 15. De ſpiritu & littera, cap. 24.

Profert iam Brentius præcipua capita verbi Dei, quod in ſcriptura continetur, & quod ad ęternã noſtrã ſalutem cognitu neceſſarium eſt: Nimirùm quatuor hęc, decalogũ, ſymbolum Apoſtolorum, orationem Dominicam, Sacramenta. Negat in iis aut in ſcripturis, vnde ſumpta ſunt hæc quatuor, eſſe quicquam obſcuritatis. Sed ſi nihil eſt in illis obſcuritatis Brenti, quì fit ergo, quòd Decalogi, quòd ſymboli, quod orationis

Etiam præcipua ſcripturæ capita egent explicatione.

Dominicæ,quòd Sacramentorũ tot fuerint ſemper,& nunc etiã ſint explicationes?Certè quę clara ſũt, explicationis non indigent. Vnde igitur tot tam prolixi commentarii?non à priſcis illis modò, verùmetiam ab iis,qui vixerũt ante aliquot ſecula,quiq; nunc etiam viuunt cõſcripti? non à Catholicis tantũ,verũ & iis qui ſe ab Eccleſia Catholica præciderunt,ſiue Lutherani ſint,ſiue Zuingliani,ſiue quocunq; tandẽ alio nomine vocentur.Vnde tot hæreſes partim de Sacramentis,cùm aliis,tũ Euchariſtiæ pręſertim: partim de iis,quę & in Symbolo,& in Decalogo continentur.Duo tu tantùm Sacramenta enumeras,Catholici ſeptem.

Explicatur locus ille, Bibite ex hoc omnes.

Quòd verò ſcribis,verba quæ ſunt in Scriptura de inſtitutione Sacramẽtorum,nihil habent obſcuritatis, niſi ſi quã inferant Sophiſtæ importunis ſuis diſputationibus,& Aſotici impiis ſuis deprauationibus.Quid magis,inquis,perſpicuè dici poteſt,quàm quod Chriſtus ipſe de poculo Cœnę Dominicę dicit: Bibite ex eo omnes,& tamen Aſotici inueniunt artificium,quo ex omnes,faciant non omnes.Reuera Brenti,minus habebant obſcuritatis verba de Sacramentorum inſtitutione,priuſquam vos homines Aſotici, & in arte Sophiſtica diligenter verſati tantam, quantam nunc videre licet, rerum omnium caliginem inuexiſtis.Quid enim perſpicuè magi dici poteſt, quàm quod Matthęus dixit: Veſpere autem facto diſcumbebat cum duodecim Diſcipulis: quodque Marcus dixit, Veſpere autem facto venit cum duodecim, & quod ſimiliter Lucas dixit,Et cum facta eſſet hora,diſcubuit,& duodecim Apoſtoli cum eo. Ad hos igitur duodecim, quos ita diligenter enumerant omnes Euangeliſtæ,quin dixerit Chriſtus,Bibite ex eo omnes,dubitatum fuit nunquam:quod etiam eos feciſſe ſcribit Marcus.Nam biberunt,inquit,ex eo omnes. Nec potes proferre quenquam Brenti,qui vel dixerit vel ſcripſerit aliquando,quòd aut non iuſſerit bibere Chriſtus duodecim Apoſtolos omnes,aut non biberint omnes.Quare falſam eſt,quod aſſeris de Catholicis,quos tu faceriſſimus homo per quàm lepido tuo dicto vocas Aſoticos,eos artificium inueniſſe,quo ex,omnes,facerent,nõ omnes. Nunquam enim quiſquam dixit è noſtris, quòd aut non biberint, aut non iuſſi fuerint bibere duodecim Apoſtoli,omnes.Cæterùm fuerunt,qui claris verbi caliginem quandam offundere conarentur,vt quod ad omnes Apoſtolos dictum eſt,id de Chriſtianis omnibus dictum intelligi vellent,quaſi ſic eſſet præceptum omnibus etiam Laicis de calice bibere,vt niſi facerent,de ſalute ſua in dubium venirent. Hac de re Brenti, duorum decreta Conciliorum interceſſerunt, in quibus vnanimiter ab omnibus definitum eſt, quòd non ſit de neceſſitate ſalutis,vt de calice bibant omnes Chriſtiani.

Cap. 26. Cap. 14. Cap. 22.

Summa controuerſia de calice ſum ptione in quo verſetur.

Lutherus, Philippus & Bucerus concedant Laicis neceſſariam non eſſe vtriuſque ſpeciei cõmunionem.

Quod rectè decretum eſſe, vos quoque negare non poteſtis. Nam & veſtra eadem eſt ſententia. Magiſter enim veſter Lutherus,quàm frequenter hoc idem docuit.Qui illud etiam addidit, vſque eò vtramq; ſpeciẽ non eſſe de neceſſitate ſalutis,vt etiam extra omnem ſacramentalem Euchariſtiæ perceptionem ſaluus homo fieri poſſit.Qua in re nec à noſtris multum diſſentire videtur,qui & ipſi vnicũ tantũ eſſe Sacramentum neceſſitatis Baptiſmum, non diffitentur:quòd extra cæterorum vſum,dummodo contemptus abſit, homo ſalutem conſequi poſſit,ſicut ſaluari pueros conſtat,etiamſi Sacramẽtum Euchariſtiæ non perceperint,etiãſi quem tu hoc nomine reprehendere videris,ſecùs Auguſtinus aliquando ſenſiſſe videtur. Cuius hanc ſentẽtiam cùm tibi diſplicere non obſcurè præ te feras, tu es Brenti,qui artificium hoc inueniſti, vt ex omnes, facias non omnes.Nam ſi non cęteros omnes,certè infantes excludis,quos tamen actu fidem habere contendis.Iam verò Philippus veſter nónne ſicut edere ſuillam,aut à ſuilla abſtinere,ſic medium eſſe ſcribit alterutra ſigni parte vti?Hanc enim quàm receptam Eccleſiæ vocem vſurpare maluit,ne quid habere cõmune cũ Catholicis videretur:In eadem eſt ſententia Bucerus quoq;, qui in colloquio Ratiſbonenſi, quod habitum eſt ante annos plùs minùs quindecim inter alios articulum hunc aſſenſu ſuo comprobauit. Ad controuerſiam quæ eſt de vna aut vtraque ſpecie tollendam cùm primis conducturum, vt ſancta Eccleſia liberam faceret poteſtatem ſacramentum hoc in vna, vel in vtraq; ſpecie ſumendi: ea tamen lege, vt nulli per hoc detur occaſio,quem vſum tanto tempore retinuit Eccleſia,temerè condemnandi,aut inuicem iudicandi. Certè qui liberum eſſe vult ſub vna,aut ſub vtraque ſpecie ſacramentum hoc percipere,qui veterem vſum alterius tantùm ſpeciei non eſſe condemnandum cenſet,nihil ea de re tanquam ad ſalutem neceſſarium à Chriſto præceptum eſſe,ſatis apertè confiteri videtur.

Philip. in Hypotypoſi Locorum communium.

Etiam præſcriptam à Chriſto baptizandi formam mutari licere vult Brentius.

Neque tu Brenti diuerſum ab iis intelligis,qui ſi nihil in eo piaculi fore cenſes, ſi quis mutet præſcriptã à Chriſto baptizandi formulam,dummodò ne mutet ſententiam: ſcilicet in eo permultum eſſe poſitum putabis,ſi quis altera tantùm ſpecie ſacramenti velit vti,dummodò nihil in altera de Chriſti corporis & ſanguinis integritate deeſſe credat?Plus vos in verbis Brenti,quàm in elementis poſitũ eſſe iudicatis. Quare ſi certa verba mutare,quę Chriſtus ipſe baptizaturis præſcripſit, non fas eſſe tãtùm exiſtimas,verumetiã eos, qui anxiè illa obſeruant,modò non magię inſimulas:éſtne veriſimile tam ex animo te ſuperſtitioſum eſſe in altero elemento tuendo & retinendo, de quo ab omnibus ſumendo certò ſcias nihil eſſe tanquam ad ſalutem neceſſarium à Chriſto præceptum? Quæ oculis ipſi veſtris videtis,certiora vobis non ſunt Brenti, quàm ſit hoc,nihil ad ſalutem referre,altera quis,an vtraque Sacramenti ſpecie Laicus vtatur: neque dubitatis, quin veriſſimum ſit,quod in Conſtantienſi & Baſilienſi Concilio decretum eſt,non eſſe de neceſſitate ſalutis,vt de calice bibant Laici.

Sectarii non quòd eſſe neceſſariam iudicent,ſed in contemptum Eccleſiæ defendunt communionem vtriuſque ſpeciei, vt homines aſſuefaciant Conciliorum decreta contemnere.

Idem de Confeſſione part. 3. parag. 14.

Sed quia Conciliorum hoc decretum eſt,non quòd diuerſum ab illis ſentiatis, ſed vt aſſuefaciatis homines ea contemnere,quæ decernuntur in Conciliis,vt eos Eccleſiam non audire doceatis,vt ſeparationis ab illa conſiliorum auctores ſitis:hæc eſt & nõ alia cauſa,quamobrem tantoperè calicem vrgetis:quem ſi permittendum eſſe Concilium ſtatueret, vel ob ſolam cauſam hanc,quòd ita Concilium ſtatuiſset, negat eo ſe magiſter veſter vſurum,ſed in deſpectum Concilii, velle ſe aut vna,aut neutra, & nequaquam vtraque ſpecie potiri, & planè eos anathema habere, quicunque aucto itate talis Concilii potirentur vtraque. Quodque Sacramentariis, & Anabaptiſtis alicubi unio dat, facit ipſe dum nonnulla quæ recta eſſe ſcit,

in Papæ Conciliorumq́ue deſpectum abrogare conatur. Dat enim alicubi Conſilium, vt homo Chriſtianus tempore Quadrageſimę & Paſchatis non confiteatur, nec ad Sacramentum accedat, & cogitet ita: Ecce quãdo hoc præcepit homo, Papa ſcilicet, ob idipſum non faciam: & ſi non præcepiſſet, vellem facere. Faciam autem alio tempore, quo non præcepit, quando & quomodo mea libera voluntas me tetigerit. Non diſſimilia de ieiuniis alicubi ſcribit, exemplum imitatus Aerii hæretici, qui & ipſe ante mille ducentos annos negauit ſe ieiunaturum cum Eccleſia, ſed ſi omninò, inquit, volo ieiunare, qualemcunque diem eligam à meipſo & ieiunabo propter libertatem.

Contiſpernes præcepta Eccleſiaſtica de ieiunio Aeriani.

Sectarii docent contra verbũ Dei contemnendam eſſe Eccleſiam.

Huc igitur ſpectatis eiuſmodi ſcriptis veſtris, vt & Conciliorum & Pontificum auctoritatem omnem contemnere doceatis. Et hoc eſt, quod ſibi ferẽdum non eſſe putant viri Chriſtiani, Catholici & Orthodoxi, qui cum ſciant ſicut aliis de rebus nonnullis, ita de calice ſumendo à Laicis nullum eſſe Chriſti præceptum aut interdictum: de audienda verò Eccleſia manifeſtum eſſe Chriſti præceptum, & quidem tale, vt niſi quis ei paruerit, eodẽ quo Ethnicum loco Chriſtus eum haberi iubeat, cùmprimis indignum eſſe iudicant, id quod à vobis decernitur, tanquam à Deo pręceptum obſeruari vos ab omnibus velle. Quod verò citra dubitationem omnem à Chriſto præceptum eſt, contemni, & pro nihilo duci. Intolerabilis hæc eſſe videtur piis omnibus arrogantia veſtra, ſumma cum amentia coniuncta: qui quod vobis videtur, id eſſe Dei verbum, id haud aliter quàm ſi præceptum eſſet à Deo, vultis ab omnibus obſeruari: manifeſtum verò Dei verbum, homines aſpernari docetis.

Matt. 18.

Addit Brentius: Quòd ſi de illis capitibus piæ doctrinę, quę iam recenſuimus, aliquid obſcuritatis reliquum eſt: hoc ſi fuerit in homine pio quidem, ſed inerudito, certè res ipſæ quantum ſatis eſt, notæ ſunt ei, & quod adhuc ignorat, docebit eum vnctio, ſicut Ioannes loquitur. Hoc verum eſt Brenti de nobis, qui nos Catholicos eſſe profitemur, & ſumus per Dei gratiam. Sed & illud quod ſubiunxit, (Si verò fuerit in Aſoticis, non mirùm eſt, quandoquidem Deus huius ſeculi ſolet mentes incredulorum excæcare, ne illuceſcat illis lumen Euangelii) verum eſt de vobis. Vos enim eſtis Aſotici illi, quorum Deus huius ſeculi mentes excęcauit, qui ſi cæci eſſetis, hoc eſt, ſi vos eſſe cęcos agnoſceretis, peccatum non haberetis: nunc autem ob hoc ipſum quia vos videre in Scripturis præ ceteris perſuaſum habetis, perpetua cęcitas in vobis manet. Sed abeant, inquit Brentius, Aſotici. Nos cùm loquimur de perſpicuitate ſacræ ſcripturę, non reſpicimus ad Eccleſiam Aſotorum, ſed ad Eccleſiam piorũ, cui ſcriptura in rebus ad æternam ſalutẽ cognitu neceſſariis tã clara, tam perſpicua eſt, vt iuxta Prophetã: Gentes ambulent in lumine eius, & Reges in ſplẽdore ortus eius. Et nos Brenti cùm loquimur de perſpicuitate Scripturę, non reſpicimus ad veſtram Aſotorum Eccleſiam, ſed ad Eccleſiam piorum, in qua nos eſſe confidimus. In ea quàm plurimos eſſe certum eſt, qui fidem de quatuor iſtis à te propoſitis certiſſimã habent: quorũ pars multò maxima cùm ſacrę Scripturæ libros non viderit quidẽ vnquã, tantùm abeſt, vt quę ſunt in illis abſtruſa, intelligat: perſæpè tamẽ inter eos reperire licet nõ paucos, qui ſunt in fide cõſtãtiores, quàm ex iis multi, qui ſibi plurimũ eſſe videntur in Scripturis exercitati.

1. Ioan. 2.

Quam vnctio de ſcriptura doceat, quam non.

2. Cor. 4.

Ioan. 9.

Eſa. 60.

Proſequitur Brentius: Quemadmodum Deus populum ſuum Iſraëliticum quondam ita gubernauit, vt etiamſi non haberent Monarcham, tamen in ſummis periculis excitaret Iudices, quos nos Heroas vocare ſolemus, qui populum ab iniuria hoſtium mirando modo vindicarent, ac poſteà cùm iam Monarchia & ſucceſſio inſtituta eſſet, excitauit tamen Prophetas, qui in extrema neceſſitate viam euadendi demõſtrarent: ita Deus hiſce tẽporibus gubernat Eccleſiam ſuã, vt etiãſi aliquę tenebræ inciderint, & ordinarii ſucceſſores nõ ſint ampliùs Eccleſię amici, ſed hoſtes & perſequutores, tamen in tantũ non deſerat eã, vt ſi non ſit alius, qui tenebras diſcutiat & hoſtibus obſiſtat, Heros quiſpiam ſiue Eccleſiaſticus, ſiue Politicus ex lapidibus excitetur. Fatemur & nos Brenti, quòd variis modis Eccleſiæ ſuæ proſpexit ſemper Deus, non ſolum ante, verumetiam poſt Chriſtum natum & mortuum. Defecerunt Monarchæ nonnunquàm, ſicut Conſtantius, Iulianus, & alii: quin & ordinarii ſucceſſores (non tamen in Cathedra Petri) deſierunt eſſe Eccleſiæ amici, ſed hoſtes & perſequutores facti ſunt. Quod & nunc vſu veniſſe alicubi non ignoramus, vbi & principes defecerunt, & Catholicis & Orthodoxis Epiſcopis & Sacerdotibus Lutherani vel Zuingliani ſucceſſerunt: neque tamen, vel deſeruit vnquam Deus Eccleſiam ſuam, vel nunc etiam deſerit. Surrexerat Arius, excitauit Deus Heroas illos, Liberium, Athanaſium, Hilarium. Exortus eſt Macedonius, produxit in aciem contra eum Damaſum, Gregorium Nazianz. & Baſilium. Erupit alicunde Neſtorius, emiſit Cæleſtinum Roma. Pontif. & Cyrillum Alexandrinum Archiepiſcopum. Emerſit è neſcio quibus tenebris Eutyches, oppoſuit illi fortiſſimum Leonem. Sic aduerſus Valẽtinum, Irenæum: contra Marcionem, Tertullianum: contra Celſum, Origenem: contra Nouatum, Cyprianum: contra Heluidium, Iouinianum, Vigilantium: contra Luciferianos, Hieronymum: contra Donatiſtas & Manichæos, Auguſtinum: contra Monothelitas, Agathonem: contra Iconomachos, Taraſium: contra Berengarium, Lanfrancum, Guimundum, Algerum: contra Henricianos & Petrobruſſianos, Petrum Abbatem Cluniacenſem: contra Petrum Adelhardum, excitauit Bernardum: ac quocunque tempore hereſes emerſerunt, ſemper extiterunt ſingulari Dei beneficio viri, ingenio, doctrina, eloquentia præſtantes, qui partim ſcripturarũ eas auctoritate, partim eccleſiaſtica traditione confutarunt. Nec hoc infelici noſtro ſeculo defuit Eccleſię ſuæ Deus. Nam cum erupiſſetis alicũde vos Lutherani, & ex vobis nati Zuingliani, mox Muncerani, ſiue Pacimontani, & alia plurima hęreticorum portenta, produxit contra vos in aciem Deus multos ingenio minimè vulgari & excellenti doctrina præditos, per quos inſana rabies veſtra comprimeretur. Inter alios inſignem etiam illum pietate virum Ioannem Epiſcopum Roffenſem, qui pro fide atque Eccleſia Catholica vitam etiam ſuam cum ſanguine profundere non dubitauit.

Deus nunquam non excitat viros qui eccleſiam ſuam propugnarent, & quinam illi fuerint.

D. Ioannes Roffenſis.

Conatur nunc oſtendere Brentius, ſcripturam non obſcuram, ſed perſpicuam, non tenebris inuolutã, ſed

Pſal. 18.

luce illuſtratam eſſe. Profert igitur ex Pſalmo primùm: Lex Domini immaculata conuertés animas, teſtimonium Domini fidele, ſapientiam præſtans paruulis. Iuſtitiæ Domini rectæ lætificantes corda, pręceptū Domini lucidum, illuminans oculos. Quomodo autē erit lucidū, inquit, quomodo illuminabit oculos, ſi eſt obſcurū? Rectè Dauid pręceptū dicit lucidū, nō vniuerſam ſcripturā, quę etiāſi lucida eſt Dauidi, aut aliis afflatis Prophetico ſpiritu, non ſtatim dilucida eſt omnibus, qui tenent Grammaticā, & habent ſenſum cōmunē. Pręceptū autem Dei vnicū eſt, Dilige: quo quid eſſe poteſt lucidius? Cęterùm an hoc ita vt præceptū eſt, expleri in hac vita poſſit, quantę ſunt ea de re contentiones? Negatis vos, & impoſſibilia Deum præcepiſſe vultis: aiunt Catholici, qui certò perſuaſum habent, nihil minùs in eum cadere poſſe, qui ſumma bonitas eſt, cuius miſericordię non eſt numerus, quàm quòd exigat à nobis, quæ nos præſtare non poſſe ſcit, & niſi præſtiterimus, tranſgreſſi præcepti ſui pœnas expetat. Eſt itaque dilucidum hoc Domini præceptū, quo lex impletur vniuerſa, cui ſi per nos fuerit ſatisfactum, iam non modò ſcimus, verum & habemus omnia, quæ ſunt nobis ad ſalutem neceſſaria. Neque tamen propterea non multa nobis in ſcripturis occurrunt obſcura. Cæterùm hoc pręceptum, ſicut ex Clemente Alexandrino paulò antè docuimus, etiā abſque literis diſcitur, & eſt ſpirituale quodam decretum in cordibus hominum ſcriptum.

Præceptum Domini lucidum, lucerna item & lumen etſi multa in ſcripturis obſcura.

Rom. 13.

Lib. 3. pædagogi cap. 12.

Pſalm. 118.

Profertur & alius locus: Lucerna pedibus meis verbum tuum, & lumen ſemitis meis. Quomodo verbū Dei eſt lucerna, quomodo lumē, ſi eſt obſcurū? Hîc quoq; ſāctus Dauid nō de perplexis tractat quæſtionibus, quales de ſcripturis exiſtunt non paucæ, ſed de præceptis rectè viuendi, quæ prælucent & indicant, quid expetere, quid fugere debeamus, præcipuè verò de pręcepto dilectionis, quod qui ſeruat, ſecurè ambulat. Præclarè enim dictū eſt ab Auguſtino: Dilige, & fac quod vis. Qui docet etiā alio loco, ſummā & ſcopū Scripturę totius nihil aliud eſſe, quàm charitatem. Quam ſi quis ita intelligat, vt ſententiam adferat ædificandi charitati vtilem, etiamſi non hoc dixerit, quod ille quem legit, eo loco ſenſiſſe probatur, non pernitioſè fallitur, quandoquidem ea ſententia fallitur, qua ædificat charitatem, quę finis eſt pręcepti: ſed ita fallitur, ac ſi quiſquam errore deſerens viam, eò tamen per agrum pergat, quò etiā via illa perducit. Hæc lucerna ſi vobis quoque prælucerct Brenti, minùs & vos pernitioſè falleremini, nec inflati ſenſu carnis veſtrę, vltrò à Chriſti corpore Eccleſia ſepararemini. Cęterùm ſi maximè quis hęc Pſalmi verba torquere velit ad legem totam, non propterea quadrat in quemlibet Grammatices peritum, ac multò minùs in laicum imperitū, quod quadrat in ſanctum Prophetam Dauid. Neque quia dixit Dauid: Super ſenes intellexi, Super omnes docentes me intellexi, ſtatim idem aut idolo veſtro Iſlebienſi, aut cuiuis è vulgo dicere licebit.

De doctrina Chriſtiana lib. 1. cap. 35. & 36.

Pſal. 118.
Mat. 5.

Adfert & alium locum: Vos eſtis lux mundi: ergo, inquit, prędicatio Apoſtolorum, quæ eſt ab ipſis excepta & literis mandata, non eſt obſcura. Et ſi alicubi locus eſt obſcurus, tamen alius eſt apertus & perſpicuus. Erant teverà lux mundi Apoſtoli, qui cùm eſſent Spiritu Dei pleni, quod erat in Prophetis obſcurū, ſic eos explicaſſe dubium non eſt, omnem vt caliginem ex animis hominum deterſerint. Quare libenter illud tibi concedimus Brenti, quòd eorum prędicatio non obſcura, ſed lucida fuerit: Sed quòd ęquè ſint lucida, quæ ab ipſis excepta, literiſque mādata ſunt, nemo tibi ſanus conceſſerit, cùm non ſine cauſa dictum ſit ab Hieronymo, quòd habet neſcio quid latentis energię viua vox, & in aures diſcipuli de doctoris ore tranſfuſa fortiùs ſonat, & plus afficit, & alit pleniùs, & altiùs in animo ſedent, quę pronunciatio, vultus, habitus, geſtus etiam dicentis affigit. Vita quædam orationis eſt actio, qua cùm ſcriptura deſtituta ſit, quę quaſi fictitia vox quędam eſſe videtur, veręque vocis vtcunque imitatrix, perinde efficax vt viua vox eſſe non poteſt, vt nec illud celebratum temerè fuerit, in ſcriptis Demoſthenis magnam Demoſthenis partem abeſſe. Quod poteſt de Paulo quoque totidem verbis dici, quem non ſine cauſa Mercurium appellatum fuiſſe ſcribit Lucas.

Lucida quidem Apoſtolorum prædicatio, ſed non æquè ſcriptura.

In Prologo Bibliæ.

Act. 14.
Non malè diſtinguit Scripturam a prædicatione verbi Dei.

Quamobrem nihil erat Brenti, cur venerabilem virum Petrum à Soto tam grauiter inſectareris, quòd is verbum ſiue ſermonem, aut prędicationē à ſcriptura diſtinxerit, quodque plus in verbo ſiue viua voce lucis eſſe dixerit, quàm in ſcriptura, cùm ita ſe rem habere vel ſenſus ipſe communis indicet. Nec erat cauſa, quamobrem ipſe te ridendum inſulſis tuis iocis præberes, dum nobis ridiculum Petrum facere conaris. Nam vt verum ſit, quod à te ſcribitur, quòd ſententiæ ac res, quę continentur literis ſacrorum Scriptorum, manent eędem, ſiue prędicentur voce, ſiue comprehendantur ſcriptis, ſiue recitentur lectione, non hac tamen de re agebatur inter te & Petrum. Nunquam enim is negauit, quòd ſententię ac res, quæ continentur literis ſacrorum Scriptorum, maneut eędem, ſiue prædicentur voce, ſiue comprehēdantur ſcriptis. Cur enim id negaret, quod indubitanter verum eſt? Cæterùm duo ſunt, quę negauit Petrus. Vnum, quòd omnia ſcriptis eſſent comprehenſa, quæcunque ſunt voce prædicata. Alterùm, quòd perinde lucida ſint, quę ſcripto cōprehenſa nunc habemus, atque ſuêre tum, cum ipſi ea voce ſua prædicarent Apoſtoli. Hęc fuit cauſa Brenti, quamobrem ille verbum, ſermonem, Euangelium, prędicationem, à Scriptura diſtinguenda eſſe putaret, vt & latius patere verbi ſiue Euangelii, quam Scripturæ nomen indicaret, & non perinde clara nunc eſſe, quę comprehenſa ſcriptis habemus, atque tum fuerunt, cum eſſent Prophetarum & Apoſtolorum voce prędicata, demonſtraret, atque ita duplicem veſtrum errorem confutaret, qui & nihil in ſcripturis obſcuritatis eſſe, & ſicut Patres olim veſtri priſci illi hęretici perſępè feciſſe leguntur, nihil pręter Scripturas recipi debere contenditis. Nunc tu Sophiſtam quendā agere videris, nec aliud quicquam niſi tenebras offundis lectori, dum aliud impugnas, quàm quod a Petro dictum eſt, iocos intereà quoſdam & fabulas admiſcens, ſcurra quàm Theologo digniores.

2. Pet. 1.
Quomodo ſermo Propheticus Petro lucerna lucens & ſcriptura tamen ſæpe obſcura.

Adfert iterū aliā ſcripturā: Habemus, inquit, firmiorē ſermonē Propheticū, cui dū attēditis ceu lucernę apparēti in obſcuro loco, rectè facitis. Vocat Propheticū ſermonē lucernā lucētē in obſcuro loco, hoc eſt, illuſtrātē obſcura: quomodo autē illuſtraret obſcura, ſi ipſa eſſet obſcura? Sed ſi tā clara ſunt & illuſtria Propheti

ca ſcripta Bréti, ſi nihil in eorũ oraculis, ſi nihil in figuris legis obſcurũ eſt, cur vmbræ vocãtur? cur lucé vocamus Euangelicam? niſi quòd quę figurarum inuolucris tegebantur in lege, per Euangelium ſunt in apertũ prolata. An erant omnibus clariſſima, quę de Chriſto fuerunt à Prophetis prędicta? Legerat vir Aethiops [Actor. 8.] Eunuchus locum ex Eſaia Propheta: Tanquam ouis ad occiſionem ductus eſt, &c. Clara ſunt verba: num [Eſai. 53.] ideo ſtatim intelligebat, quòd eſſent de Chriſto dicta? Imò niſi Philippus acceſſiſſet, & ei locum explicuiſſet de ſe ne Propheta dixerit, an de alio aliquo, vir Aethiops ille neſciuiſſet. Quin & ipſi Domini diſcipuli, poſt tot ſermones auditos, poſt tot viſa miracula, poſt tot notas & indicia, quæ de Chriſto Prophetæ prædixerãt, non priùs intellexere Scripturas, quàm Chriſtus illis aperiret ſenſum, vt illas intelligerent. [Luc. 24.] Iam Paulus ad Corinthios de claritate Moyſi Chriſtíque diſputans, [2. Cor. 4.] tantùm eminentis claritatis Euangelio tribuit, vt dicat, id quod claruit in hac parte (de lege loquitur) ne glorificatum quidem fuiſſe. Quid quod data opera Deus vaticinia de Chriſto non quibuſlibet eſſe perſpicua voluit, quemadmodũ etiam in terris prædicari noluit ante mortem quòd eſſet Meſſias? [Matt. 16.] quòd ſic expediebat ad peragendum humanæ ſalutis negotium. Cæterùm vbi iam Apoſtoli nunciarunt, ea eſſe peracta, quæ Prophetæ prædixerant, tum & lex collata cum factis erat dilucidior, factúmque eſt, vt lex adſtrueret fidem Euangelio, & Euangelium illuſtraret legis ænigmata. Et hoc ſenſit Petrus, cùm Propheticum ſermonem ſimilem facit lampadi lucenti in caliginoſo loco: cuius Prophetici ſermonis quin pleraque dilucida ſint, quis eſt qui eat inficias? Sed quòd omnibus ex æquo clara ſint omnia & perſpicua, [Vtilis nobis ſcripturæ difficultas.] hoc ne tu quidem Brenti affirmare audes, qui dum Scripturæ locos obſcuriores per alios magis apertos explicari vis, an non apertè eſſe quędam in Scripturis difficilia & obſcura cõfiteris? Nemo eſt qui dubitet, quin certiſſima ſit in libris Canonicis veritas, intereà tamen certum eſt & hoc, quòd ea nonnũquam figurarum & ęnigmatum inuolucris obtecta eſt, vt egeat ſcrutinio & interprete: ſiue quòd Deus ita voluerit exercere ſimul, & excitare noſtram tarditatem, ſicut ex Auguſtino paulò antè demonſtrauimus: ſiue quòd iucundior eſt veritas, & acrius afficit animos hominũ, cùm eruta fuerit, & per tenebras inuolucrorũ nobis illuxerit, quàm ſi fuiſſet quorumlibet oculis expoſita: ſiue quòd illum ſapientiæ theſaurum noluerit quibuſlibet proſtituere, nec margaritas ante porcos proiicere. Planum igitur iam eſt, quòd ſint in Scripturis obſcura pleraque. Quid enim ſibi vult illud, quod Chriſtus apud Ioannem Iudæis dixit: [Ioan. 5.] Scrutamini Scripturas, ſi nihil habent obſcuritatis? [Obſcuram eſſe ſcripturam Hæretici vel inuiti probant ſuis ſcriptis ſuorumq́; diſſidiis.] Certè ſolem ſcrutari non dicimur, qui cũctorum oculis eſt expoſitus: quod autem abditum eſt, id rectè ſcrutari dicimur.

Vnde autem iſtæ tenebrę Brenti inter vos? vnde tanta de ſenſu trium verborum: Hoc eſt corpus meum, digladiatio, ſi ſacra Scriptura vndequaque eſt clariſſima? Vos probatis è ſacris literis in Euchariſtia eſſe corpus Domini naturaliter: qui ſunt partis Zuinglii ſiue Caluini, docent ex iiſdem, quòd ſit in ſigno tantùm. Si nihil eſt in Scripturis obſcuritatis, cur ſic inter vos tanta de re diſſidetis? cur etiam de iuſtificationis articulo, quem præcipuum eſſe vultis Chriſtianę doctrinę locum, ſic inter vos ipſi dimicatis? Verùm hac de re ſatis. Iam enim abundè nobis demonſtratum eſſe videtur, quòd multa in Scripturis difficilia ſunt & obſcura, quodq́ue qui contrarium aſſerunt, non modò mundo req; ipſa reclamante, verumetiam ſuis ipſorum ſcriptis ac ſuorum diſſidiis refellentibus, falſi conuincantur.

[De traditionibus præter Scripturã recipiendis.] Nunc ſecundo loco de eo nobis diſſerendum venit, an extra ſcripturam pleraque credenda trãdita ſint Eccleſiæ. Negat Brentius, ait Petrus. Profert Brent. ex Pau. [2. Tim. 3.] Omnis ſcriptura diuinitùs inſpirata, vtilis eſt ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in iuſtitia, vt perfectus ſit homo Dei ad omne opus bonum inſtructus. Illuſtrat hoc ſcholio ſuo Petrus: Vtilis eſt, inquit, ſed nõ inde habetur, quòd omnia contineat. Quòd ſi dixeris ex illis verbis, vt perfectus ſit homo Dei, & ad omne opus bonum inſtructus: quia ſi perficit & inſtruit ad omne opus, nihil reſtat: reſpondemus ita eſſe: quia inſtruit Scriptura traditiones ipſas ſequendas eſſe, vt Paulus ipſe ad Theſſal. teſtatur. Sunt autem ex oppoſito verba Pauli hęc: [2. Theſſ. 2.] Itaque fratres ſtate, & tenete traditiones, quas didiciſtis, ſiue per ſermonem, ſiue per epiſtolam noſtram. Et de traditionibus frequens eſt in iis Pauli ad Theſſalonicenſ. epiſtolis mentio. Et in Actibus Apoſtolorũ de [Actor. 16.] Paulo, & qui cum illo erant, dicitur: Cùm tranſirent ciuitates, tradebant eis cuſtodire dogmata, quæ erant decreta ab Apoſtolis & Senioribus. Producto iterum Pauli loco Brentius in hoc ſuo libello, quem confutandum ſuſcepimus, Quid poteſt, inquit, de ſufficientia & perfectione Scripturæ clariùs dici? Sed hic mihi vide ſophiſmata Aſoti. Cùm enim confeſſio Principis recitaſſet hunc Pauli locum, & alia ad ſtabiliendam auctoritatem & perfectionem ſacræ Scripturę, Aſotus concedit quidem, quòd omnis doctrina ad ſalutem neceſſaria contineatur in ſcriptura in genere, & vniuerſali quadam ratione. Sunt hæc quidem verba viri venerabilis Petri à Soto, ſed non ſuper hunc Pauli locum, quem produxit Brentius, verùm ſuper illa verba Brentii, quibus affirmat contineri omnem doctrinam nobis ad veram ſalutem cognitu neceſſariam in ſcriptura: ibi loquitur iſta Petrus, & contineri fatetur omnem doctrinam in genere, dum docemur Eccleſiã eſſe columnam & firmamentum veritatis, & obſeruanda eſſe, quæ ab Apoſtolis vel per ſcripturam, vel per ſermonem pręcepta ſunt. At verò hęc omnia, inquit, in ſpeciali non continentur in ſcriptura, ſed in traditione Apoſtolorum, vel in explicatione poſteriorum Cõciliorum. Et adducit exempli loco nomen ὁμοούσιον, Chriſma atque vnctiones, quę adhibentur in Baptiſmo, & eiuſmodi alia. Alioqui, inquit, qui nihil vultis recipere, niſi quod ſcriptum eſt: ipſum Euangelium Matthæi, vbi ſcriprum eſt, à Spiritu ſancto eſse, non Thomę, vel Nicodemi, indicate: idemq́ue de cæteris omnibus libris ſcripturę. Quod ſi in illis ſtatis iudicio Eccleſiæ, quę fundamentum eſt fidei, cur non in cęteris eius ſtabitis auctoritati? Hęc quidem Petrus. Cęterùm Brentius vt fumum offundat oculis legentium, confundit omnia, nec ordinem eum ſeruat, quo & ipſe in ſua confeſſione & Petrus vſus eſt in Catholica aſſertione. Hoc eſt illius omne ſtudium, vt dicteriis, ſannis, ſalibus, cachinnis in Petrũ ludat, & eũ impotẽtibus ſuis cõuitiis exagitet, quibus nos relictis, quoniã

ſcurram quàm Theologum decere magis videntur,ordine rem explicabimus, atque ita tractabimus, vt qua de re agitur,in ea maximè verſemur,& eam ſic ſub oculos legentium ſubiiciamus, vt quod ait Petrus,id eſſe veriſſimum,facilè cuiuis conſtare queat.

Propoſitum & fundamentum Brentii in traditionibus reiiciendis.

De nomine homouſii.

Verba Brentii.

Brentio fuit propoſitum probare,quòd in Scriptura contineatur omnis doctrina, nobis ad veram & perpetuam ſalutem cognitu neceſſaria: Quod eo conſilio fecit, vt vetus illud hæreticorum axioma tueri poſſet, neque credi, neque recipi præter ſcripturas quicquam oportere: quod cùm aliis hæreticis, tum Arianis præcipuè fuit valde familiare. Petrus à Soto minimè negauit omnia contineri in ſcripturis, ſed in genere. Nam & hoc inter alia docet ſcriptura, ſeruandas eſſe traditiones, audiendam eſſe Eccleſiam. Itaque profert exempli cauſa nomen homouſion, quod Arianis ideò viſum eſt recipi non oportere, quòd in ſcripturis nuſquam reperiretur. Porrò Brentius, priuſquam de eo concedat aliquid, quod ſemel in animum induxit, ab Arianorum ſententia ſe non multum abhorrere, ſicut olim & magiſter eius Lutherus, non obſcurè præ ſe ferre videtur. Sic enim loquitur: Nam quòd exiſtimat Conciliis acceptum ferendum eſſe, quòd habeamus nomen homouſii, ſatis perſpicuè ſignificat, quàm oſcitanter doctrinam veræ Eccleſiæ expendat. Laudamus maiorum noſtrorum ſtudium & diligentiam, quò d operam dederint, vt doctrina de vera & æterna diuinitate Chriſti, pura & ſyncera ad poſteros tranſmitteretur: ſed quantas turbas hoc homouſii nomen excitauerit, non eſt obſcurum. Fingamus autem nihil periculi ex vocabulo ortum: quid, ſi rem ipſam probè tenuiſſemus, num nouum vocabulum fuiſſet nobis neceſſarium? Nicænum concilium, & pii Scriptores illuſtrarunt æternam diuinitatem filii Dei, idque non è ſuis ipſorum ſomniis, ſed è ſacra ſcriptura. Num ergo Eccleſia amiſiſſet huius neceſſariæ rei cognitionem, niſi nouum homouſii vocabulum fuiſſet excogitatum? Fortaſſis omnia fuiſſent tranquilliora, ſi maiores vt veterem Scripturæ ſacræ doctrinam, ita etiam vetera rerum vocabula retinuiſſent. Quare non video, quàm magnus ſit Conciliorum vſus, ſi nihil aliud egerint, quã vt noua veterum rerum vocabula excogitent,

Brentius Arianis fauens, Concilio Nicæno detrahit.

Lib.1.cap.11.

Lib.4.cap.10.

Quæ eſt hæc animi impotentia? quod contentionis ſtudium? quæ libido non tam veritatis inueſtigandæ, quàm victoriæ quoquo modo conſequendæ? Nicæni quoque Concilii, quod ſemper ſacroſanctum eſt habitum, auctoritatem eleuare, nec obſcuram in Arianos voluntatis inclinationem potiùs indicare velle, quàm vt de ſententia tua moueri te patiare. Quid enim aliud hæc ſcribens Brentius, quàm Arianis patrocinari videtur? Qui enim fuerunt, quos magis homouſii nomẽ offenderet, quàm Ariani? de quibus narrat Ruffinus, quòd cùm fuiſſent Arimini congregati, tanquam ignotum & à Scripturis alienum ſermonem auferendum id eſſe putauerunt. Quod ipſum ab iis quoque factum eſſe ſcribit Socrates, qui Philippis ciuitate Thraciæ conſtituti ſeparatim concilium fecerant, & manifeſtè homouſion anathemate damnauerant. Contrà Catholici, Liberius, Athanaſius, Hilarius, & qui cum eis faciebant, extrema quæque ſibi perferenda eſſe prius putauerunt, quàm hanc ſibi vocem eripi paterentur. Nec alio fuit animo Baſilius, de quo teſtatur hiſtoria Theodoreti, quòd cum Cæſariæ Præfectus eum placidè alloquutus hortaretur, ut tempori cederet, neque tot Eccleſias in diſcrimen adduceret vellet tenui dogmatis exquiſitione, multa Cæſaris verbis promittens, ſi nomen homouſii reliquiſſet. Reſpondit vir ille ſanctus, Adoleſcentulis tales ſermones congruere: nam hos & iis ſimiles huiuſmodi rebus inhiare. Qui verò diuinis eſſent literis innutriti, nullam eos illarũ ſyllabã in diſcrimen venire pati poſſe, ſolereque ſi res ita poſtulet, nullum genus mortis pro illis ſubeundum recuſare.

Religio Patrum etiam pro ſyllaba & iota vno certãtium contra Hæreticos.

Vide Brenti, quemadmodum etiam pro ſyllaba, priuſquàm eam in diſcrimen venire permitterent, oppetendam eſſe piis mortem Baſilius exiſtimauerit. Quin & de iota vno, quantum certamen fuit inter Catholicos & Arianos? qui ſic inter ſe iam conuenire viſi fuerunt, vt propter acceſſionem vnius tantùm iotæ diſſiderent. Quem enim confitebantur Catholici eſſe Patri homouſion, eum Ariani iota tantùm addito, dicebãt ὁμοιούσιον, ſub hac vnica litera ſuum errorem occultantes, cùm filium intelligi vellent ſimilem patri largitate gratiæ, non proprietate naturæ. Exigebatur à Catholicis, ne tantoperè digladiarentur de vna litera: ne nimio ſtudio contentionis impedire velle concordiam viderentur: verũ id inſignes heroes illi, Liberius, Athanaſius, Hilarius nulla ratione ſibi perſuaderi paſſi ſunt. Nec mouebantur quicquam ea re, quòd offenſurũ pleroſque nomen homouſii, magnasq; turbas eſſet excitaturum.

Athanaſius in epiſt. de Synodis Arimini & Seleuciæ.

1.Cor.1.

Hilarius de Synod. aduerſus Arianos.

Sed ipſum potiùs loquentem Athanaſium audiamus: Deſinite, inquit, cauſificationibus iſtiuſmodi contra Patres grunnire: alioqui reſtat, vt etiam cruci Domini obmurmuretis: quoniam ea Iudæis ſcandalum eſt, Gentibus verò ſtultitia, vt dixit Apoſtolus. Cęterùm quemadmodum crux mala non eſt, nobis enim credentibus Chriſtus eſt Dei virtus & Dei ſapientia, etiã ſi Iudæi inſaniant: ita quoque Patrum verba mala non ſunt, ſed vtilia iis qui ea legitimè perlegunt, vimque in ſe continent omnis hæreſis extinguendæ, etiamſi Ariani ſubinde rumpantur ſemetipſos condemnantes. Quem ſequutus Hilarius quoque: Malè, inquit, ſanctis rebus præiudicatur, ſi quia non ſanctè à quibuſdam habentur, eſſe non debeant. Non ergo gloriemur in cruce Chriſti, quia ſcandalum eſt mundo, neque in viuente Deo mortem prædicemus, ne ab impiis mortuus Deus arguatur. Malè intelligitur homouſiõ: quid ad me benè intelligentem? Quàm diuerſa ſunt iſtorum ſententia Brenti, quàm pugnans cum ea quam tu profers? Cùm enim viderent Arianos non aliam ob cauſam hanc vocem homouſion repellere, quàm quòd & eorum hæreſim aperiret, & ſanam Eccleſiæ doctrinam, quæ minus apertè fuerat in Scripturis expreſſa, claram & perſpicuam redderet omnibus: quantò magis de ea abolẽda laborabãt Ariani, tãtò vehementius obſtabãt Patres Catholici, tantoq; diligentius eã, quaſi pro munimento quodã & arce contra illorum impias commentationes inſcripta referendã curabant: nihil ea re deterriti, ꝙ ſicut nunc Lutherani, ſic tum quoque clamabant Arriani, quæ ſunt ad ſalutẽ neceſſaria, cõtineri in Scripturis omnia: non oportere nouas voces proferri: non debere præter Scripturas quicquam recipi.

Quid enim ad hæc Athanaſius? Nihil id refert, inquit, ſi quis voces in Scripturis nõ repertas uſurpet, q̃diu

pias ſententias complectitur. Contra hæreticus tametſi voces ſuas è ſacris literis mutuetur, nihilominus ſuſpectus, animoq; corruptus audiet à Spiritu ſancto: Quare tu enarras iuſtificationes meas, & aſſumis teſtamentũ meum per os tuũ? Ita quoq; diabolo de Scripturis loquẽti, os à Domino obturatũ eſt. Contra beatus Paulus etſi ex alienis literis loquatur, Cretenſes ſemper mendaces: & illud, Ipſius & genus ſumus: & illud, corrumpunt bonos mores colloquia praua: tamen ſanctus cùm ſit, pium animũ gerit, & Chriſti mentem tenens, magiſter gentium eſt in fide & veritate: & quæ loquitur, cũ pietate loquitur. Num autem ab hoc diſſenſit Hilarius? Is verò cũ induxiſſet Cõſtantiũ loquentẽ: Nolo verba, quę nõ ſcripta ſunt, dici: Dic, inquit, priùs ſi rectè dici putas? Nolo aduerſus noua venena, nouas medicamentorũ cõparationes: nolo aduerſus nouos hoſtes noua bella: nolo aduerſus nouas inſidias conſilia recentia? Si enim Ariani hæretici idcircò homouſiõ hodie euitant, quia priùs negauerunt: nónne tu hodie idcircò refugis, vt hi nũc quoq; denegent? Nouitates vocũ, ſed profanas, deuitari iubet Apoſtolus: tu cur pias excludis? cùm pręſertim ab eo dictũ ſit: Omnis ſcriptura diuinitùs inſpirata vtilis eſt. Innaſcibilem ſcriptum nuſquam legis: nunquid & hoc negandum erit, quia nouum eſt? Decernis ſimilem patri filium. Euangelia non prædicant: quid eſt, quòd non refugis hanc vocem? In vno nouitas eligitur, in alio ſubmouetur: vbi impietatis occaſio patet, nouitas admittitur: vbi autẽ religionis maxima & ſola cautela eſt, excluditur. Sed diabolici ingenii tui fallẽtẽ ſubtilitatẽ nõ tacebo: Similẽ quod ſcriptũ non eſt, decernis patri filiũ prędicari, vt æqualem Chriſtum Deum, quod eſt ſcriptum, taceas.

Etiam Ariani vociferabantur ſicut nunc Lutherani quòd in ſcripturis omnia contineantur, quod præter eas recipi nihil oporteat.
Pſalm. 49.
Matth. 4.
Tit. 1.
Act. 17.
1. Cor. 15.
Hil. lib. 1. aduerſus Conſtantium.

Quæſo Brenti, non eadem rectè vobis quoq; dici poſſunt? Nũ & vos à nouis vocibus abſtinetis, quæ ſacris literis non continẽtur? Imputatiuã iuſtitiã veſtrã vbi legiſtis in Scripturis? Reputari nobis fidẽ ad iuſtitiã, beatũ eſſe cui nõ imputauit Dominus peccatũ, propter Chriſtũ nõ reputari nobis delicta noſtra, legimus in Scripturis. Quòd verò docetis vos, iuſtitiã Chriſti nobis ad iuſtitiã reputari, ac ſi noſtra eſſet, nõ ſolũ in Canonicis, verũ ne in veterũ quidẽ Orthodoxorũ libris temerè quiſquã ſcriptũ reperiet. Intereà tamẽ hoc vos dogma veſtrũ ita veſtris obtruditis, vt niſi quis id firmiter credat, eũ ſalutẽ cõſequi poſſe negetis. Sic ipſi falsũ eſſe demõſtratis axioma veſtrũ, quod in Scripturis omnia cõtinẽtur ad ſalutẽ neceſſaria, quodq; præter eas credi nihil, recipi nihi oporteat. Nã certè nõ verè nos eſſe iuſtos, ſed imputatiuè, vel nõ eſſe iuſtos, ſed pro iuſtis, imputatione haberi, quatenus Chriſti iuſtitiam per fidem poſſidemus, neque ſcriptum, neque pictum eſt vſquã in ſcripturis Canonicis. Ac ne in vllis quidem vel veterum, vel etiam recentiorum Doctorum ſcriptis, qui ante quadraginta hos annos vixerunt.

Imputatiuam iuſtitiam hæretici ſtatuunt ſine ſcriptura.

Quid autem quòd aſſeritis, omni homini ad remiſſionem peccatorum aſſequendam neceſſarium eſſe, vt credat certò & abſque vlla hæſitatione proprię infirmitatis & indiſpoſitionis peccata ſibi eſſe dimiſſa, nec eſſe quẽquã verè iuſtificatũ, niſi qui credit ſe eſſe iuſtificatũ, & hac ſola fide iuſtificationẽ & abſolutionẽ perfici: hominẽ renatũ & iuſtificatũ teneri ex fide ad credẽdũ ſe certò eſſe in numero prædeſtinatorũ, & in finẽ vſque magnum illud perſeuerantiæ donum habiturum, abſoluta quadam & infallibili certitudine. Hæc & alia pleraque, quæ vos non alio prope loco, quàm quo fidei articulos in ſymbolum Apoſtolorũ relatos haberi vultis, vt niſi quis ea crediderit, ſaluum fieri poſſe negetis, vbi in ſcripturis reperiuntur? Quin aduerſantur illis potiùs, quemadmodum in exordio huius libelli demonſtrauimus. Conaris tu quidem Brenti commentum hoc veſtrum ſtreuè defendere, productis etiam nonnullis & ſcripturæ Canonicæ & ſanctorũ Patrũ teſtimoniis, ſed quæ ſi quis diligentius expendat, non magis ex illis elici poteſt quod aſſeritis, quàm ex pumice lac. Quod facilè demonſtrare poſſemus: verum non eſt præſentis inſtituti.

Ne veſtris quidem omnibus commentum hoc veſtrum probatur. Veſter eſt Bucerus, at is, neque ſolus, verè docet humanam eſſe cogitationem ſine Deo verbo natam, quod vos aſſeueratis, tranquillitatem & pacẽ conſcientię fieri per abſolutionem ſiue annunciationem Euangelii. Sunt, inquit, Bucerus, ex noſtris, qui affirmant ſingularem energiam habere, ſi quis priuatim Euangelium audiat, & ſeſe pronunciari abſolutum. Tũ demum, inquit, certus es, id propriè ad te pertinere, cùm tu priuatim ac propriè abſolueris. Sed quòd priuatim abſolui ab homine, hoc eſt, ſeorſum audire gratiæ promiſſionem, per ſe momentum aliquod ad cõfirmandam conſcientiam habeat, & tum demùm certum habeas Euangelium ad te pertinere, cùm tu propriè ac priuatim abſolueris, cogitatio humana eſt ſine verbo Dei. Vides Brenti, quemadmodũ veſtri quoq; confitentur, commentum hoc veſtrum humanam eſſe cogitationem ſine verbo Dei? Hanc tamen vos cogitationem veſtram, hanc viſionem cordis veſtri, ſummo ſtudio & auribus & animis hominum inculcare ſtudetis: nec alio loco, quàm quo Dei verbum ab omnibus recipi vultis & adorari. Et eſt certè Bucerus inter veſtros non poſtremi nominis: doctrina idolo veſtro Iſlebienſi nihilo inferior, linguarum verò peritia, tum & Latinè ſcribendi facultate multò ſuperior. Noli putare Brenti, quòd ſine cauſa Deus, ſicut extremi iudicii diem, ita iuſtificationem quoque noſtram, gratiæque ſuæ conſequutionem nobis non eſſe certiſſimam voluerit imbecillioribus enim iſta certitudo ſuperbiæ quædam eſſet occaſio. Nam ſi qui perſuaſum habent apud Regem aliquem aut Principem ſe eſſe in gratia, quàmlibet animi ſui affectionibus imperare ſciant, effugere tamen vix poſſunt, quin efferantur animis, éſtne veriſimile, quòd quiuis de vulgo ſi certò ſcire queat ſe eſſe in gratia apud Deum, ab hoc elationis crimine cauere ſibi poſſit? Monet Paulus, vt in humilitate ſuperiores nobis alios arbitremur. Scilicet hoc facilè præſtaret quiuis è turba: Poſteaquam certè perſpectum haberet, ſe iuſtificationem, ſe Dei gratiam, ſe Dei filiorum adoptionem eſſe conſequutum, nec impedire iã quicquam, quò minus regni cœleſtis hæres efficiatur? Sicut autem vſuuenit nonnunquam, vt qui ſerui de gratia ſuorum dominorum ſunt ſecuti, minus diligenter eis inſeruiant, quin & contemnere nonnunquam incipiant: ſic in viris imperfectis hæc, quam tanta contentione vos aſſeritis, gratiæ certitudo, quid aliud quàm inertię cuiuſdam, ſocordiæ, vitæq; laxioris eſſet occaſio futura: Quis enim de pœnitentię fructibus, quis de gratiæ profectu ſolicitus foret, ſi certò ſe iuſtificationem, Deique gratiam eſſe conſequutum per-

Bucer. Brentio contradicit de certitudine gratiæ.
In cap. 3.
Matth. 4.

Bucer Luthero doctrina & linguarum peritia non inferior.

Phil. 2. Neſcit ignorat homo ſe in gratia Dei eſſe.

ſuaſum haberet? Quamobrem quod conſideratiores Patres & Domini nonnunquam faciunt, vt gratiam ſuã erga filios & ſeruos diſſimulent, nec eos omninò certos de ea eſſe velint, quo ſic illos in officio contineant, ne ſi nimium de ea ſint ſecuri, negligentiores reddantur, idem erga ſeruos, creaturaſque ſuas Deum facere, credi rectè poteſt.

Contra inanem fiduciam hæreticorum.

Meritò igitur dogma hoc veſtrum damnatum eſt ab Eccleſia, quòd homines natura imbecilles & ad malum pronos ad licentius peccandum inuitare videntur. Quam autem cauſam aliam eſſe dicimus, cur vt quiſque mortalium veſtrum hoc Euangelium amplectitur, ſtatim ſeipſo reddatur deterior, prętter inanem iſtam, quam vos docetis fiduciam? Quid enim reſpondere vos docet Magiſter veſter Martinus Lutherus, ſi quem ex vobis aliquando pungit conſcientia propter peccata, quæ patrauit? Iubet his verbis vti, Quid peccatum, peccatum: attamen ego ſum ſanctus: ſi ego probus non ſim, Chriſtus tamen eſt probus. Quaſi verò propterea vos iam probos eſſe neceſſe non ſit, quia Chriſtus probus eſt? quaſi probitas illius etiam illi ſufficiat ad ſalutem, qui improbus eſſe perſeuerat? Nunquid autem tu diuerſum ab eo ſentis, quando negas nos propter indignitatem noſtram trepidare debere, ſed nullo meritorum noſtrorum habito reſpectu, ſolius Chriſti meritis niti dicis oportere? vt iam quoniam Chriſtus probus eſt, improbo cuiuis eſſe liceat, neque tamen intereà de iuſtificatione, de gratia, deque ſalute ſua dubitare fas ſit, quaſi Chriſtum, cùm in terris verſaretur, probum fuiſſe ſufficiat, & illius probitate confidere quiſque debeat etiam improbiſſimus, quòd ſit ęternam ſalutem conſequuturus. Quantam verò Brenti, commento hoc veſtro feneſtram ad omnem improbitatem aperuiſtis? vt mirandum non ſit, quòd idem ille dux veſter & anteſignanus queritur, poſteaquàm ſuum iſtud Euangelium prædicare cœpit, factos eſſe vos decies Sodomitis peiores. Fecerunt itaque pro officio ſuo Patres in Concilio Tridentino congregati, quòd hanc veſtram doctrinam anathemate condemnarunt, qua videbant homines ſua ſponte procliues ad ſcelera, magis etiam ad illa incitari. Rectè Sapiens ille beatum eſſe pronunciat, qui ſemper eſt pauidus. Nam qui ſine timore eſt, iuſtificari non poteſt. Contrà verò infelix eſt ille, quem vos, cum hac inani veſtra fiducia ſecurum deſcendere facitis ad gehennam. Verum de hoc ſatis: nunc vnde deflexit, eò redeat oratio.

Prouerb. 28. Eccle. 1.

Non omnia contineri in Scripturis, quæ ſunt ad ſalutem neceſſaria, dum conatur demonſtrare Petrus à Soto, profert vocem homouſion, quam propterea reiiciendam eſſe cenſebant Ariani, quòd in Scripturis nõ contineretur, extra quas recipi quicquam debere negabant. Atqui ſic fuit ſemper & eſt ad ſalutem neceſſarium credere, quod ſit patri filius ὁμοούσιος, vt qui non credit, anathema ſit à Chriſto & à corpore eius Eccleſia, nec vllam habere poſſit ſpem æternæ ſalutis adipiſcendę. Produxerat ſecundo loco Petrus Chriſma atque unctiones quæ adhibentur in Baptiſmo. Hic Brentius: Quid autem eſt, inquit, quod Aſotus adiungat etiam Chriſmata & vnctiones, quę ſint Baptiſmo adhibenda? Hoccine eſt officium conciliorum? vt definiant quid præter ea, quæ Chriſtus ipſe inſtituit, Sacramentis ſit addendum? Mirabor ſi has ineptias & hæc Aſotica exempla ſui ipſi Prǽlati non rideant, cùm ſcriptores eorum doceant, hæc ad ſubſtantiam Baptiſmi non eſſe neceſſaria. Congregemus igitur concilia Prælatorum magno ſumptu, nec minori periculo, vt conſtituantur aut nõ neceſſaria, aut puerilia ſpectacula. Sed de talibus cæremoniis tum tractabitur Deo volente, cum illud Chriſti: Fruſtrà colunt me docentes doctrinas & pręcepta hominum, explicabimus.

Brentius contra Chriſma & vnctiones quæ in baptiſmo.

Reſponſio.

Imò verò Brenti, Conciliorum hoc eſt officium, vt non ſolum de doctrina religionis, verùm etiam de ritibus cognoſcant, quos vel in Sacramentorum adminiſtratione, vel in diuinis officiis adhiberi oporteat, vt qui ſint Apoſtolicæ traditionis, qui non ſint: quos deceat, quos non deceat ſeruari planum fiat omnibus. Quamobrem ante mille ducentos plùs minùs annos in Arauſicano primo concilio definitum fuit, vt vngerentur Chriſmate baptizati. Quin & in poſterioribus Conciliis, Lugdunenſi, Valentino, Beluacenſi, Martini Papæ, multæ ſunt editę conſtitutiones de Chriſmate, quas recitat Gratianus. Neque tibi mirum hoc videatur Brenti, cùm etiam Apoſtoli de rebus non maioris momenti, nimirum, vt abſtineretur à contaminationibus ſimulachrorum, & ſuffocatis, & ſanguine, ſi ſtatuerent aliquid in concilio, ſe facturos operæpretium exiſtimauerint. Intereà tamen fatemur verum eſſe quod ſcribis, ad ſubſtantiam Baptiſmi non eſſe neceſſarium vngi chriſmate. Cæterùm ad ſalutem fidelium neceſſarium eſt, non contemnere, quæ præcepit Eccleſia. Sit infans aliquis vel adultus etiam, qui de vita periclitetur, non eſt ad manum Chriſma, ſi nihil aliud quàm aſpergatur aqua, cùm acceſſerit verbum ad aſperſionem hanc, iam eſt baptizatus, nec ei quicquam deeſt, quod ad ſubſtantiam Baptiſmi pertinet: ad quam adeò chriſma non eſt neceſſarium, vt ne Sacerdotis quidem in Baptizando miniſterium, ſi fortè qui baptizandus eſt, ei vitæ periculum imminet, nec Sacerdotis haberi copia poſſit, ſit neceſſarium: & æquè pro baptizato talis habeatur, qui ſit à fœmina, cùm vrget neceſſitas, atque ſi ſit à Sacerdote baptizatus, nec iterari baptiſmum liceat. Neque tamen ideò non grauiter peccat, ſi quis nulla neceſſitate cogente, malit à Laico, quàm à Sacerdote baptizari. Non minùs autem & ab illo peccatur, qui ſciens, prudenſque per contemptũ Chriſmatis vſum prætermittit.

Cap. 1.

De conſecrat di. 4. cap. Si quis vo iuerit, cap. 1. Si quis de alio cap. 2. omni tempore.

Act. 15.

Aliud eſt contemnere, aliud ex cauſa omittere cæremonias Eccleſiæ.

Vis autem ſcire, quantum ſit hoc peccatum? quem tibi potiſſimum proferemus, cuius teſtimonium aliquod apud te pondus auctoritatis habeat? Cupiebas non ita pridem dari tibi Damaſum. Vis autem hunc tibi demus? Audi quid ille ſcribat ad Aurelium Carthaginenſem Epiſcopum: Violatores, inquit, canonum voluntarii, grauiter à ſanctis Patribus iudicãtur, & à Spiritu ſancto, cuius inſtinctu ac dono dictati ſunt, damnantur, quoniam blaſphemare ſpiritum ſanctum non incongruè videntur, qui contra eoſdem ſanctos canones non neceſſitate compulſi, ſed libenter aliquid aut proteruè agunt, aut loqui præſumunt, aut facere volentibus ſponte conſentiunt. Talis enim præſumptio manifeſtè vnum genus eſt blaſphemiarum

Proteruè contra Canones Eccleſiaſticos venire eſt Spiritum ſanctũ blaſphemare.

in Spiritum ſanctum. Audiſne, quantum hic facinus eſſe iudicet, non Chriſmatis vſum omittere, quod vrgente neceſſitate ſine crimine fieri poteſt, ſed proteruè contra canones Eccleſiaſticos venire.

De ſecundo Brentii ſcripto Apologetico.

Ecce autem quo tempore locum hunc tractabamus, venit in manus noſtras liberi Brentii contra hunc ipſum virum venerabilem Petrum à Soto ſcriptus. Cui titulũ hunc fecit, Apologiæ Confeſſionis VVitembergenſis pericope ſecunda. Deum immortalem, quàm eſt effrenis in hoc homine conuiciandi libido, & plus quàm ſcurrilis dicteriorum, ſannarumq; petulantia? Quæ autem eſt hæc Euangelii docendi iam non Euangelica ratio? haud aliter is libellum hunc ſuum ſcommatis, conuitiis, calumniis parum Chriſtianis impleuit, atque ſolent ii, qui capos aut faſianos infarciunt aliis. Ab his incipit, per hæc pergit, in hęc deſinit. Erit autem quiſquam, qui poſſit animo ſuo imperare, vt credat hæc à Chriſti, & non à Satanę potiùs Spiritu eſſe profecta? Commendata mihi fuit à quibuſdam Brentii modeſtia: cæterùm in hoc ſuo ſcripto tam longè ab ea videtur abeſſe, quàm qui longiſſimè. Furere dicas hominem, non dicere vel ſcribere. Quàm iocularıter in eo Chriſma tractat? quos riſus excitat lepidis ſuis fabellis recitandis? Quàm procaciter inſultat ſæpè venerabili viro Petro à Soto? quàm petulanter etiam in ſanctos Patres iam vita functos debacchatur? Mimũ quendã cùm agere dicas, non Theologum, vt ego ſatis mirari non poſſim, ſi quiſquam eſt mortalium, qui modò nõ ſit ab omni prorſus pietate, grauitateq; remotus, qui tali homine Theologo malit vti, quàm ludione. Sed quale Euangelium, tales Euangeliſtę, ſicut veteri iactatur prouerbio: Similes habent labra lactucas. Vnde autem Lutheri diſcipulum agnoſcere liceret? Nobis verò non eſt hoc loco propoſitum de Chriſmate multa ſcribere, & ad inſulſas hominis cauillationes reſpondere: ſed quin ſtrictim, breuiterq; de nõnullis agamus, tenere nos non poſſumus.

Sacri chriſmatis vſus contra Brentium defenditur.

Ac fatetur hoc initio Brentius ipſe, Chriſmatis vſum in Baptiſmo à nonnullis ſcriptoribus & Cõciliis celebratum, & in Eccleſia poſt diuulgatum Euangelium ſolennem fuiſſe. Verùm negat modo, hoc conſilio traditum Eccleſiæ, quo eum Eccleſię ſcriptores obtrudunt. Scilicet melius exploratum habere poteſt heſternus hic homo, quo modo, quóue conſilio ſit Eccleſiæ Chriſma traditum, quàm illi priſci ſancti Patres, qui temporibus Apoſtolorum proximi fuerunt, à quibus illud per manus Epiſcoporum inuicem ſuccedentium traditum eſſe dubium non eſt, quamlibet reclamet Brentius. Qui ferri tamen poſſe poſteà Chriſmatis vſum ſcribit, verùm illud ferri non poſſe, quod Petrus à Soto vociferetur, eos qui non vtantur Chriſmate, ab unitate Eccleſiæ receſſiſſe, & eſſe Schiſmaticos & Eccleſiæ hoſtes. Atqui non Petrus ita cẽſet Brenti, verùm Chriſtus ipſe. Vis audire Chriſti ſententiam hac de re? Qui non audierit, inquit, Eccleſiam, ſit tibi tanquam Ethnicus. *Matth. 18.* Si ſunt Ethnici in Eccleſia, erunt etiam in Eccleſia, qui Chriſmate non vtuntur: quos tamen nemo propterea iudicat alienos ab Eccleſia, quòd non vtuntur Chriſmate, cùm accidere nonnunquàm poſſit, vt omittatur Chriſma ſine crimine, ſed quòd Eccleſiam non audiunt, quòd prudentes & ſcientes ex incredibili quadam arrogantia, legumq; Eccleſiaſticarum contemptu, contra ea venire audent, quę ſunt vnanimi totius orbis Chriſtiani conſenſu recepta, perpetuoq; tot ſeculorum vſu comprobata, hoc eſt, quamobrem ab Eccleſia cenſentur alieni. Quid quiſq; credat, quid in pectore ſuo clauſum quiſque gerat, ſcire poteſt nemo, præter eũ ſolum, qui corda ſcrutatur & renes, cuius oculis etiam ea nuda ſunt & aperta omnia, quæ ſunt noſtri cordis intima. *Hier. 17. Heb. 4. 1. Reg. 16.* Cęterùm homo, ſicut ſcriptura dicit, non videt, niſi ea quæ patent, quæ ſub aſpectum cadunt, ex facie iudicat, ex ritibus iſtis externis pronunciat. Obſeruat aliquis ritus, quos per orbem Chriſtianũ vniuerſum obſeruari videmus ab omnibus, quicunq; Chriſtiani cenſeri volunt, nihil iã impedit, quominus inter Chriſtianos, & Chriſti corporis Eccleſiæ membra numeretur. Nam quę ſunt in animis hominum recondita, Deo iudicanda relinquimus. Quod ſi verò ſit aliquis, qui non modò non obſeruat, verumetiam faſtu quodam intolerabili reiicit & aſpernatur, quicquid eſt rituum, quibus homines Chriſtiani fidem ſuam erga Chriſtum orbi teſtatam faciunt vniuerſo, non habet is iam, cui potiùs imputet, quàm ſibipſi, quòd pro Schiſmatico habetur, quòd inter Eccleſię membra non cenſetur, quòd inter Chriſtianos non numeratur.

Schiſmaticum eſt, ſolennes Eccleſiæ, probatoſque ritus aſpernari.

Omnes Chriſtiani iã inde à mille quingentis annis, pręter Baptiſmi & Euchariſtiæ Sacramentum, duobus etiam his ſignis viſibilibus ſe ad Chriſtum crucifixum pertinere, & eius membra eſſe teſtari voluerunt, Chriſmatis vſu, & crucis ſigno, quorũ vno de Chriſti nomine, altero de Chriſti cruce, ſe gloriari, nec in alia ſibi re, quàm in Chriſto pro ſe crucifixo placere, ex illo pendere, in illo ſpem ſuam & fiduciam omnem collocatam, in illo rerum ſuarũ omnium prçſidium conſtitutum habere, publicè profitentur. Hęc ſigna ſi quis reſpuit, quid aliud is de ſe ſuſpicandi prębet occaſionem, quàm quòd neq; cum nomine, neq; cum ſigno Chriſti crucifixi commune quicquam habere velit, quòd eũ & nominis & crucis Chriſti pudeat? Cuius vt minimè pudere, quin etiã vt in ea ſe gloriari Chriſtiani demonſtrarent, ipſam frontem, quę pudoris & verecundiæ ſedes eſt, & Chriſmate vngendam, & identidem cruce ſignandam eſſe duxerunt, vt in quo membro erubeſcitur, ibi figeretur, vnde non erubeſcitur, imò gloria potius omnis quæritur.

Quid nos doceat chriſmatis uſus, & crucis ſignum.

Vnde ſchiſmatici hodie dignoſcantur.

Quamobrem nihil eſt Brenti, quòd ita grauiter feras, vos pro talibus haberi, quales vos ipſi facitis. Ab Eccleſia Dei vos ipſos pręciditis, altare contra altare erigitis, cathedram contra cathedram conſtituitis, veteres ritus abrogatis, nouos inſtituitis, non à priuata vnius alicuius ex priſcis illis Doctoribus ſententia, ſed à communi omnium opinione totius Eccleſiæ conſenſu comprobata, diſcedere vobis fas eſſe ducitis, vt ita vos non ſolùm à noſtri temporis, quæ tamen diuerſa non eſt, verumetiam ab illa, quæ fuit Apoſtolorum priſci temporis Eccleſia, in qua fuerunt pręclara illa lumina, Hieronymus, Auguſtinus, Cyprianus, Baſilius, Chryſoſtomus, Ioannes Damaſcenus, Theophilactus, & alii multi viri ſancti, eſſe ſeparatos doceatis. Et interea moleſtè fertis ſi quis eo nomine vos appellet, quod non modò ſcripta vel dicta, verumetiam ipſa facta veſtra vobis impoſuerunt.

Auguſt. contra Brentium adducitur.

Sed quę eſt frons tua Brenti, qui Chriſmatis vſum tanquam impium, Auguſtini quoque conaris auctori-

tate

Ad Hier. epi. 10. tate damnare?cùm non ignores, quàm ſępè, quàm honorificè, quàm multis in locis vnctionis iſtius meminerit. Dixit is de veteribus Sacramentis, non eſſe ſopitos cineres eruendos, quin ea cum honore ſepulta à Chriſtianis omnibus irreparabiliter eſſe deſerenda. Num autem in tota illa epiſtóla vel verbo Chriſmatis facit mentionem? De circuncisione, ſabbato, capitis raſione, tum de ſacrificiis veteris legis loquitur ibi Auguſtinus, atq; hæc ſunt, quæ cenſet irreparabiliter eſſe deſerenda: cęterùm ſicut manuum impoſitionem, ſic & *Eſa. 28.* Chriſmatis vſum in Eccleſia retinendum Apoſtoli cenſuerūt. Sed vos iam pridem Brenti depuduit, cùm de eorum eſſe numero videamini, quos dixiſſe ſcribit Propheta: Poſuimus mendacium ſpem noſtram, & mendacio protecti ſumus.

Pius vſus Chriſmatis, & ab omnibus retinendus. Neq; verò nos vel in Chriſmate, vel in ſigno crucis noſtræ ſalutis ſpem collocamus: verùm in ſolo Chriſto crucifixo, quem ſignis iſtis viſibilibus denotamus: quamobrem etiam abſq; ſignis his fieri poſſe credimus, vt ſalutem aliquis æternam conſequatur. Verùm ſi, quod vos facitis vſum eorum, aliquis contemnat, eum in Spiritumſanctum peccare à ſanctis Patribus docti perſuaſum habemus. Nā vt demus hoc, quamuis ritè fieri poſſe non credamus, quòd hæc viſibilia ſigna, vel vſus eorum potius rectè poſſit abrogari, nō tamē hoc vnius alicuius priuata, verùm publica totius Eccleſiæ auctoritate factum oporteret. Nunc autem cùm vnus aliquis hoc ſibi per ſummam ſuperbiam arrogat vt ſuum ipſius priuatum ſenſum totius Eccleſiæ ſenſui & conſenſui præferendum eſſe iudicet, quid de eo aliud exiſtimari rectè poteſt, quàm quòd ſit ſingularis, ſit ſchiſmaticus, ſit hereticus? cùm qui tali pręditus eſt ingenio, non quod omnibus, ſed quod ſeorſum & ſigillatim ſibi videtur, id ſentiat, à reliquo cœtu fidelium ſe præcidat, denique diuerſam quandam ſententiā eligat ab ea, quæ totius eſt orbis Chriſtiani.

Quid Catholicis Brentius affingat in Chriſma contumelioſus. Sed factus iam tandem mitior Brentins, vel vi potius veritatis coactus, Tolerabile eſſe, inquit, ſi in Baptiſmo, in Pontificali confirmatione, & in aliis ſacris adhiberetur Chriſma ſimplex, & nulla incantatione ſordidatum, ac vſus eius permitteretur liber. Nunc autem hoc intolerabile ac deteſtandum eſt, quòd non ſolùm vſus eius tanquam ad ſalutem neceſſarius exigatur: verùm etiam non adhibeatur in vſum, niſi magicis execrationibus turpificatum. Quę eſt hæc iſtius incircuncisi Philiſtæi blaſphemia, qui verba Dei magicas execrationes vocare non reformidat? Verum hoc Euangelium eiuſmodi gaudet leporibus. Nam non multum diſſimilibus verbis vtitur, quando de illa formula verba facit, qua nos vti Chriſtus in baptizando voluit. Sic iſtorum lingua nihil eſſe poteſt impurius.

Patres pro Chriſmate contra Brentium teſtantur. Dion. cap. 7. Hierarch. Eccleſ. Quibus autem contumeliis non afficit & Clementem & Dionyſium, & ſanctos alios Pontifices, quos omnes fictitios eſſe vult? Cuius rei nos contrarium docere poſſemus, niſi pigeret in iis rebus diutius immorari, quę præſentis inſtituti non ſunt. Reprehendit Brentius Dionyſium, quòd ſcripſerit is, diuinos duces noſtros, quos nos Apoſtolos interpretamur, hanc vnguenti conſecrationem tanquam eiuſdem ordinis, & eiuſdem efficaciæ cum ſacris cæremoniis Synaxeos, iiſdem vt plurimùm figuris & myſticis diſpoſitionibus, ac *Au. li. 2. ca. 108* ſacris benedictionibus conſtituiſſe. Sed ſi qui ſcripſit hæc, fictitius illi Dionyſius videtur, num Auguſtinum quoq; dicet eſſe fictitium, qui ſcriptum reliquit in eo libro, quem edidit contra literas Petiliani, quod in genere viſibilium ſignaculorum, Sacramentum Chriſmatis ſacroſanctum eſt ſicut Baptiſmus? Num fictitium *Cyp. epiſ. 12. li. 1* eſſe dicet hoc vetuſtiorem etiam Cyprianum, qui cum aliis multis ad fratres quoſdam ſuos ſcribens, primū de aqua Baptiſmi ſic loquitur: Oportet mundari & ſanctificari aquam prius à ſacerdote, vt poſſit Baptiſmo ſuo peccata hominis, qui baptizatur, abluere. Et paucis interiectis: Vngi quoq; neceſſe eſt eum, qui baptizatus ſit, vt accepto Chriſmate, id eſt, vnctione, eſſe vnctus Dei, & habere in ſe Chriſti gratiam poſſit. Porrò autem Euchariſtia, & vnde baptizati vnguntur, oleum in altari ſanctificatur. Sanctificare autem non potuit *Conſecratio aquæ Baptiſmatis & olei Chriſmatis. Am. lib. 1. de Sacramentis cap. 5.* olei creaturam, qui nec altare habuit, nec Eccleſiam. Vides quemadmodum Cypriani verba non multùm ab iis, quæ ſcripſit Dionyſius, diſſidere videantur? Simul & illud ex iis cognoſcere potes, non vngēdi ſolùm, verumetiam aquam Baptiſmatis, & oleum Chriſmatis conſecrandi, quàm vetus fuerit inſtitutum. Qua de re ſic etiam ab Ambroſio ſcriptum eſt: Vidiſti aquam, ſed non omnis aqua ſanat, ſed aqua ſanat, quæ habet gratiam Chriſti. Aliud eſt elementum, aliud conſecratio, aliud opus, aliud operatio. Non ſanat aqua, niſi Spiritus ſanctus deſcenderit, & aquam illam conſecrauerit. Ac nonnullis interiectis: Vbi primùm ingreditur Sacerdos, exorciſmum facit, ſecundò ſuper creaturam aquę inuocationem: poſteà & precem defert, vt ſancti*Augu. lib. 15. de Trinit. cap. 26. Baſilius ad Amphilochium, c. 27.*ficetur fons, & adſit præſentia Trinitatis æternæ. Auguſtinus quoq;, Benedicimus, inquit, aquam Baptiſmatis & oleum vnctionis. Baſilius itidem: Cōſecramus aquam Baptiſmatis & oleum vnctionis. Et horum ęqualis Sulpitius, quemadmodū diuus Martinus oleum benedixerit, commemorat, vbi ſimul & exorciſmi meminit, dialogo tertio, de vita diui Martini. Quorſum autem attinet reliquos omnes proferre? cùm Apoſtolorum hanc eſſe traditionem, vt primùm conſecrentur aqua & oleum, deinde baptizentur homines & vngantur, tam ſit ex veterum Scriptorum conſentienti teſtimonio perſpicuum, vt de eo dubitari fas non ſit? Quòd ſi liber extaret, quem Ignatium ſcripſiſſe de Traditionibus Apoſtolorum narrat Euſebius, inde verò certo certius ita ſe rem habere cognoſcere liceret. Porrò qua forma conſecrari fuerit ſolitus fons Baptiſmatis, vel oleum Chriſmatis, non ſatis conſtat ex veterum ſcriptis. Intereà quæ nobis in Pontificali Rom. pręſcripta eſt, ea rectè vtimur.

Arrogantia Brentii qui ſe toti veteri Eccleſiæ opponit. Et admirabilem Brentii faſtum & arrogantiam execrari ſatis non poſſumus, qui quod tanto conſenſu tot ſeculis ab vniuerſa receptum eſt Eccleſia, non magis latinorum quàm Græcorum, non Occidentis magis quàm Orientis, tot ſannis tam ſcurriliter exagitare non veretur. Scilicet ſi quid ineſſet in ea re vitii, quòd exorcizatur & conſecratur aquæ, ſalis, & olei creatura, iuxta receptum tot ſeculis Eccleſiæ morem, ignoraſſent hoc illa præclara orbis totius Chriſtiani lumina, Cyprianus, Ambroſius, Auguſtinus, Baſilius, Chryſoſtomus, vt nihil intereà dicam de Clemente & Dionyſio: nec fuiſſet hoc tanto tēporis interuallo mortalium

cuiquam

cuiquam reuelatum, niſi nunc demum filiis iſtis deſertoribus: qui quamuis de ſpiritu ſe iactent, nihil tamẽ aliud quàm caro ſunt? Et indicant hoc eorum libri, quibus tam procaciter inſultant, tam petulanter conuitiantur, tam ſcurriliter ſannis & dicteriis in quoſuis ludunt, nullo minùs eos, quàm Dei ſpiritu agi. Sed nolumus eſſe longiores in Chriſmatis vſu defendendo: ad inſtitutum redeamus.

Profert aliam ſcripturam Brentius: Vos dixi amicos, quia omnia quęcunq; audiui à Patre meo, nota vobis feci. Ac ſubdit: Quæ autem Apoſtoli acceperunt à Chriſto, ea vulgauerunt prædicatione ſua in toto orbe terrarum, & tradiderunt ea poſteritati ſcriptis ſuis. Manifeſtum igitur eſt, quòd omnia, quę ad ſalutẽ cognitu neceſſaria ſunt, in ſcriptis Propheticis & Apoſtolicis contineantur. Profert è regione Petrus ex epiſtola ad Timotheum: Quæ audiſti, inquit, à me per multos teſtes hęc commenda fidelibus hominibus, qui idonei erunt & alios docere. Non dixit, inquit, quæ ſcripſi vel ſcripto tradidi, ſed verbo tantùm, quæ audiſti. Non dixit: Tu commenda monimentis literarum, ſed hominibus fidelibus. Lex Euangelica magis eſt cordibus indita Spiritu ſancto interiùs docente: Docebit vos omnem veritatem. Apoſtoli huic Spiritus ſancti interiori inſtinctui innixi ſunt. Vnde Paulus: Epiſtola eſtis Chriſti, miniſtrata & ſcripta non atramento, ſed ſpiritu Dei viui: non in tabulis lapideis ſed in tabulis cordis carnalibus. Quare iniuriam facit dignitati Euangelicæ & Apoſtolicę, & apertè imponit, qui docet: Apoſtolos ſcripto tradidiſſe cuncta, quæ verbo docuerũt, & acceperunt à Chriſto. Addidit in ſcholiis: Mirandũ eſt, quòd iam audacter hoc aſſeratis & tam facilè, meritò eadem facilitate contemnendum. Nam primùm conſtat, non omnes Apoſtolos ſcripſiſſe, & tamen prædicarunt omnes. Deinde neq; ipſi qui ſcripſerunt, probantur omnia ſcripſiſſe, imò Paulus apertè contrarium dicit ad Timotheum, vt habes in aſſertione Catholica ex oppoſito. Et teſtatur Dionyſius, Euſebius, & antiquorum plurimi pauca eſſe ſcripta ab Apoſtolis. Neq; Chriſtus pręcepit vnquam eis, vt ſcriberent, ſed prædicate, inquit. Et quàm indignè ſentit de animis hominum, de Eccleſiæ firmitate, de operatione Spiritus ſancti, qui non putat ſolidius & firmius teneri poſſe, quæ cordibus mandantur fidelium, dicente Paulo: Hæc cõmenda, &c. quàm quę membranis aut tabulis. Deniq; Euangelica lex, teſtante Ezechiele Propheta, non ſcripta, ſed indita eſt cordibus, nec ad eius eſſentiam pertinet ſcriptura aliqua. Quanto enim tempore ſine ſcriptura Euangelica lex fuit annunciata? Imò vt antiquiſſimus Ireneus diligentiſſimè & veriſſimè conſiderauit vſq; hodie ad omnes Barbaros ſine ſcriptura eſt lex Euangelica. Neq; enim quicquam Apoſtoli ipſis ſcripſerunt. Sicut enim Grecè loquens aut Hebraicè non loquitur Barbaris, ita iiſdem linguis ſcribens: Ordinationi enim, inquit, aſſentiunt multæ gentes Barbarorum, eorum qui in Chriſtum credunt, ſine charactere vel atramento ſcriptam habentes per Spiritum cordibus ſuis ſalutem, &c. Hæc à Petro ſcripta & apertiora ſunt, & ueriora, quàm vt refelli queant.

Ioan. 15. *Non omnia continet ſcriptura, vt vult Brentius.*

2. Timo. 2.

2. Corinth. 3.

Quid igitur Brentius? cùm videat ſe nihil habere quod contradicere poſſit, incipit nobis narrare lepidam fabellam de Synodo Monialium. Ludit etiam elenchis quibuſdam ſophiſticis. Monacus Dominicaſter portentum in rerum natura, quia ſimul eſt albus & ater, ſed portentum eſt generis neutri, igitur & Monachus. An non lepidum ſcurrã agit hic Theologus? Sed quid faceret, cùm ſibi ſic occluſum os eſſe videret, vt quod contra mutiret, non haberet? Poſteà tamen, ne nihil dicere videretur, non ſe loqui dicit de literis & ſyllabis, ſiue in membrana, ſiue in papyro ſcriptis, ſed de ſententia, quæ iis literarum & ſyllabarũ notis ſignificatur. Quid autem hoc ad rem, de qua agitur? Docet poſteà: Eaſdem res manere, ſiue voce nuncientur, ſiue literis mandentur: quòd productis Scripturarum exemplis ex Geneſi, Exodo, Deuteronomio, planum facere conatur. Verùm & hoc quid ad Rombum? Quęrit deinde, Num Moſes ſcribendo legem & Euangelium ſuſcepit vanum laborem, quippè qui cœleſtem vocem mandauerit membranis rei fragilliimę? Quiſi verò dixerit hoc Petrus, aut quaſi quiſquam ſit homo Chriſtianus, qui vel Prophetas vel Apoſtolos reprehendat, quòd legem & Euangelium literarum monumentis conſignarint. Non de hoc agitur Brenti. Verùm cùm dixiſſet Petrus, quòd apertè imponit hominibus, & eos decipit, qui docet Apoſtolos ſcripto tradidiſſe poſteritati cũcta, quę verbo docuerunt, hæc illiꝰ à te ſententia refutanda: ſimul demonſtrãdum erat, quod nihil docuerint, quod non ſcripſerint. Nunc tu de aliis loqueris, cùm ille de cœpis verba faciat.

Ridiculus in reſpondendo Brentius.

Tandem videtur aliquid velle dicere: Euangeliũ, inquit, quod prædicauerunt Apoſtoli, non voce tantùm vulgatum eſt, ſed erat anteà in Scriptura prophetica comprehenſum, & iam tum mandabatur literis Apoſtolicis. Quid autem Brenti, ſi prius fuit Euangelium de Chriſto, quàm non modò ſcriptura, verumetiam vlla literarum eſſet cognitio? Inter primum hominem & Moſen, qui primus legem ſcripto mandabat, duo millia, trecenti, ſeptuaginta tres anni interceſſiſſe creduntur, num toto illo tempore nullum fuiſſe putas Euangelium? At vt demus tibi, quod in ſcriptura prophetica comprehenſum anteà fuerit Euangelium, quàm prædicaſſent Apoſtoli, num Euangelium illud fuit de eo, qui iam venerat, & non potiùs de venturo Chriſto? Sũt graues auctores, qui totis ſedecim annis negant fuiſſe Scripturam vllam de eo, quòd Chriſtus venerat in hũc mundum, vt ſaluos faceret peccatores, deq; rebus ab illo geſtis, quæ per omne tempus id voce tantùm prædicabantur ab Apoſtolis.

Euangelium ante ſcripturam omnem fuiſſe.

Euangelio ſcripto caruit Eccleſia primitiua. 16. annis.

Docet poſteà Brentius, quæ conſilio fecerit Spiritus ſanctus, vt ſcripto mandaret Euangelium: quaſi verò ſit quiſquam qui conſilium hoc Spiritus ſancti reprehendat. Profert paulò pòſt conciones aliquot Apoſtolorum, quibus auctoritas & maieſtas ſcripturæ ſacræ commendatur. Quaſi de dignitate illius detractum aliquid quiſquam cupiat. Sic ille cùm extra rem dicat omnia, nullũ tamen facit dicendi finem. Quorſum enim attinet congerere tot Scripturarum loca, quibus vſi fuerunt Apoſtoli: quaſi verò ſit aliquis, qui neget Scripturarum teſtimoniis aliquid rectè probari poſſe? Imò quoties Apoſtoli de Chriſto ſermonem habuerunt, ad Iudæos præſertim, neceſſe fuit vt eum Prophetarum oraculis confirmarent. Cæterum cùm de Synaxi loquitur Paulus, quas adfert ſcripturas: Ego enim accepi à Domino, inquit, non legi in hoc aut illo. Nihil igi-

1. Corinth. 11. *1. Tim. 3.* *Etiam à ſola conſuetudine Paul. ratiocinatur.*

tur

1. Cor. 11.

tur adfert præter traditionem acceptam à Chriſto. Quòd in Eccleſia mulieri docere fas non eſt, quòd nudo capite vir, velato mulier orare debeat, quòd Epiſcopum vnius vxoris virum eſſe oporteat, quibus docet ſcripturis? Quin, ille ne rationem quidem adfert vllam, ſed ſolam contradicentibus conſuetudinem opponit: Si quis, inquit, videtur contétioſus eſſe, nos talem conſuetudiné non habemus. Et alio quodam loco dicit: Qui hęc ſpernit, non hominem ſpernit, ſed Deum.

2. Theſ. 4.

Sola ſcriptura non dirimit omnes contentiones.

Nemo pius reprehendit Brenti, ſi quis ad ſcripturas appellet: nos verò laudamus id, quin & facimus ipſi. Verùm ſi ſcriptura ſit ambigua, ſi diuerſæ vel contrarię nonnunquam illius interpretationes proferantur, quæſo quid facere tum oportebit? Tu ſcripturam hoc ſentire vis, mihi contrarium verius eſſe videtur: vnde veritas nobis erit elicienda? Verbi gratia, de tribus nunc verbis valdè controuertitur, Hoc eſt corpus meum, quorum quem tu ſenſum eſſe velis, fateor me non ſatis intellligere. Nam affirmas tu quidem in confeſſione tua, quin & aliis quibuſdam ſcriptis tuis, quòd verum corpus & verus Chriſti ſanguis in Euchariſtia diſtribuatur, ſed quòd realiter & ſubſtantialiter ibi ſit verum Chriſti corpus & ſanguis, nuſquam expreſſè quod quidé ego legerim, ſcribis. Quin cùm ita de pane dixiſſe Chriſtum aſſeris, Hoc eſt corpus meũ, ſicut ab Ezechiele de vrbe Hieruſalem in latere deſcripta dicitur: Iſta eſt Hieruſalé, non obſcurè ſignificare videris, quòd ſis in Sacramentariorum partes propéſior. Quin ſicut in latere illo nó fuit realiter vera ciuitas Hieruſalem, ſed illius figura tantum & imago, ſic in Euchariſtia negant eſſe realiter verum corpus Chriſti, ſed illius figuram tantum. Itaque ſicut in aliis nonnullis, ita & in hoc videris ab Auguſtana confeſſione diſſentire, quę ſubſtantialiter in pane contineri Chriſti corpus affirmat: ſi modò eo ſenſu prolata eſt de Euchariſtia confeſſio, quem in Apologia ſua Philippus adfert.

Brentius fauere videtur ſacramentarus, cap. 5.

Quanta diſceptatio de veritate corporis Chriſti in Euchariſtia.

Nunc igitur videamus quanta ſit de tribus iis verbis inter eos qui Auguſtanę, quiq; Tigurinę ſunt confeſſionis, diſceptatio. Qui ſunt Auguſtanæ confeſſionis, ſicut iam dixi, tribus iis verbis hoc ſignificari volunt, quòd panis verè, ſubſtantialiter & realiter ſit corpus Chriſti, quod in pane (ſic enim illi loquuntur) præſens adeſt. Contrà, qui ſunt Tigurinæ, ſecùs illis videtur: nam concedunt illi quidem, quòd in Synaxi ſit corpus Chriſti, verum in ſigno tantum efficaci, non autem ſubſtantialiter. Quanta verò de re, quàm eſt hæc ingens diſcrepantia? Et certè pertinet ad ſalutem, vt de Euchariſtia certam fidem habeamus. Quid igitur hoc loco faciendum? Doces tu Brenti, docuit prior etiam Lutherus, ſi qua videtur obſcurior eſſe ſcriptura, quòd per minus obſcuram aliam explicari debeat. Conditionem hanc accipiunt Sacramentarii. Sic, aiunt, dictum eſt à Chriſto, Hoc eſt corpus meum, ſicut ſcriptum eſt à Paulo: Petra autem erat Chriſtus. Ecce faciunt Sacramentarii, quod vos docetis Brenti. Quorum anteſignanus hoc æuo noſtro Caluinus negat in diſceptationé venire Chriſti auctoritatem, quam vos quoque ſimiliter ut nos, illis obiicitis, ſed verborum dũtaxat ſenſum, de quibus cùm diſceptetur, Scripturam, quæ videtur obſcurior, per minus obſcuram aliam iuxta pręſcriptũ veſtrum interpretatur. Num autem in eo vos acquieſcitis? Minimè gentium. Imò panem ſubſtantialiter eſſe corpus Chriſti modis omnibus contenditis, & plurimum ad ſalutem intereſſe, ſi hoc ita credatur, perſuaſum habetis. Quid ad hęc Sacramentarii? Sicut nunc tu doces Brenti, ſicut anteà docuit magiſter tuus Martinus Lutherus, contineri dicunt in ſcripturis omnia, quæ ſunt ad ſalutem neceſſaria: quamobrem nihil ad eas addi, nihil pręter eas recipi dicunt oportere. Nam ſi neceſſarium eſſet ad ſalutem credere: quòd in pane ſubſtantialiter & realiter ſit corpus Chriſti, prouidiſſet proculdubiò Spiritusſanctus per Apoſtolos & Euangeliſtas, quòd vbi Cœnæ Dominicæ faciunt mentionem, vocem hanc non prætermiſiſſent. Vides Brenti, quéadmodum veſtris contra vos telis pugnent Sacramentarii? negant addendam eſſe vocem, ſubſtãtialiter, quòd ea ſacris literis expreſſa non ſit: intereà tamen addunt ipſi, quòd ibi ſit in ſigno efficaci, cùm ne hoc quidem exprimant ſacrę literæ. Quò igitur hoc rerum ſtatu confugiunt hi, qui ſunt Confeſſionis Auguſtanę? Quoniam aliò, niſi quò Catholici confugere ſolent, ad ſanctos Patres, quos tamen quoties eorum auctoritas à nobis producitur, reiicendos eſſe cenſetis: quoties verò vobis id expedit, multum apud vos valet eorum & Eccleſiæ totius conſenſus: cuius auctoritate potiſſimum pugnant veſtri, non contra Sacramentarios modo, verumetiam contra Anabaptiſtas. Qua tamen ſi Catholici contra vos vtantur, ferendum non eſſe putatis, nec eam valere vultis.

Patrum auctoritas modò placet, modò non placet ſectariis.

Quanta diſceptatio de verbis, Bibite ex hoc omnes.

Proferemus & aliud exemplum, quo res fiat illuſtrior: Dixit Chriſtus: Bibite ex hoc omnes. Tu Brenti ex, omnes, facis, non omnes: Nam excludis infantes, & Auguſtinum reprehendis, qui cómunicet infantes corpore & ſanguine Chriſti. Bibite, inquis, ex hoc omnes, qui iudicium, quiq; rationes vſum habetis. Hìc meritò quiritabuntur Bohemi, non eſſe quicquam addendum ad Scripturas: contineri in illis omnia ad ſalutem neceſſaria: ſi viſum eſſet Spirituiſancto, nemo particeps vt eſſet Euchariſtię, niſi quia rationis compos eſſet, additurum id in libris Canonicis proculdubiò fuiſſe. Cæterùm ſi ſufficit infanti baptiſmũ ſuſcepturo fides Eccleſiæ, cur non eadem illi ſufficiat Euchariſtiam percepturo? Porrò ſi quibus aliis, tum vobis minimè licet, vt infantes arceatis ab Euchariſtia, qui fidé eos actu habere contenditis: quàm qui adfert ad hoc Sacramentum, in eo nihil prætereà requiritis. Tũ autem in primitiua Eccleſia dabatur infantibus Euchariſtia, ſicut ex Dionyſio, Cypriano, Innocentio, Zoſimo, Auguſtino, tum ex prouincialibus aliquot conciliis liquet: quę ſub idipſum tempus infantibus dari deſiit, cùm vos extincto Euangelio nullam fuiſſe vultis Eccleſiam. Ecce Brenti, quemadmodum & hi ſcripturis vrgent, à ſcripturis diſcedi nolunt, ad ſcripturas addi, præter ſcripturas aliquid recipi, nefas eſſe ducunt. Quid autem vos contra hæc? Equidé non video quid aliud, quàm Eccleſiæ auctoritaté obiicere poteſtis. Iam ergo non conſtare poſſe dogma tuum intelligis, quo vel apertas omnibus ſcripturas eſſe profiteris, vel ſic omnia in illis ad ſalutem neceſſaria contineri aſſeris, nihil vt addi ad eas, aut recipi pręter eas oporteat.

De Euchariſtia, ſit ne danda infantibus.

Non ſumus autem hi Brenti, qui quod abs te falsò nobis impingitur, auctoritatem ſcripturarum eleuare,

diuinæq;

diuinæq; legis Maieſtati detrahere quicquam velimus. Nihil poteſt de ea dici tam magnificum, quin maiorē etiam illius eſſe dignitatem aſſeramus: quæ tanta eſt, vt nullis verbis exprimi ſatis queat. Quid enim Dei verbo fieri poteſt excellentius? quod his libris, qui Canonici vocantur, mandatum eſſe libenter confitemur. Sed interea tamen illud nec tu negabis, quòd ſicut hoc noſtro, ſic & priſcis illis ſeculis, ad ſcripturas Canonicas æquè ſemper hæretici prouocarunt atq; Catholici. Itaq; ſi detrahitur ſcripturis, ſicut tu velle videris, quando dicitur, Mos eſt hæreticorum ad ſcripturas prouocare, quis magis illis detraxit, quàm ille magiſter veſter, & hæreticorum noſtri temporis dux & anteſignanus Martinus Lutherus, qui adeò non veretur ſcribere quòd omnes hæretici Scripturæ præſidio nituntur, quodque ex illis hæreſes omnes originem duxerunt, vt auſus fuerit hoc etiam addere, Scripturam canonicam ad extremum hoc eſſe nomen conſequutam, vt vocetur liber hæreticorum: quod nomen haud ſcio an quiſquam illi tribuerit vnquam præter hunc magiſtrum, non noſtrum, ſed veſtrum.

Plus deferunt ſcripturis Catholici hodie, quam Sectarij.

Fingamus autem nunc uerum eſſe, quod tu ſcripſiſſe neſcio quem narras: nam nomen non exprimis, ac fieri poteſt vt ſit commentum tuum: Scripturas valere quantum fabulas Aeſopi, ſi deſtituantur auctoritate Eccleſiæ. Cedo Brenti num hic minus reuerenter de Scripturis loquutus eſt, quàm qui vocat eam librum hæreticorum, cùm tamen nullorum ſit minùs quàm hæreticorum: eſt enim Catholicorum propria, qui tot ſeculis in eius poſſeſſione præſcripſerunt. Et potuit illud tamen pio ſenſu dici, quem homo pius qui charitatem habet, quæ non cogitat malum, ex iis verbis eliceret. Nam revera, niſi nos Eccleſiæ doceret auctoritas hanc ſcripturam eſſe canonicam, perexiguum apud nos pondus haberet. Tu ne eas quidem ſcripturas valere vis, quas non recipit canon Hebræorum, & vis, vt eius apud nos aliqua ſit auctoritas, quam non reciperet canon totius Eccleſiæ? Cæterùm quæ Scriptura tanquam canonica ſemel eſt ab Eccleſia recepta, nomen ei tribuere, quòd ſit liber hæreticorum, immanè quanta eſt hæc blaſphemia? Verùm tu, dum te trāſuerſum rapiūt ira atq; odium, etiam quæ piè dicta eſſe ſcis, in ſenſum impium detorques. Sed reliqua perſequamur.

1. Corinth. 13.
Non Canon Hebræorum ſed Eccleſia, ſcripturas facit Canonicas.

Produxerat in confeſſione ſua Brentius locū ex Chryſoſtomo, Manifeſtauit temporibus ſuis verbum ſuū in prædicatione quæ credita eſt mihi. Hæc eſt prædicatio: Omnia enim Euangelium continet, & præſentia, & futura, honorem, pietatem, fidem. Omnia prædicationis verbo cōcluſit. Illuſtrauit hoc ſcholio ſuo Petrus: Euangelium, inquit, verbum eſt, ſed non ſcriptura Euangelica. Vbi ſtatim obſerua, Chryſoſtomum hic nihil de Scriptura Euangelii dixiſſe, imò magis de prædicatione tantum loqui. Veſtri verò Doctores, conſuetudine illa, qua Euangelium ad ſcripturam ſemper referunt, ita cæcutiunt, vt vbicunq; verbum, Euangelium audierunt, mox quaſi Scripturam audiant, putant ſe triumphaſſe. Sed quis non videat quàm longè hæc diuerſa ſint? & quis non intelligat ex tantis teſtimoniis in aſſertione Catholica, multa tradita eſſe verbo, quæ nō ſunt ſcripta? Chryſoſtomus hic inquit, Omnia verbo prædicationis concluſit, nihil dixit de ſcriptura. Teſtimonia verò quorum meminit, è regione ſunt hæc adſcripta: Primum Dionyſii, Subſtantia Sacerdotii noſtri ſcriptura ſacra eſt nobis diuinitus tradita. Porrò huiuſmodi plena venerationis eloquia dicimus, quæq; à beatiſſimis Patribus noſtris, à quibus ſacris myſteriis imbuti ſumus, in ſanctis ac Theologicis commendata ſunt libris, ac præterea quæq; ab iiſdem ſanctiſſimis viris ſacratiore & purgatiore, & propinqua quodammodo cœleſti Hierarchiæ doctrina, ſancti duces & præceptores noſtri didicerunt, ex animo in animum medio inter currente verbo, corporali quidem ſed quod carnis penitus excedat ſenſum, ſine literis transfuſa ſunt. E regione autem illius, Sine auctoritate ſcripturarum garrulitas non habet fidem, collocauit Petrus teſtimonium Euſebii, cuius hæc verba ſunt: Venerabiles & Deo digni Apoſtoli Chriſti, cùm eſſent in omnibus puritate vitæ & animæ virtutibus clari, non magni pendebant ſermonis ornatum, &c. parui ducentes plures libros condere, quòd huiuſmodi prædicationis aſſertio non argumento humani ſermonis, ſed adſtipulatione diuinæ virtutis indigeat. Poſteà dicit de Paulo, quàm pauca ſcripſerit. Sed & reliqui, ait, Domini diſcipuli, ſi qui ſermonem aliquem diuinitus inſpirati memoriæ reliquerunt, breuem hunc & ſuccinctum eſſe voluerunt. Ad Hieronymi verò ſententiā hoc addit ſcholion: Hic apertiùs nominat ſcripturā, reiiciamus ergo ex hoc uerbo Traditiones Apoſtolorum, ſi nō habēt auctoritatem ſcripturæ. At verò Paulus iubet ſeruari tradita etiam verbo ſine ſcriptura: & Timotheo præcipit, quæ audiuit à ſe cōmendare fidelibus hominibus, non ſcribere. Benè autem dicit Hieronymus garrulitas ſed non grauitas Patrum teſtimonia ſcilicet eorum, quos apoſtoli docuerunt, non auctoritas Eccleſiæ, non denique certa ratio. Hæc enim omnia fidem habent, etiamſi ea quæ aſſerunt, non ſint in ſcriptura. Eſt enim in ſcriptura, Eccleſiam eſſe columnam, & firmamentum veritatis, audiendos Patres, & obtemperandum rationi. Quicquid ſine iis eſt, garrulitas eſt: videat quiſque, ne garriat in rebus tam ſeriis. Quorſum autem attinet omnia tranſſcribere?

Ad Tit. hom. 1. Aliud verbum Euangelii, aliud ſcriptura Euangelica.

Dio. Eccle. Hier. cap. 1. Apoſtoli pauca ſcripſerunt, & multa ſine ſcripto tradiderunt.

Hie. ad Tit. c. 1. Euſe. li. 3. cap. 24. Eccleſ. Hiſt.

2. Theſſ. 2. 2. Tim. 2.

Adfert autem & in Apologia ſuæ Confeſſionis Brentius nonnulla Scripturæ loca, quibus idipſum probare contendit. Sed qua de re tandem ita contenditis Brenti? Num de eo, an ſcripturæ ſufficiāt ad ſalutem? Ecce vel tædio tandem victi, concedimus tibi quod vis: quin etiam plus concedimus, quàm tu etiam poſtulare ſis auſus. Si nullas etiam ſcripturas viderit aliquis, eum ſalutem nihilominùs conſequi poſſe dicimus, dummodò ſi cætera propter intelligentiæ tarditatem aſſequi non poteſt, vel hoc ſolùm ſciat, quòd Ieſus traditus eſt propter delicta noſtra, reſurrexit propter iuſtificationem noſtram, ac ineffabilis huius beneficii memor, redemptorem ſuum diligat, & propter eum proximo ſuo benè velit. Hoc qui fecerit, etiamſi quid contineatur, aut non contineatur in ſcripturis, neſcierit, nihil eſt quòd propterea de ſalute ſua dubitet. Idem enim ſentimus, quod ab Auguſtino ſcriptum fuit aliquando: Si propter eos ſolos Chriſtus mortuus eſt, qui certa intelligentia poſſunt, quæ ad fidem pertinent, diſcernere, penè fruſtrà in Eccleſia laboramus. Quodq; idem alibi dicit: Homo itaque fide, ſpe, & charitate ſubnixus, eaque inconcuſſe retinens, non indiget ſcripturis, niſi ad alios inſtituendos. Addimus & hoc, quòd qui talis eſt (quandoquidem proprium eſt iſtud charitatis,

Saluat charitas etiam ſine ſcriptura ſcientia.
Rom. 4.

Aug. epiſt. 102. ad Laudum.

vt ſubmiſſum reddat hominē, & ad parendum ſuperioribus promptum & alacrē, nullam vt ab eis præcepto rum rationem exigat) quòd is de ſalute ſua multò certior eſſe poteſt, quàm qui inflatus ſcientia contemnit omnes pre ſe, nec quā audire iuſſit Chriſtus Eccleſiā, ei parēre dignatur, niſi Scripturarū examina proferat.

Aug. de doctrin. Christiana lib. 1. cap. 39.

Iam igitur & hæc eſt ſublata controuerſia. Nam cùm tu Brēti, præfractior ſis, quàm vt de eo, quod ſemel tuendum ſuſcepiſti, vel vnguem (quod aiunt) latum decedas: nos qui non de victoria conſequenda, ſed de veritate inuenienda laboramus, vltrò tibi plus etiam quàm tu poſtulas, largimur: quòd etiamſi quis neſciat, quę continentur in ſcripturis, modò ſciat Ieſum Chriſtum, & hunc crucifixum, ſufficit ei ad ſalutem. Ignoraſſe literas Antonium ſcribit Athanaſius: vocat eum nihilominus columnam Eccleſiæ. Quem ita ſuos etiā admonuiſſe narrat: Confugite ad Crucifixi legem, nosq́; eius imitamini famulos: & hoc ſcientiæ fine contēti, nulla deinceps ſecularis imprudentiæ argumēta quęratis. Porrò Crucifixi lex, quæ eſt alia, quàm charitas: Nam & crux illius quid aliud q̄ charitatē, qua nos ille cōplexus eſt incredibili, deſignat: ad quam viciſſim hoc exemplo ſuo nos inuitat. Hanc igitur quiſquis habet, iam nō ſolùm nouit, verumetiam impleuit legem vniuerſam: & eſt ad ſalutem æternam inſtructior, paratior, expeditior, quàm tu Brenti cum omni caterua ſodalium tuorum. Qui cùm ſcientiæ quadam opinione ſitis inflati, quādoquidem hac vnica Crucifixi lege deſtituti eſtis, à Chriſto & à corpore eius Eccleſia pręciſi eſtis & ſeparati. Damus itaq; tibi plus quàm ipſe poſtulas, & clara voce pronunciamus, non ſolùm ſufficere Scripturas ad ſalutem, verumetiam ſi quis nunquam ſcripturas legerit, ac ne viderit quidem, nec quid in eis contineatur ſciat, dūmodò ſciat Ieſum & hunc crucifixum, eiusq; crucifixi legem obſeruet, iam eum noſſe omnia, quæ ad veram & æternam ſalutem cognitu ſunt neceſſaria: neq; noſſe modò, quę cognitu, verumetiam habere prorſus omnia, quæ ſunt ad illam aſſequendam neceſſaria: de qua certus eſt, ſi legem obſeruet crucifixi, quę verbo tantum vno continetur, & ſicut ſcribit Clemens Alexandrinus, abſque literis diſcitur, cùm ſit decretum ſpirituale ſcriptum in cordibus noſtris. Cęterùm hoc tibi nunquam concedemus, vt qui non credit ſanctam Eccleſiam Catholicam, qui non audit illam, qui non obedit Præpoſitis, qui non facit ea, quæ dicunt ſedentes in Cathedra à Deo conſtituta, poſſit ad ſalutem æternam peruenire, cùm eum apertè contra legem crucifixi venire conſtet.

Ath. in vita Antonii Magni.

Charitas lex crucifixi, quæ ſola homini ſufficere poſſit ad ſalutem.

Clemens.

Summaria repetitio de tractatis capitibus duobus.

Sed hac de re longiores eſſe nolumus. Iam enim ſatis multa de duobus capitibus his dixiſſe, clareq; demonſtraſſe videmur, falſum eſſe quod Brentius, verum quod affirmat Petrus à Soto. Primùm etſi ſumma ſcripturæ totius & ſcopus, ad quem omnes in Chriſtum credētes collimare oportet, neminem latere poſſit, cum vno tantùm verbo, eoque claro, perſpicuo & aperto cōtineatur, quod eſt Dilige, quo nihil eſſe poteſt lucidius, vt rectè dictum ſit à Propheta: Præceptum Domini lucidum illuminans oculos: non ideò tamen ita clara ſunt in ſcripturis omnia, vt ad intelligendum obuia ſint omnibus, cùm ſcribat de Pauli epiſtolis Petrus, quòd in eis multa ſunt difficilia. Quod etſi nemo ſcriberet, clamat hoc tamen res ipſa: Quin iſtæ quoq; tam acerbæ noſtri ſeculi de cauſa fidei contentiones, (vt interim de priſcis illis taceamus, quæ non aliundè, quàm è ſcripturarum tam diuerſis, & inter ſe pugnantibus interpretationibus exortę ſunt,) vel ipſa luce clariùs demonſtrāt, in plurimis ſcripturæ locis permultùm obſcuritatis eſſe: vt dicere, nihil eſt in ſcripturis obſcurum, non aliud eſſe videatur, quàm dicere, nil extra eſt oleam, nil intra eſt in nuce duri. Deinde, quamuis in genere contineantur in ſcripturis omnia, quæ ſunt ad ſalutem neceſſaria, cùm vnicum præceptum hoc, Dilige, de quo iam diximus, quod obſcurum eſſe nemini poteſt, in Chriſtum credenti ſufficiat ad ſalutem, ſunt nihilominùs etiam alia pleraq; extra ſcripturam neceſſariò ſic credēda, vt ſi quis contrarium aſſeruerit, anathema ſit. Cuius generis ſunt (vt ne quid dicam de noſtri temporis controuerſis dogmatibus) filium & Spiritumſanctum eiuſdem eſſe cum patre ſubſtantię, eiuſdem potentiæ, ac per omnia illi æqualem: Mariā Deiparam non ſolùm Chriſtiparam dici oportere: duas in Chriſto naturas, duas itidē eſſe voluntates & operationes. Quæ cùm in Scripturis non ita fuiſſent expreſſa, quin diuerſum vel contrariū potiùs ex illis Arius, Macedonius, Neſtorius, Eutyches, Petrus Antiochenus, Sergius Conſtantinopolitanus docere conarentur, ſic in Conciliis Oecumenicis, Nicęno, Conſtantinopolitano, ſemel, iterum, & tertiò habito, Epheſino & Calcedonenſi nobis credenda tradita ſunt, vt niſi quis crederet, è cœtu piorū extorris haberetur. Hęc itaq; duo ſatis iam à nobis copioſè tractata ſunt, & error Brentii ſic eſt omnium oculis euidenter expoſitus, vt nihil apud quenquam ſcrupuli iam reſidere perſuaſum habeamus.

Horatius.

Argumenta Brentii contra Pontificum poteſtatem in dubiis interpretandis.

Nunc tertio & eo poſtremo loco dicendum nobis reſtat de eo, penes quos ius ſit interpretandi dubia, ſi qua de doctrina religionis exiſtant. Qua de re quamuis multa iam dixerimus in capite pręcedenti, vbi, quorum ſit munus de cauſa fidei cognoſcere, ſatis copioſè diſſeruimus, quoniam tamē viſum eſt Brentio, idem nunc quoque repetere, nobis quoque quę proferuntur ab eo refellere neceſſe eſt. Negat Brentius, ius interpretandæ Scripturæ eſſe penes ſummos Pontifices, quòd donum interpretandæ Scripturæ non ſit humanæ prudentiæ, ſed ſancti Spiritus. Quod probat producto loco ex epiſtola Pauli ad Corinthios de diuiſione donorum Spiritus ſancti: Qui cùm ſit liberrimus, non eſt, inquit, ad certum genus hominum alligandus, ſed diſtribuit dona hominibus, pro ſuo beneplacito. Producit locum ex libro Numerorum, quo contēdere vult, omnem populum prophetare debere, quem iam excuſſimus, Producit & alium ex libro Iudicum de Debora muliere, quæ excitatur in Prophetam. Producit & tertium ex Amos Propheta, quòd is fuerit armētarius. Quaſi verò priuilegia paucorum legem faciant communem, & proptereà mulieres omnes & paſtores armētorum omnes debeant prophetare, quia prophetarunt Debora & Amos.

1. Corinth. 12.

Cap. 11.

Cap. 4.

Cap. 7.

Argumenta Soti contraria.

Contrà, Petrus à Soto concedit hoc, nulli generi hominum alligatum eſſe Spiritumſanctum, à quo recta interpretatio ſcripturæ proficiſcitur: quia tamen, inquit, vna omnium Chriſtianorum debet eſſe fides & vnica confeſſio, ne quiſq; ſenſum ſuum ſequatur, neceſſarium eſt, vt ſit publicum magiſterium, & certi miniſtri, ad quos pertineat docere in Eccleſia. Inter quos cùm ordinem oporteat eſſe, nō dubitamus ad ſummos per-

tinere,

tinere, quę inter alios de ſcripturæ ſenſu & fide dubia ſunt, definire. Proferet & ipſe Pauli teſtimonia ex epiſtola ad Epheſios, quòd dedit alios Apoſtolos, &c. ex epiſtola ad Corinthios, quòd omnia honeſtè & ſecundum ordinem fieri debeant: ex epiſtola Ioannis: Non omni ſpiritui eſſe credendum.

Cap. 4. 1. Corinth. 14. 1. Ioan. 4.

De quibus diſſurus auctor.

Sed nos ne ſimus longiores, nec ex confeſſione Brenti, nec ex ea quam è religione collocauit aſſertione catholica Petri, plura verba recitabimus. De iis tantū dicemus, quæ cōtinentur in hoc ſcripto Brentii, quod cofutandum ſuſcepimus. Quæritur is remitti ſe à ſcriptura ad traditiones Apoſtolorum. Ad quas autem, inquit, traditiones? num ad eas, quæ pugnant cum Prophetica & Apoſtolica ſcriptura? quæ iam cœleſtibus teſtimoniis confirmata eſt? num ad eas, quæ ſcripturis ſunt conſentaneę? Proferant igitur eas & ſinant eas exigi ad ſcripturam, num cum ea aut conueniāt aut pugnent. Nā vt cuiuis, quaſuis nobis traditiones pro Apoſtolicis obtrudenti ſine iudicio credamus, integrū nobis non eſt: & iubet Apoſtolus prouidere, ne quis nos ſeducat per inanem deceptionem ſecundum traditionem hominum.

An hodie traditiones ad ſcripturam exigenda.

Mirari ſatis non poſſum Brenti, ſi tu credis Apoſtolos aliquid tradidiſſe, quod cum Prophetica vel cum ea, quę propriè ipſorum eſt, Scriptura pugnaret: quos certum eſt eodem ſpiritu fuiſſe plenos, cùm per ſermonem, quo vſi fuerunt, cùm per literas nonnulla traderent: quamobrem ipſi ſecum vel cum Prophetis pugnare non potuerunt. Cæterùm quod exigi vis ad ſcripturam traditiones quæ ſunt illi conſentaneę, factum id eſt in pleriſque Conciliis: vt iterum fiat neceſſe non eſt. Filium & Spiritumſanctum eſſe conſubſtantialem patri, Mariam Deiparam eſſe, non Chriſtiparam tantùm, eſſe duas naturas, eſſe duas voluntates & operationes in Chriſto, traditiones fuerunt ſcripturis conſentaneę, quas tamen hæretici conſentaneas eſſe illis negabant. exurgat nunc Seruetus aut Campanus veſter, ſpargat in vulgus, non eſſe eas Scripturis conſentaneas: num ea de re nouum celebrari concilium neceſſe erit? Quis ergo finis erit dubitandi? quid erit in fide noſtra certum & ſtabile? Sed audi quod ab Auguſtino ſcriptum eſt: Licuit, inquit, loquendi & diſputandi neceſſitate tres perſonas dicere, nōn quia ſcriptura dicit, ſed quia ſcriptura non contradicit. Si vis exigere ad ſcripturā, non inuenies alicubi in ſcriptura dici, tres perſonas: ſed quia non cōtradicit ſcriptura, conuenire cum ſcriptura, & ei conſentaneum eſſe viſum eſt, ſi tres perſonas diceremus. Quod igitur ſatis fuit Auguſtino, ſatis eſſe debet cuiuis homini Catholico. Non ſunt omnia ſeuerè nimis ad ſcripturam exigenda. Si non dicit ſcriptura, ſufficiat quòd non contradicit.

Aug. lib. 7. de Trinit. cap. 4.

Non quaſuis traditiones recipiunt Catholici.

Aug. epi. 118. ad Ianua. cap. 1.

Neq; verò ſumus hi, Brenti, qui quaſuis traditiones pro Apoſtolicis obtrudenti, ſine iudicio credi velimus, ſed hac in parte ſeruandum eſſe cenſemus, quod ab Auguſtino ſcriptum eſt: Illa autem, inquit, quæ nō ſcripta, ſed tradita cuſtodimus, quę quidem toto terrarum orbe obſeruantur, dantur intelligi, vel ab ipſis Apoſtolis, uel plenariis Conciliis, quorum eſt in Eccleſia ſaluberrima auctoritas, commendata, atque ſtatuta retineri: Sicut quòd Domini paſſio & reſurrectio, & aſcenſio in cœlum, & aduentus de cœlo Spiritus ſancti anniuerſaria ſolennitate celebrantur. Deinde enumeratis aliis multis de ſumptione Euchariſtiæ, de ieiuniis, ſic tandem loquitur. Ad hæc ita reſpondeo, vt quid horum ſit faciendum, ſi diuinæ ſcripturæ præſcribit auctoritas, non ſit dubitandum, quin ita facere debeamus, vt legimus. Similiter etiam ſi quid horum tota die per orbem frequentat Eccleſia: Nam hoc quin ita faciendum ſit, diſputare inſolentiſſimæ inſaniæ eſt. Has ergo traditiones, quæ per totum orbem vnanimiter tot ſeculis obſeruantur, quoniam vel ab Apoſtolis vel à plenariis Conciliis commendatę ſunt, violare nefas ducimus. Sed de iis ſuo loco.

Cap. 5.

De Conciliis Brentius.

Queritur deinde Brentius, remitti ſe ad Concilia: & iterum quęrit: Ad quæ obſecro? Ad poſteriora & legitima. Cur ergo non etiam ad priora? Quia aliquoties errarunt, ideoque aliquoties emendata ſunt per poſteriora. Sed quis nos certiores reddet, quòd & poſteriora concilia non errent? Si legitima ſunt, fieri, inquiunt, non poteſt, vt deſerantur à ſpirituſancto. Priora concilia poſterioribus eſſe nonnunquam emendata legimus apud Auguſtinum: quòd autem Oecumenica concilia, ſiue quis plenaria dicere malit, legitimè congregata, in iis quę ad fidem pertinent, aliquando errauerint, nuſquam legimus, nec vel factum eſſe, vel fieri poſſe credimus. Saltem vnum aliquod proferres Brenti, & eius errorem indicares, verùm ſat ſcio, quòd proferre nullum potes: neq; enim id facere prętermiſiſſes, ſi quem errorem in eorum aliquo reperire potuiſſes. Niſi fortaſſe vel Ariminenſe, vel Epheſinum ſecundum proferas. At ea non modò Catholici pro legitimis conciliis non agnoſcunt, verùm ne vos quidem.

Reſponſio.

Brentii ſermo ſcurrilis de Conciliis.

Sed audiamus lepidum ſcurram reliqua perſequentem. Quibus ergo notis, inquit, cognoſcemus ea eſſe legitima? ſi videlicet Romanus Pontifex legitimè electus & confirmatus conuocauerit Concilium, & primatem in eo locum habeat: Deinde ſi adiungātur illi Cardinales, Archiepiſcopi, Epiſcopi, & reliqui Pręlati, qui ſunt ordinarii ſucceſſores Apoſtolorum: poſtremò ſi cantauerint Miſſam de ſpirituſancto, & ieiunauerint aliquot diebus à ſummo manè uſque ad horam diei ſextam, aut Germanicorum horologium more, vſq; ad vndecimam ſeu duodecimam. Tali nimirum cœtui, pręſertim ſi ſuis etiam Epiſcopalibus inſulis ornati fuerint, Spiritus ſanctus deeſſe, nec quidem ſi velit, poteſt.

Reſponſio.

Piget me pridem ad hoc ſcripti genus contra leuiſſimum hominem deſcendiſſe, qui nihil Scripturis, niſi fortè extra cauſam productis: nihil agit ſolidis argumentis, verùm ludit tantum & laſciuit. Sed ſic eſt hominum iſtorum ingenium: qui dici volunt Euangelici: nihil aliud apud eos quàm ludus eſſe religio videtur: quamobrem quæcunque ad illam pertinent, omnia ferè tractant perquàm iocularitet. At interea nō deſunt ſimiles labris lactucæ. Quid autem? an non videtur ſcurra hîc noſter omnia Concilia deridere, quæ ſunt à Catholicis vnquam habita? quæ nunquam aliter habita fuiſſe conſtat, quàm ſicut iſte per iocum hîc recenſet. Semper enim eis pręfuit Rom. Pontifex: cùm Eccleſiaſtica regula, ſicut eſt in hiſtoria tripartita, iubeat non portere præter ſententiam eius Concilium celebrari, cuius & Iulius, & Damaſus & Athanaſius meminerunt. Et fuit hoc etiam ante Nycenam Synodum ab ipſis Apoſtolis, ſicut Marcellus teſtis, inſtitutū, vt præ-

Romanus Pontifex Conciliis ſemper præfuit, lib. 4. cap. 9.

In 2. Apologet.

ter auctoritatem Romanæ ſedis nulla Synodus haberetur. Demus autem hoc, quòd Imperatores aliquando Synodum conuocauerint, penes quos orbis Oecumenici totius fuit imperium: tamen qui ſi Catholici fuerunt, non fecerunt id niſi de Romanorum Pontificum ſententia. Quin etiam ille hæreticus Imperator Conſtantius, per vim adigere Liberium Pontificem conabatur, vt acta Synodi Arminenſis calculo ſuo comprobaret, quòd ea alioqui minimè rata fore perſpectum haberet. Præſidebat igitur ſemper Pontifex Conciliis, ſicut in ſuperiore capite demonſtrauimus, & eius latus ex vtraq; parte cingebant Patriarchę, Archiepiſcopi, & Epiſcopi, quos pro legitimis in cauſa fidei iudicibus Eccleſia Catholica ſemper agnouit: quamobrem Epiſcoporum etiam concilia ſunt vocata, ſicut in confeſſione noſtra Chriſtiana ex Marcelli, Leonis, Auguſt. & aliorum teſtimoniis abundè nobis demonſtratum eſt.

Actor. 13.

Iam ſi nefas eſſe putat Brentius inuocare Spiritumſanctũ, quoties de cauſa religionis agitur, hîc iam certæ videtur exorciſtę magis quàm refutatoris indigere. Quoties Apoſtoli conueniebant, vel ob hãc ſolam cauſam, vt Eccleſiæ miniſtros inſtruerent, orationes & ieiunia pręmittebant, quibus placatus Deus gratiã ſuam impartiret. At huic lepido ſcurræ noſtro ridiculum eſſe videtur, ſi quis vbi ſempiterna ſalus agitur orbis totius Chriſtiani, ſeriò velit diuinum auxilium implorare. De hoc genere dæmoniorum, quo Brentius agitatur, dicit Chriſtus, quòd non eiicitur niſi oratione & ieiunio: quamobrem nihil mirum eſt, ſi contra ſe dæmonium, quo Brentius agitatur, agi quicquam nõ patitur. Sed nec infulas intactas prætermittere potuit. Scilicet ita veſtitum incedere præſtat, vt ſecta ſint omnia, vt ſicut in veſte, ſic in animo quoque ne ſit quicquam integrum, quàm decenti habitu iuxta vetuſtiſſimum Eccleſiæ morem ornatum prodire?

De infulis Epiſcoporum.

Pergit Brentius: Non poſſum mirari, quòd in tanto ſplendore Euangelii Chriſti, & tot eruditiſſimis ſcriptis aduerſus primatum Rom. Pontificis in lucem editis, audẽat adhuc Aſotici de ſuo primatu gloriari. Ego quoq; non poſſum ſatis mirari, quòd in tam clara luce veritatis, & tot eruditiſſimis ſcriptis per Catholicos in lucem editis, quibus mendacia veſtra pridem refutata ſunt, audetis nihilominus vos Aſotici manifeſtam veritatem oppugnare. Nuper adeò prodiit in lucem Nili neſcio cuius liber, quem Matthias Flaccus Illyricus non eſt veritus ſereniſſimo Regi meo dicare, quo conatur ille quidem, quamuis leuiſſimis argumentis, Romanę ſedi iuriſdictionem in quatuor ſedes reliquas Patriarchales abrogare. Sed intereà tamen quin ſit Occidentalis Eccleſiæ totius Oecumenicus Epiſcopus, minimè negat. Cęterùm in Concilio Chalcedonẽ ſi legimus Pontificem Leonem Oecumenicum ſiue vniuerſalem Patriarcham appellatum. Sed in re perſpicua nihil eſt neceſſe plura verba facere.

Nili liber ab Illyrico editus.

Redit ad conuitia Brentius (iam enim ea pridem intermiſerat) iterũ & ſucceſſionis meminit, ac videtur tandem ſcurræ perſonam deponere, ſerioque rem agere velle. Itaque propoſito Euangelii loco: Si manſeritis in me, & verba mea in vobis manſerint, quicquid volueritis petetis, & fiet vobis. Duo, inquit, exigit Chriſtus ab Apoſtolis & ſucceſſoribus eorum, vt impetrent Spiritumſanctum, & non errent: Vnũ eſt, vt maneãt in Chriſto. Hoc fit, ſi verè in Chriſtum crediderint, & à Chriſto per peccatum vaſtans conſcientiam, non exciderint. Alterum eſt, vt maneat in ipſis verbum Chriſti, vt miniſterio ſuo fungantur, non iuxta humana ſomnia, non iuxta ementitas traditiões, ſed iuxta verba Chriſti, iuxta ſacram ſcripturam, quam Chriſtus ipſe nobis commendauit, & in manus tradidit. Quare niſi concilium Prælatorum manſerit in Chriſto, & verba Chriſti in eo, nec eſt legitimum conciliũ, nec Spiritus ſanctus præſtò adeſt, etiamſi omnes Prꝭlati teneant loca Apoſtolorum, &c.

Ioan. 15. Argumentatio Brentiana.

Si peccatores Brenti, à iure ſcripturæ interpretandæ excludendos cenſes, qui veſtrum ſine peccato eſt, is primus hoc ſibi ius vendicet: ſed magis etiam nos quàm vos à Chriſto, per peccatum vaſtans conſcientiam, excidiſtis. Quamobrem ſi nõ erit fas cognoſcere de doctrina religionis, niſi iis, qui ſine peccato ſunt, ſolius Dei propemodum erit ea de re cognitio: quod etiam in fine capitis huius tu uelle videris, quò maiore cum ſpe impunitatis mentes hominum omni genere peruerſę doctrinæ imbuere queas. Quòd autem vis, vt fungantur Antiſtites miniſterio, non iuxta humana ſomnia, non iuxta ementitas traditiones, id æquum eſſe libenter concedimus, verbaq; tua ſic interpretamur, quandoquidem ementitarum traditionum meminiſti, te veras non excludere, ſicut nos, non modò non excludimus verba Chriſti, ſacramque Scripturam, verumetiam primas illi partes tribuimus. Non eſſe autem legitimum Conciliũ eorum, qui non manſerint in Chriſto, fortaſſis aliquo ſenſu verè dici poteſt. Nam quos apertè conſtant à Chriſto diſceſſiſſe ſiue capite, ſiue corpore, Concilium eorum non eſſe legitimum, certum eſt & indubitatum. Diſceſſerunt autem à Chriſto capite, ſicut ab Auguſtino memoriæ proditum legimus, qui vel de diuinitate, vel de humanitate eius ſecùs ſentiunt, quàm è ſcripturis docti ſumus: quales fuerũt Arius, Apollinaris, Neſtorius, Eutyches, Sergius, & alii nõnulli veteres hæretici: noſtro verò ſeculo, Campanus, Seruetus, Suenckfeldius, & ex Anabaptiſtis quidã. A Chriſti verò corpore diſceſſerunt, qui quamuis de ipſo capite: Scripturis ſacris conſentiant, Eccleſię tamen vnitati non communicant: quales fuerunt priſcis illis ſeculis, Iouinianus, Vigilantius, Pelagius, Donatus, & alii nonnulli: quales eſtis hoc noſtro ſeculo vos Lutherani cum aliis quibuſdam, qui è ludo veſtro prodierunt. Si verò ſic vis intelligi non eſſe legitimum Concilium eorum, qui non manſerint in Chriſto, hoc eſt, quos iniquitates à Chriſto ſeparauerunt, vix vllum fuit aut erit vnquam concilium legitimum. Nam ſi inter eos quos ipſe ſibi Chriſtus duodecim elegit, vnus tamẽ fuit diabolus, qua ratione caueri poterit, quò minùs vbi tam frequens eſt Epiſcoporum & Sacerdorum cœtus, aliquot etiam repetiantur diaboli? Nõ erit felicior neque melior eorum congregatio, qui nunc in Chriſti nomine conueniunt, quàm fuit illorum, quos cùm præſens in terris adeſſet Chriſtus ipſe congregauit.

Reſponſio.

Concilium eorum, qui à Chriſto, vel capite, vel corpore diſceſſerunt, illegitimum.

Auguſt. de vnitate Eccleſ. cap. 2.

Nullum vnquam concilium ſine peccatoribus fuit.

Ioan. 6.

Sed audiamus ea, quæ dixit, accommodantem Brentiũ: Cùm Aſotus, inquit, amandat nos à ſcriptura ad Concilia Prꝭlatorum ſuorum, conſidera mihi quæſo, à quanta luce in quantas tenebras, à quanta certitudi-

Scripturam non intelligi, niſi à piis Spiritualibus donatis, ait Brentius.

ne in

dirie in quantam obſcuritatem adducat. Non enim dubium eſt, quin ſacra Scriptura non poſſit rectè ac verè intelligi, niſi ab iis qui ſpirituſancto ſunt diuinitùs donati. Etſi enim impii poſſunt quædam ſcripturæ loca & præſertim iudicialia & moralia, adeoq; quæ ad legem pertinent, & quę hiſtorica ſunt, cognoſcere: tamen quis ſit verus finis legis, quid Euangelium de Chriſto ſibi velit, quid Chriſtus ipſe ſit, & quantum in eo theſaurum per fidem habeamus, & quæ ſunt id genus alia ſacræ Scripturæ, non poſſunt niſi ſoli pii per Spiritum ſanctũ iudicare. Verum eſt Brenti, quod dicis ſacram Scripturam non poſſe rectè ac verè intelligi, niſi ab iis, qui Spirituſancto ſunt diuinitùs donati. Sed ſunt non pauci, qui cùm ſint vacui Spirituſancto intus habitante & ſanctificante corda ipſorum, habent nihilominùs Spiritumſanctum forinſecùs illuminãtem & ponentem verba Dei in ore ipſorum, ſi minus ad ipſorum, ſaltem ad Eccleſiæ vtilitatem. Hoc eſt quod rectè docent Scholaſtici, præter gratiam ſancti Spiritus gratum facientem, hoc eſt, ſanctificantem homines, eſſe & alias gratias gratis datas, ad vtilitatem aliorũ, de quibus in epiſtola priore ad Corinthios multa ſcribit Paulus. Sed & apud Matthęũ legimus, etiam eos quos vocat Chriſtus operarios iniquitatis, nõ fuiſſe dono Prophetię, virtutumq; faciendarum deſtitutos. Quod eſt autem aliud Prophetiæ donum, niſi donum interpretandi Scripturas, quod etiam operariis iniquitatis non deeſſe, teſtatur Euangelium? Quare falſum eſt, quòd negas, impios alia ſcripturæ loca, quàm quę ſunt vel iudicialia, vel moralia, vel ad legem pertinentia, vel hiſtorica, cognoſcere poſſe. Sciunt etiam hi, qui ſit verus finis legis: didicerunt ex Paulo, ꝙ finis legis Chriſtus eſt ad iuſtitiam omni credenti: didicerunt ex eodem, quòd finis præcepti eſt charitas: ſciunt igitur, quòd hęc eſt ſumma totius Euangelii, quòd Chriſtum, qui finis legis eſt, de cœlo detraxit charitas, vt exemplo ſuo nos ad charitatem inflammaret, quò, per quam viam ipſe deſcendit ad nos, per eandem oportere nos ad ipſum aſcendere, certum haberemus. Hoc nemo tam impius eſt, ex his dico, qui non ſunt prorſus rudes Euangelicę doctrinæ, qui neſciat, ac tanto magis eſt impius, quòd cùm ſciat, quod Chriſti conſilium, quæ ſumma ſit Euangelii, quæ via ſit ad cœlum perueniendi, quauis tamen alia via potiùs incedere vult, quàm ea qua videt Chriſtum inceſſiſſe, qui nobis via factus eſt. Et in hoc eſt impietas, non quòd neſciat, non quòd non intelligat, ſic enim venia dignus videri poſſet, ſed quòd ſciens, prudensq; contra Domini ſui voluntatem venit, quam etiam ob cauſam tantò pluribus & grauioribus plagis vapulabit. Scitis, & vos Brenti, quòd hęc ſic Euangelii ſumma, tantoq; maior eſt impietas veſtra, quòd obliti vię, cuius ipſe nobis Chriſtus dux fuit, quòd immemores Chriſtianæ charitatis, quàm ſolam à Chriſtianis exigit, quin ardentes ira, odio, maleuolentia, vos ab orbe Chriſtiano ſeparaſtis.

Reſponſio.
1 Corint. 12.
Matth. 7.
Etiam qui minimè pii ſunt, ſenſum aliquando Scripturarum cognoſcunt.
Rom. 10.
1. Tim. 1.
Quæ ſumma Euangelii.
Luc. 12.

Congerit poſteà Brentius loca Scripturæ: Vſq; in hodiernum diem idem velamen in lectione veteris Teſtamenti manet: Sapientiam loquimur inter perfectos, ſapientiam autem non ſeculi huius: Nos non ſpiritũ mundi accepimus, ſed ſpiritũ qui eſt ex Deo: Animalis homo non percipit ea, quę ſunt ſpiritus, ſtultitia quippè illi ſunt. Ex quibus colligit, Scripturã non poſſe verè cognoſci niſi à ſpiritualibus. Atqui loquitur ibi Paulus de Iudæis & gentilibus, nõ autem de malis Chriſtianis, qui fidem & profeſſionem habent piorum, vitam impiorum, vt videantur velut ex Ethnico & Chriſtiano conflati. Confitentur enim Chriſtum, decantant, laudant, celebrant: at omnis vitæ ratio longè à Chriſti præceptis diſſidet. Vident hi, quid ſit optimum, at affectibus corrupti, ad peſſima deflectunt: de quorum numero ſi quis eſt, rectè poteſt illud vſurpare: Video meliora, proboque, deteriora ſequor. Quorum tantò maior eſt damnatio, quòd videntes & ſcientes contra Dei legem veniunt. Intereà tamen de talibus non eſt hominum, verùm Dei ſolius iudicium. Cùm enim cernimus baptizatos, audiuimus confitentes, videmus orantes, nomen etiam in eis Chriſtianorum agnoſcimus, etiamſi facta minimè congruere cum nomine videantur, qui ſumus nos, qui ſeruos iudicare velimus alienos? De talibus dixit Chriſtus: Hoc eſt iudicium, quia lux venit in mundum, & dilexerunt homines tenebras magis quàm lucem. Viderunt ii lucem Chriſti per fidem, at tenebras magis amplexi ſunt. Vtcunque peccatores Chriſtum tamen diligunt: ſed magis illa diligunt, ob quorum cupiditatem à Chriſti pręceptis deſciſcunt. Cupiunt neminem lædere, ſed dulcis eſt honor: nolunt fraudare, ſed vincit lucrum. Cupiunt compati cum Chriſto, vt conregnent, ſed auocant voluptates: nolunt bello confictari, ſed ad imperium dilatãdũ non patet alia via. Tales igitur etſi vacui ſępè ſunt Spiritu intus habitante, & eorũ corda ſanctificante nõ ratò tamen fit, vt ſpiritu forinſecùs illuminante, & verba ſua in ipſorum ore ponente, minimè deſtituantur.

2. Cor. 3.
1. Cor. 3.
Scriptura poſſit cognoſci, etiam à non ſpiritualibus.
Pſeudochriſtiani ſpiritum ſæpè habent illuminantem, licet non ſanctificantem.
Rom. 14.
Ioan. 3.
Rom. 6.

Tandem incipit Brentius tractare de Eccleſia, de qua ſuo loco rectiùs dici potuit: ſed quãdo ſic illi viſum eſt confuſè omnia, nulloq; ordine ſcribere, ne quis exiſtimare queat, nos conſultò locum hunc pręterire voluiſſe, quem etiam in ſuperiore capite adduxerat, agè verba illius excutiamus. Operæpretium, inquit, eſt audire, quid Aſotus de Eccleſia Prælatorum ſuorum, ad quorum Concilia nos reiicit, ſcribere ſibi permiſit: & quidem libet verba ipſius recitare. Oportet Eccleſiam ipſam certam eſſe, viſibilem ſcilicet, & ſenſibus ipſis corporeis perſpectam, non minus quàm ſunt aliæ humanæ reſpublicę: auctoritas etiam miniſtrorum & gubernatorũ eius certa & manifeſta eſſe debet, quare nec gratia, nec certè interior aliqua virtus occulta requirenda eſt vel in membris, vel in miniſtris eius, præter puplicam & legitimam profeſſionem fidei & vocationem, vt ad eam pertineant, & vt eius munera integra perficiant. Hic primùm vide, inquit, quòd Aſotus faciat Eccleſiam viſibilem & ſenſibus corporeis perſpectam. Delendus igitur ille erit articulus fidei, Credo ſanctam Eccleſiam caholicam, & erit ſic reponendus, Video & ſentio.

De Eccleſia Brentius.

Atqui non Petrus à Soto Brenti, ſed Chriſtus eſt, qui dicit Eccleſiam eſſe viſibilem: hunc igitur, non Petrũ reprehendis. Chriſtus enim eſt, qui vocat eam ciuitatẽ ſupra montẽ poſitam, quæ abſcondi non poteſt. Si non poteſt abſcõdi, eſt igitur hominũ oculis expoſita. Deinde dicit idem Chriſtus: Si peccauerit frater tuus, dic Eccleſiæ. Quæſo te, cui dici iuſſit? num his qui videri non poterant? Dicit enim Chriſti ſpiritus, ꝙ Epiſcopos poſuit Spiritus ſanctus regere Eccleſiam Dei: Quos regent? Num eos quos non vident? De ſe ſcribit

Reſponſio Eccleſiam eſſe viſibilem.
Matth. 5.
Matth. 18.
Actor. 20.
1. Cor. 15.

Galat. 1.
Paulus, quòd ſit Eccleſiam Dei perſequutus: poterátne perſequi quam non videbat? Iam cùm idem Paulus
ſcribit Eccleſię, quæ eſt Chorinthi, Eccleſiæ Galatiæ, Eccleſię Theſſalonicēſium: cedo Brenti, quibus redditę
3. Reg. 8.
literæ, ſi videri non potuit Eccleſia? Ac vt ex veteri quoque lege proferamus aliquid: legimus in libris Re-
gum, ꝙ Salomon benedixerit omni Eccleſiæ Iſraël. Omnis, inquit, Eccleſia Iſraël ſtabat. Quibus benedixit?
Hiſne quos videre non potuit: Vidéſne iam, quàm ſit abſurdum, quàm ab omi ratione alienum, quàm ab ip
Melanchton contra Brentium Eccleſiam ſensit viſibilem.
ſo etiam communi ſenſu remotum, quod tu ſcribis Brenti, non cadere ſub aſpectum Eccleſiam? Senſit hoc
aliquando Philippus quoq; magiſtrum ſuum ſequutus, verùm abſurditate rei victus, ſententiā mutauit, &
eſſe viſibilem Eccleſiam confeſſus eſt, quemadmodum aliquanto ſuperius ex illius libro, quem inſcripſit Lo
cos communes, indicauimus. Quid autem aliud iſti, dum aſſerunt, quòd Eccleſia ſit inuiſibilis, quàm errori
ſuo latebras quærunt? Intelligunt ſe ad hunc viſibilem cœtum non pertinere, quem eſſe veram Catholicam
Eccleſiam nemo pius dubitat, proinde quandam aliam ſibi fingunt, quæ nec videri nec agnoſci queat.
Quomodo Eccleſiam ſimul videamus & credamus. 1. Tim. 3.
Neque verò proptereà delebimus illum articulum ſymboli, Credo ſanctam Eccleſiam, & loco illius dice
mus, video & ſentio, ſicut per quàm acutè ſibi dicere videtur Brentius. Nam & ſi videmus Eccleſiam quam
credimus, intereà tamen multa complectitur hic articulus, quæ credimus & non videmus. Qui ſint electi in
hoc cœtu vocatorum, quem Græci vocant Eccleſiam, nec videmus nec agnoſcimus. Nam ſolus dominus
nouit, qui ſunt eius: credimus nihilominus firmiter, quòd non alibi ſint electi, quàm in iſto cœtu vocatorū.
Deinde credimus hanc Eccleſiam regi Spirituſancto, quam etiam ob cauſam errare non poſſe: credimus eā
eſſe columnam & firmamentum veritatis: credimus extra eam non magis quenquam ſaluū fieri poſſe, quàm
qui fuerunt olim extra arcam Noë: credimus vera eſſe omnia, quæ in ſcripturis omnibus canonicis ab illa
receptis ſcripta continentur, iuxta ſenſum, quem ipſa nobis adfert. Hæc & alia pleraque credimus Brenti,
Tract. 79. in Ioannem.
quę tamen neque videmus, neque ſentimus. Quare nihil eſt, quòd proptereà ſymbolum eſſe mutandum cen
ſeas, quòd aſpectabilem eſſe dicimus Eccleſiam, quæ non ſine cauſa Catholica vocatur: cùm præſertim ni-
hil impediat, quominùs etiam ea, quæ videntur, rectè credi dicantur. Sicut dicit vnuſquiſque oculis ſuis ſe
credidiſſe, quemadmodum latiùs idem etiam proſequitur Auguſtinus. Etiā baptiſma, quod videmus, crede-
re nos profitemur.
Prælatis neceſſariam eſſe gratiam ſalubrem dicentem, ut Prælati agnoſcantur, ait Brentius.
Sed eſt & aliud, quod in verbis Petri Brentius reprehendit: Palàm, inquit, & impudenter affirmat, non re
quirendam eſſe gratiam & interiorem aliquā occultam virtutem, vel in miniſtris, vel in membris Eccleſię,
præter publicam & legitimam profeſſionem fidei & vocationem. Scilicet ſi Prælati eius ſint animo ſuo Epi-
curæi, & vita Sardanapali, tamē ſi ſciant verba ſymboli recitare, & ſunt à Cardinalibus & Canonicis ad Præ
laturas electi, pertinent ad Eccleſiam, & ſunt ordinati, vt in rebus æternę noſtrę ſalutis ab ipſorum iudicio
pendeamus. Scimus quidem veritatem Sacramentorum Chriſti non pendere è dignitate miniſtrorum, ſed
non eſſe requirendam gratiam Dei, aut Virtutem Spiritus ſancti in iis, qui de vera ſententia ſacræ Scri-
pturæ ſeu verbi Dei iudicare debent, hoc demum eſſe cœleſtia oracula Spiritus ſancti ſubiicere Epicuræis
Reſponſio. Matt. 23.
& Sardanapalis.
Et hæc abs te tam petulanter dicta, in quem recidunt Brenti? nónne in Chriſtum ipſum? Cuius enim illa
verba ſunt, Petríne à Soto, an Chriſti? Super cathedram Moſi ſederunt Scribæ & Phariſęi: Omnia quę dixe-
rint vobis, ſeruate & facite: ſecundum opera verò eorum nolite facere: dicunt enim, & non faciunt? Quem
igitur hic alium, quàm Chriſtum ipſum reprehendis? Ille enim eſt, qui iubet eos audiri, qui ſedent ſuper Mo
Ex dignitate miniſtrorum non pendet aut doctrinæ, aut Sacramentorum veritas.
ſi cathedram, etiamſi non faciant, quę dicunt, etiamſi contraria faciant iis quæ dicunt, etiamſi ſecundum le
gem docentes, contra legem viuant. Quid autem, an ipſe non concedis, quòd ſacramentorum dignitas non
pendet à dignitate miniſtrorum? Quæ ratio diuerſitatis eſt, vbi de verbo agitur? Qui magis pendere debet
doctrinæ veritas ex dignitate miniſtrorum? Cùm pręſertim ſicut in ſacramentis non alium agnoſcimus,
qui baptizet, qui conficiat Euchariſtiam, qui peccata remittat, qui per ſacramēta, tanquam per vaſa quę
dam gratiam ſuam fidelibus impartiat, quàm Chriſtum: ſit etiam vbi prædicatur Dei verbum, vbi de il-
lo iudicium fit, non alium Doctorem & Magiſtrum agnoſcimus, quàm eundem ipſum Chriſtum, vt ſicut
Aug. in epiſt. Ioan. tract. 3.
in ſacramentorum, ſic in verbi diſpenſatione, nihil nobis obeſſe queat, quamlibet ſcelerati ſint & impii mi-
niſtri, quandoquidem verus ipſe & ſacramentorum ſuorum diſpenſator, & verbi ſui magiſter ac iudex, non
tam ſanctus eſt, quàm ipſa ſanctitas. Pręclarè ſicut alia multa, ſic & hoc Auguſtinus: Magiſteria, inquit, forin
ſecùs adiutoria quędam ſunt & admonitiones: cathedram in cœlo habet, qui corda docet: interior magiſter
eſt, qui docet, Chriſtus docet, inſpiratio ipſius docet. Vbi illius inſpiratio & illius vnctio non eſt, forinſecùs
inaniter verba perſtrepunt. Sic ſunt iſta verba quę forinſecùs dicuntur, quomodo eſt agricola ad arborem:
forinſecùs operatur, adhibet aquam & diligentiam culturę: quælibet forinſecùs adhibeat, nūquid poma for
mat: nūquid nuditatem lignorum veſtit vmbra foliorū? nunquid tale aliquid intrinſecùs agit? Sed quis agit
1. Cor. 3.
hoc? audite agricolam Apoſtolum, & videte quid ſumus, & audite magiſtrum interiorē: Ego plantaui, Apol
lo rigauit, ſed Deus incrementum dedit. Neq; qui plantat, eſt aliquid, neq; qui rigat, ſed qui incrementū dat
Deus. Hoc ergo vobis dicimus, ſiue plantemus, ſiue rigemus loquendo, non ſumus aliquid, ſed ille qui incre
mentum dat, Deus, id eſt, vnctio illius docet vos de omnibus.
Confirmatio ab exemplis & ſimilibus. Matth. 16.
Vides Brenti, quemadmodum ſacerdotis non eſt niſi miniſterium? ipſe verò verus Doctor & Magiſter, ip
ſe verus iudex & interpres ſcripturarum, qui docet efficaciter, Dei ſpiritus eſt, ſicut etiam ipſe Chriſtus di-
xit: Non vos eſtis, qui loquimini, ſed ſpiritus patris veſtri, qui loquitur in vobis. Hic ſpiritus poteſt loqui per
Balaam, poteſt per Caipham, poteſt per Iudam proditorem, denique poteſt etiam per aſinam: nec ideò verbi
Dei dignitati, doctrinæque veritati quicquam detrahetur, quæ non magis ex miniſtrorum pendet dignita-
te, quàm ipſa veritas ſacramentorum. Nam ſicut ſacramentorum, ita verbi quoque miniſtri vocantur, &

ſunt

ſunt ſacerdotes & Epiſcopi: qui quali vita ſunt, ipſorum quidem plurimùm refert miniſtrorum, ſed auditorum nihil intereſt. Nam qui mali ſunt, dum ea quę bona ſunt, adminiſtrant, ſe tantummodo lædunt, ſicut fax accenſa, ſibi quidem detrimentum pręſtat, aliis verò lumen in tenebris adminiſtrat: & vnde commodum aliis præſtat, inde ſibi diſpēdium parit. Doctrinæ veritas à quocunque proficiſcatur homine, Dei, non hominis eſt. Et ſicut Solis lux etiamſi per immunda loca tranſeat, non inquinatur, ſed ab iis qui illuminantur pura accipitur: ſic Dei verbum etiamſi nonnunquam ex ore prodeat hominis impuri, purum nihilominus ab iis qui audiunt, accipitur, nec ex docentis impuritate labis aut ſordium quicquam contrahit.

Hęc tu Brenti, non es tam hebes, vt non intelligas, ſed ita malitia cor tuum excæcauit, vt aliud nonnunquam ſcribas, quàm quod ſentis ipſe, dum odium erga Petrum tuum expleturus, omnem anſam illum calumniandi quęris.

Epicuræi & Sardanapali plures apud Lutheranos quàm christianos.

Neque verò propterà Petrus cœleſtia oracula Spiritus ſancti ſubiecit Epicuræis & Sardanapalis, quòd negat ab iis qui iudicant de ſententia ſcripturæ, gratiam Dei gratum facientem eſſe requirendam. Non ſunt Epicuræi, ſed neque Sardanapali, à quibus publica & legitima profeſſio fidei & vocatio requiritur. Porrò de animo cuiuſque, quid in pectore ſuo clauſum quiſque gerat, Dei ſolius eſt iudicium. Si quis autem Eccleſiæ iudicio tanquam Epicuræus & Sardanapalus eſt condemnatus, is ad iudicium de ſententia ſcripturę non admittitur, quin è cœtu piorum eiicitur: quoad verò legitimi iudicis decreto talis pronunciatus non fuerit, tolerari debet quamdiu toleratur ab Eccleſia, nec alicuius priuati ſententia condemnari. Docuimus autem in priori capite, Martini Lutheri, qui dux veſter eſt & anteſignanus, teſtimonio, non pauciores inter vos Epicuræos & Sardanapalos reperiri quàm inter nos, qui catholici vocamur & ſumus per Dei gratiam, pręcipuè ſi paucitatem veſtrorum cum noſtrorum conferas multitudine. Sed audi quid ex veſtris quidam ſcribat, veſtrum enim voco Ioannem à Lasko, qui priùs veſtrùm, poſtea gradu facto dogma Sacramentariorũ eſt amplexus, quod amplexus nunquam fuiſſet, niſi veſtro exemplo ſuum priuatum ſenſum publico totius Eccleſię ſenſui & conſenſui anteponere fas eſſe iudicaſſet. Is igitur in epiſtola quadam quam ad Sereniſſimum Regem meum ſcripſit, iis verbis vtitur: Summa, inquit, diligentia ac circumſpectione opus eſt, ne ſub prętextu ac fuco Euangelii, aut nouum rurſus aliquod tyrannidis genus inuehatur, aut ſectis alioqui omnibus, atque ita demùm atheiſmo feneſtra aperiatur, ad quem nunc maxima ferè hominum pars neſcio quo modo inclinare videtur. Audiunt, Brenti, quemadmodum hic inter vos diu, multumq; verſatus, non obſcurè fatetur, quòd ſub pretextu ac fuco Euangelii veſtri, (nihil iam dicam de tyrannide, de qua vehementer queritur) maxima ferè pars hominum ad atheiſmum quendam inclinare videtur. Ad quem non inclinant modò multi, verumetiam apertè ruunt, & præcipites in eum feruntur: quam ad rem gradum illis doctrina veſtra fecit. Et hos tu iudices de ſententia ſcripturæ dare nobis vis, quos palàm ad atheiſmum inclinare, vel reuera potius, etiam is qui ſunt factionis veſtræ, profitentur.

A teſtimoniis Lutheri & Ioannis a Laſco.

Conuitiator Brentius affingit Soto, quæ lubet.

Sed audiamus iterum ardentem ira atque odio Brentiũ, & impotenti quadam conuitiandi libidine prorſus furentem. Profert ex capite de Conciliis verba Petri, quæ ſic habent: Eccleſia cui promiſſio illa Chriſti facta eſt: Portæ inferi non præualebunt aduerſus eam, viſibilis eſt, nec ex electione Dei aut vera fide & charitate interiùs pendet, vt quis ad Eccleſiam pertineat, ſiue vt ſubditus, ſiue vt Prælatus, ſed vt viuũ Eccleſię mēbrum ſit, hæc requiruntur. Ac mox inſultat. Macte virtute Aſote, ſic defenditur Catholica Eccleſia, ſic conuincuntur nouatores illi hęretici. Os impudentiſſimum, audes tu Eccleſiam illam, aduerſus quam non pręualent portæ inferi, hoc eſt, veram & firmam, ita infamare, vt affirmes eam nec ex electione Dei, nec ex vera fide & charitate pendere? Dicit quidem Aſotus hæc requiri, vt quis ſit viuum Eccleſiæ membrum, non autē vt ſit eius Eccleſiæ membrum, aduerſus quam non præualent portæ inferi. Quæſo autem te, an non is aduerſus quem non præualent portæ inferi, eſt viuum Eccleſię membrum? Quid? Portæ ne inferi tam imbecilles, tam eneruatæ ſunt, vt ne quidem aduerſus mortua Eccleſię membra pręualeant? Ne tu mihi concionaris de ſtramineis portis inferi, quæ ſic computruerunt, vt ne mortuum quidem ſuperare queant. O bellum defenſorem Catholicę Eccleſiæ.

Reſponſio.

Quàm improbum autem Sophiſtam hic agit Brentius? qui pręterquam quòd cùm diceret, negare Petrũ, ꝙ Eccleſia pēdeat ex vera fide & charitate, ſuſtulit hanc vocem, interiùs, diuerſum quiddam ex verbis Petri colligit, ꝗ quod illi vel cogitare in mentē venit vnquam, cùm tamen quid ſibi voluerit Petrus iis verbis, obſcurum illi non ſit. Vbi verò dixit hoc vnquam Petrus, quòd aduerſus aliquod Eccleſię membrum portę inferi non præualeant, quamlibet id etiam viuũ fuerit: quod certè tu magis fortiter quàm veraciter affirmas? Nā viuum fuit Eccleſię membrum Cyprianus, præualuerunt nihilominùs aduerſus eum portæ inferi, vt in errorem inciderit: quem aut correxit poſteà, ſicut putat Auguſtinus, aut ſi minùs correxit, tamen quòd quam ſecùs ſeſe res habebat, ſenſerat, quandoquidē in Catholica nihilo ſecius vnitate permanſit, & charitatis vbertate compēſatum, & paſſionis falce purgatum eſt: cùm præſertim illis tēporibus, nihil adhuc plenarii concilii ſententia, quid hac de re ſentiendum eſſet, Eccleſię totius cōſenſio cōfirmaſſet. Origenes verò ſanctitas, cui nota non eſt? Idem & de Tertulliano & de aliis nonnullis dicere licet. Quæ igitur eſt iſta collectio Brētii, quandoquidem non præualent aduerſus Eccleſiam portæ inferi, non eas etiam aduerſus Eccleſię membrũ aliquod pręualere, cùm omnis homo per ſe conſideratus ſit mendax: Eccleſia contrà vbi ſunt fideles omnes in vnum congregati, columna ſit & firmamentum veritatis. Nunquam igitur ea fuit ſententia Petri, quam adfert Brentius, qui ſibi finxiſſe videtur, quod impugnaret: ſed hoc dixit iſto loco Petrus, quod alio loco dixerat, quem protulit Brentius ex capite de Eccleſia, vt quis pertineat ad Eccleſiam illam, cui promiſſio facta eſt, Portę inferi non pręualebunt aduerſus eam, non pendere ex electione Dei, aut charitate & fide interiùs, verùm ſufficere publicam & legitimam profeſſionem fidei & vocationem: cæterum vt viuum ſit aliquis

Inferorum portæ contra membrum etiam viuum Eccleſiæ præualere poſſunt.
Cyp. Au. epi. 48.

Origenes.
Tertullianus.

Eccleſiæ mẽbrum, illa requiri. Quo magis autem res intelligi queat, vnde Petrus occaſionem ſumpſerit hęc ſcribendi, paucis aperiemus.

Collatio rationum Brentii & Soti.

Brentius in ſua confeſſione dum vehementer metuit, ne qnid in fide certũ habere queamus, conciliorum auctoritatem, per quæ fit vt certa ſit & vna fides noſtra, modis omnibus eleuare conatus eſt: primùm quòd non quiuis hominũ cœtus pro vera Eccleſia haberi poteſt: deinde quòd in ea pauci ſunt electi, quòd non omnium fides, quòd plerũq; maior pars vincit meliorem: Poſtremò quòd Spiritus ſanctus non facit populum ſuum impeccabilem, ſed relinquat in ipſo multas & varias imbecillitates. Ad hęc è regione Petrus ea verba poſuit, quæ per Brentium adducta ſunt, quibus illud oſtendere conatur, Eccleſiam non ex electis tãtùm conſtare, quibus nihil intus deſit, quod ad fidem & charitatem pertineat, ſed conſtare ex vocatis, ex iis qui publicè ſe Chriſtianos & fideles profitentur, de quibus dicit etiam Chriſtus: Multi ſunt vocati, pauci verò electi: fieri poſſe, vt qui ſe publicè Chriſtianos profitentur, animo quiduis potiùs, quàm Chriſtiani ſint, eſſe huius Chriſti corporis, quæ vocatur Eccleſia, partim viua, partim etiam putrida & mortua membra, atque hęc quamdiu aut ipſa ſe non præciderint, aut Eccleſiæ iudicio pręciſa non fuerint à Chriſti corpore, membra illius vocari & eſſe, quamuis mortua. Quid erat hìc Brenti quod arroderes? Primùm ſi vocem ipſam Græcam conſideres, certè Eccleſia non eſt electorum ſed vocatorũ cœtus, in quo multi vocati, pauci ſunt electi. Deinde verò fateris hoc ipſe, quòd huic Eccleſiæ, de qua loquimur, in hac terra multi mali & hypocritæ ſunt admixti. Qui ſunt autem alii hypocritæ, quàm, qui publicè Chriſtianam fidem profitentur, cùm intùs fide ſint, charitateq; deſtituti? Cùm igitur idem dixerit Petrus in capite de Eccleſia, quod à te dictum fuerat, fuitne locus hic tragicis iſtis exclamationibus? Fuitne locus impotentibus conuiciis? quibus ita petulanter in graue hunc & pium virum debacchatis, & cùm ipſe ſis effrons, homini pudentiſſimo falſum impudentiæ crimẽ obiicere non vereris. Sed vnde nobis Lutheri diſcipulum, vnde quinti Euãgelii aſſertorem agnocere liceret, niſi ex feſtiuis hoc genus leporibus?

Matth. 20.

Rationes Soti defenduntur.

Boni & mali in Eccleſia, ſed diuerſa ratione.

Manifeſtius eſt, quàm vt negare poſſis Brenti, quòd in Eccleſia non boni tantùm, ſed & mali ſunt, ac plures mali, ſed longè diuerſa ratione quàm boni. Siquidem boni ſunt in ea tanquàm viua membra, quæ vitam ſuam habent à Spiritu Chriſti, & viuifico illo influxu, qui eſt per viuam fidem & charitatem. Contrà mali ſic ſunt in Chriſti corpore Eccleſia, ſicut ſunt in humano corpore ſanguis noxius, humores mali, capilli, vngues, membra areſacta, quę tametſi vitam à ſpiritu non recipiunt, ſunt nihilominùs in corpore. Cæterùm ſi nimis exundat ſanguis noxius, phlebotomia tollitur, ne totum corpus pereat: ſi nimis luxuriat, cæſaries capitis aut barba tondetur: ſi nimis extant vngues indecorè, reſecantur: ſi redundet corpus malis humoribus, per vomitum releuatur: Si deniq; membrum aliquod cancro ſit infectum, enſe reſcinditur, ne pars ſyncera trahatur. Eadem eſt etiam ratio eorũ, qui mali ſunt in Chriſti corpore Eccleſia. Nam ſi nimis exundat eorum effrenis petulantia, vel caſtigatione cõprimitur, vel excõmunicatione prorſus reſecatur. Quoad autẽ qui ſunt tales, aut Eccleſiæ iudicio per excõmunicationem ſeparati non fuerint, aut ipſi ſponte ſua foras nõ proſilierint, dũ vel perſequuntur, vel contemnunt Eccleſiã, aut à Deo non fuerint per mortẽ exterminati, tolerantur in Eccleſia, & quàm diu non præciduntur, ſunt eius Eccleſiæ membra, cui facta eſt illa promiſſio: Portæ inferi non præualebunt aduerſus eam, haud aliter illi adhærentia, quàm adhęret palea tritico, vel capilli, membraque arida corpori humano. Et contra hanc Eccleſiam, in qua ſunt & boni & mali, non pręualere portas inferi firmiter credimus. De qua quoties agitur, non tam fidimus hominum ſanctitati, quàm ipſius Chriſti promiſſioni, qui fallere neſcit: qui cùm poſſit ex lapidibus filios Abrahæ ſuſcitare, poteſt etiam per lapides ſalutem noſtram procurare. Hæc nobis viſum eſt craſſius explicare pinguiore (quod aiunt) Minerua, non tua Brenti, cui ſatis iſta perſpecta ſunt & explorata, nec ſecùs rem habere certò ſcis: quo nequior es, qui ſciens manifeſtam veritatem oppugnas. Non igitur tua, ſed eorum cauſa fuſius iſta diximus, qui noſtro ſeculo veterem Donatiſtarum errorem renouantes, manifeſtos peccatores eſſe negant in Eccleſia.

Quàm diu mali Eccleſiæ maneant membra.

Matth. 7.

Sed audiamus reliqua proſequentem Brentiũ: Scimus, inquit, multos impios dicturos: Domine per nomen tuũ prophetauimus, per nomen tuũ dęmonia eiecimus, ac alias virtutes præſtitimus: ſed indiciũ de doctrina æternę noſtræ ſalutis deferre ad eos, qui ipſi palàm fatentur, ſibi ea in re non opus eſſe nec electione Dei, nec vera fide atq; charitate, quid hoc aliud eſt, quàm ſpiritum ipſum ſanctum à ſuis ipſius oraculis diiudicandis excludere, & in locum eius homines Epicuræos & Sardanapalos reponere? Scis tu Brenti, nihil alienum à vero docuiſſe Petrum, ſed cũ veritate non poſſis, mendaciis eũ oppugnare conaris. Quando dixit hoc vnquam Petrus, quòd ad eos deferendũ ſit de doctrina iudiciũ, qui palàm fatentur ſibi non opus eſſe nec electione Dei, nec vera fide atq; charitate? An ille non potiùs diſertis verbis contrarium dixit, nimirum requiri in eis publicam & legitimam profeſſionem fidei? Non te pudet vanitatis? An non pugnant inter ſe, profiteri publicè fidẽ, & dicere, non eſt mihi opus fide? Quod ſi quis auſus eſſet dicere, tantum abeſt, vt ad eum iudicium de doctrina deferretur, vt is à Chriſti corpore tanquam putridum membrum reſecaretur potiùs, & è cœtu piorum exterminaretur. Obiicis alicubi Petro, quòd is non ſatis explicet, quid velit dicere: Eſt autem is reuera de eorum Theologorum numero, qui ſunt rerum quàm verborum ſtudioſiores, vt cum Paulo dicere poſſit: Etſi imperitus ſermone, ſed non ſcientia. Quamobrem ne quis erret, quid nos eum exiſtimemus dicere voluiſſe, paucis indicabimus.

Vindicatur Sotus ab iniuria Brentii calumnioſa.

2 Corinth. 11.

Explicatio ſententiæ Soti.

Certum eſt eum in hac ſententia nunquam fuiſſe, vt putaret, quibus de doctrina iudicandum eſt, eos non opus habere gratia, non fide & charitate interna, cùm nulli magis indigeant iis rebus, quàm qui doctrinæ religionis iudices conſtituendi ſunt. Cæterùm hanc illius fuiſſe ſententiam omninò perſuaſum habemus, quòd officium in iis, non meritum ſpectatur, quibus de ſcripturę ſenſu iudicandũ eſt: ita vt ſi quis ad hoc

iudicium

iudicium ſit vocatus, hoc eſt, Apoſtolorum in Eccleſia locum teneat, quem Epiſcopi tenent, habeat preterea publicam & legitimã fidei profeſſionẽ, is ad iudicãdũ de doctrina ſit idoneus. Nihil vt aliud ſenſerit, quàm quòd ab Imperatore Baſilio dictum aliquando fuiſſe in ſuperiore capite commemorauimus: Quantæcũq; religionis & ſapientiæ Laicus exiſtat, vel etiã ſi vniuerſa virtute interius polleat, donec Laicus eſt, ouis vocari non deſinet: rurſus quantacũq; ſit Epiſcopus irreuerentia plenus, & nudus omni virtute, donec Antiſtes eſt, & veritatis verbum rectè prædicauerit, paſtoris nominis & dignitatis damna non patietur. Quæ ratio eſt in ordine ouium conſtitutis paſtores verborum ſubtilitate diſcutiẽdi, & ea quæ ſuper nos ſunt quærendi? Paſtorum eſſe vult de doctrina iudicium Petrus, non ouium: ita vt ſi præſtet etiam vel ſanctitate vel doctrina aliquis ex ouibus, quod vſu venire quandoque poteſt, nihilominus ei de doctrina ſibi iudicium arrogare fas non ſit. Eſt autem aliquid in hac ſententia quòd abs te Brenti meritò reprehendi queat? niſi fortè velis Dei ſpiritum per Paulum loquentem reprehendere. Nunquid omnes apoſtoli? nunquid omnes Prophetę? nunquid omnes Doctores? Oportet vt ordo ſit in Eccleſia, nec omnes omnia ſibi arrogent. Quę ciuilis, eadem Eccleſiaſtici quoque Magiſtratus eſt ratio. Reperire nonnunquam de plebe licet, & iuriſprudentia & integritate maiori præditos, quàm pleriq; ſint ex politico Magiſtratu, qui iudicum officio funguntur? num ideò legitimos iudices de gradu ſuo deturbabunt? num ideò cuiuis de vulgo qui ſibi caſtus & prudens videbitur, iudicis officium vſurpare ſibi licebit? Minimè gentium. Quam diu toleratur à ſuperiore Magiſtratu Iudex inferior, tam diu neceſſe eſt ab iis quoque toleretur, quorum Iudex eſt. Ac ſit aliquis ſanctiſſimus, ſit iuris conſultiſſimus, Iudicis tamen ordinarii ſibi munus non ſumet, quoad alius hoc officio fungitur. Cęterùm quò minus in conſilium adhibeatur à Iudice, nemo prohibebit. Hanc nos Petri ſententiam fuiſſe non dubitamus: quod ipſum etiam tibi demonſtratum exiſtimamus, ſi modò te reſponſo ſuo dignum iudicauerit. Nam & nos in hanc arenam nunquam deſcendiſſemus, niſi nos incircunciſi illius philiſtęi admiratoris tui Vergerii procacitas & iactantia impuliſſet, qui sereniſſ. Regi noſtro libellũ hunc tuum dicare, & virum illum ſanctum Aloyſium Lipomanum ad diſputandum de capitibus in eo contentis ipſo iudice prouocare veritus non eſt. Quamobrem non tam Petrum à Soto contra te defendere, quod ſi volet ipſe, multò præſtabit melius, nec hac in parte noſtra opera indiget, quàm sereniſſimo Regi noſtro, quæ ſit ius de rebus Eccleſiaſticæ doctrinę veritas, iudicare volumus.

Officium non meritum ſpectandum in Prælatis. Baſilius Imperator. Paſtorum non ouium eſt de doctrina iudicium.

Vt in ciuili ſic in Eccleſiaſtico Magiſtratu tolerandi poteſtas eſt penes rectores, quamuis improbos.

Pergit Brentius: Si Aſotus ſeriò reponit librum Sapientię in Catalogo Canonicorum librorum, miror quod non audiat quid ibi dicatur: In maleuolam animam non introibit ſapientia, nec habitabit in corpore ſubdito peccatis. Spiritus enim ſanctus fugiet dolum, & auferet ſe à cogitationibus inſipientibus. Si Aſotus iudicat hoc verũ eſſe, quomodo audet nobis eos Chriſtianę diſciplinæ iudices proponere, in quorum maleuolã animam non ingreditur ſapientia, & quos Spiritus ſanctus fugit? Paulus ait: Qui non habet ſpiritum Chriſti, hic non eſt eius. Non habent autem ſpiritum Chriſti, qui non ſunt à Deo electi, & non habent veram fidẽ & charitatem, quomodo ergo hi poſſunt eſſe de doctrina Chriſti iudices?

Argumentum Brentii. Sap. 1. Rom. 8.

Sapientię liber, ſicut ſuperiùs à nobis demonſtratum eſt, quamuis ab Hebręis excluſus, à Chriſtianis tamen in catalogum Canonicorum librorum à mille ducentis & amplius annis eſt repoſitus: quam etiam ob cauſam teſtimonium eius libenter accepimus. Verùm quem tu ſenſum eius adfers, eum reſpuimus. Quòd in maleuolam animam non intrat ſapientia, quodq́ue non habitet in corpore ſubdito peccatis, minimè negamus. Quæ ſit autem iſta ſapientia, fortaſſis nobis tecum non conuenit. Nã nos à ſcriptura docti dicimus, Ecce pietas eſt ſapientia. Quam autem pietatem Latinus interpres, eam ſeptuaginta verterunt θεοσέβειαν, quaſi tu dicas cultum Dei. Quis autem eſt cultus Dei, inquit Auguſtinus, niſi amor eius? Hic igitur non introibit in maleuolam animam, nec habitabit in corpore ſubdito peccatis. Nam peccatum, mortale præſertim, cum charitate conſiſtere non poteſt, cum fide quæ eſt ex auditu & intelligentia ſcripturarum, poteſt.

Reſponſio. Liber ſapientiæ Canonicus & à Brentio male intellectus. Sapientia quid. Iob. 28. Aug. lib. 2. de Trin. cap. 14.

Poteſt habere peccator ſcientiã ſcripturarum, poteſt habere fidẽ, charitatem habere non poteſt. Et certè diuerſa dona ſunt Spiritus ſapientiæ & Spiritus ſcientię, ſicut etiam ex Eſaiæ illo loco patet, vbi dona Spiritus ſancti enumerantur. Quod etiam Paulus indicat dicens: Alii quidem per ſpiritum datur ſermo ſapientię, alii autem ſermo ſcientiæ ſecundum eundem Spiritum. Sermo ſapientię non datur illi, cuius corpus peccatis eſt ſubditum: ſermo ſcientię, donum prophetię datur. Itaque quęritur alicubi Auguſtinus: Surgunt indocti & rapiunt cœlum, & nos cum doctrinis noſtris, ecce vbi volutamur? Poteſt habere quis ſcientiam, & cum illa mergi in profundum inferni: ſapientiam, hoc eſt, verã pietatem, quę charitas eſt, habere non poteſt, niſi is, cui regna cœleſtia ſunt præparata. Sed audi, quid ea de re ſcribat Auguſtinus contra Parmenianũ hæreticum, qui tuebatur eandem quam tu Brenti, ſententiam. Spiritus, inquit, ſanctus in Eccleſia pręposito vel miniſtro ſic ineſt, vt ſi fictus non eſt, operetur per eum Spiritus ſanctus, & ad eius mercedem in ſalutem ſempiternam, & eorum regenerationem vel ædificationem, qui per eum ſiue conſecratur, ſiue euangelizatur. Si autem fictus eſt, quoniam veriſſimè ſcriptum eſt: Spiritus enim ſanctus diſciplinę effugiet fictum, deeſt quidem ſaluti eius, & auferet ſe à cogitationibus, quæ ſunt ſine intellectu, miniſterium tamen eius non deſerit, qui per eum ſalutem operatur aliorum. Propter quod Apoſtolus ait: Si enim volens hoc facio, mercedẽ habeo: ſi autem inuitus, diſpenſatio mihi credita eſt: id eſt, illis prodeſt, quibus hoc diſpenſo, non mihi, qui fictus ſum. Qui enim inuitus facit propter commoda, gaudiaq; carnalia, quæ ſi aliter habere poſſet, illud deſereret, ipſe vtique fictus eſt, ideoq́ue inuitus facit, ſed eis prodeſt erga quos facit. Se autem tantùm à mercede ſalutis alienat, non etiam illos priuat, quibus cibaria dominicus etiam malus ſeruus impendit. Intereà tamen illud libenter concedimus, quòd myſteria ſua citius iis, qui mundo ſunt corde, Deus reuelat, quàm illis qui variis ſunt flagitiis cooperti. Atque vtinam hoc præſtari poſſet, vt ad munus Apoſtolicum, cuius proprium eſt de doctrina religionis iudicare, non vocarentur, niſi quorum eſſet perſpecta vitæ ſancti-

Scientia cum peccato eſſe, non autem ſapientia põt. Eſai. 11. 1. Corinth. 12. Aug. lib. 8. confeſſ. cap. 8. Lib. 2. contra epi. Parmenia. cap. 11. 1. Cor. 9. Pium votum authoris.

Eſai.24.

monia: fortaſſis tanti motus in Eccleſia non fuiſſent excitati: qui verò ſunt excitati minore negotio ſedari poſſent. Verùm nemo propterea putet ſe iuſtam habere cauſam ab Eccleſię vnitate diſcedendi, vel eorũ qui præſunt iudicium declinandi, quòd ſicut populus, ita eſt & ſacerdos, nec ſanctitate cęteros, qui præſunt, excellant. Quamuis enim hi ſpiritum Chriſti non habeant, quo ſancti ſint ipſi, habent tamen ſpiritum Chriſti, quo ſanctos reddãt alios, ſiue cùm baptizãt, ſiue cùm peccata remittunt, ſiue cùm Dei verbum annunciant, deq; ſcripturæ ſententia iudicant. Nã quod ſancti fiunt homines, ſiue baptiſmus id ſit, ſiue abſolutio, ſiue Dei verbum, non miniſtrorum eſt, ſed ipſius Domini. Preclarè Gregorius Nazianzenus, vbi docere conatur, non eſſe curioſè dignitates eorum, qui nos purgant, expendendas, nec eſſe iudices indicãdos: Sint, inquit, duo annuli, aureus hic, ferreus alius: vterq; regia imagine ſculptus, ceræ ambo imprimantur, quid inter ſignum hoc & illud intererit? Nihil. Diſcerne materiam in cera, etiamſi ſapientiſſimus exiſtas, dic quódnam ferri, quód ve ſit auri ſignaculum. Vnum eſt vtrunque, materia eſt diuerſa, character vnus eſt. Quæ baptiſmi, eadem & abſolutionis, eadem & doctrinæ eſt ratio. Idem eſt baptiſmus, eadem abſolutio, eadem doctrina, idem Dei verbum, ſiue à probo, ſiue ab improbo miniſtro proficiſcatur. Dic autem tu Brenti, qui poteſt per miniſtrum, quamuis improbum, peccata remittere, qui minùs, poſſit per eundem doctrinæ veritatem indicare? An maius quiddam eſſe putas interpretari Scripturas, quàm peccata remittere? Verè dictum eſt ab Ambroſio, quòd quicquid verum à quocunque dicitur, à ſancto dicitur Spiritu, quodq́ue gradus chariſmatum ſunt officiis Eccleſiæ, non vtique meritis humanis indulti. Sicut igitur qui dicit Dominum Ieſum, in Spiritu ſancto dicit, qualis vis ſit, ita & in loco ordinis officii eccleſiaſtici poſitus, gratiam habet qualis vis ſit: nõ vtique propriam, ſed ordinis, per efficaciam Spiritus ſancti. Nam neque qui plantat, eſt aliquid, neque qui rigat, ſed qui incrementum dat Deus. Quid autem aliud vult Petrus à Soto, niſi quod ab Ambroſio dictũ eſt, Gratiam chariſmatum officiis Eccleſiæ, non meritis humanis indulgeri, quam qualiſcunque ſit, habere tamẽ poſſit qui eſt in loco ordinis eccleſiaſtici poſitus. Sed ſi nullum apud vos pondus habent veterum Orthodoxorum teſtimonia, proferam veſtri cuiuſdam non ignobilis ea ipſa de re ſententiam. Ioannes is eſt Caluinus: Queritur hic, inquit, cùm impii præclarè interdum de Chriſto & ſplendidè diſſerant, an habeant Dei ſpiritum? Reſpondeo: Eos proculdubiò habere quod ad effectum illum ſpectat: ſed aliud eſt donum regenerationis, aliud donum nudæ intelligentiæ, qua Iudas quoque præditus fuit, cùm Euangelium prædicaret. Verùm de iis ſatis.

Greg. Nazian. in orat. in ſanctum lauacrum. Iudices non iudicandi.

Amb. in 12. cap. 1. ad Corint. Gratia chariſmatum officiis Eccleſiæ, non meritis humanis indulgetur.

In Cap. 12. 1. ad Cor.

Mat. 16. Brentius contra auctoritatem clauium.

Ad confirmandam Conciliorum & Epiſcoporum auctoritatem adduxerat Petrus & illa loca: Tibi dabo claues regni cœlorum. Et: Quicquid ſolueritis in terra, &c. Quibus productis Brentius: Sed hæc, inquit, loca non ſolùm ſacræ ſcripturę, verumetiam Eccleſiaſticorum ſcriptorum teſtimoniis à vanis & impiis Sophiſtarum commentis ita vindicata ſunt, vt exiſtimem Aſotum in alio orbe hactenus commoratum, quòd neſciat, quid in hoc orbe aduerſus Romanenſium adulatorum deprauationes dictum, ſcriptum, ac etiam pictum ſit. Claues enim Eccleſiæ datę ſunt Petro & Confeſſoribus Petrę, quæ eſt Chriſtus. Non ſunt datæ Lyberio, Arriano, aut Marcellino idololatræ: datę ſunt miniſtro, non hoſti Eccleſiæ: datę ſunt ſeruo Chriſti, nõ ſeruo Antichriſti. Etiamſi ſit inter vos aliquamdiu Petrus commoratus, eſt reuera tamen in alio quodam orbe natus. Quàm felix eſt autem orbis ille, in quo natus eſt? Nam ſolus hic eſſe propemodum orbis nunc videtur, vbi Pelopidarum, hoc eſt Lutheranorum, & aliorum noſtri temporis hæreticorum nec facta videntur, nec vel nomen ipſum auditur. Nullum eſt enim regnum noſtro hoc infelici ſeculo magis ab hęreſibus intactum, quàm ſit vel hoc ſolo nomine feliciſſimum Hiſpaniarum regnum, cui propter hanc in fide Catholica conſtantiam, & eius tuendæ diligentiam alias pręterea multas felicitates Deus largitur. Quæ laus olim penes Germanos fuit, quoad illi non aliud erant quàm Chriſtiani, nec in aliud Euangelium ſe transferri paſſi ſunt ab eo, quod à patribus acceperant, vt eſſe gens armis inuicta crederetur, ea poſteaquam Lutherus in Germania Babylonem ędificare cępit, nunc eſt ferè ad Hiſpanos tranſlata. Eſt autem ita, quòd nuſquàm ſunt pauciores, quàm in felici orbe illo, qui deprauationes veſtras & ſcripturarum contorſiones vel ſcriptas, vel pictas viderint: tantùm abeſt, vt de iis quicquam dici audierint. Ac tantò maior eſt illius regni tranquillitas, in quo & Rex pientiſſ. legitimè imperat, & qui ſunt eius poteſtati ſubiecti, ſic in omnibus ei dicto ſunt audientes, nullum vt fidelium & obſequentium ſubditorum officium in ſe requiri patiantur, quos erga Regem ſuum, cuius opera fieri vident, vt non ab externis hoſtibus modò, verumetiã ab iis, qui multò ſunt pernicioſiores domeſticis inimicis (hæreticos dico) tuti eſſe queant tanto ſtudio & obſeruantia eſſe conſtar, vt quoties id vel ſalus illius vel dignitas poſtulet, ad quoduis vitæ diſcrimen ſubeundum non minore animorum alacritate, quàm alii ſolent ad epulas, accurrant. Etſi autem in felici orbe illo vana & impia commenta veſtra non à quibuſuis leguntur, lecta ſunt ea tamen & à Petro, & ab aliis viris doctis, quos cum iudicio legere poſſe exiſtimatum eſt, & quę contra clauium auctoritatem à veſtris adferuntur, pluribus doctiſſimorum virorum ſcriptis pridem confutata ſunt, nihil vt ea nunc à nobis repeti ſit neceſſe.

Reſponſio.

Commendatio regni Hiſpaniarum.

Pagina 120 Brentius cur quò facit Liberium Arrianum & Marcellinum idololatram.

Cæterùm quòd Liberium fuiſſe ſcribis Arrianum, id in proximo ſuperiore capite falſum eſſe docuimus. Sed neque Marcellinum rectè dixeris idololatram, etiamſi metu cõpulſus, thura idolis admouiſſe legitur. Nam vt lapſus in crimen hoc aliquando fuerit, martyrio tamen illud expiauit. Peccauit vt Petrus, pœnituit vt Petrus. Et ſicut Petrus non inter eos, qui negauerunt Chriſtum, ſed inter eos qui conſtanter eum confeſſi, nullum ſupplicii genus ſubire, ad extremum vitam etiam pro nomine illius profundere non dubitarent: ſic & Marcellinus non inter idololatras, verùm inter ſanctos martyres ab Eccleſia Dei numeratur. Intereà tamẽ illud libenter tibi concedimus, quòd claues datæ ſunt Petro, & ſucceſſoribus eius petræ confeſſoribus, Eccleſiæ miniſtris, & quamlibet indignis, ſeruis tamen Chriſti: non ſunt autem datæ vobis hoſtibus Eccleſię & ſeruis Antichriſti.

Citat Brentius. Hiero. contra clauis Eccleſiæ Hier. in cap. 16. Matth.

Pergit Brẽtius: Et quæcunque ligaueritis in terra, erunt ligata & in cœlo: Quæcunque ergo pręceperint Pręlati, erunt pręcepta Dei, & quoſcunque abiecerunt ex Eccleſia, erunt & abiecti à Deo. Quid eſt igitur illud, quod Hieronymus de priore dicto apud Mat. ſcribit? Iſtum locum inquiens, Epiſcopi & Presbyteri non intelligentes, aliquid ſibi de Phariſęorum aſſumunt ſupercilio, vt vel damnent innocentes, vel ſoluere ſe noxios arbitrentur, cùm apud Deum non ſententiam Sacerdotũ, ſed reorum vita quæratur. Hic Alonis iterum habebit paratas ſuas regulas interpretandi dicta Patrum. Quid ſi nos Brenti, Hieronymo oppoſuerimus aliquanto vetuſtiorem ſanctum illum Martyrem Cyprianũ? Sic enim loquitur: Nec fas erat Eccleſiam pulſantibus claudi, cum permiſerit ipſe qui legem dedit, vt ligata in terris, etiam in cœlis ligata eſſent: ſolui autem poſſent illic, quę hìc priùs in Eccleſia ſoluerentur. Clariùs autem Hilarius Petrum alloquens: O in nuncupatione noui nominis fęlix Eccleſiæ, fundamentum, dignaq; ædificatione illius petrę, quæ infernas leges & tartari portas, & omnia mortis clauſtra diſſolueret. O beati cœli ianitor, cuius arbitrio claues æterni aditus traduntur, cuius terreſtre iudicium pręiudicata auctoritas fit in cœlo, vt quę in terris aut ligata ſunt, aut ſoluta, ſtatuti eiuſdem conditionem contineant & in cœlo. Ioannes quoque Chryſoſtomus: Sacerdotum, inquit, vinculum ipſam etiam animam attingit, atque ad cœlos vſque peruadit. Vſque adeò, vt quęcunq; infernè Sacerdotes confecerint, illa eadem supernè Deus rata habeat, ac ſeruorum ſententiam Dominus confirmet. Quos ſequutus Bernardus, vbi de Petro loquitur: Claues, inquit, regni cœlorum tam ſingulariter accepit, vt pręcedat ſententia Petri ſententiam cœli. Et eius æqualis Hugo de ſancto Victore: Sententiam, inquit, Petri non pręcedit, ſed ſubſequitur ſententia cœli. Vides igitur, quàm multos habeamus, quos vni Hieronymo opponere poſſimus. Verùm & is non pugnat cũ iſtis, æquè vt ipſe fuit Catholicus & Orthodoxus. Sunt enim duę claues, vna ſcientiæ, quam in Paulo: poteſtatis altera, quam in Petro fuiſſe ſcribit Ambroſius: quarum vtranque ſynagogę quoque Chriſtus tribuit, ſed interim Scribis & Phariſæis abuſum earum exprobrat: Væ vobis, inquit, legiſperitis, qui tuliſtis clauem ſcientiæ: ipſi non introiſtis, & eos qui introibant, prohibuiſtis. De claue autem poteſtatis dicit: Super cathedram Moſi ſederunt Scribæ & Phariſęi: omnia ergo quæcunque dixerint vobis, ſeruate & facite. Vtramque clauem in Eccleſiaſtico iudice coniunctam eſſe oportet. Nam ita demùm ratum erit in cœlo, quod aut ligauerit, aut ſoluerit in terra, ſi claue nõ errante fecerit, alioqui periculum eſt, ne rectè dicatur illud Prophetę: Mortificabant animas, quæ non moriũtur: & viuificabant animas, quæ non viuunt. Scientię clauis haud aliter eſt neceſſaria poteſtatem habenti, quàm lucerna in tenebris ambulanti, qua ſi deſtitutus fuerit, quid aliud conſequetur, quàm quod dicit Chriſtus: Si cæcus cæco ducatum pręſtet, ambo in foueam cadunt. Quamobrem quod à Bernardo & Hugone dicitur, ſententia Petri pręcedit ſententiam cœli, non aliter intelligendum eſt, quàm ſicut à Chryſoſtomo ſcriptum eſt: ſententiam ſeruorum Dominus confirmat, quatenus ea tamen iuſta fuerit. Nam ſi iuſta non fuerit, nihil poteſt dici verius, quàm quod ab Hieronymo ſcriptum eſt, quodque ante eum dixit Origenes: Si quis non recto iudicio eorum qui præſunt, depellatur, ſi ipſe non anteà exiuit, hoc eſt, ſi non ita egit, vt mereretur exire, nihil læditur in eo, quod non recto iudicio ab hominibus videtur expulſus. Et ita fit, vt interdum ille qui foras mittitur, intùs ſit: & ille foris, qui intùs retineri videtur. Quamobrem rectè monet vir ille ſanctiſſimus Gregorius Pontifex, magno moderamine paſtores vel ſoluere debere, vel ligare: Sed intereà ſiue iuſtè ſiue iniuſtè obliget paſtor, paſtoris tamẽ, inquit, ſententia gregi timenda eſt, ne is qui ſubeſt, & cùm iniuſtè forſitan ligatur, ipſam obligationis ſuæ ſententiam ex alia culpa mereatur. Paſtor ergo vel abſoluere indiſcretè timeat, vel ligare. Is autem qui ſub manu Paſtoris eſt, ligari timeat vel iniuſtè, nec paſtoris ſui iudicium temerè reprehendat, ne & ſi iniuſtè ligatus eſt, ex ipſa tumidę reprehenſionis ſuperbia, culpa quę non erat, fiat. Non vult Gregorius, vt de iudicio ſui paſtoris ouis iudicet, etiam ſi fortè error aliquis ſit admiſſus, quin ſententiam ab illo latam ne contemnat: Quam ſi tulerit inſons æquanimiter, coram Deo reus non erit: ſi uerò contempſerit, hoc ipſo nomine coram Deo quoque reus efficitur. Sed hæc ſicut alia multa, ſic volente Brentio extra cauſam dicta ſunt.

Reſponſio. Cyp. lib. 1 epi. 2

Hil. Canon. 16. in Matth.

Chryſ. lib. 3. de Sacerdotio.

Ber. in ſer. 1. in die Apoſt. Petri & Pauli. Hugo lib. 2. de Sacra.

Duæ claues. Amb. ſerm. 66. Luc. 11.

Matth. 23.

Ezech. 13.

Sententia Petri præcedit ſententiam Dei. Orig. hom. 14. in Leuiticum. Greg. homil. 26.

Ezech. 20. Exponitur locus, In præceptis Patrum veſtrorum nolite incedere. Acto 25. Acto. 16.

Pergit is: Si quicquid præceperint Patres in terris, erit Pręceptum Dei, quid eſt quod Propheta ait: In præceptis Patrum veſtrorum nolite incedere: nec iudicia eorum cuſtodiatis, nec in idolis illorum polluamini? Si non eſt incedendum in pręceptis Patrum Brenti, quid eſt quod Paulus & Silas, cum perambularent Syriam & Ciliciam, præcipiebant cuſtodire præcepta Apoſtolorum & Seniorũ? Quid eſt, quod iidem ipſi cùm pertrãſirent alias ciuitates, tradebant eis cuſtodire dogmata, quæ erant decreta ab Apoſtolis & Senioribus? Quòd ſi verbo libet vrgere, nos in auorum, proauorum, atauorum præceptis incedimus, qui mille quingentis annis non polluebantur in idolis, verùm eadem qua nos ratione, Chriſtum coluerunt, eiuſq; colendi rationem partim ſcripto, partim traditionibus ad nos tranſmiſerunt. Quare liberis veſtris cantilenam hanc rectius occinetis, qui niſi mentem illis Deus dederit meliorem, non in aliorum, quàm in Patrum ſuorum pręceptis incedent: auos enim & proauos ſuos præceptorum veſtrorũ ſectatores edere non poterũt. Sed quid quæſo vobis vultis, cùm hæc verba toties nobis obiicitis? nũ vt quam Patres religionẽ ſeruarunt, quos ritus tenuerunt, ab iis diſcedant liberi, ſemperq; diuerſam religionem, diuerſos ritus quos ignorauerunt Patres eorũ, ſequantur: quò vel ſic ſe quiduis eſſe potiùs, quàm Catholicos, teſtatum faciant omnibus? Quid eſſe poteſt abſurdius? Non ita nos docet Dei Spiritus: Interroga, inquit, patrem tuum, & annunciabit tibi: maiores tuos, & dicent tibi. Non te pręthereat narratio Seniorum: ipſi enim didicerunt à patribus ſuis, quoniã ab ipſis diſces intellectum. Ne tranſgrediaris terminos antiquos, quos poſuerunt patres tui. Terminos autẽ indubitanter tranſgreditur, qui ſtatuta patrum poſtponit, atque confundit: ſicut Alexander quartus à Petro à Pontifex Romanus, in prima ſua decretali ſcribit epiſtola. State ſuper vias, & videte, & interrogate de ſemitis antiquis, quæ ſit via bona, & ambulate in ea, & inuenietis requiem animabus veſtris.

Prou. 22. Eccle. 8. Prou. 22.

Hier. 6.

Math. 15. Profert & illud Brentius: Fruſtrà colunt me docentes præcepta & doctrinas hominum. Habet, inquit, A-
ſotus ſuum cœnum, quo hunc locum aſpergat. Sed ne ſit mora longa ſua occaſione probè (ne dubitet) eluetur.
Locum hunc Maximinus etiam Arianus aliquando protulit cum Auguſtino congreſſurus, ad eandem
Reſponſio ad locum Fruſtrà me colunt do. pra & do. hominum. ſententiam tuendam, quam hoc loco ſuſcepit Brentius defendēdam. Sic enim loquitur Maximinus: Si quid
de diuinis ſcripturis protuleris quod commune eſt omnibus, neceſſe eſt vt audiamus. Hæ verò voces quę ex
tra ſcripturam ſunt, nullo caſu à nobis ſuſcipiuntur, cùm ipſe Dominus moneat nos, & dicat: Sine cauſa co
lunt me docentes mandata & pręcepta hominum. Nihil itaque noui profertis Brenti. Docebimus hoc ſuo lo
co, quòd vetus hæc fuerit hæreticorum cantilena, qui nihil pręter ſcripturas recipiendum eſſe cenſerent. Ve-
rùm quid ad hęc Auguſtinus? Si ad iſta omnia, inquit, reſpondere voluero, id etiam ego agere videbor, ne ve
niatur ad cauſam. Proinde vt citò agamus, dic mihi fidem tuam. Sic Auguſtinus ne reſpōdere quidem digna
Aug. lib. 1. contra Maximinum. tus eſt ad hunc locū, quòd alienus à cauſa videretur, cùm æquè recipi traditiones Apoſtolicas oporteat atq;
ſcripturas. Quare nihil eſt, quòd dicat Brentius, dictum hoc Chriſti ſudem eſſe in Catholicorum oculis. Aſ-
ſueuerunt illi pridem, cùm nihil hęreticorum ore ſonèt frequentiùs. Rectè autem Petrus, ſolum illum cultū
Baſil. in Ethicis defini. 12. dicendum eſſe ſcribit ſecundum doctrinas & præcepta hominum, qui fidei non conſonat. Nam & ante eum
Baſilius indicauit, nihil aliud iis Chriſti verbis intelligi, quàm quòd humanis traditionibus ad mandatum
Dei reprobandum obſequendum non ſit. Quòd autem promittit Brentius confutare ſe velle, quod à Petro
de verborum horum ſenſu ſcriptum eſt, id facit in ſecunda pericope, verùm frigidiùs quàm vt reſponderi ſit
neceſſe, cùm præſertim in Confeſſione noſtra Chriſtiana pluribus & de hoc, & de pręcedenti ſcripturæ loco
tractauerimus, ad quam lectorem remittimus.

Coloſſ. 2. Profert & aliam Scripturam Brentius: Si mortui eſtis cùm Chriſto ab elementis mundi, quid quaſi viuē
tes in mundo decretis tenemini? Et mox iuxta præcepta & doctrinas hominum, quæ verbotenus quidem ha
bent ſpeciem ſapientię, &c. Quatenus elementis hoc genus, teneantur homines, docuimus in eadem illa Cō
feſſione. Quoniam verò nihil ea res pertinet ad præſentem cauſam, minimè neceſſarium eſſe duximus, hac
Alia obiectio. de re pluribus nunc agere. Pergit Brentius: Fingamus autem Chriſtum dediſſe hoc dicto, Quicquid ligaueri
tis in terra, &c. poteſtatem præcipiendi: non tamen dedit eam hoſtibus Eccleſiæ, non ſeruis Antichriſti, qui
præcipiunt quælibet: ſed veris miniſtris Eccleſiæ, & ſeruis Chriſti, qui præcipiunt, non quæ ipſis libent, ſed
Reſponſio. quæ Deus præcepit. Quæ igitur ſic in terris pręcipiuntur, erunt certè præcepta coram Deo in cœlo, quę vt
Deus verbo antè conſtituit: ita nunc per miniſtros ſuos verbo prædicata confirmat. Hac in parte libenter ti-
bi ſubſcribimus, quòd non dedit hanc poteſtatem vobis hoſtibus Eccleſiæ & ſeruis Antichriſti, qui præcipi
Lutherani docent præceptis Dei non conſentanea. tis, quę vobis libent: ſed nobis quamuis peccatoribus, veris tamē Eccleſię miniſtris & indignis ſeruis Chri
ſti, qui præcipimus, non quę nobis libent, ſed quæ Deus præcepit. Nam vbi præcepit Deus, vt crederemus
imputatione Chriſti iuſtitię nos iuſtos eſſe, etiam ſi nihil eius nobis adhæreat? Vbi præcepit, vt tanquàm arti
culum fidei crederet vnuſquiſque, ſibi certò remiſſa eſſe peccata, neque vel minimum de eo dubitare aude-
rèt, verùm contra Scripturam, de propitiato peccato ſecurus eſſet? Vbi præcepit credi, quòd abſoluta neceſſi
Eccleſia præcepta cum Dei præceptis congruunt. tate fiant omnia, & alia pleraque, quæ vos traditis, quòd vobis ita libet, non quòd Deus ita præceperit? Nos
contra nihil tradimus, niſi quod à Deo traditum eſt vel in ſacris literis præcipiente, vel in legitimis Cōciliis
inſpirante. Ieiunium præcepiſſe Deum conſtat, cæterum quibus temporibus, quòve modo ieiunandum ſit,
ordinandum Eccleſiæ ſuę reliquit. Quę quamuis tempora modumque ieiunandi præſcribit, nihil tamen
aliud tradit, quàm quod à Domino præceptum eſt. Idem & de oratione, idem & de Sabbato ſanctificando,
deque aliis præceptis Dei dici poteſt, de quibus nihil mutat, ſed quemadmodum decenter & ordine fieri poſ
Non conſtat ſibi Brentius. ſint omnia, docet nos noſtra mater Eccleſia. Quàm autem ſibi non conſtat Brentius? Paulò ſuperiùs non
abnuere viſus eſt in iis verbis: Quicquid alligaueritis, &c. datam eſſe poteſtatem miniſtris Eccleſię præcipiē
Marc. ult. di, nunc diuerſum eorum ſenſum adfert. Sic enim loquitur: Hoc dicto Chriſtus non loquitur de auctoritate
præcipiendi, aut mandandi, ſed de miniſterio Euangelii prædicandi: vt qui Euangelio, quod à miniſtris Ec-
cleſiæ in terra audit, crediderit, ſoluatur in cœlo: qui verò non crediderit, ligetur in cœlo. Mox profert ſcri-
Confutatio. pturam, iuxta illud: Ite in mundum vniuerſum, prædicate Euangelium omni creaturę. Qui crediderit Euan
gelio, ſaluuş erit: qui verò non crediderit, condemnabitur. Quod cùm ita verè ſe habeat, iniquiſſimum eſt,
quòd Aſotus remittat nos à ſacra ſcriptura ad ſuorum Canonum explicationes. Nouū verò genus interpre
tationis, ac totis mille quingentis annis Orthodoxis omnibus inauditum, quibus vnanimiter viſum eſt, iu-
diciariam quandam poteſtatem abſoluendi, condemnandi, præcipiendi, prohibendi iis verbis Apoſtolis &
eorum ſucceſſoribus eſſe conceſſam. Atqui de iis qui foris ſunt, hoc eſt, de infidelibus, negat ſuum Paulus
2. Cor. 5. eſſe iudicium. Verùm hoc vobis commentum placuit ad falſum dogma veſtrum de ſolius fidei iuſtificatio-
ne defendendum.

Brentius non vult premi Patrum auctoritate. Pergit Brentius: Remittitis nos ad Patres: Ad quos obſecro? ad veteres & iā mortuos? nominentur ergo, vt
ſciamus quorū interpretatio ſacroſancta & inuiolata haberi debeat. Græca Eccleſia ſuos habuit Patres, Ori-
genē, Chryſoſtomū, Baſilium, Nazianzenū, & alios. Habuit & Latina ſuos, Tertullianū, Cyprianū, Lactantiū,
Hieronymum, Auguſtinum, & alios. Habuit etiam poſterior ętas ſuos, Thomā Aquinatem, Albertum, Sco-
tum, & id genus multos. Ad quos ergo Aſotus inter hos aut illos nos remittit? num ad omnes & ſingulos in
Reſponſio. Quo iudicio ſcripta Patrum legenda. diſcriminatim? & non permittit nobis eorū ſcripta cum iudicio legere. An verò omnia eorum abſq; iudicio
vt ſacroſancta agnoſcenda ſunt? Quin cum iudicio legenda ſunt, cauſam dicit nemo, ſed nō tuo Brenti, neq;
Philippi iudicio, qui quod Catholicum eſt redarguitis, & non rarò ſententiam è ſcriptis eorū aliquam pro-
fertis, quæ cum veſtro dogmate facere videatur, cùm tamen ab eo longiſſimè diſſideat. Non tuo igitur, non
Philippi iudicio, ſed cum Eccleſiæ iudicio legenda ſunt ſcripta Patrū, atque ea eſt regula obſeruanda, quam

in aureo

Vincentius Lyrinenſis.

in aureo ſuo libello (quem vtinam legiſſes Brenti) tradit Vincentius Lyrinenſis: Quòd ſi in ipſa, inquit, vetuſtate duorum aut trium hominum, vel certè ciuitatis vnius aut etiam prouinciæ, error deprehendatur, tunc omninò curabit, vt paucorum temeritati vel inſcitiæ, ſi qua ſunt vniuerſaliter, antiquitùs, vniuerſalis Concilii decreta præponat. Quòd ſi tale aliquid emergat, vbi nihil eiuſmodi reperiatur, tunc operam dabit, vt collatas inter ſe maiorum conſulat, interrogetque ſententias, eorum duntaxat, qui diuerſis licèt temporibus & locis, in vnius tamen Eccleſiæ Catholicę communione & fide permanentes, magiſtri probabiles extiterunt. Et quicquid non vnum aut duos tantùm, ſed omnes pariter vno, eodemque cõſenſu apertè, frequenter, perſeueranter tenuiſſe, ſcripſiſſe, docuiſſe cognouerit, id ſibi quoque intelligat abſque vlla dubitatione credendum. Quod etiam exemplis deinde facit illuſtrius. Ad extremum autem concludit, nos cum Eccleſia Doctores recipere, non cum Doctoribus Eccleſiæ fidem deſerere debere: patrumque ſententiis ea tandem lege credi iubet, vt quicquid vel omnes vel plures vno, eodemque ſenſu manifeſtè, frequenter, perſeueranter velut quodam conſentiẽte ſibi magiſtrorum Cõcilio, accipiendo, tenendo, tradendo firmauerint, id pro indubitato certo, ratoq; habeatur. Quicquid verò quàmuis ille ſanctus & doctus, q̃uis Epiſcopus, quàmuis confeſſor & martyr, præter omnes aut etiam contra omnes ſenſerit, id inter proprias, priuatas & occultas opiniunculas, à communis & publicæ generalis ſententiæ auctoritate ſecretum ſit: nec cum ſummo æternæ ſalutis periculo iuxta ſacrilegam hæreticorum & ſchiſmaticorum conſuetudinem vniuerſalis dogmatis, antiqua veritate dimiſſa, vnius hominis nouitium ſectemur errorem. Habes iam quomodo legenda ſunt Patrum ſcripta, & quantum ſit eorum auctoritati tribuendum.

Brentius inſimulat Patres erroris.

Tandem arrepta cenſoria virgula Brentius, de Patribus iudicium ſibi ſumit, & eos erroris inſimulat. Negari, inquit, non poteſt, quin in Patribus ſint errores, & alienę à ſenſu Scripturæ interpretationes. Origenes fuit inſignis pietate & eruditione, tamen habet quædam dogmata, quę non ſunt ſacrę Scripturæ conſentanea, & ſi nonnullis hiſtoriis creditur, abiectus eſt ab Eccleſia. Tertullianus Montanizat, Cyprianus Anabapatizat, Hieronymus Origenizat, & Digamizat: Putat enim Digamiam, qualem quidam nunc intelligunt, hoc eſt, ſi quis poſt mortem prioris vxoris ducat alteram, parum aut nihil à ſcortatione differre. Auguſtinus ſcribit ipſe libros retractationum, ac pręterea communicat infantes corpore & ſanguine Chriſti. Longum eſſet ſingulos percurrere. Adnotemus etiam quædam loca Scripturarum, in quibus interpretatio Patrum pugnat, Ioannis ſexto: Amen dico vobis, niſi manducaueritis carnem filii hominis, & biberitis eius ſanguinẽ, non habebitis vitam in vobis. Alii Patres putant Chriſtum de ſpirituali tantùm manducatione loqui. Auguſtinus exponit etiam de ſacramentali, vnde neceſſariò communicat infantes corpore & ſanguine Chriſti. Ad cuius ergo Patris interpretationem remittet nos Aſotus? Matt. 16. Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam. Alii per petram intelligunt Petrum ipſum, alii intelligunt Chriſtum, quam igitur interpretationem agnoſcemus? Vide quàm probè conſulat Aſotus ſaluti noſtrę, quòd abducat nos à Scritura ad Patres?

Reſponſio.
Clem. ad Iacob. fratrem Dom.
Ruff. lib. 2. ca. 9. in Eccleſ. hiſtor.

Imò Conſilium hoc venerabilis viri Petri à Soto, longè ſaluberrimum eſt: idem enim, iam commemorauimus, monuit Vincentius Lyrinenſis, idem ante eum quoque Clemens Petri ſucceſſor, qui cùm lex Dei legitur, illud ſeruari dicit oportere, ne ſecundum ingenii propriam intelligentiam legatur, ſeu doceatur. Sunt enim multa in Scripturis diuinis, quæ poſſunt ad eum ſenſum trahi, quem vnuſquiſque ſibi præſumit. Et ideo Scripturarum intelligentiam, inquit, oportet ab eo diſcere, qui eam à maioribus ſecundum veritatem ſibi traditam ſeruat. Hoc feciſſe Baſilium & Gregorium præcipuos Gręcorum Theologos narrat Ruffinus. Qui cùm omnium Græcorum ſecularium libris remotis, ſolis diuinæ ſcripturæ voluminibus operam dediſſent, eorum intelligentiam, non ex propria præſumptione, ſed ex maiorum ſcriptis & auctoritate ſequebantur: quos & ipſos ex Apoſtolica ſucceſſione regulam intelligendi ſuſcepiſſe conſtat. Nihil itaque noui conſulit Petrus à Soto, quando nos ad patres remittit, modò vt illud teneamus, quod à Vincentio ſcriptum eſt, vt cum Eccleſia Doctores recipiamus, non cum Doctoribus Eccleſiæ fidem deſeramus. Quare ſi cuius ex ſanctis Doctoribus dogma aliquod eſt ab Eccleſia reprobatũ, ſequamur illius iudicium, vt quę per illam dãnata ſunt, reiiciamus. Negari non poteſt, quòd Origenes habeat quędam dogmata, quæ quamuis hæreticis viſa ſunt ſacræ Scripturæ conſentanea, præſertim Arianis, ab Eccleſia tamen ſunt exploſa. Quàmuis, ſi Ruffino credimus, dogmata illa falſa non tam Origenis fuerunt, quàm hæreticorum quorundam, qui libros illius corruperunt. Verum eſt & de Tertulliano, quòd is iam natu grandior incidit in hęreſim Montani. Cyprianum etiam errasse manifeſtum eſt, quem nihilominùs inter ſanctos martyres numeramus. Cæterùm quòd ſcribis Hieronymum Origenizare, quid iis verbis tibi velis, non ſatis aſſequimur. Nam quòd is fuerit Origenis aliquantò ſtudioſior, quòd eius libros nonnullos in linguam Latinam verterit, quòd in Commentarios etiam ſuos ex illis pleraque tranſtulit, clarum eſt & manifeſtum. Sed fecerunt idem Hilarius, Victorinus, Ambroſius, cuius penè omnes libri ſermonibus Origenis pleni ſunt, & alii multi Catholici & Orthodoxi, tam Græci, quàm Latini. Cæterùm ſi virum ſanctum hunc inſimulas, quòd fuerit errores Origenis amplexus, nihil abs te dici poteſt à vero magis alienum: cùm vix quiſquam alius errores illius vel diligentius annotauerit, vel vehementius fuerit inſectatus. Quod non modò libri contra Ruffinum ab eo ſcripti planum faciunt, verumetiam epiſtolæ teſtantur, quas de erroribus Origenis ad Pammachium, Ocianum, & Auitum conſcripſit. Teſtantur etiam Theophili & Epiphani libelli, ab eodem Hieronymo verſi, quibus Origenis dogmata damnantur. Sed & illud non minùs falſum eſt, quòd cùm arguere videris Digamiæ condemnatæ, cùm in eadem illa epiſtola, quam tu notare viſus es, poſteaquàm pluribus verbis Geruntiam viduam à ſecundis nuptiis dehortari conatus eſt, his tandem verbis vtatur: Quid igitur? Damnamus ſecunda matrimonia? Minimè, ſed prima laudamus. Abiicimus de Eccleſia Digamos? Abſit, ſed Monoga-

De Origen.
Ruff. in libello prima. cont. Hier.
De Tertulliano.
De Cypriano.
De Hieronymo quod non Origenizauerit.

Falſo dicis Brentius ab Hieron. Digamiam condemnari.

mos ad continentiam prouocamus. In Apologia quoque, quam pro libris aduerſus Iouinianum ad Pāmachium ſcripſit: Non damno, inquit, Digamos, imò nec Trigamos, & ſi dici poteſt, Octogamos. Habeat cui libet octauum maritum, & eſſe deſinat proſtituta. Non te pudet vanitatis? Quod de Auguſt. ſcribis,

De Auguſtino.

vtinam nō eſſent grauiores errores veſtri, quàm quales ii fuerunt, quos ille retractauit, hęretici iure dici nō poſſetis. Cum autem veſtri planè ſunt hęretici, & omni genere blaſphemiæ pleni, vel in hoc ſaltem vtinam imitaremini virum ſanctum, vt illius exemplo de retractandis illis cogitationem aliquando ſuſciperitis. Mirum eſt autem eū abs te reprehendi, quòd cōmunicat infantes corpore & ſanguine Chriſti, cùm quaſi neceſſario pręcepto nos vrgeas, Bibite ex hoc omnes. An infantes quoque baptizati non ſunt inter omnes? Itáne ſolis vobis licere vultis, vt cùm vobis commodum eſt, ex, omnes, faciatis, non omnes: Eccleſiæ verò poteſtatem hanc non permittatis? Nos, quod Auguſtinus communicat infantes, nón probamus, cum ex Vincētio Lyrinenſi didicerimus, cum Eccleſia doctores recipere, non cum Doctoribus Eccleſiæ dogma deſerere nos debere. Quanquam non ſolius hęc Auguſtini, verùm & Innocentii, Zoſimi, Cypriani, Dionyſii, ac plurimorum aliorum in Eccleſia primitiua fuerit de communicandis infantibus ſententia.

De loco Ioan 6. Aug li. 3. de doct. Chri. ca. 16. 1. Ho. 7. in Nu. 2. Ho 46. in Ioā. 3. Lib. 3 ca. 13. et 14. in Ioan. & li. 10 ca. 13. 4 In expoſ. orat. Domin. 5. Lib. 8 de Trin. Aug. tract. 26. in Ioannem. Contra Creſconium. lib. 1. cap. 25 de verbis Domi. ſermo. 11. & 46. De peccatorum meritis & remiſſione. li. 1. ca 20. & 23. Hypognoſticō. li. 5 1. Cor. 3. Ephe. 2. Apoc. 21. Matt. 7.

Quod quæris de Ioannis loco, reſponſum accipe: Vtraque ſana eſt interpretatio tam eorum qui de ſpirituali, quàm eorum qui de ſacramentali manducatione hęc verba volunt intelligi. Siquidem ab Auguſtino docti ſumus, nihil prohibere, quò minùs idem locus in ſcripturis variè poſſit intelligi. Miror autem, cur cęteris Patribus hoc tribuas, quod ipſi de ſpirituali, ſoli verò Auguſtino, quòd is de ſacramentali manducatione hæc verba expoſuerit, cùm 1. Origenem, 2. Chryſoſtomum, & 3. Cyrillum, Græcos: 4. Cyprianum autem, & 5. Hilarium, Latinos, ea de ſacramentali: Auguſtinum verò non magis de ſacramentali, quàm de ſpirituali expoſuiſſę legamus, Nam vt locum illum prætercam in libris de Ciuitate Dei, lib. 1. cap. 25. vbi obiter hæc verba Auguſtinus tractat, certè vbi ex profeſſo Ioannis Euangelium enarrat, de ſpirituali manducatione hęc verba exponit. Etiamſi ſunt alia quædam loca, vbi de ſacramentali contra Donatiſtas, & præcipuè contra Pelagianos ſcribens, vbi neceſſariam infantibus Euchariſtiam eſſe cenſet.

Neque diuerſum tibi reſpondebimus de loco Matthęi. Poteras autem ibi etiam tertiam interpretationem addere, vt petram eſſe diceres non ſolum Chriſtum aut Petrum, verumetiam fidem de Chriſto, quam confeſſus eſt Petrus. Nam ſuper hanc fidem ædificaſſe Chriſtum Eccleſiam ſuam, quidam ex Patribus interpretantur. Neque verò pugnant hęc inter ſe: Chriſtus, fides de Chriſto, Petrus confitens Chriſtum. Quin ſeiūgi rectè non poſſunt. Certum eſt & indubitatum, quòd fundamentum aliud nemo poteſt ponere, præter id quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus Ieſus. Intereà tamen & illud falſum eſſe nequit, quod ab eodem Paulo ſcriptum eſt: Superædificati ſuper fundamentum Apoſtolorum & Prophetarum ipſum ſummo angulari lapide Chriſto. Quod magis etiam explicatè legimus in Apòcalypſi: Murus ciuitatis habens fundamenta duodecim, & in ipſis duodecim nomina duodecim Apoſtolorum. Fundamentum Chriſtus, fundamentum & Apoſtoli. Fundamentum fundamentorum, quod per ſe ſoliditatem habet, ſicut rupes aliqua, ſuper quam ędificium conſtruitur, non eſt aliud, q̄ Chriſtus Ieſus. Ipſe eſt petra illa, de qua dicitur in Euangelio, quòd domus fundata erat ſupra firmā petram. Ipſe eſt ſummus lapis angularis, in quo omnis ædificatio conſtructa creſcit in templum ſanctum. Sed ſunt interim & Apoſtoli fundamenta, quæ non ex ſe, ſed ex illo ſummo lapide angulari ſoliditatem habent, ſicut lapides, qui primò ponuntur ſupra ſolidam petram. Inter hęc fundamenta primarium eſt Petrus, cui præ cęteris dictum eſt: Tu es Petrus, & ſuper hanc petram, hoc eſt, ſuper te confitentem me ædificabo Eccleſiam meam. Inter alios multos præclarè Leo Pontifex Euangelii locum hunc explicans: Tu es, inquit, Petrus, id eſt, Cùm ego ſim inuiolabilis petra, ego lapis angularis, qui facio vtraque vnum: ego fundamentum, pręter quod nemo poteſt aliud ponere, tamē tu quoque petra es, quia mea virtute ſolidaris, vt quæ mihi poteſtate ſunt propria, ſint tibi mecum participatione communia. Et ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam, & porte inferi non pręualebunt aduerſus eam. Super hanc, inquit, fortitudinem æternum extruam templum, & Eccleſiæ meę cœlo inſeranda ſublimitas, in huius fidei firmitate conſurget. Hanc confeſſionem portę inferi non tenebunt, mortis vincula non ligabunt. Vox enim iſta vox vitæ eſt. Et ſicut confeſſores ſuo in cœleſtia prouehit, ita negatores ad inferna demergit. Vides, quemadmodum ſimul hęc tria pulchrè ſanctus iſte Pontifex coniunxerit, Chriſtum, Fidem & Petrum. Abſit enim, vt aliud fundamentum ponamus quàm Chriſtum: ipſe eſt caput inuiſibile, qui gubernat inuiſibiliter: ipſe eſt petra inuiſibilis & inuiolabilis, quę virtute ſua cōtinet molem Eccleſię. Sed quemadmodum in ſacramentis cùm ipſe ſolus inuiſibiliter operetur omnia, miniſterio tamen vtitur viſibilium Sacerdotum: ſic viſibilem in terris elegit miniſtrum, per quem Eccleſię molem hanc ſuſtineret, per quem gregem ſuum viſibilem inuiſibilis ipſe gubernaret. Eſt igitur petra Chriſtus: eſt petra fides de Chriſto, quam confeſſus eſt Petrus: eſt Petra Petrus ipſe confitens Chriſtum.

Leo Hom. 3. in anniuerſario die aſſumptionis ſuæ, & Ho. 2. in natiuit. Apoſtolorū Petri & Pauli.

Chriſtus, Petrus, & fides petra dicuntur, ſed non eadem ratione.

Nam & hoc procul à nobis abſit, vt iuxta commentum tuum eſſe dicamus ædificatam Eccleſiam ſuper talem Petrum, qui publicè fateretur ſibi non opus eſſe fide, ſed ſicut Petrus à Soto dicit, in quo non deſideretur publica & legitima profeſſio fidei, qui Chriſtum pro fundamento agnoſcat: qui ſummo illi lapidi angulari innitatur: ſuper talem Petrum ædificatam Eccleſiam credimus. Hic eſt, per quem à Chriſto gubernatur Eccleſia, cuius miniſterio fit, vt vna fides in ea retineatur. Quod noſtris temporibus his clamat etiam res ipſa. Nam vbi diſceſſum eſt ab hoc Petro Chriſtum confitente, Deum immortalem, quot ibi ſectas, quàm diſſectas? quot ſchiſmata? quot hęreſes? quàm varias & multas blaſphemias videre licet, & audire? Contra vbicunque terrarum Petrus hic agnoſcitur, vbi dictis eius paretur, vbi in doctrina eius acquieſcitur, ibi ciuitas vnius labii, ibi multitudinis credentium videtur eſſe cor vnum & anima vna. Hoc & vos Brenti, quamuis inuiti, fateri tamen neceſſe habetis. Nam ſi taceant homines, vel ipſi lapides loquentur.

Figmentum Brentii contra Petrum Eccleſiæ Petram exploditur.

A Petro petrā diſcedere quam periculoſum.

Videmus

Videmus enim, quid ſit conſequutum, poſteaquàm ab hac petra pars ędificii diuulſa eſt, in quam multas deinde particulas fuerit comminuta. Iam ne intelligis, qua ratione Petram vocemus Chriſtum, qua verò Petrum, quamque nihil hæc inter ſe pugnent? Chriſtus petra eſt, quæ virtute ſua molem hanc Eccleſię ſuſtinet. Petrus petra eſt, cuius id miniſterio Chriſtus facit. Petrum autem cùm dicimus, publicè & legitimè Chriſtum confitentem dicimus: quod niſi faciat, Petrum eſſe negamus.

Pergit Brentius: Quantò rectius Auguſtinus, qui nos potiùs à Patribus ad ſcripturam, quàm à ſcriptura ad Patres ducit? Ego, inquit, fateor charitati tuę, ſolis eis Scripturarum libris, qui iam Canonici appellantur, didici hunc timorem honoremque deferre, vt nullum eorum auctorem ſcribendo aliquid erraſſe firmiſſimè credam. Ac ſi aliquid in eis offendero literis, quod videatur contrarium veritati, nihil aliud quàm vel mendoſum eſſe codicem, vel interpretem non aſſequutum eſſe, quod dictum eſt, vel me minimè intellexiſſe, non ambigam. Alios autem ita lego, vt quantalibet ſanctitate doctrinaque præpolleant, non ideo verum putem, quia ipſi ita ſenſerunt, ſed quia mihi vel per illos auctores Canonicos, vel probabili ratione, quòd à vero non abhorreat, perſuadere potuerunt. Hactenus Auguſtinus. Sed Aſotus maiori prudentia & pietate ornatus, quàm Auguſtinus, non remittit nos à Patribus & Scriptoribus ad Scripturam, ſed à Patribus mortuis ad Prælatos viuentes, vt ſi hęſitauerimus in ſcriptura, adeamus Patres mortuos: ſi & in iis aliquid ambigui occurrit, accedamus ad Prelatos viuentes.

Aug. epiſt. 19. ad Hieron.
Bren. Auguſt. cum Soto opponit.

Quàm tu malitioſè rem agis Brenti, Scis quid ſenſerit Petrus, & quoniam in eo nihil reprehenſione dignum inuenire potes, fingis eum dicere, quę nuſquam ſenſit, vt habere tamen poſſis, quod reprehendas. Quando enim à ſcriptura ſic ille duxit ad Patres, vt maiorem eorum quàm ſcripturarum auctoritatem eſſe voluerit? Scilicet ignorauit is, quod nemo neſcit, etiam ex illis, qui ſacras literas primoribus (quod aiunt) labris deguſtarunt, quid libris, qui vocantur Canonici, quidve Patrum ſcriptis debeamus? Verùm non hoc agebatur, an parem cum iis, quę in libris Canonicis continentur, ſcripta Patrum auctoritatem haberent, ſed ſi quid aut non expreſſum, aut parùm dilucidè expreſſum eſſet in Scripturis, ſi quis occurreret ſcripturæ locus obſcurior, quem aliter vos interpretaremini, qui diſceſſiſtis à nobis, aliter nos qui in Eccleſiæ vnitate permanſimus, quid eo rerum ſtatu faciendum, quóve confugiendum eſſet. Hic docet Petrus, quod olim docuit Auguſtinus, qui locum illum enarrans Prophetę. Recedite, exite inde, & immundum ne tetigeritis: Attendite, inquit, in facta ſanctorum, ne fortè noſtra videatur interpretatio. Quomodo hæc uerba intellexerunt Sancti, ſic vtique intelligenda ſunt. Quid autem aliud vult Petrus, quàm vt ſic intelligantur verba Scripturæ, ſicut ea ſancti Patres intellexerunt? Neque verò ſecùs ipſe fecit, quàm docuit Auguſtinus: Ab Eccleſia docti credimus, quòd ex Adam trahimus originale peccatum, quòd per lauacrum regenerationis non ſolùm in maioribus, verùmetiam in paruulis ſoluitur. Quàmuis autem hoc dogma diuinæ legis oraculis adſtruitur, ſecùs ea tamen Iulianus interpretatus eſt, nec dubitauit, qui hoc ſentirent, eis Manichæorum errorem impingere. Quid hic Auguſtinus? Ad Patres confugit: profert quid ea de re ſenſerint Irenæus, Cyprianus, Rheticius, Olympius, Hilarius, Ambroſius, Gregorius Nazianzenus, Hieronymus, Baſilius, Chryſoſtomus. Et cùm illud attuliſſet è Saluſtio, quòd omnes iudices ab odio, inimicitia, ira vacuos eſſe decet, paucos dicit inueniri tales potuiſſe: Verùm Ambroſium, inquit, alioſque collegas eius, quos cum eo commemoraui, tales fuiſſe credendum eſt. Etſi tales non fuerunt in iis cauſis, quas ad ſe delatas, & inter partes cognitas, cùm hic viuerent, ſuo iudicio definierunt, ad hanc tamen cauſam tales erãt, quando de illa ſententias protulerunt. Nullas nobiſcum vel vobiſcum amicitias prætenderunt, nullas inimicitias exercuerunt, neque vobis neque vobis irati ſunt, neque nos, neque vos miſerati ſunt: quod inuenerunt in Eccleſia, tenuerunt: quod didicerunt, docuerunt: quod à Patribus acceperunt, hoc filii tradiderunt. Nondum vobiſcum apud iſtos iudices aliquid ageliamus, & apud eos acta eſt cauſa noſtra. Nec nos, nec vos eis noti fueramus, & eorum pro nobis latas contra vos ſententias recitamus. Nondum vobiſcum certabamus, & eis pronunciantibus vicimus. Dicis, me ſi ſub poteſtate iudicum premerer, non habiturum fuiſſe quod facerem, quò confugerem. Ego planè haberem, quod facerem, haberem quò confugerem: à Pelagianis enim tenebris ad hæc tam clara Catholica lumina prouocaui, quod & nunc iam facio. Tu ergo reſponde quid facias? dic quò confugias? ego à Pelagianis ad iſtos, tu ab iſtis ad quos? An quia non numerandas, ſed ponderandas eſſe cenſes ſententias, etiam iſtos cæcos dicere audebis? Et vſque adeò permiſcuit ima ſummis longus dies, vſque adeò tenebrę lux, & lux tenebre eſſe dicuntur, vt videãt Celeſtius, Pelagius, Iulianus, & cæci ſint Gregorius, Hilarius, Ambroſius, &c.

Reſponſio.

Auguſt. ho. 12. de verbis Domini. Luc. 12.
Auguſt. Patrum auctoritati ſeſe ſubijcit ac ſequitur.

Aug. li. 1. contra Iulianum.

Vides quemadmodũ non docuerit modò faciendũ, verùm & ipſe fecerit Auguſtinus, vt quibus de rebus ambigebatur, de iis ad patrum iudicium prouocaret: qui tamen etiam in eo ipſo loco, quem tu citas, longè aliud quam quod infers tu, ſenſiſſe videtur. Non enim hoc vult, vt ad Patrum iudicia ne quis confugiat, ad quæ confugit & ipſe non ſemel: ſed vt primas partes deferendas eſſe ſcripturæ quiſque ſciat: patribus autem tantum tribuat, quantum vel ſcripturis, vel aliqua probabili ratione perſuadere poſſint. Non ſcripturarum hic tantùm, verùm & probabilis rationis meminit Auguſt. Fieri autem poteſt vt aliud mihi, aliud tibi probabile videatur. Quam igitur aliam probabilem rationem intelligemus, niſi quæ tot ſeculis Eccleſię probata atque illius iudicio fuit recepta? Cuius iudicio ſi qua Doctoris alicuius, quamlibet magni, ſententia reiecta fuerit & exploſa, quales pleræque ſunt Origenis, qualis, & illa de Monogamia Tertulliani, qualis de rebaptizandis hæreticis Cypriani, qualis de communicandis infantibus eſt Auguſtini, quàmlibet multis diuinę legis oraculis nixa ſit, nihilominùs non modò non ſequenda, verumetiam velis eſt (quod aiunt) remiſque fugienda. Sic hoc Auguſtini teſtimonium contra te magis, quàm contra nos facere videtur.

Quo ſenſu Aug. ſolis ſcripturis Canonicis indubitatam fidem habere velit.

Tandem

Brentius quatenus recipiat Patres.

Tandem Brentius mitior factus, non omninò patres reiiciendos eſſe cenſet: quin conſulendos & audiendos potius, non tamen Scripturę æquandos. Quaſi quiſquam æquandos eos eſſe dixerit. Si quidem, inquit, interpretantur ſcripturam per ſcripturam, & obſcuros locos ſcripturæ per manifeſtos & claros, interpretatio eorum amplectenda eſt. Sin autem interpretantur Scripturam contra ſcripturam, & reddunt ſcripturę locos obſcuriores, refutanda eſt eorum interpretatio. Non enim tanti nobis eſſe debet vlla humana auctoritas, vt præferamus eam diuinę.

Reſponſio.

Sectarii etiamſi ſcriptura per ſcripturã ſe interpretari profitentur.
Matth. 26.
1. Corinth. 10.
Ioan. 15.
De Sacramentariis.
Philippum Caluinizare.

Poſtremum hoc libenter tibi concedimus. Sed nec illud negamus, rectè facere, ſi quis per ſcripturam ſcripturam interpretatur. Nolumus autem hoc loco vel de nobis Chriſtianis, vel de vobis Lutheranis quicquam dicere. Ex eorum ſcriptis exempla proferemus, quos æquè vos atque nos pro hæreticis habetis. Quod vos rectè monetis, per ſcripturam eſſe ſcripturam interpretandam, id ſe ſtrenuè facere clamant Sacramentarii. Profertur & à nobis & à vobis ſcriptura, Hoc eſt corpus meum: eam interpretantur illi pèr aliam ſcripturam, Petra erat Chriſtus: & iterum per aliam: Ego ſum vitis Hac itaque ratione dicunt ſecundum nos ſpeciem, ſecundum vos autem ſubſtantiam panis vocari corpus Chriſti, qua ratione Chriſtus ipſe petra vocatur & vitis. Num in hac interpretatione vos acquieſcitis. Certè ſi qui veſtrum in iis manent, quę didicerunt à Luthero (nam Philippo ſunt qui crimini dent, quòd Caluinizet, quodque ſicut in aliis pleriſque, ſic & in hoc à magiſtri ſui placitis diſceſſerit) cæterùm qui conſtanter Lutheri doctrinam tuentur, nunquam acquieſcent, ſed neque nos, qui ducem ſequimur Eccleſiam, quæ columna eſt & firmamẽtum veritatis. Proferemus & aliud exemplum: Anabaptiſtæ docent, neminem eſſe baptizandum, niſi qui crediderit. Neque deſunt illis diuinę legis oracula: Qui crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit. Vna fides, vnũ baptiſma: præcedit fides, ſequitur baptiſma. Ac ſi quis dubitet, qualis fides, ne putetur eſſe infuſa, per aliam ſcripturam interpretantur: Fides ex auditu. Et iterum, Docete omnes gentes, baptizantes eos. Et quoniam infantes, æquè ſunt idonei, qui doceantur, atque paries aut ſaxum aliquod, negant eos qui non credunt, baptizari debere. Num & in hac interpretatione vos acquieſcitis? Aequè vt nos. Quin itidem vt nos, & à Sacramentariis & ab Anabaptiſtis ad Patres confugitis, ad patrum iudicia prouocatis. Lege quæ ſcripſerunt Lutherus, Philippus, Vrbanus Regius, Ioachimus VVeſtphalus, tam contra Sacramentarios, quàm contra Anabaptiſtas, nihil eos magis crepare, quàm Patres, Patres, & Eccleſiæ conſenſum, inuenies. Et obiectum hoc ſibi fuiſſe ſcribit Ioachimus, eadem rationę ſuos quoque patrum & Eccleſiæ iudicio damnari. Sed audi, quàm feſtiuè reſpondet: Conticeſcet, inquit, facilè ille clamor, modò velit attendere non quis dicat, ſed quid & quàm verè aliquid dicatur, aut ſecùs. Quæ dicta ſunt à me, veritati conſonant, quicquid tandem Papa dicat, definiat, damnet, aut probet. Non ideò oportet honeſtæ matronæ ſermonem per ſe verum aſpernari & reiicere, quòd ſcortum ſimilem proferat diſſimili animo, & in diſſimili cauſa. Iniqua fuerit comparatio, ſi bona matrona comparetur cum ſcorto, & boni viri rectè facta computentur cum malè factis viri peruerſi, ſpecie aliqua boni fucatis. Quid conuenit luci cum tenebris? quæ conuentio eſt Chriſti cum Belial? Quid confert, Pſeudolus ſeruos Chriſti cum Antichriſto? Sic ille in libello, quem inſcripſit aduerſus inſignia mendacia Ioannis à LasKo.

De Anabaptiſtis.
Mar. 16.
Epheſ. 4.
Rom. 10.
Matth. 28.

Ioachimus VVeſtphalus.
Sectarii crepant Patres, cum tot cauſa ſuæ fauere putant.

Bellum autem reſponſum: Scilicet quod volumus ſanctum eſt. Num autem hæc & quidem veriſſimè totidem verbis in vos retorqueri non poſſunt: Scilicet quæ dicuntur à Luthero vel à VVeſtphalo, veritati cõſonant, non autem quæ ab Eccleſia dicuntur vniuerſa?

Hier. 2.
Ezech. 16.
Iſta dicta Prophetica in noſtros errores bellè quadrant.

Scilicet non vos eſtis potius illa, de qua dixit Hieremias: In omni colle ſublimi, & ſub omni ligno frondoſo tu proſternabaris meretrix? De qua & alius Propheta ſcribit: Fabricata es lupanar tuum in capite omnis vię, & diuaricaſti crura tua omni tranſeunti, & multiplicaſti fornicationes tuas? An non proſternunt ſe in omni colle ſublimi, & ſub omni ligno frondoſo, qui poſteaquàm ſemel à ſponſo Chriſto ſe diremerũt, & ſponſæ eius Eccleſiæ membra eſſe deſierunt, poſteaquàm fidem ſemel ei data fefellerunt, ſubinde mutant ac nutant? ac ſimul vt viderint collem aliquem ſublimem aut lignum frondoſum, hoc eſt ſimul vt quempiã conſpexerint, qui ſcientiæ habet opinionem, quæ inflat, quique verbis ornatis ea quæ praua ſunt, edillerere queat, ſtatim illi adhærent. Initio ſublimis illis viſus eſt collis Martinus Lutherus, & lignum valdè frondoſum, illicò ſub eo proſternebantur, & verbum eius tanquam Dei verbum adorarunt. Non ita multò pòſt extitit Zuinglius, Viſus eſt & ille collis magis etiam ſublimis: ac mox ſub eo quoque proſternebantur, proque Dei verbo, verbum eius receperunt. Tertius fuit ſublimis collis Balthaſar Pacimontanus. Quartus Suẽ cKfeldius. Quorſum autem attinet omnes enumerando recenſere? coram quolibet eorum ſtatim ſe proſtrauerunt, & verbum cuiuſque tanquam Dei verbum adorauerunt: ita nunc ad hunc, nunc ad illum deflectentes, omni tranſeunti crura ſua diuaricauerũt. Quę poteſt eſſe maior, quæ turpior, quàm ſit hęc veſtra fornicatio, vel mœchia potius? Sed audi, quid ſuper Ezechielis verba, quę produximus, dicat Hieronymus? In omnibus, inquit, viarum principiis fabricatur lupanar ſuum, qui ad peruerſitatem doctrinæ teſtimoniis malè vtitur ſcripturarum: & dicit, Hæc ait Eſaias, hæc dicit Oſee, hæc loquutus eſt Moſes, hæc Daniel. Et pulchrè non in mediis viis, nec in viarum terminis ponit lupanar ſuum, ſed in principio. Si enim ad ſcientiam & profunda diuinorum venerit librorum, errare non poteſt, Et paucis interiectis. Quicquid de Heruſalem diximus, refer ad Eccleſiam, animaſque credentium, quæ munera maritalia, aurum videlicet in ſenſu, argentum in eloquio & veſtimenta, quibus fœditas noſtra ac turpitudo velatur, dant amatoribus ſuis, vel contrariis fortitudinibus, vel magiſtris dogmatum peruerſorum: quando aſſerunt nihil nocere luxuriam, cibis omnibus indifferenter vtendum, quia ad hoc facti ſunt, vt ſumantur, &c. An his verbis Hieronymus vos graphicè depingere non videtur? ex quibus quis eſt, qui non facilè perſpiciat, quæ ſit honeſti matrona, quę contra ſit mulier adultera & impudens meretrix? Hanc nimirum eſſe vos, apud quos nullus eſt legitimus

Hieronym.

thorus

thorus,ſed vagi ſunt concubitus:qui crura veſtra diuaricaſtis omni tranſeunti: in qualemcunque libellum incideritis,talem fidem plerique profitemini:apud quos nulla conſtans confeſſio,nulli ſunt ritus perpetui, ſed in annos propè ſingulos mutãtur omnia.Contra nos honeſtam illam eſſe matronam,qui poſteaquam ſemel fidem noſtram Chriſto deſpondimus,nunquam in huius ſponſi noſtri cubile quenquam alium admiſimus,nec vnquam ſponſæ illius Eccleſiæ membra eſſe deſiimus,ſed illi fidem inuiolatam ſeruamus,ad extremum etiam vſque ſpiritum ſeruaturi.

Tandem(vt eſt fortiſſima veritas)eius vi ſuperatus Brentius,eò inclinare videtur, vt Eccleſię iudicio non nihil tribuat,verùm ita vt conferre magis velit cum viris modeſtis & eruditis,quàm quòd ſe cuiuſquam iudicio totum ſubmittat.Vult audire Synodos piorum,ſed non ſine iudicio ſuo: hoc eſt,Si iudicauerit ipſe rectum eſſe,quod in Synodo piorum decretum erit,ratum ſit:ſi ſecùs ipſe iudicauerit, ſit irritum . Illius ergo Synodi iudicium audire vult,cuius ipſe Iudex eſſe queat,vt ſimul & litigatoris & Iudicis perſonã ſuſtineat. Eſtne hoc iudicio ſe ſubmittere,& non potius dicere quod Lutherus olim dixit: Nolo iudicium,ſed requiro obſequium?Et hunc nos pluſquam barbaricum faſtum veſtrum Brenti feremus ? Deinde quò plures habeat rimas,quibus elabi queat,eam in qua fuerunt aui,proaui noſtri , in qua continemur & nos , qui Catholici vocamur,& ſumus per Dei gratiam : Eccleſiam eſſe negat : quin plauſtris quibuſdam conuitiorum in eam inuehitur:cùm ea tamen non alia ſit,quàm ea in qua fuerunt Apoſtoli & eorum ſucceſſores,in qua fuerunt pręclara illa lumina,Baſilius, Athanaſius,Gregorius,Chryſoſtomus,Cyprianus , Ambroſius,Hieronymus, Auguſtinus: quorum nos iudicium non defugimus.Hanc igitur Eccleſiam eſſe negat , ſed ſuam quadam fingit,quæ non ex aliis conſtet,quàm ex electis:itaque nec videri , nec agnoſci poſſit . Quoniam verò qui ſint electi,nemo ſcire poteſt præter vnum Deum,hos potiſſimum Iudices dari ſibi vult: vt ſi ſecùs quid quàm ipſi viſum erit,decreuerint,eos vel hoc nomine reiicere poſſit,quòd electos eſſe neget.Sed quia proprium erit caput de Eccleſia,magis opportunum nobis viſum eſt , cùm ad illud ventum erit, pluribus de eo diſſerere, nunc autem reliqua perſequi.

Brentius vult audire Eccleſiam, ſed ita vt de illius iudicio ſibi iudicare liceat.

Lutheri dictum.

Figmentum Brentii, Eccleſiam tantum ex electis conſtare.

Poſt interiecta pleraque de perſpicuitate ſcripturæ,quæ ſatis,iam diluiſſe videmur, tandem quærit iterũ: Quis erit huius controuerſiæ finis , & quod erit vltimum iudicium ? Ac reſpondet ipſe ſibi: Nos negamus ea eſſe legitima concilia,quæ ex Aſoticis Prælatis congregantur. Totidem verbis & nos negamus eſſe ea legitima concilia,quæ ex vobis Aſoticis congregantur. Adfert cauſam,quare conuentus noſtrorum non agnoſcat pro legitimis Conciliis: Quia Canones etiam ipſi deſcribunt ex Apoſtolo Paulo,quales debeant eſſe Epiſcopi,re ipſa autem videmus maximam partem Epiſcoporum,qui hiſce temporibus ſuprema loca in Eccleſiis occupant, haudquaquam reſpondere iis conditionibus,quas Paulus & Canones exigunt, non poſſumus affirmare,quòd talium Prælatorum conuentus ſit legitimum Concilium.Si non alios Epiſcopos dari tibi iudices vis,quàm quales deſcribit Paulus,qui ſint irreprehenſibiles , etiam Petrus Apoſtolus talis Iudex non erit,vt contra eum excipere non poſſis.Scribit enim Paulus,quòd in faciem illi reſtiterit,quia reprehenſibilis erat.Omnes declinauimus Brenti,& inutiles facti ſumus.Si dixerimus, quia peccatum non habemus,ipſi nos ſeducimus,& veritas in nobis non eſt.Et certè ſi non reperiuntur inter nos,multò minùs inter vos,qui ſint irreprehenſibiles.

Cur Brentius concilia defugiat.

Reſponſio.

Gala 2.
Pſal. 13.
1.Ioan. 1.

Quærit iterum:Quis igitur hanc litem componet?quis hic erit Iudex? Vos Aſotici contenditis (exempli gratia) de hoc loco ſcripturæ, Tu es Petrus,&c.Quod ad hunc ſcripturæ locum attinet , iam diximus,vtrocunque modo interpreteris,nihil referre, nos enim Eccleſiam ędificatam eſſe credimus ſuper Petrum confitentem petram Chriſtum,nec Petrum à petra Chriſto,& ab eius confeſſione diſiungimus.Profert & aliũ locum ſcripturæ de poculo cœnæ Dominicæ, Bibite ex eo omnes.Vos Aſotici per Omnes, intelligitis ſacrificulos tantùm.Bis crambæ,vt eſt in prouerbio, mors. Cæterum qua vos auctoritate licere vobis vultis, per Omnes intelligere tantùm adultos,& infantes à communione Chriſti corporis & ſanguinis excludere, multò maiore auctoritate licere ſibi putat ſancta mater Eccleſia,vt per omnes intelligat ſacris tantùm operantes , quibus ſolis poculum Chriſtus miniſtrauit , cæteris neque miniſtrauit , neque miniſtrari præcepit, nulla vt ſint neceſſitate ex eo bibendi Laici adſtricti. Quærit iterum , quis ergo dirimet iudicio ſuo hanc litem ? Ante centum quadraginta annos in Conſtantienſi , & non ita multis annis pòſt in Baſilienſi iam eſt dirempta.

Alia Brentii obiectio.
Reſponſio.

De verbis, bibite ex eo omnes.

Rurſum quærit,quod nos in tanto diſſidio vertemus?quem tandem Iudicem , quod iudicium agnoſcemus ? Ac tandem aliquando promit,quod ita diu premebat. Breuiſſimis,inquit,& perſpicuè reſpondebo: Eum agnoſcimus Iudicem,quem in ſymbolo Apoſtolorum iam inde ab incunabulis,& paterna atque auita traditione(vt & nos aliquid traditionibus demus)didicimus Iudicem viuorum ac mortuorum. Quid autem aliud optarint omnes parricidę,ſicarii,venefici,fures,latrones, & quotquot ſunt criminis alicuius rei capitalis,quàm vt nullus eſſet in terris Iudex alius prędter eum,quem profitemur è cœlo venturum Iudicem viuorum & mortuorum,vt illis intereà liceret in quorumuis fortunas & capita liberè graſſari? Atqui multis modis vos iſtis eſtis ſceleratiores , qui non in corpora, verùm in animas piorum graſſamini, ac dum eis peſtiferum doctrinæ veſtræ virus afflatis,in ima tartara miſeras præcipitatis. Sed quorſum tandem res Brétio redit ? de Principum officio ſcribere cùm inſtituerit,ac proprium eorum munus eſſe docere , de doctrina religionis iudicare,nunc & eorum & mortalium omnium iudicium excludit,neque putat doctrinæ ſuę quenquam idoneum eſſe iudicem,præter ſolum Chriſtum. Sed verè dictum eſt illud,quòd omnis qui malè agit,odit lucem.Si te bonam habere cauſam Brenti confideres,legitimum Eccleſię iudicium nõ defugeres. Quoniam verò ipſe tibi conſcius es impiæ doctrinæ,ſacrilegęque ſeparationis tuę, pręſtabilius tibi videtur, vt ſit anarchia quędam inter Chriſtianos: nec ſit quiſquam,qui vel cognoſcat de ſacrilegiis veſtris, vel con-

Brentius ad Deũ iudicem prouocat.
Reſponſio.

uictos debitis pœnis afficiat, quo ſic omnia vobis impunè licere queant.

Iniqua Brentii querela de perſecutione.

Queritur poſteà de perſequutione. Atqui ad eundem modum queſti ſunt ante mille ducétos annos Gaudentius, Petilianus, & alii Donatiſtæ. Quod illis reſpondet Auguſtinus, hoc ſibi, ſuiſque reſponſum eſſe putet Brentius. Quin & noſtro ſeculo queruntur Sacramentarii de vobis, quòd non ſuſtuleritis Papæ tyrannidem, ſed potius ad vos pertraxeritis, quodque pro ligneo Papæ iugo collo excuſſo, ferreū impoſueritis. Reperies has & apud Ioannem Caluinum, & apud Ioannem à Lasko querimonias. Quod vtrique reſpondit Ioachimus VVeſtphalus, ſibi quoque dictum id exiſtimet Brentius. Porrò quod queruntur Sacramentarii de Lutheranis, queruntur idem Seruetiani de Sacramentariis. Quid factum ſit auctore Caluino de Serueto, ſcimus. Is libellum etiam edidit, quo docet, hæreticos gladio rectè vindicari. Scilicet vobis fas eſt, in Sacramētarios, Anabaptiſtas, Seruetianos, & alia huius generis hæreticorum portenta animaduertere, eis in terris veſtris receptum non dare, denique aut exilio mulctare, aut capitis ſupplicium de illis ſumere: Catholicis idē in vos ſtatuere fas non eſt.

Etiam hæretici docent hæreticos gladio rectè vindicari.

Vtrius partis, Catholicorum ne an Lutheranorum cauſa ſit melior, ex victoria alteri parti conceſſa, vt vult Brentius, colligi poteſt.

Profert ad extremum è ſcripturis loca nonnulla, quibus non rarò feciſſe Deum oſtendit, vt victoria parti meliori conceſſa, quos approbaret, non obſcurè quaſi prolata ſententia declararet. Atqui ſi ex eo coniecturā facere vis, vtrius partis cauſa ſit melior, nihil eſt opus longius exempla petere, & ea quæ ante duo vel tria millia annorum geſta ſunt, commemorare. Recens nos exemplum proferemus, ex quo vel cæco poſſit apparere, quòd ſecundum nos contra vos Deus pronuntiauerit, noſtramque cauſam eſſe meliorem declarauerit. Ante decem hos annos quid factum ſit, recens eſt hominū memoria. Quale fuerit fœdus veſtrū Schmalcaldicum, vos Brenti ſcire meliùs poteſtis. Erat certè tuendi & armis propagandi Euangelii veſtri cauſa percuſſum, cuius potentia freti, non dubitaſtis contra legitimum veſtrum Dominum & Imperatorem Carolū eius nominis Quintum, non belica laude magis, quàm pietate clarum, arma capere. Fuit exercitus veſter, & numero lectiſſimorum militum, & omnibus rebus bello neceſſariis inſtructiſſimus: Fuit ęnearum machinarum tanta vis, vt cœlum impleri mugitibus videretur. Tanta fuit opinio rei benè gerendę, tam nihil deerat ad victoriam conſequendam, vt eam certa ſpe iam deuoraſſe videremini. Quoties perlatus eſt ad nos rumor, pientiſſimum Cęſarem, fuſum, fugatū, & caſtris exutū eſſe? Sed fuit is tam verus, quàm verū eſt Euangelium veſtrum. Erat ex altera parte Dominus & Imperator veſter, quod ad robur militum, & ad victoriæ ſpem hominum opinione conſequendam attinet, nulla re cum exercitu veſtro conferendus, cùm eſſent illius copię perexiguæ, cumque magna ex parte totius Imperii ferè præſidiis eſſet deſtitutus, ita vt ſi quis ex apparatu bellico vtriuſque partis iudicium de belli euentu facere vellet, fieri nulla ratione putaret, quin ex eo victus Imperator diſcederet. Viſum eſt vobis, vos Chriſti cauſam agere, nam ſub huius obtentu bellum cōtra Dominum & Imperatorem veſtrum ſuſcepiſtis. Viſum eſt & Imperatori Chriſtianiſſimo, quòd Chriſti cauſam contra infeſtiſſimos Chriſti hoſtes propugnandam ſuſcepiſſet. Sedit pro tribunali Deus: vtra pars cauſam ſuam ageret, quaſi lata ſententia pronunciauit, piētiſſimum Imperatorem Euangelii ſui propugnatorem eſſe declarauit, eique victoriam incruentam conceſſit. Fugiſtis Brenti, nemine perſequente. Cumq; poſteà bellum iterum inſtauraſſetis, alteram contra vos ſententiam pronunciauit Chriſtus, cuius miniſter imperator ingentem exercitum veſtrum, quamuis Albis fluuius eſſet interiectus, ductu tamen Angeli, vado reperto, perexigua manu vicit, fugit, fugauit, quin & ipſos belli duces in poteſtatem ſuam redegit. Vides Brenti, quàm apertè indicauerit Deus vos cuiuſuis potiùs, quàm ſuam cauſam agere? Ac miniſter quidem eius inuictiſſimus Imperator, vt eſt natura propenſus magis ad miſericordiam, quàm ad ſęueritatem implicatus, editis compluribus clementię, lęnitatis, moderationis exemplis, victoriæ laudem, quam Dei beneficio fuerat conſequutus, multò reddidit illuſtriorē. Cæterùm multò maiores ipſi, grauioreſque de vobis inuicem pœnas ſumpſiſtis, Deo ſuam iniuriam apertè vindicante. Nónne ſtatim initio naſcentis Euangelii veſtri, ruſticorum contra Dominos fuit ſeditio concitata, cui libellos veſtros occaſionem dediſſe certius eſt, quàm vt negare poſſitis? Quibus ibi cladibus Deus Germaniam non afflixit? Quin & poſt inſignem illam Imperatoris Chriſtianiſſimi victoriam, cùm perexiguo tempore ceſſatum ab armis fuiſſet, quandoquidem clementer ab illo caſtigati, nulla tamen reſipiſcentię ſigna dediſtis, nónne Deus apertiòra contra vos tulit iudicia? Nónne concurrere fecit Aegyptios contra Aegyptios? nónne pugnauit vir contra fratrem ſuum, & contra amicum ſuum? Nônne ſic vos ipſi mutuis vulneribus concidiſtis, ſic ipſi cędibus inuicem confecistis, tantis patriam ipſi veſtram infortuniis mactaſtis, vt ſi quamlibet eam truculentus hoſtis grandi cum exercitu peruaſiſſet, vix vobis maiores calamitates inferre potuiſſet? Potuitne Deus manifeſtiora iudicia proferre, quibus cauſam veſtram damnaret, quàm quę vobis per tot annos tam grauiter affligendis protuliſſe videtur? Sed accidit vobis illud, quod à Propheta ſcriptum eſt: Percuſſiſti eos, & non doluerunt: attriuiſti eos, & renuerunt accipere diſciplinam. Indurauerunt facies ſuas ſupra petram, & noluerunt reuerti. Clamat Dominus, reuertimini ad me, & ego reuertar ad vos: reuertimini & viuite. Plagis etiam vos ad reuertendum impellit, vos nihilominus mori mauultis in peccatis veſtris, quàm eò vnde vos per nefariam diuiſionem præcidiſtis, reuerti. Quę veſtra cęcitas, cordiſque duritia, pœna & ipſa eſt impię veſtræ & conſceleratæ ab Eccleſia Dei ſeparationis: manentque vos, niſi reſipueritis, multo pœnę grauiores. Siquidem quam crudelis, quamque potens hoſtis ceruicibus veſtris immineat, non ignoratis: qui quos nunc populos acerbiſſimo ſeruitutis iugo premit, eos ex magna parte non priùs poteſtati ſuę ſubiecit, quàm ipſi ſe à Chriſti corpore vna, ſancta, Catholica, Apoſtolica Eccleſia diuulſos, in Satanæ poteſtatem tradidiſſent. Quorum ſi vos exitus perhorreſcitis, in eorum quæ fecerunt imitatione perſtare nolite. Habes iam Brenti, quòd ſententiis promulgatis Iudex ille viuorum & mortuorum cauſam veſtram apertè damnauerit: quarum etſi iam ex parte facta eſt exequutio, tamen pręiis quæ vobis adhuc impendent malis, perexigua ſunt ea, quibus iam

Euidens Dei iudicium in Germanos hæreticos.

Seditio & cædes ruſticorum in Germania.

Eſa. 19.

Hier. 5.
Zach. 7.
Ezech. 18.
Germania propter ſectas tot modis afflicta non reſipiſcit.

Eccleſiæ deſertoribus Turca imminet.

eſtis mulctati. Sed quę vobis imminent, effugere tamen adhuc ea liceret, ſi poſſetis animo veſtro imperare, vt vnde diſceſſiſtis, ad Chriſtum, & ad corpus eius vnam, ſanctam, Catholicam, Apoſtolicam Eccleſiam rediretis, ac vno ore atque animo Deum & Patrem Domini noſtri Ieſu Chriſti nobiſcum glorificaretis. Quā vt vobis Deus mentem inſpiret, diuinam illius miſericordiam implorare nunquam intermitto.

Hactenus refutata ſunt per nos argumenta Brentii, quibus demonſtrare conatus eſt, quòd nihil ſit in ſcripturis obſcuritatis, quòd ea ſic omnia contineāt ad ſalutem neceſſaria, nihil vt vel recipi vel credi præter eas oporteat: Quòd ſi quid reperiatur illis controuerſum, nec ad eorum Patrum, qui deceſſerunt ex hac vita, nec ad eorum qui ſucceſſerunt illis, iudicium prouocari debeat. Ac eſſe quidem in ſcripturis obſcura pleraque, præterquam quod ſatis id à nobis copioſè demonſtratū eſt in ipſo propè capitis huius exordio, clamat hoc etiam res ipſa. Reſtat igitur, vt de poſterioribus duobus, quæ praxis Eccleſiæ Catholicæ, quid contrà ſemper fuerit ab hæreticis obſeruatum, pauca nunc diſſeramus, quò ſic cognoſcere poſſis pientiſſ. Rex, cui potiſſimum labor hic noſter deſudat, vtra ſit honeſtę matronę, hoc eſt, eius in qua nati vel renati ſumus potius Eccleſiæ piorum, vtra verò ſit vox mulieris adulterę, hoc eſt, eius quæ à viro ſuo Chriſto diuertit, quæ ſe à corpore eius præcidit, Eccleſię malignantium. Pertinebit autem hoc plurimùm ad cognoſcendum vtra vera ſit Eccleſia, ſi linguam vtriuſque cognitam habueris. Quamobrem quod in fine præcedentis capitis fecimus, faciemus hîc quoque, & ex actis 4. Conciliorū Oecumenicorum, quæ nec ipſe Brentius improbare videtur, quæ fuerit Patrum Catholicorum, quæ verò vox hæreticorum, breuibus oſtendemus. *Repetitio prædictorum cum tranſitione.*

In primo concilio, quod eſt habitum Nicæę, quid Arrius, qui fuit in eo condemnatus, quid poſt eum loquuti fuerint ſectatores eius, iam non vno loco demonſtrauimus, productis Athanaſii, Hilarii, Auguſtini, Theodoreti, & aliorum quorundam teſtimoniis, quæ nunc repetere nihil eſt neceſſe. Vocem homouſiō propterea recipere noluerunt Arriani, quòd in ſcripturis ea non inueniretur, extra quas recipi nihil debere contendebant: eandem illam cantilenam cantantes, quam nunc occinunt nobis Lutherani: Sine cauſa colunt me docentes doctrinas & mandata hominū. Contrà Catholici, ad Patres cōfugiebant, ad Patrū iudicia prouocabant, qui priuſquam natus eſſet Arrius, & ii qui cum illo tum contendebant, qua de re controuertebatur, iam ſententias tulerant. Quamobrem ex illorum ſententia pronunciatum eſt, fruſtrà reclamantibus Arrianis, rectè Patri filiū homouſion appellari. Habes hic quæ fuerit vox honeſtæ matronę, quæ mulieris adulteræ, cuius vocem nunc ſemen etiam illius audis proferre, dum præter ſcripturas nihil recipi debere contēdit: patrum verò iudicia, traditioneſque reſpuit. *Quæ praxis Catholicorum, quæ item hæreticorum in primo Concilio.*

In ſecundo Concilio, quod eſt habitum Conſtantinopoli, quid fecerit Imperator Theodoſius ex Nectarii ſuggeſtione, ſcribit in hiſtoria ſua Socrates. Accitis enim hęreſiarchis percōtatus eſt illos, an aliquā eorū Doctorum rationem haberent, qui preceſſerunt ipſorum hæreſim. Illi cùm quorſum iret Imperator, neſcirent, non alio loco, quàm quo ſuos præceptores, eos habere ſe reſponderunt. Cùm autem iterum quæreret, num eos tanquam fide dignos Chriſtiani dogmatis teſtes recipere vellent, tum illi primum olfecerunt, quid ſibi vellet hæc Imperatoris interrogatio, cumque aliter alii erga veterum libros eſſent animati, ortum eſt inter eos diſſidium, cùm alii recipiendos, alii minimè recipiendos eſſe cenſerent. Et hic vides pientiſſ. Rex, quòd illius quoque temporis hęretici non aliter, quàm noſtri nunc, deferre Patrum auctoritati recuſabant. Fuit autem in illo quoque concilio Macedonius condemnatus, qui propterea Deum eſſe Spiritum ſanctum negabat, quòd ſcripturę nomen hoc illi non tribuerent. Quid ad hęc Gregorius ille Nazianzenus, non ſine cauſa Theologus à Græcis appellatus, qui maxima pars fuit illius Concilii, quem etiam auctorem eſſe volunt ſymboli, quod cantatur in Eccleſia? Quòd Spiritus ſanctus in ſcripturis apertè nominari Deus non legatur, viſus eſt inficias non ire: cæterum vt hac in parte ſubleuaret imperitos, quemadmodum rebus & nominibus vtatur ſcriptura, paucis ediſſerit. Rerum, inquit, aliæ cùm non ſint, dicuntur tamen: aliæ cùm ſint, nō dicuntur: aliæ neque ſunt, neque dicuntur: alię & ſunt, & dicuntur. Primi generis exemplum ponit, quòd ſcriptura dicit Deum dormire, & vigilare, & iraſci, &c. cùm tamen nihil eorum ſit in Deo, ſed pro noſtro captu nomina ad res diuinas traducimus. Secundi, quòd vocamus Deum ingenitum: quod in ſcripturis non reperitur, ſed è ſcripturis tamen colligitur. Tertii, Deum eſſe malum aut mali auctorem: hoc nec eſt, nec dicitur. Quarti, Deum eſſe, hominem eſſe, Angelum eſſe: hæc & ſunt & dicuntur. Secundi generis vult eſſe, quòd Spiritum ſanctum Deum eſſe dicimus: quod quamuis iiſdem verbis in ſcripturis non reperiatur, è ſcripturis tamen colligitur. Sic & Cyrillus ex illo ſcripturæ loco, Ego ſum qui ſum, colligit Filiū eſt conſubſtantialem Patri, quamuis nomen ipſum in ſcripturis nuſquam reperiatur. Sic & nos ex pleriſque ſcripturæ locis inuocandos eſſe Sanctos, orandū pro defunctis, eſſe purgatorium, colligimus, etiam ſi non omnia iiſdem verbis in libris Canonicis ſcripta reperiantur. Vides & hîc ſereniſſ. Rex, quòd illo quoq; tempore Macedonius cum aliis hæreticis recipiendum eſſe negauit, quod nominatim in ſcripturis expreſſum non eſſet, nec in Patrum teſtimoniis acquieſcendum eſſe putauit. Sed alia fuit vox honeſtæ matronę, quàm illius mulieris adulteræ, facilè vt cognoſcere liceat, vtrius ii ſemen ſint, qui eaſdem nunc illas voces edunt, quas tunc Arrius & Macedonius edebant, qui tamen ſuis illis clamoribus nihil profecerunt. Nam ſi cut ſcribit Photius, Spiritum ſanctum tanquam eiuſdem naturæ & eſſentię ſimul cum Patre & Filio adorandum & conglorificandum, ex Patrum, Theologorumque doctrina, qui fuerant in Synodo Conſtantinopolitana congregati Epiſcopi declarauerunt. *De ſecundo Concilio. Hiſt. Tri. lib. 9. cap. 10.* *Naz. lib. 5. Theologia.* *Cyril. li. 1. dialog. de Trinit. Vt olim, ſic hodie Catholici dicunt quædam non expreſſa Scripturis. In epiſt. ad Michaelem Bulgariæ Principem de ſeptem Oecumenicis conciliis.*

Tertium Concilium habitum eſt Epheſi. Ibi condemnatus eſt Neſtorius, quòd vnum Dominum noſtrū Ieſum Chriſtum auſus eſt in duas ſecare atque diuidere perſonas, alium nudum hominem, alium Deum tantum eſſe dicens: quam etiam ob cauſam voluit Mariam Virginem Chriſtiparam: quod nudum Chriſtū peperiſſet, non autem Deiparam vocari, ne Deum quoque peperiſſe crederetur. Quę nunc hæreſes pientiſ- *De tertio Concilio.*

Matt.1. Luc.2. Ioan.19. Act.1.
Cyril.epi.1.quae est tomi.

ſime Rex, in tuo quoque regno reuixiſſe, paululumque pullulare videntur, in quo non deſunt, quibus abominatio quædam eſt, Mariam Virginem Dei Matrem appellare. Quid autem aliud illo tempore Neſtorius, quàm ſcripturas crepabat? contra quas venire queritabatur, cùm ſemel & iterum Ieſum Matrem vocari Mariam in Euangelio legatur, Dei verò matrem nominari, nuſquam in ſcripturis reperiatur? Quid autem ad hæc ſanctiſſimus ille Cyrillus? Hanc nobis, inquit, fidem diuini tradere diſcipuli, & licèt nullam fecerint dictionis huius mentionem, ita tamen ſentire à ſanctis Patribus edocti ſumus. Confitetur is nuſquam ſcriptum eſse, ſed quia ſic Patres docuerunt, ideò monet amplectendum. Sed audi quæ ſcripſit de hoc concilio Vincentius Lyrinenſis, triennio poſtquam habitum fuiſſet.

Vincen. Lyrin. de Concilio Chal.

Cùm, inquit, de faciendis fidei regulis diſceptaretur, vniuerſis Sacerdotibus, qui illo ducenti ferè numero conuenerant, hoc Catholiciſſimum, fideliſſimũ atque optimum factu viſum eſt, vt in medium ſanctorum Patrum ſententiæ proferrentur: vt ex eorum conſenſu atque decreto antiqui dogmatis religio confirmaretur, & prophanæ nouitatis blaſphemia condemnaretur. Deinde Patribus recenſitis, quorum ſententiæ tum prolatæ fuerunt. Hi ſunt, inquit, omnes apud Epheſum ſacrato Decalogi numero magiſtri, conſiliarii, teſtes, iudiceſque producti: quorum beata illa Synodus doctrinam tenens, conſilium ſequens, credens teſtimonio, obediens iudicio, abſque odio, præſumptione & gratia, de fidei regulis pronunciauit. Ac paucis interiectis: Admirati ſumus, quanta fuerit illius Concilii humilitas & ſanctitas, qui cùm eſſent tot numero, tantæ eruditionis, tantæque doctrinæ; nihil tamẽ nouarent, nihil præſumerent, nihil ſibi penitùs arrogarent, ſed omnimodis præcauerent, ne aliquid poſteris traderent, quod ipſi à Patribus non accepiſſent, & non ſolùm in præſenti rem benè diſponerent, verùm etiã pòſt futuris exempla præberent, vt & ipſi ſcilicet ſacræ vetuſtatis dogmata colerent, prophanæ verò nouitatis adinuenta damnarent. Inuecti ſumus etiam in Neſtorii ſceleratam præſumptionem, quòd ſacram ſcripturam ſe primùm & ſolum intelligere, & omnes eos ignoraſſe iactaret, quicunque ante ſe magiſterii munere prædiri diuina eloquia tractauiſſent, vniuerſos ſcilicet Sacerdotes, vniuerſos Confeſſores, & Martyres, quorum alii Dei legem explanaſſent, alii verò explanantibus conſenſiſſent & crediditiſſent, totam poſtremò nunc errare, & ſemper erraſſe aſſeueraret Eccleſiam, quæ, vt ipſi videbatur, ignaros, erroneoſque Doctores & ſequuta eſſet, & ſequeretur.

Neſtor. arrogantia & ſtultitia.

Quid autem de Neſtorio dixit Vincentius, quod non totidem verbis veriſimile dici poſſit de Martino Luthero, deque Ioanne Brentio? Vides pientiſſime Rex, quæ fuerit in hoc quoque Concilio vox honeſtæ matronæ, quæ verò mulieris adulteræ? Deſugiebat hæc Patrum auctoritatem, illa cõtrà ſuos parentes libenter agnoſcebat, ex eorum iudicio pendebat, in eorum placitis acquieſcebat.

Neſtorio tota errat Eccleſia.

De quarto Concilio.

Quartum Concilium habitum eſt Chalcedone. Fuit in eo condemnatus Eutyches, qui duas in Chriſto naturas eſſe negabat: Audi ſereniſſime Rex, quæ tum quoque fuerit vox mulieris adulteræ? quærebat Euthyches, in qua ſcriptura iacent duæ naturæ? Ego, inquit, à ſanctis ſcripturis non didici de duabus naturis: ac ſubinde ſe de rebus eiuſmodi ſolas inquirere ſcripturas vociferabatur, tanquam ſanctorum Patrum doctrinis & expoſitionibus firmiores. Audi rurſus vocem honeſtæ matronæ: Reuerendiſſimi Epiſcopi clamauerunt: Ea quæ ſunt Patrum, teneantur. Ac rurſus in definitione quam fecerũt: Sequẽtes igitur ſanctos Patres, vnum & ipſum confiteri filium Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum conſonanter omnes docemus, perfectum ipſum in Deitate, & perfectum ipſum in humanitate. Quidam autem ex Epiſcopis in eodem Concilio congregatis, Eudoxius nomine, præclaram dixit ſententiam: Omnis, inquit, qui non conſentit expoſitionibus ſanctorum Patrum, ſeipſum alienat ab omni ſacerdotali communione, & à Chriſti præſentia. Nihil dici potuit verius.

Act. 1. Concil Chalc. & Act. 5.

Eudoxii præclara ſententia.

Atha. in epiſt. de Synod. Arimini & Seleuciæ celebratis

Quid enim aliud quàm ſemen adulteræ & fornicariæ ſe eſſe declarant qui Patrum placitis non conſentiunt? Indicat hoc etiam Athanaſius, cùm dicit: Aequum eſt, vt benè de Patribus illis ſentiamus, à quibus rectè viuendi inſtituta, & pietatis doctrinam accepimus, niſi volumus nos eſſe filios adulterinos, declarare. Tales iſti ſe manifeſtè declarant, qui Patrum traditiones reſpuunt, in eorum præceptis incedere nefas eſſe putant, & grauiſſimum illis idololatriæ crimen impingere non verentur: illis, inquam, quos certò conſtat, ex quo tempore ſemel ſe Chriſto deſponderunt, illi ſe perpetuò virginem caſtam exhibuiſſe, nec vnquam variis & peregrinis doctrinis abductos, in aliud Euangelium ſe transferri paſſos fuiſſe.

Eccleſiæ deſertores ſtultè infatuantur.

Contra verò iſti, qui pietatis omnis obliti, tanti ſceleris Patres ſuos filii degeneres condemnare ſunt auſi, quibus cum idolis fornicati non ſunt? poſteaquàm in Patrum ſuorum præceptis incedere, & quod illos fuiſse dubiũ non eſt, eſse Chriſtiani deſierũt: Facti ſunt initio Lutherani, paulò pòſt Zuingliani, mox Pickardi, deinde alii Seruetiani, alii Neſtorianii, alii Iconomachi, in quot hæreticorum libellos inciderunt, tot idolorum ſe ſtupris polluerunt, dum vniuſcuiuſque verbum tanquam Dei verbum adorauerunt. Et erit quiſquam, qui vocem hanc adulteræ potiùs & fornicariæ eſſe putauerit audiendam, quæ nihil recipiendum præter ſcripturas, Patrum expoſitiones, traditioneſque reſpuendas, & eorum iudicia clamat eſse declinanda, quàm honeſtiſſimæ matronæ, ſanctæ matris noſtræ, quæ nos Deo filios generauit, quæ iubet quidem, vt ſcripturis tantùm tribuamus, quantum ſi Deum ipſum loquentem audiremus: ſed intereà iubet eadem, ſi quid repertum ſit in ſcripturis ambigui, Patrum vt potius & Eccleſiæ ſenſum atque conſenſum ſequamur, quàm interpretationi ſe minis iſtius adulteræ loci quicquam demus. Deinde iubet, vt iſtis ipſis ſcripturis docti, non ea modò quæ per chartam & atramentum, verùm & ea quæ per ſermonem nobis tradita ſunt, firmiter teneamus. Sicut vnus etiam ex piis iſtius honeſtiſſimæ matronæ filiis Auguſtinus contra Creſconium, ſcribens, docuit: Quãuis, inquit, huius rei de ſcripturis, de Canonicis non proferatur exemplum, earundem tamen ſcripturarum etiam in hac re à nobis tenetur Veritas, cùm hoc facimus, quod vniuerſæ iam placuit Eccleſiæ, quam ipſarum ſcripturarum commendat auctoritas: vt quoniam ſancta ſcriptura fallere non poteſt, quiſquis falli metuit, huius obſcuritate quæſtionis, eandem Eccleſiam de illa conſulat, quam ſine vlla ambiguitate ſancta ſcriptura demonſtrat. Quàm verò diſſimilis eſt vox huius ab ea, quam prolatam audiuimus à Brentio, qui

Aug. cont. Creſ. lib. 1. cap. 37.

verè

verè dici poteſt ſemen mulieris adulteræ? Si quid in ſcripturis canonicis non reperitur, non ſtatim id proptereà reiiciendum eſſe cenſet Auguſtinus, quin potius, quãdoquidem in iiſdem ſcripturis Eccleſię nobis cõmendatur auctoritas, cum ea vocatur à Paulo firmamentum & columna veritatis, cùm à Chriſto dicitur: Qui non audierit Eccleſiam, ſit tibi tanquam Ethnicus & Publicanus: quid aliud ait Auguſtinus, quàm ſcripturarum tenet auctoritatem, quiſquis hoc facit, quod vniuerſę iam placuit Eccleſiæ? Senſibus hæc imis piẽtiſſime Rex, res eſt non parua, repone. Cùm hoc facit aliquis, quod vniuerſæ iam placuit Eccleſiæ, ſcripturarum eum tenere Veritatem, docet Auguſtinus. At qui viri cuius & pietas & doctrina ſic ſpectata cunctis eſt & probata, vt etiã filii deſertores hæretici noſtri ſeculi, nulli ex omnibus Catholicis Doctoribus, quàm huic vni, plus tribuere videantur. Neque verò non veriſſimè dixit hæc Auguſtinus. Eſt enim Eccleſia viuum Euãgelium. Nam ea quę per chartam & atramentum Prophetę ſcripſerũt & Apoſtoli, non modò viua voce ſuis tradit libris, verumetiam dierum obſeruatione, ſignis, ſimulachris, habitu, geſtu, ſiue actione ſacerdotum, pręcipuè ſacris operantium, ac vario rituum ac cęremoniarum genere, quaſi præmanſum infantium ori cibum inſerere cupiens, piis omnibus quamlibet imperitis inculcare conatur.

Eccleſia viuum eſt Euangelium.

Sed audi Sereniſſime Rex, quid in eandem propè ſententiã alius ab Oriente, cuius & ipſius præcipua ſemper in Eccleſia Dei fuit auctoritas, dixerit. Athanaſius is eſt, qui Alexãdrinę Eccleſię ſedẽ, ſicut ſcribit Cyril. integros quadraginta ſex annos cum decore moderatus eſt, & loquacibus hereticorum impiorum nugis inexpugnabili quadam & Apoſtolica prudentia reſtitit, quaſique fragrantiſſimo quodam vnguento ipſum cœlum ſcriptis ſuis exornauit, & ob dogmatum rectitudinem & integritatem, optimum ab omnibus ſortitus eſt teſtimonium. Hic igitur, cui tale Cyrillus tribuit elogium, in libro de incarnatione Chriſti, quemadmodum ab eodem Cyrillo citatur, his verbis vtitur: Si quis præter hęc ex diuinis ſcripturis alium eſſe docet filium Dei, & alium, qui ex Maria adoptatus eſt in filium, ſicut nos: vel ſi quis Domini noſtri carnem ſupernè dicat, & non ex Maria virgine, vel conuerſam diuinitatem in carnem, vel confuſam vel immutatam, vel paſſibilem Domini Deitatem, vel inadorabilem Domini noſtri carnem vt hominis, hunc anathematizat ſancta & Catholica Eccleſia, obtemperans in hoc diuino Apoſtolo dicenti: Si quis vobis euangelizauerit præter id, quod accepiſtis, anathema ſit. Obſerua quæſo diligenter, quid ab hoc ſanctiſſimo viro dicatur: ſimul expende, num eadem ſit Brentii quoque vox, vt ex eo iudicium facere queas honeſtę ne matronæ, an mulieris adulterę ſemen ſit Brentius. Certa quædam capita profert Athanaſius, quæ ſi quis ex diuinis ſcripturis docere ſit conatus, eum anathematizari dicit à ſancta Catholica Eccleſia. Sed quãnam auctoritate, ſi docet hoc ex diuinis ſcripturis? Pauli, inquit, auctoritate dicẽtis, Si quis vobis euãgelizauerit, &c. Res mira: quod Pauli teſtimonium pro ſcripturis contra traditiones noſtri temporis hęretici producunt, hoc ad confirmandas traditiones adfertur ab Athanaſio, vt etiam ſi quis è ſcripturis contrarium docere conetur ei quod in Patrum Conciliis definitum, per manus ab illis accepimus, non ſit audiendus: verum in eo quod accepimus, nobis potiùs ſit permanendum: quamlibet ille multa proferat in contrarium ſcripturarum examina. Non vult Athanaſius iudicare filios de Patrum decretis, niſi declarare ſe velint adulterinos: nõ vult etiam ad normam ſcripturarum ea exigi, ſicut ſemen iſtud adulteræ mulieris in hoc libro docuiſſe audiuiſti. Sed etiamſi quis quamlibet multa proferat ſcripturarum loca, quibus infirmare conetur, quę tradita nobis à Patribus accepimus, iubet eum iuxta Pauli doctrinam anathematizari, quoniam aliud euangelizat ab eo, quod accepimus. Hîc vides, quantum traditioni tribuendum putauerit Athanaſius, quam etiam ipſi ſcripturæ non dubitauit anteferre: ſcripturæ, inquam, non quomodo à Catholicis, ſed quomodo profertur ab hæreticis. Nã quomodo profertur à Catholicis, verbum eſt Dei, cui abſit vt quicquam anteponendum eſſe putemus: quomodo profertur ab hæreticis, verbum eſt diaboli. Nam ſicut per membra ſua Chriſtus, ita per membra ſua loquitur & diabolus, & ſunt vtriſque ſcripturę communes, quæ non in legendo, ſed in intelligendo conſiſtũt.

Atha. epiſt. 8. Athanaſij laus.

Cyr. ad Reginas de recta fide.

Explicatio verborum Athanaſii.

Scriptura quomodo profertur ab hæreticis, verbum eſt diaboli.

Cyr. epiſt. 11.

Omnes hæretici, (inquit Cyrillus) de ſcriptura diuinitus inſpirata ſui colligunt erroris occaſiones, ea quæ à ſancto Spiritu rectè dicta ſunt, ſua malitia corrumpentes, & ſuper ſua capita flammam inextinguibilem excitantes. Quæ verba & in ſeptima Synodo proferuntur, & eſt hęc Cyrilli epiſt. Synodi quoque Chalcedonenſis actis inſerta. Quoniam verò proprium ei rei caput dicauit Brentius, quod de traditionibus inſcripſit, cui proximum ab hoc locum tribuit, quod nunc eſt à nobis tractatum de auctoritate ſcripturarum, agè quò nos Brentius vocat, ſequamur, & eius de traditionibus quoque vocem expendamus, vt honeſtæ ne matronę ſit, an mulieris adulteræ, cognoſci queat.

Act. 6.
Act. 1.

LIBRI TERTII FINIS.

LIBER QVARTVS DE TRADITIONIBVS.

Soli verbo Dei credendum, quomodo verè dicatur.
Hier. 10.
Rom. 3.
Pſalm. 13.

QVI docent omni & ſoli Dei verbo fidem deberi, qua Chriſti fideles vocamur & ſumus, hoc eſt, eam fidem cui falſum ſubeſſe non poteſt, horum ſententiæ tantùm abeſt, vt nos repugnare velimus, vt etiam clara voce pronunciemus, nihil verius, nihil homine Chriſtiano dignius dici poſſe. Dominus enim Deus verax eſt, quin ipſa potius veritas, omnis autem homo mendax. Quare ſoli & omni Dei verbo, qui mentiri neſcit & fallere, fidem eam debemus, quę Catholica vocatur, vt indubitanter verum eſſe, nec ei ſubeſſe falſi quicquam credamus, quod à Deo, qui Veritas eſt, proficiſcitur. Cæterùm quid ſit illud quod vocamus verbum Dei, diligentius nobis venit expendendum. Nam ſi quis putat hoc tantum eſſe verbum Dei, quod ſcriptum in iis libris continetur, quos Canonicos vocamus, quod noſtri temporis hęretici non iam putare, ſed aſſeuerate videntur, ab eorum opinione noſtra longiſſimè diſſidet ratio, nihil vt dici poſſe credamus, quod magis à veritate ſit alienum. Quis enim eſt, qui neſciat, quod multis antè ſeculis fuit Dei verbum, quàm eſſet vlla ſcriptura non modò ſacra, verumetiam, vt quorundam eſt opinio, profana? Primus qui literis mandauit Dei verbum, fuiſſe Moſes creditur, quin eum primùm literas inueniſſe, nec ante ipſum vllum earum vſum fuiſſe, etiam Ethnicorum teſtimonio probare conatur Euſebius. Inter Moſen autem & primum hominem conditum, ſicut anteà quoque meminimus, interceſſerunt annorum plus quàm duo millia, ac toto illo tēpore non fuit alia lex ꝗ̄ lex naturæ. Nam lex ſcripta ſumpſit exordium à Moſe, ſicut à Chriſto lex gratiæ. Fuit igitur multis antè ſeculis Dei verbum, quàm vel natus eſſet Moſes, per quem primum literarum eſt monumentis conſignatum. Quod verbum Dei, ſiue quod ipſe loquutus eſt ad Adam, Noë, Abrahā, ſiue quod ſā̄ctis illis Patriarchis inſpirauit, ſola traditione peruenit ad poſteros, & ad Moſen etiā ipſum, præceſſitque ſcripturam traditio plus quàm 2000. annorum. Lex verò gratiæ non fuit ſcripta, ſed à Chriſto, viua voce tradita, qui nec eam ſcribi mandauit, ſed prædicari tantùm. Prędicate, inquit, Euangelium: hæc enim eſt lex gratiæ. Quare ſi quis tum aliqua de re contendere voluiſſet, non illi dicebatur: Sic ſcriptum eſt, aut, ſic legiſti: ſed quomodo? Siue, inquit Paulus, ego, ſiue illi, ſic prædicauimus, & ſic crediditis. Tu verò permane in iis quæ didiciſti, ſciens à quo didiceris. Sic viſum eſt Spiritui ſancto & nobis. Si quis autem videtur contentioſus eſſe, nos talem conſuetudinem non habemus. Sic illi non ſcripturas, verùm traditiones & conſuetudinem allegabant, & in eo pii non grauatim acquieſcebat?

Verbum Dei longius patet quam ſcriptura Canonica.

Euſ. li. 9. cap. 4. & libr 10 cap. 3. præparationis Euangelica
Verbum Dei non ſcriptum ad Moſen vſque.

Etiam Euangelium traditione conſtat.
Marc. 16.

1. Cor. 15.
2. Tim. 3.
Act. 15.
1. Corinth. 11.

Priſci hæretici credebant verbo Dei ſcripto, ſed non item tradito.

Verbum igitur Dei non ſola ſcriptura, verumetiam traditione continetur, cui ſi quis fidem non habet, is non omni, ſed ſcripto tantùm Dei verbo fidem habet. At qui verè dici vult & eſſe Chriſtianus, is ſicut ſoli, ita & omni Dei verbo credere tenetur, ſiue ſcriptum id ſit, ſiue traditum. Certè multò maxima pars eorum, qui priſcis etiam temporibus illis hæretici fuerunt declarati, nō propterea ſunt hæretici declarati, quòd ſcripto, ſed quod tradito Dei verbo fidem non habuerunt, ſicut in proximo ſuperiori capite pluribus demonſtrauimus. Eiuſdem eſſe ſubſtantiæ cum Patre Filium, ex verbo Dei Patres Catholici docuerunt. Negabant id eſſe ſcriptum hæretici: concedebant illis Catholici non eſſe ſcriptum, ſed eſſe traditum. Vides, quæ res Catholicos ab hæreticis diſcreuerit? illi non recipiebant verbum Dei, niſi quod eſſet ſcriptū: ii non modò ſcriptum Dei verbum, verùm & traditum recipiendum eſſe putauerunt. Certè Felix Pontifex, qui centum quinquaginta plùs minùs annis Nicęnum Concilium præceſſit, ad Benignum ſcribens, Apoſtolorum eſſe traditionem ſcribit, quòd filius eiuſdem ſit cum Patre ſubſtantię. Ad eundem modum, quod Spiritus ſanctus æquè ſit adorandus & glorificandus, vt Pater & Filius, cùm eiuſdem ſit cum Patre & Filio ſubſtantiæ, demonſtrabant ex verbo Dei Catholici. Quærebant, vbi ſcriptum eſſet, hęretici. Catholici cùm iiſdem verbis ſcriptum non poſſent, verbum Dei traditum proferebant. Id hæretici recipere noluerunt. Sed quorſum attinet reliquos commemorare? Magna ex parte quotquot fuerunt hęretici, ſolum eſſe Dei verbum aſſeuerabant, quòd ſcripturis contineretur, cui fidem habere Chriſtianum quemlibet oporteret. Contrà Catholici contendebant, & ſoli & omni Dei verbo, ſiue ſcriptum id, ſiue traditum eſſet, fidem haberi debere. Ex quo cuiuis perſpicuum eſſe poteſt, quę ſit honeſtæ matronæ, quæ contra vox adulteræ mulieris & fornicarię, tum virius ſemen ſit Brentius. Qui cùm & ipſe non aliud eſſe Dei verbum recipiendum, quàm quod his libris continetur, quos Canonicos vocamus, quòd verò per traditionem accepimus, id eſſe reiiciēdum doceat, quid aliud ſe, quàm ſemen adulteræ mulieris eſſe demōſtrat? Sed audiamus, quibus modis opinionem ſuam tueatur.

Felix. Pontifex.

Brentius verbum Dei traditum reiicit.

Initium obiectionum Brentii contra traditiones.

Sumit exordium à cabala Iudęorum, quos in tantam Rabinorum ſuorum ſeruitutem coniectos narrat, vt quicquid illis fabularum quamuis incredibilium nomine cabalę, quam receptionem ſiue traditionem interpretatur, obtruditur, neceſſe habeant tanquam cœleſtia oracula excipere & adorare. Itaque tanta premūtur, inquit, tyrannide, vt ſi Rabinus quiſquam dixerit, dextrum eſſe ſiniſtrum, & ſiniſtrum eſſe dextrum, nō eſt in miſero vulgo, qui contradicere audeat. Hanc, inquit, Iudaicam ſeruitutem & tyrannidem ſuſcipiunt hiſce temporibus in Eccleſiam filii Dei inducendam hi, quos à traditionibus dicere poſſis traditionarios, aut ſi breuiori vocabulo delectaris, traditores, &c. Quid autem Brenti, ſi veſtri magis de hac veſtra tyrannide querùntur? Produximus in præfatione libri huius querimoniam Oſiandri, qui ſex & triginta ſcriptu-

Reſponſio.

tarum

rarum loca ſe protuliſſe ſcribit,quibus habitare Deum in nobis demonſtrauit,neque tamen fidem habitam eſſe:ſcripſiſſe breuem ſchedam Philippum,qua teſtatus eſt ita ſe rem habere, ſtatim eſſe creditum.Queritur & hoc Oſiander,ſicut ibidem indicauimus,quòd qui vel Theologiæ Doctores,vel artium VVittébergę Magiſtri creantur,iurare coguntur conceptis verbis, non in ſacræ ſcripturæ, verùm in Auguſtanæ Confeſſionis vnanimi conſenſu ſe conſtanter eſſe permanſuros. Coguntur,inquit, abiurare verba Dei,& in Philippi verba iurare, dum iurant, de grauioribus rebus ad fidem pertinentibus nihil ſe ſtatuere velle, niſi ſententia Seniorum Confeſſionis Auguſtanæ, etiamſi contrarium dicat ſcriptura. Vides ergo Brenti, veſtros eſſe traditores illos, qui multitudinem imperitam induxerunt in eam ſeruitutem, vt quicquid ipſis tradere viſum fuerit, neceſſe habeant tanquam cœleſtia oracula excipere & adorare, vt ſi vos eorum Rabini, ſi vel tu Brenti,vel Philippus dixerit,dextrum eſſe ſiniſtrum,& ſiniſtrum eſſe dextrum, nó ſit in miſero vulgo qui contradicere audeat,cùm iureiurando etiam adſtringantur,quibus docendi munus imponitur, ne contradicant.Magis hæc igitur in veſtros quàm in noſtros tua quadrat oratio: ac tantò minùs ferendi eſtis, quòd veſtra quędam inculcatis auribus noſtris,quæ tot ſeculis Eccleſiæ Dei fuerunt ignota:eaque pro cœleſtibus oraculis haberi,& tanquam Dei verbum adorari vultis: vt quibus perſuaſum eſt vt ab Eccleſiæ gremio ſe ſe pararent,eos iam tot deos,quot ſunt nouarum hęreſeon auctores, adorare videamus: dum vnaquæque ſecta ſui Rabini verbum,Dei verbum eſſe contendit. Iámne intelligis Brenti,quòd vos eſtis, qui ſeruitutem hanc & tyrannidem in Eccleſiam Dei induxiſtis:quodque multò verius hęc de vobis dici poſſunt,quàm de Iudæorum Rabinis,vel Catholicis Epiſcopis?

In confeſſionem ſuam magis qui in ſcripturam iurat VVittemb.

Tot hodie dii adorantur, quot hæreſiarchæ.

Neque verò cauſam video,cur Petrum à Soto reprehendas,quod is dixerit,traditiones eſſe certiſſimum fidei fundamentum.Nam ſi quod primo loco ponitur in ædificatione domus, id rectè fundamentum dicitur,conſtat in ędificatione domus Dei viuentis,quæ eſt Eccleſia,primas fuiſſe traditiones, & illis ædificatá eſſe Eccleſiam,priuſquam extaret ſcriptura vlla,nihil vt abſurdè loquatur, ſi quis eas fidei fundamentum eſſe dicat. Deinde verò manifeſtum eſt & hoc, quòd labefactato fundamento, quod reliquum eſt operis extructum, ruere neceſſe eſt. An non hoc ipſum accidiſſe videmus labefactatis traditionibus? Non potes dicere Brenti, nobis vllam eſſe vobiſcum de ſcripturis controuerſiam, recipimus omnes: tanquam Dei verbum veneramur & adoramus omnes. Qua de re itaque agitur inter nos? Agitur de eo, quo ſenſu nobis recipiendæ ſint, eóne quem vos adfertis, an eo, quem à Patribus noſtris traditum accepimus? Deinde an ſimul cum ſcripturis traditiones quoque Patrum ſint nobis retinendę?Scripturę ſaluæ ſunt apud nos etiam veſtro ipſorum teſtimonio. Iota vnum aut apex vnus ex illis per nos ſublatus aut mutatus non eſt. Nam de veſtris in Germanicam linguam verſionibus, hoc loco mihi ſermo non eſt. Poſteaquam verò traditiones Patrum reiiciendas eſſe putaſtis, tanquam conuulſo fundamento, quæ ſit, & quanta ruina conſequuta, quàm variæ, quàm multę, quàm horendæ ſectæ ex eo natæ ſint, veſtris oculis ipſi videtis. Nihil igitur erratum eſt à Petro, quòd ſuo modo quodam fundamentum fidei traditiones eſſe dixit. Intereà tamen & fidei & domus,quę ſupra hanc fidem ædificata eſt, aliud fundamentum non eſſe,quá illud,de quo ſcribit Apoſtolus:Fundamentum aliud nemo poteſt ponere præter id,quod poſitum eſt,quod eſt Chriſtus Ieſus, Petrus vnà cum Eccleſia Catholica libenter confitetur. Quare quęcunque ſunt ædificata ſiue tradito, ſiue ſcripto Dei verbo,non ſuper aliud fundamentum ædificata ſunt, quàm quod à Paulo, quod & à cęteris Apoſtolis fuit poſitú ſuper Chriſtum Ieſum:in cuius gloriam & tradita & ſcripta ſunt omnia.Quò res fiat illuſtrior,exemplú proferemus.E ſcriptura didicimus, Ieſum traditum eſſe propter delicta noſtra, reſurrexiſſe propter iuſtificationem noſtram:quorum alterum luctus & mœroris, alterum gaudii, eſt & lætitiæ. Vide quemadmodum hoc ipſum traditione quadam & cæremonia ſit expreſſum, quò magis memoria tantorum beneficiorum animis fidelium inculcari poſſet.Quoniam feria ſexta paſſus eſt Chriſtus,die vero Dominico reſurrexit,quò tenacius infigi id poſſet mentibus mortalium, viſum eſt Eccleſiæ ſtatuendum,vt quo die paſſus eſt Chriſtus abſtinentes à cibis delicatoribus,& ieiunio corpus macerantes,paſſionis illius & mortis beneficium,quaſi compatientes illi pro nobis paſſo,grata quadam recordatione proſequeremur.Contrà verò,quia gauiſi ſunt diſcipuli,cùm Chriſtú vidiſſent à mortuis reſurgentem, quo die factum id eſt,vt eum ipſi quoque ſumeremus hilariorem,& plus etiam aliquid reficiendo,recreandoq; corpori tribueremus.Vides quemadmodum & ſcripturæ & traditionis idem eſt fundamentum Chriſtus. Et impletur illud,quod ab Apoſtolo ſcriptum eſt:Siue manducatis,ſiue bibitis,ſiue quid aliud facitis, omnia in gloria Dei facite. Et alio loco:Omne quodcunque facitis in verbo & in opere, omnia in gloriam Dei facite.Quòd abſtinemus,in gloriam facimus Chriſti,qui pro nobis paſſus eſt: quòd manducamus, in gloriá facimus eiuſdem Chriſti,qui reſurrexit propter iuſtificationem noſtram.Fundamentum igitur tam ſcripturæ,quàm traditionis,Chriſtus eſt,quodque per chartam & atramentum ſcriptura,hoc per cæremonias quaſdam & obſeruationes docet nos traditio.

Traditiones fundamenta fidei quodam modo dici poſſe.

Non de ſcripturis, ſed de earum ſenſu contendimus.

1. Corinth. 1.

Dies Solis & Veneris quomodo nos admoneant de Chriſti traditione. Ioan. 20.

1. Cor. 10.

Coloſ. 3.

Sed quam tandé cauſam adfert Brentius,quamobrem Petri ſententiam de traditionibus refutandam eſſe putet?Quid,inquit,miſerius,quid ærumnoſius eſſet Eccleſia filii Dei, quid incertius eſſe ſalute Eccleſiæ, ſi fundamentú eius péderet ab Aſoticis traditionibus? An non hac via conüceretur Eccleſia in extremá ſeruitutéambitioſiſſimorú prælatorum, & ſuperſtitioſiſſimorum hypocritarú,qui prætextu Apoſtolicarú traditionum obtruderent Eccleſię,non ſolùm vaniſsimas quaſq; nugas & ineptias, verumetiá horribiles errores amplectendos?Atqui tale aliquid obtrudi ſub Apoſtolicarú traditionú prętextu negamus: quod cùm tu dicas tantú,& non doceas,eadé facilitate cótendimus,qua dicitur abs te. Tandem Brentius de quo traditionú genere loquatur,definit.Nó loquimur,inquit,nunc de traditione,qua nobis ſacra ſcriptura,& quę in ea cótinentur,à maioribus per manus tradita ſunt.Hác vult eſſe certá,neceſſariá,& modis omnibus amplectendá.

Cur Brentius traditiones oppugnet.

Reſponſio. Qua traditione Brentius ſtet.

De hac loqui dicit Irenæum, cùm recenſet ſymbolum Apoſtolorum & ſucceſſionem ordinariam. Nam in hoc prodeſt, inquit, cognitio ordinariæ ſucceſſionis, non vt liceat Epiſcopis noua dogmata aduerſus ſacram ſcripturam fingere, ſed vt habeamus ordinaria teſtimonia, quibus ſcimus hanc eſſe illam ſcripturam, in qua contineatur vera Prophetarum & Apoſtolorum doctrina. Miror Brenti, quomodo ſis auſus dicere, quòd de ſcripturæ traditione loquatur Iræneus in eo loco, quem citauerat Petrus à Soto. Dicerem te librum Irænei nõ inſpexiſſe, niſi ex iis, quæ paulò pòſt ex eo adfers, malitia magis quàm errore te peccare cognouiſſem. Qua de re cùm eò ventum erit, agam pluribus. Certè vel ex illis ipſis verbis, quæ citauit Petrus, vbi dicit Iræneus. Quam habent ab Apoſtolis traditionem, & annunciatam hominibus fidem: quando quidem annunciatam dicit, non ſcriptam, colligere tibi licuit, quòd non de traditione ſcripturę loquetur, verùm de traditione viua voce facta. Itidem ex iis quæ præceſſerunt, habemus annumerare eos, qui ab Apoſtolis inſtituti ſunt Epiſcopi Eccleſiis, & ſucceſſores eorum vſque ad nos: qui nihil tale docuerunt, neque cognouerunt, quale ab iis deliratur. Non dixit, nihil tale ſcripſerunt, ſed nihil tale docuerunt, neque cognouerunt. Iam verò quando iubet ad ſucceſſores Epiſcoporum, & Cathedras Apoſtolorum recurre, quam ad rem id iubet? num vt ſcripturas ibi legant? Quaſi verò domi libros habere non poſſint. Certum eſt, quòd eo conſilio remiſerit eos Iræneus ad ſucceſſores Epiſcoporum, & ad Cathedras Apoſtolorũ, vt ſi quid fortaſſe ſcripturis canonicis comprehenſum non eſſet, vt ſi quid obſcuritatis haberet aliqua ſcriptura, vel propter intelligentiæ noſtræ tarditatem, vel quòd hæreticorum peruicacitas perplexam redderet quæſtionem, doceret non eſſe ad vnius alicuius oppidi Doctorem ſiue miniſtrum recurrendum: quale eſt, verbi gratia, VVittemberga in Saxonia, Tubinga in Ducatu VVittembergenſi, Geneua in finibus Helentię: ſed ad Cathedras Apoſtolorum, vt quem ſenſum, quàmve doctrinam per manus ea de re traditam accepiſſent, per longam Sacerdotum & Epiſcoporum ſucceſſionem dubitantibus patefacerent. Sed audiamus adhuc loquentem Iræneum: Quid autem, inquit, ſi neque Apoſtoli ſcripturas reliquiſſent nobis, nónne oporrebat ordinem ſequi traditionis, quam tradiderunt ii, quibus committebant Eccleſias? Cui ordinationi aſſentiunt multę gentes Barbarorum, eorum qui in Chriſtum credunt, ſine charactere uel atramento ſcriptam habentes per Spiritum in cordibus ſuis ſalutem, & veterem traditionem diligenter cuſtodientes. Quibus ſi aliquis annunciauerit ea, quę ab hæreticis adinuenta ſunt proprio ſermone eorum colloquens, ſtatim concludentes aures, longè longiùs fugient, ne audire quidem ſuſtinentes blaſphemum colloquium. Sic per illam veterem Apoſtolorum traditionem, ne in conceptionem quidem mentis admittunt quodcunque eorum portenti loquium. Potuitne clarioribus verbis indicare ſe non de ſcripturæ, ſed de ea, quæ viua uoce facta eſt, traditione loqui? Simul ex iis verbis collige, quòd ipſius etiã ſeculo, hoc eſt, centum octoginta annis poſt Chriſtum natum, nulla fuerit apud pleraſque gentes Euangelii ſcriptura, ſed ſola tantum Apoſtolorum viua uoce facta traditio. Sed de hoc paulò pòſt pluribus.

Reſponſio de Irenæo quid contra Brentiũ ſenſerit de traditionibus Iren. lib. 3. cap. 3

Qua nunc cathedra Sectariorum.

Idem lib. 3. c. 4. Traditioni credendum etiam ſine Scriptura.

Apud multas gentes fuit Euangelium ſine ſcripto.

Quòd autem in hoc modo prodeſſe dicis ordinariæ ſucceſſionis cognitionem, vt habeamus ordinaria teſtimonia, quibus ſcimus hanc eſſe illam ſcripturã, in qua cõtineatur vera Prophetarum & Apoſtolorum doctrina, alium etiam eius vſum fuiſſe reperies, cum apud alios ſanctos patres, tum apud hunc ipſum Irænẽ. Neque enim de veritate ſcripturæ, ſed de veritate doctrinæ, ſi qua noua proferebatur, num ad eundem modum, qui Cathedras Apoſtolorum tenuerunt, inuicem ſibi ſuccedentes Epiſcopi docuerint ordinaria teſtimonia, perquirebant. Sic in epiſtola quadam ad Florinum hic idem Irenæus: Hæc dogmata, inquit, Florine, ſanam doctrinam non habent, hæc dogmata diſſentiunt ab Eccleſia, hęc dogmata tibi, qui ante nos fuerunt Presbyteri, qui & Apoſtolorum extiterunt diſcipuli, non tradiderunt. Hic Irenæus non de ſcripturarum, ſed de dogmatibus veritate traditionem profert. Sic in Conſilio Niceno, de eo quòd Filius eſt patri cõſubſtantialis: in Conſtantinopolitano de eo, quòd Spiritus ſanctus ęquè ſit adorandus & glorificandus, vt pater & Filius: in Epheſino, quod Maria virgo rectè vocetur Deipara: in Chalcedonenſi, quod duę ſunt naturę in Chriſto: in tertio Conſtantinopolitano, quòd duę ſint in eo voluntates & operationes: in ſecundo Nicęno, quòd imaginis rectè vtitur Eccleſia: in eo quod ante centum annos habitum eſt Florentiæ, quòd Spiritus ſanctus à patre, Filioq; procedat, cùm de rebus iis in illis Conciliis diſceptaretur, quãdoquidẽ ſolis hęretici ſcripturis nitebãtur, quas iuxta ſuã voluntatẽ interpretabantur, viſum eſt faciẽdum Catholicis, vt quæ fuerit iis de rebus inuicẽ ſibi ſuccedentium Sacerdotum Epiſcoporum ſententia, diligentius inquirerent: & quod ordinariæ ſucceſſionis teſtimonio tot ſæculis vnanimiter ab illis traditũ eſſe conſtabat, id tanquam Dei verbũ reciperent. Cæterũ ꝙ ſcribis: Nũ in hoc prodeſſe cognitionẽ ordinariæ ſucceſſionis, vt liceat noua dogmata aduerſus ſacram ſcripturã fingere, veriſſimũ eſſe confitemur, quin hãc ſolam cauſam eſſe dicimus, cur ordinariæ ſucceſſionis teſtimoniis tantoperè nitamur, vt ſi quę doctrina profertur, vetus an noua ſit, cognoſcere poſſimus. Verbi gratia: Docet aliquis abſoluta neceſſitate fieri omnia, profert ſcripturæ teſtimonia quibus adſtruere ſententiam ſuam conatur, quærimus num hęc fuerit Apoſtolorũ traditio? Recurrimus ad eorũ, qui ſucceſſerunt illis, veterũq; Doctorũ teſtimonia: inuenimus ꝙ primus eius ſententiæ auctor fuerit Simõ Magus, ei ſucceſſerit Marciõ: Marcioni, Manichæus: Manichæo, petrus Adelhardus: petro Adelhardo, Ioannes VVicleff: VVicleffo, dux & anteſignanus hæreſeos veſtrę Lutherus: contrà quotquot fuerunt S. Pontifices & Sacerdotes, eos contrarium docuiſſe. A quibus cum hoc dogma veſtrũ incredibili quodã cũctorũ conſenſu pridẽ dãnatum eſſe videamus, audemus pronunciare, quod illi inuicẽ ſibi ſuccedentes Epiſcopi tot ſeculis, tam conſentienter tradiderunt, id eſſe verbum Dei: quod verò profertur à vobis, aut à magiſtro veſtro, verbum eſſe diaboli. Deinde, profertis vos iuſtitiam neſcio quam imputatiuam: profertis & fidem quandam ſpecialem, de qua iam antè plura verba fecimus. Scrutamur ſcripturas, nihil tale in illis inuenimus. Quęrimus deinde diligenter, num apud patres aliqua eiuſmodi doctrina reperiatur cõtraria, repe-

Synodi ex traditione multa conſtituerunt.

Ad diſcernenda dogmata prodeſt cognitio ſucceſſionis ordinaria.

Quomodo conuincendi, qui negant liberum hominis arbitrium.

Contra iuſtitiam imputatiuam & fidem ſpecialem.

rimus

rimus potiùs omnia. His igitur ordinariis teſtimoniis freti, quod ab illis docetur, tanquã Dei verbũ recipere: quod verò proferatur à vobis, tanquã diaboli verbũ execrari & anathematizare nihil dubitamus. Adſertis etiã noua quædã vocabula. Nã quod nos pœnitentiã, hoc vos terrores cõſciẽtiæ: quod nos Euchariſtiæ Sacramẽtũ & ſacrificiũ, hóc vos cęnã vocatis Dominicã. Excutimus Patrum ſcripta: videmus iiſdem eos nominibus vſos, quibus vtimur nos, veſtras verò voces prorſus ignoraſſe. Nã & ſi cęnę dominicæ mẽtionẽ faciũt nõnunquã, ſacrificii tamẽ apud illos nomẽ multò eſt vſitatius. Quid igitur? facimus, quod Paulus monet, depoſitũ cuſtodimus, & profanas vocũ nouitates deuitamus. Similiter ſtatuimus de reliquis veſtris dogmatibus. Negatis vos Miſſam eſſe ſacrificiũ, negatis pro defunctis orãdũ, aut ſanctos inuocãdos eſſe, vota monaſtica, cęlibatũq; ſacerdotũ dãnatis: Nos priuſquã aliquid de veſtra ſentẽtia definiamus, quæ ſint iis de rebus ordinariæ ſucceſſionis teſtimonia, diligẽter indagamus: quibus perſcrutatis, inuenimus vos noua quędã dogmata, contra ſcripturã ſacrã, cõtra ſenſum & cõſenſum Patrũ noſtrorũ fingere. Quamobrẽ quod à vobis adfertur, tanquã diaboli verbũ repudiamus: quod verò per longã ſacerdotũ & Epiſcoporũ ſucceſſionẽ per manus nobis traditum accepimus, id mordicus tanquam Dei verbũ retinemus. Vides igitur, ad quid nobis proſit ordinariæ ſucceſſionis cognitio? nimirùm ad hoc, vt cognoſcamus quæ noua ſit, quæ vetus doctrina.

Sectarii nouam pœnitentiæ & Euchariſtiæ vocãt.

1. Tim 6.

Oſtendit iam Brentius, de quibus traditionibus loqui velit: de iis enim loquimur, inquit, quas nonnulli ſcriptores & alii tribuunt Apoſtolis, quæ tamen ab Apoſtolis non ſunt ſcripto mandatæ. Concedit igitur & Chriſtũ feciſſe, dixiſſeq; multa, & Apoſtolos nõnulla tradidiſſe & inſtituiſſe, quæ ab ipſis nõ ſunt literis comprehenſa. Cæterũ duo nobis, inquit, hîc cõſiderãda veniũt: vnũ eſt, quæ ſint illæ Chriſti aut Apoſtolorũ traditiones, quæ ſermone & nõ ſcripto poſteritati ſunt cõmẽdatæ. Alterum eſt, ſi cõſtiterit, eas traditiones eſſe Apoſtolicas, cuius ſint generis aut conditionis, & quo cõſilio ſint traditæ. Videlicet nũ ſint traditæ vel ad tẽpus tantùm, vel ad externam tantùm diſciplinã, vel, nũ ſint eius cõditiones, vt ſine ipſarũ obſeruatione verã & æternam ſalutem conſequi non poſſimus. Omninò enim ac diligentiſſimè cauendũ eſt, ne nobis humanę ac fictitiæ traditiones pro Apoſtolicis obtrudãtur. Partitio tua Brenti, nobis non diſplicet: ſed nec illud improbamus, quòd ex Paulo mones, cauendum eſſe, ne fictitiæ traditiones pro Apoſtolicis nobis obtrudantur, nam hac in parte nos quoque tecum ſentimus. Cæterùm Irenęi teſtimonium expendamus: Scribit, inquit, Irenęus, hæreticis ſolemne fuiſſe cùm vrgerentur ſcripturis, ad traditiones cõfugere. Cum è ſcripturis, inquit, arguuntur, in accuſationẽ cõuertuntur ipſarũ ſcripturarũ, quaſi non rectè habeãt, neq; ſint ex auctoritate, & quia variæ ſint dictę, & quia non poſſit ex iis inueniri veritas ab iis, qui neſciunt traditionẽ. Sicut ipſe ſciſſus es ab Eccleſia Brenti, ſic vnius capituli ſententiã ſcidiſti, dum ſuperiora ponis, extrema verò prætеris, partim memor, partim ſubdolè corrũpens. Cur enim illud nõ adiunxiſti, quod non totis octo verſibus interiectis ſequitur? Cùm autem ad eam iterũ traditionẽ, quę eſt ab Apoſtolis, quæ per ſucceſſiones Presbyterorum in Eccleſiis cuſtoditur, prouocamus eos, qui aduerſantur traditioni, dicent, ſe non ſolùm Presbyteris, ſed etiam Apoſtolis exiſtentes ſapientiores ſyncerã inueniſſe veritatẽ. Quæ per Deum immortalẽ eſt hæc animi tui peruerſitas? quę frontis duritia? quod enim Iræneі locũ ad opinionẽ tuam confirmandam auſus es producere, quo vix aptior alius ad eam infirmandam proferri potuiſſet? Contra quem enim ibi loquitur Irenęus? Nõnne cõtra turbam veſtram Aſoticam, quam nullus pictor tam graphicè depingere penicillo ſuo potuiſſet, quàm ille calamo ſuo deſcripſit? Nam cùm duplex ratio ſit congrediendi cum hęreticis, aut ſcripturis, aut traditione, queritur Irenæus, neutra contra eos quicquã profici. Cuius etiã hęc verba ſunt: Euenit, inquit, neque ſcripturis iam neque traditioni conſentire eos. Aduerſus tales certamen nobis eſt, ô dilectiſſime, more ſerpentũ lubrici vndiq; fingere conantes. De vobis igitur queritur. Quod ſi quis proferat cõtra vos ſcripturas, verbi gratia, locum aliquẽ ex epiſtola Iacobi, aut ex Apocalypſi, aut ex Eccleſiaſtico, aut ex duobus libris Machabęorũ, ſtatim aut excipitis, contra ſcripturas has, quòd nõ ſint ex auctoritate, quãlibet nos ordinariis teſtimoniis, quot ſint ex auctoritate, quodq; libros hos tanquã Canonicos iampridem receperit Eccleſia, demonſtremus: Aut ſi nulla datur excipiendi poteſtas, variè dictum cauſamini quod ſcriptũ eſt, & eius alienum quendam ſenſum adfertis. Si verò traditio vobis obiicitur Apoſtolica, ſi Patrum ſententia contra vos profertur, non dubitatis vos illis profiteri ſapientiores, & cum idolo veſtro dicere: Nihil eſt, quòd quenquã tantillũ moueat multitudo, magnitudo, longitudo, profunditas, miracula, ſanctitas, Eccleſię ſanctorum: omnes perierunt, ſi ſenſerunt vt ſcripſerunt, niſi fortè qui reſipuerunt ante ſupremũ vitę diem. Difficilis eſt igitur, inquit, ratio vobiſcũ congrediẽdi. Nam neq; ſcripturas recipitis: niſi quas vultis, & quo ſenſu vultis: neq; traditionibus Apoſtolicis loci quicquã datis. Vbi fuit frõs tua Brẽti, cùm iſtud teſtimoniũ produceres? quo vides vel maximè tuã ſententiã oppugnari. Et certè ſi quiſquã Irenęus fuit is, qui traditionibus plurimum eſſe tribuendũ putaret, quiq; ſubinde ad eas prouocaret, quod etiam ex iis verbis, quæ paulò ante produximus ab Euſebio citata, ex epiſtola eius ad Florinum, cognoſcere cuiuis licet.

Brentii ſententia.

Reſponſio.

Reſponſio. Brentium in citando Irenæo improbum eſſe.

Nec ſcripturis, nec traditione proficitur contra hæreticos Iren. lib. 3 cap. 2.

Euſeb. lib 5. cap. 20. hiſt. Eccle.

Quærit poſteà Brẽtius, quomodo cognoſcere liceat, num aliqua traditio ſit Apoſtolica? Num ſufficiat nobis auctoritas ſiue teſtimonium vnius & alterius Eccleſiaſtici ſcriptoris? Profert, quod Euſebius de Papia ſcribit, eũ fabuloſa quędã & peregrina tãquã ex viua traditione Apoſtolorũ ad ſe relata, vnde Chiliaſtę quoq; ſunt errorẽ ſuũ mutuati, ſcripſiſſe: cuius exẽplo monet, ne temerè traditionibus, quæ Apoſtolorũ & maiorũ nomine proponi ſolent, credamus. Perfacilis eſt ad id, quod quærit Brentius, reſpõſio. Nã ſi quid nobis obtruditur Apoſtolicę traditionis nomine, quod nõ modò nõ eſt ab Eccleſia receptũ, & eius vſu cõprobatũ, verũ etiã ſtatim ab initio fuit illi reclamatũ, ſiue Papias id produxerit, ſiue quicũq; tãdẽ ſcriptor alius Eccleſiaſticus, quantæcunq; ſit auctoritatis, pro fabula potius, quàm pro Apoſtolica traditione habendum eſt. Cęterùm illa, quę non ſcripta, ſed tradita cuſtodimus, quæ quidem toto terrarum obſeruantur, inquit Auguſtinus, intelligi, vel ab ipſis Apoſtolis, vel à plenariis Conciliis, quorum eſt in Eccleſia ſaluberrima au-

Quæſtio Brentii. Euſeb. lib. 3. cap. 39. hiſt.

Reſponſio.

Auguſt. epiſt. 12. cap. 1.

ctoritas, commendata ac ſtatuta retineri. Nam ſi quid tota per orbem frequentat Eccleſia, hoc quin ita faciẽdum ſit, diſputare, inſolentiſſimæ inſaniç eſt. Vides quam regulam dederit Auguſtinus cognoſcendę traditionis Apoſtolicę? hanc ſequere & non errabis.

Narrat deinceps Brentius, quemadmodum in concilio Africano petunt Legati Rom. Pontificis, vt liceat Epiſcopis Romam prouocare, & proferunt Canonem Nicæni Concilii, cuius auctoritate exigunt, vt Africanæ Eccleſiæ ſubiiciantur Romanæ, ſed Patres Africani Concilii petunt ab Eccleſia Alexandrina & Conſtantinopolitana vera exemplaria Canonum Nicæni Concilii, & deprehendunt Rom. Pontificem ambitione excitatum deſignaſſe in proferendis Canonibus Nicęnis crimen falſi. Quare inuehuntur in eũ grauiſſimè, & arguunt eum apertè mendacii. Vt aliqui, inquiunt, tanquã à tuę ſanctitatis latere mittantur, nulla inuenimus Patrum Synodo conſtitutum, quia illud quod pridem per eundem Coëpiſcopum noſtrum tanquam ex Patre Nicæni Concilii exinde tranſmiſiſtis, in Conciliis verioribus quę accipiuntur Nicęna, à ſancto Cyrillo Coëpiſcopo noſtro Alexandriç Eccleſię, & à venerabili Attico Conſtantinopolitano Antiſtite ex autentico, miſſis, quę etiam ante hoc per Innocentium Presbyterum & Marcellum Subdiaconum, per quos ad nos ab eis directa ſunt venerabilis memoriæ Bonifacio Epiſcopo prædeceſſori veſtro à nobis tranſmiſſa ſunt, in quibus tale aliquid non potuimus reperire. Exequutores etiam clericos veſtros, quibusq́; petẽtibus nolite mittere, ne fumoſum typum ſeculi in Eccleſiam Chriſti (quæ lucem ſimplicitatis & humilitatis diem videre cupientibus præfert) videamur inducere. Hoc exemplo monet, cautè iudicandum eſſe de traditionibus, quæ Apoſtolorum nomine iactantur.

Sed quę eſt hęc animi tui impotentia Brenti? quam ardens odium erga ſedem Apoſtolicam? quanta mentiendi libido? Scribis Patres Africani Concilii deprehendiſſe Romanum Pontificem deſignaſſe crimen falſi. Quando autem hoc illi crimen obiecerunt? An quia meminerunt veriorum conciliorum, quæ fuerunt aliũde miſſa, ideò Pontifici falſi crimen impegerunt? Num quia dico verius habere me exẽplar quàm tuum ſit: falſi te ſtatim inſimulo quaſi tu codicem tuum adulteraueris? Videris ex te Patres illos longè tui diſſimiles metiri. Sed illi quamuis certis ex cauſis appellationes ad illum fieri nollent, quem tamen honorem deberent Romano Pontifici, non ignorauerunt. Itaque non modò quod falsò ſcribitur à te, grauiſsimè in eũ inuecti non ſunt, non modò mendacii non arguerunt, verumetiam reuerenter ad eum ſcripſerunt. Tota epiſtola nihil habet in ſe amarulentię, nihil acerbitatis, ſed eſt modeſtiſſimè ſcripta. Cur autem illud quoq; non adieciſti, quod in extremo poſitum eſt? Nam cùm negarent ſe Fauſtinũ in Africa ſuſtinere velle, clauſulam illam adiecerunt, probitate ac moderatione tuæ ſanctitatis ſalua. Sic illi ſententiã ſuã Romani Pontificis moderationi ſubieciſſe videntur. Hęc ita dicta ſunt à nobis, ac ſi vera eſſe concederemus, quæ tum Patres illi ſcripſerunt: ſimul etiam vt indicaremus, quæ tua ſit vanitas & mentiendi voluptas. Quid autẽ Brenti, ſi quæ Patribus illis veriora viſa ſunt eſſe concilia, minùs vera fuerunt, quàm quę proferebantur à Rom. Pontifice? Vis hoc tibi probemus? Quem autem eius rei teſtem dari tibi vis, qui ſit exceptione tua maior? Vt Latini tibi ſatisf ciant metuo, ex Orientalibus aliquem Græcæ linguæ produci voles, ſi fides illi, per te ſit habenda. Difficile eſt, quod à nobis exigis, vt ex iis teſtes proferamus, quos Eccleſiæ Rom. ſemper iniquiores fuiſſe cõſtat. Sed accipimus tamen cõditionem, quamlibet ea dura videatur. Ecce tibi producimus ex Orientalibus teſtẽ omni maiorẽ exceptione Gręcæ linguæ Magnum illum Athanaſiũ, qui non ſolus, ſed cũ reliquis etiam Aegyptiorum Epiſcopis ad Marcũ Syluestri ſucceſſorem ſcribens, queritur Arrianos omnia vaſtaſſe, libros etiam vſque ad minimum incendiſſe, ne iota quidem vno relicto. Precamur, inquit, Pater beatiſſime, quia nõ dubitamus apud vos plenaria eſſe Nicæni Concilii exemplaria, vt illa nobis, quæ (ſanctę recordationis) prædeceſſoris veſtri Sylueſtri fuerunt, ſub tuta mittatis ſtipulatione. Nam quod à prædicta Synodo cum Pontifice noſtro, id eſt, Alexandrinę magnæ ciuitatis Epiſcopo in Diaconatus interfuimus officio, ſub noſtræ præſentiæ teſtimonio per beatos viros Victorem, vincentium Presbyteros, miſſa ſunt prædicto Papę Sylueſtro cum adſtipulatione ſubnexa capitula ſeptuaginta. Audis hic Brenti, quòd incenſi fuerunt per Arrianos omnes Aegyptiorum Epiſcoporum libri, ne iota quidem relicto, quorũ impietate & fraude factum eſt, cùm præſertim nec Imperatoris Conſtantii ſtudiũ illi deeſſet, vt paucis pòſt annis quàm celebratum eſſet Nicænũ Conciliũ, de plenariis eius Concilii exemplaribus dubitari cęptũ ſit, nec vllũ integrum eſſe putaretur pręter id, quod Romæ fuit aſſeruatum: ex quo & Iulius & Innocentius & Leo primus hunc ipſum canonem citãt, de quo nunc agitur. Eſt ne autem veriſimile, quòd Iulius Pontifex non plus quàm viginti pòſt annis quàm habitum fuit Nicænum concilium, auſus eſſet falſum aliquem canonem citare, cùm illo tempore ſupereſſe teſtes non pauci potuerint, quibus eum de crimine falſi conuincere licuiſſet, quòd Arriani proculdubiò facere non prætermiſiſſent? Produxiſſent autem poſt hunc etiam Innocentius & Leo Canonem hunc ipſum, ſi falſi crimẽ obiectũ à quoquã Iulio cognouiſſent? Sed quos tu ſemen adulteræ tanti patrati ſceleris audes arguere? An non eos Pontifices, quorum ſanctitas, honeſtas, grauitas in toto celebratur orbe Chriſtiano? Patres Africani concilii potuerunt vt homines errare de re præſertim ſibi minùs nota: tam ſancti verò Pontifices ii falſi crimen cõmittere nunquã potuerunt. Miſit Cyrillus exempla canonũ patribus Africanis, verùm vnde? ex Alexandria. Atqui Magnus Athanaſius incenſos ibi libros fuiſſe queritur ab Arrianis. Quod ergo mittere potuit Cyrillus exemplar aliud, quàm quod ab hęreticis fuerat corruptũ certis canonibus omiſſis? Atticus porrò viuenti Ioanni Chryſoſtomo, cùm is in exiliũ pulſus fuiſſet, ſucceſſerat, qui facilè ferre potuit diminutũ eſſe canonũ numerũ, cum pręcipuę ſublatum, quo libera permittebatur ad Romanum Pontificem appellatio, cùm ſub idipſum tempus Innocentius Rom. Pont. Chryſoſtomum perhonorificè ſuſcepiſſet, deq́ue eo reſtituendo in ſedem ſuam laboraſſet. Sed extat Athanaſii quoque & Aegyptiorum, Thebaidorum, & Lybiorum Epiſcoporum in ſancta Alexandr. Synodo congregatorum epiſtola, in qua canon

hic

hic ipſe Nicæni Concilii profertur. Satis ne iam tibi docuiſſe videmur Brẽti, quòd lapſi fuerint Patres Africani Concilii, cùm eſſe veriora putarent exemplaria Nicæni Concilii, quę Cyrillus Alexand. & Atticus Conſtantinopol. miſerant, quàm ea quibus Rom. Pontifices nitebantur? Quid autem ſi ex abũdanti docuerimus, etiam Africanos Epiſcopos errorem poſteà ſuum agnouiſſe? & qui ſub Bonifacio primo ſuas contra ſedem Apoſtolicam ceruices erexerant, ea ſub Bonifacio ſecundo demiſiſſe, pœnitentiaque ductos totos ſe poteſtati Romani Pontificis ſubieciſſe, prædeceſſorumque ſuorum errorem hunc damnaſſe? Lege quę ſcripſit hic ipſe Bonifacius ſecundus ad Eulalium Alexandrinum Epiſcopum, tum & eam epiſtolam, quæ ſequitur mox Eulalii Cathaginenſis Epiſcopi ad Bonifacium, ita rem habere comperies. Habes itaque iam ſatis, vt opinor, demonſtratum, non ſolum Roman. Pontificum teſtimonio, quos apud Catholicos omnes magnũ ſemper auctoritatis pondus habuiſſe conſtat, verùm & Magni illius Athanaſii, aliorumque multorum Oriẽtalium, quin & ipſorum Africanorum Epiſcoporum quodammodo propria confeſſione, quòd veriora fuerint, quę Roma, quàm quæ vel Alexandria, vel Conſtantinopoli producta ſunt actorum Nicæni Concilii exemplaria.

Alia probatio. Africani Epiſcopi Rom. Pont. ſe ſubmiſerunt.

Monet iterum Brentius, vt de traditionibus, num ſint Apoſtolicę, cunctãter iudicemus. Aliquãdo enim, inquit, proponuntur nobis diuerſæ de eadem re traditiones, quarũ vna huic, altera illi Apoſtolo tribuitur. Traditiones de tempore obſeruationis Paſchę extant. Et alii quidem affirmant Petrum & Paulum tradidiſſe Paſcha celebrandum eſſe die Dominico poſt Lunam decimamquartam: alii autem ſcribunt, Ioannem Apoſtolum & Philippum tradidiſſe Paſcha celebrandum eſſe Luna decimaquarta. De coniugio Sacerdotum aliter ſe, inquit, Stephanus, traditio habet Orientalium Eccleſiarum, aliter huius Sanctæ Romanæ Eccleſię. In eiuſmodi caſu Brenti, quid aliud faciendum eſt, quàm quod factum eſſe legimus ab Imperatore Conſtantino, qui Concilium congregari, cuius auctoritate, quæ fuit de tempore obſeruationis Paſchæ cõtrouerſia, dirempta eſt? Porrò de coniugio Sacerdotum, audi quid dicat celebris apud Gręcos Epiphanius: Reverà, inquit, non ſuſcipit ſancta Dei prædicatio poſt Chriſti aduentum, eos qui à nuptiis, mortua eorum vxore, ſecundis nuptiis coniuncti ſunt. Et hęc certò ſancta Dei Eccleſia cum ſinceritate obſeruat. Sed & adhuc viuentem & liberos gignentem vnius vxoris virum non ſuſcipit. Sed eum qui ſe ab vna continuit, vel in viduitate vixit, Diaconum & Presbyterum & Epiſcopum & Hypodiaconum, maximè vbi ſinceri ſunt Canones Eccleſiaſtici. At dices mihi: Omninò in quibuſdam locis adhuc liberos gignere Presbyteros & Diaconos & Hypodiaconos. At hoc non eſt iuxta Canonem, ſed iuxta hominum mentem, quæ per tempus elanguit. Sic & hæc Stephani dubitatio iam eſt ſublata. Nam quamuis aliter hac in parte ſe gerant Oriẽtales, non faciunt hoc tamen iuxta Canonem, qui idem eſt, ſi quid Epiphanio credimus, apud Orientales, & Occidentales, ſed faciunt pro libidine ſua. Verùm ea de re pluribus in Cõfeſſione Chriſtiana diſſeruimus, vbi de impedimentis matrimonii tractauimus, eò lectorem remittimus.

Obiectio de traditionibus diuerſis, & quaſi contrariis.

Reſponſio.

De coniugio Sacerdotum Epip. hæreſ. 59 lib. 2. Tom. 1.

Græci Sacerdotes ducunt vxores de facto, non de iure.

Monet iterùm Brentius: Cùm à ſcriptore quopiam traditio tanquam Apoſtolica proponitur, eam nõ ideò agnoſcendam eſſe, quòd ſcriptor ille, quantalibet ſit ſanctitate aut eruditione, affirmat: ſed quia doctrina Prophetica & Apoſtolica, quæ ſacris literis continetur, diuinitus nobis commendata & cõfirmata eſt: quamobrem expendendum eſſe, num ea traditio conueniat cum iis ſacris literis, quæ ſunt cœleſtibus teſtimoniis ad nos propagatę. Nam ſi cum hac ſcriptura pugnauerit, dubitari amplius nec poteſt, nec debet, quin ſcriptor ille aut alios fallere voluerit, aut ab aliis falſus fuerit, & pro veritate mendacium acceperit. Fieri enim nõ poteſt, ꝙ Apoſtoli Spiritu ſancto præditi, tradiderint verbis pugnantia cum iis quæ mandauerunt ſcriptis. Hoc quin verum ſit, non dubitamus, quòd nihil tale verbis tradiderunt Apoſtoli, quod cum iis, quæ ſcriptis tradiderunt, pugnaret: Sed quid ſi pugnare videbitur hæretico Traditio cum Scriptura, quam Eccleſia tota pulchrè conuenire cum ea cenſet?

Brentii ſententia.

Reſponſio.

Aggreditur iã tandem alterã ſuę partionis partẽ, Si certò conſtiterit, inquit, traditionẽ eſſe verè ab Apoſtolis profectã, proxima cura erit, quo Conſilio & in quẽ vſum ac finẽ ab Apoſtolis ſit inſtituta. Non poſſimus autẽ hoc cognoſcere, niſi ex ipſa Apoſtolorũ doctrina, & perpetuo eius doctrinæ, quæ ſcripto eſt mandata, cõſenſu. Quare ſiue dubitemus, ſiue nõ dubitemus, de traditione, ſemper nobis ad ſacram ſcripturam recurrendũ eſt, & ex ea iudiciũ petendũ. Quod excuti vis ab omnibus, quo Conſilio traditio ſit ab Apoſtolis inſtituta, nos minimè neceſſariũ ducimus: quin illud magis probamus, quod à Ioanne Chryſoſtomo ſcriptũ eſt? Traditio eſt, nihil quæras ampliùs. Præclarè ſcriptum eſt à Gregorio Pontifice: Vera obedientia nec Præpoſitorũ intentionẽ diſcutit, nec præcepta diſcernit: quia qui omne vitæ ſuę iudiciũ maiori ſubdidit, in hoc ſolo gaudet, ſi quod ſibi præcipitur, operatur. Neſcit enim iudicare, quiſquis perfectè didicerit obedire, quia hoc tantùm bonum putat, ſi pręceptis obediat. Quem ſequutus Bernardus quoque, Imperfecti, inquit, cordis & infirmę voluntatis iudicium eſt, ſtatuta Seniorũ curioſius diſcutere, hærere ad ſingula, quæ iniungũtur, exigere de quibuſcunq; rationẽ, & malè ſuſpicari de omni præcepto, cuius cauſa latuerit: nec vnquã libẽter obedire, niſi cũ audire cõtigerit, quod fortè libuerit, aut quod non aliter licere ſeu expedire mõſtrauerit, vel aperta ratio, vel indubitata auctoritas. Delicata ſanè, imò nimis moleſta eſt huiuſcemodi obedientia: diſputare, hoc eſt, in aſtu cordis, non in auditu auris obedire. Ac loquuntur quidem hi duo de monaſticis inſtitutis: cęterùm ſi Patris vnius alicuius, qui cæteris præeſt in monaſterio præcepta diſcutere, fas iſti non eſſe putant, quãtò minùs fas eſſe debet, vt eas traditiones curioſius quiuis excutiat, quas Apoſtolicas eſſe certò cõſtiterit? Certè decretis Apoſtolorũ tãquã à Deo profectis parere ſemper, eorũ autẽ quę decreta ſunt, rationem ab illis flagitare ſemper non debemus. Illud verò nobis vel maximè perſuaſum eſſe debet, quæcunque lex, vel ab Apoſtolis, vel ab eorum ſucceſſoribus lata eſt, eam reſpectu charitatis latam eſſe: nec in ea pręſcribi quicquam, niſi quantum charitatis intereſt, nec aliud eſſe legis eiuſmodi tranſgreſ-

Brentii ſententia de rationibus Apoſtolorum traditionum.

Reſponſio.

Chryſ. hom. 4. in 2. ad Theſ.
Gre. lib. 2. in 1. Reg. cap. 4.

Bernard. de præcepto & diſpenſatione.

Quam reuerenter ſentiendum de tradit. Apoſt.

Idem vbi ſupra.

ſionem, quàm charitatis violentiam. Docet id etiam Bernardus, vbi de monaſticis loquitur inſtitutis, quòd ea inuenta fuerunt, non quia aliter viuere non liceret, ſed quòd ita magis expediret: nec planè ad aliud, quã ad lucrum & cuſtodiam charitatis. Quamdiu ergo charitati militant, immobiliter fixa ſunt, mutariq; omnino ne ab ipſis quidem præpoſitis ſine offenſa poſſunt. At ſi è contrario contraria aliquando charitati viſa fuerint, non tibi Brenti, dicit Bernardus, neque tuæ farinę alicui, ſed iis duntaxat, quibus hoc poſſe videre datum eſt, & prouidere creditũ eſt, nónne iuſtiſſimũ eſſe liquet, vt quę pro charitate inuẽta fuère, pro charitate quoque vbi expedire videtur, vel omittantur, vel in aliud fortè commodius demutentur? Sicut è regione iniquum proculdubiò foret, ſi ſtatuta pro ſola charitate contra charitatem tenerentur. Tenent ergo fixã firmamq; immobilitatem etiam apud Prælatos, quæ ex ſtabili neceſſario ſunt, ſed quatenus charitati deſeruiunt. Si de monaſticis inſtitutis rectè viſum eſt Bernardo, quòd non ad aliud quàm ad lucrum & cuſtodiã charitatis inuenta ſunt, quantò magis nobis perſuaſum eſſe debet, quæ ſunt ab Apoſtolis & eorum ſucceſſoribus inſtituta, itidem non ad aliud, quàm ad lucrum & cuſtodiam charitatis eſſe inſtituta? Cùm in omnibus iis quæ decreuerunt, nihil aliud, quàm eam, quæ finis eſt præcepti, charitatem ſpectauerint: quam ſolam pręcepit Chriſtus, cuius lex non eſt, niſi lex charitatis: ad quam præcepta referuntur omnia, ita vt ſi quis dixerit, omnia mandata, ſiue quæ ſcripta in libris Canonicis, ſiue quæ tradita ſunt nobis ab Apoſtolis & eorum ſucceſſoribus, vnum eſſe mãdatum charitatis à vero nihil aberrauerit. Hoc itaq; conſilio, in hunc vſum & finem inſtitutæ ſunt omnes Traditiones, quæ non ab Apoſtolis modò, verumetiã ab eorum ſucceſſoribus profectæ ſunt, quam denotat Bernardus, ad lucrum & cuſtodiam charitatis: quam etiam ob cauſam non diutiùs immobiliter fixa ſunt, quàm quoad charitati militant: cui ſimul vt militare deſierint, iam nihil impedit, quò minùs vel omittantur, vel intermittantur, vel in aliud aliquid fortè commodius commutentur. Nam quæ pro charitate ſtatuta ſunt, ea contra charitatem retineri prorſus iniquum fuerit. Sed num ideò cuiuis de fæce vulgi iudicare licebit, quando traditiones militant, quando non militant charitati? Tantum abeſt, vt id vnicuique de plebe liceat, vt ne tibi quidem Brenti fas id ſit, quamlibet cautus & prudens eſſe tibi videaris: verùm iis tantum, inquit, Bernardus, quibus id poſſe videre datum & prouidere creditum eſt. Non ſatis eſt, ſi datum alicui ſit poſſe videre, niſi creditũ etiam ſit poſſe prouidere. Quamobrem etiam ſi tu, qui prudens es in oculis tuis, poſſe te videre iudices, quando militet, quando non militet charitati traditio, quoniam tamen tibi non eſt creditum prouidere, nullam habes legitimam poteſtatem, quæ ſint eius generis traditiones cognoſcendi, & eas arbitrio tuo vel abrogandi, vel commutandi, ſed inuitis etiam omnibus portis inferi, penes eos ſolos poteſtas hæc eſt, qui ſedent in Petri Cathedra, qui cum ſemper ad manum habere queant viros & prudentia & doctrina ſingulari præditos, quorum vtantur conſilio, datũ eſt illis poſſe videre multorũ oculis adiutis, quando deſeruiat, aut non deſeruiat charitati traditio, ſimul poſteaquàm ad munus Apoſtolicum vocati ſunt, creditum eſt illis prouidere, quo ſi traditionẽ aliquam nõ ampliùs charitati ſeruire iudicauerint, aut eam omitti deinceps, aut intermitti poſſe decernãt, aut in aliud aliquid commodius commutent. Abſit autem, vt penes quemuis de vulgo poteſtas ſit ea de re iudicandi. Intereſt enim Reip. vt non modò ſcriptæ leges, verùm & quę moribus receptæ, diuturnaque conſuetudine ſunt approbatę, non temerè mutentur aut corrigantur, niſi eorum qui cum poteſtate verſantur, auctoritas acceſſerit.

Idem ſunt ſcriptura & traditiones charitat. 1. Tim. 1.

Quorum ſit de traditionibus iudicare, an ſeruiant charitati.

Brentius de traditionibus Apoſtolicis. Act. 15.

Perſtringit poſteà Brentius traditiones aliquot, & expendit eas iuxta ſacræ ſcripturæ regulam, vt quid de ipſis ſentiendum ſit cognoſcamus. Non veſci, inquit, nec ſanguine, nec ſuffocato, nec idolothito, traditio eſt. Et quia ex actis Apoſtolicis, manifeſtum eſt, quòd Apoſtoli ipſi tradiderint hoc Decretum Eccleſiis gentium, non ampliùs de hac traditione quęrendum eſt, num ſit Apoſtolica, ſed quo Conſilio, & quo fine Apoſtoli eam Eccleſiæ cõmendauerint. Quæritur, ergo, num Apoſtoli tradiderint eam hoc Conſilio, vt imponerent Eccleſiæ perpetuam legem, cuius operum meritis conſequerentur homines coram Deo remiſſionem peccatorum? Nihil certè minùs. Quis autem vnquàm eo Conſilio traditiones inſtituit, vt imponeret perpetuam legem, è cuius operum meritis conſequerentur homines coram Deo remiſſionem peccatorum? Iam audiuiſti quid ea de re ſcripſerit Bernardus, quo Conſilio, & quo fine pleraſque traditiones inſtitutas eſſe docuerit, nimirùm ad lucrum & cuſtodiam charitatis: per quam charitatem conſequuntur homines corã Deo remiſſionem peccatorum, ſicut à Chriſto dictum eſt: dimiſſa ſunt illi peccata multa, quoniã dilexit multum. Nam quod ad ipſa opera per ſe conſiderata attinet, non puto quòd quenquã reperies, qui doceat, quòd meritis eorum remiſſionem peccatorum aliquis conſequi poſſit. Non eſt obſcurũ, quid de ea re ſcripſerit Thomas Aquinas, à quo non diſſentit omnis reliqua Theologorum ſchola. Si conſideretur, inquit, opus hominis meritorium, ſecundum ſubſtantiam operis, & quatenùs ex libero proficiſcitur arbitrio, vita ęterna dignum non eſt. Cæterùm pręclarè dicit Auguſtinus: Radix noſtra eſt charitas noſtra, fructus noſtri opera noſtra, opus eſt, vt opera tua de charitate procedant: tunc eſt radix tua in terra viuentium. Radicem Deus inſpicit, non opera. Sunt autem, ſicut idem Auguſtinus docet, duæ radices. Radix omnium bonorum charitas: radix omnium malorum cupiditas. Sicut in charitate nihil vnquam mali, ſic in cupiditate nihil vnquam boni poterit inueniri. Iſtæ duæ radices in duobus agris à duobus plantantur agricolis: vnam in cordibus bonorum plantat Chriſtus, aliam in cordibus malorum plantat diabolus. Nec de charitatis radice naſcitur aliquid mali, nec de radice cupiditatis aliquid boni. Non attendit igitur Deus ad id, quod foris apparet, verùm radicem intuetur: verùm ex cupiditate, an ex charitate facias, ſolùm id ſpectandum eſſe putat: vſque eò etiam, vt homicidium laudatum, de eo verò qui miſericordia ductus abſtinuiſſet à cęde, pœnas expetitas eſſe legamus. Phinees vno pugione duos confecerat, à Domino commendatus, æterni Sacerdotii teſtamentum accepit. Non quod ipſum bonum per ſe ſit homicidium, quod lege pro-

Luc. 7.

Thom. prima ſecunda, queſt. 114 articulo. 3.

Merita noſtra nõ ſubſtantia operis, ſed vi charitatis metiuntur.

Aug. in Pſal. 51. Idem ſerm. 44. de tempore.

Exemplum Phinees & Saul. Num. 25. 1. Mach. 2.

hibitum

hibitum eſſe ſcimus, ſed quod illud zelando zelum Dei patrauerat. Ita charitas opus quod natura ſiue ſubſtantia ſua malum eſt, fecit eſſe bonū. Contrà, Saul non occidit Agag Regem pinguiſſimum, & optimis gregibus ouium & armentorum, & veſtibus, & arietibus, & vniuerſis quæ pulchra erant, pepercit, nec voluit ea diſpergere. At is in tam grauem ex ea re Dei indignationem incurrit, vt cùm dies noctesq; precibus & lachrymis iram eius placare conatus fuerit nihil tamen proficeret, neque pœnam ſibi conſtitutam euadere poſſet, non quòd malus eſſet affectus miſericordię, ſed quod contra Dei præceptum pepercit, deq; rebus Amalech concupiuit. Non eſt in Phinees laudatum homicidium, ſed charitas, ſed zelus: non eſt in Saule damnata miſericordia, ſed concupiſcentia partim laudis partim rerum optimarum Amalech, de quibus prohibuit Deus, ne quid concupiſceret, qui radicem, non quod foris apparet, inſpicit. Vnum eſt igitur opus charitatis: quo remiſſionem peccatorum & vitam æternam conſequimur, de qua & illud præclarè ſcriptum eſt ab Auguſtino, quòd omnia bona opera noſtra vnum opus eſt charitatis. Tunc enim recta ſunt opera, cùm ad hunc vnum finem diriguntur. Opus ergo vnum eſt, in quo ſunt omnia, fides quæ per dilectionem operatur. Quem ſequutus Thomas de Aquino: Omnium, inquit, humanorum actuum regula, lex eſt charitatis diuinę. Sicut enim videmus in artificialibus, quòd vnumquodque opus tunc bonum & rectum dicitur, quando regulæ coæquatur: ſic etiam quodlibet opus humanum tunc rectum eſt & virtuoſum, quando regulæ diuinæ dilectionis concordat: quando verò diſcordat ab hac regula, non eſt bonum nec rectum. Quamobrem nihil contra nos faciunt, quæ ſcribis, quòd Apoſtoli docuerunt remiſſionem à ſolo Chriſto per fidem petendam. Nam & nos aliter non docemus: ſolus enim eſt Chriſtus, qui peccata nobis remittit: quam remiſſionem per fidem conſequimur, ſed non ſolam, ſicut vos docetis: verùm ſicut Apoſtolus docet, fidē quæ per charitatem operatur. Si quid igitur operi tribuimus, hactenus tribuimus, quatenus ex fide charitateq; procedit. Tolle fidem in Chriſtum, tolle charitatem ex operibus noſtris, condemnare nos poſſunt, iuſtificare nō poſſunt. Nihil igitur operum ſubſtantię tribuimus, ſicut è contrario nihil non tribuimus charitati.

1. Reg. 15.

Charitatis opus quale et quantum

Aug. in pſal. 31.

Gal. 5.
Tho. opuſculo 4.

Gal. 5.

Addit Brentius, quòd Apoſtoli liberauerunt Euangelio ſuo gentes à iugo legis Moſaicæ, quod productis aliquot Pauli teſtimoniis probat. Atqui nihil eſt neceſſe Pauli auctoritate id comprobare. Nam & hoc libenter concedimus, quòd Apoſtoli liberauerunt gentes à iugo legis Moſaicæ. Non autem liberauerunt ab eo legis iugo, de quo dixit Chriſtus: Iugum enim meum ſuaue eſt, & onus meum leue. Eſt lex vetus, eſt & lex noua. Ab illius iugo ſumus liberati, ab huius nequaquam. Vis autem ſcire, quod ſit inter vtramque diſcrimen? Fuit illa timoris, eſt hæc amoris. Cohibebat illa manum, cohibet hæc animum. Obſeruabatur illa ſpe præmiorum temporalium, quæ ferè ſola tunc promittebantur: obſeruatur hęc ſpe pręmiorum æternorum, quæ prolixè Chriſtus pollicetur. Quantò minùs autem grauia ſunt quæ ex amore proficiſcuntur, & quorum libores ingentibus pręmiis penſatos iri certa ſpes eſt, tantò ſuauius eſt iugum nouæ legis, & onus illius leuius, quàm fuit iugum veteris legis. Quin & in hoc libenter aſſentimur Brentio, quòd Apoſtoli non tradiderunt hoc decreto perpetuam legem, cuius opera expient peccatum, ſed tantùm præſcripſerint præſenti ſuo ſeculo regulam ad tempus duraturam, donec offendiculum inter gentes & Iudęos tolleretur. Etenim quæ vel ad externum ritum aliquem, vel ad Eccleſiaſticam pertinent diſciplinam, quoniam pro perſonarum, locorum, temporum, cauſarumq; circunſtantia, mutationem aliquando requirunt, non ferè ſolent eo conſilio conſtitui, vt perpetua ſint: nec ſi charitas id exigat, ea vel intermitti vel omitti fas ſit. Docet hoc etiā Auguſtinus, quòd charitatis opera non ſemper debent permanere, charitas autem ſemper. Quotquot itaque ſunt inſtituta, quotquot ſunt humanę traditiones, vni charitati militant omnes. Quamobrem quoties hoc illa flagitat, vel intermitti, vel omitti, vel in aliud melius commutari poſſunt, ſed non pro cuiuſq; tamen libidine. Meritò commendatur ab Euſebio præclara illa Platonis ſententia: Vobis quidem, inquit, ſi rectè conſtitutæ ſunt leges, vna certè erit pręclariſſima, quę iubeat, ne quis iuuenum quærere audeat, rectène an contra ſe leges habeant, ſed vno omnium ore, vnaq; voce, rectè tanquam à Diis poſitas concedi pręcipiat, nec vllo modo aliter pati quicquam à iuuenibus cogitare. Senem autem ſi quid excogitarit, Principibus & æqualibus nemine iuuenum audiente referre. Vides quàm ille vir prudentiſſimus Cretenſium aut Laconum legibus religionē adhibendam eſſe putauerit. Iuuenes ne quęrere quidem de illis vult, quo conſilio latę ſint: ſenibus, quos Gręci Presbyteros vocant, aliquid concedit tamen, ſed quid illud? num vt figant & refigant arbitratu ſuo? Nihil minùs: verùm vt referant Principibus, vt per quos lex eſt ſancita, per eoſdē decernatur (ſi iuſtas & graues cauſas è ſenibus aliquis attulerit, quamobrem id rectè fieri poſſit) vel intermitti vel omitti, vel in aliud aliquid commodius eam commutare debere. Id autem fieri vult Plato, nemine iuuenum audiente, quòd hæc ætas affectionibus, magis quàm rationis magiſterio gubernari conſueuerit. Quam etiam ob cauſam Ariſtoteles, humanæ philoſophiæ minus eos idoneos auditores eſſe cenſet. Quid autem dici potuit prudentius? quid ad legum auctoritatem conſeruandam, quibus regna ſtant & Reſpub. accommodatius? Conſtat autem de non ſcriptis legibus ibi loqui Platonem, quales fuiſſe Laconū leges dubium non eſt, quas propterea ſcripto mandandas eſſe Lycurgus non putauit, quòd eas multò diutiùs duraturas, longeque plùs firmitatis habituras eſſe perſuaſum haberet, ſi moribus & inſtitutis quodammodo mentibus hominum eſſent inſcriptæ. Sic ille magis fixum forè credidit, quod per manus traditum, quàm quod literis eſſet conſignatum. Nunc te cum Brenti reputa, ſi Cretenſium aut Laconum leges tanquam ab ipſo Deo ſancitas haberi Plato voluit, quibus etiam hanc ob cauſam Rhetarum nomen impoſuiſſe Lycurgus exiſtimatur, ſi ne mutire quidem aduerſus illas permiſit, quantum nos honorem habere legibus iis oporteat, quas dubium non eſt à Spiritu ſācto latas eſſe, qui Conciliis pręſidet, aſſlataq; ſuo fouet ac vegetat Eccleſiam, nec eam in errorem vllum labi permittit? Si non vult Plato in legem inquiri ab hominibus latam, quantò minùs fas eſt in legem inquiri à Spiritu ſancto latam? Quamobrē nihil dici potuit pernitioſius, quàm quod affirmatur abs te Brēti, cuius etiam

Apoſtoli quare legem ſuſtulerint.

Matt. 11.

Veteris & nouæ legis differentia.

Aug. hom. 8. in epiſt. Ioan.

Euſeb. lib. 12. de præpar. Euangel. cap. 8.
Plat. lib. 1. de legibus.

Non eſt iuuenum quærere de legum ratione cur latæ ſint.

Ariſt. 1. lib. Ethicorum.

Nil pernitioſius quam ſuam cuique arbitrium de legibus permittere

Presbyteri recte ad Præpoſitos ſunt referunt corrigenda.

De uſu calicis adempto Laicis in communione.

de fęce vulgi fas eſſe, quo conſilio, quóve fine lata ſit lex, inueſtigare, iudicium de illa ſuum interponere, ac ſi animo ſuo non arriſerit, ſtatim eam conuellere & labefactare: Quod nunc, proh dolor, quantò quiſque minùs habet intelligentię, tantò maiore facit audacia. Intereà tamen presbyteris nefas non eſt, ad eos qui præſunt Eccleſiæ, referre, ſi quid eiuſmodi videatur in aliqua lege, quod mutationis alicuius indigeat. Per quos in vnum congregatos, quæ vel ad ritum, vel ad mores pertinent, pro eo vt præſens rerum ſtatus poſtulat, vel de retinenda, vel de commutanda illa decerni aliquid rectè poteſt. Sic & aliis de rebus & de Euchariſtiæ Sacramento factum eſſe videmus. Fuit hoc moribus aliquando receptum, vt infantibus daretur Euchariſtia, mos hic poſteà fuit abrogatus. Calicis etiam vſum apud veteres fuiſſe ſcimus: verùm & hic ritus non aliò magis quàm charitatis reſpectu mutatus eſt. Nam etſi fuerunt aliæ quoque cauſæ, nimirùm periculum effuſionis, & ne quid habere cum Neſtorianis commune Catholici viderentur: fuit tamen & hęc non poſtrema, quòd cùm apud pleroſque populos, qui recens ad Chriſti fidem ante ſexcentos & ſeptingentos hos annos conuerſi fuerant, aut nullus, aut rarus admodum eſſet vini vſus, vt ſine difficultate tantum vini ſuppeditari vix poſſet, quantum ad bibendum omnibus ex calice ſufficere valeret, ne quid ex eo offendiculi oriretur, ſi vterentur calice ditiores, non vterentur egeni, viſum eſt à charitate Chriſtiana non alienũ, vt ab eo communiter omnes abſtinerent, cùm ęquè ſub vna ſpecie Chriſtus integer ſumeretur, atque ſub vtraque. Neque tamen intereà Chriſti violata eſt inſtitutio. Nam quibus id mandatum eſt, Sacerdotes, quando faciunt hoc, quod in illa nouiſſima cœna Chriſtus fecit, hoc eſt, quando conficiunt & offerunt, non aliter ſumũt, quàm ſicut ipſe Chriſtus, qui tum conficiebat & offerebat, ſumpſit, & ſummendum illis dedit. Verùm nos ad Brentium reuertamur.

Brentii ſententia de traditione celebrandi Paſchatis

Coloſſ. 2.
Galat. 4.
So lib. 5. cap. 22. Hiſtor.
Reſponſio.

Expédit is traditionem de Paſchate: Num Apoſtolica ſit, in dubium reuocat, idque propter eam cauſam, quòd Aſiani qui celebrabant Paſcha decimaquarta Luna, retulerint hanc traditionem in Ioannem Euangeliſtam & Apoſtolum: Occidentales, qui celebrabant Paſcha die Dominico poſt quartam decimam Lunam, retulerint eam in Petrum & Paulum. Hæc ipſa diuerſitas, inquit, quam ſcriptores de tempore celebrandi Paſchatis referunt, ſuſpicionem iniicit, quòd Apoſtoli nihil tale Eccleſiis tradiderunt. Et Paulus dicit: Ne quis vos iudicet in parte diei feſti, aut nouilunii, aut ſabbati. Et iterum: Dies obſeruatis & menſes. Et Socrates: Erat, inquit, Apoſtolorum inſtitutum, non de diebus feſtis ſancire, ſed rectam vitam & pietatem docere. Atqui diuerſitas hæc non impedit, quo minùs hęc traditio ſemper Apoſtolorũ habita fuerit, vt die Dominico poſt Lunam decimamquartam Paſcha celebraretur: quod & ſi ſecùs ab Aſianis aliquando legimus obſeruatum, errore tamen id factum eſſe ſcribit Epiphanius, quòd malè dictum Apoſtolorum interpretarentur, & per ignorantiam aliter intelligerent. Quòd verò profers Pauli verba, quibus probare niteris nihil eiuſmodi Apoſtolos inſtituiſſe, ſuo quoque ſeculo ſcribunt, 1. Epiphanus, 2. Hieronymus, 3. Ambroſius, 4. Auguſtinus, 5. Leo Magnus à quibuſdam hæreticis ea prolata fuiſſe: quibus quę reſpondent illi, eadem vobis etiam Brenti reſponſa eſſe putato. Nam nos vel hanc ob cauſam in iis veterum etiam hæreticorum argumẽtis refutandis longiores eſſe nolumus, quòd in confeſſione noſtra Chriſtiana ſatis copioſè ſunt hęc à nobis tractata. Iam quòd à Socrate dictum adfers, quòd erat ſcopus Apoſtolis non de feſtis diebus ſancire, ſed rectam vitam & pietatem docere, hoc veriſſimum eſſe confitemur. Nam in omnibus quæ tradiderunt Apoſtoli, ſcopum hunc eorum fuiſſe certum eſt, vt charitate mentes hominum inflammarent, quę ſola recta vita eſt ac pietas. Charitatem, inquam, & Dei & proximi. Charitas erga Deum flagitabat, vt eius beneficiorum, quæ nobis, immenſa pręſtitit, memoria nulla apud nos vnquàm obliuione obrueretur. Cùm autẽ nulla fuerunt illius erga nos beneficia maiora, quàm quod vnigenitum filium ſuum miſit, qui traderetur propter delicta noſtra, reſurgeret autem propter iuſtificationem noſtram, illa conati ſunt animis hominum diligentius inculcare, quò ſic ad eum redamandum vehementius accenderemur, quem nos priorem ſic dilexiſſe cognouiſſemus, vt proprio filio ſuo non parceret, verùm pro nobis omnibus traderet illum: traderet aũtem ad illudendum, flagellandum, crucifigendum, & morte turpiſſima condemnandum, qui tamen tertio pòſt die reſurgeret à mortuis, quo ſic nos de noſtra quoque reſurrectione certos redderet. Hæc prę cęteris memoriæ noſtræ tenacius infigi voluerunt. Quare non contenti quartæ & ſextę ieiunium, diemque Dominicum feſtũ inſtituiſſe, quadrageſimam etiam, & ſanctam hebdomadam, quam in luctu, & mœrore tranſigeremus, dein de verò Paſchatis feſta, quę ſolenni quadam lætitia celebraremus, nobis obſeruanda tradiderunt. Quorum obſeruatio quid eſt aliud, quàm Euangelii quędam viua explicatio, quam ſi quis abrogandam putat, eadem ratione qua viuum hoc etiam ſcriptum Euangelium abroger licebit. Hic igitur fuit Apoſtolorũ ſcopus, quo ad charitatem, quam Deo debemus, in animis noſtris excitandam. Fuit & alter ſcopus, vt inter nos quoque mutuam charitatem conſeruaremus, qua ſola maximè alitur amicitia. Eſt autem hoc amicorum proprium, idem velle & idem nolle, gaudere cum gaudentibus, & flere cum flentibus. Volebát igitur Apoſtoli, vt quos in fratres ſibi Chriſtus cooptaſſet, quicunque nomen ab illo ducere, deq; illo gloriari cuperent, vt fraternam inter ſe charitatem retinerent, ſimul flerent Chriſti paſſi & mortui, ſimul gauderent Chriſti reſurgentis memoriam celebrantes, & ſicut fidem vnam & eandẽ haberent, ſic eam iiſdem etiam ritibus & cæremoniis, iiſdem etiam, quo ad eius fieri poſſet, obſeruationibus mentibus fidelium, vt ita dicam, inſcribere conarentur, nec vlla in re inter ſe diſcreparent. Habes iam Brenti, qui fuerit Apoſtolorum ſcopus. Ad quem etiam collimarunt Patres in Synodo Nicæna congregati: Quam duabus de cauſis fuiſſe conuocatam ſcribit Athanaſius: Primùm, vt feſtum Paſchatis eodem die celebraretur: deinde vt hęreſis Ariana, quæ ſuppullulauerat, anathemate percuteretur. Vides quantùm eo tempore fuerit exiſtimatum in eo poſitum eſſe, vt hæc de tempore celebrandi Paſchatis diſcrepantia tolleretur, vt vniuerſus orbis (ſic enim loquitur Athanaſius) in Concilium propterea coiret, vt eodem die Paſcha celebraretur, & hæc prima congregan-

Epiph. hæreſ. 70.
1. Hær. 75.
2. In 2. cap. ad Galat.
3. Epiſt. 83.
4. Epiſt. 119. cap. 7.
5. Serm. 4. de ieiunio ſeptimi menſis.
Scopus traditionum Apoſtolicarum, præſertim in diebus feſtorum inſtituendis.

Rom. 8.
Matth. 20.

Rom. 15.

Athan. in Epiſt. de Synodis Arimini & Seleuciæ congregatis. & in Epiſt. ad Epiſcopos Africæ

dæ

dę Synodi cauſa fuerit. Nunc audi quibus rationibus adducti fuerint illi ſancti Patres, vt vno eodemque die ſanctiſſimi Paſchatis ferias peragi, & orientis Eccleſias, quæ à Romana & cæteris occidentis Eccleſiis diſſidere viſæ ſunt, eandem cum iis, à quibus diſſidebant, diem obſeruare vellent. Duas enim Eccleſiaſticæ hiſtoriæ ſcriptores commemorant. Primam, quòd minimè fas eſſet, Chriſtianos Iudęorum ſequi cõſuetudinem, qui poſteaquàm conſceleratas manus ſuas nefaria Chriſti cæde contaminarunt, tanta ſunt animorum cæcitate percuſſi, vt videntes nõ videant, audientes non audiant, neque quod rectum eſt, intelligant. Deinde, quòd graue cumprimis & indecorum eſſe putaretur, quandoquidem vnũ corpus, vnus ſpiritus ſumus omnes, vna vocationis noſtræ ſpes, vnus Dominus noſter, vna fides, vnum baptiſma, vnus eſt Deus & Pater omnium, non vno, eodemque tempore anniuerſarium redemptionis noſtræ diem ab omnibus & ſingulis eiuſdem corporis membris celebrari: ſed per eoſdem dies alios quidem ieiuniis exerceri, alios verò conuiuiis vacare, & hos quidem feriari & conquieſcere, illos verò corporis afflictionibus macerari, quemadmodum in ſua quadam ad Epiſcopos, qui ad Synodum Nicænam venire non poterant, & ad omnes vbique locorum Eccleſias, epiſtola, fuſiùs ab Imperatore Conſtantino, & in eo libro quem aduerſus hęreſes conſcripſit, ab Epiphanio proditum legimus. Ex eo colligere licet, quę ratio priſcis fuerit, vel obſeruandi certa tempora, vel mutandi: duplex nimirum, vna, vt ne quid vel cum Iudæis, quemamodum de Paſchate, deque Sabbato factum videmus, vel cũ gentibus haberent cõmune Chriſtiani: quę cùm ſextũ hebdomadę diem tanquã Veneri ſacrum, in ludis, epulis, nequitiis conſumere conſueuiſſent, viſum eſt Chriſtianis, vt quem illi diem cumprimis lętum & hilarem ducebant, eum in mœrore, luctuq; traducerent, non ſolùm acerbiſſimos cruciatus & mortem Chriſti turpiſſimã, verumetiam peccata quę cauſam illi dederunt, deflentes. Altera, quòd ſicut à Damaſo Papa ſcriptum, & à Leone Magno repetitum legimus non aliter vnus grex & vnus paſtor ſumus, quàm ſi, quod iterum atq; iterum monet Apoſtolus, idipſum dicamus omnes: ſi perfecti ſimus in eodem ſenſu, & in eadem ſententia, ſi vno atque eodem tempore, ritus etiam eoſdem obſeruemus. Eundé igitur quem Apoſtoli, ſancti quoque Patres in Synodo Nicæna congregati, ſcopum ſibi propoſitum habuerunt, cùm hoc de tempore celebrãdi Paſchatis decretũ promulgarent, nimirum eam, quę finis eſt præcepti.

Euſeb. lib. 3. de vita Conſtanti. Socr. li. 5. cap. 12. Sozo. lib. 7. ca. 18. & 19. Theo. li. 1. ca. 10. Epist. 4.

Conſtantinus. Epiph. hære. 70. Duæ cauſæ præſcri obſeruandi vel mutandi tempora.

Dam. epiſt. 4. de Corpus ope. Leo epiſt. 4. ca. 2. 1. Cor. 1.

Ponamus, inquit Brentius, Apoſtolos aliquid de tempore celebrandi Paſchatis quibuſdam Eccleſiis, tradidiſſe, manifeſtum tamen eſt, quòd non tradiderunt legem neceſſariam, ſed diſciplinam liberrimã, qua Eccleſia tantiſper vteretur, dum vtilitati ipſius ſeruiret. Paulus enim dicit: Hic quidem iudicat diem ad diem conferens, ille autem idem iudicat de quouis die, &c. Demus autem hoc tibi Brenti, non tradidiſſe legem neceſſariam Apoſtolos de tẽpore celebrandi Paſchatis: Poſteaquàm verò totus orbis in Concilium coiuit, quæſo te, num propterea tanto labore coiuit in locum vnum, vt poſtquàm decreuiſſet aliquid, liberum eſſet nihilominùs vnicuique parere ſi vellet, aut non parere? Quorſum autem attinebat, vt laudatiſſimus Imperator ille Conſtantinus tanto ſumptu ſuo tot ſanctos patres ita fatigaret, quorum alii ętate, alii valetudine affecta, alii longiſſimè fuerunt ab eo loco remoti, in quem illis conueniendum erat: vt ſine magna difficultate & moleſtia ſua tam longum iter perficere plerique non poſſent? quorſum inquam, attinebat tantos facere ſumptus, & ita fatigare ſanctos patres illos, ſi quod tu vis, liberrimam eſſe nihilominùs diſciplinam hac oportuit? Scilicet, iis verbis ad illos Imperator viſus eſt: Decernite Patres aliquid de tẽpore Paſchatis obſeruandi, verùm ita, nihil vt hac de re tradatis tanquã neceſſarium, ſed liberrimam tantùm diſciplinam, qua tantiſper vtatur Eccleſia, dum ipſius vtilitati ſeruiat. Si diceres. Nihil tradatis perpetuò tenendum, colorem tamen haberet aliquem oratio tua: ſed ſi hoc vis, vt etiam poſt decretum factum liberrima ſit nihilominùs diſciplina, & liceat cuiuis iudicare, quàm diu ſeruiat vtilitati Eccleſiæ, quid dici poſt abſurdius? Nos verò nihil dubitamus, quòd etiam Apoſtoli quam hac de re legem tradiderunt, non tanquam liberrimam diſciplinam tradiderint, ſed ita neceſſariò voluerint ab omnibus obſeruari, ne pro ſua priuata libidine cuiuis eã reſcindere liceret. Quòd ſi quid aliquãdo dubitationis incidiſſet, eius eximendæ non penes vnum aliquem, quamlibet ſibi prudens is videretur, ſed penes vniuerſam Eccleſiam, aut certè penes eùm qui Petri tenet cathedram, poteſtatem eſſe voluerunt. Quorſum autem adducis locum illum Pauli, Alius iudicat diem, &c. Scilicet ignorabant illũ Patres in Synodo Nicæna congregati? Denique totus orbis Chriſtianus quis Pauli verborum horum ſenſus eſſet, neſciebat, quandoquidem iam inde ab Apoſtolorũ temporibus in occidentis Eccleſiis: totis verò mille trecẽtis annis in toto orbe, quàm longe quamque latè Chriſtiana fides fuit propagata, ſumma concordia ſemper ab omnibus Paſchatis feſtum eo die, quem Patres Nicænæ Synodi præſcripſerũt, ab omnibus Chriſtianis ad hunc vſque diem ſemper fuit celebratum, ac deinceps etiam nunquã aliter celebrabitur vſque ad mundi finẽ? Legebatur, ante vos quoque Brenti, Paulus in Eccleſia, legebatur, inquam, & intelligebatur, neque de Chriſtianorum: verùm de Iudæorum obſeruationibus hęc Pauli verba ſancti Patres noſtri ſunt interpretati. Nam cùm Iudaicę fuerint vmbrę, vęturumq; Chriſtũ figurauerint, obſeruationes noſtrę veniſſe iam natum, paſſum, & mortuũ: tertio die reſurrexiſſe, quadrageſimo pòſt in cœlum aſcendiſſe, decimo pòſt, hoc eſt, ab eo quo reſurrexit quinquageſimo, Spiritum ſanctum miſiſſe, nobis in memoriam reuocant. Quod nõ ſcriptum, ſed nobis traditum per ſãctos Apoſtolos, quaſi viuum Euangelium, ſi ſublatum aliquis cupiat, quid is aliud quàm Chriſtum nobis ereptum, & omnem beneficiorum eius memoriam extinctam cupit?

Brentius iterum de traditione Paſchatis celebrandi. Rom. 14.

Reſponſio.

Apoſtoli ſuas traditiones non liberam eſſe diſciplinam voluerunt.

Quod verò ſcribis, Victorem Romanum Pontificem grauiter à maioribus reprehenſum eſſe, quòd fuſceipiſſet eos, qui decimaquarta luna Paſcha celebrabant, ex Eccleſia abiiciendos: Tradunt hoc auctores Eccleſiaſticæ hiſtoriæ, non omnibus Epiſcopis factum hoc eius placuiſſe: Verùm intereà Leoni quoque Pontifici Romano, cùm de feſto Paſchatis tractaret, non leuiter delinqui viſum eſt, ſi in principio Sacramenti veritas & vnitas ab vniuerſa Eccleſia non teneretur. Sed ante eum ſcriptor celebris Epiphanius tam eſſe gra

De victore Pontifice. Euſeb. lib. 5. cap. 25. Soc. lib. 5. cap. 22. Nic. lib. 4. ca. 36. Leo epiſt. 64. Epip. hæreſi. 70.

ue iudicauit in hac obſeruatione diei Paſchatis, à more cęterarum orbis Eccleſiarum alios diſcrepare: vt nō dubitauerit in albū hæreticorum eos referre, qui luna quartadecima Paſcha celebraſſent, quos quidem quartadecumanos vocat.

Brentius contra Baſilium. Baſil. de ſpiritu ſancto, cap. 27. Cap 29. Laus Baſilii. Theod. lib. 4. cap. 19.

Excutit nunc cenſor noſter Baſilii dictum de traditionibus, quod ſcriptum his verbis legimus: Dogmata quæ in Eccleſia prædicantur, partim ex conſcripta doctrina habemus, partim ex Apoſtolorum traditione ad nos delata in myſterio recepimus, quę vtraque eandem ad pietatem vim habent, & nemo iis contradicit, qui vel ſaltem modicam Eccleſiaſticarum legum experientiam habet. Et iterum: Apoſtolicum arbitror eſſe, etiam in nō ſcriptis traditionibus perſeuerare. Quid autem in his & quæ ſequuntur verbis, non piè, non Catholicè, non orthodoxè ſcriptum eſt? Et hunc tamen audet momus hic verius quàm Ariſtarchus reprehendere? At quem virum? Quem Theodoretus lumen orbis terrarum, quem Socrates columnam veritatis, quē Gregorius ille Theologus à Gręcis vocatus, orbis oculum vocat, neque dubitat cum veteris & noui Teſtamenti Patribus cōferre, ac tantas illius fuiſſe virtutes narrat, nulla, vt vis orationis eſſe tanta queat, quæ pro dignitate eas exprimere poſſit. In hunc talem virum, cuius tot ſeculis in Eccleſia ſumma ſemper fuit auctoritas, audet ſibi cenſuram ſumere Brentius. Neque verò non intelligit peccatum ſuum: rem eſſe videt indignā, neque poſſe non offendi piorum aures, cùm virum tantum homo ab eius doctrina, pietateq; longiſſimè remotus, reprehendere non veretur. Itaque longa quadam vtitur pręfatione, qua crimen à ſe temeritatis & arrogantiæ repellere conatur. Etſi Baſilius, inquit, vir eſt in oculis noſtris magnus, quem, & agnoſcimus, & veneramur, tam doctrina, quàm pietate inſignem, & agimus Deo gratias, quòd excitauerit hunc, per quē multa & magna ſua beneficia in Eccleſiam ſuam conferret: ac dolemus, quòd neceſſitas cogat nos ab ipſius ſententia hac in parte recedere: Tamen non debet nobis eſſe fraudi, quòd in ſeria, & ad ſalutem noſtram pertinenti, malumus diuinam quàm humanam auctoritatem ſequi. Animaduertiſtine Lector, quemadmodum hic altera quidem manu caput demulcet, altera verò maxillā ferit. Reuereri ſe dicit inſignem doctrina, pietateq; virum: hactenùs caput demulcet: Sed in re ſeria, & ad ſalutem pertinenti, malle ſe dicit diuinā quàm humanam auctoritatem ſequi: hic pugno maxillam ferit. Scilicet is fuit Baſilius, qui diuinam auctoritatem ſequutus non eſt, aduerſus hęreticos pręſertim ſcribens in re ſeria, in re ad ſempiternam ſalutem pertinenti.

Sec. lib. 4 cap. 23. epiſt. 21. Nazian in memoria ſiue oratione funebri, quam habuit de Baſilio. Brentius qua arte perſtringat Baſilium.

Reſponſio. Baſilium vindicans ab inſectatione Brentii.

1. Theſſ. 2.

An non eſt diuina auctoritas, quam ſecutus eſt Baſilius? cùm poſt illa verba, quæ producta per te ſunt: Arbitror Apoſtolicum eſſe, etiam non ſcriptis traditionibus inhærere, ſubiungit: Laudo, inquit, vos, quòd omnia mea meminiſtis, & quemadmodum tradidi vobis, traditiones obtinetis, quas accepiſtis, ſiue per ſermonem, ſiue per epiſtolam. An hæc non eſt diuina auctoritas? Qua fronte igitur hominum arrogantiſſime tibi tribuere audes, quòd diuinam auctoritatem, quàm humanam ſequi malis: quaſi Baſilius quoque non diuinam ſequutus fuerit? Niſi fortè preterquàm quod vos dicitis, nihil diuinum cenſeri vultis, vt quàmlibet cum Dei verbo pugnantia loquamini, nihilominus acclamari vobis à populo velitis, quemadmodum Herodi quondam acclamatum fuiſſe legimus, Dei voces non hominis. Verùm ſicut illū, ſic & vos aliquando, niſi reſipueritis, Angelus Domini percutiet: Adfert iam cauſam Brentius, qua fuerit adductus, vt ſibi cenſuram ſumeret in Baſilium. Nos quidem, inquit, honorificentiæ tanti viri libenter parcimus, ſicut & hactenùs eius ſentētiam de Apoſtolicis traditionibus diſſimulare, & ſilentio potius obruere, quàm exagitare voluimus: Sed quid faciamus? Aduerſarii noſtri propugnatores Pontificiæ ſuperſtitionis & impietatis hunc Baſilii locū ita proferre ſolent, vt videantur ſibi auctoritate eius triumphare. Atqui ſanctus Baſilius, vt illi parcas, abs te nō petit: quin quò magis illum vituperaueris, hoc ſe laudari magis interpretatur. Neque enim minùs glorioſum eſt ab impiis reprehendi, quàm à piis laudari. Sed quam tu nobis impietatem obiicis? Fuerit aliquid ſuperſtitionis apud quoſdam qui Romani Pont. auctoritatem agnoſcunt, quam & nos libenter & reuerenter agnoſcimus, cuius nos eſſe membra profitemur, impietas certè non aliundè, quàm à vobis originem ſumpſiſſe videtur, per quos apertam eſſe feneſtram Sataniſmo, quo referta nunc eſt Germania, manifeſtius eſt, quàm vt negare poſſitis. Nam eò pedetentim rem perduxiſtis, vt multos iā reperire liceat, qui Chriſtum apertè Deū eſſe negent. Ita dum Papiſmū (ſic enim vobis appellare Chriſtianiſmū libuit) exterminare conati eſtis, in eius locum induxiſtis atheiſmum. Qua de re vos ipſos aliquando querentes audire licet. Cur autem nos auctoritate Baſilii non triumphemus, qui cùm eandem nos fidem eadem inſtituta tenere gloriamur?

Act. 12. Reſponſio.

Qui ſint Chami Brentio. Reſponſio.

Verùm audiamus adhuc Brentium ſermonem ſuum proſequentem: Quanquam autem Aſotus, inquit, obiicit nobis alicubi Chamum parentis ſui deriſorem, tamen re ipſa oſtēdam, Aſotum & collegas eius multò impudentiores & ſceleratiores eſſe Chamo. Veriſſimè Chamum vobis obiicit vir venerabilis Petrus à Soto, qui parentes veſtros rideris, & in eorum pręceptis incedere nefas eſſe ducitis. Nunc videamus, quàm verè tu id in illum retorqueas. Hic enim, inquit, etſi non tegebat nuda verenda ſenis Noë, non tamen ipſe denudauerat, nec contendebat ea eſſe pulcherrimā & venuſtiſſimam corporis partem, ſed potius quia ſentiebat eſſe turpitudinem, deriſit. Illi autem immundi porci non ſolùm ipſi denudant verenda Baſilii, viri de Eccleſia optimè meriti, verumetiam contendunt ea eſſe honeſtiſſimum membrum corporis eius. Atqui Brenti, quæ tu verenda vocas, quæ turpitudinē & ſcabiem appellas, & hoc nomine tegi vis, ea nos in Baſilio ſummam eſſe puritatem contendimus, & non modò tegenda, verùmetiam præ nobis eſſe ferēda putamus: Neq; ſoli nos. Quis enim fuit priſcorum Patrum iam inde ab Apoſtolorum temporibus vſque ad hæc noſtra, qui non idem, quod Baſilius, ſenſerit, ſcripſerit, docuerit? An Origenes omnium Doctorum iudicio nō fuit ſemper habitus longè doctiſſimus? At is etiam, ſi quis Chriſto ſe credere profiteatur, ſi tamen aliud de veritate Chriſtianę fidei credat, quàm habeat definitio traditionis Eccleſiaſticę, hæreticum eum pronunciare non dubitat. Et alio loco de hæreticis loquens: Quoties, inquit, Canonicas proferūt ſcripturas, quibus omnis Chriſtianus conſentit & credit, videntur dicere: Ecce in domibus verbum eſt veritatis. Sed nos illis credere non

Gen. 9. Iterum Brentius.

Reſponſio Patres omnes Baſilio conſonare. Orig. in explanatione 1. cap. epiſt. ad Titum, ſicut citatur a Pamphilo martyre in Apo. Origenis. Idem hom. 29. in Matth.

debemus,

debemus, nec exire è prima Eccleſiaſtica traditione, nec aliter credere, niſi queadmodum per ſucceſſionem Eccleſiæ Dei tradiderunt nobis. Hic Origenes plùs aliquid dicit quàm Baſilius. Nam etiamſi ſcripturæ Canonicæ proferantur, traditionibus tamen inhærere iubet. Et alio loco dicit: Illa ſola credēda eſt veritas, quæ in nullo ab Eccleſiaſtica diſcordat traditione. Quid autē Cyprianus? cùm dicit non minùs ratum eſſe, quod dictante Spirituſancto Apoſtoli tradiderunt, quàm quod ipſe Chriſtus tradidit, an non & ipſe plus aliquid tribuit traditionibus quàm Baſilius? Num autem ab eo diſſentit Hieronymus cùm ſcribit, multa quę per traditionem in Eccleſiis obſeruantur, auctoritatem ſibi ſcriptę legis vſurpaſſe? Quid hîc ego proferam Athanaſium? qui quoties illi res eſt cum Arrianis, maxima ex parte traditionibus niti videtur, qui ſuadet etiā omnibus, vt traditam fidem retineant, & tanti myſterii inquiſitionem exhorreant. Nam qui, inquit, quæ vltra ſuas vires ſunt, indagat, in præcipitii conſiſtit: Qui verò traditionibus inhęret, extra periculum verſatur. Profertis etiam epiſtolam, in qua Patres in Synodo Arimini congregati ſupplicant Imperatori, ne ad contumeliam mortuorum aliquid noui induci permittat: ſed eos ſinat in inſtitutis, decretiſq; maiorum permanere. Laudat etiam Patrum illorum piam prudentiam, qui tantum itineris laborem, tantaq; maris pericula ſuſtinuerunt, vt Patrum traditiones integras conſeruarent. Quiſque enim eorum, inquit, ſibi perſuadebat, ſi ſolueret aliquid ex decretis maiorum, occaſionem ſe daturum poſteris, vt quod ipſi egiſſent reſcinderetur. Vituperat contrà temeritatem Eudoxii & Acacii, qui honorem Patrum ſuorum, Ariomanitarum ſtudio ac gratię propinarent & proderent. Quę enim fides, ait, in eorum actis, ſi decreta maiorum ſuorum ſoluant? Aut quomodo eos, quibus ſucceſſere, Patres ſuos appellabunt, quorum ſententias ipſi culpant? De Ignatio ſcribit Euſebius, quòd is docebat Eccleſię populos, vt diligentius ac tenacius Apoſtolorum traditionibus inhærerent, quas etiam ſcriptas reliquerit. Sed quorſum attinet, omnes hîc enumerare? Totius Eccleſiæ vox eadem fuit, quam in hoc libro legimus. Et hęc tu os impurum verenda vocare? hanc turpitudinem & ſcabiem Baſilii audes appllare, hanc tegi vis: cùm nihil magis præ ſe tulerint, nulla de re magis gloriati fuerint Catholici Patres omnes & Ortohodoxi? quòd hac vna re, ſe legitimos honeſtæ matronę ſanctę matris Eccleſiæ filios eſſe declarauerunt.

Orig in profat. lib. Periar.

Cypr in ſerm. de ablu pedum.

Hier. aduerſus Luciferianos.

Athan. in princi. tom 3. de incarnatione verbi Dei.

Idem in epiſt. de ſynodis Arimini & Seleuc. celebratis.

Euſ. lib. 3. cap. 35. hiſt. Eccle.

Pergit Brentius: Negari non poteſt, quin quod Baſilius dixit Traditiones iſtas quas paulò antè commemorauimus, ἄγραφα ab Apoſtolis eſſe acceptas, & eandem habere vim ad pietatem, quam habent ea, quæ ſcripta ſunt, referendum ſit in catalogum eorum dictorum, quę Patribus ignoſci potiùs quàm probari debēt. Atqui contrarium iam ex nobis didiciſti. Et extat liber Vincentii Lyrinēſis, quem non alia de re conſcripſit ferè quàm vt doceret, cum diuinæ legis auctoritate coniungendam ſemper eſſe traditionem Eccleſiæ Catholicę, neque minus huic quàm illi tribuendum. Noſtri igitur officii eſt, inquit Brentiús, vt iſta diſſimulemus, & tegamus. Nihil eſt in Baſilio Brenti, quod tegendum ſit. Quicquid eſt in toto corpore librorum, quos edidit, eſt honeſtiſſimum. Sed ſi pergemus, inquit, actiones Baſilii diligenter intueri, ſeſe ipſe tegit, & quod incogitanti forſitan excidit, haud obſcurè alias emendat. Oportet inquit, omne verbum aut rem confirmare teſtimonio ſacræ ſcripturæ, ad certitudinem quidem & perfectionem bonorum, ad confuſionem autem malorum. Et iterùm: In quacunque re vnuſquiſque ſe indigum ſenſerit, ſi in illis ſcripturis conuerſetur, velut ex communi medicamentaria officina, medicamentum ægritudini commodum reperit. Audis, quanti faciam ſcripturam faciat Baſilius? Ait omne verbum teſtimonio ſacræ ſcripturæ confirmandum eſſe. Vult igitur, vt etiam traditiones, quæ nomine Apoſtolorum circumferuntur, ad ſacram ſcripturam exigantur. Et iterum ait: Scripturam eſſe commune pharmacopolion aduerſus omnem indigentiam. Sed & aliàs vetus & nouum teſtamentum vocat theſaurum Eccleſię. Qui tam præclarè ſentit de doctrina ſcripto veteris & noui teſtamenti comprehenſa, num exiſtimas eum, ſi ſeriò admonitus fuiſſet, Traditiones illas pædagogicas & pueriles, quę nullo ſcripto continentur, ęquaturum aut cum auctoritate ſacrę ſcripturę, aut cum Sacramentis Chriſti in ſcriptura traditis? Sed quod eſt iſtud collectionis genus Brenti? Magni facit ſacram ſcripturam Baſilius, pręclarè ſentit de doctrina ſcripto comprehenſa, non igitur æquat cum illa traditiones? An propterea quòd præclarè ſentit aliquis de re aliqua, nihil eſt, quod æquare cum ea poſſit? Detrahitur ne quicquam ſcripturarum dignitati, ſi quis dicat, eandem habere vim traditiones ad pietatem, ſi præſertim traditiones iſtæ nihil aliud ſint, quàm quędam ſcripturarum explicatio: vel ſi mauis, quędam eorum ſcriptura, qui literas neſciūt. Nam quod ſcripto mandatum eſt, id ſub oculos quodammodò ſubiiciunt, repræſentantq; traditæ nobis ab Apoſtolis cæremoniæ: ſicut iam planum fecimus, & vberius poſteà ſuo loco demonſtrabimus. Nil igitur, incogitanti Baſilio excidit, quòd tegere & emendare voluerit iis verbis, quæ tu ex aliis eius locis producis. Niſi fortè quia dixit Paulus: Tenete traditiones, quas didiciſtis, ſiue per ſermonem, ſiue per epiſtolam: cùm dixit, per epiſtolam, tegere voluit & emendare, quod ſibi priùs imprudenti exciderat, cùm diceret, per ſermonem. Quin ille potius eodem loco haberi voluit, quæ per ſermonem, quo illa, quę per epiſtolam tradiderat. Vides igitur, quàm non conſiſtat hæc tua collectio? Incipit iam excutere Brentius traditiones, quarum Baſilius meminit, qui cùm docuiſſet, parem vim ad pietatem habere dogmata ſcripta & non ſcripta rationem ſimul dicti ſui profert. Nam ſi conſuetudines, inquit, quæ ſcripto proditæ non ſunt, tanquàm haud multum habētes momenti reiicere conemur, imprudentes & ea damnabimus, quæ in Euangelio neceſſaria ad ſalutem habentur, imò potiùs ipſam fidei pędicationem ad nudum nomen contrahemus. Quod genus eſt, vt eius quod primum eſt & vulgatiſſimum primo loco commemorem, vt ſigno crucis eós qui ſpem collocarunt in Chriſtum, ſignemus, quis ſcripto docuit? Potuitne verius dici aliquid quàm quod à Baſilio ſcriptum eſt? Eſt enim illud veriſſimum, quòd reiectis traditionibus, ipſum etiam Euāgelium reiici videtur. Quid enim aliud ſunt traditiones, quam viuum quoddam Euāgelium? Hoc ipſum cuius primo loco meminit ſignum crucis, quid aliud eſt quàm ſumma totius Euangelii? Quo magis miror hoc neſcire tam inſignem Rabinum hunc, qui

Atrox Brentii cenſura in Baſilium.

Reſponſio Vinc. Lyrin.

Brentius citat loca Baſilii.

Baſil. in Ethi. in definitio. 26.

Idem in præfatione in pſal. 1.

Reſponſio.

Collatio ſcripturæ & traditionum.

2. Theſſ. 2.

Baſil. de pondere traditionum.

De ſigno crucis.

Traditiones Euangelium viuum.

ſibi tamen ignotare nihil videtur. Quid, inquit, hoc facit ad honeſtam diſciplinam, vel ad veram pietatem? Tu es magiſter in Iſrael, & hæc ignoras? Imo verò Brenti, omnis propemodum Euangelica diſciplina, quin & vera pietas omnis, hoc vno ſigno crucis quodammodo comprehenditur & explicatur. Quod cùm apud nos ne pueri quidem ignorent, eſt ne veriſimile te neſcire Brenti? Sic apud nos matres puerulos inſtituunt, ſimul vt inceperint talem qualem rationis vſum habere. Poſteaquàm è ſomno fueris expergefactus, ſurgens è lecto cruce te ſigna. Similiter facies cùm iueris cubitum. Duces autem ſignũ hoc à vertice capitis ſiue à fronte, ad vmbilicum vſque, ſimul cogitationem tuam ad Chriſtum referes, qui de ſummo cœlo egreſſus deſcendit in viſcera matris, atque ex puriſſimis illius ſanguinibus carnem noſtrã aſſumpſit. Deinde collocabis manum in ſiniſtro brachio, & duces ad dextrum, ſimul cauſam animo tecum repetes, quamobrem eò ſe dimittere Dei filius dignatus fuerit, vt relinqueret domum ſuam, dimitteret hęreditatem ſuam, daret dilectam animam ſuam in manus inimicorum ſuorum in cruce pro nobis moriens. Fecit enim hæc, vt nos qui pro meritis noſtris cum hœdis à ſiniſtris eramus collocandi, transferret ad dexteram inter oues ſuas, vbi vocem illã deſideratam audire nobis liceret: Venite benedicti Patris mei, poſſidete paratum vobis regnum à conſtitutione mundi. Facies autem hoc ſignum tribus digitis, ad ſignificandum trinitatis myſteriũ, & vteris his verbis: In nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti, quo ſic in recordationem eius rei venias, quòd ſalutem noſtram, quæ crucis beneficio nobis obtigit, tota trinitas, cuius inſeparabilia ſunt opera in medio terræ operata eſt. Pater filio, ſicut ipſe filius teſtatur, calicem paſſionis dedit, & ipſe Filius animæ ſuæ in poteſtate ſua propinauit, ſicut ipſe ait: Poteſtatem habeo ponendi animam meam. Oblatus eſt enim, quia ipſe voluit. Et Spiritus ſanctus illi propinari fecit, Apoſtolo teſte, qui dicit, quòd Chriſtus per Spiritum ſanctum ſemetipſum obtulit immaculatum Deo. Vides quanta fidei noſtræ myſteria vnica hac ſignandi nos cruce forma nobis Apoſtoli tradiderint? vt ſi rudis aliquis & agreſtis homo propter intelligentiæ ſuę tarditatem aſſequi cætera non poſſit, vel hoc illi propè ſolum ad ſalutem ſufficere queat. Hic enim incarnatio, hic paſſio Chriſti, hic cauſa paſſionis, hic extremum illud iudicium, ſpes noſtrę vocationis, hic myſterium trinitatis, per quam redempti ſumus, vnica ſignatione crucis exprimitur. Sic puerulos matres apud nos inſtituunt: ſic etiam agricolas in villis docent Sacerdotes. Qui verò liberalius in ciuitatibus educantur, admoneri ſolent, vt ne ſibi ſufficere putent, ſi crucis hoc ſigno facto, memoriam illius crucis, quam Chriſtus pro nobis pertulit, ſibi repræſentent, verùm eadem & ipſi cogitatione armati, ſimul ad crucem cùm vſus fuerit, pro illius nomine ferendam ſemper parati, crucifigere carnem ſuam cũ vitiis & concupiſcentiis ſuis aſſueſcant, vt dicere quiſq; poſſit, Chriſto confixus ſum cruci, per quem mihi mundus crucifixus eſt, & ego mũdo. Sic futurum, ſi conpaſſi fuerint, vt conglorificentur. An non verè dixit Baſilius, quòd omnia quæ ſunt in Euangelio ad ſalutem neceſſaria damnat, qui traditiones hoc genus Apoſtolicas reiicit? Siquidem quicquid eſt Euangelicæ diſciplinæ, quicquid eſt veræ pietatis, hac vna Traditione contineri videtur, vt eam reieciſſe, nihil ſit aliud, quàm vniuerſum Euangelium condemnaſſe, fideiq; prædicationem omnem radicitùs euertiſſe. Et audes dicere Brenti, quòd ſummam hanc Euangelii Paulus infirmum elementum vocauerit? Quod ſi in ſolo hoc ſigno hęreretur, ſi nihil preterea ſublimiùs cogitaretur, aliquid tamen dixiſſe videri poſſes. Nunc non iubemur in hoc viſibili ſigno conſiſtere, verùm ad illud quod non videmus, cuius nobis memoriam hoc ſignum repręſentat, immenſum Crucis Chriſti beneficium cogitationem noſtram auocare, quò ſic nullo vnquam tempore illius apud nos memoria intermoriatur. Hoc beneficium, quo nullum eſt nobis à Deo maius præſtitum, ſolicita de ſalute noſtra mater Eccleſia non contenta fuit ſcriptis conſignaſſe, verbis prędicaſſe, certis diebus inſtituẽdis inculcaſſe, verùm hoc etiam ſignum addere voluit, quo non tam oculis, quàm animis noſtris illud perpetuò repreſentaret. Quamobrem ad omnem progreſſum atque promotum, vt Tertuliani verbis vtamur, ad omnem aditum & exitum, ad veſtitum & calceatũ, ad lauacra, ad menſas, ad lumina, ad cubilia, ad ſedilia, quæcunque tandem homines exerceret conuerſatio, frontem crucis ſignaculo terere fuit vſitatum. De qua Chryſoſtomus quoque ſic loquitur: Neque enim ſic regia corona ornatur caput, vt cruce: ſubinde, omnes ea ſe ſignant, inſcribendo in nobiliſſimũ membrum noſtri, in frõte enim noſtra, quaſi in columna quotidiè figuratur: Sic in ſacra menſa, ſic in Sacerdotum ordinationibus, ſic iterum cum corpore Chriſti in myſticis cœnis fulget, hanc vbiq; celebrari videre licet, in domibus, in foro, in ſolitudine, in viis, in mari, in nauigiis, in veſtibus, in armis, in corporibus brutis malè affectis, in corporibus à Demoniis obſeſſis, adeò certatim bonum hoc mirabile rapiunt omnes. Mira eſt hæc ratio: nullus cofunditur, nullus erubeſcit. Et huius te ſigni pudet Brenti, cuius in Eccleſia primitiua iuxta traditionem Apoſtolorum, tam frequentem vſum fuiſſe vides? At vide quàm illius non puduerit virum longè tui diſſimilem, doctiſſimum & ſanctiſſimum Auguſtinum, qui ſic de ea ſcripſit, quaſi de te loqui videretur. Inſultat, inquit ille, crucifixo Chriſto: videã ego in frõtibus regum crucem Chriſti: quod irridet, ibi ſaluor. Nihil eſt ſuperbius ęgroto, qui deridet medicamentũ ſuum. Si non derideret, acciperet & ipſe, & ſanaretur. Crux illa ſignum eſt humilitatis, illa autem ſuperbia non agnoſcit vnde ſanetur tumor animæ ſuæ. Si autem ego agnoſco, in via ambulo: vſque adeò de cruce nõ erubeſco, vt non in occulto loco habeam crucem Chriſti, ſed in fronte portem. Multa Sacramenta aliter atq; aliter accipimus, quędam ore, quædam per totum corpus. Quia verò in fronte erubeſcitur, ille dixit, qui me erubuerit coram hominibus, erubeſcam & ego eum coram Patre meo: ipſam ignominiam quodammodò, & quam Pagani derident, in loco pudoris noſtri conſtituit. Quam tu Brenti erubeſcis, quam infirmum elementum à Paulo vocari vis, quam etiam riſu proſequi videris, ecce quomodo de ea gloriatur Eccleſiæ columna ſanctus Auguſtinus? quomodo eam in loco pudoris in fronte ſua collocat? Sed audi quid adhuc ille de ſigno hoc loquatur: Quid eſt, inquit, quod omnes nouerunt ſignum Chriſti? quod ſignum niſi adhibeatur, ſiue frontibus credentium, ſiue ipſi aquæ qua regeneramur, ſiue oleo quo chriſmate vnguntur, ſiue ſacrifi-

Ioan. 3. Quid ſignificet impreſſio crucis. — Hier. 12. — Matt 25. — Ioan 18. Ioan. 10. Eſa 53. Heb. 9. Quanta fidei myſteria ſigno crucis complectatur. — Gal 5. Gal. 2. Gal. 6. Rom. 8. — Gal 4. — Tert. de corona militis. — Chryſ. in demonſtratione aduerſus Gentiles, quod Chriſtus ſit Deus. Tom. 3. — De ſigno crucis Augu. in pſ. 141. — Idem tract. 118. in Ioan.

cio quo aluntur, nihil eorum ritè perficitur. Et alio loco: Crucis myſterio rudes Cathechizantur, fons regenerationis conſecratur, per manus impoſitionem baptizati dona gratiarum accipiunt, baſilicę dedicantur, altaria conſecrantur, altaris Sacramenta cum interpoſitione Dominicorũ verborum conficiuntur, Sacerdotes & Leuitæ ad ſacros ordines promouentur, & omnia Eccleſiaſtica Sacramenta in huius virtute conficiuntur. Audin tu Brẽti, quantum huic infirmo (vt vos vultis) elemento tribuat Auguſtinus, nihil vt ſacramentorũ abſque eo ritè perfici dicat, ſimul illud adhiberi docet, non frontibus modò credentium, verùm & aquæ, & oleo, & ſacrificio, & baſilicarum, altariumq; conſecrationi. Num ſimiliter vos docetis Brenti? Verùm vnde nobis conſtare poſſet, quòd eſtis adulteræ ſemen, ſi cum Patribus noſtris eadem doceretis?

Idem ſermo. 19. de Sanctis.

Iterum nobis occinit Brentius eandem illam cantilenam, quam ex Eccleſiaſtica Socratis hiſtoria paulò ante contra nos produxerat, Inſtitutum Apoſtolorum fuiſſe, non feſtos dies ſancire, &c. Itáne nullum habes, cuius nobis auctoritatem obiicere queas, præter hunc quem Nicæphorus fuiſſe ſcribit hæreticum? Qui tamen ſi ſanè intelligatur, nihil à verò dixiſſe videtur alienum. Nam ſicut antea ſcripſimus, certum eſt, non hunc Apoſtolorum fuiſſe ſcopum, vt Iudaico more tantùm feſta celebrari vellent, ſed vt cum aliis, tum præcipuè feſtis diebus, contemplationi diuinorum beneficiorum homines totos vacare, nec à corporis magis laboribus, quàm ab animi vitiis quieſcere docerent. Certum eſt illos vt in externa cęremonia ſpem ſuã quiſquam collocaret, noluiſſe, verùm vt per hæc ſigna viſibilia mentes hominum, inuiſibiliũ amore raperẽtur: hic fuit ſcopus eorum, cùm hæc inſtituiſſent.

Socr. ſcriptor.

Nica. lib. 6. c. 37. hiſt. & li. 9. ca. 13

Occurrit obiectioni tacitę Brentius. At enim aliquoties Satan talibus crucibus fugatus eſt. Scio hoc de Iuliano & aliis commemorari, ſed ſcimus etiam, Satanam eſſe mendacem, & impoſtorem, qui idcirco fingat ſe talibus crucibus fugari, vt ſuperſtitionem confirmet, & magiam doceat. Vna enim tantùm cruce fugatur Satan, nimirum cruce Domini noſtri Ieſu Chriſti, eaq; non digitis in aere aut corpore afficta, ac ne illa quidẽ lignea in qua Chriſtus pependit, ſed ipſa paſſione in cruce peracta, & à nobis per fidem ſuſcepta. Quare non eſt dubium, quin Apoſtoli longè occupatiores fuerint in explicanda paſſione Chriſti, quæ veram nobis ſalutem attulit, quàm vt vacauerit illud de cruce digitis formanda, Eccleſię tradere: quę res per ſe ad pietatem nihil magis facit, quàm ſi manibus in aëre circulum deſcripſeris.

Brentius in ſignum crucis blaſphemus.

Quis hanc hominis blaſphemiam non horreat? ſi modò dici meretur homo, portentum hoc in vltimas terras deportandum. Audes tu magiam appellare ſignum hoc, cuius metu dæmones fugere, vaticinia conquieſcere, magiam & veneficia irrita iacere, non vno loco ſcribunt Athanaſius, Chryſoſtomus, Auguſtinus, & alii. Quod autem dicis mendacem eſſe Satanam, vtinam quàm id verum eſt, tam facilè perſuaderi potuiſſet magiſtro veſtro Martino Luthero, qui illius argumentis conuictus quem etiam in eo libro ab hac nota liberare conatur, & Sacerdotium & Sacrificium ſuſtulit, Seruetoq; viam muniuit, ad verum Sacerdotem & Pontificem noſtrum Chriſtum Deum negandum. Scilicet fingebat ſe fugari cruce Satanas? Audi quid ea de re ſcribant, qui nobis rem geſtam hanc literarum monumentis conſignatam reliquerunt. Gregorius Nazianzenus, cui Theologi nomen Græci tribuũt, ſcribit de Iuliano: Ad crucem confugit, ac ob timorem ſignatur, adiutoremq; facit quem perſequebatur: præualuit ſignaculum, ſuperantur Dęmones, ſoluuntur timores, reſpirat malum, animatur rurſus: iterum impetus, denuoq; ſignaculum, compeſcuntur dæmones. Theodoretus verò celebris & ipſe inter Gręcos, ſic de eo loquitur: Apparentibus Dæmonibus cogitur ille metu inſcribere fronti ſignum crucis. At dęmones conſpecta figura Dominici trophęi, & ſtragis ſuæ memores, mox euanuerunt. Zoſomenus verò ſic: Ex conſuetudine priſtina ſymbolo ſe Chriſti clanculum obſignauit: quo facto, ſpectra illa ſubitò euanuerũt. Quàm diuerſa verò fuit vox Patrum noſtrorum ab ea, quam profert ſemẽ iſtud adulterę? Quid autem dici potuit atrocius ab iis, qui fuerunt ex profeſſo Chriſti crucis inimici, quàm dictũ eſt ab hoc, qui vocari vult Euangelicus? Ne myſtagogo quidem, qui Iulianum in aditum illud introduxerat, hoc tam impium commentum in mentem venit, cùm admirari crucis vim, cuius figura territi, fugatiq; fuiſſent Dæmones. Iulianum videret. Caue, inquit ille, cauſam hanc eorum fugæ fuiſſe ſuſpiceris. Non illi formidine, ſed odio facti tui fugerunt. Veram ille fugam fuiſſe non diffitebatur, timorem autem vt attribueret iis, quos pro diis colebat, religione prohibebatur. An non autem ipſos etiam Ethnicos impietate ſuperat Cacangelicus hic, qui quod illi non fuerunt auſi, nihil eſt veritus comminiſci? Sed quo non progreditur impietatis? Non eſt contentum blaſphemum os, crucem, quæ digitis effingitur, deriſiſſe, nec illam intactam relinquit, in qua Chriſtus clauis affigi, quam attactu ſui corporis & aſperſione ſui ſanguinis conſecrare dignatus eſt & ſanctificare, quam tot miraculis illuſtrem ſancti Patres noſtri tot præconiis extulerunt, cuius etiam & inuentionis & exaltationis dies vt anniuerſaria celebritate feſtus ageretur, ante mille annos inſtituerunt.

Reſponſio.

Atha. de humanitate Chriſti et aduentu eius in carne.

Chryſ. ubi ſup. & oratione 5. aduerſus Iudaeos, & ho. 55. in Matt.

De Iuliano quem crucis ſignum defendit.

Nazia. in oratio. priore, quam ſcripſit contra Iulia.

Theo. lib. 3. ca. 3. hiſt. Eccl.

Brentius ligno ſancta crucis infeſtus

Pergit Brentius: Dionyſius affirmat hunc morem ſignandi baptizatos cruce, idcirco vſurpatum, vt homines admonerentur ad ferendam crucem. Chriſtus autem docuit hoc prædicatione verbi ſui, non ſignaculis digitorum. Quare cùm Apoſtoli claris & perſpicuis verbis Eccleſię tradiderint, non eſt veriſimile, quòd poſteà in hac clara luce induxerint tenebras vmbrarum. Habet huius ſententiæ ſuę adſtipulatorem Brentius, qui ſicut impietate non eſt inferior, ſic Latinè ſcribendi facultate Lutheranos omnes longè ſuperare videtur, Ioannem Caluinum, cuius & ipſius hæc verba ſunt: Quorſum attinebat tot paſſim in templis cruces erigi, ſi probè & fideliter illuc inculcaretur, Chriſtum eſſe mortuũ, vt in cruce maledictionem noſtram ſuſtineret, peccata noſtra expiaret, corporis ſui ſacrificio, ſanguineq; ablueret, nos deniq; recõciliaret Deo Patri: ex quo vno plus diſcere poterant, quàm ex mille crucibus ligneis aut lapideis. Sed, ô geminina viperarum, quinam eſtis vos, qui pręſcribere Spirituiſancto, vt non alio modo quàm hoc, verbi gratia, prędicatione, myſteria ſua fidelibus nota faciat, voluntatemq; ſuam explicet, audeatis? Quid autem? Si fuerint & alii Prophetę poſt vos exorti, qui nec hunc modum ferendum eſſe putent, num his locum dabitis? Quid ſi dicant, Deũ audiendũ,

Brent. pro ſe citat Dionyſium.

Reſponſio.

Caluinus.

Non ſat eſt prædicatione nos commoueri de religione, opus eſt ſignis.

Pſal. 93. Matt. 23. Iac. 3.

non hominem, cùm ſcriptũ ſit: Beatus vir, quem tu erudieris Domine, nõ quem hic aut ille homo erudierit. Cùm ſcriptum præterea ſit, Vnũ eſſe magiſtrum noſtrum, & non debere fieri plures magiſtros: Detrahi enim cœleſtis magiſtri dignitati, & eius gloriam obſcurari, ſi quis alius audiatur prætereà, quaſi parũ idoneus ille ſit ad docendum nos. Quamobrem è cœlo cęleſtis Doctoris voces expectandas eſſe, cum nihil impediat, quò minùs æquè nos docere queat, atque docuit olim Patriarchas & Prophetas. Non eſſe ad creaturam confugiendum, hoc eſt, ad ſcripturam: ne nos obiurgare videatur, Apoſtolus, dicens: Quomodo conuertimini iterum ad infirma & egena elementa? Quæ enim eſſe alia infirma & egena elementa, niſi literas vel ipſis Grãmaticis teſtibus, qui literas elementa vocant? Non ex iſtis igitur egenis & infirmis elementis, quibus cõtinetur ſcriptura, ſed ab ipſo Deo doctrinam petendam, illius eſſe vocem audiendam, quod ille nobis reuelauerit, ſiue per viſiones, ſiue per ſomnia, tanquam Dei verbum eſſe ſuſcipiendum. An autem tales Prophetæ iam exorti non ſunt? An ipſi vos graues de illis querimonias nõ contexitis? Sed quis eis ad hos errores in vulgus ſpargendos feneſtram aperuit præter vos? Voluiſtis externa ſigna ſublata omnia, ne quid infirmis & egenis elemẽtis tribui videretur. An literæ quoque externa ſigna non ſunt? an verba quoque & elementa nõ ſunt ſigna rerum, quæ illis ſignificantur? A vobis igitur docti ſuſtulerunt illi externa ſigna omnia, ſuſtulerunt ſcripturas, ſuſtulerũt & prædicationem, ſiue externum verbi miniſterium, ꝙ ſoli Deo gloriam hanc eſſe tribuendam putarent, vt ipſum, & non quenquam alium Doctorem & Magiſtrum agnoſceremus.

Gal. 4.

Proſequitur Brentius: Concedamus, quòd Apoſtoli tradiderint talem crucis affictionem, num dicemus igitur, hanc traditionem idem robur habere, quod habet vel baptiſmus, vel cœna Dominica? Certè nemo de vera Apoſtolorũ doctrina admonitus hoc affirmare poteſt. Quare etiam ſi hęc eſſet manifeſtè traditio Apoſtolorum, tamen è ſcripta eorum doctrina iudicandum eſt de ea, quòd non ſit neceſſaria obſeruatio, nec magica cõſecratio, ſed tantùm pædagogica, eaque liberrima obſeruatio. Etiamſi tu non concedas Brenti, nemo tamen pius dubitauit, quin Apoſtoli nobis tradiderint iſtam crucis affictionẽ, vel expreſſionem potiùs. Extat Abdiæ liber à Iulio Africano Latinus factus, quem ille ſcripſit de rebus geſtis Apoſtolorum, quorũ conſcius ipſe fuit, cùm eorum eſſet Diſcipulus & aſſecla, ibi non vno loco reperies, quàm frequenter illi & ſe & alios in frontibus cruce ſignarint. Cæterùm quod quæris, nũ idem robur habere debeat hæc traditio, quod habet vel Baptiſmus vel Cęna Domini, nũquam hoc dictum eſt à Baſilio, nuſquàm ille comparauit traditiones Apoſtolorum cum Sacramentis à Chriſto inſtitutis, ſed hoc dixit Baſilius, quòd quę ſunt ex Apoſtolorũ traditione, parem vim habent ad pietatem cum iis, quæ ſcripta ſunt. Quid hîc habes quod arrodas? Niſi fortè quòd minus dixerit q̃ ab eo dictum oportuerit. Nam quæ ſubiiciuntur oculis, magis excitare ſolent homines, quàm quæ vel dicuntur, vel ſcribuntur tantùm. Itaque celebratur illud Poëtę cuiuſdam:

Reſponſio. Abd. probat ſignum crucis traditum Apoſtolicum eſſe.

Magis mouent viſa quam audita vel lecta.

Segnius irritant animos demiſſa per aurem,
Quam quæ ſunt oculis ſubiecta fidelibus.

Scimus etiam quid ab artis Rhetoricæ ſcriptoribus traditum ſit, vbi docent, qua ratione ſint mentes hominum permouendæ, vbi meminerunt etiam prętextæ Cęſaris, quæ fuerat in foro prolata, quantos ea motus fecerit in animis ſpectantium: quòd veſtis illa ſanguine madens ita repræſentabat imaginem ſceleris, vt non occiſus eſſe Cæſar, ſed tum occidi maximè videretur. Nihil igitur abſurdi ſcripſit Baſilius, cùm docuit, eandem ad pietatem vim habere traditiones non ſcriptas, quæ fiunt per ſigna, quàm habent ſcriptæ: cùm ipſa nos doceat experientia, quòd ſimplex præſertim & imperita plebecula, plùs perſæpè mouetur ſignis iſtis externis, ſi quãdo Chriſti crucifixi ſimulachrum oſtenditur, q̃ ſi tota paſſionis hiſtoria ex Euangeliſta aliquo recitetur. Atqui Brenti, non vobis tantum magnis Rabinis conſultum Apoſtoli voluerũt, verùm, & iis, quorum pars eſt multo maxima, qui ad eam ſapientię perfectionem, quam vos conſequuti vobis eſſe videmini, nondum peruenerũt: qui ſimulachris eiuſmodi plus perſępè, quàm vllis verbis afficiuntur. Huc accedit, ꝙ eiuſmodi ſigna multũ faciunt ad memoriam rerum, quarum ſigna ſunt, excitandam. Si ſermo ſit aliquis auditus, facilè excidit: Signum ſubinde repreſentatũ oculis, non facilè rei memoriam, quam repræſentat, excidere patitur. Quàm ſit autem hæc obſeruatio neceſſaria, nihil eſt quod multis in pręſentia de eo diſſeramus. Nemo cogitur vt ſe cruce ſignet, neque tanquam neceſſarium id cuiquam pręcipitur, etiamſi fieri poteſt, vt ſi quis intermiſerit vbi locus poſtulet, quoniam ſecùs de ſe ſuſpicandi præbet occaſionem, nõ leuiter peccet. Cęterùm ſi quis Epiſcopus aut Sacerdos in vſitatis cęremoniis non adhibet ſignum crucis, idq́; prudens faciat, peccat grauiter: ſi verò prætermittat ex contemptu, ſicut à vobis fit, multò grauiùs peccat: peccat enim in Spiritumſanctum.

Signa iuuant memoriam.

De traditione precandi ad Orientem.

Examinat aliam quoque traditionẽ, vt ad Orientem in precatione conuertamur. Itáne, inquit, putat Apoſtolos ſolicitos fuiſſe ad quam partem mundi faciem noſtram in precatione vertamus, & non potiùs vt in ſpiritu & veritate precemur? Primam curam Apoſtolorum fuiſſe, vt in ſpiritu & veritate precari fideles docerent, dubium non eſt: ex eo namq; vis pendet omnis precationis. Intereà tamen nec illud viſum eſt negligendum, ob certi myſterii ſignificationem, quam ad partem verſos orare nos oporteat. Sed audi quid ea de re ſcripſerit Ioannes Damaſcenus: Non ſimpliciter, inquit, & fortuitò ad Orientem adoramus, ſed quia ex viſibili & inuiſibili, id eſt, intellectuali & ſenſibili conflati ſumus natura, duplicem adorationem Conditori noſtro offerimus, vt & mente pſallimus, & corporalibus labiis, & baptizamur aqua & Spiritu, & dupliciter Domino vnimur, myſteriis participantes & gratia ſpiritus. Quia igitur Deus eſt lux intelligibilis, & Sol iuſtitiæ, & Oriens in ſcripturis nominatus Chriſtus, dedicandus illi Oriens eſt ad adorationem. Nam omne pręſtantius, magiſq́; bonum illi offerendum, à quo omne bonum benignè largitur. Dicit autem diuinus David: Regna terræ cantate Deo, pſallite Domino, qui aſcendit ſupra cœlũ cœli ad Orientem. Et quia dicit ſcriptura: Plantauit Deus Paradiſum in Edem ad Orientem, vbi hominem, quem plaſmauit, poſuit, quem tranſ-

Lib. 4. de orthodoxa fide. cap. 13.

gredientem

gredientem exilio mulctauit, & è regione Paradiſi ipſum habitare fecit, ab Occidente videlicet. Antiquá igitur patriam requirentes, & ad ipſam ſuſpirantes Deum adoramus.

Iudæis quondam, inquit Brentius, qui adhuc ſub elementis mundi erant, præſcriptum fuit, vt in exiliũ eiecti, verterent in precatione faciem ſuam aduerſus Ieruſalem: hoc erat tempus noctis & vmbrarum, nunc poſtquàm nox præteriit, & corpus abſolutũ eſt, Apoſtoli ne diei & veritatis præcones, nouas tenebras & vmbras inducerent? Atqui Brenti, meminit huius traditionis antiquior Baſilio Origenes, ex quo pleraq; tranſcripſiſſe Baſilius videtur. Meminit hoc etiam vetuſtior Iuſtinus Martyr, qui mouet hanc quæſtionem: Si Deus, cùm fecerit omnia ſecundum naturæ circuitum, eſt omniũ Dominus, ideoq; Dauid in omni loco ditionis Domini, iubet nos celebrare Dominum: ſimiliter & Apoſtolus in omni loco iubet nos attollere pias manus ad Deum, cur nos Solis tractũ pro venerabili opere & domicilio diuino habentes in eum intuemur, dum Deo laudes & preces mittimus: aut quinam conſuetudinem hanc docuere Chriſtianos? Et ei tandem reſpondet: Quoniam noſtrorum honorabiliſſima quęque ad Dei honorem ſeponimus, & eſt hominum opinione Solis ortus honorabilior, quam alię partes mundi, propterea tempore precum ſpectamus omnes ad Orientem: quemadmodum dextera manu in nomine Chriſti conſignamus eos, qui hoc ſigno egent, quia honorabilior exiſtimatur quàm ſiniſtra, tametſi ſitu non natura ab ea differt. Sic & ortus tanquàm mundi pars honoratior adorationi Dei deſtinatus eſt. A quibus autem orandi morem accepit Eccleſia, ab iiſdem etiam locum accepit, videlicet ab Apoſtolis. Meminit Athanaſius quoque, nam & ipſe quærit, quare nos Chriſtiani adoramus verſus Orientem, & Iudæi ad Meridiem? Qui duplicem adfert reſpõſionem, quòd aliter Iudæis, aliter Gręcis reſpondere velit: Iudęis, quòd ita nos inſtituerit Spiritus ſanctus per Dauid Prophetam, cùm dicit: Adoramus ad locum, vbi ſteterunt pedes tui Domine. Et Propheta Zacharias docet nos dicens: Et ſtabunt pedes Domini in monte Oliuarum contra Ieruſalem: Græcis, quòd non quaſi in Oriente circumſcriptus ſit Deus, inde verſus Orientem adoramus: ſed cùm Deus ſit, & nominetur lux vera, ob id reſpiciendo ad lucem creatam, iam non quidem illam ipſam, ſed factorem eius adoramus, videlicet ex lucidiore elemento ipſum, qui eſt ante omnia elementa, & ante omnia ſecula illuſtriſſimum Deum honorantes. Tertiam adfert reſponſionem pro fidelibus, quam etiam ei capiti, ex quo ſibi Brentius hæc excutienda ſumpſit, Baſilius inſeruit. Hac, inquit, de cauſa B. Apoſtoli fecerunt, Chriſtianorum Eccleſias intendere verſus Orientem, vt ad Paradiſum reſpicientes vnde cecidimus, ſcilicet ad veterem patriam & regionem noſtram, petamus Deũ & Dominum noſtrum reducere nos illuc vnde eiecti exulamus. Ad Auſtrum verò intendere Iudæis Prophetæ præceperunt, quòd ex Auſtro quò ad Ieruſalem, ſcilicet ex Bethlehem naſciturus erat Dominus: ideò dixit Propheta, Deus ab Auſtro veniet. Meminit & Auguſtinus huius traditionis. Cùm ad orationes, inquit, ſtamus, ad Orientem conuertimur, vnde cœlum ſurgit, non tanquam ibi ſit Deus, & quaſi cæteras mundi partes deſeruerit, qui vbiq; præſens eſt, non locorum ſpaciis, ſed maieſtate potentiæ: ſed vt admoneatur animus ad naturam excellentiorem ſe conuertere, id eſt, ad Dominũ, cùm ipſum corpus eius quod eſt terrenũ ad corpus excellentius, id eſt, ad corpus cœleſte conuertitur. Vides quemadmodum & Atanaſius, & qui fuit Apoſtolorum temporibus proximus Iuſtinus Martyr, ſicut alias pleraſque, quas omnibus quidem facere neceſſe eſt, inquit Origenes, nec tamen ratio earum omnibus patet, ſic & hanc traditionem Apoſtolorum eſſe docuerunt, & eius rationes aſſignarunt.

Orig. hom 5. in Numer. Iuſt. quæſt 118.

Athan. in quæſt. quæſt. 37.

Ioan. 1.

Lib. 2. de ſerm. in monte.

Vbi ſuprà.

Sed demus, inquit, etiam hanc prædicationem eſſe Apoſtolicam. Quid? Habebitne ad pietatem hanc eandem virtutem, quam habet illud quod ſcripto mandatum eſt, Oportet Patrem in ſpiritu & veritate adorari? Quod eſt hoc genus quæſtionis? An contulit aliquando Baſilius orationem ad orientem, cum Chriſti præcepto, quo vult nos in ſpiritu & veritate Deum adorare? Quis autem de eo dubitat, etiamſi totos dies aliquot ad Orientem ſpectemus, nec vllum orandi finem faciamus, niſi tamé in ſpiritu & veritate precati fuerimus, & oleum (quod aiunt) & operam nobis perituram. Non itaq; cum hac ſcriptura parem vim habet traditio, ſed cum illa potiùs, qua iubemur, quæ ſurſum ſunt, quærere: qua iubemur ad cœleſtem illam patriam vnde excidimus, anhelare. Quod igitur illa ſcriptura nos monet, ad hoc nos excitat ab Apoſtolis nobis tradita cæremonia. Quęrit iterũ Brentius. Quid? Peccabitne aduerſus Deũ, qui in precatione ſua verterit ſe potiùs ad Meridiem & Septemtrionem, quàm ad Orientem? Certè ſi eſſet traditio Apoſtolica, quæ eandem haberet vim ad pietatem cum iis, quæ ſacra ſcriptura mandat, fieri non poſſet, quin eſſes peccati reus, ſi te aliò quàm ad Orientem in precibus tuis verteres. Atqui ſi diligenter excuſſeris, quæ ſcribuntur ab Athanaſio, non fuit hęc eorum intentio, vt omnes preces ab hominibus ad Orientem verſus fierent, ſed publicè tãtùm, hoc eſt, vt templa ædificarentur fronte ad orientem conuerſa: vt eò ſe quoque cùm publico totis Eccleſię miniſterio fungitur Sacerdos, orans conuerteret. Quare nihil peccat, ſi quis, priuatim orans, aliò ſe vertat, quàm ad Orientem. Quin & altaria, in quibus publicum fit ſacrificium, & ad Auſtrum, & ad Boream verſa nonnũquã vidimus: qua in re ſi quid erratum eſt imprudentia, veniale peccatũ eſt, ac diſſimulatur non rarò. Cęterùm vt frõs templi verteretur aliò quàm ad Orienté, non temerè quenquã vidiſſe putamus. Quamobrem ꝙ in orbe vniuerſo, ꝙ̃ longè, quàq; latè propagata eſt fides Chriſtiana, tanto conſenſu videmus in omnibus terris obſeruari, quis eſt, qui traditioné hanc Apoſtolicã eſſe dubitare queat? In quã nihil à vobis peccatur Brenti. Nam vos tantùm abeſt vt ędificãda vobis eſſe tẽpla putetis, ex quo tẽpore quinti veſtri Euãgelii lux vobis affulſit, vt etiã ea, quæ ſunt à Patribus veſtris ędificata, partim euerteritis ipſi, partim in ſolitudiné redacta, ſpõte ſua ruere paſſi ſitis, partim etiã in priuatas ędes, inq; ſtabula cõuerteritis. Sed ſi quis tamẽ ſit, qui tẽplũ ædificare velit, frõte verſus Occidétẽ cõuerſa in deſpectũ traditionis huius Apoſtolicę, eũ in Spiritũſanctũ peccaturũ, certũ eſt & indubitatũ: neq; video, quo poſſit alio peccatũ hoc, ꝙ̃ Sataniſmi nomine rectiùs appellari. Satanam enim Hebræi vocant, quem aduerſarium Latini. Aduerſari autem ei, quod ab Apoſtolis traditũ, tam eſt

Obiectio Brentii. Ioan 4.

Reſponſio.

Coloſſ 1. Heb. 13.

Publicæ preces & ſtructura templorum verſus Orientem fiunt ex traditione.

Irreuerentia ſtructurarum in templa.

Sataniſtæ qui committunt ex contemptu traditionem Apoſtolicam, peccant in Spiritumſanctum.

vnanimiter ab omnibus per orbem Chriſtianũ vniuerſum in Eccleſia Dei totis mille quingentis ànnis ſemper obſeruatum, quid eſt aliud, quàm Satanam agere: cuius non aliud eſt ſtudium, quàm vt ob hoc ipſum pleraq; reiiciat, quòd ea videt tanto Chriſtianorum omnium conſenſu obſeruari. Sic ferè fecit ille veſter, qui ſe plurimum ſalis cum Satana comediſſe gloriatur: qui pleraq;, quamuis eſſe laudanda ſciret, non aliam tamen ob cauſam à ſuis reſpui voluit, quàm quòd auctoritate Conciliorum ſancita, ſummoq; totius orbis conſenſu recepta eſſent ab omnibus & approbata. Quam enim ille cauſam habet, quamobrem calicem dari Laicis tantoperè nonnunquam exigat? Num quia de neceſſitate ſalutis eſſe putat vt ex eo bibant omnes. Atqui non vno ex loco illius colligere licet, longè aliam ipſius eſſe ſententiam, ſed quoniam illius vſu fuit à Patribus in Concilio congregatis interdictum, ea ſola viſa eſt illi cauſa legitima, quamobrem eum reſtituendum omninò Laicis eſſe cenſeret. Quin etiam ſi quo caſu, inquit, Concilium ſtatueret, minime omnium nos vellemus vtraque ſpecie potiri, imò tunc primum in deſpectum Concilii vellemus aut vna, aut neutra, & nequaquam vtraque potiri, & planè eos anathema habere, quicunque auctoritate talis concilii potirentur vtraque. Sic & alio loco de Confeſſione ſcribens: Fidele, inquit, conſilium meum eſt, vt homo Chriſtianus tempore quadrageſimæ & Paſchatis non confiteatur, nec ad Sacramentum accedat: & cogitet ita, Ecce quando hoc præcepit homo, Papa ſcilicet, ob id ipſum non faciam: & ſi non præcepiſſet, vellem facere. Faciam autem alio tempore, quo non pręcepit, quando & quomodo mea libera voluntas me tetigerit. Et iterum alio loco: Videns quæ eſſet Eccleſia, quæ determinaſſet in altari non eſſe verum panem, verumque vinum, ſed ſola accidentia, nempè Thomiſtica, hoc eſt, Ariſtotelica, audacior factus ſum, & ſtabiliui tandem conſcientiam meam ſententia priore, eſſe videlicet verum panem, verumq; vinum, &c. Simile quiddam ſcribit etiam de eleuatione Euchariſtiæ. Ad hunc modum decretis & traditionibus Eccleſiæ repugnare, & ob hoc ipſum eas aſpernari, quia ſic viſum fuit Eccleſię & Spirituiſancto hoc eſt, idololatrię ſcelus admittere, hoc eſt in Spiritumſanctum peccare, hoc eſt hominem exuere, & Satanam induere. Et qui tali ſunt ingenio prędici, non alio ſibi magis appoſito nomine poſſunt appellari, quàm ſi vocentur Sataniſtæ.

Luth. docet ex contemptu peccare in Eccleſiam.

Luth. in lib. de formula Miſſæ.

Idem de Confeſ. par. 3. para. 14.

Luth. de Cap. Bab. cap. de Euchariſt.

Idem in libello, quem ſcripſit Brentii confeſſio de Euchariſt.

Sataniſtæ qui.

Ad tertiam traditionem Brentius aggreditur, quæ eſt ter immergere hominem in Baptiſmo: de hac etiã re extat Canon inter eos, qui Apoſtolorum nomine circumferuntur: Siquis Presbyter aut Epiſcopus non trina immerſione vnius myſterii, ſed ſemel immergat in baptiſmate, quod dari à quibuſdã dicitur in morte Domini, deponatur. Mirabor, ſi ſeriò cogitare potes hanc traditionem ab Apoſtolis ipſis profectam eſſe. Baptizantur vno die Penthecoſtes ter mille homines: ſi ergo Apoſtoli neceſſe habuerunt iuxta ſuam ipſorum traditionem ſingulos ter immergere, num exiſtimas vno omnes die baptizari potuiſſe? Sed fortaſſe hæc eſt cauſa, quia dies tum longiores fuère quàm circa brumam. Quo tempore ter mille homines baptizauerunt Apoſtoli, nondum hoc ab illis traditum fuerat: quod ſi maximè traditum etiam fuiſſet, non habere tamen legẽ, ſed facere legẽ rectè dicitur neceſſitas, & quod alias licitũ non eſſet, ſępè neceſſitate cogente fit licitum. Quod multis exemplis docere poſſumus, verùm non eſt præſentis inſtituti longiùs in iis immorari. Chriſtus ipſe, quibus dixit, vt euntes docerent & baptizarent? Certe Apoſtolis, non Laicis. Quoniam tamen vnicum hoc eſt Sacramentum neceſſitatis, ſine quo nemo ſaluus fieri poteſt, etiamſi contrarium Caluinus cum ſuis ſentiat: contra Chriſti, ſicuti alicui videri poſſit, inſtitutionem permiſſum eſt Laicis, neq, viris magis quàm fœminis, ſi quando mortis periculum inſtat, baptizare. Adeò verum eſt, quod omnes traditiones vni militent charitati. Nam & ſi requirit hoc ordo, requirit ipſius Chriſti inſtitutio, vt non baptizet niſi Sacerdos, tantùm tamen valet charitas, quæ finis præcepti eſt, ad quam ſolam omnia vel Chriſti, vel Apoſtolorum & Eccleſiæ totius inſtituta referuntur, vt quoties id proximi ſalus flagitare videtur, non quod inſtitutũ eſt, ſed quod Charitas exigit, id ſpectemus potiſſimùm: cùm certum ſit & indubitatum, nihil vel à Chriſto, vel ab Apoſtolis, & eorum ſucceſſoribus eſſe traditum niſi quod pertinet ad ſalutem fidelium. Annotarunt hoc etiam ii, quos vos habetis ludibrio Brentii, ſcholaſtici Doctores, qui volunt in eiuſmodi, non tam legem ipſam, quàm legiſlatoris intentionem ſpectari. Sic enim loquitur ea de re Vincentius Beluacenſis, qui fuit Monacus ordinis Prædicatorum: Legiſlatorum intententio non eſt, vel eſſe non debet in condendo ius aliquod poſitiuum, obligare homines ad illius iuris obſeruantiã, habentes cauſam legitimam vel etiam rationabilem non obſeruandi. Præcepta enim, quæ per modum ſtatuti communis ponuntur, non eodem modo omnes obligant, ſed ſecundum quod requiritur ad finem, quem legiſlator intendit. Cuius auctoritatem ſi quis tranſgrediendo ſtatutum contemnat, vel hoc modo tranſgrediatur, quòd impediatur finis, quem legiſlator intendit, talis tranſgreſſor peccat mortaliter. Si autem ex aliqua rationabili cauſa quis preceptum nõ ſeruat, præcipuè in caſu, in quo ſi legiſlator adeſſet, non decerneret eſſe ſeruandum, talis tranſgreſſio non conſtituit mortale peccatum. Quæ totidem verbis repetit in ſua ſumma Thomas Aquinas, cuius etiam alio loco ſunt hæc verba: Præcepta iuris poſitiui magis obligant ex intentione legiſlatoris, quàm ex ipſis verbis, & ideò tranſgreſſor talis præcepti magis eſt reputandus, qui obuiat intentioni legiſlatoris, quàm qui deuiat ab aliquo in legis obſeruatione ſecundũ textum verborum. Intentioni autem legiſlatoris obuiat, qui ex cõtemptu, vel ſine aliqua rationabili cauſa ordinationem non ſeruat. Qui vero in caſu, in quo probabiliter credi poſſet, ſi legiſlator adeſſet, quòd eum obligare non vellet, à verbis legis deuiat, intentioni legiſlatoris non obuiat, nec reputandus eſt ſtatuti tranſgreſſor. Non diſſimilia ſcribit Abbas Panormitanus, & alii nonnulli. Quamobrem cùm certum ſit, Apoſtolorum intentionem non fuiſſe, vt cuiuſdam ſalus negligeretur, quam abſque Baptiſmo conſequi nemini liçet, ſicubi magna eſt baptizandorum frequentia, & eſt in mora periculum, non ſolã hanc traditionẽ, verùm & ipſius Chriſti inſtitutionem, qui Sacerdotibus tantùm baptizandi poteſtatem feciſſe videtur, ſicubi eorum copia haberi non poteſt, rectè licet intermittere. Quiuis

De traditione trina immerſionis in baptiſmo. Canon Apoſt.

Reſponſio.

1 quæſt. 1. Remiſſionem.

Neceſſitas non habet legem ſed facit legem.

Baptiſmus neceſſitatis.

Legiſlatoris magis quam legis ſpectanda eſt intentio.

Vincent. ſpecula morali part. 10. diſtin. 20.

Thom. 22. q. 147. ad tertium.

In 4 ſent. diſt. 15 quæſt. 3. art. 1.

Panor. ſuper 3. Decret. de obſeruatione ieiunii.

1 Tim. 3.

enim

enim à verbis legiſlatorum nonnihil diſcedatur, nihil tamen contra eorum intentionem fieri videtur.

Obiectio Brent. non dum.

Proſequitur Brentius: Paulus ad Timotheum & Titum ſcribens, commemorat dotes, quibus is qui Epiſcopatu dignus eſt, ornatus eſſe debet. Non præfractus, inquiens, non iracundus, non vinoſus, non percuſſor, non turpiter lucro deditus: ſed hoſpitalis, bonarum rerum ſtudioſus, & quæ ſequūtur. Quod ſi Epiſcopus, qui tantùm ſemel eum, qui baptizatur, mergit, meretur ab Epiſcopatu deiici, an non debuiſſet Paulus in hoc virtutum Catalogo addere, mergens eum, qui baptizatur, non ſemel tantùm, ſed ter? Satis hęc iocnlariter, Brenti, ſed ſic eſt ingenium veſtrum. Atqui ſi quis præfractus non eſt, is facilè paret Maiorum inſtitutis: itaq; ſatis Paulo fuit hoc vno verbo rem denotaſſe. Subiicit Brentius: Iam ſi hoc eſt Apoſtolicum decretum, cur poſteri mutarunt, an non Apoſtolica Decreta ἄγραφα eandem habent vim, vt vos aſſeritis, cum iis quæ ſunt ἔγγραφα, ideoque debent eſſe inuiolata? Sic Gregorium ſcripſiſſe teſtatur Thomas: Reprehenſibile eſſe nullatenus poteſt, infantem in baptiſmate vel tertiò vel ſemel immergere: & quidem addit Decretum Concilii Toletani, in quo ita ſcribitur: Propter vitandum ſchiſmatis ſcandalum, vel hęretici dogmatis vſum, ſimplam teneamus Baptiſmi immerſionem. Sed ſi ter immergere eſt Apoſtolica traditio, reprehendatur, aut damnetur ſchiſma ſeu hæreticum dogma prædicatione potiùs verbi Dei, quàm mutatione traditionis Apoſtolicę, quæ cùm Chriſtus dixit: Qui vos audit, me audit, debet eſſe ſacroſancta. Quęrit Brentius: Cur mutarunt poſteri Decretum Apoſtolicum? Quis autem prohibebit, quò minus & nos viciſſim ab eo quæramus, cur ipſi mutarunt Apoſtoli Decretum Chriſti? Chriſtus decreuit, vt baptizarent in nomine Patris & Filii & Spiritus ſancti: ſancti Apoſtoli baptizauerunt in nomine ſolius Ieſu. Cur mutauerunt poſteri Decretum de baptizando? cùm in pleriſque locis perfundantur modò vel aſpergantur, non autem baptizētur? Cur mutarūt aliud Decretum de docendo? Quis enim eſt qui doceat, aut docere poſſit infantes, priuſquam baptizentur? Quam igitur illæ ſcriptę vim habuerunt, eandem vim habet hæc non ſcripta traditio. Et tamē quam quærit cauſam adfert ipſe Brentius ex Decret. Concil. Tolet. quarti, quod Gregor. Pontificis auctoritate potiſſimum nititur. Sic enim habent verba Decreti ante nongentos annos lati: Beatæ memoriæ Gregorius Romanæ Eccleſiæ Pontifex, qui non ſolùm partes Italię illuſtrauit, ſed & longè exiſtentes Eccleſias ſua doctrina perdocuit, efflagitante ſanctiſſ. Leandro Epiſcopo de hac Hiſpaniæ diuerſitate, quid potius eſſet ſequendum, inter cætera reſcribens ei, ſic ait: De trina verò merſione baptiſmatis nihil reſpōderi verius poteſt, quàm quod ipſi ſenſiſtis, quia in vna fide nihil officit ſanctæ Eccleſiæ conſuetudo diuerſa. Nos autem quòd tertiò mergimus, triduanæ ſepulturę ſacramenta ſignamus, vt dum tertiò infans ab aqua educitur, reſurrectio triduani temporis exprimatur. Quod ſi quis fortè etiam pro ſummæ Trinitatis veneratione exiſtimet fieri, neque ad hoc aliquid obſiſtit, baptizando ſemel in aquis mergere: quia dum in tribus perſonis vna ſubſtantia eſt, reprehenſibile eſſe nullatenus poteſt, infantem in Baptiſmate uel ter, vel ſemel immergere: quando & in tribus merſionibus perſonarum trinitas, & in vna poteſt diuinitatis ſingularitas deſignari. Sed ſi nunc vſque ab hæreticis in baptiſmo infans tertiò mergebatur, fiendum apud vos eſſe non cenſeo, ne dum merſiones numerant, diuinitatem diuidant, dumq; quod faciebant, faciunt, morem veſtrum ſe viciſſe glorientur. Ex huius itaque ſententia Decretum hoc tulerunt Patres in illo Concilio congregati, cuius tu meminiſti. Interea tecum reputa Brenti, quanta cum honoris præfatione nominetur à Patribus iſtis Gregorius, quem vos mirè exagitatis: pręcipuè verò impurus ille Vergerius tuus, quibus conuitiorum plauſtris in hominem hunc & ſanctitate & doctrina conſpicuū non inuehitur? Sed & illud conſidera, quòd iuſta fuit illis cauſa viſa, quamobrem ab Apoſtolica traditione diſcederent, ne quid habere cum hæreticis commune viderentur. Neque ſatis fore iudicarunt, ſi prædicatione verbi Dei iuxta cōſilium tuum ſchiſma damnaretur, ſed hac inſuper Traditionis mutatione, magis id animis hominum infigere libuit: efficaciùs enim res imprimitur, quando cum prædicatione ſignum etiam aliquod concurrit.

Respon∫io.

Greg lib. 1. epiſt. 41. in Regiſtro. Tho. par. 3 q. 66. art. 8. & 5.

Luc. 10.

Matth. 8.

Apoſtoli mutarunt Decreta Chriſti.

Conc. Tol. cap. 5.

Gregor inuiſus ſectariis.

Proſequitur Brentius: Agitè, dum autem ſit ſanè certum, hanc eſſe Apoſtolicam traditionem nō ſcriptā, num parem habebit vim ad pietatem cum iis, quę ſcripto ſunt mandata? Baptiſmus ipſe diligenter eſt nobis in Scriptura commendatus, num ergo tantum peccabit is, qui in baptiſmo hominem non ter immergit, quātum ille qui hominem Baptiſmum legitimè petentem, omninò baptizare recuſat? At hoc neceſſariò ſequetur, ſi traditiones nō ſcriptæ eandem habēt vim ad pietatem, quam habent ea quę ſcripto ſunt mandata, quis autem hoc diligenter admonitus ſentiat. Quare hæc de trina immerſione traditio, aut non eſt Apoſtolica: aut ſi eſt, pertinet tantùm ad pędagogiam, quę ſit liberrimæ obſeruationis, & quauis opportunitate mutabilis. Videmur ad hæc iam antè reſpondiſſe. Non fuit ea mens Baſilii, quòd ceremoniam hanc cum Baptiſmo, quod eſt vnum omnium maximè neceſſarium Sacramentum, parem vim habere diceret, cùm abſque cæremonia hac ſaluum hominem fieri poſſe conſtet, abſque Baptiſmo verò nulla ſit ſpes ſalutis. Cæterùm quod ſcriptum eſt, tertio die Chriſtum à mortuis reſurrexiſſe, cum eo parem vim habet hæc traditio. Nam ſicut à Leone Magno & à Ioanne Damaſceno legimus annotatum, ſepulturam triduanam imitatur trina demerſio: & ab aquis eleuatio, reſurgentis inſtar eſt de ſepulchro. Quod itaque dictum eſt à Paulo. Quicunque baptizati ſumus In Chriſto Ieſu, in morte ipſius baptizati ſumus. Conſepulti enim ſumus cum illo per baptiſmum in mortem, vt quomodo Chriſtus ſurrexit à mortuis per gloriam Patris, ita & nos in nouitate vitę ambulemus. Si enim cōplantati facti ſumus ſimilitudini mortis eius, ſimul reſurrectionis erimus. Quod his verbis Paulus ſcripſit, hoc expreſſit iſta non ſcripta traditio, paremq; cum hac ſcriptura vim habet: cum Baptiſmo autem parem vim non habet. Nam & abſq; hac cæremonia conſtat Baptiſmus, quam eſſe mutabilem non negamus, ſed non pro cuiuſuis tamen libidine mutabilem.

Brent. iterum ad verſus diuinam traditionem.

Reſponſio.

Leo epi. 4. cap. 3. Damaſc li. 4. cap. 10. Rom 7.

Epiph. hære. 61.

Abſoluit tandem Brentius cēſuram ſuam in Baſilium: nunc incipit in Epiphanium quoque cenſorem agere: ac profert quidem hæc eius verba: Quòd oporret & traditione vti, non enim omnia à diuina Scriptura

1. Corinth. 11.
1. Corinth. 14.
Brent. examinat Epiphanii verba.
1. Tim. 5.
Reſponſio. Socr. lib. 6. ca. 10. Zoſ. lib. 7. cap 26 Laus Epiphan.
Hiero. de viris illuſt. & lib. 2. contra Ruff. Aug. de hæreſibus.
Ruff. in inuectiua contra Hiero. Euſe. lib. 6. c. 13. Reſponſio.
An votum virginitatis fuerit in vſu tempore Apoſtolorum.
Abdi. lib. 7. Apoſt. hiſt.
Matthæ. Euangel.
Homicidium aliquando laudabile.
Hæretici ex Monachis mariti facti hac ætate. Deut. 19. Matth. 18.
Martial. cap. 8.

accipi poſſunt. Subiicit Epiphanius, quę reticet Brētius: Aliqua in Scripturis, aliqua in traditione sācti Apoſtoli tradiderunt, quemadmodum dicit ſanctus Apoſtolus: Sicut tradidi vobis. Et alibi: Sic doceo, & ſic tradidi in Eccleſiis. Et, Si contineus, niſi fruſtrà credidiſtis. Quàm pulchrè verò cum Baſilio concinit Epiphanius? Cuius tu ſententiam hanc Brenti quandoquidem non oppugnas, quamuis à teipſo prolata ſit, in eā id partem accipimus, vt à priore tua ſententia diſceſſiſſe te credamus, qua ſic omnem doctrinam nobis ad veram & perpetuam ſalutem neceſſariam in ſacra ſcriptura contineri docuiſti, nihil vt prętereà requirendū eſſe putares. Quod ſi ita eſt, gratulamur tibi, quòd nonnihil de tua pertinacia remiſeris, erroreq́; tuo correcto, concedendum aliquid eſſe veritati putaueris. Nunc de traditione quam oppugnas, videamus. Excutit enim cenſor noſter illa verba Epiphanii. Tradiderunt ſancti Dei Apoſtoli peccatum eſſe poſt decretam virginitatem ad nuptias conuerti. Et vt veriſimile faciat hanc eſſe Apoſtolicam traditionem, allegat ſimilem doctrinam ex Paulo de viduis: Iuniores viduas, inquit Paulus, reiice: cùm enim laſciuire cœperint aduerſus Chriſtum, nubere volunt, habentes condemnationem, quòd primam fidem reiecerint. Expēdamus igitur, num hæc traditio ſit Apoſtolica. Affirmat quidem Epiphanius, eam eſſe Apoſtolicam, & iudico eum tam bonum, tam pium virum, vt hac aſſeueratione non voluerit Eccleſiam Domini ſcienter fallere: ſed cùm non fuerit admodum vicinus temporibus Apoſtolorum, cogito multa ad eum publica, ſed incerta fama nomine Apoſtolorum relata eſſe, quæ fortaſſis alii de Apoſtolis, vt eſſent plauſibiliora confixerunt. Non cupit Epiphanius abs te laudari Brenti. Nam etiamſi tu ſecus de illo ſentires, nos tamen ex Eccleſiaſticæ hiſtoriæ ſcriptoribus didicimus, eum inſigni fuiſſe pietate præditum. Sed ei doctrinę quoq; laudem non mediocrem, variarum linguarum peritiam, & multiiugam lectionem tribunt Hieronymus & Auguſtinus. Quin clamant hoc ipſi libri quos edidit, fuiſſe virum longè doctiſſimum. Quò minùs ferendus es tu, quòd ab eo, quem bonum & pium virum eſſe fateris, quem eruditiònis laude quoque celebrem fuiſſe negare non potes, in eo diſſentire non dubitas, in quo ipſe cum Eccleſia conſentit vniuerſa. Cæterùm quas tu coniecturas adſers, quamobrem traditionem hanc Apoſtolicam non eſſe dicas? Non fuit admodum vicinus temporibus Apoſtolorum. Quid autem, viciniórne tu? Certè mille ducentis annis te præceſſit. Potuit hæc incerta fama cognouiſſe. Quid ſi cognouit ex certa lectione grauium & fide dignorum auctorum, in qua diligenter eum verſatum fuiſſe, teſtis eſt etiam aduerſarius eius Ruffinus: Scribit, ais, Euſebius de Clemente, quòd ſignificauerit quędam à Presbiteris, id eſt, à ſucceſſoribus Apoſtolorum voce ſola ſibi tradita eſſe. Quòd ergo Presbyteri, hoc eſt, vt Euſebius ipſe interpretatur, ſucceſſores Apoſtolorū tradiderunt, fieri poteſt, vt pro ipſorum Apoſtolorum traditione vulgatum fuerit. Magis autem fieri poteſt, vt hoc falſum ſit, quod opinaris tu. Nā Preſbyteros illos non eſt veriſimile tam fuiſſe vanos, vt maximè ab illis aliquid eiuſmodi profectum fuerit, vt aliis ſub Apoſtolorum nomine traderent, quæ ab ipſis non accepiſſent. Incipit iam de traditione iudicare, nū ſit Apoſtolici Spiritus. Non eſt certum, inquit, quòd temporibus Apoſtolorum fuerit tale genus vouendæ aut definiendæ, vt Epiphanius loquitur, virginitatis, quale eſt vſitatum apud Monachos. Tibi certum non eſt Brenti, ſed nobis certum eſt, qui legimus hęc apud Apoſtolorum ęquales, apud eos qui Chriſtum vidiſſe, ex numero ſeptuagintaduorum Diſcipulorum fuiſſe, & cum Apoſtolis conſuetudinem habuiſſe creduntur: Quorum vnus Abdias, qui res geſtas Apoſtolorum conſcripſit, quibus ipſe præſens intererat, & ex magna parte teſtis fuit oculatus, de Matthęo ſcribit, quòd Iphigenia filia defuncti Regis Aethiopiæ ſacrum velamen acceperat de manu eius, præpoſita iam virginum, inquit, ampliùs quàm ducentarum. Audi verò, quæ fuerit Matthæi Apoſtoli & Euangeliſtæ hac ipſa de re, de qua ſermo nobis nūc eſt, ſententia. Docuit is, aliqua opera ſic mala eſſe, vt non per naturam mala ſint, ſed per intemperantiam noſtram. Nam ſi pręſumat Sacramentorum myſteria ſumere is, qui nondum eſt cœleſti aqua perfuſus, rem bonam conuertit in crimen, & inde reatum ęternæ pœnæ incurrit, vnde à reatu æternę pœnæ potuerat liberari. Ita & nuptiarum bona, cùm à Deo benedicantur coniugia, à Deo ſanctificentur, ac per Sacerdotum benedictiones à Deo ſpecialiter conſecrentur, videntur aliquibus aliquam habere diuinę indignationis offenſam. Ac paucis interiectis: Videte filioli & fratres, inquantum ſermo noſter proruperit, vt etiam homicidium bonum poſſe fieri probaremus, cùm hic occiditur, qui ſi non eſſet ipſe ſolus occiſus nocens, multos potuiſſet occidere innocentes. Sicut eſt occiſus Golias, & ſicut eſt occiſus Siſara, ſicut occiſus eſt Aman, ſicut eſt trúncatus Holofernes, & ſicut deniq; ſunt occiſi cum laude, qui veſtris ſedibus inimicabantur & regnis. Sic ergo & matrimonia dum copulantur, boni operis honeſtate ornantur, ſi ſanctè, & iuſtè, & integrè, & irreprehenſibiliter copulentur. Nam ſi hodie deſponſatam Regis, ſeruus Regis vſurpare audeat, non ſolùm offenſam, ſed etiam crimen tam grande incurriſſe dignoſcitur, vt meritò viuens tradatur flammarum incendiis: Non ideò quidem, quia duxerit vxorem, ſed quia ſponſam ſui Regis accepiſſet. Ita etiā tu, ô fili chariſſime, Rex Hirtace, ſciens Iphigeniā filiā Regis deceſſoris tui ſpōſam Regis cœleſtis effectam eſſe, & ſacro velamine conſecratā, quomodo quęſo poteris ſponſam potentioris te tollere, & tuo eam matrimonio copulare? Audis hic Brenti, virginem Chriſto dicatam, audis de manu Matthęi ſacrum velamen accepiſſe, audis prępoſitā virginū plùs q̃ ducentarum fuiſſe, audis quantum crimen incurrat, qui ſponſam cœleſtis Regis effectam, ſacroq́; velamine conſecratam, tollere, matrimonioq́; ſuo copulare fuerit auſus? quod ab idolo veſtro Iſlebienſi, quod ab Oecòlampadio, quod à Pelicano, quòd à Bucero ter marito, quod ab aliis veſtris non paucis factitatum eſſe non ignoras. Audis, qualem contra vos non quiuis homo, ſed Apoſtolus & Euágeliſta Chriſti ſententiam tulerit? quę ſi quis eſſet apud vos reſiduus Dei timor, meritò vos commouere deberet. Quoniam verò ſcriptú eſt, quòd in ore duorum aut trium teſtium ſtet omne verbum, adhibebimus & aliū teſtem huius ęqualem, Martialis hic eſt Lemouicenſis Epiſcopus, vnus & ipſe è 72. Chriſti diſcipulis, qui ſcibens ad Toloſanos: Virgo, inquit, Valeria ſponſa Regis terreſtris, ſed melius ſponſa Regis cœleſtis, quæ per meam prædicationem virginitatem men-

tis & corporis deuouerat,&c. Audis & hic, quòd virgo Deo virginitatem deuouerit,quodq́; fecerit hoc prę dicatione S.Martialis: qui nunquam id auſus fuiſſet prædicare,niſi traditum ab Apoſtolis accepiſſet. Sufficiúntne tibi duo teſtes hi?Lex quidē plures non requirit, ſed ſi tu cōtentus iis non es,tertium producemus, & ipſum Apoſtolorum æqualem Philonem Hebræum. Meminit & is grandeuarum uirginum, non coactæ caſtitatis,ſicut apud Græcos quædam ſunt Sacrificulę,ſed ſponte continentium amore ſapientię. Vis & quartum? Fuit ignatius à Petro tertius Epiſcopus Antiochiæ: Hortatur ille virgines, vt agnoſcant, cui ſe conſecrauerint. Quin & in Actis Apoſtolorum fit mentio quatuor virginum Philippi filiarum, quarum duas in virginitate conſenuiſſe narrat apud Euſebium Polycrates, Ephe. Epiſcopus, & ipſe temporibus Apoſtolorū vicinus. Vides iam,quòd etiam Apoſtolorum temporibus non defuerint virgines, quæ Deo virginitatem ſuam deuouerent. Sed neque viduæ idem inſtitutum vitę profeſſæ, quas ſuo tempore Nonnas fuiſſe vocatas ad Euſto. ſcribit Hieronim. de quibus eſſe videtur locus hic Pauli,quem tu mirabiliter torques. Sed pręſtat verba tua ponere.

Philo. de vita contemplatiua.

Ignat. epiſt. 13. Act. 21. Euſeb. li 3. ca. 31

Viduæ profeſſæ olim cælibatum.

Nam quod Paulus,inquis,de viduis ſcribit, non loquitur de Nonnabus,ſed de mulieribus, quæ orbatę viris,tradebant ſeſe miniſterium pauperum Eccleſiæ:idq́; ea tantùm fide & promiſſione,qua ſolent ancillæ ſeſe in miniſteria dominarum tradere. Nec cùm dicit eas reiicere primam fidem, intelligit monaſticum genus vouendi,cùm nondum tale votum fuerit: ſed intelligit fidem in Chriſtū, quam in Baptiſmo dederant: eæ enim laſciuæ viduę de quibus Paulus ſcribit,poſtquam ſaginatæ eſſent facultatibus Eccleſiæ, & metuerent, ne ſi nuberent, inferiori loco, quàm anteà inter Chriſtianos haberentur: maluerunt à Chriſtianiſmo prorſus ad Ethniciſmum deficere,quàm inter Chriſtianos contemptiores eſſe. Hoc ſignificat Paulus, cùm dicit eas laſciuiſſe aduerſus Chriſtum,& conuerſas eſſe ad Satanam. Cùm igitur non ſit certum, quòd tale genus vouendę virginitatis aut viduitatis fuerit temporibus Apoſtolorum vſitatum, quale nunc eſt monaſtīcum,non poteſt etiam certum eſſe,quòd hæc traditio,decreta virginitate ſit verè Apoſtolica. Eſt ne hoc interpretari ſcripturas Brenti? Quid autem eſt obtorto collo (quod aiunt) in quam velis tu ſententiam eas pertrahere,ſi hoc non eſt? Ne per ſomnium quidem cogitare Paulo venit in mentem vnquam ea, quę proſeruntur abs te,ſed neque contextus orationis patitur,is vt ſenſus verborum ſit,quem elicere tu conaris. Tū autem,eſt ne quiſquam veterum Orthodoxorum, qui Pauli verba hęc ad eundem nobis modum interpretetur? Totis mille quingentis annis non puto fuiſſe quenquam,non modò priſcorum, verùm ne recentiorū quidem Theologorum præter vos quadraginta his annis natos,qui ſic ea putaret intelligenda. Reuera conſultò facitis Brenti,quòd tantopere traditiones oppugnatis,quòd veterum ſimul & recentium ſcriptorum, qui vos pręceſſerunt,omnium auctoritatem eleuatis,quòd nihil præter ſcripturas eſſe recipiendum aſſeueratis,verùm ita, penes vos vt ſolos eas interpretandi ſit auctoritas. Intereſt veſtra plurimum, vt hoc quàm plurimis perſuadere poſſitis. Nam ſola hæc eſt,& non alia ratio,qua quicquid vultis,obtinere queatis. Nam ſi quid habebit momenti priſcorum auctoritas, ſi quid valebit ſenſus horum Pauli verborum per illos nobis traditus,ſi quid receptus tot ſeculis Eccleſię, totius vſus,deniq; ſi verum erit,quod dicitur,Optima ſcripturarum interpres eſt conſuetudo, iam quidem cauſa nobis eſt perorata: cùm quod vel verbo reſpondere nobis queatis,omnium ſeculorum Orthodoxis nobiſcum facientibus,& ab hac interpretatione veſtra diſſentiētibus,habere nihil poſſitis. Sin antē illud valebit,quod vos vultis,nihil vt recipiatur præter ſcripturas, & penes vos ſolos certa fuerit auctoritas eas interpretandi,vt quencunque ſenſum earum attuleritis, ab eo nobis diſcrepare fas non ſit,veſtra nimitùm eſt victoria. Quid autem Brenti? ſi ne ii quidem,qui veſtrę farinæ ſunt,in horum Pauli verborum interpretatione vobiſcum conſentiunt? Nam quod negas tu de Nonnabus Paulum hęc dixiſſe,concedit Caluinus veſter. Sic enim loquitur: Ego verò illis minimè nego, viduas, quæ ſeſe,ſuasq; Eccleſiæ operas addicerent, perpetui cœlibatus legem ſimul ſuſcepiſſe, non quia in eo religionem aliquam ſtatuerent, vt poſteà fieri cœptum eſt, ſed quoniam niſi ſui iuris, & iugo maritali ſolutæ, functionem illam ſuſtinere non poſſent. Quòd ſi data fide ad nouas nuptias reſpectarent, quid hoc erat aliud, quàm Dei vocationem excutere? Non igitur mirum, quod talibus deſideriis laſciuire in Chriſtum eas dicit. Poſteà verò amplificandi cauſa ſubiungit, Adeò ipſas,quod Eccleſiæ policitæ ſunt, non præſtare, ad primam quoq; fidem in Baptiſmo datam violent,ac irritam faciant,in qua hoc comprehenditur,vt vocationi quiſq; ſuæ reſpondeat. Niſi fortè hoc magis intelligere,quòd velut amiſſo pudore, omnem deinde honeſtatis curam abiicerent,ad omnem laſciuiam & petulantiam ſe proſtituerent,licentioſa, diſſolutaq; vita, nihil minus,quàm Chriſtianas mulieres prę ſe ferrent;qui ſenſus mihi perplacet. Reſpondemus ergo, quæ tunc ad publicum miniſterium recipiebantur viduę,eas ſibi perpetui cœlibatus conditionem impoſuiſſe: ſi poſteà nuberent, facilè intelligimus accidiſſe, quod dicit Paulus, vt proiecto pudore inſolentiores fierent, quàm deceret mulieres Chriſtianas. Ita non ſolùm peccaſſe fidem Eccleſię datam fallendo, ſed à communi piarum mulierum lege deſciuiſſe. Vides,quemadmodum vi veritatis compulſus Caluinus, quamuis & ipſe ſimiliter vt vos,vota reprehendat,in huius loci tamen expoſitione à vobis apertè diſſentiat. Dicit enim, viduas illas perpetui cœlibatus legem ſuſcepiſſe: dicit,ſi data fide ad nouas nuptias reſpectarēt,nihil hoc fuiſſe aliud,quàm Dei vocationem excutere: dicit poſtremò,ſi poſteà nuberent,accidiſſe quod ſcribit Paulus, vt proiecto pudore inſolentiores fierent,quàm deceret mulieres Chriſtianas. Quid autem poſtremum hoc,an non eſſe veriſſimum Sacerdotum veſtrorum periculo,qui nuptias incœſtas contraxerunt,didicimus? Quis enim eorum fœminæ,quas vxores vocari volunt, an non omnem honeſtatis curam magna ex parte abiecerunt?an ad omnem laſciuiam & petulantiam ſe non proſtituerunt?quiduis vt potius,quàm Chriſtianas mulieres prę ſe ferre videantur. Verùm de hoc ſatis. Quòd autem primā fidem interpretaris, fidē in Chriſtū quā in Baptiſmo dederant,quam coactū id eſt?quàm contortum?quam à Pauli cogitatione longè remotum? qui

Brent. de loco Pauli. 1 Tim 5.

Reſponſio.

Quo conſilio Sectarii ſcripturas ſolas vrgeant.

Calu. cap. 4. inſtitutionis religionis ſuæ ſect. 19.

Aug. ad Iulianā de uidu tate ca 8. Idem in pſal. 75.

Idē ad Pollentium de adulterinis con iugiis, lib. 1. c. 14.

Idem de uiduita te, cap. 8.

Baptiſmi ne verbo quidem hoc loco meminit. Primam fidem irritam fecerunt, exponit Auguſtin. id eſt, volūtate ad nuptias à propoſito continentiæ deflexerunt. Irritam quippè fecerunt fidem, qua priùs vouerāt, quod implere perſeuerantia noluerunt. Et alio loco: Quid autem ais de quibuſdam, quæ vouerunt, & non reddiderunt? Habentes, inquit, damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt. Quid eſt, primam fidem irritam fecerunt? Vouerunt & nō reddiderūt. Nemo ergo poſitus in monaſterio frater dicat: Recedo de monaſterio, neque enim ſoli qui ſunt in monaſterio, peruenturi ſunt ad regnū cœlorum, & illi qui ibi non ſunt, ad Deū non pertinent. Reſpondetur ei: At illi non vouerunt, tu vouiſti, tu retrò reſpexiſti. Et iterum alio loco: Apoſtolus de quibuſdam, quæ continentiam vouent, & poſtea, nubere volunt, quod eiuſdem, antequam vouiſſent vtiq; licebat, habentes, inquit, damnationē, quia primam fidem irritam fecerunt. Idem Auguſtinus conuerſas retrò poſt Satanam interpretatur, quæ ab illo excellenti vidualis caſtitatis propoſito in poſteriora reſpiciendo ceciderunt & interierunt. Quorſum autem attinet aliorum etiam interpretationes huius loci producere? qui ſicut cum Auguſtino ferè conſentiunt, ſic à vobis diſſentiunt omnes, Verùm nos in eorū verbis deſcribendis longiores eſſe nolumus, cùm preſertim vnus propè ſit Auguſtinus inter omnes, cui vos tamen tribuere aliquid videmini. Vnicam expoſitionem ducentorum quatuor Patrum, qui fuerunt in concilio Carthaginenſi ante 1002. annos congregati, propoſuiſſe contenti erimus. Si quæ inquiunt, viduę quantumlibet adhuc in minoribus annis poſitę, & matura ætate à uiro relictæ ſe deuouerunt Domino, & laicali veſte abiecta ſub teſtimonio Epiſcopi & Eccleſię religioſo habitu apparuerint, poſtea verò ad nuptias ſeculares tranſierunt, ſecundum Apoſtolum damnationem habebunt: quoniam fidem caſtitatis, quam Domino vouerunt, irritam facere auſæ ſunt. Tales ego perſonæ ſine chriſtianorum communione maneant, quæ etiam nec in conuiuio cum chriſtianis cōmunicent. Nam ſi adulteræ coniuges reatu ſuo ſunt viris ſuis obnoxiæ, quanto magis viduæ, quę religioſitatem mutauerunt, crimine adulterii notabuntur, ſi deuotionem quam Deo ſpōte non coactè obtulerunt, libidinoſa corruperint voluptate, atq; ad ſecūdas nuptias tranſitum fecerint? quæ etſi violentia irruente ab aliquo præreptæ fuerint, ac poſtea delectatione carnis, ac libidinis permanere in cōiugio raptori vel violento viro conſenſerint, damnationi ſuperius comprehenſæ tenebūntur obnoxiæ. De talibus ait Apoſtolus. Cum luxuriatæ fuerint, nubere uolunt, habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt.

Brentius adfert Scripturas. Act. 15. Gal 4.

Reſponſio. Pſal. 71.

Coloſſ. 2. Gal 4.

Hom. 17. in Lucam.

Pergit Brentius: Apoſtolorum officium fuit, non imponere nouam legem Eccleſiæ, ſed potiùs liberare eā à iugo veteris legis. Quid tentatis, inquit Petrus, Deum, vt imponatur iugum ſuper ceruicem diſcipulorū? Et Paulus: In libertate qua Chriſtus nos liberauit, ſtate. Nullam nouam legem Apoſtolos impoſuiſſe, libenter tibi concedimus. Verùm quiſq; ſibi legem hanc impoſuit. Certum eſt, quod neminem Apoſtoli coēgerūt, vt perpetui cœlibatus legem ſuſciperet, cùm ne nunc quidem, vt id faciat, compellatur quiſquam. Cæterùm vetus erat lex: vouete & reddite. Ad vouendum nemo: ad ea quę vouit pręſtanda, rectè quiſq; cogitur. Non fuit, inquit Brentius, Apoſtolici officii, vt eximerent Eccleſiam ab obedientia legis naturalis: hanc enim obedientiam diligenter vrſerunt. Sed hoc magna cura, quantùm in ipſis fuit, prouiderunt, ne ex rebus per ſe liberis, & in libertatem per Euangelium reſtitutis, nouæ fierent leges, & noui cōſcientiarum laquei. Ne quis vos iudicet, inquit Paulus. Et mox: Si mortui eſtis cum Chriſto, &c. Virginitatem autem ſeruare, & cœlibem vitam ducere, res eſt per ſe libera: Quare tantum abeſt, vt Apoſtoli docuerint, virginitatem ad cultum & gloriam Dei vouendam, & ſibi ipſi neceſſitatem ſeruandę virginitatis lege voti imponendam, vt potiùs vniuerſam Eccleſiam ab hoc inſtituto doctrina ſua deterruerint, & libertatem conſeruandam cenſuerint. Quicquid blateres tu Brenti, maior eſt apud nos auctoritas Epiphanii, cui præſertim totius Eccleſię conſenſus acceſſit hac in re, quàm vt nugis iſtis tuis aures noſtras præbeamus. Non dubitat Origenes mulieri cuidam ſuadere, quo ſuperſtite etiam marito ſuo dicat: Hoc voueo atque promitto: ſi quid humanitus acciderit marito meo, quod non opto, nihil aliud faciam quàm vt incontaminata, viduaq; perſeuerem. Auſus autē fuiſſet Origenes hoc facere, ſi non modò non ſuaſiſſent tale quid Apoſtoli, verūetiam vniuerſam Eccleſiam, quod admodum imprudenter abs te fingitur, ab hoc inſtituto doctrina ſua deterruiſſent? Quod ille certè tāto meliùs quàm tu ſcire poterat, quanto fuit Apoſtolorum temporibus propinquior.

Argumentatio Brentii. Matth. 19. 1. Corinth. 7.

Reſponſio.

Non eſt ſuadendum coniugium iis qui cœlibatum profitentur.

Epiph. contra Apoſtolicos ſiue Origenianos hær. 78 Auguſt. lib. 30. contra Fauſt.

Pergit Brentius: Quòd ſi quæ virgo temerè contra ipſorum doctrinam coniecisset ſe voto ſuo in hos laqueos conſcientię, putáſne detinuiſſent eam in iis nolentem, inuitam, & conditione ſua ad coniugium magis, quàm ad cœlibatum idoneam? Certè quantū intelligi poteſt è dicto Chriſti, Non omnes capiunt verbum hoc. Et è dictis Pauli: Meliùs eſt nubere quàm vri. Et, Vnuſquiſque proprium donū habet à Deo, alius quidē ſic, alius autem ſic: non ſolùm non detinuiſſent virginem in illis laqueis, verumetiam hortati eam eſſent ad ſuſcipiendum coniugium. Cedo Brenti, quam vnquam virginem hortati ſunt ad ſuſcipiendum coniugium Apoſtoli? cùm ſuis etiam propriis vxoribus eos perſuaſiſſe conſtet, vt ab omni viri copula abſtinerent, nec alii rei quàm orationi vacarent. Quas etiamſi quidam circunducebant, loco tamen ſororum eas habebant. Quod nemini mortaliū temerè vouendi fuerint auctores, certū eſt: ſed quæ ſemel ſponte virginitatē ſuā Deo deuouiſſent, eas vt hortarentur, quò reſilirent ab inſtituto ſuo, nullis neq; precibus, neq; cōminationibus, aut ſuppliciis adduci potuiſſent vnquam. Quæ autem cauſa fuit Matthęo Apoſtolo, quamobrem capitis de eo ſupplicium ſumeretur, niſi quòd Iphigeniam, quæ ſemel continentiam ſuam Chriſto deuouerat, cum Hirtaco Rege nuptias contrahere non permittebat? Paulus autem Apoſtolus, quemadmodum apud Epiphanium & Auguſtinum legimus, plus etiam aliquid fecit. Nam cùm oppignorata iam thalamo fuiſſet virgo Thecla, nuptiis eam exoluit, ac ſermone ſuo in perpetuę virginitatis amorem incēdit. Nihil igitur eſt, quòd quiſquam pius dubitet etiam ſi cum virgini cum carne ſua grauior eſſet conflictatio, quin eam ad pugnandū fortiter oratione ſua inflammaſſent, ſimul ad eum qui dat omnibus affluenter confugere docuiſ-

ſent, vt ipſe daret quod iuberet, iuberet deinde quod vellet. Nã quòd in hanc ſententiã pleraq; ſcripta ſunt ab Athanaſio, Hieronymo, Baſilio, Ambroſio, Chryſoſtomo, Auguſtino, & aliis pleriſq; ſãctis Epiſcopis & Doctoribus, Apoſtolorum illi proculdubiò veſtigiis inſiſtebant, & eorum exemplo quàm plurimos ad virginitatem ſiue continentiam hortabantur. Libet autem hic adſcribere, quæ in epiſtola quadã ſcripta ſunt ab Auguſtino: Priuſquam eſſes, inquit, voti reus, liberum fuit, quò eſſes inferior, quamuis non ſit gratulanda libertas, qua fit vt non debeatur quod cũ lucro redditur. Nũc verò quia tenetur apud Deũ ſponſio tua, non te ad magnam iuſtitiam inuito, ſed à magna iniquitate deterreo. Non enim talis eris, ſi non feceris quod vouiſti, qualis manſiſſes, ſi nihil tale vouiſſes. Minor enim tunc eſſes, non peior: modò autem tanto (quod abſit) miſerior, ſi fidẽ Deo fregeris, quantò beatior, ſi perſolueris. Nec ideò te vouiſſe pœniteat, imò gaude iam tibi ſic non licere, quod cum tuo detrimento licuiſſet. Aggredere itaque intrepidus, & dicta imple factis, ipſe adiuuabit qui vota tua expler: Felix neceſſitas, quæ ad meliora compellit. Sic & Chryſoſtomus ad Theodorum lapſum: Sic & Ambroſius ad virginem lapſam: Sic omnes priſci Patres quoduis aliud potius remedii genus adhibuiſſent, quàm vt violandi voti continentiam profeſſis auctores fuiſſent. Ambroſius verò accuſatum ſe fuiſſe ſcribit, ſibiq; tanquam crimen obiectum, quod ſuaderet caſtitatem, & perſuaderet plurimis. Quid autem is ad hæc? Vtinam autem conuinceret, vtinam tanti criminis probaretur affectus. Nõ vererer inuidiam, ſi efficaciam recognoſcerem. Atque vtinam me exemplis potiùs argueretis, quàm ſermonibus cæderetis. Sed vereor, ne præuaricatores mihi appoſuiſſe videar, qui me alienis commendent laudibus. Initiatas, inquit, ſacris miſteriis, & conſecratas integritati puellas nubere prohibes. Vtinam potuiſſem reuocare nupturas. Vtinam poſſem flammeum nuptiale pio integritatis velamine mutare. An indignum, videtur, vt ſacratæ virgines à ſacroſanctis altaribus non abducantur ad nuptias? Et quibus licet ſponſum eligere, non licet Deũ præferre? Cæterùm quę tu adfers à Chriſto & ab Apoſtolis dicta, pridem à Catholicis eorum verborum vera ſententia producta, veſtra verò validis eſt argumentis refutata. Scripſimus & nos in Confeſſione noſtra Chriſtiana pleraque, quò nunc lectorem remittimus. Nam eadem iterare nihil eſt neceſſe.

Aug. epi. 45.

Chryſo. epiſto. 6. Amb. cap. vlt.

An non vouere virginitatem, inquit Brentius, humani tantùm eſt arbitrii, non diuini præcepti? coniugiũ autem ſeruare, pręcepti eſt diuini. Coniugatis, inquit Paulus, præcipio non ego, ſed Dominus: Vxor à viro non ſeparetur, & maritus vxorem non dimittat. Cùm igitur Apoſtoli audierint à Chriſto de Phariſęis: Cur vos tranſgredimini præceptum Dei propter traditionem veſtram? certè nunquam in animum induxiſſent, vt propter humanum votum prohibuiſſent coniugium diuinitùs ordinatum, aut diſſoluiſſent iam contractum. Vouere virginitatem humani tantum arbitrii, non autem eſſe diuini pręcepti, docet nos etiã Paulus, dicens: De virginibus pręceptum Domini non habeo, conſilium autem do. Quare non inuiti verum id eſſe concedimus quod abs te ſcriptum eſt, virginitatem ſeruare, & cœlibem vitam ducere, rem eſſe perſe liberã. Verùm & illud non minùs verum eſt, quod ſcribit Auguſtinus: Multa ſunt facienda non iubente lege, ſed libera charitate: & ea ſunt in noſtris officiis gratiora, quę cùm liceret nobis etiam non impendere, tamen cauſa dilectionis impendimus. Quod cùm productis pleriſque ſcripturę locis confirmaſſet, in hæc tandem verba concludit: Quæ licita ſunt, id eſt, nullo præcepto Domini prohibẽtur, ſicut expedit potius tractãda ſunt, non præſcripto legis, ſed cõſilio charitatis. Hæc ſunt, quę ampliùs erogantur ſaucio, qui curandus Samaritani illius miſeratione ad ſtabulũ perductus eſt: & ideò dicuntur non à Domino pręcipi, quamuis à domino moneantur offerri, vt tantò intelligantur eſſe gratiora, quanto magis oſtenduntur indebita. Vides quàm longè diſſentiat hic à vobis, qui voluntarios omnes cultus, qui fiunt abſque expreſſo mandato, Deo abominabiles eſſe contenditis? Hic verò tantò cenſet eſſe gratiores, quantò magis fuerint volũtarii. Neq; verò ſolus ita ſentit Auguſtinus. In eadem ſententia fuit Hieronymus quoque: Plus amat, inquit, virgines Chriſtus, quia ſpontè tribuunt, quod ſibi non fuerat imperatum, maiorisq; gratiæ eſt offerre, quod non debeas, q̃ reddere, quod exigaris. Et alio loco: Virginitas propterea maiore præmio coronatur, quia præceptũ Domini non habet, & vltra imperata ſe tendit. Quo maior eſt illius impudentia, qui dixit, veteres omnes vna voce clamare, nullam penitùs voculam à Chriſto emiſſam, cui non ſit neceſſariò obtemperandũ. Et hæc ipſa nominatim, quę nos Chriſtũ conſuluiſſe dicimus, iuſſa eſſe, nulla dubitatione vbiq; docere. Cùm tamen longè diuerſum doceant Auguſtinus, Hieronymus, & in pleriſq; locis Chryſoſtomus. Cæterùm Brenti, non ſolùm virginitatem ſiue continentiam vouere, verumetiam coniugiũ inire, humani tantùm eſt arbitrii. Sed ſicut ſeruare coniugium, ſic & virginitatem ſeruare, quam ſemel vouiſti, diuini eſt præcepti. Nã quare pręcipit Dominus coniugatis, vxorem à viro non diſcedere, & vt vir vxorem non dimittat, niſi propter votũ, quod interceſſit, cùm inuicem ſibi deſponſi ſunt? Atqui ſimile votum interceſſit, etiam cùm te virginem Deo caſtam deſpondiſti. Quamobrẽ ſi non eſt fas à ſponſo mortali poſteaquam cõtracta ſunt ſponſalia, diſcedere, multò minus à ſpõſo diſcedere fas eſt immortali. Nam & illi, qui Chriſto virginitatem vouent, ſicut verè ſcriptũ eſt ab Auguſtino, quãuis ampliorẽ gradũ honoris & ſanctitatis in Eccleſia teneant, tamen ſine nuptiis non ſunt. Pertinent enim & ipſi ad nuptias cum tota Eccleſia, in quibus nuptiis ſponſus eſt Chriſtus. Non minùs igitur nefas eſt illis cœleſtibus nuptiis irretitis à ſponſo ſuo Chriſto diſcedere, quàm iis à ſuis, qui mortalibus ſponſis iũcti ſunt. Verũ tu ſophiſtica quadam captione Lectori fumos offundere conaris. Nã cùm virginitatẽ cũ coniugio conſeras, alio termino vteris cùm de virginitate, alio cùm de coniugio loqueris. Ibi enim dicis, vouere virginitatem, hic, ſeruare cõiugiũ. At vtrobiq; eodem vti termino oportuit, ſic enim veram inferre concluſionem licuiſſet. Nam ſicut vouere virginitatem humani tantùm eſt arbitrii, ſic & vouere, ſiue mauis, inire cõiugiũ. Et ſicut ſeruare coniugiũ, diuini eſt pręcepti, ſic & ſeruare virginitatem, quam voueritis, diuini eſt præcepti. Multis enim ſcripturę teſtimoniis doceri poteſt, quod vouerit aliquis, id eſſe ſeruandum. Nam & in lege ſcriptum eſt: Cùm votum voueris Domino Deo tuo, non tardabis reddere, quia requiret illud Dominus Deus

Brent. patrocinatur incaſtis nuptiis.
1. Corinth. 7.
Matth. 15.

Reſponſio.
1. Corinth. 7.

Auguſt. de adulterinis coniugiis ad Polent. lib. 1. cap. 14.

Hier. lib. 1. aduerſus Iouinianum.

Idem in epiſto. ad Pammachium.

Hom. 8. de pœnitentia. Sermo. de charitate. et Ho. 19. in epi. ad Hebra.

Aug. trac. 9. in Ioannem.

Diuini præcepti eſt ſeruare quod vouerit.
Deut. 23.

Pſal. 75. Eccle. 5. tuus: & ſi moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum. Dauid quoq; cecinit: Vouete & reddite. Similiter & filius eius. Si quid vouiſti Deo, ne moreris reddere: diſplicet enim illi infidelis & ſtulta promiſſio, ſed quod cunque voueris, redde, multoq; melius eſt non vouere, quàm poſt votum promiſſa non reddere. Vides, quòd æque diuini pręcepti eſt, Chriſto ſponſo virginalem, atque mortali ſponſo coniugalem caſtitatem reddere. Nihil itaque cauſę fuit, cur illud à Chriſto dictum in nos detorqueres: Cur vos tranſgredimini pręceptũ Dei propter traditionem veſtram? Nam de nulla hîc traditione agitur, ſed de precepto Dei. Vtrobiq; præceptum Dei eſt, & in ſeruando voto virginalis, & in ſeruando voto caſtitatis coniugalis.

Examinatur eius Epiphanii locus. Conatur iam tandem Brentius docere, quòd etiam iis, qui ſunt obſtricti voto continentię, matrimonium inire liceat, idq; ipſius Epiphanii teſtimonio. Eſt autem & noſtris in oculis magnus Epiphanius, ſed ſicubi li cere ſibi putat, vt à ſe diſſideat ipſe, dabit nobis hanc veniam, ſi potiùs ab illo ſibi non ſatis conſtante, quàm ab Eccleſia diſſentire voluerimus vniuerſa, cùm præſertim à Vincentio Lirinenſi docti ſimus, cum Eccleſia Doctores recipere, non cum Doctoribus Eccleſiæ ſententiam deſerere nos debere. Quod eſt autem hoc remedii genus, peccato peccato mederi velle? Certè Paulus, perquam ferebat moleſtè ſibi tribui, quòd eſſe mala facienda doceret, vt euenirent bona. (Rom. 3.) Quod certè docere quodammodo videtur hic Epiphanius. Libet autem eius hac de re verba, ſicut abs te citantur, adſcribere.

Er. mis ſententia. Epiphanius, inquis, in hoc ipſo capite, quo commemorat hanc traditionem, ſic addit: Melius eſt vnũ peccatum habere, quàm plura: melius eſt lapſum à curſu palàm ſibi vxorem ſumere ſecundum legem, & à virginitate multo tempore pęnitentiam agere, & ſic rurſus ad Eccleſiam induci, velut qui mala operatus eſt, velut lapſum & fractum & obligatione opus habentem: & non quotidie occultis iaculis ſauciari ab improbitate, quæ à diabolo ipſi infertur. Hîc iterum, inquis, manifeſtè affirmat Epiphanius, quòd peccet qui poſt decretam virginitatem ad nuptias aſpirat, non tamen ſentit, tantum eſſe robur decreti aut voti, vt ſi quis coniugium ineat, diſſoluendum ſit: ſed apertè dixit: Melius eſſe vxorem ducere, & in Eccleſia pœnitentiam agere, quàm peccatum peccato cumulare: hoc eſt ſcortationi operam dare, & ex Eccleſia excidere. Agnoſcimus Epiphanii verba, ſed cùm ipſe pugnare ſecum videatur, Ioannis illius ſententiam ſequi maluimus, qui non ſine cauſa Chryſoſtomus eſt appellatus, cuius & nomen in orbe toto celebrius, & maior eſt apud omnes au ctoritas. (Reſponſio. Chryſoſt. epi. 6.) Fecerat hoc monachus quidam Theodorus, quod tu ſuadere vis Epiphaniũ. Audi, quid illi ſcribat Chryſoſtomus: Bonum quidem nuptias & ipſe confiteor. Honorabiles, inquit, nuptiæ, & cubile immaculatum: fornicatores autem & adulteros iudicat Deus. (Hebr. 13.) Sed te iam ſeruare non conuenit priuilegia nuptiarum. Angelorum enim ſemel ſocietate iunctum illud relinquere, & vxoris laqueis implicari, adulterii crimen incurrere eſt. Quamuis frequenter hoc ipſum nuptias voces, ego tamen & adulterio illud tantò peius affirmo, quantò maior & melior mortalibus Angelus. Nec vllus tibi fortè perſuaſerit: dicens: Nihil de non accipienda vxore Dominus præcepit. Nec me ignorare cõfiteor, quòd adulterium interdixit, non nuptias vetuit, verum in te adulterii nomen accipiet, ſi volueris unquam, quod abſit, nuptias cogitare. Et quid mirum, ſi nuptiæ tales quibus offenditur Deus adulterio comparantur? Maius longè audies: Homicida iuſtorum laude donatur, & miſericors plus quàm homicida punitur, quoniam hoc vetáte fit Domino, illud volente. Et Phinees quidem ad iuſtitiam reputatum eſt, quòd impudicum cum turpi fœmina virum vno gladio percuſſiſſet. (Num. 25. 1. Reg. 15. & 19.) Saulem aut Saumēl ſanctus Dei in luctibus, lachrymis, precibusque pernoctans damnatione, cui illum addixerat Deus, liberare non potuit, quòd hoſtium duci, quem debuerat trucidare, inuito parcendum credi dit Deo. Cùm hæc ita ſint, ſtupere deſiſte, ſi nuptię peiores adulterio iudicãtur, quoties Chriſtus offenditur: Atq; vt illud repetam, quod in principio poſui Epiſtolę, ſi militię vincula non tenerẽt, quis tibi deſertionis crimen obiiceret? Nunc autem nihil in te penitùs tui iuris eſt, quippè qui tanto Imperatori militare cœpiſti. Nam ſi mulier proprii corporis non habet poteſtatem, ſed vir, multò magis ii, qui Chriſto potiùs quàm ſibi viuunt, conditionem ſui corporis habere non poſſunt.

In Monachos ducentes monachas. An autem eadem verba non quadrabunt in apoſtatas veſtros, quos vos deorum loco habere videmini? Niſi quòd ſceleratiores ii, qui monachi monachas duxerunt, quàm Theodorus, qui quamuis monachus, nullo tamen continentię voto duxit obſtrictam, quam tamen admonitus poſtea reliquit. Geminatum itaque ſcelus veſtri deſignarũt. Sed audiamus, quid hac ipſa de re ſcribat Magnus etiam ille Baſilius, qui ſicut Chryſoſtomo doctrina non inferior, ſic & ipſe multò celebrior eſt, quàm ſit Epiphanius. (Baſilius Magnus.) Extat eius de virginitate oratio, in ea ſic loquitur de iis quibus hoc loco tibi patrocinari viſum eſt. Cùm, inquit, virginitatem Domino profeſſę ſint, carnali poſteà voluptate maleblanda delinitæ, ac deuictæ, ſtupri ſcelus honeſto coniugii nomine obtegere cupiunt. Ac paucis interiectis: Coniugium quippè illi in peccatum reputabitur: primùm quidem, quia peſſimum coniunctionis huius fundamentum voluptatem iecit, preuaricationiſque malum: Deinde, quia cauſa non eſſet libera. Neque enim mortuus eſt vir eius, vt cui vult, nubat, viuente immortali viro, meritò cenſetur adultera, quæ mortalem hominem ob carnis vitia Domini thalamis intulit. Et iterum poſt pauca: Si connubium iſtud & proceſſu & teſtibus, cunctis denique iudiciis illuſtre & apertum eſt, nec eſt vir eius mortuus, mœchatur, quæ huiuſmodi admittit ſcelus, viuente viro ſemper adultera. Nec ſanè video, qua ratione, imò quo ſacrilegio ipſa pro immortali viro Dei filio, mortalem hominem in malum ſuum ambire præſumat, ante viri oculos in ipſum impuris ac nequiſſimis ſemper amplexibus impia. Quo item furore homo ille cubile Domini conſcendere ac violare non metuat. Quæſo quo cruciatu digna cenſeretur mulier, quæ nobili coniuncta viro, ſeruo ſuo ſeipſam violandam impudicè ſubſterneret, ac ſeruum inſidioſè, nequiterque Domini thoris inueheret? quo item ſeruus ille damnãdus examine, qui Dominę ſuæ, Dominiq; cubili ſe concitatus libidine, adeò petulãter immiſcuit? Accedit nunc propiùs ad rem qua de agitur: Sed enim vafræ iſtæ quid faciunt? quę tãtum impietatis contra

ſeipſas pet carnis flagitia admittere non timuerunt. Non modò non lachrymantur aut ingemiſcunt, vt vel lachrymis remittant peccatum ſuum, minoreſque ſuſcipiant pœnas, verùm virginitatem quoque, quam anteà profeſſæ fuerant, abnegant. Quippè virginitatis limites tranſgredi, vt voluptatibus inſeruiatur, turpiſſimum eſſe, plenumque dedecoris non ignorantes, huiuſmodi negatione, maiore ſcilicet ſcelere, virginitatem ſolari ſeſe arbitrantur amiſſam. Homines miſerè & inſeliciter eligunt, ſed quibus ad excuſationem præuaricationis abnegent, quod fuerant antè pollicitæ, nec Dominum metuunt, cum quo fœdera caſtitatis inierãt, cuique dederant dexteras, eò quòd in malorum profunda deciderint. Ignorant miſeræ, quia apud Deum & apud homines contra ſe crimen exaggerant. Chriſtus prçter violata virginitatis fœdera huiuſmodi negationem, quam vice pœnitentię patrocinium criminis ſumunt, acriùs ac ſæueriùs ſuo illo iudicio vindicabit. Neque prolapſę ad voluptatem quicquam ad excuſationem proderit vmbra, ſolatiumque connubii. Nec ſanè incongruè iis, quę ſunt eiuſmodi, illud Apoſtolicum aptari poteſt: Quoniã cùm fornicatæ à Chriſto fuerint, nubere volunt, habentes damnationem, quoniam primam fidem irritam fecerunt, non coniugium, ſed adulterinm malè conſumantes. *1. Timoth.* Nullus itaque ſeruus ad id impietatis erumpat, vt ſponſam Domini contingere audeat: nullus adeò inſanus ac ſacrilegus ſit, vt immaculatam hoſtiam impudicis manibus tractet: nemo in tantum audacię, temeritatiſque proſiliat, vt eiuſmodi vltionem ſacrilegis impendere conſiderans, non vaſa exanima ex auri, argentique materia elmaborata, ſed animata ipſa & viua donaria, latronis more profanis manibus temerare atque incœſtare præſumat. Et ſi ſponte ſua ſe virgo ſponſi fœdera tranſgreſſa ſubſternat, cunctaque ſimul & templum, & donaria, & charitatem ſponſi, communionemque ac ſocietatem regni pernitioſę voluptatis gratia confundere atque calcare nitatur: noli huiuſmodi ad ſcelus vti, neque te peccati communione commacules. Quòd ſi viuente alii ſe virgo in matrimonii conſortium tradiderit, ille pœnas fœderis luat: tu teipſum mundum atque integrum ſerua, ne ſceleris impii in Dominum particeps fias. *Luc. 22.* Oportet, inquit, filium hominis tradi: væ autem illi, per quem traderur: vtile illi eſſet, ſi natus non fuiſſet. Nónne de illa pari ratione iudicabitur, quæ virginitatem antè profeſſa, poſtmodum pœnitens, fruendę voluptatis gratia mortali ſe viro immunda coniunxit? Et ſi dixerit: Oportet me viro coniũgi in matrimoninm, quemadmodum oportebat filium hominis tradi, verùm væ illi per quem illa ſponſi fœdera tranſgreſſa, ſuam impleuerit impura libidinem. Vtiliùs fuerat (audeo dicere homini illi) non eſſe natum, quàm ſocium tanti in Dominum flagitii damnari. Non audis quoniam qui dimiſſam duxerit, mœchatur? *Matt. 19.* etſi enim pro culpa dimiſſa eſt, viuit tamẽ vir eius. Quid ergo dimiſſam perturbas: cur ei ſpacium non das, vt & de iis agat pœnitentiam, quorum gratia dimiſſa eſt, & vir à ſe dimiſſæ pœnam, emendationemque miſeratus, ad ſe rurſus proprium reuocet membrum? Quid emendandi ſe ſpacium præripis viuente viro ſic dimiſſam ducens? Permitte, inquit, aut ad viuentem virum remeare meliorem factam mulierem, aut certè cũ neque vidua, neque vxor ſit, pro remiſſione culpæ, quæ peccauit in virum, ſemper pœnas dare. Tu cur antequam peccatum ſuum pro quo dimiſſa eſt, planè intelligere poſſit, eam ad coniugium rapiens, impudentiorẽ ad ſcelera deinceps facis? nempè viuente viro, alienam adulteras coniugem, facilemque illi ad nequitiam reditum per connubium pandis. Si autem qui dimiſſam à viro mortali ducit, adulter atque impius eſt, qui immortalis viri ſponſam nunquam dimiſſam violare præſumit, multò profectò funeſtiùs adulter atque impius erit. Itaque etſi illa peſſima ſe mutatione deiiciat, ad carnis vitia vltrò deuoluta: tu tamen eam noli tangere: viuit enim vir eius, neq; illam dimittere vult. Permitte, vt ſe inſpiciat, vnde ſit lapſa, vbinam iaceat. Digerat vitium, diluat amorem carnis, conſideret diligentius indulto ſpacio, cuiuſmodi crimen admiſerit, quãtumque molita ſit ſceleris. Redibit prorſus ad ſponſum ſuum. Quid infelicis anticipias lapſum? quid conſiderandi peccati tempus intercipis? quid conſilii ſpacium tollis? Cur non dimiſſam à Domino ducens, non virum te, ſed adulterum impiè Domini cubile violando maniſeſtas? Hactenus Baſilius.

Quid autem acriùs, quid vehementius, quid aptiùs ad rem qua de agitur, quid magis appoſitum ad inceſta veſtra ſacrilegia, quibus honeſtum coniugii nomen prętenditis, condemnanda dici potuit, quàm eſt dictum ab hoc ſancto viro? Num autem is diſdiapaſon, quod aiunt, ab Epiphanii ſententia non diſcrepat? Nuptias hoc genus virginitatis abnegationem vocat, & maius id eſſe ſcelus, exaggerarique crimen ea re, quin & Chriſtum acriùs id & ſæueriùs in illo ſuo iudicio vindicaturum ſcribit. Deinde verò, ſi dimiſſa ſit etiam à viro ſuo Chriſto, hoc eſt, ſi ſit ad carnis vitia deuoluta, tangi tamen eam vetat, ſed ſpacium illi pœnitentię concedi vult. Vides qualem de coniugiis veſtris tulerit ſententiam vir hic, non doctrina magis admirabilis & ſapientia, quàm vitæ ſanctimonia cõſpicuus, cuius cùm ſumma ſemper in Eccleſia Dei fuerit auctoritas, meritò maius hæc illius, quàm cuiuſquàm alterius diuerſa ſententia pondus auctoritatis apud pios omnes habere debet. Qui cùm ſicut vitæ quondam, ſic & huius ſententię ſocium habuerit Ioannem Chryſoſtomũ, duos hos celebres Gręcos contra Græcum & ipſum Epiphanium à te productum, collocamus. Et horum duorum ſententiã tantò nos amplecti libentius profitemur, quantò magis cum ea, quæ totius eſt Eccleſiæ ſententia, conſentire videntur. Quamobrem nemini dubium eſſe debet, ſiue quis virginalem aut vidualẽ, ſiue continentiam vouerit coniugalem, eum vtrumque præſtare teneri, neque licere poſt emiſſum votum continentiæ matrimonium cuiquam contrahere. Cçterùm illud eſſe debet cuique perſuaſiſſimum, quòd cũ alia, tum monaſtica ſimul inſtituta, non in alium vſum inuenta ſunt, quàm ſicut ſcribit Bernardus, ad lucrũ & cuſtodiam charitatis. Hęc eſt enim, quemadmodum ab Auguſtino quoque ſcriptum eſt, quæ præcipuè cuſtoditur in monaſteriis. Charitati victus, charitati ſermo, charitati habitus, charitati cultus (addemus nos verò) charitati cœlibatus aptatur. Coitur in vnam, conſpiraturque charitatem. Hanc violare tanquã Deum, nefas ducitur: huic ſi quis reſiſtit, eiicitur atque vitatur: hanc ſi quis offendit, vno die durare non ſinitur: hanc ita commendatam ſciunt omnes à Chriſto & ab Apoſtolis, vt ſi hęc una abſit, inania: ſi hæc ad-

Poſt emiſſum continentiæ votum nulli licet contrahere matrimonium.
Ber. de præceptis & diſpenſatione.
Aug. de moribus Eccleſiæ, cap 31.

ſit

ſit, plena ſint omnia. Cùm itaque ſicut Scripturę, ſic & traditionum, cùm aliarum, tum earum, quibus vtuntur hi, qui monaſticam profitentur, non ſit alius ſcopus quàm charitas, nec aliud ſpectatum ſit, cùm inſtituta monaſtica fuerunt inuenta, quàm lucrum & cuſtodia charitatis, ab eorum ſententia non diſcrepamus, qui ſicubi charitas hoc poſtulat Chriſtiana (verbi gratia, ſalus alicuius regni, quod alioqui neceſſe foret interire, aut aliud aliquid eiuſdem generis) rectè poſſe putant aliquem lege cœlibatus ſolui, modò ne ſit ipſe in ſua cauſa Iudex, ſed eius ea de re iudicium requirat, cui ſicut à Bernardo ſcriptum eſt, poſſe videre datū, & poſſe prouidere creditum eſt. Vt autem pro ſua quis libidine reſiliat ab eiuſmodi voto, ſeque propria ſua auctoritate lege ſoluat, quam ipſe ſibi tulit (quod à veſtris apoſtatis, quos vos Apoſtolos agnoſcitis, factum eſt) ſcelus id eſſe prorſus inexpiabile iudicamus.

In cauſa ſolui poteſt lex cælibatus.

Concil. Ancyr. cap. 18.

Profert canonem Ancyrani concili Brentius, qui ſic habet: Profeſſi virginitatem qui ſunt, ſi hāc mittentes irritam faciunt, inter Digamos cenſeātur. Digamia autem, inquit, qualem illis temporibus intelligebāt, videlicet, cùm quis poſt prioris vxoris mortem duxiſſet alteram, non iudicabatur quidem ex omni parte cō mendabilis, non tamen damnabatur. Quare cum hoc Concilium cenſet eos qui profeſſam virginitatem coniugio violant, inter Digamos habendos, etſi non laudat eorum facta, tamen non audet damnare, & vel ipſorum coniugia diſſoluere, vel ipſos ex Eccleſia proſcribere. Quid ſibi vult Brenti, quod ais, digamia qualem illis temporibus intelligebant, videlicet cùm quis poſt prioris vxoris mortem duxiſſet alteram? An aliam nunc intelligitis digamiam, quàm intelligebant tum? Digamos ad Epiſcopatum prouehi non vult Paulus. Quod ſi vos vultis aliam intelligi digamiam, quàm intelligebatur tum, & nunc intelligitur à Catholicis, quid aliud quàm duas vxores habere ſimul iis, qui Laici ſunt, permittitis. Nam ſoli illi excludentur ab honoribus Eccleſiaſticis, qui duas ſimul habēt vxores: quādoquidem qui mortua vna, duxit aliam & tertiam, apud vos digamus non eſt, nec excluditur à Sacerdotio. Scimus etiam libros à vobis editos, quibus polygamia fuit à vobis approbata. Cæterum, contra Canonē, quem tu profers Ancyrani Concilii, nos viciſſim obiiciemus canonem concilii Chalcedonenſis: Virginem, quæ ſe Deo conſecrauit, ſimiliter & Monachum, non licere nuptialia vota contrahere: Quòd ſi hoc inuenti fuerint perpetrantes, excommunicentur. Et quoniam verum eſt illud Auguſtini, concilia, quæ per ſingulas regiones, vel prouincias fiunt, plenariorum conciliorū auctoritati, quę fiunt ex vniuerſo orbe Chriſtiano, ſine vllis ambagibus cedere, cedat neceſſe eſt Chalcedonenſi concilio Ancyranum.

Quæ ſit digamia prohibita.

1. Timot. 3.

Sectarii polygamiā defenderant.

Can. 16. Conc. Chalcedonen.

Augu. de Baptiſmo paruulorum, contra Donatiſtas lib. 2. cap. 3.

Obiicit poſteà Brentius auctoritatem Cypriani, cuius hæc verba profert: Si ſe cum fide Chriſto dedicauerunt, pudicè & caſtè ſine vlla fabula perſeuerent, ita fortes & ſtabiles prēmium virginitatis expectent. Si autem perſeuerare nolunt, vel non poſſunt, melius eſt vt nubant, quàm vt in ignem deliciis ſuis cadant. Huic vni Epiſcopo Africano opponimus nos Patres itidem Africanos, qui fuerunt in Concilio Carthaginenſi quarto congregati ante annos mille ducentos, quorum hoc eſt Decretum: Sicut bonum eſt caſtitatis præmiū, ita & maiori obſeruantia cuſtodiendū eſt, vt ſi quæ viduę, quātūuis adhuc in minoribus annis poſitæ, & matura ætate à viro relictæ ſe deuouerūt Domino, & veſte laicali abiecta, ſub teſtimonio Epiſcopi & Eccleſiæ religioſo habitu apparuerint, poſteà verò ad nuptias ſeculares tranſierint, ſecundum Apoſtolum damnationem habebunt: quoniam fidem caſtitatis, quam Domino vouerunt, irritam facere auſæ ſunt. Tales ergo perſonæ ſine Chriſtianorū communione maneant, quæ etiam nec in conuiuio cum Chriſtianis cōmunicēt. Nā ſi adulteræ coniuges reatu ſuo ſunt viris ſuis obnoxiæ, quanto magis viduæ, quæ religioſitatē mutauerunt, crimine adulterii notabuntur, ſi deuotionem, quam ſpontè Deo non coactè obtulerunt, libidinoſa voluntate corruperint, atque ad ſecundas nuptias tranſitum fecerint. Sed nos adduci non poſſumus, vt credamus hoc ſenſiſſe Cyprianum, quod vos vultis. Nam cùm is Chriſti ſponſam eſſe dicat Deo dicatam virginē & ſi cum viro reperta fuerit, Chriſti vocet adulteram, non eſt veriſimile, quòd ei adulterium permittendum eſſe cenſuerit. Quamobrem eandem illius fuiſſe ſententiam exiſtimamus, quam apud Gelaſium legimus, qui ſic ſcribit: Si viduæ propria volūtate profeſſā priſtini cōiugii caſtitatē mutabili mēte calcauerint, multū earum intererit, quali Deum debeant ſatisfactione placare, quia iuxta Apoſtolum primam fidem irritam fecerunt. Sicut enim, ſi ſe forſitan continere non poterant, ſecundum Apoſtolum nullatenus nubere vetabantur: ſic habita ſecum deliberatione, promiſſam Deo pudicitię fidem debent cuſtodire. Ante quem etiam Innocentius in hęc verba ſcripſit: Quæ Chriſto ſpiritualiter nubunt, & à Sacerdote velantur, ſi poſteà vel nupſerint publicè vel occultè corruptę fuerint, non eas admittendas eſſe ad agendam pœnitentiam, niſi is, cui ſe iunxerant, de hac vita deceſſerit. Hæ verò, quę necdum ſacro velamine tectę, tamen in propoſito virginali ſemper ſe ſimulauerunt permanere, ſi fortè nupſerint, iis agenda aliquando pœnitentia eſt. Aut igitur de nondum velatis loquitur Cyprianus, quæ tamen in propoſito virginali ſe permanere ſimulauerunt, aut illius verba retrò trahi oportet ad id tempus, quo nondum velatæ fuerunt.

Brentius ex Cyp. votum cælibatus oppugnat.

Cyp lib. 1. epi. 11.

Reſponſio.

Con Car. Can. 104.

Gela. cap. 21. epiſt pro.

Inno. epiſt. 2. c. 12. Idem cap. 13.

Profert ad extremum Brentius auctoritatem Auguſtini. Quidam, inquit Auguſtinus, nubentes poſt votum, aſſerunt adulteros eſſe: Ego autem dico vobis, quòd grauiter peccant, qui tales diuidunt. Et iterum: Qui dicunt talium nuptias non eſſe nuptias, non mihi videntur ſatis acutè ac diligenter conſiderare, qui dicant. Ac mox: Fit autem per hanc minus conſideratam opinionem, qua putant lapſarum à ſancto propoſito fœminarum non parum malum, vt à maritis ſeparentur vxores, quaſi adulteræ ſint, non vxores, &c. Tādem concludit ita Brentius: Ex hac Patrum ſententia, & ex aliis rationibus, quas ſuprà commemorauimus, apparet, quòd hęc traditio, quam ex Epiphanio propoſuimus, aut non ſit Apoſtolica, aut ſi eſt Apoſtolica, per peccatum non ſit intelligendum tale peccatum, quod natura ſua coniiciat hominem in ęternam damnationē, & propter quod diſſoluendum ſit coniugium eorum, qui poſt decretam uirginitatem contraxerunt: ſed pro nota inconſtantiæ, quæ etſi honeſto homini non eſt omninò decora, tamen non eſt abiectione & damnatio

Auguſt. de bono viduitatis. ca. 10.

Quomodo Bren. Auguſtinum citat de coniugio eorum qui vouerunt cælibatum.

ne digna. Et quæ etiam ipſa nonnunquam eſt honeſta conſilii mutatio, ſi iuſtę & pię rationes ita ferant. Vellem adſcripſiſſes locum, vbi ſcribit hæc Auguſtinus, quæ tu citas: nam hæc in libro illius te legiſſe non credo. Citat quidem hęc verba Gratianus ex libro de bono coniugali ad Iulianam: cæterùm ad Iulianam de bono viduitatis, non de bono coniugali ſcripſit Auguſtinus. In libro autem illius de bono coniugali hæc verba non reperiuntur, ſortaſſis autem nec vſquam alibi. Quæ tamen poſterius adſers, qui dicunt talium nuptias, &c. ea leguntur apud Auguſtinum in libro de bono viduitatis. Quamobrem autem non adſcripſiſti quæ ſtatim ſequuntur? Non poſſum, inquit, Auguſtinus, dicere, à propoſito meliore lapſas ſi nupſerint, fœminas, adulteria eſſe, non coniugia, ſed planè non dubitauerim dicere, lapſus & ruinas à caſtitate ſanctiore, quę vouetur Deo, adulteriis eſſe peiores. Si enim quod nullo modo dubitandum eſt, ad offenſionem Chriſti pertinet, cùm membrum eius fidem non ſeruat marito, quantò grauius offenditur, cùm illi ipſi non ſeruatur fides, in eo quod exigit oblatum, qui non exegerat offerendum. Cùm enim quiſque non reddit, quod non imperio compulſus, ſed conſilio commonitus vouit, tantò magis fraudati voti auget iniquitatem, quantò minùs habuit vouendi neceſſitatem. Hæc tu prætermiſiſti Brenti, quòd ad rem tuam non faciebant. Egregium verò nuptiis veſtris elogium tribuit Auguſtinus, quas cùm adulteria quidem eſſe non dicat, quòd tamen ſint adulteriis peiores, dicere non dubitat. Nec diuerſum ab eo ſentit Ioannes Chryſoſtomus, qui & ipſe tales nuptias affirmat eſſe peius quiddam adulterio. Quomodo autem peius quiddam intelligi debeat, docet Hieronymus, dicens: Virgines, quæ poſt conſecrationem nupſerint, non tam adulterę ſunt, quàm incœſtæ. Porrò ab Auguſtino ſumus edocti, quòd ſicut fornicatione peius adulterium, ſic adulterio peior eſt incœſtus. Ambroſius, Baſilius, Theophylactus, vocant hoc genus nuptias adulterium: Hieronymo, Auguſtino, Chryſoſtomo, viſum eſt, non ſatis pro eo ac ipſius turpitudo meretur, facinus iſtud appellari, ſi vocaſſent id adulterium: itaque peius quiddam adulterio, hoc eſt, incœſtum ſacrilegium, eas nuptias appellandas putauerunt, quibus contaminauit ſe primus auctor ſectę veſtrę, & complures alii, qui eũ poſteà ſunt ſequuti. Sed Auguſtinus, ais, nihilominùs has eſſe nuptias contendit, nec à maritis ſeparari vxores, quaſi adulteras permittit. Eſt ita, ſed eas Cyprianus, Ambroſius, Baſilius, Theophylactus, quin & ipſe Chryſoſtomus alio quodam loco vocat adulteria. Sed audi quid de nuptiis eiuſmodi ſenſerit Syritius, qui fuit ęqualis Auguſtini: Monachorum, inquit, quoſdam atque monacharum abiecto propoſito ſanctitatis, in tantam poteſtatis demerſos eſſe laſciuiam, vt prius diluculo, velut ſub monaſteriorum prætextu illicita ſe ac ſacrilega contagione miſcuerint: poſteà verò in abruptum conſcientiæ deſperatione perducti, de illicitis cõplexibus liberè filios procrearint, quod & publicę leges, & Eccleſiaſtica iura condemnant. Has ergo impudicas, deteſtabilesq; perſonas, à monaſteriorum cœtu, Eccleſiarumque conuentibus eliminandas eſſe mandamus: quatenùs retruſæ in ſuis ergaſtulis, tantum facinus continua lamentatione deflentes, purificatorio poſſint pœnitudinis igne decoqui, vt eis vel ad mortem ſaltem ſolius miſericordiæ intuitu, per communionis gratiam indulgentia ſubuenire poſſit. Adferunt autem ex Gregorio Butchardus, & poſt eum Petrus Lombardus, & frater eius Gratianus verba hęc: Viduæ à propoſito viduitatis recedentes, ſuper quibus nos conſuluiſti, credo te noſſe à ſancto Paulo, niſi conuertantur, olim eſſe damnatas: quas & nos Apoſtolica auctoritate damnandas, & à communione fidelium, atque à liminibus Eccleſię arcendas eſſe cenſemus, vſquequò obediant Epiſcopis ſuis, & ad bonum quod cœperant, inuitè aut voluntariè reuertantur. Quid igitur dicemus? Num ii quos protulimus, diſſentiunt ab Auguſtino? Num inter ſanctos Doctores pugna eſt? Nulla prorſus, modò rectè rem accipias. Diſſoluunt enim nodum hunc Petrus Lombardus & Gratianus, qui duplex votum eſſe docent, quòd aliud ſit priuatum, aliud ſolenne: Priuatum eſt in abſcondito factum. Solenne verò, in conſpectu Eccleſię factum. Priuatum votum, ſi violetur, peccatum eſt mortale: ſolenne uerò violare, peccatum & ſcandalum eſt. Qui priuatum faciunt votum continentiæ, matrimonium contrahere non debent, quia contrahendo mortaliter peccant, ſi tamen contraxerint, non ſeparentur, quia probari non poteſt, quod occultè factum eſt. Qui verò ſolenniter vouent, nullatenùs coniugiũ inire queũt, & ſi inierint, ſeparentur. Videntur autem ii Doctores Innocentium ſequuti, cum quo propemodum idẽ ſentire videtur Epiphanius. Is enim adferens locum illum Pauli, de viduis, ita loquitur: Quæ promiſerunt & reprobauerunt, iudicium habent, quę verò non promiſerunt, ſed coniunctæ ſunt propter debilitatem, iudicium non habent: Si nanque iudicium ſiue condemnationem habituræ eſſent, quomodo dixiſſet, Nubãt, domum gubernent? Quid autem aliud ab Innocentio quoque dictum eſt? Quod enim dixit Epiphanius, quę promiſerunt, dixit Innocentius, quæ Chriſto ſpiritualiter nubunt, & à Sacerdote velantur, ſi poſteà nupſerint publicè, non eas admittendas eſſe ad publicam pœnitentiam, niſi is cui ſe iunxerint, de hac vita deceſſerit. Quod verò dixit Epiphanius, quæ non promiſerunt, ſed coniunctę ſunt propter debilitatem, hoc dixit Innocentius, quæ nec dum ſacro velamine tectę, tamen in propoſito virginali ſemper ſe ſimulauerint permanere: ab iis ſi nupſerint, agi vult aliquando tempore pœnitentiam. Idem vult & Epiphanius, cùm dicit in eo loco, quem tu citas, eam à virginitate multo tempore pœnitentiam agere, & ſic rurſus ad Eccleſiam induci debere. Quàm pulchrè conuenit Epiphanio Gręco cum Innocentio Latino? vt facilè cuiuis conſtare poſſit, Orientis & Occidentis eandem ea de re ſententiam fuiſſe. Simul autem explicat Epiphanius ipſe quo ſenſu dixerit ea, quæ producta ſunt per te: quin & quę videtur inter ſãctos Doctores eſſe repugnantia, tollitur. Nam & Epiphanius in eo loco, quem tu profers, & Concilium Ancyranum, & Cyprianus, & Auguſtinus, etiamſi de profeſſis loquantur, non de iis tamen quæ publicè profeſſæ ſunt & velatę, ſed de iis tantùm, quæ necdum ſacro velamine tectę in propoſito virginali, vel viduali ſemper ſe ſimulauerunt permanſuras, loqui videntur. Contrà, qui ſunt à nobis producti, de iis dicunt, quę publicæ profeſſę, & habitum religionis indutę, ſolenni ſe voto obſtrinxerunt. Talibus, tantùm abeſt vt nuptias permittant, vt

ne

Reſponſio. Diſt 27. cap. Quidam.

Aug cap. 10. Ibidem cap. 11. Poſt votum cælibatus contrahere peius eſt adulterio

Chryſoſt. epiſt 6. ad Theodorum lapſum
Hier. li. 1. aduerſus Iouinianum
Aug. de bono coniugi cap. 8.
Amb ad virginem lapſam ca. 5.
Baſil. de virgin. & ad Corinth.
Amb. vbi ſupra.
Baſil. vbi ſupra.
Theo. vbi ſupra.
Theo. in cap. 7.
Syr epi. 1 cap. 6.
Bur. lib. 8 ca. 45.
Lom. li. 4. ſenten. diſtin. 18.
Gratia. 27. quæſt. 1 viduas.
Lomb. ibi. 27. diſt. presbyt.
Votum aliud priuatum, aliud ſolenne continentiæ.

Epiph hæreſ. 48. contra Bren. defenditur.

Diſtin.37.§ 4. ſenten.27.quæſ.1. Si quis.

ne ad agendam pœnitentiam permittendas cenſeat, niſi is, cui ſe iunxerint, ex hac vita deceſſerit, hoc eſt, ſicut Petrus Lombardus & Gratianus interpretantur, niſi ab incœſta copula diſceſſerint. Tunc enim ille, qui ſe coniunxerat Monachę, defunctus erit, cùm ab illius illicitis amplexibus ea penitùs receſſerit. Sicut mundus ei dicitur mortuus, quem ſuis illecebris non adſtringit: & ille perhibetur mortuus eſſe mundo, qui nihil in mũdo concupiſcit. Hęc igitur diſtinctio, quã non modò Petrus Lombardus & Gratianus, verùm & vetuſtiores iis Innocentius & Epiphanius adſerunt de voto priuato & ſolenni, ſi diligenter expendatur, efficit, vt quæ tu profers teſtimonia, cum iis, quæ ſunt à nobis producta, nihil prorſus pugnare videatur. Nec eſt, quòd eam contemnendam exiſtimes. Nã præterquàm quòd maiore deliberatione

Grauiùs peccatur contra votum ſolenne quàm priuatum.

fit ſolenne votum q̃ priuatum, nullus vt eſſe locus tergiuerſationi queat, grauiore cũ offendiculo violatur. Plures enim offenduntur, ſi quod publicè ſolenniterq́; , quàm ſi quod priuatim promiſſum eſt, non præſtetur. Quid autẽ eſt quod ſibi charitas magis cauẽdũ eſſe putet, q̃ offendiculũ? Hinc eſt, quod Paulus ait? Si eſca

1 Cor.8. Catholici charitate omnia moderãtur, eam non ſeruant Sectarii.

ſcandalizauerit fratrem meum, non manducabo carnes in æternum, ne fratrem meum ſcandalizem. Vides, vt nos exemplo Pauli ad charitatis regulam omnia moderemur, cui ſoli apud nos aptantur omnia, quã haud aliter quàm Deum ipſum violare nefas ducimus. Num ſimiliter & vos eſtis animati? Quin vobis in contrarium potiùs recidunt omnia: qui ſi minùs lingua, factis tamen dicitis: Quoniam eſca ſcandalizat fratrem meum, manducabo carnes in æternum, vt fratrem meum ſcandalizem. Sic omnia facitis, vt omnibus offendiculo ſitis, ac ne micam quidem charitatis vobis ineſſe, planum orbi faciatis vniuerſo. Quę cauſa eſt, quòd hanc quoque diſtinctionem inter priuatum & ſolenne votum riſu proſequimini. Nos vero cùm ex hac Patrum ſententia, tum ex aliis rationibus quas commemorauimus, perſpicuum nos feciſſe iam putamus, ꝙ hęc traditio ſit Apoſtolica. Deiq́; verbo nitatur, Vouete & reddite: quodq́; peccatum ſit vtrumq́; , ſiue quis pòſt priuato, ſiue pòſt ſolenni & publico voto decretam virginitatem nuptias contraxerit. Sed priùs tamen illud pœnitenti remitti poſſe, contractaſq́; nuptias dirimi non licere: cæterùm quæ ſolenni voto virginitatẽ ſiue continentiã decreuerunt, ſi nuptias contraxerint, eas ne ad penitentiã quidem admitti, niſi diceſſerint ab incœſta copula: & eorum nuptias non tantùm adulteria, verumetiam incœſta eſſe ſacrilegia.

Epiph.hæreſ 75. Et in compendiaria doctrina de fide.
De traditione ieiuniorum diſputat Brentius ex Epiphanio.

Excutit iam aliam traditionem Brentius: Epiphanius, inquit, recitat etiam aliam traditionem, tanquàm ab Apoſtolis datam, quòd quarta & proſabbato ieiunandũ ſit, & quòd ſex diebus Paſchæ nihil accipiendũ ſit pręter ſalẽ, panem & aquam. Quęſo autem te, quis verè peritus Apoſtolicæ doctrinę poſſet hanc traditionem prò Apoſtolica agnoſcere? Fieri quidem potuit, quòd Apoſtoli ipſi aliquoties iis diebus ieiunauerint, & in diebus Paſchæ nihil præter ſaltem, panem & aquam acceperint: ſed quòd hoc ſuum exemplum tanquã firmum Decretum Eccleſiæ tradiderint & mandauerint, hoc demum certis rationibus demonſtrari nõ poteſt. Apoſtolorum enim doctrina eſt, quòd non vno tantùm & altero die, ſed perpetuò ducenda ſit ſobria vita: Non in comeſſationibus, inquit Paulus, & ebrietatibus. Eorum etiam doctrina eſt: Mundis omnia munda. Quomodo igitur pręſcripſiſſent Eccleſię certos dies ieiuniorum, & certum genus cibi? Quartę & proſabbati ieiunium tam ſtrictum, vt ab Epiphanio deſcribitur, veriſimile eſt Apoſtolos exemplo magis tradidiſſe, quàm quòd legem aliquam ita ieiunandi neceſſariò ſeruandam ab omnibus ſancire voluerint, cùm ad eam ferendam non omnium vires ex ęquo ſufficerent. Et certè ea fuit Chriſtianorum pietas Apoſtolorum temporibus, vt eiuſmodi legibus opus non habuerint: plus vltro pręſtabat charitas, quàm vlla potuiſſet lex imperare. Quicquid Apoſtolos eorum Diſcipuli facientes videbant, id eis legis loco fuit: quòd ad eorum exemplũ ſe libenter omnes componebant. Itaque tanta fuit tum Chriſtianorum abſtinentia, ſicut à Philone memorię proditũ legimus, nullus vt eſſet prandiorum vſus: neque priuſquàm Sol occidiſſet, cibum quiſquam caperet. Tertio nonnulli, quidam quarto, alii quinto, ſexto demùm die corpus alii cibo reficiebant. Quamobrẽ hortati ſunt magis non verbo modò, verùmetiam & exemplo ad ieiunium hoc, de quo ſcribit Epiphanius, eos qui Chriſtum ſequebantur, quàm quòd ſtrictiorem aliquam legem illis impoſuerint. Cæterùm credibile non eſt, quanto ſtudio pii omnes hanc illorum traditiònem amplexi fuerint, vt à temporibus Apoſtolorũ ad hęc vſq; noſtra fuerit ab omnibus ferè gentibus ad Chriſtianam fidem conuerſis, ieiunium hoc diligenter obſeruatum. Scis autẽ illud, quòd diuturni mores conſenſu vtentium approbati legem imitantur: aut ſi mauis noſtrorum nos vti ſententiis, nec illud ignoras, quòd in iis rebus, de quibus nihil certi ſtatuit diuina ſcriptura, mos populi Dei, & inſtituta maiorum pro lege tenenda ſunt. Et ſicut pręuaricatores diuinarum legum, ita contemptores Eccleſiaſticarum conſuetudinum coërcendi ſunt. Adeò non minùs graue flagitium viſum eſt, Eccleſiaſticam conſuetudinem contemnere, quàm diuinam legem præuaricari. Quod autem ſcribis, Apoſtolos docuiſſe, perpetuò ducendam eſſe ſobriam vitam: qui eſt qui neget? nec aliud nunc quoq; docet Eccleſia. Verùm non omnes capiunt verbum hoc. Quare noſtræ datum eſt hoc infirmitati, vt quoniam perpetuò non poteramus, certis tamen diebus abſtineremus, quibus Chriſti ſimul paſſi pro nobis, & mortui memoriam recoleremus. Neque verò propterea certo ciborum genere abſtinemus, quod omnia munda mundis eſſe negemus: ipſi vos non ignoratis Brenti, quòd nullos cibos eſſe immũdos credimus, quos Deus creauit ad percipiendum cum gratiarum actione: niſi quòd vos omnem occaſionem detrahendi nobis quæritis. Abſtineo, inquit, Bernardus, à carnibus, ne dum nimis nutriunt carnem, ſimul & carnis nutriant vitia. Vides quæ Monacho fuerit à carnibus abſtinendi cauſa: eadem eſt & nobis, eadem fuit Apoſtolorum ſeculo, & aliquot poſt magnę parti fideliũ, quos non vno aut altero die, ſed toto vitæ ſuæ tẽpore ieiunaſſe teſtantur illa Biblidis apud Euſebiũ verba: Quæ cùm interrogata fuiſſet, cur infantes ederent Chriſtiani, cuius tũ falſo criminis inſimulabantur, Quomodo, inquit, infantes ederent illi, qui ne irrationabilium quidem animalium, carnibus vtuntur? Adeò tum non à quadrupedum magis aut volatilium, quàm & à piſcium carnibus bona pars fideliũ abſtinebat, pane tantùm & leguminibus contenta. Cæterum qui perpetuò non poſ-

Rom.13. Tit.1.

Reſponſio de primitiua Eccleſia. abſtinentia.

Philo.in lib.de vita contemplatiua.

Dei iuſtitia & iure, parag.in ſcripto
Aug. epiſt. 86.

De hoc, Omnia munda mundis.

Bernard ho.66. in Cantica.

Euſeb. lib.1. hiſt. eccleſiæ cap.3.

ſent,

ſent,quarta ſaltem & pro ſabbatho, ſicut erant ab Apoſtolis docti,ieiunabant. Nam quòd hęc fuerit Apoſtolorum traditio,videtur etiam ſcribens ad Philippēſes Ignatius indicare,qui tertius à Petro fuit Antiochenus Epiſcopus & eum ſequutus Origenes.

Ign. epiſt. 4. Orig. ho. 10. in Leuit. u.

Quale autem eſt hoc Brenti,quod ſubdis?quod Epiphanius de ieiunio quartæ & proſabbathi affirmat, hoc Auguſtinus apertè negat. Ego, inquiens, in Euangelicis & Apoſtolicis literis, totoque inſtrumēto, quod appellant Teſtamentum nouum, animo id reuoluens, video pręceptum eſſe ieiunium: quibus autem diebus nos opporteat ieiunare, & quibus non, præcepto Domini vel Apoſtolorum non inuenio definitum. Quæſo te Brenti, num his verbis negat Auguſtinus, Apoſtolicam hanc eſſe traditionem? Num quia dicit, quod eā non inuenerit in Euangelicis & Apoſtolicis literis, viua voce traditam eſſe negat? Vbi fuit mens tua, cùm hæc ſcriberes? Nos verò nihil de temporibus ieiunii ſcriptum eſſe confitemur, & propterea traditionem eſſe dicimus, non ſcripturam. Vis autem, vt ex Auguſtino doceamus, quod hæc traditio ſit Apoſtolica? Scribit is contra Donatiſtas: Quod vniuerſa tenet Eccleſia, nec Conciliis inſtitutum, ſed ſemper retentum eſt, nō niſi auctoritate Apoſtolica traditum rectiſſimè creditur. Et alio loco: Illa quæ non ſcripta, ſed tradita cuſtodimus, quæ quidem toto terrarum orbe obſeruantur, dantur intelligi, vel ab ipſis Apoſtolis, vel plenariis Conciliis, quorum eſt in Eccleſia ſaluberrima auctoritas, commendata atque ſtatuta retineri. Quin is etiam alio loco cauſam adfert, quamobrem quarta & proſabbatho ieiunent, hanc nimirùm: Quòd conſiderato Euangelio, ipſa quarta ſabbathi, quàm vulgò quartam feriam vocant, conſilium reperiuntur ad occidēdum Dominum feciſſe Iudæi. Intermiſſo autem vno die, cuius veſpera Paſcha Dominus cum Apoſtolis mādu caiuit, qui finis fuit eius diei, quem vocamus quintam ſabbathi, deinde traditus eſt ea nocte, quæ iam ad ſextam ſabbathi, qui dies paſſionis eius manifeſtus eſt, pertinebat. Quam eandem de quarta feria rationem adfert Theophylactus quoque. Pergit Brentius: Fieri quidem potuit, quòd eę conſuetudines paulatim apud Apoſtolicos ſucceſſores pro externa & libera diſciplina inoleuerint: ſed non eſt ſentiendum, quòd Apoſtoli ipſi has tanquam leges Eccleſiæ neceſſariò ſeruandas impoſuerint. Non difficulter tibi cōcedimus, quòd ita neceſſariò ſeruandas leges has Apoſtoli non impoſuerint, vt ſi quis ex legitima cauſa cibi ſumpſiſſet aliquid conſtitutis ieiunii temporibus, is ęternę mortis reus eſſet: cæterùm ſi quod vos facitis, contemptu legum faceret aliquis, vt à carnibus non abſtineret, peccatum hoc rectè Sataniſmum dici perſuaſum habemus. Omnis pulchritudo filiæ Regis, dicit Pſaltes, abintùs. Non eſca eſt, quę vel commendet, vel condemnet: non peccatur edendo, non peccatur abſtinendo, intùs in animo peccatum eſt. Poteſt quis abſtinere cum peccato, poteſt edere ſine peccato. Non quod intrat in os, ſed quod exit de corde, coinquinat hominem: quod intùs eſt, hoc vel punit, vel coronat Deus, voluntatem ſcilicet hominis, qua quis manducat, vel abſtinet. Verùm hac de re ſcripſimus in Confeſſione noſtra Chriſtiana copioſè, ad quam lectorem remittimus.

Aug. epiſt. 86. à Brentio citatur. Reſpōſ. falli Brentium in Aug. ſententia indicanda.

Aug. li. 2. cap. 7. lib. 4. ca. 24. li. 5. cap. 23. de Baptiſmo paruulor.

Idem in ep. 118. c. 2.

Idem epiſt. 86. Cur die mercurii & veneris ieiunetur.

Theop. in cap. 14. Marci.

Pſal. 44.

Matth. 15.

Abſoluit iam cenſuram ſuam Brentius in ſanctos Epiſcopos, Baſilium & Epiphanium Græcos: nunc ſe confert ad Latinos, vt in eo quoque cenſuram ſuam exerceat. Ac primo loco Cyprianum aggreditur, virū non doctrina magis inſignem, quàm laude martyrii celebrem: quem haud aliter adoritur, atque Ioab adortum aliquando legimus Amazan, ad quem dixit: Salue mi frater, & tenuit manu dextra mentum Amazæ, quaſi oſculaturus eum, & percuſſit enim in latere, & effudit inteſtina eius in terram. Expendamus, inquit Brentius, & eam traditionem, quam Cyprianus de mixtura vini cum aqua in calice Dominico ſcribit: hanc tanti faciunt Aſotici, vt eam etiam inter ſuos Canones retulerint. Meritò quidem Catholici traditionem hanc maximi faciunt, non ſolùm quia tanti martyris teſtimonio, qui non multum fuit à temporibus Apoſtolorum remotus, eam à Chriſto profectam eſſe didicerunt: verumetiam quòd Eccleſiæ totius moribus receptam eſſe vident. Scribit autem, inquit, Cyprianus, aquam eſſe in Dominico calice miſcendam ex ipſius Chriſti præcepto & traditione. Reueremur quidem huius ſanctiſſimi martyris auctoritatem, & amamus eum ex animo. Agnoſcis Brentium dicentem: Salue mi frater, & oſculum dantem, aſpice nunc eundem ſancti illius viri latus transfigentem. Sed hoc non eſt ferendum, inquit, quòd Aſotici abutantur auctoritate eius, ad ſtabiliendas ſuas partim ineptias, partim ſuperſtitioſas & impias traditiones. Potuítne vulnus illi magis infligere capitale? Quid autem ineptum, quid ſuperſtitioſum, quid impium ex huius viri ſanctiſſimi ſcriptis hautire licet? Cui non ſatis fuit ſemel impiorum gladiis occubuiſſe, niſi blaſphemętuæ lingue mucrone Brenti, ferirетur iterum? Verùm ad felicitatis illius cumulum accedit & hoc, quod abs te Chriſti crucis & veritatis hoſte maiore, quàm fuerunt illi quorum opera ſupplicio capitis affectus erat, nunc inceſſitur. Nam abs te accuſari, laudari eſt. Diſſimulari non poteſt, inquit, quòd hic martyr fuerit aliquoties in aſſerendis ſuis opinionibus paulò acrior & vehementior, id quod teſtificatur exemplum de Baptiſmo hæreticorum, ſed quia diuerſum ſentientes nec ignibus, nec Satanæ tradidit, ignoſcendum illi erit, quantum ſalua pietate fieri poteſt. De Aſoticis autem longè aliter ſentiendum eſt, ii enim ſua dogma ita aſſerunt & tuentur, vt qui diuerſùm docuerit, anathemate deuoueatur, hoc eſt, igni & aqua interdicatur, & Satanæ tradatur. Itaque quod in Cypr. eſt tollerabile, hoc in Aſoticis eſt abominabile. In hac vna ſua opinione aſſerenda, fatemur Brenti, quòd hic S. Martyr acrior paulò fuerit, nec ex omnibus, quæ ſcripſerit, præter vnum hoc, quicquam eſt reiectum: cætera omnia totius Eccleſię iudicio ſunt approbata, ſicut & hoc inter alia, quod nunc reprehendendum eſſe putas. Cæterùm quid ſibi vult, quod ſcribis, quod Aſotici ſua dogmata & ſuas traditiones, ita aſſerunt, &c. Nullus ex Catholicis, quos tu lepidus admodum ſcurra vocas Aſoticos, habet ſua dogmata, vel ſuas traditiones: Eccleſiæ dogmata ſunt, quę tuemur: à qua ſi qui diuerſum docent, ſi propterea fuerint anathema pronunciati, vel Satanæ traditi, quid ſit aliud, quàm quod pręcepit Chriſtus, dicens: Si non audierit Eccleſiam, ſit tibi tanquàm Ethnicus. Quod Paulus quoq; monuit, cùm ſcriberet ad Galatas: Si quis euangelizauerit aliud præter id, quod accepiſtis, anathema ſit.

2. Reg. 20. Brentius Cyprianum inſidiatur. De conſec. diſtin. 2. Sicut.

De traditione mixtionis vini & aqua in calice.

Cypr. li. 2. epiſt. 3. Reſponſio pro Cypriano contra Brentium.

Reſponſio.

Matth. 18. Gala.

Quod etiam ipſe fecit Paulus, qui Satanæ ſe tradidiſſe ſcribit Hymenęum & Alexandrum, vt diſcant nō blaſphemare. *1.Timot.1.* Quid autem? An non idem vos quoque facitis Brenti, ſi quis ab opinione veſtra diſſentiant. Num opus eſt hîc recenſere quibus aqua & igne fuerit VVittembergæ interdictum, quòd ab idolo veſtro diſſentirent. Iam verò nónne queruntur Sacramentarii de grauiore iugo ſuis ceruicibus per vos impoſito, quàm fuerit Pontificium, deque maiore propemodùm perſequutione: Scilicet ſi quis diuerſum à vobis doceat, in eum arbitratu veſtro vobis animaduertere fas eſt? Si quis verò pugnantia cum Eccleſiæ dogmatibus adſerat, durius aliquid in eum ſtatuere fas non eſt? Sed non eſt ita ſæuitum Cypriani temporibus in hęreticos. Demus hoc tibi, ſed ſtatum illorum temporum conſidera. Duriſſimo tum ſeruitutis iugo Chriſtiani premebantur, *Cur ætate Cypr. non puniti hæretici.* quando ſuberant Ethnicis Principibus, nullum ſupplicii genus in horas non expectabant, cùm toto die mortificarentur, æſtimati ſicut oues occiſionis. Hoc rerum ſtatu, putas tu aliud aliquid eos in hęreticos ſtatuere potuiſſe, quàm vt eos anathemate damnarent, & è cœtu piorum eiicerent? Cęterùm poſteaquã ad Chriſtianos imperium fuit tranſlatum, quos inſanabiles eſſe videbant, non ſatis habebant eos anathema pronunciaſſe, ſimul illis & bona cõfiſcabantur, & aqua & igni interdicebatur. At Cyprianus, ais, ne anathema quidem quenquam pronunciauit. Quo iure autem id faceret, cùm orbis magnam partem à ſe diſſentirẽ videret? In quo Concilio ſtatutum fuit eſſe rebaptizandos hæreticos, non Oecumenicum id erat, ſed prouinciale: quamobrem nihil in eo definiri potuit, quod ſub anathematis pœna ſeruare tenerentur omnes. Quòd autem errauerit Cyprianus, cùm hæreticos eſſe rebaptizandos cenſeret, libenter tibi concedimus. Cęterùm cùm nondum illa quæſtio ſatis diligenter pertractata, nec ab Eccleſia vniuerſa quicquam de ea fuerit definitum, ignoſci ſibi Cyprianus merebatur. Cæterùm, quod in eo tu reprehendis, in eo ſibi ignoſci per te non poſtulat, cùm quod ipſe ſentit, idem Eccleſia ſentiat vniuerſa.

Cur.Bren.Cypr. ſugillat. Pergit Brentius: Sed audiamus, quam traditionis ſuæ rationem afferat Cyprianus: Si vinum, inquit, quis offerat, ſanguis Chriſti incipit eſſe ſine nobis: ſi verò aqua ſit ſola, plebs incipit eſſe ſine Chriſto. Habes verba Cypriani. Et ſi autem ſentimus ipſi, nõ eſſe aqua tãtùm in cœna Dominica vtendum, propterea quòd manifeſtum eſt Chriſtum vſum eſſe in vino: nec exiſtimamus per ſe pernicioſum eſſe vinum aqua parumper diluere, ac fortaſſis ipſe quoque Chriſtus aut miniſtri cœnæ diluerunt pro more vinum aqua: ſed negamus *Reſponſio.* hanc traditionem vel à Chriſto ipſo datam, vel obſeruatu neceſſariam eſſe. Quæ eſt hæc aduerſandi ſanctis Patribus libido? Rectum eſſe confitetur, oppugnat nihilominùs. Duo verò potiſſimùm oppugnat, quod à Chriſto ſit inſtitutum, & quòd obſeruatu ſit neceſſarium. At priùs illud aſſeueranter admodum affirmat Cy- *Gal.1. Matt.15.* prianus, eadem illa veſtris auribus occinens, quę vos noſtris ſoletis: Si quis vobis annunciauerit, præter quã quod accepiſtis, anathema ſit. Reiicitis mandatum Dei, vt traditionem veſtram ſtatuatis. *Matt.17.* Hic eſt filius meus dilectiſſimus, in quo bene ſenſi, ipſum audite. His ille Scripturis intonas, vrget, vt ſolum Chriſtum audiamus, cui Pater de cœlo conteſtatus, vt in eo quod ipſe fecit, eum imitemur, nec ab eius pręceptis & monitis recedamus, qui calicem docuit exemplo magiſterii ſui, vini & aquæ commixtione miſceri. Neque verò *Alexand epiſt.1.* ſolus hoc ita ſenſit Cyprianus. Qui fuit quintus à Petro Pontifex Romanus Alexander: Non debet, inquit, vt à Patribus accepimus, & ipſa ratio docet, in calice Domini aut vinum ſolum, aut aqua ſola offerri, ſed vtrumque permixtum, quia vtrumque ex latere eius in paſſione ſua profluxiſſe legitur. Teſtantur autem etiã Patres in tertio Carthaginen. Concilio ante 1200. annos congregati, Dominum tradidiſſe, vt in Sacramentis *Concil. Cartha. cap.14.* corporis & ſanguinis Domini panis & vinum aqua mixtum offeratur. Vides igitur, quòd nõ ſolùm Cyprianũ, ſed & Patres Carthag. Concilii, & eum qui videtur æqualis Apoſtolorum fuiſſe Pontif. Alexandrum, grauiſſimos eius rei teſtes habeamus, quòd hæc Chriſti fuerit traditio. Quam quòd obſeruatu neceſſariam *Lib.4 diſt.11.* eſſe negas, perquàm eſt ridiculum. Scilicet in hoc à Chriſto & Apoſtolis eius pleraque tradita ſunt, vt ea minimè ſit obſeruari neceſſe. Sed intereà tamen verum eſt, quod à Petro Lombardo ſcribitur: Si quis non intendens hereſim introducere, obliuione vel ignorantia aquam prætermiſerit, non videtur eſſe irritum Sacramentum, ſed ille grauiter eſt corripiendus. Quòd ſi quis autem ex contemptu prætermittit, ſicut ex vobis nonnulli faciunt in deſpectum Eccleſiæ, quin grauiſſimum crimen deſignet, dubium non eſt. Excutit iam *Ratio Brentii contra Cyprianum.* cenſor noſter traditionis rationem, quam adfert Cyprianus: Multò minùs, inquit, iudicamus hanc rationẽ quam adfert Cypr. eſſe probabilem. Quid enim? Num Chriſtus in paſſione ſua colligauit ſibi Eccleſiam tuã tam fragili vinculo, vt ſi fortè miniſter Eccleſiæ vtatur in cœna vino tantùm, ſtatim Chriſtus incipiat eſſe ſine Eccleſia, & non habeat amplius Eccleſiam, aut ſi quis vtatur tantùm aqua, iam protinus Eccleſia priue- *Rom 8. Ioan.10.* tur ſuo Chriſto? At Paulus dicit: Mihi perſuaſum eſt, quòd neque mors, neque vita poterit me ſeparare à dilectione Dei. Et Chriſtus ipſe ait: Nemo poterit oues meas rapere de manu mea. Quid ergo de illis verbis in- *Reſponſio.* dicari aliud poſſit, quàm quod incogitanti exciderint? Nihil excidit incogitanti Cypr. Brenti, verùm improbè tu facis & arroganter, qui ſanctis verbis alienum ſenſum affingis. Certum eſt, quod in paſſione ſua Chriſtus Eccleſiam ſuam fortiſſimo ſibi vinculo alligarit, verùm ad hanc non pertinet, qui traditionem illius contemnit. Nec incipit eſſe ſine Eccleſia Chriſtus, ſi miniſter ſecùs offerat, quàm ille docuit. Habet ille nihilominus Eccleſiam ſuam, quæ vocem eius audit: ſed eorum caput eſſe recuſat, à quibus mandata ſua negligi videt. Senſum autem horum verborum non aliundè rectius intelliges, quàm ex iis, quæ ſcripſit Beda venerabilis in Marcum: *Bed.cap 14 in Mar... Apoc.7* Quia, inquit, & nos in Chriſto, & in nobis Chriſtum manere oportet, vino Dominici calicis aqua miſcetur: Atteſtante enim Ioanne, aquæ populi ſunt. Et neque aquam ſolam, neque ſolum vinum, ſicut nec granum frumenti ſolum ſine aquæ admixtione & confectione in panem cuiquam licet offerre: ne talis videlicet oblatio, quaſi caput à membris ſecernendum eſſe ſignificet: & vel Chriſtum ſine noſtræ redemptionis amore pati potuiſſe, vel nos ſine illius paſſione ſaluari, ac Patri offerri poſſe confingat. Ex his Bedæ verbis, hanc Cypr. ſententiam fuiſſe colligimus, quòd quando vel vinum tantum offertur, vel aqua

ſola Chriſtus caput à corpore ſuo Eccleſia, vel Chriſti corpus Eccleſia à capite ſuo ſeparari ſignificatur: quod
prorſus alienum eſt ab inſtitutione Chriſti. Hanc igitur ſignificationem Chriſti capitis cum corpore ſuo Ec-
cleſia coniunctionis non exprimi, quando vel vinum tantùm, vel aqua tantùm offertur, dicit Cypr. Vinum
enim ſignificat paſſionem Chriſti, cui nomen calicis tribui legimus non ſemel in Euangelio: aqua populum
Chriſti ſanguine redemptum. Quando igitur in calice aqua vino miſcetur, Chriſto populus adunatur, &
credentium plebs ei, in quem credidit, copulatur & iungitur: quæ ſignificatio prætermittitur omiſſa
mixtione. Hoc quin ſenſerit Cyprianus, dubitandum non eſt. Intereà tamen & illud verum eſt, quòd ſi *Heb. 5.*
quis data opera ex mero contemptu traditionis diuinæ vinum tantùm offert, & oblationi tali plebs conſen
tit, quòd eius generis oblatio nullum fructum adfert, vel ipſi offerenti, vel plebi conſentienti. Eſt enim Chri
ſtus pro nobis paſſus & mortuus, cauſa ſalutis factus omnibus: ſed obediẽtibus ſibi. Cũ autẽ id ex mero fiat
contemptu traditionis, cuius ipſum Chriſtum auctoritatem fuiſſe credimus, nullus ex ea fructus eſt ſperã
dus: Nam ſeparare ſe tales à Chriſto videntur: quare quem ille pro nobis fudit in ara crucis ſanguinem, cu
ius rei fit in altari repręſentatio, fructum aliquem ex eo capere non poſſunt, cùm ſint omnium Chriſti meri
torum expertes. Cæterum ſi per obliuionem aqua Sacerdos vinum non miſcuerit, ipſe quidem grauiter pec
cat, ad plebem verò, pro qua fit oblatio, nihil ex eo detrimenti redundat. Neque verò propterea Chriſtus erit
abſque Eccleſia, ſi vel VVirtembergenſes, vel VVirtembergenſes ab eo deficiant, quin ſi, quod abſit, tota Eu- *3. Reg. 19.*
ropa deficeret, relinquet ſibi nihilominùs ſeptem millia, quæ non curuauerunt genua ante Baal: & malis *Matt. 21.*
malè perdítis, ſicut factum videmus de omnibus illis, qui ab Eccleſia defecerunt, vineam ſuam locabit aliis
agricolis, qui reddent illi fructum temporibus ſuis: quod nunc propemodum fieri videmus in iſtis, quę re
pertę dicuntur, nouis inſulis. Sed vos, qui præcidiſtis vos ab Eccleſia Dei abſque Chriſto eſſe, certum eſt
& indubitatum.

Pergit Brentius: Sed hæc potiùs dicta eſſe volumus aduerſus Aſoticos ſeueros, ſuarum traditionum exa
ctores. Quid autem iis verbis an non ludere videtur Brentius? Súntne cuiuſquam alterius hæc verba, quàm *Quomodo Brentius ſimul flagellet ac excuſet Cyprianum.*
Cypriani? Num quiſquam alius eis quàm tu, tam abſurdum ſenſum aſſinxit? Videtur Mimus hic noſter il-
lum Retiarium repręſentare, dicentem: Non te peto: piſcem peto: cur me fugis galle? Cypriano colaphos
impingit, & alios intereà ſe petere fingit. Adfert ipſe tandẽ Cypriani verborum interpretationem, verum
ſic, vt illum innuat voluiſſe magis hoc dicere quàm dixiſſe, vt niſi nobis interpretationem hanc Bren-
tius attuliſſet, Cypriani verborum ſenſum aſſequi nemini licuiſſet. Libenter, inquit, verba eius ſic interpre-
tamur, quòd cùm dicit: Si quis vinum tantùm offerat, ſanguis Chriſti incipit eſſe ſine nobis, voluerit dicere,
ſolum vinum non ſignificare, Eccleſiam eſſe cum ſanguine Chriſti coniunctam, ſicut ſignificaret, ſi ei aqua
admiſceretur. Et tamen ne hic quidem ſenſus tanti momenti eſt, vt cogat vinum neceſſariò miſcendum
aquę. Quàm neceſſariò miſcẽdum ſit aqua vinum, ex Petro Lombardo iam docuimus. Sed audi quid ea *Theop. in cap. 19. Ioannis.*
de re Theophylactus quoque ſentiat: Confundantur, inquit, Armenii, qui non admiſcent in myſteriis aquã
vino: non enim credunt, vt videtur, quòd aqua ex latere egreſſa ſit, quod admirabilius, ſed ſanguis tantùm.
Tametſi enim, inquit, Brentius, coniunctio ſanguinis Chriſti & Eccleſiæ eius, non ſignificaretur per vinum
mixtum aqua, tamen Chriſtus ipſa cœnę ſuę inſtitutione & commendatione ſignificauit ſe coniungere nos
ipſi, & nos ipſi coniũgi, quod faciat nos ſanguinis & corporis ſuis participes. Significauit Brenti, quodq́;
fecit ipſe, nobis quoque faciendum pręcepit, vt ipſius exemplo vinum aqua miſcendo, ſignificationem hanc
exprimeremus. Sed quid eſt hoc Brenti, quòd cùm in hac epiſtola benè longa toties Cyprianus oblationis *Brentius ſubdolè tacet de ſacrificio.*
& ſacrificii faciat mentionem, cœnæ verò nunquam, tu, tractans illius verba, cœnæ ſubinde meminiſti, ſacri
ficii nunquam? Sudes eſt in oculis veſtris oblationis ſiue ſacrificii nomen, quo tamen vix quiſquam eſt ve-
terum ſcriptorum, qui non vtatur frequentiſſimè. Sed vnde liceret agnoſcere ſemen adulterę, ſi Patrum vo-
ces non reſpueretis? Hoc illud eſt Brenti ſacrificium, quo copulæ illius ineffabilis admonemur, qua ſe nobis
& ſibi nos coniungere Chriſtus dignatus eſt, vt ſicut ipſe caput corporis Eccleſiæ, ſic Eccleſia corpus eſſet ca *Lib. 10 de ciuit. Dei cap. 20.*
pitis Chriſti, tam ipſa per ipſum (vt inquit Auguſtinus) quàm ipſe per ipſam ſuetus offerri, vnum cum illo *Lib. 4 de Trinit. cap. 14.*
manens cui offertur, vnũ ipſe faciens pro quibus offertur, vnus ipſe qui offert, & quod offertur: ipſe & Sacer
dos & ſacrificium. Hanc admirabilem vnionem, peculiariter nobis exprimit vinum acqua mixtum, ad quã
vos non pertinetis Brenti, qui non modò mixtionem hanc rideris, verumetiam in tremendum ſacrificium
hoc impiè non rarò blaſphematis, & vt Satanæ vobis gratiam demereamini, qui nihil magis horret quàm *Lib. 2. epiſt. 3.*
ſacrificium hoc (paſſio eſt enim Domini ſacrificium quod offerimus, inquit, Cyprianus) omnem lapidem
mouetis, vt illius memoriam abolere queatis. Vide autem viperam hanc quomodo locum iſtum cõcludat?
Et alioqui, inquit, apud Eſaiam malè audit mixtura vini cum aqua: exprobrat enim Propheta Eccleſię ſuæ *Eſa. 1.*
impoſturas & rerum corruptionem: Argentum, inquiens, tuum verſum eſt in ſcoriam, & vinum tuum
mixtum eſt aqua. Non poteſt quin aculeum infigat, & ſuum virus effundat. Multa Scripturæ loca produ
xit Cyprianus, quibus hanc vini cum aqua mixtionem aſſerere conatus eſt, quam hic vno hoc prolato nihil
ad rem qua de agitur, pertinente, nititur infirmare: & ſicut eſt in prouerbio infixo aculeo fugit. Ac de iſta qui
dem traditione hactenus.

Vltimo loco ſibi ſumpſit arrodendum celeberrimum Eccleſiæ doctorem Auguſtinum. Sed quid eſt in *Quàm iniquè tractet Brent.*
quo tibi non ſatisfaciat Brenti? Enumerat, inquit, & alicubi Auguſtinus aliquot feſtos dies, & affirmat eos *Aug. de ſerm. Eccleſia.*
ab Apoſtolis traditos. Quo nomine rectius hos homines appellaueris, quàm progeniem viperarum? de *Aug. epiſt. 118.*
quibus traditur, quòd niſi dilacerato & dirupto materno vtero, in quo conceptæ ſunt, naſci non poſſint.
Sic illi non ſe putant in lucem prodire, nomenque ſuum celebre poſſe reddere, niſi lacerent & proſcindant
eos quibus debent, ſi quem habent in ſacris literis progreſſum, verè degeneres filii, & quantum in ipſis eſt,

parricidę

patricidę. Sed adſcribamus Auguſtini verba, quò magis liquere poſſit, num ſit aliquid in iis reprehenſione dignum: Illa, inquit, quę non ſcripta, ſed tradita cuſtodimus quæ quidem toto terrarum orbe obſeruantur, datur intelligi, vel ab ipſis Apoſtolis, vel plenariis Conciliis, quorũ eſt in Eccleſia ſaluberrima auctoritas, cõmendata atque ſtatuta retineri. Sicut quòd Domini paſſio & reſurrectio, & aſcenſio in cœlum, & aduentus de cœlo Spiritus ſancti anniuerſaria ſolennitate celebrantur. Quid eſt in his verbis, quod non ſtellulis potius illuſtrandum, quàm obeliſco notandum ſit? Sed hoc non oſtenditur, inquit, firmis argumentis. Quid? an poteſt vllum eſſe firmius argumentum, quàm ſit vſus totius Eccleſiæ? Sed teneamus, inquit, quod ipſe ſcribit, non hoc ideo verum putandum, quòd ipſe ita ſenſerit, ſed tum demùm accipiendum, cum id vel per Canonicos auctores, vel probabili ratione verum eſſe docuerit. An autem probabilis ratio non eſt, quæ totius Eccleſiæ moribus eſt recepta, cùm ab Apoſtolorum temporibus vſque ad hæc noſtra ſemper ii dies fuerint ſingulari quadam ſolemnitate celebrati. Deinde manifeſtum eſt, inquit, quod Paulus ſcribit. Col. 2. Nemo vos iudicet in parte diei feſti: non eſt autem veriſimile, quòd alii Apoſtoli aliud aut diuerſum docuerint. De Iudęorum feſtis diebus loquitur Paulus: Chriſtiani verò quò minùs certos dies feſtos agerent, quibus memoriam Chriſti beneficiorum recolerent, nuſquàm Paulus vetuit. Poſtremò teſtificantur, inquit, alii ſcriptores, quòd non fuerit inſtitutum Apoſtolorum, leges de diebus feſtis condere, ſed veram pietatem docere. Quàm delectatur hæreticus hæretici ſententia? Quoties autem hoc iam admonuimus, huiuſmodi dies feſtos ad excitandam in animis hominum pietatem plurimum facere? Concludit tandem: Quare aut hęc traditio non eſt Apoſtolica: aut ſi eſt, non eſt data in perpetuam legem & ſingularem cultum Dei, ſed tãtùm ad externam eamque liberam diſciplinam, quę tantiſper obſeruari poſſit, dum exercitio pietatis vtilis eſſet: mutari autem poſſit, cùm inciperet pietati magis obeſſe quàm prodeſſe. Nos verò traditionem hanc Ignat. ad Philip. Apoſtolicam eſſe teneamus, quam ipſis etiam Apoſtolorum temporibus obſeruatam fuiſſe docet Ignatius: ſimul & illud perſuaſum habeamus, quòd data ſit in perpetuam legem, & ſingularem cultum Dei: nam hac ratione beneficiorum illius innumerabilium memoria nobis repręſentatur, & ad gratias pro illis agẽdas mẽtes hominum excitantur. Quare quoniam nihil eſſe poteſt exercitio pietatis vtilius, perpetuò nobis hæc traditio veniet obſeruanda. Et quia nullum vnquam tempus euenire poterit, quo pietati officere queat beneficiorum Dei recordatio, nunquam eam nobis mutare licebit.

Epilogus Brentii. Audiamus iam Epilogum Brentii: Quæ cùm de traditionibus ita ſe habeãt, inquit, manifeſtum eſt, quòd cùm Aſotici dicunt, veritatem Euangelii non tantùm in ſcriptura ſacra, verùm etiam in traditionibus ſine ſcripto contineri, & ſacram ſcripturam per traditiones interpretandam, adeoq́ue traditiones certiſſimum fidei fundamentum eſſe, Satan meditetur primum quidem abolitionem, aut ſaltem extremum contemptum ſacrę Scripturæ, deinde ęternam Eccleſię internetionem. Cogitat enim Eccleſiam à certiſſimis ad incertiſſima, à cœleſtibus ad elementa huius mundi, à diuis ad humana, denique ab oraculis Spiritus ſancti ad ſomnia & deliria prophanæ carnis abducere. R ſponſ. Ne iſtud Deus clementiſſimus ſinat, Eccleſiam ſanguine filii Dei redemptam, & electam eius ſponſam, ac ſcripturam cœleſtibus teſtimoniis confirmatam, & Eccleſiæ ſummi theſauri loco diuinitus commendatam in tantum periculum venire, vt illa quidem fundamenta ęternæ ſuæ ſalutis ex incertiſſimis hominum dogmatibus petat, hæc autem vaniſſimis Aſotorum ſomniis ſubiiciatur. Vide quæ ſit hominis impietas? De traditionibus Apoſtolorum loquitur, & audet eas vaniſſima Aſotorum ſomnia vocare? Etiam Apoſtoli iam illi ſunt Aſoti. Epilogus. Sed noſtrum viciſſim epilogum Sereniſſime Rex audire ne graueris.

Ex iis, quæ de traditionibus hactenus per nos dicta ſunt grauiſſimorum, doctiſſimorum, ſanctiſſimorumq́ue Patrum teſtimoniis, quorum iam inde a mille trecentis & amplius annis in Eccleſia Dei ſacroſancta ſemper fuit auctoritas, planum à nobis factum eſt, quòd veritas Euangelii non tantùm in ſcriptura ſacra verùm etiam in traditionibus ſine ſcripto continetur: quodq́ue non aliundè magis hęreſes natæ ſunt, quàm ex eo, quòd ſecundum ſuum ſenſum, non autem ſecundum eum, qui nobis per longam ſucceſſionem Epiſcoporum & Sacerdotum à Patribus noſtris, per manus traditus eſt, ſcripturas interpretari licere ſibi quiſque voluit: vt ſi quis certiſſimum fidei fundamentum eſſe traditiones dixerit, à vero nihil aberrauerit. Nam & primæ fuerunt in ædificatione domus Dei, quæ eſt Eccleſia, cum illis ædificata fuerit Eccleſia, priuſquàm extaret vlla ſcriptura. Et ſicut labefactato fundamento, quicquid ſuperſtruxeris, corruit: ſic vbi labefactatæ ſunt traditiones, nihil ibi firmum in fide, nihil fixum & ſtabile videre licet. Has igitur traditiones, cum ſummo ſtudio Satan abolere meditatur, nihil aliud quàm ęternam internetionẽ Eccleſiæ meditatur: cuius cùm ſalus non aliunde magis pendeat, quàm ex iugi & ea grata beneficiorum Chriſti recordatione, qua fit vt eius ineffabilem in nos amorem animis noſtris ſubinde recolentes in illius viciſſim amorem rapiamur, à quo ſic nos amatos eſſe recordamur, cùm non modò quos amaret, indigni, verùmetiam quos æternis afficeret ſuppliciis, digni fuiſſemus. Quæ cùm vnica ſit via eò aſcendendi, vnde noſtra cauſa Dei filius deſcendere dignatus eſt, vt ſicut illum de cœlo charitas detraxit, ſic nos viciſſim in cœlum charitas attraheret: hanc nobis felicitatem Satan inuidet, quòd nihil ei moleſtius accidere poſſit, quàm vt ex quibus ille merito ſuo deiectus eſt, illis nos potiri ſedibus contingat. Quamobrem hęc agit ſedulò, quandoquidem ad accendendum in cordibus noſtris amorem redemptoris noſtri nihil æque facit, atque iugis memoria beneficiorum illius, vt ea prorſus extinguat, & obliuione quadam obruat ſempiterna. Intelligit autem hoc ſibi tantò difficilius eſſe, quòd ea non modò monumentis literarum conſignata, verumetiam prędicatione, dierum obſeruatione, ſignis, imaginibus, geſtu, habitu, varioq́ue ritu & cęremoniis ſic auribus inculcata, ſic oculis ingeſta, ſic mentibus hominum impreſſa videt, vt ſine magno negotio, quod meditatur, præſtare non poſſit. Quid igitur? Gen. 3. Veriſſimè ſcriptum eſt: Erat autem ſerpens callidior cunctis animantibus. Nulla eſt aſtutia tanta, quæ cum

Satanę poſſit aſtutia comparari, qui non aliunde, quàm ex fraude, dolis & fallaciis conſtat. Nunquàm is aperto Marte congreditur, verùm quibuſcum illi res eſt, eos ex inſidiis adoritur. Transfigurat ſe plerumque in Angelum lucis, nihil minùs prę ſe ferens, quàm quod animo clauſum gerit. Perſpicit ille, quòd iſtis dierum obſeruationibus, quibus beneficia Chriſti natiuitatis, paſſionis, reſurrectionis, in cœlum aſcenſionis, Spiritus ſancti miſſionis, nobis in memoriam reuocantur: tum & ſignis ac cæremoniis ab Eccleſia receptis altiùs infigitur noſtris pectoribus eorum recordatio, quàm vel ſcriptura, vel prędicatione, vt quoàd iſtæ, quæ traditiones non ſcriptæ vocantur, abolitæ non fuerint, nulla ſit ſpes ea quæ meditatur, perficiendi. Quare fingit ſe maieſtatem diuinorum oraculorum, quę literis mandata ſunt, tueri velle, cui per hoc genus traditiones plurimum detrahatur: de illis itaque conuellendis prima illi cura eſt, quòd per eas beneficiorum Chriſti memoriam penitus mentibus hominum infigi videt, cùm prę ſertim in Eccleſia multò maxima ſit pars rudium & imperitorum, qui neque ſcripturas legere ſciũt, neque ſermonibus audiendis vacare ſemper poſſunt. Sic itaque ſecum cogitat: Si ſuſtuleris ea initio, quę cùm nunquàm non ingerantur oculis rudium, memoriã Chriſti beneficiorum eis excidere non patiuntur, non parum profeceris. Nam quod ad ſcripturas & ad prędicationem attinet, non perinde monetur iis vulgus, cùm non æquè intelligat, vel quę dicuntur, vel quæ ſcribũtur omnia: & ſunt multò plures, qui legere neſciunt, neq; datur omnibus audiendi facultas. Deinde verò ſuus erit & iis euertendis locus, niſi quòd non omnia ſimul tentãda ſunt, verùm ille potius imitandus eſt, qui caudę pilos equinæ paulatim vellebat. Quid autem? An non ſucceſſit Satanæ ſuum conſilium? Qui nihil aliud initio ſe meditari ſimulabat, quàm vt externos ritus & cæremonias, vt dierum obſeruationes, vt externũ Sacerdotium & ſacrificium abrogaret, num in hoc acquieuit? Quin is vlterius progreſſus, tandem faceſſere iuſſit externum quoque verbi miniſterium, quò ſic locus eſſet internæ Dei inſpirationi. Quantum autem hac in parte profecerit, obſcurum non eſt, cum auctoritate verbi Dei, ſublata ſit apud multos prędicatio verbi Dei. Sed nec intra has metas conſiſtit: Poſteaquàm ſuſtulit externa ſigna, ſuſtulit & prædicationem externã, ſimul etiam ad ſcripturas ipſas abolendas ſtudium ſuum contulit. Nam cùm perſuaſiſſet hominibus, omnia hęc externa ſigna, infirma quædam & egena eſſe elementa, ad quæ conuerti, quibus ſeruire Paulus vetuerit, quoniã & literas infirma vocant elementa Grammatici, quibus conſtant ſcripturę diuinæ, etiã has tanquàm infirma & egena elementa conatur in contemptum adducere, quò ſic tãdem & iis abolitis, eò perueniat, quò ſtatim initio cogitabat, vt memoriam Chriſti beneficiorum omnem funditus deleat. Vides pientiſſime Rex, quorſum eat Satanas? Initiò traditiones tantùm oppugnabat, mox & prędicationem & ſcripturam abolere conatur. Elementa ſunt traditiones? elementa ſunt & literæ, quibus conſtat ſcriptura. Quamobrem vbi prohibet Paulus, ne conuertamur ad egena & infirma elementa, quid aliud ſecundum iſtos, quàm ne ad ſcripturas cõuertamur, prohibet? quæ magis etiam vſitatè vocantur elementa, quàm quæcunque tandem cęremoniæ. Vides, quemadmodum euertere traditiones, ad ſcripturam etiam abolendam eſt feneſtram aperire? Inde cœleſtes Prophetæ, inde nobis nati ſunt SuencKfeldii. Euangelium igitur abolet, quiſquis traditiones abolet, ac quod veriſſimè ſcriptum eſt à Baſilio, fidei prędicationem ad nudum nomen contrahit. Quare tutiſſimum fuerit Aſotorum iſtorum vaniſſima ſomnia contemnere, qui tantoperè traditiones oppugnãt, & Spiritum ſanctũ audire per Paulum nos monẽtem: Itaque ſtate, & tenete traditiones, quas didiciſtis ſiue per ſermonem, ſiue per epiſtolam noſtram. Nihil eſt, quòd ſeparemus ab inuicem, quæ coniuncta Deus eſſe voluit. Non abducit à ſcriptura, qui cum ſcriptura teneri vult traditiones, per quas ſcripturis permultum & lucis & roboris accedit. Nam ſicut ſcripturę traditionibus, ita ſcripturis traditiones illuſtrantur, & eſſe firmiora conſueuerũt, quæ variis modis inculcantur, quàm quæ per ſolam ſcripturam ad memoriam hominum reuocantur: cùm præſertim non defuerint viri ſapientes, qui magis probarent contemplationem, traditionemque veritatis in animos, quàm in libros, ꝙ minùs tenaciter hærerent in memoria quę ſcripta, quàm quæ tradita eſſent. Quę cauſa etiã fuiſſe Lycurgo putatur, ꝙ quas condiderat leges, eas literis mandari nolebat: ꝙ ſi ex animis in animos trãsfuſæ eſſent, plus eas firmitatis habituras perſuaſum haberet, quàm ſi fuiſſent in literas redactę. Quę non ideo commemorantur à nobis, quaſi nos conſilium ſancti ſpiritus non laudemus, qui quæ principio per Patriarchas & Prophetas, deindę per ipſum Dei filium Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, poſtremò per Apoſtolos & Euangeliſtas dicta ſunt & facta, monumentis literarum conſignari voluerit: ſed quòd hoc quoque nomine ſatis laudare ſancti Spiritus conſilium non poſſumus, quòd non contentus hac vna ratione nobis ea pateſeciſſe, traditiones etiam non ſcriptas adiungendas putauerit, quibus magis etiam atque magis & explicarentur & inculcatẽtur, ſimul tenaciùs mentibus noſtris infigerentur, quæ ſunt nobis ad ſalutem noſtram neceſſaria.

2.Cor 11.

Quibus artibus Satan memoriã & venerentiam ſacrorum abolere conetur.

Gal.4.

Baſi.de Spiritu ſancto, cap. 27.

2.Theſſ.2.

Plato in Phædro, & epiſt. 2.

LIBRI QVARTI FINIS.

LIBER QVINTVS DE CATHOLICA ECCLESIA,

AVCTORE STANISLAO HOSIO CARDINALE, EPISCOPO VVARMIENSI.

Hæretici quoque ſibi nomen Eccleſiæ vendicant.

SIMIÆ cùm ſint ſimię, videri tamen homines affectant: ſic hæretici cùm ſint hæretici, cùm ſint ſuo ipſorum iudicio cõdemnati, cùm ipſi ſe præciderint, ipſi ſe è cœtu piorum, quem vocamus Eccleſiam, eiecerint, dici tamen & videri volunt Eccleſia. Neque verò nouum hoc eſt & inuſitatum. Mille iam & trecenti propè anni interceſſerunt, cùm ſcriptum eſt à Lactantio, quòd ſinguli quique cętus hęreticorum, ſe potiſſimum Chriſtianos, & ſuam eſſe Catholicam Eccleſiã putant. Quo vetuſtior etiam Cyprianus de Nouatiano memoriæ prodidit, quòd more ſimiarum, quæ cùm homines non ſint, homines imitantur, cùm ipſe in Eccleſia non eſſet, imò adhuc inſuper contra Eccleſiam rebellis extitiſſet, hoc ſibi vendicabat, vt apud ſe Eccleſiam eſſe diceret, ac nos hæreticos faceret. Suo quoque ſeculo narrat Hilarius, quòd Antichriſti ſynagoga ſe Chriſti Eccleſiam eſſe mētiebatur. Et de Donatiſtis ſcribit Auguſtinus, quòd Eccleſiam in Africa tantùm eſſe, eãq; non tota, ſed in parte Donati modò contenderent. An autem Bernardi quoque temporibus non fuerunt quidam, qui ſe vocabant Apoſtolicos, qui ſe Eccleſiam eſſe dicebant? ſed contradicebant ei, qui dixit: Non poteſt ciuitas abſcondi ſupra montem poſita. Horum temeritatem imitati ſunt proximis ſuperioribus ſeculis pauperes de Lugduno, quorum nunc Picar di ſunt ſoboles, qui & ipſi ſeorſum Eccleſiam colligunt, & ab ea Catholicos & Orthodoxos excludunt. Nihil itaque noui fecit noſtra tēpeſtate Martinus Lutherus, qui cùm ſe nefario ſcelere ab vnitate Catholica, tãquàm ab area Dominica ſeparaſſet, ſuo cœtui, quem collegerat, Eccleſię nomen vendicauit. Sed præclarè de Donato ſcripſit Auguſtinus, q̃ ſicut is Chriſtum diuidere conatus eſt, ſic ipſe à ſuis quotidianà concisione diuiditur. An autē idē Luthero non accidit? Conatus eſt is diuidere corpus Chriſti, an viciſſim à ſuis quotidiana conciſione non diuiditur? Primus hic orbem Chriſtianum in dicta cauſa condemnauit, & ab eo ſe nefaria pręciſione ſeparauit. An autem quod ipſe licere ſibi voluit, idem ſibi quoque licere debere non contendebant Carolſtadius, Zuinglius, Oecolampadius, Caluinus, & alii, qui ſunt ſectæ Sacramentariæ? cùm nec doctrina, nec impietate minus profeciſſent, quàm Lutherus. Fecerunt & ipſi ſibi profana conuenticula, quæ vocauerunt Eccleſiam: ſeque non minus ab ipſo Luthero, quàm ab orbe toto Chriſtiano diuiſerunt. Neque id non optimo iure. Nam ſi licere ſibi voluit Lutherus orbem Chriſtianum inauditum condemnare, & ab eo ſe per nefarium ſcelus ſeparare; quidni licere ſibi vellent itidem viri illi docti, vt ſicut in aliis multis ab orbe Chriſtiano, ſic in præcipuo quodam religionis noſtrę capite ab ipſo etiam Luthero diſentirent? Qui certè moleſtè ferre non debuit, quandoquidem ipſe perſuaſum habuit, ſe plùs in ſcripturis videre, quàm tot ſeculis viderit orbis Chriſtianus vniuerſus: ſi perſuaſum de ſe quoque viri illi docti habuerunt, ſe vidiſſe aliquid, quod videre Luthero nondum contigiſſet. Hallucinari potuit, quin hallucinatus eſt, ſi Luthero credimus, in multis totus orbis Chriſtianus: cur non æquè potuerit hallucinari, vel vna ſaltem aliqua in re, Martinus Lutherus? Doctus ille quidē cautus, & prudens apud ſemetipſū, ſed homo tamen. Certè ſcriptū eſt: Si alii reuelatū fuerit ſedenti, prior Propheta taceat. Nulla fuit Luthero cauſa, quamobrē ſic excandeſceret contra ſodales ſuos, cùm præſertim hūc in honorē haberent, q̃ eū ſibi viç demonſtratorē fuiſſe faterentur, ſicut in operis huius initio demõſtrauimus. Eundē honorē habet illi quoq; Balthaſar Pacimõtanus, quē primū volunt ætate noſtra pridē ſopitos ignes Anabaptiſtarū excitaſſe. Vidit is habere ſuã factionē Lutherū, habere ſuã & Zuingliū, nõ impunè modò, verūetiã cū quadã ſuis nominis laude. Cogitabat & ipſe ſecū: Quid impedit, quò minùs & nos celebre nomē noſtrū ad poſteros trãſmittamus? Cur & ipſi nõ cõgregemus cętū aliquē, ſicut Lutherus & Zuinglius fecerunt, ſeorsū ab orbe Chriſtiano, ſic nos quoq; ſeorsū & ab orbe, & ab illis? vt habeamus & ipſi noſtrã Eccleſiã, & ad iſtorū impietatem amplius etiã aliquid addamus. Quid autē? Nū idē à SuēcKfeldio quoq;, nū idē à Cãpano & Serueto, & aliis pleriſq; factū nõ eſt? Et eſt quiſquã ex iis, qui ſuū cœtū nõ vocari velit Eccleſiã? Verū dicet aliquis, Hos pro ſuis Lutherus nõ agnoſcit. At illi ex magna parte Lutherum ducem & antéſignanum ſuum agnoſcunt. Sed veniamus ad eos, qui ſunt citra cõtrouerſiam Lutherani. Flaccus nonne ſeorſum colligebat Magdeburgi? quandoquidē & Interimiſtas Lipſenſes, & Adiaphoriſtas VVittembergenſes è cœtu ſuo eiecit. An alibi non idem fecit Oſiander, qui ſuos etiam hortatur, vt ne credant Philippianis contra ſe, propterea quod ſunt plures: alioqui Papæ, inquit, crederetis & Concilio contra Philippianos, cùm ſint multò plures, quàm Philippiani. Ita ſeorſum Philippus, ſeorſum Flaccus, ſeorſum colligit Oſiander.

Lact. lib. 4. cap. 30. diu. narum in ſtitutionum. Cyp. ad Iubaianum.

Hilar. ad Conſtã tium.
Aug. epiſt. 50. 166. & alibi.
Bernard. ſer. 66. in Cantica.
Matth. 5.
Pauperes de Lugduno, Picardi, Lutherus.

Auguſt. de agone Chriſtiana, c. 29.

Lutheri ſoboles quàmo diſſimulat Eccleſiæ nomen arrogat ſibi.

Suenkfeld. Campanus. Seruetus.

Illyricus.

Oſiander.

Philippiani.

Sed & Brētiū ſeorsū à Philippo colligere, nõ obſcurè indicat ſeorsū ab eo cõſcripta Cõfeſſio, & Patribus in Synodo Tridentina oblata, tum q̃ in iuſtificationis articulo nõ cū Auguſtana, ſed cū Oſiandrina cõfeſſione ſentire videtur. Sic ſuam Philippus, ſuam Brentius, ſuam Flaccus, ſuam Oſiander habet factionem, nec eſt iſtorum quiſquam, qui ſuam non cupiat vocari Catholicam Eccleſiam. Sic eueniſſe videmus, quod ſcripſit

Brentius. Cur hæretici laborent Eccleſiæ nomen arrogare ſibi.

Auguſtinus:

Auguſtinus: quod à ſuis quotidiana conciſione diuiditur Lutherus, nam in dies plures eorum ſectas expectamus. Neque verò mirum id alicui videri debet, quòd hæretici tantoperè contendunt id, quod non ſunt, videri. Nam ſicut ad impugnandam legem verba legis, quemadmodum ab Ambroſio ſcriptum eſt, ſic ad euertendam Eccleſiam nomen Eccleſiæ obtendere conantur: adeò quòd de ſe ſuiſq; profert ex Paulo Brentius: Angelus Satanæ transfigurat ſe in Angelum lucis. Nam ſi talem ſe qualis eſt, exhiberet, non facilè cuiquam imponere poſſet. Quamlibet infeſti ſint hoſtes Eccleſiæ, non tamen ignorant, quanta ſit illius auctoritas. Sciunt eam eſſe corpus & plenitudinem Chriſti, columnam & firmamentum veritatis, perpetuum habitaculum Dei viui. Sciunt ab illa ſe ſcripturas habere: ſciunt illi peculiariter ſanæ intelligentiæ lucem eſſe promiſſam: ſciunt, qui in ſinu eius continentur, eis non poſſe non conſtare veritatem: deniq; ſciũt, quòd extra illam haud aliter, atque olim extra arcam Noë, ſalus non eſt. Hæc itaque cùm eos minimè lateant, cupiunt & ipſi membra corporis huius videri, neque minus quàm Orthodoxi, nomen Eccleſiæ Catholicę ſibi vendicant, quod inter alios Brentius quoque magnoperè contendit. Sed ipſum ea de re diſſerentem audiamus.

Amb. in commen. epiſt. ad Tit. ca. 3. 2. Cor. 11. Ephe. 1. 1. Tim. 3. Gen. 7.

Brent. ſer. de Eccleſia, & Catholicis. Pſal. 25. Actu. 19.

Si quidem, inquit, nomen ipſum tam Eccleſię, quàm Catholicę conſideraueris, non eſt eruditis ignotum, quòd latiſſimè pateat. Pſalmus meminit Eccleſię, hoc eſt, congregationis malignantium, & odit eam. In Actis Apoſtolorum Scriba vocat cœtum ſuum Ethnicorum Eccleſiam. Catholicum autem ſignificat vniuerſale. Et quia in cœtu humani generis iam inde à condito orbe nihil eſt magis Catholicum, nihil vniuerſalius & generalius, quàm peccare hypocriſi, & idolamaniæ ſtudere, rapere, furari, occidere, inuidere, adulterium committere, impoſturis operam dare, & alia ſcelera deſignare: idcirco ſi quis hypocrita aut idololatra, aut raptor, aut homicida, aut adulter, aut impoſtor ſe in impietate & ſcelere ſuo ſectari Eccleſiam profitetur, ſceleratè quidem faceret, non autem falſò loqueretur. Quòd ſi hac ſignificatione Aſotus & ſodalitium eius iactauerint ſe eſſe membra Eccleſię, & ſi de ſorte eorum dolemus, tamen nemo hominum credo, impediet, quò minùs Catholici vocentur.

Reſponſio. Quod Eccleſia, & quo Catholica dicta. Aug. ſer. 131. & ſer. 151. de tempore.

Videtur hic homo non aliunde quàm ex felle conſtare, tantum eſt in illo amarulentię. Cæterùm vtrunque tam Eccleſiæ quàm Catholicæ nomen, latiſſimè patere, dubium non eſt. Quam enim Eccleſiam Grȩci vocant, Latinè dicere poſſis euocatam concionem, ex quibuſcunque tandem ea ſit euocata, ſiue ex Ethnicis, ſiue ex Chriſtianis, ſiue ex piis, ſiue ex impiis. Sed & Catholica Grȩcè dicitur, quę Latinè vniuerſalis, hoc eſt, ſicut Auguſtinus interpretatur, toto orbe diffuſa: Quia diuerſorum, inquit, hæreticorum Eccleſiæ ideò Catholicę non dicuntur, quia per loca atque per ſuas quaſque prouincias continentur: hæc verò à Solis ortu vſque ad occaſum fidei ſplendore diffunditur. Dicimus autem, Catholica fides, Catholica Eccleſia, Catholicus homo. Cæterum Catholicus adulter, Catholicus impoſtor, Catholicus homicida, non dixit quiſquam Catholicus. Brentius eſt qui ita loquitur, quem nos cuperemus quidem, fidem habere Catholicam, vt ad Eccleſiam Catholicam pertineret, & Catholicus dici poſſet: ſed ſi non vult quicquam habere cum Catholicis commune, prętet quorundam in Eccleſia Catholica crimina, qui ſumus nos, qui quo minus nouę doctrinæ aſſertor nouo loquendi genere à ſe excogitato ſit Catholicus, impedire queamus.

Brent. de nomine Catholico. Reſponſio. Ratio Brentii.

Pergit Brentius: Quibus autem temporibus Arrius ſumma Chriſtianiſmi calamitas, cœpit virus ſuum in veram Eccleſiam Domini euomere, obtinuit vſus, & publicę leges poſteà confirmarunt, vt Catholici dicerentur, qui vniuerſam doctrinam Prophetarum & Apoſtolorum de vera & ęterna diuinitate Chriſti filii Dei ſequebantur: hæretici verò, qui Arrianam impietatem, aut aliam doctrinam pugnantem cum Prophetica & Apoſtolica profitebantur. Itaque ſi hoc vſu de Catholica Eccleſia loquendum eſt, nihil minus quàm Catholici cognomen in Aſotum & ſodalitium eius competit. Imò verò in re tuumq; ſodalitiũ Aſoticũ, nihil minus quàm Catholicæ nomen competit. Sed cauſam expendamus, quamobrem in nos Catholici cognomen cũpetere negat. Etſi enim, inquit, videntur, ſibi egregiè de æterna diuinitate Chriſti ſentire, tamen quia transferunt officium, quod ſolus habet Chriſtus verus Deus & homo, in humana opera, idcircò aut habent Ethnicas de diuinitate Chriſti cogitationes aut aliud verbis profitentur, aliud in latebris cordis ſentiunt: & ſequuntur multas impietates, quę manifeſtè cùm vera doctrina Prophetarum & Apoſtolorum pugnant. Hoc verò falſum eſt Brenti, quòd nos transferamus officium quod ſolus habet Chriſtus in humana opera. Quicquid eſt propitiationis, Chriſto tribuimus, qui factus eſt propitiatio pro peccatis noſtris: illud ſubinde Pſalmi vſurpantes, Apud te propitiatio eſt: & ab eodem Dauide docti ſic Deum alloquentes, Domine miſericordia tua in æternum, opera manuum tuarum ne deſpicias. Quæ verba ſic intelligimus, quemadmodum ea celebris Eccleſię Doctor Auguſtinus interpretatus eſt: qui cum his verbis Deum deprecans quiſque noſtrum vtimur. Non dico, Domine ne deſpicias opera manuum mearum, non me iacto de operibus meis. Exquiſiui quidem Dominum manibus meis nocte coram eo, & non ſum deceptus: ſed tamen non commendo opera manuum mearum. Timeo, ne cùm inſpexeris, inuenias plura peccata quàm merita: Hoc ſolum rogo, hoc dico, hoc impetrare deſidero, opera manuum tuarum ne deſpicias. Opus tuum in me vide, non meum. Nam meum ſi videris, damnas: tuum ſi videris, coronas, quia & quæcunque ſunt bona opera mea, abs te mihi ſunt, & ideo tua magis quàm mea ſunt. Num ita dicentes aliquid operibus tribuimus, quod ſolius eſt Chriſti? Noſtra de operibus doctrina Brenti, hæc eſt, quòd quatenus noſtra ſunt, quamlibet eſſe bona videantur, nihil tamen nobis proſunt ad vitam ęternam conſequendam: quatenùs autem Dei ſunt, quatenus opera ſunt manuum illius, ex ipſius beneficentia ſingulari, & iuſtitiæ titulo, & mercede regni cœleſtis digna habentur: Dei autem ſunt, & quòd ea Deus operatur in nobis, & quòd quicquid eſt in eis dignitatis, non eſt aliunde, quàm ex eo quòd ſunt reſperſa pre-

Reſponſio. 1 Ioan. 2. Pſal. 129. Pſal. 137. Auguſtin. Summa doctrina Catholica de operibus.

tioſo Chriſti ſanguine: cui debemus, ꝙ ea facientes, regni cœleſtis prȩmia conſequimur. Nam abſq; eo ſi eſſent, quicquid per omne vitæ noſtrȩ tempus & faceremus & pateremur, ne minimum quidem nobis prodeſſet ad gaudia regni cœleſtis aſſequenda. Quare ſicut ab Alberto Magno ſcriptum eſt, iuſtitia meritorum Chriſti fulget in virtutibus Sanctorum. Tolle iuſtitiam hanc ex eorum virtutibus, damnari poterunt, ſeruari non poterunt. Remota enim illa, omnis iuſtitia noſtra, mera erit iniuſtitia. Nullũ enim ab hominibus exire poteſt opus, quod ſi in ſe cenſeatur, confuſionem iuſtam non mereatur. Cùm rectè dictum ſit à Gregorio Pontifice, Sanctus vir quia omne virtutis noſtræ meritum eſſe vitium conſpicit, ſi ab interno arbitrio diſtrictè iudicetur, rectè ſubiungit: Si voluerit contendere cum eo, non poterit ei reſpondere vnum pro mille. Et alio loco: Ipſa noſtra perfectio, inquit, culpa non caret, niſi hanc ſeuerus iudex in ſubtili lance examinis miſericorditer penſaret. Docemus igitur nos, quod in Scripturis legimus, datam iri mercedem regni cœleſtis operibus noſtris: verùm non propter eorum, quatenus à nobis proficiſcuntur, dignitatem, ſed propter Chriſtum, cuius manuũ opera ſunt: ipſe eſt enim, qui viuens & habitans in nobis operatur ea: propter Chriſtũ, ad quem operantes reſpicimus: propter Chriſtum, qui dixit: Merces veſtra copioſa eſt in cœlis: propter Chriſtum, de quo ſeculis iã aliquot cantatum fuit apud vos vernacula gentis veſtræ lingua, quòd niſi natus puer ille fuiſſet, omnes eramus perituri. Nam niſi factus homo lauiſſet nos à peccatis noſtris in ſanguine ſuo, niſi dediſſet ſemetipſum pro nobis, vt nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret ſibi populum acceptabilem, ſectatorem bonorum operum, quid aliud eſſent vniuerſæ iuſtitiæ noſtrȩ, niſi pannus menſtruatæ? Quæſo te Brenti, quid eſt in hac doctrina noſtra, quod arrodere queas? Num ita dicentes transferimus in opera humana, quæ ſolius Chriſti ſunt? Certè quicquid in illis dignitatis eſſe dicimus, id omne non in aliũ, quàm in Chriſtum transferimus. Sic autem docti ſumus, non à priſcis tantum illis Patribus, verumetiam ab iis quos vos contemnitis, ſanctis Monachis & Doctoribus, Thoma, Alberto, Bonauentura, Scoto, Guilhelmo Pariſiẽſi, Guilhelmo Durandi, Gabriele Biel, Gerſone, Dionyſio Carthuſiano, qui floruerũt illis tẽporibus, quibus vos Euangelii lucem extinctam fuiſſe vultis: quorum teſtimonia produximus in Confeſſione noſtra Chriſtiana, vbi copioſè locum hunc tractauimus. Falsò itaque nos inſimulas, quòd transferamus officium, quod ſolus habet Chriſtus, in opera humana. Quin vos eſtis potiùs Brenti, qui Chriſti gloriæ detrahitis, qui crucem eius, quantum in vobis eſt, euacuatis, qui ſanguinis eius pretium imminuitis. Cui namque detrahitis, quando regeneratorum operibus detrahitis? Cui, niſi Chriſto, qui viuit, qui habitat, qui operatur in illis? Cuius, niſi Chriſti meritis & dignitati detrahitis, cũ operũ, quȩ fiunt ab illis, meritis detrahitis? Vnde enim meritũ operũ noſtrorũ? vnde dignitas eorum? Non aliunde, niſi ex precio ſanguinis Chriſti, quo reſperſa ſunt. Illius itaque dignitati derogaris, quando noſtrorum operum in fide factorum dignitati derogatis. Tolle pretium hoc ex operibus noſtris, non erit in illis meritum, niſi fortè gehennæ. Quid enim aliud fuerit precium hoc ex operibus noſtris tollere, quàm fidem tollere? qua certò perſuaſum habemus, id quod etiam hymnum recitantes Ambroſii, quotidie profitemur, perennem illam gloriam, qua ſpiritus beatorum in cœlo fruuntur, præmium ſacrȩ mortis illius eſſe, qua ſe Chriſtus in Cruce Deo Patri pro nobis hoſtiam obtulit in odorem ſuauitatis, vt nobis illum propitium redderet, mundaretq́ue ſibi populum acceptabilem, ſectatorem bonorum operum. Hoc qui nõ credit, nullum habere poteſt æternȩ vitȩ meritum, nec ei prodeſſe queũt ad illam conſequendam quæcunque tandem opera, quamlibet in ſpeciem bona ſanctaq; videantur. Cùm nihil ſit eo certius, quòd extra Chriſti fidem, Regni cœleſtis nullum ſit meritum, quandoquidem illa meritorum noſtrorum eſt initium. Cæterùm quæ fiunt opera bona in hac fide, quamuis natura ſua non ita munda ſint, vt in Dei, ſpirituumq́, beatorum conſpectu iuſtam confuſionem non mereantur. Nam & Luna non ſplendet, & ſtellæ non ſunt mundæ in conſpectu eius: quantò magis homo, putredo & vermis. Et verè dictũ eſt ab Auguſtino, quòd ad claritatem Dei, Sol nox eſt. Tamen quod illorum puritati deeſt, ſupplet hoc ille ſanguis Chriſti, de quo dicit Apoſtolus: Quòd emundauit conſcientiam noſtram ab operibus mortuis: de quo ſcribit etiam alius Apoſtolus: Sanguis Ieſu Chriſti emundat nos ab omni peccato. Et iterum alio loco: Dilexit nos, & lauit nos à peccatis noſtris in ſanguine ſuo. Et in eodem libro, de ſeruis Dei loquens. Hi ſunt, ait, qui venerunt de tribulatione magna, & lauerunt ſtolas ſuas, & dealbauerunt eas in ſanguine Agni. Et in fine eiuſdem libri: Beati qui lauant ſtolas ſuas in ſanguine Agni, vt ſit poteſtas eorum in ligno vitæ, & per portas intrent in ciuitatem. Dignum autem eſt animaduerſione, quod qui prius dixerat Chriſtum lauiſſe nos in ſanguine ſuo: idem ille de ſeruis Dei loquens dicit, quòd ipſi lauerunt ſtolas ſuas, & dealbauerunt eas in ſanguine Agni. Si priùs non lauiſſet nos Chriſtus in ſanguine ſuo, lauare ſtolas noſtras & dealbare, nulla ratione poſſemus. Quid enim ſunt ſtolæ noſtræ, de quibus ibi Ioannes loquitur, niſi opera noſtra, niſi virtutum noſtrarum indumenta, quæ nos ipſi prius abluti ſanguine Chriſti, poſteà lauamus atque dealbamus in eodem ſanguine Agni immaculati Domini noſtri Ieſu Chriſti.

Priuſquam in ipſius morte baptizati, priuſquam in ipſius ſanguine fuerimus abluti, nihil eſt quod ſtolas noſtras, nihil eſt quod opera noſtra lauare nos ac dealbare poſſe ſperemus. Poſteaquàm verò, (cuius Baptiſmus ſigillum eſſe dicitur) fidem ſumus conſequuti, quæ purificat corda noſtra, & eas quæ procedunt ex corde cogitationes & opera, quas Ioanni ſtolas appellare viſum eſt: tum demum lauare nobis eas atque dealbare licet. Verùm non aliter quàm in ſanguine eiuſdem Agni immaculati Domini noſtri Ieſu Chriſti, vt per quem loti ſemel ſumus atque dealbati, per eundem ſanguinem actiones noſtras iam dealbati dealbemus. Quoad enim aliquis mundus, & Chriſti ſanguine dealbatus non fuit, immundum erat quicquid per eum agebatur. Quin etiam poſteaquàm in morte Chriſti baptizati & mundi facti ſumus, ſi quod laudabiliter deinceps à nobis agebatur, in eo potius tanquam à nobis profecto, quàm in Chriſti ſanguine gloriabamur, in eo potius quàm in Chriſti ſanguine ſpem & fiduciam noſtram col-

locatam

Alb. Mag. art 3, q. 1 in 3. diſt. Petr. Lomb. li. 2.

Li. 9. Mora ca. 2. Lib. 5. Mora. c. 8.

Matt 5.

Apoc. 2. Tit. 2.

Eſa 64.

Confeſſ. Polon. cap. 73.

Qui Chriſti crucem, meritum & gloriam propriè detrahant.

In lib. quæſtion. veteris & noui Teſtamenti.

locatam habebamus, iam immundum eſſe cœpit hoc ipſo nomine, quod mundum erat futurum, ſi lotum in Chriſti ſanguine, dealbatumque fuiſſet. Quam etiam ob cauſam beatos vocat Ioannes, qui lauant ſtolas ſuas in ſanguine Agni, & eorum poteſtatem eſſe dicit in ligno vitę, eoſque per portas intraturos in ciuitatem illam cœleſtem, ciuitatem Hieruſalem, de qua ſcriptum eſt in eodem libro, quòd nihil coinquinatum intrabit in eam. In hoc ſanguine, mundæ ſunt & acceptæ Deo ſtolę noſtræ, hoc eſt, opera noſtra. Extra ſanguinem hunc, quamlibet rectè, laudabiliterque facta fuerint, pannus menſtruatæ ſunt omnia. Nihil in eis mundum, nihil dealbatum, nihil iuſtum eſt. Cùm rectè dictum ſit ab Ambroſio, quòd omnis iuſtitia noſtra, Chriſti ſanguis eſt. Quicquid igitur eſt in operibus noſtris, quod placere Deo, quod iuſtitię titulo cenſeri queat, quod iuſtam coram Deo confuſionem non mereatur, id omne Chriſti ſanguini ferimus acceptum, in quo ipſi priùs loti lauamus ac dealbamus ôpera noſtra, nec tamen eorum ſubſtantię, ſed ſanguini Chriſti tribuimus omnia, gloriam omnem, omne meritum in illum transferimus. Nam ſi conſideretur opus noſtrum in ſui natura, & ſecundum quod procedit ex libero arbitrio, quod his ipſis verbis narrat Diuus Thomas, non meretur vitam ęternam, quæ gratia Dei eſt. Hæc autem gratia, Chriſti ſanguis eſt, cuius merito meremur, quicquid meremur, vt præmium ſit mortis ſacræ perennis illa gloria. Habes, quę ſit noſtra de operibus ſententia, ſimul & illud ex his intelligis, impudens eſſe mendacium tuum, quòd ſcribis, habere nos Ethnicas de diuinitate cogitationes, & aliud verbis profiteri, aliud in latebris cordis ſentire. Veſtrum fuit hoc ſemper, & eſt hęreticorum proprium: nos quod corde credimus, ore confitemur. Eſt & illud falſiſſimum, quod ſcribis, ſequi nos multas impietates, nullam enim proferre potes.

Concluſio Brentii.

1 Ex his itaque falſis pręmiſſis tuis, falſam eſſe conſtat concluſionem illam tuam. Quare cùm nos diuina clementia eam teneamus de Chriſto & diuinitate ac officio eius, ac de omnibus reliquis articulis veræ religionis ſententiam, quam nobis tradit Prophetica & Apoſtolica doctrina, & quam tenuit ſemper vniuerſa verè piorum Eccleſia, iam inde ab initio totius orbis, nomen Catholicæ Eccleſiæ illis quidem optimo iure adimimus, nobis autem rectè vendicamus. Quę eſt huius hominis arrogantia? quę ſui obliuio? Quis autem Brenti, Iudicem te conſtituit? & quidem orbis totius Chriſtiani Iudicem, quem auſus es etiam inauditũ condemnare. Sed ſi vera eſt de articulis religionis ſententia, quam tenuerunt Simõ Magus, Marciõ Manichæus, Petrus Adelhardus, Ioannes VVicleff, Quintiliani, Pauperes de Lugduno, Eunomius, Ioninianus, Euſtachius, Vigilantius, Petrobruſſiani, Aërii, Felix, Iconomachi, Berengarius, & qui cum iſtis alii faciebant, rectè vobis nomen Catholicę vendicatis Brenti: Hi ſunt enim Patriarchæ veſtri, de quorum ſucceſſione gloriari verè poteſtis, cùm in eorum impios errores ſucceſſeritis. Sin autem ea potiùs eſt vera ſententia, quam de religionis articulis tenuerunt. Simon Petrus cum Apoſtolis, cum Clemente ſucceſſoribusq; ſuis omnibus in hunc vſque diem Ambroſius, Auguſtinus, Hieronymus, Chryſoſtomus, Epiphanius, Bernardus & alii ſancti Doctores Eccleſiæ (lõgum enim eſſet omnes enumerando recenſere) quos etiam vos pro Catholicis habetis: quandoquidẽ ab horũ doctrina diſceſſiſtis, illorum autẽ errores apertè profitemini, dic iam ipſe tu Brẽti, qui fuerunt illi, quorum veſtigiis inceditis? Pudet te proloqui? At magis pudere debebat, ꝙ eorũ errores amplexus es. Sed quãdo tu non vis, dicemus nos: Fuerũt orbis totius Chriſtiani iudicio heretici. Et vos igitur, quãdo cũ illorũ doctrina cõſentitis, à Patrũ verò noſtrorũ ſentẽtia diſſidetis, quos tamẽ Catholicos fuiſſe negare nõ poteſtis, hęretici eſtis, non Catholici, falſoque vobis Catholicorum nomen arrogatis.

Reſponſio. Brentianis cum ſuis falſo ſibi vendicare nomen Catholicum.

Quid Brentius Cathol. Eccleſia.

Nunc incipit nobis Brentius Catholicam Eccleſiam definire: Nos nunc, inquit, nomine Catholicę Eccleſiæ, intelligimus eũ hominũ cœtũ, qui verè credit in Chriſtum, Patriarchis olim promiſſum, per Prophetas annunciatũ, & per Apoſtolos in vniuerſo mundo prędicatum ac diuulgatũ. Producit poſteà loca ſcripturę, quibus id probare conatur. Atqui Brenti, in Chriſtũ Patriarchis olim promiſſum, per Prophetas annũciatũ, per Apoſtolos prædicatũ, credere ſe verè profitẽtur noſtro ſeculo, qui nõ à nobis magis, q̃ à vobis de præcipuis dogmatibus religionis noſtrę diſſentiunt Sacramẽtarii, Anabaptiſtę, Picardi, cœleſtes Prophetę, SuenckFeldius, & alii: Quin & olim in Chriſtũ verè ſe credere profeſſi ſunt Manichęi, Pelagiani, Donatiſtæ, Nouatiani, & multi alii hæretici: nõ igitur omnes ii ſunt, & fuerunt Eccleſiæ Catholicę membra? quod tu quidẽ concedere videris, qui nomẽ Eccleſiæ Catholicæ tã latè patere vis, vt omnes in Chriſtũ credẽtes ad eã pertinere dicas. Quamuis enim illud negari non poſſit, ꝙ qui verè credit in Chriſtũ, Eccleſiæ Catholicæ mẽbrum ſit, quis eſt tamẽ hęreticorũ, qui ſe nõ verè profiteatur in Chriſtũ credere. Quamobrẽ rectè Auguſt. inimicũ & defenſorẽ, cuius in Pſalmis fit mẽtio, vult hæreticũ intelligi. Nam & ipſe, inquit, eſt inimicus & defenſor, qui fidem Chriſtianã cùm oppugnet, videtur defendere. Nõ multos reperias hæreticos, qui ſe non profiteantur in Chriſtum credere, tanto nocentiores, quòd hoc ſolo nomine minùs caueantur à fidelibus.

Reſponſio.

Auguſt. in Pſal. 8.

Ac fatemur quidem, inquit Brentius, quòd præcipuè in publica pace & tranquillitate multi impii, hypocritæ, & impœnitentes, qui verbis tãtùm Chriſtũ & Euangeliũ eius confitẽtur, corde autẽ alieni ſunt à Chriſto, nõ tãtũ admiſceantur verę Catholicæ Eccleſiæ, ſed etiã tãta ſint hypocriſi, tanta potẽtia & auctoritate, vt fiant externi gubernatores Eccleſiæ, ac videantur in vero populo Dei, qui eſt verè Catholica Eccleſia, longè omnium primi. Si fateris hoc Brenti, cur igitur paulò antè, cùm idem diceret venerabilis vir Petrus à Soto, ſententiam illius damnabas, & ſolos electos ad Eccleſiã pertingre, nec ad alios, quàm ad illos iudiciũ de doctrina religionis referri debere contendebas? Verùm audiamus eum reliqua perſequentem. Sed hoc vtcunque ſe habeat, inquit, certè firmum, fixumque manet, quòd qui non verè credit in Chriſtum, non ſit verum verę Catholicæ Eccleſiæ membrum, nec verè fruatur eius Eccleſiæ beneficiis ac pęrogatiuis coram Deo, etiamſi videatur ſummus in Eccleſia Monarcha.

Brentii verba.

Reſponſio de malis in Eccleſia.

Certũ eſt, quòd viuum Eccleſię membrũ non eſt, qui nõ verè credit in Chriſtũ: quoniã verò quis credat,

quis non credat, ſolus ille ſcit, qui ſcrutatur corda & renes: nihil impedit, quò minùs eum, in quo publicã & legitimam profeſſionem fidei & vocationem agnoſcimus, pro vero Eccleſiæ mẽbro habeamus, etiamſi coram Deo verum membrum nõ ſit: Quin ſi talis ad Eccleſiæ gubernacula ſederet, propter hypocriſim eius non erit ſtatim irritum, quod ab eo geſtum fuerit. Nam vt verum illud ſit, quòd coram Deo non rectè fruatur Eccleſię beneficiis & prærogatiuis, rectè tamen fruitur coram hominibus, & ſiue baptizauerit, ſiue conſecrauit, ſiue abſoluerit, ſiue ius dixerit, hypocriſis hæc eius nihil impediet, quò minùs Eccleſiæ munera integra perficiat. Hactenus autem corã Deo non rectè fruitur, quòd dũ talis eſt, non aliam habet, quã expectet ſuę functionis mercedem, quàm pœnas gehennæ ſempiternas. Docet hoc autem Caluinus veſter, quòd etiã, qui mala conſcientia ad miniſteriũ acceſſit, corã Eccleſia ritè nihilominùs vocatus eſt. Verùm atrige nunc aures, & collationem audi, quam facit Brentius, videtur enim propiùs iam ad cauſam accedere.

Caluin. inſtitutionis ſuæ Cap. 8.

Agedùm, inquit, conferamus inter ſe Eccleſiam verã Catholicam & Eccleſiam Aſoticam. Catholica Eccleſia, ea videlicet, de qua nunc nobis eſt ſermo, conſtat ex gratuita & clementi electione Domini Dei noſtri per vnigenitum filium eius Ieſum Chriſtum in Spiritu ſancto: (Hoc probat Scripturis, quas nihil eſt neceſſe, recitare) Aſotica autem Eccleſia non conſtat ex electione Dei, ſed ſufficit, quòd ore confiteatur Chriſtum, etiãſi corde ſit Epicureo, & vita Sybaritica: ſic enim Aſotus ſcribit: Eccleſia cui promiſſio illa Chriſti facta eſt: Portæ inferi non præualebunt aduerſus eam, viſibilis eſt, nec ex electione Dei, aut vera fide & charitate internis pendet, vt quis ad Eccleſiam pertineat, ſiue vt ſubditus, ſiue vt Prælatus. Et iterùm: Nec gratia, nec certè interior aliqua virtus occulta requirenda eſt vel in membris, vel in miniſtris eius præter publicam & legitimam profeſſionem fidei & vocationem, vt ad eam pertineant, & eius munera integra perficiãt. Hìc nunc expende mihi, quo iure Aſotus vendicet ſuæ Aſoticę Eccleſię, quæ ad ſolam verè Catholicam Eccleſiam pertinent.

Reſponſio.

Quoties autem eadem iteras Brenti? vel ipſa vox Eccleſiæ, cuius tibi ſignificatio non eſt obſcura, cum ſis Grçcæ linguę minimè rudis, admonere te potuit, à vocatione ductum eſſe nomen, non ab electione: quod certò ſcio te non ignorare. Verùm excæcauit malitia cor tuum. Quis autem eſt, qui neget electos in Eccleſia eſſe? Sed Eccleſiam eſſe tantùm electorum, hoc eſt quod conſtanter negamus: Quin cum Chriſto, qui veritas eſt, dicimus, quòd multi vocati, pauci ſunt electi. Simul ex his verbis illud colligimus, quòd in Eccleſia plures peccatores quàm iuſti, plures mali quàm boni, plures reiecti ſunt, quàm electi. Intereà tamen & illud aſſerere non dubitamus, quotquot electi ſunt, eos non alibi, quàm in hoc vocatorum cœtu reperiri. Nam etſi poſſunt etiam eſſe alibi ſecundum Dei pręſentiam & prædeſtinationem, ad vocatorum tamen cœtum eos aggregari neceſſe eſt. Si quidem electionem, quam in ſeipſo alioqui abſconditam habet, vocatione demùm ſua tanquam certa teſtificatione Dominus manifeſtat & comprobat, & velut ſigillo quodam conſignat, vt in electis vocatio quędam ſit electionis teſtificatio. Vidit hoc etiam Philippus veſter Brenti: qui cùm admonuiſſet, in conſpectu omnibus ſemper eſſe debere Pauli dictum hoc: Quos eligit, hos vocauit: quotieſcunque, inquit, de Eccleſia cogitamus, intueamur cœtum vocatorum, qui eſt Eccleſia viſibilis, nec alibi electos vllos eſſe ſomniemus, niſi in hoc ipſo cœtu viſibili. Non electorum, ſed vocatorum cœtum is vocat Eccleſiam, iuxta nominis ipſius etymon: nec alibi, quàm in iſto cœtu viſibili vocatorum, electos eſſe dicit. Nam vocatos quidem videre nobis & agnoſcere licet: electos etiamſi videre poſſimus, non tamen agnoſcimus. Solus eſt Dominus, qui nouit, qui ſunt eius: ſecundum cuius hanc præſcientiam & predeſtinationem, quàm multę oues foris ſunt, inquit Auguſtinus, quàm multi lupi intus: & quàm multæ oues intùs, & quàm multi lupi foris? Quid eſt, quod dixi, quàm multę oues foris? Quàm multi modò luxuriantur caſti futuri? quàm multi blaſphemãt Chriſtum, credituri in Chriſtum? quàm multi ſe inebriant, futuri ſobrii? quàm multi rapiunt res alienas, donaturi ſuas? verùm tamen vocem alienam audiunt, alienos ſequuntur. Item quàm multi intùs laudant, blaſphematuri: caſti ſunt fornicaturi, ſobrii ſunt, ſe vino poſteà ſepulturi: ſtant caſuri, & non ſunt oues? De prædeſtinatis enim loquimur. Ex his verbis diſcimus, quòd alii ſunt in Eccleſia ſecundum Dei prędeſtinationem, & ii ſoli electi: alii ſecundum præſcientiam vocati tantùm. Illos nemo nouit niſi Deus. Nam etſi videatur aliquis hominibus electus, ac ſit etiam pro tempore: fieri tamen poteſt, quòd qui hodie intus eſt, cras foris: qui hodie ouis, cras lupus: qui hodie electus, cras ſit reiectus. De ſuis Apoſtolis dixit Chriſtus: Nónne ego vos duodecim elegi, & ex vobis vnus eſt diabolus? Fuit igitur inter electos etiam Iudas, fuit ouis, fuit intùs, verùm poſtea progreſſus foras, factus eſt lupus. Aequè fuit Apoſtolus Iudas atque Petrus, æquè prædicauit vt Petrus, ęquè baptizauit vt Petrus, nec impediebat quicquam ea res eius miniſterium, quo minùs ęquè foret efficax, quòd fur erat, quodque traditurus erat Dominum. Verùm hæc tu, ſicut dixi, Brenti, non ignoras. Quò nequior es, qui ſciens, prudenſque contra manifeſtam veritatem venire nõ vereris. Scis tu, quòd incerta eſſet ſalus Eccleſiæ, ſi ex miniſtrorum dignitate, ſanctitateq́; penderet: ſcis, ꝙ à vocatione nomẽ trahit Eccleſia, non ab electione, & multos in ea vocatos eſſe, paucos electos. Hęreſis ab electione nomen ducit, non Eccleſia: Non quòd à Deo electi ſint hæretici, ſed quòd, ſicut Hieronymus ait, eorum vnuſquiſque id ſibi eligit, quod illi melius eſſe videtur. Non acquieſcit in Eccleſiæ doctrina, ſed illius iudicio ſuum iudicium anteponens, ipſe ſibi dogma eligit, quod pertinaciter tueatur, vel nouum aliquod, vel alicuius ex iis qui pridẽ dãnati ſunt, quales ii ſunt quos paulò antè recenſuimus, ex quibus vos quoq; cõſarcinaſtis ea dogmata, quę nunc in vulgus ſpargitis. Ex tali electione veſtrã Eccleſiã conſtare nõ negamus, ſed hęc nõ Chriſti, verũ diaboli eſt electio. Cęterùm Eccleſia Catholica, etſi pertinent ad illam electi, quos vocatione ſua ſignat Deus, non ita tamen ex electione Dei conſtat, vt ſoli ad eam pertineant electi: niſi fortè electos uocatos intelligi velis, quomodo fuit electus etiam Iudas: quomodo etiam Am-

Eccleſia non eſt electorum tantùm.

Matth. 20.

In locis communibus.

Rom. 8.

Qui ſint electi, ſoli Deo cogniti.

2. Timot. 2.

Aug. tractat. 45. in Ioannem.

Duplex hominum genus in Eccleſia.

Ioan. 6.

Hier. in Epiſt. ad Tit. 3.

brofius

Ambroſ. 2. Tim. 1.

Iob. 5.

broſius interpretatur illud Pauli: Vocauit vocatione ſancta. Vocatio, inquit, ſancta eſt, cum electi ſunt ad gubernandum populum ſanctum Dei. Ex tali gratuita Dei electione quin conſtet Eccleſia, non negamus. Cæterùm ſi prædeſtinatos electos intelligis, Eccleſia illa triumphantium, quæ eſt in cœlis, ex ſolis conſtat electis: ſicut infernus ex ſolis reprobis. Hæc autem noſtra Eccleſia, quæ eſt ſuper terram, in qua perpetua quædam eſt militia, quam etiam ob cauſam vocatur militans, habet per Dei gratiam electos, quos cœlo Deus dignatur: habet alios vocatos quidem Dei miſericordia, ſed ſua poſteà culpa reiectos: quos iure ſuo ſibi vendicat infernus. Sed nihil eſt quòd hac de re plura verba faciamus, cùm res vel ipſa luce ſit clarior, & venerabilis viri Petri à Soto ſententia, cùm caput illud de auctoritate Scripturę tractaremus, copioſè ſit à nobis defenſa.

Pergit Brentius: Catholica Eccleſia renaſcitur non ex carne & ſanguine, non ex humana electione aut ſucceſſione, ſed ex Deo, per ſermonem Dei viuentis (quod ſcripturis probat) Aſotica autem Eccleſia fit ex humana electione & ſucceſſione. Dicit enim Aſotus, confugiendum eſſe ad ſucceſſionem non interruptam. Et vbi eſt, inquit, hæc Eccleſia Apoſtolis ſuccedens, ibi eſt verum Dei verbum. Scilicet hoc vult Aſotus, quod vbicunque poſſit ſucceſſio ab Apoſtolorum tempore in Eccleſia numerari, ibi ſit vera Eccleſia, & verum verbũ Dei. Quaſi verò ſucceſſores Apoſtolorum & auditorum ipſorum non poſſint eſſe impiiſſimi & ſceleratiſſimi nebulones. Quid igitur ad Eccleſiam Catholicam, quę filius Dei ſuę Eccleſię Catholicæ promiſit & præſtare ſolet.

Reſponſio.

Catholicum vniuerſa loca & tempora complectitur.

Quomodo Catholici de ſucceſſione glorientur.

Et hic locus de ſucceſſione tractatus eſt à nobis anteà pluribus: quem ſicut oppugnant omnes hæretici, ſic aſſerunt diligenter omnes Catholici. Sed ego non video Brenti, quomodo poſſitis Catholicorum vobis nomen vendicare, quandoquidem dum ſucceſſionem hanc oppugnas, in eorum, quos Catholicos fuiſſe negare non potes, doctrinam vos minimè ſucceſſiſſe, confiteris. Siquidem non quod ad vniuerſa loca, ad vniuerſa hominum genera, ad vniuerſas nationes pertinet, id ſolum Catholicum dicimus, verumetiam quod pertinet ad vniuerſa tempora. Cùm autem de ſucceſſione loquimur, non hîc dicimus, quod tu vis, ſimul vt fuerit demonſtratum, aliquem in locum alicuius Apoſtoli aut eius ſucceſſoris ſucceſſiſſe, vt ſtatim eſſe Catholicus exiſtimetur: Succeſſerunt aliquot in locum Athanaſii, qui fuit citra controuerſiam Epiſcopus Catholicus: locus eos non fecit Catholicos, quandoquidem à doctrina Athanaſii diſſenſerunt. Quando igitur nos de ſucceſſione gloriamur, de eo gloriamur, quòd in Epiſcoporum Catholicorum, quorum loca tenemus, doctrinam ſucceſſerimus. Verbi gratia: Negatis vos inuocandos eſſe Sanctos, aſſeueramus nos: probamus hanc doctrinam eſſe veram ex eo, quòd quibus ſucceſſimus nos, idem hoc docuerunt, non à centum, non à ducentis annis, ſed ab ipſis propemodum Apoſtolorum temporibus: non in hoc aut illo orbis terrarum loco, ſed in omnibus, quàm latè patet Chriſtianum nomen. Hac nos ratione Catholicos nos eſſe demõſtramus: quod quia vos facere non poteſtis, ideò ſucceſſionem hanc oppugnatis. Quod autẽ dicis, Eccleſiã noſtrã ex humana electione & ſucceſſione conſtare: ſi credẽtes omnes in Chriſtũ accipis Eccleſię nomine, falſum eſt: Talis enim Eccleſia fit ex Dei vocatione, non ex humana aliqua electione. Sin autẽ Eccleſiã intelligis Præſules & Præſidentes Eccleſiæ, ſicut illũ locum apud Matthæum, Dic Eccleſiæ, Chryſoſtomus interpretatur, & alii nonnulli, fatemur, quòd ex humana electione & ſucceſſione, quę fit per electionem, Catholica noſtra conſtat & Apoſtolica Eccleſia. Hominum enim miniſterio Deus in eligendis Eccleſiæ paſtoribus vtitur. Quid autem hîc ſit quod te offendat, equidẽ non intelligo. Niſi fortè hoc apud nos quoq; fieri vis, quod vos facere Propheta ſcripſit: Ipſi currebãt, inquit, & ego non mittebam eos. Requiritur apud nos miſſio, requiritur vocatio ſiue electio. Sic enim nos docuit Apoſtolus, dicens: Ne quiſquam honorem ſibi ſumat, ſed qui vocatur à Deo: qui autem rectè eligitur, is à Deo vocatur. Si vocatus eſt Matthias, quem vt in Iudæ locum ſuccederet, electum ab Apoſtolis eſſe legimus: quos homines fuiſſe non negabis. Num & hunc eiicies ex Eccleſia, quòd ex humana electione ſit factus Apoſtolus? Sed huic electioni præſtò adfuit, inquies, Spiritus ſanctus. Quanquam autem nos ab Apoſtolorum ſanctitate quàm longiſſimè remotos eſſe confitemur, nec cum hac Apoſtolica noſtras electiones comparamus, tamen & à noſtra electione non abeſſe Spiritum ſanctum confidimus. Sed electione veſtra fit, ais, vt in Apoſtolorũ locum ſuccedat impius aliquis & ſceleratus. Atqui, ſi quos ipſe Chriſtus duodecim tantùm elegit, fuit vnus ex eis diabolus: ſi quos minore etiã numero ſeptem tantùm Diaconos elegerũt Apoſtoli, fuit ex illis quoq; ſimiliter vnus diabolus: qui pręſtari poteſt ab iis, qui puri homines, quiq; tam longè ſunt ab Apoſtolorum dignitate diſiuncti, quò minùs inter eos, quos tanto numero eligunt, ſint etiam aliquot diaboli? Homines quidem eligunt homines ad munus Apoſtolicum, ad quod electus à Chriſto fuit Iudas: Ad ſalutem verò non eligit, niſi ſolus Deus, qui non de omnibus loquitur, Ego ſcio, quos elegerim. Optimè igitur & ſalubriter Gregorius cùm dixiſſet, quoniam vocati ſumus, nouimus: ſi ſumus electi, neſcimus. Tantò igitur, inquit, neceſſe eſt, vt vnuſquiſq; noſtrum in humilitate ſe deprimat, quãtò ſi ſit electus, ignorat: quia & ſi iam nouit hodie qualis ſit, adhuc cras, quis futurus ſit, neſcit. Quia ergo nulli de ſe certum eſt, electum ſe eſſe, reſtat, vt omnes trepidẽt, omnes de ſua actione formident, omnes in ſola diuina miſericordia gaudeant. Eligunt igitur homines ad miniſteriũ tantùm, quos eo dignos iudicant: eligit Deus non tantùm ad miniſterium, verumetiam ad cœleſtis regni conſortium, quos ipſe dignos iudicat. Ad miniſterium electos videmus, & neſcimus: ad regni conſortiũ electos, ſolus Deus nouit. Quamlibet autem ſit indignus, qui vocatur ad miniſterium, ſi Cypriano credimus, non fit abſque Deo talis vocatio. Sic enim ille loquitur: Non aliundè hęreſes obortæ ſunt, aut nata ſunt ſchiſmata, q̃ indè, ꝙ ſacerdoti Dei non obtẽperatur, nec vnus in Eccleſia ad tẽpus ſacerdos, nec ad tẽpus Iudex vice Chriſti cogitatur. Cui ſi ſecundum magiſteria diuina obtemperaret fraternitas vniuerſa, nemo aduerſus Sacerdotũ collegium quicquam moueret, nemo poſt diuinũ iudiciũ, poſt populi ſuffragium, poſt Coepiſcoporum conſenſum, Iudicem ſe non iam Epiſcopi, ſed Dei faceret: nemo diſſidio vnitatis Chriſti Eccleſiam ſcinderet, ne

An Eccleſia conſtet ex humana electione & ſucceſſione.

Matt. 18.

Hier. 23.

Hebr. 5.

Act. 1.

Ioan. 6.

Act. 6.

Alia hominum, alia Dei electio.

Ioan 13.

Greg. hom. 38. in Euangel.

Cyp. lib. 1 epiſt. 3 Vnde ſchiſmata naſcantur & hęreſes.

mo ſibi placens ac tumens, ſeorſum foris nouam hęreſim conderet. Niſi ſi ita eſt aliquis ſacrilegæ temeritatis ac perditæ mentis, vt putet ſine Dei iudicio fieri ſacerdotes, cùm Dominus in Euangelio ſuo dicat: Nónne duo paſſeres aſſe veneunt, & neuter cadit in terram ſine Patris veſtri voluntate? Cùm ille nec minima fieri ſine voluntate Dei dicat, exiſtimat aliquis ſumma & magna, aut non ſciente, aut non permittente Deo in Eccleſia Dei fieri? & ſacerdotes, id eſt, diſpenſatores eius, non de eius ſententia ordinari? Hoc eſt, fidem non habere, qua viuimus, hoc eſt, Deo honorem non dare, cuius nutu & arbitrio regi & gubernari omnia ſcimus & credimus. Audin' tu Brenti, quàm grauiter ſanctus Martyr in eos inuehatur, qui ſine Dei iudicio fieri ſacerdotes putant? quos quidem ſacrilegę temeritatis & perfidæ mentis eſſe dicit, & fidem habere quodammodo negat, neque ſuum honorem Deo tribuere. Aſſeritis omninò de ſententia Dei Sacerdotes ordinari, idque aut ſciente, aut permittente Deo. Sciente Deo fiunt electi, permittente reprobi: dat enim aliquando Deus Reges in furore ſuo. Electos nouit Dominus, de quibus dicit Paulus: Nouit Dominus, qui ſunt eius. Et Dauid: Nouit Dominus viam iuſtorum. Et ipſe Chriſtus: Ego cognoſco oues meas. Reprobos autem ſe neſcire fatetur ipſe, dicens illis: Neſcio vos vnde ſitis. Et fatuis virginibus: Amen dico vobis, neſcio vos. Quamobrem ſiue reprobi Sacerdotes & Pontifices eligantur, de voluntate tamen Dei eligi eos affirmat Cyprianus. Facit enim quandoq; Deus hypocritam regnare propter peccata populi, vt ſit ſicut populus, ita & Sacerdos. Solos autem eos Epiſcopos non de voluntate Dei fieri docet, qui extra Eccleſiam fiunt. Quamobrem etiamſi ſit Epiſcopus non ea pietate, qua eum eſſe præditum oporteret, tamen ſi conſtat, quòd is in anteceſſorum ſuorum, qui quidem Catholici fuerint, piam doctrinam ſucceſſerit, nihil impedit, quò minus Epiſcopi munere fungatur, nec ex eius improbitate quicquam ad eos, quibus præeſt, detrimenti peruenit. Sibi malus eſt, ſi malus eſt: tibi nihil officit, ſi factis eius malis non communicaueris. Verùm hæc ad faſtidium vſque ſic te cogente, quoties à nobis dicta ſunt?

Matth. 10. — *2. Tim. 2. Pſal. 1. Ioan. 10. Luc. 13. Matth. 25. Iob 34. Eſa. 34.*

Pergit Brentius: Eccleſia Catholica agnoſcit ſyncerā prædicationē verbi Dei, & verū ac rectū vſum Sacramentorū eius, ſicut ea tradit Prophetica & Apoſtolica ſcriptura, & vbicunque in toto terrarum orbe hæc prædicantur, & peraguntur, ibi veram eſſe Eccleſiam Catholicam, iudicandum eſt. Quod ſcripturis probat, quaſi quiſquam ſit, qui neget. Cęterùm hoc negamus, quod dicis, noſtram Eccleſiam, quam tu bellus ſcurra vocas Aſoticam, non relinquere verbum Dei in ſua ſynceritate, ſed deprauare ipſum alienis interpretationibus, & peruertere verum vſum Sacramentorum. Veſtra hoc facit Aſotica Eccleſia, non noſtra Catholica. Nā quod addis, nos negare, quòd ſynceritas verbi Dei & verus ſacramentorum vſus ſint certa ſigna, quibus vera Eccleſia cognoſcatur, non omninò negamus Brenti: verùm Petri à Soto ſententiam probamus, qui ſcripſit, fraudulenter & ſubdolè dici à vobis, ſigna certa quibus Eccleſia dignoſci poteſt, eſſe ſynceram Euāgelii prędicationem, & rectam atq; ſecundum Chriſti inſtitutionem Sacramentorum adminiſtrationem. Sūt hæc quidem Eccleſię ſigna, ſed non ita certa ſicut vos vultis, quandoquidem vix vlla eſt, aut fuit aliquando hæreſis, quæ ſibi ſigna iſta non arrogaret. Qui magis vnquā de ſynceritate verbi gloriati ſunt, quàm Arriani? Nū ideò penes eos fuit Eccleſia? Verum autem vſum Sacramenti Baptiſmatis, an ita ſibi ſolis Donatiſtę non vſurpatunt, vt ſicut Arriani, ſynceri verbi Dei poſſeſſione Catholicos excludebant, ſic iſti verum vſum Baptiſmi penes eos eſſe negarent, & ob eam cauſam vtriq, ſe eſſe Eccleſiam contenderent? Veniamus ad noſtri temporis hęreticos? Nónne de pręcipuis religionis noſtræ dogmatibus diſſident à vobis & Sacramentarii, & Anabaptiſtæ, & Picardi, & Seruetiani, & eiuſdem generis hæreticorum alia portenta? Atqui omnes ii ſic iſta ſibi ſigna arrogant, vt ea non magis nobis Chriſtianis, quàm vobis detrahant Lutheranis. Non igitur vel Petrus à Soto, vel Catholicus quiſquam negat has eſſe notas Eccleſiæ, cùm hęc Petri verba ſint: Fatemur hæc duo ſemper eſſe coniuncta, veram Eccleſiam & ſynceram prædicationem verbi. At verò ſynceritas verbi magis agnoſcitur ex veritate Eccleſiæ, quàm econtrà, quod præcipuè Irenęus & Tertullianus notarunt, quorū ibi verba profert, quòd apud ſolam veram Eccleſiam vera eſt ſacra Scriptura & vera traditio: atque idem dicit de Sacramentorum vſu. Videris Brenti, in Rhetoricis præceptis non infeliciter eſſe verſatus: vel ex iis diſcere poteras, eſſe vitioſum argumentationis genus, quod commune vocant, quod nihilo magis ab aduerſariis, quàm à nobis facit. Tale eſt, quo tu nunc vteris: dicis in Eccleſia tua ſynceram eſſe prædicationem verbi Dei, & verum vſum Sacramentorum. Dicimus nos, vtrunq; verius eſſe in Eccleſia noſtra Catholica, cùm in vtroq; præſcripſerimus, neque nos à vobis, ſed vos à nobis diſceſſeritis. Sed quid tandem tu vocas verbum Dei Brenti? Scripturas? Atqui eas à nobis, à quibus diſceſiſtis, habere vos negare non poteſtis. Quin id ingenuè fatetur Architectus hęreſeos veſtræ. Quamobrem hoc verbum Dei, quod ſcriptum eſt, noſtrum eſt: nec in eo quicquam iuris vendicare vobis poteſtis. Nam quòd eo vtimini, faciunt hoc omnes hęretici, faciunt & Iudęi, denique facit hoc etiam ipſe diabolus: vt vſus ſcripturarum nō poſſit eſſe propria nota, qua Eccleſia Chriſti à veſtra malignantium Eccleſia diſcerni queat. Sin autem verbum Dei vocatis eum Scripturæ ſenſum, quo Deus per Prophetas & Apoſtolos loquutus eſt (quod ſolum verè Dei verbum vocare licet) nos quidem certi ſumus verbum hoc apud nos eſſe: & ſicut Scripturas à nobis accepiſtis, ſic verbum Dei, quod eſt in Scripturis, à nobis, hoc eſt, à Patribus & conciliis, vos petere debere. Quoniam verò vos id vocatis in controuerſiam, quomodo vultis vt certa nota ſit, quod ipſi controuerſum feciſtis? quod eodem iure quo vos, æquè ſibi alii hęretici non minùs à vobis, quàm à nobis diſſidentes arrogant? Vel ſenſus ipſe communis admonere vos potuit, quod certum ſignum Catholicos diſcernens ab hęreticis eſſe non poteſt, de quo inter vtroſque controuertitur. Sed audiamus quomodo prius illud probet Brentius, quòd Catholica noſtra Eccleſia non relinquat verbum Dei in ſua ſynceritate, ſed deprauet ipſum alienis interpretationibus.

De ſignis & notis veræ Eccleſiæ. — *Reſponſio.* — *Scriptura non poteſt propria eſſe nota Eccleſiæ.* — *Brentius imprudens ad ſenſu ſcripturæ a dat Catholicos.*

Non enim recipit, inquit, ſcripturam, niſi & addat traditiones, & ſicut à Patribus & Conciliis exponitur.

Conſtat autem, quòd multæ traditiones quæ Apoſtolicę iactantur, pugnēt cum ſacra Sciptura, quemadmodum ſupra explicuimus: & quòd Patres atque Concilia ſcripturam ſępè & multum ſint interpretati, non iuxta ſenſum ſpiritus ſancti, ſed iuxta ſenſu humanæ prudentię.

Reſponſio.

Vide Brenti, ne quis ex tuis meritò tibi crimen præuaricationis impingat. Noſtrã enim, non eorum quos tuẽdos ſuſcepiſti, cauſam tueri videris. Quod enim potuiſti nobis dare teſtimoniũ illuſtrius, eſſe penes nos verbum Dei, quàm cùm dixiſti, nos non recipere ſcripturas, niſi addamus & traditiones? Hoc eſt, nos non tantùm ſcriptum, verumetiam viua voce traditum Dei vebum recipere: quod vt ita faciamus, admonemur Dei verbo ſcripto: Tenete tráditiones quas accepiſtis, ſiue per ſermonem, ſiue per epiſtolam.

2.Theſſ.2.

Quòd verò addis, nos non recipere ſcripturam niſi ſicut à Patribus & Conciliis exponitur, potuítne quiſquam clariùs demonſtrare, nos verbum Dei ſyncerum recipere, quàm his verbis abs te demonſtratum eſt? Nam qui recipit ſcripturas eo ſenſu, quo Patres interpretati ſunt & concilia, is demùm eſt, qui ſyncerũ Dei verbum recipit: qui verò recipit ſcripturam, non Eccleſiæ, hoc eſt, Patrum & conciliorum, ſed ſuo proprio ſenſu, is recipit quidem ſcripturam: ſed verbum Dei non recipit, quin pro verbo Dei nonnunquã recipit verbũ diaboli: quãdo nõ eam quæ Dei, ſed quæ Satanæ ſpiritu facta eſt, ſcripturarũ interpretationẽ recipit. Neq; verò mirũ hoc tibi videatur, ꝙ multos recipere Scripturam dicimus, verbũ autem Dei non recipere. Nam hoc ita fieri videtur etiã Paulus innuere, cùm alibi, tũ ad Theſſalonicenſes, ſcribẽs: Neq;, terreamini, inquit, neq; per Spiritũ, neq; per ſermonẽ, neq; per epiſtolam tanquã per nos miſſam, quaſi inſtet dies Domini.

2.Theſſ.2.

In priore, quã ad eos dederat epiſtola, dixerat Paulus: Nos qui viuimus, qui reſidui ſumus in aduentu Domini, nõ pręueniemus eos qui dormierunt.

Cap.4.

His verbis terrebãt eos nonnulli, quaſi iã inſtaret dies Domini. Monet igitur Paulus, ne terreantur, ꝙ non fuerit hoc verbũ ipſius, nec Spiritus ipſius hoc ſenſerit. Vides hîc, ꝙ qui terrebant per hãc epiſtolã Theſſalonicenſes, tenebant illi quidem Scripturam Pauli, verbum verò, quod per Paulũ Deus loquebatur, non tenebant: cũ ſuo, non Pauli ſenſu: ſuo non Pauli ſpiritu, Pauli ſcripturã interpretarentur. Quamobrem rectè eos monet Paulus, Ne quis vos ſeducat eo modo, proferẽs ſcripturã noſtram, & alienũ ſenſum illius adferens. Quod itaq; tu probri loco nobis obiicis, hoc eſt quod nos prędicamus, quod præ nobis ferimus, de quo gloriamur: nos nõ aliter ſcripturam recipere, niſi ſicut à Patribus & Cõciliis exponitur: hac vna re maximè nos ab hęreticis diſcerni perſuaſum habemus, de quibus ſcriptũ eſt: Væ Prophetis inſipientibus, qui ſequuntur ſpiritũ ſuũ, & nihil vident.

Ezech.13.

Nullus itaq; noſtrum in ſcripturis interpretandi ſequitur ſpiritũ ſuum, multò minùs Lutheri, vel Caluini, vel tuum Brenti: quòd eum eſſe Satanæ ſpiritum non dubitamus: verùm Eccleſię, hoc eſt, Patrum & Conciliorum ſpiritum ſequimur: quod eundem eſſe Chriſti ſpiritum, certum & indubitatum habemus. Nam cùm Eccleſia ſit corpus Chriſti, Chriſtus autem caput huius corporis, fieri non poteſt, quin capitis & corporis vnus atq; idem ſit ſpiritus.

Ephe.1.

Hoc itaq; ſpiritu Patrum & Conciliorũ ſcripturas interpretamur: & quod ii ſenſerunt, eſſe Dei verbum indubitanter aſſerimus. Quomodo autem in contrarium tibi res recidit? Videbaris velle nõ ex numero Catholicorũ eiicere, intereà verò, contra quam tibi fuerat deliberatũ, inuicto hoc argumento nos eſſe Catholicos declaraſti: quandoquidẽ ſcripturas nõ aliter recipimus, niſi ſicut eas Patres Catholici, & Catholica Concilia exponũt. Sic tuo ipſius teſtimonio ſumus Catholici, ſicut contrà vos hæretici: qui dũ ſuũ quiſq; ſpiritũ in ſcripturis interpretandis ſequimini, Patrum & Conciliorum ſpiritu neglecto, quem nunc videre licet in Germania, ſataniſmum inuexiſtis. Quod verò dicis, multas traditiones, quæ Apoſtolorum nomine iactantur, pugnare cum ſacra ſcriptura, in proximo ſuperiore capite falſum id eſſe demonſtrauimus. Et quamuis fieri poſſit, quòd Patrum aliquis non iuxta Spiritus ſancti, ſed iuxta ſenſum humanę prudentię ſcripturam fuerit aliquando interpretatus: tamen ſicubi plures in eandem ſententiam conueniunt, & ſi Patres in Conciliis Oecumenicis præſertim congregati, ſcripturam aliquam vnanimiter interpretantur, eorum ſenſum, ſpiritus ſancti ſenſum fuiſſe, minimè dubitamus.

Vſum verum Sacramentorum peruerti, quomodo Brent. probet.

Probat deinde Brentius, in Eccleſia noſtra Catholica verum vſum Sacramentorum peruerti. Sordidat enim, inquit, Baptiſmũ fictitiis appendicibus & humanis traditionibus.

Reſponſio.

At quas tu vocas fictitias appendices & humanas traditiones? Cur nominatim non exprimis? Intelligis, quibus vtimur nos, earundem ipſis etiam temporibus Apoſtolorum vſum fuiſſe: quæ cauſa eſt, quod proferre non audes: alioqui neceſſe haberes affirmare totis mille quingentis annis Eccleſiam non fuiſſe: cùm quæ peruertit vſum Sacramentorũ Eccleſiam eſſe neges: nec alium fuiſſe Bptiſmatis vſum per omne tempus id conſtet, quàm qui nũc eſt. Ac baptizat, inquit, nõ tantùm homines, quod Chriſtus inſtituit, verumetiam campanas, quę eſt impietas magica.

Eccleſia non baptizat campanas

Baptizari campanas mihi quidem inauditum eſt. Benedicuntur quidem iuxta formam in Pontificali Romano præſcriptam, verùm de Baptiſmo ne verbo quidem fit vlla mentio. De poculo, inquit, cœnę Domini, cùm Chriſtus dicat: Bibite ex eo omnes, & ſic Eccleſia Catholica vtatur. Aſotica Eccleſia dicit, Nolite ex eo omnes bibere.

Matth.26.

Imò & veſtra hoc dicit verè Aſotica Eccleſia Brenti, Nolite ex calice omnes bibere: Arcetis enim paruulos contra manifeſtum, vt Bohemis & Armenis videtur, Chriſti verbum, dicentis: Sinite paruulos venire ad me.

Matth.19.

Conſtat autem etiam Apoſtolorum temporibus, calicem non omnibus eſſe miniſtratum. Concludit iam tandem Brentius: Cùm ergo tantum ſit diſcrimen Catholicæ & Aſoticę Eccleſiæ, qua fronte audet hæc ſibi vendicare, quę illi tantum conueniunt: Reuera nulla frõs eſt in vobis Aſoticis Brenti, qui vobis Eccleſię nomen vendicare audetis, & Catholicis detrahere. Non multum frontis habere Caluinus quoq; videtur, neque magis nobis ęquus eſt, quàm ſitis vos: nondum tamen eò impudentię progreſſus eſt & audacię, vt nobis, qui Romani Pontificis auctoritatem agnoſcimus, Eccleſiæ nomen adimeret.

Calui. cap.8. inſtitutionis ſuæ.

Quamuis enim ille pro more veſtro plurimis conuitiis debacchetur in Pontificem, his tamen verbis vtitur. Hinc igitur patet, nos minimè negare, quin ſub Papæ quoque tyrannide Eccleſia maneat. Sic tu Sacramentarios etiam impudentia ſuperas & audacia.

Proſequitur

entii uerba. Proſequitur Brẽtius: Catholica Eccleſia interpretatur Patres, traditiones & concilia per ſcripturam, & ſcripturam interpretatur per ſcripturam, hoc eſt, eo ſenſu, quẽ Spiritus ſanctus in ſcriptura tradidit: Si nos, ala. 1. aut Angelus de cœlo prędicauerit vobis Euangelium præter id quod prædicauimus vobis, & quod nunc in et. 1. ſtinctu Spiritus ſancti literis ſacris mandatum eſt, anathema ſit. Habemus firmiorem Propheticum ſermonem, &c. Aſotica autem Eccleſia interpretatur ſcripturam per Patres, per traditiones, & per Concilia. In ſcriptura, inquit Aſotus, vera fides quęrenda eſt, ſed prout à Patribus traditur. Quid ergo commune eſt Aſoticæ Eccleſiæ cum Catholica?

eſponſio. Imò quid tibi filio Belial cum ſponſa Chriſti? Multa iam ad ranim vſq; diximus hac de re. Etiam ſacramẽ riptura per tarii ſcripturam interpretantur per ſcripturam, num ideò ſtatim illos eo ſenſu dices interpretari, quem Spiptura inter- ritus ſanctus in ſcripturis tradit? Num quem ipſi ſenſum adferunt, eum vos recipitis? Proferebant aduerſus tari quaten. Arrianos Catholici locum illum: Ego & Pater vnum ſumus: interpretati ſunt eum Arriani per aliam ſcri- an. 10. pturam: Vt ſint vnum, ſicut & nos: num hic fuit ſenſus Spiritus ſancti? Quis non videt, quàm hæc inepta an. 18. ſint? Facimus autem & nos Brenti, vt ſcripturam per ſcripturam interpretemur: Sed ſicubi non ſemper occurrit ſcriptura, quæ ſcripturam explicet, aut ſicubi diuerſum ſenſum adferunt hæretici, confugimus ad Patrum traditiones, & eorum interpretationem proferimus. Quod & veſtri faciunt, quando contra Sacramentarios & Anabaptiſtas ſcribunt, & fecerunt priſcis etiam illis ſeculis S. Patres noſtri, quoties illis vel cũ Arrianis, vel cum hęreticis aliis fuit dimicatio, ſicut ſuperius à nobis copioſè demonſtratum eſt. Verùm vide quid agas Brenti, peccas ipſe contra legem, quam hoc ipſo loco nobis fers. Intelligis, quam adfers ſcripturã, eam pro nobis contra te facere: ſunt enim verba Pauli: Si nos aut Angelus de cœlo prędicauerit vobis præter id, quod prędicauimus. Non dixit, pręter id quod ſcripſimus. Traditionem nobis, non ſcripturam commendauit. Id cùm te non fugeret, addis de tuo, Et quod nunc inſtinctu Spiritus ſancti literis ſacris mandatũ eſt. Vbi nunc eſt illud, quod toties contra nos profertis: Non addetis ad verbum, quod vobis loquor, nec ut. 4. auferetis ex eo? Nihil addi vis ad ſcripturas, & interim tamen addis ipſe, quod in verbis Pauli non eſt. Nos verò quòd explicandi gratia additum eſt per te, nõ reprehendimus: ſed idem iuris nobis quoque, quoties res poſtulat, non permitti: hoc eſt quod moleſtè ferimus. Cæterum qua tu nota nos excludere vis à Catholica, hæc nos vel maximè Catholicos eſſe deſignat: Catholicum eſt enim in Scriptura, veram fidem quærere. Quoniam verò falſum quoq; fidem ſuam in ſcriptura quęrunt hæretici, nõ hæc ſatis adhuc illuſtris eſt nota, qua Catholici diſcerni poſſint ab hæreticis. Cùm autem illud adiunxit Petrus à Soto, quod per te reprehẽditur, vt quęratur in ſcriptura, prout à Patribus traditur, hoc demum vere Catholicum demonſtrat. Nam à Patrũ ſenſu & conſenſu diſcedere, & iuxta ſuum ipſius ſenſum ſcripturam interpretari velle, quòd vos facitis hæreticum eſt Brenti, non catholicum, neq; legitimæ prolis, ſed ſeminis mulieris adulteræ.

Pergit Brentius: Catholica Eccleſia, ſi de doctrina ſermo eſt, fundatur ſuper doctrina Prophetica & Apoſtolica, nec tradit vlla dogmata extra eam doctrinam, quę ſcriptis Propheticis & Apoſtolicis continetur. Superſtructi ſuper fundamentum Apoſtolorum & Prophetarum ipſo ſummo angulari lapide Chriſto Ieſu. Auxilium nactus Dei, &c. Aſotica autem Eccleſia fundatur ſuper traditionibus & dogmatibus extra ſcripturã. Sic enim dicit Aſotus: Traditiones ſunt certiſſimum fidei fundamentum. Et iterum: Eccleſia tradit dogmata fidei extra ſcripturam. Quare cùm Aſotica Eccleſia ſit ſtructura alterius fundamenti, non habet com-eſponſio. mune habitaculum in ædificio catholicę Eccleſiæ. Qua ratione venerabilis vir Petrus à Soto traditiones certiſſimum eſſe fidei fundamentum docuerit, iam abundè diximus. Hoc ipſum autem nobis eſt teſtimonio, ꝙ Eccleſia noſtra fundatur ſuper doctrina Prophetica & Apoſtolica, quòd non ſolum ſcriptum, verumetiam ut 32. traditum Dei verbum recipimus. Sic enim nos docuerunt Prophetæ: Interroga patrem tuum, & annunciabit tibi: maiores tuos, & dicent tibi. Non te prætereat narratio Seniorum, ipſi enim didicerunt à patribus Theſſ. 2. ſuis, quoniam ab ipſis diſces intellectum: ſic nos docuit Apoſtolus: ſtate & tenete traditiones, quas didiciſtis, ſiue per ſermonem, ſiue per epiſtolam. Veſtra autem Aſotica Eccleſia, non fundatur ſuper doctrina Prophetica & Apoſtolica, quãdoquidem iuxta doctrinam illius traditiones nõ recipit. Neq; eſt Eccleſia noſtra, ſicut tu cauillaris, alieni fundamenti ſtructura. Nos enim aliud fundamẽtum non ponimus, præter id, quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus Ieſus: ſuper hoc ſuperſtructi ſumus, & ſuperſtruimus ipſi: nec ab eo diuelli nos vnquam patiemur.

Catholica Eccleſia, inquit Brentius, agnoſcit vnum ſolum caput ęternæ ſuę ſalutis tã in cœlo, quam in terra, Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum: & ad hunc ſolum Seruatorem ſuum alligata eſt: atque in hoc ſolo quærit veram & æternam ſuam ſalutem per fidem. Et vtitur quidem miniſtris ſuis, non vt dominentur, ſed vt ſeruiant ipſi: idq; non pro ſuo arbitrio, ſed iuxta regulam à ſacra ſcriptura præſcriptam. Solum autem Ieſum Chriſtum filium Dei agnoſcit Dominũ & ſponſum ſuum: & ex eo ſolo tam viuens, quàm moriens pendet. (Hoc probat ſcripturis: quaſi probationis res egeat: cùm omnes Chriſtum, & caput, & Dominum confiteamur.) Aſotica autem Eccleſia agnoſcit in his terris pro capite ſuo Rom. Pontificem, & eſt aligata ad prælatos, qui ſunt Ramano Pontifici ſubiecti, quos & Dominos ſuos, non ſeruos agnoſcit. Nec pendet ex ſolo Chriſto, nec quærit in eo ſolo ſalutem per fidem: ſed quærit etiam eam in contritione, in ieiunio, in horis canonicis, & in omnibus ſuis operibus, quibus confidit ſe gratiam Dei mereri. Dicit enim Aſotus apertè: Eccleſia eſt humana congregatio, & habet Prælatos & ſuperiores ſuos. Et addit quidem Aſotus: Hi ſunt miniſtri Chriſti, & diſpenſatores myſteriorum Dei. Quæ verba ſcribit Paulus, ſed nihil ad Aſoticos Prælatos. Mox autem ſubiungit: Alligata eſt iis tota Eccleſia non minus, quàm quęlibet alia reſpublica ſuis capitibus & gubernatoribus. Ac mox: Sine illis, hoc eſt, prælatis (quos ipſe vocat, ſed falsò, miniſtros Chiſti legitimos) non eſt Eccleſia.

Quantum

Reſponſio.

Quantum ingrederis mare Brenti? ſed nobis propoſitum eſt breuibus tecum agere. Nam ſi tractanda forent omnia, iuſtū volumen vix ſufficeret. Propterea negas penes nos eſſe Catholicam Eccleſiam, quòd agnoſcimus in terris pro capite noſtro Rom. Pontificem, cùm Eccleſia Catholica ſolum vnū caput agnoſcat Chriſtum. Quaſi verò qui pro capite Pontificem agnoſcit, non agnoſcat caput Chriſtum. Dicis etiam de catholica Eccleſia, quòd ſolum Chriſtum Dei filium agnoſcit Dominum. Num igitur nullus eſt in terris Dominus agnoſcendus, quia ſolum Chriſtum Eccleſia Dominum agnoſcit? Nū ideò ſapientiſſimus Princeps SIGISMVNDVS AVGVSTVS REX, & Dominus noſter eſſe deſinet, quia Chriſtum Regem & Dominum noſtrum eſſe confitemur? Eiuſmodi vocibus Brenti, ruſticos contra Dominos concitaſtis, & ſeruile bellum in Germania conflaſtis. Eſt caput Eccleſię Chriſtus: neque tamen propterea non eſt caput Eccleſiæ Pontifex? Eſt Rex & Dominus noſter Chriſtus, neq; tamen propterea non erit Rex & Dominus noſter SIGISMVNDVS? Quis eſt, qui neſciat, ſolum Chriſtum regere ac regnare in Eccleſia, & imperium hoc ſolo illius verbo exerceri atque adminiſtrari? Sed quia viſibili præſentia inter nos non habitat, vt voluntatem ſuā ore ſuo coram nobis declaret, hominum in hoc miniſterium adhibet, & quaſi vicariam operam: non ad eos ius, honoremque ſuum transferendo, ſed vt ſuum tantùm per eos opus agat ipſe, qualiter ad opus quoque faciendum artifex vtitur inſtrumento. Quare manet ipſe caput Eccleſiæ nihilominus: regit, regnat, & imperium exercet ipſe nihilominùs in Eccleſia: verùm opus hoc ſuum per Pontificem agit miniſtrum ſuum: non quòd non poſſit id per ſe ipſum ſine alio quouis aut adminiculo, aut organo præſtare: ſed hoc modo uiſum eſt illi, ſuam erga nos dignationem declarare, cùm ex hominibus ſumeret, qui pro ſe in mundo legatione fungerentur, qui arcanæ ſuæ voluntatis eſſent interpretes, qui perſonam denique ſuam repræſentarent. Deinde viſus eſt hic illi firmiſſimus vnitatis retinendæ nodus, quo Eccleſiam ſuam adſtringeret, ſi vnum aliquem illi præfeciſſet, cuius in ea gubernanda viſibili miniſterio vteretur. Vides Brenti, nihil detrahi Chriſto capiti, ſi ſubiectum illi Romanum Pontificem, caput in terris agnoſcamus? Non magis, quàm ſi caput Regni Poloniæ, Regem & Dominum noſtrum Sigiſmundum Auguſtum eſſe profiteamur. Non propterea non erit caput, non propterea non erit Rex & Dominus noſter Ieſus Chriſtus Dei filius: cui ſicut Eccleſiæ, ſic & regni caput ſubiectum eſt Nam cùm proprium ſit capitis munus, ſubiecta ſibi membra gubernare, facit hoc ipſe quidem Chriſtus virtute ſua: ſed intereà tamen ſicut in Sacramentorum adminiſtratione, ſicut in verbi ſui predicatione, ſic in Eccleſiæ ſuæ, regnorumque & prouinciarum gubernatione, hominum vti miniſterio dignatur: Principum quidem, Regū & Imperatorum, in regnis & prouinciis moderandis: Romani verò Pontificis in Eccleſia ſua gubernanda, quæ ſi non ex vnius alicuius auctoritate pendeat, nec Eccleſia, nec fides vna retineri poteſt, quemadmodum in confeſſione noſtra Chriſtiana fuſius eſt à nobis demonſtratum: eandem illa nunc repetere, nihil eſt neceſſe. Neque verò inuſitatum eſt hoc in Scripturis quòd capitis nomen hominibus tribuitur. Sic Sauli dixit Samuël: caput in tribubus Iſraël factus es: Sic de ſe Dauid: Conſtituit me in caput gentium. Sic apud Oſeam legimus: Ponent ſibimet caput vnum. Sic apud Paulum: Vir caput eſt mulieris. Quid autem Brenti? cùm ſemel atque iterum dixit Apoſtolus: Vir caput eſt mulieris, num ideò Chriſtum eſſe caput mulieris negauit? Minimè gentium: Verùm hoc dicere voluit, Chriſtum caput mulieri conſtituiſſe virum, vt eam gubernaret. An autem ideò non gubernat eam Chriſtus. Imò gubernat: ſed per virum, cui vult mulierem eſſe ſubiectam. Sic etiam cùm dicitur, Pontifex caput eſt Eccleſiæ: abſit vt Chriſtum excludamus, qui verè caput exiſtens, verè gubernat Eccleſiam. Sed ſicut mulieri virum, ſic huic ſponſæ ſuæ caput cōſtituit Petrum & eius ſucceſſorem, cuius miniſterio illam gubernaret, quando dixit, Paſce oues meas. Ipſe caput, ipſe gubernator eſt Eccleſiæ ſuę, ipſe Paſtor & Epiſcopus animarum noſtrarum: Sed intereà Petrum elegit. Petriq; ſucceſſorem, cuius in ea paſcenda, gubernandaq; miniſterio vteretur. Quem qui pro capite non cognoſcunt, in quot ſectas quàm diſſectas diſſecti ſint, vides ipſe Brenti. Ac niſi te datum iam in reprobum ſenſum totum Satanas poſſideret, nō poſſes non fateri, quòd vna Eccleſia, quin & vna fides apud eos eſſe nulla ratione poteſt, apud quos ſub inuiſibili capite Chriſto viſibile quoque caput in terris Pontifex vnus non agnoſcitur. Nec obſcurum eſt, quòd idem aliquando philipbus quoque veſter ſenſerit, cum ipſa magiſtra rerum experientia doctus, aliter conſentientem in Eccleſia doctrinam, vnitatemque fidei conſeruari non poſſe videret. Quid enim? ſi quod vos velle videmini, quiſque Rex in regno, quiſque Princeps in ditione ſua, ſe caput Eccleſię regni, ditionisque ſuæ conſtituat: quod poſt hominum memoriam factum vnquam aut vſquam neſcimus, prȩterquam hoc infelici ſeculo noſtro in Anglia: quam tamen cùm hæc ſcriberemus regnante pientiſſima Regina Maria, oculis miſericordię ſuæ tandē reſpexit Deus, errantesque in viam reduxit, & ad ouile ſuum aggregauit, niſi quod poſteà peccatis noſtris factum eſt, vt gaudium hoc noſtrum non eſſet diuturnum. Sed quid? ſi tale quiddam peccatis noſtris offenſus Deus permittat, per Deum immortalem, quale futurum eſſet monſtrum Eccleſia? quot capita? quot fides? quot confeſſiones eſſet habitura? Hæc eſſet Auguſtana vel Saxonica potius, illa VVirtembergenſis, alia Oſiādrina, alia Tigurina, alia Suenckfeldiana, alia picardina, alia Moncerana ſiue Mennoniana, aut ſi mauis, pacimontana, alia Seruetiana confeſſio: Quot principum voluntates, tot fides, tot confeſſiones uidere liceret: ſicut nunc in iſta Babylone Germanica, quam ȩdificauit Lutherus, vdemus omnes. Tale monſtrum ne ferre cogeremur in Eccleſia, cumprimis vtile viſum eſt & neceſſarium ad conſeruandam in ea tranquillitatem, ordinemq; retinendum, vt vnum aliquod ſub Chriſto capite caput Eccleſię ab ipſo Chriſto conſtitutum agnoſceretur, ad quod iuxta traditionem Apoſtolorum, & ſicuti ab Anacleto ſcribitur, iuxta iuſſionem ipſius Chriſti, de cauſis difficilioribus referretur, quòd n aliaō quàm hac ratione, vt vna apud omnes & eadem eſſet fidei confeſſio, prouideri poſſet. Hunc vos ordinem Brenti ferre non poteſtis, quòd eo ſaluo ſaluos eſſe vos, & errores veſtros diu conſiſtere non poſſe videtis. Quamobrē vt eum euertere queatis, omnes neruos

veſtros

Eccleſia & ſi ſolum Chriſtum caput agnoſcat, non negat tamen Chriſti vicarium Pontificem.

Chriſtus adminiſtrat per ſuos vicarios, & gubernat Eccleſiam.

Capitis nomen hominibus tribuitur in ſcripturis.

1. Reg. 15. Pſal. 17. Oſeæ 1. 1. Corin. 11. & ad Ephe. 5.

Ioan 21. 1. Pet 5.

Neceſſarius Eccleſia Pontifex & Paſtor ſupremus.

Cyp. lib. epiſt. 3. Primò Pontificem, deinde Cæſarem ſeditioſi negarunt eſſe caput.

veſtros contenditis. Neque verò noui quicquam in hoc facitis. Fecerunt hoc etiam ante vos Patres veſtri priſci illi hæretici. Veteres hæ ſunt & viſitatæ Satanæ artes, qui ſicut à Cypriano ſcriptum eſt, ob hoc Eccleſiæ Præpoſitum infeſtatione ſua perſequitur, vt gubernatore ſublato, atrociùs atque violentiùs circa Eccleſiæ naufragia graſſetur. Sed quid accidit apud vos Brenti: Principiò nihil aliud quàm pontificem Rom. Eccleſiæ caput agnoſcere noluiſtis, & eum reieciſtis: num intra fines hos conſtitit furor veſter? Nequaquam, ſed idem poſteà de nunquam ſatis laudato Imperatore quoque veſtro Carolo Quinto feciſtis. Sicut Eccleſiæ Pōtificem, ſic illum Imperii caput agnoſcere noluiſtis, & eadem auctoritate qua Pontificem, Imperatorem quoque veſtrum reieciſtis: contra quem etiam arma cœpiſtis, & eum iam non Imperatorem, ſed Carolum à Gandauo, viſum vobis fuit appellare. Verùm non defuit fideli miniſtro ſuo Deus, deque hoſtibus Euangelii ſui iuſtas eſt pœnas perſequutus. Sed de his ſatis. At verò Brenti, uel hoc nomine nos id quod ſumus dici debere Catholicos cenſemus, quòd ſicut ſemper à Catholicis fuit factitatum, & Eccleſię caput Pontifex Romanus apud nos & regni caput Rex à ſuis quiſq; agnoſcitur. Et eſt apud nos Eccleſia, ſicut ſcribis alligata ad Epiſcopos ſuos, qui ſunt Romano Pontifici ſubiecti: quod ante mille trecentos annos Cypriani quoque ſeculo ſic fuiſſe legimus obſeruatū. Sic enim loquitur ſanctus ille martyr poſt illa verba: Loquitur illic Petrus, ſuper quem ædificanda fuit Eccleſia: docens, quia etſi contumax & ſuperba obedire nolentium multitudo diſcedat, Eccleſia tamen Chriſtianorum non recedit, & illi ſunt Eccleſia, & plebs Sacerdoti adunata, & paſtori ſuo grex adhærēs. Scire debes, Epiſcopum in Eccleſia eſſe, & Eccleſiam in Epiſcopo, & ſi qui cum Epiſcopo non ſint, in Eccleſia non eſſe: & fruſtrà ſibi blandiri eos, qui pacem cum Sacerdotibus Dei non habentes obrepunt, & latenter apud quoſdam communicare ſe credunt, cùm Eccleſia, quę Catholica & vna eſt, ſciſſa non ſit, neque diuiſa, ſed ſit vtique connexa, & cohęrentium ſibi inuicem Sacerdotum glutino copulata. Vides, quemadmodum hic ad Epiſcopos Eccleſiam alligauerit, & qui cum Epiſcopo non ſint, eos in Eccleſia eſſe negauerit? eſt autem hoc moribus receptum in Eccleſia, Patrum vt nomen Epiſcopis tribuatur, qui quātò magis Eccleſiæ ſeruiunt vtilitati, tantò minùs pro ſeruis agnoſcuntur, quin etiā pr̄i Dominorum appellatione dignantur: de quibus per os Prophetæ loquutum aliquando Dominum eſſe ſciūt: Conſtitues eos Principes ſuper omnem terram: verùm ſic tamen, vt intereà meminerint Epiſcopi, quòd ſcriptum eſt ab eo, quē primum in terris Epiſcopum Dominus inſtituit: Non vt dominantes in cleris, ſed forma facti gregis ex animo. Pendet autem Eccleſia noſtra ex ſolo Chriſto: quærit in eo ſolo ſalutem per fidem: ſed non per veſtram illam ſpecialem, charitateq; deſtitutam: ſed per eam, de qua Paulus loquitur, fidem quæ per charitatem operatur. Per hanc fidem, qua fit, vt conteramur in corde noſtro, vt conuertamur ad Dominum in ieiunio, & fletu, & planctu: vt accedentes ad thronum eius gratię, ſupplices miſericordiam eius imploremus: per fidē hanc quęrit ſalutem in ſolo Chriſto. Neque confidit ſe primùm gratiam vllis operibus mereri poſſe: nam ſi gratia, iam non ex operibus. Et eſt hoc vulgatiſſimum etiam eorum doctorum, quos vocant Scholaſticos, axioma, quòd primam gratiam nemo meretur. Cæterùm gratiam pro gratia ſe conſequi poſſe confidit, hoc eſt, pro operibus in gratia factis ſperat adipiſci ſe poſſe vitam æternam, quam & ipſam gratiam vocat Paulus: non quia meritis non datur, inquit Auguſtinus, ſed quia data ſunt & ipſa merita, quibus datur. Data ſunt autem gratis: nam primam gratiam, qua fit, vt mereri poſſimus vitam æternam, nullis meritis aſſequi licet. Talem Eccleſiam, cuius nos eſſe membra profitemur, & præ nobis ferimus, etiam tu Brenti Catholicā eſſe negare non poſſes, niſi malitia cor tuum excæcaſſet, vt auribus audias, & non intelligas, videns videas, & non videas? Sed quid habes, quæſo, quod arrodas in Petri verbis? An hoc, quòd hominum congregationē eſſe dixit Eccleſiam? Certè non eſt Angelorum, & multo minùs quadrupedum. An quod addidit, habet Prælatos & ſuperiores ſuos? Quin tu cum Paulo iurgaris potiùs, qui dixit: Dedit quoſdam quidem Apoſtolos, quoſdam Prophetas, alios verò Euangeliſtas, alios paſtores & Doctores ad confirmationem ſanctorum. Iam verò illa quę ſequuntur. Hi ſunt miniſtri Chriſti, & diſpenſatores myſteriorum Dei, reverà ſicut dicis, nihil ad veſtros Aſoticos, ſed permultum faciunt ad noſtros præclaros Catholicos: quibus verè ſcribit Petrus, alligatam eſſe totam Eccleſiam non minùs, quàm aliam quamuis Rempub. ſuis capitibus & gubernatoribus. Eadem eſt ſententia ſanctiſſimi quoque martyris illius Cypriani, ſicut paulò anteà commemorauimus: qui & hoc in eadem illa ſcribit epiſtola, q. ſine prælatis, hoc eſt, Epiſcopis, quos Petrus à Soto verè vocat miniſtros Chriſti legitimos, non eſt Eccleſia. Reverà diſſipationem, vel ruinam potiùs, exitium Eccleſię molitur, quiſquis ordinem hunc vel abolere ſtudet, vel quaſi minùs neceſſarium eleuat. Neq; enim vel Solis lumen ac calor, vel cibus ac potus, tam ſunt præſenti vitę fouendæ ac ſuſtinendę neceſſaria, quàm eſt conſeruandæ in terris Eccleſiæ, Apoſtolicum & paſtorale munus.

Eccleſia ad Epiſcopus alligata.
Cyp. lib. 4. ep. 9.
Epiſcopi rectè etiam patres dicuntur.
Pſal. 44.
1. Petri 5.
Quomodo eccleſia ex ſolo Chriſto per fidem pendeat.
Galat. 5.
Ioel. 2.
Heb. 4.
Rom. 11.
Ioan. 1.
Rom.
Matth. 13.
Ephe. 4.
Sine Epiſcopis non eſt Eccleſia.

Hactenus collationem ſuam abſoluit Brentius, quam ſic à nobis eſſe tractatam exiſtimamus, planum vt omnibus factum ſit, cuius ipſe partis eſt, eam Aſoticam, Eccleſiam verò noſtram eſſe Catholicam. Aggreditur nunc ad promiſſiones, quę factę ſunt Eccleſiæ Catholicæ, quas verè docet ad Aſoticam, hoc eſt, ſuam Eccleſiam nihil pertinere. Quamobrem hac in parte non grauatim eius ſententiæ ſubſcribimus, nec locū hunc vllius confutationis indigere putamus: eſt enim veriſſimum, quod ſcribit, Aſoticam ſuam Eccleſiam nō eſſe ſponſam Chriſti, non acceptam Deo, non ſanctam, non formoſam, neque conſiſtere poſſe contra portas inferi, ſed expoſitam eſſe libidini Satanę, & omnium Angelorum eius, nihil in ea inueniri niſi mendacium & vanitatem: ac ſiquando veritatem profert, in mendacio eam profanari ac deprauari, non habere ſpiritum ſanctum, non habere Chriſtum pręſentem tutorem & ſeruatorem, non habere pium vllum commercium cum Catholica, non habere vllam auctoritatem iudicandi & probandi quamuis doctrinam, & de eius veritate vel vanitate teſtificandi: non exaudire preces eius, nec fructum eam aliquem Chriſti promiſſionum capere, ſed neceſſe habere in morte perire, & in tartarum perpetuò affligendam pręcipitari. Hæc eſt ſors,

Quæ ſors & hæreticas Eccleſia apud auctores.

hæc eſt hęreditas Aſoticę Eccleſię.

Fatetur Brentius Eccleſia hypocritas & impuros plane admiſceri, idq; contra Donatiſtas.

Proponit tandem Brentius dubitationem quandam, ſed pridem à nobis diſcuſſam. At enim, inquit, dices: Quid ſi Aſoticus quiſpiam impio & Lucianico corde admiſceat ſe veræ Eccleſiæ Catholicę, & profiteatur vnà cum piis doctrinam Chriſti tanta eloquentia, tanta prudentia, tantaq; externæ vitę honeſtate, vt eligatur publico ſuffragio in miniſtrum, adeoque Epiſcopum Eccleſię, num miniſterium huius eſſet veræ Eccleſiæ inutile & inefficax? An qui per eum baptizarentur, non verè eſſent baptizati? an qui per hunc audirent cœleſtem doctrinam, non poſſent ſpiritum ſanctum accipere? an qui ab hoc cœnam Domini ſumerent, nò ſumerent verum corpus & ſanguinem Chriſti? Dixi ſuprà, quòd fieri ſoleat, vt impii hypocritæ admiſceantur veræ Eccleſiæ: ea enim eſt ſors Euangelicæ ſagenæ, vt cùm in mare huius mundi iacta fuerit, contrahat ex omni genere piſcium, malorum pariter & bonorum. Sed & hypocritæ ſunt in externa congregatione & ſocietate veræ Eccleſię, tamen cùm ſint animo impio, Lucianico & Epicureo, nihil certius eſt, quàm quòd non ſunt illa Catholica Eccleſia, aduerſus quam non præualeant portæ inferi, quemadmodum Aſotus alicubi nugatur. Nihilominùs autem ſi fuerint ad miniſterium Eccleſię vocati, & docuerint, quæ pia ſunt, atque adminiſtrauerint ſacramenta iuxta inſtitutionem Chriſti, ipſi quidem ſunt Deo abominabiles miniſterio autem eorum efficitur id, ad quod Dominus ordinauit. Incrementum enim non eſt ordinis miniſtri, ſed Spiritus ſancti: qui cùm ſit liberrimus donorum ſuorum diſpenſator, & miſereatur cuius vult, non reſpicit, quod ad ſe attinet, organi indignitatem, ſed ſuam ipſius clementiam & liberalitaté. Itaq; repudiamus Donatiſtas, qui docuerunt Spiritumſanctum non eſſe per miniſterium malorum efficacem.

Reſponſio.

Soto quid affingat Brentius.

Et hæc de re Brenti, nihil eſt ꝙ plura tecum verba cómutemus. Nam & rixis his immorari diutiùs nolumus, quarũ nos pridem eſt pertęſum: & videris nũc propiùs tandẽ ad veritatẽ accedere: niſi ꝙ cùm veritate nó poſſis, médacio & calumnia Petrũ à Soto ſuperare conaris. Neq; enim hoc dixit vnquã Petrus, quodcũ tu dixiſſe fingis: ꝙ qui sũt animo impio, Lucianico & Epicureo, ſint illa Catholica Eccleſia, aduerſus quã non præualeant portę inferi: verùm verba illius hęc ſunt: Eccleſia, cui promiſſio illa Chriſti facta eſt, Portæ inferi non prꝙualebunt aduerſus eam, viſibilis eſt: nec ex electione Dei aut vera fide & charitate internis pẽdet, vt quis ad Eccleſiam pertineat, ſiue vt ſubditus, ſiue vt Prælatus: ſed vt viuum membrum ſit, hæc requiruntur. Quid igitur aliud dixit Petrus à Soto quàm quod à te quoq; nunc dicitur? etiam hypocritas eſſe in externa congregatione & ſocietate verę Eccleſię, quamlibet animo ſint impio. Quòd autem hi ſint illa ipſa Catholica Eccleſia, aduerſus quã non prꝙualebunt portę inferi, hoc nunquam dixit Petrus: ſed pertinere tantùm dixit ad illam externam cõgregationem & ſocietatem, & admiſceri illi veræ Eccleſię, cui hæc promiſſio facta eſt: eſſe illius mortua, non viua membra. Ac ſi quis talis in miniſtrum Eccleſiæ, ſiue Epiſcopum, ſit electus, efficax eſſe miniſterium eius. Si quando cõgregatur Concilium, fieri poteſt, vt inter Epiſcopos reperiantur, qui ſint impio corde & externa vitę honeſtate impietatem ſuam tegant: num ideò non erit illis dicendæ ſententiæ locus? Certè de talibus non eſt hominis iudicium, cùm ſcriptum ſit. Homo videt ea, quę patent. Dominus autem intuetur cor. Non eſt hominis, vt ſecùs iudicet de homine, quàm videt: cordis iudicium Deo relinquendũ eſt. Neq; fas eſt, cuius non videas niſi bona opera, de eo ſecùs iudicare: cùm etiam quę ſunt ambigua in meliorẽ partem interpretari, Chriſtianæ ſit charitatis. Ac rectè monet Auguſtinus: Quæ vides, iudica: quæ non vides, Deo committe. Tu autem eò audaciæ prorupiſti, vt etiam de corde hominis, quod ſolius Dei proprium eſt, tibi iudicium arroges. Verùm ſcopus veſter, cùm iſta ſcribitis, hic eſt: vt ſi quis fortè ſit externà vitę ſanctitate præditus, qui diſſentiat à vobis, & impia veſtra dogmata condemnet, excipere cõtra eum poſſitis, ꝙ impio corde ſit & Lucianico. Quid autem eſſe poteſt à modeſtia, charitateq; Chriſtiana magis alienum? Sed ſi charitatem haberetis, ab Eccleſia Dei vos nunquam præcideretis.

1. Reg. 16.

Aug. ſer. 238. de tempore.

De malis Doctoribus ferendis, aut etiam exterminandis.

Quod autem addis Brenti: Si impii hypocritæ docuerint pugnantia cũ cœleſti doctrina, & peruerterint verum vſum Sacramentorum Chriſti, quòd nulla amplius nec reuerentia, nec obedientia obſtricta eſt eis Catholica Eccleſia, etiamſi fuerint anteà legitimè vocati: quin potiùs neceſſe habet Eccleſia eos fugere & vitare, ac ſi fieri poteſt, ab ouili Chriſti tanquam lupos arcere: veriſſimè ſcriptum eſt à te Brenti. Nam quoàd aliquis fuerit externè quidem Chriſtianus, corde verò Lutheranus, quandoquidem quę non videmus, Deo cõmittere iubemur, qui ſcrutatur corda & renes, ferendus eſt in externa iſta congregatione & ſocietate verę Eccleſiæ. Simul vt autem in lucem proferre cœperit impia veſtra dogmata, & peruertere more veſtro verum Sacramentorum vſum, etiam ſi paſtor alicuius Eccleſiæ, & ad hoc munus legitimè fuerit vocatus, iam oues ei nulla neque reuerentia, neq; obedientia ſunt obſtrictæ: quin eum fugere debent, & ab ouili tanquam lupum arcere: præcipuè poſtquam Iudicis Eccleſiaſtici ſententia pronunciatus fuerit impiorum Lutheri dogmatum aſſertor, & è cœtu piorum exterminatus. Vides quàm pulchrè nobis in hoc extremo actu tecum conueniat?

De Ioſe Io. 1. 2. Ex nobis prodierunt. ſed non erãt ex nobis.

Cęterùm nihil eſt, quòd ſtomacheris venerabili viro Petro à Soto, quòd in vos accommodauerit illa verba ex epiſtola Ioannis: Ex nobis prodierunt, ſed non erant ex nobis: nã ſi fuiſſent ex nobis, permanſiſſent vtiq; nobiſcum. Quid enim potuit magis aptè & appoſitè dé vobis dici? Quæſo te Brenti, vt ipſe diligentiùs hæc verba excutias, & videas, an non rectiſſimè quadrant in vos. Primum illud, nunquid veriſſimum non eſt, ꝙ à nobis prodieritis? Eſt hoc certè manifeſtiùs, quàm vt vllo modo negare poſſitis. Ante quadraginta hos annos certum eſt & indubitatum fuiſſe vos nobiſcum in eodem ouili Chriſti: vnanimes in eadem domo Dei nobiſcum habitaſſe: in qua ſimul agnum comedebatis: commune fuit vobis nobiſcũ altare, communis Cathedra, communia ſacra omnia. Non audiebantur tum illæ voces: Ego ſum Lutheri, egò Zuinglii ſiue Caluini, ego Balthaſaris Pacimontani ſiue Mennonis, egò Suenckfeldii, ego Serueti ſiue Campani, ego Philippi Melanchthonis, ego Brentii, ego Oſiandri, ego Flaccii, ego neſcio cuius alterius Suermeri: nihil horum ante

Conſenſio & pax Eccleſia ante Lutheraniſmum.

Rom 15. Gene 11. Acto 4. Pſal. 132. Iudic. 20. quadraginta proximos ſuperiores annos fuit auditum: ſed vnanimes vno ore honorificabamus Deum & Patrem Domini noſtri Ieſu Chriſti. Terra labii fuit vnius, & eorũdem ſermonum. Multitudinis credẽtiũ erat cor vnum & anima vna: & ſicut horrendum dæmonibus, ſic iucundum fuit Angelis ſpectaculum, cùm viderent habitare fratres in vnum: cùm cernerent illum verè populum Iſraël de quo ſcriptum eſt: Egreſſi ſunt omnes filii Iſraël, & pariter congregati quaſi vir vnus. Stans omnis populus, quaſi vnius ſermone reſpondit. Conuenit vniuerſus Iſraël ad ciuitatem quaſi homo vnus eadem mente, vnoq; conſilio. Congregatus eſt populus quaſi vir vnus in Hieruſalem. In hoc itaque populo Iſraël, in hac vnitate fidelium, in hac Eccleſia noſtra Catholica vos aliquando Brenti fuiſtis. Ipſa vos genuit, ipſa vos in ſinu ſuo fouit aliquandiu, in ipſa veram fidem profeſſi eſtis, ſed ex ea poſteà per ſchiſma ſacrilegum exceſſiſtis, vt rectè poſſimus de vobis illud *Pſal. 54.* Pſalmi dicere: Si inimicus meus maledixiſſet mihi, ſuſtinuiſſem vtique, & ſi is qui oderat me, ſuper me maligna loquutus fuiſſet, abſcondiſſem me forſitan ab eo: Tu verò homo vnanimis, dux meus & notus meus, qui ſimul mecum dulces capiebas cibos, in domo Dei ambulauimus cum conſenſu. Cedo Brenti, non *Auguſtinus in Pſal. 54.* ambulauimus in domo Dei cum conſenſu ante quadraginta hos annos? Vnde ergo nunc iſta diſſenſio? Qui intus erat, inquit Auguſtinus, foris factus eſt: ambulauit mecum in domo Dei cum conſenſu: aliam domum erexit contra domum Dei. Quare illa relicta eſt, vbi ambulauimus cum conſenſu? Quare illa deſerta eſt, vbi dulces capiebamus cibos? Conſtat ergo iam Brenti quòd ex nobis prodiſtis, quòd intùs aliquando nobiſcũ *De loco Ioannis, Non eratis ex nobis.* fuiſtis, nunc autem foris facti eſtis, Reſtat iam, vt videamus, an illud quoq; de vobis rectè dictum ſit, quòd non eratis ex nobis. Probat hoc Ioannes his verbis: Nam ſi fuiſſent, inquit, ex nobis, permanſiſſent vtique nobiſcum. Cùm in Eccleſia nobiſcum fuiſſetis, corporibus tantùm fuiſtis, non autem ſpiritu: falſoq; fidelium nomen obtendebatis. Nam ſi verè fideles fuiſſetis, nunquam ab Eccleſia defeciſſetis. Quare ſicut paleæ licèt in eadem area tritico ſint permixtæ, non tamen in tritico cẽſentur: ita vos, licèt in eadem Eccleſia, quæ Chriſti corpus eſt, veris membris permixti fueritis, in illis tamen cenſeri non potuiſtis. Præclarè Auguſtinus: O-*Aug. in epi. Ioan. tractatu.* mnes hæretici, omnes Schiſmatici ex nobis exierũt, id eſt, ex Eccleſia: ſed non exirent, ſi ex nobis eſſent. Antequam exirent ergo, non erant ex nobis. Sic erant, inquit, in corpore Chriſti, quomodo humores mali: quã-*Pſalm. 130.* do euomuntur, tunc releuatur corpus. Sic iſti quando exeunt, tunc Eccleſia releuatur: & dicit, quando eos euomit, atq; proiicit corpus, ex me exierunt humores iſti, ſed non erant ex me. Quid eſt, Nõ erant ex me? Nõ de carne mea præciſi ſunt, ſed pectus mihi premebant cùm ineſſent. Vides, q̃ & hoc bellè quadret in vos, qui cùm ambularetis in magnis & mirabilibus ſuper vos, nouas quaſdam opiniones inuexiſtis, vt vos à Chriſti corpore, nefario ſchiſmate ſeparare, quàm ab illis diſcedere malueritis.

Catholici accuſantur Antichriſtianiſmi per Brentium. Sed non potes ferre Brenti, quòd in vos hæc Ioannis verba accommodentur. Dicis accuſaſſe vos Catholicos Antichriſtianiſmi, q; impia doceamus, q; inſtitutionem Sacramentorum Chriſti deprauemus: neceſſitatem itaq; ſalutis veſtræ exegiſſe, vt colluuiem eorum, qui in Apoſtolica doctrina non permanſerunt, deteſtaremini, & quàm contento poſſetis, curſu fugeretis. Accuſaſtis nos Antichriſtianiſmi Brenti? Quid autem? Num ſufficit accuſaſſe? Num cauſam propterea legitimam habuiſtis, diſceſſionem à nobis faciendi? Conuictos certè tanti criminis, non accuſatos tantùm oportuit. Quin vos Antichriſtianiſmi multò veriùs eſtis accuſati: neq; defuerunt inſignes aliquot Academiæ, quæ doctrinam veſtram impiam iudicarent. Penes quem autem hac de re & eſt, & fuit, & erit ſemper ſtatuendi poteſtas, fruſtrà portis omnibus inferi reluctantibus, *Lutherani quo modo iudicati.* Romanus Pontifex hæreticos uos pronunciauit. Sed & in comitiis Imperialibus VVormaciæ proſcriptionis decretum contra vos latum eſt. Tot eorum ſententiis, penes quos fuit legitima iudicandi poteſtas, vos Antichriſtos illos eſſe declaratum eſt, de quibus in hac epiſtola ſcribit Ioannes. Cæterùm vos Brenti, quis iudices conſtituit orbis totius Chriſtiani? Quando autem dies illi dicta? quando cauſæ dicendæ poteſtas facta? quando quidquam eorum obſeruatum eſt, quæ in legitimis iudiciis obſeruari conſueuerunt? Quis autem nos condemnauit? Idem ille qui accuſauit. Ergo & accuſatorum, & iudicum officio iidem vos functi eſtis. Quibus hoc legibus cautum, quibus moribus receptum fuit vnquam? Etiam apud immanes Barbaros iudicis officio non fungitur, niſi cui legitimè poteſtas hæc fuerit mandata. Deinde citatur tamen reus, cauſæ dicendę poteſtas illi permittitur, neq; & accuſatoris & iudicis perſonam eidem ſuſtinere fas eſt. Itàne ſoli vos licere vobis vultis, contra ius gentium venire, naturæ ordinem peruertere, diuinas, humanaſque leges con-*Sectarii ſimul accuſatores & iudices orbis.* culcare, Barbaros etiam ipſos immanitate ſuperare? Sed vide Brenti, poſteaquàm vos per ſummam iniuriam ius vobis arrogaſtis, orbem Chriſtianum inauditum Antichriſtianiſmi accuſandi ſimul & condemnandi, quemadmodum exemplo veſtro prouocati, idem ſibi ius in vos veſtri quoque paulò pòſt vſurpauerũt. Quis inter omnes magis fidus Achates Martini Lutheri fuerit, quàm Caroſtadius? Verùm vix toto biennio durauit hæc inter eos amicitia. Sicut Lutherus orbem Chriſtianum, ſic ipſe pari auctoritate viciſſim Antichriſtianiſmi Lutherum accuſauit, ſimul & condemnauit. Idem fecit Moncerus, idem non de vobis magis Lutheranis, quàm de Caroſtadianis ſiue Zuinglianis, non ita multò pòſt ſtatuerunt Balthaſar Pacimontanus & Menno: idem de omnibus vobis poſteà Suenckfeldius, Campanus, Seruetus, & hoc genus hæreticorum alia portenta. Sed & Flaccius Illiricus, quam ſententiam tulerit contra interimiſtas & Adiaphoriſtas, obſcurum non eſt. Permiſiſtis vos vobis, cùm nullam haberetis auctoritatem publicam, Antichriſtianiſmi Chriſtianum orbem non uocatum, non auditum accuſare, ſimul & condemnare, & ab eo vos *Pro Papa ſe quiſque gerit in Germania.* nefario ſchiſmate ſeparaſtis? Sibi quoque idem eodem iure permitti voluerunt iſti. Nam ſi fas eſt vnicuiq; de doctrina iudicare, & quam ipſi viſum fuerit, tanquam impiam condemnare, ſibi quoq; fas eſſe putauerunt, vt idé de veſtra doctrina ſtatuerent, quod de totius orbis Chriſtiani doctrina per vos fuerat conſtitutum. Hæc res nobis peperit Sataniſmum hunc, quo nunc æſtuat Germania, dum ſe pro Papa quiſque gerere vult, dum ſibi fas eſſe putat & accuſatoris & iudicis officio ſimul fungi, dum & illud licere ſibi cupit, vt

quos impios ipſa indicta cauſa iudicauerit, ab eis diſceſſionem faciat, ſeorſum cœtum congreget, ſacrilegũ altare contra legitimum erigat, Cathedram peſtilentiæ contra Cathedram ſalutis conſtituat. Vbi ſic omnis ordo peruertitur, ibi florere Sataniſmum, & ordine ſublato, horrorem neceſſe eſt conſequi ſempiternum. Sed de his ſatis.

An vnitas ſignũ certum Eccleſiæ.

Proponit aliam quæſtionem Brentius, ſed priuſquam ei reſpondeat, interrupto orationis curſu, aliò delabitur. Vehementer enim eum illa verba pupugerunt, quæ Petrus à Soto veriſſimè ſcripſit: Vnitas certũ ſignũ eſt Eccleſiæ, diſceſſio autem proprium ſignum hæreſis. Quamobrem omnes neruos contendit, vt ea refutare poſſit. Si intelligit, inquit, vnitatem per ſe certum eſſe ſignum Eccleſiæ, & diſceſſionem per ſe propriũ eſſe ſignum hæretici, quid furioſius? Quid enim? Itáne certum eſt, ibi eſſe Eccleſiam, vbi eſt vnitas? Fateor nihil eſſe amabilius, nihil iucundius vnitate, mutuaq; charitate & concordia. Et in hoc, inquit Chriſtus cognoſcent omnes, quòd diſcipuli mei ſitis, ſi charitatem habueritis inter vos mutuò. Sed num quæuis charitas, quæuis concordia, quæuis vnitas certum & infallibile ſignum eſt veræ Eccleſiæ, vt quæuis diſceſſio propriũ ſignum hæreſis?

Ioan. 13.

Reſponſio.

Sudes eſt in oculis hæreticorum nomen charitatis, & vnitatis: quod quoties audiunt, ſuam ſibi diuiſionẽ exprobrari putant. Neque malè coniiciunt. Quamobrem nulla de re minùs libenter dici audiunt, quàm de vnitate & charitate, de qua etiam quoties de iuſtitia loquuntur, ne verbo quidem fieri volunt mentionem, ſed ſola fide ſe iuſtificari contendunt. Fidẽ enim habere ſe poſſe cũ dęmonibus cõmunem intelligunt: charitatem ſi haberent, neq; dęmones, dęmones, neq; hæretici eſſent hæretici. Verè autem dictũ eſt ab Auguſt. Non exiſtimo quenquam ita deſipere, vt credat ad Eccleſię pertinere vnitatem, qui non habet charitatem. Non autem, ait idem, habet Dei charitatem, qui Eccleſiæ non diligit vnitatem. Atqui non eſt alia certior Eccleſię nota, quàm ſit vnitas, quam etiam ob cauſam in ſymbolo Conſtantinopolitano, quod poſt lectum euangeliũ in Eccleſia cantari conſueuit, cùm quatuor notis Eccleſia Dei deſcribatur, quibus eam ab Eccleſia Satanæ diſcernere liceat, primo loco ponitur, quòd ſit vna. Nam ſicut fides non eſt niſi vna, vt quicquid præter vnam fidẽ eſt, perfidiã eſſe, non fidẽ dicat Hilarius: ſic Eccleſia quoq; nõ eſt niſi vna, vt quicquid præter vnã eſt Eccleſiã Satanæ ſynagoga, nõ Eccleſia rectè vocetur. Neq; verò non intelligit hoc Brentius, eſſe certiſſimũ & maximè propriũ Eccleſiæ ſignũ vnitatẽ: quare cùm ſit res manifeſtior, quàm vt ambigi de ea poſſit, rixã nobis de nomine ſuſcitat. Etiã inter Turcas, etiam inter latrones eſſe dicit vnitatẽ. At nobis Brenti, non de Turcis, non de Iudæis, non de latronibus, ſed de Catholica Eccleſia ſermo nunc eſt: itaque non de illorum, ſed de huius vnitate nunc loquimur. Scimus & malis non deeſſe ſuam vnitatem, quia nihil Eccleſię pernicioſius eſſe poſſe, in ſuis moralibus docet Gregorius. Verùm nos nunc non loquimur de vnitate carnis, de qua ſcriptũ eſt: A ſcintilla vna augetur ignis, & ab vno doloſo augetur ſanguis: ſed loquimur de ſpiritus vnitate, quam diligenter nobis commendat Paulus, atq; vt eam, ſupportantes inuicem in charitate, ſeruare ſolliciti ſimus in vinculo pacis, hortatur. Hanc autem vnitatem ab eo ſeruari docet Hieronymus, qui non rapitur omni vento doctrinæ, neque in morem ſtulti, quaſi luna mutatur. Hic locus, inquit, vel maximè contra hæreticos facit, qui pacis vinculo diſſipato atque corrupto, putant ſe tenere ſpiritus vnitatem, cùm vnitas Spiritus in pacis vinculo ſeruetur. Quando enim non idipſum omnes loquimur, & alius dicit, Ego ſum Pauli: Alius, Ego Apollo: alius, Ego Cephæ: diuidimus ſpiritus vnitatem, ac eam in partes ac membra diſcerpimus. Quibus verbis, quàm his, clariùs depingi potuiſtis? An non rapimini vos omni vento doctrinę? An non in morem ſtulti quaſi luna mutamini modò non in horas? nunc Lutheriſtæ, mox Caluiniſtæ, non ita multò poſt Anabaptiſtę: ſicut in Monaſterienſi ciuitate factum eſſe iam commemorauimus, & fieri quotidie videmus. Deinde verò: Nonne fuimus omnes ante quadraginta hos annos pacis vinculo colligati? Eramus vnum corpus, vnus ſpiritus, ſicut vocati fuimus in vna ſpe vocationis noſtrę: vnus Dominus, vna fides, vnum Baptiſma, vnus erat Deus & Pater omnium. Cedo Brenti, quis diſſipauit, quis rupit hoc vinculum pacis? quo primùm auctore factum eſt, vt non idipſum omnes loqueremur? vt diceret hic, Ego ſum Lutheri: alius, Ego Zuinglii: rurſus alius, Ego Pacimontani, vel Suenckfeldii, vel Serueti. Perfrica frontem, & ex tuis auctorem fuiſſe nega. Scio, tibi quàm minimum frontis eſſe, nondum te tamen ita pudorem omnem abieciſſe puto, vt quod vel ipſa luce ſcis eſſe clarius, id negare audeas. Eſt igitur Eccleſię pręcipua dos vnitas, & vnum omnium certiſſimum ſignum, quo Catholica dignoſcitur ab hæretica, quam quanto ſtudio commendatam nobis Chriſtus voluerit, indicat illius precatio, qua vſus eſt ad Patrem ſuum cœleſtem illa ipſa hora, qua iam erat ſemetipſum traditurus pro nobis oblationem & hoſtiam Deo. Quid enim aliud pręcatus tum eſt, quàm vt vnum cum ipſo, vnum & inter nos eſſemus? quod non pro iis tantùm orauit, qui tum præſentes aderant, verùm & pro iis, qui credituri eſſent per ſermonem eorũ: quotquot in præſenti crederent, quotquot poſteris etiam ætatibus alii per alios eſſent credituri: hos vt conſertam coronã patri tum offerens vnionis Eccleſiaſticę cathena verè aurea colligari petiuit vniuerſos, vt omnes vnum eſſent: ex vniuerſis qui continua ſucceſſione Euangelium ſuſcepturi erant, vnam congregationem conſtituens, quæ propterea Catholica, hoc eſt, vniuerſalis Eccleſia nominatur, vt quę non in aliqua orbis parte, ſicut veteris religionis populus, ſed vniuerſo orbei neq; ad certum aliquod tempus, ſed ad cõſummationem vſque ſeculi: neque peculiariter ex Iſraelitis, ſed ex omnium hominum nationibus eſſet congreganda, ad incomprehẽſibilem inter ſeſe & cum ipſo vnionem: quam quò diligentius retinere ſtuderemus inter nos, nihil aliud quàm vinculum illius pacem teſtamento nobis legare dignatus eſt: quin & mortis illius tam acerbæ, tam etiam ignominioſæ, non alia cauſa fuit, quàm vt filios Dei, qui erant diſperſi, congregaret in vnum. Sed vos Brenti, & quòd nobis teſtamento per illum legatũ eſt, repudiaſtis: & precationem ipſius ex incredibili quędam erga nos charitate profectam, nullum vobis fructũ afferre paſſi eſtis: & immenſum illud crucis & mortis illius beneficium, quantùm in vobis eſt, irritum &

Contra Creſ. lib. 1. cap. 10. Lib. 3. de Baptiſmo contra Donatiſtas cap. 16. Ad Conſtantinum.

Greg. lib. 41 c. 3. Eccleſ. 11. Quæ vnitas arguat Eccleſiam. Epheſ. 4.

Hiero. in epiſt. ad Ephe. cap. 4.

1. Corinth. 1.

Hæretici nunc quaſi luna mutantur. Ephe. 4.

Commendatio vnitatis Eccleſiaſticæ. Ioan. 17.

Ioan. 15. Ioan. 11.

inane reddidiſtis: dum quod anteà diſperſum, poſteà ſanguine Chriſti precioſo fuit congregatum, id vos iterum diſperſiſtis. Eſt ne hoc Brenti, Chriſtianos eſſe? eſtne hoc Euangelium Chriſti profiteri? Chriſtus ex duobus fecit vnum (fecit enim vtraque vnum, dicit Apoſtolus) vos ex vno feciſtis duo, ac plura etiam, quàm duo. *Ephe. 2.* Altare contra altare erexiſtis, cathedram contra cathedram conſtituiſtis. Obſecro vos per Deum immortalem, quid eſt hoc aliud, quam Antichriſtos eſſe? quàm non Chriſti Euangelium, ſed Satanę Cacangelium profiteri? Sicut enim Chriſtus eſt, qui congregat: ita Satanas eſt, qui diſpergit. Impios illos milites, qui Chriſtum in crucem egerunt, immanitate veſtra ſuperaſſe videmini. *Haeretici crudeliores militibus Chriſtum crucifigentibus. Ioan. 19. 2. Tim. 3.* Venerunt enim impii illi, & non fregerunt crura Chriſti: veniſtis vos ſpeciem pietatis habentes, virtutem autem eius abnegátes, & dirupiſtis, ac in multas partes concidiſtis totum corpus Chriſti, vnam, ſanctam, Catholicam, Apoſtolicam Eccleſiam. Integrum Chriſti corpus inter manus perſequutorum in cruce permanſit, & inter manus Chriſtianorum non eſt integrū corpus Eccleſię, pro qua verum & viuum corpus ſuum in mortem Chriſtus tradere dignatus eſt.

Non Catholici primi à pia doctrina diſceſſerunt. Sed hic diuiſionis ſiue diſcenſionis ſuæ cauſam affert Brentius, quòd priores nos à pia doctrina diſceſſerimus. Quid autem Brenti, an non eandem ſuæ quoque diſceſſionis à vobis cauſam adferunt Sacramentarii? qui quod vos nobis horrendū idololátrię crimen impingitis, idem & ipſi vobis obiiciunt, vt non magis nos vobis, quàm vos illis idololatræ ſitis. Lege quá ſcripſit epiſtolam ad ſereniſſimum Regem noſtrum Ioannes à Lasko, cui reſpondet Ioachimus VVeſtphalus: ita rem habere comperies. Deinde verò an vtroſque & impię doctrinę, & peruerſi Sacramentorum vſus non ſimiliter condemnant Anabaptiſtę, Suenckfeldiani, Seruetiani & Picardi? an idem ſibi ius non eſſe dicunt, ſe a vobis ſeparandi? Si ſatis eſt dicere, eſtis & vos non modò Catholicæ Eccleſię, verùm & iſtorum hęreticorum, qui paulò antè iurati fratres veſtri fuerunt, iudicio impii & idololatrę. Sic nihil adfertur à vobis cótra nos, quod non ſimiliter ab aliis hæreticis adferatur contra vos. Nec ſecùs æquum eſt fieri, vbi permittitur vnicuiq; de doctrina iudicandi poteſtas, vbi accuſaſſe, vicit ſcilicet. *Schiſmatis hodierni patres faſtus, et & arrogantia noſtrorum doctorum.* Sed ſi quis Brenti, recta ratione rem expendat, huius diſceſſionis, qua vos à nobis nefario ſchiſmate ſeparaſtis, arrogantiam, faſtum, proteruiam veſtram pręcipuam fuiſſe cauſam dixerit. Nam cùm nonnihil gratiarum, donorumque ſuorum Deus in vos ſua benignitate contuliſſet, cùm nec ingenium vobis, nec doctrina, nec linguarum peritia, nec præclara pleriſque dicendi, ſcribendique facultas deeſſet: has eſſe Dei gratias obliti (quas ille ſicut non paucis Catholicis, Ita veſtrum quoque nonnullis largitus eſt), ſic vos *1. Corinth. 14.* ipſos amare, ſic vobis ipſi placere, ſic magnificè vos efferre cœpiſtis, atque eò inſolentiæ prorupiſtis, vt haud aliter, q̄ ſi à vobis verbum Dei proceſſiſſet, aut in vos ſolos perueniſſet, illius poſſeſſione reliquos omnes excluderetis, & vniuerſum orbem Chriſtianum aut cæcitatis, quòd non videret in ſcripturis ea, quæ vos videre vobis videmini, aut impietatis, quòd ſciens, prudenſque agnitam veritatem oppugnaret, condemnaretis. *Eſa. 14.* Hæc arrogantia veſtra præclarum illud pacis vinculum rupit, quo fueramus inter nos in vnitáte ſpiritus colligati. Nam cum illo, qui poſteà detractus eſt in infernum, in profundum laci, viſi eſtis in cœlum conſcendere, ſuper aſtra Dei exaltare ſolium veſtrum, aſcendere ſuper altitudinem nubium, & eſſe velle ſimiles altiſſimo. Quicquid à ſanctis Patribus traditum, quicquid Conciliorum auctoritate conſtitutum, quicquid incredibili totius orbis Chriſtiani conſenſu, tot ſeculis eſt receptum, id tanquam hominum commentum reiici: quod autem vobis placuiſſet, id tāquam Dei verbum ab omnibus adorari voluiſtis. Quorſum autem aliò ſpectabant hæc, quàm quòd vos pro diis coli ab imperita multitudine cupiebatis? En certè queritur Oſiander, quòd trigintaſex loca produxerit è Scripturis, quibus habitare Deum in nobis demonſtrauit, *Oſiander.* neque tamen pro Dei verbo, quod è ſcripturis protulerat, habitum fuerit: ſimul ut idem hoc à Philippo dictum eſt, ſtatim tanquam Dei verbum adoratum eſſe. Hæc itaque diuinitatis affectatio, quæ & Cherub illum ſapientia præſtantem de cœlo, & primum parentem noſtrum de paradiſo deturbauit, vos à compage Chriſti corporis vna, ſancta, catholica, Apoſtolica Eccleſia diuulſit. *Ephe. 5. Lutherum auaritia & inanis gloria pertraxit ad ſchiſma.* Ac initium quidem huius rei, ſicut oſtendimus in præfatione noſtra, profectum eſt ab ea, quam rectè Paulus vocat idolorum ſeruitutem, auaritia: cùm quem ſibi ſuiſq; deberi quæſtum Lutherus putabat, cum ab aliis intercipi ferre non poſſet. Sed fuit iſta cauſa quædam diſceſſionis remotior. Cæterùm poſtquàm ei non defuerunt applauſores, qui cùm illum ſolida plauſtra conuitiis onuſta, in mores vitamq; noſtram effundentem viderent, ſubinde euge, euge, acclamabant: ea demùm res animum homini addidit, quò minùs cunctanter ab vnitate Eccleſiæ diſcederet. Non igitur doctrina noſtra iudicio veſtro parum pia, ſed ſuperbia veſtra non minor, quàm fuit illius Angeli: quem de cœlo deiectum eſſe paulò antè commemorauimus, diſceſſionis huius cauſam dedit. Quòd ſi ſpiritus minùs altos geſſiſſetis, ſi quemadmodum nos eſſe dicitis, ita & vos homines, atque hoc ipſo errori obnoxios eſſe, recordari voluiſſetis: ſi quod monet Paulus, nihil per contentionem, neque per inanem gloriam, ſed in *Phil. 2.* humilitate ſuperiores ſibi inuicem arbitrantes, ei parere, in animum inducere potuiſſetis, nunquàm hæc tam pernicioſa & ſacrilega ſeparationis conſilia amplexi fuiſſetis.

Brentius exemplo ſe tuetur à nota ſchiſmatis. Verùm hic profert nobis exemplum Brētius ex hiſtoria Regum: In regno, inquit, Iſraëlitico Rex Achab, Principes Sacrificuli Baal, & maxima pars populi coniungebantur concordia & vnitate in cultu Baalitico. Elias autem diſcedebat ab eis: ergóne illi vera erant Eccleſia, quia conſentiebant? Elias autem hæreticus, quia hanc conſenſionem deſerebat? *Reſponſio.* Atqui neque Cæſares veſtri Brenti, verè Catholici Reges, neque pientiſſimus Rex noſter Sigiſmundus cum Achab impio Rege commune quicquam habent: neque nos ſacrificuli ſumus Baal, nec in cultu Baalitico, ſed in cultu veri Dei populus Chriſtianus concordia nobis & vnitate coniungitur. Et quantum eſt inter Eliam & iudicium venturi Chriſti, & Lutherum Antichriſti præcurſorem, tātum eſt diſcrimen inter pios Reges hos, & impium Regē Achab: inter Sacrificulos Baal, & inſtitutos à Chriſto Sacerdotes noſtros: inter eum populum, qui tum fuit illis, & qui nunc eſt iſtis vnitate coniunctus. Quòd ſi quemadmodum olim Donatiſtæ, ſic vos nunc etiam de paucitate veſtra gloriari vultis, & proptereà vos

cum paucis illis cum Elia coniunctis verè comparari poſſe putatis,quòd multò maior Catholicorum,quàm veſtrorum eſt numerus: cur eandem licentiam non permittitis de ſuorum quoque paucitate gloriandi viro non minùs docto, quàm ſitis vos, Oſiandro? qui & ipſe ab iis, qui ſunt confeſſionis Auguſtanę, non aliter quàm Elias ab impiis Prophetis Achab diſceſſit: & ſuos hortatur, ſi propterea minùs auctoritatis tribuere velint doctrinæ ſuę,quàm Philippianę,,quòd plures ſint,qui philippum ſiue Confeſſionem Auguſtanam ſequantur,vt eadem ratione ſe ad Pontificios conferant,qui multitudine Philippianos multò ſuperant.Sic ille Philippianos non alio loco,quàm quo Prophetas Achab,habuiſſe videtur.Intereà tamen vide Brenti,quàm verè dicas,quòd ab Achab & eius Prophetis Elias diſceſſerit, cum illis coniunctus nunquam fuerit. Vos autem & pientiſſimis Regibus & Epiſcopis Catholicis ante triginta hos vel quadraginta annos ita doctrinæ religioniſque concordia coniuncti fuiſtis, vt idipſum ſentiremus omnes,idipſum diceremus, idē ſaperemus.

Cæterum nullum eſt exemplum, in quo ſibi magis placeant omnes ferè noſtri temporis hęretici, quàm ſit hoc, quod & initio propoſuit, & nunc libellum hunc ſuum claudens, repetit Brentius ex Euangelio, quod ſubinde contra nos inculcat: cùm tamen non magis ad nos pertineat, quàm illud quod ex hiſtoria Regum proximè prolatum eſt. In occidendo Chriſto, inquit Brentius, conueniebant vnanimi conſenſu Cayphas, Annas, Pilatus, Principes, Pontifices, Sacerdotes, Senatores, & vulgus. Quare fremuerunt, inquit Pſalmus, gentes, & populi meditati ſunt inania? Aſtiterunt Reges terræ, & Principes conuenerunt in vnum aduerſus Dominum & aduerſus Chriſtum eius. Vtamur ergo Dialectica Aſoti, & dicamus hos eſſe Eccleſiam Dei:Ioſephum autem & Nicodemum eſſe hæreticos, quod ab iis diſceſſerint.

Aliud Brentii exemplum de Caypha & aliis in necem Chriſti conſpirantibus. Ioan 11. *Matth.* 26. *Luc.* 23. *Pſal.* 2.

Quorſum autem hæc Brenti? Vide quantùm abſis à blaſphemia: dum Synagogæ ſtatum,quæ cum honore fuerat ſepelienda, cum Eccleſiæ ſtatu confers, quam fundauit Deus in ęternum. Scilicet ad nouum aliquem Chriſtum nos ducere vultis,vt quod ſemel de Chriſto Dei filio factum eſt,id fiat iterum? Futurum vt occideretur Chriſtus,vt Sacerdotium legis transferretur, & alio Deo magis grato commutaretur: vt cæremoniæ Iudæorum ad coruſcantem Euangelii lucem velut vmbræ quædam euaneſcerent, Prophetarum vaticiniis prędictum erat:deque temporibus illis,quibus hæc facta ſunt,ſcripſerunt Prophetæ,quòd in die illa peribit cor Regis, & cor Principum:& obſtupeſcent Sacerdotes,& Prophetæ conſternabuntur.Lex peribit à Sacerdote,& conſiliū à Senioribus.Nox vobis pro viſione erit,& tenebræ vobis pro diuinatione.Et occumbet Sol ſuper Prophetas,& obtenebrabitur ſuper eos dies.Quæ omnia,ſicut ſcripta, ſic tū impleta ſunt. Sed quis vnquam Prophetarum prędixit hoc futurum,vt poſteaquam ſemel occiſus eſt Chriſtus, in credentium cordibus in ęternum victurus, eū nihilominùs ab Apoſtolis prædicatum totus orbis ignoraret, & pro Deo coleret idola: tum quotquot in Apoſtolorum vices ſucceſſerunt, excæcati, nihil viderent in ſacris literis: deinde poſt mille quadringētos annos, à neſcio quibus vobis Euangeliſtis, ad veritatis cognitionem reuocaretur.Hoc eſt Brenti,quod vos vulgo nimis(heu)credulo perſuadere conati eſtis,per omne tempus id Eccleſiam caruiſſe Chriſto:ſtertenteque ſponſo,ſponſam pro Deo coluiſſe laruas & idola, in ſacris literis enarrandis fuiſſe prorſus cęcam: miracula Sanctorum nihil aliud fuiſſe,quàm præſtigias dæmonum. Cedo Brenti, quibus Prophetarum oraculis hęc ita futura prædictum eſt: Nam quę tu de Chriſto facta ſcribis, multis antè ſeculis prędixiſſe Prophetas legimus. Quòd ſi ſoluere Chriſtum,hoc eſt,occidere Chriſtum(Soluit autem Chriſtum,ſi quid Auguſtino credimus,qui dirūpit Eccleſiam,qui ſchiſmata facit, qui vel Eccleſiam à capite ſuo Chriſto,vel ſeipſum ab Eccleſia, vel Eccleſiam in ſeipſa ſeparat ac diuidit) quid potuit verius dici, quàm quòd in occidendo Chriſto conuenerunt vnanimi conſenſu Lutherus, Philippus, Brentius, Flaccius, Corolſtadius, Zuinglius, Oecolampadius, Caluinus, Moncerus, Pacimontanus, Menno, Sueenckfeldius, Campanus, Seruetus, Paſtores, atque miniſtri illis coniuncti? Nunquàm illi, quos tu commemoraſti, tam atrociter ſæuierunt in verum & viuum corpus Chriſti: nunquàm illud ita lacerauerunt & cōciderunt, ſicut à vobis laceratum, conciſum, & in partes innumeras diſſectum videre licet myſticum Chriſti corpus Eccleſiam.

Reſponſio.

Prædictum de Chriſto vt occideretur, non quod eſſet ignoraretur in Eccleſia. Hier. 4. Ezech. 7. Mich. 3.

Aug. in 1. Ioan. Canonicā, tract. 6. Chriſtum ſoluere quid.

In necem Chriſti conuenientes hæretici non minus quam [illegible]

Et intereà de perſequutione querimini,& agnoſci vultis in vobis veterem Eccleſię fortunam, de qua dictum eſt: Non eſt ſeruus maior Domino ſuo: ſi me perſequuti ſunt, & vos perſequentur.Et quoniam coram huiuſmodi tribunali cauſa cadere videbamini,ad aliud quod reliquum eſt, Chriſti tribunal appellatis, coram quo ſicut nunc magna cum fiducia ſtare vos gloriamini,ſic fore confiditis,vt in illa die ſumma cum alacritate ſtetis aduerſus eos,qui vos anguſtiauerunt. Quid autem horum Brenti non pari ac maiore etiam fiducia dicitur à Sacramentariis, ab Anabaptiſtis,& à reliquis hæreticorum portentis?Num & hi minùs gloriantur, ſicut nunc magna fiducia,ita nunc ſumma cum alacritate ſe ſtaturos coram Chriſti tribunali: Num de perſequutione minùs queruntur, non ſolùm quam à Chriſtianis, verùmetiam quam à vobis ferunt Lutheranis? quos ferreum iugum ſuis ceruicibus impoſuiſſe quiritantur,cùm à Pontificiis ligneo tantùm preſſi fuiſſent: ſicut ex iis,quę ſcripſere Ioannes Caluinus,& Ioannes à Laſko contra Ioachimum VVeſtphalum, iam anteà demonſtrauimus. Ac ſic iſti quidem de vobis queruntur, nihilò tamen & ipſi mitiores in alios non ſolùm hæreticos,verùmetiam Catholicos: quorum nonnullos publica lege lata extremo ſupplicio damnandos cenſuerunt,qui ad cor redeuntes,ad eam quam deſeruerant, religionem ſunt reuerſi:quos etiam extinctos humoque ſepultos exhumari curauerunt. Docuit hoc (inquit Robertus Pręſul Arboricenſis in libello, quem hoc anno ſcripſit, De compeſcenda hęreticorum petulantia) cuiuſdam perſonę triſte cadauer, poſt ſepulturam veſtro iuſſu cruci affixum, quòd præteritæ eius mens conſcia culpæ,ad cor rediens, peteret ac repeteret ſibi miniſtrari Eccleſiæ Catholicę Sacramenta. Parco, inquit, nomini, quod me etiam tacente norunt omnes Lutetiæ municipes.Parcit ille quidem nomini, ſed palàm eſt, id à Sacramentariis factum eſſe Geneuæ proculdubio: nam ibi fas non eſt morituris Euchariſtiæ Sacramentum dare.

Ioan. 15.

De noua fiducia hæreticorum.

Quid autem crudelius & immanius fieri potuit? Quas vos nõ excitaretis tragœdias,ſi quid eiuſmodi fieret à Catholicis? apud quos vt exhumétur aliquando mortui,ſupplicium tamẽ de exhumatis non ſumitur.Quod autem ita graue facinus fuit admiſſum, vt in exhumatum cadauer tantoperè ſæuiendũ eſſe putarent? Moriturus Chriſtianus , viaticum ſibi Chriſti corporis & ſanguinis adminiſtrari cupiebat.O facinus plus quam Tragicum.Cæterum de Serueto quid ſtatuerit idem Caluinus, & quemadmodum edito libello rectè in hæreticos gladio vindicari docuerit , à nobis eſt ſuperiùs cõmemoratum . Cuius diſcipuli clamant, cùm ſcripturis eum ſuperare non poſſet, à vi & armis præſidiũ Caluinum eſſe mutuatum . Verum abſit,vt nos Caluini de Serueto factum improbemus,quin laudamus potius. Si quod ille de Serueto fecit,factum idem fuiſſet ante triginta annos de primo hæreſeon harum omnium architecto,nullum inſigne magis exemplum diuinę cuiuſdam clementiæ edi potuiſſet.Seruatæ fuiſſent tot myriades ruſticorum,quibus libertas Euangelica,quam vos prædicaſtis,non ſolùm libertatem eripuit,ſeruitutemq; duriorem effecit,verùm etiam & corporum & animarum exitium quàm plurimis attulit ſempiternum.Neque tot Principes partim cæſi,partim capti,neque tot viri nobiles interfecti,neque tot & tantę fuiſſent in Germania calamitates conſequutę : nec haberemus nunc Pſychotirannos iſtos Brentios,Caluinos,Suenckfeldios, & qui ſunt de grege Picardorum & Anabaptiſtarum : qui cum longè grauiſſimè ſęuiant in animos plurimorum mortalium,iniuriam ſibi tamen fieri putant,ſi quas a Chriſtianis & Orthodoxis perſequutiones patiantur: cùm ipſi tamen hęretici perſequantur hæreticos,neque cùm ipſi diſcrepent ab orbe terrarum,ferant ab opinione ſua diſſentientes.Præclarè ſcriptum eſt ab Hieronymo: Scintilla res parua eſt, & penè,dum cernitur, non videtur, ſed ſi fomitem comprehenderit, & nutrimenta ſui quàmuis paruus ignis inuenerit,mœnia, vrbes, latiſſimos ſaltus, regioneſq; conſumit.Fermentum quoq; res modica videtur & nihili,ſed cùm farinæ conſperſum totam maſſam ſuo vigore corruperit,in illius vim tranſit omne quod mixtum eſt. Ita & doctrina peruerſa ab vno incipiẽs, vix duos aut tres primum in exordio reperit auditores: ſed paulatim cancer ſerpit in corpore , & iuxta vulgare prouerbium,vnius pecudis ſcabies totum commaculat gregem.Igitur & ſcintilla ſtatim, vt apparuerit, extinguenda eſt, & fermentum à maſſę vicinia remouẽdum: ſecandæ putridæ carnes,& ſcabioſum animal à caulis ouium repellendum: ne tota domus, maſſa,corpus & pecora,ardeat, corrũpatur, putreſcat, intereat. Arius in Alexandria vna ſcintilla fuit: ſed quia non ſtatim oppreſſa eſt, totum orbem eius flamma populata eſt.Sic & in Saxonia Lutherus vna ſcintilla fuit: ſed quia non ſtatim oppreſſa eſt, quantum ex ea ſit incendiũ excitatum,quis eſt,qui ſiccis oculis commemorare queat? Digna vox eſt Bernardi, quę celebretur : Auferatur malus,ne malos generet.Melius eſt vt pereat vnus,quàm vnitas.Sed & Chryſoſtomus: Si quis, inquit,arrepto igne, domum hanc demoliri & incendere , altareq́ue hoc diruere conaretur , nunquid quotquot hîc eſtis,lapidibus eum velut ſceleſtum & improbum obrueretis? Quid igitur agendum cum eo,qui flammam infert tali igne voraciorem,non lapidibus ædificatas domos demolientem, neque altare aureum diruẽtem, ſed quod longè parietibus & hoc altari pretioſius eſt, Doctorum ædificium ſubuertentem ac deuaſtantem? Hoc faciens,qua quęſo venia dignus erit? Quid verius dici potuit? Quod ſi fax illa furialis priùs extincta fuiſſet,quàm vel vnam domum aliquam inflammaſſet,non ita multa nunc in orbe Chriſtiano paſſim incendia videremus. Adeò verum eſt,quod ille dixit: Sæuit in bonos,qui parcit malis. Seuit in pios,qui parcit impiis hęreticis. Nulla eſt maior crudelitas,quàm in arcendis hęreticis benignum & clementem videri velle. Quòd ſi Saul Rex graues dedit pœnas,qui prępoſtera quadam ſua miſericordia pepercit Agag Amalechitarum Regi: quantò maiora ſupplicia manent eos Principes,qui non modò parcunt hęreticis, verùmetiam receptum illis in terris ſuis dari permittunt,nec mouentur ea re quicquam, ſi quàm plurimos peſtilentiſſimis eorum erroribus infici videant? Certè nõ minorem hi culpam ſuſtinent,quàm illi ipſi,per quos miſeri mortales doctrinis variis & peregrinis abducti,in barathrum inferni pręcipitantur, & incendiis gehennæ tradũtur ſempiternis: neq; minus ab illis,quàm ab his in illa tremẽda die , quãdo cœli mouẽdi ſunt & terra, ſuppliciorũ exigetur. Rectè nãq; dictũ eſt ab Ennodio: Nõ eſt grandis differẽtia, an lethum inferas vel admittas: mortem enim languentibus probatur infligere,qui hanc,cùm poſſit,non excludit. Error,cui non reſiſtitur, approbatur: & veritas cùm minimè defenditur,opprimitur. Negligere quippè,cùm poſſis prohibere peruerſos , nihil eſt aliud,quàm fouere. Nec caret ſcrupulo ſocietatis occultę, qui manifeſto facinori deſinit obuiare . Quid prodeſt,inquit Pius Pontifex,illi ſuo errore non pollui,qui conſenſum præſtat erranti? Conſentire autem videtur erranti (ſi quid Gregorio credimus) qui ad reſecanda, quę corrigi debent, non occurrit . Verùm hac de re Principes ipſi viderint,quemadmodum ſuæ,ſuorumq; ſaluti proſpiciant, neque corporum ſaluti modò, verùm & quæ multò ſunt pretioſiores,animarum.

Nam coram quo tu futurum ſcribis, vt vos magna cum fiducia ſtetis,omnes nos manifeſtari oportet coram tribunali Chriſti. Qua vos in re fiduciam veſtram collocaturi ſitis, neſcio, qui vos abs ipſius Iudicis Chriſti corpore ſeparaſtis : nos certè non in alia magis re ſpem noſtram omnem defixam ſumus habituri, quàm quòd vniuſcuiuſque noſtrum portio, caro & ſanguis, eſt in eo ipſo , quem Iudicem expectamus, Ieſu Chriſto Domino noſtro. Vbi portio noſtra regnat , ibi nos quoque regnaturos credimus: vbi caro noſtra glorificatur,ibi nos fore glorioſos confidimus: vbi ſanguis noſter dominatur , ibi dominaturos & nos perſuaſum habemus: Etſi peccatores nos agnoſcimus, de communione tamen iſta confidimus: & ſi peccata noſtra nos prohibent,ſubſtantia tamen requirit: & ſi delicta noſtra nos excludunt , naturę communio non repellit. Non eſt tam immitis Dominus, vt obliuiſcatur hominis,quem ipſe geſtat,quem noſtra cauſa ſuſcepit,propter quem horrendum ignominioſę mortis ſupplicium adire dignatus eſt. Non eſt tam aſper & crudelis,ut non diligat carnem ſuam,membra ſua, viſcera ſua. Caro tua ſumus . O Iudex viuorum & mortuorum,ſanguis tuus ſumus,membra tua ſumus: qualiacunque tandem,ſed mẽbra tamẽ eſſe tua nunquàm deſiimus:

Vtilius comprimendos eſſe primos hæreticorum conatus, ne vel paucis noceant.

Hieron. in cap. 5. ad Galat.

Bern. epiſ. 120. Chryſ. hom 7. in epiſt. ad Rom.

Principum eſt in hæreticos animaduertere.

Ennodius in libro deſenſorio duarum ſ[...] ſub Papa Symmacho habitarum. Damaſius epiſ. 3. Pius epiſt. 1.

1 Cor 5. Quanto maior & melior fiducia Catholicorum quam ſectariorum corã tribunali Chriſti.

Auditoris ad iudicem Chriſtum participatio & Catholica ſimul profeſſio.

ſumus: nunquàm nos à corpore tuo, nunquàm ab Eccleſia ſancta tua, vel per hæreſim aliquam, vel per ſchiſma præcidimus. Carnem tuam Domine ne deſpexeris, carnem tuam odio ne habueris, carnem tuam ne condemnaueris. Nulla eſt maior ſpes, fiducia, gloriatio noſtra, niſi quòd tu caro noſtra es, quòd nos caro tua ſumus. Non gloriamur de meritis noſtris, nō habemus in illis præcipuè fiduciam noſtram collocatam: de hoc ſolo præcipuè gloriamur, In hoc ſolo maximè confidimus, quòd mēbra ſumus illius corporis tui, quod pro nobis paſſum, crucifixum & mortuum, abundè pro peccatis totius mundi ſatisfecit. Quamobrem ſi merita à nobis requiris, ecce proferimus tibi merita corporis tui, quòd cùm de noſtro ſit, noſtra ſunt & illius merita: proferimus tibi meritum paſſionis tuæ, meritum crucis tuæ, meritum mortis tuæ. Hæc ſunt merita noſtra, quæ tu clementiſſime Domine nobiſcum pro immenſa benignitate tua communicare dignatus es: ſecundum hæc merita abs te iudicari poſtulamus: his meritis freti, corā tribunali tuo nos intrepidi ſiſtimus. Noſtra ſunt, quia noſtri ſunt capitis: noſtra ſunt, quia noſtri ſunt corporis, à quo nos nefario ſchiſmate nūquam præcidimus. Hęc merita interponimus inter nos & inter Iudicium tuum: aliter Iudicio tecum contendere nolumus: de quo ſolenniter proteſtamur. Cum hac fiducia Brenti, nos accedemus ad tribunal Chriſti: hoc ſolo freti, quòd caro illius, ꝙ ſanguis illius, ꝙ membra ſumus corporis illius, nec aliter coram illo cauſam noſtram perorabimus. Cæterùm vos Brenti, num aliquid in illius carne & ſanguine ſpei collocare, num pari cum fiducia illius corporis merita vobis vendicare poteritis? à quo non ipſi modò vos per ſacrilegum ſchiſma præcidiſtis, verùmetiam tot præciſionum, tot ſectarum aliis duces & auctores fuiſtis: ac multò crudeliùs myſticum Chriſti corpus tractaſtis, quàm impii milites viuum illud, quod in crucem egerunt. Nam illi, ſicut prædictum erat, os non comminuerunt ex eo: vos autem quas ex eo particulas non feciſtis? Ego verò non dubitauerim affirmare, quàmuis nihilò ſitis nobis meliores, ſi tamen admirabili quadam eſſetis vitę ſanctimonia conſpicui: ſi fidem, de qua ſola gloriamini, tantam haberetis, vt ea etiā montes transferre poſſetis: ſi facultates veſtras omnes in cibos pauperum erogaretis: denique quod magis mirū eſt, ſi corpora etiam veſtra omni genere ſuppliciorum excrucianda pro Chriſti nomine traderetis: nihil hęc vobis omnia coram illo Chriſti tribunali profutura: ſi quidē extra Chriſti corpus nulla ſunt merita, quæ prodeſſe queāt. In Chriſti corpore valent, quicquid valent merita noſtra.

Miſera fiducia Brentii, qua ſeſe & ſuos coram Chriſti tribunali conſolari tentat.
Exod. 12.
1. Cor. 13.

Quamobrem redite Brentii, redite eò, vnde diſceſſiſtis. In Eccleſia noſtra Catholica nati, vel renati potiùs, Chriſti corporis membra facti eſtis. Ab hoc vos corpore nefaria præciſione ſeparaſtis, quando ex ea, in qua renati eſtis, exiuiſtis. Nolite exiſtimare, ꝙ vos Eccleſia Dei perſequatur: errorem veſtrum perſequitur, non vos: illum extinctum cupit, non vos. Nihil eſt hac matre noſtra clementius, nihil indulgentius. Simul vt errores veſtros agnoueritis, & aliqua reſipiſcentiæ ſigna dederitis, ſumma cum alacritate vos haud aliter atq; prodigum filium benignus ille Pater obuiis (quod aiunt) vlnis redeuntes excipiet: & erit maius gaudium ſuper vno peccatore conuerſo, quàm ſuper nonagintanouem iuſtis. Hanc vt vobis mentem Deus tribuat, ſupplices clementiam illius imploramus. Vtinam autem ille nobis aliquando dies illuceſcat, quo vos ab erroribus veſtris reſipiſcentes, ad Eccleſię gremium reuerſos videamus, & gaudeamus. Nullum ſpectaculum oculis noſtris iucundius accidere poſſet. Tum primùm agnoſceretis, quas vos nunc perſequutiones vocatis, eas medicinas tantùm fuiſſe, quibus ſitiens veſtræ ſaluris mater Eccleſia vos ad ſanitatem reuocare conabatur.

Ad Brentium & cum eo errantes adhortatio Epiſcopo digna.
Luc. 16.

Sed hæc aduerſus Prolegomena Brentii ſcripta ſufficiant: cuius nos, cùm caput illud tractaremus, de auctoritate ſcripturæ, ſecundam Pericopen vidimus. Poſteaquam verò finem huic operi impoſuimus, peruenit & prior in manus noſtras. Nobis verò propoſitum non fuit, niſi ea tantùm confutare, quę Sereniſſimo Regi noſtro per Petrum Paulum Vergeriùm dicata ſunt. Non defuturos confidimus, qui laborem etiam reliqua confutandi minimè grauatim ſuſcipiant.

De conſilio ſuſcepti operis admonitio.

LIBRI QVINTI

FINIS.

PERORATIO.

Vnde Sataniſmus ortus hoc tempore.

HABES iam pientiſſime REX, quòad eius fieri potuit, pauciſſimis confutata, quæ
Petrus Paulus Vergerius à Brentio ſcripta, ſe coram tua Maieſtate defenſurum obtu-
lit. Nec eſt, ꝙ hæc eius generis eſſe putes, quaſi non maximum in ſe pondus habere vi
deantur: quin hæc talia potiùs eſſe iudicabis, vt ſi per eos, qui diſceſſerunt à nobis, ob
tenta ſint, nihil iam impedire queat, quominùs & alia quęcunq; velint, obtineant om
nia: neq; prohibere quiſquam poſſit, quò minùs quàm longiſſimè, quamq; latiſſimè
Sataniſmus ille, quem in exordio libri huius recenſuimus, propagetur. Qui ꝙ paſſim
iam in orbe Chriſtiano tantos progreſſus fecit, cui rectiùs acceptum feremus, q̃ iſtis,
qui iudicandi de cauſa fidei poteſtatem cuiuis, etiam de fæce vulgi, permiſerunt? & quominùs ab eo quiſquã
deterreri poſſit, quóve maior eſſet id audendi cuiuis licentia, nihil in ſcripturis obſcuritatis, nec pręter eas
recipiendum eſſe qui equam perſuaſerunt? Traditiones ętiã Apoſtolicas in contemptum adduxerunt, vt aut
Apoſtolicę non eſſe crederentur, aut ſi maximè tales putarentur, nulla tamen earum obſeruandarum neceſſi
tate quiſquam adſtrictus foret: Patribus & Epiſcoporum Conciliis auctoritatem omnẽ detraxerunt. Deniq;
vnicuiq; conuenticulo ſe per ſummum ſacrilegiũ ab Eccleſia Dei ſeparandi, ſuoq; cœtui nomen Eccleſiæ vẽ
dicandi poteſtatẽ fecerũt. Ex iſtiuſmodi dogmatũ propagatione quid potuit aliud cõſequi, q̃ quod (proh do-
lor) cõſequutũ eſſe videmus? Iã enim tot ſunt fides, quot volũtates, tot Eccleſię, quot hæreticorũ cœtus: iam à
cõpluribus nihil certi creditur, dũ à Sectariis quotãnis propè fidei dogmata mutãtur. Deniq; iã eò ventũ eſſe,
veriſſimè Ioãnes à Lasko queritur, vt in atheiſmũ homines inclinẽt, vel ruãt potiùs. Et hic eſt ſcopus, ad quẽ

Quomodo maximè Satanas offenditur.

tẽdit Satanas, ad quẽ intelligit ſe collimare nõ poſſe, niſi viis & rationibus, quas in hoc libro ſuo, quẽ cõfutã
dũ ſuſcepimus, præſcripſit ſatelles eius Brẽtius. Nihil eſt Satana ſuperbius, ipſã vt ſuperbiã ſuperbia ſua ſupe
rare videatur: quin ipſe potiùs ipſa ſit ſuperbia. Quãobrẽ nõ alia re magis offẽditur, q̃ ꝙ is, qui propter nos,
noſtrãq; ſalutẽ vſq; eò ſe deiecit, vt ſerui ſpeciẽ in ſe, cùm Dominus eſſet omniũ, ſuſciperet, & quidẽ nocẽtis
ſerui, & haud aliter, q̃ è ſeruis facinoroſiſſimus quiſpiã capi, alligari, flagris cædi, cõſpui, ad extremũ omniũ

Philip. 2.

ꝓbroſiſſimo, & eodẽ lõgè acerbiſſimo crucis ſupplicio affici dignatus ſit: ꝙ is eò ſublimitatis euectus, adeò
per humilitatẽ hanc ſuã & crucis ignominiã illuſtratus eſt, vt ad huius Ieſu cõſputi & crucifixi nomẽ ſeſe fle
ctat & ſubmittat omne genu, non ſolùm eorũ qui ſunt in terris, verũetiã eorũ, qui vel apud inferos, vel apud
ſuperos degũt in cœlis: nec vlla ſit vſquã lingua, quæ non cõfiteatur Ieſum omniũ rerũ Principẽ ac Dominũ à
dextris aſſidere Deo Patri, vt regni cõmunis glorięq; omnis cõſortẽ. Eſt hoc illi mortis inſtar, ꝙ qui conſpu-
tus, qui flagris cæſus, qui cruci fuit affixus, eũ tanquã Deum ab omnibus coli videt, inuocari, adorari, glorifi
cari. Quãobrẽ omnia facit, vt hanc illius gloriã, quã ſibi potiùs deberi putat, infringat, hoc eſt, in quo neruos
ſuos omnes ſibi contẽdẽdos eſſe putat. Nec verò ſtatim orditur ab eo, quod imprimis habet propoſitũ, non
ipſũ ſtatim caput aggreditur, cùm non ignoret, ꝙ ſi ſumptũ inde fuerit exordiũ, ſe nõ facilè quicquã eſſe pro

Quibus gradibus nunc Satã orbem ſeducere, & a Chriſto auertere ſtudet.

fecturũ. Sic enim hoc mẽtibus mortaliũ eſt infixũ, ꝙ mediator Dei & hominũ homo Chriſtus Ieſus per om-
nia Deo Patri ſit æqualis, quodq; par honos, par ei gloria debeatur, vt ſi quis populo contrariũ perſuadere ſit
conatus, nõ aures ei modò nõ accõmodent, quicunq; Chriſtiani cẽſeri gaudẽt, verũ etiã vt ab eo manus ab-
ſtineãt, ſibi tẽperare nõ poſſint. Hoc itaq; cùm exploratiſſimũ habeat ille, quo nihil eſt callidius, non ſtatim
prorũpit, quò cogitat: ſed priùs animos hominũ ſibi præparat, quò faciliùs impia & blaſphemas opiniones
ſuas illis inſerere queat. Porrò pręparandi ratio hæc eſt, vt aſſueſaciat homines nihil nõ agere per contentio-
nẽ & inanẽ gloriã, de quouis doctrinę genere iudicãdi ſibi poteſtatẽ arrogare, neq; moueri quicquã ea re, ꝙ
de hoc aut illo dogmate ſemel iudiciũ Eccleſię interceſſit, quin eò potiùs audacię atq; amẽtię progredi, ſuũ vt
iudiciũ orbis totius Chriſtiani iudicio anteponãt: nihil apud eos Patrũ, nihil Cõciliorũ & Põtificum auctori
tas, nihil tot ſeculorũ totius populi Chriſtiani cõſenſus valeat: neq; recipiat quicquã pręter ſcripturas: in qui
bus cùm nihil obſcuritatis eſſe perſuaſũ habeãt, ſibi quiſq; eas interpretãdi auctoritatẽ vſurpet: nec ſẽſu ſuo
cuiquã cedãt, etiãſi ſecùs eas eſſet ſãctorũ Patrũ cœtus omnis interpretatus iã inde ab Apoſtolorũ tẽpore: pri
uatũ ſuũ ſẽſũ publico totius Eccleſiæ ſẽſui & cõſẽſui anteponãt, ac priùs ab Eccleſia diſceſſionẽ faciãt, priùs
Cathedrã cõtra Cathedrã cõſtituãt, & altare cõtra altare erigãt, q̃ vel in minimo de ſua ſẽtẽtia dimoueri ſe pa
tiãtur. Poſteaq̃ verò diſceſſio ſemel facta fuerit vel in re nõ maximi momẽti, quæ naturã ſua iudicari poſſit in
differẽs: poſteaq̃ eò vẽtũ erit, vt in qua Chriſti fide imbutus, & per Eccleſiæ Sacramẽta mẽbrũ corporis eius
factus eſt aliquis, eã Eccleſiã nõ tãtùm deſerat, verùmetiã Eccleſiã eſſe neget, ac ſeorſũ colligat, iã omnibus in
ſidiis Satanę magis fit opportunus, & proficit in peius indies, errãs, & in errorẽ mittẽs: nec eſt iã doctrinę ge
nus vllũ tã pernicioſũ, tã impiũ, tã blaſphemũ, quod tali, qui ſe vltrò ab Eccleſia Dei pręcidit, nõ facilè perſua

1. Tim. 3.

deri queat. Quãobrẽ in hoc Satanæ ſtudiũ omne cõſumitur, vt ſicut lupus ouẽ ſecernit à grege, ſicut accipi-
ter colũbã ab agmine volãtiũ ſeparat: ſic & ipſe poſſit aliquẽ à cœtu fideliũ, quæ vocatur Eccleſia, ſegregare.
Quod vbi perfecit, iã eũ ſic ſuæ poteſtati ſubiectũ habet, nihil vt ſit, quod ei rectè nõ poſſit imperare. Docuit
hoc ipſa magiſtra rerũ experiẽtia. Nõ.n. vſquã ferè factũ videmus, vt ſubitò Satanas ad ea proſiliret inculcãda,
quæ ſimul vt eſſẽt prolata, mẽtibus hominũ horrorẽ incuterẽt: qualia ſũt, nullũ vt eſſe Chriſtianorũ Sacerdo
tiũ, nullũ ſacrificiũ crederetur, vt Chriſti corpus realiter eſſe pręſẽs in Euchariſtiæ Sacramẽto negaretur, & ſi
quæ ſũt alia magis etiã impia. Ab his grauioribus nunq̃ illi viſũ eſt exordiri, ꝙ id cauſæ ſuæ minimè iudica-
ret expedire: verùm in leuioribus quibuſdã ſic eos aſſuefacere voluit, à ſẽſu & cõſenſu totius orbis Chriſtia
ni diſcrepare: ſic ꝙ ipſi cõtrà ſẽſiſſẽt, id ſolũ rectũ putare tueriq; mordicùs & defendere, vt impia & ſacrilega

ſeparationis conſilia ſequi malent, quàm ab eo diſcedere, quod ſemel in animum induxiſſent. Poſteaquam
verò ſemel ad ſeparationis conſilia ventum eſt, iam nihil ei fuit negotii, ſeparatis ab Eccleſia Dei cætera quę
vellet omnia perſuadere. Neq; verò noſtris tantū temporibus hoc ita factum eſt: etiam priſcis illis ſeculis idē
legimus eueniſſe. Nihil autē eſt neceſſe vel altiùs rem repetere, vel abire longius, cùm à finitimis nobis Boë-
mis & Germanis exēpla recētiora rectè peti poſſint. Patrū noſtrorum memoria Boēmi & Moraui in re, quæ
De Boemis & Morauis.
non maximi momenti videri poterat, ab orbe reliquo Chriſtiano diſceſſionem fecerunt: nū hac vna in re di-
ſceſſionē feciſſe contenti fuerunt? Nihil minùs: quin qua diſceſſerāt illi, qui priuata ſua libidine potiùs, q̄ au
ctoritate ſibi calicem vſurparūt, eadem ſacrilega audacia diſceſſerunt ab illis viciſſim alii, multò iam grauio
ribus erroribus inuoluti. Itaq; multa videre licet oppida in Boēmia & Morauia, vbi poſteaq̄ in vſu Sacramē
ti Euchariſtiæ diſceſſum eſt ab Eccleſia Catholica, multæ ſunt aliæ diſceſſiones conſequutæ: ita vt vel in vna
domo aliqua, varias fides inuenire liceat, dū aliud maritus, aliud vxor, aliud liberi, aliud credit familia. Quid
autem? An idē in Germania non accidit hoc noſtro quoq; infelici ſeculo? An idem nuper adeò poſteaq̄ è ſui
De Germa & Polonis.
corporis diuerſorio ſanctus ille Pater tuus cœleſtē in domū migrauit, in tuo quoq; regno & adiūctis illi ter
ris pientiſſime REX, nō vſu venit? Vnde enim factū eſt diſceſſionis initiū? quod fuit iſtarū tot ſectarū, quas
in tuis quoq; terris tam diſſectas videre iā licet, exordiū? A minutioribus quibuſdam in ſpeciē cœptū eſt. Sed
euenit illud quod ſcriptū eſt. Qui modica ſpernit, paulatim decidit. Modicū quiddā viſū eſt initiò, veſci car-
Eccle. 19.
nibus in Quadrageſima vel Proſabbatho: quod cùm neceſſitate fit exigente, certū eſt nihil in eo piaculi cōmit
ti. Cùm autē id ex cōtemptu fieret, cùm Eccleſiaſticas traditiones pro nihilo ducere, homines audaces & ſibi
placētes aſſueſcerent, paulatim decidētes, vide quò tandē ſint impietatis prolapſi. Magna iā ex parte non de ca
lice laborant, aut de vxoribus Sacerdotibus permittendis, neq; cōtenti ſunt pleriq; deieciſſe imagines, Chri-
ſti crucifixi ſimulachra nullo contumeliarū genere nō affecta concidiſſe, & Sacerdotiū & ſacrificium abrogaſ
ſe, ſacra ſimul omnia peruertiſſe, ipſum etiā ſacroſanctū in Euchariſtiæ Sacramēto Chriſti corpus è tēplis eie
ciſſe, & (proh facinus horrendū) pedibus conculcaſſe, & eius generis alia pleraq; patraſſe, quæ vix vlli, quāli-
bet etiā immanes barbari, fuerāt deſignaturi: quos immanitate ſua nonnulli ſuperaſſe minimè contenti, huc
tandē impietatis proruperunt, vt inter capita ſuæ confeſſionis hoc etiā ponere non dubitarent: ſolū Deū Pa-
trē & neminē aliū adorari & inuocari debere, ꝙ ille ſolus videt corda noſtra, quod nulla creatura facere po-
teſt. Et eſt præceptū veteris legis, vt qui quēq; iam aliū adorauerit pręter Deum ſolū, occidatur. Ad quē Deū,
aliū interceſſorē, procuratorē & mediatorem habeamus nullū, pręter vnū Dominū IESVM CHRISTVM.
An autē hæc nō eſt ipſiſſima Serueti hæreſis? qui pridē iā extinctos Arii & Macedonii errores, hoc infelici ſe
culo noſtro nobis in lucē reuocauit? Potuiſſet autē huc audaciæ progredi quiſquā, vt hæc aſſereret, à quibus
piorū aures abhorrent omniū, niſi priùs ei perſuaſum fuiſſet, quod in hoc ſuo libello docet Brentius: etiā ea,
Summa Prolegomenorum Brētii
de quibus decreta legitimorū Conciliorū interceſſerunt, iterū in diſceptationē vocari fas eſſe: ꝙ nihil Patrū,
nihil Cōciliorum, ſed Scripturę ſolius valere debet auctoritas: extra quā recipi nihil oporteat, de qua cuiuis
etiā è vulgo iudicare liceat, quę cùm obuia ſit cuiuſq; ſenſui, quò minùs eā interpretetur arbitrio quiſq; ſuo,
prohiberi nemo debeat. Hęc ferè ſumma eſt eorū, quę in ſuis his Prolegomenis perſuadere conatur Brētius:
quæ ſe corā tua Maieſtate defenſurū offert Vergerius. Quæ ſi recepta ſint (quod pro ſua miſericordia prohibe
re Deus velit) ſi benè ſopitos Arianorū ignes ſuſcitare, deq; doctrina religionis, quin & de Conciliorū decre
tis vnicuiq; ſibi Iudiciū arrogare licitū fuerit, credat Maieſtas tua, ꝙ breui tēpore Chriſtiani eſſe deſinemus,
& pro Chriſtianis non iā Lutherani tantùm aut Zuingliani, verùm etiā & vocabimur, & erimus Ariani: neq;
deinceps aliùs Chriſtū eſſe Deum profitebimur. Verùm abſit, vt in pii cuiuſquā mentē hæc tam impia cogita-
tio veniat vnq̄. Quin autē huc ſpectent conſilia Satanæ, dubiū non eſt, quādo per Brentiū & eiuſdē factionis
alios ea profert, quæ nos hoc ſcripto noſtro cōfutāda ſuſcepimus. Neq; verò cauſam video, ſi permiſſa fuerit
poteſtas Zuinglianis aut Lutheranis, ea quę ſemel auctoritate Conciliorū rectè definita ſunt, in dubiū reuo
candi, cur eadē Seruetianis quoq;, ſiue nouis Arianis permitti non debeat. Quod ſi factū ſit, nihil eſt quod
quiſquā hęſitet, quin Eccleſię Dei plus negotii ſit exhibitura Seruetiana, q̄ vlla hęreſis alia: cùm nulla ſit vel
in perſuaſibilibus humanæ ſapiētiæ verbis exercitatior, vel diuinæ legis oraculis inſtructior, vt ſēper cū eis
diſputationē Catholici declinauerint: quā quoties effugere nō licuit, Patrū illis traditiones obiecerunt poti-
us, q̄ vt ſcripturarū armis cōgredi voluerint, ſicut in hoc ſcripto noſtro locis aliquot à nobis demōſtratū eſt.

Cùm itaq; non obſcurè videat Maieſtas tua, quorſum tēdāt Satanæ conatus, nimirū vt Chriſti gloriam ob
Ad Regem adhortatio.
ſcuret, & illius immēſi beneficii memoriā, quo nos pro nobis in cruce moriēs afficere dignatus eſt, obruat
obliuione ſempiterna, quā etiā ob cauſam & Chriſmatis vſum, & cruce ſignandi morē, tot ledoriis, & ſcō-
matibus inſectat, hæc inquā, cū vel ipſa luce clariùs perſpiciat Maieſtas tua, cùm ab aliis impiis dogmatibus,
tum ab iis quæ traduntur in hoc Brentii ſcripto, quod refellimus, diligenter tibi cauendū eſſe putabis. Hęc
enim ſunt, quę Sataniſmo feneſtram aperiunt. Quem ſi tu voles ex regno tuo, terriſque tibi ſubiectis exter-
minatum, ſicut velle certè debes (nam & Catholici Regis officium hoc abs te requirit, & patriæ leges exi-
gunt, & fides, quam iureiurando firmatam, quando capiti tuo diadema Regium imponebatur, cùm Eccle-
ſię Dei, tum regno tuo obſtrinxiſti, modò non edita voce flagitat, vt hoc tam periculoſo tempore præſtes
tandem, quod iuratus promiſiſti) ſi voles igitur exterminare Sataniſmum ex iis populis, quos clementię tuæ
regit Imperium, laudatiſſimorum Imperatorum Gratiani, Valentiniani, Theodoſii, Martiani, veſtigia
ſequutus, non modò non feres, vt iudicandi ſibi poteſtatē de religionis doctrina quiuis arroget de populo,
verùm ne diſputare quidē, nec in diſceptationē ea vocari permittes, quę ſemel in Conciliis Oecumenicis iu
dicata, recteq; ſunt diſpoſita: ſed cunctos populos tibi ſubiectos in ea religione verſari iubebis, quā Petrus
Apoſtolus tradidit Romanis, quā ſucceſſores eius Pontifices Romanos ſemper eſſe ſequutos, ac nunc etiā

ſequi claret, quam ex quo tempore Chriſti ſuſceperunt Euangeliũ maiores tui Polonię Reges, vnà cum ſubiectis Imperio tuo populis, non tantùm ab ea non defecerũt vnquam, verùm ſic in ea ſe per hos propè ſexcẽtos annos geſſerunt, vt ex integrè, inuiolateq; conſeruata Chriſtiana religione, ſummam pietatis & conſtantiæ laudem retulerint. Quare ſi tibi dixerit aliquis, Ecce hìc eſt Chriſtus, Ecce illic, Ecce in ſolitudine, non exeas: Ecce in penetralibus, nõ credas, quin ibi potius Chriſtum eſſe perſuaſum habeas, vbi corpus eius eſt, Eccleſia. Porrò Eccleſiã ibi eſſe ne dubites, vbi ſancti Maiores tui piè, ſancteq; tot ſeculis Deũ coluerunt: vbi tu quoque Chriſti corpori per Baptiſmi Sacramentum inſitus, Chriſti nomen primum audiuiſti, & Euangelicis præceptis inſtitutus, Chriſtianus dici & eſſe cœpiſti. Hanc & non aliam Eccleſiam eſſe Dei ſic tibi perſuaſum ſit, nunquam vt ſecus aliquid perſuaderi tibi patiare. Nec vlla tibi magis, quàm ſeparationis conſilia fugienda eſſe putes, quę veriſſimè pernicioſa vocat Auguſtinus & ſacrilega: quę quantoperè Deus execretur, vel exemplum in Chore, Dathan & Abiron editum documento nobis eſſe poteſt. Sed quid eſt neceſſe longiùs exempla petere? Quæ Petricouię, vbi Comitia regni maiora haberi cõſueuerunt, proximo ſuperiore anno acciderunt, tenes proculdubio memoriã. Domus illa in qua de ſeparationis conſiliis actum eſt, quemadmodum turbine diſiecta ſit, non ignoras: neque diſſimilè quiddam factum eſt de magnificis regni Conſiliariorum ædibus, ſimul de ea domo, in qua tu cum illis de rebus ad ſalutem regni tui pertinẽtibus deliberationẽ ſuſcipere conſueuiſti: quin & regia tua non fuit intacta. Noli putare fortuitò hæc ità eueniſſe. Nam quid impediuiſſet alioqui, quò minùs idem fieret de oppidanorum ædibus, quę magis etiam eſſe videbantur eiuſmodi caſibus opportunę? Sed quòd in illam potiſſimùm domum tempeſtas deſæuiit, in qua de ſeparationis conſiliis deliberatio fuit habita, quòd reliquarum etiam tecta diſturbauit, vox quædam fuit Dei conſilia ſeparationis deteſtantis, ſimul & tibi, & iis qui tibi ſunt à conſilio denunciãtis, niſi fortiter illis reſtiteritis, niſi grauiter Catholici Regis, Catholicorumq; Senatorum officio functi fueritis, futurum, vt ſicut nunc in faſtigia domorum, ſic non ita multò poſt in capita quoque veſtra multò grauior tempeſtas deſæuiat. Siquidem approbari videntur ſacrilega ſeparationis conſilia, dum viriliter eis non reſiſtitur: per eos præſertim, qui & poſſunt & debent. Vtinam ſim falſus vates, ſed niſi maturè proſpectum, niſi tempori peſtilentibus iis conſiliis obuiam itum fuerit, quæ Germaniam, quę non ita multò antè Angliam quoq; calamitates peruaſerunt, eędem & nobis veniunt expectandæ. Mirum eſt autem, quorum exitus perhorreſcimus omnes, eorum imitari facta pleroſque minimè formidare. Sed hæc, quorum in hoc ſeculo nobis metus impendet, leuiora videri poſſunt. Nam quantacunque ſint, finem tamen aliquando conſequuntur. Cęterùm ea quàm ſunt horrenda, quæ Iudex ille viuorum & mortuorum ab iis expetiturus eſt, qui cùm ſemel corpori ſuo fuiſſent inſiti ab eo ſe per ſacrilegium ſchiſmatis præciderunt? Nulla poteſt eſſe vis orationis tanta, quę pro dignitate poſſit eorum atrocitatem explicare. Quantò pluris eſt anima, quàm corpus, quantò ſunt ęterna & nunquam finiẽda caducis iſtis ac momentaneis grauiora, tantò ſunt futuri ſeculi ſupplicia quàm huius atrociora. Quamobrẽ vt pœnas iſtas temporarias effugere liceret, ab æternis tamen illis, quis eſt, qui liberare queat? quæ tantò ſunt horribiliores expectandę, quantò maior fuerit in hac vita peccatorum impunitas. Tarditatem namque Deus ſupplicii grauitate compẽſare conſueuit. Quam etiam ob cauſam celebre dictum illud habetur, quòd nihil eſt infelicius felicitate peccantium, qua pœnalis nutritur impunitas, & mala voluntas, velut hoſtis interior roboratur. Sed nolo pluribus, ne de tua conſtantia dubitare videar. Hoc tantùm abs te peto, noſtrum vt laborem hunc tua potiſſimùm cauſa ſuſceptum, boni conſulas. Qui nõ alio magis conſilio ſuſceptus à nobis eſt, quàm quòd honori tuo, quodq; ſaluti tuę pro virili noſtra proſpectum eſſe cupiebamus,

Matth. 24.

Augu. lib. 3 contra epist. Parmeniani cap. 2

Num. 16. Omen de ædibus Polonicis, turbine nuper disiectis.

Ex sententiis Augu. sententia 42

Eſt ne mortalium quiſquam, qui tibi pluribus & maioribus, quàm ego, ſit beneficiis obſtrictus? in quem tu tot tam illuſtria minimè vulgaris gratiæ tuæ documenta dederis? Quę iudicio multorum eſſe cumprimis expetenda videntur, an ea plena manu (quod aiunt) in me non contuliſti? In me, inquam, non modò nihil tale cogitantem, verùm etiam vt aliis potiùs honores iſtos mandares, quibus imparem eſſe me iudicabam, ſemel atq; iterum precibus abs te contendentem. Ego verò quę tantoperè vulgus admiratur, quorũ adipiſcendorum cauſa, nullos à pleriſq; labores non ſuſcipi, nulla pericula non adiri video, nũquam ea mihi maximi facienda eſſe iudicaui. Quin ſi qua neceſſitas id exigat, præcipuè verò, ſi Chriſti cauſa poſtulet, huius ipſius Chriſti fretus auxilio, maiore cum alacritate, quàm ſuſcepi, fumos iſtos dimiſerim, quibus multorum oculi perſtringuntur. Quamobrem non hęc ſunt, quæ mihi maximi facienda eſſe putaui, non opes, non honores, qui Dei primùm beneficio, deinde tua quoq; liberalitate mihi meritis meis ampliores obtigerunt, ſed iudicium iſtud tuũ de me, ſed voluntas iſta iam propenſa augendi & honeſtandi mei: hęc verò ſunt, quæ me tibi ſic deuinxerunt, vt cùm dignitatis, tum ſalutis tuę cauſa nihil non & facere, & pati ſemper ſim paratus. Quamobrem cùm hoc ab hæreticis agi viderem, quãdoquidem intelligunt ſe pietatem tuam in ſuas partes pertrahere nulla ratione poſſe, vt ſaltem nuncupandis nomini tuo libellis, quaſi cum illis faceres, tibi ſuſpicionem conflarent: ſimul omnes machinas adhiberent, quibus de tuo ſtatu dimoueri tamen aliquando poſſes, credibile non eſt, quanto dolore exarſerim, cùm eos in contaminandum nomen tuum, in oppugnãdam ſalutem tuam, tanto ſtudio incumbere perſpexiſſem. Qua quidem in re nemo fuit ex omnibus audacior Vergerio, qui tibi Chriſtiano, Catholico & Orthodoxo Regi, perſuadere ſe poſſe putauit, vt Eccleſię Polonæ caput te conſtitueres, deq; doctrina religionis iudicandi tibi poteſtatẽ arrogares, quò ſic, qui profitemur hactenus nos credere ſanctam Catholicam Eccleſiam, profiteremur iam deinceps, nos credere nõ Catholicam, ſed Polonam Eccleſiam, ſacrilega diuiſione nos ab orbe reliquo Chriſtiano ſepararemus: quod pro ſua miſericordia procul Deus auertat. Hanc effrenatam hominis audaciam tuli grauiùs, quàm vt ſilentio diſſimulare poſſem. In hanc igitur harenam, prouocatus ab eo, deſcendi, vt quam ille nomini tuo labem inferre conatus eſt, eam abſtergere pro virili mea contenderem.

Integritas & modestia præclara Scriptoris.

Studium Pauli Vergerii.

Nouiſti

Noniſti me pientiſſime REX: in tuis & ſancti tui parentis oculis aſſiduè verſatus, bonam vitę meę partem traduxi: nō ego tibi vel opibus, vel oris dignitate vel fumoſis imaginibus, vel aliis hoc genus aut corporis, aut fortunæ bonis fui cōmendatus vnquàm: cęterùm ſi qua fuerunt in me, quibus hæc ornamenta debe ri putares, quę tu pro bonitate magis tua, quàm pro meritis vllis meis tā prolixè, tamque liberaliter in me cōtuliſti: ſi quæ fuerunt, inquam, quæ tu ſpectanda iudicares in me, quo tempore tantam tuam ſolicitudinē de me in Epiſcoporum Collegium cooptando declaraſti, nihil eorum deceſſit, poſteaquam ſum Epiſcopus deſignatus: ad ſtudium verò ſacrarum literarum permultum acceſſit. Etenim vocationis meæ memor, totos octo annos hos, quibus indignus ego, ſic Deo permittente, ſic te modò non compellente, Epiſcopū ago, non in alia re magis, quàm in meditatione diuinæ legis conſumpſi: neq; ſtudii, laboris, diligentiæ quicquā prætermiſi, quò poſſem eorum dogmatum non omninò rudis eſſe, de quibus hoc infelici ſeculo noſtro tam graues controuerſias excitatas eſſe videmus. Quò ſum autem illa perſcrutatus diligentiùs, hoc in ea fide Catholica & Ortohodoxa magis acquieui, quā à ſanctis Maioribus noſtris per manus nobis traditam accepimus. Non te fallo pientiſſime Rex, nō te fallo: Sic in extremo die meo propicium experiar Iudicem illum viuorū & mortuorum, non te fallo. Cur autem fallerem? quam vtilitatem inde caperem? Egóne & tuam & meam ipſius animam orco tradere conarer? Nullum tam ſuaue meritum eſt. Errare poſſum: prudens & ſciens agnitam veritatem oppugnare non poſſum. Extremæ fuerit hoc cuiuſdam improbitatis, quā in mores meos non cadere, à qua vitam meam omnem abhorrere, tu ſcis ipſe Domine mi REX. Quòd ſi me talem exiſtimas, vt ſecùs loqui, ſecùs me ſcribere credas q̄ ſentio, dignus non ſum, quem vel in terris tuis feras, vel huius lucis vſura frui patiaris. Sed ego nihil ambigo, quin idem ſit nunc etiam iudicium de me tuū, quod fuit ante annos octo, quando me tanta voluntate tua vnum ex iis eſſe iuſſiſti, quibus de doctrina religionis iudicādi poteſtas eſt permiſſa. Iudicium hoc tuum neq; feſelli, neq; fallo, neq; fallam quóad vixero. Sed nec errare perniciosè queo pientiſſime REX, quandoquidem eā ducem ſequor, & illius me iudicio ſubmitto, quę neque fallere ſcit, neq; falli poteſt, quæ columna eſt & firmamentum veritatis, vnam, ſanctam, Catholicam, & Apoſtolicam Eccleſiam. Equidem precari Deum ſæpè ſoleo, priùs vt mihi mentem omnem eripiat, q̄ vt hac me præditum eſſe mente velit, vt orbem totum Chriſtianum deſipere, me verò ſolum ſapere perſuaſum habeā, vtq; priuatum meum ſenſum publico totius Eccleſię ſenſui & conſenſui anteponam. Non igitur eorum incedo veſtigiis, quos inſipientes Prohetas vocat Ezechiel, qui ſequuntur ſpiritum ſuum, & nihil vident. Non ego vel meum, vel cuiuſcunq; tandem alterius priuatum, ſed eum, qui publicè promiſſus & miſſus eſt, Eccleſiæ ſpiritum ſequor: quem eſſe ſpiritum veritatis manifeſtius eſt, q̄ vt vllus dubitationi locus eſſe queat. Interreà verò Deo gratias ago, cuius & hoc agnoſco beneficium, ꝙ etiam priuatus ſenſus meus cū publico totius Eccleſiæ ſenſu pulchrè congruit, vt indubitanter ex animo eſſe vera credam omnia, quæcunq; illa magiſtra didici. Quamobrem cùm idem nunc ſim, qui fui tum, quādo tam illuſtri gratia, tamq; propenſo ſtudio tuo, ſtatim vt ad regni gubernacula acceſſiſti, me in Epiſcoporum album referri voluiſti: ſi ad ſacrarum literarum ſtudia acceſſio potiùs aliqua ex eo tempore facta eſt, q̄ vt quicquam deceſſerit: ſi q̄ lōgiſſimè ab eo abſum, ſecùs vt aliquid ſentire velim, q̄ aut loquor aut ſcribo: ſi & in loquendo, & in ſcribēdo non meum aut cuiuſquam alterius priuatum, qui falli poteſt & fallere, ſed Eccleſię Dei ſpiritū ſequor, quem conſtat ſpiritū eſſe veritatis: ſi denique fides erga te mea, ſi ſtudium & obſeruantia ſpectata tibi ſatis eſt & probata: ne dubita pientisſime REX, mihi potius credere, quem noſti, q̄ neſcio quibus aliis, qui tibi vel ignoti ſunt, vel in peſſimam partem plùs q̄ ſatis noti: & quę vel ſcribuntur, vel etiā dicuntur à me, ſic accipe: ſecùs vt non poſſim, etiamſi coram ipſo Deo, qui ſcrutatur cordis abdita, ſit dicendum: cùm nihil ſit quod minùs in me cadere queat, quàm vt aliud in lingua promptum, aliud in pectore clauſum habeam. Quòd ſi vel morte mea ſalus ac tranquillitas Eccleſiæ repræſentari poſſet, equidem non dubitanter eam oppeterem, illius auxilio fretus, qui cùm inimici eſſemus, mori pro nobis & horribili ſupplicio crucis nos ab æternis gehennæ ſuppliciis liberare, Deoq; Patri cœleſti morte ſua reconciliare dignatus eſt. Sed ego nullam aliam repræſentandæ ſaluris, & reſtituēdæ tranquillitatis Eccleſiæ Dei viam & rationem inuenio, quàm ſi ordo in illa retineatur, ſi ad quod quiſque miniſterium vocatus eſt, illud implere conetur: ſi prima quidem Scripturis auctoritas tribuatur, ſed proximum ab ea locum Eccleſiaſticæ Traditiones obtineant: nec in Scripturarum interpretatione ſuum quiſq; priuatum, ſed Eccleſiæ Catholicę ſenſum & conſenſum ſequatur: ſacrilega ſeparationis conſilia haud aliter atque præſentiſſimum venenum fugiantur: ſi denique omne ſtudium ab iis, qui debent & poſſunt, impenſum fuerit in vnitate ſpiritus in vinculo pacis retinenda: quò ſic omnes vnum corpus & vnus ſpiritus effecti, vnanimes vno ore honorificemus Deum & Patrem Domini noſtri Ieſu Chriſti: cui ſit laus, honor & gloria in ſempiterna ſecula.

Episcopi Hoſii ſedulitas & induſtria.

Obteſtatio Epiſcopi ad Regem ſeria.

Precatio Catholici imitanda.

Cap. 5.

FINIS.

LECTORI CANDIDO.

ABSOLVTVM iam hoc eſt opus Chriſti ſumma gratia, quod non ſolum peritis & ſtudioſis litterarum ſacrarum, verumetiam iis omnibus, qui de Religione doctrinam nunc inter homines maximè controuerſam ſcituq; nulli non neceſſariam velint cognoſcere, non poteſt non vtilisſimum & gratisſimum eſſe. Lege Magnum hunc HOSIVM Epiſcopum, quiſquis es veritatis & pietatis amãs, confirmabis profectò pectus præſenti velut ac diuino quodã antidoto aduerſus graſſantes hodie Peſtes & Sectas, cauebis à pſeudoprophetis, nec inſanis illis vocibus mouebere: Ecce hic eſt Chriſtus, ecce illic: quin potius & ſano intellectu, & Chriſtiano affectu præditus amplecteris eam, quæ ſecundum pietatem doctrina eſt, & ſcies, quam lucem in tanta errorum caligine, qualem aduerſarij nobis offundunt, tuto ſequare. Et ſi vero, vt nihil celemus, dignisſimus hic Auctor, quem ſua virtus & doctrina ita commendat, vt alieno præcone non admodum egeat, & ſi, inquam, is non diſtinxerit hoc opus in libros & paragraphos, vt quidam vocant, ſed continuam textus ſeriem amanuenſis illius vbique ſit ſequutus, & capita tantum poſteriora maiuſculis expreſſerit, nimirum de Auctoritate ſcripturæ, de Traditionibus, & de Catholica Eccleſia: Tamen quoniam ſic viſum eſt eruditis, quorum hac in parte Iudicium, vt ſperamus, Auctor non contemnet, acceſſit ea, quam vides, totius operis in libros quinque diſtributio: Tum vt minore negotio & maiore cum fructu omnia legantur, facta eſt illa ſectio linearum ſeu verſuum, vt vbi noui aliquid ſenſus, aut alterius tractationis eſt initium, initiales etiã literæ proponantur. Quæ res mirum quantoperè Lectorem iuuet ac recreet, non ſolum in legendo, ſed multo magis in intelligendo, ac de mente quidem verbisq; ſcriptoris nihil decedit, niſi quod ſenſus ubique magis perſpicuè & ordine quodam accipiatur. Quare laborem hunc noſtrum & ſtudium in hoc opere illuſtrando, ſi gratus es Lector, boni conſules, nec ſpernes opinor, quæ marginibus adſcripſimus, ſummam ferè argumenti, quo de agitur paucis complectentes. Vale in Chriſto ſemper, & Catholicum Epiſcopum in Catholica Eccleſia Catholicè ſancteq; docentem audi Catholicus: alienorum, ut Brentij & Vergerij, uocem nec audi, nec ſequere Sectarios.

DE EXPRESSO DEI VERBO LIBELLVS,

HIS TEMPORIBVS ACCOMMODATISSIMVS,

Ab Auctore recens auctus & recognitus.

ITEM,

DIALOGVS TRIMEMBRIS,

De Sacræ Euchariſtiæ ſub vtraque ſpecie communione.

De Sacerdotum coniugio.

De celebrando Sacro vulgari lingua.

Auctore Reuerendiſs. D. Domino STANISLAO *H*OSIO *Cardinale, Varmienſi Epiſcopo.*

Corrigente ALEMANIO FINO Cremenſi.

VENETIIS, Apud Dominicum Nicolinum.

M. D. LXXIII.

SERENISSIMO PRINCIPI ET DOMINO, DOMINO SIGISMVNDO AVGVSTO,

DEI GRATIA REGI POLONIAE, MAGNO DVCI LITVANIAE, RVSSIAE, PRVSSIAE, MASOVIAE, SOMOGITIAE QVE

Domino & Hæredi, Domino ſuo clementiſſimo, STANISLAVS HOSIVS *Cardinalis Epiſcopus Varmienſis, orationes & obſequia ſua reuerenter commendat.*

Effrenata noſtri temporis hæreticorum audacia, arrogantia & ſui oblivio.

DE expreſſo Dei verbo, vt aliquid ad te ſcribere aggrederer, Sigiſmundo Rex Auguſte, fecit effrænata noſtri temporis hæreticorum audacia, qui quamuis ipſi mirabiliter inter ſe diſſecti, ſic illud nihilominus certatim ad ſe ſingulæ ſectæ rapiunt, ſic ſibi ſolis vſurpant, vt eius poſſeſſione, cùm alios omnes, quotquot ab ipſis diſſentiunt, tum Catholicos etiam & Orthodoxos excludere conentur. Tãta enim eſt iſtorum hominum arrogantia, tanta ſui obliuio, vt alios omnes ſtupidos, bardos, ac truncos eſſe, nec in ſcripturis videre quicquam: ſe verò ſolos ſapere, ſe ſolos eſſe perſuaſum habeant, qui ſint veram earum intelligentiam aſſequuti. Eſt ne autem veriſimile vbi tantus eſt animi tumor, tanta mentis inflatio, quod ibi poſſit eſſe ſpiritus ille, qui non requieſcit, niſi ſuper humilem & manſuetum, & trementem ſermones ſuos? Præclarè dixit Sapiens: Vbi humilitas, ibi ſapientia: vbi tumor & inflatio, ibi ſtultitia: dicentes enim ſe eſſe ſapientes, ſtulti facti ſunt. In conuallibus, vt ait ſanctus ille Rex & Propheta, non in montibus emittit gratiæ ſuę fontes Deus. Abſcondit à ſapientibus & prudentibus myſteria ſua, reuelat autem ea paruulis. Itaque nulli minùs intelligunt, quid ſit expreſſum Dei verbum, quàm qui de eo maximè gloriantur, quiq; ſic ſibi ſolis illius intelligẽtiam arrogant, vt quod eſt in prouerbio, cornicum oculos configere velle videantur.

Eſa 66.
Prou 11.
Rom. 1.
Pſal 103.
Matt. 11.

Cornicum oculos configere dicuntur qui ea quæ antiqui approbant magno conſenſu, damnant ac reſcindunt.

Neque verò nouum eſt hoc: Proprium hoc ſemper fuit hæreticorum, de expreſſo Dei verbo gloriari, ſibique ſolis illud vendicare. Quin & ante Chriſtum natum, quo alio quàm verbi Dei obtentu, pſeudoprophetæ populum ſeducebant? Cum Hieremias Propheta triſtitia multa prædiceret, ſicut alios Prophetas Dei, ſic & illum, iis ferè verbis præfari ſolitum legimus: Hæc dicit Dominus. An autem iiſdem verbis præfatus non eſt Ananias quoque pſeudopropheta, cùm longè diuerſa falsò vaticinaretur: quem à ſe miſſum eſſe Dominus negabat.

Hier. 28.

Quem etiam alio loco ſic de pſeudoprophetis iſtis loquentem audimus. Falsò Prophetæ vaticinantur in nomine meo, non miſi eos, & non præcepi eis, neque loquutus ſum ad eos: Viſionem mendacem, & diuinationem fraudulentam, & ſeductionem, cordis ſui prophetant vobis. Et alio loco: Nolite, inquit, audire verba Prophetarum, qui prophetant vobis, & decipiunt vos, viſionem cordis ſui loquuntur, & non de ore Domini: Dicunt iis, qui blaſphemant me: Loquutus eſt Dominus: pax erit vobis. Ac paulò poſt, dicit eos furari verba ſua. Quem locum Hieronymus interpretatur: Semper, inquit, imitatur mendacium veritatem, & niſi habuerit aliquam ſimilitudinem recti, decipere non poteſt innocentes. Quomodo igitur in priori populo mentiebantur Prophetæ, atque dicebant: Hęc dicit Dominus: Et vidi Dominum. Et verbum Domini factũ eſt ad illum, ſiue illum: Sic hęretici aſſumunt teſtimonia ſcripturarum de veteri & nouo teſtamento, & furantur verba Saluatoris, vnuſquiſque à proximo ſuo, Prophetis, & Apoſtolis, & Euangeliſtis, & aſſumunt linguas ſuas, vt cordis venena ore pronuntient. Præclarè Hieronymus cum Prophetis illis mendacibus confert hæreticos, & imitari dicit mendacium veritatem. Sicut enim Prophetæ Dei dicebant: Verbum Domini: Os Domini loquutum eſt: Hæc dicit Dominus: Iiſdẽ vocibus vtebantur & pſeudoprophetæ.

Hier. 14.
Hier. 23.
Ibidem.
Hæreticorum mẽdacium, & furtum.
Propheta Dei.

Sed quid vtrique vaticinati ſint, nonnihil expendamus. Arguebant Prophetę Dei peccata populi, ad reſipiſcentiam hortabantur, ſimul imminere grauem indignationem Dei denunciabant, quòd eos gladio, fame peſte conſumpturus, quòd ſeruitute duriſſima preſſurus, quòd ad internecionem eſſet deleturus. Contrà, mendaces illi, quos non miſerat Dominus, neque pręceperat eis: Non videbitis, dicebant, gladium, & fames non erit in vobis: Sed pacem veram dabit vobis Dominus. Curabant, inquit Propheta, contritionẽ filię populi cum ignominia, dicentes: Pax, pax, & non erat pax. Et ſicut dicit alius Propheta, de mendacibus iſtis qui dicebant: Ait Dominus: cùm Dominus non eſſet loquutus. Conſuebant puluillos ſub omni cubito manus, & faciebant ceruicalia, ſub capite vniuerſæ ætatis, ad capiendas animas. Quam fuit iſtorum diuerſa prædicatio? dum illi terrent, vt ſeruent: hi verò palpant, vt perdant. Intereà tamen vtrique vaticinabantur in nomine Domini, de verbo Domini gloriabantur vtrique.

Hier. 14
Propheta falſi.
Hier.
Ezech 13.
Prophetarum verorum & falſorũ diſcrimen.

An autem ſimillima non eſt noſtri quoque temporis Prophetarum ratio? Quid aliud agunt qui legitimè miſſi ſunt à Catholica Eccleſia, quàm quòd eadem illa populo annunciant, quæ Eſaias, Hieremias, Eze-

Ioel. 2.

chiel

chiel, Daniel, Ioël, Ionas, & alii Prophetę Dei olim annunciabant? Arguebant illi ſcelera populi: hortabantur, vt expergiſcerentur ebrii, vt flerent, vt vlularent, terroresque magnos denunciabant. Quos ita perterrefactos hortabantur, vt ſe conuerterent ad Dominum, vt dignos pęnitentiæ fructus facerent, quò ſic tota mẽte correctis, pœnas eis effugere liceret, quas Dominus fuerat comminatus. Conuerſis autem ad Dominum in ieiunio & fletu, & planctu, ſic demum Domini miſericordiam annunciabant: ſimul vetabant, ne quis propter magnitudinem ſcelerum, veniam deſperaret, quoniam benignus eſt Dominus & miſericors, patiens & multæ miſericordię, & præſtabilis ſuper malitia: Non vult mortem peccatoris, ſed magis vt conuertatur, & viuat, nec humanam imitatur impatientiam, ſed longo tempore noſtram præſtolatur pœnitentiàm, vt, ſi nos dignos pœnitentiæ fructus fecerimus, pœniteat & ipſum ſuę comminationis, & mala quæ denunciauit, non inſerat, noſtræque ſententiæ mutatione mutetur & ipſe. Sic erectis in meliorem ſpem animis mortalium, ne fortè prædicata diuinæ clementiæ magnitudo, negligentes eos & ſecuros redderet: vide quemadmodum ſermonem ſuum temperauerit: Quis ſcit, inquit, Ioël, ſi conuertatur, & ignoſcat, & relinquat poſt ſe benedictionem? Quaſi dicat, inquit Hieronymus: Nos quidem hortamur, quod noſtrum eſt, ad pœnitẽtiam, quòd ineffabiliter clementem eſſe Deum nouimus: quoniam verò profundum ſapientię & ſcientiæ Dei noſſe non poſſumus, ſententiam temperamus, & optamus potiùs, quàm præſumimus ignotũ nobis iri peccata. Hieronymum verò ſequutus Remigius Altiſſiodorenſis Epiſcopus, ante ſeptingentos, plus minus annos: Poterant illi, inquit, reſpondere, quia Dominus patiens eſt, & multæ miſericordię, ſicut tu dicis, non eſt neceſſe vt affligamus nos, & agamus pœnitentiam, quia ipſe miſerebitur noſtri, quicquid egerimus. At contra Propheta: Quis hominum, inquit, ſcit, ſi conuertatur à furore iræ ſuæ ad miſericordiam? Impoſſibile, eſt hominem ſcire. Melius eſt vt agentes pœnitentiam, mereamur veniam peccatorum aſſequi, & quòd poſt actam pœnitẽtiam remiſſione peccatorum adepta, tunc offeramus ſacrificium, & libamen Domino. Ad eundem modum ante quadringentos annos, enarrans eadem verba Rupertus Abbas Tuitienſis: In ipſa, inquit, pœnitentia, cautos eſſe cupit, & ſecuritatem tollit.

Ioel.2. *Ezech.18.* *Ioel.2. Hieron.* *Remigius Altiſſiodorenſis Epiſcopus.* *Rupertus Abbas Tuitienſis.*

Neque diuerſum ſenſit ab iis ante trecentos propè annos, Albertus quoque non temerè Magnus appellatus, qui eadem verba explicans: Quamuis, inquit, certum ſit, quòd contrito ignoſcat Deus, tamen incertum eſt, verum aliquis verè contritus ſit. Videbit quòd corrigi non poſſit, quem ille deſpexit: Orabat ſceleſtus Dominum, à quo non miſericordiam conſequutus. Cain quidem obtulit, ſed Deus ad munera eius non reſpexit. Moſes de quibuſdam dixit: Ne reſpicias ad ſacrificia eorum. Hactenus Albertus, Vides quomodò Ioël prędicauerit, & quomodo iam inde à mille ducentis annis per longam Sacerdotum & Epiſcoporum ſucceſſionem, ad hanc ętatem vſque noſtram, hæc illius verba fuerint intellecta. Neque verò ſolus Ioël ita prædicauit, verùm & Daniël, cùm Regi Nabucodonoſor ſomnium ſuum exponeret, an eum grauiter initiò non perterreſecit, cùm quæ mala euentura illi eſſent, prędicaret? Neque tamen proptereà ſtatim deſperare iuſſit, quin viam oſtendit, qua pœnas, quas fuerat comminatus, effugere liceret. Placeat tibi, inquit, Rex, cõſilium meum, peccata tua eleemoſynis redime, & iniquitates tuas miſericordiis pauperum. His verbis perterrefacto, conſolationis nonnihil attulit, neque tamen ſecurum eſſe voluit. Non dixit, certò ſtatue tibi remiſſa fore peccata: ſed forſitan, inquit, ignoſcet Deus delictis tuis. Quę verba tractans Hieronymus: Cùm Daniël, inquit, præſcius futurorum de ſententia Dei dubitet, rem temerariam faciunt, qui audacter veniam pollicentur peccantibus. Gloſſa verò ordinaria, intollerabilem eſſe dicit hanc iſtorum temeritatem. Sic itaque Ioël, ſic Daniël. Quid autem Rex ille Niniuæ, cùm Ionas Propheta fore prędixiſſet, quòd poſt quadraginta dies Niniue ſubuerteretur, indutus ipſe ſacco, & in cinere ſedens, an populum ad pœnitentiam hortatus nõ eſt? vt operirentur ſaccis homines & iumenta: vt clamarent ad Dominum in fortitudine, vt conuerteretur vir à via ſua mala, & iniquitate, quæ eſt in manibus eorum. Num autem poſt eiuſmodi conuerſionem ſtatim iubebat certum eſſe de venia? Nequaquam, ſed ſicut Ioël, ſicut Daniël, ſic & hic: Quis ſcit, inquit, ſi conuertatur, & ignoſcat Deus. Quem locum exponens Hieronymus: Ideò, inquit, ambiguum ponitur & incertum, vt dum homines dubii ſunt de ſalute, fortiùs agant pœnitentiam & magis ad miſericordiam prouocent Deũ. Quæ totidem verbis repetuntur à Remigio & à Ruperto, & in Gloſſa ordinaria, vt nunquam ſecùs in Eccleſia Dei Prophetarum horum verba quiſquam interpretatus fuiſſe videatur.

Albertus Magnus. *Eccle.7.* *2.Mach.9.* *Gene.4.* *Num.16.* *Dan.4.* *Hiero. in Daniel.* *Niniuitarum. Regis pœnitentia.* *Daniel.4.*

Quorum hunc prædicãdi modum etiam Apoſtolos ſequutos eſſe legimus. Sic enim Simonem Magum, qui donum Dei exiſtimabat pecunia poſſideri poſſe, Petrus affatus eſt: Pœnitentiam age ab hac nequitia tua & roga Deum, ſi fortè remittatur tibi hæc cogitatio cordis tui, Si fortè, inquit, certum & ſecurum eſſe non iuſſit.

Act. 8. *De ſalute nemo vnquam ſecurus.*

Hanc Prophetarum & Apoſtolorum doctrinam retinet adhuc Eccleſia Catholica, quæ terrorem peccantibus incutit, quò ſic eos ad pœnitentiam prouocet, quam cùm egerint, non eos proptereà ſtatim eſſe iubet abſque metu, quin à noxia ſecuritate deterret potiùs modis omnibus; ac ſperare quidem iubet in Domino, & facere bonitatem: cæterùm fiduciam, certitudinemque remiſſionis peccatorum iactare, & in ea quieſcere vetat. Quamuis enim de miſericordia Dei, de promiſſis eius, de Chriſti merito, de ſacramentorum virtute, & efficacia nemo pius debeat dubitare, tamen dum ſeipſum quilibet, ſuamque propriam infirmitatem reſpicit, de ſua gratia formidare ac timere poteſt. Hęc eſt Eccleſiæ Catholicæ prędicatio cum Eſaiæ, Hieremiæ, Ezechiëlis, Daniëlis, Ioëlis, Ionę: quin & Petri Apoſtoli predicatione pulchrè congruens.

Pſalm.16.

Num autem cum ea conſentiunt etiam ii, qui ante triginta hos annos diſceſſerint à nobis? quin ab ea potiùs ex Diametro, quod aiunt, diſtare vidẽtur. Quid enim aliud ii, quàm quod Ananias, quod Semeias, quod reliqui mendaces Prophetę, quibus non erat loquutus Dominus: Non videbitis, aiunt, gladium, non erit fames in vobis, ſed pacem veram dabit vobis Dominus: pax, ſubinde vociferantur, cùm non ſit pax, ac ingẽ-

Ab Eccleſia Dei auulſi, de ſua ſalute ſe certos eſſe falſo exiſtimant.

tem

Hæreticorum doctrina. tem quandam ſecuritatem annunciantes, multorum animas decipiunt. Docent enim, qualiacunque ſint
opera noſtra, dum tamen fixa, firmaque ſit fides noſtra, certos nos eſſe ſalutis noſtrę, quandoquidem opera
Iona 1. Deus non reſpicit. Cùm aperta ſint ſcripturę verba, vbi de placato Niniuitis Deo loquitur: Vidit Deus o-
Pſalm. 24. pera eorum, quia conuerſi ſunt de via ſua mala, & miſertus eſt. Vidit Deus opera, dicit Propheta. Iſti contrà:
Pſal. 118. Non reſpicit Deus opera. Alius verò Propheta: Vide, inquit, humilitatem meam, & laborem meum, & di-
mitte vniuerſa delicta mea. Et in alio Pſalmo: Vide humilitatem meam, & eripe me, quia legem tuam non
Hilarius. Ambroſ. ſum oblitus. Vide quoniam mandata tua dilexi Domine, in miſericordia tua viuifica me. Quæ verba enarrãs
Hilarius: Reſeruans, inquit, omnia iudicio diuino, eripi ſe ob humilitatis meritum depoſcit. Quem ſequu-
tus Ambroſius: Quaſi is, inquit, qui humiliauerit cor ſuum, quaſi is, qui plurimum laborauerit, ibi ſibi di-
mitti peccata deſiderat, hîc etui ſe precatur. Ac nonnullis interiectis: Athleta bonus membra ſua moſtrat,
vt ſuę conuerſationis approbet diſciplinam, monſtrat etiam tunc membra ſua, quando poſt aliqua certami
na grauiora iterum certare cõpellitur, vt Iudex videns feſſum corpus, nequaquã eũ certare compellat. Et tu
oſtende cordis tui humilitatem, vt titulos Virtutis oſtendas: oſtende corporis tui certamina, vt dicas: Certa
2. Tim. 4. men bonum certaui, curſum conſummaui, vt videns ſpiritualis Iudex certaminis agonem, coronam iuſti-
tiæ decernat, quoniam legem agonis impleſti. Precatur Propheta Deum, vt reſpiciat humilitatem ſuam, la-
borem ſuum, & quòd legem Dei non ſit oblitus, & quòd eius pręcepta dilexerit, quę per nos etiam oſtendi
Opera noſtra curare Deum negãt noſtri temporis pſeudoprophetæ. Deo pręcepit Ambroſius. At noſtri temporis Pſeudoprophetę, & Pſeudoeuangeliſtę negant Deum opera
noſtra reſpicere, negant de illis ei curæ quicquam eſſe: quicquid ſit de illis, certò nihilominus vnumquem-
que ſtatuere debere, quòd gratis propter Chriſtum peccata ſibi ſint remiſſa, quòd acceptus Deo, quòd vitæ
ſit hęres æternæ: quandoquidem omnis iuſtitia & ſanctitas noſtra merum ſit peccatum, & res damnata: Cõ
Contritio. tritio verò, vſque eò nihil proſit, vt magis etiam faciat peccatorem. Quòd ſi quem arrodit propter peccatũ
Hæreticorum impiæ voces & ſententiæ. conſcientia, ſic eum reſponſare iubent: Quid peccatum, peccatum: attamen ego ſanctus ſum: Si ego probus
non ſum, Chriſtus tamen probus eſt. Quaſi verò iam eſſe cuiuis improbo liceat, quoniam Chriſtus probus
eſt? Huius iuſtitia nos iuſtos, huius probitate probos eſſe docent, etiam ſi nõ modò micam nullam eius pro-
bitatis in nobis habeamus: verùm inſuper omni flagitiorũ genere cooperti ſimus. Quo turpior es, ait vnus
ex his, eò citiùs impertit gratiam Deus. Qui ſuos etiam ita dicere iubet: Peccata mea non meam conſcien-
tiam, ſed Chriſtum premunt.

Cap. 5. Quid autem, an cum Hieremia Propheta nobis quoque dicere non licebit? Stupor & mirabilia facta ſunt
in terra: Prophetę prophetabant mẽdacia, Sacerdotes applaudebant manibus ſuis & populus meus dilexit
talia. Reuera dilexit populus talia, Nam ſic homines, mendacio Prophetarum iſtorum, & blandis vocibus,
tanquam Syrenarum dulcibus cantilenis, iam dementatos videre licet, vt ſi quis vera magis & ſalutaria,
Idiotarum quorundam tanquam ſeruus præſcriptum. quàm quæ grata ſint auribus eorum, & iocunda prædicare velit, explodatur. Itaque non dubitant rudes etiã
aſini, nonunquam Prophetis, quid vaticinari debeant, pręſcribere, & à quibus docendi veniunt, eos doce-
Eſaia 30. Hieron. re. Nolite, inquiunt, videre, nolite aſpicere in nobis, ea, quæ recta ſunt, loquimini nobis placentia, nolite vi-
dere in nobis errores, ſolam fidem nobis prædicare, gehẽnę flãmas ne comminemini, ſed promittite nobis
regna cœlorum, vt poſt luxuriam & delicias, poſt inceſtas nuptias, pandatur nihilominùs nobis Paradyſus.
Quid nobis oſtenditis viam Domini, per quam non libenter ingredimur? quod replicatis nomen ſancti Iſ-
raël: quod noſtri pectoris arcana non penetrat?

Vides pientiſſime Rex, qualis eorum, qui ſe noſtro ſeculo vocant Euangelicos (cùm nihil cum Euangelio
commune habeant) qualis contrà ſit Catholicorum prædicatio. Nihil aliud illi quàm credere iubent vnum-
quemque, certoque ſtatuere, quòd ſit in gratia, quod ſit indubitatus hæres regni cœlorum, quicquid ſit de
Catholicorum exhortatio & aſſenſus. operibus. Et cum hac inani ſua fiducia deducunt homines ad ęterna gehennę ſupplicia: Noſtri contrà, quã
uis de Domini miſericordia ſperare iubeant, ſecuros eſſe tamen homines vetant: ſimul monent, ne ſatis eſ-
ſe credant, quòd à peccatis reſipuerint, niſi dignos etiam pœnitentiæ fructus fecerint, & quam profiten-
tur fidem, eam ex operibus oſtenderint. Quòd cum ad extremum illud iudicium ventum fuerit, non
quæretur ex nobis, quid crediderimus, verum quid credentes in corporibus noſtris, vel boni vel mali
geſſerimus.

An autem alterutri diuinæ legis oraculis inſtructi non ſunt quin de expreſſo Dei verbo gloriantur vtriq;.
Matth. 3. Clamát vtriq;: Verbũ Domini, Os Domini loquutũ eſt, Hęc dicit Dominus. Proferunt ſcripturas Catholici:
Luca 13. Facite fructus dignos pœnitentiæ: Niſi pœnitentiam habueritis, omnes ſimiliter peribitis. Compati opor-
Rom. 8. 2. Timo. 2. tet, ſi conglorificari: commori, ſi conuiuere: ſuſtinere, ſi conregnare volumus. Si vis ad vitam ingredi, ſerua
Matt. 19. Ioan. 13. mandata. Si hæc ſcitis, beati eritis, ſi feceritis ea. Tu reddes vnicuique ſecundum opera ſua. Omnes nos ma
Rom. 2. 2. Cor. 5. niſeſtari oportet ante tribunal Chriſti, vt referat vnuſquiſque propria corporis, prout geſſit, ſiue bonum, ſi
Eccle. 16. ue malum. Omnis miſericordia faciet locum vnicuique ſecundum meritum operum ſuorum. Ego venio ci
Apoc. 22. rò, & merces mea mecum eſt, reddere vnicuique ſecundum opera ſua: Procedent, qui bona fecerunt, in re-
Ioan. 5. ſurrectionem vitæ: qui verò mala egerunt, in reſurrectionem iudicii. Neſcit homo, vtrum amore, an odio di
Eccle. 9. Pſal. 18. gnus ſit. Delicta quis intelligit? Ab occultis meis munda me. Quis poteſt dicere, mundum eſt cor meum:
Prouerb. 20. Iob 9. purus ſum à peccato? Verebar omniã opera mea, ſciens quòd non parceres delinquenti. Nihil mihi con-
1. Cor. 4. ſcius ſum, ſed non in hoc iuſtificatus ſum. De propitiato peccato noli eſſe ſine metu. Ne dices: Miſericor-
Eccl. 5. dia Domini magna eſt, multitudinis peccatorum meorum miſerebitur. Miſericordia enim & ira ab illo ci-
Philip. 2. Prouerb. 28. tò proximant, & in peccatum reſpicit ira illius. Cùm timore & tremore ſalutem veſtram operamini: Beatus
Eccl. 1. Scriptura pro noſtra ſalutis incertitudine. homo, qui ſemper eſt pauidus: Qui ſine timore eſt, non poterit iuſtificari. Hæ ſunt, & complures aliæ ſcrip-
turæ, quas longum eſſet omnes recenſere, quibus, tanquam expreſſo Dei verbo, probare conantur Ortho-

doxi,

doxi, non ſatis eſſe, ſi quis credat ſibi remiſſa eſſe peccata propter Chriſtum, ſe eſſe in gratia, ſe eſſe hęredem vitæ æternę, quicquid ſit de operibus ſuis: ſed ſicut ipſum Chriſtum pati priùs oportuit, atque ita demum intrare in gloriam ſuam, ſic & nos pati priùs oportere, quàm ad illam gloriam perueniamus, oportere ſicut ambulauit ipſe, ſic ambulare nos quoque: oportere per bona opera certam facere vocationem noſtrã: & cũ omnia fecerimus, nõ propterea ſtatim ſecuros eſſe debere, ſed vereri omnia opera noſtra & dicere, quòd ſerui ſumus inutiles, vſque eò etiam, vt ne de propitiato quidem peccato ſimus abſque metu.

Luc. 24. Ioan 12. 2. Pet. 1. Lu 17. Scripturæ pro ſalutis noſtra certitudine.

Proferunt autem & ſuas ſcripturas, qui ſegregauerunt ſeipſos, & contrariam ſententiam tuentur: Qui crediderit, & baptizatus fuerit, ſaluus erit. Sic dilexit Deus mundum, vt filium ſuum vnigenitum daret, vt omnis qui credit in eum, non pereat, ſed habeat vitam æternam. Viriliter agite, nec paueatis ad aſpectum eorũ. Viriliter age, & confortetur cor tuum. Dicite puſillanimes, confortamini, nolite timere. Aſſumite vniuerſam armaturam Dei, vt poſſitis reſiſtere in die malo. Cui reſiſtite fortes in fide. Filium ſuum miſit in mundum, vt viuamus per eum. Commendat Deus charitatem ſuam erga nos, quòd cùm adhuc eſſemus peccatores, Chriſtus pro nobis mortuus eſt. Dominus regit me, & nihil mihi deerit. Si ambulauero in medio vmbræ mortis, non timebo mala, quoniam tu mecum es. Dominus protector vitæ meę, à quo trepidabo? In te Domine ſperaui, non confundar in æternum. Certus ſum, quia neque mors, neque vita, neque Angeli, neque vlla creatura poterit me ſeparare à charitate Dei. Omne, quod dat mihi pater, ad me veniet, & eum qui venit ad me, non eiiciam foras? Quiſquis inuocauerit nomen Domini, ſaluus erit. Omne quod natum eſt ex Deo, vincit mundum, & hæc eſt victoria noſtra, quæ vincit mundum, fides noſtra. Hę ſunt ſcripturæ, quas adfert Brentius ad confirmandam certitudinem ſuam, & inanem fiduciam. Verùm eius generis, vt ex pumice lac expreſſeris citiùs, quàm ex illis hoc, quod vult Brentius, elicueris. Vides itaque, quàm ſit verus hoc, quod de expreſſo Dei verbo glorientur hęretici, cùm etiam Hieremiæ & Ezechielis temporibus fuerit hoc viſitatũ.

Mar. 16. Ioan 3. Deut 31. Pſal. 26. Eſa 35. 1. Petri 5. 1. Ioan 4. Rom 5. Pſalm. 22. Pſal eodem. Pſal. 26. Pſal. 30. Rom. 8. Ioan. 5. Rom. 10. 1. Ioan. 5. In 2. Pericope apologia ſua contra Petrum à Soto.

Quid autem nato iam Chriſto, num idem factitatum non eſt? Notiſſima eſt Euangelica illa hiſtoria, qua ſcribitur: Ieſum, ſimul vt fuit baptizatus, in deſertum à ſpiritu ductum, & ibi à diabolo fuiſſe tentatum. Quibus autem aliis ille, quàm ſcripturarum armis cum Chriſto cógreſſus eſt? Statuit eum, dicit Matthęus, ſupra pinnaculum templi, & dixit ei: Si filius Dei es, mitte te deorſum, ſcriptum eſt enim: quia Angelis ſuis mandauit de te, in manibus tollent te, ne fortè offendas ad lapidem pedem tuum. Quem locum tractans Ambroſius, valdè ſalubriter admonet: Diſce hic quoque, quia Satanas transfigurat ſe in Angelum lucis, & de ſcripturis ipſis ſæpè diuinis laqueum fidelibus parat. Sic hæreticus facit, ſic euiſcerat fidem, ſic iura pietatis impugnat. Ergo non te capiat hęreticus, quia poteſt de ſcripturis aliqua exempla proferre: ne ſibi arroget, quòd doctus videtur, vtitur & diabolus teſtimoniis ſcripturarum, non vt doceat, ſed vt circunſcribat & fallat. Tractat eundem locum longè pulcherrimè æqualis Ambroſii Vincentius Lyrinenſis, in illo aureo ſuo libello, quem inſcripſit pro Catholicæ fidei antiquitate & vniuerſitate. Libet autẽ altiùs illius verba repetere, cùm digna ſint, quę non legantur modò, verumetiam ediſcantur. Hic fortaſſe aliquis interroget, inquit, an & hæretici diuinę ſcripturæ teſtimoniis vtantur. Vtuntur planè, & vehementer quidem. Nam videas eos volare per ſingula quæque ſanctæ legis volumina, per Moſi, per Regnorum libros, per Pſalmos, per Apoſtolos, per Euangelia, per Prophetas. Siue enim apud ſuos, ſiue apud alienos, ſiue priuatim, ſiue publicè, ſiue in ſermonibus, ſiue in libris, ſiue in conuiuiis, ſiue in plateis, nihil vnquam penè de ſuo proferunt, quòd non etiam ſcripturæ verbis adumbrare conentur. Lege Pauli Samoſateni opuſcula. Priſcilliani, Eunomii, Iouiniani, reliquarumque peſtium, cernes infinitam exemplorum congeriem, propè nullam omitti paginam, quę noui ac veteris teſtamenti ſententiis fucata & colorata non ſit. Sed tantò magis cauendi & pertimeſcendi ſunt, quantò occultiùs ſub diuinæ legis vmbraculis latitant. Sciunt enim fœtores ſuos nulli ferè citò eſſe placituros, idcircò eos cœleſtis eloquii velut quodam aromate aſpergunt, vt ille qui humanum facilè deſpiceret errorem, diuina non facilè contemnat oracula. Itaque faciunt quod hi ſolent, qui paruulis auſtera quędam temperaturi pocula, priùs ora melle circumlinunt, vt incauta ætas, cùm dulcedinem pręſenſerit, amaritudinem non reformidet. Quod etiam iis curę eſt, qui mala gramina, & noxios ſuccos, medicaminum vocabulis præcolorant, vt nemo ferè, vbi ſupraſcriptum legerit remedium, ſuſpicetur venenum. Idem denique & Saluator clamabat: Attendite vobis à Pſeudoprophetis, qui veniunt ad vos in veſtitu ouium, intus autem ſunt lupi rapaces. Quid eſt veſtitus ouium? niſi Prophetarum & Apoſtolorum proloquia, quę iidem ouili quadam ſinceritate, agno illi immaculato, qui tollit peccata mundi, tanquam vellera quædam texuerunt. Qui ſunt lupi rapaces? niſi ſenſus hęreticorum feri, & rabidi, qui caulas Eccleſię ſemper infeſtant, & gregem Chriſti, quaquà poſſunt, dilacerant. Sed vt fallaciùs incautis ouibus obrepant, manente luporum ferocia, deponunt lupinam ſpeciem, & ſeſe diuinę legis ſententiis veluti quibuſdam velleribus obuoluunt, vt cùm quiſque lanarum molliciem perſenſerit, nequaquam aculeos dentium pertimeſcat. Sed quid ait Saluator? Ex fructibus eorum cognoſcetis eos. Id eſt, cùm cœperint diuinas illas voces, non iam proferre tantùm, ſed etiam exponere, nec adhuc iactare ſolùm, ſed etiam interpretari: tunc amaritudo illa, tunc acerbitas, tunc rabies intelligitur, tunc nouitium virus exhalatur, tunç profanæ nouitates aperiuntur, tunc primùm ſcindi ſepem videas, tunc transferri Patrum terminos, tunc Catholicam fidem cædi, tunc Eccleſiaſticum dogma lacerari. Tales erant hi quos percutit Apoſtolus Paulus, in ſecunda ad Corinthios, dicens: Nam eiuſmodi, inquit, Pſeudoapoſtoli operarii, ſubdoli, transfigurant ſe in Apoſtolos Chriſti. Quid eſt transfigurant ſe in Apoſtolos Chriſti? Proferebant Apoſtoli diuina legis exempla, proferebant & illi. Proferebant Apoſtoli Pſalmorum auctoritates, proferebant & illi. Proferebant Apoſtoli ſententias Prophetarum, & illi nihilominùs proferebant. Sed cum ea, quæ ſimiliter protulerant interpretari non ſimiliter cœpiſſent, tunc ſimplices à ſubdolis, tunc infucati à fucatis, tunc recti à peruerſis, tunc

Matth. 4. Ieſus ductus tentatus.

Pſal. 90. Ambr. lib. 4 in Luc.

Hæretici in Angelos lucis transfigurati. Vincentius Lyrin. Hæretici ad confirmanda ſua dogmata teſtimoniis ſacræ ſcripturæ vtuntur.

Perelegantes metaphora.

Matth 7. Luca 6.

Ouium veſtitus quid. Lupi rapaces qui.

Matth. 7. Hæretici è fructibus.

2. Corinth. 11. Hæretici transfigurati in Apoſtolos Chriſti.

poſtremò veri Apoſtoli à falſis Apoſtolis diſcernebantur. Et non mirum, inquit: ipſe enim Satanas transfigurat ſe in Angelum lucis, non eſt ergo magnum, ſi miniſtri eius transfigurentur, ſicut miniſtri iuſtitiæ. Ergò ſecundum Apoſtoli Pauli magiſterium quotieſcunque vel Pſeudoapoſtoli, vel Pſeudoprophetæ, vel Pſeudodoctores diuinæ legis ſententias proferunt, quibus malè interpretatis, errores ſuos adſtruere conentur, non dubium eſt, quin auctoris ſui callida machinamenta ſectentur, quæ ille nunquam profectò commini ſceretur, niſi ſciret omninò nullam eſſe ad fallendum faciliorem viam, quàm, vt vbi nefarii erroris ſubinducitur fraudulentia, ibi diuinorum verborum prętendatur auctoritas.

Satanas transfiguratus in Angelum lucis.
Diabolus ſacræ ſcripturæ exemplis ad fallendum vtitur.

Sed dicet aliquis: Vnde probatur, quòd Sacræ legis exemplis diabolus vti ſoleat. Legat Euangelia, in quibus ſcribitur: Tunc aſſumpſit eum diabolus, id eſt, Dominum ſaluatorem, & ſtatuit eum ſupra pinnam templi, & dixit ei: Si filius Dei es, mitte te deorſum: ſcriptum eſt enim, quòd Angelis ſuis mandauit de te, vt cuſtodiant te in omnibus viis tuis. In manibus tollent te, ne fortè offendas ad lapidem pedem tuum.

Matth. 4.
Pſalm. 90.

Quid hic faciet miſellis hominibus, qui ipſum Dominum maieſtatis, ſcripturarum teſtimoniis appetiuit? Si, inquit, filius Dei es, mitte te deorſum. Quare? Scriptum eſt enim, inquit.

Notandum.

Magnopere nobis doctrina loci iſtius attendenda atq; retinenda eſt, vt tanto Euangelicę auctoritatis exemplo, quando aliquos Apoſtolica ſeu Prophetica verba proferre contra Catholicam fidem viderimus, diabolum per eos loqui minimè dubitemus. Nam ſicut tunc caput capiti, ita nunc quoque membra membris loquuntur: membra ſcilicet diaboli membris Chriſti: perfidi, fidelibus: ſacrilegi, religioſis: hęretici poſtremò, catholicis. Sed quid tandem dicit? Si, inquit, filius Dei es, mitte te deorſum. Hoc eſt: Filius vis eſſe Dei, & hæreditatem regni cęleſtis accipere, mitte te deorſum, id eſt, ex iſtius te ſublimis Eccleſię, quæ etiam templum Dei putatur, & doctrina & traditione demitte.

Diaboli & Hæreticorum in citandis ſcripturis eadem vis & par auctoritas.

Ac ſi quis interroget quempiam hæreticorum ſibi talia perſuadentem. Vnde probas? vnde doces, quòd Eccleſię Catholicæ vniuerſalem & antiquam fidem dimittere debeam? Statim ille: Scriptum eſt enim. Et continuò mille teſtimonia, mille exempla, mille auctoritates parat, de lege, de pſalmis, de Apoſtolis, de Prophetis, quibus nouo & malo more interpretatis, ex arce Catholica, in hæreſeos barathrum infelix anima præcipitetur. Iam verò illis, quæ ſequuntur, promiſſionibus, miro modo hæretici incautos homines decipere conſueuerunt.

Hæreticorum conuenticula.

Audent etenim polliceri & docere, quòd in Eccleſia ſua, hoc eſt, in communionis ſuo conuenticulo, magna & ſpecialis ac planè perſonalis, quædam ſit Dei gratia: adeò, vt ſine vllo labore, ſine vllo ſtudio, ſine vlla induſtria, etiamſi nec petant, nec quærant, nec pulſent, quicunque illi ad numerum ſuum pertinent, tamen ita diuinitus diſpenſentur, vt Angelicis euecti manibus, id eſt, Angelica protectione ſeruati, nunquam poſſint offendere ad lapidem pedem ſuum, id eſt, nunquam ſcandalizari. Hactenus Vincentius.

Mitti deorſum, eſt ſeſe ab Eccleſia Catholica ſubducere.

Potuit autem Vincentius hic illuſtrioribus notis noſtri temporis hæreticos depingere, quàm quibus eos hoc loco depictos eſſe videmus? Quid enim aliud eſt, quod magis per eos moliatur Satanas, quàm vt perſuadere poſſit hominibus, vt mittant ſe deorſum? vt ab ſublimis huius Eccleſiæ (quam ciuitatem ſupra montem poſitam vocat Chriſtus) doctrina, traditioneque ſe demittant? Quod ſimul vt perſuaſit, iam indubitatam eſt victoriam conſecutus. Nam quòad aliquis ex hac ſublimi ciuitate ſe non demiſerit, quamlibet eum grauiter Satanas oppugnet, irriti tamen cadunt conatus eius omnes. Simul vt autem aliquis miſerit ſe deorſum, ſimul vt ab ouili diſceſſerit, & à reliquo ſe grege ſegregauerit, eueſtigiò pręda fit lupo.

Satanæ neruus.

Quamobrem in hac vna re neruos ſuos omnes intendit Satanas, vt homines adducat, quò ſe mittant deorſum, vt à ſublimi Eccleſiæ doctrina diſcedant, vt eius traditiones pro nihilo ducant, vt ſuum, aut cuiuſcunque tandem alterius priuatum ſpiritum potius quàm Eccleſiæ totius, cui promiſſus eſt ſpiritus veritatis, ſenſum & conſenſum ſequantur. Neque deſunt illi ſcripturæ, quibus id perſuadere conetur. Scriptum eſt enim, inquit: In pręceptis Patrum veſtrorum nolite incedere: Sine cauſa me colunt, docentes doctrinas & mandata hominum.

Ezech. 20.
Matth. 15.

Quòd, ſi vel vna aliqua in re perſuaſerit alicui, quo ſe mittat deorſum, & à maiorum præceptis & inſtitutis, & ab Eccleſiaſtica traditione diſcedat, iam eum in poteſtatem ſuam redactum habet, iam nullo negocio perficit, quò magis indies, atque magis mittat ſe deorſum, nec vllum eſt doctrinę genus tam ab omni pietate remotum, quo non facilè mentem illius imbuat. In hoc igitur vno ſtudium illius omne conſumitur, vt homines aſſuefaciat mittere ſe deorſum, ac ſenſum & conſenſum totius Eccleſiæ ne pili quidem facere: quin illius placitis aduerſari maximè.

Omne Satanæ ſtudium quo tendat.

Martinus Luther Satanæ anteſignanus.

Quòd, cùm ab aliis hæreticis, tum ab illo, qui dux eorum fuit & anteſignanus, hoc noſtro ſeculo Martino Luthero, ſumma diligentia curatum eſſe videmus. Quid enim aliud ille crepat in ſcriptis ſuis omnibus, quàm vt ſe mittant homines deorſum: vt ab Eccleſia ſe præcidant, vt eius placitis aduerſentur? vt, ſi quid illa præceperit, in deſpectum eius contraria faciant omnia? Verbi gratia: iubet Eccleſia, vt ieiunes tempore quadrageſimæ, vt ſub feſtum Paſchatis peccata tua confitearis, & ad Euchariſtiæ ſacramentum accedas.

Eccleſiæ præcepta

Lutheri præcepta

Quid hîc docet Lutherus? Quandoquidem ſic ab Eccleſia conſtitutum eſt, ob hoc ipſum non faciam: & ſi non præcepiſſet, vellem facere: faciam autem alio tempore, quo non præcepit, quando, & quomodo mea libera voluntas me tetigerit. Ad eundem modum, adiaphoron eſſe cenſet, eleuetur Euchariſtia, nec ne. Sed quoniam ſic Eccleſiæ viſum eſt, vt eleuaretur, in deſpectum illius ab eleuatione docet abſtinendû eſſe. Itidem ſub vna quis, an ſub vtraque ſpecie ſumat Euchariſtiam, pluribus in locis nihil referre ſcribit, quòd mihi nihil ſit ea de re tanquam neceſſarium à Deo præceptum. Intereà tamen in eo libro, quem inſcripſit, De formuli Miſſę: Si quo caſu, inquit, Concilium ſtatueret, minimè omnium nos vellemus vtraque potiri, imò tum primùm in deſpectu Concilii, vellemus aut vna, aut neutra, & nequaquam vtraque pótiri, & planè eos anathema habere, quicunque talis concilii auctoritate potirentur vtraque.

Concilium Eccleſiam repræſentat. Mittit ſe deorſum, qui non aſſentitur Eccleſiæ Catholicæ.

Quid autem aliud concilium, quàm Eccleſiam repræſentat? in huius itaque ſanciêris aliquid deſpectum, contraria potiùs omnia facere iubet, per non ignobile membrum hoc ſuum Satanas, per quod clamat etiam nunc: Mitte te deorſum. An enim is non mittit ſe deorſum, qui non hoc ſequitur, quod omniû eſt, quod Catholicum eſt, quod

orbis totius Chriſtiani conſenſu receptum eſt & approbatum: ſed in eo libentius acquieſcit, quo vni alicui fanatico nonnunquam homini viſum eſt, qui quamlibet etiam catus & prudens exiſtimetur, tamen cùm de ſuo loquitur, nihil aliud ſicut ipſa Veritas teſtatur, quàm mendacium loquitur? Poteſt autem aliquis magis mittere ſe deorſum, quàm ſi ab eo, qui eſt omnium, ad eum qui priuatus eſt alicuius ſenſum, hoc eſt, à veritate prolabatur ad mendacium, quod homo de ſuo loquitur? Quam igitur cantilenam ipſe per ſe Chriſto Satanas occinebat in deſerto, eandem nunc quoque per membra ſua Chriſtianis occinit, nec aliud vrget maiore ſtudio, quàm vt mittant ſe deorſum, vt vniuerſalem & antiquam Eccleſiæ Catholicæ fidem dimittãt. Pollicetur per ea nunc etiam, & docet, quòd in ſuæ communionis conuenticulo, magna quædam, & ſpecialis, ac planè perſonalis Dei ſit gratia. Perſuadet imperitis, ſi quis fidem ſuorum ſpecialem ſit amplexus, quòd is, non modò ſi ſit bonis operibus deſtitutus omnibus, verumetiam nullo ſit flagitiorum genere non coopertus, certus tamen eſſe debeat, ſe eſſe in gratia, ac futurum olim, vt tollant eum Angeli manibus ſuis, & in cœlum rectà perducant: vt illorum protectione ſeruatus, ne leuiſſimè quidem ad lapidem vllum offendat: ſed eſſe apud Deum in gratia, ſi ad finem vſque vitæ ſuæ perſeueret. Hoc à ſuis ita certum haberi vult, & indubitatum, nullum vt ſcelus admitti poſſe putent grauiùs, q̃ ſi vel minima quis eius rei dubitatione tangatur. Quæ perſuaſio communis eſt omnibus hæreticis. Nam non magis id à ſuis exigunt Lutherani, quàm à ſuis idem requirunt & Zuingliani & Anabaptiſtæ (cùm intereà non magis inter ſe diſſideant ignis & aqua quàm iſtorum inter ſe pugnant dogmata) fieri vt nulla ratione poſſit, quin vel ii, vel illi, vel iſti manibus dæmonum in barathrum inferni præcipitentur potiùs, quàm vt ſuis eos manibus cœleſtes Angeli dignentur. Qui cùm æquè ſint omnes à Chriſti corpore ſua voluntate præciſi, nihil commune cum eis cœleſtes Angelos habituros, certiùs eſt, quàm vt ambigere quiſquam poſſit.

Ioan. 8.

Quid Satanas hæreticis pollicetur & perſuadeat.

Lutheranorum, Zuinglianorum, & Anabaptiſtarum ſchiſma.

Vidimus ergo iam, quemadmodum etiam Chriſtum expreſſo Dei verbo Satanas fuerit oppugnare conatus. An autem idem non fecit per membra quoque ſua contra eundem Chriſtum filium Dei? An expreſſo Dei verbo demonſtrare conatus non eſt, quod Chriſtus non modò non eſſet Propheta, verumetiam reus eſſet mortis? Legimus in Euangelio, quòd cùm audiſſent Chriſti ſermones Iudæi, alii dixerunt, hic eſt Propheta: alii verò, hic eſt Chriſtus: neque defuerunt intereà, qui dicerent: Nunquid à Galilæa venit Chriſtus? Nónne ſcriptura dicit, quia ex ſemine Dauid, & de Bethleem caſtello vbi erat Dauid, venit Chriſtus? Ad Nicodemum verò Phariſæi: Scrutare ſcripturas, aiunt, & vide, quia à Galilæa Propheta non ſurgit. Nec eo contenti, quòd in ſcripturis prolatis Prophetam eſſe negaſſent, vociferabantur prætereà: Nos legem habemus, & ſecundum legem debet mori, quia filium Dei ſe fecit. Quis eſt qui non obſtupeſcat hæc legens? Legem & Prophetas, contra legis & Prophetarum Auctorem ac Dominum, diaboli membra proferebant, & ſicut ipſis videbatur, expreſſo Dei verbo, quòd non modò non eſſet Propheta, verùm etiam tanquam facinoroſus aliquis legis tranſgreſſor dignus eſſet morte, demonſtrabant. Quòd ſi verò contra Chriſtum ipſum, cùm adhuc inter homines verſaretur, ſic eſt non ab ipſo Satana modò, verùm etiam à membris eius, ſcripturarum armis pugnatum, quid non fieri putandum eſt miſellis hominibus? aut quid erit, quod Satanas è ſcripturis perſuadere ſe non poſſe ſperabit, qui Chriſtum & non eſſe Prophetam, & eſſe mortis reum, è ſcripturis docere ſe poſſe perſuaſum habebat? Iam igitur & hoc factum eſt, quemadmodum ipſum etiam Chriſtum Dei filium in terris degentem, & per ſe & per membra ſua, ſcripturarum armis appetere diabolus non dubitauit, & quem ex illis produxit ſenſum, expreſſum Dei verbum haberi voluit.

Ioan. 7.

Quod Satana ex diuinis ſcripturis teſtimonium.

Ioan. 5.

Ioan. 19.

Quid autem Apoſtolos? Nunquid eiſdem armis aggreſſus non eſt? Hos verò maximè. Quid enim ſibi volunt illa Pauli verba? Eiuſmodi Pſeudoapoſtoli ſunt operarii ſubdoli transfigurãtes ſe in Apoſtolos Chriſti. Et non mirum: Ipſe enim Satanas transfigurat ſe in Angelum lucis: non eſt ergo magnum, ſi miniſtri eius transfigurentur, ſicut miniſtri iuſtitiæ. Quàm graphicè Paulus depingit ſui temporis Pſeudoapoſtolos? Nolebant illi videri aliud, quàm Chriſtum, quam Euangelium prædicare. Quin ſicut Eccleſiæ Catholicæ doctrinæ noſtri temporis hæretici, ſic illi Pauli prædicationi, Euangelii nomen detrahere, ſibique viſi ſunt illud arrogare. Nunquid hoc apertè Paulus non ſignificat, cùm ita ſcribit Galatis? Miror quòd ſic tam citò tranſferimini ab eo, qui vos vocauit in gratiam Chriſti, in aliud Euangelium, quod non eſt aliud, niſi ſunt aliqui, qui vos conturbant, & volunt conuertere Euangelium Chriſti. Quem locum enarrans Pauli germanus interpres Ioãnes Chryſoſtomus: Huiuſmodi diaboli, inquit, fraus eſt, haud quaquã nudos proponere laqueos quibus venetur homines. Etenim ſi dixiſſet: Diſcedite à Chriſto Galatæ, vitaſſet eos velut impoſtores & corruptores. Nunc verò ſinentes in fide manere, & interim fraudi prætexentes Euangelii nomen, impune, ſummaque audacia perfodiebant domum, videlicet iis, quæ dixi, obtentis velamentis, per hæc nomina celantibus parietum perfoſſores. Quoniam igitur illi ſuam impoſturam, appellabant Euangelium, ipſe etiam aduerſus nomen repugnat, &c. Vides quemadmodum etiam tunc, ſicut nunc, fraudi ſuæ quidam nomen Euangelii prætexebant & impoſturam ſuam Euangelium appellabant: quod ipſi docerent, non quod Paulus prædicaret, hoc Euangelium videri volebant: & ſub huius honeſto prætextu, fucum hominibus facientes, in eorum animos irrepere conabantur. Sic Satan ad illaqueandos homines, aliquo ſemper abutitur integumento: neq; ſtatim, ſicut vulgò loquuntur, oſtendit cornua: ſed ſcripturarũ diuinarũ, ſed verbi Dei, ſed Euangelii nomen prætẽdit, quò faciliùs incautos in ſuas naſſas pertrahat. Decet autẽ fideles non ſtatim eiuſmodi laruis moueri, neq; ſi quis impoſturã ſuã vocet Euangelium, eo loco protinus eam habere debent.

2. Cor. 11.

Satanas non minus Apoſtolos, quàm Chriſtum ſuis armis aggreſſus eſt.

Pſeudoapoſtolorum in primitiua eccleſia calliditas.

Gal. 1.

Chryſoſtomus.

Hæreticorum prætextus & impoſtura.

Satanæ integumentum.

Ac meminit idem Paulus ad Theſſal. ſcribens, fuiſſe quoſdam qui per epiſtolam, tanquam à ſe miſſam, terrerẽt homines, quaſi iamiam inſtaret Dies Domini: cùm tamen à Paulo nihil tale ſcriptum fuerit. Sed cùm is in priore ſua ad eoſdem Epiſtola ſcripſiſſet: Nos qui viuimus, qui reſidui ſumus, in aduentu Domini, non præueniemus eos, qui dormierunt, iſtis eius verbis alienũ ſenſum hunc affingebãt, cùm ea Pauli mens fuiſ-

2. Theſ. 2.

1. Theſ. 4.

ſet nunquam. Sic etiam, ſuperſtite Paulo, Pauli verba ſecùs quidam interpretari veriti non ſunt.

2. Petri 3.

Scribit autem & hoc Petrus Apoſtolus de Pauli epiſtolis, quòd quædam in eis ſunt difficilia intellectu, quæ indocti & inſtabiles deprauant, ſicut & cęteras ſcripturas ad ſuam ipſorum perditionem. Si quum adhuc in terris degeret Paulus, inuenti ſunt, qui eius verba deprauarent & inuerterent, quid mirum eſt, ſi tot ſeculis, poſtquam ille mortuus eſt, idem hoc de illis factitatum eſt, & fit etiam nunc? Quid autem illud fuerit, quod indocti quidam & inſtabiles in epiſtolis Pauli deprauare, ſiue peruertere ſunt conati, docet in eo libro, quem inſcripſit, de fide & operibus, Auguſtinus. Quum enim ſcripſiſſet Paulus: Arbitramur hominē iuſtificari per fidem, ſine operibus legis: Sic hæc verba quoſdam indoctos & inſtabiles accepiſſe dixit, vt mala quadam ſecuritate, cùm ſuam, tum aliorum ſalutem perderent, dum ad ſalutem obtinendam, ſolam fidē ſufficere putarent. Quam etiam cauſam fuiſſe narrat, quòd aliæ Apoſtolicæ Epiſtolę, Petri, Ioannis, Iacobi, Iudæ, contra ſententiam hanc maximè dirigunt intentionem, vt vehementer adſtruant, fidem ſine operibus nihil prodeſſe. Sicut etiam ipſe Paulus non qualem libet fidem, qua in Deum creditur, ſed eam ſalubrem, planeque Euangelicam definiuit, cuius opera ex dilectione procedunt: Et fides, inquit, quæ per dilectionem operatur. Vnde illam fidem, quę ſufficere ad ſalutem quibuſdam videtur, ita nihil prodeſſe aſſeuerat, vt dicat: Si habeam omnem fidem, ita vt montes transferam, charitatem autem non habeam, nihil ſum. Vbi autem hęc fidelis charitas operatur, ſine dubio benè viuitur: plenitudo enim legis charitas. Hactenus Auguſtinus. Vide autem, quàm vetuſta ſit hæc hæreſis, quæ ſolam fidem ad ſalutem ſufficere dicit. (Fuit enim adhuc illo Paulo ſuperſtite) quam expreſſo Dei verbo, quod ille per electum ſuum vas Apoſtolorum protulit, probare quidam ſunt conati, cùm tamen hæc Pauli mens nunquam fuerit: ſed, ſicut ſcribit Petrus, indocti quidam & inſtabiles, ſenſum verborum illius peruerterint. Quid autem aliud, per Deum immortalem, & auribus, & animis hominum nunc quoque Satan per membra ſua magis inculcare ſtudet, quàm quòd (cùm adhuc in terris Paulus verſaretur) per ſuos inculcabat, nimirum, vt ſolam fidem, & ad iuſtitiam, & ad ſalutem ſufficere perſuaſum habeant? Quòd ſi tū Petrus queſtus eſt, inuerſa fuiſſe Pauli verba, quātò magis nunc idē quereretur, cùm dogma hoc tam pernicioſum, tanta contentione aſſeritur, cùm ingeruntur & auribus, & oculis hominum voces illæ peſtilentiſſimæ, Euangelium pati non poſſe, vt prædicetur de bonis operibus, oculum Chriſti horrere, vbi prædicari ea audit? Fidem nullum opus bonum poſſe iuxta ſe ferre? Qui bonis operibus operti ſunt, eos vix poſſe cœlum penetrare, quòd ea iuſtificationem etiam conſequentia, ſint impura, cùm opus optimè factum, ſit peccatum? Peſtilentes eſſe magiſtros, & radicem germinantem fel, qui in nouo Teſtamento conſcientias operibus vexant, nec eſſe ſimul in Eccleſia, fidei magiſtrum, & operum. Huic tam impuræ doctrinę, ſi nomen Euangelii prætendi Petrus nunc audiret: Si Paulus peſtilentiſſimos homines iactare ſe videret, quod eam è ſuis epiſtolis hauſiſſent, in quibus conſtat illum tanto ſtudio bona opera nobis commendaſſe, & ad ea amplectenda fideles omnes excitaſſe, quid vtrumque dicturum, quid facturum exiſtimamus: Verùm de iis ſatis: nobis enim hoc loco nihil aliud, quàm hoc demonſtrare fuit propoſitum, quòd etiam Apoſtolorum temporibus non defuerint, qui fraudi ſuę prætexerent nomen Euangelii, quique ex ipſis Pauli verbis, dum ſenſum eorum peruertunt, contrariam Paulo doctrinam profiteri, minime formidarent. Quòd ſi verò ſcripturas contra ſcripturarum auctorem Chriſtum, ſi Pauli verba in prauum ſenſum detorta contra Paulum ipſum producere Satanas, & ipſe per ſe, & per membra ſua veritus non eſt, quis iam erit, qui magnoperè miretur, ſi poſterioribus ſæculis maiori cum audacia id facere aggreſſus eſt? Vetuſtiſſimus eſt ſcriptor Tertullianus, ab Apoſtolorum temporibus non ita longo interuallo diſiunctus, is de præſcriptionibus aduerſus hęreticos, præclarum librum conſcripſit, in quo frequens illud in eorum ore fuiſſe refert: Quærite, & inuenietis: Scrutamini ſcripturas. Ac hortatur fideles, vt finem tamen aliquem eſſe quęrendi velint, ſimul fidem exercitationi ſcripturarum præfert. Tandem iis verbis vtitur: De ſcripturis agunt hęretici, de ſcripturis ſuadent: aliundè ſcilicet ſuadere poſſent de rebus fidei, niſi ex literis fidei? Venimus igitur ad propoſitum, huc enim dirigebamus & hoc præſtruebamus ad locutionis pręfationem, vt iam hic de eo congrediamur, de quo aduerſarii prouocant. Scripturas obtendunt, & hac ſua audacia maximè quoſdā mouent: In ipſo verò congreſſu, firmos quidem fatigant, infirmos capiunt, medios cum ſcrupulo dimittūt. Mox docet, quid contra eos, quando ſcripturas obtendunt, faciendum ſit: Hunc igitur, inquit, potiſſimum gradum obſtruimus, nō admittendi eos ad vllam de ſcripturis diſputationem. Si hę ſunt illæ vires eorum, an ne eas habere poſſint, diſpici debet, cui competat poſſeſſio ſcripturarum, ne is admittatur ad eas, cui nullo modo competit. Ne verò putaret aliquis hoc eum propterea ſic ſcribere, quòd cauſæ diffidat, illicò ſubiūgit: Hoc de conſilio diffidentię, aut de ſtudio aliter ineundę conſtitutionis induxerim, niſi ratio conſtiterit in primis illa, quòd fides noſtra obſequium Apoſtolo debeat, prohibenti quæſtiones inire, nouis vocibus aures accommodare: Hæreticum poſt vnam correptionem conuenire, non poſt diſputationem. Adeò interdixit diſputatione correptionem deſignans, cauſam hæretici conueniendi: Et hoc vna, ſcilicet, quia non eſt Chriſtianus, ne more Chriſtiano ſemel & iterum, & ſub duobus aut tribus teſtibus caſtigandus videretur: cùm ob hoc ſit caſtigandus, propter quod non ſit cum illo diſputandum. Deindequoniam nihil proficiat cōgreſſio ſcripturarum, niſi planè, vt aut ſtomachi quis ineat verſionem, aut cerebri. Iſta hęreſis non recipit quaſdam ſcripturas: & ſi quas recipit, adiectionibus & detractionibus ad diſpoſitionem inſtituti ſui interuertit: & ſi recipit, non recipit integras: Et ſi aliquatenus integras pręſtat, nihilominus diuerſas expoſitiones, commentata, conuertit. Tantum veritati obſtrepit adulter ſenſus, quantum & corruptor ſtylus: variæ præſumptiones neceſſariò nolunt agnoſcere ea, per quę reuincuntur. His nituntur, quę ex falſo compoſuerunt, & quę de ambiguitate cœperunt. Quid promouebis exercitatiſſime ſcripturarum, cùm ſi quid defenderis, negetur ex diuerſo, ſi quid negaueris, defendatur? Et tu quidem nihil perdes, niſi vocem in contentio-

Indocti & inſtabiles deprauant ſcripturas.

Cap. 14. Rom. 3.

Fidem ſine operibus ſufficere ad ſalutem aſſerunt hæretici: quod falſum oſtendit.

Vera fides quæ per dilectionem operatur. Galat. 5. 1 Cor. 13. Rom. 13. 2. Petri 3.

Hæreticorum voces peſtilentiſſimæ.

Authoris huius libelli propoſitum.

Tertulliani vetuſtiſſimi ſcriptoris verba ex libro de præſcriptionibus aduerſus hæreticos. Cap. 4. Hæreticorum aduerſus orthodoxos congreſſus.

Cum hæreticis nō diſputandum, duæ rationes. 1 Tim. 6. Tit. 1. Matth. 18. Hæreſis peruerſitas in corrumpendis ſcripturis.

ne: nihil conſequeris, niſi bilem de blaſphematione. Ille verò, ſi quis eſt, cuius cauſa in congreſſum deſcendis ſcripturarum, vt eum dubitantem confirmes ad veritatem, an magis ad hæreſes deuerget? hoc ipſo motus, quod te videat nihil promouiſſe, æquo gradu negandi & defendendi diuerſa parte ſtatutum. Certè pari altercatione incertior diſcedet, neſciens quam hæreſim iudicet. Hæc vtique & ipſi habent in nos retorquere. Neceſſe eſt enim & illos dicere: à nobis potiùs adulteria ſcripturarum, & expoſitionum mendacia inferri, qui proinde ſibi defendãt veritatem. Ergo non ad ſcripturas prouocandum eſt, nec in iis conſtituendum certamen, in quibus aut nulla, aut incerta victoria eſt, aut parum certa. Nam & ſi non ita euaderet collatio ſcripturarum, vt vtramque partem ſiſteret, ordo rerum deſiderabat: illud prius proponi, quod nũc ſolùm diſputandum eſt, quibus competat fides ipſa, cuius ſint ſcripturæ, à quo, & per quos, & quando, & quibus ſit tradita diſciplina, qua fiunt Chriſtiani. Ad eũdẽ modũ ęqualis eius Clemẽs Alexandrinus: Quòd ſi, inquit, Propheticis quoq; ſcripturis vti, qui ſectantur hęreſes, auſi fuerint, primùm quidem non omnibus, deinde nec integris vtuntur, neque vt dictat corpus & contextus prophetię, ſed quę ambiguè dicta sũt eligentes, in priuatas ſuas transferunt opiniones, ſparſim paucas voces carpentes veluti floſculos, nec quod ſignificatur per eas, conſiderantes, ſed ipſa nuda dictione abutentes. In omnibus ferè verbis quę proferunt, reperias eos ſolis nominibus inhærentes, ac ſignificata variantes. Quid autem ſcribi potuit melius? quid ad rem, qua de agitur, accommodatius? quàm quod à viro doctiſſimo Tertulliano ſcriptum legimus? Oſtendit is, de ſcripturis agere, de ſcripturis ſuadere, ſcripturas hæreticos obtẽdere ſolitos fuiſſe, verùm intereà monet, vt eis gradus hic obſtruatur, nève admittatur ad vllam de ſcripturis diſputationẽ, quod ſcripturarũ ius illis non competat, cùm in earum poſſeſſione Catholici præſcripſerint. Simul Pauli teſtimonium producit, qui cũ hæreticis confligendo, tempus terere vetat; quòd ſemper pugna pugnam, & diſputatio diſputationem pariat, nullus vt ſit iurgiis & altercationibus finis futurus, ſi quis velit obſtinatos vincere diſputando: quòd nec eis verba deſunt vnquam, & addit illis animos improbitas, ne pugnando fatigentur: vt longè præſtat omnẽ, quẽ captare videtur, digladiãdi cũ illis anſam defugere, & à pugnis iſtis verborũ abſtinere, cũ non rarò verũ illud fiat, quod quaſi prouerbio celebratur: Nimiũ altercando veritas amittitur.

Clemens Alexandrinus contra hæreticos.

Hæretici ſolis nominibus inhærent & ſignificata variant.

2. Timo 6.

Cęterùm, quod à Tertulliano ſcribitur: Iſta hæreſis quaſdam ſcripturas non recipit, & quæ ſequũtur, an de noſtri temporis hæreticis veriſſimè dici non poteſt? Quorum qui primus fuit auctor, an is palàm, quod de Marcione, ſcribit idem Tertullianus, machęra vſus non eſt, dũ ad materiam ſuam cædem ſcripturarũ cõfecit? Docuit is, fidem ſolam nobis ad iuſtitiam, & ad ſalutem ſufficere. Vidit hoc dogma ſuum conſiſtere nõ poſſe, ſi quam haberet auctoritatem Canonica Iacobi Epiſtola, mox arrepta machęra, præcidit eam è libro ſuo: Nolo, inquit, eam habere in meis bibliis. Satis pro imperio. Vocat autem biblia ſua, vt indicet, nihil ſibi cõmune cum iis eſſe quæ ſunt Eccleſiæ Catholicæ. Docuit idẽ orationes & ſacrificia pro defunctis eſſe ſuperuacanea. Vidit huic doctrinæ ſuæ palàm aduerſari ſcripturam, quam plerique omnes veteres ſcriptores Orthodoxi ex libro Machabæorum producunt: arripuit machæram, & hunc quoque librum reſecuit. Docuit abſoluta neceſſitate fieri omnia, tam certos & ſecuros eſſe nos debere dẽ gratia, deq; ſalute noſtra. Pugnabant cum hac illius ſententia, quę in libro ſapientię & Eccleſiaſtico leguntur: pręcidit & hos libros machęra ſua. Idem fecit de nonnullis aliis libris canonicis, & quibus dogmata ſua confutari cernebat. Sic ille, quę materię ſuę non ſeruirent, eas ſcripturas non recipiebat: quin arrepta machęra, de bibliis ſuis reſecabat. Quas verò ſcripturas recipiebat, nónne dũ ex bonis Latinis mala facit Germanica, ſuis eas adiectionibus & detractionibus ad inſtituti ſui diſpoſitionem interuertit? Quod ei non à Catholicis magis, quàm ab ipſis etiam ſectariis crimini datur. Iam verò, ſi quas recipiebat integras, an diuerſas vel aduerſas potiùs, plane que contrarias expoſitiones non eſt commentatus? Quod idem & à cęteris hęreticis fieri videmus, qui nõ ipſi minùs inter ſe diuerſi, quàm Catholicis aduerſi ſunt in ſcripturis interpretandis. Quod ſuo quoque tempore, ſimiliter ab hęreticis factitatum fuiſſe Tertullianus meminit: A ſuis, inquit, ipſi regulis variant inter se, dum vnuſquisque pro ſuo arbitrio modulatur, quę accepit, quemadmodum ſuo arbitrio ille compoſuit, qui tradidit. Cum talibus igitur, qui non niſi quas ipſi volunt ſcripturas recipiunt, quas autem recipiunt, adiectionibus, & detractionibus ad inſtituti ſui diſpoſitionem interuertunt, aut diuerſas expoſitiones commentati, conuertunt: diſputare Tertullianus de ſcripturis prohibet, ſed eos ad Eccleſiaſticam traditionem remitti iubet. Cuius hanc ſententiam Lutherus etiam ipse, quando cum Sacramentariis & Anabaptiſtis ei res eſt, approbare videtur. Sed libet illius verba adſcribere: Legimus, inquit, quid sãcti Patres in Concilio Nicęno fecerint. Simul vt Arrianorum hęreſim legi audiuerunt, exibilarunt eam vnanimiter, neq; dignati ſunt eam audire, nec paſſi ſunt, vt eam defenderent, ſed condemnarent eos eueſtigio, absque vlla diſputatione, tanquam manifeſtos blasphematores. Moses etiam in ſua lege pręcepit, vt tales falſi doctores lapidentur. Ad eundem modum & hic non eſt multum diſputandum, ſed inauditi, & indicta cauſa condẽnandi ſunt tales manifeſti blasphematores: Sicut etiam precepit Paulus ad Titum 3. Debere hæreticum vitari poſt vnam atque alteram admonitionem. Et Timotheo prohibet contentiones & diſputationes, quæ nihil aliud efficiunt, quàm quòd auditores perturbant. Nam tales communes articuli totius Chriſtianitatis, ſunt iam ſatis auditi, declarati, & concluſi, ſcripto & confeſſione totius communis Chriſtianitatis. Sũt multis miraculis confirmati, ſunt multo ſanguine ſanctorum martyrum conſignati: ſunt omnium Doctorum libris defenſi, neque deinceps vllius indigent magiſterio aut artificio.

Martinus Luther eadem Machæra vſus, qua Marcion quondam hæreticus.
Primus error M. Lutheri.
Secundus error.
Tertius error.

Scripturarum deprauatio per M. Lutherum.

Vbi ſuprà.

Diſputandum de interpretatione ſcripturarum [illegible], ſed ea remittenda ad traditionem eccleſiaſticam. In pſalmo 28. alias 62.
Deut. 13. 17.
Hæretici ...blaſphematores, inauditi condemnati fuerunt.

Tit. 3.
2. Timo. 6.

Neque tamen ex omni parte verũ eſt, quod feciſſe ſanctos Patres in cõcilio Nicęno narrat iſte Doctor hyperbolicus, quaſi condemnauerint Arriũ inauditũ & indicta cauſa. Quamuis enim extet apud Socratẽ & Nicephorũ Epiſtola Nicænę ſynodi ad Alexandrinã Eccleſiam, & eos, qui in Aegypto ſunt, & Lybia, & Pentapoli, in qua ſcribunt, quòd ne audire quidem inpiam opinionem Arrii, mentiſq; vecordiam, & blaſphema

Lib. 1. cap. 9.
Lib. 8. cap. 24.

Conſtantini Imperatoris verba de condẽnatione Arrianæ hæreſis.

verba ſuſtinuerint: ex epiſtola tamen Imperatoris Conſtantini, quę mox ibidem ſequitur, ſatis liquet, quòd eius doctrina diligenter fuerit excuſſa. His enim verbis vtitur Imperator: Sunt omnia & dicta, & ſcripta diligenter examinata, quæ propter amphibologiam vel diſſenſionem prætextum generare videbantur. Si diligẽter omnia fuerunt examinata, quî fieri potuit, vt non audiretur Arrius? Quamobrẽ quòd ſcribunt Patres, ne audire quidem ſe blaſphema illius verba dignatos fuiſſe, fortaſſis hoc ſenſu rectiùs accipietur, quod poſteaquàm ſemel eius doctrina fuit examinata, cùm blaſphemas ille ſuas voces nihilominus ingeminare pergeret, Patres illum audire dignati non ſunt, ſed anathemate percuſſerunt. Nam quòd auditus fuerit, indicat Socrates, quando ſcribit in eodem loco, ſignificaſſe populo Alexandrino Imperatorem, definitionem fidei, non ſimpliciter ac temerè factam, ſed multa cum inquiſitione & examinatione dictatam eſſe, & quòd non quædam duntaxat dicta, quædam verò ſilentio preſſa ſint, ſed quòd quęcunq; ad corroborationem dogmatis dici conuenerit, in mediũ allata ſunt, quodq; non ſimpliciter determinatũ, ſex exactè primùm inquiſitũ ſit, & quæcunq; occaſionẽ diſſidii & ſeditionis creare poſſent, ita ſunt reiecta, vt contradici quicquã nõ poſſet. Itaq; vocat, inquit, Imperator cõcordẽ Epiſcoporũ ſynodi ſentẽtiã, Dei ſentẽtiã, ac Spiritui ſãcto tot Patrũ concordẽ ſententiã acceptũ refert. Sozomenus quoq; (cùm dicit quòd Epiſcopi aſſiduè conuenientes Arrium in mediũ adducebant, ac propoſitiones illius diligenter inquirebant: cauebant autẽ, ne in alterutram partem ſententiam præcipitarent) ſatis manifeſtè declarat, Arrium auditum fuiſſe: Poſteaquàm verò diligenter eius cauſa fuit examinata, dubitandum non eſt, quòd is diſputare longiùs permiſſus non fuerit.

Concors Epiſcoporum ſynodi ſententia, Dei ſententia eſt.
Lib. 2. c. 19.

Sed illud intereà veriſſimum eſt, quòd ſicut ſemper ad diſputandum hęretici prouocabant, nouaſque fides proferebant, ſic ferè ſemper diſputationes Catholici defugiebant, & in Patrum fide libenter acquieſcebant: quemadmodum apud ſcriptores Eccleſiaſticę Hiſtoriæ, Socratem, Sozomenum, Victorem, Nicephorum videre licet. Qui de re ſemel ſynodi decretum interceſſerat, vt in diſceptationem iterum ea vocaretur, nunquam eſſe Catholici permittendum putauerunt. Scribit Athanaſius, quòd Germinius, Auxentius, Valens, Vrſacius, Demophilus & Caius chartulam quandam ſuæ confeſſionis exhibuerunt, & eam ſynodis omnibus anteponi, poſtulauerunt. Quid autem ad hęc Catholici Patres Arimini congregati? Nos, inquiebant, non quia fide indigeremus, huc cõuenimus (habemus enim ſanam fidẽ) ſed vt eos, qui veritati contradicunt, & noua moliuntur, confunderemus. Si vos igitur, quaſi nunc incipientes credere, iſta ſcripſiſtis, nondum Clerici haberi poteſtis, vt qui nunc rudimenta fidei condiſcere incipiatis. Quod ſi eo animo, quo nos, huc veniſtis, ſit omnium concordia, & hęreſes anathemate execremur, & quę Patrum ſunt, teneamus, ne poſthac captatæ conciliorum occaſiones obuerſentur, cùm ſemel illi, qui Nicææ conuenerunt omnia præoccuparent. Abſurdum quiddam Patribus illis viſum eſt vt noua fides aliqua, ſiue fidei cõfeſſio produceretur, & in dubium ea reuocaretur, quam à ſuis maioribus accepiſſent: quam etiam ob cauſam, in Epiſtola, quam ad Conſtantinũ Imperatorẽ ſcripſerunt, iis eos verbis vſos fuiſſe refert: Supplicamus tuæ humanitati, vt benignius auribus & ſereno vultu noſtros legatos intuearis, neq; ad cõtumeliam mortuorum aliquid noui induci permittas, ſed nos ſinas in inſtitutis, decretisq; maiorum permanere, quos magno ingenio prudentia, & Spiritu ſancto omnia feciſſe aſſeueramus. Certè res nouæ, quas illi moliuntur, credentibus incredulitatem, incredulis crudelitatem inducunt.

Lib. 5. cap. 10.
Lib. 7. c. 12.
Lib. 2. de perſecutione.
Lib. 12. cap. 15.
In Epiſt. de Synodis Arimini & Seleuciæ congregatis.

Noua fides, vel fidei noua confeſſio patribus ſemper inuiſa & abſurda fuit ſiderum.

Quid autem facerent Patres illi, ſi nunc viderent, modò non ſingulas ciuitates in Germaniam ſuam, quamque ſeorſum fidem ſiue fidei confeſſionem adferre, & eam, reiecta fide maiorum, approbari velle, tanquam ii Chriſtiani non fuerint? Poteſtne magis abſurdũ aliquid, & magis impium cogitari? Scilicet, Patres noſtri, Chriſtianam fidem ignorarunt? & nunc demùm opera quorundam Chriſti perduellium Chriſtus nobis eſt cognoſcendus? Quamobrem laudanda eſt hæc Lutheri ſententia, qui tales audiendos negat, verumetiam indicta cauſa condemnandos eſſe cenſet. Verùm ita, quam tulit legem contra Sacramentarios & Anabaptiſtas, eam patiatur ipſe quoque: quum præſertim ipſe ſit ille, quem iſti ſe ducem ſequutos eſſe profitentur, cùm ipſe primus diſceſſionis auctor, quum ipſe tot ſectarum pater ſit, quarum iam vix etiam numerũ inire licet: Quòd de Donato ſcripſit Auguſtinus, ſicut is Chriſtum diuidere conatus eſt, ſic ipſum à ſuis quotidiana conciſione diuidi, hoc idem ipſi quoque Luthero nunc eueniſſe videmus. Conatus eſt ille diuidere Chriſti corpus Eccleſiam: an à ſuis viciſſim quotidiana conciſione non diuiditur? Vt nihil dicamus de Sacramentariis, de Anabaptiſtis, de Campanis, quos fortaſſis ad ſe pertinere Lutherus negabit, an Philippus Brentius, Oſiander, Illiricus, de profeſſo Lutherani non ſunt? Quàm autẽ inſenſæ ſunt inter eos inimicitiæ? quàm acerbę grauiſſimis de rebus diſſenſiones? An Philippũ querentẽ non audimus, quòd cùm ipſe ſcripſerit confeſſionẽ Auguſtanã, de tollẽndo nunc auctore deliberatur? Hanc enim ad ſe rapiunt Illiricyani, & ab ea Philippianos vnà cũ auctore ſuo conantur excludere: Quẽ cùm in aliis multis à Magiſtri ſui Lutheri placitis diſceſſiſſe, tum in dogmate de Euchariſtia, ad Caluini ſententiam acceſiſſe palàm iactat. Qua de re non obſcurè Caluinus etiam ipſe gloriatur. Iam in eo capite quòd ſummam eſſe volũt Euangelii, nimirũ de iuſtificatione, immanè quantũ inter ſe diſſident Philippus & Brentius, cùm Oſiandri ſententiã hic tueatur, qua Philippiani nihil fieri poſſe putãt execrabilius. Sic etiam inter ipſos Lutheri diſcipulos de præcipuis religionis noſtræ dogmatibus parũ cõuenit, de quibus pugnaciter inter ſe certant, & ipſi ſibi ſunt inuicẽ hæretici, vt aliis eos elogiis ornare neceſſe non ſit, quàm quibus ornant ipſi ſe mutuo. Quare pati meritò debet quam ipſe tulit legem Lutherus, vt qui ſunt eis doctrinæ ſectatores, nulla cum illis ineatur diſputatio, ſed ſimul vt eos tales eſſe conſtiterit, ſtatim indicta cauſa condemnentur, vt non de Zuinglianis magis, quàm de Lutheranis verum ſit, quòd à Lutheri diſcipulis dicitur, eos non ſtylo, ſed ſceptro Magiſtratus coërcendos eſſe: quũ præſertim non ferè quicquam adferant & hi, quod ante mille annos non fuerit hęreſeos condemnatũ. Sed longiùs ab inſtituto digreſſi videmur, quamobrem vnde deflexit, eò redeat oratio.

Lutheri quædam ſententia laudanda de puniendis hæreticis indicta cauſa.
Lutherus Sacramentariorum & Anabaptiſtarum dux & ſectarum Auctor.
De agone Chriſtiano, Cap. 29.
Lutheri conatus.
Hæreticorum inimicitiæ & diſſenſiones.
Diſputatio nulla ineunda cum hæreticis.
Sceptro Magiſtratus & non ſtylo & diſputatione coërcendi hæretici.

Demonſtratum

Demonſtratum eſt à nobis, quòd etiam illo tempore, quo floruit antiquiſſimus ille Doctor Tertullianus, de ſcripturis agebant, de ſcripturis ſuadebant, ſcripturas obtendebant hæretici: quodq; Tertullianus eos ad diſputationem de ſcripturis admitti, & in eis certamen conſtitui vetat, verùm ad Eccleſiaſticam traditionē remitti iubet. An autem & Cyprianus de inſidiis diaboli non queritur? qui ſe transfigurat velut Angelum lucis, & miniſtros ſubornat ſuos velut miniſtros iuſtitiæ, aſſerentes noctem pro die, interitum pro ſalute, deſperationem ſub obtentu ſpei, perfidiam ſub prætextu fidei, Antichriſtum ſub vocabulo Chriſti: vt dum veriſimilia mentiuntur, veritatem ſubtilitate fruſtrentur.

Nihil nunc aſſeruntur, quod ante mille annos non fuerit hæreſeos condemnatum. De unitate Eccleſiæ diaboli deceptiones. Epiſt. 18.

Nihil verius dici potuit, quàm quod à Cyrillo ſcriptum legimus: Omnes hæretici de ſcriptura diuinitus inſpirata ſui colligunt erroris occaſiones, ea, quæ à ſancto Spiritu rectè dicta ſunt, ſua malitia corrumpentes, & ſuper ſua capita flammam inextinguibilem excitantes. Auguſtinus quoque non aliundè natas eſſe dicit hęreſes, & quædam dogmata peruerſitatis illaqueātia animas, & in profundum præcipitantia, niſi cum ſcripturæ bonæ, intelliguntur non benè, & quod in eis non benè intelligitur, etiam temerè & audacter aſſeritur.

Trac. 18. in Ioā

Quam etiam ob cauſam, hæreticos Ambroſius ita deſcribendos eſſe putauit: Hæretici, inquit, hi ſunt, qui per verba legis legem impugnant. Proprium enim ſenſum verbis adſtruunt legis, vt prauitatem mentis ſuæ legis auctoritate commendent. Sciens enim impietas auctoritatem multum valere, fallaciam ſub nomine eius componit, vt quia res mala per ſemetipſam acceptabilis eſſe non poteſt, bono nominis commendetur?

Ambr. in cap. 3. ad Titum.

Qui fuerint in Carthaginenſi concilio, quod erat per Agripinum congregatum, cùm, quod dant hæretici & ſchiſmatici, non eſſe verum baptiſma, dicerent, an id in ſcripturis ſanctis vbique declaratum eſſe non affirmabant, expreſſoque Dei verbo ſententiā ſuā ſibi probaſſe viſi ſunt? Quæ tamen Eccleſiæ auctoritate poſteà fuit exploſa.

In Concil. Carthag.

Sed Vincentium Lyrinenſem ea de re loquentem audiamus: Tanta, inquit, in patribus illis ingenii vis adfuit, tanta eloquentiæ flumina, tantus aſſertorum numerus, tanta veri ſimilitudo, tanta diuinæ legis oracula, ſed planè nouo ac malo more intellecta, vt mihi omnis illa conſpiratio, nullo modo deſtrui potuiſſe videatur, niſi ſola tāti moliminis cauſa ipſa illa ſuſcepta, ipſa defenſa, ipſa laudata nouitatis profeſſio deſtituiſſet. Nō igitur illi diuinæ legis oraculis, ſed eorum verò ſenſu fuerunt deſtituti.

In lib. ad Commonit.

Quamobrē rectè monet Hilarius: Memento neminē hæreticorum eſſe, qui ſe non ſecundum ſcripturas prædicare ea, quæ blaſphemat, mentiatur. Hinc enim Marciō verbum Dei, cùm legit, neſcit: hinc Photinus, hominem Ieſum Chriſtum, cùm loquitur, ignorat: hinc & Sabellius, dum quòd, ego & pater vnum ſumus, non intelligit, ſine Deo patre, & ſine Deo filio eſt: hinc & Montanus: per inſanas fœminas ſuas paracletum alium defendit: hinc & Manichæus, & Marcion legem odit, quia litera occidit, & mundi Princeps diabolus eſt. Omnes ſcripturas ſine ſenſu loquuntur, & fidem ſine fide prætendunt. Scripturæ enim non in legendo ſunt, ſed in intelligendo: non in præuaricatione, ſed in charitate.

Hilarius. Hæretici falsò ob quæ prætexunt ſcripturas. Marcion. Photinus. Sabellius. Montanus. Manichæus.

Quē ſequutus Hieronymus contra Luciferianos ſcribens: Neq; ſibi blandiantur, inquit, ſi de ſcripturarum capitulis vidēt ſibi affirmaſſe, quòd dicūt: cùm & diabolus de ſcripturis aliqua ſit loquutus, & ſcripturæ nō in legendo conſiſtant, ſed in intelligendo.

Hierony.

Sic de Arrianis quoque ſcribit Athanaſius. Si de ea cauſa, quòd voculas aliquot ſacræ ſcripturæ ab iſtis ſcriptas videant, arbitrentur blaſphemias benedictiones eſſe, prorſus futurum eſt, vt quum Iudæos noſtri temporis videant legem & Prophetas euoluere, vnà cum Iudæis Chriſtum abnegent: forſitan quoq; audientes Manichæos loqui particulas aliquot Euangeliorū, inficiabūtur cū illis, & legem & Prophetas. Sin autem ex ignorantia ita æſtuant, & garriunt, diſcant è ſcripturis excogitatorem, inuentoremq; hęreſeon diabolum, metu ſuæ graueolentiæ ſcripturarum voces vſurpare, vt illis obtectus, aſperſos veneno ſuo ſimplices decipiat. Ita enim Euam decepit, ita etiam alios hæreticos in errorem abduxit, ita nunc quoque Arrio perſuaſit, vt quaſi ſub ſpecie aduerſarii contra hæreſes loqueretur, quò melius falleret, ſuammetipſius hæreſim ſubiiciens.

Athanaſ. Orationes contra Arianos. Hierony. Diabolus excogitator & inuentor hæreſum.

Quem ſecutus Chryſoſtomus: Aperi, inquit, Arri ſepulchrū gutturis tui, impletū mortuis ſermonibus, non enim habes verbum illud viuificū, quod tuis rationibus factū & creatū fabricas. At ille ſtatim, cùm acceſſitur, à ſcripturis dicendi facit initium. Verùm tu vt fidelis, ne timueris cum videris ipſum è ſcripturis loquentem. Nam & diabolus cùm accederet ad Chriſtū & tentaret eum, per ſcripturas loquutus eſt cum eo, dicens: ſi filius Dei es, mitte te deorſum: Scriptum eſt enim: quia Angelis ſuis mandauit de te, vt cuſtodiant te in omnibus viis tuis, & in manibus portabunt te.

Chryſoſt. In ſer. a. aduerſus hæreticos. Tom. 3.

Matth. 4.

Conſtat autem, Arrium quadraginta ſcripturarum loca produxiſſe, quibus adſtruebat, filium non eiuſdem eſſe cum patre ſubſtantię, nec aliud vel ipſe crepabat, vel ſectatores eius, quàm ſcripturas, quàm Euangeliū, quàm expreſſum Dei verbum. Ad ſcripturas ſubinde prouocabat, nec aliundè ſecum quàm de ſcripturis agi permittebat. Cum Auguſtino congreſſurus Maximinus, hanc ei diſputandi legem pręſcripſit, vt ſi quid de diuinis ſcripturis protuliſſet, id audire neceſſe haberet. Eę verò voces, inquit, quæ extra ſcripturam ſunt, nullo caſu à nobis suscipiuntur, cùm ipſe Dominus moneat nos, & dicat. Sine causa colunt me, docentes mandata & pręcepta hominum.

Arrius quadraginta ſcripturarum loca produxit ad ſuam hæreſim conſtituendā. Aug. lib. 1 contra Maximinum.

Matth. 15.

De Donatiſtis autem ſcribit idem Auguſtinus: Sicut diabolus contra latorem legis proferebat verba legis: ſic & vos ex verbis legis accuſatis homines quos ignoratis, vt Dei promiſſis quę in ipſa lege ſcripta ſunt, reſiſtatis. At paucis interiectis: Verba legis dicitis, ſed in quos dicatis, non attenditis. Sicut diabolus verba legis dicebat, ſed cui diceret, nō agnoſcebat. Ille caput noſtrū ſurſū aſcenſurū deorſū volebat deiecere: vos autem corpus eiuſdē capitis, quod per totā terrā diffuſum eſt, ad exiguam partem vultis redigere. Ad eundem modum egit Macedonius quoq;, ſicut ex eo ſermone, quem de Spiritu ſancto ſcripſit Gregorius Nazianzenus, colligere licet. Neque ſecùs rem geſſit Neſtorius: Nam is, expreſſo Dei verbo, Mariā Ieſu Matrē fuiſſe, atq; ideò nudum hominem tantùm peperiſſe, demonſtrare ſe putabat, cùm Ieſu Matrē in ſcripturis Canonicis aliquoties eam appellatā eſſe conſtet, nuſquam autē Deipara ſit vocata. Quā etiā ob cauſam, vocem hanc tanquam alienam à ſcripturis, explodendā, & Mariā Chriſtiparā tantùm, non autē Deiparā eſſe dicēdā cēsuit. Itidem & Eutiches, cùm duas in Chriſto naturas eſſe negaret, expreſſo Dei verbo ſibi

Macedonius. Greg. Naz. Neſtorius.

Eutiches.

niti videbatur,& ſubinde quærebat ex Catholicis, in qua ſcriptura iacent duæ naturę? Ego, inquit, à ſanctis ſcripturis non didici de duabus naturis: ac de rebus eiuſmodi ſe ſolas inquirere ſcripturas vociferabatur, tanquam ſanctorum Patrum doctrinis & expoſitionibus firmiores. Quorſum autem attinet in re manifeſta, plura verba facere? cùm nihil dici poſſit verius, quàm quod ſcriptum eſt ab Auguſtino: Nõ poſſet error oboriri palliatus nomine Chriſtiano, niſi de ſcripturis non intellectis. Neq; enim aliũdè tentare audet diabolus, quemadmodum apud Origenem quoque legimus, quàm ex diuinis ſcripturis. Quem, cùm produxiſſet Origenes illa Pſalmi verba, proferentem: In manibus portabunt te, &c. vnde tibi, inquit, diabole, hoc ſcire, quòd iſta ſcripta ſunt? Nunquid legiſti Prophetas, vel diuina eloquia cognouiſti? Licèt tu taceas, ego pro te reſpondeo: Legiſti, non vt ipſe ex lectione ſanctorum melior fieres, ſed vt ſimplicitate literæ eos, qui amici ſunt literæ, interficias. Scis, quia ſi de aliis eius voluminibus loqui volueris, non decipies, neque habere poterunt auctoritatem aſſertiones tuæ. Sic legit ſcripturas Marcion, vt diabolus, ſic Baſilides, ſic Valentinus, vt cum diabolo dicerent Saluatori. Scriptum eſt enim, &c. Si quando teſtimonia de ſcriptura audieris, vide, ne ſtatim loquenti acquieſcas, ſed conſidera illum, cuius ſit, ac cuius ſententiæ, cuius ſit voluntatis, ne fortè ſimulet ſanctum ſe eſſe, quod non eſt, & venenis infectus hęreſeos, ſub ouis pelle lupus latitet, ne fortè loquatur in eo diabolus de ſcripturis. Hæc Origenis admonitio nobis in imo pectore recondenda eſt, ne quando excidat, vt, ne ſtatim, ſi ſcripturas proferat aliquis, ac de expreſſo verbo Dei glorietur, omni ſpiritui credamus. An ſoli ſunt hoc noſtro ſæculo Lutherani, qui tam confidenter expreſſum Dei verbum iactando noſtras aures obtundunt? An idem ſibi pari ac maiori etiam confidentia non arrogant Sacramentarii? Quónam alio Caluinus, quoties cum Lutheranis illi res eſt, quàm ad ſcripturas prouocat? Quid eſt, quod minus ferre queat, quàm cùm æquè à Lutheranis, atque à Chriſtianis Patrum & Conciliorum auctoritatem obiici ſibi videt? Cùm ſcripſiſſent Madeburgenſes: Iubemur cœleſti oraculo filium Dei audire, reſpondet eis Caluinus: Malignè nec minùs improbè Chriſti auctoritatem nobis obiiciunt, quaſi à pura, germanaque eius doctrina, nobis vel minimum deflectere propoſitum ſit: qui non minùs re ipſa ſemper demonſtrauimus, quicquid ex ſacro Domini ore prodiit, nos reuerenter excipere, quàm ipſi verbis iactãt. Sit ergo nobis filius Dei abſque controuerſia ſummus, perfectiſſimus, & vnicus Magiſter, in cuius doctrina verbum aut ſyllabam mutare fas non ſit. Sed non impedit fidei obedientia, quò minùs ad ſanam verborum eius intelligentiam attenti ſimus: Sit ille quamuis impius & blaſphemus: ſibi tamen nihil obiici minùs fert, quàm quòd filium Dei non audiat: quòd ab eius pura, germanaque doctrina, vel minimum deflectat. Quid autem? An remiſſius id fit ab Anabaptiſtis? ex quibus quendam ſic patrem cœleſtem alloquentẽ legimus: Certè hac in re non poſſum decipi: Verbo tuo pater cœleſtis credidi, illudq; ſuſcepi per ſpiritum ſanctũ, vt certũ veritatis verbũ. Ac paulò pòſt: Ego ſcio certò & firmiter, ꝙ hęc mea doctrina, quod eſt verbũ Dei, in die recti iudicii, nõ ſolũ Dominos & Principes, non ſolùm mundũ, ſed ipſos etiam Angelos iudicabit. An hic tibi minus certus eſſe videtur, doctrinã ſuam expreſſum eſſe Dei verbũ, quàm aut Lutherus, aut Caluinus? cùm tamen & huius, & Lutheri & Caluini verbum expreſſum ſit verbum Diaboli.

Auguſt.

Origenes Homil. 31. in Lucam.

Teſtimoniis ſcripturarum adducentium ſtatim acquieſcendum non eſt.

Sacramentarii. Caluinus.

Madeburgenſes Caluinus.

Anabaptiſta cuiuſpiam oratio ad Deum patrẽ. Verbum ſuum, expreſſum Dei verbum eſſe firmiter hæretici ſtatuere audent.

Quorſum autem ad extremũ res rediit? Stupor & mirabilia: dum ſic vnaquæq; ſecta verbum ad ſe Dei rapere, ſibiq; ſoli verã illius intelligentiam arrogare conatur. Natũ eſt nouum quoddam Prophetarũ genus, qui non ſunt veriti, ſcripturarũ auctoritate, ſcripturis auctoritatem omnem detrahere. En quò perduxit rem tandem Satanas. Poſteaquàm eò miſeros mortales adduxit, vt quam quiſque doctrinam eſſet amplexus, eam expreſſum eſſe Dei verbum, certò ſibi perſuaderet, nec vllis rationibus ab ea ſe deduci pateretur. Iam igitur hoc eſt conſtitutum, quòd nullus ferè fuit vnquam hæreticorum, qui ſuum errorem ſcripturis non confirmaret: quiq; ſuam opinionem, Dei verbum non eſſe diceret. Et clamat hoc quidem res ipſa, nihil vt opus vlla demonſtratione fuerit, ſed teſtatur hoc tamen Princeps etiam noſtri temporis hęreticorum: qui proptereà nomen hoc etiam ad extremum, ſcripturam ſacram eſſe conſequutam ſcribit, quòd vocatur liber hęreticorum, quòd ex ea ducunt originem omnes hęreſes.

Prophetarum quoddam nouum genus.

Scriptura ſacra ab Hæreticorum Principe dicitur liber hæreticorũ.

Quorſum autem hæc dicit aliquis? Num tu Dei verbum extenuare, num omnem ei auctoritatem detrahere conaris? An hæc ita multa proptereà produxiſti, vt oſtenderes, hæreticum eſſe, ſi quis teſtimonio ſcripturarũ vteretur? Procul à nobis abſit, vt vel cogitemus hæc, quę ſunt ab homine Chriſtiano aliena, quin quod ab Hilario dictum eſt olim, idem & nos dicimus: De intelligentia hæreſis eſt, non de ſcriptura, Senſus, non ſermo, fit crimen. Nihil ſcriptura ſanctius, nihil auguſtius, nihil ſecundũ Deum omni veneratione dignius. Verum, quid eſſe poteſt tam ſanctum, quo non in perniciem hominum, humani generis hoſtis abutatur? Non eſt quod quiſquã exiſtimet, qui verba Dei loquuntur, qui diuinę legis oracula proferunt, quod eorum ora ſemper Deus aperiat. Annotauit hoc doctiſſimus Origenes, quòd non rarò, qui Dei verba loquuntur, eorum ora diabolus etiam aperiat: Qui mendaciũ loquitur, inquit, certum eſt, quòd diabolus aperit os eius vt mendaciũ loquatur. Sed quomodo poteſt, inquis, loqui mendacium, qui ſcripturarum teſtimonia profert? quas à Spiritu ſancto proficiſci, qui ſpiritus eſt veritatis, à quo manat omne verum, nemo pius dubitat? Breuis eſt ad hæc, & expedita reſponſio: In ſcripturis quidem ipſis, quas diuinitus inſpiratas eſſe ſcimus, nullum eſſe poteſt mendacium, cæterùm in ſenſu, quem adfert homo, de quo ſcriptum eſt: Omnis homo mendax: qui mendacium eſſe poſſe negauerit, quid is aliud, quàm Dei vocem negare, ſimul mendacii ſpiritum ſanctum arguere videbitur? Quid igitur, dicet aliquis? Si omnis homo mendax, nũ igitur quicquid homo loquitur, quicquid etiam ex diuinæ legis oraculis profert, mendacium eſt? Abſit. Non hoc dico. Quì ſciam igitur, quãdo loquitur mẽdaciũ? Docebit nos hoc ipſa, quæ mẽtiri nõ poteſt, veritas. Qui loquitur, inquit, mendacium, de ſuo loquitur. Nemo habet de ſuo, niſi mendacium & peccatum: Si quid autem habet homo veritatis & iuſtitiæ, à Deo habet. Is igitur loquitur veritatem, qui non de ſuo, ſed de Deo lo-

Lib. 2. de Trinit. hæreſis vnde naſcatur.

Origenes Hom. 3. in Exodum. Ioan. 8.

In ſcripturis ſanctis nullũ eſt mendacium, ſed in earum ſenſu, quem adfert homo. Pſal. 115.

Mendacium.

quitur

quitur. Dices iterum: An non loquitur de Deo, qui Dei verba, qui ſcripturarum teſtimonia recitat? Atqui iã audiuiſti, nõ ſemel à me dictũ, quòd etiã diabolus teſtimonia ſcripturarũ recitat, neq; tamẽ propterea verita tẽ loquitur, quia de ſuo loquitur. Quid eſt hoc, de ſuo loquitur? Suum ſcripturę, non Dei ſenſum adfert. Hoc autẽ eſt hæreticũ eſſe, ſicut iã ex Ambroſio docuimus, propriũ ſenſum verbis adſtruere legis, & per verba legis legẽ impugnare. Sed quomodo diſcernã, quando ſuũ quis propriũ, quando verò Dei ſenſum adfert? Docebit hoc nos celeberrimus Eccleſiæ doctor Auguſtinus, qui ſic Deum alloquitur: Veritas tua; nec mea eſt, nec illius, aut illius, ſed omnium noſtrum, quos ad eius communionem publicè vocas, terribiliter admonens vt nolimus eam habere priuatam ne priuemur ea. Nam quiſquis id, quod tu ad fruendũ omnibus proponis, ſibi propriè vendicat, & ſuum vult eſſe, quod omnium eſt, a communi propellitur ad ſua, hoc eſt à veritate ad mendacium, qui enim loquitur mendacium, de ſuo loquitur. Iámne intelligis, quis de ſuo, hoc eſt, quis mendacium loquatur. Veritas nõ eſt huius, aut illius, ſed eſt omniũ. Omnes ad eius communionẽ, Deus publicè vocauit. Quiſquis ergo, quod publicũ eſt, facit priuatũ: quiſquis, quod omniũ eſt p charitatẽ, id ſibi propriũ vẽdicat, & ſuũ eſſe vult per contentionẽ, is de ſuo loquitur, mendaciũ loquitur. Veritas enim alibi nõ eſt, quàm apud omnes, hoc eſt, in eccleſia Catholica: quãobrẽ, quicũq; ſingulares aliquos intellectus exquirit inſolitos, & hactenus inauditos ſenſus excogitat, nouas & ſolitarias opiniones adfert, etiam ſi ſexcẽta proferat è ſcripturis teſtimonia, quandoquidem ea non omnium, hoc eſt, non eo, qui receptus eſt in Eccleſia Catholica ſenſu vult intelligi, ſed ſuum illis proprium ſenſum adſtruit, de ſuo loquitur, atque ideò mendacium loquitur. Veritas enim non eſt apud vnum aliquem, ſed apud omnes, hoc eſt, in eccleſia Catholica, cui ſanæ ſcripturarum intelligentiæ lux à Deo promiſſa eſt, nullum vt certius argumentum eſſe queat, aliquem de ſuo, hoc eſt mendacium loqui, quàm ſi quis ab huius ſenſu & conſenſu receſſerit, quamlibet multa diuinæ legis oracula recitet, expreſſum diaboli verbum proferre poteſt, expreſſum Dei verbum proferre non poteſt. Nam qui Dei verba loquuntur extra Eccleſiã, eorũ ora diabolum aperire certum eſt; ſicut econtrario, qui loquuntur eadem intra eccleſiam, quin eorum ora Deus aperiat, dubitandum non eſt. Atque hæc eſt cauſa, quoties Euangeliſtæ, aut inſignis alicujus doctoris memoria fit in Eccleſia, quòd & in introitu miſſæ, & in horis Canonicis illud ex Eccleſiaſtico legitur, in medio Eccleſiæ aperuit os eius: quo ſignificatur non aperire cuiuſquam os Deum, niſi ſit in medio Eccleſiæ, à cuius ſenſu, qui diſcrepat, eius os non Deus, verùm diabolus aperit. Quamuis celebris fuerit aliquis Eccleſiæ Doctor, niſi fuerit in medio Eccleſiæ, niſi cum eccleſię ſenſu conſenſerit, os eius Deum non aperuiſſe certum eſt. Quòd ſi quis verò contra ſenſum illius & conſenſum loquatur, non dubitanter affirmauerim, quòd os eius diabolus aperuit. Quiſquis igitur de ſuo loquitur, mendacium loquitur, quiſquis autem de Deo loquitur, veritatem loquitur. De Deo autem loquitur, non quicunque ſcripturas quomodolibet profert, ſed qui ſcripturas non ſuo proprio, ſed omnium, hoc eſt, Eccleſiæ Catholicæ ſenſu profert. Atq; hoc eſt, quod propriè dicitur verbum Dei, quando ſcripturæ verbis non proprius adſtruitur ſenſus, verùm is, qui omnium, qui Eccleſiæ Catholicæ eſt, quẽ eũdem eſſe Dei ſenſum ambigendũ non eſt. Sic annotatum à Socrate legimus, quòd Imperator Cõſtantinus omnium eorum, qui conuenerant in Concilio Nicæno, ſententiam, Dei vocat ſententiam. Vox enim Eccleſiæ, vox eſt Dei per illam loquentis. Catholicus igitur & Orthodoxus eſt, neque mendacium vlla ratione loqui poteſt, qui memor illius, quod ſcriptum eſt: Væ propheris inſipientibus, qui ſequuntur ſpiritum ſuũ, & nihil vident: non ſuum, ſed Eccleſiæ ſpiritum: non ſuum, ſed Eccleſiæ ſenſum & conſenſum ſequitur. Etiam ſi minus aperta videri poſſent alicui ſcripturę verba, quæ talis profert quoniam tamen eccleſiæ ſenſu profert, expreſſum Dei verbum profert. Si quis verò ſuum illis propriũ ſenſum adſtruit, ſi ſuo ſenſui ſcripturas attemperat, nõ ſuum ſenſum ſcripturis iungit, ſi non pro ſententia ſcripturarum diuinarum, ſed pro ſua ita dimicat, vt eam velit ſcripturarum eſſe, quæ ſua eſt: cùm potius eam, quæ ſcripturarum eſt, ſuam eſſe velle deberet: ſi pertinaciter eiuſmodi ſententiam contra communem totius Eccleſiæ ſenſum & conſenſum tuetur, hæreticus eſt & ſchiſmaticus, & quàmlibet multa ſcripturarũ teſtimonia producat, non tamen expreſſum Dei, ſed expreſſum diaboli verbum producit. Nihil itaque ſcripturarum auctoritati detrahitur, quando non tam ex illis, quàm ex earum praua intelligentia hæreſes natas eſſe dicitur. Vetus eſt hæc Baſilij querela, quòd veritatis deprauatores, non ſuam ſcripturę mentem accommodant, ſed ad ſuam voluntatem mentem ſcripturarum trahunt. Pręclarum autem eſt Clementis conſilium, vt cùm lex Dei legitur, non ſecundum ingenii proprii intelligentiã legatur ſeu doceatur: ſunt enim multa in ſcripturis diuinis, quę poſſunt ad eum ſenſum trahi, quem vnuſquiſq; ſibi pręſumit. Et ideo ſcripturarum intelligentiam oportet, inquit, ab eo diſcere, qui eam a maioribus, ſecundum veritatem ſibi traditam ſeruat. Quod conſilium ſequutos eſſe ſcribit Ruffinus illa duo Gręcię lumina, Baſilium Magnum, & Grægorium Nazianzenum, qui, cum cum omnibus Gręcorum ſecularium libris remotis, ſolis diuinę ſcripturę voluminibus operam dediſſent, eorũ intelligentiam, non ex propria pręſumptione, ſed ex maiorum ſcriptis & auctoritate ſequebantur, quos & ipſos ex Apoſtolica ſucceſſione regulam intelligendi ſuſcepiſſe conſtabat. Quantum autem ab horum diſſidet ſententia, qui temerè quamlibet volunt expendere ſcripturam, & iuxta ſuum iudicium ei credere, neque Patrum ſenſu moneri: ad quos remitti, nefas eſſe putant. Quid autem iſtis rectius à nobis dici poterit, quàm quod Manichæis aliquando dictum ab Auguſtino fuiſſe legimus? Videtis, inquit, id vos agere, vt omnis de medio ſcripturarũ auferatur auctoritas, & ſuus cuiqui animus auctor ſit, quid in quaque ſcriptura probet, quid improbet: id eſt, vt nõ auctoritati ſcripturarũ ſubiiciatur ad fidẽ, ſed ſibi ſcripturas ipſe ſubiiciat. Non vt ideò illi placeat aliquid, quia hoc in ſublimi auctoritate ſcriptũ legitur, ſed ideò rectè ſcriptũ videatur, quia hoc illi placuit. Quo te cõmittis anima miſera, infirma, carnalibus nebulis inuoluta, quo te cõmittis? An & horum alicui non rectè dicemus: Quò te committis anima miſera, infirma, carnalibus nebulis inuo-

Quid ſit de ſuo loqui in diuinis ſcripturis.

Au. lib. 12 confeſſ. cap. 25. Veritas qualis.

Ioan. 8. Veritas omnium eſt, non alicuius priuata.

Veritas in ſola Eccleſia Catholica.

Sanctorum memoria cur in medio Eccleſię celebretur? Eccle. 15.

Os quorundã aperit Diabolus.

De Deo quis loquitur. Verbum dei proprie dicitur.

Li. 1. Hiſt. Eccle. cap. 9. Eccleſia vox eſt dei vox.

In Hexameron. Hom. 2. Lib. 10. Recognitionum, & Epiſ. 5.

Lib. 2. Hiſt. Eccleſ. cap. 9.

Lib. 32 contra Fauſtum cap. 19

luta, quò te committis? itáne quod tibi placet, id vis vt ſentire ſcripturã credamus, & pro expreſſo Dei verbo habeamus? Cur non id potiùs, quod omnibus, hoc eſt: quod Eccleſiæ placuit vniuerſæ? Quis eſt hic ſuperbiæ tumor? quæ arrogantia animi? quæ mentis inflatio? Tu ne ſic tibi ſoli Dei Spiritum vendicabis: ſic reliquis detrahes omnibus, vt quem tu ſcripturæ ſenſum eſſe vis, eum totius Eccleſiæ ſenſu poſthabito ſequi teneamur? Poteſtne maior eſſe, quàm ſit hæc, tyrannis vlla? Adlubuit monacho monacha, viſum eſt illi, quod hunc aut illum ſenſum, hæc aut illa ſcriptura haberet. Quicquid igitur à Patribus traditum, quicquid auctoritate Conciliorum ſancitum, quicquid Eccleſiæ totius diuturna conſuetudine receptum eſt & approbatum, id omne contemnite, reiicite, pro nihilo ducite: neque vel tantillum moueat quempiam multitudo, magnitudo, latitudo, profunditas, miracula, ſanctitas Eccleſiæ ſanctorum: ſed quod illum interpretari videtis, hoc ſenſiſſe Spiritum ſanctum ne dubitate: quod autem Orthodoxi docuerunt, quod auctoritas Eccleſiæ tradidit, quod populus Chriſtianus tot iam ſeculis amplexus eſt, quod ſcholæ defendunt, exitiabile Satanæ venenum eſſe putate. Quàm verè dictum eſt à Paulo: Scientia inflat, charitas autem ædificat? quamuis opinio ſcientiæ magis inflet, quàm ipſa ſcientia. Quòd ſi vel micam iſti charitatis haberent, num ita turgeſcerent, vt omnes præ ſe cæcos eſſe, ſtupidos, bardos, truncos, perſuaſum haberent? ſed ſicut vinum, niſi temperatum aqua fuerit, mentem alienat: ſic ſcientia, ſi temperata charitate non fuerit, faſtu quodam ebrium & prorſus inſanum hominem reddit. Quamobrem rectè ſubiicit Paulus: Si quis autem ſe exiſtimat ſcire aliquid, nondum cognouit quemadmodum oporteat eum ſcire. Nam ſi cognouiſſet, nunquam opinione ſcientiæ ſic inſoleſceret, vt ſe præferret aliis, ac tanquam ex alto, reliquos deſpiceret. Principium enim veræ ſcientiæ eſt Dei cognitio, quæ parit in nobis humilitatem & ſubmiſſionem, & proſternit potiùs hominem, quàm erigit: Vbi verò tanta eſt ſuperbia, quantam in iis hominibus videre licet, quid ibi aliud eſſe poteſt, quàm ignoratio Dei? Docet autem alibi Paulus, quemadmodum ſcire nos oporteat: Nemo, inquit, ſe ſeducat. Si quis videtur inter vos ſapiens eſſe in hoc ſeculo, ſtultus fiat, vt ſit ſapiens. Ita demum ſapientem fore dicit aliquem Paulus, ſi proprio ſenſu non nitatur, ſi apud ſe vltro ſtultus fiat, ſi ſeipſum examinat, ſi quam habere videtur prudentiam, eam in obſequium redigat Chriſti capitis & corporis, vt illi credat, & quod ille docet, cum timore & reuerentia potiùs amplectatur, quàm vt, quod ſibi ipſi probabile fuerit, ſequatur. Quod vbi non fit, quid ibi aliud agitur, quàm quod ſcribit Auguſtinus, vt omnis è medio ſcripturarum auferatur auctoritas? An autem hoc ita factum iam eſſe non cernimus?

1. Cor. 8.

Scientia ſine charitate inſana eſt.

Dei cognitio principium ſcientiæ veræ.

1. Cor. 3.

Auguſt.

Exortus fuit hoc infelici ſeculo noſtro Martinus Lutherus, violenter in ſcripturas irrupit, ac ſubmotis omnibus, quod ipſe vellet, quodque ſuis dogmatibus commodum eſſet, hoc ſentire ſcripturam contendit: denique ſic rem geſſit, quaſi ſcripturæ ſacræ non diſpenſator, verùm Dominus eſſe poſtularet, obſequium ab omnibus requiſiuit in eo, quem ipſe protuliſſet, ſcripturæ ſenſu amplectendo. Natus eſt poſteà Carolſtadius, & ex eo Zuinglius, Oecolampadius, Caluinus: & ſicut Lutherus Catholicos omnes & Orthodoxos, ſic ipſe viciſſim vnà cum illis, Lutherum etiam ipſum ſubmouit: & non hoc ſentire ſcripturam, quod Lutherus diceret, ſed quod ipſe doceret, magis clamoribus contendit. Erupit alicunde non ita multò pòſt Balthaſar Pacimontanus: is non à Luthero magis, quàm à Zuinglio in certis ſcripturarum locis interpretandis diſſenſit, ac, quod ipſe, non quod illi vellent, hoc ſentire ſcripturam contendit. Viderunt hoc Prophetæ cœleſtes (quorum nunc princeps eſt SuencKfeldius) quòd iſti ſuo ſenſui ſcripturas attemperarent, nec pro ſcripturarum, ſed pro ſua ſententia dimicarent, vt non quod (verbi gratia) Matthæus, aut Marcus, ſed quod ipſi ſenſiſſent, id pro expreſſo Dei verbo populo venditarent: atque ita, dum vnicuique ſuus animus auctor eſt, quid in quaque ſcriptura probet aut improbet, non eos auctoritati ſcripturarum ſubiici, ſed ſibi ſubiicere ſcripturas, & ſibi dominium in eas arrogare velle, ſic ſecum cogitare cœperunt. Quouſque tandem hanc excuculatorum iſtorum tyrannidem feremus: vt, quod productis è ſcriptura voculis aliquot, eorum alicui viſum eſt, id tanquam expreſſum Dei verbum ſtatim adorare neceſſe habeamus: cùm tamen ſic ipſos inter ſe pugnantes videamus, dum hoc quiſque contendit, vt non, quæ Apoſtoli aut Euangeliſtæ, ſed quę propria ipſius eſt ſententia, eam pro expreſſo Dei verbo ſectatores habeant. Siccine iam iſti ſe tanquam numina coli volunt? quid aliud reſtat, quàm vt incuruemur coram hoc, aut illo? & quicquid eorum aliquis dixerit, è veſtigio tanquam Dei vocem adoremus? Nos verò Dei de cœlo ſententiam potius expectabimus, ac tum iſtos pro ſua, non pro ſcripturarum ſententia dimicantes, tum ipſas etiam ſcripturas, quarum tot iam, non diuerſas modò, verum & contrarias interpretationes adferri videmus, faceſſere iubebimus: & quod nobis cœleſtis ille magiſter dignatus fuerit reuelare, tanquam expreſſum Dei verbum, ea, qua par eſt reuerentia, recipiemus: ac ipſum loquentem potius audiemus (ſicut etiam Propheta dicit: Audiã quid loquatur in me Dominus) quàm vt ad egena iſta elementa nos conuertamus, & in illis, quæ nunc in hunc, nunc in illum ſenſum inflecti videmus, ſalutem noſtram conſtituamus. Non oportet legis aut ſcripturę eſſe peritum, ſed à Deo doctum, vanus eſt labor, qui ſcripturæ impenditur, ſcriptura enim creatura eſt, & egenum quoddam elementum. Non conuenit Chriſtiano, nimium creaturę addictum eſſe, Deum audire oportet, huius voces de cœlo expectandę ſunt, vt nos erudiant: Beatus vir, inquit, Dauid, quem tu erudieris. Aequè nos docet hodie, atque olim Patriarchas & Prophetas. Prohibuit Chriſtus, ne plures magiſtri fiant, quòd vnus eſt magiſter noſter in cœlis.

Verbũ ſuum pro Dei verbo haberi volunt hæretici.

Hæreticorũ argumenta ridicula.

Pſal. 84.

Pſal. 93.
Matt. 23.

Vides piėtiſſime Rex, quò tãdẽ res reciderit, & q̃ verè dictũ eſt Auguſtino, ꝙ omnis de medio ſcripturarũ aufertur auctoritas, quãdo nõ auctoritati ſcripturarũ ſubiici vult aliquis ad fidẽ, ſed ſibi ſubiicere ſcripturas: neq; de ſcripturæ, ſed de ſua ſentẽtia dimicat, vt, quod ipſe ſẽtit, ſolũ id, etiã ſi cõtrà ſentiãt omnes, expreſsũ

Auguſt.

Dei verbum haberi velit. Nimium altercando, dicit ille, veritas amittitur. An autem amiſſa non eſt veritas? an, in quibus ſolis eſt indubitata veritas omnis, apud quoſdam ſcripturarum auctoritas ſublata non eſt, ex quo tempore ſibi quiſque iudicium de ſcripturis arrogare, & ſubmotis omnibus, quem ipſe ſeorſum ab Eccleſia ſenſum attuliſſet, eum tanquam expreſſum Dei verbum adorari voluit? Fuiſſet autem in hunc ſtatum aliquando res perducta, ſi iſti homines ſe eſſe memores, Eccleſiæ potiùs iudicium ſequi, & illi ſe reuerenter ſubmittere maluiſſent, quàm vt ſui cordis viſiones pro Dei verbo amplecti homines iuberent? cùm nemo poſſit eſſe mortalium tam excellenti doctrina, tamque inſigni vitę ſanctimonia præditus, cuius ſententiam pro expreſſo Dei verbo nobis amplecti fas ſit. Contrà verò, vbi conſentiens eſt Eccleſię totius vox, ſi quis id expreſſum eſſe Dei verbum, certiſſimamque veritatem dubitat, quid is aliud, quàm, an verax ſit Deus, quem per os Eccleſiæ ſuę loqui certum eſt & indubitatum, ambigere videtur. *Greg.* *Sententia priuati doctoris pro Dei expreſſo verbo nemo amplectatur.*

Habes itaque iam, Sigiſmunde Rex Auguſte, quòd non ſtatim expreſſum Dei verbum eſt, ſi quid è ſcripturis profertur, ex quarum prauæ interpretatione hæreſes omnes natas eſſe conſtat: cùm etiam diabolum dixiſſe legamus: Scriptum eſt enim, cùm tamen, quo ille ſenſu ſcripturas protulit, ipſius diaboli proprium, non Dei verbum fuerit. Sacroſanctæ ſunt ſcripturæ, nec dubium eſt, in illis verbum Dei contineri, ſi ſanus earum adſit intellectus. Cæterùm de intelligentia hęreſis eſt, non de ſcriptura: ſenſus, non ſermo fit crimẽ. Nulla cum iis, qui diſceſſerunt à nobis, qui ſe de expreſſo Dei verbo iactant, ſibique ſolis illud arrogant, de ſcriptura nobis eſt diſceptatio, quàm ipſi non aliunde, quàm à nobis, à quibus diſceſſerunt, habere ſe vltrò fatentur, quin ſcripturas Canonicas nos reuerenter omnes recipimus: illi contra, quandoquidem non auctoritati ſcripturarum ſubiici volunt ad fidem, ſed ſibi ſcripturas ſubiicere conantur, non recipiunt in illis niſi quod ſuis dogmatibus cómodum eſt. Non eſt igitur inter nos de ſcripturis, verùm de ſcripturarum ſenſu controuerſia, qualem iam inde à multis ſeculis ſemper inter Catholicos & Hęreticos fuiſſe legimus. *Pſal. 90. Matt. 4.*

Proferebat ſcripturam Arrius: Pater maior eſt me: qua tanquam expreſſo Dei verbo, rudi populo perſuadere conatus eſt, Chriſtum Dei filium Patre minorem, nec eiuſdem eſſe cum illo ſubſtantię. Et certè, ſi quis imperitior nuda verba expendat, aliquid illi dixiſſe videbitur Arrius. Quid autem ad hęc Catholici & Orthodoxi? Scripturã reuerenter accipiebant, ſed, quod Arrius ex ea colligebat, expreſſum eſſe Dei verbum cõſtanter negabant, cùm nunquam eo ſenſu protulerit hæc verba Chriſtus quaſi non æquè Deum, neque per omnia ſe Patri ęqualem eſſe dicere voluerit, cùm, quatenus Dei filius, eiuſdem ſit cum Patre ſubſtantiæ: inferior autem ſit, quatenus hominis filius. Quare quod Arrius per hæc verba demonſtrare conabatur, non eſſe Patri cóſubſtantialem Filiũ, quamlibet id ipſi, & ſectatoribus eius, expreſſum Dei verbum viſum eſt, expreſſum tamen illud eſſe diaboli verbum Catholici non dubitanter affirmabant. Non diſſimilis eſt etiam hoc noſtro ſeculo, de controuerſis dogmatibus inter Catholicos & Hæreticos concertatio: neque enim nobis cum iis, qui diſceſſerunt à nobis, vlla eſt de ſcripturis diſceptatio, verùm de ſenſu tantũ. Quò meliùs autem res intelligi queat, vnicum ſcripturæ locum tractabimus, qui nunc paſſim ab omnibus profertur. *Pater maior me eſt. Arrius.*

Expreſſum Dei verbum eſſe dicitur: Bibite ex hoc omnes. An autem nos expreſſum id eſſe Dei verbum negamus? quin libenter id concedimus: verùm, quòd eo ſenſu ſit expreſſum Dei verbum, quem ex eo loco, qui diſceſſerunt à nobis colligere conantur, hoc eſt, quod conſtanter negamus. Quid enim illi colligunt ex hoc ſcripturę loco? Quòd omnes, etiam laici communicantes, adſtringantur ex præcepto Domini ad ſuſcipiendam Euchariſtiam ſub vtraque ſpecie. Hoc ſenſu protuliſſe Chriſtum hæc verba, non concedimus. Quin, quod ipſe dixit aliquando Lutherus, idem & nos dicimus, nihil hac in re tanquam neceſſarium laicis Chriſtum præcepiſſe, quòd hęc verba non aliis dicta ſint, quàm Apoſtolis. Vides, quod hic non de ſcripturis ambigitur, ſed de intelligentia. Nam non minùs, imò magis etiam reuerenter, quàm ii, qui ſegregauerunt ſeipſos, nos Catholici ſcripturam hanc tanquàm Dei verbum recipimus: verùm, ſicut illi pro ſua, ita nos pro Eccleſiæ ſententia dimicamus. Amant illi, quam adferunt ſententiam, non quia vera, ſed quia ſua eſt, & eam tuentur mordicus: nos quam adfert Eccleſia Dei, ſententiam amamus, non quia noſtra eſt, ſed quia ſcripturæ eam eſſe confidimus: quod non vno aliquo priuato homine, ſed cui miſſus eſt ſpiritus veritatis, quam columnam & firmamentum veritatis appellat Paulus, Eccleſia nos ita docente didicimus. Sed ſcripturam ipſam paulò diligentiùs expendamus. Aiunt, expreſſum eſſe Dei verbum: Bibite ex hoc omnes. O nnibus igitur ex calice neceſſariò bibẽdum eſt: quòd, ſi qui ſecùs fecerint, inſtitutionis Chriſti violatæ rei ſunt. Libet hîc propius cum iſtorum aliquo pedem conferre. Cedò, quid vocas Dei verbum? Scripturam. Quid autem expreſſum? Clarum, dilucidum, omnium oculis expoſitum, quod nemo tam hebes eſt, qui nõ videat. Sed obſecro te: ſi tam clarum eſt & dilucidum, quàm illud haberi tu vis, qui fit, quòd de eo nunc ambigitur? De rebus, quæ claræ ſunt & perſpicuę (verbi gratia, de eo, num dies nunc ſit, quandoquidem Solem illuxiſſe videmus) eſt ne quiſquam, qui diſceptandum eſſe putet? Oportet igitur non tam expreſſum eſſe verbum hoc, quàm tibi videtur, quando de eo ſic ambigitur. Mirum eſt autem, ſi tam expreſſum eſt, quòd ſexcentis annis iis, quibus Euangelium Chriſti recepit Polonia, cùm hęc verba Chriſti ſemper in Eccleſia lecta fuerint, & recitata, nemo repertus eſt, non iam dicam in Polonia, ſed in orbe vniuerſo, quam latè patet in eo nomen Chriſtianum, cui viſum fuerit, hoc expreſſum Dei verbum eſſe, quo ſenſu profertur à te, nimirum quòd adſtringantur eo laici, tanquam præcepto Domini, ad neceſſariò ſuſcipiendam Euchariſtiam ſub vtraque ſpecie. Ne Gręci quidẽ, quamuis bibant apud eos ex calice laici, ſic iſta verba ſunt vnquam interpretati. Qui, cùm in Concilio Florentino cum Latinis, ante centũ annos conueniſſent, ac aliis de rebus nonnullis cum eis contendiſſent, de calicis vſu, ne tria quidem verba cũ illis commutárunt, quòd ſcirent, nullum eſſe Chriſti præceptum de eo, ab omnibus laicis neceſſariò ſumendo. An igitur tu cęcos, ſtupidos, bardos, truncos fuiſſe putas omnes, qui tot ſeculis, imò ex quo tempore ſcriptum eſt hoc Euangeliũ, tam expreſſum Dei *Matt. 26.* *Bibite ex hoc omnes quid.* *1. Tim. 3.* *Verbum Dei quid. Expreſſum quid.* *Concil. Floren.*

verbum non viderunt?Tu verò tecum etiam atque etiam conſidera, num ſit hoc pietatis & modeſtię Chri-
ſtianæ,ſic de Patribus ſentire,quorum non pauci,qui calicis vſum,præterquàm ſacris operantes,ignorabāt
ſanguine ſuo ſignatum nobis Euangelium Chriſti reliquerunt: ita ne tu,aut cæcitatis,aut impietatis eos om
Omnes quid.
nes condemnabis,qui vel nō viderint hoc tamē expreſſum Dei verbum,vel quod minùs etiam eſſet ferendū,
vini,videntesque contra illud venerint?Sed clara ſunt,ais,verba: Bibite ex hoc omnes: Quicquid tandem ſit
de Patribus: qui dicit, omnes, neminem excludit. Qua audacia facitis, ex omnes, non omnes? Sed ſi
neminem excludit,qui dicit omnes,num igitur ex calice bibere vis etiam infideles?Abſit,inquis. Ad ſolos fi
Sacramentorum participatio ad ſolos fideles pertinet.
deles Chriſti Sacramentorum participatio pertinet. Atqui paulò antè dicebas,qui dicit,omnes,neminem ex
cludit,qua igitur fronte nunc excludis infideles,& ex omnes,facis non omnes?Verùm hac in parte tibi rectè
ſentienti libenter ſubſcribimus,ac non inuiti reſtrictionem hanc tuam accipimus. Nunc tu dic,amābo? In-
fantes baptiſatos,eſſe ne fideles cenſes?Maximè. Quid igitur?Num & hos ex calice bibere iubebis? Minime.
Atqui paulò antè dicebas,omnibus fidelibus eſſe bibendum. Cur nunc iterum ex omnes, facis non omnes?
Cur tibi permittis,quod Eccleſiæ Dei licere non vis?Tu paruulos ab omni Sacramētali participatione Chri
ſti corporis,& ſanguinis arceri,fas eſſe credis,& ſi laicis adultis altera tantum ſpecies detur (cùm tamē ſub
altera,quæ datur,totus & integer Chriſtus accipiatur)grande ſacrilegium admitti queritaris. At quòd infan
Infantes à communione excluduntur.
tes,inquis,ab Euchariſtiæ communione rectè arceri credam, Pauli me monet auctoritas,qui ſcripſit: Pro-
1.Cor.11.
bet aut ſeipſum homo,& ſic de pane illo edat,& de calice bibat. Quomodo autē ſe probabit infans?aut quo-
modo corpus Domini diiudicabit,qui rationis eſt expers?Quid autem,ſi ſuperuacaneum eſt,vt ii ſe probēt,
quos conſtat eſſe mundos,& ſacro baptiſmate purificatos,atq; recens in Chriſti familiam inſcriptos?Quid,
ſi paruuli corpus Domini,quod ſumunt,diiudicare poſſunt in ſuis tutoribus?qui,priuſquam baptizentur,
eorum nomine ſe credere profitentur,imò & puerum credere,& abrenunciare Satanæ. Si ſufficit ad baptiſ-
Infantibus à ſuſceptorum & Eccleſiæ fides ſufficit.
mum percipiendum,ſuſceptorum,& Eccleſiæ fides,cur non ęquè ſufficiat ad ſumendum Euchariſtiam eo-
rundem diiudicatio?Certè Ruardus Tapper,vir doctus,non aliam cauſam adfert,quamobrem à Sacramen
Ruardus Tapper.
tali participatione Chriſti corporis & ſanguinis arceantur paruuli,niſi quia plerunque,quod in os ingeritur
non deglutiunt,aut ingeſtum reiiciunt. Sed abſit, vt illud reprehendam, quòd magis etiam reſtringis hanc
vocem,omnes,ac infantes etiam,ad communionem admittendos eſſe negas: quandoquidem eadem eſt Ec-
cleſiæ ſententia,etſi ſecùs in Eccleſia primitiua fuiſſe legimus obſeruatum. Cæterùm ſi iuſta ratione factum
eſſe putas quòd ab omni Sacramentali participatione Chriſti corporis & ſanguinis arcet infantes Eccleſia,
cur non itidem de illa tibi perſuades,quòd calicem quoque dare laicis intermiſit, non eam feciſſe,niſi iuſti
ſſimis grauiſſimisque rationibus adductam?

Sed excutiamus adhuc verba Chriſti,quæ ſi rectè volumus intelligere,neceſſe eſt,vt quę præceſſerunt, vi
deamus,quo ſic,quibus ea dicta ſint,cognoſcere queamus. Cœnam Dominicam deſcribens Matthæus, ita
Matt.26.
loquitur: Veſpere autem facto,diſcumbebat cum duodecim diſcipulis: Marcus ita: Veſpere autem facto,ve
Cap.14.
nit cum duodecim. Lucas ita: Et cùm eſſet facta hora,diſcubuit,& duodecim Apoſtoli cum eo. Expreſſum
Cap.22.
in ſuperiori loco tibi viſum eſt verbum,omnes: qui ſit,vt non ęquè tibi videatur expreſſum verbū hoc duo
decim?Num autem eſſet aliqua litigandi materia,ſi quàm acutè cernis illam, tam acutè cerneres & hanc,
Duodecim quid.
quæ præceſſit,vocem?An vtrumque non eiuſdem Dei verbum eſt,& omnes,& duodecim? vt ſit ſenſus hic:
Bibite ex hoc omnes vos duodecim,qui mecum diſcubuiſtis. Conſtat plures alios in domo Simonis leproſi,
vbi cœna facta eſt,fuiſſe,ſolos tamen duodecim Apoſtolos diſcubuiſſe, quos, cùm nouos noui ſacrifici Sa-
cerdotes inſtituiſſet,dicens: Hoc facite in meam commemorationem, ſolos eos ex calice bibere iuſſit.
Quod etiā fecerunt,ſicut ſcribit Marcus: Et biberunt ex eo omnes. An ex eo tibi colligere non liceret, quòd
quamuis ſacramentum Chriſti corporis & ſanguinis ad omnes pertineat, verba tamen hęc, Bibite ex hoc
Cōſecratione oblatione & communione ſub vtraque ſpecie vtuntur ſoli conſecrantes.
omnes,non pertineant,niſi ad ſolos Apoſtolos,& eos,qui ſucceſſerunt illis, Epiſcopos & Sacerdotes: vt ex
preſſum Dei verbum ſit,quoties hoc faciunt Sacerdotes, quòd ipſe tum Chriſtus faciebat,& eos facere iube
bat, hoc eſt, quoties conſecrant Chriſti corpus & in memoriam paſſionis eius offerunt, neceſſe eos habe-
re,vtraque ſpecie vti,& in conſecrando,& in offerendo,& in ſumendo,ita,vt ſi prætermiſerint alteram,grā
de ſacrilegium admittere videantur. Vel vnum autem verbum profer,non iam dicam expreſſum,ſed quam-
libèt obſcurum,ex quo conii cere tamen vtcunque liceat,quòd vel iuſſerit vnquam ex calice bibere laicis,vel
ſaltem bibendum illis ex eo ſanguinem ſuum Chriſtus dederit. Et intereà nobis obiicis expreſſum Dei ver-
bum,& inflatis buccis illud ſubinde crepas,cùm nec vmbram illius vllam in ſcripturis inuenire poſſis. Nos
verò,ſiue ſpectare velis vmbram & figuram,ſiue rem ipſam & veritatem, contrarium è ſcripturis oſtendere
tibi poſſumus. Vmbram & figuram Euchariſtię Sacramenti fuiſſe Manna,quod de cęlo Iudæis erat ſuppedi
tatum,& ſimul agnum illum paſchalem,non ignoras: de iis comedebant omnes, liquida verò nunquam in
aliorum quàm in Sacerdotum vſum veniebant,neq; ſibi laici portionem eorum vllam vſurpabāt. Veniamus
Luc.24.
ad rem & veritatem. Duobus illis in Emaus euntibus,appropinquās Chriſtus, ibat cum illis. Cùm ad caſtel
lum perueniſſent, manſit cum illis,ac recumbens cum eis,accepit panem,benedixit,& fregit,ac porrigebat
eis. Et aperti ſunt oculi eorum & cognouerunt eum,& ipſe euanuit ex oculis eorum. Panem hunc interpre-
tantur ſancti Patres,Sacramentum Chriſti corporis & ſanguinis,hic de calice nulla fit mentio. Iamne vides
expreſſum Dei verbum,quòd ſub ſpecie panis tantùm,Euchariſtiā Chriſtus dederit,qui non erant Apoſtoli?
Quòd autem vel dare iuſſerit,vel dederit ex calice ſanguinem ſuū bibendū laicis,tantū abeſt,hoc, vt expreſ-
ſum ſit Dei verbum, vt ne vmbram quidem eius rei vſquam in ſcripturis reperire queas. Intellexerunt
Boemi ſumunt communionem ſub vtraque ſpecie.
hoc Boēmi, quòd ex iis Euangelii locis, vbi cœna Domini deſcribitur, errorem ſuum defendere non poſ
ſent, quo priuata ſibi auctoritate calicem vſurparunt, quamobrem ad illum adſtruendum, viſum eſt il-

lis magis expreſſum Dei verbum, quod eſt apud Ioannem: Niſi manducaueritis carnem filii hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitam in vobis. Quod verbum, qui ſe noſtro tempore ſegregarunt, negant ad cœnam Dominicam quicquam pertinere, neque de Sacramentali, ſed de ſpirituali manducatione intelligi volunt. Sic quod Boëmis expreſſum, hoc Lutheranis non eſt expreſſum Dei verbum: qui cùm & Sacerdotium, & ſacrificium ex Eccleſia ſuſtulerint, quòd à Boëmis tamen factum non eſt, quandoquidem omnes eſſe volunt Sacerdotes, omnibus eſſe dictum volunt, Bibite ex hoc omnes. Cæterum ad hoc, quod ex capite ſexto Ioannis adferunt Boëmi, præclarè quidam vir pius & doctus, ante centum annos reſpondit: Nullus fidelis Catholicus dicit, dictum hoc Ioannis: Niſi manducaueritis &c. vel alia mandata Chriſti, non eſſe ſeruãda, ſed Catholicus dicit, quòd vniuerſalis Eccleſia meliùs intelligit, quæ ſint Chriſti mãdata, & qualiter ſint ſeruanda, quàm Huſſitę: non igitur de verbis Chriſti, quæ nemo pius non ſumma veneratione recipit, ſed de ſenſu verborum eius diſceptatur. Noſtri quidem temporis hæretici, ſicut paulò ante diximus, negant ea de Sacramentali Chriſti corporis & ſanguinis manducatione rectè accipi, quam etiam ob cauſam, auctoritate loci huius ad aſſerendum calicis vſum non vtuntur. Nos verò, qui libenter ea, quæ patrum ſunt, ſequimur, quin de vtraque rectè poſſint intelligi, minimè negamus. Intereà tamen, etiam cùm ſola ſpecies panis ſumitur, & mãducari corpus & bibi ſanguinem Chriſti, conſtanter aſſeueramus. Manducauerunt, inquit, Cypria nus, & biberunt de eodem pane, ſecundum formam viſibilem. Vides quemadmodum hic, non manducari tantùm, verùm & bibi, dixerit de eodem pane: Quin & edi ſanguinem in ſcripturis legimus. Manducatur igitur Chriſti corpus, & bibitur Chriſti ſanguis, cùm ſola ſpecies panis ſumitur, etiãſi nihil in ora fidelium de calice fundatur. Quamuis enim neq; dentibus atteratur, neq; glutiatur, fide tamen & charitate manducatur & bibitur. Mirum eſt autem, quòd ex illo Euangelii loco ſuum inſtitutum probare Boëmi nituntur, in quo neque calicis, neque vini fit vlla mentio, ſed ſolius panis tantùm, quem etiam ſolum ad ſalutem ſufficere verba Chriſti declarant, dicentis: Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum, Et panis, quem ego dabo, caro mea eſt pro mundi vita. Qui manducat hunc panem, viuet in æternum Vides, quemadmodum æternæ vitæ promiſſio, non calici, ſed pani facta eſt. Ac in illo toto ſexto capite, ne minimo quidem verbo Ioannes, aut calicis, aut vini meminit. Qua de re igitur queritaris, ò Satana, Quid hac inani tota, de expreſſo Dei verbo, iactantia, toties aures noſtras obtundis? cùm quicquid è ſcripturis profertur, modò ſanus adſit earum intellectus, magis ad receptum Eccleſiæ morẽ comprobandum, quàm ad tuum iſtum errorem tuendum facere videatur. Verùm nihil eſt, ꝙ homo Chriſtianus exiſtimet de calice tantoperè Satanam laborare. Non ignorat ille, nihil ad ſalutem referre, vtatur quis calice, néc ne, quum per membra ſua Lutherum, Bucerum, Philippum nõ obſcurè fateatur, nihil de calice ſumendo tanquam ad ſalutẽ neceſſarium à Chriſto præceptum eſſe. Scit ille, longè veriſſimum eſſe, quòd à Patribus in Concilio Baſilienſi quod hac quidem in parte receptum & approbatum eſſe conſtat, decretum fuit: ſiue ſub vna, ſiue ſub vtraque ſpecie quis communicet, ſecundum ordinationem & obſeruantiam Eccleſiæ, proficere dignè communicantibus ad ſalutem. Itaq; non hoc eum offendit, quòd ſub vna ſpecie communicatur, nec hoc vrget, vt ſub duplici communicetur: Sed quod fit ſecundum ordinationem ſeu obſeruantiam Eccleſiæ: quoniam ſic demum, non aliter proficere communicantibus ad ſalutem intelligit, hoc eſt, quod eum offendit maximè: ac ne communicetur hoc modo, nimirum ſecundum ordinationem ſeu obſeruantiam Eccleſię, hoc eſt, quod inſtat & vrget maximè. Satanas vult eſſe Satanas: Satanam Hebręi vocant aduerſarium: vult igitur aduerſari Chriſto, & capiti & corpori. Eſt ordinatio ſeu obſeruantia Chriſti corporis Eccleſiæ, vt ſub vna communicetur: vult ſub vtraq;. Eſt ordinatio ſeu obſeruantia Chriſti corporis Eccleſiæ, vt ſub vtraq; ſpecie communicetur: vult vel ſub vna, vel ſub neutra cõmunicare. Vis autem audire beſtiam ipſam verba ſua ſonantem? Recitauimus ea ſuperiùs aliquantò, ſed quid impedit, quò minùs ea nunc quoq; recitemus? ſic per electum quoddam ſuũ vas loquitur: Si quo caſu Concilium ſtatueret, minimè omnium nos vellemus vtraq; potiri, imò tum primũ in deſpectum Concilii, vellemus aut vna, aut neutra, & nequaquam vtraq; potiri, & planè eos anathema habere, quicunq; auctoritate talis Concilii potirentur vtraque. Vides, quorſum eat Satanas? Non calicis vſum laicis ille permiſſum, ſed in deſpectum Eccleſiæ, contraria ſanctionibus illius facta cupit omnia. Satanas eſt, Chriſti capitis, & corporis aduerſarius eſt, antichriſtus eſt: quamobrem quicquid per os Eccleſiæ ſuæ Chriſto decernere viſum eſt, quamlibet id eſſe rectũ, verboq; Dei conſentaneum intelligat, ei tamen obnixè, manibus (quod aiunt) pedibusq; ſemper aduerſari conatur, & quam olim capiti noſtro Chriſto (caput ipſe ſui corporis) eandem nunc per membra ſua membris Chriſti cantilenam occinit: Mitte te deorſum, hoc eſt, ſicut Vincentium Lyrinenſem interpretatum audiuimus, ex iſtius te ſublimis Eccleſiæ, quæ templum Dei putatur, doctrina & traditione demitte. Non hoc, quod Eccleſiæ, ſed quod mihi viſum eſt, ſequere: Priuati alicuius, qui cùm ſpiritu meo ſit afflatus, nihil ſibi non arrogabit, nihil aliis nõ detrahet, nõ orbis totius Chriſtiani, cui ſpiritum Chriſti non deeſſe certum eſt, ſenſum & conſenſum amplectere. Quoties igitur profert ex Euangelio Satanas: Scriptum eſt enim: Bibite ex hoc omnes, toties eum nihil aliud dicere putato, ꝙ quod Chriſto dixit: Mitte te deorſum. Hoc enim eſt, quod ille perſuadere conatur hominibus, vt Eccleſiam, quæ firmamentum & columna eſt veritatis, contemnant, vt in ſcripturis interpretandis priuato ſuo, quàm illius iudicio plus tribuant, vt ſanctiones eius pro nihilo ducant, vt ab eius corpore ſe præcidant. Quamobrem, quod ad vſum attinet Euchariſtiæ, quod olim Donatiſtis dixit Auguſtinus: Non in Sacramentis, ſed in præciſione vitium eſt, hoc iſtis & nos modò totidem verbis dicere poſſumus: Non in vſu ſacramenti, ſed in præciſione vitium eſt. Non in eo vitium eſt, ſi ſub vna, nec in eo, ſi ſub duplici ſpecie communices, ſed ſi contra ordinationem ſeu obſeruantiam Eccleſię communices, in hoc ſolo vitium eſt, & quidem tantum vitium, vt omnia flagitia alia cum hoc vno collata, feſtuca ſint cum trabe comparata.

Cap. 6. *Cap. 6.* *In ſerm. de cœna Domini bibitur et manducatur de eodem pane. Ioan. 6.* *Ioan. 6. Vita æterna promiſſa non calici, ſed pani facta.* *Concil. Baſil. decretũ de Euchariſtia Satana conatur ad Eccleſiæ ordinationem ſubruendam.* *Satanas aduerſarius interpretatur.* *Lutherus vas Satanæ electum.* *Vincen. Lyrinen ſis Mitte te deorſum quod. Matt. 25.* *Timo. 3.* *Auguſt. Non in vſu ſacramentorum, ſed in præciſione vitium eſt.*

Quæ(malum)igitur hęc eſt quorundam religio,qui ſe Dei timore,verbiq; ſaluificantis(ſic enim loquuntur)amore facere dicunt,vt de calice ſibi neceſſariò putent eſſe bibendum? Scilicet, ſexcétis iis annis,quibus Chriſti fidem recepit Polonia,cum adiunctis ſibi terris,nemo fuit,qui Deum timeret, nemo fuit, qui verbũ ſaluicans amaret,ac ne nunc,quidem eſt quiſquam in orbe toto Chriſtiano,niſi qui Lutheri ſpiritu fuerit afflatus. Quis eſt hic animi tumor? quæ pluſquàm ſatanicæ mentis inflatio? Sic, vt ſoli tibi Dei timorem ſic, vt ſoli tibi verbi ſaluificantis amorem arroges,vt cæteris omnibus,quamlibet ii fuerint inſigni pietate pręditi, prorſus detrahere videaris. Qui ſunt autem iſti,niſi filii degeneres, & ſicut à Propheta vocantur, ſemen mulieris adulteræ?qui ſanctis Patribus & maioribus ſuis, extremæ cuiuſdam impietatis notam inurere non verentur,quaſi nullus in eis timor Dei,nullus fuerit amor verbi ſaluificantis,& quidem iis Patribus,à quibus acceperunt & rectè viuendi inſtituta,& pietatis doctrinam, quam eorum plerique ſanguine ſuo nobis obſignatam reliquerunt, quorum opera factum eſt,vt Chriſti primùm nomen audiremus, & è denſiſſimis idolorum tenebris eruti,luce veritatis eius illuſtraremur. Scilicet,ſecundum expreſſum Dei verbum hoc iſti faciunt,quo nobis dicitur: Honora Patrem tuum & Matrem tuam.

Lutheranorum animi tumor.
Iſa.57.

Sed expendamus,quis ille Dei timor ſit,quo ſe perculſos,à calice negant abſtinere poſſe. Num illi ſimilimus non eſt,quo Iudæi quoque prohiberi videbantur,ne prætorium ingrederentur,vt ne contaminarentur: Grandis apud eos religio fuit in prætorium ingredi,quod hoc ingreſſu grauiter ſe contaminatos iri putarét, Chriſtum autem tradere gentibus ad illudendum,ad flagellandum,ad crucifigendum nulla fuit eis religio, quin ſecùs etiam facere, fuit religio. Sic enim perſuadebant,ſe Dei præceptum implere, ſi Dei filium extremis afficiendum ſuppliciis,gentibus tradidiſſent. Nos legem habemus,inquiebant,& ſecundum legem debet mori,quia filiũ Dei ſe fecit. Expreſſo Dei verbo ſibi demonſtrare videbantur, ſe iure Chriſtum gentibus tradere,morte condemnandum: ac vſque eò nullo hac in re conſcientiæ ſcrupulo premebantur,vt ſe grandi ſcelere obſtrictos iri putarent,ſi ſecùs feciſſent. Quid autem? An illi non multo leuiore piaculo,quacunque tandem ex honeſta cauſa fuiſſent in prætorium ingreſſi,quàm quo Chriſtum Dei filium in crucem egerunt? Talis nimirum eſt iſtorum religio,qui ſe conſcientia ſua prohiberi dicunt,quominùs altera tantùm Sacramenti ſpecie ſint contenti. Rectè quadrat in eos illud ex Pſalmo: Trepidauerunt timore,vbi non erat timor: quodque Chriſtus ipſe dicit in Euangelio: Culicem colantes,camelum autem glutientes. Timere Deum videri volunt,ſicubi(quod expreſſum Dei verbum,& præceptum eſt)Eccleſia audienda, & receptus ac probatus ab ea ritus retinendus eſt: vbi verò corpus Chriſti myſticum,quod ſic ille dilexit,vt pro illo viuum & verum ſuum corpus in mortem traderet, Eccleſia ſancta Catholica in multas partes diſſecanda, neque minùs crudeliter lanianda venit,quàm viuum & verum Chriſti corpus à Iudæis fuit laceratum, ibi nullum Dei timorem oſtendunt. Quin ſicut Iudæi, cùm verum Chriſti corpus dilaniandum tortoribus traderent, ſecundum expreſſum Dei verbum id facere ſe vociferabantur,dicentes: Nos legem habemus,& ſecundum legem debet mori. Sic & iſti, cùm idem de myſtico Chriſti corpore Concilium capiant, cùm vias omnes & rationes perſequantur,quibus id in quàm plurimas partes diſſecari queat, qui conatus eorum (proh dolor) nimium eis ſucceſſit, à calice ſumpto initio, ſecundum expreſſum Dei verbum id facere videri volunt, clamantes & ipſi: nos legem habemus,bibite ex hoc omnes,& ſecundum legem hanc ſcindi debet, ac lacerari myſticum corpus Chriſti Eccleſia. Quàm ſunt autem admirabiles iſtę Satanæ fraudes? quanta eſt inſidiarum eius calliditas? Ex eo,quòd Chriſtus eſſe voluit Sacramentum pietatis, ſignum vnitatis, vinculum charitatis,conatur ille facere,cauſam diſſidii,materiam diuiſionis,fomitem odii. Quid enim aliud agitur in hoc Sacramento,niſi quod Paulus dicit: Mors Domini annũciatur? Quam autem ob cauſam ille mortuus eſt? vt filios Dei,inquit Ioannes,qui erant diſperſi,congregaret in vnum. Chriſtus propterea mortuus eſt, vt cõgregaret, vt nos vnum corpus efficeret, cuius rei ſymbolum etiam eſſe voluit hoc Sacramentum: vnus enim panis & vnum corpus multi ſumus,qui de vno pane participamus: hic verò,non magis nomine quàm re Satanas, vetus Antichriſtus,verus aduerſarius Chriſti,propterea de calice contentionem hanc iniecit,vt ſegreget,vt diuidat,vt diſpergat,& in quàm plurimas partes diſſecet, quam ille precioſo ſanguine ſuo ſibi collegit Eccleſiam,quò ſic in eis,qui ſacrilega ſeparationis conſilia ſequuti fuerint, crucis & mortis Chriſti beneficiũ irritum,& inane reddat. Nos,ait Auguſtinus,in hoc Sacramento Dominus deſignauit, nos ad ſe pertinere voluit,myſterium pacis & vnitatis in hac menſa conſecrauit: qui accipit miſterium vnitatis, & nõ tenet vinculum pacis,non pro ſe myſterium,ſed contra ſe teſtimonium accipit.

Dei timor,quo perculſi ſunt Lutherani. Ioan.18.
Iudæorum ſimulata religio.
Hæreticorum religio. Pſal.13. Matt.23.
Eccleſia corpus Chriſti myſticũ ab hæreticis in multas partes diſſectum.
Ioan.19.
Satanæ fraus et quæ ea inſidiæ quàm admirabiles. 1.Cor.11 Ioan.11.
1.Cor.10.
Auguſ.

Vis autem ſcire,quanto ſe ſcelere talis obſtringat? Paulum dicentem audi,quòd reus erit corporis & ſanguinis Domini,hoc eſt,non leuius deſignabit facinus,nec minoris erit ſupplicii reus,quàm illi ipſi,qui ſuis manibus Chriſtum flagellauerunt,qui ſanguinem ipſius profuderunt,qui corpus eius in crucẽ egerunt,qui graui ſupplicio mortis illum affecerunt. Et hoc eſt,quod vult Satanas,vt in hoc vnitatis Sacramento diuiſio quæratur,quò ſic denuò Chriſtus crucifigatur, & oſtentui habeatur.

1.Cor.11. Reus eſſe corporis Domini, quid ſit.

Hoc autem erit,qui verbum vocare ſaluificans audeat? Scilicet verbum ſaluificans dici meretur,quod reũ facit mortis ęternę? Non eſt hoc verbum ſaluificans. Bibite ex calice. Bibit ex calice Iudas, & condemnatus eſt: biberunt hęretici multi,biberunt falſi fratres plurimi,Chriſtum quidem cõfitentes,virtutem autem eius abnegantes,verùm ad mortem & condemnationem æternam,non ad vitam & ſalutem æternam.

Vis autem,quòd ſit verbum ſaluificans, cognoſcere? Breue verbum eſt, & expeditum: Ama, Charitas eſt uerbum ſaluificãs,quam qui non habet,bibat ex calice quantum volet, mortem ęternam conſequetur,ſalutem ęternam nunquàm conſequetur. Verum eſt enim illud, quòd qui non diligit,manet in morte: qui verò diligit proximum, legem impleuit. Videtur autem tibi diligere proximum, qui ſic ſentit de præpoſitis ſuis, quibus obedire iuſſus eſt, quòd nullo ſint aut fuerint vnquam Dei timore, nullo verbi ſaluificantis amore

Verbum ædificans charitas.
1.Ioan.4.
Rom.13.

præditi, quin illud conati ſemper ſint, ac, nunc etiam oppugnare conētur? Certè nō dilectionis hæc ſunt, ſed odii. Videtur is diligere proximum, qui ſe non ab vno aliquo, verùm ab omnibus, qui Chriſtum verè profitentur, ab vniuerſa Catholica Eccleſia ſeparat: patresq; ſuos, & maiores omnes impietatis condemnat, tanquam qui Spiritui ſancto reſtiterint, nec agnitam veritatem amplecti voluerint: Charitatis quidem & dilectionis proprium eſt vnire, non diuidere. Non eſt igitur verbum ſaluificans: Bibe ex calice, ſed verbum ſaluificans eſt, dilige, hoc eſt, non te ſepara à compage Chriſti corporis, ab Eccleſiæ vnitate: quin illam obedienter & reuerenter audi: ſenſum tuum illius ſenſui & conſenſui libenter ſubiice, nec vnquam tibi tantum arroges, vt illius iudicio tuū iudicium anteponas. Prẹclarè ſcriptum eſt ab Auguſtino: Dilige, & fac quod vis. Siue bibas ex calice, ſiue non bibas, modò in dilectione & vnitate vel bibas vel abſtineas, iuxta ordinationē ſeu obſeruantiam Eccleſiæ, proficit tibi ad ſalutem. Contrà verò, ſiue bibas ex calice, ſiue non bibas in diuiſione, reus eris corporis & ſanguinis Domini: quandoquidem ibi quæris diuiſionem, vbi Chriſtus vel maximè commendare nobis voluit vnitatem.

Hæretici charitate carent.

Auguſt. tract. 7. In epiſt. Ioan.

Quæ cùm ita ſint, quis eſt Sigiſmunde Rex Auguſte, qui factum hoc tuum ſatis prædicare poſſit, quòd cū tibi quoque dictum non ſemel fuiſſet: mitte te deorſum, hoc eſt, è ſublimis Eccleſię doctrina, traditioneque te demitte, ac vel in ſolius Euchariſtię communione contrarium ei, quod ab illo ſancitum eſt, ſeorſum ab orbe Chriſtiano fieri permitte, nunquam adduci potuiſti, vt iſtis ſeparationis cōſiliis loci dares aliquid? Quin, cùm perſonæ tuæ non eſſe, de rebus ad religionem pertinentibus quicquam ſtatuere, ſemel & iterum publicè profeſſus eſſes (quandoquidem etiam Imperator filius eſt Eccleſiæ, & intra Eccleſiam, non ſupra Eccleſiā, ſanctiſſimamq; matrem ſuam reuerenter & obedienter audire, non autem illi pręſcribere tenetur) ad futurū Oecumenicum Concilium, aut ſaltem ad ſanctæ ſedis Apoſtolicæ iudicium rem omnem reiiciendam eſſe iudicaſti. Feciſti rem, tua, maiorumque tuorum pietate dignam. Quid enim eſt, quod minus Regem deceat Chriſtianum, Catholicum, & Ortohodoxum, quàm ea ſibi velle, quę propria ſunt Sacerdotum & Epiſcoporum vſurpare? Quod facinus, quoties à Principibus eſt admiſſum, ſemper ab eis grauiſſimas pœnas Deum expetiuiſſe legimus.

Sigiſmundus Poloniæ Rex maxime Catholicus.

Eiuſdem reſponſio ad legatos Proteſtantium.

Epiſcopis & Sacerdotibus leges, qui praſcribunt principes ſacularis ſemper à Deo puniti.

Equidem non iuerim inficias, iuſtis ex cauſis, calicis vſum, in Oecumenico Concilio permitti laicis rectè poſſe: cæterùm, ſi quod regnum, ſeorſum ab orbe reliquo Chriſtiano ſibi velit illum vſurpare, quid aliud, quàm nefario ſchiſmate, ſe velle videbitur contaminare? Et hoc eſt, quò tendit Satanas. Non calicem ille, ſed ſchiſma vult: quin ſi calix vnanimi totius Eccleſiæ conſenſu permittatur, eum repudiandum eſſe iudicabit. Adeò nihil aliud, quàm ſeparationem, quàm diuiſionem quærit in eo Sacramento, quod ſymbolum eſt vnitatis: Ipſe eſt enim ille, de quo dixit Propheta, qui diuidit inter fratres: de quo dixit ipſe Chriſtus: Qui non colligit mecum, ſpargit. Contrà verò, Deus noſter, non diuiſionis, non diſſenſionis, ſed pacis, ſed dilectionis Deus eſt, vt nemo pius dubitare debeat, quòd expreſſum diaboli verbum ſit, in quo nihil aliud, quàm diuiſio quæritur.

Schiſma vult Satanas, non calicē.

Oſea 2.4. Luc. 10.

Et ſunt intereà, qui perſuadere populo conantur, vnam hanc eſſe viam & rationem, qua diſſidiis iſtis religionis mederi, ſimul id efficere liceat, vt in regno tuo, fidei dogmatum conſenſus & vnitas retineatur, ſi calix laicis permittatur. Ne iſti, quæ ſunt Satanę fraudes, nondum ſatis didiciſſe videntur. Poteſtne ſanus aliquis credere, quòd errore permiſſo, errores tolli: quodq; ſeparatione conceſſa, vnitas retineri queat? Errorē voco, ſi tanquàm neceſſarius ad ſalutem calix exigitur: ſeparationē voco, ſi ſeorſum ab orbe Chriſtiano permittatur. Mihi quidem hoc, etiam cum ipſa ratione, ſenſuque communi, pugnarę videtur. Lōgè ſecùs viſum eſt ſanctis Patribus noſtris: Non illi permiſſionibus, verùm contrariis conſtitutionibus, hæreſes extinguendas eſſe putauerunt. Quid habebat ea res iniquitatis, quòd Mariam Neſtorius Chriſtiparam vocari volebat? An ea Chriſtum nobis non peperit? An parum id frequens eſt in ſcripturis, quòd Ieſu Mater eſſe dicitur? in quibus nuſquam Deipara vocata legitur: ſanctis nihilominùs Patribus, in Epheſino Cōcilio cōgregatis, hoc decretum ferre viſum eſt, vt ſi quis eam Chriſtiparam, & non Deiparam appellaſſet, anathema eſſet: nec quicquam ea re mouebantur, quòd vociferabatur Neſtorius, expreſſo Dei verbo ſe niti, quodque vocem hanc, Deiparam, negaret in ſcripturis Canonicis vſquam reperiri, nec extra illas recipiendum aliquid eſſe diceret, cùm hęreſim Neſtorii, qua is Mariam, nudum tantùm hominem peperiſſe Chriſtum, contendebat, non alia re, quàm contraria conſtitutione citiùs aboleri poſſe perſuaſum haberent. Neque verò fruſtrati ſunt opinione ſua. Tantas enim radices egit hoc ſanctorum Patrum in animis mortalium decretum, vt ne nunc quidē, tanto ſeculorum interuallo, vlla gens vſquàm eſſe videatur (quæ modò Chriſti recipit Euāgelium) cuius vernacula lingua, Maria virgo, non Deipara potiùs, quàm Chriſtipara vocetur. Iam Apoſtolorum Canonem eſſe ſcimus, vt Baptizandi, ter mergantur: propter vitandum tamen ſchiſmatis ſcandalum, vel hęretici dogmatis vſum, in quarto Concilio Toletano decretum fuiſſe legimus, vt ſimplex teneretur baptiſmi merſio, ne viderentur, qui tertiò mergunt, hęreticorum aſſertionem probare, dum ſequūtur & morem: Sed nec illud ignoramus, quòd in azymo pane Sacramentum Euchariſtiæ Chriſtus confecit, qui ritus aliquandiu etiam fuit obſeruatus in Eccleſia: & obſeruatur nunc quoque: ſimul vt autem exorti fuerant Ebionitę, qui legalia ſimul cum Euangelio ſeruari debere contendebant (quam etiam ob cauſam, in fermentato pane, Sacramentū iſtud confici poſſe negabant, quod omnis oblatio, quæ offertur Domino, iuxta legem, abſq; fermento eſſe debet) contrarium eſt conſtitutum, nimirum, vt fermentato pane conficeretur Euchariſtia, cùm natura tamen ſua, ſit indifferens, nec referre quicquam videatur, in Azymō ne conficias, an in fermentato. Poſteaquàm verò ceſſauit Ebionitarum hęreſis, ad intermiſſum in Azymo conſecrandi morem, Latina quidem Eccleſia ſibi redeundum eſſe putauit. Sic ſancti Patres noſtri, non permiſſionibus alendas, verùm contrariis ſanctionibus opprimendas hęreſes eſſe cenſuerunt.

Satanæ vafrities. Errore permiſſo errores non tolli.

Fraus Neſtorii hæretici.

Maria Chriſtipara appellari prohibita in Concilio.

Baptiſmi ſimplex merſio, Concilio Toletano conſtituta.

Euchariſtia Sacramentum quare nunc in Azymo pane, nunc in fermentato confici iuſſum.

Hæreſes non permiſſionibus, ſed contrariis edictis opprimenda.

Sed

Multitudini aliquid petenti contra morem Eccleſiæ nihil concedendum.

Sed multitudini petentiũ, aiũt, concedendũ eſt aliquid. Quid, ſi caput hoc doctrinæ, proponat multitudo: Solũ Deum Patrẽ adorandum & inuocandũ eſſe? Chriſtum autem pro procuratore tantùm habendũ: Nũ ſtatim, quia petit multitudo, concedendum eſſe dicemus? Peſſimè res agitur, vbi multitudinis imperitæ potius, quàm eorum iudicio ſtandum eſſe putatur, qui propriè ſunt ad munus hoc vocati: cùm verè dictum ſit ab illo, quòd multitudo mater eſt ſeditionis & contumaciç, paucitas verò magiſta diſciplinç. Regi, non regere: præſcriptis parere, non præſcribere debet multitudo. Actum eſt de illo regno, in quo penes multitudinem eſt imperium. Cùm in aliis rebus omnibus, tum præſertim, vbi cauſa religionis agitur, non, quis petat, neque quàm multi petant, ſed, quid petatur, attendendum eſt. Poſtulauit olim ab Apoſtolis & eorum ſectatoribus multitudo, Chriſtum vt negarent, vt idolis thura admouerent, idẽ ab illis & poteſtas contendebat. Quid ad hæc illi? Oportet, aiebant, obedire Deo magis, quàm hominibus, ac quæuis adire ſupplicia, quin & iugula priùs offerre parati fuerũt, quàm, vt poſtulata facerent. Quæ tuæ ſint partes, pientiſſime REX, in hæreſibus propulſandis, non ignoras: docent hoc te patriæ quoque leges, in quas, cùm regno inauguratus eſſes, iuraſti. Ac omnibus quidem, qui Chriſtiani cenſeri volunt, nobis tamẽ Epiſcopis prçcipuè, qui duces religionis eſſe debemus, millies mortem oppetere præſtat, quàm ſemel Chriſtum negare. Negat autem Chriſtum, non is modò, qui Deum eſſe illum non confitetur, & pro procuratore tantum agnoſcẽdum eſſe putat, aut qui non credit eorum aliquid, quæ nobis aut de diuinitate, aut de humanitate illius Canonicarum ſcripturarum auctoritas credenda prçſcripſit: verùm & is, qui vnitati Eccleſiç non communicat. Chriſtus enim eſt & caput, & corpus: Caput eſt vnigenitus Dei Filius, corpus Eccleſia, ſponſus & ſponſa, duo in carne vna. Quamobrem çquè Chriſtum negat is, qui ab eius corpore, quæ eſt Eccleſia, ita diſſentit, vt eius communio non ſit cum toto, quacunque diffunditur, ſed in aliqua parte ſeparata inueniatur, atq; is qui de capite Chriſto à ſcripturis ſanctis diſſentit: ſicut non vno in loco docet Auguſtinus. Extat apud Euſebium epiſtola Dionyſii Alexandrini ad Nouatum, in qua non minoris eſſe gloriæ ſcribit martyrium, Eccleſiæ non ſcindendç gratia toleratum, quàm quod fertur propter idololatriæ recuſationem: imò, meo, inquit, iudicio maioris eſt gloriæ. Nam illic quidem pro vna anima martyrium toleratur, hîc verò, pro vniuerſa Eccleſia. Ex quo videre licet, non minus eſſe crimen Eccleſiam ſcindere, aut aſſenſu ſchiſma comprobare, quàm idolis thura admouere. Procul igitur abſit hoc à quouis homine Chriſtiano, præſertim ab Epiſcopo, quum vel multitudo, vel magnitudo ſeparationem ab Eccleſia Dei petit, vt ſtatim aſſenſum ad eam ſuum præbeat. Optandum eſt, vt hanc nobis Deus mentem det, quo priùs à corporibus noſtris animas noſtras ſeparari velimus, quàm vt ſacrilega conſilia ſeparationis à Chriſto, & corpore eius, aſſenſu noſtro comprobemus. Hoc animo, cùm alios omnes, quotquot Chriſtianorum appellatione gaudent, tum Epiſcopos præſertim, prçditos eſſe decet, ſi bonorum Paſtorum officio fungi volumus.

Seditionis mater multitudo.
Chryſoſt. Hom. 1. Oper. imper. in Matthæum.
2. Mach. 7.
Act. 5.
Moriendum potius millies, quàm Chriſtum & eius fidem negandam.
Nota idem.
Negare Deum qui dicantur.
Auguſtin. De vnitate Eccleſiæ, cap. 4.
In 1 Canonicam Ioan. tracta. 6. ſerm. 10.
Euſeb. lib. 6. Eccleſ. hiſto. ca. 45.
Boni Paſtoris functio.

Quo tempore primùm ad regni gubernacula, pientiſſime REX, acceſſiſti, memoria tenemus, cùm itidem à te poſtularetur quiddam, quod ad ſeparationem attineret, placidè quidem pro eo, vt manſuetudo tua fert, ſed negaſſe tamen te, quòd ne faceres poſtulata, religione prohiberi te diceres: ſimul in celebri ſenatorũ totiuſque populi corona Chriſti vocem illam vſurpaſſe: Quid prodeſt homini, ſi mundum vniuerſum lucretur, animæ verò ſuæ detrimentum patiatur? aut quam dabit homo commutationem pro anima ſua? Non tibi tanti fuerat regium diadema, non regni tam ampli, tamq; copioſi, non tot illi terrarum adiunctarum imperium, vt eorum amittendorum metu faceres aliquid, quod facere te ſalua fide, religioneque tua non poſſe putares. Quid autem impedit, quò minùs iiſdem & nunc verbis vtaris, niſi fortè minus tibi grauis, quàm, illa, uidetur hçc ſeparatio, cùm, vt, à Chriſti corpore, ſancta Catholica Eccleſia, præciſionem fieri permittas, abs te poſtulatur.

Matth. 16.
Animaduertendũ diligenter.

Sed publicæ tranquillitati dandum eſt (aiunt) aliquid. An verò tum quoq;, publica regni tranquillitas nõ prætendebatur? An ſumma rerum perturbatio, niſi poſtulata feciſſes, conſequutura non eſſe denunciabatur? Proſpexit nihilominus regni tui tranquillitati Deus. Ac ſi tanta tot animarum iactura regni tranquillitas eſt redimenda: cœlũ, quod eſt in Prouerbio, terra miſceri præſtat, & ſi fractus illabatur orbis, illus opprimi ruina ſatiùs fuerit, quàm à Chriſti corpore prçciſos, beatam aliquandiu (vulgi iudicio) vitam in terris agere, quç paulò pòſt, ſempiterna morte, & nunquam finiendis gehennæ ſuppliciis commutanda ſit. Leuior eſt fortunarum, leuior & corporum, quàm animarum iactura, quarum irrecuperabile damnum eſt.

Mori millies ſatius fuerit, quam aliquid aduerſus eccleſiam concedere, aut pati fieri.

Atque hçc ſic à nobis dicta ſunt, quaſi verum illud iam eſſet, quod perſuadere nonnulli conantur, ad regni tui tranquillitatem plurimum intereſſe, ſi quibuſdam (quibus rectè dici poteſt: Neſcitis quid petatis) quod petunt, de calice concedatur: cùm intereà certũ illud ſit & indubitatũ, ſi quod petitur, conceſſum ſit, multò maiorem id regno tuo perturbationem allaturum. Etiam huius ſæculi ſapientes, qui de Repub. ſcripſerunt, cùm aliarum rerum omnium præterquàm malarum, tum legum præſertim, veterumque morum mutationem, cùm primis Reipublicç periculoſam eſſe docuerunt, quòd à corporibus humanis ſumpta ſimilitudine comprobarunt: quòd hi, qui à conſueta victus ratione diſcedant, & nouam aliquã ſibi conſtituant, non ſine diſcrimine ſuæ valetudinis id faciant. Quamobrem præſtare putant, vt etiam errata quædam & legum laterum, & magiſtratuum tolerentur: cùm perſæpe, non tantum in eo boni ſit, ſi corrigatur error, quantum inde redundat detrimenti, quòd paulatim aſſueſcant homines magiſtratui non parêre: vt ſubinde leges mutare, nihil aliud eſſe videatur, quàm omne robur eis detrahere, & paulatim homines ad mutandum plura, maiotaq; aſſueſacere, cùm non rarò, quæ videntur in ſpeciem eſſe minima, maximorum cauſa ſint malorum. An autem hoc oculis ipſi noſtris non ita cernimus eueniſſe, cùm apud finitimos nobis populos, tum apud eos, qui in regno tuo non ita pridem ad nouandas res animum adiecerunt? Poſſem ego nominatim quoſdã recenſere, qui nihil aliud initio ſibi, prçter calicem permitti poſtulabant, quem ſibi paulò poſt etiam

Matth. 20.
Plato lib. 7. de legib.
Ariſt. lib. 2. Polit. 6.
Legum mutatio quid mali vehat.

vſurparunt:

vſurparunt: num autem in eo acquieuerunt? Quin illi poſteà Confeſſionem Auguſtanam integram ſunt amplexi. Mox ea reiecta, Picardicam, proximè verò Gehennenſem (Geneuenſem dicere volui, niſi quòd eadem eſt & Geneuenſis) quam publicè profitetur Apoſtata Lyſmanius, à te Sigiſmunde Rex proſcriptus. Quid illis ad extremum ſit futurum, neſcio. Fortaſſis ad SuencKfeldium tandem inclinabunt. Vellem autem, vnam mihi terram aliquam oſtendi, vbi priuata libidine calix vſurpari cœptus eſt, in qua non è veſtigio multę sũt aliæ, & quidem horribiles hęreſes ſubſequutæ. Auorum noſtrorũ memoria, primùm in finitimo nobis Boëmiæ regno incidit iſta de calice contentio, quem ſibi nonnullæ ciuitates quo iure, qua iniuria vſurparunt? Quæ verò mox hæreſeon portenta ſubſequuta non ſunt? Quàm rara in Morauia & Boëmia oppida reperire licuit, vbi calicis vſus receptus eſt, in quibus non ſimul ſex aut ſeptem ſectas, mirabiliter inter ſe diſſectas videre licet? In Germania verò, ſataniſmus hic omnis, quem non ſine magno dolore & ſtupore cernimus, vnde, niſi à calice, ſumpſit exordium?

Geneuenſis eccleſia eſt Gehennenſis.

In Morauia & Boemia ſex aut ſeptem ſectæ, inter ſe diſſectæ.

Videntur fraudes iſtę, quæ per Satanæ membra veræ pietati ſtruũtur, eſſe cuneo ſimilimæ: qui prima parte tenuiſſimus eſt, nec videtur in lignum impactus, magnam ligni diſruptionẽ facturus. Verùm quamlibet illius prima ſit acies tenuis, aditum tamen facit ſequenti craſſitiei, ita vt cùm prima pars illa recepta fuerit, neceſſariò tandem & ſequentia recipiantur, donec lignum penitus diſcindatur. Huius igitur exitiabilis cunei, ſi quis primam partem tenuiorem, calicem fuiſſe dixerit, à vero non aberrauerit. Nam vbi receptus hic eſt, iam altera cunei pars eſt ſubſequuta craſſior, Auguſtana confeſſio, quę nobis & Sacerdotium & ſacrificium abrogauit, ac Deum ipſum, in ordinem quodammodo coëgit, nullus vt ei præ cęteris mortalibus excellentior honos haberetur. Mox ingreſſa eſt pars altera craſſior adhuc, Tigurina & Laskana confeſſio: quę duo, quæ nobis reliqua tamen fecerat Auguſtana confeſſio, Sacramenta ſuſtulit, Euchariſtiam & baptiſmũ: vt ſicut illa ſuos abſque Sacerdotio & ſacrificio, ſic hæc eſſe ſuos quoque faceret, abſque Sacramentis. Neq; nos magis Chriſtianos, quàm Lutheranos, idololatriæ condemnauit, quòd vtrique perſuaſum haberemus, quamuis diuerſo modo, verum Chriſti corpus & ſanguinem in Euchariſtię Sacramento contineri: Itaque cùm ex illo quoddam idolum faceremus, tum ex baptiſmi quoque Sacramento, dum ei peccatorum remiſſionem tribuimus, & per lauacrum regenerationis, nos fieri ſaluos credimus. Sic, quod nos Lutheranis, hoc Sacramentariis viciſſim ſunt Lutherani, nimirum idololatræ. Venit ad extemum Suenckfeldius, qui & ſcripturas omnes, & externum omne verbi miniſterium ſuſtulit, æquè Sacramentarios, vt Lutheranos, & nos Chriſtianos idololatrię reos fecit, qui conuerſi ad egena elementa, hoc eſt, ad ſcripturas Canonicas, ex illis ſalutem peteremus. Et hæc fuit nouiſſima cunei pars, cuius prima parte, quamlibet illius acies tenuis erat, recepta, quicquid erat reliquum Sataniſmi, paulatim irrupiſſe cernimus, ſicut in alio quodam ſcripto noſtro pluribus demonſtrauimus.

Satanæ fraudes, cuneo ſimiliimæ. Similitudinis in ſignis accommodatio.

Auguſtana confeſſio.

Tigurina & Laſkana confeſſio.

Blaſphemia quanta huius temporis Hæreticorum in Deum & eius Eccleſiam.

SuenKfeldius impientiſſimus.

Vides pientiſſime REX, quorſum ad extremum res perducta ſit? poſteaquàm in deſpectum Eccleſię calix initio fuit impactus, quanta ex hoc ſolo facta eſt ad reliquum Sataniſmum inclinatio? Quiſquis eſt homo Chriſtianus, qui pietate tamen aliqua præditus eſt, non facilè poteſt animum inducere, vt à ſenſu & conſenſu totius Eccleſiæ diſcedat. Cęterùm, ſimul vt vel vna aliqua in re diſceſſionis initium fecerit, iam difficilius eſt multo finem illius, quàm fuit initium, inuenire: vt non ſine cauſa prouerbio celebratum ſemper illud fuerit: Principium plus eſſe, quàm dimidium totius: quod etiam ad oculum videre licet in iis, qui ſolius in calicis vſu, ſe ab Eccleſię cõpage principio diuulſerunt, apud quos ſi minus alię ſectæ ſtatim omnes, certè Lutheraniſmus omnis ſimul eſt eueſtigiò receptus. An eius rei periculũ non eſſe factum ſcimus in Germania? Conſcripta fuit ibi quædam Interim religio (quàm rectè, nolo dicere) ſed fuit auctoritate comitiorum ab omnibus probè recepta, paucis quibuſdam exceptis: num autem, à quibus recepta eſt, apud eos legitimum Sacerdotium & ſacrificium, iuxta formulam, in eo libello pręſcriptam, fuit reſtitutum? Nihil minus. Etiam Interimiſtę æquè ſunt & fuerunt, vt alii Lutheriſtæ, niſi quòd à carnibus alicubi abſtinẽt in quadrageſima pro ſabbato, & rem diuinam, vel prophanam potius, ne dicam ſacrilegam facientes, lineis ac Sacerdotalibus aliis indumentis, nonnullis in locis vtuntur. An autem idem in regno tuo factum eſſe non vidimus, vbi calix per ſummum ſacrilegium vſurpatur? an ſimiliter & Sacerdotium, & ſacrificium ibi nõ abrogatur? an laici ſibi ſacerdotalia munera non arrogant? an conficiendi Chriſti corporis, quam nullam habent, ſibi poteſtatem non vſurpant? & pro Chriſti corpore dant communicantibus merum panem piſtorium. Nam quomodo conficient Chriſti corpus, quibus poteſtas eius conficiendi nulla data eſt? In ſumma, nihil aliud dicit Satanas, quando contra ordinationem & obſeruantiam Eccleſię iubet de calice bibere, q̃ quòd Chriſto dixit aliquando: Mitte te deorſum, hoc eſt, Eccleſię traditionem relinque, obedientiam illius omnem abiice, conciliorum auctoritatem pro nihilo ducito. Ac metuit quidem homo Chriſtianus mittere ſe deorſum, & quoniã cũ periculo coniunctum id eſſe videt, diu ſecum deliberat nonnũquam, vtrum ſibi ſit faciendum: poſteàquam verò ſemel ſe mittere deorſum cœperit, iam non eſt in illius poteſtate, vt ſe ruẽtem ſuſtineat, nec impedire poteſt vllo modo, quò minùs ad imum vſque præceps cadat. Enarrans illud ex Pſalmis Auguſtinus, Fundauit terram fundamentum eius, non inclinabitur in ſæculum ſęculi: terram interpretatur Eccleſiam, aquam verò decurrentẽ, quæ ad nihilum deueniet, in alio quodã Pſalmo ſignificare vult hæreſes: Quò minùs aquæ decurrere poſſint ad Eccleſiam, hoc eſt, quò minus illam obruere queant hæreſes, impediunt aggeres illis oppoſiti, quos rectè conciliorum ſanctiones intellexeris. Cæterùm quamuis aggeres validi fuerint, ſi quis tamen vel paruum in illis foramen aperuerit, ſtatim eò tota moles aquarum incumbit, ac perruptis aggeribus, longè lateq; campos, ſegetẽs, pagoſq; ſubuertit, nihil vt ſit, quod aquarum decurſum remorari queat.

Lutheraniſmus quo tandem productus eſt ex paruo principio.

Inter mixta æquè ſacrilegi, vt alii Lutheriſtæ.

Non poteſt corpus Chriſti conficere, cui eius conficiendi nulla data eſt poteſtas.

Aug. in Pſ. 103.

Pſal 77. Eccleſia. Aqua notantur hæreſes. Similitudo inſignis.

Hoc igitur foramen tunc aperitur, quando contra ordinationem ſeu obſeruantiam Eccleſiæ calix permit

titur. Quis enim impedire queat, quò minùs per hoc ipſum foramen, quamlibet exiguum, videatur perruptis aggeribus, hoc eſt, Conciliorum Decretis violatis, omne genus hæreſeon in Eccleſiam impreſſioné faciat?

Mira nec minùs pia authoris vehementia.

Quò magis mirum eſt, non deeſſe quoſdam, qui tranquillitatem Eccleſiæ, regnoq; tuo promittant, ſi contra ordinationem ſeu obſeruantiam Eccleſiæ calix laicis cócedatur. Si poteſt ſaluum & integrum eſſe lignũ, in quod prima cunei pars, quamlibet illius acies tenuis ſit, impacta eſt, ſi caueri poteſt, quò minùs crebris ictibus reliqua craſſitie impulſa, lignũ illud prorſus diffindatur: ſi poſſunt eſſe ſaluæ ſegetes & prata, in quæ, foramine facto in aggeribus, magno impetu aquæ defluxerint, nec exitum facilè reperire poſſint: ſi poteſt ſaluus eſſe homo, qui ſemel de ſublimi turri aliqua ſe præcipitem dederit: ſi poteſt ipſe ruẽtem ſe ſuſtinere, quò minùs in imam vſque terram pręcipiatus, aut ceruicem frangat, aut reliqua corporis membra collidat, poterit ſaluum, integrum, ac tranquillum eſſe regnum illud, in quo in deſpectum Concilii, calix fuerit uſurpatus.

Poſtulatur à multis Concilium, quam autem ad rem? quis illius vſus erit? ſi poſteaquam rectè fuerit in eo conſtitutum aliquid, poſtremis etiam hominibus in deſpectum illius contraria facere licebit omnia. Nũ autem ſanctior erit poſteà comitiorum, quàm Conciliorum auctoritas? An ipſi noſtris oculis non conſpeximus? in deſpectum Regis & Comitiorum alicubi quędam contra decreta Comitiorum facta eſſe, quę priuſquam in Comitiis decreta fuiſſent, facere tamen illi ipſi non audebant? Et ibi tranquillitatem forè ſpetabimus, vbi nulla Conciliorum, nulla Comitiorum, nulla Pontificum, nulla Principum eſt auctoritas? vbi hoc agitur, Vt ſimus ſine lege, ſine Rege, ſine Sacerdotio, ſine ſacrificio, ſine Sacramentis, ſine Deo, vbi tanto ſtudio laboratur, vt quæ ciuitas vnius hactenus labii fuit, & eorundem ſermonum, ex ea Babylonem ędificare liceat, in qua tanta ſit & eſt iam linguarũ confuſio, vt non audiat vnuſquiſque vocem proximi ſui.

Babylonis, hoc eſt confuſionis conſtructio Gen. 11.

Sed quid opus eſt pluribus? Ipſe noſti, pientiſſime R E X, quòd cùm nonnulli, clamoſis quibuſdam offerendum eſſe calicem, cenſuiſſent, modò in eo acquieſcerent, repudiatus eſt. Pauciſſimi iá ſunt in regno tuo, qui ſolo velint eſſe calice contenti. Sed & confeſſionis Auguſtanæ non ita multi.

Quotquot à nobis diſceſſerunt, magna ex parte, vel Picardi ſunt, vel Caluiniani, aut Laſkani, aut Neſtoriani, aut Seruetiani, quibus concedendo calicem, nemo ſatisfaciet.

Picardorum Apologia.

Qui legit apologiam Picardorum, reperiet in ea, quòd Picardi non minùs propè Boëmos illos in ſectantur, qui in ſola vtriuſque ſpeciei communione acquieſcunt, cætera verò Catholici videri volunt, quàm eos qui per omnia ſunt Catholici.

Petrus Vergerius Hæreticus non modo ſeditioſus, imo ad ſeditiones excitandas natus.

Iam vero Petrus Paulus Vergerius, qui proximo ſuperiore anno, non aliam ob cauſam in regnum tuum venerat, quàm vt in eo ſeditionem concitaret, protulit in medium litteras ad quoſdam ſcriptas, quas etiam typis excudi fecit. An autem hoc fuit boni viri officium? Certè ſi quid frontis habuiſſet, ſi qua mica probitatis in eo fuiſſet, tale aliquid facere nunquam aggreſſus fuiſſet. Sed videtur hic homo expers humanitatis, & vitæ cõmunis ignarus eſſe, quum in medium proferre litteras ab aliquo ſcriptas, nihil aliud ſit, quàm quod ille dixit: Tollere è vita, vitę ſocietatem: tollere amicorum colloquia abſentium. Verùm ad rem. Etiam Pauli quarti Pontificis litteras, & quidem binas, typis excuſas peruulgauit, quin & ſcholiis quibuſdam ſuis obſcurauit ac mirabiliter deformauit, quæ piè, ſanctéq; ſcripta fuerunt, ſecùs interpretando. Audi quid ſcribat in ſuis in priorem Epiſtolam ſcholiis.

Ci 2. Tim.

Vide huius Euangeliſtæ ſacrilega verba.

Dixerit, inquit, quiſpiam: Si quidem poſſemus Papam eò adigere, vt velit aſſentiri, vt miniſtri Eccleſiarum haberent vxores, lingua vernacula in adminiſtratione Sacramentorum vterentur, atque, vt vtramque ſpecié populo exhiberent, in reliquis verò articulis & doctrinis cum Romana Eccleſia conſentiremus, quemadmodum hactenus conſenſimus, an non conſultum putares, vt tunc acquieſceremus? atque vt hæc prius lucro apponeremus, deinde paulatim labente tempore, vt etiam de reliquis articulis lucrifaciendis cogitaremus?

Ad obiecta Vergerii reſponſio.

Reſpondeo: Minimè mihi conſultum videri. Neque enim in eo res ſita eſt, vt miniſter vxorem habeat, vt populari lingua in Eccleſia vtatur, vt vtramque ſpeciem porrigat: ſed vt habeat viuam fidem, vt ſit membrum Chriſti Eccleſię, atq; vt eam rectam doctrinam teneat, populoque annunciet, quam filius Dei Dominus noſter Ieſus Chriſtus attulit è ſinu Patris. Quæ eſſet iſthęc contaminatio doctrinę? quod monſtrum? ſi conſentiremus, vt eſſet Paſtor animarum noſtrarum, miſſarius, ſacrificulus, vnctus & inauguratus ab aliquo Epiſcopo & Antichriſti membro; &c. Per hunc verò ſatellitem ſuum apertiùs multò cauſam ſuam agit Satanas, q̃ per illos, qui de calice tantùm, deque rebus aliis, quę non perinde magni momenti videri poſſunt, tantoperè contendunt, quorum etiam detegit inſidias, ac ſuperuacaneum eſſe ducit, longioribus ambagibus vti, mox ipſum petit iugulum, vt citra moram aliquam, Deus in ordinem cogatur, nec vllum, aut Sacerdotium, aut ſacrificium externum habeat, per quod eſſe Deus cognoſcatur. Hoc eſt, quod ſtatim initiò ſibi Satanas per Vergerium efficiendum eſſe putat: & eſt revera veriſſimè dictũ, quòd fruſtrà fit per plura, quod fieri poteſt per pauciora. Quorſum enim opus eſt longo circuitu, ſi quo vis, compendio peruenire poſſis? Verùm audi quid paucis interiectis addat: Poſtquàm enim hic homo nimis in aliena republica curioſus, & ad ſeditiones excitandas natus, hortatus fuerat Polonos, vt, ſi maximè concederentur illis hęc tria, conſtanter ea reſpuerent. Scias, inquit Polonia, cauſam hanc, quæ de religione controuertitur, minimè poſſe vllam moderationem aut concordiam pati. Vide quid dicam & memori mente teneto. Sunt enim qui dicant: An non poſſet aliqua ratio inueniri, qua concordia ſanciretur? Reſpondeo: Nullam prorſus poſſe inueniri, Si enim Papatus maneat incolumis, non poteſt doctrina Ieſu Chriſti manere incolumis. Et rurſus: ſi vicerit, quam nos profitemur, Ieſu Chriſti doctrina, corruat totus Papatus ab radicibus neceſſe eſt, ita vt nulla alia ſit ſtabiliendæ verę Chriſti Eccleſiæ & concordiæ ineundæ ratio & ſpes, quàm ſi vniuerſus Papatus, cum omni ſua tyrannide & impia doctrina tollatur è medio.

Hæretici volunt Deum in ordinem cogere.

Impia Vergerii imprecatio.

Ac

Ac quòd ſcribit Vergerius cauſam religionis moderationẽ ſeu cõcordiam pati non poſſe, quin veriſſimè ſcribat, inficias ire non poſſumus. Nã aut totus Chriſtianus oportet ſis, aut totus Lutheranus: nihil eſt, ꝙ in vtrãq; partẽ claudicare velis. Aequè cõdẽnaberis, ſi ſemichriſtianus ſis, ſeu ſemilutheranus atq; ſi totus eſ es Lutheranus. Semichriſtianũ autẽ voco, qui cùm de Chriſto capite credat, quæ credenda ſunt omnia, priuata ſua libidine, certis in ritibus ab eius corpore ſe diuidit. Tenere is quidẽ caput ſe putat, non autẽ tenet corpus. Itaq; dimidia ex parte vult eſſe Chriſti, dimidia ex parte Lutheri, hoc eſt, Satanæ, cùm tamen (ipſo Chriſto dicente) nemo duobus Dominis ſeruire queat: Quæ participatio iuſtitiæ cum iniquitate? ait Paulus, aut quæ ſocietas luci ad tenebras? quæ autem conuentio Chriſti ad Belial? Et in Apocalypſi legimus: Scio opera tua quod neque frigidus es, neq; calidus: vtinam frigidus eſſes aut calidus. Sed quia tepidus es, nec frigidus, neque calidus, incipiam te euomere ex ore meo: ęquè eiicitur, æquè euomitur ab ore Dei, qui tepidus eſt, atque is, qui in contrariã partem peccat. Quamobrem non mediocriter revera falluntur, qui de religione concordiam iniri poſſe putant. Coanguſtatum eſt ſtratum, dicit Propheta, ita, vt alter decidat: & palliũ breue, vtrumque operire non poteſt. Non poſſunt in eodem eſſe ſtrato, hoc eſt, in eodem hominis corde Chriſtus & Lutherus, alter excidat neceſſe eſt: non poſſunt eodem operiri pallio. Quamobrem, vna parte rituũ Chriſtum, altera Lutherum profiteri, nihil eſt aliud, quàm totum Chriſtum abnegare. Veriſſimum igitur illud eſt, quòd cauſa religionis concordiam non patitur. Profitemur in Symbolo fidei noſtræ, nos credere ſanctam Eccleſiam Catholicam. Ab hac, ſi quis diſceſſerit, ſi docentem illam & pręcipientem non audiuerit, ſi ſuo plus, quàm illius iudicio tribuendum eſſe putauerit, etiam ſi cętera credat omnia, quæ continentur in Symbolo, ſi credat & recipiat prætereà ſcripturas omnes, ſi tanquam Dei verbum (quod revera ſunt, modò ſanus adſit intellectus) eas adoret, nihilominus non eſt ei cum Chriſto capite quicquam commune, qui ſe à Chriſti corpore ſeparauit, Ethnicus eſt, Publicanus eſt, Chriſtianus nulla ex parte dici meretur.

Semichriſtiani qui cenſendi.
Matt. 6. Luc. 16. 2. Cor. 6. Apoc. 3.
Tepidus vincitur.
Iſa. 28.

Quoties tentatum fuit ab Arrianis, vt aliquam cum Catholicis concordiam inire poſſent? ad quam, vt accedere tamen viderentur, facilè ſe paſſuros dicebant, vt ὁμοιούσιος eſſe Patri filius crederetur, modóne diceretur ὁμοούσιος. De vno tantùm iota res agi videbatur inter Chriſtianos & Arrianos, neque tamen concedẽdum Arrianis eſſe Chriſtiani iudicabant, quòd ſub hac vna litera viderẽt eos errorem ſuum occultare, quò largitate gratię, non proprietate naturæ, filium Patri ſimilem intelligi volebant. Quibus autem artibus Cęſareæ Præfectus Baſilio perſuadere non conabatur, vt tempori cęderet, neque tot Eccleſias in diſcrimen adducere vellet, tenui dogmatis exquiſitione? Quid autem ad hæc Baſilius? Adoleſcentibus, inquit, tales ſermones cõgruere: nam & hos & his ſimiles, huiuſmodi rebus inhiare: Qui verò diuinis eſſent literis innutriti, nullam eos earum ſyllabam in diſcrimen venire pati poſſe: ſolereq;, ſi res ita poſtulet, nullum genus mortis pro illis ſubeundum recuſare. Ac viſus quidem fuit hæreticis eſſe pertinax Baſilius, itidem vt ante eum Athanaſius, atque Hilarius: ſed quam Hæretici pertinaciam, eam Catholici & Orthodoxi conſtantiam eſſe iudicabant. Quò minùs & ego moleſtè fero, ſi quibuſdam pertinax eſſe videor, qui nego, coire poſſe concordiam inter Catholicos, & hæreticos niſi qui diſceſſerunt à nobis, redeant, vnde diſceſſerunt, ad gremiũ ſanctæ matris Eccleſiæ: illam credant, illi ſe totos permittant, illius iudicio ſuũ iudicium ſubiiciant. Malo pertinax videri cum Athanaſio, Hilario, Baſilio, q̃, vt eſſe dicar arundo ventis agitata: Et hęc quidem vetuſtiora.

Qui ſe à Chriſti corpore ſeparauit Chriſtianus nullo modo dici poteſt. Inter Chriſtianos & Arrianos diſcordia de vno iota tantum. Theod. lib. 4. c. 9.
Orthodoxorum conſtantia.

Noſtro verò ſeculo, quoties inter Lutheranos & Zuinglianos actum fuit de concordia? Quàm autem ea res feliciter ceſſit Lutheranis? Qualis enim illa fuit inter Lutherum & Bucerum concordia? Fecit in gratiam Lutheri Bucerus, vt concederet, corpus & ſanguinem Chriſti ſubſtantialiter eſſe in ſacra Euchariſtia, modò viciſſim in ſuã gratiam faceret Lutherus, vt concederet, ibi non eſſe Chriſti corpus & ſanguinem, niſi cùm ſumitur. Vter Martinorum hîc alterum in ſuam pertraxit ſententiam? Martinúſne lutherus, Sacramentarius, an Martinus Bucerus è Sacramentario factus eſt Lutheranus? Certè Ioannes Caluinus, non aliundè ſumit efficacius argumentum ad probandũ in Euchariſtiæ Sacramento non eſſe ſubſtantialiter corpus Chriſti, quàm ex hac Lutheri conceſſione: ex qua etiam colligit, quòd ſecundũ virtutem, tantùm & efficaciã, non autem ſecundũ eorum ſubſtantialem præſentiam, exhibentur nobis corpus & ſanguis Domini: quomodo adſunt & exhibentur in baptiſmo & pęnitẽtia: imò quandocunq; Chriſti mors aliquem in nobis effectũ operatur. In quam ſuam ſententiam pedibus ire Philippum quoq; Melanchthonem gloriatur. Egregia verò cõcordia, qua fit, vt qui ſunt hæretici, magis etiam fiant hæretici, & ſacrilega ſua audacia, blaſphemiis & erroribus inualeſcentes, proficiant in peius, errantes, & in errorem mittentes. Miſſos autem faciamus Sacramẽtarios, quorum impietatem ipſi quoque Lutherani, quamuis eorum nonnulli minus ab ea remoti ſint, tamen ferre non poſſunt, adeò deteſtantur & execrantur, vt eis nec aue quidem dicere dignentur, & à congreſſu ſuo repellant, nec receptum eis dare velint, ſed ſimul vt aliquem Sacramentarium eſſe conſtiterit, ſtatim è ſuis ciuitatibus exterminandum eſſe putent.

Buceri & Lutheri concordia.
Ioan. Caluin. in Euchariſtia ſacramentum.
Hæreticorum ſacrilega audacia, & impietas. 2. Tim. 3.
2. Ioan.

Inter Lutheranos & Chriſtianos quoties actum fuit de concordia? Quæ cauſa verò fuit, cur Interim religio conſtitueretur? niſi quòd non deerant qui minimè dubiam ſpem oſtenderent, forè, vt per hanc viam & rationem, coiret inter Chriſtianos & Lutheranos concordia. Num autem eum, quem ſperabant homines, res eſt exitum conſequuta? Minime gentium. Quin quod omnium ferè iudicio (pauciſſimis exceptis) in comitiis imperii fuerat approbatum: quod ſumma eorum voluntate conſtitutum, hoc paulò pòſt ab illis ipſis, à quibus fuit receptum, non eſt ſeruatum. Lipſenſes, ne viderentur non eſſe prudentiores, quàm vniuerſum imperium, quamuis in plurimis ad illam in Comitiis præſcriptam Interim religionem, aſſenſi fuerant, pleraque tamen ſua, magiſtrique ſui Martini Lutheri, retinenda eſſe putauerunt: ac duplex Interim conſcripſerunt, quod in quibuſdam conſentiret, in aliis ab eo, quod erat conſtitutum in Comitiis, diſcreparet. VVittẽbergenſes verò, quanquam & vicini Lipſenſium, & eidem Principi, qui ſubſcripſerat Interim religioni, ſubie-

Lipſenſes.
VVittembergenſes.

Adiaphoriſtæ.

Quare Saxones ne vnguem à placitis magiſtri ſui Lutheri diſcedendum duxerunt.

De alba veſte linea, cuius vetus vſus eſt ſacerdotibus in templis, maxima contentiones inter Lutheriſtas.

ſti, quodam & ipſi ſcriptum ediderunt: nec Interemiſtę, verùm Adiaphoriſtæ dici & eſſe voluerunt, & in minùs multis, quàm Lipſenſes à magiſtri ſui Lutheri doctrina diſceſſerunt. Porrò Saxoniæ ciuitates, cùm faces illis adderet Matthias Flaccus Illiricus, ne latum quidem vnguem à magiſtri ſui Martini Lutheri placitis ſibi diſcedendũ eſſe duxerunt: cùm quicquid ab illo dictum eſſet aut ſcriptum, id tanquam expreſſum Dei verbum recipiendum & adorãdum eſſe cenſerent. Itaq; poſt concordiã tentatam, quę facta iam etiam eſſe putabatur, maior eſt diſcordia conſequuta. Nam ſicut ipſi Lutherani nefario ſcelere ab vnitate Catholica ſetiquam ab area dominica ſepararunt; ſic & ſuam paulò pòſt vnitatem diſcordiis furialibus diſſiparunt. Vel de ſola alba veſte linea, cuius vetus vſus eſt ſacerdotibus in templis, quantę fuerunt, quàm acerbæ contentiones inter Germanos Lutheranos, quales videri volunt ii, qui ſunt à Flacco: & inter degeneres Lutheri diſcipulos, quos ille vocat Adiaphoriſtas, & Interemiſtas, cuiuſmodi ſunt qui Philippum ſequuntur? Quæ fuit autem cauſa, cùm tam hoſtiliter ſe mutuò minutis adeò de rebus inſectarentur? Non alia, quàm quòd metuebant Germani Lutherani, ſi qui fuiſſent ex priſcis ritibus illis & cæremoniis in Eccleſiam reſtituti, ne qua à Luthero ad Chriſtum inclinatio facta, nève ſequuturo Papatui, feneſtræ fabricari viderentur.

Stanisſmus, qui per totam Germaniam nunc floret, unde natus.

Si, qui veri Lutherani dici gaudent, tanto ſtudio cauerunt, ne vetuſtis Eccleſiæ ritibus reſtitutis, Papatui feneſtræ fabricarentur: quanto maiore ſtudio prouidendum nobis eſt, qui non alio magis, quàm Chriſtianorum nomine gloriamur, ne fabricentur Satanatui, cui fabricantur procul omni dubio, cùm aſſueſiunt homines Eccleſiam non audire: ſi quæ fuerint ab illa decreta, pro nihilo ducere, tum illius iudicio ſuum priuatũ iudicium anteponere. Certum eſt & indubitatum, Satanatum, ſiue Sataniſmum iſtum omnẽ, qui nunc (proh dolor) ita floret in Germania, qui pullulat etiam in regno tuo, pientiſſime Rex, hinc potiſſimum eſſe natum, quòd Eccleſiæ iudicio contempto, ſibi quiſque licere vult, vt & ſcripturas interpretetur, & ritus, cæremoniasq; mutet arbitratu ſuo. Quamobrem in hoc Vergerii ſententiæ nõ inuiti ſubſcribimus, quòd cauſa, quæ de religione controuertitur, minimè poſſit, qualem iſti cupiunt, moderationem & concordiam pati: quum veriſſimè ſcriptum ſit à ſancto martyre Cypriano: Nulla ſocietas fidei & perfidiæ eſſe poteſt. Qui cum Chriſto non eſt, aduerſarius Chriſti eſt. Qui vnitati & paci eius inimicus eſt, nobiſcũ non poteſt cohętere: Si cum precibus & ſatisfactionibus veniunt, audiantur: ſi maledicta & minas ingerunt, reſpuantur.

Cyp. epiſ. 1.

Quo tendit Sathanas cùm Papatum tanto ſtudio euerſum cupit.

M. Lutherus de Papatu.

Cæterùm quod ſcribit, impurus ille Vergerius, non aliam ineundæ concordiæ rationem & ſpem eſſe, q̃ ſi Papatus vniuerſus tollatur è medio: Vide, per Deum immortalem, quæ ſint iſtæ Satanæ, quorſum ille ſpectet, quum tanto ſtudio Papatum euerſum cupit? Quo maior autem orationi noſtræ fides habeatur, malumus illius de Papatu teſtimonium proferre (cui, quoad vixit, cum Papatu bellum fuit irreconciliabile, cuius etiam verbum, tanquam Dei verbum, adorat Vergerius) quàm noſtris verbis vti. Sic igitur ſcribit Lutherus in epiſtola quadam ad duos Plebanos de anabaptiſmo: Audio, inquit, & video rebaptizationem à quibuſdã vſurpari ex eo fundamento, vt in deſpectum Papæ faciant, tanquam hi, qui nihil ab Antichriſto habere velint, quemadmodum & Sacramentarii propterea merum panem & vinum habere volunt in deſpectum Papę, arbitrantes ſe hoc pacto rectè ſubuertere poſſe Papatum. Profectò friuolum eſt hoc fundamentum, ſupra quod nihil boni ędificaturi ſunt: hoc enim pacto negare nos oportet, totam quoque ſcripturam ſacram & prædicandi officium: hoc enim totum à Papa nimirùm habemus, & nouam quoque ſcripturam ſacram nos faceret oporteret: Sic & vetus teſtamentum nos dimittere oporteret, ne quid ab infidelibus haberemus Iudæis. Stultitia eſt hoc totum. Nam & Chriſtus in gente Iudaica inuenit Phariſæorum & Scribarum abuſus, non tamen propterea totum reiecit, quod illi habuerunt & docuerunt. Nos autem fatemur, ſub Papatu plurimum eſſe boni Chriſtiani: imò omne bonum Chriſtianum, atque etiam illinc ad nos deueniſſe. Quippè fatemur, in Papatu veram eſſe ſcripturam ſacram, verum baptiſmum, verum ſacramentum altaris, veras claues ad remiſſionem peccatorum, verum prædicandi officium, verum Cathechiſmum, vt ſunt oratio Dominica, decem præcepta, articuli fidei: dico inſuper, ſub Papatu veram Chriſtianitatem, imò verũ nucleum Chriſtianitatis eſſe. Ac ne quis fortè dicat, hæc inter initia ſcripſiſſe Lutherum, cùm nondum illi, de qua tantopere gloriatur, lux Euangelicę veritatis affulſiſſet, ſciant hanc Epiſtolam ab eo ſcriptam fuiſſe, decimo pòſt anno, quàm ab Eccleſia Dei ſe pręciderat, quo tempore nomen eius, hęreſeos fama cum primis fuit celebre. Sic per illius tanquam per Balaam Prophetæ iugulum, quamuis hoſtis eſſet veritatis, vel inuito tamen illo veritas erupit. Iámne igitur vides pientiſſimè REX, quorſum ſpectant Satanę Concilia, quando per ſatellitem ſuum Vergerium, & per alios eiuſdem generis, Papatum vniuerſum è medio ſublatum cupit? Cupit enim ſublatam veram ſcripturam ſacram, cupit ſublatum verum baptiſmum, verum ſacramentum altaris, veras claues ad remiſſionem peccatorum, verum prędicãdi officium, verum Catechiſmum, veram Chriſtianitatem, imò verum nucleum Chriſtianitatis. An autem non ſucceſſeruut illi ſua Concilia? Primus è medio tollere Papatum conatus eſt Lutherus, & ei rei fundamenta quædam iecit, ſicut anteà commemorauimus. Nam in deſpectum Papæ & Concilii, calicem laicis initiò conceſſit: deinde ritus veteres abrogauit, nouos inſtituit, nec ita multò pòſt, de numero Sacramentorum, quinq; ſuſtulit: poſtremò ſacrificium ſimul & ſacerdotium euertit. Quid autem ex eo conſequutum eſt? Poſt breue temporis interuallum exorti ſunt Sacramentarii & Anabaptiſtæ, qui duo reliqua Sacramenta, Baptiſmum & Euchariſtiam, quę reliqua tamen Lutherus fecerat, nobis abſtulerunt: neque magis id in Papæ, quàm in ipſius etiam Lutheri (ſi Philippo credimus) odiũ ſiue deſpectũ: Qui cùm pro Papa ſe gereret, quin plus etiã aliquid q̃ Papa videri vellet, hanc impotẽtem hominis tyrannidẽ ferendã non eſſe cenſuerũt. Nam ſunt poſteà cœleſtes Prophetę, qui nobis & ſcripturas, & externũ prędicandi miniſteriũ è medio ſuſtulerunt. Emerſerunt ad extremũ, neſcio è quibus tenebris Cãpanus & Seruetus, qui Chriſtũ ſaluatorem nobis eripere conati ſunt, eius diuinitati detrahentes. Hũc tandem exitum conſequuti ſunt, qui Papatum euertere, & in deſpectum Papæ facere conati ſunt omnia.

In Papatu verã eſſe ſcripturam ſacram fatetur Lutherus.

Catechiſmus quid.

Num. 22.

Cùm Vergerius Papatum vniuerſum è medio ſublatum cupit, quid ſibi velit.

Lutheri tyrãnis.

Sacramentarii & Anabaptiſtæ exorti à Luthero.

Campanus & Seruetus heretici.

Soleo, pientiſſime Rex, nonunquam etiam eorum hæreticorum nænias legere, qui nullam habent nominis celebritatem, vt quid inter illos agatur, cognoſcam. Incidi in quédam Germanum Lutheranum, Eraſmú nomine, neq; cognomine magis, quàm re ipſa Alberum, qui libellum ſcripſit contra Carolſtadium, & alios Sacramentarios, Anabaptiſtas, Iconomachos. Ibi narrat de quodam Iacobo SchencK, qui, cùm Berlini verbum Lutheri, pro Dei verbo, populo venditaret, nulla ratione potuit adduci, vt in ſolenni die Paſchatis de reſurrectione Domini ſermonem faceret, verùm ipſo die reſurrectionis de paſſione prædicabat. Ac de alio quodam, qui Francoforti ad Menum, diem natalis Chriſti feſtum agere nolebat. Cur autem hæc? In d. ſpectũ Papæ, ne quid habere cum Papatu, hoc eſt, cum Chriſtianiſmo, commune viderentur. Magis adeò cupiebant omnem eſſe memoriam Chriſti beneficiorum abolitam, quàm vt cum iis, qui Papam agnoſcunt, Chriſtianis, eam celebrarent.

Impietas ... Iacobi Schenck, in deſpectum Papæ. Alia.

Vides, pientiſſime Rex, quæ ſint cõſequuta, poſteaquam apud quoſdam Papatus fuit ſublatus? Et hunc rerum ſtatum, in regno tuo Vergerius, vel per ſatellitem ſuum Vergeriũ Satanas potiùs, efficere conatur: cuius vetus hic mos fuit ſemper, ſicut à ſancto quoq; martyre Cypriano ſcriptum legimus, vt Eccleſiæ præpoſitum infeſtatione ſua perſequeretur: ob hoc tantùm, vt gubenatore ſublato, atrociùs atq; violentiùs circa Eccleſiæ naufragia graſſetur. Neq; enim aliundè ſunt hæreſes obortę, ſicut ibidem ait Cyprianus, aut nata ſchiſmata, q̃ inde, quod Sacerdoti Dei non obtẽperatur, nec vnus in Eccleſia ad tempus Sacerdos, & ad tempus Iudex, vice Chriſti, cogitatur: cui ſi ſecundum magiſteria diuina, obtemperaret fraternitas vniuerſa, nemo aduerſus Sacerdotum collegium, quicquam moueret, nemo poſt diuinum iudicium, poſt populi ſuffragium, poſt coẽpiſcoporum conſenſum, Iudicem ſe non iam Epiſcopi, ſed Dei faceret: nemo diſſidio vnitatis Chriſti Eccleſiam ſcinderet, nemo ſibi placens & tumens, ſeorſum foris nouam Eccleſiam conderet. Quem ſequutus Hieronymus, Eccleſiæ ſalutem à ſummi Sacerdotis dignitate pendere docet, cui ſi non exors quædã, & ab omnibus eminens detur poteſtas, tot in Eccleſia efficientur ſchiſmata, quot Sacerdotes.

Vetus mos Satanæ.

Epiſt. 1. lib. 1. Hæreſes obortæ ex contemptu ſummi Pontificis.

Hierony. contra Luther[anos].

Ex iis colligere potes piẽtiſſimè Rex, quid ſibi velit Vergerius, quando Papatũ è medio vult ſublatũ: vult enim ſublatũ, quicquid adhuc in regno, terriſq; tuis ſupereſt Chriſtianiſmi. Vult ſchiſmata introducta, vult hæreſes propagatas, vult Chriſtũ ex omni ditione tua proſcriptũ: vult, vt in terris tuis omnibus q̃ lõgiſſimè, quamq; latiſſime graſſetur Sataniſmus hic omnis, quem tanto gentis malo, tantas iã egiſſe radices videmus, in finitima nobis Germania. Huic eius voluntati, quò minùs ad rem cõferatur, nihil magis obſtat, q̃ vnitas. Hanc igitur omnibus, quod aiunt machinis oppugnat. Itaq; cuius miniſterio fit, vt vnitas in Eccleſia Dei retineatur, de eo tollendo laborat, q, quoad ſalua eſt illius dignitas & auctoritas, nihil ſe proficere poſſe videt.

Vergerius hæretici ...

Sed expende tecum intereà, Rex optime, poſteaquàm è medio quidam ſuſtulerant Papatum, an iidem illi de Cęſareatu quoq; tollendo conſilia poſteà non cœperunt, quum non minùs apud eos probrum eſſet Cæſariſtam, q̃ Papiſtam appellari? Quid ante non ita, multos annos factum ſit in Germania, non ignoras. Verùm hæc odioſa ſilentio præterire malo. Tu fac vt illius vulgo iactati verſiculi nunquam obliuiſcaris.

Felix, quem faciunt aliena pericula cautum,

Hæretici quod de Papatu conantur efficere, idem de omni dominatu & regnis tollendis eos moliri credendum eſt.

Etiã atq; etiã vide, ne paulò pòſt nõ minùs habeatur ignominioſum, Regiſtam, q̃ Papiſtam vocari. Huc.n. ſpectant iſtorum conſilia, vt ordinem omnem è medio tollant: vt Principum auctoritatem in odium & contemptũ adducant, vt Anarchiam quandam inducant. Quorum cùm fax quædam ſit Vergerius, nec aliud ſpiret, q̃ ſeditiones, quandoquidem ipſe profitetur, & quidem veriſſimè, quod ſit exul Ieſu Chriſti, cùm nihil ei cum Chriſto commune ſit: ſicut ipſe ſe fecit exulem Chriſti Ieſu, ſic eum ex regno, terriſq; tuis extorrem eſſe iubeto. Negatis, quam ipſe profitetur Ieſu Chriſti doctrinam, eam ſi Papatus maneat incolumis, incolumẽ eſſe poſſe: quaſi verò quiſquam ſit ex omnibus noſtri temporis hæreticis (qui ſola hac in re mirabiliter inter ſe conſentiunt, q Papatum è medio ſublatum cupiunt) qui non ſe profiteri iactet doctrinam Ieſu Chriſti, quamlibet omnes & ſinguli, & ipſi inter ſe diſſidere, & ex Diametro quod aiunt, cum illa pugnare videãtur? Quòd ſi quæras ex hoc loculeio, quam doctrinam Ieſu Chriſti profiteatur? (quæ ruditas eſt hominis & inſcitiæ) non habiturum arbitror, quod reſpondere queat. Nam quantum è ſcriptis illius colligere licet, modò cum Zuinglianis, modò cum Lutheranis, modò cum Picardis facere videtur: Auguſtanę quidem confeſſionis eum eſſe, nemo rectè poterit iudicare, quandoquidẽ Brentii confeſſionem, quem admiratur vnicè, reliquis omnibus eum anteferre conſtat: Brentium autem Oſiandri dogma de iuſtificatione, quæ ſumma totius eſt Euangelii, comprobare, manifeſtum eſt. Hoc autem dogma quantoperè deteſtentur, qui confeſſionis Auguſtanæ cenſeri volunt, cùm ex VVittembergenſiũ Doctorũ cenſura, tum ex Mathiæ Flacci, & Ioachimi Merlini non ſcriptis magis, q̃ factis, abundè cuiuis perſpicere licet. Nam quo loco Merlinus habuerit eos, qui quũ ſui gregis eſſent, Oſiandri ſermones audiebant, obſcurũ nõ eſt: nec ſepultura mortuos dignabatur, nec infantes eorũ, vt baptizaret, adduci potuit. Et erit quiſquã, qui ſibi perſuaderi patiatur, Ieſu Chriſti doctrinam eſſe, quam profitetur Vergerius, quam non Chriſtiani modò deteſtantur, verùm ipſi etiã Germani Lutherani vſq; eò execrantur, vt qui ſunt eam amplexi, cum iis nec viuis, nec mortuis cõmunicandum eſſe putent? Sed nolo plura de Vergerio, cuius propterea mentionem hic iniecimus, vt intelligere quiuis poſſet, apertiùs per hunc, volũtatem ſuam Satanam explicaſſe, q̃ per illos, qui per cuniculos quoſdam vnitatem oppugnare conantur, dum nihil aliud præter calicẽ eſſe petendum ſuggerunt: totoq; cœlo, quod aiunt, errare, qui dicunt: Si calix laicis, vxores Sacerdotibus permittantur, inter Chriſtianos & Lutheranos facilè concordiam eſſe coituram. Egregia verò cõcordia, per quã non vitia Papatus, quod ferri tamen poſſet, verùm ipſe Papatus vniuerſus euertitur, hoc eſt, Chriſtianiſmus omnis aboletur.

Quò hæreticorum ſpectant conſilia.

Vergerii inſcitia.

Oſiand. dogma.

Mer[lini] in hæreticos impietas.

Vergerio mentio cur.

Quoniam verò ſatis multa iã hac de re diximus, vnde defluxit, eò redeat oratio. De expreſſo Dei verbo ſermo nobis fuit inſtitutus, de quo docuimus, nõ minùs hęreticos, q̃ Catholicos & Orthodoxos: quin magis

etiã hæreticos perſæpè fuiſſe gloriatos. Demonſtrauimus & illud, non cum expreſſo Dei verbo, neq; cũ Euãgelio nobis pugnã eſſe, ſed cum interpretationibus & aſſeuerationibus eorũ, qui diſceſſerũt à nobis: vt, quod olim de Donatiſtis dixit Auguſtinus, ꝙ contra Chriſtum portant ſignum Chriſti, & contra Euangeliũ, de ipſo Euangelio, quod nõ intelligunt, gloriãtur, hoc totidem verbis de iſtis quoq; nobis dicere liceat: Simul & hoc oſtendimus, non ſcripturas omnes canonicas recipere reuerẽter: illos contrà quandoquidem nõ auctoritati ſcripturarũ ſubiici volunt ad fidẽ, ſed ſibi ſubiicere ſcepturas conantur, non recipere in illis, niſi quod ſuis dogmatibus cõmodũ eſt: ac ſcripturarum verbis proprium ſenſum adſtruere, deq; ſua, non de ſcripturarum ſententia nobiſcum dimicare, cùm nos prius omnia & facere pati parati ſimus, quàm vt, quod ipſi contra communem totius Eccleſiæ ſenſum & conſenſum dicunt & ſentiunt, tanquam Dei verbũ adoremus: ꝙ non aliud hoc forè, quàm Germanam quandam idololatriam perſuaſum habemus.

Aug. epiſt. 61. Hæretici non ſcripturarum auctoritati ſubiici, ſed ſcripturas ſubiicere cupiunt.

Euangelii ratio, quare cum hoſtibus non conſentiendum. Galat. 1. Matt. 12. Ezech. 14. 1. Cor. 10.

Hæc itaq; cùm ſatis à nobis copioſè dicta iam ſint: quamobrem cum hoſtibus iſtis Euangelii conſentire non poſſumus, qui per verba Euãgelii, Euangelium oppugnant, & pro ſua, non pro ſcripturarũ ſententia nobiſcũ pugnãt, cauſam breuiter diſſeremus. Cogunt enim nos ab illis diſſentire ſeueriſſima Dei mãdata, iuxta hæc dicta: Si quis vobis Euangelizauerit præter id quod accepiſtis, anathema ſit. Item, ſi quis dixerit blaſphemiam contra ſpiritum ſanctum, nõ remittetur ei. Itẽ, fugite idola. Cùm igitur ipſi ſint, qui præter id quod accepimus, nobis euangelizant: qui dicunt blaſphemiã contra ſpiritũ ſanctum: qui tanquã idola quędã à nobis adorari contẽdũt: meritò diuinis iſtis mãdatis parentes, quò minùs cũ illis cõſentire queamus, deterremur.

Nomen Athanaſii in optimã partem ſemper cognitum. Ad Reginas de recta fide.

Ac ne quis putet, quod iſti faciunt, ſcripturis his proprium ſenſum nos adſtruere velle, quò magis perſpicuũ cuiuis eſſe poſſit, nos illis veriſſimè contra hoſtes iſtos Euangelii vti, quemadmodũ eis vſi ſint veteres orthodoxi, paucis oſtendemus. Ac primũ quidem: quis eſt, cui nomen Athanaſii nõ ſit in optimam partem cognitum? qui quaſi fragrantiſſimo quodã vnguento, ſicut à Cyrillo ſcriptũ eſt, ipſum etiam cœlũ ſcriptis ſuis exornauit: hic igitur in libro quem in ſcripſit de incarnatione Chriſti, quemadmodum à Cyrillo citatur, iis verbis vtitur: Qui præter hæc ex diuinis ſcripturis alium eſſe docet filium Dei, & alium, qui ex Maria adoptatus eſt in filium, ſicut nos: vel ſi quis Domini noſtri carnem ſupernè dicat, & nõ ex Maria virgine: vel vniuerſam diuinitatem in carnem, aut confuſam, aut mutatam: vel paſſibilem Domini deitatem: uel inadorabilem Domini noſtri carnem vt hominis, hunc anathematizat ſancta & Catholica Eccleſia, obtẽperans in hoc diuino Apoſtolo dicenti: Si quis vobis euangelizauerit præter id, quod accepiſtis, anathema ſit. Ecce ſanctus iſte vir, cuius immortalis eſt in Eccleſia & ſacroſancta memoria, ſi quis etiã è diuinis ſcripturis illa, quę protulit capita, docere conatus eſſet, eũ anathematizari dicit à ſancta Catholica Eccleſia. Verùm, ô ſancte pater, quánam id auctoritate fieri poſſe cenſes, ſi quis hęc ex diuinis ſcripturis docuerit? Pauli, inquit, auctoritate, qui dixit: Si quis vobis euangelizauerit præter id quod accepiſtis, anathema ſit. Res mira. Quã Pauli ſententiã in ore ſemper habent noſtri temporis hæretici, qua ſe tamquam ariete quodam expugnare & euertere poſſe putant omnem Patrum & Conciliorum auctoritatem: eã tu contrario ſenſu producis, nimirũ, vt ſi quis etiam è ſcripturis cõtrarium ei dicere ſit conatus, quod in legitimis Patrũ cõciliis, Oecumenicis præſertim, definitum, & per manus ab illis traditum accepimus, eũ non modò non audiendum, verumetiam anathematizandũ eſſe putes, ac in eo quod accepimus firmiter eſſe permanẽdum cẽſeas, quamlibet in cõtrariũ aliquis multa protulerit examina ſcripturarum. Non vult Athanaſius, vt filii de Patrum decretis iudicent: nõ vult, vt quæ ſemel per illos ad normam ſcripturarũ exacta ſunt, iterum ad eandem exigantur: niſi fortè ſe nõ legitimos eſſe filios, ſed ſemẽ adulterę & fornicariæ mulieris declarare velint. Quòd ſi facere ſint auſi (clament licèt ad rauim vſq;, ſcriptum eſt enim, ſicut cũ Chriſto cõgreſſus pater hęreticorum aliquãdo fecit) iuxta Pauli doctrinã eos anathematizare non dubitat, quoniã aliud euangelizant ab eo, quod acceperũt. Nunquid autẽ cùm hæc ſcripſit ſanctus Athanaſius, expreſſum Dei verbũ cõtemnere, & pro nihilo ducere docuit? Abſit. Nunquã hoc illi vel cogitare in mentẽ venit, ſed non quod hæretici, ſed quod Catholici produxiſſent: non quẽ hęretici, ſed quẽ Catholici, ſenſum è ſcripturis attuliſſent, id expreſſum dei verbum habere voluit. Pręclarè ſcriptũ legimus ab Hieronymo, non in ſcripturarũ verbis Euãgelium eſt, ſed in ſenſu: nõ in ſuperficie, ſed in medulla, non in ſermonum foliis, ſed in radice rationis. Habes igitur iam, quẽadmodum Catholicæ & Orthodoxę fidei propugnator acerrimus, hæc Pauli verba produxerit: Cuius vnius auctoritate, ne ſimus longiores, contenti erimus: cùm præſertim ſit vnus hic inſtar multorũ. Quãuis autẽ, ne quid pręter decorũ feciſſe videamur, metuimus, quò magis tamẽ rei veritas eluceſcat, etiã hęretici cuiuſdã expoſitionẽ horum Pauli verborũ, in medium proferemus: & quidem eius, in cuius de Euchariſtia ſententiã Philippus Melanchthõ inclinare dicitur. Sic igitur ille loquitur, enarrans eadem hæc Pauli verba. Nota, verbũ accepiſtis: ſemper. n. huc incũbit, ne ignotum Euangelium imaginatione ſua quaſi in aëre ſuſpendant, ſed teneant certã eius definitionẽ, illud, quod illis traditum eſt, & amplexi ſunt, verũ Chriſti eſſe Euangelium. Præcipit itaq; pro diabolis haberi, quicunq; Euangeliũ aliud à ſuo adferre auſi fuerint: Aliud nominans, cui aliena cõmenta aſſuuntur. Et huius quãuis hęretici, ſentẽtiã, hoc quidem in loco, non poſſumus non probare. Nõ vult enim is ignotũ Euangelium accipi, verùm quod nobis traditum eſt, quod amplexi pridem ſumus: Atqui, quod nunc vocatur Euangeliũ, & expreſſum Dei verbum, id cùm heri, ꝙ aiunt, & nudiuſtertius in lucẽ prodierit, Patribus noſtris prorſus fuit ignotum. An igitur qui tanto ſtudio nobis illud obtrudere nituntur, eis non rectè cum Hieronymo dicere quiſq; noſtrũ poterit: Quiſquis es aſſertor nouorum dogmatum, quæſo te, vt parcas Romanis auribus, parcas fidei, quæ Apoſtolico ore laudata eſt. Cur poſt quadringentos annos (nos autẽ rectiùs, poſt mille quingentos & amplius) docere nos niteris, quod antè neſciuimus? Cur profers in medium, quod Petrus & Paulus edere noluerunt? Vſq; ad hunc diem ſine iſta doctrina mundus Chriſtianus fuit. Illã ſenex tenebo fidem in qua puer natus ſum.

Galat. 1.

Si quis præterquã quod in conciliis Oecumenicis receptum eſt, adducit, anathematizandus eſt.

Eſa. 57. Oſea. 3.

Euangelium in quo, Hiero in 1. cap. ad Galat.

Verborũ Pauli de anathematizando hæretico, eiuſdẽ Lutherani expoſitio.

Hier. in epiſt. ad Pamachium & Oceanum.

Illa fides nobis ſemper tenenda, quã pueri didicimus.

Quanta fuerit hæc mentis vecordia, ſi recipiamus ignotum Euangelium, reiiciamus verò, quod à ſanctis Patribus nobis traditũ habemus? Quòd ſi nomen Euangelii tribuunt iis libris, quos ab Euangeliſtis & Apoſtolis, quos etiam à Prophetis antè ſcriptos, habemus, hos verò iam inde à ſexcentis annis propè recepit Polonia, nec eſt quiſquam, qui dubitet, quin ſit in eis expreſſum Dei verbum: Quamobrem, quod ad ſcripturã attinet, non eſt aliud Euangelium, quod hodie nobis obtruditur ab hæreticis, ab eo, quod nos profitemur. Quin ipſi ſcripturam omnem canonicam à nobis habere ſe palàm fatentur. Quod igitur eſt aliud id quod euangelizant? illud nimirũ, cui (ſicut ſcribit Caluinus) aliena commenta aſſuunt, cuius alienum quendam & inhactenus inauditum in Eccleſia Dei, ſenſum adferunt. Et hoc eſt, quod nos monet Paulus: Si quis vobis aliud euangelizauerit, pręterquã quod accepiſtis, anathema ſit: Hoc eſt, ſi venerit Lutherus, Caluinus, aut Philippus, & alio ſenſu vobis pręedicauerit Euangelium, quàm quem à ſanctis Patribus accepiſtis: ſi quid ab eo diuerſum annunciauerit, quod ab illis traditum habetis, anathema ſit.

Euangelium hæreticorum, quale.

An iis Pauli verbis non meritò deterremur, quò minùs iſtorum commenta pro Dei verbo recipiamus? Cùm præſertim hoc eſſe rectè dicatur in Spiritum ſanctum peccare, & eum blaſphemare, quæ ſunt nobis à ſanctis Patribus tradita, contemnendo violare. Quod iis verbis docet ſanctus ille Pontifex Damaſus: Violatores voluntarii canonum, grauiter à ſanctis Patribus iudicantur, & à ſpiritu ſancto, cuius inſtinctu ac dono dictati ſunt, damnantur: quoniam blaſphemare Spiritum ſanctum non incongruè videntur, qui contra eoſdem ſanctos Canones, non neceſſitate compulſi, ſed libenter aliquid aut proteruę agunt, aut loqui pręſumunt, aut facere volentibus ſponiè conſentiunt. Talis enim præſumptio, manifeſtè vnum genus eſt blaſphemiarum in Spiritum ſanctum. Vides quemadmodum ſanctus hic vir, vnum genus blaſphemiarum in Spiritum ſanctum eſſe dicat, ſi quis contra ea, quę ſunt nobis à Patribus tradita, proteruè agere aut etiam loqui pręſumat. Huius igitur blaſphemię ne rei efficiamur, nulla ratione conſentire cum iis audeamus, qui, quod Orthodoxi veteres tot ſeculis docuerunt, quod auctoritas Eccleſię tradidit, quod populus Chriſtianus amplexus eſt, quod ſcholæ theologorum defendunt, id haud aliter quàm exitiabile venenum Satanæ fugiendũ eſſe cenſent: ſomnia verò ſui capitis, eodem loco quo Dei verbum, & quidem expreſſum, à nobis haberi volunt: cùm præſertim repetitis vicibus à Paulo moneamur: Si quis aliud nobis Euangelizauerit, quàm quòd accepimus, vt is nobis anathema ſit.

Peccare in ſpiritũ ſanctum quid.
In Epiſt. ad Aurelium Carthag. Epiſcop.
Proteruè agere cõtra ea quæ a ſanctis Patribus nobis tradita ſunt, blaſphemia eſt in ſpiritum ſanctum.
Galat. 1.

Multò maximè verò nos terret, quod à Propheta dictum eſt: Recedite ab idolis. Quod iterat Paulus quoq; clamans: Fugite à cultura idolorum. Quod repetit Ioannes Euangeliſta, præclaram ſuam Epiſtolam concludens iis verbis: Filioli, cuſtodite vos à ſimulachris. Quid enim? An verè non ſunt idola Lutherus, Caluinus, Philippus, Brentius? An in illis non eſt ingens quædã altitudo, extollens ſe aduerſus ſcientiam Dei? an (quod eſt Satanæ proprium) non aduerſantur, an nõ extolluntur ſuper omne, quod dicitur Deus, aut quod colitur? ita vt in templo Dei ſedeant, oſtendentes ſe tanquam ſint Deus, & quicquid ſcribunt, quicquid dicunt, hoc tanquam expreſſum Dei verbum ab omnibus adorari contendunt. Verùm & hîc, ne, quod hęretici facere cõſueuerunt, cordis noſtri tantùm viſiones adferre videamur quid in ſcripturis Idolorum nomine ſæpè ſignificari ſancti Patres noſtri docuerunt, paucis ediſſeremus. Hieronymus explicans illud è Zacharia: diſperdam nomina idolorum de terra, non ſolum illa, dicit iis verbis idola ſignificari, de quibus in Pſalmis legitur: Simulachra gentium argentum & aurum, opera manuum hominum: verumetiam illa, de quibus Paulus loquitur: Spiritus autem manifeſtè dicit, quia in nouiſſimis temporibus recedent quidam à fide, attendentes ſpiritibus ſeductoribus, & doctrinis dæmoniorum, in hypocriſi falſiloquorum, cauteriatã habentium conſcientiam. Sicut enim, inquit, idola fiunt manu artificis; ita hæreticorum peruerſa doctrina, quodcunque ſimulauerit, vertit in idolum, & facit pro Chriſto adorari Antichriſtum. Similiter & illũ locum enarrans ex Eſaia: Repleta eſt terra idolis, opera manuum ſuarum adorauerunt, quod fecerunt digiti eorum, & incuruauit ſe homo, & humiliatus eſt vir: Idola interpretatur dogmata veritati contraria. Neque ſecùs intelligi vult, quod ab Olea ſcriptum eſt: Argẽtum ſuum & aurum ſuum fecerunt ſibi idola, ut interirent. Auguſtinus quoque, poſteaquam de ſimulachris manufactis pleraque dixerat. Eſt, inquit, alius deterior & inferior cultus ſimulachrorum, quo phantaſmata ſua colunt, & quicquid animo errante cum ſuperbia & tumore, cogitando imaginati fuerint, religionis nomine obſeruant. De cuius generis phantaſmatibus illum etiam Ioſuè locum exponit: Auferte Deos alienos de medio veſtri & inclinate corda veſtra ad Dominum Deum veſtrum. Itidem & illum Ezechiẽlis locum: de auro meo & de argento meo feciſti tibi imagines. Ad imagines, inquit, phantaſmatum ſuorum cum quibus volutari carnalis anima delectatur, conuertit omnia ſacramenta & verba ſanctorum librorũ. Nec tamen quia illæ imagines falſę ſunt, propterea & illa Sacramenta, & illa diuina eloquia ſic exhonoranda ſunt, vt illorum eſſe putentur, cùm Dominus dicat: De auro meo, & de argento meo. Quorum ęqualis Vincentius quoque Lyrinenſis, aliena ab Eccleſia dogmata, vetus Teſtamentum Deos alienos appellare ſcribit: quòd ab hæreticis ipſorũ opiniones haud aliter obſeruentur, quàm à Gentibus Dii ſui: Quod itaque legitur in Deuteronomio: Si ſurrexerit in medio tui Prophetes, & pręedixerit ſignum atque portẽtum, & euenerit, quod loquutus eſt, & dixerit tibi: Eamus & ſequamur Deos alienos, quos ignoras: non audies verba Prophetę illius, quia tentat vos Dominus Deus veſter, vt palàm fiat, vtrum diligatis eũ an non, in toto corde & in tota anima veſtra. Per Deos alienos extraneos errores dicit ſignificari, nouos quoſdã & inauditos, quos propterea ſpargi nõnunquã patitur Deus, vt probet cõſtantiã noſtrã in diligendo ſe, & in adhærendo ſanæ doctrinę, quemadmodũ etiã à Paulo ſcriptũ eſt: Oportet & hæreſes eſſe. Ob hoc, ait Vincentius hęreſeon non ſtatim eradicantur auctores, vt probati manifeſti fiant: id eſt, vt vnuſquiſque, q̃ tenax, & fidelis, & fixus Catholicæ fidei ſit amator appareat. Et revera, inquit, cùm quęq; nouitas ebullit, ſtatim cernitur frumentorum grauitas, & leuitas palearum. Tunc ſine magno molimine excutitur ab aëre, quod nullo pondere

Ezech. 14.
1. Cor. 10.
1. Ioan. 5.
Idola.
2. Corinth. 10.
2. Theſſ. 2.
Quid idolorum nomine patres ſignificari voluerunt.
1. Tim. 4.
Cap. 2.
Idola quid.
Cap. 5.
De vera religione
Cap. 38.
Quæſt. 19. ſuper Ioſua, cap. 23.
Lib. 1. de Baptiſ. contra donatiſtas, cap. vii.
Cap. 13.
Dii alieni extranei errores ſunt.
1. Corinth. 11.
Probati quomodo manifeſti fiunt.

intra arcam tenebatur. Namq; alii prorſus euolant, alii verò tantummodo excuſſi, & perire metuunt, & redire erubeſcunt, ſaucii, ſemineces, ſemiuiui, quippè, qui tantam hauſerint veneni quantitatem, quæ nec occidat, nec digeratur, nec mori cogat, nec viuere ſinat. Ex iis perſpicuum eſſe poteſt, quid in ſcripturis idolorũ nomine ſignificari priſci Patres exiſtimarunt: nimirum, cùm ipſos hæreticos, tum eorum peruerſa dogmata. Siquidem hominis alicuius verba, contra totius Eccleſiæ receptam doctrinam pleraque omnia docentis, tã quam Dei verbum amplecti, quodq; vel dictũ vel ſcriptum ab eo fuerit, adorare, ſeq; corã eo incuruare, quæ eſt, ſi nõ hęc eſt Germana idololatria? Quod quid faciunt, quid aliud faciũt, quàm quòd pró Chriſto adorãt Antichriſtum? Dicit Lutherus, quod ego doceo, Dei verbum eſt & purũ Euangelium: ſtatim adorãt, & incuruantur coram idolo. Dicunt idem Zuinglius & Caluinus, dicunt Anabaptiſtæ, Picardi, Suenckfeldius, Seruetus, Campanus, & alii nonnulli hæretici: proferunt examina ſcripturarum in prauum ſenſum detortarũ, ac mox hominum, vel diaboli potiùs, per homines loquentis verbum, pro Dei verbo, proq; Chriſti Euãgelio, miſeri mortales amplectuntur & adorant. Horrẽda hæc eſt idololatria, & ſicut Prophetæ monent & Apoſtoli, velis, quod aiunt, remisq; fugienda. Quid enim ex eo conſequitur aliud, quàm cùm vnaquæq; ſecta, ſuum verbum, expreſſum Dei verbum eſſe iactet, vt iſti tot Deos habeant, quot ſunt hęreſiarchæ?

Germana idololatria.
Antichriſti Hæreſiarchæ.
Mala quæ ex hæreticorum ad idololatria proficiſcuntur.

Iamne vides, pientiſſime Rex, quo conſilio, per varia mẽbra ſua ſubindè iactet Satanas expreſſum Dei verbum? Nullus eſt noſtri temporis hæreticorum, qui ſemper illud in ore non habeat, qui de eo non glorietur, qui ſibi non illud propriè vendicet, qui cęteros ab eius poſſeſſione ſubmouere non conetur. Vult igitur Satanas, vt modò coram hoc, modò coram illo incuruemur, vt nunc huius, nunc illius verbum tanquam Dei verbum amplectamur, vt pro vno Deo idola multa colamus, vt pro vno Chriſto, multos adoremus Antichriſtos. Nos verò Prophetarum & Apoſtolorum vocem audiamus clamantium: Fugite idola, fugite idola: Fugite Lutheri, fugite Caluini, fugite Philippi, fugite Brẽtii peruerſa dogmata; fugite quotquot ſunt alii, qui phãtaſmata ſua tanquam idola coli volunt, qui quod ipſi dicunt & ſentiunt, id tãquam expreſſum Dei verbum, & purum Euangelium adorari debere contendunt.

Fugiendi Hæretici non minus, quàm idolorũ cultura.
Hæreticorum bella inteſtina.

Ac vide, Rex optime, quàm ipſi mutuò ſe ferre iam non poſſunt, iſti dii Germanici, quos haud aliter atq; Deos Homericos, infeſtis armis inter ſe cõcurrentes cernimus. Non hic iam loquor de funeſtis illis pręliis, deq; cladibus innumeris, quibus infelix Germania miſerandum in modum afflicta fuit, ex quo tẽpore Deos iſtos colere, quodq; dictum aut ſcriptum ab illis eſſet, pro Dei verbo recipere cœpit. Ipſi Dii, qui verbum ſuũ pro Dei verbo venditant imperitæ multitudini, quemadmodum inter ſe dimicent, audi.

Zuingliani in Lutheriſtas.

An Zuinglium, & qui ſunt eiuſdem ſectæ, itidem & Anabaptiſtas, Lutherus hoſtiliter non inuaſit? An impium vtriuſque ſectæ dogma pro virili ſua iugulare conatus non eſt? quos etiam non ſtylo magis, quàm ſceptro Magiſtratus coërcendos eſſe iudicauit. Itaq; non ſolùm apud Chriſtianos, verùm & apud ipſos Lutheranos, tam eſt deteſtabile Zuinglianorum & Anabatiſtarum nomen, vt eis aqua ſit & igni interdictum, ac, ſi quis receptum eis dederit, graues in eum pœnæ ſunt conſtitutæ.

Num verò Zuingliani multò ſint in Lutheranos mitiores? At ii pari quidem eos ſęuitia non proſequuntur; non quòd voluntas prompta non ſit, ſed quòd facultate ſe vident deſtitutos. Neque enim ſibi tantum adhuc eſſe virium intelligunt, vt id ſine magno ſuo diſcrimine facere queant: Quemadmodum autem ſint erga eos animati, facilè cuiuis è ſcriptis illorum liquere poteſt, cùm non alio loco Lutheranos habeant, quàm quo habentur ab illis. Teſtantur hoc ſcripta Ioannis Caluini, & Ioannis à Laſko contra Ioachimum VVeſtphalum, & contra Saxonicas ciuitates. Scripſit autem aliquando Bucerus quoq; Lutherum ab omnibus accuſari imperioſæ & acerbę dicacitatis, & quòd non patiatur ab aliquo ſibi contradici. Quod ipſum ei crimini dant Tigurini quoque. Si exigit (inquit de Luthero Bucerus) ne quis à ſe vlla in re diſſentiat, probet ſe Deũ eſſe: Tacitè innuens, quòd ſe pro Deo coli, quodq; ſuum verbum tanquam Dei verbum ab omnibus adorari cuperet, ac nemini mortalium à ſua tanquam à diuina ſententia diſcrepare, fas eſſe vellet. Sic hunc illius incredibilem faſtum, quo haud aliter in templo Dei ſedere conabatur, quàm ſi Deus eſſet, ne ſocii quidem eius ferendum eſſe putauerunt. An autem & Caluinus non queritur, imperioſè Lutheri placitis Eccleſiam Dei adſtringi? Quàm verò moleſtè fert illud, quòd eum Ioannis Baptiſtæ ſpoliis exornant, quòd Heliam illum eſſe dicant, per quem reſtituenda fuerint omnia. Qua falſitate, non minùs eos fœdaſſe Lutheri nomen ſcribit, q̃ Hieremiæ corpus Aegyptii, ſepulchrum eius adorando. Ac ſi maximè, inquit, concedendum eſſet Luthero nomen Heliæ, ſacrilegæ tamen temeritatis eſt, aſſerere vltimum Heliam: ac ſi pręciſa eſſet Deo manus, ne quem vel pręſtantiorem, vel parem poſthac mittat. Nam quo oraculo illis patefactum eſt, in vnius hominis perſona, ſic exhauſtos vel imminutos eſſe potentiæ Dei theſauros, vt nemo ſimilis prodeat, ex illa immẽſa & incomprehenſibili ſcaturigine? Non potuit hic dolorem ſuum diſſimulare Caluinus, quem ex eo cõceperat, quòd vltimus Helias Lutherus eſſe diceretur: quòd nullum iam ſibi locum relictum eſſe videret, cùm tamẽ ſe nulla re Luthero iudicaret inferiorem: quin ſuperiorem etiam exiſtimaret. Ioannes autem à Laſko, qui cũ Caluino conſentire propemodum videtur, preterquam quòd pluribus in locis peſſimè de Luthero ſenſit (ſicut adnotatum eſt ab Eraſmo Albero) de Lutheranis quoq; ſcribit, quòd cùm aliud nihil ſupereſt, ad Auguſtanam Confeſſionem, tanquã ad ſacram, quod dicitur, anchoram, confugere conſueuerunt: & tanti (inquit) illam faciunt, vt non deſint inter ipſos, (& quidem non poſtremi) qui dicant, ſe malle de Pauli ipſius Apoſtoli, q̃ vel de Lutheri, vel de Confeſſionis Auguſtanæ doctrina dubitare.

Caluin. in VVeſtphalum.
Bucerus in Lutherum.
Caluini de Luthero conqueſtio.
Lutherus pro Helia à ſuis habitus.

Vides quemadmodum etiam ipſi non poſſunt ferre Sacramentarii, quòd pro verbo Dei recipiatur (quin pluris etiam fiat, quàm Dei verbum) quod vel in Lutheri libris, vel in Auguſtana confeſſione ſcriptum continetur? Et feremus nos Chriſtiani, quòd non poſſunt ferre quamlibet impii Zuingliani? ac pro expreſſo Dei verbo nobis obtrudi patiemur, quod expreſſum eſſe diaboli verbum certò certiùs exploratum habemus?

Doctrina Lutheri a ſuis diſcipulis credita præſtantior & certior ea, quæ D. Pauli ed.

Sed

Sed erunt fortaſſe, qui minus hac in parte tribuendum eſſe Zuinglianorum iudicio putabunt, quod ii non obſcurè videantur à Lutheri doctrina diſſentire.

Videamus igitur, quod ipſorum Lutheranorum de ſe mutuum ſit iudicium: Confeſſioniſtę, quin Lutherani ſint, non opinor quemquam inficias iturum: quorum vnus cùm ſit Andreas quoq; Oſiander, an & ipſe non queritur, plus apud ſuos habere ponderis confeſſionem Auguſtanam, quàm Dei verbũ? Et, qui VVitembergæ magiſtri creantur artium, aut ſacræ Theologiæ profeſſores, eos abiurare verba Dei, & iurare in verba Philippi. Vides quemadmodum & hic, Philippi diſcipulos idololatriæ condemnat, ac vt fugiant hoc idolum, admonet? Iam Philippus ipſe, nónne dogmata illa Lutheri, (Quod nullùm ſit hominis liberum arbitriũ: quòd abſoluta neceſſitate eueniant omnia: quòd non plus homo ſentiat, quid in ſe Deus agat, quàm ſentit incus, quid agat malleus: quòd opera non ſunt ad ſalutem neceſſaria, quòd nulli ritus aut cæremoniæ debent in Eccleſiam admitti) mordicus initio defendebat, nec alio loco quàm quo Dei verbum habebat? Poſteà tamen turpiter ſe Luthero ſeruiuiſſe queſtus, hęc illius phãtaſmata reiecit, ac ad mentem rediit meliorẽ. Quo nomine, tantũ ſibi, ſuorũ etiam diſcipulorum odiũ conflauit, vt eum & quàm plurimis conuitiis exagitarent, & cuius ipſum auctorem eſſe conſtat, ab Auguſtana Cõfeſſione ſint excludere conati. Mathias quidem Flaccus, plus etiam aliquid arrogare ſibi veritus nõ eſt, qui benè merentem pręceptorem, & omnes eius ſententiæ adhærentes, pro Ethnicis & Publicanis habendos pronunciare non dubitauit: hoc eſt, vt ipſemet interpretatur, neminem pium debere cum ipſis vllam familiaritatem, conuerſationem, amicitiam habere, & ei, qui præſertim nulla iuris neceſſitate eis adſtrictus, aliter feciſſet, denunciauit leprę eorum contagium, & ita haud dubiè iram diuinam. Quam etiam fuiſſe cauſam ſuſpicor, quòd in proximo colloquio VVormacienſi, Schneppius, Merlinus, Strigelius, Sarcerius, & alii quidã Illiriciani, rebus infectis inde diſceſſerunt, quod Philippi & Brentii (quorum vtrunq; Flaccus ab Eccleſia ſua pronunciauit alienum) communionem ſibi fugiendam eſſe putarent: cùm præſertim ii, qualem exigebant ipſi, nulla reſipiſcentię ſigna darent.

Confeſſioniſtæ.

Verbum Dei abiurant pro Philippo verbis VVittembergenſes magiſtri.

Philippus Melanchthon turpiter ſe ſeruiiſſe Luthero conqueritur & conuiciatur.

Mathias Flaccus contra Lutherum & eius aſſeclas.

Schneppius. Merlinus. Strigelius. Sarcerius contra Philip. Melanch.

Quis igitur iam vel ipſa luce clarius non perſpicit, quòd hęc ſunt idola, quæ Prophetæ, quæ & Apoſtoli tãto ſtudio nos vt fugiamus, hortantur: hęretici noſtri temporis, Lutherus, Caluinus, Philippus, Brentius, Flaccus? hos tanquam viperam & baſiliſcum deuitarę nos iubent? quod ipſi faciunt etiam inter ſe, mutuoq; iudicio ſuo ſe condemnant. An autem id non multò iuſtiùs faciemus nos, vt pro talibus eos habeamus, quales ipſi non Eccleſiæ Catholicæ modò, quàm audire iuſſi ſumus, verùm, & ſuo ipſorum iudicio facti ſunt? Et erit intereà quiſquam (qui Deum vnum tantùm ſcimus & colimus) perſuadere conetur, vt iſtorum hæreticorum verbum, tanquam expreſſum Dei verbum adoremus? O Chriſte, qui mentes noſtras Euangelii tui luce iam inde à ſexcẽtis propè annis illuſtraſti: priùs fortunas noſtras omnes, priùs ſuauiſſimæ lucis huius vſuram, priùs ea cuncta, quæ ſunt in hoc ſeculo mortalibus chariſſima, nobis eripe, quàm vt ab hac nos mente dimoueri patiaris, qua ſemel nobis deliberatum eſt, omnia priùs & facere & pati, quàm vt ab eo, quod ab annis propè ſexcentis noſtrę genti traditum eſt, ſancto tuo verbo diſcedamus: & horum, (qui ſe tanquam Dii quidam oſtentant) verbum illius loco recipiamus, atque ita horrendę cuiuſdam idololatriæ grauiſſimo crimine nos obſtringamus.

Pia ad Chriſtum oratio, qua precatur autor, vt illi det in Orthodoxa fide perſeuerantiã.

Verùm ad rem: Satis iam demonſtraſſe nobis videmur, quòd nunc imperitæ multitudini tanquam Dei verbum, ab hęreticis venditatur: id non Dei, ſed diaboli verbum eſſe, à quo mentes piorum omnium abhorrere, quòd haud aliter eos fugere, quàm exitiabile venenum oporteat, iuxta Prophetarum & Apoſtolorum vocem clamantium: Fugite idola. Nunc tempus inſtat, vt receptui canamus, niſi quòd priùs, de eo, quod ſit expreſſum Dei verbum, paucis diſſerere decreuimus: quò magis eo cognito, quod ſit expreſſum diaboli verbum, eluceſcat.

Verbum Dei expreſſum quod. Epoe. 5.

Sũt quidem in diuinis ſcripturis multa Dei verba, ſed omnia tamen illa, ſunt vnum Dei verbum: Dilige. Omnis enim lex in vno ſermone impletur, inquit Apoſtolus: Diliges proximum tuum ſicut teipſum. Nec vniuerſa modò lex in hoc pendet, verùm & Prophetæ, ſicut ipſe teſtatur Chriſtus: Itaq; plenitudo legis, & finis omnis præcepti, charitas eſt, ad eam enim refertur omne pręceptum. In nullis ſcripturis, inquit Auguſtinus, aliud inquiratis, nemo vobis aliud precipiat: Quicquid obſcurum eſt in ſcriptura, hæc ibi occulta eſt: quicquid ibi planum eſt, hęc ibi aperta eſt: Pręceptum iſtud charitatis eſt ſuper omnes cœlos, eſt ſuper omnes libros: ei ſubduntur omnes libri, ei militat omnis lingua ſanctorum, & omnis motus diſpẽſatorum Dei, & animi & corporis: Quicquid habeas, hanc ſolam ſi non habeas, nihil tibi prodeſt. Alias ſi non habeas, hãc ſolam habe, & impleſti legem. Si vna hęc abſit, inania: ſi vna hæc adſit, plena ſunt omnia. Sola hæc eſt, quę ad ſalutem ſufficit, & ad eam ſic eſt neceſſaria, nihil vt ſit, quod quiſquam ſperet, quòd eam aſſequi poſſit abſq; charitate. Hoc igitur verbum conſummans & breuians, verbum ſalutificans, verbum charitatis, & dilectionis tam expreſſum eſt & dilucidum, vt illud etiam abſque ſcripturis diſci ſcribat Clemens Presbyter Alexãdrinus, cùm ſit ſpirituale quoddam decretum, cordibus fidelium (quamlibet rudes ii ſint) inſcriptum. Itaq; nemo poteſt eſſe tã hebes, qui verbũ hoc nõ intelligat: nec ab illius ignorãtia quiſq; excuſatur. Hoc eſt illud verbũ, de quo dicit Pſaltes: Lucerna pedibus meis verbũ tuũ, & lumẽ ſemitis meis. De quo loquitur idẽ: Præceptũ tuũ lucidũ illuminãs oculos. Reuera, illuminãtur oculi cordis noſtri charitate, ſicut excæcãtur ecõtrariò cupiditate. Siue ſit ea carnis, ſiue oculorũ, ſiue laudis & glorię cupiditas. Vbi fuerit hęc, ibi nihil niſi merę tenebræ, nihil niſi tetra caligo. Vbi cõtrà fuerit charitas, ibi ſplendida lux, ibi tã clarũ lumẽ, nihil vt ſit, quod obſcurũ eſſe queat habenti charitatẽ. Quãobrẽ præclarè dictũ eſt ab Auguſtino: Qui vult habere notitiã Dei, amet: Fruſtrà accedit ad legẽdũ, ad meditandũ, ad prædicandum, ad orandum, qui non amat. Quoniam antẽ perfecta charitas alibi non erit, quàm in illa cœleſti patria beatorum, etiam cognitio noſtra, ibi demùm, & non alibi perfecta eſt futura: hîc interim ex parte cognoſcimus, & ex parte prophetamus.

Galat. 5. Matth. 22. Rom. 13. 1. Timo. 1. In Prologo Pſalm. 140. In Pſalm. 130. Sermo. 4.

Vis charitatis. 1. Corinth. 13.

Rom. 10. Lib. 3. pædagogi cap. 11. 21.

Pſalm. 118. Pſalm. 18.

Auguſt.

1. Cor. 13.
Hæreticorum caligo cur tanta.
Coloſſ. 3.

Quare, ſi quis miratur, quòd, cùm inter alios hęreticos, tum inter ipſos etiā Confesſioniſtas tanta caligo, tantaq; nox eſt, vt Andabatarum more pugnent in tenebris, nec poſſint ad veritatis agnitionē peruenire: mirari deſinet, poſteaquā hanc eſſe cauſam didicerit, quòd ſunt ea, quę ſola credentibus lucem adfert, deſtituti charitate: non enim diuiſiſſent vnitatem, ſi non priùs amiſiſſent charitatem, quæ vinculum eſt pacis & vnitatis. Sunt autem ideò deſtituti charitate, quoniam ſunt pleni cupiditate, quum alia, tum pręcipuè laudis & glorię. Quemadmodum à Poëta ſcriptum eſt.

Qui velit ingenio credere, rarus erit.

Superbia præcipuum inueſtigandæ veritatis obſtaculum.
Prouerb. 13.
Epiſt. 56.
Scripturæ diuinæ ſcopus dilectio
Lib. 1. de doctrina Chriſtiana. Cap. 36.
1. Tim. 1.
Legendo ſcripturas charitas nos ædificat.

Nihil æquè officit inueſtigādæ veritati, atq; ea quæ mater eſt omnium hæreticorum, ſuperbia: ſemper enim inter ſuperbos iurgia ſunt: Ad capeſſendam autem veritatem: non eſt alia via quàm humilitas, per quam fouetur charitas, & retinetur vnitas, Et ea eſt (inquit Auguſtinus) prima humilitas, ſecunda humilitas, tertia humilitas, & quoties interrogares, hoc dicerem, ſicut de pronunciatione dixiſſe legitur aliquando Demoſthenes. Hac via cùm non incedant hęretici, quis eſt, qui magnoperè miretur, quòd ad manifeſtæ veritatis agnitionem peruenire nequeunt? De expreſſo Dei verbo tantas nobiſcum, tantas & inter ſe cient pugnas, & intereà quò nihil eſt in ſcripturis expreſſius, vt vel Sol ipſe minùs eſſe clarus videatur, quodque ſolùm ex illis didiciſſe, nobis abundè ſufficit ad ſalutem, expreſſiſſimum Dei verbum non vident, quod eſt: Dilige, quę ſumma, qui ſcopus eſt ſcripturæ totius: Vt præclarè ſcriptum ſit ab Auguſtino: Quiſquis ſcripturas diuinas, vel quamlibet earum partem intellexiſſe ſibi videtur, ita vt eo intellectu non ędificet iſtam geminam charitatem, Dei & proximi, nondum intellexit. Quiſquis verò talem inde ſententiam duxerit, vt huic ædificandæ charitati ſit vtilis, nec tamen hoc dixerit, quòd ille, quem legit, eo loco ſenſiſſe probatur: quandoquidem ea ſententia fallitur, quæ ædificat charitatem, quæ finis eſt præcepti, non pernitioſè fallitur, nec omninò mentitur: ſed ita fallitur, vt ſi quis errore deſerens viam, eò tamē per agrū pergat, quò etiam via illa perducit. Charitatem ædificare nos intellectu noſtro, ſcripturas legendo, vult Auguſtinus, ſi pernitioſè falli nolumus.

Hæreticorum voces impiæ in deſpectum Papæ & Concilii.
Rudis & indocti vulgi, ſtultarumq; quarundam muliercularum ſuperbia.
He. 13.
Matth. 7.
Lib. 1. Theologiæ

An autem hoc eſt iſtorum ſtudium, qui nihil magis habent in ore, noſtro tēpore, quàm ſcripturas & expreſſum Dei verbum, ſic vt in ſcripturis intelligentia ſua verſentur, vt nihil aliud q̄ charitatem ædificare ſtudeant? Quis non contraria potiùs ab illis fieri videt omnia? Quod etiam indicant illæ voces, quibus nihil eſt apud illos magis vſitatū: Trotz, trotz, in deſpectum Papę, in deſpectum Concilii. An hoc eſt ędificare charitatē? Vnde autem nobis tot lites? tot contentiones? tot ſeditiones? tot pugnæ? tot hæreſes? tot ſectæ? quibus miſerandum in modū diſſectam Eccleſiam videre licet, niſi ex eo, quòd dū expreſſum Dei verbum ad ſe quiſque rapit, dū ſibi quiſq; propriè conatur illius intelligentiam vſurpare, ſcripturis legēdis, nihil minùs quæritur, q̄ vt charitas ædificetur? Rude vulgus etiā & indoctum, intolerabili quadam ſuperbia manibus (quod aiūt) & pedibus illotis, impudenter ad ſacrarum literarum lectionē accedere, quin & ſtultas hoc ſibi mulierculas arrogare videmus, vt reiectis Patribus, contemptis Paſtoribus & Doctoribus, totius Eccleſiæ ſenſu & cōſenſu ne pili quidē facto, ſuam interpretationē etiam eorum interpretationibus anteponere non reformident: quos in lege Domini diebus ac noctibus verſatos eſſe, nec in eius vera intelligētia aſſequēda, ſtudii, laboris, diligentiæ quicquam pretermiſiſſe ſciunt, quos ſibi Præpoſitos eſſe, quibus ſubiacere ſe debere, quandoquidem peruigilant quaſi rationem pro animabus eorum redditurì, non ignorant? Eſt ne illud charitatem ædificare? Sed ſic viſum eſt hæreſiarchæ noſtri temporis, qui primus dare ſanctum canibus, & ante porcos auſus eſt proiicere margaritas, quorum pedibus q̄ fœdè conculcentur, quis eſt qui ſine lachrymis aſpicere queat? Præclara eſt Gregorii Nazianzeni ſententia, quòd nō omnium eſt de rebus diuinis diſſerere, ſed nec quouis tempore, nec apud omnes, nec de omnibus diſputare fas eſt. Sed eſt, quando, & apud quos, & quo ſine fieri id conueniat. Quod ille pluribus verbis perſequitur.

Rhododaphne Dioſc. 4. Plin. lib. 24. c. 11
Hæretici aranearum in morem nihil ex diuinis ſcripturis ſugunt quā exitiale venenum.
1. Corinth. 12.
Corporis Eccleſiæ Chriſti diſſipatio

Nihil eſt ſcripturarum lectione melius, nihil vtilius: ſed arbor quædā eſſe dicitur Rhododaphne, cuius folia quadrupedibus venena ſunt, hominibus pręſidia aduerſus ſerpentes. Eadem eſt ſacræ quoq; ſcripturę ratio, quæ ſicut ſobriis ac prudentibus ſalutarē præbet alimoniam, ita ſtultis & impiis hæreſeos & maioris impietatis miniſtrat occaſionem. An autem quadupredes iſtos, quibus dare ſanctum Chriſtus vetuit, etiam à lectione ſacrarum ſcripturarum arcere non præſtaret, q̄ permittere, vt aranearū in morē nihil ex illis pręter exitiale venenū ſugerent. Porrò fœminę, quantò rectiùs facerent, ſi colum verſarent eo tēpore, quo de expreſſo Dei verbo diſputant? Nunquid omnes Apoſtoli? nunquid omnes Prophetę? nunquid omnes Paſtores & Doctores, dicit Apoſtolus? At nunc omnes Apoſtoli, omnes Prophetæ, omnes Paſtores eſſe volūt & Doctores, quin etiam paſtrices & doctrices. Noluit Chriſtus vt ſuum corpus eſſet vnū mēbrum, ſed vt eſſent eo multa membra: nunc iſti contrà volūt, vt omnia ſint vnum membrum, vt ſit vnius tantùm formę maſſa, nulla varietate diſtincta, ſit inutilis quædam congeries, ſit confuſum & diſſipatum chaos, omnis ſymmetria ſublata. Qua quidem non tantùm corpus labefactatur, nec ordo tantùm naturæ peruertitur, ſed ipſius etiā Dei palàm auctoritas conuellitur, quando plus quiſq; q̄ ſibi datum eſt, vſurpat. Inde diſſidia, inde ſectæ, inde rixæ, quibus tumultuatur orbis Chriſtianus, dum neque manus, neq; pes, officio ſuo fungi dignatur, verùm oculi ſibi linguæq; munus, vnumquodq; mēbrū vſurpare conatur, ac proprio ſuo neglecto, ſe in alienum officium impudenter ingerit: Sed hęc extra cauſam fortasſis dicta uideri posſint, quamuis non omninò dicta ſint extra cauſam. Nunc ad inſtitutum redeo.

Expreſſum Dei verbum eſſe poteſt, & expreſſum diaboli verbum ſub diuerſo ſenſu.

Vis cognoſcere, pientiſſime Rex, quod expreſſum Dei verbū ſit, quod expreſſum diaboli verbum? Ex vna quidem, eademque ſcriptura, ſicut copioſè iam à nobis demonſtratum eſt, vtrumque produci poteſt. Verùm intereà diſcrimen paucis accipe: Si quis ita ſcripturam intelligat, vt intellectu ſuo charitatem ædificet, Dei verbum eſt: Si verò ſic eam intelligat, vt intellectu ſuo, quod eſt charitati contrarium ędificet, diaboli verbū

eſt. Quod maius etiam eſt accipe: Si quis è ſcripturis diuinis eam ſententiam duxerit, quæ ſit ædificandę charitati vtilis, etiam ſi hoc nō dixerit, quod ille, quem legit, puta Mathæus, Marcus, Lucas aut Paulus, eo loco ſenſiſſe probatur, non pernicioſè fallitur, nec aberrat à verbo Dei: ſed ſic fallitur, quemadmodum is, qui viā errore deſerit, ac per agrum pergens, eò nihilominus peruenit, quò fuerat illum uia, quā deſeruit, perductura. Sicut igitur ęquora ſulcantes Cynoſurā aſpiciunt, ſic qui verſantur in ſcripturarum lectione, non aliò ſuæ mentis oculos quàm ad charitatem dirigere debent, ad quam, ſi referant intellectum ſuum, à verbo Dei nūquam aberrare poſſunt, cùm (ſicut paulò antè dictum eſt à nobis) omnia Dei verbo ſint vnum verbum, Dilige, Quo nihil eſt, nec eſſe poteſt in ſcripturis expreſsius.

Cinoſura ad Dei verbum venuſta comparatio.

Qui (malum) igitur furor hic eſt? quæ dementia? quę mentis cæcitas? Expreſſum Dei verbum quæritur, de expreſſo Dei verbo litigatur, & cùm ipſum ſe noſtris oculis expreſſum Dei verbum ingerat, non cernitur: cùm ipſum ſe noſtris auribus inculcet, non auditur: cùm ipſum vltrò ſe modò non contrectandum noſtris manibus offerat, non agnoſcitur, neque recipitur: quin & ex oculis, & ex auribus, vel cordibus potiùs, & ex manibus illud ſuis effugere miſeri mortales facilè patiuntur: dum in ſciendo & diſputando, non autem in credendo & amando, ſalutem ſuam eſſe conſtitutam, falsò ſibi perſuadent. An autem in hos non rectè quadrat illud ex Pſalmis: Oculos habent, & non videbunt: aures habent, & non audient: manus habent, & non palpabunt? Charitas, charitas, charitas nuſquam in ſcripturis non obuia noſtris oculis, expreſſiſſimum Dei verbum eſt, qua remota, ſi quis credit ſcientiam ſibi ſalutem allaturam, toto (quod aiunt) cœlo errat. Veriſſimè dixit vir quidam pius & doctus: Pietas diuina non attendit, quanta cognitione credatur, ſed magis, quāta deuotione quod creditur, diligatur. Et alius non minùs & ipſe pius. In die examinis nouiſſimi, non interrogabimur, quantùm fuerit intellectus noſter acutus & eruditus, ſed qualis fuerit affectus noſter ad Dominum Deum noſtrum, hoc eſt, quàm ſimplex, quàm rectus, quàm pius, humilis, & deuotus: quamq́; ſpontaneus & fidelis in Dei ſeruitio.

Hæreticis quanta inest mentis cæcitas.

Pſal. 103.
Vide Auctoris animaduerſionem.
Hugo de S. Vict. li. 1 par. 10. c. 6. de Sacramentis.
Gerſon in lib. An monachus pro ſtudio negligere poſſit diuina. Conſiderat. 9.

Quę cùm ita ſint, cur non in hoc vnum potiùs omne ſtudium noſtrum impendimus, quod vnum, & ſolum ad ſalutem nobis neceſſarium eſſe ſcimus, vt quæ propriè eſt filiorum Dei nota, mutuam inter nos fraternam charitatem retineamus? quandoquidem ſcripturarum intelligentia non eſt omnibus peræquè neceſſaria. Turbam imperitam credendi ſimplicitas, non intelligendi viuacitas tutiſsimam facit. Et ſicut idem ſcribit Auguſtinus: Homo, fide, ſpe, & charitate ſubnixus, eaſque inconcuſſè retinens, non indiget ſcripturis, niſi ad alios inſtruendos. Itaque per hæc tria, multi etiam in ſolitudine ſine codicibus viuunt. Nunc ſcrutari ſcripturas, deq́; ſenſu earum diſceptare volunt omnes, ad quam verò tanquam ad ſcopum quendam ſcripturę cunctę referuntur: quam oculis, auribus, animis noſtris nuſquam inculcare non conantur: quæ ſola ſalutem nobis adfert, charitatem retinere cupit nemo. Quin, quantò magis de ſcripturis, deque expreſſo Dei verbo feruet diſputatio, tantò magis in animis mortalium, quàm ſolam ſcripturæ ſonant omnes, refrigeſcit charitas.

Aug. contra epiſ. Manichæi, quam vocant Fundamentum.
Lib. 1. cap. 39. de doctrina Chriſt.

Eſt autem veriſimile, quòd ſcripturarum ſanus intellectus, quòd expreſſum Dei verbum ibi ſit, vbi ſic refrixit charitas, vbi ſic exarſit odium, vbi præter conuitia, maledicta, ſcommata, lædorias vix quicquam ferè legere licet aut audire: vbi illi ipſi etiam, qui diſceſſerunt à nobis (qui malunt Euangelici, quam Chriſtiani vocari) non modò nobiſcum, verùm & inter ſe tam infeſtis, minimeq́; Chriſtianis animis tam hoſtiliter confligūt, vt quamlibet immanes Barbari, Chriſtiq́; crucis inimici, magis hoſtiliter non poſſint. Certè priuſquā exortum eſſet hoc Euangelium (à quouis alio potiùs auctore, quàm à Chriſto profectum) nec tantas animorum acerbitates, nec tam atroces pugnas vidimus vnquam, inter eos præſertim, quorum hoc erat munus, Euangelium Chriſti propagare. Et vocabimus hoc Euangelium, vocabimus expreſſum Dei verbum, à quo ſic omnis exulat charitas, quæ ſola nobis expreſsè pręcipitur in Euangelio, quod qui ſe primi, pridem (vt ipſi dicunt) ſepultum in lucem protuliſſe gloriantur, tantis ipſi certant odiis inter ſe, tanta flagrant inuidia mutua, ſic ipſi ſe mordent inuicem, vt non longum ſit nobis tempus illud expectare, quo conſumentur ab inuicem. Expreſſum hoc eſt diaboli, non eſt expreſſum Dei verbum, cùm ſicut iam toties à nobis dictum eſt, expreſſum Dei verbum ſola ſit CHARITAS. Hæc eſt quæ cōplectitur vnitatem, hæc eſt, quæ nos omnes vnum corpus facit, hæc eſt, quæ veram pacem habet, quam puro corde cuſtodit. Neque enim charitas Chriſtiana, niſi in vnitate Eccleſię cuſtodiri poteſt, vt fruſtrà ſe tenere glorietur charitatē, ſi quis nō amplectitur vnitatem. Quòd ſi verò non cuſtoditur expreſſum Dei verbum (charitas) niſi in Eccleſiæ vnitate, quis iā erit qui dubitet, quòd extra vnitatem hanc expreſſum Dei verbum haberi non poteſt? Et hoc eſt quod ſuperiùs diximus, vnam & eandem ſcripturam ſi duo proferant, euenire nonnunquam, vt vnius Deus, alterius os diabolus aperiat. Nam qui profert in Eccleſia iuxta ſenſum Eccleſię, Deus os eius aperit, & eſt Dei verbum. Qui verò profert ſeparatus ab Eccleſia, ſuo, non Eccleſiæ, non omnium ſenſu (quoniam de ſuo loquitur, etiam ſi ſcripturam loquitur, mendacium tamen loquitur) diabolus os eius aperit, & eſt verbum diaboli. Cæterum quod Ambroſium ſequuti diximus charitatem eſſe, quę complectitur vnitatem: & quę nos omnes vnū corpus facit, nollemus eo ſenſu accipi, quaſi malos & iniuſtos excluſos à Chriſti corpore (quæ eſt Eccleſia) velimus. Quamuis enim charitas, quam pręcipuè ſcriptura nobis commēdat, propria nota ſit eorū qui piè Deū colūt, qua filii Dei diſcernuntur à filiis diaboli, et ii ſoli ſint qui ad electorum cœtum pertineant. Eſt tamen etiam quidam cœtus ſiue Eccleſia vocatorum, à qua non excluduntur ii qui ſunt vera charitate deſtituti, modo retineant illam, quam vocat Auguſtinus charitatē vnitatis, per quam ſibi membra Chriſti copulari ſcribit: Cuius effectus eſt, quòd omnia toleræt. Vt ſit, ſicut ſcribit idem Auguſtinus, vis quædam tollerantiæ tenax vnitatis, quę per bitumen ſignificata eſt: quò ideo intus & foris, arca, quæ fuit Eccleſię typus, illita eſt. Quia & intus & foris mali tolerandi ſunt, ne pacis compago ſoluatur. De qua charitate alio quoque loco

Expreſſum Dei verbum penes hæreticos eſſe non poſſe.

Sola charitas eſt, quę vnitatem cōplectitur. Ambroſ. in cap. 4. ad Epheſ.

Expreſſum Dei verbum quomodo mox cognoſcatur. Ioan. 8.

1. Ioan. 2.

De vnitate Eccleſiæ cap. 8. 1. Corinth. 13. Vbi ſuprà, cap. 5.

Li. 1 contra Creſconium, cap. 26.

ſcribit Auguſtinus: Non exiſtimo quenquam ita deſipere, vt credat ad Eccleſiæ pertinere vnitatem, eum qui non habet charitatem: cùm certum ſit, quòd pertinet ad Eccleſiæ vnitatem, quam diu ab illa præciſi nō fuerint, etiam qui cæteris effectibus charitatis deſtituti ſunt, dummodò vim illam tolerantiæ retinentes, ſint inter illos dequibus ſcribit Paulus: Supportantes inuicem in charitate, ſoliciti ſeruare vnitatem ſpiritus in vinculo pacis. Verùm hîc iſti negabunt eam Eccleſiam eſſe Dei, quam nos profitemur, cuius nos filios eſſe gloriamur, & eius nomen ſuo cœtui vendicare conabuntur. Oſtendant autem nobis Eccleſiam ſuam, non iam de Sacramentariis loquimur, nec de Anabaptiſtis, nec de cœleſtibus Propheris, nec de Campanis & Seruetis, quos omnes à ſuo quoq; cœtu reiecerunt: ſed oſtendant Confeſſioniſtæ nobis Eccleſiā ſuam. Philippus quidem cum ſuis, & Brentius cum ſuis, ab eius Eccleſiæ communione ſunt eiecti, quæ confeſſionis Auguſtanæ (non Chriſtianæ) cenſeri vult, ſicut ex Mathiæ Flacci, & Ioachimi Merlini ſcriptis, qui ſe germanos eſſe Lutheranos gloriantur, videre licet. Quòd ſi quis verò Philippi, vel eius diſciplinæ Iuſti Menii plus quàm horum iudicio tribuendum eſſe putabit, non meliùs illi iudicabunt de Flacco, quàm Flaccus de illis. Vbi iam igitur inueniemus Eccleſiam iſtam Lutheri? Philippus quidem, vt ſit apud Illiritianos, non concedet: Illiritiani contrà negabunt eam apud Philippianos aut Brentianos reperiri, quos ex Eccleſiæ ſuę cōmunione pridem eiecerunt. An & ſuam vnitatem Lutheri ſectatores furialibus diſcordiis non diſſiparunt? ſicut anteà Magiſter eorum per ſummum ſacrilegium ab vnitate ſe Catholica tanquàm ab area Dominica ſeparauit. Vbi igitur quæremus iam illorum Eccleſiam, quam nec apud hos, nec apud illos alterutri eſſe concedent?

Hæretic. pro ſua cuiuſque Eccleſia conflictatio.

Quis erit ſic ab omni mente deſertus, qui non multò magis elegerit in qua natus & in Chriſto feliciùs eſt renatus, in ea Eccleſia manere potiùs, quàm vt ad eam, de qua ſic inter ipſos ambigitur, ſe conferre velit. Abſit autem vt homo Chriſtianus, Catholicus, & Orthodoxus dubitare velit, vtrum ea ſit Eccleſia Dei, in qua non ipſe modò, verùm & parentes eius, quin & aui, & proaui Chriſti fide ſunt imbuti. Quid enim hoc aliud fuerit, quàm dubitare, num ſit Chriſtianus, & Chriſtianis parentibus prognatus, & ſicut à Propheta ſcriptum eſt: Impingere in meridie quaſi in tenebris. In Sole poſuit Deus tabernaculū ſuum. Super montem collocauit ciuitatem ſuam Eccleſiam, quæ abſcondi non poteſt. De qua nobis hoc loco pluribus diſcere propoſitum non eſt, cùm præſentis inſtituti non ſit, & cùm in confeſſione noſtra Chriſtiana tum in ſcripto, quod contra Prolegomena Brentii nuper edidimus, copioſè de ea tractauerimus, vbi docuimus quæ ſint Eccleſiæ notæ: nimirum vt ſit ſancta, ſit catholica, ſit vna, ſit Apoſtolica, vt, niſi pręſit illi vnus, cuius auctoritatē agnoſcant omnes, Petri legitimus ſucceſſor in Romana cathedra, & indubitatus Chriſti vicarius, Eccleſia Dei dici non poſſit. Nunc itaque longiores eſſe nolumus, quandoquidem ſatis iam demonſtraſſe videmur, quòd qui maximè de expreſſo Dei verbo gloriantur, apud eos expreſſum diaboli, non expreſſum Dei verbum eſt: quum expreſſum Dei verbum ſit charitas, quam vt in cordibus noſtris diffundat Deus per ſpiritum ſuum ſanctum, vt hæreſeon & ſchiſmatum finem aliquando faciat, vt optatam Eccleſię ſuæ tranquilitatem reſtituat, ſupplices miſericordiam eius deprecemur. Faciet ille proculdubio, non pro meritis noſtris, quibus grauiſſima ſupplicia debentur: ſed pro immenſa bonitate ſua, modò vitam noſtram in melius commutemus, & adeuntes ad thronum eius gratię cum fiducia, nullum deprecandi finem faciamus.

Vera Dei eccleſia

Eſa. 59. Pſalt. 18 Math. 5.

Epilogus.

HAEC habui, Clementiſſime Rex, quæ de expreſſo Dei verbo ad te ſcriberem, quo tempore variis curis mirabiliter fui diſtractus, cùm ternis Pauli Quarti Pontificis literis vocatus profectionem in vrbem adornarem. Vt autem hunc ſcribendi laborem caperem, fides me mea, qua tibi ſum obſtrictus, impulit. Impulerunt & beneficia, quibus me tantis immerentē affeciſti, quantis haud ſcio, an ab vllo Poloniæ Rege mortalium quiſquam affectus fuerit vnquam. Quamobrem, quò plura tibi me debere profiteor, & præ me fero, hoc magis de ſalute tua, & quidem ęterna ſalute ſum ſollicitus: cuius tuendæ cauſa, non modò labores nullos defugerim, verùm & vitæ meæ diſcrimen non dubitanter adierim. Fortaſſis enim non deſunt, qui tuas quoque aures vocibus iis obtundant: Mitte te deorſum: Scriptum eſt enim. Sed mihi tantum de tua conſtantia, tantum etiam de diuina miſericordia polliceor, quòd adiutus ea, nūquā facies, vt ſacrilega conſilia ſeparationis amplectaris, & aliquid apud te, peſtilentibus horum perſuaſionibus eſſe loci patiaris. Ego verò, ſi (quod pro ſua miſericordia procul Deus auertat) de ſublimi Eccleſiæ turri labentem te viderem, etiam ſi certa mihi mors eſſet oppetenda, Chriſto tamen robur mihi ſuppeditante, corpore meo te ruentem excipere, & illius interitu ſalutem animæ tuæ redimere nihil hæſitarem. Scis pientiſſime Rex, quoties operam tibi meam, in ſana Eccleſiæ doctrina tuenda detulerim: Scis, quòd per hos annos aliquot quibus Epiſcopum renunciari me voluiſti, neq; ſumptus, neque labores, neque pericula vlla defugerim, dū labanti in regno, terriſq; tuis religioni ſuccurrere, eam nutantem pro virili mea fulcire poſſem, ac ſuſtentare. Quis eſſe mihi poteſt, q̄ ipſe tu teſtis locupletior in veteri noſtra Chriſtiana Catholica & Orthodoxa religione aſſerenda, nihil à me ſtudii, laboris, ac diligentiæ prætermiſſū eſſe? Quoniam verò iuſtè peccatis noſtris iraſcitur Deus, quantū adhuc profecerimus, eſt quod nos vehemēter pœniteat. Sumit Sataniſmus vires indies maiores. Poſteaquam ſemel homines mittere ſe deorſum cœperunt, magis indies atque magis in profundum errorum barathrum præcipites feruntur. Nam in quorum poteſtate fuit mittere ſe deorſum, ſimul vt ſemel id facere ſunt aggreſſi, non perinde iam eſt in eorum poteſtate, vt ſe ruentes queant ſuſtinere. Quis itaque nunc ſit regni tui ſtatus vides, dum non alia ferè de re, quàm de expreſſo Dei verbo diſceptatur ab omnibus, dum ſibi quiſque cognitionem illius arrogat, dum ſua quiſque phantaſmata, tanquam expreſſum Dei verbum vult adorari, neque rarò fit, vt quò quiſque eſt indoctior, hoc maiore cum audacia de eo, quod non intelligit, expreſſum tamen Dei verbum videri vult, diſſerat. Quàm verò metuo, ne paulò pòſt nō minùs multos Polonicos, quàm nunc Germanicos Deos numeremus, dum quod quiſque dicit & ſentit, expreſſū

Hoſii pro Eccleſia defenſione labores & pericula.

Sataniſmi vires.

Dei

Dei verbum haberi cupit. Vtinam autem adduci poſſes, pientiſſime Rex, vt Prophetas & Apoſtolos audires nuſquam non clamantes: Fugite idola. Quid enim aliud quàm idola ſunt, qui diuinum honorem ad ſe trãſferunt, quodque vel dixerint ipſi vel ſenſerint, eodem loco, quo Dei verbum, haberi volũt? Hanc tu tam horrendam idololatriam procul à regni, terrarumq; tuarum finibus arcere debes & propulſare, nec, vt ſe quiſquam tanquam Deum oſtentet, ac imperitos homines coram ſuo, tanquam coram Dei verbo, incuruare ſe iubeat, permittes. Quod ſit expreſſum Dei verbum, iam ex me didiciſti: hoc quidem quamuis nihil eo lucidius, nihil ſit expreſſius, prorſus tamen extinguitur, quando quiſque ſibi de expreſſo Dei verbo diſputandi poteſtatem ſumit. Quæ fuerunt mearum partium, feciſſe me puto. Nam ſi minùs doctè, clarè tamen, & perſpicuè demonſtraſſe videor, quantam ea res Eccleſiæ Dei perniciem adferat, quòd etiam imperitiſſimi quique de expreſſo Dei verbo ſibi iudicium vſurpant. Simul & hoc oſtendi, quod ſit illud verbum Dei, quod tã clarum, tam perſpicuum, tam expreſſum eſt, vt etiam abſque ſcripturis diſci poſſit à quamlibet rudibus, neque ſit neceſſe credentibus in Chriſtum de eo diſputare, verùm neceſſe ſit firmiter in cordibus illud retinere, nec vt vnquam elabatur, permittere. Nunc tuæ partes eſſe videntur, vt hanc de expreſſo Dei verbo contentionem tuis hominibus interdicas, ac ſi qui volent, quod ſit expreſſum Dei verbum cognoſcere, iuxta, ſcripturæ verba, legem eos ex ore Sacerdotis requirere iubeas. Illud autem imprimis cauebis, ne tuæ quoq; vocibus iſtis hæreticorum aures obtundantur: Si filius Dei es, mitte te deorſum. Scriptum eſt enim: expreſſum eſt Dei verbum. Satanæ ſunt iſtæ voces per membra ſua loquentis, quas cane, peius & angue odiſſe debes. Quod Eccleſia docet, expreſſum Dei verbum eſt, quod contra ſenſum & conſenſum Eccleſię docetur, expreſſum diaboli verbum eſt. Quamobrem ad horum tu voces haud aliter ac Vlyſſes olim aduerſum Syrenũ cantilenas, aures tuas obturabis, nec obſcura ſigna dabis quoties illas audire contigerit, nihil auribus tuis moleſtius accidere poſſe. Sic maiores tui reges olim noſtri, cùm aliarum virtutum laude clari, tum pietate quadam & in tuenda fide Catholica & Orthodoxa conſtantia ſingulari prædití, ſanctus pater, auus, proauus tuus factitarunt, quos ab hæreticorum conſuetudine ſic abhorruiſſe noſtris annalibus proditum legimus, vt eorum nonnulli, vltrò etiã ab hęreticis ſibi delata regna repudiarint, ꝙ eis eſſet religio cum illis cõmune quicquam habere. Horum ſi tu ſanctis veſtigiis incedere voles, quod facturum te non ſperamus minùs, quàm optamus, nõdum ita ſunt res in regno tuo deploratæ, quin propitio nobis Deo, optata tranquillitas, Eccleſiæ reſtitui queat. Qui nobis vt aliquando tandem dies illuceſcat, iterum atque iterum ſupplices Deum deprecamur.

Sapien. 14. Ecclef. 30. Eſa. 1. Hiero. 3. Ezech. 14. 18. et 20. Oſea. 8. Amos 2. Mich. 1. Zach. 13. Act. 12.

Locorum in hoc libello contentorum compendioſa collectio.

Mala. 2.

Regnum Poloniæ religio quanta.

EIVSDEM DIALOGVS PIVS ET DOCTVS DE COMMVNIONE SACRAE EVCHARISTIAE SVB VTRAQVE SPECIE, PANIS SCILICET ET VINI: CONIVGIO SACERDOTVM, ET SACRO In vulgari lingua celebrando.

INTERLOCVTORES, Arator & Harpagus.

QVID agis Harpage? Túne receptam conſuetudinem, Eccleſię totius auctoritate cõprobatam, qua laici tantùm altera ſpecie Sacramenti Euchariſtiæ contenti ſunt, & eſſe iubentur, damnandam eſſe cenſes? H A R. Tua fuit hęc Arator, non me ſententia. A R A. Scilicet Aratoris eſt de tantis rebus diſſerere, & ea quę ſunt Eccleſiæ totius auctoritate conſtituta, priuato ſuo iudicio conuellere, vel ſaltem in dubium velle reuocare? Nunquid non legiſti?

Nauita de ventis, de tauris narrat Arator. *Ouidius.*

Equidem ſi de pecorum cura, deque agri colendi ratione, ſermo foret inſtitutus, poſſem & ipſe de rebus his non ineptè dicere. De Sacramentis verò, præcipuè contra morem Eccleſiæ receptum diſputare, cuiuſuis potiùs, quàm Aratoris eſſe videtur. Nunquid omnes Apoſtoli? (dicit ille) Nunquid omnes Prophetæ? Nunquid omnes Doctores? At qui ego tibi factus ſum ex Aratore, Propheta, Doctor, Apoſtolus? H A R. Hócne tibi mirum adeò videatur, Ad Dauid, Amos, Danielem, Petrum, Paulum, Matthæum, oculos verte. Ex citharœdo pſalmographum, quo nemo ſcripſit diuinius: Ex Armentario Paſtore Sycomoros vellente, Prophetam egregium: Ex puero ſenum iudicem prudentia ſingulari præditum. Ex piſcatore, prædicatorem, & Apoſtolorum principem: Ex perſecutore gentium, Doctorem vnum omnium excellentiſſimum: Ex publicano, factum videbis Euangeliſtam eximium. Denique cæteros etiam Apoſtolos intuere, videbis Dei ſpiritum non per oratores docuiſſe piſcatores: ſed mira potentia, per piſcatores ſubegiſſe non tantùm oratores, verùm ipſos etiam Imperatores. Quid Heliſæus, in quo duplex fuit Heliæ ſpiritus? Nunquid ad Prophetæ munus ab Aratro vocatus non eſt? Elegit Deus infirma vt confunderet fortia: elegit ſtulta huius mundi vt confunderet ſapientes. Admirabilis quidam artifex eſt Spiritus ſanctus, magiſter ſingularis: non habet ad docendum opus mora, ſimul vt mentem tetigerit, ſolum tetigiſſe docuiſſe eſt. Simul vt illuſtrauerit animum, immutat è veſtigio, tollit repentè hoc quod erat, & exhibet ſubitò quod non erat. Neſcit tarda molimina ſancti Spiritus gratia. A R A. Non ſunt à vero prorſus aliena quæ narras Harpage. Sed nunquid vna hyrundo facit ver? Nunquid priuilegia ſingulorum legem poſſunt facere communem? Factus eſt olim ex armentario Paſtore Propheta. Nunquid ideò ſtatim omnes armẽtorum Paſtores, erunt Prophetæ? Locuta eſt Aſina cui Balaam inſidebat. Nunquid ideò loquentur omnes Aſinæ? Quis neſcit quòd admirabilis artifex eſt Spiritus ſanctus, qui vbi vult, & quando vult, ſpirat? Sed ego me audire memini Sacerdotem dicentem, Spiritum ſanctum extra Eccleſiam non dari: Tu verò ſic mecum ſermonẽ inſtitueras, cùm de venerabilis Euchariſtię Sacramenti ſpeciebus eſſet inter nos diſceptatio, vt auctoritatem Eccleſiæ ſepoſitam eſſe velles: extra quam vel potius contra quam diſſerenti qui fieri potuit, vt ſuum donum Spiritus Sanctus impartiret. Quamobrem nihil eſt quod ita de me magnificè ſentias, vt vniuerſa Eccleſia ſapientiorẽ me putes. Ego meo me pede metior: Aratorem me eſſe, non Doctorem memini. Pręclarè mecum actum iri puto, ſi vel Dominicę precationis formulam, cum articulis fidei in ſymbolo (quod vocant) Apoſtolorum contentis, cumque decalogi præceptis memoria teneam, etiamſi non omnium verborum ſenſum aſſequar, cæteris de rebus ſi quis rationem à me repoſcere velit, nihil aliud quod reſpondeam, habeo, quàm quod eſt in ſymbolo noſtro, Credo ſanctam Eccleſiam Catholicam. Illi me permitto: illi credo: illam audio: illam ſecundum Deũ ipſum veneror: quæ de diuinis præſcribit ſequenda, quæ prohibet ſine vlla dubitatione fugienda eſſe cenſeo: Quam, cùm ducem ſequor, errare me non poſſe confido. Etiam ſi pleraque propter intelligentiæ meę tarditatem non aſſequar, ſic me tamen à paſtore meo diſcere memini, qui ſunt mei loci atque ordinis, quòd eos non intelligendi viuacitas, ſed credendi ſimplicitas tutiſſimos facit. Quamobrem ne mihi tribuas Harpage, quod meũ non eſt. Harpagi propriũ eſt, non Aratoris nihil ad ſe, nõ rapere, nihil ſibi non arrogare, cunctos præ ſe ſtupidos, bardos, truncos iudicare, denique totius Eccleſiæ iudicio ſuum vnius iudicium anteponere. Tum autem Aratoris nomen Latinum, Harpagi Græcum eſt, a te itaque Græcorum ritum defenſum potiùs, quàm à me Latino Latinorum vſum reprehenſum oportuit. H A R. Quid autem Arator, ſi quam tu tuam, eam ego quoque meam fuiſſe nego ſententiam. A R A. Quaſi verò quis auctor illius fuerit, obſcurum ſit. Nunc tu vide, quantum illius iudicio tribuendum exiſtimes, qui nobis nihil tale cogitanti-

De Sacramentis ab Eccleſia receptis diſputare non eſt imperitorum. *1. Cor. 12.* *Spiritus ubi vult ſpirat.* *2. Reg. 17.* *Amos 1.* *Dan. 13.* *Matth. 8.* *Ioan. 1.* *Matth. 9.* *Mira Dei potentia.* *3. Reg. 19.* *1. Cor. 1.* *Spiritus ſanctus mirabilis artifex & magiſter ſingularis.*

Singulorum priuilegia legem communem facere non poſſunt. *Num. 22.* *Ioan. 3.*

Quibus contenti eſſe debeant ſimplices & indocti. *Eccleſia Catholica auctoritas.*

Credendi ſimplicitas non intelligendi viuacitas tutiſſimos reddit homines. *Nemo ſibi de totius orbis iudicio dicendi poteſtatem ſumere debet.*

bus tam temerè perſonas iſtas impoſuit. Num autem ferendum eſſe putas, vt is de totius orbis iudicio, iudicandi poteſtatem ſibi ſumat, qui in perſonis vtrique noſtrum imponendis, tam nullo fuit iudicio? Scilicet Aratorem de Eccleſiæ iudicio, iudiciū ſuum interponere. Latinum cum Græco diſputantem, Latinorum ritum reprehendere decuit? HAR. Miſſa faciamus iſthæc Arator, ac de re potius ipſa, ſi tibi videbitur, ſermonem inſtituamus. ARA. Quid vis, ineptus vt ſim? Nunquid non audiſti iam ex me, de rebus tantis verba facere cuiuſuis potius eſſe quàm Aratoris? HAR. Atqui prouerbium illud non ignoras, Sępè etiam eſt olitor valdè oportuna loquutus. Si poſſit olitor, cur non poteſt Arator quoque interdum oportuna loqui? ARA. Nunquā ita inſaniam, vt me Aratorem eſſe oblitus, Doctorem profitear? Sed quando ſic vrges, dicā equidem, non quid ego intelligam, qui talium rerum cognitionem habere me nullam fateor, ſed quid, quēdam, de quo nonnulla eſt opinio doctrinæ, hac de re differentem audiuerim. Ne verò à me exigas, vt illud ſubinde repetam, dixit aut narrauit, aut inquit ille, iniucunda enim futura eſſet oratio, ſed quicquid dixero tanquam ex illius ore me dicentem, illius verba referentem, non meam aliquam opinionem inculcantem audire te putato. Quanquam ſic quoque vix effugiam, quin meritò poſſim ineptus videri, ſed aliquid amico importunè petenti tribuendum eſt, in cuius gratiam etiam ineptire quandoque nefas non eſt. HAR. Nihil eſt quòd metuas Arator. Etiam ſi quid ageres minùs aptè, quandoquidem ſoli duo ſumus, quis eſt qui te redarguere queat? Per me quidem hæc tibi venia facilè conceditur. Quin tu ſemota cunctatione, quæ audiuiſti, refer. Omnis enim mora mihi longa eſt. ARA. Narrauit is à ſe lectum dialogum eſſe, quo nos quidam facit de vſu Sacramenti Euchariſtiæ contendentes: neque ſe mirari ſatis potuiſſe, quòd qui ſibi tantum arrogat, vt plus videre ſe perſuaſum habeat, quàm omnes hactenus tot ſeculorum Catholici & Orthodoxi, cùm doctrina, tum pietate viri præſtantiſſimi videre potuerunt, eum hoc non vidiſſe, quod inanem operam ſumeret, contra id tanta contentione differendo, de quo nec eſſet, nec fuiſſet vnquam vlla controuerſia. Quin & illud addidit Paulinum, hoc rectè de eo vſurpari poſſe: Conuerſi ſunt in vaniloquium volentes eſſe legis Doctores, non intelligentes neque quæ loquuntur, neque de quibus affirmant. HAR. Dic ſodes cur inanem illum operam ſumpſiſſe putas? ARA. Nunquid non apertè confitetur ſe genus hoc argumenti ſemota Eccleſiæ auctoritate tractare velle? Atque ſi ſegreges auctoritatem Eccleſiæ, nulla eſt diſputandi cauſa. Quis enim eſt qui neſciat illa ſemota, illius interdicto ſublato, licitum cuiuis fore, ſiue ſub vna, velet, ſiue ſub vtraque ſpecie vti Euchariſtia? Quorſum igitur tanti conatus iſti? Nunquid non extra viam currit, quantiſcunque tandem viribus lacertos mouere videatur. Quod fuit Apoſtolorum temporibus ἀδιάφορον, erit ἀδιάφορον nunc quoque ſemota auctoritate Eccleſiæ. Qua de re Harpage igitur tanta fuit inter nos altercatio? Nónne ſic currebamus quaſi in incertum? nónne ſic pugnabamus quaſi aërem cędentes, & nebulas diuerberantes? HAR. Eſt ita vt dicis, quorſū enim attinebat tot, tā longos ſermones facere in iis rebus vel cōfirmādis, vel confutandis de quibus nullus ambigit? ocioſos eſſe pręſtabat q̄ adeò nihil agere. ARA. Deinde verò, viſi ſumus nos, vel is potius qui nobis perſonas has impoſuit, viſus eſt de rebus planè incognitis, verba facere. Nam vſum vtriuſque ſpeciei ſomniat in Concilio Baſilienſi primùm interdictum fuiſſe, cùm ego ex viro illo audiuerim quòd viginti quatuor plus minùs annis Conſtantienſis Concilii decretum pręceſſerit, in quo conſuetudo ab Eccleſia & ſanctis Patribus rationabiliter introducta & diutiſſimè obſeruata (ſic enim habent verba decreti) communicandi ſub altera tantùm ſpecie confirmata, ac ſine Eccleſiæ auctoritate mutari pro libito prohibita fuerit. Ex quibus decreti verbis in Conſtantienſi Concilio latis illud videre liceat, non tum primùm ſed multis antè ſeculis, vſum vtriuſque ſpeciei fuiſſe abrogatum. Quando autem, & quo auctore, ſit abrogatus ſiue immutatus, etiam hi qui ſunt Auguſtanæ confeſſionis, conſtare ſibi negant. Adeò non ſolùm ex decreti verbis in Concilio Conſtan. lati, verumetiam ex eorum qui ſegregauerunt ſemetipſos propria confeſſione, cum primis vetuſtam eſſe mutationem hanc manifeſtum eſt. Sexcenti iam propemodum anni dicuntur interceſſiſſe, cùm Chriſti fidem & Euangelium recepit Polonia, nunquam aliter in vniuerſa prouincia ſubiectiſque regno terris omnibus, quàm ſub vna ſpecie communicatum fuiſſe, vel ex eo perſpicuum cuiuis eſſe poteſt, quod ſi fuiſſet apud maiores noſtros aliquando vſus vtriuſque ſpeciei, annalium noſtrorum ſcriptores, quos cætera quæ ad religionem pertinent diligenter perſecutos eſſe conſtat, nūquàm commiſiſſent, quin quo tempore fuerit intermitti cœptus, litterarum monumentis conſignatum reliquiſſent. Quin & ante mille & ampliùs annos Epheſi Concilium Oecumenicum aiunt fuiſſe cōgregatum: in quo iuſſi fuerunt laici, panis tantùm ſpecie eſſe contenti. HAR. Equidem nunquam credidiſſem, tam vetuſtum eſſe morem hunc, ſub altera tantùm ſpecie communicandi, quod ex te nunc didici: ſed obſecro, poteſt ex actis Epheſini Concilii doceri quod aſſeris? ARA. Fortaſſis poſſet ſi ea integra extarent. Sed eius Concilii tantùm fragmentum habemus typis excuſum; in quo fatetur is, ex cuius hæc ore narro, nullam eius rei fieri mentionem. HAR. Qui ſcit igitur ita ſe rem habere? ARA. Etiam eos id non ire inficias dixit, qui ſe præciderunt ab Eccleſia Catholica, nominatim autem teſtem eius rei citabat Vrbanum Regium, qui ſuis in locis communibus ita ſe rem habere confeſſus fuerit. Itaque non Baſilienſe, quod iſti putant & rerum & tēporum imperiti, ſed quod vetuſtius eſt Conſtantienſe, ac longè vetuſtiſſimum Epheſinum Concilium Oecumenicum, cuius in Eccleſia Dei ſacroſancta ſemper fuit auctoritas, oppugnant, qui contra interdictum hoc obgannire audent. HAR. Eius ne teſtimonio tribuendum aliquid ille putat, quem Catholicum eſſe negat? ARA. Nunquam is tantum illi tribuendum exiſtimaſſet, ſed cùm videret multos Catholicos in ea fuiſſe ſententia, quòd inter alios errores Neſtorii numeretur hic quoque, quod is docuerit, ſub ſpecie panis corpus ſine ſanguine: ſub ſpecie vini, ſanguinem ſine corpore contineri: quandoquidem dubium illud non eſt, in Epheſino Concilio Neſtorium hæreſeos fuiſſe condemnatum, veriſimile ſibi videri dicebat, quòd ad hæreſim hanc tollendam illo tempore ſublatus fuerit vſus vtriuſque ſpeciei. Cuius rei & hanc coniecturam adferebat.

Eſt ſæpe olitor valde oportuna loquutus.

Indocti eſt non de ſe aliquid, ſed quæ vel à doctis didicerit vel audierit, proferre.

Narratio.

Semota Eccleſiæ auctoritate nulla diſputandi cauſa.

1. Cor. 9.

Vſus ſub vtraque ſpecie communicandi quando in Eccleſia prohibitus.

Seſſio 3.

A ſexcentis annis quibus Polonia Chriſti fidem ſuſcepit, non fuiſſe niſi ſub vna ſpecie communicatam.

Epheſinum Concilium ante mille annos.

Error Neſtorii de Euchariſtia, in Con. illo Epheſino condemnatus. Serm. de quadr.

ſerebat. Inter Epheſinum Concilium & Leonem Papam interceſſiſſe dicebat annos propè triginta, totidem ferè inter Leonem & Gelaſium. Atqui non ſolùm ad Leonis, verùm ad ipſa etiam vſque Gelaſii tempora, ſic increbuerat vſus alterius tantùm ſpeciei, vt ipſi quoque Sacerdotes ſacris operantes à calice abſtinerẽt, quamobrem & populum Leo Pontifex, & Sacerdotes Gelaſius admonere neceſſe habuit, vt ad calicis vſum redirent. A quo quod abſtinuerint multi, totis ferè ſexaginta annis, quam aliam cauſam eius rei fuiſſe putabimus, quàm Epheſini Concilii, quod poſteà tamen ſublatum fuit interdictum? HAR. Non reiiciendæ ſunt cõiecturæ quas adfers, ſed quoniam Gelaſii mentio per te facta eſt, & huius auctoritate potiſſimum niti videntur hi, qui de calice reſtituendo tantopere laborant, quod eum ſeriò præcepiſſe dicant, vt aut integra Sacramenta percipiant, aut ab integris arceantur: Quæſo te quid eis reſpõdebimus? ARA. Mirũ eſt, quòd ſiue ſcripturarum, ſiue Doctorum ſententias proferunt, hi qui ſe noſtro hoc ſeculo, ab Eccleſia Dei præciderunt, nõ ferè conueniunt cũ is qui ante centũ annos ſolius calicis cauſa ſegregauerunt ſemetipſos, qui ſi ſciſſent hæc Gelaſii verba, pro ſe facere, citra dubitationem vllam eius auctoritate libenter vſi fuiſſent. Cæterùm quod de verbis Cœnæ Domini, hoc de Gelaſii ſententia ſenſiſſe videntur, ad ſolos ea Sacerdotes pertinere. Quamobrem ſcripturæ locũ ex Ioanne potiùs q̃ ex aliis Euangeliſtis cœnã domini deſcribentibus protulerunt. Põtificis verò Leonis quàm Gelaſii auctoritate niti maluerunt. HAR. De verbis Chriſti poſteà videbimus. Verùm illud vnde conſtat Gelaſii verba non ad alios quàm ad Sacerdotes pertinere, cùm nulla ſit mentio in eis Sacerdotum? ARA. Inter ea ſcripta Gelaſii quæ Conciliorum voluminibus inſerta, aut quæ typis aliquãdo ſunt excuſa, cùm diligenter quæſiuerit, negauit ille ſe quicquam reperire potuiſſe, quod ad Mauriciũ & Ioannem Epiſcopos ſcripſerit. Sed Gelaſii ſententiam hanc ex Gratiano proferri dixit, qui multis eius generis, ſanctorum Pontificum, & Doctorum ſententiis collectis librum compilauit, quem Decretorum inſcripſit. Quòd ſi Gelaſii Epiſtolam vnde hæc verba produxit Gratianus, integram videre liceret, contra quos eis vſus ſit, manifeſtiùs cerneremus. Nunc quando nihil ex ea epiſtola habemus, præter fragmẽtum iſtud quod adfert Gratianus, quo alio ſenſu verba hæc accipi oportet, quàm quo Gratianus eis vſus eſſe videtur? Porrò, quo ſenſu ſit eis vſus, ex aliquot Canonibus qui præceſſerunt in ea diſtinctione, facilè quiuis perſpexerit, qui non de aliis, quàm de ſacrificantibus loqui videntur. Itaque gloſſator de conficiente etiam ea vult intelligi. Ad eundem modum & Thomas Aquinas, & Archidiaconus explicans illa verba ab integris arceantur, vt aut ambo accipiant, inquit, aut abſtineant à celebratione Miſſæ vt neutrum cõficiatur. Nihil igitur his Gratiani verbis adiuuantur qui per ea ſibi calicem conceſſum eſſe putant. Vtinam autem apud iſtos Gelaſii valeret auctoritas, nulla nunc de Sacramẽti ſpeciebus eſſet altercatio. HAR. Qui nam iſtud? ARA. Magnus fuit hic vir, ò Harpage, & omni laude dignus: qui cùm ad Epiſcopos Dardaniæ quandoque ſcripſiſſet, his verbis vſus eſſe legitur. Patres noſtri, Catholici videlicet, docti Pontifices, in vnaquaque hæreſi quolibet tempore ſuſcitata quidquid pro fide, pro veritate, pro communione Catholica atque Apoſtolica ſecundum ſcripturarum tramitem, prædicationemq; maiorum facta ſemel congregatione ſanxerunt, inconuulſum deinceps voluerunt, firmumque conſtare, nec in eadem hac cauſa, denuò quæ præfixa fuerunt, retractari, qualibet recenti præſumptione permiſerunt, ſapientiſſimè prouidentes, quoniam ſi decreta ſalubriter cuiquam liceret retractare, nullum contra ſingulos quoſque errores, ſtabile perſiſteret Eccleſiæ conſtitutum, ac ſemper iiſdem furoribus recidiuis, omnis integra definitio turbaretur. Hęc Gelaſii ſententia ſi quod meritò debet põdus apud omnes haberet, putáſne futurum vt vel auderet quiſquam, ea quæ ſalubriter in Conſtantienſi & Baſilienſi Concilio decreta ſunt, auctoritate ſua priuata retractare, vel ſi quis auſus eſſet, pii cuiuſquam aures ei paterẽt? HAR. Revera ſi quòd habere debet pondus auctoritas Gelaſii, per eũ id facere nemini liceret. ARA. Atqui ſi Gelaſii valere nolunt auctoritatem in re non maximi momenti, nimirum in vſu ſpecierum Sacramenti Euchariſtiæ, ex quibus non eſt ſalus, cur non ibi potiùs valere velle deberent, vbi totius Eccleſiæ ſalus & trãquillitas agitur? quæ certè in eo conſiſtere videtur, vt quę ſunt de cõſenſu omniũ conſtituta, ea nõ modò cõuellere aut labefactare, ſed ne in dubium quidem reuocare priuato cuiquam liceat. Quis enim non videt, quæ ſit ex eo rerum & diuinarum & humanarum confuſio ſequutura, ſi cuiuis arbitratu ſuo, ſecùs aliquid de his, quę in Conciliis conſtituta ſunt, decernere fas fuerit? Quid fide noſtra incertius? quid inſtitutis mutabilibus? quid Eccleſiæ ſtatu futurum eſt perturbatius? quis quærendi, quis dubitandi finis erit expectãdus? HAR. Non poſſum quin tibi vera dicenti aſſentiar, ſed obſecro te, damnarúntne iſta duo Concilia vſũ vtriuſq; ſpeciei? ARA. Minimè gentium, ſed aliquot ante ſæculis receptum alterius tantùm ſpeciei vſum approbarunt, neque temerè mutandum eſſe decreuerunt. Nihil eſt in vtroque noui conſtitutum, ſed quod moribus in vniuerſa Eccleſia multo fuit antè receptum, id habendum eſſe pro lege decretum eſt, quam non liceret reprobare, aut ſine Eccleſię auctoritate pro libito mutare. HAR. Atqui ego putabã inter dãnatos Ioannis Hus articulos, etiam hunc fuiſſe, quòd ſub vtraq; ſpecie communicandos eſſe laicos cenſuerit. ARA. Erras Harpage. Nihil eius in actis Concilii Conſtantienſis reperitur. Alii fuerunt errores pernicioſi, de quibus meritò damnatus eſt Ioannes Hus, quorũ aliquos etſi defendere conantur, qui ſeipſos hoc æuo noſtro ſegregauerunt, nonnullos tamen iure fuiſſe damnatos, inficias ire non audent. Fuit Ioannes Hus VVicleffi ſectator, & eius impios errores tuebatur, itaq; iuſta in eum damnationis lata eſt ſententia. Verùm cùm ei multa alia legamus obiecta fuiſſe, de ſpeciebus Euchariſtiæ Sacramẽti nullum eſſe verbum factũ reperimus. Quin etiam narrat Aeneas Siluius, quoad ſuperſtes erat Ioã. Hus, nondum errorem illum de Sacramento altaris irrepſiſſe. Nouã autẽ hanc peſtẽ attuliſſe Petrum Dreſdensẽ, qui cùm Valdenſi lepra eſſet infectus, patria pulſus, Pragam venit, perſuaſitq; Iacobello cuidam, qui fuerat ibidẽ à ſacris concionibus, producto Euangelii loco: Niſi mãducaueritis carnẽ filii hominis, & biberitis eius ſãguinẽ, nõ habebitis vitã in vobis: erratũ fuiſſe grauiter ab Eccleſia Catholica, quæ ſpeciei vnius tãtũ cõmunione laicos eſſe cõtentos iuſſiſſet. Hunc itaq;

Ser. de Quadrag.

Ad ſolos Sacerdotes pertinet ſub vtraque ſpecie panis & vini vti Euchariſtiæ Sacramento.

De conſecra. diſt. 2. ca. Cõperimus.

Lib. Decretorum à quo ſcriptus.

In 4. ſententiarũ diſt. 11. q. art 2. Et parte. 3. quæſ. 81. art. 12.

Gelaſius Papa, vir inſignis.

Si cuilibet pro voto liceret Patrum ſancita reſcindere, nullum ſtabile perſiſteret Eccleſiæ conſtitutum.

Rerum & diuinarum & humanarũ confuſio, ex conuulſione Eccleſiæ decretorum.

Concilium Conſtantienſe & Baſilienſe nihil noui cõſtituerunt.

Ioan. Hus ſectator VVicleff.

In hiſtoria Boemica cap. 35.
Petri Dreſdenſis hæreſis.

Iacobelli peruerſũ dogma.

Iacobellum primum fuiſſe qui publicè populum admoneret, ne deinceps communionem calicis, ſine quo ſaluari nemo poſſet, quoquo pacto negligeret: Cui ſtatim aſſenſi ſunt omnes hæretici, non mediocri geſtientes lætitia, quòd articulum in Euangelica lege fundatum inueniſſent, per quem Romana ſedes vel ignorantiæ vel nequitiæ argui poſſet: Neq; ſolus id Pius ille Pontifex, fatentur idem etiam impii Picardi, quorum in Apologia ſua confeſſionis hæc verba ſunt. Atq; hic eſt Iacobellus ille, qui primus vtriuſq; ſpeciei communionem in Boëmia exorſus eſt, iam tum Huſſo ad Concilium Conſtantienſe accerſito. Ex quibus verbis facilè cuiuis liquere poteſt, quòd ſicut in Polonia nunquam, ſic nec in Boëmia quiſquam ante Iacobellũ vtriuſque ſpeciei communione laicus ſit vſus vnquam. HAR. Mihi verò pergratum eſt hęc ex te cognouiſſe, ſimul & illud intellexiſſe, quòd multis ante ſeculis quàm Conſtantię Concilium fuit celebratum, vtriuſq; ſpeciei mutatus, & alterius tantum vſus eſt receptus. Verùm quo tempore id factum eſſe putas? ARA. Non habeo quod pro certo poſſim affirmare. Sed ex quo tempore Germaniæ pars, quæ nobis eſt vicinior, Chriſti recepit Euangelium, ex eo vſus vtriuſq; ſpeciei tacito quodam conſenſu totius Eccleſiæ Catholicæ fuiſſe videtur abrogatus. HAR. Poteſne docere qua ex cauſa? ARA. Quamuis in genere cauſæ aliæ nonnullæ proferantur, tamen cur ſub id potiſſimùm tempus à calice viſum fuerit abſtinere, coniectura magis aſſequi licet, quàm de eo certum aliquid affirmare. Cùm enim ea pars orbis Chriſtiani, quę vergit ad Septentrionem, paulatim Chriſtum agnoſcere, & ad eius ſe corpus aggregare cœpiſſet, quoniã in ea vini penuria laborabatur (ſcimus enim quòd ne nunc quidem pleriſq; in locis vineæ colũtur in parte Germaniæ citeriore) ne qua eſſet in eius Sacramẽti vſu inæqualitas, ſi duplici diuites, altera tantùm ſpecie pauperes vterentur, exiſtimatum eſt ad Chriſtianam charitatem pertinere, vt æqualiter omnes alteram tantum, nimirùm panis ſpeciem ſumerent. Cæterę verò nationes, quę vino abundabant, tantò minùs grauatè fecerũt, vt à calice ſibi temperarẽt, quòd metuebant ſi qua fuiſſet ritus diuerſitas animaduerſa in eo ſacramento, per quod admirabili quadam ratione coniungimur, conſociamur, & vnum Chriſti corpus omnes efficimur, ne quam ea res non magis animorum quàm opinionum quoq; diſiunctionem pareret, præſertim apud rudem adhuc populũ, nec dum ſatis fidei myſteriis imbutum. Itaq; quò plures ex hac orbis parte, in qua nunc degimus, Euangelium Chriſti receperunt, hoc magis alterius tantum ſpeciei vſus increbuit. HAR. At ego me quoſdam videre memini, qui quod à te dictum nunc eſt, id cachinno proſequuntur. ARA. Facilè crediderim. Etenim hoc noſtro ſeculo, multos reperire licet, quibus quæ ſumma cum veneratione maiores noſtri coluerunt, ea ridicula prorſus eſſe videntur. Sed ſunt hi procul dubiò ex eorum numero, qui cùm habere ſe putent ſcientiam, quæ inflat, charitate, quæ ædificat, ſunt deſtituti cuius cùm ne micam quidem habeant, nihil mirum eſt, ſi quæ ſit vis illius, ignorant. Hæc eſt quæ nihil magis quàm ſchiſmata deteſtatur, quæ haud aliter quàm pullos gallina ſub alas ſuas pios omnes congregare ſtudet ſub vno paſtore Chriſto. Huius itaq; vi adacti maiores noſtri, diligenter ſibi cauendum eſſe putauerunt, ne quod Sacramentum eſt vnitatis, id cauſa fieret alicuius diuiſionis & diſſidii, quod non ita facilè licuiſſet effugere, ſi qua fuiſſet inter Neophitos & inter eos, qui multò ante Chriſtum agnouerunt in tanti Sacramenti communione diuerſitas. Cæterùm qui rident hæc verba noſtra, quid hi dicerent ſi audirent Albertum in Germania natum, neq; ſine cauſa Magnum appellatum, ante annos propè trecentos in ſuo de miſſa tractatu dicentem, quòd in terris vbi non habetur vinum, expediret vt diſpenſaretur, quod corpus Chriſti ſine calice conficere poſſent, corpus enim non eſt ſine ſanguine, anima & Deitate. Sic ille non ſumendi tantùm laicis, verum & conficiendi Sacerdotibus ſub altera tantùm ſpecie Sacramẽtũ Euchariſtię poteſtatẽ eſſe permittendã cenſuit, in his terris vbi vini penuria laboraretur. Quæ tamẽ ipſius ſententia, quoniam apertè cũ ſcriptura pugnare viſa eſt, ab Eccleſia recepta non eſt. HAR. Mihi verò tua iſta coniectura probabilis eſſe videtur, verùm dic amabò, damnatú ne eſt in aliquo Concilio calicis vſus? ARA. Iam dixi: Verùm quo certiùs rem omnem agnoſcas, verba Decreti vtriuſq; Concilii proferam. In Conſtantienſi Concilio pronunciatum eſt his verbis: In nomine ſanctæ & indiuiduæ Trinitatis: Patris & Filii & Spiritus ſancti. Cùm in nonnullis mundi partibus quidam temerariè aſſerere præſumant, populum Chriſtianum debere Sacramentum Euchariſtiæ ſub vtraq; ſpecie panis & vini ſuſcipere: & nõ ſolum ſub ſpecie panis, ſed etiam ſub ſpecie vini populum laicum paſſim communicent etiam poſt cœnam, vel aliàs non ieiuni, & communicandum eſſe pertinaciter aſſerant contra laudabilem Eccleſiæ conſuetudinem rationabiliter approbatam, quam tanquam ſacrilegam damnabiliter reprobare conãtur: hinc eſt, quòd hoc pręſens Concilium ſacrum generale, Conſtantienſe in Spiritu ſancto legitimè congregatum, aduerſus hunc errorem ſaluti fidelium prouidere ſatagens, matura plurium Doctorum, tam diuini quàm humani iuris deliberatione pręhabita, declarat, decernit, & definit, quòd licèt Chriſtus poſt cœnam inſtituerit, & ſuis Diſcipulis adminiſtrauerit, ſub vtraq; ſpecie panis & vini hoc venerabile Sacramentum, tamen hoc nõ obſtante, ſacrorum Canonũ auctoritas laudabilis, & approbata conſuetudo Eccleſiæ ſeruauit & ſeruat, quòd huiuſmodi Sacramentum, non debet confici poſt cœnam, neq; à fidelibus recipi non ieiunis, niſi in caſu infirmitatis aut alterius neceſſitatis à iure vel Eccleſia conceſſo, vel admiſſo. Et ſicut hæc conſuetudo ad euitãda aliqua pericula & ſcandala, eſt rationabiliter introducta, quòd licèt in primitiua Eccleſia huiuſmodi Sacramentum reciperetur à fidelibus ſub vtraque ſpecie, poſteà à conficientibus, ſub vtraque, & à laicis tantummodo ſub ſpecie panis ſuſcipiatur. Cùm firmiſſimè credẽdum ſit & nullatenus dubitandum, integrum Chriſti corpus & ſanguinem, tam ſub ſpecie panis quàm ſub ſpecie vini veraciter contineri. Vnde cum huiuſmodi cõſuetudo, ab Eccleſia & ſãctis Patribus rationabiliter introducta & diutiſſimè obſeruata ſit, habẽda eſt pro lege, quam non licet reprobare, aut ſine Eccleſiæ auctoritate pro libito mutare. Quapropter dicere quòd hanc conſuetudinem aut legem obſeruare ſit ſacrilegum aut illicitum, cenſeri debet erroneum & pertinaciter aſſerentes oppoſitum præmiſſorũ, tanquàm hęretici arcendi ſunt, & grauiter puniendi per dio-

Impii Picardi.

Quando conſuetudo ſumendi vtramque ſpeciem in Sacramento Euchariſtiæ ab Eccleſia Catholica abrogata fuerit.

Euchariſtiæ Sacramenti efficacia.

Quidam hoc ſeculo ſcientia inflati, omnia rident quæ noſtri maiores coluerunt.
Matt 23.

Albert. Magn.

Seſſio 13.

Cenſura Concilii Conſtantienſis ſuper Euchariſtiæ Sacramento.

Poſt cœnam non communicandum, niſi infirmitatis aut alterius neceſſitatis cauſa.

Conſuetudo Eccleſiæ pro lege habenda.

cesanos

ceſanos locorum ſiue officiales eorum, aut inquiſitores hæreticæ prauitatis in regnis ſeu prouinciis, in quibus contra Decretum hoc aliquid fuerit forſitan attentatū aut præſumptum, iuxta Canonicas & legitimas ſanctiones, in fauorem Catholicæ fidei contra hęreticos & eorum fautores ſalubriter adinuentas. Hæc ſunt verba Decreti Conſtantienſis, in quo non calicis vſum prorſus damnatum, ſed eos tanquam hæreticos vide re licet reprobatos, qui pertinaciter aſſererent, ſacrilegum & illicitum eſſe, laudabilem Eccleſię conſuetudinē obſeruare, qua neque conficiebatur Sacramentum hoc poſt cœnam, neque ſumebatur à fidelibus laicis, niſi ieiunis, & ſub ſpecie panis tantum. Porrò de vtraque ſpecie, nihil eſt in perpetuum conſtitutum, verum hoc tantùm, ne cui receptam conſuetudinem pro libito mutare liceat. Sed Baſilienſis quoque Concilii Decretum audiamus, cuius hæc verba ſunt: Vt lucidius videatur, pro declaratione Catholicæ veritatis, quid circa perceptionem ſacræ Euchariſtiæ tenendum ſit & agendum pro vtilitate & ſalute populi Chriſtiani, poſt diligentem perſcrutationem diuinarum ſcripturarum ſacrorumque Canonum & doctrinarū à ſanctis Patribus & doctoribus traditarum, in hac ſancta ſynodo longis temporibus habitam, conſideratiſque omnibus quæ pro declaratione huius rei conſideranda fuerunt, decernit & declarat eadem ſancta ſynodus, ꝙ fideles, laici ſiue clerici communicantes & non conficientes, non adſtringuntur ex præcepto Domini ad ſuſcipiendum ſub vtraque ſpecie, panis ſcilicet & vini ſacrum Euchariſtiæ Sacramentum. Sed Eccleſia quæ regitur ſpiritu veritatis ſecum manente in æternum, & cum qua Chriſtus manet vſque ad conſummationem ſeculi, ſicut ait diuina ſcriptura, ordinare habet quomodo ipſis non conficientibus miniſtretur, prout pro reuerentia ipſius Sacramenti, & ſalute fidelium viderit expedire. Siue autem ſub vna ſpecie, ſiue ſub duplici quis communicet, ſecundum ordinationem ſeu obſeruantiam Eccleſiæ, proficit dignè communicantibus ad ſalutem. Nec vllatenus ambigendum eſt, quòd nō ſub ſpecie panis caro tantùm, nec ſub ſpecie vini ſanguinis tantum, ſed ſub qualibet ſpecie eſt integrè totus Chriſtus. Laudabilis quoque conſuetudo communicandi laicum populum ſub vna ſpecie, ab Eccleſia & ſanctis Patribus rationabiliter introducta, & hactenus diutiſſimè obſeruata, & à doctoribus diuinæ legis ſacrarum ſcripturarum atque Canonum multam peritiam habentibus, iam à longæuo tempore commendata, pro lege habenda eſt, nec alicui licitum eſt eam reprobare, aut ſine auctoritate Eccleſiæ ipſam immutare. Hactenus Patres Baſileæ congregati. Vides autem & hic vſq; eo non damnari ſpeciem vtramque vt diſertis verbis ſcriptum ſit, ſiue ſub vna ſpecie, ſiue ſub duo duplici quis communicet, proficere dignè communicantibus ad ſalutem, hoc tantùm adiecto, vt ſecundum ordinationem ſeu obſeruantiam Eccleſiæ faciat, ſine cuius auctoritate, mutare conſuetudinem Eccleſię, qua laici ſub vna ſpecie tantùm communicantur, fas non ſit. HAR. Video, neque ſatis mirari poſſum hoc illum non vidiſſe, qui nos de rebus incognitis differentes, facit. Videtur is nec prius illud nec poſterius decretum hoc legiſſe vnquam. A R A. Si legiſſet, inanem hanc operam nunquam ſumpſiſſet in eo tanta cōtentione aſtruēdo, quod nunquam damnatum eſſe reperitur. H A R. Sed queruntur tamen multi cum ſub vtraque ſpecie Chriſtus hoc Sacramentum inſtituerit, eius inſtitutionem, altera tantum ſumendo violari. ARA. Non eſt violata Chriſti inſtitutio Harpage. Sicut ille conficiendum, poſt conſecrationem offerendum, oblatione facta ſumendum inſtituit, ſic & non aliter ab omnibus, qui ſacris operantur, obſeruari videmus. HAR. Ergo tu verba illa, Bibite ex hoc omnes, ad ſolos pertinere Sacerdotes exiſtimas? ARA. Non ita ad ſolos Sacerdotes pertinere cenſeo, vt illicitum laicis prorſus eſſe calicis vſum contendam, dummodo non priuata cuiuſq; libidine, ſed publica totius Eccleſiæ auctoritate vſurpetur. Verùm quod in Concilio Baſilienſi Patres decreuerunt, id indubitanter eſſe verum aſſero. Quòd fideles laici, ſiue clerici communicantes, & non conficientes, non adſtringantur ex præcepto Domini, ad ſuſcipiendum ſub vtraque ſpecie panis ſcilicet & vini ſacrū Euchariſtię Sacramentum. Itaque ſi quid eſt, in illis verbis præcepti, Bibite ex hoc omnes, quo tanquam neceſſariò ab bibendum ex calice compellantur omnes, ad ſolos id Sacerdotes pertinere dico. Non quòd aliis tanquam illicitus calicis vſus, à Chriſto fuerit prohibitus, ſed quòd quo ad laicos nullum, quo ad Sacerdotes ſacris operantes omninò præceptum eſt de calice ſumendo neceſſarium. His enim aliter fas non eſt conficere, quàm ſub vtraque ſpecie, nec aliter offerre, nec oblatione facta ſumere. HAR. Nullum igitur tu Chriſti præceptum eſſe putas de ſumendo neceſſariò calice ab omnibus etiam laicis? A R A. Nullum. Neque verò ſolus ego. Etiam hi quorum tu partis es, Lutherus, Philippus, Bucerus & alii nōnulli, mecum hac in parte vel cùm Catholica potiùs faciūt. HAR. Noli me partis alicuius eſſe dicere. Nam niſi Catholicus eſſem, nūquam ex te quę ſit Eccleſiæ Catholicę hac de re ſententia tanto ſtudio cognoſcere laborarem. Sed quid ego audio? Etenim Lutherus, Philippus, Bucerus de vſu calicis aliquid tanquam neceſſarium pręceptum eſſe negant? ARA. Negant Harpage. Sunt hæc diſerta verba Lutheri. Quamuis pulchrum quidem eſſet vtraque ſpecie Euchariſtię vti, & Chriſtus hac in re nihil tanquam neceſſarium præcepit, pręſtaret pacem & vnitatem, quam vbique Chriſtus præcepit, ſectari, quàm de ſpeciebus Sacramenti contendere. HAR. Mihi verò ſi ſcripſit hæc Lutherus, pia cumprimis & Catholico viro digna ſententia videtur. AR A. Scripſit, quin & alium libellum edidit, quem vocat Euchariſtiæ declarationē, in eo verbis iſtis vtitur. Non dixi neque conſului, neq; eſt intentio mea, vt vnus vel aliquot Epiſcopi propria auctoritate alicui incipiant vtramque ſpeciem porrigere, niſi ita conſtitueretur & mandaretur in Concilio generali. HAR. Oportuit hæc ſcripſiſſe Lutherū priuſquā eſſet ſpiritu numine afflatus. ARA. Nondū omnes illos cum Satana ſalis modios conſumpſerat, quos poſtea ſe commediſſe gloriatur. HAR. Nunquid ab eo diuerſum ſcripſit poſteà? ARA. Imò quod ex diametro, planè cum hac ſententia pugnaret. Neque enim ſibi ſicut in aliis rebus, ita & in hac vnquam conſtitit, Collegit ciuis quidam Halenſis homo laicus Gaſpar Quethamer, triginta ſex loca inter ſe pugnantia, ſuper vno duntaxat hoc articulo, qui eſt de cōmmunione Euchariſtiæ, ſub vna aut ſub vtraque ſpecie. Neque uerò propterea diuerſum ſcripſit, quod ſecùs poſteà ſentiret quàm initio ſenſerat, ſed vt odium ſuum ex-

Eos reprobos habendos qui laudabile Eccleſiæ conſuetudinē vilipendunt.

Seſſio 30.

Eccleſia regitur ſpiritu veritatis: Ioan. 14. Matt. 28.

Secundū ordinationem ſeu obſeruantiam Eccleſiæ omnia noſtra fieri debent.

Chriſti ordinationem non violari, cum altera tantū ſpecierum ſumitur à laicis.

Non illicitus calicis vſus laicis, dūmodo publica totius Eccleſiæ auctoritate vſurpatur.

Sacrificantibus nō aliter fas eſt corpus dominicum conficere, offerre, aut ſumere quàm ſub vtraq; ſpecie.

Verba Lutheri de alterutra Sacramenti Euchariſtiæ ſpecie ſumenda.

Gloriatur Lutherus cum Sathana plures ſalis modios comediſſe.

pleret. Nam cùm frater quidã eius hac de re ſententiã oppugnaſſet, in libro de captiuitate Babylonica, ſic de eo ſcripſit. Rogas fortè, quænam intemperiæ hominẽ agitẽt, aut contra quẽ ſcribat, cùm ego non damnarim vnius ſpeciei vſum, & Eccleſiæ iudicio reliquerim vtriuſq; vſum ſtatuendũ. Ac nonnullis interiectis curaturũ ſe ſcribit, vt dũ glorioſiſſimi actores de vna aliqua eius hæreſi triũphant, ipſi interim nouã moliãtur. Mox hæreſim profert, ſeq; pollicetur oſtenſurũ omnes eſſe impios, qui vtriuſq; ſpeciei cõmunionẽ laicis denegãt & poſt pauca manifeſtè indicat, ſe non ex animi ſui ſententia, ſed prouocatũ ac per vim raptũ in hac arenã deſcendere, Sic fatetur ipſe. Nõ quod ſentiret ſe ſcribere, ſed quod ira & odium peſſimi cõſultores ſuaſiſſent, quorũ vi quadã impulſus prioribus contraria ſcripſerit. Quid enim aliud ſibi volunt illa verba prouocatus: imò per viã raptus? Magna vis eſt impotẽtis irę atq; odii, cui cũ reſiſtere nõ poſſet, cõtra animi ſui ſẽtẽtiã illa ſcribere fuit coactus. Atqui certũ eſt illud, oẽs homines qui de rebus dubiis cõſultãt ab odio, miſericordia, ira vacuos eſſe debere. Et Paulus nihil ꝑ cõtẽtionẽ agi vult. Cũ itaq; per cõtẽtionẽ egerit Lutherus, cũ irę atq; odio ſuo nimio plus indulſerit: Cũ (vt ipſe fatetur) prouocatus & ꝑ vim raptus, prioribus cõtraria ſcripſerit, ꝗs dubitauerit illis potiùs eius ſcriptis fidẽ habere, vbi ſedato aĩo cauſã egit, q̃ vbi ſcripſit prouocatus & per vim raptus? cũ nihil officiat magis inueſtigãdę veritati q̃ ira, q̃ cõtẽtio, q̃ odiũ, vt nõ ſine cauſa quidã dixerit:

Impedit ira animum, ne poſsit cernere verum.

Ira & odium Lutheri in ſummum Pontificem.

Plura ſic heretica illos fuit Lutherus contra animi ſui ſententiam impotentia quadam ira atque odii.

Philip. 2.

Tit 3.

Iac. 3.

Cato.

M. Lutheri inſide inconſtantia, & contrarietas.

Ac vide quò tandẽ illius furor ſit progreſſus. Qui priùs in Cõcilio ſtatui cupiebat, vt ſub vtraq; ſpecie Sacramentũ Euchariſtię ſumere liceret, is poſteaꝗ plus q̃ ſalis modiũ cũ Satana comedit, auſus eſt in hæc verba prorũpere. Si quo caſu Conciliũ ſtatueret, minimè omniũ nos vellemus vtraq; ſpecie potiri, imò tũc primũ in deſpectũ Concilii vellemus, aut vna, aut neutra, & nequaquã vtraq; potiri, & eos planè anathema habere, quicunq; talis Concilii auctoritate potirẽtur vtraq;. Potuítne dici quicquã aut arrogãtius, aut his, quæ priùs ab eo ſcripta fuẽre magis cõtrariũ? HAR. Poſterioribus aiunt melioribus. Itaque ſi quid anteà fuit ab eo minus cõſideratè ſcriptũ, id ſi poſteà correxit, quis eſt, qui hoc ei crimini rectè dare queat? Sed nec arrogãtiæ meritò poteſt accuſari, qui vt pluris fieret, quod ab hominibus, q̃ quod ab ipſo Deo foret inſtitutũ, ferendũ eſſe non putauit. ARA. Atqui quod ita Sacramẽtũ hoc à Chriſto ſit inſtitutum, vt ab omnibus etiã laicis neceſſariò ſub vtraq; ſpecie ſumi debeat, id cũ ipſe paulò antè negauit, tũ negat etiã nũc vniuerſa Catholica Eccleſia, quæ non vſum, ſed neceſſitatẽ vſus vtriuſq; ſpeciei condẽnaſſe videtur. Quũ igitur certũ ſit, nihil Chriſtũ hac de re taꝗ neceſſariũ præcepiſſe, quid eſt, quod adeò quiritatur incircũciſus iſte Philiſtęus? Verùm intellexit is proculdubiò nihil referre, alterãne tantùm an vtraq; ſpecie Sacramenti potiaris, & eſſe de eo quod in hac parte magis expediat, liberã penes Eccleſiã ſtatuendi poteſtatẽ. Quoniã autẽ illius iudicio ſe damnatũ hæreſeos eſſe videbat, omni ope contẽdit & elaborauit, vt illius auctoritatẽ q̃ poſſet maximè labefactaret, & eã deſpicatiſſimã apud omnes redderet, ſimul hominibus perſuaderet inflatis ſenſu carnis ſuæ, totius orbis iudicio, ſuũ vnius iudiciũ anteponerent, vt quod ipſe diceret, ſpiritũ eſſe vitæ crederent, quod auctoritas Eccleſiæ tradidit, quod populus Chriſtianus amplexus eſt, id exitiabile Satanæ venenũ eſſe perſuaſũ haberent. Itaq; longè diuerſum ſpectauit pro ſua libidine mutãs, in huius Sacramenti cõmunione receptã Eccleſiæ cõſuetudinẽ ab eo quod in eius inſtitutione ſpectauit Chriſtus. Quid enim hic aliud, q̃ quod ab Aug. ſcriptũ eſt myſteriũ pacis & vnitatis in hac menſa conſecrauit? Contrà, quid aliud Lutherus, q̃ cuius rei myſteriũ Sacramentũ hoc eſſe Chriſtus voluit, pacẽ & vnitatẽ vt rũperet, vt q̃ plurimos à Chriſti corpore ſancta Eccleſia ſegregaret, in ſacramenti huius ritu mutando laborauit? Non ignorauit ille nihil ad ſalutẽ referre ſub vna quis an ſub vtraque ſpecie Sacramentũ hoc ſumeret, modò ſecundũ ordinationẽ & obſeruantiam Eccleſię id faceret: ſed quoniã erat ex eorũ numero, de quibus aliquãdo Paulus prædixit. Scio, quòd intrabunt poſt diſceſſionẽ meã lupi rapaces in vos, non parcentes gregi: & ex vobis exurgent viri loquentes peruerſa, vt abducãt diſcipulos poſt ſe: hæc illi præ cæteris via viſa eſt cõmodior qua poſſet abducere diſcipulos poſt ſe, ſi tragica quadam vociferatione perſuadere credulis potuiſſet inſtitutionẽ Chriſti violatã, cũtra præceptũ eius ventũ eſſe, dũ effuſus Chriſti ſanguis ſublato calice laicis eſt ademptus. Hoc & nihil aliud ab eo quæſitum eſſe, dũ tanta contentione receptã Eccleſię conſuetudinẽ oppugnare nititur, certius eſt, quàm vt vllus ambigendi locus eſſe queat. Quo minùs autẽ dubites Lutherum ἀδιάφορον ſemper iudicaſſe, altera quis an vtraq, Sacramẽti ſpecie vteretur, etiã diſcipulus eius Philippus, ſicut edere ſuillã aut abſtinere à ſuilla, ſic alterutra ſigni parte vti (hãc enim quàm receptã Eccleſiæ vocẽ, ne quid habere cũ Catholicis cõmune videretur, vſurpare maluit) mediũ eſſe ſcribit. HAR. Vbi ſcribit hæc Philippus? ARA. In locis communibus. HAR. Atqui diligenter locos illius cõmunes legi, nec id vſquã ab eo ſcriptũ reperi. ARA. Nihil mirũ, quotannis enim dogmata ſua mutat, ita vt nouiſſima cũ primis multis in locis pugnare videãtur. Si legiſſes Hypotipoſes ab eo recognitas, quas ante cõplures annos ſcripſit, ibi reperiſſes. HAR. Atqui mendacii propriũ hoc eſſe volunt, ſibi non conſtare. ARA. Quid autẽ aliud niſi mendaciũ loquitur, qui de ſuo loquitur? Iſtos autẽ de ſuo loqui dubiũ non eſt, cùm ſuo nõ Eccleſiæ Catholicæ ſenſu ſcripturas interpretãtur. HAR. Quid autẽ Phillipus? Adhúcne perſtat in ſua ſentẽtia, mediũ vt id eſſe putet? ARA. Oppugnauit is quidẽ aliquot in locis vſũ alterius ſpeciei, ſed in priuatis tamẽ colloquiis & Conciliis non rarò corã ſuis diſcipulis confeſſus eſt, ꝙ ſit indifferens. Cumq; nonnulli vacillantes & in doctrinã ipſius nonnihil inclinantes ex eo quæſiſſent, nũ ſalua fide, religioneq; ſua, altera tantùm Sacramenti ſpecie vti poſſent, citra dubitationẽ vllã poſſe reſpõdit. Quòd ille reſponſum dediſſet nũquã, ſi quod ea de re tanquã neceſſariũ à Chriſto pręceptũ eſſe iudicaſſet, cùm quod à Deo præceptũ eſt, indifferẽs haberi nõ poſſit. Vis autẽ audire quid ea de re Bucerus quoq; ſenſerit? In colloquio Ratiſponẽſi, quod habitũ eſt ante annos plus minus quindecim, inter alios articulũ hũc aſſenſu ſuo cõprobauit. Ad cõtrouerſiã, quæ eſt de vna aut vtraq; ſpecie tollendã, cũprimis cõducturũ, vt ſancta Eccleſia liberã faceret poteſtatẽ, Sacramẽtũ hoc in vna vel in vtraq; ſpecie ſumẽdi. Ea tamẽ lege, vt nulli per hoc detur

Suo iudicio ſe dãnatum hæreſeos eſſe videt Lutherus. Damnanda hæreticorum perſuaſio.

Lutheri conatus.

Act. 20.

Lupi rapaces.

Philippus Melanchthon diſcipulus M. Lutheri, quotannis dogmata ſua immutat.

Ioan 8.

Quod à Deo præceptum eſt, indifferens haberi non poteſt.

Bucerus.

occaſio,

occaſio, quem vſum tanto tempore retinuit Eccleſia, temerè condẽnandi aut inuicem iudicandi. Certè qui liberum eſſe vult: ſub vna aut ſub vtraq; ſpecie Sacramentum percipere, non obſcurè videtur indicare, nihil ea de re tanquam neceſſarium à Chriſto præceptum eſſe. Sic videre licet quicunq; ſunt apud eos qui ſegregauerunt ſemetipſos aliquo iudicio prędıti, quòd hi citra dubitationem aliquam intelligunt nihil referre ſub altera quis an ſub vtraq; ſumat Euchariſtiã. Sed ſi receptũ Eccleſiæ morem acrius nonnunquam oppugnãt, faciunt id non quòd in eo retinendo peccari ſentiant, ſed quod hac via potiſſimum efficere ſe poſſe perſuaſum habent, vt homines adducant, quominùs grauatim à Chriſti corpore à ſancta Catholica Eccleſia ſe præcidant. Neque enim illud non perſpiciunt, quoad initium diſceſſionis factum non fuerit, quia ſunt alia multò duriora, à quibus piorum omnium aures abhorrent, ea nulla ratione perſuaderi à ſe poſſe, ſed quos in eius Sacramenti vſu, quod ſignum vnitatis, & vinculum charitatis eſt, à recepto Eccleſiæ more diſceſſiſſe vident, eos idoneos iudicant, quibus omnes alios grauiſſimos errores inculcent. Quamobrem hoc iacto fundamento diſceſſionis, & Sacerdotium & ſacrificium euertunt, & Deum ipſum ex hoc Sacramento tollunt, aut nullum, aut certè non incarnatum, ſed impanatum in eo Chriſtum eſſe blaſphemantes. Iam ergo quod ſit eorum Conſilium in veteri Eccleſiæ ritu tanto conatu oppugnãdo perſpicis. Proferam autem etiam Boëmi cuiuſdam teſtimonium ante centum viginti annos & ampliùs hac ipſa de re conſcriptum. Eſt is Ioannes Przybram, qui cùm ex verbis Chriſti, niſi manducaueritis carnem filii hominis, & biberitis eius ſanguinem non habetis vitam in vobis, vſum vtriuſq; ſpeciei conatus fuiſſet approbare, his tandem verbis vſus eſt. Veruntamen hîc Deum timens, & mores impios aliorum præcauens fateor, quòd quaſlibet perſonas de Eccleſia communioni fidelium ſub vtraque ſpecie repugnantes, dãnare aut hæreticare non intendo. Atqui ſi præceptum eſt Dei vt ſub vtraque ſpecie ſumatur Euchariſtia, quid eſt quòd ipſe Dei timore prohiberi ſe dicat, quominùs mores aliorum impios imitatus eos damnet qui huic communioni repugnant? Cùm certè qui contra pręceptum Dei venerit, meritò damnari debeat. Quamobrem vel huius quoque teſtimonio ἀδιάφορον eſt, altera aut vtraq; Sacramenti ſpecie vti. Vis autem vt etiam Gręcorum teſtimonia proferam, quibus planum faciam, quòd & ipſi ἀδιάφορον id eſſe indicauerunt? HAR. At vtuntur vtraque Græci. ARA. Vtuntur: quò maius pondus eorum teſtimonium habere debet. Non ignoras proculdubiò quanta fuerit inter Græcos & Latinos animorum acerbitas, quemadmodum illi à Latinorum communione ſe pręciderint, idq; propter vnam voculam ad Symbolum Conſtantinopolitanum adiectam, quos vſque eò abominabantur, quemadmodum in actis Lateranenſis Concilii ſcriptum eſſe dicitur, vt ſi quando Sacerdotes Latini ſuper eorum altaria celebraſſent, non priùs ipſi ſacrificare vellent in illis, quàm ea tanquam per hoc inquinata lauiſſent. Quin & Baptizatos à Latinis, auſu temerario rebaptizare pręſumebant. Quos itaque tanto perſequebantur odio, num eos prætermiſſuros fuiſſe putas, ſi qua in re violatæ Chriſti inſtitutionis conuincere Latinos potuiſſent, quin id ſedulò fuerint facturi, quò iuſtiorem habere cauſam poſſent eos perſequendi, & ſe ab eorũ communione ſeparandi? HAR. Veriſimile eſt, quod dicis, nihil eos intentatum relicturos fuiſſe. ARA. Atqui ſi Florentinum Concilium legeris, ante centum amplius annos habitũ, hac ſola de voce, filioq; ad Symbolum Conſtantinopolitanum adiecta, longã fuiſſe diſceptationem videbis: de Sacramenti Euchariſtiæ vſu, ne iota quidem reperies. Adeò homines illi & docti & ingenioſi, nihil ad rem pertinere putauerunt, vterentur laici calice nécne: plus adeò poſitum in eo iudicauerunt in azymóne an in fermentato pane Chriſti corpus conficeretur. Itaque de hoc fuit non nihil controuerſiæ, de ſpeciebus Sacramenti prorſus nihil: decretumq́ue eſt quod ad azymum attinet, ſicut ſuo Latinos, ſic ſuo quoque ritu Græcos rectè conficere. Quin & in Lateranenſi Concilio fuit conſtitutum, vt mores & ritus Gręcorum quantum cum Deo poſſent Latini ſuſtinerent. Adeò nullum in eo viſum eſt committi piaculum, quem vel hi vel illi ritũ obſeruarent. Cùm autem (ſicut paulò antè commemoraui) tantopere Græci cuperent à Latinis eſſe diſiuncti, ac Vatiniano quodam odio eos perſequerentur, quos etiam pro ſchiſmaticis habebant, nũquid aut ingenium illis defuiſſe putas, aut eloquentiam, qua planum omnibus facere, potuiſſent, quàm horrendum ab eis flagitium fuerit deſignatum, qui non modò non cuſtodierint quod fuit apud eos depoſitum, verumetiam verbum & inſtitutionẽ Chriſti contempſerint, & conculcauerint, qui Dei filios ab effuſo ſanguine, ſine quo non eſt remiſſio peccatorum prohibuerint, & eos à poculo quod Chriſtus ipſe bibi iuſſit, arcuerint? Nunquid non hęc & hoc genus alia tragicis verbis exaggerare potuiſſent? Et certè non deerat in illo Florentino Concilio vir inter alios doctus & eloquens Marcus Epheſius, implacabili quodam odio flagrans erga Latinos, cuius non alia in re cura conſumebatur omnis, quàm ſi qua ratione potuiſſet efficere ne conueniret inter Gręcos & Latinos, cùm ſe mori priùs paratum oſtenderet, quàm vt ei decreto ſubſcriberet, quod vnanimi ſententia Græcorum & Latinorum omnium de Spiritus ſancti proceſſione fuerat promulgatum. Cùm is videret, quo ad hunc articulum, nihil ſe poſſe proficere, nonne latiſſimum habuit campum exclamandi contra mutatum in Euchariſtiæ vſu, Chriſti inſtitutum, contra præceptum eius violatum, contra fuſum è Chriſti latere ſanguinẽ, Dei filiis ereptum, & vel hanc ſolam eſſe iuſtam cauſam diceret, quamobrem pro ſchiſmaticis & hęreticis Latini & Occidentales omnes haberentur, & ab eorum communione Græci vel euſque abſtinerent, dum ereptum laicis calicem reſtituerent? Crede mihi, nec animus illi, nec ingenium, nec verba defuiſſent, ſi quid rectè dici poſſe contra totius occidentis receptum vſum in Euchariſtiæ perceptione putaſſet. Quem ignorare non poterat, cùm paucis ante annis Conſtantienſe, & modò ſub illud ipſum tempus, Baſilienſe Concilium fuerit habitum: in quibus duobus Conciliis, quod in nullo alio factum anteà legimus, multa fuit de vſu Sacramenti huius quæſtio. Cæterùm ſicut alii Græci plerique omnes, ſic & Marcus hic Epheſius quantocunque erga Latinos odio flagrabat, nec præceptum tamen vllum de calice neceſſario ſumendo à laicis extare, nec vlla ex parte ſi ab eo abſtineretur, ventum eſſe contra Chriſti inſtitutionem intelligebat, atque ideò vel

Iacto fundamento diſceſſionis ab vnitate Eccleſiæ, quid ſuperſtruant h... .

In lib. de profeſſione fidei Catholica cap. 19.

Græcorum hæreſis de communione Sacramenti Euchariſtiæ.

Græcorum & Latinorum acerbitas Cap. 4.

Græcorum auſus temerarius.

Conci. Florentinum.

Græcorum controuerſia circa corporis Chriſti confectionem.

Marcus quidam Epheſius implacabili odio flagrans in Latinos, in concilio Florentino.

Nullum præceptum de calice neceſſario ſumendo, à laicis, nec ſi ab eo abſtineant, contra Chriſti inſtitutionem fieri.

tria verba cum Latinis hanc quidem ob cauſam commutare viſum illi non eſt. HAR. Aliquid mihi tu dicere videris, & permouit animum meū hæc oratio tua vehementer: ſed intereà tamen etiam ipſe fateri neceſſe habes clara eſſe Chriſti verba, Bibite ex hoc omnes. ARA. Fateor eſſe clara: verùm & illud clarum eſſe, tu quoque negare non potes, quòd hi omnes quibus hoc dixit Chriſtus, non fuerunt omnium Euāgeliſtarum teſtimonio qui cœnam Domini deſcribunt, niſi duodecim Apoſtoli, de quibus dicit Marcus, quòd biberunt ex eo omnes. HAR. Quid igitur inde colligis: inſtitutionem cœnæ Dominicæ ad ſolos pertinere ſacerdotes? ARA. Non hoc Harpage colligo. Verùm quod ipſe faſſus eſt nulla prouocatus ira Lutherus, quod Græci, quod qui ante centum annos ab Eccleſia Dei ſe præciderunt Boëmi fateri videntur, nihil tanquàm neceſſarium omnibus laicis à Chriſto eſſe præceptum de vtraque ſpecie Sacramenti percipienda: niſi fortè totum Chriſtianum orbem cæcutire, te verò ſolum videre putas. HAR. Quantum ego te dicentem intelligere mihi videor, indifferens eſſe cenſes alteráne an vtraq; Sacramenti ſpecie laici potiantur. ARA. Natura quidem ſua eiuſmodi eſt, vt nihil ad ſalutem adipiſcendam referat ſub vna quis an duplici ſpecie communicet: ſed poſteaquàm Eccleſiæ decretum interceſſit, quòd recepta conſuetudo hæc pro lege ſit habenda, iam indifferens eſſe deſinit: quin magno ſe ſcelere obſtringit, ſi quis venire contra legem hanc auſit. HAR. Quid habet ea res iniquitatis, ſi quis de eo quod natura ſua indifferens eſt, quod ſibi magis expedire viſum fuerit, id faciat, & in ſuo quod Paulus ait ſenſu abundet? ARA. Bernardi tibi verbis quàm meis reſpondere malo, viri tum docti, tum pij. Licèt per ſe, inquit ille, ipſa iniuncti operis qualitas innoxia ſit, adiunctę tamen auctoritatis pondus obnoxium mandato, mandatumq; peccato facit obnoxium. Simul vt enim lex aut præceptum eorum acceſſerit, qui cum poteſtate verſantur, quæ præſtarentur, nècne, nihil prius intererat: ea poſtquā iuſſa ſunt, ſine periculo non præſtari nequeunt. Verbi gratia. Rus vt colat, vt in forum eat, vt domū cuſtodiat, aut ſi quid aliud eſt eiuſdē generis, nulla diuina lege facere filius obligatur, ſed hæc ipſa tamen ſolo præcepto parentum accedente, veniunt in obligationem, vt ſi cōtumax filius eſſe perrexerit, non iā contra mortalē patrem, ſed cōtra Deū peccet immortalē, qui filios parentibus morigeros eſſe iuſſit. Quę autē præcepti, eadē & interdicti ratio. Cæterum ſi carnis noſtræ patribus tanta debetur à nobis reuerentia & obedientia, quāto maior debetur communi matri noſtræ omnium Eccleſiæ, quæ nos Deo ſeruat, quæ filios regno quos generauit, aſſignat? quātò grauioris peccati reus eſt qui cōtra præceptū illius aut interdictū venire audet? Non igitur in vſu alterius, aut vtriuſq; ſpeciei, ſed in eius præcepti tranſgreſſione peccatum eſt, quo iubemur honorare Patrem & matrē, Deum & Eccleſiam, & eius dicto audiētes eſſe. HAR. Quid ſi diuerſum pręcipiat mater ab eo quod eſt mandatum à patre? ARA. Quid ſi cœlum ruat? fieri nulla ratione poteſt vt à ſponſo ſuo Chriſto, ſponſa diſſideat Eccleſia mater noſtra. HAR. Atqui certum eſt vtramque ſpeciem Apoſtolis Chriſtum porrexiſſe. ARA. Certum: at quòd ad eundem modum omnibus alijs porrigere iuſſerit, certum non eſt. Quin illud certum eſt potiùs quòd quadraginta dies ieiunauerit, vos nihilominùs quadraginta dierum ieiunium prorſus omne ſuſtuliſtis, in eo ſolo, vt ex calice bibatis. Chriſtum vobis imitandum proponitis. Chriſtus circuncidi ſe fecit, nunc nemo circunciditur. Chriſtus pranſis hoc Sacramentum dedit, vos itidem vt Catholici non datis niſi ieiunis. Chriſtus in azymo confecit, in fermentato Græci, nec eſt, qui tria verba cum eis propterea cōmutanda putet. Chriſtus vini calicē (ſi quid Cypriano credimus) aqua miſcuit, neque niſi mixtum aqua vinum conſecrari voluit, vos nihil id ad rem pertinere putatis, nec vinum aqua miſcetis. Chriſtus cœna facta, lauit pedes diſcipulorum, vos riſu proſequimini ſi quis hoc genus cęremoniæ velit obſeruare. Atqui Bernardus lotionem hanc magnum vocat Sacramentum, quod ante eum quoque ſic appellaſſe videtur Ambroſius. Cyprianus verò, cùm Chriſtus lauit pedes Apoſtolis, hoc eum ſolenni deuotione omni tempore agendum inſtituiſſe ſcribit, quod etiā illa verba non obſcurè videtur indicare, ſi ego magiſter & Dominus laui pedes veſtros, & vos debetis alter alterius lauare pedes: exemplum enim dedi vobis, vt quemadmodum ego feci vobis, ita & vos faciatis. Nō minùs expreſſum hoc eſſe mandatū videtur de lauandis pedibus, quàm illud, bibite ex hoc omnes, & tamen tantū abeſt vt vos illud obſeruari velitis, vt ſi quis etiā pius id faciat, eū cachinno proſequendū putetis, in ſolo calicis vſu tā eſtis anxiè ſuperſtitioſi. Quàm multa autē recenſere liceret, cùm in veteri tū in noua lege pręcepta, quæ vel mutata nōnunquàm, vel non ita ſunt anxiè obſeruata? Nihil dicam de circunciſione ſublata, de Sabbato in diem Dominicum, pręter vel (quod alicui videri poſſit) contra præceptum Dei tranſlato, nec illud commemorabo: ſub lege quoque circunciſionem in deſerto, Sabbati ſanctificationem, ingruente bello fuiſſe à Machabæis intermiſſam. Nònne Moyſes ex pręcepto Domini poſuit ſerpentem æneum, cuius etiam in Euangelio fit mentio, quem poſteà fregit Ezechias? Nònne manifeſtum Dei præceptum eſt, Non occides? perfodit nihilominus Phinees duos ſimul, & occidit contra præceptum hoc, & à Deo laudatur. Saul contrà plectitur, quòd Agag Regem pinguiſſimum non occiderit. Sed ad Sacramenta noſtra veniamus. Nónne Chriſtus apertè dixit: Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos. Vos itidē, vt nos, baptizatis eos, qui non docentur, atq; adeò qui nec doceri poſſunt. At Gregorius, Nazianzenus quem Theologum Græci vocant, & ſi baptizari infantes, maximè ſi periculum immineat, non prohibet, conſilium tamen dat, vt qui ſunt extra periculum conſtituti, ſaltem triennium plus minùs expectent, vt myſticum aliquid audire & reſpondere queant, & ſi non perfectè, ſaltem ſingulariter intelligant, atque ita ſanctificent animos & corpora magno illo ſanctificationis myſterio. In qua ſententia fuit Ioannes quoque Chryſoſtomus, aut quiſquis ille fuit auctor operis imperfecti in Matthęum. Sic his quoque non poſtremi nominis Theologis viſum eſt priùs vt docerentur baptizandi, quo Chriſti pręcepto ſatisfieret, quod clariùs eſſe videtur, pro his, qui baptizandos infantes eſſe negant, quàm quod adferunt hi pro ſe, qui pro calice tantoperè pugnant. Iam verò iuſſit Chriſtus baptizare, nunquid ſeruatur id apud omnes? Quid eſt aliud baptizare, niſi immergere? At quùm alijs multis in locis, tum in patria noſtra præ-

Matt. 26. Mar. 14. 1. Cor. 11.

Nihil tanquā neceſſarium omnibus laicis a Chriſto præceptum.

Magno ſe ſcelere obſtringit, qui conſuetudini Eccleſiæ obluctatur.
Rom. 14.
De præcepto & diſpenſatione.

Si patribus carnis debetur reuerentia, multo maior debetur communi matri omnium Eccleſiæ.

Fieri non poteſt ut à ſponſo ſuo Chriſto, ſponſa diſſideat Eccleſia Mater noſtra.
Matt. 4. Luc. 4. Matt. 26. Marc. 14. Luc. 22. Ioan. 13. In ſerm. de cœna. Dom. In ſer. de Chriſmat. Lib. 3. de Sacramen. cap. 1. Ioan. 13.
Chriſti exemplum.

Multa præcepta in ueteri & noua lege mutata, uel non obſeruata.
Ioſue. 5. 1 Mac. 2. Num. 21. Ioan. 3. 4. Reg. 18. Deut. 20. Num. 25. 1. Reg. 15.

Matt. 28.

In oratione in ſanctum lauacrū

Hom. 41.
Adulti prius docendi Chriſti myſteria quàm baptizandi.
Baptizare quid.

Lib. 4. Epiſt. 7. ſertim, non merguntur infantes, verùm perfunduntur tantùm. Non defuerunt autem etiam Cypriani ſeculo, qui ſic perfuſos pro baptizatis habendos eſſe non putabant. Quos ille reprehendens, negat in vſu Sacramenti ſic eſſe gratiam externis ritibus alligatam, vt non totum credentibus, conferant diuina compendia. Sed & forma baptizandi, quam Chriſtus ipſe præſcripſit, nunquid exactè fuit ab Apoſtolis obſeruata, quos
Act. 2. non in Patris & Filij & Spiritus ſancti, ſed in ſolius Chriſti nomine baptizaſſe legimus? Si quidem Chriſti appellatio, ſicut à Baſilio ſcriptum, & ab Ambroſio videtur eſſe repetitum, totius deitatis eſt profeſſio. Quippe, quæ ſimul declarat, & Deum Patrem qui vnxit, & Filium qui vnctus eſt, & Spiritum ſanctum, qui eſt vn-
De ſpiritu ſancto. Cap. 12. Brent. in Catechiſmo ſuo. ctio. Et repertus eſt noſtro ſeculo, qui diceret quòd Chriſtus non collocauit fundamentum Baptiſmi ſui ſuper certis literis, ſyllabis & dictionibus, nec alligauit nos ad certa verba. Nõ enim inſtituit magiam, quæ ad certam verborum formam, & ritus alligata eſt. Sed inſtituit cœleſtia Sacramenta, quæ conſtant ſua ipſius ſententia & voluntate ijs vel illis verbis nobis ſignificata. Quod negat ad certam verborum formam alligare nos Chriſtum voluiſſe, putáſne, quod is ſeriò crediderit ad externum calicis vſum homines eum alligare
Act. 15. voluiſſe, quamuis eum exigere ſeriò videatur. Quòd verò viſum fuit Spiritui ſancto vt abſtinerent homines à contaminationibus ſimulachrorum, & ſuffocato, & ſanguine, nunquid vel nunc obſeruatur, vel ipſorum etiam Apoſtolorum temporibus, per omnia fuit ab omnibus obſeruatum? Prætereo nunc illa quæ minutiora videri poſſunt, quòd virum aperto, mulierem velato capite vult orare Paulus, num & hoc apud omnes in vſu eſſe videmus? HAR. Quantum ex hoc ſermone tuo colligere licet, nullum eſſe nefas putas contra Dei
1. Cor. 11. præceptũ venire. ARA. Non ita inſanio vt hoc putem. Verùm quod ante centũ & ampliùs annos à quodam viro pio & docto, cùm hoc ipſum genus argumẽti tractaret, ſcriptũ eſt, idem tu quoq; tibi dictum eſſe puta. Nullus, inquit ille, fidelis Catholicus dicit, dictum hoc Ioannis: Niſi manducaueritis, &c. vel alia mandata Chriſti non eſſe ſeruanda: ſed Chatholicus dicit, quod vniuerſalis Eccleſia melius intelligit, quæ ſunt Chriſti mãdata, & qualiter ſint ſeruãda, quàm Huſſitæ. Iamne tẽ intelligis: An vis vt exemplis etiam illuſtriorem
Dan. 5. Iacob. 5. Vualdenſes dicti vulgò Picardi. Deut. 10. Matth. 5. reddam? Profectã vnũ & alterũ exemplũ. Dictũ eſt à Chriſto: Nolite iurare. Hic dicit aliquis ex fratribus Vualdenſibus (quos vulgo Picardos vocant) eſſe Chriſti mandatum, vt ne quiſquam omnino iuret quacunque tandem ex cauſa. Reſpondebit Catholicus: Non tam eſſe mandatũ quàm conſiliũ: aut ſi mandatũ ſit, hoc eſſe mandatũ vt ne iuretur per cœlum aut terram, non autẽ vt ne iuretur per Deum, conſuetudinemq; iurandi potiùs quàm iuramentum his verbis interdictũ eſſe, præcipuè ſi quis non voluntariè, ſed neceſſitate coactus, verum iuret. Similiter: Non occides, quin ſit mandatum Dei, nemo Catholicus negabit: Sed quòd ita obſeruandũ ſit, ſicut Picardis videtur, vt etiam prẹcepto iudicis neminem ſit fas occidere, id verò negat vniuerſa Catholica Eccleſia. Ad eundem modum & illud quod à Chriſto dictum eſt: Si oculus tuus ſcandalizat te, erue eum, & proiice abs te, ſi quis ad literam intelligere velit, ſicut facere Picardos fertur, quorum etiã nonnulli oculos ſibi eruiſſe dicuntur, Catholicus & ſi Chriſti mandatum hoc eſſe non ibit inficias, ſic tamen vt Picardi volunt, intelligendũ eſſe negabit. Verùm audi Harpage, quod ſit prẹceptum Dei, neque toties illud mihi nunc deinceps obijcito. Vnicum eſt Dei præceptum, dilige. Verbum eſt abbreuiatum. Dilige, in-
In Epiſt. Ioan. Tract. 7. quit Auguſtinus, & fac quod vis. Ad hoc vnum præceptum referuntur omnia quæcunque de rebus ſiue ritibus externis conſtituta ſunt: de quibus nullum ferè præceptum eſt adeò neceſſarium, quod, ſi res poſtulat,
Notandum. non cedat aliquando charitati, quæ ſola neceſſaria eſt. Nam abſq; Sacramentis, modò ne quis ea cõtemnat, ſaluus homo fieri poteſt in neceſſitatis articulo: abſq; charitate, etiamſi millies omnia Sacramenta perceperit, ſaluus eſſe nemo poteſt, vt rectè dictum ſit à Thoma Aquinate, quòd omnium actuum humanorum re-
Opuſculo. 4. gula, lex eſt charitatis diuinæ. Quod vidit etiam Lutherus, qui cùm nondum totus in ſenſum reprobum datus fuiſſet, ijs verbis, quorum antè paulò meminimus vſus eſt: Quoniã nihil de vtraq; ſpecie tanquã neceſſa-
Verba Lutheri de vtraque ſpecie ſumenda. rium præcepit Chriſtus, præſtaret pacem & vnitatem, quam vbiq; præcepit Chriſtus, ſectari, quàm de ſpeciebus Sacramenti cõtendere. Quæ (malum) eſt, iſta tua, Harpage, religio? trepidare timore vbi timor nõ eſt? Cer-
Pſal. 13. tum eſt & indubitatum etiam illis ipſis confitentibus qui ſegregauerunt ſemetipſos, quòd nihil de vtraque ſpecie, tanquam neceſſariũ, Chriſtus præcepit: certum eſt & indubitatũ, quòd pacem & vnitatem vbiq; præ-
Matt. 23. cepit: nõnne culicem colare, camelum autem deglutire videris, qui contra id venire non audes, quod nuſquam Chriſtus præcepit, contra illud verò minimè reformidas, quid vbique tanquam neceſſarium ad ſalutem Chriſtum præcepiſſe conſtat? Contra pacem, ſine qua, ſicut Paulus ait, nemo videbit Deum, ſine vtraq;
Sine pace nemo unquam Deum viſurus eſt. ſpecie multi viderunt Deum, & videbunt: niſi fortè putas condemnatos eſſe omnes, qui ſexcentis propè annis his vixerunt, quibus Chriſti fides in Polonia recepta eſt? quorum neminẽ præterquam his paucis ſuperioribus annis vtraq; ſpecie vſum fuiſſe conſtat: ſine pace & vnitate, quam nobis diſceſſurus ex hoc mundo
Ioan. 14. Chriſtus ad Patrem ſuum cœleſtem quaſi teſtamẽto legauit, neque vidit neq; videbit Deum quiſquam. Sed quò magis tibi ſatisfieri queat, paulò diligentius Chriſti verba, quibus nos vrges, excutiamus. Si, cùm dixit
Bibite ex hoc calice omnes, quomodo eſt accipiendum. Chriſtus, Bibite ex hoc omnes, præter Apoſtolos, quos tũ bibere iuſſit, omnibus etiam alijs, vt ex calice biberent prẹcepit, cur vos itidem & nos infantes ab eo arcetis? cùm præſertim vſus obtinuerit Eccleſiæ primitiuæ, vt & ipſi ſacramenti huius participes fierent, ſicut apud Dionyſium & Cyprianum, & Auguſtinum, Innocentium, Zoſimum & alios videre licet? HAR. Chriſtus ipſe videtur infantes arcere, qui cœnam in ſui memoriam celebrari præcepit, vt qui memoriam Chriſti celebrare non queant, ab ea cœna excludi debeant. ARA. Quid ſi eadem hac ratione paruulorum quoque baptiſmũ Anabaptiſta conetur abrogare, & dicat:
Matt. 16. Matt. 28. Chriſtus ait: Qui crediderit & baptizatus fuerit. Euntes docete baptizãtes: quamobrẽ qui doceri nõ poſſunt vt credant, à baptiſmo excludi debent, nunquid ideò non baptizabimus infantes? ſcilicet quod vobis videtur Harpage, rectum eſt: quod Eccleſiæ videtur vniuerſæ, rectum non eſt. HAR. Obſecro te, nunquid in eo Dialogo in quo fingimur eſſe colloquuti, nõ ſatis tibi rationes omnes confutatæ videntur, quæcunq; ad ap-

probandum

probandum alterius ſpeciei vſum allatæ fuerunt? ARA. Mihi verò nequaquã: etenim quæ primo loco ſunt propoſita, doctorum iudicio nihil ad cauſam pertinere videntur, neq; enim propterea deſitum eſt ſub vtraque communicare, quòd æquè ſub vna atq; ſub vtraq; Chriſtus integer ſumitur, ſed magis hoc factum eſt, cùm ad effugienda quædam pericula, tum ad abolendum errorem Neſtorij, qui ſub ſpecie panis ſolam carnem Chriſti, ſub ſpecie vini ſolum ſanguinem eſſe credebat: cùm Eccleſiæ veritas hæc ſit, quòd ſub qualibet ſpecie totus ſit Chriſtus viuus & integer, caro, ſanguis, anima & diuinitas: & ſub ſpecie panis totus eſt Chriſtus viuus & integer, & ſub ſpecie vini non eſt tãtùm ſanguis, ſed totus Chriſtus viuus & integer. Vt igitur huic errori obuiã iretur, & mentibus fidelium rei veritas magis imprimeretur, quòd ſub qualibet ſpecie totus eſt Chriſtus dũ id nõ ſolùm verbo, ſed etiã ipſo ſigno indicaretur, viſum eſt vtile ſub vna tantùm ſpecie Sacramentũ hoc Euchariſtiæ miniſtrare. Efficatiùs enim imprimitur, quãdo cũ doctrina, quę verbis fit, ſignũ etiã cõiungitur quod ſenſu percipitur. HAR. Quòd ſi in populi communione tollitur calix, cauſa hæreſis huius, cur etiã non in presbyterorum? Certè hæretici idẽ cauillabuntur in ſacrificantibus veſci eos mortuo corpore, quod ſit ſanguinis expers, quãdoquidem illi corpore nõ contenti, ſeorſum bibant ſanguinem? ARA. Alia eſt Harpage, ratio ſacris operantium, alia eorum qui ſumunt Euchariſtiam extra ſacrificium, ſiue Sacerdotes hi ſint, ſiue laici. Illis enim ex inſtitutione Chriſti neq; conficere neq; confectũ offerre, nec oblatum ſumere Chriſti corpus licet, niſi ſub vtraq; ſpecie: vt quod faciunt, præcepti neceſſitate quadã obſtricti faciant, qua laici nõ tenentur quibus (quod ipſi etiã, qui ſe præciderunt ab eccleſia Dei) fatentur, nihil præceptũ eſt tanquã neceſſariũ de vtraq; ſpecie ſumenda. Quamobrẽ inſtitutionẽ Chriſti mutare viſum Eccleſiæ non eſt, ſed ea ſalua, prouidere voluit, vt error hic tolleretur, ſolis à calice laicis arcẽdis, quò ſic planum fieret omnibus, his præſertim qui ſeduci faciliùs poſſunt, & propterea etiã ſignis externis id genus admoneri præ cæteris neceſſe habẽt: verùm nos & viuũ Chriſti corpus cum ſanguine, anima, & diuinitate ſub ſola panis ſpecie ſumere. HAR. Si nobis hãc licẽtiam permittimus, vt propter hæreticos mutemus inſtitutionẽ Chriſti, quis tandem erit modus huius licentiæ? ſurgat hæreticus quiſpiam, qui quòd videt templa extructa ad orandũ & laudandũ Deum, dicat Deũ omni in loco laudandũ & adorandũ, an propter illum tẽpla deſeremus? An potiùs docebimus vſum legitimũ tẽplorum? Surgat item hæreticus vt olim Arrius, qui dicat Chriſtum nõ eſſe parem patri, nec potẽtia nec vlla re propter verba illa: Pater maior eſt me, an verba illa expungemus? ARA. audiuiſti iã ſemel eſt me, & iterũ quòd ſibi licentiam hãc Eccleſia non permiſit vt mutaret inſtitutionẽ Chriſti. Nam cùm inſtituerit Chriſtus, vt hoc Sacramento neceſſariò ſub vtraq; ſpecie conficientes vterentur, nihil de hac eius inſtitutione detraxit. Quos verò pari ex calice bibendi neceſſitate Chriſtus adſtrictos eſſe nõluit, eos rectè ab eo abſtinere poſſe decreuit. Neque verò faciet vnquam Eccleſia, vt propter hæreticos vel inſtitutionẽ Chriſti violet, vel vnũ ex ſcripturis apicem expungat. HAR. Quantum ex tuo ſermone colligere licet, ad ſolos Sacerdotes inſtitutionẽ cœnæ Dominicæ pertinere cenſes. ARA. Vſum Euchariſtiæ ad laicos quoque pertinere dubium non eſt: cæterùm quod inſtituit Chriſtus vt conſecrarent, vt offerrent, vt oblatũ ſumerent, ad ſolos id pertinere ſacerdotes affirmo. Quod autem ad vſum attinet extra ſacrificium: ſiue ſub vna ſpecie, ſiue ſub duplici quis cõmunicet: perinde valere me docuit Eccleſia, modò ſecundum ordinationem ſeu obſeruantiam eius id faciat. HAR. Atqui clara ſunt illa Chriſti verba dicentis: Accipite, comedite, bibite ex hoc omnes, hoc facite in meã cõmemorationem. ARA. Si clara ſunt, quid igitur cauſæ eſt quòd de eis nunc ambigimus? Certè de eo num dies nunc ſit, quandoquidẽ clarũ eſt, nemo eſt qui ambigat. Quid cauſę eſt quòd ex quo tempore Chriſti recepit Euangeliũ Polonia, nunquàm eo ſenſu, quẽ tu profers, intellecta ſint? Quid autẽ dico de Polonia? vel vnum aliquẽ profer ex quo tẽpore Chriſtus hęc verba protulit, qui ſic ea ſit interpretatus, vt eſſe de neceſſitate ſalutis diceret, omnes etiã laicos vtriuſq; ſpeciei participes fieri. Certè qui ſit Catholicus proferes neminem, cùm etiam illi ipſi, qui ſegregauerunt ſe noſtro hoc ęuo, & ſcripſerint ſenſerint vt audiuiſti contrarium. Vide autẽ ne ſit hoc extremę, minimęq; ferendę cuiuſdã arrogantiæ, ſi te ſolum videre Chriſtianũ, orbẽ autem vniuerſum tot ſeculis in tam clara ſcripturarum luce cęcutiuiſſe perſuaſum habeas. Sed obſecro te, clara tibi videntur hæc verba Chriſti? Quid autem? nũquid & illa clara nõ ſunt? Euntes docete omnes gentes baptizantes eos: Euntes in mundum vniuerſum prædicate Euangelium? Num ideò baptizare, docere, prędicare, ad omnes pertinere dicemus etiam laicos? Certè negat hoc Apoſtolus dicens: Nunquid omnes Apoſtoli? Nunquid omnes Prophetæ? Nunquid omnes Doctores? Quòd ſi verba omnia, quibus in cœnæ inſtitutione Chriſtus vſus eſt, ad omnes etiam laicos pertinent, & cõſecrabũt igitur & offerent laici. Cùm enim dicit Chriſtus, hoc facite, quid aliud dicere videtur, quàm hoc cõſecrate, hoc offerte, hoc ſumite? Conſecrabũt igitur & offerẽt omnes, & erũt æquè Sacerdotes laici, etiã pueri, & fœminæ, atq; hi qui ſe peculiariter diuino cultui mãciparunt, nec vllũ erit inter Sacerdotes & laicos diſcrimen, non ſumendi modò, verùm, & conſecrandi, & offerẽdi, & diſtribuẽdi, poteſtate cũctis nõ cõceſſa tãtùm, verũ & præcepta. HAR. Sed ſi propter hæreſim abolendã vſus vtriuſq; ſpeciei fuit aliquãdo prohibitus, quãdoquidem nullus eſt Chriſtianorũ, qui hodiè putet in Euchariſtia mortuũ corpus dari, nulla cauſa eſt cur interdictum hoc duret diutius. ARA. Mirùm eſt quod hoc Auctor dialogorum audet affirmare, cùm ab eo ipſo, cui dialogos hos dicauit ſecùs rẽ habere cognouerit. Neq; enim ignorat quanto ſtudio fuerit laboratũ proximis his annis ſuperioribus, vt hi quoq; Boëmi qui calice vtũtur, nec vllo prætereà errore alio ſunt implicati, ad vnitatẽ Eccleſiæ reduci poſſent, quibus iuxta cõuenta Concilij Baſileę habiti, permiſſus fuit calicis vſus, ea conditione adiecta, vt cõmunicaturos inſtruerent Sacerdotes, nõ ſub ſpecie panis corpus Chriſti tãtùm, nec ſub ſpecie vini ſolùm ſanguinẽ, ſed ſub qualibet ſpecie totũ & integrũ Chriſtũ cõtineri. Quam conditionem Boëmorum Sacerdotes non receperunt, quum ſcriptũ eſſe dicerent: Hoc eſt corpus meum, non additum, & ſanguis. Hic eſt ſanguis meus, non additum, & corpus. Verbis Chriſti ſicut detrahi nihil, ſic addi nihil

Hæretici id rectum eſſe quod ſibi videtur, quod vero Eccleſiæ videtur vniuerſa, non rectum putant.

Quare deſitum eſt ſub vtraque ſpecie communicare.

Eccleſiæ veritas de Sacramento Euchariſtiæ.

Signum cum doctrina coniunctum, efficaciſſimum.

Alia ratio ſacris operantium, alia eorum, qui ſumunt Euchariſtiam extra ſacrificium.

Viuum Chriſti corpus cum ſanguine, anima, & diuinitate ſub ſola panis ſpecie ſumitur.

Eccleſia non mutat inſtitutionem Chriſti in Sacramentorum vſu, ſed ordinat tantum & modo expeditiore, præſtantioriq; prouidet.

Ad ſolos Sacerdotes ſpectat.

Chriſti inſtitutio de Sacramento Euchariſtiæ.
Mar. 14.
Luc. 22.
Ioan. 13.

Nemo fidelium vnquam docuit, de neceſſitate ſalutis eſſe laicos vtriuſque ſpeciei participes fieri.

Matt. 28.
Mar. 16.

1. Cor. 12.

Hoc facite, quid ſignificat.
Ioan. 1.

Boëmorum error.

Verbis Chriſti ſicut nihil detrahere, ſic addere nihil portet.

oportere. Videntur autem tibi totum & integrum verè viuentem & viuificantem Chriſtum in Euchariſtiæ Sacramento cõfeſſi, qui corpus abſq; ſanguine ſub ſpecie panis: ſanguinẽ abſq; corpore ſub ſpecie vini contineri contẽdebant. HAR. Nequaquam. ARA. Quid autẽ Lutherus, Quamuis Boëmorũ hunc errorem aliquando grauiter impugnaſſet, nunquid ad eundem poſteà lapidẽ ipſe quoq; non offendit, vt erat in omni genere doctrinæ ſuæ Protheo mutabilior? Legat qui volet, quæ contra Miſnenſis Epiſcopi mandata ſcripſit, ibi reperiet, eũ pridem ſopitam hæreſim Neſtorianam reſuſcitaſſe.

Lutherus, Protheo mutabilior.

Noſter autẽ hic, qui nos in illo dialogo facit arbitrio ſuo de Sacramenti ſpeciebus cõtendentes, nunquid & ipſe nõ ſe Neſtorianũ apertè profitetur? Quid enim illa ſibi verba volunt, Sanguis bibi nõ poteſt niſi effundatur? Homines acuti nõ vident adimi illis ſanguinẽ effuſum? Vt etiã ſi ſumant ſanguinem, nequaquã tamen bibãt ſanguinem effuſum illum inquam, quo Chriſtus & peccata purgauit, in æternumq; conſummauit ſanctificatos, & eundẽ bibi iuſſit? Et iterum: Difficile eſt non credere, cũ ſpecie rem ademptã eſſe, hoc eſt, ſanguinẽ effuſum. Ac poſt pauca, & ſanguinẽ effudit & ſanguinẽ effuſum bibi iuſſit. Nã vt corpus voluit edendũ, ita ſanguinẽ effuſum bibendũ. De hac igitur iniuria queruntur filij Dei, ꝙ à ſanguine effuſo prohibentur.

Cuinſtam Lutheriſta cœteram la in Deum blaſphemia.
Heb. 10.

Qui toties vociferando queritur effuſum ſanguinẽ adimi laicis, qui difficilè dicit eſſe, nõ credere cũ ſpecie rem ademptã eſſe, hoc eſt, ſanguinem effuſum, nónne tibi videtur eum à corpore ſeparare, nec aliud quàm exangue mortuumq; corpus ſub ſpecie panis relinquere? HAR. Quid ego audio: An non effuſum ſanguinẽ bibimus? Nunquid falſum eſt, quod ſcriptũ à Proſpero legitur? Cùm frangitur hoſtia, cùm ſanguis de calice in ora fidelium funditur, quid aliud quàm Dominici corporis in cruce immolatio, eiuſq; ſanguinis de latere effuſio deſignatur? ARA. Rectè Proſper, modò tu rectè quod ſcribit, intelligas, certum eſt, & indubitatum in Euchariſtiæ ſacramento verum & viuum Chriſti corpus & ſanguinem realiter contineri.

Cùm frangitur hoſtia, quid hac re deſignatur.
In Euchariſtiæ ſacramento verũ & viuum Chriſti corpus continetur realiter.

Cæterùm fractio corporis & effuſio ſanguinis vera non eſt, ſed eſt quædam, vt ipſe Proſper ait, Dominici corporis in cruce immolati, & ſanguinis de latere effuſi deſignatio. Itaq; nõ frangitur, non maſticatur: non effunditur, non bibitur niſi ſpecies. Chriſtus autẽ ipſe ſub vna non minùs quàm ſub vtraq; ſpecie manet integer, nec ſumptus cõſumitur, nec vnquam vel corpus eius à ſanguine, vel ſanguis à corpore quoties fideles eũ ſumunt, ſeparatur. Chriſtus enim reſurgens à mortuis, iã non moritur, mors illi vltrà nõ dominabitur. Non ampliùs frangitur corpus eius, non ampliùs funditur ſanguis eius, qui ſemel pro nobis fuſus, ſemel pro peccatis totius mundi ſatis fecit, ut eum iterum effundi neceſſe non ſit.

Chriſtus non minus ſub vna ſpecie quàm ſub vtraque manet integer.
Rom. 6.

Craſſus hic fuit Caphernaitarum error, qui cùm carnem ſuam Chriſtus manducandam eſſe diceret, ſic intelligebant quomodo in cadauere laniatur, aut in macello venditur, non quomodo ſpiritu vegetatur. Quibus rectè Chriſtus: Caro non prodeſt quicquam: Spiritus eſt qui viuificat. Nihil eſt igitur quod aliquis de corporali manducatione ſomniet.

Capharnaitæ.
Ioan. 6.

Hæc mãducatio & bibitio partim eſt ſacramẽtalis, partim ſpiritualis. Manducatione ſacramentali ſumitur quidem verum corpus & ſanguis Chriſti, ſed non maſticantur neq; bibuntur niſi ſpecies. Cæterùm quando Chriſtum ita ſumimus vt in eo maneamus & ipſe in nobis, ea manducatio ſpiritualis eſt: de qua dicit Auguſtinus, vt quid paras dentes & ventrem? crede & manducaſti. Credere in Chriſtum, hoc eſt manducare Chriſtum, Ac niſi quis manducauerit ad hunc modum, niſi Chriſti capitis & corporis per charitatem effici membrum ſtuduerit, nihil ei proderit dentibus preſſiſſe, ſacramen taliterq; manducaſſe, quin potiùs iudicium ſibi manducat & bibit, non diiudicans corpus Domini.

Manducatio corporis & bibitio ſanguinis Chriſti partim ſacramentales partim ſpirituales.
Tract. 25. in Ioan.
1. Corinth. 11.

HAR. Oppido quàm lubens hæc audiui ex te. Sed obſecro te, ad id reſponde quod interrogaueram, nunquid non effuſus Chriſti ſanguis bibitur? ARA. Bibitur effuſus, & non effuſus. HAR. Hoc quidem ænigma eſt, Dauus ſum, non Oedipus: Explices neceſſe eſt, ſi vis vt intelligam. ARA. Si effuſum à corpore ſeparatum intelligis, à nemine ſanguis eiuſmodi bibitur. Nam qui ſemel pro nobis eſt effuſus Chriſti ſanguis, nec funditur, nec fundetur deinceps vnquam. Sin autem effuſum ſanguinem, cum intelligis, qui fuit quidem aliquando à Chriſti corpore ſeparatus, verùm ad reſurgentis Chriſti corpus redijt, ſanguinẽ hunc ſacramẽtaliter bibi dubiũ non eſt, quin poſteaquã ſemel ad corpus Chriſti reſurgẽtis redijt, ab eo ſeparari deinceps nunquã poteſt. Neq; enim exiſtimare debes, eum qui pro nobis effuſus eſt, Chriſti ſanguinem eſſe alicubi extra corpus eius.

Quomodo ſit intelligendum, quod effuſus ſanguis Chriſti bibitur.
Effuſus Chriſti ſanguis non eſt alicubi extra corpus eius.
Philip. 3.
1 Corinth 15.
Integra Chriſti, & noſtra futura reſurrectio.
Luc. 21.
4. Reg 6.

Legimus quòd reſurrectio noſtra ſit cõformis futura reſurrectioni Chriſti. Reformabit enim, ait Paulus, corpus humilitatis noſtræ, configuratũ corpori claritatis ſuæ. Quòd ſi certa fides eſt Eccleſiæ, cùm corruptibile hoc induerit incorruptionẽ, & mortale hoc induerit immortalitatẽ, futurũ vt redeat totũ id quod fuit de veritate humanæ naturæ, ita vt etiã quæ martyribus mẽbra fuerunt amputata & abſciſſa, in reſurrectione reſtituta illis iri ſcribat Auguſtinus. Cùm ſcriptum ſit quòd capillus capitis veſtri nõ peribit: quod vſq; eò verum eſſe contẽdit, vt etiã quæ comeſtæ ſunt carnes hominũ, quod famis tẽpore nonnunquã vſu veniſſe legimus, ea his quorum primitus erant redditas iri cenſeat, ab illo quippè altero tanquã mutuò ſumptas deputari, quæ ſicut æs alienũ, ei reddendę ſint, vnde ſumptę ſunt. Si de noſtris corporibus ita futurũ ſperamus, quãtò magis factũ iã de eo credere debemus, quẽ Paulus primitias vocat dormientium, Domino noſtro Ieſu Chriſto: quòd nihil ei defuerit reſurgẽti, quod ad integritatẽ corporis, humanæq; naturæ veritatẽ pertineret. Pręcipuè verò, nõ potuit, neq; poteſt vnquã illud corpus eo ſanguine deſtitutũ eſſe, per quẽ IESVS vt ſanctificaret populũ ſuũ, extra portã paſſus eſt: quo nihil vel ad ipſius CHRISTI gloriã illuſtrandã, vel ad noſtram ſpem corroborandã aptius eſſe poteſt.

1. Corinth. 15.
Corpus Chriſti nõ poteſt ſanguine deſtitutum eſſe.
Hebr. 13.

Humanitas CHRISTI, quemadmodũ à Ioanne Damaſceno ſcriptum legimus, ſalutiferam virtutem habuit, ex virtute verbi ſibi vniti. Cùm autem ſalus hęc non aliundè nobis contigerit, quàm ex profuſo pro nobis CHRISTI ſanguine, poteritne quiſquam dubitare, ſanguinem illum, qui precium eſt redemptionis noſtrę, in quo ſolo fiducia noſtra omnis nobis eſſe debet collocata, ad CHRISTI corpus reſurgentis redijſſe, ac vnitum diuinitati, cęteris humanitatis partibus adiunctum eſſe, nunquam ab eo diſiungendum? HAR. Nemo pius dubitauerit. ARAT. Quid igitur iſte ſomniat de effuſo ſanguine, quaſi denuò fundatur, cùm ex calice bibitur, cùm effuſus ille iam ſanguis non ali-

bi

bit ſit quàm in illo corpore glorificato, in quo reſurgens Chriſtus nõ amplius moritur, nec ſanguis eius fundetur ampliùs, ſed ſicut in cœlo localiter, in verbo perſonaliter, ſic ſub panis & vini ſpeciebus eſt ſacramentaliter, vt ſiue quis ſub vna, ſiue ſub vtraque ſpecie ſumat, totum CHRISTVM ſumat cum carne, ſanguine, anima, & diuinitate, cùm hæc ab inuicem ſeparari nequeant. Sed ſic plerunque ſolent, qui de ſpeciebus ſacramenti Euchariſtiæ contendunt: Nimium altercando veritas amittitur, dixit ille. Dum contendunt de his quæ videntur ſpeciebus, amittunt eum qui carnis oculis non videtur, verè ſub illis latentem, qui verè ſalus noſtra eſt, Dominum noſtrum IESVM CHRISTVM, ex vtraque ſpecie, quando ſeorſum corpus, ſeorſum dari ſanguinem imaginantur, & imprudentes in errorẽ Neſtorij prolabuntur. HAR. Quid tu ais imprudentes? nunquid non hic ipſe ſcriptor, qui nos de vtraque ſpecie facit contendentes, apertè negat panis & vini ſubſtantiam, in corporis & ſanguinis Chriſti ſubſtantiam conuerti, & cum ſuis Martinis pridem ab Eccleſia damnatum Berengarium ducem ſequutus, quem nos auctoritate ſcripturarũ adducti, Chriſtum credimus incarnatũ, eũ præter ſcripturarũ auctoritatem facit impanatum. ARA. Audiui quòd ſcripſerit de Eccleſia librũ, quàm plurimis erroribus ſcatentem, & his quidem grauibus, in eo fortaſſe hoc quod dicis, aſſerit. HAR. Et hæc & alia multa, abſurda blaſphema, impia. ARA. Nunc tu vide quorſum tandem euadãt altercationes iſtæ. Sicut altercatio de ſanctorũ inuocatione, produxit nobis Seruetianos, hoc eſt, nouos Arrianos, qui Chriſto Deo, Deiq; filio negant eundem quem Patri honorẽ habendum, dum ſolum Deum Patrem adorandum & inuocandum eſſe cenſent: ita contentio de vtraque ſpecie genuit nobis Zuinglianos qui vocantur Sacramentarij. Siquidem ab ijs initijs res progreſſa eſt, vt primùm exangue corpus manducandum, cruor potius quàm ſanguis nobis bibendus dari crederetur. Qua quidem arte cùm effeciſſet Satanas, vt huic venerabili Sacramento minus iam honoris haberetur (quis enim aut veneratione proſequendum, aut vitam ab eo putet expectandam, quod vita caret?) ſerpſit longiùs, nec ſtatim eò proſilijt, vt negaret eſſe corpus Chriſti. Sed quæ fuit olim Ioannis VVicleffi, cuius erat ſectator Ioannes Hus, pridem ab Eccleſia damnata ſententia, panem in Euchariſtia ſimul eſſe cum Chriſti corpore docuit: Progreſſus eſt mox vlteriùs, & cùm in pane corpus eſſe Chriſti concederet, non alio tamen tempore, quàm, quo ſumeretur eſſe Chriſti corpus affirmauit, vt ſi quis extra ſumptionem adoraſſet, is grauiſſimum crimen idololatriæ non effugeret. His progreſſibus ita factis, poſteaquam iſthæc ex animi ſui ſententia cedere videt, iam euertit ſimul omnia: tollit ſacerdotium, tollit ſacrificium, omnem beneficiorum Chriſti memoriam, ſempiterna quadam obliuione conatur obruere, dum hoc agit modis omnibus, ne qua ſummi illius ac immenſi beneficij quo ſemetipſum Chriſtus redemptionẽ dedit pro nobis, memoria fiat & repræſentatio. Quibus ita iuxta voluntatẽ ſuam cõfectis, tum demùm impetu facto prorumpit eò, quò, tacitus initio tendebat, vt iam apertè dicat impius, dicat inſipiens in corde ſuo, non eſt Deus. Non eſt Deus in hoc Sacramento, non eſt in eo viuum & verum corpus Chriſti, ſed merus eſt panis piſtorius, cui diuinos honores tribuere, ſcelus, eſt idololatriæ committere. HAR. Quàm bellè nobis artes Satanæ detexiſti, nunc demùm intelligo, cum tanta contentione calix exigitur, nihil aliud quæri, quàm occaſionem ab Eccleſia Catholica diſcedẽdi, atq; vt aliquod initium eius rei fieri poſſit. ARA. Rectè conijcis Harpage, ſed poſteaquam diſceſſio ſemel facta eſt, nil difficiliùs quàm finis eius inueniri poteſt. Si quis omnes noſtri temporis hæreſes conſideret accuratiùs, inde ſumpſiſſe eas videbit exordiũ. Quamobrem errant vehementer, meo quidẽ iudicio, qui putant hoc religionis diſſidium, quod apud nos per Satanæ miniſtros proximis his ſuperioribus annis excitatum eſt, hoc modo ſedari poſſe, ſi laicis calix, Presbyteris vxores permittantur. Alere hoc fuerit magis, quàm ſedare diſſidium. Quid enim eſt aliud quod hi qui ſegregauerunt ſe, votis ardentioribus expetant, quàm vt vel vna aliqua in re ab vniuerſa Eccleſia Catholica ſeparare ſe licitum ipſis eſſe queat? Hoc fundamento ſeparationis iacto, quò non eos progreſſuros putas? Arguent erroris totam Eccleſiam, ſibiq; poteſtatem eſſe datam, interpretabũtur ab eius decretis cæteris etiam in rebus diſcedendi. Quid enim impediat quò minùs æquè in alijs atque in vno hoc id eis liceat? Mentiar ſi hoc res ipſa non clamat, vbi facta eſt in huius Sacramẽti vſu ab Eccleſia Catholica ſeparatio, quàm nõ multi ſint alij errores conſequuti: Non Lutherani modò, ſed & Zuingliani, & Anabaptiſtæ, & quotquot alij ſunt hæretici, vndè niſi ab vtraq; ſpecie deſciſcẽdi ab Eccleſia ſumpſerunt initium? Nunquid autem in eo acquieuerunt? Nunquid non ſimul & ſacerdotium, & ſacrificium, & Deum ipſum poſtea ex hoc Sacramento ſuſtulerunt? Nunquid nõ & Picardi, & Seruitiani, hoc eſt, noui Arriani facti & in diuerſas alias formas mutati ſunt? Quare nihil fuerit homini Chriſtiano tutius, quàm ſicut alijs in rebus omnibus, ſic & in hac Eccleſiæ ſenſum & conſenſum ſequi: quod qui faciat, errare nulla ratione poteſt. Vociferetur aliquis ad rauim vſque: Verbum Domini, verbũ Domini: Euangelium, Euangeliũ, nihil ea re moueatur pius quilibet, ac orthodoxus, etiã ſi multa ſcripturarũ examina produci videat. Nam & ſuo tẽpore Pſeudoprophetas, minimè defuiſſe ſcribit Hieremias, qui & ipſi vociferati ſunt: Verbũ Domini: Os Domini locutum eſt: Hæc dicit Dominus: cùm tamen nec miſiſſe ſe eos, nec aliquid eiuſmodi locutum illis eſſe, per Prophetas ſuos dicat Dominus: eoſq; fures verborum ſuorũ appellat. Iam verò Phariſæi: Nunquid non ex ſcripturis Chriſtum non eſſe Prophetam: Chriſtum eſſe morte dignũ probare contendebãt? Quorũ enim hæ voces ſunt: Scrutare ſcripturas, & vide, quia Propheta è Galilæa nõ ſurgit. Et alio loco: Nos legem habemus, & ſecundum legẽ debet mori, quia filium Dei ſe fecit. Nunquid ſcripturas contra ſcripturarum auctorem Deum noſtrum non proferebãt? Nunquid non è ſcripturis Chriſtum non eſſe Deum, Deiq; filium, ſed ne Prophetam quidem, quin potiùs morte turpiſſima dignum, pronunciabant? Num autem ſtatim fuit verum, qui ſcripturas adducebant? Scripturæ quidem, quarum vtebantur teſtimonio, veræ ſunt, & à Spiritu ſancto profectæ: ſed ſenſus quem ex illis proferebant, quàm lõgiſſimè à veritate fuit remotus. Quamobrem nihil pij moueatur, ſi cũ Satana Chriſtum in deſerto tentante dicat membrum eius aliquod: ſcriptũ eſt enim, ſed ſi quis nimium obtundat ſcri-

Sanguis ad Chriſti corpus reſurgentis rediit, ac unitus eſt diuinitati.

Caro, ſanguis, anima, & diuinitas in Chriſto ab inuicem ſeparari nequeunt.

Sacramentariorum error.

Seruetiani, hoc eſt, noui Arriani.

Zuingliani ſacramentarij.

Sententia Ioannis Vuicleffi, & Ioannis Hus damnata ab Eccleſia.

Ioannis Vuicleffi impanatio.

Sacramentariorũ Catecłyſmus. Pſ. 13. & 52.

Hæreticorum quo tendat intentio.

Omnia ſibi volũt licere hæretici noſtri temporis.

Qui Eccleſiæ Catholicæ ſenſum & conſenſum ſequitur, nullo modo errare poteſt.

Hier. 23. 28. & 29.

Phariſæi ſcripturarum teſtimonio Chriſtum nõ eſſe Prophetam, & eſſe morte dignum contendebant.

Ioan. 7.

Ibidem. 19.

Munitio Satanæ hæreticus.

ptu ras, reuerenter accipere ſe reſpondeant, ac ab eo procul abeſſe, vt eis vel in minimo contradicere velint. Cæterùm vnde didicerint hanc ſcripturam eſſe canonicam, cuius apud omnes auctoritatem eſſe ſummam oporteat, inde ſe quoque didiciſſe hunc & non alium ſanum illius ſenſum eſſe, à ſancta Eccleſia Catholica. Quare, cui fidem habuerint de ſcriptura hac, quòd canonica, quodq́; ſit à Spiritu ſancto profecta teſtificanti, eidem ſe fidem habere, hunc & non alium eſſe ſcripturæ eius ſenſum aſſerenti. Ad hunc modum ſi ſe geſſerint, facilè Satanæ laqueos effugerent. Neque enim inter nos & eos qui exierunt à nobis, vlla eſt de ſcriptura controuerſia, ſed de eo tantùm agitur, vtrum in ea interpretanda ſuam aliquam propriam, aut vnius alicuius ſolitariam opinionem, an verò totius Eccleſiæ ſenſum & conſenſum ſequi oporteat. Quod poſterius quin longè ſit tutius, non arbitror eſſe quenquam tanta præditũ impudentia, qui inficias ire audeat. HAR. Nunc demũ Arator, qua de re agatur intelligo. Nihil enim ſcripturis detrahitur, vt audio, ſed ſua manet illis auctoritas integra. Cæterùm quod vnanimi omnium conſenſu, diuturnaq́; totius Eccleſiæ conſuetudine receptũ eſt & approbatum, de eo priuata ſua auctoritate ſecùs quempiam conſtituere velle nefas eſſe putatur, cùm eiuſmodi de rebus Eccleſiæ iudicium expectare ſit neceſſe, in quo acquieſcere omnes oporteat. ARA. Probè ſententiam aſſequutus es Harpage. Nam hoc etiam ſibi volunt illa & Conſtantienſis & Baſilienſis decreti verba, vbi dicitur: Quod ſine auctoritate Eccleſiæ laudabilem cõſuetudinem laicum populum ſub vna ſpecie communicandi, ne ſit alicui licitum immutare. Nunquid autem non Andabatarum more gladios in tenebris ventilaſſe videmur, cùm eſſet hæc tam inanis à nobis de ſpeciebus Euchariſtiæ Sacramenti diſputatio ſuſcepta? HAR. Nos quidem extra culpam ſumus Arator, ſed qui ſibi tam catus & prudens videtur, vt omnes præ ſe ſtupidos, bardos, & truncos iudicet, mirum eſt, hoc eum animaduertere non potuiſſe. ARA. Nihil eſt quod mireris Harpage, non ſine cauſa dixit Apoſt. Dicẽtes ſe eſſe ſapiẽtes, ſtulti facti ſunt. Sed & illud ſcitũ eſt Salomonis, vidiſtine hominẽ, qui ſapiẽs eſſe videtur, ſpes eſt de ſtulto, quàm de eius correctione multò maior. Nullos labi & errare cõtingit periculoſius, quàm qui ſic apud ſemetipſos prudẽtes ſunt, vt cæteros omnes præ ſe caudices eſſe putent. HAR. Hac quidẽ de re mihi propemodũ ab te ſatis iam factum eſt.

Nõ de ſcriptura, ſed de ſcripturæ ſenſu inter nos et hæreticos ſolùm eſt controuerſia.

In Eccleſiæ iudicio acquieſcere omnes oportet.

Rom. 1. Prouerb. 26.

DE SACERDOTVM CONIVGIO.

SED non ignoras fortaſſis, qui ſint apud nos religionis ergò motus excitati, peruenit & illud ad aures tuas proculdubio non deeſſe quoſdam, qui ſedari poſſe motus iſtos exiſtiment, ſi quorundam importunitati tria concedantur, calix laicis, Vxores ſacerdotibus, & vt vernacula lingua res diuina fiat. ARAT. Audiui hominem etiam de reliquis duobus nonnulla diſſerentem, ſic enim ille dicebat. Tantum abeſſe, ſperandum vt ſit, concordiam rebus his conceſsis eſſe coituram, vt maior etiam ſit diſcordia metuenda. HAR. Quî ſic? ARA. Nunquid ex me iam non audiuiſti, ſimul vt ſemel vna aliqua in re diſceſſum eſt ab eo, quod aut legibus conſtitutum, aut moribus Eccleſiæ totius eſt receptum, non ferè finem fuiſſe diſceſſionis inuentum: quamobrem, qui petunt iſthæc, ſibi ſeorſum ab orbe reliquo Chriſtiano concedi, nihil aliud quàm initiũ ſibi diſcedendi permitti petũt: quo cõceſſo finẽ ſibi nullum præſcribi patientur, vt maximè daretur illis, quod poſtulãt, crede mihi, quod in eo nunquã acquieſcent. Sed quid in cõuiuio quodã acciderit, in quo & ego præſens adfui, paucis tibi narrabo. Erant à quodã inuitati duo ex eorũ numero, quibus quod Catholicũ eſt nõ probatur. Cũmq́; de religione (quod peruerſo ætatis noſtræ more nunquã crebrius fit, quàm inter pocula) ſermo incidiſſet, dixit vnus qui minùs à Catholica tunc erat alienus, ſibi nihil aliud mutãdum videri de his quæ recepta ſunt, & diuturna Patrũ conſuetudine approbata, quàm vt calix cõcederetur laicis, quo ſi potiri liceret, abũdè ſibi ſatis factũ iri. Mox alius in eorũ ſcriptis qui ſegregauerũt ſemetipſos verſatus diligẽtiùs, atq́; ideò animo in prauis opinionibus magis obfirmato: Mihi verò, inquit, etiã ſi de calice bibere liceat, nequaquã erit ſatis factũ. Alia cogitabat ille proculdubiò, nimirũ de ſubuertendis aris, de tollendis imaginibus, de ſeruitute ſoli Deo debita (Græci λατρευτικὴν, Latini vocant ſacrificiũ) prorſus abrogãda, deq́; ſimilibus alijs, quæ niſi confecta vidiſſet, nunquã erat animus illius acquieturus. Si vbi duo tãtùm aderant, diſſentire viſi ſunt, nec vtriq́; ſatisfieri potuit, his quæ putantur Adiaphora concedendis: quid futurũ putas in tanta turba, quæ magna ex parte ex Lutheranis, Caluinianis ſiue Sacramẽtarijs, Seruetianis, ſiue nouis Arrianis, & (quod hæreticorũ genus nõ apud Orthodoxos modò, verùm, & apud ipſos hæreticos, ſummæ ſemper fuit abominationi) ex Picardis cõſtare videtur? Quãobrem nõ dubitãter dixerim, quòd hoc alere fuerit religionis diſſidiũ, nõ ei ſedando medicinã aliquã adferre, ſi tria illa cõcedantur, quæ ſunt à nõnullis poſtulata, quibus rectè dici poſſit: Neſcitis quid petatis. Imprudẽtes enim diuiſionẽ & ſeparationẽ quãdã petũt à Chriſti corpore, quæ eſt ſancta catholica Eccleſia, quæ nõ vno aliquo angulo cõtinetur, ſed per vniuerſum orbem Chriſtianũ eſt diffuſa. HAR. De calice multa iã dicta ſunt, nec eſt iterare neceſſe. Quẽ intelligo niſi in Cõcilio œcumenico, idq́; grauibus ex cauſis rectè laicis cõcedi nõ poſſe. Cæterũ quid eſſet in eo piaculi, ſi ſacerdotibus vxores permitterẽtur, his præſertim qui cõtinere nõ poſſunt? ARA. Nunquid eſt aliquis qui continere non poſſit? HAR. Quaſi verò tuis oculis multos ipſe nõ videas ita ventri, & his quæ ſub vẽtre ſunt deditos, vt magis pecudũ quàm hominũ vitã agere videantur. ARA. Vtinã pauciores cernere liceret: verùm hi mihi nolle magis quàm nõ poſſe videntur. HAR. Erras Arator, nõ deſunt qui velint, ſed vincũtur à carnis cõcupiſcentia. ARA. Facile eſt vincere nõ repugnãtes. Quòd ſi ſe viros præſtarẽt, poſſent proculdubiò. HAR. Fieri poteſt vt ſint nõ pauci, qui ſua vincãtur deſidia. Sed crede mihi, reperiri nõnullos, qui cùm omnia ſedulò faciãt, quæ ad frenandã libidinẽ pertinere videntur, victi nihilominus diſcedant. Scis ipſe Chriſtũ dixiſſe, non omnes capiunt verbũ hoc. ARA. Verè dixit Veritas, quid enim eo verius & certius quod nõ omnes capiunt. Sed nunquid dixit Veritas, quòd non omnes poſſunt capere? HAR. Imò hoc dixiſſe videtur. ARA. Imò

Ergo, id eſt, cauſa.

Tria quæ ſibi concedi poſtulabant hæretici in comitiis Poloniæ.

Mos peruerſus inter pocula de diuinis ſermonem habere.

Subdola cuiuſdã hæretici cogitatio.

Picardi genus hæreticorum, & Orthodoxis & ipſis etiam hæreticis maximè inuiſum. Matth. 20.

Qui dicunt ſe continere non poſſe, nolunt potius quàm non poſſint.

hoc dixiſſe non videtur. HAR. Quid ſi Chriſtus ipſe hæc verba ſic interpretatur cùm ſubdit, qui poteſt capere, capiat. ARA. Quid ſi his ipſis verbis nihil aliud ſignificare Chriſtus voluit quàm qui vult capere, capiat, cùm non ſit inuſitatum hoc dicendi genus in ſcripturis, vt poſſe pro velle accipiatur? Ac ne putes meam hanc eſſe ſolitariam opinionem, priſcorum Patrum ſententiam tibi proferam: Inter quos qui in primis celebris habetur Ioannes Chryſoſtomus, enarrans illum ſcripturæ locum. Propterea non potuerunt credere, quia dicit Elaias: Non potuerunt, hoc eſt, noluerunt. Neque te admiratio capiat. Alibi enim inquit: Qui poteſt capere, capiat. Ita nonnunquam poteſtate pro voluntate vtitur. Et iterum: Non poteſt vos mũdus odio habere: me autem odio habet. Hoc & cõmuni ſermone vſurpatum videmus, cùm quis dicit: Non poſſum aſperum hominem diligere. Vehementiã voluntatis poteſtatẽ appellans. Et iterum: Non poteſt ille fieri bonus. Et Propheta: Si mutabit Aethiops pellem ſuam, & pardus varietatem ſuam, & populus hic poterit benefacere, qui didicit mala? Non dicit, quòd impoſſibile ſit ei benè operari: ſed quia nolũt, ideo nõ poſſunt. Vides quemadmodũ Chryſoſtomus ex multis ſcripturæ locis, inter quos hunc etiam produxit, de quo nũc ſermo nobis eſt, & ex cõmuni vſu loquendi ſæpè poſſe pro velle docet accipi. Quod ante eum quoque fecit Gregorius Nazianzenus, & vtroque vetuſtior Clemens Presbyter Alexandrinus: velis, inquit, & poteris: Et libro ſequenti, poſteaquam ſtatim à principio tractauit hunc Euangelij locum, velit tantũ, inquit, quod bonum eſt petere, & aſſequetur. Nõnunquã autẽ ore quidem dicimus, nolumus peccare: cogitatio autẽ noſtra defixa eſt in peccato. Sed obſecro te, num tu fati rem eſſe putas, continere? HAR. Imò futile eſſe dico quòd tu Chriſtũ ideò nõ dixiſſe credis, non omnes poſſunt capere, ne quis fati rẽ eſſe putaret, cum ijs quæ ſequuntur verbis, eos tantũ cõtinere poſſe ſignificauerit, quibus datum eſt. ARA. Atqui quòd tu futile dicis, id homines minimè futiles, quin potiùs totius orbis Chriſtiani iudicio doctiſſimi, grauiſſimiq; monumentis literarũ conſignarunt: Verba ſunt Hieronymi, Euangelij locũ explicantis, qui quidem ſententiam ſequutus eſſe videtur Origenis: Nemo putet ſub hoc verbo, vel fatum vel fortunam introduci, quòd ij ſint virgines quibus à Deo datum ſit, aut quos quidam ad hos caſus adduxerit: ſed ijs datum eſt, qui petierunt, qui voluerũt, qui vt acciperent, laborauerunt. Omni enim petẽti dabitur, & qui quærit, inuenit, & pulſanti aperietur. Nec diuerſum ſenſiſſe videtur Ioan. Chryſ. cùm ait: Non omnes capiunt, ſed quibus datum eſt, vt ſingulare id eſſe certamen perdiſcas, non vt fortè datam neceſſitatem ſuſpiceris. Ijs enim datur qui ſpontè id eligũt. Quod ideò dixit, vt oſtenderet ſuperiore nobis auxilio eſſe opus, quod quidem omnibus paratum eſt, ſi volumus in hac luctatione ſuperiores euadere. Solitus quippè eſt quandocunq; res ardua ponitur, hoc vti modo dicendi, vt etiam quando dicebat, vobis eſt datum noſſe myſteria regni cœlorum, quòd maximè ita eſſe præſenti loco approbauit. Nam ſi datum ſolummodo ſuperiùs eſt, ac nihil penitus, qui ſe in perpetua virginitate conſeruant, conferre videntur, ſuperfluè ipſis regnum cœlorum pollicetur, ac immeritò à cæteris Eunuchis diſtinguit. Iámne igitur intelligis quorum tu ſententiam futilem voces, nimirum eorum, quorum in Eccleſia Dei ſumma ſemper fuit auctoritas. HAR. Atqui ego nullius addictus iurare in verba magiſtri, puto mihi hanc veniam concedi oportere, vt momenta rationum pluris faciã in diſputando quàm auctoritates. ARA. Inſanum caput. Quaſi vel illi momentis rationum fuerint deſtituti, quos tanquam ſumma ratione nixos orbis Chriſtianus admiratur vniuerſus, vel ſolus tu ſis qui momenta rationum adferre queas. Scilicet tu is es, qui cornicum oculos (quod eſt in prouerbio) configis. Sed quæ tandem adfers momenta rationum, quamobrem hanc doctiſſimorum virorum interpretationem reijciendam eſſe cenſeas? HAR. Quæris quaſi non ipſe videas quàm pauci ſint cœlibes, qui caſtè viuant. ARA. Quaſi verò non & ipſe videas, quàm ſint multi Matrimonio iuncti, quos coniugalis caſtitatis oblitos videre licet. HAR. Quid ergo, negas tu Dei donum eſſe continentiam? ARA. Non eorum tantum qui cœlibem vitam profeſſi, verum & eorum qui ſunt irretiti coniugio, continentiam ſiue caſtitatem eſſe Dei donum aſſero, neque magis præſtare poſſe coniuges, vt caſtitatem ſeruent coniugalem, niſi datum ſit illis, quàm continentiam cœlibes indubitanter affirmo, cùm æquè donum Dei ſit caſtitas coniugalis atque cœlibum continentia. HAR. At coniuges paratum habent incontinentiæ ſuæ remedium, quo deſtituti cœlibes eſſe videntur. ARA. At quàm multos reperire licet, quibus hoc remedium nullam adfert vtilitatem: Deinde verò tu Dei potentiæ fines præſcribis, quaſi non potuerit ille niſi vnicum hoc incontinentiæ remedium dare, ſi ad nuptias confugiatur. Quid autem? nunquid non poteſt euenire, vt coniugem ſortiatur aliquis diuturno languore marceſcentem, vt hoc ei remedio, quod tu ſolum eſſe vis, vti non liceat? Quid ſi longiore ſit ab ea locorum interuallo diſiunctus, vt corporis eius poteſtatem habere non poſſit? Quid ſi illicita quadam animoſitate continere ſe velle dicat vxor: num propterea ſtatim ad nuptiarum remedium confugiet maritus, & vna vxore ſuperſtite, ducet aliam? HAR. Hoc equidem fas non eſſe puto. ARA. Atqui negabit is ſe poſſe capere, negabit ſibi datum eſſe, vt ſit capax caſtitatis coniugalis. Et illud ex Paulo tibi occinet. Melius eſt nubere quàm vri. HAR. De ijs qui cœlibes ſunt, loquitur Paulus, non de coniugio irretitis. ARA. Atqui eadem eſt cauſa eorum qui Deo ſuam continentiam dicarunt. Habent & illi ſpõſum ſuũ Chriſtum, & eum quidem immortalem, cui quũ ſemel ſe deuouerint, fas illis non eſt vt ſui corporis poteſtatẽ cuiquã deinceps faciant: verùm eo ſe loco potius eſſe cogitare debent, quo ſunt ij coniuges, quorũ alteruter, vel diuturno morbo affectus, vel interuallo locorum abſens longiore, vel illicita quadam animoſitate continere volens, alterius corporis poteſtatem habere non poteſt. Itaq; ſicut illis eſſe nefas intelligit ad ſecundas nuptias confugere, priore vxore ſuperſtite, ſic ſibi quoq; ſine multo maiori flagitio minimè licere perſuaſum habeat, vt ſuperſtite immortali ſponſo Chriſto, cum mortali quapiã inire Matrimoniũ poſſit. Sed quũ ſciat, quòd nemo poteſt eſſe cõtinens niſi Deus det, nec illud ignorare debeat, dare illum omni petẽti: aperire omni pulſanti, ab illo ſupplex precetur, qui paratior eſt ad dandũ, quàm ſimus nos ad accipiendũ, vt auxilium ſuum impertiat.

Hom. 5. in Ioan.

Ioan. 7.

Vehementia voluntatis poteſtas dicta.

Hiere. 13.

Lib. 4. Theo.
Lib. 2 ſtr.

Continere non eſſe fati rem, ſed Dei donum.

Hier. tract. 7. in Matth.

Matth. 7.
Luc. 11
Chryſo. hom. 63 in Matth.

Matth. 11.
Mar. 14.
Luc. 8.

Hæreticis pluris momenta rationum in diſputando quam ſanctorum patrum auctoritates facere ſolent.

Continentia ſiue caſtitas omnium hominum cuiuſque ſit conditionis, Dei donum eſt.

1. Corinth. 7.

Fas non eſt iis qui ſe ſemel Chriſto ſe deuouerunt, vt cuiquam deinceps faciant ſui corporis poteſtatem.

tidem vicibus ab ea ſe præcidiſſe, quos præciſionis huius, fideiq; ſuæ tam ſæpè violatæ dura Turcarum tyrannide preſſos grauiſſimas pœnas vides expendiſſe? Scilicet quorum exitus perhorreſcimus, eorum tu nobis imitanda facta proponis? Quid autem Harpage, ſi nec apud illos licitum fuit unquam Sacerdotibus vxores ducere? quid ſi grauis auctor Epiphanius, qui fuit vnus ex Orientalibus illis Epiſcopis, negat apud eos, vnquam Sacerdoti fieri licuiſſe, niſi aut virgini, aut ei qui ſe contineret à propria vxore, aut qui ab vnis nuptijs viduitatem ſeruaſſet? Quid ſi quibus in locis eſſent reperti, qui cum his quas ante Sacerdotium vxores duxiſſent, Matrimonio copularentur, eos non iuxta Canonem, ſed iuxta mentem hominum, quæ per tempus elanguit, hoc feciſſe? Quid ſi huic eius ſententiæ & Socrates itidem Græcus, & Hieronymus noſter adſtipulantur? Itaque nec Orientalis Eccleſiæ conſuetudo pro te facere videtur, in qua æquè vt in noſtra, Sacerdotibus nuptias contrahere fas non eſt: etiamſi peruerſo magis more quorundã, quàm quòd per Canones Eccleſiaſticos, id liceat: quas ante Sacerdotiũ vxores duxerunt, cum his alicubi copulari permittantur. Et quod ab ipſis ẽt Apoſtolorum temporibus ad hæc vſque noſtra, quàm latè patuit nomen Chriſtianum, ſemper nefas eſt habitum, id tu nunc demùm, fas vt ſit, contendes? Tu ſcilicet is es, cui ſoli videre contingit quod in orbe Chriſtiano vniuerſo tot ſeculis videre potuit nemo, mille quingentis & amplius annis abſque eo Sacerdotes in Eccleſia Dei fuerunt, vt ſibi ducendas vxores exiſtimarent, quin ſe graui ſcelere ſi id feciſſent, obſtrictos iri perſuaſum habebant. Nunc demùm quando multò breuius tempus eſt, quàm fuit anteà, propter vnum & alterum impuros monachos, qui iuſiurandi quod Deo præſtiterunt immemores, hac ratione frena libidini ſuæ laxare conati ſunt, bonam Eccleſiæ legem tot ſeculorum vſu receptam & approbatam propter non bonos mores hominum abrogandam eſſe cenſebis? Atqui ex malis moribus bonæ leges procreatæ, non propter malos mores abrogandæ ſunt. HAR. Habenda eſt horum temporum ratio. Maior fuit apud priſcos hominum continentia quàm nunc ſit. ARAT. Atqui homines ijdem fuerunt, qui nunc ſunt ex eadem carne compacti, eadem infirmitate præditi. Quòd autem plures tum cõtinentes, quàm hoc æuo noſtro licuit inuenire, partim fides in cauſa fuit feruentior, partim diſciplina, qua continebantur homines in officio. Nunc & fides elanguit, & diſciplina per tuos Harpage, qui ſe neſcio cuius Euangelicę libertatis aſſertores eſſe gloriantur, ſic ſublata propemodum omnis & euerſa videtur, vt ijdem magnificè (ſi dijs placet) libertatis huius aſſertores, non vno in loco grauiter de eo querantur, quòd ſuos in officio nulla ratione continere queant: quorum nunc multò corruptiores eſſe mores quàm fuerunt ſub regno Romani Pontificis (ſic enim appellat Eccleſiam Dei, Princeps & Architectus noſtri temporis hæreſeon) ingenuè fatentur, ac decies eos Sodomitis eſſe peiores affirmant. Quin igitur hoc non potiùs contendis, & elaboras Harpage, quàm ita collapſam videre licet diſciplinam Eccleſiaſticam, vt ea reſtitui queat? Id ſi factum erit, reuiuiſcet in hominibus ilicò, quæ iam intermortua videtur, illa priſcorum integritas & continentia. Nam quibus nondum eò peruenire datum eſt, vt virtutis amore peccare odiſſe queant, vel pœnæ ſaltem formidine peccare oderint. Eſt Pauli præſcriptum de Epiſcopis & Presbyteris eligendis. Sunt Canones quibus quid fieri de his oporteat, qui quam profeſſi ſunt continentiam, eam non ſeruant, ſancitum eſt, ſeruentur præſcripta Canonum, adhibeatur delectus in Sacerdotibus ordinandis, vt ne temerè manus cuiuis imponantur, ſit aliqua iuxta ſanctiones legum Eccleſiaſticarum in earum præuaricatores animaduerſio, mox alia rerum facies apparebit, ac minus multos videbis qui tam turpem & flagitioſam vitam ducant. Idem nunc eſt Deus Harpage, qui fuit illis priſcis temporibus, nec eſt abbreuiata manus eius: æquè nunc eſt propenſus ad impertiendum omni petenti gratiam, atqui tum fuit: neque natura noſtra diuerſa eſt, minus vt poſſimus nunc carnis noſtræ motus Deo nos adiuuante, compeſcere, quàm priſci illi potuerunt. Niſi quod vt iam à me dictum eſt, & fides elanguit, & diſciplina laxata eſt. Sed quantum ex vultu tuo coniicio, videris Harpage, quædam adhuc obijcere velle. Mihi verò quoniam inclinata iam eſt dies, & reſtat nobis, vt ſcis, de eo dicendũ, quod tertio loco poſtulatum fuit. Num rectum ſit vernacula lingua rem diuinam fieri, hac quidem de re ſatis iam dictum eſſe videtur, neque eſt ꝙ de Matrimonio Sacerdotibus permittendo pluribus mecum agere velis. Extat confeſſio fidei Catholicæ Chriſtianæ de Patrum, qui fuerunt ante annos quatuor in ſynodo prouinciali Petricouienſi congregati, conſenſu ædita, ad eam te remitto, lege quę ibi ſunt ſcripta de impedimentis Matrimonij, ſi quis adhuc extat ſcrupulus, eum tibi, ſi diligenter legeris, exẽptum iri ſpero. HAR. Atqui audiui ex doctore quodam irrefragabili, minimè ſatisfactum eſſe refellendis argumentis quæ contra cœlibatum adducta ſunt. ARAT. Contentioſo nunquam ſatisfieri poteſt: quid autem impedit, quò minùs & nos ijſdem quibus Paulus olim verbis contra talem vtamur: Si quis, inquit ille, contentioſus eſſe voler, nos conſuetudinem talem non habemus, neque Eccleſia Dei. HARP. Verùm ille quum alijs rebus ſibi ſatisfactum eſſe negabat, tùm in eo maximè, quod qui ſcripſit confeſſionem illam, in qua conatus eſt argumenta refutare, quibus ille Sacerdotum cœlibatum oppugnat, cùm in alijs pleriſque refellendis multum laborauerit, integrum Ancirani Concilij Canonem (Diaconi) omiſerit in Canone Nicæna: & Canone (Quoniam) fuerit prorſus mutus. Atqui ſatis eſt, inquit ille, nos vna lege comprobaſſe noſtram ſententiam. Aut omnia à nobis adducta erant refellenda, aut nihil. Quid enim ſi vnum aliquem aut plures vincas, poſtremò ab vno vincaris, certè inter victos numeraberis? ARA. Dicere tamen aliquid videtur inuictus & irrefragabilis iſte doctor, Non de veritate cognoſcenda, ſed de victoria tantùm conſequenda ſolicitus. Nam reverà ſi quis quod probare contendit, id obtinere cupit, in primis ei neceſſarium fore videtur, quæ contra ſuam ſententiam dicuntur, ut eorum nihil non confutatum relinquat. Sed quid ſi quæ ſunt ab iſto producta, ea nihil ad rem qua de agitur, faciunt? Quid ſi leuiora ſunt quàm vt ea confutari ſit neceſſe? Deinde verò, nónne tuus iſte Doctor vehementer probat quod à Gratiano ſcriptum eſt de Synodis prouincialibus Epiſcoporum. Concilia ſunt inualida ad definiendum & conſtituendum: atque huius generis fuit hæc Ancitana Synodus

Græci quaterdecies ab orthodoxa Eccleſia ſeſe præciderunt.

Epiph. Hæreſ. 48 contra Montaniſtas, hæreſi 59.

Lib. 5. cap. 22. Hiſt. Eccleſ.

Ab Apoſtolorum temporibus ſemper nefas eſt habitum, vt Sacerdotes vxores ducerent.

Bonæ leges non propter malos hominum mores abrogandæ.

Hæretici propter libertatem ſibi inductam, decies Sodomitis peiores.

Si iam præterlapſa Eccleſiaſtica diſciplina eſſet reſtituta, omnia reuiuiſcerent.

Contentioſo nunquam ſatis fit. 1. Corinth. 11.

Ei, qui quod probare contendit, obtinere cupit, quid neceſſarium. Dyſt. 18. cap. 1.

nodus, quam non Oecumenicam, ſed vnius tantùm prouinciæ fuiſſe conſtat. Qua quidem ex cauſa nihil ad definiendum & conſtituendum auctoritatis & roboris habere potuit. Ac vt habere maximè potuerit: non ignorat Doctor iſte tuus quòd ab Auguſt. ſcriptum eſt: Concilia quæ per ſingulas regiones & prouincias fiunt, plenariorum conciliorum auctoritati quæ fiunt ex vniuerſo orbe Chriſtiano, ſine vllis ambagibus cedere. Quare cùm quæ fuerit plenarij Concilij Chalcedonenſis hac ipſa de re ſententia non ſit neſcius, quod Ancirana ſynodo ſeculis aliquot fuit poſterius: quorſum attinebat quod in vnâ aliqua prouincia fuit conſtitutum proferre, & vnam vrbem orbi vniuerſo præferre? Sed ne tergiuerſari tibi videar, profer Canonem integrum Ancirani Concilij, quem doctor iſte tuus in confeſſione omiſſum fuiſſe dicit. HAR. Verba Concilij ſunt hæc: Diaconi quicunque ordinantur ſi in ipſa ordinatione proteſtati ſunt dicentes, ſe velle habere vxores, nec poſſe ſe continere, ſi poſteà ad nuptias venerint, maneant in miniſterio, proptereà quod ijs Epiſcopus licentiam dederit. ARAT. Eſtne Canon is integer? HAR. Mihi quidem integer videtur: neque enim plus in libro doctoris illius reperio. ARAT. An non mihi quoque cum Cypriano rectè licebit exclamare? Corruptor Canonum atque interpres falſe ſuprema ponis, extrema præteris partim memor, partim ſubdolè corrumpẽs. Sicut ipſe ab Eccleſia ſciſſus es, ſic vnius capituli ſententiã ſcindis. Quin tu quæ ſequuntur ea ſimul recitas? Sequũtur autẽ hæc verba: Quicunq; ſanè tacuerint & ſuſceperint manus impoſitionem, profeſſi cõtinentiã, ſi poſtea ad nuptias peruenerint à miniſterio ceſſare debebunt. Atqui hoc eſt quod maximè facere videtur ad eã rem de qua nobis ſermo eſt inſtitutus. Nã prior Canonis pars an fuerit aliquando in vſu, quis eſt qui pro certo poſſit affirmare? Poſterius autẽ hoc & obſeruatũ fuit ſemper, & nunc etiam ſeruari videmus. HAR. Non putauit Doctor ille fuiſſe neceſſarium vt illa produceret, quæ pro ſe non facerent: Itaque priore canonis parte contentus fuit. ARA. Quid, ſi ne illa quidem cum eo facit? Nam vt illud ſilentio prætercam, quòd Canon non de Sacerdotibus, ſed de Diaconis loquitur, qui ſunt vno gradu inferiores. Certè quæ per ſe licita ſunt, ea diſpenſationis alicuius non indigere tu ipſe fatearis oportet: Quòd ſi quemadmodum tu contendis, licitum eſt Sacerdoti nuptias contrahere, cur illis tãtùm licere Canon voluit, quibus Epiſcopus licẽtiam dederit? quid opus eſt dare vbi res eſt per ſe licita? Vides igitur quemadmodum ille ipſe Canon quem tuus Doctor iſte adfert, pro ſua ſententia confirmanda contra eum magis facere videtur. HAR. Quid autẽ ad Canonem Nicænã vbi ſcribitur, quòd Nicæna Synodus volẽs corrigere hominũ vitam in Eccleſiis commorantium, poſuit leges quas Canones vocant, in quorum tractatu videbatur aliquibus introducere legem, vt Epiſcopi, Presbyteri, Subdiaconi, Diaconi, cum coniugibus, quas ante conſecrationem duxerunt, non dormirent. Surgens autem Paphnutius confeſſor contradixit, honorabiles confeſſus nuptias & caſtitatem eſſe ducens cum propria vxore concubitum. Suaſit itaque Concilio, ne talem poneret legem, grauem eſſe cauſam aſſerens quæ aut ipſis, aut eorũ coniugibus occaſio fornicationis exiſteret. ARA. Quorſum hæc adfers? Extra ſcopum iaculari mihi videris. Neque enim de eo inter nos agitur. Licueritne aliquando aut liceat etiam nunc Sacerdotibus Orientalibus, præſertim poſteaquàm ſacris initiati ſunt, vxores retinere, quas ante ſuſceptum Sacerdotium duxerint: Verùm qui iam facti ſunt Sacerdotes fueritne tempus vllum quo nuptias eis in Eccleſia Catholica contrahere liceret. Quid autem ſi cuius tu teſtimonio niteris, huius ipſius Paphnutij auctoritate docuero, etiam ipſius ſeculo Sacerdotibus vxores ducere minimè licuiſſe? Præſtat autem ex fontibus haurire, quàm ex Gratiano neſcio quæ mutila producente. Scribunt hæc quæ citat Gratianus de Paphnutio, Socrates, & Zoſomenus, vterque autem poſt ea quæ recitat Gratianus addit hoc, quod auctor fuerit Paphnutius Patribus in Concilio congregatis, vt ſecundum antiquam Eccleſiæ traditionem, qui clericatu ante nũptias potiti eſſent, eis præciperent, ne Matrimonium deinceps inirent, non autem ſeiungeretur quiſque ab ea, quam ſemel iam anteà cum laicus eſſet, duxiſſet. Vides quemadmodum etiam Paphnutij ſententia pro nobis facit, & eorum errorem confutat, qui Sacerdotibus nuptias contrahere licere volunt? Cuius autem Paphnutius meminit antiquæ traditionis, ea eſt Apoſtolorum traditio. Verba Canonis, quem conſcripſerunt hæc ſunt: Ex ijs qui cœlibes in clerum peruenerunt, iubemus vt lectores tantùm & cantores, ſi velint nuptias contrahant. Nunc tu vide, quæ ſit importunitas iſtorum hominum, qui traditionem hanc Apoſtolicam vnanimi totius orbis Chriſtiani conſenſu mille quingentis annis in Eccleſia Dei obſeruatam, nunc demum tanto ſtudio cupiunt abrogatam, cùm rectiùs multò quàm Pauli temporibus dici poteſt, Tempus breue eſt. Certum eſt enim, quòd minùs longè nunc abſit ſupremus ille dies, quàm abfuit illo tempore, quo Paulus admonebat vt etiam hi qui vxores haberent cogitantes inſtare diem illum, neglectim illas haberent perinde, quaſi non haberent, & quoad poſſent ſalua fide coniugali ab earum commercio abſtinerent, eisq; tanquam ſororibus vterentur, ſicut etiam miniſtros verbi tum feciſſe Clemens Alexandrinus teſtatur. HAR. Ego verò nihil de eo audieram, quod illud quoque ſuaſerit in Concilio Paphnutius, vt qui cœlibes in clerum peruenisſent, ij Matrimonium contrahere ne permitterẽtur. Verum illud modò ne ſepararentur à Sacerdotibus vxores. ARA. Plura ſunt alia Harpage, quæ fortè non audiuiſti. Solent enim corruptores iſti, ſicut ipſi integra fide non ſunt, ita non ſententias auctorum integras proferre. HAR. Sed obſecro te, quid ad Canonem dices (Quoniam?) quo non in perpetuum, ſed tempore oblationis ab amplexu ſuarũ coniugum Sacerdotes abſtinere præcipiuntur. ARA. Tædet me iam ineptiarum. Citat Canonem hunc Gratianus è ſexta ſynodo, quam tamen Canones edidiſſe nullos, & ſeptima ſynodus & Anaſtaſius Bibliotecarius Adriani Pontificis in ſua præfatione in octauam ſynodum teſtantur, ſed quinque pòſt annis Epiſcopi congregati Conſtantinopoli in Trullo conueniunt, vbi centũ & duo Canones æditi ſunt, inter quos etiam hic numeratur, qui tantundem ad rem facit, de qua ſermo nobis eſt inſtitutus, quantum priores illi, ita vt noua confutatione minimè videatur indigere. Tantùm enim abeſt vt ea ſynodo, quæ fuit inter ſextam & ſeptimam interiecta, permiſſum fuerit Sacerdotibus vxores ducere, vt ne ductam quidem retinere

Cyprianus de ſimplicitat. Prælat.

Quæ per ſe licita ſunt, ea diſpenſatione non egent.

Canones ſunt leges.

Lib. 1. cap. 11. Lib. 1. cap. 23. Hiſt. Eccleſ.

Can. 25.

1. Corinth. 7.

Libr. 3 ſtromatum.

Actione 6.

ſas

Can.48. *Can.6.*

fas eſſet, decretum fuerit ei, cui munus Epiſcopi delatum eſſet. Nam inter alios hic quoq; Canon legitur. Vxor eius, qui ad Epiſcopalem dignitatem promotus eſt, cómuni viri ſui conſenſu priùs ſeparata, poſtquàm in Epiſcopum ordinatus eſt ac conſecratus monaſterium ingrediatur, procul ab Epiſcopi habitatione extructum, & Epiſcopi prouidentia fruatur. Extat & alius Canon his verbis cóſcriptus. Quoniam in Apoſtolicis Canonibus dictum eſt, eorum qui non ducta vxore in clerum promouentur, ſolos lectores & cantores vxorem poſſe ducere, & nos obſeruantes decernimus, vt deinceps nulli hypodiacono vel diacono, vel presbytero poſt ſui ordinationem coniugium contrahere liceat. Si autem hæc quis facere auſus fuerit, deponatur. Quoniam autem canones Apoſtolorum, quorum auctoritate potiſſimum hæc Synodus nititur, à Clemente Petri ſucceſſore conſcripti putantur: quæ fuerit huius quoque hac de re ſententia videamus. Sic enim ille ſcribit ad Iacobũ fratrẽ Domini: Ad Dominica myſteria tales ordinentur, qui ante ordinationẽ ſuam con iuges nouerint. Quòd ſi poſt ordinationem miniſtrum altaris contigerit propriæ inuadere cubile vxoris, ſacrarij non intret limina, nec ſacrificij potitor fiat, nec altare contingat, nec ab offerentibus holocauſti oblationem ſuſcipiat, nec ad Dominici corporis portionem accedat, ſed aquam Sacerdotum porrigat manibus: oſtia foriſecus claudat, minora tantùm gerat officia. Quis autem potuit interpres eſſe melior eius canonis, quo ſancitum eſt, vt Epiſcopus, aut Presbyter, aut Diaconus vxorem ſuam prætextu religionis non abijciat: Si abijcit, ſegregetur à communione: quàm ipſe Clemẽs, qui conſcripſiſſe Canones iſtos creditur. Qui ſi hoc intelligi vult verbis his, vt etiam fraudare eos ſeinuicem non permittat, ſuiq; corporis poteſtatẽ alterutrum facere iubeat: cur ab omni Sacerdotij functione prohibet eum, qui propriæ vxoris cubile inuaſerit. Quamobrem rectè quidem Apoſtoli non debere Presbyterum, aut Epiſcopum abijcere propriam vxorem ſtatuerunt. Sed rectè etiam Hubertus ante quingentos plus minus annos, Nicetæ monachi ſcripta refellens: Omninò, inquit, confitemur, non licere Epiſcopo, Presbytero, Diacono, & Subdiacono, vxorem propriam cauſa religionis abijcere à cura ſua: ſcilicet, vt ei victum & veſtitum prouideat, non vt cum illa exinde carnaliter iaceat. Hoc eſt quod etiam in paulò ſuperiùs citato Canone dicitur, à ſancta Synodo, vxorem ab Epiſcopo ſeparatam, Epiſcopi prouidentia frui debere, ita vt eam nihilominus non abijciat, neque deſerat in ijs quæ ad victum & amictum pertinent. Sic & Epiphanius Canonem hunc intellexiſſe videtur, ſicut ſuperiùs à nobis eſt demonſtratum, ſed cùm ſatis iam refutata videantur, quæ contra Sacerdotum cœlibatum ab irrefragabili Doctore tuo ſcripta ſunt, ſi quid aliquid præterea vis, dicito. Nam hac de re nihil eſt quòd expectes vt plura verba faciam: ad confeſſionem Catholicæ fidei Chriſtianam te remitto.

Canones Apoſtolorum a Clemente Petri ſucceſſore conſcripti. Epiſt.2.

Apoſtoli ſtatuerũt nõ debere Presbyterum aut Epiſcopum reiicere propriam vxorem.

DE SACRO VERNACVLE LEGENDO. HARP.

QVandoquidem neque de calice, neque de cœlibatu Sacerdotum ſermonem fieri vis longiorem, iam ad illud veniamus, de quo nobis tertio loco diſſerendum reſtat. Cùm in ſua Paulus ad Corinth. epiſtola diſertis verbis præcipere videatur, vt vernacula cuiuſque gentis potiùs quàm peregrina lingua publicè precationes in templis fiant, quid impedit, quæſo, quò minùs huic illius præſcripto pareatur? Mihi quidem grauiter peccare videntur, qui Chriſto, quem in Paulo loqui manifeſtum eſt, non obtemperant. ARAT. Quid ſi Pauli præſcriptum hoc, magis ad prædicationes quàm ad precationes pertinere videtur? Verùm demus hoc etiam, precationes publicas eum vulgari lingua fieri voluiſſe, num ideò ſtatim peccare cenſenda eſt Eccleſia, ſi quæ fuerunt eius generis ab Apoſtolis aliquando decreta, probabilibus ex cauſis mutat. Neque enim omnia quæ ſtatuerunt Apoſtoli, hoc animo ab eis fuiſſe conſtituta credendum eſt, vt ea perpetuò ſic ab omnibus obſeruari, neque licitum eſſe vellent, Eccleſiæ prout tempus aut ratio poſtularet, ea nonnunquam variare. Iam audiſti decretum ab Apoſtolis fuiſſe, vt à ſanguine ſuffocato, & idolothytis abſtinerent, nunquid obſeruatum hoc poſteà fuit, aut nunc etiam obſeruatur? Præcipit Paulus; vt mulier velato, vir oraret aperto capite, nunquid & hoc apud omnes in vſu eſt? Temporibus Apoſtolorum cibi afferebantur in templum, & in commune fideles poſſidebant omnia: nunc ſi quis id neceſſariò ab omnibus fieri ſic oportere contenderet, alienus ab Eccleſia catholica cenſeretur. Scribit Ambroſius, quòd vt creſceret plebs & multiplicaretur, omnibus inter initia conceſſum fuit Euangelizare, & baptizare, ac ſcripturas in Eccleſia explanare. At vbi omnia loca circumplexa eſt Eccleſia, conuenticula conſtituta ſunt, & rectores, & cætera officia in Eccleſijs ordinata ſunt: vt nullus de clero auderet, qui ordinatus non eſſet, præſumere officium, quod ſciret non ſibi creditum vel conceſſum. Et cœpit alio ordine & prouidentia gubernari Eccleſia, quia ſi omnes eadem poſſent, irrationabile eſſet, ac vulgaris, atq; viliſſima res videretur. Itaque non ſtatim oportet in exemplum trahi, ſi quid ſic aut aliter fuit Apoſtolorum temporibus obſeruatum: nam fides Apoſtolorum neceſſariò nobis retinenda eſt, ſi ſalui eſſe volumus, nec minima ex parte violanda. Ritus Apoſtolorum ſi vel temporum: vel locorum, vel perſonarum ratio poſtulet, mutari non modò nefas non eſt, verumetiam expedit nonnunquam, dum modò id non alicuius priuata libidine, ſed Eccleſiæ totius publica fiat auctoritate. Vnicum eſt Chriſti præceptum, contra quod qui venerit, reus ſit criminis capitalis: Hoc eſt verbum illud abbreuiatum, Dilige: hoc ſaluo, quæ pertinent ad ritus, quando res ita poſtulat, citra tumultum Eccleſiæ mutare, nunquam eſt nefas habitum, fieri namque poteſt, vt quod expediebat illo tempore, non expediat hoc. HAR. Quid autem an non expedit nunc quoque ſicut Apoſtolorum temporibus vt intelligat populus quid precetur Sacerdos? Cùm enim Sacerdos benedixerit, qui ſuppler locum idiotæ, quomodo dicet amen, ſuper eius benedictione, quoniam quid dicat, neſcit? ARAT. Quid ſi qui minùs intelligunt, ea quæ dicuntur à Sacerdote, maiorem in eis perſæpè videre licet pietatis affectum: contrà, frigus in illis ingens, qui non verba magis quàm ſententiam quoque verborum aſſequuntur? Non omnia in intelligendo conſiſtunt. Præclarè Au-

1. Corinth.14. Vtrum precationes quæ in templis fiunt patria vernacula lingua fieri debeant vel ſecus.

Act.15.

1. Corinth.11.

Ambroſ. in epiſt. ad Epheſ.

Fides Apoſtolorũ neceſſario nobis retinenda, ſi ſalui eſſe volumus.

guſtinus

Contra Manichæi epiſtolã quam vocant fundamenti.cap 4.

guſtinus de turba ſcribit,quòd eam non intelligendi viuacitas, verùm credendi ſimplicitas tutiſſimam facit.Qui etiam alio loco:Si propter ſolos eos Chriſtus mortuus eſt, qui certa intelligentia poſſunt quæ ad fidem pertinent diſcernere,penè fruſtrà in Eccleſia laboramus. Non ergo quantum intelligas, ſed quantum credas,& quantum credendo ames,quærit Deus.Fit non rarò vt qui intelligunt, contemnant:qui non intelligunt,ampliùs admirentur,& piè magis ad ea quæ non intelligunt,afficiantur,vt non ſine cauſa Chriſtus in parabolis loquutus eſſe turbis,legatur.Quod ſi qui eo animo vel ad depromenda,vel ad audienda cantica& preces Eccleſiaſticas accedunt,vt ſuam Deo gloriam,laudem & honorem præſtare, deq; perceptis muneribus illi gratias agere,ſimul ea,quæ vel præſenti vel futuræ vitæ conductura ſint, ab eo cupiát impetrare,tam eſt Deo grata hæc in eis animorum affectio,nulla vt verborum intelligentia cum ea conferri queat:Putáſne tu pueros Hebræorum intellexiſſe quæ agerent,cùm in templo clamarent,Oſanna filio Dauid? Atqui hæc eorum quamlibet imperitorũ,pietas adeò Chriſto non ingrata accidit,adeò non eſt aſpernatus, non intelligentium laudem,vt cùm Principes Sacerdotum & Scribæ indignati dixiſſent, Audis quid iſti dicunt? non obſcurè tulerit ſe laude illorum delectari,ac iampridem à Propheta fuiſſe prædictum admonuerit: Ex ore infantium & lactentium perfeciſti laudem,qui vel ſolus ſcripturæ locus docere nos poteſt, non quòd ab eorum ſupercilio proficiſcitur, qui ſibi nihil non arrogant, ſed infantium & lactentium laudem gratam eſſe Deo, experientia magiſtra didicimus quid fructus ea res attulerit,quòd in pleriſq; locis officia diuina,in linguam vernaculam ad verbum tranſlata decantentur.Tantùm abeſt,vt acceſſerit ad pietatem aliquid plus,vt etiam diminutum eſſe videatur: vt nõn temerè fuerit ac ſit etiam nũc apud quoſdam populos moribus receptum, vt qui priuatas ad Deum preces funderent non vernacula, ſed Latina lingua tantùm, ipſam etiam Dominicam orationem & mares & fœminæ pronunciarent. HAR. Sed quis eius orationis fructus eſt, ſi quod vel precantem ſacerdotem audis,vel quid precaris, ipſe non intelligas? ARA. Pro me tibi reſpondebit vir totius orbis Chriſtiani iudicio ſemper vnus omnium doctiſſimus habitus Origines Adamantius, cuius verba,niſi moleſtum eſt,proferam:tractat enim ea de re paulò pluribus. HAR. Tu verò profer quod ille dicit. ARA. Docet is non parũ ex hoc ipſo vtilitatis animæ conferri, quod verba diuinarum ſcripturarum aures noſtras licèt obſcura videantur,penetrant. Si enim creditum eſt,inquit,à gentibus quòd quædam carmina, quas præcantationes appellant,quibus iſtud artis eſt inſuſurrantes nominibus quibuſdam compellatis,quæ ne illi quidem,qui inuocant norunt, ex ſolo vocis ſono vel ſopiantur ſerpentes, vel etiam de cauernis protrahantur abſtruſi: ſæpè etiam & in corporibus humanis,tumores aut alia eiuſmodi voce ſola reprimere dicuntur,interdum etiam animæ ſtuporem quendam ſenſus infligere, vbi tamen Chriſti non exiſteret fides: quantò magis totius precationis & carminis validiorem & potiorem dicendam credimus, quamcunque illam ſcripturæ ſanctæ vel ſermonum,vel nominum appellationem? Sicut enim apud infideles contrariæ virtutes audientes illa vel illa nomina in carminibus & præcantationibus adſunt, & exhibent famulatum, & dant operam in hoc ad quod inuocari ſe ex illo vel illo nomine ſenſerint,officij ſui rem quodammodo ac miniſterij,cui ſemetipſos emancipauerint, dependentes, eò magis vtique cœleſtes virtutes & Angeli Dei qui nobiſcum ſunt.Sicut & Dominus de paruulis Eccleſiæ dicit, quia Angeli eorũm ſemper aſſiſtant in conſpectu Domini videntes faciem eius. Libenter & gratè accipiunt,ſi ſemper verba ſcripturæ, & horũ nominum appellationes,velut carmina quædam & præcantationes ex noſtro ore promamus. Quia etſi nos non intelligimus quæ de ore proferimus,illæ tamen virtutes quæ nobis adſunt,intelligunt,& velut carmine quodam inuitatæ,adeſſe nobis,& ferre auxilium delectantur.Quod autem ſunt, non ſolùm circa nos multæ diuinæ virtutes,ſed etiam intra nos,indicat Propheta,cùm dicit in Pſalmo: Benedic anima mea Dominum, & omnia interiora mea nomen ſanctum eius, hoc eſt,omnia quæ intra me ſunt. Conſtat ergo multas eſſe virtutes intra nos,quibus vel animarum noſtrarum cura,vel corporum permiſſa eſt: quæ vtique ſi ſanctæ ſcripturæ leguntur à nobis,delectantur & validiores erga noſtri diligentiam fiunt,ſi linguis loquamur & ſpiritus noſter oret,ſenſus autem noſter ſine fructu ſit. Dixit enim & hoc ſanctus Apoſtolus,& mirum quodammodo myſterium humanis auribus protulit,dicens,aliquando fieri poſſe vt ſpiritus qui in nobis eſt oret,& ſenſus noſter ſine fructu ſit. Intellige ergo ex hoc quia fit aliquando noſter quidem ſenſus ſine fructu, ſpiritus autem,id eſt,virtutes illæ quæ animæ noſtræ in adiutorium datæ ſunt, paſcuntur & reficiuntur ex auditu ſcripturæ ſanctæ,velut ex diuinis & rationabilibus cibis. Quid dico quia diuinæ virtutes paſcuntur & epulantur in nobis? Si nos verba diuinæ ſcripturæ proferamus ex ore, ipſe Dominus noſter Ieſus Chriſtus, ſi nos inueniat ijs vacantes,non ſolùm paſci & refici dignatur in nobis: verùmetiam ſi has epulas apud nos viderit apparatas,patrem ſecum dignatur adducere. Ego & pater, inquit, veniemus, & cœnabimus apud eum. Sed ſicut ex huiuſmodi meditationibus diuinarum erga nos virtutum officia & conſortia prouocamus, ita & econtrario malignarum virtutum inſidias & peſſimorum dæmonum incurſiones ex huiuſmodi ſermonũ appellationibus effugamus. Verbi gratia,vt ſi quis noſtrũ aliquando perſpexit præcantationibus ſopitum ſerpentem portari in manibus,vel protrahi de cauernis,nihil valentem nocere venenis, vtpotè incantationis virtute torpentibus, ita etiam lectionis diuinę virtute, ſi quis intra nos eſt contrariæ poteſtatis ſerpens, ſi quis ad inſidiandum coluber latet,ſi patienter feras,ſi non tædio fatigatus,auertas auditum ſcripturę,canonibus,& diuini ſermonis aſſiduitate,depellitur. Si ergo vides,ò auditor, aliquando legi ſcripturam in auribus tuis,quam non intelligis,& ſenſus eius tibi videtur obſcurus, interim hanc primam ſuſcepiſſe vtilitatem,quòd ſolo auditu velut præcantatione quadam noxiarum virtutum quæ te obſident,& quę tibi inſidiantur,virtus depellitur & fugatur,obſerua tantùm ne efficiaris ſicut aſpides ſurdę & obturantes aures ſuas, ne audiant voces incantationis & veneficij,quo incantantur à ſapiente. Hæc autẽ idcircò diximus, ne faſtidium capiamus,audientes ſcripturas,etiamſi non intelligimus. Sed fiat nobis ſecundum fidem,credentibus: quia

Matth. 21.

Ex diuinis officijs vernacule decantatis, plus diminutũ pietatis, quam acceſſerit.

Origen. Hom. 20. in Ioſue.

Animaduerte hæc diligentius.

Contrariæ virtutes, hoc eſt, dæmones, carminibus & præcantationibus parent.

Virtutes cæleſtes diuinorum nominum appellatione delectantur.

Multæ virtutes intra nos noſtri curam habentes.

1. Corinth. 14. Senſus noſter aliquando interorandum eſt ſine fructu, ſpiritus autẽ reficitur ex auditu diuinæ ſcripturæ.

Ioan. 14.

Aſpides ſurdæ et obturantes aures ſuas, dicuntur hæretici.

Pſalm 57.

2. Tim. 3.

omnis

omnis ſcriptura diuinitus inſpirata vtilis eſt. Si ergo diuinitus inſpirata eſt, & vtilis, etiamſi non ſentiamus, credere tamen debemus quia vtilis eſt. Solent medici præbere interdum cibum aliquem, interdum etiam potum dare. (Verbi gratia) ad diſcutiendum caliginem viſus, nec tamen in edendo ipſo cibo vel in potando ſentimus, qui vtile eſt & prodeſt oculis, ſed cùm tranſierit viſum cibi illius & poculi virtus, paulatim purgat aſpectum, & tum demùm ſentire incipimus, quia cibus ille & potus profuit oculis: hoc ergo modo credendum eſt etiam de ſcriptura ſancta, quia vtilis eſt & animæ prodeſt, etiamſi ſenſus noſter ad præſens intelligentiam non capit, quoniam & bonæ virtutes quæ nobis adſunt, reficiuntur, & contrariæ torpeſcunt his meditationibus, & effugantur: Hactenus Origenes. Vides autem Harpage, quemadmodum ille & rationibus & appoſitis quibuſdam ſimilitudinibus etiam non intellecta ſcripturarum verba prodeſſe, vel promentibus ea, vel audientibus, planum facit? Idq; ex eo ipſo Pauli capite prolato teſtimonio, quod tu pro tua ſententia confirmanda citaſti. Sed audi quæſo: Si non promendæ ſunt vel non audiendæ precationes, niſi quas intelligas, quid ex eo conſequetur aliud, quàm nullum fore in Eccleſia Dei Pſalmorum vſum, quos Dauid conſcripſit? quorumquemque enim reperies, etiam ex doctioribus, qui ſententiam eorum aſſequatur quacunque tandem lingua promantur? Deinde verò qua nos alia precandi formula magis vti fas eſt, niſi quam nobis Chriſtus ipſe præſcripſit, quę propter hanc etiam cauſam oratio dominica vocatur? Habemus eam in linguam vernaculam conuerſam, quàm multos autem inueniri putas, qui vel tertiũ illius verbum, ſaltem, ad literam intelligant? certè ex imperita multitudine vix centeſimum quemque (vt interim de ſenſu taceam, quem ne ij quidem aſſequuntur omnes, qui ſibi cati præ cæteris eſſe videntur.) Apud Ruſſos, neque Græcæ neque Latinæ linguæ in ſacris vſus eſt. Nunquid autem quæ pronunciat Sacerdos, è populo quinis intelligit? Plæraq; ne Sacerdotes quidem ipſi. Nemo tamen apud eos quiritatur officia diuina lingua non intellecta decantari. Sexcenti iam & ampliùs anni interceſſerunt, cùm Cirulus & Methodius à ſede Apoſtolica impetrarunt, vt eis rem diuinam facientibus, lingua Sclauorum vti liceret. Ac ne nunc quidem fortaſſe deſunt, qui meminiſſe queant, etiam in templo ſanctæ crucis, quod in Clepardia eſt, Sclauorum lingua Sacerdotes ſacris operantes vſos fuiſſe. Sed veriſimile eſt quòd plures fuerint qui Latinam, quàm qui Sclauorum linguam intelligerent. Itaque cùm eam ob rem, tum alijs ex cauſis factum eſt, vt ea lingua rem diuinam facientes vti deſinerent. Conſtat autem in Morauorum gratiam id potiſſimum impetraſſe Cirulũ & Methodium, quòd ea gens ipſis auctoribus in Chriſtum credere cœpiſſet. Sed nec apud Morauos, quorum tamen lingua propiùs ad Sclauorum dialecton accedit, nec apud nos diu mos ille durauit, quòd plus adferre detrimenti quàm emolumenti viſus eſt. Quamobrem & apud Morauos etiam illos qui Catholicæ ſunt communionis, eadem qua apud nos, hoc eſt, Latina lingua rem diuinam facientes vtuntur. Ac vix eſt vlla lingua ſub Sole, quæ latiùs quàm noſtra pateat, cùm plus etiam quàm quartam Europæ partem cõplecti videatur. Hac enim vtuntur & Boëmi, & Morauí & Caſſubi, & Ruſſi, & Moſchi, & vnde nos originem duxiſſe putamus, Sclaui, Suetij, Dalmatæ, & Boznenſes, Croatæ, Bulgari, Raſciani, Serbi: & aliæ gentes nonnullæ. Cæterùm ſic inter ſe nationes hæ dialectis variant, vt minùs etiam Sclauum, aut Dalmatam Polonus intelligat, quàm Hollandum aut Burgundum, Sueuus aut Heluetius. Quamlibet autem vos ipſos amemus, tamen illud fateamur neceſſe eſt: Sclauorum aut Dalmatarum linguam eſſe multò elegantiorem quàm ſit noſtra, ita, vt ſi precationes & ſacras lectiones in vernaculam transferri linguam oporteret, in eam potiſſimùm transferendę ſint à qua noſtra duxit originem, quę pręſtat etiam cæteris elegantia. Cùm præſertim Dalmatica lingua ſacros libros Hieronymum vertiſſe conſtet, vt in eius vſu minùs eſſe periculi videatur. Cùm autem & illud manifeſtum ſit, quòd in diuinis officijs vſus illius aliquando fuerit, quis eſt qui dubitare queat, non ſine cauſa eum non apud nos magis quàm apud ipſos etiam Boemos & Morauos, qui modò Catholici ſunt, intermiſſum fuiſſe? HAR. Quid autem impediret, quò minùs ſua quęque gens dialecto vteretur in eiuſmodi ſacris lectionibus, & precationibus conuertendis? ARA. Atqui hoc nec Ruſſi faciunt, quos tanta conſtat eſſe religione in diuinis officijs ea dialecto peragendis, quam à maioribus ſuis traditam acceperunt vt ſi quid ab illa variarent, grandi ſe piaculo obſtrictos iri perſuaſum haberent. Nunc tu vide Harpage, dum nimiò plus de eo ſolicitus es, vt omnes omnia intelligant, ſi fortè conceſſum tibi ſit quod optas, ne, qui capiti mederi potiſſimum debebas, non ſine magno capitis diſcrimine reduuiam tantùm curare videaris. Caput enim eſt, vt verum diuinarum ſcripturarum ſenſum retineamus, quod ita multis & varijs tranſlationibus vix rectè prouideri poterit. Quis enim pręſtabit, ſi ſua quæque gens dialecto ſacras precationes & lectiones verſas haberit, nullus vt error in vertendo committatur? Atqui nuſquam erratur, quàm in hac parte periculoſiùs, & eſt vſu compertum, verſiones iſtas literarum ſanctarum in linguam gentis alicuius vernaculam, multum Eccleſię Dei incommodi attuliſſe. Nam pręterquam quòd iſta omnium omnia intelligendi, ac pluſquam oportet ſapiendi nimia quędam auiditas eundem propè noſtris temporibus fructum attuliſſe videtur, quem attulerat primis parentibus noſtris eſus ligni ſcientię boni & mali, dum ex bonis Latinis mala Germanica fecit Martinus Lutherus, ſacris biblijs vertendis, plus eum quàm ſexcentos errores admiſiſſe, à Catholicis animaduerſum eſt. Nec id à Catholicis tantùm. Confer Zuinglij tranſlationem cum ea quam Lutherus edidit, non paruis de rebus magnam diſcrepantiam, vel pugnantiam potiùs inuenies, vt ſi nulla alia, vel hęc ſola cauſa deterrere nos deberet à diuinis oraculis in vernaculam linguam vertendis. Paulus etiam loqui non permittit mulieribus in Eccleſia. Nunc tranſlationibus iſtis in linguam vernaculam factum eſſe cernimus, vt quas lanam texere ſibi id tempus magis expediebat, eę ſibi docẽdi quoque poteſtatem iam arrogauerint, ac ſi quis eas ad officium, ſanitatemq; reducere velit, plus cum illis, quàm cum ipſis viris negotij ſit habiturus, cum ne viris quidẽ per vxores Catholicos eſſe liceat, & ſępè quod vult vxor, credere maritus cogatur. Nunquid omnes Apoſtoli, nunquid omnes Prophetę, nunquid omnes Doctores, dicit Apoſtolus? nunc hęc ſcri-

Si non promendæ ſunt precationes, niſi quas intelligas, ſequeretur in eccleſia Dei pſalmorum vſum fore inutilem.
Matth. 6.

Lingua Ciruli & Methodi.

Multis de cauſis apud plerosque effectum, vt vernacula lingua ſacra fierent.

Nationes ſeptentrionales quæ lingua Polonica vtuntur.

D. Hieronymus ſacros libros in linguam Dalmaticam vertit.

Quare ſit orãdum potius lingua Latina quàm vernacula.
Gen. 3.

M. Lutheri errores plusquam ſexcenti a Catholicis animaduerſi in ſacris biblijs vertendis.
1. Corinth. 14.
Mulierum noſtri temporis audacia ſimul & arrogantia impudentiaque.

1. Corinth. 12.

Quod orbis attulit ſcripturarum in uulgarem linguas traſlatio, ne dicā prophanatio.
Iſai. 121.
Ezec. 3.
Vt ſoli Eccleſiarum pręſides, tanquam pro his ſuis reddere Deo rationem tenentur.
Hebr. 13.

pturarum prophanatio veriùs quàm trāſlatio, nō ſolū Zonarios, Baiulos, Piſtores, Sartores, Sutores. Verum etiā Zonarias, Baiulas, Piſtrices, Sartrices, Sutrices, ſecit nobis Apoſtolas, Prophetiſſas, Doctrices & omnē propemodū ordinē ex Eccleſia Dei ſuſtulit, vt Hieruſalē loco, quæ ædificatur vt ciuitas, cuius participatio in idipſum, Babylonem quandā extructam videre liceat, in qua rerum omniū horrenda quædā eſt confuſio. Hūc fructū & apud finitimos, & apud nos quibuſdā in locis videmus nunc & ingemiſcimus, ex hac diuinarum ſcripturarum in vernaculam linguam verſione. Quin audire etiam quoſdam licet dicentes: Ego ipſe paſtor eſſe animæ meæ, & eius curam gerere teneor, ſi quid erratum à me fuerit, Epiſcopus pro me ſupplicium gehennæ non luet. Eſt ne autem hoc illi Dei verbo conſentaneum? Fili hominis ſpeculatorem dedi te domui Iſraël, & audies de ore meo verbum, & annunciabis eis ex me. Si dicente me ad impium, morte morieris, non annunciaueris ei, neque locutus fueris vt auertatur à via ſua impia & viuat, ipſe impius in iniquitate ſua morietur, ſanguinem autem eius de manu tua requiram. Aut illi quod per Paulum locutus eſt, obedite Præpoſitis veſtris & ſubiacete eis, ipſi enim peruigilant quaſi rationem reddituri pro animabus veſtris. Cōminatur Dei ſpiritus per Prophetam, ꝙ de ſpeculatoris, hoc eſt, Epiſcopi manibus animā ſit illius requiſiturus, quē à via ſua impia non fuerit auertere conatus. Loquitur idē per Paulū, quòd Prępoſiti ſiue Epiſcopi peruigilant, quaſi rationem pro animabus ſibi cōmiſſis reddituri. Et iſti quoniam legerunt aliquid ex veteri aut nouo teſtamento, per Lutherum aut Zuinglium in vernaculam linguam verſo, negant Dei vocem, ſe requiſiturum ſanguinem populi de manibus Prælatorum, eosq; de ſibi commiſſis animabus rationem reddituros dicētis: Ipſi ſibi Doctores, ipſi ſuarū animarū Epiſcopi ſunt, & Paſtores ipſi ligant, ipſi ſoluunt cōſcientias ſuas arbitratu ſuo, ipſi ſibi non Epiſcopi modò, verùm & Papæ ſunt & concilia, neque viri magis, quàm fœminæ, quarum petulantia minùs etiam eſt ferēda. Sic transferendis in vernaculam linguam ſacris bibliis effectum eſt, vt omnis ex Eccleſia ſublatus ordo iam eſſe videatur. Non temerè autem dictum eſt ab eo quem propter ſingularem diuinarum ſcripturarum peritiam Theologum Græci vocant, quòd non omnium eſt de Deo, deque rebus diuinis diſſerere, quodq; neque omni loco, neque omnibus, neque omnia ſunt propalanda. Ignotare pleraque ſatius eſt, inquit Tertullianus, ne quid quod non debeas, noris: quia quod debeas, noſti. Quem ſequutus Hilarius. Habet, inquit, non tam veniam quàm præmium ignorare quod credas: quia maximum fidei ſtipendium eſt ſperare quæ neſcias. Et æqualis Tertulliani Clemens Alexādrinus: Fides, inquit, non ſapientum ſecundum mundum, ſed eorum qui ſecundum Deum ſunt ſapientes, eſt poſſeſſio: illa autem etiam abſque literis diſcitur, eius autem ſcriptum, quod & ad rudes, ignaroſque homines pertinet, & eſt diuinum, vocatur charitas, quæ eſt decretum ſpirituale. Vides quemadmodum etiam abſque literis diſci poſſe fidem docet Clemens, & eius ſcriptum, quod etiam diuinum appellat, vocari dicit charitatem? Ex eo diſcere licet, non in eo quantum intelligas, ſed in eo quantum credas, & credendo ames, permultum eſſe poſitum: cùm certum ſit, etiam ſi pleraque non aſſequantur, in fide maiorum ſuorum ſaluos fieri minores. Nulla itaque eſt huius rei neceſſitas, vt officia diuina vernacula lingua celebrentur: cùm præſertim qui ſibi nouandi omnia licentiam potius, quàm auctoritatem arrogarunt, apud eos non eundem hac in rē morem obſeruari videamus, apud quos quot ciuitates, tot cernere licet rituum diuerſitates: Nam alibi vernacula lingua cantantur omnia, Latina nihil. Alibi Macaroneam quandam videre licet, dum Germanicis Latina miſcentur. Neque deſunt qui prorſus reijciunt omnem cantum eccleſiaſticum. In hac igitur iſtorum varietate qui rerum nouandarum cupidi ſegregauerunt ſeipſos ab Eccleſia Dei, etiam ſi quid mutare nobis propoſitum eſſet, nónne ſatius fecerimus, vt dum inter ipſos priùs conueniat expectemus, quorū ſibi pleriq; veſtigia perſequenda putant? HAR. Atqui in Lateranenſi Concilio cum decretum fuit vt ſua cuique genti lingua, diuina officia celebrentur, quî fit quòd huic tam ſalubri decreto non paretur? ARA. Quid ſi quod in Lateranenſi Concilio Decretum eſt, tu non intelligis? verba Decreti ſunt: Quoniam in pleriſque partibus intra eandem ciuitatem atque diocœſim, permixti ſunt populi diuerſarum linguarum, habentes ſub vna fide varios ritus & mores, diſtrictè præcipimus, vt pontifices huiuſmodi ciuitatum ſiue diocœſeōn ſibi prouideant viros idoneos, qui ſecundum diuerſitatem linguarum & rituum diuina illis officia celebrent & eccleſiaſtica Sacramenta miniſtrent, inſtruendo eos verbo pariter & exemplo. Prohibemus autem omninò, ne vna eadēq; ciuitas ſeu diocœſis diuerſos pontifices habeat. Quæſo te, nunquid ſancitum hic aliquid eſt dē ritibus nouandis, & non de conſeruandis potius, qui recepti ſunt? Non eſt dubiū quin Græca lingua multò antè quàm Latina, diuina officia in orientali præſertim Eccleſia peragi cœpta fuerint, qua ſcripturas omnes canonicas noui Teſtamenti, præter vnum Matthæi Euangelium, traditas nobis eſſe non ignoramus, ita vt à Græcis ad Latinos Chriſtiana fides fuerit propagata. Quin & illud iam docuimus trecentis annis ante decretum hoc latum, Sclauis permiſſum fuiſſe, vernacula ſua lingua rem diuinam facere. Quòd autem ex quo tempore Hiſpaniæ, Galliæ, Germaniæ, cæteræq; prouinciæ Chriſti fidem receperunt, fuerit vnquam apud has, vel alias occidentis aut ſeptentrionis Eccleſias in diuinis officijs vernaculæ linguæ vſus, à quoquā doceri poſſe non puto. Hoc igitur conſtitutum eſt in Concilio Lateranenſi, vt ne ciuitas aut diocœſis vna duos Epiſcopos habeat, ſed vnum tantùm, qui ſecundum diuerſitates rituum & linguarum prouideat de viris idoneis vnicuique populo. Verbi gratia: Venetijs, quæ eſt ampla & copioſa ciuitas, ac orbis totius Chriſtiani florētiſſimum emporium, ſunt varij ritus, variæ linguæ, mores quoque diuerſi. Sunt Græci & hi quidem Catholici (nam & inter Græcos, Catholicos adhuc reperire licet) qui ſuo ritu ac lingua: ſunt Sclaui, qui ſua: ſunt reliqui populi occidentales, qui Latina lingua, rem diuinā facientes, in templis vtuntur. Decretum igitur eſt in Concilio Lateranenſi, vt quocunque ritu ac lingua celebrata fuerint officia diuina, ne quiſquam ad ea ſe ingerat, cui non fuerit ab Epiſcopo ciuitatis aut diocœſis prouiſum. Vt autem Sacerdotibus rem diuinam facientibus, præterquam vbi vetus iam obtinuit conſuetudo, vernacula vti cuiuſq; gentis lingua liceat, de eo ver-

Omnis ex Eccleſia ſublatus ordo iā prope modum eſſe uidetur.
Lib. 1. Theologia.

Tertullianus.

Hilarius.

Clemens.

Abſque literis fides diſcitur.

In fide maiorum ſalui ſiunt minores.

Vide quaſi omnium rerum Lutheranarum deſcriptionem.

Interpretatio concilij Lateranēſis. quo decernitur ut unaquaque gens ſua lingua diuina officia celebret.

A Græcis ad Latinos Chriſtiana fides propagata.

Vna ciuitas aut diocœſis, duos Epiſcopos habere non debet.

bum.

bum extat nullum. HAR. Nónne verba decreti ſunt vt prouideant pontifices viros idoneos, qui ſecundum diuerſitatem linguarum & rituum diuerſorum populorum diuina illis officia celebrent? quid autem aliud his verbis, quàm illud ſancitum eſſe videtur, vt ſua cuique genti patria lingua diuina officia celebrarentur? ARA. Erras Harpage. Non ea fuit mens patrum, qui fuerunt in Concilio Lateranenſi congregati. Nã ſi hoc illi ſenſiſſent, quod tu vis, iam inde à trecentis & quinquaginta annis (ſub hoc enim tempus Concilium illud eſt habitum) & in Germania, & in Anglia, Vngaria, Polonia, Boëmia, Dania, Scotia, Suetia, Noruegia, & in reliquis omnibus orbis Chriſtiani regnis, vſus latinæ linguæ in diuinis officiis intermiſſus vel potiùs abolitus prorſus fuiſſet: quem tamen citra cuiuſquam interpellationem ſicut ab initio, ex quo tempore Chriſti fides in ijs terris recepta eſt, ita poſt Concilium hoc Lateranenſe retentum, & ad noſtram hanc ætatem vſq; tranſmiſſum ac propagatum eſſe videmus. Sed ſi quis temporum rationem diligenter expendat, facilè quæ cauſa fuerit huius decreti ferendi cognoſcet: qua cognita quæ fuerit in eo ferendo patrum intentio, planum fiet. Concilium cuius hoc decretum profertur, habitum fuit ſub Innocentio tertio: quo tempore & Cõſtantinopolitana, quæ dudũ Græcorum imperio parebat, & Hieroſolymitana ciuitas in Latinorum poteſtatem peruenerat. Itaque præſentes in eo tum Conſtantinopolitanus & Hieroſolymitanus Patriarchæ adferunt, quod Græci tum ad obedientiam Apoſtolicæ ſedis reuerſi fuerant. Quorum mores ac ritus, quantum cum Deo poſſent ſuſtinendos eſſe, patres decreuerunt. Quamobrem non erat viſum patribus, vt impedirent Græcos, quominus, quemadmodum ſua lingua ſuoque ritu Latini, ſic illi quoque (quamuis ſub Latinorum poteſtatem redacti) ſua & ipſi lingua, ſuoque ritu rem diuinam facientes, vterentur: ſed hoc tantum vt conſtitueretur neceſſarium eſſe putauerunt, ne propter diuerſas linguas & ritus, duos aut plures Epiſcopos vna ciuitas aut diocœſis haberet. Nam capta per Latinos Conſtantinopoli, Francorum & Venetorum opera, ſic inter Francos & Venetos conuenerat, vt ſi deſignatus eſſet ex Francis Imperator, Veneti darent Antiſtitem, ne penes vnam gentem vtraque eſſet dignitas. Ac deſignatus tum erat Imperator Balduinus Flandrenſis Comes. Antiſtitem verò ſiue Patriarcham dederant Veneti Thomam Maurocenum. Neque dubium eſt, quin ſuæ quoque gentis, ſuique ritus & linguæ Patriarcham Epiſcopum habere Græci cupiuerint, quibus vt ſua lingua, ſuoq; ritu vterentur, facilè conceſſum eſt. Duos autem vt haberet Epiſcopos vna ciuitas & diocœſis, conceſſum non eſt. HAR. Video te promptiorem ad omnia refellenda quæ per me adferuntur, quàm vt contradicere tibi queam. Sed obſecro te (quandoquidem hæc tria, quæ tanta contentione nunc expetuntur, inter ea multi numerant, etiam Catholici, quæ Græci vocant ἀδιάφορα, Latinè dicere licet indifferentia) eſt ne quod impediat quò minùs tantoperè flagitantibus concedi poſſit? ARA. Vtinam autem in flagitatores iſtos non rectè quadret illud quod à Chriſto dictum eſt, neſcitis quid petatis. Verùm hac de re Concilij ſentẽtiam expectare præſtiterit, cuius cognitionem, vt vnius alicuius aut hominis, aut etiam prouinciæ, aut regni, calculo anteuertat, ferendum eſſe non videtur. Non eſt noſtrum Harpage, quid vnaquaque de re decernere debeat Oecumenico Concilio præſcribere, ſed quod ab illo præſcriptum fuerit, ei parẽre noſtrum eſt. Verùm intereà tamen tenere me non poſſum, quin ex Auguſt. proferam nonnulla, quę qua de re nunc agimus, ab ea non eſſe videntur aliena. Sicut enim nunc ſunt qui nimio plus ventri & abdomini ſeruientes, ieiunia prorſus abrogata cupiunt, præcipuè quòd vel ad dierum obſeruationem, vel ad ciborum diſcrimen attinet: ſic fuit Auguſtini ſeculo quidam Vrbicus qui longè diuerſa ratione peccaret. Is enim non modò nõ detractum aliquid de ieiuniorum diebus, verùm auctos illos potius cupiebat, nam cum quarta tantùm & ſexta feria ieiunaretur per totum orbem Chriſtianũm, exceptis quadrageſimæ diebus, ille quoniam Romę & apud paucos Occidentales non pranderi Sabbatis videbat, damnabat omnes quicunque Sabbatis à prandio non abſtinuiſſent. Quo nomine grauiter ab Auguſtino fuit obiurgatus: Quis ferat, inquit, per omnes Orientales, & multos etiam Occidentales populos Chriſtianos, de tot tantiſque famulis famulabuſque Chriſti Sabbato ſobriè modeſtèque prandentibus, ab illo dici, quod in carne ſunt, & Deo placere non poſſint? & quòd de illis ſit ſcriptum: Recedunt iniqui à me: & quòd ſint ventricolæ? Iudæam Eccleſiæ præponentes, & ancillæ filios & lege non iuſta, ſed voluptati conſulentes ventri, non diſciplinæ ſuccumbẽtes, & quod caro ſint, & mortem ſapiant, & cætera huiuſmodi? Quæ ſi de vno quopiam Dei famulo diceret, quis eum audiret, quis eum non deuitare deberet? quum ergo his operibus atque maledictis inſectatur Eccleſiam per totum mundum fructificantem, atque creſcentem & die Sabbati penè vbique prandentem, admoneo, vt ſeſe cohibeat, &c. Quod de Vrbico dixit Auguſtin. nunquid non multò rectius dici poteſt de his, qui laicis calicem, qui Sacerdotibus vxores dari, qui diuina officia vernacula celebrari lingua poſtulant? Quid enim? an iſti quoque maledictis, & probris Eccleſiam non inceſſunt? an in eam inſultabundi non inuehuntur, qui non dubitant ſexcentis his annis (ex eo enim tempore ferè ſuaue Chriſti iugum recepit Polonia) quotquot fuerunt maiores noſtri, ac non noſtri magis, quàm omniũ aliorũ populorũ, qui Chriſtiano nomine cenſentur, eos aut cęcitatis, aut impietatis omnes condẽnare? qui nõn viderint clara ſcripturæ verba, Bibere omnes ex calice iubentis, prohibere nubere, doctrinam eſſe dæmoniorũ affirmantis, linguis, quibus intelligi poſſint, loqui, aut orare pręcipientis? aut ſi viderunt, eò ſunt impietatis prolapſi, vt ea contra ſuam ipſorum conſcientiam interpretati fuco imperitioribus facto, contra tam aperta & manifeſta Dei verba venire non dubitauerint? Non putauit Vrbico concedendum Auguſtinus in re multo minore. Quid enim in eo momenti eſt, prandeatur Sabbato necne, cum alicubi pranſum, alicubi non pranſum, vtrobique rectè fuerit, & nunc vbique non prandeatur modò, verùm & cęnetur, exceptis quadrageſimæ, vigiliarum, & quatuor temporũ diebus? Nam qua de re nihil certi ſtatuerat diuina ſcriptura, nec Eccleſiæ (quam illa præcipit audiẽdam) decretum vllum interceſſerat, in ea ſuo quemque ſenſu voluit abundare, & ad quamcunque veniſſet Eccleſiam, eius morem obſeruare, ne vel pateretur ſcandalum, vel faceret. Si in re tam leui, nihil eſſe concedendum Vrbico putauit

Quo tempore habitum eſt Concilium Lateranenſe.

Concilium Lateranenſe habitum fuit ſub Innocen. tio. 3.

Adiaphora ſeu indifferentia.
Matt. 20.

Conciliis parendum, non eis quid præſcribendum.

Auguſt. Epiſt. 86. ad Caſulanum.

Hæretici ſchiſmatici maledictis et probris Eccleſiã Dei inceſſunt.

In eo quod diuina ſcriptura non præcepit, nec Eccleſia Dei, quiſque ſuo ſenſu abundare poteſt.

Auguſtinus,quid eum,ſi nunc viueret,facturum fuiſſe putas, ſi qui ſunt ex imperita multitudine, eos tanto ſtudio contendentes audiret,vt qui tot ſæculis in Eccleſia Dei recepti ſunt ritus, ac plenariorum Conciliorum auctoritate confirmati, nulla legitima ex cauſa nunc tandem in vna aliqua prouincia ſeorſum ab orbe reliquo Chriſtiano abrogentur?Qui ſi bono tamen animo,bonoque conſilio peterent, ſicut Cirillum & Methodium aliquando feciſſe ſcimus,fortaſſe nôn indigni videri poſſint qui audirentur. Nunc autem cum præclarè moneat Athanaſius,id quod pietas etiam ſuadet, vt benè de Patribus illis ſentiamus,à quibus rectè viuendi inſtituta & pietatis doctrinam accepimus, niſi nos adulterinos eſſe filios declarare velimus, iſti non aliam ob cauſam,hæc petere videntur,quàm vt Patres quondam ſuos, quos nos etiam nunc Patres eſſe noſtros agnoſcimus, ac deinceps etiam ſemper agnoſcemus, iam inde à ſexcentis propè annis, aut cæcos aut impios fuiſſe planum omnibus facere queant: atque hûc ſibi quaſi gradum atque aditum faciant,ad reliqua ſua impia dogmata propaganda. Qui enim ſunt qui tantopere iſta flagitant?nunquid non multò maxima ex parte aut Lutherani omnes aut Zuingliani ſiue Caluiniani quos vocant Sacramentarios,aut Picardi, aut Seruetiani ſiue noui Arriani,qui ſolum Deum Patrem, & neminem alium adorandum,& inuocãdum eſſe contendunt,quòd ille tanquam ſolus Deus videt corda noſtra, quod nulla creatura facere poteſt? Et eſt præceptum veteris legis, vt qui adorauerit alium quempiam præter Deum ſolum, occidatur: ad quem Deum intercesſorem,mediatorem & procuratorem alium habemus nullum,quàm ſolum Dominũ Ieſum Chriſtum. Quaſi verò non æquè ſit ipſe Deus atque Pater,& non æquè ſit adorandus & inuocandus atque Pater. Tales itaque cùm ſint qui ſibi cõcedi iſta poſtulant,quid aliud eos importuna ſua petitione quærere veriſimile eſt, quàm à Chriſti corpore ab vna ſancta Catholica Apoſtolica Eccleſia, ſeparationem? Intelligit Satanas concordiam ſimul iunctã omninò vinci non poſſe.Itaque ſicut lupus ouem à grege ſecernere:ſicut accipiter columbam ab agmine volantium ſeparare conatur: ſic ille cùm ſibi non eſſe ſatis virium aduerſus omnes perſpiciat, ſolitudinem quærit circumuenire ſingulorum,atque hoc maximè laborat, vt quos poteſt à reliquo Chriſti corpore ſegreget, quo ſic ſegregatos magis habeat ſuis inſidijs opportunos.Hanc itaque ſegregationem ſummo ſemper ſtudio ſibi cauẽdam eſſe Patres omnes Catholici & Orthodoxi putauerunt, inter quos Auguſtinus adeò nulla in re communicandum eſſe dixit cum ijs qui ſegregauerunt ſemetipſos,vt ne magna quidem exigente neceſſitate,ieiunandum eſſe die Dominico cenſeret. Non quod ieiunãdo peccare quẽpiam exiſtimaret: ſed poſteaquàm hæretici impijſſimi Manichæi die Dominico, non aliqua neceſſitate occurrente peragere,ſed quaſi ſacra ſolennitate ſtatuta dogmatizare cœperunt,& innotuerunt populis Chriſtianis,grande nefas arbitratus eſt,aliquid cõmune cum hæreticis habere. Sic Apoſtolorum auctoritate, ne communicare cum Iudæis Chriſtiani viderentur, Sabbati loco Dominicus dies, vt ſanctificaretur, ſancitum eſt,cùm tamen ſcriptura dicat: Sabbata ſanctifices, non diem Dominicum. Sic eorundem auctoritate conſtitutum eſt eadem ex cauſa: Si quis ante Vernale equinoctium ſanctum Paſchæ diem cum iudæis celebraret, Epiſcopus aut Presbyter, vt abiiceretur. Quin & illud obſeruatum eſt, quandiu durabat Sacerdotium Iudæorum, vt qui miniſtri reconciliationis Apoſtolorum temporibus fungebãtur, non Sacerdotes, verùm Presbyteri vocarentur. Adeò ne nomine quidem appellari Chriſtianorum,quo Iudæorum Sacerdotes dignabantur. Ab Ioanne quoque Chryſoſtomo grauiter eos reprehenſos eſſe legimus,qui ieiunaſſent ijſdem diebus,quibus Iudęi ſolenniter ieiunabant. Sic in Epheſino Concilio cùm Neſtorius Chriſtotocon non autem Theotocon eſſe Mariam virginem aſſeueraret, ſub anathematis pœna fuiſſe legimus interdictum, ne quis eam Chriſtotocon auderet appellare, non quòd hoc quoque nomen illi rectè tribui non poſſit, ſed quòd obuiandum errori Patres putauerunt. quò Neſtorius purum hominem Chriſtum, non autem Deum & hominem Mariã peperiſſe contendebat. Ac quiritabatur Neſtorius cõtra verbum Dei veniri,quòd matrem Ieſu vocari Mariam legamus in Euangelio, matrem Dei vocari nuſquam in ſcripturis reperiatur. Obtinuit nihilominùs Concilij Decretum,adeò vt nunc etiam vix vlla ſit vernacula gentis cuiuſque lingua, quæ modò Chriſto nomen dederit,qua Maria non Dei potiùs,quam Chriſti mater vocetur. Sic in Toletano quoque quarto Concilio, propter vitandum ſchiſmatis ſcandalũ vel hæretici dogmatis vſum, decretũ eſt,vt ſimplex teneretur baptiſmi merſio: ne viderentur qui tertiò mergunt,hæreticorum approbare aſſertionem, dum ſequuntur & morem: quod quidem auctoritate Gregorij Magni factum eſt. Vides igitur quid in eiuſmodi ritibus Patres noſtri ſequuti potiſſimùm fuerint, duo nimirum. Vnum, vt ne quid Chriſtiani vel cum Iudæis vel cum hæreticis commune haberent: Alterum, quod à ſanctiſſimo Leone ſcriptum eſt, non aliter vnus grex & vnus paſtor eſſe poſſumus, niſi(quod iterum atque iterum monet Apoſtolus) idipſum dicamus omnes: Niſi perfecti ſimus in eodem ſenſu & in eadem ſententia: niſi ritus etiam eoſdem obſeruemus. Nunc iſti propter duas contrarias cauſas veteres ritus mutatos cupiunt. Primùm, vt cum hęreticis potiùs quàm cum ſanctis Patribus noſtris Catholicis & Orthodoxis communicare videamur: deinde vt nos ab orbe reliquo Chriſtiano diuidamus. Terribilis eſt Satanæ caſtrorum hæc acies ordinata. Quamobrem nihil aliud contendit magis & elaborat, quàm vt rumpat ordines, vt ſegreget, vt diuidat: quòd ſimul vt perfecerit, iam optatam erit victoriam conſequutus. Atqui conatibus hiſce Satanæ fideles omnes omni ope reſiſtere oportet. Nam vt nihil ſit in ipſis rebus, quæ petuntur, mali, tamen in ſeparatione tantum eſt mali, nihil vt fieri poſſit pernicioſius, cùm principium ſeparationis, quàm finem reperire multò ſit facilius. Deinde verò nullum eſt crimen quod multis modis ab hoc vno crimine non ſuperetur. Itaque res eſt non admiratione magis quàm commiſeratione digna, quòd audire quoſdam licet dicentes, religione quadam, vel(vt magis trito verbo vtamur) conſcientia ſua prohiberi, quò minùs à calice ſibi temperent aut altera tantùm ſpecie contenti ſint. Nunquid non hæc peruerſa quædam eſt religio, ſiue conſcientia? Nunquid nõ illi Iudæorum ſimillima, quibus religio fuit in prætorium ingredi ne contaminarentur: cæterùm Chriſtum illudendum, flagellandum, crucifigen-

Triſ i ritus eccleſiæ non abrogandi.
Athanaſius.
Patres noſtri ſemper agnoſcendi.

Qui ſint illi, qui volunt ſacrum ac reliqua officia lingua vernacula celebrari.
Deu.. 30.

Venuſta ſimilitudo luporum & accipitris ad Satanam & eius miniſtros.
Segregatio ab eccleſia valde cauenda.
Auguſti. epi. 86.

Ad Caſſulanum.
Manichæi impijſſimi hæretici.

Nihil commune cum hæreticis habendum.
Exod. 20.
Cano. 8.

Miniſtri reconciliationis presbyteri, non Sacerdotes ab Apoſtolis vocati.
Maria non Chriſtotocos, ſed theotocos, id eſt, Dei genetrix, iuſſa appellari in Concil. Epheſino.
Matt. 1.
Luc. 2.

Cano. 5.

Greg. lib. 1 epiſt. 41. in Regiſtro.

Leo Papa, epi. 4. cap. 2.
1. Cor. 1 epiſt. 41
Duæ cauſæ quare hæretici veteres ritus mutari cupiunt.
Cano. 6.

Nihil perniocioſius quam ſeparationis principium.

Peruerſa hæreticorum religio & conſcientia.
Ioan. 18.

dum tradere, nulla fuit religio. Ad eundem modum iſti quoque conſcientia premi ſe dicunt, ſi à calice abſti neant. Si verò corpus Chriſti myſticum lanient, pro quo corpus illę ſuum vinum & verum in mortem tradidit: ſi ſanctam Eccleſiam Catholicam lacerent, quam Chriſtus acquiſiuit ſanguine ſuo, ſi multas in partes eam diſſecent, nulla religione tanguntur, nullo conſcientiæ ſcrupulo premuntur. Tu verò Harpage, ſi ſapis, ab eiuſmodi peruerſa religione tibi diligenter cauebis, ne tu quoque numerari queas inter eos, de quibus ſcriptum eſt: excolantes culicem, camelum autem glutientes. Nulla autem in re maiori tangaris religione, nec vnquam te magis tua grauet conſcientia, quàm cùm diſceſſionem, cùm ſeparationem, cùm præciſionem à Chriſti corpore tibi ſit aliquis perſuadere conatus, tum verò dicito religione prohiberi, conſcientiam tibi tuam non permittere, vt quod certò perſuaſum eſt poſt habeas: & quemadmodum olim qui fuerunt extra Arcam Noë, regnante diluuio perierunt, ſic extra Catholicam Eccleſiam ſaluum eſſe poſſe neminē. Quamobrem intra huius te ſepta contineto, quem ſenſum & conſenſum illius eſſe vides, ab eo temerè ne diſcedito, Quamlibet vociferetur per membra ſua Satanas: Scriptum eſt enim. Tu qui non es ex doctiſſimorum numero, nihil aliud ei clara voce reſpōdeas, quàm, credo ſanctam Eccleſiā Catholicā: Sicut ab illa doctus ſum, credo: quā ſcripturā adfert, eam Canonicam, eā diuinitùs inſpiratam, eam eſſe tanquam Dei verbū recipiendam, ſed non alio ſenſu, quàm quem illa me docuit, hanc ipſam ſcripturam verbum eſſe Dei credo, & tanquam Dei verbum recipio. Si quis autem contrarium ſenſum adferat, eū tanquàm à malo ſpiritu profectum repudio. Ad hunc modum ſi egeris Harpage, non errabis, nec de regia via deflectes vnquam. Quoniam verò iam adueſperaſcit, ſatiſque multa verba de rebus iis feciſſe videmur, de quibus ſermo nobis fuerat inſtitutus, finem iam dicendi faciam, ſi priùs ex Auguſtino paucis admonuero, quid ille maximè ſequendum, in ſcripturarum interpretatione cenſeat. Docet is ſummam & ſcopum ſcripturæ totius, nihil aliud eſſe quàm charitatem, Quiſquis igitur (inquit) ſcripturas diuinas, vel quamlibet earum partem intellexiſſe ſibi videtur, ita vt eo intellectu, non ædificet iſtam geminā charitatem, Dei & proximi, nondum intellexit. Qui verò talem inde ſententiam duxerit, vt huic ædificandæ charitati ſit vtilis, nec tamen hoc dixerit, quod ille, quem legit, eo loco ſenſiſſe probatur: (quandoquidem ea ſententia fallitur, quæ ædificat charitatem, quæ finis præcepti eſt) non pernicioſè fallitur, nec omninò mentitur. Sed ita fallitur, ac ſi quiſquam errore deſerens viam, eò tamen per agrum pergat, quò etiam via illa perducit. Ex iis Auguſtini verbis illud diſcimus ita demum à nobis rectè ſcripturas intelligi, ſi intellectu noſtro charitatē ædificemus, ad quā quoties intellectum noſtrū referimus, etiamſi non omni ex parte ſenſum ſcriptoris aſſequamur, ad ſcopū tamē illū, quē ſcriptura vult, peruenimus. Sed quî fieri poteſt, vt charitatē ædificet, qui ſeparationis, qui diuiſionis, qui ſchiſmatis auctor eſt? quum nullum ſit ſignum charitatis euidentius, quàm vnanimitas, quàm multitudinis credentium cor vnum & anima vna. Quamobrem hanc Auguſtini regulam Harpage ſequamur, ſic enim facilè cauebimus ne vnquam periculoſè fallamur, néve à ſcopo, quem ſcriptura ſibi propoſitum habet, aberremus. HAR. Tu verò mihi iam perſuaſiſſe propemodum videris, atque in tuam me ſententiam pertraxiſſe. ARA. Perſuaſiſſem proculdubio, niſi Harpagus eſſes: Verùm Harpago, ne, ſi perſuaſum quidem fuerit, perſuaderi poteſt. HAR. Semeſtre ſpatium ad deliberandum dari mihi peto. ARA. Nulla opus eſt deliberatione. Sed ego tamen intereà Deum precabor, vt auferat abs te cor lapideum, & det tibi cor carneum, quò facilius doctrinam ſanam recipere queas.

Act. 20.

Pia exhortatio.
Matt. 23.

Extra Eccl. non eſt ſalus.

Nihil aliud respondendum quod credo Eccleſia.

Epilogus.

August. lib. 1. de doctrina Christiana, cap. 35.
Charitas ſcripturarum ſcopus.

Act. 4.

Ezech. 13.

FINIS.

REVERENDISS. D. DOMINI
STANISLAI HOSII CARDINALIS
VARMIENSIS EPISCOPI,
IN CONCILIO TRIDENT. PRAESIDIS
IVDICIVM ET CENSVRA,

De Iudicio & cenſura miniſtrorum Tigurinorum & Heidelbergenſium, de dogmate contra adorandam Trinitatem in Polonia nuper ſparſo.

Controuerſiæ Theologicæ facilè dirimendæ coopérantia.

LEGI Iudicium & cenſuram veſtram, Heidelbergenſes Tiguriniq; miniſtri, de dogmate contra adorandam Trinitatem per quoſdam turbulentos in Patria mea nuper ſparſo. Quam vellem vt ſicut hoc, ſic alia pleraque omnia ſcripſiſſetis. Vtinam in cæteris quoque dogmatibus, de quibus hac ætate noſtra controuertitur, diiudicãdis, eadem vſi norma fuiſſetis, & aliquid Patribus, Vetuſtati, Concilijs, tribuendum eſſe putauiſſetis. Non videremus nunc Eccleſiam tot ita fœdis erroribus miſerandũ in modum deformatam: nec tam grauibus eam tempeſtatibus & procellis iactari, atq; agitari cerneremus: nec aures noſtræ tot blaſphemijs tam horrendis perſonarent, non eorũ tantùm, quos hac cenſura veſtra percellitis, verùm & veſtris, & aliorum veſtri ſimilium non paucorum. Neque enim temerè quidam ex veſtris queritur, licere nunc vnicuique monſtroſa dogmata fingere: quãdoquidem res ad Anarchiam eſſe perducta videtur.

Philippus Melanthon in præfatione in corpus doctrinæ ſuæ.
Trinitariorũ hæreſeos hac ætate quis author.

Sed iam demùm intelligere videmini: quantò ſit facilius initium diſceſſionis ab Eccleſiæ Catholicæ conſenſu, quem vos Papatũ vocatis, quàm finẽ inuenire ſi nos diceremus, quòd occaſionem huic hæreſi tam impuræ, quam nũc iuſtiſſimis rationibus oppugnatis, vos ipſi dederitis: quòd illius auctores vel propagatores potius vos ipſi fueritis, quòd in hoc extremæ barathrum impietatis illi ſeſe, vobis ipſis vſi præceptoribus, & magiſtris præcipitarũt: proculdubio minus apud vos hęc aſſertio noſtra põdus eſſet habitura. Cùm enim nõ à veſtra magis parte, quàm ab omni alia nefaria diſſenſione & ſacrilega diuiſione ſemper abhorruerimus: nec alia res vlla maiori nobis curæ fuerit, quàm vt cũ orbe terrarũ in Chriſti pace, in Eccleſiæ Catholicæ vnitate, in fraterna charitate, quẽ vos Papatũ vocatis, permanere poſſemus, vſq; eò etiã vt ſi quis nos hac de cauſa Papiſtas appellare vellet, nũ ſolùm nihil nos eius appellationis puderet: verumetiã cùm primis id amplũ nobis ad laudẽ, & gloriã eſſe iudicaremus. Tales itaq; cùm nos eſſe profiteamur, & præ nobis feramus: non immeritò hoc noſtrũ de vobis iudiciũ ſuſpectũ vobis eſſe poſſet. Nunc autẽ affirmat hoc de vobis miniſter, vel, ſi ſic eũ appellare magis libet, Symmiſtes quidã veſter, quodq; maiorẽ vobis admirationem adferre poſſit: ille ipſe, qui Iudicium hoc veſtrum de doctrina turbulentorum horum Cracouiæ typis excudendum curauit. Habuit is cõtra turbulentos iſtos in celebri quodam loco ſermones aliquot, lingua vulgari, quos prælo ſtatim traditos in lucẽ prodire voluit. Et quoniam hic mos à multis obſeruatur: vt in prima pagina ſcripturæ locum aliquem ponant, ad rem qua de agitur accommodatũ, hanc ei ſcripturam proferre viſum eſt.

Papiſtarum nomen glorioſum.

Samſonis problema. Iudic. 14.

Niſi vitula mea araſſetis, non inueniſſetis. Cuius hæc verba ſint, non ignoratis: propter eos tamẽ, qui minus verſati ſunt in ſcripturis, paucis rem explicare libet. Propoſuerat Samſon ſuis in conuiuio quodam ſodalibus problema, quod ſoluerent intra ſeptem dies. Quod cũ per triduũ facere non potuiſſent: ad vxorem eius acceſſerunt, ab illa petiuerunt, vt quibus poſſet blãditijs à viro conaretur expiſcari, quid ſibi vellet hoc problema. Quod cùm illa feciſſet, ſuiſq; ciuibus, à quibus rogata fuit, indicaſſet: ſtatim illi veniẽtes problema ſoluerũt. Samſon verò cùm quid actum fuerat, olfeciſſet, Si non araſſetis, inquit, in vitula mea, non inueniſſetis propoſitionẽ meã. Quibus verbis hoc ſignificare volebat, quod niſi didiciſſent ex ipſius vxore, nunquã problema ſoluiſſent. Cũ igitur eadẽ hæc verba in prima ſtatim facie libelli ſui protulerit, Symmiſtes hic veſter, eos oppugnãs, quorũ à vobis quoq; doctrina dãnata eſt, quid aliud voluiſſe dicere credendus eſt, q̃: Niſi docti à noſtris, niſi Luthero, Zuinglio, Caluino, præceptoribus vſi fuiſſetis, nunquã inueniſſetis propoſitionẽ hanc: Non eſſe Deũ trinũ & vnum: Non eſſe ferendũ, nec Trinitatis, nec eſſentiæ, nec perſonæ nomẽ: quandoquidẽ in ſcripturis nuſquam reperitur. Verùm à nobis didiciſtis, Patres, Vetuſtatem, Concilia contemnere: Conſenſum totius Eccleſiæ ne pili quidẽ facere: plus priuato veſtro, quàm orbis totius Chriſtiani iudicio tribuere, nec quidquam, quod non expreſsè cõtineretur in ſcripturis, recipere. Atqui hæc eſt vitula noſtra, qua nunc vos aratis: qua ſi non araſſetis, in hanc extremã impietatem prolabi nunquã potuiſſetis. Ac ne noſtrũ hoc eſſe cõmentũ exiſtimetis: Melãchthõ etiã veſter eadẽ hęc verba nõ diſſimili ſenſu produxit. Sic.n. ſcripſit in ſuo poſtremo Chronico: Etſi fides nititur verbo Dei: & norma iudicij eſſe debet ſcripta Prophetica, ac Apoſtolica, & Symbola: tamen vocẽ purioris Eccleſiæ docentis, & cõmonefacientis, audire pium eſt, iuxta dictum: Niſi araſſetis in vitula mea, non inueniſſetis. Præclarè Melanchthon dictum hoc vſurpauit, vt demonſtraret, ita demùm ſcripta Prophetica & Apoſtolica intelligi rectè poſſe, ſi quis aret Eccleſiæ vitula, hoc eſt, ſi vocem illius docentis audiat: ſi quem illa ſcripturæ ſenſum affert, eum ſequatur.

Prophetarum & Apoſtolica ſcripta quando optime intelliguntur. Trinitarij errorem hauſerunt à Luthero & Tigurinis.

Cæterùm veſter hic Symmiſtes dicit, quòd non Eccleſiæ: ſed veſtra vitula arauerint ij, quos oppugnatis. Videtis igitur: quę ſit illius de vobis ſententia: ſed neque vos inficias ire videmini, ita rem habere: cùm cui

maximè

maximè fundamento nitantur iſti, contra quos ſententiā fertis, ijs verbis explicatis. Fundamentum doctrinę ipſorum, cui reliqua nituntur, eſt: Vniuerſam doctrinam in Papatu corruptam fuiſſe: & tantū integrā baptiſmi formulam ſub fœcibus relictam. Neq; enim Antichriſtum quicquam integrum reliquiſſe: itaque nō credendum ſummū dogma ſalutis non etiā fuiſſe corruptū. Se igitur his conſideratis, quæſiuiſſe aliā & verā doctrinam de ijs dogmatibus in ſacris literis, & vetuſtis Patribus, propinquis Apoſtolorum ætati: eamq; ſibi patefactā eſſe. Olim cùm floreret Papatus, grauiter Satan Eccleſiā afflixit, dū omnia Pontificum figmēta, pro oraculis diuinis illi obtruſit. Hac fraude detecta, contrariā viam inſiſtit: & ſuadet in vniuerſum omnia exploda eſſe, quæ in Papatu recepta fuerunt: Sed ſi ita faciendum fuerit, reijciendæ erunt ſacræ literæ: reijciendū Symbolū Apoſtolicū & Nicænum: hæc enim in ſuis Eccleſijs legunt & canunt Papiſtæ. Veſtra ſunt hęc verba, Tigurini, quibus dum aduerſariorū latus petitis: veſtrū ipſi confoditis. Fundamentum ipſorū doctrinæ, cui reliqua nituntur, hoc eſſe dicitis: Vniuerſam doctrinā in Papatu corruptam fuiſſe. Cedo, quis primus fundamentū hoc iecit? Si primos vos fuiſſe dicā, à veritate fortaſſis non aberrauero: ſed priores tamē vos fuiſſe, certū eſt, his, quorū hac veſtra cenſura dogma cōdemnatis. Etenim qui maximè niteretur huic fundamento, primus fuit hoc infœlici ſeculo noſtro, Martinus Lutherus. Proximū ab eo locū. Vos obtinetis: Qui cùm initio Lutheri ſectatores fuiſſetis: ſicut paulò antè ſenſum, & conſenſum Eccleſiæ Catholicæ, ſic & Lutherū poſteà longū valere iuſſiſtis: ac pridem ab Eccleſia damnatā Zuinglij doctrinam eſtis amplexi, qua docet, falſum eſſe, quod ait veritas: Cùm panem accepiſſet, & benedixiſſet, ac fregiſſet, dediſſetq; diſcipulis ſuis, dicēs: Accipite & comedite, Hoc eſt corpus meum: cùm non ſit ibi corpus iuxta ſententiam veſtram, verùm figura corporis. Fuerunt quoq; alij non pauci, qui & ipſi nitebantur huic fundamento, quos longum eſſet omnes enumerando recenſere. Quibus cum verò nunc nobis eſt dimicatio: nouiſſimum inter alios propè locum tenere videntur. Nam hæreſis hæc nuper admodùm, in Polonia præſertim, nata eſt. Quod igitur iſtorum, quos oppugnatis, idem, & veſtrum, & aliorū hæreticorū omniū doctrinæ fundamentū fuit, eſt, & erit ſemper: cùm vix vlli fuerint vnquam hæretici, qui non ei maximè niterentur. Teſtatus eſt hoc etiā ſanctiſſimus ille martyr Cyprianus ante mille trecentos annos, cùm ad Cornelium ſcribens ait: Neq; enim aliunde hæreſes obortæ ſunt: aut nata ſunt ſchiſmata: quàm inde quòd Sacerdoti Dei non obtēperatur, nec vnus in Eccleſia ad tēpus Sacerdos: & ad tēpus Iudex vice Chriſti cogitatur: cui ſi ſecundum magiſteria diuina obtemperaret fraternitas vniuerſa, nemo aduerſus Sacerdotū collegium quicquam moueret: nemo poſt diuinum iudiciū, poſt populi ſuffragium, poſtq; Epiſcoporum conſenſum Iudicem ſe nō iam Epiſcopi, ſed Dei faceret: nemo diſſidio vnitatis Chriſti Eccleſiam ſcinderet: nemo ſibi placens, ac tumens, ſeorſum foris nouā hæreſim conderet. Videtis quemadmodū ſanctus Epiſcopus & martyr ille fundamentū eſſe docet hæreſeon, & ſchiſmatū omniū: Non obtemperare Pontifici, non cogitare, quòd vnus ipſe ſit in Eccleſia ad tēpus Sacerdos, & ad tempus Iudex vice Chriſti: ſed illius doctrinæ iudicem ſe facere: nihil vt aliud ſit propemodum hæreticum eſſe, quàm dicere: Doctrinam in Papatu corruptam eſſe.

Fundamentum doctrina Trinitariorum.
In audacia Tigurinorum de Trinitarijs.
Martinus Lutherus quo fundamento ...
Zuinglij ... pridem damnata.
Trinitariorum hæreſis in Polonia recens.
Omnium hæreſeon fundamentum.
Cypr. li. 1. epiſt. ...

Quid enim aliud per Papatum intelligi rectè poteſt: quàm Eccleſia Catholica? Fremant licèt omnes inferorum portæ: veriſſimum tamen illud eſt, quòd ſic vbi Rex non eſt: ibi regnum dici nequit: Sic vbi Papa non eſt: Ibi nec eſſe, nec dici poteſt Eccleſia Catholica. Nā vbi vnū eſſe debet ouile, ibi paſtor quoq; ſit vnus oportet: Nec eſt alia certior Eccleſiæ nota, quàm legitima pontificum ſucceſſio. Hæc eſt, quæ Auguſtinū in Eccleſiæ gremio tenuit, hanc Irenæus, Cyprianus, Hieronymus, Tertullianus, Origenes, Optatus: denique Catholici ſemper omnes agnouerunt. Sicut fides non poteſt eſſe niſi vna, præter quam quicquid eſt, ſicut verè ſcriptum ab Hilario legimus, perfidia eſt, non fides: ſic & Eccleſia, niſi vna ſit: Satanæ Synagoga, quàm Eccleſia Dei rectiùs eſſe dicitur. Satanas enim eſt, qui ſpargit, Chriſtus eſt, qui congregat. Satanas eſt, qui diuidit inter fratres, Chriſtus, qui non diuiſionis, verùm pacis & dilectionis Deus eſt: ac propterea mori voluit, vt eos, qui fuerant per Satanam diſperſi, precioſo ſanguine ſuo congregaret. Quamobrem, ſi non fuerit vna, nō erit Eccleſia Chriſti. Vna eſt columba mea, dicit ſpōſus: Perfecta mea. Vna eſt matri ſuæ. Vnum corpus. Vnus ſpiritus, dicit Paulus. Vna fuit domus, in qua comedebatur agnus, extra quam eum comedere fas non erat. Hæc vna domus figura fuit vnius Eccleſiæ Catholicæ. Ceterùm qui fieri poteſt: vt vna ſit Eccleſia, ſi non habuerit caput vnum, paſtorē vnum, papam ſiue pontificē vnū. Suſcitabo ſuper eos paſtorem vnū, ait Dominus. Et iterū, Paſtor erit vnus omniū. Et in Euangelio Chriſtus: Erit vnus paſtor: & vnū ouile. Pulchrè cōiunxit vtrūq;: Non enim eſſe poterit vnū Ouile, niſi paſtor quoq; ſit vnus. At paſtorem hunc vnū Chriſtū eſſe dicitis? Quid autē? an & nos aliū, quàm Chriſtū paſtorē agnoſcimus, & confitemur? Nos verò clara voce pronunciamus, Quod Chriſtus eſt, qui paſcit nos verbo ſuo: Chriſtus eſt, qui paſcit nos Sacramentis ſuis: Chriſtus eſt, qui paſcit nos precioſo corpore, & ſanguine ſuo: Qui niſi paſceret nos ipſe: fruſtrà paſcerent quotquot ſunt alij mortales, qui paſcendi munere funguntur. Plus etiā aliquid à nobis audietis, ô Tigurini. Non ſolùm paſtorē & Epiſcopum animarū noſtrarū, verùm & Regem & Dominū noſtrū, qui poteſtatem habet in fortunas noſtras omnes, & in ipſa corpora noſtra, Chriſtum eſſe profitemur. Sed num ideò Sigiſmundū etiam Auguſtū Regem & Dominum noſtrū profiteri, num ideò ſubiectas illi eſſe fortunas noſtras & corpora dubitabimus: ne quid fortè Chriſti gloriæ detrahamus? De quo rectè cantat Eccleſia, Tu ſolus Dominus. Ego verò, Tigurini, non dubitanter id affirmo, profiteor etiam corā vobis, & prę me fero, quamuis nihil ſit eo verius, quod de Chriſto cantat Eccleſia, Tu ſolus Dominus, Regē tamē & Dominū meū eſſe Sigiſmundū Auguſtū, illi fortunas meas, illi corpus quoq; meū ſubiectū eſſe: quē inſuper etiā Regni totius caput agnoſco: Nec me propterea ſummi Regis illius Regū, & Domini dominantiū, dignitati vel minimū detrahere puto, cùm illi me parēre perſuaſum habeā, quando Regi meo Sigiſmundo pareo: Quandoquidē per illum Reges regnant, & Potentes decernunt iuſtitiam. Illius pręceptum eſt: Vt omnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit: &

Hæreticum eſſe quid ſit.
Papatum eſſe ... Eccleſiam Cathol. ...
Aug. Epiſt. ... damenti ...
Iren. li. 4 ...
Cyp. epi. ...
Hiero. ad Dam.
Tertul. de præſcriptionibus hæreticorum.
Optatus li. 2. cont. Donatiſt.
Hila. de Tri. li. 8.
Oſea 11.
Chriſtus ... mortuus.
Ioan. 11.
Can. 6.
Epheſ. 4.
Exod. 12.
Eccleſia non poteſt eſſe vna niſi habuerit Paſtorē vnum.
Ezec. 34.
Ezec. 38.
Ioan. 10.
Chriſto nihil detrahitur ſi Papa vnus Paſtor dicatur, oſtenditur à ſimili.
Prou. 15.
Rom. 13.
1. Pet. 2.

vt ſubiecti ſimus Regi quaſi præcellenti,& eum honorificemus.Quin caput regni ſit Chriſtus, quin regat il-
lud & gubernet; nemo ſanus dubitat: ſed cùm oculis carnis noſtræ: quandoquidem in cælo degit,aſpici non
poſſit;munus hoc per eum,quem præſentem intueri licet: Regem,exequitur.

Quod autē de Rege,totidē id verbis de Paſtore quoq; & Epiſcopo animarum noſtrarū, incunctanter aſ-
firmo:q & meū & Eccleſiæ totius Paſtorē Pontificem & ſupremū ſub Chriſto Capite, Caput agnoſco, pro-
teor,& præ me fero Pium Quartū papam,illiq; me ſubiectionem,reuerentiam, & obedientiā omnem debe-
re.Qua re tantū abeſt,vt imminuere me quicquā de Chriſti veri,ſummiq; Pontificis, ac Paſtoris: & Eccleſiæ
totius Capitis gloria perſuaſum habeam: vt magis etiā illam augere me per hunc modū & amplificare credā.
Ioan. 21. Papa verum & proprium officium deſeruitur. Ipſe enim eſt,qui ſub Petri perſona ſuas oues illi paſcendas omnes cōmendauit, qui cum viſibili præſentia
non eſſet habitaturus inter nos, ipſius,in paſcēdo grege ſuo miniſterium,& vicariam operā adhibendam pu
tauit:non ad eū ius,honoremq; ſuum transferendo: ſed vt ſuū tantū per eū opus agat ipſe: qualiter ad opus
quoq; faciendum artifex vtitur inſtrumento.Quare manet ipſe Caput Eccleſiæ, ſummus illius Pontifex & Pa
ſtor nihilominus regit,regnat: & imperium exercet ipſe nihilominus in Eccleſia, verum opus hoc ſuum per
Pontificem Pium Quartum agit miniſtrum ſuum : non quod non poſſit illud per ſeipſum , ſine alio quouis
adminiculo,aut organo præſtare: ſed hoc modo viſum eſt illi,ſuam erga nos dignationem declarare: cùm ex
hominibus ſumit,qui pro ſe in mundo legatione fungantur; qui ſint arcanæ ſuæ voluntatis interpretes : qui
2. Cor. 5. denique perſonam ſuam repræſentent. Nec alius illi viſus eſt firmior vnitatis retinendæ nodus, quo ſuā ad-
ſtringeret Eccleſiam: quàm ſi vnum aliquem illi præfeciſſet,cuius in ea gubernanda viſibili miniſterio vtere-
Honor pontifici exhibitus in Deū redundat. tur.Cui quidquid ſubiectionis,honoris,& obedientiæ defertur,nō Pio Quarto,ſed ipſi Chriſto defertur: con
trà verò,quiſquis illum reijcit,non Piū Quartum,ſed Chriſtū reijcit: ſicut ad Samuelem dixiſſe Dominū legi
1. Reg. 8. mus, Nō te reiecerūt,ſed me: ne regnē ſuper eos. Quamobrē ſi vobis non modò papiſtā, verùm & Regiſtā ap-
pellare me viſum fuerit : non modò nō moleſtè tulero : verumetiā ingenti me honore affectū interpretabor:
cùm ad exiſtimationē cuiuſque cumprimis amplum id ſit,& illuſtre, quam à Deo conſtitutæ poteſtati debet
Nota. fidem & ſubiectionem eā perpetuò præſtare. Contrà,nihil poteſt eſſe magis ignominioſum & infame: quàm
ab ea fide & ſubiectione diſcedere: Quod à veſtris, Tigurini, factū eſſe ſcimus,& ante annos aliquot in Ger-
mania iam inde ſtatim ab initio naſcentis huius veſtri Quinti Euangelij, & proximis ſuperioribus annis in
Gallia. Quibus temporibus quotquot ignominioſum ſibi fore putabant: dici & eſſe papiſtas, ijdem illi, neq;
Cæſariſtæ, neque Regiſtę dici & eſſe voluerunt,ſed ſicut paulò antē Pōtificis , ſic ſuorum quoque Principum
iugum, non ita multò pòſt excutere ſunt conati, contra quos arma parricidialia tulerunt.

Catholicus non eſt, qui non eſt papiſta. Ex quo ſatis liquere cuique poteſt, quòd neq; Catholicus,qui non eſt papiſta: neq; fidelis Regis ſui ſubdi-
tus cenſeri poteſt,qui non eſt Regiſta. Quod mihi quidem non eſſet difficile multorū priſcorū Patrū teſtimo
nijs comprobare. Sed cū hoc alibi copioſè factū ſit, nunc vno vel altero contentus ero. Nouatū, quæ res alia
Nouati hæreſis vnde. fecit hæreticum, quàm quòd corruptam eſſe dicebat doctrinā in papatu receptā : quòd lapſis non eſſet venia
deneganda. Quam etiā ob cauſam à legitimo pontifice Cornelio ſe per ſummū ſacrilegiū ſeparauerat: Cathe
dram contra Cathedram conſtituerat: Altare contra altare erexerat : quo nomine grauiter eū inſectatur Cy-
Cypr. lib. 4. Epiſt. 2. prianus: & cùm vnam eſſe doceat Eccleſiam: quæ vna intus & foris eſſe non poteſt: ibi tandem Eccleſiā eſſe
definit, vbi papa Cornelius agnoſcitur, qui Fabiano legitima ordinatione ſucceſſit. Antonianū quoq; fratrem
laudat: quod cū Cornelio, hoc eſt (ſic enim ipſe loquitur Cyprianus) cū Catholica Eccleſia cōmunicaret. Sic
ille cōmunicare cum papa Cornelio, hoc eſt, eſſe papiſtam interpretatur cōmunicare cum Eccleſia Catholi-
Hier. ad Damaſ. ca: vt non alium, niſi papiſtam Catholicum intelligi velit. Nec ſecùs Hieronymus, qui Damaſo ſcribens: Bea
titudini, inquit, tuæ, id eſt, Cathedræ Petri communione cōſocior, ſuper illam petram ædificatam Eccleſiam
eſſe ſcio: quicunque extra hanc domum agnum comederit, profanus eſt. Profanū Hieronymus pronunciat,
& ab Eccleſia Dei alienum, qui cum papa non cōmunicat. Ac paulò poſt ad eundem ſcribens, Noui, inquit,
Vitalem: Meletium reſpuo, Paulinum ignoro, quicunque tecum non colligit, ſpargit: qui Chriſti non eſt: An
tichriſti eſt. Sic ille vir ſanctiſſimus iuxtà ac doctiſſimus, quicunque cū ſucceſſore piſcatoris papa non colli-
gerent, eos non ad Chriſtum, ſed ad Antichriſtum pertinere dicit: Sataniſtas liberè pronunciat : quicunque
Idem. non ſunt papiſtæ. Quod apertius etiam ſcribit, in ea, quæ proximè ſequitur Epiſtola: In tres, inquit, partes ſciſ
ſa Eccleſia ad ſe rapere me feſtinat. Ego interim clamito, Si quis Cathedrę Petri iungitur, meus eſt. Meletius,
Hæretici etiam hærere ſe papæ ſimulabant. Vitalis, atq; Paulinus tibi hærere ſe dicunt, poſſem credere ſi hoc vnus aſſereret. Nūc autē duo mentiuntur,
aut omnes. Videtis Tigurini, quemadmodum olim etiā hæretici, quominus hæretici iudicarentur, ſed vt Ca
tholici cenſerētur, hærere ſe papæ ſimulabant. Quòd perſuaſum haberent, nō eſſe Catholicū, qui nō eſſet pa-
piſta. Itaq; de Paulino deque Apollinare ſcribit in Hiſtoria ſua Theodoretus, quòd aſſerebat vterque, ſe cum
Damaſo papa ſentire, quò facilius morbum ſuū tegere poſſet. Sic & Eutiches Leonis papæ ſententiam ſecu-
turum ſe per omnia ſpondebat. Idem fecit Antemius, ſententia Synodi ſecundæ Conſtantinopolitanę dam-
natus. Poſſem hic alium Hieronymi locū producere, vbi Demetriadem hortatur, vt S. Innocentij, qui Apo-
ſtolicæ Cathedræ ſucceſſor eſt, fidem teneat, nec peregrinā doctrinam recipiat. Et alium, vbi ſic loquitur: Si
Romanam fidē amplectitur, ergo Catholici ſumus. Et alium Ambroſij: Percōtatus eſt, inquit, ab Epiſcopo,
vtrùm nam cum Epiſcopis Catholicis, hoc eſt, cum Romana Eccleſia conueniret. Poſſem & acclamationes
Synod. 5. Actione 4. in Synodis factas producere: Omnes ita credimus: Papa Leo ſic credit. Poſſem & Imperatorum edicta pro-
ferre, vt cuncti ſubditi eam religionē retinerent, quā Vertex Apoſtolorū Petrus initio tradidiſſet: ac tum Da-
maſus Epiſcopus Romanus cuſtodiret. Sed ne longior ſim, vnum tantùm adferam Iuſtiniani locum: Licet,
Iuſtinia. inquit, nobis dicere, ac pronunciare, omnes eos, qui habere papam pro capite noluerint, non eſſe Dei Sacer-
dotes, nec fideles ſeruos. Ex his diſcite Tigurini, quo loco ſitis habendi qui papam, & receptam in papatu

doctrinam, adeò reſpuitis, vt vel maximi probri loco Catholicis obijciatis: quòd ſint Papiſtæ. Certè non alio cenſeri loco poteſtis: quàm quo ſunt ij, quorum hac veſtra cenſura de Trinitate dogma damnatis. Scio, quæ ſoletis obijcere: facitis enim, quod hæreticis omnibus eſſe commune ſcribit Auguſtinus: vt cùm nō habeāt quod in cauſa ſuæ diuiſionis defendant, non niſi hominum crimina colligere affectant, & ea ipſa plura falſiſſimè iactent, plenisq; conuitiorū & contumeliarū velis in Pontifices inuehuntur, quo ſic & eos, & eorū doctrinam in odium, & contemptum apud omnes adducant. Verùm alius erit hac de re diſſerendi locus. *Hæreticorum proprium ex Auguſtin. epiſt. 137.*

Fortaſſis autem & hoc dicetis: Longè diſſimilem eſſe rationem veſtram, quàm ſit eorum, cum quibus dimicationem hanc ſuſcepiſtis. Nam vos nunquam id aſſeruiſſe, quod ab iſtis aſſeritur, vniuerſam doctrinam in Papatu corruptam eſſe. Atqui nec iſtos hoc aſſerere probatis: quandoquidē hâc eos exceptionem addere ſcribitis, quod relictam tamen eſſe confiteantur integram baptiſmi formulam. Vtinam autem plus aliquid vos relictum eſſe diceretis. Sed cùm Caluinus (qui veſter videri vult, etiamſi pluribus in rebus à vobis diſſentit: nec de ipſo Euchariſtiæ Sacramento ſatis cum veſtra doctrina conuenit) ita de Papiſmo loquitur: Pro verbi miniſterio peruerſa, & mendacijs conflata illic regnat inſtitutio. In locum cœnæ Domini fœdiſſimum ſacrilegium ſubijt: Cultus Dei varia & non ferenda ſuperſtitionum congerie deformatus: Doctrina citra quam Chriſtianiſmus non conſtat tota ſepulta & exploſa: publici conuentus idololatriæ, & impietatis ſcholæ. Cedo Tigurini, cùm talē nobis Papiſmū Caluinus deſcribit: an is minus apertè dicit, Vniuerſam doctrinam in Papatu corruptam fuiſſe, quàm iſti de quorum impuro dogmate iudicium fertis: qui relictam tamen eſſe fatentur integram baptiſmi formulam: Veſter autem hic doctrinam, citra quā Chriſtianiſmus non conſtat, ſepultam & exploſam eſſe totam ſcribit. Itaque nec baptiſmi formulam nobis integram relinquit, citra quam certum eſt Chriſtianiſmum non conſtare. Iám ne veſtris ipſi cernitis oculis, fundamentum hoc, qd iure merito oppugnatis in his, quorum cenſores agitis, nolo dicere primos: ſed priores tamen vos poſuiſſe? Veſtrum enim eſt, & à vobis ad illos profectum. Quo magis miror, vos in alijs reprehendere, quod ipſi laudi vobis & gloriæ ducitis: ſcilicet quod vobis licèt, alijs licere non vultis. Vos nobis hos Tigurini peperiſtis, quorum iam blaſphemias diutius ferre non poteſtis. Ex vtero veſtro prodierunt, veſtri ſunt diſcipuli, vos eorum eſtis præceptores, & magiſtri. Quid mirum, ſi mali corui, mala nobis oua peperêre. Sed hìc reſpondebitis. Nunquam vos receptam in Papatu de adoranda Trinitate doctrinam oppugnaſſe. Quamuis in ſecunda ad Polonos Epiſtola Caluinus veſter diſertis verbis ſcripſerit, hanc precandi formulam, qua vtitur Eccleſia, Sancta Trinitas vnus Deus miſerere nobis, ſibi non placere: quod barbariem ſapiat: & obijcitur hoc illi ab aduerſarijs veſtris: deq; eo gloriantur quaſi cum illis faciat. Damus tamen hoc vobis non inuiti: Sed cùm tā audacter, & impudenter aſſeueraretis, totam doctrinam, citra quam Chriſtianiſmus non conſtat, in Papatu ſiue Papiſmo ſepultam, & exploſam eſſe, cur non vobis crederent ij, qui iam in veſtrū Euangeliū, quod cum Chriſti pugnat Euangelio, tranſlati figmenta veſtra pro diuinis haberent oraculis. cur non in eam quoq; opinionem venirent: veram de adoranda Trinitate doctrinam ſimul ſepultam, & exploſam eſſe? Quos enim ita depinxeratis, quiſquis huic veſtrę picturæ fidem aliquā haberet: quomodo poſſet animū inducere, vt crederet ſummū dogma ſalutis noſtræ, nō etiā apud eos tales fuiſſe corruptū? Quâobrē, & exēplo, & cohortatione veſtra fecerunt iſti, vt progrederentur longiùs, & in profundum hoc extremæ barathrū impietatis ruerent. *Trinitarii ex Sacramentariis prodierunt.* *Doctrinam, citra quam Chriſtianiſmus non conſtat, in Papatu ſepultam & exploſam eſſe, impie aſſerit Caluinus in Inſtitutio. Cap. 2.* *Cal. Trinitarius.*

Videbant vos longiùs eſſe progreſſos, quàm dux, & anteſignanus veſter, & omnium eorum, qui ſegregauerunt ſeipſos hoc noſtro ſeculo, Martinus Luth. Nam, ne fraudem eum egregia laude ſua, primus ille fuit, qui minimè ferendo faſtu quodam ex magna parte doctrinam Papatus, hoc eſt, Eccleſiæ Catholicę cōdemnauit, non ſine magno ſuæ factionis hominum applauſu. Quamuis autem fuerit is prouecta quadam audacia, nunquam tamen eò progredi fuit auſus impietatis, vt negaret realem Chriſti corporis, & ſanguinis in Euchariſtiæ Sacramento præſentiam. Contentus tantum erat docere, quod maneret ibi nihilominus panis, & in pane, ſub pane, cum pane, eſſet ibi verum, & ſubſtantiale Chriſti corpus. Nihil autem eſt eo verius, quod quidā dixit, ex huius ſeculi ſapientibus, Dato vno abſurdo, ſequuntur plura. Simul vt hæc verba protulit noſtri tēporis hæreticorum Patriarcha, mox a veſtris arrepta ſunt, & ſtatim vlterius proceſſiſtis, & qua nulla poteſt eſſe maior audacia, atq; impudentia. Veritatem de veritate ſui corporis, & ſanguinis ſub ſpeciebus, panis, & vini dicentem, Hoc eſt corpus meum: hic eſt ſanguis meus: arguere mendacij non dubitaſtis. Caluinus quidem gloriatur in quodam ſcripto ſuo, quod claſſicum cecinerit Luther. ad hæreſim Sacramentariorū excitandam, cùm quæ doctrina in Papatu, hoc eſt, in Eccleſia Catholica ſummo totius orbis Chriſtiani conſenſu recepta eſt, naturam ſiue ſubſtantiam panis in carnem, vini verò in ſanguinem cōuerti, negaret. Boquinus verò veſter Heidelbergenſis: ſi modò veſter adhuc eſt: nam ſicut doctrinam, ſic & Magiſtros veſtros mutare quotannis ferè conſueuiſtis, quod etiam à vicinis veſtris Argentoratenſibus factum iam eſſe pro certo renūciatur. Hic itaq; Boquinus, niſi ſtatuatur prius ἡ μεταβολὴ καὶ μετατοπίσις τοῦ ἄρτου conuerſio, & tranſubſtantiatio panis: nulla ratione dici poſſe, pluribus verbis cōtendit, quod in cœna verè, & ſubſtantialiter ſumatur verum Chriſti corpus, quod pro nobis in mortem traditum eſt: non ſolùm quoad virtutem, efficaciam, potentiam, vigorem, vim, gratiam, ſpiritum ſiue meritum, ſed etiam quoad eſſentiam carnis: nec ſolùm fide, verumetiam ore corporis. Quamobrem ſimul ut conuerſionem hanc negare cœpit Lutherus, ac in alijs pleriſque doctrinam, & ritus Papatus, hoc eſt, Eccleſiæ catholicæ damnare: gloriatur Caluinus, eum rudimenta ſectę ſuæ poſuiſſe, viamq; ſibi commonſtraſſe. Sed interim eum eſſe præpoſtero quodam ingenio ſcribit, qui recta in ingreſſus viam ſimul ac demonſtrator iter ſuum reflexit, vltrò progredi recuſat. Progreſſi ſunt igitur vltra primum Patriarcham, Tigurini, ueſter Zuinglius: deinde Caluinus & alij: cœperunt fieri (ſic enim loquitur Caluinus) politiores, & inſtructiores, & eſſe Chriſtum in Euchariſta præſentem negauerunt. Longius etiam proruperunt Balthaſar Pacimontanus, & qui ſecuti ſunt eum Anabaptiſtæ cum Suenckfeldio, donec *An Luth. fuerit Sacramentarius* *Luth. Papatum condemnauit primus, ſed non Chriſtum.* *Ariſtot.* *Sacramentarij mendacij arguunt Chriſtum.* *Caluin. contra Ioachimum VVeſtphalum.* *Boquinus.* *Euangelici miniſtros ſuos ſubinde mutant.* *Caluin. vbi ſupra.*

Pacimontanus. Suenckfeldius. Campanus. Seruetus flāmis à Calui. exuſtus.

Luth. Sacramentariorum hæreſim deteſtabatur.

ventum eſt ad Cāpanum & Seruetum, à Caluino flāmis Geneuæ traditum: & ad horū nō diſſimiles ter infelices iſtos in Patria mea Sanctiſſimæ Trinitatis blaſphematores. Veriſimile eſt quòd nihil minùs initio cogitauerit Martinus Lutherus, quàm vt huic veſtro, Tigurini, Sataniſmo feneſtrā patefaceret, qui Chriſto dicēti Hoc eſt corpus meū, aduerſari nō dubitatis. Satis enim conſtat: ſic eum hæreſim hanc veſtram fuiſſe deteſtatum, vt ea vel cogitari quicquā impurius poſſe negarit. Quam tamen, ad ipſum auctorem, pleriq; veſtrum referre conātur. Ac fateri quidē neceſſe eſt: quod is, quāuis nihil haberet quod reprehenderet, in doctrina de conuerſione ſiue tranſſubſtantiatione: ſolo tamen odio Papatus eam reiecit, vtcunq; permitteret nihilominùs, qui vellet vtramq; opinionē tenere. Sed cùm veſtram hanc hæreſim exortam videret, vide quāto illius exarſerit odio. Sic enim loquitur contra Patriarcham veſtrū ſcribens: Litem mihi non pariet, ſiue maneat ibi vinum, ſiue non: mihi ſatis eſt adeſſe ſanguinē Chriſti, de vino fiat, ſicut vult Deus. Et antequàm vellem cum Suermeris (hoc vobis nomē Tigurini tribuit) merum habere vinum, mallem potiùs cum Papa merū ſanguinē tenere. Quamlibet is implacabili Papatum, hoc eſt, Eccleſiā Catholicā odio proſequebatur, & eius doctrinam euerſam cupiebat, vſq; eo tamē ei viſum eſt abominabile veſtrum de Euchariſtia cōmentum, vt in Papatus doctrina, de conuerſione panis in carnem Chriſti maluerit acquieſcere, quàm videri tam fœdos errores veſtros approbare voluiſſe, vel eis feneſtram aperuiſſe. Ad eundē modū nihil magis cupiebat, quàm eleuationē Euchariſtię in Miſſa tollere: ne videretur Orthodoxam ſententiā in Papatu receptam: quod Miſſa ſit ſacrificiū, amplexus: cùm certiſſimū ſacrificij ſignum eleuatio fuerit. Quoniā verò videbat priores veſtros eleuationem abrogaſſe, ne conſentire vobiſcum exiſtimari poſſet, per multos annos ritum Eccleſiæ Catholicæ retinendum potiùs eſſe putauit: quemadmodum ipſe teſtatur in eo libro, quem contra Patriarcham veſtrum Zuinglium paulò ante mortē ſuā edidit. Fuit illius odiū erga Papā & Papatū, plus q̃ Vatinianū, de quo ne moriens quidē quicquā remiſit: quod etiā verſiculus ille teſtatur, quē in ore ſemper habuiſſe fertur.

Luth. contra Carolſtadium. Tigurini Suermeri.

Eleuationem in deſpectum Sacramentariorum retinuit Lutherus aliquandiu. Eleuatio ſacrificij ſignū certiſſimū.

Peſtis eram viuens, moriens tua mors ero Papa.

Lutheri odium in Papatum.

Lutheri ad Argētoratenſes ſcriptum, vbi ſibi Sacramentarios diſplicere dicit.

Iudicium Lutheri contra Sacramentarios de reali Chriſti in Euch. præſentia.

Tantam tamen veſtræ doctrinæ, qua Chriſti corporis in Euchariſtia præſentiam negatis, fœditatem & impietatem eſſe iudicauit: vt quò vos prorupiſtis, eò progredi non auderet. Quin audite, quid ad Argentoratenſes ea de re ſcripſit: Hoc diffiteri, inquit, nec poſſum, nec volo, quod ſi Carolſtadius, aut alius quiſpiam ante quinquennium mihi perſuadere potuiſſet, in Sacramento præter panem & vinum eſſe nihil: ille magno beneficio me ſibi deuinctum reddidiſſet. Grauibus enim curis anxius in hac excutienda materia multum deſudabam, omnibus neruis extenſis, me obtricare & expedire conatus ſum: cum probè perſpiciebam in hac re cumprimis me valde Papatui incōmodare poſſe. Et poſt pauca: Verùm, inquit, ego me captum video, nulla elabendi via relicta. Textus enim Euangelij nimiū apertus eſt & potens, qui facilè conuelli non poteſt: multo minus verbis aut gloſſis è capite vertiginoſo confictis ſubuerti. Tam ille doctrinā in Papatu receptā de reali præſentia Chriſti corporis in Euchariſtia fundatam in ſcripturis eſſe perſuaſum habebat: vt ſecùs ea de re docere magis, quam quod verbis ſatis explicari poſſet, horrendum ſacrilegium eſſe iudicaret: ac omni genere tormentorū excruciatum ſe centies mortem oppetere paratiorem fore ſcribit, quàm vt in Zuinglij, vel in Carolſtadij de hoc dogmate ſententiam pedibus ire vellet. Neq; dubitauit Zuinglianos, & Sacramentarios omnes: qui Chriſti corpus, & ſanguinem in venerabili Euchariſtiæ Sacramento negant, ore carnali ſumi, hæreticos & alienos ab Eccleſia Dei pronunciare: quos etiam vocat Satanæ miniſtros, mendaces, imò mendacium ipſum fucum, & ſimulationem: nec vllos cum ipſis tractatus haberi permittit: atque adeò nec audiri vult: & ſuos, vt haud aliter ab eis, quàm à Satanæ veneno ſibi caueant diligenter hortatur. Philippus verò Melancthon ſceptro Magiſtratus eos non ſtylo refutandos cenſet.

Carol. Sacramentariorum auctor.

Philip. Melancth. ad Fredericum Myconium de Carolſtadio iudicium.

Luth. in ſcribendo & docendo propoſitum.

Controuerſia de Cœna Domini qua intentione à Carolſtad. mota.

Marc. 4.

Luth. conſenſus cum Papatu, & cum Sacramentarijs diſſidium.

Hoc, Tigurini, de Zuinglio veſtro, deq; vobis miniſtris eius & ſectatoribus, illius eſt iudicium, qui Princeps fuit earū ſeditionū, ac tempeſtatum, quas ita graues in Eccleſia videmus excitatas: & cuius verbum tanquam Dei verbū à plurimis, in Germania præſertim, receptum eſt, & adoratum. Quamuis huius veſtræ ſectę non Zuinglium, ſed Carolſtadium, primum auctorē fuiſſe refert is, quem ſub exitum vitæ ſuæ palàm ad veſtra caſtra transfugiſſe Lutherani quiritāntur: Philippus Melancthon. De quo talis aliquādo fuit eius cenſura: Carolſtadius, inquit, primus excitauit hunc tumultum, homo ferus ſine ingenio, ſine doctrina, ſine ſenſu cōmuni, quem nullum vnquam humanitatis officium, aut intelligere, aut facere animaduertimus: tantùm abeſt, vt in eo manifeſtatio aliqua Spiritus ſancti animaduerſa ſit. Hunc nihilominùs ducem ſecutus eſt ipſe Melancthon, itidem vt Zuinglius antea, Oecolampadius, Caluinus, & eiuſdem farinæ alij. Quemadmodum autem in odium & deſpectum Papæ, omnia ſe dixiſſe, ſcripſiſſe, feciſſe, non vno loco gloriatur Lutherus: ſic de Carolſtadio quoq; narrat Philippus: ꝙ odio Lutheri non aliqua pietatis opinione controuerſiam de cœna Domini primus mouerit. Accidit igitur Luthero, quod Chriſtus aliquādo dixit: Qua menſura menſi fueritis, eadem & remetietur vobis. Hic itaque Carolſtadius, Tigurini, non Zuinglius, primùs auctor fuit hæreſeos veſtrę. Et quod nunc vos facitis de dogmate, quod in patria mea ſparſēre turbulenti quidā: idem de veſtro quoq; fecit olim Lutherus. Quamuis.n. quæ fuit inſignis hominis audacia atq; amētia, Papatui, hoc eſt, Eccleſiæ Catholicæ multos errores attribuerit, in hoc tamen dogmate de Chriſti corporis in Euchariſtia veritate, negat (vtar autem verbis eius) ſanctam Eccleſiam Catholicam, quæ eſt ſub Papatu quidquam erroris admiſiſſe. Cum ea ſentire ſe, doctrinam illius hac de re libenter amplecti, profitetur. Illius etiam auctoritate quam ſanctam vocare non dubitat, veſtrum hunc ſacrilegum errorem oppugnat: nec ſe legiſſe turpiorem vnquam hæreſim ſcribit, quæ ſtatim initio, tot inter ſe capita, tot ſectas habuerit: etiamſi in principali cauſa, vtpote in perſequendo Chriſtum vnanimes exiſtant. Hæc ille de vobis, qui primus ætate noſtra doctrinam ſuam Dei verbum, & purum Chriſti vocauit Euangelium: atque vt eſſe tale cenſeretur à multis: quin & à vobis ipſis initio, auctoritate ſua perfecit. Sed audite quæſo, quid idem alio loco ſcribat, quod ad cau-

ſam, de qua agitur propiùs pertinere videtur: Audio, inquit, & video rebaptizationem a quibuſdam vſurpari ex eo fundamento, vt in deſpectum Papæ faciant, tanquam hi, qui nihil ab Antichriſto habere velint. Quemadmodum & Sacramentum propterea merum panem & vinum habere volunt in deſpectum Papæ, arbitrantes ſe hoc pacto rectè ſubuertere poſſe papatum. Profectò friuolum hoc argumentum, ſupra quod nihil boni ædificaturi ſunt. Hoc enim pacto negare eos oporteret totam quoque ſcripturam ſacram, & prędicandi officium: hoc enim totum nimirum à papa habemus. Et nouam quoque ſcripturam ſacram nos facere oporteret: ne quid ab infidelibus haberemus Iudęis. Stultitia eſt hoc totum. Nam & Chriſtus in gente Iudaica inuenit Phariſæorum & Scribarum abuſus: non tamen propterea reiecit, quod illi habuerunt & docuerũt. Nos autem fatemur ſub Papatu plurimum eſſe boni Chriſtiani, imò omne bonum Chriſtianum, atque etiam illinc ad nos deueniſſe. Quippe fatemur in Papatu veram eſſe ſcripturam ſacram: verum Baptiſmum: verum Sacramentum altaris: veras claues ad remiſſionem peccatorum: verum prædicandi officium: verum Catechiſmum, vt ſunt Oratio Dominica: Articuli fidei, Decem præcepta. Dico inſuper, ſub Papatu veram Chriſtianitatem, imò verũ nucleum Chriſtianitatis eſſe. Videtis Tigurini, q̃ bellè cum Luthero vobis, vel potiùs vobiſcum Luthero conueniat. Ex cuius hac Epiſtola, verba etiã nõnulla videmini mutuati. Quod ſibi propoſitum ille fuiſſe non diffitetur alicubi: nimirum in odium, & deſpectum papę, ſiue papatus dicere, ſcribere, facere, omnia, atque ideò doctrinam illius eſſe corruptam aſſerere, veſtrum quoque fuit idem propoſitum, idem fundamentum. Scitum autem eſt illud: Qui odit fratrem ſuum, in tenebris eſt & in tenebris ambulat, quia tenebræ excæcauerunt eum. Quantò magis, qui odit patrem ſuũ, cui diuina lege ſubiectionẽ, reuerentiam, & obedientiam debet omnem? Iis igitur excæcati tenebris, & vos, & Anabaptiſtę, & Princeps omnium Lutherus cum ſuis, & quæcunque poſteà fex eſt hæreticorum conſecuta, perſuadere populo cœpiſtis, in papatu modo non vniuerſam doctrinam eſſe corruptam. Et hoc erat fundamentum, quo maximè nitebamini: hoc erat rete quo plurimos attraxiſtis. Nunc quod eidem fundamẽto nituntur diſcipuli veſtri, crimen vobis minimè ferendum, & inexpiabile quoddam facinus eſſe videtur.

Luther. de Papatu iudicium.

1. Ioan. 2.

Sed nimis longè progreſſos eos eſſe dicitis: Damus hoc vobis: eſt enim verius, quàm vellemus. Verùm interea num & vos longiùs progreſſi non eſtis, quàm is, quem primum veſtrę doctrinæ rudimenta poſuiſſe, viamq; vobis commonſtraſſe gloriamini? Si verum eſt, quod ſcribitis, eum eſſe præpoſtero quodam ingenio, qui rectam ingreſſus viam, ſimul ac demonſtrator, iter reflexit, in eodem luto pedem obſtinatè figat, & vltrà progredi recuſet: Cedo, quod eſt infelicium iſtorum tam grande peccatum, ſi quod vos feciſtis, Luthero vobis iter demõſtrante, idem fecerunt ipſi quoq;, cùm eſſent facti politiores, & inſtructiores: & eſſet eis via à vobis longior demonſtrata. Secuti ſunt conſilium veſtrum: noluerunt in eodem luto pedem obſtinatè figere: ſed vlterius aliquanto ſunt progreſſi. Cur ita grauiter & acerbè reprehenditis in illis: quod eos ipſi vos, exẽplo veſtro, facere docuiſtis? Quod vos laudi vobis, & glorię ducitis: cur id in iſtis tanquã capitale crimen damnatis? Itáne veſtro præſcripto, veſtro cuncta geri vultis imperio? Bucerũ quoq; grauius aliquando Lutherus reprehenderat: quod longius proceſſiſſet. Cuius, cùm ille non paulò doctior, imperium ferre non potuiſſet: neque cùm Dei verbũ & Euangeliũ ſubinde creparet, doctrinam illius omnem tanquam Dei verbũ & Euangeliũ adorare vellet: in hęc verba prorupit: Si exigit, ne quis vlla in re à ſe diſſẽtiat, probet ſe eſſe Deũ.

Trinitarios plus vltrà proceſſiſſe temerè arguunt Sacramentarii.

Bucerus Lutheri imperium ferre non potuit.

Trinitariorum ad Sacramentarios Apoſtrophe.

Quæro vos, an eadem hæc verba, contra vos quoq; Tigurini, non erit fas iſtis vſurpare? Nũ quo iure prohibere poteritis, quo minùs in hunc modum vos compellare queant? O venerandi præceptores, & magiſtri noſtri: licuit vobis, q̃ longè, quamq; latè patet orbis Chriſtianus, ab eo toto diſſentire: eum idololatriæ reũ facere: eum ignorati Chriſti, beneficiorum eius omnium obſcuratorum, non accuſare tantùm, quod videri tolerabilius poterat: verumetiã inauditum cõdemnare: cumq; Lutherũ hac in parte ducem ſecuti fuiſſetis: & is aliquam doctrinæ Papatus partem, nimirum de pręſentia Chriſti corporis in Euchariſtiæ Sacramento, nõ modo nõ reprehenderet: verũetiã retineret mordicus: ac ſumma vi tueretur: licuit vobis ab illius quoq; ſententia diſcrepare, cùm tamen omnis illius doctrina, multis in Germania locis: quin & à vobis initio nõ alio numero: quàm quo purum Dei verbum haberetur: cur & nobis non liceat exemplum hoc veſtrum imitari? paulò progredi longiùs: & ab opinione veſtra ſaltem in vno aliquo dogmate diſſentire? An & vos non eſtis æquè homines, vt nos? An ſolis vobis reuelata ſunt omnia, nec eſt quicquam quod vos fugere queat? An à vobis verbum Dei proceſſit, aut in vos ſolos peruenit? Probate vos eſſe Deos, ſi vultis vt ne latum quidẽ vnguẽ à veſtra ſententia diſcedamus vnquàm, & quicquid a vobis dictum aut ſcriptum fuerit: haud aliter q̃ purũ putum Dei verbum, contra quod mutire fas nõ ſit: amplectamur. Nónne vos docuiſtis nos, doctrinam citra quam Chriſtianiſmus non conſtat, in papiſmo totam exploſam & ſepultam eſſe? Nónne fuit & hoc inter alia veſtrũm, ſicut ante vos aliorum hæreticorum ferè omnium axioma? Nihil eſſe recipiendum præter ſcripturas? Quòd ſi nos à vobis docti, reiicimus omnem doctrinam, quæ Chriſtianiſmum ſepelit & explodit, qualem eſſe papatus doctrinam ipſi profitemini: & eſt inter illius capita præcipuum hoc de Trinitate: Si quod vos facere contra papiſtas nunquam intermittitis: quærimus & à vobis, & ab illis vbi reperiatur in ſcripturis: vel Trinitatis, vel perſonę, vel eſſentiæ nomen, ac niſi fuerit oſtenſum iuxta normam à vobis propoſitã: & in aliis dogmatibus examinandis, contra papiſtas obſeruari ſolitã: recepturos nos eſſe negamus: per Deũ immortalẽ vos obſecramus, quid alienũ à præceptis & inſtitutis veſtris facimus? An hoc tanq̃ atrox facinus in nobis vindicandũ eſſe putatis: ꝙ nos dociles diſcipulos præbemus? quòd in eodem luto pedem obſtinatè non figimus: verum à vobis moniti, pergimus & procedimus ea via quam nobis commõſtraſtis. Certè laudẽ potiùs à vobis hoc nomine promereri videbamur: q̃ vt aliqua nos animaduerſione propterea dignos iudicare debeatis. In hunc modum ſi vos iſti veſtri diſcipuli compellauerint: num eſtis habituri quod contra dicere poſſitis?

Hæreticorum axioma.

Ochini de Sacramentariis iudicium. Lib. 2 dialogorum.

Et certè vtitur iiſdem Argumentis contra vos apud Ochinum veſtrum: idem Spiritus, quo vos eſtis afflati: dum pluribus verbis in quodam eius Dialogo contendit: Eccleſiæ doctrinam de adoranda Trinitate non eſſe nefas in diſceptationem vocare, ſic enim inter alia loquitur: Non negabis expediuiſſe tempore tuo diſquiri: ſit nec ne Chriſti corpus in pane, & ſanguis in vino: quamuis & eſſe & adorari debere Concilia per errorem decreuiſſent. Et quoniam in Trinitate vſu venire idem poſſit, expedit negotium explorare. Verùm & ante Bernardinum hũc Ochinũ egregius quidã profeſſor Tubingenſis Gribaldus ne dicam an Ribaldus, in ſuo quodã libello quem D. Chriſtophoro ſcriptũ obtulit, in eandem propè ſententiã ita loquitur. Nec mirum magnoperè eſt, antiquos illos Doctores, Deum hunc Trinitatẽ nimiũ ſubtiliter excogitaſſe, à ſcripturæ veritate penitus aberrantes. Iã enim Chriſtiana religio humanæ auctoritati, & inuentioni nimium tribuere cœperat, & à ſimplicitate doctrinæ Apoſtolorum longè deflectere. Quemadmodũ & in cœna Domini, & quotidiana domini corporis oblatione eos omnes euidenter erraſſe vos ipſi egregiè docuiſtis. Quòd ſi antiqui omnes ſcilicet ex illo ſancto Ieſu Chriſti miſterio commemoratitio nihil integrum aut parum retinuerunt, quid mirũ, ſi ex omnibus aliqui & ſane pauci etiã & imaginariũ, & confuſum loco veri, & ſimpliciſſimi atq; puriſſimi Dei temerè ſurrogãtes, quẽ poſtea errorẽ improuidi ſucceſſores uelut Epimetheus Pandorã totis vlnis amplexi ſunt? Porrò abuſiuus ille Euchariſtiæ ritus vſq; ad veſtra tempora conſeruatus, non omnino ſcripturę fundamento deſtitutus videbatur, quem tamen grauiori adhibita interpretatione, & maturiori iudicio confirmati penitus emendaſtis. At verò hic Deus Trinitas à paucis primùm inuentus, & à multis poſtea ſuſceptus, vniuerſæ ſcripturæ contrarius, uos etiam acerrimos protectores inuenit, qui etſi pro eius fundamento ne ſyllabam quidem ex vniuerſa ſcriptura producere valeatis, hunc tamen tam impium, & manifeſtum errorem vnà cum papiſtis mordicùs, & vſq; ad ſanguinem propugnatis, non alia certa ratione niſi ꝙ hunc ipſi errorem non animaduertiſtis. Sed cum cętero grege parũ cogitantes, & imprudenti iudicio deuoraſtis, quem nunc euomere (ſaluo honore veſtro, & veſtri nominis eſtimatione) vos non amplius poſſe uobis certè nimis impiè perſuadetis. Verùm quidquid ſibi vniuerſus mundus perſuadeat, quicquid maligna ipſius calliditas moliatur, ſtabit perpetuò fidelis, & inconcuſſa veritas ab ipſo Dei filio & eius Apoſtolis ſic initer complantata. Num autem & hic preclarè non colligit, ſi licuit vobis in uſu cœnæ Domini, & quotidiana corporis eius oblatione vniuerſam Eccleſiam erroris condemnare: cur nobis idem quoq; non liceat in hoc de Trinitate dogmate?

Verùm ipſos iam potiùs dicentes audite: ſic enim vos quidam ex illis alloquitur: Hortor & obteſtor vos per nomẽ Dei, & eius filii Domini noſtri Ieſu Chriſti, diſpicere diligẽtius ea: quæ Dominus vobis nõdũ aperuit. Nõ dederat omnia Luthero, plura dedit poſtea Zuinglio, & poſt eũ aliis (fortaſſis anabaptiſtas intelligit, & Suenckfeldium, & Seruetũ, & alios non diſſimiles) dat & nunc, cui vult (denum ſe proculdubiò loquitur) ſibi quoq; plus aliquid quàm Luthero, vel Zuinglio, vel aliis datũ eſſe perſuaſũ habet. Ac paucis interiectis: Cauete, inquit, vobis à Gabaonitis, qui imponebãt populo Dei laceris veſtibus, mucido pane, &c. Sub nomine Dei noſtri ſe venire dicebant, & impoſitum eſſe ab illis populo Dei ſcripturã dicit, quòd non conſuleret os Iehouæ. Nõ imponant nobis patres, Vetuſtas, Concilia. Vetuſti enim ſunt iſti panni quos vos primi laceraſtis in aliis articulis fidei. Vnus ſit magiſter noſter Chriſtus: Os Iehouæ conſulẽdum, non hominum. Sũt eniã hic plæriq; Gabaonitæ, qui vobis imponunt: amicos ſe profitentur & nihil interea optant, ꝙ vt populum ad Aegyptum reducant variis modis, & Confeſſione Auguſtana: quod vobis poſteà Dominus pateſaciet.

Lutherus de libero & ſeruo arbitrio.

Auditis hæc Tigurini. Viſi fuimus vobis aliquãdo Gabaonitæ, vetuſtis & laceris pãnis induti, cùm nouæ doctrinę veſtræ oppoſuiſſemus, Patres, Vetuſtatem, Concilia: Monebatis populum, vt ſibi caueret ab iſtis Gabaonitis: docuiſtis deponendum eſſe: quicquid armaturę ſuppeditant Orthodoxi veteres; Theologorũ ſcholæ: Conciliorũ, & pontificũ auctoritas: tot ſeculorum ac totius populi Chriſtiani conſenſus: quod nihil ſit recipiendũ præter ſcripturas. Itaque nihil morari quenquã debet: quid tanto conſenſu loquantur vetuſti ſcriptores, quòd antiquitas minimè debet impedire, quo minus liberè veritas à mendacio diſcernatur. Hęc vos docuiſtis: ſtatim vt nouum iſtud Euãgelium veſtrum in lucẽ proferre cœpiſtis. Ecce nunc & vos contra blaſphemos iſtos diſſerentes, facti eſtis illis Gabaonitæ. Ecce nũc illis iterum induiſſe videmini, ſimul & ab ipſis indui velle, vetuſtos pãnos, quos abieceratis, & aliis vt abiicerent auctores fuiſtis: dum eis patres, Concilia, Vetuſtatem opponitis. An autẽ iſti non bellè vobis reſpondent? Vetuſti ſunt, aiunt, iſti panni, quos vos primi laceraſtis in aliis articulis fidei. Sic nos olim docebatis. Vnum nobis eſſe debere magiſtrum Chriſtum. Os Iehouæ conſulendum eſſe, non hominum. Nunc ab hac doctrina deſciuiſtis, & ad Gabaonitarum habitum reuerſi, ſub illo nobis imponere: populum ad Aegyptum reducere vultis.

Calvinus in Epiſtolam ad Hebr. Calui. 1. Ioan. cap. 4.

A Trinitariis progreſſus Sataniſmi deſcribitur.

Sed quid alio quoque loco dicat, audite. Nam initiũ atq; progreſſum huius Sataniſmi, quod nũc, proh ſcelus nefarium, Euangeliũ à nõnullis vocatur, deſcribens, his verbis vtitur. Cùm Lutherum Deus excitaſſet, eccleſiã Antichriſti, per eũ ita dirutã eſſe voluit: vt non à fundamentis inciperet: alioqui tam putrida domus, eum priùs oppreſſiſſet ſua ruina: ſed eam à tecto aggreſſus (vt fit in diruendis veteribus ædificiis) vaſtare cœpit primùm indulgẽtias Antichriſti, quibus negatur Chriſti ſatisfactio, & gratuita remiſſio peccatorum. Poſteà purgatorium aggreſſus ignẽ illum culinarũ papiſticarum, frigida verbi Dei penitùs extinxit. Hinc inuocationem mortuorũ, qui pro mediatore vnico, funditùs abolito regnabant, peſſum dedit, deinde peregrinationes, &c. Cùm venit ad profundiora & fundamento viciniora, vt ad Miſſam. Deus bone, ꝙ furebat Satã. Extirpauit tamen Miſſam, diu ſectum diceptans, & eius appendices retinens. Sed radices, ex quibus repullulaſcere potuit, non euulſit ſtirpitus: preſentiam eius in pane, carnis eius vbiquitatem, ac manducationem, quę fit ore retinens. Hic iam hęſit Lutherus in doctrina de Sacramentis, nec Antichriſtum potuit funditùs extirpare: eius etiam Cęremonias Iudaicas & gentiles prò legitimis vſurpauit. Surrexit poſtea Zuinglius, qui tan-

Lutherus à tecto Eccleſiam diruere cœpit.

Zuinglius parietes Eccleſiæ diſſecat.

dem

dem Miſſam, cum ſuo Deo panaceo, & omnibus appendicibus eius radicitùs euulſit: ita vt nihil ſani Antichriſtianiſmi in ea re reliquerit: Sacramenta non includere in ſe Chriſtum docuit: neque etiã Sacramentis gratiam Dei alligauit: in cœlum nos ad Chriſtum relegare Sacramenta & deducere: & ad mortẽ Chriſti ſub Pilato peractam fortiſſimè aſſeruit. Vbi verò iam ſuo ordine ad fundamentum ventum eſt, quod illis prioribus athletis penitùs repurgare ab Antichriſti & eius Sophiſtarum putridis commentis datũ non fuit: quantum Satan furit, & in quæ monſtra ſe non vertit, vt ſuum Deũ ignotum, Prophetis Chriſto, Apoſtolis, Deum infinitũ, Deum eſſentiam, Deum trinũ, & aliis variis, & monſtroſis nominibus vocatum defendat? qui pro vno ſolo vero patre Domini noſtri IESV CHRISTI, & pro filio eius vnigenito Deo vero, ex illo vero genito, tum vno ſpiritu ſancto regnabat diu. Nobis verò quicũq; Chriſti miniſtri ſumus, & mẽbra eius corporis, ſumma ope adnitendum eſt: quò penitùs hoc fundamentũ ab Antichriſti ſordibus, & diis fictitiis repurgatum, ſatiùm ex lapidibus verbi Dei ſubſtruatur Eccleſiæ Dei: quo tãdem contra omnes inferorum portas, in neutrã partem inclinans, ſtare ſemper poſſit. Quoad enim aliquid putridum in fundamento manſerit, metuendum ne putrefacto tandem fundamento, ædificium totum inclinet, & poſteà ruat: ſicut factum eſt in papatu: & nunc à nouo Sabellio, & illi ſimilibus, totam veritatem patefactam euerſum Satan curat.

Trinitarii fundamentum d. . .

Hactenùs blaſphemus iſte, Deum excitaſſe dicit Lutherum: ſed legitur in ſcripturis etiã Deus venter: hũc ſi Deum intelligi vult: ne ille rem acu, quod aiunt, tetigit. Nam ab iſto Deo, Ventre, primam de indulgentiis velitationem excitatam fuiſſe, manifeſtum eſt omnibus. Succeſſit poſteà Deus huius ſeculi; qui mentes excæcat infidelium. Nam cùm hęc illi prima velitatio non infeliciter ceſſiſſet, multosq; poſt ſe diſcipulos abduxiſſet: elatus hoc rerum ſucceſſu, ſic eſt à Deo huius ſeculi excæcatus, vt de tremendo quoq; Miſſæ ſacrificio delendo cogitationem ſuſciperet. Fatetur ipſe, quod vltrò ſe facturum obtulerit, vt de de indulgẽtiis taceret, & ordinem ac iuriſdictionem eccleſiaſticam, non modũ non oppugnaret: verumetiam pro virili ſua tueretur ac defenderet: ſed cùm non audiretur ab Epiſcopis, nec alia conditione reciperetur, quàm ſi recantaſſet, prouocatum ſe fuiſſe, vt progrederetur vlteriùs. Quid, inquit, inde lucrati ſunt? Hic iacent indulgentiæ, & literæ ſimul cũ ſigillis euanuerunt: Quid ſi propediem ſic eueniet eis circa Eccleſiaſticam poteſtatem: & circa ſacrorum ordinum conſecrationem, &c. Ac deinde pergit multa contra Miſſam ſcribere. Qua quidem in re diabolo ſe præceptore ac magiſtro vſum, eumq; ſibi fortiora contra Miſſam argumenta ſuppeditaſſe: q̃ quæ refelli potuerint, adeò nõn obſcurè fert, vt etiam glorians videatur. Palàm vt omnibus eſſe queat, q̃ non Deus & Pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, verùm Deus huius ſeculi mentem eius excæcauerit, vt hucuſq; prolaberetur impietatis: & futile ſit hoc iſtius mendacium, quod furebat Satanas, cùm ille Miſſam abolendã aggrederetur. Nam adeò non furebat, vt etiam tela ſuppeditaret, quod ipſe fatetur Lutherus, quibus eam expugnare poſſet: cùm à nulla re æquè abhorreat, atq; à tremendo iſto ſacrificio, quod Chriſti paſſionis & mortis eſt commemoratio, quam ille ex omni hominum memoria deletam, & ſempiterna obliuione obrutam cupit. Intereà tamen veriſſimè deſcribuntur ab iſto gradus, quibus eò peruentũ eſt: vt Eccleſia Dei, quã vos papatũ vocatis, funditùs apud quoſdã euerteretur. Nam re verà Lutherus quem admodum ſcribit tectum diruit: parietes autẽ, & viciniora fundamẽto membra veſter Tigurinus Zuinglius diſiecit. Hi verò quibus cum vobis nunc eſt negocium, cùm in eam opinionem veniſſent, vos tempori ſeruiiſſe, quod hondum ſatis vobis opportunum videbatur, ad ea, quæ iam eratis meditati perficienda: quod vos intactum tamen adhuc reliqueratis: ipſi fundamento manus iniecerunt, atq; ita quę per vos Eccleſiæ Dei vaſtatio fieri cœpta eſt, eam iſti viri glorioſi abſoluerunt: ac ipſis etiam fidei noſtræ fundamentis, radicitùs extirpatis, cùm populi ſtulto, quod aiunt, ſuſtulerunt omnia, ne veſtigium quidem vllum doctrinę de Sanctiſſima Trinitate relinquere cupiẽtes, quam nondum etiam vulgo notam, iam inde ſtatim ab orbe condito, Sancti Patriarchę & Prophetę coluerunt: & nobis tot millibus annorum obſcurius initio, deinde patefacta Euangelii luce clarius, atq; manifeſtius, colendam & adorandam quaſi per manus tradiderunt.

Lutherum . . .

2. Corint. 4.
Lutherus . . . de Miſſa abrogandi.

Lutherus diabolo præceptore vſus.

Trinitarii Eccleſia fundamentum . . .

Veriſſimè dictum eſt illud, Erat ſerpens callidior cunctis animantibus. Nihil is, cupiebat magis: nec alio collimabat magis, ab ipſo ſtatim exordio, quàm vt ſummum hoc ſalutis noſtræ dogma protſus euerteret, & ex animis mortalium tolleret: nihil tamen initio minùs præ ſe tulit: paulatim eò ſibi perrependum eſſe putauit: quod, quæ eſt ipſius aſtutia, facilè proſpiciebat, fore, priùs vt opprimeretur ipſe ruina, quàm aliquod operæpretium feciſſet. Quamobrẽ illius memor, quod ſcriptum eſt: Qui modica ſpernit, paulatim decidit, ab aliis quibuſdam, quæ modica videri poterãt, exordium ſumpſit: Nimirum ab vſu calicis, ab eſu carnium diebus prohibitis, & aliis eiuſdem generis, de quibus Eccleſiæ doctrinam, & inſtitutionem, non aliam ob cauſam reprehendit, quàm ut illius auctoritatem, in his, quæ modica videbantur initiò ſpernere doceret: vt ſic modica ſpernendo paulatim homines deciderent. Itaque calicem vſurpandum: carnes diebus ieiuniorum comedendas, uxores uoto obſtrictis ducendas docuit: non ob aliud, quàm in odium & deſpectum papę & Conciliorum ab eo legitimè congregatorum. Indè progreſſus eſt ad ea, quæ recenſentur ab iſtis: ac maiorem laborum ſuorum partem in tecto tantùm demoliendo conſumpſit. Porrò Zuinglius ad ipſos parietes acceſſit, & eos diſiicere conatus eſt, fundamentum non attigit. Ad quod euertendum; aggreſſi tandem ſunt iſti glorioſi milites, & ſummum ſalutis noſtræ dogma ſuſtulerunt: quod eis, via iam per alios munita, pręſtare non adeò difficile fuit. Totis enim quadraginta & ampliùs annis, nihil aliud mentibus hominum diligentius per ſuos miniſtros inculcandum, & imprimendum Satan curauit, quàm doctrinam in Papatu corruptam eſſe: nihil Conciliorum decretis: nihil priſcorum Patrum placitis tribui debere: ſolum illum audiendum eſſe, de quo lapſa de cœlo voce dictum eſt: Hunc audite. Præcipuè verò Pontificis Auctoritatem omnem nõn tam eleuare, quàm proſternere conatus eſt & conculcare: qua ſtante proficere ſe quicquam poſſe deſperabat. In hunc igitur plenis conuiciorum, & contumeliarũ velis inuectus, ex ſolum cunctis

Satanam imitatus . . . paulatim . . . in euertenda Eccleſia.
Gen. 3.

Eccl. 19.

Matth. 17.

reddere

Cyprianus.

reddere nomen eius, & eum in ordinem cogere nitebatur; quo ſic gubernatore ſublato: ſicut ille ſcripſit: atrocius atq; violentius circa Eccleſiæ naufragia graſſari poſſet. Qui conatus, cùm ei quibuſdam in locis ex animi ſui ſententia ceſſiſſet: tum verò primùm per Zuingliū, Oecolampadiū, Caluinū, & eorū ſimiles alios progredi cœpit longiùs, donec ad hos infelices ventū eſt, qui fundamentū etiā ipſum dirutum cupiunt.

Diſsidia hæreticorum inter ſe.

Quid erat à quo piorum omniū aures initiò magis abhorrerent, quàm cùm in Miſſam, & in Eccleſiæ Sacramēta tanta petulantia debaccharetur Lutherus? ſed hæc tandē in multis locis occalluerunt. Exortus eſt poſteà Carolſtadius, cum ſuis diſcipulis, Zuinglio, Oecolampadio, Caluino: tum verò, non modò Chriſtiani, verùm & ipſi Lutherani, ſacrilegum errorē veſtrum ſic execrabantur, vt haud aliter vos Tigurini, quàm viperā & baſiliſcū fugerent, atq; modis omnibus à ſuis congreſſibus arcere conarētur: cùm & aqua & igni vobis interdixiſſent. Sed veſtris quoq; blaſphemijs poſteà multorū aures aſſueuerūt: & eſt hęreſis hæc veſtra tā longè, tamq; latè propagata, propemodū vt iā extinctā Lutheranā videre liceat. Qua de re nō vno in loco gloriat Caluinus. Quin & libellus quidā proximis ſuperioribus annis in lucē prodiit, cuius hęc ē inſcriptio.

Victoria veritatis & ruina papatus Saxonici.

Papatus Saxonicus.
Matth. 16.
Luc. 22.

Sic Saxonicum quoq; Papatum iam eſſe deletum veſter ille gloriatur, cùm intereà Papatus Romanus, ab ipſo Chriſto fundatus, & inſtitutus, fixus & ſtabilis permaneat: vt ſit omnis homo mendax: verax aūt appareat ille, qui dixit, ꝙ portæ inferi nō pręualebunt aduerſus eum. Et alio loco: Ego rogaui pro te Petre, vt non deficiat fides tua. Ecce autē venêre nunc iſti, qui ſicut Lutherus Eccleſiæ Chriſti: vos autē & Eccleſię & Lutheri: ſic ipſi viciſſim & Eccleſiæ Chriſti & Lutheri, & veſtrū Papatū, ſublato fidei noſtræ fundamento, ſubuertere conātur. Noluit Lutherus à Pontifice ſibi præſcribi: quouſq; progrediendùm foret in fidei dogmatibus: vos autē nec à Papa, nec à Luthero legē vobis ſtatui ferre poteſtis. Ecce nunc exēplo veſtro ſurrexerunt iſti, qui nec à Papa, nec à Luthero, nec à vobis modū ſibi poni, certiſq; finibus, intra quos conſiſtendū ſit, circunſcribi doctrinā ſuā patiuntur: ſed velitis, nolitis, memores illius prouerbij ꝙ multi diſcipuli ſint præſtātiores magiſtris, ipſum etiam fundamentum petunt, & illud modis omnibus extirpatum cupiunt: vt ſic à Luthero fieri cœptam, à vobis autem aliquouſque progreſſam Eccleſiæ, quæ domus eſt Dei viui, vaſtationem, tandem aliquando perficiant.

Pro uno Papa multi nati ſunt.

Lutherus Papa.

Fuit à Chriſto Papatus vnus inſtitutus, per quē vnitas in Eccleſia retineretur, ad quem euertendū cùm Lutherus vnà vobiſcum, & cum aliis multis, eiuſdē farinæ, conſpiraſſet: videte, quęſo, quorſum res ad extremum reciderit. Simul vt Chriſtum, per legitimum Papā, cui peculiariter oues ſuas omnes paſcendas commendauit, loquentem & pręcipientē audire deſiiſtis, & ſuaue Chriſti iugum per eum Eccleſiā ſuam gubernantis excuſſiſtis, quàm multi, & ij minùs tolerabiles Papæ, quàm Romanus, apud vos exorti ſunt. Qui primus excutiendi iugi Pontificij fuit auctor Martinus Lutherus, an de eo magni Rabini veſtri, Ioannes Caluinus & Ioannes à Laſco non queruntur: quòd non ſuſtulerit: ſed potius ad ſe pertraxerit (ſic enim ipſe loquimur) Papæ tyrannidem, quodq́; pro ligneo Papæ iugo collo excuſſo ferreum ab illo fuerint impoſitum.

Ioannes Spangenbergius.

Vvittebergenſes à Luthero deſecerunt.

Lutheri elogia atque cognomina.

Sed libet aniles ea de re querimonias adſcribere cuiuſdā Lutheri diſcipuli: Ioānes is eſt Spangenbergius, qui nō ita pridē libellū edidit lingua ſua Germanica, cuius talis eſt inſcriptio. Verax narratio beneficiorum per Doctorē Martinū Lutherū piæ memoriæ, præſertim Germaniæ diuinitus præſtitorū, & deteſtādæ ingratitudinis erga eiuſmodi ingentia beneficia & munera, &c. Accuſat autē is in eo libello, nō Chriſtianos, quos vocat Papiſtas: verùm illos ipſos accuſat ingratitudinis, qui Lutheri verbū tanquam Chriſti verbū quadraginta his annis adorare cœperant, Vvittebergenſes potiſſimū, Lipſenſes, & qui ſunt ſub Duce Vvittembergenſi. Hos igitur grauiter accuſat quòd acceptorū à Luthero beneficiorū immemores, auſi fuerint in decē, aut vndecim doctrinæ capitibus ab eius doctrina diſſentire: quodq́; iis eum elogiis ornauerint. Vocant illū, dicit ille, Philautum, hoc eſt eiuſmodi hominē, qui nō niſi de ſe vno præclarè ſenſerit, ſibi vni plurimum tribuerit: cuiq; nihil arriſerit, præterquam quod ipſe dixiſſet, & feciſſet. Appellant item Philonicum, & Eriſticum, id eſt hominem vſque adeò rixoſum, vt ſemper ſuam tueatur ſententiā, tanquam æquam, nemini quid quam concedere: nulli cedere velit: ſuam duntaxat aucupetur gloriā: nec quenquā præter ſe ferre ſuſtineat. Itemq; Doctorē Hyperbolicum, puta, qui ex culice poſſit efficere Camelū, qui mille iactitet, & vix quinq; cogitet: effutiat quicquid in buccam venerit, floccipendens num verū, vel falſum ſit, quod dicit: deniq; qui duplo plus afferat, quàm ipſa habeat rei veritas. Nuncupant etiā illum Polypragmonicum, qui ſe procaciter, & petulanter negociis omnibus immiſceat, qui plura ſibi expedienda ſumat, q̄ ipſius poſcat prouincia: rebuſq; omnibus, quæ tamē nihil ad eum pertineant, ſeſe ingerit. Tum quoq; ingenij oſtentatorē eum nominant, ꝙ nō niſi ingenij acumen, præter neceſſitatē oſtentare, ſeq; vēditare voluerit. Sed & Stoicum durum, capito, qui nō niſi ſuo vixerit cerebro, atq; alios Tyrānica continuerit, & cōpreſſerit ſeruitute. Deniq; Sōniatorem eum vocant, & proh dolor, miſerādum in modū coquunt, & permiſcēt. &c. Nec aliter ea de re ſentit Zuinglius veſter, tot ab eo confoſſus anathematibus. Quin & diſcipulus illius Melancthon ſe turpiter illi ſeruiuiſſe queritur.

Haſtenus Spangenbergius.

Zuinglius Papa.

Zuinglii crudele dictum.

De veſtro verò, Tigurini, Papa Zuinglio quid dicam? qui Lutheri faſtum alio maiori faſtu calcabat, ac minùs etiam, quàm ille tolerabilis fuiſſe videbatur: cùm nullum illius dictum celebretur magis, quàm illud: Euangelium ſitit ſanguinem. Tartaream hanc eſſe vocem Poëta diceret. Verùm talis Euangelii, quod ex imo Tartaro profectum eſt, pręconem non alia vox magis decebat. Neque verò dictis magis, quàm ipſis etiam factis Euangelium, quod ipſe prædicabat, ſitire ſanguinem demonſtrauit. Statim enim, vt ſe Papam ipſe veſtrum conſtituit,

Cœpit Aere ciere viros, Martemq́ accendere cantu. Quem quidem cantum, ille verbum Dei, Chriſtique vocabat Euangelium. Bellonam videres ſanguineo flagello armatam. Illo ductore comple-

runt campos acies: cumq́; futurum prædixiſſet, vt omnes eorum, qui ſtabant ex aduerſo bombardæ, atque lanceę, ac alia tormenta bellica, in propria ipſorum viſcera conuerterentur, euenit illud quod eſt apud Poetam: Primusq́; cadit Tolummius Augur: cuius Euangelium ſanguinem ſitiebat alienum: ſuum ipſe ſanguinem in acie prior vnà cum vita profudit. Et quàm verum fuit Euangelium, quod prędicabat, tam erat illius vera prædictio. Nec obſcuro ſigno Deus tum declarauit, qui nam eſſent illi, qui ſuum defenderent Euangelium: cùm paucis admodũ, & eis inopia rerũ omniũ preſſis, victoriã conceſſit, de ſuis & Euangelij ſui hoſtibus: quos & numero militum, & viribus, & armis, & rebus omnibus ad bellum gerendum neceſſarijs, multò fuiſſe conſtat inſtructiores: vt non homines: verùm ipſe Deus pro ſuis fidelibus in aliquot illis prælijs pugnaſſe videretur. Nec enim humanis viribus illa victoria parta fuit, quæ propè nullæ fuerunt comparatæ cum tantis copiis: verùm dextera excelſi fecit virtutem hanc: Qualis verò futurus erat ille Papa veſter temporis progreſſu, ſi vita longior ei ſuppeditaſſet, cuius initia tam fuêre violenta?

Euangelium in acie vitam fudit.

Sed iam ad alterum, qui & ipſe pro Papa ſe gerit apud Allobrogos veniamus, quem & vos quandoq; papam appellare ſoletis: Ioannes Caluinus is eſt. An vobis Tigurini alijs ille tolerabilior eſse videtur? Certè ꝙ quidam vſtulatus ab illo Geneuæ fuerit, minimè vobis probatur: multò minùs illud, quod idẽ edito libro, hęreticos iure gladij coërcendos eſse demonſtrare conatus eſt: cui tamẽ multi Geneuenſes miniſtri ſubſcripſerunt. Qui verò non ſubſcripſit ei libro Theodorus Beza, ſuum & ipſe edidit eodem argumento ſcriptũ, de hæreticis à Magiſtratu puniendis, quo ſui magiſtri ſententiã, pro virili ſua tueri nititur. Non eum Solonem, ſed Draconẽ legiſlatorem eſſe dicitis, qui non atramento: ſed ſanguine ſcribat leges: Ciuitatem in qua ſumptum eſt de hæretico ſupplicium, nouam inſtauratæ papiſticæ crudelitatis officinam appellatis.

Caluinus papa. Caluinus hæreticos igne & gladio coercendos docuit. Theodorus Beza hæreticos à Magiſtrat. puniendos docuit.

Sed cùm hęc ita dicitis, veſtram cauſam agere videmini: quò minùs miramur, ſi in ea cognoſcenda, minus ſæueros Iudices habere cupitis. Nos verò, quòd plectantur hæretici non improbamus: cùm nullum ſit hęreſi crimen grauius: ita vt omnia alia in vnum cumulum congeſta, quamlibet ſint atrocia, tamẽ cum hoc vno collata, feſtuca ſint, cum trabe cõparata. Quamobrem quod eſt vnum omniũ ſcelus grauiſſimũ, id gladio puniri, non improbamus: cùm nullum poſſit excogitari tam ſæuum ſupplicium: vt huius tanti criminis atrocitas maius etiã nõ mereatur, Veriſſimeq́; dictum eſt à veſtro quodam: Summæ quidẽ eſſe crudelitatis innocentẽ & ſanctum interficere: ſed eiuſdẽ ac maioris etiam eſſe crudelitatis impium hæreticum nõ interficere. Sed intereà tamen in eo libenter alij cuidam itidem ex veſtris aſſentimur: ꝙ ab hęretico non poteſt ritè corrigi hæreticus: cùm correctionis opus non ſit, niſi verorum Chriſtianorum. Quamobrem ſi papiſta (ſic enim vobis quaſi per contumeliam veros Chriſtianos appellare libet) feciſſet hoc, quod fecit Caluinus, laudaremus factum. Nam immedicabile vulnus enſe reſcindendum eſt, ne pars ſyncera trahatur. Sæuit in bonos, qui parcit malis. Meliùs eſt, vt pereat vnus, quàm vnitas. Quod autem factum eſt ab hæretico, non probamus: cùm hæreticus in hæreticum animaduertendi ius nullum habuerit. In quo tamen non hoc maximè reprehendimus: quod iſta ſæueritate ſit vſus in hæreticum: multò magis illud: quod etiam Catholicos perſequẽdi ſibi ius arrogare dicitur. Quid eſt enim, quod minùs tolerari queat, quàm quòd pietas ab impietate perſecutionem patiatur. Tum verò qualia ſunt illa, per Deum immortalem, quæ dicuntur, & quæ ſcribuntur de illius intollerabili arrogantia, deq́; faſtu incredibili, deq́; tanta inſolentia, vt eam etiam illi damnent, qui ſunt ipſi iuratiſſimi, nec ferre diutius poſſint? Cùm in Idolum quoddã transformari, & ſicut olim Titum Flaminium Græcia coluit, ſic velit, vt ſe quoq; colat Gallia victimis, & ſacrificijs: vt quos Idololatras, eoſdem & Caluinolatras vocari liceat. Buceri quidem hoc de illo iudicium fuiſſe fertur: quòd maledicentię morbo ſit infectus, quem etiam in ſcriptis illius nemo eſt, qui non videat, ꝙ impiè audax, falſus accuſator, rabidus fratricida. Quæ res autem adegit Ochynum veſtrum, vt ita diligenter admoneret principes, & Magiſtratus, ne nouum papatum ſurgere permittant: vtq́; Dialogum quendam ederet, contra ſectam terrenorum Deorum, ſiue paparum veſtrorum, qui ſuum verbum tanquam Dei verbum adorari volunt, quos futuros multò ſceleratiores & crudeliores aſſerit: quàm vnquam fuerint papæ Romani, niſi quòd intollerabilem eſſe papatum Geneuenſem, fortaſſis autem & Tigurinum iudicauit.

Puniendi hæretici.

Hæreſi nullum crimen grauius.

Nota.

Caluini faſtus incredibilis.

Caluinolatra. Bucerus.

Ochyn.

Sed nobis nõ eſt propoſitũ omninò recenſere, quę de hoc homine à viris fide dignis dicũtur, & ſcribũtur, cùm aliò ſtylus noſter feſtinet. Libet. n. de Lutheri diſcipulis nõnulla dicere, ſi prius, quod Caluini de illis iudiciũ fuerit, paucis indicauero. Is. n. in libello, quẽ inſcripſit. Vltima admonitio ad Ioachimũ Vveſtphalũ, cui niſi obtẽperauerit, eo loco poſteà habẽdus erit, quo pertinaces hæreticos habere iubet paulus. In genere ſcribẽs de illis, ſic eſſe dicit errore faſcinatos, vt quod pueris in Catechiſmo traditur, veterani Theologi non teneãt: Quid valeat cœna, quorsũ ſpectet, nũquã guſtaſſe brutos iſtos homines, ne guttã quidẽ ingenui pudoris in eis eſſe: nimis largã illis copiã cauillãdi profluere dum Lutheri ſui Hyperbolas proijciunt, modò plebeculã, ſuoſq́; fraterculos faſcinent, popularis theatri plauſu cõtẽtos, nec Dei, nec Angelorũ iudiciũ magno perè curare. Tribuit illis furioſum impetũ, negatoriã leuitatẽ, cęcam temulentiã, caninã improbitatẽ, diabolicã ſuperbiã: ꝙ eis ſuperbia ſit loco pietatis: ꝙ eos ferocitas omni humanitate ſpoliauerit: ꝙ obſtinatio nihil moderaminis reliquũ fecerit. Vocat eos vertiginoſos hoïes, Cyclopes, ſuperbã factionẽ Gygantũ, latratores, phreneticos, beſtias, proteruos, factioſos, pertinaces, & id genus alijs coloribus, depingit. Queritur de illis: quòd ſe, quoſq; indignos eſſe clamitent, quos terra ſuſtineat: ita quòd niſi repentè exterminentur è mundo, non poſſe cum eis mitiùs agi: quàm vt ad Scythas, vel Indos ablegentur: accuſare eos Principum ſegnitiem, quòd non exerto gladio protinus deleant Sacramentariorum memoriam.

Caluini de Lutheranis iudicium.

Nunc ad hiſtoriã de Lutheri diſcipulis accedamus. Quis aũt Apelles eos depingere potuit melius. Cũ. n. illo mortuo, Saxonicus papat⁹ vacaret, Philippus Melãcthõ eũ ſibi vẽdicare viſus eſt: cũ quotquot fuerũt alij, qui doctrina cęteris pſtarẽt Auguſtanæ Confeſſionis, eũ ex magna parte Pręceptorẽ oẽs agnoſcerẽt. Itaq; iure

Saxonicus Papa factus eſt Philippus Melancth.

Philippus ab Illyrico condemnatus.

Philippus in præfatione in corpus doctrinæ ſuæ.

Mirabile genus hominum hæretici.

ſuo ſe ſtatuere quiduis poſſe iudicabat: nec habere neceſſe, vt in omnibus Lutheri placita tanquã Dei verbũ ſequeretur. Cuius pleraq; dogmata manifeſtè condẽnabit:& ſanioreᷠ Papatus, hoc eſt, Eccleſię Catholicæ ſententiã eſt amplexus. In dogmate verò de Euchariſtia Caluini ſentẽtiam cõprobaſſe videtur. Quid autem non fecêre, tum eius diſcipuli, & inter eos Princeps Matthias Flaccus Illyricus, qui quod & in Adiaphora præceptor conſenſiſſet:& in quibuſdam fidei dogmatibus Eccleſiæ Catholicæ ſententiam ſequi maluiſſet, ac ſecuturo Papatui (ſicut ille ſcribit) feneſtram aperuiſſet: ab illo diris deuotus eſt: vt pro Ethnico & Publicano haberetur, id eſt, vt nemo pius cũ ipſo, vel ſectatoribus eius familiaritatem, conuerſationem, amicitiam vllam haberet. Doluit hoc Philippo vehementer, quòd à ſuis diſcipulis ita tractaretur. Itaq; cùm ſua ſcripta quædam in vnum volumen collegiſſet, quod Corpus doctrinæ Chriſtianæ vocauit: in illius voluminis præfatione, quam admonitioneᷠ inſcripſit ad lectorem, facta Matthiæ Flacci Illyrici, & Nicolai Galli mentione, ſic de illis loquitur: Cùm iſto mirabilium hominum genere agi nihil poteſt, qui ſuo arbitrio damnant quidlibet: neq; perſonis auditis, neque rebus diiudicatis. Cogunt Concilia, quando, & vbi ipſis placet: & vendicant ſibi maioreᷠ, magiſq; intolerabilem ac minus excuſabileᷠ auctoritateᷠ ac poteſtateᷠ, quàm Papa Rom. vnquam. Quæ quorſum tandeᷠ euaſura videantur, cogitetur. In præfatione verò, quæ præceſſit admonitionem hãc, In Anarchiã quandã euaſiſſe dicit. Obſecro vos Tigurini, diligenter vt expendatis hæc Philippi verba. Mirabile genus hominum appellat qui ſuo arbitrio damnant quidlibet, neq; perſonis auditis, neq; rebus diiudicatis. Atqui de hoc mirabilium hominum genere, fuit præceptor eius Lutherus, de hoc mirabilium hominũ genere, fuit ipſe quoque Philippus, de hoc mirabilium hominum genere, fuerunt Oecolãpadius, Zuinglius, Caluinus, & quotquot alij cuiuſcunque tandeᷠ ſectę doctrinam in Papatu corruptã eſſe dicunt: damnarunt enim omnes hi doctrinam papatus, hoc eſt, orbis totius Chriſtiani, nec perſonis auditis, nec rebus diiudicatis. Sed magis etiam conſideratione digna ſunt, quæ ſequuntur. Vendicant, inquit, ſibi maiorem, magiſque intolerabilem, & minùs excuſabilem, auctoritateᷠ ac poteſtatem, quàm Papa Romanus vnquam. Quanta eſt veritatis vis, vt etiam per hoſtium veritatis iugula, velint nolint, nõnunquam erũpat. Duo fatetur hîc Philippus. Vnũ quòd etiamſi quod Papæ alicuius ſit peccatum in abuſu poteſtatis, tolerabile tamen id ſit & excuſabile. Nam quòd à legitima poteſtate fit, quam Deus ipſe conſtituit (qualem hîc Papæ poteſtatem agnoſcere videtur) & excuſari tamen poteſt & tolerari: etiamſi modũ fortè prætergreſſa fuerit. Alterum, quòd multò ſit iugum durius iſtorum, qui ſe nunc pro Papis gerũt in Germania: quàm fuerit ullius vnquam Papę Romani. Nunquã enim vllus Papa Romanus condẽnauit quenquam non auditum, neque priùs illius cauſa cognita: quod iſtis vſitatum iam eſt facere, qui poſt excuſſum legitimi papæ Romani iugum, maiorem quàm ille poteſtatem & auctoritatem ſibi vendicare ſunt auſi. Deinde verò, quod vos dicitis Tigurini, quòd Pontifices figmenta ſua populo pro diuinis oraculis obtruſerint: hoc multò rectiùs in vos retorqueri poteſt, Vos enim eſtis, qui veſtrum verbum pro Dei verbo populo venditatis, & non alio loco, quàm quo Chriſti Euangelium ab illo haberi vultis. Itaque veriſſimum eſt, quod Philippus veſter dicit, Maiorem vos, magiſque intolerabilem, ac minus excuſabilem poteſtatem vobis vſurpare, quàm papa Romanus vnquam.

Papa ab hæreticis damnatus iniquè.

Papa delicta tolleranda & excuſabilia Philippi ſententia.

Paparum Germanicorum iugum durius quã Papa Rom.

Diſcrimen inter ius diuinum & humanum.

Charitati omnes leges ſubſunt.

Ochyni teſtimonium de Tigurinis.

Semper in papatu docebatur diſcrimen inter ius diuinum, quod diuinitùs promulgatur, & ius humanũ, quod ex humana voluntate procedit. Inter legem diuinam, quæ æterna eſt fixa & immutabilis, qua ſolui nemo poteſt: & legem humanã, quæ pro eo, vt locorum, perſonarum, tẽporum diuerſitas poſtulat, quoties id charitas, cui ſubſũt omnes leges, expedire iudicauerit, vel omitti, vel intermitti, vel mutari, queat, & aboleri. Modò ne priuata id quiſque faciat ſua libidine: ſed eius, qui legem condidit iudicio, penes quem eſt interpretandi, mitigandi, corrigendi, quin & mutãdi atq; abolendi poteſtas. Hac doctrina pleni ſunt omnes libri Sholaſticorũ omniũ: impudẽs vt ſit cõmentũ hoc veſtrũ, quod Põtifices figmenta ſua populo pro diuinis oraculis obtruſerũt. Sed audite Tigurini, quid Ochynus veſter, dignus talibus magiſtris diſcipulus, de vobis ſcribat. Nã cũ queſtus eſſet, nõ obſeruari à vobis illud, quod monet Paulus de iudicãda Prophetarũ doctrina: Nõ ita nũc, inquit, fit, ſicut Palus monet. Nã quod miniſter veſter eſſe iudicat, docetq;, id cẽſet alijs omnibus credendũ eſſe tanquã caput fidei: quod ſi quis contrà dicit, neq; illi citra vllã conditioneᷠ fideᷠ adhibet, is hæreticus eſt: deniq; quod noctu ſomniarũt, id chartis mãdant, excudiq; curãt, ſuaq; ſcripta & verba pro oraculis haberi volunt. Neq; eſt, quod ſperes eos vnquam recantaturos, aut ſe Eccleſiæ ſubiecturos, volunt vt Eccleſia ipſorũ, non ipſi Eccleſię arbitrio credant: id quod eſt nil aliud, quàm ſe quoſdam papas terrenoſq; Deos eſſe velle, & in hominum conſcientias tyranniḋe exercere, ac Dominos eſſe fidei eorum, qui ſunt in Eccleſia, velleq; vt ipſorum arbitratu credant contra Pauli ſententiam. Quinimmò docent, ſcribuntq; interdum miniſtri, contra quam ipſimet credunt, vt cum mundo conſentiant, neque cum Chriſto infeſtentur.

Verùm ad inſtitutũ redeamus. Quàm intolerabile viſum fuerit Philippo iugũ paparũ iſtorũ Flacci Illyrici, & Nicolai Galli, iam audiuiſtis Tigurini: Nunc viciſſim audite: quod ſit horum de ſuo præceptore iudiciũ.

Aequè, inquit Gallus, hoc eſt munus meum, æquè mihi mandatum eſt, vt illis, vt aſſiſtam veritati, & vt contradicentes arguam: ſint quicunque tandem velint: etiamſi ſit Angelus de cœlo. Imò perſuaſum habeo, quòd eis hoc ipſo, coram Deo, plus honoris, & beneficij defero, cùm illos arguo, & errorum admoneo, atq; vt pœnitentiam agant, hortor, quàm illi ipſi aſſentatores, & adulatores omnes, qui ſuis adulationibus eos in erroribus confirmant, & in impœnitentia detinent. An exiſtimant ſe tales eſſe Pręceptores: vt diſcipuli credere omnia neceſſe habeant, quæ ipſi dicunt: aut tales ſanctos: vt non poſſint errare? Atqui non eſt hoc nouum, ne apud Ethnicos quidem, quòd pręſtitit hoc aliquando Deus, & pręſtare poteſt adhuc, vt citius diſcipulo, quàm præceptori veritas pateſiat: qua cognita nõ dubitetã Præceptore diſſentire. Inde natũ eſt illud: Amicus Plato, amicus Socrates, magis amica veritas. Et ante illos errarunt magni, & ſancti viri, & in errorem alios induxerunt. Deinde verò neceſſe eſt, vt Lutherũ quoq; ſinant adhuc eſſe Præcepto-

rem, & Præceptorẽ omniũ Præceptorũ Chriſtum: à quibus ipſi defecerunt: quemadmodũ in hoc omnis noſtra ſuperior diſputatio quieſcit: quibus Præceptoribus ipſi ſe nunc opponunt: & verè ſunt ingrati pro manifeſtata veritate. Pergunt interim, mittunt in errorem, errantes ipſi ſub titulo Præceptorũ, ſicut Iudæi ſub titulo legis: & Papiſtæ ſub titulo Eccleſiæ. Atq; vt lepidã hanc & ſeriam collationẽ à Doctore tenebat, tantùmodo accipiant: qui ſic dicere ſolitus erat. Eſtq; ſanè ſalutaris oratio, quam operæprecium ſit non ignorare modò Chriſtianis, pro fida commonitione. Sicut Iudæi, inquit, clamabant, Templum Domini, Templum Domini: Et Papiſtæ hactenus clamauerunt: & clamant adhuc, Eccleſia, Eccleſia: Ad eundem modum nunc clamant noſtri Magiſtri & Scholaſtici Vvittembergẽſes: & nihil aliud prorſus norunt, quàm Præceptores, Præceptores: præceptoris Chriſti, de quo Dominus teſtificatur: Hic eſt filius meus, hunc audite: tũ etiam Præceptoris Lutheri, cui & ſcripta & opera teſtimonium dant: quòd Deus illum ad reformationem doctrinæ, & Eccleſię, tanquam vltimũ Eliam nouiſſimis temporibus his excitauerit: horũ (inquam) Præceptorum, cùm Papiſtæ, tũ Adiaphoriſtæ ſunt obliti. Huc etiã illud pertinet, quod nos nouos Papas, & reformatores Eccleſiæ criminãtur. Sed certò perſuaſum habeo: quòd magis id in illos quadrat. Nam quemadmodũ Pontifex Rom. ſibi hoc arrogat: quòd non poſſit errare: quòd ſit vniuerſalis Epiſcopus totius Eccleſiæ, quòd quæcunque dicuntur, & ſtatuuntur ab illo, ea fixa & rata eſſe oporteat, ac ſint mera diuina oracula: de quibus nemo dubitare, quibus nemo contradicere audeat: idq; eò, quòd Petri Cathedræ ipſe ſit hæres, aut eſſe velit: haud aliter profectò faciunt nunc Vvittembergenſes: volunt Lutheri & eius ſpiritus propter Sedem hæredes eſſe, cuius tamen ſpiritus: quomodo ſe nunc dant initia, tantum propè nunc penes illos reſidere videtur: quantum de Petri ſpiritu Romæ reſidet, apud papam, Cardinales, Epiſcopos, & eorum gregem.

Quid vobis videtur Tigurini? num diſcipulus hic Lutheri magiſtri ſui ſpiritu plenus non eſt? qui nullum etiam ſcire diſcrimen videtur inter Chriſtum, & Lutherum. Sic vtrumque coniungit: vt Lutherum ipſi Chriſto, ſi non anteferre, ſaltem æquare videatur. Cùm tamen inter tenebras, & lucem diſcrimen maius eſſe non poſſit. Quandoquidem ex Diametro (quod aiunt) cum Chriſti doctrina pugnare, quæ docet Lutherus: perſpicuum ei ſit, quiſquis vtranque contulerit. Quam autem bellè retorquet in Philippum Gallus, quod ille prior in ipſum, & collegas ipſius fuerat iaculatus.

Verùm & hoc an nõ videtis Tigurini, poſt excuſſum papæ iugum, eò rem eſſe perductã: vt dũ illud quod è Paulo ſcriptum eſt, negligitur: In humilitate ſuperiores ſibi inuicem arbitrantes: nec ſibi quiſquam alterum præferri patitur: quandã in Germania Babylonem ædificatã videre liceat? Nam qui primus in Germania ſibi papatum arrogauit: neq; iudicium fieri de doctrina ſua permiſit: ſed obſequium tantum ab omnibus requiſiuit: an illi non idem vſu venit, quod quondã in Africa Donato? Quid enim de Donato ſcribit Auguſtinus? Sicut, inquit, ille Chriſtum diuidere conatus eſt, ſic ipſe à ſuis quotidiana conciſione diuiditur. An hæc totidem verbis de Martino Luthero dici non poſſunt? Quin & de veſtro Zuinglio. Primus Lutherus in Germania diuiſit Chriſtũ, diuiſit corpus eius Eccleſiam. Quid autem? an ipſe quoq; diuiſus non eſt? An ipſius quoque ſectam in multas ſectas mirabiliter inter ſe diſſectas, ſtupendum quendã in modum diſſectam, oculis ipſi veſtris non cernitis? Bona ſpes vt ſit, quandoquidem ita mordent, & comedunt inuicem, breui futuram, vt conſumantur ab inuicem. Sed quid futurum dicimus: quod factum iam eſſe quidam ex veſtris triumphat, Cùm tamen & inter veſtros, non maiorem, quàm inter Lutheranos doctrinæ cõſenſum videre liceat. Verùm ita fieri neceſſe eſt: vbi legitimus papatus nullus eſt: Tot ibi papæ ſint oportet: quot ſunt hæreſeon magiſtri. Queruntur ipſi de ſe mutuò Lutheri diſcipuli, quòd magiſtri ſui doctrinam, quam D E I verbum & Euangelium vocant, corripuerint: quam apud ſe ſolos incorruptam retineri, qui ſunt factionis Flaccianæ gloriantur: cui tamen factioni, ſoli iam propemodum adhęrere videntur Magdeburgenſes, cum paucis admodum alijs in Saxonia ciuitatibus. Nam Vvittembergenſes & Vvirtembergenſes: quin & Ienenſes, & alios iam ab ea defeciſſe quiritantur: Et vbi Sedes fuit Lutheri: non ferè quicquã ibi reliquum ſit de ſpiritu Lutheri: Quam etiam ob cauſam: quod proximis ſuperioribus annis fecerat Andreas Oſiander: vt moneret ſuos, ne liberos Vvittembergam ad capiendum ingenij cultum proficiſci permitterent: quod ibi negare Chriſtum, & in Philippi Melancthonis verba iurare cogerentur: idem & ſuos monet nunc Tilemannus Heshuſius, in his libellis, quos hoc anno, poſteaquàm à Magdeburgenſibus pulſus eſt, edidit: ac Vvittembergenſes vnà cum alijs eadem cum illis ſentientibus extra ſuam Eccleſiam eſſe pronunciat: & eorũ cõmuniones ſuis omnibus interdicit. Quod idẽ facit vniuerſa factio Flacciana: quòd eos defeciſſe dicant à Chriſti & a Lutheri doctrina. Semper enim ferè duos iſtos coniungunt: & eodẽ vtrunq; loco videntur habere. Sed hoc fortaſſe minus mirũ videri poterat: quòd iſtos ex Eccleſia ſua Tilemãnus, cũ ſua factione Flacciana, propter corruptelas quaſdã, vt ipſe dicit, eiecerit. Illud autẽ quis eſt, qui ſatis admirari queat: quòd ipſos quoq, Magdeburgenſes in Eccleſia ſua nõ ferat, quos tamẽ veros eſſe Lutherolatras cõſtat: & qui Flaccianæ ſectę videri volũt: nihilominus eos à Deo, & ab ipſius verbo defeciſſe clamat. Quod etiã hoc argumento probat. Sic.n. loquitur in quodam ſuo libello.

Manifeſtũ eſt, inquit, & vniuerſæ ciuitati Magdeburgen. notum: quòd vos Tigurini, falſi fratres, & qui vobiſcum faciunt, Chriſtianos, qui ſibi veſtram hanc perſecutionem diſplicere non obſcurè ferunt: & ſe meam & aliorum fidelium Doctorum doctrinam ſequi profitentur, magna quadam animorum acerbitate Flaccianos vocatis, ac per hunc modum ſegregatos à vobis eſſe vultis. (Notet autem hic Lector, quòd qui ſecum faciunt, eos vocat Chriſtianos: Illud abſque dubio volens innuere, quòd qui ſunt diuerſæ factionis, Chriſtiani non ſunt.) Pergit deinde, non puto quòd hoc ſitis inficias ituri, & ſi velletis, totam contra vos Magdeburgenſium Ciuitatem in teſtimoniũ producerẽ. Nã & ex prætorio, & ex Scholis, eò tandem res proceſſit: quòd etiam pueri in plateis, & virgines quoties ad nuptias conueniunt, mutuò ſe Flaccianos increpant, & inuicem toruis oculis aſpiciunt. Et reuera, tota fidei confeſſio in hoc vno verbo poſita eſt. Nam

Lutheri ſpiritus nil reliquũ Vvittemberga.

Illyricus Lutherum Chriſto æquat.

Papæ iugo excuſſo, Germania facta eſt Babylon. Phil. 2.

Auguſt. de agone Chriſtiano. c. 3 . . . Luthe. Chriſtum diuidere conatur ipſe quoque diuiſus eſt.

Papa legitimo reiecto multos fieri oportet.

Lutheri ſpiritus ſede ſua pulſus. Oſiandri de Vvittembergen iudicium. Heshuſii de eiſdem opinio.

Flaccii de iis eadem ſententia.

qui alterum qui in CHRISTI nomine baptizatus eſt: quaſi probri loco Flaccianum appellat,quid aliud is indicare vult:quàm ſe in his quæ ad fidem pertinent cum eo minimè conſentire: & ſe eum nō habere pro Chriſtiano,verùm pro ſectario,pro ſeditioſo,pro deſertore , qui Flaccium Illyricum & non Ieſum Chriſtum ſuum Seruatorem ſequatur. Nam quid opus eſt nouo nomine: ſi ipſi nobiſcum, & nos cum illis, idem in fidei confeſſione ſentimus,& ad idem caput Ieſum Chriſtum pertinemus.

Qui Chriſtiani appellatione ſpreta alias appellationes ſuſcipiunt, ex Antichriſti ſunt Synagoga. Non à Chriſto, ſed ab aliquo alio nuncupari, hæreticum eſt.

Vt autem rem, Lector, meliùs intelligat. Inſimulauerat Heshuſius Magdeburgenſem Ciuitatem : quòd à Deo & ab ipſius verbo defecerit. Cùm autē miniſtri Eccleſiarum Ciuitatis illius hoc conſtanter negarent:& in eadem fidei regula,quam præſcripſit Flaccius permanere ſe dicerent , ſupraſcriptis rationibus,quòd affirmauerat probare Tylemānus conatus eſt.Quæ quin pondus tamen aliquod habeant, negari nō poteſt: Nam & Hieronymus ante multa ſecula ſcribens cōtra Luciferianos, veriſſimè dixit, ſicubi audieris eos,qui dicuntur Chriſti,nō à Domino Ieſu Chriſto, ſed à quoquam alio nuncupari, vtputa Marcionitas, Valentinianos, Montenſes, ſiue Campates,(adderet, ſi nunc viueret Hieronymus,Lutheranos, Zuinglianos, Caluianos)ſcito non Eccleſiam Chriſti,ſed Antichriſti eſſe Synagogam. Ex hoc enim ipſo,quòd poſteà inſtituti ſunt,eos ſe eſſe iudicant,quos futuros Apoſtolus nunciauit.Nec ſibi blandiantur, ſi de ſcripturarum capitulis videntur ſibi affirmare,quod dicunt: cùm & diabolus de ſcripturis aliqua ſit locutus,& ſcripturæ nō in legendo conſiſtant,ſed in intelligendo. Et Hieronymi præceptor Gregorius Nazianzenus: Si creaturā colerē,Chriſtianus vtiq; nō dicerer. Cur.n.Chriſtiani nomē venerabile eſt?Nónne quia Chriſtus Deus?niſi fortaſsè hoc humano more facio,amicitia nimirū cū ea conglutinatus. Atqui & Petrū,honore proſequor , nec tamē Petrianus vocor,& Paulū,nec tamē Paulinus nominatus ſum.Non fero me ab hominibus nomen ducere, qui à Deo ſum creatus. Ioānes quoq; Chryſoſtomus: Illi habēt,inquit,quoſdā à quibus appellātur. Prout enim Hæreſiarchæ nomē,ita & ſecta vocatur.Nobis autem nullus vir nomen dedit,ſed fides ipſa. Et paulò poſt. Nunquid ſcindimur ab Eccleſia?Num Hęreſiarchas habemus?Nunquid nobis dux quidā eſt , ſicut illi Marcion,& illi Manichæus,huic Arrius:alteri verò huius Hæreſeos dux. Epiphanius tractās illū Pauli locū , Non enim nos ipſos prædicamus: Sed Ieſum Chriſtum: nos autē ſeruos veſtros propter Ieſum: Ab initio,inquit,vna fuit & cōſentiens Apoſtolorum prædicatio,non ſeipſos prædicantiū,ſed Chriſtū Ieſum Dominū. Neq; enim audiuimus vel Petrianos, vel Paulianos,vel Bartholomæanos,vel Thadæanos vocari: propterea & nomē Eccleſiæ vnum omnes impoſuerunt,non ſuū,qui prædicauerunt,ſed Domini ſui Ieſu Chriſti, ex quo tēpore primùm in Antiochia Chriſtiani vocari cęperunt:quæ quidē ſola eſt Catholica ſiuè vniuerſalis Eccleſia,nō aliud quicquam habens,quippe quæ Chriſti & Chriſtianorum eſt Eccleſia. Non Chriſtorū,ſed Chriſtianorū:quòd is vnus eſt, illi verò ab illo vno denominantur Chriſtiani. Poſt hanc eiusq; præcones,aliæ omnes non videntur eundem characterem retinuiſſe,ſed alia quædam nomina ſibi impoſuiſſe,Manichæorum, Simonianorum , Valentinianorum,Ebioneorū. Ex quorū numero,tu quoq; Marciō vnus es.Poſſet nūc dici,tu quoq; Luthere vel Caluine:tuo.n. nomine qui à te ſunt ſeducti appellātur Lutherani,vel Caluiniani, qui te iā deinceps prædicāt & non Chriſtū. Quòd in mādatis veteris teſtamētı, fratris vxorē ad hoc frater ducere iuſſus eſt,vt nō ſibi ſed illi ſobolē ſuſcitaret , eiusq; vocaret nomē quod inde naſceretur:quid aliud,inquit Auguſtinus,in figura pręmonſtrat,niſi quod vnuſquiſq; prædicator euangelij , ſic in Eccleſia laborare debet vt defuncto fratri,hoc eſt Chriſto,ſuſcitet ſemē,qui pro nobis mortuus eſt:& quod ſuſcitatū fuerit, eius nomē accipiat. Quod implēs Apoſtolus,nō iā carnaliter in præmiſſa ſignificatione,ſed ſpiritualiter in cōpleta veritate, quos in Chriſto Ieſu ſe per Euangeliū genuiſſe cōmemorat,ſuccenſet eis, & eos increpans corrigit volentes eſſe Pauli. Nūquid Paulus,inquit,pro vobis crucifixus eſt?Aut in nomine Pauli baptizati eſtis ? Tanquā diceret: defuncto fratri vos genui,Chriſtiani vocamini,nō Pauliani. Optatus quoq; grauiter eos reprehēdit,qui de parte Donati ſe eſſe dicebant,quaſi populū cū Chriſto diuiderent. Quid,inquit reſponſuri ſunt in illo imminenti diuino iudicio,qui in hoc ſeculo alio modo cōfeſſi ſunt,nō ſe eſſe de Eccleſia Chriſti,qui libēter profeſſi ſunt ſe de parte fuiſſe Donati,cùm in Euāgelio ſcriptū ſit Chriſto dicēte,Qui me confeſſus fuerit corā hominibus,confitebor eū corā patre meo. Iſti Donatū confeſſi ſunt, non Chriſtū. Et antè hos omnes Cyprianus, productis illis verbis:Qui me negauerit corā hominibus,& ego negabo eū corā patre meo. Quos autē,inquit, maximè negabit Dominus Chriſtus,niſi vos omnes Hæreticos & Schiſmaticos,& nominis ſui alienos. Qui.n.aliquādo Chriſtiani,nunc Nouatiani,iā nō Chriſtiani, primā fidē veſtrā perfidia poſteriore per nominis appellationē mutatis. Et qui fuit proximus Apoſtolorum temporibus Iuſtinus Martyr: Sunt,inquit,& fuerunt multi,qui docent dicere & facere impias res & contumelioſas in Deum:cùm tamen in nomine Ieſu veniant. Et ſunt inter nos diſtincti cognominis denominati à quibuſdam viris, vt quiſq; fuit author alicuius nouæ doctrinę & ſententiæ. Et poſt. Ex ijs alij vocantur Marciani, alij alio vocabulo , quiſque à primo inuentore ſui dogmatis. Sed nemo melius hęc expreſſit quàm Athanaſius . Nunquam , inquit populus ab Epiſcopis ſuis: ſed à Domino , in quem creditum fuit, nomen accepit. Certè à beatis Apoſtolis præceptoribus noſtris , miniſtriſque Euangelij Saluatoris noſtri, appellationes adepti non ſumus : ſed à Chriſto, Chriſtiani & ſumus & nuncupamur: Illi verò,qui aliunde originem ſuæ fidei deducunt: meritò auctorum ſuorum cognomenta, vt ad quos pertineant, præ ſe ferunt. Quapropter cùm omnes à Chriſto Chriſtiani & eſſemus & diceremur, exploſus eſt Marcion , inuentor hæreſeos: reliqui autem qui cum exploſore Marcionis remanſere, Chriſtiani titulum retinuerunt: qui verò ſecuti ſunt Marcionem,non iam inde Chriſtiani, ſed Marcioniſtæ appellati ſunt. Ita quoque Valentinus, Baſilides, Manichæus,& Simon Magus ſectatoribus ſua vocabula impartierunt: indeque factum: vt alij Valentiniani, alij Baſiliani, alij Manichęi, alij Simoniani , alij Cathaphryges à Phrygia, alij à Nouato Nouatiani vocitati ſunt. Ita Melitius eiectus à Petro & Epiſcopo & Martyre, ſuos,qui ipſum ſequebantur,nō Chriſtianos poſteà : ſed Melitianos denominauit . Eadē iterū ratione beato

Greg. Naziam. in dictum Euangelij, cùm conſummaſſet Ieſus &c.

Chryſoſt. Hom. 33. in Acta Apoſtol.

Hæreſi 42

Auguſtin. contra Fauſt. li. 22. c. 10.

Optatus lib. 3.

Cypria. in lib. ad Nouatianum. Quod lapſis ſpes venia non eſt deneganda.

[Iu]ſtinus, in Tri[pho]ne.

[A]thanaſius cōtra [A]rrianos, Ora[tio]ne 2.

[H]æreticorum denominationes.

Alexandro Ariũ eijciente: ij qui Alexandro adhæſerunt, remanſerũt Chriſtiani: illi verò, qui vnà cũ Ario receſſerunt, nomẽ Saluatoris noſtri, Alexandro cũ ſuis relinquẽtes, Ariani deinceps appellati ſunt. Quinimò, ecce etiã nũc poſt mortẽ Alexandri, qui eiuſdẽ cõmunionis ſunt cũ Athanaſio, Alexandri ſucceſſore, & quibus ipſe Athanaſius cõmunione cõiunctus eſt: omnes eundẽ pariter characterẽ habent, neq; ille ſuis nomen indit, aut à ſuis recipit: ſed omnes, vt anteà, conſueto more Chriſtiani nominantur. Nam quamuis magiſtri inuicem ſibi ſuccedant, noſq; illorũ diſcipuli, ab illis acceperimus, quæ ſunt Chriſtianæ fidei: nihil tamẽ inde obſtaculi naſcitur, quominus ob id & titulo, & re, Chriſtiani appellemur. Contrà, qui hæreticos ſequuntur: tametſi millies mille ſucceſſores habeant: omnes tamen nomẽ eius, qui primus hęreſim adinuenit, referunt. Certè è vita exẽpto Ario: quũ multi ex grege illo eius vices, ſucceſſionemq; ſuſciperẽt, tamẽ omnes, qui eiuſdem cũ eo ſententiæ fuerunt, ex Ario notas ſuas, inſigniaq; habentes, Ariani nuncupantur, quod re vera eximium & admirabile argumentum eſt. Nam qui etiã nunc ex gẽtibus omiſſa idolorũ ſuperſtitione ad Eccleſiam veniunt, nõ Catechizantiũ, fideiq; rudimenta tradentiũ nomina: ſed Saluatoris in ſe transferunt, & pro gentilibus Chriſtiani incipiunt appellari. Qui verò ex eodẽ genere ad iſtos abeunt: aut ab Eccleſia ad hæreſim tranſitum faciunt, nomen Chriſti derelinquunt, & Arianorũ vocabulo induuntur, quaſi qui non ampliùs fidem Chriſti retineant: ſed Arianæ inſaniæ gregales habẽtur. Quomodo igitur Chriſtiani fuerint, qui non Chriſtiani: ſed Ariomanitæ appellantur: aut quomodo de numero Eccleſiæ Catholicæ habeantur, qui Apoſtolicam fidẽ excuſſerũt: & nouarũ peſtiũ inuentores ſe præbent? Aliquid igitur dicere videtur Heshuſius. Nã revera nõ eſt aliud nomẽ ſub cœlo, quo cenſeri magis velle debeamus, quàm quo ſuperſtitibus etiã ipſis Apoſtolis Antiochiæ primũ, diſcipulos eorũ vſos fuiſſe legimus, qui Chriſtiani vocari gaudebãt. Nullum eſſe poteſt nomẽ hoc vno glorioſius, quod qui reſpuit, certum eſt eum non ad Eccleſiam Chriſti, ſed ad Antichriſti pertinere Synagogam. Quinquam hac in parte nõ ſatis conſtare ſibi videtur Heshuſius. Nã in libro de iuſtificatione quoſdã arguit, qui Lutherani dici nolũt, & vt apertè ſe Lutheranos profiteãtur, monet. *Chriſtiani nomine nihil glorioſius*

Atqui Tigurini, quinam illi fuerunt, qui primi nomẽ hoc tanquã tritũ & obſoletum reiecerunt? Nónne vos? qui ſimul vt à nobis, hoc eſt, ab Eccleſia Dei vos ſegregaſtis. Euangelicorũ nomẽ vſurpare: quàm nobiſcum vnà Chriſtiani vocari maluiſtis. Ante quinquaginta hos annos, quónam alio quam Chriſtianorũ nomine cẽſebamur omnes? quánam alia magis, quàm hac appellatione gloriabamur? ſed ſimul vt in lucẽ prodiit hoc veſtrũ Euangeliũ, Patribus noſtris incognitum, & à quouis alio potius, quàm ab auctore Chriſto profectũ, ne quid nobiſcũ, hoc eſt, cũ Chriſto, & cũ Chriſtianis habere cõmune videremini, tã claro, & illuſtri nomine ſpreto, atq; reiecto, nomen Euangelicorũ vobis vſurpare cœpiſtis. Et cùm aliud Euangeliũ Lutherus, aliud Zuinglius, aliud alij filij deſertores prædicaſſent, vt quod cuiuſque foret Euangelium agnoſci poſſet, (nam Chriſti non eſſe conſtabat, cùm vos à Chriſto nomen ducere puderet) neceſſe fuit auctoris nomẽ imponi: quò ſic alij Lutherani vocarẽtur: alij Zuingliani: alij alijs alienis à Chriſto nominibus appellarentur: vt non valdè mirum ſit, ſi nunc quoq; Magdeburgi vocantur aliqui Flacciani. Quod autẽ inter ipſos quoq; Flaccianos, quos ad paucos admodum iam redactos eſſe ſcimus, videre ſectas nihilominùs liceat: quod inter ſe tantis certent odijs: ac adeò toruis inuicem oculis aſpiciant: cùm eundem auctorem & conſummatorem fidei ſuæ Flaccium profiteantur: id verò cumprimis eſt ſtupendum. Sed ita fieri neceſſe eſt, vbi nõ agnoſcitur vnus papa. Cùm veriſſimè dictũ ſit ab Hieronymo: Quòd ſalus Eccleſiæ pendet à ſummi Sacerdotis dignitate, cui ſi non exors quædam, & ab omnibus eminens detur poteſtas, tot in Eccleſia efficientur ſchiſmata, quot Sacerdotes. Hanc tã ſalubrem admonitionem, quoniam vos reſpuitis: ideò tot ſunt apud vos ortæ ſchiſmata, quot miniſtri. Nam nolo dicere Sacerdotes, quos nullos habetis, quin & nomẽ ipſum horretis. *Euangelicorum nomen, qui primi arripuerunt.* *Salus Eccleſiæ ex unius ſummi ſacerdotis dignitate* *Hieron. contra Luciferianos.*

Verùm videte, quæſo, Tigurini, quorſum res ad extremum reciderit. Excuſſo papæ Romani iugo, dum in ſua quiſq; ciuitate papã agere vult: dum ſicut Philippus loquitur, maiorẽ & magis intolerabilẽ & minùs excuſabilẽ auctoritatẽ atq; poteſtatem ſibi vendicat, quàm papa Romanus vnquam: iſtorum quoq; grauius, quàm quòd tolerari poſſet iugũ excutitur, ac ſibi ciuilis Magiſtratus reiectis iſtis, Pontificiam poteſtatem arrogat. Qua de re pleni ſunt libri querimoniarum ab illis conſcripti. Centuriatores inter alios, qui nouam quandam hiſtoriam Eccleſiaſticam conſcripſerunt, in ſuis præfationibus, de hac ciuilis Magiſtratus audacia grauiſſimè queruntur: nec ſine cauſa. Dicarunt enim quibuſdã Germaniæ Principibus vnã è ſuis Centurijs, & eis hoc elogiũ tribuerant, quòd ſub eorũ vmbra, verã Domini noſtri Ieſu Chriſti doctrina ſonuit, ac collecta eſt Eccleſia, quæ verè Deum coluit, & in vita æterna eum celebrabit. Ecce autẽ vix dum anni duo interceſſerunt: cùm longè diuerſam ab ea quam expectabant ſui laboris mercedem tulerunt. Iuſſerunt enim eos illi Principes ex ſuis terris faceſſere, & alibi ſedẽ ſibi quærere. Ac quod maiorem etiã Cẽturiatoribus iſtis dolorem afferebat, eos ipſos in illorum locum poſteà ſuffecerũt, quos non ita multò antè libro etiã edito, tanquam hæreticos condẽnauerant: & de ſuis ditionibus eiecerant. Sed iã ipſorum querimonias audiamus: Filij, inquiũt, huius ſæculi audaciſſimè formas religionum ex ſuo cerebro fundunt: & formulas præſcribunt, quas miniſtris verbi Dei imperioſè obtrudũt: in eas enim anguſtias iã Eccleſia Dei (pro nefas) redigitur: dormitantibus paſtoribus, paſſim etiã prodentibus, & ſpontè tradentibus ſuum miniſterium politicis viris: vt non rarò tumidi rabulę quidam forenſes ſeſe non intra ſepta ſua rerum mundanarum continentes, alijſque res ad paſtorum officia pertinentes, nefariè & impiè ad ſe rapiant. Et planè ſicut olim pontificij proceres in Eccleſia ſceleratè regna huius mundi inuaſerunt: ita nunc viciſſim Politici illotis quaſi manibus, in gubernationem illam ſpiritualem, verorum miniſtrorum verbi DEI, legitimeque ſuo officio fungentium irrumpunt: ſeque vtroque gladio inſtar Antichriſti accingunt: cùm nec vnum quidem ſuum rectè adminiſtrare norint. Ac in alia quadam præfatione, ſiue epiſtola dedicatoria: Cùm docuiſſent, nequaquam eſſe licitum, aulas cum ſuis quibuſdam Gnathonibus & ventriſeruis formas religionum *Centuriatorum querela contra Magiſtratus Politicos ſibi arrogantes.* *Centuriatores pulſi.* *In Epiſt. dedicatoria, Cent. 3.* *In Epiſt. dedicatoria, Cent. 7.*

conflare,

conſtare, easque Eccleſiæ citra omnem reluctationem obijcere: neq; ſynceros Doctores verbi Dei, eiuſmodi formulis religionis aut edictis parêre: ſed potius voce & ſtylo cõtradicere debere: cùm diſtincta ſint officia poteſtatis Politicę & Eccleſiaſticæ: & aliud ſit ſceptrū, aliud plectrū: Tandē in hæc verba prorūpunt: Antequā lux verbi diuini illuceſceret in Germania, regnātibus tenebris Pōtificijs & Monaſticis, vnicus ille Romanus Præſul poteſtatem ſibi ſumebat, leges etiam Politicas, non modò reformandi: ſed etiam delendi ſubſtitutis ſuis decretis & decretalibus: id quod ſuperis atq; inferis notum eſt. Quid verò nunc fit, pro vno Pontifice, innumeri ex Politicis, eminentia locorū atq; munerum ſuffultis, atq; elatis exiliunt, qui vicem alternantes, nunc à forenſibus rebus ad Eccleſiaſticas tranſcendunt: & non contenti ſuis metis, religionum formulas Eccleſijs cū ſceptro, gladijs, & fulmine Iouis exhibent. Et vna vel altera pagina interiecta: Falcē, inquit, in alienā meſſem mittunt: & alienā functionē temerè inuadunt, ſanctumq; ſanctorū intrāt, quemadmodū Oſias: qui cùm ſint politici Magiſtratus, aut ipſorū ſerui: tamen magno ſupercilio audent nouas religionū formas componere, easq; Eccleſiæ miniſtris offerre, tali cum imperio: Ni applaudant ſine contradictione, ſe ſuo ſceptro illos expulſuros, aut punituros: id quod etiam factitant abſq; omni miſericordia. Hactenus centuriatores. Quibus tantò maior fides habenda eſt: quoniam experti loquuntur: cùm eos non vno ex loco expulſos eſſe conſtet, Roſtochio, Heidelberga, Iena, Madeburgo: vnde alij carbonario curru: Superintendentes autē, honoris gratia, tecto tamen carpento noctu deportati ſunt, multis armatis circumſepti. Sic accipiunt ſuos Papas Euangelicos iſti (ſic enim eos vocare Centuriatoribus viſum eſt) Politici Pontifices. Qua de re ſic etiā alius quidā queritur: Poſteaquam per ſanctum Euangelium à Papæ tyrannide ac poteſtate liberati ſunt, & aſſueuerunt omnes illius conſtitutiones reijcere: progrediuntur vlteriùs, & volunt prorſus eandem conſuetudinem in alijs quoq; rebus omnibus, ſiue ſint bonæ, ſiue malæ, retinere. Volunt eſſe liberi, nec à quoquam prohiberi: quò minùs arbitratu ſuo viuant: haud aliter, quàm ſi Euangeliū eſſet talis doctrina, quæ concedat vnicuiq; poteſtatē faciendi, quod illi placet, quæ nullum ordinem, nec vllam diſciplinam ferre poſſit. Quòd ſi quis eis reſiſtere fuerit auſus: eò veniunt audaciæ: vt non ſolùm odia ſuſcipiant erga ſuos prædicatores, & eos contumelijs afficiant, verumetiā pro virili ſua tyrannide proſequantur. Ac ſi quem volunt ordinē prædicatores conſtituere: ſtatim vim eſſe dicunt minimè Chriſtianā, & nouationem quandā, & introductionem veteris Papatus, per quàm prædicatores propriā ſuā poteſtatē & dominationē in cōmiſſum ſibi gregē ſtabilire velint. Qui ſi pergant executionem eorum vrgere, quæ conſtituerunt: non ſolùm conuitijs afficiuntur, verumetiam ad extremum expelluntur. Neque verò proximis tātùm his ſuperioribus annis hoc ita fieri cœptum eſt, cùm in ipſo naſcentis Euangelij veſtri exordio, de veſtris quoque, Tigurini, ſcripſerit Eraſmus Roterodamus: Quòd veſter iſte populus tam Euangelicus, ſubinde nouos tumultus excitat, ac leuiſſimis de cauſis procurrit ad arma: ne ſuis quidem Eccleſiaſtis ſatis obtemperans, niſi dicant blanda auribus: profligandi etiam ſi liberiùs in vitam eorum inuehantur, aut ab opinione diſſentiant. Initiò tantùm non Deus erat illis Lutherus. Nunc ijdem prorſus delirat: quod nouum de Euchariſtia dogma non recipiat. Nouam verò libertatem Euangelicam, impunè facere, ſentireque, quod cuique libitum eſt. Hactenus Eraſmus.

Politici Pontifices.

Centuriatores carbonario curru educti.

Hieronym. Mencelius in lib. de pastoribus.

Euangelij Euangelicorum effectus.

Eraſmi iudicium de nouatoribus iſtis, in Epiſt. contra Pſeudoeuangelicos.

Atqui libertatem hāc Cacangelicam potius, quàm Euangelicam vos, iſtos: vos, inquam, iſtos docuiſtis, quando, vt excuterent Pontificum & Epiſcoporum iugū, docuiſtis. Quod qua religione per illos excuſſum, eadem & veſtrum eſt reiectum. Nam qui potiùs veſtrum ferrent, qui vobis honorem hunc ſumpſiſtis ipſi, quàm eorum, quos legitimè vocatos, & ritè atque ordine munus illud conſtat eſſe conſecutos? Vos licere vobis voluiſtis de doctrina totius orbis Chriſtiani cōſenſu recepta iudicare: & eum inauditum condēnare: qui minus idem de veſtrûm alicuius doctrina, vel Magiſtratui, vel etiam fœci populi facere licere debuit? Quid impedire potuit, quominus qua poteſtate Romanum Papatum, eadem & veſtrum Saxonicum reijcerent. Cùm præſertim ab ipſo ſtatim naſcentis Euangelij veſtri exordio, priuſquam ad Epiſcoporum dignitatem, opes, ac ditionem perueniſſetis: eiuſmodi ſpecimen de vobis præberetis: vt quidam, qui non prorſus alienus à vobis eſſe iudicabatur, non dubitaret dicere, quòd ſe mallet in Epiſcoporum, quàm in veſtram poteſtatem tradere: quodque mallet potentiſſimi Cæſaris ferre iugum, quàm quorundam Magiſtratuum Euangelicorum, quamuis humili ſorte. Sic, inquit, excutiunt iugum hominum, qui veſtro Euangelio ſumittunt ceruicem. Magis vereor, ne plærique pro graui iugo hominum portent grauius iugum diaboli. Hoc fuit de veſtro, Tigurini, Papatu iudicium illius, qui bonam vitæ ſuæ partem traduxit inter vos: vt ſatis perſpectos & exploratos mores veſtros habere potuerit: Accidit igitur, quod eſt in prouerbio: Malum conſilium conſultori peſſimum. Quibus auctores veſtri fuerunt: vt Papæ & Epiſcoporum iugum ſuis ceruicibus excuterent, ij ſuum quoque iugum ab ijſdem illis iam excuſſum eſſe vident. Et ventum eſt ad nouum quoddam Pontificum genus, hactenus orbi terrarum ignotum, ex quo tempore conditus is eſt: quos iſti politicos Pontifices appellant. Qui iam non modò ferre non poſſunt, ſi qui ſe pro Papis gerunt in Eccleſijs eorum ditioni ſubiectis, in vitam eorum, & mores liberius inuehuntur: verumetiam magno ſupercilio, nouas religionum formas componunt, & eas ſuis ſiue miniſtris, ſiue Superintendentibus obtrudunt, tali cum imperio, protinus vt è terris illorum faceſſant, niſi applauſerint, qui certè nunquam fuiſſent huc audaciæ atq; amentiæ progreſſi: niſi vos vt ita facerent auctores illis fuiſſetis.

Pontifices à Politicis Magistratibus cõtemni Euāgelici docuerunt, ſed & inſimul doctrinæ ſuæ fructus eoſdem experiuntur.

Eraſ. Roter. ibidem ſupra.

Nouum Pontificum genus.

Vos autem cùm dico, non ſolos vos intelligo, Tigurini, ſed eos etiam omnes, qui vobiſcum vnà legitimo Papatu Romano reiecto ſibi ipſis Papatum arrogarunt: & Cathedram contra Cathedram conſtituerunt, cuiuſcunq; tandem ij ſectæ ſint. An cuiuſdam ex veſtris doctrina non eſt: quòd non ad Prælatos tantùm, imò ne quidem vlla ex parte ad ipſos: quippè qui iam nō ſint Eccleſiæ membra: ſed præcipuè ad pios Principes, & ad eos, qui tam ex miniſtrorum Eccleſiæ numero, quàm ex reliquo hominum, qui doctrinam Chriſti agnoſcunt cœtu, in conſilium adhibentur: pertineat de doctrina religionis cognoſcere & iudicare? Agnoſcitis

Brentius in Prolegomenis Principibus, &c. de doctrina religionis iudicium tribuit.

ſcitis opinor ipſa veſtri Symmiſtę verba, qui pluribus etiam ſcripturæ locis, præfatum hoc ſuum confirmare nititur. Adfert illud: attēdite vobis à falſis Prophetis. Nónne, qui oderunt te Domine, oderam. Nolite omni ſpiritui credere: ſed probate ſpiritus. Paulus & Silas ingrediuntur Berbeæ in Synagogam Iudæorum, & hi, qui ſummo genere nati erant, receperūt ſermonem, cum omni prōptitudine, quotidie ſcrutantes ſcripturas: an hæc ita ſe haberent. Et quē locū propius ad Principes ſpectare putat: Confiteantur tibi Domine, omnes Reges terræ, quoniam audierunt verba oris tui. Et illud ex Euangelio: Omnis, qui confitebitur me corā hominibus, confitebor & ego illum coram Patre meo. Et rurſus: Omittite illos, cæci ſunt, & duces cæcorū. His & aliis quibuſdam non diſſimilibus ſcripturæ locis docet ſcilicet ad Principes propriè pertinere iudicium de doctrina religionis. Profert etiam exempla Ioſaphat, Ioſiæ, Dauid, Regū, quin & Imperatoris Theodoſii, quibus id maximè decere Principes probat. Quod verò in cōtrariū adferunt iſti Cēturiatores de Oſia, id cachinnis excipit, tanquam nihil ad rem pertinens. Vrget etiam illud ex Deuteronomio: Si tibi voluerit perſuadere frater tuus clàm, dicens, Eamus & ſeruiamus diis alienis, quos ignoras tu, & patres tui, nō acquieſcas tu, nec audias: nec parcat ei oculus tuus vt miſerearis & occultes eū. Sed ſtatim interficies. Sit primū manus tua ſuper eū, & poſt te omnis populus mittat manū. Qui iubet, ait, quemuis etiā priuatū hominem, in Eccleſia populi Dei tam ſeueriter animaduertere in ſuaſorē Idololatriæ, an non eadem ſeueritate exigit, vt de Idololatria iudicet: ac alienos deos à vero Deo diligenter diſcernat?

Quòd ſi vera ſunt hæc (vos nunc alloquor Centuriatores, & qui parem vobiſcum fortunam experti ſunt) falsò certè queri mini: quod abſq; omni miſericordia ſæuitum ſit in vos. Nā iuxta ſententiā huius veſtri Symmiſtæ ſtatim interfici debuiſſetis: cùm præſertim penes quos iſte de Idololatria iudicium eſſe vult, ii tāti criminis huius vos reos eſſe pronunciarint. Neq; enim propter aliud, quàm propter hoc, quō nullum eſſe poteſt grauius Idololatriæ crimen, ſceptro Magiſtratus è veſtris Cathedris pulſi eſtis. Nam cùm illi fas non eſſe putarent, omnia Lutheri placita pro diuinis oraculis haberi: ſed ſuo iudicio nonnulla corrigendi: quin & à quibuſdā diſcedendi poteſtatē aliquibus permitti vellent. Vos autē ita mordicus & ſcripta illius & facta vobis omnia tuenda ſuſcepiſcetis, vt eum non alio loco ponere, quàm quo Chriſtū ipſum videremini, dū vel vnguem latum, à quocunq; tandē illius placito diſcedere, idem eſſe quod Chriſtū negare, & ab illius Euangelio deficere: cùm ipſi vobis perſuaſum haberetis: tum aliis perſuadere conaremini, magnis etiā ea de cauſa moribus excitatis: hāc illi veſtrā tantā Idololatriā ſibi minimè ferēdam eſſe iudicauerūt, ac leuius hoc de vobis, q̄ pro criminis patrati grauitate ſuppliciū ſūpſerūt. Quāobrē eſt potiùs, quòd illis agatis gratias, qui de ſæueritate legis, cōtra quam veneratis, tantū remiſerunt, q̄ quod actū eſſe vobiſcū duriùs queritemini.

Centuriatores propter idololatriā pulſi.

Verùm ad rem. Graue vobis videtur, quòd pro vno Pontifice innumeri proſiliūt ex politicis, qui nō contenti ſuis metis, religionum formulas Eccleſiis cum ſceptro, gladiis, & fulmine Iouis exhibent. Eſt id reuera grauiùs, q̄ vt æquis auribus, atq; animis tolerari queat. Sed quæſo, cui debemus hoc acceptū ferre: quod in hunc ſtatum res producta eſt? Nónne vobis? Vt rectè Comicum illud vſurpare poſſimus: Tute hoc intriſti, tibi eſt omne hoc exedendum. Et quod vetus verbum habet: Compedes, quas ipſe fecit, ipſus vt geſtet faber. Dirupiſtis vincula Papatus. An autem hæc multò duriora non ſunt, quibus nunc aſtringimini? Num ſimile quid in Papatu videre licet? Num eiuſdem in eo generis audiuntur querimoniæ? Nū ſtricto gladio petit aliquis eum, qui concionē habet in Eccleſia ad populum de ſuperiore loco, quo ſic eū de Cathedra deturbet? Sic ſcilicet, iuxta Pauli præceptū, duplici honore digni habentur apud vos Presbyteri, qui laborant in verbo & doctrina. Verū tales miniſtri, cuiuſuis potiùs, q̄ Dei, nō aliis præmiis & honoribus digni ſūt. Hæc Magdeburgi facta ſcribit Heshuſius. Quin & in aliis locis, vbi ſimiliter nō Chriſti: ſed veſtrū prædicatur Euangelium, eadē illa non rarò vſu veniant dubium nō eſt. Nihil in Papatu tale, quin illud Paulinum diligētèr obſeruatur, vt in tēplo præſertim, quā domū ſuā, & domum orationis Deus appellat: omnia honeſtè & ſecundum ordinē fiant. Habetur perſonarū, locorū, tēporum ratio. Non licet oui paſtorē ſuum indicare, nec eius doctrinam diſcutere. Sed cùm præclarè dictum ſit ab Ioanne Chryſoſtomo: Quòd vbi honoris eſt æqualitas, aut omnes principatum gerunt: ibi nunquam poterit eſſe pax: quandoquidem, ſicut à Philone ſcriptum eſt, iſta verbotenus ęqualitas, inæqualitatem rerum parit. Nam ęqualia in dignitate imparibus tribuere, eſt inæqualitas. Inęqualitas autem fons malorum. Ad hunc malorum fontem obſtruendum, prouiſum eſt in Eccleſia, quem vos papatum uocatis: vt non ex æquo poſſent omnes omnia. Sed quod in humano corpore fieri videmus: vt ſit corpus quidem vnum, ſed intereà membra multa, non eundem autem actum habeant omnia: idem & in Chriſti corpore, quæ eſt Eccleſia cernere licet. Multi namque corpus vnum ſumus in Chriſto, ſinguli autem alter alterius membra. Hæc verò connexio, quemadmodum ab illo ter maximo pōtifice Leone ſcriptum eſt, totius corporis vnanimitatem requirit, ſed præcipuè concordiam exigit Sacerdotum, quorum etſi dignitas non eſt communis, ordo tamen eſt generalis. Quoniam & inter beatiſſimos Apoſtolos, in ſimilitudine honoris, fuit quædam diſcretio poteſtatis: Et cùm electio par eſſet omnium, vni tamen datum eſt, vt cæteris præemineret. De qua forma, Epiſcoporum quoque eſt orta diſtinctio, & magna diſpoſitione prouiſum eſt, ne omnes ſibi omnia vendicarent, ſed eſſent in ſingulis prouinciis ſinguli, quorum inter fratres haberetur prima ſententia. Et rurſus, quidam in maioribus vrbibus conſtituti, ſolicitudinem ſuſciperent ampliorem, per quos ad vnam Petri Sedem, vniuerſalis Eccleſiæ cura conflueret, & nihil vnquam à ſuo capite diſſideret. Sic Papatum noſtrum deſcribit, Sanctus iſte Pontifex: in quo, qui nōn diſſenſionis, ſed pacis & dilectionis Deus eſt, vt pax & vnitas reſeruari poſſet, hanc rationem inſtituit, vt nō modò diſcretus eſſet ordo Sacerdotū ab ordine laicorū, verùm inter ipſos etiam Epiſcopos & Sacerdotes, quamuis ordo generalis non tamen eſſet dignitas communis. Maior eſt enim Epiſcoporum, quàm Sacerdotum dignitas. Inter Epiſcopos autem, honoris quidem eſt ſimilitudo, verùm diſcretio poteſtatis. Nam cùm idem ſit

Duriora vincula nouatorum, quàm papæ.

Euangelici concionatores ſunt quomodo tractent.

In papatu omnia honeſtè fiunt.
Matt. 21.
1. Cor. 14.
Chryſ. in epiſt. ad Epheſios, Hom. 20.
Philo lib. 2 de Monarchia.
Cur papatus ſit inſtitutus.
Leo epiſt. 84.
Ordo ſalubriter in eccleſia conſtitutus.
Epiſcoporum maior dignitas, quàm ſacerdotum.

honor Epiſcopi, qui Archiepiſcopi, Primatis, Patriarchæ, Papæ: non tamen par eſt omnium poteſtas. Cùm enim alij ſint in partem ſolicitudinis vocati: penes vnum Romanum Pontificem eſt plenitudo poteſtatis. Nam ſi ex æquo poſſent omnes omnia: retineri vnitas non poſſet. Itaque quod ad laicos attinet: quoniam in Chriſti corpore myſtico pedum & manuum officium ſortiti ſunt: nullę ſunt eorum de rebus Eccleſiaſticis iudicandi partes. Sed neque Sacerdotum: quamuis ii ſuperiorem laicis in Eccleſia locum teneant: niſi quatenùs eorum alicui fuerit hæc poteſtas ab Epiſcopo permiſſa. Nam Epiſcoporum officium eſt proprium, quod ipſa quoque teſtatur Auguſtana confeſſio, iudicare, cognoſcere doctrinam, & doctrinam ab Euangelio diſſentientem reiicere: & impios, quorum nota eſt impietas, excludere à communione. Sic tamen vt Archiepiſcopus de Epiſcopi, Primas de Archiepiſcopi, Patriarcha de Primatis, Papa de omnium horum ſententiis iudicandi poteſtatem habeat. Quamobrem ouibus de Sacerdotis ſiue Paſtoris vel doctrina vel moribus iudicare fas non eſt: ſed ſi quid in illo deſideratur: Epiſcopi iudicium requiritur. Si verò in Epiſcopo, ad ſuperiorem refertur. De cauſis verò maioribus, ad fidem pertinentibus, non Epiſcopis, nec Archiepiſcopis, nec Primatibus, nec Patriarchis, quicquam ſtatuere fas eſt, etiamſi in vnum locum congregati fuerint omnes: verum ad eum, qui ſedet in Petri Cathedra, Pontificem Romanum, ex ipſius inſtitutione Chriſti: ſicut ſcribit Anacletus, referre neceſſe eſt. Qui tamen & ipſe, vel generale Concilium conuocat: ſi cauſę grauitas id poſtulare videtur: vt quod omnes tangit, ab omnibus approbetur: vel in conſilium adhibet, quotquot in orbe Chriſtiano reperiri poſſunt, viros doctrina præſtantes: nec niſi rebus omnibus diligenter admodum excuſſis, quicquam in cauſa religionis diſcernit. Atque hæc eſt illa, quam nos vocamus Eccleſiaſticam Hierarchiam, ad inſtar cœleſtis illius fabricata, quam vobis per contemptum Papatum vocare viſum eſt: quam vos Hierarchiam poſteaquam ſuſtuliſtis, quem audaciæ, atque amentię huius veſtræ fructum tuleritis, iam videtis. Noluiſtis, vt eſſet in Eccleſia cœleſtis illius exemplar aliquod, nunc illius imaginem cernitis, quæ eſt in inferno, malignantium Eccleſiæ. Nullus enim apud vos ordo: ſed ſempiternus horror inhabitat. Et ventum eſt vobis ad iſtos, de quibus querimini, Politicos Pontifices, qui cum ſceptro, gladiis, & fulmine Iouis nouas vobis quotannis ferè formulas religionis exhibent, quibus aut applaudendum eſt, aut in extremum diſcrimen veniendum. Inde vobis tot in Germania natæ ſunt Confeſſiones, quot Principes, quot Ciuitates. Vel ſicut ille dixit, Tot fides, quot voluntates. Nunc enim illa tempora propemodum rediiſſe videntur: de quibus tam grauiter olim queſtus eſt Hilarius: quòd aut ita ſcribuntur fides, vt volumus: aut ita vt volumus intelliguntur. Et cum ſecundum vnum Deum, & vnum Dominum, & vnum baptiſma, fides etiam vna ſit, exceſſum eſt ab vna fide, quę ſola eſt, & dum plures fiunt, ad id cœperunt eſſe ne vlla ſit. Facile fuit ab vna fide, quam profitetur Eccleſia Catholica, diſcedere, ſed finē inuenire diſceſſionis huius, hoc opus, hic labor eſt. Prȩclaram quandam ſimilitudinem adfert Ioannes Chryſoſtomus, quam ipſius verbis adſcribere libet. Anima, inquit, quæ peccati guſtum ſemel fecerit, tum quæ nullius doloris aut pœnitentiæ ſtimulis tangitur, magnum certè auctarium morbo adiicere ſolet. Ac quemadmodum vſu venit, vt ſcintilla ignis, ſi forte immenſam materiam corripuerit, ſtatim obuiam quamque exurat, nec antè tamē ſubſiſtat, quàm quod reliquum eſt, id omne depaſcatur, quantoque plura corripuerit flamma, tantò magis robor ad alia conſumenda concipiat: fitque tum vt comprehenſorum à flamma lignorum congeries, lignis iis quæ mox flamma comprehenſura eſt, quaſi inſidias ſtruat, flamma eadem ſe ſe ſemper lignorum comprehēſorum auxilio, contra ea, quę intacta adhuc manent armante: Sic & peccati natura, vbi animi contagionem aliquam adorta eſt, nec quiſquam eſt, qui malum reſtinguat, procedens vlterius, grauior certè, ac magis indomita efficitur. proptereà ſepè fit, vt quæ poſteriora ſunt peccata, prioribus grauiora ſint, anima ſemper poſteriorum peccatorum acceſſione, ad maiorem contumaciam ac deſpicientiam ſe promouente, & per hæc ipſa ſuam quidem vim eneruante, peccati autem robur alente. Qua vtique ratione complures videas in omne peccatorum genus imprudentes prolapſos: quòd flammam initio exorientem non reſtinxerint. Ad eundem modum & Baſilius, Peccatum dum ęditur, aliquo pudore prȩditum eſt, ſed vbi æditū fuerit, longè impudentiores efficit eos, qui illud patrant. Proinde quamdiu parua & pauca peccata committimus, non aliter ac plātæ, quę leui aura agitantur, leuiter quodammodo commouemur, vbi uerò plura & maiora fuerint mala ſecūdum proportionem augmenti peccatorum, etiam commotio augeri ſolet, Et alii quidem magis commouētur, alii verò eatenùs, quoad radicitus euerſi proſternantur, ſiquidem ſpirituales malitiæ omni turbine violentius radices animæ, quibus per fidem in Deum fulcitur, abrumpunt.

Epiſcoporum officium proprium.

Ouibus paſtores iudicare non licet.

Papatus Eccleſiaſtica Hierarchia.

Hilarius ad Conſtantium.

Nihil facilius quam diſcedere ab eccleſia catholica, redire autem difficillimum eſt. Chryſ. contra Gentiles.

In oratio. 3 de peccato, vna ex iſtis 24 quæ hoc anno Venetiis impreſſa ſunt.

Prȩclarè quidē iſte peccati progreſſum deſcribit. At inter omnia peccata, nullum eſt hæreſi vel ſchiſmate grauius. Itaq; ſicut in aliis, ita fit ac multò magis in hoc quoq; peccato, vt idē ſit & peccatū, & cauſa peccati, & pœna peccati. Sicut inflamatio domus vnius, eſt cauſa inflāmationis alterius, ac ſi multā ignis materiam cōprehenderit, maiores uires ſumit, q̄ vt incēdiū deleri poſſit. Eſt autē hæreticū aut Schiſmaticum eſſe, non credere Sanctam Catholicam Eccleſiam: non idem ſapere, quod ſapit orbis Chriſtianus vniuerſus: plus priuato ſuo, quàm illius publico iudicio tribuere, per ſummum ſacrilegium ab illa ſeceſſionem facere. Non eſt autem, quòd exiſtimet quiſquam, poſteaquam cęperit aliquis non credere ſanctam Eccleſiam Catholicam, hoc eſt, Papatus doctrinam reiicere, quòd eam omnem ſtatim reiiciat, ſicut nec ignis ita ſubito totam domum conſumit. Verùm vnus error gignit alium, & fit alterius cauſa donec eò venitur ad extremum, vt excęcetur cor hominis. Ita pręcedens culpa, fit cauſa ſubſequentis. Et rurſum, culpa ſubſequens, fit pęna pręcedentis. Quāobrē quod à Salamone ſcriptū eſt, capite nobis vulpes paruulas, quæ demoliūtur vineas, rectè vel Origenes, vel quiſquis ille fuit auctor quatuor Homiliarū in Cantica Canticorū, de hæreticis intelligi vult, qui demoliuntur Eccleſiam: hos capi iubet, quandiu paruę ſunt vulpes: dum initia peſſimæ perſuaſionis habent. Nam ſi fortè creuerint & maiores fuerint vulpes effectę: non ita facilę capi queāt. Hoc eſt quod in Pſal-

Hæreſis omnium peccatorum maximum.

Hæreſis & peccatum & cauſa & pœna peccati.

Hæreticum eſſe quid.

Sic Papam hæretici, vt Philoſophi Deum extermina re volunt.

Vulpes hæreticos ſignificant. Pſal. 136.

mo quoque dicitur, Beatus, qui tenebit & allidet paruulos Babylonis ad petram, hoc eſt, qui non permittit ſenſum Babylonicum creſcere: ſed cum eſt in initiis, allidit eum, & tenet ad petram. Tunc enim facilè perimitur. Docet hoc etiam Paulus, cùm ſemen erroris dicit fuiſſe in infidelibus, quod cùm cognouiſſent Deum: non ſicut Deum glorificauerunt: ſed euanuerunt in cogitationibus ſuis. Hoc fuit ſemen erroris. Quid autẽ inde pullulauit? Obſcuratum eſt, inquit, inſipiẽs cor eorum. Ac paucis interiectis, Propter quod, inquit, tradidit illos Deus in deſideria cordis eorum, in immunditiã, &c. Et iterũ: Propterea tradidit illos Deus in paſſionẽ ignominię. Et iterũ poſt pauca: Sicut non probauerunt habere Deum in notitia: tradidit illos Deus in reprobrũ ſenſum, vt faciant ea, quæ non conueniunt. Quia cognoſcentes Deũ, inquit Gregorius, peccatum ſuperbiæ intelligendo commiſerunt, cęcantur etiã, ne intelligant, quod committunt. Et qui intelligentiã ſuã ſequi volunt in peccato, & cauſa peccati: & ipſum lumen intelligentiæ perdunt in peccato & pœna peccati: Prioris ergo peccati merito, peccatorum ſubſequentium fouea tegitur: vt qui malum ſciens perperrat: deinceps iuſtè in alia etiam neſciens cadat. Hoc quippe agitur, vt culpæ culpis feriantur: quatenus ſupplicia fiant peccantium ipſis incrementa vitiorum. Nam quia Omnipotens Deus ad pœnitentiã tempus indulget, quod tamen humana malitia ad vſum ſuę iniquitatis intorquet: nimirum iuſtò Dei iudicio augeri culpa permittitur vt ad feriendum altiùs quandoque cumuletur. Hinc enim rurſus de quibuſdam Apoſtolus dicit: vt impleant peccata ſua ſemper. Hinc voce Angelica Ioanni dicitur: Qui nocet, noceat adhuc, & qui in ſordibus eſt ſordeſcat adhuc. Hinc Dauid ait, Appone iniquitatem ſuper iniquitatem eorum: vt non intrent in iuſtitiã tuam. Hinc rurſus de Domino ab eodem Pſalmiſta dicitur: Immiſſiones per Angelos malos, viam fecit ſemitę ire ſuæ. Cor quippe Dominus prioribus meritis aggrauatum, iuſtè permittit etiam ſubſequentibus malignorum ſpirituum perſuaſionibus falli: quod cùm dignè in culpam trahitur, reatus eius in pęna cumulatur. Vnde & irę ſuæ Dominus viam de ſemita feciſſe perhibetur. Latior enim eſt, via, quàm ſemita. Ex ſemita verò iræ ſuæ viam facere, eſt iræ cauſas diſtrictè iudicando dilatare: vt qui illuminati agere rectè noluerunt: iuſtè cæcati adhuc faciant, vnde amplius puniri mereantur.

Peccatum & cauſam & pœnam peccati eſſe Pauli teſtimonio oſtenditur.
Rom. 1.
Lib. 25. Moraliũ cap. 8. 10. & 13.
Culpa culpis feriuntur.
Cur peccatum, peccati pœna fiat.
1. Tim. 2.
Apoc. 22.
Pſal. 68.
Pſal. 77.
Viam fecit ſemitæ iræ ſuæ, explicatur.

Libet autem id exemplo quodam ex Dorothæo ſumpto planum facere. Hortatur is ad humilitatem cordis & modeſtiam fratres ſuos, ac docet: Quando quis fratrem ſuum contemnit, ac nihil facit, ac nomẽ illius attenuat, ſeq́ue illo præſtantiorem iactat: niſi actutum reſipiſcat, ipſum eò prolabi: vt aduerſus Deum inſoleſcat. Frater, inquit, quidam fuit, qui, cùm aliquid boni de fratre quopiam quiſquam prędicaret, ſtatim reſpuebat eum, dicens: Quis eſt ille? Non eſt, qui momenti ſit alicuius, niſi Zoſimas, & qui cum eo ſunt. Pòſt cępit & hunc contemnere, ac nihil pendere, dicens: Nemo eſt, qui quidquam valeat, præter Diuum Macariũ. Et non multò poſt ait, Quid eſt Macarius? Nullus quidquam eſt, præter Baſilium & Gregorium: atq; etiam paulò poſt, cępit & hos teruncii facere, dicens: Quid eſt Baſilius? Quid eſt Gregorius? Nemo quidquã valet, niſi Petrus & Paulus. Cui ego dixi, Certè frater & hos etiam contemnes. Credite mihi, non mentior, nõ multò pòſt dicere occepit. Quid eſt Petrus? Quid eſt Paulus? Nemo eſt alicuius momẽti: niſi ſancta Trinitas. Poſt modum verò & contra Deum ipſum ſuperbire cępit, & inſoleſcere. Denique ad eum modum delapſus eſt in perditionis & impietatis barathrum. Videtis Tigurini, cùm iſte contemnere cæteros fratres cępiſſet ac ſolũ Zoſimam in aliquo precio tamen haberet: quomodo fecit Dominus ex hac ſemita, viam iræ ſuæ magis indies atque magis latam: donec ad perditionis & impietatis barathrum delapſus eſt. Ad eundem modũ ſemita fuit iræ Dei, cùm Lutherus omnem indulgentiarum, etiam rectum & pium vſum initio damnãſſet: Quo tempore, non alios ferè, quàm ſui ſeculi Doctores contemnebat. Ex hac ſemita facta eſt poſtea via. cùm Scholaſticos Doctores omnes pili nõ fecit, & 400. totis annis ignotũ fuiſſe Chriſtũ orbi Chriſtiano vulgo perſuadere conatus eſt. Hæc via latior eſt facta, cũ ab ipſis Gregorii tẽporibus, Idololatriã in Eccleſia Dei verſatã, & ignorata fuiſſe Chriſti beneficia mille totis annis, docuit. Inde progreſſus eſt, vt ſacrificiũ, & Sacerdotiũ abrogare, Sacramentorũ etiã numero, dignitatiq; detrahere conaretur. Et fuerũt hæ, ſicut ſcriptura dicit: Immiſſiones per Angelos malos. Nã fatetur hoc ipſe, ꝙ Angelus malus diabolus, immiſerit in cor eius, vt contra Miſſæ ſacrificiũ, & Sacerdotiũ ſcriberet, ac illud abolere pro virili ſua niteretur. Hæc via, ꝗ primus muniuit Lutherus, multò latior eſt facta, per veſtrũ Zuingliũ, & Caluinũ: quãdo Chriſti corporis præſentiã in Eucharistia negauerunt: donec ventũ eſt ad ſanctam Trinitatem, vix iã vt quidquam, quod ad illius latitudinẽ addi queat, ſupereſſe videatur, quin potius ad locum iam deſtinatum perueniſſe videntur.

Dorotheus Sermone 7.
Proximi contemptum Deo contumacem reddere, exemplo inſigni oſtenditur.
Lutheri leuis ad ſummam impietatem progreſſio.
Luther. de Miſſa angulari Diabolo ſe præceptore vſum fatetur.

Et eſt reuerà, quæ ſemita fuit initio, facta nũc iræ Dei via. Nã iratus Deus veſtrã à Papatu, hoc eſt, ab Eccleſia ſua ſeceſſionẽ, hoc modo puniẽdã eſſe putauit. Sicut etiam apud Prophetã legimus, Ecce, tu iratus es, & nos peccauimus, propterea errauimus, & facti ſumus ſicut immũdi omnes. Nõ quia tu iratus es, nos peccauimus, ſed quia nos peccauimus, tu iratus es: propterea errauimus, & reliquimus rectã viã. Peccaſtis Tigurini quãdo primũ à Papatu defeciſtis. Ecce, quomodo vos errare fecit Dominus de viis ſuis. Indurauit cor veſtrũ ne timeretis eũ. Nõ ꝙ horũ errorũ veſtrorũ, auctor, & impulſor fuerit (ſicut impiè docet Caluinus, cuius vos libros, ꝙ propterea Vulcano corrigendos tradidiſtis, factũ hoc veſtrũ prædicatur ab omnibus.) Sed ꝙ cũ contẽpſiſſetis diuitias bonitatis, & patiẽtiæ, & lõganimitatis eius: nec vos hęc ipſius benignitas ad pęnitentiã, & reſipiſcẽtiã adducere potuiſſet, deſertus & cõtẽptus à vobis, deſeruit vos viciſſim Deus, atq; ita gratia illius omni deſtituti. vertiſtis vobis manſuetudinẽ illius in cumulũ dãnationis, ac ſecũdũ duritiã veſtrã, & impænitẽs cor, nõ in hac modò vita grauiùs vobis Dei iudiciũ cumulaſtis: verũetiã quidquid à vobis donorũ eius poſſidetur, id in maiorẽ vobis cedet cõdẽnationẽ, & eã ſempiternã. Nã quæ ſe nõdũ ſatis protuliſſe videtur ira Dei, ſentietis illã in illo tremẽdo die, quãdo nos omnes manifeſtari oportebit ante tribunal Chriſti, vt ferat vnuſquiſq; propria corporis, prout geſſit, ſiue bonũ, ſiue malũ. Tũc enim tãto grauioribus afficiemini ſuppliciis, quanto maiore contumacia, tantã Dei mãſuetudinem ad meliora vos prouocantem reieciſtis.

Iratum Deũ & ſua ex ea cæcitate habent Sacramentarii.
Eſai. 64.
Pſal. 81.
Tigurini libros Calui. exurunt.
Quomodo Deus indurare cor alicuius dicatur.
Rom. 2.
Iudicium extremum hæreticis duriſſimum.
2. Cor. 5.

Argumenti certiſſimum ira diuina in Sacramentarios.
Eſa. 19.

An antè & nũc non cernitis manifeſtã irã Dei, cuius, quæ fuit aliquando ſemita, iã via facta eſt, & quidẽ latiſſima via? Quandoquidẽ in medio veſtri Dominus miſcuit Spiritũ vertiginis, & errare fecit Aegyptũ in omni opere ſuo, ſicut erat ebrius & vomens, & non erit Aegypto opus, quod faciat, caput & caudam incuruantẽ & refrænantẽ. Sicut ebrius & vomẽs egerit, quod ingeſſerat, & vbi ſit neſcit, ſic Aegyptus veſtra, nullũ habet opus, ſiue conſiliũ, quod aut caput habeat, aut finẽ. Quò crebriora cõuẽticula facitis, hoc plures, maiores, & horribiliores inter vos errores exortos, hoc maiora diſſidia cõcitata videre licet: dũ eſtis ipſi vobis inuicẽ plus quàm hæretici, nec vlla manifeſtior veritas à vobis vnquam dicitur, quam cùm vtraq; pars alteram hæreſeos condemnat. An eſſe vos illos non agnoſcitis, de quibus Paulus ait: Eò quòd charitatẽ veritatis non receperunt, vt ſalui fierent: ideo mittet illis Deus operationẽ erroris: vt credant mẽdacio: vt iudicẽtur omnes, qui non crediderũt. Obſecro vos, vt hæc verba diligentiùs expendatis, nihil enim in illis eſt ocioſũ, nihil, quod non ſumma dignum ſit animaduerſione. Non dixit Paulus, quia non receperunt veritatem, ſed non receperunt charitatem veritatis. Multi ſunt qui ſe recipere putant veritatem: ſed quia non recipiunt charitatẽ veritatis, quã longiſſimè remoti ſunt à veritate. Nõ enim diuidit vnitatẽ, quiſquis habet charitatẽ. Quamobrẽ, qui diuidit vnitatẽ, quæ fouetur & retinetur charitate, nũquã aſſequi poteſt veritatẽ. Verè dictũ eſt ab Auguſtino: Nulli Schiſmata facerent: ſi fraterno odio non excæcarẽtur. An vos tot ſchiſmata feciſſetis? An tot tã abſurdas & impias hæreſes iã pridẽ ab Eccleſia damnatas, & bene ſepultas, in lucẽ reuocaſſetis: ſi Papatus odio excæcati non fuiſſetis? Rectè ſcripſit Ambroſius: Nouatianus & alii non paruæ ſciẽtiæ fuerũt: ſed quia per zelũ, fœdera charitatis perdiderũt, in ſchiſma verſi, ad perditionẽ ſui, hæreſes creauerũt. Quoniã igitur vos, per zelũ quendã, qui non eſt ſecundũ ſcientiã, fœdera charitatis rupiſtis, neq; charitatẽ veritatis recipere voluiſtis, iratus Deus, quid fecit vobis? Ecce, iuxta Pauli Prophetiã, miſit vobis operationem erroris: vt credatis mendacio. Legimus in Regũ Hiſtoria, Quòd Achab Rex noluit credere Michææ Prophetæ, charitatẽ veritatis annũtiãti. Quid igitur fecit iratus Dominus? Cũ oĩs exercitus cœli aſſiſteret à dextris, & à ſiniſtris. Quis decipiet, ait Dominus, Achab Regẽ Iſraël: vt aſcendat & cadat in Ramoth Galaad? Egreſſus eſt autẽ Spiritus, & ſtetit corã Domino, & ait: Ego decipiã illũ. Et dixit Dominus: Decipies & prævalebis: egredere, & fac ita. Nunc igitur, ecce dedit Deus ſpiritũ mendacii, in ore omniũ Prophetarũ tuorũ. Audite hęc, nõ vos modò Tigurini, verũetiã quotquot eſtis alii, qui vos à Papatu præcidiſtis, noluiſtis recipere charitatẽ veritatis, quã vobis in Eccleſia Dei Michæas annuntiabat, ſed ſanã doctrinã nõ ſuſtinẽtes ad veſtra deſideria coacervaſtis vobis Magiſtros prurientes auribus: Ecce miſit vobis Deus operationẽ erroris, vt credatis mendacio: Miſit mẽdacii ſpiritũ in ore Prophetarũ veſtrorũ omniũ, quibus miſeri creditis, & quod vobis per illos mendacii ſpiritus loquitur, à ſpiritu veritatis profectũ eſſe perſuaſũ habetis. Ita iuſto Dei iudicio, traditi eſtis in ſenſum reprobũ, vt clauſis oculis, & ſtupida mente, quaſi faſcinati, Satanæ & eius miniſtris vos fallendos tradatis. Et impletũ eſt in vobis illud Hieremiæ Prophetæ. Quomodo dicitis, Sapiẽtes ſumus, & lex Domini nobiſcũ eſt? Verè mẽdaciũ operatus eſt, ſtylus mendax ſcribarũ. Confuſi ſunt ſapientes, verbũ enim Domini proiecerunt: & ſapientia nulla eſt in eis. Nullis verbis exprimi ſatis poteſt, quãta ſit inter vos hæreſeõ colluuies, q̃ craſſa & pudẽda errorũ abſurditas, q̃ fœdæ, & piorũ auribus horrẽdæ blaſphemiæ. Quicũq; guſtum aliquẽ habent ſanæ doctrinæ, ſine ſummo horrore de portẽtis iſtis veſtris cogitare nequeunt.

Hæretici quã bene verſiſſime.
Locus Pauli explicatur.
2. Theſſ. 2.

Schiſmaticorum cauſa efficiens
Augu. de baptiſmo paruulor. contra Donatiſt. Lib. 1. cap. 11.
Ambro. in Epiſtolam ad Corinth.

3. Reg. 22.
Locus hæreticis accommodatur.

2. Theſſ. 4.
2. Theſſ. 2.

Pœna peccati.

Hier. 8.

Et eſt hoc nõ admiratione magis, q̃ cõmiſeratione dignũ, ꝙ cũ orbis totus Chriſtianus, in veſtris iſtis tã fœdis ac portẽtoſis erroribus obſtupeſcat, vos nihilominus, haud aliter, q̃ ſi in ſtipites, & trũcos, vel in ſaxa cõuerſi eſſetis, hęc mala veſtra nõ ſentitis. Verũ ita, quãdo quis à Domino cæcitate percuſſus eſt. Impius, cùm ĩ profundũ peccatorũ venerit, cõtẽnet. Vtinã autẽ inducere poſſetis animũ, vt cõfugiẽtes ad Dominũ (quibus verbis loquentẽ populũ Hebræorũ inducit Eſaias) iiſdẽ & vos illius miſericordiã imploraretis: Tu Domine pater noſter, redẽptor noſter à ſeculo nomẽ tuũ. Quare errare nos feciſti de viis tuis? Induraſti cor noſtrũ, ne timeremus te. Cõuertere propter ſeruos tuos. Tu pater noſter, non ſolùm, quia creaſti nos, verũetiã quia nullo noſtro merito, ſed gratuita miſericordia tua, cũ eſſemus inimici, nos in filios tuos cooptaſti. Tu, Dominus noſter, qui nos nõ corruptilibus auro & argẽto, ſed precioſo ſanguine filii tui redemiſti. Cur ergo nũc deſeris populũ tuũ? Cur nos in tantis erroribus tã diu verſari permittis? Cur nõ aufers de carne noſtra cor lapideũ, & das nobis cor carneũ, vt in præceptis tuis ambulemus, & iudicia tua cuſtodiamus. Cõuertere Domine, ſaltẽ propter ſeruos tuos. Nã nos quidẽ, in tot tã fœdos errores prolapſi, tot prætereà ſceleribus inquinati, fatemur, ꝙ indigni ſumus, quorũ preces exaudias, ſed propter ſeruos tuos, patres verò noſtros, Abraham, Iſaac, & Iacob, quorũ erga ſe fides, obediẽtia, charitas perſpecta tibi ſatis eſt & probata, propter hos, conuerte faciẽ tuã ad nos, & oculos illos miſericordiæ tuę, nõ amplius à nobis auerte. Cæterũ cũ vos & Patribus, & Patrũ noſtrorũ Deo, pridẽ nũciũ remiſeritis, & eos lõgũ valere iuſſeritis, ac ſinguli poſt Idola veſtra ambulare, & eis ſeruire, obſtinatis animis pergatis, vix eſt vlla ſpes, ô Tigurini, facturos vos, vt errores veſtros agnoſcatis, & ea qua par eſt, animum ſubmiſſione, Dei miſericordiam inuocetis.

Cur Sectarii non reſipiſcant, vtq; reſipiſcant, quid facere debeant.
Prou. 18.

Eſai. 63.
Supplicatio qua vti oporteret ſectarios.

Quamobrẽ relictis filiis alienis, inueteratis dierũ malorũ, ad eos qui domeſtici noſtri ſunt, quorũ præcipuã nos habere curã oportet, orationẽ noſtrã cõuertemus. Qui cũ recẽs adeò doctrinis variis, & peregrinis abducti, & in aliud, neſcio quod, cuiuſuis potius, q̃ Chriſti Euangeliũ, trãſlati ſint, maior ſpes eſt, futurũ: vt vnde Satanæ fraudibus illecti diſceſſerũt: eò redeãt: Cũ de vobis dixiſſe Propheta videatur, Auerſus eſt populus iſte, auerſione cõtẽtioſa, apprehẽderũt mendaciũ, & noluerũt reuerti. Et paulò ſuperiùs, ecce incircũciſæ aures illorũ, & audire non poſſunt, ecce verbũ Domini factum eſt eis in opprobrium, & non ſuſcipient illud. Ad vos igitur mihi ſermo nũc eſt ô Poloni, quibus cum etiam patria mihi communis eſt. At vnde ſermonis huius initium ſumam? Flere magis libet, quàm loqui. Quis dabit capiti meo aquam, & oculis meis fontem lachrymarum? & plorabo die ac nocte interfectos filiæ populi mei? Si totus vertar in fletum,

Ad polonos. Apoſtrophe.

Hier. 8.

Hier. 6.

Hier. 9.

neque

neque guttæ ſtillent: verùm torrentes fluant lachrymarum, pro eo, vt rei poſtulare videtur atrocitas, interſectos filiæ populi mei, lugere ſatis non potero. Tanta enim ſunt mala, quibus vos iam oppreſſos, & quæ vobis adhuc impendere grauiora video, niſi Deus oculis miſericordiæ ſuę reſpexerit, ac ablato corde lapideo, cor vobis carneum dederit: vt omnem dolorem, ſua vincant magnitudine.

Quam autem cauſam adfers, ô ſancte Propheta, quamobrem ita populum hunc deflendum eſſe cenſeas? Quia, omnes, inquit, adulteri ſunt, & cœtus præuaricatorum. Quod etiam alius Propheta his verbis expreſſit: Omnes adulterantes quaſi clibanus, ſuccenſus à coquente. Graue quidem eſt adulterium, quando coniugum alter alteri fidem non ſeruat, & alienum inuadit cubile: ſed multò grauior eſt Mœchia ſpiritualis. Deſpondi vos vni viro virginem caſtam exhibere Chriſto dicit Paulus: per quem, qui locutus eſt, idem etiam per Prophetam antè dixerat: Et ſponſabo te mihi in ſempiternum: Et ſponſabo te mihi in iuſtitia, & in iudicio, & in miſericordia, & in miſerationibus: & ſponſabo te mihi in fide: & ſcies, quia ego Dominus: Sumus ergo ſponſæ Chriſti: quodque maximè ſtupendum eſt: Et omnes vna ſpõſa, & ſinguli ſingulę ſponſæ ſumus. Hactenus autem ſinguli Chriſti ſponſæ ſumus: quatenus illius vnius ſponſę Sanctę Catholicę & Apoſtolicę Eccleſię membra ſumus. Sponſus noſter ille eſt, de quo ſcriptum eſt, Rex omnis terræ Deus, ipſe ſponſus noſter. Totam tenet: quia totam emit. Vide autem, quanti emerit: vt intelligas quid emerit. Quod precium dedit? Empti eſtis, dicit Paulus, precio magno. Sed quodnam eſt illud magnum precium? Ediſſerit hoc alius Apoſtolus, dicens: Nõ corruptibilibus auro & argento redempti eſtis, ſed precioſo ſanguine, quaſi agni immaculati Chriſti. Sanguinem ergo ſuum fudit, ſanguinis ſui precio nos emit. Vbi fudit ſanguinem ſuum? In paſſione cruci affixus, quam prędixit Propheta, dicens: Foderunt manus meas & pedes meos: dinumerauerunt omnia oſſa mea. Diuiſerunt ſibi veſtimenta mea: & ſuper veſte mea miſerunt ſortem. Habet ergo veſtẽ ſponſus noſter. Qualis ea fuerit docet Ioannes, dicens, quòd erat deſuper contexta per totum. Quid ea res niſi charitatem, quid ſignificat niſi vnitatem? Hanc tunicam non diuiſerunt impii milites Chriſti perſecutores. Intereà diuidunt Eccleſiam, quam illa tunica deſignabat, qui Chriſtum verbis confitentur, factis autem negant. Cęterùm, quiſquis hanc diuidit, milites, qui Chriſtum in crucem egerunt, impietate ſua ſuperat. Quiſquis à toto, quiſquis à ſponſa Chriſti, ſancta Catholica Eccleſia ſemetipſum ſegregat, is à ſponſo quoque Chriſto, à quo tanto fuit emptus precio, ſegregatus eſt, atque illius eſſe ſponſa deſiit, ac tantò grauiùs mœchatur, quàm qui coniugio iunctus, alienum thorum inuadit: quantò maior eſt Chriſtus Deus, & homo, cui deſponſus fuit, quàm quiuis alius purus homo. De hoc genere mœchiæ, ſcribit Clemens Presbyter Alexandrinus. Eſt autem adulterium, ſi quis relicta Eccleſiaſtica, & vera cognitione, accedat ad falſam, quæ non conuenit, opinionem. Et eum ſecutus Optatus, exponens illud Pſalmi: Et cum mœchis particulam tuam ponebas. Hæreticos, inquit, dicit mœchos, & mœchas Eccleſias illorum, quas aſpernatur & repudiat Chriſtus in Canticis Canticorũ: quaſi dicat: Quid mihi colligitis nõ neceſſarias, vna eſt dilecta mea, vna eſt ſponſa mea, vna eſt columba mea, id eſt, Catholica, in qua cùm & vos eſſe poſſetis, repabtizando inter mœchas particulam habere voluiſtis. Et æqualis eius Hieronymus Ezechiëlem enarrans: Eſt & alia, inquit, fornicatio ſpiritualis: quando deſerentes Eccleſiam hæreticis iungimur: & ædificamus lupanar noſtrum in capite omnis viæ. Quibus pręcipit ſermo diuinus: State in viis & quęrite ſemitas Domini ſempiternas & videte, quę ſit via bona, & ambulate in ea, Moyſi videlicet, Ieſu, Iudicum, & Regum libris, Eſaiaq́; & Hieremia, & aliis Prophetis. In omnibus viarum principiis fabricatur lupanar ſuum, qui ad peruerſitatem doctrinæ, teſtimoniis malè abutitur ſcripturarum, & dicit: Hæc ait Eſaias: Hæc dicit Oſeas: Hæc locutus eſt Moyſes: hæc Daniël: Et pulchrè non in mediis viis, nec in viarum terminis ponit lupanar ſuum, ſed in principio. Si enim ad ſcientiam & profunda diuinorum venerit librorum, errare non poterit. Ac nonnullis interiectis: Quicquid de Ieruſalem diximus, refer ad Eccleſiam, animasque credentium: quæ munera maritalia, aurum videlicet in ſenſu, & argentum in eloquio, & veſtimenta, quibus fœditas noſtra, ac turpitudo velatur, dant amatoribus ſuis: magiſtris dogmatum peruerſorum: quando aſſerunt, nihil nocere luxuriam: quòd eam naturalis lex depoſcat: cibis omnibus indifferenter vtendum: quia ad hoc facti ſunt, vt ſumantur. Hanc fornicationem ita grauem eſſe ſcribit Hieronymus: vt exponens illum locum: Et poſt te non erit fornicatio: collatione illius, omnem deinceps fornicationem leuiorem exiſtimari debere dicat. Vocant eiuſmodi Prophetę, mulieres adulteras, vocant & meretrices: ſicut apud Hieremiam legimus: in omni colle ſublimi, & ſub omni ligno frondoſo tu proſternebaris meretrix. Hoc enim ingenio ſunt, qui ſemel à Chriſto ſponſo noſtro ſe diuiſerunt: & ſponſæ ipſius Eccleſiæ membra eſſe deſierunt: vt quando ſemel, perfractis pudoris repagulis, ac ruptis pudicitię clauſtris, datam ei fidem feſellerunt, eam ſubinde mutent, ac ſimul vt viderint collem aliquem ſublimem, aut lignum frondoſum, hoc eſt, qui ſcientiæ habet opinionem, quæ inflat: quique verbis ornatis & amplis, ea, quæ praua ſentit, ediſſerere queat, ſtatim illi adhæreant. Ex quo fit, vt nunc huic, nunc illi ſectæ ſe tradant, dum nihil apud eos ſtabile eſt, & diuturnum. Sed nec apud magiſtros eorum, ſectarumque Principes, conſtans eſt quidquam & perpetuũ: cùm quotannis & ritus, & dogmata ſua varient. Eſt enim veriſſimum, quod ſcribit Hieronymus. Quòd ſemper fluctuant errantium pedes: nec ſunt ſolida veſtigia, quę contra veritatem ſunt, ſed huc, illucque diſcurrunt & omni doctrinę vento circumferuntur: dum de falſitate tranſeunt, ad aliam falſitatem. Et alio loco explicans illud Eſaiæ, Multiplicaſti fornicationes tuas cum eis. Hoc de hæreticis poſſumus dicere, qui derelicto Deo ſuo, ſequuntur errores, & putant ſe aliquid plus habere, cùm ſequentes mendacia perdiderint veritatẽ, & multiplicauerunt fornicationem ſuam, non in vno dogmate, ſed in pluribus.

Populus maximè deflendus quare? — Oſeæ, cap. 7. — Mœchia ſpiritualis maior eſt adulterio. — 2. Cor. 11. — Oſeæ 2. — Sponſæ Chriſti ſumus. — Pſal. 46. — Sponſus noſter. — 1. Cor. 6. — 1. Pet. 1. — Precium hominis. — Pſal. 21. — [illegible] Cap. 19. in Apoc. — [illegible] — Lib. 6. Stromatum. — Hieron. lib. 5. in Ezechiel. cap. 16. — Hiere. 6. — In ſcientia diuina qui errare non poſſunt? — Hier. 2. — Deſertorum Eccleſiæ ingenium. — Hæreticorum dogmata non ſunt diuturna. — Hier. in 16. cap. Ezechielis. — In cap. Eſai. 57.

Obſecro vos, expendite diligenter, quæ dicunt Hieremias, & Ezechiel, & Oſeas Prophetę. Num ea non rectè quadrẽt in vos? Nolo dicere, quòd eſtis omnes adulteri, ſicut loquitur Hieremias, cùm certum ſit eſſe

Adulteri ſpirituales plurimi in Polonia.

plurimos inter vos, quibus hæc tam grauis fratrum ſuorum fornicatio vehementer diſplicet, ac maiorem ex ea, quàm qui verbis vllis ſatis explicari queat, dolorem capiunt: ſed quin plures, quàm expediat, inter vos adulteros reperire liceat: id inficias quemquam iturum eſſe non puto. Siquidem adulteri ſunt omnes: Ambroſio quoque teſte: Qui cupiunt adulterare fidei & ſapientiæ veritatem. An vos non deſponderunt vni viro Virginem caſtam exhibere Chriſto, ſanctiſſimi Patres illi noſtri, Adalbertus Gneſnenſis Archiepiſcopus: & Staniſlaus Cracouienſis Epiſcopus? qui primi propemodum gentem hanc noſtram voluntariè Deo genuerunt verbo veritatis: qui quod prędicarunt Euangelium Chriſti, per longã Sacerdotũ & Epiſcoporũ ſucceſſionẽ ſibi per manus traditũ, ſanguine ſuo ſignatũ vobis reliquerunt? Eſtis autem vos adhuc illa caſta & incorrupta virgo, quam illi vos ita Chriſto, ſpirituali coniugio copularunt: vt ab eo nunquàm diuelleremini? Num in eo permanetis, quod ab illis initio didiciſtis? Num in qua fide vos illi Chriſto deſpõſarunt, eam in hunc diem integram retinetis? Proh dolor, dolor ſuperans omnem dolorem. Quod metuebat Apoſtolus, id vobis, proh dolor, accidiſſe videmus. Sicut ſerpens Euam ſeduxit aſtutia ſua: ita corrupti ſunt ſenſus veſtri, & exciderunt à ſimplicitate, quæ eſt in Chriſto Ieſu.

Amb. ſuper Luc. lib. 8. cap. 2.
Adalbertus & Staniſlaus Poloniæ Apoſtoli.
Iac. 1.
2. Cor. 11.
Locus Gen. 3. tractatur.

Sed quomodo ſeduxit ſerpens Euam? Dixit ad mulierem, Cur præcepit vobis Deus, vt non comederetis ex omni ligno Paradiſi? Videte mendacem. Nunquam enim pręceperat Deus: vt non comederent ex omni ligno Paradiſi. Cuius mendacii tacitè traduxit etiam eum, cùm reſponderet mulier: De fructu, inquit, lignorum, quæ ſunt in Paradiſo veſcimur, de fructu verò ligni, quod eſt in medio Paradiſi, pręcepit nobis Deus, ne comederemus, & ne tangeremus illud, ne fortè moriamur. Quid autem ad hęc ſerpens? Aſtutia vſus, inquit, Irenæus, decepit eam denuò per falſiloquium, dicens, Nequaquam morte moriemini. Scit enim Deus: quòd in quacunque die comederitis ex eo, aperientur oculi veſtri, & eritis ſicut Dii, ſcientes bonum & malum. Cùm ipſe ſit mendax, mendacii Deũ arguere, quin & inuidiæ ſuſpicionem illi conflare non eſt veritus: quaſi cauſa pręcepti huius eſſet inuidia. Sic ille, cuius inuidia mors intrauit in hunc mundũ, ex ſe metiebatur fontẽ illũ totius benignitatis. Verùm audite quemadmodum tractet locum hunc ſcripturæ, qui fuit proximus Apoſtolorum temporibus, Irenęus Polycarpi diſcipulus. Docet is hæreticorum doctrinam: quod oculis etiam ipſi noſtris cernimus, ſibi non conſtare: proptereà quòd quam Eccleſia firmam habet ab Apoſtolis traditionem, eam negligunt: Cùm Eccleſia, cui creditum eſt lumen Dei, veritatem vbique prædicet. Qui ergo relinquunt, inquit, Eccleſię præconium, imperitiam ſanctorum Presbyterorum arguunt: non cõtẽplãtes, quanto pluris ſit idiota religioſus, à blaſphemo & impudente Sophiſta. Tales ſunt autem omnes hæretici, qui ſe plus aliquid præter veritatem inuenire putant, ſequentes ea, quæ prædicta ſunt variè & multiformiter, & imbecille facientes iter: de iiſdem non ſemper eaſdem ſententias habentes: velut cæci à cæcis circum ducuntur: iuſtè cadent in ſublatentem ignorantiæ foueam, ſemper quętentes, & nunquàm verum inuenientes. Fugere igitur oportet ſententias ipſorum, & intentius obſeruare, ne coniurgemur ab ipſis: Confugere autem ad Eccleſiam, & eius ſinu educari, & Dominicis ſcripturis enutriri: Plantata eſt enim Eccleſiæ Paradiſus in hoc mundo. Ab omni ergo ligno Paradiſi eſcas manducabis, ait ſpiritus Dei, id eſt, ab omni ſcriptura dominica manducate. Super elato autem ſenſu, ne manducaueritis: neque tętigeritis vniuerſam hæreticam diſſenſionem. Ipſi enim confitentur ſemetipſos agnitionem habere, boni & mali, & ſuper Deum, qui fecit eos, iaculantur ſenſus ſuos impios. Supra igitur ſentiunt, quàm eſt menſura ſenſationis. Quapropter & Apoſtolus ait: Non plus ſapere, quàm oporteat, ſed ſapere ad prudentiam: vt non illorum mãducantes agnitionem, eã quæ plus q̃ oportet, ſapit, proiiciamur de Paradiſo vitę: in quẽ Dominus inducit eos, qui obediũt præconio eius. Hactenus Irenęus. Non in ſolo pane viuit homo: ſed nec in ſolo fructu lignorum ſiue arborum, ſed in omni verbo, quod procedit ex ore Dei. Proinde pulchrè locum hunc accommodat Irenæus, ad eſcam ſpiritualem, hoc eſt ad ſcripturam dominicam. Ab omni, inquit, ſcriptura dominica manducate: ſuper elato autẽ ſenſu ne mãducaueritis. Quominus vteretur, qui capax eſt ſolido ſcripturæ cibo, Dominus nõ prohibuit: ſed elatum ſcripturæ ſenſum, quem afflat ſerpens, dum vt eſſe velimus ſicut Dii, perſuadere conatur, hunc modis omnibus prohibuit. Et hoc eſt quod metuere ſe dixit Apoſtolus, ne ſicut ſerpens Euam ſeduxit aſtutia ſua, ſic ſeducat Corinthios quoque ſuos. Ne corrumpantur, inquit ſenſus veſtri, & excidant à ſimplicitate, quę eſt in Chriſto Ieſu. Nihil magis pugnat cum ſimplicitate, quàm ſenſus elatus. Noli altum ſapere dicit alibi, ſed time: Non alta ſapientes, ſed humilibus conſentientes.

Iren. lib. 5.
Sap. 2.
Vbi ſupra.
Irenæus Polycarpi diſcipulus.
Hæreticorum doctrina ſibi non conſtat.
Hæretici Sophiſtæ impudentes ſanctis imperitiã obiiciebant.
Lignum paradiſi interdictum, hæreticorum doctrina. De ſenſu elato manducare prohibuit Deus.
2. Cor. 11.
Rom. 11.
Rom. 12.

Nunc vos videte cariſſimi, ſi per aſtutiam ſerpentis illius, qui ſeduxit primos parentes noſtros, non ſunt corrupti ſenſus veſtri, ſi non exciditis ab ea ſimplicitate, quæ eſt in Chriſto Ieſu, quæ fuit in ſanctis maioribus veſtris. Si non manducaſtis de ſenſu elato, de quo ne manducaretis, Dominus præceperat, ſi non iſta potiſſimum cauſa fuit, quamobrem in has tantas abominationes incidiſtis, & in has tam fœdas fornicationes, quas expoſuiſtis omni tranſeunti. Maiorum veſtrorum ſenſus integri fuerunt, & incorrupti, fuit in illis ea ſimplicitas, quę eſt in Chriſto Ieſu: non manducauerunt de ſenſu elato: non eſt exaltatum cor eorum, non ſunt elati oculi eorum: non ambulabant in magnis, neque in mirabilibus ſuper ſe: Paulum rectè monentem audiebant: Non plus ſapere, quàm oportet ſapere: ſed ſapere ad ſobrietatem. Ille plus ſapit, quàm oportet ſapere, qui ſe ſapientiorem, ac doctiorem eſſe perſuaſum habet, quàm Eccleſiam vniuerſam: de qualibus dicit Apoſtolus, Dicentes ſe eſſe ſapientes, ſtulti facti ſunt. Ille ſapit ad ſobrietatem, qui, qua par eſt animi ſubmiſſione, ſuum quacunque tandem de re iudicium Eccleſiæ iudicio libenter ſubmittit, & ei præcipienti libenter paret. Quod quam religioſè fuerit à ſanctis maioribus veſtris obſeruatum, quotquot eſtis natu grandiores, memoria tenere poteſtis. Quid autem vos? Num ab hac eorum ſimplicitate non excidiſtis, qui non modò, non imitandam eam uobis: verùm illos ob hanc ipſam cauſam plerique cachinnis eſſe proſequendos exiſtimatis? vt rectè de vobis illud vſurpare

Polonorum ad ſuos maiores collatio.
Pſal. 130.
Plus ſapere quid? Sapere ad ſobrietatem quid.

poſſit

poſsit Eccleſia: Nunc autem derident me iuniores tempore. Sed non temerè dixit Chriſtus: Væ vobis, qui ridetis nunc: quia lugebitis & flebitis. Quibus enim lachrymis defleri ſatis poſſunt, quæ poſtea vobis accident? Nam eius, quod ſcriptum eſt, obliti: Sicut qui mel multum comedit, non eſt ei bonum: ſic ſcrutator maieſtatis opprimetur à gloria. Quodque dicit alia ſcriptura: Altiora te ne quæſieris: & fortiora te ne ſcrutatus fueris: ſed quæ præcepit tibi Deus, illa cogita ſemper: & in pluribus operibus eius ne fueris curioſus. Non eſt enim tibi neceſſarium ea, quæ ſunt abſcondita videre oculis tuis: Harum ſalubrium admonitionum obliti, poſuiſtis in cœlum os veſtrum: & lingua veſtra tranſiuit in terra. Sicut olim Caphernaitæ, cùm Chriſtum de manducanda carne, deque bibendo ſanguine ſuo verba facientem audiuiſſent: Quomodo, dicebant, poteſt hic nobis dare carnem ſuam ad manducandum? ſic & vos non minùs curioſè quęrere cœpiſtis: Quomodo poteſt fieri, vt ex pane caro, & ex vino fiat ſanguis Chriſti? Dumq; rimari ſecreta cœleſtia, dũ altiora vobis quærere, & fortiora vobis ſcrutari, dum quæ ſenſum omnem, & intellectum humanũ ſuperãt, & ſola fide comprehendi poſſunt, ea ratione veſtra, qua nihil eſt imbecillius, perueſtigare conamini: Ecce quò tandem ad extremum eſtis prolapſi. Et Chriſtum ex Euchariſtiæ Sacramento amiſiſtis: & adorandũ ſanctiſſimæ Trinitatis nomẽ blaſphemari, iam æquis auribus ferre poteſtis: quin & duplici honore dignos iudicatis eos, qui tam horrenda patrare non dubitarũt. Animaduertitis ne, quomodo ſerpentis aſtutia, corrupti ſunt ſenſus veſtri, poſteaquàm à ſimplicitate maiorum veſtrorum excidiſtis: & ſicut ſcribit Irenæus: ſanctorum Presbyterorum imperitiam arguere cœpiſtis? Qui cùm ſcirent non in contentione ſermonis Dei regnum eſſe, verùm in ſimplicitate fidei, de tam occultis illius myſteriis non diſputandum, non ea diſcutienda, non eſſe quærendum, quomodo putauerunt. Sed cùm legiſſent: Iuſtum ex fide viuere: non ex argumentis aut rationibus, cœleſtibus his myſteriis fidem adhibendo, nec ea curioſè ſcrutando, tandẽ ad fidei præmia peruenerunt, & illud cõſecuti ſunt, quod ſcriptũ legimus: Credite & intelligetis.

Iob 10. Luc. 6. Prou. 25. Eccle. 3. Pſal 72. Ioan. 6. Fructus elati ſenſus. Amb. de fide lib. 1. cap 3. Regnum Dei in quo conſiſtit. Abac 2.

Verùm libet hìc gradus deſcribere, quibus ad ſupremum hoc impietatis faſtigium peruenistis: quò magis aſtutia ſerpentis huius; oculis omnium ſubiecta eſſe queat: qui cùm ſit callidior cunctis animantibus terræ, non feſtinando: ſed, ſicut fert ingenium eius, rependo perfecit, vt in hunc locum veniretis. Verũ enim eſt illud, quod quidam ſcripſit: Nemo repente fuit ſummus, aſcendendo non volando apprehenditur ſummitas ſcalæ. Quod non magis de virtute, quàm de vitio rectè dici poteſt: ſicut ille dixit: Nemo repentè fuit turpiſſimus. Quod etiam pulchra quadam ſimilitudine Baſilius expreſſit, Sicut tenebræ lucis præſentia ſuperantur, & morbus ſanitatis acceſſione, & ad virtutem progreſſio, à rebus minimis augmentum ſumit: ita etiam prauitatis ſcaturigo, ab iis, quæ initio imbecilla, atque exilia erant, ad rem quæ ſanari ac reſtitui amplius non poteſt, fertur. Ad eundem modum & Auguſtinus: Nec enim, inquit, ad tam turpem & miſerabilem fornicationem, ſemel ab exordio proſiliret, ſed ſicut ſcriptum eſt: Qui modica ſpernit, paulatim decidet. Quomodo enim coluber non apertis paſſibus: ſed ſquammarum minutiſſimis niſibus repit: ſic lubricus deficiendi motus minutatim occupat.

Eſa. 7. Gradus quibus ad extremam impietatem ventum eſt. Geneſ. 3. Bernar. in ſerm 1. de Diuo Andrea. Baſi. in oratione de virtute & vitio, vna ex iilis 24 quæ hoc anno Venetiis impreſſa ſunt Lib. 12 de Tri. cap. 10. & 11.

Libet autem ea, quæ leguntur apud Chryſoſtomum adſcribere. Veterator, inquit, malorum diabolus, cũ ſit magna malitia, multa opera, ingenti ſtudio, condeſcenſioneque nonnulla ad perditionem hominum vtitur. A minimis enim plerunq; incipit, quod intueri hoc modo licet. Studebat in Pythoniſſę deriſionem Saul Regem detrudere: Verum quia non adhibuiſſet ille mentem, ad Pythoniſſas paulatim ipſum inducit. Nam quoniam Samuëli non obtemperauit, & holocauſta offerri præparauit, illo abſente accuſatus, ait, neceſſitas hoſtium facta eſt maior. Cumq; flere oportuiſſet, quaſi nihil mali feciſſet, lętabatur. Iuſſit deinde nõnulla de maledictis Deus, ea quoque tranſgreſſus fuit: hinc aduerſus Dauid illum inſaniuit, ac ſic paulatim labens non ſtetit, quouſque ad ipſum perditionis barathrum ſeipſum immiſit. Similiter etiam de Cain factũ eſſe videmus. Non enim confeſtim cædem fratris illi ſuggeſſit, ne magnitudine rei commotus, tam ſceleſtũ facinus abominaretur: ſed prius ei perſuaſit deteriora offerre, nullum eſſe id dicens peccatum: Deinde inuidiæ veneno ſuccendit: nihil etiam mali hinc ſecuturum perſuadendo. Ita ſenſim in eum illapſus ad cædem fratris, & ad negationem ſceleris impulit, nec prius ceſſauit, quàm malorum omnium verticem impoſuit. Repellenda igitur malorum initia ſunt. Nam etiamſi ad maiora prima non progrederentur peccata, non eſſe tamen negligendum: nunc verò per iſtam incuriam gradatim ſemper aſcendunt: quapropter omni ſtudio atque opera funditùs principia peccatorum ſunt euerienda. Non enim vim delicti ſolam conſideres, nec quia paruum ſit cogites: ſed illud præcipuè tene: quia ſi radicem non euulſeris, magnus inde labor ſuccreſcet. Mirabile quid atque inauditum dicere audeo. Solet mihi nonnunq iam non tanto ſtudio magna videri peccata eſſe euitanda, quantò parua & vilia: illa enim natura ipſa ſpontè auertitur: hæc autem hac ipſa re, quia parua ſunt, deſides reddunt: & dum contemnuntur, non poteſt ad expulſionem eorum animus generosè inſurgere. Vnde citò ex paruis maxima fiunt negligentia noſtra: hoc ipſum corporibus quoq; accidere videbis. Sic in Iuda maximum proditionis malum coaluit: niſi enim putaſſet paruum eſſe, pecuniam inopum ſurripere, in tantam poteruitatem non deueniſset. Iudæi quoque niſi putaſsent inanis gloriæ delictum minimum eſse, vſque ad cædem Chriſti lapſi non fuiſsent. Hac via omnia ſcelera fieri videbis. Nemo enim repentè ad extremam improbitatem inſiliit. Habet quippe inſitum quendam anima pudorem atque innatum, quem ſubitò calcare, atque proiicere non poteſt: ſed ſenſim atque paulatim ex negligentia perit: hoc pacto etiam Idolorum cultus aditum inuenit: cùm vltrà quàm oportet, viui ac defuncti honorarentur: hoc pacto ſimulachra & ſtatuæ adoratæ ſunt: hoc pacto denique fornicatio, & cętera vitia dominantur. Conſideremus autem, ſi nimium quidam, ac importunè riſit, reprehẽſus à quopiam eſt, reſpõdet aliis, nihil eſse id mali. Quid enim eſt riſus, aut quid vnquam ex riſu mali ſequetur? Orta tamen ex immoderato riſu pauliſper ſcurrilitas, à ſcurrilitate turpiloquium, à turpiloquio operatio turpis profecta.

Hom. 17 in cap. 27. Matthæi. Satana minimis. 1. Reg. 28. Peccata maxima ex paruis fiunt negligentia noſtra. Peccata magna caueda non tàm ſtudio ſunt vitanda, quanto parua & vilia. Anima pudorem innatum quomodo perit. Ex leui riſu quò progreſſus ad peccatum.

A maledicentia ad cædem quis progreſſus.

Cùm alius proximo ex incuria malediceret, reprehenſuſque eſſet, contempſit, dicens nihil eſſe mali huiuſmodi verbis vti: ſed hinc diſſidia & odia nata ſunt, inde inimicitiæ capitales, hinc contumeliæ, à contumeliis porrò pulſatio, ac inde cædes plerunque ſecuta eſt. Sic à minimis ad maxima diabolus gradatim ducit, & inde ad deſperationem detrudit, & hanc viam priore non minorem adinuenit. Non enim tantos peccatum, quantos deſperatio perdit. Nam qui deliquit, ſi ſeipſum per pœnitentiam excitabit, citò delicti remiſſionem impetrabit: qui autem pœnitentiam ſpernit: idcirco veniam impetrare non poteſt, quoniam medicinam pœnitentię non imponit.

Hæreſi nullum peccatum grauius

Digna ſunt animaduerſione, quę ſcribit Chryſoſtomus, quamuis Paradoxa videri poſſint, quod non tanto ſtudio magna peccata putat euitanda, quanto parua, cùm ab illis ſponte ſua natura mortalium abhorreat: hæc autem hoc ipſo, quia parua ſunt, deſides reddunt, & dum contemnuntur, efficiunt, vt quandoquidem eis minus generosè reſiſtitur, ex paruis maxima fiant. Nullum autem eſt peccatum hæreſi grauius & ſchiſmate: vt alia omnia cum hoc vno collata, feſtuca ſint cum trabe comparata. Quamobrem optandum fuerat: vt ſtatim initiò prorupiſſet Satanas in hos tam fœdos errores, qui nunc ſparguntur. Nam neque tuliſſent hoc aures mortalium, nondum aſſuetæ leuioribus etiam: ſed ſtatim è medio blaſphemos iſtos ſuſtuliſſent. Verùm intelligebat hoc ille, quamobrem non eſt illi viſum, ab his exordiri: ſed cùm animaduerteret, quoad Papatus, (nam ſic illi vocare libet Eccleſiam Catholicam,) aliqua eſſet auctoritas, fruſtrà ſe laboraturum, neque conſilia ſua, quem cupiebat, vel progreſſum habitura, vel exitum eſſe conſecutura. Quamobrem, vt illum eleuaret, & in odium & contemptum apud vos adduceret, in id ſtudium, toto pectore (quod aiunt) incubuit. Quò ſic, poſteaquam illi præcipienti non parêre, conſtitutiones etiam illius pro nihilo ducere conſueuiſſetis: facilius in ſuam vos naſſam pertraheret. Sed nec hoc non videbat, honeſtiorem aliquem prętextum adferri oportere, quo poſſet, quàm plurimos alienos ab illa reddere, quàm qui non audiſſet eum tanquam Ethnicum & Puplicanum haberi Chriſtus voluit. Quis autem potuit prætextus honeſtior inueniri, quàm Euangelii, quam DEI verbi? Quamobrem viſum eſt illi, metu ſuæ graueolentiæ, ſicut Athanaſius loquitur, ſcripturarum voces vſurpare: vt illis obtectus aſperſo veneno ſuo ſimplices deciperet. Ita enim Euam decepit: ita etiam alios hæreticos in errorem abduxit. Prætexit igitur fraudi ſuę nomen Euangelii, quod ſubinde crepabat, ac facinus minimè ferendum eſſe uociferebatur, humanis traditionibus DEI verbum obſcurari, & priorem illarum rationem haberi. Vocatos eſſe nos in libertatem à Chriſto, nunc autem iterum ſubiici ſeruituti legis, & quidem humanę, cuius iugum grauius etiam ſit, quàm iugum legis Moſaicæ. Leges humanas eſſe ciborum delectum: dietum diſcrimen: Sacerdotum cœlibatum: orandi ſtata tempora, præſcriptas etiam quaſdem formulas: quas horas Canonicas vocant, & id genus alia quędam: Dirumpenda eſſe hæc vincula Papatus: Nam vbi ſcriptum eſt: quòd feria quarta potius: aut proſabbato: aut in quadrageſima, quàm aliis diebus ieiunandum: quòd à carnibus & ab ouis, quàm à piſcibus magis abſtinendum ſit: quòd ab honorabili coniugio & immaculato thoro Sacerdotes prohibendi ſint? Hoc ſibilo ſerpentis afflati multi, cùm quod ingratum auribus eſſe non potuit: laxari carni fræna viderent, minùs iam Eccleſiæ tribuere, quin apertè, quæ ſunt ab ea rectè conſtituta, flocci non facere cœperunt? vſque eò etiam: vt in deſpectum Papatus ſiue Eccleſię, non aliis diebus carnibus libentiùs veſcerentur, quàm quibus vſum earum prohibitum eſſe ſciebar. Neque Sacerdotes tantùm: verùm & ipſi Monachi contra iuriſiurandi ſui religionem, contra expreſſum DEI verbum, quò dicitur: Vouete & reddite Domino Deo veſtro: Et iterum Cùm voueris votum Domino Deo tuo, non tardabis reddere: ſe fœminis copularunt, quas eis vxores vocare viſum eſt. Atque hæc prima fuit fornicatio veſtra.

Matt. 18.

Satan venena ſua ſcriptura vocibus obtegit.

Prima fornicatio hæreticorum.

In deſpectum Papæ omnia faciunt hæretici.

Pſal 95.

Deut. 23.

Secunda fornicatio.

Hæreticorum de vtraque ſpecie ſententia.

Cumque ſibi ſerpens non infœliciter initia cecidiſſe videret, prorepſit longius: acceſſit ad Sacramenta, quorum tamen vel numero, vel virtuti, vel dignitati, non ſtatim fuit auſus quidquam detrahere: verùm de ſpeciebus tantùm venerabilis Euchariſtię Sacramenti contentionem iniecit: quiritans, quòd contra manifeſtum Dei verbum ventum eſſet: quandoquidem diſertis verbis dixit Chriſtus: Bibite ex hoc omnes: Nō eſſe ferendam tyrannidem hanc Pontificum, qui ſibi licere vellent ipſam etiam inſtitutionem Chriſti, non modò violare, verùm & contrarium illi ſtatuere. Sic ille transfigurans ſe in angelum lucis, ac Euangelium, Deique verbum obtendens, multò plures aſtutia ſua ſeduxit. Sciebat ille, quod etiam per membra ſua Lutherum, Bucerum, Philippum Melanchthonem, & alios non ſemel eſt confeſſus, Chriſtum de calice ſumendo, nihil tanquam neceſſarium præcepiſſe: Sciebat veriſſimum eſſe, quod etiam à Patribus aliquando fuit decretum, ſiue ſub vna, ſiue ſub vtraque ſpecie quis communicet, proficere dignè communicantibus ad ſalutem: modò ſecundum ordinationem & obſeruationem Eccleſiæ faciat. Itaque nō eum offendit alterius tantum ſpeciei communio: ſed cum Chriſti corpus Eccleſiam id ordinaſſe videret, illius ordinationem infringere conatus eſt: quo ſic adſueſcerent homines, plus priuato ſuo, quàm Eccleſiæ iudicio tribuere, & illius ſenſui, ſuum in ſcripturis interpretandis ſenſum anteponere. Hanc igitur, vt erroris conuinceret, ac vt viam ſibi muniret, qua perſuadere poſſet, vt in aliis quoque ſcripturis interpretādis, ſimiliter ſuum potius, quàm Eccleſiæ ſenſum ſequerentur, hęc illi fuit cauſa potiſſima: quamobrem tanto ſtudio calicem vrgendum eſſe putaret. Qui cum nihil aliud maiore ſtudio contenderet, quàm vt inter fratres diuideret, quod eſt illi proprium, permultū ſe profecturū perſuaſum habebat, ſi per quod Sacramentū, vnū Chriſti corpus efficimur omnes, in eo diuiſionis, vt eſſet initiū perfeciſſet: Neq; verò fefellit eū opinio ſua: Nā ſimul vt perſuaſum eſt nō paucis, cōtra tā expreſſum DEI verbū, per ſummā iniuriā, calicē eſſe laicis ereptum, idq; Concilii generalis auctoritate: venit apud eos Eccleſia ſiue Papatus in tantum odium & contemptum, vt nihil habere cum eo commune vellent: vtq; Zonarii, baiuli, pueri, puellæ, aniculæ, hanc opinionem de ſe conciperent,

Satanæ proprium inter fratres diuidere.

quod

quòd ſcripturas multò melius, quàm Eccleſia ſiue Papatus vniuerſus intelligeret, cuius vel cæcitatem, ſi tam clarum Dei verbum non videbat, uel impietatem, ſi ſciens, prudenſq; contra illud veniebat, mirari ſatis, ac deteſtari non potuerunt. Et fuit hæc iam ſecunda fornicatio.

Tertia fornicatio hæreticorum.

Hic ſemitæ iræ Dei via facta eſt, ac magis indies atq; magis dilatata. Paulò iam deinceps citatiore gradu repſit ſerpens vlterius. Videbat enim animos multorum benè pręparatos ad ſibilum ſuum excipiendum. Perſuaſit igitur plurimis exangue corpus ad manducandum, neque viuum ſanguinem: ſed cruorem biben dum dari, quòd ſub ſpecie panis corpus tantùm ſine ſanguine, ſub ſpecie vini ſanguis tantùm ſit ſine corpo re: qua ratione perfecit, vt minùs iam reuerenter ad hoc Sacramentum accederetur. Quis enim ab eo vitam expectaret, in quo vita non eſſet? Paulò pòſt iam non amplius eo voluit vti dicendi genere, quod obſeruat Eccleſia ſub ſpecie panis: verũ, nũc in pane, nũc ſub pane, nũc cũ pane docuit eſſe corpus Chriſti: quod rema neret ibi ſubſtantia panis vnà cũ ſubſtantia corporis Chriſti. Quę res riſum Sacramentariis mouit, cùm quẽ nos incarnatum eſſe profitemur, eum illi credere Lutheranos dicerent, Chriſtum impanatum: ſimul eis occaſionem vlterius progrediendi dedit. Serpit poſteà longiùs hæc beſtia, neque tamen adhuc eò peruenit audaciæ: vt Chriſti præſentiam in hoc Sacramento negaret: ſed uiam tantùm ad eam rem ſibi muniuit. Conceſſit eſſe Chriſtum in Euchariſtia præſentem, verùm non alio tempore, quàm quo ſumeretur. Quaſi verò non cùm accedit verbum: ſed cùm accedunt dentes ad elementum, & confringunt illud, tum primùm fieret Sa cramentum. Sed hoc ille tamen multis perſuaſit, ac ſi quis extra ſumptionem Euchariſtiam adoraſſet, eum Idololatrię reum pronunciauit. Ac eò tandem perduxit miſeros, vt & Sacerdotium & ſacrificium abrogandum, ac omnem Chriſti beneficiorum memoriam obruendam cenſerent obliuione ſempiterna ſummi pręſertim illius & immenſi beneficii, quo ſemetipſum Chriſtus dedit redemptionem pro nobis, cuius in tremendo Miſſæ ſacrificio fit repręſentatio. Quæ poſteaquam ex animi ſui ſententia confecit omnia, tum pri mùm idoneum eſſe tempus exiſtimauit, vt per nouum ſuum ſatellitem Zvvinglium, eo pertraheret hominem, vt diceret inſipiens in corde ſuo, Non eſt Deus. Non eſt Deus in hoc Sacramento. Non eſt in eo corpus Chriſti. Merus eſt panis piſtorius: cui diuinos honores tribuere, eſt Idololatriæ ſcelus committere. Cuius tanti criminis non dubitauit orbem Chriſtianum vniuerſum condemnare: qui totis mille quingentis annis panem pro Deo coluerit.

Zuinglium Lutheranos credere dicunt Chriſtum impanatum.

Zuinglius ſatelles diaboli.
Blaſphemia illius. Pſal. 13. & 52.

Sic ille, poſteaquam tectum Eccleſiæ, ſiue Papatus per Lutherum demolitus eſt, parietes etiam per Zuinglium diſiecit: ad ipſum quoque fundamentum euertendum aggreſſus, iſtos de quibus nunc agimus, excitauit, qui ſanctiſſimam Trinitatem, quę verè fundamentum eſt fidei noſtrę, blaſphemarent, qui Deum eſſe trinum & vnum negarent, neque tres perſonas, & vnam eorum eſſentiam confiteri vellent, qui ſancti Patris Athanaſii ſymbolum (quod per mille trecentos annos ita fuit in Eccleſia receptum vniuerſa, nullus vt au deret contrà mutire: niſi qui ſe manifeſtum hæreticum eſſe comprobare vellet, quod proximum à ſcripturis Canonicis locum hactenus obtinuit) blaſphema lingua Satanaſii ſymbolum appellaret. Nec illis defuerunt, proh dolor, qui tantas blaſphemias has non modò ferrent æquis auribus, verumetiam tuerentur, atque defenderent.

Fundamentum fidei Trinitarii conuellunt.

Satanaſii ſymbolum.

Videtis iam chariſſimi: quomodo vos aſtutia ſua ſerpens iſte ſeduxerit, à quibus initiis, per quos gradus, ad hoc extremę faſtigium impietatis perduxerit. Quæ fuit initiò ſemita tantùm iræ Dei: quàm lata nunc via facta ſit? Accidit vobis illud, quod accidiſſe populo ſuo multis cum lachrymis queſtus eſt Hieremias. Nam cùm dixiſſet, Omnes adulteri ſunt, & cœtus præuaricatorum, ſubiunxit mox: Et extenderũt linguam ſuam, quaſi arcum mendacii & non veritatis. Confortati ſunt in terra. Re vera, confortati ſunt in terra, quidam ve rè terreſtres Nuncii: quia de malo in malum ingreſſi ſunt: non cognouerunt me, dicit Dominus. Sicut ſancti de virtute in virtutem, ſic iſti de malo in malum progreſſi ſunt: Idolum Idolo mutarunt. Quid faciam patria mea dulciſſima, in qua primùm lucem hanc aſpexi (quàm vti nunquam aſpexiſſem potius, quàm in has tantas abominationes, in has tam fœdas fornicationes incidiſſe te viderem.) Sed quid faciam? Loquar an taceam? Loqui pudor prohibet: tacere dolor non permittit. Quinetiam grande fuerit ſcelus, tacere, quod loqui Deus præcepit, dicens: Notas fac Hieruſalem abominationes ſuas. Quamuis te potiùs alloquar Pinzouia, quæ, quod ſine lachrymis referre non poſſum: in patria mea plurimis peſtiferum virus tuum afflauiſti. Nam patrię meæ tam ignominioſum nomen tribuere nolo: cùm ſint multò plures in ea, qui vel maximè veſtras iſtas abominationes execrantur. Confregiſti Pinzouia iugum meum, dicit Dominus: Rupiſti vin cula mea, & dixiſti, Non ſeruiam: Non ſeruiam Papatui: Non ſeruiam Eccleſiæ: Non audiam illam: Patres, Concilia, vetuſtatem, flocci non faciam. Quid ex eo conſequutum eſt? Proſequitur Dominus. In omni colle ſublimi, & ſub omni ligno frondoſo, tu proſternebaris meretrix. Audin tu Pinzouia, quid factum ſit de te, poſteaquam confregiſti iugum Eccleſię: rupiſti vincula Papatus: nec ampliùs illi ſeruire voluiſti, quem ex eo fructum tuliſti? Facta es meretrix, dixit Dominus. Vbicunque vidiſti collem aliquem ſublimem, aut lignum frondoſum: ibi tu proſternabaris meretrix. Nihil nunc dicam de domeſticis tuis amatoribus: deq; finitimis Picardis: de iis tãtum, qui longiùs à te diſſiti fuerunt, verba faciam. Viſus eſt aliquando tibi collis ſublimis, & lignum frondoſum Stancarus, de quo magnam opinionem ſcientiæ conceperas: ſtatim in illo colle ſubli mi: & ſub illo ligno frondoſo tu proſternebaris meretrix: totam illius voluntati te permiſiſti: quicquid ab il lo dicebatur, tanquam Dei verbum adoraſti. Quid autem paulò poſt factum eſt? Queritur hoc ipſe, qui ſe Paulo Apoſtolo æquiparat: quod ſicut poſt Pauli diſceſſum à recta fide Galatę defecerunt: ſic tu poſt ipſius diſceſſum opera Pſeudoeuangeliorum in Arrianiſmum, & Euthichianiſmum es retracta. Hoc eſt amatoris tui, ſub quo te proſtrauiſti, de te iudicium. Conſtat autem ex hiſtorica narratione, quam ędendam tu Pinzouia curaſti: quod cùm Stancarus publicam diſputationem expeteret, de dogmate, quod in dubium apud

Abominationes in Polonia graſſantes deflentur.

Hiere. 9.

Ezec. 16.
Pinzouia.

Ad Pinzouiam Apoſtrophe.

Hiere. 2

Pinzouianorum fornicatio.

Stancarus ...

Galat. 1.

Hiſt. ...

vos

vos vocabatur: miniſtri tui cum ſuo Superintendēte diſputationem hanc refugerunt: quod ſe certos eſſe dicerent, ita rem habere, ſicut ipſi docerent: quodque cùm eſſet ipſorum de mediatore ſententia, miniſtrorum Eccleſiarum quarundam, adhærentium doctrinę ſuæ, calculis approbata, Stancari verò reiecta: fas nō eſſe putarent, reiectis eorum iudiciis, nouam diſputationem ingredi. Cùm tamen intereà velint: vt quibus de Capitibus doctrinæ Chriſtianę totius orbis Chriſtiani decreta interceſſerunt: ea rurſus in dubium reuocentur. Itaque condemnaſtis eum inauditum, libros eius Vulcano corrigendos tradidiſtis: fortaſſis idem de ipſo facturi eras: niſi maturè ſibi fuga conſuliſſet. Scribit autem idem Stancarus, miſiſſe vos pro conſilio ad Tigurinos & Geneuenſes, qui vobis Arrianam, Eutichianam, Apollinariſtarum, Timotheianorum, Acephalorum, Theodoſianorum, Gaianitarum, & Marcarianorum hæreſes pro fide Catholica remiſerunt, ipſi etiā inter ſe pugnantes. Coram his quoque tu proſternebare meretrix. Venerunt ad te poſtea Blandrata, Lyſmamimus Galli: quidam Georgius Niger, qui minorem eſſe Patre filium aſſerebat; In his quoque ſublimibus collibus, ſub his lignis frondoſis tu proſternebaris meretrix. Venit poſtea Gentilis quidam perſonatus Eunomianus, qui gentilem vt te faceret, vel vt Iudaiſmum potius induceret, proximè ſecum trahentem inter cæteros comites Gentiliſmum ſiue Paganiſmum, Catholicam & Orthodoxam Eccleſiæ doctrinam de ſanctiſſima Trinitate non eſt oppugnare veritus, atque vt Chriſtum negares auctor tibi fuit. In hoc quoque colle ſublimi, ſub hoc ligno frondoſo tu proſternebaris meretrix. Venit ad extremum Ochynus, nuper admodum ab Heluetiis pulſus, qui diuerſa quidem ratione: ſed minimè tamen à Gentile diuerſa docuit. In hoc quoque colle ſublimi, ſub hoc ligno frondoſo tu proſternebaris meretrix.

Stancar; bigi exulis Pinzouia. *Blandrata. Lyſmaninus. Niger.* *Gentilis.* *Ochynus.*

Sed paulò plura de Ochyno dicere libet: vt qui vir ſit iſte: ſimul quàm ſit hęc turpis tua fornicatio, cognoſci poſſit ab eis, qui fortè non ſatis adhuc habent eum perſpectum. Vbi Pſalmi locum illum enarrant Hieronymus & Auguſtinus. Vt deſtruas inimicum & defenſorem, ſic enim legit Auguſtinus. Inimicum & defenſorem, ſiue vltorem, hæreticum intelligi volunt. Qui cum nequitia ſua fidem & Eccleſiam Chriſtianam oppugnet, defendere tamen eam aſſimulat. Ipſiſſimus hic eſt Ochynus. Eſt enim idem inimicus & defenſor. Nec vllo tempore magis inimicus, quàm quo ſe maximè ſimulat eſſe defenſorem. Vix vnquàm ſana doctrina, quam Eccleſia Catholica profitetur, hoſtem ſibi magis habuit infeſtum, quàm hunc, qui tamen interea ſibi partes illius defendendas ſumit vltrò: verùm ita defendit: vt facilè nequiſſimum pręuaricatorem agnoſcere liceat. Nihil eſt neceſſe recenſere ſingula: foret enim id nimis longum: ſed pauca tamen breuibus attingā. De Polygamia Dialogum quendam edidit, in quo, quibus poteſt fortiſſimis argumentis, quendam illam approbantem, ſe verò Eccleſię doctrinam tuentem inducit: Qua quidem in re, ſe talem defenſorem præſtat: vt ludere potiùs cùm aduerſario, quàm ſeriò rem agere videatur. Haud aliter enim quàm ſi victus eſſet argumentorum illius vi concedit ad extremum, quod ille vult: & vt id faciat, monet, ad quod eum Deus impellit. An autem magis fidum defenſorem agit in eo dogmate tuendo, quod vnum eſt de præcipuis fidei noſtræ capitibus, quo Sanctam Trinitatem & eſſe, & adorandam eſſe, Chriſtumque natura Dei filium eſſe Catholica profitetur Eccleſia: ipſa præfatio, quam ei Dialogo pręfixit, ſatis indicat, qua fide rem agere propoſuerit. Narrat enim ſe propterea Dialogum hunc ſcripſiſſe: quod ſuſpectum eum haberent nonnulli, quaſi non crederet eſſe Trinitatem. Cæterùm ita ſuſpicionem hanc diluit in iſto ſuo Dialogo: vt ſi quis dubitaſſet antea, quod Sanctæ Trinitatis Infeſtiſſimus hoſtis ſit: lecta eius defenſione dubitare deinceps non poſſit. Itaque cùm eſſet ſibi conſcius eius rei, pluribus verbis in præfatione purgat ſeſe, ſi non tanta vi probatam à ſe, defenſamque eſſe Trinitatem, quanta debuerit, ſi locos & argumenta, quæ contrà ſunt adducta per ſe ieiunè refutata eſſe quiſque dixerit. Secutus autem eſt is exemplum Lutheri. Nam ſicut Lutherus de ſacrificio Miſſæ Satanam ſecum diſputantem ac multos locos, & argumenta proferentem inducit, quibus eam in contemptum adducat: & vt abrogetur perſuadeat, ſic & hic facit in dogmate de Sancta Trinitate, quam in Dialogo quodam, idem, qui Miſſæ ſacrificium ſpiritus grauiter oppugnat: ſimul & Chriſti diuinitatem, & ex Orco reuocat omnia, quęcunque vel à Praxea, vel ab Arrio, vel ab Eunomio, vel ab aliis hæreticis pridem allata, non ſemel ſunt in Oecumenicis Conciliis condemnata. Quorum præiudiciis cùm victum eſſe videret aduerſarium, auctoritatem eorum, quin & ſanctorum Patrum eleuat, nec his armis cum aduerſario congrediendum eſſe cenſet, neque præter ſcripturarū auctoritatem valere quicquam vult: nec aliquid ſe præter illas, & Symbolum Apoſtolorum recipere profitetur. Dumq; reliqui Sanctæ Trinitatis Hoſtes Nicænum quoque Symbolum admittere ſe profiteantur, & hoc iſte reiicere videtur. Itaque cùm ad pugnam ventum eſt, nihil aliud, quàm ludos quoſdam agit, & quamuis aliud præ ſe ferat, oppugnare tamen potiùs Eccleſiæ dogma, quàm propugnare videtur. Neque verò contentus fuit in hoc dogmate talem ſe præſtitiſſe, longius etiam progreditur. In penultimo dialogo Philoſophum quendam inducit, qui ſe religionis omnis expertem palam profeſſus, non ille quidem prorſus Deum eſſe negat, quem primum eſſe motorem concedit, ſed eum nec adorandum, nec ab eo præſidii quicquam expectandum eſſe docet. Scripturarum etiam, quas Canonicas vocamus, & quas eſſe diuina quædam oracula certò perſuaſum habemus, & veritatem & auctoritatem vehementer oppugnat. Cui contradicit quidem Ochynus in ſpeciem: verùm ſi quis & hunc, & alios Dialogos omnes diligenter excutiat: quod à me non ſine magna moleſtia factum eſt: non aliud eū credere videbit: quàm quòd ſpiritum & Philoſophum loquentes inducit. An autem ſuper hac impietate tanta, terra non inhorreſcat? an cœlum etiam ipſum non obſtupeſcat?

Inimicus & defenſor Eccleſia Ochinus. Pſal 8. Ochyni aſtus. *Lutheri ſimia Ochynus.* *Victus Ochynus Conciliorum autoritate quo diuertit?* *Nec adorandum Deum, nec præſidium ab eo expectandum, Ochynus credit in penultimo Dialogo.*

Iámne vides ò Pinzouia, quorſum tibi res ad extremum redierit. Euāgelii tui perfectio & progreſſio Epicureiſmus eſt, & Atheiſmus. Dixit aliquando Protagoras, non liquere ſibi num eſſet aliqua diuinitas: adeò viſum eſt hoc Athenienſibus non ferendum, vt & ipſum è ſuis finibus expellerent, & in cōcione libros eius, in quibus iſta continebantur, exurerent: Tu verò Pinzouia, quem expulerunt hæretici, quem nec ipſi ferrent

Regreſſio ad Apoſtrophe. *Pinzouia magis quàm Athenienſes impia.*

Ethnici:

Ethnici: qui ſacra ridet omnia, qui Chriſtum Deum filium, & adorandam Trinitatem habet ludibrio: qui Deum nullum prorſus credit & eum naſo ſuſpendit adunco: in iſto colle ſublimi, ſub iſto ligno frondoſo tu proſternebaris meretrix. Fabricata es ô Pinzouia lupanar tuum in capite omnis viæ, & excelſum tuum feciſti in omni platea. Nec facta es quaſi meretrix faſtidio augens precium: ſed quaſi mulier adultera, quæ ſuper virum ſuum inducit alienos. Omnibus meretricibus dantur mercedes: tu autem dediſti mercedes cunctis amatoribus tuis, & donabas eis: vt intrarent ad te vndique ad fornicandum tecum. Factumq́; eſt in te contra conſuetudinem mulierum in fornicationibus tuis. Et poſt te non erit fornicatio: hoc eſt, deinceps omnis fornicatio tui collatione leuior exiſtimabitur. Nam & tuliſti filios tuos, ait Dominus Deus: & immolaſti dęmoniis ad deuorandum. Quid autem horum, quæ per Ezechiëlem dicit Dominus: non rectè quadrat in te Pinzouia? An tu non ædificaſti lupanar? An non abominabilem feciſti decorem tuum: & diuiſiſti pedes tuos omni tranſeunti: & multiplicaſti fornicationes tuas? Nam non ſolùm fornicata es cum eiuſdem gentis hominibus, de quibus hoc tempore nihil eſſe dicendum putaui: verumetiam cum exteris, qui vel ex Italia, vel ex Gallia, vel ex Heluetia, vel ex Germania, vel ex Boëmia, vel ex Morauia pulſi nonnulli, proſcriptique fuerunt, cùm Stancaris: cum Blandratis: cum Gentilibus: cum Lyſmanuinis; cum Statoriis: cum Georgiis, cum Ochynis: & neſcio quibus aliis fœdiſſimis hominibus. Vt & illud impletum ſit in te, quod eſt apud Eſajam, Dilexiſti dormientes tecum: & multiplicaſti fornicationem tuam cum eis: & miſiſti legatos vltra terminos tuos: & humiliata es vſque ad inferos. Et quod eſt apud Ezechiëlem: Cùm immolarent filios ſuos Idolis ſuis, miſerunt ad viros venientes de longè, ad quos nuncium miſerant. Itaque ecce venerunt: Ecce venerunt Blandratæ, venerunt Gentiles, venerunt Liſmannini: venerunt Ochyni: ecce quomodo per eos humiliata es vſque ad inferos: poſteaquam adorandam Trinitatem blaſphemare & Chriſtum natura filium Dei eſſe negare te docuerunt. Quid enim iam ſupereſt impietatis, quod ab illis non hauſeris? Deinde verò ſi quæſtum aliquem ex hac fornicatione tua feciſſes, quamuis turpe, tolerabilius tamen id fuiſſet. Nunc autem, non fuit ſimplex hæc tua fornicatio: ſed ſicut mulier adultera: quando ſuper virum ſuum inducit alienos, mercede conduxiſti, qui tecum fornicarentur. Donabas eis, vt intrarent ad te, ex omnibus ferè partibus orbis terrarum, etiam ex ipſa Corcyra. In eo, quòd dediſti mercedes, & mercedes non accepiſti: factum in te eſt contrarium. Propterea meretrix audi verbum Domini. Hæc dicit Dominus Deus, Quia effuſum eſt ęs tuum: & reuelata eſt ignominia tua in fornicatione tua, ſuper amatores tuos, & ſuper Idola abominationum tuarum in ſanguine filiorum tuorum, quos dediſti eis. Ecce ego congregabo omnes amatores tuos, quibus commixta es, & omnes quos dilexiſti cum vniuerſis, quos oderas: Ecce congregabo eos ſuper te vndique, & nudabo ignominiam tuam coram eis: & videbunt omnem turpitudinem tuam. Et iudicabo te iudiciis adulterarum: & dabo te in ſanguine furoris & zeli; & dabo te in manus eorum: & deſtruent lupanar tuum: & demolientur proſtibulum tuum: & denudabunt te veſtimentis tuis, & auferent vaſa decoris tui: & derelinquent te nudam, plenamq́; ignominia. Et adducent ſuper tę multitudinem: & lapidabunt te lapidibus: & truncabunt te gladiis ſuis, & comburent domos tuas igni: & facient in te iudicia in oculis mulierum plurimarum: & deſines fornicari: & mercedes vltrà non dabis.

Ezech. cap. 16. locus Pinzouiæ accommodatur. — *Externi fornicatores Pinzouiæ.* — *Eſaiæ 57.* — *Ezec 23.* — *Pinzouia pro inexplebili fornicationis ſtudio pœna prædicitur.*

His ego non meis, verùm Domini mei verbis Pinzouiam alloqui malui, quàm te Patria mea mihi chariſſima. Fecit enim hoc pietas erga te mea, & quam parenti meæ debeo reuerentiam, vt hoc te tam turpi nomine non eſſe compellandam exiſtimarem. Sed quotus quiſque eſt, extra Regnum hoc præſertim, cui Pinzouia nota ſit, qui vel nomen illius vnquàm audierit? quod etiam in ipſo regno ſatis eſt obſcurum. At Poloniæ nomen fuit olim cum primis celebre, propter multa domi, foriſque fortiter & pręclarè geſta: præcipuè verò, quod poſteaquàm per ſanctos Apoſtolos tuos Adalbertum & Staniſlaum, & qui eos præceſſerunt, vni viro Chriſto deſponſa es: ſemper illi te virginem caſtam exhibuiſti: nec vnquàm ſerpentis aſtutia ſenſus tuos corrumpi paſſa es: nec à ſimplicitate tuorum maiorum excidiſti: ſed quam ſemel fidem ab illis tibi per manus traditam accepiſti, in ea tuenda & conſeruanda, cumprimis te fortem & conſtantem oſtendiſti: quinetiam vt aliæ quoque finitimæ gentes, in eadem qua tu fide, eidem vni viro Chriſto deſponderentur: omni ope contendiſti & elaboraſti. Nondum enim interceſſerunt anni ducenti, cùm longè, lateque patentes Lithuaniæ terras, Chriſto primùm copulaſti, deinde tuo quoque Regno adiunxiſti. Cuius magnum Ducem VVladiſlaum Iagellonem, aliis quidem virtutibus multis inſignem, verùm Idololatrię tamen deditum, & à CHRISTI fide prorſus alienum, ob hanc ſolam cauſam tibi Regem elegiſti: vt ipſum vnà cum Ducatu illo maximo CHRISTO lucrifaceres. Huius igitur tantæ tuę pietatis & religionis ergò, fuit olim nomen tuum in orbe toto Chriſtiano longè celeberrimum. Fides tua annunciabatur in vniuerſo mundo. Nunc propter iſtas tantas abominationes, tamque fœdas fornicationes, nihil eſt nomine tuo magis infame. Scio quòd magna tibi fit iniuria, cùm paucorum crimen ad nationem refertur vniuerſam. Conſtat enim quòd multis partibus plures ſint, in omnibus ordinibus Regni, qui cui ſemel deſponſi ſunt, caſtam adhuc ſe virginem exhibent CHRISTO: nec à ſimplicitate maiorum ſuorum exciderunt: quibus etiam eſt mortis inſtar, hęc audire, de fœdis fornicationibus iſtis, quę toti genti tam turpem inurunt maculam. Sed quid vis patria mea dulciſſima? Pinzouiæ nomen prorſus apud exteros obſcurum, neque mas an fœmina ſit, quiſquam ſcire laborat. Quicquid abominationum & fornicationum eſt in eo lupanari: in Polonia id eſſe perualgatur. Polonia dicitur à CHRISTI fide deſciuiſſe, & à ſimplicitate maiorum ſuorum excidiſſe: Polonia modò cum hoc, modò cum illo fornicari, & quaſi mulier adultera, ſuper virum ſuũ alienos inducere, ac ſuos amatores ſubinde mutare, palàm renuntiatur: Polonia legatos etiam ſuos ad viros de longè venientes mittere, & eis mercedem dare, vt intrent ad eam vndique ad fornicandum, affirmatur: denique Polonia ſentina quædam & Aſylũ hæreticorũ omniũ, ab ipſis etiã hæreticis appellatur. Quòd ſi

Quàm ſtudioſa olim fuerit Polonia religionis & pietatis. — *Pinzouia nomen obſcurum.* — *Lithuania Chriſtum recipit. VVladisl. Iagello. Rex.* — *Rom. 1.* — *Poloniæ iniuria.* — *Polonorum ignominia apud exteros Pinzouia eſt cauſa.* — *Polonia ſentina et aſylum hæreticorum, etiam ab hæreticis appellatur.*

mihi non credis, lege præfationem, quam ad quoſdam viros nobiles in hoc regno ſcribens, reſponſioni ſuæ contra Stancarum Simlerus Tigurinus, neſcio quis, præfixit: quam etiã habes in maternam linguam conuerſam. Quæ maior turpido? quę poteſt eſſe maior infamia, quàm ſit hęc?

In conuentu Poſiaco Beza ignominiam inuſſit Polonis nomine ſuo. Michael Fabritius. Blaſphemia Bezæ.

Fuit ante triennium Poſiaci conuentus habitus, in florentiſſimo quondã Galliæ regno, qui maiorem illi, quàm facilè credi queat calamitatem attulit. Nouo more quodam, & hactenus apud Catholicos inaudito, fuit actum in eo de cauſis ad religione pertinentibus. Aderat ibi Theodorus Beza, qui cùm præſens adeſſet Rex puer, & Regina mater, cum Epiſcopis ac Regni proceribus plurimis: auſus fuit blaſphemam vocem hanc emittere: tam diſtare Chriſti corpus ab Euchariſtia, quàm cœlum à terra. Quæ tanto cunctorũ fremitu excepta fuit: vt is vehementer perculſus propemodum exanimaretur. Cùm ad alteram colationem, aliquot pòſt diebus ventum fuiſſet, idem Beza, quò maiorem ſibi conciliaret auctoritatem, fortaſſis etiam, vt audito rio, quod erat ampliſſimum, atque nobiliſſimum, terrorem aliquem incuteret, ibi ſe ſtare iactabat, nomine Heluetiorum, Germanorum, & Polonorum. Non dixit ille nomine Pinzouienſium, ſed Polonorum. Cùm tamen ſi quod ea de re mandatum habuit, non à te patria mea cariſſima, ſed à ſolis filiis deſertoribus, à Pinzouienſibus habuit. Nam tu Poſiacum illum conuentum, pro tali nunquam agnouiſti, cuius te iudicio ſubiicere velles, quacunque tandem de re. Nam pręter Pontificem & Regem tuum, nulli te mortalium debere ſubiectionem profiteris. Quod etiam palàm es teſtata, miſſo ad Oecumenicum Concilium, quod fuit auctoritate Pii Quarti Pontificis Romani, ſub illud ipſum tempus Tridenti congregatum, Oratore, viro non magis maiorum ſuorum, quàm ſuis ipſius virtutibus illuſtri, Valentino Herborto Epiſcopo Præmiſlienſi, qui ſic & Regis & Regni perſonam in eo loco ſuſtinuit: vt amaretur ab omnibus & omnium calculo vehementer probatus inde diſcederet. Nunc vide quam hoc honeſtum tibi fuerit, in eo Regno, cui tu ſubiectionem debes nullam, quendam ſe iactaſſe, quòd ibi nomine tuo ſtaret. At, qui vir fuit ille? Sicut is qui miſſus eſt à te, cùm aliarum virtutum, tum continentiæ laude, prę cæteris eſt inſignis: ſic ille vitam ſuam omnem in luſtris & ganeis, & in omni genere libidinis traduxiſſe, fide digni teſtibus perhibetur. Ac indicat hoc etiam Epigrammatum liber, per eum editus ac typis mandatus, in quo Catullos, Tibullos & Martiales, laſciuia, petulantiaque ſua, ſi non ſuperare, ſaltem æquare videtur. Qui cùm in conuentu illo ea verba pronunciaſſet, quæ paulò antè commemoraui, tam diſtare Chriſti corpus ab Euchariſtia, quàm cœlum à terra, lepidè quidam è ſodalibus eius dixiſſe fertur: Quomodo credat eſſe Chriſti corpus in Euchariſtia: qui vix in cœlo Deum vllum eſſe credit? Cuius etiam nefarium facinus, ad aures tuas procul dubio peruenit, quemadmodum ducem illum fortisſimum, & eundem pietate præſtantem Guiſium, qui dum prælia Domini pręliabatur in Galliis, cum alia ratione vinci non poſſe videretur, ſummiſſo ſicario, non magis nomine, quàm re ipſa Poltrono, per ſummum ſcelus, proditoriè confodiendum curauit. Nec ſatis habuit, hoc tantùm facinus patraſſe: verumetiam edito libello parricidium hoc defendere, laudare, tituloque pietatis ornare veritus non eſt. Quin & inſidiatoris illius, tam horrendum flagitium, cum facto Moyſis qui Aegyptium, & Dauidis, qui Goliath interfecit, comparare: & cùm quod meritus erat ſupplicium, de ſcelerato ſicario ſumptum fuiſſet, Poltronum inter Martyres referre non dubitauit. Poteſt ne ſcelus aliquod atrocius cogitari? Sed maius etiam aliud audi. Non fuit ille contentus, tam immane factum parricidæ laudaſſe, verumetiam alios ad imitandum illud eius exemplo accendit: àc fas eſſe docet fallere fidem: hæris inſidiari, & eos quoquo modo tollere: iuxta illud,

Valent. Herbortus Epiſco. Premisl. Orator ad Conc. Trident.

Bezæ impietas.

Lepidè dictum in Bezam.

Guiſius Dux interfectus Bezæ autore.

Poltronus à Beza inter Martyres relatus.

Dolus an uirtus, quis in hoſte requirat.

Sic ille quod nulli quamlibet barbari latrones fecerunt vnquam, inter perfidiam & ſtratagema, nihil vult intereſſe. Grande facinus eſt corrumpere ſeruum: ſubornare percuſſorem: & pacta mercede ad ſcelus impellere: & eſt res exempli peſſimi, maximoque cum publico periculo coniuncta. Nam cuius vita poterit eſſe tuta, ſi neceſſe fuerit etiam à domeſticorum inſidiis metuere? Sed quantò grauius crimen eſt: tantum hoc latrocinium opinione religionis confirmare? Factum eſt hoc à Beza. Tamen hoc tale monſtrum, tot ſtupris, adulteriis, ſacrilegiis, parricidiis infame, ſtare ſe dixit in conuentu Poſiaco Polonorum nomine. Quid ad exiſtimationem tuam, patria mea cariſſima, tibi turpius accidere potuit? Talem à te procuratorem conſtitutum eſſe, qui coram eo Rege, cui ſubiecta non es, coram tot Regum & Principum oratoribus, coram flore totius Galliæ cauſam tuam ageret? An illud iam eueniſſe tibi non vides, quod per Ezechiëlem Prophetam Dominus fuerat comminatus? Congregabo omnes amatores tuos, quibus commixta es: & omnes quos dilexiſti, cum vniuerſis quos oderas: & congregabo eos ſuper te vndique: & nudabo ignominiã tua coram eis: & videbunt omnem turpitudinem tuam. An in illo celebri conuentu, ubi bona pars orbis totius Chriſtiani pręſens aderat, non fuerunt congregati amatores tui? non fuit nudata ignominia tua? non viderunt omnes turpitudinem tuam? Sat ſcio minimam eius rei culpam eſſe penes te, nam ſi fuit Patronus conſtitutus Beza, non à te, ſed à paucis aliis nimirum Pinzouienſibus fuit procurator conſtitutus. Sed interea tamen tua fuit ignominia, tua fuit hęc turpitudo. Polonorum Patronum eſſe palàm ſe iactabat monſtrum illud tot flagitiis infame. Quo ſi patrono fuit vſa Pinzouia, fuit revera dignum patella operculum. Nã tale Euangelium, alium habere Patronum non merebatur.

Conſilia quorundam Polonorum à Tigurinis atque Geneuenſibus petita ignominiæ totius Poloniæ cauſa.

4. Reg. 1.

Sed nec de nihilo tamen eſt, quod in tam celebri conuentu, tuum ſe eſſe patronum iactabat Beza. Nam cùm quidam ex ordine equeſtri conſulerent ſub mole Beelzebub Deum Accaron: & nunc ad Tigurinos: nunc ad Geneuenſes, nunc ad neſcio quos alios nuncios mitterent, quaſi non eſſet Deus in Iſraël, àquo rectius conſilium peti potuerit, ferebantur ab illis reſponſa, quę Magnificis, Generoſis ac Nobilibus Dominis Polonis ſcribebantur: quæ ſimul vt lecta ſunt: haud aliter quàm ſi diuina qnędã eſſent oracula recipiebãtur à multis: quinetiã typis in ipſa Regia, quæ caput eſt regni, ciuitate Cracouienſi mandabantur: Non ea mo-

dò

dò lingua, qua ſcripta fuerunt, verumetiam in linguam vernaculam tráſlata, ac longè, lateque paſſim in orbe Chriſtiano ſpargebantur: quæ cùm ab exteris quoque legerentur: quantam infamiam nomini tuo attulerint: quàm turpem tibi fornicationis notá inuſſerint: etiam tacente me, conijcere facilè potes. Ea res animũ addidit Bezæ: vt auderet in tam celebri conuentu, quod ibi nomine Polonorum ſtaret, ſe iactare.

Reſponſa Geneuenſium Craconia typis excuſa.

Quis autem eſt, qui non obſtupeſcat, viros Nobiles, ab his populis conſilia petere, quibus nulli magis vnquam infeſti nobilitati fuerunt? Cuius, quæ ſit apud Heluetios ratio, & quemadmodum in ordinem omnes coëgerunt, extirpata nobilitate, non te fugit proculdubiò. Sed & Geneuæ, ſimul vt ibi regnum ſibi Caluinus vſurpauit, Principis iugum excuſſum: Magiſtratus ciuitate pulſus: & de equeſtri ordine idem eſt, quod apud Heluetios conſtitutum, nullum vt inter Nobilem & Plebeum diſcrimen habeatur. Itidem cùm Lugdunum & Rothomagum occupaſſet ſecta hæc, Magiſtratus eiecit: iudiciorum ſubſellia fregit: tabulas incendit: curiæ nomen abrogauit: in eo ſeniores duodecim pro iudicibus ſedere: & aliis legibus: alio ritu: alia veſte: alio pileo iudicare voluit. Cabilloni verò, conuentu, quem appellare ſynodum viſum illis fuit, habito, decretum ab illis eſt & conſtitutum: vt cùm primum liceret, vniuerſi fratres coniunctis viribus ad tres orbis terrarum peſtes ſiue quiſquilias exterminandas cócurrerent: nimirùm Pontificiã Eccleſiam, Nobilitatem, & Iuris diſciplinam. Papiſticum enim eſſe, & à pura religione penitus alienum: vt quidam in Repub. dignitatum gradus, perſonarumq́; ordines, ac diſcrimina ponerentur: quandoquidem Deus cunctos homines, Rege vno dempto (hunc enim ad aliquod tempus excipiendum putauerunt) poteſtate pari & iure optimo eſſe voluiſſet. Itaq; non ita multò pòſt, in Matiſconenſi ſolo nonnullas nobilium virorum ædes, ipſi clientes eorum, huiuſce Synodi opinione imbuti, diruerunt: & complures exuſſerunt. Et ab illis iſti conſilium in cauſa ſalutis petere malunt, quos infeſtiſſimos eſſe nobilitatis hoſtes exploratum habent: quàm ab his, quos, cùm ex eodem ſint ordine, fratres ſuos appellant: propter paternam verò ſolicitudinem, in cuius partem vocati ſunt: vt eorum tanquam liberorũ ſuorum ſaluti proſpiciant: & vt peruigilent: quaſi rationẽ pro animabus ipſorum reddituri, Patrum eos appellatione dignantur. Quibus etiam vt obedirent & ſubiacerent: & ſi quid oriretur ambiguitatis, ex eorum ore legem vt requirerent, à Deo præceptum eſt. Sed fortaſſe, parum eis idonei videntur, ad quos referant, quod eſſe minus exercitatos in lege diuina perſuaſum habeant. Atqui ſi vnquam anteà, nunc in iſto Patrum ordine reperire non paucos licet in Polonia, viros doctrina, pietateque præſtátes, ad quos rectius, q̃ ad illos filios alienos de dogmatibus referre potuiſſent.

Heluetiis nullum inter nobilem & Plebeum diſcrimen.

Nobilitas quibus in locis loco ſuo & ordine mota.

Heretici nobilium ædes diruerunt & incenderunt.

Nobiles quidam Poloni ab hoſtibus nobilitatis conſilia petunt.

Hebr. 13.

Mala. 2.

Polonia doctis viris abundat.

Verùm demus hoc illis: quòd quantam ab eis ipſi requirunt, doctrina non abundent. At congregatum nuper Tridenti fuit Concilium Oecumenicum, ad quod ex orbe toto Chriſtiano, quotquot in eo ſunt viri ſacrarum literarum doctiſſimi, vocati venerunt. Vocati ſunt autem & hi, qui ſegregauerunt ſeipſos: data eſt illis fides publica, qualem expetiuerunt ipſi: nullum vt eis fuerit periculum pertimeſcendum. Res eſt admiratione digna: quòd cùm ſuos eò miſerit Oratores Imperator: miſerint Reges omnes Catholici, nullo prorſus excepto: miſerint etiam Principes aliquot: à ſolis illis, quorum cauſa Concilium illud maximè fuerat cõgregatum: vt morbis eorum aliquam adferre medicinam poſſet: nemo prorſus miſſus comparuit. Quale autem eſt hoc per Deum immortalem, ſi quis de dogmate dubitet, ad fidem Catholicam pertinente, quod in hæreticorum angulo quopiam, de eo doceri malit, quàm in Oecumenico, (quod Catholicam Eccleſiam repręſentat,) Concilio: cùm tamen æquè vt nos, iſti filii deſertores Catholicam Eccleſiam, non Tigurinam, neque Geneuenſem in Symbolo, quod idem vtrique recitamus, credere ſe profiteantur? Sed non poteſt non eſſe veriſſimum, quod à veritate dictum eſt: Omnis, qui malè agit, odit lucem, & non venit ad lucem: vt nõ arguantur opera eius. Qui autem facit veritatem, venit ad lucem, vt manifeſtentur opera eius, quia in Deo ſunt facta. Fures tenebras quærunt, quales iſti ſunt, qui non corruptibilia aurum & argentum, verùm animas precioſo Chriſti ſanguine redemptas ſurantur, & à Chriſti ouili abductas mactant. Nolunt iſti ſapientiam audire, quæ miſcuit vinum, & propoſuit menſam ſuam palàm: & miſit vt vocarent ad ſe tranſeuntes: ſed ſe mulieri ſtultæ, & clamoſę, plenęq́; illecebris, & nihil omninò ſcienti, (talem enim Salomon hæreſim depingit) dicto potius audientes prębent, quæ ſedet in foribus domus ſuæ: vt vocaret tranſeuntes per uiam, & pergentes in itinere ſuo. Quis eſt paruulus? declinet ad me. Et vecordi locuta eſt, Aquæ furtiuæ dulciores ſunt, & panis abſconditus ſuauior. Quânam alia re magis, quàm ſint vecordes, orbi planum facere potuerunt vniuerſo, quàm quòd ſtultam hanc mulierem, clamoſam, plenã illecebris, & nihil omninò ſcientem audire, ac apud eam aquas furtiuas, & panes abſconditos, tanquam dulciores & ſuauiores, nunc Tiguri, nunc Geneuę bibere & manducare maluerunt, quàm comedere panem illum cæleſtem, omne delectamẽtum in ſe habentem, & bibere cum iocunditate vinum, quod ſapientia Tridenti miſcuit: miſſis ancillis ſuis: vt vocarent ad arcem, & ad mœnia Ciuitatis, vbi publicè menſam ſuam propoſuit, & omnibus qui venerũt, fruendam dedit? Verùm eſt & hæc grauiſſima peccati pœna. Nam euenit illis, quod dixit Eſaias: Excæcauit oculos eorum, & indurauit cor eorum: vt non videant oculis, & intelligant corde & conuertantur, & ſanẽ eos. Nihil magis metuere videntur, extremè væcordes iſti, quàm ne conuertantur & ſanentur, ſic excæcauit malitia cor eorum. Itaque confugere malunt ad Beelzebub, qui diuidit inter fratres: & ad miniſtros eius, quos opera Beelzebub inter ſe diuiſos eſſe conſtat: quàm ad eos, qui, cùm Deum pacis & dilectionis colãt, nulla de re ſoliciti ſunt magis, quàm vt ſeruent vnitatem ſpiritus in vinculo pacis. Hác vnitatem velis, quod aiunt, remisq́; fugiunt: hanc oderunt cane peius & angue: ad hanc ne quando reduci poſſint: omni ſtudio ſibi cauendum eſſe, cenſent.

Concil. Trident. propter deſertores eccleſiæ maxime congregatum.

Ioan 3.

Hæretici perniciosi fures.

Prouerb. 9.

Aquæ furtiuæ dulciores.

Eſaia 6.

Quid imprimis deſertores modo metuant.

Eſt autem & hoc manifeſtius, quàm vt inficias ire quiſquam poſſit, quòd inter Tigurinos & Geneuenſes, de nonnullis minimè leuibus dogmatibus, graues admodum ſunt diſſenſiones. Nam blaſphemias Caluini, qui mali ſiue peccati Deum facit auctorem & impulſorem, & qui docet abſoluta neceſſitate fieri omnia,

Tigurini & Geneuenſes inter ſe diſſident.

adeò

Libri Caluini à Tigurinis damnati & exusti.

adeò ſibi nō ferendas eſſe Tigurini putauerunt, vt hos illius errores, exuſtis etiam libris eius quibus eos tuebatur, ante duos annos, publicè damnarent. Quod idem à Bernenſibus quoq; factum eſſe ſcimus, quin & libellus, quem ediderat, poſteaquam vſtulatus ab eo fuit Seruetus, quo conatus eſt oſtendere, hæreticos iure gladii coërcendos eſſe, quamuis nihil in hac doctrina ſit, quod reprehendi meritò queat, ab vtriſque tamen ſimiliter eſt reprobatus. Denique vt alia ſilentio præteream, etiam de ipſo venerabilis Euchariſtiæ Sacramento, non ſatis inter Tigurinos & Caluinum conuenit. Quamuis enim conſentiant in hoc, quòd Chriſtus in eo præſens non adſit: tamen quid oporteat credi de cęna Dominica: & qui ſit ſenſus horum verborum: Hoc eſt corpus meum: hic eſt ſanguis meus, minimè leuis eſt inter eos controuerſia. Nam cùm inter Lutherū, qui in pane & ſub pane corpus Chriſti ſubſtantialiter & realiter eſſe contendebat, & Zuinglium, qui ſignum tantùm & figuram eſſe dicebat, ingens exorta fuiſſet diſceptatio, vltrò ſibi Caluinus hoc ſumpſit: vt iudicem inter vtrunque ſe conſtitueret: nec magis Lutheri quàm Zuinglii ſententiam damnauit, & ſuam quandam attulit, nouam & à ſeculis inauditam. Docuit enim panem & vinum in menſa propoſita, nihil aliud eſſe, q̃ arrabonem & ſigillum, omnes promiſſiones à Chriſto nobis factas confirmans & ſtabiliens. Docuit autem ſine ſcripturarum, ſine patrum, ſine collegarum etiam ſuorum auctoritate. Cordis tamen ſui viſionem hanc, tāquam diuinum oraculum recipi contendebat: Qua quidem re non magis Lutherum, quàm ipſam etiam ſcholam Tigurinam offendit: quæ cùm Vlricum Zuinglium, tanquam cœleſte numen aliquod colat, minimè ferendum illi viſum eſt, quòd eum reprehendere Caluinus, & præter omnem ſcripturarum ac Patrum auctoritatem, nouam ſuam auderet opinionem adferre.

Tigurini cū Caluino de Euchariſtia Sacramento non conueniunt. Caluinus Lutheri & Zuinglii ſententiam de Euchariſt. Sacramento damnauit.

Calui ſententia de Euchariſt. Sacramento.

Pinzouien. vecordia.

Talis igitur cùm ſit inter iſtos diſcordia, quæ (malum) eſt hæc væcordia? qui ſtupor? quæ mentis cæcitas? quòd Schola Pinzouienſis, ab illis potiùs varietatem opinionum, quę in ipſa exorta eſt, ac diſſenſiones tolli petit, qui non modò cum Eccleſia, verùm & inter ſe, quin & ſecum ipſi, non rarò pugnant, quàm à terra labii vnius, & eorundem ſermonum: vbi multitudinis creditum fuit cor vnum & anima vna, hoc eſt à ciuitate Tridentina, cuius participatio fuit in idipſum. Certè quod Catholicum & Orthodoxum dici debet, non ab vna parte aliqua, nec in vno angulo aliquo: ſed ab orbe Chriſtiano comprobari debet vniuerſo, à quo ſi quis diſſentit, Catholicus dici nulla ratione poteſt: ſed nec dogma rectè vocatur Catholicum, quod ab illo non eſt approbatum. Nónne profitemur omnes in Symbolo, nos credere S. Eccleſiam Catholicam? Cur igitur iſti, qui labiis tantùm idem nobiſcum Symbolum profitentur: in angulos quoſdam repere malūt: quàm Eccleſiæ Catholicæ, quam Concilium Oecumenicum repræſentat, iudicio ſuas controuerſias cognoſcendas permittere? Quid autem eſt aliud hęreticum eſſe, quàm vltrò per ſummum ſacrilegium, ab Eccleſia Catholica ſe diuidere, nec illius iudicio ſtare, ſed ſomnia ſui capitis ſequi malle, nouam aliquam opinionem eligere, quam pertinaciter etiam tuearis ac defendas, nec vllis ab ea rationibus dimoueri te patiaris? Verùm hęc nunc hac quidem de re dicta ſufficiant.

Eccleſia Catholica.

Hæreti. cum eſſe quid ſit.

Adhortatio Polonorum ad vnitatem religionis.

Separationis crimen grauiſſimo ſupplicio vindicatum ſemper.

Num. 16.

Magna fuit hęc ignominia, patria mea chariſſima, magna totius gentis infamiā, qua te filii deſertores iſti affecerunt, quæ meritò tibi dolenda venit. Sed vehementer metuo, ne ſint hæc initia tantum dolorum, néve multò grauiora te maneant infortunia, quæ paſſim Dominus per ſuos Prophetas terribiliter denūnciat, niſi reditum eò fuerit, vnde diſceſſum eſt. Separationis Conſilia, quàm horrendum ſemper exitum habuerint: quantum exitium attulerint: nemo eſt qui neſciat: cùm nullum peccatum fuerit vnquam deſignatum, quod grauiore ſupplicio Deus eſſe cenſuerit vindicandum. Documento ſunt Core, Dathan, & Abyron, qui, quamuis eundem cum Aron Sacerdote & Moſe Deum nouiſſent, paríque lege & religione viuentes, vnum & verum Deum, qui colendus atque inuocandus fuerat, inuocaſſent: ob hoc ſolum facinus, quod ſeorſum ſacrificabant: quodque loci ſui miniſterium tranſgreſſi, contra Sacerdotem Aron & Moſen inſurgentes, ſe ab illis ſegregauerant, hiatu terræ abſorpti, ac deuorati, pœnam ſtatim ſacrilegæ audaciæ perſoluerunt. Nec ſoli illi, ſed & cæteri ducenti quinquaginta, qui eis comites ad audaciam fuerunt, prorumpēte à Domino igne, conſumpti ſunt. Documento ſunt etiam decem Tribus illæ, quæ à Tribu Iuda & Beniamin ſciſſę ſunt, & relicto Rege, alterum ſibi foris conſtituerant: Et indignatus eſt, inquit Dominus in omne ſemen Iſraël, & dimouit eos, & dedit eos in direptionem, donec abiiceret eos à facie ſua: quia diſſipatus eſt Iſraël à domo Dauid. Indignatum eſſe Dominum dicit ſcriptura: & eos in perditionem dediſſe, quod ab vnitate diſſipati eſſent. Et tanta indignatio Domini extitit aduerſus illos, qui ſchiſma fecerant, vt etiā cùm homo Dei ad Hieroboam miſſus eſſet, qui ei peccata ſua exprobaret, atque vltionem futuram prędiceret, panem quoque apud illos edere, & aquam bibere vetaretur. Quod cùm non cuſtodiſſet, & contra præceptum Dei prandiſſet, ſtatim diuinę cenſuræ maieſtate percuſſus eſt: vt inde regrediens, impetu ac morſu leonis in itinere necaretur. Ex eo facilè quiuis perſpicere poteſt: quantopere Deus conſilia ſeparationis execretur, quantaq; digna cenſeat animaduerſione, qui nec illum quidem impunè ferre voluerit, qui panem cum eiuſmodi comederat. Sed quid opus eſt priſca commemorare, quaſi recentiora nobis exempla deſint? Quem in Germania: quem in Anglia, ſeparationis conſilia fructum attulerint, ſi minùs oculis ipſi vidimus: ſaltem auribus noſtris audiuimus. Verùm ſi quibus & hæc minùs eſſe recentia videntur, quid proximis annis acciderit in Galliæ florentiſſimo quondam Regno, quis eſt, qui neſciat, aut ſiccis oculis commemorare queat? Poſteaquam in eo quidam ſacrilega ſeparationis conſilia ſunt amplexi, quas Regnum illud calamitates non pertulit? quibus cladibus affectum non eſt? An terras illas videre non licuit, promiſcuis innocentum cędibus redundantes? Vxores in virorum, virgines in matrum ſinu conſtupratas, & iugulatas? infantes ab vberibus matrum ad cędem tractos? prægnantes mulieres viuas inciſas? honeſtiſſimos viros per ſummam crudelitatem inter ſectos: raptata cadauera, laniata, canibus obiecta, in flumen pręcipitata? Quidam etiam catholici ſacerdotes in crucem illam acti fuiſſe cōmemorantur, in qua ſimulachrum Chriſti crucifixi pendebat, vt vnus à dextris,

1. Reg. 12.

3. Reg. 13.

Fructus ſchiſmatis in Galliis quę fuerit.

Crudelitas nouatorum in Gallia immanitatem barbarorum ſuperāt.

alter

alter à ſiniſtris poneretur. Pater contra filium, filius contra patrem, parricidialia ſumpſit arma: vt in ſua ipſorum viſcera ſæuire viſi fuerint. Tantum ſceleri datum eſt iuris: vt naturæ quoque leges rumperentur, nec eis loci quidquã ſupereſſet. In ipſas etiã res inanimas crudelitatẽ ſuam exprompſerunt. Teſtantur hoc templorum euerſorũ parietinæ, oſſa Principum eruta, Sanctorum reliquiæ Martyrum, è ſepulchris effoſſæ. Et illius inter cæteras, cuius in orbe toto Chriſtiano cumprimis celebris eſt memoria, Martini Turonenſis Epiſcopi oſſa & cineres per ſummum ſacrilegium rapidis ludibria ventis proiecta: quibus barbarorũ ferocitas olim pepercit. Vt impletum eſſe videatur, quod ſcriptum eſt apud Hieremiam: In tempore illo eiicient oſſa Regis Iuda, & oſſa Principum eius, & oſſa Sacerdotum, & oſſa Prophetarum, & oſſa eorum qui habitauerunt Hieruſalem è ſepulchris. Atqui tanta fuit apud Ethnicos religio ſepulchrorum: horrendum vt ſacrilegium id eſſe iudicarent ea violare. Nulli fuerunt vnquam barbari tam immanes, quos immanitate, crudelitateque ſua non iſti ſuperauerint, qui ſuum hoc Euangelium, quod primus illius auctor præſago corde ſitire ſanguinem dicebat: per hanc viam propagare conabantur, quæ fuit longè ab ea diuerſa, quin ei potiùs aduerſa, qua incedebant duodecim illi Chriſti Apoſtoli, qui ſuum non alienum ſanguinem fundendo, Chriſti Euangelium per totum orbem diſſeminarunt. An autem horrẽdi, ac modis omnibus abominandi non ſunt huius noui fructus Euangelii?

Sepulchra ſanctorum ab hæreticis violata. Hiere. 8.

Cap. 8.

Sepulchrorum religio apud ethnicos. Apoſtoli ſuum, non alienum ſanguinem fundebant.

Quamobrem agite per Deum immortalem, fratres chariſſimi, quorum exitus perhorreſcitis, eorum imitari factane velitis: ne ſitis paruuli fluctuantes, ne circumferamini omni vento doctrinæ in nequitia hominum, in aſtutia ad circumuentionem erroris. Quod ſemel à ſanctis maioribus veſtris, per manus vobis traditum accepiſtis: ab eo vos in aliud Euangelium transferri ne patiamini. Conſiſtite firmi in lapide angulari Chriſto, in quo ædificati ſumus in habitaculum Dei in Spiritu ſancto. Sicut ille diuiſus non eſt: ſic nec vos diuidi velitis, & ab ipſius corpore ſeparari. Continete vos in arca: ne pereatis regnante diluuio. Manete in Petri nauicula: ne fluctus vos abſorbeant. Perſeuerate in ouili Eccleſiæ, ne fiatis præda lupis. Qui verò iam aberraſtis à recta via: & ſerpentis aſtutia ſeducti, à ſimplicitate maiorum veſtrorum excidiſtis, oramus vos & obſecramus, per viſcera miſericordiæ Dei, cùm Domini vocem audieritis: nolite obdurare corda veſtra. Cõuertimini ad me, ait Dominus: & agite pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus veſtris: & non erit vobis in ruinam iniquitas. Proiicite à vobis omnes iniquitates veſtras, in quibus præuaricati eſtis: & facite vobis cor nouum & ſpiritum nouum. Et quare moriemini domus Iſraël? Quia nolò mortem morientis, dicit Dominus, Reuertimini & viuite. Quid hac ſponſi voce dulcius, quid eſſe poteſt ſuauius? Quibus autem verbis magis exprimere potuit manſuetudinem, benignitatem, clementiam & miſericordiam ſuam ineffabilem? Eſt reuera ſponſus hic noſter, à quo vos diſceſſiſtis, benignus & miſericors. Eſt patiens & multæ miſericordiæ: Eſt præſtabilis ſuper malitia. Nihil faciet libentius: quàm vt omnium iniquitatum, omnium præuaricationum, abominationum, & fornicationum veſtrarum obliuiſcatur, ſimul vt reuerſi fueritis. Nam hoc etiam ſe facturum promittit apud eundem Prophetam: Si impius, inquit, egerit pœnitentiam, omnium impietatum eius, quas operatus eſt, non recordabor. Et apud alium Prophetam: Tu fornicata es, inquit, cum amatoribus multis: tamen reuertere ad me. Frons meretricis facta eſt tibi: noluiſti erubeſcere, ſaltem amodo voca me. Pater meus, dux virginitatis meæ es tu. Nunquid iraſceris in perpetuum: aut perſeuerabis in finem? Reuertere auerſatrix Iſraël, & non auertam faciem meam à vobis, quia miſericors ego ſum, dicit Dominus. Et non iraſcar in perpetuum. Conuertimini ad me filii vagi, dicit Dominus, quia ego vir veſter, & aſſumam vos. Vtinam autem eiuſdem Prophetæ verbis, quæ paulò pòſt ſequuntur, vos reſpondentes audiamus: Ecce nos venimus ad te. Tu enim es Dominus Deus noſter. Verè mendaces erant colles, & multitudo montium, verè in Domino DEO noſtro ſalus Iſraël. Quàm lætus ille nobis dies illuceſceret, quo vos ita dicentes audire, ſimul vndè diſceſſiſtis, eò reuerſos videre nobis liceret: vel ſola vox hæc ad irã Dei placandam, & ad illius gratiam recuperandam ſufficere vobis poſſet: cùm præſertim tanta ſit illius benignitas: vt pronior ſit ad ignoſcendum, quàm ſimus nos ad veniam ab illo, qua oportet fide, petendam.

Dehortatio Polonorum à ſciſſione in religione. Ephe. 4. Galat. 1. Epheſ. 2.

Ezech. 18. Hiere. 3.

Sed hic quoſdam ex vobis dicentes audire mihi videor. Quónam reuerti nos iubes? ad Papatum? Nónne vides, quæ ſint in eo ſcelera, quales paſtores habeat? quam ſui gregis curam gerant? A planta pedis vſque ad verticem, non eſt in eo ſanitas. A minimo vſque ad maximum omnes auaritiæ ſtudent. Omnes quæ ſua ſunt, quærunt: non quæ IESV CHRISTI. Vetus eſt hæc querela. Atque vtinam non verius hæc dici poſſint hoc noſtro ſæculo, quàm quo dicta fuerunt. Sed hæc tamen iuſta cauſa non eſt, quamobrem ſeceſſionem aliquis facere debeat. Etiam illi ipſi quorum hæc verba ſunt, non ſe propterea ſegregauerunt ab illis, de quibus hæc ſcripſerunt. Cognouit Dominus, qui ſunt eius, dicit Paulus: Recedat ab iniquitate omnis, qui inuocat nomen DOMINI. Non dixit, Recedat ab iniquorum & malorum communione: ſed recedat ab iniuſtitia, recedat à peccatis eorum: quibus ſi per conſenſionem non communicauerit, etiam ſi ſocietatem eorum corporaliter non deſeruit, ſecurus eſt, nec ei quidquam peccata præiudicant aliena. Præclarè ſcriptum eſt à Clemente: Vnuſquiſque de ſuis operibus rationem eſt redditurus. Nam neq; Noë pro mundo pœnas pendit: neque Loth pro Sodomitis igne flagrauit: neque Raab pro Hyerichunte interfecta eſt: neque Iſraël pro Aegyptiis. Non enim, ſi cum iniquis habitent, ea res condemnat iuſtos: ſed ſi conſentientem cùm illis voluntatem habeant. Quamobrem piè monet Auguſtinus, tollerandam potius propter bonos eſſe commixtionem malorum, quàm violandam propter malos charitatem bonorum. Nihil eſt chariſſimi, quod in hac lachrymarum valle, glorioſam illam Eccleſiam exhiberi poſſe putetis, non habentem maculam aut rugam, aut aliquid huiuſmodi: ſed vt ſit ſancta & immaculata. Cœleſtis illius Hiruſalem hæc eſt gloria, non huius terrenæ, de qua nihil verius dicitur, quàm quod omnes declinauimus, & inutiles facti ſumus: & in multis offendimus omnes. Quò libentiùs alter alterius onera portare debemus, vt ſic adimpleamus legem

Hæreticorum obiectio contra Papatum. Eſaiæ 1.

2. Tim. 2.

Clemens lib. 2. c. 15. conſtit. Apoſt.

Contra literas Petiliani lib. 2. c. 3.

Ephe. 5.

Eccleſia militantis omni & offi-

Pſal.133. Eccl.6. Epheſ.5. Philip.2. 2.Pet.2. Matth.23.

gem Chriſti,ſupportantes inuicem in charitate. Quantò verò maior,& ſublimior eſt poteſtas aliqua, tantò magis illius onera portanda ſunt in charitate. Nam aliter Spiritus vnitas retineri non poteſt in vinculo pacis. Obedire Prępoſitis iubet Paulus: etiam diſcholis parēre pręcipit Petrus. Et qui fuit Magiſter vtriuſque CHRISTVS: Quæ dixerint vobis facite,ait,quæ autem faciunt ipſi,facere nolite: dicunt enim & non faciunt.Certū eſt, quòd Satanæ tentationibus nulli ſunt magis obnoxii, q̄ qui cum ſumma poteſtate verſantur,ſiue ſecularis ea ſit,ſiue ſpiritualis.Cùm autē illorū opera fiat,vt Spiritus vnitas in vinculo pacis conſeruetur,quam teſtamento nobis CHRISTVS legauit: atq; vt quietam & tranquillam vitam agamus: tantò minùs grauatim ferre debemus eorum onera: quandoquidem hoc ex illis tantum ad nos commodum redundat. Quinetiam non ſtatim omnibus eſt fides adhibenda,quæ narrantur. Affinguntur enim plurima: & ſunt hac in parte minus fœlices ii,qui cum aliqua maiore poteſtate verſantur: vt quantò locus eorum eſt, & fortuna ſublimor,tantò minus omnibus ſatisfacere: tantò minùs multorum voculas effugere queant: vt non ſine cauſa celebretur dictum illud: Regum eſt malè audire: etiam cùm benè fecerint. Picardorum hęc fuit doctrina, ſiue quis eos fratres VValdenſes appellare malit: quòd nullus eſt Dominus ciuilis: nullus eſt Prælatus: nullus eſt Epiſcopus: dum eſt in peccato mortali: ſed eam tanquam ſeditioſam,quamuis à Ioanne VVicleff approbatam, non ſolùm in Eccleſia Catholica in Synodo Conſtantienſi congregata, verùm & ipſi noſtri temporis hæretici condemnarunt.Sic enim ea de re ſcribit,qui primus fuit memoria noſtra hęreſeon Architectus: Hæc ideò,inquit,commemoro: ne Picardi noſtri vicini hæretici, infœlix populus, qui fœtore Romano gaudet,ſicut phariſæus ſuper publicanum,non autem compatitur: ne, inquam, illi nos crederent neſcire vitia,& labes noſtras: & immenſum aduerſus noſtram miſeriam ſuperbirent: ſi nos iſta tacere, & approbare videremur. Scimus heu noſtram cauſam, & dolemus,non autem ſicut hæretici fugimus: & ſemiuiuum tranſimus,tanquam alienis peccatis pollui timeamus. Quo furioſo timore illi ſic timent: vt non pudeat gloriari,ſeſe ideò fugere,ne polluantur: tanta eſt charitas. Nos verò, quò miſerius laborat Eccleſia, eò fidelius aſſiſtimus & accurrimus,flendo,orando, monendo, obſecrando. Sic enim Charitas iubet alterum alterius onera portare. Non ſicut hęreticorum charitas facit, quæ ſolùm commoda quærit alterius: vt potius portetur,& nihil moleſti ſuſtineat à peccatis aliorum.O blaſphematores Dei, & proditores Chriſti. Si Chriſtus feciſſet,ſicut vos facitis,quis vnquam ſaluatus eſſet? Hæc de Piccardis Lutheri fuit ſententia: quos vocat hæreticos, vocat infelicem populum, vocat blaſphematores Dei & proditores Chriſti. Neque tamen deſunt intereà meretrices, quæ ſub his quoque lignis frondoſis proſternantur.

Affinguntur plurima ab hæreticis.

Picardorum doctrina contra Magiſtratus.

Ioan.VVicleff.

De Picardis iudicium Lutheri in reſolut. ſuper propoſit.Solut.10.

Lutheri de Rom. Eccleſ.opinio in declarat.quorundam articul.

Sed audiamus eundem hac ipſa de re loquentem in alio quodam libro: Quòd Romana Eccelſia à Deo ſit præ aliis omnibus honorata,non eſt dubium.Ibi enim ſancti Petrus & Paulus,quadraginta ſex Romani Pōtifices,ac ter centena millia Martyrum ſanguinem ſuum fuderunt: infernum & mortem vicerunt, vt vel palpari queat,quàm ſingularem habeat ad eam Eccleſiam reſpectum Deus. Quòd ſi nunc, proh dolor, res habet Romæ: vt expediret habere melius: attamen neque hæc, neque alia cauſa ulla tam grandis eſt: nec eſſe poteſt: vt ab Eccęſia illa ſeparatio, aut diſceſſio vlla fieri debeat.Imò quò peius res ibi habet,tantò magis accurrendum & adhærendum eſt.Per ſeparationem enim, & contemptum non fit melius. Nec dimittendus eſt Deus propter diabolum,nec vitandi reliqui boni,propter turbam priuam: imò propter nullum peccatū aut malum,quodcunq; excogitari aut nominari poteſt,debet reſcindi charitas, nec ſpiritualis vnitas diuidi. Charitas enim omnia poteſt: & vnitati nihil nimium graue eſt. Modica enim charitas & vnitas eſt, quę ſinit ſe propter aliena peccata diuidi.Nec diuerſum à Luthero ſenſit Ioannes quoque Caluinus, cùm ſcribit: Horrendæ ſunt illæ deſcriptiones,quibus Eſaias,Hieremias,Ioel, Abacuc, & alii, Eccleſię Hieroſolymitanæ morbos deplorant.In plebe,in Magiſtratibus,omnia vſque adeò corrupta erant, vt clamet Eſaias: à vertice capitis vſque ad calcem pedis,nihil eſſe illic ſanum.Religio partim contempta,partim contaminata.In maioribus partim referuntur furta,rapinæ,cędes,& ſimilia ſcelera. Neque tamen propterea,aut nouas ſibi Eccleſias erigebant,aut noua altaria extruebant Prophetæ,in quibus ſeparata ſacrificia haberent: ſed qualeſcunque eſſent homines: quia tamen reputabant Dominum, apud eos verbum ſuum depoſuiſſe, & cæremonias inſtituiſſe,quibus illic colebatur,in medio impiorum cœtu puras manus ad Deum extendebant.Certè ſi putaſſent aliquid inde ſe contagionis contrahere: centies potius mortui fuiſſent,quàm paſſi fuiſſent illuc ſe pertrahi.Nihil ergo eos retinebat,quominùs diſceſſionem facerent: quàm ſeruandæ vnitatis ſtudium. Quòd ſi religio ſanctis prophetis fuit,ob plurima & maxima ſcelera,non vnius aut alterius hominis, ſed propemodum totius populi,ſe ab Eccleſia alienare: nimium nobis arrogamus,ſi protinus audemus ab Eccleſiæ communione deficere: vbi non omnium mores vel noſtro iudicio,vel Chriſtianæ etiam profeſsioni ſatisfaciunt. Iam CHRISTI & Apoſtolorum ſeculum quale fuit? neque tamen impedire potuit deſperata illa Phariſęorum impietas, & quę tum paſſim regnabat,diſſoluta viuendi licentia,quin iiſdem ſacris, cum populo vterentur, & in vnum cum reliquis templum, ad publica religionis exercitia conuenirent. Vnde id? Niſi quia ſciebant,malorum ſocietate minimè pollui: qui pura conſcientia,iiſdem ſacris communicarēt. Si quē parum mouent prophetæ & Apoſtoli,ille ſaltem Chriſti auctoritati acquieſcat. Hactenus Caluinus.

Caluini opinio de Eccleſ. Rom in Symbolo, cap.2. fol.19.

Lutherus & Caluinus diuerſum à ſua doctrina faciunt.

Sunt hæc quidem ab vtroque valdè piè ſcripta: ſed intereà tamen impiè factum eſt ab vtroque, quod ſeipſos tam ſancta, tamque ſalubria monentes non audiuerunt: & ab Eccleſia Catholica per ſummum ſacrilegium diſceſſionem fecerunt: & aliis vt idem facerent, auctores fuerunt: quæ res quantam orbi Chriſtiano calamitatem attulerit: nullo ſermone ſatis explicari poteſt. Nihil autem eſt eo verius, quod ſcribit Lutherus, nullam eſſe poſſe tam grādem cauſam: vt propter eam ab Eccleſia Romana ſeparationem aut diſceſſionem facere liceat. Quod etiam Auguſtinus contra Parmenianum ſcribens,plurimis verbis teſtatur.Cuius nonnulla libet adſcribere.Cùm omnis,inquit,pia ratio & modus Eccleſię diſciplinæ vnitatem ſpiritus in vincu

Aug. contra Parmen.li.3 ca. 1. In diſciplina quid primum Chriſtianis propoſitum eſſe debeat.

lo pacis maximè debeat intueri, quod Apoſtolus ſufferendo inuicem præcipit cuſtodiri, quo non cuſtodito, medicinæ vindicta non tantùm ſuperflua: ſed etiam pernicioſa, & propterea iam nec medicina eſſe conuinci tur. Illi filii mali, qui non odio iniquitatum alienarum: ſed ſtudio contentionum ſuarum, infirmas plebes ia ctantia ſui nominis irretitas, vel totas trahere, vel certè diuidere affectāt, ſuperbia tumidi, pertinacia væſani, calumniis inſidioſi, ſeditionibus turbulenti: ne luce veritatis carere oſtendantur, vmbram rigidę ſeueritatis obtendunt: & quæ in ſcripturis ſanctis, ſalua dilectionis ſynceritate, & cuſtodita pacis vnitate, ad corrigēda fraterna vitia, moderatiori curatione fieri pręcepta ſunt, ad ſacrilegium ſchiſmatis, & ad occaſionem præciſionis vſurpant. Ac nonnullis interiectis: Cùm conſilia ſeparationis & inania & pernicioſa & ſacrilega eſſe dixiſſet: quia & inopia & ſuperbia fiunt: & plus perturbant infirmos bonos, quàm corrigunt animoſos malos, Cypriani proponit exemplum, qui quamuis peſſimos Coëpiſcoporum ſuorum deſcripſiſſet mores: quod cùm & hortamento eſſe cęteris deberent & exemplo, diuina procuratione contempta, procu ratores rerum ſecularium fiebant, derelicta Cathedra, plebe deſerta, per alienas prouincias oberrantes, nego ciationis quæſtuoſæ nundinas aucupabātur, eſurientibus in Eccleſia fratribus, habere largiter argentum vo lebant: fundos inſidioſis fraudibus rapiebant: vſuris multiplicantibus fœnus augebant. Tales cùm eos de ſcripſiſſet, non ſe tamen ſeparabat ab illis: verùm hæc illorum peccata deflebat: ac diuinæ cenſuræ, iudicio que permittebat. Quin & in Epiſtola quadam, cùm illa Pauli verba produxiſſet: In magna domo, non ſolùm vaſa ſūt aurea & argentea: ſed & lignea & fictilia, & quædam quidem honorata, quædam verò inhono rata. Nos operam demus, inquit, & quantum poſſumus laboremus: vt vas aureum vel argenteum ſimus. Cæ terùm fictilia vaſa confringere, Domino ſoli conceſſum eſt, cui & virga ferrea data eſt. Eſſe non poteſt maior Domino ſuo ſeruus: nec quiſquam ſibi, quod ſoli filio patri tribuit, vendicare poteſt, vt putet aut ad aream ventilandam & purgandam, palam ferre ſe iam poſſe, aut à frumento vniuerſa zizania humano iudicio ſegregare. Superba eſt iſta obſtinatio, & ſacrilega præſumptio, quam ſibi furor prauus aſſumit. Et dū ſibi ſem per quidam plus, quàm mitis iuſtitia depoſcit, ſumunt, de Eccleſia pereunt: & dum inſolenter extollunt, ip ſo ſuo tumore cæcati, veritatis lumen amittunt. Hic docet Cyprianus, perire de Eccleſia, lumenque veritatis amittere, qui ſibi ſuperba quadam obſtinatione plus aſſumunt, quàm depoſcit mitis iuſtitia, & quod ſoli fi lio tributum eſt à patre, ſibi vendicant: vt à tritico zizania ſuo iudicio ſegregent. Quamobrem optimum eſt hac in re conſilium Auguſtini, vt miſericorditer corripiat homo, quod poteſt: quod autem non poteſt, patiē ter ferat, & cum dilectione gemat, atque lugeat, dum aut Deus de ſuper emendet, & corrigat, aut vſq; ad meſ ſem differat eradicare zizaniam, & paleam ventilare. Vt tamen ſecuri de ſalute ſua, bonæ ſpei Chriſtiani, inter deſperatos, quos corripere non valent, in vnitate verſentur, auferant malum à ſeipſis, id eſt, vt in ipſis nō inueniatur, quod in moribus aliorum eis diſplicet. Diuinum eſt hoc ſancti Patris Auguſtini conſilium: à nobis ipſis malum vt auferamus: quandoquidem ab Eccleſia vniuerſa mala tollere non poſſumus. Veniet ſuo tempore, qui & zizania eradicabit, & paleam ventilabit.

Cyprian. ſerm. 5. de lapſis.

1. Timo. 2. Mali tolerandi in eccleſia.

Contra ſceleratos conſilium Augu. li. 3. cap. 1. contra Parmen.

Sed neſcio quomodo proniores ſumus ad malum ex aliis, quàm ex nobis ipſis auferendum: cùm qui ferre non poſſunt mala, quibus laborat Eccleſia, multò ipſi grauiora deſignant. Qui verſatus eſt inter eos, qui Zuinglii verbum, tanquam Dei verbum adorant, Eraſmus Roterodamus, hoc illis tribuit elogium: Circun ſpice mihi ſodalitatem iſtam Euangelicam, quot habet adulteros, quot temulentos, quot aleatores, quot decoctores, quot aliis vitiis infames. Et nonnullis interiectis. Dices, nihil tā felix vnquā fuit in rebus humanis: quin malorum admixtu vitiaretur. Ad bonos verte oculos. Fieri poteſt vt mea ſit hæc infelicitas, mihi adhuc neminem contigit noſſe, qui non videatur ſeipſo factus deterior. Et iterùm paulò pòſt: Euangelica pietas, à minimis initiis paulatim creuit in maius ac melius, ac optimus quiſq; ſe illi iungebat: hanc doctrinam, non niſi leuiſſimus quiſque amplectitur. Et in alio quodam loco: adeò per hoc quod ipſi vocant Euangelium nō corrigi ſcribit homines: vt potius videantur deteriores fieri: nec vt peccare deſinant, ſed vt peccent impunitius. Hoc elogium naſcentis Euangelii veſtri Doctoribus, & eorum diſcipulis tribuit Eraſmus. Qui verò nu per ex Heluetia venit Ochynus, Nónne quendam inducit in Dialogis ſuis loquentem, quod quęſiuerit (non alibi proculdubiò, quàm apud Hęreticos) omnes, vt ipſe loquitur, Chriſti reformatas Eccleſias, eo conſilio, vt in omnium ſanctiſſima, perfectiſſimaq; ſedem ſibi caperet, ſed vſu venerit ſibi, quòd columbæ illi, à Noë miſſę, quæ nuſquam nacta locum, vbi pedem figeret, in arcam reuerſa eſt: ſic & ſe reuerti domum in Vngariā, vbi conſtituat incōtaminatam Eccleſiam. Cui reſpondet Ochynus, quærere ab omni Vitio purgatam Eccleſiam: nihil aliud eſt, quàm cœlum in terra quęrere. Quibus verbis non obſcurè indicat, quàm ſint etiā hæreticorum Eccleſiæ contaminatæ.

Hæretici manticam alienam in ſpiciunt ſua neglecta.

Eraſmi Roterodami iudicium de Nouatoribus.

Contra pſeudoeuangelicos.

Hyperaſpiſte ſecundo.

Verùm nihil eſt opus plura veſtrorum teſtimonia proferre, quibus ipſi cōfitentur longè deteriores factos homines, & ad omnes flagitiorum genus patrandum audaciores, poſteaquàm nouum hoc veſtrum Euangelium prædicari cœptum eſt, q̃ vnquam anteà fuerant. Nam & longum foret ea recitare, & in moribus ac vita veſtrorum, longè videntur apertius: quàm vt vllo ſtylo dilucidius explicari queāt. Strenuè declamatū eſt à veſtris, contra cœlibatum noſtrorū ſacerdotum. Quem cùm pleriq; non ita colant, vt deberent, ob hanc potiſſimum cauſam, eos in ſummum odium & contemptū adducere conati ſunt. Abſit autem, vt nos turpitudinis aliquorum patroni eſſe velimus: quin omnibus pœnis, quę ſancitę ſunt in ſacris Canonibus contra tales, eos dignos iudicamus. Verùm obſecro vos, an poſteaquam veſtri miniſtri fœminis copulari cęperunt: caſtiora ſunt eorum, ſicut ipſi vocari volunt, coniugia, quàm ſit quorundam noſtrorum ſacerdotum cœlibatus? An minus apud eos adulteriorum eſt & ſtuprorum? Duas ac tres etiam habere ſuperſtites fœminas, qui bus vxorum nomen tribuunt, vſq; eò iam eſt apud illos vſitatum: vt non modò non habeatur infame: verūetiā in laude propemodū ponatur. Adeò nō ſufficit vna miniſtris veſtris, vt incontinētiæ ſuæ mederi poſſent:

Sub nomine Euangelio deteriores facti homines.

Miniſtrorum Matrimonia impura. Polygamiā quaſi dum deſertorum colere.

Et incitamentum factum eſt, quod vnicum illi remedium eſſe fornicationis iudicabant.

Beza ſucceſſor Caluini. Ecce autem dum hæc ſcribũtur à me, nouũ adfertur de morte Ioannis Caluini, deq; ſucceſſore illi deſignato, ſancto illo viro Theodoro Beza. Quid autem? Si verum eſt, quod renunciatur, an ſuper hoc ſucceſſore cœlum etiam ipſum non obſtupeſcit? Verùm talis decebat, vt eſſet pontifex veſter, ſanctus, innocens, impollutus, ſegregatus à peccatoribus, & ſuper cuius immanibus flagitiis, quæ ſuperiùs commemorata ſunt, ipſum etiam cœlum obſtupeſceret. Intereà vos Papatum noſtrum ferre non poteſtis. Redite prævaricatores ad cor. Redite ad Papatum, hoc eſt, ad vnã ſanctam Catholicam & Apoſtolicam Eccleſiam, à qua poſteaquã vos præcidiſtis, in quot & quàm fœdas abominationes & fornicationes incideritis, vos ipſi iam videtis. Nã earum vix etiam numerum inire licet. *Deus paratus ſuſcipere relapſos.* Redite ad ſponſum veſtrũ Dominum noſtrum IESVM CHRISTVM, qui nihil aliud maiore deſiderio, quàm reditum hunc veſtrum expectat: haud aliter quàm Euangelicus ille pater filium prodigum ad ſe reuertentem, ſic ille vos venientes, obuiis, quod aiunt, vlnis excipiet. *Luca 15.* Eritque maius gaudium in cœlo coram Angelis Dei, ſuper vno peccatore pœnitentiam agente, quàm ſuper nonagintanouem iuſtis. Nec eſt quod metuatis, ne vobis exprobret aliquando præteritas abominationes & fornicationes veſtras. *Ezech. 18.* Pœniteat modò vos, & reuertamini, nunquam amplius eorum recordabitur. Quin futurum eſt per illius gratiam: vt iterum vos exhibeatis illi virginem caſtam, qualis tum eratis, cùm in lauacro regenerationis illi deſponderemini. Permultùm enim intereſt, inter DEI coniunctionẽ & hominum. Homo cùm vxorem acceperit, de virgine mulierem facit, hoc eſt, non virginem: DEVS, *Deus ex meretricibus virgines facit.* meretricibus etiam copulatus, eas mutat in virgines. Et hoc eſt, quod apud Hieremiam, cùm dixiſſet DOMINVS: *Hier. 3.* Frons mulieris meretricis facta eſt tibi. Subiunxit mox: Ergo ſaltem amodò voca me: Pater meus dux virginitatis meæ es tu. Similiter Apoſtolus: Poſt fornicationem & Idolorum cultum, credentibus Corinthiis loquens: Deſpondi vos vni viro virginem caſtam exhibere CHRISTO. *2. Corint. 11.* Quamobrem iterum atque iterum hortamur vos, oramus & obſecramus, nolite obturare corda veſtra: ſed nec aures veſtras cùm Domini vocem audieritis, tam vos amanter inuitantis, ac dicentis: *Ezech. cap. 18.* Quare moriemini domus Iſraël? Nolo mortem morientis. Reuertimini & viuite. Vtinam verò dies ille nobis illuceſcat aliquando, quo poſſimus epulari vobiſcum, ac de veſtra conuerſatione gaudentes dicere: Fratres noſtri mortui erant: & reuixerunt: perierant, & inuenti ſunt: nihil nobis in vita noſtra lætius, ac iucundius accidere poſſet.

Ad paſtores Apoſtrophe. Quoniam verò, ſic demum id facilius, & celerius euenire poſſe ſpes eſt, ſi paſtores officio ſuo diligentiùs, quàm in hunc vſque diem factum videmus, functi fuerint: oramus & vos, quibus gregem ſuum paſcendum CHRISTVS commiſit, oramus vos & obteſtamur, per amaram paſſionem & mortem Domini noſtri IESV CHRISTI, cuius memoriã celebratis, quoties illud idipſum corpus, quod pro nobis traditum, illum ipſum ſanguinem, qui prò nobis in ara crucis fuſus eſt, gratiſſimum Deo ſacrificium offertis: ne committatis: vt vnquam ex animis veſtris excidat, quod hoc eſt precium illud, quo, quem fidei veſtræ concredidit, gregem hunc ſuum emit, vel redemit potius, Dominus noſter Ieſus Chriſtus. Quamobrem quorum ille ſalutem tanti fecit, vt eam eſſe morte ſua, & ea cum primis acerba & ignominioſa morte, repreſentandam exiſtimaret, in eorum ſalute tuenda, & conſeruanda, quin & amiſſa recuperanda: ne tam ſegnes & remiſſi videri velitis, vt multis anſam ſuſpicandi detis: quaſi tantùm hoc precium contemnatis, & pro nihilo ducatis. Dolenter dico, verùm taceri non poteſt; quòd grex iſte perit, quem tanti Dominus noſter Ieſus Chriſtus ęſtimauit, multùm maximam eius rei culpam penes paſtores reſidere, quos non ſolùm officio ſuo non fungi: verumetiam ita pleroſque vitam ſuam inſtituiſſe conſtat: vt his tantis abominationibus & fornicationibus, etſi non iuſtam, tamen magnam & grauem cauſam dediſſe videantur. *Præpoſitis obediendum cur. Heb. 13.* Memineritis per DEVM immortalem, eſſe vos quidem Præpoſitos, quibus vt obediret & ſubiaceret populus, à Spiritu ſancto mandatum eſt: verùm intereà cauſa, cur obedire debeant, hęc adſcribitur: Ipſi enim peruigilant, quaſi rationem reddituri, pro animabus veſtris. Appareat in paſtoribus ea, quę debetur ab illis in curando grege vigilantia, non requiretur ab ouibus ea, quæ viciſſim ab illis deberetur, obedientia. *3. Reg. 20.* Vnicuique paſtorum de vnoquoque ſibi ſubiecto dictum eſt: Cuſtodi virum iſtum, qui ſi lapſus fuerit: erit anima tua pro anima illius. *Hiero. 3.* Sanguinem impii de manu ſpeculatoris requiſiturum ſe Dominus denunciat, ſi per eum ſteterit, quo minus auertatur de via ſua impia. *Eſai. 13.* Veniet, veniet, dies ille Domini crudelis & indignatione plenus & irę, furoriſque, quando dicetur ſingulis paſtoribus: Vbi eſt grex tuus, qui datus eſt tibi, pecus inclytum tuum? Quid dices cùm viſitauerit te? tu enim docuiſti eos aduerſum te, & erudiſti in caput tuum. Nunquid non dolores apprehendent te, quaſi mulierem parturientem? Quanquàm hæc verba Regi Ioachim dicta leguntur apud Hieremiam Prophetam: ſed nihil impedit, quo minus & Rex paſtor dicatur. *Rex paſtor. Cap. 44.* Nam & Cyro dictum legimus apud Eſaiam, Paſtor meus es, & omnem voluntatem meam complebis.

Ad Regem Apoſtrophe. Quominus facere poſſum, vt ſilentio te prętercam Sigiſmunde Rex Auguſte. Nam exigit hoc à me ſubiectionis meæ fides, qua tibi ſum obſtrictus. Tibi quoque, quamuis diuerſa ratione, paſcendi gregis huius & pecoris inclyti curam Deus mandauit. Per te magna ex parte, maiorum pręſertim Eccleſiarum, quas Cathedrales uocant, paſtores deſignãtur. Tu vide quales illis præficiendos cures. Nam & à te rationẽ exiget, ſi non ea, qua oportet cura, per eos in paſcẽdo grege fuerit adhibita. Diuerſum eſt illorũ officiũ à tuo, cùm illis animarũ, tibi corporũ cura ſit à Deo commiſſa. *Quæ in re officium Regum ab officio Epiſcoporum diſtinguitur.* Pertinet ad illos miniſterium verbi & Sacramentorum, ligãdi, ſoluendiq; cõſciẽtias munus, iudiciũ de doctrina religionis: & vt impios, quorũ nota eſt impietas, è cœtu piorũ eiiciãt, & ab Eccleſię cõmunione prohibeant: quæ poſteà tui ſunt muneris, qui & ipſe Dei miniſter es, etiã tacẽte me, vel patriæ leges, in quas iuraſti, ſatis te diſertè docent. Regni tui infamia, tua eſt infamia. In hoc à

Deo conſtitutus es : vt illius ſaluti, honori, & exiſtimationi proſpicias. Quod aliter à re prǽſtari non poteſt, quàm ſi toto pectore, quod aiũt, in id ſtudium incubueris: vt quam religionem per manus ſanctorum maiorum tuorum tibi traditam accepiſti, eam integram & inuiolatam conſerues. Ne putes officio tuo te ſatis functum eſſe: ſi veram pietatem ipſe colas, nec in aliud, neſcio quod, Euãgeliũ transferri te patiare. Sigiſmundo quidem ſatis hoc foret: verùm à Rege plus aliquid exigitur. Dixit Poëta quidam:

Regi non ſatis eſt ipſi eſſe pium.

Quidquid delirant Reges : plectuntur Achiui.

Sed vbi cauſa religionis agitur, quidquid delirant Achiui, plectuntur illi quidem: ſed non ſoli plectuntur & longè quidem grauius plectuntur etiam hi Reges, qui cum poſſint, maturè tantis malis obuiã non eunt. Tremenda ſunt illa ſcripturę verba, quibus Reges alloquitur: Horrendè, inquit, & citò apparebit vobis, quoniam iudicium duriſſimum in his, qui præſunt, fiet. Exiguo enim conceditur miſericordia, potentes autem, potenter tormenta patientur. Non enim ſubtrahet perſonam cuiuſquam Deus, qui eſt omnium dominator nec verebitur magnitudinem cuiuſquam: quoniam puſillum & magnum ipſe fecit, & æqualiter eſt illi cura de omnibus. Fortioribus autem fortior inſtat cruciatio. Veniet, veniet dies illa, dies iræ, dies tribulationis & anguſtię, dies calamitatis & miſeriæ, dies tenebrarum & caliginis, dies nebulę & turbinis, dies tubæ & clangoris: quando tibi quoque dicetur, ó REX: Vbi eſt grex, qui datus eſt tibi, qui tuę fidei concreditus eſt: Pecus inclytum tuum: verè pecus inclytum, quod eſt precioſo Chriſti ſanguine redemptum? Vbi nũc eſt Lithuauia, de qua, cùm eſſet Idolorum cultui dedita, religioſiſſimus ille Rex VVladiſlaus Iagello, proauus tuus iam fuit ſolicitus: vt vni viro deſponſa, virginem ſe caſtam exhiberet CHRISTO, vt apud eundem etiam & vilem plebeculam Doctoris & Apoſtoli munere fungi non indecorum ſibi duceret: cùm Poloni ſacerdotes, quorum vtebatur opera, minùs eſſent eius linguæ periti. An æquè nunc: vt ante annos paulò minus ducentos, caſtam ſe virginem exhibet CHRISTO? Ecce in quas abominationes: in quas fornicationes prolapſa eſt? Et propemodum in eundem ſtatum recidit, in quo fuit ante proauum hunc tuum ad fidem Chriſtianam conuerſum. Quandoquidem etiam ſanctiſſimam Trinitatem blaſphemare didicit: & iam in ea circumcidi multi feruntur. An autem & nobis cum Propheta dicere non licebit. Stupor & mirabilia facta ſunt in terra. Fides Chriſtiana peruenit ad Lithuanos ex Polonia: nunc quidquid eſt impietatis, quidquid blaſphemiarum eſt in Chriſtum & in adorandam Trinitatem, à Lithuanis deriuatur ad Polonos. An talem tibi diui Reges, proauus & auus & patrui tui, talem ſanctus pater ille tuus Sigiſmundus, Regni Poloniæ, Magnique Ducatus Lithuanię ſtatum reliquerunt? Quid dices cùm viſitauerit te Dominus? Tu enim doces eos aduerſum te, & erudis in caput tuum? nunquid non dolores apprehendent te, quaſi mulierem parturientem? Quam vereor, qui nolunt audire nunc: Vigilate paſtores, ne poſteà volentes, nolentes, citius opinione ſua terribilem illam Domini vocem audire cogantur: Vlulate paſtores & clamate, & aſpergite vos cinere optimates gregis: quia completi ſunt dies veſtri. Nolo quæ ſequuntur adiungere: ſed in cuius manu corda ſunt eorum, qui regunt, ſupplex Deum precor: vt huc ea inclinet, quo ſui muneris memores, ac perſonæ, quam ſuſtinent, ſic ſe gerant: vt illis ab hac auditione mala timere neceſſe non ſit. Tu verò Sigiſmunde Rex Auguſte, ſi plus hoc tempore prǽſtare non potes, ſaltem iſta flabella ſeditionum in Regno tuo, qui ſe miniſtros vocant, & ſunt revera miniſtri Satanæ, qui diuidit inter fratres, quorum opera ventos iſtos, ac tempeſtates excitatas vides: ſaltem hos procul è finibus tuis pelle. Multum hoc ad placandam iram Dei pertinebit, ac in plurimis ab iſtis abominationibus & fornicationibus auertendis, minus erit negotii, cùm his fuerint deſtituti, qui ſunt harum turpitudinum adminiſtri. Si qui verò fuerint, qui ſolos eos ex Regno, terriſque poteſtati tuæ ſubiectis exterminandos eſſe cenſebunt, per quos adoranda Trinitas, nuper blaſphemari cœpta eſt, eorum vocibus aures tuæ ne pateant: nihil enim tibi, Regnoque tuo pernicioſius accidere poſſet. Cùm æquè, vt iſti, hæretici ſint alii quoque, ſiue ſint ii Confeſſionis Auguſtanæ, ſiue Tigurinæ, ſiue Geneuenſis, ſiue Picardorum, vel fratrum VValdenſium, vel quocũque tandem alio nomine vocentur. Vnam tantum ex his velle profligare, quid hoc aliud eſſet, quàm reliquas omnes approbare. Quidquid extra vnam fidem eſt, perfidia eſt: Sicut Chriſtus diuiſus non eſt, ita neq; fides: neque Chriſti corpus Eccleſia diuidi poteſt. Vna eſt fides, vna eſt religio, quam à ſanctis maioribus tuis per manus tibi traditam accepiſti.

Sap. cap. 6.

Sopho. cap. 11.

VVladiſlai Iagellonis pietas.

Lithuania fa. ...

Hiere. 5.

Hier. 25.

Miniſtri Satanæ è Polonia pellendi.

Non ſoli Tritheitæ, ſed omnes hæretici ex Polonia pellendi.

Quid ſi fuerunt Idololatrę: ſicut impudenter iſti mentiuntur, quid aliud faciendum nobis reſtabit, quàm vt iiſdem verbis, ò Rex, vtamur apud te, quibus vſus aliquando fuit Sanctus ille Pontifex Athanaſius. Cęterùm quò res melius perſpici poſſit: ne moleſtè feras, ſi temporis illius hiſtoriã, quæ multum ad rem præſentem facit, pauciſſimis, quoad eius fieri poterit, explicabimus. Idem tum ferè fuit rerum ſtatus, qui nunc eſt. Quod non vno loco queritur Gregorius Nazianzenus, Omnes linguę, omnes Apoſtoli, omnes Prophetæ, omnes Paſtores & Doctores eſſe cupiebant. Et quamuis Concilium Nicęnum de quibuſdam fidei dogmatibus tum controuerſis interceſſiſſet, in quo ſic omnia, quæ vocabantur in diſceptationem diſcuſſa: ſic veritas credendorum omnium eſt explicata, nihil vt amplius iam ſupereſſe videretur, de quo dubitari poſſet: non defuêre tamen malè feriati quidam, qui ſubinde nouas fides, vel vt nunc vocant, Confeſſiones conderent, quorum opera factum eſt; vt Arimini Conſilium congregaretur. Quo cùm non pauci numero patres conueniſſent, Vrſatius, & Valens, & qui fuerunt eiuſdem factionis, chartulam quandam exhibuerũt, in qua fidem ſuam ita conſcripſerant: vt quamuis nihil minus præ ſe ferrent, non aliud tamen habere propoſitum eos appareret: quàm vt abolerentur ea, quę Nicæę geſta ſunt. Quod cùm animaduertiſſent patres, dixerunt ad eos, vt ſcribit Athanaſius: Nos, non quia fide indigeremus huc conuenimus: habemus enim ſanam fidem: ſed vt eos, qui veritati contradicunt, & noua moliuntur, confunderemus. Si igitur vos, quaſi nunc incipientes credere, iſta ſcripſiſtis: nondum clerici haberi poteſtis, vt qui nunc rudimenta fidei cõdiſcere incipiatis. Quòd ſi eo animo, quo nos, huc veniſtis, ſit omnium con-

Athanaſii ſententia huic tempori accommodatur.

Fidei ...

Athanaſius in epiſtola de ſynodis Arimini & Seleuciæ congregatis.

cordia, & hæreſes anathemate execremur, quæ Patrum ſunt, teneamus, ne poſthac captatæ Conciliorum occaſiones obuerſentur, cùm ſemel illi, qui Nicææ cõuenerũt, omnia præoccuparint, & nihil nõ egerint pro Catholica fide. Quę cùm dixiſſent: nihil aliud in eo Concilio fuit actum: quàm vt ſuis calculis Nicænam Synodum approbarent, & eam ad omnia ſufficere iudicarent: qui chartulam illam produxerant, non diſſimilẽ tabulis, vel vt quidam vocant, ſcalis, quæ nunc ſparguntur à Trinitariis, eos hæreticos pronunciarent. Qua de re literas etiam ad Imperatorem dederunt, in quibus rationem rei per ſe geſtæ reddiderunt: qua reddita, ſic Epiſtolã ſuã concluſerunt. Quapropter ſupplicamus tuæ humanitati: vt benignis auribus & ſereno vultu noſtros Legatos intuearis, neque ad contumeliam mortuorum, aliquid noui induci permittas: ſed nos ſinas in inſtitutis, decretiſque maiorũ permanere, quos magno ingenio, prudentia & ſpiritu ſancto omnia feciſſe aſſeuerauimus. Certè res nouæ, quas iſti moliuntur, credentibus incredulitatem, incredulis crudelitatem inducunt. Laudans igitur Patres hos Athanaſius: Quis, inquit, non approbauerit piam prudentiam Epiſcoporum Arimini congregatorum, qui tantum itineris laborem, tantaq́; maris pericula ſuſtinuerunt: vt Arianicè ſapientes ad Eccleſiam pertraherent: & Patrum traditiones integras conſeruarent, ſancta & canonica decreta facientes? Quiſque enim eorum ſibi perſuadebat: ſi ſolueret aliquid ex decretis maiorum, occaſionem ſe daturum poſteris: vt quod ipſi egiſſent, reſcinderetur. Quis autem quęſo non vituperaret temeritatem Eudoxii & Achatii, qui honorem Patrum ſuorum, Ariomanitarum ſtudio & gratiæ propinant & produnt? Quæ enim fides in eorum actis, ſi decreta maiorum ſuorum ſoluant, aut quomodo eos quibus ſucceſsêre, Patres ſuos appellabunt, quorum ſententias ipſi culpant? Ac paucis interiectis. Quid videlicet docebunt populos ab ipſis inſtitutos? An patres ſuos lapſos eſſe? Aut quomodo ipſi veri apud diſcipulos ſuos habebuntur, quibus perſuadent, præceptoribus credendum non eſſe? Quibus porrò oculis intuebuntur monumenta patrum ſuorum, quos ipſi hæreticos nominant? aut quo iure ipſi Epiſcopi eſſe poterunt, ſi ab hæreticis, quos ipſi criminantur, conſtituti ſunt? Quòd ſi illi malè ſenſerunt, & ſcriptis ſuis orbem terrarum ſeduxerunt, ceſſet omninò eorum memoria & ſcripta illorum abiiciantur. Ite ergo vos ipſi, & eruite eorum reliquias ex monumentis: vt ab omnibus intelligatur & illos fuiſſe ſeductores, & vos parricidas eſſe. Certè B. Apoſtolus laudat Corinthios, quòd vbique ſui memores eſſent, & quòd traditiones, quas tradidiſſet illis, retinerent. Iſti igitur cùm talia de ſuis anteceſſoribus cogitent, prorſus contraria ad populum non uerebuntur dicere: Non laudamus vos, quod eſtis memores patrum, ſed eo potius nomine vos commendamus, quod eorum traditiones non retinetis. Supereſt, vt ipſi ignobilitatem ſuam culpent, & dicant ſe non ex piis, ſed ex hęreticis originem trahere. Iſtiuſmodi enim verba iſtis loqui decet ad Arianos, quibus, vt anteà admonui, Patrum ſuorum honorem, & ſuam ſalutem propinant: nec metuunt illud quod in Prouerbiis ſcriptum eſt: Mala ſoboles patrẽ execratur. Vos autem nihil tale cõmittite, neque improbitatem illorum, veritatem putate. Nam & ipſi in mutuò in ſe inſurgunt, & à Patribus ſuis deficientes, non tuentur eandẽ ſentẽtiam: ſed variis & multiplicibus iactationibus iactantur: & aduerſus Nicęnam Synodum contẽdentes multas Synodos inſtituerunt, in quarum ſingulis, nouam ſemper fidem edentes, in nulla earum perdurare poſſunt, neque vnquam aliter facient: quia malè quærendo, non inueniunt ſapientiam, quam odêre. Hæc ego propterea tranſcribenda pluribus eſſe iudicaui, quod in iis verbis, imago noſtrorum temporum graphicè videtur eſſe depicta. Nam & nunc reperire non paucos licet, qui dum in Oecumenicorum Conciliorum decretis acquieſcere nolunt, nouas ſubinde fides condunt, noua ſubinde conuenticula faciunt, quæ Colloquia vocant: in quibus, quantò frequentius conueniunt, tantò maior inter eos oritur diſcordia. Verùm vnde diſceſſit eò redeat oratio.

Scala Trinitariorum Polonorum.

Vbi ſuprà.

Soluentes maiorũ decreta, ſua reſcindunt.

Prouerb. cap. 30.

Colloquiorum fructus.

Si verum eſt, quòd Idololatræ fuerunt Patres noſtri, ſicut iſti blaſphemant, quod hîc ab Athanaſio dictũ eſt, idem & nos iſtis dicemus: Quibus oculis intuebimini monumenta Patrum veſtrorum, quos ipſi Idololatras nominatis, quin ite potius, & eorum reliquias è monumentis eruite. Quo ſic ab omnibus intelligatur & illos fuiſſe Idololatras, & vos eſſe parricidas. Quanta eſt autem hęc impietas, quàm horrendum ſacrilegium, ita de ſanctis patribus iudicare: quaſi non eſſet illis prædicatus Chriſtus, quaſi non accepiſſent Spiritum ſanctum, quaſi non recepiſſent Euangelium. Vnde autem vobis, ó filii deſertores, vnde vobis Euangelium? vnde nomen Chriſtianum? vnde Baptiſmus & alia Sacramenta? Num ab Idololatris? Verùm vnde liceret à legitima ſobole ſemen adulteræ diſcernere, niſi talem affectum erga ſuos maiores oſtenderent, ſeque verè malam ſobolem eſſe, quæ ſuos parentes execratur, declararent: vt rectè illis dici queat: Semen Canaan, & non Iuda: pater tuus Amorrhæus, & mater tua Cethea.

Maiores Polonorum ab idololatriæ crimine vindicantur.

Cùm itaque non ſit fides niſi vna, quidquid præter hanc vnam fidem eſt, perfidiam, ó Rex, non fidem eſſe iudicato, atque procul à Regni tui finibus arceto. Quanto cum periculo duæ religiones tolerentur in vno Regno: recens exemplum capere potes, ex iis, quæ proximis annis ſuperioribus in Galliis acta ſunt. Quadere fuit etiam hoc ipſo anno ſcriptum quoddam editum Cracouię, quo reſpondet Regi ſuo conuentus trium ordinum Ducatus Burgundiæ, nuper in cauſa religionis factę, quod à te pientiſſime REX, legi cuperem & expendi diligenter. Scio contrarium ſuaſiſſe quendam, qui ante annos quatuor Gallica lingua ſcripſit ad Regis Gallię Conſiliarios, exhortationẽ, quę tamen poſteà Latina facta eſt, qua prætexit, ſe docere velle, quo pacto obuiam iri poſſit ſeditionibus, quę ob religionis cauſam impendere videntur: ſed q̃ ſalubre fuerit conſiliũ hoc illius, euentus rei docuit. Auctoris nomẽ adſcriptũ libello nõ eſt, verùm Theodorum Bezam fuiſſe, non obſcuris argumentis colligi poteſt. Nam inter alia quibus quod vult perſuadere conatur: minas quoque regaliter addit, futurum vt in his, qui ſunt ſuę factionis, cuius tamen ſe eſſe diſſimulat, exiſtant aliqui Scęuolę, qui ſe putant ſacrificium exhibere Deo, ſi vnius aut alterius eorũ nece, qui contrarium ſuaſerint, ſociis ſuis parẽtauerint. Profert deinde Minardi caſum, qui cùm, vt fuiſſe dicitur, vir magno quodã Ca-

Reſponſum trium ordinum Burgundiæ in cauſa religionis factæ Cracouiæ editum.

Bezæ libellus impiiſsimus.

Minardi caſus.

tholicę

tholicæ fidei tuendæ Zælo præditus cótra ſectatores quoſdam Caluini duriorem in conſilio ſententiam protuliſſet, egreſſus inde, ſtatim fuit ex inſidiis à quodã proditoriè trucidatus. Non diſſimile quiddam Iuliano Imperatori ſcribit accidiſſe, quaſi conferre cum Chriſto Caluinũ, cum Iuliano Apoſtata Regem ſuum velit. Similiter & Regi Galliarum Sigisberto, ac propemodum tale quid etiam accidiſſe Regi Macedonũ Alexandro. Ac ne videatur abſq; ſcripturis rem agere, quò magis incitet homines, ad eiuſmodi parricidia deſignanda, ſimul Magiſtratui terrorem incutiat, ne ſuæ ſententię contradicere, deq; hæreticis ſupplicium ſumere audeat, exemplum etiam Petri Apoſtoli producit, quod is armis manum admouerit, ad reſiſtendum Iudaici Magiſtratus miniſtris, qui ad capiendum ipſius magiſtrum venerant. Adfert etiam Aſſaſinorum ſiue Beduinorum exemplum, qui propoſita ſibi ſpe voluptatis Paradiſi à ſe conſequendæ, ſolenni voto ſpondebant, ſe in Principes omnes ſęuituros, qui ſectæ ipſorum aduerſarentur. Deinde Colam quendã Mantuanum, literarum Mediolani profeſſorem, qui prædicabat, eos & in hac, & in futura vita forè beatiſſimos, quorum manibus aliqua tyrannis opprimeretur. Quę ſententia, ſic inhæſerit animis quorundam Nobilium, vt conſpiratione facta, Mediolani Ducem Ioannem Galeatium, in medio templo, frequẽti populi conuentu, quamlibet multis ſtipatum, interficere non dubitarent. Et hos tales tu pientiſſime REX, talia docentes in Regno tuo ferendos, ac ſolos inde Trinitarios auferendos & exigendos eſſe putabis? Quin tu, ſi tuæ vis & Regni tui ſaluti, tranquillitatique conſultum: ſicut velle debes: eodem omnes loco habebis, tam eos, qui tectum deturbare, quàm eos, qui parietes diſiicere, & qui fundamentum Papatus, hoc eſt Eccleſiæ, prorſus euertere conantur. Nihil diuerſum ab eo Sacramentarii cupiunt, quod tanto ſtudio Trinitarii contendunt, vt ſimulata magis inter eos, quàm vera pugna eſſe videatur. Vtrique fundamentum euerſum volunt. Sed cum nondum eſſe tempus idoneum Sacramentarii iudicent: vt ad hunc extremum impietatis gradum veniatur, differri magis, quàm auferri blaſphemias iſtas contra adorandam Trinitatem cuperent. Ac ne quis mei capitis hoc eſſe ſomnium exiſtimet, producam hic verba Sacramentarii cuiuſdam, ex concione, quam habuit ineunte hoc anno Calendis Ianuariis, in celebri quodam loco, in quo eam habitam non oportuit, quã etiam typis mandari curauit.

Iulianus Impera.

Sigisbertus Rex Galliæ.

Aſſaſini & Beduini.

Cola Mantuanus

Ioan. Galeatius Mediolani Dux in templo interfectus.

Omnes hæretici pellendi in Polonia

Sacramentariorum conatus.

Sacramentarii Poloni à Trinitariorum errore non abhorrent.

1564.

Celebramus hodie, inquit, feſtum Circuncisionis Domini. Mandauit autem Deus, vt infantium ætati teneriori propter imbecillitatem eorum parceretur, & octauus dies expectaretur. Cauſa autem cur nollet ſtatim, vt in lucem prodiiſſent eos circuncidi, fuit hęc, ne recens dolor, quem ſuſtinuerunt cùm ederentur, maiori dolore cumularetur. Debebant & hoc iſti ſecum reputare (de Trinitariis loquitur) vt parcerent huic infanti debiliori, huic ſponſę Chriſti, quàm ita celeriter contriſtarunt, & præter neceſſitatem tantùm ei luctũ attulerunt. Quid aliud ſibi volunt hęc verba, quàm non hoc eis dolere, quod exorti ſint Trinitarii: ſed quòd tam repentè proruperint, quòd octauum diem non expectauerint, dum eorum ſecta plus aliquid virium acquireret, quam adhuc imbecilliorem eſſe vident? Eſt enim hoc in confeſſo, quòd multò maxima pars Regni tui, neque coram Iſſlebienſi, neque coram Tigurino, vel Geneuenſi Baal genua curuauit adhuc: nec eſt apud illos hoc Baal quidquã abominabilius. Quin & illud conſtat, hanc inter iſtos exortam diſcordiam, effeciſſe, vt multi reſipiſcerẽt, & ad Papatum, hoc eſt ad Eccleſiam Catholicam redirent. Qua de re prodiit etiã hoc eodem anno libellus cuiuſdam conſolatorius, in quo, qui volet aniles illius hac de cauſa querimonias legere poterit. Hoc igitur malè Caluiniſtas habet, quòd cum ſuis blaſphemiis, minus multorũ aures adhuc alluecerint, aliæ nouę ſint exortę, quibus fit: vt non pauci deteſtari ſuas illas fornicationes incipiant, deq; reditu in gratiam cum ſponſo ſuo Chriſto, quem deſeruerant, cogitationem ſuſcipiant.

Quamobrem omnes ferre ſectas, quæ ſunt mirabiliter inter ſe diſſectæ, ſatius duxerim, vt mordentes & comedentes ſe inuicem ipſi conſumantur ab inuicem: quàm vt, ſi tantùm vna profligata fuerit, tantò plus virium reliquis accedat, quarum toleratio, ſpeciem quandam approbationis habere videbitur. Bellum hæreticorum pax eſt Eccleſiæ. Quod quanto fuerit implacabilius, tanto citius illos eò redituros ſpes eſt, vnde diſceſſerunt, ad vnam ſanctam Catholicam & Apoſtolicam Eccleſiam. Nec hęc inter illos bella deſinent vnquam, niſi factum prius hoc fuerit. Enarrans illa Prophetæ verba Auguſtinus: Præcipita Domine, & diuide linguas eorum, quia vidi iniquitatem, & contradictionem in ciuitate. Qui ſe malè, inquit, extulerunt, expedit eis: vt ſubmergantur ſiue præcipitentur. Qui malè conſpirauerunt, expedit eis: vt eorum linguę diuidantur. Ad bonum conſentiant, & concordent linguæ eorum. Ac mox, tractans illum locum, de turri Babel ędificata: Per ſuperbos, inquit, diuiſæ ſunt linguę, per humiles Apoſtolos congregatæ ſunt linguæ. Spiritus ſuperbiæ diſperſit linguas. Spiritus ſanctus congregauit linguas. Quando enim Spiritus ſanctus venit ſuper diſcipulos, omnium linguis locuti ſunt, ab omnibus intellecti ſunt: linguæ diſperſę in vnum congregatæ ſunt. Ergo ſi adhuc ſæuiunt: expedit eis diuiſas habere linguas. Volunt vnam linguam: veniant ad Eccleſiam: Quia & in diuerſitate linguarum carnis, vna eſt lingua in fide cordis. Præclarè Auguſtinus, Volunt vnam linguam: veniant ad Eccleſiam. Nunquam inter eos pugnæ deſinent: quoad eò non redierint, vnde diſceſſerunt. Quamobrem veniãt vel redeant potius ad Eccleſiam: ſi volunt habere linguam vnam. Nam in ea non diſſenſionis, ſed pacis & dilectionis Deus eſt: in ea non vertiginis, verùm charitatis ſpiritus eſt, per quam vnitas retinetur in vinculo pacis.

Præſtat multam, quam aliquam tantum hæreſim execere.

Galat. 5.

Auguſtin. in Pſal. 54.

Præcipita Domine, diui. de linguas eorum. &c. explicatur.

Ibidem.

Ego verò procido venerabundus ante te, quæ nunc ab impiis iſtis blaſphemaris, ô adoranda Trinitas, ô venerãda vnitas: te Deum trinum in perſonis, vnum in ſubſtantia, te per quem creati ſumus vera æternitas, te per quem redempti ſumus, ô ſumma charitas, te qui pax noſtra es, qui facis vtraque vnum, te ſupplex oro: tolle maceriam, quæ pacem & concordiam inter nos dirimit, quę te nobis adimit: tolle ſuperbiam, quã qui facit, non habitat in medio domus tuæ: quę inter quos eſt, inter eos ſemper ſunt iurgia: ſicut nunc

Ad ſanctam & adorandam Trinitatem ſupplicatio.

oculis ipſi noſtris cernimus: tolle ſenſum elatum, qui cherub è cœlo detraxit ad infernum, in profundum laci, qui primos parentes noſtros è paradiſo deturbauit: & concede propitius, vt ne ſimus alta ſapiẽtes, neve dum ſuprà quàm ſcriptum eſt, vnus aduerſus alterum inflatur, velimus ſapere plus, quàm oportet ſapere: ſed in humilitate, ſuperiores nobis inuicem arbitrantes, lutum eſſe nos & vas figuli meminerimus: neq; curioſius ea myſteria perſcrutemur, quæ nec ipſi ſciunt Angeli: quorum recta confeſſio eſt ſcientię ignoratio: ſed ſimus contenti ſapere ad ſobrietatem: & in his, quæ captum noſtrum ſuperant, piè potiùs ignorantiam noſtram confiteamur, captiuantes intellectum noſtrum in obſequium Chriſti corporis Eccleſiæ, quàm temerè ſcientiam nobis vendicemus: vt ſic humilibus conſentientes, pacem quam diſceſſurus ex hoc mundo Chriſtus nobis legauit, inter nos colamus. Ne patiaris: vt quos ille, cùm anteà diſperſi fuiſſent, precioſa morte ſua congregauit, eos iterum aſtutia ſerpentis diſperſos, diutius videamus. Ne ſit amplius inter nos Iudas & Iſraël, ne ſit Roboam & Hieroboam: ne ſit Hieruſalem & Samaria: ſed ſimus omnes vnà ciues illius Hieruſalem, quæ ædificatur vt Ciuitas: ſimus terra vnius labii, & ſermonum eorundem: ſit inter nos multitudinis credentium cor vnum, & anima vna: ſit vnum ouile: ſit vnus paſtor: vt ſicut tu, quamuis trinus in perſonis, vnus tamen es Deus, non minus vnitate concordię, quàm vnitate ſubſtantiæ: ſic & nos, vnum ſimus tecum, vnum ſimus inter nos. Ne ſimus amplius in parabolam gentibus, & commotio capitis in populis. Non deſpiciat manus oculum: nec oculus manum: non inſurgant pedes contra caput: nec dicat caput pedibus, non eſtis mihi neceſſarii. Non velit oculus, aut lingua totum eſſe corpus. Vnumquodque membrum ſuum actum habeat, vt ſic ordine ſeruato, pax & tranquillitas retineatur: vt quamuis multa membra, ſimus tamen vnum corpus, vnus ſpiritus: ſicut vocati ſumus in vna ſpe vocationis noſtrę. Sit inter nos vna fides, quam à Sanctis maioribus noſtris, nobis traditam per manus accepimus. De qua non diſputandum, ſed ſicut illi fecerunt, in ea, & pro ea, ſumma cum alacritate moriendum nobis eſſe: quoties id res poſtulauerit, certò deliberatum habeamus. Vt ſic vnam linguã habentes, idipſum dicentes, idipſum ſentientes, idem ſapientes, inuocemus nomen tuum, & ſeruiamus tibi ſub iugo vno: ſub illo charitatis iugo, de quo legimus in Euangelio: Iugum meum ſuaue eſt, atque vnanimes, vno ore, honorificemus te, ô adoranda Trinitas, ô veneranda Vnitas, Te Deum Patrem, te Deum Filium, Te Deum Spiritum ſanctum, te Deum Trinum in perſonis, vnum in ſubſtantia: cui laus, honor, & gloria ſit per infinita ſecula ſeculorum. Amen.

FINIS.

DE LOCO ET AVCTORITATE ROMANI PONTIFICIS IN ECCLESIA CHRISTI ET CONCILIIS,

STANISLAI HOSII CARDINALIS VARMIEN. IN CONCILIO TRIDENTINO PRAESIDIS,

Ad Staniſlai Orechouij Epiſtolam præfixam reſponſio.

ILLVSTRISSIMO AC REVERENDISSIMO DOMINO D. STANISLAO HOSIO, S. Rom. Eccleſiæ Presbytero Cardinali, & Concilij Tridentini Præſidi, ac Varmienſi Epiſcopo, Domino ſuo clementiſſimo, Staniſlaus Orechouius Roxolanus, perpetuam exoptat felicitatem.

PRIMVM omnium tibi, ſerò licèt, ſed tàmen aliquando, hanc celſiſſimam ſedem dignitatis & honoris Cardinalitii, ita vt debeo gratulor: in qua tu ciuitatis Dei dignitatem & decus ſuſtines. Quod cùm decorum tibi, tum honorificum nobis Polonis eſt, qui os de oſſibus, & caro de carne tua ſumus: quos tu, ut titulis inſignibus, & pulcherrimis exornas: ita ſcriptis elegantiſſimis tuis ad omne pietatis munus informas: conſequerisque vt Poloni, ἀμούσους quondam, & ἀνόμους reliquos inter mortales habiti, nunc, te auctore, atque duce præſtantiſſimo, ab omnibus & pii exiſtimentur, & docti: ita te magiſtro, atque principe ampliſſimo noſtræ ciuitatis, humanitate compenſata eſt vetus illa gentis noſtræ barbaries: qua inter reliquas chriſtianas gentes olim fuimus infames, quam ſcripta tua inueteratam ex noſtris moribus, diſciplinaque funditus deleuerunt: tu enim extitiſti in genre noſtra primus, qui directum nobis iter ad ingenuas artes, & ad humanitatem diſpoſitum demonſtrares, quibus rebus, te monitore, atque præmonſtratore, homines noſtri capti, incenſique, incredibili optimarum artium ſtudio cœperunt flagrare: nihil ſibi arduum ad capeſſendam virtutem, & ad vincendum, præſtandumque rati. In quo tamen ipſo ingeniorum æſtu à recto tramite abreptos eſſe noſtrûm quamplurimos, & in itinera deuia delatos, ingemiſcendum eſt: multi enim ingenii præſidiis, atque doctrinæ fulti, ipſi patriæ, cuius & rem augere, & nomen ornare debebant, maxima detrimenta intulerũt: conatique ſunt, vt Polonia variata ſectis, & opinionibus conuulſa, à religione Catholica ad priſcã rediret idololatriam, vnde exortum eſt genus noſtrum. Quid enim quæſo aliud ſunt hæreticorum commenta, quàm idola? quę ne ſequamur, vetat Dei lex: vt tute aduerſus Brentiũ, & in Confeſſionum libris, tum in libro de expreſſo Dei verbo, planè ac dilucidè demonſtras. Hæc igitur idola, quoniam noſtrates quidam, non rationibus (quæ enim ad errorem quadrabit vnquam ratio?) ſed vi & armis tutantur: verendum eſt, ac maximopere pertimeſcendum, ne fluctibus hiſce hæreticorum, referamur ad veterem illam Illyriorum idololatriam, è quibus orti ſumus. Quod ne accidat, cùm cæteris Tridentinis patribus, tum tibi eius Concilii præſidi, imprimis eſt prouidendum: pręſertim cùm te huc deriuare cogat curas & cogitationes tuas ipſa patria: quæ afflicta, nimiumque ſectis (vt tuo utar verbo) diſſecta, ne ſe deſeras tanto in motu rerum, tuam fidem implorat: quæ, niſi iſtic Tridenti vos occurritis, pre libertate nimia, quæ ad licentiam iam exceſſit, citius quàm Germania, aut Gallia, motu conuelletur corruetque ſuo.

Occurrendi porrò ratio non alia aptior eſt: vt mihi quidem videtur, quàm ſi ditionem Regis noſtri ampliſſimã, latisſimamq; multifariam ritibus diuiſam, communione religionis, & ſocietate pietatis, in vnum Dei populum redigatis: vt ſublato illo, vt priſco, ita calamitoſo errore, quo in Polonia Latini aduerſus Gręcos: Græci aduerſus Armenios, dum de ritibus diſputant, inflammantur: vno Deo, vna fide, vno baptiſmo in vnum populũ redigamur: & vnum ſimus, quaſi vir vnus, in Domino. Vt ita tribus hiſce præſidiis inter ſe coniunctis, munitam contra hęreſes Poloniam vniuerſam habeamus: quò facilius à nobis refutentur putridi, ac furioſi hæretici iſti, dum non Latinam Eccleſiam tantùm, quam hæretici aſpernantur: ſed vniuerſam Septentrionis, atque Orientis vicinitatem contra ſe facere nobiſcum intelligent. Ac mea quidem ſententia, alia ratio ad refellendum iſtos in Polonia, iuſtior nulla eſt: quàm ſi fuerit Tridenti ex auctoritate Decretum, Roxolanos, atque Armenios itidem, vt Polonos, Chriſtianos vobis videri. Nam nunc quidam noſtrates hęretici, Roxolanos, atque Armenios ſecum facere, ac ſuarum partium eſſe, pugnant contra nos maximè. Quod ſi nos hoc illis damus, ſummam auctoritatem illis ad firmandum errorem dederimus. Eripiamus ergo tot gentes, atque nationes ex horum impiorum conſortio, & cum illis nos congregemus: conſpiremuſque ad auctoritatem, maieſtatemque Catholicæ Eccleſiæ defendendam: quæ Catholicam fidem perǽquè in diſparibus ritibus, & vinum idem in variis hydriis, caſtè, integreque conſeruat. Neque verò intelligo, quidnam ad coaleſcendum in vnum Dei populum Latinis in Sarmatia cum Roxolanis, atque Armeniis obſtent diuerſi ritus. Nam Roxolani, Conſtatinopolitanam: Armenii, Antiochenam ſequuntur Sedem, quæ ambè Catholicæ, Apoſtolatu inſignes ſunt habitæ antiquitus in Eccleſia ſedes. Quod ſi has

nos, vt ſchiſmaticas ſpernimus, & pellimus Eccleſiá, quid Eccleſia Catholica fiet? aut vbi nobis erit illud amplisſimũ Chriſti regnũ, quod daturum ſe pollicetur filio ſuo, in pſalmo cœleſtis Pater? Poſtula, inquit, à me, & dabo tibi gentes, hæreditatem tuam; & poſſeſſionem tuam terminos terrę. Quod regnum Oceano, atque aſtris terminatum, ſi Regi Chriſto damus, quomodo ſecundum Regem Chriſtum, Patriarchas quatuor, Pręſides huic imperio non dabimus? quos ſi more, inſtitutoq; veteri Regno Chriſti, quę Eccleſia eſt, conceſſerimus: Roxolanos quoque atque Armenios, Conſtantinopolitanæ & Antiochenæ ſedi ſubiectos, de corpore Chriſti eſſe germana membra agnoſcamus: & illis locum in Regno Chriſti cum Latinis demus neceſſe eſt: aliter vniuerſitas Eccleſiæ integra eſſe non poteſt, aut enim cũ Patriarchalibus ſedibus, Roxolani atq; Armenii in Eccleſia ſunt retinendi, aut cum his pariter ex Eccleſia ſunt à vobis expellendi.

Iam de Concilio hoc noſtro Tridentino, quid tandem ſentiemus? aut quomodo illud Oecumenicum eſſe defendemus, ſi illi adfuerint vt ſchiſmatici, Cõſtantinopolitanus, Alexandrinus, atque Antiochenus Patriarchæ? Iudices vtique Oecumenici conſenſu Conciliorum omnium. Nam ſi vos tres vbis Romæ Cardinales, quòd Concilio præſidetis, Iudices vos eſſe dixeritis, id non admittit Canon vetus, qui presbyteros ab vrbe Roma ad Concilium miſſos τοποτηρητας Epiſcopi Romani non autem ἄρχοντας, neque ἡγεμόνας, aut aliquid eiuſmodi appellat, itaque in Conciliis eiuſmodi τοποτηρηται, infra omnes Patriarchas ſcribendo affuerunt, quod quàm verum ſit: Conciliorum Oecumenicorum ſubſcriptiones docent. Vnde apparet, nihil minus Oecumenicum dici, quàm Concilium, in quo Patriarchę, aut illorum τοποτηρηται nulli fuerunt. Quam obrem, vt totum Chriſti perfectum ſit corpus Tridenti Patriarchę ordine atque loco in Eccleſia Dei maneát ſuo: vt cum his vna eorum ſubiecti vniuerſi, atque omnes, ritibus atque moribus differant licet inter ſe, in Eccleſia tamen Catholica, quaſi in vno Chriſti corpore ſimul viuant.

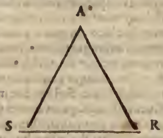
Hæc me pluribus verbis, quàm volebam, tecum agere coëgit: Primùm liber Andreæ Fricii nuperrimè in me editus: in quo impius ille, modis omnibus eleuat auctoritatem Concilii Tridẽtini; quòd illi tres Patriarchę abſint: pro ſchiſmaticis à vobis Latinis condemnati, quorum auctoritate ſe pugnare ait velle cõtra Romanam Apoſtolicam ſedem, ſic enim execratur hæreticus ille Catholicam, & Apoſtolicam ſedem: aduerſus quem: quoniam accuſationem paro, facile probabo, fundamentum Orientalis & Occidentalis Eccleſiæ idẽ eſſe, extra quod, fundamentum aliud nemo poteſt ponere, nec enim eſt quicquam, quod ad rem magnoperè attineat, apud Occidentales, quod idem non ſit apud Orientales. De vxore & de fermento lis erat inter nos capitalis. Sed tamen, neque vxor ſalutis noſtrę prora eſt, atque puppis: neque fermentum, ſalua panis ſubſtãtia, variat Sacramentum, quæ ſubſtantia, inquam, tota verbis ſacratis, in Chriſti trãſit corpus: De calice quoque controuerſię nihil planè nobis ſupereſt. Nam apud Roxolanos, Græcorum inſtar, qui ſacrificio interſunt, ſanis, ac valentibus vtraque datur ſpecies: illis verò qui abſunt, & qui domi infirmi communicant, altera panis ſpetie ſunt contenti: tantumque ſe iſti credunt ſumere ſub vna ſpecie domi, quantum illi ſumunt in templo apud Aram, ſub ſpecie vtraque. Quamobrem, cum hæc, & alia Sacramenta omni numero, ordine, pondere, æqualiter inter Græcos, & Latinos conſtent: facile Fricium, Deo duce, & conſcientia illius teſte, cõuincam, illum cum Orientali Eccleſia nihil habere commune, imò verò; vt Latinæ Eccleſię Fricius pro hæretico eſt condemnatus: ita quoque Orientali Eccleſiæ illum pro eodem ipſo condemnatum videri. Sed hac in re, ille ingens ineſt ſcrupulus, quonam modo, abſque Patriarchis Oecumenicis, Tridentinum Concilium Oecumenicum eſſe, Fricium, & cęteros, qui cœtum allatrant veſtrum, poterimus docere: id nos à vobis Cõcilii præſidibus diſcamus neceſſe eſt.

Nota.

Neque verò propter Fricium tantùm id ego ex te ſcire aueo: ſed etiam propter auctoritatem librorum tuorum, quorum in nonnullis auctoritatem Græcorum eleuas: Roxolanosque noſtros, totumque Illyricum genus: quod ampliſſimum, latiſſimumque ſub Conſtãtinopolitana ſede eſt, pro ſchiſmaticis ducis: quæ ſententia tua, perperàm fortaſſe intellecta, multos offendit. Minuit enim maieſtatem Regni Chriſti: Eccleſiam in anguſtum redigit: Romanum Epiſcopum, Dominum, imo αὐτοκράτορα quendam cæteris Patriarchis imponit: ſchiſma parit: charitatem vulnerat, denique tunicam Chriſti in partes mille lacerat. Scio, & ita credo, Petrum Romanum (hoc enim nomine Papa apud me eſt, & ſemper erit) verticem, & os cæterorum omnium in Eccleſia Dei miniſtrorum eſſe, ſi munus illius Paſtoricium reſpicias. Sed eundem tamen cęteris Patriarchis, Patriarchatu ipſo parem eſſe dico. Petrus enim Romanus, non ab homine, neque per hominem vllum, ſed à Domino Ieſu ſummo Paſtore, atque Pontifice maximo, paſcendi munus accepit, quo ille diis (vt ita dicam) hominibusque ſine exceptione omnibus pręſtat maximè. Sed quod Romæ, Occidentalem plagam verſus, iuriſdictionem ſuam Patriarchalem adminiſtrat, & non alibi gentium, id ille habet & à Patribus acceptũ, quorum auctoritate reliquę quoque Patriarchales ſedes in principibus vrbibus ſunt conſtitutę, atque in certas Diœceſes deſcriptę. Hęc eſt ſententia Conciliorum Oecumenicorum: in hoc etiam conſentiunt Doctores veteres: vt hęc ſententia nõ ſit aliud, quàm Plebiſcitum quoddam Chriſtianæ plebis: & conſenſus nationum omnium: aduerſus hanc ſententiam diuerſum te, in ſcriptis tuis, ſenſiſſe miramur cuncti. Sed ego tamen malo ipſe me tarditatis ingenii, quàm te erroris vilius condemnare: quem columen Eccleſię Dei nunc profitetur vniuerſi. Quare, antequam Fricio reſpondeá, abs te peto, pro tua pietate, doctrinaque præſtanti, mentem vt nobis declares tuam, nodumque hunc diſſoluas, quo valde diſtringor, ac planè, obligor. Nam, & ab auctoritate tua diſcedere fas mihi non eſt: & tibi me id dare, quod cum charitate pugnat maximè, ius viciſſim non eſt.

Neque verò vitanda tibi eſt quæſtionis à me propoſitæ diſquiſitio. Sic enim habeto, Dum tu & Cromerus Regno abeſtis, hæreticorum in me vniuerſam incubuiſſe manum, idq; adeò, vt cuncta in Polonia, Antagoniſtam alium, ſe habere ęquè grauem hæretici negent, quàm autem id verè, viderint ipſi, ſed tamen Deo duce

reſiſtimus iſtis: quantum poſſumus: & fidem, quam in baptiſmo profeſſi ſumus, neſcio quàm ſplendidè, at fideliter certè quidem, ac fortiter contra furioſos iſtos tutamur. Ex qua concertatione noſtra acri & vehemẽti, Chimæra nata eſt aduerſus Stancarum Neſtorianum: & Fricius contra Fricium Arianum: & epiſtola cũ concluſionibus ad Principem Radiuilum. Poſtremò, Dialogi lingua domeſtica, atque vernacula, In quibus triangulari forma Poloniam conſtare docemus, ita vt eius trianguli conum, Altare teneat: baſim verò latere dextro, Sacerdos: Siniſtro autem, Rex ipſe ſuſtineat: hoc modo.

In his Dialogis, ſi in tuas manus fortè venerit, caue putes quicquã datum eſſe à me cuiuſquam auribus. Res demonſtratione per ἀνάλυσιν tractatur certa, quę in cauſas reſoluta ſuas, à determinatis principiis, per determinatas concluſiones à nobis perducitur: vt nihil videatur contra poſſe afferri? τὸ δὲ πρᾶγμα ἔλεγχον δώσει. Quapropter, quoniam me vides aſſiduum, acrem, atque acerbum ſingulari Dei munere hæreticorum in Polonia aduerſarium eſſe, non illum Magnum Hoſium, neque hunc doctum Cromerum, ſed Orichouiũ ruſticum, ſqualoris plenum, ac pulueris, quod aratorem decet, fac ſuppedites nobis ad hanc quæſtionem de tuo: quo adiuti facilius contra iſtos furioſos adminiſtremus indictum bellum, pro honore Dei, & pro ſalute Patriæ, quę iamiam labaſcit, pręcepsq́; ruit. Amiſimus Poloſcum, accepta inſigni plaga: Braſlauium etiam nuper ad ſolum exuſtum eſt. In comitiis Petricouiæ actum eſt nihil: Iudiciorum noua forma, moribus & inſtitutis noſtris repugnans, eſt inſtituta: quorum iudiciorum, quidam Iudices, non crucem ſeruatoris ſignũ, quod luce palàm execrantur, ſed ſolem ipſum iurant. Ita ſignum illud filii hominis apud nos iam viluit, vt, gentium ad morem, militiam cœli, iuremus: hoc eſt, in militiam cœli, non autem in Chriſtum cruci affixũ credamus. Quod enim quis iurat: in id vtique credit. Ita nos Poloni, (proh dolor) auerſi ab Eccleſia Catholica, ſenſim in idololatriam priſcã, è qua antè D C. annos nati ſumus, ab integro delabimur. Nota.

O Domine, ſalua nos, perimus. Vxor & liberi mei te ſalutant, tibique ſe vna mecum commendant, teque orant, vt matrimonio noſtro apud Patres, ſi vſus venerit, iſtic ne deſis. Poſtremò, nos ita commendatos tibi habebis, vt habere ſoles eos, qui tecum cor ſunt vnum, & anima vna. Bene vale.

Datæ Peremiſſiæ oppido Roxolanię, X X I X.
Menſis Maij. Anno Chriſti Dei
noſtri, 1563.

STANIS-

STANISLAVS HOSIVS CARDINALIS VARMIENSIS, STANISLAO ORECHOVIO S. D.

Sera gratulatio, quæ non reprehenditur.

SERA gratulatio reprehendi nõ ſolet, ſed ne ſerum videri debet, quidquid quocunque tandem tempore, ex amoris abũdantia proficiſcitur. Cuius generis gratulationem hanc tuam eſſe, mihi perſuadeo. Etſi quod mihi graturleris, nihil eſt. Quid enim ex hoc loco, in quo me nunc Deus eſſe voluit, præter incredibiles quaſdam curas, animiq́ue ſolicitudines, & non mediocres labores ad me redundat? vt interea taceam de multis aliis incommodis, quę ferre neceſſe eſt, in hac ſpecula poſitum. Itaque conſolationis magis egere videor, quàm quòd vlla ſit iuſta gratulandi cauſa. Sed ego nec moleſtias vllas, nec labores, nec pericula

Pericula in quem finem ſubeunda.

defugerim, nec mihi quicquam eorum graue futurum eſſet, etiamſi calix ille bibendus foret, quem prior amariſſimum hauſit pro ſalute noſtra Dominus noſter IESVS CHRISTVS: dummodo afflictis Eccleſiæ rebus, opera mea ſuccurri poſſet. Intereà tamẽ, ſic me ab omnibus his rebus, quibus id effici queat, imparatum agnoſco, ſic omni ferè facultate deſtitutũ, vt nihil ad eam, præter egregiam quandam voluntatem, & eam cumprimis alacrem adferre queam. Quam largè vobis emetiri poſſum, cætera ſunt ab aliis quærenda, quibus maior ſuppetit ſubueniendi facultas. Imprimis autem ab eo, ſine quo, ne cogitare quidem aliquid idonei ſumus ex nobis, tanquam ex nobis: Qui niſi domum ędificauerit, in vanũm laborant qui ædificant eam: Niſi ciuitatem ſuam cuſtodierit, fruſtrà vigilant qui cuſtodiant eam. Et autem reuera, vt ſcribis, ingemiſcendum, ſicut in magna reliqui orbis Chriſtiani parte, ſic in noſtra quoque Polonia, quam plurimos ingeniorum æſtu à recto tramite abreptos, & in deuia itinera delatos eſſe. Quos ſi per hos labores noſtros, quos hic maiores, quàm credi facile queat, ſuſtinemus in viam reuocandi poteſtas daretur, næ ego præclarè operam hic meam collocaſſe me arbitrarer: etiãſi grauibus curis & ſolicitudinibus oppreſſus extremum ſpiritum exhalarem.

2. Cor. 3.

Pſal. 126.

Ingeniorum æſtus quam periculoſus.

In magna id fœlicitatis meæ parte ponerem, ſi vel morte mea, ſi minus reliquarum nationum, ſaltem patrię noſtræ ſalus repræſentari poſſet. Sed inuitos ſeruare, perquàm difficilè eſt. Audio deploratos iſtos homines, palàm in Comitiis Regni iactaſſe: quicquid quacunque tandem de re Decretum fuerit, in hoc ſacro Concilio (quod illi tamen Concilii nomine non dignantur) id ſe ne pili quidem facturos eſſe. Quę autem his medendi ratio poterit inueniri, qui medicinam omnem reſpuunt: & vltro, ſuo, quod aiunt, iumento, ſibi mortem adſciſcunt ſempiternam? Aduenerunt huc ex omni ferè terrarum orbe, quam latè patet Eccleſia Catholica, Patres Ducenti ſexaginta, nullius rei magis, quàm liberorum ſuorum ſalutis auari: quorum languoribus tam periculoſis adferre medicinam cupiunt. Et ſunt in hac arte medendi, tam exercitati: vt aut ab illis, aut à nullo præterea mortalium, ſalus ſit expectanda. Sed quid facias his, qui tanta ſunt inſania correpti: tunc vt ſibi ſani maximè videantur, cùm eos in extremo mortis periculo verſari conſtat? Rectè dici de illis poſſet illud Euangelicum: Si cæci eſſetis, peccatum non haberetis: Nunc autem: quia dicitis: videmus, peccatum veſtrum manet, nec ſpes vlla reliqua ſanitatis eſſe videtur. DEVS orandus, illius eſt auxilium implorandum, qui poteſt etiam ex lapidibus filios Abrahæ ſuſcitare. Ab illo ſupplicibus votis petendum eſt, vt auferat hominibus iſtis cor lapideum, & donet cor carneum, & ſpiritum ſuum ponat in medio eorũ, & faciat, vt in præceptis eius ambulent, & Iudicia eius cuſtodiant, & habitent in terra, quam dedit Patribus eorum, & ſint illi in populum, & ipſe viciſſim illis in Deum, nec in veterem illam idololatriam, à qua ſemel Dei gratia liberati ſumus, relabantur. Quam verò tu rationem oſtendis occurrendi malis his: quibus Patria noſtra miſerandum in modum affligitur, eam hic nos obuiis, quod aiunt vlnis, ampleċteremur, ſi per tuos iſtos Roxolanos, & Armenos liceret. Nam ſi tu putas, propter diuerſos ritus, eos à nobis pro Catholicis nõ agnoſci, toto cœlo, quod aiunt, erras. Nõ dubito, quin legeris acta Concilii Lateranenſis, in quo præſentes adfuerũt Hieroſolymitanus, & Conſtantinopolitanus Patriarchæ: Metropolitæ LXX. Epiſcopi, CCCCXII. Abbates, Priores, Conuentuales DCCC. Græci & Romani Imperii Legati: Regum verò Hieruſalem, Franciæ, Hiſpaniæ, Anglię, & Cypri Oratores. In his diſertis verbis teſtatur ſancta Synodus, quòd Græcos ad obedientiam ſedis Apoſtolicę reuertentes, fouere, & honorare velit: mores & ritus eorum quãtum cum Deo poſſit ſuſtinendo: Nulla igitur nobis eſt cum Gręcis de moribus ac ritibus diſceptatio, de quibus ne in Florentino quidem Concilio tria verba commutata fuere. Nam qua vna de re diſputatio fuit inita: num in fermentato conſecrare liceret, facilè fuit ea ſublata, permiſſo illis ritu ſuo, dum ne ipſi Latinorum ritum damnarent. Sed magnus fuit ſemper Græcorum tumor & arrogantia, poſteaquam ab obedientia ſedis Apoſtolicæ ſe ſubtraxerunt, & vſque eo Latinos abominari cœperunt, vt ſi quando Sacerdos Latinus ad Altare Gręcorum ſacrificium obtuliſſet, non prius ipſi ſacra in eodem altari facerent: quàm altare, tanquam ſacrificio Latinorum inquinatum, lauiſſent. Quin & baptizatos ab illis rebaptizabant: quemadmodum in actis Concilii Lateranenſis ſub Innocentio III. celebrati videre licet. Non ignoras proculdubio, qui labores ab Eugenio IIII. Suſcepi fuerint, ante annos plus minus centum viginti, vt Gręcos, & Armenos, ad Eccleſię corpus, vnde ſegregati fuerant, reducęret. Et ceſſit illi conatus hic non infeliciter. Sed quod bona tua venia dictum velim, nota eſt omnibus huius gentis leuitas & inconſtantia. Quater decies ad Eccleſiæ corpus reuerſi, totidem vicibus ab eadem ſe præciderunt. Quem autem præciſionis huius ſuæ fructum tulerint: non ſine magno dolore cernimus. Quamobrem quod cupere te oſtendis, idem & nos multò ardẽtius cupimus, vt in

Frequentia & ſtudium Patrum in Conc. Trident.

Græci à Catholica Eccleſia non reiiciuntur propter diuerſos ritus.

Græcorum tumor & arrogantia.

Græcorum leuitas & inconſtantia.

vnum

vnum nobiſcum populum redigantur, vt multitudinis credentium ſit cor vnum & anima vna, vt fiat vnus Paſtor, & vnum ouile. Scis miſſum à Pontifice nuncium fuiſſe, qui Moſcorum principem, ad Concilium in uitaret: adeò nihil ab eò prætermiſſum eſt, quod ad cōiungēdos nobiſcum Roxolanos pertinere videretur. Quod autem res non ſucceſſerit: temporum iniquitati tribuendum eſt. Quid autem ſibi volunt illa verba tua: Eripiamus tot gentes ex impiorum conſortio, & vnà cum illis nos congregemus? Cur non illi potius nobiſcum, quàm nos congregemus cum ipſis? de quibus rectè cum Cypriano dicere poſſumus, quòd non nos ab illis, ſed illi diſceſſerunt à nobis, redeant vnde diſceſſerunt, nihil impediet rituum diuerſitas, quo minus omnes in vnum Dei populum coaleſcamus.

Moſcus inuitatus ad Concilium.

Græci ad Latinos, nō Latini ad græcos redire debent.

An autem & mihi non licebit illum verſiculum vſurpare contra te ποῖόν σε ἔπος φύγεν ἕρκος ὀδόντων. Tunè præſidere nomine Romani Pontificis Legatos illius negas? Quid autem aliud contendūt maioribus clamoribus hi, qui ſegregauerunt ſemetipſos, quos tu ſcriptis tuis grauiter admodum & eleganter inſectaris, quibus cum hac in parte facere te, cum ſis accerrimus Petri Romani propugnator, vt credam, adduci non poſſum. Falleris autem, ſi ſolos Legatos Oecumenici Concilii, cui præſident, Iudices eſſe putas. Iudicium enim Epiſcoporum eſt: Legatorum verò inter alia proprium eſt & hoc munus, quibus de rebus illis iudicādum ſit proponere. Quod illi tamen minimè faciunt, niſi communicato priùs cum Regum, & Principum Oratoribus Conſilio, qui quod cuiuſque regni, & prouinciæ rationibus expedire maximè videtur, id proponi per legatos poſtulant. Hi poſteaquam ad Patres his de rebus retulerunt, eorum ſententias audiunt: ac præcipuam eius rei curam habent, vt rectè atque ordine gerantur omnia: ne qua confuſio, ne qua fiat perturbatio. Ipſi autem à ſententiis dicendis abſtinent, ne ſi priores dicant, alios in ſententiam ſuam pertraxiſſe credātur, qui fuerint eorum auctoritatem ſecuti. Per vnum igitur & alterum menſem inter ſolos Epiſcopos de rebus propoſitis diſceptatur, inter quos poſteaquam conuenit: tum primum conſeſſus: vulgo ſeſſionem appellant, in Eccleſia Cathedrali fit. Ibi de ſuperiore loco leguntur omnia, quęcunque ſunt vnanimi Patrum conſenſu Decreta: ſimul quæritur ab omnibus, num ea probent. Primo loco rogati ſententiam legati, probari ſibi dicunt, quod ordine ſuo deinceps itidem faciunt, quotquot præſentes adſunt in Concilio, Patriarchæ, Archiepiſcopi, & Epiſcopi omnes. Sic itaque ſoli ſunt Epiſcopi, qui magna conquiſitione facta, de rebus propoſitis iudicant. A quibus quod vnanimiter Decretum eſt, id qui locum Romani Pontificis obtinent, primo loco ſuis quoque ſententiis approbant.

Legatorum & Epiſcoporum officiū in Conciliis.

Seſſio & in eadem dicendi ſententias ordo.

Sed nec illud exiſtimare debes, quamuis tres illi patriarchæ præſentes hic non adſint (ſolus enim adeſt Hieroſolymitanus patriarcha) abeſſe propterea Græcorum omnes Epiſcopos, ſunt ex illis nonnulli nobiſcū, quorum nomina in ſcheda deſcripta tibi mitto.

Græci Epiſcopi Conci. Tridenti. interfuerunt.

Quod verò ſcribis, Legatos ſine τοποτηρητὰς, Romani pontificis infra omnes patriarchas ſubſcribendo adfuiſſe, vellem vnum ſaltem Concilium Oecumenicum produxiſſes, in quo factum id eſſe conſtaret. A me quidem quæ typis excuſa ſunt, lecta ſunt omnia diligenter: Non modò nihil tale, verum contraria potius in illis omnia videre mihi licuit.

Legati in Concilio Patriarchis ſuperiores.

Primum illud, quod eſt longe celeberrimum, Nicænum, Legatos habuit Oſium Corduben. Vitum & Vincentium presbyteros, quos primo loco ſubſcripſiſſe video. Quin & à Socrate, qui ſcripſit hiſtoriam Eccleſiaſticam, primo loco recitantur, ante Alexandrinum, Antiochenum, & Hieroſolymitanum patriarchas, qui præſentes tum adfuerunt. Et extat nihilominus in primo tomo Conciliorū Epiſtola Synodi Nicęnæ ad Silueſtrum papam, in qua, quicquid conſtituerunt in illo Concilio, precantur oris ipſius conſortio cōfirmari. Quod & factum eſt, quemadmodum ex reſponſo Silueſtri videre licet.

In Synodo Conſtantinopolitana prima, quæ ſecunda eſt Oecumenica, fateor quòd non reperio quemquā Romani pontificis vicarium adfuiſſe: Lego tamen apud Theodoretum, à patribus eiuſdem Concilii quandam ad papam Damaſum Epiſtolam ſcriptam, qua ſe tanquam pontificis illius membra, literis ipſius ad Romanam Synodum accerſitos fuiſſe dicunt, ſimul indicant, nihil ſe libentius facturos fuiſſe quàm vt ipſius deſiderio, ſuis Eccleſiis derelictis, obtemperarent. Quoniam verò ad eiuſdem pontificis literas, poſt Concilium Aquileienſes miſſas iam Conſtantinopolim conuenerant, non ſe fuiſſe paratos, præterquam ad ſolam peregrinationem Conſtantinopolitanam (his enim illi verbis vtuntur) cùm non priùs eſſent facti certiores de longiore profectione, quàm Conſtantinopolim veniſſent: Itaque temporis anguſtiis excludi ſe, quo minùs Romam venire poſſint: Mittere nihilominus quoſdam collegas ſuos.

Ex hac Epiſtola facilè perſpicere licet, quòd Synodus Conſtantinopolitana, Romani pontificis auctoritate fuerit congregata: qui tamen poſtea, Romæ potius illam conuocandam eſſe putauit. Sed iam prioribus literis parentes, Aquileienſi Concilio peracto, Conſtantinopolim patres fuerant profecti. Quin & ex reſponſo Damaſi, & ex his, quę ſcribit Ruffinus, non obſcurè colligitur, quòd prius Romæ fuit Apollinaris cum diſcipulo ſuo Timotheo condemnatus à Damaſo papa, & Petro Alexandrino: qui tum præſens ibidem aderat: quodque poſteà Damaſi ſententiam ſecuti ſunt patres in Concilio Conſtantinopolitano. Quam etiam ob cauſam Thæodoſium Imperatorem edixiſſe ſcribit Zozomenus, vt cuncti populi ſibi ſubditi, eam religionem retinerent, quam vertex Apoſtolorum Petrus Romanis initio tradidiſſet, ac tum Damaſus Romanus Epiſcopus, & petrus Alexandrinus cuſtodirent, & vt illi ſoli, qui pari Triadem honore colerēt, Eccleſia Catholica nominarentur: reliqui verò contraria ſentientes, hæretici vocarentur, & ſuppliciis afficerentur. Quod edictum in Iuſtiniani quoque Codicem relatum eſſe non ignoras. Tanta fuit apud Imperatores illos Romanæ Synodi auctoritas, quæ ſub illud ipſum tempus habita fuit, quo Conſtantinopolitana prima.

Apollinaris condemnatio.

Quod ad Synodum Oecumenicam tertiam attinet habitam Epheſi, per quam exiguum eius fragmentum habemus, nec in illo reperiuntur vllæ ſubſcriptiones Epiſcoporum. Sed Græcus auctor Euagrius teſtis eſt

quod

quod in ea præſederit Cyrillus Alexandrinus, Cœleſtini locum gerens. Et indicant hoc etiam acta Concilii Calcedonenſis, in quo multa tranſcripta reperiuntur ex actis Epheſinæ Synodi. In quorum actorum particula quadam Concilii Calcedonenſis actis inſerta, reperiuntur patrum ſubſcriptiones: inter quas primo loco ſubſcribit Cyrillus Alexandrinus, agens vices Sanctiſſimi ac Beatiſſimi Archiepiſcopi Romanæ Eccleſiæ Cœleſtini. Qui potuit autem is, locum tenere & agere vices Pontificis Romani, ſi quod tu velle videris, omnes Patriarchæ pari fuerunt poteſtate prædití? Menas autem in ſua profeſſione fidei, quam Vigilio miſit, additos Cyrilllo collegas fuiſſe ſcribit, Arcadium, & Proiectum Epiſcopos, & Philippum Presbyterum. Quo magis autem intelligas, quæ tum quoque fuerit Romani Pontificis auctoritas, in formula, qua Neſtorius deponitur, ſcribit Euagrius, his verbis Concilii Patres vſos fuiſſe: Quod neceſſitate tam Canonum, quàm Epiſtolæ Cœleſtini Pontificis coacti, frequenter illachrimantes, ad hanc tam duram ſententiam proceſſerint. Nec diſſimilia verba reperire licet in Epiſtola, quam eadem Synodus Epheſina ſcripſit ad Neſtorium, quæ in primo tomo Conciliorum habetur. Ex his perſpicuum cuiuis eſſe poteſt, quod hæc quoque Synodus, in condemnando Neſtorio, Romani Pontificis auctoritatem fuerit ſecuta, qui prior Synodum eadem de cauſa Romæ cõgregaſſe videtur. Quod non obſcurè Nicæphorus quoque in Eccleſiaſtica ſua hiſtoria ſignificat.

Neſtorii condemnatio.

Quarta fuit Oecumenica Synodus Calcedonenſis. In ea quin primo loco ſubſcripſerint Paſchaſius, Lucẽtius & Bonifacius Presbyteri, habentes locum Romani Archiepiſcopi Senioris Romæ Leonis, dubium nõ eſt. Poſt hos verò, ſubſcripſerunt Anatolius Conſtantinopolitanus, Maximus Antiochenus, Iuuenalis Hieroſolymitanus. Conſtat & hoc ex actis illius Concilii, quòd Legati Pontificis interceſſerunt, cùm abſentibus illis, primus poſt Romanum Pontificem locus Conſtantinopolitano Patriarchæ fuiſſet attributus. Itaq; Decretum hoc induci petiuerunt, ac ſcire ſe velle dixerunt, quid Apoſtolico viro vniuerſalis Eccleſiæ Papæ referre debeant, vt ipſe vel de ſuæ Sedis iniuria, vel de Canonum euerſione poſſet ferre ſententiam. In hoc Calcedonenſi Concilio, Leo Pontifex, non ipſe ſibi nomen Oecumenici Patriarchæ arrogauit, quemadmodum Patriarchas Conſtantinopolitanos feciſſe ſcimus, verùm hac eum appellatione Synodus vniuerſalis eſt dignata. Qua longè antè dignatus eſt etiam Liberium Athanaſius, vnà cum vniuerſis Aegyptiorum Epiſcopis cum ad eum ſcribens diceret. Huius rei gratia, vniuerſalis vobis à Chriſto commiſſa eſt Eccleſia, vt pro omnibus laboretis, & cunctis opem ferre non negligatis. Quin etiam cum illius Epiſtola legeretur, acclamatũ fuit à cũctis, Omnes ita credimus: Papa Leo ſic credit: Anathema ei, qui partit, & qui diuidit. Hæc fides Leonis Archiepiſcopi. Petrus per Leonem locutus eſt, Apoſtoli ita docuerunt. Piè & verè Leo docuit. Omnes ita credimus. Sicut Leo, ita credimus. Et quamuis præſentes in eo Concilio Legati Pontificis adfuerint, ſcriptis tamen ad eum literis, petiuit ſancta Synodus, vt ipſius Decreta auctoritate ſua confirmaret. Quod ille fecit quidem non inuitus, quantum ad fidei dogmata pertinet: Cęterùm vt approbaret, quæ reclamantibus ipſius Legatis de patriarcha Conſtantinopolitano conſtituta fuerant, proximum vt locum obtineret à Romano Pontifice, nullis vnquam rationibus adduci potuit.

Vniuerſalis Epiſcopi nomen datum Romano pontifici.

Adfuere nihilominus quidam ex Italia Epiſcopi, Sabinus, Epiphanius, Aſterius, Leo, Ruſticus, Theophanes, Pelagius, qui coadiutores Menæ vocantur: qui iuxta pium iuſſum Imperatoris à dextra parte Menæ Patriarcha conſidere iuſſi ſunt: cum fuiſſent à ſede Apoſtolica nuper miſſi.

Quinta Synodus Oecumenica fuit, iterum Conſtantinopoli celebrata. Nullum in ea pontificis Legatum adfuiſſe lego. Cauſam hanc fuiſſe puto, quod initio pręſens in ea fuiſſe videtur pontifex Agapetus, per quem Anthimus Patriarcha Conſtantinopolitanus propter hæreſim Eutychetis depoſitus, & Menas in eius locũ fuit ſubſtitutus, quemadmodum ex ipſa conſtitutione Iuſtiniani Imperatoris contra Anthimum, Petrum, Senem & Soaram liquet. Fuit autem Agapetus paulò pòſt quàm venerat Conſtantinopolim, ex hac vita ſublatus. Venit eò poſteà Vigilius: ſed is, quamuis inuitatus, venire tamen ad Synodum recuſauit: quemadmodum & ab Euagrio, & à Nicephoro memorię proditum eſt.

Cum itaque nec Vigilius Pontifex: nec qui cum eo Conſtantinopolim venerant Epiſcopi, Concilio vellent intereſſe, præſedit illi Menas Patriarcha. Sicùt autem ſcribitur in actione prima, iuxta iuſſum Imperatoris, coadiutores conſederunt à dextris: Sabinus, Epiphanius, Aſterius, Leo, Ruſticus, Theophanes, Pelagius omnes ex Italica regione ab Apoſtolica Sede nuper miſſi. Poſtea verò ſicut in prima actione eiuſdem Synodi legitur, conſentientes fuerunt Agapeto Papæ antiquę Romæ huc venienti. Hæc ſunt ipſa verba, in actionis ipſius principio poſita: Quæ repetuntur etiam initio ſecundæ, tertiæ, & quartæ actionis. Niſi quod in tribus his additur: conſentientes ſanctę memorię Agapeto. Ex quibus verbis coniecturam facere licet, quòd in actione prima fuerit adhuc ſuperſtes Agatho. De quo legitur in vetuſto quodam codice manu ſcripto, qui fuit inſcriptus: Ordo Romanorum Pontificum, quòd diuinę incarnationis anno DXXIX. Iuſtiniani X. Conſtantinopolim aſcendens, Synodum celebrauit, contra impium Seuerum, & Iulianum Halicanaſenſem, & cæteros Theopaſchitas: inter quos & Anthimus, vt conſentaneus eorum depoſitus, à throno proiectus eſt, cùm Epiſcopatum tenuiſſet vrbis Regię menſibus decem, & conſecratur pro eo Menas ab Agapeto. Subſcripſerunt igitur in actione prima verbis his: Sabinus ſequens definitionem ſanctę recordationis papę Hormiſdæ, anathematiſans Seuerum, petrum, Zoatam, &c. Nullus eorum, quòd pontificis alicuius locum tenuerint, meminit: niſi quòd initio cuiuſque actionis dicitur: Ab Apoſtolica Sede miſſi. A quo verò pontifice miſſi fuerint, non conſtat. Conſtat autem Agapetum præſentem adfuiſſe, priùs etiam, quàm illi Conſtantinopolim Epiſcopi veniſſe videntur. Itaque ſequuntur Hormiſdæ ſententiam, qui prior eoſdem hæreticos condemnauerat. Cum autem actiones eſſent reliquæ celebrandæ, prolatus eſt actus Synodalis Epiſtolæ, ſcriptæ à ſanctæ memoriæ Agapeto, qua ſignificat, Anthimum à ſe depoſitum, & in eius locum eſſe Menam ſubſtitutum, quem ſuis Agapetus ipſe manibus ordinauerat. Quo lecto, vocatus eſt Anthimus ad

Euag. lib. 4. cap. 37. Niceph. lib. 17. cap. 9.

cauſam

cauſam dicendam. Qui cum ſe non ſiſteret, à Synodo condemnatus eſt. Ibi Latini omnes Epiſ. ſubſcripſerũt hoc formula. Ego Sabinus definitionem ſanctæ recordationis patris noſtri Papæ Agapeti ſequendo, de perſona Anthimi ſubſcripſi. Quin & Menas Patriarcha ſententiam contra eundem ferens, reſpicere ſe fatetur ad ea, quæ à ſanctę memoriæ papa Agapeto conſtituta fuêre. Se enim Apoſtolicam Sedem ſequi, & ei obedire communicatores ipſius, communicatores habere: & condemnatos ab ipſa, ſe condemnare. Petrus Hieroſolym. & ipſe profitetur in ſua ſententia, quòd ſententia depoſitionis primum ab Agathone fuerit lata, dein de à Mena confirmata, & ei ſe tanquã benè formatæ ſubſcribere. Sic & de Seuero, & de Anthimo, nihil eſt in illa Synodo conſtitutum, quod non anteà fuerit & ab Hormiſda, & ab Agapeto declaratum. Quæ omnia Vigilius quoque ſucceſſor Agapeti, qui & ipſe Conſtantinopolim ſub illud tempus venerat, rata habuit. Cęterum Synodo trium Capitulorum, quæ fuit poſteà ſubſecuta, vt vel ipſe, vel Epiſcoporum, qui cum eo erãt, quiſque ſubſcriberet, adduci nunquam potuerunt.

Hic illud accuratius tecum expende, quòd in hac quoque Synodo nihil decretum eſt, quod non aliquanto antè & Hormiſda, & ab Agapeto, & à Vigilio pontificibus fuerit conſtitutum. Priùs enim omnes, qui sũt in illa Synodo reprobati, pontificum horum auctoritate fuerunt damnati, quorum illa iudicium ſecuta videtur: præcipuè verò Vigilii pontif. qui tum præſens aderat, certis tamen ex cauſis Concilio non interfuit, ſcripto cuidam niti videbatur. Tum & illud conſidera, ſi verum quod ſcribitur a te, petrum Romanum (vtar enim verbo tuo) patriarchatu cæteris patriarchis eſſe parem, quam poteſtatem habuit Agapatus, Conſtantinopolitanum patriarcham de gradu ſuo deturbandi, deque cœtu eiiciendi? Quodq; magis etiam eſt ſtupẽdum, fauebat Anthimi partibus Imperator. *Rom. Pont. cæteris Patriarchis ſuperior.*

Cumque libertate pontificis offenderetur, grauibus comminationibus vſus fuit. Pontifex autem, ſicut apud Zonaram legimus, riſit, iugulumque nudauit, ac ſe paratum oſtendit, omnia pro veritatis defenſione pati: cùm nihil in votis haberet, quàm vt eum Imperator tali exitu ex hac vita dignaretur. Imperator verò ceſſit poſteà pontifici: nec impediuit, quo minus Anthimus loco ſuo moueretur. Cæterùm ſimul, vt ex hac vita diſceſſit Agapetus, apud ſucceſſorem eius papam Siluerium, vxoris conſiliis adductus, iterum de reſtituẽdo Anthimo plurimum laborauit. Quod facere pontifex cùm recuſaſſet, eum deportari iuſſit, ac Vigilium in eius locum ſufficiendum curauit: quod Auguſtæ ſpem feciſſet, ſancteque promiſiſſet, ſe ſimul vt eſſet pontifex factus, Anthimum in eum locum ex quo deiectus fuerat ab Agapeto, reſtituturum, & tribus capitulis ſubſcripturum. Quod ille tamen promiſſum poſteà non præſtitit, atque ob eam cauſam capi, & Conſtantinopolim duci iuſſus eſt: vbi extrema quæq; prius pati voluit, quàm vt, quod malè promiſerat, pręſtaret. Atq; hęc fuit cauſa, quamobrem ad Concilium illud vocatus, venire nunquam voluit: ſed ſcriptam ſuam ſententiam Imperatori ſe miſſurum dixit. Quem ego libellum, ex Vaticana Bibliotheca deſcriptum legi. In qua Synodo trium Capitulorum apertè contradicit. Quamuis autem infeſtum ſibi haberet Imperatorem Vigilius, quòd ad illius nutum ſe conuertere nolebat: tamen in Menam quoque patriarcham, ſua poteſtate vſus eſt: & eum à communione quatuor menſium excluſit. Quin & illud de eo ſcribit Gregorius: quod in eadem Vrbe Regia conſtitus, contra Theodorã tunc Auguſtam, & Acephalos, damnationis promulgauit ſẽtẽtiã. *Agapeti conſtantia.* *Silverii.*

Eſt autem & illud animaduerſione dignum, quod in ſexta Synodo generali narratur, Monothelitas, quò facilius opinionem ſuam probare poſſent, confinxiſſe quandam epiſtolam ſub nomine Vigilii, ad Iuſtinianum & Theodoram vxorem eius ſcriptam, de eo, quòd vna ſit Chriſti voluntas.

Tantum in ſententia Romani pontificis pondus eſſe iudicabant. Quin & aliquot antè ſeculis, Conſtantius Imperator nihil non fecit, quo poſſet partim vi, partim etiam pollicitationibus munerum, ſicut ipſe ſcribit Athanaſius, pertrahere Liberiũ, vt Athanaſii damnationi ſubſcriberet. Tam ardenti deſiderio nitebatur, inquit Ammianus Marcellinus, auctoritate Epiſcopi ęternę vrbis, firmare, quod iam impletum eſſe ſciebat. Intelligebat enim irrita fore omnia: quæcũq; acta ab aliis fuiſſent, niſi Romani põtificis cõſenſus acceſſiſſet. *Pont. Rom. auctoritati, etiam hæretici plurimum tribuebant.*

Sexta Synodus tertiùm fuit Conſtantinopoli congregata, in qua primo loco ſubſcripſiſſe lego Theodorũ & Georgium presbyteros, & Ioãnem Diaconum, locum gerentes Agathonis Beatiſſimi, ac vniuerſalis papę Vrbis Romæ. Poſt eum Gregorium Conſtantinopolitanum patriarcham, & alios deinceps. In qua Synodo, cùm lecta fuiſſet Romani pontificis Agathonis Epiſtola, ſtatim, ſicut anteà in Concil. Calcedonenſi fuit ab omnibus acclamatum, ſeque ſic omnes credere ſunt profeſſi, quòd quæ ſcripta fuerunt ab Agathone, tanquam à ſpiritu ſancto dictata per os ſancti ac Beati principis Apoſtolorum petri ſic ea reciperẽt ac reuerenter amplecterentur. Et in proſphonetico ſermone dictum fuit: Charta & atramentum videbatur: & per Agathonem petrus loquebatur: Quos ille prior condemnauerat, eos illius iudicium ſecuta ſancta Synodus, ipſa quoque ſibi condemnandos eſſe putauit. *Rom. Pontificis dignitas.*

Septima Synodus iterum habita fuit Nicæ: ſtatim in prima actione, primus locus tribuitur petro Archipresbytero, & petro Monacho, Vicarius Apoſtolicę ſedis, cui præerat ſanctiſſimus, beatiſſimusque Archiepiſcopus veteris Romæ Adrianus Secundus, Taraſio Archiepiſcopo Conſtantinopolitano, & aliis deinceps. Et ſcribit ad Michaëlem Imperatorem Nicolaus põtifex: Secundo in Nicæa collectæ Synodo Apoſtolica noſtra Sedes præſedit.

Qui locus etiam in ſcribendo ſemper fuit ſeruatus. In hac Synodo cùm lectæ fuiſſent Epiſtolæ duę pontificis Adriani, ad Imperatorem vna, ad patriarcham Tharaſium altera, acclamauerunt patres: Vniuerſa ſancta Synodus ſic credit, & ſic docet. Ac ſinguli poſteà ſic ſe credere, ſic ſentire, ſic tenere, ſic docere, ſic ex toto corde confiteri profeſſi ſunt.

Octaua Synodus, quam ante annos plus minus decem in Eccleſia mea Varmienſi ſcriptam reperi, quartùm habita fuit Conſtantinopoli. Præſederunt in ea Donatus & Stephanus Epiſcopi, locum tenentes Adria-

ni

ni pontificis Romani: & ſubſcripſerunt hac forma, Ego Donatus Dei gratia Epiſcopus Sanctę Oſtienſis Eccleſiæ locum obtinens Domini mei Adriani, ſummi pontificis & Vniuerſalis papæ, omnia, quæ ſuperiùs leguntur, huic Sanctæ & vniuerſali Synodo præſidens, atque ad volútatem eximii præſulis promulgaui, & manu propria ſubſcripſi. Qua forma & eius duo collegæ ſunt vſi. Hic legati Romani pótificis, apertè ſe præſide te Concilio profitentur. Poſt illos Ignatius Conſtantinopolitanus patriarcha ſubſcripſit hac forma: Ignatius Epiſ. Conſtant. Sanctam hãc vniuerſalem Synodum ſuſcipiens, & omnibus, quæ ab ea iudicata, & ſcripta ſunt concordans & definiens, ſubſcripſi. Quam eandem formam in ſubſcribendo ſecuti ſunt, Ioſeph vices agens patriarchæ Alexandr. Thomas Antioch Helias Hieroſoly. Poſt hos, Imperatores. Fuit in ea Synodo depoſitus photius patriar. qui iam anteà per Nicolaum papam depoſitus fuerat, & in ſuum priſtinum locum Ignatius reſtitutus.

Photii depoſitio.

Hę ſunt octo Synodi generales, quas recenſet Gratianus: in quibus, excepta ſecunda & quinta, Romani pontificis Legati præſediſſe, primoque loco decretis Concilii ſubſcripſiſſe videntur. Quas ego diligenter omnes oculis ipſe meis perluſtraui. Quo magis illud miror: quomodo tibi venerit in mentem ſcribere, Legatos pontiſ. infra omnes patriarchas ſubſcribendo adfuiſſe, quem ve ſis auctorem in hac aſſertione tua ſecutus. Aut alios tu Conc. libros habuiſti: quàm quos Coloniæ bis editos ipſi vidimus, aut errorem hunc ex nouatorum libris hauſiſti.

Vidi quendam libellum Vigilii manu ſcriptum, nec adhuc quod ſciam in lucem editum, in quo inſerta eſt profeſſio Menæ patriarchę Conſtantinopolitani: in ea quatuor Synodis Oecumenicis enumeratis, ſic loquitur Menas: In quibus iuxta tempora ſua prædeceſſores ſanctitatis veſtræ Beatiſſimi papę Senioris Romæ ipſis Synodis præſederunt. Quid apertius dici potuit ad probãdum, quòd in Synodis Oecumenicis Romani pontiſ. per ſuos Vicarios præſederint. In Chalcedonenſi quoque Synodo ſic legitur paſchaſius & Lucentius Reueren. Epiſcopi, & Bonifacius presbyter, tenentes locum Sedis Apoſtolicæ, quia miſſi Apoſtolici ſemper in Synodis prius loqui & confirmare ſoliti ſunt, per paſchaſium dixerunt. Ex his quoq; verbis liquidò conſtare poteſt, quem locum in Synodis Vicarii Romani pontificis tenuerint.

Quod verò Fricium eleuare ſcribis auctoritatem Concilii Tridentini, propterea quòd illi tres patriarchæ præſentes non adſint, nihil eſt, quòd ſcriptis illius moueare, quaſi propterea Concilium hoc non ſit Oecumenicum. Vnus tantùm eſt Oecumenicus patriarcha petrus Romanus, qui ſicubi præſens adeſt in Epiſcoporum Concilio, quod eſt ipſius auctoritate congregatum, etiamſi non omnes ad illud vocati veniant, non propterea non erit Concilium illud Oecumenicum. Vocati ſunt Angli, Dani, Sueti, Germanię principes nõnulli: neque tamen cum ſuum ad illos petrus Rom. nuntium ablegaſſet: vt inuitati venirent, adduci potuerunt. Num ideo Concilium hoc Oecumenicum eſſe negabimus? Etiamſi Chriſti corpus hoc, ad pauciora membra, quod abſit, redactum eſſet, inter quæ numerari non poſſunt, niſi qui Chriſto parent, & eius Vicario Rom. petro: non ideo tamen corpus in ſuo genere, non eſſe perfectum diceretur. Vbicunque petrus Romanus: vel ipſe præſens, adeſt, vel ſuos habet Vicarios, quãdoquidem ſolus ille verè dicitur & eſt Oecumenicus patriarcha, quod Concil. ipſius eſt auctoritate congregatum, id verè dicitur Oecumenicum. Intereà tamen & illud latere te nolo, quod ad Alexandrinum quoque patriarcham pontifex miſit, qui vel vt ipſe veniret, vel vt ſuos huc vicarios, mitteret, eum hortarentur. Cùm autem nihil hac legatione profectum ſit, num tu pontificis culpam hanc eſſe dices? Quin illud animaduertunt hi, qui miſſi fuêre, patriarcham illum, totamque gentem illam ipſi ſubiectam, hereſi Neſtoriana grauiter admodum laborare. Sed ego non dubito, ſi quod aſſerere videris, patriarchę iſti tui Catholici eſſent, quòd pridem citra dubitationem vllam Legatos huc ſuos miſiſſent. Verum, quòd de Alexandrino renunciauit, qui miſſus ad eum fuerat, idem & de Conſtãtinopolitano, & de Antiocheno patriarcha nobis exiſtimare licet. Quamuis enim ante annos centum viginti, Conſtantinopolitanus Concilii Florentini Decretis, in quo præſens aderat, ſubſcripſerit, vna cum Imperatore & Epiſcopis, quos ad illud Concilium ſecum adduxerat: patriarcha tamen mortuo, ſimul vt Græci domum rediêre, nihil eorum, quæ decreta fuerunt in illo Concilio, ratum, eos habuiſſe tu non ignoras. Et huius leuitatis atque inconſtantiæ ſuæ, poſteaquam iterum atque iterum ab Eccleſia Romana ſe præcidit: graues admodum pœnas gens illa perſoluit. Nam ſtatim, vt fidem datam violauit, in Turcarum poteſtatem recidit, quorum eam nunc grauiſſimo iugo premi, non ſine magno animorum noſtrorum dolore conſpicimus. Nec ſoli hoc illi contigit. Quotquot gentes aliæ ſuaue Chriſti iugum, per vicarium ſuum petrum Romanum Eccleſiam gubernantis excuſſerunt: in eaſdem calamitates inciderunt. Adeò verum eſt, quod à propheta ſcriptum legimus. Gens & Regnum, quod non ſeruierit tibi, peribit. Vnus paſtor, vt ſit, oportet, & vnũ ouile. Vnum paſtorem hunc ſi Chriſtum eſſe dicis, libenter vna tecũ, Vnum eſſe agnoſcimus & profitemur: Sed cum ille nobiſcum in terris verſari deſierit, nec eum amplius in humana forma contemplari nobis liceat, quæ eſt illius infinita bonitas, noluit Eccleſiam ſuam omni ſua pręſentia eſſe deſtitutam, ſed vnius vti miniſterio voluit, per quem vnitas in Eccleſia retineri poſſit.

Vnus tantum Oecumenicus Patriar.

A Sentibus & aliis Patriarchis ſit vere Oecumenicum concilium Patriarcha Alex. ad Concilium vocatus.

Neſtoriana hereſi infectus.

Concil. Florent. Decreta Græci repudiarunt.

Græci propter inconſtantiam & diſceſſionem ab Eccleſia Roma. graues pœnas patiuntur.

Chriſtus noluit Eccleſiam eſſe deſtitutam omni ſua præſentia.

Vnum in ea petrum loco ſuo cõſtituit, cui ſuas oues paſcendi munus cõmiſit. Quem non ſolum in Occidente, verùm & in Oriente, ſummam in omnes patriarchas & Epiſcopos auctoritatem & poteſtatem habere voluit: qua non ſemel illum in eos vſum fuiſſe legimus.

De Conſtantinopolitana Eccleſia ſcribit Gregorius ille Magnus. Quis eam dubitet Sedi Apoſtolicæ eſſe ſubiectam, quod & Dominus piiſſimus Imperator, & frater noſter Euthichius, eiuſdem Ciuitatis Epiſcopus aſſiduè profitentur? Paulus Conſtantinopolitanus, à Synodo quadam Ariana depoſitus, & ex Eccleſia ſua fuit pulſus: Is Romam poſteà confugit ad Iulium pontificem, quo tempore venerunt in eandem Vrbem itidem è ſuis eiecti ſedibus, Athanaſius Alexandrinus, Aſclepas Gazæ, Marcellus Ancyræ, Lucius Adrianopolitanus

Rom. Pontiſ. auctoritas in Eccleſiis Orientalibus.

litanus

litanus Epiſcopus. Excepit omnes Iulius perbenignè: & eos omnibus eſt humanitatis officiis proſequutus. Cumque cauſas eorum cognouiſſet, ſcriptis ad Orientem literis, ſuum cuique locum reſtituit: Et eius auctoritate factum eſſe ſcribit Zoſomenus: vt ſuam quiſque Sedem reciperet. Quamuis iuſſu Imperatoris Conſtantii, quo nihil fuit inconſtantius, iterum paulò pòſt inde pulſi fuerint. Neque tamen propterea Iulius fractus animo conquieuit, ſed Conſtantis Imperatoris, qui fuit frater Conſtantii, fidem implorauit. Cuius impulſu fecit Conſtantius inuitus, vt ſuis eorum quemque Sedibus reſtitueret. Ioannes quoque Conſtantinopolitanus Patriarcha, non temerè Chryſoſtomus appellatus, à Synodo quadam innocens damnatus, ad Innocentium pontificem ſe recepit. Qui poſteaquam cauſam illius cognouit, hominem abſoluit, & eum Sedi ſuæ reſtituendum curauit. Cùm autem Arcadius & Honorius Imperatores, à pontifice moniti, ſegnius Ioannis reſtitutionem procurarent, vtrumque vnà cum Arſacio iam vita functo, & Attico Conſtantinopolitano, qui ſedem eius occupauerant, & Theophilo Alexandrino: per quem eiectus fuerat, excommunicauit. Sicut à Nicephoro ſcriptum legimus; apud quem etiam extat Innocentii præclara quædam, ea de re ſcripta Epiſtola. Proclus quoque Cæleſtini pontificis beneficio, Conſtantinopolitanam Sedem adeptus eſſe legitur: Cui cum ſucceſſiſſet Flauianus, confictis quibuſdam criminibus, in Epheſina ſecunda Synodo fuit damnatus. Quamuis autem illa Synodus Oecumenica eſſe putaretur, ab ipſius tamen ſententia (ſicut ſcribit Liberatus) ad Sedem Apoſtolicam appellauit: & eſt per Leonem pont. abſolutus, qui de reſtituendo illo Eccleſiæ ſuæ plurimum laborauit; quod cùm illo viuo perfici non potuiſſet; ſaltem vt mortui corpus ex Epheſo Conſtantinopolim transferretur, ac religioſa, celebrique pompa inter adita templi Apoſtolorum conderetur, effecit. De Methodio quoque ſcribit Gregorius pontifex. In Græcia perſecutione feruente: hic apud beatum petrū, & apud nos, vbi olim Athanaſius, vbi Paulus, vbi plurimi cum illis & preter illos, vbi denique ſemper Catholici ſubuenitur, conſequuti ſunt requiem: donec apprehenderet Olympum certaminis, iam ſatiatus lacte huius matris omnium, ſanctæ videlicet Romanæ Eccleſiæ, Catholicum dogma defendere fuerit eruditus.

Ac talem quidem ſe geſſit Petrus Romanus, erga probos & Sanctos patriarchas Conſtantinopolitanos: quod ſi qui fuerunt eorum diſſimiles, pro eo, vt ipſorum peccata merebantur, grauiſſimis in eos animaduerſionibus eſt vſus. Sic Arſacium, & Atticum, ſicut paulò ante commemorauimus, anathematis fulmine percuſſit Innocentius. Idem Acatio fecere Simplicius, Felix, & Gelaſius, quorum hic, ne mortuo quidem Acatio pepercit. Idē de Neſtorio fecit Cæleſtinus, de Anthimo Agapetus; de Sergio, Pyrrho, Paulo, petro, Agatho, & eum ſecutus Leo ſecundus: deque Photio Nicolaus, & ſucceſſor eius Adrianus. Nec ſoli fuere Conſtantinopolitani, in quos hac ſua poteſtate Petrus Romanus vſus eſt. Etiam Polychronium Hieroſolymitanum cum eſſet è Sede ſua deturbatus, per Sixtum pontif. illi reſtitutum eſſe legimus.

Porrò Antiochena Eccleſia, cum adhuc viueret Hieronymus, quemadmodum ipſe ſcribit, in tres partes fuit ſciſſa, quarum vnaquæque ipſum ad ſe rapere feſtinabat. Sed quid ad hæc Hieronymus? Ego interim, inquit, clamito: Si quis Cathedræ petri iungitur, meus eſt: Meletius, Vitalis, & Paulinus, tibi hærere ſe dicunt: Poſſem credere: ſi hoc vnus aſſereret. Nūc autem duo mentiuntur, aut omnes: Et iterum: Non noui, inquit, Vitalem: Meletium reſpuo: ignoro Paulinum: Quicunque tecum non colligit, ſpargit. Qui Chriſti non eſt, Antichriſti eſt. Sic ille ad Damaſum ſcribens, negabat eum eſſe Chriſti, qui cum Chriſti Vicario Rom. Petro non colligeret: Cum quo etiam ii colligere ſe non rarò ſimulabant: qui diuerſam ab illius doctrina fidē ſequebantur. Quod non ſolū Latinus Hieronymus, verū & Græcus ille Theodoretus in ſua teſtatur hiſtoria. Tanta fuit Romanæ ſedis auctoritas: vt ſolus ille Catholicus haberetur, qui Romano Petro Chriſti Vicario hæreret, atque cum eo colligeret. Itaque Catholicos Epiſcopos & Hieronymus, & Ambroſius, Romanam, Eccleſiam appellant. Vt autem ad Paulinum redeamus, Euagrius illi ſucceſſiſſe legitur, inter quem & Flauianum eiuſdem Eccleſiæ Antiochenæ Epiſcopum, grauis exorta fuit controuerſia. Extat Ambroſii Epiſtola, qua Theophilum Alexandrinum hortatur: vt ad Romanum Pontificem vtriuſque cauſam remittendam curet. Qui deinde Presbytero ſuo ad Damaſum miſſo, rem omnem compoſuit: ac vt Flauiano delictū, quod iuramento violato admiſerat, remitteretur, impetrauit. Quin & ipſe Flauianus, Romam Oratores miſit, ex Epiſcopis, Presbyteris, & Diaconis, Antiochenis, qui lite, quæ decem & ſeptem annos durauerat ſopita, concordiam Eccleſiis conciliauerant, ſicut, in Eccleſiaſtica hiſtoria ſcriptum legimus. Ab Hormiſda verò Papa, Seuerum & petrum, itidem & à Felice depoſitos fuiſſe aliquanto ante, quàm Synodus Conſtantinopolitana congregata fuerat, ex actis eiuſdem Synodi cognoſcere licet.

Quòd autem ad Alexandrinos patriarchas attinet, diximus iam de Athanaſio, deque ſucceſſore illius petro, quemadmodum ii cum Sedibus ſuis pulſi fuiſſent: auctoritate Iulii pontificis reſtituti ſunt: deq; Theophilo Alexandrino, propter Ioannem Chryſoſtomum ex Eccleſia ſua deturbatum, è cœtu piorum eiecto. Cyrillum quoq; nouis quibuſdam dignitatis inſignibus ornatum à Cœleſtino fuiſſe tradit Nicephorus. Idem proterio quoq; fecit Leo pontifex: quemadmodum ex Epiſtola quadam ipſius ad eum ſcripta conſtare poteſt. Cyrum autem Alexandrinum Agatho pontifex anathemate percuſſit.

Sic igitur quatuor iſtos patriarchas, & ornauit benè merentes petrus Romanus, & iuſtis pœnis affecit, quoties ab officii ſui religione declinarent. Huius auctoritatem ſequebantur omnes: quotquot Chriſtiani, Catholici & Orthodoxi cēſeri volebant. Huius iudicio ſe ſcriptaque ſua omnia ſubiiciebant: ac ſi quas prouinciales Synodos alicubi, quamlibet in remotis terris congregaſſent: ab hoc ſuas conſtitutiones approbari petiuerunt. Sic Mileuitanum, ſic & Carthaginenſe Concilium feciſſe: atque ab Innocentio, vt Concilii ſui ſtatutis, Apoſtolicæ Sedis adhiberet auctoritatem, petiuiſſe: teſtis eſt in ſuis Epiſtolis Auguſtin. Idem factum eſt ab Oriētalibus Epiſcopis ad Symmachum ſcribentibus, & aliquanto ante ab his, qui cum Athanaſio conuenerant Alexandriam, cùm ad Felicem Papam ſcriberent.

Ioannes Chryſoſtomus ad Rom. pont. confugit.

Patriarchas Orientales Rom. pont. [illegible]

De auctoritate Rom. pont. teſtimonium Hieron.

Theodoretus.

Ambroſ.

Quatuor patriarchas Orientales Rom. pontif. ornauit, & pœnis affecit. Prouinciales Synodos Rom. pont. auctoritate approbatas. [illegible]

Nec

Hæretici etiam pro Synodalib. ſuis Decre. Rom. pont. authoritatem implorabant.

Nec à Catholicis modò fuit hoc ita factitatum, verum & ab ipſis hęreticis. Euſebium, qui fuit Arrianæ factionis, vna cum ſua Synodo Antiochena, ad Iulium pontificem reſcripſiſſe, vt in Athanaſii cauſa iudex eſſe vellet, ſimul, vt acta Synodi, iudicio ſuo comprobaret: petiuiſſe, narrat Socrates. De Fortunato Pſeudoepiſcopo ab hæreticis conſtituto: deque Baſilide, quod ad petri Cathedram appellauerint, memoriæ prodidit Cyprian. Fecit idem Petrus Abelardus, cum in ſuſpicionem hæreſeos à Bernardo vocatus fuiſſet. De Pelagio ſcribit Auguſtin. quòd is literas, quibus ſe purgaret, libellumquè fidei ſuæ, Romam ad papam Innocentium miſerit. Refert idem de Cœleſtio, quòd is Beati papæ Innoc. literis non eſt auſus obſiſtere, imò, quę ſedes illa damnauerat, ſe quoque damnaturum omnia promiſit: Eutychen quoque libellum ſibi miſiſſe: deque iniuſta damnatione queſtum eſſe, quodque ſententiam illius per omnia ſecuturus eſſet, ſpopondiſſe: ſibiq; propemodum obrepſiſſe, non obſcurè Leo pontifex indicat, ſcribens ad Theodoſium & ad Flauianum. Flauianus verò, cur eum excommunicauerit, eidem Leoni rationem reddit: & approbat hoc illius factum Leo, Proterius etiam Alexandrinus, cùm & ipſe veniſſet in ſuſpicionem quorundam errorum, apud eũdem Leonem ſe purgat, de quo teſtimonium, hoc, quòd eſſet Catholicus, Imperatori Martiano reddit Leo. De Anthimo legitur in ſententia Synodi Conſtantinopolitanę ſecundę: quod is ad patriarchas ſcripſerit, ſe per omnia ſequi Sedem Apoſtolicam. Quod ab eo tamen falsò fuit affirmatum. De pyrrho patriarcha Cõſtantinopolitano narrat Zonaras, quòd cum ad Sedem ſuam redire cuperet, libellum de fide ſua papę obtulerit, quo ſe Monothelitarum hæreſim deſeruiſſe ſimulabat. papa libellum approbauit, ſed poſteaquam comperit, eũ Rauennam digreſſum, hæreſim ſuam cęlare non potuiſſe, conuocatis epiſcopis, eũ penitùs condemnauit.

Nullus. patriarcharum Orientalium in Roman. pont parem poteſtatem exercuit.

Hæc è multis pauca propterea nobis commemorare viſum eſt, vt ex his liquidò, dilucideque perſpicere liceret: quàm ſit illud verum, quòd reliqui patriarchæ, patriarchatu pares petro Romano fuerint. Nã quod petrus Romanus in omnes illos patriarchas, à Deo ſibi tradita poteſtate ſit vſus, ex his, quę recenſuimus, planum feciſſe videmur. Quod autem aliquis illorum patriarcharum parem in petrum Romanum poteſtatem exercuerit, me nuſquam legere memini, nec aliquod exemplum eius rei abs te proferri poſſe puto. Nam ſi quid attuleris, vel de Dioſcoro, vel de Acatio hæreticis: priuatę libidinis fuit hoc & vſurpatæ cuiuſdã, nõ autem legitimæ poteſtatis: quam poteſtatem agnouerunt in petro Romano, ſicut reliqui omnes Catholici, & Orthodoxi, ita & quatuor illi patriarchæ, ad eius fidem ſæpè confugerunt, eius Iudicio ſe, ſuaque omnia ſubiecerunt: quod nunquam ſimiliter à Romanis pontificibus factum fuiſſe, docere potes.

Roman. Eccleſiæ præeminentia & Ordo patriarchārum ex decreto Lateranen. Concilii.

Sed quorſum attinet in his diutiùs immorari? Legiſti proculdubio, cuius anteà memini, Lateranẽſis acta Concilii, quod ante trecentos quinquaginta plus minus annos fuit congregatum, quo nullum fuit vnquã patrum numero frequentius? cùm in eo pręſentes adfuerint etiam ipſi patriarchæ Conſtantinopolitanus, & Hieroſolymitanus: quibus aſſentientibus, hæc fuit ſanctio conſtituta quam ad verbum deſcribendam eſſe duximus. Antiqua patriarchalium Sedium priuilegia renouantes, ſacra vniuerſali Synodo approbante ſancimus, vt poſt Romanam Eccleſiam, quæ diſponente Domino, ſuper omnes alias ordinariæ poteſtatis obtinet principatum, vtpotè mater vniuerſorum Chriſti fidelium, & magiſtra, Conſtantinopolitana primum, Alexandrina ſecundum, Antiochena tertium, Hieroſolymitana quartum locum obtineant, reſeruata cuilibet propria dignitate: ita quòd poſtquam eorum Antiſtites, à Romano pontifice acceperint pallium, quod

Pallium.

eſt plenitudinis pontificalis inſigne, præſtito ſibi fidelitatis & obedientiæ iuramento, licenter & ipſi ſuis Suffraganeis pallium largiantur, recipientes pro ſe profeſſionem Canonicam, & pro Romana Eccleſia ſponſionem obedientiæ ab eiſdem.

Conc. Florentinũ. Rom. pont. poteſtas ex Decreto Florenti. Concil.

Fuit autem & aliud Concilium Florentiæ celebratum, ducenteſimo pòſt anno, in quo cõſtitutum eſt, Romano pontifici in beato petro, paſcendi, regendi & gubernandi vniuerſalem Eccleſiam à Domino noſtro Ieſu Chriſto plenam poteſtatem traditam eſſe. Præſens adfuit in eo Concilio non patriarcha tantum cũ ſuis Metropolitanis, & Epiſcopis, verùm & Imperator ipſe Conſtantinopolitanus.

Nota.

Habes igitur quid ſit, qua de re nunc inter nos agitur, in duobus iſtis celeberrimis Conciliis cõſtitutum. Audebis autem tu vel negare, vel in dubium reuocare, quod non Occidentis tantum, verùm & Orientis Epiſcoporum tanto conſenſu receptum eſſe vides? Audebis dicere, cęteris patriarchis, patriarchatu parem eſſe petrum Romanum, nec vllam in eos poteſtatem habere? Cùm ille poteſtatem hanc in omnes, non ab

Poteſtatem Rom pont. non ab hominibus, ſed a Deo accepit.

homine, neque per hominem, ſed ab ipſo Domino acceperit: Qui cùm dixit petro, paſce oues meas: non Occidentis tantùm, aut Orientis, verùm orbis totius oues, vt paſceret præcepit. Inter quas, etiam patriarchas iſtos tuos eſſe voluit, qui paſtores quidem ſunt ſui gregis in patriarchatu ſuo, & ſuã in eum iuriſdictionem exercent: Sed cum petro collati, grex ſunt, & inter oues illius numerantur. Aliter Eccleſia conſiſtere non poteſt: niſi vnus aliquis in ea ſumma cum poteſtate verſaretur, Cùm pręclarè dictum ſit ab illo Sancto Martyre. Quod non aliundè nata ſunt ſchiſmata & hæreſes: quàm inde, quòd Sacerdoti Dei non obtemperatur: nec vnus in Eccleſia ad tempus Sacerdos & ad tempus iudex vice Chriſti cogitatur: Cui ſi ſecundum diuina magiſteria fraternitas obtemperaret vniuerſa, nemo diſſidio vnitatis, Chriſti ſcinderet Eccleſiam.

Hæreſium & ſchiſmatum præcipua cauſa.

Propter papam contemptum Græci variis erroribus ſcatent.

Putas autem tu, quòd Græci tui, ſiue Roxolani, & Armeni, & quotquot alii ſub reliquis patriarchis vitã degunt: ſic ipſi diſſiderent inter ſe, tamque multi & variis erroribus ſcaterent, ſi Romanum petrum Chriſti Vicarium, & vniuerſalis Eccleſię rectorem agnoſcerent? Idem de finitima nobis Germania dicere licet, quæ nunquam hoc infelici noſtro ſeculo fuiſſet in tot ſectas tam diſſectas miſerandum in modum diſſecta: niſi

Propter contemptum papam Germania miſere diſſecta.

prius ab obedientia Romani Petri diſceſſiſſet, verùm quid illis accidit: ſimul vt quam papæ debent reuerentiam & obedientiam, ab ea ſe ſubduxerint, multos papas nacti ſunt, atque tot in ea nunc fides exiſtunt, quot voluntates, tot doctrinæ, quot mores. Et poſteaquam receſſum eſt ab ea fide, quæ ſola eſt, dum plures fiunt, ad id cœperunt eſſe, ne vlla ſit. Ac agnoſcunt hoc ipſimet, mutuoq; ſibi inuicem obiciunt. Accuſat philippũ

Illyricus

Illyricus quod Papa agere velit in Saxonia, nec ab opinione ſua quemquam diſſentire patiatur. Accuſat viciſſim Illyricum & Gallum Philippus, ac de vtroque ſcribit his verbis: Cum hoc mirabilium hominum genere agi nihil poteſt, qui ſuo arbitratu damnant quidlibet neque perſonis auditis, neque diiudicatis rebus: cogunt Concilia, quando & vbi ipſis placet, atque vendicant ſibi maiorem, magiſque intolerabilem, & minus excuſabilem auctoritatem ac poteſtatem: quàm Papa Romanus vnquam. Quæ quò tandem euaſura videantur, cogitetur. Paulò autẽ antè ſcribit, quòd hæc licentia quandã Anarchiã peperit. Vides ubi multi volunt eſſe papæ: quemadmodum ipſi mutuò ſe ferre non poſſunt. Nec Illyricum Philippus, nec Philippum fert Illyricus, vt interim de Caluino, deq; reliquis peſtibus nihil dicam.

Hæretici multitudinem paparum inter ſe accuſant & damnant.

Vtinam autem nulla nobis domeſtica ſuccurrerent exempla, quæ proferre liceret. Verùm teſtatiora ſunt multorum oculis, quàm vellemus. Poſteaquam apud nos quoq; pleriq; ſibi defugiendam eſſe Rom. Pont. auctoritatem putauerunt, an ſibi de vulgo quiſq; non maiorem, magiſque intolerabilem, & minus excuſabilem, quàm ille poteſtatem & auctoritatem ſumit, dum arbitrio ſuo, vel damnat, vel ſtatuit quidlibet, rebus non intellectis, nec perſonis auditis? Quorſum autem res euaſerit, nihil opus eſt, quod ego ſcribam, cùm oculis ipſe tuis cernas. An autem & anarchiam quoque non vides? Vtinam ea non videretur. Quid autem anarchiam hanc nobis peperit? niſi multitudo paparum. Poſteaquam omnes Sacerdotes, omnes pontifices facti ſunt: Reges quoque facti ſunt omnes. Neque maior eſt apud iſtos Regis, q̃ pontificis auctoritas, (prò dolor) vtramque ſimul excuſam ab his poteſtatem videmus, qui ſuaue Chriſti iugum, per Petrum Romanũ Eccleſiam ſuam gubernantis excuſſerunt. Verùm hæc politica miſſa faciamus, & ad inſtitutum redeamus.

Papa contemptus Polonis quanta incommoda attulit.

Quod ſi vis, vt vna ſit fides, vt vna ſit Eccleſia, vt multitudinis credentium ſit cor vnum, & anima vna, paſtor vnus, vnus in Eccleſia patriarcha ſit Oecumenicus oportet, à cuius dignitate ſalus pendet Eccleſiæ. Cui ſi nõ exors quædã, & ab omnibus eminens detur poteſtas, tot in Eccleſiis efficientur ſchiſmata, quot Sacerdotes. Scripſit hoc quidam vir ſumma vitæ ſanctimonia, & ſingulari doctrina præditus. Verùm nihil eſt neceſſe, vt hæc in libris legamus, in factis noſtrorũ oculis ipſi noſtris cernimus: nihil vt ſit opus abire longius.

Vnitas in Eccleſia quo retinetur. Cyprianus.

Cùm itaque ſatis tibi iam demonſtraſſe videar (ſed quid ego dico me demonſtraſſe, cùm res ipſa clamet?) vnam fidem, vnam Eccleſiam eſſe non poſſe: niſi paſtor ſit vnus, & vnus Oecumenicus patriarcha, quem nõ alium eſſe, quàm Petrum Romanum, tu quoque non diffiteris: Vuladicas iſtos tuos & Metropolitas hortare, vt Petrum hunc, in pio Quarto ipſius legitimo ſucceſſore, paſtorem ſuum vnà nobiſcum agnoſcant, atq; ad Sacrum Concilium hoc, ab ipſo legitimè indictum, veniant, & ſi de dogmate aliquo non ſatis inter nos & illos conuenit: illi diiudicandum permittant, illius Iudicio ſe ſubmittant. Quod ſi nulla dogmatum fuerit inter nos controuerſia: nihil faciemus libentius, quàm vt obuiis, quod aiunt, vlnis, eos ad Eccleſiæ gremium redeuntes, recipiamus. Nec impediet quicquam rituum diuerſitas: quo minus in vnum Dei populũ coaleſcamus omnes. Quod ſi perfectum opera tua fuerit, maximam apud homines laudem tibi comparaueris: nec vllum Deo ſacrificium gratius offerre poteris. Nihil autem eſt, quod illi de ſuis ritibus velint eſſe ſoliciti, facilè permittentur, dummodo nulla ſit fidei diſcrepantia.

Vuladicæ & Metropolitæ Græcorum ſi venerint ad Concilium, de ritibus ſuis nihil timere debent.

Chimera tua multorum hic virorum doctiſſimorum teritur manibus: & eorum iudicio vehementer probatur. Quam & ego legi lubens, teque de iſta præclara voluntate tuendæ fidei Catholicæ contra Chriſti crucis inimicos, nõ poſſum non vehementer amare. Dialogos quoque tuos vernacula lingua conſcriptos legi, in quibus & dicẽdi vim, & orationis impetum, & libertatem, imprimis autem Zelum iſtum tuum verè Chriſtianum, valdè ſum admiratus. Quod ſi par eſſet Zelus in his in quibus eſſe debebat, minus nunc laboraremus, minore verſaretur in diſcrimine patria noſtra.

De libris Staniſ. Orechouii Chimera & dialogorum Iudicium.

Quod autem nobis teſtimonium tribuis, vehementer metuo, ſi diligentius expenſum fuerit: ne beneuolẽtiæ magis in me tuæ, quàm Iudicii teſtimonium eſſe videatur. Nam quæ tu mihi plena manu tribuis, ea non agnoſco: quin illud apertè profiteor, ſcribendi facultate multò te nobis eſſe ſuperiorẽ. Nihil eſt autem triangulo tuo verius. Nam vbi non eſt Altare: neque Sacerdos: ibi neque Regem legitimum agnoſci dubium non eſt: nec eſt, quòd quiſquam exiſtimet, in eiuſmodi regno firmitatis aliquid eſſe poſſe. Nam vbi nullum eſt Sacerdotium: neque ſacrificium: ibi nec Deus vllus eſſe creditur. Abſque Deo verò, qui fieri poteſt: vt Regnum aliquod conſiſtere diu queat?

Triangulus Orechouii.

Abſque Sacerdotio nullum Regnũ ſubſiſtere poteſt.

Clades, quas in calce literarum tuarum commemoras: peccata noſtra merentur. Sed hæ tamen maiorem animo meo cruciatum, quàm facilè credi poſſit, attulerunt: quin illud metuo vehementer, ne folia ſint hæc, quæ ceciderunt hactenus: néve paulò poſt cadant etiam arbores. Vix enim ferre Deus diutiùs hæc tam impia poterit. Quem ſupplex precor, vt miſereatur noſtri: ut illuminet vultum ſuum ſuper nos, vt conuertat nos, & auertat iram ſuam à nobis. Bene vale. Ex Tridento vltima menſis Auguſti. Anno Domini 1563.

FINIS.

EPISTOLA D. STANISLAI HOSII CARDINALIS EPISCOPI VARMIEN.

AD ILLVSTRISSIMVM BRVNSVICI DVCEM HENRICVM.

ILLVSTRISSIME Princeps & Domine, dedit ad me non ita pridem Auguſtâ litteras Dominus Ludolphus Haluerius Illuſtritatis veſtræ Vicecancellarius, quibus perhumaniter illius verbis me ſalutauit, ſimul à me petiuit, vt in quo ſtatu res hîc verſentur, Illuſtritati veſtræ perſcriberem. Quod ego tantò maiore cum alacritate faciendum eſſe mihi putaui, quantò plures cauſæ ſunt, quibus Illuſtritati veſtræ me plurimùm eſſe deuinctum profiteor. Inter quas eſt illa quidem minimè vulgaris, quòd cùm ſororem Sereniſſimi Regis mei, ſibi matrimonio iunctam habeat, non poſſum illam hoc nomine non plurimùm obſeruare. Sed eſt alia maior etiam, quòd cùm inter eos vitam degat, qui doctrinis variis & peregrinis abducti, in aliud neſcio quod Euangelium ſe transferri paſſi ſunt, conſtanter nihilominùs in eo permanet Illuſtritas veſtra, quod a puero didicit, & ſe verè Catholicum & Orthodoxum Principem eſſe declarat. Quo nomine meritò colitur à piis omnibus, & in oculis fertur. Ego verò quanti faciam hanc illius in fide Catholica conſtantiam, quanta in illam vel propter vnam hanc cauſam meæ voluntatis inclinatione propendeam, nulla ſatis oratione conſequi poſſum. Itaque non ſolùm in hoc vulgari admodum officii genere lubens Illuſtritati veſtræ gratificabor, verùm etiam ſi quod eſſe poſſit aliud obſequii ſeruitutis genus, quo magis animum erga illam meum teſtatum Illuſtritati veſtræ facere poſſim, hoc certò de me ſibi perſuadeat, quòd nullum in me addictiſſimi ſeruitoris officium requiri vnquam patiar. Quamobrem de ſtatu Concilii, quod hoc tempore ſcribam aliud non eſt, quàm apertum id eſſe XV. Calend. Februarii, quod Eccleſiæ ſuæ felix, fauſtum & fortunatum DEVS eſſe velit, & habitam eſſe primam ſeſſionem ad IIII. Calend. Martii: Alteri ſeſſioni diem eſſe dictam, XVII. Calend. Iunij. Quot verò hîc Oratores adſint & Epiſcopi, è ſcheda præſentibus incluſa Illuſtritas veſtra cognoſcet. Ac adferebantur huc gratiſſimi nobis rumores, etiam Illuſtriſſimos Principes Electores Saxoniæ & Brandeburgenſem, huc ſuos citò miſſuros, quibus vehementer fuimus exhilarati, niſi quòd ea de re certi nihil adhuc habemus. Deum autem precamur, vt & horum, & aliorum principum mentes in hanc voluntatem impellat, quò ſuos Oratores mittere ne recuſent, cùm cauſam recuſandi nullam habeant. Nec enim aliud nos cupimus uehementius, nec aliam ob rem tam frequentes in hanc Germaniæ ciuitatem conuenimus, quàm vt quod infirmum eſt, conſolidare, quod ægrotum ſanare, quod confractum alligare, quod abiectum reducere, quod perierat, quærere poſſimus: non cum auſteritate imperando, & potentia, ſed in ſpiritu lenitatis omnes, qui voluerint inſtruendo, quò cognoſcant, nihil à nobis præter ſalutem ipſorum quęſitum eſſe. Quem ſuæ diſceſſionis à nobis fructum tulerint, non ſine magno ſuo periculo multi iam in Germania didicerunt. Nam vt reliquas calamitates taceam, quibus per hos annos quadraginta grauiter afflicta fuit nobiliſſima hæc prouincia, quo auctore primùm ab Eccleſia DEI diſceſſio facta eſt, is quemadmodum ipſe Chriſtum diuidere conatus eſt, ſic & ipſum à ſuis quotidiana conciſione diuidi videmus, vt vbicunque doctrina ipſius recepta eſt, ibi tot fides, quot voluntates, tot eſſe doctrinas, quot mores, cernere liceat. Et quemadmodum præclarus quidam Eccleſiæ Doctor ſcripſit, poſteaquam ita fides ſcribi cœptæ ſunt, vti volumus, aut ita vti volumus intelligi, tandem eò res redacta eſt, vt vbi exceſſum eſt ab ea fide, quæ ſola eſt, dum plures fiunt, ad id cœperint eſſe, ne vlla ſit. Quod etiam ipſimet queruntur non vno loco, qui ſegregauerunt ſemetipſos, ad atheiſmum tandem apud pleroſque ventum eſſe. Vidimus hîc Ducum Vinarienſium librum, quo nouem, vidimus alium miniſtrorum Mansfeldenſium, quo ſectæ ſunt vndecim condemnatæ, quæ ferè omnes non aliundè, quàm à Luthero duxerunt originem. Ex his duobus libris cognouimus, Ienenſes & Mansfeldenſes miniſtros, non magis à nobis Chriſtianis, quos per contumeliam, vt ipſis videtur, papiſtas vocant, abhorrere, quàm à VVittembergenſibus & Lipſenſibus, quibus viſum eſt in certis doctrinæ Chriſtianæ capitibus, ab ipſis etiam Lutheri placitis non leuiter diſſidere: nec illius ſententiæ, quę non alio loco, quàm quo Dei verbum à multis habetur, in omnibus ſubſcribere. An autem non pręſtaret, ſi qua ſecta condemnãda eſt, vt id publicè totius orbis decreto fieret potius, q̃ in aliquo Saxoniæ angulo? Certè quod Catholicũ eſſe debet, de eo nihil niſi in Eccleſia Catholica, quam Concilium Oecumenicum repræſentat, ſtatuere fas eſt: alioqui Catholicum dici non poterit. Non eſt VVirtembergenſis fides noſtra, ſed neque VVittembergenſis, neque Ienenſis, neque Tygurina, neque Geneuenſis: ſed eſt & vocatur Catholica fides, nuſquam vt aliquid ſtatuere de ea liceat niſi in eo Concilio, quod propterea vocatur Oecumenicũ, quod ex vniuerſo orbe Chriſtiano cõuocantur ad id omnes, quotquot ſe Chriſtianos eſſe profitentur, vt quod omnes tãgit, ab omnibus approbetur. Vidimus & Flacci, & Galli, & Amſdorffii, & VVigãdi, & Heshuſii, & Matthęi cuiuſdã iniquiſſimi, ſe

ditioſiſſimiq;

ditioſiſſimiq; Iudicis, (qui ſceptro Magiſtratus potiùs coërcendus, quàm ſtylo refutandus eſſet) conuicia & maledicta: quibus grauiſſimis afficiunt non miniſtros tantùm, verùm & Principes Electores omnes, quamuis ſuppreſſis eorum nominibus: nec minùs illos, quàm nos, pro condemnatis habent, & eorum communione, conſuetudineque ſuis interdicunt. Legimus & Philippi Melanchthonis, (qui miſer, cùm ei Lutherus in pleriſque non ſatisfaceret, iuit de virtute in virtutem, & ex Lutherano factus eſt ad extremum Caluinianus,) graues querimonias de hoc mirabilium hominum genere, qui ſuo arbitratu damnant quidlibet, neque perſonis auditis, neque rebus diiudicatis, cum quibus nihil agi poſſe dicit. Cogunt, inquit, Concilia, quando, & vbi ipſis placet, atque vendicant ſibi maiorem, magis intolerabilem, & minùs excuſabilem auctoritatem ac poteſtatem, quàm Papa Romanus vnquam. Quę quo tandem euaſura videantur, cogitetur, inquit. Paulò antè verò ſcribit, quòd in anarchiam eualerint. An autem id verum ſit, ſcire meliùs poſſunt, quorum res oculis eſt ſubiecta. Quanquam & ego mihi videor animaduertiſſe quibuſdam in locis, vbi ſuaue Chriſti iugum per miniſtrum ſuum Pontificem Eccleſiam gubernantis excuſſum eſt, etiam principum iugum non ferè tolerari. Vidimus & Clebitii quendam libellum, qui inſcribitur, Victoria veritatis, & ruina papatus Saxonici, contra Heshuſium ſcriptum, in quo Lutheranos ad ſynodum, & ad diſputationem de præſentia vel abſentia potiùs, vt ille ſentit, Chriſti corporis & ſanguinis in Euchariſtiæ Sacramento prouocat, ac eaſdem illis leges præſcribit, quas ipſi nobis Chriſtianis præſcribere conſueuerunt. Quorſum autem res rediit per Deum immortalem. Putauit Lutherus euerſurum ſe Papatum Romanum, qui mille quingentis annis in Eccleſia Dei durauit, duraturus etiã iuxta Chriſti promiſſum, ad finem vſque ſeculi: ecce autem ipſius Lutheri papatum, quem vix dum annos quadraginta duraſſe conſtat in Saxonia, ſaluo Romano, iam euerſum priùs eſſe non temerè Sacramentarii gloriantur, cùm bona pars eorum, qui Lutheri fidem fuerant amplexi, reiecta ea, Zuinglii ſiue Caluini doctrinam ſit ſequuta: Ac plurimos in Germania videre liceat, qui de præſentia Chriſti corporis in Euchariſtia non ſolum ab Eccleſia Dei, verùm ab ipſius etiam Lutheri placitis diſceſſerunt: multoque nunc latius Caluini doctrinam propagatam videre licet, quàm fuit vnquam Lutherana. Quo libentius adduci deberent hi, qui dici volunt Confeſsionis Auguſtanę, vt quibus de rebus inter ſe diſceptant, de his iudicium penes hoc Oecumenicum Concilium eſſe vellent. Et habituri hic eſſent æquiores iudices opinione ſua. Vidimus Flacci ſupplicatorios quoſdam libellos, quibus inſtat & vrget mirabiliter, vt in Germania, vel potius in Saxonia Synodus congregetur: à qua tamen arceri vult primum Chriſtianos omnes, quos illi viſum eſt vocare papiſtas, deinde Seruetianos, Suenckfeldianos, Antinomos, Anabaptiſtas, & Oſiandrinos: neque ſibi cum aliis, quàm cum Synergiſtis, Maioriſtis, & Adiaphoriſtis rem eſſe vult, ac miras tragœdias excitat de Confeſſione Auguſtana, quam eſſe multis in locis mutatam ac deprauatam queritatur: neque dubitat alicubi falſi crimen impingere Philippo, quòd non magis Confeſsionem Auguſtanam, quàm ipſos etiam Lutheri libros plurimis in locis adulterauerit. Nec id ſine cauſa. Nam contuli ego quoque aliquot exemplaria Confeſſionis Auguſtanę, & ita ſe rem habere comperi: Nec vlla mihi viſa eſt propiùs accedere ad eam, quæ fuit Auguſtæ oblata Chriſtianiſſimo Imperatori Carolo, cuius memoria in benedictione eſt, quàm ea, quæ Flacci opera Ienæ typis eſt excuſa, & extat in librorum Lutheri tomo quarto. Cùm itaque de confeſſionis etiam ipſius Auguſtanæ fide inter iſtos diſceptetur, quam toties mutatam & deprauatam eſſe, non modò Zuingliani ſiue Caluiniani, verùm & ipſi vociferantur veri Lutherani, qui cothurnum quendam eam appellant, vtrique pedi aptum, cùm auctor ipſius, qui ſuis eam conſcripſit manibus, & in aliis multis, & in eo, quod pręcipuum eſt Chriſtianæ doctrinæ caput, de præſentia Chriſti corporis & ſanguinis in Euchariſtia, non ab Eccleſia modò, uerùm & à ſeipſo, & à magiſtro ſuo Luthero diuerſum ſentiat, & cum Caluino conſentiat, nónne ſatius foret, vt de hac Confeſſione, quid in ea rectè recipi poſſet, quid non, huic Oecumenico potiùs Concilio iudicandi poteſtatem iſti permitterent, eique ſe ſubiicerent, quàm vt vnius hominis arbitrio toties mutata tantam ipſis etiam Lutheranis de ea diſceptandi & altercandi materiam prębe") Mihi verò ſi cuiuſquam alterius, certè Lutheranæ ſectæ vel maximè videtur intereſſe, doctrinam vt ſuam ſiue Confeſſionem huic Oecumenico concilio diiudicandam permittat: quandoquidem non ſolum per Sacramentarios ea nonnullis locis vehementer oppugnatur, ac propemodum expugnatur, verùm etiam ipſorum Lutheranorum inter ſe mutuis diſſidiis extinguitur. Cuperet Flaccus hoc iudicium in Saxonia fieri: cur autem non ibi potiùs, ubi totus congregatur orbis Chriſtianus? Scilicet, Saxonica fides condenda, & non Catholica potiùs nobis eſt retinenda. Certè magis ex vſu, magis etiam ex dignitate foret Principum iſtorum, vt controuerſias iſtas miniſtrorum ſuorum, eorum iudicio potiùs diſceptandas permitterent, quos pro legitimis iudicibus agnoſcunt, & Dominus eorum Cæſarea Maieſtas, & quotquot ſunt alii per orbem uniuerſum Chriſtiani & Orthodoxi Reges, & Principes, quàm vt vel Flacco ſe, vel Gallo, vel qui ſunt eiuſdem farinę, ſubmitterent. Neq; dubitare debent, quin patres hos multò eſſent ęquiores habituri, quàm illos, neſcio quos. Eſſet hîc non magis cognoſcendi locus, idque tolerabilioribus conditionibus, quàm quas præceptoribus ſuis proponit Flaccus. Et cùm in Symbolo profiteamur omnes, credere nos ſanctam Eccleſiam Catholicam, nónne magis uelle deberent Catholicam confeſſionem habere Principes iſti, quàm vel Saxonicam, uel Auguſtanam, uel neſcio quam aliam? Iam enim non modò prouinciæ, verum & ciuitates ferè ſingulę, proprias & priuatas ſuas confeſſiones adferunt. Qua de re vbi ſtatui poteſt melius, quàm in hoc Oecumenico, quod Catholicam Eccleſiam repræſentat, Concilio? Quamobrem quod ſua ſponte facturam Illuſtritatem ueſtram non dubito, maiorem in modum ab illa peto, ut inſtare uelit apud Principes iſtos Germanię, & eis perſuadere, quos præſertim habet aliqua ſibi propinquitate, familiaritateq; coniunctos,

Mutata confeſſio Auguſtana ab ipſo Melanchthone.

vt ſuos huc Oratores primo quoque tempore mittãt. Audio, quòd non ita pridem Illuſtriſſimi Domini Marchionis Brandeburgen. Electoris filia nupſit Illuſtritatis veſtræ filio, quod illi matrimonium feliciter euenire cupio. Cùm autem is non alienus ab Eccleſia Catholica ſit viſus, promiſerit etiam proximè ſuperiori anno Núcio Apoſtolico ſe ſuum huc Oratoré miſſurũ, facilè perfeceri t apud illũ Illuſtritas veſtra, auctoritate vt præſtet, quod promiſit. Scio non defuturos, qui dehortentur Illuſtritatem eius ne faciat, vel hãc ſolam ob cauſam, quòd à Pontifice Romano Concilium hoc eſt indictum, cuius iugum excuſſum ab omnibus cuperent: nec alia de re magis laborant, quàm vt nomen illius quàm maximè odioſum & inuiſum reddant omnibus, quòd ſublato gubernatore, facilius circa Eccleſiæ naufragium graſſari ſe poſſe perſuaſum habent. Sed quis tandem eſt, qui poſſet, præter hunc, Oecumenicum Concilium conuocare? Nihil iam de eo dicam, quòd ſemper hæc fuerit Eccleſiaſtica regula, iam inde à mille trecentis & amplius annis, ne præter ſententiam Romani pontificis Concilium vllum celebrare liceret. Fingamus licere, vt alius quiſquam indicet. Quis erit ille, qui poſſit hoc præſtare? Num Imperatoria Maieſtas? Eſt quidem is Regum omnium, & Principum Excellentiſſimus, verùm nec à Gallis, nec ab Hiſpanis, nec ab Anglis, nec à Polonis, nec à multis aliis eo loco habetur, vt ei tanquam ſuperiori, dicto audientes eſſe velint, qui Regnorum, horum, & aliorum, gubernacula tenent. Contrà verò, Pontifici Romano libenter hunc honorem habent, & ipſa Maieſtas Imperatoria, & omnes Reges & Principes, quotquot Catholici & Orthodoxi cenſeri volunt, vt eum tanquam ſuperiorem agnoſcant, & ei debitam reuerentiam & obedientiam præſtent, atq; ab eo vocati, vel ipſi veniant ad Concilium, vel ſaltem ſuos Oratores mittant. Quod iam à pleriſque factum eſſe, ex ea, quam Illuſtritati veſtræ mitto, ſcheda cognoſcet. Cùm itaque vel ipſa luce ſit clariùs, quòd Oecumenicum Concilium nemo poſſit alius congregare præter Pontificem, cùm ſuos ad illud Oratores Imperatoria Maieſtas iam ablegauerit, qui ſubiecti ſunt illi Germaniæ principes, cur id facere detrectent, quod ab Imperatore & Domino ſuo factum iam eſſe vident? Nihil honori ſuo detrahi perſuaſum habet Maieſtas Imperatoria, quin aliqua potiùs illum acceſſione cumulari credit, ſi gloriam hanc Deo det, vt quem illi viſum eſt ſuum in terris Vicarium conſtituere, debitam ei reuerentiam tribuat. Et certè nulla res eſt, in qua piorum principum vel fides magis exerceatur, vel Chriſtiana quædam humilitas, qua nihil Deo gratius eſt, clariùs eniteſcat, quàm cum non hoc ab illis attenditur, quis ille ſit, quem in petri Cathedra Deus collocauit, cùm fieri quandoque poſſit, vt eadem qua cæteri præditus infirmitate, nec vitæ proſus inculpatæ, nec omnibus his rebus, quibus libentius homines honorem quendam & venerationem tribuunt, ſit ſatis inſtructus: verùm id ſolùm ſpectatur, quòd Chriſti Vicarius, quòd petri legitimus ſucceſſor eſt: vt honos omnis non ad hominem, qui & infirmus eſt, & ſuis ipſe ſæpè vitiis non caret, verùm ad ipſum Deum referatur, per quem in iſta Cathedra collocatus eſt. Nec in homine fiduciæ quicquam ponitur, quod qui facit, eum propheta maledictum eſſe dicit, ſed in ſolo Domino, qui poteſt per quamlibet indignum peccatorem, contra ſpem etiam, & expectationem multorum, ea præſtare, quæ maximum ipſius Eccleſiæ fructum adferre queant: quò ſic perſpicuum fiat omnibus, non id hominibus virtute contigiſſe, verùm excelſi dextra factum eſſe. Quam itaque Deo gloriam dat Imperatoria Maieſtas, & eius exemplo cæteri Reges & principes Chriſtiani, cur eandem gloriam Deo non dent, etiam ſubiecti Maieſtati illius Germaniæ principes, vt ipſi per miniſtrum ſuum pontificem ad Concilium eos vocanti pareãt & ſuos huc Oratores primo quoque tempore mittant? Dicant illi quicquid volent, vnus vt Eccleſiæ præſit neceſſe eſt, ſi debet vnitas in ea retineri. Et quàm verum ſit illud, quòd non aliundè ſchiſmata & hæreſes obortæ ſunt, quàm inde, quòd Sacerdoti Dei non obtemperatur, dum Epiſcopus, qui vnus eſt, & Eccleſiæ præeſt, ſuperba quorundam præſumptioné contemnitur, & homo dignatione Dei honoratus, ab indignis hominibus iudicatur, non iam in Cypriani tantum libris legimus, verùm etiam in his, quæ facta ſunt in Germania, oculis ipſi noſtris cernimus. Excuſſiſſe quidam ſibi videntur iugum pontificis: quid autem ex eo conſequutum eſt? Tot fides, quot voluntates: & pro uno papa, multos iam eſſe nacti videntur. Nolo iam dicere de his, qui Caluini verbum pro Dei verbo ſunt amplexi, quemadmodum hi querantur de illis, qui Lutheri potiùs, quàm Caluini verbum tanquam Dei verbum adorare malunt, quòd non ſuſtulerint, verùm ad ſe pertraxerint papæ tyrannidem, proque ligneo iugo papæ collo excuſſo, ferreum ab illis impoſitum ſit? Nihil itaque dicam de Sacramentariis; quibus nihil eſt impurius: an autem ad eundem modum de ſe mutuò non queruntur Lutherani? Quàm grauiter ferat philippus, quòd maiorem, magisq; intolerabilem & minùs excuſabilé auctoritatem ac poteſtatem, quàm papa Romanus vnquam, ſibi vendicent Flaccus & Gallus, paulò antè commemoraui. Nunc audiat Illuſtritas veſtra, quid viciſſim de philippo præceptore ſuo, quamuis ſuppreſſo illius nomine, ſcribat Gallus.

Papa propter quæ honorandus & obſequendus.

Schiſma & hære ſis vnde.

Eſt verò id muneris & officii mei, haud ſecùs atque illorum, vt veritati patrociner, & ei contradicentes reprehendam, qualeſcunque demùm ſint illi, etiamſi ſit Angelus è cœlo. Adeoque perſuaſum habeo, hoc ipſo plus me eis honoris & beneficii deferre coram Deo, dum illos culpito, ſuorum errorum admoneo, atque ad pœnitentiam eos inuito, quàm illos ipſos adulatores & palpones omnes, qui ſua adulatione illos in erroribus confirmant, atq; in impœnitentia detinent. Ac verò perſuaſum habent eiuſmodi ſe eſſe præceptores, vt ipſorum dictis omnibus neceſſe ſit fidem commodare diſcipulos? aut id genus ſanctos, qui errare non poſſint? Atqui ſanè nec apud Ethnicos quidem nouum iſthuc eſt, vt interim diſcipulo diuinitùs veritas patefacta ſit, atque etiamnum patefieri poſſit præ illius præceptore, in qua etiam non dubitet à ſuo diſſentire Magiſtro. Vnde illa nata eſt ſententia, Amicus plato, amicus Socrates, magis amica veritas. Atque ante illos quidam inſigni præditi ſanctimonia errauere, & in errorem alios induxere. Tum quoque neceſſe eſt Lutherum itidem, vt ſinant adhuc eſſe præceptorem, & præceptoré omniũ præceptorũ Chri-

ſtum,

ſtum, à quibus ipſi defecerunt, quemadmodum in hoc omnis noſtra ſuperior diſputatio acquieſcit: Quibus ipſimet iam pręceptoribus ſeſe opponunt, planeq; ingratos declarant pro veritate manifeſtata. Pergũt interim, mittuntque in errorem, & mittuntur, idque ſub præceptorum titulo, perinde ut olim Iudæi ſub legis, & pontificii ſub Eccleſiæ titulo.

Atque illi lepidam hanc & feriam collationem (à Doctore, tenebat tantummodò) accipiant, qui ſic dicere ſolitus erat: eſtque ſanè ſalutaris oratio, quam operæprecium ſit non ignorare modò Chriſtianos pro ſui fida commonitione. Quemadmodum Iudæi, ait, clamabant, Templum Domini, Templum Domini: & papiſtæ hactenus clamitarunt, & neque dum clamitare deſinunt, Eccleſia, Eccleſia: ita nimirum etiam noſtri iam crepitant Magiſtri & Scholaſtici Vittembergenſes: neque ex ipſo fundamento quicquam norunt aliud, niſi præceptores, præceptores. Interim præceptoris Chriſti, cui teſtimonium reddit Deus, Hic eſt filius meus, ipſum audite: tum quoque præceptoris Lutheri, cui & ſcripta & opera teſtimonium afferunt, diuinitùs illum ceu poſtremum vltimi temporis huius Eliam Eccleſiæ & doctrinæ reformandæ excitatum: horum, inquã, pręceptorum tum papiſtas, tum Adiaphoriſtas magna cœpit obliuio.

Huc etiam illud pertinet, quòd nos nouos pontifices ſiue papas & Eccleſiæ reformatores criminantur. Atqui verò iſthuc ipſum in illos equidem quadrare puto. Vt enim Romanus pontifex id ſibi arrogat, ſe errare non poſſe, ſe eſſe vniuerſalem totius Eccleſiæ Epiſcopum, quicquid ipſe dicat, & ſtatuat, id valere oportere, & mera eſſe diuina oracula, de quibus nemini ambigere, nec cuiquam contradicere fas ſit: idq; eò, quòd Cathedrę petri ipſe hęres ſit, aut eſſe velit: haud aliter profectò VVittembergenſes ſeſe comparant, dum, Lutheri & ſpiritus eius ex ſede hæredes eſſe volunt: cuius tamen ſpiritus, vt iam cœptum eſt, tantundem propemodum apud illos reſidere videatur, quantum ſpiritus petri Romæ apud pontificem, Cardinales, Epiſcopos, & illorum gregem, &c.

Nec pauca eiuſdem generis apud Flaccum & Amſdorfium reperire licet, niſi quòd omnia nunc in medium adferre, neceſſe non eſt. Hoc tantum oſtendere volui, poſteaquam papæ iugum excuſſum eſt in Germania, multos ibi natos eſſe papas, & eos magis intolerabiles, ſi quid philippo credimus, quàm fuit vllus vnquam papa Romanus. Inde ſunt iſtæ ſectę tam inter ſe mirabiliter diſſectę, dum quiſque ſe pro papa gerit, dum quiſque quod ipſe docet, id tanquam Dei verbum ab omnibus adorari vult, vt iam tot habere Germania Deos videatur, quot habet nouæ doctrinæ magiſtros, dum vniuſcuiuſque eorum verbum, tanquam Dei verbum & Chriſti recipit Euangelium (ſic enim doctrinam ſuam appellari volunt.) Nec erit ſectarum iſtarum finis vllus, niſi prius eò redeatur, vnde diſceſſum eſt. Incidi nuper in libellum quendam Ioannis Spangembergii, quem edidit anno proximo ſuperiore, cuius inſcriptio hæc eſt:

Verax narratio beneficiorum per D. Martinũ Lutherum, piæ memoriæ, præſertim Germaniæ diuitus pręſtitorũ, & deteſtandę ingratitudinis erga eiuſmodi ingentia beneficia & numera, &c.

Inter alia Lutheri beneficia, numerat & hoc, quòd Antichriſtum reuelauerit. Quòd ſi nihil aliud feciſſet, vel hoc ſolo nomine dignum eum fuiſſe ſcribit, cui ſummus honos haberetur. In fine verò libelli prophetias quaſdam (ſic enim vocat) ex libris Lutheri congerit, inter quas ponit & hanc de fructibus reuelati Antichriſti.

Vetus verbum eſt, & à multis doctoribus repetitum, quòd poſt reuelationem Antichriſti tam erunt homines feri, quòd iam deinceps nollent Deum agnoſcere, nec vllam illius rationem habere: ſed iuxta ſuam quiſque voluntatem faciet, quicquid diabolus & caro ſuaſerit. Hoc tempus iam impletum videmus. Poſteaquam enim admirabili quadam & ſingulari Dei gratia Antichriſtianiſmi, ſiue papatus horrenda mendacia ac doli, deceptioneſque manifeſtatæ ſunt, incipiunt iam homines nihil amplius credere: & poſteaquam à vinculis papatus ſe liberos eſſe vident, volunt etiam eſſe liberi & ſoluti ab Euangelio, & à praeceptis Dei: & volunt vt deinceps rectum ſit & iuſtum, quicquid vnicuique viſum fuerit.

Obſecro diligenter Illuſtritas veſtra ſecum expendat hæc verba. Nec enim verius fuit, quod Chaipha olim dixit, quàm quod nunc hic pſeudopropheta ſcribit. Quamuis enim falsò papatum vocet Antichriſtianiſmum, cùm hic ſtatus, qui nunc eſt in multis Germanię locis, multò ſit hoc nomine dignior: hoc tamen veriſſimum eſt, quòd poſteaquam Chriſti ſuaue iugum per papam Eccleſiam ſuam gubernantis excuſſum, & ipſum papam Antichriſtum eſſe falsò perſuaſum eſt plurimis, & Chriſti iugum ſimul eſt excuſſum, ac eò res redacta (proh dolor) quòd qui diruperunt vincula papatus, iidem illi nec Euangelii nec Dei præceptorum vinculis ullis alligari iam eſſe volunt: ac diruptorum vinculorum fructum hunc ferunt, vt iam deinceps nihil credant, & faciat quiſque, quod ſibi videtur. Qua de re queritur etiam Hieronymus Menczelius, cuius libellum de paſtoribus legi, eodem illo anno impreſſum Iſlebii, quàm iſti nouam Bethleem eſſe volunt, in qua nouus Chriſtus natus ſit, vel Antichriſtus potiùs. In cuius libri præfatione ſunt hæc verba:

Poſteaquàm per ſanctum Euangelium à papæ tyrannide, & poteſtate liberati ſunt, & aſſueuerunt omnes illius conſtitutiones reiicere, progrediuntur vlterius, & volunt prorſus eandem conſuetudinem in aliis quoque rebus omnibus, ſiue ſint bonæ, ſiue malæ, retinere. Volunt eſſe liberi, nec à quoquam prohiberi, quominùs arbitratu ſuo viuant, haud aliter, quàm ſi Euangeliũ eſſet talis doctrina, quę vnicuiq; concedat poteſtatem faciendi, quòd illi placet, quæ nullũ ordiné, nec vllam diſciplinam ferre poſſit. Quod ſi quis eis reſiſtere fuerit auſus, eò veniũt audaciæ, vt nõ ſolũ odia ſuſcipiãt erga ſuos prędicatores, & eos cõtumeliis afficiãt, verũ etiã pro virili ſua tyrãnicè perſequãtur. Ac ſi quẽ volunt ordiné prædicatores cõſtituere, ſtatim vim eſſe dicũt minimè Chriſtianam, & nouationé quandã & introductionem veteris papatus, per ſuam prędicatores propriam ſuam poteſtatem & dominationem in commiſſum ſibi gregem ſtabilire ve-

lint. Qui ſi pergant vrgêre exequutionem eorum, quæ conſtituerunt, non ſolùm conuiciis afficiuntur, ver etiam ad extremum expelluntur.

Neque diſſimilia queritur Heshuſius in eo libello, quem & ipſe de paſtoribus ſcripſit. Videt igitur Illu ſtritas veſtra, quo loco ſit Germaniæ ſtatus, poſteaquam ea multis in locis papæ iugum excuſſit: quod com mutatum, non excuſſum eſſe videtur, cùm alio cuiuſuis potius, quàm Chriſti, multò grauiore iugo, prema tur. Accuſat autem Spangembergius in eo libello, ex quo paulò antè nonnulla produxi, non Chriſtianos quos ipſe vocat papiſtas, verùm illos ipſos accuſat ingratitudinis, qui Lutheri verbum, tanquam Chriſt verbum quadraginta his & ampliùs annis adorarunt, VVittembergenſes potiſſimùm, Lipſenſes, & qu ſunt ſub Duce VVirtembergenſi. Hos igitur grauiter accuſat, quòd acceptorum à Luthero beneficiorum im memores, auſi fuerint in decem aut vndecim doctrinę capitibus ab ipſius doctrina, quam purum Dei ver bum eſſe perſuaſum omnes habere cupit, diſcedere, quodque his eum elogiis ornauerint.

Philautius, eorum cior um quadam voce i.

Vocant eum philautum, id eſt, eiuſmodi hominem, qui non niſi de ſe vno prçclarè ſenſerit, ſibi vni plu rimum tribuerit: cuique nihil arriſerit, prӕterquam quod ipſe dixiſſet, & feciſſet. Appellant iterum philon nicum & Eriſticum, id eſt, hominem vſque adeò rixoſum, vt ſemper ſuam tueatur ſententiam tanquam æ quam, nemini quicquam concedere, nulli cædere velit, ſuam duntaxat aucupetur gloriam, nec quenquam præter ſe ferre ſuſtineat. Itemque Doctorem Hyperbolicum, puta, qui ex culice poſſit efficere camelum, qui mille iactitet, & vix quinque cogitet: effutiat quicquid in buccam venerit, flocci pendens num vel ve rum, vel falſum ſit quod dicit: denique, qui duplo plus aſſerat, quàm ipſa habeat rei veritas. Nuncu pant etiam illum polypragmenicum, qui ſe procaciter, & petulanter negociis omnibus, immiſceat, qu plura ſibi expedienda ſumat, quàm ipſius poſcat prouintia, rebuſque quæ tamen nihil ad illum perti neant, ſeſe ingerat. Tum quoque ingenii oſtentatorem eum nominant, qui non niſi ingenii acumen præter neceſſitatem oſtentare, ſeſeque venditare voluerit. Sed & Stoicum, durum capitonem, qui non niſ ſuo vixerit cerebro, atque alios tyrannica continuerit, & preſſerit ſeruitute. Denique Somniatorem eum vocant, & proh dolor, miſerandum in modum iſthæc coquunt, atque permiſcent, &c.

Quod ſi diſcipulorum Lutheri tale de Luthero fuit iudicium, & certum eſt, non deeſſe quoſdam etiam principes, qui Melanchthonis doctrinam ſibi potiùs amplectendam eſſe putant, quàm Lutheri: ac rectè ab eo factum exiſtimant, quòd non in omnibus cum Luthero conſenſerit, ſed in quibuſdam ad nos Chri ſtianos, in aliis verò nonnullis dogmatibus ad Zuinglianos, ſiue Caluinianos deflexerit, vel hæc ipſa res calcar addere poſſet Germaniæ principibus, vt ne vel Melanchthonis, vel Spangembergii, vel Illyrici iudi cio de doctrina Lutheri ſtare, ſed eam Oecumenico potiùs Concilio diſceptandam permittere vellent. Sic enim & diſſidia, quæ ſunt inter miniſtros eorum, tolli faciliùs, & ipſi principes ad agnitionem veritatis redire celerius poſſent. Sic autem in eodem illo libello de Luthero ſcribit Spangembergius, vt eum exæ quare Chriſto videatur, nec alio ferè loco, quàm quo ſcripturas Canonicas, eius libros haberi velit. Ac cuſant nos idololatriæ. Potéſtne autem eſſe maior, ac manifeſtior idololatria, quàm ſit hæc, vnius alicu ius hominis verbum, in quo nec doctrina excellens, nec vlla eſt vitæ ſanctimonia, tanquam Dei verbum recipere, & coram illo incuruari, ac ſi quis ab eo diſceſſerit, eum è cætu ſuo eiicere? vtinam vellent iſt principes memores eſſe verborum, quibus in propheticis & Apoſtolicis literis idola fugere monentur, & cùm intelligant, nihil aliud eſſe, quàm mera quędam idola, Lutherum, Philippum, Flaccum, Bren tium, remis, quod aiunt, & velis illa fugerent, deque eo, quæ doctrina Verbum Dei cenſeri debeat, pe nes Eccleſiam Catholicam, quam Concilium Oecumenicum repręſentat, iudicium eſſe mallent, quàm pe nes Flaccum, vel Brentium, vel neſcio quos alios Saxonicos miniſtros. Etiam extra Saxoniam leguntur & in telliguntur ſcripturæ, & rectiùs ibi iudicari poteſt, qui ſit germanus ſcripturæ ſenſus, vbi totus orbis conue nit in Chriſti nomine, quàm in paucorum conuenticulo. Quod Catholicum dogma cenſeri debet, in Eccleſia Catholica debet approbari: quam fruſtrà ſe credere in ſymbolo profitentur, qui malunt vnius ali cuius priuati hominis, aut etiam paucorum in angulo aliquo conuenientium, ac diuerſum ab illa ſtatuen tium, quàm illius ſententiam ſequi. Sæpè iam periculum fecerunt, multa ſunt inter eos colloquia, mul ta ſunt habita conuenticula. Quid autem aliud lucrifecerunt, quàm quod magis ex illis incerti, quàm fue rant anteà, diſceſſerunt, mágis etiam inter ſe pugnantes? Huc itaque ſuos mittant potiùs principes: hic quæ doctrina cum verbo Dei conſentiat, quæve cum illo pugnet, doceri velint. Nam ſicut in miniſtrorum ſuorum conuenticulis, ſiue, vt ipſi vocant, colloquiis iam experimento didicerunt, quòd miſcuit Deus in medio eorum ſpiritum vertiginis, vt errare facerent Aegyptum in omni opere ſuo: ita præſentem hic adeſſe Spiritus Sancti gratiam cognoſcent. Non erit hic Deus ille diſſenſionis, qui regnat in his locis, vbi ſuaue Chriſti iugum, per miniſtrum ſuum pontificem Eccleſiam gubernantis, excuſſum eſt: ſed erit Deus pacis & dilectionis, qui faciet vtraque vnum, & per diuerſitatem linguarum cunctarum, gentes in vni tatem fidei congregabit. Quod ita eueniat, ſupplices miſericordiam illius implorabimus. Hæc ego propte reà pluribus Illuſtritati veſtræ ſcribenda putaui, vt ſi viſum illi fuerit, communicet cum Illuſtriſſimo princi pe Domino Ioachimo Electore Brandeburgenſi, qui non alienus à nobis eſſe videtur: Quo nomine Illuſtri tatem illius plurimum obſeruo: præcipuè cùm & ipſe Sereniſſimi Regis & Domini mei ſororem in matri monio habeat, quàm conſtanter in fide Catholica perſeuerare, non ſine magna animi mei voluptate au dio. Sed quod ab ea defeciſſe, & in aliud neſcio quod Euangelium tranſlatus eſſe dicitur filius eius Illu ſtriſſimus Dominus Archiepiſcopus Magdeburgenſis, ingentem ex eo dolorem accipio, neque poſſum tamen adhuc animum inducere, vt credam factum id ab eo fuiſſe. Quæſo Illuſtritatem veſtram, velit ea de re me certiorem reddere, & apud quoſcunque Germaniæ Principes aliquid auctoritate valet, pręcipuè

verò

verò apud affinem ſuum Illuſtriſſimum Dominum Marchionem Electorem, efficere conetur, vt ſuos huc Oratores primo quoque tempore mittat. Nam quòd ipſa factura ſit hoc Illuſtritas veſtra, omni prorſus cunctatione ſemota, mihi quidem dubium non eſt. Præclarè merebitur de matre ſua Eccleſia, ſi quàm plurimos in eandem voluntatem impulerit, & cùm apud homines laudem, tum apud Deum ingentem ex eo gratiam conſequetur. Qui vt Illuſtritatem veſtram pro Eccleſiæ ſuæ defenſione, quàm diutiſſimè ſeruet incolumem & felicem, diuinam illius Maieſtatem ſupplex oro, meq; gratiæ illius commendo.

Datum Tridenti XXIIII. Die Martii,
Anno Domini M. D.
LXII.

Illuſtritatis veſtræ
Seruitor deditiſſimus,
Staniſlaus, Card. Varmien.

AMPLISSIMO, PRVDENTISSIMOQVE SENATVI REIPVBLICAE COLONIENSIS, SALVTEM PLVRIMAM,

STANISLAVS HOSIVS CARDINALIS VARMIENSIS EXOPTAT.

REVERSVS ad nos iſtinc Eccleſiæ noſtrę Canonicus Iacobus Zymermannus, multa nobis narrauit de ſingulari veſtra cura & vigilantia, qua priſcam fidem & religionem in ciuitate veſtra tueri, & conſeruare ſtuderis: tum quales vos geſſeritis, cùm ingreſſum in eam, qui redibat Antuerpia, quendam Hæreticum cognouiſſetis. à quo meritò vobis metuendum exiſtimabatis, ne quod cùm Antuerpiæ, tum alibi factum audimus, & ingemiſcimus, apud vos quoque noui motus aliqui per eum excitarentur. Credibile non eſt, quantam ex illius hoc ſermone voluptatem acceperimus. Etenim quo maiorẽ animo noſtro perturbationem attulit horrenda calamitas illa, quæ pridem ſuperiorem, nuper autem admodum inferiorem quoq; Germaniam grauiter afflictam eſſe renunciabatur, hoc magis recreati ſumus & exhilarati, poſteaquam Dei primùm benignitate, veſtra deinde prudentia, diligentia, vigilantia, perfectum eſſe cognouimus, vt is adhuc eſſet Ciuitatis veſtræ ſtatus, vt rectè de illa
Colonia ſancta.
dici poſſit: Sicut Lilium inter ſpinas, ſic amica mea inter filias. Verè amica Dei ciuitas, quæ non temerè ſan-
Colonienſium in religione conſtantia.
ctam ſe vocari nuper adeò demonſtrauit. Nam cum ſpinis & uepribus hæreticorum vndiq; ſit circumſepta nihil tamen earum aculeis offenditur, nec de ſtatu ſuo dimouetur: & quálibet oppugnetur, non expugnatur tamen, quin fortitor indies & robuſtior fit, ac quo ſemel eſt imbuta recẽs odore ſancti Euangelii, quod à D. Materno D. Petri diſcipulo, qui primus vobis odorem notitiæ Chriſti manifeſtauit, ſibi per manus traditum accepit, cùm mille iam quadringentis & amplius annis retinet, & cum vicinis ex omni parte veſtris Euangelium Chriſti haud aliter, quàm florentium vinearum odor ſerpentibus, factum ſit odor mortis in mortem: vobis nihilominus, quoniam quale fuit ab initio traditum, tale nunc etiam illud conſeruatis, nec in aliud cuiuſuis potius, quàm Chriſti Euangelium transferimini, ſicut ab origine ſemper fuit ſic & nunc eſt
Colonia virgo.
odor vitę in vitam. Sed nec virginem temerè ſe veſtra ciuitas eſſe gloriatur, quandoquidem non illorum tantùm, qui ſub aſpectum cadunt, hoſtium armis oppreſſa nunquam fuiſſe dicitur, ſed nec eorum eſt inſidiis expugnata, qui quãtò ſunt hoſtes occultiores, minus patent obtutibus hominum: tantò maius ab illis periculum impendere videtur, cùm preſertim contra Chriſtum, Chriſti ſignum portent, & contra Euangelium de ipſo Euangelio, quod intelligunt, glorientur. Reverà vos eſtis illa virgo caſta, quam poſteaquam vni viro de-
2. Corinth. 11.
ſpondit exhibere Chriſto, cuius paulò antè meminimus, Apoſtolus ille veſter Petri diſcipulus Maternus, virginitatem veſtram integram & incorruptam ſemper ſeruaſtis, nec ab eo, cui ſemel ſpirituali coniugio per eum eſtis copulati, vos vnquam diuelli ſuſtinuiſtis, quod ab initio didiciſtis, in eo conſtanter adhuc permanetis: in qua fide vos ille Chriſto virginem caſtam deſpondit, eam integram in hunc vſque diem & inuiolatam conſeruatis, ac ſumma cura prouidiſtis hactenus, ne ſicut Euam, & ſicut hoc noſtro ſeculo multos infeciles Euę filios aſtutia ſua ſeduxit Serpens: ita corrumperẽtur veſtri quoque ſenſus, & exciderent à ſimplicitate, quæ eſt in Chriſto Ieſu, quæ ſimplicitas fuit in ſanctis maioribus veſtris, qui non manducarunt de ſenſu ſcripturę dato, quorum cor non fuit exaltatum, nec elati ſunt oculi eorum, nec ambularunt in magnis & mirabilibus ſuper ſe: Verùm Paulum dicentem audiuerunt: Non plus ſapere quàm oportet: ſed ſapere ad ſobrietatẽ. Eam ſimplicitatem vos hactenus retinuiſtis, nec vt exciderent ab ea ſenſus veſtri, deq; ligno vetito ſcientiæ quæ inflat, guſtaretis, vnquam adduci quamlibet callidi ſerpentis aſtutia potuiſtis: nunquam doctiores & ſapientiores, quàm Eccleſia ſit vniuerſa, videri voluiſtis, verùm illius iudicio quam in Symbolo credere nos profitemur, quotquot Chriſtianorum appellatione gaudemus, quę mater eſt & magiſtra fidelium omnium iudicium veſtrum ſumma cum animorum veſtrorum ſubmiſſione ſemper ſubiecistis, & eam, qua par erat
1. Timoth. 3.
pietate venerati illi vos permiſiſtis, illam audiuiſtis, illam ſecundum Deum ipſum reueriti: quandoquidem firmamentum & columna eſt veritatis, quæ de diuinis rebus ipſa ſentiret credenda, quæ de humanis præſcriberet facienda, quæ prohiberet, fugienda eſſe ſine vlla dubiratione, tanquam obedientes illius filii ſemper cenſuiſtis, & cùm ſciretis, quod Regnum Dei non eſt in contentione ſermonis, ſed in ſimplicitate fidei, de occultis fidei myſteriis non diſputandum, non ea diſcurienda, nec eſſe quęrendum quomodo, iudicaſtis: verùm eius memores, quod ſcriptum eſt, Iuſtus ex fide viuit, non ex argumẽtis, aut rationibus: cœleſtibus miſteriis, quam ſanctiſſima noſtra parens Eccleſia docuit fidem adhibendo, nec ea curioſius perſcrutando: quandoquidem ſcrutator Maieſtatis opprimentur à gloria, non alta ſapientes, verùm humilibus conſentientes ad fidei præmia perueniſtis, & eam eſtis in orbe toto Chriſtiano laudem & gloriam conſecuti, vt quod Philippenſibus olim dixit Apoſtolus, id nunc non minus verè vobis queat, quod in medio nationis prauæ & peruerſæ luceris, ſicut luminaria in mundo verbum vitæ continentes. Quanto magis autem tetræ ſunt illæ tenebræ, quibus eſtis vndequaq; circumfuſi, quibus finitimas vobis ex omni parte nationes grauiter oppreſſas non ſine magno dolore noſtro cernimus: tantò clarior lucis veſtræ ſplendor effulget, ac ſicut ſtellę, quantò fuerit nox obſcurior, tantò ſplendidiores emicant: ac tantùm abeſt, vt earum ſplendori no-

ctis

ctis caligo quicquam detrahat, magis etiã vt illuſtres per eam reddantur. Sic & veſtrę fidei lux, quæ nunc annunciatur in vniuerſo mundo, tanto clarior fit & illuſtrior, quantò lumen illius in his nationibus, quibus eſtis vndequaq; cincti, magis eſt obſcuratũ: vt ſi minùs, lux mundi totius, certè lux & ſuperioris & inferioris Germaniæ, verè dici poſſitis. Ac ſi quid adhuc ſupereſt luminis in Rheni prouincia, ſi plus adhuc in ea, q̃ ſeptem milia virorum à Deo relicta videre licet, quę non curuarũt genua antè Baal vel Iſlebiũ, vel Tigurinum, vobis id acceptum ferri meritò debet. In vos enim oculos multi cõiectos habẽt, ad vos tãquam ad cynoſurã reſpiciunt, & quo magis hoc luminare veſtrũ, quo lucetis in medio nationis prauæ & peruerſę, conſpicuum eſſe cernunt, hoc ab illis plus, q̃ Cymmeriis tenebris, quibus vicinas nationes immerſas eſſe vident, magis abhorrent, & eas hoc amplius deteſtãtur. Quàm eſt autem inſignis per Deum immortalem, q̃ vobis glorioſa lux hęc veſtra? Quamlibet eam exoſam habeãt hęretici, nec fulgorẽ eius lippientes eorũ oculi ferre queãt: quidam tamẽ ex ipſis nõ poſtremi nominis ingẽti quadã illius admiratione ſtupefactus, tenere ſe nõ potuit, quin eam in cœlum laudibus efferret. Nihil eſt neceſſe nomen illius ædere. Tenetis procul dubio memoria, quis ille fuerit, qui cùm Antuerpiæ nõ ita pridem religionis ergò motus eſſe factos accepiſſet, occaſionem ſibi datam eſſe ratus, qua Lutheraniſmum ſiue Sataniſmum ſuum in ea ciuitate propagare poſſet, eò profectus eſt, vbi cùm aliquandiu commoratus, nullum operęprecitũ feciſſet: nam neq; cum collega ſuo ſatis ei cõueniebat, ad ſuos rediens in ciuitatem veſtram diuertit, ac ad Magiſtratũ venire iuſſus, & per eum quid haberet in ciuitate negotii rogatus, & qua de cauſa in eam ſe contuliſſet: cùm hoſpitem & peregrinũ ſe eſſe reſpondiſſet, nec aliud q̃ ad ſuos reditũ cogitare, admonitus eſt, vt meminiſſet eam eſſe ciuitatẽ hanc, quã cùm ſemel deſpondiſſet vni viro virginem caſtã exhibere Chriſto D. Maternus D. Petri diſcipulus, nunquã ſe fornicationibus vllis polluerit, ſed ſemel datam ſponſo ſuo Chriſto fidem in hunc vſq; diem integram ſemper & illibatam conſeruauerit. Quãobrem caueret ſibi diligenter, ne quarũ in ea ciuitate fornicationum eſſet auctor, hoc eſt, ne quẽ doctrinis variis & peregrinis à ſponſo ſuo Chriſto abduceret, & in aliud cuiuſuis potius, q̃ Chriſti Euangelium traduceret, ſed ex vrbe primo quoq; tempore faceſſeret. Quod ſi quid ſecùs ab eo factum ſenatus cõperiſſet, certò ſciret id impunè ſe non eſſe laturum. Cui dubium eſſe poteſt: quin hic illi ſermo parum gratus acciderit? Intereà tamen ille (tanta fuit huius veſtrę virtutis admiratio) facere non potuit, quin hanc veſtram in priſca fide religioneq; tuenda & conſeruãda curam & vigilantiam, pleno quod aiunt, ore laudaret. Inter alia prorupiſſe dicitur in hanc vocem: Atq; vtinã, inquit, par ſtudium in eadem cauſa cęteræ quoq; Germaniæ ciuitates adhibuiſſent, plurimùm nobis malorũ effugere licuiſſet, nec vnquam patriã noſtram, tot & tantis procellis ac tempeſtatibus iactatã & agitatam, tamq; grauibus illis calamitatibus miſerandum in modum affectã vidiſſemus. Deum Immortalem, quanta eſt veritatis vis: vt etiam per hoſtiũ veritatis iugula nonnunquã vel inuitis illis erumpat? Quid enim dici potuit verius: q̃ quod ab hoc dictũ eſt hoſte veritatis? Certè ſi par cura & ſolicitudo fuiſſet aliarũ Germaniæ ciuitatũ, in tuenda priſca religione, quã à Chriſto & Apoſtolis eius per longã ſucceſſionẽ Epiſcoporum & Sacerdotum per manus nobis traditã accepimus, nec ruſticos contra ſuos dominos incredibili non magis corporum, q̃ animarum ſuarũ iactura ſeditionẽ excitantes: nec Principes contra ſuum legitimum Imperatorem, verbiq; Dei fortiſſimũ propugnatorẽ, parricidialia arma ſumentes: nec Aegyptios contra Aegyptios concurrentes, ipſoſq; Principes mutuis vulneribus ſe concidentes, mutuis cędibus inuicem conficientes, nec virum contra fratrem & contra amicum ſuum pugnantem, nec tot infortuniis mactatam Germaniam vidiſſemus, vt ſi quãlibet potens ac truculẽtus hoſtis eam grandi cum exercitu peruaſiſſet, maiorem ei cladem afferre nõ potuiſſet. Me verò factum hoc hominis huius hęretici ſic affecit, vt quamlibet à vobis longo locorum interuallo ſim diſiunctus: nulla tamẽ ratione tenere me potuerim, quin & ipſe tantũ hoc ſtudium veſtrũ conſeruandæ priſcæ religionis, tantũq; Zælũ & ardorẽ: quandoquidẽ coram nõ licet, ſaltem abſens per literas vobis gratularer. Macti igitur eſtote hac virtute veſtra, viri Clariſs. confirmet hoc Deus, quod operatus eſt in vobis. Fortem hunc & conſtantẽ animũ veſtrum, tantam curam & prouidentiam, ac Zælum verè Chriſtianis viris dignũ ſera poſteritas magna cum laude veſtra perpetuò celebrabit: neq; vnquã eſt intermoritura veſtri nominis glorioſa memoria: nec erit iniuſtus Deus, vt obliuiſcatur operis huius veſtri tam boni, qui cùm in hoc ſeculo vos omni fœlicitatis genere cumulabit, tũ in futuro ea vobis premia largietur, quæ nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcenderunt. Eſa. 64. Hortarer autem vos ad perſeuerantiam: vt quemadmodũ cœpiſtis, ita deinceps etiam pergatis, & memores illius, quòd ſcriptũ eſt. Non, qui cœperit, ſed qui perſeuerauerit vſq; in finem, ſaluus erit, extrema cùm primis contexere ſtudeatis: niſi vererer, ne quis in eã partẽ id acciperet, quaſi virtuti veſtræ diffiderẽ. Currentibus, quod aiunt, calcar addere nihil eſt neceſſe. A quibus, & q̃ leuibus exordiis quorſum progreſſa res, & cùm error, quo nihil eſt fœcundius alius alium gigneret, ad q̃ horrendas abominationes ventũ ſit ad extremũ, obſcurũ vobis procul dubiò non eſt. Quod ſuo ſeculo quidã è S. Patribus eueniſſe queritur, vt quiſq; lingua eſſet ad maledicendum & blaſphemandũ procaciſſima, ita præ cæteris eum idoneum eſſe iudicatum, qui verbi miniſterio fungeretur: hoc nunc etiã vſu veniſſe, magno cum animorum noſtrorũ cruciatu cernimus. An eſt vllum religionis noſtræ dogma, quod à noſtri tẽporis hæreticis cõuulſum & labefactatũ non ſit? Sacramenta ſublata, Sacerdotiũ, & ſacrificiũ abrogatũ, & ita Deũ in ordinem quodãmodo coactũ eſſe videmus, dum nullus ei cultus peculiaris tribuitur, qui non ſit cum eo cõmunis, quẽ hominibus aliqua dignitate præcellẽtibus præſtare ſolemus. Iã in his etiam locis, quorũ ego ſine lachrymis meminiſſe nequeo, ſanctiſſima Trinitas non ſolùm impunè, verùm etiã ingẽti cum applauſu blaſphematur: iam Chriſtus Deus eſſe, Deiq; filius apertè negatur: iam eo nonnullorum proceſſit effrenata quedam audacia, atq; amentia, vt dicat inſipiens in corde ſuo: Nõ eſt Deus. Nam & libellos æditos vidimus, in quibus, num ſit Deus? & num ei res mortalium curæ ſint? per ſummum ſacrilegium in dubium reuocatur. Adeò autem non obſcurè ferũt

impietatem

impietatem ſuam homines audaces, ſibique placentes: vt non vereantur etiam gloriari, qui poſtremo loco ſunt à nobis recenſiti milites glorioſi, Lutherum tectum Papatus tantùm diruiſſe: Zuinglium parietes & viciniora fundamento mẽbra diſieciſſe: ſe verò pro ſua ſingulari animi magnitudine ad ipſum fundamentũ, quod intactum illi reliquerant, ſubruendum aggreſſos eſſe. Fundamentum autem Papatus, hoc eſt, Eccleſiæ Dei, vocant ſummum ſalutis noſtrę dogma, quo Deum trinum in perſonis, vnum in eſſentia colendum & adorandum eſſe profitemur. Quod fundamentum eſſe noſtrum libenter agnoſcimus. Quis autem vnquam exiſtimaſſet, quæ tam fuit initiò modica ſcintilla, quod ea tã celeriter in tantam eſſet flãmam eruptura? Quãobrẽ laudo vos, ꝙ per omnia Materni veſtri, qui fuit Petri diſcipulus, memores eſtis: & ſicut ille tradidit vobis, eius præcepta tenetis, nec ea vel in minimo violari permittis. Verùm, quę Petrus per Maternũ & per ſucceſſores eius legitimos in hunc vſq; diem credenda vobis & retinẽda tradidit, omnia ſarta tecta, quod aiũt, ſummo ſtudio conſeruare ſtudetis, ac non ſolũ ab illis, qui parietes diſiectos, aut fundamentum ſubreptum cupiunt, verùm & ab his, qui tectũ Eccleſiæ Dei, quam ipſis papatum vocare viſum eſt, demoliri conantur: vobis diligenter cauetis, ac ne tegulã quidẽ vnam loco ſuo dimoueri, aut quãlibet exiguũ in tecto foramen fieri permittitis. Quãdiu lapides benè compacti ſunt, nec vacuũ inter ſe locum habent vllum, firmum & inconuulſum perſtat ædificium: ſin autem vel foramen acus duntaxat, quod vtrinque penetret, vel ſciſſurã, quę capilli locũ habeat, fieri cõtigerit, diſſoluitur non ita multò pòſt, & corruit. Idẽ etiã de domo Dei fit, quã iſti Papatum vocant. Quandiu benè cõpacti ſunt Eccleſiæ lapides, nihil eſt à Satana periculi: ſimul vt verò ſaltẽ in tecto vel minimũ foramen effecerit, haud aliter atq; torrens aliquis, toto impetu infunditur, ex quo fit, vt opinione citius domus tota corruat. Itaq; rectè quidã ex Patribus admonuit: quòd initiis tãtùm opus eſt Diabolo, ſimul vt ille diſceſſionis initium opera ſua factum eſſe cognouerit, iam non dimidium habet facti, verùm rem totam confeciſſe videtur: nec enim conquieſcit, niſi compaginem lapidũ diſſolutam viderit vniuerſam: Oculis id noſtris eueniſſe cernimus hoc infœlici ſeculo noſtro. Non.n. a tecto demoliendo: ſicut iſti dicunt, exorſus eſt Satanas per miniſtrũ ſuũ Lutherum: ſed vt foramen tantùm in eo faceret, initiò laborauit: cuius voti ſui ſimul vt compos factus eſt, nõ ſolùm tectũ, verùm & magnam parietum partẽ diruit, & quod reliquũ fuit, per Zuinglium & Caluinum diiecit: Per hos verò glorioſos milites Triadoclaſtas, fidei noſtræ fundamentis radicitus extirpatis, cum puluiſculo (quod aiunt) quibuſdã in locis omnia ſuſtulit: vt ne veſtigium quidem vllum doctrinæ de adorãda Trinitate ſupereſſe vellet. Non eſt quod quiſquam exiſtimet facturum Satanam: vt ſe ſtatim, qualis eſt, prodat: vt cornua ſua proferat, vt quo collimat, id in ipſo ſtatim oſtẽdat initio. Nihil eſt hoc ſerpente callidius, qui non aliundè q̃ ex fraude, dolis & fallaciis conſtare totus videtur. Itaq; nunquã is aperto Marte congreditur; verùm quibus cum illi res eſt, eos ex inſidiis adoritur. Plærunq; ſe transfigurat in angelũ lucis: nihil minus prę ſe ferẽs, q̃ quod animo clauſum gerit. Quare nunquã ab his orditur, quæ ſcit eſſe magis abſurda, q̃ vt fidelium animis non ſatis adhuc præparatis, facilè perſuaderi poſſint, verbi gratia, Sacerdotium & ſacrificium, quæ propriè Deo debita ſeruitus eſt, vt abrogetur: quod à veritate dictũ eſt: Hoc eſt corpus meũ: hic eſt ſanguis meus, vt verũ eſſe negetur: adoranda Trinitas, vt blaſphemetur: Chriſtus vt nõ eſſe Deus credatur, & num ſit Deus cui curæ ſint res mortalium, in dubiũ reuocetur: Ab his callidiſſima beſtia nunquam orditur, ſed paulatim in animos hominum irrepens principio nõ aliud magis laborat, q̃ vt ſaltem in his, quę natura ſua media, vel (ut Græci vocant) Adiaphora, ſunt poſtquã autem Eccleſiæ præceptũ acceſſit, eſſe media deſierunt, à cõmuni ſenſu & conſenſu, receptaq; conſuetudine totius Eccleſiæ diſceſſionis initiũ aliquod fiat. Quod ſimul vt perfecit, & foramen aliquod nactus eſt, vel rimam ſaltem, per quam influere poſſet, iam & in tecto diruendo, & in parietibus diſiiciendis, & in ipſo fundamento ſubuertẽdo, nullum eſt ei vel perexiguũ negotium. Quamobrem iterum atq; iterum laudo vos, quod ad his aſtuti ſerpẽtis fraudibus vobis tam diligenter cauetis, nec ei quamuis veſtimentis ouium induto, ac ſpeciem Dei verbi prætexẽti, nec ſemel illud ingeminanti, Scriptum eſt enim, fidei quidquam habetis, quin quoties nouationem aliquam, & vt deorſum vos mittatis, hoc eſt vt ex illius ciuitatis, quę ſupra montem poſita eſt, doctrina & traditione vos deiici patiamini, perſuadere conatur, nec aures illi, nec animum adhibetis, quin ipſis principiis ſtatim obſtatis, nec eius obliti, quod ſcriptum eſt: Qui modica ſpernit, paulatim decidit, vel in minimo vos ab inſtitutis Eccleſiæ matris noſtræ dimoueri patimini. Paradoxõ id alicui videri poteſt, ſed affirmare tamen, quidam inſignis Eccleſiæ Doctor minimè dubitauit, non tanto ſtudio ſibi fugiẽda videri grauiora peccata, quanto quæ leuiora cenſeri queant, quod ab illis abhorret ipſa natura ſponte ſua: hęc verò dum contemnuntur, ex paruis maxima fiunt noſtra deſidia. Nam gradatim ſemper aſcenditur ad magis enormia, donec eueniat illud, impius cùm in profundum venerit, contemnet. Quod, proh dolor, multis in locis iam eueniſſe videmus. Idem in cauſa religionis obſeruate, nec magis vobis ab illis cauendum exiſtimate, qui parietes diſiicere, vel ab ipſis fundamentis domum euertere conantur, quàm ab his, qui vel exiguũ aliquod foramen in tecto facere moliuntur. Hæc eſt optima tutiſſimaq; ratio, qua fidem veſtram, ſicut hactenus magna cum nominis veſtri gloria feciſtis, inuiolatam, ſponſo veſtro Chriſto conſeruare, & ei perpetuò vos virginem caſtam exhibere poſſitis. Quam ad rem vt vobis gratiam ſuam impertiat, Chriſtum precor, & vt vos omni fœlicitatis genere cumulet. Datum ex CASTRO noſtro Heilspergenſi. Quinto Idus Iunii. Anno 1567.

Initiis obſtandum

Peccata leuiora quàm grauiora fugienda.

Staniſlaus Card. Varmien.

ILLVSTRISS. AC REVERENDISS.

D. D. STANISLAO HOSIO CARDINALI, EPISCOPO VARMIENSI,

SENATVS COLONIENSIS.

ETSI iam aliquot ab hinc annis, Reuerendiſsime in Chriſto pater, præſul, & Cardinalis ampliſſime: ab eo nimirum tempore, quo doctiſſimis lucubrationibus religionem Catholicam propugnare aggreſſus es, quid in hoc genere & velles, & poſſes, tum toti orbi Chriſtiano, tum noſtrę Reipub. teſtatiſſimum feceris: fatendum eſt tamen, maximã illam, quam tuo merito apud exteras nationes, & virtutis, & doctrinæ, & in Eccleſiam Dei propenſionis adeptus es opinionem, in hac noſtra Ciuitate incredibiliter confirmatam; poſteaquàm proximis nundinis Francofurdienſibus epiſtolam tua perſona, & amplitudine digniſſimam (cui nos propter mittendi opportunitatem ante nundinas has vernales reſpondere non tàm commodè potuimus quàm voluimus) conciuis noſter Maternus Cholinus nobis reddidit. Qui pro tuo candore, ac raro in domum Dei zelo, affectu planè paterno huic noſtro ordini ſtudium, vigilantiam, ac prudentiam conſeruandæ priſcæ religionis congratulatus es; quòd nimirum cum vndiquaquè ſpinis, & vepribus hæreticorum circumſepti, ſicut lilium inter ſpinas, nihil tamen earum aculeis offenſi de ſtatu noſtro, nos ne in minimo quidem dimoueri paſſi ſimus; quodque illum Euangelij odorem, quo diuus maternus B. Petri diſcipulus primus ſanctiſſimos noſtros maiores imbuit, peregrino illito, nequaquam elui permiſerimus: quod nunquam vel ſapientiores, vel doctiores Eccleſia vniuerſa videri altum ſapiendo voluerimus: quod denique hæreticum hominem, qui ſpe ſua fruſtratus Antuerpia ad nos forte diuerterat, primo quoque tempore ex vrbe noſtra faceſſere iuſſerimus. Quibus nominibus cum nos & noſtram Rempu. fauſtis omnibus proſequatur, ſimulque precetur Celſitudo tua, vt quod operatus eſt in nobis, confirmet is, qui dat velle & perficere Deus: ad extremum etiam commodiſſimam tutandæ deinceps religionis rationem adiungat, non poſſumus non fateri, atque vniuerſam noſtram Rempub. mirificè in tuæ Amplitudinis amorem atque obſeruantiam, tam pia hac rectè factorum approbatione allectos, gratiarum actiones decernere tantas, quantas maximas animi noſtri capere poſſunt. Tametſi enim conſeruatæ religionis, ac ciuitatis huius incolumitatem & cuſtodiam, non tam noſtris vigilijs & curis, quàm illius excubijs & prouidentiæ, ſine quo inanes ſunt omnes omnium vigilãtium conatus, debeamus, ideoque nihil ad nos ipſi rerum iſtarum referamus; neque ignoremus nihil à nobis in hac cauſa vel prouiſum, vel effectum, quod ſine maximo Reipub. noſtræ detrimento, ac graui bonorum reprehenſione prætermitti vllo modo potuerit: fuit tamen longè gratiſſimum, ac perpetua quadam debitaque obſeruantia nobis compenſandum, quòd tam expreſſam, tamque euidentem erga nos vel potius Eccleſiam Dei, dederis ſignificationem. Animaduertiſti pro eo, quo abundas ingenio, & rerum diuinarum intelligentia, quamuis omnia bona à Deo, qui perennis omnium bonorum fons eſt, dimanent, & homines vt homines nihil ſint, aliquid tamen atque adeo plurimum vt à Deo, & per Deum eoſdem eſſe poſſe: ideoque impartiuiſti illam laudem, quam ſibi primum ac propriè optimo ſuo iure omnium laudatarum rerum largitor vendicat Deus, quaque deinde nos gratuita Dei benignitate tam ſalubribus inſpirationibus locum dantes, diuinæque gratię cooperantes, nobis quomodocunq; non tam vſurpamus, quàm à laudatiſſimo Antiſtite perhonorificè & amanter delatam ſumma cum beneuolentia, parique reuerentia, exceptam ſaltem non repudiamus. Neque enim ita ſumus omnis humanitatis expertes, vt à bonis, qui eſt rectè factorum fructus, benè audire nolimus; neq; ita ſumus vel arrogantes aut diſſoluti, vt quid cęteræ nationes, & præſertim Catholicæ Eccleſiæ lumina de nobis ſentiãt, planè negligamus. Iam eò debet nobis tuæ Amplitudinis gratulatio eſſe antiquior, quòd non ſolùm Chriſtianiſſimi ſapientiſſimique viri cogitationes & conſilia in hac temporum atrocitate patefaciat; ſed etiam ab eo profecta ſit, quẽ & religionis & vitæ anteactæ integritas, ſingularis eruditio, & præclari ad virtutem impetus ad ſpeculum & principem in Eccleſia locum, Deo dirigente, fauentibus atque incumbentibus ſummis in terra Monarchis extulerunt. Nos itaque Cardinalis Ampliſs. vel tuæ Amplit. vnius ſanum illud & maturum, & cum totius Eccleſiæ ſenſu & conſenſu conſentiens iudicium, liberalem de nobis ac noſtra Repub. exiſtimationem lõgè præferimus, quamlibet ſpecioſis, quamlibet diuerſis, reuera tamen corruptiſſimis pſeudoeuãgelicorum opinionibus, ac pro nihilo ducimus; quod hoc nomine iam multis annis pro iſtorum hominum modeſtia tractemur. Quin ita nobiſcum ſtatuimus nihil poſſe triſtius, nihil calamitoſius huic noſtræ Reipub. accidere, quàm ſi in eum ſenſum, quo ipſi rerum publicarum ſtatum laudare, id eſt, deformare cõſueuerunt, ornetur. Contra (id quod pro diſpari inſtituto in diuerſis prouincijs diſpar euentus apertè declarat) nihil glorioſius, nihil ad concordiam & tranquillitatem vtriuſque ſtatus retinendam, perinde accommodum, quàm ſi per Dei gratiam demus operam, vt in hoc negotio impuriſſimi mœchi, virgineam huic vrbi caſtitatem nõ modo inuideant, verumetiam petulantiſſimè traducant. A quibus laudari (niſi id veritatis vis, vt exemplo cognitum eſt inuitis extorqueat) reuera vituperari eſt. Fuerit idcirco, Reuerendiſs. Antiſtes, Amplit. tuæ epiſtola ſpongiæ inſtar, qua eiuſcemodi harpiarum ſordes, quæ alioqui, quod in innocẽtes coniectæ, diu hærere non poſsint, ſua ſponte decidunt extergere nullo negotio poſsimus; fuerit clypeus firmiſsimus, quo leuiſsi-

morum

morum hominum non minus leues ictus excipere,& eludere queamus. Quid enim non poſſit eius viri au
thoritas,qui cum ſumma,quam in Eccleſia Dei ſuſtinet dignitate,virtutem ita coniunxit: vt in vtraque pa
riter emineat: & quibus temporibus ad Eccleſiæ gubernacula acceſſerit,ſi quiſquam alius, rectiſsimè intelli
gat; eamque ob cauſam prouinciam ingenio,optimis cogitationibus & ſtudijs aptiſſimam, pro grege Do
minico,ſalute & dignitate Eccleſiæ,excubando inſigniter ornat; vt prætereamus,quod in Germania noſtra
ac Regnis finitimis, minus multi ſe ſe deorſum præcipitant, minus multi vacillant, nonnulli etiam ſumi
dimiſſis,vnde digreſſi ſunt,redeunt: ea in re non extremum locum grauiſſimas tuas de controuerſijs Theo
logicis commentationes tenere. Itaque ſtatuunt viri prudentia & doctrina clariſſimi tuam Amplitudinen
non ſolùm à Patria, ſed etiam à cęteris nationibus, quæ quidem cum Eccleſia etiam linguam Romanan
nobiſcum communem habent;neque maiorem,neque meliorem gratiam inire poſſe,quàm ſi plura eius ge-
neris ſcripta (id quod diuina benignitate fore confidimus) inde ad nos, finitimasque gentes dimanare pa
tiatur. Accedit hoc ad maximum meritorum cumulum,quibus vniuerſum prope terrarum orbem hoc no
mine iam pridem deuinctum habes. Nos interim id (Deo bene adiuuante) curabimus diligenter: ne con
ceptam de nobis in tuenda religione bonorum opinionem vllo modo feſelliſſe cuipiam videri poſſimus
omnia prius & facere & pati parati, quàm eam fidem nobis eripi ſinamus, quam à noſtris proauis iam ind
à Diuo Materno repetentes inuiolatam recepimus: & cooperante & præueniente diuina gratia prouidebi
mus,ne (quo tuæ Amplit.gratulationem,laudem, & conſilium ſpectare intelligimus) non ſolùm pariete
diſijci,domum à fundamentis euerti: ſed ne omnino rimulam in tecto fieri patiamur. Quam quidem con
ſeruandæ religionis præſcriptam rationem, quia nobis maiorum veſtigijs inſiſtentes præfixam habuimus
magis inde adeò nunc accedente Amplitudinis tuæ authoritate ſumus confirmati,nobis nõ mediocriter ip
gratulantes:quòd & noſtrum,& patrum noſtrorum iudicium cum tuo Ampliſs. Antiſtes,optimè congrue
ret. Pro quo etiam Reuerendiſſimæ tuæ Amplitudinis in nos, noſtram Rempub.ac denique religionem ve
rè Apoſtolicam, animo, illud vnum quod ſummè neceſſariũ & vtile eſſe putamus, omnibus votis exopta
mus & precamur; vt qui tuæ Amplitudini iſtam mentem cùm ea tum dignitate, tum facultate dedit (ded
autem omnium bonorum auctor & conſeruator Deus) idem velit iſtarum rerum fructum, non modo Po
loniæ tuæ, ac huic noſtræ patriæ; verùm vniuerſæ Dei Eccleſiæ, ac toti orbi Chriſtiano eſſe quam maxim
diuturnum: quò talis gubernatoris induſtria horribiles iſtæ diſſidentium opinionum procellæ,quæ mult
annis iactatam Petri nauem,necdum conſiſtere patiuntur, vel aliquando componantur; vel ſi id ſperare vi
licet, ſaltem minus multos tectorum & parietum deturbatores, & (quibus nihil poteſt fieri horribilius
fundamẽtorum euerſores,ab inferis excitatos, in noſtrum hunc orbem habeamus, quo tãdem quot quot ſ
mus priſcæ religionis vinculo, arctiſſimè in hoc nauigio religati, remiſſis nonnihil nauigationis moleſtij
ac hæreſeon quaſi tempeſtatibus, quæ nunc vndique huic incumbunt, quietius in veræ quietis & otij por
tum, Deo aſpirante deferamur. &c. Dat. 16. Calend. April. 1568.

BIBLIOTECA ROMA